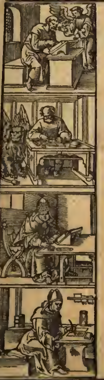
P

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE ROMA
8
29 H
8

8.29.H.8

D·DIONYSII CARTHVSIANI INSIGNE COMMENTARIORVM OPVS, IN PSALMOS omnes Dauidicos.

Quos ipſe multiplici ſenſu, quantum fieri potuit, nempe Literali, Allegorico, Tropologico, & Anagogico (id quod nemo hactenus præſtitit) non niſi ſolidiſſimis ſacræ ſcripturæ locis, doctiſſime explanat.

¶ Accedit ad hæc, eiuſdem in matutinalia VII. Cantica in Magnificat quoq;, Nunc dimittis, Benedictus, in ſymbolum etiam fidei: Quicunq; vult ſaluus eſſe, & in hymnum diuinum: Te deū laudamus, exactiſſima elucidatio.

¶ Aeditio altera ad archetypon ſumma cura, ita vt accuratius fieri vix potuerit, denuo collata correctaq;.

¶ Paulus Apoſtolus ad Coloſſ. 3.
¶ Verbum Chriſti habitet in vobis abundanter in omni ſapientia, docentes, & commonentes voſmetipſos, pſalmis, & hymnis, & canticis ſpiritualibus in gratia, cantantes in cordibus veſtris domino.

¶ Inuidiæ morbo præſens male iudicat ætas,
Iudicium melius poſteritatis erit.

¶ Coloniæ impenſis Petri Quentel.
Anno. 1 5 34. Menſe Auguſti.

S

¶ Cum gratia & priuilegio. onuphrij

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

56.

REVERENDISSIMO

IN CHRISTO PATRI ILLVSTRISSIMOQVE PRINCIPI ac domino, Domino Erardo de Marka, Sanctæ Romanę eccleſiæ, Tituli ſancti Chryſogoni Presbytero, Cardinali, Archiepiſcopo Valentiæ, Epiſcopo Leodienſi, Duci Builloneñſi, Comiti Loſſeñ. &c. Domino ac patrono ſuo colendiſſimo Theodoricus Loer à Stratis, domus Carthuſienſis in Colonia humilis Monachus, & Vicarius, Salutem & omne bonum exoptat.

MVLTA ſunt quæ me ſolicitant pater ampliſſime, cur illuſtrẽ tuam celſitudinẽ ad patrocinium D. Dionyſij noſtri Carthuſiani, viri & pietate & eruditione ſingulari, commendabilis ſuſcipiẽdum, euocare minime dubitem. Nam pręter quotidianę humanitatis tuę eximię exempla, quæ in vulgares & quoſlibet edere non ceſſas, qui modo auxiliatricis tuæ voluntatis præſidiũ implorant, tantã pręterea erga cũctos comitatem & benignitatem oſtendis, vt mirari ſatis nequeam, quibus animi corporiſq; dotibus ſupra alios mortales, prouidẽtia illa diuina tuam Celſitudinem honoratam eſſe voluerit. Sed hæc eſt vera pietas, & religionis nſæ fructus vnicus, nõ tetricã auſteritatẽ & toruitatẽ oſtendere, ſed ad ſummiſſorũ indigorũ q; preces, benignas aures aduertere, neq; eiuſcemodi vultus truculẽtia & deſpectu faſtuoſo per cõtemptum ſubmouere. A quibus vitijs quantum T. Celſitudo abſit, ex aliorũ præconijs diſcas malim, q̃ ex me tuo clientulo, qui iam recens tibi ſcriptoris luculenti ſane, & erudlti vigilias offero, audiatur. Quandoquidem autem pater ampliſſime has virtutes, comitatem ſcilicet, & humanitatem non in te eſſe modo, ſed & redundare cognoſcimus, patere vt aliquantulum de D. Dionyſio cum Magnificentia tua familiarius agam. Primum, quoniam is author, non grandem aliquem orationis apparatum, aut fucatam eloquẽtiam, ſine ſolidæ eruditionis cõmoditate pollicetur: ſed qui tale aliquid de ſe promittat, quibus animum noſtrum terrenis & ſpinoſis curarum difficultatibus inuolutum, ad diuinarum rerum contemplationem & amorem ſurſum perducat. Damnantur à prudentiſſimis viris ſtudia, quæ friuola quadam pſuaſionis delectatione, nec longo tempore adblandiuntur: damnantur item qui iniecta obſcuritate difficili, ingenia diſcentium remorantur, atq; adeo tunc præcipue, cum ne micam quidem vtilitatis, aut guſtum aliquem ſolidæ eruditionis exhibent. At hiſce D. Dionyſij ſcriptis quid poteſt inueniri quod magis ex vſu Chriſtiani hominis ſit illius pręſertim, qui philoſophiæ diuinę ſtudijs immori ſemel animo deſtinauit. Nam præter pietatem & caſtam religionem, præter promiſſiones, & expectationes, atq; adeo miſericordias ſpirant, clamantq; nihil: vt taceã interim explicandi facilitatem, quam adeo peculiariter videt affectaſſe Dionyſius, vt rudiſſimis quibuſq; & ſimpliciſſimis officium ſuum commendare voluiſſe videatur potius, quàm nimia

diligẽtis & ſubtilitate ambitioſam eruditorum gratiam ingenij ſui vigore & amplitudine captaſſe. Interea tamen ille prudentiſſimi & abſolutiſſimi viri officio functus eſt, & profeſſion ſuæ oppido q̄ conueniente induſtria. Nam cum omnis vitę noſtræ actio ſic inſtitui debeat, vt noſtris laboribus alterius commodum & ſalutem promoueamus, non video ſane quomodo Chriſtianorum illam legem rectius explere potuiſſet, q̄ hoc ſtudiorum genere, quo ſuis ſudoribus & vigilijs planam multis & facilem apertamq; viam rectius intelligendi ſcripturas reddiderit. In qua aliqui ad ſcrupulorũ difficultatem frequenter & perfacile impegiſſent. Habent aũt id arcanæ literæ, ꝙ in diuerſos ſenſus & varias interp̃tationes perfacile trahi poſſunt. Q̃d ſane & aliquando D. Auguſtinus vir in ſacris literis, vt ſi quis alius, exercitatiſſimus conquerițur. Atq; ex ea re opiniones ſubinde naſci ſolent, quas multoties cum ingenio nimium tribuitur, vitiatis interpretationibus & ambiguis ſenſibus corrumpi & peruerti contingit. Hic autem q̃d quæſo vtilius offerri poteſt quàm commodus doctor, qui per ſpinas eas & ſentes ſic nos deducat, vt illæſis membris tuto effugiamus. Porro eiuſcemodi tibi D. Dionyſium prædico, qui tutiſſimam ingreſſus viam, dum q̄ ſimpliciſſime, ſed tamen accurate docet, non quantum illi virium in literis fuit, indicare nobis voluit, ſed potius q̃d pro ratione temporis & hominũ conditione vtile exiſtimabatur. Profecto maxima hominis eruditio & ingenium pręclariſſimum facile agnouit quid in quaq; re vtile, quid cõueniens, quidq; commodum fuerit, atq; ob id tractandi rationem, quam peculiariter ſibi delegit, nullus ſanioris iudicij reprobauerit. Nam vt exacte & aperte ſcribendi facultatem in omnibus operibus ſuis adhibuit, ita in hoc ſplendido Pſalmorum commentario (quem ſub auſpicio numinis tui feliciſſimi in lucẽ pater ampliſſ. iã iterũ damus, q̃d prior æditio nec ſatis caſtigata, propter typographorũ incuriã, nec T. Magnificentiæ propter profectionem cum Cæſare oblata fuerat) conſulto diligentius obſeruauit.

Quando ſacratiſſima iſta cantica, & myſterijs ſcatentia mirificis, non maximis ſolum ingenijs edita ſunt, verum & minutiſſimis & rudiſſimis, neceſſarium fuit vt ita rem tractaret, & ſtylum ſubmitteret, quo ab omnibus iuxta intelligi ac legi poſſet. Non eſt autem quod verear pater illuſtriſſime, ne non gratum tibi ſit hoc animi mei obſequium, quod tuæ dignitati, dũ illã ad hunc authorem voco, libenter comprobarem. Non enim hic Centaurorum cum Lapithis pugnæ, non Aeneæ nauigatio, non de coquendis obſonijs, aut agricultura diſceptatur ad quę alioqui argumẽta vel maximos olim reges & orbis terrarum principes inuitare neutiquã pudor fuit: ſed de vno veritatis fonte & lumine Chriſto. Docetur hic quo pacto vnuſquiſq; morum ſtatumq; animæ ſuæ deprehendere, quibuſq; verbis deo placere poſſit, & qua ratione ſeſe quiſq; corrigere valeat, & deo agere gratias. Ne ſi præterquam fas eſt dicat, incidat in impietatem. Non ſolum de operibus, ſed de omni ocioſo verbo reddendam apud iudicem rationem. Hæc inquam ſolida noſtræ perſuaſiõis præcepta copioſius vbiq; noſter hic author exponit. Sed quid hæc tecum longius pater præſtantiſſime: id potius nunc à me rogandus es, ne calumnijs malorum hominum lucubrationes iſtas ſubuerti, & ex theatro piorum & eruditorũ virorum explodi ſinas. Non enim dubium eſt, quin inſurrecturi ſint aduerſus pietatem multi ex hoc hominum genere, qui totum Chriſtianorum orbem diſſidijs & turbatiõibus propemodum inuoluerunt. Quando fieri non poteſt vt ab iſtis hominibus quicquam quod rectum eſt probari poſſit, verum qui blaſphemijs in quoslibet, qui taxando & ſubſannando ſcurrilibuſq; argumentis rem ſuam peragunt, ij palmam gloriæ apud eos vel maximam demerẽtur. Cum ea non ſit Chriſtiana ſanctitas cõuicio linguæ quoſuis verberare, ſed amice cum omni humanitate prius admonere, deinde repugnantibus colaphum per ſcripturam intendere. Sed bene habet quod tua prudentia hoc impoſtorum genus pręcognitum habet, quod turbatoribus religionis, & ſanctiſſimæ fidelium ſocietatis corruptoribus nullas apud ſe ſedes occupare permittit. Etenim hoc eſt vere pacem diligere & defendere, cuius aſſertionem ſi quis tuæ ſagacitati non adſcribat, iuſtitiam hic mihi colere neutiquam exiſtimabitur. Siquidem induſtria & prudentia (quam tibi deus Opt. Max. in commodum ſubditorum ex liberaliſſimo beneficẽtiæ ſuæ theſauro conceſſit) factum eſt vt Diœceſis iſta, in medijs bellorum tempeſtatibus per multos annos tanquam profligatæ pacis domicilium fuerit vnicum. Quaſſata bellorum malis iam diu eſt Italia, ſenſit horribiles motus Hiſpania, multis præliorum rumoribus agitata Gallia eſt, non caruit motibus Germania, ſola Belgicę pars, cui T. Magnificentia præſidet, ſua ui hactenus tranquillitate fruitur. Nec ſolum per te patriæ (quam vnice amas) pax procurata eſt, verum & propinquos principes omnes inter ſe mutuis odijs flagrantes, & aduerſos inuicẽ compoſuiſti, vt iam pater patriæ cognomentũ, quod olim ambitioſius Ro. aliqui optauerunt, tibi verius quadret. Hinc eſt quod te patrem parentemq; ſuum Carolus Auguſtus ter maxi-

mus

mus appellat, & te omnibus ſuis negotijs, quæ paulo magis ardua ſunt, q̃ à vulgo conſiliario-
rum explicari poſſint, præfecit. Videmus quotidie quicquid ſeriam operam aut raram aliquã
induſtriam conſilij requirat, id mox ad te tanq̃ ad Neſtorem aliquem aut Catonem deferri, vt
à tua prudentia authoritatem & ſententiam accipiat. Siquidem in cauſis omnibus eo iudicio,
eaq; dexteritate in rebus adminiſtrandis præditus es, vt à Deo bonorũ omnium authore ad
hoc nobis miſſus videaris, vti multorũ principũ tanq̃ exemplar in q̃d cõtemplentur, & ad q̃d ſe
forment creatus exiſtimandus ſis. Non dicam hic q̃ ſubmiſſe interim modeſtia tua ſe gerat.
Quanq̃ enim virtutibus eis, quibus ornatior te vix vllus eſſe poteſt, poſſes vel merito aliquan
tulum ſuperbire, & vltra communes mores ſpiritum tollere, tamen hanc moderationem ſem-
per adhibes, vt hominis Chriſtianæ philoſophiæ guari, & præceptorum Chriſti nõ immemo-
ris de te iudicium facias. Hæc autem à me dicuntur pater ampliſſime, non quod encomiũ ali-
quod virtutum tuarum parare intendam, nam & vires ſi maxime ſtuderem deſunt, & tantus
eſt earum cumulus, vt à qua potiſſimum auſpicium ſumã, non ſatis intelligam. Tantũ earum
meminiſſe volui, quas maximo noſtro malo, multis huius tempeſtatis principibus, aut plane
abeſſe, aut q̃ frigide adeſſe cognouimus. Quicquid enĩ patrimonij, quod ampliſſimũ eſt, quoſ-
cunq; cenſus eccleſiæ poſſides, eos non in priuatos tuos vſus, vt plerique omnes faciunt, ſed vel
in eccleſiæ tuæ ornamentum, vel in pauperes viſceraq; Chriſti, vel in viros & vitæ honeſtate,
& bonis diſciplinis conſpicuos (quos tu ex omnibus Academijs præcipuos aliquot, qui recte
Chriſtum profiteantur, in eccleſiæ tuæ contubernium coaptaſti,) vel in Reipub. commodita-
tem diſpenſaſti. Hinc acciũ tuarũ per totum Leodienſem tractum ruinas, & caſtrorũ pręſidia
longa vetuſtate & negligentia prope labefactata erigis & inſtauras, quo aliquãdo hoſtiũ in
iuriam patria à ſe prohibeat, & tyrannicas impreſſiones ab humeris ſuis arceat. Non enim
immerito pericula tempeſtatesq; bellorum paſſim timentur ab omnibus. Huc enim Euange-
licorum vocatorum ſanctitas & religio prorumpit, vt tumultuoſiſſima doctrina, totum pro
pemodum ſeptentrionem peruerterint. Agunt rem ſuam clanculum ſtrennue Lutherani, ve
rum tua prouidentia tam callide conſilia eorum diſſipat, vt ſemen peſtiferum expetitam illis
ſegetẽ apud vos ꝑducere nequeat. Decẽ Neſtores optabat ſibi Agamemnon, Græcorũ qui Troiã
expugnabat princeps, & rex maximus at Clemens ſummus pontifex pater noſter Clementiſ
ſim⁹, multo ardẽtiorib⁹ votis decẽ Eraedos à Marka ſuæ eccleſiæ merito optaret, facile ſane a-
gnoſcens Chriſti regnum ſic firmiter ſtabiliterq; permanere poſſe, ſi eiuſcemodi columnis ali
quot inniteretur. Sed hæc hactenus pater ampliſſime, & ne epiſtolæ modum excedam, ad Dio
nyſium noſtrum, quem optimorum doctiſſimorumq; virorum conſenſus honeſtiſſimo vocis
calculo celebrauit reuertor. Cuius patrocinium, tametſi ꝑ optimarũ artium perfectam cogni
tiõem & vitæ honeſtiſſime actæ ſanctitatem ſuſcipere debeas, hoc tamen nomine, quia patria
illi tecum communis fuit & in Leodieñ Dioceſi hæc inſignia monumenta potiſſimũ conſcri-
pſit, vbi & ex maiorum tuorum obtemperantibus filijs aliquando fuerit, tibi gratius illud erit
Nam tales naturali q̃dam affectione arctius ſoles proſequi. Quod vt nunc diligentius facias
orant te q bono erga viros optimos affectu ſunt. Inter quos Arnoldus Tungarus, Theodori
cus Hezius cognatus meus int̃ theologos honeſtiſſimos viri doctiſſimi, in præſentia tantum
nominandi veniunt, quod hos ob bonarum artium ſtudia, & vitæ purioris integritatem ſin
gularibus beneficijs ornatos eſſe tua liberalitas voluit. Interim tuæ Reuerendiſſimę Domina
tioni, & illuſtriſſimę gratiæ nos omnes, noſtrumq; ordinem commendamus, exorantes, vt de
us Opt. Max. ad gloriam ſuam & Chriſtianæ religionis bonum diu te nobis ſeruare dignetur
incolumẽ. Ex Carthuſia D. Barbaræ Colonieñ. Anno. 1 5 3 4. Ipſis ferijs beatiſſimæ ma
tris Annæ genetricis glorioſiſſimæ ſemper virginis Mariæ.

ℂ Index ſerie literaria complectens res & voces in hoc opere præ cæteris obſeruandas.

AAron ſignat Chriſtum, ipſius barba apoſtolos, ora veſtimenti Eccleſiam 293.d.e
Abacuc aliiq; prophetæ ac Paul⁹ in ſe recipiunt varias alioꝝ perſonas. 337.d.e.
Ab auſtro veniet deus qd ſit. 338.b
Abit qs in cõſilio impioꝝ dupliciſ 5.c
Abſolõ & Achitophel figurãt Iudæos & Iudam Chriſti perſequutores 87 c.
Abſcõſio ſacri eloquij duplex 270.e
Actus vnus ex diuerſis virtutibus procedere poteſt 319.f
Actus ſpecificantur & dignificant ab obiectis Ibidem
Adam eſt nomen proprium & appellatiuum 82.c.
Adoratio qualis Chriſto debet 224.b.c
Aduentus Chri vterq; duplex. 106.d.e.f
Aduentus Chriſti q̃lis erit & quæ in vtroq; faciet. 106.d.e.f
Aduentũ Chriſti veteres ſancti vehementiſſime optabant 185.a.b.c.187.d
Aegyptũ ſpũaliter egredi qd ſit. 262.e.f
Afferre & offerre domino quæ & quõ debemus 58 e
Affectus quàm varij & multi enumerantur per ſpecies 317.e
Affectus exprimitur per nomina ſola, per verba ſola, interdũ per vtraq; 318.d
Affectum quàm ardentem ad deum habere debeant viri perfecti. 17.e f
Affectum noſtrum pſalmorũ affectibus conformare monemur frequenter. Ibi.
Affectum ſuum quomodo debet conformare pſallẽs verbis pſalmorum. 7.f 8 a
Affectuum variatio varia fit in pſalmis & materiæ & numeri temporis & perſonarum 318.c
Affectum amoris & gratitudinis qui vſus & pſalmi habeãt enumerantur. 119.d.e
Agareni alienigenæ Amalech Ammonitæ Aſſur hoſtes Iſrael qui ſint ſpiritualiter 192 a.b.c
Alleluia Dauid primus ſcripſit ad Pſalmos viginti. Et interpretatur: Laudate dominum 237.f
Alleluia duplex cur dicitur 237.f
Allegoric⁹ ſenſus qs ſit in ſcrip. 3.b, 10.c
Alieni quõ ſunt Iudæi a Chrõ 12 d
Altaria dei q̃ multa ſint 91.a
Altare dei duplex quomodo Chriſt⁹ circumdedit 83.b
Altare dei Chriſtus eſt vẽ hõ. Ibidem
Amaritudo pœnitentiæ quomodo ſit in pace 329.e
Amare deum monemur ꝑꝑ tria 89.f
Amare & odire deum quomodo inimicos debemus 300.e
Amator dei verus deũ ab vniuerſis laudari deſiderabit 350.a
Amoris affectus ex quibus conſiderationibus naſcatur 318.c
Amalechitarum, Amorrhæorum, & Idumæorum ira contra filios Iſrael. 334.f
Ambulare deus & Chriſtus ſuper pẽnas ventorum, quomodo dicatur 235.a
Amici & proximi quomõ aduerſus chriſtum conuenerunt 80 b c.
Amici dei quam multi ſunt & honorificati 300.c
Anna mater Samuelis quomodo exultauit domino 329.f
Anagogic⁹ ſcripturæ ſenſ⁹ q̃ ſit. 3.b. 8.b
Anima quare dicitur a quibuſdam cor⁹ homo 321.c
Anima ſignatur per cor & quomodo tota ſit & quas habeat partes. 157.e
Aĩa Chri quõ ſitiuit ad deum 325.f
Animæ deuotę quomodo dicunt iuuenculæ tympaniſtriæ 148.b
Animam adhærere pauimẽto qd. 271.c
Aĩa & appetit⁹ quõ exultãt in deũ. 191.b
Aĩa & mens nrã q̃ feruenter ad deum ſitire debent & eũ amare 318.e
Aĩa qñ ſit domus dei 290 f
Aĩa quomodo educatur, conuertitur, ducitur, a deo aliaq; bñficia accipit. 49.b.c
Aĩa hõis quõ eſt dei dom⁹, cubiculũ, thalamus, thronus, ſedes & templũ. 221.b
Anima quomodo deficit tripliciter in ſalutare & in eloquium dei 275.a
Anima ſemper eſt in periculis peccati & damnationis. 276.e
Anima varijs modis afficitur & ſecundũ hoc verba variat 85.c
Aĩam dilatari in tribulatiõe qd ſit 53.e
Aĩam quantum purgãt lachrymæ 16.d
Aĩam a cuſtodia educi quid ſit 302.b
Animalia & beſtię quõ dñm benedicunt & eoꝝ naturæ q̃ mirabiles 353.a.b.e
Angeli homines cuſtodiunt in communi & ſinguli ſingulos 68.e.f
Angeli quomodo ſunt currus dei & de eorum multitudine 141.d.e
Angeli & apoſtoli quomodo præſidẽt eccleſiæ 171.b
Angeli ſpũs ſunt & flãmæ vrẽtes. 335.a
Angeli quomodo mittantur ad benedicendum deum 350.e.d
Angelus ſignat ſpiritum inferioris chori vel cuiuſcunq; alterius. Ibidem
Angeli & virtutes quomodo deum laudant 314.e
Angeli boni quomodo non abierunt in cõſilio impiorum & in via peccatorum non ſteterunt, &c. 8 b.c
Angeli quomodo regũt viatores in virga ferrea. 50.d
Angeloꝝ tres quæſtiones de Chrõ. 50.f
Angelorum cuſtodia hominũ chriſto neceſſaria non fuit 215.b e
Angelorũ virtutes ſunt naturales & ſupernaturales 234 b
Antichriſtus quomodo conſtituitur ſuper gentes & de eius perſequutione & miraculis. 22 e.f
Antichriſti mores vitandi ſunt. 24.a
Apoſtoli Chriſti quare dicti ſunt infantes & lactentes 29.c.
Apoſtoli quare ſunt cœli dicti. 40.e
Apoſtoli dicuntur principes & dij terræ eleuati candidi nitidi rubicũdi. 102.c.d
Apoſtoli pſalmi dicta de Chriſto affirmant. 148 f
Apoſtoli quare fontes & principes Iſrael dicti 146.f.167.e
Apoſtoli quando pertranſierunt de gente in gentem 240.f
Apoſtoli quare dicuntur nubes & tonitrua. 144.e
Aqua quando ſignat conſolationẽ & qñ perſecutionem 149.a
Aqua refectionis quomodo eſt doctrina diuina mentem conſolans 49.a
Aquæ in oceano altiores ſunt montibus terræ. 235.c
Aq̃ quæ ſup cœlos ſunt q̃ & quales, & an ſint ibi. 350.d.e.f
BAbylonis tranſmigratio defletur. 297.c.d.e.f
Balaam quantum commendauit tabernacula Iſrael & quomodo nobis in exemplum 319.b
Barbari qui dicantur 261.d
Baſiliſci toxicum ex oculis 212.d.e
Beatam quomodo dicant Mariam omnes generationes. 335.c
Beati quomodo ſunt imitandi & cõtemplandi. 10.d
Beati noſtrum aduentum quantum expectant 306.b
Beatoꝝ confeſſio & laus 259.b
Beatitudo cœleſtis q̃ta ſit, & quomodo ad eam pertingitur. 303 f
Beatitudo vera duplex & qualis 309.e
Beatitudo vitę actiuę ac contẽplatiuę, & in quibus conſiſtit vtraq;. Ibidem
Bellum gladius & ſcutũ ſunt ꝑuerſa voluntas operatio & conſuetudo 172.b
Benedictio duplex eiuſq; ratio. 350.c
Benedicẽdus deus quomodo ſit oĩ tempore. 62.b
Benedicendus vbique deus quomodo & quando 294 a.
Benedicere qd ſit, & de varia benedictione, deque beneficijs varijs animæ fideli a deo impenſis 232 b.c
Benedicere deum quare angelicus actus & quomodo fieri debeat 354.a,b
Benedicunt creaturæ deum dupliciter. 350.b
Benedictio operantium in agris 259.b
Bñficia fideli animę a deo collata. 49 b.c
Beneficia & myſteria eccleſiæ multa narrãtur 118.e.f. 239.a.b.c.d.e.f
Bñficia dei ad nos innũerabilia. 263.b
Benedicunt dominum irrationabilia & de eorum natura 353.a
Bernardi abbatis expoſitio ſup verſum Miſericordia & veritas commendatur. 196.e
Bonus & valde bonus quomodo eſt deus. 562.f
Bonum conſtat ex integra cauſa. 272.e
Bona temporalia quare nõ dantur omnibus deum timentibus vel amantibus. 288.c.d.
Bonorum & malorum hoim moꝝq; eorum & operum diuerſitas 313.d.e.f
Boues, oues, pecora campi, volucres cœli, piſces maris myſtice qui ſint 20 e
Brachium dei, filius eſt dei, per quem mirabilia fecit, diſponit & conſeruat vniuerſa 451.e.f
CAlix vini meri plenus qui ſit myſtice 169.c.
Canticum nouum ſunt conſilia Chriſti & eius doctrina 239.f
Cantica graduum qui & quare dicũtur. 280 f
Canticum gratiarum actionis & benedictionis mandat dominus omni tempore 91.d
Captiuitas Iudæorum ſoluitur cum admiratione gentium 286 a,b.c
Carbones deſolatorij ſunt pœnæ infernales vel exempla ſanctorum & pœnę a Romanis Iudæis inflictæ 281.c
Caro quomodo ſitit ad deum dupliciter 334.f
Caſtra dei ſunt angeli & dæmones. 54.f
Cauſas vniuerſales quatuor ponunt philoſophi 350.f
Cedros Libani quomodo Chriſtus confregit tripliciter 19 a
Chriſtus operauit a malis ſecerni, ad patrem redire, & in corpore bñficari. 32.d
Chriſtus orat probari tẽtari & vri 82.d
Chriſtus quomodo non ſedit cum conſilio vanitatis & duplex dei altare circumdedit. 51 b
Chriſtus habuit ſapientiam creatam & increatam aliaq; myſteria de eo. 15.f.83.c.d.e.f
Chriſtus Ieſus quõ intellexit ſup genua humanum piiſſime & ſuppliciſſime 87.a

Chriſtum quomodo diuerſi tradiderūt pater, ipſe ſeſe, Iudas & Iudæi Ibidem
Chriſti ſpecioſitates q̄t & q̄ta ſit & de eius eloquentia 86 c.f 87.a.b
Chriſtus dicitur rex magnus 101.c.f
Chriſtus magn° dominus in ciuitate Ieruſalem & monte Sion 102 f
Chriſtus eſt deus noſter 104.b
Chriſtus meruit ſibi quatuor 118 c.
Chriſtus contriſtatus eſt & turbatus paſſioniſq; eius varia myſteria. Ibid.d.e.f
Chriſtus eſt virtus dei mūdo nota facta q̄ populi viderunt 174.d.e
Chriſtus eſt manna & panis angelorum 166.f.180.c
Chriſtus quomodo ſtetit in ſynagoga deorum 199 c.d
Chriſtus quomodo eſt inops pauper & ſanctus ſemperque orauit & contemplabatur 196.c.d
Chriſti anima quomodo repleta eſt malis, & ipſe factus ſicut homo ſine adiutorio, aliaq; de eo varia myſteria. 200 f 205.a.b e.d.e.f
Chriſtus dicit vir dexteræ dei 187.b
Cœlum & terra quomō peribunt & veteraſcent 230 c
Cœlum quō extēſum eſt ſicut pellis, aliaq; multa de cœlis 234 e.f
Cœlum & terrā ſignant habitātes in eis q in teſtimonium vocantur bonis & malis, de q̄bus multa 342.f & deinceps
Cœli quare dicantur apoſtoli & alii ſancti. 40.c
cœli cōfitētes mirabilia dei q ſunt. 204.d
Cœli an aīati ſint & de aqs q̄ ſup cœlos ſunt variæ opiniones 314.f
Ceruus renouatur & pctōr quō renouari debet 92.a b
Cherubim & Seraphim contēplatio actiua & de ipſis 371.b c.d
Chriſtiani deſignantur p Ieruſalem Siō & Iſrael 351.c
Cilicio quō fuit vſus Chriſtus 70 c
Circumdatur deus à populo 87 f.
Circuitus bonus & malus 55.b
circumſtantiæ loquendi ſex 81.a.b.c
Cithara & pſalteriū q̄lia ſint inſtrumenta & quō deus laudandus in eis 66.c
Cithara eſt obſeruatio mandatorū dei in aduerſis. 82,e
Chriſti laudes præconia ac attributa varia 355.c.d e.f
Chriſtus deus & hō vnus quō eſt ſicut caro & aīa rationalis 368.b.c
Chriſtus deus & hō quō ſit. 367.
Chriſtus orteos dicitur 360.a
Chriſtus nouo ordine ſine virili ſemine naſcitur 367.a
Chriſtus quomodo ad homines venit & quanta ibi dei relucet dignatio largitas charitas amor 365.c d
Chriſtus quomodo eſt ſalutare dni brachium dei lumē & gloria Iudæorum & gentium 356.f
Chriſtus quomodo liberauit genus hūanum charitate & obedientia & ſua conuerſatione & paſſione meruit 339.b
Chriſtus quomodo ſedit ſuper ſolium Dauid 1.b
Chriſtus totus eſt ſubiectum libri pſalmorum 1.f
Chriſtus eſt beatus vir quō abiit in conſilio impiorū, &c. quō 4.e.f
Chriſtus a primo parēte Adam in tribus diſtinguitur 7.a
Chriſti fœcunditas & merita p lignū iuxta aquas plantatū oſtēdu̇tur 7.b.c
Chriſtus quomodo cōſtitutus eſt rex ſuper montem Sion 9 b c
Chriſtus purus viator nō fuit nec ſpem omnem habuit 13.c
Chriſto attribuenda ſunt omnia q̄ poſſe q in pſalmis canuntur. 14.f
Chriſtus eſt ſeruus dei ſignatus per Dauid 57.c
Chriſtus quomodo parauit thronū ſuū in iudicio. 11.a
Chriſti humanitas eſt templū dei & ſedes 23.f
Chriſto non incarnato poteſtas diaboli & fomes maiores erant, & oēs ad limbum deſcendebant 26.f
Chriſtus nō eſt deus quomodo dixerūt Iudæi 28.d
Chriſtus quomodo diſcernitur ab antechriſto & pſeudoprophetis 30.a
Chriſti oratio pro ſe & ſuis electis ob ſuam iuſtitiam. 32.b 34 d.e.f
Chriſti paſſio præuiſa eſt a Dauid & deſcripta, de qua multa 44.c.d.e.f & deinceps 230 b.c
Chriſtus intelligitur per Dauid in multis locis pſalmorū & ſcripturarum ſanctarum 38.c 68.a.93.d
Chriſti paſſioni conformari eſt ſumma perfectio in hac vita 203.c
Chriſtus quō indutus eſt decorē & fortitudinē multaq; de chrō & eccleſia. 213.c
Chriſtus quomodo ædificauit Sion.i. eccleſiam ſuam 222.b
chriſti perſequutiones & venditio figurata ſunt in Ioſeph patriarcha. 241.b.c
Chriſti perſequutiones & patientia 250.a.b.c
chriſtus quomodo eſt ſacerdos in æternū ſecūdum ordinem Melchiſedech. 250.f
chriſtus quomodo de torrente in via bibit 257.c
Chriſtus eſt beatus vir qui timet dominum, aliaque conueniunt illius Pſalmi 110 260.b.c
chriſti oratio in paſſione eſt Pſalmus: Ad dominum cum tribularer clamaui 285.e.f
chriſtum quomodo perſequuti ſunt Iudæi à iuuentute ſua 289
chriſtum iuraſſe & vouiſſe probabile eſt 292.a.b.c
Charitas eſt finis omnis conſumationis, tripliciter 273.f.
Charitas dei eſt vltimus gradus pfectionis 293.c.d
Chore filij myſtice ſunt filij crucis 85.f 89.d 96.b 104.c
Cognitio dei duplex eſt informis & formata 252,f
Cognoſcit dominus humilia & alta nouiſſima & antiqua varie 398.e
cognitio vtilis eſt facientibus ea q̄ ſciunt 69.a,
cogitandi quō ſint dies antiqui & alta q̄dam 573.b
cogitatio & cōſilium quomō ſunt in deo 227.a
colonus venturus in terra chriſtus, & de eius paſſiōe & pœnis multa 46,
compeditos dūs ſoluit & cæcos illuminat corporaliter & ſpiritualiter 352 f
coīo ſctōꝝ cæleſtiū quæ qualis & quanta ſit 281.c
compunctio & contritio quō ſumitur in corporalibus & ſpūalibus, & de eaꝝ ſpecibus 318.a
conceptus hoīs in originali 309.d.c
conculcatus quō fuit Chriſtus à Iuda & Iudæis varijs modis 522.a
conculcantur iuſti à carne mūdo & diabolo 523.a
confeſſio duplex 168.d
Conturbatio duplex eſt 55.e
Conturbatio quō fuit, in Chriſto 61.c
Conuertere aīa mea in requiem tuā q̄n & à quibus dicendum 264.d
Conuerſio fidelium ad meliora conſolatur & lætificat ſuperiores 280.c
Cor ſicut cera liqueſcēs duplex eſt 44.f
Cor quō benedicitur in pace 39.d
Cor quō ad diuina beneplacita paratū ſemper haberi debet 123.b.c.
Cor ad altum acceditur varie 557.b
Coronat nos dūs ſcuto quō 14.c
Cornu multipliciter ſumitur in ſcripturis 330.b
Cornu Chriſti quō exaltatum eſt p miracula 331 c
Cornua pctōꝝ quō confringētur & cornua Chriſti exaltabūtur 169.d e
Cornu ſalutis quō erexit Chriſt° 338.a
Corporalia quō deo cōueniāt 382.d
Corporis Chriſti extenſio pœnaliſſima fuit in cruce, cōpaſſionē exigēs 46.a
Coruoꝝ pullos quō deus ſpecialiter paſcit 313.a
Creator quō eſt pater & filius & ſpiritus ſanctus 361.d
Creaturæ laudāt deū dupliciter 303.v
Cecidit quō Chriſtus, & locus°, humiliatus deo ꝑ gratus fuit 163.c.f
Cremium qd ſit & quō oſſa aruerūt ſicut cremium 208,a
Crux Chriſto lectus doloris fuit 87.c.
Crucifixū iugiter attēdere debēt tētati 46 d
Currus dei ſunt angeli Apoſtoli & ſancti homines 146.a
Currus dei & Curr° Pharao. q 155.d.e.f
Cuſtodiri ſine pctō quare rogādū 375.e
Damnati quō nō appetunt nō eſſe 103.a b
Danieli prophetæ Pſalmus 63.ac tribuitur 137
Dauid bis in ſpeluncā ingreſſus 121.c.
ſignat iuſtū in vulnera Chriſti confidentem 38.a
Dauid cōdolēdo pŏidit pceſſum paſſionis Chriſti 44.c
Dauid ter vnctus fuit & à quibus. 34.c
Dauid Chriſtum ſignat 38 a
Dauid commendatur ex multis actibus latriæ 317.c
Dauid commendatur de triplici confeſſione 227 b.c
Dauid magnus philoſophus & theolog° fuit ibidem
Dauid commendatur à familiaritate & amicitia dei diuinorumq; ſecretoꝝ reuelatione 111.d
Dauid oēs pſalmos feciſſe pbat 228 d
Dauid conuenit pſalmus 107. ſcd̄m triplicem modum 249.e
Dauid exemplum pœnitentiæ & ſpei, peccatoribus eſt omnibus 111.c
Dauid q̄ conformis fuit diuinæ voluntati 112.d
Dauid hiſtoriæ aliq̄ 285. 282.a.b c d.e.f.
deduxit deus pater Chriſtum varijs modis 132.b
defectus animæ in ſalutare, & eloquium dei triplex 275.a
defuncti quō ſciunt quid agatur in vita præſenti 233.e
delectari in creaturis poteſt quis dupliciter 283.e.f
delectant & dulces ſunt philoſophia & ſacra doctrina 276.b.c
delectatio bona in deo eſt, & quō dupliciter in deo delectatur quis 329.f
detractorum & ſuſurronum peccata grauiſſima 82.c

Dies iuſtorum pleni ſunt, malorum inanes, pœnitentium dimidiati 328 f
Dies diebus Chriſti adiecti ſunt paternitatis participationem, 532 e
Domini ratio aliter cõuenit deo aliter angelis & hominibus 358.b,c.
Dominus deus Iſrael quis ſit ſpecialiter 357.e
Dominus quomodo & qualis eſt deꝰ pater filius & ſpiritus ſanctus. 362 e
Donec quomodo accipitur in ſcripturis 252 a
Dormire dicitur aliquis multipharie. 31.f
Dormire & dormitare quibus conueniat. 271.e
Draconis multa nomina 237.a
Draconum capita myſtice quæ ſint. 127.e
Dulcedo dei quomodo abſcondit timentibus eum 63.e

EBriorum ad inſtar multi turbãtur per proſperitates aduerſitateſque. 247.f.
Eccleſiæ matris noſtræ venter eſt baptiſmus, vbera ſapientia & charitas. 47.f
Eccleſiæ perſecutio & patientia 69.f
Eccleſia eſt locus paſcuæ & regnum dei. 48 f
Eccleſia figurata eſt per Ieruſalẽ in multis 281.f
Eccleſiæ gloria videtur in donis & ſtatibus ſuis, 219 b
Eccleſia exultãs grãs agit deo de aduerſariis deiectis, Iudæis, tyrannis, hæreticis ſchiſmaticis, philoſophis 330.e,f
Eccleſia eſt mons domus domini, eleuatus, ſanctus & mons Sion. 503.a.b
Eccleſia quomodo eſt circũdanda & cõplectenda 294.a
Eccleſiæ & iuſtorũ perſequutiones plantantur. 566.e
Eccleſia eſt mons domus domini, & firmiſſimum habitaculum & ſanctuarium dei 536 d e.f
Eccleſia orat pro extirpatione hoſtium ſuorum 121 b
Eccleſia priſtinam gratiam amiſit poſtq̃ imperia temporalia acquiſiuit 182.f
Eccleſia quomodo aduerſarios ſuperauit & erubuit 95.e f
Eccleſia ſæpe tribulata eſt & a Chriſto liberata & conſolata. 94.f
Eccleſia ſuper ſynagogã extollit. 590.d
Educit & egreditur deus multipliciter. 144 d.e
Effectus dei ex quibus admirabilis agnoſcitur ſunt duplices 19.e
Effrem filii ſemper pſumptuoſi fuerunt & quare 175.f
Effrem filii figurant malos in eccleſia 179.e
Eloquentia Ieſu Chriſti cõmendat 97.e
Epiſtolæ publii Lentuli & pontii Pilati de ſpecioſitate Chriſti 97.a.b
Epulantur & exultant iuſti in vtraque vita 142
Equi proiecti in mare myſtice ſignãt. 335
Eripiſſe orat Chriſtus & deum in occurſum ſuũ exurgere aliaq; multa. 227.e f
Eripi ab inimicis quõ orauit Chriſtꝰ tradi & non tradi inimicis 302.c
Erubeſcentia bona & mala 31.b
Eructare memoriam ſuauitatis dei proprium eſt contẽplatiuorũ & prælatorũ. 309 f
Eſcam dedit timentibus ſe Chriſtꝰ diuerſis modis 258.b
Eſdras propheta quomodo diuinam ſcripturam reparauerit 4.b.5.e

FAciem dei videre eſt beatitudo noſtra 185 f
Facies domini vbiq; requirenda q̃ ſit. 50.e
Falſorum fratrum & amicorum ſcelera quam magna ſint 89.a.b
Fames corporis & mentis iuſtorum q̃ſi ſaturabitur 77.e.
Feſtorum Iudæorum quorundam ratio 180 e f
Fides ſpes charitas, quomõ deo nos vniunt. 315 d.e
Fidei catholicæ repugnantia ſunt falſiſſima 279.e
Filii alieni qui dicantur myſtice 39.f
Filiorum Chore punitio & exaltatio 594.e
Filii dei dicuntur viatores & beati. 10.c.
Filii diaboli & ſtultorum multi ſunt 34.a.b.
Filii excuſſorum ſunt diſcipuli apoſtolorum 287.d e
Finis eſt duplex conſumens & conſummans, & Chriſtus quomodo ſit principium & finis omnium. 12.a.81.e.f
Finis omnis conſumationis eſt charitas 275 f
Finis perficiens Chriſtus eſt 329 b
Firmamentum dicitur cœlum quiã omnia conſeruat 353.b
Fluminis impetus lætificat ciuitatẽ Dei tripliciter exponitur c.d.e
Fluminum & paruulorũ Babylonis myſtica ratio 297.c
Folus ſermo, fructui operatio comparatur 6.c
Fontes maria & flumina quomodo deũ benedicunt & de eorum myſtica ſignificatione. 312.d.e
Frameæ inimici quæ ſint, 21.f
Framea dicitur anima Chriſti. 32.f
Frater noſter factus eſt iudex noſter, & mater eius facta eſt mater noſtra. 374.b.c.
Fructus frumenti vini & olei exponitur de bonis & de malis. 12.f.15.d
Frumenti abundantia pro firmamento 162.b c.
Fundamenta lumina & montes eccleſiæ duplicia ſunt. 199.c
Furioſus ſi recte dicitur deus, & quare 55.d

GAlaad, Manaſſes, Ephraim, Iuda, myſtice quid ſignificent 530 f.531 e.f.
Gaudere geſtire lætari exultare quomodo conuenit iuſtis, & quomodo impiis. 66.b.c.
Gaudent iuſti de pœnis peccatorum q̃tuor de cauſis, 126.c.
Gentes & Iudæi vnũm conſtituunt eccleſiam quæ deum laudare monetur. 266.c.d.
Gentiles & Iudæi circuierunt Chriſtum in malo & in bono 267.e
Gentibus parum Chriſtus prædicauit p ſeipſum 114.c
Gloria multis modis accipitur, ſic & deus glorioſus dicitur multipliciter. 354.c
Gradus aſcenſionis internæ quindecim 281.a
Gratia a bonis quando & quare interdũ ſubtrahitur. 27 b
Gratiæ gratis datæ q̃ ſint & ad q̃ dẽt. 1.c.
Gratiam acceptã quilibet aliis communicare debet 12.c.16.e
Grãs q̃tas religioſus deo agere debeat. 60.d.e.
Gratiarum actio iuſti & impii differunt 196.a

HEbræi, Chaldæi, Medi, Græci, Aſſyrii, Romani, quomodo exaltati ſunt & humiliati 169.b.c
Hæreditas noſtra deus noſq; hæreditas dei 13.f.30.e
Hæreditas dei eſt participatio gratiæ & gloriæ Chriſti 132 c.
Hæreditas gentium quare dicatur regnũ cœlorum. 212.c
Herodius erinatius quales beſtiæ. 236.b
Eſter, Iudith, Iob, Ezechias & eorũ orationes commendantur 197.f
Ieremiæ vaticinia & planctus David pdicit. 296.f
Ieruſalem quomodo ædificatur vt ciuitas 283.c.
Ieruſalem bis deſtructa figura eſt eccleſiæ 583.c.
Hymnus quid ſit & cur pſalterium dicatur liber hymnorum. 3.f
Hiſtoriæ diuerſæ de filiis Iſrael Moſe & Aaron Phinehes, Dathan & Abirõ, aliiſq; bonorum & malorum exemplis 243.a.b.c.d.e.f.245.b c
Homo quomodo vanitas & imago. 82.b
Homo malus & vir iniquus qui ſint. 303.c
Homo ſemper pauidus ſit & orare debet exemplo pſalmiſtæ. 52.b
Hominibus placere q̃s poteſt bene & male. 115 n
Homines benedicũt deum generaliter & ſpecialiter, & de hominum mirabili natura & gratia. 353.e
Holocauſta Chriſtianorum quæ ſint. 107.e
Honorem ſuum multi non intelligunt. 105.c
Humana & diuĩa in Chriſto credi oportet 88.b
Humanitas chriſti quomodo adoranda. 224.b.c.
Humilia quomodo reſpicit deus, 261.b.
Humiliari neſciẽs infinita mala incidit. 274 a.
Humilitas Mariæ maxima fuit q̃ reſpexit deus p̃ aliis virtutibus 355.b.e
Humilitas eſt fundamentum ſpiritualis profectus 290.c.d

IDipſum deus eſt 13 a
Idithum interpretatur tranſiliens & ſignat contemplatiuos 80.f
Idolorum gentilium cultura reprobat. 262.b.c.
Idolis quomodo ſimiles ſiũt colentes eam Ibidem.
Idumæi Iſmaelitæ Iebal Iabin hoſtes Iſrael qui ſint myſtice. 191.b.c.
Ignis & æſtus naturæ pprietates & ſignificationes 311.e
Ioathan Iudæi falſa expoſitio de cantico Anoæ 331.d
Iob qualis iudex fuerit. 190.b
Ionadab filiorum laus & obedientia 556.b.
Iniquitas quomodo redundat in proprium autorem 17 b.
Iniquitatem odi variis motiuis 280.a
Inimici Chriſti Iudæi & dæmones quõ delectati & triſtati ſunt de morte Chriſti 59.e
Inſipientia triplex. 149.d.e
Intellectum ſumi multifariam. 274.c,
Ira eſt bona & mala qualiſcũq; ſit moderanda 12.d.13.d
Iræ variæ ſunt cauſæ 334.f
Irritari quõ deus dicit a pctõribus, 14.d
Iſrael quomodo expugnatus eſt a iuuentute ſua ab Aegyptiis 282.e.f

Iudæos operuit labor labiorum ipſoꝝ 500 a
Iudæi quomodo Chriſtum a veritate abducere nitebantur Ibidem
Iudæorum quotidiana blaſpemia cõtra Chriſtum fidem & eccleſiam 62 e
Iudæorum tribulationes multæ. 231.c.d
Iudæorum peruerſitas magna 27.d.e.f
Iudæoꝝ malitiæ vipreę & pœnæ. 125.e
Iudęis & Chriſtianis deus fecit q̃ aliis nationibus non fecit. 314.a.b
Iudęos conuenit Hieronymus & pro eis orat & orari monet 214.b
Iudicium diuerſum datur de rebus ſecũdum conſiderationes diuerſas 198 b.
Iudicium verax ac rectum exigit deus 126.d.e
Iudicium eſt duplex generale & particulare 55.d
Iudiciũ diſcretionis & diſcuſſionis. 22.b.
Iudicia diuerſa quomodo deo cantam° 226 a.b
Iudicio diſcretionis & remunerationis oras propheta iudicari 92.b.
Iudicium dei duplex, & quale optare debemus 517.e
Iudicium quo gentes iudicant. 541 f
Iudicium extremum quam horrendum ſit. 208.c
Iudicii extremi diei horror, diſtrictio & circumſtantiæ quõ penſandæ 222.f
Iudicium in medio quõ de° ſtare dicitur & iudices quare dii dicantur 189 f
Iudicii dies cur maladicatur 504 e.
Iudicii dies eſt electis ratio exultandi peruerſis vero metuendi 260.a
Iudices dii dicuntur, & in eorum medio quomodo deus ſtare dicitur 219.f
Iudicare quomodo conuenit Chriſto & aliis 160 f.
Iudicabunt ſancti cũ Chriſto diuerſimode 283.d.
Iudicabunt & vindicabunt ſancti nationes cum Chriſto 356.c.
Iudicari & in iudicium ſecũ intrare quõ orat propheta 506 d e.
Iurauit deus multoties in ſcripturis 257.d.
Iuſtitia dei duplex 356.c.
Iuſtitiæ fons eſt dei voluntas 21.d
Iuſtitias iudicat deus dupliciter. 268.e
Iuſti quomodo exemplo Chriſti exercitantur, & perſecutiones patiuntur ab iniuſtis. 120.d.e.f
Iuſtos quomodo ſe ſancti dixerunt multi 506.e.
Iuſti confitentur deo in proſperis & aduerſis duplici confeſſione. 304.a
Iuſtorum confidentia & præconia. 214. d.e.f
Iuſtorum & iniuſtorum ꝓmia & conditiones multæ 77.d e.f
Iuuentus duplex eſt & ſenectus. 537.b

Lachrymæ quare dicant panes aię 90.b.c
Lachrymarum quq; ſunt genera. 286.e
Laquei dicuntur vitia, & quid ſit laqueus 283.a
Laqueus venantium in hac vita conteritur Ibidem b
Laqueiquos domin° pluit ſuper malos 25.e
Lauare lectum quomodo debet peccator 16.a.
Laudare dominum eſt opus angelicum 260.e
Laudãt oẽs creaturæ deum 150.a.b
Laudare deũ in choro, tympano, & pſalterio ſpiritualiter. 315.a
Laudare ſcipſum quomodo quis in hac vita poteſt. 238.b
Lignis comparãtur iuſti & impii 6.f
Linguam refrenare quanta ſit virtus 69.c
Linguæ cuſtodia magna pfectio. 301.a.
Literaturã quomodo non cognouit Dauid & alii quidam 157.e.f.
Locutionis circũſtantiæ ſeruandæ multæ 51.a.b.c.
Lucerna quõ eſt homo iuſtus q̃ a chriſto accenditur, 76.a.b
Lumen diuinum manifeſtat cuncta. 5.d
Lumen vultus domini duplex eſt. 12.f
Lumen varium eſt in quo deus videbit. 71.a.b

Machabęus ſpiritualis prælii formam oſtendit 39.c.
Magna miſericordia fctã Mariæ 555.e.
Magnalia dei quã multa ſint à conſtitutione mundi 275.b.e
Magnificatus eſt dominus noſter Ieſus Chriſtus multipliciter 515.c.
Maledictionem quam multi diligant. 255.b
Malum triplex eſt. & quomodo anima Chriſti ſit repleta malis 200.f.
Mala optari inimicis triplicit 254.e.f
Mandatorum dei memoria 233.f
Mannæ quadruplex expoſitio 1.e
Manſuetudo q̃rum deo placeat. 76 c.d
Manſuetudine rex Dauid multa meruit 290.f
Manſuetus mitis & ſuauis quõ eſt dominus deus 196.e
Mare magnũ mundus eſt myſtice. 236.f
Mare & montes quõ moti ſunt in exitu Iſrael de Aegypto 263.e.
Mare & flumina ſignant corda amara. 352.e
Martyrum voces multæ. 284.e
Maria quomodo ſeli comparatur 40 f
Mariæ virginis commendatiões variæ. 99.c.d
Maria virgo non eſt terra quæ dedit fructum ſuum 486.a
Maria Sion interpretatur 500.b
Maria immaculata quomodo dicitur 269.e
Maria quare per lunã figuratur. 296.b.
Meditari in lege domini die ac nocte q̃modo quis poterit 6.a.b
Media nocte ſurgere ſalubre eſt. 271.d
Medium difficile attingitur 272 e
Mendacium multiplex. 54 b
Melchiſedech quomodo ſimilis ẽ Chriſtus. 257.a
Menſa Chriſto & beatis parata in cœlis, quæ & quanta ſit 49.e
Merces Chriſti ſunt fideles, & merces fidelium Chriſtus. 287.d
Meteorologica ducũt in cognitiõem diuinorum. 553.a b.c.
Mutabile dicitur aliquid dupliciter 296.a.
Mirabilis deus in ſanctis multis probatur. 148.d.e
Mirabilia Chriſti quomodo narranda ſunt 240.d
Mirabilia omnia dei quomodo narrantur 21.c
Mirabilia agere mirabiliora credere iubemur. 277.f
Miſerationes dei quomodo ſunt ſuper omnia opera eius. 320.b
Miſeria propria & diuina miſericordia ſemper penſanda peccatori eſt omnique viatori, & quare 308.c

Nabuchodonoſor fatet nihil eſſe omnia 82.b
Nihil deeſſe timentibus deum. 48.f
Nubes aeris dicuntur apoſtoli, nubes cœli dicuntur angeli 35.d.204.e
Nomen dñi omnipotens 533.e
Nouum canticum quomodo dño cantare debemus 315.f.
Nubes quare dicuntur angeli in ſcripturis 74.d.
Nubes dicuntur apoſtoli & angeli. 147.e 204.e.
Nubes quomodo ſignãt prædicatores q mira fecerunt 204.e
Nunc tempus non eſt, ſed cauſat tempus 81.a

Opprobrium & contemptũ auferri petitur tripliciter 271.b
Octaua quare dicitur dies futuri iudicii 51.e.21 f.
Oculos leuare ad cœlum pro auxilio q̃modo debemus. 282.b e
Oculus dei intellectus eius eſt 54.b
Oculi attenuantur duobus modis 319.b.c
Odium quomodo deo conuenit & quos odiſſe dicitur 54.b
Odiſſe quomodo liceat impios & inimicos 276 f
Odio quomodo habetur deus duplicit. 192.a
Odio perfecto quomodo inimici odiendi 300 e.
Oliua fructifera fuit Leui patriarcha & prælati tales eſſe debene 114.a
Oibus diebus deo ſeruiendũ eſt. 359.a.b
Opera digitorum dei ſunt creaturæ ſapientiæ eius. 19.f
Opera dei quæ & quam magnifica ſint 213.f 236.e.
Opera dei quomodo ſunt perfecta 543.d.e.f
Operationes dicũtur viæ & bonæ & malæ. 5.e.
Orare cum intentione magna docemur 25.b.
Orandi modus oſtenditur à ſancto Bernardo & Baſilio 4.c f
Orãdi deum modus efficaciſſimos. 38.c.
Orandum quomodo eſt cum certa fiducia 172.e
Oratio antiquorum patrum pro reſurrectione Chriſti 18.f
Oratio viri perfecti & grati. 33.b.e.d.e.f
Orationes Chriſti quales 33 b.e d
Orat Chriſtus pro eccleſia 33. c.55.b. ꝓ ſe & inimicis 17.d e.f
Oratio Chriſti in paſſiõe & iuſtorum in tribulatione 118.d.e.f.129 d.e.f
Oratio Dauid in ſpelunca quæ cũ magis Chriſto conuenit. 505 b
Oratio Dionyſii ſuper verſum: In man° tuas. 62.b
Orõ eccleſiæ & cuiuslibet cõtriti 51.b.
Oratio prophetæ pro legis poſitione, intellectu, aliiſq; deductiõe, cõtra auaritiam, concupiſcentiam. 272.a.b.e
Oratio pro recuperatione terræ ſanctæ 184.b.
Oratio ſacerdotis celebraturi ꝓ inflammatione 12.f
Oratio tentati & eccleſiæ contra inimicos ſuos. 543.e.d.
Oratio tribulatorum contra hoſtes omnes. 72.b.c.d.e.f
Orationes ad ſingulos pſalmos per ordinem 525
Orationum pro ſe vel aliis exauditio q̃ta & qualia requiris 227.f

PAne, vino, oleo, myſtice ſaturātur ligna campi & cedri Libani. 216.b
Parabolica eloquia diligēter ſcrutanda. 175 a b
Parabolas problemata, propoſitiones diſputationes, ænigmata Chriſtus enarrauit. Ibidem.c
paſſionem Chriſti clare præuidit Dauid & deſcribit 44.r.d
Paſſionis Chriſti myſteria multa ponūt & pſecutorū ei⁹ maling varię. 112 a.b.c
Paſſioni Chriſti conformare ſe eſt ſumma pfectio in hac vita. 205.e
Paſſer animal inquietum eſt. 24.f
paſſer & turtur inuenit ſibi domum dupliciter 195.c
Paſſeris inſtar liberatur aīa de laqueo. 285 a
Patientia eſt decimus grad⁹ ſpiritualis aſcenſus. 288 e
Patientiæ tres ſunt gradus 18.f
patientia neceſſaria eſt ſine qua nemo q etus erit 12.b
Pauli apoſtoli cor quō cōcaluit 61.e
Pauper qs ſit coram deo 22.a
pauperes diuerſi, dei, mundi, & diaboli. 160.e.f
Pauperes quomodo deus exaltauit Moſen, Ioſeph, & alios 331.a.b
Pax quid ſit 13.a
Pax quærenda. 69.c
Pax Chriſti rīt alia ā pace mundi 72.a
Pax vera quæ ſit & vñ oriat 560 b.c
Pax vera vnde naſcatur & quomodo ſeruanda 282,b
Pax facit filium dei ideo religioſis maxime quærenda 170 f
Pecora & aīalia quō bñdicūt dñm & de eorum naturis & mirabilibus 313.a
Peccatum triplex 5.f
Peccatum procedit ex paſſione vel habitu. 51.e 74.a
Peccata mortalia & pœnæ ſunt dolores mortis & pericula inferni. 264.a
Peccatis reſiſtitur dupliciter 507.f
Peccatores quomodo dicuntur potētes & ſapientes 214.d.e
Peccatorum caſtigatio, cōtritio, cōfeſſio remiſſio quales exigantur ā pœnitentibus 63.b.c.d
Pelagius inimicus gratiæ dei 270,a
pelles terræ Madian ſunt vitia 359 b
Pellicanus, nycticorax, & paſſer, ſignant tria genera pœnitentium 228.c
Pœnitens cōcilet ſibi deū verbo & opere 15.f
Pœnitentia quomodo eſt in deo. 257.8
Pœnitentiæ forma docetur 230.a
perplexus nemo ſit & quō diuioa aget pplexus 107.f
peregrini & ciues quō ſunt ſancti in mūdo 83.a.b
perſecutio nūq̄ deēſt defuit aut deerit eccleſiæ 238.e.f
perſecutiōes eccleſiæ q̄druplices. 191.e.f
perſecutio Chriſti q̄ta erat. 22.f
Petrus apoſtol⁹ verbis pſalmi probat reſurrectionē dñi nrī Ieſu Chriſti 51.e
Phenenne & Annę prolium q̃ earū mira hiſtoria 550.e.
Philiſtijm, Edō, Moab, Chanaan, ſignāt guloſos, cupidos, ſupbos, & luxurioſos, contra eccleſiam & Chriſtum pugnātes 516.e f
Philo Iudæorum legat⁹ eccleſiam honorauit 147.b.
philoſophorum tres errores deſtruunt. 20.e
pigri ad pſalmorum affectus deplorantur 318.f,
Porta iuſtitiæ eſt charitas quam angeli aperire dicuntur duplici de cauſa. 267.e
Porta & ſeræ Ieruſalem quæ ſint myſtice 513.d. 114.e
Potentia dei nec metiri nec effari poteſt 242.e
Pſalmi quidam vel verſus ad amoris affectum 318.e
Pſalmorū virtutes qualis intelligit 4.c
Pſalmorum expoſitio literalis nimia reprehenditur 71.c 118 b.c
Pſalmorum expoſitio quæ ſit conueniētior dulcior fructuoſior & ſuauior 16.e. 111.f
Pſalmorum ſententioſitas virtus & affectus aliaq̃ multa in eis commendantur 517.d.e.f
Pſallēs quomodo debet affectus ſuos variare 517.c
Pſalmi pœnitentiales diligētiſſime ſunt ſcrutandi 16.d
Pſalmos oēs & ſingulos mire cōmendat Dio. in fine ſingulorū, & fo. 516. 517. &c.
Pſallere deo in hac vita ē diuiniſſimum opus 135.b
Pſalteriū & Pſalmus differunt 144.a
Preces deuotiſſimas hīt octonaria pſalmi 118. fo. 262.b
Propter eloquium tuū viuifica me tripliciter exponitur 279.e
Prædirandorū ſeptē ſunt gñā 164 d
Prædeſtinationis cauſa Chriſtus eſt alia q̃ multa dr prædeſtinatione 25.b.c
Prelatis neceſſaria ſunt bonitas, diſciplina, & ſcientia 273.f
Prælatorum bona gubernatio & ſubditorum ſubiectio dona dei ſunt. 302.a.b
Prælium eſt pugna de longinquo, bellū de propinquo 507.e
Præmiū boni honeſti ſufficiens, non eſt bonum temporale 240,b
Principium & nō principiatum quomodo in deo eſt. 365.a
Principium omnium operum humanorum deus eſt 371.b
Prophetæ myſteria Chrī a principio mūdi prædixerunt verbis, ſignis, figuris, factis, & geſtis, & quare hoc 558.b
Prophetarum libri aqua ſunt ſine Chriſto, vinum vero ſi de Chriſto intelligantur 115.f
Profunda multa ſunt de quibus fideles clamant. 282.f
Proſperitas malorum reprobatur & vitanda eſt 105 d.e.f
Proſpitas malorū non zelanda. 163 a.b
Proſperitas malorū, aduerſitasq̃ bonorum neminē debet ſcandalizare 75 d
Principes mundi & tñbrarū ſedēt aduerſus electos dupliciter 171.b e
Principiū in die virtutis, in ſplendorib⁹ ſanctorum eſt deus pater 256.d
Prudentiam docuit Chriſtus 241.d
Pueri quales laudare debēt dñm. 260.e
Pulchritudo duplex ē, ſed ſpiritualia placet deo. 240.d
Purgatorij pœna & dilationis gloriæ q̄ magna. 61.c
Purgatorio detenti deū diligunt, ſed orare p ſe meritorie non poſſunt. 264 d
QVatuor vulnera aiæ, inſunt q̄tuor aiæ viribus 12.d
Quatuor mala a quibus Chriſtus nos eripuit 242.f
Quis noſter dñs ē, quomodo multi corde & opere dicant 26.b
Quatuor mala ſunt a qbus Chriſtus nos eripuit 246 f.
Quatuor vulnera animæ ſunt in quatuor viribus animæ. 29 a
RAucę fauces quæ & quare dicātur 149.b c
Redemptionē a quibus de⁹ fecit. 357 f
Reges qño cōfregit Chriſtus. 217.a
Reges & pricipes q ſint q aduerſus Chriſtum aſtiterunt 8 f a.f
Rex & dñs cōſtitutus ē qlibet p̄latus, glibet aē fidelis ſuarum operationū. 10.a
Rex virtutū & gloriæ Chriſtus 50.f
Regina quomodo eſt anīa fidelis, & Maria virgo virginum 92.e
Regulæ ſeptē ſcripturarū exponendarū io ſacris 3.c.d.e
Religioſi gratias magnas deo agere debent. 60.d.e
Reprobationis ſignū certiſſimū eſt pſperari in oibus q̄ mundi ſunt 252.d.e
Reproborum & electorum diſtantia in vita & iudicio. 286.f
Reproborum eſt proſperari in hoc ſeculo, de quo multa 302.a.b
Res naturales cognitæ ducunt hominē in cognitionem ſpiritualium 3.a.e.b
Reſurgente Chriſto omnes ſurreximus & eo aſcendente ſpem beatitudinis aſſequimur 368.d.e
Reſurrectio Chriſti & eccleſiæ optatur. 222 d.e
Reſpondere exprobrātibus verbū quomodo contingit 272.c
Roma vrbs inclinata 100.f
Roris pruinę & imbris vtilitates & ſignificationes 351.c d
SAlomō per prophetiam cognouit naturalia & ſupnaturalia. 1.e
Salomon Chriſtum figurauit qui ædificauit eccleſiā & eā cuſtodit. 287.b.e
Salomoni quare pſalmus ſeptuageſim⁹ primus aſcribatur. 160.d
Saluationis noſtræ inchoatio, eſt Chriſti incarnatio 517.f
Salutare dei quod ſit & ſanctus quō ē deus & ſcientiarum dñs 330.c d.e
Sanctus ſanctus ſanctus quomodo ē deus pater & filius & ſpiritus ſanctus 571.e.f
Sapientia prædicatur de multis virtutibus actibusq̃ 258 f
Sapientia quomodo omnium prīo creata eſt 232.e
Sapientiam duplicē Chriſtus habuit aliaque myſteria & de eo multa. 15.f
Sabbatum triplex eſt temporis mētis & æternitatis 218.c
Sacerdos celebraturus quomodo & q̄re lauat manus 34 a.b
Sacerdos æternū quō Chriſtus ē, & de ſacerdotū officijs & diuerſitate 156 f
Sacerdotes vtriuſque legis deum ſpecialiter bñdicere debent 531.e.f
Sacerdotis celebraturi Pſalmus & oratio 266.a.b
Sacrificare ſacrificiū iuſtitiæ quomodo debemus 12.e.15.d
Sacrificauit Chriſtus volūtarie quomodo 116.f
Sacrificium laudis quomodo Chriſt⁹ & iuſtus offerunt 117.f
Sacrificia legalia inſufficientia quomodo erant, & quare præcepta & triplicia q̄modo 84.a b
Sctūs ſuū quē deus mirificauit Chriſtus eſt & miniſter quilibet dei. 12.c.13 c
Sanctus quomodo eſt dominus deus noſter 224.f.
Sanctus inops & paup quō eſt dñs noſter Ieſus Chriſtus 106 r.d
Sancti quare dicātur filij Iſrael & Chriſtiani 315.d.e

Sara figurat eccleſiã, Agar ſynago. 33 f
Satisfacere pro homie quomodo homo non potuit 366.a
Scandalũ duplex & quõ vitandũ. 168.b
Scientia dei mirabilis facta eſt in Christo 292.b
Scientia ſalutis quæ ſit 359.d
Scriptura obſcura eſt & quare 3.a
Scriptura eſt argentum purgatũ ſeptuplum. 32 e
Scripturas ſacras ſtudere monemur ob multa bona 229.e
Scriptura ſacra quadruplici ſenſu exponitur 3 2.b
Scriptura frequenter eãdẽ ſententiã repetit pro affectuũ inflãmatione. 227.e.f
Scrutari diuina quõ liceat 278.a
Scuto comparatur ſacra ſcriptura. 211.e
Sennacherib & Aſſyriorum deiectiõem tractat pſalmiſta 170.a.b.c
Septies deum laudare in die Chriſtianorum eſt 280.a
Seſſio Chriſti ad dexteram patris dupliciter intelligi poteſt 236 b
Simeõ q̃ affectuoſe Chrm̃ ſuſcepit & bñdixit, & Nũc dimittis cãtauit 336.e
Similitudo hois ad deũ bifaria eſt. 120.f
Siõ dicet hõ multipliciť expo. 200 a b.c
Syria, Sobal, Sichama, myſtice quid ſignificent 110.c.d.e
Societas bona prodeſt, mala nocet. 12.b
Sol & luna myſtice ſunt Chriſtus & Eccleſia 232.d
Solis & radiĩ eius camparatio ad diuinã generationem 361.a
Sol & luna qũo oõ vrũt fideles. 282.c
Sol luna & ſtellæ quõ deum laudãt & an ſint aiatæ opiniones variæ 314 f
Sol luna & ſtellæ inuitãť ad deo laudãdum & de eorum naturis & proprietatibus multa 251.a.b
Solitudo commendatur & de vtilitate eius 71.a
Soliloquium ſpiritus ſancti cum anima eſt pſalmodia e.f 4 e
Somnus multiplex eſt iuſtorum & malorum 571 e
Specioſitas triplex in Chrõ fuit 92.e.f
Specioſitas corporalis quare ſã eximia fuerit in Chriſto Ibidem
Spes in verbo domini 272.f
Spei obiectum duplex 311.d
Spem qualẽ habuerit Chriſtus 45.d
Spem oẽs habẽt ſed iuſti ſingulariť. 13.a
Sperãs in deo mereť exaudiri ab eo. 18.d
Sperandũ qũo eſt in deo 75.f
Speratur dupliciter in aliquo 311.c
Spiritus beſtiarum quomodo aufertur & creatur 217.b
Spiritus noſter qũo affligitur & exultat præ deſiderio cœleſtium. 312.c
Spiritus & anima quomodo in homine ſunt & differunt 351.f
Spiritus ſanctus quõ procedit ã patre & filio & quomodo dona ſua diſtribuit aliaq; multa de eo 361.e
Sponſa Chriſti triplex 22.c
Stellas & eorũ nomina deus noſcit corporaliter & ſpiritualiter 112.e
Subſtantia multa ſignificat & eſt bona & mala 82.d
Subiecti ſunt diuerſi diuerſis 331.c
Superbi iniq̃ agunt vſquequaq; 273.a
Supnaturalia duobus modis cognoſcũtur 2.d
Suſurronum & detractorũ pctã grauiſſima 82.c
Tabernacula domini virtutum q̃ & qualia ſint 192.f
Tabernacula cœleſtis curiæ quantum deſiderare debemus 319.c
Thanis Thaneos quid 172.e.f
Temporum varia diſtinctio naſcitur ex motu cœleſtium 151.d.e
Templi reſtaurationem quãtum deſiderauerũt deuoti Iſraelitę, q̃re magis cœleſtis tẽpli ædificatio deſiderãda 312.a
Templũ quõ eſt deus & agoui 298.c
Tñbræ diuinæ quæ & q̃les ſint 15.d
Tenebræ ſunt Petrus & Paulus ad Chriſtum comparati Ibidem. f
Tẽtare cõtingit varie ſiue a diuerſis 51.e
Tẽtari ꝓbari & vti ſe orat chriſt. 52, d.e
Tentatus dicat in dño confido 24.f
Tentationes quatuor canẽt habitãtes in adiutorio altiſſimi 211 d.e
Terminum ponit deus montibus fontibus & aqs literaliter & myſtice. 211.d.e
Terra quomodo fundata ẽ ſuper aquas ad literam & myſtice. 30.a.b
Terra & montes quomodo tremens & ſtabiliuntur 217.c
Terra & germinantia in ea ſunt magna ratio laudis diuinæ 252.c
Terribilis eſt deus in conſilijs ſuper filios hominũ 141.b c
Terribilis quõ ẽ deus in iudicio. 171. d.e
Thronus ſuper quem Chriſtus ſedit duplex eſt 21.c
Timore liberati quomodo ſunt ã Chriſto. 158.f
Tyrannis quomodo reſponderunt martyres & virgines 272.f
Topazion lapis ꝓcioſiſſimus. 277.c
Torrentis nomine, tribulationum magnitudo deſignatur. 257.c
Toto corde qũo laudatur deus 21.b
Toto corde quõ confitetur dño. 237.c.
Titulus libri pſalmorũ exponiť. 3.c.f
Tituli ſingulorũ pſalmorũ cur & q̃les ſint diſputať aũ initiũ ſingulorũ & exponũť.
Tituli inſcriptio Dauid quomodo intelligatur 323.e
Tituli inſcriptio non debet minui quomodo. 527.d
Timore vario deus timetur 327.c
Timor & recordatio malorum quomodo ſit in beatis 49.c
Timores diuerſi, ſunt initium & plenitudo ſapientiæ 238.f
Timent deum nimis capis implere mandata dei quomodo 239.d
Timentibus deum rectis & iuſtis multa bona promittuntur 252.d
Timentibus deum nonnum q̃ abſconditur dulcedo ipſius. 21.b
Timetur deus dupliciter 287.f
Timent deũ diuerſi diuerſo tiore. 228.e
Trãslatio vna exponit aliam in ſcripturis 545.a
Tribulati cõſolãť & iñfirmãť. 182.a.b.c
Tribulationes iuſtorũ & impiorũ differunt 154 f
Tribulatis vnicum ſolatium eſt clamare ad dominum 281.a
Trinitas diuinarum perſonarũ 1.c
Trinitatis diuinæ myſterium demõſtrat euidenter Dauid 110.e
Trinitatis & diuinæ vnitatis myſterium inſinuatur 141.a.b
Triſtitia mala fugienda, bona amplectẽda. 90.e.f
Tropologic⁹ ſenſus quis ſit in ſacris ſcripturis 3.b 7.e
Turbantur oſſa animæ 55.e.12.b
Vanũ eſt vobis añ lucẽ ſurgere dupliciter exponitur 287.c
Vanitas hoĩm q̃ ad deũ. 207.b.c
Venatores ſunt dæmões & homines maligni 285.a
Verba hominum variantur ſecundum affectiones eorum 13.c
Verbi diuini gñatio in dẽo 252.e
Verbum bonum æternum quõ deus pater eructat 96.c
Verbũ bonũ quõ ꝓpheta eructauit. 26.d
Verba pſalmorum ad informationem ſunt conuertenda 25.e
Verba dei cũ timore & reuerẽtia audiẽda eẽ ex multis autoritatib⁹ ꝓbaſ. 341.a b
Verax & mẽdax multipliciť dicũť. 225.a
Veritas duobus modis ꝓbatur. 216.b.c
Veritas & mia quõ ſint cũ Chrõ 208 c
Veritas dñi quõ manet inæternũ 222. d
Veritas vitæ, doctrinæ, & iuſtitiæ diminuta eſt in mundo 26.a
Veritas & iudicium ſunt ſaluatio & dãnatio & oĩe opus dei & ſacramentum altaris 218 d
Via ciuitatis habitaculi eſt fides catholica q̃ hõ inuenire non poteſt ex ſe. 246.b
Verbũ caro qũo factũ eſt 367.c.d
Viæ Chriſti paratæ ſunt variæ 152.d
Viæ domini & vię impiorũ diuerſę ſunt & quales vtręq; 229.f
Vias varias memorat propheta iuſtificationũ mandatorũ, iniquitatis, veritatis 271.d e f
Vincula dei ſunt lex & religio quæ iniq dirumpere quærunt 8.f
Vinea dei dicitur ſynagoga & eccleſia. 186.a.b.c.d.e.f. 184.f
Viri dicuntur eſſe angeli dei 8 e
Vir quis dicatur, & quomodo feminę ſanctæ viri dictæ ſint 3.e
Virtutes dicuntur angeli & q̃re 195.f
Virtutes dñi & cœli q̃ ſint 310 f
Viſcera miſericordiæ dei quæ & quanię ſint 352.f
Viſitatio dei bona eſt & mala 128 a
Vituli item volatilia cœli quæ ſint myſtice 107.d
Vmbra mortis quæ ſit 320.a.b
Vnio diuinæ & hũanæ naturæ in Chrõ quomodo ſit 327.f
Vnus quomodo eſt deus æternus immẽſus increatus. 321 e.f
Volucres cœli myſtice ſignãt bonos maloſq;, & quõ bñdicant dñm 351.a
Voluntas noſtra quomodo debet ſp eſſe in lege domini 2.a
Voluntarie quomodo iuſtus deo ſacrificat 117.f
Vota noſtra deo reddenda 225.c
Vouere quomodo eſt meritorium & de duplicibus votis 172,a b
Vox domini Chriſtus eſt & eius prædicatio 58 f 12.a b.c
Vnicornis inſtar ædificat deus ſacrificiũ ſuum 578 f
Vſura eſt illicita & myſtice ſumiť. 22.f
Vxor timorata eſt ſapia & filij eius opera bona 288.a
Vulnera Chri plena ſunt miſericordia & pietate 272.b
Zacharias duas prophetias nunciat 158 a b.c.d
Zacharias gratias deo refert ſuper varijs beneficijs 357.d
Zacharias quomodo allocutus ſit infantem 252 c.d
Zeb & zebee myſtice qd ſignificẽt. 192.d
Zelus duplex ex duplici amore cauſatur 75.d
Zelum pro eccleſia quilibet debet habere & orare hoc modo 148 c.d
Ziphei nunciauerunt Sauli de Dauid, ſic Iudæi Pilato de Chriſto 112 b
Ziphei moraliter ſignificant mundanos 117 b.c

❡INDEX PSALMORVM OMNIVM AC canticorum hoc opere enarratorum.

Pſal.		Fol.
	❡A.	
112.	Ad dñm cum tribul.	281.a
27.	Ad te dñe clamabo	82.b.
44.	Ad te dñe leuaui ani.	31.a
122.	Ad te leuaui oculos	286 a
28.	Afferte dño filij dei.	18.a
77.	Attendite popule meus.	273.a
48.	Audite hæc oẽs gentes.	164.b.
Cant.	Audite cœli quæ loquor.	343.b
	❡B	
1.	1. Beatus vir q non abijt.	41.a.
40.	4 Beatus qui intelligit.	85.b.
111.	2. Beatus vir qui timet	232 b
31.	2. Beati quorum remiſſæ.	25.a
118.	10 Beati immaculati.	269 a
127.	11. Beati oẽs q timent dñm.	282 b
33.	3. Bñdicã dñm in omi tpe.	68 a
84.	5. Bñdixiſti dñe terrã tuã.	164.b
102.	7. Bñdic anima mea dño. 1.	232.a
103.	8 Bñdic anima mea dño. 2.	234.b
143.	12 Bñdictus dñs deus meus.	367.b
61.	6. Bonũ eſt confiteri dño.	281.a
Cantic.	Bñdicite omnia opa dñi.	350.a
Gantic.	Bñdictus dñs deus Iſrael.	316
	❡C	
93	Cantate dño canticũ no. 1	219 a
98	Cantate dño canticũ no. 2	221.a
149	Cantate dño canticũ no. 3	313.b
18	Cœli enarrant gloriã dei.	40.a
9	Cõfitebor tibi dñe in toto. 1	21.a
110	Cõfitebor tibi dñe in toto. 2	334.b
137	Cõfitebor tibi dñe in toto. 3	317.a
74	Confitebimur tibi deus	128.a
104	Confitemini dño & inuo.	238.a
105	Confitemini dño qm̃ bo. 1	141 b
106	Confitemini dño qm̃ bo. 2	242.a
117	Confitemini dño qm̃ bo 3	266.b
135	Confitemini dño qm̃ bo. 4	282.a
15	Conſerua me domine qm̃	30 a
115	Credidi propter quod locu.	264.b
4	Cum inuocarẽ exaudiuit me.	12 a
Can.	Confitebor tibi dñe qm̃ irat⁹.	327.
Can.	Cantemus dño glo.	333.a.
	❡D	
129	De profundis clamaui	291.b.
21	Deus deus meus reſpice	44.a
62	Deus deus meus ad te	134.b
43	Deus auribus noſtris	63.a
46	Deus deorum dominus	106.a
69	Deus in adiutorium meũ.	153.a
53	Deus in nomine tuo	112.a
71	Deus iudicium tuum.	160.b
108	Deus laudem meam ne	232.a
66	Deus miſereatur noſtri	141.b
82	Deus qs ſimilis erit tibi	166.b
73	Deus repuliſti nos	130.b
81	Deus ſtetit in ſynagoga	186.b
78	Deus venerunt gentes	181.a
45	Deus noſter refugium	62.b
118	Defecit in ſalutare	274 b
93	Deus vltionum dominus	212.b
114	Dilexi quoniã exaudiet	263.b
17	Diligam te domine	34.b
109	Dixit dñs domino meo.	233.b
35	Dixit iniuſtus vt delinquat	74.a
13	Dixit inſipiẽs in corde ſuo. 1	16.b
52	Dixit inſipiens in corde. 2	114 a
38	Dixi cuſtodiam vias meas	180.b
8	Domine dominus noſter	16.a
26	Dominus illuminatio mea	54 b
22	Dominus regit me	48.b
92	Dominus regnauit decorẽ.	213.a
96	Dñs regnauit exultet terra.	221.b
98	Dñs regnauit iraſcantur	223.b
7	Dñe deus meus in te ſperaui.	12.b
140	Domine clamaui ad te.	304.a
87	Domine deus ſalutis meæ	200.b
101	Dñe exaudi orõnẽ meã. 1	227.b
142	Dñe exaudi orationem. 2	306.a
20	Dñe in virtute tua læ.	41.b
6	Dñe ne in furore. 1	13.a
37	Dñe ne in furore tuo. 2	78.b
130	Dñe non eſt exaltatum	322.a
138	Dñe probaſti me	282.b
3	Dñe qd multiplicati ſunt	26.a
14	Dñe qs habitabit in taber.	22.a
89	Dñe refugium factus	202.a
23	Dñi eſt terra & plenit.	50 a
Can.	Dñe audiui.	337.b
	❡E	
133	Ecce nunc benedicite dño	263.b
132	Ecce quàm bonum	321.a
58	Eripe me de inimicis	127
139	Eripe me domine ab	362.a
44	Eructauit cor meum	66.a
144	Exaltabo te deus meus rex	362
29	Exaltabo te dñe qm̃ ſuſc.	52.b
19	Exaudiat te dñs in tribul.	41.b
60	Exaudi deus deprecationẽ.	132.a
63	Exaudi deus orat. meã cũ de.	132.b
16	Exaudi dñe iuſtitiã meam	32.a
54	Exaudi de⁹ orõnẽ meã & ne.	318.a
39	Expectans expectaui dñm	83.a
32	Exultate iuſti in dño	60.a
80	Exultate deo adiutori nrõ.	187.b
67	Exurgat deus & diſſipent	141.a
Can.	Ego dixi	328.a
Can.	Exultauit cor meum	322.b
	❡F	
86	Fundamenta eius in mont.	169.a
	❡I	
85	Inclina dñe aurem tuam	192.a
125	In conuertendo dñs	288.a
10	In domino confido	24.a
113	In exitu Iſrael de Aegypto	221.b
30	In te dñe ſperaui non con.	21 b
70	In te dñe ſperaui. 2	136.a
28	Iubilate deo omnis terra. 1	140.b
26	Iubilate deo omnis terra. 2	123.a
42	Iudica me deus & diſcerne	92 a
25	Iudica me dñe qm̃	56.b
34	Iudica dñe nocentes me	66.b
	❡L	
145	Lauda aĩa mea dñm	311.a
147	Lauda Ieruſalem dñm	313.a
142	Laudate dñm qm̃ bonus	312.a
150	Laudate dñm in ſanctis	312.b
148	Laudate dñm de cœlis	314.b
116	Laudate dñm oẽs gentes	226.a
118	Legem pone mihi.	272.a
134	Laudate nomen domini	296 a
112	Laudate pueri dominum	260 b
121	Lætatus ſum in his	281 b
120.	Leuaui oculos meos.	281.a
	❡M	
47	Magnus dñs & laudab.	103.b
131	Memento dñe Dauid.	221.b
50	Miſerere mei deus ſcdm	168.b
118	Mirabilia teſtim. tua dñe.	277.b
55	Miſerere mei dñe qm̃ conc.	122 a
52	Miſerere mei deus, miſere.	123.b
100	Miſericordiam & iudiciũ	212.a
88	Miſericordias dñi in æternũ.	203.b
Can.	Magnificat anima mea dñm.	334
	❡N	
126	Niſi dominus ædificauerit	238.b
123	Niſi quia dominus erat	286.b
36	Noli æmulari in malig.	73.b
61	Nonne deo ſubiecta.	133.a
75	Notus in Iudæa deus	122.b
Can.	Nunc dimittis	336.b
	❡O	
46	Omnes gentes plaudite	163.b
	❡P	
127	Paratum cor meum deus.	249.b
	❡Q	
2	Quare fremuerunt gentes	8.b
72	Quàm bonus Iſrael deus.	162.b
83	Quàm dilecta tabernacula	122.b
41	Quemadmodum deſiderat	82.b
124	Qui confidunt in dño	287 a
90	Qui habitat in adiutorio.	216.b
79	Qui regis Iſrael	281.a
51	Quid gloriaris in malitia	112.a
Can.	Quicunq; vult ſaluus eſſe.	
	❡S	
11	Saluum me fac domine.	26 a
68	Saluum me fac deus.	142.a
128	Sæpe expugnauerunt	290.b
57	Si vere vtiq;	123.b
136	Super flumina Babylonis	288.b
	❡T	
64	Te decet hymnus deus.	138.b
Can.	Te deum laudamus.	
	❡V	
5	Verba mea auribus	83 b
94	Venite exultemus	218.b
76	Voce mea ad dominum. 1	172.b
141	Voce mea ad dominum. 2	303.a
12	Vſquequo domine obliuiſc.	26.b
73	Vt quid deus repuliſti.	124.b

❡FINIS INDICIS.

A

D. DIONYSII CARTHVSIANI IN PSALMOS OMNES DAVIDICOS elucidatio clariſſima.

PROOEMIVM AVTHORIS.

DIXIT Dauid filius Iſai, dixit vir cui conſtitutum eſt de Chri
ſto dei Iacob, egregius Pſaltes Iſrael: Spiritus domini locutus 2. Reg. 23 Roma. 1
eſt per me, & ſermo eius per linguã meam. Quemadmodum Ier. 23. 33.
vnigenitus dei patris, domin⁹ noſter Ieſus Chriſtus, ex ſemi-
ne Dauid ſpecialiter incarnari ac naſci elegit (Vnde & germẽ
ſeu filius Dauid ſingulariter appellatur) Sic ſpiritus ſanctus
animam beatiſſimi Dauid prophetico lumine excellenter im
pleuit, eumq; de Chriſti myſterijs præcipue illuſtrauit: quate-
nus Dauid promiſſa dei beneficia recognoſcens, deo largi-
tori gratiſſimus eſſet, atq; hęc ipſa toti mundo clariſſime pro-
palaret. Hanc igitur gratiam prophetalem ſibi tam eminẽter
diuinitus datam conſiderans, grata & hilari cecinit mẽte ver
B ba nunc introducta: in quibus de ſeipſo tanquam de alio loquitur: Dixit (inquiens) Dauid fili
us Iſai, dixit vir cui cõſtitutum eſt de Chriſto dei Iacob, id eſt, cui ſpecialiter facta eſt repromiſ
ſio de Chriſto dei. Videlicet quod ex ſemine eius ſaluator mundi prodiret. Sic enim ad eum a-
libi ait: De fructu ventris tui ponam ſuper ſedem tuam. Hic quippe fructus ſeu filius Dauid eſt Luc. 1. Pſal. 131
is, de quo archangelus Gabriel ad virginem matrem dixit: Dabit illi dominus deus ſedem Lucæ. 1
Dauid patris ſui: & regnabit in domo Iacob in æternum. De quo Iſaias quoq; prædixit. Super Iſaiæ. 9.
ſolium Dauid & ſuper regnum eius ſedebit. Quod qualiter impleatur in Chriſto, inqri poteſt,
præſertim cum ipſe Pilato reſponderit: Regnum meum non eſt de hoc mundo. Vnde & alibi
proteſtatur: Vulpes terræ foueas habent, & volucres cœli nidos: filius autem hominis non ha- Ioha. 18. Matth. 8
bet vbi caput ſuum reclinet. Nam & requiſitus à populo vt conſtitueretur in regem, fugit ſeq; Iohan. 6.
abſcondit. Non ergo de temporali dominio, mundanoue regno exponenda ſunt teſtimonia
præinducta: ſed de ſpirituali regimine & æterno principatu, quibus nunc in domo Iacob & ſo
lio Dauid, id eſt, in militanti eccleſia & cordibus electorum regnat per gratiam: in futuroq; ſe- Lucæ. 1
culo regnabit ſine fine per gloriam. Merito igitur Dauid qui tam præclare vaticinat de Chri
ſto, vocatur egregius Pſaltes Iſrael, id eſt, Pſalmiſta præcipuus populi deum fideliter contem-
plantis. Quod autem adiungit: Spiritus domini locutus eſt per me, ei concordat quod Chri- Matth. 10
ſtus diſcipulis dixit: Non vos eſtis qui loquimini, ſed ſpiritus patris veſtri qui loquitur in vo-
bis. Deniq; præter alia multa quæ in verbis præhabitis innuuntur, hoc præcipue aduertẽdum
eſt, quàm pulchre & clare trinitas perſonarum in ipſis exprimitur. Tangitur namque perſona
C filij nomine Chriſti: perſona vero ſpiritus ſancti deſignatur nomine ſpiritus: patris vero per-
ſona exprimitur tam nomine dei, quàm nomine domini. Chriſtus enim dicitur Chriſtus, &
filius dei, ſicut natus ex deo patre æterno: quemadmodum ſcriptum eſt: Ex vtero ante luciſe- Pſal. 109
rum genui te. Sed ſpiritus ſanctus dicitur ſpiritus dei & domini, tanquam ſpiratiue procedẽs Iohan. 10.
ex deo, id eſt, patre ac filio, qui ſunt vnus deus: ex quo tanquam ex vno principio æternaliter
manat ſpiritus ſanctus.

¶ Quid ſit prophetia. Et de gradibus eius. Et qualis prophetia ſit dignior.

PRophetia autem ad intellectum potiſſimum pertinet. Eſt enim prophetia ſupernatu
ralis futurorum cognitio, ex diuina inſpiratione adepta. Prophetę namque dicuntur,
qui deo reuelante cognoſcunt ea quæ cæteris abſcondita ſunt: & procul ab ipſis poſi-
ta. Propter quod in libro Regum dicitur: Qui nunc dicitur propheta: olim vocabatur 1. Reg. 9 Ibidem
vidẽs. Et Samuel ad Saul dixit: Ego ſum videns. Porro ꝓphetia ad gratias gratis datas ptine
re cognoſcitur: ſicut operatio miraculorum, interpretatio ſermonum, diſcretio ſpirituum. Ta-
les enim ac ſimiles gratiæ, communes ſunt bonis & malis. Gratiæ vero gratis datæ ad aliorũ
vtilitatem dantur & ordinantur: quemadmodum ad Corinthios ait apoſtolus: Vnicuique da 1. Cor. 12.
tur manifeſtatio ſpiritus ad vtilitatem. In quantum igitur prophetalis notitia ordinatur ad
hoc vt alijs innoteſcat: ſic prophetia ſecundario pertinet ad locutionem: ſicque propheta à prę Ibidem
fando nomen accepit. Sed quoniam prophetia eſt de his quæ naturalem rationem excedunt,
neq; naturali ratione probari poſſunt: idcirco tertio ad prophetiam pertinet operatio miracu

lorum, tanquam confirmatio horum quæ prophetice annunciantur. Et ita intelligendum D
Eccl.48. eſt quod in Eccleſiaſtico ſcriptum eſt: Helizeus non timuit principem, & mortuum propheta
uit corpus eius: Videlicet quia poſt mortem mortuum ſuſcitauit. In quo oſtendebatur eum ve
Gen.50 rum fuiſſe prophetam. Et ſimile de oſſibus Ioſeph ait ſcriptura. Porro quemadmodum natu-
Ioſue.24 rale lumen intellectus agẽtis eſt omnium naturalium cognitionum intellectus poſſibilis prin-
cipium: ſic lumen ſupernaturale atque diuinum eſt prophetalium cognitionum principium.
3. de ania cap.17. Ideo ſicut naturalis cognitio intellectus poſſibilis ad omnia ſe extẽdit ſeu omnium capax eſt,
quæ per naturale lumen intellectus agentis inueniri agnoſcique poſſunt: ſic prophetalis cogni-
tio circa omnia illa verſatur, quæ per lumen ſupernaturale ac diuinum oſtendi valent ac ſciri.
Per lumen autem diuinum omnia vtique manifeſtari queunt, videlicet diuina & humana,
creata & increata, ſpiritualia & corporalia, naturalia atque moralia. Vnde ad omnia iſta extẽ
dit ſe prophetia. Facta eſt enim aliquando prophetica reuelatio de his quæ ad dei maieſtatem
Iſaiæ.6. ſeu excellentiam pertinent, ſicut Iſaias de ſe loquens: Vidi (inquit) dominum ſedentem ſuper
Dan.7. ſolium excelſum & eleuatum, & quod audiuit Seraphim ter clamantia: Sanctus. Quod ad ſu-
perbenedictæ trinitatis pertinet reuelationem. Danieli quoque prophetæ oſtenſum eſt quali-
ter milia milium miniſtrabant deo, & decies millies centena milia aſſiſtebant ei. Quod ad ſu-
Iſaiæ.58 pernorum ſpirituum prophetalem reuelationem ſpectare non dubium eſt. Continet etiam p
Mich.6 phetia illa quæ ad mores hominum inſtruendos reſpiciunt, vt eſt illud: Frange eſurienti pa-
nem tuum. Et Michæas propheta: Indicabo (ait) tibi o homo quid ſit bonum, aut quid domi-
nus requirat à te. Vtique facere iudicium & iuſtitiam, & ſolicitum ambulare cum deo tuo. E
Quanto autem aliqua naturalem rationem magis excedũt, remotiuſque à noſtra cognitione
diſtant, tanto amplius magiſque proprie rationem prophetiæ concernunt, ſicut ſunt futura
pure contingentia, vt actus humani. Propterea prophetia propriĳſſime pertinet ad futurorum
euentuum cognitionem. Sic nanque Caſſiodorus prophetiam diffinit cum ait: Prophetia eſt
inſpiratio ſeu reuelatio diuina, rerum euentus immobili denuntians veritate. Et ideo Grego-
rius ſuper Ezechielem teſtatur, quia prophetia ita vocatur, quoniam futura prænuntiat. Dum
vero præterita aut præſentia manifeſtat, nominis ſui rationem amittit. Præterea multi ſunt
Iudicũ.11 gradus prophetiæ, quorum infimus dicitur dum aliquis ex interiori ſpiritus ſancti inſtinctu
Iudicũ.14 Iudicũ.15 mouetur ad exteriora opera, ſicut frequenter in libro Iudicum ſcribitur, quod ſpiritus domini
irruit in Iepte vel Sampſon, ex quo inducebantur ad aliqua opera exterius exercenda. Secun-
dus & altior prophetiæ gradus eſt, dum aliquis ex illuſtratione ſpiritus ſancti, quædam ſu-
pernaturali modo cognoſcit & percipit, quæ tamen naturaliter cognoſci poſſunt, quemadmo-
3.Reg.4. dum de Salomone habetur, quod dominus dedit ei ſapientiam & prudentiam multam nimis,
ita quod diſputauit ſuper lignis à Cedro quæ eſt in Libano, vſque ad hyſſopum quæ egredi-
tur de pariete, diſſeruitque de iumentis & volucribus & reptilibus ac piſcibus. De talibus enim
gentiles quoque philoſophi plura diſſeruiſſe ſubtiliter inueniuntur. Vnde hi duo gradus ad p-
fectam prophetiæ rationem non attingunt, quia ad ſupernaturalem veritatem non pertinẽt.
Nihilominus aliqua Salomoni reuelata ſunt, quæ naturalis rationis limites omnino excedũt, F
præſertim in Canticis: propter quorum cognitionem Salomon vere & proprie propheta vo-
catur. Eſt ergo tertius gradus propheticæ cognitionis, quando per imaginariam viſionem ali-
Dan.7 cui ſupernaturalis veritas reuelatur. Quemadmodum Daniel vidit antiquum dierum, id eſt,
deum æternum, ſub ſimilitudine imaginabilium rerum, quemadmodum apud Danielem legi-
tur: Aſpiciebam (inquit) donec throni poſiti ſunt: & antiquus dierum ſedit, & veſtimentum
2.2.q 174. art.3 eius quaſi nix candidum, & capilli capitis eius quaſi lana alba. Iſtiuſmodi vero prophetiæ
multi ſunt gradus, prout doctor ſanctus in ſecunda ſecundę pulchre deducit. Prima diſtinctio
eſt penes differentiam ſomnĳ & viſionis ſiue vigiliæ. Interdũ nanque prophetica reuelatio in
Iob.33. ſomno infunditur, ſicut ſcriptum eſt. Per ſomnum in viſione nocturna aperit aures virorum.
Danie 10. Interdum autem infunditur prophetia in viſione vigiliæ, quemadmodum Danieli factum le-
gimus. Et hic gradus eſt dignior primo, quoniam maior eſt vigor prophetici luminis quando
animam vigilantis & circa ſenſibilia occupati ad ſupernaturalia erigit, quàm dum animam
dormientis atque ſenſibilibus iam vacantis ad diuina ac ſupernaturalia eleuat. Secundo au-
tem attenditur gradus prophetiæ penes differentiam imaginabilium ſenſibiliumque ſigno-
rum, quibus mens prophetæ ad intellectualem ſupernaturalis veritatis notitiam eleuatur.
Quanto enim ſigna huiuſmodi fuerint expreſſiora, tanto prophetia erit ſublimior. Cum
ergo ſecundum Auguſtinum inter ſigna primum ac ſummum locum teneant verba, conſtat
quod prophetia eius, qui vel in vigilando, vel dormiendo audit verba ſecum loquentis, ſit alti-
or prophetia eius cui duntaxat oſtenduntur res quædam ſeu ſimilitudines aliarum rerum ſig-
natiuæ

A natiuæ, quemadmodum ſeptem ſpicæ Pharaoni oſtenſæ, ſeptem fertilitatis annos præfigura- Gen.41.
bant: & olla ſuccenſa Ieremiæ oſtenſa, ciuitatis Ieruſalem incendium deſignauit. Tertio inſu- Ier.1
per gradus prophetiæ attenditur penes acceſſum ad cauſam ipſam propheticæ cognitionis.
Altior enim eſt gradus prophetiæ dum non ſolum verba loquentis percipiuntur, ſed ipſe quo-
que loquens aſpicitur, ſicut Zachariæ prophetæ, ac Danieli, multiſque alijs, angeli, per quos (te- Zach. i.
ſte Dion.) propheticæ reuelationes adminiſtrantur ac infunduntur, apparuerunt. Quarto aūt Dani.7
gradus prophetiæ penſatur ex conditione apparētis atq; docentis. Si enim qui videtur, appa-
ret in perſona hominis, inferior erit prophetia quam ſi appareret in perſona angeli. Altiſſima
vero cenſetur, ſi apparet in perſona dei, quemadmodum Michæas ait: Vidi dominum ſedētem
ſuper ſolium excelſum, & omnem exercitum cœli aſſiſtentem ei, à dextris & à ſiniſtris. Poſtre-
mo ſummus atque excellentiſſimus prophetiæ gradus eſt, quando intelligibilis ſupernaturaliſ-
que veritas abſque imaginaria viſione oſtenditur, vtpote per ſolam anagogicam ac intelle-
ctualem illuminationem. Et hic modus excedit rationem prophetiæ proprie dictæ, vt Tho- Tho.2.q.
mas affirmat. Vnde huiuſmodi modus potius dicitur tertium genus prophetandi, quam gra- 174.art.3.
dus prophetiæ. In ratione enim prophetiæ quædam obſcuritas includi videtur, ſicut in ratiōe
fidei. Propterea nec prophetia, nec fides, comprehenſoribus ſeu beatis in patria conuenit. Sed
ad rationem prophetiæ proprie ſumptæ requiritur, vt per imaginariam viſionem tanquam
per medium, mens prophetæ ad intellectualem notitiam perducatur. Hoc aliqui aſſerunt. Ideo-
que ſecundum hos gradus prophetiæ ſecundum imaginariam viſionem diſtinguuntur.

B ¶ De ſpeciebus prophetiæ, & quomodo prophetia infallibiliter impleatur.

SIcut deniq; glorioſiſſimus apoſtolorum princeps in ſecunda ſua canonica ait: Non volun- 2.Petr.1
tate humana allata eſt aliquando prophetia, ſed ſpiritu ſancto inſpirati locuti ſunt ſancti
dei homines. Obiectum enim prophetiæ eſt veritas ſupernaturalis, prout in diuina cognitio-
ne conſiſtit, ac naturalem rationem tranſcendit. Intellectus vero diuinus, futura ac propheta-
bilia dupliciter cognoſcit, videlicet ſecundum ſeipſa ſeu in ipſis, prout ſcilicet ſunt fiēda à deo.
Secundo cognoſcit ea in ſuis immediatis ac proprijs cauſis, id eſt, ſecundum ordinem quem ha-
bent ad eas. Prophetalis autem cognitio eſt quædam expreſſio ſeu diriuatio à diuina ſcientia
fluens, ac prophetis infuſa. In quantum igitur deus benedictus & ſanctus cognoſcit res primo
modo, accipitur prophetia prædeſtinationis, quæ de neceſſitate ſemper impletur. In quantum
vero agnoſcit res ſecundo modo, accipitur prophetia comminationis, quæ non ſemper imple- Ionæ.3
tur, niſi forte ſecundum ſecretam intelligentiam, vt de ſubuerſione Niniue, & morte Ezechiæ. Iſa.38
In hac quippe prophetia, annuntiatur aliquid ſecundum ordinem cauſæ ad ſuum effectum.
Qui quidem ordo alijs ac fortioribus cauſis ſuperuenientibus impediri poteſt, præſertim
dum diuinæ voluntati, quæ eſt omnium rerum prima cauſa, placuerit. Et ideo talis prophetia
non ſemper impletur, ſicut nec prophetia promiſſionis, quemadmodum apud Ieremiam aper-
tiſſime declaratur. Ibi enim dominus ait: Repente loquar aduerſus gentem & regnum, vt era- Iere.18
dicem & deſtruam illud. Si pœnitentiam egerit gens illa à malo ſuo, agam & ego pœnitenti-
C am. Et hoc ad prophetiam comminationis clarum eſt pertinere. De prophetia autem promiſſi-
onis mox ſubditur: Subito loquar de gente & regno vt ædificem & plantem illud: ſi fecerit gēs
illa malum in oculis meis, agam & ego pœnitentiam ſuper bono quod loquutus ſum, vt face-
rem eis. Vnde huiuſcemodi propheticæ annunciationes ſemper intelligendæ ſunt, niſi aliun-
de proueniat impedimentum, videlicet ex meritis ſiue demeritis hominum, aut ſimili cauſa.
Hinc enim dicit Gregorius, quod deus non mutat conſilium, quamuis mutet ſententiam. Eſt
autem & alia ſpecies prophetię, quæ dicitur prophetia pręſcientiæ, quæ eſt de rebus, ſecundum
quod deus prænoſcit futura, prout per noſtrum arbitrium adimplentur, & iſta eſt bonorum
atque malorum. Quatuor ergo ſunt ſpecies prophetiæ, veruntamen gloſſa in principio libri
pſalmorum ponit duas duntaxat ſpecies prophetiæ, videlicet præſcientiæ & comminationis.
Prophetia nanque promiſſionis ſub prophetia comminationis comprehenditur, vel ad eam
reducitur. Prophetia quoque prædeſtinationis continetur ſub prophetia præſcientiæ, quia
prædeſtinatio eſt pars præſcientiæ. Dicitur enim præſcientia prænotio tam electorum, quam
reproborum. Vnde Apoſtolus interdum vtitur nomine præſcientiæ, quantum ad bonos:
quemadmodum ad Romanos loquens de deo: Quos (inquit) præſciuit & prædeſtinauit con-
formes fieri imaginis filij ſui. Sed quoniam electorum pręnotio proprium nomen habet quod Rom.8
eſt prædeſtinatio: ideo præſcientia communiter ſumitur, quantum ad malos: ita quod præſci-
ti dicuntur mali & reprobi. Dicitur etiam gloſſa prætacta: quod prophetia preſcientiæ ſem-
per impletur.

¶ An Dauid fuit excellentiſſimus prophetarum.

DIonyſius primo cœleſtis Hierachiæ capitulo duplicem tangit modum reuelationis pro- D
pheticæ, quæ ſanctorum theologorum prophetarumque mentibus eſt infuſa. Inter-
dum enim per ſenſibilia ſigna, demonſtrata eſt veritas ſupernaturalis ac prophetalis: quan-
doque vero per ſolam mentis eleuationem in diuina pure contemplata, ſine ſenſibilium regu-
mento formarum & ſine imaginariarũ ſimilitudine ſpecierum. Prima autem harum reuelati-
onum ſymbolica dicitur: quoniam ſymbolum eſt collatio ſenſibilium formarum, ad inuiſibi-
lium demonſtrationem. Secunda vero anagogica nuncupatur. Anagoge nanque eſt pura
mentis aſcenſio ad diuina. Denique ſecundum Auguſtinum tribus modis cauſatur, ſeu fit pro-
Daniel. 2. phetalium formarum oſtenſio. Aliquando enim fit ſola imaginaria viſio, ſine intellectuali re-
Daniel. 5. uelatione: ſicut in Nabuchodonoſor, qui vidit ſtatuam grandem & in Balthaſar filio eius, qui
Geneſ. 41 vidit articulos. Atque in Pharaone, qui vidit ſeptem boues, & ſeptem ſpicas, & horum nullus
erat propheta. Ad prophetiam enim exigitur primo alicuius reuelandi oſtenſio. Secundo pro-
Danie. 10 poſitæ veritatis perceptio. Porpter quod in Daniele ſcriptum eſt: Intelligentia opus eſt in viſi-
one. Et ideo Ioſeph & Daniel, qui prædictas viſiones imaginarias intelligebant & exponebãt
prophetæ fuerunt. Interdum autem in prophetali reuelatione ſimul infunduntur imagina-
ria viſio & intellectualis perceptio, & hoc modo omnes prophetæ duodecim quorum libros
habemus, prophetauerunt. Interdum vero infunditur prophetia ſecundum ſolam intellectua-
lem illuſtrationem, & hic modus prophetandi eſt purior atque præſtantior. Sicque Dauid pro-
phetaſſe ab omnibus dicitur. Vnde gloſſa in exordio pſalterij aſſerit, quod alij prophetæ per
quaſdam rerum imagines, & integumenta verborum prophetauerunt: videlicet per ſomnia, E
& dicta ac facta. Dauid autem ſolus ſpiritus ſancti inſtinctu, ſine omni exteriori adminiculo,
ſuam edidit prophetiam. Fit autem prophetia quatuor modis. Primo per facta: Vt arca Noe
Geneſ. 6. Ezechie. 4 ſignificauit eccleſiam, & per ſartaginem ferream inter Ezechielem & Ieruſalem poſitam deſig-
nabatur, deuaſtatio vrbis Ieruſalem. Secundo, prophetia fit per verba ſeu dicta, ſicut ad Abra-
Geneſ. 26 ham dictum eſt: In ſemine tuo benedicẽtur omnes tribus terræ. Tertio, per viſionem: ſicut Mo-
Exodi. 3 ſes vidit rubum ardere, nec tamen conſumi. Quarto, per ſomnium. Præterea quædam eſt pro-
phetia de præterito, ſicut Moſi prophetica reuelatione innotuit creatio mundi. Vnde quod ait:
Geneſ. 1 In principio creauit deus cœlum & terram, prophetia eſt. Alia eſt prophetia de præſenti, ſicut
dum aliquis ſpiritu ſancto reuelante cognoſcit, quid alius cogitat. Et ſic Elizabeth de incar-
Lucæ. 1 natione Chriſti & eius præſentia prophetauit: Vnde (inquiens) hoc mihi, vt veniat mater do-
mini mei ad me. Tamen vt dictum eſt: Prophetia proprie dicta, non eſt niſi de futuro. Et
quia donum prophetiæ pertinet ad gratiam gratis datam, non ad gratiam gratum faciẽtem:
idcirco per malos etiam ſpiritus prophetiæ aliquando loquitur, ſicut per Balaam: qui quam-
Nume. 24 uis ariolus, & magus ac peſſimus fuerit, pulcherrime tamen prophetauit: quemadmodum in li-
bro Numerorum habetur. Eſt igitur quæſtio, an Dauid ſit maximus prophetarum, & quod ſit
cæteris prophetis qui imaginarias aut corporales viſiones habebant, ſublimior: palam eſt ex
2. 2. q. 174. ar. 3. præinductis. Sed de hoc maxime eſt quæſtio, an ſit maior Propheta quam Moſes. Hanc vero
quæſtionem ſanctus Thomas inducit: eamque ſoluendo teſtatur, quod omnibus conſideratis F
ſimpliciterque loquendo, Moſes excellit in dono prophetiæ ſanctum Dauid, quamuis vel Da-
uid, vel alij, quantum ad aliquid poſſint excedere Moſen, quia videlicet de Chriſti myſterija
Ioſue. 10 plenius ſunt locuti vt Dauid, vel quia maiora fecerunt miracula vt Ioſue: ad cuius præceptum
ſol & luna ſteterunt immobiles in cœlo vnius diei ſpacio. Quod vero Moſes abſolute loquen-
do, ſit Propheta altiſſimus, probatur: Quia ad Prophetiam præcipue ſpectat viſio tam imagi-
naria quam intellectualis. Item denuntiatio veritatis oſtenſæ, atque miraculorum oſtenſio.
Moſes autem in omnibus his excellebat. Primo, quo ad intellectualem viſionem, quoniam ſe-
1 Cor. 14. cundum Auguſtinum in hac vita vidit deum per eſſentiam, ſicut & Paulus in raptu. Vt Augu-
2 Cor. 12. ſtinus duodecimo ſuper Geneſim ad literam, & in libro de videndo deum fatetur. Vnde in li-
Numi. 12 bro Numerorum de Moſe dicitur: Clare & non per ænigmata deum vidit. Secundo. Moſes
reliquos omnes præcellit quantum ad imaginariam viſionem quam quaſi ad libitum habuit
non ſolum audiendo & in ſomno, ſed & videndo angelum colloquentem ſibi & vigilando.
Nume. 12 Et ideo in Numeris dicitur, quod loquebatur ei dominus, facie ad faciẽ, id eſt, angelus domini,
Exodi. 33 ſicut loqui ſolet homo ad amicum ſuum. Tertio, Moſes excellit quo ad denunciationem, quo-
niam toti populo loquebatur, proponens ei legem. Quarto, excellit Moſes, quoad miraculo-
rum oſtenſionem, quia multa & magna fecit mirabilia coram iniquis & populo vniuerſo. Sed
huic reſponſioni contradicit Nicolaus de Lyra, præſertim in hoc quod THOMAS idcirco
præfert Moſen Dauid in dono prophetiæ: quia vidit in præſenti vita deum per eſſentiam, quo-
niam talis viſio ad prophetiam nil pertinet. Veruntamen determinatio Thomæ conueniens
eſt.

A eſt. Quamuis enim viſio iſta directe ad prophetiam non pertinet, tamen eo modo quo mira-
culorum operatio ad eam pertinere aſſeritur, ipſa quoque ad eam pertinere cenſetur. Vnde in
Deuteronomio ſcriptum eſt: Non ſurrexit vltra Propheta in Iſrael ſicut Moſes, qui noſceret
dominum facie ad faciem, in omnibus ſignis atque portentis quæ per eum fecit dominus in ter- Deuter.4.
ra Aegypti. Quod ergo Dauid dicitur eximius prophetarum, intelligendum eſt quantum ad
hoc, quod de Chriſti myſterijs excellentius & euidentius prophetauit.

¶ De quadruplici expoſitione ſacræ ſcripturæ, & ſeptem regulis ad intelligentiam ſcripturarum ſanctarum valde vtilibus.

TOta fere ſacra ſcriptura ſeu theologicalis doctrina ſub quibuſdam figuris ac ſimilitudini-
bus mirabiliter eſt velata, quatenus veritas indignis & prauis hominibus occultetur, ſtu-
dioſis vero ac pijs occaſio bonæ exercitationis præſtetur. Et item quoniam ſecundum Diony-
ſium, impoſſibile eſt aliter nobis innoteſcere diuinum radium, niſi varietate ſacrorum vela-
minum anagogice circumuelatum. Vnde Damaſcenus: Scire (inquit) oportet nos homines in
hac groſſa carne exiſtentes, res diuinas & immateriales non poſſe agnoſcere, niſi quibuſdam
notis imaginibus, & connaturalibus formis vſi fuerimus. Et ideo Auguſtinus ait: Notitia pro-
prietatum naturalium rerum, reſerat nobis ſanctarum abdita ſcripturarum. Hinc ergo con-
tingit, quod ſacra ſcriptura multis modis exponitur: eo quod non ſolum nomina ſignificent Pſal.148
B res, ſed etiam res vna ſignificet aliam. Nam res ipſæ comparantur ad intellectum diuinum,
ſicut verba ad proferentem: quoniam ipſe dixit, & facta ſunt. Sacratiſſima igitur theologia
non ſolum attendit vocum ſignificationes, ſed etiam rerum proprietates. Quatuor itaque
modis exponitur ſacra ſcriptura: videlicet literaliter ſeu hiſtorice, & ſpiritualiter ſeu myſtice.
Sed myſticus intellectus eſt triplex, ſcilicet allegoricus, tropologicus ſeu moralis, & anagogi-
cus. Hiſtoria enim docet quid ſit factum, allegoria quid credendum, tropologia quid facien-
dum, anagogia quid ſperandum. Hiſtoria autem eſt rei geſtæ narratio. Senſus vero hiſtoricus
ſeu literalis, eſt fundamentum, ſeu baſis intellectuum aliorum, & ex eo ſolo valet argumen-
tum ad fidei probationem: ſicut in epiſtola contra Vincentium donatiſtã aſſerit Auguſtinus.
Denique ſenſus allegoricus eſt, quando ex dicto vel facto alicuius perſonæ, aliud aliquid intel-
ligitur pertinens ad Chriſtum & corpus eius myſticum, quod eſt eccleſia, ſicut dum ea quæ in
veteri teſtamento ad literam ſanctis patribus contigerunt, de Chriſto intelliguntur. Vel ea
quæ ad ſynagogam ſpectabant, ad Eccleſiam referuntur. Omnia nanque in figura continge- 1.Cor.10.
bãt illis, & ſcripta ſunt ad noſtram eruditionem. Senſus vero tropologicus eſt, quando ea quæ Roma.15
de Chriſto vel ſanctis ſcribuntur & recitantur, ad noſtram moralem informationem aptãtur
& exponuntur. Senſus autem anagogicus eſt, quando ex his quæ temporaliter facta ſunt, ad
contemplationem æternorum perducuntur, & ea quæ ad militantem eccleſiam pertinent, ad
ſtatum triumphantis eccleſiæ referuntur. Horum autem ſolet poni exemplum in hac dictione
C Ieruſalem, quod quia commune eſt, & pene omnibus notum omitto: ponamque exemplum in
integra oratione. Id enim quod de manna ſcriptum eſt ſecundum literalem ſenſum exponi-
tur de cibo illo quem deus pluit filijs Iſrael in deſerto. Allegorice vero exponitur de ſuperdig- Exod.16.
niſſimo corporis & ſanguinis Chriſti ſacramento. Manna enim figura fuit ſacramenti alta-
ris. Tropologice quoque exponitur de ſpirituali nutritione, qua deus quotidie ſeruos ſuos fi-
deles in præſenti exilio interius alit, conſolatur, ac roborat, per charitatem & gratiam. Anago-
gice autem exponitur de feliciſſima illa refectione beatorum in patria, vbi ipſa ſupereſſentialis
diuinitas eſt beatorum edulium, per beatiſſimam fruitionem. Vnde & ſcriptum eſt: Beatus Luc.14
qui manducabit panem in regno dei. Et iterum: Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ, & Pſal.35
torrente voluptatis tuæ potabis eos. ¶ Porro ſeptem ſunt regulæ quas Auguſti-
nus, Beda & Haymo referunt à Cyconio poſitas, per quas omnes ambiguitates contrarietatis
literalis explanantur & diſſoluuntur. His enim regulis, ſanctarum ſcripturarum ſeries varia-
tur, atque expoſitio immutatur. Prima regula eſt, quod interdum de Chriſto & corpore eius
myſtico fit ſermo ſub vna inuariataque voce, & ita fit tranſitus de vno in aliud, ac ſi de eo-
dem fieret ſermo. Tunc ergo conſiderandum eſt, quid vni, & quid alteri congruere poſſit.
CHRISRVS nanque viciſſim in perſona membrorum ſuorum aliquid loquitur,
quaſi de ſeipſo, vt ibi: Quare me dereliquiſti longe à ſalute mea? Et iterum: Eſuriui, & non Pſalm.21
dediſtis mihi mãducare. Et rurſus: Saule, Saule, quid me perſequeris. Secunda regula eſt, quod Matth.25
ſancta ſcriptura aliquando ſimul loquitur, de corpore Chriſti myſtico, quod vere ad Chriſtum Actuu.9.

pertinet & corpore myſtico quod ſolo nomine ad ipſum ſpectatiui ſunt reprobi. Sicut dum D
Pſalm.17. dicitur: Cum occideret eos, quærebant eum & reuertebantur, & diluculo veniebant ad eum.
In tali enim locutione, videtur ſcriptura de eiſdem loqui, cum tamen de diuerſis loquatur.
Nam alij occidebantur, & alij quærentes deum reuertebantur. Tertia regula eſt, quod ſacra
ſcriptura interdum ſub eadem voce, aliquid pro ſuo tempore faciendum literaliter indicat, &
ſpiritus nobis ex hoc alia ſuo tempore facienda inſinuat. Sicut in præceptis ceremonialibus
veteris legis, quæ modo ad literam mortifera eſſent: ſed tempore legis vtiliter obſeruari vole-
2.Cor.3. bant. Vnde Apoſtolus: Litera (inquit) occidit, ſpiritus autem viuificat. Quarta regula eſt,
quod diuina ſcriptura nonnunquam quaſi ſub eadem voce ac pari ſententia, tranſit de gene-
re ad ſpeciem, de toto ad partem, & econuerſo: talíſque modus loquendi in prophetis, eſt ma-
xime generalis, vt quando ſub comminatione vnius gentis ſeu regni, intendunt prophetæ
prædicere ea quæ omnibus generaliter ſunt futura. Sicut dum Iſaias de Babylone & Tiro va-
ticinatur, intendit ſimilia eſſe ventura omnibus eadem mala agentibus in communi. Vnde &
Marc.13 Chriſtus in euangelio ait: Quod vni dico, omnibus dico. Quinta regula eſt, cum totum per
partem, vel partem per totum ſcriptura deſignat, ſicut de triduo dominicæ ſepulturæ: tales
modi loquendi, per ſynecdochen excuſantur. Ad hunc autem modum referuntur omnes nu-
merorum ac temporum defectus, atque exceſſus. Sicut dum ponitur præteritum pro futuro,
vel aliquid minus de integro numero: tunc nanque quod modicum eſt, pro nihilo reputatur.
Sexta regula eſt de recapitulatione & anticipatione. Vt cum ſcriptura redit ad ea, quæ præte-
Geneſ.11 rierat, quatenus aliquid addat, vel conuenientius recitet. Quemadmodum in Geneſi poſt- E
quam commemorauit ſcriptura filios Noe diuiſos per linguas & gentes, poſtmodum ſubdit:
Et erat populus vnus & labium vnum quod vtique ante diuiſionem prædictum fuit. Simili
modo quod poſtea factum eſt: per anticipationem, aliquando antea narratur: talia ergo
per hanc regulam verificantur & excuſantur. Septima regula eſt, de diabolo & corpore eius,
ſicut dum ea quæ dæmonis ſunt, reprobis aſcribuntur, vel viceuerſa, vt in Iſaia oſtendimus,
quod ſub perſona regis Babylonis, fit ſermo de Lucifero, qui caput eſt omnium malorum.
Iſaiæ.14. Vnde ſic legitur: Quomodo cecidiſti Lucifer, qui mane oriebaris? Similiter in Ezechiele, ſub
Ezech.28 perſona regis Tyri, fit ſermo de caſu diaboli. Et Chriſtus in euangelio de Iuda proditore dix-
Iohan.6. it: Vnus ex vobis diabolus eſt. Hæc autem memoriter retinenda ſunt, propter intelligentiam
futurorum.

De titulo & authore ac varia tranſlatione libri pſalmorum.

NVnc de titulo libri pſalmorum, videndum eſt. Eſt igitur titulus talis: Incipit liber hymno-
rum ſeu ſoliloquiorum prophetæ de Chriſto. Hic titulus à catholicis doctoribus diuerſo
modo valde exponitur. Id tamen in quo omnes concordant, primo tangendum eſt. Dicitur
igitur liber iſte, liber hymnorum, quoniam hymnus eſt laus dei cum cantico. Canticum ve-
ro eſt exultatio mentis de bonis æternis concepta in vocem prorumpens: Quoniam itaque li-
ber iſte docet nos deum laudare cum exultatione habita de æternis non ſolum corde, ſed eti-
am voce, idcirco congrue dicitur liber hymnorum. Sunt vero hi hymni in Hebræo metrice F
ſcripti, quod in tranſlatione ſeruari difficile fuiſſet. Additur autem in titulo ſeu ſoliloquiorum
& hoc ideo, quoniam Dauid ex ſola ſpiritus ſancti inſpiratione, ac intellectuali reuelatione, ſi-
ne omni exteriori adminiculo, pſalmos edidit, ſicque inter ipſum & ſpiritum ſanctum, quaſi
quoddam ſoliloquium fuiſſe videtur. Vel ideo, quoniam liber iſte de ſolo Chriſto principaliter
tractat & loquitur. Vel ideo, quia deuota mens pſalmos decantando, cum deo quoddam ſoli-
loquium habet, quod vtique tanto ſuauius, affectuoſius, ardentius, atque ſyncerius eſt, quan-
to anima virtutem, ac ſenſum pſalmorum, profundius, clariuſque cognoſcit & ſapit. Sequi-
tur autem in titulo prophetæ. Omnes nanque concordant in hoc, quod vniuerſi pſalmi ex di-
uina inſpiratione conſcripta ſunt ab aliquo prophetarum. Sed an ab vno duntaxat, vel certe
à pluribus, de hoc varia extat opinio, ſicut infra patebit. Sequitur quoque in titulo, de Chriſto.
Ecce materia ſeu ſubiectum libri pſalmorum. Eſt enim de Chriſto, non vtique de ſola Chri-
ſti perſona, ſed de toto Chriſto, hoc eſt, de ipſo & ad eum pertinentibus, nempe de ſponſo &
ſponſa, ſeu capite & myſtico corpore. Interdum enim agit de capite, id eſt, de ipſo Chriſto ſe-
cundum ſe. Interdum de corpore eius, id eſt, eccleſia. Interdum vero agit de Chriſto ſecun-
Pſalm.2. dum vtrumque. Denique de Chriſto ſecundum ſe agit tripliciter. Primo ſecundum eius diui-
Pſalm.21 nitatem, vt ibi: Ego hodie genui te. Secundo, quo ad eius humanitatem, vt ibi: Ego ſum ver-
mis. Tertio tranſumptiue, Sicut dum Chriſtus vtitur voce membrorum, vt ibi: Deus tu ſcis
Pſalm.68 inſipientiam meam. Nunc conſiderandum eſt, in quo doctores diſſentiant, exponendo titulũ
iſtum.

A ſtum. Primo ergo diſcordant in hoc quod dicitur: Incipit liber. Quidam enim dicunt quin-
que eſſe libros Pſalmorum, propter quinque diſtinctiones, quæ fiunt in libro iſto, per fiat fi-
at. Alij autem aſſerunt vnum tantummodo eſſe librum, quoniam poſtea dicitur: In capite li-
bri ſcriptum eſt de me. Et in actibus Apoſtolorum dicitur. Sicut ſcriptum eſt in libro Pſalmo Pſalm. 39
rum. Non dicitur, in libris: ſed in libro. Veruntamen videtur, ſaluo meliori iudicio, quod vtra Actuu. 1.
ꝗ; poſitio poſſet verificari, vt videlicet dicatur vnus liber totalis, & plures libri partiales, quem-
admodum & liber Regum vnus vocatur, qui tamen in quatuor libros partitur. Liber quoque
duodecim prophetarum dicitur vnus, quem conſtat diuidi poſſe in duodecim libros partiales
præſertim cum Naum propheta, cuius vaticinium pene breuiſſimum eſt, in prophetiæ ſuæ ex-
ordio dicat. Liber viſionis Naum. Secundo diſcordant circa hoc, quod dicitur, prophetæ, vide-
licet in authore Pſalmorum. Quidam enim affirmant omnes pſalmos à Dauid compoſitos,
nempe Auguſtinus, Caſſiodorus, gloſſator, & alij multi. Alij vero contra tenent oppoſitum,
puta Hieronymus, Hilarius, Chryſoſtomus, quos ſequitur Nicolaus de Lyra, aſſerentes He-
bræorum doctores affirmare multos eſſe authores Pſalmorum. Quid autem horum ſit verius
certitudinaliter diſcernere nequeo. Veruntamen ſicut Gregorius primo libro moralium ſu-
per Iob, ſuperuacuum eſſe teſtatur, multum inquirere quis fuerit author libri Iob, quando cer-
tiſſimum eſt, librum ipſum à ſpiritu ſancto, ſicut à principali authore editum. Sic etiam modo
videtur ſuperuacuum curioſe ſcrutari, aut multum contendere, an ſolus Dauid ediderit pſal-
mos, cum vtique planum ſit omnes pſalmos reuelatione ſpiritus ſancti eſſe conſcriptos. Nihi-
B lominus probabilius, veriuſꝗ; opinor à ſolo Dauid librum pſalmorum eſſe compoſitum. Ali-
as nanque verum non appareret, omnes pſalmos ex anagogica ſpiritus ſancti reuelatione, id
eſt, ſine omni exteriori adminiculo imaginariarum formarum, & corporalium ſpecierum,
ſenſibiliumque ſignorum, fuiſſe reuelatos ac editos. Vel certe Dauid dici non poterit eximius
prophetarum, tanquam qui ſolus anagogica, & non ſymbolica reuelatione prophetauit.
Præterea cum omnia quæ à deo ſunt, ordinata ſint, & vt pene omnes concorditer aſtruunt, Roma. 13
Eſdras ſpiritu ſancto reuelante ac diſponente, pſalmos reparauerit, ac in vnum collegerit, nõ
videtur, quod tam diuerſorum authorum ſeu prophetarum pſalmos, tam confuſe miſceret
ac inordinate diſponeret, nunc vnius, nuncque alterius pſalmum deſcribens, quaſi liber iſte eſ-
ſet rapiarius quidam ſiue quoddam ex dictis diuerſorum collectum. Et mirum videtur cur
pſalmos Dauid non redegerit in librum ſpecialem, cum certum ſit maiorem partem pſalmo-
rum ab ipſo compoſitam, præſertim cum in reparatione aliorum prophetarum talem for-
mam ſeruauerit. Quamuis enim duodecim prophetarum vaticinia in vnum collegerit li-
brum, ſingulorum tamen ſcripta ſeorſum poſuit, cuilibetque prophetæ ſpecialem ac partia-
lem deputans librum, non obſtante, quod nonnulli eorum in materia multum concordent &
aliqui valde breues ſint. Attamen ſi non ſolus Dauid edidit pſalmos, tunc vtique iſta commi-
xtio pſalmorum non eſt inordinata dicenda, neque confuſa, ſed ex certa ratione facta, quam
quia inuenire non valeo, id quod modo dixi probabilius puto, quamuis nihil determinatiue
C affirmo. Aduertendum autem eſt, quod ſanctus HIERONYMVS ter tranſtulit li-
brum pſalmorum. Primo, ſecundum ſeptuaginta interpretes, quod appellatur pſalteri-
um Romanum, quoniam eccleſia ſancti Petri vtitur eo. Secundo, ad inſtantiam Paulæ &
Euſtochij fecit aliam tranſlationem non multum à prima differentem, licet Hebraico magis
vicinam, & dicitur pſalterium Gallicanum, quia Damaſus papa ad preces HIERONYMI
fecit illud in eccleſijs gallicanis cantari, & iſta tranſlatio apud Latinos communior eſt. Ter-
tio, tranſtulit librum hunc pure iuxta Hebraicum ad inſtantiam cuiuſdam ſancti epiſcopi
nomine Sophronij, qui cum Iudæis frequenter diſputabat. Vnde indiguit textu per om-
nia ſimili pſalterio quod in Hebræo habetur. Nam illud ſolum à Iudæis recipitur. In-
tentio vero libri Pſalmorum eſt CHRISTI myſteria pandere, ſicque genus humanum
in veteri Adam lapſum ac deformatum, in nouo homine Chriſto erigere, reformare ac
beatificare.

¶ De virtute Pſalmorum, & de modo orandi atꝗ; pſallendi.

QVONIAM igitur pſalmodia eſt quoddam ſoliloquium ſpiritus ſancti, cum pia
deuotaque anima, conſtat neminem poſſe virtutem pſalmorum vere & experimen-
taliter cognoſcere, niſi eum qui puro & ſtabilito ac libero animo, ſacratiſſima pſal-
morum verba decantat, munda ac fixa mente deo intendens, ſenſumque verborum cum
ingenti attentione aduertens, & velut ex proprio affectu ea formans atque pronuntians.

Hoc

Hoc enim(vt ait Baſilius)eſt pſallere ſapienter,quatenus cum intellectuali dulcedine,& interno D
ſapore verba ſpiritus ſancti promamus,cum omni reuerentia & cordis cuſtodia noſmetipſos
ante dei conſpectum,qui vere vbilibet præſens eſt,ſtatuendo,ac recolendo quod ſcriptum eſt:
Pſalm. 18. Meditatio cordis mei in conſpectu tuo ſemper. Et iterum: Viuit dominus in cuius conſpectu
4. Regu. 3. ſto hodie,illud quoque Ieremiæ: Maledictus homo qui facit opus dei negligenter. Nam ſpiri-
Ieremi. 48. tus ſanctus qui eſt ignis innocue ardens,ac ardentiſſima charitas,affectuoſiſſima verba in pſal
mis deprompſit,omnique generi hominum conuenientes ſermones deſcripſit:Nunc ea propo
nens quæ perfectos reſpiciunt, & ex magno charitatis feruore canenda ſunt. Nunc vero pro-
ponens quæ pœnitentes & imperfectos concernunt, imo omni virtuoſo affectui apta cantica
exhibet. Interdum enim proponit quæ in perſona Chriſti dicenda ſunt. Interdum quæ in per
ſona eccleſiæ,interdum quę in perſona peccatoris ac pœnitentis interdum quæ in perſona effi-
caciter proficientis, interdum quæ in perſona perfecti & feruide diligentis , interdum quæ in
perſona iuſti,&cum deo æquitatem zelantis,interdum quæ in perſona gratias agentis. Vnde
qui pſalmos cum perfecta deuotione cantare ſeu legere cupit, neceſſario indiget vt ſuum affe-
ctum ſenſui pſalmorum conformet,omniumque prædictarum perſonarum ſimilitudinem ſi-
bi aſſumat, prout pſalmorum ſententia exigit. Ait namq; Dionyſius tertio cœleſtis hierarchiæ
capitulo,quod pſalmi per modum diuinæ laudis,includunt & continent quicquid ſacra pagi-
na comprehendit. Idcirco veriſſime dictum eſt:quod nullus mortalium poteſt vel mente con
cipere vel verbis exprimere virtutem pſalmorum. Omnium enim vitiorum eradicationem,
omnium virtutum adeptionem, omnisq; perfectionis plenitudinem docent, fidem illumināt E
ſpem roborant, charitatem inflammant, humilitatem inſtruunt, manſuetudinem ſpecialiſſi-
me commendant, patientiam cæteraſque virtutes erudiunt, mentem deuote pſallentis vehe-
menter oblectant,omnem vitioſam ſeculique triſtitiam auferunt. Et qui in continua pſalmo-
rum decantatione lætatur, cœliformem atque angelicam vitam in hoc ſeculo nequam ducit
carnales delectationes faſtidit,vanos & infructuoſos ſermones,ſeculares rumores, ac tempo-
ris amiſſionem,vehementer abhorret, ab humano colloquio ſeparari ſatagit, cum deo ſermo-
cinari conatur, omniumq; gratiarum ſplendore inceſſabiliter adornatur. Inſuper in pſalmis
ignitiſſimę & affectuoſiſſimę orationes continentur,& iucundiſſima gratiarum actio,humilli-
ma peccatorum confeſſio,excellentiſſima dei laudatio,omnis boni commendatio,omnis ma-
li deteſtatio,& præclara ac ſublimiſſima ad deum mentis erectio. In pſalmis quoque deſcrip-
ta ſunt impiorum tormenta, electorum merces, & gaudia, incipientium rudimenta, profici-
ētium progreſſio,perfectorum plenitudo,vita actiuorum,ſpeculatio contemplatiuorum. De mo
do autem pſallendi quid aptius poteſt doceri,quàm quod deuotiſſimus atque dulciſſimus ille
Sup Canti ca ſer. 47 Bernardus inducit: Moneo(inquiens) vos dilectiſſimi fratres ſtrennue laudibus intereſſe diui-
nis,vt ſicut reuerenter, ita & alacriter domino aſſiſtatis,non pigri,non ſomnolenti, non oſci-
tantes, non parcentes vocibus, non verba dimidia præſcindentes, non integra tranſilientes,
non fractis & remiſſis vocibus muliebre quiddam balba de naribus reſonantes: ſed virili vt
dignum eſt ſono atq; affectu,voces ſancti ſpiritus depromentes,nec aliud quàm quod canitur F
cogitantes. Spiritus enim ſanctus gratum non habet,quicquid ei obtuleris, neglecto eo ad q̄d
teneris. Nempe vt ait Baſilius: Deus orandus eſt atque laudandus,non vaga & huc illucq; diſ-
currente anima, ſed in ſpiritu ſolicito ac timorato adorare oportet, & ante orationem animā
præparare, varias & impertinentes occupationes abijciendo ac aliquid ſalutare interioribus
imprimendo,& cum magno ſerio inchoando,ne modicus error in principio augeatur in pro
ſequutione:magnusque fiat in fine. Sed ſic orare & pſallere multa requirit,& ſanctam conuer
ſationem efflagitat, quatenus homo ante orationem ita ſe habeat,vt poſſit per gratiam dei in
ipſa oratione ac laudis tempore,ſtabilimentis, intuitu,atque ardenti affectu,deo intendere ac
ſenſum perpendere,diuinorum eloquiorum virtutem guſtare. Omnino enim oportet aggra
uantem vitare triſtitiam,reſoluentem in odio habere lætitiam,inordinatum timorem,immode-
ratam ſolicitudinem,omnemq; irrefrenatam concupiſcentiam, & irrationabilem animæ paſ
ſionem expellere,& quanto poterimus animam noſtram ab omnium inferiorum virium ope
rationibus magis ſuſpendere,& à ſenſibilium memoria & amore magis abſtrahere:tanto po-
terimus diuinis præconijs,ſanctisque precibus,affectuoſius,dulcius, atque ſalubrius,intēdere
Iohan 4. ac vacare. Spiritus enī eſt deus,& eos q adorant eum,in ſpiritu oportet adorare. Deniq; in can-
tu omnis curioſitas,omnis diſſolutio,omnis diſcordia,ſumme vitandę ſunt,& ſummopere ſa
tagendum, ne alicui placere intendamus, niſi altiſſimo,in eo duntaxat ſpiritualiter gloriantes
ab eo ſolo, videri,audiri,ac præmiari optantes, ſenſui verborum ſemper,& D E O magis
quam cantui &modo cantandi intēdentes,illud dictum beati Auguſtini penſando: Dum mihi
contin-

A contingit, vt me cantus magis quã res quæ canitur moueat, pœna committere digna me pro-
fiteor, & tunc mallem non audire cantantem. Conemur ergo vt id in mente noſtra verſetur,
quod ore profertur. Et ſi quiſpiam tantæ ſcientiæ nõ eſt vt ſcripturas ſanctas intelligat, & pro-
inde pſalmodiæ ſenſum mente conſiderare nequeat. Vel certe ſi id quod canitur, quantum ad
ſuperficiem atque hiſtoricum ſenſum, tale ſit, vt nullam vel modicam videatur deuotionem
includere, cuiuſmodi eſt illud: Etenim paſſer inuenit ſibi domum, & turtur nidum ſibi vbi po- Pſalm. 83
nat pullos ſuos: tunc ſtudere debemus vt mentem noſtram cum cordiali affectu ad deum leue-
mus: penſantes nos ante dei conſpectum aſtare, & ſummo vniuerſorum dominatori ac iudi-
ci miniſtrare. Sicque diuinam maieſtatem aut aliud aliquid diuinum conſiderãtes, poterimus
ſemper cum magna deuotione deo aſſiſtere.

¶De intentione & forma procedendi præſentis editionis.

QVamuis autẽ ſacra ſcriptura iam à ſanctis & magnis ac orthodoxis doctoribus pleniſſi-
me videatur expoſita, præſertim liber Pſalmorum, nullusque poſſit David perfecte
exponere, niſi ſpiritus ſanctus, qui per Dauid locutus eſt, animam eius copioſe illuſtrauerit,
docuerit, atque perfecerit. Nihilominus in dei bonitate vehementer confidens conabor quod
proprias vires prorſus excedit, nempe ipſum pſalterium vtcunque elucidare ſpe præmij, quod
ſapientia pollicetur, dicens: Qui elucidant me, vitam æternam habebunt. Et iterum: Qui mul- Eccl. 24 Danie. 12
tos erudiunt ad iuſtitiam, fulgebunt quaſi ſtellæ in perpetuas æternitates: Quod de ijs intellige-
re congruit, quorum vita ſeu conuerſatio doctrinæ concordat. Peccatori autem dixit deus:
B Quare tu enarras iuſtitias meas? imo ſicut beatus Thomas ſuper quartum ſententiarum oſtẽ- Pſalm. 48.
dit, qui non implet quod alios docet, eo ipſo quo ſibi docendi onus aſſumit, mortaliter peccat. Diſt. 19. q. art. 2.
quoniam quantum in ſe eſt, intentionem ſacræ ſcripturæ euacuat. Porro cuius vita ad docen-
dum idonea eſt, profecto aureolam promeretur, etiam ſi nunquam ore populo prædicet, ſed ſa-
cram ſcripturam exponendo, ſeu de theologia codices componẽdo, vniuerſis qui eos legerint,
ad eruditionem loquatur. Sed ne quis opus iſtud omnino ſuperfluum putet, intendo ſpeciali
quodam modo librum pſalmorum exponere. Sic tamen ſpeciali, vt dictis ſanctorum concor-
det, nec ꝑprio ſenſui credam. Intendo ergo pſalteriũ ſecundũ multiplicem intellectũ, prout do-
minus dederit explanare. Videlicet literaliter, allegorice, tropologice, & anagogice, quantũ tex-
tus ipſe permittit, & mihi poſſibile fuerit, eiuſdem literæ nunc plures, nunc pauciores expoſiti-
ones tangendo, prout materia exigit. Poſtremo, quemadmodum à ſuperioribus meis mihi in-
iunctum eſt, propono ſtili colorem, loquendi difficultatem, & impertinentes ſubtilitates vita-
re, & plano ac ſimplici modo procedere. Quod vt digne ac fructuoſe exequi poſſim, ad ſuper-
benedictæ & ſupergloriosiſſimæ TRINITATIS honorem, omniumque legenti-
um ac audientium vtilitatem, totis præcordijs oro & inuoco benignitatem ſpiritus ſancti co-
pioſam & inceſſantem, quia ſicut in libro Iob habetur: Spiritus eſt in homine, ſed inſpiratio Iob. 32
omnipotentis dat intelligentiam. Nam de ſpiritu ſancto loquens Chriſtus diſcipulis: Paracle- Iohan. 14.
tus (ait) ſpiritus ſanctus, quem mittet pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & ſugge-
C ret vobis omnia, quæcunque dixero vobis. ¶Finis Prooemij.

¶Expoſitio tituli.

ESdras ſcriba velox, qui & prophetico ſpiritu fulſit, libros canonicos veteris teſtamenti à 1. Eſdr. 7
Babylonijs combuſtos, ſpiritu ſancto reuelante, dicitur reparaſſe, præter pentateuchum,
id eſt, quinque libros Moſi, quos apud Samaritanos inuenit. Ipſe ergo Pſalterium reparauit,
& hunc primum Pſalmum per modum præfationis ſeu prologi libro Pſalmorum præmiſit,
ſicut vulgariter dicitur. Vnde nec pſalmo huic titulum præſignauit, cum pſalmus iſte ſit quaſi
titulus libri ſequentis, quoniam continet ſummam atque materiam totius libri, tractatque de
his in generali, de quibus in toto hoc libro tractatur in ſpeciali. Denique pſalmus iſte ad literã
de quolibet homine virtuoſo intelligi poteſt. Et quæ ſequuntur de impijs & de vanitate atque
tormentis ipſorum, de omnibus malis poſſunt exponi. Ait ergo author præſentis Pſalmi.

¶Explanatio pſalmi primi iuxta ſenſum literalem.

BEatus vir qui non abijt in conſilio impiorum.] Conſilium eſt actus prudentiæ. Sed
ſicut prudentia duplex eſt, ſcilicet vera & falſa, ita conſilium aliud verum aliud fal-
ſum. Verum conſilium ad eos pertinet, qui diligenter inquirunt, quibus vijs ac me-
dijs, ad veram felicitatem pertingant. Falſum vero conſilium horum eſt, qui vias
excogitant, qbus deſideratam maliciã ad effectũ perducant. Itaq; ait: Beatus vir qui non abijt
in conſilio impioꝝ. Dupliciter aliquis abit in conſilio impioꝝ. Primo, alijs malũ cõſiliũ dãdo.
Secũ-

A acte aut pigre obtẽperare,& ex filiali amore potius,q̃ ex ſeruili timore cuncta implere, vt dice
re deo poſſimus:Domine ãte te omne deſideriũ meũ. Hoc nanq; hortatur Pau. dicẽs: Probetis Pſalm.37. Roma.12
quę ſit voluntas dei bona, bene placens,& perfecta. Et iterum: Non accepiſtis ſpiritum ſeruitu Roma.8
tis iterũ in timore, ſed accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorũ, in q̃ clamamus, abba pater. Hinc
quoq; Dauid dixit: Tu autem fili mi, ſcito deum patris tui, & ſerui ei corde perfecto & animo 1.Para.28
voluntario. Sed quia voluntas de ſe cæca eſt,& amoris impetum, affectioniſq; impulſum ſeq
ſolet, idcirco rationis directione indiget, quatenus rationabile obſequium deo exhibeat. Talẽ Roma.12
ergo rationis directionem ac diſcuſſionem ad virum beatum pertinere, conſequenter declara
" tur, dum ſubditur [Et in lege eius meditabitur die ac nocte] examinando quid deo complaceat
quid ei diſpliceat, quid præcepit, quid prohibuit: qualiter homo compẽdioſius proficere poſſit,
quanta beneficia deus hominibus præſtitit, quanta bona in futuro promiſit, quanta eſt cæci-
tas ingratorum, quanta tormenta reproborum. Iſta atque ſimilia fideliter contemplari, eſt in
lege domini meditari. Sed quomodo hoc modo poteſt homo meditari in lege domini die ac
nocte? Nonne viciſſim dormire ac alijs neceſſitatibus huius miſerabilis vitæ vacare oportet?
Et reſpondendum, quod homo iuſtus in lege domini meditari debet die ac nocte, non q̃d quo
libet horæ ſpatio, ſinguliſque momentis, poſſit actualem habere diuinæ legis memoriam, vel
inceſſabiliter ſpeculari diuina: ſed q̃a quolibet tempore debito ac opportuno facit hoc: ſic quip
pe ſemper dicitur aliquis aliquid facere, quoniam nunquam negligit id facere quando debet,
quemadmodum dicimus, iſte ſemper ſcribit, iſte ſemper frequẽtat eccleſiam. Secundum hunc
B ſenſum dicit Apoſtolus: Sine intermiſſione orate. Et Moſes: Erunt vba domini in corde tuo 1.Theſſ.5.
& narrabis ea filijs tuis,& meditaberis ſedens in domo tua,& ambulans in itinere,& dormiens Deutero.6
atq; conſurgens. Aliter etiam dici poteſt, q̃d aliquis dicitur orare, & meditari dupliciter: Pri-
mo, quoniam actus tales exercet. Secundo, quia ſecundum actus tales operatur & viuit, ſicque
inceſſanter die ac nocte in lege domini meditatur & orat, qui totam vitam ſuam ſecundum te
norẽ præceptorũ diuinæ legis gubernat. Quemadmodum docet Apoſtolus: Omne (inquiens) Coloſſ.3
quodcunque facitis in verbo aut opere, omnia in nomine domini Ieſu Chriſti facite. Porro q̃a Roma.1
connaturale eſt nobis vt ex ſimilitudine ſenſibilium rerum, ad ſpiritualium rerum notitiã per
ducamur: idcirco in verſu ſequenti comparat ſcriptura ſacra iuſtitiam viri beati, ligno iuxta
aquas plantato. Vel comparat virum beatum ac iuſtum ligno huiuſmodi, ratione iuſtitiæ, ita
quod virtus iuſtitiæ quæ eſt ſpirituale bonum, eſt cauſa formalis iſtius comparationis. Ideo
" ſubditur: ❡Et erit tanquam lignum quod plantatum eſt ſecus decurſus aquarum, quod fru-
" ctum ſuum dabit in tempore ſuo] Lignum iuxta decurſus aquarum ſeu aquas fluentes planta
tum, conuenienti tempore floret & fructum producit, quoniam radix eius ex fluentibus aquis
attrahit alimentũ, videlicet humorẽ. Vnde in Euangelio Chriſtus dicit, quod ſemen natum Lucæ.8
aruit: quia non habebat humorem. Sic eſt homo virtuoſus, quia enim in deo confidit, & ei ad-
hæret, manens in Chriſto, ſicut palmes in vite, ideo rorem gratiæ dei, & humorem conſerua- Pſalm.83.
tionis in bono à ſpiritu ſancto ſortitur, proficiens de virtute in virtutem, & creſcens in charita Coloſſe.1.
C te de die in diem. ❡Et] propterea [folium eius non defluet] id eſt, ſermo eius à rectitudine le-
gis diuinæ non cadit, quoniam implet illud Apoſtoli: Sermo veſter ſemper in gratia ſale ſit Coloſſe.4
conditus, id eſt, diſcretione ornatus. Non enim eſt procax ad loquendum, ſed moderatur labia Prouer.1.
ſua. Sequitur [Et omnia quæcunq; faciet proſperabuntur] Scimus enim (teſte Apoſtolo) quo Roma.8
niam diligentibus deum, omnia cooperantur in bonum: omnia itaque quæ faciet homo, præ-
dicto modo beatus ac iuſtus, proſperabuntur, id eſt, omnes operationes ſuæ proficient ſibi ad
veram beatitudinem, ſeu vitam ęternam. Nam & mala quæ fortaſſe committit occaſionaliter
cooperantur ſibi in bonum, eo quod cautior ſurgat, cuſtoditior fiat, humilius pœniteat, imo
& ardentius diligat: quoniam teſte ſaluatore: Cui plus dimittitur, plus diligit: propter quod & Lucæ.7
Apoſtolus ait: Vbi abundauit delictum, ſuperabundat & gratia. Ideo etiam de viro electo in- Roma.5
ferius dicitur: Cum ceciderit, non collidetur: quia dominus ſupponit manum ſuam. Conſide Pſalm.36.
randũ vero, q̃d ſermo comparatus eſt folio, & operatio fructui. Sicut enim floritio arboris inu
tilis eſt & inanis, quando fructus nullus ſubſequitur: ſic pulcher ſermo atque magna ſeu de-
cora verborum prolatio vana eſt, dum vita verbis non conſonat. Ideo enim dominus male- Marci.11
dixit ficulneæ folia habenti, non fructus. Conſequenter in iſto Pſalmo agitur de vanitate im-
piorum, & differentia eorum à iuſtis, dum ſubditur: ❡Non ſic impij non ſic], id eſt, ita non
erit de impijs, ſicut de iuſtis prædictum eſt. Nam non poſſunt comparari ligno iuxta decur-
ſus aquarum plantato, ſed arido ligno & ſterili palmiti, membroque à capite ſeparato. Non
enim habent radicem cordis fixam in deo, nec CHRISTO per gratiam vniuntur, nec ſta-
bili fundamento innituntur, propterea pulueri comparantur, ſicut ſubiungitur [ſed tanquam
pului[s]

puluis,quē proijcit vētus à facie terræ].i. tales ſunt impij,ſicut puluis à vēto iactatus. Sicut em̃ D
puluis ōni vēto circūfertur:ſic impij varijs paſſiōibus cōmouētur,& à recta rōne diſcedunt,nec
deo ſtabili mēte adhærēt,ſed ꝑpter amorē reꝝ tpaliū à diuia dilectiōe recedūt,creaturas creato
ri ꝓponētes. Quid vero ex hoc cōſeqtur ſeqns ỹſus explanat. ❡ Ideo nō reſurgūt impij in iudi-
cio] hoc duplicit intelligi pt,primo de iudicio diſcretiōis,q̃ q̃tidie hoīes iuſti & vere pœnitētes ſe
ipſos examināt & cōſcientias ſuas diſcernūt,atq; oē vitioſum,q̃d in ſe inueniūt,dijudicāt,repro
Threno.3 bāt,dānāt,deflēt,& vindicāt:ſicut ſcriptū eſt:Scrutemur vias nr̃as,& q̃ramus & reuertamur ad
1.Cor.11. dn̄m:leuem⁹ corda nr̃a cū manib⁹ ad deū in cœlos. De hoc ſalubri iudicio,ait Apoſt. Qđ ſi nos
Iudith.8. metipſos dijudicaremus,nō vtiq; iudicaremur:hoc modo iudicātes ſeipſos,aduerſa ęquanimi-
ter ferunt. Illud dicentes:Et nos ergo non vlciſcamur nos ꝑ his quæ patimur,ſed reputātes pec
catis noſtris,hæc ipſa ſupplicia minora eſſe,flagella dn̄i q̄ſi ſerui q corripimur, ad emēdationē
noſtrā eueniſſe credam⁹. Secūdo,Intelligitur de futuro extremo iudicio,in q̄ impij nō reſurgūt,
quantū ad beatā immortalitatē atq; felicē immutationē, ſed quantū ad damnationē malorēt
1.Cor.15. Omnes enim (vt ait Apoſtolus) reſurgemus,ſed non omnes immutabimur. Sed prima expoſi
tio magis concordat verbis ſequentibus. Additur enim [neque peccatores in cōſilio iuſtorum] »
Conſilium iuſtorum eſt, vt præterita mala corrigant & deplangant,atque de cætero ad cauen
Math.3. dum futura, ſoliciti ac timorati exiſtant. Huic conſilio non ſe conformant peccatores, & ideo
à vitijs ſuis non reſurgunt in conſilio iuſtorum,conſilio iuſtorum acquieſcendo,& dignos pœ
nitentiæ fructus agendo. Poſtremo oſtenditur cauſa prædictæ diſtinctionis inter iuſtos & im-
pios. ❡ Quoniam nouit dominus viam iuſtorum],id eſt,quoniam deus notitia approbatio- E
nis nouit atque acceptat viam ,id eſt, operationem ſeu vitam iuſtorum. Idcirco impij ſepara-
buntur à bonis ſecundum modum prædictum:& opera impiorum non proſperabūtur,id eſt,
ad veram beatitudinem non perducentur,nec felicem exitum ſortientur,& ideo ſubditur,[& »
iter impiorum peribit],id eſt,vita,actio,& delectatio eorum deſtruētur:quia poſt temporales »
Sapien.5. delitias,habebunt æternam triſtitiam. Vnde in die nouiſſimo,dum viderint ſe erraſſe,ſero pœ
nitebunt,& dicent: Errauimus à via veritatis,& laſſati ſumus in via iniquitatis & perditionis.

❡ Commentarius Pſalmi eiuſdem iuxta ſenſum allegoricum,de Chriſto.

SIcut oſtenſum eſt,allegorice ſacra ſcriptura exponitur,dum ea quæ in lege & Prophetis &
Pſalmis ſcripta ſunt,de Chriſto exponuntur:quod intelligendū eſt de illis ſcripturis, quæ
de Chriſto ad literam non exponuntur. Hic ergo Pſalmus qui literaliter de quolibet viro iuſto
& impijs in communi intelligi poteſt,de Chriſto allegorice multum conuenienter exponitur.
Ait enim: Beatus vir, videlicet Chriſtus, qui à primo inſtanti ſuæ conceptionis in virgine ma-
tre fuit vir perfectus atq; beatus: Perfectus quidem non ratione ætatis, ſed propter plenitudi-
nem gratię,eminentiamq; virtutum,ac ſapientiæ perfectionem, in quibus omnibus perfecta
creata eſt anima Chriſti:Nec profecit in iſtis quantum ad habitum, ſed quantum ad exercitiū
Ieremi.31 Vnde ſcriptum eſt:Nouum creabit dominus ſuper terram:Mulier circundabit virum.i.virgo
præelecta,in vtero habebit puerum ætate,ſed virum perfectione. Fuit etiam Chriſtus ab exor
dio maternæ conceptionis beatus,propter perfectiſſimam diuinitatis fruitionem,& clariſſimā
eius beatificamq; viſionem:ita tam clare,tamq; beate vidit anima Chriſti deum à primo crea- F
tionis ſuæ momento,ſicut & modo,nec vnquam profecit in eſſentiali præmio beatorū. Quo-
niam enim humanæ naturæ Chriſti à primo ſuæ creationis exordio,datum eſt eſſe vnitū ver-
bo perſonali,ſeu hypoſtatica vnione,hoc eſt,ſubſiſtere in eodem eſſe perſonali,in quo vnigeni
tus dei æternaliter ſubſiſtit,cum ſit aſſumpta ad eſſe increatum filij dei:multo clarius patet, q̃đ
Dam.li.3. animę Chriſti à ſui principio cōceſſa eſt beatifica dei viſio,prout Damaſcenus teſtatur & Tho
S.Tho.1.p mas. Minus eſt enim deum beatifice cōtemplari,quam ei perſonaliter vniri. Sic ergo eſt Chri
q.10.&c. ſtus beatus vir. Dicitur quoq; vir,quoniam à vera fortitudine nūquam defecit,ſed in omibus
Matthe.4. virtuoſiſſime egit. Beatus itaq; vir,ſcilicet Chriſtus,qui non abijt in conſilio impiorum,q a ten
tatori præcipitium & ſui adorationem conſulenti non acquieuit,neq; ſcribarum ac phariſæo
rum malignis conſilijs fauit,ſed conſilio, quod eſt vnum ſeptem donorum ſpiritus ſancti, ple-
Eſaie.11. niſſimus fuit:Et in via peccatorum non ſtetit,quia ab omni peccato immuniſſimus fuit. Detra
hibiles enim defectus non aſſumpſit,ſed naturales atq; pœnales, vt ſunt fames,ſitis,timor,do-
Math.15 lor & mors. Et in cathedra peſtilentiæ non ſedit. Nulli enim malum exemplum præbuit,neq;
peruerſa dogmata protulit:quamuis Iudæi frequenter ſcandalizabantur ex verbis & actibus
eius,tale enim ſcandalum non erat,niſi ex malignitate,vel infirmitate ipſoꝝ. Porro vita Chri
ſti totius ſanctitatis ac perfectionis exemplar fuit,& omnis eius actio,noſtra inſtructio eſt:Si-
Iohan.8. cut & ipſemet ait:Ego ſum lux mundi,qui ſequitur me non ambulat in tenebris. Chriſtus q̃q;
Math.5. ſaluberrimam mundo doctrinam aduexit:legalibusq; præceptis euangelica conſilia,vniuerſæ

perfe-

A perfectionis plenitudinẽ continẽtia addidit. Non eñ venit ſoluere legem,ſed adimplere. Tan-
guntur hic tria, p quę Chrs à protoplaſto parente diſtinguit. Adã nanq; in conſiliũ impiorũ abijt
qñ ſerpentis & Euæ inſtigationi cõſenſit. Et in via peccatorũ ſtetit, dũ de prohibiti ligni fructu Gen. 3.
comedit. Et in cathedra peſtilentiæ ſedit, cum propriũ crimen excuſauit,illudq; in mulierem,
imo in creatorem quodãmodo retorquere ſategit: Mulier(inquiens)quã dediſti mihi ſociã, de-
dit mihi de ligno,& comedi. Horũ aũt nullum in Chriſto fuiſſe iam patuit. Sed in lege dñi volũ
tas eius. Hoc Chriſto ſingulariter & pfectiſſime conuenit. Nam ipſe ſolus præceptũ charitatis
diuinæ pfecte impleuit in hac vita, & multo pfectius q̃ aliqs beatorũ in patria ipſum potuerit
adimplere. Nam toto corde,tota mente, ex omni fortitudine,& tota anima ſemper actualiter
ferebatur in deũ,ipſum contẽplando,diligendo,honorando,atq; in oibus ſibi obediendo,quẽ
admodũ in euãgelio ipſemet de pře loquens teſtat: Quia quę placita ſunt ei,facio ſemper. Et de Iohan. 8.
nuo: Ego (ait) non quæro gloriã meam,ſed honorifico patrem meũ. Et ergo paſſioni iam pro- Matt. 26
ximus dixit ad patrem: Non q̃d ego volo,ſed quod tu. Id q̃q̃d ſequit,ſolus Chriſtus vt homo
in hac vita pfecte actualiterq; impleuit. Et in lege eius meditabitur die ac nocte .i. omni tpe,&
omni momento. Intellectualis eñ operatio Chriſti impediri non potuit, nec interrumpi p ſo-
mnum vel actum exteriorem,aut p ſenſitiuum appetitũ,neq; per aliquid aliud. Sed omnia quę
in ipſo fuerunt,ordinatiſſima erant,ſemperq; inferius deſeruiuit ſuperiori, & ſecundum illius
mouebatur imperiũ. Sic itaq; aia Chriſti meditabatur diuina ſine interruptione. Nam & oia q̃
ſunt,fuerunt,& erunt,& præſertim ea quæ ad myſterium humanæ redemptionis pertinent,co
B gnouit,& ſemper actualiter vidit in verbo,ſicut & modo. Et erit tanq̃ lignũ quod plantatũ eſt
ſecus decurſus aquarũ, quod fructũ ſuũ dabit in tempore ſuo. Hic deſignatur Chriſti fœcundi-
tas atq; vtilitas per comparationem ad lignum iuxta aquarũ fluenta plantatum. Tale eñ li-
gnum tpe ſuo floret & fructus producit, ſicq; delectabile eſt intuenti, vtile manducanti,hone-
ſtum poſſidenti. Ita Chriſtus qui eſt ſpecioſus forma p̃ filijs hoim, in quẽ deſiderant angeli p- Pſalm. 44.
ſpicere, delectabilis eſt ipſum ſynceriter contemplanti,vtilis ſpiritualiter manducanti,hone- 1. Petri. 1
ſtiſſimum quoq; bonum, ipſum p charitatẽ & gratiã poſſidenti. Quemadmodũ etiã arbor fer-
tilis copioſum fructum producit,& plurimos reficit: ſic Chriſtus multum fructũ attulit,dũ pre
tioſiſſimo ſuo ſanguine genus humanũ redemit, totq; poma produxit, quot aias electorũ ſua
morte ſaluauit. Vñ ad paſſionẽ iam tranſiens,& crucem ſibi baiulans,ſemetipſum viridi ligno
comparauit,dum mulieribus ipſum plangentibus dixit: Nolite flere ſup me,ſed ſuper voſipſas Lucæ. 23
flete & ſup filios vřos: qa ſi in viridi ligno hæc faciunt,in arido qd fiet? Poteſt quoq; iſtud expo Gene. 2
ni de ligno vitæ in paradiſo plantato,cui iccirco Chriſtus comparatur,qñ ſicut homo ſemper Iohan. 6
vixiſſet,ſi de ligno illo edere potuiſſet:ita qui Chriſtum digne manducat, non moriet in æter-
num. Poteſt etiam per lignum intelligi ipſa ſapientia,de qua Salomon ait: Quod ſit lignum vi Prou. 3
tæ omnibus apprehendentibus eam. Chriſtus vero eſt ſapientia dei patris. Sapientia aũt iuxta 1. Cor. 1
decurſus aquarũ plantata,eſt vnigenitus dei filius veraciter incarnatus,& inter hoies pctõres,
q comparant fluentibus aquis,ſine macula cõuerſatus. Scdm hunc igit ſenſum innuit incarna-
C tio verbi dei,& hæc vox, tanq̃,non ſolum dicit ſimilitudinẽ, ſed etiã exprimit veritatẽ: qm̃ hoc
mõ ipſemet Chriſtus eſt ipſum lignũ iuxta aquarũ decurſus plantatum. Et folium eius non de Abacuc. 3.
fluet,qa Chři ſermo,p̃dicatio atq; oratio nõ erunt inanes,neq; peribũt,nec caſſabunt: ſed fructi
ficabunt in cordibus electorũ,& verificabunt in finẽ,quemadmodũ ipſemet ait: Cœlum & ter
ra tranſibunt, v̾ba aũt mea nõ tranſibũt. Et oia q̃cunq; faciet proſperabunt. Ois opatio Chři Matth. 24
meritoria fuit,imo qcquid cogitauit, dixit & fecit,in quantũ viator,meritoriũ extitit. Vñ ſemp
actualiter meruit,ſed qa ipſe etiã vt homo,hñs humanitatem v̾bo vnitã, pfectiſſimus compre
henſor fuit,quantũ ad ſuperiorẽ animæ partẽ, iccirco ſibi ipſi de p̃mio eſſentiali nil meruit,nec
in illo vnq̃ profecit: nihilominus tota vita eius eſſentialis pręmij meritoria fuit,qm̃ qcqd cogi-
tauit,dixit,& fecit,ex excellentiſſimo diuinæ charitatis fauore proceſſit. Cui ergo eſſentiale pre
mium meruit, niſi membris ſuis ſeu corpori myſtico,quod eſt eccleſia? Nobis igitur tota vita
Chriſti meritoria fuit. Sicq; omnia quæcunq; Chriſtus fecit proſperabunt.i. ad æternam vitã
proficient p̃deſtinatis,qbus p ſacramenta eccleſiæ,& fidẽ ac charitatẽ meritũ Chři applicat, &
cooperatur ad felicitatẽ æternã. Hoc eſt q̊d p Iſaiã dñs ait: Egrediet de ore meo iuſtitiæ verbũ,
& non reuertet ad me vacuum,ſed faciet quæcunq; volui,& proſperabit in his ad quæ miſi il- Iſaiæ. 55.
lud. Conſequẽter agit ſcriptura de his qui Chřo nõ vniunt,nec eius veſtigia imitant. Ait nãq;
Non ſic impij,non ſic,nullus ſanctorũ poteſt Chriſto eſſe æqualis,ſed ſimilis. Nã Chrs in quan
tum deus oẽs in infinitũ excedit in omni perfectiõe. Sed vt homo etiã maior ac dignior deoq;
charior eſt,q̃ tota vniuerſitas electorũ angelorũ ſimul ac hoim. Non eñ ad menſuram dat deus
ſpiritum homini Chriſto. Boni ergo fideles,qui Chriſtum regem fideliter aſſequuntur,quem-

B admodum

admodum ſcriptũ eſt: Qui ſe dicit in Chriſto manere, debet ſicut ille ambulauit & ipſe ambu-
1.Iohan.2 lare. Hi tales Chriſto in prædictis bonis aliquo modo aſſimilantur, non abeundo in conſilio D
impioꝝ, nec ſtando in via peccatorum, nec ſedendo in cathedra peſtiferorum, ſed in lege do-
mini voluntas eorum: ſed impij non ſic, ipſi enim nullo modo ſunt ſimiles Chriſto, ſimilitudi-
ne virtutis & gratiæ: nec amantur ab ipſo ſecũdum præſentem iuſtitiam amore charitatis gra
tifico, cum ſimilitudo ſit cauſa amoris, imo perfecto odio odit eos, propterea quales ſint ſtatim
Pſal. 138. oſtenditur. Sed tanq̃ puluis quẽ proijcit ventus à facie terræ. Quemadmodum enĩ ventus pro-
ijcit puluerem de loco ſuo, ſic ſermo Chriſti proijciet impios de ſuperficie terræ, de congrega-
tione iuſtorum, de ſocietate ſanctorum, quando ſeparabit agnos ab hœdis, quando purgabit
Matt. 25 Luc. 3 aream ſuam, mittens triticum in horreum ſuum, & paleas inextinguibili igne comburens, q̃n
dicturus eſt his qui à ſiniſtris erunt verbum illud aſperrimum: Ite maledicti in ignem æternũ.
Ideo non reſurgunt impij in iudicio, quia à Chriſto diuiſi ſunt, & omni gratia deſtituti, iccirco
non reſurgunt in iudicio, quod intelligi poteſt tam de iudicio diſcretionis, quo boni ſeipſos di-
Mich. 6 iudicant, de quo propheta: Indicabo tibi o homo quid ſit bonum, vtiq; facere iudicium. & Iob
Iob. 34. ait: Iudicium eligamus, & inter nos videamus quid ſit melius. Et iterũ: Nunquid qui non amat
iudiciũ ſanari poteſt? q̃ de iudicio beatæ remunerationis, ſicut ſupra ꝓximo articulo explanatũ
eſt: Neq; peccatores in conſilio iuſtorum reſurgent. Conſilium proprie appellatur inquiſitio
rationis de agendis vel omittendis. Iuſtorum ergo conſilium eſt, vt deũ præ omnibus diligãt,
vt ei reuerenter deſeruiant, vt in charitate & gratia eius quotidie creſcant, atq; de perpetratis
malis digne pœniteant. In tali autem conſilio impij non reſurgunt, ſed manent in fecibus vi- E
Ephe. 5 tiorum & ſordibus paſſionum. Non audiunt Paulum clamantem: Surge qui dormis, & exur-
Col. 3 ge à mortuis. Et iterum: Quæ ſurſum ſunt ſapite. Quoniam nouit dominus viam iuſtorum. i.
ea quæ nunc de differentia impioꝝ atq; iuſtoꝝ prædicta ſunt, veritatem habẽt. Quoniam dñs
Ieſus Chriſtus, qui eſt rex regũ & dñs dñantium, iudex q̃q; viuoꝝ & mortuoꝝ, nouit viã iuſto-
Apoc. 19 rum. i. acceptam habet operationem bonoꝝ, quorum vtiq; & capilli capitis numerati ſunt. Et
Hebr. 12. Luc. 12 iter impioꝝ peribit. Non enim ad vltimum finem, qui eſt deus benedictus, peruenient.

¶ Commentarius eiuſdẽ pſalmi iuxta ſenſum tropologicum.

Recordandum eſt autem, q̃m ſicut oſtenſum eſt, tropologicus ſeu ſenſus moralis ſcriptu-
ræ eſt, quando ea quæ de Chriſto vel de ſanctis ſcribuntur aut recitantur, ad ſingulorũ
Roma. 6 moralem eruditionẽ trahuntur. Quæcunq; enim de Chriſto capite noſtro ſcripta ſunt, ad no-
ſtram eruditionem ſcripta ſunt. Nec ſolum quæ de Chriſto ſcribuntur, ſed etiam quæ dr ſan-
ctis eius leguntur, ad imitationem trahenda ſunt ſecundũ Auguſtinum. Deniq; vtiliſſimũ eſt
ſacrã ſcripturã tropologice intelligere, quatenus ſic Chriſtũ & ſanctos ſacrã ſcripturã cõmemo
rando ſeu proferẽdo, laudemus, vt ea quæ ſcripta ſunt ad propriã informationẽ trahamus, &
ſic imꝑfectũ noſtrũ cognoſcendo, ſalubriter doleamus, eoꝝq; ꝑfectionẽ q̃s laudamus, imitari
ſtudeamus. Tropologica autem expoſitio huius pſalmi nõ differt à prima ac literali expoſitio
ne, niſi quod ſicut illa expoſitio docet quid factum ſit, ſic iſta inſtruit quid ſit faciendum. Et eſt
ſenſus omnino idem, ſed ad diuerſa refertur. Vnde ſecundum iſtum ſenſum, ſcilicet tropologi F
cum dicit ſcriptura: Beatus vir qui non abijt in conſilio impiorum, vt ſcilicet hortetur ac doce
at vnumquenq; fidelem ne malignis conſilijs acquieſcat, & ne ſtet in via peccatorũ male agen
do & ne in cathedra peſtilentiæ ſedeat, malum exemplũ ꝓbendo, ſeu falſam doctrinã introdu
cendo. Sicq; oĩa q̃ ſequunt legẽda ſunt q̃tenus oĩa cõuertat & trahat deuotus qlibet ad aĩæ ſuæ
ſpũalem doctrinã. Nã ſi ea quæ dicit, legit vel audit, ad impioꝝ tormẽta vel derelictionẽ perti-
nent, põt ex his ſcđm timorẽ cõcipere, ne & ipſe ſimilia patiat, aut grãꝝ actionẽ & amoris inflã
mationẽ, qa miſerãte deo à talibus malis ꝓſeruatũ ſe videt, ſeu bonã triſtitiã, ſi ſe talia mala ꝑ q̃
bus torq̃ri ac deſeri meruit, incidiſſe cõſiderat. Si ꝟo q̃ dicit vel audit, ad ꝑfectionẽ beatitudi-
nemq; iuſtoꝝ ptinent, põt ad imitandũ ſuccẽdi, & ad ſperandũ roborari. Igitur ſcđm hunc ſen
ſum dicat deuotus vel pœnitẽs ſeu alius qlibet: Btũs vir q nõ abijt in conſilio impioꝝ, hocq; di
cendo, ꝓponat nunq̃ malo conſilio aſſentire, pœniteat q̃q; ſe vnq̃ ꝑuerſis conſilijs acqeuiſſe, &
oret deum vt in oĩbus ſe dirigat ad inueniendũ & conſentiendũ ſanis conſilijs, ſicut Tobias do
Tobiæ 4 cet: Omni tpe bñdic deũ, & pete ab eo vt viã tuã dirigat, & oĩa cõſilia tua in ipſo ꝑmaneant. In
digemus nãq; ad hoc, ꝙ nõ abeamus in conſilio impioꝝ, illuminari ac dirigi à ſpũ ſctõ dono
Sapien. 9 conſilij, quemadmodũ Sapiẽs dicit: Quis hoĩm põt ſcire conſiliũ dei, aut qs poterit cogitare qđ
velit deus, niſi tu dñe dederis ſapientiã, & miſeris ſpm̃ tuũ de cœlis? Per hũc modũ formare de-
bet homo ſuũ affectũ in ſingulis q̃ ſequunt ſcđm exigentiã ſinguloꝝ ꝟboꝝ. Sicut cũ dicit: Et in
via pctõꝝ nõ ſtetit, cogitet de cætero nõ peccare, & de oparione mala præterita doleat. Dũ ꝟo
dicit: Et in cathedra peſtilentię nõ ſedit, proponat nullũ inficere, nullũ ſcandalizare, ne perdat
animam

A animam eius pro quo Chriſtus mori dignatus eſt. Simili modo cũ dicit: Sed in lege dñi volun- Roma.14
tas eius, ſtudeat oẽs euagationes abijcere, affectũ ſuũ à caducis rebus abſtrahere, & ad diuinæ
legis obſeruantiã omne deſideriũ ſuũ erigere: & vt iſta adimpleat, bñ aduertat, & pro viribus
agere ſtudeat q̃d ſeq̃tur: Et in lege eius meditabit̃ die ac nocte, hocq; dicẽdo oẽs infructuoſas &
malas mentis ſuæ occupatiões repellat, atq; diuinis meditationibus cor ſuũ implere ſemp̄ labo
ret, quẽadmodũ dñs ait: Auferte malum cogitationũ vr̃ar̃ ab oculis meis. Porro dũ pſallit, & Iſaie.1
erit tanq̃ lignũ q̃d plantatũ eſt ſecus decurſus aquar̃, oret, cordialiterq; deſideret, vt ſit ſicut ar
bor bona, q̃ bonos fructus facit, q̃tenus bñ viuẽdo alios v̄bo & exẽplo ædificet, & nõ tã loquen
do q̃ operãdo informet, vt illud ſaluatoris adimpleat: Sic luceat lux vr̃a corã hoĩbus, vt videãt Matthæ.5
bona ſacta vr̃a, & glorificent patrẽ vr̃m q in cœlis eſt. Dum vero ait: Et foliũ eius non defluet,
proponat ſe ſemper in loquendo modeſtũ & cautũ habere. Cumq; adiungit: Et oĩa quæcunq;
faciet proſperabuntur, cupiat in eor̃ conſortio numerari, de quibus ait Apoſt. Scimus q̃m di- Roma.8
ligentibus deum omnia cooperantur in bonum. Ex his vero q̃ ſequuntur: Non ſic impij, non
ſic, ſolicitus fiat ne ea quæ de impijs ſcripta ſunt, ſibi conueniant: ſed in iudicio diſcretionis à
peccatis reſurgat, & in conſilio iuſtorum permanere conetur.

¶ Commentarius eiuſdem pſalmi iuxta ſenſum anagogicum.

ANagogice inſuper hic pſalmus exponi poteſt, vz de comprehenſoribus ſeu beatis in pa-
tria, vt ſciamus ex huius pſalmi expoſitione q̃d de nobiſipſis ſperare debeamus. Ait er-
go ſcriptura: Beatus vir q non abijt in conſilio impior̃. Vir hoc loco non à ſexu, ſed à cordis vi
B gore vocatur, & ita angeli ſancti viri dici poſſunt: q̃m ad oĩa diuina opera exercenda viriles at
que fortiſſimi ſunt. Vnde de angelis dr̃: Ecce duo viri aſtiterunt iuxta illos. Et Gregorius: An Actor̃.1
gelus inquam rationale eſt animal, non q̃ ſit materialis aut ſenſitiuæ naturæ, ſed propter intel
lectualem perfectionem. Angeli aũt ſancti non abierunt in conſilio impior̃, quia nõ conſen-
ſerunt conſilio Luciferi atq; cadentium angelor̃. Nullus quoq; beator̃ hominum abijt in cõ-
ſilio impiorũ, in ipſo finaliter permanendo, ſed ab hac vita in bona diſpoſitione deceſſit. Itaq;
beatus vir, omnis electus in virtutibus fortis, hõ vel angelus deo iã feliciter fruens, q nõ abijt in
conſilio impior̃, ruentiũ ſc; angelor̃, aut hoĩm peruerſor̃. Et in via peccator̃ nõ ſtetit, cũ Lu
cifero alijsq; deo rebellibus nõ peccauit, contra creatorẽ ſup̄biendo, ſeu eius ſimilitudinẽ teme
rarie & p̄ſumptuoſe ambiendo. Et in cathedra peſtilentiæ nõ ſedit, alios ad peccãdũ nõ indux-
it, quẽadmodũ Lucifer & inſectores proximor̃ ſuor̃. Sed in lege dñi volũtas eius, hoc vniuer-
ſis beatis in patria pleniſſime cõuenit, q̃a p̄ceptũ de dilectione dei p̄fectiſſime implẽt, & toto af-
fectu ad deũ conuerſi ſunt, eiq; inauertibiliter ſemper adhærent. Et in lege eius. i. in p̄cepto q̃d
ipſis à deo præfixũ eſt in diligendo & operãdo. In hac lege meditant̃ die ac nocte. i. in æuo, q̃d
omne tp̄s includit, cõſiderantes inceſſabiliter q̃liter deo reuerenter aſſiſtant, prompte obediãt
atq; in oĩbus ordinẽ ſuũ cuſtodiant. Et erit tanq̃ lignũ, &c. Oĩs beatus deo iam fruens ligno iu
xta aquar̃ decurſus plantato optime cõparat̃, q̃m inebriat̃ torrente diuinæ voluptatis, ſicque
copioſiſſimũ fructũ affert, q̃a indeſinent̃ ſanctiſſimis actionibus occupatur, & nũq̃ otioſus aut
C infœcundus eſt, ſed in continua diuinitatis contemplatione ac dilectione ęternaliter p̄manet.
Et foliũ eius nõ defluet. i. laudatio q̃ deũ honorat nunq̃ ceſſabit. Et oĩa quæcunq; faciet proſpe
rabuntur. i. ad diuinũ honorẽ infallibiliter ordinantur, nec põt aliq̃d aduerſitatis eis accidere,
ſed p̄petua ſecuritate deo coniuncti ſunt. Non ſic impij, nõ ſic. i. apoſtatę angeli hoĩesq; iniuſti
non ſic. i. non ſunt beati, ſicut iam de angelis & ſanctis hoĩbus dictum eſt. Sed ſunt tanquam
puluis quẽ proijcit ventus à facie terræ. Nam angeli mali ſtatim cũ peccauerunt, de cœlo proie
cti ſunt, ſicut in euang. ait ſaluator: Videbã ſatanam ſicut fulgur de cœlo cadentem. Et Iſaias: Lucæ.10
Q̃uo (inq̃t) cecidiſti Lucifer q mane oriebaris. Ideo non reſurgunt impij in iudicio. Dæmones Iſaiæ.14.
eñ non pœnitent, ſed ſunt obſtinati in malo, ſicut & oẽs damnati. Ideo non reſurgunt à ſua
peſſima voluntate in iudicio diſcretionis, ſeipſos diſcutiendo & corrigendo. Q̃m nouit dñs viã
iuſtor̃. Nã oĩs operatio beator̃ in patria deo ſemper gratiſſima eſt & ſumme accepta. Et iter
impiorum peribit. Iter cadentium angelor̃ fuit deſiderium aſcendẽdi ad ſimilitudinẽ dei im-
moderate. Sed hoc iter, ſeu talis ſuperbia peribit, quia nunq̃ adipiſcentur quod adipiſci opta-
bant. Porro ad hanc beatitudinem electorum in patria nos quoq; peruenturos ſperamus, ſi ea
pro poſſe noſtro quæ ipſi fecerunt agamus, vz non abeundo in conſilio impiorum, nec ſtan-
do in via peccatorum, nec ſedendo in cathedra peſtilentiæ.

COMMENTARIVS IN SECVNDVM PSALMVM.

¶ Expoſitio tituli.

TItulus pſalmi nunc exponendi talis eſt: Pſalmus Dauid. Conſiderandum eſt autem (vt
ait Hieronymus) q̃ liber pſalmorum eſt quaſi magna domus, plures hñs cellas ſiue cu-

bicula,& quælibet cella propriã habet clauẽ ac ianuam. Oſtium vero totius domus iſtius.eſt D
primus pſalmus,cuius clauis eſt ſpũs ſctũs. Cæteri aũt pſalmi tanq̃ ſpeciales cellulæ proprias
hñt claues.i.titulos appropriatos. Nam ſicut ſe habet clauis ad domũ,& ſignũ ad hoſpitiũ, ita
ſe hñt tituli pſalmorũ ad pſalmos,q̃a per eos datur introitus ad intellectũ pſalmorũ. Porro ti-
tulus pſalmi pñtis varie explanaẽ,prout pſalmus hic diuerſis modis exponitur. Quidã em̃ ipſm
exponunt ad lrãm de populo Iudæorũ à captiuitate Babylo.redeuntiũ. Alij vero de ipſo Dauid,
aſſerentes Dauid feciſſe hunc pſalmum ad laudẽ dei propter victoriã Philiſtinorũ quos ipſe de
uicit,q̃ñ aſcenderunt contra eum, eo q̃ audiſſent eũ vnctũ in regẽ totius Iſraeliticæ plebis. Et
q̃uis hic pſalmus ad hunc ſenſum aliquo mõ exponi poſſet ac trahi,hoc tñ improprie fit. Nam
quod ſequitur: Dñs dixit ad me,filius meus es tu,ego hodie genui te,nec populo Iudæorũ, nec
Dauid proprie competit,maxime ſi profunde atq; ſubtiliter exponatur,ſicut patebit. Deniq;
ſi verum eſt quod Nicolaus de Lira refert, tunc nec omnes Iudæorũ magiſtri pſalmũ iſtum ita
exponunt. Narrat em̃ Rabbi Salomonẽ maximũ Iudæorũ doctorẽ modernum circa hunc pſal
mum teſtari ac dicere: Maiores noſtri hunc pſalmum expoſuerunt de rege Meſſia ſeu Chriſto,
ſed propter hæreticos exponatur de Dauid. Vocat aũt hæreticos Iudæos ad fidem Chri cõuer
ſos. Vñ patet q̃ ipſe hunc pſalmũ exponit de Dauid,ad euadendũ argumenta,q̃ Iudæi conuer
ſi ſumpſerunt ex pſalmo iſto pro Chriſtianæ fidei approbatiõe. Verũtñ q̃cquid ſit de iſtis,nul
lum Chriſtianũ expoſitorẽ decet vel licet hunc pſalmum ad literam exponere niſi de Chriſto.
Nam Act.4.& ad Hebræ.1.inducitur pſalmus iſte ad fidem probandam. Probatio aũt fidei
per ſacram ſcripturam,non valet ex ſenſu myſtico,ſed literali duntaxat,quemadmodũ in epi- E
ſtola contra Vincentium Donatiſtam aſtruit Auguſtinus. Itaq; pſalmum hunc de Chriſto lite
raliter exponendo,titulus eius prædictus ſic intelligendus eſt. Pſalmus.i.tractatus iſte, q̃ dicit
pſalmus,q̃m ad bene operandũ hortatur,attribuitur Dauid.i.Chriſto. Dauid em̃ manu fortis
vel deſiderabilis aſpectu interpretatur, & hoc Chriſto potiſſimum conuenit,cum ipſe ſit domi
Pſalm.23. nus virtutum,qui principem huius mundi deuicit,& ſpecioſus forma præ filijs hominum con
Iohan.12. ſiſtit. Sanctus ergo Dauid ſpiritu ſancto reuelante præ noſcens impietatem malignorum Chri
Pſalm.44. ſtum perſequentium & occidentium,quaſi admirans eorum malitiam dicit.

¶ Expoſitio literalis.

QVare fremuerunt gentes].i.cur Gentiles,cur Romani milites, cur Herodis ac Pilati 1
Pſalm.12. miniſtri,tanq̃ feræ ſeu beſtiæ irrationabiliter malignati ac moti ſunt, & hoc contra
filium dei [& populi].i.filij Iſrael,ad quos ſpecialiter miſſus eſt Chriſtus, [meditati
ſunt inania.] vtpote cogitantes conſilia quæ non potuerunt ſtabilire. Volebãt nãq;
extinguere nomen dñi Ieſu,interficiendo eum ſicut ſeductorẽ & impium,quemadmodum de
Ierem.11. eis ſcriptum eſt: Mittamus(inquiũt)lignũ in panem eius,& eradamus eum de terra viuentiũ.
Sed huius oppoſitum accidit,quia poſt mortem Chriſti nomen eius vbique innotuit,& fides
Iohan.12. eius per totum mundum diffuſa eſt. Vnde & ipſe ante paſſionem dixit: Ego ſi exaltatus fuero à
terra,oĩa trahã ad meipſum. [Aſtiterũt reges terræ,& principes conuenerũt in vnũ, aduerſus 2
Matthæ.2. dñm & aduerſus Chriſtum eius.] Qui ſunt iſti reges, niſi Herodes qui Ieſum adhuc infan-
Lucæ.23. tulum perimere voluit,atq; Herodes q eundem cũ exercitu ſuo ſpreuit,ac veſte alba illuſum ad
Iohan.11. Pilatum remiſit? Et qui ſunt principes iſti,niſi Annas & Caiphas ac Pilatus. Qui conuenerũt
aduerſus dñm.i.deum patrẽ & aduerſus Chriſtũ eius.i.filiũ eius vnigenitũ ac dilectũ. Dicitur
aũt vterq; Herodes aſtitiſſe contra Chriſtũ,non quia eodem tpe aſtiterunt,cũ tpe paſſionis pri
mus Herodes obierit: ſed quoniam pari malitia & infidelitate contra Chriſtũ commoti ſunt.
Conſequenter ponuntur verba regũ ac principũ horũ,dum ſubditur. [Diſrumpamus vincu 3
la eorũ].i.deſtruamus legem ac religionem prĩs & filij,occidendo Chriſtũ, & eius doctrinã re-
probando. Hoc dixerunt,non q̃ cognouerunt Ieſum eſſe filium dei agnitione certa & ſtabili.
Vel quia putauerint eum,qui Ieſum occideret deo reſiſtere,ſi em̃ cognouiſſent,nunq̃ dñm gl̃iæ
1.Cor.2. crucifixiſſent,ſed & Ieſum tanq̃ blaſphemum & ſeductorem interfecerunt,arbitrantes obſeq̃ũ
Matthæ.9. præſtare ſe deo. Veruntamen iſta ignorantia eos nequaq̃ excuſat,q̃m excæcauit eos malitia eo
Marci,2. rum,nec voluerunt credere diuinis miraculis. Q̃ño ergo impij iſti dixerunt: Diſrũpamus vin-
Mat.26. cula eorũ,niſi q̃m ille quem ipſi occiderunt tanq̃ impiũ,vere filius dei erat, cui qui reſiſtit, patri
Marci,14. quoq; reſiſtit? Qui enim non honorificat filium,non honorificat patrem,q̃ miſit illum. Bene
Iohan.7. aũt per vincula intelligunẽ lex dei atq; religio, q̃a per legem refrenantur & cõſtringunẽ iniqui,
Mat.27. ne peccatis habenas relaxent. Religio etiam à religando vel ligãdo vocatur,quoniã religat ho
Iohan.17. minem à mundo,& ligat eũ ſub diuino obſequio. [& proijciamus à nobis iugum ipſorũ].i.nõ
Sapien,2. obediamus dei patris & Chriſti præceptis. Noluerũt enim prædicti reges & principes Chriſti
Marci.15. ſaluberrimis conſentire doctrinis. [Qui habitat in cœlis irridebit eos.] Hic ponitur merces 4
Iohan.5.

ſeu præmiũ

ſeu pręmiū malitię hoīm prędictoꝝ.[Qui habitat in cœlis irridebit eos].i.deus iuſt⁹ iudex,q̄ ha Actuum.2
A bitat in puris ſanctiſq; cordibus,reſuſcitando filiū ſuū à mortuis tertia die,oſtēdit illos irriſio
ne dignos.Item irridebit eos in die finalis iudicij.[& dn̄s ſubſannabit eos.] Mos eſt ſacræ ſcri
pturæ(ſecūdum Auguſt.)vt idē ſub alijs verbis reſumat, quatenus veritas clarius innoteſcat,
& audiētes ſiue legētes magis attendāt:ita nūc fit.Qd̄ em̄ p̄dixit: Qui habitat in cœlis irridebit
eos,nunc repetit dicens:Et dn̄s ſubſannabit eos,demonſtrando eos oī contemptu digniſſimos,
cū conuerterit malignitatē eoꝝ in caput ipſoꝝ, feceritq; euenire omnino contrariū machina
tioni ipſorū.Vn̄ Sapiētia ait de impijs:Ego q̊q; in interitu vr̄o ridebo,& ſubſannabo cum vo Pſalmo.7 Prouer.1.
bis quod timebatis euenerit.Dicit aūt deus irridere & ſubſannare nō corporali motu vel mō
carnali,ſed propter ſimilitudinē operis,ſeu rōne effectus:vz qa talem pœnā infligit,ſicut irri
ſor & ſubſannator.[Tunc]vz qn̄ irridebit eos[loquet ad eos in ira ſua]hoc in die extremi iu
dicij maxime fiet,qn̄ tota trinitas iudicabit autoritatiue,& Chriſtus vt homo miniſterialr̄ &
executiue. Tunc tota trinitas dicet reprobis per Chr̄m,q ſententiam proferet:Ite maledicti in Matt.25
ignem æternū, Poteſt quoq; exponi de locutione qua locutus eſt malis & reprobis per apoſt.
ſanctoſq; p̄dicatores,p q̊s dn̄s loqt in ira ſua,qn̄ foris facit reprobis p̄dicari verbū dei,ſed intus
non aperit corda ipſoꝝ,nec tangit affectū:ſed exigentibus culpis ipſoꝝ indurat eos,& obſtina
tos relinquit.Sic loq̄bat Iudæis incredulis p ſctōs apoſt.[& in furore ſuo conturbabit eos,]hoc
in Iudæis Chriſtū occidentibus videmus impletū, qa à tpe deſtructionis eoꝝ à Tito & Veſpa
ſiano de terra promiſſionis eiecti ſunt & multis erumnis oppreſſi. In die q̊q; vniuerſalis iudicij
B conturbabit eos,qn̄ in ignē proijcientur,vbi(vt ait Iob)vmbra mortis,& nullus ordo,& ſem Iob.3.
6 piternus horror inhabitat. Conſequenter inducit propheta verba Chr̄i de ſe ita dicētis. [Ego
autē,].tanq̄ dicat,illi hoc mō peribunt.[ego aūt conſtitutus ſum rex ab eo.] Chr̄s inquantum
deus,plenā habet authoritatē oīm creaturaꝝ,nec ſic cōſtituit rex ſup aliqd, ſed ipſe cum patre
& ſpū ſctō eſt vnus & idē oīm reꝝ creator,ac dn̄s,iudex & rex:ſed prout hō eſt,ſic data eſt ei oīs
poteſtas in cœlo & in terra,ſicut Matth.ſcribit,ſic etiam cōſtitutus eſt rex ab eo.ſ.deo pr̄e,imo Mat.28
tota ſupbeatiſſ.trinitate,cuius opa ſunt indiuiſa.[ſuper Sion montē ſctm̄ eius]i.ſup populum
Iſrael,illū p̄ſertim,q credidit,q dr̄ mons propter legis ſublimitatē,& gr̄am electionis.Oēs quip
pe prophetæ Meſſiā appellant regē Iſrael.Vel p Sion,q̊d interpretat ſpeculatio, intelligēda eſt
eccleſia militās.i.ppl's Chriſtianus Chr̄m contēplans, & eius lege,fide ac gr̄a ſublimatus p̄ cęte
ris gentibus,ſicut mons eleuat ſup circūiacentes terræ partes[prædicans p̄ceptū eius.].i.legem
euangelicam docens,primo p meipſum,deiñ per apl'os ſpū ſancto repletos.In iſto verſu tactū
eſt de humana Chr̄i natura,in ſequenti agitur de eius diuina natura ac gn̄atione ęterna,dū dr̄
7 [Dn̄s]ſ.deus pr̄[dixit ad me]ſ.Ieſum Chr̄m[filius meus es tu] hoc in baptizatione & transfi
guratione Chriſti dictū eſſe à pr̄e ad filiū ex euāg.conſtat.Et dr̄ Chr̄s filius dei,nō vt cæteri ſan Mat.3.17
cti p gr̄am adoptionis,ſed filius p identitatē naturæ,ſeu vnitatē eſſentiæ,qm̄ ex ſubſtantia pa
tris eſt genitus ab æterno,& ideo addit:[ego hodie genui te].i.in die æternitatis,in q̄ nō eſt pri Iacobi.1
us & poſterius,nouū vr̄ vetus, mutatio vr̄ viciſſitudinis obumbratio :ſed dies iſta eſt ipſamet
æternitas,q̄ eſt interminabilis vitæ tota ſimul pfecta poſſeſſio. Iſta æternitas omne tps cōpre
hendit,atq; per oēm tpis differentiā ſignificat,qa dicimus deus fuit,deus eſt,deus erit,cōuenien
C tius tn̄ deſignatur p pn̄a tps, q̊d habet ſe per modū qeti & fixi. Volens ergo Propheta æternā
Chr̄i gn̄ationē ſubtiliter inſinuare, vſus eſt tpe pn̄ti, dicēs:ego hodie genui te, quæ ſunt verba
pr̄is ad filium,quemadmodū pater agit & ſcit,hoc filio dicit,& generando dicit,quoniam ge
nerando dat filio diuinam eſſentiā,quam dando dat omnis veritatis notitiā, cum diuina eſſen
8 tia ſit ipſa ſapientia,cuius non eſt numerus. [Poſtula à me,& dabo tibi gentes hæreditatem Pſal.146
tuam.]Verba ſunt patris ad Chriſtum hominē,cui non competit poſtulare à patre ſecundū q
deus.Dicit ergo ad filium incarnatum deus pater,O fili poſtula à me,& dabo tibi gentes.Hoc
Chriſtus frequenter fecit,quando pro mundi ſalute rogauit,& paſſio eius erat poſtulatio effica
ciſſima,quia per eam meruit ſibi regnum militantis eccleſiæ.Et dabo tibi gentes hæreditatem
tuam. Hanc promiſſionem pater impleuit, quando per prædicationem Chriſti & apoſtolorū,
ac ſucceſſoꝝ ipſorum gentiles conuertit ad Chriſtum,ſicq; gentiles qui ante poſſidebātur à dæ
mone,poſſidentur à Chriſto,& facti ſunt eius hæreditas, qui olim ad mundi principem perti Iohan.12.
nebant.[& poſſeſſionem tuam terminos terræ.]id eſt,dabo tibi non vnā prouinciā,vnam lin
guam,vnumve regnum,ſed terminos terræ.i.fines mundi tuæ legi ſubijciam.In omnē nanq; Pſalm.18.
terram exiuit apoſtoloꝝ doctrina.Vnde inferius dicitur: Et dominabitur a mari vſq; ad ma Roma.10 Pſalm.71
re,& a flumine vſq; ad terminos orbis terraꝝ.De hac regia Chriſti dignitate & mūdi ſubiectio
ne Daniel dicit:Antiquus dierum,id eſt,deus æternus dedit ei poteſtatem,& honorem,& re Danielis 7
9 gnum,& omnes populi,tribus,& linguæ ſeruient ei. [Reges eos in virga ferrea.] Chriſtus re

 git eccleſiā

git eccleſiã in virga ferrea.i.in conſtanti & immobili æquitate. Nam lex Chriſtiana & Chriſti D
doctrina,qbus regũt Chrifideles à Chro p eius vicarios ſeu plãtos, cõparãt ferreæ virgæ,ppter
rigorẽ iuſtitiæ, qm oẽ malũ quantũcunq; ſit paruũ,prohibent & condẽnant aliquo mõ.[&
tanq̃ vas figuli confringes eos.]Non vtiq; conterendo naturã, vel corrũpendo exiſtentiã na-
turalem, ſed vitia extirpando,mores corrigendo,propriã voluntatẽ eoꝝ frangendo. [Et nũc 10
reges intelligite]Hic ponitur ſalubris doctrina præſentiũ,imo & oim.Et nũc.i.qa ſic eſt, ſicut
prædictũ eſt de regimine Chriſti,reges.i.oẽs vicarij Chriſti,q eius populo pſidetis, imo & ſin-
guli q reges eſſe debetis,regendo voſipſos ſcdm rationis imperiũ, intelligite dicta atq; dicẽda.
[erudimini q iudicatis terrã].i.acquieſcite meæ informationi, q iudicatis habitantes in terra.
[Seruite dño in timore.]vt ſitis timorati atq; ſoliciti,qño digne regatis ſubiectos,& reuerẽter 11
ambuletis coram deo,ne elatione aut vana ſecuritate ſeducti negligenter agatis,quæ vobis pr-
Ecclesi. 27 cepta ſunt.Ideo nãq; ſcriptũ eſt:Si non in timore dñi tenueris te inſtãter, cito ſubuertet domus
tua. Nam timor dei expellit peccatum. [& exultate ei cum tremore.].i.o reges terræ & hoies
vniuerſi exultate ei.i.gaudete ad laudem dei:gaudete,inquam,in exercitijs cultus diuini,in lau
dibus dei,in oi eius obſequio,& præſertim in contẽplatione ac dilectione ipſius,& hoc cum tre
more.i.cũ magno ac reuerentiali timore,ne exultationẽ veſtrã diſſolutio aliqua conſequat,vel
incuſtodia cordis,ſicq; ſpũalis iucunditas in carnalem lætitiã conuertat, quemadmodum acci
Gala. 5 dit his,qui ſpiritu inchoant, ſed carne conſumant.Hæc aũt nõ de ſeruili timore,ſed initiali aut
filiali intelligere congruit. [Apprehendite diſciplinã].i.libenter amplectamini informatio- 12
nem fraternam,increpationẽ charitatiuã,flagellaq; dei, & æq̃nimiter ferte aduerſa[ne qñ ira- E
ſcatur dñs]propter negligentiã vrãm & impatientiã.[& pereatis de via iuſta] Nã dũ deus ira-
ſcitur peccatori,tũc eũ relinqt:cũ vo à deo hõ relinquit & gra eius priuat,tũc ſtatim perit,cadit
& errat de via iuſta.i.de obſeruatiõe pceptoꝝ, & de omni meritoria actione.[Cũ exarſerit in 13
breui ira eius].i.cũ ira dei vehement fuerit inflãmata,ſicut præcipue erit in die iudicij,tũc [bea
ti oẽs q confidũt in eo].i.oẽs q mõ ſperãt in dño,tũc inuenient beati. Dicit aũt in breui,qa fina
Matt. 25 le iudiciũ nõ diu durabit:vel in breui, qa neſcimus diẽ neq; horã,qua de pñti vita migraturi ſu
Roman. 2 2.Cor. 5 mus,qñ vtiq; iuſte iudicabimur, qm ſcdm opa ſua vnuſqſq; recipit,mox cũ de corpore exit.

¶ Expoſitio eiuſdẽ pſalmi iuxta ſenſum tropologicum.

DEniq; tropologice explanando hunc pſalmũ,tunc hoc quod dr: Quare fremuerunt gen
tes,ſunt verba cuiuſlibet Chriſtiani,Chriſti veſtigia cruciformiter imitãtis, qui cupit pa
2.Timo. 2 ti cum Chriſto,quatenus poſtea regnet cum eo. Quilibet ergo vere fidelis malignitatem per-
ſequentium hoies iuſtos admirans,dicat:Quare fremuerũt gentes.i.hoies infideles, Turcę, Pa
gani,Iudæi,hæretici,& populi.i.mali Chriſtiani,mundi amatores,ac carnaliter ſapientes,me-
ditati ſunt inania. Aſtiterunt reges terræ,id eſt,imperatores ac alij reges increduli,perſecuto-
res atq; tyranni,& principes,id eſt,reliqui omnes iudices & etiam principes ſolo nomine Chri
ſtiani,conuenerunt in vnum,id eſt ſimilem malitiam conceperunt,& in idem conſiliũ concor
dauerunt,aduerſus dñm,i.aduerſus deũ oipotentẽ,& aduerſus Chrm eius.i.contra quemlibet
hoiem Chriſtianũ ſacro chariſmate vnctum,vel gra ſpũs ſcti ſpiritalr vnctum ac plenũ. Qui
enim contra dei ſeruos inſurgit,contra deum inſurgit,quẽadmodũ Chrs teſtatur: Quod vni mi
Mat. 25 nimo ex meis feciſtis,mihi feciſtis. Et Paulo adhuc pſeqnti: Quid me (inqt) pſeqris? Diſrũpam⁹
Actuum. 9 vincula eoꝝ.i. deſtruam⁹ legẽ ac religionẽ Chrianoꝝ,ſicut i pcedẽti articulo expoſitũ eſt. Hoc
enim pdicti increduli pſecutores intẽdebãt, vt Nero,Domitian⁹,Diocleſian⁹. Et pijciamus à nob
iugũ ipſoꝝ. Hæc ſunt vba Chrianoꝝ male viuẽtiũ,q ſe fidẽ habere fatẽt, ſed opa fidei aſpnant
Isaiæ 14. atq; deuotos pſequũt. Hi dicũt,pijciamus à nob iugũ ipſoꝝ.i. repellamus à nob pdicationẽ ac
cõmunicationẽ & reprobationẽ eoꝝ,q nræ volũtati cõtraria pdicãt,q nob dei flagella pœnaſ-
que æternas minãt,& vitã nrãm tãq̃ iniuſtã & peſſimã arbitrãt,docẽtes vbo,vl ope oſtẽdentes
mundũ & oẽm eius honorẽ, voluptatẽ,ac gloriã eſſe ſpernandã,parẽtes,ppinquos,vxorẽ,& a-
gros propt Chrm fore derelinqnda. Qui habitat i cœlis.i.Chrs q ſedet ad dextrã pris,irridebit
eos.i.oẽs pdictos malignos,& dñs.i.tota ſupfeliciſſ. trinitas q eſt vnus deus vnusq; dñs,ſubſan-
Matt. 25 nabit eos, & hoc propt Chrm,q ſcdm q hõ pferet ſententiã cõtra iniuſtos ex totius trinitatis
Iohan. 5. cõmiſſione,quẽadmodũ i euang. S. Iohã. habet: Pr oẽ iudiciũ dedit filio. Tũc.i.in die iudicij
qñ pdicta irriſio fiet:tũc inq̃ Chrs loqtur ad eos.i.iniuſtos & bonoꝝ pſecutores,in ira ſua dicẽs
Mat. 25 Ite maledicti i ignẽ æternũ. Et i furore ſuo cõturbabit eos,faciẽs eos abſorberi à terra,& cũ dæ-
monibus infernali carcere recludi. Ego aũt cõſtitutus ſum rex ab eo ſup Sion. Hoc bonis plãtis
ac ſctis epis,fidelibusq; pdicatorib⁹ maxie cõuenit. Hoꝝ enim qlibet dicere põt: Ego aũt,qñ dice-
ret: Illi ita peribũt,ſed ego cõſtitutus ſum rex,i. prælatus,rector,ſeu doctor,ab eo.i.à Chro, tãq̃
eius vicarius,ſup Sion montẽ ſanctũ eius.i.ſup populum Chriſtianũ diuina ſpeculantem,præ-

dicans

A dicãs ꝓceptũ eius.i.docẽs Chriſti mãdata ſeruari. Poteſt quoq; hic verſus de vnoq̃q; fideli exi
poni,qm̃ vnuſqſq; conſtitutus eſt rex.i.dñs operatiõum ſuarum', ſuper Sion montẽ ſanctum
eiũs.ſ.ſuper ſeipm̃. Tẽpiũ em̃ dei ſanctum eſt, q̃d eſtis vos,ait Apl̃s:Quilibet enim terrena de- 1.Cor.3
ſpiciẽs,cœleſtia ſpeculans,dici pt Sion & mons ſanctus dñi,qa in ſublime defigit mẽtis ſuæ af
fectũ,eſtq; erectus in deũ.Dr̃ aũt hõ rex ſuper ſeipſum,qm̃ libere agit,& ſcd̃m rationis imperiũ Pſalm.53.
viuere debet,& iuſte gubernare ſeipm̃. Vñ in Eccl'.dr̃:Deus creauit hominẽ,& reliqt eũ in ma- Eccl.15
nu conſilij ſui. Prædicat q̃q; quibet ꝓceptum dei,qñ informat & excitat ſemetipſum,corde re-
uoluens teſtimonia ſacræ ſcripturæ.Dñs dixit ad me, filius meus es tu, hoc eſt quod ait Apl̃s: Roman.8
Ipſe ſpũs reddit teſtimoniũ ſpũi nr̃o,ꝙ filij dei ſumus. Cuilibet ergo deuoto dicit dñs ꝑ inſpi-
rationẽ internã.Filius me' es tu,ego hodie genui te.i.in die qua in ſonte baptiſmatis regenera
ui te,imo qñcunq; infunditur nobis charitas & gratia ſpũs ſancti,tunc deus ſpiritual'r generat
nos,dans nobis eſſe ſpiritale,diuinum atq; cœleſte.Poſtula à me, & dabo tibi gentes hæredita
tem tuam. Hæreditas appellatur,q̃ aliqs ad libitum vtitur,conuertens ipſam ad propriam vti-
litatẽ,ſic hoĩes iuſti ac ſancti i hæreditate poſſidẽt gentes.ſ.pctõres gentiliter conuerſantes, quo
niã ad libitũ ſuũ ipſis vtũtur. Nam qcquid gentes hmõi agãt,hoc totum iuſti ad vtilitatẽ ſuam Ibidem
conuertũt,ſicq; oĩa cooperanť eis in bonũ.Si nanq; honorentur & laudenť ab impijs,non ex-
tolluntur,ſed ꝑ hũilitatẽ merentur ex hoc.Si vero vilipendantur ac moleſtentur ab ipſis, non
opprimuntur,ſed ꝑ patiam manẽt ĩmobiles.Et poſſeſſionẽ tuã terminos terrę.i.ego dñs dabo
tibi terminos terræ ad poſſidendũ. Vnde apl̃s:Tanq̃ nihil,inqt,habentes,& oĩa poſſidẽtes.Iu- 2.Corin.6
B ſti enim tm̃ hñt de terra,q̃tũ deſiderant,ſi fidel'r petant,quẽadmodũ ſaluator ait:Primũ quæri- Matt.6
te regnũ dei,& hæc oĩa adijciẽtur vobis.Bonis q̃q; ꝓlatis dat dñs in hęreditatem,q̃tenus ſꝑ eas
bñ regendo poſſideant.Deniq; oĩs ꝓlatus & Chriſtifidelis,dignus Chr̃i vicarius,regit ſibi com
miſſos in virga ferrea.i.incõſtãti iuſtitia,& iuſta diſciplina,& tanq̃ vas figuli confringit eos,qa
facit eos cõcupiſcentias refrenare,mores corrigere,ſeipſosq; frangere.Et nũc reges intelligite.
Iſta,atq; ſequẽtia,exponenda ſunt,ſicut ſuperius factũ eſt.Poniť em̃ hic admonitio optima,re
ctoribus ꝓcipue opportũa.Prælati nãq; maxie indigẽt cõtinuo dei timore,imo & magno tre-
more,ne negligẽtius agãt,ne eos principatus delectet,& ne per exteriorẽ occupationẽ,interius
vacui fiant.Moral'r itaq; docemur ex pſalmo iſto,ne deficiamus in aduerſis,ne frãgamur in i-
quoꝝ ꝑſecutiõibus,ſed cõſiderãtes diuini iudicij vltionem ac impioꝝ dãnationẽ æternam,vi-
riliter aſſequamur caput nr̃m ſeu Chr̃i veſtigia,q ꝓpoſito ſibi gaudio,ſuſtinuit crucẽ,confuſio- Hebr.12.
ne contẽpta,q etiam ſuis fidelibus clamat:Qui vult venire poſt me,abneget ſemetipm̃ & tol- Lucæ.9
lat crucẽ ſuã q̃tidie,& ſequatur me.Item ex eo q̃d dictũ eſt:Dñs dixit ad me,filius me' es tu,do
cemur & admonemur cõſiderare eminentiã gratiæ dei & magnitudinẽ bñficioꝝ,q̃ nobis col-
lata ſunt,vt ſimus deo grati & eius amore ardẽtes,ſicq; amplioribus donis impleamur à dño.
Habenti em̃ dabitur.i.ei q gratus eſt deo,& gloriatur,non in ſeipſo,q̃ſi nõ acceperit,ſed in do- Matth.25.
mino ſolum.Ei vero qui non habet.i.ingrato,& quod videtur habere auferetur ab eo. 1.Cor.4.

¶ Expoſitio anagogica eiuſdem pſalmi.

C EX quo aũt oñſum eſt,pſalmũ hũc ad literã,loq de Chr̃o,certũ eſt, q̃d nõ ſit allegorice expo
nendus.Tũc nãq; allegorice ſcriptura exponitur,qñ id q̃d ad lr̃am de alijs ſcriptum eſt,de
Chr̃o intelligitur. Si vero de Dauid vel de alijs pſalmus hic loq̃retur, vt putãt Iudæi:tũc poſſet
de Chr̃o allegorice explanari. Veruntñ anagogice exponi põt,vt.ſ.id q̃d dr̃:Quare fremuerũt
gentes,vſq; ibi:Qui habitat in cœlis,ſint verba cuiuſlibet beati in patria,qui iſta dicit ad inſinu
andũ enormitatẽ pctĩ eoꝝ,q aduerſus deũ & Chr̃m eius.i.contra eos,q nũc deo fruũtur, cõue
nerũt,qñ in vita hac fuerunt,& cõuenit vox iſta ꝓſertim ſctis martyribus,q ſe cõſortãdo diui-
nę iuſtitiæ, optant vindictã de ipſis,atq; ob hãc adipiſcẽdã ſic dicũt:Quare fremuerũt,&c. Vñ ſcri
ptum ẽ:Sub ara dei ſcti clamabãt:Dñe vindica ſanguinẽ nr̃m,& iſra dr̃:Lętabiť iuſtus cũ vide- Apoc.6
rit vindictã.Interĩ aũt btĩ in pr̃ia,q̃ſi cõſolãdo ſeipſos de dilatiõe diuini iudicij,dicũt ad inuicem Pſalm.57.
Qui habitat in cœlis irridebit eos. Deniq; qlibet deo iã fruẽs dicere pt:Ego aũt cõſtitutus ſum
rex ab eo ſup Siõ montẽ ſctm̃ eius.i.in cœlo empyreo,coronã victoriæ,& regiũ diadema rece
pi,pro tribulationibus atq; laboribus in mundo perpeſſis,prædicans.i.extollens ſeu balulans,
præceptũ eius,vic; dñi,qm̃ iuſtum eſt,& qa illud implẽdo felicitatem adeptus ſum. Dñs dixit
ad me,filius meus es tu. Viatores dicũť filij dei,propter grãm adoptiõis & ſimilitudinẽ imper-
fectam,ſed bñ in patria nũcupanť filij dei propter beatificæ fruitiõis gloriã,ſil'itudinẽq; pfectã
qm̃ vidẽt deũ ſicuti ẽ.Idcirco vnicuiq; beatoꝝ optĩe cõuenit dicere:Dñs dixit ad me,filius me'
es tu,qa perfecte cõiũctus ac aſſimilatus es mihi.Ego hodie.i. in die qua te mea viſione beatifi
caui,genui te,tunc em̃ de viatore ſeu imꝑfecto ac miſero,facit deus comꝓhẽſorem & pfectũ at-
q; felicẽ.Poſtula à me & dabo tibi gẽtes hæreditatẽ,&c.Iſtud dñs dixit ad beatos,qñ viuebant
in ſecu-

in ſeculo,ſcdm intellectū in præcedēti expoſitiōe tactū,vł nūc quoq dicit iſtd ad ipſos,qm ſcti in D
pria hnt ſibi ſubiectos pplos mūdi huius,quēadmodū apud Sap. legitur:Iudicabūt iuſti natio
Sapie. 3. nes,& dnabūtur pplis.Reges eos in virga ferrea. Certū eſt viatores regi ab angelis ſctis in vir
ga ferrea,i.iuſta ac forti directiōe.Aię quoq beatoꝝ regūt nos orando p nobis. Et tanquā vas fi
guli cōfringes eos,ſctis q iudicabūt cū Chro hoc verbū cōpetit,qa ſimul cū Chro cōfringent &
cōterēt impios,ab oi eſſe ſpiritali,btō,& glorioſo.Porro q ſequūtur:Et nūc reges intelligite,vſ
Hebr. 1. q ad finē ſunt verba triūphantis eccleſiæ,ad eccleſiā militantē.Angeli em̄ q ſunt adminiſtra
torij ſpūs ex parte dei ac oim btōꝝ,hortant hoies,& eos pcipue q alns pſidēt,dicētes p inſpira
tionē mentalē,q eſt occulta interiorq locutio:Et nūc reges intelligite,& ſunt verba hæc expo
nēda ſicut expoſita ſunt.Itaq ex anagogica expoſitione pſalmi iſtius docemur contēplari glo
riam beatorū in patria,qtam videlicet felicitatē fortiti ſunt,& quantū præmiū receperūt,p tpa
li & modica tribulatione vitæ pñtis,atq ex hac cōtemplatione inflammari debemus,ad obti
nendū hanc felicitatē,& ,ppter eius amorem fortiter ſequi exempla,vitam,mores, ac tribulati
ones beatorum,quatenus eorum conſortio poſt præſens exilium feliciter copulemur.

COMMENTARIVS IN PSALMVM III.

¶ Expoſitio Tituli.

HVius Pſalmi talis ē titul⁹:Pſalm⁹ Dauid cū fugeret à facie Abſolō filij ſui.Quidā aūt hūc
Pſalmū ad lrām exponūt de Dauid,& ita titulus difficultatē nō habet.Cōſtat em̄ ſcienti
ſcripturas quēadmodū narrat,Abſolon cupidū regni,voluiſſe patrē ſuū ſctm̄ Dauid occidere
2.Reg. 15. vt eo occiſo ipſe regnaret,& cōgregato exercitu volebat obſidere Irlm, q audito,Dauid cū ſu E
is fugit,& tādē eius exercitus vicit atq fugauit exercitū Abſolō,Ioab quoq princeps militiæ inte
2.Reg. 18. fecit Abſolō de qrcu pēdentē. In hac ergo pſecutiōe,fecit Dauid hūc Pſalmū,q ad lrām de ipſo
intelligi pōt,qūis verius & efficacius exponatur de Chro.Loqns ergo Dauid de ſeipſo ad deū.

¶ Expoſitio Pſalmi literalis.

DOmine(inqt)qd multiplicati ſunt q tribulant me] i.ob q cām,qſi dicat,nō ē rōnabi 1
2.Reg. 11. lis cauſa,ſed cōiuratio valida,quāuis em̄ Dauid peccauit,adulteriū & homicidiū cō
2.Reg. 12. mittēdo,qa Bethſabee cognouit, & virum eius Vriā interfici ordinauit,tn̄ vehemēt
pœnituit,& tn̄ in pœnā tāti pcti,permiſit dns ſibi hanc fieri pſecutionē: ſed pſequen
tes mouebantur iniuſte,putātes eū oino repbatū à deo[multi]ſ. oēs Abſolōi fauētes[inſurgūt
aduerſum me]volentes me de regno expellere atq occidere[Multi dicūt aiæ meæ].i.multi lo 2
quūtur de aia mea[nō ē ſalus ipſi in deo eius].i. oino maledicta & repba ē pp ſceleꝝ eius enor
mitatē.ſ.homicidij & adulterij. Vñ Achitophel & alij multi pſuaſerūt pplo,qd deus abieciſſet
2.Reg. 17. Dauid,& ergo ſine pctō pſequerentur eum & Abſolōi adhærerent[Tu aūt dñe ſuſceptor me⁹ 3
es]hæc ſunt verba Dauid cōſolantis ſeipſum,& amoroſe atq gratanter ad deū loqntis,qſi di
cat:Illi ita deſperāt de me,tu aūt dñe ſuſceptor es aiæ meę.i.miſerator me⁹ recipiēs pniam meā
2.Cor. 10. & precē meam exaudiens,[& gloria mea].i.obiectum & cauſa gloriæ meæ, qa in te ſolo glori
or,grām huius ſanctæ gloriationis tu mihi infundis[&]iō ſeqtur[exaltās caput meū].i.erigēs
mentem meam ad te,dāſq fiduciā eleuandi oculos meos ad te.Idcirco. [Voce mea ad dñm cla 4
maui]petēs liberari ab eo à malo pœnæ & culpæ,& ei⁹ volūtati me totū cōmittēs,nec fruſtra, F
nam ſeqtur[& exaudiuit me de monte ſctō ſuo].i.de ſublimi throno ſolij ſui,vel de excelſa ac
ſumma clemētia ſua.[Ego dormiui & ſoporatus ſum]ad literam,ſomnus valet ad mitigatio 5
nē triſtitiæ,ſicut & balneą.Dauid ergo dormiendo releuamen ſuæ triſtitię ſumpſit,tā ex cauſa
naturali vic3 ſomni,q ex infuſiōe conſolatiōis diuinæ,,ppterea ait[& exurrexi, quia dñs ſuſce
pit me].i.per grām & miam ſuā adiunxit me ſibi,& roborauit cor meū in ſe,vñ ſubiūgit. [Nō 6
timebo milia ppli circundantis me].i.nullā multitudinē cōtra me inſurgentem verebor, & vt
in hac fortitudine ai ſtabilis pſeuerem,[exurge dñe]nō de loco ſurgendo,ſed ſuccurrēndo & p
modū exurgentis te habendo[ſaluum me fac deus meus. Quoniam tu percuſſiſti om̄es aduer 7
ſantes mihi ſine cauſa]Hic reddit cauſa,non eius qd dictū eſt,ſed eius qd ſequitur:non em̄ ideo
1.Reg 12. orauit Dauid ſaluari à deo,qm̄ deus pcuſſit oēs aduerſantes ſibi,nā illa pcuſſio orōnē eius ſecu
ta eſt,ſed ideo qa dns percuſſit aduerſarios Dauid,vel terrendo,vel lædendo,vel interficiendo
eos,qa Abſoloni fauebant.Ideo dētes pctōꝝ cōtriuit.i. ora obloquentium ipſi Dauid clauſit,
& verba eoꝝ maligna repreſſit. Ideo ſubdit[dentes pctōꝝ cōtriuiſti] Verū qm̄ ois iſta victoria
à deo collata eſt Dauid,ideo addit:[Dñi eſt ſalus].i. liberatio ab aduerſarijs à deo cōſert,&ipſi 8
recte aſcribitur. Conſequenter Dauid mutat perſonam per figuram,q dr metaplaſmus,& lo
quens ad dñm,ait:[& ſup populū tuū].i.ſuper eos q mihi adhæſerunt[bñdictio tua]i. collatio
munerum tuorum,protectio atq redemptio,quia exercitus Dauid,quamuis modicus eſſet in
comparatione exercitus Abſolonis,tamen deo auxiliante præualuit.

¶Expo-

¶Expoſitio pſalmi eiuſdem iuxta ſenſum allegoricum.

A DOctores aũt catholici Auguſtinus, Caſſiodor⁹, pluresq; alii exponũt hũc pſalmũ ad lite
ram de Chriſto,q vero eũ literaliter de Dauid exponũt,ipſm allegorice de Chriſto intel-
ligũt:ſed quicqd dicatur,de Chriſto conuenieñter exponitur. Titulus tñ myſtice exponendus ẽ.
Dauid em̃(ſicut oñſum eſt)ratione interꝑtationis figura eſt Chri. Abſolon vero q interꝑtatur Pſalm. 40
pax patris, typus eſt Iudæ traditoris de quo poſtea dr: Etem̃ homo pacis meæ in quo ſperaui, Matth.9.
q etiam in Euangelio filius Chriſti ſeu ſponſi inter cæteros diſcipulos nuncupatur, vbi videli- Marc.2
cet Chrs ait:Non pñt filii ſponſi q̃diu cum illis eſt ſponſus,ieiunare. Senſus ergo tituli eſt. Pſal- Lucæ.5
mus Dauid cum fugeret à facie Abſolon filii ſui.i. pſalmus loquens de Chriſto cũ fugeret à mẽ Iohan.13.
te Iudæ quondam diſcipuli ſui. Tunc enim Chriſtus receſſit à corde Iudæ, qñ poſt buccellã in-
troiuit in eum ſatanas. Sic igitur Chriſt⁹ ad deum patrem,vel etiam ad totam ſupſanctiſſimã
trinitatem loquendo,vel certe Chriſtus vt homo loquẽs ad ſeipſum vt eſt deus: Dñe(inqt).i.
o deus pater,vel o deus trine ac ſimplex,q es oĩm dominus,vel o verbum ac fili dei, q meã hũa
nitatem ad tuam perſonalitatem aſſumpſiſti,qd.i.q̃ meo demerito multiplicati ſunt, q tribu-
lant me.i.q quærunt occidere me,& obloquuntur,conuicianturq; mihi,q̃ſi dicat,nullo,nõ em̃
Chriſtus fecit peccatum pro quo pati meruit. Multi inſurgunt aduerſum me, illi vic; q tribu- Ioha 8. 11
lant me.ſ.phariſæi & ſcribæ,cum principibus ſacerdotũ ac populo. Multi dicunt aĩæ meæ,nõ Matth.26
eſt ſalus ipſi in deo eius,tales erant ꝑdicti infideles Iudæi ,qui Chriſtum reputabant blaſphe- Marc.2
mum,voratorem,dæmoniacũ,& inſanũ,quemadmodũ in Euangelio ſæpe habetur. Tu autẽ Matth. 11
B dñe ſuſceptor meus es .i.tu verbum atq; vnigenite dei ſcd'm diuinã naturam ſuſceptor me⁹ es Iohan.7
q̃tum ad naturam humanam. Chriſtus nanq; vt deus ſuſcepit atque aſſumpſit in vnitate per
ſonæ naturam humanam:gloria mea, id eſt, obiectum beatitudinis meæ,quia gloria humani
tatis Chriſti conſiſtit in vnione ac ſpeculatione propriæ deitatis. Vnde ſubiungitur,& exal-
tans caput meum,id eſt,eleuans intellectum meum creatum ſiue humanum, ad claram ac be
atificam diuinæ eſſentiæ viſionem, quam vtiq; Chrs vt homo vidit à primo inſtanti ſuæ cõce
ptionis in virgine matre,vt dictum eſt. Vel ſic:Tu aũt domine ſuſceptor meus es,i. tu deus pr̃,
vel tota trinitas,ſuſceptor meus es.i.exauditor & conſeruator meus à cuius amore & benepla
cito ſeparari,nec volo nec valeo,gloria mea.i.cauſa & ratio oĩs lætitiæ meę,& exaltans caput
meum.i.honorans atq; glorificans me in ſignis & virtutibus,qbus hoĩb⁹ innoteſcere põt, me
eſſe verum Chriſtum ac filium tuum,imo & verũ deũ,ſicq; p caput intelligi poteſt Chriſti di-
uinitas. Caput enim Chriſti deus,ſecundum Apoſtolum,& hanc deus pater, ſeu deus trinitas 1.Cor. 11.
exaltauit,quando ſpiritum ſanctum hominibus reuelauit Chriſtum eſſe deum ac hominem, Matt.3
non in vna natura,ſed in vna perſona. Vnde Chriſtus ait:Clarifica me tu pater apud temeti- Iohan.17.
pſum,claritate quam habui antequam mundus fieret,non quod Chriſtus claritatem, quã an
te mundi conſtitutionem habuit, vnquam amiſit,ſed orauit, vt vera ſui cognitio hominib⁹ in
noteſceret. Vnde & iterum ait:Pr̃ venit hora,clarifica filium tuum,vt filius tu⁹ clarificet te,vbi Iohan.17.
niſi in cordibus hominum? Voce mea ad dominum clamaui,ſicut euangeliſtæ teſtantur:Chri Lucæ.5
ſtus erat pernoctans in oratione dei,& paſſione inſtante ter patrem orauit,nec fruſtra,quoni Matth.26.
C am ſubditur:& exaudiuit me de monte ſancto ſuo.i.de excelſo habitaculo ſuo, vel de ſublimi Marci.14.
iuſtitia ſua. Infra enim habetur:Iuſtitia tua ſicut montes dei. De hac ergo iuſtitia exaudiuit de Lucæ.22
us Chriſtum,quoniam diuina dictante iuſtitia,decuit Chriſtum in omni oratione à deo exau Pſalm 32.
diri,ſicut & ipſe deo in omnibus obedientiſſimus fuit. Nam orationem illam quam ante paſſi Pſalm.17.
onem effudit dicens: Tranſeat à me calix iſte,deus impleuit. Non enim abſolute orauit à paſſi Matth. 26
one liberari,ſed hoc finaliter deſiderauit atque orauit, vt patris impleretur voluntas , dicens:
Non mea voluntas fiat ſed tua,propter quod ad Hebræos de Chriſto loquens Apoſtolus: Ex
auditus eſt(inquit)pro ſua reuerentia. Chriſtus quoq; dicit ad patrem: Pater gratias ago tibi, Hebr.5.
quoniam exaudiſti me,ego autem ſciebam,quoniam ſemper me audis. Conſeq̃nter Chriſtus Iohan.11.
loquitur de ſua paſſione,ſepultura ac reſurrectiõe dicens:Ego dormiui,ſomno mortis in cru-
ce,& ſoporatus ſum,tribus diebus ac noctibus iacens in tumulo. Mors quippe ſanctorum ſo-
mnus vocatur,quoniam ad vitã immortalem à deo ſuſcitabunt,& ſepelitio Chriſti bñ ſopora
tio appellatur quia tam cito(vtpote tertia die)ſuſcitabatur. Vñ ſubiungit,& exurrexi,de clau-
ſo ſepulchro,ſicut egreſſus ſum de clauſo virginis vtero,quia dñs ſuſcepit me.i. de nũero mor-
tuorum reduxit me. Non timebo milia populi circundantis me. Hæc poſſunt eſſe verba Chri-
ſti poſt reſurrectionem,qm̃ ſurgens à mortuis iã non moritur,qa immortalis ſurrexit, & ideo
de cætero,non timebo milia populi.i.quamcunq; multitudinem mihi reſiſtere cupientem, vel Roman.6
me circundantem,non ꝙ poſt reſurrectiõem valuerint aduerſarii Chri ipm circũdare,qm̃ in-
ter impios poſt mortem conuerſatus non eſt, neq; iniuſtis apparuit,ſed teſtibus ꝑordinatis à
deo,ſed ideo dicit. Non timebo milia populi circundantis me.i.qui tempore paſſionis circum-

Act. 10. dedit me, illos ei poſt paſſionẽ nõ timuit, q̃a impaſſibil' reſurrexit. Põt q̃q; hæc verba de Chr̃o
intelligi añ paſſionẽ, q̃uis eñi naturalẽ timorẽ ſpõte admiſit, qñ paſſiõe inſtãte cœpit cõtriſtari D
Matth. 26 ac mœſt' eẽ, pauere atq; tædere, qñ etiã fact' ẽ ſudor ei' ſicut guttæ ſanguinis decurrẽtis in ter
Marc. 14 rã, tñ ab orõne ſurgẽs turbis impiorũ intrepidus obuiauit & dixit: Quẽ q̃ritis? ſic itaq; ait: Non
Lucæ 22 timebo milia populi circũdãtis me, & vt nõ formidem oro o dñe, exurge, ſubueniendo, ſaluum
Iohan. 18. me fac deus meus à morte, nõ deſerẽdo me in ſepulchro, nec derelinquendo aĩam meã in Infer
Pſalm. 15. no, ſed ad cœlos recipiẽdo me. Qm̃ tu percuſſiſti omnes aduerſantes mihi ſine cauſa, ſæpe in ꝓ
phetis ponitur tps præteritũ ſeu pñs ꝓ futuro, ꝓpter certitudinẽ ꝓphetiæ. Ita hic ponit̃ et prẽte
ritũ ꝓ futuro, quod tñ modo impletum videmus, qm̃ tu ꝑcuſſiſti. i. q̃a percuties oẽs aduerſan
tes mihi ſine cauſa. i. perſecutores ac crucifixores meos, incredulosq; Iudæos, qui æterna pœna
percuſſi ſunt, & poſteri eorum vſq; ĩ pñs capti ſunt, expulſi, & multis miſerijs inuoluti, illis ex
ceptis, qui pœnituerunt: dentes peccatorũ contriuiſti. i. blaſphemias, irriſiones & oblocutiões
eorũ q̃ mihi in vita & in morte atq; poſt mortẽ illudebãt, & detrahebãt cõteres, oñdẽdo falſita
tem eorũ & digna eos pœna torquendo. Dñi eſt ſalus. i. à deo eſt iſta mea ſaluatio de manibus
iniquorum, & ſuper populum tuũ. i. ſuper eos q̃ in me credũt, & mea veſtigia aſſequuntur, be
nedictio tua. i. collatio gratiarum tuarum, o dñe pater. Hæc enim ſunt verba Chriſti ad deum.

¶ Expoſitio eiuſdem Pſalmi tropologica.

INſuper exponendus eſt pſalmus iſte de q̃libet iuſto ſeu tota militãte eccleſia, q̃tenus ex his q̃
de priorib' iuſtis, ac ſctõ ſctõrũ dño nr̃o Ieſu Chr̃o ſcripta ſunt, accipiam' moralẽ doctrinã,
& inſtruamur q̃d nobis agendũ ſit, dũ talia nob̃ eueniũt, q̃lia antiq̃s ſanctis, deiq; filio cõtigerũt E
Dauid nẽpe non ſolũ Chr̃i, ſed etiam cuiuſlibet iuſti atq; eccleſiæ tenet figuram, q̃a eccleſia per
virtutem ſponſi ſui Chriſti Ieſu, q̃libet q̃q; fidelis, eſt Dauid. i. manufortis & deſiderabilis aſpe
ctu. Abſolon vero typus eſt mundi, & horũ q̃ iuſtos ꝑſequuntur ac tentant. Vnde ſecundũ tro
pologiã ſenſus tituli huius pſalmi eſt: Pſalmus Dauid cum fugeret à facie Abſolon filij ſui. i. cã
ticũ eccleſiæ oĩumq; iuſtorũ, cũ ſe ꝑ bonã cõuerſationẽ abſtrahunt à conſortio mundi ac impio
rũ, q̃ ſunt filij eccleſiæ potẽtia nõ actu, noĩe nõ re. Dicat ergo eccleſia dicat & q̃libet rõnalis cre
atura varijs tentatiõibus, multis tribulatiõibus atq; miſerijs pulſata, preſſa ac fatigata: Dñe. i.
o deus æterne, oĩpotens, adorande. Vel dñe. i. o Ieſu Chr̃e, q̃d multiplicati ſunt, q̃ tribulant me,
. ſ. mundus, caro & diabolus, q̃a tres ſunt inimici iuſtorũ, multi inſurgunt aduerſum me, vtpo
te hoĩes ſeculares, concupiſcentiæ q̃q; carnales, atq; aereæ ꝑtãtes, hi eñi infeſtant & tribulãt iu
ſtos. Multi dicunt. i. verbo vel ope aſſerũt, aĩæ meæ, nõ eſt ſalus ipſi in deo eius, mundani nãq;
Sapien. 5 ac impij, vitã iuſtorũ putant inſaniam, & finẽ illorũ ſine honore, & ideo habent eos in deriſum
& in ſimilitudinem improperij. Deinde ſequitur verbũ dulciſſimũ atq; conſolatio optima, q̃d
verbũ vnicuiq; in tribulatione ac tentatiõe cõſtituto, cũ magna & amoroſa fiducia ad deũ di
cendũ eſt. ſ. Tu aũt dñe ſuſceptor meus es, ad quẽ in aduerſis confugio, gloria mea, ad q̃ in oĩ
2 Para. 20 mœrore ꝑpero & reſpiro, & exaltans caput meũ. i. ab oĩ deiectiõe eripiẽs animã meam. Vñ in
Paral. ſcriptũ eſt: Cũ ignoremus q̃d facere debeamus, hoc ſolũ habemus reſidui, vt oculos no
ſtros dirigamus ad te. Voce mea ad dñm clamaui, hoc verſu docetur oĩs fidelis, quid tempore
tribulationis ſibi agendũ ſit, debet eñi voce ſua clamare. i. vehementi & alto cordis affectu cla F
1. Theſ. 5 mare ad dñm, & tunc vtiq; dñs exaudiet eũ ita vt ſe releuatum ſentiens, dicat, & exaudiuit me
Iob. 10. de mõte ſancto ſuo, ſed perſeueranter orare oportet, imo ſine intermiſſiõe ſcd̃m ap̃lm. Ego. ſ.
eccleſia, ſeu q̃libet iuſtus dormiui. i. tribulatiõibus opprimebar ĩ tm̃, vt tæderet aĩam meã vitæ
meæ, & ꝑ tædio dormitarẽ, & ſoporatus ſum ꝑ tps ꝑſeuerando in tali anguſtia, & exurrexi. i.
conſolationẽ recepi, atq; ꝑualui non viribus aut meritis meis, ſed q̃a dñs ſuſcepit me. i. mĩa ei'
Ephe. 5 amplexata eſt me, & ꝑcem meã admiſit. Vel ſic, Ego dormiui. i. in peccatis ꝓſtratus fui & iacui
Prouer. 6 & ſoporatus ſum. i. in peccatorũ delectatione ꝑmanſi, & ꝓpter pigritiam à bonis opibus ceſſa
ui. Peccatori aũt clamat ap̃ls: Surge q̃ dormis. Et Salomon: Vſq;q̃ piger dormies? Dormit eñi
q̃ nec cõtẽplat̃ cœleſtia, nec verba dei audit, nec alicuius ſpũalis ſenſus operationem exercet, &
exurrexi, q̃a dñs ſuſcepit me. i. à vitijs deſij, & iuſte viuere cœpi, q̃a dñs miſertus ẽ mei, indulgẽ
Prouer. 28. tiã gratiãq; ꝑſtando, ꝓpterea ſubdit. Nõ timebo milia ppl̃i circũdantis me. i. nullã aduerſario
Prouer. 29. rum cateruã verebor, cor eñi in deo firmatũ nihil timet, ꝑter deũ, q̃a ſi timet hoĩem, hoc ẽ ꝓpter
deũ. Vnde ſcriptũ eſt: Iuſtus q̃ſi leo cõfidẽs, abſq; terrore erit. Et alibi: Qui timet hoẽm, cito cor
ruet, ſed quia fortitudinem non habet aliq̃s à ſeipſo, ideo additur, exurge domine ſaluum me
fac deus meus, oportet enim vt deus in nobis bona inchoet, continuet, & conſumet, & ergo in
ceſſabiliter ad ipſum clamare debemus. Quoniam tu percuſſiſti omnes aduerſantes mihi ſine
cauſa. Chriſtus in Euangelio diſcipulis dixit: Confidite ego vici mundum, ipſe quoq; ſupera
uit principem huius mundi. Sic ergo eccleſia, & vnuſquiſq; deuotus ad Chriſtũ dicere poteſt:
Quo-

A Qm̃ tu ꝑcuſſiſti.i.ſupaſti ac reprobaſti oẽs aduerſantes mihi ſine cauſa.i.mũdũ ſeu hoĩes ſecu- Iohan.16.
lares ac dæmones,q mihi aduerſanẽ conãdo me à te, ſummo bono auertere & vitijs implica-
re.Dentes pctõꝝ cõtriuiſti.i.ſermones ſeu ora eorũ,q vitã bonoꝝ diffamãt & famã ipſoꝝ ho-
neſtã dilacerãt cõtriuiſti,ſaltẽ ꝑ ꝓhibitionẽ.Põt aũt exponi hic verſus accipiẽdo ꝑteritũ ꝓ futu-
ro,ſcd'm modũ locutionis ꝓpheticæ,& eſt ſenſus.Qm̃ tu ꝑcuſſiſti.i.tu dñe Ieſu Chriſte oim iu-
dex,ꝑcuties in die iudicij oẽs aduerſantes mihi ſine cauſa.i. eos qui mõ me iniuſte vexãt,ac tri-
bulant,& tunc dentes pctõꝝ.i.verba detractoꝝ ac inuidoꝝ cõtriuiſti.i.conteres,retundes,dã-
nabis.Hunc igitur pſalmum decantet,qui tentationibus tribulationibuſque pulſatur,& ſi eũ Nota.
attente cantauerit,magnum vtiq; releuamẽ experietur,ſentietq; quàm vere atq; ſalubriter Ia- Iaco.5.
cobus in Canonica ſua conſulat:Triſtatur aliquis in vobis oret æquo animo & pſallat.

COMMENTARIVS IN PSALMVM IIII.

¶ Expoſitio Tituli.

PORro,pſalm⁹ iſte talẽ habet titulũ:In finẽ,pſalm⁹ cãtici Dauid.i.tractat⁹ iſte,q ad bñ ope-
rãdũ hortaẽ,eſt pſalm⁹ cãtici.i. ſpũalẽ iocũditatẽ includẽs , & de ęternis bonis gaudere nos
faciẽs,Dauid.i.factus ab ipſo,In finẽ.i.dirigẽs nos ad Chrm̃, q eſt oim reꝝ Alpha & o,princi- Apocal. 1.
piũ & finis.Eſt em̃ duplex finis. Vcȝ cõſumẽs, ſicut de cãdela iã igne cõſumpta dicimus,finita Apocal.22
eſt candela,& eſt finis cõſumãs ſeu ꝑficiẽs,vt de domo iã cõpleta aſſerimus,finita eſt dom⁹, &
hoc ſcd'o modo Chrs eſt oim reꝝ finis,qm̃ ipſe eſt conſumata ꝑfectio atq; felicitas noſtra.Cõ-
tinet igitur pſalmus iſte ſpiritualem doctrinam ſeu informationem moralem,ſpei inflamma-
B tionem & internam lætitiam.Loquens itaq; propheta in perſona eccleſiæ ſeu cuiuſlibet iuſti.

¶ Expoſitio literalis.

2 CVM inuocarẽ(inqt)exaudiuit me deus iuſtitiæ meæ].i.cũ intus deũ rogarẽ,cũ ex in-
terno affectu ad ipſum clamarẽ, dũ tota mẽtis occupatione in deũ verſante ac fixa,
orarẽ,exaudiuit me deus iuſtitiæ meæ.i.à q̃ oẽ eſt bonũ q̃d habeo,oĩs iuſtitia q̃ exer-
ceo,& in hoc ꝓpheta inſtruit nos, vt deũ intime innocem⁹ in oĩ nr̃a anguſtia.Per id
vero q̃d addit:exaudiuit me deus iuſtitiæ meę,inflãmat atq; cõfortat ſpẽ nr̃am,vt fiducialr̃ in-
uocemus,q̃ſi diceret:quẽadmodũ deus me inuocantẽ exaudiuit ſic vos quoq; exaudiet,ſi pure
perſeueranter,& ſine oĩ hæſitatione deprecati fueritis,nõ in vr̃is iuſtitijs, ſed in dei miſeratiõi-
bus cõfidentes[in tribulatione dilataſti mihi].i.in ipſa ſpũs mei afflictione,ſeu corpis infirmi-
tate interius conſolatus es me,dando patiam verã,ꝑ q̃ cũcta aduerſa lætanter ſuſtineo,& æq̃-
nimiẽ fero,ita vt cor meũ ex mẽtali & ſancta lętitia dilateẽ in ſemetipſo.Per triſtitiã nanq; cor
cõſtrigitur & coartatur,ſed ꝑ lętitiã dilatatur ſeu ãplificatur. Vñ apl's ex diſcipl'oꝝ ſuorũ mẽo-
ria exhilaratus:Cor,inqt,nr̃m dilatatũ eſt. Verũ qm̃ hõ ſꝑ debet eſſe timoratus atq; ſolicitus,q̃- 1.Corin.6
diu in pñti verſatur exilio,nec ſic ꝓpter adeptã à deo gr̃am & conſolationẽ ſecur⁹ ſit, qn ſꝑ ſit
2 de periculis futuris anxius,quẽadmodũ ſcriptũ eſt.Beatus hõ q ſꝑ eſt pauidus,ideo ſubdit.[Mi- Prouer.28.
ſerere mei] cõpatiendo mihi ne futura pericula incidã,ne ſuſceptã gratiã ꝑdãtne tibi ingratus
inueniar[& exaudi oronẽ meã]ꝑ hoc inflãmaẽ,& q̃ſi recaleſcit affectus, deſiderando vt de⁹ mi-
C ſereaẽ ipſius.Præterea qm̃ charitas fraterna exigit,vt hõ gr̃am ſibi diuinit⁹ impetitã ꝓximis ſu-
is cõmunicare deſideret,orãdo docẽdo,aut exẽplariẽ cõuerſando,ſicut in pr̃ia ſua canonica glo-
rioſiſſimus apl'ici ordinis pr̃iceps hortatur:Vnuſq̃ſq;,inq̃ens,ſicut accepit gratiã in alterutrũ il- 1.Petri.4
lam adminiſtrantes,ſicut boni diſpenſatores multiformis gr̃æ dei.Idcirco eccleſia ſeu q̃libet iu-
ſtus,poſtquã coram dño cor ſuũ orando effudit,ad alioꝝ ſe informationẽ cõuertit & ait:[Filij
3 hoim] in Hebræo habeẽ filij Adã .Adã em̃ apud Hebr.non ſolũ eſt nomẽ ꝓpriũ,ſed etiã appel- 1.Cor.15.
latiuum,deſignans idem quod hõ.Itaq; filij hoim,filij Adam,filij primorũ parentũ,q portatis
imaginem terreni non cœleſtis.i.q imitamini præuaricationẽ Adæ,nõ obedientiam Chři[vſ-
queq̃ graui corde].i.quamdiu habebitis cor vr̃m deorſum,q̃uſq; in rebus tranſitorijs,affectũ
demergitis,non quærentes quæ ſurſum ſunt,[vt quid diligitis vanitatem] .i. temporalia iſta
vaniſſima quæ dum plus amantur quã deus vaniſſima ſunt,quia mẽtem à ſummo bono auer-
tunt,& viliſſimis conſolationibus implicant[& quæritis mendacium]decipiendo mutuo vos-
metipſos,vel,vt quid quæritis mendacium.i.ſenſibilia bona,atq; carnalia oblectamenta,quę
ſatietatem & felicitatem quandam promittunt amantis:ſed fallunt,qnõ̃iam deſiderium non Sap.2
quieſcit in ipſis,imo amori & delectationi carnali multæ admiſcentur miſeriæ,anguſtiæ,triſti-
tiæ atq; malitiæ.Conſequenter ponit ſcriptura conſideratiõem quæ peccatores merito debet
à terrenis auertere & ad dei obſequium inflammare.[Et ſcitote]id eſt,ſapienter penſate[quo-
4 niam mirificauit dominus ſanctum ſuum,]id eſt, mirabiliter adornauit & exaltauit ſanctum
ſuum,id eſt,quemlibet ſibi perfecte & pure miniſtrantem,vel per gratiam excellentem in pñ-
ti vel ꝑ gloriam iã in cœlo , vel ꝑ diuina miracula per quæ deus oñdit hoĩbus quàm accepta ſit

ſibi

Alia expoſitio. ſibi vita ſanctoꝝ. Vel ſic,ſcitote qm̄ dñs.i.deus pē micificauit ſanctū ſuū.i. Ieſum Chr̄m qui in D
Euangelio Marci dr̄ ſanctus dei,quē mirificauit añ natiuitatē pdicēdo p pphetas eū naſcituꝝ;
in natiuitate educēdo eū ex clauſo virginis aluo,poſt natiuitatē qm̄ angeli ei⁹ natiuitatē paſto
Matth.4 ribus nuntiabant,atq; in deſerto,dū erat cū beſtijs,& angeli ſibi miniſtrabant,in morte q̄q;,p
ſolis ſupnaturalē eclipſim,atq; poſt mortē,p reſuſcitationē,aſcenſionem,ac ſpūs ſancti miſſio
nē[dñs exaudiet me cū clamauero ad eū]hoc eſt verbū bonæ ſpei,q̄ ex amore ad deū naſcituc.
Nā q diligit deū,firmitec ſperat,nihil eoꝝ q̄ ad verā ſalutem ſpectant,ſibi à deo fore negandū.
In hoc q̄q; verbo,p̄ſtaſ nobis ſpes adipiſcēdi gr̄am dñi,p quā efficiamuc ſancti,& mirificemur
ab ipſo.[Iraſcimini & nolite peccare]Quædā eſt ira pcedēs ex zelo iuſtitię,& rationē ſeq̄ns ac 5
ſponte aſſumpta,q̄tenus hō p eā opus virtuoſum fortius exeq̄tuc. Hæc aūt ira eſt bona,niſi for
taſſe exceſſiue feruēſcat ſeu accēdatur,vel grauiocē pœnā expoſcat,q̄ culpa meretur. De hac igi
tur ira exhortādo dr̄:iraſcimini.ſ.cōtra vitia,cōtra diabolū,cōtra negligētias veſtras,& nolite
peccare.i.nolite pmittere,vt iræ cōmotio ita creſcat,vt ratio pturbeſ vel immoderata vltio ap
petatur. Deniq; alia eſt ica p vitiū,q̄ rationē p̄cedit,& ei freq̄ntec ceſiſtit,cuius tñ primi motus
ſunt veniales,& de iſta ira intelligi poteſt q̄d dr̄:Iraſcimini:ſed tunc dr̄ hoc,nō exhortando,vt
iraſcamuc,ſed remediū atq; conſiliū exhibendo,qd nobis agendū ſit,qñ motus irę inſurgit. Vñ
ſubiūgitur,& nolite peccare.i. repcimite irā,ne p verba aut geſtus alijs innoteſcat, aut certe in
opus p̄cedat,& hoc verba ſeq̄ntia planius pandūt[q̄ dicitis in cocdibus vr̄is] i.in aīo cogitatis
[in cubilibus veſtris cōpungimini].i.in ſecreto mentis vr̄æ pñiam agite de peccato cogitatio
Pſalm.10. nū veſtraꝝ,ne ſuggeſtioni illicitę cōſentiatis. Corda em̄ ſunt q̄ſi cogitationū cubilia. Quia ve E
ro nō ſufficit à vitijs abſtinere,ideo additur. [Sacrificate ſacrificiū iuſtitiæ] ſacrificiū appellaſ, 6
q̄d deo offecſ. Externū aūt ſacrificiū ſignū eſt ſacrificij interioris,q̄ ſpūs ſeipm̄ deo offerc,p ſan
ctam deuotionē,verā charitatem,ac intimā hūilitatē ſeipſum & oīa ſua deo aſcribēs, eiuſq; ve
nerationi impendēs qcqd eſt,pōt,& agit. Itaq; ſacrificate ſacrificiū iuſtitiæ.i.oīa opa veſtra in
teriora & exteriora,ad dei honorē exercete,& vt deo grata ſint,ſatagite laudabilr̄ cōuerſaci,iu
ſteq; viuere. Sed quia ex tali conuerſatiōe poſſet aliquis ſeipm̄ extollere,& quaſi de pprijs me
ritis gloriari atq; confidere,ideo addit[& ſpecate in dño]non in veſtris iuſtitijs,ſed in mia ei⁹
2.Cor.3 à q̄ eſt oīs ſufficientia veſtra. Ignorantes em̄ dei iuſtitiā & ſuā volentes conſtituece,iuſtitiæ dei
Roma.10 non ſunt ſubiecti[multi dicunt qs oſtendit nobis bona]Hæc eſt quæſtio malignoꝝ,q vel pui
Mala.3 dentiam dei negant, vel eſſe aliā vitā poſt iſtam non putant. De quibus Mala. dicit:Præualue
runt ſup me verba veſtra dicit dñs,& dixiſtis: Vanus eſt q ſeruit dño,& q̄d emolumentū,quia
cuſtodimus p̄cepta eius,& ambulauimus triſtes corā dño. Hi itaq; dicūt,qs oñdit nobis bona,
Eccls.3 .i.qs nouit,ſi ſpiritus filioꝝ Adam aſcēdit,& an ſit vita, in q̄ vnicuiq; iuſta retributio fiat. Po
teſt quoq; verbum iſtud aliter introduci. Multi nanq; videlicet Academici aſſerebant nō poſ
ſe hominem aliqd certo ſcire,vnde de oībus dubitabāt,& ſolū opinatiue loq̄bantur. De his er
go ait propheta,Multi dicunt quis oſtendit nobis bona.i.quis facit veritatem certo cognoſce
re. Ad hāc vero q̄ſtionē ceſpōdet pphera. [Signatū eſt ſupec nos lumen vultus tui dñe].i.aīæ 7
noſtræ impreſſa eſt quædam participatio lūinis vultus tui, hoc eſt, diuini intellectus, & in cla F
ritate huius lucis oſtendūtur nobis bona, et intellectualr̄ videmus animę immortalitatem,di
uinā puidentiam,iuſtā oīm pręmiationē,& certitudinaliter reꝝ veritates agnoſcimus. Hoc au
tem lumen ſignatū eſt ſupec nos,q̄uis dici poſſet,naturale lumen intellectus hūani,per q̄d phi
loſophi multa de p̄dictis veracitec cognouerunt, melius tamen intelligiſ ſupernaturale lumē
videlicet fides & ſplēdor gratiæ dei ceformās in nobis imaginē btiſſimæ trinitatis, ſeu donū ſa
piæ atq; ſciæ[dediſti lætitiam in cocde meo].i.o dñe ex hoc q̄d ſcio eſſe ſignatū ſuper me lumē
vultus tui,ſpūaliter gaudeo,& vehemēter exulto,q̄d vtiq; gaudiū ne ingratus exiſtā,tibi aſcri
bo.[A fructu frumenti,vini & olei ſui].i.ex abundantia tpaliū reꝝ[multiplicati ſunt].i. ab il 8
lo ſummo vno quod ſolū neceſſarium eſt,multiplicitec auerſi ſunc, miſerabiliter vagantes at
Luc.8. q; diſtracti. Qui niſi de quibus iam dixit:Multi dicunt qs oñdit nobis bona .i. hoīes ſeculares,
mundi diuitijs,& carnis delitijs,obtenebrati, q cor ſuū in deo nequaq̄ ſimplex eſſe ſinūt ſed in
Oſe.10 caducis bonis ipm̄ diſpergunt. De quibus Oſeas ait:Diuiſum eſt cor eoꝝ,nunc interibunt. Et
Apl's Iudas in ſua canonica:Hi ſunt qui ſegregant ſemetipſos aīales,ſpm̄ non habentes. Verū
tñ eſt quoddā frumentū & quoddā vinū,à quoꝝ fructu bonū eſt multiplicari,hoc eſt,fœcūdi
tate ac numero augeri. De qbus Zach. Quid bonū dñi,& quid pulchrum eius,niſi frumentum
Zach.4. electorum,& vinū germinans virgines? Quod melius exponi nō pōt,niſi de ſacramēto corpo
Pſalm.22. ris ac ſanguinis Chr̄i. Similr̄ de q̄dā oleo poſtea dr̄:Impinguaſti in oleo caput meū. Sed iſta nō
ſunt frumentū,vinum,& oleū,eoꝝ de qbus nunc ait ſcriptura:ſed electoꝝ, & ideo addidit ſui
Hi ergo iā dicti ſic multiplicati ſunt inſtabiles,vagi,diſtracti,ſed ego(dicit eccleſia vl' qlibet iu
ſtus)

8 ſtus.) ¶ In pace in idipſum dormiam & requieſcam] Pax eſt tranquillitas bonæ ordinationis
A ſeu quies à perturbatione: ſicut dum caro obedit ſpiritui, ſenſualitas rationi, & ratio deo. Idip- Iaco. 1
ſum vero eſt deus ſublimis & benedictus: apud quem non eſt tranſmutatio nec viciſſitudinis
obumbratio: quia ſemper & inuariabiliter æque perfectus, æque beatus, & æque glorioſus ex
iſtit. Itaq; in pace, id eſt, in vera mentis tranquillitate ac ſtabili ordinatione. In idipſum, in de-
um æternum qui ſemper idem ipſe eſt: dormiam, id eſt, ab exteriori occupatione, à ſenſibilium
attrectatiōe ceſſabo, & requieſcam, id eſt, in diuinæ dulcedinis deguſtatione, in diuinæ bonita-
tis contemplatione, in diuini amoris ardore ſuauiter repauſabo nunc quidem inchoatiue per
gratiam, in futuro autem conſumatiue per gloriam, & hęc ob id o domine deus dicere audeo.
9 ¶ Quoniam tu domine ſingulariter in ſpe conſtituiſti me] Quamuis ſiquidem de nullo deſpe
randum ſit in vita præſenti, ſed omnibus dederit deus ſpem poſſe adipiſci ea, quę nec oculus vi
dit, nec auris audiuit: tamē homines iuſtos conſtituit deus ſingulariter in ſpe, quia ex receptiōe
præſentium munerum certa ſit eis expectatio futurorum. Ipſa etiam diuina conſolatio in prę 1. Cor. 2.
ſenti experta, quid aliud eſt, niſi pignus & arra felicitatis futuræ, gaudijq; cœleſtis prælibatio
quædam? Iuſtus igitur beneficia dei ſibi collata conſiderans, atq; ex diuinæ pietatis contempla
tione, ſpecialem & magnam ad deum fiduciam mente concipiens: ſecure ac amoroſe dicat al-
tiſſimo: Quoniam tu domine ſingulariter in ſpe conſtituiſti me.

¶ Expoſitio eiuſdem Pſalmi de Chriſto.

B QVoniamquidem Pſalmus iſte, iam ad literam expoſitus eſt de ipſa Eccleſia, & quolibet
homine iuſto, certum eſt ipſum literaliter poſſe exponi de Dauid, qui author eſt Pſalmi i-
ſtius, eo quod ipſe in numero contineatur ſanctorum: & ipſe veraciter à deo ſæpe exauditus ē
cum inuocaret, & in tribulationibus ſuis dominus contulit ei patientiam magnam, ita vt dila-
taretur cor eius, quia agnouit in ſpiritu quod poſtea euidenter Apoſtolus docuit: ꝙ non ſunt Roman. 8
condignę paſſiones huius temporis ad futuram gloriam. Hoc quoq; quod ſequitur: Et ſcitote 1. Reg. 18.
qm̃ mirificauit dominus ſanctum ſuum, de Dauid literaliter verum eſt. Nā de manu Saulis, ac & 23. & alibi.
multis periculis, & varijs perſecutionibus, mirabiliter valde à deo ꝓſeruatus ſaluatusq; fuit, & 1. Reg. 17.
ipſe leonem ac vrſum occidit, quemadmodū in libris Regū ſcribitur: & ſpiritu prophetiæ imple- 2. Reg. 24.
tus eſt, viditq; angelum dñi ꝑcutientē populū Iſrael. Porro ſcd̃m hanc expoſitionem literalem
de Dauid vel ſynagoga, exponeretur hic pſalmus de quolibet homine iuſto vel eccleſia ſecundū
tropologiam, ſed quia nunc pſalmus iſte de eccleſia, ac quolibet iuſto expoſitus eſt: alia expoſi
tione non eget. Sed diligenter penſandum eſt omni deuoto hunc pſalmū legenti, vt intente ad
uertat propria verba, ſicq; conuerſari conetur, vt in propria perſona hunc pſalmū vere poſſit
proferre: q̃d vtiq; fiet ſi ſemp aſſueſcat orare, ſi in omni cauſa & neceſſitate fiducialiť recurrat
ad deum: ſicut ad vnicū ſaluatorē, fideliſſimū adiutorem, ſpemq; ſingularem: tunc enim nō ſo-
lū credet, ſed experimētaliter ſentiet, ſe frequenter exaudiri à dño, ſicq; cū magna gratiarum acti
one concinet: Cum inuocarem exaudiuit me deus iuſtitię meæ. Inſuper tanta gratia implebit
C eū dñs, vt non ſolū dura & aſpera quæ ſibi contingunt, lætanter ſuſtineat: ſed paratus erit pro
dei amore & peccatorum ſuorum emundatione ſemper grauiora ꝑferre: Et hoc eſt, vere in tribula-
tionibus dilatari, habere animū ad duriora paratum exemplo ſancti Dauid, qui cū fugeret à fa
cie Abſalon dixit: Si inueni grãm in oculis dñi, reducet me: ſi autem dixerit non places, præſto
ſum: faciat quod bonum eſt coram ſe, id eſt, de regno expellat me, vel ſi ei placet occidat me.
¶ Poteſt etiam pſalmus hic ſpecialiter ſatis de Chriſto exponi, eritq; expoſitio talis allegori-
ca, ſi de Dauid literaliter exponatur. Verūtamen de nullo tam proprie p̃t exponi ſicut de Chri
ſto, ſolam literam aſſequēdo. Chriſtus igitur ratione naturæ aſſumptæ vel Propheta in ꝑſona
Chriſti loquēs, ait: Cum inuocarem exaudiuit me deus iuſtitiæ meæ. i. deus vnus ac trinus, vel
ipſummet verbū ac filius dei qui meam humanitatem aſſumpſit. Iam enim ſuperius dictū eſt, ꝙ Hebræ. 5
Chrūs ſemp exaudiebať à deo pro ſua reuerentia. In tribulatione dilataſti mihi. Hoc Chro po
tiſſime competit: qm̃ in omni ꝑſecutione & paſſione quam ab hora natiuitatis vſq; ad mortē
crucis ſuſtinuit, nunq̃ inordinate triſtatus eſt, ſed omnia pro mūdi ſalute libentiſſime atq; affe
ctuoſiſſime ꝑtulit: paratus ſemp ad duriora ſi patri placuiſſet. Item illud cōuenit Chriſto, quia
in omni ſua aduerſitate & pœna habuit gaudiū beatificæ fruitionis: & ita deus ſpūaliter dilata
uit & lætificauit mentem ipſius. Orauit quoq; Chriſtus ſibi à deo miſereri non propter pro-
priæ culpæ remiſſionem, ſed vel propter eccleſiæ culpā, vel propter corporis ſui à morte reſuſ-
citationem, & glorificationem. Et ſcitote qm̃ mirificauit dñs ſanctum ſuū, quō hoc competat
Chriſto in ꝓcedēti expoſitione tactū eſt, & nūc adijciendū, ꝙ deus bñdictus & ſanctus filium
ſuū mirificauit ꝑ totū mūdū, dando aplis alijsq; ſanctiſſimis Chri miniſtris grãm miraculorū,
ſpm̃ ꝓphetiæ, genera linguarum, excellentiā vitæ, idololatriæ extirpationē, & hactenus nō ceſſat

C mirificare

Marc.16 mirificare filium ſuum dilectũ,& glorificare fidẽ ipſius,p magna prodigia appẽdẽs ſigillũ teſti D
Marc.14 monij ſui euangelio Chři.Iraſcimini & nolite peccare. Hoc eſt verbum Chriſti ad Iudæos in-
Lucæ.24 creduios,tanq̃ dicat,ſi oritur in vobis aliqs motus iracundiæ cotra me,dũ auditis me dicere ꝙ
Iohan.5.6 Chrs ſim,iudex mundi, & filius dei, eo ꝙ videatis me carnis infirmitati ac mortalitati ſubie-
Iohan.15. ctum.Nolite peccare. i.nolite conſentire,nolite blaſphemare,nolite eſſe increduli, quia videtis
Ioh.10.14 me talia facere qualia alius nulius facere valet.Opera em̃ q̃ dedit mihi pater,teſtimonium phi
bent de me.Sacrificate ſacrificiũ iuſtitiæ.Hoc eſt verbum dñi ſaluatoris ad orthodoxã eccleſi-
am,imo ad oẽs qui poſt euangelij promulgationem ſaluari deſiderãtquaſi dicat,Ceſſate à ſa-
crificijs veteris legis,quæ nõ poſſunt auferre peccatũ,nec accedẽtẽ pficere,ga nõ cõtinẽt grãm
Iſaiæ.6 ſed figueant. Vnde Iſaias:Qui immolat bouem,quaſi q interficiat viꝝ,qui mactat pecus,qua-
ſi qui excerebret canem. Ab his ergo ſacrificijs tpe nouę legis ceſſate,& ſacrificate ſacrificiũ iu-
ſtitiæ.i.ſacramentũ altaris,q̃d eſt finis & cõſummatio,ac veritas oim̃ ſacrificioꝝ legaliũ. Hoc
inquam ſacrificate.i.deo efferte,vel celebrando,vel celebrãti aſtando. A fructu fumenti vini
& olei ſui multiplicati ſunt. Quamuis iſtud ſupius de malis expoſitũ ſit, poteſt tamen de bo-
nis exponi,ſicut & ſanctus Thomas in cantu de feſto corporis Chriſti intelligit, vbi ex verbis
iſtis talem antiphonam ſumpſit:A fructu frumẽti vini & olei multiplicati,fideles,in pace Chri
ſti requieſcunt. Eſt igitur ſenſus,Fideles multiplicati ſunt fide & merito. A fructu fumenti vi
ni.i.ab effectu & gratia corporis & ſanguinis Chriſti. Et olei ſui. i.à fructu ſpiritualis conſola
tionis, quam in Euchariſtiæ communione percipiunt. In pace in idipſum dormiã & requieſ-
cam. Hoc Chrs de ſua morte,ac ſepultura affirmat. Dormiuit em̃ in cruce,& requieuit in mo- E
numẽto:nec in aliquo hoꝝ interior mentis ſuæ tranquillitas cõcuſſa eſt,turbata,vel diminuta
Alia expõ ſed in omni ſua pœnali anguſtia conſtans,ſolidus,atq; in deo immobilis mãſit. ☞Deniq; ali
ter exponi pt. Anima em̃ Chři ſemper videbat faciẽ dei patris,qa viatrix non erat, ſicq; à pri-
mo ſuæ creationis momento in ſumma ac tranquilliſſimã pace fuit, & in deo ab omni diſtea-
ctione atq; auerſione dormiuit,& in ipſo ab omni inquietudine immobilr requieuit. Qm̃ tu
dñe ſingulariter in ſpe conſtituiſti me. Verba ſunt Chři vt hõ eſt ad deũ. Chrs autẽ quia purus
viator non extitit, ideo nec fidẽ habebat nec ſpem, prout ſpes eſt virtus theologica habẽs deũ
pro immediato obiecto:ſicut cũ dicimus ꝙ ſpes eſt expectatio futuræ beatitudinis. Nũquam
em̃ beatitudo futura vel abſens fuit aiæ Chři,ſed prout ſpes eſt q̃cũq; expectatio boni futuri,
ſic Chriſtus habuit ſpem. Expectabat em̃ reſuſcitari à morte,& glorificari in corpore,ob hanc
expectationẽ ait ad patrẽ:In pace dormiã,&c. Qm̃ tu dñe ſingulariter in ſpe, videlicet reſurre
ctionis & glorificatiõis:cõſtituiſti me. Quamuis em̃ oẽs fideles habeãt ſpẽ reſurgendi & glori-
Matth.16 ficandi in die nouiſſimo:Chrs tñ vt hõ,cõſtitutus fuit in ſpe reſurgendi ac glorificandi ſingula
20. Marc.9 ri modo,qm̃ die tertia ſperauit in corpore impaſſibili & glorioſo reſurgere. Cætera autẽ q̃ nũc
Lucæ.18 expoſita non ſunt ex dictis in præcedenti expoſitione plana ſunt.

COMMENTARIVS IN PSALMVM QVINTVM.

¶Expoſitio Tituli.

Gen.21 ESTautẽ titulus pſalmi huius,in finẽ pro ea q̃ hæreditatẽ conſequit. In Geneſi legit. Quem F
Gala.4. admodũ Abrahã duas habebat vxores,quaꝝ vna, videlicet Sara,cũ Iſaac filio ſuo mãſit i
domo,& hæreditatẽ obtinuit. Altera, videlicet Agar,cũ filio ſuo Iſmaele expulſa eſt. Poſſet er-
go hic pſalmus ad literam explanari ſecũdũ iſtã hiſtoriã, ita ꝙ pſalmus iſte cõſcriptus ſit pro
Sara & filio eius,ſed multo conuenientius exponit de re ſignificata,videlicet de eccleſia q̃ ſigni
ficatur per Sarã,ſynagoga q̃ ſignificat per Agar dimiſſa ac reprobata. Eſt igit ſenſus. Pſalmus
iſte dirigens nos in finem.i.in Chriſtum,vel in hæreditatem cœleſtẽ,ſeu vitã æternã eſt pro ea
ſcilicet eccleſia,quæ conſequitur hæreditatẽ.i.deũ,vel dei fruitionem. Deus nanq; appellatur
noſtra hæreditas,quoniã ipſe alit & continet nos,nos quoq; dicimur hæreditas dei, quia colit
& regit nos,& ſanguine ſuo redemit nos.

¶Expoſitio Pſalmi iuxta ſenſum literalem.

LOquens propheta in perſona eccleſiæ pro ſe ſuiſq; membris orantis,primo propo-
nit orationem,& ait.☞Verba mea auribus percipe domine, intellige clamorẽ me-
um. Intende voci orationis meæ]Eundem cordis ſui affectum ter explicauit, q̃- 1
tenus deſiderium cordis tanto interius arderet calidius, quoties verbis exprimeret 2
frequentius. Quanto nanq; verba cordis affectũ ſignificantia ſæpius iterantur,tanto affectio
cordis amplius inflammatur,& ita oratio citius effectum ſortitur. Vnde modus ſcripturæ eſt
in his quæ affectum reſpiciunt,idem ſæpe repetere vt accendatur affectus. Poſſet tamen inter
hæc aſſignari diſtinctio,vt dicatur: Verba mea.i. orationem vocalem auribus percipe dñe, &
clamorem meum intellige.i.cordis affectũ. Per clamorẽ em̃ intelligit ſacra ſcriptura ſpũalem
clamore.

A clamorē. Aures dñi ſunt ſapiētia eius & bonitas. Per ſapientiā quippe cūcta cognoſcit ac per- Iacob.1
cipit. Per bonitatem vero dona naturæ & munera grāæ pſtat, dans oībus affluenter & non im
properās. Dicit quoq; ad deū: Intellige clamorē meū, nō q deus poſſit aliquid non intelligere
Oīa em̄ aperta & nuda ſunt oculis eius, ſed intellige, inquit, i. p approbationē agnoſce, per ef- Hebræ.4
fectū aduerte, per ſapientiā tuā ſuccurre [rex meus] ratione gubernationis [& deus meus] rati
one creationis. Sed cum deus ſit oīm rex & deus, cur dicit, rex meus & deus meus, niſi propter
ſpecialem prouidentiā, qua prouidet ſuis electis & dirigit eos in vitā æternā, à malis pſeruans
à periculis eruēs, ſic dicit, deus meus, qa te ſpecialiter colo, tibi ſoli adhęreo, me totum tibi com
3 mitto. Hoc dicere nequeunt, quorū deus venter eſt, aurū vel aliquid tale. ¶ Quoniam ad te ora Philip.3
bo, dñe mane exaudies vocē meā]. i. quia orabo o dñe ad te, dirigendo affectum ad te, vel ad te
adipiſcēdū atq; fruendum, vt poſſideam te in patria in æternū: vel, ad te. i. ordinās precē meā
ad honorē & gloriā noīs tui. Qm̄ ergo ita orabo ad te, ideo mane exaudies vocē meam. i. cito
& feſtinātervel, mane. i. cū lucē miſerationum tuarū effuderis ſuper me: vel, mane. i. initio ope
rationum bonarū, & anteq̄ finiaſ oratio mea, exaudies me, nam ſicut p Iſa. teſtatus es: Adhuc Iſaiæ.65.
(inquiens) illis loquentibus, ego dicam, aſſum. Et dicit, mane exaudies, nō pſumēdo, ſed ſperan-
4 do & miſericordiam prouocando. ☞ Mane]. i. cū Chrs q eſt ſol iuſtitię & ſplēdor lucis æternę Hebræ.1
illuminauerit animam meam ſedētē in tenebris, atq; eiecerit à me ignorantiæ cæcitatē & vitio-
rū caliginē [aſtabo tibi] offerēdo tibi cor meū, ad miniſtrandū ac obediendū affectuoſe para-
tū [& videbo]. i. ſplēdide contēplabor & certo cognoſcam [qm̄ nō deus volēs iniquitatē tu es]
B Imo oīs iniquitas & oīs impuritas culpæ diſplicet tibi, nec vis eam affectiue, ſed permiſſiue.
5 ☞ Neq; habitabit iuxta te malignus]. i. nō erit tibi cōiunctus, nec moram faciet prope te ma-
lignus qui aliīs cupit nocere, non q ſpacio locorū diſtabit à te qui vbiq; es, & oīa penetras, ſed
quia propter diſſimilitudinē peccati recedit à te, ſancto iuſtoq; deo. Nec vniſ tibi per gratiam
in præſenti, neq; per gloriam in futuro, quēadmodū ſcriptū eſt: Tollaſ impius ne videat glo-
riam dei [neq; permanebunt iniuſti ante oculos tuos]. i. ante præſentiam maieſtatis tuæ, ante
cōſpectū miſeratiōis tuæ. Vel ſic, Nō pmanebūt iniuſti ante oculos tuos. i. nō agnoſcenſ à te p Pſal.68
approbationis notitiā. Vnde inferius dicitur: Deleanſ de libro viuentiū. Et alibi: Neſcio vos. Matth.25 Lucę.13
6 Oculus aūt dei eſt intellectus ipſius. ☞ Odiſti oēs q operanſ iniqtatē] Odiū put eſt paſſio aīæ,
nō cōpetit deo, niſi tranſumptiue, quēadmodū ira, ſed put eſt deteſtatio voluntatis malū volē
tis, ſic pt cōpetere deo, & ita deus odit male agētes, quia deteſtaſ & abījcit eos à ſe. Odit aūt eos
non ratione naturæ, ſed culpæ. Vnde Sapiens dicit: Diligis oīa q̄ ſunt, & nihil odiſti eorum quę Sap.11.
feciſti. Nihilominus in eodem libro habeſ. Odio ſunt deo impius & impietas eius [perdes oēs Sap.14
qui loquuntur mendacium]. i. æternaliter condemnabis mentientes, niſi pœniteant, propter
quod in libro ſapientiæ ſcriptum eſt: Os quod mentitur occidit animam, quæ de mēdacio pni- Sap.1.
cioſo intelligēda ſunt, qđ fit intentione fallēdi atq; nocēdi, & ex malignitate procedit, eſtq; deo
contrariū & mortale peccatū, cū deus ſit ipſa veritas. Eſt aūt mendacium officioſum, quod pro
alicuius ſalute aūt cōmodo dicitur. Et eſt mendaciū iocoſum quod ex leuitate procedit & cau-
7 ſa ſolatiī dr. Iſta vero duo mēdaciī genera nō ſunt peccata mortalia, ſed venialia. ☞ Virū ſan-
C guinū]. i. homicidam, re vel affectu, nam qui odit fratrē ſuū, homicida eſt ſecūdū Iohann. Ita- 1.Iohan.3
q; virū ſanguinū [& doloſum]. i. bilinguē ſimulatorē, falſum doctorē atq; hypocritam [abomi
nabiſ dñs] deſpiciēs eū & expellens à cōſortio electorū. Deinde eccleſia ſeu quilibet iuſtus ad de
um cōuertēs ſermonē, ait [Ego aūt in multitudine miſericordiæ tuæ] ſupple, à prædictis pecca
tis & pœnis eripiar, in tua grā perſeuerabo, & beato fine concludar. Et hoc eſt verbū bonę ſpei,
8 vel poteſt intelligi per modum orationis. ☞ Introibo in domū tuam]. i. in Ieruſalē cœleſtē ſeu
triumphantē eccleſiam poſt pſentis vitæ exilium, vt ædificentur ex me muri Ieruſalē, interim
vero introibo quotidie p affectū, cupiēs diſſolui & eſſe cū Chro [adorabo ad tēplū ſanctū tuū]
. i. in omni oratione & adoratione dirigam intentionē meam, & figam deſideriū meū, ad ciui-
tatē cœleſtē vt ad eam peruenire promerear. Adorabo aūt, nō intimorate, vagaq; mēte, ſed ad
orabo [in timore tuo] qa cū magna reuerentia, & ingenti cordis cuſtodia decet te dñm maieſta
9 tis altiſſimū adorare. Deniq; quatenus ad pdictam beatitudinē tandē pducar oro nūc o dñe.
☞ Deduc me in iuſtitia tua]. i. da grām ambulandi in via rec. a pueniendi ad te, vt. ſ. tuis pce-
ptis obediā, & in omni ſancta opatione tuæ legi obtēperē. Deduc me ne errē, ne paſſiones & vi-
tia intellectū obnubilēt, & corruā in cōſpectu aduerſariorū meorū, ſed eſto tu dux meus, oſtēdē-
do mihi p illuminationē ſpūs ſancti quō caute ambulē, de virtute i virtutem proficiā, atq; felici
ter curſum meum conſummē [propter inimicos meos dirige in conſpectu meo viā tuā] i. qa vi
des o dñe deus me in medio laqueorū iam poſitum, & inimicis meis q ſunt caro, mūdus, atq; ac
reæ poteſtates vndiq; circūuallatū. Idcirco dirige. i. pone, & clare memoriterq; propone in cō

ſpectu meo.i.in cōſideratione intellectus mei,viā tuā.i.legē mandatoꝝ tuoꝝ,ne vnq̄ obliuiſcar D
eorum,q̄ mihi mandaſti,& q̄ tibi accepta ſunt. ☞ Qm̄ nō eſt in ore eoꝝ].ſ.inimicorum meo-
rum[veritas]ſed dolus[cor eorum vanū eſt] i.à ſummo bono,ab incommutabili deo,ab æter 10
na veritate auerſum,& ad caduca inania q̄ cōuerſum. ☞ Sepulchꝝ patens eſt gutt̃ eoꝝ] .i.ſi- 11
mile apto ſepulchro,in q̄ hō facile labitur,& ex quo cito inficit̃,ſic guttur impioꝝ ſe habet,quia
mortua atq̄ peſtifera verba ex ipſo ꝓcedunt,& ſermo ipſoꝝ cadere facit,ac inficit innocentes
ac ſimplices,niſi deus prouideat[linguis ſuis doloſe agebant] proponendo mala ſub ſpecie bo
ni,vt magis decipiant[iudica illos deus] hoc dicit propheta ſeu qlibet iuſtus nō optādo vindi-
ctā,ſed ꝑnuntiando veritatē vel cōformando ſe diuinæ iuſtitiæ,itaq̄ iudica illos deus .i. iuſto
tuo iudicio eos condemna ☞ Decidant à cogitationibus ſuis].i.nō obtineāt q̄d adipiſci nitun 12
tur,ſed apꝑhēde aſtutos in aſtutia ipſoꝝ,ſimulatores em̄ & callidi ꝓuocāt irā dei,quēadmodū
Iob,36.habet̃[ſecundū multitudinē impietatum eoꝝ expelle eos]i.ſcd̄m grauitatem ſcelerum
ſuoꝝ proijce eos à te in iuſta tormenta,q̄tenus q̄tū glorificauerūt ſe in malis, tantū recipiāt in
tormentis [qm̄ irritauerūt te dn̄e].i.ad iracundiā & indignationē ꝓuocauerūt,non q̄ inuaria
Ierem.14. bilis ac trāquilliſſimus deus veraciter irritetur,amaricetur,aūt ꝓuocet̃,ſicut Ieremias ait:Nun
qd me ad iracundiā prouocāt,dicit dn̄s?Nōne ſeipſos in confuſione vultus ſui?Dicit̃ ergo deus
ad iracūdiā prouocari & irritari ꝑpter ſimilitudinē opis , qa tanquā irritatus ſe habet dū īpios
Hebre. 10 terribiliter torquet.Et in hoc verbo irritauerunt notat̃,quā enorme ſit deum offendere,quāq̄
horrendū ſit in manus dei viuētis incidere. ☞ Et lętentur oēs q ſperant in te].i.in interiori & 13
ſctā hilaritate exultent,q totā ſpem ſuā fixerūt in tua clementia[in æternū exultabunt]qa nūc E
tꝑaliter conſolant̃ à te & tādē regnabūt in æternū apud te[& habitabis in eis] ꝑ charitatem &
2.Cor.13. grām.Tēpiū enim dei ſanctū eſt,q̄d eſtis vos,ait apl's.Vn̄ ſaluator dicit: Si qs diligit me,ſermo
Iohan.14. nem meū ſeruabit,& pr̄ meus diligit eū & ad eum veniemus,& manſionē apud eum faciemus.
☞ Et gloriabuntur in te oēs q diligūt nomē tuū]Charitas dei otioſa eē nō valet,ſed ſemper vt 14
poteſt,procedit in actū tā interiorem q̄ exteriorē.Actus aūt charitatis,ſunt dilecto bonū velle,
de eius perfectiōe lætari,eius beatitudini congratulari.Propterea q vere diligit deū,de imenſa
eius perfectiōe ſumme lætat̃, & eius felicitati cordialit̃ cōiucūdat̃, & talis gloriatio eſt diuiniſſi-
ma,ac deo gratiſſima,ſummeq̄ meritoria.Ideo aūt diligentes te dn̄e,gloriabūtur in te [qm̄ tu
bn̄dices].i.grām tribues,& copioſa munera dabis [iuſto.]imo faciem tuam ei oſ̄des,in cuius
cōtēplatiōe totius lætitiæ plenitudo cōſiſtit,ſicut & poſtea dr̄:Adimplebis me lætitia cum vul
Pſal.15 Iohan.15. tu tuo.Vnde in euangelio:Qui diligit me,diligetur à pr̄e meo, & ego diligā eū, & manifeſtabo
ei meipſum.❡[Dn̄e vt ſcuto bonæ voluntatis tuæ coronaſti nos]i.o dn̄e coronaſti nos.i.genus 15
1 Petri.2 Iohan.1 regium & ſacerdotale feciſti nos dando nobis poteſtatem filios dei fieri & de aduerſarijs triū-
phandi,ornando nos varijs donis ſpiritus ſancti, atq̄ omnia ſubijciēdo ſub pedibus noſtris.
Qūo autem coronauit nos,pandit,cū addit,vt ſcuto bonæ voluntatis tuæ.i.tegumento beni-
gniſſimæ pietatis tuæ,quaſi dicat,ſic coronaſti nos.i.vndiq̄ gr̄a tua ornaſti ac ſublimaſti nos,
ac ſi eſſemus ſcuto quodam operti atq̄ protecti,imo ſcuto bonæ voluntatis tuæ.i.ipſamet bo-
na ſeu pia voluntate tua,q̄ eſt nobis vt ſcutum,coronaſti nos,præueniendo per gratiā, conſer
uando per miſericordiam,& beatitudinem promittendo per conſummationem. F

❡ Expoſitio Pſalmi de Chriſto.

POrro cum titulus libri iſtius ſit talis.Incipit liber hymnorum prophetæ de Chriſto.Debe
mus in hoc ſacratiſſimo libro oīa pro poſſe ad Chr̄m referre . Poteſt ergo non ſolum hic
pſalmus,ſed etiam titulus eius conuēienter de Chriſto exponi vt ſit tituli ſenſus.In finē pro ea
quæ conſequitur hæreditatem.i.pſalmus iſte dirigens nos in finem.i.felicitatem æternam,eſt
pro ea q̄ conſeqtur hæreditatē.i.tractat de Chr̄i hūana natura,q̄ vnita eſt hypoſtatica vnione
verbo dei ſicq̄ tā ſpecialit̃,tāq̄ eminenter conſecuta eſt hęreditatē.i.oīm diuinoꝝ chariſmatū
Iohan.1 plenitudinē atq̄ feliciſſimā dei fruitionē, vt ꝑ eā totū genus hūanū ꝑducat̃ ad vitā beatā:qa de
plenitudine eius accepimus oēs grām pro gratia,ſicut Iohannes ait. Chr̄s ergo rōne hūanæ na
turæ orās,ait ad patrē ſeu totā trinitatē,vel ad ſeipſum,ſecūdū q̄ deus eſt.Verba mea auribus
percipe dn̄e:q̄ ſunt verba,q̄ Chr̄s à deo exandiri ꝑcat̃,niſi oratiōes illę quas ꝑ mēbris ſuis.i.ꝑ no
Iohan.17. bis effundit,de qbus in euang.Ioha.legit̃:Non pro mundo rogo,ſed pro his quos dediſti mihi
Lucæ.22 de mundo.Non rogo vt tollas eos de mundo,ſed vt ſerues eos à malo.Et denuo:Pr̄ ſctē ſerua
eos in noīe tuo q̄s dediſti mihi,vt ſint vnū,ſicut & nos. Alibi q̄q̄ ad Petrū:Ego,inquit, roga-
ui pro te Petre,vt non deficiat fides tua.Rogaui, inqt, pro te .i. pro tota eccleſia.Vn̄ rurſus ad
Iohan.17. patrē dicit.Nō pro ijs.ſ.apl'is rogo tm̄,ſed pro eis q crediturí ſunt ꝑ verbum eoꝝ in me,vt oēs
vnum ſint,ſicut tu pr̄ in me,& ego in te, vt oēs ſint conſumati in vnum.Inſuper addit,intellige
clamorē meū,qs eſt iſte clamor filij dei quē cupit à patre intelligi,niſi oro quā pendens in cruce
emiſit,

A emiſit, dũ dixit: Pr̃ ignoſce illis qa neſciũt qd faciũt. Et iterũ, qñ clamãs voce magna, dixit: Pr̃ in Luc.23
manus tuas cõmẽdo ſpm̃ meũ. Et rurſus: Sitio. i. hoim ſalutẽ deſidero. Inten de voci oratonis ibidem
meæ rex meus & deus meus. Omniũ quidem rex, ſed ſpecialiter rex meus, qm̃ ita rexiſti me fi- Iohan.19.
liũ tuũ incarnatũ, ꝙ nunq̃ peccaui, nunq̃ à via recta erraui, nũq̃ impſecte me habui, & deus me-
us, oim qdem deus, ſed ſingulariter deus meus, qm̃ ego ſolus in q̃tũ ſum hõ, magis te diligo,
magiſq; colo ac veneror, q̃ omnes ſimul intellectuales creaturæ. Qm̃ ad te orabo dñe. Hoc cõ- Matth.4
petit Chr̃o, qm̃ diabolo dicenti, Hæc oĩa tibi dabo, ſi ꝓcidens adoraueris me, ipſe rñdit: Vade
retro ſatana. Dñm deũ tuũ adorabis, & illi ſoli ſeruies. Mane exaudies vocem meã. i. cito quõ Deuter.6 Mat.3.17.
eñ filio ſuo chariſſimo, in q̃ ſibi bñ cõplacuit, aliqd denegaret pr̃ cœleſtis. Mane aſtabo tibi &
videbo, qm̃ nõ deus volens iniqtatem tu es. Mane. i. primo oim & añ omnem aliã occupatio-
nem aſtabo tibi, quemadmodũ ſcriptũ eſt: Primũ q̃rite regnũ dei & iuſtitiã eius. Iſtud Chr̃o Matth.6
ſpecialiſſime cõpetit, qm̃ ipſe à deo cõſtitutus eſt iuſtoꝝ impioꝝq; iudex. Et ideo aſtat deo tan Actuu.10.
q̃ ex eius cõmiſſiõe iudicans, & eius iuſtitiæ ſumme cõcordans, volũtatiq; eius ſp̃ plene cõſen-
tiens, & ita videt. i. clare cognoſcit, qm̃ deus q eſt iudex ꝑ authoritatem, nõ vult iniqtatem. Ne-
q; habitabit iuxta te malignus, &c. Cũq; ſit ita, ideo ego o deus pr̃ iudicabo, ſicut te ſentire co- Matt.25.
gnoſco, ſeparando bonos à malis, & bonos in palatio gloriæ tuæ recolligam, malos aũt in ig-
nẽ æternũ proijciã. Ego aũt in multitudine miæ tuæ. i. ego filius tuus magna & multa mia tua Pſal.10
ꝑuẽtus ſum in q̃tũ hõ, qm̃ ſola diuina dignatiõe & mia vnita eſt hũanitas mea verbo tuo om̃i
g̃ra adimpleta ſine ꝑuijs meritis ab oĩ culpa præſeruata, & in om̃i bono cõpleta, merito ergo
B dico me eẽ in multitudine miæ tuæ. Introibo in domũ tuã, vic; in die aſcenſionis, qñ reuerſus
ſum in domũ cœleſtẽ vel in domũ tuã, i. in tẽplũ tibi in Ieruſalẽ cõſecratũ, in q̃ Chr̃s prædicauit Matth.21.
atq; miracula fecit, & de q̃ vendẽtes & ementes eiecit, dicens: Domus mea domus oratiõis vo-
cabit. In hoc eñ tẽplũ dñm Chr̃m fuiſſe introituꝝ, Aggæus propheta ita prædixit: Veniet deſi- Aggæi.2
deratus cũctis gẽtibus, & implebo domũ iſtã gloria dicit dñs. In hoc q̃q; tẽplo Chr̃us adorauit
in timore dñi. Quia repleuit eũ ſpũs timoris dñi, iuxta Iſaiæ oraculũ: De Chr̃o etiã ad dexterã
patris iã reſidẽte, ait ap̃lus, qa interpellat ꝓ nobis. Dñe deduc me in iuſtitia tua. Hanc oratio- Iſaiæ.11 Roma.8
nẽ facit Chriſtus pro corpore ſuo myſtico, q̃d eſt eccleſia. Ipſe eñ nõ orauit duci in via dei, qa
confirmatus erat in bono, neq; mereri potuit ſibi, neq; proficere, qm̃ comprehẽſor fuit pfect⁹.
Orauit tñ interdũ ꝑ ſe. ſ. ꝓ corporis ſui glorificatione, vel aliq̃ ſimili. Cætera huius pſalmi pa-
tẽt ex dictis in præcedenti explanatione. Q̃uo autẽ hic pſalmus moraliter poſſit exponi, iã ſatis
oſtẽſum eſt, nec eſt difficultas in hoc. Docemur vero ex pſalmo iſto, q̃tenus cum magna intẽti-
one oremus. Qualiť eñ deo dicere poſſumus: Verba mea auribus ꝑcipe dñe, ſi noſipſi non per-
cipiamus auribus cordis qd loq̃mur? Et quomodo dicimus ei: Intellige clamorẽ meum, ſi non
mẽtaliť, ſed vocaliť ſolum clamamus. Deniq; qd apparentiæ habet, vt deus voci orationis nr̃ę
intendat, ſi noſipſi inattenti ac vagi corde fuerimus? Et ideo ſcriptum eſt: Ante oratiõem præ- Eccl.18.
para aĩam tuã, & noli eſſe q̃ſi hõ tentans deũ. Docet eñ nos hic pſalmus diligenť pẽſare, q̃ enor- Sapien.14
me atq; dãnabile ſit, deo non obedire, nec iuſte cõuerſari, eo ꝙ deus impios odio habeat, & æt- Matth.25.
C naliť ſeparet eos à ſe, tradens eos æternis ſupplicijs. Poſtremo docemur in deo ſperare, ſp̃erãdo
lætari, lætando diligere, diligendo quieſcere.

❡COMMENTARIVS IN PSALMVM. VI.

❡Expoſitio Tituli.

PRæſcribiť autem pſalmo huic titulus iſte. In finem pro octaua, pſalmus Dauid, cuius ſen-
ſus eſt. Pſalmus iſte à S. Dauid compoſitus eſt, & dirigit nos in finem ſeu Chr̃m q eſt ter-
minus ꝑegrinatiõis nr̃æ, ꝓ octaua. i. ſcriptus ac editus eſt timore extremi iudicij, q̃d fiet in die
nouiſſimo, q vocať octaua, qm̃ ſequiť tempus ſeculi huius, q̃d ſeptem diebus euoluiť. Deniq;
verba ſunt ſigna eoꝝ q̃ verſanť in mente. Vñ ſecũdũ diuerſas aiæ affectiões, & diuerſa forman- Primo pe-
tur verba oratiõis ac laudis. Interdum enim afficitur anima vehemẽti timore, interdum ardẽ- herme.
ti amore, interdum delectatione inſolita, interdum vero ingenti triſtitia, & ſecundum hoc va- Lucæ.6
riantur ſermones forinſecus. Clarum eſt quoq; ex vehementiori affectu verba affectuoſiora ꝓ-
cedere. Igitur anima fidelis ac timorata deliquiſſe ſe penſans, atq; futuri iudicij diſtrictionem
conſiderans, quaſi vehementer perterrita, & iudicem ſuum interim mitigare affectans talem
precem effundit,

❡ Expoſitio Pſalmi.

DOmine (inqt) ne in furore tuo arguas me] i. o dñe, ne ita in præſenti vita relinq̃s
me impœnitentem, inemẽdatum, incaſtigatum, vt in die iudicij arguas me in fu-
rore tuo. i. ſecundũ diſtrictiſſimũ zelũ iuſtitiæ tuæ, qñ iam pœnitentiæ locus non
erit, nec miſericordia miſeris fiet, ſed ſumma iuſtitia omnibus impendiť. Et ideo

tunc quaſi furioſus, quantum ad reprobos apparebis per examinis diſtrictionem, ſine aſperi- D
tatem, & ſupplicij acerbitatem, & iſte effectus tuæ iuſtitiæ furor vocatur, ſed modo da gratiam
deplangendi pctã, vitandi pericula, faciendi opera virtuoſa, ne tunc in furore tuo arguas me.
Naum. 1 Non em̃ bis vidicabis in idipſum[neq; in ira tua corripias me]. i. nec ita mõ pmittas me indultũ
pœnitentiæ tps negligere, vt in hora particularis iudicij mei, qñ vic; anima mea egredietur à
corpore, & tuo tribunali pſentanda eſt, corripias me in ira tua. i. in ſeueritate æqtatis diuinæ,
condẽnando aiam meã in infernũ donec in die nouiſſimo corpi reunita ſimul cũ illo ſortiatur
duplicẽ pœnã. Duplex cõſtat eſſe iudiciũ. ſ. vniuerſale, q̃d fiet in fine ſeculi, qñ oẽs hoies ſimł iu-
dicabuntur. Aliud eſt iudicium particulare, q̃ ſinguli iudicantur, cũ moriuntur. Vniuerſale au-
tem iudiciũ terribilius eſt particulari iudicio, qa in illo aĩa & corpus ſimul dãnabunt. & iudex
tunc terribilior apparebit, multaq; alia erunt q̃ illud iudiciũ horribiliſſimũ faciẽt, ve ardẽs mũ-
dus, hians infernus, dæmões accuſantes, angeli aſtantes, corã oibus angelis, hoib⁹, atq; dæmo-
nibus accuſari, repbari, cõfundi, dãnari. Qm̃ ſingulorũ pctã ſingulis innoteſcẽt, vt oẽs cogno-
ſcãt iudicẽ eſſe iuſtiſſimũ. Vñ furor q ſonat aliqd maius q̃ ira ad vniuerſale iudiciũ pertinet, ira
vero ad particulare iudiciũ. Poteſt etiã aliter explanari q̃d dr, vt ſit ſenſus: Dñe ne in furore tuo
arguas me. i. ne in æternũ condẽnes me, neq; in ira tua corripias me. i. neq; in purgatorio torq̃-
as me, ſed nunc q̃tidie purga me pñaliter corrigendo, dulciter inflãmãdo me tuo ſancto amo-
1 Pet. 4 re, qm̃ charitas opit multitudinẽ peccatorũ, & ſcdm̃ manſuetudinẽ tuam fac mecũ. Ideo em̃ S.
Iob. 10. Iob orat: Dimitte me dñe vt plangã paululũ dolorẽ meũ, anteq̃ vadam & non reuertar ad ter-
ram tñbroſam & opertam mortis caligine. Ieremias inſuper futuri iudicij furorem ſe ferre nõ E
Iere. 10 poſſe perpendens, ſic orat: Corripe me dñe, veruntñ in iudicio & non in furore tuo, ne forte ad
nihilum redigas me. Peccator ergo vere pœnitens, & ſe deo reſpondere ac ſatisfacere non poſ-
ſe aſpiciens, oret & dicat quod ſequitur. ¶ Miſerere mei dñe] Compatiendo miſeriæ meæ. i. p 2
modũ compatientis te habendo, videlicet ſuccurrendo mihi in oi anguſtia & indigentia [qm̃
infirmus ſum] quia ex meipſo nil poſſum, ſed tota ſufficientia mea ex te eſt, ex gratia tua depẽ-
2. Corin. 3 det, ex miſericordia tua emanat. Infirmus ſum, non poſſum tibi reſpondere vnum pro mille:
Iob. 9. non poſſum imo nec opto reſiſtere vultui tuo, & ideo [ſana me dñe]. i. à pctis quæ ſunt vulne-
ra aiæ meæ, purga & eripe me. Nõ ſolum culpã, ſed etiã pœnã relaxando [qm̃ conturbata ſunt
Iſaiæ 64. oſſa mea]. i. virtutes aoimæ meæ concuſſæ & motæ ſunt. Aduerſitates nanq;, paſſiones & vi-
tia, actum virtutum frequenter impediunt atq; commaculant, atq; per hoc ipſi habitus virtu-
oſi debilitantur. Et ideo propter admixtionem imperfectionũ noſtrarũ cum actu virtutũ, om-
nes noſtræ iuſtitiæ ſunt tanq̃ pannus menſtruatæ. Vnde ad remouendum impedimenta vir-
tutum indigemus donis ſpũs ſancti, q̃ à virtutibus diſtinguuntur, & in adiutoriũ earum pſtãt.
¶ Et aĩa mea turbata eſt valde] vic; recordatione pteritorum malorũ, conſideratiõe futurarũ 3.
pœnarũ, contemplatione diuinæ iuſtitiæ, & pp̃ter difficultatem perueniendi ad veram perfe-
ctionem quã vehementer deſiderat [& tu dñe vſqueq̃]. i. quã diu in tanta tribulatiõe relinquis
me, quouſq; non ſubuenis exaudiendo & deſideratam gratiæ plenitudinẽ infundendo. ¶ [Cõ- 4
uertere dñe]. i. conuerte me ad te, vel conuertere, vt q gratiã ſubtrahendo propter pctã mea re-
ceſſiſti à me, p gratiæ infuſionem reuertaris ad me, conuertere ab vltione ad indulgẽtiam, à ri- F
gore iuſtitiæ ad ſuauitatem clementiæ [& eripe animam meam] ab oi periculo, à ſterilitate &
tædio proficiendi in bonis, & à turbatione pmiſſa [ſaluũ me fac] nũc per gratiam & in futuro
per gloriam, & hoc non propter meam iuſtitiã, ſed [propter miam tuam] Scio em̃ o dñe te per
Ezech. 39. ſanctum Ezec. dixiſſe: Non propter vos ego faciam, dicit dñs, notũ ſit vobis, ſed pp̃ter nomen
ſanctũ meũ. ¶ [Qm̃ non eſt in morte q memor ſit tui]. i. nullus in pctõ mortali exiſtens memor 5
eſt tui memoria meritoria, & ideo peto grãm mihi infundi, vt opera mea meritoria fiant. Vel
Non eſt in morte. i. poſt mortẽ, q memor ſit tui, memoria ſalutari: & hoc verũ eſt de his q ſine
charitate & gratia mortui ſunt. Nam q in purgatorio ſunt, dei ſunt memores, alias non ſpera-
rent liberari à pœnis [in inferno aũt quis confitebitur tibi] q̃ſi dicat, nullus, qm̃ nec cõfeſſio lau-
Eccls. 9 dis diuinæ, neq; confeſſio propriæ culpæ, in inferno inuenitur. His cõſonat aũt q̃d Salom. ait:
Quodcunq; põt facere manus tua, inſtanter opare, qa nec opes, nec ratio, nec ſapia, nec ſcia eſt
apud inferos, quo tu properas. Hucuſq; beatiſſimus Dauid in perſona veraciter pœnitentis lo-
quens oſtendit, quomodo à peccatore pœnitentiam agente orandus ſit iudex cœleſtis. Nũc in-
ſuper proprio exemplo docet qd pœnitens agere debeat, vt non ſolũ verbo, ſed etiam opere
deũ conciliet, ait em̃: ¶ [Laboraui in gemitu meo]. i. ſic interius de peccatis meis contritus ſum 6
q̃d exteriores pœnitentiæ actus ac ſatisfactionis labores non omiſi, ſed flendo, abſtinendo, ſa-
cris vigilijs inſiſtendo, meipſum afflixi. Pctm̃ nanq;, qm̃ delectationẽ habet annexam, p labo-
rem cui adiuncta eſt q̃dam afflictio, indulget. Hoc quoq; q̃d dr, laboraui in gemitu meo, de in-
teriori

A terior labore accipi poteſt,imo interior labor exteriorem laborem excedit,ſicut & dolor inte-
rior exteriorem, ſic igitur laboraui in gemitu meo.i.in interiori cordis triſtitia laboraui,interi
us meditãdo,meipſum ſpernendo,deum mentaliter exorando.Nam vt ait Agathon Anacho-
rita:Non eſt labor tam grandis,vt deum intente orare . Laborioſum eſt enĩ cor diu ſeruare in
ſummo propter fragilitatem & inſtabilitatẽ mentis humanæ.[lauabo p ſingulas noctes lectũ
meum.]Qui hoc ad literam poſſet implere,vere pœnitens probaretur,nec videtur impoſſibile
hocipſm lraliter adimplere , ſi ſane intelligat,vt ſit ſenſus,lauabo per ſingulas noctes.i.aliq̃ tpe
ſingularũ noctium lectum meum.i. aliquam partem lecti , ſic q̃ præ abundantia lachrymarũ
non tm̃ facies mea,ſed etiã pars lecti vultui proxima humectetur. Debet enĩ ſe homo in lecto
quaſi in tumulo ponere,& peccatorũ ſuorum ac mortis atq; diuini iudicij recordari:ſicq; aſpi-
rare ad deũ,& vultũ & lectũ ſctis lachrymis lauare,& ideo addit:[lachrymis meis ſtratũ meũ ri
gabo.]& hoc eſt explanatio eius quod dictũ eſt. Poſſumus tñ per noctes intelligere peccata,&
per lectum cõſcientiã ſeu delectationẽ malam,& per ſtratũ,cõſuetudinẽ prauam, vt ſit ſenſus
lauabo ſeu mundabo p ſingulas noctes.i.p ſingula vitia gemendo pro ſingulis memoriæ occur
rentibus & magis ponderandis lectũ meũ.i.conſcientiã meam ea abijciendo , de q̃bus remor-
ſum conſcientiæ habeo,vl' lectũ meũ.i.delectationẽ malã, in q̃ tanq̃ in lecto proſtratus iacui &
quieui. Hanc lauabo pro ea meipſum caſtigando,atq; ab ea me de cætero ſubtrahendo,ſtratũ
meũ.i.conſuetudinẽ peſſimã lachrymis meis rigabo.i. copioſe deplangam , nec ceſſabo donec
B ipſam funditus extirpauero,habitũq; virtutis ei oppoſitũ adeptus extitero,q̃d vtiq; magno &
7 longo eget labore. ¶[Turbatus eſt a furore oculus meus] .i.conſideratio mentis meæ turba-
ta eſt,concuſſa ſeu perterrita,à furore.i.à diſtrictione iudicij dei, ſeu propter grauẽ vindictã di-
uinæ iuſtitiæ. Vel ſic: Turbatus eſt oculus meus.i. intellectus meus inquietatus eſt & intrãquil
lus effectus à furore.i.ex vehementi ira ſeu indignatione,quã concepi contra meipſum , propt̃
enormitatẽ peccatorũ meorũ. Paſſiones quippe q̃uis ſint bonæ & ſponte aſſumptæ,ſolent tamẽ
rationem aliqualiter perturbare ſecundũ Thomam in prima ſecundæ,huius vero turbationis vide ibidẽ
cauſa ſubiungitur. [inueteraui]. i. aío vetus factus ſum,& prope interitũ factus, in vitijs iacẽs q. 22. & de
ſordidus,& à ſpũali iuuentute,quæ eſt reformatio mentis per grãm elongatus,& hoc[inter oẽs inceps. Hebreo..
inimicos meos] .i.inter oẽs q me à ſummo bono conantur auertere,qui ſunt mundus,diabo-
lus,vitia,& concupiſcentiæ carnis,inter hos inueteraui ipſorũ ſuggeſtionibus cõſentiẽdo, atq;
ipſorũ operibus me conformando.Non acquieui diuino Apoſt. exhortanti:Expoliate veterem Colo.3.
hominem cum actibus ſuis, & induite nouum q ſecundum deũ creatus eſt , q renouatur de die
in diem in cognitione eius qui creauit eum:Nunc aũt obedire cupio ei q ait: Abijciamus opa Roma.13
8 tenebrarũ,& ergo. ¶[Diſcedite à me].i.nolite me ad peccandũ inducere,diſcedite cõſilio,ſimi
litudine,vita,affectu[oẽs q operamini iniq̃tatem]q mecũ pœnitere non vultis. Nolo enĩ vẽo
conſentire cõſilio,nolo vobis ſimilis eſſe,nolo imitari vẽam vitã neq; affectũ.Et hoc ideo,[qm̃
exaudiuit dñs vocẽ fletus mei]. i.interiorẽ affectũ,ex q̃ vox & fletus oriunt,& propter quẽ ex-
audiri dicunt. Non enĩ clamor,ſed amor,nõ fletus oculi,ſed cordis cõtritio penetrãt cœlos , &
C in aures dei introeunt. Deniq; hanc ſuã exauditionẽ bis repetit ad oſtendendũ q̃ gratus ſit deo
9 q̃q; iucundus in dño p bñficijs eius,ait enĩ. ¶[Exaudiuit dñs deprecationẽ meã,]indulgentiã
donans[dñs orõnem meã ſuſcepit]gratiã præſtans. Nunq̃ enĩ pctm̃ mortale dimittitur,niſi ſi-
mul gratia gratũ faciens infundat.Sed qm̃ piæ amoroſæq; mentis eſt,vt eandẽ grãm alijs optet
10 ac oret,quam ſibi diuinitus datam cognoſcit,iccirco pro alijs orans veracit̃ pœnitens: ¶[Eru
beſcãt] inquit.i.de malis culpæ verecundent [& conturbentur vehementer,] ea conturbatiõe
qua ego turbatus ſum,ſ.cõmotione ad bonũ[oẽs inimici mei].i.q me odiunt,q̃a me à deo auer
tere cupiunt,ſed ego diligo eos propter bonũ naturæ,q̃ beatitudinis ſunt capaces:niſi enim di-
ligerem eos & eſſent amici mei,nequaq̃ orarem pro eis. [conuertãtur]à vanis atq; caducis ad
verũ & incommutabile bonũ[& erubeſcant]repetitio verbi eſt affectionis indiciũ, erubeſcant
igitur[valde velociter]q̃a periculum eſt in mora. Vnde ſcriptum eſt:Non tardes conuerti ad Eccleſia.5.
dñm,& ne differas de die in diem,& dicas:miſeratio dei magna eſt,ſubito enĩ veniet ira eius, &
in die qua non ſperas diſperdet te. Poſtremo certũ eſt pſalmum hunc ad literam poſſe exponi Expoſitio literalis a-
de Dauid,qm̃ ipſe nõ ſolum peccator ac pœnitẽs fuit,ſed magna quoq; peccata cõmiſit,& oim lia de Da-
pœnitentiũ ſpes atq; exemplar effectus eſt , efficaciſſime pœnitendo pleniſſimã indulgentiam uid.
conſequendo,& excellentiſſimã grãm acquirendo, credit etiam frequenter ad lfam impleuiſſe
q̃d dictũ eſt:Laboraui in gemitu meo,lauabo per ſingulas noctes lectũ meũ. Si igitur ſic intel
ligeretur de Dauid,tunc allegorice exponeretur de quolibet efficaciter pœnitente , ſicut & mõ
expoſitus eſt.Sed qm̃ expoſitiões iſtæ nõ differũt,niſi q̃ vna docet q̃d ſit fctm̃,alia q̃d ſit faciẽ-
dum ,iccirco vnica iſta expoſitio ſufficit. Eſt aũt hic pſalmus primus inter pœnitentiales pſal-
mos,

mos,qui oēs cum ſumma diligentia perſcrutandi,& intelligendi,atq; legendi ſunt,quia in eis D
tanq̃ in libro ac ſpeculo docetur pctōr ſeipm̄ reſpicere,pctōꝝ ſuoꝝ enormitatē pēſare, diuinū
iudiciū formidare, deuotiſſimas q̄q; & affectuoſiſſimas imo & efficaciſſimas orōnes ad dn̄m
fundere,quæ cito exaudiri merentur,ſi tn̄ cum guſtu cordis ac ꝑcordiali cōtritione fundantur.
Conſidera ergo o peccator ac pœnitens ſanctū Dauid,labora cum eo in gemitu cordis tui,nō
des requem tibi,donec recōcilies tibi iudicem tuū,laua ꝑ ſingulas noctes lectum tuū, quēadmo
Ierem.13. dum Ieremias deſiderat: Deducant(inquit)oculi mei lachrymas ꝑ diem & noctē,& nō tace
Ierem.9. ant.Vnde & S.Iob ait:Anteq̃ comedā ſuſpiro & q̄ſi inundantis aquæ ſic rugitus meus,non tm̄
Iob.3. emundat & ornat candidiſſimum pannum ex incuria maculatum lotio aquæ, quantum pur
gat & ornat rationalem animam pœnitentialis profuſio lachrymarum.

❡COMMENTARIVS IN PSALMVM SEPTIMVM.

❡Expoſitio Tituli.

2.Reg.15. & 16.& 17 2.Para.27 3.Reg.16. PRoponit demū pſalmo huic hic titulus.In finē pſalmus Dauid quem cantauit dn̄o pro ver
bis Chuſi filij Gemini. Titulus iſte varijs modis exponit ſcd̄m q͏ pſalmus iſte diuerſimode
explanat.Scd̄m lr̄alem ergo intelligentiā pſalmi iſtius ſenſus tituli facilis eſt. Legit em̄ in libro
Regū,quēadmodū Dauid ꝑſecutionē Abſalon fugiēs remiſit amicū ſuū Chuſi ad Abſalon,q̄s
tenus eius conſilia exploraret,& regi Dauid cōtinuo nunciaret,q̄d & factū eſt.Itaq; verboꝝ oc
caſione q̄ Chuſi intimauerat Dauid,edidit ſanctus Dauid hunc pſalmū.Qui licet conuenientius
exponatur de re ſignificata q̄ de ſignificante figura,poteſt tn̄ exponi de ipſa re geſta ac ſignifi
2.Reg.15. & 47.& 1.Para,22 cante.Vnde ſic primo exponendus eſt,ſed breuiter valde atq; curſorie.Eo quod talis expoſitio E
ſit minus fructuoſa ſeu dulcis, & deuotioribus fratribus paꝝ ſuauis ac placens. Dauid igit ab
inſidijs quæ ſibi Abſalon ex conſilio Achitophel præparauit cupiens liberari,ſic orat.

Expoſitio Pſalmi literalis.

Iudith. 14 DOmine deus meus in te ſperaui] & ita quodā modo merui exaudiri,qm̄ ſcio q͏ non
deſeris ſperantes in te, propter quod fiducialiter ad te confugio & exoro [ſaluū me 1
fac ex om̄ibus perſequentibus me & libera me. ❡Neqn̄].i.ne vnquā ſeu aliquo tp̄e 2
[inimicus] meus [rapiat aīam meā].i.extinguat vitā meam [vt leo] q̄ anīalia man
ſueta occidit,ne(inquam) ſic rapiat [dum non eſt q̄ redimat neq; q̄ ſaluū faciat].i.q̄a non eſt q̄
Sup.ps.3. verſu.1 redimat & ſaluet,niſi tu redimas,ſaluūq; facias.Cōſequenter excuſat ſe Dauid à peccato quod
aduerſarij ſui ei impingebant aſſerentes ſe iuſte ꝑſequi eum,quemadmodū in expoſitione ter
tij pſalmi plenius dictū eſt,ait igit ❡Dn̄e deus meus ſi feci iſtud] q̄d mihi imponitur [& ſi eſt 3
iniq̄tas in manibus meis] de q̄ iam non ſum contritus. ❡Si reddidi retribuētibus mihi mala] 4
.i.ſi reddidi malū pro malo,ſi (inquam)aliq̄d hoꝝ in me eſt[decidam merito].i.iuſte cadam &
3.Reg.18. vincar [ab inimicis meis inanis].i.vanus,& à grā vacuus. Dauid em̄ pueꝝ Abſalon ſeruari p̄s
1.Reg.16. & alibi. cepit,ne occideretur,& Sauli alijſq; ſuis æmulis benefecit.Deniq; clarius iſtud proſequitur.
❡Perſequatur inimicus] meus,ſ.Abſalon & oīs ei adhærens[aīam meam & compræhendat] 5
.i.meipſum vel vitam meam corp̄alem extinguat,& me captiuet ſeu perimat [& conculcet in
terra vitam meam] eam penitus extinguendo [& gloriam meam in puluerē deducat] .i. regia F
poteſtate me priuet.Sed q̄a ita non eſt:propterea ❡Exurge dn̄e] auxiliando [in ira tua] pu 6
gnando pro me,& impios iuſte corripiendo in p̄n̄ti,ne æternaliter pereant [& exaltare in fini
bus inimicoꝝ meoꝝ].i.triumpha & præuale in loco & terra aduerſantium mihi,dando mihi
victoriam contra eos,vt deſinant dominari in terra,in qua violenter dominiū obtinent.❡Et 7
exurge].i.ad actum iuſtitiamq; procede[domine deus meus in præcepto quod mandaſti.].i.
per ipſum tuæ legis præceptum oſtende impietatem aduerſarioꝝ meorum, lex enim præce
pit,vt filij honorarent parentes & ſubditi regem, contra quod faciebant Abſalon,& eius fau
Exod.20. tores,Dauid de regno expellentes[& ſynagoga populorum]id eſt,congregatio bonorum atq;
1.Reg.15. & alibi. fideliū[circundabit te] id eſt,ex omni parte cōuolabit ad te,adhærendo tibi & tuam iuſtitiam
approbando.☞Et propter hanc],id eſt.propter ſalutem & informationem ſynagogæ ſeu po
puli tui[in altum regredere]id eſt,maieſtatem iuſtitiæ tuæ declara impios & ſuperbos deijci 8
endo, humiles vero ac pios ſublimando,vel regredere,id eſt,redi in altum, id eſt,in ſummum
iuſtitiæ tuæ vt qui malos permiſiſti ad tempus regnare,nunc iuſte reprimas eos ne diutius præ
ſidendo grauius condemnentur[dominus iudicat],id eſt,diſcernit, ac iuſte remunerat[popu
Roman.2 1.Cor.3. los]dando vnicuiq; ſecundum opera ſua.☞Iudica me domine ſecundum iuſtitiam tuam] id
eſt,ſecundum exigentiam meritorum meorum [& ſecundum innocentiam meam ſuper me.] 9
id eſt, ſecundum abſtinentiam meam à malo reſtitue mihi, faciendo mihi ſicut ego feci proxi
mis meis, q̄tenus ſicut ego illis non nocui,ita nec tu noceas mihi.Iſtud eſt verbū hominum ꝑ
fectorum,& beatus qui tuta conſcientia de ſe ita loqui poteſt ad deum omnia cognoſcentem.

☞Conſu

20 ¶[Conſumetur].i.finem accipiat [nequitia peccatoꝝ] ne addant peccata peccatis, & theſauri- Roman. 2
A zent ſibi irã diuinæ vindictæ [& diriges iuſtũ].i.In rectam viam deduces, atq; pficere facies iu
ſtum [ſcrutans corda & renes deus].i.diſcutiens & intime videns cogitationes, & cõcupiſcen
21 tias ſeu delectationes examinans. ¶[Iuſtum adiutoriũ meũ à dño, q ſaluos facit rectos corde] Eodem p ſu 9. Eodē
Quia eñ ſuperius dixit, ſi eſt iniqtas in manibus meis, & c. & iudica me ſecundũ iuſtitiã meã, uerſu. 9
22 ideo ſeqtur, vt iuſte mereatur adiuuari à dño, cuius eſt rectos corde ſeu iuſtos ſaluare. ¶Deus Rom. 2
iudex] oĩm infallibilis [iuſtus] apud quem non eſt perſonaꝝ acceptio [fortis] cuius ſentẽtiæ
nemo reſiſtere põt [& patiens].i.longanimiter ſuſtinens [nunquid iraſcitur].i.vlciſcitur, & iu
ſte remunerat [p ſingulos dies].i.tam cito vt mali merentur, quaſi dicat non: ſed diu, & æquas
nimiter tolerat impios vt conuertantur. Veruntamen o impij ne dilatio iræ dei vos pigros &
23 intimoratos, ſecuroſq; reddat, ideo dico vobis: ¶[Niſi conuerſi fueritis] ad pniam ſalutarem Iob. 14.
[gladium ſuum vibrabit] i.manifeſtam vindictam exercebit, pſertim in futuro. i. vniuerſali iu Matt. 20
dicio, qñ videbit oĩs caro Chriſtum iudicem [arcum ſuũ tetendit] .i.occultam vltionem mina Marc. 14.
tus eſt impijs, qm ſubtrahit eis gr̃am ſuam ac paternam correctionem, quæ eſt occulta, atq; di
riſſima pœna diuinæ iuſtitiæ [& parauit illũ] ſ.arcum ad ſagittandũ.i.lætaliter & æternaliter
24 condẽnandum ingratos & duros. Et in eo] videlicet in arcu ſuo [parauit vaſa mortis] .i. in
effuſione vltionis ſuæ mortiferas pœnas, imo & æterna tormenta [ſagittas ſuas].i.inflictiões
25 pœnaꝝ [ardentibus effecit].i.in illicitę concupiſcentiæ ardorẽ reſolutis parauit. Ecce partu
riuit iniuſtitiam].i.impius ſuggerente diabolo operatus eſt contra diuinũ pceptum [concepit
dolorem].i.animũ inordinatũ ac malũ ppoſitum. Animus eñ inordinat⁹ ſibiipſi eſt pœna [&
B peperit iniqtatem].i.ad effectũ produxit quod animo cogitauit. Lacum aperuit].i.non ſo
26 lum in ſeipſm peccauit, ſed alijs quoq; occaſionẽ peccandi exhibuit, lacũ aperuit .i. malũ exem
plum ſeu falſum conſiliũ miniſtrauit proximis [& effodit eum].i.lacum hunc quantũ in ſe fuit
foris ad operationem malã eduxit vel effodit.i.pfunde in cordibus alioꝝ eum infixit, vel effo
dit.i.induſtrioſe & penetratiue cogitauit, qño lacum hũc alijs aperiret, eoſq; in ipſm induceret.
[Et incidit in foueam quam fecit].i.fraudem, & malũ ſeu laqueum quem alijs pręparauit, ipſe
met incidit. Vniuſcuiuſq; iniquitas in proprium redundat authorem, & ipſi primo atq; præci
pue nocet, imo dum alium decipere cupit, ipſe à dæmone fallitur. Et dum alij parat malũ pœnę
ſeu temporalia damna ipſe incidit malũ culpæ, ac pœnas æternas. Iſtud in Abſalone impletũ
eſt, q alios ad patria ſui pſecutionem ac mortem induxit, ſed incidit In foueam quã fecit, qm in
fugam conuerſus eſt, & laqueo arboris irretitus tandem à Ioab tribus lanceis eſt transfixus. 2. Reg. 15. 2. Reg. 18.
27 Conuertetur dolor eius in caput eius].i.malitia impij in ſeipſm, & in rõnem eius reuertatur, &
noceat ei, habeatq; conſciæ vermem de vitijs ſuis [& in verticem ipſius] .i. in intellectũ ipſius
q eſt ſumma potentia animæ [iniquitas eius deſcendet] ſeu redundabit, hoc ait nõ deſideran
do, ſed prophetando, vel certe deſiderando, vt temporaliter puniatur à dño, ne æternaliter cru
28 cietur. Confitebor dño] confeſſione laudis.i.laudabo dñm, & laudem eius cantabo [ſecun
dum iuſtitiam eius] .i. prout iuſtitia eius declarat eum omni laude digniſſimũ, eo ꝙ vnicuiq; Rom. 2 1. Cor. 3
reddat quemadmodum meruit. [Et pſallam nomini dñi altiſſimi].i.ipſimet dño cuius nomen Phil. 2.
C eſt ſuper omne nomen: ſumit eñ nomen pro nomine nominato: non pro voce nominante.

Expoſitio allegorica Pſalmi iſtius

PRæterea ſecundũ allegoricam explanatiõem pſalmi iſtius, qua ſ. de Chriſto exponit: oportet titulũ pſalmi myſtice declarari. Per Dauid eñ intelligit Chriſtus, Per Abſalon populus Iudaicus Chr̃m pſequens, Per Achitophel q interpretatur ruina fratris, intelligitur Iudas, q pdidit Chr̃m, q ſeipſm fratrem hominũ appellare dignatus eſt. Per Chuſi (q interpretatur ſilentiũ) intelligitur myſteriũ humanæ redemptionis Iudæis iuſte occultatum, gentibus autẽ miſericorditer reuelatũ, videlicet incarnatio filij dei, paſſio & reſurrectio eius. Per Gemini q̃d interpretat dext, intelligit deus pr̃, q gẽtibus dexter ſeu fauẽs fuit, illuminando corda eoꝝ ad cognoſcendũ myſteria Chr̃i. Eſt igitur tituli ſenſus. In finem pſalm⁹ Dauid, & c.i. pſalmus iſte dirigens nos in finẽ.i.in deũ ac vitã æternam, attribuitur Dauid.i.tractat de Chriſto, in cuius pſona Dauid hic loqtur, quẽ cantauit dño.i.ad gloriam patris, p verbis Chuſi.i.p reuelatione ſecreti, videlicet pro manifeſtatione incarnationis, Chuſi dico filij Gemini, .i.pro reuelatione ſecreti à deo pr̃e reuelati, q hoc reuelando fuit nobis geminus, id eſt, fauens atq; propitius. Matt. 26. 27 Marc. 14 Luc. 6. 22. Iohan. 8 Mat. 12 Marc. 3

¶Igitur de Chriſto exponendo hunc pſalmum, Chriſtus ait ad deum patrem ſeu totã ſuper beatam trinitatem. Dñe deus meus in te ſperaui. Chriſt⁹ inquantum homo eſt ſeruus dei, quẽadmodum habetur: Ecce intelliget ſeruus meus, & exaltabitur & eleuabit & ſublimis erit valde. Itaq; dñe cuius pceptis ſemp obedio ſcdm ꝙ homo: deus q creaſti me quantũ ad formã ſerui quam Eſaie. 52.

Iſa.45 ui quam accepi,ſicut per Iſa.dn̄s ait:Ego dn̄s creaui illū,meus quē ſingulariter colo,ardentiſſi- D
me diligo,inceſſanter contemplor,& cui immobiliter ſemper adhæreo,in te ſperaui, non ſicut
S.Tho.2.2 q.17. articulo.5. cæteri viatores,videlicet per ſpē quæ eſt theologica virtus, ſed per quandā fiduciā qua opto li-
berari à te,à malo pœnæ,&glorificari in corpore,ſaluū me fac,per gloriā reſurrectionis,&per
præſeruationē à pœnis quas mihi inferre optabant Iudęi,antequā veniſ ꝓordinata hora paſſi
onis.Sic igitur ſaluū me fac ex omnibus pſequentibus me,ſcilicet principibus ſacerdotū,phari
ſæis & ſcribis non vt non occidar ab eis,ſed vt reſurrectionē meā acceleres,&in triduo ſuſcites
me,& libera me ab omni anguſtia vitæ præſentis:hoc enim Chriſtus optauit,quēadmodū in
Marc.9 Euangelio proteſtat:O generatio incredula,quā diu apud vos ero,quādiu patiar vos. Quāuis
vero Chriſtus certiſſime præcognouit ſe taliter liberandū,nihilominus orauit pro ſaluatione
huiuſmodi,quia ſciebat ſic præordinatū à deo, vt per orationē acquireret eā. Nequando rapi-
at vt leo animā meā. i.ne inimicus meus omnino extinguat vitā meā corporalē,ſeruando cor
pus in tumulo clauſum,atq; ab anima diutius ſeparatū quā triduo,ſicq; fides credentiū pere-
at. Deſiderauit aūt Chriſtus aiam corpori cito reuniri, quoniā vita ſua corporalis deſiderabi-
liſſima ac nobiliſſima fuit propter perſonalē vnionem cū verbo. Vel ſic: Nequando vt leo.i.
diabolus qui eſt vt leo,rapiat animā meā in inferno eā tenendo,ſicut alioꝝ ſanctoꝝ,vnde paſ
ſione inſtante Chriſtus diſcipulis dixit:Venit ad me princeps mundi huius,& in me nō habet
quicquā:ne(inquā)rapiat animā meā,dum non eſt qui redimat, neq; qui ſaluū ſaciat, quoniā
nullus alius me redimere poteſt, ac ſaluū facere reſuſcitando à mortuis niſi tu. Conſequenter
Chriſtus oſtendit immunitatē ſuā ab omni peccato dicens:Dn̄e deus meus ſi feci iſtud.i. ſi illa E
Matth.11 cōmiſi,quæ Iudæi mihi imponunt,dicentes:Hō vorax,potator vini,inſanit,in Beelzebub prin-
Iohan.10 cipe dæmonioꝝ eijcit dæmōia.Si eſt iniqtas in manib. meis,quēadmodū corā Pilato dicebāt,
Matth.12 Marc.3 hūc Inuenimus ſubuertentē gentē nr̄am & prohibentē tributa dari Cæſari,& dicētē ſe regē eē.
Lucæ.16 Si reddidi retribuentibus mihi mala.Chriſtus non ſolū nō reddidit malū pro malo,ſed reddi-
Lucæ.23 dit bonū pro malo,docendo,orando,miracula ꝑpetrando,quatenus incredulos ad fidē cōuer-
teret,imo tandē in cruce pendens pro impijſſimis deicidis deprecatus eſt ,dicens:Pater ignoſ-
ce illis,quia neſciunt quid faciunt. Propter q̄d iuxta Prophetā Chriſtus ad patrē ait:Nunquid
Lucæ.23 Ieremi.18 reddit pro bono malū, quia foderunt foueā animæ meæ , recordare quod ſteterim in conſpe-
ctu tuo, vt loquerer pro eis bonū & auerterē indignationē tuā ab eis. Decidā merito ab inimi
cis meis inanis.i.ſi iſta vel aliqua hoꝝ cōmiſi, tūc iuſte occidar ab aduerſarijs meis tanq̄ à gra
tia vacuus.Qui eñ culpam cōmiſit,pœnam merito ſuſtinet. Et debet hō magis velle mortem
corpalē ſubire,q̄ minimū veniale pc̄tm̄ cōmittere.Deniq; ait:Perſequat inimicus animam me
am & cōphēdat.i.ſi ꝓdictis malis pollutus ſum,tūc inimicus.i.Iudæus ſeu qlibet infidelis pſe-
quat me,q̄rendo me occidere,& comp̄hendat.i.volūtatem ſuam in me exerceat,& cōculcet in
trā vitam meam.i.opatiōes meas cōtemnat, vilipēdat,& opprimat,tanq̄ iniuſtas atq; terre
nas,& glām meam in puluerem deducat.i.noīs mei honorem,famæ excellentiam,repbet,aufe
rat,penituſq; extiguat,oñdendo me nō eſſe Chrm̄, ſed pſeudo ꝓphetā. Poſt hæc Chrs orat pr̄
fideliū cōuerſiōe,p fidei diuulgatiōe,&aduerſarioꝝ deiectiōe. Exurge dn̄e in ira tua.i.qa dn̄e ſi F
ne oī pc̄tōꝑſecutiōem &mortē ꝑpeſſ⁹ ſum.p tuo honore,&mūdi ſalute,idcirco exurge.i.à qete
ad actū ꝓcede,in ira tua.i.ī iuſto iudicio,vel in tranqlla tua iuſtitia diſtricte oīa iudicāte,&exal
tare.i.pricipare ac regna p fidē & latriam,ī finibus inimicoꝝ meoꝝ.i.in terris gentiliū,ſeu cor
dibus increduloꝝ cōuertendo eos ad Chr̄ianæ fidei puritatem ,quemadmodū mihi ſupius pr-
Pſalm.2 miſiſti:Dabo(inquiens)tibi gentes hæreditatē tuā, & poſſeſſionē tuā terminos terræ. Vel exal-
tate in finib⁹ inimicoꝝ meoꝝ.i.in oī poſſeſſiōe diaboloꝝ q male viuētes tanq̄ ꝓprios poſſidēt.
Fines ergo inimicoꝝ meoꝝ.i.corda à dæmonibus excæcata & miſerabili ſeruitute ab eis poſ-
ſeſſa,ſubijce mihi,& tuo obſeqo ſubde,quatenus q te ſpernebant & tibi inobedientes fuerūt,p
me credēdo,te venerent atq; honorēt.Et exurge dn̄e deus meus in ꝓcepto q̄d mādaſti.i.ſicut in
lege iuſſiſti alijs facere,ita tu age.Iuſſiſti eñ vt iuſtis & innocentibus honor & gloria impēdat-
tur,impijs ṽo & pſecutoribus pœna atq; cōfuſio.In hoc ergo ꝓcepto exurge,faciēdo iuxta ipſi
us tenorē me Chrm̄ vnicū filiū tuū innocēter occiſum ſuſcitando, hoibus p aploꝝ ꝓdicationē
reuelādo,& in corde credētiū ſublimando,obſtinatos vero Iudæos dānando,diſꝑgēdo,dereli
q̄ndo.Et ē hoc potius ꝓdictio q̄ imprecatio,& ſynagoga pploꝝ circūdabit te.i.ſi prædicto mō
exaltat⁹ fueris & nomē meū hoib.cognitū feceris,tūc vtiq; ſynagoga populoꝝ.i.congregatio
veroꝝ Iſraelitaꝝ oīmq; electoꝝ circūdabit te,adhærendo tibi p charitatē & cultū ſyncerū.Sed
qm̄ de⁹ imēſus ē,q̄ri pt quō ppls ipm circūdare pt.Et rn̄dēdū,q̄d hoies deū circūdāt, nō q̄d deū
ītra ſe claudāt aut ambiāt,ſed qm̄ mēte amoroſa,&corde puriſſimo,ipm cordialr amplectunt
Cant.8 brachijs ſcti amoris, quēadmodū in Cāticis ſpōſa vnigenito dei incarnato ait: Quis det mihi

te fra-

A te ſrēm meū, vt inueniā te foris,& deoſculer,& apꝓhendā te. Vel dr̄,pp̄ſus deū circundare,qa ꝑ
modum circūdantis ſe habet, dum ex om̄i parte ad ip̄m recurrit,& quaſi circulariter ei ſe appli
cat. Et propter hanc.i.propter electoꝝ ſalutē,in altum regredere.i.teip̄m magnifica,& te ſolū
adorādū oñde,q teip̄m quodā mō puificaſti, qn̄ idololatriā atq; pc̄tā ſic inualeſcere permiſiſti,
dn̄s Iudicat pp̄ſos,examinando,ſepando,& remunerando. Iudica me dñe ſecundū iuſtitiā me-
am,& ſcd̄m innocentiā meā ſup me,hoc ſoli Chriſto ſumme & optime dicere cōpetit, ſicut ipſe
ab om̄i labe peccati puriſſimus extitit. Ipſe ergo tutiſſime ait: Iudica me dñe.i.diſcerne cauſam
meā,& eripe me ab impijs:atq; reſtitue mihi ſcd̄m iuſtitiā meam.i.ſcd̄m dignitatē &merita vi
tæ meæ,qtūs ſicut ego te ſp honoraui,ſic tu honores atq; glorifices me. Sicut p Samuelē dixiſti: 1.Regu 2.
Quicunq; honorificauerit me, glorificabo eū,q aūt cōtemnunt me, erunt ignobiles, & ſcd̄m
innocentiā meā ſuper me.i.ſicut ego in nullū deliq, ſed toti gn̄i humano æternæ beatitudinis
remedia p̄ſtiti,ſic nō inualeſcat in me impioꝝ malignitas. Conſumetur neqtia peccatoꝝ.i.Iu-
dæoꝝ &perſecutorum meoꝝ malitia terminetur,& iuſta pœna plectatur,& diriges iuſtum.i.
me ſcīm ſctōꝝ ad teipſum in aſcēſione perduces,& ad dexterā tuā locabis,quēadmodū mō im
pletū eſt: Iuſtū adiutoriū meū à dño,qa em̄ in om̄ibus patris honorē qſiui,iuſtū eſt me adiuua-
ri ab eo. Deus iudex,per authoritatē ac Interiorē examinationē,iuſtus fortis, imo omnipotens
& patiens,non illa patiētia q̄ eſt virtus moralis paſſionē triſtitiæ reſtenans ac ordinans,quem
admodū mititas iram:ſed patiēs propter longanimē expectationē ac pœnæ dilationē. Nunqd
iraſcitur per ſingulos dies.i. nunqd repente & ſtatim vlciſcetur ſe de crucifixoribus atq; homi-
B cidis ac aduerſarijs Chriſti filij ſui dilecti,quaſi dicat nō, ſed diu ſatis poſt Chriſti paſſionē ex-
pectauit Iudæoꝝ conuerſionem. Et iſtud dicit ſpūs ſanctus per pphetam ad confutandū erro
rem vel potius cæcitatem Iudęorum. Sic enim dicebant apud ſemetipſos: Si hic eſt Chriſtus ele
ctus dei, vtiq; deus eripiet eum de manibus noſtris, & non deſinet eum occidi, propterea per Sapien. 2.
tormenta tentemus,an ipſe ſit filius dei. Et iſtud in Sap.lib.pulchre innuitur,contra hos igitur
dicitur: Nunquid deus iraſcitur per ſingulos dies,id eſt,nunquid ſtatim eripiet iuſtum,& vin-
dicabit iniuriam eius, ſed o Iudæi ne longanimitas dei fiat vobis occaſio damnationis maio-
ris,quia,Niſi conuerſi fueritis ad Chriſtum,quem negaſtis,& ſuſpendiſtis in ligno,deus iudex
gladium ſuum vibrabit,arcum ſuum tetendit,& parauit eum. Hoc de occiſione ac vaſtatione
eorum,quæ per Veſpaſianum ac Titum impleta eſt, conuenienter accipitur. Gladius enim &
arcus Veſpaſiani & Titi, dicitur gladius & arcus dei,quoniam ex diuina ordinatione venerūt
ad perſequendum Iudæos. Vnde in Ezechiele dominus gladium regis Babylonis nominat gla Ezech.5
dium ſuum. Et in eo,ſcilicet in arcu ſuo dominus parauit vaſa mortis,&quæ ſint vaſa mortis, 6.7.11.12
mox inſinuat: ſagittas ſuas ardentibus effecit. Sagittæ enim dicuntur vaſa mortis, quia cauſa 32.31.38.
liter continent mortem,&ſubito inferunt eam. Has ſagittas deus effecit,ſeu præparauit arden
tibus,id eſt,Iudæis contra Chriſtum furentibus. Ecce parturiuit populus Iudæorum iniuſtitiā, Luce.11
calumniando opera Chriſti,& dæmoni ea attribuendo:concepit dolorem,quia triſtabantur
propter gloriam miraculorum Chriſti,& de hoc quod multi credebant in eum. Vnde etiam co Iohan 12
C gitabant occidere Lazarum à Chriſto reſuſcitatum,quoniam propter illum multi credebant
in eum. Et peperit Iniquitatem,id eſt,plebs Hebræorum ex dolore quem contra Chriſtum cō-
cepit ad grauiſſimam illam iniqtatem prorupit, qua vnigenitum filium dei,ſceleratiſſimis at-
q; ſacrilegis manibus occidit. Lacum aperuit,id eſt,Chriſto occaſionem ruinæ propoſuit, ſeu
laqueum mortis p̄parauit,&effodit eū,profundando conſilium quomodo nomen atq; memo
riam Ieſu prorſus extingueret,& incidit in foueam quam fecit,quoniam Chriſtum occidendo
meruerunt occidi,diſpergi,& minorari,ſicut & factum eſſe cernimus. Conuertetur dolor eius
in caput eius,quia quod populus Iudæoꝝ Chriſto facere cogitauit,ipſemet paſſus eſt:& in ver
ticem ipſius iniquitas eius deſcendet,id eſt,peccatum Iudæorum qui Chriſtum negabant,occi
debant,atq; clamabant: Sanguis eius ſuper nos,& ſuper filios noſtros,deſcendet,prophetia ē, Matth.27
quæ modo impleta eſt,deſcēdet(inquit)id eſt,redundabit & reuertetur in verticem ipſius .i.in
intellectum populi huius,ita vt penitus obtenebrentur corda ipſoꝝ,&obſtinent in malo,neq;
recedat ab eis iſta malitia,niſi in fine ſeculi,qn̄ fiet vnꝰ paſtor &vnū ouile. Cōfitebor dño ſcd̄; Iohan. 10
iuſtitiā eius,verba ſunt Chriſti regratiātis deo ſublimi,de oībus nūc p̄dictis,confitebor (Inqt)
dño.i.deo patri vel ſummę trinitati,ſcd̄m iuſtitiā eius,qua me exaudiuit,liberauit,&ſuſcitauit,
atq; incredulos perdidit, & pſallam nomini dñi altiſſimi.i. laudē dicam deo trino ac ſimplici.

¶ Explanatio tropologica Pſalmi ipſius.

INſuper iuxta tropologicam expoſitionem,talis eſt ſenſus tituli pſalmi iſtius: Pſalmus iſte di
rigens nos in finem.i.in Chriſtū,attribuit Dauid.i.fideli, cui facta eſt reuelatio myſterioꝝ ū
Chri,quē pſalmū ille fidelis cantauit dño.i.ad laudem dei,pro verbis Chuſi.i. pro manifeſta-
tione

tione alti ſilentij,quo Chriſtus dimicauit contra Iudæos, occultans eis myſteriũ ſuæ paſſionis. D
Fidelis igit deum cupiens exorare primo ꝓtendit meritũ, dicens:Dñe deus meus in te ſperaui, quatenus aures diuinæ pietatis tali ꝓludio attrahat, & in ſeipſo maiorem fiduciã exauditionis concipiat.Sperans em̃ in dño meretur exaudiri ab ipſo. Itaqꝫ dñe vniuerſoꝝ deus meus ꝑpter
Ieremi.17 ſingularem affectum,& cordis feruorem in te,in te ſperaui. Nam maledictus q confidit in ho mine, & ponit carnem brachiũ ſuum.Idcirco ſperaui in te,qa tu ſolus potes ſaluare me.Sed vt de o ſerue dei,vt iſta tibi vere cõueniant,vide vt is q eſt oim dñs,ſit ſpecialiter deus tuus, ita vt tota & pura ac integra mente ei adhæreas, oẽm affectionem à ſummi boni amore elongantẽ abijcias,qm̃ vnum eſt neceſſariũ,beatus hõ qui hoc mõ dño dicere põt,deus meus:non eſt hoc oim ſed pfectoꝝ dũtaxatt ſacratiſſimus em̃ ille atqꝫ diuiniſſimus Dionyſius in libris ſuis ſcribit,deus:& ſi fas eſt dicere meus,nõ audebat abſolute dicere,deus meus,q̃d tamen veriſſime dicere potuit,qa inſtar ferri candentis atqꝫ carbonis igniti in dei amore mirabiliter æſtuabat, ſaluum me fac ex omibus pſequẽtibus me, ne tentationibus dæmonũ vincar,vel carnis illecebris maculer,aut à mũdo ſeducar,& libera meã vinculis pctõꝝ,& à malis futuris.Ne qñ rapiat pſecutor ac hoſtis vt leo aiam meã,alliciendo eam ad cõſenſum pc̃i,aut alio modo eam ſallendo.
1.Petri.5 Vnde prima Petri docemur.Sobrij eſtote & vigilate, qa aduerſarius veſter diabolus tanq̃ leo rugiens circuit q̃rens quẽ deuoret,cui reſiſtite fortes in fide. Dñe deus meus ſi feci iſtud, quod
1 Iohan 1 ſeqtur,nempe ſi eſt iniqtas in manibus meis.i.in opationibus & cõuerſatione mea,nõ qꝫ nunq̃ peccauerim,vel ab omni pc̃õ immunis ſim (Si em̃ dixerimus qa pc̃m̃ nõ habemus,noſmet
Iohan.15. ipſos ſeducimus.Et nemo mundus à ſorde etiãſi vnius diei ſit vita eius ſup terrã)ſed ideo dico, E
nõ eſt iniqtas in manibus meis, qm̃ non intendo alicui nocere:& tibi o dñe propono fideliter obedire,& de malis ꝑteritis doleo,ſicqꝫ me ab omni pc̃õ mortali purũ cõſido, ꝑſertim propter id quod ſeqtur:Si reddidi retribuentibus mihi mala.i.ſi vindicaui meipm̃, ſi nõ indulſi proxi
Roma.12 mis meis,ſi non impleui illud apoſtoli:Noli vinci à malo,ſed vince in bono malũ:decidã merito ab inimicis meis inanis.i.tunc merito ꝓualebit aduerſarius meus in me.Si nanqꝫ inuenitur iniqtas in manibus meis.i.cõſenſus peccandi,propoſitumqꝫ nocendi,& ſi meipm̃ vlciſcor, ſic meæ erat non exaudiri à te,& ita deſtitutus ope & grã tua prinus cadam atqꝫ deficiã. Hoc ẽt q̃d dicitur,decidam merito ab inimicis meis inanis,& pſequatur,&c.nõ dr̃ impcando vel deſiderando,ſed veritatem pandendo,ſi inquam reddidi retribuentibus mihi mala.Perſequatur inimicus aiam meã & comphendat.i.qa tum vtiqꝫ merui vt hanc pſecutionem patiar. Perſequatur inimicus.i.tentator.ſ.dæmon vel mũdus,ſeu fomes pc̃i, aiam meam conando eam ad culpam inducere,& comphendat.i.eam in lege pc̃i captiuam obtineat,& cõculcet in terrã vitam meã.i. affectũ aiæ meæ tpalibus terreniſqꝫ rebus ſubijciat,& opationes meas infimis ac vilibus rebus agglutinet,quemadmodum Ieremias ad dñm ait:Recedentes à te in terra ſcribentur, &
Ierem.17. gloriã meã in puluerem deducat.i.intellectualem aiæ meæ portionẽ,per quã à beſtijs ſeparor, ac ſummæ trinitatis imagine ornor,ita obtenebret,vt tãq̃ irrõnabilis exiſtimer, & iumẽtis inſipiẽtibus cõparer.Ex his aũt docetur & cõmendatur nobis patiẽtiæ virtus, ne alicui vel nocere mus vel nocere optemus,nullam exigendo vindictam, nec zelũ amaꝝ gerendo ad aliquẽ, ſed cordialr̃ remittendo,qa nec aliter à dño exaudiri poſſumus, ſed omibus inſidijs inimicoꝝ noſtroꝝ noſipſos exponimus atqꝫ patemus,quemadmodũ ſapiens inquit: Qui vindicari vult à F
Eccl.28. deo inueniet vindictam,hõ homini ſeruat iram,& à deo q̃rit medelam. In hoiem ſibi ſimilem non habet miam.qs exorabit pro pc̃is illius?Sunt quoqꝫ patiẽtiæ tres gradus. Primus eſt pro
Nota. culpa cõmiſſa illatã pœnã æquanimiter ferre. Secũdus eſt pœnã iniuſte illatã ſine triſtitia ſuſtinere. Tertius eſt non ſolũ illata gaudẽter tolerare,ſed etiã pro malis reddere bona. Hoꝝ patientiæ graduũ primus eſt infimus,& de neceſſitate ſalutis,de q̃ ait Saluator: In patiẽtia vrã poſſi
Luc.21 debitis aĩas veſtras. Secundus eſt altior, de quo Petrus in prima ſua canonica aſſerit. Hæc eſt
1.Pet.2 gratia ſi ꝑpter conſcientiam dei ſuſtinet quis triſtitias patiens iniuſte. Tertius vero gradus eſt ſummus,quem imitari Chriſtianæ perfectionis eſt. Poſt hæc orat fidelis pro reſurrectione Chriſti,quę ſibi diuinitus occulte eſt reuelata. & poterat iſta eſſe oro antiquorum ſanctorum dicentium:Exurge domine o Chriſte,& rex Meſſias à mortuis in ira tua iuſte derelinquendo obſtinatos incredulos, miſericorditerqꝫ vocando ad fidem electos, & exaltare in finibus inimicorum meorum. Hoc in præcedenti expoſitiõe ſatis tractatum eſt. Poteſt quoqꝫ aliter iſte locus exponi. Exurge domine,id eſt:mihi ſuccurre,&fac me exurgere à torpore pigritię,ab omniqꝫ vitio, & exaltare in finibus inimicorum meorum.i. per charitatem ac fidem regna &
Rom.7 habita in corpore meo,& omnibus membris meis,in quibus viget lex peccati, atqꝫ in viribus animæ meæ in quibus amplius dominatur originalis culpæ infectio ſeu fomes. Hæ autem vires ſunt appetitus concupiſcibilis,& iraſcibilis,ratio atqꝫ voluntas, in qbus ſunt quatuor vul-

nera

A nera animæ,nam in concupiſcibili eſt concupiſcentia,in iraſcibili infirmitas, in ratione igno
rantia & in voluntate malitia.In his ergo o domine exaltare &regna,vitia expellendo,corpꝰ
ſpiritui ſubijciendo,vires naturales virtutibus adornando,ne vltra ſint fines inimicorum me
orum.i.ne de cætero regnet in eis dæmon & vitium.Et exurge domine deus meus,me exau
diendo & adiuuando in præcepto q̄d mandaſti.i.dãdo virtutem exequendi, ac implendi p̄ce
ptum,quo mandaſti nos à carnalibus deſiderijs abſtinere, & ſobrie,iuſte ac ſancte ac pie ince 1.Pet.2
dere,& ſynagoga populorum circundabit te.i.ſi dederis mihi hanc gratiam tam ſancte viuẽ
di,profecto multi exemplo mri ædificabuntur,& conuertentur ad te,ſicq; congregatio popu
li conuolabit ad te gratiam deprecando,vt dones eis vitam talem qualem mihi dediſti, & ideo
ſubditur:Et propter hanc.i.ſynagogæ ſeu populi fidelis ſalutem in altum regredere.i. in ſup
mo animæ meæ principare ac præſide,omnia opera mea dirigendo ſecundum diuinę legis ac
rectę rationis imperiũ.Iudica me domine ſecundum iuſtitiam meam. Hæc eſt oratio viri per
fecti,de ſua perfectione non elati ſed domino grati,ſciens ſua merita eſſe dei dona atque bona
ſua commemorãtis non ad propriam laudem,ſed ad creatoris honorem.Itaq; ait t Iudica me
domine.i.diſcerne ac ſegrega me à ſocietate malorum, ne eis actu aut voto communicem:quã
uis enĩ modo cũ eis localiter habitẽ,in vita tñ futura ſeparabis me ab eis loco &gloria,ſcd̃m iu
ſtitiã meã q̄ bona cõmiſi:& ſcd̃m innocẽtiam meã q̄ à malo declinaui.Cõſumetur neq̄tia pec
catorũ.i.non diu duret,ſed finẽ accipiat oĩs perſecutio,atq; tẽtatio malignorũ q opprimũt iu Roman.8
ſtos.Breue enĩ eſt oẽ quod nos affligit:ſed ęterna ſunt gaudia q̄ iuſtis repoſita ſunt, ęterna q̄q;
B tormenta impijs reſtãt:& diriges iuſtũ.i.cogitationes eius,affectus,verba & opa ordinabis:&
recte pduces ad te,q es oĩm rerũ vltimus finis. Cætera aũt q̄ reſtant,exponẽda ſunt ſicut añ ex
poſita ſunt.Sed attẽde tibi o frater cũ pſalmũ hũc cantas vel legis,ne os tuũ condẽnet te,vic; ſi
ſit iniq̄tas.i.mala voluñtas,& cor impœnitẽs in manibꝰ tuis.i.in viribꝰ opatiuis, & ne velis ma 1.Theſſ.5. Roma.12
lefaciẽtibꝰ malefacere,ſed redde bonũ p malo. Et dimitte ſi q̄d habes aduerſus aliquẽ vt & pr 1.Pet.3.
cœleſtis tibi ignoſcat. Patia nẽpe nob ſumme neccãria ẽ,& q eã nõ habet,nũq̄ vl raro q̄etꝰ erit. Marc.11

COMMENTARIVS IN PSALMVM VIII.

Expoſitio Tituli.

EST autem titulus pſalmi huius.In finem pro torcularibus,Pſalmus Dauid.i.pſalmus iſtẽ
à Dauid cõpoſitus eſt.& in finem.i. in Chriſtum nos dirigens ſcriptus & editus pro tor
cularibus.i.p congregatiõe fideliũ,qui in p̄ſenti multis tribulationibus tanq̄ q̄buſdam torcu
laribus moleſtantur,quatenus expurgati à vitijs deo acceptabiles fiant.Loquẽs ergo prophe
ta ad deum in perſona militantis eccleſiæ vel cuiuſlibet fidelis, Chriſti veſtigia imitantis,ait:

Expoſitio Pſalmi literalis.

1 DOmine]oĩm per vniuerſalem præſidentiã[dñs noſter]per ſpecialem prouidentiam
qua dirigis nos ad vitam æternam, impedimẽta ſalutis tollendo: atq; per fidem &
cultum,q̄bus tibi ſoli ſicut vero deo ſingulariter adhęremus [q̄ admirabile eſt nomẽ
tuum in vniuerſa terra].i. quã imperſcrutabilis,incomp̄henſibilis,& excellens,atq;
C magnificus es in vniuerſis hoĩbus toto orbe terrarum diffuſis:Deus glorioſus & ſanctus in ſe 1.Timo.6
ipſo oĩno inuiſibilis,ſupereſſentialis,& p̄rſus ignotus eſt oĩni menti hũanæ ac viatori,propter
quod inacceſſibilem lucem inhabitare cenſetur,& ad Moſen dixit: Nõ videbit me homo & vi Exod.33
uet.Porro intm̃ cognoſcimus eum,inquantũ p ſuos effectus nobis innoteſcere põt.Duplex ve
ro eſt dei effectus,videlicet naturalis & ſupernaturalis:& quanto effectus dei ſunt ſublimiores
& incomp̄henſibiliores,tanto ex contemplatione ipſoꝝ deus mirabilior comprobatur,magni
ficentiorq; apparet. Supernaturales autem effectus q ad myſteria gratiæ pertinẽt ſublimiores
& multo incõprehenſibiliores ſunt naturalibus effectibus qui ſpectant ad legem ordinẽq; na
turæ,& tñ in vtriſq; apparet deus admirabilis,ſed in ſupernaturalibus admirabilior eſſe oſtẽ
ditur.Sp igitur & vbiq; fuit deus ſublimis & b̄ndictus admirabilis: quãtum ad naturales ſuos
effectus:ex quoꝝ ſpeculatione oĩbus ſemp innoteſcere potuit,quã incõprehenſibilis opifex eẽt
deus.Sed quo ad ſupernaturales effectus erat deus præcipue admirabilis tempore Moſaicæ le
gis in terra Hebræoꝝ,ſicut & poſtea dr̃:Notus in Iudæa deus,in Iſrael magnũ nomẽ eius.Sed Pſalm.75.
tpe gratiæ atq; euangelicæ legis factus eſt deus admirabilis,non ſolũ in vna terra.ſ.in Iudæa,
Imo in vniuerſa terra,vbicunq; p̄dicatum eſt euangelium regni dei.Qm̃ deus p ſeruos ſuos in Matt.4
oĩbus finibus mundi mirabilia magna fecit,atq; hoĩbus occulta et ſecreta ſuæ ſapiẽtiæ demõ
ſtrauit,per prædicationem apoſtolorũ reuelando myſteriũ incarnationis,paſſionis,reſurrecti
onis aſcenſioniſq; Chriſti,& alia mirabilia teſtimonia legis & fidei Chrianæ,ex q̄bus oĩnibus
valde admirabile,& penitus impſcrutabile factum eſt nomen dñi in omnibus finibus mundi
quemadmodũ Apoſtolus ait:O altitudo diuitiaꝝ ſapientiæ & ſciæ dei,quã incõprehenſibilia Roma.11

ſunt iudicia eius,& inueſtigabiles viæ eius. Prǫuidens ergo in ſpũ beatiſſimus Dauid ſupernaturalia opa dei in Chri aduentu futura,& toti mundo manifeſtanda,admirãdo ſic ait:Dñe do D
minus noſter q̃ admirabile eſt nomẽ tuũ in vniuerſa terra. Et q̃uis hoc dici poſſet ad deũ patrẽ
ſeu q̃libet diuinã perſonã,, ſpecialiter tñ refertur ad filiũ. Vnde ſtatim cauſam huius admirabi
litatis inſinuat. ¶ Qm̃ eleuata eſt magnificentia tua].i.tu ipſe q es magnus atq; magnificus ex 2
Ephe.4 altatus es[ſup cœlos]queãdmodũ ait apl's:Qui deſcẽdit ipſe eſt & q aſcendit,ſup oẽs cœlos,vt
adimpleret oia. Ex hoc em̃ q̃d Chr's vſq; ad dei patris cõſeſſum aſcẽdit,factũ eſt nomẽ eius ad-
mirabile in vniuerſa terra,qa ex tũc miſit ſpm̃ ſanctũ,& aplos p̃dicare p̃cepit,qa ipſe eſt q̃ con-
Actu.10. ſtitutus eſt à deo iudex viuorũ & mortuorũ. Deniq; Chr's ſecũdum vtramq; ſuã naturã admi
rabilis eſt,maxime tñ ſcd'm naturã diuinã,eleuatio añt cõpetit ei ratione hũanæ naturæ. ¶ Ex 3
ore infantiũ & lactentiũ p̃feciſti laudẽ pp inimicos tuos]Iſtud melius exponi non poteſt,q̃ ad
literam de illa laudatione, q̃ in die palmaꝝ pueri Hebræorum Chr̃o occurrentes clamabant:
Matth.21 Oſanna filio Dauid,Bñdictus qui venit in noĩe dñi,rex Iſrael. Nam Chr's principib⁹ ſacerdo-
Pſalmo.8 tũ indignantibus,q̃d pateretſe ita laudari,r̃ñdit:Nunquã legiſtis,qa ex ore infantiũ & lacten-
tiũ p̃feciſti laudẽ,tanquã diceret:Vos q eſtis magiſtri in Iſrael,merito cognoſceretis hoc eſſe p-
pheratũ de me,& nũc illud impleri in me,ait ergo eccleſia ad Chr'm:Ex ore infantiũ & lacten-
tium.i.ex ore puerorũ atq; ſimplicium hoĩm,q dicuntur infantes,qa illiterati & lactentes,qa
1.Cor.14. innocentes,queãdmodũ ait apl's:Nolite pueri effici ſenſibus,ſed malitia paruuli eſtote,p̃feciſti
o Chriſte laudẽ,quia per inſpirationẽ ſpiritus ſancti,q procedit à te,inſtruxiſti corda prędicto
rũ pueroꝝ,vt te ita laudarent,propter inimicos tuos.i.propter incredulos confutandos,pro- E
1.Corin.1 ut apl's dicit:Quæ infirma ſunt mundi,elegit deus,vt cõfundat fortia[vt deſtruas]i.in præſen
ti relinq̃s à gr̃a,& in futuro repellas à gloria[inimicũ].i.aduerſantem tibi populũ Iudæoꝝ [&
vltorẽ].i.eundẽ ppl'm te perſequentem,qui te velut blaſphemũ ac legis p̃uaricatorem occidit,
ſicq; videbatur ſibi,q̃d iniuriam dei vĩdicaret in te. Vñ alia trãſlatio habet,defenſorem. Iudæi
nanq; excuſabant ſe à pc̃tõ in Chriſti occiſione,defendentes ſe per legem quã dicebant nõ ſer-
Ioh.9. uari à Ieſu. Dicebant em̃:Non eſt hic hõ à deo,q ſabbatũ non cuſtodit. Põt q̃q; hic locus aliter
explanari,vt ſit ſenſus:Ex ore infantiũ & lactentiũ.i.ex p̃dicatiõe & doctrina apoſtoloꝝ q no
minantur infantes & lactentes,non ratione ætatis,ſed propter cõparationẽ ad pueroꝝ p̃prie
Matth.18 tatẽ,prout ait ſaluator:Niſi conuerſi fueritis & efficiamini ſicut p̃uuli,non intrabitis in regnũ
1.Petr.2. cœloꝝ. Et apl's:Sicut mõ geniti infantes,rationabiles,ſine dolo,lac cõcupiſcite. Perfeciſti o do
mine laudẽ.i.promulgaſti euangelicã legem,in qua continetur laus tua. Vt deſtruas.i.confun
das ac reprobes,inimicũ.i.omnẽ mundi huius philoſophũ extollentẽ ſeip̃m, & ſimplicitatẽ fi-
dei irridentẽ,& vltorẽ.i.oẽm tyrannũ ac p̃ſecutorem fidelium. Ex hoc enim quod totus mun-
dus ad tã incõprehenſibilem ac ſupermirabilẽ Chriſti fidẽ conuerſus eſt per hoĩes illos illitera-
tos,ineloquentes,paucos & ſimplices,euidenter probat fides iſta eſſe à deo, quia niſi deus ſup-
naturaliter per homines illos operatus fuiſſet,nequaq̃ mundũ conuertere potuiſſent. Sicq; cõ
1.Corin.1 funditur philoſophoꝝ inanis loquacitas,atq; tyrannoꝝ ſæuiſſima rabies,dum ipſis relictis ac
ſpretis,illiterati & ſimplices,à deo electi ſunt,& ad tantum gratię culmen p̃moti,queãdmodũ
Pſalm.46. infra de apoſtolis dr̃:Qm̃ dij fortes terræ vehementer eleuati ſunt. ¶ Qm̃ videbo cœlos tuos] 4
Iſtud dupliciter exponi poteſt,vic; ſpiritualr ſeu myſtice,ſicq; refertur ad ea q̃ dicta ſunt,nam F
cauſa illorũ nunc aſſignatur,vt ſit ſenſus:Dñe dñs noſter,quã admirabile eſt nomẽ tuũ in vni-
uerſa terra,&:Ex ore infantiũ & lactentiũ perfeciſti laudẽ. Et hoc ideo dico,& ſcio q̃m videbo
.i.ſpiritualiter contemplabor,& conſiderabo cœlos tuos.i.ſanctos apoſtolos, in quibus quaſi
in cœleſtibus habitas[opera digitoꝝ tuoꝝ].i.creaturas ſapientiæ tuæ, quas ordinatiſſime di-
ſtinxiſti,dando diuerſa munera gratiaꝝ. Et non ſolum videbo hos cœlos,ſed etiam conſide-
rabo[lunã].i.militantẽ eccleſiam,oẽ lumẽ ſuũ à ſole iuſtitiæ Chriſto recipiẽtem[& ſtellas quæ
tu fundaſti].i.hoĩes orthodoxos admodũ fideles,ſeu ſanctos doctores,qui verbo,vita & ſapiẽ
Dan.12 tia alios inſtruunt,De q̃bus Daniel ait:Qui ad iuſtitiam erudiunt plurimos,quaſi ſtellæ fulge-
bunt in perpetuas æternitates,has ſtellas tu deus fundaſti.i.per ſpiritum ſanctum inſtruxiſti,
& in fide fixiſti fortiſſime,ſicut ſtellæ figuntur in orbe. Præterea exponi poteſt hic locus ad li-
teram,ſicq; refertur ad ea q̃ ſubſequunt,vt ſit ſenſus:Quoniã videbo cœlos tuos.i.ex quo con
Gene.1 ſiderabo & ſciam cœlos eſſe tuos.i.à te creatos:Et videbo lunã & ſtellas,q̃ tu fundaſti.i.de nihi
Prou.3 lo ad ſtabile,ac incorruptibile eſſe eduxiſti,quemadmodũ ſcriptũ ẽ:Dñs ſapiẽtia fundauit terrã,
ſtabiliuit cœlos prudentia. Ex quo(inq̃)iſta videbo,propterea aduerto & dico,o dñe. ¶ Quid 5
eſt homo quod memor es eius]i.ex hoc quod ſcio cœlos,lunam,& ſtellas eſſe opera tua,cõſtat
quod homo eſt res tam vilis & modica,præſertim per comparationem ad te,vt mirum ſit, q̃d
memor ſis hominis,ſubueniendo ei per pietatem & gratiam,[aut (quid eſt) filius hominis].i.

Chriſtus,

A Chriſtus,ſecundum quod homo & creatura aliquo modo [quoniam viſitas eum]aſſumendo
humanam eius naturam ad diuinæ tuæ naturæ perſonalem vnionem:Hoc enī o dñe per ſolā
gratiam tuam increatam factum eſt,non per merita præuia hoīs Chriſti. Porro quod iſtud at
q; ſequentia de Chriſto ad literam intelligenda ſint,hinc conſtat,quod apoſtolus per iſtā ſcri
pturam oſtendit excellentiam Chriſti prę angelis. Ait nanq;:Non enī angelis ſubiecit deus or Hebr.2.
bem terræ. Eum vero qui modico q̄ angeli minoratus eſt,vidimus Ieſum, propter paſſionem
mortis gloria & honore coronatum. Argumentum autem ex autoritate ſcripturæ non valet,
6 niſi ſecundum intellectum literalem,vt dictum eſt. ¶[Minuiſti(o domine deus)eum].i.Chr̄m
hominem[paulo minus ab angelis]id eſt,quo ad aliquid feciſti eum angelis inferiorem, nēpe
quod fuit paſſibilis & mortal'[gloria & honore coronaſti eum,]gloria eſt clara cū laude noti
tia,Honor vero,eſt exhibitio reuerentiæ in ſignum virtutis. Deus ergo coronauit.i. vndiq; &
multipliciter adornauit Chriſtum gloria,quatenus reuelauit hominibus maieſtatē ipſius,dan
do eis claram de Chriſto notitiam,coronauit eum etiam honore,inquantum oēs electos in
ducit ad venerationem ipſius. Deus itaq; coronauit Chriſtum honore & gloria,quoniam pro
pter meritum ſuæ obedientiæ paſſionis ac mortis,ſuſcitauit eum à mortuis,glorificauit in cor
pore,exaltauit eum ſuper omnes cœlos,& collocauit à dextris ſuis. Et hoc eſt quod ait apoſto
lus:Chriſtus factus eſt pro nobis obediens vſq; ad mortem:propter quod & deus exaltauit il Philip.2.
lum,& dedit illi nomen quod eſt ſuper omne nomen, vt in nomine Ieſu omne genu flectatur
cœleſtium,terreſtrium,& infernorum[& conſtituiſti eum ſuper opera manuum tuarum]De
B nique deus conſtituit eum ſuper opera manuum ſuarum,quia prætulit atq; prępoſuit eum o
mni creaturæ. Nam Chriſtus vt homo etiam ſummos angelorū purgat,illuminat,& perficit
ſecundum Dion. Et de plenitudine eius omnes accipiunt, & iſtud euidentius manifeſtat dicēs
7 ¶[Omnia ſubieciſti ſub pedibus eius].i.non ſolum Chriſtum ſecundum quod homo eſt, viſi
taſti modo prędicto,ſed etiam omnia ſubieciſti ſub pedibus eius.i.totum vniuerſum, viſibilia
& inuiſibilia,rationabilia & irrationabilia,intellectualia ac reliqua omnia ſubdidiſti potētiæ
Chriſti,quatenus homo eſt. Omnia enim quæ Chriſtus vt deus creauit,ſibi vt hoī à deo patre Iohan.1.
ſeu tota trinitate ſubiecta ſunt,ſicut poſt reſurrectionem:Data eſt(inquit)mihi oīs poteſtas Matth.28.
in cœlo & in terra,imo à primo incarnationis ſuæ momento, omnia ſibi erant ſubiecta ꝓpter
vnionem cum verbo,ſed poſt reſurrectionem,ſubiectio iſta magis innoteſcere cœpit, quādo
in nomine Chriſti cœperunt miracula magna ac plurima fieri. Conſequenter quod in cōmu
ni dixit,magis ſpecificat[oues & boues vniuerſas,inſuper & pecora campi]¶[Volucres cœli &
8 piſces maris qui perambulant ſemitas maris] Quod quibuſdam videtur nō debere literaliter
accipi. Sed q̄uis congruentius myſtice exponatur,poteſt tamen ad literam exponi de beſtijs,q̄
Chriſto dicuntur ſubiectæ,non ſolum vt cæteris hoībus,ſed quia obediunt ei in his quæ natu
ralem legem & ordinem rerum tranſcendunt,nempe in miraculoſis effectibus. Vnde Chriſt⁹
apoſtolis dixit:Signa eos qui crediderint,hæc ſequentur:In nomine meo dæmonia eijciēt,ſer Marc.16
pentes tollēt,& ſi mortiferum quid biberint,non eis nocebit. Multiſq; ſanctorū animalia hu
iuſmodi in virtute Chriſti ſupernatural'r paruerunt. Verū myſtice exponendo,per oues intel Expoſitio myſtica.
C liguntur boni fideles,de quibus ad Petrū dominus:Paſce(inquit)oues meas. Per boues intel Iohan.20.
liguntur doctores,q verbis diuinis corda credentiū colūt atq; fœcūdāt. Per pecora cāpi intel
liguntur delitioſi atq; carnales,qui velut pecora paſcunt ſeipſos, Per volucres cœli accipiūtur Philip.3.
ſuperbi & iactantes ſeipſos,vel etiam contemplatiui,quorum conuerſatio eſt in cœlis. Nam p Roman.8
pecora accipi poſſunt optimi Chriſtiani,qui ſequendo Chriſtum dicere poſſunt:Qm̄ propt̄ te
mortificamur tota die,æſtimati ſumus ſicut oues occiſionis. Per piſces autem maris intelligū
tur qui in rebus mundanis vagantur & fluctuantur, iſti enim perambulāt ſemitas maris.i.ſe Pſal.103
culi huius,de quo poſtea dicitur:Hoc mare magnum & ſpacioſum manib⁹. Omnia iſta homi
num genera ſubiecta ſunt Chriſto. Quia quos vult,ſaluare poteſt,& vniuerſos & ſingulos po
tenter ac iuſte iudicabit. Et quoniam etiam reprobi modo in eccleſia cum electis coniūcti ſunt
& Chriſto per fidem ſubduntur,aliqui quoque malorum conuertuntur ad ipſum per charita 1.Timo.1
tem,& vitæ mundiciam,ſicut teſtatur apoſtolus,quoniam Chriſtus venit in hunc mundum,
9 peccatores ſaluos facere. Poſtremo ex conſideratiōe horum mirabiliū inflammat⁹,& ſpiritua
liter exhilaratus ſanctus propheta,repetit pſalmi huius exordium,dicens: ¶[Domine domi
nus noſter,quàm admirabile eſt nomen tuum in vniuerſa terra]. In hoc igitur pſalmo de du
plici natura Chriſti,videlicet diuina & humana,& de vnitate perſonæ in ipſo euidētiſſime lo
cutus eſt ſanctus Dauid,ſicut etiam in pſalmo ſecundo fecit,& infra ſæpius faciet. Quoniā au
tem pſalmus iſte ad diuinam pertinet laudem,& ad commemorationem beneficiorum ipſius
debemus eum ſemper cum ingenti cordis lætitia & magno charitatis feruore depromere,qua

tenus congratulemur domino deo noſtro,& grati inueniamur beneficijs eius. D

ℭExpoſitio eiuſdem pſalmi iuxta ſenſum tropologicum.

MOraliter autem exponi poteſt pſalmus iſte, ab eo loco, vbi dictum eſt: Quid eſt homo, de quolibet homine, vt ſit ſenſus: Quid eſt homo quod memor es eius, aſſumēdo naturam humanam pro eo, aut filius hominis, id eſt, quilibet de genere Adæ, quoniam viſitas eū, non ſolum ſpiritualiter per gratiæ infuſionem, ſed etiam corporaliter poſt incarnationem in
Baruch. 3. ter homines conuerſando, quemadmodum Baruch dicit: Qui fecit ſtellas, hic eſt deus noſter, & poſt hæc in terris viſus eſt, & cum hominibus conuerſatus eſt. Vel, viſitas eum, per apparitionem angelorum, per oracula prophetarum, per prædicationem apoſtolorum, per operationem ſignorum. Minuiſti eum paulominus ab angelis, id eſt, tam vehementer hominem ſublimaſti per beneficia iſta prædicta, vt videatur quaſi angelis parificatus, & parum diſtans à dignitate ipſorum, & hoc clarius probat, gloria (inquiens) & honore coronaſti eum, id eſt, feciſti eum ſpectabilem & honorabilem in mentibus angelorum, ex hoc enim quod deus ita viſitauit & beneſecit hominibus, angeli ſancti reputant eos dignos gloria & honore, & diligentius eos cuſtodiunt, reuerentialiuſq; ipſis miniſtrant. Vel, gloria & honore coronaſti eū, id eſt, imagine ſanctæ trinitatis ornaſti animā ei9, propter q̄d ſublimior atque præſtātior eſt omni creatura irrationali, & ideo additur: Et conſtituiſti eum ſuper omnia opera manuum tuarum. Omnia enim elementa & mixta condidit deus propter nos, ordinauitque ea ad noſtram vtilitatem, neceſſitatem, & vſum. Omnia ſubieciſti ſub pedibus eius, non ſimpliciter omnia, ſed E
omnia, de quibus ſubiungitur: Oues & boues vniuerſas, & cæte. non quod omnia iſta cunctis hominibus ad nutum obediant, nullique noceant, ſed quoniam homo naturaliter dignior eis eſt, quia ad imaginem & ſimilitudinem dei creatus eſt. Veruntamen dicere poſſumus, quod etiam angeli atque cœleſtia corpora aliquo modo ſunt ſubiecta homini, inquantū ei miniſtrant
Hebr. 1. quia de angelis ait apoſtolus, quod omnes ſunt adminiſtratorij ſpiritus in miniſterium miſſi
Deut. 4. propter electos. De orbibus quoque cœlorum & planetis ac aſtris Moſes dicit: Ne oculis eleuatis ad cœlum, videas ſolem & lunam & omnia aſtra cœli, atque errore deceptus adores ea & colas, quæ creauit dominus deus tuus in miniſterium cunctis gentibus quæ ſub cœlo ſunt. Siue autem de Chriſto, ſiue de quolibet homine exponatur hic locus, ſemper oſtenditur ex eo error Manichæorum dicentium hæc corruptibilia ac corporalia nō eſſe creata à deo lucis. Error etiam quorundam philoſophorum ponentium iſta variabilia atque irrationalia diuinæ prouidentiæ non eſſe ſubiecta, ex quorum perſona in Iob dicitur: An cogitas quod deus excel
Iob. 22. ſior cœlo ſit, nec noſtra cōſiderat, & circa cardines cœli perambulat. Deſtruitur inſuper ex his Pythagoricorum opinio, qui dicebant eſſe ſacrilegum, bruta occidere & manducare.

ℭExpoſitio eiuſdem pſalmi iuxta ſenſum anagogicum,

DEnique iuxta anagogicum intellectum exponendus eſt pſalmus iſte de triumphante eccleſia ſeu quolibet beatorum in patria. Eccleſia ergo triumphans (quæ ex angelorum & hominum ſocietate conſtat) faciem ſanctæ trinitatis ſemper contemplans, nec tamen eam F
perfecte comprehendere valens, ait: Domine omnium per tuam omnipotentiam, dominus noſter per beatam fruitionem & gloriam conſummatam, quàm admirabile eſt nomen tuum id eſt, incomprehenſibile, In vniuerſa terra, id eſt, in omni regione viuorum, in tota terra viuentium, in mentibus vniuerſorum cœleſtium ciuium. Solus nanque deus ſeipſum perfecte comprehendit, & ideo addunt: Quoniam eleuata eſt magnificentia tua, id eſt, maieſtatis tuæ ſublimitas exaltata eſt, ſuper cœlos, id eſt, ſuper omnem capacitatem atq; notitiā cœleſtium intellectuum. Cum enim ſit deus benedictus & ſanctus vere immenſus, omnis creati & finiti intellectus capacitatem in infinitum tranſcendit. Et ideo ſancti in patria, quamuis vi
1. Iohan. 3 deant deum, ſicuti eſt, ſcilicet, per ſpeciem, non tamen cognoſcunt deum tam clare & plene, ſicut ex ſeipſo cognoſcibilis eſt, propterea dicunt, eleuata eſt magnficentia tua, non per motum aut locum cum ſit immobilis & illocalis, ſed per dignitatem & incomprehenſibilitatem. Ex ore infantium & lactentium perfeciſti laudem, Hoc beati in patria ad literam dicere poſſunt ad gloriam dei de animabus ſanctorum innocentium ab Herode interſectorum, imo de ſpiritibus omnium paruulorum electorum ante tempus diſcretionis defunctorum qui tempore legis naturæ ſaluabantur fide parentum, tempore legis ſcri
Matth. 2. ptæ per circumciſionem, ſed tempore legis gratię per baptiſmum. Ex horum enim ore, i. mente: deus in patria perficit laudem ſuam, quoniam facit eos inceſſabiliter laudare ſeipſm propter inimicos tuos confundēdos, vic; vt cōfundas luciferum, & angelos eius, dum vident aīas puerorũ ſublimati ad gloriam illā, de q̄ ipſi prolapſi ſunt, vt deſtruas inimicum, i. primum illum

apoſtatam

A apoſtatã hũani gñis aduerſariũ,& vltorẽ.i.eũdẽ q vltor vocatur,qa ſeduxit primos parẽtes,& per ſatellites ſuos tentare non ceſſat genus hũanũ. Põt ꝗꝗ iſtud exponi de oĩbus ſanctis in patria, qm̃ quantumcũq; ſint ſapientes ac magni,tñ ꝑ cõparationẽ ad immẽſam ſapiam, atq; infinitã potẽtiã creatoris,ſunt ꝗſi infantes atq; lactẽtes. Vñ ex hũilitate ſui, & ex reuerẽtia dei dicunt de ſeipſis ad deũ: Ex ore infantiũ & lactentiũ.i.ex intellectu humiliũ angeloꝝ & hoim,ꝑfeciſti laudẽ tuã,oñdendo eis eſſentiã tuã,quã intuendo,te ſp laudant,pp inimicos tuos.i.vt reꝓbes ſupbos angelos & oẽs ſupbiæ filios,vt deſtruas.i.deſiderato fine priues,æternaliterq; cõdemnes inimicũ & vltorẽ.i.aereas ptãtes,contra quas eſt nobis colluctatio iugis. Deiñ triumphans eccleſia ſeu qlibet beatorũ,ait ad deũ: Qm̃ videbo cœlos tuos opa digitorũ tuoꝝ.i.oẽs angelicos ordines,aiaſq; beatas,in qbus ꝑ charitatẽ fruitiuã & gloriam habitas, & videbo lunam.i. Chri hũanitatẽ,q̃ ẽ vnita ſoli iuſtitiæ,verbo ſeu filio dei,& ſtellas.i.ſummos ꝗſq; btõꝝ q inſtar ſtellaꝝ ꝑ cæteris ex diuini lũinis infuſa plenitudine radiant,alioſq; illuſtrant,q̃ tu fundaſti.i.btifica tui viſiõe æternalr cõfirmaſti.Et qm̃ ſic ẽ o dñe deus. Quid ẽ hõ,ꝙ memor es eiꝰ cõuertẽdo eũ ad te,atq; ad æternam btitudinẽ ꝑducẽdo,aut filius hois,qm̃ viſitas eũ,nõ ſolũ ꝑ grãm in via,ſed etiam ꝑ gloriam in patria. Minuiſti eũ paulo minus ab angelis,qa licet in naturalibus ſit inferior angelis,tñ in ſupnaturalibus ſimilis ẽ. Promittit eñ & dat hoibus ſimilis btitudo cũ angelis,ſicut ait ſaluator,ꝗd eſt ſicut angeli dei. Gloria & honore.i.iucũditate & excellẽtia ſublimaſti eũ,dando ei felicitatẽ angelicam,& cõſtituiſti eũ ſup opa manuũ tuaꝝ. Nõ Oia ſubieciſti ſub pedibus eius. Iſtud potiſſime referẽdũ eſt ad Chrm̃ hoẽm,qm̃ ipe eſt ſup omB nes angelicas hierarchias exaltatus,omneſque angeli ipſi ad nutum miniſtrant. Cætera vero quæ reſtant,in præcedenti expoſitione ſatis videntur expoſita. Eph.6 Math.22. Marci.12.

❡COMMENTARIVS IN PSALMVM IX.

EXpoſitio Tituli.

TItulus pſalmi iſtius eſt: In finem pro occultis filij: Pſalmus Dauid, id eſt, pſalmus iſte dirigens nos in Chriſtum, factus & ſcriptus eſt à Dauid pro occultis filij, id eſt, de duplici Chriſti iudicio,nobis occulto,quia incomprehenſibilia ſunt iudicia eius. Primũ eſt iudiciũ diſcretionis,quomodo quidã vocantur per miam,alij vero relinquuntur per iuſtitiã. Secũdum autem eſt iudicium diſcuſſionis & retributiõis,quod fiet in fine ſeculi,quod licet aperte ac viſibiliter fiet,tñ dies & hora eius occultæ ſunt. Loquitur ergo propheta in iſto pſalmo in perſona eccleſiæ,ſeu cuiuſlibet fidelis de duplici Chriſti iudicio, & de iudiciaria poteſtate ipſius,de multis quoq; beneficijs ſibi collatis,& de malitia ac damnatione Antichriſti. Ait igitur. Roma.11. Math.25.

❡Expoſitio pſalmi iuxta ſenſum literalem.

1 COnfitebor tibi dñe in toto corde meo].i.laudabo te integro ac ſyncero affectu,tanq̃ totaliter tibi adhærens,& à rebus vanis oĩno me abſtrahẽs. vel in toto corde meo.i. ratione & voluntate,ita quod laudis meæ confeſſio ex ſapiẽtia & charitate procedet Ille qppe in toto corde cõfitetur & laudat dñm,cuius cor non eſt ex aliqua parte rebus caducis inhærens,neq; ad inutilia inclinatũ,ſed in deo totaliter recollectum [narrabo].i. alijs ad laudem tuam intimabo[omnia mirabilia tua] Videtur hoc eſſe cõtrarium ei,quod in C Ecclo dr: Multa ſunt abſcondita maiora his. Pauca eñ(inqt) vidimus operum eius. Et in Iob Ecce hæc ex parte dicta ſunt viaꝝ eius, & cũ vix paruam ſcintillam ſermonũ eius audierimus quis poterit tonitruum magnitudinis illius intueri? Sed & in euangelio Iohãnis ait ſcriptura: Multa alia fecit Ieſus q̃ non ſunt ſcripta,q̃ ſi ſcribant per ſingula,nec ipm̃ arbitror mũdũ poſſe capere eos q ſcribendi ſunt libros. Deniq; quis hominũ nouit vniuerſa mirabilia,q̃ deus omnipotens & immenſus indeſinenter facit in cœlo & in terra atq; in abyſſis? Eſt igitur ſenſus,narrabo omnia mirabilia tua.i.omnia magnalia tua in lege tua conſcripta,vel mihi à te reuelata & hoc in Ecclo habetur: Nonne dñs fecit ſanctos ſuos enarrare omnia mirabilia ſua q̃ confir- Eccle.43. Iob.26. Iohan.21.

2 mauit dominus oĩpotens ſtabilis in gloria ſua? ❡[Lætabor]mentali lætitia[& exultabo]exteriori gaudio ex interiori lætitia procedente[in te]o domine non in carnalibus & vilibus rebꝰ [pſallam].i.bene operando laudem dicã[nomini tuo].i.tibi ipſi o[altiſſime]cui nullꝰ eſt ſimilis,vel altiſſime aduerbialiter.i.excellentiſſimo modo videlicet exhibendo tibi latriæ cultũ ſeu adorationem tibi ſoli cõpetentẽ. Attende ergo qui verba hæc legis,vt ſcdm̃ hunc modũ ad deum te habeas confitendo ei non vago & ſordido aĩo alibi q̃ in deo delectante. Eccl.42

3 ❡[In conuertendo inimicum meum retrorſum].i.qñ o domine cõuerteris inimicũ meum.ſ. quemlibet aduerſantem ſaluti meæ retrorſum,expugnando eum,&dando mihi virtutẽ vt ei reſiſtam,tũc [infirmabuntur].i.debilitabuntur[& peribunt].i.deficient[à facie tua].i.à præſentia gratiæ tuæ,ꝑ q̃ eis reſiſtam & ꝓualebo. Primo ait inimicum indeterminate ponens ſingulare pro plurali,deinde adiungit,infirmabũtur,vbi pluraliter exprimit quod ante ſingulariter nominauit. Mo-

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITT. EM.

raliter poteſt quilibet tentatus à dæmone carne vel mundo hunc verſum ad deum clamare,tã D
quam dicat:Ego quidem propria virtute reſiſtere nequeo aduerſarijs iſtis,ſed o dñe in conuer
Roman.8 tendo te inimicos meos retrorſum deficient. Nã ſi deus pro nobis quis contra nos? Poteſt q̃q;
hic verſus ſpecialiter eſſe verbum eccleſię ad Chr̃m, vt ſit ſenſus: In conuertendo inimicũ meũ
retrorſum.i.dum per meritum tuæ paſſionis ſuperaueris dæmonẽ,tunc infirmabũtur.i. infir
mati ſunt omnes aduerſarij mei. Vel quando in finali iudicio condemnaueris eum,tũc ꝑibũt
omnino à facie tua,quia ibunt in ignem æternum. ❡[Quoniam feciſti iudiciũ meum].i.diſcre
uiſti per tuam iuſtitiam inter me & inter aduerſarios meos, me ap̄pbando,& illos rep̄bando, 4
hoc nanq; iudicium deus quotidie facit[& cauſam meam]feciſti iudicando pro me,& rationẽ
pro qua iudicor commendando,hoc deus ſemper facit occulte, quia ſemper boni ſibi placent
& mali diſplicent. Fecit etiam hoc per prophetas atque apoſtolos, & quotidie facit hoc per mi
niſtros eccleſiæ ſeu prælatos,quorum eſt bonos laudare & impios reprobare. Vel ſic: Quoni
Matth. 27 am feciſti iudicium meum.i.ſuſtinuiſti iudicium mortis quod ego promerui,quando à Pilato
Marci 15. Luc. 23 iuſſus es crucifigi,& hoc pro peccatis meis perpeſſ⁹ es,propter quod additur,& cauſam meam
Ioh. 19. feciſti.i.pœnam pertuliſti pro culpis meis,propter quas ego mortem promerui. Et tunc hoc
verbum(feciſti)ſumitur quaſi paſſiue. Poteſt quoque intelligi de iudicio extremæ diſcuſſionis
ac remunerationis,vt ſit ſenſus: Quoniam feciſti.i. facies, iudicium meum in die nouiſſimo,
quando ſeparabis eccleſiam electorum à corpore impiorum loco & præmio. Et tunc etiam fa
cies cauſam meam approbãdo iuſtitiam meam [ſediſti ſuper thronum qui iudicas iuſtitiam]
Deus incircumſcriptibilis & incorporeus ſpecialiter fertur ſedere ſuper thronum, id eſt, ſuper E
angelos de ordie thronorum,qui ſunt infimi in prima hierarchia cœleſti,quia per eos iudicia
ſua diſcernit. & ipſi familiariter apti ſunt ad recipiendum deum in ſe. Vnde in ipſis habitare,
eiſque præſidere,& ſuper eos ſedere dicitur. Sic igitur ait,ſediſti,imo & ſemper ſedes ſup thro
num,id eſt,ſuper quemlibet angelum de ordine illo. Poteſt quoque per thronum iudiciaria
Chriſti poteſtas intelligi,vt ſit ſenſus: Sediſti o Chriſte ſuper thronũ,id eſt,quieſcis & demora
Actu. 10. ris in poteſtate iudicandi,quia omnium conſtitutus es iudex, & cum trãquillitate iudicas. Sic
enim dicere ſolemus de aliquo: Ille ſedit ibi tribus annis,id eſt,fuit, atque moratus eſt ibi tan
to tempore: qui iudicas iuſtitiam,id eſt,diſtricte eam examinas, an ſit vera & pura iuſtitia, &
ſi quid iniuſtitiæ ei inhæſerit,hoc punies. Vnde propter diſtrictum iſtũ iudicium Petrus in ſua
1.Petr.4. Canonica dicit:Si iuſtus vix ſaluabitur,peccator & impius vbi apparebunt? Vel iudicas iuſti
tiam ab iniuſtitia eam diſcernendo,ac iuſte remunerando. ❡[Increpaſti gentes]per prophe
tas,per teipſum,& per ſanctos apoſtolos,arguendo peccata eorum[& perijt impius]id eſt,pec 5
cator ad emendationem conuerſus eſt,& ita perijt,non per corruptionem naturæ,ſed per ex
Pro. 12 pulſionem culpæ, quemadmodum in Prouerbijs ſcriptum eſt: Vert impios,& non erunt.
Iohan. 12. Vel,perijt impius,id eſt, diabolus,ex cordibus pœnitentium eſt eiectus, vt ſaluator ait: Nunc
iudicium eſt mundi,nunc princeps huius mundi eijcietur foras, [nomen eorum,] id eſt, gen
tium increpatarum, & ad Chriſtum finaliter conuerſarum, [deleſti inæternum & in ſecu
lum ſeculi,] quia qui olim dicebantur, & erant idololatræ infideles filij dæmonum, poſt F
conuerſionem ad Chriſtum facti & dicti ſunt Chriſtiani, id eſt, filij dei. Vel ſic: Increpa
ſti gentes,id eſt,obſtinatos & rebelles iuſte damnaſti. Increpatio enim quandoque in malum
Zach. 3 accipitur,iuxta illud Zachariæ: Increpet dominus in te ſatan,& perijt impius,id eſt,ab eſſe ſpi
rituali & ab exiſtentia gratiæ prorſus defecit, & cecidit, & ideo domine nomen eorum deleſti
inæternum, vnde, niſi à libro vitæ & à numero eorum qui miſericordiam conſequuntur?
❡[Inimici defecerunt frameæ in finem.] Per frameam, quæ eſt gladius ex vtraque par 6
te acutus,intelligitur multiformis verſutia dæmonum, quibus homines tentant & ſuperant.
frameæ ergo, id eſt, deceptiones & laquei inimici, id eſt, dæmonis, defecerunt in finem, id
eſt, æternaliter perierunt, quantum ad electos, per precium ſanguinis & meritum mortis
Chriſti, [& ciuitates,] id eſt, corda & corpora impiorum, in quibus olim regnabat & ha
bitauit diabolus, quaſi in ciuitatibus à ſe poſſeſſis, deſtruxiſti, obſtinatos perdendo, & pœ
nitentes ſaluando, ſicque obſtinatos, [deſtruxiſti,] ab eſſe gratiæ, pœnitentes vero ab
eſſe culpæ. ❡[Perijt memoria eorum cum ſonitu]id eſt,maligni,& à gratia dei deſtituti,traditi 7
Luc. 13 ſunt obliuioni apud deum,ſecundum quod dicit:Neſcio vos vnde ſitis, non enim cognoſcunt
per approbationem,nec vnquam acquirunt diuinę pietatis reſpectum,cum ſonitu.i. velociter
& quaſi repente obliuioni traduntur. Quia quacunq; hora peccat homo mortaliter, meretur
Eze. 18 à deo relinqui, & ſi in peccato mortali decedit, ſubito ſempiternæ obliuioni donatur, omni
umque iuſtitiarum quas fecit,obliuiſcitur dominus[& dñs inæternum permanet]Ipſe tñ eſt
inuaria-

8
A inuariabilis & æternus. ¶ Parauit in iudicio thronũ ſuum].i.Chriſtus omnium iudex ac do
minus ordinauit iudiciariam ſuam poteſtatem ad iudicandum, vt nihil omnino indiſcuſſum
vel impræmiatum relinquat.[& ipſe iudicabit orbem terræ].i.habitantes in terra[in æquita-
te].i.dando ſingulis ſecundum opera ſua[& populos in iuſtitia] exponit quid dixit orbem ter
ræ.Iudicabit ergo dñs populos in iuſtitia.Non eñ eſt perſonarũ acceptor deus, ſed in omni gẽ- Act.10.
9 te qui timet deum & operatur iuſtitiã,acceptus eſt illi. ¶ Et factus eſt dñs refugium pauperi]i.
Chriſtus q in morte ſingulorũ & in extremo iudicio eſt iuſtus atq; terribilis iudex,nũc interim
factus eſt refugium nr̃m.i.aduocatus noſter,quemadmodũ Iohannes in ſua Canonica teſtatur
Aduocatum inquit habemus ad patrem IeſumChriſtum iuſtum , & ipſe eſt propitiatio pro 1.Ioh 2
peccatis noſtris.Ipſe quippe oſtendit patri iſtus & vulnera,imo naturam noſtram quã pro no
bis aſſumpſit,ſicq; interpellat pro nobis tanquam pro fratribus ſuis.vt dicit Haymo . Vel dñs
.i.deus trinus & ſimplex,factus eſt refugium pauperi.quia ſemper paratus eſt exaudire oran-
tes, & auxiliari recurrentibus ad ipſum cum plena fiducia,factus eſt refugium pauperi .i.con-
trito & humili, ſicut Iſaias ait: Ad quem reſpiciam,niſi ad pauperculum & contritum ſpiritu, Iſaiæ. lvi.
& trementem ſermões meos?Pauper eſt,qui non confidit in proprijs viribus,nec gloriatur in
ſemetipſo de proprijs meritis, neq; in terrenis diuitijs inordinate afficitur,ſed hñs victum &q 1.Timo.6
bus tegatur,his contentatur. Qñ aũt dñs factus eſt refugium pauperi,ſubdit: [adiutor in op
portunitatibus,in tribulatione] Dñs eñ factus eſt adiutor in opportunitatibus conferẽdo gra
B tiam,& ea quæ ad ſalutem neceſſaria ſunt,conſeruando videlicet hominem ne extollat in pro
ſperis, ſed gratias referat , & factus eſt dominus adiutor in tribulatione , dando patientiam
in aduerſis,& liberãdo à malis. Indigemus eñ adiutorio dñi in proſperis et aduerſis,quatenus
vbiq; regia via tendamus,ſecundum qd ſcriptũ eſt: In die bonorũ ne immemor ſis malorum, Eccle.11
10 & in die malorũ ne immemor ſis bonorũ. ¶ Et]qm̃ ſic eſt,iccirco o dñe[ſperent in te qui nouerũt
nomen tuũ].i.qui ex interna inſpiratione,aut ſcripturarũ eruditione,aut propria cõſideratio-
ne cognoſcunt,q̃ bonus,dulcis.fidelis ac pius ſit dñs, prout Ieremias in Threnis teſtatur: Bo- Threno.3
nus eſt dñs ſperantibus in ſe,animæ quærenti illũ.[qm̃ non dereliquiſti quærentes te dñe.] ſi tñ
perſeueranter ac fideliter pulſent,nec fatigentur quærendo,dicentes cũ ſancto Iob:Etiam ſi oc Iob.13.
ciderit me,in ipſo ſperabo.Longanimiter ergo & cum certiſſima fide expectandus eſt dñs, ſe
cundum q Iſaias hortatur:Deus iudicij dñs,beati omnes q expectant eũ. Quoniam ergo tã bo Iſaiæ.30
11 nus eſt dñs,propterea ¶ Pſallite]bene viuendo,et gratias ſemper agendo[dño qui habitat in
Sion].i.in ſanctis et contemplatiuis ſpiritibus,tam triumphantis quàm militantis eccleſię. Et
o Sion.i.ſpirituales viri,qui nunc per fidem non per ſpem ambulatis[annunciate inter gẽtes]
.i.alijs prædicate[ſtudia eius].i.virtuoſa opera atq; beneficia dei humano gñi præſtita.Poteſt
quoq; iſtud ſpecialiter referri ad apoſt.& primos euangelij prædicatores, vt ſit ſenſus:annun-
ciate inter gẽtiles ſtudia eius.i.prædicate euangelicã legem gentibus,& ne timeatis hoc facere,
qa non fruſtra facietis hoc,ſed erit merces operi veſtro,& ideo additur: ¶ Qm̃ requirens ſan-
12 guinem eorũ recordatus eſt].i.ipſe dñs requirens ſanguinem annunciantium gentibus ſtudia
C ſua, recordatus eſt quantũ vel annunciatores ſtudiorũ ſuorũ laborauerint & fecerint p eo,quã
ta etiam ſuſtinuerint à perſecutoribus & tyrannis propter iuſtitiam,propter qd iſta recordan
do, requiret ſanguinem eorũ.i.perſecutionẽ ac mortẽ quã iniuſte ꝑpeſſi ſunt vindicabit, impios
affligendo[non eſt oblitus]dñs[clamorem pauperũ] .i.prædicationẽ,laudationẽ,orationẽ hu
milium,qa tpe ſuo reddet eis copioſam mercedem,quamuis interdũ videatur quaſi oblitus,qa
diu differt,& ſanctos ſuos tribulari permittit. Poſt hæc oſtendit quis ſit iſte clamor pauperũ,
q etiam eſſe poteſt oratio ſingulorum mundi vanitatem ſpernentium. ¶ Miſerere mei dñe,]
13 opem ferendo[vide humilitatem meam].i.conſidera oppreſſionem & pœnam quam patior,
[de inimicis meis].i.a perſecutoribus & tyrannis,& hoc oro,non vt illos in æternum conde-
mnes,ſed vt in me gratiam augeas,fortitudinem patientiamq; corrobores. [Qui exaltas me
14 de portis mortis.] id eſt , qui per paſſionem & ſanguinem Chriſti filij tui liberas me a morte
æterna ,vel a peccatis mortalibus,quę ſunt via ſpacioſa ac lata,per quam multi gradiuntur ad Matth.7
pœnam inferni,quæ eſt mors æterna . Et ideo o domine exaltas me de portis mortis , [vt an-
nunciem,] id eſt ,regratiando commemorem,alioſque docendo ac inflammando decantem
[omnes laudationes tuas]id eſt,ſermones ad laudem tuam pertinentes, [in portis filiæ Sion.]
id eſt,in fide, ſpe, & charitate , per quas itur ad regnum cœlorum tanquam per portas filiæ
Sion,id eſt,militantis eccleſiæ ,cuius mater eſt triumphãs eccleſia . Omnia enim quæ agimus,
in fide,ſpe,& charitate agere nos oportet,ſi meritoria eſſe debeant . Vel,in portis filiæ Sion,id
eſt,in ipſa militanti eccleſia,ſeu in conſpectu fidelium . Debemus namq; alios ad laudem dei
inducere prædicando,docendo,ſeu exemplariter conuerſando, ſecundũ q vniuſcuiuſq; voca-
tio exigit.

tio exigit.prout ait ſaluator:Sic luceat lux veſtra coram hominibus,vt vidcãt opera veſtra bo D
Matthæ.5 na,& glorificent patrem veſtrum qui in cœlis eſt. ❨[Exultabo In ſalutari tuo].i.in beatitudi 15
ne mihi promiſſa à te,in qua nunc gaudeo per ſpem,poſtmodum aũt gaudebo in ea per rẽ, vel
exultabo in ſalutari tuo.i.in ſaluatione mihi impenſa à te:vel, in ſalutari tuo.i.in Chriſto filio
tuo,qui(teſte Symeoue)eſt ſalutare tuum, qđ paraſti ante faciem oĩm populoꝝ. In hoc inquã
ſalutari exultabo,contemplando bñficia eius mihi collata , & expectando eius promiſſa mihi
repoſita atq; parata. [Infixæ ſunt gentes in interitu quem fecerunt.] Hoc eſt quod in ſepti-
mo pſalmo prædictum eſt:Incidit in foueam quam fecit. Gentes itaq; & impie cõuerſantes in
fixæ.i. demerſæ & captæ ſunt in interitu quẽ fecerunt.i.in morte quam ſanctis hoibus intule-
runt.Quia pro morte corporali ac temporali ſanctis illata, ipſi ſpiritalem atq; ꝑpetuã mortẽ
incurrerunt. Multi quoq; tyranni propter mortem ſanctis inflictam,etiã in præſenti vita mi-
ſerabiliter perierunt,ſicut in Chronicis inuenitur.[❨In laqueo iſto quẽ abſconderũt].i.in ma 16
lo quod alijs occulte parauerũt[comprehenſus eſt pes eorum].i.iuſte punitus eſt affectus ipſo-
Heſter.7. rum,qa malum quod alijs parauerunt ipſi etiã in pñti paſſi ſunt. Vt Aman qui in patibulo, qđ
Mardochæo præparauit ſuſpẽſus eſt.Et ſi in pñti nõ fiat retributio talis,tñ procul dubio in fu-
turo terribilior fiet,& tunc in laqueo quem abſconderunt,cõprehendeſ pes eoꝝ,qm̃ dolus atq;
malitia ipſoꝝ redundabit in caput eoꝝ.præſertim in die iudicij.propter q̃d ſubdiſ ❨Cogno 17
Lucæ.1 ſcetur dñs iudicia faciens.]In futuro em̃ iudicio videbit oĩs caro ſalutare dei noſtri,& tũc Chrs
manifeſte apparebit,omnibusq; patebit,ꝙ ipſe ſit iudicia faciens,ſeu oĩa iuſte iudicans[in opi
Apocal.3 bus manuũ ſuaꝝ cõprehenſus eſt peccator]opa em̃ illoꝝ ſequũtur eos.Et ergo quẽ dñs in pec E
catis deceſſiſſe inuenerit,hunc in iniquitate ſua cõprehendit ac damnat. ❨Conuertanſ pctõ- 18
res in infernũ].i.in die iudicij in infernũ retrudentur oẽs obſtinati in malo,illi vz de qb9 ſub-
iungit[oẽs gentes quæ obliuiſcunſ deũ.].i.quæ deũ à ſua memoria expellunt,nõ contẽplãdo,
Pſal.111 nec diligendo ipſum,ſed contẽnendo aut nõ curãdo mandata ipſius. ❨[Qm̃ nõ in finẽ obliuio 19
erit pauperis].i.fidelis & humilis homo,q̃uis ad tps videaſ derelictus à deo, tñ finaliter in me-
moria æterna erit iuſtus.qa in die iudicij ſaluabiſ in æternum. [patientia paupeꝝ non peribit
in finem].i.nõ carebit debito præmio,ſed æterna felicitate ditabiſ. In ſequentibus eccleſia loq
tur Chriſto de Antichriſti deiectiõe.[Exurge dñe.] o Chriſte iudex tempore Antichriſti [exur 20
Marci,13. ge]fidelibus auxiliando atq; ad iudicium properando,qa tanta erit perſecutio eius, vt niſi bre
uiati fuerint dies illi,non fieret ſalua omnis caro.[non confortetur homo]i.nõ ꝑualeat contra
eccleſiam Antichriſtus, q erit peſſimus homo,& adeo quidem,vt eius malitiam ferre non pote
rit humana conditio.[iudicentur gentes in conſpectu tuo.] .i.oẽs Antichriſti ſatellites ac fau-
tores ei finaliter adhærentes iudicentur iudicio reprobationis à te in extremo iudicio. Interim
quoq; ſeu añ finale iudiciũ quod ſtatim ſequetur poſt Antichriſti perſecutionem, prout in euã
gelio patet.[Cõſtitue legiſlatorem,].i. Antichriſtũq; legem blaſphemijs Chriſti plenã adducet 21
[ſuper eos].i.ſuper gentes iniuſtas ab eo fallendas.Aduertendum eſt autem ꝙ malum pœnæ
Amos 3 eſt effectiue à deo,ſicut per Amos prophetam dicitur: Si erit malum in ciuitate, quod dñs non
fecit. Malum vero culpæ eſt à deo permiſſiue & indirecte,quia non impedit ipſum,quemad- F
Exodi. 10 modum dñs dicitur induraſſe cor Pharaonis,& obfirmaſſe cor Seon regis Amorræorum , &
11.& 14. Og regis Baſan. Sic quoq; dicitur dñs conſtituere Antichriſtum ſuper gentes, quia permittit
Deuter. 4. Nume 21. hoc fieri propſ pctã eoꝝ. Vnde de Antichriſto loqns Apoſt. Tunc(inqt)reuelabiſ ille iniquus,cu
2 Theſſa.2 ius aduentus erit ſcđm operationẽ Satanæ in omni virtute, & ſignis & prodigijs mendacib9,
& in omni ſeductione iniqtatis his qui pereunt, eo ꝙ charitatẽ veritatis non receperunt, vt
ſalui fierent,& ideo mittet illis deus operationem erroris vt credant mendacio.[ſciant].i. per
experientiam pœnæ cognoſcant[gentes] Antichriſto credentes[qm̃ hoies ſunt] vanitate ſedu
cti,non filij dei ſicut putabant:nam æſtimabant Antichriſtum eſſe verum Chriſtum,& ſe per
fidẽ eius fieri filios dei.Sed o domine iuſte iudica eos.vt ſe erraſſe vel in pœnis inferni cogno-
ſcant,qui in pñti vita vero Chriſto adhærere noluerunt. [Vt quid domine receſſiſti longe,]
Hoc dicit ad Chriſtum eccleſia ad deſignandum ſæuiſſimam rabiem perſecutionis Antichri- 22
ſti.Tanta equidem erit perſecutionis illius ſeueritas, vt videatur deus quodammodo relinque
re ſuos.Quanta enim erit perſecutio illa dum pius martyr corpus ſuũ pœnis exponet, & im-
pius perſecutor añ oculos patientis miracula faciet,imo eccleſia tunc creditur non eſſe factu-
ra miracula,niſi forte Helias & Enoch,vel alij pauci. Mirando ergo dicit eccleſia: Vt quid dñe
receſſiſti longe.i.ita te habebis ac ſi longe abeſſes. [deſpicis] .i. ꝑ modũ deſpitientis te habebis
[in opportunitatibus] i.in neceſſitatibus Chriſtianorum[in tribulatione].i.quã ipſi in perſe
cutione illa amariſſima ſuſtinebunt:quia em̃ permittes eos tradi manibus impioꝝ, atq; tam
grauiter tribulari,vt nunq̃ fuerit, nec ſit,neq; futura ſit tribulatio tanta,& ob id apparebit,ac

ſi omnino

23 ſi omnino deſpiceres oſones fidrlium. ¶[Dum ſuperbit impius].i. Antichriſtus, qui ſe filium
A dei vocabit & teſte Apo. Extollitur ſuper omne q̃d dr̃ deus, aut q̃d colitur, ita vt in templo dn̄i
ſedeat, oſtendens ſe tanq̃ ſit deus, dū (inqam) ita ſuperbiet homo pc̄ti, filius perditionis [incen-
ditur pauper] .i. tunc varijs pœnis occidetur populus Chriſtianus, q tunc multum pauper con
temptusq; erit. Solet aũt ſcriptura per ignem omne gn̄s pœnarũ ſignificare. Ad literam etiam
accipi poteſt, qm̃ Antichriſtus multos Chriſtianorũ igne cõburet, [cõprehenduntur in cõſilijs
qbus cog tant].i. Antichriſtus & eius miniſtri cõprehendent & capient ſeu cruciabunt à Chri
ſto in conſilijs qbus cogitant, qa q̃d ipſi cogitabũt facere Chriſtianis, hoc Chr̃s faciet eis, qm̃ at 2.The.2
teſtante diuo Apoſt. Ieſus interficiet Antichriſtũ ſpiritu oris ſui, q̃d Iſaias q̃q; p̄dixit: Spũ inqt Iſaiæ.11
labiorũ ſuorũ interficiet impium.i. Antichriſtũ. Deĩn ponitur cauſa confirmans Antichriſtum
24 in ſuo errore: ¶[Qm̃ laudat peccator in deſiderijs aiæ ſuæ].i. Antichriſtus q eſt caput malorũ,
à ſuis laudabitur in oĩ ſuo affectu & ope. Deſideriũ em̃ ipſius eſt vt fidem Chriſti Ieſu oĩno euel
lat, q̃tenus ipſe Chriſtus eſſe credatur, in hoc aũt deſiderio à ſuis laudabitur [& iniquus].i. An-
25 tichriſtus impietatis magiſter [bn̄dicitur].i. à ſuis cultoribus tanq̃ deus bn̄diretur. ¶[Exarrrba
uit].i. vehementer offendet [dn̄m] Ieſum [pc̄tõr].i. Antirhriſtus [ſecundũ multitudinē irę ſuę]
.i. ſecundũ exigentiam multorũ pc̄tõrũ ſuorũ, quibus iram dei merebitur [non quæret] pœnitē
26 tiam, ſ. qm̃ obſtinatus erit in malo. ¶[Non eſt deus in conſpectu eius].i. Antichriſtus nõ cõſi-
derabit vindictam ſibi a deo paratam & imminentē, neq; timebit deum, ſed quemadmodum
B Daniel prophetauit: Aduerſus oẽm deum, & aduerſus deum deorũ loqtur. [inqnatæ ſunt viæ Dan.7.
illius].i. vitioſæ ſunt operationes Antichr̃i [in oĩ tp̄e].i. a primo inſtanti q̃ cœperit vti ratione
imo tota vita eius erit pc̄m̃. Diabolus em̃ Lucifer deſcendet in eum in vtero matris, & dirigrt
27 eum in oĩbus. ¶[Auferũtur iudicia tua a facie eius] qa intm̃ excęcabit eum ſupbia ſua, vt nõ pu
tet ſe iudicandũ a deo, & forte ex admirabili cęcitate putabit ſe eſſe verũ Chriſtum, eo q̃ videat
ſibi omnia ad nutum ſuccedere, nec deũ ſe de ipſo in aliquo vindicare. Non tñ excuſabit de pec-
cato, qa nõ erit poſſeſſus à dæmone, quẽadmodũ arreptitij & amentes: ſed erit cõpos rõnis, &
ſi voluerit aduertere, ſciet ſe errare. Auferent ergo iudicia diuina à facie eius.i. a conſideratione
ſui intellectus [oĩm inimicorũ ſuorũ dn̄abit].i. oĩm ſibi nolentiũ obedire dn̄abitur, quia occidet
eos, vel fugient & abſcondent ſe ab eo. Vñ apud Danielem legimus: Aſpiciebã & ecce cornu il- Dane.7
28 lud faciebat bellum aduerſus ſc̄tõs & p̄ualebat eis. ¶[Dixit enĩ in corde ſuo] .i. cogitauit illud
q̃d ſeqtur [nõ mouebor a gn̄atione in gn̄ationẽ].i. nõ deijciar a poteſtate iſta, & regno & glo
ria a gn̄atione in gn̄ationē.i. vllo tp̄e, vel aliqua duratione qua gn̄ationes ſibijnuicē ſuccedere
poſſunt, quia putabit regni ſui non eſſe finem venturũ q̃diu ipſe fuerit. Qm̃ em̃ iudicia dei auſe
rentur ab oculis eius, conſequens eſt vt non æſtimet ſe ab aliquo ſuperandũ, ſed quaſi p̄petuo
duraturũ. [ſine malo] hoc profertur ad pronomen, ego, ſubintellectum, vt ſit ſenſus. Ego ſine
29 malo. i. ego viuens & regnans ſine oĩ impedimento & pœna, nõ mouebor, &c. ¶[Cuius male
dictione os plenũ eſt].i. blaſphemijs contra Chriſtũ [& amaritudine] .i. cõminatione auſterã,
qm̃ ſibi nõ obedientibus cõminabitur mortē [& dolo] nã multos blandimentis decipiet vel do
C lo.i. ſubdola ac fallaci allegatione & expoſitione ſacrę ſcripturæ. Allegabit enim ſcripturam ve
teris teſtamenti pro ſe, ſicq; eam exponet, vt videatur quaſi impleri in eo, ac per hoc Chriſtus
eſſe putetur, imo per hoc a multis Chriſtus eſſe putabitur. [ſub lingua eius labor & dolor.] qa
mente tractabit & ore loquetur quomodo ſanctis hominibus inferat laborem ſeruilem & do-
30 lorem mortiferũ, non ſolum per ſe, ſed & per ſuos fautores. Vnde ſubiungitur: ¶[Sedet in inſi-
dijs].i. ſedet inſidians, modos nocendi occulte excogitans more latronũ [cum diuitibus,].i. cũ
ſuis miniſtris, quos diuites faciet, quatenus plures ſibi alliciat [in occultis] .i. ſecretis modis fal-
lendi. Nam magnam apparentiam habebunt ea per quæ mundum decipiet, eritq; tunc valde
difficile inter verum & falſum, & inter bonum & malũ diſcernere. Decipiet enim mundũ va-
rijs modis, videlicet per miraculorũ operationem, per ſcripturarũ allegationem, per ſanctita-
tis ſimulationem, per ſuorũ falſam felicitatem, & per innumerabilem multitudinem adhæren-
tium ſibi. Sedet aũt prædicto modo in inſidijs [vt interficiat innocentem].i. populum Chriſti
31 anum pium & charitatiuum. [¶[Oculi eius] tam cordis q̃ corporis [in pauperem.].i. in fidelē
Chriſtianum [reſpiciunt] quatenus vel attrahẽdo ſeducat: vel reſiſtentem ſibi occidat [inſidia-
tur in abſcondito].i. occulte machinatur inſidias [quaſi leo in ſpelunca ſua.] Leo quippe in ſpe
lunca ſua animalibus manſuetis inſidians eſt ſæuus, & fortis, ſic Antichriſtus pijs hominibus
32 erit ſæuerus & præualens. ¶[Inſidiatur vt capiat pauperem,] ſcilicet vt comprehendat Chri-
ſtianum, non in ſe, ſed in domino confidentem, & inſidiatur [rapere pauperem dum attrahit
eum] Hoc dupliciter exponi poteſt. primo ſic: Inſidiatur rapere pauperem .i. vt interficiat eũ
ſpiritualiter, auferẽdo ei fidē & gratiã Chr̃i, dũ attrahit eũ.i. dũ inducit & allicit eum ad legem
ſuam,

ſuam,ſecundo ſic t Inſidiatur rapere pauperẽ, q̃tenus interficiat eũ corporaliter dũ attrahit eũ D
ad tormenta. ❡ In iſq̃o ſuo].i. in deceptionibus,& fraudulentijs ſuis[humiliabit eũ] .i. oppri- 33
met & affliget pauperẽ & fidelem. Nam pſecutio Antichri non ſolum erit violẽta ſicut eſt pſe-
cutio tyrannoꝝ,nec ſolum fraudulenta vt hæreticoꝝ,ſed erit ſimul violenta propter ſecularẽ
potentiam,& fraudulenta propter vitæ apparentẽ ſanctitatẽ,& ſignoꝝ operationẽ. Vnde de
Apo.13 Antichriſto ſcriptum eſt:Habebat cornua duo ſimilia agni.i.mendacia ſigna & vitã ſimulatã.
[inclinabit ſe & cadet cũ dñatus fuerit pauperꝝ].i.Antichrũs poſtq̃ hæc oĩa fecerit, tunc neceſſi-
tate compulſus inclinabit ſe.i. humiliabit ſe nõ p veram humilitatem ,ſed coacte deponet ani-
2.Mach.9. mi ſui tumorẽ, quemadmodũ figura eius Antiochus,q cũ grauiſſimo laboraret dolore, nõ ex
vera pœnia,ſed ex pœnaꝝ experientia dixit:Iuſtũ eſt ſubditũ eſſe deo,& mortalẽ nõ paria deo
ſentire:& cadet.i.occidet a Chro cũ dñatus fuerit pauperꝝ,ſ. Chriſtianoꝝ. Dñabitur aũt paupe-
rum ſeu militanti eccleſię pſequendo opprimẽdoq; eam tribus annis cũ medio, put in Daniele
Dan.12 pphetatũ agnoſcimus: Tradent inqt ſcti in manus eius vſq; ad tps,& tpa,& dimidiũ tpis. He-
bręi eñ p tpa intelligunt annũ,p tpa duos annos,et mediũ tpis mediũ annũ,et hoc eſt q̃d de An-
Apo.11. tichriſto et ſuis fautoribus dr: Ciuitatẽ ſanctam calcabunt menſibus 42 .i. militantẽ eccleſiam
Apo.13. opprimẽt tribus annis cum medio. Nam menſes 42. tres annos cum medio faciunt. Vñ rur-
ſus in Apocal.dr: Datum eſt illi os loquens magna & blaſphemias ,et data eſt illi poteſtas face-
re menſes 42. Hoc igitur tpe euoluto ceſſabit perſecutio Antichriſti:itaq ſicut grauiſſima erit,ita
Mat.24 breuiſſima fiet. Nam ſaluatore teſtante, propter electos breuiabuntur dies illi. Deinde ſubiun- E
gitur cauſa caſus & mortis Antichriſti. ❡ Dixit eñ in corde ſuo oblitus eſt deus] .i. non atten- 34
dit opera mea vt iudicet ea[auertit faciem ſuam].i.conſiderationẽ[ne videat in finẽ].i. ne vnq̃
condemnet me. Iſtud Antichriſtus in corde ſuo dicet, vel quia propter excæcationem ſuæ mẽ-
tis ita putabit, vel quia ita viuet ac ſi deum æſtimaret non eſſe iudicem hominũ:ſed non eſt pu-
tandum ꝙ aperte dicet hæc verba, imo dicet deum omnia iudicaturꝝ, etiam ſe eſſe filium dei,
ac iudicẽ vniuerſoꝝ:ſed an hoc dicet ex animi ſententia, ita eſſe putans, vel vt alios ſub ſpecie
boni defraudet, nõ eſt adeo certum. ❡[Exurge dñe deus] Hæc eſt vox eccleſiæ quæ orat p An- 35
tichriſti finali deiectione, fideliumq; plena liberatione. Exurge dñe deus, qui diu differendo &
non exaudiendo quaſi dormiens videbaris,ſed nunc exurge auxiliando & per modum ſtantis
te habendo[& exaltet manus tua].i.manifeſtetur potẽtia tua, occidendo atq; damnando An-
tichriſtum[ne obliuiſcaris pauperꝝ] .i. ne diutius ſubtrahas protectionem & opem miſericor-
diæ tuæ à pplo tuo. ❡[Propter q̃d].i.q̃ fructu ſeu vtilitate [irritauit].i.offendit[impius]ſ.An- 36
tichriſtus[deũ,dixit eñ in corde ſuo:Non requiret] .i. deus nõ exiget rationem de actibus meis,
nec vlciſcetur ſanguinẽ Chriſtianoꝝ q̃s occido. Inſuper conuertit ſe eccleſia ad deũ. ❡[Vides] 37
.i. falſum eſt, ꝙ Antichriſtus dicit te auertiſſe faciem tuam ne videas in finem, imo tu vides:nã
Heb.4 oculis tuis oĩa nuda ſunt & aperta, & hoc patet ex eo[qm̃ tu laborem & dolorẽ conſideras].i.
tu diligenter attendis laborẽ & dolorem q̃s ſancti tui ab Antichriſto & ſuis pperſi ſunt[vt tra-
das eos in manus tuas].i. vt acceptes & gratos habeas laborem & dolorẽ ſanctoꝝ, retribuẽdo
eis æternam quietẽ perpetuamq; lætitiam. Vel, vt tradas eos, vz Antichriſtũ & ſuos in manus F
tuas.i. in poteſtatem iuſtitiæ tuæ, quatenus æternaliter eos condẽnes. ❡[Tibi] o dñe [dereli- 38
ctus eſt pauper].i.populus Chriſtianus, quia non eſt alius qui pugnet pro eo, niſi tu dñe deus,
præſertim tpe Antichriſti[orphano].i.populo deſolato,q præter te nullum habet conſolatorẽ
& eſt quaſi non hñs patrem auxiliantẽ, aut matrem conſolantem, quẽadmodũ erit plebs Chri-
ſtiana tpe Antichriſti[tu eris adiutor]q̃a redimes eos , nec derelinques electos tuos finaliter.
❡[Contere] .i. ad nihilum redige[brachium peccatoris & maligni] .i. poteſtatem Antichriſti, 39
Dan.7. q ſecundum Danielis vaticinium, tam diu conteret ſanctos altiſſimi, donec conteratur,[quæ-
retur peccatum illius, & non inuenietur.].i. oĩs voluptas & gloria atq; malitia Antichriſti ſic
deſtruetur quaſi nunq̃ fuiſſet:vel ſic, quæretur pctm̃ illius & non inuenietur, quia poſt mortẽ
Antichriſti, quidam de ſuis obſtinatis miniſtris pſiſtent in ſua malitia, & quærent pctm̃ prin-
cipis ſui occiſi, deſiderãtes delitiari & puaricari quemadmodũ ille fecit, ſed pctm̃ illius nõ inue-
Lucæ.21 nietur ab illis. Nã cũ dixerint pax & ſecuritas, tũc Chro teſtante ſuperueniet eis repentinus Inte-
1.Theſſ.5. ritus. ❡[Dñs].i. Ieſus Nazarenus qui eſt verus Chriſtus & oĩm creator ac dñs[regnabit in ęter- 40
Lucæ.1 num & in ſeculum ſeculi] qm̃ regni eius non erit finis, nec etiam fides catholica, per quam re-
gnat in ſeculo iſto, vnq̃ mundo durante in toto deficiet, q̃uis tempore Antichriſti magis q̃ an-
te decreſcet.[peribitis gentes].i. impij qui Antichriſto adhæſiſtis, nec pœnituiſtis [de terra illi-
us.] id eſt, de regione viuorum, quia expellemini à regno cælorum , imo de terra iſta inferiori
& elemẽtari peribitis, quia retrudemini in infernum, & hoc ideo. ❡ Quoniã deſideriũ paupe- 41
rum].i. orationem fidelium[exaudiuit dominus, præparationem cordis eorum,].i. prompti-
dinem

A dintem, qua tibi in aduerſis fideliter adhæſerunt [audiuit] o domine [auris tua]. i. acceptauit
42 & remunerauit ſapientia tua. ¶ Iudicare pupillo & humili] .i. tale atq; tam iuſtum iudicium
profer, vt ab omnibus iudiceris, id eſt, iuſtus cognoſcaris & approberis pupillo & humili, id ē
ad ſalutem & gloriam pupilli ac humilis, ſicut inferius dicitur: Vt iuſtificeris in ſermonibus tu- Pſalm.50.
is & vincas cum iudicaris, videlicet vt iudicando ſalues pupillum & humilem. i. vnumquenq;
terrena iſta ſpernentem, & ſeipſum pro nihilo reputantem [vt non apponat vltra magnifica-
re ſe homo ſuper terram] .i. vt finem accipiat Antichriſti ſuperbia, neq; præſumat de cætero
velle alijs dominari.

¶ Expoſitio tropologica eiuſdem pſalmi.

DEniq; paſſus iſte qui ad literam de Antichriſto expoſitus eſt, moraliter poſſet exponi de
membris ipſius, videlicet de perſecutoribus eccleſiæ, alijsq; iniuſtis, qbus vel omnia, vel
multa iam prædicta conueniunt, vt illud: Dum ſuperbit impius ſuccenditur pauper. Et Quo-
niam laudatur peccator in deſiderijs animæ ſuæ, & alia pene omnia. Ea quoq; quæ expoſita
ſunt de eccleſia pro tempore Antichriſti, exponi poſſent de eccleſia, & quolibet iuſto pro
quolibet tempore magnæ perſecutionis, ſed propter prolixitatem vitandam, & quia
expoſitio moralis faciliter patet, & elici poteſt ex expoſitione inducta, idcirco eam omit-
to. Veruntamen videat ſibi quilibet qui ſe ad Chriſtum pertinere confidit, ne ſibi ali-
quo modo conueniāt quæ nunc de Antichriſto recenſita ſunt. Videat ſibi ne inueniatur ſuper-
bus, pauperumq; oppreſſor, aut irriſor ſimplicium, vel contemptor infirmorum. Non cupiat
laudari in deſiderijs vitioſis, neq; applaudentibus ac blandientibus ſibi in malo delectetur: ſed
B cogitet ſemper dei præſentiam, & iudicem Chriſtum penſet vbique conſiderantem omnia
opera ſua, ne ei conueniat quod de Antichriſto expoſitum eſt: Non eſt deus in conſpectu
eius, & auferuntur iudicia tua à facie eius. Non ſit maledicus, comminator, amarus, doloſus,
ſed taliter ſatagat domini Ieſu Chriſti veſtigia imitari, quatenus in die nouiſſimo merea-
tur ab Antichriſto ac eius infelici collegio ſeparari, atque cum Chriſto altiſſimo æternaliter in
cœleſtibus triumphare.

¶ Finis Pſalmi Noni.

COMMENTARIVS IN PSALMVM DECIMVM.

¶ Expoſitio Tituli.

DEnique titulus pſalmi iſtius eſt: In finem Pſalmus Dauid, id eſt pſalmus iſte dirigens nos
in Chriſtum ſeu deum, eſt ipſius Dauid, qui loquitur hic in perſona confidentis in do-
mino. Aduertendum autem, quod ſicut doctores catholici ſcripturas veteris teſtamenti, quæ
cōuenient applicantur cuilibet fideli, & etiam toti congregationi fidelium, exponunt ad lite-
ram de eccleſia & quolibet vero Chriſtiano. Ita Hebræorum doctores ſcripturas has exponūt
ad literam de ſynagoga, & quolibet vere Iudæo ſeu Iſraelita. Vnde quemadmodum noſtri do-
ctores exponunt Cantica Canticorum de Chriſto, & de eccleſia, ſic Iudæorum doctores expo-
C nunt ea de rege Meſſia & ſynagoga.
¶ Iſte itaque Pſalmus ſicut præcedens ad literam exponi poſſet de Dauid & ſynagoga, &
de hæreticis veteris legis, cuiuſmodi erant Sadducæi, & alij quidam, & ita exponeretur de ec-
cleſia & quolibet eius membro tropologice, & de Chriſto allegorice. Breuiter ergo tangendo
primam expoſitionem Dauid in perſona ſui, ac cuiuſlibet Iudæi ſeu ſynagogæ ſpiritualiter
intelligentis, ait.

¶ Expoſitio Pſalmi literalis.

1 IN domino confido] id eſt, ſpem ſalutis meæ in filio dei incarnando, in rege Meſſia futuro
conſtituo, quia per fidem eius ſaluari expecto, & quia ſic eſt [quomodo] o Iudæi (legem
carnaliter intelligentes) [dicitis animæ meæ: Tranſmigra in montem ſicut paſſer] id eſt, aſcen-
de & conuola ad legem diuinitus datam, & in monte Sinai primo receptam, conſtituen-
do ſpem tuam in ea, quaſi ſine fide & gratia Chriſti ſaluari poſſem, videlicet per ſolam obſer- Exodi.20.
uantiam legis, quemadmodum multi Iudæi putabant, de quibus ſcribit Apoſtolus: Ignoran-
tes dei iuſtitiam (ſcilicet quod iuſtus ex fide viuit) & ſuam volentes conſtituere, confidentes in Roma.10
2 proprijs viribus, & exteriori obſeruatione legis, iuſtitiæ dei non ſunt ſubiecti. ¶ [Quoniam ec-
ce peccatores] id eſt, carnales hæreticique Iudæi [intenderunt arcum.] id eſt, aſſumpſerunt
pro ſuo errore legē ſecundū literalem ipſius intellectū, de q̄ ait Apoſt. Lr̄a occidit. [parauerunt 2 Cor.3
ſagittas ſuas]. i. quaſdā allegationes in lege cōſcriptas, q̄ vident eorū errori apparentiā facere,
[in pharetra]. i. in ore ſuo, ex q̄ proferunt iacula mortis [vt ſagittēt] i. peruerſe inſtruāt [in obſcu-
ro]. i. in his quæ difficultatē hn̄t, qualiter intelligi debeant [rectos corde.] .i. iuſtos ac ſimplices,
quib⁹

qnibus exponunt obſcura talia pro ſuo errore corroborando. [Quoniam quæ perfeciſti].i. B
ſacras legis ac propheta℞ ſcripturas a te perfecte & pure inſpiratas [deſtruxerunt]per expoſi
tiones ſuas extortas[iuſtus aũt].i. verus Iudæus eo℞ aſſertioni non credẽs [quid fecit]& reſpõ
2.Cor. 6 det. [Dominus in templo ſancto ſuo].i.deus per fidem & gratiam habitat in homine iuſto,q 3
templum dei vocatur. Et ergo ſi quæratur qd fecit iuſtus, reſpondetur φ ſperauit in dño, qm̃
Sapien. 7. dñs eſt in eo,ſicut in templo per fidem & ſpem[dñs in cœlo ſedes eius]i.ſedes dñi eſt in cœlo.i.
in aĩa iuſti,quæ eſt ſedes ſapientiæ,vel in cœlo empyreo,in quo deus ſpecialiter ſedere perhibe
tur,qm̃ ibi excellẽtius operatur,clariusq; videtur. Incorporeus aũt deus materialem ſedem nõ
habet,ſed ſedes eius ſunt ſanctæ mentes, in quibus quieſcit per fidem & gratiam in præſenti, p
ſpeciem vero & gloriam in patria. Et quoniã quies atq; inhabitatio dei per ſpeciem & gloriã
eſt eminentior quiete & inhabitatione per fidem & gratiam,ideo deus magis proprie excellen
tiusq; eſſe,habitare,& ſedere dicitur in cœlo & comprehenſoribus, q̃ in terra ac viatorib⁹.Por
ro ſequentia verba huius pſalmi ſecundum quamlibet expoſitionem ſatis conformiter,&qua
ſi eodem modo exponuntur, iccirco ipſorum expoſitionem nunc differo vſq; ad principalem
pſalmi iſtius explanationem.

¶ Expoſitio tropologica pſalmi eiuſdem in perſona eccleſiæ & vniuſcuiuſq; fidelis,
qui eſt vnum membrum eccleſiæ.

PRæuidens igitur ſanctus propheta Dauid in ſpiritu ſancto fraudulentos doctores ſiue hæ
reticos tempore Chriſtianæ legis futuros,ait in perſona eccleſiæ.[[In dño confido.].i. in 1
deo pono ſpem meam,veritatibus ſacræ paginæ credo, ſancto℞ patrum catholico℞q; docto E
Eccleſia.3 rum expoſitiones recipio,propterea o hæretici[qũo].i.qua ratione[dicitis animę meæ tranſ
migra in montem] .i.aſcende propriam rationem, crede proprio ſenſui,ingenio tuo confide,
& ſcripturam ſacram intellige,ſecundum noſtram expoſitionem , q propter ſubtilitatẽ noſtri
ingenij montes vocamur:qũo inquam dicitis animæ meæ tranſmigra de ſecura & humili ſim
plicitate ad periculoſam ſublimitatem,& maieſtatis prohibitam perſcrutationẽ [ſicut paſſer]
id eſt,velociter alte volando,in mirabilibus ſuper te ambulando,& terminos à patribus conſti
Proue. 10 tutos transferendo. Vana eſt iſta veſtra perſuaſio,qm̃ Salomon ait: Qui ambulat ſimpliciter,
Prouer. 2. ambulat confidenter. Et ite℞:Deus protegit gradiẽtes ſimpliciter. Qui vero ſcrutator eſt ma
Proue. 25. ieſtatis,opprimetur à gloria. Conſequenter Propheta oſtendit φ hæretici iſtud irrationabiliť
dicunt. [Qm̃ ecce pc̃tõres] puta hæretici[intenderunt arcum].i.diſpoſuerunt ingeniũ ſuum
ad male docendũ armando ſe authoritate diuinæ ſcripturæ quã peruerſe intelligunt [parauerũt 2
ſagittas ſuas in pharetra]i.in promptu habent verba ſimulata atq; fallacia in corde & lingua,
quæ videntur ſimplicioribus rationabilia eſſe ac iuſta,ſicq; ſub ſpecie boni decipiunt, pſertim
dũ authoritate ſcripturę ſe muniũt[vt ſagittẽt]i.ſua doctrina corrũpant[rectos corde.].i.fide
& opere Chriſtianos[in obſcuro].i. latenter & inſidioſe. Et in iſto grauiter peccãt o domine.
[Quoniam quæ perfeciſti].i.diuinas ſcripturas, patrum ſanctorum decreta ac ordinationes 3
ſubuertunt, introducendo nouas ac vanas doctrinas. [iuſtus aũt quid fecit].i. quomodo iſtis F
hæreticis reſiſtit? & reſpondet: [Dñs in templo ſancto ſuo].i.dñs manet in corde iuſti,vt pro 4
tegat eum à fraudibus peruerſorum,& in vera fide ipſum conſeruet, quaſi dicat: Iuſtus quidem
non acquieſcit hæreticis,ſed reſiſtit:non tñ propria virtute,ſed dñs in eo per gratiam habitans
2.Theſſ. 3. dat efficaciam reſiſtendi,quẽadmodum ait Apoſt. Orate dñm vt liberemur ab importunis &
malis hominibus. Vel dñs in templo ſancto ſuo.i.in congregatione electo℞ ſuorum habitat,
vt eos ab omni hæreticorum prauitate defendat. [dñs in cœlo ſedes eius]Hoc in præcedenti ex
poſitione ſatis expoſitum eſt. Inſuper locus iſte de quolibet fideli a ſpiritu elatiõis & vanæ glo
riæ tentato exponitur. Dicat ergo verus humilis,q non in ſe,ſed in dño gloriatur,nec cupit pę
eſſe aut apparere. In dño confido,a quo eſt omne bonum q̃d habeo,qũo ergo o tentator dia
bole,vel homo inanis,vel cogitatio propria,qũo inquam dicitis animæ meæ, interius ſuggerẽ
do,aut foris loquendo,aut occaſionem ſuperbiẽdi ſubminiſtrando,tranſmigra in montem.i.
extolle teipſum, reputando te aliquid eſſe cum nihil ſis, & hoc ſicut paſſer:non φ iſti manifeſte
dicant animæ,vt erigat ſe ad alta ſicut paſſer,nam ſi hoc dicerẽt,pſuaſio ipſorum apparentiam
non haberet, neq; deciperet animam:quoniam paſſer eſt animal petulans,inquietum & leue.
Imo ipſi dicunt:Euge,euge,q̃ bene feciſti,q̃ laudabiliter vixiſti,merito te magnum & ſanctum
reputant homines,ſed quoniam iſta ſuggeſtio tendit ad hoc,vt homo inaniter glorietur & ex
tollatur,atq; p hoc paſſeri inquieto conformetur,iccirco homo iuſtus & humilis ponit non ỽ
ba ſeductorum iſto℞, ſed rem in quo deſignat ſe aduertere calliditatẽ ipſorum , nec velle con
ſenſum præbere,& ideo addit:Quoniam ecce pc̃tõres, vz prædicti pſuaſores fallaces intẽde
runt arcum.i. excogitauerunt nociua conſilia, ex quibus velut ex arcu procedũt ỽba & actus
qbus

A quibus decipiunt alios,parauerunt ſagittas ſuas in pharetra,id eſt,diſpoſuerunt ſermones ad
ulatorios in ore ſuo,ſeu deceptoria opera in vita ſua,ſcandalizando,tentando, inficiendoque
alios. Vita nanq; peccatoris in cathedra peſtilentiæ reſidentis pharetra appellatur,quia per eã
vulnerat animam proximi ſui,vt ſagittent, inducendo ad peccatum,in obſcuro proponendo
mala ac falſa ſub ſpecie boni & veri. Nam teſte Apoſtolo ſatanas transfigurat ſe in angelum
lucis,ſimiliter & miniſtri ipſius transfigurant ſe in miniſtros iuſtitiæ,rectos corde, id eſt,inno 2.Cor.11
centes ac ſimplices , tales enim faciliter inficiuntur à ſimulatoribus & verſutis quoniam æſti
mant alios tales eſſe quales ipſi ſunt, propter quod ſcriptum eſt:Innocens credit omni verbo, Prouer.14.
hoc tamen valde cauendum eſt,quoniam ſapiens dicit:Qui cito credit,leuis eſt corde,& mino Eccleſi.19
rabitur. Vnde innocentes ac ſimplices diſcretione cautelaq; indigent, & bona informatio ex
perti viri eis neceſſaria eſtimo niſi deus qui protegit gradientes ſimpliciter,protegeret eos,ra
ro vel nunquam euaderent laqueos ſeductorum.Quoniam quæ perfeciſti deſtruxerunt,id eſt,ve Prouer.2
ram & immaculatam iuſtitiam diuinorum præceptorum,atq; conſiliorum,quam tu domine
præcepiſti,conſuluiſti,& opere impleuiſti.Qui cœpiſti facere & docere , & qui non veniſti ſol Actu 1
uere legem,q̃tum ad præcepta moralia,ſed implere,deſtruxerunt peccatores prædicti qui con Matth.5
5 tra charitatem dei ac proximi alios moliuntur ſubuertere. ¶[Oculi eius]id eſt,miſericordia
& prouidentia dei[in pauperem]id eſt, humilem ſeu terrena deſpicientem ac ſponte egenum,
[reſpiciunt]exaudiendo preces ipſius, & præſeruando eum à malis[palpebræ eius]id eſt,pati
entia & longanimitas dei,qua diſſimulat peccata hominum differendo vindictam,qua etiam Sap.11
B differt reddere iuſtis mercedem [interrogant] id eſt,examinãt [filios hominum] inquirẽdo &
quaſi probando,an peccatores omnino obſtinati exiſtant , & an iuſti veraciter iuſti conſiſtãt.
Nempe ex hoc quod deus ſic differt iudicium,innoteſcit an mali penitus mali eſſe velint, perſe
uerando in vitijs,an etiam iuſti conſtanter ſint iuſti,æquanimiter omnia tolerantes. Propter
quod in Eccleſiaſte habetur: Quia non cito profertur contra malos iudicium abſq; vllo timo Eccle.8
re filij hominum perpetrant mala,& rurſus ſapientiſſimus Salomon ait: Hoc eſt peſſimum in Eccle.9
ter omnia quæ ſub ſole fiunt,quia eadem cunctis eueniunt. Vnde & corda filiorum hominũ
implentur malitia & contemptu.Conuenienter autem per palpebras dei intelligitur longani
mitas & patientia eius,nam palpebræ ſunt tegumentum atq; operculum oculorum ſeu viſus.
Deus vero ex hoc quod tam longanimis patienſq; exiſtit , videtur quaſi non conſiderare atq;
neſcire opera hominum, ſecundum quod Abacuc, quaſi impatiens & admirans ad dñm ait: Abacuc.1
Mũdi ſunt oculi tui ne videas malum,& reſpicere ad iniquitatem non potes:quare non reſpi
cis ſuper iniq; agentes,& taces deuorãte impio iuſtiorem ſe? Dicitur enim deus iniquos nõ reſ
picere,quia non vindicat ſtatim. Ex hoc quoq; quod deus p̃mittit iuſtos varijs modis affligi,
neq; in præſenti remunerat eos,ſolent interdum corda infirmorũ turbari,& quaſi de prouidẽ
tia dei dubitare, atq; à virtuoſa conuerſatione deficere.Ex quorum perſona ſcriptum eſt:In
ualuerunt ſuper me verba veſtra,dicit dominus,& dixiſtis: Vanus eſt qui ſeruit domino.& q̃d Malach.3
emolumentum, quia cuſtodiuimus præcepta eius, & quia ambulauimus triſtes coram domi
6 no? Sed horum errorem Dauid redarguens addit: ¶[Dominus interrogat iuſtum & impium]
C id eſt,prædictis modis probat, tentat, & diſcutit homines.ſ.per tribulationes & hæreſes, atq;
aduerſa,vt appareat qui vere ad eum pertineant. Propter quod Moſes dixit: Recordaberis cũ Deut.8
cti itineris,per quod adduxit te dominus deus tuus vt affligeret te, atq; probaret, & nota fie
rent,quæ verſabantur in corde tuo, vtrum cuſtodires mãdata illius,an non [qui autem diligit
iniquitatem].i.qui delectatur in malo & appetit quæ non licet, odit animam ſuam.i.ſeip̃m.
Nam ſicut amare,aliud nihil eſt q̃ alicui bonum velle:ita odire aliud nõ eſt,quam alicui malũ
velle. Qui ergo illud deſiderat quod ſaluti animæ ſuæ repugnat,ille veraciter odit ſeipſum.
¶ Pluit].ſ.dñs[ſuper pctõres laqueos]Hic ponit pœna,ſ.diligentiũ iniquitatem . Dñs enim
pluit.i.effundit,ſup eos laqueos in vita p̃ſenti,in morte,in futuro iudicio,& in inferno.In præ
ſenti enim conſtringuntur vinculis vitiorum,ita vt nil meritoriũ agere poſſint,neq; ad deum
mentẽ per charitatẽ erigere,ſed ſeruiunt diabolo, à quo ſcd̃m Ap̃lm captiui tenentur ad ipſius
voluntatem. Propterea Salomon aſſerit iniqtates ſuæ capient impiũ,& funibus pctõrum ſuo Prouer.10
rum conſtringet. In morte etiam dñs pluit laqueos ſup pctõres:quia poſt mortẽ nunq̃ cõuerti
p̃nt ad dominũ,ſicut nec angeli mali poſt caſum,q̃m Damaſcen⁹ ait: Quod in angelis eſt caſus
hoc in hoĩbus eſt mors. Quemadmodũ nanq; angeli mali incõuertibiliter à deo auerſi ſunt &
æternaliter in illo affectu manent,in quo erant q̃n peccando ceciderunt, ſic animæ in morta
li pctõ decedentes inconuertibilit̃ auertunt à deo,in æternũq; p̃manent in illa mentis diſpoſiti
one,& affectione in qua erant,dum à corpore exierunt.In futuro autẽ iudicio pluit deus laque
os ſuper peccatores,q̃m tradet eos damnationi æternæ,quam euadere non valebunt,ſed & in

inferno ligabunt, proijcient enī ligatis manibus & pedibus in tenebras exteriores. Et in infer
Mat. 22 no erunt [ignis] inextinguibilis [ſulphur]. i. fœtor horribilis [& ſpūs procellarum], i. intolera D
bilis ſtrepitus clamoris ac vlulatus miſerorū, aeris intempeſtas, & variorū tormentorum gra-
uiſſimus ſtrepitus [pars calicis]. i. pœnæ [eorum] tanta enī eſt pœna ipſorum quod tota expli-
cari non poteſt, nec plene ac integre cogitari, nam alia multa genera tormentorum quæ hic
enumerata non ſunt, imo quæ nulli hoīm innoteſcunt in inferno erunt & ſunt. Deinde ponit
cauſa tantæ damnationis malorum. ¶ [Qm̄ iuſtus dn̄s & iuſtitias dilexit] Deus quippe natu-
raliter & ſubſtantialiter iuſtus eſt. Et ſicut diuinus intellectus eſt mēſura, & fons oīs veritatis,
Sap. 12 ita diuia voluntas eſt mēſura, cauſa, & fons oīs iuſtitiæ. Vnde ſcriptū eſt: Cū ergo ſis iuſtus dn̄e,
oīa iuſte diſponis, virtus enī tua iuſtitiæ initiū ē. Quicqd ergo deo iuſtū videtur & qcqd ab eo
pcedit, eo ipſo q̄ ei iuſtū videt, vel ab ipſo cauſat iuſtū eſt. Et ideo q̄dā legunt à deo præcepta ho
Baruc 22. minibus quæ alias iuſta non fuiſſent, niſi videlicet à deo fuiſſent præcepta. Sicut quod Abrahæ
Oſee. 1. præcepit filiū innocentē occidere, & q̄ in Oſee habet: Principiū loquendi dn̄o ad Oſee: Et dix-
it dn̄s ad Oſee: Vade ſume tibi vxorē fornicationū, & fac tibi filios fornicationū: ſimilitudo au
tē eſt cauſa dilectionis, & ideo dn̄s qui iuſtus eſt, dilexit iuſtitias. i. opa iuſta propter ſe, operato
res vero iuſtitiæ propter iuſtitiam [æquitatem vidit vultus eius]. i. æqualitatem retributionis
qua ſingulis redditur, prout digni ſunt, approbauit intellectus diuinus. Liquet igitur ex præin
ductis quam ſententioſus & medicinalis atq; moralis ſit pſalmus iſte. Et debes o frater quādo
pſalmum hunc legis, omnia verba eius ad tuam informationem conuertere, quatenus aſſueſ-
cas quotienſcunq; inani gloria aut ſpiritu elationis tentaris, dicere intra te: In domino cōfido E
& cæt. Dum autem peccata impiorum commemoras, attendas tibi, ne inueniantur in te, quæ
condemnas in alijs, Ita quum dicis: Oculi eius in pauperem reſpiciunt & cæt. aduerte prouidē
tiam dei, & penſa quomodo ante oculos iudicis cuncta cernentis ſolicite ambules. Poſtremo
dum dicis: Pluit ſuper peccatores laqueos & cæt. concipere debes magnum & ſanctum timo-
rem diſtrictæ vltionis dei, & pœnarum inferni. Et qui ita aſſueuerit legere pſalmos, mirabilem
fructum atq; ſaporem in pſalmodia repriet.

¶ Expoſitio allegorica eiuſdem pſalmi de Chriſto.

SAnctus ergo Propheta loquens in Chrī pſona: In dn̄o (inqt) cōfido, quemadmodū poſtea
dicitur: Dn̄e ſpes mea à iuuētute mea, quō ergo o ſcribæ & phariſæi, dicitis animæ meæ trāſ
Pſalm. 70. migra in montem. i. laude ac adulatione emollitus inaniter gloriare, & quære placere homini
bus atq; à vera humilitate recede & dic quæ placent hominibus q̄uis ſint falſa. Qm̄ ecce pctō-
res videlicet Iudæi prædicti intenderunt arcū. i. inſidias, parauerunt ſagittas ſuas. i. verba dolo
ſa, in pharetra. i. in corde & lingua, vt ſagittent in obſcuro rectos corde. i. Chrm̄ & eius diſcipu
Luc. 5. los. qbus dicebant: Quare cum pctōribus & publicanis mādūcat & bibit magiſter veſter?
Mat. 22 Chriſto quoq; blandientes dicebant: Magiſter ſcimus, qa verax es, & viam dei in veritate do-
Marc. 12. ces, & non eſt tibi cura de aliquo. Ecce quō conabantur eum transferre in mōtem vt paſſerem,
quatenus laude hac inaniter delectatus, reſpōderet pro voluntate eorum. Qm̄ quæ perfeciſti
o Chriſte. i. vitam tuam perfectiſſimam optimamq; doctrinā, detrahendo ac blaſphemando F
corruperūt, iuſtus aūt. i. Ieſus Chrūs, q eſt forma iuſtorū, & ſanctus ſanctorū, qd fecit ad hæc, &
reſpondet: Dn̄s. i. verbū dei humanam naturam aſſumens in templo ſancto ſuo. i. in humana
Chri natura tanq̄ in tēplo ſanctiſſimo fuit ac manſit conſeruans ac protegēs eā vbiq; & ſemp.
Iohan. 2. Vnde Chrūs corpus ſuū tēplum vocauit: Soluite (inqt) templū hoc, & in tribus diebus ſuſcita-
vnio facta eſt in perſona bo illud. Dicebat aūt de tēplo corpis ſui, hoc tn̄ intelligendū non eſt, quaſi vnio verbi cum hu-
mana natura in Chrō fuerit ſolū accidentalis & p gratiæ inhabitationem, & nō potius pſona
lis atq; p duarū naturarum immediatam vnionē, ſicut putabat inimicus dei Neſtorius, q erat
Conſtantinepolitanus epūs, Chrūs ergo ſcdm̄ aſſumptam humanitatem dicitur templū ybi
atq; totius beatiſſimæ trinitatis excellentiſſimo modo, qm̄ plenus erat omī charitate & gratia
nec vnq̄ ſeparatus à deo fuit, dn̄s in cœlo. i. in anima Chri, ſedes eius, quia in ea inſeparabiliter
requieuit à primo creatiōis ſuæ momento, multo excellētius q̄ in thronis cœleſtibus, q ſpecialr
2. Cor. 8. ſedes dei dicunt. Oculi eius, ſ. dn̄i in pauperē reſpiciunt. i. in Chriſtum, qui cum diues eſſet pro-
pter nos egenus factus eſt. Cætera verba pſalmi iſtius ſatis expoſita ſunt.

¶ COMMENTARIVS IN VNDECIMVM PSALMVM.

¶ Expoſitio tituli.

PRæſentis pſalmi titulus eſt, In finē pſalmus Dauid pro octaua. i. pſalmus iſte dirigens nos
in finē, ſcilicet Chriſtum, eſt Dauid, q loquit hic in perſona viri pfecti pro octaua. i. aduē
tu futuri iudicij, cuius diē deſiderat propter multiplicationē malitiæ hominū, quam deſtrui cu
pit. Dies autē iudicij appellat octaua, quia poſt ſeptem mundi ætates adueniet. Loquens ergo
propheta

A propheta in perſona iuſti pro deo zelantis & mundo compatientis ait:

¶ Expoſitio literalis, pſalmi vndecimi.

2 SAluum me fac dñe] à collegio peccatorū, à periculo vitiorum, ab omni malo præterito, præſenti atq; futuro [qm̃ defecit ſanctus] .i. quia non eſt qui legem tuā cuſtodiat, & ergo multa mihi pericula inſtant cum ſit periculoſum inter impios conuerſari, nec habeo adiutorium proficiendi in mundo, quia omnes me ad peccandum ſuo exemplo alliciunt: idcirco peto ſaluari à te, ne malitia immutet cor meū, aut fictio decipiat aīam meā [qm̃ diminutę ſunt veritates à filijs hoim] Diminuta eſt enī veritas vitę qa inualuit peruerſitas morū: diminuta ē veritas doctrinæ, qm̃ multiplicata ſunt documēta errorū: diminuta eſt veritas iuſtitiæ, qa oēs q̃runt q̃ ſua, & nemo q̃ Ieſu Chri, dicit aūt vir iuſtus. Saluum me fac dñe, qm̃ defecit ſanctus, nonq; æſtimet nullum eſſe ſanctū in mūdo pręter ſeipſum, ſed quia tam pauci ſunt ſancti cōparatione malorum, vt videant quaſi penitus defeciſſe. Nam quod modicū eſt pro nihilo reputatur, ſicq; ait Helias ad dñm: Prophetas tuos occiderunt gladio, & relictus ſum ego ſolus. Propter q̄d etiam dixit: Tolle animā meam, quaſi diceret. Saluū me fac dñe, qm̃ defecit ſanctus: ſcd̄m hunc quoq; intellectum dicit apoſtolus, qa oēs quæ ſua ſunt quærunt: & nemo quæ Ieſu Chriſti. Conſequenter oſtendit, quō diminutæ ſunt

Phil. 3. — 3. Reg. 19. — Philip. 2.

3 veritates à filijs hominum. ¶ [Vana] inquit [locuti ſunt vnuſquiſq; cum proximo ſuo], quaſi omnes locuti ſunt ſibi inuicem falſa & friuola, decipiendo, inficiendo, & contaminando ſe mutuo, ſicq; vnus trahit alium ad mortem, cum merito vnus traheret aliū ſuo exēplo & verbo ad

B vitam, Ideo autē locuti ſunt vana, qm̃ [labia] eorū ſunt [doloſa in corde] qa aliud ſonant in ore, & aliud in corde prętendūt, & ita bilingues ſunt ſimulatores & callidi. Vnde ſubiungit [& corde locuti ſunt]. i. ex intentione locuti ſunt vana & falſa, quod quam vitioſum ſit, in Eccleſiaſtico ſcriptum eſt. Qui ſophiſtice loquitur, odibilis eſt: in omni re defrudabitur, non eſt illi data à dño gratia, omni enim ſapiētia defraudatus eſt. Et iterum ait ſcriptura, Deuotatio peſſima ſuper bilinguem. Et ſanctus Iob: ſimulatores (inquit) & callidi prouocant iram dei. Fugiamus er

Eccl. 37 — Eccle. 28 — Iob. 36.

3 go hoc vitium peſſimum, qm̃ ſequitur. ¶ [Diſperdat dñs vniuerſa labia doloſa]. i. tollat ſeu auferat omnes doloſos de congregatione fidelium [& linguam magniloquam] . i. hominem pręſumptuoſum. Hos itaq; deus diſperdat. ¶ [Qui dixerunt linguam noſtram magnificabimus]

4 .i. magna & præſumptuoſa ac mirabilia de nobiſipſis loq̄mur, quatenus ab hominibus honorcemur [labia noſtra]. i. eloquentia noſtra atq; ſermonis ſubtilitas [à nobis ſunt]. i. nobis aſcribenda ſunt, & nos inde laudandi ſumus [qs noſter dñs eſt] Hoc vel aperte dicunt, vel ſi ore nō dicāt, tamen corde ita ſuperbiunt, ac ſi dñm non haberent, quemadmodū ad Pharaonē Ezechiel. Audi (inquit) Pharao rex Aegypti: Draco magne qui dicis meus eſt fluuius & ego feci meipſum, hoc vero quod dictum eſt. Diſperdat dñs vniuerſa labia doloſa, & cæ. Dupliciter intelligi poteſt. Primo, per modum orationis, videlicet vt dñs donet doloſis gratiam pœnitendi ac emendandi, ſicq; diſperdantur quantum ad culpam, nō quantum ad ſalutem, videlicet vt nō ſint, quales erant, ſed conuertantur & ſpiritaliter viuant. Secundo intelligi poteſt, per modum

Ezech. 29.

C prophetiæ denuntiationis, ad oſtendendum, quod niſi pœnituerint æternaliter diſperdentur à dño & peribunt. Deinde dñs manifeſtat ſe exaudiſſe orationem viri perfecti dicentis: Saluū

5 me fac dñe, & cæ. ait enim. ¶ [Propter miſeriam inopum] i. quatenus liberem inopes à ſua miſeria .i. ab imperfectionibus vitæ præſentis à cunctis periculis atq; à pœnalitatibus q̃tidianis [&] propter [gemitum pauperum] .i. propter crebra ſuſpiria affectuoſaſq; preces pauperum ſpiritu puta humilium, [nunc exurgam.]. i. ſtatim auxiliabor & faciam pro quo rogatus ſum.

6 [dicit dñs] ¶ [Ponam in ſalutari]. i. inopes & pauperes collocabo in ſubſidio gratiæ meæ, vel in ſtatu ſalutis ſtabiliam eos, [fiducialiter agam in eo]. i. fideliter protegā eos in tali ſubſidio, nec permittam eos à peruerſis peruerti. Et ne o inopes dubitetis de veritate promiſſionis dñi,

7 qm̃. ¶ [Eloquia dñi eloquia caſta.]. i. pura & omni ſalſitate impermixta, videlicet ſacra ſcriptura [argentum igne examinatum]. i. eloquia dñi aſſimilantur argento per ignem probato, qm̃ ſicut tale argentum eſt ſplendidum atq; dulciſonum, ſic ſacra ſciptura eſt lucida, deuotęq; menti ſuauis & ſapida, & eloquia dñi ſunt argentum [probatum terræ] hoc eſt, probatum ab omni feci terrena [purgatum ſeptuplum]. i. omni modo mundatum. Septenario enim vniuerſitas deſignatur, eloquia ergo dñi comparantur argento ita probato atq; purgato, qm̃ faciūt homines, non terrenam & carnalem, ſed cœleſtem atq; angelicam vitam in hoc ſeculo ducere, & eos qui ipſis obediunt, faciunt ſeptem donis ſpiritus ſanni impleri. Poteſt autem hic locus aliter & conuenientius explanari, vt ſit ſenſus. Propter miſeriam inopum. i. ad ſuccurrendum miſerijs paganorum, qui omni miſeria pleni erant, quia nec fidē, nec gratiā dei habebāt, & gemitum pauperū, hoc eſt, ad cōſolādum triſtitiā fideliū aduentū regis Meſſiæ optantiū in veteri

teſtamento, nūc exurgā, mittendo filiū meū in mundū, vt liberet eū, dicit dñs deus paī. Ponā D
auxiliū ac mundi ſalutē, in ſalutari. i. In filio meo incarnando, per quē omnes electi ſaluantur
Luc. 2. de quo Symeon ait: Quia viderūt oculi mei ſalutare tuū, fiducialiter agam in eo, hoc eſt, effica
citer & infallibiliter operabor per ipſum mundi redemptionē. Eloquia dñi. i. Chriſtiana doctri
Luc. 21 na, eloquia caſta. i. ſyncera atq; veriſſima, qm̄ poſſibilius eſt cœlum & terram tranſire, quam
minimū verbū euangelicæ legis perire. ¶ Tu dñe] creator omnipotens [ſeruabis nos] à malo 8
[& cuſtodies nos] in bono [à generatione hac] de qua iam dictum eſt: Diſperdat dñs vniuerſa
labia doloſa, ne communicemus malis operibus eius [in æternum] hoc eſt, in p̄ſenti cuſtodies
nos ab eorum culpa, & in futuro ab eorum pœna. Et eſt iſtud verbum bonæ ſpei, eſtq; implici
te quædam oratio, nam ſenſus eſt, tu dñe ſeruabis nos. i. ex charitate & magna fiducia, quā ge
ro ad te dñe, ſpero quod ſeruabis nos, imo hoc oro intente. ¶ In circuitu impij ambulant]. i. 9
Matt. 7 non tendunt, per arctam & rectam viam, quæ ducit ad vitam, ſed in caducis rebus circūiqu atq;
vagantur [ſecundū altitudinē tuā]. i. ſecundū maieſtatē ſeu magnitudinē potentiæ tuæ [mul
tiplicaſti filios hoim] hoc eſt, poſteros primoꝝ parentū multiplicādo indiuidua ſpeciei huma
næ, in qua ſunt tam innumerabilia ſuppoſita vt ex eorum multitudine clareat, q̄ alta ſit potē
tia creatoris. Vel ſecundū altitudinem tuam. i. ſecundū q̄ decet te ſublimē ac ſummum dñm,
multiplicaſti filios hoim, non ſolum numero, ſed merito, nō exterioribus bonis, ſed gratia, fi
de, donis ſpiritus ſancti, atq; vniuerſis virtutibus, quod tempore nouæ legis præſertim imple
tum eſt, ex quo gratia ſpiritus ſancti copioſiſſime eſt effuſa. ¶ Denique pſalmus iſte mora
Prou. 10 liter docet nos vitia linguæ totaliter execrari, quemadmodum ſcriptum eſt: Qui moderatur E
labia ſua prudentiſſimus eſt.

¶ COMMENTARIVS IN PSALMVM XII.

Expoſitio Tituli.

HAbet interea pſalmus iſte hunc titulum. In finem pſalmus Dauid, id eſt, pſalmus iſte in
Chriſtum nos ducens, aſcribitur ſancto Dauid loquenti hic in perſona fidelium, Chriſti
præſentiam vehementer optantium. Et eſt pſalmus iſte carmen ardentiſſimi amatoris, verba
ignea atq; omni affectu pleniſſima continens, quemadmodum vere deuoto, hunc pſalmū cor
dialiter decantanti conſtat. Poteſt autem hic pſalmus ad literā exponi de ſynagoga ac ſingu
lis ſanctis veteris teſtamenti, primum Chriſti aduentum, videlicet incarnationē filij dei toto
corde deſiderantibus. In horum ergo perſona ait propheta.

¶ Expoſitio pſalmi iuxta ſenſum literalem.

VSquequo dñe obliuiſceris me [in finem]. i. q̄ diu o fili dei, o verbū patris æterni, coæ 1
ternū deo patri, ita te habes circa me, ac ſi omnino oblitus eſſes mei, videlicet tādiu
differendo tuum aduentum [vſq; quo auertis faciē tuam à me?]. i. quouſq; elongas ac
ſubtrahis à me præſentiam tuam, non ſolum diuinam, per quam ſemper & vbiq; es,
ſed etiam corporalem quam in fine ſeculorum induiſti. Hanc nempe Chriſti corporalem præ
ſentiam antiqui ſancti ardentiſſime affectabant, quemadmodum in exordio cantici amoris
Cant. 1 Salomon in perſona ſynagogæ ſeu antiquorum patrum loquens demonſtrat: Oſculetur me, F
inquiens, oſculo oris ſui. i. vnigenitus dei coniungat ſe meæ naturæ imediata ac perſonali vni
one. Et Iſaias: Vtinā (inqt) diſrumperes cœlos & deſcēderes. Abacuc quoq; ait: Vſquequo dñe
Iſaiæ 64 Abacuc. 1 clamabo & non audies, vociferabor ad te vim patiens, & non ſaluabis? ¶ Quàmdiu ponam 2
conſilia]. i. dubioſas inquiſitiones [in anima mea] Nam homo qui aliquid adipiſci vehemēt
deſiderat, multa conſilia, & varias vias cogitat, quibus poſſit ſortiri quod cupit, Sic veteres ſan
cti multipliciter cogitabāt & inquirebāt, quibus obſequijs poſſent efficacius impetrare miam
dei, videlicet miſſionē Chriſti in mundū, & quā diu ponā [dolorē]. i. triſtitiā propter dilationē
& morā aduētus Chriſti [in corde meo per diē] hoc eſt, inceſſanter & quolibet die. Nā ſpes quę
differtur affligit animā. ¶ Vſq; quo exaltabitur inimicus meus ſuper me] hoc eſt, quā diu præ 3
Prou. 13 ualebit diabolus, & fomes peccati atq; reatus originalis peccati, aduerſum me. Nā ſine Chriſti
aduentu nemo ſanctoꝝ intrare potuit regnū cœloꝝ, ſed deſcenderant omnes in limbū infer
ni. Poteſtas quoq; diaboli & fomitis multo maior ac fortior erat añ Chriſti incarnationē ac
Luc. 11 mortē, q̄ poſtmodū. Et ideo inimicus tūc q̄ſi exaltabatur ſup ſanctos. Chrs vero alligauit for
tē armatū. i. diabolū, debilitando eius virtutē, & vaſa eius diripuit, faciendo ſibi de hominibus
tēplū dei qui ante extiterant habitaculū diaboli. Itaq; ne amplius exaltetur inimicus meus ſup
me [reſpice & exaudi me dñs deus meus] aſſumendo naturā humanā & redimendo me de ma
nu omniū qui oderūt me. ¶ Illumina oculos] hoc eſt, fide gratia & illuminatiōe ſpiritus ſan
cti doce intellectū meū, tā ſpeculatiuū, vt recte cognoſcā, quàm practicū, vt iuſte viuam. Vel il 4
lumina intellectum meum apparendo & conuerſando per incarnationem inter hoïes, atq; do

cendo

cendo euãgelicæ legis perfectionẽ. Quia tu es lux vera, q̃ illuminas oẽm hoĩem veniẽtẽ in hunc
A mundũ. Et hoc o fili dei ideo fac[ne vnq̃].i. vt nunq̃[obdormiã in mortẽ].i. ne aliquo tpe cadã
in mortale peccatum, in quod cadendo obdormio & ſpiritualiter morior, quia à charitate &
gratia dei deficio[neq̃n] hoc eſt, vt nullo tpe[dicat inimicus meus] qui aduerſat ſaluti animæ
meæ[præualui aduerſus eũ]inducẽdo eũ ad peccati cõſenſum, vel in damnationẽ perpetã.
5 ¶[Qui tribulant me]tentando atq; conando vt auertãt me à te[exultabũt ſi motus fuero]hoc
eſt, gaudebunt ſi eoꝝ peruerſitati conſenſero, & à te ſummo & incõmutabili bono p inſtabili-
tatẽ cecidero[ego aũt in miſericordia tua ſperaui].i. ſpem victoriæ ſumpſi, non de proprijs viri-
bus, ſed per gratiam Chriſti ſaluari & præualere confiſus, & ab omni pctõ purgari, à quo p le-
gem mundari nõ potui. Vñ in actibus apl'oꝝ Paulus ad Iudæos loquẽs. Per Ieſum (inquit) re- Actu.13
miſſio pctõrũ annuntiat vobis ab omnibus, à quibus non potuiſtis in lege Moſi iuſtificari.
6 ¶[Exultabit cor meũ]ſpirituali lætitia[in ſalutari tuo] hoc eſt in incarnato filio tuo, o pater
æterne, q eſt ſaluator & ſalus oim hominum. In hac qdem vita exultabo in eo, per fidem ipſum
contemplando, & ſpẽ ipſum expectando. In futuro aũt ſeculo exultabo in eo p ſpeciẽ ipſum vi- 1.Cor.13.
dendo, videlicet facie ad faciẽ, qa videbo eũ ſicuti eſt & cognoſcã eũ, ſicut & cognitus ſum. 1.Iohan.3
7 ¶[Cantabo dño qui bona tribuit mihi]hoc eſt, laudẽ dicã & gratias agã ſemperq; gratus ero
filio dei ſaluatori meo, q tanta bñficia contulit mihi[& pſallam nomini dñi altiſſimi].i. nõ ſo-
lũ verbo, ſed verbo ſimul & opere laudabo altiſſimum deum vnum ac trinum.

¶Expoſitio trophologica eiuſdem pſalmi.

B MOraliter vero exponendo hunc pſalmum, propheta in perſona cuiuſlibet hoĩs ſancti, ſiue eccleſiæ aduentum Chriſti in p̃ſenti p gratiã, atq; in futuro p gloriam deſiderantis ait: Vſquequo dñe deus omnipotẽs, cui propriũ eſt, miſereri ſemp & parcere, obliuiſceris me, ſeruũ & pauperẽ tuũ in finẽ.i. tam diu, nõ dando deſideratam vitæ & gratiæ pfectionẽ in conuerſatione p̃ſenti, deſidero enim tibi in ſanctitate & iuſtitia deſeruire. Et oro te quotidie vt des mihi oẽs paſſiones refrenare, ac vitia extirpare, quatinus tibi trãquilla pura ac ſtabili mẽte miniſtrẽ, ſed nõ obtineo grãm iſtam à te ſcd̃m deſideriũ meũ. Et hoc vtiq; o dñe nõ eſt ex defectu tuæ bonitatis, ſed propter indignitatem meæ conuerſationis, quoniam obicem pono & meipſum gratiæ tuæ incapacem efficio. Sed o dñe à te eſt omne bonũ, & ergo in quocunq; vides me ex me deficere in illo digneris mihi ex tua benignitate ſuccurrere. Vſquequo ergo obliuiſceris me in finem, non exaudiendo cordis mei affectum, vſquequo auertis faciem tuam à me.i. q̃ diu ſuſpendis gratioſam pietatis tuæ præſentiam atq; dulciſſimam gratiæ tuæ conſolationẽ à me deſolato & ſterili, afflicto & arido, qui nõ guſto quam dulcis eſt dñs, neq; proficio ſicut opto & teneor. Interdum enim deus ad tempus ſuſpendit à bonis hominibus gratiæ ſuæ conſolationem, non quidem auferendo gratiæ habitum, ſed operationem & experimentalem deuotionem, atq; optatam alacritatem, & hoc vbertim contingit ex diſpenſatione diuina propter negligentiam noſtram. Quandoq; autem contingit ex diſpenſatione diuina, videlicet ne inaniter gloriemur & extoliamur dum gratia nobis arridet, & adeſt, & vt deum ardentius, frequẽtius ac fiducialius inuocare aſſueſcamus. Deinde exponi poteſt hic verſus de homine amo-
C roſo, qui cum Paulo cupit diſſolui & eſſe cum Chriſto, ait itaq; homo talis. Vſquequo domine Philip.1
obliuiſceris me in finem, non liberando me de corpore mortis huius & ab incolatu præſentis Rom.13
miſerandi exilij, vſquequo auertis faciem tuam à me, hoc eſt, quam diu denegas mihi beatiſſimam tuæ eſſentiæ viſionem, non transferendo me à fide ad ſpeciem, & de via ad patriam. Quã diu ponam conſilia in anima mea inquirendo, & anxiẽ cogitando, qualiter tibi perfectẽ adhæream, atq; proficiendo ſemper complaceam, quõ etiam tandem ad beatiſſimæ tuæ bonitatis fruitionem perueniam, dolorem in corde meo per diem, id eſt, quam diu affligam meipm̃ in animo meo quotidie, propter multitudinem imperfectionum mearum, & propter abſentiam gratiæ tuæ aut gloriæ. Vſq; quo exaltabitur inimicus meus ſuper me.i. quamdiu ero ſubiectꝰ tentationibus diaboli, carnis ac ſeculi, propter quorum inſtantiam ſæpius cado, & ſeruus peccati efficior. Etſi nõ mortaliter pecco, tamen prohdolor venialiter ſæpius pecco, quia iuſtus ſe- Prov.14
ptíes in die cadit, & quantum ad hoc exaltatur & præualet inimicus meus ſuper me, habeo eñ
domeſticum inimicum, de quo ait Apoſtolus. Video aliam legem in membris meis repugnã- Rom.7
tem legi mentis meæ. Hæc lex membrorum eſt fomes peccati & concupiſcentia carnis. Vnde Petrus in ſua prima canonica ait: Obſecro vos tanquã aduenas & peregrinos abſtinere à car-
nalibus deſiderijs quæ militant aduerſus animam. Et Paulus: Qui inqt in carne ſunt deo pla- 1.Pet.2
cere non poſſunt. Vt ergo inimicis iſtis efficaciter repugnem, reſpice & exaudi me domine de- Roman.8
us meus, reſpice me per miſericordiam, qui omnia reſpicis per ſcientiam. Illumina oculos meos, hoc eſt, doce & dirige intellectum meum atque memoriam quatenus quæ tibi placent, ag-

noſcam & impleam,ne vnquam obdormiam in mortem,hoc eſt,ne vnquam in anima mori- D
ar, recedendo à te ſonte felicitatis ac vitæ, ne mortaliter peccem,& ſi mortaliter peccauero,ne
ſaltem in peccato tali permaneam aut finiar moriendo in eo , nequando dicat inimicus meus
præualui aduerſus eum, ſeparando eum à deo. Qui tribulant me, ſcilicet dæmones & eius mi-
niſtri, exultabunt,ſi motus fuero . Hoc atque ſequentia iam in præcedentibus ſatis expoſi-
ta videntur.

¶COMMENTARIVS IN PSALMVM XIII.

¶Expoſitio tituli

TItulus pſalmi iſtius eſt,in finem pſalmus Dauid,id eſt, pſalmus iſte in Chriſtum nos diri-
gens eſt pſalmus ſancti Dauid. Exponitur autem hic pſalmus ad literam de induratis,re-
probiſq; Iudæis, illis præ ſertim qui Chriſto corporaliter in mundo conuerſanti atq; miracu-
la facienti credere contempſerunt,ait ergo.

¶Expoſitio iuxta ſenſum literalem.

DIxit inſipiens in corde ſuo] .i. infidelis Iudæus Chriſti (qui eſt ſapientia dei æterna) 2
Mat.13 doctrinam deſpiciens,cogitauit,& intra ſe affirmauit,ac ſenſit[non eſt deus]hoc eſt
Marc.6 Ieſus iſte Nazarenus, cuius mater & fratres apud nos ſunt . Qui cum peccatoribus
Luc.5. manducat,& ſabbatum non cuſtodit,non eſt deus,nec filius dei, deo patri cõſubſtã-
Iohan.9. tialis ac coæternus, ſed potius peccator atque blaſphemus . Hoc nempe Iudæos fuiſſe dicturos
Ierem.5. de Chriſto à Ieremia prophetatum agnoſcimus. Vbi ſic legitur. Præuaricatione præuaricata
eſt in me domus Iſrael,& domus Iuda dicit dominus, negauerunt dominum & dixerunt non E
eſt ipſe. ¶[Corrupti ſunt]putredine vitiorum,& conſuetudine criminoſa,& mentis integri- 2
tatem perdiderunt,propter auerſionem à ſummo vno & vero deo Ieſu Chriſto Iudæi incredu-
li[& abominabiles facti ſunt in ſtudijs ſuis] hoc eſt,contemptibiles facti ſunt deo & homini p̃-
dicti Iudæi,in operibus, verbis & cogitationibus ſuis, quia cœleſtis magiſtri doctrinam ac fi-
Abacuc. 2 dem ſpreuerunt,&rebus temporalibus inhæſerunt. Nam ſuperbi auariq; erant & cordibus in
circumciſi[non eſt qui ſaciat bonum] Non dicit ſimpliciter nullum eſſe operatorem boni, ſed
non eſt inquit,qui ſaciat bonum ex his ita abominabilibus,& corruptis,quia nullus eorum fe-
cit bonum ſeu opus meritorium,quoniam iuſtus ex fide viuit,&ideo addit[non eſt vſq; ad v-
num] id eſt, tam vere nullus eſt qui ſaciat bonum ex illis, vt nec vnus reperiatur in eis qui fa-
ciat bonum,& ita(vnum)ponitur incluſiue. Vnde incredulis Iudæis Chriſtus dixit . Quomo-
Luc.12 Ierem.5. do poteſtis bona loqui cum ſitis mali . De quibus Ieremias. Indurauerunt (ait) facies ſuas ſu-
per petram & noluerunt reuerti,ſed renuerunt capere diſciplinam. ¶[Dominus]id eſt, Chri- 3
ſtus verbũ dei ac deus[de cœlo]id eſt,de humanitate aſſumpta,in q̃ velut in cœlo habitauit di-
uinitas eius[proſpexit ſuper filios hominum]hoc eſt,attendit & conſiderauit Iudæos,ad quos
Matth.15 ſpecialiter miſſus fuit iuxta illud. Non ſum miſſus niſi ad oues quæ perierunt domus Iſrael
[vt videat ſi eſt intelligens aut requirens deum] id eſt, an ſit aliquis per fidem cognoſcens de-
Iohan.17. um patrem & quem miſit Ieſum Chriſtum. ¶[Omnes declinauerunt]hoc eſt, nullum talem
inuenit ex illis corruptis,ſed omnes declinauerunt,id eſt,per incredulitatem à Chriſto receſſe- 4 F.
runt,[ſimul inutiles facti ſunt.]quia nec ſeipſos poſſunt ſaluare,nec digni ſunt deum laudare
[non eſt qui ſaciat bonum.]ex illis incredulis[non eſt vſq; ad vnum.] hoc eſt,omnino nullus
eſt ex eis beneſaciens. Si autem quod dictum eſt de Iudæis . Non eſt qui ſaciat bonum & om-
nes declinauerunt,& cæt.accipiatur ſimpliciter abſoluteque dictum de omnibus, tunc intelli-
gendum eſt per Synecdochen,& per comparationem,quia videlicet maior pars Iudæorum in-
credula manſit,imo tam multi infideles permanſerunt,vt comparatione eorum cæteri qui cre-
diderunt,quaſi nulli videantur. ¶[Sepulchrum patens eſt guttur eorum]id eſt, ſimile ſepul- 5
chro patenti, quia quemadmodum ex tali ſepulchro fœtor atque infectio quædam mortifera
profluunt,ſic ex cordibus Iudæorum per guttur linguã & ora ipſorũ verba blaſphema,fœtida
ac animã occidentia proceſſerunt[linguis ſuis doloſe agebant.]Nam ſæpe tentauerunt Chri-
Matt.22 ſtum vt caperent eum in ſermone,& haberent cauſam contra eum. Principes quoque & ſcri-
Matth.27 bæ eorum ſeduxerunt alios auertendo eos à Chriſto,quia in paſſiõe quoque perſuaſerunt po-
Marc.15 pulo,vt peterent ſibi dare Barraban,Ieſum vero occiderent[venenum aſpidum],id eſt,verba
Luca.24 Iohan. 18 infectiua & animæ interſectiua[ſub labijs eorum]hoc eſt,in ore infidelium Iudęorum,qui au-
torem vitæ, & mundi ſaluatorem negauerunt, diffamauerunt & occiderunt. ¶[Quorum os 6
maledictione]id eſt bſalphemia contra Chriſtum[& amaritudine]id eſt,condẽnatione Chri-
Mat.26 ſti ad mortem[plenum eſt.] dixerunt enim,reus eſt mortis[veloces pedes eorum ad effunden-
dum ſanguinem.]Nam mente & corpore parati fuerunt & prompti,vt occiderent Chriſtum
ſicque ex inuidia cordis etiam pedes corporis feſtinabant currendo ad Chriſti occiſionem.

¶[Contritio]

7 A ¶[Contritio].i.ſpūalis eſſe comminutio,charitatis deſtructio, gratiæ extinctio [& infelici-
tas] hoc eſt,omnis beatitudinis priuatio,& à ſummo bono auerſio [in vijs eorum]id eſt,in cō
uerſatione,& ſtudijs peruerſorum Iudæorum.Quoniam nanq; principem vitæ , fontem gra-
tiæ,& deum ſalutis ſuæ perſequebantur,idcirco omne ſpirituale eſſe gratię gratificantis in eis
contritum ſeu comminutū atq; confractum eſt , propter quod opa eo₄ infelicia extiterunt, &
ad infernalem miſeriam eos duxerūt [& viam pacis].i.Chriſti doctrinam p quam peruenitur
ad pacem æternam [non cognouerunt] per approbationem & imitationem,ſed eam ſpreue-
runt. Vel,viam pacis.i.pœnitentiam non cognouerunt,ſed indurati in malo ſunt,quemadmo
dum Iſaias pdixit:incraſſatum eſt (inquiens) cor populi huius [non eſt timor dei ante oculos Iſaiæ.6
eo₄] quoniam Chriſtum non timuerunt,nec eis cōminationibus intenderunt,neq; miracula
de ipſo teſtimonium perhibentia curauerunt , ſed odio excæcati impleuerunt menſuram pa- Matt.23
trum ſuo₄,qa vt illi occiderunt prophetas, ſic ipſi Chriſtum regem ac dnm prophetarum.
8 ¶[Nonne cognoſcent omnes qui operantur iniquitatem] .i. prædicti maligni [qui deuorant
plebem meam].i.Chriſtum & eius diſcipulos in principio naſcentis eccleſiæ occiderunt [ſicut
eſcam panis.] Nonne inquam cognoſcent veritatem,ſcilicet ſe errare, quaſi dicat non,quia in
præſenti ſeculo non cognouerunt,ſed obſtinati manſerunt , quemadmodum poſtea dicitur:
Obſcurentur oculi eorum ne videant. Et Iſaias prędixit: Quis cæcus,niſi ad quem miſi ſeruos Pſalm.68
meos? id eſt,populus Iudæo₄,vel ſic.Nonne cognoſcent omnes, &c.quaſi dicat imo,qa in die Iſaia.42.
iudicij quando videbunt in quem transfixerunt,tunc per experientiam pœnæ veritatem cog- Iohan.19
B noſcent. ¶[Dnm].i.deum patrem & filium eius vnigenitum [non inuocauerunt] .i. mente
9 p charitatem & fidem atq; internum affectū non orauerunt [illic trepidauerunt timore , vbi
non erat timor].i.vbi merito non debuiſſent timere.Nam plus timebant homines q̄ deum, &
magis timebant temporalia damna q̄ ſpūalia detrimenta,& perdere regna cœleſtia , vnde di-
cebant.Quid facimus,qa hic homo(ſ. Ieſus) multa ſigna facit,ſi dimittimus eum ſic, oēs credēt Iohan.11.
in eum,& veniēt Romani,& tollent locum noſtr₄ & gentem,ſed de hoc q Chriſto hoies adhę
rebant,non debebant dolere,nec propter iuſtitiam pſecutionem timere, cuius rationem pro-
pheta aſſignat. ¶[Qm dns in generatione iuſta eſt].i.deus omnipotens in cōuentu fidelium
10 & congregatione Chriſto adhærentium cōmoratur,eſtq; in eis per charitatem & gratiam.Et
ita erat in multitudine eo₄,q ex Iudæis primitus Chriſtum ſequebantur, ſicut erant apoſtoli,
alijq; diſcipuli & quædam fœminæ religioſæ.Sed o vos Iudæi increduli [conſilium inopis con Luc.8.25
fudiſtis].i. euangelica Chriſti conſilia contēpſiſtis,nolētes terrena relinquere,atq; cœleſtia to-
to corde appetere.Ideo nanq; vt Euāgeliſta teſtat: Cum Chriſtus cōtra auaritiam diſputaret,
dixiſtis aſtātibus.Inſanit:Quid eū auditis? Chriſtus vero inops vocatur,qa apoſtolus ait:Qm Iohan.10.
cū diues eſſet propter nos egenus factus eſt . Et cur hoc niſi vt eius tempalis ac corporalis ino- 2.Cor.8.
pia fieret nobis ſpūalis abundantia,locupletatioq; æterna ? De hoc inope Chriſto Zacharias Zach.9
ait:Iubila filia Ieruſalem , ecce rex tuus veniet tibi iuſtus & ſaluator, ipſe pauper & aſcendens
ſup aſinā.Ideo aūt confudiſtis conſiliū inopis[qm dominus ſpes eius eſt].i.quoniam docuit in
C ſolo deo eſſe ſperandum,non in incerto diuitiarum,nec in copia temporalium rerum. Deinde
11 ſanctus Dauid de finali Iudæorum conuerſione vaticinans. ¶[Quis]inquit[dabit ex Syon]
.i.quis procedens ac naſcens ex populo ſynagogæ,ſeu ſtirpe Iudæorum dabit[ſalutare]id eſt,
redemptionem[iſrael]hoc eſt,Iſraeliticæ plebi,quaſi dicat:q̄s ſaluabit eos? Et reſpondet[cum
auerterit dominus captiuitatem plebis ſuæ] id eſt,cum Chriſtus expulerit ex cordibus Iudæo-
rum malitiam eos excæcātem,atq; diabolum in eis regnantem,ipſoſq; in captiuitate perfidiæ
& peccati ligatos tenentem,tunc,[exultabit Iacob.],id eſt,gaudebit populus ex Iacob exortus
vitiorum ſupplantator[& lætabitur Iſrael.] ſcilicet idem populus deum contemplans,tunc e-
nim gaudebunt quia cognoſcent verum Meſſiam,& credent in eum,miniſtrabunt ei corde iu
cundo & mente gratiſſima . Hæc autem eorum conuerſio fiet in fine ſeculi ad prædicationem
Heliæ.De quo Malachias dicit.Ecce ego mittam vobis Heliam prophetam, antequam veniat
dies domini magnus & horribilis:& conuertet cor patrum ad filios & cor filiorum ad patres.
Per hoc nanque quod faciet Iudæos verum Chriſtum recipere,& eum deuotiſſime colere,ſan-
cti patres defuncti,qui erant à Iudęis propter ipſorum incredulitatem auerſi conuertentur ad
eos & diligent ipſos, ſimiliter filij qui tempore infidelitatis erant à patribus ſanctis auerſi, per
fidem Chriſti conuertentur ad ipſos. Propter quod in Euangelio ait ſaluator.Helias cum ve- Math.17
nerit reſtituet omnia.Quod autem iſta ſcriptura, ſcilicet vltimus verſus pſalmi iſtius congrue Roma.8
exponatur de conuerſione Iudæorum futura,hinc patet,quod apoſtolus ad Romanos iſtā ſcri
pturam inducit ad probandum conuerſionem Iudæorum futuram.

¶Expoſitio tropologaca eiuſdem pſalmi.

Dixit

DIXIT inſipiens,id eſt, diuinorum cognitionem non habens,nec Chriſtum(qui eſt ſapi- D
entia dei) vita& moribus ſequens, in corde ſuo.non eſt deus, hoc eſt, non eſt aliquis
qui ſit omnium iudex ac dominus & prouidentiam de actibus hoim habens. Quamuis enim
pauci vel nulli ſint, qui putent D E V M abſolute non eſſe,multi tamen fuerunt,qui puta
bant deum non eſſe,eo modo,quo fides catholica aſtruit eum eſſe,videlicet omnium,puſorem
iudicem ac remuneratorem.Poſſit hic introduci quædam difficultas, ſ. qũo aliquis poſſit dice-
re in corde ſuo non eſt deus.Quum deũ eſſe ſit per ſe notum,vt ait Ancelmus, cui cõſonat Da-
maſcenus,q primo libro ait:Omibus naturaliter inſerta eſt cognitio deum exiſtẽdi. Thomas
vero & Scotus tenent oppoſitum. Hanc aũt difficultatem omitto,qa in libro de diuina natura
eam diligenter tractaui,tenuiq; probabiliter cũ Ancelmo,ꝙ deum eſſe ſit maxime ꝑ ſe notum,
etiam magis q̃ prima principia.Nec obſtat,ꝙ inſipiens dixit in corde ſuo deum non eſſe,quia
nonnulli Philoſophi negauerunt prima principia,quæ nihilominus ſunt per ſe nota. Nunc au-
tem breuiter dico,quod omnis,qui deum inhonorat,contemnit,& in vitijs perſeuerat,dicit in
corde ſuo non eſt deus,Quamuis eñ nec in corde ſuo affirmet, nec ore pronuntiet, deum non
eſſe,tamen ſic viuit,quaſi deum non eſſe putaret. Propterea eñ apoſtolus dicit.Dicunt ſe noſſe
deum,factis aũt negant. De quibus propheta ſubiungit , Corrupti ſunt & abominabiles facti
Titum.1 ſunt in ſtudijs ſuis.Corruptum & integrum opponuntur , & non niſi in rebus corporeis pro-
prie inueniuntur,in ſpiritualibus autem tranſſumptiue,ſeu ſimilitudinarie accipiũtur. Quem
admodum ergo integritas mentis,eſt eius ad deum perfecta conuerſio , ſic mẽtis corruptio eſt
eius à deo auerſio.Itaq; peccatores corrupti ſunt,id eſt,mente à deo auerſi & vitijs vulnerati,& E
abominabiles facti ſunt in ſtudijs ſuis,hoc eſt, in occupatiõibus, interioribus & exterioribus,
quoniam creatore relicto ac ſpreto in rebus caducis,vanis & turpibus occupantur,quærentes
ditari,delitiari,aut dominari,non eſt qui faciat bonum ex illis,ſed à minimo vſq; ad maximũ
omnes circa illicita ſtudent,non eſt vſq; ad vnum,hoc eſt,nullus eſt ex eis bene viuens. Vel po
teſt(vſq; ad vnum)excluſiue exponi, & illud quod dicitur,non eſt qui faciat bonum, abſolute
intelligi,vt ſit ſenſus,non eſt qui faciat bonum,id eſt,nullus homo ex proprijs viribus bene vi-
Roma.8 uit,quia non eſt volentis neq; currentis ſecundum apoſtolum,ſed dei miſerentis,& in Oſee le-
Oſee.13. gimus.Perditio tua Iſrael ex te,in me tantũmodo auxilium tuum.Sic igitur,non eſt qui faciat
bonum,non eſt vſq; ad vnum.i.præter vnum.Quoniam vnus eſt qui propria virtute qbñ agit,
Rom.11 ac naturali proprietate ſanctus ac iuſtus eſt,ſ. Chriſtus. Et ideo ait apoſtolus:Concluſit deus
omnia ſub peccato,vt omnium miſereretur . Dominus de cœlo,id eſt,qui habitat in cœlo,ſe-
cundum modum prædictum,reſpexit ſuꝑ filios hominum.i.conſiderauit cogitationes, verba
ac opera ſingulorꝝ,vt videat,ſi eſt intelligens aut reqrens deum,hoc eſt,ſi ſit aliquis intelligens
deum,non vtiq; informi & nudo intellectu,ſed intellectu formato , & ad operatiões ſanctas ſe
extendente,aut requirens eum per pœnitentiam, per orationes feruentes, per cõuerſationem
Hiere.32 ſolicitam . Hoc eſt quod in Ieremia habetur:Fortiſſime,magne,potens,dominus exercituum
nomen tibi:magnus conſilio & incõprehenſibilis cogitatu , cuius oculi aperti ſunt ſuꝑ omnes
filios Adam,vt reddas vnicuiq; ſcdm viam ſuam. Dicitur autem deus de cœlo reſpicere vt vi- F
deat,non ꝙ ſua cognitio ex aliqua cauſa dependeat, ſed humano modo loquitur ſcriptura de
deo. Vel quod dicitur(vt videat) intelligẽdum eſt,vt alios videre faciat,qa in die iudicij vniuer
Exodi.33 ſis oſtendet quis bene vel male operatus eſt. Secundum hunc intellectum ſcriptum eſt : Dixit
dominus ad filios Iſrael(quando videlicet adorauerunt vitulum) Iam nunc depone ornatum
tuum vt ſciam quid faciam tibi.i.vt ſciri faciam,debitam pœnam pro culpa infligendo. Om-
nes videlicet illi corrupti declinauerunt,à lege dei,& ideo ſimul inutiles facti ſunt, hoc eſt,ina-
nes ac perditi,non eſt ex eis qui faciat bonum, non eſt vſque ad vnum:cum enim charitatem,
quæ eſt animæ vita,non habeant,nihil deo viuo ac vero acceptum agere poſſunt.Sepulchrum
patens eſt guttur eorum,quoniam peſtifera proferendo per guttur ſeipſos occidunt, deuorãt,
& quaſi ſepeliunt,alioſq; vitioſorum verborum fœtore commaculant,linguis ſuis doloſe age
bant,decipiendo alios,imo fallendo ſeipſos . Nam qui alium decipit, primo ſeipſum ſeducit,
quia vniuſcuiuſq; peruerſitas , primo redundat in ſeipſum, & prius nocet agenti quam alteri.
Venenum aſpidum.i. rancor nequiſſimus ſeu ſermo doloſus, ſub labijs ipſorum, vt cum pote-
rũt euomant illũ,& tanq̃ aſpis inficiãt proximũ.Quorꝝ maledictione os plenũ eſt,qa maledicẽ
tibus remaledicunt,&cõtra,bñdicentibus aut nihil nocentibus ediuerſo maledicũt,& amaritu
dine,hoc eſt,indignatiõe & zelo amaro contra deũ & proximũ:& dolo.i.occultis inſidijs,velo
ces pedes eorꝝ,hoc eſt, cordis affect⁹, & etiã corꝑis pedes ad effundẽdũ ſanguinẽ ꝓpter cãs iniu-
ſtas. Cõtritio.i.gratuiti eẽ deſtructio,& infelicitas in vijs.i.in opib⁹eorꝝ,& viã pacis.i.cõuerſa-
Eccle.11 tionẽ amoroſam ꝑ quã venit ad pacẽ æternã,nõ cognouerũt,ꝑ imitationẽ,nõ ẽ timor dei añ ocu

los

A los eorum.i.deum nõ timent. Nam ſi deum timerent tot mala nõ facerent, quoniam ſcriptũ eſt Eccle.7
Timor dñi expellit pctm̃. Et Salomon ait: Qui timet deum, nihil negligit. Nonne cognoſcent
omnes qui operantur iniquitatem, imo cognoſcent quàm male faciant, quia mox vt de corpo
re exierint, & ante Chriſti tribunal peruenerint, ſcient quid meruerunt, & per pœnas cognoſ-
cent, quod iam ſcire contemnunt: qui deuorant plebem meam, hoc eſt, contriſtant, opprimũt
vel occidunt pauperes ſpiritu, innocentes ac ſimplices: ſicut eſcam panis, hoc eſt, tanquam pa-
nem qui eſt eſca. Hanc vero ſententiam in Oſee inuenimus pulchre expreſſam. Iudicium, inqt, Oſee.4.
domino cum habitatoribus terræ, non eſt veritas, & non eſt miſericordia, & non eſt ſciẽtia dei
in terra, maledictum, & homicidium, & mendacium, furtum & adulterium inundauerunt, &
ſanguis ſanguinem tetigit. Deum non inuocauerunt. Verſus iſte iam prius ſatis expoſitus eſt.
Quoniam dominus in generatione iuſta eſt, id eſt, inter iuſtos per gratiam habitat. De quibus
æterna ſapientia per Salomonem dicit. Deliciæ meæ eſſe cum filijs hominum. Et in Apocaly- Prouer. 8
pſi. Ecce tabernaculum dei cum hominibus & habitabit cum eis, conſilium inopis confudiſtis Apo. 21.
id eſt, increpationem: admonitionem, & informationem humilium, piorum, ac religioſorum
virorum, o impij contempſiſtis, quemadmodum ſcriptum eſt. Impius cum in profundum pec
catorum venerit, cõtemnit. Et ideo illud ſpreuiſtis, quoniam dominus ſpes eius eſt, hoc eſt, quo Prouer. 18
niam prædicat in ſolo deo ſpem eſſe ponendam & omnia carnalia oblectamenta, temporales
honores, ac ſeculares vanitates eſſe ſpernendas. Quis dabit ex Syon, id eſt, quis contemplatiuo
rum ac ſanctorum virorum, ex Syon, hoc eſt ex congregatione ſpeculantium deum procedens
B tanquàm vnus illorum, pertinenſq; ad ſortẽ ſeu numerum ipſorum, dabit ſalutare, id eſt, verã feli-
citatem Iſrael, hoc eſt, collectioni fidelium, deum nunc per fidem videntium. Et reſpondet: Cũ
auerterit dominus captiuitatem plebis ſuæ, id eſt, cum Chriſtus liberauerit Chriſtianos ab o-
mni ſeruitute peccati, ac iugo diaboli, quod non erit vniuerſaliter, niſi in die iudicij, tunc exul-
tabit Iacob.i. fidelis, mala ſupplantãs, & vitijs efficaciter iam reſiſtẽs: & lætabitur Iſrael, idem
eſt exultare Iacob & lætari Iſrael, quia idem eſt Iacob & Iſrael, ſed fidelis quiſq; in præſenti vi-
ta dicitur Iacob, quam diu luctatur cum vitijs, in futuro autem veraciter dicetur Iſrael, quan-
do videbit deum facie ad faciem. Iacob equidem interpretatur ſupplantator, Iſrael vero inter
pretatur vir, videns deum. Fidelis ergo qui peccata ſupplantat eſt Iacob, & idem eſt Iſrael, in q̃-
tum eſt deum contemplans. In die autem iudicij Iacob & Iſrael, hoc eſt quilibet vere fidelis, læ
tabitur mente, & exultabit corpore, quando audiet iudicem dicentem: Venite benedicti patris Matt.25
mei percipite regnum, quod vobis paratum eſt ab origine mundi, tũc enim abſterget deus o- Apoc.21
mnem lachrymam ab oculis ſanctorum. Et tunc mortale hoc induet immortalitatem, imple- 1.Cor.15.
biturq;, quod ab Iſa. ex perſona dei prædictum eſt. Ecce ſerui mei laudabunt præ exultatione Eſaiæ.65.
cordis & vos o impij pre dolore cordis clamabitis, qm̃ obliuioni traditæ ſunt anguſtiæ priores. Malac. ul
Vnde Malachias de futura gloria beatorum ſic dicit. Egrediemini & ſalietis quaſi vituli de ar-
mento, & calcabitis impios in die quo facio, dicit dominus. Sed attende tibi o frater, qui pſal-
mum hunc cantas, audis, vel legis, ne ea quæ in ipſo de reprobis ſcripta ſunt, tibi conueniant.
C Examina & diligẽter ſcrutare conſcientiam tuam, & ſi horum vitiorum quippiam in te reppe
reris pœnitentiam age, & de cætero caue. Non viuas quaſi non ſit deus, ſed reuerenter ac cũ ti-
more coram domino ambula, in choro quaſi deo præſente teq; aſpiciente, in omnibus decen-
ter, deuote, ac tremebunde te habe, cordialiter ſemper aduertens, quod dictum eſt. Dominus
de cœlo proſpexit ſuper filios hominum, vt videat ſi eſt intelligens aut requirens deum. Deni Ierem.48.
q;. Maledictus homo qui facit opus dei negligenter.

COMMENTARIVS IN PSAL. XIIII.

Expoſitio tituli.

TItulus pſalmi eſt, pſalmus Dauid.i. pſalmus iſte eſt ſancti Dauid hic loquentis. Volens nã-
q; propheta nos moraliter informare, quemadmodum vere pertinere poſſimus ad nume
rum electorum in præſenti per gratiam, & in futuro per gloriam, deum interrogat.

Expoſitio pſalmi, iuxta ſenſum tropologicum.

DOmine quis habitabit in tabernaculo tuo] id eſt, quis vere perſeuerat in militan
ti eccleſia, ſcilicet re & nomine tanquam viuum Chriſti membrum à capite Chri
1 ſto motum ac vitam, id eſt, operationem ac gratiam recipiens, ſicut membra
corporalia à proprio capite, multi enim habitant in eccleſia ſolo nomine, vt ma-
li Chriſtiani atque hæretici. De quibus ait Iohannes in ſua canonica: In nobis 1.Iohan.2
erant, ſed non erant ex nobis. Nam ſi ex nobis fuiſſent, permanſiſſent vtique nobiſcum, [aut
quis], o domine, [requieſcet in monte ſancto tuo.], id eſt, poſt præſens exilium laborioſum,
æterna requie perfruetur in cœlo empyreo, in quo poſt vitam hanc ſuauiter requieſcent
qui nunc

Lucæ.11 qui nunc pro dei amore pijs laboribus fatigantur. Inſuper propheta quaſi eruditus à dño, qui D
pulſantibus aperit, ad hanc quæſtionem reſpondet. Videtur autem hæc quæſtio bipartita, q.a.
Primo inquirit, quis habitet in eccleſia militante. Secũdo, qs moraturus ſit, ſeu quieturus in ec-
cleſia triumphante. Sed quæſtio iſta, eſt quaſi vna aut ſimplex. Nam qcunq; nunc vere & per-
ſeueranter pertinet ad militantem eccleſiam, in futuro veraciter pertinebit ad triumphantem
eccleſiam. Idcirco ad vtranq; quæſtionem datur vna reſponſio quæ eſt. ¶ [Qui ingreditur ſi-
ne macula]. i. qui declinat à malo, q nemini nocet, q ſine mortali crimine conuerſatur. Cur po 2
tius dixit propheta: Qui ingreditur, q̃ qui egredietur: cum tamen vtrunq; dici poſſit ſaluatore
Iohan.10. conteſtante, qui ait: Per me ſi quis intrauerit, ſaluabitur & ingredietur & egredietur. Accipit
ergo propheta hoc loco ingreſſum pro operatiõe, quæ ſine errore ducit ad finem, qui deus eſt.
Sap.5. Multi autem errant à via, & hi non ingrediuntur ſine macula, ſed ſeducuntur in via, ambulan
tes vias difficiles, & viam domini ignorantes. Quoniam vero non ſufficit declinare à malo, p-
pterea addit [& operatur iuſtitiam] hoc eſt, actum iuſtitiæ, prout iuſtitia dicitur virtus cõmu-
nis & virtualiter eſt omnis virtus. Vel etiam, prout iuſtitia eſt virtus ſpecialis. ¶ [Qui loqui- 3
tur veritatem in corde ſuo] hoc eſt, in ſeipſo ſyncerus & verus eſt, & vera intra ſe cogitans, vt
non ſit ſimulator atq; hypocrita [qui non egit dolũ in lingua ſua] hoc eſt, verbis fraudulẽtia
atque mendacibus alios non decepit. ¶ [Nec fecit proximo ſuo malum] hoc eſt, nulli Chri- 4
ſtiano exterius nocuit, ſed proximum diligit tanquam ſeipſum [& obprobrium non accepit
aduerſus proximos ſuos] hoc eſt, verba detrahentium, maledicentium, & inuidorum non ad-
uertit, nec libenter audiuit, ſed reprobauit ac repulit detractorem, quemadmodum in Prouer
Prouer.4. bijs Salomon monet: Labia detrahentium procul ſint à te. Et iterum ſcriptum eſt: Quaſi à fa- E
Eccle 21 cie colubri fuge à detractore. Eiuſdem enim impietatis eſt detrahere & detrahẽti applaudere,
quia vtrunq; ex ſuo genere eſt mortale peccatum magis quàm furtum. Et ſi non eſſet qui au-
diret: nec eſſet qui detraheret. ¶ [Ad nihilum deductus eſt in conſpectu eius malignus] hoc 5
eſt, peccator in quantum peccator nulli⁹ eſt reputationis in anima iuſti, nec eſt honore dignus
vt peccator, cum honor ſit exhibitio reuerentiæ in ſignum virtutis. Poteſt tamen malignus ho
norari, in quantum eſt ſuperior, ſeu ad dei imaginem factus, quemadmodum Petrus præcipit
ſeruis, vt obediant dominis ſuis, non ſolum modeſtis, ſed etiam diſcolis. Et ſecundum hunc in
tellectum Ariſtoteles dicit, quod Magnanimus eſt contemptiuus aliorum. Non q ſimpliciter
alios ſpernat, ſed vitioſos paruipendit, & neminem honorandum exiſtimat, niſi quem virtus
1.Pet.2 nobilem facit. Quamuis autem iuſtus peccatores contemnere debeat in communi, nec tamen
iudicare debet de alijs in ſingulari, niſi in manifeſtis & certis peccatis, nec ſic debet contemne-
re, vt naturam contemnat, ſed vitium. Pro natura vero offerat charitatiuam precem [timen
tes autem dominum]. i. virtuoſos [glorificat] id eſt, reputat & honorat. ¶ [Qui iurat proxi
mo ſuo & non decipit] id eſt, qui iurat vbi, quando, & in quibus, & propter quod iurandũ eſt, 6
& iuramentum adimplet atq; verificat. Vel, qui iurat, id eſt, firmiter aliquid aſſerit & propo-
nit, & non decipit [qui pecuniam ſuam] materialem [non dedit ad vſuram] quemadmodũ
vſurarij faciunt [& munera ſuper innocentem non accepit]. i. dona nulla accepit, quatenus
deu.23.24 opprimat inferiorem in iudicio, aut in alia qualibet cauſa. Ex hoc igitur verſu conſtat, q vſu- F
Matth.19 ra non erat Iudæis conceſſa, vel præcepta vt licita, ſed ſolum permiſſa, quatenus erat maioris
Marc.10 mali prohibitiua, ſicut libellus repudij. Vnde Ariſtoteles naturali ratione inſtructus affirmat,
Ethic.4 Matth.25. q vſura eſt maxime contra naturam. Veruntamen in Euãgelio dñs ait ſeruo nequam. Opor
Luc.19 tebat te pecuniam meam dare nummularijs, & ego veniẽs recepiſſem illam cum vſura, ſed ibi
pecunia ſumitur pro commiſſo talento. i. pro gratia data, & ſpecialiter p cognitione ſacræ ſcri
pturæ, quam qui acceperit, alios inſtruere debet. Et ita vſura eſt fructus ſcientiæ datæ, vel gra-
tiæ aut beneficij. Ab eo nãq; q plus accepit plus exigetur. Hic ergo propheta deſcripſit virũ iu-
ſtum attribuendo ei decem actus virtutum. Et ſubdit: ¶ [Qui facit hæc non mouebitur in æter
num.] Porro in præſenti adhærebit dño, & ſtabilis erit in deo p gr̃am, in futuro autem ſeculo 7
confirmabitur in eo p beatitudinem ſempiternã. De tali nempe viro ſeu homine dñs in Euan
Matt.7 gelio dicit: Similabo eum viro ſapienti, q ædificauit domum ſuam ſupra petram. Non ſunt au
tem hæc intelligenda, quaſi neceſſe ſit hominem iuſtum nunquam vitia incidiſſe, ſemperq; his
virtuoſis actibus fuiſſe intentum, ſed quia non permanet in peccatis mortalibus, imo redit ad
ſe & ſtudet in his operibus ſanctis exercitari, in quibus ſi vitam finierit æternaliter ſaluus erit.
Ex horum itaq; virtuoſorũ operũ, & bonarũ proprietatum cõtemplatione attende tibi o frater,
an vere ſis membrum Chriſti, & inhabitator eccleſiæ, atq; in ſtatu ſalutis. Vide an ſine morta
li viuas peccato, an quæ tibi præcepta ſunt, impleas, an talis ſis foris in verbo & opere, qualis
intus in corde, an nulli facias quod tibi fieri non vis, an diuites, potentes, in carne florentes, &

A In naturalibus eminentes & ſeculares magis reputes & honores q̃ pauperes, debiles, corpe ca-
ſtigatos, gratuitis adornatos, clauſtrales, ac religioſos. Attende quos amplius diligis, cum qui
bus libentius conuerſaris ac loq̃ris, & quoꝝ vitam ac mores ſtudioſius imitaris.

Expoſitio allegorica eiuſdem pſalmi.

POſtremo pſalmus iſte ſpecialiter exponi poſſet de Chriſto. Vidẽs enĩ propheta in ſpũ
multos eſſe ventũros, q ſe Chriſtum aſſererẽt, & maxime propter diſcretionẽ veri Chri
ſti, ſ. Ieſu Nazareni ab Antichriſto, interrogat: Dñe quis habitabit in tabernaculo tuo
.i. quis oĩm hoꝝ, quoꝝ vnuſquiſq̃ dicit ſe eſſe Chriſtum, morabit & ꝑmanebit in mi-
litanti eccleſia, tanq̃ princeps & caput atq; ſaluator fideliũ, aut qs requieſcet in monte ſancto
ſuo .i. quis oĩm hoꝝ aſcẽdet ſup oẽs cœlos, vſq; ad dexteram tuam, vt regnet tecum ſine fine. ꝟ
Qui ingreditur ſine macula .i. nec Antichriſtus, nec pſeudoprophetæ, nec aliqs ſeipm exaltans
& Chriſtum ſe ſimulans, ſed Ieſus eſt q eſt agnus ſine macula, q peccatum non fecit, nec eſt in- 1.Pet.2
uentus dolus in ore eius. Quõ aũt ſequentes actus virtutum Chriſto vere ac ſumme cõueniant
facile eſt intueri. Chriſtus enĩ impleuit oẽm iuſtitiam, & ideo qm̃ iſta fecit nõ mouebit in æter-
num. Nam regni eius non erit finis, quemadmodũ Zacharias ꝑdixit: Ecce vir oriens nomẽ e- Luc.1. Zach.6
ius (tranſlatio aũt Chaldaica habet Meſſias nomen eius) & ædificabit templum dño (ſcilicet
militantem eccleſiam) & ipſe portabit gloriam & ſedebit & dominabitur in ſolio ſuo.

COMMENTARIVS IN PSALMVM XV.

Expoſitio tituli.

B AScribitur aũt huic pſalmo hic titulus, tituli inſcriptio Dauid. Hic vero titulus nõ de vete- Iohan.19.
ri teſtamento creditur ſumptus, ſed ex Euangelio vbi narratur, ꝙ crucifixo Ieſu Chrõ,
Pilatus poſuit cauſam ipſius ſcriptam, ſ. titulum iſtum in ꝟtice crucis: Ieſus Nazarenus rex Iu-
dæoꝝ. Hoc enĩ eſſe futuꝝ, Eſdras ſpũ dei reuelante cognouit. Et eſt ſenſus tituli. Triumphus ac
regnum, quæ per tituli prædicti inſcriptionem ſignantur, attribuitur ipſi Dauid .i. Chrõ, nam
titulus quem affixit cruci Pilatus, eſt titulus triumphalis, ſignificans quod Chriſtus ꝑ mortem
mundum fidei ſuæ ſubijceret, dæmonemq; foras ejceret. Chriſtus ergo, ſecundum ꝙ homo
& aliquo modo viator, ait ad patrem.

Expoſitio iuxta ſenſum literalem.

2 COnſerua me] id eſt, fiat voluntas tua in me, eripe me à periculis, & clarifica me clari- Iohan.17.
tate quam habui, antequam mundus fieret [domine] pater æterne. Chriſtus vero,
quia comprehenſor erat & confirmatus in bono, non orauit conſeruari à culpa, niſi
intelligatur hoc dicere pro corpe ſuo myſtico, quod eſt eccleſia, vt ſit ſenſus: Conſer-
ua me dñe .i. cuſtodi credẽtes in me, & omnes prædeſtinatos auerte à malo, eoſq; conſerua in
bono. Et decet o pater vt audias me [quoniam ſperaui in te] hoc eſt, omne bonum tibi aſcri-
bo, & effectum precum mearum à te expecto [dixi] ego Chriſtus inquantum homo [domio]
deo vni ac trino [deus meus es tu] ſingulariſſimo modo propter ſummam reuerentiam atq;
dilectionem mei ad te, ſicut frequenter expoſitum eſt, & ideo deus meus es tu [quoniã bonoꝝ
meoꝝ non eges] quia licet humanitas mea vnita ſit verbo, quatenus mundus per eam ſaluet,
tamen hoc factum non eſt propter tuam indigentiam, ſed propter hominum vtilitatem. Nil
C enim tibi o dñe perfectionis accreſcit ex honore & gloria tibi à creaturis tuis impenſis. Deinde
Chriſtus mutans perſonas, & quaſi eccleſiæ loquens de beneficijs dei patris. Sanctis (in-
quit) qui ſunt in terra eius] .i. ſanctis apoſtolis, alijſq; prælectis hominibus, qui ad literam e-
rant in terra promiſſionis, quæ ſpecialiter dicitur terra dei, vel qui in terra ſunt eius .i. quoꝝ cõ
uerſatio eſt in cœlo, quod eſt in terra viuentiũ vita beata, his inquam ſanctis [mirificauit] .i. Philip.3.
mirabiliter & copioſiſſime adimpleuit deus pater [oẽs voluntates meas in eis] .i. omnia deſi-
deria, omneſq; ꝓces meas, videlicet Chriſti filij ſui, ſæpe enĩ accipitur voluntas pro actu ſiue ef-
fectu voluntatis, Chriſtus vero vt homo multa deſiderauit à patre pro membris ſuis, puta fi-
delibus, vt eſt illud: Ego rogaui pro te Petre, vt non deficiat fides tua, & rurſus: Ego rogabo Luc.22. Ioh.14.
patrem & alium paracletum dabit vobis. Et volo pater, vt vbi ego ſum, illic ſit & miniſter me- Hebræ.5
us. In omnibus vero his & ſimilibus, exauditus eſt Chriſtus à patre pro ſua reuerentia. Miſitq;
pater ſpiritum ſanctum, qui dedit apoſtolis omnia quę Chriſtus orauit pro eis, propterea Chri
ſtus precem ſuam, qua dixit pro membris ſuis: Conſerua me domine, exaudiiam declarans,
ait: Sanctis qui ſunt in terra eius, hoc eſt, qui ſunt in regione viuorum, ſiue per rem, ſiue per
3 ſpem, mirificauit omnes voluntates meas in eis. Multiplicatæ ſunt infirmitates eo-
rum] hoc eſt, peccata & defectuoſitates eorum, qui per fidem & gratiam ſancti effecti ſunt,
multa erant antequam conuerterentur ad CHRISTVM [poſtea accelerauerunt]
hoc eſt, poſtquam cognouerant per inſpirationem diuinam, & ſanctam prædicationem præ

dictas

dictas ſuas infirmitates,tunc feſtinauerunt conuerti ad dñm,& ad baptiſmatis gr̃am,in q̃ vni D
uerſa peccata donantur.Et iſtud de gentibus conuerſis,præſertim verum ac planum eſt,q an
tequam conuerterentur,ſedebant in tenebris & vmbra mortis,idolis ſeruiendo, ſup quo pec
Roma.8 cato omnis ingemiſcit natura. ❡[Non congregabo] ego Chriſtus p me & per apoſtolos[con 4
uenticula eoꝝ de ſanguinibus] .i. conuentus ſeu collectiones eoꝝ qui ſunt de ſanguinibus .i.
viros ſanguinũ & iniquos non congregabo intra eccleſiam electoꝝ, non ꝙ omnino non con
Luc.19. gregabo eos cum venerim ſaluum facere quod perierat,ſed non congregabo eos ſecundũ illo
rum malitiam & quatenus ſunt iniqui, videlicet vt maneant quales fuerunt,ſed cõuertam im
pios & erunt boni,qui fuerant mali,erunt diuini & ſancti,q erant carnales & diabolici.Propt
quod ſubditur [nec memor ero nominũ eoꝝ p labia mea] hoc eſt,non vocabo eos tali nomie
quo antea vocabant̃ pagani,cæci,increduli,illiterati,abiecti,poſt conuerſionẽ ſuam ad me no
Ezec.18 minabunt̃ Chriſtiani illuminati,fideles,doctores gentiũ,& principes populoꝝ.Hoc eſt q̃d per
Pſal.76 Ezechielem dñs ait:Quacunq; hora peccator gemuerit pro peccatis ſuis,oim iniq̃tatum ſuaꝝ
Oſee.2. non recordabo amplius.Et hæc eſt mutatio dexteræ excelſi,de qua per Oſee dñs , ait:Vocabo
Iſaiæ 55 non plebem meã,plebem meã. Et Iſaias,Ecce(inquit)gẽtem quã neſciebas,vocabis. Et iteꝝ:
Iſaiæ 65. ſeruos ſuos vocabit dñs noie alio. ❡[Dñs pars hæreditatis meæ & calicis mei].i. deus eſt por 5
tio credentiũ in me,q cœleſtia ꝑponunt terrenis & creatorem ꝑeligunt creaturis,& ipſe dñs eſt
pars calicis mei.i.deus eſt finis & merces paſſionis meæ, qm̃ ideo paſſus ſum , q̃tenus homines
vltimo fini,ſ.deo beatifice vniant̃ , & eius viſionẽ p mercede ſui laboris ac meæ paſſionis reci E
piant.Vel ſic,dñs pars hæreditatis meæ.i.deus eſt illud bonũ,q̃d ego Chriſtus vt hõ ꝑ oĩbus
bonis creatis elegi,dilexi,tenui,& poſſedi,quaſi hæreditariã ptem,q̃uis ipſe me prior elegit atq;
dilexit.Hoc mõ deus p Moſen de Leuitis dixit:Non dabis eis poſſeſſionem & hæreditatẽ inter
Num.18 filios Iſrael,quia ego poſſeſſio & hæreditas eoꝝ:Per Leuitas vero figurantur clerici noui teſta
Deute.10. menti. Et ideo cũ primo tonſurantur,dicunt verſiculum iſtũ,tanq̃ q ſpecialr̃ deputant̃ ad cul
Ioſue.13. tum diuinoꝝ,& quoꝝ hæreditas deus efficit̃.Dicitur eñ deus hęreditas noſtra, qm̃ colimus eũ
venerando,& poſſidemus eum amando ſiue fruendo. Noſq; appellamur hæreditas dei,quo
niam & ipſe colit & alit nos perficiendo,& poſſidet nos in nobis regnando.& ideo Chrũs ſub
iungit[tu es] o deus pater[qui reſtitues hæreditatem meam mihi] .i. qui per gratiam tuã tra
hes ad me omnes quos prędeſtinaſti in me,omneſque electos qui ſunt hæreditas mea reduces
ad me,per meritum paſſionis & mortis meæ,qui antequã redimerentur à me,erãt in captiuita
te diaboli,atq; ſub reatu originalis peccati,propter quod nullus eoꝝ regnũ æternæ beatitudi
Iohan.6. nis ingredi potuit.Hos ergo reſtitues mihi,quẽadmodũ in euangelio dixi:Nemo venit ad me
niſi pater meus traxerit eũ,& rurſus:Omne quod dat mihi pater ad me veniet.Ideo nãq; apo
Ephe.1 ſtolus ait:Elegit nos in ipſo(ſcilicet pater in filio)añ mũdi cõſtitutionẽ, & rurſus:Gratificauit
nos in dilecto filio ſuo, q̃d non eſt intelligendũ quaſi aliquid ſit cauſa ꝑdeſtinationis , prout in
Actuu.13. deo eſt,ſed q̃a effectum ꝑdeſtinationis ſtatuit deus nobis impendere p meritũ filij ſui. Hãc vti
q; hæreditatẽ reſtituit deus Chriſto,q̃ñ impletũ eſt q̃d in actis aplõꝝ Lucas teſtat̃:Crediderũt
(inq̃ens)quotquot ꝑordinati erant ad vitã æternã,imo quotidie reſtituit eam ſibi vel q̃ñ pecca F
tores reuertuntur ad gr̃am,vel q̃ñ iuſti ingrediunt̃ ad gloriã. ❡[Funes ceciderunt mihi in ꝑcla 6
ris].i.diuiſiones,q̃bus deus quoſdã miſericorditer vocauit,& aliquos iuſte reliquit,contigerũt
Mat.20 mihi in ꝑelectis & ꝑcioſis,deoq; charis hominibus.Cum eñ ſint multi vocati & pauci electi,ſors
Matt.22 mea cecidit ſup electos,ita quod ipſi ſunt portio mea,in qua æternaliter tanq̃ in hæreditate re
Matt.25 gnabo,nunc q̃dem p gr̃am,in futuro vero p gloriã.Ipſi eñ ſunt bñdicti patris mei, q̃bus para
tum eſt regnũ cœleſte à mundi cõſtitutione,loq̃tur aũt de funibus metaphorice. Funes nanq;
dicuntur menſuræ ſeu termini,q̃bus hæreditas terrena diuidit̃ [etenim hęreditas mea]hoc eſt,
Luc.12 multitudo prędeſtinatoꝝ ab æterno de qua in Luca ſcriptum eſt:Nolite timere puſillus grex,
q̃a complacuit patri vobis dare regnum,hæc (inquã)hæreditas[præclara]. i.multum dilecta,
Iohan. 10 nobilis,ac pretioſa[eſt mihi] Chriſto,quia animam meam pono pro ea,tamq; præclara eſt mi
hi vt ſit ſponſa mea,quam redemi ſanguine proprio.Inſuper Chriſtus vt homo gratias agens
deo pro omni ſapientia animæ ſuæ collata à primo creationis ſuæ inſtanti in quo etiam vnita
eſt dei verbo,& facta contemplatrix diuinitatis p ſpeciẽ ait. ❡[Benedicã dominũ qui tribuit 7
mihi intellectũ].i.intellectualem notitiam omniũ prædictoꝝ,& nõ obſtante, ꝙ hoc facturus
ſum tamen[inſuper].i.vltra hoc[increpuerunt me]hoc eſt,repræhenderunt,blaſphemauerũt
& pſecuti ſunt me[renes mei].i.Iudæi & etiam tribus Iudæ de quorum carne & ſanguine in
carnatus & natus ſum[vſq; ad noctem] hoc eſt, vſq; ad terminum vitæ meæ ſeu mortis occa
ſum,ſed fruſtra conati ſunt me ſubuertere quoniam ego Chriſtus. ❡[Prouidebam dñm in 8
conſpectu meo ſemper].i.in proſperis & aduerſis in omni cauſa,loco,& tempore propoſui de
um coram

A tum coram oculis cordis mei,& ſemper actualiter eum aſpexi[qm̃ à dextris eſt mihi]hoc eſt,im
mediate coniunctus eſt mihi,& ſemper de proximo mihi aſſiſtit. Nam ỹbo vnita eſt mea hu-
manitas vnione perſonali,toti vero trinitati,quæ eſt vnus verus ſimplex deus, vnita eſt beati
fica fruitione,iccirco aũt à dextris eſt mihi dñs[ne cõmouear.].i.ne aliquo mõ à medio virtu-
tis,à recta ratione,à dei voluntate recedam,ne proſperis eleuer, aut aduerſis deijciar,ſed regia
9 via ſemper incedam. ¶[Propter hoc lætatum eſt cor meum]hoc eſt, intellectus atq; affectus
animæ meæ de tantis bñficijs gratias deo agentes ſpiritualiter in deo gauiſa ſunt. Vñ in euãg. Luce.10
dñ:Exultauit Ieſus ſpiritu ſancto,& ait:Confiteor tibi pater,dñe cœli & terræ[& exultauit lin
gua mea]hoc eſt,ex magna exuberantia interioris iucũditatis etiam lingua corporis mei mo
ta eſt ad iucundã dei laudem,& bñficioꝝ ſuoꝝ delectabilem commemorationẽ[inſup &caro
mea].i.corpus meum in triduo mortis ab aĩa,non tñ à verbi diuinitate ſeparatum [requieſcet
in ſpe]hoc eſt,in ſepulchro iacebit in ſpe tali,ꝙ tertia die reſurget, ſed ſpes illa fuit ſubiectiue
10 in aĩa Chriſti,&ideo ſubdit: ¶[Qm̃ non derelinques aĩam meã in inferno]tanq̃ dicat,iccirco
caro requieſcet in ſpe reſurrectionis prædictæ tam proximæ,qm̃ non derelinques.i. nõ diu ꝑ-
manere permittes animã meam in inferno.i.in limbo patrum. Nam aĩa Chrĩ ibi non fuit niſi
vſq; ad horam reſurrectionis tertio die factæ:ſtatim quippe qñ Chrs in cruce ſpm̃ tradidit,aĩa
Chriſti ad limbũ pr̃m deſcendit,aĩasq; ſctõꝝ ibidem beatifica dei viſione glorificauit,qa tunc
pro reatu originalis peccati,pro quo ſolo dilationem diuinæ viſionis patieban tur,ſatisfactum
fuit, ſed non manſit ibi niſi vſq; ad tertiũ diem[nec dabis ſctm̃ tuum videre corruptionem].i.
B non ſines corpus ſanctiſſimum filij tui,q eſt ſanctus ſanctoꝝ,corrumpi,incinerari,putrefie
11 ri, ſed cito ſuſcitabis illud à tumulo. ¶[Notas mihi feciſti vias vitæ].i.dediſti mihi ſcientiã ſa-
lutarem,per quam actus virtutum,quæ ſunt viæ vitæ impleui,& alios docui. Vel, notas mihi
feciſti vias vitæ,hoc eſt,experimentaliter notificaſti,& ſenſibiliter oſtendiſti mihi reſurrectio-
nem tertia die peractam,& aſcenſionem quadrageſima die completam. Per reſurrectionẽ nã-
que & aſcenſionem ad immortalem vitam pertingitur.[adimplebis me lętitia cum vultu tuo]
.i.cum per aſcenſionem vſq; ad conſedendum tecũ in dextera tua peruenero,tunc dabis mihi
plenam beatitudinem,vt non ſolum in anima felix ſim (quæ nunq̃ in eſſentiali præmio profe-
cit)nec ſolum in corpore glorioſus ſim,in quo glorificatus ſurrexi,ſed etiam ſuper oẽs cœlos, Ephe.4
ſuper oẽs creaturas,ſuper omnes angelicos ſpiritus exalter,vt omnia impleam, & in noĩe meo Phil.2
omne genu flectatur,ſicq; in accidentali præmio[cum vultu tuo]hoc eſt,in præſentia maieſta
tis tuæ,quæ in cœlo præcipue eſſe cenſetur.perfecte implear[delectationes].i. variæ & ineffa-
biles iucunditates[in dextera tua]hoc eſt,in fauorabili tua præſentia,tanq̃ dicat:hi quibus pro
ſpere ades,quibus ꝑ gloriam pñs es,qbus ꝑ charitatis fauorem aſſiſtis,hñt delectationes multi-
plices, tam eſſentialis quàm accidentalis præmij,qa oculus non vidit,nec auris audiuit, nec in Iſaiæ.64
cor hoĩs aſcenderunt,quę præparaſti deus diligentibus te vſq; in finem. Vel ſic,delectationes, 1.Cor.2.
ſupple ſunt mihi Chriſto, in dextera tua.i.ꝙ ꝑ hoc collocatus ſum ad dexteram tuam. Porro
C ꝙ pſalmus iſte ad literam de Chriſto intelligi debeat, hinc conſtat ꝙ glorioſiſſimus Apoſtoli
ci agminis princeps beatiſſ. Petrus in Actis ſcripturam pſalmi iſtius inducit ab eo loco q̃ dictũ Act.2.
eſt(prouidebam dñm in conſpectu meo ſemper) ad probandũ ꝙ Chrs reſurrexit à mortuis.

¶ Expoſitio tropologica ſeu moralis eiuſdem pſalmi,

POteſt aũt vnuſquiſq; fidelis hunc pſalmum ad ſuijpſius informationem in propria decã-
tare perſona ad gloriam dei,ita vt dicat. ¶[Conſerua me dñe] ne in vitijs iaceam,ne gra
tiam perdam,ſed in omni euentu in te ſtabilis perſeuerem:quoniam ſperaui in te,non in per-
fectione aut viribus meis,dixi domino,omnium per generalem cauſalitatem & prouidentiã,
deus meus es tu.i.propter ſpecialem benignitatem mihi à te collatam,& cultum,quo te ſum-
me ac vnice colo,tu es ſpecialiter deus meus,in quo omne & totum bonum meum conſtituo,
extra quem nihil requiro, & cuius voluntati me totum offero atq; ſubijcio,qm̃ bonoꝝ meorũ
non eges,in te em̃ eſt omnium bonorum omniumq; pulchrorum ac deſiderabilium perfecta
& immenſa perfectio,& ideo merito in te ſpero,& te ſolum in deum mihi conſtituo,quia ſuffi
cis tibi in te,& per te,& ſolus ſaluare potes me,q in nullo indiges me.Deniq; homo in dei amo
re ſuccenſus vehementer deſiderat, quatenus honor & gloria dei augeatur in omnibus, ideo
addit:Sanctis qui ſunt in terra eius.i.electis, qui vel in eccleſia militante adhuc peregrinantur
à dño,vel in eccleſia triumphante iam perfruuntur vultu diuino, mirificauit omnes volunta- 2.Cor.5.
tes meas in eis.i.miro modo impleuit in eis quicquid deſideraui pro ipſis, qm̃ viatoribus ſctis
cõtulit multa coploſaq; munera gratiarum, ſanctis vero comprehenſoribus præſtitit tantũ,
vt amplius deſiderare non poſſint de præmio eſſentiali. Multiplicatæ ſunt infirmitates eorũ,
poſtea accelerauerunt. Hic verſus ex præcedenti expoſitione ſatis patet. Non congregabo

conuenticula eorum de ſanguinibus.i. non colligam eos ad numerum beatorũ,neqꝫ apponã D
eos ad patres priores,quatenus ſunt conuentus maligni,& de ſanguinibus vitioſi,videlicet ſe-
cundum ꝙ multiplicatæ ſunt infirmitates eorum, nec ſic memor ero nominũ eoꝝ per labia
mea,vt reputem eos ſcd̃m ꝙ tales ſunt pertinere ad ſortem ſanctoꝝ, ſed ſecundum ꝙ poſtea
accelerauerunt.i.ſcd̃m ꝙ feruenter ad dñm conuerſi ſunt, æſtimabo eos ad conſortiũ beatoꝝ
Zachar. 1. ſpectare,quemadmodũ per Zachariam dictum eſt:Conuertimini ad me,& conuertar ad vos
dicit dñs.Dominus eſt pars hæreditatis meæ,nõ ꝙ aliqd plus velim poſſidere q̃ deũ,ideoqꝫ ipſe
ſit non totum bonum meum,ſed pars boni ac hæreditatis meæ,ſed dominus eſt pars hæredi-
tatis meæ.i. ipſe eſt mea hæreditas,quam ex omnibus,& præ omnibus rebus dilexi, quemad-
Pſalm.72. modum poſtea dicitur: Deus cordis mei & pars mea deus in æternum, & calicis mei.i.dñs eſt
illud bonum ,propter quod oẽs aduerſitates,perſecutiones, & pœnitentiales labores libenter
Roman.8 ſuſtineo(propter quod tota die mortificor)atqꝫ ꝑ ignẽ & aquã incedo,tu es q reſtitues hæredi
Pſalm.65. tatem meam mihi, añ dixit dñm eſſe hæreditatem,nunc aũt dicit dñm eſſe reſtitutoꝝ ſibi hęre
ditatem ſuam.Quid ergo eſt tu es qui reſtitues hæreditatem meam mihi,niſi tu reddes mihi te
ipſum?Nam peccando deum amittimus, nec poſſumus eum readipiſci de condigno, niſi ipſe
ꝑueniat nos per ſuam miſericordiam, gratiam infundendo, quã recipiendo deum acquirimus.
Vel ſic,tu o Chriſte es qui reſtitues hæreditatem meam mihi.i. qui per meritum paſſionis tuæ
recuperabis mihi vitam æternam,quæ etiam dici poteſt hæreditas nr̃a. Funes.i. partitiones,ſe
parationes, vel ſortes bonoꝝ dñi,q aliquibus dat bona terrena duntaxat, quibuſdam ꝟo dat
bona cœleſtia ac diuina,ceciderunt mihi in præclaris.i. contigerunt mihi in bonis æternis & E
inuiſibilibus,quæ parata ſunt mihi in cœlis, ita ꝙ dñs mihi daturus eſt bona illa præclara pro
parte mea hæreditaria. Et hoc ideo ſpero,etenim.i.qm̃ hæreditas mea.i. vita æterna præclara
eſt mihi.i.præ oĩbus bonis chara & precioſa. Nam propter eius amorẽ omnia temporalia bo-
na corporalemqꝫ vitam contemno. Nemo vero ſine ſpeciali dei reuelatiõe ſcire poteſt,an ade
ptuꝛus ſit hanc hæreditatem cœleſtem,ſed dum ſentit ſe hanc prę oĩbus rebus deſiderare,atqꝫ
pro ea deo fideliter deſeruire, tunc confidere poteſt, ꝙ dominus ipſum ad hanc hæreditatem
elegit,poteſtqꝫ fiducialiter hunc verſum decantare: Funes ceciderunt mihi,& cætera. quem-
admodum ait Hieronymus: Nihil felicius Chriſtiano,cui promittuntur regna cœlorum. Ve-
Pſal.147 rum ei qui magis laborat pro temporalibus, quàm pro æternis bonis acquirendis, non eſt
præclara hæreditas iſta, nec eam acquirere poteſt. Benedicam dñm qui tribuit mihi intellectũ
ad cognoſcendũ hæc oĩa ac cætera bñficia ſua,& vt ad eũ conuerterer, & gratus ſibi efficerer,
Roman.7 non enĩ fecit taliter omni nationi,inſuper & vſqꝫ ad noctem.i.vſqꝫ ad peccati cõſenſum, quo
Iacobi.4 anima obtenebratur, increpuerunt me renes mei.i.reſtiterunt ac repugnauerũt rationis iudi
cio concupiſcẽtiæ.& cæteræ paſſiones partis ſenſitiuæ.Propter quod ait Apoſtolus:Video aliã
legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ.Et Iacobus ait: Vnde bella & conten-
tiones in vobis,nõne ex concupiſcentijs veſtris? Prouidebam dominũ in conſpectu meo ſem
per.i.conſideraui deum iudicẽ meum,& ideo non acquieui motibus appetitus ſenſitiui,ſed in
iudicio rationis permanſi,ideo aũt prouidebam dñm,qm̃ ipſe à dextris eſt mihi.i.per gratiam F
ſuam fauorabiliter & proſpere mihi aſſiſtit,ne cõmouear,i.ne à ratione abducar,ne à deo rece-
dens inſtabilis fiam,& vitijs ſubdar. Propter hoc.i.propter tantam miſericordiam & gratiam
dei ſuper me,lætatum eſt cor meũ non in ſe,ſed in dño,& exultauit lingua mea gratias ei agen
do.Inſuper & caro mea.i.corpus iſtud corruptibile requieſcet.i.rationis iudicio ſtabiliter ſubij
cietur,& animæ miniſtrabit cum tranquilla quiete mitigatis motibus eius carnalibus,ſic vero
requieſcet in ſpe.i.in expectatione felicitatis futuræ, quia ſi modo ſubijcitur animæ in dei ob-
ſequio,poſtea glorificabitur cum anima in regno cœlorum. Vel ſic,Inſuper & caro mea requi
eſcet in ſpe poſt ſeparationem eius ab anima in ſepulchro,in ſpe reſurrectionis beatæ,quemad
Sapien.3. modum Sapiens dicit:Corpora ſanctorum in pace ſepulta ſunt. Quoniã non derelinques ani
mam meam in inferno.i.non permittes me mori in peccato mortali, neqꝫ æternaliter conde-
mnabis me, ſed ſi propter inſufficientem ſatiſfactionem in hac vita factam deſcendero in in-
fernum .i. in purgatorium,non derelinques me in eo, nam debita pœna ſoluta, ſtatim ad re-
gnum cœlorum perduces animam meam. In ſcripturis enim aliquando infernus accipitur ꝓ
purgatorio. Vnde etiam eccleſia cantat:Dñe Ieſu Chriſte libera aĩas fideliũ defunctoꝝ de pœ-
nis inferni,id eſt, purgatorij. Nec dabis ſanctum tuum .i. ſeruum tuum fidelem videre corru-
ptionem,id eſt,experiri mortem æternam,quæ eſt irreparabilis atqꝫ perfecta corruptio ab oĩ
eſſe ſpirituali atque beato. Hæc omnia ſunt verba bonæ ſpei, & implicite ſunt verba orantis
ſic fieri,ideoqꝫ o domine ſpero hæc omnia adimpleri in me,quoniam notas mihi feciſti vias vi
tæ,id eſt,vitam & mores Chriſti, cuius doctrinam & veſtigia imitando, recte ambulo ad
vitã

vitam æternam,quod ſi fecero perſeueranter, adimplebis me lætitia cum vultu tuo,dando mi
A hi feliciſſimam tui vultus viſionem,qua adepta,nil amplius deſiderare valebo, delectationes
puræ & intellectuales in dextera tua,id eſt,in potioribus bonis tuis vſq; in finem conſumman Pſalm. 64.
tem,& ſine fine conſumente,videlicet æternaliter,tanq̃ dicat,delectationes erunt his qui tecũ
morabuntur in dextera tua,id eſt,in cœleſtibus ac inuiſibilibus bonis tuis, quæ ſunt dotes ani
mæ,ſc; tentio,viſio,& fruitio,de quibus infra dicetur,ibi ſc; replebimur in bonis domus tuæ.
Non eſt autem in incircũſcriptibili deo intelligenda dextera corporalis. Porro beatus homo
qui taliter conuerſatur,vt pſalmum iſtum in propria perſona cantare poſſit,qui ita à rebus ter-
renis ac vilibus affectum ſuum expurgat,vt veraciter dicat: Dominus pars hæreditatis meæ,q
tam feruenter cupit diſſolui, & regnum poſſidere cœleſte,vt dicere queat: Etenim hæreditas
mea præclara eſt mihi,quod ei competit qui cum Apoſtolo dicere poteſt: Omnia arbitror vt Philip. 3.
ſtercora,vt Chriſtum lucrifaciam. Beatus qui in hac vita dominum ſemper prouidet, ita vt cũ
beatiſſimis illis Helia ac Heliſæo veraciter fateatur: Viuit dominus, in cuius cõſpectu ſto ho- 3. Reg. 17
die. Huic enim dominus à dextris eſt,ne commoueatur, qm̃ non permittit eum tentari ſupra 4. Reg. 3
id quod poteſt,ſed facit etiam cum tentatione prouentum. 1. Cor. 10

COMMENTARIVS IN PSALMVM XVI.

¶Expoſitio Tituli.

PRæterea titulus iſtius pſalmi eſt: Oratio Dauid. Et quamuis hic pſalmus ad literam poſſit
exponi de ipſo Dauid,ſicut & in ſequenti explanatione exponetur de eccleſia, cuius Dauid
B membrum prænobile eſt,ac vnoquoq; perfectorum,quorum Dauid non minimus eſt,tamen
propter prolixitatem ac tædium euitanda, expoſitionem iſtam omitto, præſertim cum ex ſe-
quentibus facillime innoteſcat. Igitur exponẽdo ipſum de Chriſto ſenſus tituli eſt: Oratio Da
uid.i.oratio conueniens Chriſto ſignificato per Dauid. Chriſtus ergo ratione humanitatis aſ-
ſumptæ,ait ad patrem,vel ad totam trinitatem.

¶Expoſitio pſalmi iuxta ſenſum literalem.

1 EXaudi dñe iuſtitiam meã].i.fac illud propter quod iuſte vixi, & nunq̃ à vera iuſtitia Philip. 2.
receſſi,ſed vſq; ad mortẽ obediens fui. Chriſtus autem omnes iuſtitias vitæ ſuæ fecit
non propter propriam beatitudinem acquirendam, nec propter eſſentiale præmiũ
augmentandum,qm̃ ſemper comprehenſor fuit,ſed propter felicitatem nobis adipi
ſcendã oĩa fecit,& quolibet vitæ ſuæ actu vitã nobis æternam excellentiſſimo modo
promeruit: qm̃ quicquid egit, ex ardentiſſima dei & proximi charitate proceſſit. Quid ergo
orat Chriſtus dum ait: Exaudi dñe iuſtitiam meam, niſi da mundo ſalutem, concede hoĩbus
gratiam,ſalua oẽs electos,quia ob hanc cauſam iuſtitiam feci? Chriſtus quoq; iuſtitias ſuas fe-
cit propter accidentale proprium præmiũ,in quo profecit,vt; propter gloriam reſurrectionis
aſcenſionis,iudiciariæ poteſtatis: iccirco orat iuſtitiam ſuam exaudiri,pro hac etiam cauſa,ſc;
vt acceleraretur reſurrectio & aſcenſio eius [intende deprecationem meam].i.intus ac diligẽ-
2 ter aduerte quod deprecor. ¶[Auribus] pietatis tuæ [percipe orationem meam] non ꝙ deus
C aliquid de nouo percipiat,ſed percipe.i.intelligendo adimple. Sæpe reiterat eandem ſententiã
ad deſignandum affectus ſui ardorem pro mundi ſalute,percipe inquam orationem meã [nõ
in labiis doloſis] effuſam,quemadmodũ de quibuſdã Iſaias ſcribit: Populus hic labiis me ho- Iſaiæ. 29
norat,cor aũt eorum longe eſt à me. Doloſis eñ labiis orat,cuius vocalis oratio non procedit
ex mentali affectu,vel qui id orat quod ſuæ ſaluti non expedit. Talis nanq; in primis fallit ſe-
3 ipſum. ¶[De vultu tuo iudicium meum prodeat].i.à te oĩbus manifeſtetur qualis ſim ego. Nõ
eñ ſic vixi,vt erubeſcam agnoſci: quia oĩs q facit veritatem venit ad lucem, vt manifeſtentur
opa eius,qa in deo facta ſunt. Chriſtus ergo ait ad pſem: De vultu tuo.i.de manifeſtatione ſapi
entiæ tuæ, iudicium meũ.i.cognitio oĩm quæ aſſumpſi, feci, ac pertuli pro humani gñis redẽ-
ptione prodeat.i.p apl'os alioſq; doctores vniuerſis hoĩbus publicetur, vt oẽs ſciãt q̃ iniuſte iu-
dicatus & paſſus ſum [oculi tui] o dñe pater [videant æqtatẽ].i.intellectus tuus cõſideret meã
4 iuſtitiã, & ſcd̃m illam reſtituat mihi gloriã corporis,atq; pro aliis audiat precẽ meã. ¶[Proba
ſti cor meum] ſcd̃m ꝙ tentatio tribulationis probat hoĩes iuſtos, probaſti inquã cor meũ.i.p
multarũ aduerſitatũ patientiſſ. tolerantiã inueniſti illud probatũ ac rectũ coram te [& viſitaſti]
me [nocte].i. p aduerſa viſitaſti me,pmittendo me mala pati à pŭerſis Iudæis [igne me exami
naſti].i.pœna mortis inqſiſti me, ſicut Iob ait: Probauit me dñs q̃ſi aurũ q̃d p ignẽ tranſit. Di- Iob. 23.
cit autem ſe Chriſtus probatũ & examinatum à pře,nõ ꝙ pater ignorauerit filiũ ſuũ eſſe ſine
oĩ pc̃tõ,ſed qa p modũ pbantis & examinãtis ſe habuit,dũ filiũ ſuũ vnigenitũ tot & tanta pati
pmiſit,q̃tenus cunctis cõſtaret q̃nta eſſet pfectio & obedientia Chr̃i. Et ideo ſubdit: [& nõ eſt
inuenta in me iniqtas] Chr̃s eñ (vt Iſaias teſtat) iniqtatẽ nõ fecit, & iſtud q̃d de mea pfectione Iſaiæ. 53

dixi & dicam o dñe, dico ſine iactantia & gloria vana. ❡[Vt nõ loquatur os meũ opa hoím].i. 5
ſic dixi & dico, vt os meũ nõ loquatur opa hoím, i. ſuperbiam, pſumptionẽ, & ingratitudinem D
aliqd ſc3 mihi aſcribendo, quẽadmodum moris eſt filijs hoím [propter verba labioꝝ tuoꝝ] i.
propter legem & prophetias diuinitus inſpiratas, vt eas implerem. [ego cuſtodiui vias duras]
recipiendo circũciſionem, patiendo ſamem, ſitim ac laſſitudinẽ, & tandem moriendo in cruce.
❡[Perfice greſſus meos]. i. ea quæ p mundi ſalute cœpi facere & ſufferre, ad felicẽ finẽ perduc, 6
vt p paſſionẽ meam gñs humanũ ſaluetur. [in ſemitis tuis,] . i. ſic perfice greſſus operationum
meaꝝ, vt in ſemitis tuis permaneant [vt nõ moueantur veſtigia mea]. i. vt opa mea non frau-
dentur merito feſtinatæ reſurrectionis, & glorioſæ aſcenſionis. ❡[Ego (Chriſtus) clamaui] ad 7
te feruenter orando [qm̃ exaudiſti me deus.]. i. fiduciam clamandi hinc ſumpſi, ꝙ ſemper me
à te exauditum experior, icc irco ꝗq; nunc ſac ſicut huc vſq; feciſti, ſc3 [inclina aurem tuam mi-
hi]. i. miſericordiam tuam conuerte ad me [& exaudi verba mea] quæ ſequuntur. ❡[Mirifica] 8
id eſt, mirabilis eſſe declara [miſericordias tuas] copioſe dando mihi ꝗd opto, & reconciliando
tibi mundum per me, atq; gratias tuas affluenter & mirabiliter tempore euangelicæ legis præ
Mat. 12 ſtando [qui ſaluos facis ſperantes in te. ❡[A reſiſtentibus dexteræ tuæ]. i. ab induratis rebelli- 9
busq; Iudæis, qui opera gratioſa & miraculoſa per me a te facta, dæmonibus aſcripſerunt, &
omnem doctrinam meam ſpreuerunt [cuſtodi me] ne vel añ præordinatum tempus poſſint
occidere me, vel ne ab eis detinear in ſepulchro vltra tertiam diem, & tam diligenter cuſtodi
me [vt pupillam oculi] quæ ſolicite cuſtoditur. Dicit aũt Chriſtus ad pſem: A reſiſtẽtibus dex-
Iohan. 5. teræ tuæ, quia qui filio reſiſtit, reſiſtit & patri: & qui non honorificat filium, nõ honorificat pa- E
trem qui miſit illum. ❡[Sub vmbra alaꝝ tuarum]. i. ſub defenſione omnipotentiæ atq; cle- 10
mentiæ tuæ [protege me] ſecũdum modum prædictum [à facie]. i. à dura præſentia & inuidio-
ſo aſpectu [impioꝝ q me afflixerunt]. ſ. Iudæoꝝ ac alioꝝ q me perſecuti ſunt. ❡[Inimici mei 11
aĩam meã]. i. meipſum [circundederunt] tentando, explorando, capiendo, ligando, & occidẽdo
Mat. 6. 20 [adipem ſuum concluſerũt]. i. viſcera internæ pietatis à me ſubtraxerunt, non condolẽdo mi-
Marc. 2 hi, neq; parcendo. [os eorum locutum eſt ſuperbiam] contra me dicendo: blaſphemauit. & re-
Mat. 26 Marc. 14. us eſt mortis, & : nos ſcimus quia hic hõ peccator eſt. ❡[Proijcientes me, nunc circundederũt 12
Iohan. 9. me] quemadmodũ in euangelio legitur, ꝙ eiecerunt eum extra ſynagogam, & duxerunt eum
Lucæ. 4 ad ſupercilium montis, vt præcipitarent eum, [oculos ſuos ſtatuerunt declinare in terrã]. i. in-
tellectum ſuum auerterunt à veritate diuina, & paſſiones ſuas ſecuti ſunt reſpiciẽtes deorſum,
non ſurſum, neq; volentes credere ſignis quibus pater teſtimoniũ phibuit filio ſuo. ❡[Suſce- 13
Mat. 27 perunt ſicut leo paratus ad prædã, & ſicut catulus leonis habitans in abditis] qñ ſc3 cohors &
Marc. 15. tribunus & miniſtri Iudæoꝝ acceſſerunt & iniecerunt manus in Ieſum, & ligauerunt atq; du-
Iohan. 18. Ieremi. 12 xerunt ad Caiphã. Quod Ieremias prophetauit de Chriſto: Dedi (inquit) dilectam animã meã
in manu inimicorum meorum, facta eſt mihi hæreditas mea. i. populus Iudæoꝝ quaſi leo in
ſylua dedit contra me vocẽ ſuã, ideo odiui eam.. ❡[Exurge dñe] ad ſuccurrendũ [præueni eũ]
ita vt prius mihi in adiutorium venias, & illos cæcitate cordis percutias, ꝗ ipſi mihi nocere præ- 14
Lucæ. 22 ualeant. Vnde in euang. legitur, ꝙ apparuit Chriſto angelus de cœlo confortans eum paſſiõe F
iam imminente [& ſupplanta eũ]. i. deijce populum iſtũ Iudæoꝝ me pſequentẽ, ita vt perdãt
regnũ & ſacerdotiũ [eripe aĩam meã ab impio] populo iſto nõ derelinquẽdo eam diu cũ gña-
tione hac peſſima, ſed tertia die eam corpori impaſſibili reuniẽdo [frameã tuã]. i. poteſtatẽ ſeu
gladiũ quẽ cõtuliſti eis contra me, eripe [ab inimicis manus tuæ]. i. à pſecutoribus & crucifixo-
ribus meis, ne mihi de cætero nocere poſſint. Chrs em̃ Pilato dixit: Non haberes contra me po-
Iohan. 19. teſtatem vllam, niſi tibi datũ eſſet deſup. Et ad Iudæos: Hæc eſt (inqt) hora vr̃a & poteſtas tene-
Lucæ. 22 braꝝ. Hanc Chriſtus orat Iudæis auferri, ne diutius ipſum pſequi poſſint ꝗ à deo præfixũ erat.
Lucæ. 22 Propter quod paſſione inſtante apoſtolis dixit: Etenim quę ſcripta ſunt de me finem hñt. Vel
ſic, frameam tuam. i. animam meam, quæ dicitur framea. i. poteſtas tua & gladius tuus, qa per
eam principem huius mundi viciſti, & mortem occidiſti, ruinã angeloꝝ reparaſti, vniuerſum
ſeculum reparaſti, & tuo imperio ſubdidiſti, hanc frameam eripe de inimicis manus tuæ. i. de
poteſtate Iudæoꝝ reaſſociando eam corpori immortali. Conſequenter orat Chriſtus pro ge-
nerali Iudæoꝝ deiectione quam deſiderat, in quantum ſe diuinæ voluntati ac æquitati con-
format. ❡[Dñe à paucis de terra diuide eos in vita eoꝝ,] tanꝗ dicat, o dñe pater diuide eos de 15
terra, i. expelle eos de terra ſancta. & per diuerſa loca diſperge eos, & per gladium, famem, ac ca-
ptiuitatem deſtrue eos, ac diuide à paucis. i. ab electis fidelibus, q comparatiõe reproboꝝ pau-
ci ſunt, & hos paucos non diuidas, ſed in vnitatem eccleſiæ congrega eos per fidẽ, ſpem, & cha-
ritatem, illos ꝟo diuide modo prædicto in vita eoꝝ, quemadmodum per Veſpaſianũ ac Titũ
impletum eſt. [de abſconditis tuis.] id eſt, de præcipuis & maximis bonis tuis corporalibus &
terre-

A terrenis,& adimpletus eſt venter eoꝝ].i.ſaturati & diuites facti ſunt. Nam terrã oĩm terrarꝫ præcipuã melle & lacte manantẽ dediſti eis,ipſi vero tibi ingrati fuerũt,& me vnicũ filiũ tuũ occiderunt. Vel ſic,de abſconditis tuis.i.de pctis & concupiſcentiis prauis,q̃ ignorantur à te p̃ approbationem,ſaturatus eſt venter eoꝝ.i.carnalis ipſoꝝ affectus,cui ſatisfecerunt, qa auari,lu
16 xurioſi,& ambitioſi fuerunt. ❡ Saturati ſunt filiis,] quia fœcunditatem carnalis propaginis eis dediſti,multiplicãdo eos vt ſtellas cœli.[& dimiſerunt reliquas ſuas].i.ea quæ ipſis ſupfluxerunt[paruulis ſuis].i.ſucceſſoribus. Commemorat nanq; Chriſtus beneficia dei ipſis collata, vt peccatum ipſoꝝ amplius aggrauetur. Vel ſic,ſaturati ſunt filiis.i.malis operibus.Opa quippe vocantur filii operantis,qm̃ omne agens quale eſt,tale operatur.Et ita operatio ſecundum rationem ſimilitudinis ab agente procedit, filiatio aũt in ſimilitudine conſiſtit. Et dimiſerunt i.Theſ.2
Iudæi increduli reliquas.ſ.infidelitatis, maledictionis,ac vitioꝝ paruulis ſuis.i.poſteris.Peruenit eñi ira dei ſup eos vſq; in finem,ſecundũ Apoſt. Et impletũ eſt in ipſis quod coram Pilato Mat.27
de Chriſto clamabant:Sanguis eius ſuper nos,& ſuper filios noſtros. Illi ergo ita perierũt à te.
17 ❡ Ego aũt in iuſtitia apparebo conſpectui tuo].i.ſemper iuſte & ſancte ambulabo corã te,& conſummato humanæ redemptionis myſterio,poſt aſcenſionem apparebo tecũ in gloria, ſedens a dextris tuis,& interpellans pro electis[ſatiabor]omni iucunditate accidentalis pr̃mii [cum apparuerit gloria tua.].i.cum manifeſtata fuerit oĩbus ſanctis in cœlo & in terra gloria tua,quã mihi dediſti & quam ego mea paſſione mundo promerui. Tunc enim ſatiabor ſalute gñis humani,propter cuius deſideriũ in cruce clamaui Sitio. Tunc quoq; ſatiabor,videns ho Iohan.19.
B norem tuum recuperatum per me, muroſq; cœleſtis Ieruſalem reædificatos per me.

❡ Expoſitio eiuſdem pſalmi iuxta ſenſum tropologicum.

SEcundum ſenſum aũt moralem hoc q̃d dr̃:Exaudi dñe iuſtitiam meã, põt eſſe orõ cuiuſlibet hominis perfecti,q nõ ſolum de miſericordia dei,ſed de propriis meritis confidit, q̃uis hæc ſua merita ſciat eſſe dei dona,à diuina miſericordia ſibi conceſſa, vt ſit ſenſus:Exaudi dñe non ſolum orationem vocalem, ſed iuſtitiam meã,ita vt omne opus bonũ & meritorium q̃d facio tibi ſit placitũ,præſteſq; mihi quod cupio propter vitæ meæ iuſtitiam. Nam opus bonũ & meritorium coram deo eſt orõ,nec ceſſat orare qui nõ ceſſat laudabiliter viuere. Beatus v̓o eſt qui cum ſecura & humili conſcientia allegare põt coram dño vitæ ſuæ perfectionẽ ac propria merita. Talis plane extitit Ezechias, de q̃ Iſaias ait: Fleuit Ezechias fletu magno,& dixit: 4.Reg.20
Obſecro dñe memento quomodo ambulauerim coram te in veritate, & quod bonum eſt in Iſaiæ.30
oculis tuis fecerim. Deniq; q̃ efficax ſit oratio illa,conſtat ex eo, ꝙ non ſolum orationem Ezechiæ deus impleuit,adiiciendo vitæ ſuæ priori, quæ naturaliter finienda erat, quindecim annos,ſed inſuper ad eius inſtantiam reuerſus eſt ſol decẽ lineis per gradus quos deſcenderat in Iſaiæ.38
horologio Achas. Poteſt etiam hoc quod dicitur:Exaudi dñe iuſtitiam meam,eſſe oratio hominis imperfecti,propriam imperfectionem humiliter cognoſcentis,tanq̃ dicat:Exaudi.i.acceptam habe domine iuſtitiam meã,nõ deſpiciendo eam propter imperfectiones annexas, ſcio nanq; verꝫ eſſe quod in Iſaia habetur: Quaſi pannus menſtruatæ vniuerſæ iuſtitiæ noſtrę,ſed Iſaiæ.64
C ſuppleat domine pietas tua id in quo deficit fragilitas mea,& exaudi iuſtitiam meã,quæ nõ eſt digna abſolute appellari iuſtitia,ſed potius iniuſtitia,intende deprecationem meam,qua peto mihi mala omnia indulgeri. Auribus percipe orationem meam,qua poſtulo virtutes & gr̃am mihi ſemper donari: orationem inquam,non in labiis doloſis factam.i.non mente vaga & intimorata,atq; in peccandi propoſito exiſtente effuſam.De vultu tuo iudicium meum prodeat id eſt,omne quod iudico de meipſo vel aliis procedat de vultu tuo.i.dirigatur ſecundũ veritatem tuam diuinam,vt nil temerarie aut fallaciter iudicẽ,nec aliquẽ ex ſuſpitione condemnem, nec contra euangelicã ſapientiam de aliquo iudicare præſumam.Vel ſic,de vultu tuo.i. de pio aſpectu tuo iudiciũ meũ,q̃ à te iudicandus ſum prodeat,ne iuſte condemner, ſed miſericordiť ſaluer,oculi tui videant.i.benigne reſpiciant, ac reſpiciendo perficiant æquitatẽ.i.cõuerſationis meæ iuſtitiam. Probaſti cor meũ per proſpera & aduerſa tentando & experiẽdo an tibi in oĩbus fidelis permaneã,& viſitaſti nocte.i.per flagella veniſti ad me,adhibendo caſtigationes paternas,quemadmodũ in Apocal.teſtatus es:Ego q̃s amo arguo & caſtigo, Igne me examinaſti.i.per impetuoſas & duriſſimas tribulationes ſcrutatus es me,probando an vſq; ad mortem conſtans perſiſtam,& non eſt inuenta in me iniq̃tas.Hoc dicit eccleſia ſeu homo iuſtus,vľ quia mortaliter non peccauit (quod de multis ſanctis creditur) vel quia de peccatis pœnituit, vel quia ſi peccauit,tamen per probationem,viſitationem,& examinationẽ præmiſſas,de peccatis ſuis purgatus eſt,ſicut in Iob habetur: Beatus homo qui corripitur à domino. Vt non loquatur os meum opera hominũ.i.nõ propter inanem gloriam dico iſta,prout eſt moris vaniis hominibus, qui opera hominũ,non dei laudem loquunť, propter verba labiorum tuorum.i. Apocal.3

propter ſermones ſacræ ſcripturæ adimplendos. Ego cuſtodiui vias duras, hoc eſt, cuſtodiui D
cor meum, quo nihil laborioſius eſt, & feci actus virtutũ, qui ſunt viæ duræ, quia ſcdm philoſo
1.eth.le.3. phum: Ars & virtus ſunt circa difficilia, & hoc q̃tũ ad incipiẽtes maxime verũ eſt, quibus pœna
Matt 7 le eſt veteri vitæ renunciare, ab omni illicita concupiſcentia abſtinere. & per anguſtam portã
Mat 11 intrare: quantũ vero ad proficientes aliq̃liter verũ eſſe videtur, ſed quantum ad perfectos verũ
Eccle.23 eſt quod ait ſaluator: Iugum enĩ meum ſuaue eſt, & onus meũ leue. Et in Eccleſiaſtico: Nihil in
quit dulcius q̃ reſpicere in mandatis eius. Nulla ſiquidem forma operatᷣ tam prompte atq; ſua
Can. 8. uiter ſicut amor. Iccirco quanto in diuino amore proficimus, tanto oĩa dura fiũt nobis facilio
ra ac dulciora, qm̃ fortis eſt vt mors dilectio. Eccleſia ergo perfectorũ, quæ ſolũ cuſtodiuit dei
Mat.19 mandata, ſed etiã adimpleuit Chriſti conſilia, veriſſime dicit dño: Propter verba labiorũ tuorũ,
q̃bus o Chriſte dixiſti de his, q implent conſilia, q̃a centuplum accipient, & vitã æternã poſſide
bunt: Ego cuſtodiui vias duras. i. ꝓcepta atq; conſilia, q̃ ſaltem in principio mihi dura fuerunt,
& naturæ dura eſſent, niſi gratia tua adeſſet. Sed qm̃ nemo eſt in hac vita tam pfectus, aut mũ
Philip.3 dus, vt non ſit magis magiſq; perficiendus, præſertim cũ dicat Apoſt. Ego nõ arbitror me ap
prehendiſſe, ſed quæ priora ſunt oblitus, in anteriora extendo meipſum. Iccirco adiungit: Per
fice greſſus meos, hoc eſt, oẽs affectiones & opera mea, quibus tendo ad finem in ſemitis tuis. i.
mandatorũ atq; conſiliorũ tuorũ obſeruationibus, vt non moueantur, hoc eſt, vt non recedant
à lege tua veſtigia mea. i. opera quibus ad te incedo. Ego clamaui voce, qm̃ exaudiſti me deus,
id eſt, q̃a orõnem meã mentalem, q̃ petiui à te, vt inſpirares mihi ſalubrẽ, tibiq; placentẽ orõnẽ
exaudiſti, dando mihi interius quod orarem oretenus. Nam illam orationem exaudis, quam E
tuipſe inſpiras. Vel ſic: Ego clamaui, nunc te orando, qm̃ exaudiſti me deus ante ſeu alias dum
orarem, ſicq; ex illa exauditione audaciam ſumpſi nunc te orandi, inclina aurem tuam mihi. i.
benigno fauore mihi approxima, & exaudi verba mea, quæ ſunt interni affectus indicia. Miri
fica miſericordias tuas. i. quanto vides me miſerabiliorem, indigniorem, & indigentiorẽ, tãto
amplius ſubueni mihi in oĩbus, in quibus ope tuæ pietatis indigeo, quatenus miſericordia tua
mirificetur, hoc eſt mirabilis eſſe noſcatur in me, quæ tanto amplius mirificatur in me, quanto
Act.9. ego peior & vilior ſum. Itaq; domine mirifica miſericordias tuas. i. multas pietatis tuæ grati
as oſtende in me, vt ſim cum ſancto Apoſtolo vas electionis, vas miſericordiæ in honorem,
non vas iræ in contumeliam. A reſiſtentibus dexteræ tuæ, hoc eſt, à tentationibus dæmonum,
à vanitate ſecularium hominum, & ab omni vitio ſuperborum reſiſtẽtium quantum in ſe eſt,
dexteræ tuæ. i. iuſtitiæ tuæ & voluntati tuæ rectiſſimæ. Vel dexteræ tuæ. i. legi Chriſti ac gra
tiæ per quam peruenitur ad dexteram tuam in cœlis, cuſtodi me ne illis conſentiam, ne tibi ꝑ
inobedientiam reſiſtere velim: & non qualitercunq;, ſed diligenter in omni cauſa, loco, & tpe
cuſtodi me vt pupillam oculi, quæ diligentiſſime cuſtoditur. Sub vmbra alarũ tuarũ ꝓtege me,
loqtur trãſſumptiue de deo, ſicut ex huius verſiculi præcedenti expoſitiõe ſatis clareſcit. Sub
vmbra inqt alarũ tuarũ. i. ſub latitudine bonitatis & multitudine miſericordiæ tuæ protege me
à facie impiorũ, hoc eſt, ab inuaſione mundi, carnis, & diaboli, q me afflixerunt, tentando, pſe F
quendo, deordinando. Nã aĩus inordinatus ſibiipſi afflictio eſt. Inimici mei, q me moliuntur à
deo abſtrahere, aĩam meã, quæ in medio laqueorũ poſita eſt, circundederunt. Nam dæmones
eam circundant vitia ſuggerendo, carnales concupiſcentiæ ſtimulando, mundus ad illicita at
trahendo. Adipẽ ſuũ concluſerunt. i. cautalia blandimẽta inter ſe abſconderunt, vt ſub ſpecie
boni ad mala me ptrahant delectabilia propouẽdo, os eorũ locutũ eſt ſuperbiã, q̃a conati ſunt
me facere deo rebellem, & ea auſi ſunt mihi proponere atq; laudare quę diuina lege prohibita
ſunt. Proiicientes me nunc, inimici mei iſti prædicti à contẽplatione diuina ad curioſitates ina
nes, à ſtabilitate in deo ad euagationẽ cordis in mundo, à dei amore ad creaturarũ inordinatũ
affectum, circundederunt me malis conſiliis ac variis dolis, oculos ſuos ſtatuerũt declinare in
terram, q̃a conſiderationes ſuas à cœleſtibus ac diuinis bonis auerterũt, & temporalia atq; ca
duca amando aſpexerunt, alioſq; & me ad talia inclinare laborauerunt. Suſceperunt me, qm̃
peccaui, & ſeruitute ac vinculis vitiorũ ligauerunt me, ne ſtatim redirem ad te creatorem ac iu
dicem meum. Suſceperunt inquã me ſicut leo paratus ad prædam, quia ſtatim ſub ſuo domi
nio redegerunt me, & ſpiritualiter deuorauerunt ac interfecerunt me, & ſicut catulus leonis ha
1.Petri.5 bitans in abditis, hoc eſt, in locis occultis. Vñ Petrus: Aduerſarius inquit vr̃ diabolus, tanq̃ leo
rugiens circuit quærens quem deuoret. Exurge domine ad adiuuandũ me, præueni eum. i. añ
quàm aduerſarius meæ ſalutis noceat animæ meæ, tu adeſto, gratiam tribue, victoriam præ
ſta, & ſupplanta eum, vt tua ope ei, ſcilicet diabolo, mundo, & omni peccato præualeam, eripe
Roma.13 animam meam ab impio. i. ab omni inimico prædicto frameam tuam, id eſt, poteſtatem pſe
quendi, nocendi, fallendi, inimicis à te collatam. Nam omnis poteſtas à deo eſt, etiã illa qua im
piiabutun

A pñ abutuntur,hanc frameam eripe ab inimicis manus tuæ.i.à dæmone,mundo, & carne,q ad
uerſari nituntur potentiæ tuæ,ne mihi præualeant publice,neq; fallant occulte. Dæmões quo
q; poteſtate ſibi conceſſa,vti non poſſunt pro libitu ſuo,ſed q̃tum permittũtur à deo q eos per
angelos ſanctos coercet,ne quantũ volunt & poſſent hominibus noceat.r. Orat ergo fidelis p
coertione poteſtatis diaboli,dũ ait:Frameã tuam,&c. Dñe à paucis de terra,.i. ab electis q ſunt
de terra formati,quantũ ad corp⁹, diuide eos,vic; inimicos prædictos ſeparando eos à iuſtis,
in vita ipſorum.i.nunc p iudicium diſcretionis,& poſtea per iudiciũ retributiõis. Vel ſic:Dñe
à paucis diuide eos de terra.i.ſepara eos de militanti eccleſia, q̃ modo peregrinatur in terra,ſe
para,inquit,inimicos & reprobos à paucis.i.electis,in vita ipſorum.ſ.inimicorum.i.nũc.Nũc
enim ſeparat deus malos à bonis voto ac merito.Poſtea autem ſeparabit eos loco & p̃mio,qñ
ibunt hi quidem in vitam æternam,hi autem in ignem æternum,de abſconditis tuis.i. de pec- Matth. 25
catis tibi per approbationem ignotis,adimpletus eſt venter eoꝝ.i.immundus appetitus eoꝝ,
in quo velut in ſtomacho ventris congregantur ſpurcitiæ vitiorum,fœtores concupiſcentia-
rum,ac ſuperfluitates vniuerſorum malorum,propter quod etiam tibi odibiles ſunt & fœtidi
vani,atq; miſerrimi reputantur à te. Saturati ſunt filijs,qa multos & innumerabiles filios ge-
nuerunt per imitationem peccati. Quot eñ filios habet dæmon ille nequiſſimus, qui eſt pater Iob. 41.
ſuper oẽs filios ſuperbiæ? Deniq; ſtultoꝝ q æternæ ſapientiæ.ſ.Chriſto,non acquieſcunt, infi Eccle. 1
nitus eſt numerus,& hi oẽs ſunt filij.ſ.diaboli,carnis,& mundi,propter quod ſaturati dicũtur
filijs. Vel ſicut expoſitum eſt,ſaturati ſunt filijs.i.malis operibus quæ gignuntur ex vitioſis ha
B bitibus intus latentibus,de quibus prædixit,de abſconditis tuis adimpletus eſt venter eoꝝ,&
dimiſerunt reliquias ſuas paruulis ſuis.i.quos diaboli & homines ſeculares per ſeipſos decipere
nequeunt,hos relinquunt poſteris ſuis decipiendos: vel dimiſerunt reliquias ſuas.i. malas ſua
rum peruerſitatum memorias & mala exempla & cætera q̃ ex vitijs conſequũtur,paruulis ſu-
is.i.filijs paterna peccata ſectantibus. Ego autem qui per gratiam tuam o dñe ad iſtorum ſor
tem non pertineo,ſed tibi feruenter miniſtro,in iuſtitia,quam feci,apparebo cõſpectui tuo,cũ
fuero tribunali tuo præſentatus,opera nanq; ſingulorum ſequuntur illos. Et vt ait apl's: Oẽs 2. Corin. 5
nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti,ſatiabor.i. oĩ bono replebor,& tanta felicitate
ditabor, vt nil amplius cupere poſſim,cũ apparuerit gloria tua.i. cum manifeſtaueris teipſum 1. Johan. 3
mihi ſicuti es,vt videam te per ſpeciem,q te iam cerno p fidem. Nil eñ ſatiare poteſt rationa-
lem appetitum,niſi bonum infinitum,nec aliquid implere poteſt intellectum,niſi veritas æter
na. Tunc ergo ſatiabitur deſiderium iuſti,cum diuinæ veritatis clarã viſionẽ,atq; diuinæ im-
menſæ bonitatis beatificam fruitionem adeptus fuerit. Nihilominus aĩæ beatorum in patria
expectant & optant gloriam corporis & reſurrectionem futuram,quõ ergo nunc ſatiãtur? Sa
tiantur vriq; nunc,quantum ad præmium eſſentiale,quod eſt viſio dei,qa tam clare deum vi-
dent,tamq; ſuauiter eo fruuntur vt deſiderant. Poſt diem añt iudicij ſatiabuntur etiam,q̃tum
ad præmium accidentale,quod tñ tam modicum eſt comparatione p̃mij eſſentialis,vt quaſi p
nihilo reputari poſſit. Et ideo nũc quoq; dici poteſt,quod omnes beati in patria ſatiati ſunt oĩ
C bono. Nam teſte philoſopho: Quod modicum eſt pro nihilo reputatur. O quãta eſt virtus hu- 2. Phyſic.
ius pſalmi. O quantæ ac feruidæ orationes continẽtur in ipſo, quarum ardor dulciter ſapit ei q
pſalmum hunc pura mente decantat. Specialiter vero tres illi verſus,videlicet: Mirifica mi-
ſericordias tuas cum duobus ſequentibus,igne ſpiritus ſancti,& omni ſancto affectu pleniſſi-
mi ſunt,quorum primus maxime competit incipientibus,ſecundus proficientibus,tertius au
tem perfectis. Quotiens ergo o frater miſerijs tuis opprimeris, quotiens tentationibus ſatiga
ris,quotiens vitiorum ſtimulis agitaris,clama ad dominũ: Mirifica miſericordias tuas in me,
qui ſaluos facis ſperantes in te. Studeamus igitur ſemper, & præſertim tempore orationis ani
mam noſtram taliter ab inutilibus phantaſmatibus denudare,vt poſſimus hunc pſalmum in
tente ac ſaporoſe cantare,orationumq; ipſius effectum,copioſe ſortiri.

¶ COMMENTARIVS IN PSALMVM XVII

¶ Expoſitio Tituli.

PSalmi huius iſte eſt titulus: In finem puero Dauid dñi,qui locutus eſt domino verba can-
tici huius in die qua eripuit eum dominus de manu inimicorum ſuorum,& de manu Saul
In libris Regum & Paralipomenon ſcriptum eſt,quemadmodum Dauid poſt diuerſas victo-
rias ſibi diuinitus conceſſas,atq; poſt mortem Saul cantauerit dño pſalmum iſtũ pro gratiaꝝ
actione beneficioꝝ dei. Vnde qui pſalmũ hunc ad literam de Dauid exponere vellet,expoſiti-
one tituli paꝝ indigeret,qa ſic titulus planus eſſet. Sed quia hic pſalmus de Chriſto toto .i. de
ipſo Chr̃o & corpore myſtico,quod eſt eccleſia,q̃ comprehendit omnes electos ab Adam vſq;
ad finem mundi potius exponendus eſt, ideo titulus declarandus eſt. Eſt igitur ſenſus tituli:

Verba

Verba cantici huius dirigentis nos in finem,videlicet Chriſtum,conueniunt Dauid puero do D
mini.i. Chriſto filio dei,quæ verba Chriſtus locutus eſt domino.i.ad gloriam patris pro ſe ac
ſuis fidelibus,in die qua eripuit eum dñs de manu inimicorum ſuorum,hoc eſt, in die reſurre
ctionis,quando ſurrexit à mortuis,liber à poteſtate Iudæorum,& quando eccleſiam liberauit
à captiuitate diaboli,& de manu Saul,id eſt,de poteſtate mortis. Nam Chrs reſurgẽs ex mor
tuis,iam non moritur.Pro hac itaque ſpirituali liberatione,Chriſtus deo gratias agens,dicit.

¶ Expoſitio Pſalmi iuxta ſenſum literalem.

Diligam te dñe]& conuenit principiũ huius pſalmi Chriſto bnĩ,atq; eccleſiæ,imo cui 1
libet vere fideli,ait ergo:Diligã te dñe.i.ſemper amabo te,tũ propter immenſam tu
am bonitatem,propter quam ſine menſura amabilis es , tũ propter bñficia tua mi
hi collata,tũ propter promiſſa tua mihi parata. Amor quippe eſt primum & maxi
mum donũ,& in ipſo omnia dona gratuita dantur.Idcirco non poſſumus deo pro beneficijs
ſuis,imo nec alicui benefactori aliquid maius aut dignius rependere,niſi amorem.Chriſt9 au
tem vt deus diligit patrem amore ſimpliciter infinito,ſed vt homo diligit deum maiori dilecti
one,quam omnes ſimul electi.Vnuſquiſq; vero noſtrum tanto ardẽtius tenetur deum dilige
re,quanto plura beneficia ab ipſo receperit.Poteſt quoq; verbum iſtud per modum orationis
intelligi,vt ſit ſenſus:Diligam te dñe.i.da vt amem te dñe[fortitudo mea],i.cauſa totius forti
tudinis meæ,ſine quo nihil poſſum[dñs(eſt)firmamentum meum].i.ſtabilimẽtum meum,&
cauſa ſtabilitatis meæ.Nam Chriſtus in ñi paſſione conſtans,& ſolidus manſit, nec in aliquo
actus rationis vel operationes virtutum impediebantur aut turbabantur in ipſo, quod valde E
Math 26 ſupernaturale fuit [& refugium meum]Nam Chriſtus paſſione inſtante ad patrem confugit,
Iohan.8. dicens:Mi pater ſi fieri poteſt,tranſeat à me calix iſte[& liberator meus]de tentatore diabolo,
& de perſecutione Iudæorum,qui me frequenter occidere conabant,qñ nõdũ venit hora mea.
Vel,liberator meus,quia reſuſcitauit me ad impaſſibilem vitam ¶ Deus meus(eſt)adiutor me 2
us]in quantum homo ſum.Chriſtus enim miracula fecit,non humana aut naturali,ſed diuia
virtute[& ſperabo in eo].i.expectabo omne bonum ab eo quod nondum habeo.Quomodo
autem Chriſto conuenit ſperare in deo.frequenter dictũ eſt. ¶ Protector meus].i.deus eſt de
fenſor hũanitatis meæ defendens eam ab omni malo culpæ[& cornu].i.excelſa & eminẽs cau 3
ſa[ſalutis meæ],i.felicitatis tam corporis,q̃ aĩę meæ,beatificando me in anima,ſtatim qñ crea
uit eam,& in corpore,quando à mortuis ſuſcitauit me[& ſuſceptor meus,].i. deus dei filius ad
ſuam pſonalem ſubſiſtentiam aſſumpſit humanitatem meam. ¶ Laudãs inuocabo dominũ]
Frequenter in euang. legitur Chriſtus patrem cum laude & gratiaꝝ actiõe inuocaſſe,'vt apud 4
Iohan.11. Ioh.Gratias(inqt)ago tibi pater,qm̃ audiſti me[& ab inimicis meis]puta Iudæis [ſaluus ero]
per reſurrectionem à mortuis.Nam & Chriſtus orando meruit,vt tam cito reſurgeret,quam
uis ex alijs cauſis debebatur ei reſurrectio feſtinata,præſertim propter vnionem ſuæ hũanita
tis cum verbo. ¶[Circũdederunt me dolores mortis].i. pœnæ atq; triſtitiæ mortis,quia in Eu 5
Lucæ.22 angelio dr:Cœpit Ieſus pauere,tædere & contriſtari. In cruce aũt circũdederunt eum dolores
Iohan.19. mortem inferentes,qñ vndiq; pœnis repletus,dixit:Conſummatũ eſt, & inclinato capite tra
didit ſpiritum[torrentes iniquitatis].i.abundanter multæ iniquitates,vc;,perſecutiones iniu F
ſtæ mihi à Iudæis illatæ tempore paſſionis[cõturbauerunt me].i.inferiorẽ aĩæ partẽ ac corpo
ralem naturã à naturali ſua diſpoſitiõe immutauerũt ,ppter acerbitatẽ pœnæ inflictæ,nõ tamẽ
turbauerunt vel deordinauerunt actũ rationis in Chr̃o.Eſt autem quædam conturbatio bo
Iohan.12. na & ſponte aſſumpta,de q̃ Ioh.ait:Quod Ieſus cõturbauit ſeipſum & infremuit ſpũ & fleuit.
¶ Dolores inferi].i.dolores venientes ex conſideratione damnationis hoim in Inferno[circũ 6
Iohan.19. dederunt me]Nam dũ Chriſtus pendens in cruce,dixit:Sitio , ſignificauit ſe hoim liberationẽ
ſitire,& eadem hora vehementiſſimo cordis torquebatur dolore, quoniam conſiderauit paſſi
onem ſuam tam multis non debere pꝓdeſſe,ſed eos in infernum propter ingratitudinem ſu
am debere deſcendere.Ideo ait:Dolores inferi circũdederunt me.i.animam meam inuaſerũt,
[præoccupauerunt].i.ꝓuenerunt[me laquei mortis].i.deceptiones ad mortẽ ducentes,nõ q̃d
Chriſto aliquid ex improuiſo contigit,aut aliquis eum decipere quiuerit,ſed quia infideles Iu
dæi putabant eum neſcire conſilia,quibus tractabant,quomodo eum dolo tenerent & occide
rent,ac neſcientem,ne fugeret,anticiparent.Eſt enim mos ſcripturarum aliquid enarrare,put
eſt in opinione multorũ. ¶ In tribulatione mea].ſ.paſſione inſtante inuocaui dominum,quia
Lucæ.22 vt ſcriptum eſt:Procidens Ieſus in faciem ſuã prolixi9 orauit,'& factus eſt ſudor eius ſicut gut 7
Hebr.5. tæ ſanguinis decurrentis in terram[& ad deum meum clamaui]quoniã teſte apoſtolo: Chri
ſtus cum clamore valido & lachrymis exorauit ¶ Et exaudiuit dominus de tẽplo ſancto ſuo]
hoc eſt,de ſummo cœlo,vel de corde meo,in quo ſicut in electiſſimo templo habitauit non ſo 8
lum per

A lum per gratiam,ſed etiam per ſuppoſitalem vnionẽ intelligẽdo per cor ipſam animam[vocẽ
meam]id eſt,orationem quam fudi[& clamor meus]id eſt,feruens cordis mei affectus[in cõ
ſpectu eius]id eſt,coram eo[introiuit in aures eius]hoc eſt, placuit auribus miſericordiæ ſuæ, Matth. 27
9 vt exaudiret eum.¶[Commota eſt & contremuit terra.]Hoc ad literam in Chriſto in cruce ſu Matth. 28
ſpenſo impletum eſt,quia tunc terra mota eſt.Similiter in die reſurrectionis angelo ad ſepul
chrum Chriſti deſcendente terræmotus factus eſt magnus[fundamenta montium conturba
ta ſunt,& commota ſunt,]quoniam tempore paſſionis terra ſancta quæ fertur eſſe montoſa
tam valde mota eſt,vt etiam petræ ſcinderentur,prout Euangeliſta teſtatur [quoniam iratus Ibidem
eſt eis].ſ.dominus.i.dñs iram ſuam qua hominibus filium ſuum dilectum occidentibus iraſce
batur,oſtendit in elementis turbando atq; mouendo inanimata,vt vel ſic rationales creaturę
errorem ſuum aduerterent,dum inanimata ſuſpenſo in cruce ſic condolere conſpicerent. Vel
ſic & melius,commota eſt,per admirationem , & contremuit per timorem,terra.i.habitantes
in terra,vicз Iudæi,& Gentiles præſertim in terra ſancta qñ videbant Chriſto moriẽte ſolem
ſupernaturaliter eclipſari,terram moueri,& Ieſum alta voce clamantem expirare. Vnde in Eu
angelio ſcriptum eſt:Centurio aũt & qui cum ipſo erant videntes q̃ fiebant,& qa ſic clamans Matth. 27. Lucæ 23
expiraſſet,timuerunt valde,& glorificauit deũ Centurio & ait:Vere filius dei erat Iſte.Hic ho
mo iuſtus erat.Et omnis multitudo eorum qui aderant ad ſpectaculum iſtud,& videntes q̃ fie
bant percutientes pectora ſua reuertebantur,fundamẽta montiũ.i.capitanei ſuperborum,vi
delicet principes ſacerdotum Pilatus & Herodes,conturbata ſunt,& commota ſunt,quia viſis
B p̃dictis mirabilibus vtiq; ad tempus perterriti erant,maxime principes ſacerdotum quãdo vi Matth. 27
debant velum templi ſciſſum ,& cuſtodes ſepulchri referre quæ facta erant ad monumentum Matth. 28
per angelum. Potiſſimum quoq; q̃do mortui illi qui ſimul cum Chriſto ſurrexerunt, eis vt cre
ditur,apparuerunt.Ideo autem turbati & commoti ſunt,qm̃ iratus eſt eis.ſ.dñs.Ira dei eſt vin
dicta diuinæ iuſtitiæ.Hæc vero vindicta quantũ ad impœnitentes hic incipit,& in futuro æter
naliter perſeuerat.Prædicta autem fiebant à deo in vltionem peccati eorum qui Chriſtum in
terfecerunt,quantum ad eos qui non pœnituerunt,quia ex hoc quod his viſis non ſunt cõuer
ſi grauius ſunt damnati.Idcirco quoniam iratus eſt eis dominus derelinquendo eos iuſtiſſime
ob id conturbati ſunt & commoti ſunt , non ad pœnitentiam & fidem,ſed ad admirationem
& obſtinationẽ. Vel,fundamenta montium,id eſt, magiſtri philoſophorum conturbata ſunt
& commota ſunt, hoc eſt , admirati & obſtupefacti ſunt Chriſto patiente propter mirabiliſſi
mam ſolis eclipſim,dicentes vel deus naturæ patitur,aut aſtra mentiuntur,aut machina mun
di peribit.De qua re in epiſtola ad Polycarpum ſcribit Dionyſius . Conſequenter deſcribitur
pœna perſequentium Chriſtum, videlicet , obſtinatorum Iudæorum,qui propter iſta & alia
mirabilia per Apoſtolos & Stephanum alioſque primitiuæ eccleſiæ ſanctos facta non ſunt cõ
uerſi dum ſubditur: ¶[Aſcendit fumus,] hoc eſt ,vapor incendij quo Titus combuſſit Ieru
10 ſalem ac reliquas vrbes vicinas,[in ira eius,]id eſt, in vltione qua deus pater vindicauit iniu
riam à Iudæis Chriſto illatam,[& ignis,]prædictæ combuſtionis,[à facie eius,] hoc eſt, à con
ſpectu diuinæ iuſtitiæ omnia iuſtiſſime iudicantis,[exarſit,]cuncta velociter deuorando[car
C bones,]id eſt , peruerſi Iudæi tenebris infidelitatis obſcuri & vitijs nigri,[ſuccenſi ſunt ab eo]
ſcilicet,deo in combuſtione eorum . Vel carbones,id eſt, materia cõbuſtibilis ſuccenſi ſunt ab
eo, quia deo ordinante & inſtigante principes Romani ſuccenderunt habitacula Iudæorum.
¶[Inclinauit cœlos]ipſe Chriſtus,id eſt,habitantem in cœlo, videlicet ſemetipſum, deſcẽdens
11 à regalibus ſedibus in vterum dulciſſimæ virginis, exinaniuit namque ſeipſum formam ſerui Philip. 2:
accipiens[& deſcendit]in inferiores partes terræ,ſecundum apoſtolum [& caligo] hoc eſt,oĩs Ephe. 4
obſcuritas tenebrarum ac vitiorum[ſub pedibus eius].i.longe ab eo,qm̃ ipſe eſt lux vera & te
nebræ non ſunt in eo vllæ ſecundum Iohãnem. Vel caligo.i. diabolus corda hominum obſcu
rans,ſub pedibus eius,quia Chriſtus diabolum conculcauit & penitus vicit. Vnde Iohãnes in
12 prima ſua Canonica:In hoc(inquit)apparuit filius dei,vt deſtrueret opera diaboli.¶[Et aſcẽ 1.Iohan. 3
dit]ſ.Chriſtus[ſuper Cherubim]hoc eſt ſupra ordinẽ illum angelicũ in die aſcenſionis[& vo 1.Iohan. 3
lauit]vſq; ad dexteram patris. Vel ſup Cherubim.i. ſupra oẽm plenitudinem creatæ ſcientiæ
quoniam Chriſtus tranſcẽdit omnem capacitatem intellectuum creatorum[volauit ſup pen
nas ventorum]hoc eſt,ſuper omnem ſpeculationem rationalium animarum. Contemplatio
nempe eſt penna animæ, & anima ventus vocatur iuxta Iſaiam : Flatus ego feci,hoc eſt , ani Iſaiæ. 57.
13 mas.Anima nanque inſtar venti, velociter mobilis eſt . ¶[Et poſuit tenebras,]hoc eſt,incom
prehenſibilem propriæ lucis plenitudinem[latibulum ſuum]hoc eſt,occultam habitationem
ſuam . Nam deus propter immenſitatem ſuæ perfectionis ac lucis latet nos . Vnde ſecundum
Apoſtolum lucem habitat inacceſſibilẽ, & ſecundum ſacratiſſimum principem theologorum 1.Timo. 6
Dionyſium

Diou.in epl'a ad Gaiũ monachũ.Inuiſibilis plenitudo diuini lũinis appellaſ diuĩa caligo ſeu tñ D
bræ dei.Hãc ergo caliginẽ ſeu tñbras iſtas ponit deus latibulũ ſuũ, qa pp eas incõphẽſibilis eſt.
Propterea Dion.Diuinæ(ait)tñbræ cooperiũſ oĩ lũini & abſcõdunſ oi viſiõi pp incircũſcripti
biiẽ & ſuppieniſſimẽ ꝓpriȷ ſplẽdoris claritatẽ. Vel poſuit tñbras.i.formas ſacramentales latibu
lũ ſuũ,qa ſub illis in ſacro altaris Chrs ineffabilr occultaſ. Vel tñbras,hoc ẽ, carnẽ mortalẽ quã
aſſũpſit,qm̃ diuinitas in ea mirabilr latuit[in circuitu eius]hoc ẽ,in his q vndiq; ad eũ accedũt
vic;,in oĩbus ſanctis in cœlo & in terra[tabernaculũ eius] qa in illis habitat deus qui ad eum
accedunt, & in ſanctis terrenis eſt tabernaculum eius quod vocatur eccleſia militans: in ſan
ctis vero cœleſtibus eſt tabernaculum eius, quod dicitur triumphans eccleſia,[tñbroſa aqua]
Iſaie.60. hoc eſt obſcura ſcia eſt[in nubibus aeris]hoc eſt,in ſctis pphetis atq; apl'is,de qbus Iſaias dicit:
1.Cor.13. Qui ſunt iſti q vt nubes volant.Oĩs em̃ cognitio viatorũ obſcura eſt,prout teſtatur Apl's:Co
gnoſcimus(inquiens)nunc p ſpeculum in ænigmate.Et nunc cognoſco ex parte.Dicũtur aũt
Apoſtoli atq; prophetæ nubes aeris, qa p̃ cæteris hoĩbus diuinæ lucis illuſtrationes prius copi
oſiusq; receperunt,& per contemplationem altius volauerunt. Dicuntur aũt nubes aeris ad
differentiam angeloꝝ q nuncupãtur nubes cœli ſecundũ Dion. vltimo cœleſtis hierarchiæ ca
pitulo.Non aũt tam alte volauerunt,q̃diu in terris peregrini & hoſpites erãt, ſicut angeli ſan
cti,qui recipiunt illuminationes diuinas receptione prima,clara ac immediata,homines vero
recipiunt eas receptione ſecunda ſymbolica ac mediata, quia per angelos deferuntur ad eos ſe
cundum theologũ.Poteſt aũt verbum iſtud Pſalmiſtę ſpecialiter referri ad apoſtolos añ Chri
Matth.15. paſſionẽ,qñ propter ſuam ruditatem à Chriſto meruerũt audire.Adhuc & vos ſine intellectu E
Iohan.20. eſtis,& etiam ante Chriſti aſcenſionem,qm̃ Iohannes de ſeipſo dicit,pro tpe illo quod nõdum
Matth.20 ſciebat ſcripturas.ſ.q̃d oporteret Chriſtum à morte reſurgere,cum tamen Chrs ante paſſionẽ
ſuam hoc frequenter & clare p̃dixerit,ex quo oñditur q̃d Apl'i mirabiliter ſimplices erant vſq;
ad miſſionẽ ſpũs ſancti,in quo vtiq; fides Chriana immobiliter confortatur,vt; q̃d per hoĩes
paucos tam rudes ac ſimplices idololatria extirpata eſt,& fides tam ſupernaturalis per totum
mundum diffuſa.Hoc em̃ eſſe non potuit,niſi quod poſt Chri paſſionem ſupernaturaliter illũi
nati ac docti fuerunt,quemadmodũ Chrs ante paſſionem eis promiſit.¶[Præ fulgore]hoc eſt, 14
præ claritate doctrinæ,& propter illuminationem Chriſti,quã ipſe apoſtolis tradidit[in con-
ſpectu eius].i.in beneplacito & in præſentia piȷ reſpectus domini ſaluatoris[nubes] hoc ẽ,ſan
cti apoſtoli[tranſierunt]in vniuerſum mundũ prædicare euangelium oĩ creaturæ,tanq̃ dicat
p̃ claritate ſapientiæ,& propter illuminationẽ p̃fulgidam q̃ Chriſtus apl'is in die Pẽtecoſtes in
Actu.2. fudit,ipſi apl'i tranſierunt in conſpectu dñi cuncta cernentis,& exierunt audaces atq; ſecuri,q
ante propter metum Iudæorũ clauſi conſederant in conclaui.Eſt conſuetudo ſcripturæ vt ali
quid dicatur fieri coram dño vel in conſpectu dñi qñ placet dño,ſicut dr̃,quod Ieſſe genuit Da
Ruth.ult. uid qui ambulauit coram domino.Sic ergo Apoſtoli tranſierunt in conſpectu domini,qa pla
cuit domino tranſitus ille. Vel ſic:Præ fulgore in conſpectu eius nubes tranſierunt, quoniam
Marc.16 Chriſtus adhuc inter diſcipulos in mundo conuerſans,miſit illos binos & binos añ ſe in oẽm
Luca.10 locum quo ipſe erat venturus. Vel ſic & bene:Præ fulgore.i.propter excellentiam perfectiõis,
claritatis ac ſapientię Chriſti in conſpectu eius.i.in comparatione ipſius,nubes.i.oẽs ſancti F
tranſierunt.i.defecerunt,& quodammodo euanuerunt,qm̃ q̃tumcunq; ſancti ac docti fuerũt
tñ comparatione Chriſti quaſi nihil fuerunt in tantum vt de maximo illo gigante Ioh. Bapt.
Ioha.1. Euangeliſta affirmet:Non erat ille lux. Vnde Origenes ait, quod Petrus & Paulus per compa
ratione ad Chrm ſunt tenebræ.Põt quoq; q̃d dr̃:Præ fulgore,eſſe vna dictio,vt ſit ſenſus:Pr
fulgore.i.p̃fulgidæ nubes in conſpectu eius,&c,ſed conuenientius puto vt duæ dictiones dicã
tur. Itaq; p̃ fulgore in conſpectu eius nubes tranſierunt.i.apoſtoli qui non ſolũ ſunt nubes ſed
etiam[grando]dura tormẽta impiȷs cõminando,falſitati fortiter reſiſtẽdo atq; audientiũ cor-
da per increpationẽ feriendo[&]ipſi ſunt[carbones ignis]mundũ illuminando,& mentes cre
dentiũ diuino amore accendẽdo. Vel carbones ignis.i.igne tribulationũ exuſti, tanq̃ carbões
Actu.2. igniti.¶[Et intonuit de cœlo dñs]ſ.Chrs in die Pentecoſtes,qñ factus eſt repẽte de cœlo ſonus 15
tanq̃ aduenientis ſpũs vehemẽtis,ſeditq; ſpũs ſctũs ſup ſingulos eoꝝ,[& altiſſimus].i. Chrs[de
Luce.21 dit vocẽ ſuã]qa illo die impleuit q̃d paulo añ apoſtolis ſpoponditi Ego dabo vobis os & ſapien
tiam,cui non poterunt reſiſtere omnes aduerſariȷ veſtri,tunc ergo dedit vocem ſuam qñ loq̃ba
Matth.10. tur per eos ſicut prædixit:Non vos eſtis q loquimini,ſed ſpũs patris veſtri qui loqtur in vobis
Vox em̃ dei eſt ſacra ſcriptura , & qm̃ ſcripturarum notitiã dedit diſcipulis,ideo dedit vocem
ſuam. Vel altiſſimus dedit vocem ſuam. Nam Chriſtus poſt reſurrectionem præſentialiter lo
quebatur apoſtolis,cuius vox eſt grãdo & carbones ignis,propter cauſas prædictas. ¶[Et mi 16
Hebr.4. ſit]ſ.Chriſtus[ſagittas ſuas].i. verba ſua acutiſſima per os apoſtolorum loq̃ndo. Viuus eſt em̃

ſermo

A ſermo dei & acutior oĩ gladio ancipiti, ptingẽs vſq; ad diuiſionẽ aĩæ & ſpũs: [& diſſipauit eos]
ſeparando electos à reprobis, fideles ab infidelibus, bonos à malis, ſicut in die pentecoſtes Pe- Act. 10.
tro loq̃nte verba acuta ac ignea, tria milia Iudæoꝝ conuerſa ſunt, aliȷs irridentibus [fulgura]
hoc eſt, ſigna præclara, ac magna miracula [multiplicauit] p fideles & ſanctos ſuos, quẽadmo
dum eis prædixit: Qui credit in me, opera q̃ ego facio, & ipſe faciet. & maiora his faciet [& con Iohan. 14.
turbauit]. ſ. auditores & inſpectores q̃ſdam ad pniam, q̃ſdam ad admirationẽ, quoſdam vero
17 ad timorẽ. ¶ [Et apparuerũt] p Chriſti illuminationẽ & Apl'oꝝ prædicationẽ [fontes aquaꝝ]
.i. riui ſapientiæ ſalientes in vitam æternã. Hi fontes. i. ſacræ doctrinæ apparuerunt. i. manife Iohan 4.
ſtatę ſunt cordibus hoĩm, put ſaluator diſſeruit: Qui credit in me, flumina de ventre eius fluẽt Iohan. 7.
aquæ viuæ [& reuelata ſunt fundamenta orbis terrarum] hoc eſt, ſcti prophetæ q ſunt funda-
menta orbis terrarum. i. militantis eccleſiæ per totum orbẽ diffuſæ, intellecti & veraces inuẽti
ſunt p Chr̃m & eius diſcipulos. Nã añ Chr̃i aduentũ verba prophetatũ obſcura erant, ſed p il-
lũinationẽ ſpũs ſcti apl'is miſſi clariſſime intellecta ſunt & gentibus explanata. Chriſtus quoq;
in ſeipſo manifeſtauit veritatẽ prophetaꝝ implendo in ſe quod illi de ipſo vaticinati fuerunt.
Propter q̃d Iohan. ait: Lex per Moſen data eſt, gr̃a & veritas p Ieſum Chr̃m facta eſt. Hæc au Ioha. 1.
18 tẽ pacta ſunt. ¶ [Ab increpatiõe tua dñe] qua per teip̃m & per ſanctos prædicatores increpaſti
homines q̃teous pœniterent, ſicq; ad recipiendũ p̃dictas apparitiones, ac reuelationes idonei
fierent ſacræ ſcripturæ, & facta ſunt [hæc ab inſpiratione ſpũs iræ tuæ]. i. ab inſtinctu ſpũs ſan-
cti corda peccatoꝝ interius pterrentis. Spũs enĩ ſanctus prio ſalubriter iraſcitur electis in pñti
B puniẽdo eos pœna tpali p pniam. Ne iraſcat̃ eis ĩ futuro puniẽdo eos pœna æterna p cõdẽnati
onẽ. Deiñ ſpũs ſctũs mentibus pœnitentiũ cõſolationẽ infundit, veritatẽ oñdit & lũine implet
ita vt eis appareant fontes aquaꝝ. Primo ſiquidẽ purgat, ſcd'o illuminat, tertio pficit. Deinde
19 Chr̃s voce naturæ aſſumptæ, loq̃ns ad pcem ait: ¶ [Miſit]. ſ. deus pr̃ [de ſummo,]. i. de ſinu ſuo
verbũ ſuum æternum [&] verbum eius [accepit me] vniendo ſuæ perſonalitati diuinæ & incre
atæ meã humanitatẽ, & deus pr̃ [aſſumpſit me de aquis multis] hoc eſt, de variȷs tribulationib⁹
ſubleuauit me in die reſurrectionis, & aſcenſionis: qñ ab omni paſſibilitate & iniquorũ coha-
20 bitatiõe aſſumpſit me ad ſe. ¶ [Eripuit me de inimicis meis fortiſſimis] hoc eſt, à pricipib⁹ ſacer
dotum [& ab his qui oderunt me]. i. à cæteris perſecutoribus meis, [qñ conſortati ſunt ſuper
me] hoc eſt. q̃a pmiſſi ſunt ad tps p̃ualere contra naturam meam paſſibilem, q̃ afflixerũt & oc
21 ciderunt. ¶ [Præuenerunt me] multis accuſationibus & fallacibus interrogationibus, vt habe
rent cauſam mortis contra me [in die afflictionis meæ] vic; in die paſſionis, [& factus eſt dñs
22 ptector meus] ne aĩæ meæ nocerent. ¶ [Et eduxit me] de anguſto ſepulchro [in latitudinẽ] pa-
radiſi, vel eduxit me de anguſtiȷs mortis in latitudinem gaudiorum [ſaluũ me fecit] à morte p
reſurrectionẽ [qm̃ voluit]. i. quia dilexit me, hic eſt (inq̃t) filius meus chariſſimus in quo mihi Mat. 3. 17.
23 complacuit. ¶ [Et retribuet mihi dñs] accidentale p̃mium, in quo proficere potui, vt pote reſur
rectionẽ feſtinatam, corporis glorificationẽ, aſcenſionẽ beatam [ſecundũ iuſtitiam meam]. i. ſe
cundum exigentiam meritorum meorum. Deus cuilibet tribuit ſcd'm quod meruit [& ſecũdũ
puritatẽ manuũ meaꝝ] hoc eſt, ſecundũ perfectionẽ operationũ mearũ [retribuet mihi] in die
24 reſurrectionis meæ, ſicut modo impletum eſt. ¶ [Quia cuſtodiui vias dñi] i. omnes actus virtu
C tum. præſertim dilectionem dei & proximi adimpleui [nec impie geſſi,] cõtra legem diuinam
25 agendo aut recedendo [à deo meo] Et ideo non receſſi ab eo. ¶ [Quoniam omnia iudicia eius]
hoc eſt, oẽ quod ipſe dictat eſſe vel bonum vl' malum [in conſpectu meo] id eſt, in conſideratis
one animæ meæ ſunt vt ea obſeruem, [& iuſtitias eius,] hoc eſt, obſeruantias mandatorum
ſuorum, [non repuli à me,] per inobedientiam, negligentiam, vel contemptum. Vnde Chri-
ſtus in Euangelio ait: Sicut præceptum dedit mihi pater, ſic facio. Et rurſus: Quæ placita ſunt
26 ei facio ſemp. Qñ ergo tam iuſte vixi, idcirco. ¶ [Et ero immaculatus] ab oĩ peccato [cum eo]
.i. ipſi firmiter adhærendo, vel cum eo. i. ſicut ipſe immaculatus eſt, iuxta quod ſcriptũ eſt: San Exod. 21.
cti eritis ſicut & ego ſanctus ſum dñs deus veſter, [& obſeruabo me ab iniquitate mea.] Chri-
ſtus iniquitatem nõ fecit nec habuit, quomodo ergo (ait) & obſeruabo me ab iniquitate mea?
Niſi ſic exponatur, obſeruabo me ab iniquitate, quam habere potuiſſem, niſi me dominus præ
ſeruaſſet. Si enim à Chriſto homine gratiam tollas, non eſt in quo ab aliȷs differat ſecundum
27 Auguſtinum. ¶ [Et retribuet mihi dominus ſecundũ iuſtitiam meam,] in die extremi iudiciȷ,
quando merito paſſionis meæ beatificabit omnes electos, de quorum beatificatione aliq̃d mi
hi accidentalis præmiȷ adiungetur, quia congratulabor ſponſæ meæ quæ eſt eccleſia electorũ,
[& ſecũdum puritatem manuum mearum] videlicet quã habui [in conſpectu oculorum eius]
28 id eſt, coram eo omnia conſpiciente, ſupple reſtituet mihi. ¶ [Cum ſancto ſanctus eris, & cum
viro innocente innocẽs eris.] Cum ſancto (inquit) id eſt, cum Chriſto, qui eſt ſanctus ſancto-
rum, &

rum & naturaliter atq; totaliter ſanctus,ſanctus eris,o qlibet homo fidelis,ſi ei conſtanter ad D
hæſeris,necq; à veſtigijs eius receſſeris. Et cum viro innocēte,hoc eſt,cum Chriſto,qui quantū
in ſe eſt,nulli vnquam nocuit,ſed omnibus ſumme& maxime profuit,innocens eris,ſi ipſum
fueris imitatus.❡[Et cum electo]i.cum Chriſto qui ratione naturæ aſſumptæ vocatur electus
Roman.1 quia ſecundum apoſtolum:Ipſe prædeſtinatus eſt filius dei in virtute ſecundum ſpiritum ſan 29
Eſaiæ.42. ctificationis.Et in Eſaia:Ecce,ait,puer me⁹ quem elegi,complacuit ſibi in illo anima mea,q̄d
de Chriſto ad literam dici ſequentia verba oſtendunt.Cum hoc ergo electo, ſi ipſi perſeueran
ter ſeruieris,electus eris.Non quod aliquis de nouo eligatur,qm̃ omnes electi ab æterno electi
fuerunt,ſed [electus eris].i.beatitudinem electorum conſequeris,ſecundum quem ſenſum ait
Auguſtinus:Si non es prædeſtinatus,fac vt prædeſtineris.i.ſi ſuſpicaris te non eſſe p̄deſtinatū
noli propterea ab opere bono ceſſare,ſed ſic viue,vt gloria p̄deſtinatorum dign⁹ habearis[&
cum peruerſo].i.cum eo qui Chriſtum non ſeqtur[peruerteris] ſi mores eius ſequaris.Et hæc
ideo vera eſſe conſtat.❡[Qm̃ tu]o dn̄e,[populum humilem ſaluum facies,] in præſenti ſecum, 30
Matt.5. habitando per gratiam,& in futuro per gloriam,ſicut in euangelio dicis:Beati pauperes ſpiri
Lu.14.18. tu.i.humiles,quoniam ipſorum eſt regnum cœloꝝ.Et denuo:Qui ſe humiliat exaltabitur:&
qui ſe exaltat,humiliabitur[& oculos ſuperborum].i.præſumptiones & ęſtimationes eorum
qui magni ſunt in oculis ſuis,reprobabis & ipſos ſuperbos [hūiliabis]vſq; ad profundum in
ſerni.Omnibus quoq; ſanctis oſtendes,præſertim in die iudicij q̄ abominabiles atq; damnan
Eccleſi.10 di ſint omnes ſuperbi.Vnde & ſcriptum eſt:Odibilis coram deo & hoībus eſt ſuperbia.❡[Qm̃ 31
tu illuminas lucernam meam].i.rationem meam quæ eſt directrix ac domina operationum E
mearum.Nam ratio dirigit voluntatem,& cęteras vires:domine Ieſu Chriſte,qui es lux vera
Ioha.1. illuminans omnem hominem venientem in hunc mundum, & non ſolum illuminans me lūi
ne naturali,ſed etiam lumine gratiæ. Et qm̃ ſic eſt o[deus meus illumina tenebras meas]i.me
tenebroſum vel interiora mea quæ propter magnam imperfectionem ſuam ac vitiorum cali
ginem tenebræ nuncupantur,quemadmodum homines multum virtuoſi ac eruditi lūina ap
pellantur.Itaq; domine Chriſte[illumina tenebras meas].i.expelle ab anima mea ignorantię
cæcitatem,paſſionum obtenebratiōem,peccatorumq; omnium maculam, quatenus illud mi
hi conueniat:Cum ſedero in tenebris,dominus lux mea eſt,& deducet me dominus in lucem
Mich.8 & videbo iuſtitiam eius. ❡[Qm̃]o domine[in te].i.tua virtute & gratia[eripiar à tentatione], 32
.i.ab omni impugnatione diaboli,ac Iudæoꝝ me perſequētium[& in deo meo,].i. in virtute
& adiutorio dei mei[tranſgrediar murum].i.vincam omne obſtaculum quod me à deo retra
here nititur:Vel ad literam: Tranſgrediar murum,quoniā Chriſtus reſurrexit de clauſo ſepul
Matth. 17 chro,& introiuit ad diſcipulos ianuis clauſis,ſicq; pertranſiuit lapidem monumento ſuperpo
Iohan.20 ſitum oſtiumq; conclauis quæ nomine muri intelligi poſſunt.❡[Deus meus] q eſt trinitas ſan 33
cta,ac ſimplex diuinitas[impolluta via eius].i.immaculata lex per quam itur ad eum.Quem
Prou.3 admodum Salomon ait:Viæ domini,viæ pulchræ,& omnes ſemitæ eius pacificæ[Eloqa dn̄i]
.ſ.præcepta,conſilia,teſtimonia,ac tota ſacra ſcriptura[igne examinata]i.claritate ſpirit⁹ ſan F
cti purificata atq; tam pulchra,ac eſſent igne decocta[protector eſt]dn̄s[omnium ſperantium
in ſe].Quod ideo verum eſt. ❡[Qm̃ quis deus p̄ter dn̄m,].i.quis eſt verus deus potens in ſe ſpe 34
rantes ſaluare,& ab omni periculo defenſare,præter dominum, qui eſt vniuerſorum creator,
prouiſor ac princeps,quaſi dicat nullus[aut quis]eſt verus[deus præter deum noſtrum].i.deū
Deute.32. Chriſtianorum,qui eſt vnus in eſſentia,& trin⁹ in perſonis.Qui in Deut.ait:Videte quod ego
Deute.33. ſim ſolus,& non ſit alius deus præter me.Et rurſus Moſes dicit:Non eſt deus alius, vt deus re
ctiſſimus,magnificentia eius diſcurrūt nubes,habitaculum eius ſurſum,& ſubter brachia ſem
piterna.❡[Deus qui præcinxit me]Chriſtum ſecundum quod homo ſum[virtute].i.omni for 35
titudine ſpiritus ſancti ad currendam viam , & ad exequendum ac patiendum inuictiſſime at
q; promptiſſime quicquid ad humanæ redemptionis myſterium pertinet,& ad debellandum
Eſaiæ. 11. aereas poteſtates.Anima enim Chriſti omnibus donis ſpiritus ſancti, ac omni virtute perfe
cta pleniſſima fuit[& poſuit immaculatam viam meam,].i.totam conuerſationem meam,&
operationem quam in mundo deduxi.Nam Chriſtus nullo vnq̄ peccato maculat⁹ eſt. ❡[Qui 36
perfecit pedes meos].i.greſſus & actus meos[tanq̄ ceruorum]videlicet vt velociſſime & effica
ciſſime operarer,ac paterer in mundo quicquid patris volūtati complacuit:ſicq; ſitirem homi
num ſalutem in omni vita mea,quemadmodum ceruus curſu laſſatus cupit aquarum fluenta
[& ſuper excelſa] i.in cordibus hominum contemplatiuorum per ſpem in cœlis erectorū[ſta
tuens me].i.faciens me per gratiam talium corda inhabitare,ſicut ait apoſtolus:Flecto genua
mea ad patrem domini noſtri Ieſu Chriſti,ex quo omnis paternitas in cœlo,& in terra nomi
natur,vt det vobis ſecūdum diuitias gloriæ ſuæ virtutem,corroborari per ſpiritum eius in in

teriore

A teriore hoïe, Chrm̃ habitare per fidẽ in cordibus nrĩs. Vel ſup excelſa.i. ſup altitudinẽ oĩm cœ Ephe.3
loꝝ ad dexterã ſuã ſtatuens me in die aſcenſionis. Vel ſup excelſa.i.in vertice vniuerſaꝝ virtu
37 tũ ſtatuens me, concreando aĩæ meæ oẽs virtutes pfectas. ¶[Qui docet manus meas].i.intel
lectũ practicũ & voluntatẽ q̃ ſunt duæ principales potentiæ opatiuæ[ad prœliũ]contra diabo
lum, & Iudæos, oẽſq; aduerſarios hũanæ ſalutis. Deinde Chrs mutat pſonã & ait ad prẽm [&
poſuiſti vt arcũ æreũ brachia mea].i. virtutes meas qbus mundũ atq; diabolũ vici. Quẽadmo
dũ em̃ arcus æreus fortiter vulnerat, ſagittãq; feſtinanter valde emittit, ita virtutes Chrĩ mor
tẽ celerrime occiderunt, quẽadmodũ ait: Ero mors tua o mors, diabolũ vulnerauerunt ac mi Oſee.13.
nuerunt. ſicut per eundẽ teſtat: Ero morſus tuus inferne. Atq; operatiões optimas tanq̃ ſagit
38 tas inceſſabiliter produxerunt. ¶[Et dediſti mihi]o pater[protectionẽ ſalutis tuæ].i.prote
xiſti me protectione ſalubri, p quã ego ſaluatus ſum quantũ ad reſurrectionẽ & gloriã corpis.
Mundus vero p eã ſaluatus eſt à morte æterna, & beatificatus beatitudine mẽtis & corpis ſem
piterna, quã in die iudicij plene conſeq̃nt electi[& dextera tua].i.gratioſa tua pñtia ac felix[ſuſ
ſcepit me]exaudiendo pces meas, & de omni malo ſeculi huius nequã ac generationis peſſimę
39 eripiendo naturã quam aſſumpſi. ¶[Et diſciplina tua].i. pr̃na ac pia caſtigatio tua [corre
xit].i.puniuit [me in finẽ].i. vſq; ad cõſeq̃ndã vitã æternã electis. Correxit autẽ atq; puniuit
me nõ ppter pprĩã culpã, ſed ppter mũdi tollenda pctã, quẽadmodũ ſcriptũ eſt: Diſciplina pa Iſaiæ.53
cis nrę ſup eũ, cuius liuore ſanati ſumus, ipſe autẽ vulneratus eſt ppter pctã nrã. Vnde Apl's: Fa Gala.3.
ctus eſt(inquit)pptec nos maledictũ vt nos de maledicto liberaret[& diſciplina tua].i. paſſio
B quã tu dñe pater voluiſti me ſubire[ipſa me docebit]p experiẽtiã cõpati, ſicut teſtatur Apl'us: Hebre.2
Debuit, inquit, per omnia fratribus aſſimilari, vt miſericors fieret. Et itẽ: Nõ habemus, ait, põ Hebræ.4
40 tificẽ qui non poſſit cõpati infirmitatibus noſtris. ¶[Dilataſti].i.p charitatẽ latos, copioſos
ac multos feciſti[greſſus meos].i. actus aĩæ meæ, quibus te honoraui, & mundũ ſaluaui, quia à
primo conceptionis maternæ inſtanti vſq; ad vltimũ vitæ meę momentũ, nunq̃ ceſſaui ab a
ctuali exercitio opis virtuoſi[& nõ ſunt infirmata veſtigia mea].i.opa mea q̃ ſunt ſigna atq;
indicia internę dilectiõis atq; diſpoſitiõis meæ. q̃a non egi ſegniter, nec deſiſi ab ope cœpto, do
41 nec pendens in cruce, dixi, conſummatũ eſt. ¶[Perſequar inimicos meos].i. diabolos, expellẽ Iohan.19
do eos de cordibus peccatoꝝ, & tẽplis idoloꝝ. Vnde in Euangelio leguntur clamaſſe ad Chri
ſtũ: Quid nobis & tibi Ieſu Nazarene? Veniſti ante tp̃s torquere nos? Hæc autẽ pſecutio eſt dia Marc.1
bolo tanto pœnalior q̃nto inuidia eis contra hoïes eſt maior[& compræhendam eos] vincendo
eos atq; ligando[& non conuertar].i. non redibo neq; ceſſabo à perſecutione dæmonũ[donec
deficiant].i. vſq; in diẽ iudicij qñ penitus ſeparabuntur ac dãnabuntur. Nã quotidie Chriſtus
42 per angelos ſanctos & hoïes virtuoſos, pſequitur, cruciat, & vincit diabolos. ¶[Confringã
illos]hoc eſt, voluntatẽ eoꝝ qua nituntur electos ſeducere[nec poterunt ſtare]reſiſtendo potẽ
tiæ meæ, ſed[cadent]victi[ſubtus pedes meos].i.oĩno opprimẽtur ac ſupplantabuntur à me.
Nã dæmones poteſtati ſaluatoris prorſus ſubiecti ſunt. Vel ſic: Perſequar inimicos meos, hoc
eſt, Iudæos incredulos per aduentũ principũ Romanoꝝ propter quoꝝ metũ omnes confuge
runt in Ieruſalẽ. Et cõprǽhendã eos.i. intra Ieruſalẽ faciã eos capi, ſicut & factũ eſt. Et non cõ
C uertar ab ira mea donec deficiant, hoc eſt, donec interficiantur, vendantur, vel diſpergantur,
& omni priori poteſtate, gloria & habitatione priuentur. Sed confringam illos, propter obſti
natã ſuã perfidiã[nec poterunt ſtare]ſicut expoſitũ eſt. Et hoc eſt, q̃d dñs ait: Dies multos ſede Oſe.3
bunt filij Iſrael, ſine rege, & ſine principe & ſine ſacrificio, & ſine altari, & ſine Ephot, & ſine the
raphim. Et in Daniele idẽ clare p̃dictũ eſt. Poſt hebdomadas, inq̃t, ſexaginta duas occidet Chrs Dan.9
& nõ erit eius pplus q eũ negaturus eſt, & ciuitatẽ & ſanctuariũ diſſipabit ppl's cũ duce vẽturo,
& finis eius vaſtitas & vſq; in finẽ perſeuerabit deſolatio. Et q̃uis omnia iſta mõ impleta ſint
nihilominus excæcatiſſimi Iudęi in ſua incredulitate pdurãt q̃tenus pphetæ q hanc p̃dixerũt,
43 in hoc q̃q; inueniant veraces. ¶[Et p̃cinxiſti me virtute ad p̃liũ]Hoc iã p̃dictũ atq; expoſi
tũ eſt[& ſupplantaſti].i. deieciſti[inſurgentes in me.] hoc eſt pſecutores meos[ſubtus me.].i.
44 ſub poteſtate mea q̃a eoꝝ Chriſtus conſtitutus eſt iudex q eũ diiudicauerunt. ¶[Et inimicos
meos dediſti mihi dorſum].i. feciſti eos tanq̃ victos fugere à me, nã q fugit ab aliq̃ faciẽ ſuã ab
eo auertit, & dorſum ſuũ ad ipm̃ conuertit, & ideo per prophetam de pctõribus dñs ait: Verte
runt ad me dorſum & nõ faciẽ. Tunc ergo inimici Chrĩ.i. increduli facti ſunt Chrõ dorſum qñ Ier.2.32.
à facie Chrĩanoꝝ fugerũt, q̃d ſępe ipletũ eſt. Poteſtq; in bono exponi vt ſit ſenſus, inimicos me
os, hoc eſt Iudæos, q me aliqñ pſeq̃bant, dediſti mihi dorſum.i. ſubieciſti mihi ita vt tollerent
iugũ meũ ſup ſe & diſcerent à me q̃a mitis ſum & humilis corde, ferrentq; pondus diei & æſtus
ſup dorſum cordis & corpis ſui, ſicut de illis octo milibus à Petro conuerſis, & de Paulo qui ſu Matth.11
pca moũã vt ipſemet dolẽs fatet pſeq̃bat eccleſiã, p 3. De talibus eñi Chrs añ paſſionẽ Iudęis di Marc.21 Gala.1

Iohan. 12. xit: Cũ exaltaueritis filiũ ho'is, tunc cognoſcetis, qa ego ſum. Veruntñ primæ expoſitiõi magis D
Iohan. 15. cõcordat, q̃d ſeqtur [& odiẽtes me] hoc eſt, Iudæos, de qbus in Euangelio ait ſaluator: Nũc aũt
oderunt me, & patrẽ meũ gratis, hos ergo, dñe paſ [diſperdidiſti] in perſecutiõe Titi, & poſtea
per totũ mundũ dando eos in captiuitatẽ iſtã vſq; in finẽ ſeculi duraturã. Vel, diſperdidiſti. i.
diuerſis modis eos perdidiſti priuando eos in p̃ſenti gratia, & poſt hanc vitã gloria, ac aliis ca-
lamitatibus eos opprimendo, ſicut nuncuſq; opprimuntur, qa nec principẽ, nec terrã, nec hæ- 45
reditatẽ aliquã habent, ſed inimicoꝝ ſuorum dñio ſubiiciunt. ¶[Clamauerunt] p̃dicti Iudęi q̃
do vaſtabant à Tito, qa vt Ioſephus refert multas p̃ces & hoſtias pro ſua liberatione dño ob-
tulerunt [nec erat qui ſaluos faceret] eos ab illis periculis, qm̃ dñs ſpreuit eos, ipſi tñ clamaue-
Annus q̃ autor hæc commẽta conſcripſit runt, non ad falſos deos, quẽadmodũ patres eoꝝ ſæpe fecerunt, ſed [ad dñm] qui eſt verus d.
[nec exaudiuit eos] eo q̃ filiũ ſuũ occidiſſent, imo vſq; in præſentẽ diẽ non audit eos cũ iã cur-
rat annus dñi milleſimus quadringenteſimus. 34. Hoc autẽ eſſe non poſſet, niſi aliquo grauiſſi
mo peccato obnoxii eſſent, & tanto grauiori peccatis patrum eorum, quanto iſta eorum cap-
tiuitas maior & grauior atq; prolixior eſt omni captiuitate patrum ſuorum. Tale vero pecca
tum eſſe non poteſt niſi occiſio Chriſti. Vnde conuincuntur Chriſtum interemiſſe: nam p̃ illo
duntaxat peccato ſancti prophetæ prædixerunt eos perpetuo deſolandos vt modo oſtenſum
eſt, & plenius ſi dñs dederit oſtendetur. ¶[Et cõminuam eos]. ſ. inimicos meos p̃dictos [vt pul 46
uerem ante faciem venti] priuando eos omni eſſe ſpirituali, ſicq; ſpiritualiter moriẽtur. In gla-
dio quoq; & fame eos corporaliter occidendo atq; in omnes mundi fines ipſos diſpergendo,
quẽadmodum puluis ante faciem venti. i. à præſentia venti diſpergitur [& lutum platearum] E
q̃d ad alium locum defertur [delebo eos] à terra patrum ſuoꝝ. Deinceps Chrs dicit ad patrẽ.
¶[Eripies me de contradictionibus populi] Iudæorum q̃ Pilato dicenti regem veſtrum cruci- 47
figam, dixerunt: Non habemus regem niſi Cęſarem. Ab hoc populo contradicente Chrs p̃ re
ſurrectionem ereptus eſt [conſtitues me] o pater [in caput gentium]. i. in ducem & principem
gentilium ad fidem catholicam conuerſorum, ſicut per Iſaiam dixiſti: Ecce teſtem populis de-
di eum ducem ac præceptorem gentibus. Nam militantis eccleſiæ ex gentibus præſertim colle
Iohan. 19. Iſai. 55. ctæ Chriſtus eſt caput ac legiſlator. ¶[Populus quẽ non cognoui]. i. gentiles quos tp̃e infideli 48
Ephe. 1. & 5. & alibi. tatis & vitiorum ſuorum p̃ approbationẽ non ſciui [ſeruiuit mihi] fideliter, poſtq̃ ad fidẽ con
uerſus eſt [in auditu auris] prõpte & ſtatim cum verba mea audiſſet [obediuit mihi] implendo
Iſaiæ. 55 diuina mandata. Hoc eſt quod Iſaias ad dñm clamat: Ecce gẽtem quam neſciebas vocabis, &
Matth. 9 populi qui non cognouerunt te, ad te current. Vel ſic: Populus quem non cognoui. i. peccato-
Matth. 19 res reputati inter Iudæos, quemadmodum publicani & Samaritani, ſeruiuit mihi. Qm̃ de illis
Matth. 9 dixit Chriſtus. Non veni vocare iuſtos ſed peccatores. Et denuo: Venit filius hois q̃rere & ſal-
Matth. 19 uũ facere quod perierat. Ex quibus erãt Matthæus, Zachæus, & Magdalena, q etiam in audi
Luc. 8. tu obedierunt Chriſto, prout Euangeliſtæ teſtantur. ¶[Filii alieni]. i. ſolo noie filii, ſicut phari 49
Matth. 8 Matth. 21 ſæi & ſcribę increduliq; Iudæi de quibus Chriſtus aſſeruit. Filii regni eiicientur in tenebras ex
teriores. Quibus etiam aperte dixit, quia publicani & meretrices præcedent vos in regno cœ-
lorum. Hi ergo filii [mentiti ſunt mihi] dicentes ſe regem Meſſiam expectare, & velle in eũ cre-
dere, me vero regem Meſſiam, & verum Chriſtum in præſentia eorum poſitum abnegantes: F
hi mentiti quoq; ſunt mihi, ſimulatoria ac adulatoria verba miſcendo q̃tenus fallerent me, &
Ierem. 4. filii alieni [inueterati ſunt] in vitiis, & obdurati in malis, non enim audierunt illud: Nouate vo
bis nouale, & nolite ſerere ſuper ſpinas [& claudicauerunt à ſemitis ſuis]. i. non fecerunt quod
alios docuerunt. Vel claudicauerunt à ſemitis ſuis. i. non recte ambulauerunt in p̃ceptis dei eis
commiſſis. Inſuper de conuerſione gentilium ac cæteris beneficiis iam prædictis Chrs hõ gr̃as
agens deo, ait: ¶[Viuit dñs] trinus ac ſimplex, q eſt fons vitæ, & naturaliter ipſa pura ac bea- 50
tiſſima vita totaliter & ſupeſſentialiter viuens. Itaq; de immenſa beatitudine vitæ dei congra
Philip. 2 tulãs Chriſtus, dicit: Viuit dñs q hæc oia operatur [& benedictus deus meus]. i. in ſeipſo eſt ſan
ctus, & omni laude dignus, omniſq; benedictiõis largitor, q eſt deus meus ſcd̃m formã ſerui q̃
accepi [& exaltetur deus ſalutis meæ]. i. ab omnibus cognoſcat, diligatur, ac honoretur cũ omni
reuerentia & obedientia. Hoc enĩ ad verã p̃tinet charitatẽ dei ac proximi, vt toto affectu opte-
mus deũ ab omibus exaltari, cũ hoc ſit honor dei & noſtra felicitas, quoꝝ primũ exigit chari-
tas dei, ſcd̃m vero charitas proximi. ¶[Deus q das vindictas]. i. prædictas iuſtas vltiones atq; 51
victorias [mihi & ſubdis pp̃los ſub me] dando eis fidẽ & gr̃am, qbus cõuertunt ad me, & mihi
miniſtrant [liberator meus de inimicis iracundis]. i. de Iudæis furentibus contra me quos de-
ieciſti. ¶[Et ab inſurgẽtibus in me]. i. ab infidelibus & tyrannis, & maxime ab Antichriſto de 52
quo ſubditur [à viro iniquo eripies me] qm̃ ipſe eſt homo peccati filius perditionis, ab his inq̃
exaltabis me deſtruẽdo prauitatẽ eoꝝ & oſtendẽdo iuſtitiã meã. Præcipue aũt in die iudicii ex
altabis

53 altabis me ab his,qa tunc facies me iuſtũ exercere iudiciũ de oibus illis. Tuncq; illud implebit Iſaie. 53
A q̃d ait:Ad eũ.ſ.Chr̃m veniẽt,& cõfundent oẽs q repugnãt ei.Et qa ſic eſt: ¶Propterea cõfite
bor tibi in pplis dñe].i.p meipm̃ & p apl̃os alioſq; diſcipulos laudabo te corã gẽtibus & Iudæ
is,queadmodũ mõ impletũ eſt[& nomini tuo].i.tibiipſi[pſalmũ dicã].i. ore & ope te laudabi
54 lr pſitebor.Et hoc merito faciã qm̃ ipſe eſt. ¶[Magnificãs ſalutes].i.magnã faciẽs felicitatẽ aiæ
& corpis[regis eius],i.Chri filij ſui[& faciẽs miam Chr̃o ſuo Dauid].i.Ieſu Nazareno cui⁹ hu
manã naturã ſola pietate aſſumi fecit à verbo,omiq; grã adipleuit ac tertia die reſuſcitauit.So Ezech. 34
lẽt aũt ſancti pphetę noie Dauid intelligere Chr̃m,queadmodũ in Ezech.dñs ait:Saluabo gre
gẽ meũ,& ſuſcitabo ſup eũ paſtorẽ vnũ qui paſcat eũ Dauid ſeruũ meũ.i. Chr̃m:& ſeru⁹ meus
Dauid princeps eorum. Et letem.Seruiẽt(inqt)Dauid regi ſuo.i.Meſſię ſcd̃m oẽs expoſitores
& non ſolũ eſt dñs faciẽs miam Chr̃o ſuo Dauid, ſed[& ſemini eius].i.pplo Chr̃iano in Chr̃o
ſpũaliter regenerato[vſq; in ſeculũ].i,in æternũ. Vnde propter magnitudinẽ miæ dei ſup po Zach. 12
pulũ Chr̃ianũ tp̃s euangelicæ legis vocatũ eſt tp̃s nouæ legis.i. tp̃s gratiæ q̃d in Zacharia pul
chre inuenit vbi habet:Erit ex eis q offenderit in die illa quaſi Dauid , & domus Dauid q̃ſi dei
ſicut angelus dñi in conſpectu eoꝝ .i. ſicut Dauid poſt culpã ſuã magnã miam conſecutus eſt,
ſic q offenderit ex eis.i.ex populo Chriſtiano in die illa.i.tpe grẽ,miam conſequet.Propter q̃d
dr̃,maieſtas dei innotuiſſe philoſophis,æqtas Iudæis,mia vero Chr̃ianis. De hoc ſemine ſcri Iſaie. 53
ptum eſt:Si poſuerit pro peccato animam ſuam,videbit ſemen longæuum.

¶Expoſitio eiuſdem pſalmi iuxta ſenſum allegoricum.

B Porro ſecundum allegoricam explanationem pſalmi iſtius, per Dauid intelligitur eccleſia,
& quilibet fidelis,& ita ſenſus tituli præinducti eſt talis. Verba cantici,i.pſalmi huius diri
gentis nos,in finem.i.in Chriſtum,conueniunt Dauid puero dñi.i. eccleſiæ vel fideli,qui eſt fi
lius dei per gratiæ adoptionem,quæ verba fidelis quiſque locutus eſt dño.i.ad laudem ipſius,
in die qua eripuit eum de manu inimicorum ſuorum, hoc eſt, ab omni moleſtia tentatorum,
& de manu Saul.i.de imperio mortis . Vnuſquiſq; ergo fidelis beneficia dei ſibi exhibita pen
ſans,ſeq; à Chriſto redemptum conſiderans,atq; ad bona futuræ felicitatis ſe inuitatum atten
dens,gratiſſima,iucundiſſima,ac ardentiſſima mente dño dicat . Diligam te dñe,tibi præ om Pſalm. 72
nibus adhærendo,nec propter aliquod bonum creatum à te recedẽdo,q es fortitudo mea, dñs
firmamentum meum,iſtud ſatis expoſitum eſt,& refugium meum, ad q̃d in omni neceſſitate
confidẽter recurro,ſicut ad fideliſſimum amatorem,inuictiſſimum adiutorẽ,& benigniſſimũ Iohan. 1.
ſaluatorem,qui vbiq; & ſemper apertas habet miæ vlnas ad amplexandum confugientem ad Rom. 8
ſe,& liberator meus,qm̃ pater miſit filium ſuum ad liberandum me,& filius proprio ſanguine
me redemit.Deus meus,quem affectuoſiſſime colo,eſt adiutor meus,cooperãdo mihi per gra
tiam ſuam,& ideo ſperabo in eum,non in aliqua pura creatura,nec ſolum ſperabo in eum,nõ
deſperando,ſed ſperabo in eũ fideliter operando quod poſſum,nec tamen in meis meritis pri Iohan. 15
cipaliter,ſed in eum ſperabo,quia ſine eius adiutorio perſeuerare non poſſum in bono. Et ipſe
dñs eſt,protector meus,ab inſidijs dæmonum, à fraudibus hominum, & ab euentu aiæ picu
lorum,& cornu.i.reuelator ſeu inſinuator ſalutis meæ. Nam ipſo reuelante cognoſcimus in q̃
vera ſalus noſtra conſiſtit.Sicq; deus dicitur cornu propter ſimilitudinem. Cornu enim eſt in
ſtrumentum,cuius ſono aliquid inſinuari alijs ſolet.Qm̃ ergo per naturalem rationem agnoſ
cere homo non potuit, in quo vera beatitudo ſeu ſalus cõſiſteret, ſed per diuinam reuelationẽ
hoc ſibi innotuit,iam deus dicitur cornu ſalutis noſtræ. Alia autem expoſitio huius verbi præ
habita eſt.Et ſuſceptor meus.i.exauditor precum mearum & per miam me amplectẽs. Ponũ
tur hic multa noia, idem realiter ſignificantia, vel ſe inuicem includentia, quatenus hõ deũ tã
varijs nominibus affectuoſis exprimẽdo, totaliter inflammetur amore,ſemperq; intellectus
nois poſterioris ſic ſuum affectũ in mente producat,vt prioris nominis affectũ roboret,reno
uet,atq; accendat. Vnde hic eſt deuotiſſimus & efficaciſſimus modus deum orandi & laudan
di,multa nomina amoroſa ſe mutuo includentia proferre,ac deo aſcribere,ſicut nunc factum
eſt. Idcirco ſubiungitur. Laudans inuocabo dñm,hoc eſt,multa prædicata cõmendatoria deo
attribuã,& illis verba deprecatoria admiſcebo,dicendo:O deus æterne oĩpotens imenſe ſuper
glorioſe,naturalir̃ bone,ſuſcipe me,poſſide,perfice,ſemper & ſalua me. Cũ eñ laudare & ora
re ſint duo nobiles actus latrię,ſitq; laudare deum nobilius q̃ orare,cõſtat ꝙ actus ex vtroq; cõ
mixtus ſit nobiliſſimus,& hic eſt laudando deũ orare,ſeu orãdo laudare,& eſt hic actus forte re
mediũ contra oẽs tentationes,aduerſitates atq; triſtitias. Propter q̃d ſubdit,& ab inimicis me
is ſaluus ero.i.à tentationibus liberabor . Nec aliquid animã meã lædet,q̃uis carnem affligat.
Hinc ſcriptũ eſt: Triſtat aliquis veſtrũ,oret æquo aio & pſallat. Cũ ergo te frater aliquid gra Iacob. 5
uat,laudans inuoca.i.intus & cordialir̃ voca dñm in tuũ ſubſidiũ,ꝙ ſi pſeuerãter feceris,ab ini

micis tuis ſaluus eris. Et merito dico, ab inimicis meis ſaluus ero, quoniam, Circundederũt me, hoc D
eſt, vndiq; vallauerũt & infixi ſunt mihi, dolores mortis. i. inordinatæ affectiones, ac paſſiões
pœnales, vt ira, inuidia, triſtitia, quæ ſunt animũ affligentes & ad ꝑpetuã mortẽ trahẽtes. Vel
dolores mortis. i. pœnę ex originali peccato ſecutæ, vtpote moleſtiæ corporis, & viriũ aiæ infecti
ones, torrentes iniquitatis. i. capitalia vitia ex quibus tanquã ex fontibus cætera deriuant con
turbauerunt. i. inquietauerunt me impugnando, vel ad conſenſum trahendo. Vel, torrẽtes ini
quitatis. i. iniquitas tentationũ & perſequentiũ me inſtar aquarum magna ac multa conturba
uerunt me, terrendo ac blandiendo aut ſimili modo. Dolores inferi. i. diabolica mala ſeu affli
ctiones tã graues, vt videantur poſſe cõparari doloribus inferorum. i. pœnis inferni, circumde
derunt me miſerum tantis malis expoſitũ in hac valle lachrymarum, præoccupauerunt, hoc eſt,
poſſederunt & ante alia mala inuaſerunt me laquei mortis. i. originale peccatum, quod licet ſit
Anſelmus vnũ formaliter. ſ. priuatio originalis iuſtitiæ debitæ ineſſe ſecundum Anſelmũ, eſt tamen multa materiali
ter propter ſuos effectus, ſeu quatuor vulnera aiæ, quibus infectę ſunt eius potentiæ, ſicut prædictũ
Epheſ. 2 eſt. Ideo hoc peccatũ appellatur pluraliter, laquei mortis. Capit enim aiam ſuo reatu, & facit nos
Pſalm. 50 naſci filios iræ, fuimusq; propter ipſum prius dãnati quã nati. Vnde de ipſo pluraliter inferius ſcri
ptũ eſt: Ecce enim in iniqtatibus conceptus ſum. In tribulatione mea. i. tpe tentationis & angu
[illegible] ſtiæ, inuocaui. i. interno affectu vocaui dñm ad meũ ſuccurſum, & ad deũ meũ in quo totã me
am fiduciã fixi, clamaui clamore vocali ex interioris feruoris exceſſu naſcente. Et tu ergo o fra
2. Para. 20 ter in omni tribulatione & neceſſitate aſſueſce dñm inuocare, quoniam ſicut in libro Paralipomenõ
habetur: Cũ ignoremus quid agere debeamus, hoc ſolũ habemus reſidui, vt oculos noſtros di E
rigamus ad dñm. Nec poteſt inanis eſſe inuocatio talis, quia ſubiungitur: Et exaudiuit (ſ. dñs)
de tẽplo ſancto ſuo. i. de loco habitationis ſuæ, vocẽ meã. Quẽadmodũ dicitur, deus eſſe in tem
plo ſeu loco, vel in aliqua creatura, ſic dicitur agere & exaudire de tẽplo illo & loco ſeu creatu
Eccle. 35 ra illa, & clamor meus in conſpectu eius introiuit in aures eius, quia vt in Eccleſiaſtico dr: Ora
Deut. 4 tio iuſti penetrat cœlos: Aliàs, Oratio humiliantis ſe, nubes penetrat. Vnde Moſes ait: Cũ quę
ſieris dñm deũ tuũ inuenies eũ, ſi tamen toto corde quæſieris eũ & tota tribulatione animæ tuę. Cõ
mota eſt & cõtremuit terra, hoc eſt, incolæ terræ, hoiesq; terreni audita ꝑdicatione Chri & a
poſtolorum, atq; fideliũ aliorum mente cõmoti ſunt ad pœnitentiã, & corpore expauerunt ad ſatiſ
factionẽ, fundamenta montiũ. i. tyranni & principes ſuperborum, conturbata ſunt, propter ma
gna ꝓdigia, quæ viderunt à ſanctis ac martyribus fieri, & cõmota ſunt, non ad emẽdationẽ, ſed
ad indurationẽ, dicentes, miracula illa magica fieri arte, & hoc ideo, quoniam iratus eſt eis. i. quia dñs
Roma. 1 iuſte ſubtraxit eis gratiam, tradens eos in reprobũ ſenſum. Aſcendit fumus, hoc eſt, lachrymo
Matth. 25 ſa oratio, in ira eius. i. ex timore iræ dei ſeu vltionis peccati, quoniam peccatores audita prædicatio
ne euangelij, quod impij ibunt in ignẽ æternum compuncti ſunt corde, & cum lachrymis veni
am poſtulauerunt. Et ignis à facie eius exarſit, hoc eſt, amor diuinus in cordibus prędictorum
[illegible] pœnitentium accenſus eſt poſt veniæ impetrationem. A facie eius, id eſt, ab aſpectu & miſera
tione pietatis diuinæ. Nam poſt lachrymoſam pœnitentiam de peccatis, infundere ſolet pius
dominus dulce ac feruidum deſiderium pro gaudijs ſempiternis adipiſcendis, ſicut de eo ſcri F
Tob. 3 ptura teſtatur: Poſt tempeſtatem tranquillum facis, carbones, id eſt, Aethiopes, mente & cor
pore olim nigri ac alij peccatores vitijs denigrati, ſuccenſi ſunt ab eo, hoc eſt, à deo diuino amo
Rom. 5 re impleti ſunt. Nam vbi ſuperabundauit iniquitas, ſuperabundat & gratia. Inclinauit cœlos,
hoc eſt deus miſit angelos ſanctos, qui omnes ſunt adminiſtratorij ſpiritus ad homines cuſto
Hebræ. 1 diendos, vt ſuo aduentu in cordibus humanis viam pararent qua parata, & ipſe deſcendit. i.
benignitatem gratiæ ſuæ infudit, atque per fidem & charitatem in mentibus electorum habi
Zach. 2 tationem ſibi conſtituit, prout in Zacharia propheta habetur: Ecce ego veniõ & habitabo in me
dio tui, dicit dominus. Non autem deſcendit deus motu locali, ſed dignatione clemẽti. Porro
quæ ſequuntur in pſalmo iſtò, vſq; ibi. Et intonuit de cœlo dominus, exponenda ſunt ſicut in
priore expoſitione declarata ſunt. Et intonuit de cœlo dominus, hoc eſt, deus pater per filium
ſuum incarnatum locutus eſt mundo, forti & inconſueto ac mirabili modo. Quemadmodum
Iohan. 7. Iudæi à principibus ſuis miſſi ad Chriſtum redeuntes, dixerunt: Nunquam ſic locutus eſt ho
mo ſicut hic loquitur. Vel ſic, Et intonuit de cœlo dominus, id eſt, de ore apoſtolorum, qui
cœli dicuntur, locutus eſt fortia verba, tanquam tonitrua. Nam & Chriſtus Iohannem & Iaco
Marc. 3 bum appellauit filios tonitrui, prout Marcus Euangeliſta inducit. Deinde eccleſia ait: Miſit de
ſummo, id eſt, deus pater de throno gloriæ miſit vnigenitum ſuum, & accepit me in ſponſam
glorioſam, non habentem rugam aut maculam, & dando membris meis, id eſt, fidelibus po
Ephe. 5
Ioan. 1. teſtatem filios dei fieri. Vel accepit me, hoc eſt, naturam meæ ſpeciei aſſumpſit filius dei miſſus
ad me. Et aſſumpſit me de aquis multis, id eſt, de morte æterna, plena doloribus, me redemit.

Eripuit

A Eripuit me de inimicis meis fortiſſimis,& ab his qui oderunt me,hoc eſt. de poteſtate & ſerui-
tute dæmonũ,quibus humana fragilitas nõ poſſet reſiſtere, niſi gratia dei ſuccurreret. Idcirco
ſubiungitur:quõ confortati ſunt ſuper me,hoc eſt,fortiores ſunt naturali potentia mea,cũ ſint
inuiſibiles,aſtutiſſimi,& infatigabiles. Præuenerunt me.i. primo inuaſerunt me, vendicando
ſibi ius quoddã in me.in die afflictionis meæ,hoc eſt,in die qua in vtero conceptus ſum,vel de
ventre egreſſus ſum. Quõ enĩ in originali peccato concipimur & naſcimur,ſtatim in principio Geneſ. 3.
noſtri eſſe dæmones nocent nobis quia dæmonia ſuggeſtione factum eſt, vt primi noſtri pa-
rentes tali peccato naturam inficerent. Bene autem per diem afflictionis intelligitur dies nati
uitatis,quia in illo ad dolorem & laborem,atq; ad multas miſerias naſcimur,ſed ab huius pec
cati reatu,& ab alijs malis liberauit nos Chriſtus. Ideo additur, & factus eſt dominus pro Tobiæ.13
tector meus. Et eduxit me de vinculis peccatorum,in latitudinem charitatis. Nam & in baptiſ
mo, vbi originale peccatum dimittitur,fides.ſpes, charitas, virtuteſq; cæteræ infunduntur ſic
q; anima dilatatur, vt deum recipiat intra ſe: Saluum me fecit, non propter merita mea, ſed quo
niam voluit me.i.quia complacuit ſibi,& quia elegit me,vt apud Ezechirlem legimus: Non p Ezec.37.
pter vos ego faciam ait dominus notum ſit vobis,ſed propter nomen ſanctum meum. Deinde
ppheta in perſona hominis virtuoſi dicit. Et retribuet mihi dominus, Chriſtus iuſtus iudex, 2.Timo.4
ſecundum iuſtitiam meam.i. ſecundum exigentiam bonæ conuerſationis meæ. Et ſecundum
puritatem manum mearum hoc eſt, ſecundum munditiam cordis & actuum meorum, retri-
buet mihi,in præſenti gratiam,in futuro gloriam,vt in Apo. etiam ſcriptum eſt: Ecce venio ci Apoc.22
B to,& merces mea mecum eſt,dare vnicuiq; ſecundum opera ſua. Quia cuſtodiui vias dñi &c. Matth.7
hoc eſt,mandata ſiue conſilia,ambulando per viam anguſtam. Cum ſancto ſanctus eris quia
bona eius exempla ad imitationem te prouocabunt, & cum viro innocente.i.nulli malum fa
ciente.innocens eris,ſequendo innocentiam eius. Et cum electo electus eris,hoc eſt gloriam e-
lectorum acquires,mores eorum & vitam ſectando. & cum peruerſo peruerteris. Hinc patet quã
tum noceat ſocietas mala,quantumq; proſit ſocietas bona. Vitandum eſt ergo homini volen
ti in deo proficere,ne ſit ſocialis,& maxime,ne ſit familiaris ei qui non eſt ſyncerus,timoratus,
atq; ſolicitus in dei obſequio,quia vt ait ſcriptura Qui tetigerit picem,inquinabitur ex ea. Et Eccl 13.
apoſtolus: Exite(ait)de medio eorum,& immundum ne tetigeritis. Deniq; eſſe ſocialem ac fa 2.Cor.6.
miliarem homini virtuoſo,maxime confert volenti ſpiritualiter crrſcere. Propter quod ſcri-
ptum eſt: Cum viro ſancto aſſiduus eſto. & quemcunq; cognoueris obſeruantem timorẽ dei, Eccl.37
cuius anima eſt ſecundum animam tuam. Deus qui præcinxit me virtute.i. animam meam ar
mauit fortitudine ſpirituali,quoniam quicquid virtutis in me eſt,ab ipſo mihi donatum eſt,&
poſuit immaculatam viam meam, hoc eſt, conuerſationem meam a peccatis mortalibus im-
munem ſeruauit. Vel,ſi talia incidi,per pœnitentiam me purgauit. Qui perfecit pedes meos.i.
greſſus animæ meæ.ſ.affectus meos,quibus ad deum accedo,tanquam ceruorum.i. quaſi per
des ceruorum,ita quod ſicut ceruus velociter currit.& alta conſcendit, ſic anima mea feruenti
affectu & corde promptiſſimo cuſtodiret & adimpleret quicquid deo placere cognouit,ſeruan
C do mandata,vel potius viam mandatorum currendo.i. conſilia obſeruando,quia conſilia fa-
ciunt hominem expeditum ad ſeruandum mandata. Omnia quoq; hæc facerer propter gloriã Pſal.118
dei & felicitatem æternam,non propter temporalia cõmoda,aut laudes humanas,ac per hoc,
tanquam ceruus ad alta montium.i. ad manſionem cœleſtem aſpicaret. Propterea ſubditur&
ſuper excelſa ſtatuens me.i.per contemplationem & ſpem in cœleſtibus collocans me, dando
mihi vitam angelicam in carne ducere.ſicut ait apoſtolus: Noſtra cõuerſatio in cœlis eſt. Hoc Philip.3.
conuenit ei,qui illud implet: Seruite domino corde perfecto atq; veriſſimo. Qui docet manus Ioſue.24
meas ad prælium,hoc eſt,qui dat mihi diſcretionem ſpirituum, & inſtruit rationem meam,quã 1.Cor.12
liter ſingulis vitijs reſiſtendum ſit,quomodo dæmoni,quomodo mundo,quomodo carni ob
uiare oporteat,quomodo proprias paſſiones extirpare,& omnẽ pigritiam vincere debeam.
Qui docet manus meas.i. operatiões meas,ad prælium, ita vt propter nullam aduerſariorum
impugnatiõem à bono opere,ceſſem,nec amore, nec fauore emolliar, nec terrore frangar,nec
triſtitia aut puſillanimitate deijciar,ſed ſic ad ſpirituale prælium inſtructus ſim,quemadmodũ
Iudas Machabæus,cuius verba totius ſpiritualis prælij formam oſtendunt,ſcientiamq; pug-
nandi præſcribunt. De quo legitur: Machabæus aũt confidebat ſemper cũ omni ſpe,auxiliũ ſi
bi à dño affuturũ,& hortabat ſuos,ne formidarent,ſed ſperarẽt ab oĩpotente ſibi futurã victo- 2 Macc.
riã,& allocutus eos de lege & prophetis, ſingulos armauit non haſta aut clypeo,ſed ſermonib9
optimis. Et iterũ Iudas aũt,& qui cũ eo erant,manibus quidem pugnabãt, cordibus vero do
minum exorabant,ſic & nos agere contra tentatores oportet. Manibus.i.bonis operibus pu-
gnando contra malignos,Cordibus autem dominum exorare pro triumpho,quemadmodũ Iſai.26

p Iſa. dr: Quis ambulat in tenebris, & non eſt lumē ei? Speret in nōīe dñi, & innitaī ſup deū ſuū. D
Nihilominus debemus facere ſemper quod in nobis eſt. Deinceps in perſona viri perfecti ait, p
pheta: & poſuiſti o dñe, vt arcū æreū brachia mea .i. virtutes & opa mea, ſtabiliendo me in om-
ni virtute & ſancta vita quibus vici diabolū, carnē, ac mundū, ſicut per arcū æreū inimicus fa
cile lædit atq; occidit. Et dediſti mihi ptectionē ſalutis tuæ .i. protexiſti me in aduerſitatibus
& tentationibus ad ſalutē animæ meæ, quæ eſt tua ſalus, quia præſtatur à te, & dextera tua .i.
benignitas gratiæ tuæ & pia præſentia tua ſuſcepit me, confugientē ad te. Et diſciplina tua .i.
pia vltio qua in præſenti electos tuos caſtigas, ne poſtea grauius punias, correxit me .i. pro pec
catis emendauit atq; afflixit me in finē .i. ad hoc vt adipiſcar felicitatē æternam, quæ eſt finis
poc. 3 noſter, quēadmodū dicis: Ego quos amo, arguo & caſtigo. Cū enim peccata perſeuerare non
poſſint inulta, magna pietas dei eſt, atq; præcipuū diuinæ dilectionis indiciū, dū deus in præ-
Hebræ. 12 ſenti ſeculo peccatorē flagellat. Propter quod ait apoſtolus: Quod ſi extra diſciplinā eſtis, cuius
participes facti ſunt omnes, ergo adulteri & non filij eſtis. Patienter ergo ferre debemus, quic
quid nobis aduerſitatis contigit, rogareq; dñm vt tales momentaneas pœnas reputet nobis
2. Cor. 4 pro peccatis noſtris, quatenus taliter expurgati, gratiæ eius capaciores reddamur in via, & glo
riā eius exuberantius ſortiamur in patria. Nā ſicut dicit apoſtolus, Id quod in præſenti eſt mo
mentaneū & leue tribulationis noſtræ, ſupra modū in ſublimitate æternū gloriæ pondus opa
tur in nobis. Vel ſic, Diſciplina tua .i. diſciplinaris inſtructio tua & illuminatio ſalutaris cor-
rexit me .i. pro peccatis meis fecit me pœnitere, & pœnā ſatisfactoriā ſponte aſſumere, atq; p
pter vitā ęternā omnia agere, Ideo ſubdit, In finē & diſciplina tua .i. pœna pie inflicta, ipſa me E
docebit, de cætero à peccatis cauere, meipſum humiliare & alijs poſſe conſulere. Vel, diſciplina
tua .i. Inſtructio tua, ipſa me docebit, vt cognoſcā meipſum & ſolicite ambulē corā te. Diſcipli-
Mich. 6 na nēpe dei, expertos nos facit, probatos & exercitatos. Scriptū eſt enī: Qui non eſt tentatus, qd
Eccle. 34 ſcit? Et item: Vir in multis eruditus, cogitabit multa. Dilataſti greſſus meos ſubtus me .i. p cha
Idem ritatis feruorē & gratiæ multiplicationē feciſti actus meos amplos & copioſos ſeu multos ſub
2. Cor. 6 rationis meæ imperio, quatenus abundarē in operibus bonis, eſſentq; ſubiecti ratiōis dñio paſ
ſiones & motus, ſeu affectiones ſenſualitatis. Idcirco addit: & nō ſunt infirmata veſtigia mea
.i. non defecerunt, opera mea virtuoſa, qbus te ſequor, & ad tuam beatitudinem proficiſcor.
Qm̄ ergo o dñe tantā mihi gratiā contuliſti, ideo confidenter dico: Perſequar inimicos meos,
qui conantur me à diuinæ legis obſeruantia impedire, hos perſequar oratione deuota, lachry-
mis pœnitentiæ, moribus bonis, & ſancto affectu. Per hæc enī dæmones maxime affliguntur
& eorū miniſtri, videlicet homines praui deijciuntur & comprehendā eos .i. vincā tentationes
eorū, & non conuertar ab iſto propoſito, donec deficiant, victi à me. Confringam illos .i. malā
voluntatem eorum ſuo effectu caſſabo in me, nec poterunt ſtare .i. reſiſtere mihi: Cadent ſub-
tus pedes meos .i. victi ab operibus meis deficient. Et præcinxiſti me virtute .i. ſpiritualibus ar
mis, ad bellum contra omnes tentationes, & ſupplantaſti inſurgentes in me ſubtus me, quoni
am totam victoriam meam tibi attribuo. Clamauerunt inimici mei .i. homines mali tempore
ſuæ anguſtiæ pro adiutorio, nec erat qui ſaluos faceret eos, ab vltione diuinæ iuſtitiæ, quæ ſæ F
pe in præſenti incipit vindicare peccata reproborū, q̄ in futuro æternaliter vindicat. Et qm̄ ne
mo adiuuare poterat, ideo clamauerunt tandē ad dñm, nec exaudiuit eos, qm̄ clamor oratiōis
2. Mach. 9 eorū non venit ex pœnitentia cordiali, nec ex diuino amore, ſed ex pœnali anguſtia, atq; ex ſer
uili timore, qui nihil meretur, quemadmodū de Antiocho ſcriptū eſt: Orabat autem ſceleſtus
dñm, à quo non eſſet m̄iam conſecuturus. Et comminuam eos vt puluerem ante faciem venti
hoc eſt, quod ante iam dixit: Confringam illos, nec poterunt ſtare. Comminuā, inquit, eos, nō
naturam eorum, ſed peruerſitati eorum reſiſtam. Propterea, vt lutum platearum delebo eos .i.
repellam atq; proijciam eos à meo conſenſu. Inſuper ait ad Chriſtū eccleſia: Eripies me de con
tradictionib. populi .i. de perfidia & impugnatione hæreticorū, ſchiſmaticorū omniūq; detra
Treno. 4 hentiū mihi. Nam deus in perpetuū non derelinqt ſuos electos, ſed tandē liberat eos. Conſtitu
es me in caput gētiū .i. facies me in dominā omniū populorū. Populus enī Chriſtianus eſt oīm
1. Petri. 2 populorū digniſſimus atq; excelſior gentibus vniuerſis, ad quē princeps apoſtolorū ſic ait: Vos
aūt genus electum, regale ſacerdotiū, gens ſancta, populus acquiſitiōis. Vel ſic: Cōſtitues me .i.
prælatos & ſacerdotes eccleſiæ, In caput gentium .i. in rectores & dominos cæterorum. Popu-
lus quē non cognoui .i. pctōres indurati atq; increduli, ſeruiuit mihi, poſtq̄ ad pœnitentiam vel
fidē conuerſi ſunt, & tunc in auditu auris obediuit mihi .i. præceptis eccleſiæ. Filij alieni, id eſt,
ſolo noīe Chrīani ſimulatores, cōtumaces, hypocritæ, falſi religioſi, mētiti ſunt mihi, qm̄ aliud
Matth. 7 dicūt, aliud agūt, aliud oſtēdūt in habitu, aliud agūt in victu. Veniūt in veſtimētis ouiū, intus
Coloſſ. 3 vero ſunt lupi rapaces. Filij alieni inueterati ſunt .i. obdurati in vitijs. Non enī aduertunt apo

ſtolum

A ſtolũ Coloſſenſes exhortantẽ: Expoliate vos veterem hoiem cum actibus ſuis, & induite no- Epheſ.4
uum qui renouatur in agnitiõem dei. Et alibi: Renouamini ſpiritu mẽtis veſtræ, & eſtote inui
cem benigni, miſericordes, donantes inuicem, ſicut & deus in Chriſto donauit nobis. & clau-
dicauerunt à ſemitis ſuis. i. errauerũt à doctrina & lege dei ſibi propoſitis. Deniq; eccleſia deo
regratiando de bñficijs iam cõmemoratis, ait: Viuit dñs, q verſus in pcedenti explanatione ſa-
tis expoſitus eſt. Deus q das vindictas mihi, puniendo pſecutores iuſtoꝝ atq; eccleſiæ, quemad-
modũ ſcriptũ eſt: Mihi vindictam & ego retribuam, dicit dñs, & ſubdis populos ſub me, cõuer- Rom.12
tendo peccatores ad gremium matris eccleſiæ, & ad obediam ſanctã. Vel, ſubijciendo incredu
los poteſtati fideliũ, liberator meus de inimicis meis iracundis, vtpote dæmonibus, in qbus (ſe
cundum Dionyſium) eſt furor irrationalis, amens concupiſcentia, & phantaſma proteruum.
Quod tñ ſagaciter intelligendũ eſt, cum dæmones incorporei exiſtentes, materiales paſſiones
non habeant. Et non ſolũ liberator meus es dñe de dæmonibus, ſed & ab hominibus iracundis, p
uerſis & reprobis. Et ab inſurgentibus in me, ſ. ab aduerſarijs q contra me inſurgent, qdiu in p
ſenti exilio viuo, ſicut ait Auguſt. Perſeuera vſq; in finem, qa tentatio pſeuerat vſq; in finem.
Ab his ergo exaltabis me, dando mihi victoriam in pñti atq; coronam gloriæ in futuro, a viro
iniquo. i. à quolibet homie peſtiſero eripies me, ne ab eo inficiar. Propterea. i. propter tanta be
neficia tua, confitebor tibi in nationibus dñe, pdicando & glorioſe laudando nomen tuum co
ram populo, eiſq; beneficia tua ac pietatem tuam grataner & affectuoſiſſime inſinuãdo, hoc
quotidie agit eccleſia p prædicatores verbi diuini, & nomini tuo, o dñe, pſalmum dicam, ore &
opere te laudando. Hoc vnuſquiſq; p ſe agere poteſt & debet, qm̃ dñs eſt. Magnificans ſalutes
B .i. magnipendens, & multũ appretians redemptionẽ ac felicitatem ſeu duplicem ſtolam regis
eius. i. cuiuſlibet Chriſtiani atq; electi, qui dr rex, qm̃ diabolo dominatur, ac proprio aĩo, ſicq;
fortior eſt rege, vrbes & caſtra expugnante. In tm̃ quippe magnificauit ac magnipendit deus
ſalutẽ noſtram. i. glorificationem corpis & aniæ noſtræ, vt propter eas recuperandas vnigeni Iohan.3.
tum ſuũ mitteret in mundũ. Talem nanq; ac tm̃ legatũ nõ miſit propter modicam cãm. Et tu
ergo magnifica & magnipende ſalutẽ hanc tuã, noli propter carnalia oblectamenta, propter
ſenſibilia cõmoda, propter tpales honores eã negligere, ſed indue virilem ac nobilem aĩm & p
pter æterna atq; inuiſibilia bona mercanda puipende & ſperne oĩa tranſitoria, vana ac vilia.
Et dñs eſt, faciens miam Chriſto ſuo Dauid. i. cuilibet hoi perfecto ſpũs ſancti vnctione excel-
lenter vncto, & ſemini. i. his qs ipſe in Chriſto ſpũaliter generat verbo & ope eos docẽdo, quẽ-
admodũ de qbuſdã ait apoſt. Filioli mei qs iteꝝ pturio donec formet Chrs in vobis vſq; in ſe
culũ. Quæ aũt in præcedentibus duabus expõnibus declarata ſunt, hic omittuntur. Poſtremo
quã beatus eſt q iſta magnifica dona dei ac ſublimes perfectiões, de ſeipſo pſallere, & domino
canere poteſt ad gloriam eius, q vero tantã pfectionem nondũ adeptus eſt, vt iſta in propria p
ſona dicere queat, diſcat ex his quantũ à vera pfectione diſtet, quo tendere habeat, quid ſibi à
dño poſtulandũ ſit, ſtudeatq; vitam ſuam taliter ordinare ac talem pfectionem acqrere, vt pdi
cta omnia de ſeipſo ad dei honorem poſſit cantare prompto atq; gratiſſimo corde.

C

❡COMMENTARIVS IN PSAL. XVIII.

❡Expoſitio tituli.

PRæſcribitur deniq; pſalmo huic titulus iſte. In finem pſalmus Dauid. i. iſte pſalmus aſcri- Gala.4
bitur Dauid, reſpicienti in finem. i. in Chrm. Nam loqtur hic de primo Chriſti aduentu, q
factus eſt in fine ſeculoꝝ, & in plenitudine tempoꝝ. Loquiturq; de pdicatoribus euangelicæ
legis, & de legis Chriſtianæ ſynceritate, & ait:

❡Expoſitio pſalmi.

COeli enarrant gloriam dei] Quod tripliciter intelligi poteſt. Primo ſic, Cœli. i. ſancti
Euangeliſtæ atq; apoſtoli, enarrant gloriam dei. i. pdicant regnum & excellentiam
Chriſti [& opa manuũ eius]. i. magnalia Chriſti, ſ. opa eius miraculoſa, q ſunt opa
manuũ ſuaꝝ. i. virtutes diuinæ ac humanæ. Miracula eñi Chriſti diuina virtute fa-
cta ſunt principaliter, humana vero virtute inſtrumentaliter. Vnde humanitas Chriſti cõpara
tur ad naturã eius diuinam ſicut inſtrumentũ coniunctũ ac animatũ ad ipm artificem [annũ-
tiat firmamentũ]. i. eccleſia in qua hoies pfecti firmantur, ſicut ſtellæ in cœlo figuntur, & ipſa
eccleſia in firma petra, q Chriſtus eſt, firmiter ſtabilitur. Dicunt aũt Apoſtoli & Euangeliſtæ 1.Cor.10
cœli, propter conuerſationem cœleſtem, & propter diuinam inhabitationem & propter emi-
nentiã graꝝ, ſicq; oẽs viri pfecti ac ſpũales cœli vocant, queadmodũ Moſes ait: Audite cœli q Deut.32
loqr & audiat tra verba oris mei. Et Iſaias: Audite cœli & auribꝰ pcipe tra. Merito qppe cœli Iſaie.1
dicuntur

dicuntor hoïes ſpiritua1es,qbus apoſt loquitur:Vos in carne nõ eſtis,ſed in ſpiritu. ¶ Dies diei D
eructat verbũ].i.diuinitus illuminati,ſapiẽteſq; hoïes eructãt, ſeu pleno cor dr ꝓnuntiãt dici.i.
1 Cor. 2 ſpiritualibus ac eruditis hoïbus,verbũ.i. Chriſtũ,ſcdm ꝙ deus eſt,ꝓut ait apoſt. Sapiẽtiã loqui
mur inter ꝑfectos. Ee rurſus:Et ſi cognouimus Chriſtũ,ſcdm carnẽ,tamẽ iã non nouimus[&
nox nocti indicat ſciẽtiam] .i.hoïes paruæ ſciæ, vel ꝑdicti viri ꝑfecti aſſumẽtes imperfectoꝝ ꝑ
1.Cor. 9 ſonam,quẽadmodũ apoſt. aſſerit:Oĩbus oĩa factus ſum:Factus ſum infirmis infirmus,docent
hoïes adhuc carnales ac rudes,ſciam.i.noticiã ꝑtinentem ad Chriſti naturam creatam,vel ad
hũanitatis ſuæ myſteria quo illam ſectentur,prout rurſus dicit apoſt. Ego fratres nõ potui vo
1.Cor. 3 bis loqui.quaſi ſpũalibus,ſed quaſi carnalibus:quaſi paruulis in Chriſto lac potũ dedi,nõ eſcam. Se
cũdo exponit hic locus ſic:Cœli.i.orbes cœleſtes,enarrãt gloriã dei.i. maieſtatẽ & ꝑtãtem eius
oñdũt. Dicunt eĩm cœli enarrare gloriam dei,ſicut dicunt bñdicere deo,eũq; laudare, videlicet
qm̃ ꝓbent intuentibus occaſionẽ atq; materiã cõtemplandi creatoris potentiam,ſapiam,& ꝑfe
Eſaie.40 ctionẽ.Propter qđ ſcriptũ eſt:Leuate in excelſum oculos veſtros,& videte, qs creauit hæc? Et
ſimili mõ,opa manuũ eius.i.creaturas diuinæ potentiæ,anñũtiat firmamentũ.i. ſphæra octa
ua,in q̃ fixæ ſunt ſtellæ,annũciat qdem opa dei materialiter,qm̃ eſt obiectũ cõtemplandi q̃ po
tenter & glorioſe cætera oĩa à deo ſunt condita. Dies diei eructat verbũ. Dĩ nanq; tps facere id
qđ fit in tpe, ſicq; dies & nox dicunt eructare verbũ & indicare ſciam , qm̃ opa talia facta ſunt
ꝑ tpm interualla & de die in diẽ,atq; de nocte in noctẽ creuit cognitio dei ſeu ꝑdicatio Chriſti. E
1.Mac,12 Scdm huoc modũ legit lib. 1 Machab. Videns Ionathas qa tps eum iuuat. Tertio exponit paſ
ſus iſte anagogice,vt ſit ſenſus,Cœli.i.angelici ſpũs oẽſq; beati,enarrant gloriã dei,qm̃ inceſ
ſabiliter laudant deũ & opera manuũ eius.i.effectus diuinæ virtutis,anonuciat firmamentũ.i.
Chrs q eſt caput & robur oĩm ſanctoꝝ, & ipẽ oẽs cõꝑhenſores in patria illuminat de rõnibꝰ
diuinoꝝ effectuũ. Dies diei eructat ꝟbum.i.angeli ſuperiores de plenitudine ſuæ cognitiõis in
fundunt inferioribus angelis,purgando,illuminando perficiendoq; eos ſecundũ Dionyſiũ. Et
nox nocti indicat ſciam,qm̃ dæmones ſæpe peruerſis hoïbus qđam ſecreta reuelant. Quamuis
aũt magis lrãlis ſecũda expõ videat. Prima tñ ſecundũ veritatẽ lrãlis eſt ad intentionẽ prophe
Acto. 12 tæ & magis conueniẽs,eiq; ſeqñtia cõſonant. ¶ Non ſunt loq̃læ neq; ſermones].i. nullũ eſt 3
2.Cor. 14 genus idiomatis & ſermonis [quoꝝ non audiant voces eoꝝ] .i. ab eis,puta à cœlis prædictis
& apoſtolis. Nam apoſtoli omnium lingua loquebantur. Et Paulus inquit: Gratias ago deo
meo ꝙ omnium veſtrum linguis loquor. ¶ In oẽm terram exiuit ſonus eoꝝ].i. apoſtoloꝝ 4
[& in fines orbis terræ verba eoꝝ] qa apoſtoli facta diuiſione ipſoꝝ per ſeipſos atq; per ſuos
diſcipulos ꝑdicauerunt euangeliũ Chriſti in quatuor plagis terræ, & in principalibus partibus
Eſa 24.66 mundi. Et hoc eſt qđ ab Iſaia ꝑdictum eſt:A finibus terræ audiuimus laudes gloriam iuſti. Et
rurſus per Iſaiã dñs apertiſſ. dicit:Mittam ex eis q ſaluati fuerint,ad gẽtes in mare in Africam,&
Lidiam tenentes ſagittam in Italiam & Græciam,ad inſulas longe,& anountiabũt gloriã me
Rom. 10. am gẽtibus. Porro quod dictũ eſt:In oẽm terrã,&c. allegat apoſt. ad oñdendum, ꝙ fides eſt ex
auditu, & ex prædicatiõe apſoꝝ. Vñ conſequitur, ꝙ pſalmus iſte loquatur de Chrõ atq; apſis ac
prædicatione euangelicæ legis. Deinde de Chri incarnatione ſubiũgit. ¶ [in ſole].i. in mũdo 5
Baruc. 3 inferiori,ſub ſole vicz in oculis hoĩm [poſuit] filius dei [tabernaculũ ſuum] .i. corpus aſſum F
ptum,quod dicitur templũ inuiſibilis deitatis,qa vt à propheta dr: Ipſe in terris viſus eſt, & cũ
hominibus cõuerſatus eſt,quatenus q añ latebat in ſinu dei patris,appareret in forma aſſumptæ
carnis & q ante habitabat lucẽ inacceſſibilem,iam per incarnationẽ exhiberet ſeipſum viſibi
1.Iohan. 1 lem oculis,atq; palpabilẽ manibꝰ. Sicut Iohan. cõteſtatur: Quod vidimus oculis nr̃is quod au
diuimus & manus nr̃æ tractauerunt de verbo vitæ. Deniq; hanc dñi incarnationem à Zacha
Zacha. 2 ria prædictam cognoſcimus, vbi ſic dr̃:Lauda & lætare filia Sion qa ecce ego venio & habita
bo in medio tui dicit dñs. Per Iſaiam quoq; dñs ait:Ecce egoipſe q loq̃bar,aſſum. Et itez:Primus
.i.deus æternus ad Sion dicet:Ecce aſſum. Vel ſic. in ſole.i. in beata virgine Maria,poſuit Chri
ſtus tabernaculum ſuũ.i. corpus ſuũ habitans in vtero eius nouẽ menſibus,quemadmodũ Iere
mias ait:Nouũ creauit dñs ſuper terrã,fœmina circũdabit viꝝ. Feliciſſima namq; ꝟgo Maria
ſol dr̃,propter excellentiſſ diuinaꝝ grãꝝ in ea ſplendorem. De qua in Canticis ſpõſus ait: Tot
Cant. 4 ta pulchra es amica mea. Et iteꝝ:Pulchra vt luna,electa vt ſol [& ipſe]Chriſtus[tanquã ſpon
ſus ꝓcedens de thalamo ſuo].i.de vtero virginali , in quo carnem induendo deſpõſauit ſibi ec
cleſiam,ſicut añ per prophetas diu & frequenter ſpopondit. ¶ Exultauit vt gigas ad curren 6
dam viã].i. Chrſus lætanter aduenit , & libenter deſcendit in vteꝝ ſuæ chariſſimæ filiæ amabi
liſſimæ virginis [ad currendam viam] .i. ad feſtinanter proſequendum humanæ redemptio
nis myſteriũ. Vel,ad currendam viã,i.ad conuerſandum in hoc ſeculo, cuius vita eſt via ad vi

tam

A tam beatā. [A ſummo cœlo egreſſio eius] Nam Chriſtus deſcendis de ſinu patris in vterū vgi- Iohan. 3
nis, deſcendit à cœlo intellectuali, in terrā ſenſibilem. Ipſe em̄ ait: Nemo aſcendit in cœlū, niſi q
deſcendit de cœlo, filius hoīs qui eſt in cœlo. Deſcendit aūt, nō locū mutando, ſed nouiter appa
rendo deſcendit, non rōne eſſentiæ, ſed effectus. Ipſe eſt nanq̄ q per Ieremiā teſtatur: Cœlum Iere. 23
7 & terram ego impleo. ¶ Et occurſus eius]. i. Chriſti regreſſus ſiue aſcenſio [vſq; ad ſummū
eius]. i. vſq; ad eundē locū vnde exiuit, videlicet ad dexterā pr̄is, ſicut ait: Exiui à patre & veni Iohan. 16
in mundū, iterū relinquo mundū & vado ad patrē [nec eſt q ſe abſcondat à calore eius]. i. ne-
mo ſe excuſare pōt à Chriſti amore, qm̄ iſta bñficia tanta, tamq; patentia ſunt, vt ignorantia
nullū excuſet. Idcirco Chr̄m oēs ſup oīa amare tenent. Vel ſic. Nec eſt q ſe abſcondat à calore
eius. i. ab opatione ſeu examinatione ſpūs ſancti, q eſt ardentiſſimus amor patris & filij. Chri- Idem
ſtus em̄ de ſpū ſancto pdixit: Cum venerit ille ſpūs veritatis, arguet mundū de peccato, & de iu
ſtitia, & de iudicio. Arguet em̄ hoīes de pctō commiſſo, de iuſtitia omiſſa, & de iudicio quod p̄
conſiderare atq; timere cōtemnunt. Vel q̄d dr̄. Nec eſt q ſe abſcondat à calore eius, ideo dicitur,
qa tanta eſt liberalitas gr̄æ ſpūs ſancti tpe nouæ legis, vt merito nullus ſe abſcondere debeat à
8 receptione ipſius. ¶ [Lex dn̄i]. i. Chriſtiana religio & Chriſti traditio [immaculata] nil habēs
vitij vel impuritatis admixtū [conuertens aīas]. i. hoīes. Ponit em̄ ptem pro toto, quia retrahit
eum, q ſibi obedit, à rebus illicitis & caducis ad opa ſancta, atq; ad ſummū & incōmutabile bo
num [teſtimoniū dn̄i fidele]. i. articuli fidei Chriſtianæ ſunt veri, non fallaces [ſapiam p̄ſtans
paruulis]. i. cognitionē diuinoȝ pbens humilibus, q ſuū intellectum fidei ſubdunt, & quod cre
B dunt, ope atteſtantur. Vnde Iſaias ait: Niſi credideritis, non intelligetis. Et ſaluator: Confiteor Iſaiæ. 7
(inquit) tibi pater, qa abſcondiſti hæc à ſapientibus & prudentibus, & reuelaſti ea paruulis. i. Luc. 10
fide & conuerſatione humilibus. Teſtimoniū autē proprie ptinet ad credenda, ſicut pceptum
9 ad agenda. ¶ [Iuſtitiæ dn̄i]. i. diuina pcepta [rectæ] & iuſtæ ad beatitudinem ſine errore du
centes [lætificantes corda] eoȝ, q p charitatē eas obſeruant. Naturaliter em̄ delectabile eſt vir
tuoſe viuere, & deo in oībus obedire. Propter qd (ſcd̄m philoſophū) ſignum virtutis eſt delecta
tio opationi adiuncta [pceptum dn̄i lucidū]. i. claȝ ac ſplendidū, tanq̄ radius diuinæ iuſtitię ac
lucis æternæ [illuminans oculos] cordis videlicet intellectū, & memoriam, ne in tenebris vi-
10 tioȝ mergantur, ſed in deo pmaneant. ¶ [Timor dn̄i ſanctus]. i. timor filialis, amicabilis &
caſtus, nō ſeruilis aut humanus, eſt [pmanens in ſeculū ſeculi] qa hic incipit & in patria pſeue
rat, q̄tum ad habitū, & etiā q̄tum ad aliquē ſuū actū manet in patria, ſ. quo ad reuerentialē ſub-
iectionē. Nō aūt manet in patria, q̄tum ad fugam, q̄ pertinet ad timorē, qa beati ſciunt ſe à deo
nō poſſe auerti, ideo nō metuunt malū futuȝ, ſed deo cum reuerētiali timore ſubiecti ſunt: [iu
dicia dn̄i]. i. omē dictamen, & oīs ſententia diuinæ ſapiæ [vera] ſunt [iuſtificata in ſemetipſa]
qm̄ eo ipo quo ſunt dei iudicia, neceſſe eſt ea fore iuſta & ſancta, nec eſt alia rō requirenda, vel au
11 thoritas maior inuocanda, qm̄ deus eſt menſura, & rō omnis veritatis & æquitatis. ¶ [Deſide-
rabilia ſup auȝ & lapidem pcioſum multū.] Nihil em̄ corpalium ſenſibiliumq; bonoȝ tam
amabile tamq; optabile eſſe pōt, ſicut diuina iudicia. i. pcepta & teſtimonia legis diuinæ quæ à
C deo data ſunt & approbata, & ad æternā felicitatem pducunt. Vnde inferius dr̄: Bonum mihi Pſalm. 18
lex oris tui ſup millia auri & argenti [& dulciora ſup mel & fauum]. i. in obſeruando diuina iu
dicia ſeu pcepta cōſiſtit maior dulcedo q̄ in aliqua re carnali ſiue ſenſibili. Spūales em̄ delecta-
tiones ex ſua natura maiores ſunt delectatiōibus corpalibus: q̄uia interdū ex parte nr̄i oppoſi- Pſalm. 33
tū accidat ppter impfectionē nr̄am, & pnitatē ad mala, ſed viris pfectis, quā ſuauis eſt dn̄a exp- 1. Pet. 2
tis dulciora ſunt diuina quā q̄cunq; carnalia, imo quo diuina amplius guſtāt eo ſenſibilia ipſis
12 magis deſipiunt. ¶ [Etenī ſeruus tuus cuſtodit ea] non ſolū p memoriā, ſed p charitatē & obe
dientiā, quatenus impleat ac faciat ea. Nec fruſtra, qa [in cuſtodiendis illis retributio multa]
hoc eſt, vita æterna reddetur p præmio, ei qui diuina iudicia ſeu præcepta cuſtodit. Hoc eſt, qd̄ Matth. 19
Chriſtus in Euangelio ſuis imitatoribus ſpondet: Qui reliquerit patrem aut matrem, &c. cen-
tuplū accipiet, & vitam æternam poſſidebit. Centuplū nanq; accipit in pn̄ti, quia hic incipit p̄-
mium eius. Nam gr̄am recipit, Deus eū diligit, mundū & carnē ſuppeditat, virtutibus ſplēdet,
ſpūalem delectatiōem acquirit. ¶ [Delicta qs intelligit] Hoc eſt, ſingula quæq; peccata, quis
13 aduertere pōt? quaſi dicat, nullus. Iuſtus em̄ ſepties cadit in die, & tanta eſt noſtra fragilitas vt Prou. 24
quotidianos defectus ſigillatim cognoſcere, deplorare, atq; vitare nequaquā poſſimus. Propt
quod in libro Iob habet: Non iuſtificabitur homo compatus deo, & ſi voluerit cum eo conten Iob. 9
dere, nō poterit r̄ndere vnū pro mille. Qm̄ igitur ita eſt, oro o dn̄e [ab occultis meis]. i. ab iſtis
peccatis latentibus mihi ignotis [munda me] dando mihi eoȝ memoriam quantum oportet
aut expedit, vel infundendo pniam in communi ſufficientē, vel dando ea de cætero quantum
poſſibile eſt præcauere [& ab alienis] id eſt, à diabolo & ab aduerſarijs meæ ſalutis [parce
ſeruo

ſeruo tuo] non pmittendo eos pualere in me p tentationes nepharias, ſicut quotidie in orone D
Math. 6 dñica dicimus: Et ne nos inducas in tentationẽ.i.in cõſenſum illicitum, vel in tentatiõem tam 14
1.Cor. 10. fortem vt repugnare non poſſimus, ſed fac cum tentatione prouentũ. ¶ Si mei non fuerint
dñati] ſ. hoſtes pdicti non pualuerint aduerſum me rõnem vincendo [tũc immaculatus ero]
hoc eſt, immunis à labe pcti ad quod me inducere optãt. Tentatio eñi cui nõ cõſentitur, nõ eſt
pctm̃, ſed virtutis & meriti exercitiũ, ac triũphandi occaſio [& emundabor à delicto maximo]
hoc eſt, à conſuetudine mala ſeu habitu vitioſo. Ex hoc náq; q́ ſæpe tentatori ſuccũbimus, ge-
neratur in nobis cõſuetudo mala ſeu habitus prauus, à quo emundamur dum tentatori reſiſti
mus pſeueranter quo facto implet quod ſequr. ¶ Et erunt vt complaceant eloqa oris mei] 15
.i. ſi talis fuerit cõuerſatio mea, vt ſic ab occultis munder, & inimicis pualeam : tunc eloqa oris
mei erunt vt cõplaceant tibi.i.tunc tibi placebunt verba mea. Nam cuius vita virtuoſa eſt, eius
Pſalm. 94 ſermo gratus eſt tibi. Pctõri vero dixit deus, quare tu enarras iuſtitias meas? [& meditatio cor
dis mei in conſpectu tuo ſemp] hoc eſt, ſi pdictam vitam habuero, tũc cogitatio mea erit ſp in
Pſal. 7. conſpectu tuo.i.in approbatione ſeu cõplacentia ſapiæ tuæ cuncta cernentis, & oĩne bonũ ap
3 Reg. 8. probantis. Vel ſic, meditatio, &c. hoc eſt, ois cogitatio mea ſiue ſit bona ſiue mala, eſt cognita ti
Iob. 14. bi, q omnia conſpicis reneſq; & corda ſcrutaris, quemadmodũ Elias ait: Viuit dñs ante cuius
Hebr. 10. conſpectum ſto. Et Iob loquens ad dñm dicit: Tu qdem greſſus meos dinumeraſti. Quàm cæ-
cus eſt ergo, & q̃ infelix q ſine ſollicitudine viuit, & coram deo timorate non ambulat. Certe in
cidet poſt hanc vitam horribiliter in manus dei viuentis, q in pñti negligit honorare vultũ di-
uinæ pſentiæ vniuerſa ſpectantis. ¶ [Domine] tu es vel eſto deprecor [adiutor meus] coope E
rando mihi p grãm [& redemptor meus] à cunctis periculis q proprio ſanguine liberaſti me. 16
O q̃ gratulabundo ac deuotiſſimo aĩo cantandus eſt pſalmus iſte oĩni Chriſtiano, in q̃ Chri-
ſtianæ fidei fundamenta narrant, apoſtolorum pdicatio, verbi incarnatio, euãgelicæ legis cõmen
datio, ppriæ quoq; fragilitatis recognitio, atq; diuinæ miæ imploratio, mirabilit cõtinent. Tan
to (ni fallor) vnuſqſq; fidelis hunc pſalmũ dulcius decantabit, præcordialius puriuſq; cõcinet,
quanto bonum cõe.i. fidem catholicam Chriſtiq; incarnationem ardentius diligit. 1

¶ COMMENTARIVS IN PSAL. XIX.

¶ Expoſitio tituli.

Titulus Pſalmi præſentis, videlicet: In finem Pſalmus Dauid, ex prædictis ſatis eſt euidens.
In multis eñi iam pſalmis, titulus talis expoſitus eſt: Primo aũt exponi poteſt de Chriſto,
cui orat Propheta dari à deo patre, quæ ſpũ ſancto reuelante nouerat ei eſſe donãda. Ait itaq;

¶ Expoſitio Pſalmi literalis.

EXaudiat te] o Chriſte [dominus] deus oĩpotens [in die tribulationis].i.in tempe 2
peregrinationis tuæ in hoc mundo, in quo tota conuerſatio tua tribulationibus ple-
Luc. 23. na fuit, & ſæpe pro mundi oraſti ſalute. Vel, in die tribulationis, hoc eſt, in die paſſio-
nis, quando pro tranſgreſſoribus exoraſti, dicens: Pater, ignoſce illis, qa neſciunt qd
faciunt: [protegat te nomen dei Iacob] hoc eſt, deus verus, non à malo culpæ, qa nun 3
quam potuiſti peccare, ſed à malo pœnæ, quod tibi Iudæi ſæpe parabant añ tempus. ¶ Mit
tat tibi auxilium] nõ propter tuam indigentiam aut neceſſitatem, ſed propter diſpenſationẽ,
quemadmodum apparuit tibi angelus de cœlo, confortans te [de ſancto].i. de ſeipſo. Vel ſic, F
Luc. 22 Mittat tibi auxiliũ, hoc eſt, naturæ tuæ aſſumptæ conferat opem & gratiam, ad liberandũ ge-
nus humanũ de ſancto.i. de teipſo, ſecundũ quod deus es. Quicquid enim virtutis in humana
Chriſti natura fuit, à diuinitate verbi profluxit [& de Syon] hoc eſt, de cœleſtibus [tueatur te]
ab aduerſis, ſicut prædictum eſt. ¶ [Memor ſit omnis ſacrificij tui].i. oĩm operum, quæ ei pro
ſalute hoim obtuliſti, prædicando, orando, laborando, ieiunando [& holocauſtũ tuũ] hoc eſt, 3
natura tua humana, quam in cruce patri totaliter immolaſti, igne paſſionis conſumptam [pin
gue fiat].i. efficax atq; exuberans, ad ſuccurrendum. Hoc orat Propheta, non q́ ſacrificium &
holocauſtum Chriſti, poſſint eſſe inaccepta patri æterno, cum ipſe ſit agnus ſine macula, filiuſ-
Exod. 12 q; dilectus, in quo patri complacuit: ſed vt deus merito ſacrificij & holocauſti Chriſti, mundo
Mat. 3. 17 ſubueniat, parcat, & eum ſaluificet. ¶ [Tribuat tibi] o Chriſte deus [ſecundũ cor tuum].i. qc 4
quid deſideras [& omne conſilium tuum] quo decreuiſti mundum redimere [confirmet] hoc
Iohan. 17 eſt, ad ſalutarem effectũ pducat, videlicet vt mundus felicitatem acquirat, quemadmodum in
euangelio depręcatus es. Volo pater, vt vbi ſum ego, illic ſit & miniſter meus, qbus peractis.
¶ [Lætabimur] o pater cœleſtis [in ſalutari tuo].i. in Chriſto filio tuo ſaluatore noſtro, q dici 5
tur ſalutare tuũ, quia per ipſum ſaluaſti nos. Vel, lætabimur, o Chriſte in ſalutari tuo.i. in ſalua
Rom. 8 tione, qua ſaluaſti nos [& in nomine dei noſtri].i. in virtute & fide ſanctæ trinitatis [magnifi
cabimur] magnitudine ſpũali, ita vt ſimus filij dei, cohæredeſq; Chriſti. ¶ [Impleat dñs oẽs 6
petitio-

A petitiones tuas] o Chriſte tam illas quas pro proprij corporis glorificatiõe fudiſti, quam illas, Rom. 8.
quas pro aĩaobtuliſti, ꝙ etiam quibus iam ad dexteram patris ſedẽs pro hominibus interpel Iohan 17.
las, oſtendo patri latus & vulnera [nunc] ego Dauid per ſpm̃ [cognoui, qm̃ ſaluum fecit dñs
Chriſtum ſuũ] reſuſcitando eum à mortuis. Et loqtur de futuro per verbũ de præterito, ꝑpter
certitudinem prophetiæ. ❡[Exaudiet illum] ſ. Chriſtum deus pater [de cœlo ſancto ſuo] hoc
eſt, de throno gloriæ, ſeu de cœlo empyreo, de quo dicitur deus exaudire, quia in eo ſpecialiter
eſſe & habitare cenſetur [in potentatibus].i. in magnis virtutibus ſeu fortibus dei auxilijs con
ſiſtit, & eſt [ſalua dexteræ eius] hoc eſt beatitudo ſeu redemptio hoĩm, procedẽs à dextera eius,
.i. à benigno dei fauore ſeu miſericordi eius aſſiſtentia. Salus eñ noſtra à dei pietate donat̃ no
bis, & in actibus præcipuaꝝ virtutum cõſiſtit, qui mentem corroborant atq; in deo ſtabiliũt.
8 ❡[Hi in curribus] hoc eſt, qdam ſecularium in tranſitorijs, ac volubilibus mundi bonis con
fidunt [& hi in equis].i. qdam eoꝝ in vanitatibus, pompis, honoribus, atq; potentia propria
ſperant [nos autem] qui veraciter Chriſto connectimur per charitatem & fidem [in noie dñi Iohan 14.
9 dei noſtri].i. per Chriſtum dei filium [inuocabimus] patrem, quemadmodum ipſe in Euãge
lio docet: Quicquid petieritis patrem in noie meo, dabit vobis. ❡[Ipſi] in curribus & equis cõ
fidentes [obligati ſunt] vitijs, atq; obnoxij facti varioꝝ pctõꝝ reatibus [& ceciderunt] à grã
& bono ſtatu mentis [nos autem ſurreximus] per pniam à peccatis [& erecti ſumus] per con
templationem ad deum. ❡[Dñe] pater [ſaluum fac regem].i. Chriſtum, Imponendo breuẽ
B finem anguſtijs eius, & ad immortalem ſtatum eum reſuſcitando [& exaudi nos] per Chrm̃,
ſ. merito eius exaudiri optantes [in die qua inuocauerimus te].i. in quacunq; hora te depcati
fuerimus, nam ſemꝑ dum te inuocamus ſpũaliter nobis dies eſt, qm̃ Chriſtus q eſt intellectua
lis dies & ſol iuſtitiæ lucet per fidem, & grĩæ claritatem in cordibus noſtris, præſertim cum orõ
non ſit niſi aſcenſus mentis in deum.

❡Expoſitio tropologica eiuſdem pſalmi de eccleſia ac vnoquoq; fideli.

QVoniam vniuerſos electos charitas dei congregat, & vnum in dño facit, vt legitur in Actu. 4
Actis Apoſtoloꝝ, ꝙ multitudinis credentium erat cor vnum & anima vna. Idcir
co ſanctus Propheta charitate vrgẽte, pro tota eccleſia atq; pro quolibet eius mem
bro orat & ait: Exaudiat te o eccleſia dei, & vnuſquiſq; fidelis in die tribulationis, i.
in hora tentationis, neceſſitatis, ſeu aduerſitatis, protegat te nomen dei Iacob, ſancti videlicet
patriarchæ ne ſuccumbas, nec periclitaris. Mittat tibi auxilium, per quod cõſolationem victo
riamq; obtineas de ſancto.i. de ſanctiſſima liberalitate ſuæ bonitatis immenſæ, per quã (teſte
Iacobo) dat omnibus affluenter & non improperat: & de Syon.i. de eccleſia triumphãte, quæ
eum per ſpẽm contemplat̃, tueatur te contra aduerſa, mittendo videlicet angelos ſanctos ad
tuam cuſtodiã, protectionem ac liberationem. Memor ſit oĩs ſacrificij tui, hoc eſt, totius obſe
quij quod ei impendis recipiẽdo illud benigne, & beatitudinem tibi pro eo reſtituendo: & ho
locauſtum tuũ.i. interna illa ac charitatiua oblatio, qua teipm̃ dño offers & mactas, ſicut inſe
rius dicitur: Qm̃ propter te mortificamur tota die, pingue fiat, hoc eſt, bonis opibus adornetur
& copioſa mercede impleatur atq; ditet̃. Holocauſtum quippe in veteri lege appellabat̃ qd ad
C dei honorem totaliter cremabatur, ſicut q ſeipſos totaliter abnegãt, & Chriſti crucẽ ſuꝑ ſe baiu
lant, ſeipſos holocauſtũ dño offerunt, ſicq; per holocauſtũ intelligi põt ipſa voluntas ſeu aĩa, quæ
tunc pinguis fit, dum Chriſti amore ſaginat̃, diuiniſq; cõſolationibus dilatat̃. Vel ſic: Memor
ſit dñs, o eccleſia, ſacrificij tui, hoc eſt, ſacramenti altaris, quod eſt ſacrificiũ nouæ legis, cuiꝰ pe
tit propheta dñm reminiſci, non ꝙ ipm̃ ſacrificiũ diſplicere poſſit, ſed ne deus per pctã offerẽtis
offenſus effectũ ſacrificij huius nõ donet fidelibus. Nam vt ait Apoſt. Quicũq; manducauerit 1. Cor. 11.
panem hunc, vel biberit calicem dñi indigne, reus erit corpis & ſanguinis dñi. Vnde ſacerdos
quoq; in miſſa orat, vt ſacramentũ corpis & ſanguinis Chriſti acceptũ ſit deo, dicens: Supra q̃
propitio ac ſereno vultu, &c. Et holocauſtũ tuũ, o eccleſia.i. ꝓdictum ſacrificium quod holocau
ſtũ vocat̃, qm̃ Chriſtus ſeipm̃ pfecte ac integre obtulit patri in odorem ſuauitatis ſcdm̃ Apo
ſtolum: Hoc (inquam) holocauſtũ pingue fiat, hoc eſt, recipientes & offerentes ſpũaliter pigues
efficiat, dando eis effectus ſacramentales. Tribuat tibi deus, ſcdm̃ cor tuũ.i. ſcdm̃ rõnabile deſi
deriũ cordis tui, & oẽ conſiliũ tuũ confirmet, quatenus conſilia tua in ipſo ꝑmaneant atq; ab
ipſo inſpirent̃, dirigantur, & ꝑficiantur, quod fit per hoc quod deus dat animæ donum cõſilij
per quod fit bene mobilis à ſpũ ſancto in omni inquiſitione conſiliatiua. Debemus quoq; ſem
ꝑ dñm inuocare ꝑ dono cõſilij, quẽadmodũ dñs ait apud Iſaiã: Væ filij deſertores, vt faceretis Iſaie. 30
cõſiliũ & non ꝑ me, & ordiremini telã, & non per ſpm̃ meũ. Indigemus nanq; hoc dono ne de
cipiamur in cõſulendo, propter variabilitatem reꝝ humanaꝝ, & varias circumſtantias atque Sap. 9.
euentus, quæ omnia conſiderare non poſſumus, niſi per ſpm̃ ſanctum moueamur in conſulen

do, qa

do,qa ſcriptum eſt:Cogitationes mortaliũ ſunt timidæ & incertæ prouidẽtiæ noſtræ. Merito
ergo orat Propheta,& om̃e conſiliũ tuũ confirmet,&c. Nunc cognoui qm̃ ſaluũ ſecit dñs Ieſus C
Chriſtus Chriſtum ſuũ,hoc eſt,quemlibet fidelem vnctione ſpũs ſancti interius vnctum,ſicut
1.Ioh.2 ait Iohannes:Vos vnctionem habetis à ſancto,& noſtis omnia. Exaudiet Chrs illũ ſic vnctum
de cœlo ſancto ſuo,in quo ipſe cum patre & ſpũ ſancto viuit,regnat,ac reſidet, & c. Dñe saluũ
fac regem,hoc eſt,quemlibet Chriſtianoꝝ rectorem,principem,ſeu prælatum. Vel regem.i. vs
numquẽq; ſeipſm rationabiliter gubernantem ac animo proprio dominantem. Cætera ex pce
denti expoſitione ſatis clareſcunt. Deniq; vnuſquiſq; dicere poteſt hunc pſalmum pro ſeipſo
orans, videlicet dirigendo ſermonem ad propriam animam, ſicq; à ſacerdote celebraturo ſe
ipſum alloquente conuenienter diceret. Specialiter quoq; tres verſus in ipſo contenti videlicet,
Mittat tibi auxilium de ſancto,cum duobus ſeq̃ntibus valde congruẽter dici poſſunt ab aſtan
tibus,qñ ſe vertit ſacerdos in miſſa ad populum petens orari pro ſe.

❡COMMENTARIVS IN PSALMVM XX.

Expoſitio tituli.

PRæterea pſalmi nunc exponendi talis eſt titulus:In finem pſalmus Dauid,hoc eſt,pſalmus
iſte attribuitur Dauid dirigenti mentis ſuæ intuitum in Chriſtum, de quo & cuius regno,
pſalmus hic ad literam exponendus eſt. Primo aũt oſtendit glorioſus Propheta bñficia huma
nitati Chriſti collata à ſua diuinitate,& ait:

❡Expoſitio pſalmi literalis.

Ephe.3 DOmine] pater ex quo (ſecundum Apoſtolum) omnis paternitas in cœlo & in terra 2
nominatur [in virtute tua] .i. in omni potentia tuæ maieſtatis tanq̃ in obiecto [læ
Apo.19.2 tabitur rex].i. dñs Ieſus q eſt rex regum & princeps regum terræ. Chriſtus eñi vt ho D
mo gloriatus eſt de perfectione & poteſtate diuina,p quam faciebat miracula,&nõ
lætabatur de ſe ſcd̃m q homo niſi in deo [& ſuper ſalutare tuum] hoc eſt, de ſaluatiõe ſui cor
poris p reſurrectionem, & de omni beatitudine ei à te collata, pſertim de pſonali vnione ſuæ
humanitatis cum verbo [exultabit vehementer] qm̃ Chriſtus vt hõ tanto vehementius gau
det in deo,quanto ſe videt magis electum ab eo,pluraq; ſalutaria dona ſortitũ ab ipſo. ❡De 3
ſiderium cordis eius tribuiſti ei] exaudiendo eum in omnibus,& beatificando animam eius à
ſuæ creationis principio [& voluntate labioꝝ eius] hoc eſt,effectu orõnum, inſtructionum,ac
alioꝝ ſermonũ ſuoꝝ [non fraudaſti eum] ſed exaudiſti eum,eiuſq; doctrinam feciſti in cordi
bus electoꝝ fructificare in vitam æternam:imperioq; oris ſui ſubieciſti ſpũs immũdos. Nam
Matt.4.8. ad imperiũ Chriſti eijciebantur dæmonia,quemadmodum euangeliſtæ teſtant. Ideo aũt hæc
13.15.17 Marc.1 Chriſto homini cõpetunt. ❡ Qm̃ pueniſti eum in bñdictionibus dulcedinis]om̃i eñi gratia 3
excellentiſſime adornaſti aiam Chriſti ab inſtanti ſuæ creationis, conſeruando eam ab om̃i
pctõ originali & actuali immunẽ,vniuerſiſq; donis ſpũs ſancti dulciſſimis eam replendo,& q
ſup oĩa eſt beatifica tua viſione ipſam felicitãdo, & hoc ſine pcedentibus meritis eius. Bñdictio
Ephe.3 eadem dei vocat collatio grãæ eius. Anima ergo Chriſti pueta eſt bñdictionibus dulcedinis.i.
gratuitis donis diuinæ collationis ſine pũis meritis. [Poſuiſti] o dñe pr̃ [in capite eius].i. in ſu
periori pte aiẽ Chriſti,in qua trinitatis imago conſiſtit,videlicet in intellectu ipſius[coronã]
triumphalem,ſalutem,ſeu victorioſam felicitatem [de lapide pcioſo] hoc eſt,de pfecta atq; fir
miſſima charitate cõpactam,qm̃ beatitudo intellectus p actum charitatis pficitur,ſtabilitur & F
immobilitatur. ❡[Vitam].i.reſurrectionem feſtinatã à morte, ſ. vt tertia die ſuſcitaret [pe 4
tijt] Chriſtus [à te] dñe pater [& tribuiſti ei] reſuſcitans eum tertia die,nec ſolum dediſti ei vi
Roma.6 tam,ſed & vitam impaſſibilem & æternã,quemadmodũ ait Apl̃s:Chriſtus reſurgens ex mor
tuis,iam non morit. Ideo ſubdit:[longitudinem dieꝝ in ſeculũ & in ſeculũ ſeculi].i.dediſti ei vi
tam æternã,cuius duratio om̃e tps includit. Et ergo eſt. ❡[Magna gloria].i.delectatio [eius 5
in ſalutari tuo] hoc eſt,in ſalutifera coniunctione ad te. Gloria eñi Chriſti hoĩs eſt in vniõe ſua
beata ad deũ,& tanto eſt hæc gloria eius maior,quanto ppinquius deo vnitus eſt[gloriam]i.
alæ iucũditatẽ de electoꝝ ſaluatiõe ac cœleſtis Ieruſalẽ rædificatiõe[& magnũ decorẽ.]hoc
eſt,corpis ſplendidiſſimã glorificationẽ[impones ſup eũ].ſ. Chr̃m ſicut in die reſurrectionis,&
aſcenſionis iã factũ eſt. Vel ſic,gloriã.i.clarã notitiã,& magnũ decorẽ.i. pclaꝝ ornatũ impones
ſuper eũ, videlicet copulando ſibi eccleſiam immaculatam ſui ſpõſi claram cum laude notitiã
habentem eumq; decorantem,& lætificantem ſicut ſpõſa ornat & lætificat ſponſum ſuũ. Ideo
aũt hæc facies o deus pater. ❡[Qm̃ dabis eum] ſ.Chriſtum [in bñdictionem in ſeculũ ſeculi] 6
ita vt nõ ſolũ ſit in ſeipſo æternaliter benedictus,ſed etiam alij bñdicantur per ipſm:prout infe
Pſalm.72 rius dr̃:Et bñdicentur in ipſo tribus terræ [lætificabis eũ in gaudio] hoc eſt, om̃i gaudio Chr̃m
implebis [cũ vultu tuo].i.ex aſpectu vultus tui, in cuius viſione beatitudo cõſiſtit, ita vt Chri

lam

A lam tibi præſena gaudeat non ſolum de propria felicitate, ſed de omnium quoq; ſaluandorũ p
ipſum ſalute. Talis vero accidentalis merces & gloria Chriſto debetur. ¶[Quoniã rex] i. Chrs
[ſperat in domino] hoc eſt, omne bonum nondum adeptum ab eo expectat, & ei attribuit, ne
q; creatam potentiam ſibi ſufficere ad felicitatem exiſtimat, ſed totam fiduciam in deo ponit,
[& in mia altiſſimi non commouebitur]. i. ſperando in miſericordia dei non derelinquet, nec
a domino ſeparabitur. Nam Chriſtus nunq̃ motus eſt vel ſeparatus à dño. Conſequenter agit
8 Propheta de cõphẽſiõe hoſtiũ Chriſti, & ait: ¶[Inueniatur,] o Chr̃e iuſte iudex [manus tua]. i.
poteſtas tua vlciſcens peccata [oĩbus inimicis tuis] vic; , hæreticis, ſchiſmaticis & impœniten-
tibus, ita vt experiantur in pœnis tuam iuſtitiam, q̃ noluerunt in via acquirere tuam clemen-
tiam [dextera tua]. i. rectiſſima atq; diſtricta tua iuſtitia [inueniat] per examinationem ac pœ Iohan. 19.
næ inflictionem [oẽs qui te oderunt] hoc eſt, peruerſos incredulosq; Iudæos, qui te per inui-
9 diam occiderunt. Hos grauior pœna poſſideat, qm̃ grauius peccauerunt. Et ita erit. Nã. ¶[Po-
nes eos vt clibanũ ignis] inflãmando eos corpore igne ſenſibili, & aĩa vi doloris ac verme con-
ſcientiæ [in tempore vultus tui]. i. in die iuſti iudicij q̃ñ per retributionẽ aſpicies, quæ modo p
longanimitatem diſſimulas [dñs] Chrs [in ira ſua]. i. in vltione ſuæ iuſtitiæ [conturbabit eos,] Mat. 25 Iob. 10.
proijciendo in tenebras exteriores, vbi vmbra mortis & nullus ordo, ſed ſempiternus horror
inhabitat [& deuorabit eos ignis] infernalis, non vt conſumpti moriãtur, ſed vt miſerijs inuo
luti æternaliter crucientur, ſicut in libro Iudith legitur: Dñs omnipotens iudicabit in eis, in die Iudith. 16
B iudicij viſitabit illos: Dabit enim ignem & vermem in carnem ipſorum vt vrantur & ſentiant
10 vſq; in ſempiternum. ¶[Fructum eorũ]. i. delectationem ipſorum carnalem ac turpem [de ter-
ra pdes] hoc eſt, à regione viuorum ſeparabis, ne gaudeant in cœlis cum deo, qui nũc illicite de
liciantur in ſeculo [& ſemen eorum]. i. opera eorum perdes [à filijs hoim] hoc eſt, à beata ſocie-
tate eorum qui in mundo rationabiliter & humane & pie vixerunt, quemadmodum ſcriptũ
eſt: Tollatur impius ne videat gloriam dei. Tota iſta ſententia q̃ inter bonos & malos diſcer- Iſaiæ. 26
nit, etiam per Mala. pulchre innuitur: Conuertimini, inquit, & videbitis quid ſit inter iuſtũ & Malach. 3
impium, & inter ſeruientẽ deo & non ſeruientem ei. Ecce eñi dies veniet ſuccenſa q̃ſi caminus
& erunt oẽs ſuperbi, & oẽs facientes impietatem ſtipula. Et inflammabit eos dies veniẽs, di- Mala. 4
cit dñs, quæ non derelinquet eis radicem. Inſuper iſta ſpecialiter & conuenienter, imo & litera
liter exponi poſſunt de oppreſſione, occiſiõe, & combuſtione Iudæorũ per Romanos principes
facta, vt ſit ſenſus inueniat, o Chriſte, manus tua omnibus inimicis tuis, hoc eſt, experiantur in
fideles Iudæi potentiam tuam, ac iuſtam vindictam. Pones eos vt clibanũ ignis, replendo ma
gnis ac varijs calamitatibus, in tempore vultus tui. i. in die vltionis qua per Titum & ſuos re-
ſpexiſti vindicare mortem tibi illatam: dominus in ira ſua conturbabit eos timore atq; dolo-
re, & deuorabit eos ignis. i. magna & vehemens pœna cõſumet eos ſicut & factum eſt. Fructũ
eorum de terra perdes, &c. Nam in prædicta perſecutione de terra ſua expulſi ſunt, & ipſi & fi-
C lij eorum vſq; in diem præſentem. Quæ autem ſequũtur de prædictis Iudæis optime exponũ
11 tur. Subiungit eñi cauſam tantæ oppreſſionis, & dicit. ¶[Qm̃ declinauerũt] o Chriſte [in te ma
la] imponendo tibi grandia crimina. Nam corã Pilato clamabant: Si non eſſet hic malefactor Iohan 18.
non tibi tradidiſſemus eum. Et iterum: Tolle tolle crucifige eum [cogitauerunt conſilia q̃ non Iohan 19.
potuerunt ſtabilire] Frequenter nanq; excogitauerunt Iudæi qualiter aliquam occaſionẽ con Luc. 22
tra Chriſtum inuenirent: ſed non potuerunt ſua conſilia ſtabilire, quia non poterant rationa-
12 bilem cauſam reperire, nec ſuas accuſatiões probare aut verificare. ¶[Qm̃ pones eos dorſum]
hoc eſt, permittes eos excæcari, indurari, & omnino auerti à te, ita vt fugiant à lege, & fide tua Iere. 32
vertentes ad te dorſum, non faciem mentis [in reliquijs tuis]. i. in paucis quos tibi elegiſti ex il-
lis, de quibus ad Rom. ait apl̃s: Reliquiæ ſaluæ fient [p̃parabis]. i. recte diſpones, & ordinabis, Roman. 9
[vultum eorum] hoc eſt, ſcientiam legis ac prophetarum, quam ipſi male atq; carnaliter intel
lexerunt, ſeq; in ea ſapientes eſſe iactabant: ſed ita non erat. Verum Chriſtus per ſpiritum ſan
ctum contulit reliquijs ſuis verum & ſanum intellectum legis ac prophetarum, ſicq; in electis
ſuis reliquijs præparauit, ſeu perfecte parauit vultum vel cognitionem carnalium Iudæorum
13 ¶[Exaltare dñe] Chriſte [in virtute tua] hoc eſt, propria poteſtate reſurge, aſcende, teipſm mun
do declara, per doctrinam atq; miracula apoſtolorum, principem huius mundi eijce foras, in Iohan 12.
cordibus fidelium regna, & totum mundum tuo imperio ſubde: Quo facto [cantabimus] vo-
ce [& pſallemus] vita ac moribus [virtutes tuas]. i. ſanctitatem, ac perfectionem conuerſatio-
nis tuæ. Miracula quoque & cætera quæ ad nominis tui honorem & gloriã pertinent. Statim
enim poſt Chriſti aſcenſionem, & ſpiritus ſancti miſſionem cœpit eccleſia publice ſecuraq; mẽ Act. 2. 3. 4.
te cantare, & pſallere, prædicare, & ſcribere virtutes ſui ſaluatoris.

¶Expoſitio anagogica eiuſdem Pſalmi.

DEniq; ſecundũ anagogicũ intellrctũ exponitur pſalmus iſte de quolibet beatorũ in pa- D
tria. Nam eccleſia in natalitijs martyrũ, magnam partẽ cantus aſſumpſit ex pſalmo præ
ſenti. Ait ergo: Dñe ſimplex ac trine, qui es fons vniuerſæ ſanctæ lætitiæ, in virtute tua, hoc ẽ,
1.Corin.1 in teipſo, qui es virtus tua, vel in virtute tua. i. In Chriſto filio tuo, qui teſte apoſtolo eſt virtus
& ſapientia tua, lætabitur rex .i. quilibet comprehenſor in patria, qm̃ in viſione tua, ac filij tui
Iohan.17. conſiſtit beatitudo æterna, quemadmodũ vnigenitus tuus teſtatur: Hæc eſt, ingens, vita æter-
na vt cognoſcant te verũ deũ, & quẽ miſiſti Ieſum Chriſtum. Oẽs em̃ beati in patria merito re-
Apoca.22 ges vocantur, cũ ſint ꝑfecti, perfectiq; filij æterni regis, quemadmodũ in Apoc. ſcriptũ eſt: Vi
debunt faciẽ eius & regnabũt in ſecula ſeculorũ, & ſup ſalutare tuũ. i. de ſalutari tui notitia, ſeu
clara viſione tuæ eſſentiæ, exultabit vehementer, imo ineffabiliter, & omni viatori incomꝓhẽ-
ſibiliter, put ꝑ pph. dñs ait: Orieť vobis timentibus nomẽ meũ ſol iuſtitiæ, & ſanitas in pennis
Mala.4 veſtris. Salietis q̃ſi vituli de armento & calcabitis impios. Et ſacratiſſimus aplorũ priceps in ca
1.Pet.1 nonica ſua: Videntes (inqt) Ieſum, exultabitis lętitia inenarrabili & glorificata reportãtes finẽ
Rom.8 fidei veſtræ ſalutẽ aiarũ veſtrarũ. Et Paulus: Non ſunt (ait) cõdignæ paſſiões huius tpis ad futu
ram gloriam quæ reuelabitur in nobis: ideo autem o domine exultabit ſine fine, vehementer
quoniam, deſiderium cordis eius, hoc eſt, bonum deſideratum à corde ſuo, tribuiſti ei, dãdo ei
teipſum in ꝓmium. Vel deſideriũ cordis eius tribuiſti. i. affectũ quo te deſiderauit videre ꝑſentẽ
Matth. 25 ꝑduxiſti ad actum oſtendendo ei teipſum, ac illud euangelicæ veritatis, ei dicendo: Euge ſerue
bone, quia in modico fidelis fuiſti, ſupra multa te conſtituã. Intra in gaudium dñi tui. Proprie
autem ſumendo deſiderium pro affectu boni futuri, ſic ſancti in patria non habẽt deſiderium E
reſpectu præmij eſſentialis ſed amorem, qm̃ amor eſt de bono ꝑſenti, ſed reſpectu accidentalis
1.Pet.1 ꝓmij deſideriũ habent. Nihilominus Petrus loquens de Chriſto, dicit, quod angeli deſiderant
in ipm̃ proſpicere, in q̃ vtiq; proſpectu præmiũ eſſentiale cõſiſtit, ſed ibi deſiderium ſumitur ꝓ
amore faſtidium excludente, & voluntate labiorũ eius, hoc eſt, deſiderio orationũ oris ſui qbus
in via ſp orauit peruenire ad patriam, non fraudaſti eum, & hoc ideo: Qm̃ pręueniſti eũ in bñ
dictiõibus dulcedinis. i. qm̃ ab æterno elegiſti eũ ad hanc gloriã bñdictã atq; dulciſſimã, ſicut
Iohan. 15. apoſtolis ait: Non vos me elegiſtis ſed ego elegi vos. Vel præueniſti eum in benedictionib. dul
cedinis. i. virtutes theologicas. ſ. fidem, ſpem, & charitatem, ꝑ quas benedicimur, & deo coniũ-
gimur, infudiſti ei in via ſine præuio merito. Has enim virtutes nullus de condigno meret, ſed
nec habitum gratiæ nouum, ſed deus miſericorditer præuenit nos ſecundum ordinem præde
ſtinationis æternæ, prouidens nobis de omnibus neceſſarijs ad adipiſcendum vitam ęternam
Poſuiſti in capite eius, hoc eſt, in intellectu eius, qui eſt ſuprema vis animæ ſecundum Thomã
coronam. i. eſſentiale præmium quod theologi auream nominant. ſ. viſionem diuinæ eſſentiæ
& hanc coronam poſuiſti in capite eius, de lapide precioſo, hoc eſt, de obiecto æterno ſeu ſum-
mo bono cauſatam, quia ex vnione intellectus ad deum cauſatur in ipſo iſta felicitas, ſicq; co-
rona ſanctorum eſt de lapide precioſo, non ſicut de cauſa materiali, ſed ſicut de finali, ac efficiẽ
ti. Nam deus ſublimis ac benedictus eſt effector, & finis oĩs creatæ felicitatis. Hac corona non
2.Timo.2 coronatur, niſi qui legitime certauerit, & mundo corde deo ſeruierit. hæc em̃ corona facit nos F
1 Iohan.3 deo perfecte ſimiles, ſeu deiformes, quemadmodũ apud Ioh. legitur: Chariſſimi nũc filij dei ſu
mus, & nondũ apparuit q̃d erimus. Scimus qm̃ cũ apparuerit ſimiles ei erimus, qa videbimus
eum ſicuti eſt. Vitam, æternam & cœleſtẽ petijt à te, dũ adhuc peregrinabatur in ſeculo iſto cu
ius vita eſt potius mors dicenda q̃ vita ſcdm Grego. & tribuiſti ei, q̃d petijt. ſ. longitudinẽ die-
rum in ſeculum, & in ſeculum ſeculi. i. diem æternũ q non cauſatur à ſole ſenſibili, ſed à claritа-
Apoca.21. te diuina, ſicut Ioh. teſtatur: Ciuitas non eget ſole, neq; luna: nam claritas dei illuminabit eam
& lucerna eius eſt agnus. Magna gloria eius. ſ. comꝓhenſoris cuiuſlibet in ſalutari tuo, hoc eſt,
in contemplatione verbi æterni: in Chriſti enim viſione beatitudo repoſita eſt, gloriam & ma
gnũ decorẽ. i. duplicẽ ſtolã, vide3 aiæ felicitatẽ, & corpis claritatẽ, impones ſup eũ, in reſurrectio
1.Cor.15. ne mortuorũ, qñ mortale hoc induet immortalitatẽ, & qñ iuſti fulgebunt ſicut ſol in regno pa
Matth. 13 tris eorum, Vel ſic, gloriã. i. tres dotes animæ. ſ. viſionem quæ ſuccedit fidei, tentionem q̃ ſucce
dit ſpei, & fruitionem quæ ſuccedit charitati: & magnum decorem. i. quatuor dotes corpis, vi-
pote claritatem, impaſſibilitatem, agilitatem, & ſubtilitatem, impones ſuper eum. Qm̃ dabis
eum in benedictionem, hoc eſt, facies eum adhærere benedictiõi tuæ, quatenus ſit benedictus
in ſeculum ſeculi. i. ſine fine: nam qlibet comprehenſor eſt confirmatus in bono: lætificabis eũ
in gaudio cum vultu tuo, hoc eſt, ex claro ac immediato aſpectu vultus tui, ſicut ſuperius dictũ
eſt: Adimplebis me lætitia cum vultu tuo. Omnia autem ꝓdicta bona habet cõmꝓhẽſor vnuſ
Pſalm.15. quiſq; in patria, qa in hac vita ſperauit in bonitate diuina, ideo ſubdit: Qm̃ rex ſperat in dño,
non in patria, ſed in via. In patria em̃ nõ manent fides & ſpes, qm̃ fides includit obſcuritatem
notitiæ

A notitiæ:ſpes autem abſentiam boni optati,quorum neutrum in patria manet,& in miſericor-
dia altiſſimi non commouebitur.i.confidendo in deo & innitendo gratiæ & miſericordię ei⁹
non cadet,neq; damnabitur.Ideo Salomon ait:Turris fortiſſima nomen domini,ad ipſum cur Prouer. 18
rit iuſtus,& exaltabitur.Et Iſaias:Qui autem ſperant in dño,mutabunt fortitudinē,aſſument Iſaiæ.40
pennas vt aquilæ,volabunt & non deficient.Poſtremo eccleſia triũphans dicit dño,non orã
do,ſed regratiando.Exaltare dñe in virtute tua,ſecundum magnitudinem tuæ potentiæ,oſtē
de nobis altitudinem tuam immenſam,manifeſtando nobis teipſum ſicuti es,ſicq; æternalit̄,
cantabimus & pſallemus virtutes,hoc eſt,laudabimus perfectiones tuas,vi3,ſapiētiam,iuſti
tiam,oipotentiam,felicitatem,liberalitatem,&c.Vel ſic:Exaltare dñe in virtute tua,damnãdo Apocal. 6.
ac deijciẽdo aduerſarios tuos,oēs vi3 reprobos,ſicut in Apoc.habetur:Sub ara dei ſancti cla-
mabant:Vſquequo dñe non vindicas ſanguinem noſtrum?quo facto,cãtabimus nos & pſal- Apoca. 18
lemus virtutes tuas laudãdo tuã iuſtitiã atq; potentiam. Vñ ſcriptum eſt:Exultate cœli & ſan
cti apoſtoli & prophetæ qm̃ iudicauit deus iudicium veſtrum.Cætera in præcedenti expoſiti-
one declarata ſunt.Ecce audiuimus ex elucidatione præſentis pſalmi inæſtimabilem beatitu-
dinem electorum,atq; horribiles pœnas malignorum.Eligat ergo ſibi vnuſquiſq; cũquibus
poſt hanc breuem ac labilem vitam locari ac ꝑmlari deſiderat,ſtudeatq; illorum nunc opera
imitari,cum quibus vult in futuro demorari.Si cum beatis regnare deſideramus in cœlo,ſata
gamus cum eis compati Chriſto,mundum deſpicere,paſſiones immoderatas & vitia abhorre
re,atq; ordinata,munda ac ſtabili mente oipotenti domino deſeruire.

B ¶COMMENTARIVS IN PSALMVM XXI.

¶Expoſitio Tituli.

HVius inſuper pſalmi iſte eſt titulus:In finem.Pſalmus Dauid pro ſuſceptione vel aſſum-
ptione ſeu cerua matutina.i.Pſalmus iſte in finem nos dirigens,eſt Dauid.i.Chriſti per
Dauid figurati pro aſſumptione vel ſuſceptione matutina.i.pro ſua reſurrectione q̃ mane fa-
cta eſt in pſalmo iſto orantis.Vel pro cerua matutina.i.pro Chriſti humana natura q̃ compa
ratur ceruæ,qm̃ ad ſimilitudinem ceruæ ſp per contemplationē alta conſcendit,& terrena trã
ſilijt.Quod autem hic pſalmus ad literam de Chriſto ſit exponendus,conſtat ex eo quod bea
tiſſimi euangeliſtæ allegant verba Pſalmi huius in Chriſti paſſione eſſe impleta ſicut patebit,
Dicuntq; Hieronymus & alij multi,q̃d Chriſtus in cruce cecinit totum hunc pſalmum cũ pſal
mis ſequentibus vſq; ad illum verſiculum:In manus tuas commẽdo ſpiritum meum,q̃d ſatis Pſalm. 30
probabile eſt.Matthæus enim & Marcus teſtantur Chriſtum in cruce dixiſſe,principium hu- Matth. 27 Marci. 15.
ius pſalmi.ſ.Deus deus meus,vt quid dereliquiſti me?Lucas vero commemorat,eũ dixiſſe ver Luc. 23
ſum illum.In manus tuas commendo ſpiritum meum.Vñ videtur intermedios quoq; verſus
dixiſſe.In hebræo nãq; pſalmus iſte ſic incipit:Eli,eli,lammahazabathani.Quod aũt adiũgit
in noſtra tranſlatione,Reſpice in me,non eſt in Hebræo,nec in tranſlatione Hieron.iuxta He Pſalm. 21.
bræum,ſed à 70.interpretibus additum creditur.Porro Pſalmus iſte pulcherrimus valde ē,&
omni deuotione pleniſſimus:eſtq; cum fideli ac pia compaſſione Chriſti cantãdus,& qui eum
C ſine affectu promit,neſcio ſi Chriſto gratus eſt,eumve diligat.Non eſt enim aliquis pſalmus q
tam euidenter,determinate,ac ꝓprie Chriſti paſſionem deſcribat,ſicut hic pſalmus,ita vt poti
us hiſtoria videatur,q̃ prophetia.Nec recolo in toto veteri teſtamento tam diffuſe & clare de-
ſcriptam Chriſti paſſionem,ſicut in hoc loco & Iſa.53.Quamuis etenim Daniel apertiſſime di Daniel. 9
xerit Chrm̃ occidendũ,non tñ ita prolixe ac determinate deſcribit modum & acerbitatem hu
ius occiſionis,ſicut & Dauid & Iſaias in locis præallegatis.Diligenter ergo & affectuoſe q̃tum
dñs dare dignabitur,exponendus eſt pſalmus iſte dulciſſimus,& mira virtute repletus,cui⁹ ſin
gula verba ſunt faculæ q̃dam ignis diuini amoris,q eſt ſpiritus ſanctus.O quã clare & condo
lenter vidit ſanctiſſimus Dauid in ſpũ acerbitatem,horrorem,ac totum proceſſum dñicæ paſ-
ſionis,& quod Chrõ patienti cõpatiendum ſit,qñ hunc pſalmum conſcripſit,& quõ virtus cau
ſæ principalis huius pſalmi,vi3 virtus ſpiritus ſancti reſultat & continetur in hoc ſuo effectu
.ſ.in pſalmo præſenti.Ait ergo propheta in perſona Chriſti,vel potius ipſemet Chriſtus ratio
ne humanitatis aſſumptæ,

¶Expoſitio pſalmi iuxta ſenſum literalem.

2 DEus deus meus]repetitio dei indicium eſt ſeruẽtis deſiderij.Itaq; deus vniuerſorum
deus meus,ſpecialiſſimo modo,ſicut ſrequenter expoſitum eſt.Vnde poſt reſurrecti
onem Chriſtus Mariæ Magdalenæ,ait:Aſcendo ad patrem meum & patrem vrm̃, Iohan. 20.
deum meum & deum veſtrum.In quo deſignat,quod ſicut deus eſt ſpecialiter ſuus
pater ratione diuinæ naturæ,quam per generationem à patre recepit,ſic ſpecialiter eſt ſuus de
us,ratiõe humanitatis aſſumptæ,quam pater plus diligit,quàm totum vniuerſum,& ipſa q̃q;

ceū plus diligit q̃ totum vniuerſum, ſicut oſtenſum eſt. Ait itaq; vnicus atq; amantiſſimus dei B
filius in crucis patibulo pendens, & inexcogitabilibus pœnis circundatus. Deus deus meus re-
Pſalm.68. ſpice in me. i. attende & vide quid pro tuo honore ac mundi ſalute ſuſtineo, quomodo ſic auer
Mat.3.17. tis vel potius auertere videris faciem tuam à puero tuo, de quo toties aſſeruiſti: Hic ē filius me⁹
Marc.1 dilectus. Reſpice in me. i. condole mihi, qui ſemper reſpexi in te cum omni reuerentia, faciendo
Lucæ.3.9. quæ tibi ſunt placita [quare me dereliquiſti?]. i. cur ita te habes circa me, quaſi omnino non ꝑ
tinerem ad te, ſed diſplicerem tibi & eſſem traditus obliuioni, ſicut & illi, de quibus ait ſcriptu-
Math.25. ra: Neſcio vos. Quare me dereliquiſti, in manus impiorum, quare me dereliquiſti, ſubtrahēdo
Luc.13. patiēti naturæ ac inferioribus viribus ſolitam diuinæ conſolationis dulcedinē, ſeu conſuetam
redundantiam gaudij à ſuperioribus aīæ viribus inferiores eius potentias? In hora em̄ paſſio
nis non fiebat aliqua redundantia felicitatis quā habuit Chriſtus in ſuꝑmis animæ ſuæ potē
tijs. ꝑ comparationē earū ad verbū, ad inferiores ſuas potētias, ſed tam graues patiebatur pœ
nas in corpore, & tantis in aīa afficiebaī doloribus, quaſi derelictus videretur à deo, nō tn̄ ſim-
pliciter derelictus erat, q͂a nec ꝑſonalē vnionē cū verbo, nec beatificam mētis fruitionē in deo
amiſit, imo intellectus & volūtas aīæ Chr̄i tp̄e paſſionis erant ſimul & ſemel in maxio gaudio
beatæ fruitionis, atq; in ſummo dolore ꝑ comparationē ad humanam eius naturā, q̃ tota in af
flictionibus fuit, quatenus totā humanā naturā redimeret. Hinc q̄q; probatur, q̄d nunq̃ aliq̄s
martyꝝ amariorē ꝑtulit mortē Chriſto. Martyres nāq; in ſuis paſſionibus mirabiles habebāt
conſolationes, adeo vt multi eorum q̄dammodo non ſentirēt tormēta foris illata. Ad inſinuā
dum igitur acerbiſſimum paſſionis ſuæ dolorē, & vt te quoq; ad piam ac Chriſtianam prouo E
Iſaiæ.53. cet compaſſionē Chr̄s ait: Quare me dereliquiſti, ita vt videar oīno contēptus à te? Hoc ē quod
apud Iſa. legimus: Nos putauimus eum quaſi leproſum, & ꝑcuſſum à deo, & humiliatum. De-
niq; quod ſeqtur [longe à ſalute mea] referri poteſt ad ea q̃ dicta ſunt. ſ. Quare me dereliq̄ſti?
Vt ſit ſenſus: q̄re à corporis ſanitate ſeu corporali ſalute dereliquiſti me, exponendo me tātis
miſerijs? Deinde ſubiungit cauſam huiuſmodi derelictionis, & ait [verba delictorum meoꝝ]. i.
ſtrepitus vitioꝝ in auribus dei male ſonantium, q̃ vitia ſunt meoꝝ. i. hoim̄ ꝑ me liberandoꝝ.
Hæc verba ſunt cauſa paſſionis meę, quēadmodū Iſaias teſtatur: Ipſe autē vulneratus ē ꝑpter
Ibidem iniquitates noſtras, attritus ē propter ſcelera noſtra, ſicq; delictoꝝ & meorum diuiſim cōſtruē
da ſunt. Poſſunt tn̄ coniunctim conſtrui, ita vt ꝑp vnitatē Chriſti & eccleſiæ ſeu capitis & mē
brorum, Chr̄s peccata noſtra dicat ſua delicta. Poteſt etiam, quod dr̄: longe à ſalute mea, refer
ri ad id quod ſequitur. ſ. verba delictorum, vt ſit ſenſus. Verba delictorum meoꝝ q̃ ſunt longe
à ſalute mea, q̄m̄ diuidunt inter deum & homies ſunt cauſa, quod ita relinquor ac patior, ſicut
Iſaiæ.59. Iere. fatetur: Spūs oris nr̄i, Chr̄s dn̄s, captus eſt in peccatis nr̄is. Chr̄s em̄ paſſus eſt, vt mūdi pec-
Threno.4 cata auferret. Iuxta illud apl̄i: Chriſto confixus ſum cruci, qui dilexit me & tradidit ſemetipſum
Gala.2. pro me. Vn̄ in Dan. aptiſſime ſcriptum ē, dixit Gabriel ad Dani. Septuaginta hebdomadæ ab-
Dani.9. breuiatæ ſunt ſuper populum tuum, vt deleatur iniquitas, & adducatur iuſtitia ſempiterna, &
impleatur viſio & prophetia, & vngatur ſanctus ſanctoꝝ. ¶ [Deus meus clamabo per diē.] Nā
Marc.15 Chr̄s in die paraſceues circa horā nonam clamauit: Eli, eli, lamaha zabecthani? ſicut iā patuit. F
[& nō exaudies] minuēdo corꝑis mei dolorē, atq; triſtitiam, ſꝫ morte amariſſima atq; turpiſſi.
me occidi permittes [& nocte] clamabo vicꝫ, ante diē paſſionis, q̄n ter oraui eundē ſermonē, &
dixi: Mi pr̄, ſi fieri poteſt, transfer calicē iſtum a me, ſed nec tunc exaudies, non tn̄ oratio mea in
Mar.14. dicens aut reꝑhenſibilis fuit. Vnde ſubiungitur [& non ad inſipiētiam mihi]. i. nec à te, nec ab
Lucæ.22 aliquo poterit mihi ad ſtultitiam ſeu indiſcretionē imputari, quod ea rogaui, in quib⁹ exaudi-
tus nō ſum. Habēt aūt iſta difficultatem non paruam, apud Ioh. nanq; habetur Chr̄m dixiſſet
Iohan.11. Gratias ago tibi pater, q̄m̄ audiſti me: ego autem ſciebam, q̄m̄ ſemper audis me. Quomodo er-
go nunc ait: Deus meus clamabo per diem, & non exaudies? Ad Hebræos inſuper euidenē ait
Hebr.5. apoſtolus, quod Chriſtus in diebus carnis ſuę ꝑces, ſupplicationeſq; ad deum qui poſſit illum
ſaluum facere à morte cum clamore valido & lachrymis offerens, exauditus eſt pro ſua reuerē
tia. Dicendum ergo, quod ſicut Damaſc. affirmat: Oratio eſt petitio decentiū à deo. Et ſecūdū
Augu. Ea licet orare, quę licet deſiderare. Chriſtus vero nunq̃ petiuit à deo aliquid indecēs aut
illicitum. Propterea quicquid vnq̃ abſolute orauit. i. quicquid ex deliberata voluntate petiuit
ſemper obtinuit. Prædictæ vero poſtulationes in quibus ſe Chriſtus aſſerit non exauditū, nō
erant orationes ſimpliciter fuſæ, ſed cū quadam conditione, procedebātq; magis ex affectu do
loris, & motu ſenſitiuæ partis, q̃ ex rationis pleno iudicio, non tn̄ contra ordinem ratiōis. Vo-
luit aūt Chr̄s has orationes effundere, quas ſciebat non eſſe exaudiendas. Primo, vt oſtēderet
ſe veraciter incarnatū, atq; paſſibilem ad confundendum hæreticos, oppoſitum opinantes. Se
cundo propter noſtram inſtructionem, videlicet ne fatigemur, nec deſperemus, dū non exau-
dimur

dimur ſtatim,vel pro voto à dño,ſed exemplo Chriſti ſubījciamus &cõmittamus nos bñplaci
A to creatoris:certi qm̃ ipſi cura eſt de nobis.Quod aũt prædictæ orõnes non erant ſimplr̃ &ab
ſolute orationes dictæ,cõſtat ex hoc,quod dum Chr̃s dixiſſet:Pr̃ transfer calicẽ iſtũ à me,pro- 1.Petr 5.
tinus ſubdidit:Veruntñ non mea voluntas,ſed tua fiat,non q̃d Chr̃i hũana voluntas fuerit di Marci.14.
uinæ voluntati cõtraria,ſed in hoc Chr̃s oẽm ſuũ appetitũ,etiã ſenſitiuũ ſubiecit volũtati diui Luc.22
næ.Sicq; abſolute loquendo,exauditus eſt pro ſua reuerentia,q̃uis nõ ſit exauditus,q̃tũ ad na
turalẽ ſuæ hũanitatis appetitũ ſcd̃m ſe cõſideratũ,qm̃ naturalr̃ abhorruit mortẽ,ſed iñ q̃tũ ad
iſtũ appetitũ ad ſupiorẽ rationẽ ac diuinã voluntatẽ relatũ,exauditus eſt,q̃a finalr̃ & abſolute
optauit mori ꝑ mũdi ſalute:ꝑꝑ q̃d poſt trinã ſuã orationẽ ꝓceſſit feſtinãt & intrepide obuiã Iu
dæis,dicẽs:Quẽ q̃ritis?alias nõ videret ipſe ꝑſonalr̃ impleuiſſe,q̃d alios docuit:Nolite(inq̃ens) Iohan.18.
eos timere q corpus occidũt,aĩam aũt nõ pñt occidere.Sed eũ timete q habet ptãtẽ & corpus& Matth.10.
aĩam ꝑdere in gehennã ignis.¶Tu aũt in ſctõ habitas]tanq̃ dicat Chr̃s:Merito dixi. Et nõ ad
3 inſipientiã mihi reputabitur,q̃d nõ ſum exauditus,q̃a ex hoc non ſeq̃tur,me aliq̃ mõ eſſe auer-
ſum à te,ſed tu dñe pr̃,in ſancto.i.in me filio tuo ſctõ ac ꝑdilecto habitas,&ſp in me es ac ꝑma
nes.Vñ ait ſaluator:Tu pr̃ in me,& ego in te,q̃a dilexiſti me añ mundi conſtitutionẽ.Et alibi: Iohan.17.
Verba(inq̃t)q̃ ego loquor,à meipſo non loquor,pr̃ vero in me manens,ipſe facit opera.Tu er- Iohan.14.
go in ſancto habitas[laus Iſrael].i.obiectũ laudis meæ q ſum verus Iſraelita, in quo dolus nõ Ioha.1,
4 eſt,& q faciẽ tuã ſemper per ſpeciem vidi,nec vnquã à tua contemplatione ceſſaui. ¶In te].i.
tua benigniſſima bonitate[ſperauerũt pr̃es nr̃i]vic;,patriarchæ,ꝓphetæ,& cæteri iuſti[ſpera-
B uerũt]nec fruſtra,qm̃[& liberaſti eos]Propter q̃d alia ſcriptura dicit:Mẽores eſſe debetis,quõ Iudith.8
pr̃ noſter Abrahã tẽtatus eſt,& per multas tribulationes probatus dei amicus effectus eſt. Sic
Iſaac,ſic Iacob,ſic Moſes,& oẽs qui placuerunt deo per tribulationes tranſierunt fideles: illi au
5 tem q tentationes non receperunt in timore dei & patientia,exterminati ſunt. ¶Ad te clama
uerunt]tempore neceſſitatis atq; anguſtiæ[& ſalui facti ſunt]q̃tum ad aĩam,quãuis interdũ ꝑ
miſſi ſint in corpore grauiter flagellari,lædi,ſiue occidi[in te ſperauerũt & non ſunt cõfuſi,]q̃a
quod deſiderabant obtinere à te,vic; vitã beatã,& requiem ſempiternã,poſt hãc tp̃alẽ afflicti-
onem ſortiti ſunt,& non ſunt fraudati ſpe ſua.Hoc eſt quod venerabilis ille Matathias cõme-
morat:Abraham nõne in tentatione inuẽtus eſt fidelis,& reputatũ eſt ei ad iuſtitiã? Ioſeph in 1.Mach 2
tp̃e anguſtiæ cuſtodiuit mandatum dei,& factus eſt dñs Aegypti.Daniel in ſua ſimplicitate li Geneſi.22
beratus eſt de ore leonis,&oẽs qui ſperant in dño,non infirmantur.¶Ego aũt ſum vermis,& Iudith 8.
6 non homo].i.in paſſione mea tam lamentabiliter,tãq; horribilr̃ dilaceratus ſum,conculcatus Hebræ.11
& excruciatus,vt ſimilior viderer vermi,quã hoĩ,imo in tm̃ ſpreuerunt me ꝑſecutores mei, ac Geneſi.39
ſi irrationabile brutũ fuiſſem,ſicut apud Iſa.prophetatum eſt:Non eſt ei ſpecies neq; decor,vn Dan.14
de nec reputauimus eum.Et Lucas ait:Viri qui tenebant Ieſum, illudebant ei,cædentes eum, Iſaiæ 53.
& velauerunt eum,& percuſſerunt faciem eius,& cœperunt conſpuere in eum, & expuerũt in Lucæ.22
faciem eius.Ecce quantus contemptus,ecce quid pertulit dominus maieſtatis, vt ſua confuſio
tam pœnalis fieret nobis honor æternus ac btitudo cœleſtis[opꝑbriũ hoim]i.factus ſum Iudæ
orũ opꝑbriũ corã Pilato dicentiũ:Hunc inuenimus ſubuertentẽ gentẽ noſtram.Et iterũ:Noli
C ſcribere,rex Iudæorũ,ſed q̃a ipſe dixit,Rex ſum Iudæorũ[& abiectio plebis]ita vt oĩbus vilior Luc.23
appererẽ,quemadmodũ in Euang.narratur,vbi ſic legitur:Tunc apꝑhendit Pilatus Ieſum,& Iohan.19.
flagellauit:& milites ꝑfidi ꝑlectentes coronã de ſpinis,impoſuerunt capiti ei⁹,& veſte purpu
rea circũdederunt eũ,& dicebant:Aue rex Iudæorum , & dabant ei alapas.Tunc eduxit eum
Pilatus,Exījt ergo Ieſus,portãs ſpineã coronã,& purpureũ veſtimentũ,& dicit eis:Ecce hõ.Illi Ibidem
vero clamabant:Crucifige,crucifige eũ.Ecce o Chr̃iane, & corde fideli ꝑpende,q̃d ꝑ te paſſ di
gnatus eſt Chriſtus rex gloriæ,Hoc ſpectaculũ imprime indeſinenter aĩæ tuæ,quẽadmodũ in
Cant.Chr̃s hortatur:Pone me vt ſignaculum ſuper cor tuũ.¶Oẽs vidẽtes me deriſerunt me] Pſalm.23.
non ſimpliciter oẽs,q̃a Nicodemus,Ioſeph ab Arimathia,alījq; multi non deriſerũt eum , ſed Cant.8
omnes,de quibus prædixit:Factus ſum opprobrium hominum & abiectio plebis,vic;, oẽs ꝑ- Matth.27
uerſi.Vel oẽs ſimpliciter,vt ſit diſtributio ꝓ g̃nibus ſingulorũ,non ꝓ ſingulis gentũ.Vel oẽs.i.tã Marci.15.
multi,quod comparatione eorũ alīj q non deriſerunt me & affuerunt,q̃ſi nulli vidẽtur. Oẽs Luc.23
itaq; videntes me deriſerunt me.Tunc itaq; oẽs iſti deriſerunt filium dei,& ſapiam patris æt- Iohan.19.
ni,qñ Chr̃m ſpreuit Herodes cum exercitu ſuo & illuſit(vt ait Lucas)indutũ veſte alba, & qñ 1.Cor.1.
Pilatus adiudicauit fieri petitiões eorum,tradens Ieſum flagellatũ voluntati eorũ vt crucifige Luc.23
retur,& qñ baiulans ſibi crucẽ,exiuit:& qñ crucifixerũt eũ,& latrones hinc & hinc,mediũ aũt Iohan.19.
Ieſum.Propter quod prædictum eſt:Inglorius erit inter viros aſpectus eius. Et Iere.ait:Fact⁹ Luc.23
ſum in deriſum oĩ populo,canticum eorũ tota die.Vnde quemadmodũ S.propheta Ezech.in Iſa.53
figura Chriſti toties vocatus eſt filius hominis,ſic in figura Chriſti dictũ eſt ei à dño: Ego de- Thren.3

Ezech 11. di te in portentũ domui Iſrael. Hæc dices filijs Iſrael. Ego portentũ veſtrũ. Et iterũ Ezech. erit D
Ezech. 24. portentum veſtrũ[locuti ſunt labijs]multas blaſphemias contra me[& mouerunt caput]cõ
gratulando miſerijs meis,& deteſtando atq; vt pſeudoprophetam me ſubſannãdo. Quid aũt
locuti ſint,ſubdit. ¶[Sperauit in dño]hoc deriſorie aſſerebant,quaſi dicerẽt:Dixit ſe ſperare in 8
domino,& ergo[eripiat eum]de iſtis tormentis[ſaluum faciat eum]ab iſta turpiſſima morte.
[quoniam vult eum].i.qm̃ ipſe dixit ſe electum à deo,& filium dei. Sicut enim ſacratiſſimi Eu
Matth. 27 angeliſtæ affirmant ſuſpenſo in cruce dño Ieſu,illuſerunt ei principes & phariſæi cũ alijs,& di
Marci. 15. cebant:Si rex Iſrael eſt. Vel:Si hic eſt Chriſtus dei electus,deſcendat nunc de cruce. Cõfidit in
Luc. 23 deo,liberet eum nunc ſi vult. Dixit enĩ:Filius dei ſum. O admiranda concordia euangelicæ hi
Phil. 2 ſtoriæ cũ denunciatione prophetica. Sed qm̃ iſta Chr̃o conueniunt ꝑꝑ formam ſerui,quã pro
nobis accepit,ideo addit ¶[Qm̃ tu]dñe pr̃[es q extraxiſti me]ſupernaturali & ineffabili modo 9
Iſaiæ 53. iuxta illud:Gñationẽ eius qs enarrabit[de ventre].i.de incorrupto & clauſo atq; virgineo vte
ro Mariæ,non obſiſtentibus exitui meo de virginis vẽtre dimẽſiõibus corporum[ſpes mea,]
ſcd̃m q̃d homo ſum[ab vberibus matris meæ]qa Chriſtus vt hõ, ſp à principio incarnationis
ſperauit in dño,nõ p ſpẽ,q̃ eſt virtus theologica,ſed p expectationẽ ſeu quandã fiduciã q̃ bonũ
futurũ à deo expectauit,& qcquid boni habuit,ei attribuit,ſicut iã ſępe oñſum eſt[in te]o pr̃[p
iectus ſum]iactu amoroſæ adhæſionis ac filialis fiduciæ[ex vtero]qa ab inſtanti,quo Chriſtꝰ
de virgine natus eſt,patri æterno adhæſit,atq; in ipſo cõfirmatus fuit,quemadmodũ infra ha
Pſalm. 70. betur:Dñs ſpes mea à iuuentute mea in te confirmatus ſum ex vtero. ¶[De ventre matris meæ 10
deus meus es tu]quẽ inceſſabiliter colo,ſumme honoro,ardentiſſime diligo,indeſinenter aſpi E
cio,& ideo[ne diſceſſeris à me]derelinquendo me penitus. Quod idcirco oro. ¶[Quoniam tri 11
bulatio proxima eſt] i.qm̃ paſſio mea iam inſtat[& nõ eſt q adiuuet]liberando me de crude
Iſai. 63. litate volentium crucifigere me. Hoc eſt q̃d apud Iſa. Chr̃s inducit:Circũſpexi & non erat aus
Zacha. 13. xiliator,q̃ſiui & non fuit q adiuuaret. Et alibi. Framea ſuſcitare ſup paſtorẽ meũ,& ſup virũ co
hærentẽ mihi,dicit dñs:Percute paſtorẽ & diſpgent oues gregis:q̃ dicta eſſe de Chriſto,Euan
Matth. 26. geliſta Mat. inſinuat. ¶[Circumdederũt me vituli multi].i.perſecutores Iudæi,hoĩes inſtar vi 12
Marci. 14. tulorum indomiti & laſciui[tauri pingues].i.magiſtratus & principes eorũ,& etiã gentiles ac
Eccl. 6 ſerui Pilati,homines inſtar taurorum ſuperbi & duri. Vnde in Eccl̃o dr̃:Non te extollas in co
gitatione tua velut taurus:hi ergo[obſederunt me]Nam Euangeliſta teſtante, cum Chriſtus
Matth. 26 dixiſſet Iudæis:Tanquam ad latronem exiſtis cum gladijs & fuſtibus comprehẽdere me. Tũc
Marci. 14. cohors & tribunus,ac miniſtri Iudæorũ acceſſerunt & iniecerunt manus in Ieſum,& ligauerũt
Iohan. 18.
Lucæ 22 eum. Mane quoq; facto,in die paraſceues,duxerunt eũ in concilium ſuũ,dicẽtes:Si tu es Chr̃s
dic nobis palam ¶[Aperuerunt ſuper me os ſuum ſicut leo rapiens & rugiens]qñ,niſi dum an 13
Iohan. 19. te Pilatum clamabant:Crucifige eum:Et quanto ille magis laborabat eum eripere,tanto am
Matth. 27. plius illi clamabant:Tolle tolle. Et:Si hunc dimittis,non es amicus Cęſaris. Et:Inualeſcebant
Iohan. 19.
Luc. 23. voces eorum. Cum vero miſiſſet ad Herodem Pilatus Ieſum,ſtabant(vt Lucas teſtatur)prĩci
pes ſacerdotum conſtanter accuſantes eum. Ipſe vero non reſpondit vllum verbum,quatenus
Iſa. 53 impleretur quod dictum eſt per prophetam:Tanquam ouis ad occiſionem ducetur,& ſicut a F
Iere. 11. gnus coram tondente ſe obmuteſcet,& non aperiet os ſuũ. Et alibi:Ego quaſi agnus manſue
tus,qui portatur ad victimam. ¶[Sicut aqua effuſus ſum].i.toto corpe exhauſtus ſum ſangui 14
Iohan. 19. ne,propter frequentem ſanguinis mei effuſionem in die paraſceues.ſ. in corporis diriſſima fla
Matth. 27. gellatione,in capitis mei ſpinea coronatione,pręſertim qñ percuſſerunt caput meum arundi
Marci. 15.
Iohan. 19. ne,in pedum ac manuũ meaꝝ perforatione[& diſperſa ſunt oĩa oſſa mea].i. à ſe inuicẽ diſiun
cta ſunt,& a iuncturis naturalibus diſſoluta ꝑꝑ violentiſſimam corporis extenſiõem in cruce.
¶[Factũ eſt cor meum tanq̃ cera liqueſcens]Interdũ in ſcripturis p cor intelligitur mẽs ipſa vl̃ 15
Matth. 5. voluntas,quemadmodũ Chr̃s ait:Beati mundo corde. Interdum vero accipitur cor p organo
corporali partis ſenſitiuæ,ſicut ait Philoſophus, q̃d in animali cor eſt primũ viuens & vltimũ
moriens. Primo igitur modo ſumendo cor,tunc ſenſus eſt:Factum eſt cor meũ tanquam cera
liq̃ſcens.i.mens mea p̃ nimia affectiõe diuini honoris,atq; hũanæ ſalutis, & etiam p̃ vehemen
ti dolore patientis naturæ,& præ triſtitia propter ingratitudinem reproborũ,ſpiritualiter re
Cant. 5 ſoluta eſt,mollificata,& defluens quodãmodo à ſeipſa,quemadmodũ in Can. ſponſa ait:Ani
ma mea liqueſacta eſt,vt dilectus locutus eſt. Et ad deſignandum horũ affectuũ impetũ & ar
dorẽ Chr̃s in cœna nouiſſima diſcipulis dixit:Deſiderio deſideraui hoc paſcha manducare vo
Luc. 22 biſcũ antequã patiar. Si vero ſumat cor ſcd̃o mõ,tunc ſenſus eſt, q̃d ſicut cera reſoluit ſeu lique
fit calore ignis,ſic cor Chr̃i corporal̃r immutatũ eſt, & liquefactũ præ magna triſtitia & affli
ctione patientis naturæ,oĩumq; aĩæ viriũ. Paſſiões enĩ ſeu affectiões ſenſitiuæ partis fiũt cũ cor
porali tranſmutatione. Deniq; ex magna affectione ſuperioris appetitus.ſ. voluntatis,ſeqtur
ſemper

A ſemper immutatio aliqua in inferiori appetitu ſeu corde, & ita cor Chriſti inſtar ceræ liqueſa-
ctum eſt tpe paſſionis, tũ propter redũdantiam affectionũ volũtatis in ipſum, tũ ꝓpter ſenſibi
les dolores appetitus inferioris. Videtur tñ hoc loco accipi cor ſcdo mõ, qa ſubiungit [in medio
16 ventris mei]. i. In medio interiorũ meorũ. ¶ [Aruit tanq̃ teſta virtus mea]. i quemadmodum
fragmen ollæ igne ſiccatur, atq; areſcit ſic fortitudo mea defecit, & aruit propter naturalis har-
moniæ corruptionem, ſanguinis effuſioné, atq; vitaliũ humorũ defectum [& lingua mea adhę
ſit faucibus meis] præ ſiccitate & ſiti corporali [& in puluerem mortis]. i. in corruptionem cor
poreæ vitæ [deduxiſti me] o dñe pater. i. permiſiſti me in eam induci. Tunc eñ corporalis vita
Chriſti quaſi in nihilum redacta eſt, quando anima eius ſeparabatur à corpore. ¶ [Qm̃ circun
17 dederunt me] in cruce pendentem [canes multi]. i. hoies inſanientes & furentes aduerſum me Iohan. 19.
& ſanguinem meũ ſitientes, ac vndiq; me mordẽtes verbis blaſphemis, irriſionibus inuidioſis,
& ictibus doloroſis [conciliũ malignantium obſedit me]. i. conſiliatores maligni, vꝫ ſcribæ,
phariſæi, ac alij, cogitantes quõ exquiſitis tormentis ac morte turpiſſima occiderent me, vt ſa
18 tiarentur anguſtijs meis. Hi esles vndiq; vallauerunt me. ¶ [Foderunt manus meas & pedes Sapien. 2
meos]. i. clauis magnis. ſpiſſis & obtuſis perforauerunt, ac cruci affixerunt manus meas & pe- Iob. 16
des. O bone Ieſu, o innocens agne, o ſancte fili dei, quanta ſuſtinuiſti pro me. Vere, vt ait Apo-
ſtol. Pater cœleſtis proprio filio nõ pepcit, qui te tam horrendæ, tãq; pœnaliſſimæ morti ex- Rom. 8
poſuit. Hæc auté perfoſſio pedum ac manuũ Chriſti, erat vna de grauiſſimis ſuis pœnis. Mors
eñ confixorum grauiſſima eſt, quoniam loca in quibus configuntur, loca neruorum ſunt, &
maxime ſenſibilia ac paſſiua [dinumerauerunt oĩa oſſa mea]. i. dinumerare poterant, quia ob
B violentam extenſionem membrorũ apparebant oſſium iuncturæ, pręſertim cum Chriſtus nu
dus credatur ſuſpenſus, ſicut & Adam nudus peccauit. Hæc quoq; extenſio ſacratiſſimi corpo Gen. 3
19 ris Chriſti ſuper omnem æſtimationẽ pœnaliſſima fuit. ¶ [Ipſi vero] ꝑſecutores & hoſtes mei
[conſiderauerunt & inſpexerunt me] blaſphemando, deridendo, & tanto cordialius exultãdo,
quanto me grauius viderant pati [diuiſerunt ſibi veſtimenta mea] quatuor milites crucifixo-
res [& ſuper veſtem meam]. i. ſuper tunicam inconſutilem [miſerunt ſortem] cuius eſſet tota,
quia nolebant eam diuidere. Hanc vero ſcripturam allegat euangeliſta Iohannes in Chro im-
pletam. Porro his quæ nunc de Chriſti paſſione inducta ſunt, conſonant quæ de ſancto Iob le Iohan. 19
guntur: Nunc oppreſſit me dolor meus, & in nihilum redacti ſunt omnes artus mei. Rugę meę Iob 16.
teſtimonium dicunt contra me, & ſuſcitauit falſiloquus aduerſus faciem meam contradictio-
nem. Collegit furorem ſuum in me, & comminans mihi infremuit contra me dentibus ſuis, ho
ſtis meus terribilibus oculis me intuitus eſt. Aperuerunt ſuper me ora ſua exprobrãtes. percuſ-
ſerunt maxillam meam, ſaturati ſunt pœnis meis, Concluſit me deus apud iniquum, & mani-
bus impiorũ me tradidit. Tenuit ceruicẽ meam, confregit me, & poſuit me ſibi quaſi in ſignum
Concidit me vulnere ſuper vulnus, irruit in me quaſi gigas. Facies mea intumuit à fletu, & pal
pebræ meæ caligauerunt. Hæc paſſus ſum abſq; iniquitate manus meæ. Sapiens etiã quidam
de Chriſti paſſione, ac Iudæorũ conſilio pulchre ac notabiliter ſcribens: Dixerũt, inquit, impij Sapien. 2
C apud ſe: Circũueniamus iuſtũ, qm̃ contrarius eſt operibus noſtris, & improperat nobis pctã
legis. Promittit ſe ſcientiã dei habere, & filiũ dei ſe noiat. Grauis eſt nobis etiam ad videndũ,
quoniã diſſimilis eſt alijs vita illius. Tanquam nugaces æſtimati ſumus ab eo, & gloriatur pa-
trem ſe deum habere. Videamus ergo ſi ſermones illius veri ſint. Si eñ eſt verus filius dei, ſuſci
piet eum & liberabit eũ de manu contrariorũ. Contumelijs & tormento interrogemus eũ, vt
ſciamus reuerentiam illius, & probemus patientiam eius. Morte turpiſſima condemnemus eũ:
Erit eñ reſpectus ex ſermonib⁹ eius. Hæc cogitauerunt & errauerunt: Excæcauit eñ illos ma-
litia eorũ. Deniq; ex his & alijs multis ſacræ ſcripturæ teſtimonijs euidẽt oſtenditur cæcitas
Iudæorum, q putant Chriſtũ in primo ſuo aduentu in tanta maieſtate & gloria eſſe venturũ,
vt totũ mundũ ſibi ſubijciat, etiã gladio corporali, vniuerſaq; regna plebi Iudæorũ ſubdat, de-
ſeruireq; cogat. Hæc aũt à vero intellectu prophetarũ diſcordant. Sancti nãq; prophetæ loquũ
tur de duplici aduentu, quorũ primus eſt in humilitate ac paupertate, vt iudicet & moriat. Se-
cundus in maieſtate & gloria, & q̃tenus iudicet & regnet. De primo aduẽtu apđ Zachariã legi
tur: Exulta ſatis filia Sion, ecce rex tuus veniet tibi iuſtus & ſaluator, ipſe paup, & aſcendẽs ſup
aſinã & ſuper pullũ filiũ aſinæ. Et Ieremias ait: Quare quaſi colonus venturus es in terra, & q̃- Zach. 9
ſi viator declinans ad manendũ? Quare venturus es velut vir vagus, & fortis qui non poteſt Iere. 14
ſaluare? O q̃ notabilia atq; pulcherrima ſunt verba hæc beatiſſimi Ieremiæ. Ex his nanq; cla-
riſſime demonſtratur Chriſtum eſſe verũ deũ & hominem. Nam q; iſta de deo dixerit, q per in
carnationem pauper in mundũ venit velut colonus, cõſtat ex eo q̃d paulo añ ꝓmiſit: Tibi pec- Matth. 8
cauimus expectatio Iſrael ſaluator in tpe tribulationis. Moxq; ſubiungit: Quare q̃ſi colonus Luc. 9.
venturus es, cui prophetiæ concordat q̃d in euangel. Chrs de ſeipſo teſtat: Volucres cœli nidos

Matt. 8 hñt, & vulpes terræ ſoueas, filius aũt hoīs nõ habet vbi caput reclinet. Et beatus Apoſt. loquẽs D
Lu. 9 de Chriſto: Propter nos, inquit, ſactus eſt pauper cũ diues eſſet, vt eius inopia diuites eſſemus.
2. Cor. 8. Nos ergo fratres imaginem crucifixi Ieſu cordibus noſtris firmiter imprimamus, ſingula eius
tormenta mentibus noſtris indelebiliter inſigamus, quatenus cũ Apoſt. ſinguli dicere valea
Galat. 2 mus: Chriſto confixus ſum cruci: viuo aũt iam non ego, viuit vero in me Chriſtus. Et iterũ: De
Galat. 6 cætero, inquit, nemo mihi moleſtus ſit, ego eñ ſtigmata dñi Ieſu porto in corpore meo. Non
eſt eñ efficacius remedium vincendi omnes tentationes, nec compendioſior via diſcendi oẽs
virtutes, q̃ Chriſtũ in cruce ſuſpenſum iugiter contemplari, affectuoſe penſare, ac diligenter at
tendere. Quõ eñ aliquid carnale eum poterit delectari, q non ceſſat Chriſti pro ſe paſſi amariſ
Roman. 8 ſimas pœnas recolere? Et quõ poterit deum non amare, vel Chriſto ingratus eſſe, qui conſide
Philip. 2. rat deum propter ſe proprio filio non pepercíſſe, filium q̃q; propter ſe vſq; ad mortem patri
obediſſe? Poſtq̃ Chriſtus quæ pertulit commemorauit, pro gloria reſurrectionis orans, nobis
orandi formam præſcribens ſubiungit. ¶ [Tu autem domine] pater æterne [ne elongaueris] 20
.i. ne diu differas auxilium tuum, ſed ſtatim, ſc; tertio die, reſuſcita me [ad defenſionem meam
conſpice]. i. aſpice vt defendas me, nõ vt nõ moriar, ſed ne in morte detinear, & ne poſt mortẽ
Mat. 27 diu derideant me hoſtes mei, dicendo: Ecce quomodo ſeductor ille ſurrexit à mortuis. ¶ [Erue 21
à framea]. i. à morte ſeu gladio, hoc eſt, ab omni læſiuo [animam meam] non q; eſſentia animę
ſecundum ſe poſſet lædi aut mori, quippe quæ immaterialis atq; perpetua ſcitur & creditur, ſed
nec à corpore ſuo diu permaneat ſeparata. [& de manu canis]. i. de poteſtate furibundi ac rabi
di populi Iudæorum contra me more canum latrantium erue [vnicam meam] i. animam meã E
tibi ſumme dilectam, quæ ſola redemptore non eget, nec ſimilem habet. ¶ [Salua me ex ore leo
nis]. i. à deuoratione ſuperbæ plebis, quæ me penitus conterere voluit, & tanq̃ falſum prophe 22
Zachari. 9 tam in æternum confundere [& à cornibus vnicornum,] .i. à præſumptionibus atq; ſuperbijs
malignorum [humilitatem meam]. i. me inter homines pauperem, humilem, & abiectum. Ab
his inquam ſalua me, me humilem exaltando, & illos ſuperbos humiliando. Et bene nomine
vnicornis deſignantur præſumptuoſi, qm̃ vnicornis eſt animal ſuperbiſſimũ, q̃d (vt fertur) ex
indignatione moritur, ſi contra deſideriũ ſuum teneat. ¶ [Narrabo nomen tuũ] dñe pr̃ oĩpotẽs
Mat. 28 [fratribus mřis] vc; ſanctis ap̃lis alijsq; diſcipulis. Nam poſt reſurrectionẽ Chriſtus frequẽter 23
Mar. 16. iſtis apparuit, eosq; de pr̃is ac filij diuinitate, totiusq; trinitatis gloria informauit, quemadmo
Lu. 24 dum euangelica docet hiſtoria [in medio eccleſiæ]. i. inter fideles [laudabo te] per me atq; alios
Ioh. 20. 21 Chriſtus eñ per ſeipſum laudauit patrem añ aſcenſionem ſuam, ſtando in medio diſcipulorũ
ſuorũ, & poſt miſſionem paracleti laudauit eum per totum mundũ p̃ prædicationẽ ap̃lorũ ac cę
terorum fidelium. Hunc autem verſum prædictũ eſſe allegat Apoſt. de Chriſto, dũ ait: Non cõ
Hebr. 2 funditur eos vocare fratres, dicens: Narrabo nomen tuũ fratribus meis. Vñ Chriſtus ad Ma
Ioh. 20 riam magdal. dixiſſe narratur: Vade ad fratres meos, & dic eis: Aſcendo ad patrẽ meũ. Itaq; Chr̃s
ad patrẽ ait: In medio eccleſiæ laudabo te. Sic aũt laudabo, ſicq; laudans te pronũtiabo. ¶ [Qui
timetis dñm] timore caſto & ſancto [laudate eũ] omne bonũ ipſi fontaliter aſcribendo, ac oĩa 24
1. Cor. 10 ad laudẽ & gloriã eius agendo [vniuerſum ſemen Iacob]. i. oẽs q veri filij eſtis patriarchæ Ia
Gen. 32 cob, non ſolum carnis propagine, ſed fidei q̃q; ac vitę imitatione, vitia ſupplantando cũ Iacob F
qui ſupplantator interpretat̃ [glorificate eũ]. i. gloriam date nomini eius, non vobiſmetipſis,
1. Timo. 1 qm̃ & Apoſt. ait: Soli deo honor & gloria. Et apud Iſaiam dñs dicit: Ego dñs, hoc eſt nomen
Iſaiæ. 42 meum, gloriã meam alteri non dabo. ¶ [Timeat eũ omne ſemen Iſrael]. i. oẽs filij Iacob, q di 25
ctus eſt Iſrael, qm̃ vidit deũ. Oẽs ergo hoĩes contemplatiui, vc; mundi corde & ſimplices, atq;
quietem amantes ſunt ſemen Iſrael. i. vita & contẽplatione ſanctum Iacob ſecundum q̃d Iſra
Gen. 27 el dictus eſt, imitantes. In Geneſi eñ legitur: Factus eſt Eſau vir gnarus venandi & hõ agrico
la, Iacob aũt vir ſimplex habitabat in tabernaculis. Ideo aũt omne ſemen Iſrael timeat deũ ti
more reuerentiali ac filiali, ne ſit deo ingratũ de beneficijs, Chriſto & per conſequens toti gñi
humano collatis. Nam ſubditur: [qm̃ nõ ſpreuit,] diſplicentia interiori [neq; deſpexit] exterio
ri repulſa [dep̃cationem pauperis] ſ. mei filij ipſius, q paup̃ vixi in mundo. ¶ [Nec auertit faciem 25
ſuã]. i. pietatis ſuæ reſpectũ [à me, & cũ clamarẽ ad eũ exaudiuit me.] Videtur hoc contrarium
his quæ ſupius dixit: Deus meus clamabo p̃ diem, & nõ exaudies. Sed qm̃ ibi oſtenſum eſt, q; li
cet Chriſtus nõ ſit exauditus à patre, quantũ ad aliqd, ſimplicit̃ tñ exauditus eſt. Iccirco q̃d nũc
dr̃ prædictis conſonat, & ea corroborat. Deñ Chriſtus ait ad patrẽ. ¶ [Apud te laus mea in ec 26
cleſia magna]. i. laus qua ego laudor, teq; laudari exhortor, eſt apud te. i. tibi placet, & refertur
Malach. 1 ad te in eccleſia magna. i. in eccleſia Chriſtiana, quæ per orbem terrarũ longe ac late diffundit̃,
Iſaiæ. 42. q̃ per totam plebẽ catholicã deus pater & filius eius laudantur. Propter quod dñs ait: Ab ortu
ſolis magnũ eſt nomen meũ in gentibus. Et rurſus: Cantate dño canticum nouũ, laus eius ab
extremis

A extremis terræ [vota mea].i.ſacrificium nouæ legis, vc; ſacrificiũ corporis & ſanguinis mei,
[reddam].i per ſacerdotes meos offerri faciam dño [in conſpectu timentium eum].i.præſen-
tibus atq; cernentibus populis Chriſtianis. Reddidit quoq; Chriſtus vota .i. deſideria ſua deo
patri in conſpectu timentium eum, dum poſt cœnam inſtante iam paſſione orauit, & orãdo Lucæ.22
deſideria ſua expreſſit, quæ habuit pro patris clarificatione, ſuipſius glorificatione, & diſcipu- Iohan.17
lorum omniumq; electoꝝ ſaluatione. Vnde apud Iohannẽ loquitur: Pater venit hora, clarifi-
ca filium tuum, vt filius tuus clarificet te. Et rurſus: Pater ſerua eos in nomine tuo quos dediſti
27 mihi. ❡[Edent pauperes].i.humiles manducabunt ſacramentum altaris, non ſolũ ſacramen-
taliter, ſed etiã ſpiritualiter, ideo [& ſaturabunt].i.mentalit' impinguabuntur charitate, gr̃a, cõ
ſolatione ac donis ſpũs ſancti [& laudabunt dñm] Ieſum Chriſtũ, q eſt in hoc ſacramento da-
tor ac donũ [q requirunt eum] affectu, fide, & opere ſequendo veſtigia eius [viuent corda eorũ]
ſpiritali vita [in ſeculum ſeculi].i.fine fine. Nunc em̃ viuunt p fidem & charitatem, cõſumma-
toq; curſu pñtis exilij, viuent per contemplationẽ & gloriam. Viuent em̃, qm̃ fontẽ vitę. ſ. Chri Iohan.6.
ſtum digne recipiunt, ſicut & ipſe teſtat: Ego ſum panis viuus qui de cœlo deſcendi. Si qs man-
ducauerit ex hoc pane, viuet in æternũ. Inſup S. Dauid totius mundi conuerſionẽ ad Chriſtũ
28 prænucians ait. ❡[Reminiſcentur].i.delictoꝝ ſuoꝝ diuinoꝝq; bñficioꝝ quæ non penſabãt, re
cordabuntur [& cõuertent ad dñm] ſaluatorẽ [vniuerſi fines terræ] audita euangelicę veritatis
prædicatione, Ecce hic cõuerſio gentium apertiſſime denunciatur, quã & Daniel prædixit ſub
his verbis: Ecce in nubibus cœli quaſi filius hominis venit, & ad antiquum dierum peruenit, Dãni.7
& dedit ei poteſtatem & honorem & regnum, & omnes populi, tribus, & linguæ ſeruiẽt ei. Et
B Iſaias ait: Parauit dñs brachiũ ſctm̃ ſuũ in oculis oĩm gentiũ, & videbunt oẽs fines terrę ſaluta- Iſaiæ.52
29 re dei noſtri. ❡[Et adorabunt in conſpectu eius].i.ipſum dñm tanq̃ præſentem adorabũt [vni
30 uerſæ familiæ gentium. ❡[Qm̃ dñi] ſaluatoris [eſt regnũ] cuius non erit finis. Ipſius em̃ eſt re-
gnum militantis ac triumphantis eccleſiæ, quemadmodũ Ieremias prædixit: Regnabit & ſapi Lucæ.1 Ierem.23
ens erit [& ipſe] dñs [dñabitur gentium] ſibi per fidem obedientiũ. Vnde in Zacharia de Chr̃o Zach.9
habetur: Et loqtur pacẽ gentibus. Poteſtas eius à mari vſq; ad mare, & à fluminibus vſq; ad fi
nes terræ. ❡[Manducauerunt] corpus & ſanguinẽ Chr̃i ſacramentalr̃ vel ſpiritualiter [& ado
31 rauerunt] ipſum ſacr̃m. ſ. Chriſtũ in ſacro contentũ [oẽs pingues terræ].i.oẽs in gratia dei atq;
virtutibus diuites, de qbus dñs per Iſaiam ait: Delectabitur in craſſitudine aĩa vr̃a. Et in Canti Iſaiæ.55
cis: Comedite amici & bibite, & inebriamini chariſſimi. [in conſpectu eius cadent].i. Chriſtũ Cant.5
deuote colent atq; humiliter adorabunt [oẽs q deſcendunt in terrã].i.oẽs naſcentes ac habitã-
tes in mundo, ſecundũ q̃d ad Abraham dr̃: In ſemine tuo, vc; Chriſto, bñdicẽtur oẽs cognatio Gen.12.
nes terræ. Iſtæ vero diſtributiones intelliguntur de gñibus ſinguloꝝ, non de ſingulis generũ.
32 ❡[Et aĩa mea illi viuet].i.ad honorẽ & gloriã eius totã ſuam vitam dei obſeqo mancipabit [&
ſemen meum].i.q meo exemplo conuertuntur ad dñm [ſeruiet ipſi] Hoc ad literam de Dauid
accipi poteſt, qm̃ aĩa eius deo fidelis fuit, & multi filioꝝ ſuoꝝ deo deuotiſſimi erant. ❡[Annun
ciabitur dño gñatio ventura].i.populus Chriſtianus dicetur ad Chriſtũ pertinere, & p annũ-
ciationem prædicatoꝝ conuertetur ad Chriſtũ. [& annunciabunt cœli iuſtitiã eius].i.apoſto-
C li aliiq; cœliformiter conuerſantes in terra, prædicabunt euangelicã legem [populo q naſcet,]
.i.populo in Chriſtũ credenti [quẽ fecit dñs].i.quem ex aqua & ſpiritu ſancto regenerauit. Mi Iohan.3.
rabilis videtur iſta connexio, qa verbo futuri tp̃is, puta naſcetur, adiungit verbũ præteriti tp̃is,
ſc; fecit. Nam q̃d S. Propheta vidit futurum, quo ad temporalem ſucceſſionẽ, vidit iam factũ
ſcd̃m prædeſtinationẽ æternam, tamq; certiſſime cognouit futuꝝ, ac ſi iam factum fuiſſet.

❡Expoſitio eiuſdem pſalmi iuxta ſenſum tropologicum.

DEniq; ſctã eccleſia ſeu vnuſquiſq; fideliũ capiti ſuo ſe conformãs ac Chriſti veſtigia cru-
ciformiter ſequens, atq; variis tribulationibus grauiter moleſtatus, cũ Chriſto clamare
poteſt ad dñm: Deus deus meus.i.o creator meus quem vnice diligo, cui me totum committo,
in quo pleniſſime ſpero, reſpice in me miſeꝝ & afflictum, non oculis vlciſcentis iuſtitię, ſed ocu
lis tuæ paternæ dilectionis, tuæ infinitæ pietatis, tuæ liberaliſſimæ bonitatis: quare me dereli-
quiſti taliter cadere, tã dure tentari, tam dire affligi, in tanta mentis ariditate ac deſolatiõe ve-
xari, ita vt videar eſſe longe à ſalute mea.i.ab interiori vnione cũ te deo ac dño meo? Veruntñ
id dico non quaſi exiſtimans aliqd ſine rationabili cauſa fieri vel permitti à te. Vnde perpendo Iſaiæ.59
cauſam huius derelictionis meę eſſe peccata mea, quemadmodũ in Iſaia legitur: Ecce nõ eſt ab
breuiata manus dñi vt ſaluare nequeat, neq; aggrauata eſt auris eius vt nõ exaudiat, ſed iniq-
tates veſtræ diuiſerunt inter deũ vr̃m & vos. Vnde Ieremias ait: Nos inique egimus & te ad ira
cundiam prouocauimus, icc irco tu inexorabilis es. Icc irco derelictionis ſuæ cauſam deſignans Thren.3.
ait fidelis: Verba delictoꝝ meorum.i.inſolentia ſeu clamor vitioꝝ meorum id exigit, ſicut &

alibi

alibi ſcriptum eſt: Nunqd grande eſt deo vt conſoletur te? ſed peccata tua hoc prohibent. De- D
1.Theſ.5 us meus clamabo corde & ore p diẽ.i.q̃tidie,imo indeſinenter ſicut ait Apoſt. Sine intermiſſio
Iacobi.4 ne orate,& nõ exaudies ad votũ vel ſcdm̃ deſideriũ meũ,ſcdm̃ q̃ Iacobus ait: Petitis & non ac
cipitis,eo q̃ male petatis. Male enim petit,q̃d nõ in noĩe ſaluatoris rogat.i. q̃d ad verã beatitu
dinem non ſuffragat. Ego itaq; clamabo ad te more ægri, q ꝑpter doloris moleſtiã ſæpe petit
Lucæ.11 q̃d ſanitati,quã optat,repugnat,ſed tu dñe more piiſſimi ac exptiſſimi medici nõ exaudies,qm̃
diligis me. Ideo em̃ nõ exaudies,qa aĩæ meæ quod peto,non expedit,exaudies tñ ad ſalutem,ſi
pſeueranter pulſauero: dabis em̃ mihi q̃d noſti prodeſſe ad beatitudinem aĩæ. Sic indulgentiſ-
ſimus pr̃ filio inſipienti negat q̃d poſtulat,& præſtat ei q̃d non poſtulat, vel etiam q̃d nõ vult.
Et nocte & non ad inſipientiam mihi.i. per noctes clamabo ad te,q non exaudies,ſed clamor
meus non imputabitur mihi ad inſipientiam,dummodo intentio bona ſit, nõ tñ poſſumus ſp
2.Cor.3. in ſpeciali agnoſcere qd nobis expediat. Inſtruimur ergo hoc loco vt non deficiamus, nec pu-
ſillanimitate frangamur orando,dum non exaudimur ſecũdum deſiderium nr̃m,ſed dilatio-
nem & inauditionem iniqtati nr̃æ aſcribamus,vel etiam interdum noſtrę vtilitati,ſeu diſpoſi
tioni diuinæ,credamusq; firmiſſime verbis Chriſti,prophetarum,ac apoſtolorum, qm̃ qcqd à deo
petimus, ſi petimus ſicut petendum eſt.ſ.pſeuerãter,ſalubriter,& pro nobiſmetipſis, tũc abſq;
oĩ ambiguitate ſortiemur à deo quod petimus. Non em̃ mentiri poteſt Chriſtus q ait: Oĩs q pe
tit,accipit: & qui quærit,inuenit,& pulſanti aperietur. Itaq; dñe non exaudies, ſed nõ ad inſipi
entiam mihi,propter id quod ſubiungitur: Tu aũt in ſancto habitas.i. in his q tuis p̃ceptis obe
Iſaiæ.7 diunt,qui cum Propheta dicere poſſunt: Cuſtodi aĩam meã qm̃ ſanctus ſum. Propter q̃d alibi E
ſcriptum eſt: Hæc dicit dñs excelſus & ſublimis habitans æternitatẽ & ſctm̃ nomen eius,in ex-
celſo & in ſctõ habitans,& cũ contrito & humili ſpũ,vt viuificet ſpm̃ humiliũ & cor cõtritorum.
Tu ergo in ſancto.i. in mundo corde habitas p charitatẽ,fidem,& gr̃am, laus Iſrael.i.quẽ lau-
dat oĩs Iſraelita ſeu homo contẽplatiuus, q vitia ſupplantauit, cuius cũ Aplo cõuerſatio eſt in
Phil.3. cœlis, & reuelata facie gloriã dñi ſpeculat. In te ſperauerũt pr̃es nr̃i,ſcti apli,martyres, Anacho-
ritæ,eremitæ,oẽsq; viri Chriſtiani adulti ſperauerũt,& liberaſti eos à pñti miſeria & ab æter-
na damnatione,atq; ab vniuerſis aĩarum ſaluti contrarijs. Ad te clamauerũt cũ certa,pſeuerãti
Iob.13. ac inconcuſſa fiducia, q̃ſi dicẽtes cũ Iob: Etiã ſi occiderit me,in ipſo ſperabo, & ideo ſalui facti
Eccle.4 ſunt, tanq̃ æternã felicitatẽ adepti,in te ſperauerũt,& nõ ſunt confuſi,quẽadmodũ in Eccleſiaſt.
legit: Reſpicite filij nationes hoim,& ſcitote qm̃ nullus ſperauit in dño & cõfuſus eſt: aut qs in
uocauit eũ,& deſpexit illũ? Ego aũt ſum vermis & non hõ. Hoc qlibet dicere põt vel propter ma
la pœnæ, vel ꝑpter mala culpæ. Vñ q varijs pœnis mente & corpore cruciat ad ꝓuocandũ mi
ſericordiã dñi, clamare põt ad eũ: Ego aũt ſum vermis,qa pœnis atq; dolorib⁹ cõculcatus, & nõ
hõ.i. nõ ſilis hoĩbus alijs,ſed miſerabilior ipſis. Iccirco ſum opprobriũ hoĩm & abiectio plebis.
Nam oẽs aſpnantur,vilipendũt & deſerũt me. Ideo ſubiungit: Oẽs videntes me, deriſerũt me,
locuti ſunt labijs contra me.,& mouerũt caput,ſubſannando illudẽdoq; mihi,ſicq; deridẽdo di
xerũt: Sperauit in dño,eripiat eũ,hoc hoĩes carnales dicũt dũ vidẽt iuſtos affligi,nõ intelligen-
tes q̃ deus electos ſuos in pñti vita expurgat, q̃tenus emendatos poſt mortẽ ſtatim recipiat.
Sapient.5 Hinc nempe legit: Stabũt iuſti in magna cõſtãtia aduerſus eos q ſe anguſtiauerũt. Et de impijs F
ſubdit: Videntes turbabunt timore horribili,dicẽtes: Hi ſunt q̃s aliqñ habuimus in deriſum,&
in ſimilitudinẽ improperij. Nos inſenſati vitã illorum æſtimabamus inſaniã,& finẽ ſine honore.
Vñ & Chrs diſcipulis dixit: Eritis odio oĩb⁹ hoĩbus ꝑpter me. Deniq; q̃d dictũ eſt: Ego aũt ſum
Matt.10 vermis,exponi p̃t de hoĩe ꝑpter mala culpæ,vt ſit ſenſus: Ego aũt ſum vermis & nõ hõ.i.tã irrõna
biliter vixi, tantis pctis ſubiectus ſum,ac tantis culpis oppreſſus ſum, vt dignus nõ ſim hõ vo-
cari,ſed vermis. Oẽs videntes me.i.diaboli deriſerũt me. Tunc em̃ nos irridẽt diaboli,dũ ſeducti
ab eis à via dei recedimus, atq; eorum ſuggeſtionibus conſentimus. Ideo aũt mundanæ mentes
Iob.12. deridẽt me, ſicut & Iob ait: Deridet iuſti ſimplicitas. Qm̃ tu dñe es q extraxiſti me de vẽtre.i.de
ſacro baptiſmo renatũ in Chro,eduxiſti me p tuos miniſtros. Mater em̃ nr̃a eſt eccleſia, cuius
venter dici põt ſacrum baptiſma, in q̃ ſpũalr̃ regñamur,de hoc deus extrahit baptizatos,qm̃ gr̃a
atq; virtutib⁹ adornatos educit. Et tu dñe es ſpes mea.i.obiectũ,cã,& finis ſpei meę ab vberib⁹
mr̃is meæ.i.ab vberibus ſanctæ mr̃is ecclĩæ. Vbera aũt eccleſię ſunt ſapĩa & charitas. Ait ergo
hõ fidelis ad deũ: Spes mea ab vberibus mr̃is meæ.i. in te confiſus ſum ex eo tpe q̃ ob eccleſia
informatus ſum inſtructione ſapĩæ ſalutaris, atq; exptus viſcera charitatis tuæ circa me, hoc
competit eis q veſtẽ innocẽtiæ in baptiſmo receptam cuſtodierunt immaculatam. De his vbe-
Can.1. ribus in Canticis ſcriptum eſt: Meliora ſunt vbera tua vino flagrantia vnguentis optimis. Et
Iſaiæ.66 alibi: Gaudete gaudio magno omnes qui lugebatis, vt potemini à lacte,& ſatiemini ab vberi
bus conſolationis eius. Demũ hæc vbera hortatur nos ſugere excellentiſſimus archiapoſtolus

A in prima ſua Canonica ait, dicens: Quaſi modo geniti infantes, rationabiles, ſine dolo, lac con 1.Petri.2
cupiſcite, vt in eo creſcatis in ſalutem. Hic igitur iuſtus, cuius deus ſic ſpes eſt ab vberibus ma-
tris ſuæ, dicere poteſt quod ſequitur: In te proiectus ſum ex vtero, hoc eſt, ex fonte bapti-
ſmatis coniunctus ſum tibi per fidem, ſpem, & charitatem. Nam in baptiſmo non ſolum pec
cata donantur, ſed etiam gratia, virtutes, & dona diuinitus infunduntur. De ventre matris
meæ, iam dicto, ſcilicet ab ipſo baptiſmo eccleſiæ, deus meus es tu, per cultum, quoniam inte-
rim fide & opere colui te ſolum vt deum. Dum iſta o peccator dicis vel audis, ingemiſce ex cō-
punctione cordis tui, q̄ veſtem innocentiæ perdidiſti, q̄ rurſus ad vomitum reuerſus, iſta de 2.Petri.2
teipſo dicere nequis, & ſatage gratiam recuperare amiſſam, & cura ne recuperatā perdas, ſed
in ea inceſſanter proficias, ne diſceſſeris à me gratiā ſubtrahendo, aut non exaudiendo. Quo-
niam tribulatio. i. tentatio multiplex, mundi, carnis, ac dæmonū proxima eſt mihi, qui in me
dio periculorum verſor ac fluctuo. Ideoq; ne diſceſſeris à me, quoniam non eſt qui adiuuet. i.
adiuuare me poſſit præter te. Nam ſi alius me iuuat, hoc facit tua virtute, ſicut teſtatur Iſa.: Ego Iſai.45
dominus, & non eſt alius, deus iuſtus & ſaluans non eſt præter me. Circundederunt me vituli
multi. i. homines luxurioſi, petulantes, inſtabiles, qui nitūtur me ad vitia inclinare, quibus ipſi
ſordeſcunt, tauri pingues, hoc eſt, ſuperbi vitijs pleni obſederunt me, quatenus vel minis, vel
blanditijs auertant me à tuo obſequio. Aperuerunt ſuper me os ſuum, calumniando & perſe-
quendo me, ſicut leo rapiens & rugiens, quoniam animā meam conantur ſpirituali vita priua
re. Sicut aqua effuſus ſum. i. ex moleſtia tentationū laſſatus ſum animo, exhauſtusq; virib⁹ &
B victus, virtutes & gratiam pdidi, atq; per hoc effuſus ſum, hoc eſt, mente euacuatus, & diſperſa
ſunt oīa oſſa mea. i. virtutes aīæ meæ infirmatæ ſunt propter aduerſitates inſurgētes continuo.
Iſtud vero de ſanctis martyribus plane intelligi poteſt, q pro Chriſto ſanguinem effuderūt, &
corpore lacerati ſunt. Factum eſt cor meū tanq̄ cera liqueſcens. i. præ deſiderio futurorū bono-
rum reſolutum eſt cor meū in te, & præ timore atq; dolore variorū malorū mollificatū eſt tāq̄
cera in medio ventris mei, hoc eſt, corporis mei. Aruit tāq̄ teſta virtus mea. i. fortitudo animæ
meæ confracta eſt, & quaſi præ tædio atq; accidia defecit, qñ vel gratiam tuam atq; conſolatio
nem internam ſubtrahis vel ſuſpendis à me, & lingua mea adhæſit faucibus meis, qm̄ propter
animæ ſterilitatem atq; inopiam gratiæ non habui in ore verbum conſolationis aut informa
tionis, vt alijs poſſem prodeſſe. Dum enim ſpūs ſanctus intus non agit, lingua oris mox defi-
cit. Propter quod ad Ezechielem dñs ait: Linguam tuam adhærere faciam palato tuo, & non Ezech.3.
eris quaſi vir obiurgans. Quo contra p Iſaiam dictum eſt: Dñs dedit mihi linguam eruditam, Iſaiæ.50
vt ſciam ſuſtentare eum, qui lapſus eſt verbo. O q̄ magnum donum eſt hoc, atq; prælatis ma-
xime neceſſarium. & in puluerem mortis deduxiſti me, hoc eſt, charitatem, quæ eſt vita animæ
permiſiſti extingui aut minorari in me, exigentibus culpis meis. Hęc etiam de martyribus cor
poraliter intelligi poſſunt, in quibus tempore paſſionis eorundē propter ſanguinis exalationē
virtus corporalis exaruit, ſicut de Chriſto oſtenſum eſt. Quoniam circundederunt me canes
multi. i. detractores, iracundi, furioſi, qui vel blandiendo vel deterrendo conantur animā meā
mordere, hoc eſt, à manſuetudine, humilitate, ac tranquillitate auertere, & ſuis caninis operib⁹
conformare. De quibus ad Philippenſes ait Apoſtolus: Videte canes, videte malos operarios, Phil.3.
C videte conciſionem, conſilium malignantiū obſedit me. i. homines in cathedra peſtilentiæ ſe-
dētes, vel verbo aut opere alios inficientes vallauerunt me, quatenus decipiant me. Foderunt Pſalmo.1
manus meas & pedes meos, hoc eſt, læſerunt, corruperunt, ſeu imperfectos fecerunt, vel penitus
impedierunt operationes meas ac aīæ meæ greſſus. Frequenter eñ peruerſi impediunt bonos
ab aliquibus operibus bonis, & tunc manus eorū ac pedes quaſi confodiunt, ligant, & immobi
les reddunt, dinumerauerunt oīa oſſa mea, hoc eſt, opa mea virtuoſiora ſeu firmiora conſide-
rauerunt, non vt imitent, ſed vt male interpretent, aut occaſionem calumniandi ſcrutent. Ipſi
vero prædicti hoīes mali conſiderauerunt mente, & inſpexerūt oculis corporis me ex inuidia,
q̄tenus noceant mihi, diuiſerūt ſibi veſtimenta mea. i. exteriora bona mihi abſtulerūt, vel aīæ
virtutes, qbus ipſa ſpiritualiter adornatur, quantū potuerunt corruperunt in me, & ſup veſtē
meā. i. ſup charitatē q̄ eſt veſtis nuptialis electorū ad cœnā æterni conuiuij, miſerūt ſortē, cōſu-
lendo inter ſe, quis eorū tam cautus eſſet, q̄ charitatē in me occidere poſſet, ac per hoc me penitus
perdere. Sæpenumero eñ hoīes ſeculares dū vidēt aliquē deo fortiter adhærentē, ſeu oīa relin
quentē, atq; monaſteriū introeuntē, diligent inqrūt ſeductorē ſubtilē ac lupū veſte ouina obte Mat.7
ctum, vt veſtē cōuerſi diripiat. i. charitatis feruorē in eo occidat, ſicq; infrigidatū ad priſtinā cō
uerſationē reducat. Tu aūt dñe ne elōgaueris auxiliū tuū à me, in tātis tribulationib⁹ cōſtituto
ad defenſionē meā cōſpice. i. vide qb⁹ auxilijs egeo, & ſicut idigeo ſic ſp ſuccurre. Erue à framea
. i. à pctō mortali q̄d ē enſis & mors rōnaliū creaturarū, aīam meā, idulgēdo mihi pœnā & culpā
& de manu

de manu canis.i.de poteſtate & nocumento eorũ, de quibus prædixi: Erue vnicam meam,id D
eſt,animam meam,quæ non eſt niſi vna in me,quod eſt contra eos,qui ponunt plures formas
ſubſtantiales in vno indiuiduo. Vel vnicam meam.i.animam meam, quam ſolam præ omni-
Mat.16 bus rebus creatis cuſtodire,ſaluare,ac diligere teneor,ſicut tu domine in euangelio conteſtaris
1.Petri.5 Quid proficit homo ſi lucretur vniuerſum mundum,ſe autem ipſum perdat,& detrimentum
Iob.40. ſui faciat? Salua me ex ore leonis,hoc eſt,à deuoratione diaboli,qui circuit tanq̃ leo rugiẽs quæ-
rens quem deuoret. De quo ſcriptum eſt: Ecce abſorbebit fluuium.i.animas ſeculares, & non
mirabitur,& habet fiduciam q̃ influat Iordanis.i.animæ religioſæ in os eius, & ſalua à corni-
bus vnicornium,hoc eſt à perditione & pompa animoſorum,humilitatem meam.i.pauperta-
tem & vilitatem meam, vel me vilem & pauperem. Humilis quippe non humilis,ſed vilis ap-
pellari deſiderat. Vnde dum homo pius ſe humilem nominat,non intendit ſibi humilitatis vir-
1.Reg.18 tutem aſcribere,ſed vilitatem & abiectionem ſuam cupit ab alijs ſciri. Quemadmodum Da-
2.Reg.6. uid ait: Ego ſum vir pauper & tenuis. Et alibi: Ludam inquit & vilior fiam plus q̃ factus ſum,
& ero humilis.i. vilis in oculis meis. Narrabo o dñe nomen tuum fratribus meis.i.laudem tuã
alijs nunciabo in medio eccleſiæ,hoc eſt, inter fideles laudabo te, nec erubeſcam nomẽ tuum
Lucæ.14 coram hominibus, ſed in conſpectu eorum confitebor tibi mente,ore,& opere. Quidam nar-
rant,laudant,ſeu prædicant deum ore,non opere,quia non agunt quod docent,& eo ipſo quo
ſic docent mortaliter peccant, quoniam veritatem ſcripturæ ac ſpiritus ſancti, qui eſt princi-
palis autor ſcripturæ intentionem,quantum in ſe eſt euacuant. Alij docent vita & fama dun-
taxat,quemadmodũ monachi,& hi bene ſufficienterq; agunt,dummodo nõ teneantur ad in- E
Iſaiæ.56 formationem vocalem,alias intelligeretur de illis illud Iſaiæ: Canes muti non valentes latra-
Daniel.12 re. Alij docent ore & opere, de quibus dicitur ad Danielem: Qui multos erudiunt ad iuſtitiã,
fulgebunt quaſi ſtellæ in perpetuas æternitates. Apud te dñe deus laus mea in eccleſia magna,
id eſt,laus quam ego tibi attribuo in eccleſia Chriſtiana eſt apud te.i.in conſpectu tuo,qui oĩa
vides,& complacet tibi,vota mea.i.deſideria atq; orationes, ac hoſtias reddam.i.diuinæ ma-
ieſtati offeram in conſpectu timentum eum,publice bene agendo,& domino immolãdo,quẽ-
Mat.5 admodum in euangelio monet ſaluator: Sic luceat lux veſtra coram hominibus,vt videãt opa
veſtra bona, & glorificent patrem veſtrum qui in cœlis eſt. Quod intelligendum eſt de his bo-
nis,ad quæ ex debito obligamur, & quæ notam ſingularitatis aut ſimulationis non continẽt.
Edent pauperes.i.ſpiritualiter à dño cibabuntur,quemadmodum ſcriptum eſt: Cibabit illum
Eccle.15 pane vitæ & intellectus,& ſaturabuntur pietate diuina atq; conſolatione æterna in præſenti
inchoatiue, & in futuro complete. Cætera ex præcedentibus ſatis eluceſcunt.

COMMENTARIVS IN PSALMVM XXII.

¶ Expoſitio Tituli.

Aſcribitur demum præſenti pſalmo titulus talis: Pſalmus Dauid,i. pſalmus iſte conue-
nit Dauid & ſignificatis per ipſum,videlicet Chriſto & eccleſiæ, ac ſingulis vere fideli-
bus. Exponendo ergo primo hunc pſalmum de eccleſia & vnoquoq; fideli,ſic ait:

¶ Expoſitio pſalmi literalis.

Sapi.2. 12 DOminus] cui cura eſt de omnibus in huius peregrinationis exilio [regit me] hoc F
1.Petri.5. eſt,ad æternam beatitudinem dirigit me de neceſſarijs tam menti q̃ corpori pro- 1
uidet mihi,& impedimenta perueniendi tollit à me,regit me,quoniam ſuę legi ac
fidei facit me ſubditum,& à dominio dæmonũ ac ſeruitute peccati defendit me.
Quoniam ergo ſic regit me [iccirco nihil mihi deerit] eo modo quo inferius dici-
Pſalm 33. tur: Timete dominum omnes ſancti eius,quoniam nihil deeſt timentibus eum, non q̃ ſimpli-
citer nihil deſit eis,alias eſſent perfecte beati,nec aliam vitam optarent,ſed nihil deeſt eis,eorũ
quæ neceſſaria ſunt ſaluti,vel eorũ quæ petunt à dño. Vnde dñs in euangelio ait: Primum quæ-
Mat.6 rite regnum dei,& hæc omnia adijcientur vobis. Nihil quoq; deeſt ei,quem deus regit per ſpe-
cialem prouidentiam, quoniam bona futura quæ nondum habet in re,habet in ſpe,& in pro-
pinqua diſpoſitione,imo iam vnum pedem habet in cœlo,itaq; nihil mihi deerit. ſed vbi? ſub-
iungit: [in loco paſcuæ ibi me collocauit, faciens me fidele atq; obediens membrum eccleſiæ,
ita vt ſtando & perſeuerando in eccleſiaſtica vnitate, poſſim frui prædictis eccleſiæ paſcuis,qui-
bus ſpiritualiter impinguantur fideles animæ. Iſtud ergo eſt primum beneficium gratiæ dei,
q̃ deus ponit hominem iam in vnitate eccleſiæ, quæ in ſacra ſcriptura frequẽter dicitur regnũ
dei. Propter quod ait Apoſt. Gratias agimus deo & patri qui nos tranſtulit in regnum filij di-
Colo.1. lectionis ſuæ. Et Petrus: Virtutes annuntietis eius qui de tenebris vos vocauit in admirabile
1.Petri.2. lumen ſuum. Deinde commemoratur ſecundum beneficium dei: ¶ [Super aquam refectionis 2
educauit me] hoc eſt,ſalutari eruditione enutriuit me,ita vt poſſim inter bonum ac malum di-
ſcernere

A ſcernere in virtutibus, & ad ſpiritualis incrementi perfectionem venire. Aqua refectionis eſt
diuina doctrina mentem conſolans, conſortans, & alens, iuxta illud Eccl. Aqua ſapientiæ ſalu Eccle 15
taris potabit illum. Et ad Romanos: Quęcunq; ſcripta ſunt, ad noſtram doctrinā ſcripta ſunt Rom. 15
vt per patientiam & conſolationem ſcripturarum ſpem habeamus. Super hanc igitur aquam
educatur homo à deo, quando illuminatur à ſpiritu ſancto, vel proprio ſtudio, vel alterius ma
giſterio intelligit quæ ad interiorem profectum reſpiciunt, ſicut monet Apoſtolus: Docētes & Coloſſ. 3
commonentes voſmetipſos in hymnis & pſalmis & canticis ſpiritalibus, cantantes & pſallētes
dño in cordibus veſtris ſemper: & Iſaias ait: Haurietis aquas. i. ſpirituales doctrinas in gaudio Iſaiæ. 12
de fontibus ſaluatoris. i. de Euangelijs ſeu inſtructionibus Chriſti. Deinde ponit tertium bene
ficium dei [animam meam conuertit]. i. per ſalutarem eruditionem accendit animam meam
diuino amore qui vnit mentem creatam proprio creatori quæ vnio amoroſa vocatur conuer
ſio mentis ad deum. Itaq; animam meam conuertit à multis ad vnum, à turbatione ad quietē,
à creatis caducíſq; rebus ad increatum incommutabileq; bonum. Poſt hæc ſubdit de quarto
3 beneficio. ¶[Deduxit me ſuper ſemitas iuſtitiæ] Semitæ iuſtitiæ ſunt opa præceptorum diui
noꝝ. Itaq; deduxit me ſuper ſemitas iuſtitiæ. i. gratia ſua auxiliante ac duce fecit me diuina p
cepta ſeruare, mandata charitatis dei & proximi adimplere: & hoc contulit mihi non propter
mea merita, ſed [propter nomen ſuū] hoc eſt, propter propriā ſuā bonitatē & charitatē ad glori
am nominis ſui. Quēadmodū Salomon ait: Vniuerſa propter ſeipſum operatus eſt dñs. Vnde Proue 16
per Oſee dñs dicit: Perditio tua Iſrael ex te, in me tantūmō auxiliū tuū. Nullus ergo lætet in ſe, Oſee. 13.
B nullus de ſua iuſtitia glorietur in ſeipſo, ſed vt ait Apoſtolus: Qui gloriaſ, in dño glorietur. At 2. Cor. 10
tende autē pulcherrimū ordinē hoꝝ. Primo, educatur anima ſuper aquas refectionis. Scdo cō
uertitur. Tertio ſuper iuſtitiæ ſemitas ducitur. Primo eñ oportet animā illuminari ad cogno
ſcendū. Deinde ex veritatis cognitione inflāmari ad amorē boni, tertio ex amore ad exterioris
conuerſationis rectitudinē tendere. Poſſunt autē hæc de populo nouę legis ſpecialiter explana
ri vt ſit ſenſus: ſuper aquam refectionis. i. in fonte baptiſmatis hominē ſpiritualiter regeneran
tis, & gratia refouentis educauit me. i. de imperfecto puerilíq; ſtatu ad ſtatū perfectū tranſtulit
animā meā. Deduxit me ſuper ſemitas iuſtitiæ. i. euangelica conſilia dedit mihi adimplere, &
in hoc deduxit me, qm̄ ipſe prior impleuit ea, quatenus ego ſequar veſtigia eius. Inſuper poni
4 tur quintū beneficiū quod eſt quaſi ſignū prædictoꝝ beneficioꝝ. ¶[Nā & ſi ambulauero in
medio vmbræ mortis] hoc eſt, ſi fuero inter magna pericula quæ tā propinqua ſunt mortis vt
vmbra caligini [nō timebo mala] i. non timebo incidere malū culpæ, neq; timebo perpeti ma
la pœnæ propter fiduciā mentis, & animi fortitudinē quā mihi dediſti. Vnde ſubiungit [qm̄ tu Roma. 8
mecū es]. ſ. per gratiā. Talis erat Apoſtolus: Certus ſum (inquiens) qa neq; mors neq; vita ne
q; angeli neq; creatura alia poterit nos ſeparare à charitate dei. Hoc eſt quod apud Ieremiā di Ierem. 20.
citur: Dñs mecū eſt quaſi bellator fortis. Idcirco qui perſequuntur me cadent & infirmi erūt.
5 ¶[Virga tua]. i. paterna tua correctio [& baculus tuus] hoc eſt, pia ſubuentio tua [ipſa me con
ſolata ſunt] quia ex tali viciſſitudine viſitationū tuaꝝ concepi fiduciā in te, credens me perti
C nere ad numeꝝ filioꝝ tuoꝝ, quos in pñti vita per virgā pſentis tribulationis emēdas, atq; p ba
culū piæ conſolationis ſuſtētas. Talis quoq; viciſſitudo facit me cognoſcere propriā infirmita
tē, & experiri tuā clementiā. Gaudeamus ergo dū aduerſis concutimur, quia vt Iob ait, Beatus Iob. 5.
homo qui corripitur à dño. Et in Apocalypſi dñs, Ego (inqt) quos amo, arguo & caſtigo, & hoc Apoca. 3
6 eſt ſextū beneficiū dei. ¶[Paraſti in conſpectu meo menſam]. i. cōmunionē corporis & ſan
guinis Chriſti [aduerſus eos qui tribulant me] hoc eſt, contra omnes tentationes hoſtiū animę
7 meæ. Vel menſam. i. diuinam ſcripturā, in qua tot ſunt fercula quot ſalutares ſenſus cōtinētur
in ea. Iſtud quoq; eſt ſeptimū beneficiū dei. ¶[Impinguaſti in oleo caput meū] hoc eſt animā
meā ſpirituali iucunditate impleſti: quod eſt octauū beneficiū [& calix meus inebrians]. i. ſan
guis Chriſti contentus in calice benedictionis mentē diuino amore inflāmans, & velut ebriā
faciens, qm̄ facit eā inferioꝝ immemorē ac diuinoꝝ ſitibundā [quā præclarus eſt] hoc eſt, mul
8 tū clarus, ſanctus & nobilis eſt, imo plus quā dici poſſit, vel credi. Poſtremo ponitur nonū be
neficiū. ¶[Et miā tua ſubſequetur me omnibus diebus vitæ meæ]. i. gratia tua quæ me præue
nit permanebit in me, neq; relinquar à te donec ad te ſummū bonū beatificandus peruenero:
9 & eſt hoc verbū bonæ ſpei. Oñia autē prædicta mihi o dñe præſtitiſti propter id, quod ſeqtur.
¶[Et vt inhabitē in domo dñi] hoc eſt, vt poſt præſentē miſeriā demorari merear in regno cœ
lorum quod eſt domus tua, de qua in Euangelio ſcriptum eſt: in domo patris mei manſiones Iohan. 14
multæ ſunt. Ad hunc etenim finē referenda ſunt omnia dona, & opera vitæ pñtis, vt inq̄ habi
tem in domo tua non modico aut tempore finito ſed [in longitudinem dierum]. i. in æternū.

¶Expoſitio anagogica eiuſdē pſalmi de Chrō, & de beatis, ſeu cōprehenſoribus.

ALiter reguntur viatores à deo,&aliter cõprehẽſores. Viatores enim reguntur per hoc ꝙd D
ad beatitudinẽ nondum adeptam ſeu finẽ à ſe diſtantem diriguntur. Cõprehenſores ve
ro per hoc reguntur à deo,quod immobiliter in ipſo fine adepto ſeu beatitudine conſeruãtur.
Chriſtus ergo vt hõ ſeu comprehenſor,ſinguliq; beati dicere pñt in patria commemorãdo be-
neficia dei ad gloriã creatoris: Dñs regit me,quia in nullo ſinit me errare: & nihil mihi deerit,
quia æternaliter contentãt in deo,in loco paſcuę.i.in ſupcœleſti paradiſo beatiſſimæ volupta-
tis,ibi me collocauit,int̃ angelicos choros. Vel,in loco paſcuæ.i.in affluẽtia cœleſtiũ delitiaꝝ.
Sup aq̃ refectionis educauit me,hoc eſt, viſione clara per ſpẽ ſeu beatifica cognitiõe diuinæ eſ-
Pſal.35 ſentiæ aluit me,de qua viſione infra habet. Torrente voluptatis tuæ potabis eos. Ipſa nãq; vi
ſio dei eſt oĩm beatoꝝ refectio vniuerſæ iucunditatis plenitudinẽ continẽs,& hac viſione aĩa
Chr̃i ab initio ſuæ incarnatiõis excellentiſſime plena fuit, animã meã conuertit.i.inauertibili-
ter ſibi coniũxit,cõfirmãdo eã in ſui amore, ita vt nil inordinate poſſit appetere. Deduxit me
ſup ſemitas iuſtitiæ propter nomẽ ſuũ. Beati in patria deo attribuũt ꝙ ſaluati ſunt, eiq; de ſua
ſaluatiõe regratiant,dicentes int̃ ſe: Deduxit me ſup ſemitas iuſtitiæ, qñ adhuc peregrinabar i
mundo,& nõ dereliqͭ me falli, ſed propt̃ nomẽ ſuũ pduxit me recto tramite de via ad patriã.
Nã & ſi ãbulauero in medio vmbrę mortis,nõ timebo mala,qm̃ tu mecũ es. Hũc verſum beatis
cõpetere certũ eſt,qm̃ nec malũ culpæ,nec malũ pœnę pñt timere. Quãuis eñ in ipſis pmane-
at donũ timoris nõ tñ q̃tũ ad hoc ꝙ actus eius eſt fugere malũ, ſed put actus eius eſt deũ reue-
reri. Virga tua & baculus tuus,quibus in via viſitaſti me, ipſa me conſolata ſunt,hoc eſt,ad i-
ſtã conſolationẽ cœleſtẽ prouexerũt me. Nã flagella p peccatis inflicta quæ nomine virgæ ſi- E
gnantur purgãt animã vt luci diuinæ fiat vnibilis. Cõſolatiões vero diuinæ in hac vita à deo
clementer infuſæ animã accẽdũt ad concupiſcendã pfectã dulcedinẽ patriæ. Beati ergo in pña
regratiantes deo, ꝙ eos in hac vita tã pñe correxit, atq; tã dulciter ſuſtentauit, dicunt: Virga
tua & baculus tuus ipſa me cõſolata ſunt. Sed videt, ꝙ iſtud btis cõuenire nõ poſſit, vič vt re-
Iſaie.65 cordent in pña eoꝝ quæ paſſi ſunt in via,qm̃ in Iſaia habet: Obliuioni traditæ ſunt anguſtiæ
priores,& nõ erũt in memoria. Et rñdẽdũ,ꝙ ſancti in patria recordant maloꝝ quæ paſſi ſunt
in via,q̃tenus talis memoria eſt ipſis materia gaudioꝝ,non aũt ingtũ memoria mali,ſeu pœ-
na eſt occaſio alicuius triſtitię. Nã & Chriſtus in corpe ſuo glorioſiſſimo ſibi retinuit ſigna qu
q; vulneꝝ,nõ ſolũ vt in die iudicij ingratis oſtendat qđ pro eis paſſus ſit,ſed vt in æternũ hoĩes
ſancti in pña videant,qđ p ipſoꝝ ſalute ptulerit, atq; ex hoc inęſtimabili inflãment amore ac
grãꝝ actione. Paraſti in cõſpectu meo menſam aduerſus eos qui tribulant me. Iſtud beatis nõ
cõpetit,qñ nullus tribulat eos,ſed de Chr̃o ſcdm ꝙ cõuerſabat in mundo,& paſſibilis erat tan
quã aliquo mõ viator,exponi poteſt. Ait ergo Chr̃s ad deũ: Paraſti in cõſpectu meo mẽſam.i.
Lucæ.14 pane illo pauiſti me ſemp,de q̃ in Euangelio ſcriptũ eſt: Beatus q mãducabit panẽ in regno dei.
Lucæ.22 Illa eñ mẽſa q̃ mõ parat beatis in patria,de q̃ dicit ſaluator: Ego diſpono vobis regnũ vt edatis
& bibatis ſup mẽſam meã in regno meo. Illa (inquã) mẽſa aĩæ Chriſti ſp parata fuit,qm̃ ſemp
deũ p ſpeciem vidit,ſicut beati. Hæc vero mẽſa intelligi poteſt ipſa felicitas,in qua velut in mẽ
ſa cõſtitutæ ſunt oẽs delitiæ,qm̃ teſte Boethio: Felicitas eſt ſtatus oĩm bonoꝝ aggregatiõe pfe-
Boethius. ctus. De hac itaq; mẽſa ait Chr̃s ad patrẽ: Paraſti in cõſpectu meo mẽſam,hoc eſt,aĩæ meæ oñ F
diſti ac pſtitiſti felicitatẽ pfectã,aduerſus eos,q tribulãt me,puta Iudæos. Hæc ſiqdẽ mẽſa in tã
tũ confortauit,& immobilitauit aĩam Chr̃i,ꝙ aduerſarios nõ expauit. Impinguaſti in oleo ca
put meũ.i.pfecta dulcedine atq; dulciſſima beatitudine, lætificaſti mentẽ meã. Hoc oĩbus cõ-
prehenſoribus conuenit,& calix meus inebrians,hoc eſt,fons vitæ ad ſacietatẽ me potans,vel
ipſe ſapor æterni fontis me plene reficiẽs,q̃ præclarus eſt.i. q̃ incõprehenſibiliter oẽm ſenſibilẽ
delectationẽ excedit: q̃d nemo nouit niſi expertus. Et mĩa tua ſubſeq̃tur me oĩbus diebus vitę
meæ.i.lumẽ gloriæ q̃d eſt grã conſummata,& beatitudo cœleſtis quæ eſt vita æterna mihi mi
ſericordit̃.i.vltra condignũ collata in me perſeuerabunt ſine fine,q̃tenus ſim ſecurus de ęterni
tate beatitudinis meæ. Et vt inhabitẽ in domo dñi,hoc eſt,cœlo empyreo,quod eſt locus beati
ficæ contẽplationis,in longitudinẽ dieꝝ.i. p ſecula infinita ſeu in æuo q̃d eſt mẽſura durationis
beatoꝝ infinitos dies,ſi eſſent,cõplectens. Ecce in pſalmo iſto breui verbis,ſed non breui virtu
tibus,cõmemorauit deiformis Propheta multa & magna atq; præcipua dei beneficia. Idcirco
decet nos hunc pſalmum tanto cordialius,iucundius,atq; deuotius decantare,quo tñ benefa-
ctorẽ ardentius obligamur diligere,eiuſq; piiſſima ac liberaliſſima dona diligentius conſidera
re,magnipendere,ac amare: & vtiq; q pſalmũ iſtũ attente pronuntiat,ipſum promendo vehe
menter in dei amore incaleſcere poteſt.

❡COMMENTARIVS IN PSALMVM XXIII

❡Expoſitio tituli

Deniq;

A DEniq; huius Pſalmi iſte eſt titulus, Pſalm⁹ Dauid prima ſabbati. Prima ſabbati eſt dies
dñica qua dñs à morte ſurrexit. Iudęi em̃ propter reuerentiã ſabbati, oẽs dies ſeptimanę
appellant à ſabbato. Nã diẽ immediate ſequentẽ diẽ ſabbati nominãt primam ſabbati: ſcđo ſe
quentẽ ſcđam ſabbati ſicq; de alijs. Gentiles vero vocant dies noibus planetarũ dicentes dies ſo
lis, dies lunæ & c. Chriſtiani aũt dies nuncupant ferias, q̃m ſp feriandũ eſt à peccatis. Eſt igitur
huius tituli ſenſus: Pſalmus Dauid. i. pſalmus iſte cõſcriptus eſt à Dauid, p gloria reſurrectiõis
Chri, quæ facta eſt prima ſabbati valde mane. Ait itaq;.

a ¶ Expoſitio Pſalmi literalis.

DOmini] cuius nutui oĩs parent [eſt terra & plenitudo eius]. i. ipſum elementũ & oĩa
in ipſo contenta, vic; hoies terręnaſcentia, & iumenta, q̃d conſequenter clarius expo
nit [orbis terrarũ] hoc eſt, oĩs circũferentia partiũ terræ [& vniuerſi q habitãt in eo]
Oĩa iſta ſunt dñi, ſicut creatoris, gubernatoris & cõſeruatoris, quẽadmodũ in libro Iob. 34.
Iob de deo habet. Quẽ cõſtituit aliũ ſuper terrã, aut quẽ poſuit ſuper orbẽ quẽ fabricatus eſt? In
quo hæreſis Manichæi ac Valentini dicentiũ iſta inferiora non eſſe creata à deo lucis, confun
2 ditur. Signũ autẽ huius. ſ. q dñi eſt terra & plenitudo eius, eſt id quod ſubditur: ¶ [Quia ipſe]
dñs [ſuper maria] hoc eſt, ſuper aliqua brachia maris oceani quod terrã cingit & ambit [funda
uit]. i. firmiter collocauit [eũ]. ſ. orbẽ terrarũ non q terra ſimpliciter ſit ſuperior aqua, quoniã
terra eſt centrũ vniuerſi, Vnde neceſſe eſt ipſam eſſe in medio mundi, & per conſequens ab aq̃
cingi, & in medio eius locari pro maiori ſua parte. Dicitur ergo terra ſuper maria fundata, q̃a
B diuina virtute factũ eſt vt non ſit tota aquis operta, nec mare erumpẽs ipſam operiat, ſed pars
eius eſt ſuperior mari quantũ ad partes maris terræ vicinas, quatenus animalia cõmorari poſ
ſint in ea. Idcirco ſubiungit [& ſup flumina præparauit eũ] i. fecit orbẽ terræ quantũ ad aliqua
loca eminentiorẽ ripis fluuiorũ præparans habitationi viuentiũ. Et in iſto apparet ineffabilis
ſapientia, atq; omnipotens virtus creatoris, quẽadmodũ per Ieremiã ait: Audi popule ſtulte q Ierem. 5.
non habes cor. Me non timebitis qui poſui harenã terminũ mari, pceptũ ſempiternũ quod nõ
præteribit? intumeſcent fluctus eius, & non tranſibũt illud: ad beatũ Iob: Quis, inquit, concluſit Iob. 38.
oſtijs mare qñ erũpebat quaſi de vulua procedẽs? Circundedi illud terminis meis, & poſui vec
tes & oſtia, & dixi. Hucuſq; venies, & non procedes amplius. Poteſt autẽ hic locus magis ſpi
ritualiter explanari. Vt ſit ſenſus: Dñi eſt terra hoc eſt militans eccleſia in terra peregrinãs atq;
inſtar bonæ terræ vberes fructus ſanctæ conuerſationis producens: & plenitudo eius. i. tota
virtus, gratia, atq; perfectio fidelium, dño aſcribenda eſt, ſicut datori qui dedit, & fini propter
quẽ omnia fieri debent. Orbis terrarũ. i. hæc ipſa eccleſia per totũ mundũ diffuſa, ſeu ex popu
lis omniũ finiũ mundi collecta, & vniuerſi qui habitant in eo. i. omnes Chriſtifideles in eccle
ſiaſtica vnitate, fide & opere ſtabiles ſunt dñi Ieſu Chriſti, qui pprio ſanguine ſibi acquiſiuit eã
dr, ſcđm Apoſtolũ, cuius rationẽ ſubiungit: Quia ipſe ſuper maria, hoc eſt, ſup hoies ſeculares, Ephe. 5
tanq̃ mare fluctuãtes de vanitate in vanitatẽ, & nunq̃ in dño ſtabilitos. Vel, ſup maria. i. ſuper
tribulationes & amaritudines fluctuſq; ſeculi: fundauit eũ. i. corroborauit eccleſiã, nõ q prædi
C cta ſint fundamenta eccleſiæ, ſed q̃a Chriſtus ſtabiliuit eccleſiã aduerſus prædicta, ne obruat,
vel penitus ſuperetur ab eis, fecitq; eccleſiã firmiorẽ ac ſublimiorẽ prædictis, ſuper quæ funda
ta aſſeritur. Propter quod ſubditur: & ſup flumina. i. ſuper vitia, tanq̃ flumen fluentia, ſicut lu
xuria atq; cupiditas, q̃ in bonis delectabilibus & vtilibus, inordinate & ſine qete diſcurrũt, nec
ſatiant, ſed magis accendunt. Sup hæc itaq; flumina pparauit eũ. i. eccleſiã, ſeu fideliũ congre
gationẽ, diſponendo eã ad bellũ contra vitia iſta, quẽadmodũ ait Apoſtolus: in carne ambulã 2. Cor. 10.
tes, non ſcđm carnẽ militamus. Nã arma militiæ noſtræ non carnalia, ſed potentia deo. Poſtq̃
Propheta teſtatus eſt, omnia dñi eſſe, nunc ſciſcitatur atq; declarat, qui ad dñm tantæ maieſta
3 tis pertingere poſſit, & ait: ¶ [Quis aſcendet in montẽ dñi?] i. qs de naturalibus perueniet ad
apicẽ gratiæ? quis de ſeculo neq̃ intrabit ſanctã religionẽ? quis de ſeruitute peccati, aſcendet ad
obedientiã matris eccleſiæ? quis de imperfectione aſcendet ad perfectionẽ? quis de hac valle la
chrymarũ aſcendet ad regnũ cœlorũ? [aut quis ſtabit in loco ſancto eius?] i. quis vſq; in finẽ p
ſeuerabit, in mõte dñi iam prædicto atq; expoſito? Aſcendũt tñ interdũ etiam reprobi, ſed nõ
ſtant niſi electi. Omnes interrogationes iſtæ, in idẽ redire vident, & omnes per reſponſionẽ ſe
4 quentẽ ſoluuntur. Reſpondet em̃ Propheta: ¶ [Innocens manibus] qui alteri operando nõ no
cuit [& mundo corde]. i. à ſorde peccatorũ purgatus [qui non accepit in vanũ animam ſuam]
hoc eſt, qui non neglexit implere id ppter quod anima ſua creata eſt corporiq; infuſa. Creata
em̃ & corpori coniuncta eſt anima, vt virtutibus adornetur, ſcientiam ſalutarẽ adipiſci conet,
dño cũ omni obedientia famuletur. Qui igitur iſta acquirit & implet, non accepit in vanũ ani
mam ſuam [nec iurauit in dolo proximo ſuo]. i. nil promiſit, quod non ſoluit, nil firmiter affir

 mauit

mauit,quod verificare non potuit,niſi cũ iuramento aſſeruit,vt aliũ falleret. ¶[Hic]qui iſta ob
ſeruat[accipiet benedictionẽ].i.gratiarũ dona,& multiplicationẽ eorũ[à dño & miam].i.indul D
gentiã,& omne quod petit[à deo ſalutari ſuo].i.à deo in quo ſalus ſua conſiſtit, vel à Chriſto 6
ſaluatore. Deinde quod ſingulariter dixit,omnibus applicat iuſtis. ¶[Hæc].i.qui taliter viuũt
[eſt generatio quærentiũ eũ] quia iſti ſunt renati in dño, pertiuentes ad numerũ regeneratorũ
in Chriſto,& quærunt dñm per fidẽ & ſancta deſideria bonaq; opera. Nec ſolũ quærunt dñm
per fidẽ, ſed hæc eſt(inquit) generatio[quærentiũ faciẽ dei Iacob]hoc eſt,deſiderantiũ videre
deũ in patria clare per ſpeciẽ,in præſenti quærunt eũ contẽplari volẽtes eũ ſicut nunc poſſunt,
1.Cor. 13 ſed in futuro cupiunt eum cognoſcere,ſicut & cogniti ſunt. Si ergo tu deum quæris ,ſi eum vi-
Tobiæ.4 dere,ſi ei coniungi deſideras, fac proximo, quod tibi vis fieri,talẽ te exhibe fratri, qualẽ optas,
vt ſe deus exhibeat tibi. Ab omni vanitate, & vili occupatione atq; malitia, purga aciẽ mẽtis,
quoniã deus non niſi à purgatiſſimis mentibus cernitur,nilq; vel minimę maculę eſſe poteſt in
anima,quæ diuinæ luci immediate iungetur,quoniã tantũ à deo diſtamus, quantũ vitijs ſub-
iacemus. ¶[Attollite portas principes veſtras.]hæc eſt vox angelorũ ſanctorũ,cũ Chriſto ad 7
inferos deſcẽdentiũ,eũq; præeuntiũ vt famuli dñm,& ad dæmones ita loquentiũ,Attollite.i. a-
perite,o principes tenebrarũ,portas veſtras.i.clauſtra inferni,ſeu poteſtatẽ & ius,quod huc vſ
q; habuiſtis in animas electorũ.propter originalia peccati reatũ,ob quẽ impediebantur ab in-
greſſu regni cœlorũ[& eleuamini portæ æternales].i.aperiamini prædictæ portæ,quæ ab ori
gine mundi clauſæ fuiſtis vniuerſis & ſine fine clauſæ manebitis reprobis , quantũ ad liberati
onẽ. Vel,eleuamini portæ æternales.i.ad Chriſti contẽplationẽ erigite vos o animæ electorũ,
quas Chriſtus mõ ingreditur per beatificã viſionẽ, & in æternũ in vobis manebit. Propterea
ſubditur[& introibit rex gloriæ] q̃d ad vtrãq; expoſitionẽ refert. Nã infernũ.i.limbũ patrum. E
Chriſtus intrauit,mentes quoq; animarũ illic captiuarũ ingreſſus eſt. Nã ſtatim,vt aïa Chriſti
à corpore ſuo glorioſiſſimo ſeparata fuit,infernũ intrauit,& oẽs animas ſanctorũ,clara diuini
tatis viſione beatificauit,quoniã pro originali.pleniſſime ſatisfecit,propter cuius reatũ,animę
ſanctæ retardabantur à viſione beata. Ad hanc vocẽ,admirati dæmones, aiunt. ¶[Quis eſt
Lucæ.11 iſte rex gloriæ]qui tã inconſuete,tã glorioſe,tanq; ſecure deſcendit ad nos? Quibus angeli ſan 8
cti rñdent[dñs fortis]ratione diuinitatis[& potens]rõne humanitatis,per cuius paſſionẽ,mor
tẽ,ac dæmones ſuperauit[dñs potens in prælio].i.in paſſione qua principẽ huius mundi alliga
uit,foras eiecit,& vaſa eius diripuit. Hic ergo eſt rex gloriæ. Porro per hoc, quod iſto in verſu
vocatur Chrs rex gloriæ,atq; in verſu ſequenti dñs virtutũ,manifeſte probatur,q; ipſe ſit ver-
deus. Nulla enim pura creatura dici poteſt rex gloriæ,aut dñs virtutũ,quia authoritatẽ regni,
atq; dñij ex ſeipſa non habet. ¶[Attollite portas principes veſtras]Hęc eſt vox ſanctorũ ange 9
lorũ,Chriſtũ in aſcenſione præcedentiũ,& cœleſtibus ciuibus atq; principibus clamantiũ. At-
tollite o principes.i.angelicę poteſtates,portas veſtras.i.reſerate ingreſſum regni cœlorũ.parã
tes introitũ filio dei,ac venientibus ſecũ,q̃tenus cũ reuerentia debita ſuſcipiatis eundẽ[& eleua
mini portæ æternales].i.patefacite vos ianuæ vitæ æternæ. Portæ iſtæ non ſunt corporalit̃ in
telligendæ , ſed facultas , virtus, ſeu ius ingrediendi vitam æternam ,eſt porta cœlorum, [in-
Hebræ.9 troibit rex gloriæ],ſicut ait apoſtolus. Non in manufacta ſancta Ieſus introijt exemplaria ve-
rorũ,ſed in ipſum cœlũ, vt appareat nũc vultui dei pro nobis. Interea angeli audientes hãc vo F
cẽ,aſpicienteſq; Chriſtũ tã glorioſe aſcendere,inquirunt ab angelis ſuperioribus. ¶[Quis eſt
iſte rex gloriæ?]tanq̃ à doctoribus cupientes plenius edoceri: q̃bus angeli cũ Chriſto veniẽtes 10
rñdent[dñs virtutũ]i.ipſemet deus vnigenitus dei patris,qui eſt dñs Sabaoth.i.exercituũ atq;
vniuerſarũ virtutũ cœleſtiũ,[ipſe eſt rex gloriæ].i.princeps lætitiæ,fons felicitatis ęternæ,rex
Math.28 tantæ excellẽtiæ,cui ſcḋm q; hõ eſt,data eſt omnis poteſtas in cœlo & in terra. Aduertendũ eſt
hic,q; iuxta doctrinã diuini ac magni Dionyſii,ſeptimo cœleſtis Hierachiæ capitulo, Chriſto
aſcendente,Angeli tres quæſtiones fecerunt. Prima fuit inferiorũ,q̃rẽtiũ à ſupioribus cũ Chro
venientibus. Quis eſt iſte rex gloriæ? Non enim tã perfecte nouerunt myſteria Chriſti,vt ſupi
ores,quãuis ſecundũ Auguſtinũ omnes angeli ſancti agnouerunt à principio mundi myſteri
um Chriſti,vicz incarnationẽ filij dei,& hoc ſaltẽ in generali. Secunda erat quæſtio angelorũ
primæ ac ſummæ Hierachiæ,q̃rentiũ inter ſe. Quis eſt iſte, q venit de Edõ,tinctus veſtibus de
Iſaiæ.63 Boſra? Edõ interpretat̃ ſanguinea,Boſra vero munita. Eſt igit̃ ſenſus. Quis eſt iſte, tã præcla-
rus & candidus,q venit de mundo ſanguineo per peccata, ac munito contra deũ per malitiã?
Hanc autẽ quæſtionẽ, faciũt angeli ſummi inter ſe, non quaſi volentes à ſeinuicẽ edoceri quo-
niã oẽs immediate illuminantur à deo,ſed q̃runt ſic conferendo inter ſe,quatenus oſtendant ſe
ſcientiã ſanctam appetere , neq; audere diuinã in eos proceſſiuã inſtructionem anticipare aut
præfixos ſibi terminos tranſilire,quaſi deliberent, Primo inter ſe, vt fiant idonei ad illumina-
tionem

A tionẽ diuinam. Vnde & Chrs per ſeipſum eis reſpondet. Ego q loquor iuſtitiam, & ꝓpugna= Iſai. 63.
tor ſum ad ſaluandũ. Tertia q̃ſtio eſt, q̃ angeli ſummi faciũt Chro, dicentes: Quare ergo rubꝫ
eſt indumentũ tuũ & veſtimenta tua ſicut calcantiũ in torculari? Indumẽtũ Chri eſt corpus e= Ibidem
ius, q̃d fuit ſuę diuinitatis tẽplũ atq; latibulũ. Eſt itaq; ſenſus: Quare ſanguie rubricatũ fuit cor
pus tuũ, ſicut cicatrices teſtantur, ſi tam iuſtus es, & idẽ ſaluator? Quibus Chrs rñdet. Torcular
calcaui ſolus, & de gentibus non eſt vir mecũ. i. diabolũ, peccata, & mundũ ſolus deuici. & paſ= Ibidem
ſionẽ pro omnibus pertuli, nec eſt aliqs patiẽs mecũ, ꝓ mundi ſceleribus. Has q̃ſtiões faciunt
angeli ſummi, qa nec ipſi penetrare poſſunt ꝓfunditatẽ incarnationis, ac alioꝝ myſterioꝝ dñi
ſaluatoris. Ecce pſalmus iſte luciſluus, breuit̃ docuit nos maieſtatẽ cõtẽplari diuinã, cuius im=
perio vniuerſa ſubduntur, quatenus excitet nos ad reuerentiã, ac ſanctũ timorẽ altiſſimi crea=
toris. Docuit quoq; qualẽ eſſe oporteat eũ, qui ad dñm pertinere deſiderat, quatenus exhortet
nos ad cordis munditiã. Poſtremo, docuit nos de Chriſti feliciſſima aſcenſione, quatenus eri
gat corda noſtra ad ſuperna, quẽadmodũ ait apl̃us: Quæ ſurſum ſunt q̃rite, vbi Chriſtus eſt in Col. 3
dextera dei ſedens: quæ ſurſum ſunt ſapite, non quæ ſuper terrã.

¶COMMENTARIVS IN PSALMVM XXIIII

¶Expoſitio tituli

Titulus pſalmi eſt. In finem pſalmus Dauid. i. pſalmus iſte in finem, perficientem ſeu cõſu=
mantem. i. in Chriſtum nos dirigens, eſt Dauid loquentis hic in perſona pœnitentis, ꝑ fla
B gella correcti. Eſt enim hic Pſalmus oratio eccleſiæ, atq; cuiuſlibet vere contriti, conſolationẽ
ac opem quærentis, contra mala culpæ & pœnæ. Ait itaq;.

Expoſitio pſalmi.

1 AD te dñe] Deũ totius ſalutis meæ ſummiq; bonũ cordis mei [leuaui aĩam meã] ꝑ fi=
dẽ certiſſimã te contẽplando, carnalia, ac ſenſibilia deſerendo, atq; in te oĩm reꝝ al=
tiſſimo vertice, mẽtis meæ intuitũ affectuoſiſſime figendo. Quẽadmodũ Iſa. monet. Iſaie. 52
Excutere de puluere, conſurge [deus meus] quẽ ſumme ac vnice colo & diligo [in te
confido] non in rebus caducis: Idcirco [non erubeſcã]. i. da mihi vt nil dignũ erubeſcentia agã,
vic3, vt non peccẽ. Eſt eñ erubeſcentia, timor de aliq̃ turpi. Nil aũt peccato turpius eſſe poteſt.
Vel ſic, non erubeſcã. i. non timeã propria peccata confiteri, ſed impleã illud: Fili mi, da gloriã Ioſue. 7
deo Iſrael, & confitere atq; indica qd feceris. Vel, non erubeſcã de opere bono, de quo imperfe=
cti ſæpius erubeſcunt, propter aliq̃d cõſeq̃ns. ſ. propt̃ pœnam, vel irriſionẽ alloꝝ. Itaq; nõ e=
rubeſcã, ne mihi contingat, q̃d tu dñe Ieſu in euangelio dicis. Qui me erubuerit & meos ſermo=
nes, hunc filius hoĩs erubeſcet, cũ venerit in regno ſuo. Veruntñ eſt quædã erubeſcentia bona, Luc. 9
de qua ait philoſophus, quod ſit optima paſſio. Eſt eñ timor de aliquo inhoneſto. De hac ergo
non loquitur hic propheta, imo rogare debemus dñm, vt oĩno erubeſcamus, dũ aliquid vitio=
2 ſum cõmittimus. Ne illud nobis dicat. Fons mulieris meretricis facta eſt tibi, noluiſti erubeſce= Ierem. 3.
re. Nã qui in malo habituati ſunt, non erubeſcũt. Vel, nõ erubeſcã. i. nõ cõfundar à te, in die iu
dicij mei particularis, qñ aĩa mea à corpe exiens, ſtatim iudicabit à te, neq; in die vniuerſalis iu
2 dicij. Vñ ſubiũgit. ¶[Neq; irrideãt me inimici mei] vic3 dæmones, q ſuos miniſtros mõ occul
C te deridẽt, ſed in die vtriuſq; iudicij, maxime tñ in die extremi iudcij, eos manifeſte irridebunt
[etenim vniuerſi q ſuſtinent te]. i. q nũc oĩa, quæ ſibi contingunt, æquanimiter ferunt, & tibi
vltionẽ iudiciũq; cõmittũt, quẽadmodũ ſcriptũ eſt: Mihi vindictã, & ego retribuã, dicit dñs, iſti
[non confundent] in tpe iudicioꝝ iſtoꝝ, ſed audiẽt verbũ illud honorificũ atq; dulciſſimũ. Ve= Deut. 32 Roma. 8
3 nite bñdicti patris mei, ꝑcipite regnũ, &c. ¶[Confundant oẽs iniq̃ agẽtes ſuperuacue]. i. pec= Math. 25
catores, q inutiliter & vane malitias ꝑpetrant, confundant in pñti vita, ad pœnitẽtiã ſalutarẽ,
ne æternaliter confundantur, quẽadmodũ ſcriptũ eſt. Cõfundimini & erubeſcite ſup vijs vrĩs
dicit dñs. Et hoc mõ q̃d dr̃, cõfundant, optãdo exponit. Vel ſic, Cõfundant oẽs iniqua agentes Ezec. 36.
ſupuacue. i. vituperentur à te, in æternũq; pereant, ſicut cõminaris. Dabo, inquit, vos in oppro Ierem. 23
briũ ſempiternũ, & ignominiã æternã, q̃ nunq̃ obliuione delebit, & ita q̃d dr̃, Cõfundantur, in
telligendũ eſt ꝓphetatiue, nõ optatiue, niſi ꝓpheta dicat hoc de his, q obſtinati permanent, vel
4 conformando affectũ ſuũ diuinę iuſtitiæ. ¶[Vias tuas]. i. mandata tua dñe [demonſtra mihi]
.i. lumẽ grã tuæ mihi infunde, q̃tenus tua ꝓcepta actualiter pẽſem, ac diligenter obſeruẽ [& ſe=
mitas tuas doce me] Aliud nihil dicit, niſi q̃d dictũ eſt, ſed dictũ alijs verbis reſumit, propter af
fectus ſui feruorẽ, atq; vt corda nr̃a inflammet. Vel, ſemitas tuas. i. vias perfectas, quæ ſunt euã
gelica conſilia doce me non ſolũ vt ea informiter ſciam, quod & reprobis cõpetit, ſed vt opere
5 & veritate eã perficiã. ¶[Dirige me] ad teipſum, & ad beatitudinẽ ſempiternã, vt ad tuũ hono
rẽ oĩa agã [in veritate tua]. i. in lege diuina, q̃tenus ſcd̃m eius rectitudinẽ & doctrinam, omnia
oꝑa mea diſponã, ac ordinem ad vltimũ finem [& doce me] vt ſciã qd acceptũ ſit corã te omni Sap. 9

Rom.12 tpe,ſciãq;(prout hortaṫ Apl's)q̃ ſit voluntas dei bona,bñplacens.& pfecta. Idcirco aũt oro do- D
Iohan.10. ceri à te[qs tu es deus ſaluator meus] qa aĩam tuã poſuiſti,p me, & à pc̃tis, & à iugo diaboli,à
dãnatione ęterna redemiſti me[& te ſuſtinui tota die]i.oĩni tpe,q̃ viuo ſub ſole pſtolatus ſum 6
tuã clementiã,& meipſum,ac oĩa q̃ mihi eueniunt,tuæ pietati cõmiſi,idcirco. ¶Reminiſcere
miſerationũ tuaꝝ dñe,& miaꝝ tuaꝝ,q̃ à ſeculo ſunt. Reminiſcentia & obliuio,in incõmutabi
li deo pprie nõ cadũt, ſed p trãſſumptionẽ,dr deus reminiſci,dũ exaudit,parcit,ſuccurrit.Obli
uiſci vero,dũ oppoſito modo ſe habet. Deniq; mia prout in deo eſſe cenſeṫ,non eſt niſi bonitas
eius pĩiſſima. Miſeratio aũt dei,eſt effectus miæ eius. Multæ ergo pñt eſſe miſerationes dei,qm̃
multa ſunt opa pietatis diuiæ, ſed mia dei nõ eſt niſi vna q̃ eſt diuina eſſentia. Cur ergo modo
pluraliter ait & miaꝝ tuaꝝ,niſi q diuina mia,q̃ in ſe vna & ſimplex eſt,pluraliter noiaṫ,pp ter
diuerſitatẽ ſuoꝝ effectuũ.Igiṫ dñe,reminiſcere miſerationũ tuaꝝ.i.attende q̃tã pietatẽ &grãm
prioribus ſanctis dediſti,& mihi fac,quẽadmodũ illis feciſtis,indulgendo mihi ſp in oĩnibus.
Et reminiſcere miaꝝ tuaꝝ,q̃ à ſeculo ſunt.i. recorderis pietatis tuæ æternæ, q̃ ab origine mũ
di fuit in te,& effunde benignitatis tuæ effectus in me,clementiæ tuæ abyſſum, atq; totius miſe
tuæ pelagus,in æternũ oñde in me. ¶Delicta iuuentutis meæ].i.pc̃tã cõmiſſiõis,fc̃tã in iuuẽ 7
tute[& ignorantias meas].i.pc̃tã omiſſionis[ne memineris] reſeruando mihi pœnã æternã p
eis,ſed in pñti da mihi ea delere. Vel delicta.i.pc̃tã ex malitia,ſeu electione mali ppetrata &ig-
norantias.i.pc̃tã ex infirmitate admiſſa,ne memineris.Oĩs eñi q peccat,vel peccat ex paſſione
& iſte faciliter emẽdaṫ,qa paſſione ceſſante,ceſſat pc̃tm̃.Vel ex habitu malo, vic; ex certa mali
tia,& iſte difficulter corrigiṫ,qa difficile eſt habitũ extirpare. Theologi vero dicunt,peccatũ pce E
dere,vel ex infirmitate, q̃d eſt peccatũ contra patrẽ, cui appropriaṫ potentia, vel ex ignorãtia
q̃d eſt peccatũ cõtra filiũ,cui appropriaṫ ſapĩa,vel ex certa malitia,q̃d eſt peccatũ cõtra ſpm̃ ſan
ctũ,cui appropriata eſt bonitas,ſed hæc tria reduci pñt ad duo pdicta. ¶Scd̃m miam tuã me 8
mento mei tu].i.nõ ſcd̃m mea pc̃tã,nõ ſecũdũ iuſtitiæ tuæ rigorẽ,ſed ſcd̃m miam tuã fac mihi,
pc̃tã ignoſcẽdo,grãm infundendo, meq; in oĩni bono conſeruando,& hoc fac [propter boni
tatẽ tuã dñe].i.propṫ teipſum,& nominis tui honorẽ.Hoc eſt quod Nehemias ait. Memento
Nehe.13 mei deus meus in bonũ,& ne deleas miſerationes tuas à me. ¶Dulcis &rectus dñs]i.ſuauis in 9
ſe, & alijs pius, rectus q̃q;.i.iuſtus,imo,ipſe eſt vniuerſæ dulcedinis cauſa fontalis,cuius dulce
do in ſeipſo vere, ſimpliciterq; immenſa exiſtit[propter hoc legẽ dabit delinquentibus in via]
.i.hominibus q ſæpe deliquũt in vita pñti,q̃ eſt pegrinatio & via ad vitã ætnã. Triplicẽ legẽ cõ
tulit de⁹ hoib⁹.ſ.legẽ naturalẽ,legẽ ſcriptã,& legẽ euangelicã,&oẽs hæ leges,ſunt datæ hoibus
Eccle.17 quatenus iuſte viuant.& deus ppter ſuam dulcedinẽ & æquitatẽ,pſtitit eas hominibus,qm̃ pi
um ac iuſtũ fuit,vt creator rõnali creaturæ legẽ viuendi pfigeret,propṫ q̃d in Eccl.dr̃.Oñdit de
Matth.5. us hominibus bona &mala,& lege vitæ hæreditauit illos.Iuſtitiam & iudicia ſua oñdit illis,&
dixit eis.Attẽdite vobis ab omni iniq̃.Quod aũt hic dr̃ dulcis &rectus dñs,cõueniẽṫ de Chro 10
Luc.6 accipiṫ,q legẽ euangelicam dedit in monte vbi octo beatitudines diſcipulis declarauit. ¶Di
riget]ipſe dñs p inſpirationẽ,& grãm ſpũs ſancti[manſuetos].i.patiẽtes [in iudicio]diſcretio-
nis,vt ſeipſos vere diſcutiant,iudicẽt,& emendent. Diriget eqdẽ eos,qm̃ impatiẽtia,q̃ rõnis iu
diciũ plurimũ impedit,carẽt,ac p hoc capaces ac digni ſunt à dño dirigi p dona ſpũs ſc̃ti.Nam F
p donũ ſapientiæ iudicamus de diuinis,p donũ ſcientiæ de creatis,p donũ cõſilij, de actib⁹ hu-
manis[docebit mites vias ſuas]i.dñs informabit homines,q iracũdię motus vicerũt,opatiões
ſalubres ac ſanctas, qa ad oĩne bonũ dirigit eos. Cõiter accipi ſolẽt manſuetudo & mititas,p
eodẽ,ſed qa ppheta loqtur de eis diſtincte,idcirco manſuetudo iam ſum pta eſt p patiẽtia,q̃ eſt
virtus moralis,refrenans paſſionẽ triſtitiæ ſicut & mititas iram reſtringit. ¶Vniuerſæ viæ 11
dñi].i.omnia opa dei ſunt[mia & veritas] .i.in omnibus effectibus dei apparent atq; relucent
miſericordia dei & iuſtitia eius. In aliqbus tñ miſericordia dei euidẽter apparet,vt in electis.&
in qbuſdam manifeſtius apparet iuſtitia,ſicut in reprobis. Tñ qm̃ reprobi citra cõdignũ à deo
in hac vita relinquunṫ,&in inferno torq̃nṫ,idcirco in eis miſericordia dei apparet. Electi vero
vltra condignũ pmianṫ,ſicq; in eis miſericordia locũ habet,& q̃d iſtud ẽ veꝝ,cõſtat[reqrẽtib.
teſtamẽtũ ei⁹,& teſtimõia eius].i.hominib.q in hac vita reqrũt legẽ diuiam,&veritates,quę in
ea credẽdæ traduntur.Poſſent hic multa dici quõ in oĩni ope creatoris cõmiſcenṫ,miſericordia &
veritas,De qbus Anſel.in ſuo pſologiõ pulcherrime tractat, oñdẽs quędam eẽ iuſta ex pte dei,
vt q malis miſereṫ, qa tam bon⁹ ẽ deus, vt iuſtũ ſit eũ etiam malis bñfacere. Quędam ṽo ſunt
iuſta ex pte dei & nr̃i,ſicut dũ bonis bñfacit. Cur ṽo potius deus iuſte eligat miſereri vni malo
q̃ alteri,à nobis inueniri nõ pt,imo,vt ait Aug.Hoc noli inueſtigare,ſi nõ vis errare.Sed de iſta
materia tranſeo,& ad Anſelmũ ſtudioſos remitto. ¶Propṫ nomẽ tuũ].i.propṫ teipſm, & vt 12
oñdas diuitias miſericordiæ tuę in me[ppitiaberis pc̃tõ meo]vt ſpo[multũ ẽ eñi]Non q mul
titudo

A titudo pcti ſit cā meritoria indulgentiæ dei, ſed qa eſt cā propter quā peccati remiſſio dici pt ppi
pitiatio. Ponit aūt hic ſingulare p plurali, dum ait, propitiaberis pctō meo qm̄ ſenſus eſt, propi
tiaberis oībus pctis meis. Vnū nanq; mortale pctm̄ ſine alio, nūq̄ dimittit in eo q plura mor
talia habet, ſed vnum veniale ſine alio pōt dimitti. Interea propheta mutat perſonā & ſubdit.
13 ❡[Quis eſt hō, q timet dn̄m] caſto ac filiali timore: hic talis magnus & felix eſt, qm̄ dn̄s [legē ſta
tuit ei], i. legem diuinā propoſuit ei [in via quā elegit], i. in ſancta conuerſatione quā ſponte aſ
14 ſumpſit, malam cōuerſationem cōtemnens. ❡[Anima eius] q ſic timet dn̄m [in bonis demo
rabitur]. i. in pn̄ti vita pſeuerabit in gr̄a atq; virtutibus, & in futuro æternalr̄ pmanebit in glo
ria cum electis: eritq; vtrobiq; diues in Chriſto [& ſemen eius]. i. fructuoſa vita ſua [hæredita
bit terram]. i. in hoc ſeculo habebit corpus ſibi ac rōni ſubiectū, in futuroq; ſeculo poſſidebit re
gnum cœloꝝ, qd̄ eſt regio viuoꝝ ſeu terra viuentiū. Et de vtraq; hac terra exponi pōt, ſecun
15 dum modū pdictum, q̄d Chriſtus in Euang. dicit: Beati mites, qm̄ ipſi poſſidebunt terrā. ❡[Fir Matth. 5 Hebr. 13
mamentū]. i. cā oīs ſtabilitatis ac pfectionis [eſt dn̄s timentibus eū] quemadmodū apl̄s: Opti
mum (inquit) eſt gr̄a ſtabilire cor [& teſtamentū ipſius]. i. lex dei ad hoc data eſt [vt manifeſtet
illis]. i. q̄tenus agnoſcatur ac impleatur ab ipſis. Seqtur verſus dulciſſimus ac ſaluberrimus.
16 ❡[Oculi mei ſp ad dn̄m]. i. intentio & cōtemplatio cordis mei ad deū erecta eſt ſp. i. in oīni tpe 2. Cor. 3.
debito, vel ſp actu aut habitu. Hoc cōuenit his, q cum apl̄o dicere poſſunt. Nos aūt reuelata fa Thren. 3
cie gloriam dn̄i ſpeculantes, in eandem imaginem transformamur de claritate in claritatē. Vn̄
ait Iere. Leuemus corda nr̄a cum manibus ad deū in cœlos. Ideo autem. Oculi mei ſemper ad
B dn̄m [qm̄ ipſe euellet de laq̄o] liberabit de inſidijs inimici, de omni tentatione & vitio, quibus
nia captiuat [pedes meos]. i. peregrinationem meā, ſeu actus vitæ meæ in iſto exilio, laq̄is ple
17 no. ❡[Reſpice in me] implendo cordis mei affectū in bonis [& miſerere mei, qm̄ vnicus]. i. ſo
lus & pter te adiutorē ac miſeratorem non hn̄s [& pauper] indigens gr̄a tua, & nil boni potēs
p me [ſum ego.] Hoc mō vnica & paup fuit illa ſanctiſſima Eſter, q̄ dixit ad dn̄m. Adiuua me Heſter. 14
18 ſolitariam, & cuius pter te nullus alius auxiliator eſt. ❡[Tribulationes cordis mei multiplica
tæ ſunt] qa affligor pro pctis commiſſis, affligor propter defectū pfectiōis, affligor timore pœ
naꝝ, deſiderio gaudioꝝ. Spes em̄ q̄ differtur, affligit aiam. Affligor moleſtia tentationum, com Proue. 13
paſſione proximoꝝ. Qm̄ ergo tantis malis nūc tribulor. Ideo oro [de neceſſitatibus meis erue
me]. i. ab indigentijs iſtis corpalibus cibi, potus, ſomni, veſtitus, atq; ſimiliū libera me, vt nō tā
freq̄nter impediant aiam à cōtemplatione diuina, ſed vtar eis ſolum q̄tum oportet, non q̄tum
delectat, nec ſim ſolicitus de craſtino, ſed primo quærā regnū dei, ac per hoc, oia illa mihi adijci
antur. ❡[Vide humilitatē meā]. i. benigne cōſidera vilitatē & contritionē meā, q̄uo meipſum Matth. 6
cōtemno [& laborem meū]. i. ſatiſfactionē pro culpis meis atq; conatū, quo facio qd̄ in me eſt
pro gr̄a acq̄renda [& dimitte vniuerſa delicta mea] quo ad pœnam & culpā. ❡[Reſpice inimi
20 cos meos]. i. dæmones reprime, & hoīes malos conuerte, meq; ab eis cōſerua [qm̄ multiplicati
ſunt]. i. qa proprijs viribus eis reſiſtere neq̄o, propterea ad tuā pietatē cōfugio [& odio iniquo
oderunt me] qa ſpūalia bona mihi auferre conantur, & à te deo meo elongare me cupiunt q̄d
21 C eſt peſſimū odiū, & pctm̄ in ſpm̄ ſctm̄, qd̄ dr̄ inuidentia fraternæ gr̄æ. ❡[Cuſtodi aiam meā] in
profectu virtutū & oīni bono. Scio em̄ q vtilr̄ ſcriptura admoneat. Omni cuſtodia ſerua cor Proue. 14 Iere. 10
tuū, qm̄ ex ipſo vita pcedit. Sed qm̄ non ſufficio p meam virtutem hoc ipm̄ implere, qa (vt Iere
mias ait) nō eſt in hoie via eius. Idcirco o dn̄e, cuſtodi tu p continuā gr̄am atq; angelicā opem,
aiam meā ne recedat à te [& erue me] à malis pteritis, pn̄tib. & futuris [nō erubeſcam, qm̄ ſpe
raui in te] Hoc in primo huius pſalmi verſu ſatis expoſitū eſt. Deinceps cōmemorat bn̄ficium
ſibi collatū à dn̄o, ſeu fructum ſperandi in deo, & ait ad gloriā creatoris. ❡[Innocētes & recti]
22 i. ſimplices, nulli nocentes ſed recedentes à malo, & iuſte facientes bonū [adhæſerūt mihi] cor
dis cōſenſu approbando opa mea, & opitulando ſtudijs meis [qa ſuſtinui te]. i. longanimir̄ at
q; fiducialiter expectaui in oīni euentu. Vnūquodq; em̄ applaudit ſuo ſimili, qm̄ ſimilitudo eſt
cā amoris. Ideo boni bonis adhærent: & hæc ſola eſt vera & ſancta dilectio, q̄ in ſilitudine vtu
23 tis ac bono honeſto fundat. ❡[Libera de' Iſrael]. i. ppl̄m te fidelr̄ cōtēplantē [ex oīb' tribulatio
nibus ſuis] dādo ei vitā ac regem ſempiternā, poſt huius ſeculi pegrinationē pœnalē. Ecce q̄ af
fectuoſiſſimę & efficaciſſimę orōnes cōtinent in pſalmo iſto: & q̄ ſuauiter atq; pclare laudatur
deus in eo, tā q̄ ad ſeipm̄ q̄ in ordie ad ſuos effectus. Studeam' ergo hūc pſalmū pnobilē, cū cor
diali cōtritiōe, cū guſtu mētali, cū charitate diuina, cū delectatiōe diuini pconij, cū ardenti affe
ctu proficiēdi cātare, vt deuotę orōnis effectū, diuinæq; laudis fructū mereamur ſortiri.

❡COMMENTARIVS IN PSAL. XXV.

❡Expoſitio tituli.

BReuis demū eſt titulus pſalmi iſtius, ſ. Pſalmus Dauid. Et dicunt aliqui expoſitores, q hoc
loco

loco per Dauid nõ intelligitur Chriſtus,ſed qlibet hõ perfectus. Verũtñ quicqd ſit de hoc, vi- D
detur omnino pſalmus iſte poſſe exponi de Chriſto, etiã aptius quã de aliq alio. Chriſtus ergo
vt homo,ait ad deum. ¶Expõ literalis.

IVdica me dñe].i. à malis diſcerne & ſepara me, atq; ſcdm iuſtitiam meam reſtitue mihi ac- 1
cidentale ꝓmiũ. Chriſt⁹ eñi optauit à malis ſecerni,ad patrem redire,& beatificari in corpe.
Matth. 17 Vnde in Euang. ait: O gñatio mala & incredula,q̃diu apud vos ero,q̃diu patiar vos? Et iteꝝ:
Iohan. 17. Pater clarifica me claritate quã habui,anteq̃ mundus eſſet corã te. Deus quoq; iudicauit Chrm
hoiem,iudicio diſcretionis & remunerationis. Ideo aũt iudicari peto o dñe [qm̃ ego in innocẽ
tia mea ingreſſus].i. innocenter in om̃ibus cõuerſatus [ſum,& in dño ſperans nõ infirmabor]
mente,licet in corpe patiar,nam aĩo ſtabilis ero ac fixus in dño. Chrs nãq; à perfecta fortitudi-
ne mentis nunq̃ defecit,q̃uis ſpontanea diſpenſatiõe quaſdã paſſiões aĩæ aſſumpſit. Illę qppe
paſſiões nõ impediuerunt actũ rõnis in ipo. Nulla eñi paſſio appetitus ſenſitiui,ꝓuenit rõnem
in Chro,ſed ipſe q̃s voluit,ſponte admiſit. ¶Proba me dñe].i. ꝑmitte me pati aduerſa ac du- 2
ra ꝑ mũdi ſalute,vt oẽs agnoſcant me,ꝓbatũ & tibi acceptũ. Itaq; proba me.i.ꝑ pœnas expire
obediam meã,nõ vt tu aliqd de nouo agnoſcas, ſed vt aliĵs ꝓbationẽ ac approbationẽ meã oñ
das [& tenta me].i. tentari me ſine à Satana,& à phariſæis ac ſcribis, qtũs mea tẽtatio fiat aliĵs
cã vincendi tentationes & mea reſiſtentia atq; victoria,fiat aliĵs forma reſiſtendi tentatiõibus,
ſupandiq; eas [vre] igne paſſionis [renes meos & cor meũ].i. naturã ſenſitiuã & appetitũ ipſi⁹.
Nam tota natura corporea Chri vehementi dolore paſſa fuit,dolor q̃q; interior, & timor atq;
triſtitia,prout ſunt paſſiões aĩæ afflixerunt cor.i. appetitũ ſenſitiuũ,aĩæ Chri. Vel ſic,vre,igne E
ſancti ſpũs renes meos & cor meũ, ſ. vt feruor charitatis in voluntate exñs,redũdet in inferiorẽ
ꝑtem aĩæ,faciatq; appetitũ ſenſitiuũ ardenter paratũ, ad ſuſtinendũ ignominiã mortis ꝑ mũ-
do. Iſtud aũt in Chro impletũ eſt. Nam poſtq̃ ab orõne ſurrexit, Iudæis intrepidus obuiã iuit,
Iohan. 18. & dixit. Quẽ q̃ritis? ita ꝙ tũc natura inferior prõptiſſime,& ſine pauore ſeq̃batur appetitũ in-
Heb. 4. tellectualem ac rõnem. Porro ꝙ iſta Chro conueniant,patet ex eo qđ apoſt. ait: Nõ habemus
pontificẽ q nõ poſſit cõpati infirmitatibus nr̃is,tentatũ aũt ꝑ oĩa pro ſimilitudine, abſq; pctõ.
Heb. 2. Et iteꝝ de Chro loq̃ns. Debuit (inq̃t) per omnia fratribus ſimilari, in q̃ eñi paſſus eſt ipſe & ten
Lucæ. 24 tatus,potens eſt eis q tentantur auxiliari. Ideo etiã Chriſtus orat probari,tentari & vri,q̃a alit
nõ potuit gloriã ſuã intrare ac mundum ſaluare, eo mõ q̃ ipſe aſſerit: Nonne hæc oportuit pati
Chrm,& ita intrare in gloriã ſuã? Conſeq̃nter rõnem aſſignat, cur tam ſecure iſta deſiderat,&
ait ad deũ. ¶Qm̃ mĩa tua añ oculos meos eſt].i. q̃a inceſſanť confido in te & in gr̃a tua, quã 3
mihi miſericorditer ꝓſtitiſti,confirmatus ſum,ex q̃ certus ſum nõ me poſſe deficere [& compla
cui in veritate tua].i. in tua iuſtitia,& ſcdm exigentiã ſeu dictamen diuinæ tuæ iuſtitiæ, placui
tibi,eo ꝙ nil vnq̃ pcti contraxi aut feci. Vñ nil erat in me,vñ diſplicere tuę iuſtitiæ poſſem. Hoc
eſt ꝙ euangeliſtæ patrẽ dixiſſe teſtanť ad Chrm. Hic eſt filius meus dilectus,in q̃ mihi bñ com-
placuit. ¶Non ſedi cũ concilio vanitatis].i. cũ vanis cõſiliatoribus vana & mala q̃rentib. non 4
feci morã,adiuuando eoꝝ cõſilia,vel eis conſenſum ꝓbendo [& cum iniq̃ gerentibus nõ intro-
ibo] viã iniuſtã,faciendo q̃ ipſi faciunt,vel cõlcando opibus eoꝝ infructuoſis,& hoc ideo, q̃a F
¶Odiui eccleſiã malignantiũ].i. congregationẽ eoꝝ,q ex propoſito pctis inſiſtunt,hos odio,in 5
Lucæ. 19 quantũ ſunt malignantes,non in quantũ ſunt homines. Odio igiť in eis non naturã ſed culpã:
imo Chriſtus pctõres dilexit,inſtruxit,conuertit,redemit,qm̃ filius hominis venit q̃rere & ſal-
Mat. 9. uum facere qđ perierat [& cum impĵs] q peccant in deũ [non ſedebo] mente approbando q̃
Luc. 7 agunt. Chriſtus tñ (ſicut in Euang. ſcribiť) cũ publicanis & pctõribus interdũ comedit,bibit &
ſedit,nõ vtiq; niſi vt eos ab errore reduceret,ſciẽſq; infirmi medico indigerent. ¶Lauabo in- 6
ter innocẽtes manus meas].i. opa mea pura exhibebo, vel me ab om̃i peccato, qđ Iudæi impu-
tant mihi,veraciter me corã te dñe excuſabo,ſicut & oẽs innocentes q falſe accuſanť facere pñt
[& circundabo altare tuũ dñe].i. charitatẽ q̃ diligo te & proximũ, vndiq; adornabo opib. ſan
ctis,agẽdo & patiẽdo qcqđ charitas exigit. Bñ aũt charitas appellať dei altare,q̃a neceſſe eſt om
Leuit. 6 nia in charitate offerri & facere. Vñ in Leuit. habeť: Ignis eſt iſte ꝑpetuus, q nunquã deficiet in
altari. Per hũc etẽm ignẽ charitas deſignať,q̃ ſp in ara cordis ardere exigitur. ¶Vt audiã vocẽ 7
laudis].i. propterea circũdabo altare tuũ,vt audiam vocẽ laudis, vez vt mẽte aduertam, quod
Pſalm. 84 mihi deus de ſua maieſtate ꝑ modũ laudis,reuelat. Quemadmodũ infra habeť. Audiã qđ loq̃ť
Iſaiæ. 50 in me dñs deus. Et de Chriſto apud Iſa. legiť: Dñs deus aperuit mihi aurem,ego aũt non con-
tradico,retrorſum non abĵ. Propter qđ ſubdiť hic [& enarrem vniuerſa mirabilia tua] Chrũs
eñi ꝓdicando narrauit mirabilia dei hoĩbus ſcdm ꝙ ipſe aplis dixit: Om̃ia q̃cunq; audiui à pa-
Iohan. 15 tre meo,nota feci vobis. Oĩa eñi q̃ deus inſpirauit animæ Chriſti, vt ea hominibus manifeſta-
ret,illa Chrũs enarrauit,non tñ ſimplr vniuerſa mirabilia dei narrauit,q̃a nec mũdus ea cape-
re poſ

A re poſſet. ¶[Dñe dilexi decorẽ domus tuæ].i.interiorẽ ornatũ aïæ, ſeu cordis munditiã, qs hæc docui verbo & ope. Dr añt aïa dom⁹ dei, qm̃ aïa iuſti ſedes eſt ſapiæ, & deus ꝑ fidem habitat in cordibus nr̃is, teſte apoſt. Vel ſic: Dñe, dilexi decorẽ domus tuæ.i.domũ tuã decorã, vcz eccleſiã militantẽ, quã mihi elegi in ſpõſam, nõ hñtem maculã neq; rugam, hãc, dilexi quia pro eius ſalute ſanguinẽ fudi dilexi, quoq; [& locũ habitatiõis gloriæ tuæ]i.eccleſiã triumphantẽ, quia vt reædificaretur eius ruina deſcendi in mundũ, & pertuli mortẽ, ſed & ego cũ magno affectu aſcendi in locũ illũ cœleſtem. Hoc eſt quod ait Apoſt. Decebat eoim eũ propter quẽ oïa, & ꝑ quẽ oïa, qui multos filios in gloriã adduxerat, authorẽ ſalutis eoꝝ per paſſiones conſumari. ¶[Ne ꝑdas cũ impijs deus animã meã] dimittendo eã diuti⁹ in inferno, q̃ vſq; ad tertiũ diẽ, ſicut ſępe prædictũ eſt, & ne perdas [cũ viris ſanguinũ].i.cũ peccatoribus [vitã meã] corporalẽ, differendo reſurrectionẽ meã vltra tertiũ diẽ. ¶[In quoꝝ] impioꝝ [manibus].i.operibus [iniquitates ſunt] quia opera eoꝝ ſunt vitioſa [dextera eoꝝ] i.actio eoꝝ, quæ iuſta videtur [repleta eſt muneribus] propter quæ à recta via recedunt. Eſt eñi munus à lingua.ſ.adulatio, aut fauor humanus, munus à manu, vt pecunia ſeu res terrena, munus ab obſeqo, ſicut ſeruitiũ impenſum. Propter hæc munera multoꝝ dextera.i.apparens iuſtitia, obliquatur atq; inficitur. Qm̃ teſte ſcriptura: Munera obcæcant oculos, etiã ſapientiũ. ¶[Ego autẽ] Chriſtus filius tuus [in innocẽtia mea ingreſſus ſum] quia ſine dolo & in iuſtitia vixi [redime me] à malis præſentis ſeculi [& miſerere mei] accelerando reſuſcitationẽ corpis mei. ¶[Pes meus].i.greſſus totius conuerſatiõis

Sap. 7 — Ephe. 3 — Ephe. 5 — Heb. 2. — Exodi. 23 — Eccle. 20 — Matth. 7 — Iohan. 14.

B meę [ſtetit in directo].i.manſit & ſtabil' fuit in via arcta & recta, q̃ ducit ad vitã. Quẽadmodũ ſcriptũ eſt. Quia diligo patrẽ, & ſicut mandatũ dedit mihi pater ſic facio. Poſtremo, locus iſte de Chriſto literalius exponi põt, qđ breuiter tangere congruit. Ait itaq; Chr̃s: Non ſedi cũ conſilio vanitatis.ſ.Iudæoꝝ, quoꝝ conſilio nunquam interfui, vel conſenſi, & cũ iniqua gerẽtibus.i.cũ ſcribis & phariſeis, legẽ Moſi carnaliter intelligẽtibus & male ſeruantibus nõ introibo vt ſim particeps prauitatis eoꝝ. Odiui eccleſiam malignantiũ, vtpote ꝓdictoꝝ Iudæoꝝ q̃ potius fuit ſynagoga ſatanæ q̃ dei, & cũ impijs iſtis non ſedebo in cathedra peſtilentiæ, docendo q̃ nõ ago, quẽadmodũ ipſi. In his autẽ verbis tangit Chriſtus cauſam, ob q̃ Iudęi inflammati ſunt inuidia cõtra eũ, & ipſum occiderunt. Nam qa vitupauit vitam eoꝝ, ſeq; ab ipſis ſubtraxit, idcirco oderũt eũ. Quẽadmodũ alio loco ſcriptũ eſt. Diſſimilis eſt alijs vita illius, & tanq̃ nugaces æſtimati ſumus ab illo, & abſtinet ſe à vijs nr̃is, tanq̃ ab immunditijs, & gloriat ſe deũ p̃rem hr̃e. Idcirco ꝓbemus patientiam eius, & morte turpiſſima damnemus eũ. Lauabo inter innocentes manus meas.i.int' apoſtolos, alioſq; meos diſcipulos, immaculatam vitã agam, & irrep̃hẽſibiliter conuerſabor, & circũdabo altare tuũ dñe.i.altare tẽpli, qđ fuit in Ieruſalẽ, in q̃ Chr̃s ſępe intrauit & docuit. Vel altare.i.menſam illam, in q̃ Chr̃s primam miſſam celebrauit in die cœnæ. Hoc altare Chr̃s circũdedit, qñ ſingulis apoſtolis corpus ſuũ ſanguinẽq; porrexit. Vt audiã vocẽ laudis, nam in vtroq; hoꝝ altariũ, erant aliq boni deũ laudantes, quoꝝ voces Chr̃s libẽter audiuit, & enarrẽ vniuerſa mirabilia tua. Ideo enim Chr̃s altare tẽpli atq; altare cœnaculi circundedit, q̃tenus mirabilia dei doceret ac ꝓdicaret, ſicut ſcriptũ eſt: Venit ad templũ ſuũ dñator quẽ vos q̃ritis, & ſedebis cõflans & emundans, & purgabit filios Leui. Dñe dilexi decorẽ domus

Apoca. 2 — Pſalm. 1 — Sap. 2 — Matth. 21 — Mar. 11. — Iohan. 13 — Matth. 26 — Mala. 3. — Matth. 21 — Marc. 11

C tuæ.ſ.tẽpli in Ieruſalẽ, ꝓpter qđ eieci de illo oẽs vidẽtes & ementes, & dixi: Nolite facere domũ p̃ris mei, domum negotiationis, & dilexi locum habitationis gloriæ tuæ, quia in tẽplo illo deus ſe velle habitare perhibuit. Ne ꝑdas cũ impijs Iudæis, deus aïam meã, dimittendo me in manibus eoꝝ, & cũ viris ſanguinũ, q ꝓphetas occiderunt, meq; occidere volũt, ne ꝑdas vitam meã corporalẽ. Dextera eoꝝ repleta eſt muneribus, qm̃ pro pecunia procurauerũt à diſcipulo meo, vt traderet me, ſicut ſcriptũ eſt. Dixi, ſi bonũ eſt in oculis vr̃is, afferte mercedẽ meam, & ſi nõ, q̃eſcite, & appẽderunt mercedẽ meam triginta argẽteos. Et dixit dñs ad me, proijce eos ad ſtatuariũ decoꝝ ꝓtiũ, quo appriciatus ſum ab eis. Cætera ſatis expoſita ſunt.

Matth. 23 — Zach. 11 — Heb. 10.

¶Expoſitio pſalmi eiuſdem tropologica, de vnoquoq; viro perfecto.

DEniq; in perſona hoïs virtuoſi loquens propheta ait: Iudica me dñe. Cũ dicat Apoſtolus: Horrẽdũ eſt incidere in manus dei viuentis. Et Salomon: Neſcit homo, an amore dign⁹ ſit, an odio, ſed oïa in futuꝝ ſeruant incerta. Videt incautũ ac præſumptuoſum, dicere domino: Iudica me dñe. Veꝝ q̃uis hæc ſecundum communẽ legem ita ſe habeant, nemo cognouerit ſine ſpeciali inſpiratiõe, aut reuelatione, an placeat deo, tñ ſi qs veram ꝑfectionẽ ſortitus eſt, vt cũ ap'lo dicere poſſit: Cupio diſſolui. Et iteꝝ: Quis nos ſeꝑabit à charitate dei, q̃ eſt in Chr̃o Ieſu dño nr̃o? Et rurſus: Ipſe ſpũs teſtimoniũ reddit ſpũi nr̃o q filij dei ſumus, hic talis ſecure dicit. Iudica me dñe.i.ſcđm iuſtitiam meam fac mihi, & à malis diuide me, nunc merito, atq; in futuro diuide me ab eis mercede ſeu ꝓmio. Ait ergo vir ſanctus: Iudica me, nõ ex ꝓſumptione meritoꝝ ſuoꝝ, ſed ex conſciæ teſtimonio & ex charitate diuina, qm̃ cupit ſoli dño adhærere, nilq;

Eccle. 9 — Philip. 1. — Rom. 8. — Ibidem

cum

cum malis cõe habere. Itaq; Iudica me dñe. Iam nunc iudicio diſcretiõis, ne facias mihi ſicut &
impijs, qbus gřám non das ſed eos relinqs, mihi aũt da gřãȝ augmenta, & libera me ab his q D
malũ merẽtur. Hoc iudicio, ſe priuatũ fuiſſe conqritur Iob, q̃tum ad hoc q̃d ſuſtinuit mala pœ-
Iob. 19 nalia. Viuit (inquens) dñs, q abſtulit iudiciũ meũ. Ipſumq; deſiderauit pijſſ. ille Ezechias, q dixit:
4 Reg. 20 Obſecro dñe, Memento quõ ambulauerim corã te in veritate, & corde pfecto. Vñ cãm ſubiun-
git propheta, cur audeat iudiciũ implorare, qm̃ ego in innocentia mea ingreſſus ſum, p viam
Math. 7 mandatoȝ tuoȝ, & cõuerſatus ſine offenſa & nocumento alterius. Qm̃ igitur ſcio, qa qua mẽ
ſura menſus fuero, remetietur mihi, & nõ ſum mihi conſciua de iniuſtitia aliqua, contra deum
vel proximũ, ideo iudicari nõ timeo. Hanc igiť pfectionẽ ſuam fatetur vir bonus, non ſeipm̃ in
anniter iactando aut alijs pferendo, ſed deo hũiliter gřas agendo. Hoc em̃ ſancti hoies ſæpe legũ
Iob. 27 tur feciſſe, ſicut Iob ait: Donec deficiam, nõ recedam ab innocentia mea. Et Ieremias: Diẽ hois
Iere. 17. Luc. 8 nõ concupiui tu ſcis. Quid ergo peccauit phariſæus q dixit: Gřas ago tibi, qa non ſum ſicut cæ
teri hoim̃? Vtiq; ſtatim conſtat ex verbis ſuis q alios ſpreuit, nec bona ſua ſyncere deo attribu
Eccle. 3 it, propterea ſeipm̃ exaltauit ac alijs ptulit, quo contra ſcriptũ eſt: Quanto magnus es, humilia
te in om̃ibus. Deniq; q iſta nõ dixit hõ pfectus ex aliq̃ vanitate aut elatione, aut in ſua virtute
cõfidens, patet ex eo q̃d ſubdit, & in dño ſperans non infirmabor. i. ideo iudicari deſidero, qa
in deo cõfido, & in ipo ſperando nõ infirmabor in aĩa. i. nulla tentatione vincar, nulla aduer
ſitate dejiciar, ſed de die in diẽ in om̃i gřa demorabor atq; pficiam. Propterea adhuc dicere au
deo. Proba me dñe, p aduerſa & proſpera, & p correptiones tuas paternas examina me, nõ vt
tu me agnoſcas, ſed vt me probatũ oñdas atq; corones, quẽadmodum probaſti ſcm̃ Iob dicen E
Iob. 23 tem: Probauit me dñs q̃ſi auȝ q̃d p ignem tranſit. Sic probari opto, qm̃ ſcio q oẽs q volũt pie
2. Tim. 3 viuere in Chřo, pſecutionẽ patientur. Et vt ait apoſt. Per multas tribulatiões oportet nos intrare
Actu. 14 in regnũ cœloȝ. Igitur dñe, proba me, q̃tenus ad illoȝ ſocietatem ptineam, de qbus dr̃: Tanq̃
Sap. 3 auȝ in fornace probauit electos dñs, & quaſi holocauſti hoſtiam accepit eos. Ideo nunc addiť,
& tenta me. Tentare eſt experimentũ de alio ſumere. Deus aũt oĩa nouit, & ideo proprie non
Iaco. 1. conuenit deo tentare. Propter q̃d Iac. ait: Nemo cum tentatur dicat, qa à deo tentatur. Ipſe em̃
neminem tentat. Sed aduertendũ q diuerſi ſunt fines tentatiõis. Interdũ em̃ aliquis tentat ali
Math. 6. um vt noceat ac fallat. Interdũ vero vt ſciat, interdũ aũt vt inſtruat & ſuccurrat. Primo modo
tentat dæmon & mundus, & de hac tentatione intelligit q̃d in orõne dñica dicimus: Et ne nos
inducas in tentationẽ. Scđo tẽtat ignorans de alio certificari deſiderans q̃lis ſit. Tertio tentat
Gen. 22. deus, quẽadmodũ in Geñ. hr̃: Tentauit deus Abrahã. An vero debeat aliqs deſiderare tẽtatio-
nes diaboli & mundi, de hoc diuerſi diuerſimode ſentiũt, ſed videtur q perfecti eas deſiderare
pñt ſine piculo, eo q gaudeãt in aduerſis. Deſiderant tñ eas cũ moderamie & pſumptiõe diuini
auxilij. Vre renes meos. i. labore abſtinentiæ, & afflictiõe pniæ reprime & extingue in me dele-
ctatiões & culpas carnales: ſic vre & cor meũ. i. affectiones & cogitationes inordinatas, ac ſpũa
lia vitia. Vel ſic, vre, igne diuini amoris, & flamma charitatis accende renes meos. i. appetitum
ſenſitiuũ, q in cõcupiſcibilem iraſcibilẽq; partitur: & cor meũ. i. appetitũ intellectualem ſeu vo
luntatẽ, ita q ignis ſpũſſ. volũtatem tam vehementẽ accendat, vt amor ſeu ignis iſte in inferio F
rem appetitũ redũdet, eũq; per oĩa rõni ac ſanctæ volũtati ſubijciat. Vel ſic, vre igne tribulatio
nis in pñti renes meos & cor meũ. i. corpus & aĩam, qtũs ſic in vtroq; expurger à vitijs in hoc
ſeculo, q aliã pœnam ſuſtinere nõ cogar in purgatorio, & vt Chriſto mente & corpe cõpatiar
atq; conformer, ſicut decet ſeruũ condolere & cõformari dño ſuo. Idcirco aũt, o dñe, oĩa iſta tã
fiducialr̃ peto, Qm̃ mia tua añ oculos meos eſt. i. qa pietatem tuã agnoſco, eam ſp conſidero,
nec ab eius fiducia diſcedere volo, & cõplacui in veritate tua, i. in vo iudicio iuſtitiæ tuæ. Inno-
centes em̃ & iuſti cõplacent tibi. Ideo aũt cõplacui tibi, qa, Nõ ſedi cũ conſilio vanitatis. i. cõſen
ſum nõ pbui, nec opẽ contuli conſiliarijs vanis, idcirco beatus ſum, qa ſupius dictũ eſt: Beatus
Pſalm. 1 vir q non abijt in conſilio impioȝ, & circũdabo altare tuũ dñe, ſcđm Ambr. Altare dei ẽ Chřs
vt hõ, qa in ipo & p ipm̃, oĩa opa atq; ſacrificia nřa offerri & fieri dñt. Quid ẽ ergo circundabo
altare tuũ dñe, niſi filio tuo Ieſu Chřo adhærebo, ad eũ accedam, eum ſeq̃r. & p cõtemplationẽ
ambiam eũ? Altare q̃q; dei, ẽ mens deuota, in q̃ deo offerť ſpũs cõtribulat⁹. Ita q circũdabo al-
tare tuũ dñe. i. ad meipm̃ redibo, mentẽ meã diſcutiã eamq; ſctis affectibus adornabo. Vt audi
Luc. 8 am auribus cordis, de qbus in Euang. dr̃: Qui habet aures audiẽdi, audiat vocẽ laudis. i. doctri-
Iohan. 8 Luc. 11 nã Chři ac ſacram ſcripturã ſicut ſcriptũ eſt: Qui ex deo eſt, vba dei audit. Et iterȝ: Beati q audi
unt verbũ dei, & cuſtodiunt illud, & enarrẽ vniuerſa mirabilia tua. i. vt ea q̃ audiui & didici de
laude diuina ac ſacra ſcript. annuntiẽ alijs, vel ſaltẽ in ore proprio ea reuoluem laudãdo, bñdicẽ
doq; dñm, q tanta mirabilia hominib⁹ fecit, ſicut ſcript. diuina teſtať. Dñe dilexi decorẽ domus
tuæ. i. proſperitatem, profectũ, ac pfectionẽ fidelium, quoȝ cõgregatio eſt domus dei, q̃ vocať
eccle

A ecclesia. Debemus eñ bonũ cõe, & ſpũalem profectũ totius eccleſiæ vehementiſſime deſidera- 2.Mac.15.
re, orare, atq; diligere, vt nobis cõueniat q̃d de Ieremia dr̃: Hic eſt fratrũ amator, q multum orat
p populo, & vniuerſa ſancta ciuitate. Vel, Dilexi decorẽ domus tuæ. i. interiorem ſplendorẽ &
ſanctitatẽ aiæ meæ, deſiderans tibi cordis mei hoſpitiũ immaculatũ ac placitũ exhibere, ſicut
conſulit mihi. Præparare in occurſum dei tui Iſrael. Dilexi & locũ habitatiõis gl'iæ tuæ. i. man- Amos.4.
ſionem cœleſtẽ & regnũ cœloꝝ. De q̃ ait apoſt. Scimus, q̃m ſi terreſtris domus nr̃a huius habi- 2.Cor.5
tatiõis diſſoluat, q̃d ædificatiõem habemus ex deo, domũ non manufactã æternam in cœlis. Et
ipſe ſaluator. Vado (inq̃t) parare vobis locũ, & iteꝝ veniã ad vos & aſſumam vos ad meipm̃, vt Iohan.14.
vbi ſum ego, & vos ſitis. Hũc locũ dñe diligo, nõ ꝓpter ipm̃ locũ, ſed ꝓpter te habitatorẽ ac dñm
loci illius, vt videãt oculi mei te regẽ gloriæ in decore tuo. Præterea totus hic pſal. ad ſacerdotes Iſaiæ.33.
ſpecialiter applicari poſſet ꝓſertim ab eo loco q̃ dr̃: Lauabo int̃ innocẽtes manus meas. Dicat
ergo deuotus ac dignus Chr̃i ſacerdos: Lauabo, q̃n ad celebrationẽ acceſſurus ſum, int̃ innocen
tes. i. cũ ſanctis ac veris ſacerdotib⁹ nouæ legis, quoꝝ eſt nulli nocere, ſed v̾bis & exemplis cun
ctis ꝓdeſſe, manus meas nõ ſolũ corꝑales, q̃bus Chr̃i ſacramẽta tractabo, ſed etiã affectus cogi-
tatiões & opa, iſtas lauabo in cõfeſſione, q̃m teſte ſcriptu. Oĩa in cõfeſſione lauant. Sed & ſacer
dos anq̃ ad celebrandũ accedit, digitos, vel potius digitoꝝ extrema, lauat. Primo ꝓpter reuerẽ-
tiam ſacramẽti. Sc̃do ad deſignandũ ſpũalem lotionem, q̃ mentẽ purgaei optet à maculis pec-
catoꝝ. Lotio eñ extremaꝝ priũ digitoꝝ, ſc̃dm Diony. ſignat abſterſionẽ minimaꝝ culpaꝝ. De-
bet nãq; ſacerdos nõ ſolũ mortalia ac grauiora venialia abhorrere, cõfiteri ac fugere, ſed & mi
B nima q̃q; vitare, vt omnino mũdus & mente collectus, affectuq; feruens ac ſtabilis deo aſſiſtat,
hñs Chr̃m & paſſionẽ eius ac cætera bñficia dei, firmiter cordi ſuo impſſa, & circũdabo altare
tuũ dñe, vcz materiale altare eccleſiæ: In cuius vtroq; cornu ac medio ſtabo dũ celebro. Vt au-
diã vocem laudis. i. cantũ eccleſiæ, rñſioneq; chori. Vel ſaltẽ miniſtri mei, quoꝝ voces deũ col-
laudant, vt tanti ſacramenti myſteriũ digne agaſ, & enarrem in miſſa vniuerſa mirabilia tua,
.i. oĩa Chriſti admiranda myſteria, ſ. incarnationẽ, paſſionẽ, reſurrectionẽ, & aſcenſionem. De
q̃bus fit memoria in officio miſſæ. Dñe dilexi decorem domus tuæ. i. deuotiõem miniſtroꝝ al-
taris ac populi, ne indigne celebrando & cõicando rei efficiamur corꝑis & ſanguinis Chriſti, &
locũ habitationis gloriæ tuæ, q̃m cupio iam in militante eccleſia Chr̃m ſub ſacramentoꝝ ve- 1.Cor.11
lamine tam reuerẽter atq; fideliter cõtrectare, vt poſtmodũ in triumphãte eccleſia merear ego
& oẽs, ꝑ q̃bus oro ac celebro, ipm̃ clare cõſpicere, ſicut ipſe digno miniſtro promiſit: Maniſeſta
bo ei meipm̃. Ne ꝑdas cum impijs. i. malis ſacerdotibus & ingratis hoĩbus, deus aiam meã. de- Iohan.14.
ſerendo eam in p̃nti à gratia, repellendoq; eam in futuro à gloria, & cum viris ſanguinum, qui
corpus Chriſti manducant, & ſanguinem eius bibunt indigne, vel à cõione ſacra penitus abſti
nent propter odiũ Chriſti, ſeu negligẽtiã ſui, ne ꝑdas vitã meam, derelinq̃ndo me vitioſe & tur 1.Cor.11
piter viuere, & poſtea in infernũ damnando me. Ego autem in innocentia mea ingreſſus ſum
ambulando in hoc mundo ꝑ fidem, ſpem & charitatẽ. Ideo dñe, redime me, ne incidã culpã, &
ꝑdam innocentiã hucuſq; ſeruatã. Non eñ debeo eſſe ſecurus durante huius exilij via, ſed ſoli- Mich.6
C cite ambulare cum dño, & miſerere mei, ignoſcendo impfectioni iuſtitiæ meæ, q̃ eſt ſicut pãnus Iſaiæ.64
menſtruatæ, ſi comparet ad pfectionẽ diuinæ iuſtitiæ, & ad ſanctitatẽ mẽtis æternæ ſubſtãtia
liter, totalr̃ ac incircũſcriptibilr̃ ſanctæ. Pes meus. i. conuerſatio mea q̃ tendo ad te, ſtetit in dire
cto. i. in obſeruãtia ꝓceptoꝝ tuoꝝ, in eccleſiis. i. inter fideles bñdicam te dñe, laudando bñficia
tua mihi cõceſſa, & glorificãdo nomẽ tuũ æternalr̃ bñdictũ. Cætera nũc omiſſa, in ꝓcedenti ex
ꝓõne ſatis elucidata videnſ. Ecce ex pſalmo iſto ſentẽtioſo & ſplendido, audiuimus q̃d ad Chri
ſtianũ pfectũ ꝑtineat. Si igiſ aliq̃d hoꝝ in nobis inuenimus, deo grãs referamus & ad perfectio
nem feramur. Si aũt ꝓdictæ pfectiones viri pfecti lõge à nobis ſunt, ingemiſcamus, emẽdemus Philip.2
atq; iuxta v̾bum glorioſi Apoſtoli, cum timore & tremore, noſtram operemur ſalutem.

¶ Argumentum in Pſal. XXVI. ¶ Expõ tituli.

PRæponiſ aũt huic pſal. hic tit. In finẽ pſal. Dauid priuſq̃ liniret. Pro cuius intellectu ſcien-
dũ, q̃ Dauid in libris Regũ deſcribiſ ter vnctus fuiſſe. Primo in domo p̃ris ſui in ſignũ fu- 1.Reg.16
turi regni. Sc̃do in Hebron ſup tribũ Iuda. Tertio ſup totũ ppl'm Iſrael. Silr̃ Chr̃ianus ter vn 2.Re.2.5.
giſ. Prĩo in baptiſmo, in q̃ accipit pignus ſpũſ. Sc̃do in cõfirmatõe. Tertio i extrema vnctiõe
Hic v̾o pſal. intitulaſ de Dauid, anteq̃ vngeret ſc̃do. Nã ſc̃da eius vnctio ad p̃ntẽ ꝑtinet pſal. Eſt
igiſ ſenſus tituli. Pſalmus iſte dirigẽs nos in finẽ. i. in beatã cõſumationẽ & Chr̃m, ẽ Dauid. i.
cõuenit cuilibet fideli, anteq̃ liniret ſc̃do. i. anteq̃ ꝑuenit ad btitudinis patriã, in q̃ oẽs bti pfecte
vngunt à ſpũ ſ. Queadmodũ eñ Dauid poſt primã ſuã vnctionẽ maximas habuit pſecutiões
à Saule & aliq̃s poſt ſecũdã ſuã vnctionẽ ab Iſboſeth filio Saul, q̃ſdã etiam p⁹ tertiam ſuam vn 4.Reg.18
ctionẽ à proprio filio. ſ. Abſolone, ſic Chr̃ianus poſt vnctionẽ baptiſmi multas patitur tribula .19 & 20.
tiones 2 Re.2.1.
3.5.15.16

tiones à dæmone mũdo & carne, donec cõfirmationis vnctionem recipiat, qua adepta, adhuc D
varijs tribulationibus fatigatur à ſatellitibus dæmonũ, filijs ſuperbiæ, vſq; ad extremum vitæ
ſuæ, quo vltimo vngitur & nec tũc qdẽ tribulationibus caret, donec ad vnctionem cœleſtem ꝑ
tingat. In hoc itaq; pſalmo demonſtratur, q̃ta oporteat pati hominem dei in pñti exilio, cõtra
quæ in exordio pſal. inducuntur arma fortiſſima, vtpote eleuatio mentis in deum, cõfidentia
de bonitate ipſius, atq; memoria beneficioꝝ dei. Ait ergo.

¶ Expoſitio literalis.

DOminus illuminatio mea]. i. illuminator animæ meæ, illuminans me lumine natu
rali atq; gratuito, ſeu donis naturæ & grãe, illuminans rõnem ne erret, ne fallatur, ne
peccet. Ideo Michæas ait: Cum ſedero in tenebris, dñs lux mea eſt [& ſalus mea] . i.
ipſe dñs eſt obiectum & cauſa ſalutis meæ, dator & conſeruator totius pfectionis &
grãe meæ. Propterea [quem timebo?] q. d. nullum, niſi dñm deum meum, qa vt ait apoſt. Si de
Rom. 8. Prou. 28 us pro nobis, qs contra nos? Si ipſe illuminet, qs obtenebret? Si ipſe me ſaluet, qs cõdemnare me
poterit? Ideo Salomon dicit: Iuſtus quaſi leo confidens, abſq; terrore erit. ¶ Dñs protector
vitæ meæ]. i. defenſor ab his q contrariantur ſpũali vitæ animæ meæ, q etiam p angeloꝝ cuſto
diam ptegit nos, ab aduerſitatibus mentis & corpis, & ſi non ab oĩbus ppter noſtra demeri
ta, tñ à multis ppter ſuam clementiã. Cum ergo ſit ita [à quo trepidabo?] tanq̃ dicat. Nec dæ
mones, nec mundũ, nec carnis impugnationem verebor. Hæc aũt intelligenda ſunt de timore
inordinato, ſ. carnali, humano & pure ſeruili. Nam cuius mens in deo fixa eſt, ac dono fortitu
dinis in ipſo firmata, is nil metuit, ſciens certiſſime, deũ ſibi vbiq; pñtem, ac paratus omnia ſu E
ſtinere, quæ deus ſibi euenire aut infligi iubet vel ſinit, imo in aduerſitatibus gaudet, ſicut apo
ſtoli, qui ibant gaudentes à conſpectu concilij, qm̃ digni habiti ſunt pro nomine Ieſu contume
Act. 5. liam pati. Nec miꝝ, cum magnũ ſit donũ altiſſimi propter iuſtitiam pati, prout teſtatur Apoſt.
Vobis datũ eſt à Chriſto, non ſolũ vt credatis in eum, ſed etiã vt patiamini pro illo. Non ergo
in aduerſis & improperijs atq; iniurijs contriſtemur. ¶ Dum appropiant ſup me nocẽtes]
Philip. 1. . i. dum contra me inſurgunt maligni [vt edant carnes meas] . i. tam inuidioſe & valide me in
uadentes, ac ſi carnem meam deuorare deberent. Vñ ait & Apoſt. Si inuicem mordetis & co
Gala. 5. meditis, videte ne ab inuicem cõſumamini. Itaq; nec tunc trepidabo, dum ſic appropiant ſup
me nocentes, & hoc ideo, qa ¶ Qui tribulant me] ſ. inimici mei, vtpote dæmones, hoíeſq;
iniuſti [ipſi infirmati ſunt] virtute paſſionis Chriſti & angeloꝝ pſidio, q dæmones prohibent
ne quantum volunt impugnent. Hoíes etiã mali, q̃to amplius roborant contra iuſtitiam, tãto
corda eoꝝ magis debilitantur à grã, ſuntq; magis ſubiecti vitijs atq; dæmonibus, & ad omne
bonũ infirmi [& ceciderunt]. i. prædicti inimici mei, p grãm victi ſunt à me, qm̃ tentatiõibus
reſtiti, nec propter aduerſa à deo receſſi. Hunc verſum ad gloriam dei dicere poteſt & debet, q
ſe tentationes ac laqos aduerſarioꝝ ſuæ ſalutis, p grãm dei viciſſe cognoſcit, ſicq; ex priori tri
umpho fortius ſperans in dño, non expaueſcat de cætero aggredi viam iuſtitiæ, ſed dño auxi
liante, pualere contra tentantes ac perſequentes confidens, dicat quod ſeqtur. ¶ Si cõſiſtant
aduerſum me caſtra]. i. dæmonũ acies me tentantes ac pſeqntes [non timebit cor meũ] vinci F
ab eis, vel ſeparari à Chřo, pp firmitatẽ ſpei & charitatis q̃ habeo in Chřo. Hoc ẽ qđ dicit Apo.
Certus ſum, qa neq; angeli neq; principatus, neq; ꝟtutes poterũt nos ſepare à charitate dei, q̃ ẽ
Rom. 8 in Chřo Ieſu. Per angelos aũt & reliqs q̃s inducit, certũ eſt eũ intelligere dæmones. Hoc itaq;
loco p caſtra, intelligit ſancta ſcriptura dæmones, interdum vero per caſtra, intelligit angelos
Gen. 32. ſanctos. Vnde alio loco ſcriptum eſt: Fuerũt Iacob obuiam angeli dei, quos cum vidiſſet, dixit:
Iohel. 2 Caſtra dei ſunt hæc. Et Iohel propheta ait: Multa ſunt nimis caſtra dñi fortia, & faciẽtia ꝟbum
eius. De qbus caſtris inferius dr: Benedicite dño angeli eius potentes virtute, facientes verbum
eius. ¶ Si exurgat aduerſum me pliũ]. i. pſecutio hoím [in hoc ego ſperabo]. i. in tali caſu
non deficiam, ſed in deo confidam. Ideo etiam Iob ait ad dñm: Pone me iuxta te, & cuius vis
manus pugnet contra me. Atq; in Euangelio Chriſtus: Cum audieritis (inquit) pliia & ſeditio
nes nolite terreri. ¶ Vnam petij à dño] Iuxta pprietatem idiomatis Hebræoꝝ, adiectiua atq;
pnomina ſubſtantiuantur in fœminino gñe, quemadmodum apud latinos in neutro. Cum er
go ait: Vnam, ſenſus eſt, vnũ aliqd, ſeu vnam rem. Itaq; vnam petij à dño. à q̃ bona cuncta pro
cedunt [hanc requiram]. i. non ceſſabo petere, donec pulſanti aperiat: & quæ ſit hæc vna res tam
optata, oñdit ſubiungens [vt inhabitem in domo dñi oĩbus diebus vitæ meæ]. i. vt re & no
Philip. 3 mine ſim membrum militantis eccleſiæ, & inter fideles bñ viuendo pmaneã, pſeuerando vſq;
in finem. ¶ Vt videam voluntatem dñi]. i. vt eius præcepta intelligam & obſeruem [& viſi
tem templum eius]. i. ipſam matrem eccleſiam, audiendo diuinum officiũ. Vel, viſitem templũ
eius. i. mente in cœleſtibus ſim per ſpem & deſiderium, prout ait Apoſt. Noſtra conuerſatio in
cœlis

A cœlis eſt. Vel ſic, Vt inhabitem in domo dñi. i. regno cœloꝝ poſt præſens exilium. Vt videam
voluntatem dñi. i. pfecte cognoſcã,& ſine periculo videam qd dño placeat, ita vt in oibus eius
voluntati pfecte obediã,ſicut & angeli ſancti nunc faciunt,& viſitẽ templum eius. i. ad ipſum
deum inceſſanter accedam,eumq; ſicut amicũ chariſſ. videã, alloq̃r,& ſine fine poſſideam. De-
us eñ eſt templum Ieruſalem ciuitatis ſupnæ, quemadmodũ ait Iohan. Tempium nõ vidi in Apo.21
9 ea, dñs eñ oipotens templum illius eſt & agnus. Hæc aũt confident oro. ¶[Qm̃ abſcondit me
in tabernaculo ſuo in die maloꝝ]. i. tpe tribulationis & tentationis iã currentis, occultauit me
in fide & vnitate eccleſiæ ab aduerſarijs meis, q̃tenus nõ inuenirent me conſentientẽ opibus
ſuis, vel pertinentẽ ad numeꝝ reproboꝝ, q̃uis me corporalit' inuenirent ad perſequendũ. Ideo
ſubdit:[protexit me]ab inſidijs æmuloꝝ iſtoꝝ, ſ. dæmonũ hoimq; maloꝝ [in abſcõdito taber
naculi ſui]. i. in cõione eccleſiæ, ſ. in mutua oſone fidelium p ſeinuicẽ, put Iacob. dicit: Orate p Iacobi,5
inuicem vt ſaluemini. Deuota quippe oſo fidelium pro ſeinuicẽ ex interna charitate procedẽs,
merito appellat' abſconditũ tabernaculum dei, qm̃ ex affectu ſoli deo agnito profluit, & in ab-
ſcondito fieri debet, qa Chriſtus docuit: Tu(inqens)cum oraueris, intra in cubiculum tuũ,& Matth.6
clauſo oſtio, ora patrem in abſcondito. Hæc aũt oſo fideles multũ defendit ac adiuuat. Propte
tea abhorrendũ eſt valde excõicari, imo & in mortali peccato eſſe, qm̃ ſola charitas facit cõio- 1.Cor.10.
10 nem ſctõꝝ. ¶[In petra]. i. in fide Chri, de q̃ ait Apoſt. Petra erat Chrs[exaltauit me]dando mi
hi p fidẽ & gratiam Chriſti iſta terrena deſpicere,& cœleſtia deſiderare,& diuinis fideliter inhę
rere [& nunc]in pñti vita[exaltauit caput meũ]. i. rationẽ meã, q̃ eſt principalis vis aiæ [ſuper
B inimicos meos]dãdo mihi victoriã tentationũ,& vincere hoſtes inuiſibiles atq; viſibiles. Hoc
conuenit' bonis fidelibus, illis pſertim q propter Chriſtũ oia reliq̃runt,& in clauſtro regi glorię
militant, ſicut & dñs ait: Qui vult venire poſt me, abneget ſemetipſum, & tollat crucẽ ſuam q̃- Luc.9.
tidie,& ſeq̃tur me. Talibus quippe denuo Chriſtus ait: Nolite timere puſillus grex, qm̃ placuit Lucæ.12 Pſalm.11.
11 pri vr̃o dare vobis regnum. ¶[Circũiui,& immolaui in tabernaculo eius hoſtiã vociferatiõis]
Superius dixit: In circũitu impij ambulant, nunc v'o in pſona hois iuſti ait: Circũiui. Eſt ergo
qdam circũitus malus,& qdã bonus. Circũitus eñ eſt q̃dam gyratio reꝝ creataꝝ. Sed mali in
rebus creatis gyrando v'ſant', ita q in eis qeſcunt, amorẽ, delectationẽ, & finẽ ſibi conſtituẽdo
in ipſis. Boni vero eas cõtẽplando circũeunt, referendo amorẽ, ſciamq; eaꝝ ad gloriã creato
ris, quẽ ſolum finaliter intendunt ac diligunt. Hoc igitur modo nunc aſſerit: Circũiui. i. oĩa iſta
viſibilia circũſpexi, q̃tenus inuiſibilia dei ex eis cognoſcerẽ. imo vniuerſa creata p viribus cõſi
deraui, vt ex eis ad cognitionẽ creatoris ptingerem [& immolaui in tabernaculo eius]. i. in cu
biculo aiæ meæ, vel in ipſa eccleſia[hoſtiã vociferationis]i. ſacrificiũ affectuoſæ ſeu altę oſonis
ſicut infra habetur: Immola deo ſacrificiũ laudis. Et in Oſee: Dicite dño, oẽm aufer iniqtatẽ. & Pſalm.49 Oſee.14
reddemus vitulos labioꝝ nr̃oꝝ. i. pces atq; præconia oris nr̃i immolabimus tibi [cãtabo]ore
& laudabo[& pſalmũ dicam dño]. i. ope ipſum glorificabo & confitebor. Cantare nãq; eſt ſo
la voce laudare: pſallere vero, eſt bonis actibus deũ venerari ac prædicare. Deniq; poſt cõme-
C morationem bñficioꝝ dei & boni propoſiti ſui, denuo redit ad implorationẽ pietatis diuinæ,
qm̃ ſine ceſſatione oportet orare: & q̃to hõ plus proficit, tanto amplius proficere cupit, atq; fre Luc.18
quentius & dulcius orat, imo orando indeſinenter accendit' ad oſonem. Ait ergo. ¶[Exaudi do
12 mine vocẽ meam q̃ clamaui ad te]. i. oſonẽ quã ardenti affectu tranſmiſi ad te [miſerere mei,]
13 dimittendo peccata[& exaudi me]deſideratã perfectionẽ præſtando. ¶[Tibi dixit cor meũ] i.
tecũ locutus eſt intellectus meus, deſideriũ aiæ meę tibi offerendo, quẽadmodũ de ſanctiſſ. An
na recolitur: Porro Anna loq̃batur in corde ſuo, tm̃q; labia illius mouebantur,& vox penitus 1.Reg.1
non audiebatur. Vñ & Chriſtus ait: Veri adoratores adorabunt prẽm in ſpũ & veritate [exq̃ſi Iohan.4.
uit te facies mea]. i. te ſolum quæſiuit,& ex alijs te inuenire ac poſſidere optauit mens mea, vel
fides mea, q̃ eſt vultus & oculus aiæ meæ, qm̃ oẽm ſcientiam reꝝ creataꝝ & oĩa opa mea ad te
ſicut ad vltimũ finẽ diſpono ac refero, ideo addit' [faciẽ tuã]. i. clarã tui notitiã, imo teipſum p
ſpeciẽ intuendũ[dñe reqram]. i. inceſſant' adipiſci conabor. Hanc faciẽ Moſes exq̃ſiuit q ait ad
dñm: Si inueni gratiã in conſpectu tuo, oñde mihi faciem tuã vt ſciam te. Hãc ſupbeatiſſ. faciẽ, Exodi.33
in q̃ eſt oĩm delitiaꝝ plenitudo immenſa, in pñti videre nõ poſſumus, ſicut & Moſi deus reſpõ
dẽs: Faciem(inqt)meã videre nõ poteris. Non eñ videbit me hõ & viuet. Propterea reqrere & Exodi.3
ſp deſiderare debemus hanc faciẽ,& pura mente dño miniſtrare, vt via iſta decurſa mereamur
deũ videre ſicuti eſt, q̃ ſic viſo, nil erit q̃d amplius deſiderari poſſit. Sed vt iſta obtineam, dñe ro
go ¶[Ne auertas] iam[faciẽ tuã]. i. pietatis tuæ aſpectũ, ſeu gr̃æ tuæ pñtiam[à me ne declines i
14 ira à ſeruo tuo]. i. propter peccata mea nõ recedas à me, gr̃am denegando, cuius denegatio ira
15 vocat' hoc loco. ¶[Adiutor meus eſto dñe]coopando mihi vt btitudinẽ tandẽ acqram[ne dere
linquas me]in tribulatione & anguſtia[neq; deſpicias me deus ſalutaris meus]. i. deus ſaluans

me. Ecce ꝙ̃ ignita & feruida ſunt oĩa ỹba iſta, q̃ꝝ tñ vnũ includit aliud, imo ſeruoꝛ vnius men- D
tem inflammat ad affectuoſam prolationem alterius. ¶ [Qm̃ pater meus & mr̃ mea].i. carna- 16
les ꝓgenitores mei [dereliq̃runt me] indignando mihi, eo ꝙ ſeq̃rer te, & eos relinquerẽ. Vel, pr̃
Gen. 3 meus & mr̃ mea. i. primi parentes, vꝫ Adã & Eua, dereliq̃runt me, inducẽdo ſup me originale
pct̃m̃, & pœnalitates varias ex illo pct̃õ ſeq̃ntes [dñs aũt aſſumpſit me] ꝑ ſuam miſericordiam
exaudiendo me, & conſeruãdo in ſe. Vel, dñs aſſumpſit me, induendo naturã meam, factus hõ.
¶ Legẽ pone mihi dñe in via tua] Cur petit hoc? Nõne iã nobis lex poſita eſt quã obſeruemus 17
tam naturalis ꝙ̃ diuina? Quid ergo petit dũ ait: Legẽ pone mihi dñe, niſi vt lex diuina, q̃ oĩbus
poſita eſt, ſibi ponat añ oculos cordis ſui, ita ꝙ ꝑ gratiã dei eam actualit̃ penſet ac impleat? Ait
ergo: Legẽ pone mihi dñe. i. legẽ tuã pone in memoria mea, vt ambulẽ [in via tua, & dirige me
in ſemita recta]. i. in obſeruatione pꝛæceptoꝝ tuoꝝ q̃ iuſta & recta ſunt, & hoc fac [propter ini
micos meos]. i. occaſione inimicoꝝ meoꝝ, vꝫ vt euadã inſidias mihi ab eis paratas. ¶ [Ne tra- 18
dideris me i aĩas tribulantiũ me] i. in poteſtatẽ & malã voluntatẽ diaboloꝝ ac hoĩꝫ malignoꝝ
vt eis conformer atq; conſentiã, & hoc oeo [qm̃ inſurrexerunt in me teſtes iniqui] vꝫ tribula-
tores ꝑdicti, q inſurgunt in me conando vt fallant me, q ſunt teſtes iniqui, qm̃ falſa affirmãt. &
conſulunt, meq; ſub ſpecie boni decipere ſtudent, & ſi nõ conſentio eis, nihilominus me falſe
accuſare tentabunt. Veruntñ iſta eoꝝ iniq̃tas fallit eos nõ me, nã nocet eis ſed mihi coopat̃ ad
gloriã dummõ nõ conſenſero eis. Hoc eſt q̃d ſubdit: [& mentita eſt iniq̃tas ſibi] i. prauitas eoꝝ
eos fefellit. ¶ [Credo] fide formata & incõcuſſa [videre bona dñi,] q̃ oculus nõ vidit, nec auris 19
audiuit, nec cor concepit [in terra viuentiũ]. i. in regno cœloꝝ, q̃d dr̃ terra, qm̃ eſt locus quiet⁹ & E
ꝑmanens, ſicut & terra inferior q̃ non mouet̃, ſed (teſte ſcrip.) in æternũ ſtat. Propter hãc ſpẽ &
Eccle. 1 propter hanc fidẽ oĩa æq̃nimiter fero, ſciens ꝙ nõ ſunt condignæ paſſiones huius tp̃is ad glo-
Roman. 8 riam illã. Sed neminẽ frangat difficultas ꝑueniendi ad btitudinẽ iſtã, ideo conſolatorie ſubdit:
Iere. 31 ¶ Expecta dñm] lõganimit̃ ſperando in ipſo [viriliť age] quęcũq; noueris placere deo, qm̃ erit 20
merces opi tuo [& confortet̃ cor tuũ] ꝑ virtutes ac dona ſpũs ſcĩ contra oĩa mũdi huius aduer
ſa ac dæmonũ tentamenta [& ſuſtine dñm] inter proſpera & aduerſa, nec fatigeris aĩo tuo. Ver
ſus iſte dulciſſimus oẽm militẽ Chri, oẽm vtiq; laboratorẽ, q deo cũ metu & reuerẽtia deſerui-
Abacuc. 2. re contendit, ineffabiliter conſolatur ac roborat. Itaq; o famule Chriſti expecta dñm. Appare-
bit dñs in finẽ, & non mentiet̃: ſi morã fecerit, expecta eũ, qa veniens veniet, & nõ tardabit. Vñ
Iacobi. 5 Iacobus admonet: Exemplũ accipite longanimitatis, laboris, & patientiæ prophetas. Ecce btĩ-
ficamus eos, q ſuſtinuerũt, ſufferẽtiã Iob audiſtis & finẽ dñi vidiſtis. Deniq; viriliter age, qa hor
1. Cor. 15 tatur Apoſt. Fratres mei dilecti, ſtabiles eſtote & immobiles, abundantes in ope dñi ſp, ſciẽtes
ꝙ labor vr̃ nõ eſt inanis in dño. Confortet̃ q̃q; cor tuũ, qa dñs ait ad quendã: Ecce ꝑcipio tibi
Ioſue. 1 cõfortare, & eſto robuſtus valde, noli metuere & noli timere, qm̃ tecũ eſt dñs deus tuus in oĩb⁹
ad q̃cũq; ꝑrexeris. Poſtremo ſuſtine dñm, q̃tenus dicere queas cum S. Iob: Etiã ſi occiderit me
Iob. 13. in ipſo ſperabo. Verſus iſte accidiam fugat, charitatẽ inflammat, longanimitatẽ inſtruit, ſtabi
litatẽ inducit, oẽmq; torporẽ, diffidentiã, puſillanimitatẽ, negligentiã, ac deſperationẽ expellit. F

¶ Expoſitio allegorica eiuſdem pſalmi de Chriſto.

EXponendo inſuꝑ pſalmũ iſtũ de Chriſto, ſenſus tituli erit: In finem pſalmus Dauid, hoc ẽ, pſalmus iſte Chr̃o conueniens, prius ꝙ̃ ipſe Chriſtus liniretur ſecundo. i. añꝙ̃ glorificaret̃ i corpore. Prima eñ linitio eſt glorificatio aĩę eius, quã ab initio cõceptionis in virgine habuit. Scd̃a aũt eius linitio, eſt glorificatio corporis eius, quã in reſurrectiõe accepit. De q̃ glorificatio
Iohan. 7. ne ait Iohan. Spũs nondũ erat datus, qa Ieſus nondũ erat glorificatus. Chr̃s ergo vt hõ ſic ait: Dñs. i. deus trinitas, eſt illuminatio mea. i. cã totius ſapiæ meæ creatæ, & ab inſtanti creationis aiæ meæ illuminauit eã lumine glĩę atq; btĩfica viſione. Vbi penſandũ, ꝙ in Chriſto erat ſapia increata, q̃ eſt idẽ q̃d diuina eſſentia ac ỹbi pſona, & ꝑ hanc Chriſtus actualiter æternaliterq; cognoſcit q̃cq̃d pr̃ & ſpũs ſct̃ũs, imo hæc ſapia eſt vna in tribus pſonis. Erat q̃q; in Chr̃o ſapia creata, & hæc multiplex fuit. Habuit enim ſapientiã patriæ ſeu btõꝝ, cognoſcẽdo cuncta in ỹ-bo ꝑ vnionẽ diuinæ eſſentiæ cũ intellectu ipſius ꝑ modũ formæ intelligibilis copulatæ. Habu-it etiã ſapientiã inditã ſeu infuſam, q̃ ab exordio ſuæ cõceptionis in mr̃e, cognouit res oẽs in ꝓ-prijs earꝝ naturis, ꝑ ſpecies intelligibiles ſibi concreatas. Præter hanc q̃dã attribuũt Chr̃o hoĩ ſapientiã acq̃ſitam ſeu experimentalem, in q̃ profecerit, nõ tñ ab alijs quippiã diſcẽdo, ſed ꝑ ꝓ-priam inuentionẽ, ita ꝙ ꝑ naturale lumẽ intellectus agentis, abſtraxit à phantaſmatib⁹ intelli-gibiles ſpecies, eaſq; in intellectu poſſibili repoſuit, atq; ꝑ hũc modũ ſcientiã acq̃ſiuit. Nulla eñ naturalis pfectio aut opatio defuiſſe videt̃ aiæ Chri. Nã vt aſtruit Damaſcenus, nihil eoꝝ Chr̃o defuit q̃ deus in natura plantauit. Ob has ſcias aiæ Chri collatas ait ſaluator: Dñs illuminatio mea. & ipſe eſt ſalus mea. i. obiectũ felicitatis meę creatæ, quẽ timebo? Nullũ vtiq;, niſi ſponte volucro,

A veluero paſſionẽ timoris aſſumere, ſicut & paſſione inſtante peregi, q̃n cœpi cõtriſtari & mœ- Mar. 14
ſtus eſſe, q̃s vtiq; paſſiones, ſicut ſponte aſſumpſit, ſic imperialr eas depoſuit. Dñs protector vi-
tæ meæ, ſingulariſſimo ac excellentiſſ. mõ intus cuſtodiens me à malis culpæ ac periculis aiæ, ita
q̃ talia in me eſſe nõ poterant, & foris à læſionibus corporis, niſi in q̃tum humani gñis redem-
ptio exigebat me pati. Nam q̃n Iudæi q̃rebant eũ p̃cipitare & lapidare, Ieſus abſcõdit ſeipſum. Lu. 4
dño ipſum ꝓtegente. Q̃n etiam dæmon reliq̃t eũ in monte altiſſimo, ſtatim angeli acceſſerũt, & Iohan. 6
ei miniſtrabanr, à q̃ trepidabo? q. d. nec Iudæos neq; gentiles neq; tentatorẽ diabolum formida- Mat. 4
bo, ſcđm modũ p̃dictum. Dũ. i. pro eo tpe, q̃ appropiant ſup me nocentes. i. Iudæi cũ paganis, Mat. 26
me capientes atq; ligantes in nocte añ paſſionẽ, vt edant carnes meas. i. vt occidant me. Qui tri-
bulant me inimici mei, ipſi infirmati ſunt, & ceciderũt. Hoc iã in Iudæis hoſtibus Chri videmus
impletũ. Infirmati ſunt, fidẽ & gratiam amittentes, & ceciderũt, ſceptrũ & principatũ oẽmq; le-
gis honorẽ perdentes. Si conſiſtant aduerſum me caſtra, i. acies Iudæorũ, q añ Herodẽ & Pilatũ Mat. 26
ſtabant forniter proclamãtes: Crucifige eũ, nõ timebit cor meũ eos q corpus occidere pñr, ſed Mat. 10
aiæ detrimẽtũ inferre nõ p̃ualent. Si exurgat aduerſum me prælĩũ. i. impugnatio perſecutorũ,
me crucifigere affectantiũ, in hoc ego ſperabo. i. in tali articulo, confidã in dño, q̃ victur⁹ ſim
ſc; mortẽ deſtructurus, pctm̃ ablaturus, mundũ redempturus, dæmones deiecturus, tertio die
reſurrecturus, atq; incredulos iudicaturus. Vnã. i. vnũ q̃ddam præcipuũ petij à dño, hanc req̃-
ram pſeuerãter orando, & hæc vna eſt, vt inhabitẽ in domo dñi oĩbus diebus vitæ meæ. i. vt
per grãm habitẽ in cordibus hoim, & in militanti ecclẽſia regnẽ p fidẽ. Chriſtus em̃ vt hõ, fre-
B quenter orauit pro mundi ſalute, vc; vt deus aperiret corda hoim ad recipiẽdũ inhabitationẽ
Chriſti per fidẽ, imo propter hoc paſſus eſt vt habitaret in nobis. Propterea dixit etiã Chrs ad
Petrum: Ego pro te rogaui vt nõ deficiat fides tua. Nos em̃ ſumus domus dei, & Chriſti filij Luc. 22
eius, in q̃ Chriſtus habitare deſiderat. Propter q̃d ait & Apoſt. Chriſtus tanq̃ filius fidelis erat Hebræ. 3
in domo ſua, q̃ domus ſumus nos, ſi fiduciã vſq; in finẽ firmã retineamus. Vt videã volunta-
tem dñi. i. ideo habitare petij in domo dñi, vt videã fideles diuinæ voluntati obedientes. Sæpe
em̃ accipit diuina voluntas pro effectu & ſigno voluntatis diuinæ, ſicut ait Apoſt. Hæc eſt vo-
luntas dei ſanctificatio vr̃a. Et in or̃one dñica dicimus: Fiat voluntas tua. i. impleat̃ præceptũ Theſ. 4.
tuum, & viſitẽ templẽ eius. i. mentes humanas p gratiã & conſolationẽ ſpũs ſcti ingrediar, & p Mat. 6.
ſacramenta mea cũ hoĩbus maneã. Vñ Chriſtus loq̃ns eccleſiæ: Ecce ait, ego vobiſcũ ſum oib⁹ Mat. 28
diebus vſq; ad conſummationẽ ſeculi. Vel ſic: Vt inhabitem in domo dñi. i. vt aſcendam ad cœ-
los, ſedeãq; ad dexteram pñs. Sicut em̃ oſtenſum eſt, Chriſtus interdũ orauit pro ſui corporis
glorificatione & exaltatione. Vt videam voluntatẽ dñi impleri ab omnibus ciuibus cœli, qui
oẽs deo ad nutũ obtemperant, & viſitem templum eius. i. vt mittam angelos ſanctos de cœlo,
ad viſitandum & cuſtodiendũ eccleſiam militantem. Vel, vt mittam paracletũ ſpiritum ſanctũ
apoſtolis alijsq; diſcipulis, quem non mitterẽ niſi primo aſcẽderẽ, quemadmodũ apud Iohan-
nem ſcriptũ eſt: Niſi ego abiero, paracletus non veniet ad vos. Deniq; iſta rationabiliter orot Iohan. 14
Q̃m ipſe dñs abſcondit me in tabernaculo ſuo. i. in vmbraculo atq; cuſtodia ſuę diuinitatis, in
qua ſicut in tabernaculo non manufacto oẽs beati morant̃, in die malorũ. i. tempore q̃ me perſe-
C quebantur Iudæi, quemadmodũ & in euang. habetur: Ieſus aũt abſcondit ſe, & exiuit de tẽplo. Iohan. 8.
Et Lucas: Ipſe, inq̃t, tranſiens, per mediũ illorũ ibat. Nam ipſa eius diuinitas fecit corpus ipſius Luc. 4.
inuiſibile his, q eum lædere conabantur, protexit me in abſcondito tabernaculi ſui. i. in ſeipſo,
& in intima contemplatione ipſius. Ipſa em̃ perſona verbi protexit in omnibus hoiem quem
aſſumpſit. Deus aũt merito dr̃ abſconditũ tabernaculi, q̃m de eo apud Iſaiam. legit̃: Vere tu es Iſaiæ. 45.
deus abſconditus, deus Iſrael. In petra. i. in immobili charitate dei & proximi, & in certa fidu-
cia nõis ſui exaltauit me ab omni defectu & vitio, ſtabiliẽs me in ſeipſo, in quo ſtabiliri, eſt ma-
xime exaltari, & nũc. i. in die reſurrectionis, exaltauit caput meum, hoc eſt, me ipſum: ponit em̃
partem pro toto, ſuper inimicos meos. i. ſuper aereas poteſtates. quas vici, & ſuper Iudæos, qui
me in ſepulcho cuſtodiri fecerunt. Circumiui, q̃n inter homines conuerſabar, Iudæam & alias
multas terras, prædicando euangelium regni dei, & ſanando infirmos, quemadmodũ de Chri-
ſto Petrus teſtatur: Pertranſiit, inquiens, benefaciendo & ſanãdo omnes oppreſſos à diabolo, Act. 2.
& immolaui in tabernaculo eius. i. in ſynagogis, & in templo in Ieruſalem, hoſtiam vociſera-
tionis. i. duræ & altæ increpationis malorum, deuotæ orationis pro eorum cõuerſione, ac lau-
dis diuinæ. Hanc Chriſtus frequentiſſime obtulit deo: cantabo, & pſalmum dicam domino, p
meipſum, & per meos miniſtros deum laudando ac venerando. P̃propterea & apud Iohã. ait
ſaluator: Ego non quæro gloriã meam, ſed honorifico patrẽ meũ. Exaudi dñe pater vocẽ meã Iohan. 8.
qua clamaui ad te, offerendo tibi prędictam hoſtiam vociferationis & ſubueni mundo. p grãm
inceſſantẽ, miſerere mei, liberando me à moleſtijs vitæ pñtis, & exaudi me pro mundi ſalute.

Tibi dixit cor meum. i. mens mea te ſemper interius allocuta eſt, contemplando atq; laudan- D
do te indefinenter, exquiſiuit te facies mea, hoc eſt, tota intentio mea ſemper quęſiuit nominis
tui honorem & gloriam, faciem tuam .i. claram atq; beatam tuæ eſſentiæ viſionē dñe requiram,
non vt eam mihi oſtendas, qm̃ ab initio vidi eam per ſpeciem tanq̃ comprehēſor pfectua, ſed
vt eam oſtendas electis, pro quorum ſalute miſiſti me. Hoc eſt q̃d Chriſtus ait: Pater q̃s dediſti
Iohan. 17 mihi, volo vt videant claritatem quã dediſti mihi, quia dilexi te ante mundi conſtitutionem.
Ne auertas faciem tuam à me, repellēdo preces iſtas quas fundo, ne declines in ira à ſeruo tuo,
hoc eſt, ne propter peccata hominũ differas adimplere quæ peto pro eis: ego, qui ſecũdum for
mam ſerui quam accepi, ſum ſeruus tuus, de quo per Iſaiam prophetã dixiſti: Ecce ſeruus meus
Iſaiæ 42. Zachar. 3. us, ſuſcipiam eum. Et item per aliũ: Ecce ego adducã ſeruũ meũ orientem, & auferam iniquita
tem terrę illius .i. populi ſui, in vna die, vc; in die paſſionis ſuæ. Adiutor meus adeſto domine
pr̃, cooperando mihi in oibus, ne derelinquas me in manu impioꝝ, vel in ſepulchro, neq; deſpi
cias me. i. corpus meũ myſticum, puta eccleſiam, pro qua paſſus ſum, deus ſalutaris meus, hoc
eſt, ſalus mea inquantũ homo ſum. Quoniam pater meus & mater mea. i. populus Hebræoꝝ
ex quoꝝ ſemine natus ſum, dereliquerunt me, qm̃ noluerunt recipere me, prout in euang. ha-
Iohan. 1. betur: In propria venit, & ſui eũ non receperunt, dñs autē aſſumpſit me, reſuſcitando me ad im
mortalem ſtatum, & conuertēdo gentiles ad me. Legem pone mihi dñe, &c. Hunc verſum orat
Chriſtus pro corpore myſtico, quod ita dilexit ſicut ſeipſum. Ne tradideris me in animas tri
bulantium me, hoc eſt, in poteſtate Iudęoꝝ, non vt penitus non moriar, ſed ne in morte detine
ar, qm̃ inſurrexerunt in me teſtes iniqui. Hoc in Chriſto tpe paſſionis eſſe impletum euangeli- E
Mat. 26 ſtæ cõmemorãt, quẽadmodũ apud vnũ eoꝝ ſcriptũ eſt: Cum multi falſi teſtes acceſſiſſent, no-
uiſſime ſurgunt duo falſi teſtes, dicentes: Nos audiuimus eum dicẽtem: Poſſum deſtruere tem-
plum dei, & in triduo reædificare illud: & mentita eſt iniquitas ſibi .i. falſitas eoꝝ decepit atq;
damnauit eos, & mihi nil nocuit, ſed cauſa magni meriti fuit. Credo videre bona dñi. i. grãm &
dona ſpiritus ſancti, in terra viuentium, hoc eſt, in eccleſia militante. Nam propterea pati di-
gnatus ſum, vt homines cœleſtia bona participarent, cœliformemq; vitam in mundo deduce
rẽt. Vel ſic: Credo videre bona dñi, hoc eſt, accidentale præmiũ recipere in terra viuentiũ. i. in
patria, & etiam corporali oculo cernere gloriã dei in ſuis effectibus. In hoc ergo verſu tangit
Chriſtus fructum & pręmium paſſionis ſuæ. Non aũt cõuenit Chriſto credere per fidem, q̃ eſt
virtus theologica, qm̃ fidem talem non habuit, ſed ſumitur credere hoc loco pro quacũq; ſigni
tione, vt ſit ſenſus: Credo videre. i. viſuꝝ me ſcio. Poſtremo Chriſtus conſolatur & animat fi-
delem ſuum imitatorē, & ait: Expecta dñm, viriliter age, qui verſus cum cęteris nunc tranſcur
ſis in præcedenti expoſitione ſatis declaratus eſt. Ecce pſalmus iſte pulcherrimus, qũo in prin
cipio ſui mentem pſallentis ad dñm eleuat, fiduciam excitat, timorē inordinatũ excludit. Nos
ergo ad conſequendum hæc bona deuotiſſime cantemus hunc pſalmum, videturq; multũ ido
neus & fructuoſus atq; conueniens ad hoc, q̄ à quolibet deuote & intente cantetur contra te-
nebras, formidines, & inſidias noctis.

COMMENTARIVS IN PSALMVM XXVII. F

¶Expoſitio Tituli.

EST aũt titulus pſalmi iam exponendi: Pſalmus ipſi Dauid. Dum dr̃ in titulo, ipſi, intelli-
gendus eſt Chriſtus ad literã. Eſt ergo ſenſus tituli: Pſalmus iſte attribuitur & conuenit
ipſi Dauid. i. Chr̃o, quē ſancti prophetæ frequenter Dauid appellant, ſicut oſtenſum eſt. Quibꝰ
Amos. 9 iam adijci põt quod Amos ſcripſit: In die illa ſuſcitabo tabernaculũ Dauid quod cecidit. Quã
Act. 15 ſcripturam Iacobus apoſt. ſpiritu ſancto repletus introducit in Act. apoſt. de Chriſto ſub alijs
verbis, vc; ſecundum tranſlationē Septuaginta interpretum, ſic dicens: Reædificabo taberna
culum Dauid quod cecidit. i. reparabo militantem eccleſiam Chriſti. Hic itaq; pſalmus conue
nit Chriſto in paſſione conſtituto. Ait igitur Chriſtus homo.

¶Expoſitio pſalmi iuxta ſenſum literalem.

AD te dñe] pater æterne [clamabo]. i. affectuoſe orabo, pẽdens in crucis patibulo, in 1
quo Chriſtus affectuoſiſſime dixit: Pater ignoſce illis, & alia multa in cruce orauit
Luc. 23 intra ſe quæ ſcripta non ſunt: imo credendum eſt q̄ nunq̃ amoroſius orauerit pro
mundi ſalute, q̃ tpe quo pendebat in cruce. [deus meus ne ſileas à me] .i. ne per mo-
dum ſilentis & non exaudientis te habeas, ſed reſponde mihi per inſpirationem internam ver
ba bona, verba conſolatoria. [ne quando]. i. ne aliquo tempore [taceas à me] differendo q̃d pe-
to [& aſſimilabor deſcendentibus in lacũ.]. i. ſimilis ero deſcendentibus in ſepulchrum & in in
fernum, quorum corpora detinentur in terra, & animæ in gehenna. Chriſtus enim (vt Iſaias
Iſaiæ. 53. Galat. 3. ait) cum ſceleratis reputatus eſt, & ipſe (ſecundũ Apoſtolum) factus eſt propter nos maledictũ,
vt nos

A Vt nos de maledicto eriperet. Scriptũ eſt enim: Maledictus oĩs q pendet in ligno. Ob id igitur Deu. 21
Chriſtus aſſerit aſſimilari ſe peccatoribus deſcendentibus in lacũ, nõ ſcdm veritatẽ, ſed ſcdm
iniquoꝝ æſtimationẽ, ſicut inferius dicit: Aeſtimatus ſum cũ deſcendentibus in lacũ. Vel ſic, aſ Pſalm. 87.
ſimilabor deſcendentibus in lacũ. i. ſanctis patribus, q añ paſſionẽ meam deſcendebant in lim
bum inferni. His aſſimilatus eſt Chr̃s ſecundũ veritatẽ, qm̃ aĩa eius in hũc limbũ deſcendit ſta
tim qñ à corpore emigrauit. Propter ꝗd Apl̃s ait: Debuit per omnia fratribus aſſimilari ¶ Ex Hebræ. 2
2 audi dñe vocem deprecationis meæ]. i. cordialem ꝓcis meæ clamorem & feruentem affectum
[dũ oro ad te]. i. dum oro vt adipiſcar teipſum quantũ ad accidentalis ꝓmij ſuſceptionẽ: q̃tũ
vero ad beatificã viſionẽ Chriſtus hõ ab incarnationis principio deũ poſſedit, nec ſic eum adi
piſci orauit, & intẽtionẽ ad te finaliter dirigo [dũ extendo manus meas] corporales in ara cru
cis [ad templum ſctm̃ tuũ] reædificandũ. i. ad redimendũ gñs humanũ, ꝗd eſt templũ dei viui.
Hoc eſt ꝗd ait ſaluator: Ego ſi exaltatus fuero à terra, oĩa traham ad meipſum. Vel ſic, dum ex Iohan. 12.
tendo manus meas. i. deſideria cordis mei erigo ad templum ſctm̃ tuum. i. ad cœleſtem patriã,
quatenus ego in breui poſt paſſionem illuc aſcẽdam atq; electi mei, pro quibus hæc patior, me
3 rito mortis meæ ad eam perueniant. ¶ [Ne ſimul tradas me] poteſtati maloꝝ [cum peccatori
bus.] . i. quemadmodum illos tradis, quos permittis non ſolum corporaliter occidi, ſed etiam
in ſepulchris putrefieri, & in inferno teneri. [& cum operantibus iniquitatem ne perdas me.]
Chriſtus qui comprehenſor fuit, & confirmatus in bono, nequaq̃ orauit ne damnaretur aut pec
B caret. Quid ergo eſt, & cum operantibus iniquitatem ne perdas me, niſi corpus meum nõ per
mittas in terra corrũpi, vel diu ab aĩa ſeparari, ſed ſtatim reſuſcita me? Itaq;: Ne ſimul tradas
me cum peccatoribus. i. cũ phariſæis & ſcribis, cæteriſq; ꝑuerſis Iudæis [qui loquuntur pacẽ,]
. i. verba pacifica fraudulenter [cum proximo ſuo]. i. mecum q ſum frater & proximus eoꝝ,
quia de eoꝝ genere natus ſum: [mala aũt]. i. inuidia, dolus, affectus me occidendi [in cordibus
eorum] Frequenter em̃, vt aiunt euangeliſtæ, conuenerunt Iudæi vt caperent Ieſum in ſermo Mat.22
4 ne, adulatoria verba promentes, ſed corde fallaciam intendentes. ¶ [Da illis] dñe omnium iu Iohan. 6
ſte iudex [ſecundum opera eorum, & ſecundum nequitiam adinuentionũ ipſoꝝ]. i. ſecundũ q
5 maligna eoꝝ conſilia promerentur. ¶ [Secundum opera manuum eorum tribue eis] i. ſecundũ
actus eorum interiores & exteriores reſtitue eis [redde retributionem eoꝝ ipſis] tradendo eos
in manus principum Romanoꝝ, & in reprobum ſenſum, & in iram finalem. Eandẽ ſententiã Roman.1
ſæpius repetit, ad inſinuandũ cordis ſui affectum pro obſeruanda iuſtitia. Hęc aũt Chriſtus di
cit, non optando vindictam ſimpliciter, ſed prænunciando quid eis futuꝝ eſſet. Vel dicit hæc
etiam optatiue, conformando cordis affectum diuinæ iuſtitię, quemadmodũ ſancti in patria.
Secundũ hunc intellectum apud Ieremiã Chriſtus ait: Confundantur q me perſequunt, & nõ Iere.17
confundar ego, induc ſuper eos diem afflictionis, & duplici cõtritione contere eos dñe deus nr̃.
6 Dies vltionis in corde meo, annus retributionis meæ venit. Ideo aũt ſic pereant. ¶ [Qm̃ nõ in Iſaiæ.63
tellexerũt opa dñi,] . i. diuina miracula Chriſti ꝗ Chr̃s fecit in noĩe dñi [& in opa manuũ eius.]
. i. opa Chr̃i, humanæ vz conuerſationis ſuæ ſanctitatem atq; doctrinæ veritatẽ. Nam mira Mat.12
C cula eius aſcripſerunt Beelzebub principi dęmoniorum. Vitam vero arguebant dicentes: Ho Mat.11
mo vorax, potator vini, amator publicanoꝝ, tranſgreſſor legis, nõ cuſtodiens ſabbatũ. Doctri Iohan. 10
nam quoq; irridentes, dicebant: Inſanit, qd eũ auditis? Et: Hunc inuenimus ſubuertentẽ gentem Lucæ.23
noſtram. Propterea domine pater [deſtrue eos] gladio, fame, ſiti, ac venditione atq; expulſio
ne de terra natali: quæ oĩa inducta ſunt eis per Titum. [& nõ ædificabis eos]. i. nec intus repa
rabis eos, ædificando corda eoꝝ in habitaculum tibi, ꝑ fidẽ ac gr̃am, nec foris recuperabis eos
reducendo eos ad terrã patꝝ ſuoꝝ, ſed vſq; ad finẽ ſeculi deſeres eos. Deiñ Chriſtus de ſua ex
7 auditione gr̃as agit, & ait: ¶ [Bñdictus dñs] pr̃, ſeu trinitas deus [qm̃ exaudiuit vocẽ deprecatio
8 nis meæ] iam præmiſſæ, qua oraui pro corpore meo vero ac myſtico. ¶ [Dñs adiutor meus] co
operando mihi in oĩbus per gratiã ſuam, dandoq; mihi idoneitatẽ ac efficaciam ſatisfaciendi
pro ſeculo vniuerſo. Chriſtus em̃ vt hõ meruit, ſed eius humanitas à v̾bo ſibi vnito efficaciam
ꝓmerendi præmiũ tã immenſum recepit. [&] dñs eſt [ꝓtector meus] in aduerſitatib⁹ ſicut iam
ſæpe dictũ eſt [& in ipſo ſperauit cor meũ]. i. in eius bonitate ac ope ſꝑ confiſa eſt aĩa mea, ſciẽs
omne bonũ ab ipſo ꝓcedere. Nec fruſtra ſperauit, nam ſeqtur [& adiutus ſum]. i. efficaciter ꝓ
9 ſecutus qcqd ad humanã redemptionem neceſſariũ fuit. ¶ [Et refloruit caro mea] quæ tertia Iacobi.1
die reſuſcitata eſt & glorificata, atq; impaſſibilis & inalterabilis facta, [& ex voluntate mea cõ
fitebor ei]. i. ex totis præcordijs laudabo patrem meum cœleſtem, & deo trino ac ſimplici gra
tias agam, quatenus homo ſum, de oĩbus bonis mihi ſecundũ formam ſerui ab ipſo collatis.
10 ¶ [Dñs fortitudo plebis ſuæ]. i. conſeruator eoꝝ in bono, & cauſa na in eis quicquid virtutis &
perfectionis ac fortitudinis habent [& protector ſaluationũ Chriſti ſui eſt.] Saluationes Chr̃i

ſunt ſalutares effectus ſuæ beatiſſimæ paſſionis, vt liberatio à peccato, infuſio gratiæ, apertio D
ianuæ regni cœleſtis. Harũ Chriſti filij ſui ſaluationũ eſt deus pater protector, q͂a defendit ele
ctos, ne iſtis effectibus ſpolientur à tentatore, & protegit eos finaliter vt ſaluẽtur. Inſup Chrs
1.Thim.2 homo mediator dei ac hoĩm, pro eccleſia quam redemit precatur. & ait: ❡ [Saluum fac populũ
tuum dñe]. i. populum fidelem, vel omnẽ populum, etiã infidelem, conuertendo eos ad fidem,
oẽs n. q; ſunt tui p creationẽ. [& bñdic]. i. munera grãæ multipliciter tribue [hæreditati tuæ]. i.
plebi Chriſtianæ, quã tu ſpecialiter colis, poſſides, & fœcũdas [& rege eos] dirigendo eos in vi-
tam æternam [& extolle illos]. i. ſublimẽ conuerſationẽ & alta merita præſta eis in pñti [vſq;
in æternũ]. i. tam diu rege eos atq; extolle donec ad æternam felicitatẽ pertingẽt. Ecce cur me-
tuis, cur puſillanimus es, cur non pleniſſime ſperas o Chriſtiane? Attende q͂d Chriſtus oret p
te. Vide q͂m creator tuus factus eſt ſaluator tuus, deus tuus factus eſt frater tuus, iudex tuus fa-
Hebræ.4 ctus eſt aduocatus tuus. Qui cum patre & ſpiritu ſancto exaudit, ipſe pro te patrem ac ſpiritũ
ſanctum exorat. Accedamus ergo cum fiducia ad thronum gratiæ eius, vt miſericordiam con
ſequamur, & gratiam inueniamus in auxilio opportuno.

❡ Expoſitio eiuſdem pſalmi iuxta ſenſum tropologicum.

Moraliter deniq; conuenit pſalmus iſte cuicunq; fideli mente vel corpore, aut in vtroq;
afflicto, qui pro releuamine clamat ad dñm. Ad te dñe clamabo in omni tribulatione
& anguſtia non ad aliquem alium, quoniam tu ſolus es deus totius ſalutis meæ, in quo ſolo fi
naliter immobiliterq; confido, ita q licet occideris me, nihilominus cõfiderẽ in te, ſciens poſſi
Iob.13. bilius eſſe cœlum & terram annihilari, q͂ in tua bonitate ſperantem fraudari. Idcirco deus me- E
us ne ſileas à me, ſed intus inſtrue me, ne quando taceas à me, diſſimilando aut repellendo deſi
1 Regũ.3. deria mea, ſed loquere dñe, quia audit ſeruus tuus. Loquere mihi per inſpirationem internam
per ſacræ ſcripturæ exhortationem, per deuotorum famulorum tuorum informationem. Cõ
ſolare o domine animam meam, abſtrahe eam à mundanarum rerum tumultu, & quieſcentẽ
Oſee.2. alloquere atq; illumina, quemadmodum de anima pia teſtatus es: Ecce (inquiens) ego lactabo
eam & ducam eam in ſolitudinem, & loquar ad cor eius: & aſſimilabor deſcendẽtibus in lacũ,
hoc eſt, tot tribulationibus cruicor, tot malis afficior, vt ſimilis videar deſcendentibus in infer
num, in quibus eſt plena miſeria. Vel ſic: & aſſimilabor deſcendentibus in lacum, hoc eſt, niſi
tu preces meas pie exaudias, deſcendam & ego cum alijs in lacum, id eſt, in profundum vitio-
rum, in voraginem periculorum, & in foueam carceris infernalis. Exaudi domine vocem de-
precationis meæ dum oro ad te, hoc eſt, dum adoro te, dum extollo manus meas corporales
& ſpirituales ad templum ſanctum tuum, id eſt, ad patriam beatorum, eleuando manus meas
corporeas cum ardentibus deſiderijs mentis ad triumphantem eccleſiam, ſalutans eam, & pe-
Thren.3 tens ad eam perduci, quemadmodum Ieremias monet: Leuemus corda noſtra cum manibus
1.Timo.2 ad dominum ad cœlos. Vnde Apoſtolus dicit: Volo viros orare in omni loco, leuantes puras
manus ſine ira & diſceptatione. Ecce q͂ frequenter vir ſanctus eandem ſententiam orando
repetijt. Ardens nempe affectus menſuram ignorat, nec ſatiatur orando, ſed indeſinenter a-
ſcenditur, & flamma flammam producit, ignisq; amoris ignem affectuoſæ orationis nutrit & F
auget. Etenim diuinarum rerum nulla ſaturitas eſt, ſed quo magis guſtantur, eo amplius ap
petuntur, quemadmodum ſcriptum eſt: Qui edunt me, adhuc eſurient: & qui bibunt me, ad-
Eccle.24 huc ſitient. Ne ſimul tradas me cum peccatoribus, id eſt, ne permittas me iugo peccati & ſer-
uituti diaboli ſubijci, quibus peccatores ſubduntur, ſicut in euangelio habetur: Omnis qui fa-
Iohan.8 cit peccatum ſeruus eſt peccati. Et qui à diabolo in tentationibus vincitur, eius ditioni infelix
2.Petri.2 ſubijcitur: & cum operãtibus iniquitatem, hoc eſt, in malo perſeuerantibus ne perdas me, ſub-
Pſalm.61. trahendo mihi gratiam in præſenti, & gloriam in futuro. Qui loquuntur pacem cum proximo
ſuo, mala aũt in cordibus eorum, id eſt, qui ore benedicunt, & corde maledicunt, vt ſunt adula
tores, mẽdaces, fallaces. Tales (pro dolor) multi ſunt, imo pauci inueniũt fideles ac integri ami-
ci. Propterea optime dictũ eſt, q͂d vtinam efficaciter penſaretur. Ait etiam Micheas propheta:
Mich.7. Perijt ſanctus de terra, & rectum in hominibus non eſt. Vir fratrem ſuum venatur ad mor-
tem. Ab ea quę dormit in ſinu tuo cuſtodi clauſtra oris tui: quia filius contumeliam facit patri
Philip.2. & inimici hominis domeſtici eius. Nam vt ait Apoſtolus: Omnes quæ ſua ſunt quærunt. Da
illis ſecundum opera eorum. Hic verſus cum ſequenti ex præcedenti expoſitione pateſcit.
Ideo autem redde illis debitas pœnas o domine. Quoniam non intellexerunt opera domini,
hoc eſt, exempla Ieſu CHRISTI, cuius tota vita eſt informatio noſtra, & in opera manuũ
eius, id eſt, Chriſti, non intellexerunt, hoc eſt, iudicia CHRITI, quibus bonis dat vitam
æternam, & malis pœnas perpetuas non conſiderauerunt. Hæc opera domini non intelli-
gunt mali, quia & ſi ſe intelligere aſſerant, factis tamen negant, & ſe neſcire oſtendunt, quẽ-
admodum

A admodum ſcriptum eſt:Sapientes ſunt vt faciant mala,bene autem facere neſcierunt,deſtru- I ere.4.
es illos o domine auſerendo eis eſſe ſpiritale, & voluntatem eorum priuando bonis cupitis,
quando in pœnas æternas deijcies ipſos,& non ædificabis eos , interius per illuminationem
& gratiam ſpiritus ſancti , nec ordinabis, neque ſtabilies interiora eorum,ſed erunt miſeri &
caduci.Benedictus dominus,id eſt, benedictus ſit ipſe dominus & benedicatur ab omnibus,
quoniam exaudiuit vocem deprecationis meæ,ſicut ex interna inſpiratione iam ſentio vel ex
perior per effectum.Interdum enim deuoti ſamuli dei antequam orationem ſuam finiant, ſe Iſaiæ.6ſ.
exauditos mox ſentiunt.Propter quod dominus ait:Antequam clament,ego exaudiam. Ad-
huc illis loquentibus,ego audiam.Dominus adiutor meus, in faciendo quæ bona ſunt,& pro
tector meus in declinando ab his quæ mala ſunt,& in ipſo ſperauit cor meum,ſine quo nil bo
ni cogitare,loqui aut facere poſſum,& adiutus ſum,per gratiã eius, nec ſuccubui hoſtibus ani
mæ meæ.Et refloruit caro mea,id eſt,corpus meum quod ante peccatis ſubiacuit, quod pol-
lutiõibus varijs commaculatum erat,& iniquitatibus deſeruiuit. Hoc modo per adiutorium
dei ſubiectum eſt rationis imperio,charitatis obſequio,continentiæ flore iam nitet,& caſtita
tis odore nũc fragrat, quemadmodum iubet diuinus Apoſtolus:Non regnet peccatum in ve Roma.6
ſtro mortali corpore,neq; exhibeatis membra veſtra arma iniquitatis peccato,ſed arma iuſti
tiæ deo,& ex voluntate mea.i.ſponte ac prompte,confitebor ei,videlicet domino. Cõfitebor
inquam,ei mea mala ac vitia,meipſum dijudicando, contemnendo & caſtigando. Confite-
borque ei ſua bona ac beneficia,ipſum laudando,venerando,atque amando. Dominus for-
B titudo plebis ſuæ,hoc eſt,cauſa fortitudinis ſeruorum ſuorum, quemadmodum Moſes dicit: Deute 1.
Noli timere,dominus deus tuus,qui ductor eſt tui,ipſe pugnabit pro te:& protector ſaluatio
num,id eſt,conſeruator virtutum ſaluantium,Chriſti ſui eſt, hoc eſt, ipſe dominus eſt defen-
ſor & conſeruator virtutum & gratiarum cuiuſlibet Chriſtiani chriſmate ſacro ac ſpiritu ſan
cto vncti. Virtutes enim & gratiæ dei ſunt ſaluationes noſtræ , quas neceſſe eſt defendi à deo,
ne vitijs ingredientibus expellantur ac pereãt. Poſtremo homo fidelis ſui oblitus, communiſ
que boni accenſus amore,pro omnibus orat ex charitate fraterna. Saluum fac populum tu-
um domine,cuius expoſitio in præcedenti articulo patet. Vere pulcher,ſuauiſq; pſalmus qui à
ſingulari charitate orditur,& in communi amore finitur,in quo homo deuotus primo orat p
ſe,& tandem ſe exauditum glorians,ac deum collaudans, tanquam idoneus factus orat pro
omni populo Chriſtiano.Et eſt oratio huius verſus admodũ ſententioſa ac feruida,quam de
bemus quotidie intentiſſima mente effundere,ſicut & totum pſalmum debito tempore, quo-
niam totus fructuoſus,conſolatoriſq; conſiſtit.

¶COMMENTARIVS IN PSAL. XXVIII.

¶Expoſitio Tituli.

TItulus pſalmi eſt:Pſalmus Dauid in conſumatione tabernaculi. Primo libro Paralipo-
menon legitur ,quod arca domini de terra Philiſtinorum reducta manſerit ad tem- 1.Para.15
pus in Sylo. Poſtmodum vero Dauid ædificauit ei tabernaculum, in quod cum introduxiſſet 1.Para.16
eam hortatus eſt populum ad hoſtias immolandas. Ab hac ergo hiſtoria ſumptus eſt titulus
C pſalmi præſentis,poſſetq; litera eius applicari ad illam hiſtoriam,ſed multo congruentius ex-
ponitur de re figurata,quàm de figura. Dauid enim eſt euidens figura Chriſti , & arca eſt ty-
pus eccleſiæ:Conſumatio quoq; tabernaculi,eccleſiæ perfectionem deſignat. Sicut enim Dauid
reduxit arcam in tabernaculum ſuum, ſic Chriſtus reduxit eccleſiam in regnum cœlorum,
Eſt igitur tituli ſenſus:Pſalmus Dauid,id eſt,pſalmus iſte aſcribitur Dauid hic loquenti. In cõ
ſumationem tabernaculi,hoc eſt, conſcriptus eſt ex perfectionis eccleſiæ præconſideratione.
Dauid nanque in ſpiritu ſancto præ noſcens totum mundum ad Chriſti fidem per apoſtolos
conuertendum, alloquitur hic vniuerſalem eccleſiam, quatenus digna deo ſacrificia offerat.
Ait enim.

¶Expoſitio pſalmi.

1 AFferte]id eſt,ad gloriam creatoris aliquid apportate[domino] cuius ſunt omnia,o
[filij dei,]adoptiui,quib^9 Chriſtus dedit poteſtatem filios dei fieri. De qbus ſcriptũ
eſt:Chariſſimi nunc filij dei ſumus,& nõdum apparuit quid erimus. Et iterum: Vi-
dete qualem charitatem dedit nobis pater,vt filij dei nominemur,& ſimus. Itaq; o
omnes fideles in teſtimonium,quod oĩa quæ habetis à deo recepiſtis: Afferte ei,hoc eſt, aliqd
ipſi offerte. Quemadmodum enim oĩa quę habemus à deo recepimus,ſic totum qd ſumus,poſ
ſumus,agimus , & habemus deo offerre .i. eius obſequio mancipare debemus,qa non ſumus
noſtri,ſed eius qui condidit nos. Propterea ait Apl's:Nemo noſtrum ſibi viuit. Et rurſus:Om-
ne quodcunq; facitis in verbo, aut opere,omnia in nomine dñi noſtri Ieſu Chriſti facite, grati
tias agentes

Deu 6. tias agentes deo patri per ipſum. Vnde quod hic ait Pſalmiſt. Afferte domino filij dei. Moſes D
ita inducit: Non apparebis vacuus ante dominum, ſed offeret vnuſquiſq; ſecundum quod ha
buerit. Exterior nanq; oblatio ſignum eſt interioris oblationis, quo ſpiritus ſemetipſum imo
Ecclesi. 34 lat deo per obedientiam ac reuerentiam. De qua interiori oblatione in Ecclo legitur: Salutare
ſacrificium eſt attendere mandatis. Deinde declarat quid filij debeant deo afferre [afferte dño
filios arietum] hoc eſt, voſmetipſos qui eſtis filij apoſtolorum, qui arietes appellantur, quoni
am duces ſunt ouium Chriſti, atq; fortiſſimi protectores earũ, inducentes eaſdẽ in ouile Chri.
Nemo enĩ aliquid maius afferre poteſt deo de ſuis q̃ ſeipſum. Ergo afferte voſipſos, hoc eſt, cor
de & opere appropinquate, adhærete & miniſtrate ei. Sed ne quis male intelligat quõ debeat
ſeipſum deo offerre, velitq; ſeipſum occidere & more pecudum afferre, ideo conſequenter oñ
dit, quid ſit afferre ſeipſum. ¶ [Afferte domino gloriam & honorem]. i. ita afferte vos dño, vt 2
glorificetis & honoretis dominum, quantum poteſtis, tam in vobis quam in alijs, ſicut in Eu
Matth. 5. angelio ait ſaluator: Sic luceat lux veſtra coram hominibus, vt videant opera veſtra bona, &
Matth. 6 glorificent patrem veſtrum qui in cœlis eſt. Hoc eſt quod quotidie in oratione dominica dep
camur: Sanctificetur in nobis nomen tuum, hoc eſt da nobis gratiã taliter tibi ſeruiendi, vt ex
puritate & ſanctitate noſtræ conuerſationis omnibus innoteſcat, quàm vere ſanctus ſis tu do
mine deus, cui tale obſequium placet. Ergo afferte dño gloriam & honorem, quẽadmodum fe
1. Timo. 1 cit apls, dicens: Regi autem ſeculorum immortali, inuiſibili, ſoli deo honor & gloria in ſecula ſe
1. Para. 29 culorũ. Et Dauid: Tua eſt domine magnificentia, & poteſtas, & gloria, atq; victoria, tibi laus,
tuæ diuitiæ, tua eſt gloria, tua enim ſunt omnia, & q̃ de manu tua accepimus, dedimus tibi [af E
ferte domino gloriam nomini eius] Gloria eſt clara cum laude notitia. Quid ẽ ergo, afferte do
mino gloriam nomini eius, niſi ore & opere manifeſtate alijs notitiam dei: vt ſciant quã ſan
ctus & iuſtus eſt dominus, & quomodo omnia noſtra bona ac merita ſint eius dona, ac ꝑ hoc
Luc. 1 ſtudeant deo in ſanctitate & iuſtitia deſeruire, atq; omne bonum ei cum inceſſabili aſcribere
Mich. 6 laude: Hoc eſt ſacrificium placitum deo, quod ipſe à nobis ſumme requirit, quemadmodũ Mi
cheas pulcherrime ſcribit: Quid dignum offeram domino: Curuabo genu deo excelſo. Nũqd
placari poteſt dominus in milibus arietum: Indicabo tibi o homo, quid ſit bonum, aut qd à te
dominus requirat. Vtiq; facere iudicium, & diligere miſericordiam, & ſolicitum ambulare cũ
deo tuo [adorate dominum in atrio ſancto eius] hoc eſt, in eccleſiaſtica vnitate, vel in cubiculo
Matth. 6 cordis veſtri, orando patrem in abſcondito, & in ſpiritu ac veritate. Spiritus enim eſt deus, &
Iohã. 4. eos qui adorant, in ſpiritu adorare oportet. Et ſpiritus noſter eſt atrium dei, quia in ipſo mora
Apoc 3. tur & epulatur altiſſimus, quemadmodum in Apoc. ipſe teſtatur: Ego ſto ad oſtium & pulſo: Si
quis aperuerit mihi ianuam & audierit vocem meam, introibo ad illum & cœnabo cum eo, et
ipſe mecum. Inſuper S. Dauid deſcribit conſtitutionem eccleſiæ, dicens: ¶ [Vox domini]. i. præ 3
Matth. 15. dicatio Chriſti [ſuper aquas]. i. ſuper populum Iudæorum. De quo in Euangelio Chriſtus ait:
Pſalm. 23. Non ſum miſſus, niſi ad oues quæ perierunt domus Iſrael. Nam illis Chriſtus ſpecialiter ꝓmiſ
ſus fuit, ac miſſus, & eis primũ ꝑdicauit per ſeipſm & ſuos diſcipulos, [deus maieſtatis]. i. Chrs
rex gloriæ [intonuit]. i. altiſſima documenta propoſuit, docens ea quæ omnem rationem tran F
ſcendunt, videlicet deum eſſe vnum ac trinum, ſe eſſe deum ac hominem, carnem ſuam vere
Iohan. 6. eſſe cibum. Intonuit quoq;, hoc eſt, terribilia edocuit de futuro iudicio & pœnis inferni, & i oĩ
Iohan. 17. bus excellentiſſime loquebatur, ſicut Iudæi ad deum miſſi, redeuntes dixerunt: Nunquam ſic lo
quutus eſt homo ſicut hic loquitur [dominus ſuper aquas multas]. i. prædicatio Chriſti etiam
Matth. 15 ſuper gentiles effuſa eſt. Quod (vt Euangeliſtæ teſtãtur) Chriſtus interdum per Tyrum & Sy
donem, aliaſq; terras gentilium ambulauit & prædicauit. Deſignantur aũt per aquas ppli, qm̃
Apoc. 17 in Apocalypſi dicitur: Aquæ multæ populi multi ſunt. Et Salomon: Mitte, inquit, panem tuũ
Eccls. 11 ſuper tranſeuntem aquam, id eſt, populum mẽdicãtem. Vel ſic: Vox domini, ſcilicet, patris æ
Matth 3 terni, ſuper aquas. Nam Chriſto in Iordane baptizato, vox patris facta eſt, deus maieſtatis, id
Marci. 1. eſt, pater cœleſtis, intonuit, dicens: Hic eſt filius meus dilectus: dominus ſuper aquas multas,
Lucæ. 3. 9. hoc eſt, virtus Chriſti purgatiua peccati extunc collata eſt omnibus aquis. Chriſtus enim ta
ctu ſuæ mundiſſimæ carnis vim regeneratiuam tribuit omnibus aquis. [Vox domini in vir
tute] id eſt, prædicatio Euangelij facta eſt à Chriſto ac eius diſcipulis in magna miraculorum
potentia, quemadmodum in Euangelio ſcriptum eſt: Illi autem profecti, prædicauerunt vbiſ
Marci. 16. que, domino cooperante, & ſermonem confirmante ſequentibus ſignis, [vox domini in ma
gnificentia] id eſt, prædicta prędicatio in magna excellentia facta eſt, tam propter ſanctitatem
vitæ prædicantium, quàm propter magnalia quæ deus per eos effecit, dando eis os & ſapien
Luc. 21 tiam, cui non poterant reſiſtere & contradicere omnes aduerſarij eorum. Hinc ait diuinus ac
Hebr. 2 ſanctus Apoſtolus: Abundantius oportet nos obſeruare ea quæ audiuimus ne pereffluamus.

Quomo

A Quomodo enim effugiemus, ſi tantam neglexerimus ſalutem, quæ in nos confirmata eſt, con
teſtante deo, ſignis & portentis, & virtutibus, & varijs ſpiritus ſancti diſtributionibus? Nam
(vt alibi docet Apoſtolus) alij per ſpiritum datus eſt ſermo ſapientiæ, alij ſermo ſcientiæ, alij 1.Cor.12.
gratia ſanitatum, alij operatio virtutum, alij genera linguarum, alij prophetia. Propter hęc er
go facta eſt vox domini in magnificentia. ¶[Vox domini confringentis cedros] hoc eſt, ſermo
4 Chriſti, vel ipſe Chriſtus, qui eſt vox, ſermo, & verbum patris æterni, confringit ſuperbos, qui Iohan.1.
inſtar cedrorum in proprijs oculis magni atq; ſublimes ſunt. Hos Chriſtus confringit tripliciter.
Primo, corrumpendo in eis paſſiones immoderatas, ac vitia, & extinguendo in eis ſuper
biam. Et iſta confractio pia eſt & ſalubris. Iſtæ ſunt cedri, quæ diſcunt à Chriſto, quia mitis Math.11.
eſt & humilis corde. Secundo, Chriſtus confringit has cedros, ſubtrahendo vel non dando
eis eſſe ſpirituale, ſed ſpiritualiter eas occidendo. Tertio, eas confringet in die iudicij, quan
do æternaliter damnabuntur. Et hoc modo confregit cedrum altiſſimam, puta luciferum.
De quo legitur: Cedri non fuerunt altiores illo in paradiſo dei. Sed hoc loco accipitur cedrus Ezech.31.
in bono, quia per cedros intelliguntur angeli, quorum lucifer ſummus fuit. Sæpe enim ſu
mit ſcriptura cedrum in bono, quemadmodum Sapiētia dicit: Ego quaſi cedrus exaltata ſum Eccleſi.24
in Libano. Cedrus nanque eſt arbor altiſſima. Sed altitudo quædam eſt bona, & aliqua mala
[& confringet dominus cedros Libani] hoc eſt, ſuperbos prælatos, ac principes de carnis cla
ritate ac famæ ſplendore vel ingenij aut ſcientiæ eminentia, ſeu ſeculari potentia inaniter glo
riantes. Libanus enim candidatio interpretatur. Has cedros Libani deus confringit ſecundū
B triplicem modum prædictum. Vnde ſacratiſſima atq; Chriſtifera virgo Maria: Depoſuit, in Luc.1
quit, potentes de ſede, & exaltauit humiles. Cui concordat illud Eccleſiaſtici: Sedes ducum Eccl.10
5 ſuperborum deſtruxit deus & ſedere fecit pro eis mites. ¶[Et comminuet eas tanquam vitu
lum Libani,] hoc eſt, cedros prædictas conteret dominus, ſicut conteritur vitulus nutritus in
Libano, auferendo eis vel culpam, vel gratiam, vel ſalutem æternam. Sicut enim tripliciter in
telligi poteſt cedrorum confractio, ita quoque earum comminutio tripliciter accipi poteſt,
[& dilectus,] hoc eſt, humilis, deoque placens erit, [quemadmodum filius vnicornium] id eſt,
non comminuetur vt cedri, ſed fortis atq; ſecurus erit in domino deo ſuo, & tanquam pullus
vnicornis ſeu rhinocerontis, qui eſt fortiſſimum, grande, atque imperterritum animal. In hoc
ergo quod ait, & dilectus quemadmodum filius vnicornium, ponit diſtinctionem inter ſuper
6 bos in ſuis viribus confidentes, & humiles in deo ſperantes. ¶[Vox domini intercidentis flam
mam ignis] hoc eſt, dominus ipſe per rorem gratiæ ſuæ interrumpit & extinguit in ſeruis ſuis
ignem ſeu inflammationem iræ, atque luxuriæ, perducendo eos ad refrigerium manſuetudi
nis & caſtitatis. Ad literam quoque Chriſtus ſæpe extinxit, & ſcidit ignem materialem, cui
ſancti martyres aut fideles ad martyrium præparati iniecti fuerunt. Sicut de ſancta Agnete
narrat Ambroſius, imo multi ſanctorum in igne omnino illæſi manſerunt. Chriſtus etiam
ſcidit flammam ignis, quando quoſdam Iudæorum contra ſe furentium miſericorditer illu
7 minauit, & quoſdam in ſua incredulitate iuſte reliquit. ¶[Vox domini concutientis deſertum]
id eſt, ſermo Chriſti excitat corda infructuoſa, pigra, ac arida, concutiendo ea ſancto timore
C ac diuino amore, vt fiant agilia, fructuoſa, & feruida. Cor enim peccatoris deſertum voca
tur, tanquam a deo relictum, & ab humore ac fructu ſalutis & gratiæ alienum [& commoue
bit dominus,] ad pœnitentiam & vitam laudabilem, [deſertum Cades,] id eſt, cor electorum
& fidem dei habentium. Cades enim immutata vel ſancta interpretatur. Electi igitur, quo
niam ad tempus errare poſſunt, ſed finaliter perire non valent, commouebuntur à domino
ad ſalutem, antequam morientur. Poſſet autem per deſertum Cades Iudæa intelligi, quæ le
gem à deo recepit, & in fine ſeculi immutanda ad fidem eſt. Hanc dominus commouebit
in fine mundi, vt conuertatur ad Chriſtum, quemadmodum Oſeas teſtatur: Poſt hæc reuer Oſe.3.
tentur filij Iſrael & quærent dominum deum ſuum, & Dauid regem ſuum, id eſt, Meſſiam, vt
8 omnes exponunt. ¶[Vox domini præparantis ceruos] .i. Chrs per ſuum ſermonē diſponit ad
currendū velociter viam pceptorum ſuorum ſeruos ſuos ſeruentes, & ipſe pparauit aplos dando eis Pſal.118
primitias ſpūs ſancti, vt per totū mundū diſſeminarēt verbum dei, proſeqndo velociter onus Roman.8
ſibi iniunctū, quemadmodū cerui veloces ſunt in actib⁹ ſuis, [& reuelabit condenſa] i. illūina
bit corda ceruorū iſtorum, vt intelligant abdita ſcripturarum. Hoc enim Chriſtus in apoſtol'
ac alijs multis effecit [& in templo eius omnes dicent gloriam,] .i. in eccleſia dei omnes fideles
9 deo gloriam ac laudem attribuent. ¶[Dominus diluuium] i. plenitudinem ſeu exuberantiam
gratiarum, [inhabitare facit,] in cordibus electorum, præſertim tempore Euangelicæ legis,
quod propter ſupereffluentem miſericordiam dei Chriſtianis exhibitam, nūcupatur tempus
gratiæ, [& ſedebit dominus rex in æternum,] id eſt, æternaliter præſidebit fidelibus ſuis;
& habi

Zacha.6. & habitat in eis, modo per gratiam, in futuro autem per gloriam, quemadmodum Zacha. de D
Chriſto prædixit: Ipſe portabit gloriam, & ſedebit, & dominabitur i ſolio ſuo, & erit ſacerdos
¶[Dominus virtutem populo ſuo dabit] vt declinent à malis, & faciāt bona [dñs benedicet po 10
pulo ſuo]. i. gratiam multam tribuet eis [in pace]. i. dum tranquilli fuerint & mēte quieti. Cor
da enim turbata & inquieta non ſunt diuinæ benedictionis capacia. Vel, in pace, hoc eſt ad fi-
Ephe.2. nem illum, vt veram ac ſtabilem pacem conſequantur. Vel, in pace. i. in ſeipſo. Chriſtus enim
(vt ait apoſtolus) eſt pax noſtra, quæ facit vtraq; vnum.

¶COMMENTARIVS IN PSAL. XXIX.

¶Expoſitio Tituli.

HVius deniq; pſalmi titulus eſt: Pſalmus cantici in dedicatiōe domus Dauid. Pſalmus bo-
nam opationem vel laudem cū opatione ſignificat, Cāticū vero ſpiritualē lætitiam. De-
Prou.9. dicatio vero domus Dauid, eſt reſurrectio corpis Chri. Sapia nanq; dei ædificauit ſibi domū,
qñ corpus aſſumpſit humanum. In reſurrectione vero dedicauit hanc domum, reſuſcitans cor
pus ſuum ad impaſſibilem, inuiolabilem ac ſolēniſſimū ſtatū. Eſt igitur tituli ſenſus: Pſalmus
cantici. i. laus operoſa, & ad bene operandū nos inſtruens. Laus, inq̄, cantici. i. ſpiritualem læ-
titiam continens, in dedicatione domus Dauid. i. pro reſuſcitatione corporis domini ſaluato
ris. Igitur Chriſtus pro ſua reſurrectione deo patri gratias agens, ait.

¶Expoſitio pſalmi iuxta ſenſum literalem.

EXaltabo te dñe] pater. i. laudabo te, & alios illuſtrabo vt te exaltent, & venerentur, te x
q; immenſum agnoſcant, & oībus creaturis incōparabiliter digniorem [qm̄ ſuſcepi E
ſti me] in reſurrectione ad impaſſibilem ſtatum, & in aſcenſione ad dexteram tuam
[nec delectaſti inimicos meos ſuper me,] hoc eſt, non permiſiſti eos finaliter aut diu
gaudere de afflictionibus meis. Nam quamuis Iudæi ad tempus gauiſi ſunt de Chri
occiſione, non tamen tamdiu ſicut putabant. Putabant em̄ omnino extinguere nomē atq; me-
moriam eius, & corpus eius corrumpendum æſtimabant in tumulo, ſed dū à cuſtodibus mo-
numenti audierunt, quæ facta erant, contriſtari cœperunt, præſertim propter teſtimoniū illd̄,
quod mortui cum Chriſto reſuſcitati perhibuerunt de Chriſti reſurrectione. Venerunt em̄ (ſi-
Matth.27 cut teſtatur Matt.) in ſanctam ciuitatem, & apparuerunt multis, quod principes ſacerdotum
non latuit, imo & eis apparuiſſe leguntur. Maxime autem contriſtati ſunt in die Pentecoſtes,
Actu.2. & poſtmodum quādo videbant in Chriſti diſcipulis tam manifeſta miracula dei, & tot milia
conuerti ad Chriſtum. Porro diaboli ad tempus gauiſi ſunt de tribulatiōibus Chriſti. Niſi em̄
Johan.13. dæmon optaſſet Ieſum occidi, nequaquam miſiſſet in cor, vt eum Iudas Simōis Iſchariotis tra-
Matth.27. deret. Veruntamen in ipſa nocte videns admirabilem patientiam Ieſu, & alia quædam, ex qui
bus conijci potuit, Ieſum eſſe verum Chriſtum, cœpit timere, & de eius traditione dolere. Vn-
de vxorem Pilati ſolicitauit de nocte per viſum, vt marito conſuleret, ne iuſtum illum occide-
ret. Cum ergo agnouerant dæmones Ieſum, cuius mortem procurauerunt, eſſe Chriſtum, tūc
omnis delectatio, quam de eius perſecutione habebant, ceſſauit. Hinc ergo ait ſaluator ad pa-
trem: Nec delectaſti inimicos meos ſuper me. Et ſecundum hanc intelligentiam per inimicos F
deſignantur tam infideles Iudæi quàm dæmones. ¶[Dñe deus meus clamaui ad te] paſſione in 2
Matth.26 ſtante dum dixit: Non mea volūtas fiat, ſed tua. Atq; in cruce dum dixit: Pater, in manus tuas
Luc.23 commendo ſpm̄ meum [& ſanaſti me] à læſione mortis reuniendo aīam corpori immortali &
Pſalm.30 glorificato. ¶[Dñe eduxiſti ab inferno]. i. à limbo patrum [aīam meam] in die reſurrectionis,
[ſaluaſti me à deſcendentibus in lacum]. i. præſeruaſti me, ne eſſem de eorum conſortio qui in 3
infernum inferiorem deſcendūt. Idcirco hortor vos ego Chriſtus. ¶[Pſallite dño] deo pri q tā 4
ta bona contulit mihi o oēs [ſancti eius, & confitemini memoriæ ſctitatis eius,]. i. confeſſione
laudis enunciate atq; recolite mīam diuinæ ſctitatis, ſeu ſancti dei, per q̄ recordatus eſt veſtri,
mittendo me filium ſuum in mundū vt redimerem vos. Hortatur itaq; Chrs vt pſallamus dño
pp bona q̄ pſtitit ſibi, et vt confiteamur ei, q tā benigne recordatus eſt nri, q obliti eramus illi9
propter bñficia q̄ dedit nob per Chrm̄. ¶[Qm̄ ira]. i. hūani gñis pditio ſeu originalis criminis 5
vltio eſt [in indignatione eius]. i. ex iuſta deteſtatione diuina, q̄ illud peccatū intm̄ deteſtata eſt
vt non remitteretur, niſi ego pro eo mortem ſubirem: imo & ipſe pater quodammodo vlt9 eſt
Iſai.53. illud pctm̄ in me, ſicut p Iſa. teſtat: Propt̄ ſcelus ppli mei pcuſſi eū [& vita]. i. hūanæ naturæ re-
demptio ac mea reſuſcitatio eſt [in voluntate eius] i. ex pio bñplacito dei patris procedit. Deus
Eph.1. em̄ oīa libere facit, quēadmodū apſ ait: Oīa opat̄ ſcd̄m conſiliū volūtatis ſuæ. Et ita ex miſeri
cordiſſima voluntate pfluxit, quod p Chriſti paſſionē liberatus eſt mūdus a morte peccati &
gratiæ vitam ſortitus. ¶[Ad veſperum demorabitur fletus] hoc eſt, Chriſto in cruce iam mor 6
tuo magnus planctus, ac vehemens dolor fuit in ſuis diſcipulis & amicis, imo vt ait Euangeli

ſta: Cen

A ſta: Centurio & oĩs turba eorum qui aderant percutientes pectora ſua reuertebantur [& ad ma- Luc.23
tutinum lętitia].i.Chřo ſurgente valde diluculo incepit conſolatio prędictorum lugentium. Nam
in die reſurrectionis Chriſtus quinquies apparebat, & corda ſuorum lætificabat. Vel ſic: Ad veſpe
rum, hoc eſt, tpe huius exilij quo ſedemus in tenebris, & vmbra mortis. Demorabitur fletus.i.
Chřo condolere oportet, & compati, & propter noſtram ingratitudinē lachrymari, & ad ma-
tutinum lætitia, hoc eſt, in die beatæ remunerationis ac lucis cœleſtis, erit exultatio his qui in
prædicto veſpere lugent, quemadmodum ait apl's: Si compatimur & conregnabimus. ¶ Ego Rom.8
8 aũt dixi in abundantia mea].i.ego Chřs exiſtens in plenitudine gratiæ & exuberantia conſo
lationis diuinæ, dixi [non mouebor in æternũ] hoc eſt, non ſp agitabor perſecutiõe hominum
impiorum. Vnde & in nouiſſima cœna Chriſtus diſcipulis dixit: Etenim q̃ ſunt de me finē hñt Luc.22
Vel, non mouebor in æternum.i.ab obedientia patris mei nunq̃ recedam, nec à rectitudie ſan
ctæ conuerſationis vnq̃ deflectar, ſed immobilis ero in deo. Chriſtus eñ propter abundantiã
gratiæ ſuæ comphenſor fuit & confirmatus in bono. Propterea dicere potuit: non mouebor
in æternum. ¶ [Dñe] pr̃ [in voluntate tua].i.in beneplacito tui amoris ac pij fauoris [pręſtitiſti
9 decori meo] hoc eſt, ſanctæ & immaculatæ ac ſplendidæ conuerſatiõi meæ [virtutē].i.ſtabili
tatem prædictam in te. Veruntñ, ¶ [Auertiſti faciem tuã à me].i.tpe paſſionis ſubtraxiſti inter
10 nã ac ſolitam conſolationem ab inferioribus viribus aiæ meæ, & ita me tractari permiſiſti, ac
inter latrones ſuſpendi, ac ſi non fuiſſem filius tuus dilectus, vnde clamare cõpulſus ſum: De' Matth.27.
meus deus meus, vt quid dereliquiſti me? [& factus ſum conturbatus] non conturbatiõe cul- Pſalm.21.
B pæ, qa ſuperius dixi: non mouebor in æternũ, ſed conturbatione pœnæ ſeu naturalis vehemen
tiſq; afflictionis, quemadmodũ à Ioh. ſcriptum eſt: Cum hæc dixiſſet Ieſus, turbatus eſt ſpiritu, Iohan.13.
& proteſtatus eſt, & dixit: Vnus ex vobis me tradet. Et Luc. ait: Factus in agonia prolixius orabat: Luc.22
& factus eſt ſudor eius, ſicut guttæ ſanguinis decurrẽtis in terrã. Nihilominus poſt hãc turba-
tionem. ¶ [Ad te dñe clamabo] orando in cruce pro crucifixoribus meis totiuſq; mundi ſalute Luc.23
11 Deiñ Chriſtus mutans pſonã, hoc idē q̃d dixit ad prẽm, dicit eccleſiæ, vt eã ad ſimilia facienda
informet, & ait [& ad deũ meũ deprecabor] non ceſſando ab inuocatione ipſius pp anguſtiã tri-
bulationis acerbitatemq; paſſiõis. Et hoc rõnabiliter agonã. ¶ [Quæ vtilitas in ſanguie meo]
12 hoc eſt, qa fructus eſſet incarnationis & vitæ meæ atq; effuſionis ſanguinis mei [dũ deſcẽdo in
corruptionem?].i. ſi in ſepulchro relinquor, & in cinerem redigor. Chriſtus eñ incarnatus, &
paſſus eſt vt mundum conuerteret. Si aũt ipſe non reſurrexiſſet mundus in eũ nullaten' credi
diſſet, ſicq; nulla videret vtilitas paſſiõis ſuæ ac mortis. Propter q̃d ait apoſtolus: Si Chřs non 1.Cor.15.
reſurrexit, ergo inanis eſt fides vřa, inanis eſt pdicatio noſtra. Vñ Chřs conſequenter pbat, q̃d Iohan.20.
dixit, ſubiungens: ¶ [Nunqd confitebitur tibi puluis?] hoc ē, nunqd caro mea incinerata atq;
13 corrupta erit occaſio atq; materia credendi & confitendi noĩ tuo? [aut,] ipſa ſic puluis effecta,
[annunciabit veritatem tuam] apparẽdo apl'is, & oñdendo eis cicatrices, atq; dicendo: Palpa-
te & videte, & verificando prophetarum ſcripturas, qui omnes concorditer vaticinatur car- Luc.24
nem meam protin' reſurrecturam. Ideo eñ poſt reſurrectiõem Chřs diſcipulis dixit: Neceſſe ē Ibidem
14 impleri oĩa q̃ ſcripta ſunt in lege Moſi, & prophetis, & pſalmis de me. ¶ [Audiuit dñs] oratiões
C præmiſſas [& miſertus eſt mei] eripiendo me de vniuerſis pœnalitatibus vitæ præſentis, [dñs
15 factus eſt adiutor meus,] dando mihi omnem poteſtatem in cœlo & in terra. ¶ [Conuertiſti] o Matth.28
dñe [planctum meum].i.triſtitiam qua dixi: Triſtis eſt aĩa mea vſq; ad mortem [in gaudiũ mi Matth.26
hi] qm̃ tribuiſti pro illa temporali triſtitia ſempiternam lætitiam præmij eſſentialis cũctis ele Marc.14.
ctis, & gaudiũ accidentalis pmij mihimetipſi, transferendo me ab ignominia paſſionis ad glo
riam reſurrectionis. Sicut eñ teſtatur apl's: Chriſtus cum clamore valido & lachrymis ſuppli Hebr.5.
cationes fudit ad deũ, [conſcidiſti ſaccum meum] hoc eſt, corpus meum animæ atq; diuinita
tis meæ contemptum latibulum, permiſiſti in paſſione multis vulneribus lacerari, ita vt à plã Iſaiæ.1
ta pedis vſq; ad verticem capitis non eſſet in eo ſanitas [& circundediſti me lætitia].i.corpus
glorioſum reddidiſti aiæ meę in reſurrectiõe. ¶ [Vt cantet tibi gloria mea] hoc eſt, vt ego ani
16 ma & corpore glorificatus laudem te [& non compungar].i.non amplius patiar. Nam Chřs
reſurgens ex mortuis, iam non moritur [domine deus meus in æternũ confitebor tibi] laudan Roman.6
do te ſecundum quod homo ſum ſine fine in regno cœlorum, vbi tecum ſedeo ad dexteram tuã. Hebr.1

¶ Expoſitio tropologica eiuſdem Pſalmi.

MOraliter autem exponendo hunc pſalmum: Per domum Dauid intelligitur eccleſia, vel quicunque fidelis, in quo deus per fidem & gratiam habitat. Et per dedicatiõem huius domus intelligitur deputatio ſeu exhibitio qua exhibemus noſipſos ſeruire deo vero ac viuo; ſicque tituli ſenſus eſt: Pſalmus cantici in dedicatione domus Dauid, hoc eſt, p exhibitione gratiarum actionis atq; obſequij, quibus corde, ore, & moribus regratiamur altiſſimo pro beneficijs ſuis

tijs ſuis eiuſq; ſamulatui noſipſos volũtarie exhibemus. Eccleſia igiẽ vel qlibet Chriſtianus ſe D
à multis periculis præſeruatum, vel liberatum à deo perpendens, gratias agat & dicat: Exaltã
bo te dñe, meipſum humiliando, & tibi reuerenter obſequendo, tuam altitudinem confitendo
omnem perfectionem, bonitatem, & gratiam tibi attribuendo. Quãto enim noſipſos profun
dius humiliamus, tanto deum glorioſius exaltam⁹. Idcirco autem exaltabo te domine, quoni
am ſuſcepiſti me. i. orationem meam & pœnitẽtiam ac ſeruitutem meam grata ac placita ha
buiſti, & non contempſiſti, nec repuliſti me vilem & pauperem peccatorem, nec delectaſti ini
micos meos ſuper me, hoc eſt, non permiſiſti homines malos ac dæmones, qui delectantur de
aduerſitatib⁹ meis, finaliter gloriari ſuper me, ſed à pœnis vel vitijs eripuiſti animam meam,
& ita delectaſti angelos ſanctos, pioſq; hoies ſuper me, quoniam gaudium eſt angelis dei ſup
Luc. 15 vno peccatore pœnitentiam agente. Dñe deus meus clamaui ad te, pro indulgentia peccatorũ
infuſione virtutum, ac releuamine pœnarum ſeu perſecutionum, & ſanaſti me, ab interiori læ
ſione pcti, vel etiã ab exteriori tribulatione, ſeu morbo corporali. Dñe eduxiſti ab inferno ani
mam meam, hoc eſt, à reatu & macula mortalium peccatorum per q̃ homines merentur infer
num, liberaſti me, ſaluaſti me à deſcendentibus in lacum. i. nõ permiſiſti me perſeuerare ĩ ma
lis, quemadmodũ illos q in infernalem foueam, ſeu vitiorum profunditatẽ deſcendunt. Ecce q̃
tum beneficium dei eſt hoc, quod illis potiſſimum datur, qui deo inſpirante, mũdum, & oĩa
quæ in mundo ſunt derelinquunt, & Chriſto in religione fideliter ſeruiunt. Hi à priſtina con
uerſatione & ſocietate malorũ conuerſi, hunc verſum veriſſime dicere poſſunt, imo cũ magna
ac deuotiſſima iucunditate dicere debent. Conſiderare enim debemus nos qui mundum reli E
quimus, vel ad veram ac perſeuerantem pœnitentiam conuerſi ſumus, quot propinquorum
coætaneorum conſortium noſtrorum iam infernus abſorbuit, qui pauloante nobiſcum con
uerſati ſunt, & forte multo meliores nobis fuerunt. Quantum ergo regratiari tenemur deo al
tiſſimo qui illos iam iuſte damnauit & nobis tam pie pepercit, & ad vitam meliorem tranſue
xit. Vnde vir ſanctus pro tam ineffabili beneficio digne regratiari deo neq̃naq̃ per ſe ſolũ ſuf
ficiens, omnes ſanctos qui vel in cœlo ſunt, ſiue in terra ad laudem dei & gratiarũ actionẽ inui
tans ſubiungit: Pſallite domino ſancti eius & confitemini, confeſſione laudis, memoriæ ſancti
tatis eius. i. ſanctæ memoriæ dei, ſeu ſancto deo noſtri miſericorditer recordanti, q à ſe auerſos
Iſaiæ. 44. ac ſui oblitos non eſt oblitus, ſed reduxit ad ſe. Hinc enim dñs ait per Iſaiam: Nunquid obliui
ſci poteſt mulier infantem ſuum vt non miſereatur filio vteri ſui? Et ſi illa oblita fuerit, ego tñ
non obliuiſcar tui. Nos ergo non obliuiſcamur miſericordiarũ dñi, qui nos ita p̃uenit in oĩ pie
Iſaiæ. 63. tate & gratia. Sed illud Iſaiæ intente dicamus: Miſerationum domini recordabor, Laudẽ dñi
ſuper omnibus bonis quæ reddidit nobis dominus, q̃ largitus eſt ſecundum indulgentiam ſu
Thre. 3 am. Illud quoq; lere. Miſericordiæ dñi quia non ſumus conſumpti, quia non defecerunt miſe
rationes eius. Qm̃ ira. i. effectus diuinæ iuſtitiæ. ſ. priuatio gratiæ, vltio culpæ, inductio pœnæ
eſt in indignatione eius, hoc eſt, ex iuſto iudicio dei, quo ingratis & impijs indignatur, & vita,
. i. viuificatio mentis per gratiam, omniſq; effectus miſericordiæ dei eſt, in voluntate eius, hoc
eſt, ex diuinæ pietatis beneplacito oritur & cauſatur. Ad veſperum. i. in aduerſis, & in conſide F
ratione propriæ tenebroſitatis ac imperfectionis demorabitur fletus pro peccatis, & incolatu
vitæ præſentis, & ad matutinum. i. in proſperis, & ex contemplatione diuinæ perfectionis bñ
ficiorumq; dei demorabitur, lætitia. i. lætabuntur homines boni qui fleuerunt ad veſperum.
Ego autem poſt peccata conuerſus ad te, dixi in abundantia mea. i. in exceſſiua confidẽtia ſer
uoris mei, non mouebor in æternũ, hoc eſt, nunquam reuertar ad priora peccata, nunq̃ deſola
bor, aut triſtis ero, nunq̃ à ſemita dei recedam. Solet enim iſtud contingere nouiter cõuerſis, vt
dum inſolitam conſolationem & gratiam ſpiritus ſancti percipiũt, ſtatim incaute præſumãt
& quaſi nunquam perdituri ſint dulcedinem talem, magna lætanter proponunt, non ſatis p̃
priam fragilitatem penſantes, ſed iſtud incaute fit. Idcirco ſubiungit: Domine in volũtate tua
. i. ſecundum quod tibi complacuit, p̃ſtitiſti decori meo, hoc eſt, interiori renouatiõi aĩæ meæ,
quæ renouatur quotidie de claritate in claritatem, virtutem. i. grãæ ſtabilitatem, tanquã dicat:
Non ſicut ego præſumo & æſtimo, ſed ſicut tibi decẽs, & bonum videtur, tribuiſti mihi gratiæ
dona. Propterea non debui tã inconſulte in abundantia mea præſumere. Propter quod ſub
ditur: Auertiſti faciem tuam, hoc eſt, pium conſolationis tuæ ſubſidijq; reſpectũ à me: & factus
ſum conturbatus. i. triſtis & piger tanquam fraudatus ſpe illa qua dixi, non mouebor in æter
num. Veruntñ pro conuerſione vultus tui ad me. Ad te dñe clamabo, ardenti affectu, & ad deũ
meum deprecabor pro omni re qua indiget anima mea. Et merito, nã: Quæ vtilitas in ſangui
ne meo? hoc eſt, vita mea. Sanguis nanq; ſedes eſt aĩæ à qua vita cauſatur, dum deſcẽdo in cor
ruptionem. i. dum ſpiritualiter morior, atq; in anima pereo? q̃ſi dicat: Nulla, imo melius eſſet
mihi

A mihi non eſſe,ꝙ ſine gratia eſſe,qm̃ ſine gratia tibi placere non valeo.Ideo ſequitur:Nunqd cõ Pſal.1
fitebitur tibi puluis,hoc eſt,homo inconſtans,ſupbus atq; impœnitens,de quo in primo pſal
mo præhabitum eſt,quod erit tanquam puluis quem proijcit ventus à facie terræ,aut annun-
ciabit veritatem tuam,hõ talis te digne laudando,aut alius efficaciter admonendo:non vtiq; Eccl.15
qm̃ non eſt ſpecioſa laus in ore peccatoris.Audiuit dñs,iſta quæ dixi ad prouocandum & cõ-
cutiendũ viſcera miæ ſuæ,& miſertus eſt mei,liberãdo me à miſerijs multis,dñs factus eſt adiu
tor meus,cooperando mihi per gratiam.Conuertiſti(o dñe) planctum meum in gaudium mi-
hi.i.poſt dolorem de peccatis infudiſti mihi de ſpe veniæ gratiam conſolationis,quẽadmodũ
ꝓph.dicit:Cũ iratus fueris miſericordiæ recordaberis.Et alius:Filij,patienter ſuſtinete irã q̃ ſu Abac.3
puenit vobis.Qui eñ induxit vobis mala,ipſe rurſus adducet vobis lætitiã ſempiternã cũ ve- Baru.4.
ſtra ſalute:conſcidiſti ſaccum meũ.i.laboribus pñiæ.ſ.abſtinentia,vigilijs.diſciplinis,macera-
ſti & afflixiſti corpus mũ,& circũdediſti me lętitia,hoc eſt,ſpirituali exultatione repleſti animã
meam poſt prædictos labores. Qui eñ ſeipſos in labore pñiali digne affligunt,oi conſolatiõe
diuina refrigerari,idonei fiunt, quemadmodũ apl's ait:Ois diſciplina in præſenti quidẽ videt Hebræ.12.
eſſe non gaudij ſed mœroris.Poſtea aũt fructũ pacatiſſimũ exercitatis reddet. Idcirco autem
circũdediſti me lætitia,non vt glorier in meipſo,ſed:Vt cantet tibi gloria mea.i.vt ois gratia,
oiſq; gloria,& quicquid boni in me eſt,ſit mihi occaſio atq; materia laudandi te,& grãs refe-
rẽdi noi tuo,excelſo,& non cõpungar,hoc eſt,nõ ſtimuler conſcientia mala,ſed oihil mihi con
ſcius ſim,nilq; in anima mea remaneat,de quo merito remorſum pati poſſit meos Chriſtiana

B Poſtremo vir ſanctus,& domino gratus ſe offert paratum ad hoc,quod gloria ſua cantet deo
& ait:Dñe deus meus in æternum confitebor tibi.i.q̃diu fuero,& hoc eſt verbum bonæ ſpei ac
ſancti propoſiti,non præſumptionis ex abundantia erumpentis,ſicut ſuperius dixit,non mo
uebor inæternum.Confitebitur aũt inæternum, quoniam vita contemplatiua ad quam ſpe-
ctat confeſſio laudis diuinę hic incipit & in futuro æternalit̃ perſeuerat,prout in Apoc.habet: Apoc.4
Requiem non habebant die ac nocte dicentia:Sanctus,ſanctus,ſanctus,dñs deus om̃ipotens.

¶Expoſitio anagogica eiuſdem Pſalmi.

ANagogice demũ per domum Dauid intelligitur quilibet beatorũ, in quo deus habitat ꝑ
gratiam conſumatã in genere,charitatem perfectam,ac vnionẽ immediatam. Per dedi
cationem q̃q; huius domus intelligi poteſt aſſumptio electoꝝ ad beatificam fruitionem.Secũ
dum anagogicum intellectum ſenſus tituli eſt:Pſalmus cãtici,hoc eſt,ineffabilis atq; cœleſtis
lætitiæ,in ædificatione domus Dauid.i.pro aſſumptiõe electoꝝ ad gloriam.Quilibet ergo cõ-
ꝓhenſor in patria ait:Exaltabo te dñe,q es obiectũ & cauſa ac fons totius cœleſtis lætitię, quo
niam ſuſcepiſti me in hæredem ac filium felicitatis æternæ,nec delectaſti inimicos meos, vi3
dæmones,ſuper me,qui tunc gaudebant de me,qñ in mundo iniuſte vixi, & in purgatorio af-
fligebar,nunc vero triſtãtur,qm̃ a culpa & pœna ereptus ſum,& in cœlo locatus.Porro ange-
li ſancti & aiæ innocentum,& qui nunquam peccauerunt vt Chriſtus & virgo beata,dicunt:
nec delectaſti inimicos meos ſuper me,quia nunquam permiſiſti me vitio maculari.Nã & dæ

C mones cũ ſint inuidiſſimi contriſtantur,de permanentia & felicitate angelorum ſanctoꝝ.Ipſi
vero angeli ſancti de ſua fixione in bono regratiantur deo,& dicunt:Exaltabo te dñe,qm̃ ſu-
ſcepiſti me,nec delectaſti inimicos meos ſuper me.Dñe deus clamaui ad te,dũ eram in mundo
vel in purgatorio,& ſanaſti me ab omni tormento. Aiæ nanq; in purgatorio exiſtentes ſciũt
ſe liberandas, & vehementiſſime liberari deſiderant,imo dilatio gloriæ eſt eis ita pœnalis,vt
nulla pœna ſenſibilis huius mundi æquari poſſit pœnæ quam habent propter gloriæ dilatio-
nem,Iam enim via in eis finita eſt,& ergo non retardãtur à patria ſine amariſſima pœna.Iſtd
itaq; deſiderium earum clamor dicitur. Nil tamen clamando proficiunt, & mereri non pñt;
nec ſeipſos iuuare. Veruntñ dũ ad patriam veniunt,gaudent de euaſione pœnaꝝ, & dicunt:
Dñe deus meus clamaui ad te,per meipſam & per eos qui orauerunt pro me. Deinde hoies iã
ſaluati dicunt:Dñe,eduxiſti ab inferno animam meam,quia non permiſiſti me mori in pecca
to mortali,de quo beati ineffabiliter domino grati ſunt, ſaluaſti me à deſcendẽtibus in lacum
.i.illis relictis atq; damnatis me aſſumpſiſti ac beatificaſti.Propterea comprehenſores cohor-
tantur ſe mutuo ad gratiarum actionem ac laudem diuinam dicentes:Pſallite dño ſancti ei9
& confitemini memoriæ ſanctitatis eius,qm̃ ira.i.vindicta ſeu pœna quam paſſi ſumus ꝓ cul
pis noſtris,fuit in indignatione eius,hoc eſt,ex zelo diuinæ iuſtitiæ,quæ nil mali impunitũ re-
liquit. Vel vt verbum iſtud omnibus beatis conueniat ſic exponitur.Qm̃ ira.i.reproboꝝ dam
natio eſt in indignatione eius.i.ex offenſa dei & cõtemptu q̃ deſpiciuntur à deo:vnde nec cor
rigi poſſunt,nec pœnitent,quẽadmodũ Salo.ait:Conſidera opera dei,quod nemo poſſit cor- Eccle.7
rigere quem ille deſpexerit,& vita.i.noſtra felicitas q̃ eſt vita æterna,eſt in voluntate eius.i.ex

diuinæ volũtatis bñplacito & amore nob collata ẽ. Ad veſpe. i. in exterioribꝰ tñbris ergaſtu D
Matth. 13 li inſernalis, demorabitur, hoc ẽ, ſemp manebit, fletus, ſicut in euang. aſſerit Chrs: Ibi erit fletꝰ
& ſtridor dentiũ, & ad matutinũ. i. in regno cœlo, vbi lux diuia inceſſabil'r orit, demorabit, lę
titia, qm ibi ẽ iucũditas plena atq ppetua. Ego aũt, q ſum cõphẽſor, dixi in abũdantia mea. i. in
plena lętitia de q̃ ſecuritate, nõ mouebor inęternũ, hoc ẽ, nũq̃ à deo auertar. Oẽs em̃ beati ſciũt
ſe cõfirmatos in bono, ideo ſecure affirmant, non mouebor inæternũ. Dñe in voluntate tua p
ſtitiſti decori meo. i. btitudini meæ q̃ ẽ ſummus ornatꝰ mẽtis, virtutẽ. i. ſecurã ſtabilitatẽ, ſeu cõ
firmationẽ in te. Auertiſti faciẽ tuã à me, qñ adhuc pegrinabar in mũdo, & factus ſum cõturba
tus pro tpe illo, nũc vero oñdiſti mihi faciẽ tuã, ideo ſaluus ſum. Ad te dñe clamabo, orando p
amicis & familiaribus mris & his q implorant ſuffragiũ meũ, & ad deũ meũ depcabor p reſuſ
ſcitatiõe corpis mei. Scti em̃ in pris reſurrectionẽ futuram deſiderãt. Quæ vtilitas in ſanguine
meo, hoc ẽ. qd mihi, qd prodeſſet corpori meo q̃d ita cooperatũ eſt aiæ in diuino obſeqo, dũ de
ſcendo in corruptionẽ. i. ſi ipm corpus maneret corruptum neq reſurgeret: Interdũ em̃ aliqd
attribuitur toti ratione partis, quemadmodũ Chrs dr iacuiſſe in ſepulchro & Maria Magdale
Iohan. 20 ne corpus Chriſti ſublatum credens, dixit: Tulerunt dñm meũ, & neſcimus vbi poſuerunt eũ.
Simili mõ comprehenſor ratione corporis quod reliquit in terris ait, dum deſcẽdo in corrupti
onem. Audiuit dñs, pces has, & miſertus eſt mei, non pro meipſo qui miſer non ſum, ſed p mi
ſeris pro quorum ſalute precatus ſum, & p reſuſcitatione ac glorificatione corporis mei, domi
nus factus eſt adiutor meus, dando mihi virtutem ſupernaturalẽ per q̃ ſibi inauertibiliter adhę
rebo. Conuertiſti planctũ meũ in gaudiũ mihi, hoc eſt, fletum quẽ pro pctis & pro adeptione E
felicitatis effudi in terra, cõmutaſti in iucunditatem cœleſtem ac ſempiternã, queadmodũ ſcri
Mat. 5 ptum eſt: Beati qui lugent, qm ipſi conſolabuntur. Vnde in Iſa. Chrs ait: Spũs dñi ſup me, vt da
Iſaiæ. 61. rẽ lugẽtibus coronã p cinere, oleũ gaudij p luctu, palliũ laudis pro ſpũ mœroris, conſcidiſti ſac
Gen. 3 cum meũ, i. corpus meũ redegiſti in puluerem, quemadmodũ ſcriptũ eſt: Cinis es & in cinerem
reuerteris, & circũdediſti me lætitia, hoc eſt, æterna felicitate oiſariam adornaſti me. Vt cantet
tibi gloria mea. i. vt btitudo & ois excellẽtia mihi a te impartita ſit mihi cauſa, & ratio laudan
di te laude perfecta, ac indeſinenti, & non cõpungar. i. nullo dolore de cætero vnq̃ afficiar, put
Apoc. 7 in Apoc. dr: Abſterget deus oẽm lachrymã ab oculis ſctõ, & mors non erit vltra, neq luctus
ſed nec vllus dolor. Domine deus meus inæternum confitebor tibi. i. inceſſanter, ſine interru
ptione, fatigatione, ac tædio, laudabo te deũ ſublimem & benedictum. Ecce quàm cõpendio
ſus, ſpecioſus ac dulcis eſt pſalmus iſte ex diuinæ ſapientiæ theſauro emanans, qui tã multipli
citer exponi poteſt. Hunc ergo ad gloriam creatoris in commemoratione beneficiorum ſuo
rum & reſurrectionis glorificationiſq Chriſti deuotiſſime concinamus.

COMMENTARIVS IN PSAL. XXX

Expoſitio Tituli.

PRæſcribit deniq huic Pſalmo titulus talis: In finẽ Pſalmus Dauid p extaſi. i. pſalmus iſte
ſcti Dauid q loqt hic in pſona Chri atq fideliũ. Pſalmus (inq̃) dirigens nos in finẽ vltimũ
, ſ. deũ, eſt ſcriptus, tractãs ac habitus p extaſi. i. exceſſu mẽtis Chri membroq eius q exceſſus F
contingit vel ex pauore tribulationis magnæ imminẽtis, vel ex contẽplatione ſublimiũ veri
tatũ in rebus diuinis. Hic itaq Pſalmus de Chri pſſiõe, ac fideliũ pſecutione conſcriptus eſt.
Vñ primo de Chro exponẽdus eſt: Chrs ergo vt hõ pp paſſionem ſibi inſtãtem, ait ad patrem.

Expoſitio pſalmi literalis

IN te domine ſperaui] inquantum hõ & aliq modo viator, vlc quantum ad naturam paſſi 2
bilem nõdum glorificatam. Iam em̃ toties dictum eſt, quõ Chriſto cõuenit ſperare, ſeu ſpes
vt faſtidium pariat, ſi denuo repetatur. Itaq dñe pater non in mea natura creata ſed in te ſpe
raui, expectans atq confidens tua virtute & gratia cooperante, redimere genus humanum, à
morte reſurgere, omnemq mundi ac dæmonum malitiam ſuperare. Idcirco o pater [non con
fundar inæternum]. i. nunquam confundar confuſione illa quæ oritur ex aliquo accidenti q̃d
ineſt ei q confunditur, ſcilicet, ex defectu aut inordinatione naturæ, culpæ vel pœnæ. Vel, non
confundar inæternum, i. quamuis ad tempus in hoc mundo à Iudæis irrideor & cõfundor añ
paſſionẽ, in paſſione, & poſt paſſionẽ: non tñ duret iſta confuſio inæternum, ſed ſtatim reſuſci
Iere. 17 ta me, per miracula quoq glorifica me, vt confundantur q me perſequuntur, & nõ cõfundar
ego de cætero [in iuſtitia tua] hoc eſt, ſecundum cenſuram ſiue dictamẽ tuæ diuinæ iuſtitiæ [li
bera me] à paſſibilitate corporis & imperio mortis. Vel, in iuſtitia. i. propter iuſtitiam meã mi
hi à te collatã, libera me. [Inclina ad me aurem tuam] impendendo mihi miſericordiæ tuæ ef 2
fectum [accelera vt eruas me] hoc eſt, cito age q̃d rogo & tertia die reſuſcita me. [Eſto mihi in 3
deum protectorem]. i. non ſolũ ſis mihi deus meus, eo modo quo es oim deus, ſed per ſpecialẽ
curam

A curam ac gratiam eſto deus meus,videlicet vt in oĩ aduerſitate defendas me,protegendo cor‑
pus meũ in ſepulchro à corruptione,& nomen ab infamatione. Hoc eſt quod apud Iere. ait ſal Iere. 15.
uator: Tu ſcis dñe,recordare mei, & viſita me,& tuere me ab his q perſequuntur me. Eſto mi‑
3 hi quoq; o dñe[& in domum refugij,]hoc eſt ꝓ domo refugij,quatenus in omni neceſſitate ad
te confugiam,atq; in te ſecurus ſim,quemadmodũ hõ ab hoſtibus inſecutus ad domũ munitã
fugit,& in ea tute qeſcit,ſic oro,& ego in te quieſcere,ſtabiliri, & imperterrit⁹ ꝑmanere [vt ſal
uum me ſacias]à corporis paſſibilitate,ac morte corporea. Et hoc ideo oro. ¶[Qm̃ firmamẽtũ
4 meum & refugium meũ es tu].i.ꝑter te aliud firmamentum non habeo,neq; refugium,ſed tu
es firmamentũ meũ.i.cauſa totius ſtabilitatis meæ,& refugium in quo ſicut in vltio fine quie
ſco[& propter nomen tuũ]hoc eſt,ꝑꝑ teipſum,ſeu noĩs tui clarificationẽ ac venerationem[de Actu. 1
duces me]à cruce in ſepulchrũ,à ſepulchro ad diſcipulos in conclaue,& alibi:& ab eis,vtpote à
monte oliueti in regnũ cœlorum[& enutries me]trãsferendo me à nutrimento ſtatus mortal'
ad alimentũ impaſſibilis ſtatus,& à cibo terreno ad cibum cœleſtem. Vel,enutries me.i. corp⁹
meum myſticum,vi3 ,congregationẽ fidelium,dando eis gratiam paulatim ꝓficiendi,ac ſpi
ritualis virtutẽ augmẽti. Primitiuã q̃q; eccleſiã deus enutriuit,qm̃ de die ĩ diẽ auxit fideles me‑
rito & nũero ſicut in actibus apl'orũ Lucas teſtatur: Verbũ(ingens)dñi creſcebat & cõfortaba‑ Actu. 6.
5 tur valde,& dñs auxit q̃tidie q ſalui fierent. ¶[Educes me de laqueo hoc].i. à mortis periculo,
[quẽ]laqueũ[abſconderunt mihi]hoc eſt,quẽ putabant Iudæi ſe mihi occulte parare,& me eo
rũ nequitiam ignorare. Putabant nanq; Iudæi Chrm̃ neſcire ſtudia eorum contra ſe. Ideo au
B tem educes me de laqueo iſto[qm̃ tu es protector meus]ſicut pauloante precatus ſum, dicens:
Eſto mihi in deũ protectorẽ. Et q a omnino ſic eſt,idcirco ego Chriſtus pendens in cruce,dico ti
6 bi,pr: ¶[In manus tuas]hoc ẽ,in ꝑtatem & charitatẽ tuã[cõmẽdo ſpiritum meum]hoc eſt,ani‑
mam meã cõmendatione gratiarũ actionis,& vt eã corpori ſtati reunias,[redemiſti me] ab oĩ
pœna in ipſa ſeparatione aĩæ meæ à corpore[dñe deus veritatis].i.cauſa,menſura,& cõſeruas
tor oĩs veritatis creatæ. Nã mors Chri fuit finis ſuæ miſeriæ,& principiũ ſuæ felicitatis ſeu glo
rificatiõis in corpore. In proferendo huius verſus principiũ.ſ. In manus tuas cõmendo ſpm̃,li
bẽter ſeq ſolẽt hoĩes boni q vere ſunt membra Chriſti caput ſuum,vtpote Chrm̃,ita vt ipſi di
cãt morti iã proximi: In manus tuas cõmẽdo ſpm̃ meũ. Et vtinã dñe Ieſu talẽ vitã mihi confer
re digneris vt in hora mortis meę, hęc verba dulciſſima,digne,fiducialiter atq; affectuoſiſſime
ꝓmã. ¶[Odiſti]o dñe[obſeruantes vanitates].i.pctõres vana ſectantes, [ſuꝑuacue].i.inutilr.
7 Quõ aũt deus dicat pctõres odio habere,cũ tñ nihil eorũ q̃ fecit odio habeat, dictũ ẽ in expoſiti Sapie. 1
8 one qnti pſalmi,in q̃ dr: Odiſti oẽs q operantur iniquitatẽ. ¶[Ego aũt in dño ſperaui,]& nõ in Pſalm. 5
me ſicut illi q vanitates obſeruãt,de qbus Mich. ait: Væ q cogitatis inutile & operamini malũ in Mich. 2
cubilibus veſtris. Idcirco dñe pr[exultabo]ſorinſecus[& lætabor]intrinſecus[in mia tua]hoc
eſt,contẽplando tuã miam vel recipiendo eius effectũ. Hoc mõ exultauit atq; lętatus eſt Chrs
9 in die reſurrectionis. ¶[Qm̃ reſpexiſti]oculo piętatis dilectiõis ac pię ſubuentionis[hũilitatẽ me‑
am].i.me filium tuũ mitem & hũilẽ[ſaluaſti de neceſſitatibus animã meã].i. de pœnis q̃s ne‑
10 ceſſe fuit me pati ꝑꝑ verificãdas ꝓphetarũ ſcripturas,eripuiſti me ꝑ reſurrectionẽ brãm. ¶[Nec
C concluſiſti me in manibus inimici].i.nõ ꝑmiſiſti me cõꝑhẽdi ac detineri finalr ĩ pœnis atq; cõ
uitijs,quæ inferebantur mihi ab aduerſarijs meis. Vel ſic: Nec cõcluſiſti me in manibus inimi‑
corum.i.non permiſiſti me ſuperari & opprimi ab hoſtibus meis,ſed ego potius ſuꝑaui oppſ‑
ſiq; eos. Ideo ſubdit[ſtatuiſti]in die aſcẽſionis[in loco ſpacioſo].i.in regno cœlorũ[pedes me‑
os].i.meipſum collocando ad dexteram tuam in ſolio maieſtatis tuæ. Hoc eſt q̃d in Apoc. ait Apoc. 3
ſaluator: Qui vicerit,dabo ei ſedere mecum in throno meo, ſicut & ego vici & ſedi cum patre
meo in throno eius. Vel ſic,ſtatuiſti in loco ſpacioſo.i.in toto vniuerſo pedes meos.i.virtutem
meam operatiuam,quemadmodũ apud Matt. dĩ: Data eſt mihi oĩs poteſtas in cœlo & in ter‑ Matth. 28
ra. Vel ſic,ſtatuiſti in loco ſpacioſo.i.in latitudine charitatis quæ anguſtiari & coartari nõ no Rom. 8
uit pedes meos.i.opera mea & deſideria. Nam Chriſtus indeſinenter charitatem habet ad nos
& charitatiue interpellat pro nobis. Vel ſtatuiſti in loco ſpacioſo.i. per totum mundum miſi‑
ſti,diſpſiſti ac collocaſti pedes meos.i.ſanctos apl'os alioſq; ꝑdicatores deuotos, q ſunt colũna
11 baſis,ac pedes eccleſiæ. ¶[Miſerere mei dñe]liberando me in reſurrectione ab iſtis miſerijs qui
bus pro hoĩbus crucior & occidor[qm̃ tribulor]in paſſiõe varijs pœnis[conturbatus eſt in ira
oculus meus]Quomodo hoc conuenit Chriſto penſandũ eſt. Nã in eo inordinata ira nõ fuit,
nec aliq̃ paſſio eius intellectũ(q noĩe oculi deſignat) impediuit ĩ actu ſuo aut obnubilauit. Eſt
igit ſenſus: Cõturbatus eſt,conturbatiõe pœnali nõ cõturbatiõe culpabili, in ira.i.ꝑꝑ irã,& irę
effectũ,vi3 ,perſecutionẽ inimicorũ meorũ Iudęorũ,oculus meus.i.ratio mea ſeu conſideratio
virtutis cogitatiuæ. Iam em̃ oſtenſum eſt,quod tpe paſſionis etiam intellectus atq; voluntas

aīa Chr̄i patiebantur ſcd̄m q̄d erāt naturales potētiæ hūanitatis Chr̄i, q̄ tota extitit in dolore. D
Poteſt quoq; ꝑ oculū intelligi corꝑalis oculus Chr̄i, qm̄ in paſſione ꝓ vehemētiſſimā Chr̄i pœ
nā oculi eius corꝑei obtēbrati, lachrymati, & itē euerſi ſunt. ¶[Qm̄ defecit ī dolore vita mea]. i. 12
propter acerbitatem pœnaꝝ extincta eſt in cruce vita mea corporalis, [& anni mei in gemiti-
bus] hoc eſt, tota conuerſatio mea in mundo à natiuitate vſq; ad paſſionē aduerſitatibus & cō
paſſionibus proximorum tam plena fuit, quod quaſi defeciſſe. i. ab exultatione & proſperia mi
norata videtur: Chr̄s eṁ ſp̄ elegit q̄d carni moleſtius eſt, q̄tenus imitemur veſtigia eius. ¶[Infir 13
mata eſt in paupertate virtus mea]. i. oīpotentia mea ſeu diuina ptās eſt infirmata. i. infirmæ
ac debili ptāri ſimilis reputata, & apparēter aſſimilata, qm̄ actione ſuā ſuſpendit, & naturā quā
aſſumpſit q̄dammodo dereliquit in pauꝑtate. i. tp̄e abiectiſſimæ mortis meæ. Vel Chr̄s ex par-
te naturæ aſſumptæ ſic ait: Infirmata eſt. i. varijs infirmitatibus naturalibus, atq; defectibus in
detrahibilibus ſubdita, virtus mea. i. perſona verbi quod eſt virtus & ſapiā patris, & etiam vir
tus mea aſſumptā naturā fulciēs & conſeruans. Hæc virtus infirmata eſt, in paupertate. i. in hu
manitate aſſumpta, ita q̄d p̄dicationes prædictæ conueniunt ei ratione naturę aſſumptæ, q̄uis
ipſa ſcd̄m ſe propriāq; naturā impaſſibilis ſit. Nam de perſona verbi ſeu filio dei, imo de vero
& incōmutabili deo vere cōceditur, q̄d ſit incarnata, paſſa, ac mortua, & per conſeq̄ns infirma
ta. In Chr̄o eṁ diuina cōueniunt hoī, hūanaq; deo, ſed qd, ꝓ qd dicatur intueri oportet [& oſſa
mea cōturbata ſunt]. i. caro mea & tota corporalis natura infirmata eſt, in gemitib' propter
Pſalm. 21. afflictionū meaꝝ moleſtiā, ſicut ſuperius dictum eſt: Sicut aqua effuſus ſum & diſpſa ſunt oīa
oſſa mea. Deniq; q̄d dictū eſt: Infirmata eſt in paupertate virtus mea, exponi poteſt de virtute E
Ibidem ſeu fortitudine Chr̄i corporali, humana & naturali ſcd̄m illū intellectum quo antea dixit: A-
ruit tanq̄ teſta virtus mea. ¶[Suꝑ omnes inimicos meos] i. plus q̄ aduerſarij mei [factus ſum op 14
probrium] hoc eſt, contēptus & vilipenſus. [vicinis meis,]. i. his q aliq̄n me ſequebātur, & opa
mea laudabant, iamq; videbantur pertinere ad me. His factus ſum opprobrium, præſertim in
paſſione, q̄n quidā eoꝝ ex inſtructione principū ſacerdotū, clamabāt corā Pilato: Nō hūc, ſed
Luc. 24 Barrabā dimitte nobis. Factus ſum q̄q; [& timor notis meis]. i. cauſa timoris his q familiariter
Iohan. 18. Matth. 26 mihi adhærebant, vtp; ap̄lis alijſq; diſcipulis, q ex timore fugerunt à me, & poſt paſſionē clauſi
Iohan. 20. ſedebant in conclaui propter metū Iudæoꝝ. ¶[Qui videbant me, foras fugerunt à me] hoc eſt, 15
tam horribiliter & miſerabiliter patiebar, tractabar & apparebam, quod hoīes ex ſolo aſpectu
abominati ſunt me atq; auerſi à me [obliuioni datus ſum, tanq̄ mortuus à corde,]. i. ſtatim dū
Matth. 27 eram ſepultus obliti ſunt mei infideles Iudæi non ſimpliciter, quia fecerunt cuſtodiri ſepul-
chrum: ſed quantum ad hoc, obliuioni datus ſum, quod nihil curabant de me, nec reputauerūt
me pro aliquo quaſi reſurrecturus eſſem à morte, ſed inter damnatos & reprobos æſtimauerūt
computandum. Hoc modo vſq; in hodiernū diem datus eſt obliuioni in cordibus Iudæoꝝ, nō
tn̄ ſimpliciter obliti ſunt eius, q̄a quotidie blaſphemant nomen eius, & orant pro deſtructione
Romani Imperij atq; extinctione nominis Chriſtiani. ¶[Factus ſum tanq̄ vas perditū]. i. ita à 16
Iudæis contemptus ſum quaſi nulli vtilitati proficuus eſſem, nec aliquid boni continerem in
me, ſed eſſem fraudibus atq; blaſphemijs plenus. Reprobi eṁ dicuntur vaſa perdita, qm̄ à grā F
vacui ſunt, nilq; meritorium continent: electi vero appellant vaſa felicia, ſicut de Paulo Chr̄s:
Actu. 9. Vas, inq̄t, electionis eſt mihi iſte. Ideo aūt ego Chr̄s aſſero me factum tanq̄ vas perditum, [qm̄
audiui vituperationē multorum cōmorantiū in circuitu] Nam in diebus azymoꝝ ppl̄i vniuer
ſæ Iudææ in circuitu Irl̄m habitantes cōfluxerant ad ipſam vrbem Irl̄m, & hi pene oīa conſen
ſerunt in mortem Chriſti vituperantes eum. ¶[In eo] tp̄e [dum cōuenirēt ſimul aduerſum me] 17
. ſ. in die Paraſceues [accipere animam meā conſiliati ſunt]. i. occidere vitam meam corporalē
Iohan 19. conſuluerunt. Nā coram Pilato clamabant: Tolle, crucifige eum. ¶[Ego aūt in te ſperaui dn̄e] 18
ſicut in exordio Pſalmi dictū eſt atq; expoſitū, [dixi, deus meus es tu,]. i. corā hoībus confeſſus
ſum, teq; veraciter colui, idcirco falſe accuſor & iniuſte condēnor [in manibus tuis]. i. In virtu
te ac diſpoſitiōe tua ſunt [ſortes meę] i. euētus mei vel tp̄a mea, q̄ſi dicat: Quicq̄d mihi cōtingit,
in ptāte tua repoſitū ē, & potes me liberare ab illo: nec aliq̄d euenit mihi, niſi ſcd̄m moderamē
ſapiæ tuæ, ꝓpterea patiēter cūcta ſuſtineo ſciens te nō ſine magna rōe ꝑmittere. ¶[Eripe me,] 19
ꝑ reſurrectionē beatā & acceleratam [de manu inimicoꝝ meoꝝ]. i. de ptāte Iudæoꝝ crucifigē-
tiū me [& à pſequētibus me]. i. corpus meū myſticū tuere a pſecutoribus ſuis. Vn̄ Paulo adhuc
Actu. 9. ſæuiēti, Chr̄s dixit: Saule quid me perſeq̄ris? Hoc ergo Chriſtus pro eccleſia orat, quia quod fi
Matth. 25. delibus ſuis infertur, ipſe ſibijpſi inferri teſtat̄. ¶[Illuſtra faciem tuā ſuper ſeruum tuum] Chr̄s a 20
principio ſapiā plenus fuit, & compꝛeheuſor perfectus: nō ergo pro illuminatione ſui intellectus
nunc orat. Quid itaq; eſt, q̄d ait: Illuſtra faciem tuam ſuper ſeruum tuū, niſi q̄d alibi ait: Clari-
Iohan. 17. fica me tu pr̄ apud temetipſm claritate, quā habui priuſquā mūdus eſſet. Orat igit̄ Chriſtus, vt
lux di-

A lux diuina,corpus ſuũ claritate glorioſa adornet,atq; hoibus gloriã ſuã reuelet,[ſaluũ me ſac]
à morte & pœnalitatibus corporis[in mia tua,].i.pp teipm,&nois tui bonitatẽ.Quãuis Chrs
iuſtiſſime meruit tertio die reſurgere,tñ poti⁹ q̃rit exaudiri à patre,pp diuinã bonitatẽ,quã hu-
manã iuſtitiã.In q̃ pſtat nobis exemplũ,q̃tenus quãtumcũq; pfecerimus, aut iuſti fuerimus,ſg
in mia dei principalr confidamus[dñe non cõfundar].i.non inueniar falſum dixiſſe, aſſerẽdo
me tertio die reſurrectuꝝ[qm̃ inuocaui te]hoc ẽ,interna,affectuoſaq; prece,pro hac re,depca-
21 tus ſum te. Itaq; non cõfundar ego,ſed potius. ¶[Erubeſcant impij].i.blaſphemi Iudæi[& de-
ducantur in infernũ]in æternũ dãnati,Hoc Chriſtus dicit, vel præ dicendo quod futurum erat
vel ſe diuinæ iuſtitiæ conformando,vel explicando quid reprobi mereantur[muta fiant labia
doloſa].i ora Iudæorũ,qui me doloſe occidere tentauerunt,retundantur atq; claudantur , &
22 comprehendantur aſtuti in ſua aſtutia.¶[Quæ loquuntur aduerſus iuſtum iniquitatem,].i.q̃
mihi ſancto ſanctorum,& iuſto filio dei,peccata impoſuerunt[in ſuperbia] q̃ me aſpernaban
tur & vilipendebant[& abuſione]qua beneficijs meis abuſi ſunt,oĩa opera mea atq; miracula
dæmoni aſcribendo,& meã doctrinam,tanq̃ ſeductionẽ reputãdo,ac per hoc abuſi ſunt bonis
meis,quia vnde meliorari debebant,inde peiores effecti ſunt. Hic Stephanus dixit Iudæis: Du- Actu.7.
ra ceruice,& incircumciſi corde & auribus,vos ſemper reſtitiſtis ſpiritui ſancto,ſicut & patres
veſtri.Quem prophetarũ non ſunt perſecuti patres veſtri?Et occiderunt eos, qui annunciaue-
23 runt de aduentu iuſti,cuius vos nunc proditores & homicidę fuiſtis,¶[Quã magna multitudo
dulcedinis tuæ dñe]Hoc nouerunt,qui eam experti ſunt,& qm̃ nemo eam tam plene experie-
B batur in hac vita vt Chrs,idcirco nemo tam congruenter dicere põt verbum iſtud,q̃ Chriſtus.
Deniq; multitudo dulcedinis dei,in ſuo fonte,vlc; in ipſo deo,eſt vere immenſa,imo intenſiue
atq; ſimpliciter infinita,ſed & multitudo dulcedinis dei, quam ipſe chariſſimis ſuis miniſtris,
in præſenti vita ſæpe infundit,magna eſt nimis, & omnem carnalem dulcedinem prorſus ex
cedens:& iſta dulcedo eſt quoddam præambulũ futuræ dulcedinis btõꝝ[quã abſcõdiſti timẽ-
tibus te]Duplex eſt timor,vic; filialis atq; ſeruilis, ſecundum hoc dupliciter poteſt exponi hic
locus.Primo ſic,quam,dulcedinis tuæ multitudinẽ,abſcõdiſti.i.occultaſti,ignotã feciſti,& in-
expertam,timentibus te,timore ſeruili.Tales enim neq; digni ſunt,neq; capaces, deguſtatiõis
diuinæ dulcedinis , qm̃ operantur bona , non amore boni, ſed horrore ſupplicij. Secundo ſic,
quam abſtõdiſti.i.occulte oñdiſti,& per guſtum internũ in cordis abſcondito declaraſti,timẽ
tibus te,timore filiali.Hi eñ,qm̃ oẽm inordinatã lætitiam,oẽm corporalẽ delectationẽ,oẽmq;
ſuperfluam conſolationẽ contẽnunt,& ſp ſoliciti ſunt.ne deum quem filialiter ſup oĩa diligũt
aliquo modo offendant.Propterea experiri merentur,q̃ta ſit multitudo dulcedinis dei.Verun
tñ interdũ timentes deum timore initiali,ſicut nouiter conuerſi ad horam admittunt ad men-
ſam filioꝝ,ita vt paululũ guſtent dulcedinẽ dei,& clament ad dñm,Quam magna eſt multitu
do dulcedinis tuæ dñe,ſed hoc eis pſtat ſapia dei Ieſus Chrs,quatenus eos ſibi alliciat,ab exteri
oribus reuocet,ad interiora inuitet,in aduerſis conſtãtes efficiat,faciatq; eos in die maloꝝ,me
mores eſſe bonorum. Vnde huiuſmodi magna egent cautela,& diſcretione præcipua,ne dum Eccl.11
C pdicta conſolatione diutius carẽt,puſillanimes fiant,vel eam importune deſiderent, imo dño
cõmittendũ eſt,qñ eã donare digneť.Hãc diuię dulcedinis multitudinẽ expiri,ẽ edere de micis,
q̃ cadũt de mẽſa dñoꝝ ſuoꝝ.ſ.btõꝝ cõphenſorũ,eſtq; ad mẽſam Chri ſedere , ad quã ſapia dei
patris inuitat ſuos electos,dũ ait:Comedite amici & bibite & inebriami chariſſimi. Et: Tran- Math.15. Cant.5
ſite ad me omnes, q cõcupiſcitis me,& à generatiõibus meis implemini, ſpũs eñ meus ſup mel Eccl.24
dulcis,& hæreditas mea ſuper mel & fauum. Ad hanc quoq; menſam ſedit beatiſ. Iere. q diem Iere.17
hois.i.delectationem temporalem & corporalem,aut hũanam,non cõcupiuit, quemadmodũ Iere.15
ipſe de ſe in libro viſionũ ſuarũ profitetur:Factum eſt mihi verbum tuum dñe i gaudiũ,& læti
tiã cordis mei. Et alio loco:Factus eſt ſermo dñi in corde meo,quaſi ignis exæſtuans,clauſuſq;
in oſſibus meis:& defeci,ferre non ſuſtinens. Hinc ait Apls:Sicut abũdant paſſiones Chriſti in Iere.20 2.Corin.1
24 nobis,ita per Chrm̃ abundat conſolatio noſtra. ¶[Perfeciſti eis,qui ſperant in te.in conſpectu
filioꝝ hoim]hoc eſt,prædictam dulcedinis tuæ multitudinem perfecte oñdiſti, & guſtare feci-
ſti eos,qui non erubeſcunt nomen tuum coram hoibus,q propter ſpem,quam habẽt in te,pati
enter ferunt aduerſa,& in omni perſecutione atq; contemptu,ſperant in te,non erubeſcentes Luc.9
25 viam iuſtitiæ. ¶[Abſcondes eos in abſcondito faciei tuæ,à cõturbatione hoim]hoc ẽ,corda eo 1.Pet.4
rũ,qui dulcedinẽ tuã deguſtant,cõuertes ad te,& ab exterioribus reduces ad interiora, vt po-
nant ſe in pñtia vultus tui,per contemplationem ſynceram,ne ab hoſtibus cõturbati,amittãt
guſtũ internum,& tranquillitatẽ mẽtis. Abſconditũ eñ faciei diuinæ,eſt ipſa contẽplatio eius,
per quã occulte ad deũ cõuertimur,vel ipſamet facies dei,quæ mũdanis hoibus abſcondita eſt,
qm̃ in maliuolã animam non introibit ſapientia. Hoc modo abſcondit deus contemplatiuos,

 ac ſolita-

A exiſtentem q̃ de corpore egredientem, vt in omni loco, tpe, atq; negotio eum paterne cuſto-
dias. Tu es eñi creator meus fidelis, amator præcipuus, ſaluator piiſſimus. Ideo ſequitur: Rede-
miſti me dñe deus veritatis. Dñe Ieſu Chriſte qui pretioſo ſanguine tuo liberaſti animã meam
Ego aũt in dño ſperaui. i. in bonitate & miſericordia Chriſti, & in virtute ac merito paſſionis
ipſius, ſperans ab eius miſericordia adipiſci qcqd mihi ſalubre eſt, per ſanguinis ſui pretiũ mor
tiſq; meritum, atq; per dignitatẽ & ſanctitatẽ totius conuerſationis ſuæ in ſeculo iſto: exulta-
bo & lætabor in mĩa tua. i. In contemplatione tantæ pietatis ac beneficentię tuę. Qm̃ reſpexiſti
humilitatẽ meam. i. pie conſideraſti paupertatem, vilitatẽ, paruitatemq; meã, & ſubuenisti mihi
egeno & fragili. Nam ſaluaſti de neceſſitatibus aĩam meam. i. de malis quæ euadere nequeo, vt
ſunt mala venialiũ peccatorũ, de quibus ſaluat nos Chriſtus p pœnitentiã, mala naturaliũ paſ-
ſionum atq; hoſtiliũ perſecutionũ, de quibus ſaluat nos Chriſtus per patientiam: mala quoq; cor
poralium indigentiarũ, de quibus ſaluat nos Chriſtus per temperantiam. Ab his neceſſitatibus
iam ſaluati ſumus in ſpe, & in futuro ſaluabimur de eis in re, qñ mortale hoc induet immorta   1.Cor.15.
litatem, & corruptibile incorruptionẽ. Vnde Apoſt. Spe (inquit) ſaluati eſtis. Et Iſaias: In ſilen   Roman 8
tio, ait, & ſpe erit fortitudo veſtra. Nec concluſiſti me in manibus inimici. i. non permiſiſti me   Iſaiæ 30
ſuperari & rapi ab hoſtibus meis, nec damnaſti me dum dignus eram damnatione in mortali
peccato viuendo: ſed ſtatuiſti in loco ſpacioſo, hoc eſt in ipſa eccleſia quæ per orbem terrarum
longe ac late diffunditur, pedes meos. i. meipſum & opera ac deſideria mea, ſubiiciendo me prę
ceptis ac monitis ſanctæ matris eccleſiæ. Miſerere mei dñe miſericorditer indulgẽdo, celeriter
B ſuccurrendo, & fortiter triumphando, quoniã tribulor concupiſcentiis malis, tentationibus
variis, pœnis diuerſis: conturbatus eſt in ira oculus meus. i. paſſio irę interdũ immoderata fuit
in me pturbans rationis iudiciũ. Vel ſic, conturbatus eſt in ira oculus meus. i. propter pctã mea
tam iratus fui mihiipſi, ſicq; vltus ſum ea in me, vt oculus meus tam interior q̃ exterior aliqua
liter turbaretur, non tñ vitioſe: nã & ira per zelum rationẽ aliquo modo pturbat, ira vero per
vitiũ eam excæcat. Vel, conturbatus eſt in ira. i. propter iram aduerſariorũ meorũ cõtra me ocu
lus meus: aĩa mea. i. vita mea ſenſitiua ac aĩalis, & venter meus. i. corpus ipſum. Paſſio eñi iræ
fit cum corporali tranſmutatione, & ita conturbat & afficit totã naturã iraſcentis. Per ventrẽ
tñ intelligi põt memoria, quæ eſt velut vẽter & locus ſpecierũ & cogitationũ. Qm̃ defecit in do
lore vita mea. i. tantis miſeriis, anguſtiis, pœnis atq; triſtitiis plena fuit, q ad defectũ ſiue interi
tum multum appropinquauit. Paſſiones quippe, præſertim paſſiones pœnales, vt odiũ, ira, tri
ſtitia, timor & dolor corporalem vitam vehementer abbreuiant, & nonnũq̃ oĩno extinguunt
propter innaturalem tranſmutationẽ, quã corpori inferunt: & anni mei. i. conuerſatio mea, p
annos exacta defecit in gemitibus & ſingultibꝰ, qbus affligor & gemo propter mala qbus mũ
dum repletum conſpicio, qbus & ego afficior ac diuerſimode crucior. Infirmata eſt in paupta-
te virtus mea, hoc eſt pfectio cordis mei & exercitatio bona frequenter interrũpitur, ac debili-
tatur propter carnis fragilitatem & neceſſitudines corporales, & oſſa mea. i. fortiores virtutes
aĩæ meæ conturbata ſunt. i. ab actione ſua ſuſpenſæ, impeditæ ac motæ: qm̃ paſſiones interio
C res & exteriores frequentẽ impediũt actũ virtutũ, eo q aĩa circa vnius potẽtiæ opationẽ intẽta
minus queat vacare opationi alteriꝰ potẽtiæ: ſup oẽs inimicos meos. i. magis q̃ oẽs hoſtes mei;
non q ego odio habeã eos, ſed qa oderunt me, factus ſum opprobriũ vicinis meis. i. conchriſtia
nis & proximis ſeu carne propinquis valde, ita vt multũ abhorrent ac ſpernũt me propter ad-
uerſa & mala, quæ mihi contingunt, & timor notis meis. i. tantis miſeriis & afflictionibus ſum
repletus, vt familiares mei me viſo timerẽt, meq; relinqrent, ne ſimilia mala inciderẽt. Iſte ver
ſus cum tribus ſequentibus maxime cõuenit eccleſiæ vehemẽter oppreſſæ à tyrãnis, hæreticis,
ſchiſmaticis & perſecutoribus, ſicut erat primitiua eccleſia, & ſicut erit eccleſia tpe Antichriſti,
vnicuiq; quoq; fidelium cui multũ ſucceſſus aduerſi eueniunt, & q infortunatus videtur, atq; prę
cæteris ſibi propinquis ac notis contẽptus, qualis erat beatiſſimus Dauid author pſalmi pñtis,
qñ Saul eũ pſequebatur. Nam & occaſione illius pſecutionis credit feciſſe hunc pſalmũ. Vñ &   1. Regum
pſalmus iſte facile de eo exponi poſſet, ſi deuotionẽ importaret. Præcipue ergo competunt ver   18.19.20
ba iſta ſctĩs martyribus & iuſtis hoĩbus à toto mundo contemptis. Talibus nãq; Chriſtus in   1. Regum
euang. ait: Trademini aũt à parentibus & propinquis & amicis, & eritis odio oĩbus hoĩbus p-   21.24.26.
pter nomẽ meum. Et: Amen dico vobis, quia plorabitis & flebitis vos, mundus autẽ gaudebit,   Lucæ.21
vos autẽ contriſtabimini, ſed triſtitia veſtra vertetur in gaudium. Prædictis deniq; conuenit   Iohan.16.
quod ſequit: Qui videbant me ira afflictum & miſerum, foras fugerunt à me ne fierent partici
pes pœnarum mearum, vel ne viderentur conſentientes mihi, atq; ob hoc aſſociarentur mihi
in pœnis. Hoc eſt quod ſanctus Iob ait: Fratres mei elongauerunt à me, & noti mei quaſi   Iob
alieni receſſerũt à me, obliuioni datus ſum tanq̃ mortuus à corde, id eſt, prædicti vicini ac noti
mei

mei obliti ſunt mei, nil curando de me,nec compatiendo,neq; ſuccurrendo miſerijs meis.Fa- D
ctus ſum tanq̃ vas perditum,hoc eſt,omnino vilis & inutilis reputatus ſum, quaſi ad aliud ni-
hil valens niſi ad conculcationem,quoniam audiui vituperationem multorum commorantium
in circuitu,id eſt,vicini & noti mei inter quos habito,vituperant me,detrahendo,calumnian-
do,& perſequendo.In eo,caſu,conuentu,negotio,vel tempore,dum conuenirent ſimul aduer
ſum me,facti concordes ad infeſtandum virum innoxium,accipere animam meã conſiliati ſunt
id eſt, conſilium habuerunt intra ſe vt vitam meam extinguerent,læderent,aut ſuæ voluntati
peruerſæ ſubijcerent,conantes me à via recta ſubuertere,& ſuis iniuſtitijs cõformare Ego aũt
in te ſperaui domine,confidens tua pietate præſeruari ac triumphare,dixi ex corde & animo,
deus meus es tu,quem ſingulariter colo & diligo,& cui æternaliter adhærebo. Eripe me de ma
nu inimicorum meorum.i.de poteſtate aduerſariorum meorum,ne eis in malo conſentiam.& à
perſequentibus me,ne vitam meam corrumpant malo exemplo,fraude,aut ſimili modo.Illu-
ſtra faciem tuam,hoc eſt,radium tuæ notitiæ ac lucem ſapientiæ tuę effunde ſuper me ſeruum
tuum ,illuminando fidem,dirigendo in omnibus rationem & cœleſtiũ contemplationem in-
tellectui infundendo,ſaluum me fac in pręſenti ab omni pctõ per gratiam in miſericordia tua,
hoc eſt,propter bonitatis tuæ clementiam.dñe non confundar propria pctã confiteri,tuam le
gem ſeruare,nec confundar,repellar,ſeu reprober à te,præſertim cum fuero tuo tribunali obla
tus,quoniam inuocaui te.Erubeſcant impij.i. confuſione digni appareant, & deducãtur in in
fernum poſt vitam præſentem.Hoc dicit Chriſtianus fidelis de impijs eo modo,quo Chriſtus
vel prædicendo quod reſtat,vel inſinuando qd mali merentur,vel conformando ſe diuinæ iu- E
ſtitiæ,muta fiant labia doloſa.i.fraudulenta verba proferre prohibeantur à te,& ceſſent detra
here,vel iam per pœnitentiam,vel in futuro per pœnam.Quæ loquuntur aduerſus iuſtum,quis
cunq; ſit ille,iniquitatem,eum mendaciter criminãdo, in ſuperbia.i.ex proprij cordis tumore
& abuſione,hoc eſt,ex peruerſa interpretatione,qua vitam iuſti ex ſimulatione ſeu vana intẽ-
tione pcedere aſſerunt,& ſic abutũtur bono exemplo iuſtorum:nam inde inuidia inflamman
tur vnde ædificari debebant.Bñdictus dominus.i.gratias ago deo,& laudo eum,quoniã miri
ficauit,hoc eſt magnam fecit miſericordiam ſuam mihi,dando mihi gratiam magnam,indul
gentiam integram, profectum in bono,& alia dona mihi indigniſſimo contulit ,in quo con-
ſtat q̃ mirabiliter magna ſit miſericordia eius. Hanc autem miſericordiam ſuã mirificauit mi-
hi in ciuitate munita.i.in anima mea quæ eſt ciuitas regis cœleſtis,quando virtutum conſonã
tia venuſtat.Vel,in ciuitate munita.i.in congregatione deuota,ſeu clauſtro.vel certe in ipſa ec
cleſia,faciens me viuum fideleq; membrũ ipſius.Ego aũt dixi in exceſſu mentis meæ, hoc eſt,
ex abundantia tribulationum,& ex quadam alienatiõe cordis mei à ſeipſo, quæ accidit ex do-
lore,timore,ſeu acerbiſſima aliqua afflictiõe,proiectus ſum.i.derelictus ſum à facie oculorum tuo-
Pſalm. 29 rum.i. ab effectu tui pijſſimi reſpectus,vel à gratia & miſericordia tua.Superius dixit, ex abũ-
dantia diuinæ conſolationis & gratiæ:Non mouebor in æternum,nunc dicit , ex abundantia
tribulationis & miſeriæ proiectus ſum à facie oculorum tuorum , & videtur vtrũq; eſſe incautum,
quoniam inter proſpera & aduerſa ſemper regia debemus incedere via,ne in proſperis extol-
lamur,aut nimium gloriemur,nec in aduerſis deijciamur,quemadmodum ſcriptum eſt:In die F
Eccle. 11 bonorum ne immemor ſis malorum,& in die malorum ne immemor ſis bonorum. Et ſapientiſ-
2.Cor.6. ſimus Paulus:In omnibus exhibeamus nos ſicut dei miniſtros in multa patientia,per arma iu
ſtitiæ à dextris & à ſiniſtris.Quæ autem iam expoſita non ſunt , ex præcedenti expoſitione ſa-
tis innoteſcunt.Ecce q̃ præclarus,myſterialis,affectuoſusq; pſalmus,in quo tam ardentiſſimæ
preces continentur,in quo verba bonæ ſpei abundant,in quo Chriſti paſſio explicatur,in quo
diuinæ dulcedinis copia commemoratur ,in quo dei beneficia deſcribuntur , in quo humanæ
infirmitatis fragilitas reſeratur,& quid nos pati oporteat , ſi Chriſti veſtigia ſequi optamus,
oſtenditur. Cum quanta ergo ardentiſſimæ dilectionis deuotione,cum quanta ſpei fiducia,&
orationis feruore cantare nos decet pſalmum tam ſplendidum,pręſertim in completorio,vſq;
ad illum verſum: In manus tuas commendo ſpiritum meum,quẽ verſum dicendo,recommẽ
dare debemus noſipſos totaliter fideli creatori noſtro cum ingenti affectu ac plena fiducia,cõ
tra omnes noctis moleſtias.

COMMENTARIVS IN PSALMVM XXXI.

¶Expoſitio Tituli.

Præterea pſalmus nunc exponendus hoc titulo prænotatur:Intellectus Dauid,id eſt,cogni
tio veraciter pœnitentis. Docet enim hic pſalmus quid neceſſe ſit intelligere peccatorem
vere pœnitere volentem,ſcilicet vt expurgatos à vitijs beatos exiſtimet,ſeq; ad eorum ſtatum
perduci deſideret:quod quoniam fieri nequit,niſi propria confiteatur atq; deplangat peccata
& diuinæ

A & diuinæ pietati ac gratiæ totaliter innitatur. Iccirco docet hic pſalmus propriorũ humilem
confeſſionem, ac fiduciale ad miſericordiam dei refugium. Dauid ergo in perſona pœnitentis
loquens, ait.

¶Expoſitio pſalmi.

2 BEati quorum remiſſæ ſunt iniquitates,] .i. quibus deus omne peccatum dimiſit, per
pœnitentiam ſalutarem, gratiam baptiſmalem, aut ſimili modo[&]beati ſunt[quo
rum tecta ſunt peccata]hoc eſt, per emendationem & gratiam ita deleta quaſi nunq̃
fuiſſent, ſic ꝙ deus ea ignorat, quoniam non commemorat nec vindicat ea de reliq̃,
quis eius agnitionem nil lateat. Realiter vero idem ſunt iniqtatis remiſſio, pcti'q́ tectio. ¶[Bea
tus vir].i. felix homo, felix inquam in ſpe & gratia, futurus felix in re & gloria. [cui non impu
tauit do minus peccatum].i. qui diuino iudicio reputatur à pctõ immunis & abſolutus. Deus
enim non fallitur, ſed homo decipi poteſt, Iccirco non propterea beatus cui homo non impu
tauit pctm̃, ſed multum beatus eſt, cui deus peccatum non imputauit, præſertim egredienti de
corpore [nec eſt in ſpiritu], i. in intentione & voluntate [eius dolus]hoc eſt, ſimulatio, falſa cõ
feſſio, palliata excuſatio, ſed ex intimo corde pctã ſua deplangit, confitetur, emendat. Hi ergo
3 beati ſunt, ſed ego infelix & miſer ſum. ¶[Quoniam tacui]abſcõdi vitia mea, iccirco[inuetera
uerunt omnia oſſa mea].i. vetuſtate prauæ conſuetudinis & diuturnitate pcti conſumptę ſunt
virtutes animæ meæ, mihi in baptiſmo aut poſtmodum infuſæ ſeu acquiſitę. Peccata enim nõ
confeſſa neq́ contrita charitatem & gratiam omneſq́ virtutes mortificant & expellunt. Inue
terauerunt itaq́ omnia oſſa mea[dum clamarem tota die,].i. dum inceſſanter loquerer vana,
B & magna de meipſo præſumerẽ, alioſq́ aſpernarer. Non ergo celemus vitia noſtra, nec vete
raſcat pctm̃ in mentibus noſtris, ſed attendamus illud Ieremiæ: Vſquequo morabuntur in te
cogitationes noxiæ? Illud quoq́ Iob: Si abſcondi quaſi homo pctm̃ meũ, & celaui in ſinu meo Ieremiæ 4
4 iniquitatem meam. ¶[Quoniam die ac nocte].i. indeſinenter. [grauata eſt ſuper me manus Iob. 31
tua]hoc eſt, aduerſitates & pœnæ, quæ infliguntur à tua iuſtitia pro pctis, multiplicatæ & ag
grauatę ſunt in me, ita vt caſtigans caſtigaſti me flagellis diuerſis, quatenus redirem ad te, q̃d
etiam feci. Nam ſequitur: [conuerſus ſum in ęrumna mea].i. propter afflictiones, aduerſitates,
atq́ miſerias, quæ mihi tuo moderamine euenerunt, attendi pctã mea, & diſcuſſi conſciẽtiam
meam, intellexiq́ mihi tanta aduerſa contingere propter pctã mea quibus offendi te, iccirco
in hac ærumna conuerſus ſum ad te [dum configitur ſpina]hoc eſt, dum ærumna ſeu miſeria
mea variis doloribus atq; pœnarum puncturis afficitur. Hoc conuenit his qui compelluntur Lucæ.14
intrare, qui q̃ diu proſperantur deum contemnunt: ſed cum aduerſitatibus fatigantur incipiũt
ſeipſos attendere. Hæc autem aggrauatio manus dei ſuper pctõres in vita præſenti, ad magnã
miſericordiam pertinet. Electos nanq́ ſolet deus in hoc ſeculo caſtigare & tribulare, ne æter
naliter pereant. Vnde hãc caſtigationẽ Ieremias deſiderans: Corripe (inquit) me domine, verũ Ierem.10
in iudicio, & non in furore, neforte ad nihilum redigas me. Hinc & apud Micheã habetur: Irã
domini portabo, quia peccaui ei. Et per Oſee dñs ait: Ecce ego ſepiam viam tuam ſpinis, & ſe Mich.7
piam eam maceria. Et apud Ieremiam: Caſtigo te in iudicio, vt non tibi videaris innoxius. Oſe. 2
C ¶[Delictũ meũ].i. pctm̃ omiſſionis[cognitum tibi feci]humiliter confitendo, nõ q̃d deus aliq̃d Ierem.10
5 neſciat, ſed loqtur ad deum humano more, ſcd̃m quẽ dr̃ aliquid alteri notificari dum publice
reuelatur. [& iniuſtitiã meã non abſcondi].i. pctã cõmiſſionis confeſſus ſum. Debemus eñ nõ
ſolum noſipſos diſcutere, iudicare, damnare, corrigere propter mala q̃ fecimus, ſed etiam pro
pter bona quæ omiſimus: quia nõ ſolum arbor faciens fructũ malum in ignẽ mittetur, ſed & il Mat.3
la quæ nõ facit fructum bonũ, excidet & cõburetur. Superius dixit beatos, quorũ tecta ſunt pctã,
nunc aſſerit ſe pctm̃ ſuũ publicaſſe dño, & non abſcondiſſe, in q̃ innuit ꝙ illorũ pctã deus te
git, & dæmon accuſare nõ valet, qui ſua pctã integre confitent, nec abſcondunt, ideo ſubditur:
6 ¶[Dixi].i. mente propoſui[confitebor aduerſum me].i. meipſum non alios accuſando, & in
culpando[iniuſtitiã meam dño].i. ad gloriã dei quẽ offendi. Sic tu confiteri debes pctã tua, oẽ
malum tuæ ignauiæ, malitiæ, ſeu fragilitati attribuendo, nõ teipſum excuſando, & alios crimi
nando, alias timendum eſt tibi q̃d dñs ait: Ecce ego iudicio contendã tecum, eo ꝙ dixeris: Non Ierem. 2
peccaui. Et iterũ: Arguet te malitia tua, & auerſio tua increpabit te. Itaq́: Dixi, confitebor ad
uerſum me iniuſtitiã meã dño, nec fruſtra, qm̃ ſequit: [& tu]dñe [remiſiſti impietatẽ pcti mei]
.i. impiũ pctm̃ meũ. Ecce q̃ta benignitas dei, q naturalr̃ bonus eſt, eſſentialr̃ clemẽs, cui propriũ
eſt miſereri ſp & parcere. Mox qppe vt dixit ſe confeſſurũ dño, dñs ei indulſit. Quocũq; eñ mo
mento pctõr gemuerit p pctõ, iudiciũ & iuſtitiam fecerit, deus protinus ei ignoſcit. Nihilomi Ezech.18.
nus debet Chriſtianus cũ opportunũ fuerit cõfiteri vicario dei, alias propter inobedientiã dãna
retur. Nec cõfeſſio corã deo meret nũc remiſſionẽ pcti, niſi aliq̃ mõ includat ꝓpoſitũ cõfitendi
presbytero

preſbytero, ſi poſſibile fuerit, ideo propoſitum hoc excutioni mandatum eſt. Debet autē con- D
feſſio non ex ſolo ſeruili timore procedere, ſed etiam ex charitate, alias meritoria non eſſet de
condigno: tamen ſi facit peccator quod in ſe eſt, dñs gratiam ſtatim infundit, ſicq; confeſſio &
pœnitentia ex charitate emanare incipiunt. ¶ Pro hac] re, id eſt, pro remiſſione pcti [orabit ad
te oīs ſanctus]. i. oīs viator quantumcunq; perfectus [in tempore opportuno]. i. determinato. 7
Proue. 28. & congruo tempore, non ſp. Quãuis enī iuſtus in principio accuſator ſit ſui, & veniæ implora-
tor, tñ vir iuſtus, perfectus, ſanctus diuturnius atq; feruentius occupare ſe debet in altioribus
3 Reg. 18. actibus, ſ. in cōtemplatione diuinoꝝ, in actuali diuinitatis amore, in meditatiōe paſſionis dñi-
Eccle. 9 cæ, in ſtudio pfectionis maioris acquirendę. Veruntñ qm̃ (Salamone atteſtante) non eſt hõ ſup
terram q faciat bonũ, & nõ peccet, iccirco oīs ſanctus in tpe opportuno orare indiget ꝓ remiſ-
ſione pcti. Qui vero adhuc paſſionibus languet, & ad vitia pronus eſt, neq; de tranſactis crimi-
nibus condignã pœnitentiã egit, q̃ſi continuo orare debet pro remiſſione peccati, & tali tēpus
opportunũ orandi pro remiſſione peccati, eſt totũ tps vitę ſuę, donec ad pfectionē deductus in
diuinioribus exercitijs occupare ſe queat. ¶ Veruntamen in diluuio aquaꝝ multaꝝ]. i. hoīes 8
in fluxu luxuriæ, & ſuperfluitate gulæ, ac cæteris vitijs carnalibus ſeu ſpiritualibus pſeuerãtes
Iſaiæ. 59 [ad eum] ſ. deũ [non approximabunt] qm̃ pctã eoꝝ diuidunt inter eos & deum, & q̃diu in pec-
cati propoſito atq; in actibus vitioſis pdurant, in regione diſſimilitudinis ſunt, & longe à deo
non loco, ſed voto: non conditione, ſed dilectione: non natura, ſed grã: non conſeruatione, ſed
Iohan. 9 cultu. Ideo ſcriptum eſt: Scimus qm̃ pctõres deus non audit, ſed ſi qs dei cultor eſt, & voluntatē
eius facit, hũc exaudit. Itaq; ſi vis deo appropinquare, propoſitũ peccandi relinque, ſi vis ei pxi- E
mior fieri, ſerua mandata, ſi vis ei proximus eſſe, imple conſilia. Deniq; pœnitens poſt confeſ-
ſionem pactam, ampliorē ad deũ ſumens fiduciam ex pcti remiſſione & grę infuſione, confidē-
ter & amoroſe ad deum confugit, & ait: ¶ Tu es refugiũ meum]. i. is in q ſolo ſpero ſaluari. [à 9
tribulatione] i. pſecutione, tentatione, & pœna [q̃ circundedit me]. i. multipliciter & vndiq; in-
ſurgit & oritur in me à ſuggeſtione dæmonis, à pſuaſione ſeu moleſtatione mũdi, & à lege pec-
cati, q̃ viget in membris meis, & tu dñe [exultatio mea]. i. obiectum interioris lętitiæ meę, cau-
ſa gaudij mei ſpiritualis, & finis totius gloriationis meæ, ideo [erue me à circundantibus]. i. li-
bera me ab his, q pdictas tribulationes inferunt mihi, vz ab hoſtibꝰ viſibilibus & inuiſibilibꝰ.
Inſuper miſericors deus oſtendens ſe recepiſſe pces pœnitentis, conſolatorie ait ad eũ: ¶ Intel-
lectum tibi dabo]. i. intellectualem notitiam. [& inſtruã te] vt cognoſcas & penſes tuã miſeriã 10
defectibilitatem, malitiã, & oĩa quæ expedit tibi ſcire de rebus creatis. Et item vt cognoſcas &
contēpleris meã bonitatem, pfectionem, miſericordiã & grãm, & bñficia cuncta quæ tibi dona-
ui [in via hac q̃ gradieris]. i. in peregrinatione huius exilij. [firmabo ſup te oculos meos]. i. per
ſapientiã meã prouidebo tibi de neceſſarijs ad ſalutē, & p miſericordiã meam erigam te laben-
Pſalm. 39. tem, ac ſp cuſtodiã te, ita vt dicere poſſis quod infra habetur: Dñs ſolicitus eſt mei. Ecce chariſſi-
mi q̃ fructuoſa atq; ſalubris eſt vera & humilis pctõꝝ confeſſio, quæ tantã grę plenitudinem
promeretur, vz vt pœnitenti dicatur à dño. q̃d verſus iſte propoſuit, q̃ vere beatus ac tutus eſt
quem deus ita illuminat & cuſtodit. Sed qm̃ charitas fraterna depoſcit, vt qlibet nſm grãm ſibi F
diuinitus datam alijs communicare conetur, ſecundum q ſtatus ſuus permittit, iuxta illud:
1. Petri. 4. Vnuſquiſq; ſicut accepit gratiam in alterutrũ illam adminiſtrantes, ſicut boni diſpenſatores
multiformis gratiæ dei. Iccirco pœnitens miſericordiã conſecutus, tantãq; à deo illuminationē
ſortitus, conuertit ſe ad alioꝝ exhortationē, & ait: ¶ Nolite] o pctõres [fieri ſicut equus] hoc ē, 11
ne ſitis ſuperbi & rebelles lumini [& mulus]. i. ne ſitis ad diuina pigri, [quibus] ſc3 equo & mu-
lo [non eſt intellectus.]. i. ratio potens paſſiones appetitus ſenſitiui refrenare: imo vos cũ ſitis
rationales creaturæ, nolite irrationabiliter viuere, ſed per rationē paſſiones refrenate, & humi-
liter atq; feruenter confeſſionem peragite. Nam homo peccator decies millies peior eſt beſtijs.
Veꝝ qa oratio interdum plus proficit q̃ exhortatio, ideo pœnitens iſte ex abundantia charita-
tis orat ꝓ alijs, vt ſuam admonitionē adimpleant, & ait ad deũ: ¶ In chamo & freno]. i. per va- 12
rias aduerſitates, & per magnas ac paruas afflictiones [maxillas eorum conſtringe] hoc eſt, lin-
guam & ora retunde, claude, compeſce, eorum inquam [qui non approximant ad te]. i. ſuper-
borum, præſumptuoſorum, & confiteri nolentium, quatenus eruditi verberibus & doloribus
caſtigati, conuertantur ad te. ¶ Multa flagella peccatoris] hoc eſt, variæ ſunt peccatoris pœnę 13
eius præſertim, qui perſeuerat in vitijs. Nam in præſenti à deo relinquitur, & in futuro æter-
nis pœnis torquebitur. [ſperantem autem in domino] id eſt, effectus pietatis diuinæ [miſeri-
cordia circundabit.] quoniam anima eius implebitur gratia, virtutibus, & conſolatione ſpi-
ritus ſancti, & angeli dei cuſtodient eum, eritq; inceſſanter ſub vmbra alarum ſui creatoris ſe-
curus. Poſtremo de tantis beneficijs miſericordiſſimi dei cupit pœnitēs iã perfectus & iuſtifi-

catus

A catus, omnes lætificare & ſui gaudij participes facere, atq; ad gratias deo referendas inducere
14 dicens: ¶ Lætamini in domino] nõ in rebus carnalibus, vanis & tranſitorijs [& exultate] hoc eſt, ſigna interioris lætitiæ foris oſtendite deum vocaliter collaudando, ceremonijs honorãdo, atq; exteriori latriæ cultu hilariter miniſtrando, o [iuſti] qui redditis vnicuiq; quod ſuum eſt, ſicut hortatur Apoſtolus: Nemini quicq̃ debeatis, niſi vt inuicem diligatis [& gloriamini oẽs recti corde]. i. in deo, non in vobis, in cruce Chriſti, non in vanitate ſeculi læti eſtote omnes, q̃rum corda ſunt recta. i. ad nullum vitium obliquata, ad nihil illicitum inclinata, ſed diuinæ legi in omnibus ſubdita, ita vt deus dicere poſſit vnicuiq; veſtrum, quod dixit ad huius pſalmi authorem: Inueni hominem ſecundum cor meum, qui faciet omnes volũtates meas. Ecce iſte eſt pœnitentialium pſalmorum ſecundus, paruus quãtitate, ſed magnus virtute, inſtructiuus valde & accenſiuus pij pœnitentisq; cordis, quem decet nos cum profundiſſima cordis contritione humilitate & affectione depromere, quatenus in primis indulgentiam conſequi, deinde ſpem magnam in domino adipiſci, tertio ab eo in omnibus dirigi & cuſtodiri, ſicq; ad cœleſtẽ beatitudinem promoueri mereamur. Roma 13 Pſalm. 88. Act. 13.

COMMENTARIVS IN PSALMVM XXXII.

¶ Expoſitio Tituli.

SEcundum beatũ Hieronymum in prologo libri pſalmorum, multi ſunt pſalmi, vz decem & ſeptem, qui apud Hebræos titulis carent, vz pſalmus primus, pſalmus quoq; ſecundus, & iſte nunc exponendus, alij q̃q; nonnulli ſequentes. Verũtamen communit̃ intitulat̃ in Biblijs
B & expoſitionibus Latinorum, qbus conformari me decet. Eſt igitur titulus eius: In finẽ pſalmus Dauid. i. pſalmus iſte in deũ nos dirigẽs aſcribit̃ Dauid, q hic in pſona deuoti ac ſeruidi amatoris, laudat deũ ſup excellentia ſuæ potẽtiæ, & miſericordiæ, & de operib⁹ creatiõis ac recreationis. Ait ergo:

¶ Expoſitio pſalmi literalis.

1 EXultate iuſti in dño] hoc eſt, toto & exuberanti affectu gaudete in primo vniuerſorum principio. Gaudiũ aũt eſt diffuſio animi in conceptu boni, & oritur ex vnione potentiæ cum obiecto conuenienti. Conſeqtur eñ aliquã operationem connaturalẽ ſeu virtuoſam, iccirco impijs non cõuenit q̃m opatiões eorum ſunt innaturales & vitioſæ. Peccatum eñ eſt receſſus ab eo qđ eſt ſcđm naturam & ordinẽ ſecundũ Dionyſium & Damaſcenum. Vñ ſcriptum eſt: Non eſt gaudere impijs dicit dñs. Et Philoſophus ait, q̃ ſignũ virtutis eſt delectatio opis. Operationes vero qbus rationalis creatura immediate cõiungitur deo tanq̃ obiecto, ſunt opationes intellectus & voluntatis, vz contemplatio veritatis, & dilectio bonitatis. Exultatio itaq; mentis in deo pcedit vł ex contẽplatione, vel ex ſancta & ordinata dilectione, vel ex alijs actibus virtuoſis, q à ratione & voluntate imperant̃, cauſant̃ & dirigũtur. Quid ergo eſt: exultate iuſti in dño, niſi cõſiderate deũ eiuſq; opa. & diligite eũ, ac facite ea quæ deo ſunt placita, & in his cordialiter exultate, nõ in vobis tanq̃ proprijs viribus bona agatis, aut aliqd à vobiſmetipſis habeatis, ſed in dño à q̃ eſt omne donũ optimũ, & omne datũ perfectum. Interdũ aũt accipit̃ exultare, gaudere, lætari magis cõmunit̃ atq; improprie p geſtire, Iſaiæ 57 Iacobi 1
C & ita ſcriptura diuina tribuere ſolet iniuſtis pdicta, ſcđm q̃ Salom. ait: Lętant̃ cũ malefecerint & exultant in rebus peſſimis. Et Iob: Gaudent ad ſonũ tympani. [rectos decet collaudatio.] hoc eſt, iuſtũ & condecens eſt vt recti deũ collaudent. Primo q̃m ipſi digni ſunt laudare deum. Scđo q̃m dona maiora à deo receperunt. ¶ Cõfitemini dño in cythara, in pſalterio decẽ chordarum pſallite ei.] Ad literam S. Dauid hortabatur miniſtros templi in his muſicis inſtrumẽtis dño laudes offerre, ſed ſcđm ſpũalem intelligentiã p cytharam intelligunt̃ miæ opa, & p pſalterium cuſtodia pręceptorum. Cythara tñ aperturam habet inferius, & ab inferiori reddit ſonum, habetq; ſex chordas vel ſeptẽ ſcđm q̃ſdã, p q̃s ſex opa miæ intelligũt, q̃ circa corporalẽ neceſſitatẽ verſantur. Pſalteriũ vero 10. habet chordas, & à ſuperiori ſonũ cauſat, p q̃ intelligũt̃ diuina pcepta quæ de cœleſtibus profluxerunt, atq; ſublimẽ ac cœliformem melodiã in auribus dei efficiunt. Itaq; confitemini dño in cythara hoc eſt, laudate eũ per opa miæ, in pſalterio decẽ chordarum pſallite ei. i. p diuinorum obſeruantiam pceptorum glorificate dñm, nõ tam ore q̃ ope. ¶ Cantate ei] corde deuoto & ordinato [canticũ nouũ]. i. laudẽ ex recenti feruore & nouo affectu manantem. Feruida nãq; dilectio fatigari nõ põt in laude dilecti, ſed noua ſp pręconia ſuggerit, & mille modis in laudem dilecti accendit̃ & prorũpit. [bñ pſallite ei in vociferatione]. i. ſic laudate deum ore ſeu vocibus, vt vita conſonet v̓bis, id eſt obſeruetis in moribus quod vocibus prædicatis, ne vobis cõueniat q̃d p Iſaiam dñs ait: Populus hic labijs me honorat, cor aũt eorum longe eſt à me. Ideo aũt debetis bene pſallere: Prou 1 Iob 21. 2. Para. 25 Iſaiæ 29
3 ¶ Quia rectũ eſt verbum dñi]. i. ſacra ſcriptura, & oĩs ſermo diuinus iuſti ſunt, veri & ſancti [& oĩa opa eius in fide]. i. fidelia & irreprehenſibilia ſunt

ſunt,nihil habentia de admixtione ſallaciæ. Vel,omnia opera eius in fide. i. qcquid deo placet D
Roma 14 & meritorium eſſe debet,neceſſe eſt in fide fundari,& ex ea procedere,qm̃ teſte Apoſt.Quicqd
Abacuc. 2 non eſt ex fide pc̃tm̃ eſt. Et Abacuc:Ecce qui incredulus eſt,non erit anima eius recta in ſemet
ipſo. Iuſtus autem in ſua fide viuet. ¶[Diligit dñs miſericordiam,].i.mutuam atq; fraternam 5
compaſſionem,ſubuentionem,& celerem offenſæ remiſſionem. Hoc eſt quod in euang. ait ſal
Mat 5 uator:Beati miſericordes,qm̃ ipſi miſericordiam conſequentur. Et intantum dñs miſericordiã
Mat. 25 diligit, vt in die iudicij de operibus miſericordiæ præſertim perhibeat ſe inquiſitionem factu
Coloſ 3 rum .Propterea monet nos diuinus Apoſt. Induite vos ſicut electi dei viſcera miſericordię,be
nignitatem,humilitatem ,modeſtiam,patientiam,ſupportantes inuicẽ,& donantes vobiſmet
ipſis ſi quis aduerſus aliquẽ habet querelam, ſicut & Chriſtus donauit nobis. Hinc de immiſeri
cordi hoĩe alibi ſcriptum eſt:Homo homini ſeruat iram,& à deo quærit medelam. In hominẽ
Eccle. 28 ſibi ſimilem non habet miſoricordiam,& de peccatis ſuis deprecatur altiſſimum. Quis exora
bit pro delictis illius? Itaq; dñs diligit miſericordiam [& iudicium,] hoc eſt , actum iuſtitiæ,ſc;
vt iudicet homo ſeipſum & alios ſibi commiſſos cum diligenti examinatiõe & iuſta correctio
1.Cor. 11 ne.Propter quod Apoſt. ait:Quod ſi noſmetipſos dijudicaremus,non vtiq; iudicaremur. De
Zachar.7. niq; hanc ſententiam per Zachariam dñs præcipit:Iudicium(inquiens) verũ iudicate,& miſe
Mich.6 ricordiam & miſerationes facite,vnuſquiſq; cum proximo ſuo. Et Micheas:Indicabo tibi o ho
mo quid ſit bonum,& quid dominus requirat à te:Facere iudicium & diligere miſericordiam.
Veruntamen eſt quoddam iudiciũ temerarium,quo homo incerta iudicare præſumit, vel ſuũ
Luc. 6 ſuperiorem,vel ſibi non commiſſos,de quo Chriſtus:Nolite,inquit , iudicare & non iudicabi
Roma. 14 mini. Et Apoſt. Tu quis es qui iudicas alienum ſeruum? Suo dño ſtat aut cadit. Et:Tu quid iu E
dicas fratrem tuum? Omnes enĩ ſtabimus añ tribunal Chriſti . Diligit quoq; dñs iudicium re
munerationis,q̃d duplex eſt, ſc; particulare in morte ſingulorũ , & generale in die nouiſſimo,
hoc vtrunq; iudicium dñs diligit,facit,aut faciet:[miſericordia domini plena eſt terra] hoc eſt,
bñficijs dei,gratia Chriſti,& varijs donis ſpirius ſancti repleti ſunt homines Chriſtiani in ter
ra peregrinantes:imo oẽs homines aliquo modo pleni ſunt miſericordia dei , quoniã deus oẽs
longanimiter expectat,& omnibus,quantum in ſe eſt,gratiam ſuã offert,atq; vbiq; terrarum
Iohan. 1. euangeliũ regni prædicari diſpoſuit. ¶[Verbo dñi]hoc eſt, per ſapientiam pr̃is æterni, quæ eſt 6
Chriſtus dñs[cœli]i.orbes cœleſtes[firmati ſunt]hoc eſt,fundati & ſtabiliti. Omnia enim per
Colo. 1. ipſum facta ſunt, quemadmodum ait Apoſtol. Gratias agimus deo & patri, qui nos tranſtu
lit in regnum filij dilectionis ſuæ,qui eſt imago dei inuiſibilis ,primogenitus omnis creaturæ,
quia in ipſo condita ſunt vniuerſa in cœlo & in terra, viſibilia & inuiſibilia. Et ad Hebræos lo
Hebræ. 1 quens de filio dicit:Qui cum ſit ſplendor gloriæ & figura ſubſtantię eius,portanſq; oĩa verbo
virtutis ſuæ,ſedet ad dexteram maieſtatis in excelſis.[& ſpiritu oris eius]hoc eſt,à ſpiritu ſc̃tõ,
qui eſt ſpiritus patris ab ore.i.à voluntate patris procedens,ab hoc ſpiritu eſt[omnis virtus eo
rum]hoc eſt,oĩs poteſtas & decor cœlorũ. Virtus aũt cœlorũ in ſtellis atq; planetis præſertim
Iob. 26. conſiſtit. Vnde alibi ſcriptum eſt:Spiritus eius ornauit cœlos. Vel ſic:Verbo dñi cœli.i.ſancti
Iohan. 15 apoſtoli firmati ſunt. Nam illis Chriſtus dixit: Sine me nihil poteſtis facere,& ſpiritu oris eius F
.i.ſpiritu ſancto,qui à filio quoq; procedit,omnis virtus eorum.i. tota poteſtas faciendi mira
Act. 2 cula,efficaciterq; loquendi. Vnde ſcriptum eſt:Cœperunt Apoſtoli loqui varijs linguis prout
ſpiritus ſanctus dabat eloqui illis. Deniq; ipſe dñs eſt [¶Congregans ſicut in vtre aquas ma 7
ris]hoc eſt ipſum elementum aquæ ſeu mare oceanum,quod ambit & cingit terram,dominus
claudit & ſeruat in vno loco, ſicut homo claudit aliquam partem aquæ in vtre.i.in vaſe de co
rio facto. Hoc eſt quod Iob inducit:In fortitudine illius repente maria congregata ſunt. Et Sa
Iob. 26 lomon:Certa lege & gyro vallauit abyſſos.[ponens in theſauris abyſſos].i.locans ac retinens
Prou. 28 ipſum mare,quod appellatur abyſſus.i.ſine termino propter inæſtimabilem ſuam profundita
Eccle. 24 tem.Propter quod ſapientia dei.ſ.Chriſtus vnigenitus filius patris æterni ait:Gyrum cœli cir
cuiui ſola,& profundum abyſſi penetraui . Itaq; dñs locat ac retinet abyſſos in theſauris.i.in
ter ripas ſecretas receptaculorũ ſuorum , quemadmodum ad Iob loquens aſſerit:Quis conclu
Iob. 38. ſit hoſtijs mare ,qñ erumpebat quaſi de vulua procedens,cum ponerem nubem veſtimentum
eius,& caligine illud quaſi pannis infantiæ inuoluerem? Circundedi illud terminis meis & po
ſui vectes & oſtia,& dixi:Hucuſq; venies,& non procedes amplius , & hic confringes tumẽtes
fluctus tuos. Quoniam ergo tanta eſt maieſtas dei,& tanta excellentia atq; omnipotẽtia crea
toris in operibus ſuis,iccirco ¶[Timeat dñm]hoc eſt timore filiali & caſto [oĩs terra,].i. vni 8
Ieremiæ.5 uerſi incolæ eius. Vnde his qui creatorem ex conſideratione effectuum ſuorum prædictorum
non timent, ipſemet per Ieremiã ait: Audi popule ſtulte qui nõ habes cor,me non timebitis q
poſui arenam terminum mari,præceptum ſempiternum q̃d non præteribit?[ab eo aũt]id eſt,
ex cõ

A ex conſideratione diuinæ potentiæ[cōmoueantur] ad pœnitentiā ac ſalutarē cōuerſionē [oēs
inhabitantes orbē].i.ſphærā ſeu circulū terræ. Hoc eſt, quod alio loco ſcriptū eſt. Non eſt ſimi
9 lis tui dñe. Magnus es tu, & magnū nomen tuū in fortitudine. Quis non timebit te, o rex genti Ierem. 10.
um? ¶[Qm̄ ipſe]deus oīpotens[dixit].i.intra ſe practico intellectu, Intellectualiter, protulit
producenda[&]ſtatim[facta ſunt, ipſe mandauit].i.ꝑ voluntatē imperialiter voluit, vt q̄ non
erant, eſſent[&]mox[creata ſunt]Ex quo innoteſcit, quod deus eſt cauſa rerꝫ per intellectū &
10 voluntatē. Nā dicere ptinet ad intellectū, mandare ad volūtatē. Ad intellectū pertinet ordina-
re, diſtinguere, ſpecificare. Ad volūtatē exequi, quæ ad intellectū diſpoſita ſunt. ¶ Dñs diſſipat
conſilia gentiū]hoc eſt, cōfundit, deſtruit, diſperdit, & effectu optato impedit, inqſitiones & ſtu
dia idololatrarꝫ, & etiā Chriſtianorꝫ gentiliter conuerſantiū. Horꝫ cōſilia dñs diſſipat finaliter, q̄
uis interdū ad tēpus permittat eos regnare & proſperari[reprobat aūt cogitatiōes populorꝫ]
non omniū, ſed infideliū & malorꝫ. De quibus apud Iſaiā teſtatur. Sicut exaltantur cœli à ter Iſaiæ. 55
ra, ſic exaltatæ ſunt cogitationes meæ à cogitationibus veſtris, & viæ meæ à vijs veſtris[& dñs
reprobat conſilia principū]qui tales ſunt, quales gentes & populi nunc deſcripti viꝫ iniquorꝫ,
11 non autē principes boni, de qbus habetur. Princeps ea q̄ digna ſunt principe cogitabit. Vñ ait Iſai. 32.
& alia ſcriptura: Deus potentes non abijcit, cū & ipſe ſit potens. ¶[Conſiliū autē dñi in æter Iob. 36.
nū manet]Conſiliū proprie ſumptū non cōpetit deo, nā conſiliū eſt inquiſitio de agendis, inq
ſitio autē ignorantiā præſupponit, & ideo Damaſcenus dicit, quod conſiliū eſt ignorantis na-
turæ. Veruntamen ſacra ſcriptura, frequenter attribuit deo conſiliū, ſed tunc ſumitur conſiliū
B ſecundū id perfectionis, quod in eius ratione includitur. Aſcribitur nanq; deo conſilium, non
inquantū includit inquiſitionē dubioſam, ſed inquantū excludit improuidā determinationem
Deus em̄ nil agit fortuitu, ſed ſecundū æternas atq; incōmutabiles rationes omnia agit. Itaq;
Cōſiliū dñi in æternū manet qm̄ nullus ei reſiſtere poteſt, ſed ſubeſt ei qñ voluerit poſſe, quēadi Sap. 12.
modū ipſe ait: Conſiliū meū ſtabit, & omnis voluntas mea fiet[cogitationes cordis eius in ge Iſa. 46.
neratione, & generationē]Nihil em̄ volubile, nihil inſtabile, nihil mutabile eē poteſt in deo æ- Malach. 3
terno, qui etiā alibi dicit: Ego dñs, & non mutor. Ideo non eſt in deo viciſſitudo, aut variatio
conſilij, aut cogitationū, præſertim cū quicquid in deo ſit, ſit ipſemet deus ſublimis & benedi
ctus, Sed videtur obuiare, quod Zachar. ait: Sicut cogitaui vt affligerē vos, cū me ad iracundi Zach. 8.
am prouocaſſent patres veſtri, ſic cōuerſus in diebus iſtis, cogitaui vt bene faciā Ieruſalē, & do
mui Iuda. Et alio loco: Repente loquar aduerſus gentē & regnū, vt eradicē & deſtruā illud. Si Ierem. 18.
pœnitētiā egerit gens illa ſuper malo quod fecit, agā & ego pœnitentiā ſuper malo. quod cogi
taui vt facerē ei. Sed hæc atq; ſimilia, non ſunt intelligenda quaſi aliquid in deo varietur, ſed ꝓ
pter diuerſitatē effectuū dī deus conuerti & pœnitere, ſeu aliter aliterq; ſe habere, per quæ deſi
gnatur mutatio in creatura non in creatore. Quicqd em̄ deus opatur circa creata, hoc ipſe ab æ
terno ſe acturꝫ præſciuit atq; decreuit, ſicq; ab inuariabili & æterna voluntate ſummi opifi-
cis, procedere poſſunt tēporales ac recentes effectus, ſine omni mutatione ipſius, qm̄ quicquid
deus operatur in mundo, hoc prouidit ſe acturꝫ in illo momento, in quo fit, ſecūdū oēm modū
C & circūſtantiā ſui effectus, & circa hoc quidā philoſophi grauiter errauerunt. Vnde Gregorius
aſſerit, ꝙ deus nō mutat conſiliū, q̄uis mutat ſcientiā, non illā quæ exprimit æternā diuinæ ſa-
pientiæ diſpoſitionē, ſed illā quæ explicat naturaliū ſeu proximarꝫ cauſarꝫ ordinē, ſicut ꝑdixit
Ezechiā moriturꝫ, & Niniuē ſubuertendā, quia vtrūq; futurꝫ erat ſecundū proprias cauſas .ſ. 4 Reg. 20.
12 ſecundū infirmitatē Ezechiæ, & crimina Niniuæ, ſed diuina ordinatio, quæ omnes cauſas ſecū Ionæ. 1
das cōplectitur & excedit, aliter præagnouit, & illius conſiliū non eſt mutatū. ¶[Beata gens]
nunc per gratiā & ſpē[cuius eſt dñs]omniū[deus eius]ſpeciali modo, viꝫ ꝑ fidē & cultū. Et me
rito dicitur, gens talis beata, qm̄ ipſa eſt[populus quē elegit dñs in hæreditatē ſibi] Ita quod ip-
ſe vult eū poſſidere ꝑ ꝓuidentiā ſingularē, & gratiā conſummatā, ne pereat in ęternū, ſed ad cœ
leſtē beatitudinē perducat. Propterea ſcriptū habet: Beati ſumus nos, quoniā quæ deo placita Baruc. 4
13 ſunt, manifeſta ſunt nobis. ¶[De cœlo reſpexit dñs].i.dñs, qui ſpecialiter dicitur in cœlo eſſe
& habitare, ſimili modo dr̄ de cœlo reſpicere, reſpexit ergo dñs de cœlo, quoniā ipſe eſt omniū
prouiſor, rector, iudex, conſiderator, ac teſtis, quēadmodū per Ieremiā ait: Ego ſum teſtis & iu-
dex[vidit].i.intellexit, & ab æterno cognouit[oēs filios hoīm].i.totā poſteritatē Adæ ac Euę Ierem. 29.
14 Non enim nomine filij, excluſæ ſunt filiæ. ¶[De præparato habitaculo ſuo].i.de ſummo cœ-
lo, quod ipſe ſuꝑius & beatorum habitationi aptauit[reſpexit ſuper omnes]homines[q̄ ha
bitant terram] vt reddat vnicuiq; q̄d meretur, imo & indignis miſereatur. Propter quod in Ec Eccle. 23.
cleſiaſtico dicitur: Oculi domini multo plus lucidiores ſuper ſolem, circumſpiciētes omnes vi-
as hominū. Domino em̄ deo anteq̄ crearentur, omnia ſunt cognita. Et per Ieremiā ipſe ait ite Ierem. 23.
rū: Putaſne deus e vicino ego ſum dicit dñs, & non deus de longe? Si occultabitur vir in abſcō

M ditis

ditis ſuis,& ego non videbo eũ,dicit dñs. ❡[Qui]dñs[finxit].i.creauit[ſigillatim].i.ſingula 15
riter & ſeorſum[corda eoꝝ]i.animas hoim. Anima eñ creando infunditur & infundẽdo crea D
tur.Per hoc ergo quod Propheta aſſerit animas ſigillatim produci, deſtruit error ponentiũ o-
mnes animas rõnales ſimul creatas à principio mundi cũ angelis [qui intelligit omnia opa eo
rũ]Dñs enĩ agnoſcit omnia opera hoim interiora & exteriora. ❡[Non ſaluatur rex per mul. 16
tã virtutẽ].i.nec corporalẽ ſalutẽ,puta victoriã,neq̃ interiorẽ ſalutẽ, vtpote beatitudinẽ cõſe-
quetur proprijs viribus aut per fortitudinẽ ſui exercitus,ſed ſecundũ diuinæ prouidentiæ ordi
nationẽ dat victoria per virtutẽ diuinã,ſecundũ quod Salomon ait:Equus paratur ad diẽ bel
Prou.21 li,dñs autẽ ſalutẽ tribuet. Et ſine gratia non poteſt adipiſci felicitas. Vnde Ionathas ait: Nõ eſt
1.Reg.14. dño difficile ſaluare in multis vel in paucis. Et ſæpe diuina virtute, pauci multos vicerunt,[&
gygas non ſaluabitur in multitudine virtutis ſuæ]hoc eſt,nec corpore præualebit,nec corde be
atus erit ſua naturali virtute,niſi inquantũ deus ei ꝓſtiterit,qui vtiq̃ poteſt per hoiem medio-
1.Reg.17. crẽ gygantẽ deijcere,ſicut deiecit Goliã per Dauid. ❡[Fallax equus ad ſalutẽ].i.inſufficiens eſt 17
ſuo ſeſſori ad ſaluationẽ,imo decipiet eũ,ſi in ipſo ſperauerit[in abundantia autẽ virtutis ſuę]
.i.in magna potentia equi[non ſaluabitur]ſedens in equo.Propterea domin⁹ ait:Non glorief
Iere.9. ſapiens in ſapiã ſua,& non glorietur fortis in fortitudine ſua,& non glorietur diues in diuitijs 18
ſuis:ſed in hoc glorietur,qui gloriatur,ſcire & noſſe me. ❡[Ecce oculi dñi].i.ſapia puidens, &
mia parcens[ſuper iuſtos,& aures eius]hoc eſt,pietas ac liberalitas,per q̃ exaudit & donat [in
ꝓces eoꝝ] ❡[Vt eruat à morte]i.à peccato quod mentẽ occidit[animas eoꝝ] Vel à morte etiã 19
corporali,interdũ qñ expedit bono communi,vel animæ iuſti[& alat eos in fame]hoc eſt,mẽ E
tes eoꝝ ſitientes iuſtitiã,impleat gratia,& corpora ſi neceſſe fuerit,nutriat pane. Vnde ſaluator 20
Matth.6 in Euangelio aſſerit:Primũ quærite regnũ dei,& hæc omnia adijcientur vobis. ❡[Anima no
ſtra ſuſtinet dñm].i.æquanimiter ac longanimiter expectat eũ, ſperãs ſibi ſp à dño gratiam &
miam affuturã nec in aduerſis recedit ab eo,deſperando vel diffidendo de bonitate ipſius[qm
adiutor]in bonis[& protector noſter eſt]à malis eſt ipſe dñs. Nã ipſe per gratiã cooperat atq̃
defendit. Et ſignũ huius ꝙ ipſe eſt adiutor, protectorq̃ noſter eſt,quod ſequitur. ❡[Quia ĩ eo 21
lętabitur cor noſtrũ].i.contẽplatione atq̃ dilectione ipſius,atq̃ de omni opere bono ac bene-
ficijs eius non in nobis,ſed in dño lætabimur[& in noie ſancto eius ſperabimus]Hoc añt neq̃-
q̃ poſſemus,niſi ipſe dñs nos adiuuaret. Et iſtud eſt ꝟbũ bonæ ſpei ac ſancti ꝓpoſiti,nõ pręſum-
ptionis aut cõfidẽtiæ propriæ perfectionis. Qm̃ ergo,o dñe,in te ſperabimus,ideo. ❡[Fiat mia 22
tua dñe ſuper nos].i.effectũ miæ tuæ.ſ.opẽ & gratiã,& dona ſpiritus ſancti nobis infunde[quẽ
admodũ ſperauimus in te].i.tã copioſe & cito,ſicut de tua bonitate confidimus. Et tu ergo cũ
hunc verſum dicis,attende quõ aut quantũ ſperes in dño,& ante orationẽ hanc, prępara aiam
Eccle.8 tuã,ne ſis ſicut hõ tentans deũ. Si enĩ mente vaganti hæc dicis,non actualiter ſperas in dño. Ec
ce q̃ gratę atq̃ pulcherrimæ laudes altiſſimi continentur in pſalmo iſto, & primo omniũ hor-
tatur omnes generaliter ad laudẽ diuinã:deinde ꝑconia dei proſequitur, & tandẽ ſaluberrimã
ponit doctrinã,oſtendens in ſolo deo eſſe ſalutẽ. Et tu igitur dũ ais: Rectos decet collaudatio,
vide vt recta ſit aĩa tua cũ deo,ne inueniaris indignus dei laudator. Deniq̃ ex cõtẽplatione ma
gnificentiæ dei atq̃ mirabiliũ opeꝝ eius,cõcipe reuerentialẽ timorẽ ad ipſum,& age quod pſal F
lis,dũ ais:Anima noſtra ſuſtinet dñm. &:In eo lætetur cor noſtrũ,Nã q̃ fructuoſum ſit dñm ſu
ſtinere,oſtendit vbi ſcriptũ eſt:Eruis ſuſtinẽtes te, & liberas eos de oĩ anguſtia,dñe de⁹ noſter.
Eccle.51. Poſtremo contẽplandũ eſt,q̃ euidenter tangat Trinitas ſupbñdicta in verſu illo:Verbo dñi cœli
Eccl.1. firmati ſunt. Nã noie verbi exprimit filius,de q̃ alio loco habet:Fõs ſapiæ verbũ dei in excelſis:
Iohan.1. Et iteꝝ: In principio erat verbũ. Noie aũt dñi,itelligit pr̃. Et p ſpũm oris eius,accipit ſpũs ſan-
ctis,q ꝓcedit à pr̃e & filio,ſicut ab vno prĩcipio,vno ſpiratore,ac vno ſupſplẽdidiſſimo fonte.

❡COMMENTARIVS IN PSAL. XXXIII.

❡Expoſitio tituli.

Aſſignatur demũ pſalmo iam exponẽdo titulus talis: Pſalmus Dauid cũ mutauit vultũ ſu
um corã Abimelec,& dimiſit eũ,& abijt: Primo regũ narratur, quẽadmodũ ſanctus Da
uid perſecutionẽ Saulis perpeſſus,venit ad Achis regẽ Geth,q alio nomine appellatur Abime-
1.Reg.21 lec,vt ſaluaretur in terra ipſius. Philiſtæi vero famuli Achis agnoſcentes ipſum Dauid, dixerũt
ad regẽ:Nonne iſte eſt Dauid rex terræ:hoc eſt,futurus rex. Quaſi dicerent:Expedit nobis inter
ficere eũ,ne promotus ad regnũ,impugnet,& opprimat terrã noſtrã. Quo audito, voluit eum
rex occidere:quod ſentiens Dauid & reſiſtere nequiens ſimulauit amentiam,& ferebatur ma-
nibus ſuis,& impingebant in portam,decurrebantq̃ ſaliuæ ex ore ipſius. Quo viſo,ait Abime
lec ſeruis ſuis,vidiſtis hominem inſanum? Ad quid adduxiſtis eum, vt fureret me præſente?
Fecit ergo eum expelli , & ita ſaluatus eſt Dauid . Vnde ad literam fecit hunc pſalmum pro
liberatione

A liberatione iſta gratias referens deo. Sed ſecundū ſpiritualē ac myſticū intellectū,per Dauid in
telligitur Chriſtus & per Amilech,qui interpretatur regnū patris mei,intelliguntur Iudæi, de
quibus in Euangelio ait ſaluator: Filij regni eijcient in tenebras exteriores. Venit ergo Dauid Matth. 8. Matth. 15
ad Abimelec,hoc eſt,Chriſtus ad Iudæos ſecundū,quod ipſe ait: Non ſum miſſus niſi ad oues, Luc.10
quæ perierunt domus Iſrael. Quē cū vidiſſent Iudæi,dixerunt: Hic eſt hęres, venite occidamus Iohan. 11 Matth. 26
eū,& noſtra erit hæreditas.i.ne veniant Romani,& tollant noſtrū locū. Dauid autē ſimulauit Lucæ.23
amentiā cū voluiſſent eū occidere, ſic & Chriſtus nihil reſpondit Herodi. Propter quod repu-
tauit eū inſanū,fecit q; eū tanq̄ ſatuū,alba veſte indui atq; illudi. Abimelec quoq; dixit de Da-
uid ad ſeruos ſuos. Vidiſtis hominē inſanū,& Iudæi dixerunt de Chriſto. Inſanit. Et Caiphas Iohan.10. Marc.14
Audiſtis(inquit) blaſphemiā, quæ eſt inſania maxima. Dauid autē liberatus à rege iniquo,&
populo eius,gratias egit deo, & cecinit pſalmū præſentē,ſic & Chrs in reſurrectione liberatus
de principibus ſacerdotū & malitia Iudæorum,gratias retulit patri,ſecundum quod ante dix-
it: Narrabo nomē tuū fratribus meis in medio Eccleſiæ laudabo te. Hic itaq; pſalmus conue- Pſalm.21
nit Chriſto,imo cuilibet Chriſtiano à varijs tribulationibus liberato,& inde gratias domino
referenti. In horum ergo perſona loquens Propheta,volenſque vniuerſos accendere ad deum
laudandum,ait.

¶Expoſitio Pſalmi literalis.

2 BEnedicā dominū]hoc eſt,bona de domino dicā eūq; laudabo, & omne bonū ipſi at
tribuā[in omni tēpore]opportuno & ad actualē laudē mihi conuenienti ſeu depu-
B tato. Vel,ſimpliciter,omni tēpore benedicā dominū non ore,ſed opere,vel ceſſatiōe
ab opere,ſcilicet ſomno,quoniam omnia ordinabo ad gloriā dei,[ſemper laus eius
in ore meo]Repetit quod prædixit,ad deſignandū amoris ſui feruorē,quē habet ad hoc,vt ſit
domino gratus. Nil enim aliud eſt dominū benedicere,quā eſſe laudē eius ſp in ore. Nā ſicut ē
benedictio mentalis,& benedictio vocalis, ita eſt & os interius ſeu mentale q̄ angeli colloquū
tur,& quo verbū cordis profertur. Eſt quoq; & os exterius ſeu corporale,quo verbū ſonās ac
tranſiens dicit,& de vtroq; intelligi poteſt quod ait: ſemp laus eius in ore meo. Vnde ſcriptū ēt Eccle.51
Laudabit vſq; ad mortē anima mea dominum. Et Tobias ait: Omni tēpore benedic deū, & Tobiæ.4
pete ab eo,vt viam tuam dirigat,& omnia conſilia tua in ipſo permaneant. Et Apoſtolus: Cā Coloſſ.3
cantes,inquit,in cordibus veſtris domino ſemper. Semper ergo,o frater,ſit laus dei in ore tuo,
fac tibi conſuetudinem bonam,& nullam des requiē labijs tuis,aſſueſce indeſinenter pſalmos
in ore reuoluere,domino pſallere,in laudibus dei gaudere,& quāmuis ad tempus ſit tibi labo-
rioſum hoc continuare,tamen ſi conſtanē laboraueris in hoc ipſo,fiet tibi in breui leue ac dul
ce,quod ante fuerat graue atq; pœnale. Conſuetudo nanq; ſeu habitus,eſt altera natura, & i-
deo delectabiliter agit. Cogita quam miſerabile ſit,tempus infructuoſe expēdere, & quod nul
la ſit occupatio vitæ pręſentis diuinior atq; p̄ſtantior,tamq; angelica ac cœleſtis,vt deum lau
dare,& ex hac conſideratione,noli fatigari in laudibus dei,quoniam ipſe ait: Ego glorificantes 1.Reg.2
me glorifico. Porro domino ſaluatori, ſicut & comprehenſoribus, verſus iſte primus perfecte
C ſemper conuenit, ita quod Chriſtus vt homo à primo ſuæ maternæ conceptionis inſtanti, a-
ctualiter omni tempore dominum benedixit,& laudem eius ſuo ore,ſaltem interiori reuoluit.
Non enim ſomnus,cibus, collocutio & ſimilia,vnquàm animam Chriſti ab actuali diuinita-
3 tis contemplatione, amore, aut laude ſuſpenderunt aut impedierunt. ¶In domino lau-
dabitur anima mea.]hoc eſt,ſi quis velit me laudare propter virtutes quas videt in me,non in
me ipſo,ſed in domino laudet me, quoniam ab ipſo eſt omnis perfectio mea, nec āliquid ha- 1.Cor.4
beo,quod non aliunde acceperim,idcirco nec volo,nec debeo in meipſo laudari. Nemo itaq;
aduletur mihi, nemo mihi applaudat, ſed domino gratias referat de oī virtute & bonitate in
rebus creatis repertis,quemadmodum ait Apoſtolus: Soli deo honor & gloria. Volentibus ve 1.Tim.1
ro in ſeipſis laudari,Dominus per Ieremiam dicit: Popule meus,qui te beatum dicūt,ipſi te de- Iſaiæ.3
cipiunt,& viam greſſuum tuorum diſſipant. Quotieſcunq; ergo palpari te ſentis tentatione
inanis lætitiæ ſeu motu elationis propter bona quæ habes,reſponde: In domino laudabit ani-
ma mea[audiant manſueti]hoc quod dixi: nam ipſis ſapit quod dictum eſt. Iracundi enim in
dignabundi,atq; ſuperbi,in ſeipſis,non in domino volunt laudari. Manſueti vero qui iram &
per conſequens indignationem,ſuperbiamque vicerunt,quia ex ſuperbia oritur indignatio,
& ex indignatione impatientia: ex impatientia vero ira. Manſueti itaque in domino ſolum
laudari deſiderant,& dum laus eorum alijs cedit ad ædificationem,& deo ad gloriam,tunc li-
benter audiunt ſua præconia,imo ob hanc cauſam aliquando pandunt propia bona,quemad
modum Paulus in epiſtolis ſuis frequentiſſime facit: Nihil(inquiens) arbitror me minus feciſ-
ſe ab his,qui ſunt ſupra modum Apoſtoli. Et: Abundantius illis omnibus laboraui. Et Scio ho

2.Cor. 12 minem in Chriſto raptum vſq; ad tertium cœlum. Et: In faciem reſtiti Cœphæ, hoc eſt, Petro D
Gala. 2 archiapoſtolo, quia reprehenſibilis erat, multaque alia. Itaq; audiãt manſueti, quod dixi, in domino animam meam deberi laudari [& lætentur]. i. gratiæ mihi collatę congratulentur, meumq; deſiderium imitentur, quærentes in domino ſolum laudari, ſicut
Sopho. 2 Sophonias ait: Quærite dominum omnes manſueti terræ, qui iudicium eius eſtis operati. Deinde vir ſanctus nõ ſufficiens per ſe dominum ſufficienter laudare alios incitat ad dei præconia, dicens: ¶ Magnificate dominum mecum] hoc eſt, magnitudinem dei, videlicet immenſam eius perfectionem agnoſcite, confiteamini, honorate ſicut & ego [& exaltemus]. i. reuerenter veneremur [nomen 4
Col. 3 eius in idipſum]. i. concordi affectu & ſimili fide prout monet Apoſtolus: Idipſum dicatis omnes docentes & commonentes voſmetipſos in hymnis, & pſalmis, & canticis ſpiritualibus.
Iſaiæ. 55 ¶ Exquiſiui dominum] quemadmodum Iſaias hortatur. Quærite dominũ dum inueniri poteſt, inuocate eum dum prope eſt. Et ſi interrogas quando eſt hoc, reſpondet Apoſtolus: Ecce
2. Cor. 6 nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies ſalutis. Nunc enim prope eſt dominus. Nam omnis q
Matth. 7 quærit, inuenit. Et ipſe in Apocalypſi teſtatur. Ecce ego ſto ad oſtium & pulſo. Sic ergo exqui
Apoc. 3 ſiui dominum fideliter contemplando, ardenter amando, bene viuendo, & affectuoſe orãdo: [& exaudiuit me] ita quod repperi eum & vnitus ſum ei per charitatem & gratiam [& ex omnibus tribulationibus meis eripuit me] vel omnino auferendo eas à me, vel dando mihi gratiam patienter ſuſtinendi. Chriſto quoq; iſtud conuenit, nam & ipſe deum orando exquiſiuit, & in die reſurrectiõis deus eũ ab oĩbus tribulatiõib. eripuit. Vt ergo & vos o fratres & ꝓximi mei eandẽ E
gratiam obtineatis. ¶ Accedite ad eum] non corporis motu, ſed cordis affectu, non pede ſed 5
fide, non ſolo verbo, ſed ope & veritate [& illuminamini]. i. ſi ſic acceſſeritis, tũc vtiq; illuminabimini intus in anima lumine gratiæ, & ſapientiæ claritate atq; decore iuſtitiæ. Vnde beatus
Iaco. 1. Iacobus inquit: Si quis indiget ſapientia poſtulet à deo, qui dat omnibus affluenter & dabit ei.
Malach. 4 Poſtulet autem in fide nihil hæſitans. Et apud Malachiam dominus ait: Orietur vobis timentibus nomen meum ſol iuſtitiæ [& facies veſtrę non confundentur]. i. intellectus veſtri, ſeu corda non fraudabũtur ſpe ſua, nec patebunt contemptui, ſed certiſſime adipiſcentur quod quærunt, & hoc conſtat ex eo, nam. ¶ Iſte pauper]. ſ. Chriſtus qui cum diues eſſet, propter nos egenus effectus eſt: vel iſte pauper. ſ. Dauid qui. 1. Regum de ſe aſſerit, ego ſum vir pauper & te- 6
2. Cor. 8. nuis, Vel, iſte paup. i. quicunq; humilis & paruus in oculis proprijs, qui imperfectum ſuũ attẽdit. Itaq; iſte pauper [clamauit] ardenti affectu, & prece deuota, pro miſericordia dei impetranda [& dominus exaudiuit eum, & de omnibus tribulationibus] mẽtis & corporis [ſaluauit eũ] in præſenti vita per releuamen & ſpem, & poſt vitam præſentem per omnimodam amotionẽ malorum, ſecundum quod ſcriptum eſt: Abſterget deus omnem lachrymam ab oculis ſanctorum ſuorum. ¶ Immittet angelus domini] adiutorium ſuum [in circuitu timentiũ eum]. ſ. do 7
minum. i. ex omni parte proteget eos, arcendo ab eis dęmonum impugnationem, mundi pericula, atq; interius eos ad bonum perſuadendo ac illuſtrando. Quidam nanq; angelici ſpiritus
Dani. 12 præſunt cõitati, ſicut archangeli, & hoꝝ vnus defendit, & adiuuat multos, vt Michael, qui nunc tuetur eccleſiã ſicut in veteri teſtamento tuebatur ſynagogam. Alij vero angelici ſpiritus ſingu
lis præſunt hoĩbus, vt angeli infimi ordinis, & hoꝝ ſinguli ſingulos protegunt. Vñ ſi de his in- F
telligatur quod ait. Immittet angelus dñi & c. tunc ponitur ſingulare pro plurali, quẽdmodũ
Exodi. 8 in Exo. ſcriptũ eſt: Venit muſca grauiſſima in domũ Pharaonis [& eripiet eos]. ſ. angelus hoĩes à multis malis. Nullus enim tã impius eſt quin angelus ſanctus cuſtos ipſius à multis peccatis eum præſeruet. ¶ Guſtate & videte]. i. taliter viuite tã ſancte pure atq; interne dño adhærere,
vt gratia tanta vobis præſtetur per quam certo & experimentaliter agnoſcatis quod ſequitur 8
[qm̃ ſuauis eſt dñs] Deũ nanq; eſſe ſuauẽ omnes ſciunt per intellectũ, ſed non omnes ſapiunt per affectũ. Per naturalẽ rationẽ dei dulcedo cognoſcitur, ſed per gratiã deguſtatur. Nil ãt dulciter ſapit, niſi ametur: idcirco amor eſt cauſa ſaporis: Ad hoc ergo ꝙ hõ diuinã dulcedinẽ expiatur, oportet vt deũ feruide diligat, quod eſſe non poteſt niſi excludat à ſe quæ charitatẽ diminuunt. Charitatis autẽ venenũ & diminutio eſt cupiditas, ſeu amor priuatus, & ad ſe inordinate reflexus. Incrementũ vero ſeu ꝑfectus charitatis eſt priuati amoris minoratio. Perfectio aũt charitatis eſt priuati amoris mera expulſio, qñ vlꝫ hõ diligit ſe pure in deo, vtpote nihil deſiderans nihilq; amãs, niſi deũ ꝓp ſe, & ſe in ordine ad deũ & alia inquantũ ꝑ ipſa ad deũ perducit. Qui ergo ita diligit deũ, omes corporales delicias, oẽs delectatiões carnales, oẽs tpales honores & vniuerſa caduca & vana cõtẽnit & fugit, qm̃ ꝑ talia elongatur à deo. Porro carnis macerationẽ, mundi contẽptũ, irriſionẽ, aduerſa, & dura, ſacras vigilias, continuas orationes, atq; ſimilia, amat quia per talia deo coniungitur. Qui itaq; talis eſt guſtare poteſt, qm̃ ſuauis eſt dñs. Vere em̃ ſuauis eſt dñs: & fons vniuerſæ dulcedinis, à q̃ oia dulcia dulcedinẽ ſortiunt, eſt ipſe deus: excelſus

A excelſus & benedictus eſſentialiter dulcis eſt, & dulcedo ſeparata, immenſa, ſuperſubſtantialis,
atq; fontana omni creaturę, quantũ ad ſuã plenitudinẽ inexperta. Et vere omnino digniſſimũ
eſt, vt qui hanc diuinæ bonitatis dulcedinẽ guſtare deſiderat, oẽm indignã & vilẽ ac tranſitori
am delectationẽ abhorreat, & cũ omni mentis cuſtodia, charitate, ac reuerẽtia, deo miniſtret.
Hæc enĩ deguſtatio eſt futuræ beatitudinis certa ac ſupernaturalis prælibatio, quã nemo phi-
loſophorũ, aut ſuperborũ theologorũ, vnquã guſtauit: ſed mites & humiles corde, qui totũ ſuum
affectũ in illo vno quod ſolũ neceſſariũ eſt figunt, eã ſapere promerentur. Hanc autẽ dulcedinẽ Luc. 10
guſtauit ſacratiſſimus Iſaias dũ verba illa ſuper mel & fauũ ſuauia dixit. Nomen tuũ & memo Iſai. 26.
riale tuũ dñe in deſiderio animę. Anima mea deſiderauit te in nocte, ſed & ſpiritus meus in prę
cordijs meis, de mane vigilabo ad te. Ieremias quoq; dũ ait: Factus eſt ſermo dñi in corde meo Ierem. 20.
quaſi ignis exæſtuans, clauſuſq; in oſſibus meis: & defeci ferre non ſuſtinens. Vñ alio loco ſcri-
ptũ eſt: O q̃ bonus & ſuauis eſt dñe ſpiritus tuus nobis in omnibus [beatus vir qui ſperat i eo] Sap. 12
9 Hoc iã frequenter expoſitũ eſt. Deniq; vt guſtare mereamini dulcedinẽ dei. ¶ [Timete] timo-
re filiali, amoroſo, & ſancto [dñm omnes ſancti eius] qui adhuc peregrinamini in terra, & aſ-
piratis ad patriã [qm̃ non eſt inopia timentibus eũ.] Nã in ſpiritualibus & corporalibus bonis
prouidet eis dñs ſufficienter, Imo & in bonis interioribus dat eis quotidianũ augmentũ, & co-
piã magnã, queadmodũ in Euangelio ait ſaluator: Habenti. i. grato & corã dño ſollicite ambu-
10 lanti, dabitur & abundabit. ¶ [Diuites eguerunt]. i. in diuitijs huius mundi gloriantes, vel eas Matth. 25
ſuperflue deſiderantes, eguerũt gratia & virtutibus animæ. Nã vt ait Chriſtifera virgo: deus Lucæ. 19
diuites dimiſit inanes. i. à ſpiritualibus gratijs vacuos [& eſurierunt] non vtiq; iuſtitiã & regnũ Luc. 1
B dei, ſed opes mundanas, qm̃ ſicut in Eccleſiaſtico dicit: Auarus non impletur pecunia, q̃nto enĩ Eccle. 10.
plura acquirunt diuites iſti, tanto plura deſiderant [inquirentes aũt dñm]. i. eſurientes ac ſitiẽ- Matth. 5
11 tes iuſtitiã [non minuentur omni bono] Imo inceſſanter proficient, donec æternã beatitudinẽ
euolantes inueniant. ¶ [Venite filij audite me]. i. in domũ diſciplinæ congregate vos & infor Eccl. 51.
mationẽ meã percipite auribus cordis [timorem domini docebo vos]. i. oſtendam vobis quid
pertineat ad dei timorẽ, & quõ acquiratur, conſeruetur, ac perficiatur. Et debetis libenter audi
re me, qm̃ inſtructio mea valet ad obtinendũ vitã æternã, q̃ qa diligitis, expedit vobis acqeſce
12 re mihi, ideo ſequitur. ¶ [Quis eſt hõ qui vult vitã] religioſam, ſpiritualẽ, & ſanctam [diligit di
13 es videre bonos?]. i. quis eſt qui cupit acquirere vitã æternã: ille aduertat q̃d dicã. ¶ [Prohibe
linguã tuã à malo] hoc eſt, cohibe teipſum ab omni ſermone illicito [& labia tua ne loquantur
14 dolũ]. i. teipſum cõpeſce ne aliquẽ fallas. ¶ [Declina à malo]. i. recede à peccato, queadmodũ ali Eccle. 21
bi ſcriptũ eſt: Quaſi à facie colubri fuge peccatũ [& fac bonũ]. i. ſerua mandata, & quæ deo ſunt
placita [inquire pacem]. i. ſtude & ſatage in mente tranquillitatem habere, atq; cũ proximis tu
is concordiã, maxime vero omnia age ac ordina, quatenus ad cœleſtia patriæ pacẽ merearis p
duci [& perſequere eã] hoc eſt, perfecte & infatigabiliter ſequere eã, amplectendo & operando
quæ proficua ſunt ad pacẽ acquirendã ac conſeruandã, ea quoq; vitando quæ pacẽ corrũpunt
videlicet lites, propriæ ſententiæ defenſionẽ pertinacẽ, verba pungitiua, & deriſionẽ. Hinc enim
dicit Apoſtolus: Si enim fieri poteſt, quod in vobis eſt, cũ oĩbus hoĩbus pacẽ habete. Et iterũ ait Rom. 12
C Quæ pacis ſunt ſectemur, & quæ ædificationis ſunt, in inuicẽ cuſtodiamus. Et ad Coloſſ. Pax Roma. 14 Coloſſ. 3
Chriſti exultet ſemp in cordibus veſtris. Præterea in eo q̃d ait Pſalmiſta: Declina à malo & fac
bonũ, tangit duas partes iuſtitiæ. In quarũ obſeruatione totius perfectionis ſumma conſiſtit, &
has duas iuſtitiæ partes Chriſtus in euangelio tangit, dũ ait: Sint lũbi veſtri præcincti. i. abſti Luc. 12
nete à malo, & lucernæ ardentes in manibus veſtris. i. facite bonũ. Patet quoq; ex his quã ma-
gna ſit virtus, linguã refrenare ab omni ſermone nociuo. Idcirco Salomon ait: Qui cuſtodit os Proue. 13
ſuũ, cuſtodit animã ſuã: qui autẽ inconſideratus eſt ad loquendũ, ſentiet mala. Et alibi: Vidiſti
hominẽ velocẽ ad loquẽdũ, ſtultitia magis ſeparanda eſt quam illius correctio. Et rurſus ſcri- Proue. 29 Eccle. 20
ptũ eſt. Qui multis vtitur verbis, lædit animam ſuam: qui vero moderatur labia ſua, ſapientiſ
ſimus eſt. Et Iacobus ait: Si quis ſe putat religioſum eſſe, nõ refrenans linguam ſuam, huius va-
15 na eſt religio. ¶ [Oculi domini ſuper iuſtos] id eſt, aſpectus diuinæ pietatis expanſus eſt ſuper Iacobi. 1
eos, qui deo obediunt, vt eos conſeruet & dirigat [& aures eius.], id eſt, miſeratio & liberalitas
16 dei [in preces eorum] vt eas exaudiat. Nam oratio humiliantis ſe, nubes penetrabit. ¶ [Vultus Eccle. 35
autem domini] hoc eſt, aſpectus diuinæ iuſtitiæ [ſuper facientes mala, vt perdat de terra me-
moriam eorum]. i. excludat eos à regno cœlorum, quod eſt terra viuentium vita beata, ita vt
nullus ſanctorum in cœlo ſit memor eorum in bonum, videlicet condolendo eis, aut interce-
17 cendo pro ipſis. ¶ [Clamauerunt iuſti] orando feruenter pro diuino auxilio [& dominus ex
audiuit eos, & ex omnibus tribulationibus eorum liberauit eos] vel in præſenti vita, vel certe
poſt vitam præſentem, dando eis requiem ſempiternam, ſicut patet in ſanctis martyribus.

¶Iuxta eſt dominus]per gratiam & miam ſuam[his qui tribulato ſunt corde] .i.qui propter 18
iuſtitiam tribulantur,aut bono dolore,ſcilicet pro peccatis afficiuntur,aut aduerſitates propt̃ D
deũ æquanimiter ferunt,imo & omnibus tribulatis prope eſt,quantum ad hoc quod citius in
clinatur ad miſerendum,indulgendum,ſuccurrendumq; eis quàm alijs ,loquendo in genere,
& cæteris paribus,qm̃(teſte apoſtolo) abiecta & infirma mundi elegit deus vt confundat for-
1.Cor.1 Baruc.2 tia.Vnde Baruch ait : Anima quæ triſtis eſt ſuper magnitudine mali, & incedit curua & infir-
ma,& oculi deficiẽtes dat gloriam & iuſtitiam tibi domino.Nam in eis relucet diuina iuſtitia,
& ideo,qm̃ in hac vita torquentur,deus pronus eſt vt miſereatur eorum[&humiles ſpiritu ſal-
Matth.5 uabit]quemadmodum in euãgelio dicitur:Beati pauperes ſpiritu,qm̃ ipſorum eſt regnum cœ
lorum. ¶Multæ tribulationes iuſtorum]Nam corde & corpore affliguntur varijs modis,& 19
propter cauſas diuerſas,ſcilicet propter propria crimina,propter perfectionis carentiam, pro-
pter proximorum errorem,& propter dei inhonorationem, ac ſimiles cauſas,[& de omnibus
his liberabit eos dominus] partim in hoc ſeculo per conſolationem ſpiritus ſancti, & perfecte
in ſeculo futuro quando beatitudinem plenam poſſidebunt. Propter quod ait ſcriptura: Bon⁹
Numer.1. dominus &confortans in die tribulationis,&ſciens ſperantes in ſe. ¶Cuſtodit dominus o- 20
mnia oſſa eorum],id eſt, dominus cõſeruat virtutes iuſtorum,quæ ſunt robur & fixio ac ful-
cimentum cordis in deo[vnum ex his non conteretur],hoc eſt,nulla virtus iuſtoꝝ peribit, ſed
dño cõſeruante,in tentatione ſeruabit̃,ne vitio obruat̃.Hoc verum eſt de electis et perſeueran
tibus vſq; in finem. Vel ſenſus eſt,quod eorum quorum virtutes ſeruantur non ab ipſis, ſed à
domino cuſtodiuntur. Poteſt quoq; exponi de oſſibus corporis, quæ licet in paſſione,vel poſt E
mortem conterantur et corrumpantur,cuſtodiuntur tamen à domino, neq; finalit̃ manebũt
contrita,ſed reſuſcitabuntur,& animæ copulabuntur,ſicut & caro in die nouiſſimo . Secundũ
Luc.21 hunc modum Chriſtus in euangelio ait:Capillus de capite veſtro non peribit ¶Mors pecca 21
torum peſſima]quoniam ipſa eſt via ad mortem æternam,& non poteſt eſſe reparatio gratię
poſt eam[& qui oderunt iuſtum,delinquent.] Nam odium iuſti eſt magnum peccatum , &
maius quã odium peccatoris,cum tamen vtrumq; ſit mortale peccatum,ſicut & odium inimi
ci. ¶Redimet dominus animas ſeruorum ſuorum.]indulgendo eorum peccata, & de 22
via huius exilij transferendo eos ad patriam, [& non delinquent omnes qui ſperant in eo.]
non quod nunquam peccabunt,ſed quoniam pœnitentiam agẽt,nec in peccato finaliter per-
1.Iohan.3 ſeuerabunt. Secundum hunc intellectum alio etiam loco ſcriptum eſt:Qui natus eſt ex deo, nõ
peccat,quoniam ſemen eius manet in eo,& non poteſt peccare, ſed generatio dei conſeruat il-
lum.Ecce quam admirabilis eſt virtus huius pſalmi, & quam conſolatorium eſt atque iucun-
dum attente depromere pſalmum hunc ipſum. Primo omnium continet laudes altiſſimi.
Deinde excitat omnes ad laudem ipſius , narrat quoque varia beneficia dei, & ad diuinæ
dulcedinis guſtum nos inuitat . Exhortationem etiam ſaluberrimam , & præcepta perfecta
proponit. Poſtremo inter iuſtos & impios præclare diſtinguit, & ſecularium hominum va-
nitatem oſtendit , ipſumque omnium creatorem aſſerit ſingulos intueri vt vel ſic ſtudeant ho
mines viuere timorate coram deo omnia conſiderante . Studeamus ergo cum omni ſta-
bilitate, attentione, atque feruore, cantare hunc pſalmum : quod ſi fecerimus mirabilem F
ſuauitatem , in ipſo experiemur, ad proficiendum accendemur , & ad mundi contem-
ptum erudiemur.

¶COMMENTARIVS IN PSAL. XXXIIII.

¶Expoſitio tituli.

HAbet autẽ pſalmus iſ exponendus hunc titulũ. Pſalmus ipſi Dauid. i. Pſalmus iſte à Dauid cõpoſitus cõuenit Chriſto per Dauid præfigurato & mẽbris ipſius. Primo igitur exponendus videtur de Chriſto, Deinde de mẽbris ipſius. Chrs ergo vt hõ,paſſione iã ingruente, ait ad patrẽ æternũ,ſeu totã ſuperſeliciſſimã trinitatẽ.

¶Expoſitio pſalmi iuxta ſenſum literalem.

IVdica domine nocentes me]hoc eſt;profer ſententiam tuæ iuſtitiæ contra Iudęos me 1
perſequentes, [expugna impugnantes me.],id eſt, vince,deijce,& poteſtate, regno ac
patria priua IVDAEOS me verbis atque verberibus inuadentes. Hoc impletum
eſt in Iudæis per principes Romanorum, qui eos grauiſſime vaſtauerunt, expugna-
uerunt , expulerunt , aut occiderunt . ¶Apprehende arma & ſcutum.], id eſt, 2
armis & ſcutis muni , ac robora principes Romanorum , videlicet Veſpaſianum ac Titum
cum populo ſuo aduerſus Iudæos , [& exurge in adiutorium mihi.], hoc eſt , per ma-
num illorum debella aduerſarios meos . ¶Effunde frameam.], id eſt , extrahe 3
gladium,multiplica vltionem , emitte vindictam , [& conclude aduerſus eos qui perſe-
quuntur

A quuntur me].i. omnia mala iſta pœnalia induc ſup Iudæos, & trade eos in manum inimicoꝝ
ſuoꝝ, propter peccata quæ cõmiſerunt in me. Vel ſic, & ſpiritualius: Apprehende arma & ſcu
tum.i. accipe virtutem tuã diuinam ac omnipotentem, ꝑ quam in teipſo fortis es & quaſi arma
tus, alioſq; potens defendere. Hæc virtus dei eſt ipſemet deus omnipotens, ſed dum deus hac po
teſtate non vtitur, vtpote deſinens hoĩes iuſtos tribulari à malis, tunc videt quaſi deponere ar
ma ſua & ſcutum.i. virtutem ſuã ſecundũ quod propheta alius inquit: Quare nõ reſpicis contẽ Abacuc. 1
ptores dñe, & taces conculcante impio iuſtiorem ſe? Dum aũt deus poteſtatem ſuã exercet, bo
nos eripiens, impioſq; affligens, tunc accipere dicitur virtutem ſuã, hoc eſt, arma & ſcutũ. Iuxta Apoca. 11
hunc ſenſum ſcriptũ eſt: Gratias agimus tibi dñe deus omnipotens, qui es, & qui eras, qui acce
piſti virtutem tuã magnam & regnaſti. Quamdiu eñ permiſit idololatriam ita inualeſcere, &
dæmones hoĩbus ꝑualere, quaſi depoſuit ſuam virtutem, ſed cũ incarnatus venit in mundum Pſalm. 18
exultans vt gigas ad currendã viã, aereaſq; poteſtates expugnans ac homines redimens, tunc Ephe. 2
accepit ſuam virtutem & regnauit in his, in quibus ante regnauit diabolus. Sic ergo ait Chrũs
homo ad deum patrẽ. Apprehende arma & ſcutũ & exurge in adiutorium mihi .i. à mortalita
3 te redime me ꝑ reſurrectionem beatam [dic animæ meæ] hoc eſt, vitæ meæ corpali [ſalus tua
ego ſum] hoc eſt, tertio die reparabo te & immortalem te faciam, vniendo animam corpi im
mortali. In his itaq; ꝑcibus Chriſtus orat pro reſurrectione corpis ſui. ❡[Confundantur].i.
4 confuſione digni appareant, & pœnã ſuæ peruerſitatis incurrant [& reuereantur].i. pœnam
ſibi infligendam formident [quærentes animã meam].i. extinguere cupientes vitam meam.
B Hoc modo confuſi atq; reueriti ſunt Iudæi in præſenti vita, & poſt eam. Nam modo ab omni
5 bus contemnuntur & opprimuntur, & poſt hanc vitam cadunt in pœnam æternã. ❡[Auer
tantur retrorſum] hoc eſt, mentis cæcitate obtenebrentur & non conuertantur ad te, ſed ꝑ ob
ſtinationem recedant à te [& confundantur].i. per experientiam tormentorum erubeſcant de
ſuis malitijs, in hoc ſeculo, vel in inferno [cogitantes mihi mala].i. qui mala concipiunt cõtra Iohan. 11
6 me cogitantes, quõ poſſint me capere in ſermone & accuſare atq; occidere. ❡[Fiant tanquã
puluis ante faciem venti].i. Iudæi prædicti tam facile ſuperentur ab hoſtibus ſuis, & ꝑ totum
mundum diſpergantur, priuati proprio ſolo, quam facile puluis à vento impellitur, & per aera Dan. 12
diſpertitur [& angelus domini coartans eos].i. Michael qui erat aliquando princeps atq; pro
tector ſynagogæ, iam deſerat eos vaſtari et coartari per populum Romanum in obſidione Ie
ruſalem à Tito. Poteſt quoq; per angelum intelligi angelus malus, cuius cooperatione tam a
7 trociter coartabantur, et interficiebantur Iudæi in vltionem ſanguinis Chriſti. ❡[Fiat via]
hoc eſt, vita ſeu operatio illorum, ſcilicet Iudæorum [tenebræ].i. excæcata ac priuata lumine
fidei, agnitioniſq; Chriſti [et lubricum].i. vaga atq; inconſtans, ita vt in propriæ habitatiõis
terra ſtare non poſſint, nec alicui ſtabili fundamento innitantur, eo ꝙ Chriſtum negauerint
qui eſt ſolum et verum fundamentum omnium electoꝝ, quemadmodum ait Apoſtolus: Fun 1. Cor. 3
damentum aliud nemo ponere põt ꝑter id quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Ieſus [et ange
lus domini perſequens eos].i. angelus ſanctus deſinat eos perſecutionibus fatigari. Vel, ange
8 lus malus perſequatur eos detinendo corda eoꝝ in obſtinatione ꝑfidiæ, ſuiſq; tentationibus
C eos fallendo. Et iſta eis contingant. ❡Quoniam gratis abſcõderunt mihi interitum laquei
ſui].i. ſine culpa mea tetenderunt inſidias, et fecerunt conſilia contra me quomodo mortẽ mi
hi inferrẽt. Mors namq; hoc loco vocatur interitus laquei, hoc eſt, laqueus interimens. Iudæi eñ Iohan. 12
doloſiſſime et quidem occulte tractabant inter ſe, quomodo Chriſtum occiderẽt [ſuperuacue
exprobrauerunt animam meam].i. ſuperflue et inutiliter Impoſuerunt mihi crimina multa, Math. 11 Luc. 21
atq; contumelijs affecerunt me, dicentes: Homo vorax, ſeducit populum, inſanit atq; ſimilia. Iohan. 10
9 ❡[Veniat illi] hoc eſt, populo me perſequenti [laqueus quem ignorat].i. tribulatio improui
ſa morſq; incerta [et captio quam abſcondit].i. comꝓhenſio, tentio ſeu ligatio, quam inter ſe
proponebant mihi inferre, ac intulerunt in nocte paſſionis meę, dum cohors et tribunus ac mi
niſtri Iudæorum Iniecerunt manus in me [apprehendat eum] hoc eſt, fiat eis cauſa, meritum,
et occaſio qua ab aduerſarijs ſuis capiantur, ligentur ac detineantur [et in laqueum cadat in
Ipſum] hoc eſt, captio iſta quam abſconderunt, fiat eis nociua et laqueus mortis, mihi vero
non noceat, ſed cauſa honoris et gloriæ fiat mihi. Hoc totum in Iudæis et Chriſto impletum
videmus. Porro hæc omnia dicit Chriſtus non imprecando ſeu optando aduerſarijs ſuis ma
la, imo (vt infra habetur) ipſe orauit pro eis, ſed conformando ſe diuinæ iuſtitiæ, et futura præ
dicendo ac inſinuando, quid culpa illorum promeruit. Veruntamen quod dictum eſt: Con
fundantur et reuereantur quærentes animam meam, & cæt. exponi poſſet in bono, et per mo
dum orationis, ita vt CHRISTVS intelligatur deſideraſſe conuerſionem Iudæorum,
et caſtigationem eorum in præſenti ne æternaliter punirentur, quemadmodum patebit in ſe

quen

quenti expoſitione, ¶[Anima autem mea exultabit in domino.] Anima eñ Chriſti ſemper 10
erat in actuali gaudio beatificæ fruitionis [& delectabitur] interiori lætitia [ſup ſalutari ſuo] D
hoc eſt, de omni beatitudine quam dominus præſtitit ei. ¶[Omnia oſſa mea] id eſt, tota for- 11
titudo mea, & omnes virtutes animæ meæ [dicent: domine quis ſimilis tui?] quaſi dicat: Nul-
lus, quoniam tu omnia in infinitum excedis in om̄i nobilitate & gloria. Vel ſic: Om̄ia oſſa mea
dicent, hoc eſt, oſſa corporis mei ſignis & geſtibus deuotis declarabunt interiorem lætitiam,
quam habeo in te ex conſideratione tui ac beneficiorum tuorum. Magna nanq; hilaritas cor
dis redundat in corpus & facit in eo geſtus iucundos, internam lætitiam demonſtrantes, domi
ne quis ſimilis tui? ¶[Eripiēs inopem].i. me Chriſtum adeo pauperem, vt non haberem vbi 12
Lucæ 9 caput reclinarem [de manu fortiorum eius].i. de poteſtate & rabie Iudæorum, qui quantum
ad hoc viſi ſunt fortiores me fuiſſe, ꝙ permiſſi ſunt ꝑualere in me mortem corpori inferendo,
& eripiens in die reſurrectionis me [egenum] in temporalibus bonis, qui de alioꝝ faculta-
tibus vixi [& pauperem] hoc eſt, abiectum & humilem [à diripientibus].i. crucifigentibus [eũ.
¶[Surgentes teſtes iniqui] in nocte paſſionis meæ in domo Caiphæ [quæ ignorabam] per 13
approbationem, hoc eſt, quæ non commiſi [interrogabant me].i. per modum inquirentium
Matth. 26 obiiciebant mihi, exigentes reſponſionem à me. Vnde Matthæus dicit: Princeps autem ſacer-
dotum & ſeniores, & omne conſilium quærebant falſum teſtimonium contra Ieſum, vt eum
morti traderent, & non inuenerunt cum multi falſi teſtes acceſſiſſent. ¶[Retribuebant mihi 14
mala pro bonis] quia pro prædicatione, oratione atq; miraculis, quibus eos ad fidem conuer
Iohan. 10 tere volui, ꝑſecuti ſunt me vſq; ad mortē. Vnde Chriſtus dixit Iudæis: Multa bona oſtendi vo
bis ex patre meo propter quod horum vultis me lapidare? Et apud Ieremiam prophetam, ait: E
Ierem. 18 Attende domine & audi voces aduerſariorum meorum: nunquid redditur pro bono malum,
quia foderunt foueam animæ meæ? Itaq; retribuebant mihi mala pro bonis, ſcilicet [ſterilita-
tem animæ meæ].i. bonorum inſœcunditatem, ſeu vitia, quæ ſunt ſterilitates animæ, impoſu
erunt mihi. ¶[Ego autem cum mihi moleſti eſſent].i. dum me perſequerentur Iudæi, præſer 15
tim tempore paſſionis [induebar cilicio. ¶[Humiliabam in ieiunio animam meam] Ad li- 16
teram non legimus, Chriſtum vſum fuiſſe cilicio, ſed ieiunaſſe. Quid ergo per cilicium, niſi car
nis infirmitas, & ſimilitudo carnis peccati ſignificatur? Itaq; Chriſtus in perſecutione & paſſio
ne ſua cilicio induit ſe, hoc eſt, ſub mortalis carnis tegumento diuinitatem abſcondit, ita vt po
tius videbatur vermis quam deus. Propter quod ipſe in Euangelio ait: Beatus eſt qui nō fue-
Matth. 11 rit ſcandalizatus in me.i. qui propter humilia & abiecta quæ corporaliter ago, aut patior, non
Iſa. 53. abnegat in me confiteri diuinitatis naturam. Et Iſaias de Chriſto inquit: Quaſi abſconditus
vultus eius & deſpectus. Humiliabam in ieiunio animam meam, hoc eſt, corporali ieiunio me
Matth. 4. afflixi maxime in deſerto, vbi quadraginta diebus ac noctibus ſine omni cibo vixi [& oratio
mea] quam fudi pro his qui noluerunt conuerti, dicendo in cruce: Pater ignoſce illis, & alias
Luc. 23 ſæpe pro Iudæis orando [in ſinu meo] hoc eſt, ad meipſum [conuertetur].i. effectus & meri-
tum orationis redundabit in me. Sed videtur huic ſententiæ repugnare, quod iam ſæpe indu-
Iohan. 11 ctum eſt, puta Chriſtum ſemper exauditum à patre, quemadmodum ipſe teſtatur: Pater gra-
tias ago tibi, quoniam audiſti me. Ego autem ſciebam, quoniam ſemper me audis. Sed huius F
dilutionem ſatis arbitror poſſe patere ex his quæ dicta ſunt in expoſitione pſalmi. xxi. vbi di- 17
ctum eſt atq; expoſitum ex perſona Chriſti, Deus meus clamabo per diem, & non exaudies.
¶[Quaſi proximum, quaſi fratrem noſtrum, ſic complacebam.] Hoc dupliciter exponi po-
teſt. Primo ſic: Quaſi proximum, quaſi fratrem noſtrum, ſubaudi arbitrans populum Iudæoꝝ
& vnumquemq; eorum ſic complacebam.i. ſic de eorum profectu & proſperitate gaudebam.
Vel ſic: Quaſi proximum, &c. hoc eſt, tanquam de proximo & fratre ſic complacebam.i. ſic mi
hi in eis complacui & de eorum affinitate gaudebam, atq; pro eis tanquam pro chariſſimis pro
Iohan. 10 priam animam poſui, qui mihi (ſicut prædictum eſt) retribuebant mala pro bonis, & me tandē
crucifixerunt [quaſi lugens] oculis corporis [& contriſtatus] compaſſione pij affectus [ſic hu-
Luc. 19 miliabar] id eſt, ſic meipſum pro eoꝝ ſalute humiliaui atq; afflixi. Vnde ſcriptum eſt: Videns
Ieſus ciuitatem, fleuit ſuper eam.i. ſuper populum eius. Et rurſus: Contriſtatus eſt (inquit) Ie-
ſus ſuper cęcitate cordis eorum. Et vtique quanto populus ille ſibi propinquior fuit, tanto de
eorum ingratitudīe atq; duritia amplius doluit. Deniq; ingratitudinem Iudæorum Chriſtus
Luc. 22 conſequenter inſinuat, dicens: ¶[Et aduerſum me lætati ſunt] id eſt, de aduerſitatibus 18
meis ex odio gauiſi ſunt, quemadmodum in Luca habetur: Abijt Iudas & loquutus eſt cum
principibus ſacerdotum, quomodo illum traderet eis, & gauiſi ſunt, & pacti ſunt pecuni-
am illi dare, [& conuenerunt,] hoc eſt, conſilium contra me adinuicem habue-
runt

A ſunt,ſicut Iohannes teſtatur:Collegerunt pontifices & phariſæi cõſilium,& dicebant, quid fa‑ Iohan. 11
cimus,quia hic homo multa ſigna fecit? Et Matthæus:Congregati ſunt principes ſacerdotum Matth. 26
& ſeniores populi,& conſilium fecerunt, vt Ieſum dolo tenerent & occiderent [& congregata
ſunt ſuper me flagella] hoc eſt,perſecutiones & pœnæ,præſertim in die paraſceues,quando ſa Iob.16.
tiati ſunt pœnis meis [& ignoraui] hoc eſt,per modum ignorantia me habui,qui nõ fugi. Vel,
ignoraui,id eſt,de cauſa tantarum pœnarum,videlicet de culpa,mihi conſcius non fui.Vel,ig‑ Ierem.11.
noraui ſecundum æſtimationem eorum & etiam Iudæ. Secundum hunc ſenſum apud Iere‑
miam ſcriptum eſt: Ego quaſi agnus manſuetus, qui portatur ad victimam & non cognoui,
19 quia ſuper me cõgitauerunt conſilia. ¶[Diſſipati ſunt] hoc eſt,cordibus diſſoluti ex pauore Matth.27
mirabilium,quæ tempe paſſionis fiebant,quando videlicet aſpiciebant terram moueri,ſolem Marc.15
obſcurari,& velum templi eſſe conſciſſum[nec compuncti] .i.de peccato ſuo nequaquam pœ‑
nituerunt ſed in incredulitate manſerunt. Vel ſic: Diſſipati ſunt, hoc eſt,ab inuicem diſpertiti,
& per totum mundum diſperſi nec compuncti.i.ex tanta ſua pœna non aduertunt ſe propter Matth. 22
peccatum in me commiſſum à deo relinqui [tentauerunt me] dicendo: Magiſter ſcimus quia
verax es ac aliis modis,vt aliqd reprehenſionis inuenirent in me[ſubſannauerunt me ſubſan‑
natione] quando me in cruce pendente illudendo dixerunt:Si rex Iſrael eſt: Vel:Si hic eſt Chri
ſtus dei electus,deſcendat nunc de cruce [frenduerunt ſuper me dentibus ſuis]. i. furibũdo ran Iohan.19.
core ſtridebant in me,ſicut dum caput meum ſpinis punxerunt,arundine percuſſerunt, & co‑ Iob.16.
B ram pſide clamabant Iudæi:Si hunc dimittis,non es amicus Cæſaris. Vnde ſanctus Iob: Ape‑
20 ruerunt(inquit)ſuper me ora ſua,exprobrãtes pcuſſerunt maxillam meam,& ſatiati ſunt pœ‑
nis meis. ¶[Domine] pater cœleſtis [quando reſpicies?] hoc eſt, quando oculo paternæ ſub
uentionis te iſta videre oſtendes?[reſtitue animam meam] ſuo corpori per reſurrectionem [à
malignitate eorum] hoc eſt, de perſecutione Iudæorum eam ſaluando [à leonibus] .i. à Iudæis
ſuperbis ac feris reſtitue ſeu libera [vnicam meam].i.animam meam tibi ſumme ac vnice præ
21 dilectam. Vel,vnicam,hoc eſt,vnam ſolam in corpore meo exiſtentem. Nam in vno corpore
animato non eſt niſi vna anima. ¶[Confitebor tibi]deo patri[in eccleſia magna] .i.in plebe
catholica per meipſum & meos miniſtros,quãdo reſtitueris animam meam à malignitate eo‑
rum,tunc quoq; [in populo graui] .i. in populo Chriſtiano, probitate morum honeſto atque
maturo [laudabo te] Hoc eſt quod ſuperius dictum elucidatumq; eſt. Narrabo nomen tuum Pſalm.21
fratribus meis,in medio eccleſiæ laudabo te. Eſt autem & aliud genus populi grauis,in q̃ Chri
ſtus patrem non laudat. De quo dicitur: Væ populo graui iniquitate,dereliquerunt dominum, Iſaiæ.1
blaſphemauerunt ſanctum Iſrael. De quo in Apocalypſi ait Iohannes: Dicunt ſe Iudæos eſſe, Apoca.2
& non ſunt,ſed ſunt ſynagoga Satanæ. Verũtamen in hoc quoq; populo Chriſtus aliquo mo‑
22 do laudat patrem in quantum per ſeipſum,ſuosq; diſcipulos verbũ ſalutis prædicauit,atq; mi
ſericordiam dei ac beneficia eius ipſis patefecit. ¶[Non ſupergaudeant mihi],i.o domine pa
ter & ſi permittis Iudæos gaudere de pœnis meis vſq; ad crucis patibulum, tamen non ſuper‑
C gaudeant mihi,hoc eſt,poſt paſſionem non diu, neq; ſuperflue gaudeant de meo interitu, quaſi
omnino extinctus ſim nec reſurrecturus [qui aduerſantur mihi inique] .i. Iudæi qui ſine culpa
mea quærunt opprimere,& prorſus delere nomen ac memoriam meam, quemadmodum ſcri
ptum eſt ex perſona eorum: Mittamus lignum in panem eius, hoc eſt, morte crucis cibemus Ierem.11
eum,& eradamus eum de terra viuentium [qui]Iudæi [oderunt me gratis] hoc eſt,ſine deme
rito meo,quia nil nocui eis [& annuunt oculis] id eſt,inter ſe geſtus irriſionis fingunt,quibus
ſe mutuo cohortantur ad deridendum me. Hanc autem ſcripturam allegat Chriſtus, dicens: Iohan.15.
Si opera non feciſſem in eis,quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent: nunc autem vide‑
runt & oderunt & me & patrem meum,ſed vt impleatur ſermo qui in lege eorum ſcriptus eſt,
quia odio habuerunt me gratis. Ex quo apparet, q̃ pſalmus iſte ad literam ſit de Chriſto ex‑
ponendus,quoniam allegatio ſeu probatio non valet niſi ex ſenſu literali, ſecundum Auguſti Auguſt.
num. Propterea expoſitio huius Pſalmi de Dauid ad literam non placet, quamuis litera poſſit
applicari ad Dauid,ſicut ad cæteros iuſtos, quemadmodum in ſequenti expoſitione introdu‑
cam. Quidam vero nimis inhæret literæ in pſalmorũ expoſitiõe. Porro non ſolum pſalmũ præ
ſentẽ,ſed & alios plurimos pſalmos, qui manifeſte loquunt de Chriſto & eius paſſiõe atq; my
ſteriis,exponit ad literã de Dauid,nullã de Chriſto mẽtionem inducẽs, quos tñ pſalmos ſancti
atq; catholici doctores,videlicet Hieronymus,Auguſtinus,Caſſiodorus, & Hugo,de Chriſto
exponũt. Præterea pſalmũ phabitũ,ſ. triceſimũ,cuius exordiũ eſt. In te dñe ſperaui, q euidẽter Hierony. Auguſt.
de Chriſto pertractat,nõ exponit niſi de Dauid,cuius defectus ex ſuo argumento oñdit. Pſal‑
mũ etiã,21,cuius principiũ eſt, Deus deus meus reſpice in me,probat ad literã exponendũ eſſe Pſa.30.21
de

de Chřo, per hoc q̄ Chřs pendens in cruce protulit principiũ huius pſalmi, tanq̃ dictũ ex ſua p
ſona. Si ergo ob hanc rationẽ pſalmus ille explanatur de Chriſto, pari ratione & pſal. 30. ad li D
terã exponendus erit de Chriſto, qm̃ Chriſtus pendens in cruce, protulit pſecutionẽ illius pſal
Luc. 23 mi, vtpote verſum illũ, In manus tuas cõmendo ſpiritũ meũ, tanquã dictũ ex ſua perſona. Pa
Iohan. 15 riformiter & de pſalmo præſenti argui poteſt, in quo ait propheta, Oderunt me gratis, quod
Chriſtus apud Iohannẽ clare fatetur de ſe prophetatũ, alias non dixiſſet, vt impleatur ſermo,
&c. quia ſi de ipſo Dauid hoc ad literã dictũ fuiſſet, tunc vtiq; ſermo ille diu fuiſſet impletus an
te Chriſti aduentũ. Deinde Chriſtus ait: ¶[Qm̃ mihi quidẽ pacifice loquebantur.] Iudæi in
Matth. 22 creduli, hoc eſt, verba quæ videbantur eſſe amoroſa atq; pacifica, ſicut ex euangelioꝝ patet de 23
Iohan. 8 Matth. 22 curſu, vt eſt illud: Magiſter quod eſt mandatũ magnũ in lege? Et de muliere in adulterio depre
henſa. Magiſter (inquiunt) quid tibi videtur? Et: Magiſter volumus à te ſignũ videre [& in ira
cundia terræ] hoc eſt, ex ira, orta ex vitioſo amore rei terrenæ [loquentes] inter ſe, & etiã mecũ
[dolos cogitabant] videlicet vt poſſent me reprehendere, tanquã tranſgreſſorẽ legis. Iudæi enĩ
terrena inordinate amabant, videlicet diuitias, honorẽ, & gloriã temporalẽ, & qm̃ Chriſtus re
ꝓhendit eos, de hoc inuidiã conceperunt contra eũ, atq; ex ira cordis loquuti ſunt ſecũ v̾ba do
Iohan. 7 loſa. Et ideo ait ſaluator in euangelio: Me odit mundus, quia ego teſtimoniũ perhibeo de illo,
quia opera eius mala ſunt. ¶[Et dilatauerunt ſuper me os ſuũ] .i. lato ore deriſerunt, vitupe
rauerunt, & blaſphemauerunt me, maxime tempore paſſionis, tuncq; [dixerunt: Euge, euge] 24
Lucæ. 23 hoc eſt, valde bene iã accidit, qm̃ captus es [viderunt oculi noſtri] hoc eſt, nos ipſi vidimus ma
Iohan. 10. Iohan. 19 la quæ tibi imponimus, ſcilicet quod ſeduxiſti populũ, & legẽ tranſgreſſus es: dicendo te Chri
ſtũ eſſe. hoc eſt quod Iudæi corã Pilato dicebant: Nos legẽ habemus, & ſecundũ legẽ debet mo E
ri, quia filiũ dei ſe fecit. Sæpe autẽ in ſcripturis accipitur viſus pro quolibet ſenſu cõmuniter.
¶[Vidiſti dñe] pater omnia mala mihi iniuſte illata [ne ſileas] .i. profer ſententiã approbando
meã iuſtitiã, & reprobando illoꝝ malitiã [dñe ne diſcedas à me] i. à natura humana quã aſſum 25
pſi, ſed da mihi tertio die reſurgere, & quadrageſimo die aſcendere. ¶[Exurge] hoc eſt, per mo
dũ ſurgentis te habe, mihi aſſiſtendo, & ſuccurrendo, quantũ ad corporis glorificationẽ [& in 26
Iohan. 5. tende iudicio meo] hoc eſt, conſidera iudiciũ, quo tam iniuſte & ignominioſe adiudicatus ſum
Actu. 10. morti, & pro illo iudicio da mihi iudiciariam poteſtatem, quo ad manifeſtationem, vt ſim iu
8. dex viuoꝝ & mortuorum per executionem. Hanc enim poteſtatem, hocq; actiuum iudicium
meruit Chriſtus, eo quod iudicium iniquum paſſus ſit. Itaq; intende iudicio meo, & iudica me
iudicio prædictæ remunerationis [deus meus &] tu qui es [dñs meus] ſecũdum quod formam
ſerui accepi intende [in cauſam meã] hoc eſt, reſpice ob quã rationem iſta ſuſtineo, videlicet p
Mar. 17. pter tuum honorem ac mundi ſalutem, & non propt̃ aliquã culpã meã, quẽadmodũ latrones,
Iob. 36 inter quos ad mortẽ ducor, atq; in cruce ſuſpendor. Hoc eſt quod in libro Iob ſcriptũ eſt: Cau
ſa tua quaſi impij iudicata eſt, cauſam, iudiciumq; recipies. ¶[Iudica me] iudicio remunera 27
tionis, quantum ad præmium accidentale [ſecundum iuſtitiam tuam] id eſt, ſecundum dicta
men tuæ diuinæ iuſtitiæ. Vel, ſecundum iuſtitiã meam, mihi à te collatam, [domine deus me
us] Hoc Chriſtus ſecure rogauit, quoniam ſine omni malitia fuit, & ſe eſſe filium dei, in quo pa
Sup. 8. tri ſumme complacuit, nouit [& non ſupergaudeant mihi] Hoc iam ſemel in pſalmo præſenti F
expoſitum eſt. ¶[Non dicant in cordibus ſuis] .i. non cogitent amplius [Euge euge animæ 28
noſtræ] hoc eſt, quam delectabiliter contigit nobis, quod ita potuimus turpiſſima morte occi
dere iſtum, qui erat nobis grauis ad videndum [nec dicant, deuorabimus eum] .i. nomen atq;
Acto. 5 memoriam eius, & omnes eius ſectatores extinguemus, ſed per miracula demonſtra me reſuſ
citatum à mortuis. Vnde Petrus, cum ſanaſſet claudũ ex vtero, dixit Iudæis: Viri Iſraelitæ, de
us patrum noſtrorum glorificauit filium ſuum, hoc eſt, viuum & glorioſum oſtẽdit, per iſtud
Actuu. 5 miraculum, propter cuius miraculi euidentiã non audebant Iudæi in Apoſtolos mittere ma
num, ceſſabantq; aliquo modo Ieſum reputare inter iniquos, nam & volebãt quaſi immunes
videri à morte ipſius, dicentes apoſtolis: Ecce repleſtis Ieruſalem doctrina veſtra, & vultis ſu
per nos inducere ſanguinem hominis huius. Hinc quoq; Chriſtus ſubiungit. ¶[Erubeſcãt]
Iudæi increduli de peccatis commiſſis in me, & morte mihi ab ipſis inflicta [& reuereantur ſi
mul] hoc eſt, pariter timeant diuinæ iuſtitiæ vltionem [qui gratulantur malis meis], hoc eſt, q
de pœnis meis læti ſunt ex mera inuidia. Eãdem autem ſententiam ſequens verſus ſub alijs
verbis includit. ¶[Induantur confuſione & reuerentia] hoc eſt, mente & corpore confundan
tur, & expaueſcant, atq; totaliter operiantur erubeſcentia, & timore, quemadmodum homo 29
tegitur veſtimento [qui maligna loquuntur ſuper me] hoc eſt, qui crimina grauia mihi impo
nunt. ¶[Exultent] exteriori lætitia [& lætentur] mentali delectatione, [qui volunt iuſtitiam 30
meam] id eſt, qui amant, approbant, & ſequuntur, doctrinam, vitam, & paſſionem meam [&
dicant

A dicant,ſemp magnificetur dñs] hoc eſt,inceſſabiliter laudent deum [q volũt pacem ſerui eius]
.i.qui adipiſci deſiderant, vel adeptam affectuoſe cuſtodiunt pacem Chriſti qui eſt ſeruus dei,
quemadmodũ per Zachariam dñs ait:Ecce ego adducam ſeruum meum orientem.Orat itaq; Zach.3.
Chriſtus vt filij pacis,q pacem veram affectant,deum collaudent, qm̃ digni ſunt deum lauda-
re tanquam filij eius,vt Chriſtus ipſe teſtatur,dicens:Beati pacifici,quoniam filij dei vocabun Matth.5
tur.Pax Chriſti alia eſt à pace mundi,vt idem ipſe affirmat: Pacem,inquiens,relinquo vobis, Iohan.14
pacem meam do vobis,non quomodo mundus dat ego do vobis. De pace aũt mundi iterum Matth.10
ait:Non veni pacem mittere ſed gladium.Itaq; pax Chriſti in interiori homine ſita eſt.Eſt enĩ
tranquillitas mentis ſeu quies à perturbatione peccati, cõſiſtens in hoc, ꝙ caro perfecte obedit
ſpũi,ſenſualitas rationi,& ratio legi diuinæ,vt ſit homo fixus in deo & mente trãquillus, nil ha
bens amaritudinis contra aliquem.Porro pax mundi eſt quieta fruitio temporalium bonoꝝ, Iſa.59.
excluſis his quæ carnalem delectationem,tranſitoriaſq; delitias auferunt ſiue diminuũt. Hæc
pax non eſt vera pax,ſed peſſima quies,quia non eſt pax impijs dicit dñs,Hãc ergo Chriſti pa-
32 cem quæramus,diligamus & conſeruemus,ſi volumus eſſe idonei laudatores altiſſimi. ¶Et
lingua mea meditabitur] hoc eſt,ex interiori meditatione loquetur [iuſtitiam tuam] o pater
cœleſtis,docendo euangelicam legem quæ eſt lex perfectæ iuſtitiæ [tota die laudem tuam] .i.
indefinenter atq; quotidie laudabit te.

¶Expoſitio tropologica ſeu moralis eiuſdem pſalmi,De quocunq;
iuſto atq; eccleſia.

B MOdo videndum eſt,quõ quilibet noſtꝝ poſſit ac debeat pſalmum iſtum in propria per
ſona cantare,ipſumq; intelligere de Chriſti eccleſia,quæ capiti ſuo ac ſponſo ſemp con
formari deſiderat.Fidelis ergo Chriſtiformiter viuens,& varijs tribulationibus circunſeptus,
atq; conſiderans ſe proprijs viribus præualere non poſſe,clamet ad deum, Iudica dñe nocẽtes
me. Totus hic locus quo petitur auxilium contra hoſtes vno modo exponi poteſt de inuiſibi-
libus hoſtibus,vt ſit ſenſus,Iudica dñe,hoc eſt,iuſte condemna,nocẽtes me.i.dæmones me ten
tantes,meq; à profectu frequenter impedientes,Immittẽdo mihi phantaſmata inutilia tpe di-
uinorum.Sed cum dæmones iam iudicati ſint,& irreparabiliter cõdemnati,qd neceſſe eſt ora-
re vt iudicentur? Sciendum ergo, ꝙ dæmones nondum habent oẽm pœnam quam habituri
ſunt,imo frequenter de nouo augetur pœna eorum. Quamuis enim ſint in termino,tamen ſi-
cut angeli ſancti merentur præmium accidentale,homines cuſtodiendo,ſic dæmones prome-
rentur augmentum miſeriæ accidentalis,videlicet pœnam ſenſus,homines pios tentando,ſed
quantum ad eſſentialem miſeriam (quæ eſt auerſio à ſummo bono,ſeu diuinæ viſionis caren
tia)ſunt omnino in termino,& quantum ad eam,nec merentur,nec demerentur,ſicut nec ani-
mæ in inferno iam exiſtentes.Dum ergo ait:Iudica domine nocẽtes me, ſcilicet dæmones,ſen
ſus eſt,Argue & afflige eos,Et iuxta hunc ſenſum in Zacharia ſcriptum eſt: Increpet dominus Zach.3
in te ſatan,& increpet dominus in te.Expugna impugnantes me, hoc eſt,aereas poteſtates me
tentationibus varijs moleſtantes, alioſq; ad me perſequendum incitantes debella, præſtando
C gratiam mihi,per quam eorum ſuggeſtioni efficaciter reſiſtam,& aduerſa quæ mihi ex eorum
machinatione contingunt,patienter ſuſtineam: Vnde Apoſtolus ait:Deus pacis conteret Sata Rom.16
nam ſub pedibus veſtris velociter.Apprehende arma & ſcutum,id eſt,poteſtatem tuam exer-
cendo aſſume,meque per eam conforta,& protege,& exurge in adiutorium mihi,ne tentatio-
ni ſuccumbam,ne concupiſcentiam ſequar,ne infirmitate dejiciar. Effunde frameam,hoc eſt,
increpationem,& pœnam ſuper tentatores prædictos,& conclude aduerſus eos qui perſequũ
tur me,id eſt,fac bonam ac triumphalem concluſionem pro me,& contra illos,ita vt eorũ ma-
litia reuertatur in caput ipſorum,& mihi nõ noceat:Dic animæ meæ, per ſpiritus ſancti inſtin
ctum,ſeu reuelationem internam, atq; per experientiam miſericordiarum tuarum: Salus tua
ego ſum,hoc eſt,cauſa ſalutis tuæ,& ſaluabo te de periculis iſtis.Hoc eſt quod ait Apoſtolus:
ipſe ſpiritus teſtimonium reddit ſpiritui noſtro , quod filij dei ſumus. Itaque oro o domine, Rom.8.
dic animæ meæ,Salus tua ego ſum,id eſt, dic mihi per inſpirationem ſecretam , verba illa bo-
na,verba conſolatoria,quæ apud Michæam ſcripta ſunt: Nunc quare mœrore contraheris? Mich.4.
Nunquid rex non eſt tibi,aut conſiliarius tuus perijt,quia comprehendit te dolor,ſicut parturi
entem?Saluabo te,& liberaberis,noli timere.Confundantur,hoc eſt,confuſibiliter à me repel-
lantur,ac ſuperentur,& ſe victos erubeſcant, atq; à te æternaliter confundantur in die nouiſſi-
mo,& reuereantur.i.me timeant impugnare de cætero. Dũ enim dæmones à ſanctis vincun-
tur,tunc metuunt eos,nec ſine formidine eos inuadunt.Itaq; reuereantur,hoc eſt tantam vir-
tutem ac gratiam mihi concede o domine,quatenus dęmones à conſpectu meo, quaſi perterri
ti fugiant,dicentes:Caſtra dei ſunt hæc:Fugiamus Iſraelem,quoniam dominus pugnat p eos Gen.32.
quærentes

quærentes animā meā.i.diaboli,q quærunt eam à deo auertere,& ſuo infelici collegio ſociare. D
Auertantur retrorſum,hoc eſt,victi cadant ac fugiant & confundantur, ſicut iam dictum eſt,
cogitantes mihi mala,hoc eſt,dæmones intra ſe conſiliantes, qūo animā meā decipiant,& pœ-
nam æternam ei procurent. Fiant tanq̄ puluis ante faciem venti.i.tam cito,tamq; facile cōmo
ueantur ac repellantur à me,ſicut mouetur atq; impellitur puluis à vento,ita vt nequaquā eis
Ephe.4 aperiam ianuam cordis mei ſeu portam conſenſus,quemadmodum docet Apoſt. Nolite locū
dare diabolo,& angelus dñi coartans eos,hoc eſt,ſanctus angelus dei,q cuſtos eſt animæ meę,
reprimat malignitatem eoꝝ,& à me reijciat eos. Fiat via illoꝝ.i.machinatio tentatoria,tene-
bræ & lubricum,hoc eſt,obſcura & vacillans,ſic,vt non ꝑtingat ad conſenſum meum ſub ſpe-
cie boni,ſed agnoſcatur falſitas dæmonū à me,ad quod neceſſarium eſt donū diſcretionis ſpi-
2.Cor.11 rituū. Nam Satanas trāſfigurat ſe in angelum lucis,apparetq; via eius luminoſa,ſed dum per
illuminationem diuinam aduertimus eius fallacias,tūc via eius fit tenebræ & lubricum,& an-
gelus dñi perſequens eos.i.angelus bonus prælietur pro nobis,& eos affligat. Vehementer enī
diaboli affliguntur dum per adiutorium angeloꝝ ſanctoꝝ vincuntur à nobis. Qm̄ gratis,hoc
eſt,ſine iuſta & rationabili cauſa abſconderunt mihi,diaboli.i.in occulto præparauerunt inte-
ritum laquei ſui.i.mortem tentationū ſuaꝝ,ſeu tentationes mortiferas animā occidentes:ſup
uacue exprobrauerunt animam meam.i.infructuoſe inſultauerunt mihi. Interdum enī tētat
nos dæmon,improperando nobis peccata ꝑterita,quatenus in deſperatiōem nos ptrahat, vel
rurſus ad ſecularem vitam reducat. Vnde quibuſdam peccatoribus magnis, efficaciſſime pœ-
nitentibus dæmones viſibiliter apparuerunt,dicentes: Ecce poſtq̄ tantō tpe in omni ſpurcitia E
& iniqtate vixiſti,& nobis in oībus paruiſti,noſtriſq; voluptatibus ſatiatus es,iam ad Chri
Hierony. ſtum conuerti vis,noſq; relinq̄re,prout S. Hieronymus refert. Veniat illi, hoc eſt,dæmoni ſeu
dæmonū congregationi,laqueus quē ignorat.i.improuiſe ac ſubito coarcetur ab angelo ſctō,
& captio quā abſcondit.i.captiuitas ſeu nocumentum quod mihi occulte parauit, apprehendat
eum.i.noceat ei, eumq; in inferno liget captiuum: & in laqueum cadat in ipm̄,hoc eſt,captio
iſta quam mihi abſcondit,fiat ei laqueus damnationis,& cauſa tormenti. Præterea totus hic
locus de viſibilibus quoq; hoſtibus,ſ.hominibus impijs exponi pōt,vt ſit ſenſus. Iudica dñe no
centes me.i.hoīes me iniuſte pſequentes, & à tuo obſequio impedire conantes,diſcerne,diſtin-
gue,& ſepara à me,nunc qdem affectu & merito(quod pertinet ad iudicium diſcretionis)& in
futuro loco & pmio,quod pertinet ad iudicium remunerationis. Hęc aūt atq; ſimilia orat eccle
ſia ſeu fidelis qcunq; non appetitu vindictæ,ſed zelo iuſtitiæ,præſertim niſi pœniteant, & eſt
Caſſiodo. potius prænunciatio futuri,quàm imꝓcatio mali. Propter quod Caſſiodorus affirmat hunc lo
Matth.5 cum & ſimiles paſſus ſcripturæ, in qbus videtur oratio fieri pro damnatione ſeu pœna inimi-
Rom.12 coꝝ,non debere exponi de viſibilibus hoſtibus,ſed de dęmonibus,maxime cum iubeamur in-
imicos diligere atq; aduerſarijs benefacere. Sed quicqd ſit,omino videtur,ꝙ loca hmōi poſſint
exponi etiam de hoſtibus viſibilibus,q̄tum ad pœnas temporales,videlicet vt in pñti emēden-
tur ne æternaliter pereant. Sic quod dictū eſt Iudica dñe nocentes me, intelligi poteſt de iudi-
cio remunerationis quo deus pleruq; in pñti vindicat & caſtigat ꝑuerſos,vt vel ſic ceſſent à ma F
lis. Poſſumus quoq; eoꝝ deiectionē & afflictionem,q̄tum ad mala temporalia,ſ.damna & pœ
nas vitæ pñtis appetere,q aduerſantur bono cōi & fidei Chriſtianę,ac vnitati eccleſiæ,inquan
tum p hæc coercentur à malis. Propt q̄d ſubditur: expugna impugnantes me.i.pugna p me &
vince aduerſarios meos. Hoc maxime orat eccleſia cōtra infideles,& tyrannos,hęreticos,ſchiſ-
maticos,quoꝝ interdum corporalem mortem licite optat, quia eoꝝ ſaluti aliter prouidere non
valet. Apprehende arma & ſcutū. Hoc iam ſatis expoſitum eſt, & exurge in adiutorium mihi,
hoc eſt,paratus & facilis eſto vt mihi ſuccurras, ne hominum impioꝝ mala exempla, fallacia
blandimenta,minæ hoſtiles,infectiuæ doctrinæ ſeu perſecutiones tyrannicæ, me à tua volun
tate ac lege abducant,ſcandalizent aut ſuperent. Effunde frameam, hoc eſt,emitte caſtigatio-
nes & adhibe flagella paternæ correctionis, & conclude aduerſus eos qui pſequuntur me, hoc
eſt,induc ea ſup homines malos me tribulantes,ac p hoc reſtringe & cohibe malignitatem eo-
rum,ne ſint de cætero potentes vt faciant mala,ſed infirmitatibus corpis atq; doloribus aīæ
caſtigati diſcant bñ agere. Confundantur,de irrationabili ſtudio ſuo & vita iniuſta,& reuere-
antur.i.pœnas ſibi imminentes expaueſcant, quærentes animam meam ſubuertere vel vitā
meā perimere. Auertantur retrorſum,hoc eſt,à propoſito malo ceſſent, & ab ope inchoato re-
cedant & confundantur quod tam inhoneſte operant, cogitātes mihi mala. Fiant tanq̄ puluis
ante faciem venti,hoc eſt,faciliter moueantur ad pœnitentiam,nec obdurentur vt lapis,ſed ſi
cut puluis ſequitur impetum venti, ſic iſti ſequātur internam directionem angeli ſancti. Ideo
ſequitur: & angelus dñi ſit coartans eos,hoc eſt,à malo extrahat eos,& ſi opus eſt p tribulatiōem
com-

A compellat. Fiat via eorum tenebræ & lubricũ.i.operatio eoꝝ ſimilis fiat tenebroſæ ac lubricæ
ſemitæ, vt ſicut homo in tali ſemita ſæpe offendit, cadit, laſſat, nec ad finem faciliter ꝑtingere
põt, ſed reditiſic in operatione ſua iniuſta impediantur, fatigentur, nec ad effectũ peruenire ſi-
nantur, ſed conuertantur & viuant, & angelus domini perſequẽs eos, hoc eſt, angelus ſanctus
puniat vel puniri permittat pctã eorum in ſeculo iſto, nec deſinat eos exequi deſideria ſua ma-
la. Hoc enim multum deſiderabile eſt, quemadmodum in ſecundo libro Machabæorum habe- 2.Mach. 6
tur. Etenim multo tempore non ſinere peccatoribus ex ſententia agere, ſed ſtatim vltiones ad-
hibere, magni beneficij eſt indicium. Hæc autem mala eueniant eis in vita præſenti. Quoniã
gratis, hoc eſt ſine cauſa, abſconderunt mihi interitum laquei ſui, id eſt, deceptiones atq; inſidi-
as præparauerunt aduerſum me, ſuperuacue exprobrauerunt animam meam, hoc eſt, inutili-
ter coutumelijs, maledictis & inſultationibus affecerunt me. Hunc verſum ſicut & præceden-
tes præſertim dicit eccleſia de hæreticis, ſchiſmaticis, infidelibus & tyrannis. Veniat illi, hoc eſt,
vnicuiq; eorum laqueus quem ignorat, id eſt tribulatio improuiſa qua corrigatur, & captio
quam abſcondit, hoc eſt malum quod mihi inſerre occulte tentauit, apprehendat eum, hoc eſt
reuertatur in ipſum, ſic quod ipſe ſeipſum pro pctõ ſuo caſtiget, & in laqueum cadat in ipſum,
hoc eſt, in iugum Chriſti portandum ſuper ſe conuertatur eidem, videlicet vt ex conſideratio-
ne peccati ſui ardentior fiat, & iugum Chriſti perfectius tollat, quatenus vbi abundauit delictũ Roman. 5
ſuperabundet & gratia. Porro ſi ea quæ dicta ſunt ab illo verſu: Effunde frameam, exponãt
quantum ad damnationem perpetuam. ſeu quantum ad iuſtam vltionem diuinę æquitatis in
B peccatores (quæ expoſitio literæ magis concordat, ſicut & in præcedenti expoſitione declara-
ta ſunt) tunc intelligenda ſunt hæc non optando, ſed prænunciando quemadmodũ ſępe oſten-
ſum eſt. Anima autem mea exultabit in domino, hoc eſt in miſericordia eius reſpirabit, & ex
conſideratione paſſionis Chriſti conſolationem recipiet, imo & libenter omnia ſuſtinebit, qua-
tenus conformetur domino ſuo, & delectabitur delectatione mentali ac intellectuali ſuper ſa-
lutari ſuo.i.de ſaluatione qua me redemit, & de beatitudine quam promiſit, ſicut ait Apoſto-
lus: Gloriamur in ſpe adoptionis filiorum dei. Et Iſaias: Ecce deus noſter, exultabimus & læta- Roman. 5 Iſaiæ 25
bimur in ſalutari eius. Et tu domine es eripiens inopem.i.me pauperem & afflictum de manu
fortiorum eius, hoc eſt de poteſtate & perſecutione inimicorum viſibilium ac inuiſibilium, qui-
bus propria poteſtate reſiſtere non valerem. Quis enim ſua induſtria ſubtilitati dæmonum
reſiſtere poſſet? Et tu es eripiens egenum & pauperem.i. quemlibet temporalia contemnentẽ,
& ſpiritu pauperem à diripientibus, hoc eſt inſeſtantibus, deprædantibus, ſeu occidentibus eũ,
quemadmodum in Iſaia habetur: Domine deus meus exaltabo te, qa factus es fortitudo pau- Iſaiæ 25
peri & egeno in tribulatione ſua. Surgentes teſtes iniqui quæ ignorabam interrogabant me,
hoc eſt quæ non feci obiecerunt mihi. Hoc quilibet Chriſtianus falſorum teſtium accuſatione
ſeu conteſtatione grauatus dicere poteſt, qualis erat Naboth Ieſraelita, quem Ambroſius in li- 3.Reg 21.
bro de officijs ſanctum ac martyrem vocat. Retribuebant mihi mala pro bonis. Hoc conuenit
eccleſiæ atq; vniuerſis fidelibus & bonis corde qui pro aduerſarijs orant, & ab ingratis odium
C pro dilectione ac maleficia pro beneficijs recipiunt: ſterilitatem animæ meæ, ſubaudi retribue-
bant pro fœcunditate, tanq̃ dicat. Ego quantum ad eos eram in benefaciendo fœcundus. Ipſi
aũt quantũ ad me ſteriles erant nil boni reddentes, nec in ſpiritualibus nec in tpalibus me di-
tare optantes. Ego autem cum mihi moleſti eſſent homines impij & ingrati induebar cilicio,
hoc eſt veſte pœnitentiali. Humiliabam in ieiunio animam meam.i. abſtinẽtia me afflixi, qua-
tenus impetrarem illis veniam & mihi ſubſidium. Iſtud frequenter agit eccleſia, dum hæreſes
aut ſchiſmata oriuntur, aut bella grauiſſima imminent, ſicut Ioſaphat rex Iuda & omnia popu- 2.Para.20
lus eius feciſſe leguntur. Similiter ſanctiſſima illa Eſter & venerabilis Iudith feciſſe ſcribuntur. Eſter 4
Et nos ergo horum exemplo ita agamus, dum nobis peruerſi fiunt moleſti atq; ingrati: pati- Iudith. 8.9
entiam ſeruemus glorianres in hoc, quod domino ſaluatori conformari meremur. Talia eñ
pati eſt donum dei, quemadmodum ait Apoſtolus: Vobis datum eſt à Chriſto non ſolum vt Phil. 1
credatis in eum, ſed etiam vt patiamini pro illo: & oratio mea in ſinu meo cõuertetur, hoc eſt
oratio quam pro aduerſarijs & reprobis aut damnatis ſeu indignis fundo, mihipſi meritoria
erit & ſatisfactoria pro proprijs culpis. Quamuis enim illis non proſit propter indignitatem
vel incapacitatem eorum, non tamẽ ob hoc infructuoſa manebit: imo oĩs actus ex charitate ꝓ-
cedens eſt meritorius vitæ æternæ. Quaſi proximum, quaſi fratrem noſtrum reputamus vnũ-
quemq; fidelem, etiam inimicum, ſic complacebam.i. ſic de eius profectu ac proſperitate gau-
debam, quaſi lugens & contriſtatus ſic humiliabar, hoc eſt ſic de eius aduerſitate afflictus ſum.
Hoc eſt quod ait Apoſtolus: Gaudere cum gaudentibus, & flere cum flentibus. Hoc modo ſan- Rom. 12
ctus euangeliſta Iohannes ſibi in filijs ſuis cumplacuit, qui ait: Maiorem horum gratiam non 3.Johan. b

N habeo

habeo, q̃ vt audiam filios meos in veritate ambulantes. Non ergo de aduerſitate inimici læ-
Job. 31 temur, ſed eius profectui congratulemur, quatenus cum ſancto Iob dicere mereamur: Si gaui- D
ſus ſum ad ruinam eius qui me oderat, & exultaui quod inueniſſet eum malum. Et iterum: Fle
Job. 30. bam (inquit) quondam ſuper eo qui afflictus erat, & compatiebatur anima mea pauperi. Iſta
perfectio ad prælatos maxime pertinet. Ego igitur tanta bona feci illis, ſed quid illi? Sequitur:
Et aduerſum me lætati ſunt, hoc eſt de meis infortunijs & pœnis ac malis gauiſi ſunt, & cõuene
runt, quatenus me multitudine vincerent, quem per rationem ſuperare non poſſunt: congre-
gata ſunt ſuper me flagella & ignoraui, i. improuiſe acciderunt mihi perſecutiones hominum,
tentationesq; dæmonum. Diſſipati ſunt, hoc eſt aduerſarij mei prædicti à vera conſtantia fra
cti ſunt, & à charitate diuiſi, nec compuncti, i. de malo ſuo non pœnituerunt, tentauerunt me
terrendo, blandiẽdo, torquendo, cogendo, ſubſannauerunt me ſubſannatione. Hebraici idio-
Zach. 1 matis conſuetudo eſt, talem facere replicationem ſeu repetitionẽ eiuſdem, quẽadmodum Za-
charias dicit: Iratus eſt dominus patribus veſtris iracundia. Ait ergo eccleſia ſeu vnuſquiſque
vir iuſtus: Subſannauerunt me ſubſannatione. i. inimici mei q̃bus non nocui, ſed bñfeci, inſul
1. Cor 4. tauerunt illuſeruntq; mihi. Hoc eſt quod dicit Apoſtol. Maledicimur & bñdicimus, blaſphe-
mamur & obſecramus: frenduerunt ſup me dentibus ſuis, quaſi ex feruore rancoris & impetu
paſſionis deuorare me vellent. Dñe quando reſpicies? id ẽ, quaſi diu diſſimulaſti & dereliquiſti
me tribulari, ſed nunc reſpice, reſtitue animã meã in priſtina pace & gratia tua, à malignitate
1. Petri. 5 eorum ereptam, à leonibus vnicã meã. i. à dæmonibus, q̃ tanq̃ leones rugiẽtes circueunt, atq; ſu
Mat. 16 perbis hominibus, q̃ opprimunt innocẽtes quẽadmodum ouẽ leones, reſtitue vnicã meã. i. ani E
Mar. 8. mam meã, quã tã vnice cuſtodire indigeo, vt nõ proſit mihi ſi vniuerſum mundũ lucratus fue-
Lu. 9 ro, & eam pdidero. Conſequẽter ait fidelis: Confitebor tibi. i. ad gloriã tuam confeſſione tuæ
laudis, & item confeſſione meæ iniquitatis, in eccleſia magna, Chriſtiana, apoſtolica, atq; ca-
tholica. Non ſupgaudeant mihi. i. de ruina aiæ meæ & ſeductione ipſius non ſupflue gaudeãt,
q̃ aduerſantur mihi inique, hoc eſt, dæmones & homines pfidi ac peſtilentes, qui mihi ſpiritua
Pſalm. 12. le damnum inferre nituntur, de q̃bus ſuperius dictũ eſt: Qui tribulant me exultabũt ſi motus
fuero, q̃ oderunt me gratis, hoc eſt, ſine demerito meo, & annuunt oculis. i. ſibi mutuo me oſtẽ-
dunt ad perſequendũ ac illudendum. Qm̃ mihi quidẽ pacifice loquebantur. i. dæmones ſub ſpe
cie boni ſuggeſſerunt mala mihi, & homines fraudulenti verba concordiæ locuti ſunt mecũ in
2. Regũ. 3 dolo, ſicut Ioab cum Abner & Amaſa, & in iracundia terræ loquentes dolos cogitabant. Dæ-
2. Reg. 20 mones loquuntur nobis interius in iracundia terræ, hoc eſt, ex ira quam hñt contra nos, eo ꝙ
poſſeſſuri ſumus terram viuentiũ, quam ipſi per ſuperbiam perdiderunt, & cogitant dolos, vi
delicet vt inducant nos ad amorem ſenſibilium atq; carnalium rerũ, ſicq; amittamus regnum
cœlorum. Homines vero mali loquuntur iuſto in iracundia terræ, hoc eſt ex ira concepta con-
tra eum propter amorem terrenorũ bonorũ: ſicut dum homines ſeculares inuident & iraſcunt
religioſis, eo ꝙ temporalia bona poſſideant. Et dilatauerunt ſuper me os ſuũ, hoc eſt lato ore
locuti ſunt contra me id quod ſequitur. Dixerunt: Euge, euge. i. bene, bene, viderunt oculi no-
ſtri malum quod accidit tibi, & ergo gaudemus. Vidiſti domine iſta, qui omnia noſti, ne ſileas F
a prolatione ſententiæ, ſed iudica pro me, & loquere mihi per inſpirationem occultam. Domi-
ne ne diſcedas à me conſolationem & gratiam ſubtrahendo. Exurge & intende iudicio meo
deus meus, hoc eſt diligenter conſidera quale iudicium merear qui tanta mala ſuſtineo ppter
Mat. 5 iuſtitiam. Hoc ſecure oro, qm̃ ſcriptũ ſcio: Beati q̃ pſecutionem patiuntur propter iuſtitiam, q̃-
niam ipſorũ eſt regnũ cœlorũ. Et tu qui es dñs meus intende in cauſam meam, hoc eſt vide iuſti
tiam meam pro qua ab impijs iudicor velut iniuſtus: nam propter bona quæ facio odiunt me.
Iudica me ſecundum iuſtitiam tuam dñe deus meus. i. ſecũdũ iuſtitiam quam per gratiam tuã
operatus ſum redde mihi. Semper tamen admiſce miſericordiã tuam iudicio meo, & non ſup-
gaudeant mihi ſicut nunc dictum eſt. Non dicant de cætero in cordibus ſuis: Euge, euge animæ
noſtræ. i. q̃ iucunde accidit nobis ꝙ ſeduximus iſtum, & pœnis eum affliximus, nec dicant: De
uorabimus eum, occidendo in eo charitatem dei ac proximi & cætera dona ſpiritus ſancti. Eru
beſcant & reuereantur ſimul, &c. Hoc eſt quod in principio pſalmi dictũ eſt: Confundantur &
reuereantur quærentes aiam meam. Exultent & lætentur in te dñe deus, & tibi gratias agant,
q̃ volunt iuſtitiam meam, hoc eſt q̃bus placet profectus meus in ſpũalibus rebus, q̃ cooperant
mihi in bono, & dicant: Semper magnificetur dñs, q̃ volũt pacem ſerui eius. i. q̃ deſiderant me
famulum Chriſti veram ac ſtabilem pacem habere. Et lingua mea meditabit iuſtitiam tuam,
hoc eſt legẽ tuam loquet, & alios informabit tota die in laudem tuam. i. omne bonũ tibi ſp aſ-
ſcribet. Cætera ex pcedenti expoſitione patent. Ecce q̃ ſententioſus q̃q; diuerſimode exponibi
lis eſt pſalmus iſte, q̃ late deſcribit myſteria Chriſti, q̃ euidẽter inſtruit charitatẽ, docet patiẽtiã
atq;

A atq; ad omnẽ perfectionem informat fideles. Cũ omni itaq; attentione eũ legamus, taliterq;
viuamus, vt quæ in eo ſcripta ſunt nobis vere conueniant.

COMMENTARIVS IN PSALMVM XXXV.

¶Expoſitio Tituli.

AScriptus eſt deniq; pſalmo huic talis titulus:In finem ſeruo dñi pſalmus Dauid,hoc eſt,
pſalmus iſte in finem.i.in deum nos dirigens,ad quẽ per humilitatem aſcendiſ, eſt pſal-
mus ſancti Dauid ſeruo dñi.i.ad inſtructionẽ cuiuſlibet famuli dei. Vel eſt pſalmus Dauid ſer-
uo dñi.i.conueniens ipſi Dauid ſeruo dñi,intelligendo per Dauid quẽcunq; vere fidelẽ.Docet
enĩ hic pſalmus ſuperbiam abhorrere, humilitatem amplecti, totamq; ſpem in dño figere, ac
omne bonum ei aſcribere. Ait itaq;.

¶Expoſitio pſalmi literalis.

1 DIxit iniuſtus].i.apud ſe ſtatuit,& fixe propoſuit [vt delinquat in ſemetipſo,] hoc Philoſop.
eſt,ꝙ ex deliberata ratione & ex pleno conſenſu faciat malum. Vt enim Philoſo-
phus dicit,dupliciter peccat homo,vẓ ex paſſione,& ex habitu malo,quod theo
logi ita dicũt, qa vno modo peccat homo ex infirmitate,alio modo ex certa ma
litia. Idem autẽ eſt dicere ex habitu malo,ex certa malitia,ex deliberata ratione,
& ex pleno conſenſu peccare. Qui vero ex paſſione ſeu infirmitate peccat,cito pœnitet & emẽ-
dat:nam paſſione ceſſante,quæ non eſt niſi actualis motio appetitus ſenſitiui,ex apprehenſio-
B ne boni vel mali ſenſibilis,ceſſat peccatũ,vt patet de incontinente: ſed qui ex habitu malo pec-
cat difficulter corrigitur, nec ceſſat faciliter:imo ſecundũ Philoſophũ, quaſi incorrigibilis eſt, Idem
eo ꝙ ratio peccandi, vẓ habitus vitioſus,ſit radicata in ipſo,vt patet de intemperato. Verun-
tamen per gratiam dei ſubito tales frequenter conuertuntur,& virtuoſiſſimi fiunt: gratia enĩ
dominatur naturæ. Hoc itaq; modo proponit peccare iniuſtus.i.qui habituatus eſt in malis,
& ex cõſuetudine legem tranſgreditur diuinã. Boni vere ita non peccant,ſed ex infirmitate &
paſſione. Virtuoſi quoq; nõ cito deueniunt ad tantũ lapſum, vt ex electione & habitu peccẽt. Vñ
Origenes in Periarchon dicit:Nemo eoꝝ q in pfecto ſummoq; gradu extiterit ſubito euacuaſ,
ſed pauiatim atq; per partes neceſſe eſt eum deficere. Conſequenter tangiſ cauſa, cur iniuſtus
ita delinquit:qm̃[non eſt timor dei añ oculos eius.]hoc eſt timorẽ dñi nõ habet,nec oculis cor
dis conſiderat ea quæ ad timorẽ dei inducunt,vtpote deum iudicẽ oĩa cernere, nil mali inultũ
relinquere,& pœnas æternas non timendi infligere. Timor autẽ dñi(vt ait ſcriptura)expellit Eccle.1
pctm̃. Et itẽ: ſcriptũ eſt:Qui timet deũ nihil negligit. Quod vero timor dei non ſit in conſpe- Eccls.7
2 ctu iniuſti hinc conſtat. ¶[Qm̃ doloſe egit in conſpectu eius]hoc ẽ,deo pñte,vidente ac prohi-
bente auſus eſt fallaciter agere,ac dolum in proximũ ſuũ cõmittere [vt inueniaſ iniquitas eius
ad odiũ]hoc dr̃ nõ cauſaliter ſed conſecutiue.Non enĩ ideo agit doloſe vt inueniaſ iniqtas eius
ad odiũ.i.vt malitia ſua ſit deo ac oĩbus ſc̃tis odibilis,ſed hoc conſeqtur ad id qd̃ eſt nõ habere
3 timorẽ dei,ſed doloſe agere corã eo. ¶[Verba oris eius iniqtas & dolus].i.iniqua & frauduiẽta
C [noluit intelligere vt bene ageret].i. nõ acquieuit ſanctæ doctrinæ, nec voluit ſcire teſtimo-
nia ſcripturaꝝ,quæ docẽt quanta tormenta immineant malis. Multi enĩ ſunt,qui vt ſecurius
& delectabilius peccent,nolunt aduertere,ſcire aut diſcere veritatem ſcripturæ. De quibus S.
Iob ait:Dixerunt deo:Recede à nobis,ſcientiam viarum tuaꝝ nolumus. Iſti ex habitu vitioſo Iob.21.
peccant,& vt dictum eſt difficillime emendantur,ſicut de talibus in Ieremia legitur:Si muta- Ierem.13.
re põt Aethiops pellem ſuã, & pardus varietates ſuas, & vos poteritis bñfacere cum didiceri-
tis malum. Si ergo vis declinare à malo & facere bonum,diſce ſcripturas,audi verbũ ſalutis,ve
ritatem ama atq; intellige. Hinc enĩ hortaſ nos ſermo diuinus:Erudire ait dñs,neforte recedat Ieremiæ 6
aĩa mea à te. Et rurſus:Interrogate quæ ſit via bona,& ambulate in ea, & inuenietis requiem
aĩabus veſtris. Et Apoſtolus:Attende lectioni,exhortationi,doctrinæ. Omnis nanq; ſcriptu-
ra diuinitus inſpirata (teſte eodem diuino Apoſtolo) vtilis eſt ad docendum, ad arguendum, 1.Timo.4 2.Timo.3
ad corripiendum, ad erudiendum in iuſtitia, vt perfectus ſit homo ad omne opus bonum. Ve-
runtamen multi ſunt qui volunt intelligere,non vt bene agant,ſed vt ſapientes appareant: vo-
lunt ſcire non propter virtutẽ, ſed propter vanitatem. De quibus Iſaias ait:Sapientia tua & Iſaiæ.47
ſcientia tua deceperunt te. Et denuo: Væ qui ſapientes eſtis in oculis veſtris, & coram vobiſ- Iſaiæ.5.
metipſis prudentes. Hi infelices ſunt & omni damnatione digniſſimi,quia vt Petrus ait:Meli- 2.Petri.2
us erat non cognoſcere viã iuſtitiæ,quàm poſt agnitionem retrorſum reuerti. ¶[Iniquitatẽ me
4 ditatus eſt]iniuſtus[in cubili ſuo]hoc eſt in corde ſuo,& hanc meditationem ad effectum per-
duxit,quoniam[aſtitit omni viæ non bonæ]id eſt,omni operationi iniquæ adhæſit. [malitiã
autem]hoc eſt pctm̃[non odiuit.]ſed dilexit. Non tamen diligitur malitia ſub ratione malitię,
ſed ſub ratione boni apparentis,inquantum eſt delectabilis peccatori. Vnde ſecundum Dio-

nyſium, nullus reſpiciens ad malum, malum operatur. ¶[Domine in cœlo mĩa tua.] hoc ẽ, in
electis, vcȝ in angelis ſanctis ac bonis hominibus, qui ſunt ciues cœli, maxime apparet ac ſplen D
Roman. 9 det miſericordia tua, ſicut in reprobis iuſtitia. Electi em̃ ſunt vaſa miſericordię in honorem, &
reprobi ſunt vaſa iræ in interitum. [& veritas tua vſq; ad nubes.] .i. illuminatio tuæ veritatis
ad prædicatores ſanctos pertingit, & eos illuſtrat. De quibus Iſaias admirando dicit: Qui ſunt
Iſaiæ. 60 iſti qui vt nubes volant? Dionyſius aũt ait, per nubes in ſacra ſcriptura intelligi angelos ſctõs,
Diony. ca. 15 angel. Hierarch. quoniam ſicut nubes materiales prius & copioſius illuminantur à ſole q̃ terra, ſic angeli prius
ac plenius illuſtrantur à deo q̃ homines. Poteſt ergo de eis exponi quod dicitur: Et vſq; ad nu-
1. Cor. 1. bes veritas tua, vt ſit ſenſus: Veritas tua, hoc eſt Chriſtus, qui eſt ſapiẽtia, verbum, ac filius tuus.
Vſq; ad nubes .i. vſq; ad angelicas mentes radios ſuę illuminationis expandit ac influit. Nam
Chriſtus (etiam vt homo talis) omnes angelos illuſtrat multo excellentius, q̃ aliquis angelus ſu-
perior inferiorem. ¶ Iuſtitia tua ſicut montes dei, iudicia tua abyſſus multa.] Quemadmodũ
iudicia dei comparantur abyſſo multę .i. pelago quantum ad nos infinito, ita diuina iuſtitia cõ-
paratur montibus dei. Sicut enim montes altiſſimi quantum ad noſtrum intuitum infinitę al-
titudinis ſunt, ita vt viſus noſter aſpicere nequeat cacumen eorum, nec mẽſurare q̃ alti ſint: ſic
diuina iuſtitia noſtri interioris oculi aſpectum excedit, nec comprehendi poteſt à nobis. Simi-
li modo ſicut abyſſus, hoc eſt, mare magnum, propter ſuam latitudinem ac profunditatem à
nobis taliter videri non põt, nec menſurari: ſic diuina iudicia propter ſuã profunditatẽ incom-
Roma. 11 prehenſibilia ſunt, ꝑut clamat Apoſt. O altitudo diuitiarũ ſapientiæ & ſcientię dei, q̃ incõpre-
henſibilia ſunt iudicia eius, & inueſtigabiles viæ eius. Iudicium aũt eſt actus iuſtitiæ. Vnde per
iudicia intelligi poſſunt electio bonorum, & reprobatio maloꝝ, actiue vcȝ, prout in deo ſunt, E
Malach. 1 iuxta illud quod dominus dicit: Iacob dilexi, Eſau autẽ odio habui. Vel per iudicia intelligunt
occulti effectus diuinæ iuſtitiæ, ſcȝ prædeſtinatio, vocatio, obſtinatio paſſiue acceptæ. Cum er-
go iudicia dei ſunt abyſſus multa, non præſumamus diſcutere ea, quia vt Salomon dicit: Sicut
Prou. 25 qui multum comedit mel, non eſt ei bonum: ſic qui perſcrutator eſt maieſtatis opprimetur à
Roman. 9 gloria. Propter quod ait & Apoſt. O homo, tu quis es qui reſpondeas deo? ¶[Homines & iu- 7
menta] hoc eſt, Iudæos & gentiles, vel ſpirituales & animales. [ſaluabis domine] Nam pro oĩ-
2. Cor. 5. bus mortuus eſt Chriſtus, & omnes ſua morte ſaluauit, & per gratiam ſuam pctõres conuer-
tit, ac de animalibus ſpirituales facit. [quemadmodũ multiplicaſti miſericordiam tuã deus] .i.
Lucæ. 14 ſicut copioſe ac mirabiliter effudiſti ſuper genus humanũ benignitatẽ ac gratiam tuam, oẽs ti-
Pſal. 145 bi reconcilians, & quaſi intrare compellens. Poteſt quoq; q̃d dr̃: & iumenta, exponi de brutis,
quę deus ſaluat quantum ad vitam corporalem, dans eis neceſſaria vitæ, ſicut inferius dicitur:
Iob. 38. Qui dat (inquit) iumentis eſcas ipſorum. Et in libro Iob: Quis præparat coruo eſcam, quan-
do pulli eius clamant ad deum, vagientes eo q; non habeant cibos. Et in euangelio ait Salua-
Mat. 6. tor: Reſpicite volatilia cœli, non laborant, nec congregãt in horrea, & pater veſter cœleſtis pa-
ſcit ea. ¶ Filij aũt hominũ] .i. poſteritas primorum parentum, ſeu eccleſia militans, & maxime 8
hoĩes non beſtialiter, ſed humane & pie rationabiliterq; viuentes [in tegmine alaꝝ tuaꝝ] .i. in
defenſione miſericordiæ tuæ atq; potentiæ [ſperabunt] non in proprijs meritis aut virib⁹. Pro-
pterea ¶ Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ] domus dei intelligi poteſt eccleſia militãs vel F
triumphans. Vbertas militantis eccleſiæ, eſt affluentia gratiaꝝ ſpũs ſancti, quibus deus implet 9
Gal. 4 electos in vita præſenti, quemadmodũ ait Apoſtolus: Miſit deus ſpiritũ filij ſui in corda nr̃a.
Vbertas autem triũphantis eccleſiæ, eſt beatitudo ſanctoꝝ. Itaq; filij hoĩm in tegmine alarũ
dei ſperantes inebriabuntur .i. tam copioſe implebuntur affluentia grãꝝ ſpũs ſancti, vt à ſeipſis
abſtrahant ac alienent & in deũ abſorbeantur per charitatis feruorem in via. In patria vero
1. Iohan. 3 beatitudine implebunt tanta, vt ſine interruptione & ſine ꝑfectiſſime transforment in deum ꝑ
aſſimilationem deiformem, iuxta illud: Similes ei erimus, q̃a videbimus eum ſicuti eſt. [& tor-
rente voluptatis tuæ] hoc eſt teipſo, qui es fontalis torrens & prima origo totius puræ & inter-
næ voluptatis [potabis eos] hoc eſt, irrigabis ac fœcundabis corda hominum prædictoꝝ, oſtẽ-
Ioh. 17. dendo eis teipſum, in qua oſtenſione conſiſtit felicitas mentis creatæ, quæ vtique felicitas eſt
riuus tuæ increatæ voluptatis, & potus quo potas & inebrias omnes beatos. Hoc eſt q̃d dñs ꝑ
Iſaiæ. 66. Iſaiam ait: Ecce ego declino in eos vt flumen pacis, & vt torrens inundans gloriæ. Vñ & Apo-
1. Cor. 2. ſtolus ait: Oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcenderunt, quæ præpara-
uit deus diligentibus ſe. Quid enim liberaliſſimus ac ſuperdulciſſimus deus præparauit ama-
toribus ſuis niſi ſeipſum? Ipſe namq; eſt immediatum obiectum, & proxima cauſa vniuerſæ
Deut. 30 gloriæ electorum, quemadmodum Moſes aſſerit: Ipſe dominus eſt vita tua & longitudo die-
rum tuorum. Ipſe quoq; eſt cibus & potus, ad q̃rum ſpiritualem guſtum ac ſobriam ebrietatẽ
ipſemet electos inuitat dicens: Comedite amici & bibite, & inebriamini chariſſimi. Ecce quãta
eſt electoꝝ

A eſt electorum felicitas. Sed quàm immaculatam ac ſanctam eſſe oportet intellectualem crea-
turam, quę immenſæ pulchritudinis fonti atqꝫ infinitæ ſanctitatis ac ſynceriſſimæ volupta-
tis torrenti, deo excelſo & benedicto tam vnice & intime copulatur? Certe oportet eam tam
immunem & puram exiſtere ab omni reatu & vitio, vt audire mereatur à domino: Tota pul Can.5
chra es amica mea, & macula non eſt in te. Si ergo cupis deum videre, ſtude cor mundum ha- Can.4
bere, quoniã tanto clarius eum conſpicies, quãto affectũ tuũ magis purgaueris. Proter q̃d ipſe
met ꝑ Prophetã ait: Laua à malitia cor tuũ vt ſalua fias. Sic aũt o dñe potabis inebriabisqꝫ ho- Ierem.3.
10 mines in via inchoatiue, & in patria conſummatiue. ¶[Quoniam apud te eſt fons vitæ] hoc ẽ
in teipſo eſt fontana indeficiẽsqꝫ origo oĩs vitę, vcꝫ vitę naturę, vitę gratiæ, & vitę gloriæ: imo
tu ipſe es prima ſupereſſentialis atqꝫ incommutabilis vita & beatitudo creata, quæ eſt quædã
participatio tuæ beatiſſimæ vitæ. Quoniam ergo tu dñe es vita per eſſentiam, & fons vitæ ꝑ cõ
munionem, iccirco potes inebriare electos, ſicut oſtenſum eſt. [& in lumine tuo videbimus lu-
men] Hoc tripliciter poteſt exponi. Primo ſic: O deus pater in lumine tuo. i. in ỽbo incarnato
q̃d eſt lux vera, illuminans oẽm hominem, videbimus in patria lumen. i. totã ſuꝑglorioſiſſimã Iohan.1.
Trinitatẽ, quæ eſt vnum infinitũ ac ſimpliciſſimũ lumen, in cuius viſione conſiſtit felicitas. Di
cuntur eñ beati oĩa videre in ỽbo, qm̃ verbo appropriatur ſapientia. Scđo ſic: In lumine tuo. i.
per diuinam eſſentiã, ꝑ modũ intelligibilis formæ vnitã, videbimus o deus trine & ſimplex lu-
men. i. teipſum q es puꝝ perfectũqꝫ lumen. Non eñ põt intellectus creatus deũ videre ꝑ ſpeciẽ,
& ſicuti eſt, ſeu vt ait Apoſt. facie ad faciẽ per aliquã formam creatam, qm̃ omnis forma crea- 1.Cor.13.
B ta in infinitum diſtat à pfectione diuina. Propterea eam repræſentare non poteſt ſicut eſt, ne-
ceſſe eſt ergo vt ipſa diuina eſſentia vniatur mentibus beatoꝝ per modum intelligibilis ſpeciei
ſeu formæ: non ꝙ ſit forma inhærens, ſed illuſtrans. Cum autẽ hoc modo viderimus deum, eri
mus ei veraciter ſimiles, & cognoſcemus ſicut & cogniti ſumus, vt ait Apoſt. Nam ſicut in deo 1.Iohan.3
ſunt idem, quod videt, & quo videt (deus eñ videt ſe per ſe) ſic in nobis tunc idem erunt, quod 1.Cor.13
videmus & quo videmus, quia videbimus deum per ſeipſum. Sed quoniam vnio iſta mentis
creatæ cum diuina eſſentia eſt omnino ſupernaturalis, ideo indiget mens creata aliqua diſpo-
ſitione ſuꝑnaturali, ꝑ quam eleueĩ & apta fiat ad hanc vnionẽ deificã: & iſta diſpoſitio appella
tur lumen gloriæ, cuius luminis eſt gratia viæ inchoatio quædam. Vñ de lumine gloriæ tertio
mõ exponitur: In lumine tuo, hoc eſt, mediante lumine gloriæ menti infuſo, videbimus lumen
11 diuinum, quod eſt totius felicitatis obiectum. ¶[Prætende] o dñe [miam tuam ſcientibus te]
. i. his q te iam ꝑ fidem toto corde perquirunt, in te ſolo ſperantes, de qbus ſuperius dictũ eſt:
Et ſperent in te qui nouerunt nomen tuum. [& iuſtitiam tuam his q recto ſunt corde] hoc eſt, Pſalm.9.
iuſtis auge iuſtitiam, dando eis pro bonis operibus gratiarum augmenta in via, & vitam ęter
12 nam in patria. ¶[Non veniat mihi pes ſuperbiæ] hoc eſt affectus elationis non oriatur in cor
de meo, qui affectus vocatur pes, quia per eum incedit homo ad infernum. Vel ſic: Non veniat
mihi pes ſuperbiæ, hoc eſt, homo ſuperbus & perſecutor tyrannicus non ſuperueniat mihi, nec
opprimat me. [& manus peccatoris]. i. poteſtas dæmonis ſeu operatio hominis mali [non mo
13 ueat me] ab obſeruatione legis diuinæ, ſed maneam fixus & rectus in te dñe deus meus. ¶[Ibi]
C hoc eſt in affectu ſuperbiæ [ceciderunt] à ſtatu ſalutis ac gratiæ in ſtatum damnationis ac mor
tis æternæ [omnes qui operantur iniquitatem.]. i. qui de peccato ſuo non pœnitent. In omni
eñ peccato includitur ſuperbia, qa in omni peccato contemnitur deus dum violantur & par-
uipenduntur eius præcepta. [expulſi ſunt] prædicti iniqui à deo, à charitate, à ſocietate humi-
lium. Nam per ſuperbiam à deo auerſi ſunt, & charitate amiſſa ad ſocietatẽ bonoꝝ non perti-
nent. [nec potuerunt ſtare] in via ſalutis: non ꝙ penitus non potuerunt, ſed qm̃ voluntatem
ſuam ſubiecerunt peccato, & facti ſunt ſerui pcti. Ecce pſalmus iſte breuis in verbis q̃ mirabili
ter virtuoſus eſt, ſententioſus, & inflammatiuus. Primo enim deſcribit virum iniquũ, vt eius Iohan.8.
malitia euitetur. Secundo commendat deum ratione ſuæ miſericordiæ apparentis in cœlo, ra
tione ſuæ veritatis pertingentis ad nubes, ratione ſuæ iuſtitiæ aſſimilatæ montibꝰ, ratione ſuo
rum inſcrutabilium iudiciorum abyſſo ſimilium. Tertio commemorat beneficia dei, & bona
promiſſa fidelibus, quatenus corda noſtra accendat diuino amore. Poſtremo deuotiſſime ac
compendioſiſſime orat, ne à tantoꝝ bonorum adeptione impediatur. Semper ergo cum reue
rentia, affectu, ac ſtabili mente decantemus hunc pſalmum.

¶COMMENTARIVS IN PSAL. XXXVI.

¶Expoſitio Tituli.

BReuis aũt & planus eſt titulus pſalmi iſtius, vcꝫ: Pſalmus ipſi Dauid. i. pſalmus iſte conue
nit ſancto Dauid, tanq̃ authori, qui hic loquens in perſona Chriſti ſiue eccleſiæ, pulcherri
me diſputat contra temporalem proſperitatem maloꝝ, oſtendẽs felicitatem ſecularium hoĩm

vanam eſſe ac falſam, nec appetendam, neq; debere aliquem ſcandalizari aut infirmari ex cõ- D
ſideratione proſperitatis impiorũ, vel ex conſideratione aduerſitatis bonorũ. Solent nãq; puſil-
li ac debiles, qui zelum dei habent, ſed non ſecundum ſcientiam, mirari, affligi, triſtari, & ſcan-
dalizari dum vident impios proſperari, atq; innocentes opprimi. Ex quorũ perſona in Ieremia
Ierem. 12. ſcriptum eſt: Iuſtus quidem tu es dñe, ſi diſputem tecum. Verũtamen iuſta loquar ad te: Quare
via impiorum proſperatur, & bene eſt omnibus qui præuaricantur? Perfectos aũt iſtud nõ monet
2. Timo. 3 quoniam intelligunt quod ait Apoſt. Omnes qui volunt pie viuere in Chriſto, perſecutionem patientur.
Apoca. 3 Et ipſe deus: Ego inquit quos amo, arguo & caſtigo. Inſtruens ergo Propheta puſillos ne ſcan-
dalizentur in tali euentu ait.

¶ Expoſitio pſalmi literalis.

NOli æmulari in malignantibus] Aemulari interdum ſignificat amare, ſicut dñ ait 1
2 Cor. 11 Apoſt. Aemulor vos dei æmulatione. Interdum ſignificat imitari, vt cum idem ait
1. Cor. 12. Apoſtolus: Aemulamini chariſmata meliora. Quandoq; vero ſignificat inuidere,
& ſæpe inflari. Hic vero accipi põt p inuidere & imitari, vt ſit ſenſus: Noli torqueri
inuidia propter malignantium proſperitatem, nec imiteris eos. [neq; zelaueris facientes iniqui-
tatem.] hoc eſt, non afficiaris amoroſe iniqua agentibus. Zelus ex amore cauſatur, & ſicut
3 Reg. 19 amor eſt duplex, ſc; diuinus & priuatus: ſic zelus eſt duplex, ſcilicet bonus & ſpũalis. De quo ait
Pſalm. 68. Elias: Zelo zelatus ſum pro domino exercituum. Et inferius Chriſtus dicit: Zelus domus tuæ
comedit me. Alius eſt zelus inordinatus, priuatus, carnalis, ſecundum quem viri zelãtur ſuas
vxores, & ſuperbi ſuperbos, ne vnus impediat excellentiam quam alius amat, & de iſto zelo E
nunc loquitur pſalmus, deinde ſubiungit cauſam ſuæ doctrinæ. ¶ Quoniam tanquam fœ- 2
num velociter areſcent] hoc eſt maligni qui proſperantur ad tempus, ſubito à proſperitate ſua
deficient, quemadmodum fœnum quod hodie eſt, & cras in clibanum mittitur. Vnde Iſaias
Mat. 6. ait: Vere fœnum eſt populus, [& tanq̃ olera herbarum cito decident] id eſt ſicut herbæ virẽtes
Iſaiæ. 40 quæ nunc florent in terra, & ſtatim eradicantur atq; marceſcunt: ſic impij dum florere & proſ-
perari videntur, cito labuntur ac pereunt. Sed apparet oppoſitum, quoniam impij ſæpe lon-
1. Reg. 18. go tempore regnant, & præualent bonis, ſicut & Saul diu perſequebatur Dauid. Et reſpondẽ-
& 20 dum quod licet temporalis proſperitas impiorum interdum apparet diuturna, tamen in compa-
2. Regum ratione miſeriæ quæ eam conſequetur, eſt velut momentanea, & hoc modo Apoſtolus dicit
21. 24. 26. tribulationem iuſtorum in hoc ſeculo momentaneam fore, quæ tamen frequenter durat vſq;
ad mortem. Vnde dicit: Id quod in præſenti eſt momentaneum & leue tribulationis noſtræ,
2. Cor. 4 æternum gloriæ pondus operatur in nobis. Secundo dicendum eſt, quod impiorum proſperitas
cito decidit, quoniam inceſſabiliter breuiatur donec penitus terminetur. Hinc eñ Mathathias
1. Mach. 2 ait: A verbis peccatoris ne timueritis, quia gloria eius ſtercus & vermis. Hodie extollit, & cras
non inuenietur, quoniam conuerſus eſt in terram ſuam, & cogitatio eius perijt. ¶ Spera in do- 3
Prouer. 3. mino] ſecundum quod alibi legitur: Habe fiduciam in domino ex toto corde tuo. [& fac boni-
tatem] .i. laudabiliter viue, quaſi dicat: Non ſic ſperes in deo vt negligas facere quod in te eſt,
quemadmodum homines vani qui ſic de miſericordia dei præſumunt, ac ſi iuſtitia in eo non F
eſſet. Spera ergo in domino non ſpe informi, ſed formata, hoc eſt ſperando fac opera bona, ſe-
Eccle. 9 cundum quod Salomon dicit: Quicquid poteſt manus tua inſtanter operare. Non enim ignauis,
ſed feruidis: non dormientibus, ſed vigilantibus prouenit regnum cœlorũ. Propter quod Ioſue in-
Ioſue 24 quit: Timete dñm & ſeruite ei corde perfecto atq; veriſſimo. [& inhabita terram.] hoc eſt, per
obedientiam & fidei puritatem permane in vnitate eccleſiæ. Vel, inhabita terram, hoc eſt poſ-
ſide & ſubiectũ habe proprium corpus, ne caro dominetur animæ & ſenſualitas rationi. Vel,
inhabita terram, hoc eſt, per deſiderium & ſpem demorare in regno cœlorum, quod eſt terra
Mat. 5 viuentium. Et hoc vtroq; modo intelligi poteſt quod ait Saluator: Beati mites, quoniam ipſi
poſſidebunt terram. [& paſceris in diuitijs eius.] id eſt, anima tua aletur & impinguabitur gra-
tijs Chriſti, conſolationibus ſpiritus ſancti, ſacramẽtis eccleſiæ, & præſertim pretioſiſſimo cor-
pore & ſacratiſſimo ſanguine filij dei. Hæ ſunt diuitiæ ſanctæ matris eccleſiæ, de quibus ſcri-
Zach. 9 ptum eſt: Quid bonum domini & quid pulchrum eius, niſi frumentum electorum & vinum
germinans virgines? ¶ Delectare in domino.] hoc eſt, prompto & hilari animo famulare ei, 4
atq; in conſideratione ac delectatione bonitatis diuinæ, beneficiorumq; eius exulta, quemad-
Tobiæ. 13 modum apud Tobiam legitur: Ego autem & anima mea in deo lætabimur. Nõ ergo lætemur
in rebus ſenſibilibus & rebus caducis neq; in aliqua creatura, niſi in quantum per ea manudu-
cimur & adiuuamur in via perueniendi ad deum. Si hoc egeris, experieris quod ſequitur: [&
dabit tibi petitiones cordis tui.] hoc eſt orationes tuas exaudiet. Oratio autem eſt petitio, non
quarumlibet rerum, ſed decentium ſecũdum Damaſcenum, vt ſpiritualia bona propter ſeipſa
petantur,

A petantur, corporalia in ordine ad ſpiritualia, nec magis quàm ad ſpiritualia ſunt neceſſaria, ſi
cut ait apoſtolus: Habentes victum & quibus tegamur his contenti ſimus. Nam qui volunt di 1. Timo. 6
5 uites fieri, incidunt in tentatiões & laqueũ diaboli. ¶ [Reuela domino] qui omnia nouit, [viam
tuam] hoc eſt, cor tuum fiducialiter coram eo effunde, peccata tua accuſa, indigentias tuas ex
pone, de imperfectionibus tuis conquerere, & totam vitam tuam coram deo, ſicut coram fide
liſſimo amico, recole & pertracta, [& ſpera in eo,] hoc eſt, ſic faciendo, confide certiſſime, quod
quicquid deſideras impetrabis, dummodo conſtanter quæſieris. Ideo ſubdit [& ipſe faciet] ꝙd
6 tu cupis, videlicet vitia indulgendo, gratiam conferendo, conſolationem præſtando. ¶ [Et edu
cet quaſi lumen iuſtitiam tuam] hoc eſt, vitam tuam alijs manifeſtabit ad ædificationem ipſo
rum, ita vt impleatur in te, quod ſcriptum eſt: Luceat lux veſtra coram hominibus. Et iterum: Matt. 5
Non poteſt ciuitas abſcondi ſupra montem poſita, [& iudicium tuum tanquam meridiem,] Ibidem
hoc eſt, dominus prædicto modo educet iudicium tuæ diſcretionis, ꝙ teipſum iudicas & Chri
ſto obſequi eligis, tanquam meridiem: hoc eſt, ſicut clarum lumen. Dum enim diuina ordina
tione contingit, vt homo iuſtus & humilis, qui ſemper latere ac ſperni deſiderat ab omnibus,
iuſtus eſſe cognoſcitur, honoratur & aliorum rector efficitur, tunc vtique dominus educit iu
dicium eius tanquam meridiem. Educit enim illud de occulto ad publicum, ſecundum quod
Chriſtus in euang. myſtice loquitur: Neq; accendunt lucernam, & ponũt eam ſub modio, ſed Ibidem
ſuper candelabrum, vt luceat omnibus qui in domo ſunt. Lucerna eſt homo iuſtus, quemad
modum de Iohanne Chriſtus teſtatur: Ille erat lucerna ardens & lucens. Hanc lucernam Chri Iohan. 5.
B ſtus diuino amore accendit & lumine gratiæ ſuæ illuminat, non vt ſub modio occultetur, ſed
vt alijs luceat, vita, fama, ſeu documento, & dũ homo talis in veritate & iudicio conſtans per
manſerit, tunc dominus educit iudicium eius tanꝗ meridiem, ponens eum ſuper candelabrũ,
.i. in ſede prælatiõis, vel in alta opiniõe aliorum, ſic vt impleatur in eo quod ꝑ Iſai. dictum eſt: Iſaiæ. 61.
Omnes qui viderint eos cognoſcent illos, quia iſti ſunt ſemen cui benedixit dominus [ſubdit
eſto domino]. i. ſerua mandata [& ora eũ] qm̃ illoꝝ oratio placet deo, quoꝝ vita conſonat ꝑ
7 ci, quemadmodũ in Eccle. aſſeritur: Oratio hũiliantis ſe, penetrat nubes. ¶ [Noli æmulari] hoc Eccl. 35
eſt, inuidia torqueri, vel imitari quod vides [in eo qui proſperatur in via ſua] non in via dei, vi
delicet cui temporaliter bene ſuccedit, vtpote [in homine faciente iniuſtitiã] qui ſequitur & im
8 plet propriam voluntatem, non legẽ diuinam. ¶ [Define ab ira] per vitium, nõ ab ira ꝑ zelum,
quæ cooperatur iuſtitiæ, de qua ſuperius dictum eſt: Iraſcimini & nolite peccare. Itaq; define Pſalm. 4
ab ira. i. ceſſa ab appetitu vindictæ, & ignoſce proximo tuo, & errantibus fraterne cõdole, [&
derelinꝗ furorẽ] hoc eſt, inflammatam iracundiam, rationis iudiciũ penitus perturbantẽ [noli
æmulari] hoc eſt, imitari ſeu affici [vt maligneris] i. vt malus efficiaris & nequiter agas, in te &
9 in proximũ tuum. ¶ [Quoniam qui malignantur] hoc eſt, qui maligna operantur & alijs nocẽt
[exterminabuntur,] à grege ouium Chriſti, & à regno cœlorum, quemadmodũ ſcriptum eſt: Iſa. 26
Tollatur impius ne videat gloriam dei [ſuſtinentes autem dominum]. i. qui in aduerſis eũ lõ
ganimiter fiducialiterq; expectant [ipſi hæreditabunt terram] hoc ẽ, hæreditate poſſidebũt re
gnum cœlorum, & etiam corpus propriũ in reſurrectione ſanctoꝝ, qñ implebitur illud Aplĩ:
C Chriſtus reformabit corpus humilitatis noſtræ, configuratum corpori claritatis ſuę. Tunc nã Philipp. 3.
q; anima habebit corpus ſibi vnitum, vnione perpetua glorioſa atq; beata, ideo tũc veraciter
hæreditabit terram. i. proprium corpus. ¶ [Et adhuc puſillum]. i. modicum ꝑſtolare & parum
10 patienter expecta [& non erit peccator]. i. non ſubſiſtet in vita præſenti. Iam enim dictum eſt,
quod malignantes tanquam fœnum velociter areſcent [& quæres locum eius, & non inuenie
es] Locus enim proprius (de ꝗ hic loquitur) & locatum ſunt ſimul ſecũdum philoſophum, quo
niam locus eſt vltia ſuperficies corporis continentis, ſubtracto ergo locato, locus eius non ma
net. Itaq; quæres locum eius & non inuenies, hoc eſt, ſi quęreres non reperires. Vel, quęres locũ
eius, hoc eſt, vſum quem habet in rerum natura, qui vſus eſt, vt innocentem exercitet. Sic ergo
peccator & locus eius ac opus cito deficiunt. Propter quod ſcriptum eſt: Laus impiorum bre Iob. 20.
uis ẽ, & gaudium hypocritæ ad inſtar puncti. Velut ſomnium auolans non inuenietur: trãſiet
quaſi viſio nocturna. Vñ & impij deꝓhẽſi in pœnis libro Sapiẽtiæ dicunt: Quid nobis profuit Sapien. 5
ſupbia, aut quid diuitiaꝝ iactantia contulit nobis? Tranſierunt oĩa illa tanꝗ vmbra & tanꝗ
nuncius pręcurrẽs, ſic & nos nati continuo deſiuimus eſſe, & in malignitate noſtra conſumpti
11 ſumus. ¶ [Manſueti aũt] hoc eſt, homines qui iræ impetũ vincere didicerunt [hęreditabunt ter
ram] ſicut iam dictum atq; expoſitum ẽ de ſuſtinẽtibus dominum [& delectabuntur in multi
tudine pacis] hoc eſt, in pace Chriſti, quæ omnem ſenſum exuperat, copioſe fruentur, nunc q Philipp. 4.
dẽ interdum ꝑ gratiam, in futuro aũt indeſinenter ꝑ gloriam. Maxime eñ manſueti cordis pa
cem iam hñt, & in ſeipſis ſuaues ſunt, qm̃ dictũ eſt, ꝙd pax eſt tranquillitas ordinis. Hanc vero

tranquilli

tranquillitatem nil impedit,niſi turbatio.Ira autem & vitia,quæ ex ea naſcuntur,maxime ge- D
Eccls.3 nerãt turbationẽ in aïo,& faciunt hoĩem irrationalibus ſimilem,ſicut Eccl'a dicit:Ira in ſinu ſtul
ti requieſcit.Propterea manſueti ſeu mites,qm̃ irã ſuperauerunt,ampliorem,dulciorem,ac ſta
biliorẽ pacem ſortiuntur.Et eſt manſuetudo magna atq; amabilis virtus,redditq; hoĩem non
Eccle.3 ſolum deo,ſed cunctis quoq; hoĩbus diligibilem,quemadmodũ ait ſcriptura:Fili,in mãſuetu-
dine opera tua fac,& ſuper hominum gloriam diligeris.Dionyſius quoq; manſuetudinẽ vehe
menter commendat,affirmans:Moſen & Ioſeph ac Dauid,alioſq; nonnullos idcirco maximã
gratiam apud dñm inueniſſe,qm̃ manſueti erant.Si ergo deſideramus perfrui pace Chri,audi-
Math.11. amus & impleamus exhortatiõem,imo præceptũ eius quo ait:Diſcite à me, quia mitis ſum &
humilis corde.Vnde in vitaſpatrum ſcriptum eſt,quod iracũdus ꝗuis mortuos ſuſcitet,deo tñ
nõ placet.Et iterũ:Sicut fumus expellit hoſpitem,ſic ira expellit à corde ſpiritum ſanctũ.❡[Ob- 12
ſeruabit peccator iuſtum]hoc eſt,opera eius explorabit intentione nocendi[& ſtridebit ſuper
eum dentibus ſuis]ex crudelitate animi & furore.❡[Dñs autem irridebit eum].i.confuſiõe di- 13
gnum oſtendet,ſicut in pſalmo ſecundo habetur:Qui habitat in cœlis irridebit eos , quod illic
plenius pertractatum eſt[qm̃ proſpicit quod veniet dies eius]hoc eſt,ipſe dñs nouit diem futu
rę vltionis atq; iudicij,in quo peccatori reddet quod meruit,in quo die implebitur ꝗd ipſe apd̃
Iſa, teſtatur:Heu ego conſolabor ſuper hoſtibus meis,& vindicabor de inimicis meis. ❡[Gla- 14
Pſalm.56. dium euaginauerunt peccatores]Eſt quidam gladius linguæ,de quo inferius dr̃:Lingua eoꝝ
gladius acutus.Hunc gladium euaginare eſt,verba comminatoria,pungitiua,fallacia,contu-
Math.26. lioſa proferre.Alius quoq; eſt gladius,de quo Chriſtus Petro dixit:Cõuerte gladium tuum in E
vaginam.Hunc gladium euaginare,eſt armis alium impetere, & vtrũq; gladium euaginaue-
runt peccatores[intenderunt arcum ſuum]id eſt,inſidias,vel arcum materialem[vt decipiant
pauperem]hoc eſt,humilem & in temporalibus indigentem,[& inopem,]hoc eſt, aliorum au
xilium non habentem,[vt trucident rectos corde] hoc eſt,vt iuſtos corporaliter vel ſpirituali-
ter occidant.Gladio oris atque inſidijs volunt decipere,gladio manus & arcu corporali volũt
occidere. ❡[Gladius eorum intret]id eſt,intrabit,[in corda ipſorum] Omnis enim qui acce 15
Math.26 Luc.23 perit gladium,gladio peribit.Non quod gladius materialis ingredi poſſit mentem ſeu animã.
Vel,quod omnes qui gladium accipiunt,gladio pereant,ſicut nec latro cum Chriſto ſuſpenſus
nec Petrus.Sed ideo dicitur in corda euaginantium intrare, eoſq; interimere, quoniam mali-
tia eorum,primo nocet eis & animas eorum ſpiritualit̃ occidit,quàm noceat alijs.Vnde quod
Math.26 ait ſaluator:Qui aceperit gladium,gladio pibit,aliud nihil eſt,niſi quod vniuſcuiuſq; maligni-
tas in proprium caput redundat,& amplius nocet agenti quã patienti . Hoc modo gladius in-
troiuit in corda tyrannorum,& æternaliter eos occidit.Intrauit autem in corpora martyrum,
& eos in cœleſtibus coronauit[& arcus eorum confringat,]hoc eſt,inſidiæ eorum fruſtrentur
effectu optato.❡[Melius]hoc eſt,vtilius,iucundius,& magis ſufficiens[eſt modicum].i.tantũ, 16
quãtum neceſſarium eſt victui[iuſto]qui temporalia ad ſpiritualia ordinat[ſuper diuitias pec-
catorum multas]hoc eſt,quã multa bona temporalia,mobilia,immobilia,auaris & impijs.Iu
ſtus enĩ dum neceſſaria habet dño gratias agit,quieſcit,contentus eſt , & ſpiritualiter proficit,
peccatores vero auari non ſatiantur diuitijs,nec oĩm largitori deo grati ſunt, atq; ab ipſis ſuis F
diuitijs demergũtur in profundum inferni.Propterea ſcriptum eſt:Auaro nihil ſceleſtius. Et
Eccl.10 Ibidem Eſaie.5 rurſus:Nihil eſt iniquius,quã amare pecuniam.Hic enim animã ſuam habet venalem. Et ite-
rum:Væ q coniungitis domum ad domũ,& agrũ agro copulatis. Nunqd habitabitis vos ſoli
in medio terræ?❡[Quoniam brachia peccatoꝝ conterentur].i.fortitudo & robur atq; diuitiæ
impioꝝ ad nihilum deducentur,ita vt ad ſalutem nihil eis proficient, nec à morte ęterna eruẽt 17
eos[cõfirmat autem iuſtos dñs]per gratiam ſpũs ſancti,ſicut ait apoſtolus:Optimum eſt gra-
Hebr.13 2 Timo.2 tia ſtabiliri cor.❡[Nouit dñs dies immaculatoꝝ]hoc eſt,conuerſationẽ eorum, qui ſine morta 18
li peccato ſibi deſeruiunt,approbat ſicut ait apl's:Firmum fundamẽtum dei ſtat habens ſigna-
culum hoc:Nouit dominus qui ſunt eius[& hæreditas eorum in æternum erit].i. merces ſctõ-
rum ſeu beatitudo quã à deo percipient,tanq̃ hæreditarium bonum,nunq̃ finietur.Cum enim
Roman.8 iuſti ſint filij dei,ſeqtur,quod ſint & hæredes,hæredes quidem dei,cohæredes autẽ Chri. ❡[Nõ 19
Ephe.5 confundentur in tempore malo].i.in ſeculo iſto,de quo ait apoſtolus:Redimẽtes tempus, quo
niam dies mali ſunt.Vel in tempore malo.i.in diebus aduerſitatis & tribulationis, ſed tũc ſpe
rabunt in dño,& ipſe proteget eos,ita vt in aduerſis lætentur , quemadmodum monet Iac.in
Iaco.1. ſua canonica:Omne gaudium exiſtimate fratres mei cum in tentationes varias incideritis[&
in diebus famis ſaturabuntur]Duplex eſt fames. Vna eſt corporis,quo cibus & potus appetũ-
tur,& in hac fame,ſeu tempore cariſtiæ ſaturabũtur iuſti,quoniam dominus eis de neceſſarijs
Matt.6 prouidebit,quemadmodum Chriſtus in euangelio repromittit.Alia eſt fames mentis,de qua
dominus

A dominus dicit per Amos prophetam: Ecce ego mittam famem in terra, non famem panis ne Amos.8.
q; ſitim aquæ, ſed audiendi verbum dei, & in huius famis diebus ſaturantur iuſti a deo ſpiritu
ali pinguedine, atq; multiplici gratia ſpiritus ſancti ſicut prædictum eſt: Inquirentes autem dñm Pſalm.33.
non minuentur oi bono. Et in euang. Chriſtus: Beati, inquit, q eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam, q̄ Matt.5.
niam ipſi ſaturabuntur [quia peccatores peribūt] hoc eſt, ſignum eius quod dictum eſt, ſ. quod
iuſti non confundentur in tempore malo, &c. eſt, quod peccatores peribūt. i. propter ſuam in Matth.25.
20 gratitudinem confundētur, præſertim dum audient: Ite maledicti in ignem æternum. ¶ [Inimi
ci vero domini mox vt honorificati fuerint & exaltati]. i. dū rebelles & impij, in p̄ſenti vita ho
norem, famam, & dignitatem, aut dñationem adepti fuerint, [deficientes quemadmodum fu
mus deficient] hoc eſt, tam repente marceſcere incipient & inceſſanter deficiēt, quemadmodū
deficit fumus, qui eſt euaporatio velociter tranſiens. Hoc eſt quod ait alia ſcriptura: Quæ ē vi Iaco.4.
21 ta veſtra? Vapor eſt ad modicum parens, & deinceps exterminabitur. ¶ [Mutuabitur peccator]
hoc eſt, multa talenta à domino recipiet, ſ. dona naturalia atq; gratuita, & quicqd eſt & habet,
à deo per modum talenti recepit, vt tpe debito ratiōem de oībus reddat, & interim illis bñ vta Luc.19
tur ad gloriam dei propriamq; ſalutem, quemadmodum Chriſtus in Euan. iubet: Negotiamī
dum venio [& non ſoluet] hoc eſt, deo gratus non erit, nec rationem dare valebit, qm̄ donis dei
abutitur [iuſtus autem miſeretur & tribuet]. i. animo indigentibus cōdolet, eiſq; pro poſſe ſuc
currit, prout ſaluator noſter hortatur: Omni petenti te tribue. Viſcera vero impiorum crude Lucæ.6 Prouer.12.
lia. Et tu ergo o frater deiformem proprietatem aſſume, quatenus ſicut deo proprium eſt miſe Iacob.1
B reri, & ſicut ipſe dat omnibus affluenter, ita & tu omni indigenti compatiaris, & pro poſſibili Tobiæ.4
tate tua adiutorium præbeas. Hinc nanq; ſcriptum eſt: Quomodo potueris, ita eſto miſericors
Si multum habueris, abundanter tribue, ſi vero paucum, modicum libenter impartire. Hæc au
22 tem omnia agit iuſtus ad laudem & gloriam dei. ¶ [Quia benedicētes ei] hoc eſt, qui ore & ope
domino gratias agunt & laudes offerunt, [hæreditabunt terram,] ſicut nunc ſæpe expoſitum
eſt, [maledicentes autem ei,] videlicet, infideles, obſtinati, blaſphemi, [diſperibunt,] quoniam
æternaliter damnabuntur, quemadmodum in Apocalypſi inducitur: Timidis & incredulis, Apoca.21
& execratis & omnibus mendacibus, pars illorum erit in ſtagno ardēti igne & ſulphure, quod
23 eſt mors ſecunda. ¶ [Apud dominum] id eſt, coram domino, & in conſpectu ac beneplacito
eius, [greſſus hominis,] rationabiliter conuerſantis, id eſt, vita ſeu actio iuſti, [dirigetur,] quo
niam ratio hominis illuminata fide, & gratia ſpiritus ſancti, dirigit opera ſua ſecundum diui
næ legis tenorem, ſeu iuxta præcepta atque conſilia Chriſti. Hoc modo greſſus ſuos direxe 3.Reg.17.
runt Elias & Eliſeus, qui loquuntur: Viuit dominus, in cuius conſpectu ſto hodie. Vnde & 4.Reg.3 Gen.17
Abrahæ dominus dixit: Ambula coram me, & eſto perfectus, [& viam eius,] hoc eſt, operatio
nem iuſti, [volet.] hoc eſt, approbabit, præmiabitque dominus, quemadmodum ait Abrahæ Gen.15
24 deus: Ego protector tuus ſum, & merces tua magna nimis. ¶ [Cum ceciderit non collide
tur,] hoc eſt, cum iuſtus ex humana fragilitate peccauerit & gratiam dei amiſerit, non collide
tur, id eſt, non penitus peribit in anima, nec perſeuerabit in malo. [quia dominus ſupponit
manum ſuam] hoc eſt, per miſericordiam ſuam ſuſtentat & erigit eum, præbēs ei aliquam oc
C caſionem per quam ſe aptat ad gratiam, quo facto dominus gratiam ei infundit. Quemadmo
dum patet in Petro, & Dauid. ¶ [Iunior fui] quàm nunc ſum, [etenim ſenui] ſicut iam patet in
25 me [& non vidi iuſtum derelictum] à deo finaliter, quod de iuſto prædeſtinato intelligendum
eſt, [nec ſemen eius quærens panem.] Hoc literaliter de filijs carnis, & pane ventris exponi nō
poteſt, quoniam ſicut in Geneſi legitur: Filij Iacob bis deſcenderunt in Aegyptum, vt emerent Gen.42
eſcas ne moreremur, Et Apoſtolus inter alia ſua incommoda annumerat famem & ſitim. 2.Cor.11.
Quid ergo per ſemen, niſi imitatores iuſti intelliguntur, qui ſpiritualiter generantur ab ipſo,
ſequendo doctrinam, vitam, & mores ipſius, prout dicit Apoſtolus: Filioli mei, quos iterum Gala.4
parturio, donec formetur Chriſtus in vobis? Hoc ergo ſemen non quærit panem, id eſt, grati
am atque iuſtitiam dei, tanquam aliud extra ſe & tanquam carēat pane iſto, cum dictum ſit: Pſalm.31.
Nihil deeſt timentibus eum, quærunt tamen vt magis abundent. Vel ſic, nec ſemen eius q̄rens
26 panem, hoc eſt, non vidi opera iuſti priuari mercede. ¶ [Tota die] hoc eſt, omni hora conuenie
ti ac debita, iuſtus [miſeretur & commodat,] hoc eſt, compatitur & ſuccurrit proximis ſuis, [&
ſemen illius in benedictione erit] hoc eſt, opera eius benedicta erunt à deo. Imitatores quoque
ipſius benedicentur à deo, in præſenti per gratiam & profectum, in futuro autem per gloriam
& quietem, ſecundum quod ſcriptū eſt: Bñdictio domini ſuper caput iuſti, ideo dedit illi hære Proue.10.
27 ditatem. ¶ [Declina à malo]. i. à peccatis recede per pniām [& fac bonū]. i. operare virtutes. Nō
enim ſufficit à malo recedere, ſed oportet etiam facere bona, quoniam omnis arbor, q̄ non fa Matt.3
cit fructum bonum excidetur, & in ignē mittetur, [& inhabita in ſeculū ſeculi]. i. vſq; in finem
perſeuera

perſeuera in fide & vnitate ac obediētia ſanctæ mřis eccleſiæ. ¶[Quia dominus amat iudiciū] D
diſcretionis, quo quilibet diſcernit & iudicat ſemetipſum[& non derelinquet ſanctos ſuos] i.
electos[inæternum conſeruabuntur]]in amore & gratia dei. Nam hic temporaliter conſeruā
tur, donec vitam in bono finiant, ac per hoc confirmētur in bono, quoniam qui in gratia mo-
ritur, ſtatim in bono confirmatur, & in tali ſtatu anima æternaliter manet, in quali à corpore
Eccle. 11 ſuo diſceſſit, quemadmodum Salomon ait: Vbicunq; ceciderit lignum, ibi erit. ¶[Iniuſti puniē 29
tur]in præſenti remorſu conſcientiæ & priuatione charitatis ac gratiæ, in futuro autem igne
æterno[& ſemen impiorum peribit,]hoc eſt, opera eorum ac ſectatores vitæ ipſorum æterna-
liter damnabuntur. ¶[Iuſti autem]qui perſeuerant in bono,[hæreditabunt terrā]viuentium, 30
Apoc. 2 ſicut in Apoc. dñs ait: Eſto fidelis vſq; ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ[& inhabitabūt
in ſeculum ſeculi ſuper eam]hoc eſt, ſine fine manebunt in regno cœlorũ, ſecūdum quod ſalua
Apoc. 3 tor itéq; promittit: Qui vicerit dabo ei ſedere mecum in throno meo ſicut & ego vici, & ſedi cū
patre meo in throno eius. ¶[Os iuſti]. i. intellectus eius, quo interius verbum profertur[medi- 31
tabitur ſapientiam]. i. diuinorũ contemplationē cum ſaporoſa affectus dulcedine rūinabit, ſpe
2 Corin. 3 culando cœleſtia, ſicut ait apoſtolus: Nos aūt reuelata facie gloriam dñi ſpeculantes. Vel ſic: Os
corporale, iuſti, meditabitur, hoc eſt, ex interiori meditatiōe loquetur. Vel, meditabitur, nō co-
Titum. 1 gitando ſed agendo, ſicut de quibuſdam ab ap̃lo ſcriptum eſt: Dicunt ſe noſſe deum, factis autē
negant[& lingua eius loquetur iudicium]hoc eſt, diſcretionem ſeu diſtinctionem inter verũ &
falſum, bonum & malum, docens & affirmans bona eſſe, quæ deo placēt, mala aūt, quæ diſpli-
Prou. 8. cent ei. Hoc eſt quod Salomō ait: Veritatem meditabitur guttur meũ, & labia mea deteſtabūt E
iniquum. ¶[Lex dei eius in corde ipſius]hoc eſt, lex diuia eſt in memoria iuſti vt impleat eam, 32
Pſalm. 1 ſicut prædictum eſt. Et in lege ipſius meditabitur die ac nocte[& non ſupplantabunt greſſus
eius]hoc eſt, operationes iuſti non ſubuertentur nec p̃mio priuabuntur, imo ſi forte ad tp̃s er-
rauerit iuſtus electus, & opera eius bona mortificata fuerit per peccatum, dominus cito cōuer-
tet eum ad ſe, & gratiam reddet, ſicq; opera dudum mortificata viua fient, & nō ſupplantabū
tur nec conculcabuntur, neq; finaliter extinguentur per aliquē. ¶[Conſiderat peccator iuſtū] 33
non vt imitetur, ſed aduerſetur. Ideo ſubdit: [& quærit mortificare eum]vel corpus occidēdo,
vel animam ad peccandum alliciendo, vel varijs tribulationibus ipſum iuſtum afficiendo, ita
2. Corin. 1 vt nonnunquam tædeat eum vitæ ſuæ, quemadmodum ait apoſtolus: Supra modum graua-
ti ſumus, ita vt tæderet nos viuere. ¶[Dominus autem non derelinquet eum in manibus eius]
hoc eſt, non permittet iuſtum finaliter opprimi violenta poteſtate iniqui, quamuis ad tempus 34
deſinat eum affligi. Nam poſt hanc vitam temporalem, æternaliter eum eripiet ab omĩ angu
ſtia, nec in præſenti vita derelinquit eum penitus in manus impij, quoniam licet impius poſſit
corpus eius violenter vexare, non tamen poteſt animā eius ad vitia cogere, vel à via iuſtitię fle-
ctere, ſicut ait de ſanctis Gregorius: Occidi poſſunt & flecti nequeunt, idcirco ſunt iudicāte ro
buſtiores, & occidente fortiores[nec damnabit eum cum iudicabitur illi]. i. in die quo domin9
proferet iudicium remunerationis, illi. ſ. iuſto ad gloriam eius, vel illi, id eſt, peccatori ad pœnā
tunc non damnabit iuſtum, ſed ſaluabit eum. Iuſtis enĩ in die iudicij dicturus eſt Chriſtus: Ve
Matth. 25. nite benedicti patris mei percipite regnum, quod vobis paratum eſt ab origine mūdi. Vnde & F
Gen. 18 Abraham ait ad dominum: Nunquid perdes iuſtum cum impio? Nō eſt hoc tuum, qui iudicas
omnem terram. Qm̃ ergo ita eſt. ¶[Expecta dominum & cuſtodi viam eius.] Hoc eſt q̃d circa 35
principium pſalmi iſtius dictum atq; expoſitum eſt: Spera ĩ domino & fac bonitatem. Nil enĩ
aliud eſt deum expectare quàm in ipſo ſperare, quoniam ſpes eſt expectatio futuræ felicitatis,
Luc. 18 [& exaltabit te]deus qui humiles exaltat[vt hæreditate capias terram,]. i. inæternum poſſide-
as regnum cœlorum[cum perierint peccatores videbis]quoniam in præſenti vita videbis eos
areſcere, & in extremo iudicio aſpicies eos in infernum humo opertos deſcendere. ¶[Vidi im- 36
pium ſuperexaltatum]. i. vltra menſuram ſublimatum, dignitate, honore, poteſtate, gloria, at
q; diuitijs[& eleuatum]in iſtis[ſicut cedros Libani]hoc eſt, tam eminenter alios excellere in tē
poralibus, p̃ſperitatis candore & ſublimitate, q̃tū cedri Libani. i. arbores creſcētes in monte q
Libanus appellatur, alias arbores excellunt in decore ac ſitu. Libanus enim candidatio inter-
pretatur. Propterea impij qui temporaliter proſperantur ac florent, cedris Libani comparan
tur, qm̃ ſicut cedri tales à vento impelluntur ac deijciūtur, ſic impij omni flatu vanitatis & im-
petu paſſionum circumferuntur atq; labuntur. ¶[Et tranſiui,]hoc eſt, vitam protraxi, animo 37
omnia perluſtraui, à terrenis ad cœleſtia mētem erexi[& ecce non erat]hoc eſt, impius iam de-
Sapien. 5 fecit, quia non diu durat gloria eius, quemadmodum Sapiens in perſona impiorum dicit: Vm
bra tranſitus eſt tempus noſtrum[& quæſiui eum]hoc eſt, inquiſiui vbinam eſſet. Vel quæſiui
eum. i. conditionem & proprietatem eius ſcrutatus ſum, apud me conſiderando q̃ta eſſet vani

tas eius

A tas eius[& non eſt inuentus locus eius]Hoc eſt quod paulo ante aſſeruit:Quæres locum eius & Sapien.5
non inuenies,quod illic expoſitum eſt. Et hoc eſt quod Sapiens quidam commemorat: Spes
impíj eſt tanquam lanugo,quæ à vento tollitur,& tanquam ſpuma gracilis,& tanquam mēo
ria hoſpitis vnius diei. ❡[Cuſtodi innocentiam].i.ab omni malo declina[& vide æquitatem]
38 hoc eſt,conſidera & conſiderãdo operare iuſtitiam. Hoc eſt quod in Actibus apoſtolorũ ſcri- Actu.18.
ptum eſt, quia docebat eos Paulus de continentia & iuſtitia, [quoniam ſunt reliquiæ homi-
ni pacifico].i.magna bona reſtant & in cœlis parata ſunt amantibus ſeu facientibus pacẽ vel
in proprio corde,vel inter alios,quemadmodũ Chriſtus teſtatur:Beati pacifici,qm̃ filíj dei vo- Matt.5
cabuntur. Vel ſic:quoniam ſunt reliquiæ homini pacifico.i.innocentia & æquitas appropriã
tur,debentur,ac conſeruantur pacificis,qui omnia tranſitoria ſpernũt, quatenus in vera pace
deo adhæreant. Dum enim omnia exteriora atq; caduca amittunt,tunc innocentia & æquitas
remanent eis. Cũ enim pacem integro corde deſiderent,nulli nocumentum inferunt,nec alicu
ius bona apud ſe retinent,ſed paci ſeruandæ totaliter vacant. Innocentia quippe diſponit ad pa
cem,iuſtitia vero eam cuſtodit,qm̃ tollit obſtacula pacis. Propterea in Iſaia ſcriptum eſt: Erit Iſaiæ.32.
opus iuſtitiæ pax,& cultus iuſtitiæ ſilentium & ſecuritas,vſq; in ſempiternum:& ſedebit ppl's
meus in pulchritudine pacis,& in tabernaculis fiduciæ,& in requie opulenta. Veruntamen q̃-
niam directe ac proprie pax eſt charitatis effectus,quoniam charitas parit concordiam,ꝓpter
quod infra habetur:Pax multa diligentibus nomen tuum. Dicitur tamẽ pax opus iuſtitiæ,in Pſal.118
39 quantum iuſtitia aufert impedimenta pacis. ❡[iniuſti autem diſperibunt]quoniam æternalit̃
B miſeri erunt. Hinc enim in libro Iob ſcribitur: Recordare obſecro te, quis vnquam innocens Iob.4.
períjt?quin potius vidi iniquos domino flãte periſſe[ſimul reliquiæ impiorum interibunt].i.
ſemẽ eorum,opera eorum,imitatores eorum,gloria atq; memoria ipſorum, à domino repro-
babuntur,à ſanctis derelinquentur,& ab omni beato eſſe deficient,ſicut ſcriptum eſt: Sicut cõ Iob.7.
ſumitur nubes & pertranſit,ſic qui deſcendit ad inferos non aſcendet. Et hoc eſt quod in ſequẽ
40 tibus dicitur:Quoniam cum tranſierit non ſumet omnia. ❡[Salus autem iuſtorũ à domino,] Pſalm.48
hoc eſt,quicquid perfectionis & gratiæ habent in mente & corpore,à deo profluxit & datũ eſt.
Quid enim habes quod non accepiſti?[& protector eorum,]hoc eſt,iuſtorum eſt dominus[in 1.Corin.4
41 tempore tribulationis]tentationis,infirmitatis ac mortis. ❡[Et adiuuabit eos dominus]con-
fortando naturalem virtutem auxilio gratiæ[& liberabit eos]à vinculis vitiorũ [& eruet eos
a peccatoribus]hoc eſt,à tentationibus atq; moleſtíjs hominum impiorum,ac dæmonum[&
ſaluabit eos]in regno cœlorum,poſt huius ſeculi curſum atq; exilium:ſed quibus meritis?ſub
dit[quia ſperauerunt in eo]hoc eſt,omne bonum ab eius miſericordia expectauerunt,nil pro
príjs viribus aſcripſerunt,ſed tota mente in deo confiſi ſunt, facientes nihilominus quod in ſe
fuit,quia ſpes vera,ſalubris,& perfecta,eſt certa expectatio futuræ beatitudĩis ex miſericordia
dei & propríjs meritis naſcens,idcirco actus ſpei formatæ ex charitate procedit. Hęc quoq; dif
finitio potius datur de actu quàm de habitu ſpei, quoniam ſpes ſecundum ſe, eſt habitus infu-
ſus non adeptus,neq; cauſatus propríjs meritis. Sed quoniam nullus ſcit ſine ſpeciali reuelati- Eccle.9
one,an ſit dignus amore,quomodo poteſt homo habere certam expectationem felicitatis futu
C ræ?Sciendum ergo,quod ſpes principalius innititur miſericordiæ dei quàm propríjs meritis.
Certitudo igitur conuenit ſpei,quantum ad hoc quod diuinæ miſericordiæ innititur. Certum
eſt enim,quod defectus ſalutis non erit ex parte miſericordiæ dei:non autem conuenit certitu
do ſpei ex parte propriorum meritorum,niſi forte quis ſciret ſe confirmatum in grã,ſicut erãt
apoſtoli poſt aduentum paracleti. Itaq; dominus ſaluabit iuſtos,quia ſperauerũt in eo,quem
admodum ipſemet apud Ieremiam teſtatur:Eruens liberabo te,& erit tibi anima tua in ſalu- Iere.39
tem,quia in me habuiſti fiduciam,ait dominus:Ecce quàm moralis & conſolatorius eſt pſal-
mus iſte,quem decet nos diligenter aduertere, vt diſcamus cuncta tranſitoria paruipẽdere,&
ſola cœleſtia ſemper manſura,feruenter optare.

❡COMMENTARIVS IN PSAL. XXXVII.

❡Expoſitio Tituli.

PОrro titulus Pſalmi iſtius eſt:Pſalmus Dauid in rememoratione ſabbati. Sabbatũ requiẽ
æternitatis ſignificat,quam peccando amittimus, atq; peccata commiſſa pœnitentialiter
recolendo recuperamus. Eſt igitur tituli ſenſus: Pſalmus Dauid,hoc eſt,pſalmus iſte aſcribitur
Dauid tanquam autori,& hic in perſona pœnitentis loquenti in rememoratione ſabbati,hoc
eſt,pro commemoratione & indulgentia peccatorum,quæ commemoratio aſſumitur deſide-
rio veniendi ad requiem beatorum,& ad eam finaliter ordinatur. Loquẽs ergo propheta Da
uid in perſona cuiuſlibet magni peccatoris,cordialiter pœnitentis,ait.

❡Expoſitio pſalmi literalis.

Domine

DOmine ne in furore tuo arguas me] Verſus iſte in exordio ſexti pſalmi diligenter D
expoſitus eſt, ideo lectorē illuc remitto. ¶ [Qm̄ ſagittæ tuæ infixæ ſunt mihi] hoc 2
eſt, idcirco precor non argui in furore tuo, quoniam ſagittæ tuæ, hoc eſt, vidictæ
ſeu pœnæ q̄s pro peccatis infers, Infixæ ſunt mihi. i. profunde penetrant me. Quē
admodum enim originalis iuſtitia, erat quoddam retinaculum animæ, quo caro
ſpiritui, ſenſitiua pars rationi, & ratio deo in omnibus ſubdita fuit: ſic pœnæ pro huius iuſtitię
amiſſione inflictæ, totum occupant hominem, q̄niam corpus infirmitatibus neceſſitatiq́ʒ mor
tis ſubiacet, ſenſitiua pars animæ inordinatiſſimis paſſionibus & cōcupiſcentijs vitioſis imple
tur. Intellectiua quoqʒ portio animæ ignorantia, inſtabilitate, & malitia vulneratur. Nā igno
rantia eſt in ratione, inſtabilitas in memoria, malitia vero in voluntate. Omnia autē hæc ma
la, ſunt ſagittæ humano generi inflictæ, propter originale peccatum, & iſtud eſt graue iugum
Eccl. 4. quod teſte ſcriptura inductum eſt ſuper omnes filios Adæ, à die natiuitatis eorum, vſqʒ in diē
mortis ipſorum. Sunt autem & aliæ ſagittæ, quæ pro actualibus peccatis ſingulis infliguntur,
ſicut comminatio dei, timor iudicij, remorſus conſcientiæ, dolor de culpis præteritis, aduerſita
tes, diſſortunia, ſuſpenſio conſolationis & gratiæ dei, ac alia multa præſentis vitę flagella, de q
Iob 6. bus S. Iob ait: Sagittæ domini in me ſunt, quarum indignatio ebibit ſpm̄ meū, & terrores dn̄i
Eccl. 2 militant cōtra me. Et Eccl's: Cuncti dies hominis doloribus & ærumnis pleni ſunt, nec per no
Ibidem ctem mente quieſcit. Et denuo: Peccatori, inquit, dedit deus afflictionem & curam ſuperfluam
[& confirmaſti] o domine [ſuper me manum tuam] hoc eſt, prædictas ſagittas ac pœnas forti
ter imprimis mihi, & continuas eas in me vſque ad mortem, vt patet de pœnalitatibus corpo E
ris, ſicut ſunt fames, ſitis & cætera ineuitabilia mala. ¶ [Non eſt ſanitas in carne mea à facie 3
iræ tuæ] hoc eſt, nō eſt in corpore meo ſanitas, ſtabilis, integra, & perfecta, propter animaduer
ſionem ſeu aſpectum tuæ iuſtitiæ, quæ peccata mea cōſiderat atqʒ prædictis ſagittis ea vlciſci
tur, implens carnem morbis ac alijs pœnis diuerſis. Hæc autem tormenta debemus patienter
ſufferre, quatenus vitia noſtra purgentur, quemadmodum in Michea habetur: Iram dn̄i por
Mich. 8 tabo, quia peccaui ei, donec iudicet cauſam meam. Et Iere. ait: Dixi plane hæc infirmitas mea ē
Iere. 10 & portabo illam [non eſt pax oſſibus meis à facie peccatorum meorum] hoc eſt, prædictæ vin
dictæ diuinæ iuſtitiæ vſqʒ ad interiora carnis meæ pertingunt, & eius oſſa perturbant atqʒ af
fligunt. Nam carnes & oſſa morbis & pœnis torquentur, ſicqʒ totum corpus pœnis afficitur, à
facie peccatorum meorum. i. propter peccata quæ me concernūt & de q̄bus mihi cōſcius ſum.
Vel ſic: Non eſt ſanitas in carne mea. i. ego carnem meam in pœnitentiali labore ita afflixi, à fa
cie iræ tuæ. i. propter conſiderationem tuæ iuſtitiæ, quam penſaui mihi terribiliter imminere,
quia non eſt in ea ſanitas derelicta, ſed abſtinentijs, orationibus, diſciplinis, ſeu ictibus atqʒ vi
gilijs attenuata, exhauſtaqʒ eſt: non eſt pax oſſibus meis. i. oſſa quoqʒ corporis mei pelle & car
ne quaſi nudata ſunt, propter laborem quē aſſumpſi, à facie peccatorum meorum. i. ex conſide
ratione offenſionum mearum in te. Et merito tam dure afflixi me. ¶ [Quoniam iniq̄tates meę 4
ſupergreſſæ ſunt caput meum]. i. vitia & concupiſcentiæ meæ excæcauerunt, vicerunt & opp̄ſ
ſerunt lumen rationis meæ, & captiuus ductus ſum in legem peccati, ſicut Daniel dicit: Speci
Dan. 13 es decepit te, & concupiſcentia ſubuertit cor tuum. Quo contra Paulus ait: Noli vinci a malo. F
Roma. 12 Et iterum: Non regnet peccatum in veſtro mortali corpore, vt obediatis concupiſcētijs eis. Ne
Roman. 6 qʒ exhibeatis membra veſtra arma iniquitatis peccato [& ſicut onus graue grauatę ſunt ſuper
me] hoc ē, per cōſuetudinem malam & negligentiam ſeu obſtinationem, multæ & magnæ fa
ctæ ſunt iniquitates meæ, & tam grauiter trahunt affectum meum ad inferiora ac vilia appetē
da, ſicut pondus trahit corpus leue ne aſcendat. Peccata ergo noſtra à cœleſtium nos contem
platione impediunt, rationis iudicium opprimunt, ad alia quoqʒ vitia ſuo pōdere nos inclināt
Iere. 5 & tandem in inferis animam non pœnitentem demergunt. Propter q̄d Ierem. ait. Peccata ve
ſtra prohibuerunt bonum a vobis. ¶ [Putruerunt & corruptæ ſunt cicatrices meæ]. i. reliquię 5
ſeu ſanationes culparum mearum redactæ ſunt ad priſtinum languorem peccati, quoniam vi
tia per pœnitentiam mihi indulta reiteraui, & priorem aię morbū incurri. Putrefactio aūt ad
corruptionem diſponit, & cogitatio ſeu conſenſus ad opus. Dum ergo in peccata præterita ite
rum conſentimus, cicatrices animæ noſtræ putreſiunt. Dum vero ad opus procedimus, tūc pe
nitus corrumpuntur [à facie inſipientiæ meæ,]. i. recidiuatio iſta peccati contigit mihi ex inſi
pientia mea, videlicet quoniam non penſaui q̄ periculoſum, mortiferum, atqʒ ingratum eſt ad
Eccl. 5 dere malum malo, & iterum vinculis priſtinis irretiri, quemadmodum ſcriptum eſt in Eccl'o:
Eccl. 5 Peccator adijciet ad peccatum. Quo contra in eodem libro ſcriptum eſt: Fili, ne adijcias pecca
tum ſuper peccatum & dicas: Miſeratio domini magna eſt. Nam ſecundum multitudinē miſe
ricordiæ eius, ſic & multitudo iræ illius. ¶ [Miſer factus ſum]. i. peccando gratiam perdidi, & oi 6
bus ſpi

A bus ſpũalibus bonis priuatus ſum,atq; euangelicas octo beatitudines amiſi[& curuatus ſum]
.i.à rectitudine iuſtitiæ obliquatus ſum,& viã veritatis reliqui[vſq; in finẽ]hoc eſt,vſq; ad cõ
ſenſum mortalis peccati,quod eſt mors animæ & finis ſpiritualis vitæ præhabitæ. Vel ſic:Mi
ſer factus ſum,id eſt,meipſum miſerũ eſſe cognoui & humiliaui ſpiritum meum, qui ſe in ma
lis putauit beatum,& curuatus ſum vſq; in finem,hoc eſt,iugo dei ſuppoſui humerum meum,
& cœpi portare onus Chriſti & crucem ipſius vſq; in finem.i.perſeueranter. Vel ad hoc quod
deum,qui eſt omnium vltimus finis,acquiram.Iſta curuitas bona eſt.Nam de ea ſcriptum eſt.
Anima quæ incedit curua,dat gloriam tibi domino[tota die contriſtatus ingrediebar] hoc ẽ, Baruch.2.
propter peccata mea indeſinenter triſtabar bona triſtitia,de qua ait Apoſtolus. Quæ ſecundũ 2.Cor.7.
deum eſt triſtitia,pœnitentiam ſtabilem operatur in ſalutem.Et Eccleſiaſtes. Cor ſapientum Eccle.7
vbi triſtitia,& cor ſtultorum vbi lętitia.Dolor autem de peccatis in principio debet eſſe magis
frequens & quaſi continuus,ſed in proceſſu dum pœnitens ad altiora profecerit, non oportet
vt ſit tam frequens atq; continuus,imo tunc debet ſe talis in actibus diuinæ charitatis & ſubli
mioribus exercitijs occupare,contemplando bonitatem diuinam & beneficia ac promiſſa ipſi
us. Viciſſim vero & maxime in principio ſui actus debet ſeipſum humiliare,& peccata ſua reco
lere,ac per hoc humilime ad deum accedere,ideo ait ſcriptura.Iuſtus in principio accuſator eſt Prou.18
7 ſui. ¶[Qm lumbi mei impleti ſunt illuſionibus] hoc eſt,ego,in cuius lumbis viget motus lu
xuriæ,carnali voluptate pollutus ſum,& delectatiõibus luxurioſis ſeductus.Dicuntur autem
delectationes & actus luxuriæ illuſiones, quoniam intellectum maxime obruũt hominemq;
B omnino decipiunt.Iſtud autem de gratia dei non conuenit omnibus: non enim competit eis
qui corde & corpore virgines ſunt.Sed Dauid qui cum vxore Vriæ tantum peccauit. Salomo 2.Reg.10. 3.Reg.11
ni quoq; de quo legitur.Inclinaſti fœmora tua mulieribus,& dediſti maculam in gloriam tuã. Eccle.27
Cui ergo iſtud non conuenit, non vane glorietur nec intumeſcat,ſed gratias domino agat, &
tanto ardẽtius quanto donum hoc maius eſt[& non eſt ſanitas in carne mea]nam vt ait apo
ſtolus,qui fornicatur,peccat in corpus ſuum. ¶[Afflictus ſum] pro peccatis meis caſtiga 1.Cor.6
8 tione diuina,& pœnitentia ſalutari[& humiliatus ſum nimis]hoc eſt afflictiones has pro pec
catis meis illatas humilime toleraui,imo irrationalibus creaturis viliorem me reputaui[rugie
bam à gemitu cordis mei]hoc eſt, ex magnitudine interioris triſtitiæ de peccatis,ĩ exteriorem
ſingultum & gemitum magnum prorupi,quemadmodum Iob dicit: Antequàm comedã ſuſ Iob.3.
piro:& quaſi inundantis aquæ,ſic rugitus meus.Ex his autem docemur,qualis eſſe debeat pœ
nitentia vera, videlicet vt cordialiſſime compungamur atq; totaliter ingemiſcamus, flagelle
9 mur,& humiliemur. ¶[Dñe ante te omne deſiderium meum].i.o dñe tu vides cor famuli tui,
& omnem eius affectum cognoſcis,& cernis quia nil aliud quæro,niſi te[& gemitus meus à te
non eſt abſconditus].i.tu cõſpicis,quod non ſeculariter triſtor,nec propter temporalia gemo,
10 ſed quia offendi te. ¶[Cor meũ conturbatum eſt].i.ratio mea vitijs deordinata eſt,& ve
ram tranquillitatem amiſit. Vel cor meum conturbatum eſt,conturbatione ſalubri & bona,vi
delicet ad pœnitentiam,ad fletum, ad timorem futuri iudicij, & ad quandam admirationem
C ingratitudinis meæ, ita vt conſiderando meipſum diſplicui mihi, & propter magnitudinem
peruerſitatis meæ obſtupui[dereliquit me virtus mea] hoc eſt,naturalis poteſtas mea fuit mi
hi inſufficiens ad ſalutem. Vel dereliquit me virtus mea,hoc eſt,ſpiritualem profectum,quem
fui adeptus,peccando amiſi.Dereliquit me etiam[& lumen oculorum meorum],id eſt, gratia
habitualis & actualis illuminatio ſpiritus ſancti,receſſit à me quando peccaui[& ipſum nõ eſt
mecum]id eſt,lumen gratię non eſt in me,quamdiu in peccatis permaneo. Vel ſic: Dereliquit
me virtus mea,id eſt,pro peccatis meis condignam pœnitentiam facere non potui, & lumen
oculorum meorum,id eſt,grauitatem peccatorum meorum plene comprehendere non valui
propter enormitatem eorum. Quanto enim homo copioſius illuminatur à ſpiritu ſancto, tan
to amplius põderat,aggrauat,& abhorret ſcelera propria,ita vt quæ alijs parua & pene nulla
apparent,ipſe grauiſſima reputet,& tali homini ſapit hic pſalmus nec alicui alteri,& ipſum
non eſt mecum .i. adhuc deficio in conſideratione malitiæ meæ nec capere poſſum quàm mi
ſer ac miſerabilis factus ſum,eo præſertim quod præterita mala reiteraui. Hinc enim ſcriptũ ẽ
Quam vilis facta es nimis,iterans vias tuas. Præterea,quæ ſequuntur, ad perfectionem perti Ierem.2.
11 nent pœnitentis,& poſt conuerſionem atq; inchoatam pœnitentiam ſibi conueniunt. ¶[A
mici mei & ꝓximi mei]hoc eſt,qui aliqñ erant fautores mei,qñ videlicet conſenſi voluntati eo
rum,ſeculariter conuerſando,& mundi delitias,atq; honores amando[aduerſum me appro
pinquauerunt & ſteterunt].i. poſt conuerſionem meã aduerſati ſunt mihi & in malitia perſe
uerauerunt contra me,eo quod vita mea diſſimilis ſit vitæ eorum,& ea relinquam ac reprobẽ,
quæ ipſi quærunt & approbant.Et hoc eſt quod Chriſtus talibus in Euangelio ait: Trademi Luc.21

Luc 21 ni à parentibus & propinquis & amicis,& morte afficient ex vobis. ¶[Et qui iuxta me erãt] 12
tempore proſperitatis meæ[de longe ſteterunt]hoc eſt,mente auerſi ſunt à me,quando flagel D
lis pœnitentiæ conteror,varijsq; aduerſitatibus patienter affligor. Iſtud in ſancto Iob euiden-
Eccle 6 tiſſime patet. Vnde & in Eccleſiaſtico habetur. Si poſſides amicum, in tentatione poſſide eum,
& ne facile credas ei teipſum. Eſt enim amicus ſecundum tempus ſuum, & non permanet in
die tribulationis[& vim faciebant]hoc eſt, violentiam mihi intulerunt [qui quærebant ani-
mam meam] id eſt, qui conabantur me à deo auertere, & rurſus ad mundanam conuerſatio-
nem allicere. Vel quia conati ſunt vitam meam extinguere,eo quod noluerim eis acquieſcere.
¶[Et qui inquirebant mala]hoc eſt,qui mundum & ea quæ in mundo ſunt,diligunt. Vel, q
conſilia deceptoria excogitauerunt[mihi locuti ſunt vanitates] id eſt,rationes inanes & per- 13
ſuaſiones inutiles mihi propoſuerunt, quatenus ab arrepta pœnitentiæ ſemita me reuocarent
& priſtinis me vanitatibus implicarent[& dolos tota die meditabantur]id eſt,adulationibus
comminationibus,& varijs fraudibus niſi ſunt fallere animam meam, videlicet vt temporalẽ
proſperitatem atq; mundanam felicitatem appeteret. Iſtud autem poteſt pœnitens & conuer-
ſus contra dæmones dicere ab illo loco.& vim faciebant,&c. Nam & ipſi frequenter cum vio
lento quodam impetu tentant nos,& gaudia mundi ſub magna apparentia nobis oſtendunt
vt ad eorũ amorem inclinent nos. Sed iam audiamus quid in tanta perſecutione atq; moleſtia
pœnitens fecit. ¶[Ego autem tanquam ſurdus non audiebam]id eſt, conſenſum nõ præbui, 14
vel me audire diſſimulaui,vel omnino non audiui,quia auerti aurẽ meam & abij[& ſicut mu-
tus non aperiens os ſuum]hoc eſt,nihil reſpondi,verbis contendere nolui, contumelias patiẽ- E
ter & cum ſilentio toleraui, vana cõſilia & tentationes diaboli in tantum cõtempſi atq; abhor
rui,vt nec reſponſione digna ea putarem. Hanc autem ſententiam ſequens verſus clarius pan-
dit. ¶[Et factus ſum ſicut homo non audiens.] id eſt,tam æquanimiter verba malignãtium 15
Prouc. 26 paſſus ſum,ac ſi mihi dicta non eſſent, quemadmodum ſurdus verbis irritari non poteſt quæ
Eccle. 28 non audit[& non habens in ore ſuo redargutiones] id eſt,factus ſum ſicut homo qui arguen-
tem redarguere neſcit,qui maledicentem non remaledicit,& ſtulto ſecundum ſuam ſtultitiam
non reſpondet. Vnde ſcriptura hortatur. Sepi aures tuas ſpinis,& noli audire linguam nequã
& ori tuo facito oſtia,& ſeras auribus tuis. Porro in his duobus verſibus tangitur optimum re
medium ad vincendum tentationes ſpiritus blaſphemiæ. Dæmon enĩ blaſphemiæ melius vin
ci non poteſt,niſi per hoc quod omnino auertit ſe à conſideratione ſuggeſtionis quam patitur
non diſputans neq; confabulans cum tentatione peſtifera, neq; contriſtans ſeipſum propter
impugnationem huiuſmodi,ſed ad alia fructuoſa exercitium ſuum conuertens,& ſpiritualib.
viris tentationem ſuam manifeſte aperiẽs. Hoc enim præſertim debilitat poteſtatem diaboli.
Quidam vero propter verecundiam malam & inexperientiam talis tentationis, reuelare non
audent quod ſuſtinent,quod valde periculoſum conſiſtit. Veruntamen non expedit cuicunq;
indifferenter tentationem talem reuelare,ſed erudito atq; experto,qui nouit conſolationem p
tinus adhibere. Si ergo tentationem hanc ſentis,dic ex corde ꝑdictos verſus, & releuamẽ mox
ſenties. Dæmon nanq; cum ſit ſuperbus,ferre non poteſt,quod ita contemnitur, & ergo rece-
dit. Nihilominus (vt Caſſianus docet) eſt quædam taciturnitas mala, qua aliqui interdũ plus F
turbant & concitant fratrem & proximum ſuum,quam ſi ei aperte reſiſterent:talis enim taci-
turnitas, non ex humilitate, ſed ex elatione & alterius paruipenſione oritur, & per duritiam
cordis nutritur. Dum ergo potes proximum tuum dulci verbo ſanare aut pie inſtruere,noli ta
cere,ſi vero reſpondendo magis eum inflammes quam mitiges,tace. Hinc enim ſcriptum eſt:
Eccle. 20. Eſt tacens non habens ſenſum loquendi,& eſt tacens,ſciens tempus aptum. ¶[Quoniam.] 16
Iohan. 16 inter tot mala[in te]ſolo domino, qui mutas triſtia in læta[ſperaui]propť te prædicta ſuſtinẽ
nendo & remedium à te expectando. Salutaris medicina eſt in malis ſperare & non deficere.
Ideo merito ſpei[tu exaudies me dominus deus meus] Si ergo exaudiri deſideras,ſpera in deo
& quantum ſperas tãtum impetrabis, ſi tamen inſtanter & digne petieris, & in nomine Ieſu,
id eſt,ea quæ ad veram beatitudinem pertinent. Beatitudo quippe eſt finis noſter, & ergo per
ſe appetenda,ſperanda,imploranda q; eſt,cætera vero in ordine ad eam, & nec magis nec mi-
nus quam ad beatitudinem adipiſcendam proficiunt. Ecce quam fiduciale verbum eſt hoc:tu
exaudies me domine deus meus. Quid autem exaudiri deſiderat,ſubdit. ¶[Quia dixi]in ora 17
tione qua allocutus ſum te[nequando ſupergaudeant mihi inimici mei]hoc eſt,nunquam ſup
flue gaudeant de ruina animæ meæ aut de victoria contra me,homines mali ſeu dæmones, q
meo ſpiritali profectui inuident. Et hoc eſt quod ſcriptura dicit. Domine pater, & dominator
Eccle. 23 vitæ meæ,ne derelinquas me ĩ cogitatu & cõſilio eorum, & ĩcidam in cõſpectu aduerſariorum
meorum & gaudeat inimicus meus,[& dum commouẽtur pedes mei.],hoc eſt,dum deſideria
mea

A mea &opera,quibus vel ad ifernum vel ad cœlum icedo,à rectitudine deflectũtur &deuiãt[ſu
per me magna locuti ſunt]hoc eſt,magnifice iactauerũt ſe,quia vicerũt me,& ex præſumptio
ne gauiſi ſunt. Hoc eſt quod ſuperius dixit.Qui tribulãt me exultabunt ſi motus fuero. Ideo o Pſalm.12
18 dñe exaudies me. ¶[Qm̃ ego inflagella paratus ſum.]hoc eſt virgã correptionis tuæ & pœ
nam pro culpa libẽter ſuſtineo, imo quicquid aduerſitatis mihi contigerit pro culpis meis, vel
pro gratia impetrãda mihi accidere puto propterea omnia libentiſſime fero[& dolor meus in
conſpectu meo ſemper] hoc eſt, triſtitia quam merito pro peccatis aſſumere debeo,omni tem
pore conuenienti eſt in conſideratione animæ meę,itavt penſo quantum mihi triſtandum eſt
19 quod deum meum tam dire offendi. Et quod ita ſit patet ex eo. ¶[Quoniã iniquitatem meam
annuntiabo]accuſando me coram te,&confeſſionem faciendo vicario tuo presbytero[&cogi
tabo pro peccato meo]id eſt,diligenter conſiderabo vt omnia peccata mea recorder,confitear
veniamq; de eis obtineam. Vnde in libro Iob legitur. Vias meas in conſpectu eius arguam,& Iob.13.
ipſe erit ſaluator meus. Et alibi. Qui abſcondit ſcelera ſua non dirigetur: qui autem confeſſus Proue.27.
20 fuerit & reliquerit ea,miam conſequetur. ¶[Inimici autem mei viuunt]non vita gratiæ,ſed
naturæ & temporaliter florent[& confirmati ſunt ſup me]hoc eſt,fortiores facti ſunt me, nec
poſſum eis naturali potentia præualere,omnes eorum moleſtias, tentationes & ſuggeſtiones
vincendo,ſed gratiæ tuæ ope indigeo,ſicut Iob inducit. Ecce non eſt auxilium mihi in me [& Iob.6.
multiplicati ſunt qui oderunt me inique] id eſt,hoſtes mei viſibiles atq; inuiſibiles multi ſunt,
21 qui ex odio peſſimo quærunt peruertere animam meam. ¶[Qui retribuunt mala pro bonis]
B hoc eſt,ingrati[detrahebant mihi]male interpretando opera mea & crimina quæ non cõmiſi
mihi imponendo,ne alij ædificarentur per pœnitentiam meam &ſeq̃rentur veſtigia mea. Vñ
ſubiungitur [quoniam ſequebar bonitatem] hoc eſt, ex eo quod receſſi à malo & ſecutus ſum
22 opera virtuoſa,moti ſunt inuidia &detrahebant mihi. ¶[Ne derelinquas me dñe deus meus]
.i. ne omnino deſeras me gratiam ſubtrahendo[ne diſceſſeris à me] id eſt,elonges te à me qua
23 ſi incipiendo me derelinquere gratiam minorando,ſed. ¶[Intende in adiutorium meum],
hoc eſt,conſidera, quibus indigeo & illa pie infunde,conſerua,& perfice[dñe deus ſalutis meę]
id eſt,deus in cuius poteſtate tota eſt felicitas mea , & qui es obiectum cauſaq; totius beatitu
dinis meæ. Deniq; locus iſte,qui ad laudem pœnitentis pertinet,de Chiſto conuenienter expo
nitur,vt ſit ſenſus:Amici mei & proximi mei,id eſt,Iudæi,qui videbantur eſſe amici mei,dicen
tes ſe diligere deum & expectare filiũ eius Chriſtũ,q erant proximi mei, quoniã ex ſemine A
brahæ nati erãt,ſicut& ego,aduerſum me appropinquauerunt & ſteterunt,quando videlicet Iohann.8 Iohan.11.
collegerunt cõſilium quomodo occiderent me,& quãdo coram Pilato clamabãt: Tolle crucifi
ge eum. Et qui iuxta me erãt,hoc eſt,qui aliquãdo erãt diſcipuli mei,ſed abierũt retrorſum di Matth.26
cẽtes. Durus eſt hic ſermo,de longe ſteterũt.i.omnino alienauerũt ſe à me,;imo apoſtoli quoq; Iohan.19.
qui ante paſſiõem iuxta me erãt,quaſi parati mori mecum,fugerũt à me, & vim faciebant qui Ioha.6.
quærebant animam meam,id eſt, Iudæi atque miniſtri Pilati, qui deſiderabant occidere me,
manus violẽtas iniecerunt in me comprehẽdẽdo,ligando,colaphizando, perforando,& cruci Iohan.18
C figẽdo. Et qui inquirebãt mala,hoc eſt, Iudæi quærentes cõtra me aliquam occaſionem, mihi
locuti ſunt vanitates,id eſt,verba adulatoria,dicẽdo: Magiſter ſcimus, quia verax es, & viam
dei in veritate doces,& non eſt tibi cura de aliquo:& dolos tota die meditabantur, cogitando Matth.22
& inquirendo quomodo poſſent me capere in ſermone,& blandiendo ad hoc inducere, vt ma
gis dicerem ipſis placentia quam iuſtitiæ conſona. Ego autem tanquam ſurdus nõ audiebam
Chriſtus vt hõ aure corporis non omnia audiuit,quæ dicebantur aduerſus eum,multa tamen
præſens audiuit,ſed non audiſſe ſe aſſerit vana & mala,quæ ſibi dicebant Iudæi,quoniam om
nia patientiſſime pertulit,& tanquam ſurdus ad omnia diſſimulauit,& ſicut mutus non aperi
ens os ſuum. Chriſtus enim in paſſiõe,nec Pilato,nec Herodi reſpondit,ita vt miraretur Pila
tus vehementer & diceret: Mihi non loqueris? Et factus ſum ſicut homo non audiens. Nam vt Matth.27
Lucas ait. Herodes interrogauit Ieſum multis ſermonibus. Ieſus vero non reſpondit ei ad vllũ Luc.23
verbum:& non habens in ore ſuo redargutiones,hoc eſt, in paſſione ita me habui, ſicut qui ſe
non excuſant,nec alios accuſant,ſed penitus tacent. Propter quod Pilatus dixit. Non audis q̃ Matth.27
ta aduerſus te dicant teſtimonia,nec reſpondes quicq̃? Hoc eſt quod de Chriſto per Iſaiã dictũ Iſaiæ.53
eſt. Tanquã ouis ad occiſionẽ ducetur,&ſicut agnus coram tondente ſe,ſic obmuteſcet. Et Pet.
de Chriſto loquens,Cum pateretur(inquit)non comminabatur,cum malediceretur nõ male 1.Petri.2
dicebat. Quoniam in te domine,pater,ſperaui,ſecundũ q hõ & aliq̃ modo viator, tu exaudies
quicquid ex deliberata ratione abſolute petiero. Quia dixi,in oratiõe, nequando ſupergaude
ãt mihi inimici mei.i. ne Iudæi, qui vſq; ad diem Pentecoſtes gaudent de occiſione mea,qua
ſi omnino extinctus ſim & in inferno detentus,vltra hoc tempus gaudeant ita de me, ſed tunc

 permiſſionem

per miſſionē paracleti, per prædicationē apoſtolorū, per ſigna & prodigia magna clarifica no- B
men meum in conſpectu eorum, & demonſtra me reſuſcitatū, glorificatum, & ſuper cœlorum
altitudinem eleuatum, quatenus confundantur & contriſtentur qui ſupergaudebant mihi, &
dum commouentur pedes mei, hoc eſt, dum clauis perforantur & cruci affiguntur, ſup me ma-
gna locuti ſunt, improperando, deridendo, ac blaſphemādo, atq; dicendo: Euge euge, quomō
rex Iſrael coronatur. Quōm ego in flagella paratus ſum. Chriſtus enim paratiſſimus fuit ad pa-
Matth. 26 tiendum omnia quæ de ipſo prophetata fuerunt. Propter quod patri dixit: Fiat voluntas tua.
Iſai. 50. Et ipſe per Iſaiam prophetam teſtatur. Corpus meum dedi percutientibus, & genas meas vel
lentibus. Faciem meam non auerti ab increpantibus & conſpuentibus in me: & dolor meus in
conſpectu meo ſemper, hoc eſt, paſſio quam pro mundo ſuſtinui, inceſſanter ineſt memoriæ
Heb. 2. meæ, vt eam patri offeram atq; merito eius hominibus ſemper ſuccurram. Vnde Apoſtolus,
Debuit, inquit, per omnia fratribus ſimilari, vt miſericors fieret. Verſum autem ſeqūētē Chri-
ſtus non dicit in propria perſona, ſed in perſona membrorum ſuorum ſeu corporis myſtici, ſci-
licet. Qm̄ iniquitatem meam annunciabo, &c. Inimici autem mei viuunt, hoc eſt, Iudæi tunc
temporaliter viguerunt, & confirmati ſunt ſuper me, quantum ad hoc quod me occidere po-
tuerunt: & multiplicati ſunt, numero atq; malitia, non virtute & gratia, qui oderunt me iniq;
Iohan. 15 videlicet Iudæi, qui oderunt & me & patrem meum gratis, dicentes: Hic eſt hæres, venite occida-
Matth. 21 mus eum. Qui retribuebant mala pro bonis, hoc eſt, ingrati Iudæi, quibus multa beneficia pr-
Luc. 23 ſtiti docendo, miracula faciendo, detrahebant mihi, dicendo inter ſe: Seducit turbam. Inſanit,
Iohan. 10
Matth. 11 Homo vorax, qm̄ ſequebar bonitatem, hoc eſt, qm̄ iuſte in omnibus vixi, & vitia eorum nō ta- E
Miche. 6. cui. Vnde Chriſtus dixit ingratis Iudæis per prophetam Micheam: Popule meus quid feci tibi
aut quid moleſtus fui tibi? reſponde mihi. Ne derelinquas me dn̄e deus meus, hoc eſt, corpus me-
um non deſeras i ſepulchro, ſed tertio die viuifica illud: ne diſceſſeris à me, hoc eſt, animam me-
am in inferno non derelinquas vltra tertium diem. Intende in adiutorium meum. i. aſſiſte & co-
operare mihi vt ſanctos omnes de limbo inferni educam, atq; cum eis in cœlos conſcendam
dn̄e deus ſalutis meæ, hoc eſt, o deus trine & ſimplex, qui es cauſa totius ſalutis meæ creatæ. Ec-
ce quàm affectuoſus eſt pſalmus iſte, & quàm præclare inſtruit, qualem eſſe oporteat veraciter
pœnitentem, videlicet vt peccata ſua vehementer exaggeret, humiliter referet, omnemq; pœ-
nam pati paratus ſit. Qm̄ vero pſalmus iſte eſt vnus pſalmorum pœnitentialiū debemus ſpe-
cialiter laborare, vt eum clare intelligamus (aliqualiter enim obſcurus eſt) & deuote legamus.
Quidam enim exponunt eum ad literam de Dauid, quæ expoſitio minus fructuoſa videt, quo-
Caſſiodo. niam non declarat, qualiter vnuſquiſque in propria perſona eum legere poſſit. Caſſiodorus ve-
ro exponit eum in perſona Iob.

¶ COMMENTARIVS IN PSAL. XXXVIII.

¶ Expoſitio tituli.

PRænotatur interea Pſalmus iſte hoc titulo. In finē canticū Dauid pro Idithū. Quēadmodū
1. Para. 25 in 1. libro Para. ſcribitur, ſanctus Dauid inſtituit cātores ducentos octoginta octo, vt ca-
nerēt in domo dn̄i laudes diuinas in vicibus ſuis. Præfecitq; eis tres principales cātores, vic; A- F
1. Para. 16 ſaph, Heman & Idithū. Fecit quoq; Dauid pſalmos, q ab his cātoribus canerent. Hic ergo pſal-
mus erat ab Idithū, & ſibi ſubiectis cantandus. Idithū vero interpretat tranſiliens eos p quē de-
ſignantur fideles & vere Iſraelitæ, non litera ſed ſpū; non carnis propagine, ſed fidei firmitate
qui derelictis terrenis, ad cœleſtia per contēplationē volant. Senſus igitur tituli eſt: In finē can-
ticū Dauid. i. pſalmus iſte qui dr̄ canticū, qm̄ ſpiritualē lætitiā continet, & de æterna beatitudi-
ne agit, aſcribitur Dauid tanq̄ authori, canticū inquā dirigens nos in Chriſtū, q eſt Alpha & ω,
Apoc. 22 principiū & finis, & factū pro Idithū. i. conueniens viro perfecto tēporalia tranſilienti, qui cū
Rom. 7 Apoſtolo dicere poteſt. Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Et iterū
Noſtra conuerſatio in cœlis eſt. In perſona ergo eccleſiæ, ſeu hominis virtuoſi ardēti deſiderio
Philip. 3. proficere cupientis, loquens propheta ait.

¶ Expoſitio pſalmi literalis.

DIxi.] hoc eſt conſtanter propoſui & cordi ac ore aſſerui [cuſtodiā vias meas] hoc eſt, 1
ab inordinatione & culpa præſeruabo cogitationes meas, affectiones, & opera mea,
quæ dicuntur viæ, quia per eas tendo ad terminū quendam, videlicet ad felicitatem
cœleſtem, vel ad miſeriam infernalem [vt non delinquam in lingua mea]. i. ad hunc
finem ſtatui cuſtodire vias meas, vt non offendam in verbo, ſed in omnibus temperem labia
mea. Ecce quàm notabilis ſenſentioſus, & inſtructiuus eſt verſus iſte. Tria enim vtiliſſima ta-
guntur in eo: Primo tangit propoſitum bene agendi, dum ait: Dixi. Secundo tan-
git ad quid bonum propoſitum tendere debeat, dum ſubiungit, cuſtodiam vias meas.

Tertio

A Tertio tangit in quo perfectionē ſuā quantū ad exteriora conſtituat, cū ſubdit, vt non delinq̄
in lingua mea. Tu ergo ſi ad linguæ moderationē & ad verā perfectionē pertingere cupis, prio
firmū fac tibi propoſitum in corde tuo feruenter proficiendi, & nunquā à lege diuina receden
di, quale erat propoſitū ſancti Iob, dicentis. Donec deficiā, nō recedā ab innocentia mea. Et Pe Iob. 27
tri, q̄ dixit ad Chriſtū. Etiā ſi oportuerit me mori tecū, nō te negabo. Sed vide ne in proponen Matth. 29
do innitaris proprijs viribus, ſed gratiæ miſericordiſſimi creatoris humiliter innitaris, conſide
rans illud Ieremiæ: Scio domine, q̄a non eſt hoīs via eius, nec viri eſt vt ambulet & dirigat greſ Ieremi. 10
ſus ſuos. Illud quoq; Apoſtoli. Non volentis, neq; currentis, ſed miſerentis eſt dei. Secundo ſa Roman. 9
tage cuſtodire in omnibus vias tuas, ſagaciter conſiderando teſtimonio ſcripturarum & exem
plo ſanctorum quid placeat deo, quid bonum, quid melius, quid optimum. Hinc enim Apo Ephe. 5
ſtolus monet. Videre quō caute ambuletis. Et iterū. Cū timore inquit & tremore veſtrā ſalutē Philip. 2
operamini. Vnde Salomon aſſerit. Beatus homo qui ſp̄ eſt pauidus. Hoc modo cuſtodiuit vias Proue. 28
ſuas Iob qui teſtatur. Verebar omnia opera mea, ſciens quod non parceres delinquēti. Tertio Iob. 9.
deniq; imple quod perfectum eſt ſcilicet, vt non delinquas in lingua tua. In hoc beatitudo mō
q̄dā conſiſtit, iuxta illud Eccl. Beatus hō qui non eſt lapſus in verbo ex ore ſuo. Et Iacobus ait: Eccle. 14
Si quis in verbo nō offendit, hic p̄fectus eſt vir. Ad hoc autē q̄ non delinquat hō in lingua ſua Iaco. 3.
multa ſunt obſeruāda. Primo ne loquatur illicita, q̄m teſte Apoſt. Corrūpūt mores bonos col 1. Cor. 15
loquia mala. Et ad Timot. Sermo (inquit) vaniloquorū vt cancer ſerpit. Secundo obſeruare o 2. Timo. 2
portet, vt loquamur de bonis & licitis, ſicut ait apoſt. Tu loquere quę decēt ſanā doctrinā. Pri 1. Tim. 5
B mo enim in regimine linguæ oportet à malo recedere, deinde ad bonū accedere: ſed quia bonū
opus bene fieri debet, videlicet cū circūſtantijs debitis, quæ ad actū virtutis requiruntur, idcir
co in loquendo de bonis, primo videndū cui loquamur, quatenus aptemus & proportionem
ſermonem noſtrum, ſecundū exigentiam, conditionē & qualitatē eius cū quo loquimur, ne for
te præſumamus ſapientiorē docere, ſeniorē increpare, vanū laudare, inexpertū conſulere, obſti
natū corripere, contēptorē inſtruere, ſimplicioribus alta proponere, vel inter inſipientes verba Eccle. 28
effundere. Hinc enim Eccle. dicit: Adoleſcens loquere in cauſa tua vix cū neceſſe fuerit. Si bis in Ibidem
terrogatus fueris, habeat caput reſponſum tuū. Et iterū. Loqui in medio magnatorū non præ
ſumas, & vbi ſunt ſenes non multū loquaris, & vbi non eſt auditus, non effundas ſermonē. Sa
lomon quoq;. In auribus inſipientū ne loquaris, ne forte deſpiciant doctrinā eloquij tui. Secun Proue. 23
do penſandum eſt quando, ſeu debitum tempus loquendi, quoniam tēpus eſt tacendi, & tē Eccle. 3
pus loquendi. Dū enī nulla ex ſermone naſcitur aut ſperatur vtilitas, tēpus eſt tacendi. Dū autē
fructus ſalubris veriſimiliter ſperari poteſt, tēpus loquēdi eſt. Vn̄ alibi ſcriptū eſt: Hō ſapiens ta Eccle 20
cebit vſq; ad tēpus. Laſciuus autē & imprudēs non ſeruabit tēpus. Tertio penſare debemus vi
bi loquentū ſit, ſcilicet nō in eccleſia, nec in locis prohibitis. Quarto, quantū videlicet nō plus q̄
oportet aut expedit. Propter quod Salomon dicit. In multiloquio non deerit peccatū, qui autē
moderatur labia ſua prudentiſſimus eſt. Et iterum. Totum ſpiritum ſuum profert ſtultus, ſa Proue. 10
piens vero differt & reſeruat in poſterū. Vnde alibi habetur. Verba prudentium, ſtatera ponde Proue. 29
rabuntur. Sit ergo ſermo noſter ſale diſcretionis ornatus, quemadmodum ait Apoſtolus. Ser Eccl. 21.
C mo veſter in gratia ſemper ſale ſit conditus, vt ſciatis quō oporteat vos vnicuiq; reſpondere. Coloſſ. 4
Quinto penſare debemus, qualiter ſit loquendum, videlicet modeſte, māſuete, ſuauiter. Vnde
Salomon ait. Reſponſio mollis frangit irā, ſermo durus ſuſcitat furorē. Et Eccl. Verbū dulce Prou. 15
multiplicat amicos, & mitigat inimicos, & lingua eucharis in bono homine abūdabit. Eſt ideo Eccleſi. 6
apoſt. monet: Noli verbis contendere, ad nihil enim vtile eſt, niſi ad ſubuerſionē audiētiū. Se 1. Timo. 2
xto autē & vltimo, atq; præcipue conſiderare debemus, cur. i. qua intentione loquamur, & ge
neralis quidē finalis ac ſumma intentio eſſe debet honor dei. Aliæ autē intentiones ſecundarię
& proximæ multæ & variæ eſſe poſſunt, videlicet vt aliū inſtruamus, vel ab alio inſtruamur,
vel propter recreationē vel ſimilē cauſam, & ſecundū modū finis intenti cōſiderare debemus,
an is cū quo loqui volumus ſit talis, quod ex collocutione ſecū habenda adipiſci poſſumus fi
nē intentū. Si itaq; iſta penſemus & obſeruemus, tunc non delinquemus in lingua noſtra, q̄d
nemo naturali virtute valet implere ſecundū q̄d à Iacobo dictū eſt: Linguā nullus hō domare Iacobi. 3
poteſt. Sed per gratiā fieri poteſt, quēadmodū in Prou. legit: Hoīs eſt animū p̄parare, & dn̄i gu Proue 16
bernare linguā. Inuocemus igit gratiā. Chri, & dicamus q̄d infra habet. Pone dn̄e cuſtodiā ori Pſal. 140
meo & oſtiū circūſtantiæ labijs meis. Porro q̄d nūc dixi, Dixi cuſtodiā vias meas, poſtea claris Pſal. 118
D us dicet, vbi ait Pſalmiſta: Iuraui, & ſtatui cuſtodire iudicia iuſtitiæ tuæ. ⸿[Poſui ori meo cu
ſtodiā] ne incaute aut malitioſe aliquid loquerer [dū cōſiſteret peccator aduerſum me] inten
dens me verbis prouocare aut fallere. Non ergo reddamus verbū malū pro verbo malo, quē Prou. 20
admodū Salomon iubet: Ne dicas, reddam malum pro bono: expecta dn̄m, & liberabit te.

 ⸿[Obmutui]

¶[Obmutui]non ex indignatiõe,ſed ex patientia atq; prudentia,vidẽs me loq̃ndo nihil ꝓfice- 3 D
ce[& humiliatus ſum] .i.in corde meo cogitaui me dignũ eſſe cõtumelijs, & verbis malis mihi
illatis[& ſilui à bonis]ſermonibus,q̃m qui mihi male loquebantur,excuſationẽ,ſatiſfactionẽ,
ſeu rationabilẽ reſponſionẽ recipere noluerunt.Propterea melius reputaui otio tacere, q̃ contẽ
ptoribus veritatis ſermonẽ bonũ proferre[& dolor meus renouatus eſt] q̃m dum pœnas atq;
iniurias ab alijs patior,de nouo recolo peccata mea,quibus irã merui,& ita quaſi recenter do-
leo,quod peccaui.Pœnæ eñ & aduerſitates peccatori inflictæ, reducunt ei ad memoriã mala
Ierem.30. q̃ fecit.Iuxta illud:Caſtigo te in iudicio,vt non tibi videaris innoxius.Vel, dolor meus renoua
tus eſt .i. ſicut ante triſtabar de proprijs culpis , ſic modo contriſtor de proximorũ peccatis ac
varijs mundi erroribus.Talis autẽ triſtitia ex charitate procedit,&eſt multũ meritoria ac pla
Ierem.9 cita deo,quã Ieremias ſe habuiſſe inſinuat, quũ ait:Quis dabit capiti meo aquã, & oculis meis
fontẽ lachrymarũ,& plorabo die ac nocte interfectos populi mei? Et ſi piũ eſt plorare,interfe-
ctos corpore,q̃to benignius eſt plorare interfectos in anima? Deniq; hãc etiã ſe habuiſſe dolo-
Rom.9 rẽ fatetur Ap̃lus,dũ ait:Triſtitia mihi magna eſt,& continuus dolor cordi meo.Optabã eñ e-
Miche.2 go ipſe anathema eſſe à Chr̃o ꝑ fratribus meis Iudæis. Vñ & ſanctus dei propheta Michæas in
tantũ Iſraeli, cui futuras pœnas ꝓdixit cõdoluit,vt diceret:Vtinã nõ eſſem vir habẽs ſpiritũ, &
mendaciũ potius loquerer.Vides ergo q̃ ineffabilit̃ vigeat fraterna ſanctorũ dilectio,etiam pro
Exodi.32 ingratis & impijs?Hinc nanq; Moſes ait ad dñm:Aut dimitte populo hanc noxã,aut ſi non fa
cis,dele me de lib,quẽ ſcripſiſti.Veruntñ ad prælatos ꝓcipue pertinet iſta cõpaſſio. ¶[Conca 4
luit cor meũ intra me] hoc eſt,dũ ita obmutui,atq; recẽti dolore afflictus ſum,aĩa mea arden- E
ti affectu accenſa eſt , quatenus ſibiipſi perfectionẽ gratiæ acquireret in præſenti,& ad lumen
gloriæ citius perduceretur ac proximorũ errori ſuccurreret,atq; indigentibus ſubueniret.Ecce
Philip.4. quam ſancta calefactio cordis.Nonne hoc modo concaluit cor Pauli intra ſe, qui ait: Fratres
mei dilectiſſimi,gaudiũ meũ & corona mea ſic ſtate in dño[& in meditatione mea exardeſcet
ignis]hoc eſt,ex conſideratione bonitatis,beneficiorũq; dei, & ex conſideratione periculorũ &
vitiorũ,quibus homines implicantur,inflãmabitur in me amor dei & proximi,quatenus iniu-
rias dei impediã, fratrũq; ſaluti ſuccurrã, Increpando,Inſtruendo,exhortando.Neceſſe eſt eñ
ꝓdicatorẽ & doctorẽ verbi dei ex charitatis feruore impleri omni conſtantia & fortitudine mẽ
Miche.3 tis,quẽadmodũ Michæas de ſeipſo teſtatur:Ego,inquiens,repletus ſum fortitudine ſpirit⁹ dñi,
iudicio & virtute,vt annuntiẽ Iſrael peccatũ ſuũ.Propter quod dicit & Apoſt.Prædica verbũ,
2.Tim.4. inſta oportune,importũe.Argue,obſecra, increpa,in omni patientia.Quod vtiq; ad omnem 5
animarũ curã habentẽ,certũ eſt pertinere. ¶[Loquutus ſum in lingua mea].i.in ore meo,vic;
1.Reg.1 ſecrete orando,quẽadmodũ. 1.lib.Reg.de matre Samuelis inducitur:Porro Anna loquebatur
in corde ſuo,tantũq; labia illius mouebantur,& vox penitus non audiebatur.Quid autẽ in o-
ratione locutus ſit,ſubiungit[Notũ ſac mihi dñe finẽ meũ]Finis noſter conſumens,eſt mors,fi
nis vero conſummans,eſt deus ſeu vita æterna. Nã deus eſt finis obiectalis extrinſecus, beati-
tudo autẽ ſeu vita ęterna,ẽ finis nr̃ itrinſecus.De vnoquoq; igit̃ finiũ horũ expõi pt̃,q̃d ait. No
tũ ſac mihi dñe finẽ meũ,vt ſit ſenſus,q̃uũ ad finẽ conſumentẽ.Notũ ſac mihi dñe finẽ meũ,id ẽ, F
da mihi cõſiderare mortẽ mihi quotidie appropinquantẽ, vt meditatio mortis aſſidua fiat mi
Eccle.7. hi à peccatis abſtractio fortis & vigilatio diligens,quẽadmodũ Eccleſiaſticus dicit:In omnibus
Matth.25 operibus tuis memorare nouiſſima tua,&in æternũ non peccabis.Et in Euangelio Chriſtus:
Vigilate(inquit)quia neſcitis diẽ neq; horã.Secundo ſic.Notũ ſac mihi dñe finẽ meũ,hoc eſt,te
ipſum,vt conſiderẽ me creatũ propter te & ita inquietũ ſit cor meũ,donec perueniat ad te,ne al
teri q̃ tibi inhæreat.Tertio ſic.Notũ ſac mihi dñe finẽ meũ,id eſt, da mihi attendere cœleſtẽ il-
lã beatitudinẽ,ad quã creaſti animã meã,ne in aliquo bono caduco creato,ſed in te ſolo ſemper
finẽ ſibi conſtituat anima mea.Ideo nanq; ait Apoſtolus Pater gloriæ det vobis ſpiritũ ſapien
tiæ,vt ſciatis quæ ſit ſpes vocationis eius.i.vt ſciatis quæ ſit res ſperanda,ad quã vocauit vos.
Res autẽ ſperanda eſt beatitudo æterna,quæ eſt finis noſter. Hanc ergo petimus nobis reuela
ri,dũ dicimus . Notũ ſac mihi dñe finẽ meũ:Notũ quoq; ſac mihi,[& numerũ dierũ meorũ quis
eſt]Hoc dupliciter intelligi poteſt.Primo de diebus vitæ præſentis,vt ſit ſenſus:Da mihi actua
liter aduertere & diligenter penſare,quã breues & mali ac miſeri ſunt dies,quibus in hoc mun
do victurus ſum,quatenus ſic præſenti vita contẽpta,ad futurã toto corde aſpirem,ſicut ait A-
1.Cor.7 p̃lus:Qui vtuntur hoc mundo,ſint tanquã non vtentes.Et iterũ:Non habemus hic manentẽ ci
Heb.4. uitatẽ,ſed futurã inquirimus.Secundo intelligit̃ de diebus futuri ſeculi,q appellant̃ dies æterni
tatis,& eſt ſenſus:Da mihi per ſidẽ contẽplari durationẽ illã innumerabiliũ dierũ longitudinẽ
cõplectentẽ,vic; æuũ illud quo beati in patria ſine fine regnabunt,vt hanc ſp̃ deſiderẽ.Hæc du
ratio beatorũ vocatur numerus dierum noſtrorũ,qui eſt,i.qui non habet ſucceſſionẽ corrupti
tionem

A onẽ & terminũ,ſed vere eſt q̃a ſtabilr̃ manet. Numerus vero dierꝫ huius vitæ q̃ſi non eſt,q̃m di
es iſti non ſtant,& nihil hẽmus de tpe niſi nũc,q̃d tñ non eſt tps nec pars tpis,ſed ſuo fluxu cau
ſat tps. Vñ iſta æui duratio dici pt̃ dies multi ſeu nũerus dierꝫ,q̃m om̃e tps includit & vna dies
q̃a realiter non multiplicatur. Idcirco de ea ſcriptũ eſt: Erit dies vna,q̃ nota eſt dño,nõ dies ne
q̃ nox:& in die illa erit dñs rex ſuper oẽm terrã. Et ad deſignandũ interminabilem ꝑmanenti Zach. 14.
am huius durationis atq̃ diei, Iſaias ait de ea: Erit menſis ex menſe, & ſabbatum ex ſabbato.
Itaq̃ dñe, notũ fac mihi numerꝫ dierꝫ meorꝫ [vt ſciam q̃d deſit mihi] hoc eſt, quatenus diligen Iſaiæ. 66
ter agnoſcã q̃tũ mihi deſit ꝑfectionis & gr̃æ ad ingrediendũ dies illos æternos. Vel vt ex cõſide
ratione breuitatis dierꝫ,q̃bus in hoc ſeculo viuã, ſolicite penſem q̃d mihi deſit de ſpũali ꝓceſſu
ac interiori profectu, ac ꝑ hoc tanq̃ modico tpe hic manſurus, feſtinanter tendam ad patriam
om̃i tpe excluſo feruenter tibi deſeruiã. Ideo etiam dicit Apoſtolus: Feſtinemus ingredi in illam Hebræ. 4
6 requiem. ¶[Ecce menſurabiles] hoc eſt breues ac facile numerabiles [poſuiſti dies meos] q̃
bus ſecundũ tuã ordinationẽ in hoc mũdo victurus ſum. Vnde inferius ſcriptum eſt clarius: Di Pſal. 89 Iob. 14
es annorꝫ noſtrorꝫ in ipſis ſeptuaginta anni. Et Iob: Breues dies hominis ſunt, numerus menſi
um eius apud te eſt. Conſtituiſti terminos eius qui pteriri non poterũt [& ſubſtantia mea tan
quam nihilum ante te]. i. ego ipſe ſubſiſtens, qui aliquid eſſe videor, compatione tuæ immenſę
maieſtatis magis ſum nihil quã aliquid, q̃m finiti ad infinitum nulla exiſtit proportio. Propt
q̃d apud Iſaiam legit: Ecce gentes quaſi ſtilla ſitulæ, & quaſi momentũ ſtateræ reputatæ ſunt Iſaiæ, 40
ei. Oẽs gentes quaſi non ſint, ſic ſunt coram eo, & quaſi nihilũ & inane reputatæ ſunt ei. Hinc
B q̃ꝙ Nabuchodonoſor maieſtatẽ dei expertus humilr̃ dixit: Ego Nabuchodonoſor oculos me Dani. 4
os ad cœlũ leuaui & altiſſimo bñdixi, & viuentẽ in ſecula ſeculorꝫ glorificaui, quia poteſtas eiꝰ
7 poteſtas ſempiterna, & oẽs habitatores terræ apud ipm̃ in nihilum reputantur. ¶[Verumtñ
vniuerſa vanitas]. i. nõ ſolum ſubſtantia mea eſt tanquam nihilum apud deũ, ſed & oia, maxi Eccle. 1
me inferiora & corruptibilia vanitas ſunt. i. modica, inſtabilia, infelicia, & caduca, quemad Roman. 8
modũ Eccleſiaſtes dicit: Vanitas vanitatum, & omnia vanitas. Et Apl̃s: Vanitati (inquit) crea
tura ſubiecta eſt [oĩs homo viuens]. i. nõ ſolũ irrationalia, ſed etiam oĩs homo viator & pc̃tõr
eſt vanitas. i. mutabilitati ſubiectus multiſq̃ miſerijs. Vel ſic: Verũtamen vniuerſa vanitas oĩs
hõ viuẽs, hoc eſt, tãta eſt miſeria & defectibilitas hoim̃ propter mala culpæ, mala pœnæ, & ma
la naturæ quæ in ipſis ſunt, ꝙ oĩs hõ ſcd̃m cõem legem dici põt vniuerſa vanitas. i. totaliter va
nus ac vanitatibus plenus. Propter q̃d Paulus de apl̃is loquens: Nos (inquit) intra nos gemi
mus, q̃ primitias ſpũs accepimus, reuelationẽ gloriæ filiorꝫ dei expectãtes. ¶[Veruntñ in ima
8 gine ptranſit hõ]. i. q̃uis hõ ſit adeo vanus, vt dici poſſit vniuerſa vanitas, tñ in imagine pertrã
ſit. i. in imagine ſanctæ trinitatis in aĩa inſignitus temporaliter viuit & ad finẽ currit. Vel ſic:
In imagine pertranſit hõ, hoc eſt, tã cito vita eius fluit & deficit, ſicut imago apparens in ſpecu
lo & vmbra quæ apparet in terra, queãdmodũ dicit et Iob: Sicut vmbra dies noſtri ſup terrã. Iob. 8.
Et alibi: Oẽs morimur, & q̃ſi aqua dilabimur in terrã [ſed & fruſtra cõturbatur]. i. vltra hoc ꝙ 2. Reg. 14
tã breuis eſt vita pñs, ipe hõ turbat & anxiat vbi nõ deberet anxiari aut turbari, vcz pro tẽpo
9 ralibus cõgregandis ſeu ꝑditis, & ita ſolicitudinibus ſeculi implicatur, q̃ſi nunq̃ relicturus eſſet
C hoc ſeculũ. Ideo ſeq̃tur. ¶[Theſaurizat]. i. tpales diuitias congregat [& ignorat cui congrega
bit ea] Nam cũ mors incerta ſit, nõ pt̃ ſcire an ipe diu vtetur diuitijs ſuis. Et ſimili mõ ignorat,
an filij ſui ſeu alij, q̃bus proponit bona ſua relinquere, diu eas poſſidebunt. Hæc ergo theſauri
zatio vana eſt: Vñ hoc mõ theſaurizanti, & in diuitijs ſuis delictari proponenti atq̃ dicenti il Luc. 12
lud: Anima habes multa bona repoſita in annos plurimos, requieſce, comede, bibe, epulare.
Dixit deus: Stulte, hac nocte repetũt animã tuã à te, quę aũt paraſti, cuius erũt? Hinc q̃ꝙ ait alia Baruc. 3
ſcriptura: Vbi ſunt principes gentiũ & q̃ dñant ſup beſtias trræ, q̃ in auibus cœli ludũt, q̃ argen
tũ theſaurizant & aurꝫ in q̃ cõfidunt hoies, & nõ eſt finis acq̃ſitionis eorꝫ? Exterminati ſunt, &
ad inferos deſcenderũt, & alij in loco eorꝫ ſurrexerunt. Eſt tñ alia theſaurizatio bona, de q̃ ait Luc. 12
ſaluator: Facite vobis ſacculos q̃ non veteraſcũt, theſaurꝫ nõ deficientem in cœlo. De cuius the Iſaiæ. 33
ſaurizationis poſſeſſione ac fructu apud Iſa. ſcriptũ eſt: Diuitiæ ſalutis ſapientia & ſcia, timor
10 dñi ipe theſaurus eius. ¶[Et nũc quæ eſt expectatio mea, nõne dñs?] Ecce hic oſtendit exaudi
tam eſſe pcem quã ſuperius fudit ad dñm, dicẽs: Notũ fac mihi dñe finẽ meum. i. finale bonum Math. 6
q̃d vltimate ac ſumme appetere debeo. Ait ergo: Et nunc, hoc eſt, dum alij ſibi theſaurizant in
terra, vbi erugo et tinea demolitur, & fures effodiunt & furant, quæ eſt expectatio mea. i. quæ
eſt res à me finaliter expectata & ſumme optata? Et rñdet: Nonne dñs? quaſi dicat: Vtiq̃ ipſe
met deus glorioſus et ſanctus eſt quem finaliter expecto, atque ad quem omnia ordino. Deus Luc. 10
enim eſt omne bonum noſtrꝫ, et ipſe eſt oia noſtra, et vnũ (q̃d eſt ipſe) eſt neceſſariũ. Propterea Iſaiæ. 33
ab Iſaia dr̃: Dñs iudex noſter, dñs legiſer noſter, dñs rex noſter ipſe ſaluabit nos [et ſubſtantia
mea

meā apud te eſt.] Subſtantia interdū pro diuitijs ſeu poſſeſſiōe accipitur, quēadmodū de patr
Luc 15 filij prodigi ſcribitur: Diuiſit illis ſubſtantiā. Sanctorū aūt diuitiæ ſunt opa virtuoſa, charitas q D
q; & gratia & alia ſpūs ſancti dona. Hæ vero diuitiæ ſunt apud deū, qm̄ placent ei, & remune-
Iere.m. 31 ratione ab eo recipiunt, iuxta illud Ieremiæ: Quieſcat vox tua à ploratu, qa eſt merces opi tuo.
De his ergo diuitijs ait, ſubſtantia mea. i. interiores meæ diuitiæ, ſ. merita & pmia apud te eſt. i.
in bñplacito tuæ memoriȩ. Superius vero dū dixit, ſubſtantia mea, tanq̄ nihilū ante te, ſumpſit
Iohan. 1 ſubſtantiā pro eſſentia vel pro exterioribus bonis. Poſſet aūt & nunc pro eſſentia accipi. Dicun
Iohan. 17. tur nanq; eſſe apud deū q̄ in deo ſunt, ſicut de filio dñi Verbū erat apud deū. i. in deo, ſcdm q; fi-
lius loq̄ns ad patrē teſtat: Tu pr̄ in me, & ego in te. Et hoc mō ſubſtantia noſtra, imo cūcta crea
Ioha. 1 ta ſunt apud deū, qm̄ oīa in ipſo ſunt. Quod factū eſt. i. omne qđ non eſt deus, videlicet omnis
creatura in ipſo vita erat: Omnia nāq; viuunt deo, & oīa ſunt in eo vitaliter. Propter qđ dicit 11
Roma. 11 Apoſt. Ex ipſo, & p ipſum, & in ipſo ſunt oia. ¶[Ab om̄ibus iniqtatibus meis erue me] indul
gentiā dando, & gratiā infundendo [opprobriū inſipienti dediſti me]. i. ab indoctis, diuina &
æterna non contēplantibus, me derideri permiſiſti propter iuſtitiam, qua tibi ſoli adhæſi. Deri-
Iob. 12 detur em̄ iuſti ſimplicitas. Et Salomon dicit: Ambulans recto itinere, & timens deū, deſpicitur
Prou. 14 ab eo, qui infami graditur via. Vñ alio loco ſcriptū eſt: Ezechiel erit portentū veſtrū. ¶[Obmu 12
Ezech. 24 tui, &] pro id eſt [nō aperui os meū] cū ſuſtinerē aduerſa [qm̄ tu feciſti] hoc eſt, aduerſa mihi in-
ferri permiſiſti, vel præcepiſti, viciſcendo culpā meā, per pœnas tēporales. Sic & nos facere de
bemus dū improperia toleramus, aſcribentes hæc noſtris exceſſibus, & ſubmittentes nos diui-
Eccle. 22. no iudicio. Quā enim ſalubre ſit hoc, oſtendit in Eccle. vbi ſic legit: Quis dabit ori meo cuſtodi E
am, & ſup labia mea ſignaculū certū, vt nō cadā ab ipſis, & lingua mea me perdat [amoue à me
plagas tuas] hoc eſt, rigorē vindictæ tuæ, qua me caſtigas, mitiga, aufer, ignoſce, & non ſecun-
dū exigentiā vitiorū meorū facias mihi, nec poteſtati inimicorum meorum me tradas. Vnde &
2. Cor. 1. Paulus ter rogauit dñm vt auferet à ſe ſtimulū carnis, qui vtiq; habuit in eo rationē plagæ ſeu
Dan. 9 pœnæ, non culpæ. Et Daniel orauit: Exaudi dñe, placare dñe, auertatur obſecro ira tua. Et ſan
Iob. 13. ctus Iob ait: Manū tuā longe fac à me, & formido tua nō me terreat. Itaq;, dñe amoue à me pla
gas tuas. Quod ideo oro, Nam ¶[A fortitudine manus tuæ ego defeci in increpatiōibus] hoc 13
eſt, à potentia vltionis tuæ, qua me flagellaſti, ſuccubui, non potens ſufferre increpationes tam
duras, quoniam tentor & crucior ſupra vires. Non tamen o domine arguo te, qm̄ iuſte hæc pa
tior propter peccata mea, ideo ſubditur [propt̄ iniquitatē corripuiſti hominē] peccatorem. Sed
1. Cor. 10 videt hoc obuiare, q̄d ait Apoſtolus: Fidelis deus, q non patiet vos tentari ſupra id q̄d poteſtis.
Et rñdendū, q; deus non ſinit nos tentari ſupra id quod poſſumus pati per gratiā, & ergo q ad
Matth. 6 gratiā eius non confugiunt, diuinū inuocando auxiliū, ſuperantur: qui vero ad ipſum confu-
giunt, dicentes. Et ne nos inducas in tentationē, non vincuntur. Dū ergo afflicto atq; tentato
apparet, q; vltra vires tentetur, ac ſuccumbere debeat, ſi tunc clamat ad dñm, dicens: Amoue
à me plagas tuas, tunc dñs adiuuat eum, nec ſinit eum vltra vires affligi, quia inſpirat ei affectū
Rom. 8 orandi. Quid enim oremus ſicut oportet, neſcimus: ſed ipſe ſpiritus poſtulat pro nobis. i. po-
ſtulantes nos facit. Hæc vero inſpirato ſpiritus ſancti eſt primum adiutorium dei, ad quod ſeq F
tur aliud adiutorium, quod eſt effectus ſeu meritum orationis. Deniq; conſtat ex his, q; inter-
dū orare poteſt hō deuotus pro mitigatione vel ablatione aduerſitatū & afflictionū, quas pati
tur, ſiue ſint naturales, ſiue ex diſpoſitione diuina, & in hoc quilibet agat ſecundū q; ſe poſſe fer
2. Cor. 12 re cognoſcit. Imperfecti enim tantū ferre non valent, quantum perfecti, quibus cum Paulo di
citur: Virtus in infirmitate perficitur [Et tabeſcere feciſti ſicut araneam animam eius] Aranea
eſt animal rapax & nocens, de facile tamen lædi occidiq; poteſt. Eſt igitur ſenſus, ſicut aranea
facile infirmat & læditur, ſic per flagella tuæ iuſtitiæ tabeſcere feciſti, hoc eſt, humiliaſti & affli
Iob. 16 xiſti ac deiecisti animā hominis ſeu hominē ipſum. Vnde & ſanctus Iob flagella expertus, atq;
eorū rigore oppreſſus ait: Ego quondā ille opulentus repent: contritus ſum. Et Ieremias taliter
Ierem. 45 tabefactus clamat. Vȩ mihi miſero, quia dominus addidit dolorē dolori meo, laboraui in ge-
mitu meo, & requiē non inueni. Ideoq; iterū clamauit: O mucro dñi, vſq;quo nō qeſcis? [Verū-
Ierè. 47 tamen vane conturbat omnis hō]. i. q̄uis tanta ſit inſtabilitas ac miſeria vitæ præſentis (vt di
ctū eſt) adhuc oīs hō. i. pene oēs vel, oēs. i. aliqui de omni conditione ſeu genere hoim, cōturbat
Iſaiæ, 1 ſolicitudine tēporaliū & curis ſeculi, vane. i. ſupflue. Secūdū hūc ſenſum apud Iſa. habet: Oēs di
ligūt munera, ſequunt retributiōes. Et alibi: A minori vſq; ad maiorē, oēs auaritiæ ſtudēt. Sed
Ierem. 6 ne ego tā vane cōturber. ¶[Exaudi orationē meā dñe] qua veniā q̄ro [& deprecationē meā,] 14
qua gratiā peto [auribus pcipe lachrymas meas]. i. clementer ac diligenter aduerte affectum a-
nimæ meæ, ex quo lachrymæ profluunt: ſed & ipſas lachrymas reſpice propter fontē, ex q̄ ma
nant, qm̄ lachrymæ ſunt ſigna affectus, & vim oratiōis participant, etiā ſi nec deſideriū cordis

nec

A nec oratio oris directe & immediate ad dñm dirigantur, ſed loquatur homo cum ſeipſo,& in
tra ſe lugeat ex remorſu conſcientiæ vel ex deſiderio patriæ,ſicut ſcriptum eſt: Loquar in tribu Iob.7.
latione ſpũs mei,confabulabor cum amaritudine aniæ meæ. ¶[Ne ſileas].i.ne ab affectu ora Pſalm.34
tionis quieſcas,ne à pia inſpiratione ab interna rñſione taceas,ſed dic aniæ meæ,Salus tua ego
ſum [qm̃ aduena ego ſum apud te] hoc eſt,viator & de exilio ad patriã veniens. Alia litera ha-
bet,qm̃ incola ego ſum .i. de poteſtate inimici tranſlatus in regnũ Chriſti,& de ſtatu damna-
tionis poſitus in ſtatu ſalutis:ſicq; factus ſum eccleſiæ incola, qui aliqñ eram diaboli verna & Col. 1
ſeruus pcti. Vnde & apoſt. ait: Gratias agimus deo & patri,q nos tranſtulit in regnum filij dile
ctionis ſuæ [& peregrinus ſicut oẽs patres mei] hoc eſt, ſicut oẽs ſancti defuncti erant in hoc
mundo peregrini non habentes hic locũ manentẽ,aut patriã finaliter concupitã: ſic & ego pe-
grinus ſum coram te,qm̃ aliam vitã & patriã credo,ſpero,imo & quæro. Propterea ait Apoſt. Heb. 10.11
Expectabat Abrahã fundamenta hñtem ciuitatem,cuius artifex & conditor deus. Et de oĩbus
antiqs ſanctis loquẽs idẽ apoſt. Iuxta fidem (inquit) defuncti ſunt hi oẽs,nõ acceptis repromiſ Ibidem
ſionibus,ſed à longe eas aſpicientes,& ſalutantes & cõfitentes,qa peregrini & hoſpites ſunt ſu
per terrã. Qui enĩ hæc dicunt,ſignificant ſe patriã inquirere. Hinc quoq; ſanctiſſ. patriarcha Ia
cob interrogatus à Pharaone. Quot ſunt dies vitæ tuæ? Reſpondit: Dies peregrinationis vitæ Gene. 47.
meæ ſup terrã. 130. annoꝶ ſunt parui & mali:& non puenerunt vſq; ad dies patꝶ meoꝶ,qui-
bus peregrinati ſunt ſup terram. Ecce quõ oẽs ſancti antiqui ſe peregrinos agnouerunt,& nos
ergo hunc mũdum,& oĩa quæ ad eum pertinent cõtemnamus,& ad patriã illam cœleſtẽ,ſicut
B prudentes peregrini properemus,omni ornatu mundi & gaudio abiecto. Veruntamen obuia
re videt̃ pdictis,qd ait apoſt. Iam non eſtis hoſpites & aduenæ,ſed eſtis ciues ſanctoꝶ. Et rñden Ephe.2
dum,qd apoſt. dicit hoc ad diſtinguendum fideles ab infidelibus,qui omnino extranei ſunt à
deo. Dicitur ergo aliquis aduena & peregrinus ſeu hoſpes dupl̃r. Primo quia inhabitat p ſpem
& fidem,nondũ p rem & ſpẽm,& hoc modo omnes viatores ſunt peregrini & aduenæ,ſecun-
dum illud Apoſtoli: Dum ſumus in hoc corpe,pegrinamur à dño. Per fidem enĩ ambulamus, 2.Cor.5
non per ſpeciem. Secundo dr̃ aliquis peregrinus & aduena,quaſi non pertinens ad locũ in quo
eſt,& ad quem merito tenderet. Sicq; infideles & mali,quoꝶ conuerſatio non eſt in cœlis,ſunt
7 peregrini. ¶[Remitte mihi] o dñe oĩe peccatum & debitam pœnam [vt refrigerer] .i. qua
tenus in miſericordia tua reſpirem,& anxietatem conſciæ temperem,ac dolorẽ in me renoua-
tum,p conſolationem ſpũſſ. depellam [priuſquam abeã] .i. anteq̃ moriar, [& amplius nõ ero]
.i. poſt mortẽ in ſtatu pmerendi non remanebo,nec ad ſtatũ huius mũdi redibo. Si habes ergo
o hõ aliquem ſingularẽ amicũ periculoſe conuerſantẽ, ante mortẽ ora pro eo,imo oĩbus qui
bus ſpeciali iure aſtringeris,ſubueni q̃tum vales,priuſquam abeat. Potes enĩ ante mortem gra
tiam ei impetrare,non aũt poſt mortẽ. Idcirco quanto maius eſt animã eripere de pœnis infer
ni,q̃ de pœnis purgatorij,tanto quodãmodo maius eſt peccatori in hac vita gratiam cõuerſio
nis acqrere,q̃ defuncto in purgatorio exiſtenti veniã remiſſionis procurare. Ecce q̃ admiran-
da atq; præclara eſt virtus pſalmi iſtius. Studeamus igitur documẽta eius implere, tranſitoria
C tranſilire,cœleſtia ardenter appetere,& pſalmum ipm cum oĩ deuotione decantare.

COMMENTARIVS IN PSAL. XXXIX

¶Expoſitio tituli

HVius deniq; pſalmi iſte eſt titulus. In finem pſalmus Dauid.i. Pſalmus iſte q eſt pſalmus
Dauid ſicut authoris,dirigit nos in finem.i. in Chr̃m, de quo pſalmus iſte ad lr̃am loqui
tur,qa apoſt. ad Heb. magnam ptem huius pſalmi allegat de Chriſto pdictam,& in Chr̃o im- Hebræ.10
pletã,ſicut patebit. Doctores ergo catholici exponunt hũc pſal. de toto Chr̃o.ſ. de capite & mẽ-
bris,ita vt q̃dam cõueniant Chr̃o,q̃dã eccleſiæ. Veruntñ ſatagendũ eſt, vt q̃tũ fieri pt,totus hic
pſal. exponatur de Chr̃o,& totus de eccleſia. Chr̃s ergo vt homo ad ædificationẽ eccleſiæ ait:

¶Expoſitio Pſalmi iuxta ſenſum literalem

2 E Xpectans expectaui dñm].i. ſperans ſperaui in dño deo vero & viuo. Cum enĩ ſpes
diffiniatur, q fit certa expectatio futuræ beatitudinis,conſtat q idẽ ſie dñm expecta
re & in ipſo ſperare. Qño vero cõueniat Chr̃o ſpes,ſæpe oñſum eſt. Chr̃s itaq; expe-
ctauit dñm dum patereť,dum pẽdebat in ligno,dum orauit,q̃tenus à mortuis ſuſcita
ret & in corpe glorificareť. Propter qd ait: Nunc aĩa mea turbata eſt. Et qd dicam? Iohan.12.
Pater ſaluifica me ex hac hora [& intendit mihi] .i. reſpexit & diligenter aduertit deſiderium
3 ſpei meæ & expectationẽ meã longanimem. ¶[Et exaudiuit pces meas] Nã qcqd Chr̃s abſo
lute & deliberata rõne orauit,obtinuit [& eduxit me de lacu miſeriæ] .i. de limbo inferni edu-
xit animam meam. Vel,de lacu miſeriæ .i. de valle lachrymarum ſeu mundo hoc miſerijs ple
no, eduxit me in die reſurrectionis & aſcenſionis [& de luto fecis] hoc eſt, de ſepulchro eduxit
corpus

corpus meũ,& à putreſactione illud eripuit,ne corruptionem videret. ¶Et ſtatuit ſupra pe 3 D
tram pedes meos].i.ſupra omnipotentem ac diuinã ſuam virtutẽ collocauit me ab omni aduer
ſitate me defendendo,& impaſſibilitatem corpi meo in reſurrectione pſtando,meq; immobili
ter in ſeipſo firmando [& direxit greſſus meos].i.oẽs opationes meas ordinauit,& aniam meã 4
Iohan. 10 de corpe exeuntẽ, de limbo redeuntẽ,ad cœlos aſcendentẽ direxit recto itinere. ¶Et immiſit
Ibidem in os meũ canticũ nouũ] Chrs em̃ euangelicã legem edocuit, nouũ teſtamentũ fundauit, poſt
Luc. 24 reſurrectionẽ ſuã inaudita atq; recentia gaudia intra ſe habuit & alijs intimauit, ſicut cum di-
xit: Aſcendo ad patrẽ meũ & patrẽ vrm. Et: Quoꝝ remiſeritis pctã,remittunt eis. Et: Ego mit-
tam pmiſſum patris mei in vos [carmen deo nro].i.canticum nouũ qd dns miſit in os meũ,eſt
carmen.i.laus deo nro.i.ad honorẽ ac gloriã dei. Vnde Chrs dixit: Si ego glorifico meipm,glo
Iohan. 8 ria mea nihil eſt. Chrs em̃ vt hõ,oia ſua ad dei honorẽ finalr retulit. ¶Videbũt multi].i.oẽs ad 5
fidem cõuerſi,oculo fidei cernẽt myſteriũ meæ incarnationis, paſſiõis & reſurrectiõis [& time
Prouer. 29 Matth 10 bunt] me ne mihi ingrati ſint & cõdemnent à me,timebũt nõ hoiem,qm̃ ſcriptũ eſt: Qui timet
Rom. 8 hoiem,cito corruet,ſed eũ q poteſtatem habet & corpus & aiam pdere in gehennã ignis [& ſpe
rabunt in dño] deo prẽ æterno,q proprio filio nõ pepercit,ſed pro oibus tradidit illũ. Hoc cre-
dendo fideles ſperant in dño. Si em̃ cõſideremus q̃, q̃lia & q̃ta deus pr̃ filiũ ſuũ dilectũ p nobis
aſſumere,opari ac pati voluit,deſperare nõ poſſumus ſed certiſſime cõfidemus,qm̃ ipſi cura eſt
1. Petr. 5 Ezech. 18 de nobis,nec vult perire peccatorẽ, ſed magis vt cõuertatur & viuat , quemadmodũ ſcriptura
2. Reg. 14 teſtatur: Non vult deus perire animam ſed retractat , cogitãs ne penitus pereat q abiectus eſt. E
Sperabunt ergo in dño,& hoc valde ſalubre eſt,Qm̃ ¶Beatus vir,cuius eſt nomẽ dñi ſpes e- 6
ius] hoc eſt,felix eſt hõ cui ipſe dñs eſt obiectũ & cauſa ſpei,ita vt in dño,nõ in rebus vanis con
fidit,nec aliud finaliter ſperat niſi dñm [& nõ reſpexit in vanitates] .i. rebus caducis,tranſito-
rijs atq; carnalibus nõ intendit neq; inhæſit [& inſanias falſas].i.fallaces doctrinas, irrationa
biles motus,falſos deos non eſt ſecutus neq; intuitus,ſed totũ ſuũ affectũ in deo finaliter fixit,
& in ipſo oia bona inuenit,habet ac poſſidet,ſciens verũ eſſe qd veritas aſſerit,vnũ eſt neceſſari
Luc. 10 um,ppendens quoq; qd per Ieremiã dñs ait pueris Iudæis: Quid iniqtatis inuenerunt in me pa
Ierem. 2. tres veſtri,quia dereliquerunt me,& abierunt poſt vanitates & vani facti ſunt? Deinde Chrs 7
vt homo ait ¶Multa feciſti tu dñe deus meus mirabilia tua] in me & per me. Deus trĩ p Chri
ſtum hoiem oia miracula fecit,& in ipſo mirabilia maxima egit, coniungẽdo naturam huma
nam pſonæ verbi, ipſamq; animã Chriſti beatifica fruitione felicitans à primo ſuæ creationis
inſtanti,& alia multa ſupnaturalia in ipſo egit . Natura autẽ Chriſti humana erat diuinitatis
ſibi vnitæ inſtrumentũ coniunctũ,animatũ, ac proprium. Actio vero inſtrumenti magis eſt
aſcribenda principali agenti q̃ inſtrumento,idcirco Chriſtus vt hõ deo attribuit mirabilia,quę
ipſe diuina virtute effecit. Vnde Dionyſius operationem Chriſti appellat theandricham.i.dei
Iohan. 14 virilem. Propter qd Chrs ait: Pater in me manens,ipſe facit opa. Et item: Non põt filius à ſe qc
Iohan. 5 q̃ facere,niſi qd viderit patrẽ facientẽ. Pater em̃ diligit filiũ,& oĩa demonſtrat ei quæ ipſe facit,
[& cogitationibus tuis nõ eſt q ſimilis ſit tibi] hoc eſt,nulla mens creata compari poteſt in pro F
funditate cogitationũ,in præſcientia futuroꝝ,in immenſitate ſapientię,aut in plenitudine mi
ſericordiæ mẽti diuinæ. Quæ a ũt ſunt cogitationes dei , qbus aſſimilari nullus põt,niſi imper-
ſcrutabilis altitudo diuini conſilij , quo deus in ſeipſo inuenit modũ ſaluandi genus humanũ,
Zach. 8 Iſai. 55. ita vt nec derogaretur iuſtitiæ,ſatiſq; fieret miſericordiæ? De his em̃ cogitationibus p Zachari
am dñs dicit: Ego cogito cogitationes pacis,& nõ afflictiõis. Et alio in loco: Non em̃ cogitatio-
Sap. 9 nes meæ,cogitationes veſtræ dicit dñs: Quia ſicut exaltant cœli à terra,ſic exaltatæ ſunt cogita
tiones meæ à cogitationibus veſtris. Et Sapiens: Quis hominũ poterit ſcire dei cõſilium,aut qs
poterit cogitare qd velit deus? Porro quæ ſequunt,de Chriſto ab oĩbus exponuntur. 8
¶Annuntiaui & locutus ſum] Chriſtus em̃ primo per patriarchas & prophetas,deinde per
Iſaie. 2 ſeipſum docuit homines mirabilia dei , & per ſeipſum atq; apl'os vniuerſo mundo propoſuit
Acto. 1 euangelicã legẽ. Vnde poſt reſurrectionem Chriſtus dixit apoſt. Eritis mihi teſtes in omni Iu-
dæa & Samaria,& vſq; ad fines terræ. Quod ergo nunc Chriſtus ait: Annuntiaui & loquutus
ſum,hoc de ipſo Iſaias prædixit: Docebit (inquiens) nos de vijs ſuis,& ambulabimus in ſemi-
2. Tim. 3. tis eius [multiplicati ſunt ſuper numeꝝ] qui per annuntiationem ſeu prædicationem mei ac
Matth. 22 miniſtroꝝ meoꝝ ad fidem cõuerſi ſunt. Quamuis enim non ſit omnium fides, & pauci dican
Pſal. 138 tur electi compatione vocatoꝝ,abſolute tamen loquendo valde multi ſunt electi , ſicut inferi-
Apoc. 7 us legit: Dinumerabo eos,& ſup arenam multiplicabuntur. Et legitur in Apocalypſi de electis:
Vidi turbam magnam,quam dinumerare nemo poterat. ¶Sacrificium et oblationem no- 9
luiſti.] Hic Chriſtus oſtendit veteris legis & ſacrificiorum eius ceſſationem,et nouæ legis ac ſa
crificij eius inſtitutionem,promulgationem, ac perpetuationem. Sacrificia enim veteris legis
ad tem-

A ad tempus bona & licita erant, ſed qm̃ figuratiua erant Chriſti, & Immolatiõis eius in cruce
quemadmodum de agno paſchali præcipue patet, idcirco veritate exhibita. i. Chriſto per apo
ſtolos hoĩbus nuntiato ceſſare debebant. Volens itaq; Chriſtus ſignificare inſufficientiã ſacri
ficiorũ legalium et neceſſitatem immolationis ſuæ, ait: Sacrificium et oblationem veteris teſta
menti noluiſti, quia in ſe gratiã non cõtinebant, nec peccata auferre valebãt, neq; p ſe accepta
& meritoria erant, ſed ex offerentiũ deuotione dũtaxat. Quamuis ergo deus ſacrificia legalia
ad tempus placita habuit, finaliter tamen & perpetuo ſibi non placuerunt, qm̃ Chriſto venien
te & agnito ceſſare cœperunt. Hanc aũt ſcripturam allegat Apoſt. de Chriſto ad Hebræos, di- Heb. 10.
cens: Impoſſibile eſt ſanguine hircorũ & vitulorũ auferri peccata. Ideo ingrediens mundũ vni-
genitus ſcilicet dei per carnem aſſumptam, dicit: Hoſtiam & oblatiõem noluiſti, corpus autem
aptaſti mihi. Et magnam verborũ ſequentiũ partem inducit Apoſtolus in Chriſto impletam,
quamuis in verbis ſit quædam diuerſitas: quoniam Chriſtus atq; apoſtoli interdũ magis alle-
gant ſenſum prophetarũ, q̃ verba. Porro ſecundum hunc ſenſum intelligenda ſunt verba pro
phetarũ quæ videntur paſſim reprobare ſacrificia veteris legis, ſicut eſt illud: Holocauſta arie-
tum & adipem pinguium nolui. Et rurſus: Qui immolat bouem quaſi qui interficiat virum. Iſaie.
Qui mactat pecus quaſi qui excerebret canem. Et alibi: Nũquid offeram domino holocauſto- Iſai. 66.
mata? nunquid placari poteſt deus in millibus arietum, aut in multis millibus hircorum pin-
guium? Propter quod apud Ieremiam legimus: Quid eſt quod dilectus meus in domo mea fe- Ierem. 11
cit ſcelera multa? Nunquid carnea ſanctæ auferent à te malitias tuas? Ait itaq; Chriſtus vt ho-
B mo ad deum patrem, vel ad totam ſuperbeatiſſimam trinitatem. Sacrificium quod fiebat de
brutis & auibus, & oblationem quæ fiebat de rebus inanimatis, noluiſti, hoc eſt per ſe accepta
non habuiſti, nec auferre peccata poterant mundi [aures autem perfeciſti mihi] hoc eſt, aures Philip. 2.
obedientes dediſti mihi, qm̃ factus ſum obediens vſq; ad mortem. Et in idem redit quod ait Hebr. 10
Apoſtolus. Corpus aũt aptaſti mihi. i. corpus aptũ paſſioni, & his quæ neceſſaria erant redem-
10 ptioni generis humani, mihi donaſti. ¶ [Holocauſtum] hoc eſt, ſacrificium quod totũ cõbu
rebatur quaſi omnino incenſum, q̃a offerebatur deo ad reuerentiam ſuæ maieſtatis ac bonita- Leuit. 4. 7
tis [& pro peccato]. i. hoſtiam pro delicti culpa oblatam, quæ media comburebatur & media
à ſacerdotibus comedebatur [non poſtulaſti] tanq̃ ſufficientia ac perpetuo duratura: ad tem-
pus tamen deus p̃cepit ſibi talia immolari. Quocirca ſciendũ, q̃ vna ratio ſacrificiorũ legali
um fuit, quatenus Iudæi per ſacrificia talia deo exhibita, retraherẽtur à ſacrificijs idolorum: &
ideo deus non dedit præcepta ſacrificiorũ, niſi poſtq̃ ad idololatriam declinauerunt. Vnde apd̃
Ieremiam dñs ait: Non ſum locutus patribus veſtris, nec p̃cepi eis de verbo holocauſtomatum Ierem. 7
in die qua eieci eos de terra Aegypti. Et alibi: Nũquid hoſtias & ſacrificium obtuliſtis mihi in
deſerto annis quadraginta domus Iſrael? [tunc dixi, Ecce venio]. i. poſtquam cognoui ſacrifi-
cia legis non eſſe accepta, nec poſſe delere mundi peccata, tũc ego filius dei incarnatus dixi deo
patri: Ecce venio ad paſſiõem & immolationẽ meĩpſius in cruce, quemadmodũ ait apoſt. Am Ephe. 5
bulate in dilectione, ſicut & Chriſtus dilexit nos, & tradidit ſemetipſum pro nobis, oblatiõem
11 & hoſtiam deo in odorem ſuauitatis. ¶ [In capite libri ſcriptum eſt de me] Hoc tripliciter ex
C ponitur. Primo ſic: In capite libri. i. in primo pſalmo, qui eſt caput huius libri, ſcriptum eſt de
me [vt facerem voluntatem tuam] hoc eſt, vt tibi obediam. Illic enim ſcriptum eſt: In lege dñi
voluntas eius: & ſecundũ hoc primus pſalmus ad literam exponendus eſſet de Chrõ. Cum aũt
Dauid hunc pſal. cõſcripſit, primus pſal. nõdũ editus fuit, qm̃ Eſdras credit eũ feciſſe, oportet er
go ſcd̃m hanc expõnem aſſerere, q̃ Dauid in ſpũ p̃uidit hũc pſal. ab alio cõponendũ, & huic li
bro p modũ p̃logi p̃pontdũ. Secũdo exponitur ſic: In capite libri. i. in exordio Geñ. ſcriptũ eſt
de me. Ibi eñ habet: In principio. i. in verbo, creauit deus cœlũ & terrã, oĩa nanq; p ip̃m creata
ſunt. Et vt apoſt. ait: In ip̃o cõdita ſunt vniuerſa in cœlo & in terra. Tertio ſic. In capite libri. i. Coloſſ. 1
in ſupremo libri diuinæ p̃deſtinationis, ſcriptũ eſt de me. In diuina eñi p̃deſtinatione continet
quicq̃d ad ſalutẽ ptinet electorũ, & q̃to aliq̃d magis ptinet ad hanc ſalutem, tanto principalius
ſcriptũ dr̃ in p̃deſtinatione diuina. Qm̃ ergo myſteriũ incarnationis, paſſioniſq; Chriſti p̃cipue
ptinet ad liberationem humanam, idcirco ſcriptum dr̃ in capite libri. i. in principali apice eius,
vt facerẽ voluntatẽ tuã, hoc eſt, p̃ceptum tuum, quod eſt ſignum tuæ increatę voluntatis quam
nemo facere põt. Hinc eñ Chriſtus ait: Sicut mandatũ dedit mihi pr̃, ſic facio. Et alibi: Deſcen
di (inquit) de cœlo, non vt faciam voluntatem meam, ſed voluntatem eius qui miſit me [deus Iohã. 14. 6
meus volui] ſicut tu vis [& legem tuã in medio cordis mei] hoc eſt, euangelicam legem in in-
timo cordis mei ſecreto retinui, ſicut ſuperius dictum eſt: In lege eius meditabitur die ac nocte.
12 ¶ [Annuntiaui iuſtitiam tuam] hoc eſt, præcepta atq; conſilia nouæ legis, in quibus conſi-
ſtit plenitudo iuſtitiæ [in eccleſia magna] id eſt, in templo quod erat in Ieruſalem, in quo fre-

quenter ꝑdicauit,quemadmodũ Malachias teſtat: Statim veniet ad templum ſuum domina- D
Mala.3. tor,quẽ vos quæritis. Vel,in eccleſia magna.i.in populo Chriſtiano,quem per meipſum & me
os diſcipulos erudiui [ecce labia mea non prohibebo] nec prohiberi permittam,quin veritatẽ
Iohan.18. annuntiem. Hoc eſt,quod Chrs aſſeruit:Ego in hoc natus ſum, & ad hoc veni in mundum, vt
teſtimonium perhibeam veritati [dñe] pr̃[tu ſciſti] hoc eſt,ab æterno me ſic factuꝝ præcogno 13
uiſti. ❡[Iuſtitiã tuã non abſcondi in corde meo] Sed ſicut ꝑdictum eſt annuntiaui eã in eccle
ſia magna [veritatem tuã] hoc eſt,adimpletionem ſeu verificatiõem ſcripturaꝝ veteris teſta-
Iohan.1. menti in me [& ſalutare tuũ].i.ſalutem &grãm quã confers per me credentibus in me dixi cun
Zacha.9 ctis audire volentibus. Vñ in Euang.legitur:Grã & veritas ꝑ Ieſum Chrm̃ facta eſt. Et Zacha
rias ait:Loqtur pacem gentibus. ❡[Non abſcondi miam tuam] quã per me conferre digna 14
tus es toti mundo [& veritatẽ tuã] hoc eſt, iudicioꝝ tuoꝝ æquitatem qua noluiſti pctã mundi
inulta manere [à conſilio multo] .i.ab eccleſia magna, ſed omnibus publice annuntiaui miam
pr̃is qua per me mundum voluit redimere:& iuſtitiam eius, qua in tm̃ abhorret pctm̃ vt mihi
Rom.8 filio ſuo dilecto non parceret,ſed pro om̃ibus morti me traderet. Vel ſic: Non abſcondi miam
tuã & veritatẽ tuam à conſilio multo,hoc eſt,ab Anna, Caipha,cæteriſq; ſcribis ac phariſæis,
magiſtratibus ac ſacerdotibus,qui ſummo mane in die Paraſceues interrogauerunt me,dicen
Matth.26 tes:Si tu es Chriſtus,dic nobis. Illis em̃ confeſſus ſum me eſſe Chriſtum & iudicem ſeculi, eiſq;
Luc.22 cernẽtibus venturũ in nubibus cœli, vt iudicem mundũ. Vnde apud Iohannẽ legitur Chriſtus
rñdiſſe Annæ:Ego ſꝑ docui in tẽplo & ſynagogis, vbi oẽs Iudæi cõueniunt, & in occulto locu-
Iohan. 18 tus ſum nihil. Veruntñ his q̃ nũc de Chrõ dicta ſunt repugnare videtur, quod apud Iſaiam de E
Iſaiæ.42 ipſo inducitur. Non clamabit nec audiet foris vox eius. Q̃uo ergo publice annuntiauit iuſtitiã
dei? Et rñdendum,ꝙ Propheta non intendit manifeſtam ꝑdicationem à Chriſto auferre:nam
Ibidem paulo añ ꝑmiſit:Iudiciũ gẽtibus proferet,ſed inordinatũ clamorẽ, & ideo ſubdit: Non erit tri-
ſtis nec turbulẽtus. ❡[Tu aũt dñe ne longe facias miſeratiões tuas] hoc eſt, miæ tuæ effectus 15
[à me] ſed ſtatim tertia die reſuſcita atq; glorifica me [miſericordia tua & veritas tua].i.tuipſe
q es miſericors & verus,imo mia ſempiterna & veritas increata [ſemp ſuſceperũt me] hoc eſt
ꝑces meas ſemp exaudierunt. In om̃i em̃ opere dei conueniunt & miſcentur mia & veritas ei9,
ſicut ſuperius dictũ eſt: Vniuerſæ viæ dñi mia & veritas. Ideo autẽ oro,ne longe facias miſerati
ones tuas à me. ❡[Qm̃ circũdederunt me mala,quoꝝ non eſt numerus]hoc eſt,innumerabi- 16
Pſalm.24 les pœnæ animæ & corporis,maxime tempore paſſionis, qñ à planta pedis vſq; ad verticẽ ca-
pitis non remanſit in me ſanitas,& ſinguli vires animæ proprijs cruciabantur doloribus[com
Iſaia,1 prehenderunt me iniquitates meæ]i.peccata corporis mei myſtici puta eccleſiæ quæ ego acce-
pi ſuper me,me cõprehendi fecerunt,& vinculis tormentoꝝ ligari,quẽadmodũ per Iſa.dñs ait
Iſaiæ.53 de me:Propter ſcelus populi mei percuſſi eũ[& non potui vt viderẽ]pœnas mihi inſtantes.i.ꝑ
modũ non præuidentis ſeu neſcientis me habui,quia non fugi ſicut in expoſitione pſalmi.34.
patuit,vbi ſcriptũ eſt:Congregata ſunt ſuper me flagella,& ignoraui,plenius explanatũ eſt.
❡[Multiplicati ſunt ſuper capillos capitis mei.] Iudæi & Gentiles in die Paraſceues contra me
inſurgentes. Modus loquendi eſt hyperbolicus ad deſignandũ multitudinẽ aduerſarioꝝ Chri 17 F
[& cor meũ dereliquit me.] .i. cor ipſum corporale quod eſt primũ viuens & vltimũ moriens 18
in paſſione amiſit naturalẽ vigorẽ,& ab anima mea eſt ſeparatũ. ❡[Cõplaceat tibi dñe vt eru
as me]de manibus Iudæoꝝ,& de limbo inferni educas animã meã,ac de ſepulchro corpus me
um,ſicq; anima corpori reunita ab omni paſſibilitate eripias me[dñe ad adiuuandũ me reſpi-
ce] hoc eſt,humanitati meæ aſſumptæ per diuinã tuã virtutẽ & gratiã in omnibus cooperare,
quatenus opera diaboli deſtruam ſanctoſq; de limbo educam,& cum illis in cœlos aſcendam.
❡[Confundant & reuereant ſimul,] Hic verſus cum duobus ſeqntibus in pſalmo triceſimo 19
quarto,quaſi ſub eadẽ forma verboꝝ habet, & ibi prolixe ac diligenter oſtenſum eſt, quomõ
tales locutiones tripliciter exponi põt,idcirco propter tædium vitandũ ad expõnem pſalmi il-
lius lectorem remitto. ❡[Exultent & lætent ſup te oẽs quærentes te,] hoc eſt, corde & corpe 20
gaudeant in te,nõ in rebus illicitis oẽs q te ꝑ fidem reqrunt, & tibi ꝑ charitatẽ adhærent, & in
te ſyncere confidũt [et dicant ſemp magnificet dñs].i.ſemp magnificent,& ab alijs magnifica
ri deſiderent dñm [q diligunt ſalutare tuũ] hoc eſt, vitã æternã quæ eſt beatitudo et ſalus men
tis creatæ. Vel me Chr̃m filiũ tuũ:q ſum ſalutare tuũ.i.ſaluator, ꝑ quẽ et in quo ſaluare digna-
tus es genus humanũ. ❡[Ego aũt mendicus ſum] Nam Euãgeliſta teſtante:Suſanna et aliæ 21
Luc.8 quædã mulieres à Chriſto ſanatæ et ipm̃ ſequentes de facultatibus ſuis miniſtrabant ei[et pau
per] Chriſtus em̃ adeo paup fuit, vt diceret:Filius hoĩs non habet, vbi caput ſuum reclinet. Vñ
Lucæ.9. Ieremias vehemẽter admirans Chr̃m in tanta paupertate venturũ,ſic eum alloquitur:Quare quaſi
Ierem.14 colonus vẽturus es in terra,& quaſi viator declinans ad manendũ? Quare venturus es velut
vir

A vir vagus[dn̄s ſolicitus eſt mei] deus ſingulariſſimam prouidētiam habuit de Chriſto ſecūdū
quod homo eſt. Vnde ipſe in Euan. ait: Et nō ſum ſolus, ſed ego & q miſit me pater. ¶[Adiutor Ioha. 8.16
24 me⁹].i.cooperator humanitatis meæ[& protector meus].i.defenſor eiuſdē à malis[tu es]dn̄e
deus. In bonis enim ſemper cooperabatur virtus diuina Chriſto homini, pp quod ipſemet te
ſtat: Non poſſum ego à meipſo facere quicq̄. Sed et ab omni malo culpæ deus ꝓſeruauit animā Iohan.5
Chriſti, ſicq; protexit eum, imo interdū à malis pœnæ defendit eum, ſicut dum Iudæi voluerū Lucæ.4
eū præcipitare & lapidare [deus meus ne tardaueris]exaudire has preces. ¶Diligentiſſime au Iohan.10.
tem conſiderari opto ab omnibus quod dicam: Ecce pſalmus iſte in quo aliqua continentur, q̄
ſecundum ſe non conueniunt. ſ. Comprehenderunt me iniquitates meæ, Apoſtolica autorita
te probat, de Chriſto ad literam exponendus: ſaltē pro magna parte, ergo multo amplius pſal
mi illi in quibus nil cōtinetur quod Chriſto proprie non conueniat, de ipſo exponendi ſunt, q̄
uis nullus apoſtolorum & euangeliſtarum eos de Chriſto alleget, ideoq; nonnulli ſatis ſuperfi
ciales ſunt in expoſitione pſalmorum, multos pſalmos de Dauid vel alijs quibuſdam ad lr̄am
exponētes, qui tamen propriiſſime atq; veriſſime Chriſto conueniunt.

¶Expoſitio tropologica eiuſdem pſalmi de Eccleſia ſeu vnoquoq; fideli.

QVilibet ergo fidelis Chriſti aduentum ſpirituale deſiderans quo quotidie venit p grati
am in mentes fideliū, dicere pōt: Expectans expectaui dn̄m.i.cū interiori & cordiali af
fectu dei præſentiā præſtolatus ſum, q̄tenus manſionē in corde meo conſtrueret: & intēdit mi
hi.i.oculū ſuæ pietatis cōuertit ad me talit̄ expectantē. Et exaudiuit ꝑces meas, veniēdo ad me
quēadmodū amoroſe expectanti promiſit in Euang. dicēs: Pr̄ meus diliget eū, & ad eū venie Iohan.14.
B mus, & manſionē apd̄ eū faciem⁹: & eduxit me de lacu miſeriæ.i.de corpore iſto in q̄ habito q̄d
eſt plenū miſerijs, eduxit me per contemplationē, & ſpem futurorum bonoꝝ, ita vt conuerſa
tio mea incipiat eſſe in cœlis, & in carne viuēs, nō ſcd'm carnē ambulē, ſed ſcd'm ſpm̄, merearq; Philipp.3.
audire illd̄ apoſtoli: Vos autem in carne nō eſtis, ſed in ſpiritu. Qui em̄ in carne ſunt(inq̄t)deo Roman 8
placere nō poſſunt. Vel, de lacu miſeriæ, hoc ē, de conſuetudine mala, quæ ē fouea profunda &
miſera, de q̄ Salo. dicit: Impius cum in profundum pctōꝝ venerit contēnit, eduxit me p gratiā Prouer.18.
conuerſiōis, & pœnitētiam ſalutarē. Vel de lacu miſeriæ. hoc ē, de inferno, in quē incidiſſem, &
adhuc tādē inciderē niſi miſericordia dei ſuccurreret. Vel, de lacu miſeriæ .i. de mūdo iſto, de q̄
eduxit me auertēs affectum meum ab amore ſeculi, quēadmodum Iohan. in ſua canonica mo
net: Nolite diligere mundū neq; ea quæ in mundo ſunt. Vñ & alibi ſcriptum eſt: Neſcitis quia 1.Iohan.2
amicitia huius mundi inimica eſt deo? Quicūq; voluerit amicus huius ſeculi fieri, inimicus dei Iacob.4
conſtituetur: & de luto fecis, hoc eſt, de carnali cōcupiſcētia ſeu fœtore luxuriæ animam turpiſ
ſime deformantis, eduxit me, & gratiam contulit adimplendi illud Apl'i: Sobrie & caſte & pie Titum.2
viuamus in hoc ſeculo. Specialiter aūt expoui poteſt hic locus de ſynagoga antiquoꝝ patrum
à Chr̄o de limbo inferni liberatorum. Hoꝝ igitur vnuſquiſq; deo gratias agens de aduētu re
gis Meſſiæ & propria liberatione ait: Expectans expectaui dn̄m. Affectuoſiſſime enim anti
qui ſancti prȩſtolabantur Chriſti aduentum. Vnde ait Iacob: Salutare tuū expectabo domine Gen.49
Et Mich. Ego, inq̄t, ad dn̄m aſpiciam, & expectabo deum & ſaluatorem meū. Audiet me deus Mich.7
C meus. Hinc quoq; apud Iſa. ſcriptum eſt: Vtinam diſrumperes cœlos & deſcenderes. Propter Iſa.64
quod Moſes dixit: Obſecro domine, mitte quem miſſurus es: & intendit mihi, hoc eſt Chriſtus Exod.4.
filius dei deſcendit per incarnationem in mundū, ſicut optaui. Et exaudiuit preces meas, om̄ia
faciendo & patiendo quæ de ipſo ſcripta erant & humanæ redemptioni neceſſaria, & eduxit
me de lacu miſeriæ, & de luto fecis.i.de limbo inferni, quēadmodum Zach. alloquens Chr̄m p Zach.9.
phetauit: Tu quoq; in ſanguine teſtamenti tui emiſiſti vinctos tuos de lacu in quo non eſt aq̄.
Et ſtatuit ſupra petram pedes meos.i.in Chriſti amore ſtabiliuit & confirmauit dn̄s deſideria
mea, ita vt dicere poſſim illud Apoſtoli: Quis nos ſeparabit a charitate Chriſti, & direxit greſ Roman.8
ſus meos, hoc eſt, opera mea in ſua lege diſpoſuit ſecundum quod Salomō atteſtatur: Cor ho Prouer.16.
minis diſponit viam ſuam, ſed dei eſt dirigere greſſus eius. Et immiſit in os meum canticū no
uum.i.nouam laudem & gratiarum actionem de prȩdictis beneficijs ſuis mihi collatis, quēad
modum dicit apl's: Repletus ſum conſolatione, ſuperabundo gaudio in omni tribulatione. Et 2.Corin.7
alibi: Vetera tranſierunt. Quod enim antiq in vetero teſtamento cum anxio deſiderio & affli 2.Corin.5
ctione animi propter dilationem cantabant futurū, hoc in euangelica lege ſeu nouo teſtamen
to cantant Chriſtiani cum hilari grataq; mēte iam factum. Et ideo in Apoc. de Chriſto ait Io Apoca.21
hannes: Dixit qui ſedebat in throno: Ecce noua facio omnia, carmen deo noſtro, hoc eſt, canti
cum iſtud eſt carmen ad honorem & gloriam dei cantandum. Videbunt multi.i.fide & gratia
Chriſti illuminabuntur, & mirabilia eius conſiderabunt, ſicut ab Iſaia prȩdictum eſt: Populus Iſaie.9
qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam: & timebunt, deum ex conſideratiōe eorum

quæ per fidem agnoſcunt, timebunt quoque pœnas inferni, & ſperabunt in domino, quod D
per gratiam eius euadent tormenta inferni, & adepturi ſint gaudia cœli. Deinde eccleſia ſeu q;
libet Chriſtianus ait ad Chriſtum, ſeu totam Trinitatem: Multa feciſti tu domine deus meus
mirabilia tua. Multa enim & magna fuerunt Chriſti miracula. Vnde in euangelio ſcriptū eſt:
Lucæ 6 Marc 6 Virtus exibat de illo, & ſanabat omnes. Et iterum: Quotquot tangebant fimbriam veſtimen
Math. 11 ti eius ſanabantur. Et Chriſtus dixit diſcipulis Iohannis: Euntes renunciate Iohanni quę vidi
ſtis: Cæci vident, ſurdi audiunt, leproſi mundantur, claudi ambulant, mortui reſurgunt. Es
hæc mirabilia in aduentu Chriſti fuiſſe perpetranda Iſaias de Chriſti aduentu loquens ita pdi
Iſaiæ. 29 xit. Tunc aperientur oculi cæcorum, & aures ſurdorum patebūt: tunc ſaliet quaſi ceruus clau-
dus, & lingua balborum velociter loquetur. Hæc mirabilia Chriſti narrat eccleſia, quemadmo
Eccl. 42 dū in Ecclo habetur: Nonne dñs fecit enarrare omnia mirabilia, quæ confirmauit dñs oīpotēs
ſtabilis in gloria ſua? Quā deſiderabilia ſunt opera eius & quis ſatiabitur vidēs gloriam eius?
Præterea eccleſia ex perſona Apoſtolorum & prædicatorum atq; doctorum ait: Annunciaui
primo Iudæis, deinde Gentilibus & quotidie pdico cunctis fidelibus o dñe Ieſu Chriſte vitam
& mirabilia tua, & locutus ſum, proponendo eis doctrinam Euāgelicam: multiplicati ſunt ſu
per numerum, q p prædicationem meam ad fidem conuerſi ſunt, qm̄ numerari à nobis nō pñt
Mala. 1 q̄uis non ſint ſimpliciter infiniti. Vñ p Mala. dñs ait: Ab ortu ſolis magnū eſt nomen meū, qa
rex magnus ego ſum, dicit dñs, & nomen meū horribile in gentibus. Hanc aūt aploꝝ annūcia
tionem & fideliū multiplicationem deus pater loquens ad Chrm̄ filiū ſuū p Iſa. euidenter pdi-
Iſaiæ. 49. xit: Paꝝ eſt (ingēs) vt ſis mihi ad ſuſcitādas tribus Iacob. Dedi te in lucē gentiū vt ſis ſalus mea E
vſq; ad extremum terræ. Sacrificium & oblationē, hoc eſt, legalia ſacrificia noluiſti, tpe nouæ
Lucæ. 8 legis, aures autem, cordis, de qbus in euang. dñ: Qui habet aures audiendi audiat perfeciſti mi
hi. i. perfectas dediſti mihi, ita vt prompte obedirem tibi in oībus, ſicut ſuperius de me teſtatus
Pſalm. 17. es: Populus quem non cognoui ſeruiuit mihi, in auditu auris obediuit mihi. Has aures popu-
Iſaiæ. 42. lus Iudæoꝝ non habuit, de quibus per phophetam dominus ait: Quis cæcus niſi ſeruus meus?
Et quis ſurdus niſi ad quē nūcios meos miſi? hoc eſt, prophetas. Holocauſtū, legale, & pro pctō
.i. hoſtiam pro pctō immolatā, non poſtulaſti, tpe euangelicæ legis. Conſiderandū eſt nāq; q̄d
triplicia erant præcepta veteris teſtamēti, ſ. moralia, iudicialia, & ceremonialia. Præcepta aūt
moralia manent tempore nouæ legis, cū ſint de lege naturali, & pficiuntur à Chriſto p cōſilia
in euangelio tradita, & ad iſta præcepta ptinent mandata decalogi. Præcepta vero iudicialia,
ſine periculo obſeruari poſſunt in noua lege, ſi ab aliq̄ cuius eſt legē cōdere, inſtituantur. Præce
pta autem ceremonialia ad quæ pertinēt pcepta ſacrificioꝝ, tpe nouæ legis, mortifera ſunt, cū
ſint ſolum figuralia, & ideo ea ſeruare, eſſet realiter dicere, q̄d Chriſtus nondū veniſſet. De his
Ezech. 20. præceptis intelligendum eſt, quod p Ezec. dñs aſſerit: Dedi eis præcepta non bona, & iudicia
Hebræ. 10 in quibus non viuent. Et quod apoſtolus ad Hebr. introducit: Vmbram habens lex futurorū
bonorum, non ipſam imaginem rerum, nūquam poteſt accedentes perfectos facere. Et alibi:
Hebr. 7. Nihil, inquit, ad perfectum adduxit lex. Hanc autem legalium ſacrificiorum ceſſationem atq;
vnius veri ſacrificij inſtitutionem ac perpetuam durationem, per Malac. ſpūs ſanctus pdixit:
Mala. 1 ad Iudæos ſic loquēs: Non eſt mihi voluntas in vobis, & munus non ſuſcipiā de manu veſtra. F
In oī enī loco ſacrificatur & offertur nomini meo oblatio munda, videlicet corpus & ſanguis
Chriſti, quod eſt ſacrificium finale per ſe intentum, oībuſq; ſacrificijs legis ſuccedens. De his
autem triplicibus præceptis veteris legis in prima ſecundæ elegantiſſime atq; pulcherrime lo-
quitur glorioſus & ſanctus doctor beatus Thomas, tunc. i. tā tempore gratiæ qñ ceſſant ſacri-
ficia legis, dixi, ego Chriſti veſtigia ſequens, ſeu ego eccleſia Chriſti ſpōſa: Ecce, dñe Ieſu, venio
ad fidem & grām tuam, & in te ſperando ſpero ſaluari, nec in lege ſalutem conſtituo. Venio q̄
q; vt offeram tibi meipſum diuinis obſequijs me totaliter mancipando, & propter te me quo-
tidie mortificādo. Quod ideo facio, qñ: In capite libri, hoc ē, in ſecūdo verſu primi pſalmi ſcri-
Pſalm. 1. ptum eſt de me, vt facerem voluntatem tuam deus. Ibi enī dictum eſt: In lege dñi volūtas eius.
Deus meus volui, tibi in omnibus obedire, & legem tuam, ſcilicet, Euangelicam legem in me-
dio cordis mei, infixi, abſcondi, ac memoriter tenui. Et iſtud eſt ſacrificiū tibi placens teq; ſum
Iſaiæ. 58. me honorans, quemadmodū ab Iſa. pulchre inducit: Requiē dabit tibi dñs ſp, & implebit ſplē
doribus aīam tuam, ſi glorificaueris dñm, dū nō facis vias tuas, & nō inuenit volūtas tua, vt lo
quaris ſermonē, tunc delectaberis ſuper dño, & ſuſtollā te ſup altitudinē terrę, dicit dñs. Et hoc
eſt, q̄d in Euang. Chriſtus ait volentibus ſe cruciformiter imitari atq; ſeipſos quotidie immo-
Lucæ. 9 lare: Qui vult (inquens) venire poſt me, abneget ſemetipſm, & tollat crucē ſuā, & ſeq̄tur me. An-
nunciaui iuſtitiā tuā in eccleſia magna. i. in toto pplo Chriano, qa in oēm terram exiuit ſonus
Pſalm. 18. Apoſtoloꝝ, & in fines orbis terræ verba eorum. Iuſtitiam tuā non abſcondi in corde meo, ſed
publice

A publice eam prædicaui,qm̃ andiui te dñe,in Euang.terribiliter comminantẽ: Qui me erubue- Lucæ.9
rit & meos ſermones,hunc filius hoĩs erubeſcet,cũ venerit in regno ſuo. Et ideo Petrus princi Actuum.3
pibus ſacerdotũ dixit:Si iuſtũ eſt in conſpectu dei vos potius audire q̃ deum,iudicate. Non eñ
poſſumus q̃ vidimus non loqui. Non ergo abſcondenda eſt iuſtitia dei.i. doctrina Chriſti,ſed
inſtruẽdus eſt ꝓximus. Nã ſapientia abſcõdita,&theſaurus occultus q̃ vtilitas in vtroq;? Vnde Eccl.20
de ignauis & abſcondẽtibus iuſtitiã dei apd̃ Iſa. ſcriptũ eſt:Speculatores eius cæci oẽs, canes Iſaiæ.50.
muti non valentes latrare,vidẽtes vana & dormientes:quod cõtra negligentes & indoctos p-
latos præcipue dicit:veritatem tuam,in ſacra ſcripturam contentam,& ſalutare tuum,hoc eſt
felicitatem fidelibus in cœlo paratam,dixi,proximis. Sed quõ nunc ait: Iuſtitiã tuam non ab-
ſcondi in corde meo,cum inferius dicat:In corde meo abſcondi eloquia tua, vt non peccem ti- Pſal.118
bi? Et reſpondendũ eſt,quod ſacra doctrina eſt in corde abſcondenda,& nõ abſcondenda. Eſt
enim abſcondẽda,ne obliuioni tradatur,aut per præſumptiõem,ſeu iactãtiam aperiatur & a-
mittatur:ſed nõ eſt abſcondẽda ne proximis communicetur & infructuoſa permaneat:ſic eñ
ſeruus piger & neq̃ increpat à dño,qa abſcõdit talẽtũ ſibi cõmiſſum in terra. Nõ abſcõdi miam Mat.25
tuã,hoc ẽ,bñficia tua nobis clemẽter exhibita ſeu pietatẽ ac liberalitatem tuæ bonitatis,& ve-
ritatẽ tuã à cõſilio multo.i.à pplo Chriſtano conſiliũ regenti,qualiter poſſit veram beatitudi
nem adipiſci. Tu aũt dñe ne lõge ſacias miſeratiões tuas à me,ſed tolle pctã,grãm tribue,virtu
tes cõſerua,& conſumationẽ felicẽ concede, miſericordia & veritas tua ſemp ſuſceprũt me,qñ
pſeuerantur oraui. Sicut rñ veritas tua in Euãg promittit,dicens: Petite & dabitur vobis,ſic Matt.7
B mia tua exaudit,&præſtat quicqd ſalubriter atq; conſtãter rogatur. Maxime tñ exaudit deus
pces totius communitatis ſeu multitudinis. Et ideo fiducialiter confidendum eſt,gñalia cõſilia
dirigi à ſpiritu ſancto pp idquod ait ſaluator: Si duo ex vobis conſenſerint de omni re q̃cunq; Matth.17.
petierint fiet illis à patre mro. Vbi enim ſunt duo vel tres congregati in nomie meo,ibi ſum in
medio eorum:quantomagis ſi omnes conſentiunt atq; conueniunt exaudientur & Chriſtum
in medio ſui habebunt? Propterea q̃q; rationabile eſt maiorẽ eſſe autoritatem conſilij genera-
lis q̃ alicuius quatuor doctorum. Quoniam circũdederunt me mala,pœnæ & culpæ,quoꝝ nõ
eſt nũerus mihi certus: Multæ eñ ſunt tribulatiões iuſtorũ. Et in medio laqueoꝝ poſiti ſumus Pſalm.33.
Et iuſtus ſepties in die cadit:&venialia noſtra peccata q̃ cogitando,loquẽdo & opando cõmit Prouc.24.
timus vel per omiſſionẽ incurrimus,adeo multa ſunt,vt numeꝝ excedere videantur: compre
hendrrunt me iniquitates meæ.i.in legẽ peccati me captiuum duxerunt,& iugo peccati ac ſer-
uituti diaboli ſubiecerunt vĩculiſq; malitiæ ligauerunt. Vnde ait ſaluator:Oĩs q facit pctm̃ ſer Iohan.8.
uus eſt pctĩ:& non potui vt viderẽ.i.oĩa mala pdicta qbus circũdatus ſum,determiate,& ſigil-
latim cognoſcere non potui. Ecce q̃ta eſt miſeria noſtra & q̃tum nos timere oportet diuinũ iu-
dicium. Quot eñ in die iudicij nr̃i conſurgent cõtra nos vitia iam ignorata q̃ quaſi de inſidijs
erigent ſe contra nos? Hũiliemur igitur ſub potenti manu dei,dicentes ſicut pdictũ eſt: Ab oc- 1.Pet.5
cultis meis mũda me dñe,& defleamus & emendemus ſaltẽ in gñali q̃ in ſpeciali deflere nequi Pſalm.18.
mus,ſtudeamuſq; vltra debita nr̃a aliqua , imo & multa bona agere cõtra pctã iſta ignota, ne
dæmon ea contra nos inducat in die iudicij nr̃i. Multiplicati ſunt ſuper capillos capitis mei,ini
C quitatum mearum exceſſus,præſertim q̃tum ad venialia mala:& cor meũ dereliq̃t me.i.intel-
lectus meus defecit in conſideratione multitudinis pctõꝝ meoꝝ. Qm̃ enim numeꝝ & capillos
capitis mei tranſcendunt,certũ eſt q̃d ſingula à corde meo penſari nõ pñt. Dicamus ergo ex to
tis pcordijs cũ magna hũilitate q̃d Manaſſes ille rex Iuda ait:Peccaui ſup numerũ arenæ maris
multiplicatæ ſunt iniquitates meæ,& incuruatus ſum multo vinculo ferri, & nõ eſt reſpiratio 2.Para.36
mihi:q̃a excitaui irã tuã ſtatuẽs abominatiões,& multiplicãs offenſiones. Et nũc flecto genua
cordis mei,rogans te dñe,remitte ne ſimul pdas me cũ iniqtatibus meis,neq; in ęternũ reſerues
mihi mala. Hinc quoq; Eſdras ait:Deus meus cõfundor & erubeſco leuare faciẽ meã ad te,qm̃ 1.Eſdræ.9
iniquitates noſtræ multiplicatæ ſunt ſup caput noſtrum,& pctã noſtra creuerunt vſq; ad cœ-
lum. Deniq; tunc cor noſtrum derelinquit nos cum auſertur à nobis. Tũc vero auſertur à no-
bis cum vſus ratiõis vitiorum caligine impeditur obtũbratur aut ſallitur . Propter quod Oſee
dicit:Fornicatio & ebrietas & vinũ auferunt cor. Quotieſcunq; ergo per impetum paſſionis à Oſee.4.
medio rationis abducimur,quoties pctõ conſenſum præbemus,quoties à ſummo bono auerſi
ad infructuoſa & vana conuertimur,& relicto vno illo quod ſolum neceſſarium eſt,per diuer-
ſa vagamur,toties cor noſtrum relinquit nos:& iſtæ ſunt fornicationes cordis humani, quibꝰ
fornicatur à deo,& propter quas à deo contemnitur,ſicut dñs p Ezec. ait:Contriui cor eoꝝ for Luc.10 Ezech.6.
nicans & recedens à me. Homini q̃q; cor tale habenti,ait alibi ſermo diuinus:Noli lætari Iſrael Oſee.9.
quia fornicatus es a deo tuo. Omni ergo cuſtodia cuſtodiamus cor noſtrũ,maxime in diuinis, Prou.4
quia ex ipſo vita procedit,ſi bene cuſtodiatur:ſin autem,tũc vtiq; mors ex eo procedit, ſicut in

Mat.15 Euang. Chr̃s ait: De corde exeũt cogitatiões malæ, ſurta, ac cætera mala. Complaceat tibi dñe D
vt eruas me, a malis omnibus. Ecce q̃ blanda, dulcis, affectuoſa, ac reuerentialis oratio: Cõpla
ceat, inquit, tibi dñe, q̃ſi dicat: Non quod ego volo, ſed quod tu. Et hoc eſt quod in oratiõe dñi
Matt.6 ca quotidie dicimus: Fiat voluntas tua, dñe ad adiuuandum me reſpice, i. ad hoc intende in me
vt pie ſuccurras mihi propter tuam clementiam, non vt me iuſte abijcias propter meam mali
Ibidem tiam. Ego aũt mendicus ſum tuam quotidie & indeſinenter in oratione dñica clamo: Panem
noſtrum quotidianum da nobis hodie. Quãuis corporalẽ panẽ hoſtiatim nõ q̃ro, ſpũalẽ tñ pa
Iohan.4. nẽ, vicз panẽ lachrymaꝝ, panẽ ſalutis & gratiæ, de quo Chr̃s affirmat: Meus cibus eſt vt faciã
voluntatẽ patris mei: Panem quoq; Euchariſtiæ inceſſanter mendico, idcirco ſum & paup. i.
1.Reg.18. in ſpũalibus imperfectus & in oĩbus defectuoſus. Propter quod Dauid ait: Ego ſum vir paup
1.Pet.5 & tenuis: dñs ſolicitus eſt mei. Ipſi enim cura eſt de oĩbus, q̃to magis de rationalibus creaturis?
Iſaiæ.31. Propterea ſcriptum eſt: Tu dñe, pr̃ noſter, redemptor noſter, nos vero lutũ, & fictor noſter tu,
& opera manuum tuarum oẽs nos. Contemplandũ autẽ quã induſtrioſa ſit iſta oratio. Vocat
eñ ſe mendicum & pauperem, quatenus miſericordiam prouocet, nõ iuſtũ, ſicut phariſæus q
Luc.18 dixit: Non ſum ſicut cæteri hoĩm. Et tu igitur ſi miſericordiã dei prouocare deſideras, ſi copio
ſam à deo eleemoſynam, & pinguẽ panem recipere cupis, ſi ſpũaliter ditari ac ſatiari peroptas,
fac coram deo ſicut agunt mendici huius ſeculi coram diuitibus à quibus eleemoſynam petũt
Si corpore læſi ſunt, vlceroſi, hydropici, paralytici, aut ſimili ægritudine languidi, veſtem à loco
infirmitatis deponunt, indigentiam ſuã proclamant, ſe pauperes profitentur. Nos ergo vul
nera animæ noſtræ deo oñdamus, paupertatẽ noſtram humiliter referemus, & opẽ miæ dei af E
fectuoſiſſime inuocemus: & q̃to miſeriam noſtram cũ præcordialiori ac profundiori humilita
te profeſſi fuerimus, tanto pleniorem à deo gratiam acquiremus. ¶ Poſtremo penſandũ, q̃tæ
excellentiæ & ſpecioſitatis ſit Pſalmus iſte præclarus ac nobilis, in quo primũ exhibet deo grã
rum actio pro beneficijs ſuis, præſertim pro incarnatione filij ſui. Scdo Chr̃s alloqtur patrem
&. declaratur legaliũ ſacrificiorum euacuatio, & veri ſacrificij, quod eſt Chriſti paſſio, neceſſi
tas, docetq; Chr̃s hoc deo ſumme placere, vt obediatur voluntati ipſius, quẽadmodũ Samuel p
1.Reg.15. teſtatur: Nũquid vult dñs holocauſta ac victimas, & non potius vt obediatur voci eius? Meli
or eſt enim obedientia q̃ victimę, & auſcultare magis q̃ offerre adipẽ arietũ: qm̃ quaſi pct̃m̃ ari
olandi eſt repugnare, & quaſi ſcelus idololatriæ nolle acqeſcere. Declaratur q̃q; in pſalmo iſto
inſtitutio Eccleſiæ per ꝑdicatiõem Chriſti. Deiñ ponitur efficaciſſima ad deum oro atq; humil
lima pcti confeſſio. Studeamus itaq; ſp cum condecenti ac debita deuotione hunc pſalmũ de
promere. Quæ autem iam expoſita non ſunt ex dictis in præcedenti expoſitione liquent.

COMMENTARIVS IN PSALMVM XL.

¶ Expoſitio Tituli.

PRæponit deniq; pſalmo iã declarando titulus talis: In finẽ intellectus filijs Chore. Chore
Nume.16. q ꝑꝑ ſuã ambitionẽ in lib. Num. periſſe legit, interꝑtatur Caluaria q̃d eſt nomẽ loci, ĩ quo
Matth.27. crucifixus eſt Chr̃s. Filij vero Chore ſpũalr̃ dicunt filij crucis, ſeu imitatores Chr̃i crucifixi. Et
ꝑꝑ hãc interꝑtationẽ fit ſæpe in pſalmoꝝ titul' mẽtio de filijs Chore. Ipſi eñ patris ſui pct̃m̃ ſe F
1.Para.15 cuti non ſunt, propter q̃d à Dauid in miniſteriũ tẽpli aſſumi meruerũt. Eſt igit ſenſus tituli: In
tellectus huius pſalmi tendens in finẽ. i. in Chr̃m nos dirigens, attribuit filijs Chore. i. imitato
tibus paſſionis Chr̃i cõpetit, quatenus ex prophetia & ſenſu huius pſalmi pfectius conuertant
ad Chriſtum, & eius paſſiõibus cõformentur. Porro q̃d pſalmus iſte ad lr̃am de Chr̃o loqt̃, pa
tet ex hoc q̃d Chr̃s allegat ſcripturã huius pſalmi de ſe ꝑdictã in cœna nouiſſima dicẽs: Sed vt
Iohan.13. impleatur ſcriptura: Qui manducat panem meum, leuabit calcaneũ ſuum contra me: q̃d ſecũ
dum omnes expoſitores catholicos in hoc pſalmo ſcriptum eſt his verbis: Etenim homo pacis
meæ in q̃ ſperaui, q edebat panes meos. Chr̃s eñ interdũ magis allegat ſenſum quã verba pro
phetaꝝ. Doctores ergo cõmuniter exponũt hũc pſalmũ partim de Chriſto, & partim de eccle
ſia, ſicut patebit, ſed ſatagendum eſt, vt quãtum fieri poteſt totus de Chriſto exponatur. Decet
eñ Chr̃ianũ libẽter audire & loq de Chr̃o, nec vnquã ſatigari in hoc ipſo. Ait ergo Propheta:

¶ Expoſitio pſalmi literalis.

BEatus q intelligit ſup egenũ & pauperẽ] hoc ẽ, ipſe Chr̃s q pio intellectu reſpexit, & 2
miſericorditer conſiderauit genus hũanũ dãnationi obnoxium ꝑꝑ originale pct̃m̃,
eſt beatus. Nã inquantũ eſt deus, eſt eſſentialr̃ beatus, ſed inquantũ homo, fuit beat'
in aĩa à primo inſtanti conceptiõis ſuæ in virgine matre. Pie eñ intellexit Chr̃s ſup
Iere.29. egenũ & pauperẽ hominẽ, q̃ñ p Iere. ꝑdixit: Ego cogito cogitationes pacis & non afflictionis
Zach.2. Et per Zachar. Ecce ego venio & habitabo in medio tui. Et per Mich. Prope eſt ſalus tua ſal
Iſaiæ.52. uabo te, noli timere. Et per Iſa. Ego ipſe qui loquebar, ecce adſum. Quæ oĩa in Chriſto iam in
catnato

A carnato ſcimus ipleta, ſicut & ab alio ſcriptũ eſt: Qui fecit ſtellas, hic eſt deus noſter, & poſt hæc
ſuper terram viſus eſt, & cum hominibus cõuerſatus eſt. Deniq; pie intellexit Chrs ſup genus Baruch. 3.
humanũ egenũ & pauper, qñ ipſemet in Euan. ait: Non venit filius hominis vt iud:cet mundũ Iohan. 3.
ſed vt ſaluetur mundus per ipſum. Et rurſus: Venit filius hois quærere & ſaluum facere q̃d pe- Luc. 16.
rierat. Et iterum: Animam meam pono ꝓ ouibus meis. Pijſſime vero intellexit dominus Ieſus Iohan. 10.
ſuper egenum & paupem, qñ paſſione inſtãte dixit: Pr, ſi non poteſt hic calix tranſire, niſi bibã Matth. 26 Marc 14
illum, fiat voluntas tua. Et qñ in cruce ſuſpenſus, clamauit: Sitio. Quid vtiq; niſi mundi ſalutẽ? Luc. 22 Iohan. 19.
Superpijſſime autem intellexit ſuper egenũ & paupem, qñ ꝓ tranſgreſſoribus, ſuiſq; crucifixo
ribus rogans: Pater, inqt, ignoſce illis. Et vt oratio ſua exaudibilior fieret, adiũxit excuſationẽ Luc. 23
ꝓ impijs, dicens: Quia neſciunt quid faciunt [in die mala] hoc eſt, in omni tempe quo ꝑſecutio
nem paſſus eſt Chriſtus, & maxime crucifixionis ſuæ [liberabit] & iam liberauit, [eum domi-
nus] deus omnipotens. Liberauit eñ eum qñ Iudæi volebãt eum ꝑcipitare & lapidare, & q̃uis Lucæ. 4
interdum permiſit eum contumelias pati, & tandẽ occidi, ſemper tñ liberauit eum qm̃ Chrs ſp Iohan. 10.
per patientiam vicit, & ſibi coronam accidentalis præmij totiq; mundo coronam eſſentialis ꝓ
mij meruit. In paſſione quoq; liberauit eum quantũ ad hoc quod paſſio illa fuit finis totius paſ
ſibilitatis perſecutioniſq; ſuæ. Quæ aũt ſequuntur magis ꝓphetando & congaudendo quã o-
2 rando dicunt. ❡[Dñs conſeruet eum] Deus eñ pater præſeruauit Chr̃m hoiem ab omni malo
culpæ, quia præuenit eum in benedictionibus dulcedinis, & cõfirmauit animam eius in bono Pſalm. 20.
à principio ſuæ creationis, ſed & à malis pœnæ præſeruauit eum, q̃ ad hoc quod pœnæ illæ nõ
B ei nocuerunt ſpiritaliter, ſed profuerunt, [& viuificet eum,] .i. à mortuis tertia die eum reſuſci-
tet [& beatum faciat eum in terra] hoc eſt, beatitudinẽ eius manifeſtet hoibus ꝑ ꝑdicationẽ at-
q; miracula Apoſtolorum & aliorum ſanctorum, quemadmodũ deus per Iſaiã de Chriſto lo- Iſaiæ. 52.
quens, teſtatus eſt: Ecce intelliget ſeruus meus, & exaltabitur & eleuabitur, & ſublimis erit val-
de. Super ipſum continebũt reges os ſuum. Vnde & alibi de Chriſto inducitur: Poteſtas eius à Zach. 9
mari vſq; ad mare, & à fluminibus vſq; ad fines terræ. Et Daniel ait: Aſpiciebam, & ecce fili- Daniel. 7
us hois veniebat, & vſq; ad ãtiquum dierum peruenit, & dedit ei poteſtatem, & honorẽ, & re-
gnũ, & omnis ppl's, tribus & linguæ ſeruient ei. Hoc modo ſciens beatiſſima virgo & mr̃ beati-
ficandum in terra Chriſtum ſeq; à credituris in filium ſuum beatificandam, ꝓphetice cecinit:
Beatam, inquens, me dicent oẽs generationes. Vel ſic, beatũ faciat eũ in terra. i. glorioſum faciat Lucæ. 1
Chriſtum in corpore & ſuper cœlos eleuet ipſum, ſicq; in terra viuentiũ beatificet eũ beatitu-
dine accidẽtali, q̃ conſiſtit in rebus creatis ad deũ relatis, vcʒ in bono vſu earũ ſcdm q̃ vna cre
atura alteri dñatur, vel in ea lætatur aut ea patitur [& non tradat eum in aĩam inimicoꝝ eius]
hoc eſt, deus pater non derelinquat Chr̃m finaliter in poteſtate Iudęoꝝ, nec eoꝝ volũtati ſub
ijciat eũ. Hoc Chrs in ſe impletũ oñdit, dũ ait: Poteſtatem habeo ponẽdi aĩam meã, & ꝓtãtẽ ha Iohan. 10.
beo iteꝝ ſumẽdi eam. Et denuo: Nemo, inqt, tollit aĩam meã à me, ſed ego pono eã, & iteꝝ ſu- Ibidem
mo eã. Propter q̃d Iſa. de eo inqt: Oblatus eſt qa ipſe voluit. Et hoc clariſſime patet ex eo quod Iſaiæ. 53.
apud Ioh. dr̃: Interrogauit Ieſus Iudæos, dicẽs: Quẽ q̃ritis? Reſponderunt: Ieſum Nazarenum. Iohan. 18.
C Dixit eis Ieſus: Ego ſum. Vt ergo dixit, ego ſum, abierunt retrorſum, & ceciderũt in terrã. Quõ
ergo ait apl's: Proprio filio ſuo non pepercit deus, ſed ꝓ nobis oĩbus tradidit illum? Et r̃ndendũ, Roman. 8
quod deus pater tradidit illum ita vt permiſit eum à malignis occidi, non autem quod ipſi ma
ligni aliquid poſſint inferre tormenti Chrõ inulto, ſed Chriſtus ſponte tradidit ſe in mortem,
quemadmodũ Iſaias ait: Tradidit in mortem animam ſuam. Et ad Galatas Apl's aſſerit: In fi- Iſaiæ. 53.
de viuo filij dei, qui dilexit me, & tradidit ſemetipſm pro me. Aliter ergo tradidit Chriſtum Iu- Galat. 2.
3 das, & aliter pater. ❡[Dominus opem ferat illi ſuper lectum doloris eius] Lectus doloris Chri
ſti fuit patibulum crucis, in quo tamen non habuit puluinar ſuper quod caput laſſum & ſpinis Lucæ. 9
confixum paululum repauſaret. Super hunc lectulum contulit deus opem Chrõ hoi, qm̃ con-
ſeruauit eum in bono, & cooperabatur ei in redemptione generis humani, & in debellatione
mortis atq; diaboli. Tota nanq; efficacia meriti Chriſti erat ex diuinitate vnita. Quãuis enim
Chriſtus dixerit: Deus meus deus meus vt quid dereliquiſti me? vic;, ſubtrahendo inferiorib⁹ Marc. 15
viribus ac patienti naturæ ſolitã redundantiam beatitudinis, q̃ in anima habuit non tñ penit⁹
erat relictus, ſed deus erat in eo mundũ reconcilians ſibi ſecundum Apl'm [vniuerſum ſtratum 2. Corin. 5
eius] hoc eſt, totum patibulum crucis Chriſti vel potius totum Chriſtũ in cruce ſuſpenſum, vt
ponatur continens pro contento [verſaſti]. i. frequenter ſeu multipliciter conuertiſti [in infir-
mitate eius] hoc eſt, in paſſione ipſius Chriſti. Verſatus eſt eñ Chriſtus in cruce non loco, ſed
voto, videlicet diuerſis affectibus, nunc propter amaritudinem paſſionis, clamando: Vt qd de- Marc 15
reliquiſti me? quaſi inuitus pateretur, Non tamen patiebatur inuitus, ſed libentiſſime tanq̃ ar-
dentiſſimus hominum amator, atq; paterni honoris zelator: nunc propter deſideriũ humanæ

Iohan.19. ſalutis dicendo: Sitio, q̄ſi libenter pateretur: nunc quaſi oblitus proprij doloris de mře ſolicit⁹ D
Eodem tuit dicēdo Ioh. Ecce mř tua. ¶[Ego dixi dñe miſerere mei] Hæc oratio non competit Chriſto, 4
niſi pro corpore ſuo myſtico, & in ſequenti expoſitione verſus iſte tractabitur. ¶[Inimici mei] 5
videlicet Iudæi, perſeq̄ntes me [dixerūt mala mihi] hoc eſt, ad ignominiam & contumeliā meā,
quid autem dixerūt, continuo pandit [q̄ñ morietur]. i. q̄ñ occidetur iſte à nobis [& peribit no-
men eius?] hoc eſt, q̄ñ fama atq; memoria eius penitus extinguetur? Hoc eſt quod Ioh. inducit
Iohan. 11 dixiſſe ſacerdotes & phariſæos dicens: Videtis quia nihil proficimus? Ecce totus mundus abijt
Matth. 26 poſt eum. Et rurſus apud Matthæum ait ſcriptura: Congregati ſunt principes ſacerdotum &
ſeniores populi in atrium principis ſacerdotum & conſilium fecerunt vt Ieſum dolo tenerent
& occiderent. ¶[Et ſi ingrediebatur] Frequenter in pſalmo iſto ſicut & alibi mutat prophe- 6
ta perſonam & numerum, nunc ſingulariter, nunc pluraliter, nunc in tertia perſona, nūc in ſe-
cunda loquens. Nunc ergo ſingulariter loquens ait: Et ſi ingrediebatur inimicus meus, ſcilicet
Iudas proditor cū alijs apoſtolis mecum in domum cœnaculi, & in domum Marthæ [vt vide-
ret]. i. vt obſeruaret & exploraret quid eſſem acturus [vana loquebatur cor eius], q̄m dixit in-
tra ſe quod ego neſcirē propoſitum ſuū. Vana quoq; & falſa ac ſimulata verba dixit corde &
Matth. 26 ore, q̄ñ indignabatur Mariæ Magdal. eo quod fudit ſuper caput meum alabaſtrū vnguenti p̄-
Marc. 14 cioſi, & dixit: Ad q̄d p̄ditio hæc? Poterat enī hoc vnguentū venundari plus q̄ trecentis denarijs
Iohan. 12. & dari pauperibus. Hoc aūt dicebat, non q̄a de egenis pertinebat ad eū, ſed quia fur erat, & ea
q̄ mittebantur furabatur, ſicut Ioh. enarrat [congregauit iniquitatem ſibi] hoc eſt, Iudas accu-
mulauit ſibi peccata diuerſa. Nā ex auaritia inuidebat, & indignabatur Mariæ Magd. propo- E
ſuitq; Chrm̄ vendere, & in mortem hoſtibus ſuis exhibere. ¶[Egrediebatur foras] ipſe Iudas à 7
me quarta feria ante paſſiōem meā, intrans domū, in qua ſciuit congregatū eſſe concilium Iu-
Matth. 26 dæorū aduerſum me [& loq̄batur inidipſm]. i. in toto illo concilio dixit: Quid vultis mihi dare
& ego eum vobis tradam? Hoc ipſum Euangeliſtæ clare teſtantur. Vel, egrediebatur foras in
Iohan. 13. hora cœnæ, quēadmodū Ioh. teſtatur, dicēs: Dixit Ieſus Iudæ: Quod facis fac citius. Cum ergo
ille accepiſſet buccellā, exiuit cōtinuo. ¶[Aduerſum me ſuſurrabant oēs inimici mei] videlicet, 8
principes ſacerdotum & magiſtratus templi cum vniuerſo concilio qui latenter & detractorie
conſulebant inter ſe, quō crucifigerent me [aduerſum me cogitabāt mala mihi] hoc eſt, tormē-
Sap. 2. ta multa & magna propoſuerūt mihi inferre, ſicut in libro Sap. habetur: Morte turpiſſima cō-
demnemus eum. Hæc autem Ieremias qui vaticinijs & paſſionibus apertiſſime præfigurauit
Iere. 11 Chriſti paſſionem frequenter prænunciauit. Ait enim in Chriſti perſona. Tu domine demon
ſtraſti mihi ſtudia eorum, & cognoui, & cogitauerunt ſuper me conſilia dicentes: Venite, mit-
Iere. 18 tamus lignū in panem eius. Et alibi: Foderunt, inq̄t, foueam aīæ meæ. ¶[Verbū iniquū conſti- 9
tuerunt aduerſum me]. i. Iudæi ſermonē malignū firmiter conceperūt contra me. Quis aūt ſit
ſermo iſte ſubiungit [Nunquid qui dormit nō adijciet vt reſurgat?] hoc eſt, nunq̄d iſte q ſe di-
cit reſurrecturū à mortuis veracit reſurgere poterit, cū in morte dormierit, & in ſepulchro clau
Matth. 27 ſus iacuerit? quaſi dicant: Nō. Et hoc eſt quod à Matth. dicitur: Dixerūt principes ſacerdotū ad
Pilatum: Dñe recordati ſumus, quia ſeductor ille dixit, adhuc viuens: Poſt tres dies reſurgā. Iu-
be ergo cuſtodiri ſepulchrum. &c. Putabāt nēpe Iudæi Chrm̄ ita occidere, q̄d nec ipſe reſurge- F
Iere. 11 ret, neq; memoria eius permaneret, quemadmodū Ierem. p̄nunciauit, dicens: Eradamus eū de
terra viuentiū, & nomen eius non memoretur vltra. Et quid mirū eſt, ſi Iudæi hæc agant? ¶[Ete- 10
nim homo pacis meæ, in quo ſperaui]. i. Iudas diſcipulus meus, cui ego pacific⁹ fui, & cui ſigna
pacis oſtēdi, & ad quē tam charitatiue me habui, ac ſi de eius adiutorio multum ſperaſſem. Nā
& procuratorem meū ipſum conſtitui & loculos tulit [qui edebat panes meos] q̄m ſæpe mecū
comedit, & de eleemoſynis mihi datis pariter vixit, atq; in cœna duplicē panem de manu mea
ſuſcepit, videlicet, panē intinctū, per quē oſtendi Ioh. quod ipſe traditor eſſet, & buccellam ſub
Iohan 13. Ibidem qua erat corpus meum, de qua à Ioh. dicitur: Et poſt buccellam introiuit in eum ſatanas [ma-
gnificauit ſuper me ſupplantationem] hoc eſt, magnifice induxit ſuper me aduerſarios meos,
Iob. 19. qui me ſupplantauerunt & occiderunt. Vnde & S. Iob in figura Chriſti ait: Quem maxime di-
ligebam aduerſatus eſt mihi. ¶[Tu autē domine miſerere mei] liberando me à pœnalitatibus 11
corporis [& reſuſcita me] tertio die [& retribuam eis] hoc eſt, iuſtam vltionē ſuper Iudæos in-
ducam, excæcando corda eorū, & in manus Romanorū eos tradendo, atq; incredulos æterna-
Iſaiæ. 63. liter condemnando. Vñ p Iſa. Chřs ait: Calcaui eos in furore meo, & conculcaui eos in ira mea
Dies enim vltionis in corde meo, annus retributionis meæ venit. Et ſimile quiddam Iere. ſcri-
bit, dicens: Tu dñe Sabaoth, qui iudicas iuſte & probas renes & corda, videam vltionem tuam
Iere. 11 ex eis. Tibi enim reuelaui cauſam meam. ¶[In hoc cognoui] o domine pater, i. experimētaliter 12
didici, [quoniam voluiſti me,] id eſt, quod d[illegible]xiſti me & tibi complacui, [quoniam non gau-
debit

debit inimicus meus ſuper me.] hoc eſt, quis populus Iudæorum aduerſans mihi & membris
A meis, non diu neq; finaliter exultabit de me, vtpote quaſi omnino extinxerit nomen meũ, &
quaſi non reſurrexerim de ſe ſepulchro, ſed confundentur atq; dolebunt cum viderint miracu
la fieri in noĩe meo, & p apoſtolorum prędicationem multa milia ad fidem conuerti, ſicut iam
13 videmus impletum. ¶[Me aũt] Chriſtum filium tuũ dilectum [pcopter innocentiã ſuſcepiſti]
id eſt, propter immaculatam ac iuſtã vitã meam exaudiſti in precibus quas tibi iam obtuli, &
in die reſurrectionis ſuſcepiſti me ad impaſſibilem ſtatũ, in die q̊q; aſcenſionis ſuſcepiſti me ad
dexteram tuam. [& confirmaſti me in conſpectu tuo in æternum] id eſt, in throno gloriæ & in
cœlo empyreo firmiter & ſine fine collocaſti me, ſicut ad Hebræos dicit Apoſt. Chriſtus eo q Heb. 7.
maneat in æternum, ſempiternum habet ſacerdotium, vnde & ſaluare poteſt in perpetuum,
accedens per ſemetipſum ad deum ſemper viuens ad interpellandum pro nobis. Poſtremo de
14 omnibus his laudat Chriſtus homo deũ trinum ac vnum, & ait: ¶[Bñdictus dñs deus Iſrael] i.
ab oĩbus bñdicat, laudetur, & honoretur, deus trinitas, q eſt deus Iſrael, id eſt, Iacob q dictus eſt
Iſrael. Vel Iſrael. i. populi per fidem cœleſtia contemplantis [à ſeculo & in ſeculum]. i. p omne
ſeculum, & à primo ſeculo. ſ. à mundi principio vſq; in ſeculum illud futurũ, quod nunq̃ finem
habebit. [fiat, fiat.]. i. ita ſit, ita ſit. Replicatio verbi eſt magni affectus indicium. Ecce q̃ euiden
tiſſime atq; pleniſſime loquitur pſalmus iſte de paſſione Chriſti, & quanta myſteria Chrĩ Da
uid cognouit, & q̃ ſpecioſa ac fulgida eſt conſonantia huius propheticæ prænunciationis cum
euangelica hiſtoria. Porro ſecundum eos qui diuidunt librum pſalmorũ in quinq; libros par
B tiales, hoc loco primus liber finitus eſt.

¶Expoſitio tropologica eiuſdem pſalmi.

TRopologice sũt exponendus eſt pſalmus iſte de membris Chriſti, ſeu vnoquoq; fideliũ.
Ait ergo: Beatus q intelligit ſup egenũ & pauperem, quod dupliciter exponi poteſt. Primo
ſic: Beatus q intelligit. i. per ſpem felix eſt homo, qui Chriſtum in carne mortali quondam paſ
ſibilem ac indigentem ſapienter cognoſcit, ita vt in ipſo duplicem contemplatur naturam, vi
delicet diuinam & humanam, nec propter diuinitatis inſignia negat in eo veram humanitatem,
nec propter humanitatis humilia & abiecta negat in eo veram diuinitatem. Et hoc eſt q̊d ait
Saluator. Poſtq̃ enim diuina ſua miracula enarraſſet, adiecit. Et beatus eſt homo qui non fue
rit ſcandalizatus in me, tanquam diceret: Beatus eſt qui propter humanam infirmitatem &
paſſionem quam videt in me non denegat mihi diuinitatem ineſſe. Multi quippe hæretici con
ſiderantes humilia & indigna quæ de Chriſto leguntur, abhorruerunt veram diuinitatem in
ipſo fateri. Alij vero conſiderantes ſublimia quæ de ipſo ſcribuntur, renuerunt aſſerere veram
in eo humanitatem conſiſtere. Nos aũt vtrũq; in ipſo intelligimus, & diuina & humana Chri
ſto aſcribimus: ſed quid propter quid ei conueniat prudenter penſandum eſt. Secundo expo
nit ſic: Beatus qui intelligit ſuper egenum & pauperẽ. i. qui membris Chriſti, vz; indigentibus
miſericordem oculum exhibet, opem impendit, eleemoſynam ſpiritualem aut corporalem cõ
municat. Nam vt Chriſtus teſtat quod vni ex ſuis fit, ſibi fit. In die q̊q; iudicij dicturus eſt eis q
C hoc modo ſuper egenum intelligunt: Eſuriui & dediſtis mihi manducare, ſitiui & dediſtis mi Mat. 25.
hi potum, nudus fui & veſtiſtis me. Vñ alibi ſcriptum eſt: Frange eſurienti panẽm tuum, & ege Iſaiæ. 58.
nos vagoſq; induc in domum tuam, Tunc erumpet quaſi lumen iuſtitia tua. Et alibi: Mitte pa Eccle. 11.
nem tuũ ſup tranſeuntes aquas, & poſt multa tpa inuenies eũ. Atq; in euangelio Chriſtus: Qd Lucæ 11
ſuper eſt (inquit) date eleemoſynã, & oĩa munda ſunt vobis. Hinc q̊q; Iob de ſeipſo teſtatur di Iob. 29.
cens: Oculus fui cæco, & pes claudo. Pater erã pauperũ, & cauſam quam ignorabã diligentiſſi
me inueſtigabã. Et rurſus ait: Si comedi buccellam meã ſolus, & non comedit pupillus ex ea, qa Iob 31.
ab infantia mea creuit mecũ miſeratio, & de vtero matris meæ egreſſa eſt mecũ. Foris nõ man
ſit peregrinus, oſtium meũ viatori patuit. Si autem tam ſalubre eſt corporalẽ eleemoſynã atq;
exteriora miſericordię ops exercere, quãto ſalubrius atq; ſublimius eſt ſpũalẽ eleemoſynã age
re, docendo ignorantẽ, increpando errantem, conſulendo ambiguo, orando pro impio, diſci
plinãdo peccãtẽ, conſolando mœrentẽ? Faciat ergo vnuſquiſq; eas eleemoſynas, in quibus ma
gis abundat, ſicut Tobias conſuluit filio ſuo dicens: Noli auertere faciem tuã ab vllo paupere. Tob. 4
Ita eñi fiet vt nec à te auertatur facies dñi. Quõ poteris ita eſto miſericors. Itaq;: Beatus qui in
telligit ſuper egenum & pauperem, & hoc ideo, qm̃ in die mala, id eſt, in die tentationis & per
ſecutionis ac aduerſitatis liberabit eum dominus ne tentatione vincatur, ne in perſecutione p
impatientiam ſuperetur, ne in aduerſis frangatur. Liberabit etiam eum à pctis præteritis, & à
reatu pcti, quoniã ſicut aqua extinguit ignem, ita eleemoſyna extinguit pctm̃. Propter quod
Daniel regi Nabuchodonoſor dixit: Pctã tua eleemoſynis redime, & iniqtates tuas miſericor. Dan 4
dijs pauperũ. Si ergo vis præſeruari à malis, eſto miſericors, condole proximis, ſuccurre egenti.

Ideo

Mat. 5. Ideo enim Chriſtus ait: Beati miſericordes, quoniam ipſi miſericordiam conſequentur. Et Sa D
Prou. 3 lomon exhortatur: Miſericordia & veritas non te deſerant, & inuenies gratiam coram deo &
hominibus. Sed quatenus ſuper ſpiritualiter egenos & pauperes ſpiritualiter intelligamus, cu-
Theſ. 5. remus implere illud Apoſtoli: Corripite inquietos, conſolamini puſillanimes, ſuſcipite in-
firmos, patientes eſtote ad omnes. Dominus conſeruet eum in bono, & ſtabiliat eum in ſemet
ipſo, & viuificet eum in præſenti per gratiam, & in futuro per gloriam, & beatum faciat eum
in terra, hoc eſt in peregrinatione huius ſeculi, in carne mortali, in eccleſia militanti faciat eum
beatum in ſpe & in ſufficiẽtia temporalium rerum, atq; in cordibus proximorum ſuorum, ita
vt omnes beatificẽt eum tanq̃ hominẽ pium deo placentẽ. Omnino enim hæc concomitantur
Pro. 11 miſericordẽ in vita præſenti, quẽadmodum ſcriptum eſt: Benefacit animæ ſuę vir miſericors.
Pro. 22 Et rurſus: Qui pronus eſt ad miſericordiam benedicetur. In terra autẽ viuẽtium & in trium-
phanti eccleſia faciat eum dominus beatum, in re, & in omnium bonorum pleniſſima poſſeſſio
ne, & non tradat eum in animam inimicorum eius. i. ab aduerſarijs ſuis non permittat eũ ſpi-
ritualiter lædi, vinci, aut opprimi, ita vt animæ eius nil noceant inſidiæ inimici. Dominus opẽ
ferat illi ſup lectum doloris eius. i. in loco & tpe infirmitatis ac indigẽtiæ ſuæ, & maxime in ho
ra mortis, quatenus tunc miſericordiam conſequatur, quando amplius miſericordia indiget.
vniuerſum ſtatum verſaſti in infirmitate eius. i. corpus eius, in quo anima quaſi in ſtrato iacet
multipliciter conuertiſti à grauamine ad releuamen, à dolore ad reſpirationem, atq; interdum
ab egritudine ad ſanitatem. Vel, verſaſti ſtratũ eius. i. eum in ſtrato iacentem conſolationibus
tuis internis refocillaſti. Solet enim deus homines miſericordes tempore infirmitatis frequen E
ter & pie fouere ac roborare. Ego dixi, corde & ore conſiderando meipſum, dñe miſerere mei,
hoc eſt, miſericordiæ tuæ effectum mihi infunde, & quaſi condolẽdo ſuccurre: ſana aĩam meã
à læſione pcti & à carentia gratiæ. Quod ideo rogo qa peccaui tibi. i. ad iniuriã tuã. O q̃ affe-
ctuoſa & ſententioſa ac efficax eſt oratio huius verſiculi, quã vtinam dicamus non ore tm̃, ſed in
timo corde & pœnitentia humili. Inimici mei dixerunt mala mihi, illa vz quæ ſequuntur: qñ
morietur, & peribit nomen eius? Hoc primitiua eccleſia maxime dicere potuit, quando omnis
Iohan. 16 qui interficiebat Chriſtianũ, arbitrabatur obſequium ſe præſtare deo. Nam & Diocletianus ac
alij quidam tyranni intendebant Chriſtianũ nomẽ omnino auferre de terra, & fidem Chriſti
penitus eradicare. Quilibet quoq; Chriſtianus perſecutionẽ vſq; ad mortẽ propter iuſtitiam
paſſus, dicere poteſt verſiculum iſtũ, ſed & de inuiſibilibus hoſtibus pôt qlibet noſtrum hic di-
cere. Dæmones enim quotidie inter ſe dicunt de nobis: quando morief? id ẽ, qñ inducemus eũ
ad mortale pcm̃, quod eſt mors aĩæ, & peribit nomẽ eius, de libro vitæ & de memoria beatoꝝ
ac miſericordiæ dei, vz vt nobiſcum æternaliter condemnef? Et ſi ingrediebatur ad me Chri-
ſti eccleſiam, ſeu hominem iuſtum aliquis inſidiator, hæreticus, ſchiſmaticus aut peruerſus, vt
videret, quid crederẽ, ſperarem, amarem, & agerẽ, vana loquebaf cor eius. i. dolos cogitauit, p-
ponens aduerſari fidei orthodoxæ, aut vitæ virtuoſæ ac iuſtæ, congregauit iniquitatem ſibi. i.
ad propriã ſuam damnationẽ multiplicauit ſibi pctã, varias vias nocendi excogitando. Egre-
diebatur foras ad malitiæ ſuæ fautores ac ſocios & loquebatur in idipſum. i. eis expoſuit quid
contra me concepit. Iſtud dicere poteſt eccleſia & quilibet iuſtus de falſis fratribus & explora- F
toribus atq; hypocritis alijsq; peruerſis, de quibus Iohannes in ſua Canonica ſcribit: Ex nobis
prodierunt, & non erant ex nobis. Nam ſi ex nobis fuiſſent, pmanſiſſent vtiq; nobiſcũ. Deinde
1 Iohan. 2 eccleſia ait de his. Aduerſum me ſuſurrabant. hoc eſt occulte & malitioſe loquebanf, oẽs inimi
ci mei aduerſum me cogitabant mala mihi, videlicet quomodo poſſent affligere me. Vnde Io-
1. Iohan. 3 hannes ait: Nolite mirari ſi odit vos mundus. Nos ſcimus qm̃ tranſlati ſumus de morte ad vitã
quia diligimus fratres. Verbum iniquũ conſtituerunt. i. poſuerunt aduerſum me dicentes: Nũ-
quid qui dormit non adijciet vt reſurgat? hoc eſt, nunquid eſt alia vita & beatitudo ſicut Chri
ſtiani dicunt, in qua poſt hanc vitam viuent & regnabunt ipſi, quos nos modo occidimus? aut
nunqd futura eſt reſurrectio mortuorum? Hæc dicebant infideles contra Chriſtianos, præſer
tim in primitiua eccleſia. Etenim homo pacis meę, in quo ſperaui. qui edebat panes meos, hoc
eſt, qui videbantur eſſe domeſtici fidei & filij eccleſiæ atq; propinqui & proximi mei, qui ſacra
mentum corporis Chriſti quandoq; cũ alijs acceperunt, magnificauit ſup me ſupplantationẽ,
hoc eſt, tales excitauerunt perſecutionem & aduerſitatem magnam aduerſus me. Hoc dicit ec-
cleſia maxime contra hæreticos, qui ad tempus erant in eccleſia, ſed exeuntes ſectas perditio-
nis introduxerunt. Quilibet etiam qui ſpecialem habuit ac familiarem amicum, ſi amicus ille
recedit à ſe, & opponit ſe ei verbis & factis, reuelando quoque quæ tempore familiaritatis &
amicitiæ in fide recepit, talis dicere poteſt verſiculum iſtum. Talis vero qui ita ab amico re-
cedit, & ei reſiſtit ac detrahit, grauiſſime & plus q̃ mortaliter peccat, quoniã non ſolum contra

charitatem

charitatem, ſed etiam cõtra magnam charitatem atq; iuſtitiam directe agit, & adhuc grauius
A erit peccatum, ſi fuerit inter eos pactum ſeu fœdus amicitiæ, quod ſine mortali peccato ſolui
non poteſt ſecundum Thomam quarto Sententiarum. Vnde ſcriptum eſt: Qui diſſoluit pactũ
numquid effugiet? Grauiſſime igitur peccant, qui amicis priſtinis tam moleſti infideleſq; fiunt Ezech. 17
& in ſecreto dicta propalant. Propter quod in Eccleſiaſt. dicitur: Qui denudat arcana amici, fi Eccls. 27
dem perdit. Denudare enim amici myſteria, deſperatio eſt animæ infelicis. Salomon quoque Prou. 11
ait: Qui ambulat fraudulenter, reuelat arcana: qui autem fidelis eſt, celat amici commiſſum.
Deinde eccleſia orat: Tu autem domine miſerere mei ita afflictæ, & reſuſcita me. i. ruinam oc
ciſorum fidelium repara per multiplicationem credentium. Vel reſuſcita me, à ſomno peccati,
ſicut hortatur Apoſtolus: Surge qui dormis. Et iterum: Tempus eſt iam nos de ſomno ſurgere Ephe. 5
Vel reſuſcita me, reſuſcitatiõe beata in die nouiſſimo, quando omnes reſurgemus, ſed non oẽs Roma 13
immutabimur, & retribuam eis, hoc eſt hoſtibus meis iuſtam vindictam retribuam, vel in præ 1. Cor. 15
ſenti eos excommunicãdo, vel in die iudicij tecum eos dijudicando, quemadmodum alio loco
ſcriptum eſt: Iudicabũt ſancti nationes. Et ſicut affirmat Apoſt. Neſcitis quia ſancti de hoc mũ Sapi. 3
do iudicabunt? In hoc cognoui o domine quoniam voluiſti me, hoc eſt, quod à te electa ſum, 1. Cor. 6.
& tibi complacui, quoniam non gaudebit inimicus meus ſuper me, id eſt, nec viſibiles nec inui
ſibiles hoſtes mei æternaliter exultabunt de aduerſitatibus meis, q̃uis ad tempus permittas me
ab eis affligi. Nam ad minus poſt hanc vitam ceſſabit eorum lætitia, & conuertetur in æter
nam triſtitiam, ſicut & mea temporalis triſtitia conuertetur hac vita finita in æternam læti
B tiam. In die quoque iudicij, quando ſtabo in magna conſtantia aduerſus eos qui me iam an
guſtijs premunt, ipſi videntes me turbabuntur timore horribili, gementes præ anguſtia ſpiri
tus. Hinc enim per Iſaiam dominus ait eccleſiæ electorum: Ad punctum in modico dereliqui Iſaiæ. 54
te, & in miſerationibus magnis cõgregabo te. In momẽto indignationis meæ abſcondi parũ
per faciem meam à te, & in miſericordia ſempiterna miſertus ſum tui. Me autem propter in
nocentiam ſuſcepiſti, hoc eſt, exaudiſti & approbaſti. Elegit enim Chriſtus ſibi eccleſiam glo Ephe. 5
rioſam, non habentem maculam neq; rugam ſecundum Apoſtolum. Hanc tamen innocentiã
eccleſia à Chriſto ſortita eſt, nec ideo electa, quoniam innocens & immaculata: ſed ideo inno
cens & immaculata, quia electa, & confirmaſti me in conſpectu tuo in æternum, hoc eſt, in fi
de roboraſti me vſq; in finem ſeculi, ſicut repromittis: Ecce ego vobiſcum ſum omnibus die
bus vſq; ad conſummationem ſeculi. Et alibi: Sponſabo te mihi in ſempiternum, & ſponſabo Mat. 18
te mihi in fide. Non enim deficiet eccleſia dei in toto quàmdiu durauerit generatio hominũ. Oſee. 2.
Poſtremo eccleſia gratias agit deo, & ait: Benedictus dominus deus Iſrael, qui verſus in præce
denti expoſitione expoſitus eſt. Ecce pſalmus iſte pulcherrimus miſericordiæ opera vehemẽ
ter commendat, & quantæ ſint perſecutiones iuſtorum euidenter demonſtrat, aſſerens impios
ſuſurrare contra innoxios. Quocirca conſiderare vtile eſt, quid ſit ſuſurratio, & de grauitate
huius peccati. Sciendum ergo quod ſuſurrator & detractor conueniunt in materia & forma lo
quendi, vterq; enim malum de alio loquitur, & hoc occulte, ſed differunt in fine, qa detractor
intendit famam alterius denigrare: ſuſurrator vero intendit inter amicos diſcordiam ſemina
C re, mutuamq; dilectionem extinguere. Vnde in ſcriptura habetur: Suſurrone ſubtracto iurgia Pro. 26
conquieſcunt. Iccirco ſuſurro non ſemper intendit malum de alio dicere, ſed quicquid putat
poſſe concordiam amicorum deſtruere. Loquitur enim vtriq; ſeorſum quod æſtimat vnicui
que eorum in alio diſplicere, & ideo ſuſurro & bilinguis idem ſunt. Contumelioſus autem
intendit honori alterius derograre. Ex quibus patere poteſt quod horum vitiorum ſit
grauius. Pc̃m̃ enim, præſertim quod committit in proximum, dicitur quoniam nocet: quã
to ergo peccatum maius nocumentum infert, tanto eſt grauius. Amicitia vero eſt maius bo
num, quàm honor aut fama, iuxta illud: Amico fideli nulla eſt comparatio. Honor quoq; ma
ius bonum videtur quàm fama, propterea ſuſurratio eſt maius pc̃m̃, quàm contumelia vel Eccle. 6
detractio. Contumelia quoq; peior eſt detractione, & detractio eſt grauior furto, quoniã ma
ius bonum aufert quàm furtum, videlicet bonam famam, quæ maior eſt & appetibilior exte
rioribus rebus, iuxta illud: Curam habe de bono nomine. Hoc enim plus proderit tibi, quàm Eccle. 41
mille theſauri magni & pretioſi. Furtum tamen ex genere ſuo eſt mortale pc̃m̃, quoniam con
trariatur iuſtitiæ. Si ergo furtum eſt mortale pc̃m̃, & ſi detractio eſt grauior furto, & detra
ctione contumelia, atque ſuſurratio peior quàm contumelia, conſtat quod mortalis atque pe
ſtifera ſit ſuſurratio. Propter quod in Eccleſiaſtico habetur: Suſurro & bilinguis maledictus.
Multos eñ turbauit pacẽ habentes. Et item: Suſurro coinquinabit animã ſuã, & in oĩbus odiet. Eccle. 21
& deuotatio peſſima ſuper bilinguem. Frequenter autem ſuſurratio & detractio pro eodẽ ſu Eccle. 28
muntur, ſicut & in pſalmo pñti. Fugiamus ergo chariſſimi quaſi baſiliſcũ & colubrũ vitia iſta
tam

tam venenoſa atq; mortiſera, diſcamusq; ex pſalmo iſto miſericordiam veram ac patien D
tiam ſtabilem.

¶COMMENTARIVS IN PSAL. XLI.

¶Expoſitio Tituli.

ASSIGnatur inſuper pſalmo nunc explanãdo titulus talis: In finem intellectus filijs Cho
re, hoc eſt, intellectus iſte in finem ſeu vitam æternam nos dirigens, competit filijs Cho
Philip.1. re, hoc eſt, imitatoribus Chriſti crucifixi, q terrena deſpiciunt, cupientes diſſolui & eſſe cũ Chri
ſto. Hieronymus aũt affirmat hunc pſalmum à filijs Chore, vel potius ab vno eorũ cæteris ex
cellentiore compoſitum. Vnde ipſe in tranſlatione ſua, iuxta Hebræum, talem pouit titulum.
In finem intellectus doctiſſimi filiorũ Chore. Auguſtinus vero q omnes pſalmos à Dauid edi
tos aſſerit, dicit hunc pſalmũ aſcribi filijs Chore propter ſpũalem interpretationẽ, ſicut in præ
cedentis pſalmi tituli expoſitione oſtenſum eſt, vel quia cantabatur ab eis in templo. Loquens
Cant.2 ergo author pſalmi huius in perſona ardentis amatoris, qui dicere poteſt illud: Fulcite me flo
ribus, ſtipate me malis, quia amore langueo, ait.

¶Expoſitio pſalmi literalis.

QVEMadmodum deſiderat ceruus ad fontes aquarum, ita deſiderat anima mea ad 1
te deus.] O verbum dulciſſimum, o ſermo ignitus, o ſcintilla ex diuino igne emiſſa,
Deut.4 Apoca. 3 etenim deus noſter ignis eſt. Et quid dicam ego inſelix & tepidus, ac per hoc euomi
dignus? Verbum enim iam recitatum exhortatione eget, non expoſitione. O vere
beatus homo qui verbum iſtud veraciter de ſeipſo dicere poteſt, cuius anima charitate vulnera E
ta eſt, qui vniuerſum affectum ſuum in diuinitatis amore pure & immobiliter fixit, ita q cum
Gala 2 Apoſt. dicere queat: Viuo autẽ iam non ego, viuit vero in me Chriſtus. Talis autẽ nemo eſſe,
aut fieri valet, niſi ſuipſius priuatum amorẽ prorſus euulſerit, omnesq; animæ affectiones ſe
datas ac ordinatas habuerit, totumq; vniuerſum velut nihilum ſpreuerit, quatenus ſoli dulciſ
ſimo deo ſyncere & affectuoſiſſime inhęrere, immergi, inuiſcerariq; poſſit, omnia arbitrans vt
Philip.3. ſtercora, vt Chriſtum lucriſaciat, ac deum poſſideat. Tanto enim perfectius inhæret affectus
vni alicui bono, quanto minus per diuerſa diſpergitur. Ait ergo: Quemadmodum deſiderat
hoc eſt, ſicut ceruus ab inſequentibus atq; venantibus fatigatus, aquarum fluẽta ardentiſſime
cupit, & ad ea velociſſime currit: ita o creator & deus ac dominus meus, anima mea huius vi
tæ miſerijs laſſa, tentationibus moleſtata, varijsq; impedimẽtis humanæ fragilitatis à tua cõ
templatione ac dilectione ſæpius impedita deſiderat ad te, hoc eſt, deſiderium ſuum extendit
ad te ſummum atq; incommutabile bonum, ſumme ac vnice finaliterq; deſiderans ad te veni
re, deſiderans te amplecti, tua dulcedine frui, tuam pulchritudinem intueri, tibi inauertibiliter
ac beatifice, intime ac proxime vniri deſiderans. Tu enim o domine ſancte, o deus benedicte,
o glorioſe creator es theſaurus meus, iccirco vbi tu es, ibi eſt cor meum. Tu es totum bonum
meum, & tu ſolus es omnia mea, cupio diſſolui, cupio ingredi gaudium domini mei, cupio co
gnoſcere ſicut & cognitus ſum. Et quia in hac vita mortali non queo te perfecte diligere, inceſ
ſanter laudare, clare agnoſcere, atq; totaliter honorare: propterea ſicut deſiderat ceruus ad fon
tes aquarum, ita deſiderat anima mea ad te deus. Non vtiq; principaliter intuitu proprij pre F
mij ac felicitatis, ſed amore diuini honoris ac bonitatis, quatenus perfecte te diligam, inceſſabi
1.Cor.13. liter laudem, facie ad faciem videam, & integraliter venerer. Tu es enim bonum æternum &
infinitum, in quo eſt omnium bonorum & pulchrorum & deſiderabilium perfecta poſſeſſio.
Deniq; tria ſunt quæ nos ad dei amorem inducere debent. Primum eſt ipſamet bonitas & cha
ritas dei, quæ ſicut omnem bonitatem & charitatem creatam in infinitum excedit: ita præ
omnibus bonis creatis in infinitum extat deſiderabilis atq; amabilis: ideoque debemus deum
in infinitum plus amare quàm noſipſos, aut aliquid bonum creatum, ſeu omnia ſimul. Secun
dum eſt conſideratio beneficiorum dei, videlicet naturalium gratuitorumq; donorum, & ad
1.Ioh.4 hanc vtranque cauſam referri poteſt quod Iohannes ait: Chariſſimi, diligamus deum, quoniã
ipſe prior dilexit nos. Tertium, eſt conſideratio promiſſorum dei, videlicet beatitudinis quam
nobis in cœlis promiſit ac præparauit, quemadmodum ipſe Saluator ait: Vado parare vobis
Iohan.14 locum, & aſſumam vos ad meipſum, vt vbi ſum ego & vos ſitis. Porro deſiderium ex amore
procedit. Nullus enim deſiderat niſi quod amat, amor vero eſt tam abſentium quàm præſen
tium. Nam tam viatores quàm comprehenſores deum amare dicuntur. Deſiderium autẽ pro
prie ſumptum, eſt tantum abſentium, ideo verſus iſte proprie Chriſto nunquam cõuenit, quo
niam anima eius à ſui principio ſemper deo præſentialiter fruebatur: nec comprehenſoribus
conuenit, niſi ſumatur deſiderium pro amore faſtidium excludente, ſecundum quem modum
1.Petri.1. Petrus in ſua Canonica ait, q in Chriſtum deſiderant angeli proſpicere. In quantum tamen
Chriſtus

A Chriſtus aliquo modo viator erat, & corporis ſui glorificationem atq; in cœlos aſcenſionem
optauit,ſic ei verſus iſte cū ſequentibus competere poteſt. Vnde & ipſe in euangelio dicit: O ge Marci.9
neratio peruerſa & incredula,q̄diu apud vos ero,q̄diu patiar vos? In quo palam declarat ſe de
ſideraſſe reuerti ad patrem per corporis glorificationem, quod etiam oſtendit loquens diſci
pulis: Si diligeretis me,gauderetis vtiq;,quia vado ad patrem. Et iterū loquens ad patrē: Clari Iohan. 14
fica(inquit)me tu pater apud temetipſum claritate,quā habui priuſq̄ mundus fieret. Vehemē Iohan. 17
ter deniq; deſiderauit ad patrem,quando in cruce pendēs & moriens dixit: Pater in manus tu Lucæ.23
as commendo ſpiritum meum. Amor autē eſt omnium virtutum finis & vertex ac domina.
Propter quod Moſes ſcribit: Et nunc Iſrael quid dominus deus tuus petit à te,niſi vt diligas eū Deut. 10
& ſeruias ei in toto corde tuo & in tota anima tua? Propterea amori correſpondet præmium
eſſentiale in patria,ſc; viſio dei. Tanto enim clarius atq; iucundius deum videbimus,quanto
nunc eius viſionem ardentius deſideramus,quoniam amor viæ deſiderium cauſat. Deſideriū
vero pateſacit & aperit affectum amantis ad recipiendum amatum:imo qd eſt deſiderium,ni
ſi apertio appetitus ad receptionem dilecti diſponēs? Quàm glorioſe ergo,clare ac intime deū
videbit in patria,qui nunc ad eum ita deſiderat ſicut ceruus ad aquaꝝ irrigua. Amemus igitur
& affectuoſiſſime deſideremus deum ſublimem & ſanctum patrem luminum,ſontem dulcedi
nis,principium omnis decoris,in quo eſt pulchritudo immenſa,felicitas infinita, pax ſupdul
ciſſima,voluptuoſiſſima vita,interminabilis ſapientia, oīmq; deſiderabiliū copia ſine menſu
ra: & oīa iſta non ſunt in eo niſi ſimpliciſſimū eſſe & vnitas pura,atq; ſupſubſtantialis & ſup
B ignota ſubſiſtentia. Deinde Propheta cōuertit ſermonē ad nos,quatenus ſui exemplo ad deū
2 amandum nos prouocet,ſubdēs ¶ [Sitiuit].i.ardenter & calida affectione cōcupiuit [aīa mea
ad deum fortē] & oīpotentē[viuū]& oīs vitæ fontale principiū,à q̄ eſt vita naturæ, vita gratię
& vita gloriæ. Cuius fortitudinē expertus Darius rex ait: A me conſtitutū eſt vt oēs timeāt deū Dan. 14
Danielis,qa ipſe eſt deus viuens: Appellaturq; deus viuus ad differentiā eoꝝ q putant dn̄ & im
mortales,ſed corpora eoꝝ ſunt putreſacta,& aīæ damnatæ,vt; Iouis,Saturni,Martis,Mercu
rij. Melius q̄q; eſt vt ſcribat deū fortem viuū,q̄ fontē viuum. Nam in Hebræo habet fortē vi
uum. [qn̄ veniā]de corpore mortis huius ad impaſſibilem ſtatum,de exilio iſto ad regnū,& de
peregrinatione viæ huius ad patriam. [& apparebo ante faciem dei]ita vt ipſe mihi appareat
& ſeipſum mihi p ſpeciē manifeſtet? Tunc em̄ ſatiabor cum hoc modo apparuerit gloria eius Pſalm 16
Per faciem em̄ dei intelligendus eſt ipſemet deus, vt præſens,& agnitus. Hoc modo ſitiuit aīa
Pauli ad deum,qui clamat: Infelix ego homo,quis me liberabit de corpore mortis huius? Mo Roman.7
ſes quoq; qui ait ad dn̄m: Si inueni gratiam in conſpectu tuo,oſtende mihi faciem tuam vt ſci Exodi. 33
3 am te. ¶ [Fuerunt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte.] hoc eſt,non ſolum fuit mihi con
ſolatio,recreatio,atq; refectio mentis ad deum ſitientis,φ præ deſiderio dei interim lachryma
ri & ingemiſcere potui die ac nocte,hoc eſt,certis temporibus diei ac noctis. Spes enim quę dif
fertur affligit animam,ſimiliter deſiderium cruciat ardenter amantem donec vniatur dile Prou. 13
cto. Vnde qui deum & patriam vere ac feruide diligit,non parum affligitur ex mora dilatiōis:
C propter quod pallor & macies ſunt ſigna amoris. Dolor autem interior per exteriores lachry
mas mitigatur,quia per fletum afflictio mentis,quæ ante in ſe clauſa fuit erumpit,ſicq; minuit,
præſertim quoniam cordis intentio ad plura diffunditur, & ita interior triſtitia minoratur,&
ergo lachrymæ panes ſunt animæ gemebundæ & amoroſæ,eamq; dulciter conſolantur,abun
danter reficiunt,& in gratia dei pinguem efficiunt. Vnde inferius ſcriptum eſt: Cibabis nos Pſalm.79
pane lachrymarum. Tunc autem fuerunt mihi lachrymæ meæ panes[dum dicitur mihi quo
tidie]ab infidelibus & peruerſis:[Vbi eſt deus tuus?] in quo ſperas,& quem ita deſideras? Qua
ſi dicant: Inanis eſt fides tua,& vana ſacta eſt ſpes tua. Hoc primitiua eccleſia dicere potuit,quā
do perſecutores occiderunt & irriſerunt fideles, Chriſtiq; nomen blaſphemauerunt dicentes:
4 Vbi eſt Chriſtus veſter? Iuuet & liberet vos modo ſi poteſt. ¶ [Hæc] videlicet dilationem præ
ſentiæ dei atque irriſiones malorum. [recordatus ſum, & effudi in me animam meam.].i. ab
exterioribus & ſenſibilibus meipſum abſtraxi, conſiderationem meam ad interiora mea con
uertens. & de rebus ſalutaribus cogitans,ſicut Ieremias dicit: Bonum eſt præſtolari cum ſilen Thre.3
tio ſalutare dei. & iterum: Sedebit ſolitarius & tacebit,qa leuabit ſe ſuper ſe. Itaq; effudi in me
animā meam,quatenus ab exterioribus & inutilibus abſolutus,diuinis rebus libera mente va
carem: q̄d facere nequit,qui reꝝ tumultibus implicat. Et hoc eſt q̄d dn̄s ait per Prophetā aliū:
Si reuertamini & quieſcatis,ſalui eritis. In ſilentio em̄ & ſpe erit fortitudo veſtra. Ideo aūt effu Iſaiæ.30
di animā meā in me[qn̄ tranſibo in locū tabernaculi admirabilis vſq; ad domū dei] .i. qa ſpē
habeo φ hac peregrinatione cōpleta ingrediar domū non manufactam æternā in cœlis,vide
licet regnū cœleſte,cœlum empyreū,quod eſt tabernaculū beatoꝝ, ac triumphantē eccleſiam,
quæ eſt

2.Cor.5 quæ eſt domus dei. Vnde ait Apoſtolus: Scimus quoniam ſi terreſtris domus noſtra huius ha- D
bitationis diſſoluatur, ꝙ ædificationem habemus ex deo, domū non manufactam æternam
Hebræ.10 in cœlis. Et ad Hebræos: Habentes inqͣ fiduciam in introitu ſanctoꝝ per ſanguinem Chriſti,
accedamus cum corde vero in plenitudinem fidei, aſperſi corda à conſcientia mala. Quod ve-
ro nūc dixit in pſalmo: tabernaculi admirabilis, conſtrui poteſt diuiſim & coniunctim. Nam
& cœlum eſt locus tabernaculi, quod in ſe mirabile eſt, & hoc ipſum tabernaculum eſt admira
Pſalm.67. bilis, hoc eſt, dei, qui ſumme mirabilis eſt, de quo infra habetur: Mirabilis deus in ſanctis ſuis. Inte
rim vero, dū ſc; in hoc corpore manere compellor, tranſibo quotidie in locū tabernaculi huius
2.Cor.3. per contemplationem & ſpem, ſicut ait Apoſt. Nos aūt reuelata facie gloriam domini ſpeculan
tes, & promiſſiones cœleſtes, ſeu bona tabernaculi huius admirabilis à longe aſpiciam & ſalu-
tabo confiteborq;, qm̄ peregrinus & hoſpes ſum ſuper terram, atq; per hoc adimplebo qđ hor
Hebræ.4 tatur diuinus & ſctūs Apoſt. Feſtinemus (inquit) ingredi in illam requiem, vt non exiſtimetur
aliqs ex nobis deeſſe. Hoc modo ingrediebat quotidie tabernaculū illud cœleſte ſponſa, quæ ait
Cantico.1 ſponſo virgineo: Trahe me poſt te, curremus ſimul in odorem vnguentoꝝ tuoꝝ. ¶ [in voce 5
exultationis & confeſſionis ſonus epulantis.] Hoc explanatur dupliciter. Primo de viatoribus
vt ſit ſenſus, ſonus epulantis. i. vbum ſeu ſermo eius, q in præſenti guſtat & experitur quā dulcis
eſt dñs, & panem filiorum in menſa Chriſti manducat, ſit in voce exultationis. i. in cōmemo-
1.Petri.1 ratione iucunda bonitatis, beneficiorum dei: & confeſſionis, hoc eſt in cōmemoratione lugubri
Lucæ.11 propriæ ingratitudinis & iniquitatis. Dum em̄ ſecundum exhortationē Apoſtoli epulamur
Col.3. non in fermento veteri. i. in obſeruantijs ceremonialibus legis, neq; in fermento malitiæ & ne E
quitiæ, gloriando in malis, & exultando in rebus peſſimis, ſed in azymis ſynceritatis & verita
tis, tunc ſimul recordari debemus diuinæ bonitatis & largitatis, noſtræ quoq; prauitatis & per
uerſitatis, ſicq; contemplando dei miſericordiam, prorumpet ſonus noſter in vocē exultatio-
Ierem.10. nis, dicendo illud Ieremiæ: Non eſt ſimilis tui dñe. Magnus es tu. Quis non timebit te, o rex gē
tium. Contemplando autē noſtram miſeriā, prorumpet ſonus noſter in vocem cōfeſſionis, di
Iob.13. cendo illud Iob: Vias meas in cōſpectu eius arguam, & ipſe erit ſaluator meus. Secundo expo
nitur ſic: Sonus epulantis. i. diuinā dulcedinē in ſuo fonte guſtātis, & deo feliciter in patria per
Iſaiæ.51. fruentis, eſt in voce exultationis, hoc eſt exuberantiſſimæ hilaritatis ex contemplatione diuini
tatis, & confeſſionis. i. diuinæ laudatiōis, quēadmodū apud Iſaiā dicit: Gratiaꝝ actio inuenie-
tur in ea & vox laudis. Cum ergo tanta ſint tibi bona promiſſa atq; parata ¶ [Quare triſtis es aīa 6
mea] ſeculari & mala ac inordinata triſtitia propter temporales aduerſitates atq; malitias [&
quare conturbas me.] conturbatione actum rationis impediente, & ex ſuperfluaꝝ cogitatio-
num tumultu naſcente? Eſt em̄ quædam inordinata triſtitia, quæ in viro iuſto locū nō habet,
Prou.12 ſecundum quod Salomon aſſerit: Non contriſtabit iuſtū quicqd ei acciderit. Et in Eccleſiaſt.
Eccle.11 Iucunditas cordis hæc eſt vita hoīs. Triſtitiam vero longe expelle à te, qm̄ multos occidit triſti
tia, & non eſt vtilitas in ea. Et de iſta triſtitia intelligendū eſt quod de Chriſto ab Iſaia induci-
Iſaiæ.42. tur: Non erit triſtis neq; turbulentus. Contra hanc triſtitiam ordinatur patientia, ſicut contra
Hebræ.10 iram manſuetudo, de qua ait Apoſt. Patientia vobis neceſſaria eſt, vt voluntatem dei facientes
reportetis repromiſſionē. Hæc ergo triſtitia contemplatione & ſpe futuroꝝ bonoꝝ penitus ex F
tirpanda conſiſtit, & de ea potiſſime pſalmus nunc loqtur. Eſt autem alia quædam triſtitia bo
na, quæ eſt actus virtutis procedens ex conſideratione propriæ imperfectionis & culpæ, vel di
latione gloriæ, ſeu ex contemplatione erroꝝ ac vitiorum quibus hoīes implicantur, de qua tri
Eccle.7 ſtitia ſcriptum eſt: Cor ſapientum vbi triſtitia, & cor ſtultorum vbi lætitia. Itemq;: Per triſtitiā
vultus corrigitur animus delinquētis. Et iſta triſtitia fuit in Chriſto, quemadmodum dictum
Mar.3. eſt ab euangeliſta: Contriſtatus eſt Ieſus ſuper cæcitate cordis eoꝝ. Et ipſe: Triſtis eſt (inquit)
Mat.26 aīa mea vſq; ad mortem. Hæc aūt triſtitia moderanda eſt, ne (vt ait Apoſt.) abſorbeatur quis
2.Cor.2. abundantiori triſtitia. Talis em̄ triſtitia quāuis in ſe bona ſit, tamen per accidens nocere poteſt
Prou.17 propter corporalis læſionem naturæ, ſecundum quod Salomon pfitetur: Animus gaudēs ętа-
tem floridam facit, ſpūs triſtis exiccat oſſa. Vnde quod iam ait: Quare triſtis es anima mea?
de hac quoq; triſtitia aliqualiter accipi poteſt. Deinde datur conſilium optimum contra triſti-
tiam. ¶ [Spera in deo qm̄ adhuc confitebor illi] hoc eſt, confide ꝙ per gratiam dei euades tan
dem omnes cauſas triſtitię, & confiteberis dño cōfeſſione laudis perfecta atq; perpetua. Quod 7
Eccle.2 em̄ ſpes expellit triſtitiam liquet ex eo quod ait ſcriptura: Qui timetis dñm, ſperate in illo, & in
oblectationem vobis veniet miſericordia. Confitebor itaq; dño qui eſt [ſalutare vultus mei]. i.
obiectum & cauſa beatitudinis animæ meæ, tam in præſenti quā in futuro, quemadmodum ſcri
ptum eſt: Salus populi ego ſum dicit dñs. Et per Oſee: Extra me nō eſt ſaluator. Qui etiā eſt &
Oſee.13 deus meus, à cuius cauſalitate dependeo, & cuius prouidentiæ ſubdor. ¶ [Ad meipſum aīa mea 8
turbata

A turbata eſt].i.ex inordinata conuerſione mei ad meipſm,& ad inferiora ac ſenſibilia bona,per
turbationem incurrit anima mea. Nam peccata veram tranquillitatem & pacem impediunt,
confuſionemq; & perturbationem inducunt. Dum vero ad deum conuertimur, pacem ſorti-
mur. Propter quod ab Oſee dicit:Conuertere ad dñm deum tuum, qm̄ corruiſti in iniquitate Oſee.14
tua,propterea memor ero tui de terra Iordanis. In Ioſue hiſtoria ſcribitur, quemadmodum Ioſue.3
aquæ Iordanis conuerſæ ſunt retroſum,ambulaueruntq; filij Iſrael per arentem aiueum. Hęc Lucæ.3.
autem ambulatio per Iordanem, figurauit intinctionem fidelium in baptiſmo, præſertim cũ
Chriſtus legat in Iordane baptizatus. Eſt itaq; ſenſus. Memor ero tui de terra Iordanis & Her
monijm,hoc eſt,de mirabliibus , ſeu propter mirabilia quæ feciſti in terra ſeu fundo Iordanis,
& in terra Hermonijm,quæ ſita eſt iuxta Iordanem,& nomen accepit ab Hermon monte par
uo iuxta Iordanem locato. Memor inquam,ero tui, recordando videlicet miracuiorum quæ
tempore filiorum Iſrael in hac terra feciſti. Et maxime decet nos memores eſſe dñi Ieſu de ter-
ra Iordanis.i.propter opera eius in Iordane,quatenus recordemur illius ineffabilis dignatiõis
atq; incomprehenſibilis humilitatis,qua ipſe rex gloriæ,ſanctus ſanctoꝝ,& deus, incarnatus
inter cæteros peccatores venit ad Iohãnẽ in Iordanem,vt baptizaretur ab eo,& quõ illic tactu Matth.3
ſuæ mundiſſimæ carnis omnibus aquis vim regeneratiuam donauit,qualiter inſuper myſte-
riũ ſupſanctę trinitatis illic oſtenſum eſt,qm̄ filius apparuit in carne,ſpũs ſctũs in colũba,& pr̄ Luc.3
in voce,& quẽadmodũ Ieſu baptizato aptũ eſt cœlũ, in ſignũ ꝙ in baptiſmo oĩa pc̄tã donãtur
Vel ſic. Memor ero tui de terra Iordanis.i.de fonte baptiſmatis,& Hermonijm.i.de abrenun-
B tiatione diaboli ſeu anathematizatione peccati. Iordanis quippe interpretatur deſcenſio eoꝝ,
Hermonijm aũt anathema,à monte modico.i. à cognitione mei ipſius quã per gratiã mihi de-
diſti,in qua propriam paruitatem,humilitatẽ,recognoſco. Eſt igitur ſenſus,memor ero o dñe
gr̃ã miam in baptiſmo ſortitus ſum, quõ ibi Chriſtũ indui,virtutes accepi,operibus dæmonis
abrenuntiaui,atq; altum ſuperbiæ montem deponens,montẽ modicũ me cognoui. Deniq; de
terra Iordanis ita expoſita.i.de baptiſmo,cuius ſp̄ reminiſci debemus,quatenus innocentię ve
ſtẽ illic receptã cuſtodiamus,aut pditã reparemus, ſicut ſcriptũ eſt. In diebus illis erit fons pa-
9 tens domui Dauid & habitantibus Ieruſalẽ,in ablutionẽ peccatoris & menſtruatæ. ¶[Abyſ- Zacha.13
ſus abyſſum inuocat] Abyſſus dicit quaſi ſine fine. Vnde & mare ꝑpter ſuã profunditatẽ appel
lat abyſſus. Quid aũt in rebus creatis tã ſine fine,ſicut ignorantia noſtra,ſicut miſeria noſtra,ſi
cut malitia oſa? Quid aũt in deo tã ſine fine, ſicut ſapientia eius cuius nõ eſt nũerus, ſicut mĩa Pſal.146
eius cuius null⁹ eſt terminus, ſicut bonitas eius cuius nulius eſt finis? Eſt igitur ſenſus. Abyſſus
nr̃ę cæcitatis & ignorantiæ,inuocat dñe deus abyſſum tuæ ſapiæ,dicens: Illuſtra faciẽ tuã ſuper
ſeruũ tuum. Abyſſus quoque noſtræ miſeriæ & indigentiæ,inuocat abyſſum tuæ mię & ſuffi- Pſal.30
cientiæ. Poſtremo,abyſſus noſtræ prauitatis,inuocat ſeu exorat abyſſum tuæ miæ & ſufficien
tiæ bonitatis,& hoc[in voce cataractarum tuarum] .i. in ſermone & documẽtis ſacræ ſcriptu
ræ,quæ eſt vox cataractarum tuarum.i. doctrix ac nuntius tuæ bonitatis,miæ,& charitatis.
In ſacra enim ſcripura diſcimus quam pius ſit dñs,quam pronus ad indulgendum,quam libe-
C ralis & bonus ad dandum,& quam amoroſus ad opera manuum ſuarum,præſertim ad ratio
nalem creaturam. Ex hac autem notitia incitamur ad imploratiõem miæ dei, ſicq; abyſſus o-
rat abyſſum,dicens illud Danielis: Propter temetipſum deus meus inclina aurem tuam & au- Dan.9
di. Neq; enim in iuſtificatiõibus noſtris proſternimus preces ante faciem tuam,ſed in miſera-
tionibus tuis multis. Porro cataractæ propriæ nominantur aquæductus aquarum , ſeu oſtia
fluuiorum,& feneſtræ ſeu nubes,ex quibus pluuia oritur. Vnde in Geneſi legitur. Quando in- Gene.7
undauit diluuium, aperti ſunt omnes fontes abyſſi magnæ,& cataractæ cœli apertę ſunt. Et
apud Malachiam dñs ait. Inferte omnem decimam in horreum meũ,& ſit cibus in domo mea Malach.3
& probate me ſuper hoc, ſi non aperuero vobis cataractas cœli & dedero vobis pluuiam . Cũ
ergo ſapientia & miſericordia, ſeu bonitas atq; potentia dei, ſint maxime principia omnium
emanationum dei à dextra(Nam in ſcire,poſſe,& velle eſt vnumquodq; perfectum ad operan
dum,ſecundum Platonem) idcirco, ſapientia bonitas,& potentia dei dici poſſunt cataractæ i-
10 pſius,quia ex eis cauſantur & fluunt dona diuina, ſicut ex aquæductu oritur aqua. ¶[Om̃ia
excelſa tua]hoc eſt,alta & inſcrutabilia iudicia tua[& fluctus tui]hoc eſt,pœnæ ac tribulatio
nes reprobis præparatæ,vel iuſtos in hoc ſeculo expurgantes[ſuper me tranſierunt]hoc eſt,in
conſideratione animæ meæ fuerunt,eiuſq; aciẽ reuerberauerunt & ſuperauerunt,quia in con
templatione iudiciorum tuorum deficio,& pœnas inferni ſatis formidare non valeo. De pœ-
nis quoq; præſentibus,neſcio an ſint futurarum pœnarum exordia,an potius vitiorum meo-
rum remedia,eo quod ſcriptum ſit. Omnia in futurum reſeruantur incerta, quoniam vniuer- Eccle.9
ſa æque eueniunt iuſto & impio, mundo & immundo. ¶[In die mandauit dominus miam

Q ſuam]

ſuam]id eſt,in tempore proſperitatis,gratiæ,atq; lætitiæ præcipit deus omnia bona ſuæ pieta D
ti aſſcribi,quatenus qui gloriatur,in domino glorietur: & qui proficit, deo profectum ſuũ at-
2.Cor. 10 tribuat,quoniam omnis ſufficientia noſtra ex deo eſt,& qui peccatorum indulgẽtiam recipit,
1.Cor. 3 non ſuo labori,ſed deo gratias referat ſecundum quod dominus per Iſaiam dicit. Ego ſum,q
Iſa.43 deleo iniquitates tuas propter me[& nocte canticum eius].i. tempore aduerſitatis & afflictio
nis,ſuſpenſioniſq; gratiæ ac conſolationis diuinę,mandat deus canticum ſuum.i.humilẽ grati
arum actionẽ & patientiã ac diuini nominis benedictionem,quatenus nec in proſperis,nec in
aduerſis à deo recedat cor noſtrũ,ſed impleat illud. Miſericordiam & iudicium cuſtodi,& ſpe-
Oſee.12 ra in deo tuo ſemper. Hoc cãticum cantauit Iob domino,in tenebroſiſſima illa nocte ſuæ incõ
Iob.1. parabilis tribulationis,dum dixit. Dominus dedit, dominus abſtulit, ſicut domino placuit ita
Iob.13. factum eſt:ſit nomen domini benedictum. Et alibi. Etiã ſi occiderit me,in ipſo ſperabo. Tobi
Tob. 2 as quoq; de quo ſcriptum eſt. Non eſt Tobias contriſtatus contra deum,quod plaga cęcitatis
euenerit ei,ſed immobilis in dei timore pmanſit, agens gratias deo omnibus diebus vitæ ſuę.
Tob.13. Propter quod ipſemet ait:Benedico te domine deus Iſrael,quoniam tu caſtigaſti me. Nos ergo
2.Cor. 1 ſtudeamus ſanctorum ſequi veſtigia, & in afflictionibus gloriari,penſantes illud Apoſtoli. Si
cut abundant paſſiones Chriſti in nobis,ita per Chriſtum abundat conſolatio noſtra. Scitote
enim quoniam ſicut ſocij paſſionum eſtis,ſic eritis & conſolationis. ¶[Apud me oratio deo 12
vitæ meæ]hoc eſt,in corde meo non vago,ſed in ſeipſo collecto,eſt oratio quam offero deo, q
eſt principium totius vitæ meæ tam naturalis quã meritoriæ. Non enim corde à ſeipſo diuiſo
& vago, ſed interna & ſtabili mente,exorandus eſt deus[dicam deo]cum magna fiducia[Suſ E
ceptor meus es]qui me deficientem ſuſtentas,cadentem erigis, orantẽ exaudis, ſtantẽ conſer-
uas,atq; ad viſcera miæ tuæ confugientẽ paterna ac dulciſſima pietate amplecteris,ſicut in eu
Ioha.6. ange. teſtaris. Eũ qui venit ad me non eijciam foras. Et apud Ierem. Conuertimini ad me,&
Ierem.3 ſanabo auerſiones veſtras. Cum ergo ſit ita. ¶[Quare]o domine[oblitus es mei] hoc eſt,cur 13
differs ſuccurrere, et ita te habes circa me quaſi oblitus eſſes inopiæ meæ? [et quare triſtis
incedo]hoc eſt,dolens & ſine conſolatione[dum affligit me inimicus?] id eſt,dum me perſeq-
tur mundus,ſtimulat caro,& tentat diabolus? ¶[Dum confringuntur oſſa mea]id eſt,dũ 14
corporaliter conteror,premor, vel occidor aut ſpiritualiter vincor,& gratiam atque virtutes,
quæ ſunt oſſa animæ,perdo[exprobauerunt mihi]& inſultauerunt ac irriſerunt[qui tribulãt
me inimici mei]videlicet tyranni,ſeu dæmones,hæretici,& peruerſi. Hi enim ex odio gaudent
de aduerſitate iuſtorum. Hos verſus dicamus ad dominum, qñ graues tentationes & magnæ
triſtitiæ irruunt ſuper nos,quẽadmodũ Ionas ait. Cũ anguſtiaretur in me ſpũs meus,dñi recor
Ionæ.2 datus ſum. Subleuabis de corruptione vitã meã dñe deus meus. ¶[Dũ dicunt mihi per ſingu- 15
los dies,vbi eſt deus tuus?]Hoc eſt quod ſuperius dictũ eſt atq; expoſitũ. Fuerunt mihi lachry
mæ meæ panes die ac nocte,dum dicitur mihi quotidie,vbi eſt deus tuus? [quare triſtis es aĩa
mea,& quare conturbas me?]quaſi dicat. Propter illorũ exprobrationẽ & perſecutionem ac ir
riſionem non debes triſtari ac conturbari, ſed patienter & æquanimiter ferre atq; in aduerſis
gaudere,Perpendẽdo illud Iſaiæ:Nolite timere opprobriũ hominũ & blaſphemias eorũ. Quis
Iſai.51. tu vt timeas ab homine mortali & à filio hominis,qui quaſi fœnum areſcit? Illud quoq; Apo
2.Cor.4. ſtoli. In omnibus tribulationem patimur,ſed non anguſtiamur:ſemper mortificationem Ie- F
ſu in corpore noſtro circumferentes,vt & vita Ieſu manifeſtetur in carne noſtra mortali.
¶[Spera in deo]Verſus iſte iam ſatis elucidatus videtur. Ecce quã glorioſum & ſacratiſſimum 16
pſalmum audiuimus,& nonne vtiq; ferro & lapide durior eſt, qui pſalmum iſtum dulciſſimũ
ſine affectu pronuntiat? Obſecro te domine deus amator æternus & ignis innocue ardens, vt
quoties primum verſum pſalmi iſtius profero, toties tuæ dilectionis flamma animam meam
vehementer accendat, ita vt totum hunc pſalmum affectuoſiſſime cantem . Deniq; pſalmus
iſte ſingulariter applicari poteſt ſacerdotibus celebraturis,imo & omnibus communicaturis.
Debet enim Chriſti ſacerdos cum magno cordis feruore, ad ſuperdigniſſimum ſacramentum
altaris conſecrandum,tractandum,offerendum,& manducandũ anhelare , ſitire,ac feſtinare.
Dicat ergo deuotiſſimus Chriſti ſacerdos mox celebraturus. Quẽadmodũ deſiderat ceruus ad
Iohan.6. fontes aquarũ:ita deſiderat anima mea ad te deus. Ad te domine IeſuChriſte,qui es verus deus
& vita æterna,cuius caro vere eſt cibus,& ſanguis vere eſt potus,qui in hoſtia ſacra vere & eſ-
ſentialiter contineris,adoraris,ac ſumeris deus & homo. Siuit anima mea ad deum fortem vi
uum,hoc eſt,ad Chriſtum,qui eſt virtus & ſapientia patris:quando veniam,ad altare & appa
rebo ibi ante conſpectum dei .i. coram patre æterno , vt in officio miſſæ offeram ei filium ſu-
um dilectũ,et ſtem ibi tanquã mediator dei ac populi? Fuerunt mihi lachrymæ meæ panes die
ac nocte. Debet eñ ſacerdos, ſi dominus dederit, lachrymas exuberantes et calidas ante celes
brationem

A brationem effundere, ex deſiderio Chriſti & ex dolore ſui peccati. Hæc, ſcilicet ꝙ Chriſtū in altari ſumpturus ſum, recordatus ſum, & effudi in me aīam meā, cōſiderādo tam inæſtimabilia beneficia dei, & indignitatem ac ingratitudinem atq; pctā animæ meæ, conſiderando etiā qd offeram, cui offerā, & propter quid offerā. Omnia eñi hæc conſideranda ſunt ſacerdoti, nō cur ſorie, ſed cum diligentia magna ſummoq; ſtudio: qm̄ tranſibo in locum tabernaculi admirabilis. i. in eccleſiā Chriſti, quæ eſt domus dei. In voce exultationis & confeſſionis, ſonus epulantis hoc eſt, ſermo & omnis locutio ſacerdotis in miſſa, Chriſti corpus & ſanguinem dulciter atq; fideliter manducantis, debet eſſe in voce exultationis, hoc eſt, in cōmemoratione lætiſſima beneficiorum, myſteriorumq; Chriſti ac laudis diuinæ, & in voce confeſſionis, vt oret pro ſui ac populi ignorantia. Hæc nanq; duo præcipue in miſſæ officio frequentantur. Quoniā ergo tanta bona in celebratione ſumpturus ſum, quorum dignitati totus mundus comparari non pōt, Quare triſtis es anima mea, & quare conturbas me? Merito enim in tantum gaudere debes de tantis beneficijs Chriſti, quod nulla afflictio temporalis poſſet te contriſtare. Spera in deo, & nō in meritis tuis, nec te putes dignam ad miniſteria tam diuina, ſed ſpera in bonitate diuina in merito Chriſti, & ita procede. Cætera ex his facile patent. Nouiſſime quoq; penſandum, ꝙ ceruus ſenectute grauatus, renouari deſiderās, ſerpentem narium flatu haurit, & extrahit de cauerna, quo occiſo ac deuorato veneno accenſus, ad aquam ardētiſſime currit, qua hauſta pilos cornuaq; deponit. Sic peccator, & præſertim ſacerdos, vitiorum veneno infectus, ad Chriſtum fontem æternum feruido appetitu accedere debet, quatenus hauriat aquas gratiæ, fluenta mi-
B ſericordiæ, pluuiam ſapientiæ de fontibus ſaluatoris, ac per hoc interius renouetur, quemad- Iſaiæ. 12
modum dicit Apoſtolus: Licet is qui foris eſt noſter homo corrumpatur, tamen is qui intus ē 2.Cor. 4
renouatur de die in diem.

❡COMMENTARIVS IN PSAL. XLII.

❡Expoſitio tituli.

HAbet autem hic pſalmus titulum breuē ac planum, videlicet: In finem pſalmus Dauid. i. pſalmus iſte in Chriſtum nos dirigens, conuenit viro fideli, à malis hominibus ſeparari & inter iuſtos annumerari optanti. Ait ergo.

❡Expoſitio pſalmi literalis.

1 IVdica me deus] in præſenti ſeculo iudicio diſcretionis, vt gratiam mihi infundas, & in futuro iudica me iudicio beatæ remunerationis, vt gloriam præſtes. Itaque iudica me, id eſt, ſecundum iuſtitiam tuam fac mihi, dando deſiderio meo ſalubrem effectum, ita vt aſpicias affectum & ſtudium cordis mei, quomodo quæro te, & tibi ſoli placere deſidero, agens quod in me eſt: Tu ergo iudica me, hoc eſt, fac quod ego non poſſum, & ſicut promiſiſti quærentibus te, ꝙ ſtatim ſubuenies eis, dummodo fecerint quod in ſe eſt, vtpote applicando mētes ſuas, quem-
admodum Samuel monet. Præparate corda veſtra domino, & liberabit vos: ſic petoo domi- 1.Reg. 7
ne vt facias mihi. Non enim ſic peto iudicari vt putem me eſſe ſine peccato, aut cupiam exami-
nari à te vitia mea, eo ꝙd dicat ſcriptura: Quid eſt homo vt immaculatus ſit, & iuſtus appareat Iob. 15
natus de muliere? Ecce inter ſanctos eius nemo immutabilis, & cœli non ſunt mundi in con-
C ſpectu eius. Et Salomon ait: Quis poteſt dicere mundum eſt cor meum, purus ſum à peccato? Prouer. 20
Vnde quod dictum eſt, Iudica me deus, conſequenter exponitur[& diſcerne cauſam meam de gente non ſancta], id eſt, vitam meam diſtingue & ſepara à vita malorum, ne ſimul cum illis tibi diſpliceam & condemner[ab homine iniquo]manifeſte nocente[& doloſo]occulte nocente[erue me]imo erue me à meipſo, qui iniquus, doloſuſq; fui, ne ſim de cætero qualis eram, ſed
muter in alium virum, & vocer à te nomine alio, ita vt dicas mihi illud: Meus es tu, & ego dile- Iſaiæ. 43
2 xi te. Ideo autem peto erui à te. ❡[Quia tu es deus fortitudo mea]hoc eſt, cauſa totius fortitudinis meæ[quare me reppuliſti]differendo auxilium gratiæ tuæ, & permittendo me repelli ac
ſeparari à te per tentationes diaboli aut alio mō? Hoc eſt quod in Iſaia habetur: Ecce domine Iſaiæ, 64
tu iratus es, & peccauimus & facti ſumus vt immundi omnes nos[& quare triſtis incedo dum affligit me inimicus?]hoc eſt, cur conſolatione tua me priuas, dum dæmon aut mundus me tētat & grauat? Hoc autem dicit vir ſanctus, non quod ſine rationbili cauſa aliqd à deo fieri aūt permitti exiſtimet, ſed quatenus per amoroſam ac fiducialem querelam, diuinæ, bonitatis miſericordiam prouocet. ❡[Emitte lucem tuam,] hoc eſt, radium tuæ æternæ increatæque
3 lucis, influe animæ meæ. Hic autem radius eſt gratia dei, quæ eſt ſupernaturalis participatio diuinæ eſſentiæ. Emitte quoq;[& veritatem tuam]hoc eſt, teſtimonia ſcripturarum miſericordiam tuam petentibus promittentium imple, & vera oſtende in me quatenus apoſtoli & prophetæ, qui dicunt inuocantem te non poſſe perire, fideles inueniantur. Itaque emitte lucem tuam, hoc eſt, gratiam ac ſapientiæ claritatem mihi infunde, & veritatem tuam, hoc eſt, fac me

miſericordiam tuam experiri, ſicq́ cognoſcere veram eſſe ſcripturã, quæ te miſericordem eſſe D
pronunciat[ipſa]videlicet lux gratiæ tuæ & veritas ſcripturarum[me deduxerunt] per vias re
ctas[& adduxerunt in montem ſanctum tuum] hoc eſt,in militantem Eccleſiam,quia per fi-
dem & gratiam factus ſum verus eccleſiæ filius[& in tabernacula tua]hoc eſt,in manſiones cœ
Iohan. 14 leſtes,de quibus dicit:In domo patris mei manſiones multæ ſunt. Et iterum. Facite vobis ami
Luc. 16 cos de mammona iniquitatis,vt cum defeceritis recipiant vos in æterna tabernacula. Hæc autẽ
2.Cor. 6. tabernacula,ſunt diſtinctæ congregationes ſanctorum, quemadmodum Apoſtolus profitetur.
Leui. 26. Vos eſtis templum dei viui,ſicut dicit dominus, Quoniam inhabitabo in illis & inambulabo,
& ero illorum deus. Per gratiam autem & veritatem ac fidem,iam introducti ſumus actualiter
ſeu per rem in eccleſiam militantem,hoc eſt,in ſocietatem fidelium, ſed in futura atque æter-
na tabernacula introducti non ſumus per ea,niſi per contemplationem & ſpem nondum per
Sapie. 9 rem. Denique huius verſiculi ſenſum ponit author libri Sapientiæ ſub alijs verbis:Mitte(inquit)il
lam de cœlis ſanctis tuis,vt mecum ſit & mecum laboret,vt ſciam quid acceptum ſit coram te,
ſcit enim illa omnia,& deducet me ſobrie. ¶[Et introibo ad altare dei]hoc eſt,ad Chriſtum 4
dei ac hominum mediatorem,per quem,& in quo omnia noſtra ſacrificia offerre debemus,quate-
tenus per meritum eius fiant accepta. Super ipſum etiam omne quod agimus fundare & col-
Heb. 4. locare debemus. Vnde Apoſtolus ad Hebræos hortatur. Adeamus cum fiducia ad thronum
gratiæ eius,vt miſericordiam conſequamur,& gratiam inueniamus in auxilio oportuno. Vel
introibo ad altare dei,quod eſt in eccleſia materiali,& manufacta,quatenus ſacramenta Chri
ſti recipiam oblationemue faciam, nec ſubſiſtam in ipſo altari, ſed introibo mentis affectu & E
debito cultu[ad deum qui lætificat iuuentutem meam]non corporalem & exteriorem,ſed ſpi
ritualem ac interiorem,quæ non veteraſcit cum corpore,ſed indefinenter vireſcit per gratiam
Col. 3 donec ad patriam anima ſancta transferatur. Propter quod iubet Apoſtolus. Expoliate vos
veterem hominem cum actibus ſuis, & induite nouum qui renouatur in agnitionem dei, ſe-
cundum imaginem eius qui creauit illum. Hæc ergo iuuentus eſt ſpiritualis profectus in gra-
tia dei, hanc deus lætificat, dum anima corde iocundo & feruido domino ſeruit,dicens, quod
Pſal. 118 infra habetur. Viam mandatorum tuorum cucurri,cum dilataſti cor meum. ¶[Con- 5
fitebor tibi]hoc eſt,laudabo te[in cithara]id eſt, in obſeruatione & obedientia mandatorum
cœleſtium, quæ obſeruatio dum tribulationibus admiſcetur,per citharam deſignatur, quem-
admodum in expoſitione pſalmi triceſimi ſecundi plenius dictum eſt, vbi ſic legitur: Confite-
mini domino in cithara. Sic ergo in aduerſis laudabo te [deus deus meus, quare triſtis es ani
ma mea & quare conturbas me?] Iſtud cum verſu ſequenti, in præcedenti ſatis expoſitum
arbitror. Porro hic pſalmus ſicut præcedens ad ſacerdotes præcipue pertinet,quorum vita tan
to debet eſſe excellentior vita populi, quanto ipſe ad deum vicinus accidunt, altiorisque
gradus conſiſtunt. Sacerdos ergo celebraturus, ſingularem à Chriſto gratiam poſtulans
Iſai. 24. dicat. Iudica me deus & diſcerne cauſam meam de gente non ſancta, ſecundum ſenſum
Oſee 4. præinductum, ne impleatur in me, quod per Iſaiam & Oſee prædictum. Et erit ſicut po
pulus ſicut ſacerdos. F

¶Expoſitio allegorica eiuſdem pſalmi de Chriſto.

SOlus denique Chriſtus, omni macula carens & omni gratia plenus tutiſſime dicere po-
tuit paſſioni iam proximus & in ea conſiſtens. Iudica me deus,trinitas,id eſt,ſecũdum tu-
am iuſtitiam & merita vitæ meę retribue mihi,non derelinquendo animam meam in inferno
nec corpus in ſepulchro,nec ſanctos patres, pro quibus mortem patior, diutius eſſe permittas
in limbo & diſcerne cauſam meam, hoc eſt, conuerſationis meæ iuſtitiam, propter quam Iu-
dæorum inuidia me occidit,diuide & diſtingue loco & præmio,de gente non ſancta, me cruci
figente,dando mihi ſecundum iuſtitiam meam, & oſtendendo quod falſa mihi imponunt,ab
homine iniquo & doloſo,hoc eſt,à Iudæis qui me interdum occulte, & nunc publice perſecuti
ſunt,erue me,per reſurrectionem beatam. Quia tu es deus fortitudo mea, ſecundum quod ho
Iohan. 5. mo ſum:ſic enim non poſſum à meipſo facere quicquam. Nam in quantum ſum homo, ab
alijs hominibus ſola gratia differo:quare me reppuliſti?,hoc eſt,cur me in cruce ita dereliquiſti
Matth. 27 vt clamarem,Deus meus deus meus,vt quid dereliquiſti me? Quod quomodo intelligendum
ſit,in expoſitione pſalmi viceſimi primi patuit: & quare triſtis incedo dum affligit me inimi-
Mat. 26. cus? Chriſtus enim in nocte cœnæ,cum diſcipulis exiens à Ieruſalem trans torrentem Cedrõ,
dixit eiſdem. Triſtis eſt anima mea vſque ad mortem. Tunc nanque inimicus, hoc eſt, Iudas
eum afflixit,quia miniſtros Iudæorum ſecum adduxit. Emitte lucem tuam,id eſt,clarifica me
Iohan. 17. ſicut & ego clarificaui te,manifeſtando nomen tuum hominibus, & veritatem tuam, hoc eſt,
ſicut per prophetas dixiſti te reſuſcitaturum me tertio die, ſic age & omnia de me prophetata
adimple,

A adimple, mittendo apoſtolis ſpiritum ſanctum, ſicut Iohel prædixit, conuertendo quoq; mun Iohel. 2
dum ad fidem, Ipſa me deduxerunt & adduxerunt in montem ſanctum tuum, hoc eſt, ad thro
num gloriꝫ, vt ſedeam tecum ad dexteram tuam, & in tabernacula tua, id eſt, in congregatões Pſal. 109
cœleſtium ciuium, vt ſicut in terra viſus ſum, & cum hominibus conuerſatus ſum, ita à beatis Baruc. 3
comprehenſoribus in cœlis videar, & inter eos lætus recumbam. Per gratiam enim dei aſſum
pta eſt Chriſti humanitas, ſeu Chriſtus vt homo, ad thronum gloriæ ſuper omnes cœlos, vt ve
ritas ſcripturꝫ impleretur. Et introibo ad altare dei, hoc eſt, aram crucis, in qua meipſum offe
ram patri aſcendam, deinde introibo, ad deum qui lætificat iuuentutem meam, aſcendendo
ad cœlos. Oportuit enim Chriſtum pati, & ita intrare in gloriam ſuam. Vel ſic. Et introibo ad Luc. 24
altare dei, &c. hoc eſt, in ipſum cœlum ingrediar, q̃d eſt altare dei, in quo angeli ſancti offerunt
deo preces & vota viatorum, & in quo ego pro mundo rogaturus ſum patrem, quemadmodū
ait Apoſtolus: Non in manufacta ſancta Ieſus introijt, ſed in ipſum cœlum, vt appareat nunc Heb. 9.
2 vultui dei pro nobis. Confitebor tibi in cithara .i. in obedientia & patientia faciendo ſemper
& patiendo quæ tibi ſunt placita, deus deus meus. Hoc modo Chriſtus confeſſus eſt patri con
feſſione laudis non culpæ, dum dixit: Fiat voluntas tua. Et iterum. In manus tuas commendo Mat. 26.
ſpiritum meum: quare triſtis es anima mea, triſtitia naturali non inordinata, propter natura Lucæ. 23.
lem horrorem pœnarum ac mortis, & quare conturbas me, ita vt in agoniam fierem? Quomo
do autem turbatio erat in Chriſto ſæpe dictum eſt. Spera in deo, in quantum viatrix es atque
paſſibilis, quoniam adhuc .ſ. tertia die poſt paſſionem, confitebor illi, laudando eum coram il
B lis, quibus poſt reſurrectionem apparui. Vnde ſuperius dictum eſt. Narrabo nomen tuum fra Pſal. 21.
tribus meis, in medio eccleſiæ laudabo te. Itaq; confitebor ei, qui eſt, ſalutare vultus mei .i. bea
titudo intellectus mei creati, & cauſa ſalutis ipſius, & deus meus. Deus enim qui omnium de9 Actuū. 10
eſt, ſingulariſſimo modo eſt deus Chriſti hominis, ſecundum quod eum incomparabiliter prę
elegit, prædilexit, aſſumpſit, & glorificauit. De hac expoſitione velociter tranſeo, quoniam ex
præinductis vbertim facile innoteſcit.

COMMENTARIVS IN PSAL. XLIII.

¶Expoſitio pſalmi.

TItulus deniq; pſalmi iſtius eſt. In finē filijs Chore ad intellectū. Hic autē titulus in verbis
& ſenſu idē ac ſimilis eſt titulo pſal. 41. idcirco ad locū illū lector recurrat. Cōmuniter ve
ro exponunt cōmentatores hunc pſalmū, partim de populo ſynagogæ, & partim de populo ec
cleſiæ .ſ. de vtroq; comixtim. Sed ſatagendū eſt, vt de vtroq; populo ſeorſum atq; totaliter ex
ponatur. Literaliter enim conſcriptus eſt de populo veteris legis. Moraliter autē intelligi po
teſt de populo Chriſtiano. Loquens ergo propheta in perſona ſynagogæ ſeu cuiuſlibet fidelis
ſub veteri teſtamento, ait.

¶Expoſitio pſalmi literalis.

2 DEus] patrum noſtrorum, qui per Moſen dicis. Hæc dices filijs Iſrael, Deus patrum Exod. 3.
veſtrorum, deus Abraham, deus Iſaac, & deus Iacob miſit me ad vos. Hoc nomen
mihi eſt in æternum, & hoc eſt memoriale meum in generationem & generationē.
C Itaque, Deus [auribus noſtris audiuimus] Vti tali replicatione eiuſdem nomine vel
re, modus eſt linguæ Hebrææ, ſicut per Iſaiam dicitur. Auditu audietis & non intelligetis. Et Iſaie. 6
iterum. Diſſipatione diſſipabitur terra, commotione commouebitur terra. Nec talis modus lo Iſai. 24.
quendi ſuperfluus æſtimetur, quoniā p ipſum aliquid ſerioſius ac diligentius inſinuatur. Eſt i
gitur ſenſus. Deus auribus noſtris non ſolum corporis ſed etiam cordis diligenter audiuimus
atq; aduertimus. Et merito, quoniam [patres noſtri annunciauerunt nobis] videlicet Moſes,
Ioſue alijq; prophetæ. Quæ enim à patribus referuntur, diligenter auertere decet. Propt᷑ quod
in Eccle. habetur. Sapientiam omnium antiquorum exquiret ſapiēs, & in prophetis vocabit. Eccle. 39
Et in Eccleſiaſte. Quę per magiſtrorum conſilium data ſunt, à paſtore vno, his amplius fili mi Eccle. 12.
ne requiras. Quid autem auditum atq; narratum ſit ſubdit. ¶[Opus quod operatus es in die Exod. 7. 8
bus eorum] hoc eſt, mirabilia quæ feciſti in terra Aegypti, in mari rubro, in deſerto, atq; in ter 9. 10
ra promiſſionis [& in diebus antiquis] .i. mirabilia quæ feciſti à principio mundi vſq; ad tem Ex. 14. 16
pora Abrahæ ſeu Moſi, quomodo ſcilicet mundo impiorum diluuium induxiſti, vniuerſæq; Ioſu. 6. 8
carnis labium confudiſti, atq; pentapolim vtpote Sodomam, Gomorram, Adama, Soboim, Gene. 7
& Segor, igne & ſulphure ſubuertiſti. ¶[Manus tua gentes diſperdidit] .i. virtus tua omni Geneſi. 11
3 potens habitatores terræ promiſſionis, videlicet Chananæos, Iebuſæos, & c. diuerſimode per Gene. 19
didit & occidit, ſcilicet per lapides grandinum & manum filiorum Iſrael [& plantaſti eos] .i. pa Ioſue 9
tres noſtros in terra promiſſionis firmiter radicaſti & habitare feciſti [afflixiſti populos] Cha Ioſue. 10
nanæorum timore & deſperatione, quoniam ſicut in libro Ioſue ſcriptum eſt. Non remāſit in

eis ſpiritus prę timore,cũ audiſſent filios Iſrael tranſiſſe Iordanem[& expuliſti eos]de terra ſua 4
ꝑ mortẽ & fugam. ¶[Nec eñ in gladio ſuo poſſederũt terrã]hoc eſt,patres noſtri virtute ar D
morum non ſunt terram prædictam adepti[& brachium eorũ non ſaluauit eos]i.naturalis eo
rum potentia nõ eripuit eos de manibus inimicorum ſuorum , quoniam multo debiliores eis
fuerunt,penſando duntaxat vires humanas.Vnde Moſes dixit populo Hebræorum:Ne dicas
Deut. 8 in corde tuo,fortitudo mea & robur manus meæ hæc omnia mihi præſtiterunt:ſed recordare
dñi dei tui,quod ipſe tibi vires præbuerit.Vnde ſubiungitur. ¶[Sed dextera tua]o dñe.i.pro 5
ſpera & iucunda ſubuentio tua [& brachium tuum]hoc eſt,poteſtas tua[& illuminatio vultus
tui]i.directio qua per gratiã infudiſti eis bona ac recta conſilia,hęc,inquam,ſaluauerunt eos
[quoniam complacuiſti in eis] hoc eſt, propter propriam bonitatem tuam , qua eos elegiſti &
eos tibi placentes feciſti,præſtitiſti eis hæc bona non propter eorum iuſtitiam.Et hoc eſt quod
Deut. 9 Moſes dicit.Ne dicas in corde tuo,propter iuſtitiã meã introduxit me dñs in terram hanc,cum
populus duriſſimæ ceruicis ſis. ¶[Tu] deus patrum noſtrorum [es ipſe rex meus]qui ſingula- 6
ri prouidentia gubernaſti filios Iſrael,tanquam populum tibi ſpecularem[& deus meus],qui
me ſpecialiter colis , vitia extirpando & gratias infundendo, quem & ego ſpecialiter colo cre-
dendo,ſperando,amando,ac miniſtrando[qui mandas ſalutes Iacob]hoc eſt,qui per prophe
Deute. 7. tas bona annuntias victoriamque promittis ſemini Iacob. Vnde Moſes profitetur Te elegit dñs
deus tuus,vt ſis ei populus peculiaris de cunctis populis qui ſunt ſuper terram: non quia cun-
ctas gentes numero vincebatis,cũ ſitis omnibus populis pauciores,ſed quia dilexit vos dñs. 7
¶[In te]ſperando,& in tua potentia confidendo[inimicos nr̃os ventilabimus].i.in omnẽ ven E
tũ & terrã diſpergemus[cornu].i.clamore deuotæ oratiõis, ac humilis cõfeſſiõis [& in noĩe tuo]
ſperando[ſpernemus].i.non reputabimus,neq; timebimus [inſurgentes in nobis] quĩ credi-
Leuit. 26. mus verum eſſe,quod Moſes ait:Perſequetur vnus ex vobis centum,& decẽ ex vobis mille, &
2.Para. 14 nullus vobis reſiſtere poterit.Propt̃ q̃d in.2.libro.Paralip.dr̃:Dñe nõ eſt apud te vlla diſtãtia,
vtrũ in paucis auxilieris aut in pluribus. ¶[Nõ eñ in arcu meo ſperabo,& gladius meus nõ
2.Para. 14 ſaluabit me]hoc eſt,in nullo genere armorũ aut humani auxilij ponã ſpẽ meã,nec aliqd horum 8
de hoſtibus meis defendet me . hinc eñ ſcriptũ eſt: Adiuua nos dñe deus noſter,in te eñ & in
noĩe tuo habentes fiduciã,venimus contra hanc multitudinẽ. ¶[Saluaſti eñ nos de affligen
tibus nos]ſicut in libro Iudicũ frequentiſſime ſcribit[& odientes nos confudiſti].i.eos q ꝑſum 9
pſerunt,ꝙ vincerent atq; occiderent nos,vinci & occidi feciſti à nobis , aut in fugã eos vertiſti,
Iudicũ.2 aut alio mõ cõfuſiõe dignos oſtẽdiſti. Propterq̃d in lib.Iudicũ ſcriptũ eſt : Flectebat dñs mia,&
audiebat afflictorum gemitus,& liberauit eos de cæde vaſtantium. ¶[In deo laudabimur
tota die]hoc eſt,victoria,ſalus,& excellẽtia noſtra deo aſſidue aſcribetur, & laudabimur de bo
nis à deo nobis collatis non in nobis quaſi nõ acceperimus,ſed in deo,ne vani,ſuperbi, atq; in 10
grati inueniamur[& in nomine tuo]dñe[confitebimur in ſeculum] id eſt,ad honorem & glo
riam nominis tui confitebimur indeſinenter, tua bona, tanq; laudem & noſtra mala, ac no- F
Ierem. 13 ſtram miſeriam,quemadmodum apud Ieremiam,dicitur:Nolite eleuari,ſed date dño deo ve-
ſtro gloriam antequam contenebreſcat , & antequam offendant pedes veſtri ad montes cali-
ginoſos. ¶[Nunc autẽ]o dñe, ſcilicet tempore captiuitatis Babylonicæ & Machabæorum, 11
& ſæpe poſt mortem iudicum[repuliſti nos] .i.tuo auxilio priuaſti nos[& confudiſti nos] tra
Baruch. 1. dẽdo nos in manus inimicorũ noſtrorũ.Propt̃ quod Baruch dicit: Dño deo noſtro iuſtitia,no
bis confuſio faciei,ſicut eſt hodie [& non egredieris in virtutibus noſtris] .i. non eris dux no-
ſtri exercitus,nec pugnans pro nobis,neq; oſtendens poteſtatem tuam in nobis, deijciendo ad
uerſarios noſtros,ſicut fuiſti dux & egreſſor ac propugnator patrũ noſtrorũ,quemadmodum
2.Para. 13 in.2.lib.Paralip.ſcribitur:In exercitu noſtro deus dux eſt. Et Moſes ait ad dñm : Si nõ tu ipſe
Exod. 33. ꝑcedes nos,ne educas nos de loco iſto. in quo ſcire poterimꝰ inueniſſe nos gratiã i cõſpectu tuo,
niſi ambulaueris nobiſcũ? ¶[Auertiſti nos retrorſum].i.in fugã nos cõuerti permiſiſti[poſt
Ioſu. 8. inimicos noſtros]ita quod cõuertimus dorſa noſtra hoſtibus noſtris , quemadmodum Ioſue 12
Baruc. 2 ait:Mi dñe qd dicã,vidẽs Iſraelẽ hoſtibus ſuis terga vertẽtẽ:Baruch quoq;:Facti(inqr)ſumus ſub
tus & nõ ſupra,quia peccauimus dño deo noſtro[& q oderunt nos,diripiebant ſibi] .i.nos ipſi
& poſſeſſiones nr̃æ factæ ſunt ꝑdæ inimicorũ noſtrorũ. ¶[Dediſti nos tanquã oues eſcarũ].i.
permiſiſti nos deuorari ac opprimi ab hoſtibus noſtris,quemadmodũ oues,quæ ſunt eſcæ,de 13
Iſaiæ. 9 uorant à lupis,& ab hoĩbus comeduntur,ſicut & Iſaias ꝑdixit:Deuorabũt (inquiens)Iſrael to-
to ore. Hoc ſæpe in Iudæis impletũ eſt,maxime tñ tempore obſidionis Ieruſalẽ à rege Babylo-
Threñ. 4 nis,qñ in tm̃ anguſtiati ſunt,vt Iere. teſtetur:Manus mulierũ miſericordiũ coxerũt filios ſuos,
facti ſunt cibi earũ[& in gentibus diſperſiſti nos].ſ.permittens nos expelli à propria terra.
¶[Vendidiſti populũ tuũ ſine pretio] i.tã bono foro eos vendi permiſiſti,quod ꝑtiũ illud quaſi 14
pro

A pro nihilo reputari poſſit [& non fuit multitudo] pecuniæ ſeu emptorum [in cõmutationibus]
.i.venditionibus eorum,ſed pauci erant ementes , & modicũ p̃tium reſpectu eorum q vendebãtur. 2.Mach.5
Propter qđ 2.lib.Machab.legitur: Erant aũt in Ieruſalem toto triduo octoginta milia inter-
15 fecti.xl.milia vincti, non minus aũt venundati. ❡[Poſuiſti nos opprobriũ vicinis nr̃is].i.cõ-
tẽptibiles & abiectos corã circũiacentibus & circũmorantibus populis.Poſuiſti q̃q; nos [ſub-
ſannationẽ & deriſum]i.ſubſannari naſo rugato ac irrideri ore lato nos p̃miſiſti ab his[q ſunt
in circũitu nr̃o] videlicet à Samaritanis & Moabitis ac Amonitis. Vñ Nehemias: audi deus nr̃ Nehem.2.
16 q̃a facti ſumus deſpectui. ❡[Poſuiſti nos in ſimilitudinẽ gentibus] .i.in exemplũ maledictio-
nis,nam tantã induxiſti ſup nos afflictionẽ,vt dũ q̃s voluerit maledicere alteri,dicat:Sic fiat ti
bi,quẽadmodũ contigit p̃p̃lo illi [cõmotionẽ capitis in populis] .i. ita nos vaſtari paſſus es,vt
oĩs q audierit,moueat caput ſuũ,vel ex admiratione,vel ex congratulatione ſeu cõpaſſione, ſi-
cut p Ieremiam p̃dixit:Derelinquam vos & ciuitatẽ quã dedi p̃r̃ibus vr̃is , & dabo vos in op- Ierem.23.
17 probriũ & ignominiã ❡[Tota die verecundia mea cõtra me eſt].i.rubor ſeu erubeſcẽtia qua
erubeſco propter pc̃tã q̃ feci & pœnas q̃s patior, inceſſanter affligit me [& cõfuſio faciei meæ]
q̃ in meipſo confundor [cooperuit me].i.tam magna, lataq; fuit , q̃ p modũ veſtimenti obte-
18 xit me,& ex omni parte impleuit me. Sicut pc̃tõribus per Ezech. dr̃ : Cõfundimĩ & erubeſcite Ezech. 36
ſup vijs vr̃is. Vñ ſcriptũ ẽt: Vniuerſa domꝰ Iacob induit confuſionẽ,vel tp̃e Antiochi regis,pop. 1.Mach.1
Iſrael affligẽtis. ❡[A voce exprobrantis & obloquentis,à facie inimici & p̃ſequẽtis].i.verecun
B dia atq; confuſio mea inducta eſt mihi ab his q exprobrabant, detrahebantq; mihi,& ab his q
19 me p̃ſequebantur,vel à gentilibus,legẽ Moſi atq; obſeruantias Iudaiſmi ſpernẽtibus ac repro
bantibus. ❡[Hæc oĩa] mala iam dicta [venerunt ſuper nos,nec obliti ſumus te] recedendo à
20 fide [& inique non egimus in teſtamento tuo,] hoc eſt , mandata legis diuinæ tranſgreſſi non
ſumus. ❡[Et non receſſit retro cor nr̃m,] derelinquendo te ſummũ & incommutabile bonũ,
& bona caduca ac vana ſectando.Sed cum deus non inferat pœnã niſi pro culpa, & præſertim
per Moſen atq; prophetas promiſerit ſe ab omni hoſtili incurſu defenſurum filios Iſrael,mirum
apparet cur tantas ſuper eos pœnas induxerit,ſi ipſi tam innocentes ac iuſti fuerunt.Et reſpon
dendũ,q̃ pſalmus iſte loq̃tur in perſona diuerſorum. Nunc enĩ ponit ea quæ bonis conueniunt,
nunc vero quæ malis.Quãuis ergo quidam filiorum Iſrael peccauerunt , pœnaſq; illatas metue-
runt,aliqui tñ in fide & cultu creatoris ſtabiles p̃manſerunt, & in horum p̃ſona locutus eſt iam p 3.Reg. 19
pheta. Vnde ait deus ad Heliam : Derelinquam mihi ſeptẽ millia virorum,quorum genua non ſunt Roma.11
curuata ante Baal [& declinaſti ſemitas noſtras à via tua] Hoc duplr̃ exponitur. Primo,vt di-
catur in perſona bonorum,eritq; ſenſus:& declinaſti .i. per gratiam tuam feciſti vt nos declinare
mus & auerteremus cogitationes noſtras carnales & malas ac vitia,à via tua.i.à præceptis tuis
per quæ itur ad te,ita q̃ nos abiecimus atq; reliquimus proprias vias,latas, & ſpacioſas,& in Matt.7
greſſi ſumus viam tuam quæ eſt arcta & anguſta ſalutiſq; ianua,& ita impleuimus illud cuiuſ Eccle.18
dam Sapiẽtis:Poſt cõcupiſcentias tuas non eas & à voluptate tua auertere. Illud q̃q; p̃pheticũ Ionæ.3
Reuertat̃ vir à via ſua mala,& ab iniquitate q̃ eſt in manibus eorum. Vnde de his vijs ſeu ſemitis Iſaie,53
humanæ adinuentionis apud Iſaiam ſcriptũ eſt: Omnes nos quaſi oues errãtes vnuſquiſq; in
C viã ſuã declinauit. Scd̃o,& vt videt̃ magis ad iſtam exponit̃,vt ſit dictũ in p̃ſona malorum,& ẽ ſen
ſus:declinaſti ſemitas nr̃as.i.op̃a noſtra p̃miſiſti eſſe erronea ac recedẽtia à via tua.i.à lege diui Iſa.63.
na,grãm non apponendo,ſicq; corda nr̃a in ſuis erroribus dimittẽdo . Secũdum hunc ſenſum
21 ſcriptũ eſt:Quare nos errare feciſti de vijs tuis,induraſti cor noſtrum ne timeremus te?
❡[Qm̃ humiliaſti nos in loco afflictionis] hoc eſt, in terra captiuitatis ſeu p̃ſecutiõis noſtræ
ſubieciſti nos poteſtati inimicorum nr̃orum q nos cõtempſerunt [& cooperuit nos vmbra mortis] 1.Reg. 20
.i.tanta tribulatio q̃ propter ſuã vehementiã dici p̃t imago mortis,morti propinqua ac ſimilis 1.Iohan.3
vndiq; venit ſup nos. Vñ Dauid vehement̃ tribularꝰ, ait: Vno tantũmodo gradu ego & mors
22 diuidimur. Tales aũt fuiſſe interdũ tribulatiões Iudæorum,ex libro Iudicum & Regũ,ac Macha- Timm.1
bæorum clariſſime conſtat. ❡[Si obliti ſumus nomẽ dei noſtri].i.ſi neglexerimus obſeruare di- Sapie.
uina p̃cepta & cõtemplationẽ legis diuinæ abiecimus. Negligit enĩ,imo & ignorat nomẽ dei,q
eius p̃ceptis nõ paret,quẽadmodũ in ep̃la Iohan. hr̃: In hoc ſcimus qm̃ cognouimus deũ,ſi man
data eius obſeruamus.Qui dicit ſe noſſe deũ,& mandata eius nõ cuſtodit, mẽdax eſt.Et de in-
obediẽtibus deo Paulꝰ teſtat̃:Dicũt ſe noſſe deũ,factis aũt negant. Iõq; alia ait ſcriptura:In ma- Philip.3
liuolam aĩam nõ introibit ſap̃ia [& ſi expandimus manus nr̃as ad deũ alienum] hoc eſt,ſi ado Iob.31
rauimus ſiue coluimus aliũ q̃ verum deũ, ſi potius ſeruiuimus creaturæ q̃ creatori: ſi vẽter noſter
deus nr̃ eſt:ſi in auro ſperauimus, aut obryſo diximus fiducia nr̃a,q̃ſi dicat:Non: Oĩs enĩ q ma
gis colit ac diligit creaturas q̃ creatorẽ,creaturã ſibi in deum cõſtituit,& manus ſuas.i. deſideria
23 ſua ad deũ alienũ extendit. ❡[Nonne deus requiret iſta?]imo vtiq;:nam ipſe eſt iudex iuſtus,
cuncta diſcutiens,vniuerſa iuſte diſponens,ſecundum q̃ S. Iob aſſerit:Nonne deus conſiderat

A Chriſto p̄dictũ eſt: Egreſſus eius ab initio à diebus æternitatis, & magnificabitur in medio vni
uerſæ terræ. Et apd̄ Iſaiã pater æternus ait de Chr̄o: Diſpertiã ei plurimos, & fortiũ diuidet ſpo Iſaiæ.53
lia. Et Zacha. loquẽs de Chr̄o: Egredieť (inq̄t) dñs & p̄liabiť cõtra gẽtes, & ſtabũt pedes ei⁹ ſup Zacha.14
mõtẽ oliuaꝝ: & plãtaſti eos. ſ. p̄res nr̄os apo. conſtituẽdo eos principes ſuper oẽm terrã, ſicut in Pſal.44.
pſal. ſequẽti dicetur, afflixiſti populos, infideles ſcd̄m modũ prædictũ, & expuliſti eos. Nã Iudę
os de terra promiſſiõis eiecisti, & in ea Chriſtiãos habitare feciſti: multas etiã regiões olim gen
tilibus ſubditas, Chriſtiãis dediſti. Nec eñi in gladio ſuo poſſederũt, p̄rea nr̄i Chriſti fideles, ter
rã. i. orbẽ terraꝝ, quẽ fidei ſubiecerunt & Chriſtianis impleuerũt. Apoſtoli eñi pauci & idiotæ
fuerũt, nec hũana eloquẽtia p̄diti. Vñ ait Apo. Prædicatio mea nõ in pſuaſibilibus hũanæ ſapi 1.Cor.2
ẽtiæ v̄bis fuit, ſed in ſapiẽtia ſpũs & v̄tutis: & brachiũ eoꝝ. i. naturalis eoꝝ potẽtia, nõ ſaluauit
eos de periculis, à q̄bus frequẽter ſaluati ſunt. Nã cũ apoſt. in cuſtodia poſiti eſſent, ãgelus eos Actuu.5
eduxit. Pauliũ q̄q; tertio naufragãtẽ, Chr̄s de pelago liberauit, Iohãnẽ ex feruẽtis olei dolio ſa
num eripuit. Sed dextera tua. i. pia cuſtodia tua & brachium tuũ. i. operatio miraculoꝝ: & Illu
minatio vultus tui. i. ſapientia quã eis dediſti, p̄ſertim in die Pentecoſtes, mittẽdo eis ſpm̄ ſc̄tũ Actuu.2
qui docuit eos oẽm veritatẽ ac futuroꝝ præſciam contulit eis. Per hæc eñi inſtituta aucta & ſta
bilita eſt Chriſti eccleſia, ita vt Chriſtiani qui ſunt ſemen & filij ap̄loꝝ poſſident terram, & ab
hoſtibus inuiſibilibus viſibilibuſq; ſaluanť. Hinc ait apoſt. Signa apoſtolatus mei facta ſunt ſu 2.Cor.12
per vos in ſignis & prodigijs & virtutibus. Et ad Heb. apertius ait: Q̄uo effugiemus, ſi tantam Hebr.2.
neglexerimus ſalutẽ q̄ in nos confirmata eſt, conteſtante deo, ſignis & portentis & virtutibus
B & ſpũſſ. diſtributionibus? De illuminatiõe quoq; vultus ſui ſup ap̄los Chriſtus p̄dixit: Ego da Luc.21
bo vobis os & ſapiam, cui non poterunt reſiſtere & contradicere omnes aduerſarij veſtri. De Matth.28
niq; de dextera ſua. i. gratioſa ſua p̄ſentia ac pia cuſtodia ait: Ecce ego vobiſcum ſum oĩbus die
bus vſq; ad conſummationem ſeculi. Per hæc itaq; ſalutem mentis & corpis Chriſtiani ſortiti
ſunt, qm̄ o Chriſte, cõplacuiſti in eis ſicut in euangelio proteſtaris: Nõ vos me elegiſtis, ſed ego Iohã.15
elegi vos. Vñ Petrus credentibus ſcribit: Vos genus electum, regale ſacerdotium, gens ſancta 1.Petr.2.
populus acq̄ſitionis, vt virtutes annuntietis eius, qui de tenebris vos vocauit in admirabile lu
men ſuum. Ideo chriſtiani ad fidem Chriſti ac interiorem ſalutem perducti ſunt ab exordio p̄
dicationis apoſtoloꝝ, q̄ à chriſto electi fuerunt. Hinc nanq; Paulus Athenienſibus dixit: T̄pa Acto.17
prioris ignorantiæ deſpiciens deus, nunc annunciat hominibus vt omnes vbiq; pñiam agãt,
eo ꝙ ſtatuit diem in quo iudicaturus eſt orbem in æq̄tate in viro quem ſtatuit. Ad Epheſios Ephe.3
quoq;: Secundum reuelationem (inquit) notum mihi factum eſt ſacramentum, quod alijs ge
nerationibus non eſt agnitũ, ſicut nunc reuelatum eſt ſanctis apoſtolis eius in ſpũ, eſſe gentes
cohæredes & concorporales, & comparticipes promiſſionis dei in Ieſu chriſto, imo in chr̄o oẽs
fideles & prædeſtinati ab æterno electi ſunt, quemadmodũ Apoſt. rurſus faſſus eſt: Deus ele Ephe.1
git nos in Chriſto ante mundi conſtitutionem vt eſſemus ſancti & immaculati in conſpectu
eius. Vnde ſecundũ Auguſtinũ in libro de p̄deſtinatione ſanctoꝝ, Chriſtus eſt pręclariſſimum Auguſt.
exẽplar & cauſa prædeſtinationis omniũ electoꝝ. Quocirca penſandũ, ꝙ in p̄deſtinatiõe duo
cõſiderant, videlicet ipſe actus prædeſtinantis: ſic aũt nec Chriſtus, nec aliq̄d eſt cauſa prędeſti
C nationis, qm̄ prædeſtinatio ſic accepta eſt deus prędeſtinans, ſicut creatio actiua ẽ deus creans.
Secundo conſiderať in prædeſtinatione, gratia prædeſtinantis, q̄ eſt prædeſtinationis effectus.
Prædeſtinatio eñi eſt præparatio gr̄æ in p̄nti & gloriæ in futuro, ſic vero Chr̄i prædeſtinatio
eſt exemplar & cauſa prædeſtinationis ſanctoꝝ. Deus eñi præordinauit mundum ſaluare per
Chriſtum, & merito eius conferre hominibus gratiam. Ideoq; Apoſt. ait: Deus prædeſtinauit Ephe.1
nos in adoptionẽ filioꝝ per Ieſum Chr̄m ſecundũ propoſitũ voluntatis ſuæ in laudem gloriæ
gratiæ ſuæ, in qua gratificauit nos in dilecto filio ſuo. Et alibi: Quos præſciuit (inquit) & præ Roman.8
deſtinauit conformes fieri imaginis filij ſui, vt ſit ipſe primogenitus in multis fratribus. Deni
q; Chriſtus cauſam illuminationis humiliũ aſſignans, complacentiam voluntatis diuinæ pro
cauſa inducit, dicens: Confiteor tibi p̄r dñe cœli & terræ, quia abſcondiſti hæc à ſapientibus, &
prudentibus, & reuelaſti ea paruulis. Etiã paŕ, quia ſic placuit ante te. Vñ & deus ad Moſen ap
tiſſime ait: Miſerebor cui voluero, & clemens ero in quẽ mihi placuerit. Ex quo concludit ſa Luc.10
cratiſſimus noſter philoſophus, ergo cuius vult miſereť & quẽ vult indurat. Hæc aũt introdu
cta ſunt contra inimicos gratiæ dei, videlicet contra Pelagianos, & ne aliquis vnq̄ in ſemetip̄o Exodi.13
gloriari præſumat, ſed ſciat totum bonũ noſtrũ. i. merita & p̄mia eſſe dei dona, ſolaq; gratia Rom.9
nos eſſe ſaluatos. Ideo eñi Apoſtolus loquitur: Deus qui diues eſt in miſericordia propter ni
miam charitatẽ ſuã, qua dilexit nos, cũ eſſemus mortui peccatis, conuiuificauit nos in Chriſto
cuius gratia eſtis ſaluati: gratia eñi ſaluati eſtis per fidẽ, & hoc non ex operibus: dei eñi donum Ephe.2.
eſt, non ex op̄ibus ne quis glorietur. Deinde eccleſia q̄libetq; fidelis ait. Tu, dñe Ieſu, es ip̄e rex Roma.3
meus

Iſai. 33. meus, de quo ſcriptum eſt: Dñs iudex noſter, dñs legiſer noſter, dñs rex noſter, ipſe veniet & ſal D.
Ierem. 23. uabit nos. Et: Suſcitabo Dauid germen iuſtum: & regnabit rex, & ſapiẽs erit. Et: Ecce rex tuus
Zacha. 9 veniet tibi iuſtus, & ſaluator, ipſe pauper & aſcendens ſuper aſinam. Chriſtus eñ eccleſiam re-
git, colit, purgat, perficit, atq; ad vitam æternã perducit. Vnde de Chriſto alio loco ſcriptũ eſt:
Miche. 5 Stabit & paſcet in fortitudine dñi & conuertentur ad eum. Et dñs per Ezechielem ait: Salua-
Ezech. 34 bo gregem meum, & ſuſcitabo ſuper eum paſtorẽ vnũ, qui paſcat eum ſeruum meum Dauid.
Ego dñs ero eis in deum, & ſeruus meus Dauid princeps eoꝝ. Per Dauid autem, ſcd̃m omnes
doctores etiã Hebræorum intelligitur rex Meſſias ſeu Chriſtus. Tu quoq; dñe Ieſu Chriſte es,
& deus meus. Tu eñ es vnigenitus dei deo patri conſubſtantialis, coæqualis, & coæternus. Vñ.
1. Iohan. 5 Iohannes ait: Simus in filio dei Ieſu Chriſto. Hic eſt verus deus & vita æterna: qui mandas ſa-
lutes Iacob, hoc eſt, q gratiam & miam tuam gratis impendis ac offers eccleſiæ, & ſupplantato-
Matth. 11 ribus vitioꝝ qui in euangelio dicis: Venite ad me omnes q laboratis & onerati eſtis, & ego refi-
Matth. 7 ciam vos. Et iteꝝ: Petite & accipietis, quærite & inuenietis, pulſate & aperietur vobis. In te ini-
Luc. 11 micos noſtros, ſ. dæmones, ventilabimus cornu, ſuperando tentationes eoꝝ per grãm tuam.
Philip. 4. Apoſtolus eñ: Omnia (ait) poſſum in eo qui me confortat. Chriſtus quoq; diſcipulis ait: Ecce
Luc. 10 dedi vobis poteſtatẽ ſuper omnia dæmonia. Principes etiã Chriſtianoꝝ frequenter Chri virtu-
Matth. 10 te viſibiles hoſtes ſuperauerunt: & In nomine tuo ſpernemus inſurgentes in nobis, non formi-
dando eos q corpus occidunt, ſed impiendo quod tuipſe dicis: Dico aũt vobis amicis meis: Ne
Luc. 12 terreamini ab his q corpus occidunt, ſed eum timete qui habet poteſtatem, & corpus & aniam E
Ibidem perdere in gehennam ignis. Et rurſus: Nolite timere puſillus grex, qm̃ cõplacuit patri veſtro,
Iohan. 14 dare vobis regnũ. Et alibi: Non turbetur cor veſtꝝ neq; formidet. Hoc beatiſſimi martyres ex-
celientiſſime impleuerunt, qui tyrannos deriſerunt atq; ſpreuerunt. Et de primis noſtris prin-
Actuu. 5 cipibus, ſ. de ſanctis apoſtolis ſcriptum eſt: Ibant gaudentes à conſpectu conſilij, qm̃ digni ha-
biti ſunt pro noie Ieſu contumeliam pati. Et Paulus teſtatur: Ego non ſolum ligari, ſed & mo-
Acto. 1 ri paratus ſum, p noie dñi Ieſu Chriſti. Non eñ in arcu meo, hoc eſt, in naturali induſtria aut
ſubtili conſilio, aut adinuentionibus fraudulentis, ſperabo. Saluaſti enim nos de affligentibus
nos. i. de perſecutoribus & tyrannis, q per mortem corporalem quam nobis intulerunt æter-
nam vitã adepti ſumus: & odientes nos confudiſti, q prædictos aduerſarios fidei atq; eccleſiæ
æternaliter condemnaſti. Poteſt quoq; expoñi hic verſus de dæmonibus nos tentantibus, &
concupiſcentijs malis nos impugnantibus, contra quos viri ſancti continuum bellum habẽt,
ſed in nomine Chriſti hoſtibus omnibus præualent. In deo laudabimur tota die, & in nomie
tuo confitebimur in ſeculũ. Verſus iſte in pcedenti expõne ſatis expoſitus eſt. Quod autẽ eccle-
Actuu. 2 ſiæ Chriſti pſertim conueniat, patet ex eo qd ait ſcriptura: Oẽs qui credebant erant pariter, &
erant illis omnia communia, & ſumebant cibũ cũ exultatione & ſimplicitate cordis: & collau-
dabãt deũ hñtes grãm ad oẽm plebẽ. Nunc aũt, videlicet qñ hæretici, ſchiſmatici, pagani, tyran-
ni & impij deuaſtant eccleſiam orthodoxam martyreſq; occidunt, repuliſti o dñe Ieſu. i. popu-
lum tuũ affligi permiſiſti & confudiſti nos, permittẽs nos ab impijs ſubſannari ac deſpici, ſicut F
ait apoſt. Spectaculum facti ſumus deo, & angelis & hominibus: & non egredieris in virtutib.
1. Cor. 4. noſtris, hoc eſt, de tribulationibus, pœnaq; mortis in pręſenti ſeculo non eripies nos. Auertiſti
nos retrorſum poſt inimicos noſtros. Frequenter enim fideles nondum parati ad martyrium
fugerunt, & propria loca reliquerunt timore perſecutoꝝ, & captiui ducti ſunt atq; poſt terga
hoſtium vincti venerunt, ac trahebantur, & qui oderunt nos, diripiebant ſibi, terras, ciuitates,
& omnia noſtra, quæ reliquimus fugientes ſeu capti. Temporibus quippe martyrum, diripie-
bant ſibi tyranni quæcunque martyꝝ erant. Dediſti nos tanquam oues eſcarum, hoc eſt, tam
Ioha. 16 copioſe, tamq; pro nihilo nos occidi permiſiſti, ſicut oues mactantur, vt manducentur. Imple-
ſti enim in nobis dñe Ieſu, quod in Euangelio prædixiſti: Venit hora, vt omnis q̃ interficit vos
Lucæ. 21. arbitretur obſequium ſe præſtare deo. Et iterum: Trademini à parentibus & propinquis & a-
micis, & morte afficient ex vobis, & in gentibus diſperſiſti nos. Vſq; in hodiernum diem multi
fidelium inter infideles morantur ſub graui tributo atq; preſſura, quemadmodum inter nos
commorantur Iudæi. Vendidiſti populum tuum ſine pretio. Eodem modo & multo amplius
contigerunt frequenter Chriſtianis mala, ſeu pœnæ quæ in iſto verſu, ac duobus ſequentibus
recitantur, quõ acciderunt populo veteris teſtamenti, idcirco expoſitio patet ex pręcedenti ex-
poſitione. Tota die verecundia mea contra me eſt. Erubuit enim eccleſia Chriſti, vel propt mẽ-
bra ſua infirma, quæ interdum ex horrore pœnaꝝ in martyrio defecerunt, vel fugerũt aut ſe
abſcõderunt. Vel quia videbant legẽ dei ſui contemni & conculcari. Vel quia Chr̃ani ab om-
nibus aſpernabantur velut inſenſati & magi, atq; phantaſtici, ſicut de eis dicturi ſunt infideles
Sapie. 5 in die iudicij: Hi ſunt quos aliqñ habuimus in deriſum, & in ſimilitudinẽ improperij, nos inſen-
ſati

A ſati vitam illoꝝ æſtimabamus inſaniã.& finẽ ſine h onore. Quõ ergo cõputati ſunt inter filios
dei,& inter ſanctos ſors illoꝝ eſt? Vñ & S. Iob ait: Deridetur iuſti ſimplicitas. Hæc omnia,tor- Iohan.11
menta & dura,venerunt ſuper nos,martyres tuos & ſeruos o domine Ieſu Chriſte,nec obliti ſu-
mus te,fidẽ tuam negando,& iniq; nõ egimus in teſtamẽto tuo.i.ꝑpter pſecutiões nequaq̃ re-
liquimus viam iuſtitiæ.& non receſſit retro cor n oſtrum,te derelinquẽdo,& rebus tranſitorijs
inhærendo. Quoniam propter te.i.amore tuo,& propter ſpem vitæ æternæ,mortificamur to- Luc.9.
ta die,in labore pœnitentiæ,in ieiunio & fletu & planctu,in vigilijs & caſtigationibus mẽtis &
corporis,atq; omnimoda abnegatione propriæ voluntatis,baiuiando quotidie crucẽ Chriſti
& ſequendo veſtigia eius,quemadmodum monet Apoſtolus: Deponẽtes omne pondus & cir- Hebr.12
cũſtans nos peccatũ ꝑ patiẽtiam curramus,ꝑpoſitũ nobis certamẽ,aſpicientes in authorẽ fidei,
& conſummatorẽ Ieſum,vt nõ fatigemur animis noſtris: æſtimati ſumus ſicut oues occiſionis.
Hoc & cętera nũc omiſſa in pcedẽti expoſitiõe ſatis elucidata videtur. Hũc aũt verſiculũ allegat
Apoſt.tanq̃ de ſe ac ſibi ſimilibus dictũ,quos nulla aduerſitas à dei amore auertere põt,ſic nẽſ- Roma.8.
pe inducit: Quis ergo nos ſeparabit à charitate Chriſti? tribulatio,ã anguſtia,an pſecutio,an
fames,an gladius? Sicut ſcrip.eſt. Qm̃ ꝑpter te mortificamur tota die.æſtimati ſumus vt oues 1.Cori.15
occiſiõis. Et alibi ait: Quotidie morior pp veſtrã gloriã fratres,q̃ habeo in Chr̃o Ieſu dñ̃o nr̃o.

COMMENTARIVS IN PSAL. XLIIII

¶ Expoſitio tituli

PSalmus iam elucidandus tali titulo prænotatur: In finem pro his qui commutabuntur fi-
B lijs Chore, ad intellectum canticum pro dilecto. Pſalmus iſte glorioſus ac nobilis de du-
plici Chriſti natura ac diuina generatione ipſius & de vnitate perſonæ ipſius,de coniunctione
quoq; Chriſti ſponſi & ſponſæ ſuæ eccleſiæ,ſeu virginis glorioſæ,aut fidelis animæ excellẽter
euidenterq; tractat,& ideo appellatur epithalamium.i.carmen thalami,nuptias ſponſi ac ſpõ-
ſæ collaudans. Senſus ergo tituli talis eſt. Canticum in finem.i.pſalmus iſte.qui dicitur canti-
cum,tendens in Chriſtum,qui eſt principium noſtræ creationis,& finis noſtræ recreationis:
Canticum,inquam,ſcriptum pro his qui commutabuntur,hoc eſt,pro electis, qui non ſolum
reſurgent,ſed etiam immutabuntur.i.beatam immortalitatem adipiſcentur,videlicet pro fi- Matth.27
lijs Chore.i.imitatoribus Chriſti in loco Caluarie crucifixi. Chore enim interpretatur Calua- Lucæ.3
tia. Pro dilecto,hoc eſt,canticum iſtud etiam ſcriptum eſt pro Chriſto,ad quẽ pater dixit: Tu
es filius meus chariſſimus. Sic ergo canticum iſtud eſt pro Chriſto & fidelibus eius.i.de ſpõſo
eccleſiæ,& ipſa eccleſia loquitur. Ad intellectum.i.quatenus Chriſti fideles ſapienter intelligãt
Chriſtum & eius myſteria.ſ.incarnationẽ & coniunctionẽ cum eccleſia fideliter cõtemplẽtur.
Hierony.aũt in tranſlatione ſua,iuxta Hebræũ,ponit hunc titulum. Victori,pro lilijs filiorum
Chore,eruditionis canticũ amãtiſſimũ,& redit in idem cũ titulo ꝓinducto. Per lilia eñ intelli-
guntur fidelia Chriſti mẽbra q̃ ſunt filij ſponſæ. Porro exordiũ pſalmi huius,vc; primi duo
verſus dupliciter exponũtur. Primo,vt ſint ỽba dei patris,in cuius pſona loquẽs propheta ait

¶ Expoſitio pſalmi.

2
C ERuctauit cor meũ verbũ bonũ] hoc eſt,mens mea paterna,ſeu ego ipſe qui aliud ni-
hil ſum, niſi mens paterna ſimpliciſſima atque puriſſima, vel intellectus meus æter-
nus,ſiue memoria mea fœcunda,de plenitudine ſuæ infinitæ fœcunditatis ac boni-
tatis,& de ipſo fonte meæ eſſentiæ infinitis diuitijs pleno, intellectualiter ꝓtuli æter-
naliter dixi,vereq; genui,vnicum filium mihi cõſubſtantialem,qui eſt verbum bo- Eccle.1
num. De quo ſcriptum eſt: Fons ſapientię verbum dei in excelſis. Et: In principio erat verbum Iohan.1.
& verbum erat apud deum,& deus erat verbum. De quo ſuperius dictum eſt: Verbo domi- Pſal.32 Sapien.18
ni cœli firmati ſunt. Sapiens quoque: Dum quietum ſilentium tenerent omnia,& nox in ſuo
curſu medium iter haberet, omnipotens ſermo tuus domine de cœlo exiliens à regalibus ſedi-
bus venit[dico ego]pater æternus[opera mea]hoc eſt, quæcunque ago[regi]hoc eſt,Chriſto Apoc.19
filio meo amantiſſimo, qui eſt rex regum & dominus dominantium. Hoc eſt quod Chriſtus Iohan.5.
ait: Pater diligit filium, & omnia demonſtrat ei quæ ipſe facit. Quicquid enim pater in ſeipſo
cognoſcit, hoc in verbo ſuo exprimit, ita vt quicqd in patris eſſentia continetur,hoc plane re-
ſplendet in filio. Ipſe namque vnigenitus eſt mentis paternæ verbum æternum, intelligentiæ
dictio,& ſapientiæ eius plena expreſſio. Denique quicquid pater in ordine rerum à principio
condidit,hoc æternaliter in verbo ſuo dixit,atque per ipſum congruo tempore fecit. Propter
quod Iohannes teſtatur: Omnia per ipſum facta ſunt. Et iterum: Quod factum eſt in ipſo vita Iohan.1.
3 erat. Deinde ait pater æternus. ¶ Lingua mea calamus ſcribæ,velociter ſcribentis]id eſt,in- Ibidem
tellectus meus ſimilis eſt ſtilo hominis cito ſcribentis. Et hoc propter duo. Primo quoniam ỽ-
bũ q̃d ſtilo ſcribitur,nõ eſt ſonãs ac tranſiẽs,ſed ſilẽs,firmũ ac ꝑmanẽs,ſic ỽbũ dei patris nõ eſt
tranſiẽs,ſonãs,atq; inſtabile,ſed ſecretũ,firmũ,immobile,& æternũ. Secũdo,quoniam ſicut ſti-

lus velociter ſcribentis ſine labore ac mora notabili verbũ exarat, ſic intellectus diuinus ad in D
Prouer.8 tra loquens, vel deus pr̃ ſine motu, labore, & mora verbũ ſuũ produxit in ipſo æternitatis mo-
mento, quẽadmodũ ſapientia æterna, q̃ eſt verbũ ac filius dei, ait: Dñs poſſedit me initio viarum
ſuarum anteq̃ quicq̃ faceret à principio, ab æterno ordinata ſum. Nondũ erant abyſſi, & ego iam
concepta erã. Secũdo exponi pt̃ hic locus, vt ſint verba prophetæ, eritq; ſenſus. Eructauit cor
meũ verbum bonũ. i. ex plenitudine diuinæ illuminationis, & ex abundantia ꝓphetalis noti-
tiæ intellectus meus ꝓtulit, intra ſe dixit & ore expſſit pſalmum pñtem q eſt verbũ bonũ & ſa-
lubre, ac optimus ſermo: dico ego opa mea regi. i. ſcripturã iſtam & alia cuncta q̃ ago, dico, can
to, & ſcribo ad gloriã regis Meſſiæ, de cuius nuptijs in hoc pſalmo tractabo. Lingua mea cala-
mus ſcribæ, velociter ſcribentis. i. lingua oris mei in ſcribendo hunc pſalmum fuit calamus, ſti
lus, penna, ſeu graphiũ ſcriptoris cito ſcribentis. i. meipſius q pſalmũ iſtum ſine ꝓprio ſtudio
ſcripſi & ſine labore ſcdm ꝙ ſpũſſ. me docuit. Lingua eñ prophetæ fuit inſtrumentũ aïæ ſuæ,
quemadmodũ penna inſtrumentũ eſt manus ſcribentis. Scripſitq; propheta hunc pſalmũ ve-
Iere.36 lociter, ſicut apud Ieremiã habetur: Dixit Baruch ad principes Iudæ, Ex ore ſuo loquebatur Iere-
mias, q̃ſi legens oẽs ſermones iſtos ad me, & ego ſcribebam in volumine atramẽto. Vel ſic: Lin
gua mea calamus fuit ſcribæ velociter ſcribentis. i. ſpũſſ. qui quos ad ſcribendũ inſpirat, veloci
2.Reg.23 ter ſcribere facit. Neſcit eñ tarda molimina ſpũſſ. gratia, teſte Ambroſio. Et huic ſenſui conſo-
nat quod Dauid alio loco fatetur. Spũs dñi locutus eſt per me, & ſermo eius per linguam meã.
Iſai.45. Prima aũt expõ horum verſuum melior eſt atq; profundior, & ei cõcordat, q̃d per Iſaiam ait de-
Eccl.24. us pater. Egredietur de ore meo iuſtitiæ verbũ & non reuertetur. Illud quoq; cuiuſdã Sapien- E
tis: Ego ex ore altiſſimi prodiui primogenita ante oẽm creaturam. Non ſolũ aũt dixit: Eructa
Marc.10 uit cor meũ verbũ: ſed, verbũ bonũ ad inſinuandũ, ꝙ verbũ iſtud ſit verus deus. Nam Chriſto
teſtante nemo bonus, niſi deus. Ipſe eñ deus eſt naturaliter atq; quomodolibet bonus: & ſcdm
Dionyſium: Natura eius eſt bonitas, primumq; dei nomen eſt bonũ. Conſeq̃nter prorumpit
propheta in laudẽ regis iſtius, & primo cõmendat eum propter pulchritudinẽ, dicens: ¶Spe 3
cioſus forma p̃ filijs hominũ] Triplex ſpecioſitas in Chriſto fuit. Vna æterna, diuina, & infini-
ta quæ cõuenit ei rõne diuinæ naturæ, eſtq; eſſentialiter idem cũ diuina eſſentia atq; in tribus
pſonis vna ac indiuiſa. Et de hac pulchritudine Chriſti, q eſt ſapĩa patris, ſcriptũ eſt: Sapientia
Sap.7 emanatio quædã eſt oñipotentis dei ſyncera. Candor eſt eñ lucis æternæ, & ſpeculũ ſine ma-
Hebræ.1 cula dei maieſtatis, & imago bonitatis illius. Et Apoſto. Qui cum ſit ſplendor gloriæ & figura
ſubſtantiæ eius, ſedet ad dexteram maieſtatis in excelſis. Vnde S. Hilarius appropriata diuina
Iohan.14 rum perſonarum deſignans, Aeternitas (inq̃t) eſt in patre, ſpẽs in imagine, vſus in munere. Quid
aũt eſt ſpẽs in imagine, niſi pulchritudo conuenit filio tanq̃ per omnia ſimili deo patri? Propt
quod filius conteſtatur: Qui videt me, videt & patrem. Hoc eñ ait, non propter identitatẽ per
ſonæ, vt aſſerebat inimicus ſanctæ Trinitatis Sabelius, ſed propter oñimodam ſimilitudinẽ
Coloſſ.1 vtriuſq;, ſcdm quod ait Apoſt. Qui eſt imago dei inuiſibilis, primogenitus omnis creaturæ. De
hac increata pulchritudine dei Dionyſius pulcherrime loq̃tur: Propter hanc quoq; ſpecioſita-
1.Petri.1. tem ait de Chriſto Petrus apoſt. In quẽ deſiderant angeli proſpicere. Alia eſt ſpecioſitas Chri- F
ſti creata, & ſpũalis quæ conſiſtit in pfectione ſuæ ſapiæ, in excellentia grãæ, & in eminẽtia ſuæ
charitatis atq; virtutum, & iſta ſpecioſitas Chriſti ſumma & incompabilis fuit, imo & maior
Iohan.3. q̃ oim ſimul electorum, qa ſcriptum eſt: Non ad menſurã dat deus ſpm̃, ſubintelligendũ, eſt, Chri-
ſto homini. Tertia aũt ſpecioſitas Chriſti fuit creata, & corporalis quæ conſiſtit in debita ꝓ-
portione, ſitu & quantitate membrorum, & in congrua ſupfuſione viuacis coloris, & iſta pulchri
tudo Chriſti magna ac vehemens fuit. Primo qm̃ nulla naturalis pfectio defuit ei. Scdo, qa de-
cebat vt aïa illa ſanctiſſima atq; pulcherrima proportionatum ſibi corpus, vtpote pulchrũ ac
nitidum ſortiretur. Tertio, qm̃ corpus Chriſti ſumptum erat ex puriſſima materia, ſ. ex mun-
diſſimis ſanguinibus digniſſimæ virginis. Quarto, qa formatũ compactumq; fuit ab agẽte in-
fallibili non errante, puta à ſpũ ſancto. Verum, an iſta corporalis ſpecioſitas Chriſti fuerit ſim-
pliciter maior q̃ aliqua vnq̃ alterius hoïs ſpecioſitas fuerit, de hoc diuerſimode dr̃. Ego aũt pie
credo, ꝙ dñs meus Ieſus Chriſtus etiam q̃tum ad corpalem pulchritudinem cæteros oẽs, imo
2.Reg.14 & Abſolonem excellerit propter rõnes p̃dictas. Non tamen ſemper (vt arbitror) æque pulcher
in vultu apparuit, qm̃ ea quæ pulchritudinem corporalem ornant atq; conſeruant, non cura-
uit ſed ſpreuit. Pulchritudo autem eius ſpũalis ſemper æqualis fuit, quia in gratia non profe-
Iſaiæ.53 cit: pulchritudo vero corpis ſui, tempore paſſionis in tantum euanuit, vt de ipſo ab Iſaia dictũ
Cant.5 ſit: Non eſt ei ſpecies, neq; decor: & vidimus eum, & non erat ei aſpectus. De hac aũt multiplici 2
Cant.1 pulchritudine ſponſi cœleſtis, ac regis Meſſiæ, ait ſponſa: Dilectus meus candidus & rubicun-
dus electus ex milibus. Et: Ecce tu pulcher es dilecte mi, & decorus. Sic ergo (o Chriſte) tu ſpe
cioſus

A ciosus es forma præ filijs hominum. Quod enī idipſum ad litterā de Chriſto dicatur, patet ex tranſlatione Chaldaica, apud Hebræos autentica, q̄ ſic habet: Pulchritudo tua rex Meſſia maior q̄ filiorꝫ hoim. Porro in libris Annalibus Romanorꝫ legitur, q̄ Chriſtus fuit ſtaturæ pcerę mediocris & ſpectabilis, vultū habens venerabilem, quē poſſent intuentes diligere & formidare, capillos hñs coloris nucis auellanæ præmaturæ, planos fere vſq; ad aures, ab aurib' cincinnos criſpos aliquantulum ceruliores & fulgentiores ab humeris ventilantes, diſcrimen habēs in medio capitis iuxta morem Nazareorꝫ, frontē planā ac ſereniſſimam ſine macula ac ruga, quam rubor moderatus venuſtauit, naſi & oris nulla prorſus reprehenſio, barbam habens copioſam capillis concolorem, non longam, ſed in mento parum bifurcatam, aſpectum ſimplicē & maturum, oculis glaucis, varijs & claris exiſtentibus. In increpatione terribilis, in admonitione blandus & amabilis, hilaris ſeruata grauitate, aliquādo fleuit, ſed nunq̄ riſit, ſtatura corporis propagatus & rectus, brachia vero & manus viſui delectabiles, alloquio grauis, rarus & modeſtus, talis vtiq; p opera vt merito diceretur: Specioſus forma præ filijs hominum.

¶Hæc ex epiſtola Publij Lentuli, quā temporibus Octauiani Cæſaris Senatui ſcripſit Romano deſumpta videntur. Cuius quidem epiſtolę infra omnem ſeriem & integritatem, cum alia quadam quæ Pontij Pilati ad Claudium dicitur, ex antiquiſſimo quodam eoq; manu ſcripto libro adijcimus.

¶Publius Lentulus Se. Ro. Salutem

APparuit temporibus noſtris, atq; adhuc nobiſcum eſt homo magnæ virtutis, quem eius diſcipuli filium dei vocant, ſuſcitans mortuos & languidos ſanans. Homo quidem ſtatura procerus mediocris & ſpectabilis: vultū habens venerabilem, quem intuentes poſſunt & diligere & formidare: capillos in modum coloris nucis auellanę præmaturę, planos fere vſq; ad aures ab auribus vero vſq; ad humeros cincinnos & criſpos, aliquātulū ceruliores & fulgentiores, ab humeris ventilantes. Diſcrimen habet in medio capitis, iuxta morem Nazareorum, frontem planam & B ſereniſſimam, cum facie ſine ruga aut macula aliqua, quam rubor moderatus venuſtat. Naſi & oris nulla prorſus eſt reprēhenſio. Barba copioſa & capillis concolor, non longa ſed in medio bifurcata. Aſpectus ſimplex & maturus, oculis glaucis varijs & claris exiſtentibus. In increpatione eſt terribilis, in admonitione blandus, amabilis & hilaris, ſeruata vbiq; maturitate. Hic nunquam viſus eſt ridere, flere autem perſæpe. Statura corporis propagatus & rectus, brachia vero & man⁹ viſui delectabiles. In colloquio grauis rarus & modeſtus ac ſpecioſus inter filios hominū, Ieſus Chriſtus Mariæ filius &c.

¶Pontius Pilatus Claudio Tiberio Cæſari Salutem.

NVper accidit, quod & ipſe probaui, Iudæos per inuidiam in ſe ſuoſq; poſteros crudeli damnatiōe arſiſſe. Nā cum promiſſum haberent patres eorum quod deus ipſorum illis in terras vnicum ſuū per virginem naſciturū mitteret filium, qui eorum Rex merito diceretur & Meſſias. Iſte me præſide Hebræorum deus cum veniſſet, & vidiſſent eum cæcos illuminaſſe, leproſos mundaſſe, paralyticos curaſſe, dæmones ex hominibus fugaſſe, mortuos ſuſcitaſſe, ventiſq; imperaſſe, ac ſiccis pedibus ſuper vndas maris ambulaſſe multaq; alia miracula feciſſe, vnde cum omnis populus hunc filium dei diceret, inuidiam contra eum paſſi ſunt ſacerdotes ſacerdotumq; principes, & mihi eum occidendum tradiderunt. Aliaq; alijs mentientes dixerunt eum magū eſſe, & oīa cōtra ipſorum agere legem. Ego ita eſſe credens eundem flagellatum & coronatum tradidi arbitrio eorum. At illi crucifixerunt eum, & ſepulchro eius cuſtodiam fortiſſimā adhibuerunt. Ille vero, militibus meis ſepulchrum cuſtodientibus, cum tertia die a mortuis reſurrexiſſet in tantum nequitia exarſit Iudæorum contra Chriſtum, vt copioſam cuſtodibus darent pecuniam quatenus populo dicerent, q̄ discipuli eius nocte venientes corpus ipſius rapuerunt. Verum milites mei cum accepiſſent pecuniam, quod factum fuerat tacere non potuerunt: Nam & illum reſurrexiſſe publice coram omni populo teſtati ſunt, & ſe a Iudæis accepiſſe pecuniā vt ſilerent quod factum fuit. Hæc ideo tibi ſcripſi, ne quis aliter mentiatur aut mendacijs credat Iudæorum, qui de Chriſto omne malum mentiuntur Vale.

Deinde Chriſtus laudatur ab eloquentia. [diffuſa eſt gratia in labijs tuis] hoc ē, fructuoſa & efficax eloquentia data eſt tibi. Vñ p Iſaiam Chriſtus ait: Poſuit dñs os meū q̄ſi gladium acutū. Iſaie.49.
Et ipſi q̄q; aduerſarij Chriſti compulſi ſunt dicere: Nunq̄ ſic locutus eſt homo ſicut hic loqtur. Iohan.7.
Sed & de ipſo apud Lucam legitur: Mirabantur oēs in v̄bis grē quæ pcedebant de ore eius. Lu.4
C Efficaciam autē Chriſti in loquendo pandit Euangeliſta dū ait: Erat docens ſicut virtutem habens, non ſicut pharīſæi & ſcribæ. Sciendū q̄q; q̄ Chriſtus habuit donū linguarꝫ, ſicut & cæteras gratias gratis datas, non tñ legit' vſus hoc dono, qa non p̄dicauit niſi in Hebræo. Vñ & ipſe ait: Non ſum miſſus niſi ad oues q̄ perierunt domus Iſrael. Deniq; ſicut manus eſt organū intellectus practici, ſic lingua eſt organū ſeu inſtrumentū intellectus ſpeculatiui. Quemadmodū ergo Chriſtus habuit ſummā ſapientiam, ſic decuit eum habere ſummam eloquentiam. Ideo de gratia labiorꝫ Chriſti ſponſi ſui ait ſponſa: Anima mea liquefacta eſt, vt dilectus locutus eſt Mat.7 Mat.15 Cant.5
[propterea benedixit te deus in æternum] bñdictio dei eſt collatio ſeu infuſio gratiæ dei ac diuinorum donorꝫ, & multiplicatio eorundem. Chriſtus aūt in gratia non profecit, nec ſibi p ſi aliquid de eſſentiali præmio meruit, ſicut vbertim præhabitum eſt. Quomodo ergo propter gratiam labiorꝫ ſuorꝫ benedictus à deo aſſeritur? Et reſpondendum q̄ benedictio iſta intelligenda eſt quantum ad accidentale p̄miū Chriſti. Nam per prædicationē ſuā ſanctiſſimā meruit ſibi corporis ſui glorificationem & aſcenſionem. Poteſt q̄q; benedictio iſta referri ad fructum eloquentiæ Chriſti, atq; ad myſticū corpus ipſius. Dicimus enī terram ſeu arborē bñdici dū fert copioſum fructū. Similiter q̄m per Chriſti doctrinā multi ſalutē ſortiti ſunt, ipſe Chri-
4 ſtus ratione ſuæ eloquentiæ bñdici aſſeritur. ¶Accingere gladio tuo ſup fœmur tuum potentiſſime] hoc eſt, o rex Chriſte q̄ es ſaluator oīpotens & debellator aerearꝫ poteſtatū fortiſſimus accingere. i. teipſum accinge, velā tota Trinitate accingaris gladio tuo. i. p̄dicatione diuina, verbo dei, ſermone iuſtitiæ, ita vt gratiā in labijs tuis diffuſam effundas, eaq; ad mundi infor-

R matio

mationē vtaris, accingere inquā ſup fœmur tuū.i. ſup intellectum tuū,ita vt ſapienter loq̃ris, D
& efficaciter doceas. Bene eq̃dem p gladium intelligit ỽbum dei ſeu pdicatio euangelij ,iuxta
Ephe 6 illud diuini Apoſt.In oibus ſumentes ſcutū fidei & gladiū ſpūs q̃d eſt ỽbum dei. Et itez: Viuus
Heb.4. eſt(inqt)ſermo dei & efficax & penetrabilior oi gladio ancipiti. Dicit̃ eñ ỽbum dei gladius ra
tione ſui effectus,qm̃ intima mentis penetrat,pctā occidit,dæmonēq; exupat. Vñ ad Ierem.do
Ierem. 23 minus ait:Nunqd non ỽba mea ſunt ignis,& q̃ſi malleus conterens petram? Et Eccleſiaſt. ait:
Eccleſi.12 Verba ſapientum q̃ſi ſtimuli , & q̃ſi claui in altum defixi. Conuenient̃ q̃q; p fœmur accipit̃ in-
tellectus. Quemadmodū eñ fœmur corporis eſt ſeminarium gnationis ſcd̃m illud: Non aufe-
Gen..49. retur ſceptrū de Iuda, & dux de fœmore eius,donec veniat q mittendus eſt:ſic intellectus eſt ſe
Lu.8 minarium ſpūalis pcreationis. Nam vt Chrs in euang. aſſerit,ſemen eſt verbū dei. Verbū autē
ab intellectu pcedit,ſicut ait Philoſophus. Sunt ergo earū q̃ ſunt in voce ea q̃ ſunt in animo
paſſionum notæ. Intellectus itaq; p verbum oris ſpūaliter generat,prout ad Gal.dicit Apoſto.
Gal.4 Filioli mei q̃s itez parturio donec formetur Chriſtus in vobis. De hoc fœmore intellectuali cui
Iere.31 ſupercingitur gladius verbi,ait Ieremias : Conuerte me dñe & conuertar, poſtq̃ eñ cōuertiſti
me egi pœnitentiam,& poſtq̃ oſtendiſti mihi percuſſi fœmur meum. De potentia aūt Chriſti
in pcedentis pſalmi elucidatione multa inducta ſunt,quibus hoc adijci pōt q̃d apud Micheā de
Mich. 5 Heb. 1 ea commemorat: Exaltabit manus tua ſuper hoſtes tuos,& oēs inimici tui interibunt. Et Apo
Eccls. 24 ſtolus de Chriſto loq̃ns: Cū ſit inqt ſplendor gloriæ,portansq; oia ỽbo virtutis ſuæ. Vñ Chri-
ſtus dei ſapientia inqt: Oim excellentiū & ſublimiū colla calcaui. ¶ [Specie tua] creata [& pul- 5
chritudine tua] increata [intende pſpere] hoc eſt, feliciter reſpice & ad nr̃am æternā proſperita E
tem pie conſidera gn̄s humanum, vt illud ſaluifices. [pcede] de ſinu pr̃is in vtez virginis de cœ
lo ſummo in inferiores partes terræ, de vtero mr̃is in pſepe, de preſepi in publicum, deiñ in cru-
cē,& tandem in cœlū. Sic ergo procede quemadmodū ſponſa ait: Ecce iſte venit ſaliens in mō
Can.2. tibus tranſiliens colles. [& regna] in militanti eccleſia p fidem & gratiam, atq; in triūphanti ec
Zach.14 cleſia p viſionem btām. Itaq; o Chriſte regna q̃tenus impleat̃ illud: In die die illa erit dñs rex ſu
Naum.3 p oēm terrā. Et illud: Erit dño regnū. De hoc Chriſti regno etiam ait Apoſt. Deus exaltauit
Philip.2. illum,& dedit illi nomen q̃d eſt ſuper omne nomen, vt in noie Ieſu omne genu flectat̃, cœleſtiū
Ephe.1 & terreſtrium & infernoz. Et itez: Deus inqt conſtituit illum ad dexteram ſuā in cœleſtibus
ſuper omnem principatum & poteſtatē & virtutē & dñationē. Propter q̃d in euang. etiā Chrs
Math.28 affirmat: Data eſt mihi ois poteſtas in cœlo & in terra. Conſiderandū autē q Chriſtus hoc di-
xit poſt reſurrectionem ſuam: ſed non eſt hoc ita intelligendum q̃ſi tunc primū data ſit Chri
ſto hoi pdicta poteſtas, imo à primo ſuæ humanæ cōceptionis inſtanti, data eſt ei ois poteſtas
in cœlo & in terra. Nam eo ipſo q̃ Chriſti humana natura vnita eſt deo vnione pſonali, ſubie-
cta eſt ei ois creatura. Ideoq; Chriſtus añ paſſionē dixit: Pater diligit filium, & oia dedit in ma
Iohan.3. Iohann.5 nu eius. Et itez ait: Quæcūq; facit pr̃,hæc & filius ſimiliter facit. Et in hoc Chriſtus inſinuat
vnam atq; eandem eſſe eſſentiā & potentiā ſui ac pr̃is, qa à diuerſis ſeu diſtinctis ſuppoſitis ema
nare non poteſt opratio eadem numero, niſi in natura & poteſtate conueniant: imo in ver-
bis his fatetur ſe Chriſtus vez deum. Niſi eñ eſſet verus deus, ipſe non faceret q̃ facit pater, ſi- F
militer pr̃i, vel ſimilit̃ ſicut pr̃. Nam ſi pura creatura eſſet, vt Arriani mētiti ſunt, pr̃ faceret prin
cipaliter,& filius inſtrumētalit̃. ¶ [Propter veritatē & manſuetudinē & iuſtitiā].i. qa in verita 6
te & manſuetudine atq; iuſtitia confirmatus fuiſti o Chriſte ex vtero matris, [iccirco & dedu-
cet te mirabiliter] hoc ē, in oī cōuerſatione tua ſine culpa, & oino irrephēſibiliter diriget te [dex
tera tua].i. diuina tua natura, q̃ tua humanitate dignior atq; robuſtior eſt, ſicut dextera nobi-
lior potentiorq; conſiſtit q̃ ſiniſtra. Chriſtus eñ ſine oi pctō inter hoies conuerſatus eſt, quod
vtiq; ſup hoiem eſt,& mirabile nimis, præſertim cum iuſtus ſepties cadat in die. Vel ſic: Propt̃
veritatē & manſuetudinem & iuſtitiam, hoc ē, propter actus haz virtutū, & merito eaz, vcʒ
qa vita & doctrina verus fuiſti, & in aduerſis mitis ac patiens , atq; in oibus iuſtus, non pro-
priam, ſed patris gloriam hoimq; ſalutem q̃rens, propterea deducet te mirabiliter dextera tua
vcʒ eleuans te de terra ad cœlos,& ſtatuens te iudicē vniuerſoz. Aſcenſionem eñ & iudiciariā
poteſtatem Chriſtus ſua exinanitione & ſancta conuerſatione pmeruit. Chrs eñ in oibus ve-
Iohan.18. ritatem dixit,& obſeruauit, ſecundum q ipſe coram Pilato teſtatus eſt: Ego in hoc natus ſum
& ad hoc veni in mundū, vt teſtimoniū phibeam veritati. Erat etiā manſuetus quēadmodum
Math. 11 Act.6. ait: Diſcite à me qa mitis ſum & humilis. Erat & iuſtus ſicut ad Iudęos Stephanus ait: Quē pro-
phetarum non ſunt pſecuti pr̃es vr̃i? Et occiderunt eos q prænunciauerunt de aduentu iuſti, cu
ius vos nunc proditores & homicidæ fuiſtis. ¶ [Sagittæ tuæ acutæ.].i. verba prædicatiōis tuæ
o Chriſte ſunt penetratiuæ cordis & interiora aīæ expurgantis, atq; timorē ſalubrē incutien 7
tia [populi ſub te cadent] hoc eſt, infideles qui ante tibi inobedientes rebellesq; fuerant, audita
præ

A prędicatione tua ac diſcipulorꝫ tuorum conuertentur ad fidem,& tibi obedient. Cadent aũt
ſub te[in corde tuo].i.in medio[inimicorꝫ regis]hoc ẽ,gentiliũ q erant hoſtes tui, q es rex ſum
mus,& verus.In toto eñ mundo ceciderunt ſpiritualiter.i.Chriſto ꝑ fidem ſubiecti ſunt q ipſe
incredulitatis inimici extiterant.Vñ Apoſt.ait:Commendat aũt charitatem ſuam deus in nob Rom 5
qm̃ cũ adhuc inimici eſſemus,ille pro nobis mortuus eſt. Et Chriſtus eſt pax nr̃a q fecit vtraqꝫ Ephe.2
vnum ꝑ crucem diſſoluens inimicitias in ſemetipſo.Cui conſonat q̃d de Chriſto à Propheta ꝓ
dictum eſt: Et erit iſte pax Aſſyrijs cum venerit & cum calcauerit in domibus nr̃is. Huic autẽ
expoſitioni concordat q̃d infra de Chriſto habet:Dñare in medio inimicorꝫ tuorꝫ.Id q̃qꝫ quod Pſal.109
ait Micheas: Conuertent ad ipſum qa nunc magnificabit in medio vniuerſæ terræ. De hoc ãt Mich 5
caſu populorꝫ ſub Chriſto &regno eius ſuꝑ inimicos ſuos pulcherrime vaticinatus eſt Daniel:
Suſcitabit inqens deus cœli regnum q̃d in æternũ non diſſipabitur,ſcd̃m ꝙ vidiſti, ꝙ de mon Dan. 2.
te abſciſus eſt lapis ſine manibus,& comminuit teſtam,& ferrum,& æs,& argentũ,& aurꝫ. La
pis eñ abſciſus de monte ſine manibus eſt Chriſtus,natus de virgine ſine viri ſeminibus,&hic
lapis cõminuit ꝓdicta metalla,ꝑ q̃ deſignantur mundi regna , dum apl'i virtute Chriſti ad fidẽ
atqꝫ obſequm eius vniuerſum mundũ conuertert,idololatriam extirpantes.Et hoc eſt q̃d à So
phonia inducit:Horribilis dñs ſuꝑ impios,&attenuabit oẽs deos terræ,& adorabunt eum viri Sophon. 2
de loco ſuo oẽs inſulæ Gentiũ. Propter q̃d Iſaias ait propheta: Idola penitus conterent. Vel ſic Iſaæ.2
8 Ppl'i ſub te cadẽt in corde. i.caſus iſte erit ſpũalis ꝑ obediẽtiã mẽtis,nõ corporalis. ¶ Sedes tua
deus in ſeculum ſeculi] hoc ẽ,thronus gloriæ tuæ atqꝫ iudiciaria tua poteſtas o Chr̃e, q es deus
verus æternalit̃ ſtabit,nec vnq̃ deficiet,quemadmodũ ab alio dictum ẽ: Ptãs eius,ptãs ęterna, Dan.7
q̃ non auferetur,& regnum eius quod non corrumpetur.Et ꝑ alium:Ipſe portabit gloriam,& Zach. 6
ſedebit,& dñabitur in ſolio ſuo.[virga directionis,virga regni tui] .i.lex ſeu doctrina tua quę
eſt virga regni tui.i. eccleſiæ,ꝑ quã ipſa fideles regit & iudicat,eſt virga directionis, hoc ẽ, iuſta
directio & rectum iudicium,qa neminem palpat,& ꝑſonam non accipit. Chr̃s eñ ꝓfixit eccle
ſiæ ſuæ iuſtitiæ regulas,per q̃s dirigit Chriſtianos.De hac virga Chriſti Iſaias ait: Percutiet ter Iſaiæ.11.
ram virga oris ſui, & ſpũ labiorꝫ ſuorꝫ interficiet impium. Vel ſic:Virga regni tui,hoc ẽ, ipſum
regimen tuum q̃ regis & iudicas eccleſiam,q̃ eſt regnum tuum,eſt virga directionis.i.iuſta cor
rectio,æqua retributio, & gubernatio oĩm directiua. Chr̃s nãqꝫ in ſeipſo iuſtus eſt iudex,& ſin
gula rectiſſime atqꝫ iuſtiſſime dirigit.Vñ de hac virga Chr̃i iudiciaria apud Iſaiã legit:Non ſecũ
dum viſionem oculorꝫ iudicabit,neqꝫ ſcd̃m auditum auriũ arguet,ſed iudicabit in iuſtitia pau
peres.& arguet in æqtate ꝑ mãſuetis terræ. Vñ & Chr̃s in euang. ait: Nolite ſcd̃m faciem iudi Mat.7
care. Sed & de virga hac regiminis Chr̃i apud Ieremiã dr̃:Regnabit rex & ſapiens erit,& faciet Iere. 23
iudicium & iuſtitiam in terra.Hunc aũt ꝟſiculum cum ſequenti allegat Apoſto. ad Hebræ. de Heb. 1
Chr̃o prædictum. Vñ liquet pſalmũ iſtum ad lr̃am eſſe de Chriſto conſcriptũ. Poſtremo diligẽ
tiſſime aduertendum, ꝙ ſctũs Propheta in verſu hoc apte inſinuat Chr̃m eſſe deum. Nam de
eodem de q̃ ꝓdixit:Specioſus forma prę filijs hoim.&c. vſqꝫ ad hũc verſum, de eo nũc addit:Se
des tua deus in ſeculum ſeculi,& ꝙ hoc de Chr̃o dicatur euidentiſſime patet ex eo q̃d protinus
9 de eodem,de q̃ ꝓlocutus eſt,ſubdit: ¶ Dilexiſti iuſtitiã & odiſti iniqtatem, propterea vnxit te
C deus]Hoc eñ de deo ſecundũ naturam diuinam non dr̃,qa ſecundũ eam vnctus nõ eſt de deo:
igitur incarnato iſta dicuntur. Quamuis eñ Chr̃o ſecundum vtrãqꝫ naturam conueniat dili
gere iuſtitiam,odioqꝫ habere iniqtatem,tñ p̃ñti loco iſta dicuntur de Chr̃o ſcd̃m humanitatẽ
aſſumptam,qa ſubiungit:propterea vnxit te deus. In ꝓcedenti verſu vocauit Chr̃m deũ,nunc
dicit eum vnctũ à deo. Innuit ergo ꝑſonalem eſſe diſtinctionẽ in deo,&eſt ſenſus:qa o Chr̃e di
lexiſti iuſtitiã,& odiſti iniqtatem,propterea vnxit te deus oĩm[deus tuus,]ſingulariſſimo mõ,
[oleo lætitiæ] .i. gloria reſurrectionis & aſcenſionis accidentaliqꝫ ꝓmio[præ conſortib⁹ tuis]
.i.prius & plenius q̃ alios hoĩes,qm̃ tu es primogenitus ex mortuis. Alij aliter exponũt dicẽtes:
Propterea vnxit te de⁹ deus tu⁹ oleo⁹ lętitię.i.dulcedie ſeu plenitudine gr̃æ & cõſeruatiõe ab oĩ
pctõ. Sed his obuiare videtur,ꝙ Chr̃s à primo ſuæ conceptionis humanæ inſtanti plenus erat
oĩ virtute & gratia,nec aliq̃ mõ meruit per actum præcedentẽ gratiæ infuſionem. Poſſit tñ,ni
fallor,dici ad hoc,ꝙ iſta vox,propterea,nõ dicit cauſam ſed ſignũ. Nam ꝙ Chr̃s dilexit iuſtitiã
ſignum eſt ꝙ deus vnxit eum oleo gr̃æ,ſcd̃m q̃d añ inductũ eſt: Pręueniſti eũ in bñdictionib⁹ Pſalm 20
10 dulcedinis. Et ꝑ Iſaiam ipſe Chr̃s: Spũs inqt dñi ſuper me eo ꝙ vnxerit me. ¶ Myrrha & gut Iſaiæ.61
ta & caſia à veſtimentis tuis à domibus eburneis]per myrrham q̃ amara ẽ,& a putrefactione ꝓ Lu.4
ſeruat cadauera,vermeſqꝫ arcet,mortificatio carnis accipitur, q̃ concupiſcentiarꝫ fœtores ac
vitiorꝫ ſqualores expellit,ſcd̃m q̃d ait Apl'us: Nihil damnationis eſt his q ſunt in Chr̃o Ieſu, q
non ſecundum carnem ambulant. Et iterꝫ: Si ſecundum carnem vixeritis,moriemini:ſi autẽ Roman.8
ſpiritu facta carnis mortificaueritis,viuetis. Per guttã vero quæ aromatica eſt,& inflaturas ac

 duritias

Prou. 28 duritias tollit,humilitas deſignatur. Vnde Salomon ait:Qui mentis eſt duræ,corruet in ma-
la,ſed humilem ſpiritu ſuſcipiet gloria.Per caſiam vero quæ in locis humidis naſcitur,& altiſſi D
me creſcit,intelligitur baptiſmus ſeu fides.Eſt igitur ſenſus: Myrrha & gutta & caſia, hoc eſt,
virtutes per has ſpecies aromaticas ſignificatę, à veſtimẽtis tuis,id eſt, à natura tua humana o
Chriſte,quæ fuit quaſi veſtimentum diuinæ tuæ naturæ,procedunt & dantur eccleſiæ tuæ.
Omnis enim ſufficientia eius ex te eſt, & hæ virtutes quantum ad actum ſuum ſunt non
ſolum à veſtimentis tuis, ſed etiam à domibus eburneis,hoc eſt,à caſtis atq; conſtantibus fide
lium mentibus.Oportet enim nos cooperari gratiæ dei,& ideo actus virtutum ſunt ſimul à te,
2.Cor.6 1.Timo.4 & ab hominibus virtuoſis,quibus ait Apoſtolus:Hortamur vos ne inuacuum gratiam dei re-
cipiatis.Et ad Timotheum:Noli negligere gratiam,quæ in te eſt,quæ data eſt tibi.[ex quib⁹]
virtutibus[delectauerunt te]hoc eſt,tibi complacuerunt[filiæ regum].i.animæ religioſæ mũ-
do & carni atq; dæmonibus dominantes. [in honore tuo.] hoc eſt,ad honorem nominis tui
opera bona agẽtes. Solę enim virtutes faciunt intellectualem creaturam deo acceptam & gra-
tam.Ad literam quoq; multæ filiæ regum,videlicet Catharina,Barbara, atq; ſacratiſſima Vr-
ſula cum ſuis feliciſſimis ac præamandis ſodalibus Chriſto propter prædictas virtutes delecta
biliter placuerunt,ita vt eius delitiæ ſunt eſſe cum talibus regum filiabus. ¶[Aſtitit] o Chri- 11
ſte[regina]hoc eſt,ſponſa tua ſancta eccleſia[à dextris tuis].i.in potioribus gratiæ tuæ mune-
ribus,& in proſpero beneplacito tuo[in veſtitu deaurato].i.in charitate diuina ſanctis operi-
bus adornata[circundata varietate].i.vndiq; perornata diuerſis chariſmatibus gratiæ ſpiri-
tus ſancti,atq; diuerſis generibus populorum,ſtatuum,officiorum,ac graduum.Aſtat quippe E
Chriſto ſancta eccleſia tanq̃ parata obedire eius imperio,& cooperans gratiæ ſui ſponſi,filios
ſuos docendo,corrigendo,perficiendo.Stat quoq; à dextris eius,& non à ſiniſtris,tanq̃ ſponſo
Ephe.5 ſuo chariſſima,quemadmodũ dicit & Apoſtolus:Chriſtus dilexit eccleſiam,& tradidit ſemet-
ipſum pro ea,vt illam ſanctificaret,mundans illam lauacro aquę in verbo,vt exhiberet ſibi glo
rioſam eccleſiam, non habentem maculam neq; rugam.De hac Chriſti ſponſa matre eccleſia
Apoca. 12 & regina in Apocalypſi ſcriptum eſt: Signum magnum apparuit in cœlo, mulier amicta ſo-
le,& luna ſub pedibus eius,& in capite eius corona ſtellarum duodecim:& clamauit parturiẽs
vt pareret.Hæc enim mulier amicta eſt ſole.i.Chriſto,ſicut ait Apoſtolus:Induimini dominũ
Rom 13 Ieſum Chriſtum,& luna.i.defectus & inconſtantia ſub pedibus eius.Ait Iohannes:Venerunt
Apo.19 nuptiæ agni,& vxor eius præparauit ſe.Hæc autem regina induta eſt veſtitu deaurato. Nam
per aurum intelligitur charitas,iuxta illud:Suadeo tibi emere aurum ignitum,probatũ. Hoc
enim tepido dicitur.Deinde huic reginæ Chriſtiq; ſponſæ dicitur: ¶[Audi]verbum dei.Bea- 12
ti enim qui audiunt verbum dei,& cuſtodiunt illud.o[filia] in Chr̃o ex aqua & ſpiritu ſancto
regenerata[& vide].i.per fidẽ conſidera omnia quæ Chr̃o ſponſo tuo ſunt placita.[& inclina
aurem tuam] vt ei obedias.[& obliuiſcere populum tuum].i.inordinatum affectum hominũ
tibi notorum depone[& domum patris tui.].i.ſocietatem prauorum fuge,& propinquos car
naliter diligere ceſſa,quatenus deo tota adhæreas.Quod ſi feceris, tunc ¶[Et concupiſcet rex 13
decorem tuum.] id eſt,Chr̃s pulchritudinem mentis tuæ amabit. [quoniam ipſe eſt dominus
deus tuus.] cui ſoli debes velle placere, nec alium ſponſum ei præferre. [& adorabunt eum.] F
Dani.7 omnes in ipſum credentes,quemadmodum in Daniele ſcriptum eſt: Omnes populi,tribus,
& linguæ ſeruient ei.Ecce hic rurſus teſtatur Pſalmographus,regem de quo nunc loquitur,ſci
licet Chr̃m eſſe deum,imo & verum deum in eo quod ait:& adorabunt eum.Adoratio nanq;
proprie ſumpta conuenit ſoli vero deo.Propter hanc autem amoroſam concupiſcentiã, qua
Cant.4 Chr̃s amat decorem ſponſæ ſuæ,in Canticis ipſe ait: Vulneraſti cor meum ſoror mea ſponſa,
Cant.5 vulneraſti cor meũ.Et:Aperi mihi ſoror mea,amica mea,columba mea.Et: Pone me vt ſigna
Cant.8 culum ſup cor tuũ,vt ſignaculum ſuper brachia tua,qa fortis eſt vt mors dilectio. ¶[Et filię Ty- 14
ri in muneribus.]Tyrus ciuitas erat famoſa ac nobilis vicina Iudęæ atq; pagana,iccirco p Ty-
rum deſignant Gentiles.Et eſt ſenſus:Non ſolum ex Iudæis conuerſi Chr̃m adorabũt,ſed & fi
liæ Tyri in muneribus.i.Gentiles ad fidem conuerſi Chr̃m adorabũt munera offerendo .i. ſe-
ipſos & ſacrificiũ nouæ legis,ac alias oblationes tpe nouæ legis conſuetas ac licitas. Et hoc eſt
Iſaiæ.19. q̊d Iſaias ait:Cognoſcet dñs ab Aegypto,& cognoſcẽt Aegyptij dñm,& colent eũ in hoſtijs &
muneribus,Per hæc enĩ atq; ſimilia inſinuat tota Gentilitas conuertẽda ad Chr̃m,ſcd̃m q̊d le-
Iſaiæ. 11 gitur:In die illa radix Ieſſe q ſtat in ſignũ populoꝝ,ipſum Gentes dep̃cabunt, & erit ſepulchrũ
eius glorioſum.Hæc in Ieſu Nazareno veriſſime ſunt impleta.Nã & Tyrus illa multo tpe Chri
ſtiano cultui dedita fuit.[vultum tuum deprecabunt oẽs diuites plebis].i.teipſam ſeu tuã par
ticipationẽ atq; pręſentiã o eccleſia Chr̃i orabũt oẽs Gentes ad fidẽ conuerſæ, quæ ſpũaliter di
uites ſunt in charitate & gratia.Iam enĩ videmus q̄ magni & parui omneſq; fideles deprecan-

tur paſto

A tur paſtores ac ſacerdotes eccleſiæ,quatenus orent pro ſe,& verbum dei ſacramentaq; Chriſti
ſibi communicent,ſicut apud Malachiam habetur: Labia ſacerdotis cuſtodiunt ſcientiam, & Malach.2
legem ex ore eius requirent. Vel ſic: Vultum tuum o eccleſia deprecabuntur omnes diuites ple-
bis,ita vt vultus tuus erit id quod petent,non id à q̄ petent. Vt ſit ſenſus: Deprecabũtur à deo
vultum tuum,quatenus pertineant ad gregem credentium, qm̄ extra eccleſiam non eſt alicui
15 ſalus,ſicut nec extra arcam Noe quiſq̄ à diluuio ſaluatus eſt. ❡[Ois gloria eius] vtpote[filiæ re Gen.7.
gis]quæ nunc regina vocata eſt, & ſponſa Chriſti,atq; eccleſia[ab intus]hoc eſt.tota perfectio
fidelium in interiori mentis decore conſiſtit,non in exterioribus rebus caducis ac vanis. Deus
enĩ intuetur cor,& mentem ſcrutatur,homo aũt ea quæ foris ſunt aſpicit. Sed quia virtus inte
rior procedere debet in exteriores ſanctas operationes,quemadmodũ Chriſtus ait: Quid vo- Matthæ.7
catis me dñe dñe,& non facitis quæ dico? Ideo addit: [In fimbrijs aureis circumamicta varie-
tatibus] .i.gloria ſeu vitæ excellentia etiam conſiſtit in operibus charitatis, & gloria ſeu perfe
ctio iſta circumamicta varietatibus.i.actibus diuerſaꝝ virtutum ornata,qa vt ait Apoſt. Cha
ritas patiens eſt,benigna eſt,non æmulať,non agit ꝑperam,non inflatur,nõ q̄rit quę ſua ſunt. 1.Cor.13
Perfectio ergo Chriſtianoꝝ animoꝝ in interioribꝰ maxie ſita eſt. Propter q̄d monet Apo. Re- Ephe.4
nouamini ſpũ mentis veſtræ & induite nouum hoiem,q ſecundum deum creatus eſt. Et iterũ 2.Cor.7.
exhortatur: Mundemus nos ab omni inquinamento carnis & ſpũs perficientes ſanctificatio-
16 nem in timore dei. ❡[Adducentur regi virgines poſt eam]hoc ē,poſt primitiuam Chriſti eccle
ſiam adducentur ad Chr̄m per prædicatores ſanctos hoies mente & corpore continentes & in
tegri. [proximæ eius].i. coniugati ac cæteri q virginibus appropinquant,q̄ ad hoc quod volu-
B ptatibus carnis non adhærent finaliter[afferentur tibi]o Chriſte ꝑ fidem & cultum deuotum.
In ipſa eccleſia congregantur virgines & coniugati, & oēs Chriſto vniuntur per fidem & gra-
tiam. De his nãq; virginibus Chr̄s in euang. dicit: Sunt eunuchi q ſe caſtrauerunt propter re-
gnum dei. De quibus ſcriptũ eſt: Non dicat eunuchus,ego lignũ aridum,qa hæc dicit dñs eunu Iſaiæ.56
chis q cuſtodierunt fœdus meum,& elegerunt quæ volui,dabo eis in domo mea nomē melius
17 à filijs ac filiabus. ❡[Afferentur in lætitia & exultatione]hoc eſt,cum gaudio mentis & corpo-
ris ad Chriſtum accedent & ei deſeruient [adducentur in templum regis].i.in triumphantem
18 eccleſiam ſeu regnum cœloꝝ poſt huius exilij incolatum. ❡[Pro patribus tuis nati ſunt tibi fi
lij]hoc eſt,loco patriarchaꝝ & prophetarum orti ſunt tibi o eccleſia dei apoſtoli atq; diſcipuli
Chriſti,qui patribus ſucceſſerunt,& ex eoꝝ ſemine nati ſunt [conſtitues eos]o Chriſte,[prin-
cipes ſuper omnē terram]nam in illis terris quas ſancti apoſtoli ad fidem conuerterunt,princi
patum ſortiti ſunt,ſicut Iohannes in Aſia,Andræas in Achaia,Petrus & Paulus in Italia,Tho
mas & Bartholomæus in India. De hac enĩ miſſione & principatu apoſtoloꝝ ait Chr̄s ꝑ Iſaiā: Iſaiæ.66
Mittam ex eis qui ſaluati fuerint ad Gentes in mare,in Aphricam,in Lydiam, tenentes ſagit-
tam,in Italiam & Græciam ad inſulas longe,ad eos qui non audierunt de me,& annunciabũt
19 gloriam meam gentibus. ❡[Memor ero]ego propheta author pſalmi iſtius, vel ego eccleſia,
[nois tui dñe]rex Chriſte[in omni generatione & generatione,]q̄diu enĩ pſalmus iſte à fideli-
20 bus legitur,tamdiu Propheta dñi recordatur,quia alios ad dei recordationē inducit. Eccleſia
quoq; indeſinenter nomen Chriſti prædicando annunciat. ❡[Propterea populi] Chriſtiani
confitebuntur tibi]hoc eſt,laudabunt te,atq; ad honorem nominis tui peccata ſua aperiēt [in
C æternum].i.vſq; ad finem mũdi,q̄ diu fides Chriſtiana durauerit.[& in ſeculum ſeculi]i.laus
iſta in præſenti vita incipitur, & in futuro ſeculo ſine fine continuabitur.

❡Expoſitio tropologica eiuſdem pſalmi.

POſtremo penſandum ꝙ triplex eſt Criſti ſponſa,vz; vniuerſalis quæ eſt eccleſia, particu laris.ſ.aia fidelis,& ſingularis,vtpote virgo diuina. Quemadmodum Cantica canticorũ de hac triplici Chriſti ſponſa exponi poteſt,ita quæ nunc dicta ſunt de ſponſa Chriſti vniuerſali,exponi poſſunt de ſponſa eius particulari ac ſingulari. Quælibet namq; anima pia atq; fidelis Chriſto per fidem vnita,per charitatem deſponſata,atq; à Chriſto bonis operibus fœcũdata,dici poteſt regina,tanq̄ ſummi regis filia,Chriſti cohæres ac ſponſa à ſpiritu ſctõ lumine gratiæ imprægnata. Et iſta regina aſtat à dexteris Chriſti in veſtitu deaurato ſecũdum intellectum expoſitum. Cætera quoq; faciliter applicari poſſunt ad quamlibet aĩam ſanctam.

❡Expoſitio allegorica eiuſdem pſalmi.

PRopriĳſſime autem conueniunt iſta virgini benedictæ. Ipſa eſt enim vnica illa ac ſumma Cant.6
regina aſtans ſemper à dexteris filij ſui,quæ ineffabiliter delectat patrem æternum, & pla Ibidem
cet incomparabiliter ſponſo ac filio ſuo,quemadmodũ ait ad eam ſponſus cœleſtis: Pulchra es amica mea,ſuauis & decora. Et iterũ: Vna eſt columba mea,perfecta mea. Aſtat vero regina hæc regi gloriæ in veſtitu deaurattiſſimo,ſplendidiſſimo, ac rubicundiſſimo,quoniam ipſa

Charitate dei & ꝓximi ineffabiliter atq; excellentiſſime æſtuabat, & æſtuat ardentiſſimo optãs D
affectu Chriſti filij ſui mortem & ſanguinem fructificare in nobis, ora tq; ſanctis operibus pe
Cant. 2 nitus ſuperplena. Propter q̃d ipſa in Canticis proclamat: Fulcite me floribus, ſtipate me malis
Prou. 31 q̃a amore langueo. Vnde de ea in Prou. habet: Fortitudo & decor indumentum eius. Erat etiã
Can 5 circundata varietate vniuerſarum virtutum, ſicut de ea Salomon eſt locutus: Inæſtimabilis odor
in veſtimentis eius, hoc eſt, mira fragrantia ſpũalis dulcedinis in virtutibus atq; operib⁹ ſuis.
2. Cor 2. Nam & de tali odore Paulus teſtat: Chriſti bonus odor ſumus in oĩ loco. Et Moſes dicit: Odo
Gen. 8. ratus eſt dñs odorẽ ſuauitatis .i. piæ deuotionis. Deniq; huic filiæ dr: Audi filia quæcunq; in le
Lu. 2 ge & prophetis conſcripta ſunt, & quæ loquitur in te dñs deus. Audi etiam ſalutationẽ angeli
cam, & vide, quę, quanta, & qualia deus ꝓmiſit hoĩbus ꝑ prophetas, & inclina aurem tuã, vt di
uinæ inſpirationi in oĩbus acqeſcas, atq; angelicæ annunciationi credas aſſenſumq; præbeas
& obliuiſcere populum tuũ .i. Iſraelem ſcd̃m carnem & lr̃am, non ſcd̃m ſpm̃ & ſpũalem interꝓ
tationem, & domũ pr̃is tui, à q̃ carnaliter genita es, quatenus pr̃i ſpirituũ in cunctis adhæreas.
Tũc em̃ cõcupiſcet rex Meſſias vnigenitus dei decorẽ tuũ interiorẽ, ſ. humilitatẽ, caſtitatẽ, cha
Pſalm. 18. ritatẽ. Concupinit em̃ tam vehement̃ filius dei decorẽ Mariæ, vt exultaret quaſi gigas ad cur
rendam viam, deſcenderetq; in vterum eius puriſſimũ atq; dulciſſimũ, aſſumens ſibi ex ea corpus
humanum, ac partẽ virginalis ſubſtantiæ ſuæ diuinitati vniret. Hinc nãq; in Cant. ait ad eam
Cant. 2 Oñde mihi faciẽ tuã, ſonet vox tua ĩ aurib⁹ meis. Vox em̃ tua dulcis, & facies tua decora. O q̃tũ
dilexit te deus virgo digniſſ. q̃ beatiſſ. es dña mea, quæ deũ verum cõcipere, nutrire, parere, cõtre
ctare, lactare, oſculari, amplecti, & ad incrementa vſq; ꝑducere meruiſti. Bene dicere poteras il E
Cant. 7. lud Salomonis: Ego dilecto meo, & ad me conuerſio eius. Illud q̃q;: Faſciculus myrrhę dilectus
Lu. 2 meus mihi, inter vbera mea commorabitur. Nam vtiq; frequenter adoleſcentulus ille candi
diſſimus puer Ieſus tecum in lectulo florido conquieuit, dormiuit, & vbera tua virginea ſuxit,
te blande aſpiciens, dulciter oſculans, reuerendiſſimeq; complectens. Vultũ tuum o dña depre
Cant 1 cabuntur oẽs diuites plebis. Beatam em̃ te dicunt oẽs gñationes, m̃iam tuam implorant, & ad
te ſicut ad benigniſſimam aduocatã in oĩ neceſſitate confugiunt. Adducent regi virgines poſt
eam. Oẽs em̃ virgines ad Chr̃m accedentes in via ꝑ fidem, & in patria ꝑ ſpem, Mariã tanq̃ pri
mam & ſummã ſequunt, & eius exemplo Chriſto obſequuntur. Ecce q̃ præclariſſimus & glo
rioſiſſimus eſt pſalmus iſte. Et quæ lingua eius præconium digne euoluat? Sed q̃m ſatis diffici
lis eſt, ſtudeamus eũ clare, itemq; cum deuotione decenti cantare.

¶ COMMENTARIVS IN PSAL. XLV.

¶ Expoſitio Tituli.

HAbet deniq; pſalmus modo tractandus hunc titulum: In finẽ filijs Chore pro arcanis,
hoc eſt, pſalmus iſte in Chr̃m finẽ nr̃m nos dirigens, cõuenit filijs Chore .i. Chr̃ifidelib⁹
crucifixi veſtigia digne ſectantibus, pro arcanis, hoc eſt, pſalmus iſte tractat de ſecretis
Chriſti myſterijs, ſcz de eius aduentu & incarnatione. In horum ꝑſona loquens Propheta ait.

¶ Expoſitio pſalmi literalis.

F
Deut. 6 DEus noſter] de q̃ Moſes dicit: Dñm deũ tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies. Qui & K.
Deut. 32. alibi teſtatur: Videte q̃ ego ſim ſolus, & non ſit alius deus præter me. Itaq; iſte de
us noſter eſt [refugiũ] ad q̃d in omni neceſſitate atq; periculo fiducialiter accedere
debemus vt protegamur ab ipſo. Ipſe em̃ ſolus & alius nullus ſaluare nos poteſt
ab omni diſcrimine, ideo ſequit [& virtus] hoc eſt, deus noſter eſt fortitudo nr̃a
Iſaiæ. 59 ſeu forte atq; oĩpotens refugium ad ſe confugientiũ, quemadmodũ inducitur: Ecce non eſt ab
Prou. 18 breuiata manus dñi vt ſaluare non poſſit. Turris em̃ fortiſſima nomen dñi, ad ipſum currit iu
ſtus & ſaluabit. Quidam aũt ad eos confugiunt, q nec ſeipſos, neq; ad ſe confugientes valẽt ſal
Iob. 11. uare. De q̃bus ſcriptum eſt: Oculi impiorum deficient, & effugiũ peribit ab eis, & ſpes illorum abomi
natio erit. Tu ergo, ꝓpriam penſans inſufficientiã, totã ſpem tuã in dño fige, recolẽs q̃ dñs ait:
Oſee. 13. Perditio tua Iſrael ex te, in me tantũmõ auxiliũ tuũ. Ideo aũt Iob: Ecce (inq̃t) non eſt auxilium
Iob 6 mihi in me. Inſuper deus noſter eſt adiutor in tribulationibus ſicut aſſeritur: Bonus dñs & cõ
Naum. 1 fortans in die tribulationis. Vñ & infra habet: Inuoca me in die tribulationis, eruã te. Deus igit
Pſalm. 49 eſt adiutor noſter in tribulationibus, [quæ inuenerũt nos nimis] .i. quæ abundanter venerũt ſup
2. Timo. 3 nos. Oẽs em̃ q volunt pie viuere in Chr̃o, ꝑſecutionẽ patient. Et: Homo natus de muliere bre
Iob. 14 ui viuens tp̃e, replet multis miſerijs. In tribulationibus nãq; proniſſimus eſt deus ad ſuccurren
dum. Porro quæ ſequũtur, multipliciter exponuntur, poſſunt aũt literaliter ita exponi. ¶ [Pro a
pterea non timebimus dũ turbabit terra, & transferent montes in cor maris] hoc eſt, q̃m deus
noſter eſt noſtrum refugiũ, noſtra virtus, & noſter adiutor, iccirco non timebimus q̃uis terra
moueat vehementer, & montes transferãt in ꝓfundum abyſſi, ſeu mediũ pelagi violenter, quia
vt ait

(vt ait apoſtolus) Si deus pro nobis, qs cõtra nos? Et ſcriptum eſt: Qui timet deũ nihil trepida Roman. 8
A bit. Ecce quanta eſt ſecuritas mentis in deo ſperantis, quanta ſtabilitas cordis in deũ credẽtis. Eccls 7
In nullo em̃ euẽtu pauebit, cuius aĩus in deo veraciter fixus eſt. Scd̃o ſic: Nõ timebimus nos in
deo cõfiſi, dũ turbabit terra, hoc ē, hoĩes terreni q tpalia dãna atq; tormẽta corpalia timẽt, q &
in die iudicij, turbabunt timore horribili, qñ iuſti in magna cõſtãtia ſtabunt, ſecundũ q̃d ſcri Sapient. 5.
ptũ eſt: In diem perditionis ſeruat malus, & ad diem furoris ducetur, & de furore oĩpotẽtis bi Iob. 21.
bet: & transferentur montes in cor maris. i. nec tũc timebimus, qñ ſupbi pijciẽtur in lacũ infer-
ni, cũ dicet eis iudex: Ite maledicti in ignẽ æternũ. Tũc enĩ iuſti cũ ſecuritate & gaudio audiẽt: Matth. 25.
Venite bñdicti patris mei. Tertio ſic, vt ea q̃ dicta ſunt, ſint verba primitiuæ eccleſię, q̃ totam fi
duciã ſuam in dño collocauit, & ait: Propterea non timebimus, tĩore carnali, hũano, & inordi
nato, dũ turbabitur terra, hoc eſt, Iudæa ſeu populus Iudæorum, q Chriſti diſcipulos ex irratio
nabili perturbatione paſſionũ conabãt oĩno delere & extirpare. Vnde de primitiua eccleſia le-
gitur, quod ita orabant, cũ principes ſacerdotũ prohibuiſſet p̃dicari nomen dñi Ieſu: Da ſeruis Actuum. 4
tuis dñe cum oĩ fiducia loqui verbũ tuũ. Et cũ oraſſent, motus eſt locus, in quo erant, & reple-
ti ſunt oẽs ſpũ ſancto, & loq̃bantur verbũ dei cũ fiducia. Et transferent montes in cor maris. i.
nec tunc metuemus dũ apoſtoli, q pp altitudinẽ vitæ & ſapiæ montes dicuntur, Iudæã reliq̃nt
& ad gentiles conuertẽdos tranſibũt. Gentiles enim in corde maris. i. in medio mundi habita-
bant, de quo infra habetur: Hoc mare magnum & ſpacioſum manibus. Et iteꝝ: Veni in altitu Pſal. 103
dinẽ maris. Patet itaq;, quod tempore diuiſionis apoſtolorum Chriſtiani in Ieruſalem cũ Iaco Pſalm. 68.
B bo permanentes ſecuti atq; imperterriti permanſerunt, certi, quod Chriſtus protector eoꝝ eſ-
ſet. Vnde & beatus frater dñi Iacobus, ſeculares hoĩes paruipendens, & Chriſti ſamulos oĩa cõ-
temnentes beatificans, ait: Agite nũc diuites, plorate vlulantes in miſerijs, quæ aduenient vo- Iacobi. 5.
bis. Theſaurizaſtis vobis iram in nouiſſimis diebus. Deinde fidelibus loquens: Patiẽtes (inqt)
eſtote vſq; ad aduentũ domini, & confirmate corda veſtra, quoniam aduentus domini appro
3 pinquabit. ¶ [Sonauerunt] montes prædicti, hoc eſt, ſancti apoſtoli, euangelium Chriſti prædi
cauerunt [& turbatæ ſunt aquæ eorum]. i. gentes, ad quas miſſi erant apoſtoli, audita prædica
tione eorum, turbatæ ſunt: quædam ad impatientiam & perſequutionẽ, quędam ad pœniten
tiam & imitationem, ſicut in Actibus apoſtolorum frequenter narratur [conturbati ſunt mõ-
tes] hoc eſt, principales inter homines [in fortitudine eius]. ſ. Chriſti. i. ex potenti prędicatione
& miraculoſis operibus apoſtolorum, ac aliorum Chriſti diſcipulorum. Hæc aũt conturbatio
accipi poteſt in bono & in malo. Nam quidã potentes & magni ad fidem cõuerſi ſunt, tã ex Iu-
dæis q̃ ex paganis, quẽadmodum ſcriptum eſt: Multa etiam turba ſacerdotum obediebat Euã Actuum. 6
gelio. Quidam quoq; timore ingẽti turbati ſunt, teſte Luca: Multa (inquit) prodigia & ſigna Actuum. 5
fiebant per apoſtolos in Ieruſalem, & metus magnus erat in vniuerſis. Quidam & plures pri-
oribus conturbati ſunt conturbatione maligna, videlicet p̃ peruerſi principes Iudęorum atq; ty
ranni gentilium. Pro maiori equidem parte montes ſeculi, hoc eſt, potentes ac nobiles in ſua
malitia permanſerunt. Propter quod apoſtolus ait: Videte vocationem veſtram fratres, quia 1. Corin. 1
non multi ſapientes ſecundum carnem, non multi potentes, nõ multi nobiles ſunt inter vos.
C Et Iacobus: Nonne (inquit) deus elegit pauperes in hoc mundo, diuites in fide? Omnes autẽ Iacob. 2
montes, hoc eſt, ſuperbi, deo rebelles, turbati ſunt, vel in præſenti, vel in futuro, imo & vtrobi-
que, quoniam nuſquam veram pacem habent, qui deo reſiſtunt, iuxta illud: Sapiens corde eſt Iob. 9.
deus & fortis robore. Quis reſtitit ei & pacem habuit? Et per Iſaiam dominus dicit: Vltionem Iſa. 47.
capiam, & non reſiſtet mihi homo. Et alibi: Quis ſimilis mei, & quis ſuſtinebit me, ait domi- Ierem. 49.
nus? Et quis eſt iſte paſtor qui reſiſtat vultui meo? Si autem quis velit iſta ad literam in ſenſu
grammaticali accipere, tunc palam eſt, quod etiam diuina virtute mõtes terræ ſuo modo tur-
bantur, & de locis ſuis transferuntur ac comminuuntur, vt in libro Iob legitur: Qui tranſtulit Iob. 9.
montes & commouet terram de loco ſuo, & columnæ eius concutientur. Et ſaluator ait: Habe Marci 11.
te fidem dei. Amen dico vobis, qcunq; dixerit huic monti, tollere, & mittere in mare, & nõ hæ
ſitauerit in corde ſuo, ſed crediderit, quia quodcunq; dixerit, fiat, fiet ei. Omnia enim (ſicut ſcri
bit Marcus) poſſibilia ſunt credenti. ¶ Fluminis impetus,]. i. fons ſacri baptiſmatis [lætificat] Marci 9.
4 ſpirituali lætitia [ciuitatem dei]. i. militantem eccleſiam Chriſti. Gaudẽt enim fideles de ſacra-
mento ac beneficio tanto, in quo omnia peccata donantur, gratiæ infunduntur, & homo ſpi-
ritualiter regeneratur. De hoc fluminis impetu ſcriptum eſt: Ecce aquæ egrediebantur ſubter Ezech. 47.
limen domus ad orientem, & oĩs aĩa viuens q̃ ſerpit quocunq; venerit torrens, viuet [ſanctifi-
cauit tabernaculum ſuum] hoc eſt, eccleſiam electorum, ſeu ipſos electos [altiſſimus] deus qui
ſolus poteſt facere mundum de immundo. De hoc tabernaculo ait Apoſtolus: Vos eſtis tem- Iob. 14.
plum dei viui, ſicut dicit dominus: Quoniam inhabitabo in illis. Et iterum ait: Templum dei 2 Corin. 6
Leuit. 26.

ſanctum

ſanctum eſt, quod eſtis vos. ¶ Deus in medio eius non commouebitur] Hoc dupliciter legitur. 5 D
Math. 18. Prio ſic: Deus in medio eius, ſubaudi eſt. i. in ipſa ciuitate ſeu militante eccleſia. Iuxta illud: Vbi
ſunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi ſum in medio eorum: non cõmouebitur, hoc
eſt, eccleſia non cadet à fide, eo quod Chriſtus in medio eius ſit, nec tentationibus deijcietur, ſe
Luc. 22 cundum q̃d Chrs Petro in perſona eccleſiæ dixit: Ecce Satã expetiuit vos, vt cribraret ſicut tri-
ticum. Ego autem oraui pro te, vt non deficiat fides tua [adiuuabit eam] ſcilicet eccleſiam [de-
mane] hoc eſt, ſtatim cũ ad eum clamauerit [diluculo] i. in ſpirituali aurora vtpote in infuſione
gratiæ, ſeu ſpiritus ſancti illuminatione. ¶ Deniq; locus iſte poteſt anagogice explanari, vt ſit
ſenſus: Fluminis impetus, hoc eſt, fons ſapientię, ſeu inundatio ſpiritus ſancti, vel ipſemet deus
Amos. 8. qui (vt ſcriptum eſt) eſt fluuius glorioſus, exiliens in terram ſitientem, lætificat, lætitia beatificę
fruitionis, ciuitatem dei. i. triumphantem eccleſiam: ſanctificauit tabernaculum ſuum, hoc eſt,
corda beatorum altiſſimus, nil enim impuritatis eſſe poteſt in patria, deus in medio eius eſt, qa
Iſai. 6. in triumphãte eccleſia deus facie ad faciem cernitur, quemadmodum Iſaias ait: Erit tibi domi-
nus in lucem perpetuam, idcirco non commouebitur eccleſia triũphans à ſuæ beatitudinis ſta
tu, ſed æternaliter deo fruetur. Adiuuabit eam, hoc eſt, ciuitatem cœleſtẽ, deus mane diluculo,
hoc eſt, mox eum aliquem ſanctorum ad cœlos ſuſceperit, confirmabit eum in bono, vt amplı
us peccare non queat. Præterea exponi poteſt hic paſſus de virgine glorioſa, hoc modo: Flumi
nis impetus lætificat ciuitatem dei, hoc eſt, verbum dei, in quo eſt omnium ſanctarum delitia-
rum fontalis atq; immenſa affluentia, ſanctam Mariam exultare fecit, præſertim qñ in vterũ
eius cum omni ſua plenitudine deſcẽdit, eamq; ſuperimpleuit, atq; humanam naturam ex ea E
vere aſſumpſit. Sanctificauit tabernaculum ſuum altiſſimus. Nam Chriſtus matrem quam ſi-
bi elegit & condidit ab omni immundicia culpæ puriſſimam præſeruauit, & eam in vtero ſuę
Ierem. 1. matris ſanctificauit, ac ſpiritu ſancto impleuit multo ſublimius quam Ieremiam aut Iohan-
Lucæ. 2 nem baptiſtam, deus in medio eius. Nam Chriſtus deus & homo in ſacratiſſimo virginis vte-
ro nouem menſibus requieuit. Ideo virgo Chriſtifera non commouebitur à bono in malum,
ſed ſtabilis erit in deo atq; immobilis. Adiuuabit eam deus mane diluculo, hoc ẽ, ex vtero ma-
tris ſuæ ſtabiliuit eam in omni perfectione ac gratia ſecundum actum vel habitum, ſeu diſpo
ſitionem propinquam. Quod vero dictum eſt: Deus in medio eius non commouebitur. Secun
do ſic legitur, vt nihil ſubaudiatur, vt ſit ſenſus: Deus non commouebitur in medio eccleſię mi
litantis, triumphantis, ſeu Mariæ virginis. Quamuis enim deus in ſeipſo omnino impaſſibilis
immobiliſq; conſiſtat, ſolent tamen ei aſcribi quędam ad paſſionem ac motum ſpectantia, qa
circa rationalem creaturam ita ſe habet, quaſi talia ſibi vere competerent. Hinc enim apd Ma
Mala. 2 lachiam legitur: Laborare feciſtis dominum in ſermonibus veſtris. Et dñs: Me, inquit, cõfigi-
Malach. 3 tis gens tota. Sequenti quoq; capitulo: Inualuerunt ſuper me verba veſtra. Apoſtolus vero ap
Epheſio. 4 tius ait: Nolite contriſtare ſpm̃ ſanctum dei. Simili modo dicitur deus cõmoueri, qñ à peccato-
re contẽnitur, & recedit, dũ vero inceſſanter in aliquo per gratiã manet, dicitur non cõmoueri 6
¶ Conturbatæ ſunt gentes] ex prædicatione atq; miraculis diſcipulorum ſaluatoris ad pœni
tentiam ſalutarem & ad admirationem, quædam vero ad obſtinationem & reſiſtẽtiam [& in F
clinata ſunt regna]. i. incolæ regnorum humiliati ſunt ad fidem & ſanctã conuerſationem di
Math 11 ſcentes a Chriſto, quia mitis eſt & humilis corde. Hoc eſt quod beatiſſimus Iſaias de Chiſto p̃di
Iſaiæ. 26. xit: Quia incuruabit habitantes in excelſo, ciuitatem ſublimem humiliabit. Per ciuitatem aũt
ſublimem intelligit Romam, quę tunc erat domina mundi. De qua propheta idem ſubiungit:
Eodem Conculcabit eam pes pauperis greſſus egenorum. Per pedem pauperis Petrum piſcatorem in
tellige, per greſſum egenorum, prædicationem Petri & Pauli nihil in hoc mundo poſſidere vo
lentiũ. Horꝫ em̃ prædicatio infidelẽ gloriã Romanorꝫ atq; põpoſam eorꝫ ſublimitatẽ ad Chri
anæ humilitatis profunditatem perduxit [dedit vocem ſuam], Chriſtus per ſeipſum & prædi-
cationem ſeruorum ſuorum [mota eſt terra] ad fidem & admirationẽ, vel etiam ad perturba-
tionem & indurationem, maxime quo ad Iudæos, de quibus per Iſaiam Chriſtus teſtatur: Iſra-
Iſaiæ. 1. el me non cognouit, populus meus non intellexit. Hoc quoq; quod ait, mota eſt terra, conuenien
ter refertur ad verſum ſequentem, quo dicitur. ¶ Dominus virtutum nobiſcum] hoc eſt, Chri 7
1. Cor. 1. ſtus rex gloriæ, virtus & ſapientia patris venit ad nos, & habitauit nobiſcum per aſſumptionẽ
carnis & animæ rationalis, & ideo ſubdit [ſuſceptor noſter]. i. qui noſtram naturã aſſumpſit,
noſq; redemit, eſt [deus Iacob] patriarchæ. i. verus deus, non pura creatura, vt hæretici aſſerue
Aggæi. 2. runt. Huic autem expoſitioni cõcordat quod dominus aſſerit: Adhuc vnum modicum & ego
mouebo cœlum & terram, & mare, & aridã: & veniet deſideratus cunctis gentibus. Circa ad-
uentum enim & in aduentu Chriſti motum eſt cœlum, qñ angelo paſtoribus Chriſti natiuita
Lucæ 2 Math. 2. tem annunciante, facta eſt cum eo multitudo cœleſtis exercitus laudantiũ deum, & dicentiũ:
Gloria

A Gloria in excelſis deo, quando etiam ſtella cæteris radiantior Magis apparuit, eoſq; ad crea-
torem cœlorum hominem factum perduxit. Terra vero mota eſt, quando omnes mirabātur Luc.2
propter ea quæ à paſtoribus dicebantur. Mare vero & arida mota ſunt ante chriſti aduentum
quando per diſpenſatiōem diuinam poteſtati Romanorum ſubiecta ſunt regna mundi & in-
ſulæ maris, tunc igitur venit deſideratus cunctis gentibus. i. chrſs, de quo Iacob pdixit: Ipſe erit Gen.49
expectatio gentiū. De quo nunc quoq; dicitur: Dominus virtutū nobiſcū. De quo alibi ſcriptū Iſaiæ.7
eſt: Vocabitur nomē eius Emmanuel, quod interpretatur nobiſcū deus. Moraliter deniq; dñs Matt.1
virtutū, i. deus trinitas, eſt nobiſcū, quādo per charitatē & gratiā in noſtris cordibus manet, &
ſuſceptor noſter, hoc eſt orationum noſtrarum auditor eſt deus Iacob. i. ſupplantatoris vitio-
rum. Qui enim vitijs reluctantur, exaudiri merentur, non quorum propoſitū in vitio manet.
Propter quod cęcus apud Ioh. aiebat: Scimus qm̄ peccatores deus non audit, ſed ſi quis cultor Iohann.9.
dei eſt & voluntatem eius facit, hunc deus audit. Cui cōſonat, quod alibi ait ſcriptura: Deus nō Iob.8.
8 proijciet ſimplicem, nec porriget manum malignis. ¶[Venite] nō tam greſſibus pedum, q̄ fide
affectuq; cordium[& videte]oculo mentis, o omnes qui vultis ſaluari[opera domini, quæ po-
ſuit prodigia ſuper terrā]. i. mirabilia opera creatoris facta in terris, de quibus ſubiungitur[au-
ferens bella vſq; ad finē terræ] In Chriſti enim aduentu inaudita pax erat in mundo oib' po-
pulis Romano imperio ſubditis, quod vtiq; non hūana, ſed diuina ordinatiōe atq; potētia fa-
9 ctū eſt, non pp meritū Romanorū tunc exiſtentiū, ſed propter futuros electos. ¶[Arcum conte-
ret & confringet arma & ſcuta comburet igni]. i. pax iſta inſolita tam diu durabit, q̄d vſus ar-
B morum, vltra ſolitum tempus ceſſabit, ſicq; deo diſponente homines bellica inſtrumēta in ali-
os vſus conuertent, ſicut quotidie fit in terris, in quibus bella longo tempore conquieſcunt. Et
hoc eſt quod alibi dicit: De Sion exibit lex & verbum domini de Ieruſalem. Et conflabūt gla- Iſaiæ.2
dios ſuos in vomeres, & lanceas ſuas in falces. Non leuabit gens contra gentem gladiū, nec ex- Michæ.4
ercebuntur vltra ad prælium. Hoc enim dicitur eo modo, quo de aliqua re vltra ſolitum pdu-
rante dicimus, Iſtud nunquam habebit finem, cū tamen quandoq; infra diem vel menſem ſeu
horam habiturum ſit finem ¶[Poteſt autem hic locus ſpiritualiter interpretari. Vt ſit ſenſus:
Venite & videte opera domini, quæ poſuit prodigia ſuper terram, hoc eſt, incarnationem filij
partum virginis, paſſionem, & reſurrectionem ſaluatoris, qui eſt auferens bella vſq; in finem
terræ, hoc eſt, qui tentationes à nobis excludit, & homines deo reconciliauit. Ipſe enim eſt pax Ephes.2
noſtra, qui fecit vtraq; vnum, hoc eſt gentiles atq; Iudæos in vnitate fidei congregauit, quem
admodum legitur: Pax erit inter duos illos. Et ſcd'm Ap'lm: Deus erat in Chriſto mundum re- Zachar.6.
concilians ſibi. Arcum conteret, hoc eſt, Chriſtus occultas malorum inſidias condemnabit ac 2 Corin 5
deſtruet, & confringet arma, hoc eſt, perſecutiōes apertas ac inuaſiōes diabolicas, & ſcuta, hoc
eſt, defenſiones fallaces, quibus peruerſi ſuos conantur errores defendere, cōburet igni inferna-
10 li dānando peruerſos vel igne ſpūs ſancti illūinando fideles ad reſiſtendū errantibus. ¶[Vaca-
te & videte, qm̄ ego ſum deus] Ecce q̄ pie ac dulciter exhortatur nos dominus deus noſter. Va-
cate(inquit)à rebus vanis & malis ac inutilibus abſtrahite corda veſtra & mihi tota mente ad-
hærete, mihi intendite, in me veſtra deſideria figite, in me veſtras occupatiōes ſimplificate ac
C colligite, & videte per affectuoſam contēplationē, experimentalēq; guſtū, qm̄ ego ſum de' cre-
ator, prouiſor, ſaluator, & rector veſter, qui inceſſabilem curā de vob habeo, vobiſq; ſp ſuccur-
rere, & conſolationem infundere paratus exiſto, ita vt experimentaliter agnoſcatis me eſſe de-
um veſtrum. Qui enim iſta guſtare & deo ſyncere intendere cupit, indiget omni cuſtodia cor Prou'.4.
ſuum ſeruare, concupiſcentias fugere, voluptates contemnere, diſſolutiones vitare, occupatio- Luca.10
nes ſuperfluas propulſare, loquacitates abijcere, & illud vnum, quod ſolum neceſſariū eſt, in-
deſinenter appetere. Ideo Ieremias pręcipit: Nouare vobis nouale & nolite ſerere ſuper ſpinas Ieremiæ 4
Circumcidite & auferte præputia cordium veſtrorum[exaltabor in gentibus]. i. ego vnigeni-
tus dei ac mundi ſaluator à gentilibus agnoſcar, & honorabor per prędicationem apoſtolorū
ſecundū quod per Iſa. inquit: Quibus non eſt annunciatum de eo videbunt, & qui non audie- Iſaiæ.52.
runt, contēplati ſunt. Et iterū: Videbunt oēs fines terrę ſalutare dei noſtri. Et denuo: In doctri- Eodem
nis glorificate dominum à finibus terrę audiuimus laudes gloriam iuſti. Et per alium prophe- Iſaiæ.24.
tam Chriſtus ait: Ab ortu ſolis magnum eſt nomen meum in gentibus. De quo & Michæas p- Mala 1
dixit: Magnificabitur in medio vniuerſæ terræ[& exaltabor in terra]hoc eſt, in populo Iudæ- Michæ.5
orum in fine ſeculi. Cum enim plenitudo gentium intrauerit, tunc omnis Iſrael ſaluus fiet. Roman 8
Nam vſq; ad finem mundi durabit Iudæorum cæcitas atque captiuitas, iuxta illud: Finis eius Daniel.9
vaſtitas, & vſq; ad finem perſeuerabit deſolatio. Circa finem autem ſeculi conuertentur adue-
niēte Elia, quemadmodum dominus ait: Ecce ego mittam vobis Eliam prophetam, antequā Mala.4
veniat dies domini magnus & horribilis, & conuertet cor patrum ad filios, & cor filiorum

ad pa

ad patres,ne ſorte veniam & percutiam terram anathemate.❡Dominus virtutum nobiſcũ,]
Verſus iſte propter ſignificationis ſuæ dulcedinem ad dignitatem repetitur, q iam ſatis decla 16 D
ratus videtur. Ecce quã plenus eſt hic pſalmus ſacramentis,in quo fides roboratur,ſpes in deo
ſtabilitur,ſortitudo excitatur,naſcentis eccleſiæ primordia explicantur,bapriſmi gratia com-
mendatur,beneficia dei recoluntur,Chriſti incarnatio deſignatur, fideles ad conſideratiõem
diuinorum operum inuitantur,diuina potentia prædicatur , dulciſſima atque paterna dei ad
monitio continetur,ſaluatoris magnificentia prædicatur,atq; ad primum ac ſummum & ſua
uiſſimum dei beneficium,ſcilicet ad incarnatiõem ipſius reditur,& in hoc beneficio pſalmus fi
nitur,ne aliquo modo obliuioni tradatur. Enitamur ergo pſalmum tam fœcundũ ac pulchrũ
deuotiſſime decantare.

COMMENTARIVS IN PSALMVM XLVI.

❡Expoſitio Tituli.

TItulus pſalmi eſt:In finem pro filijs Chore,pſalmus Dauid,cuius intellectus ex expoſitio
ne titulorum præcedentium clarus eſt. Propheta autem in hoc pſalmo fideles ad congra
tulandum Chriſto aſcendenti inuitat,& ad laudandum dominum pro beneficijs eius,& ait.

❡Expoſitio pſalmi

OMnes gentes]ad fidem conuerſæ,[plaudite manibus,]hoc eſt,tam cordialiter exul 1
tate,vt ex copia interioris lætitiæ exteriora membra ad dei honorem ac laudem ex
tendantur,interioremq; hilaritatem oſtendant,ſicut apoſtolus docens ait:Leuan- E
1 Timo. 2 tes puras manus ſine ira & diſceptatiõe. Et Ieremias:Leua,inquit,ad deum manus
Thren. 2. tuas,& miſerebitur tui. Vel ſic:plaudite manibus,hoc eſt,bonis operibus deũ laudate & hono-
rate. Hoc enim eſt optimum genus laudandi altiſſimum,actibus virtuoſis venerari maieſtatẽ
Iacob. 3 ipſius. Propter quod ſcriptum eſt: Quis ſapiens & diſciplinatus inter vos?oſtẽdat ex bona con-
uerſatione operationem ſuam in mãſuetudine ſapientiæ [iubilate deo]hoc eſt, ad gloriam dei
ineffabiliter eum laudate[in voce exultationis,]hoc eſt,cum iucundo p̃conio oris. Iubilus enĩ
eſt inexpreſſibile gaudium cordis,quod nec occultari poteſt in toto,nec exprimi valet ex inte-
gro. Vult ergo propheta,vt tantam dei laudem concipiat anima noſtra,quod eam ore explica
re non poſſit.❡Quoniam dominus excelſus] ,i. incomprehenſibilis, ſublimis, atq; immenſus
terribilis cum ſit iudex infallibilis,diſtrictus,& iuſtus[rex magnus ſuper omnem terram]in di 2
Heſt. 13. tione enim eius cuncta ſunt poſita,& omnia elemẽta ei ſubiecta ſunt. De hac excellẽtia ad ſan-
Iob. 11. ctum Iob dicitur:Excelſior cœlo eſt,& quid facies?profundior inferno,& vnde cognoſces?lon
gior terra menſura eius,& latior mari:ſi ſubuerterit omnia vel in vnum coartauerit,quis con
Iob. 26. tradicet ei. Et rurſus:Columnæ,inquit,cœli contremiſcunt & pauent ad nutum ipſius. Et ali-
Eccl. 16 bi ait ſermo diuinus:Ecce cœlum & cœli cœlorum,abyſſus,& vniuerſa terra,& omnia quæ in
eis ſunt,in conſpectu dei commouebuntur,montes ſimul & colles, & cum conſpexerit illa de-
us,tremore concutientur. Quàm magnus vero & liber,ac potens rex ſit deus ſuper omnem ter
Iob 38. ram,oſtenditur,vbi dominus ait ad Iob: Vbi eras quando ponebam fundamenta terræ?indi-
ca mihi ſi habes intelligentiam,quis poſuit menſuras eius,& quis tetendit ſuper eam lineã. aut F
Apoc. 1 ſuper quo baſes eius conſolidatæ ſunt ? Poteſt tamen hic locus conuenientius exponi,hoc
modo. Quoniam dominus Ieſus,qui eſt princeps regum terræ,excelſus,quia ſecundum diuini
tatem eſt patri æqualis,ſecundum humanitatem vero dedit ei deus nomẽ quod eſt ſuper om-
Philipp. 2. ne nomen creatum, videlicet eſſe mediatorem dei ac hominum,dicente apoſtolo:Deus exalta
uit illum,& dedit illi nomen,quod eſt ſuper omne nomen:terribilis propter futurũ iudicium,ſi
Luc. 21 cut ipſe teſtatur:Erunt ſigna in ſole & luna & ſtellis,& in terris p̃ſſura gentiũ, p̃ confuſione ſo-
nitus maris & fluctuũ,areſcentibus hominibus p̃ timore & expectatione q̃ ſupueniet vniuerſo
orbi:& tunc videbunt filiũ hois venientẽ in nube cũ p̃tãte magna & maieſtate. Ecce q̃ vere &
Mat. 5. 10 inæſtimabiliter terribilis Chr̃s qui p̃tãtem habet , & corpus & animã p̃dere in gehennã ignis.
Rex magnus ſuper omnem terram. i. Ieſus Chr̃s in toto mundo ad ipſum conuerſo,eſt rex ma
Numr. 24. gnus & p̃potẽs,quẽadmodũ Balaã p̃phetauit:Orief ſtella ex Iacob,& exurget homo de Iſrael,
& erit Idumæa poſſeſſio eius. Per Idumæam autem gentilitas deſignatur. Vnde alia tranſlatio
Mala. 1 habet. Et erit omnis terra poſſeſſio eis. Propter q̃d Chr̃s per Mala. prophetam ait: Nomen me
um horribile in gentibus.❡Subiecit populos nobis,& gentes ſub pedibus noſtris]Hæc ẽ vox 3
apoſtolorum ſeu primitiuæ eccleſiæ,quibus Chriſtus ſubiecit populos. i. Iudæos ad fidem cõ-
uerſos,& gentiles credentes,imo deus vult totum mundum eſſe ſubiectum eccleſiæ militãti,&
Iſaiæ 60 non ſubiectos æternaliter cruciabit,quẽadmodũ in Iſa. legitur: Gens & regnũ q̃d nõ ſeruierit
tibi,peribit. Deinde eccleſia electorũ ſummum dei beneficium commemorans, dicit. ❡Elegit 4
nobis

nobis hæreditatem ſuam].i.Chriſtus decreuit nobis dare bona cœleſtia, non terrena,felicita Roman.8
A tē vitæ æternæ,nō proſperitatē vitæ mūdanæ:magiſq; voluit nos facere hæredes dei, cohære-
deſq; ſui,q̄ dare nobis tp̄alia bona,q̄ eſſe poſſunt malis ac bonis cōmunia. Sic ergo elegit nob,
i.ad noſtrā ſalutē,hæreditatē ſuā,hoc ē,felicitatē æternā vic3 [ſpeciē Iacob]i.pulchritudinē ele
ctorum,vitia ſuppiantantiū[quē]Iacob ſeu deſignatos p Iacob deus[dilexit]Nā & ſc̄d̄m Iacob
deus dilexit,ſicut Mala.fatetur:Nōne frater erat Eſau Iacob?Et Iacob dilexi,Eſau aūt odio ha Mala.1
bui.Electos quoq; per Iacob ſignificatos,dilexit Chr̄s,quēadmodū legit in Apoca.Qui dilexit Apoc.1.
nos &lauit nos à pc̄tis noſtris in ſanguine ſuo.Hæreditas itaq; dei q̄ deus elegit dare electis,eſt
ſpecies Iacob,hoc eſt,ſummus ornatus ac decor pulcherrimus electorum cum ſit ſumma eorū Pſalm.14.
perfectio.Propter quod ſuperius dictum eſt:Dn̄e,dilexi decorem domus tuæ.i. beatitudinem
patriæ. ¶[Aſcendit deus]dei vnigenitus,Ieſus Chriſtus ſuper oēs cœlos[in iubilo]i.in ineffabi
li laude,& gaudio tam ſuꝑp̄fius,quàm ſanctæ multitudinis quæ ipſum aſcendere vidit,q̄ ange
lorum ſanctorum,qui,ipſo aſcendente,dicebant:Dominus fortis & potens,dominus potēs in Pſalm.23
prælio.Et dominus virtutum ipſe eſt rex gloriæ,ſicut in expoſitione pſalmi octaui plenius di-
ctum recordor.Chriſtus quippe cum iubilo proprij cordis aſcendit,dicēs ad angelos ſanctos: Eſai.63.
Ego qui loquor iuſtitiam & propugnator ſum ad ſaluandum.De Apoſtolis quoq; & alijs qui Luc.24
Chriſtum aſcendentem videbant,ſcriptum eſt:Eduxit eos Ieſus foras in Bethaniam, & benedi
xit eis,& ferebatur in cœlum,& ipſi adorantes regreſſi ſunt in Ieruſalem cum gaudio magno,
laudantes & benedicentes deum[dominus in voce tubæ]hoc eſt,Chriſtus aſcendit cum voce
B tubali angelorum diſcipulos conſolantium,ſecundum quod in Actis ſcriptum eſt:Cumq; in Actuum.1
tuerentur in cœlum euntem illum,ecce duo viri,i.duo angeli in forma virili aſtiterunt iuxta il
los,qui & dicebant:Viri Galilæi,quid ſtatis aſpicientes in cœlū?Vel,dominus aſcendit in voce
tubæ,hoc eſt,cum ſonora,altaque voce ſuꝑp̄fius,quia(vt dicit Lucas)eleuatis manibus bene- Luc.24
dixit eis,& receſſit ab ipſis..Et alia multa alta atq; ſublimia dixit diſcip.aſcenſurus,vt in Act. Actuum.1
dr̄.Cum ergo ſit ita,o omnes fideles. ¶[Pſallite deo noſtro]videlicet Ieſu Chriſto creatori, ſal-
6 uatori,ac iudici noſtro[pſallite].i.bonis operibus ipſum laudate[pſallite regi noſtro].ſ.Chr̄o,
qui cœlum terramq; regit,& eccleſiam ſuā non deſerit[pſallite. ¶[Quoniam rex omnis terræ
7 deus].i.Chriſtus eſt dominus totius mundi in ipſum credentis.Vnde dixit apſtolis:Eritis mi Eodem
hi teſtes in Ieruſalem,& in omni Iudæa & Samaria,& vſq; ad vltimum terræ.Et Apoſto.ait: Hebr.1.
Nouiſſime diebus iſtis loquutus eſt nobis deus in filio,quē conſtituit hæredem vniuerſorum,
[pſallite ſapienter].i.cum interiori mentis ſapore,cordialiq; guſtu verba pſalmodiæ proferte
deum laudate ac honorate,nō cū vago & arido corde,quatenus ſicut guſtus corporis ſingulas
alimēti particulas diſcernit,ſapit,ac digerit,ita interior aīæ guſtus ſingula verba ſp̄us ſc̄ti attē
dat,guſtet,atq; reuoluat.Hoc mō pſallere,ē ꝟe ſapiēt̄ pſallere,qm̄ ſapīa dr̄ q̄ſi ſapora ſcīa.Qui-
dā vero inſipiēter pſallūt & orāt.De qb⁹ dn̄s p pph̄.ait:Populus hic labijs me honorat,cor aūt Iſaiæ.29.
eorꝫ longe eſt a me.Et talis laudatio ſiue oratio infructuoſa eſt, iuxta illud Ap̄l'i:Si orē lingua,
mens mea ſine fructu eſt.Ideo ſubdit:Orabo ſp̄ū,orabo & mente,pſallam ſp̄ū,pſallam & men 1.Cor.14.
C te.Quod q̄ ſalubre,fructuoſumq; ſit,pandit ſubiungens:In eccleſia volo quinq; verba loq ſen
ſu meo,quàm decem milia lingua.Studeamus ergo pſallere ſapienter,q̄d ad nos ſolitarios tan
to amplius pertinet,quanto præ cæteris ad maiorem mentis puritatem tenemur. Vel ſic:pſal-
lite ſapienter,id eſt,Chriſtum laudate & colite, nō ſolum vt hominem,ſed etiam vt verum de
um,ſecundum quod ait Apoſtolus:Et ſi Chriſtum ſecundum carnem cognouimus,tamē iam 2.Corin.5
8 nunc non nouimus. ¶[Regnauit deus ſuper gentes]ad ſe per fidem & cultum conuerſas[deus
ſedet ſuper ſedem ſanctam ſuam]id eſt,Chriſtus ſedet ad dexteram patris in throno maieſta-
tis.Vel,ſuper ſedem ſanctam ſuam,id eſt,in mente omnium beatorum,ſecundum quod infra
habetur:Qui ſedes ſuper Cherubim manifeſtare.Vnde propheta ait:Aſpiciebam donec thro Pſalm.79.
ni poſiti ſunt,& antiquus dierum ſedit.Thronus eius flammæ ignis.i.angeli ſancti,de qbus in Dan.7.
ſequentibus ſcriptum eſt:Qui facit angelos ſuos ſpiritus,& miniſtros ſuos ignem vrentē.Apo Pſal 103
ſtolus vero ita allegat hunc verſum:Qui facit angelos ſuos ſpiritus, & miniſtros ſuos flammā Hebr.1.
9 ignis. ¶[Principes populorum congregati ſunt cum deo Abraham,] hoc communiter ita ex-
ponitur,principes populorum,id ē,quidam ex principalibus plebis,ſicut Centurio & alij prin
cipes conuerſi,congregati ſunt cum deo Abrahā.i.Chriſto,qui eſt deus Abrahæ p fidē coniun
cti ſunt.Sed conuenientius,magiſq; proprie ad literam dr̄ apoſtolis exponendū videtur,qbus
Chr̄s in Euang.ait:Beati oculi q vident q̄ vos videtis.Et iterum:Vobis datū eſt noſſe myſteri-
um regni dei.Rurſuſq;:Non poſſunt filij ſponſi lugere,q̄diu cū illis eſt ſponſus. Ipſi enim cor-
poraliter cū deo Abrahæ.i.cum filio dei incarnato in mūdo conuerſati ſunt, inueneruntq; pre-
cioſiſſimā illam margaritam,per quam Chr̄s in Euang.ſeipſum ſignificat. Et quod iſta expo-
ſitio ſit

Matth. 11 ſitio ſit magis ad literam, conſtat ex eo quod in natalitijs apoſtolorum cantantur verba prędi D
cta de apoſtolis loco antiphonæ [qm̃ dij fortes terræ]. i. ſancti apoſtoli per excellentiam gratię
deificati, & terræ, i. hominum dij effecti, eos regendo & inſtruẽdo, & quaſi ſaluando [vehemẽ
Roman. 8 ter eleuati ſunt] quia primitias ſpiritus ſancti receperunt, tam in donis gratumfaciẽtibus, quã
Pſal'm 44. gratuitis, & ipſi conſtituti ſunt principes ſuper omnem terram, ſicut in alio pſalmo tractatum
eſt. Si autem ſcire optamus, q̃ vehementer eleuati ſunt dij terræ, hoc eſt, ſancti apoſtoli, penſe
Iohan. 20. mus quid eis in Euang. Chriſtus dicat: Quorum, inquit, remiſeritis peccata, remittuntur eis, &
Matth. 19 quorum retinueritis retenta ſunt. Et denuo: Vos qui ſecuti eſtis me, ſedebitis ſuper ſedes duo
Matt. 5. decim, iudicantes duodecim tribus Iſrael. Itemq́: Vos eſtis lux mundi. Et: Vos eſtis ſal terrę. Et
Luc 10 iterum: Ecce dedi vobis poteſtatem calcandi ſuper ſerpentes & ſcorpiones, & ſupra omnẽ vir
Matth. 10. tutem inimici: & nihil vobis nocebit. Et rurſus: Mortuos ſuſcitate, infirmos curate, lepſos mũ
date, dæmones eijcite. Vnde tales ac tantos futuros eſſe apoſtolos præuidens Iſaias, vehemen
Iſaiæ. 60. ter admiratus eſt, dicens: Qui ſunt iſti qui vt nubes volãt, & quaſi columbæ ad feneſtras ſuas?
Volabãt eñ vt nubes, ſublimiter contẽplando, velociter per mũdũ currendo, atq; altiſſime prę̨
Threno. 4. dicando. De quibus accipi poteſt illud in Thren. Candidiores niue, nitidiores lacte, rubicundi
ores ebore antiquo. Erant nempe apoſtoli candidiores niue, propter ſplendorem ſapientiæ ſi
bi infuſæ, nitidiores lacte, propter innocentiam atq; munditiam vitæ, rubicundiores q̃q; ebo
re antiquo, propter ardorem charitatis diuinæ, atq; fraternæ. Merito ergo dij terræ dicuntur,
quia doctores & iudices hominum facti ſunt, alijſq; excellenter prælati. Vnde dominus ait ad
Exod. 6 Moſen: Ecce conſtitui te deum Pharaonis. Ecce pſalmus iſte eloquio breuis, quam vere amœ E
nus eſt, pulcher, & dulcis ac ſententioſus, in quo tam repetitis vicibus ad dei laudem excitamur
nam quinquies in eo pſallere deo admonemur.

COMMENTARIVS IN PSALMVM XLVII.

¶ Expoſitio Tituli.

PRæponitur demũ pſalmo nunc exponendo hic titulus. Pſalmus cantici filijs Chore ſcd'a
ſabbati. i. pſalmus iſte qui canticum appellatur, quoniam agit de rebus diuinis, in quibus
ſolis vera ac ſctã exultatio eſt habenda, cõuenit filijs Chore, hoc eſt, imitatoribus crucifixi, ſe
Gen. 1 cunda ſabbati. i. tractans de his, q̃ facta ſunt in ſecũda ſabbati. Prima eñ ſabbati fecit de⁹ cœ
lum & terram, diuiſitq; lucem à tenebris, & per hanc myſtice intelligitur dies dominicæ reſur
rectionis, in quo Chr̃s omnia creauit. Secunda vero ſabbati ſeu hebdomadę fecit firmamentũ
per quam ſpiritualiter deſignatur conſtitutio eccleſiæ, q̃ poſt Chriſti reſurrectionem, adueniẽ
Actuum. 2 te ſpiritu ſancto, in Chriſto fundata atq; firmata eſt, & de hac fundatiõe eccleſiæ pſalmus iſte
ad literam loqui videt. Ait ergo ſanctus pphe. cui Chriſti myſteria excellentiſſime claruerunt.

¶ Expoſitio pſalmi

MAgnus dominus & laudabil' nimis] Quod licet de tota trinitate, qualibetq; perſona x
diuina accipi poſſit, propter ſequentia tamen de Chriſto ſpecialiter dictũ eſt. Ipſe eñ
eſt magnus dominus, imo immenſus & laudabilis nimis, vtpote in infinitum. Quã
tum enim res habet de bonitate, in tãtum laudabilis eſt. Cum ergo dei natura ſit bo y
nitas incircumſcripta ac pura, patet, quod ipſe in infinitũ laudabilis ſit, nec digne, nec ſatis a cre
Eccl. 43 atura laudari queat. Propterea alibi ſcriptum eſt: Terribilis dominus, & magnus vehementer
& oĩpotens ſuper omnia opera ſua. Glorificate dominum quantumcunq; poteritis, ſuperuale
bit adhuc: maior eſt enim omni laude [in ciuitate dei noſtri]. i. in Ieruſalem diuino cultui de
Matth. 27 putata, quam Euangeliſta Matthæus appellat ſanctam ciuitatem, ſpiritualit' tñ in [monte ſan
cto eius]. i. in templo ædificato in monte Moria, ſeu altiori loco vrbis iſtius. Vel in monte ſan
Iohan. 13. cto eius. i. in cœnaculo, in quo Chriſtus nouiſſimam cœnam cum apoſtolis fecit. Hoc eñ cœ
naculum ſitum fuit in monte prædicto non longe à templo. Itaq; Chriſtus dicitur magnus &
laudabilis nimis in ciuitate & monte prędictis quoniam maieſtas atq; laudabilitas eius in hac
Matth. 21. ciuitate præcipue monſtrata ſit, ſicut patebit. Propter quod apud Matt. legitur: Cum intraſſet
Ieſus Ieroſolymam, commota eſt vniuerſa ciuitas, dicens: Quis eſt hic? Populi autem dicebãt:
Hic eſt Ieſus propheta à Nazareth Galilæę. Maxime vero apparuit Chriſti maieſtas & laus in
monte ſancto huius ciuitatis. i. in templo atq; cœnaculo, quia in templo multa miracula fecit,
Eodem quemadmodum Euangeliſta Matthæus ibi ſubiungit: Acceſſerunt ad eum cæci & claudi in tẽ
plo, & ſanauit omnes. ¶ [Fundatur exultatione vniuerſæ terræ]. i. ciuitas ſancta Ieruſalem ædi a
ficata eſt ad magnam lætitiam omnium in toto mundo credentium, quia in ea fuit primitiua
eccleſia Chriſti, cœpitq; fides catholica prĩo in ea per apoſtolos prædicari, & exinde diffuſa eſt
Iſaiæ. 2. fides Chriſti per omnes gentes. Propter quod per Iſaiam ſcriptũ eſt: De Sion exibit lex (haud
dubium quin euangelica) & verbum domini de Ieruſalem. Ex hoc autem gaudium magnum
ortum

A ortū eſt omnibus gentibus ad Chriſtū conuerſis, ſecundū quod legitur Paulus ad Iudæos di-
xiſſe: Vobis oportebat primū loqui verbū dei, ſed quia repuliſtis illud, ecce conuertimur ad gē- Actuu. 13.
tes. Audientes autē gentes, gauiſæ ſunt & glorificabant verbū dñi. Hinc quoq; angelus ad pa- Lu. 2
ſtores dixit: Annuntio vobis gaudiū quod erit omni populo, quia natus eſt vobis hodie ſalua
tor. hæc em̄ natiuitas primo prædicata eſt publice in Ieruſalē[mons Sion]qui eſt ex vno late-
re Ieruſalē[latera aquilonis]hoc eſt, pars huic monti oppoſita, ſunt[ciuitas regis magni]i. dei
altiſſimi. Ex extremitatibus enim partiū ſuarum conſtituitur ciuitas, & partes ſimul acceptæ
ſunt idem quod totum. Poteſt quoq; ſpiritualius hic locus explanari, & redit quaſi in idem.
Magnus dñs & laudabilis nimis, in ciuitate dei noſtri .i. in eccleſia militanti, quæ per fidem &
gratiā fundata eſt in monte ſancto eius. i. in Chriſto, qui eſt mons magnus, propter omniū di-
uinorũ chariſmatū eminentiā. De quo in Daniele ſcriptū eſt: Lapis qui abſciſus eſt ſine manib. Dan. 2.
creuit in montē magnū, & impleuit vniuerſam faciē terræ. Vel q̄d dr̄, in monte ſancto eius, eſt
idē quod prædixit in ciuitate dei noſtri. Quia eccleſia Chriſti eſt mons magnus propter altitu-
dinē gratiæ. Propter quod apud Iſai. de ea ſcriptū eſt: Erit in nouiſſimis diebus ꝑparatus mōs Iſaiæ. 2.
domus dñi in vertice montiū, & eleuabitur ſuper colles, & fluent ad eū omnes gentes. Per dies
autē nouiſſimos intelligunt tēpus gratiæ, atq; euangelicæ legis quæ eſt lex finalis ac vltima.
Hoc itaq; tēpore fuit mōs dñi. i. eccleſia Chriſti in vertice mōtium. i. ſublimior in donis ac gra
tijs ſpiritus ſancti ſynagoga & omnium electorū Eccleſia quæ à principio mundi fuit vſq; ad
Chriſti aduentum. Vel mons domus dñi appellatur mons Sion qui tempore Chriſti fuit in ṽ-
B tice montium. i. altior mōte Sinai & Thabor. Non propter ſitum localem ſed propter præſen
tiam & prædicationem atq; miracula Chriſti qui in monte Sion .i. in templo & in domo cœ- Iohan. 10.
naculi præſentialiter apparuit, prædicauit, & miracula maxima fecit, præſertim in cœnaculo Matth. 10
ſeu conclaui, in quod ingreſſus eſt ianuis clauſis, in quo conſecrauit corpus & ſanguinem ſu- Actuu. 2.
um, in quo etiam miſit Apoſtolis ſpiritum ſanctum in ſigno viſibili, dans eis omnium lingua-
rum ac diuinarum ſcripturarum præclaram notitiam: Fundatur exultatione vniuerſæ terræ:
Hoc eſt, primitiua Eccleſia in Chriſto fundata, ſtabilitaq; eſt ad omnium exultationem fideli-
um. Ex hoc enim ꝙ primitiua Eccleſia tantā à Chriſto gratiam, & virtutē recepit, totus mun
dus ad Chriſtum conuerſus eſt, ex qua conuerſione electi ſumme gauiſi ſunt, mons Sion. i. po-
pulus ex Iudæis conuerſus, latera Aquilonis, hoc eſt, Gentiles, vitijs torpidi, affectu inſipidi, &
in bonis operibus frigidi. Aqlo enim eſt plaga frigida iuxta illud Eccl. Frigidus ventus aquilo Eccle. 34.
flauit & gelauit cryſtallus ab aqua. Hi ergo ſunt, ciuitas regis magni. i. Eccleſia Chriſti quia in
Chriſto ſicut in lapide angulari coniuncti ſunt Iudæi atq; Gentiles ad conſtituendā vnā ciui- Ephe. 2
tatē ſeu templum in quo deus per gratiam habitat. De quo templo in Zacharia ſcriptum eſt: Zach. 6.
Ecce vir oriens. i. Meſſias nomen eius & ædificabit templū dño. i. militantē Eccleſiam, & conſi
lium pacis erit inter duos illos, hoc eſt, inter montem & latera aquilonis ſecundum expoſitio-
nem iam habitam. Et hoc eſt quod ait Apoſtolus: Qui eratis ſine Chriſto & ſine deo i hoc mū Ephe. 2
do, nūc in Ieſu Chriſto: qui aliquando eratis longe facti eſtis prope in ſanguine ipſius. Ipſe em̄
C eſt pax noſtra qui fecit vtraq; vnum, & medium parietem maceriæ ſoluens inimicitias in carne
ſua, vt duos condat in ſemetipſo in vnum nouum hominem faciēs pacem per crucem interfici
3 ens inimicitias in ſemetipſo. ¶[Deus in domibus eius]hoc eſt, à ciuibus ſeu habitatoribus Ie-
ruſalem[cognoſcetur, cum ſuſcipiet eam]. i. cum per gratiam ſuam vocauerit eam ad fidem &
gloriam tantam. Cognitus eſt nanq; Chriſtus à Simeone & Anna & alijs multis in ciuitate
Ieruſalem. Vel in domibus eius. i. in Eccleſijs particularibus ſeu ſingulis Chriſtifidelibus cog- Lucæ. 2
noſcetur cum ſuſcipiet eam. i. cum Eccleſiam ita illuminauerit vt cognoſcatur ab omnibus, quē
admodum per Iſaiam prædictum eſt: Repleta eſt terra ſcientia dñi, ſicut aquæ mare operien- Iſa. 11
tes. Sed quia habitatores Ieruſalem inducti ſunt ad cognoſcēdum Chriſtum eſſe natum ex ad-
uentu trium magorum in Ieruſalem venientium atq; dicentium. Vbi eſt qui natus eſt rex Iu- Mat. 2
4 dæorum? Idcirco ſubiungitur: ¶[Quoniam ecce reges]videlicet tres magi[congregati ſunt]
corporaliter[conuenerunt vnum] ſpiritualiter .ſ. in vna fide & intentione adorandi Chriſtū
5 natum. ¶[Ipſi]. i. habitatores Ieruſalem. ſ. Herodes & principes ſacerdotū, ac alij multi[vidē
tes]ſic magos venire cū tanto comitatu & gloria[admirati ſunt cōturbati ſunt]. i. ingetati pp
ſolicitudinē[cōmoti ſunt]ad iuidiā[tremor apꝑhēdit eos]qa Herodes timuit regno priuari &
ex hoc cæteri Iudæi timebant magnas ſibi perſecutiones inſtare. Vnde apud Mat. legitur: Au- Ibidem
diens autē Herodes rex turbatus eſt, & omnis Ieroſolyma cū eo. Vel, ipſi. i. tres magi videntes,
ſic ſtellā ſibi apparere, & poſtea diſparere, ac iterũ apparere admirati ſunt, conturbati ſunt, p tri
ſtitiā, q̄ ſtella diſparuit. cōmoti ſunt ad interrogādū vbi Chriſtus naſceretur, tremor apprehē
dit eos, hoc eſt, timor reuerentialis intrauit mentē eorũ, ex eo ꝙ ſpiritu ſancto reuelante cogno

uerunt pueꝝ quẽ viderunt,& adorauerunt,eſſe veꝝ deũ.Vnde cũ metu & reuerentia maxima D
Iſaiæ 49. offerebant ei munera,ſecundũ quod Iſaias prædixit:Reges videbunt,& conſurgent principes
& adorabunt propter dñm deũ tuũ. Hoc tñ intelligi poteſt,de omnibus terræ principibus ad fi
dẽ conuerſis. ❡[Ibi]ſ.in terra Iudæ;[dolores vt parturientis]quia genetrices infantũ,qui ab 6
Herode occidebantur tñ affligebantur de filiorum ſuorum interitu ſicut partu [in ſpiritu ve-
hementi].i.in ira ĩpetuoſa[conteres]dñe deus.i.ab Herode cõburi permittes [naues Tharſis.]
Videns eñi Herodes ſe à Magis illuſum, iratus eſt valde, fecitq; deſtrui naues Tharſis,eo q̃ au
dierat p eas rediſſe Magos ad ꝓpria. Deinde,ꝓpheta ait in pſona primitiuæ eccleſiæ q̃ Chriſti
myſteria vidit impleri,ſeu omniũ Chrĩanoꝝ q facta Chri fideliter cõtẽplant,&ait: ❡[Sicut au 7
diuimus]in ſcripturis diuinis[ſic vidimus]oculo mẽtis aut corporis[in ciuitate dñi virtutum.]
vtpote[in ciuitate dei noſtri].i.in Ieruſalem, q̃a in ea Chriſtus apparuit ſicut ꝓphetæ vaticina
ti erãt. Vel in ciuitate dñi virtutũ.i.In eccleſia q̃ eſt ciuitas dei,q eſt dñs virtutũ.i.angeloꝝ [de-
Mat.28 fundauit eã].i.eccleſiã[in æternũ] q̃a fides ecclĩæ vſq; in finẽ mũdi durabit, quẽadmodũ Chrs
apoſt.in pſona eccleſiæ dixit:Ecce vobiſcũ ſum oibus diebus vſq; ad conſummationẽ ſeculi.
Iſaiæ,56 ❡[Suſcepimus]o[deus]pater in die purificationis[mĩam tuã] hoc eſt, Chriſtum filium tuum 9
Iſa.46 nobis miſericordiſſime miſſum ac natum, de quo per Iſaiam dixiſti : Prope eſt vt veniat ſalus
mea.Et denuo:Dabo in Sion ſalutẽ & in Ieruſalẽ gloriã meã[in medio templi tui] quia tũc vir
go beata obtulit Chriſtũ in tẽplo,ſuſcepitq; eũ Simeon in vlnas ſuas, & Anna ſancta confi-
Lucæ.2 tebatur eidẽ loquens de eo omnibus qui expectabant conſolationẽ Ieruſalẽ,quẽadmodũ apud
Lucam legitur. Hanc autẽ repræſentationẽ Chriſti in templo etiã Malachias propheta clariſſi E
Mala.3 me prædixit: Loquens enim in Chriſti perſona:Ecce(inquit)ego mitto angelum meum,& p̃
parabit viam ante faciem meam:quod certum eſt de Chriſti præcurſore eſſe prædictum.Dein-
de ſubiungit de Chriſti aduentu. Et ſtatim veniet ad templum ſuũ dñator quem vos quæritis,
Agge.2 & angelus teſtamenti quem vos vultis. Porro & Aggeus propheta de eodem pulchre locutus
eſt:Cum enim dixiſſet, Veniet deſideratus cunctis gentibus,ſtatim ſubiecit: Et implebo domũ
iſtam gloria dicit dñs : Scientibus autem ſcripturas certum eſt quod loquitur de templo in Ie-
ruſalem ædificato poſt reditum à captiuitate Babylonica,ad cuius reædificationem ipſe & Za
1.Eſd. 2.3 charias hortabantur Iudæos. De huius autem templi gloria ſubdit:Magna erit gloria domus
iſtius nouiſſimæ,plus quam primæ dicit dñs. Hæc vero excellentia domus nouiſſimæ vltra tẽ-
plum à Salomone ædificatum in nullo fuit,niſi quod Chriſtus in propria perſona in ea appa-
ruit,docuit,atq; miracula fecit, Alias enim templum illud nouiſſimum nullius erat reputatio-
nis ad templum primum à Salomone cõſtructum. Propter quod ſcriptum eſt,quod ædificato
1.Eſdr.3 templo ſecundo,illi qui viderãt templũ primũ vehementer lugebant. Qui vero illud non vide
rant,multum gaudebant, ex quibus accipi poteſt euidens argumentũ, quod rex Meſſias iam
venit,& in templo illo apparuit quod iam diu à Romanis deſtructum eſt. ❡[Secundum no- 10
men tuum deus ſic & laus tua in fines terræ] Hoc eſt:Secũdum magnitudinem tuam,ſeu nomi
nis tui maieſtatem diffuſa eſt fama ſublimitatis tuæ.&publicata dignitas tua, exhibeturq; reue
rentia tibi in oĩbus partibus mundi. Deo eñi impendit latriæ cultus qui ei ſoli debetur,&ita ſe F
cundum nomẽ ſuum, ita & ipſe vbiq; honoratur, q̃uis nemo poſſit ipm laudare,amare,aut ho
norare,quantũ ipſe dignus exiſtit. Et hoc eſt,quod ipſe dñs apud Iſa,prefatur:Ego dñs, hoc eſt,
Iſa.42. nomen meũ. Gloriã meã alteri non dabo,& laudẽ meã ſculptilibus. Quod autẽ ſecundũ hoc no
men ſuũ laudetur deus in finibus terræ, oſtendit Propheta protinus ſubdens:Cantate dño cã
Ibidem ticũ nouũ,laus eius ab extremis terræ. Et iterum:Ponent dño gloriã,& laudẽ eius in inſulis nunti
1.Theſſ.1. abunt. Hoc Paulus apoſtolus impletum eſſe denuntians, ait Gentibus ſcribens:Conuerſi eſtis
à ſimulachris mutis ſeruire Deo viuenti[iuſtitia plena eſt dextera tua]hoc eſt,gratioſa præſen
Pſal.144 tia tua,pia protectio tua,ſeu propitiatio tua o dñe plena eſt æquitate. Inferius enim ſcriptum ẽ:
Iuſtus dñs in omnibus vijs ſuis,quia dum impijs miſeretur, iuſte facit ex parte ſuæ bonitatis,q̃
niam ipſe tam bonus eſt, vt iuſtum ſit ipſum indignis benefacere, ingratiſq; miſereri,dum aũt
bonis gratiam dat,iuſtum eſt tam ex parte ſui quam iuſtorum. Vel ſic:Iuſtitia plena eſt dexte-
Pſal.144 ra tua,hoc eſt:Tuipſe omnino iuſtus es quo ad illos qui in die iudicij erunt ad dexteram tuam
quibus dicturus es:Percipite regnum quod vobis paratũ eſt,ĩ quibus oĩa bona etiã minima 11
Matth. 25 remunerabis. ❡[Lætetur mons Sion]hoc eſt,primitiua eccleſia in monte Sion inſtituta &
illuminata ſicut iam patuit[& exultent filiæ Iudæ].i.oẽs ſucceſſores primoꝝ fideliũ ſeu oẽs
Eccleſiæ filij qui ſunt filiæ Iudæ,hoc eſt,filij confeſſionis laudis diuinæ, ac propriæ culpæ. So-
lent enim ſancti Prophetæ nomine filiæ,vel in ſingulari,vel in plurali totum populũ deſigna-
re. Vñ Iſaias ait:Deſcende,ſede in puluere filia Babylon. Et Zacharias:Exulta ſatis filia Sion.
Et Sophonias:Exulta in omni corde tuo filia Ieruſalẽ,ita hoc loco noĩe filiarum Sion intelligit
totus

A totus fideliũ populus. Hi ergo exultent[pp iudicia tua dñe]qb.cui vis miſereris,&quẽ vis indu Soph. 1
ras,qbus iuſtos ſaluas,&impios dãnas,qbus nihil inordinatũ relinqs,qbus i pſenti vita bonos Roman. 9
à malis diſcernis,ac ſeparas gratia, voto,& merito,i futuro ſeparaturus eoſdẽ loco ac præmio,
12 Hæc autem iudicia dei ſunt,ipſemet deus omnia iudicans,vel effectus diuinæ iuſtitiæ. ¶[Cir
cundate Siõ]hoc eſt,Eccleſiã Chriſti verbo & ope defenſate,nullũ ſcandalizãtes,puertẽtes,aut
opprimentes, ſed fidẽ atq; fideles totis viribus protegentes,cõfirmantes,ac venerantes, vt vo
bis conueniat quod Abacuc ait:Super cuſtodiam meam ſtabo, & figam gradum meum ſuper Abacuc. 2
munitionẽ & contemplabor,Hoc modo circundedit Sion ſacratiſſimus Iſaias qui ait:Sup ſpe Iſa. 21.
culã dñi ego ſum ſtans iugiter per diẽ,& ſuper cuſtodiã meã ego ſum ſtans totis noctibus. Hoc
ad prælatos Eccleſiæ potiſſimũ pertinet[& cõplectimini eã] hoc eſt,cordiali affectu amate Ec Rom. 13 Iohan. 13
cleſiã,& omnia mẽbra ipſius. Qui enim diligit proximũ legẽ impleuit, quoniã plenitudo legis,
dilectio. Propter quod Chriſtus ait:Mãdatũ nouũ do vobis,vt diligatis inuicẽ,ſicut dilexi vos. Iohan. 13.
Et iterũ. In hoc cognoſcent omnes quia diſcipuli mei eſtis,ſi dilectionẽ habueritis adinuicẽ[nar
rate in turribus eius]hoc eſt,in Eccleſijs prædicate Euangeliũ Chriſti. Vel narrate in turribus
eius.i. principibus atq; prælatis fideliũ annuntiate Chriſti doctrinã,o prædicatores verbi dei
quatenus ſecundũ Chriſti præcepta viuant,alioſq; gubernent ſecundũ quod Paulus Eccleſiæ Actuu. 20
turribus,hoc eſt,aliorũ paſtoribus dicit: Attendite vobis & vniuerſo gregi in quo poſuit vos
ſpiritus ſanctus epoſcopos regere Eccleſiã dei quã acquiſiuit ſanguine ſuo. Et Petrus:Seniores 1. Petr. 5
13 (inquit)obſecro,paſcite qui in vobis eſt gregem,forma gregis effecti,& ex animo. ¶[Ponite
B corda veſtra in virtute eius] hoc eſt: Applicate mentẽ veſtrã ad cognoſcẽdũ ac imitandũ per Matth. 25
fectionẽ,ſeu charitatẽ Eccleſiæ vt ſitis viua ac digna Chriſti mẽbra,& non ſerui inutiles ne pro
ijciamini in tenebras exteriores[& diſtribuite domos eius].i.ipſos Eccleſiæ filios ordinate,&
vnicuiq; propriũ officiũ deputate, quatenus ſicut ait Apoſtolus omnia decenter & ſecundũ or 1 Cor. 14
dinẽ fiant in vobis. Sicq; vnuſquiſq; digne ambulet ea vocatione qua vocatus eſt. Vnde Mo Ephe. 4
ſes ait:Non transferes terminos,quos fixerunt priores in poſſeſſiõe ſua. Quod planius allega Leui. 19 Proue. 22
ri ſolet hoc modo: Non tranſgrediaris terminos antiquos quos poſuerunt patres tui. Et Dio
nyſius ſæpe affirmat, ꝙ angeli ſancti nequaquã præſumunt aliquid agere, niſi ſecundũ ꝙ eis
à lege diuina pfixũ eſt. Et nos ergo cuſtodiamus ordinẽ noſtrũ,faciatq; vnuſquiſq; quod ſibi ĩ
cũbit,nec occupet ſe cũ his quæ ad ipſum non pertinet,quia nec aliter veram ac ſtabilẽ pacem
habere poterimus. Hæc itaq; agite o doctores,& aliorũ rectores [vt enarretis in progenie alte
ra].i. quatenus ſucceſſores veſtros inſtruatis cum audierint vitã veſtrã laudabilẽ ſalutaremq;
14 doctrinam. Quid autem enarrare poſteris debeant,ſubdit. ¶[Quoniam hic].i.Chriſtus qui
propter nos incarnatus ac paſſus eſt[eſt deus]omnium tanquàm creator[deus noſter]tanquã
noſter ſaluator[in æternum & in ſeculum ſeculi] .i. in pſenti ſeculo & in futuro ſine fine [ipſe
reget nos in ſecula]hoc eſt,quàmdiu fuerimus. Regit enim Chriſtus nos per ſacram ſcripturã
in qua docemur quid agere debeamus. Item per angelorum cuſtodiam, per vicarios quoq; ſu
os Eccleſiarum paſtores,& etiam per ſemetipſum gratiam,& dona ſancti ſpiritus infundendo
C per quę in omnibus ſcimus quid deo ſit placitum. Propter quod in libro Sap. dr: Iuſtũ deduxit Sapie. 10.
dñs per vias rectas,& oſtẽdit illi regnum dei. Quod autem in hoc verſu iam dictum eſt hoc idẽ Soph. 3
Eccleſiæ Chriſti promittitur alibi: Lauda filia Sion,abſtulit dñs iudicium tuum, auertit inimi
cos tuos,dñs deus tuus in medio tui fortis ipſe ſaluabit te,gaudebit ſuper te dñs in lętitia,ſilebit
in dilectione tua. Ecce pſalmus iſte profunditate ſenſuum plenus quàm copioſe ac ſplẽdide de
ſcribit myſteria Chriſti exordiumq; Eccleſiæ.

¶COMMENTARIVS IN PSAL. XLVIII.

¶ Expoſitio tituli.

ELucidandi nunc pſalmi titulus talis eſt:In finẽ filijs Chore pſalmus,hoc eſt,pſalmus pſens in finẽ.i.In Chriſtũ & verã felicitatẽ nos dirigens,cõuenit filijs Chore.i. Imitatoribus Chriſti occiſi qui Chriſtũ ſequentes temporalẽ proſperitatẽ contemnunt,& verã beatitudinẽ patrię quærunt. Loquitur nanq; hic Pſalmus contra eos qui tunc ſcandalizantur,& cadunt,dũ aliqd aduerſitatis eis occurrit,dũ vero omnia proſpera ſibi ſuccedunt, deũ glorificant. De quibus ait ſaluator:Cum audierint verbũ dei cum gaudio ſuſcipiunt illud:& hi radices non habent,quia ad tempus credunt,et in tempore tentationis recedunt. (Lu. 8) Cuius receſſionis cauſam Chriſtus aſſignans,alibi ait:Aerumnæ ſeculi et deceptio diuitiarũ,et circa reliqua concupiſcentiæ,introeuntes in cor,ſuffocant verbũ dei,et ſine fructu efficitur. (Marc. 4) De pdictis quoq; per Mala. ſcriptũ eſt:Dixiſtis, Vanus eſt qui ſeruit dño. (Malach. 3) Et quod emolumentum, quia cuſtodiuimus præcepta eius, et quia ambulauimus triſtes coram domino? Ergo beatos nunc dicimus arrogãtes. Siquidem ædificati ſunt facientes impietatẽ. Contra hos igitur locuturus Propheta, præmittit proœmi

 um,

um,quatenus attentos nos reddat & dicit. D

¶Expoſitio pſalmi literalis.

A Vdite hęc]quę ſequuntur[omnes gentes]Quia ad omniũ veſtrũ ſalutẽ reſpiciũt,nec 1
ignorantia hoꝝ vos excuſat[auribus]cordis & corporis [percipite omnes qui habi
tatis orbẽ]hoc eſt,homines vniuerſi. ¶[Quiq; terrigenæ & filij hominũ.]idẽ fre- 2
quenter reſumit,vt omnino nos ſolicitos efficiat[ſimul in vnũ diues & pauper]quia
cõmune bonũ vobis proponã. ¶[Os meũ loquetur]in pſalmo iſto[ſapientiã]i. notitiã de re 3
bus diuinis. Tractat eñ in pſalmo iſto quædã de Deo & beatitudine vera,quæ eſt vita æterna
[& meditatio cordis mei]loquetur per os corporis[prudentiã]hoc eſt,moralẽ ſcientiã. Aliqua
nanq; in pſalmo præſenti tractantur ad formationẽ moꝝ ſpectantia, ſicut patebit. ¶[Incli- 4
nabo in parabolam aurem meam.], hoc eſt, ad intelligendum occultas ſeu myſticas inſpira-
tiones atq; aliorum ſanctorum ſcripturas parabolice traditas applicabo ingeniũ meum. Vn-
Eccle.39 de in Eccleſiaſtico habetur:Sapientiam omnium antiquoꝝ exquirit ſapiens,& in prophetis va
cabit[aperiam in pſalterio]hoc eſt,in præſenti Pſalmo huius libri,qui pſalterium nuncupatur
[propoſitionem meam] i.cordis mei conceptum. Vel,in pſalterio.i.in bona operatione,ita q̃d
non ſolum dicam,quæ dicturus ſum ore & lingua,ſed opere & veritate. Hoc enim neceſſe eſt,
vt vita concordet doctrinæ. Nam cuius vita deſpicitur eius quoq; inſtructio vilipẽditur. Huc
uſq; prooemium, & vtiq; niſi quæ ſequuntur,valde notabilia eſſent,nequaquã Propheta tam
præclarum prologum induxiſſet. Narrationem ergo incipiens quæſtionem proponit. ¶[Cur E
timebo in die mala?]Hoc eſt,Quid poterit mihi in die iudicij eſſe cauſa timoris,vel cur tunc ti- 5
mebo,ſi pœnitentiam modo non egero? Et hanc quęſtionem proponit in perſona vniuerſoꝝ
maxime peccatorum,& reſpondet[iniquitas calcanei mei]i. operationis meæ. Per calcaneum
enim ſeu pedem,greſſus,& conuerſatio,ſeu operatio deſignatur,[circundabit me.] hoc eſt,vn
diq; obijcietur mihi,& redundabit in me. In die nanq; iudicij accuſabitur homo à dæmonib⁹,
ab angelis,à conſcientia propria,imo & à iudice ipſo,quemadmodũ dominus ait per Malachiã:
Malach. 3 Accedam ad vos in iudicio,& ero teſtis velox maleficis & adulteris,& qui calumniantur,& op
primunt pauperem,& non timuerunt me. Et Iſaias ait: Ecce nomen domini venit ardens fu-
Iſa.30. ror eius,& grauis ad portandum. Labia eius repleta ſunt indignatione, ſpiritus eius velut tor
rens inundans ad perdendas Gentes. Hæc ergo eſt cauſa timendi futurum iudicium,quia ope-
Apoc.14 tionum noſtrarum iniquitas tunc circũdabit nos. Propter quod in Apocalypſi dicitur: Opera
Luc.13 illorum ſequuntur illos. Et ſaluator ait: Amen dico vobis,niſi pœnitentiam egeritis,omnes ſi
mul peribitis. Dicitur autem dies iudicij mala non à malitia culpæ cum ſit dies iuſtiſſimę remu
nerationis,prudentiſſimæ diſcretionis,& diſtrictiſſimæ examinationis: ſed à malitia pœnæ,
Soph.1 quia multa mala pœnalia erunt in eo,quemadmodum Sophonias teſtatur. Dies iræ dies illa,
dies tribulationis,& anguſtiæ,& dies calamitatis & miſeriæ,dies tenebrarum & caliginis,dies
nebulæ & turbinis,dies tubæ & clangoris. Ecce quã horrenda ac horribiliſſima dies, cuius hor F
rorem tot nominibus Propheta explicare curauit. ¶[Qui confidunt in virtute ſua]Hoc eſt 6
Qui,proprijs viribus ſe poſſe ſaluari præſumunt, & in ſeculari naturali ſeu corporali potẽtia ſpe
rant,non in miſericordia & gratia creatoris[& in multitudine diuitiarum ſuarum gloriãtur]
hoc eſt,in poſſeſſionibus ſeu proprijs meritis atque iuſtitijs inordinate lætantur,non omnium
largitori gratias referendo, ſed in ſeipſis quaſi non acceperint, iucundando aut alios contem-
nendo. Hi tales timeant,qa in die mala euadere non valebunt. Quod conſequenſ oſtendit. 7
Ezech.14 ¶[Frater non redimit] Hoc eſt, Nullus conſanguineus ſeu propinquus alium liberare poterit
Ezech.18 in die iudicij,ſecundum quod apud Ezechielem dominus proteſtatur: Terra cum peccauerit,
interficiam de ea hominẽ & iumentum. Et ſi fuerint tres viri iſti in medio eius,Noe, DANI-
EL, & Iob ipſi in iuſtitia ſua liberabunt animas ſuas. Filium autem & filiam non libera-
bunt. Et rurſus ait idem Propheta: Iuſtitia iuſti erit ſuper eum, & impietas impij erit ſu-
per eum. Cum ergo ſit ita, [redimet homo?] quod interrogatiue legendum eſt, vt ſit ſen-
ſus: Si propinquus & frater non redimet peccatorem, multo minus homo, hoc eſt, alius
Ierem.15 quicunque extraneus, ſeu remotus, & minus propinquus redimere poterit alium. Vnde &
alibi dominus ait: Si ſteterint Moſes et Samuel coram me, non eſt anima mea ad popu-
lum iſtum, [non dabit deo placationem ſuam.], id eſt, peccator in die iudicij deum placare
non poterit, quia poſt mortem non patet precum meritorumue locus, nec eſt tunc pœniten-
Matth.25 tia fructuoſa, ſecundum quod CHRISTVS innuit de virginibus fatuis ſero venientibus at-
que dicentibus: Domine, domine, aperi nobis: quibus ipſe reſpondet. Amen dico vobis,
Neſcio vos. Hæc quippe vita eſt via ad vitam futuram, Idcirco hac vita finita ceſſat modus me-
rendi ac demerendi,ſicque ad aliam vitam pertingendi, ſed per mortem ponitur homo in ter-
mino

termino motus. Vnde Damaſcenus. Quod angelo (inquit) eſt caſus hoc hominibus eſt mors.
A ¶ Et pretiũ redẽptionis animæ ſuæ] hoc eſt, peccator poſt mortẽ nullo genere ſatis faciendi po
8 terit animã ſuã à debita pœna eruere. Ecce quã terribilis deus poſt mortẽ, q ante mortẽ tã mi-
ſericordiſſime præſtolatur, ſicut & Iſaias ait: Propterea expectat dñs, vt miſereatur veſtri. Ne- Iſaie.30
mo igit noſtrũ in ſua virtute confidat, nemo in ſua ſapia, nemo in ſuis meritis glorietur, ne ſi-
bi conueniat, q̃ ait Iere. ꝑpheta. Arrogantia tua & ſuperbia cordis tui decepit te. Illud quoq; Iſaię Ierem.49.
Væ qui ſapientes eſtis in oculis veſtris. Qui iterum ait. Sapientia tua & ſcientia tua deceperũt Iſa.5 Iſa.47
te. Sed & in ſpiritualibus diuitijs glorianti, Iohannes ait in Apocalypſi: Dicis quia diues ſum, Apoc.3
& nullius egeo, & neſcis quia tu es miſer, & miſerabilis, & pauper, & cæcus, & nudus. Diuitib⁹
vero in corporalibus diuitijs gloriantibus apud Lucã dr. Væ vobis diuitibus qui habetis con- Luce.6
ſolationem veſtram. Deinceps ponitur pœna malorum qui in finali iudicio damnabuntur.
[& laborabit in æternũ] hoc eſt, impius æternalit affliget, & laborioſiſſima pœna torquebitur,
quẽadmodũ ſcriptũ eſt: Cruciabit in igne & ſulphure in cõſpectu angelorũ ſanctorũ: & fu- Apo.14
mus tormentorũ eius aſcendet in ſecula ſeculorũ, & requiẽ nõ habebit die ac nocte [& viuet ad-
huc in finẽ]. i. naturalẽ vitã nunquã amittet, quãuis eã amittere cupiet, ſed æternaliter viuet in
natura, vt inceſſabiliter perſeueret in pœna. Propter quod Iohannes ait: In diebus illis quærẽt Apoca.9
homines mortẽ, & non inuenient eã, & deſiderabunt mori, & fugiet mors ab eis. Nec diſſonat
quod alibi legitur: Eligent magis mortẽ quã vitã omnes de generatione hac peſſima. Quãuis Ioha.8.
eñ ſecundũ philoſophos omne ens naturaliter appetat eſſe omneq; viuẽs naturaliter appetat
B viuere, tñ reprobi in inferno appetent non eſſe, & non viuere, qm̃ propter miſeriæ vehementiã
ſuperabitur appetitus naturalis ab appetitu ſenſitiuo ſeu intellectiuo. Quod vero de peccatore
iam dictũ eſt: laborabit in æternũ, & viuet adhuc in finẽ, conſonat ei quod de reprobis in Da- Dan.9
niele ſcriptũ eſt: Euigilabunt de puluere in opprobriũ vt videant ſemper. O quanta miſeria,
& quàm odibile eſſe, ſemper eſſe, & nunquam bene eſſe, æternaliter permanere, & nõ ob aliud,
niſi vt æternaliter cõpellatur tormenta ſentire. Vnde ob tam infelicẽ ac pœnaliſſimũ ſtatũ ma-
ledicti in inferno deũ verũ & ſanctũ inceſſanter blaſphemant, ſicut in Apoc. legit. Cõmanduca- Apo.16
uerunt linguas ſuas præ dolore & blaſphemauerunt deũ cœli præ doloribus & vulneribus ſu-
9 is. ¶ [Nõ videbit interitũ] hoc eſt, peccator non conſiderabit poſt mortẽ tẽporalẽ inſtare &
eſſe mortẽ æternam malignis [cũ viderit ſapientes]. i. homines doctos & virtuoſos [morientes]
corporaliter ſicut & cæteri moriuntur. Multi eñ ex hoc quod vident bonos & malos ſapiẽtes
& inſipientes quo ad præſentẽ ſtatum corporalemq; vitam æqualiter pertranſire ac mori, pu-
tant non eſſe vitam aliam quam pręſentem: ex quorũ perſona in lib. Sap. ſcriptũ eſt: Non eſt q Sapie.2
agnitus ſit reuerſus ab inferis, quia ex nihilo nati ſumus, & poſt hęc erimus quaſi non fuerim⁹.
Venite ergo fruamur bonis quæ ſunt: Et alibi: Manducemus & bibamus, cras eñ moriemur, Iſai.22
[ſimul inſipiens] hoc eſt, diuina non cognoſcens, ſed diabolice viuens [& ſtultus]. i. nec ſciens,
nec operans bona [peribunt] morte perpetua, ſicut Apoſtolus ait: Qui ignorat ignorabitur. 1.Cor.14
¶ [Et relinquent alienis diuitias ſuas] hoc eſt, Inſipiens & ſtultus dimittent poſſeſſiones ſuas ex-
C traneis. Vnde de peccatore ſuperius dictũ eſt: Theſaurizat, & ignorat cui congregabit ea [& ſe- Pſalm.38
pulchra eorũ domus illorũ in æternũ]. i. impij ſecundũ ſuam perfidiam ęſtimabunt ſe nũquàm
de terra ſurrecturos, ſed in terra penitus relinquendos quia nõ credunt quod apud Danielẽ le- Dani.12
gitur. Qui in puluere dormiunt, euigilabunt. Et quod ſanctus Iob profitetur: Scio quod redem- Iob.19
10 ptor meus viuit, & in nouiſſimo die de terra ſurrecturus ſum. ¶ [Tabernacula eorũ in proge-
nie & progenie] Hoc eſt: Domus ab impijs ædificatę manent per generatiões ſucceſſorũ ſuorũ.
Conſtruunt eñ ſibi nonnunq̃ magna palatia, quatenus tam diu maneant in memorijs homi-
nũ q̃diu durant eorũ ſtructuræ. Qm̃ enim non poſſunt vitam futuram poſt iſtam, deſiderant
ſaltẽ in memoria hominũ permanere, ideo ſubditur [vocauerunt nomina ſua in terris ſuis]. i.
memorialia aliqua ſtuduerunt relinquere poſteris, ne obliuioni tradantur. Vnde in Gen. filij
hominũ dixiſſe leguntur: Venite conſtruamus turrẽ, cuius altitudo vſq; ad cœlos pertingat, & Gene.6
11 celebremus nomen noſtrũ ſuper terram. ¶ [Et homo cũ in honore eſſet non intellexit.] hoc
eſt: Peccator cũ ad creatoris ſui imaginẽ factus eſſet, propriam dignitatẽ non aduertit, nec ra-
tionaliter vixit, nec cœleſtẽ atq; angelicam beatitudinẽ concupiuit, ſed in rebus tẽporalibus at-
q; carnalibus ſe immerſit, nec per rationẽ paſſionibus ſuis præualuit, idcirco [cõparatus eſt iu- Pſalm.31
mentis inſipientibus] factus ſicut equus & mulus, in quibus non eſt intellectus [& ſimilis fact⁹
eſt illis] ſequendo concupiſcentiæ impetũ, & viciorũ impulſum, non rectę rationis imperiũ, ne-
q; diuinæ legis cenſuram. De tali homine in Geneſi ait dñs: Non permanebit ſpiritus meus in Gene.6
homine in æternũ, quia caro eſt. Nõ eñ adimplet q̃d dñs ait: Sub te erit appetitus illius, hoc eſt Gene.4
concupiſcentia mala, et tu dñaberis illius. O q̃ multi ſunt hodierna die prælati et doctores, ac

alij multi qui propriũ honorẽ non intelligunt,ſed inhoneſtiſſime corã deo & turpiter,atq; car D
naliter viuunt,& deo ingrati rebelleſq; ſunt. ¶Hæc via illoꝝ]hoc eſt,prædicta opinio & ma
la conuerſatio eſt via ſeu opatio impioꝝ[ſcandalũ ipſis].i.ad caſum & mortẽ æternã eos pdu
Proue. 4 cens. Eſt em̃ eis talis via ruinæ ac dãnatiõis occaſio. Vnde Salomon dicit: Via impioꝝ tenebro
ſa,neſciunt vbi corruunt[& poſtea in ore ſuo cõplacebunt].i.peccatores poſtq̃ diuitias cõgre-
gauerint,& tẽporalia fuerint bona ſortiti ſibi inuicẽ cõplacebunt, ſe mutuo beatificantes,col-
Pſalm. 9 laudantes,& blandientes,ſicut ſuperius dictũ eſt:Qm̃ laudaẽ peccator in deſiderijs aiæ ſuæ. Et
Pſal. 143. infra:Btm̃ dixerũt populũ cui hæc ſunt. Hi em̃ gloriantur,cũ malefecerint,& exultant in rebus
Proue. 2
Iſaiæ. 3 peſſimis. Veruntñ ipſi miſerrimi ſunt,& ſe mutuo fallunt, ſicut dñs per Iſaiã conteſtaẽ: Popule
meus q te btm̃ dicunt,ipſi te decipiunt,& viã greſſuũ tuoꝝ diſſipant. ¶Sicut oues in inferno 24
poſiti ſunt]Hoc eſt,quẽadmodũ oues repente & improuiſe ad mortẽ ducuntur,& occiduntur,
1. Theſſ. 5. ita maligni ſubito & inopinate condẽnabuntur. Cũ em̃(vt Paulus ait)dixerint: Pax & ſecuri
Marc. 13 tas,tunc repentinus ſuperueniet eis interitus. Propter quod Chriſtus hortatur: Vigilate,neſci-
tis em̃ qñ dñs veniat,ſero an media nocte,an gallicãtu,an mane,ne cũ venerit repente,inuenis-
Lu. 21 at vos dormientes. Et: Vigilate(inquit)omni tpe orantes, vt digni habeamini fugere omnia q̃
ventura ſunt,& ſtare ante filiũ hoĩs[mors depaſcet eos]hoc eſt,ipſa pœna inferni,quæ morte
amarior eſt erit cibus impiorum ac damnatoꝝ, ita vt ſicut eſuriens cibo impletur, ſic ipſi pœ-
nis ꝑpetuis implebuntur, & ſicut per cibũ conſeruatur aĩa in eſſe, ſic pœna infernalis ſeruabit
Ierem. 23. iniuſtos in eſſe,ſemper eos torquendo, & nunq̃ conſumendo. Vnde apud Ieremiã dñs ait: Ec- E
ce ego cibabo eos abſynthio,& potabo eos felle. ¶Et dñabuntur eoꝝ iuſti in matutino]hoc 15
Sapie. 5 eſt,electi in reſurrectione beata præualebunt iniuſtis. Stabunt em̃ in magna conſtantia aduer
Sapien. 3 ſus eos. Et iudicabunt ſancti nationes,& dñabunẽ populis. Tũc nanq; maligni in nullo reſiſte
re ſanctis,aut eoꝝ felicitatẽ minuere poterunt,nec ad eos aſcendere,aut eoꝝ gloriã intueri. Iu-
ſti vero ſi eis placuerit ad dãnatos deſcẽdere poterũt,& eoꝝ miſeriã cernere,eiſq; iuſtiſſime in-
ſultare[& auxiliũ eoꝝ veteraſcet in inferno à gloria eoꝝ].i.fortitudo & ſpes ac omne ſubſidiũ
quæ impij habẽt in vita ꝓſenti in rebus caducis ac tranſitorijs,omnino ꝑibunt,ceſſabunt,& ad
inſtar veteris pãni deficiẽt in inferno, à ꝓſumptione & vana exultatione, q̃s habuerunt in hoc
Sapi. 5 mundo,qa tunc nihil ꝓderunt eis,quẽadmodũ in lib. Sap. ipſi ꝓteſtãẽ:Quid nobis ꝓfuit ſuper-
bia,aut qd diuitiaꝝ iactantia cõtulit nobis? Tranſierũt oĩa illa tanq̃ vmbra. Et hoc eſt,q̃d dñs
Ezech. 22 ad pctõres ꝑ Ezech. terribiliẽ ait: Ecce cõploſi manus meas ſup malitias tuas. Nunqd ſuſtine-
bit cor tuũ,an ꝓualebunt manus tuæ in diebus q̃s ego faciã tibi? Et conflabo & ſuccẽdã vos in
igne furoris mei. ¶Veruntñ deus redimet aĩam meã de manu inferi]hoc eſt,de cauſa ac me
rito cadẽdi in pœnas inferni.i.de pctõ mortali ac ſeruitute diaboli[cũ acceperit me]hoc eſt,cũ
gratioſe ac miſericorditer egerit mecũ,vitia ignoſcendo,& gratiã infundendo. Vel,redimet de
manu inferi.hoc eſt,de omni poteſtate diaboli ac pœnis inferni, cũ acceperit me ad immorta-
Matth. 25 lẽ ac impaſſibilẽ ſtatũ,vic; in die iudicij,qñ dicturus eſt iuſtis: Venite bñdicti pr̃is mei. ¶Ne
timueris]timore humano & turbulento[cũ diues factus fuerit hõ]in tẽporalibus ac ſenſibilib.
bonis[& cũ multiplicata fuerit gloria domus eius]hoc eſt,fama,honor,voluptas,fortitudo, ꝓ F
ſperitas,atq; ſimilia,quæ ſæpe in hoc mundo reprobis concedũtur. ¶Qm̃ cũ interierit,non
ſumet oĩa]hoc eſt,nihil hoꝝ ſecũ portabit[neq; deſcendet]ad pœnas inferni[cũ eo]iã mortuo
1. Tim. 6 & iudicato[gloria eius]tẽporalis atq; mundana proſperitas. Vnde ait Apoſtolus: Nihil intuli-
Iob. 27 mus in hunc mũdũ,haud dubiũ,qa nec auferre qd poſſumus. Et ſanct⁹ Iob dicit: Diues cũ dor-
mierit,nihil ſecũ auferet,aperiet oculos ſuos,& nihil inueniet: apprehendet eũ quaſi aqua ino-
Eccle. 9 pia. Nihil ergo ſequiẽ morientẽ,niſi merita aut demerita eius. Propterea Salomõ iubet: Quod
cunq; poteſt facere manus tua inſtanter operare,qa nec opes, nec ratio, nec ſapia, nec ſcientia
Proue. 11 erũt apud inferos q̃ tu properas. Et rurſum: Mortuo hoĩe impio nulla erit vltra ſpes. ¶Quia
aĩa eius in vita ipſius bñdiceẽ]Hoc eſt: Ideo nõ debes timere cũ diues factus fuerit hõ,qa aĩa nõ
bñdiceẽ à deo ꝑꝑ diuitias, ſed ꝑꝑ iuſtitiã ſuã quã ſi non habuerit, non benediceẽ diuinitus. Vel
ſic: Anima eius in vita ipſius bñdiceẽ.i.peccator in ꝓſenti vita ab adulatoribus & vanis hoĩbus
Pſalm. 9 beatificabitur atq; laudabitur,ſicut ꝓdictũ eſt: Qm̃ laudatur peccator in deſiderijs animę ſuæ,
& iniquus benedicitur. Ponit enim partẽ pro toto, videlicet animã pro homine[confitebiẽ ti-
bi]hoc eſt,gratias tibi domine aget,teq; laudabit[cũ benefeceris ei].i.cũ omnia ei ad nutũ ſuc
cedunt,cũ aduerſa non ſuſtinet,cum temporaliter ꝓſperatur. Sed nunquid peccatũ eſt in pro-
Roma. 11 ſperis dño confiteri? Nõne Apoſtolus ait,Gratias ago deo ſup inenarrabili dono eius. Et iterũ:
2. Cor. 1 Benedictus deus,qui conſolatur nos. Et Iſaias, Miſerationũ (inquit) dñi recordabor,laudem
Iſa. 63 dñi ſuper oĩbus quæ reddidit nobis? Cur ergo opus iuſti gratiq; hoĩs appropriatur nũc impio
niſi quod iuſtus in proſperis & aduerſis domino cõfitetur, malus autem in proſperis tantum

Et

A Et ideo confeſſio ſeu gratiaꝝ actio hoīs mali nõ orit̃ ex charitate diuina.ſed ex amore priuato
aut naturali,videlicet qa naturalit̃ amat hõ ſeipſum. Naturale eſt eñi bñfactorẽ laudare atque
diligere.Si autẽ amaret ſe hõ io deo ordinato amore,tũc in omni euentu gratias ageret diſpen
ſationi diuioæ,gloriaretq; in aduerſis inq̃tũ ꝑ talia à peccatis purgat̃,ad gratiã coaptat̃. Chro
cõformat̃ atq; ad æternã felicitatẽ ꝑducit̃.Quicq̃d ergo nobis acciderit,maneamus fixi in dño,
Si ſpũalis conſolatio ſubtrahitur,ſi gr̃a ſecundũ deſideriũ noſtrũ nõ augmẽtat̃,ſi tẽtatiões gra
uantur & multiplicãtur,ꝑſeueret ſpes nr̃a in dño ſtabilita,& ſaclamus q̃d in nobis eſt,ſine int̃
20 miſſione ad deũ gemẽtes,clamãtes,&obſecrãtes. ¶ Introibit vſq; in progenies patrũ ſuoꝝ]
hoc eſt,peccator dũ morietur,colligetur ad reprobos in inferno, q ſunt patres eius,qm̃ opa eo
rum ipſe ſecutus eſt.Duç eñi ſunt gñatiões:Vna bonoꝝ,Alia maloꝝ.Quẽadmodũ itaq; freq̃n
ter i ſacra ſcriptura iuſti dicunt̃ collecti ad p̃res,ſeu ad populũ ſuũ.i.additi ſocietati electoꝝ:ſic
mali dũ moriuntur generationẽ ſeu ſocietatẽ damnatoꝝ ingrediuntur.Sic quippe ſcriptũ eſt:
Venerunt filij Iſrael in montẽ Hor,& dixit dñs ad Moſen: Pergat (inquit) Aaron ad populos Nume 20
ſuos[vſq; in æternũ non videbit lumen].i.nunq̃ viſurus eſt gloriã beatoꝝ,iuxta illud. Tollat̃ Iſai.26
impius ne videat gloriã dei. Et ſanctus Iob de tali hoīe ait. Obliuiſcatur eius mĩa,& dulcedo il Iob. 24
lius vermis. Dedit eñi illi deus locũ pœnitentiæ,&ipſe abutit̃ eo in ſuperbiã.In inferno eñi nul Math.13
21 la redemptio eſt,ſed fletus & ſtridor dentiũ atq; palpabiles tenebræ,nec vnq̃ aſſurgere poterũt
condẽnati ad lumen gratiæ,claritatẽq; gloriæ. ¶ Hõ cũ in honore eſſet,non intellexit.]Ver
ſus iſte ꝑꝑ ſcientiæ ſuæ decorẽ ac vtilitatẽ repetitur,qui iã ſatis elucidatus videtur.Ecce pſalm⁹
B iſte quã pulchre tẽporalẽ proſperitatẽ &gloriã reprobat,atq; futura impioꝝ tormenta demon
ſtrat,quã pulchre peccatricis aīæ ignobilitatẽ & cæcitatẽ oſtendit,iuſtorũq; futuꝝ dñiũ pãdit.
Conemur ergo tẽporalia cũcta deſpicere,florentẽ mundũ cũ oĩi ſua voluptate ac vanitate reſ 1.Iohan.2
puere,qm̃ mundus tranſit & concupiſcentia eius. Et ſicut Iſaias aſſerit, Omnis caro fœnũ,& o Iſaiæ.40
mnis gloria eius quaſi flos fœni:exiccatũ eſt fœnũ,& cecidit flos.Paremusq; nos indeſinenter
ad lætam mortis ſuſceptionẽ,quã ſecure expectat, atq; lætanter recipere poteſt qui nil carnale
ſeculare,aut tranſitoriũ diligit,ſed toto affectu cœleſtia q̃rit,& deũ ſanctũ ac benedictũ,omnis
ſanctæ lætitiæ fontẽ dulciſſimũ ſumme deſiderat, illud ſapientiſſimi Salomonis efficaciter pen
ſans.Neſcit hõ finẽ ſuũ,ſed ſicut piſces capiuntur hamo,&aues laqueo,ſic capiuntur hoīes tẽpo Eccle. 9.
re malo,cũ eis extẽplo ſuperuenerit.

COMMENTARIVS IN PSAL. XLIX.

¶ Expoſitio tituli.

BReuis autẽ eſt titulus pſalmi præſentis,vicz pſalmus Aſaph,Secundũ Hierony.vero & He
bræoꝝ doctores,Aſaph erat ꝓpheta, & author pſalmi iſtius. Secundũ Aug.aũt Dauid eſt
author pſalmi huius,& aſcribitur Aſaph ſicut cantori,qm̃ erat vnus de principalibus cantori 1.Para.16
bus à Dauid in tẽplo diſpoſitis. Secundũ Caſſiodoꝝ q̃q; Aſaph ponitur hic pro titulo propter
noīs ſeu interꝑtationẽ, interpretatur eñi cõgregatio. De cõgregatione autẽ fideliũ tractat hic
pſalmus. Deniq; pſalmus iſte myſterijs Chr̃i plenus eſt,de nouæ legis inſtitutione ac veteris te
C ſtamenti ceſſatione,& duplici Chr̃i aduentu,multiſq; alijs loquens. Ait ergo ꝓpheta.

¶ Expoſitio pſalmi.

1 DEus deoꝝ dñs].i.Chr̃s vnigenitus dei, deus verus angeloꝝ, hominũq; ſanctoꝝ dñs
[locutus eſt]nobis in carne aſſumpta ꝑ ſeipſum,ſicut ait Apoſt. Nouiſſime dieb.iſtis Hebr.1
loquutus eſt nobis in filio, quẽadmodũ filius dei per Iſaiã promiſit:Propter hoc ſci
et populus meus nomẽ meũ in die illa,quia egoipſe qui loquebar ecce aſſum.Dicun Iſai.52
tur autẽ angeli ſancti & hoīes virtuoſi dij,qm̃ excellentius diuinæ naturæ perfectiooẽ partici
pant,& de talibus dijs Moſes ait:Dijs non detrahes.Et ſaluator:Illos(inquit)dixit deos,ad q̃s Exod.22.
ſermo dei factus eſt[& vocauit terrã]i.Chr̃s per ſeipſum,atq; diſcipulos hoīes vocauit ad fidẽ Iohan.10
2 & cultũ ſuũ.Et hoc, ¶ A ſolis ortu vſq; ad occaſum].i.ex oībus partibus mundi,ſicut prædi
ctũ eſt,qa in omnẽ terrã exiuit ſonus eoꝝ.Et Chriſtus alibi ait: Conuertimini ad me,& ſalui Pſalm.18
eritis omnes fines terræ.Et:Euntes docete omnes gentes,baptizantes eos in nomine pr̃is,&fi Iſaiæ.45
lij,& ſpiritus ſancti:q̃d alibi clarius d̃r:Euntes in mũdũ vniuerſum,ꝑdicate euãgeliũ oĩi crea Matth.28
turæ[ex Sion ſpecies decoris eius] hoc eſt, ex monte Sion& ciuitate ſancta Ieruſalẽ ꝑdicata ac Marc.16
publicata eſt primo pulchritudo ſeu claritas euangelicæ legis,ſeu humanæ naturæ Chr̃i,diuini
tatiſq; eius. Iã eñi in præcedentiũ pſalmoꝝ explanatione oſtenſum eſt, quõ euangelica lex in
ſtituta eſt à Chr̃o in die cœnæ &penticoſtes,ſeu alijs certis tẽporibus in monte Sion,&quomo Iſa.2.
do in Ieruſalẽ primo prædicata eſt reſurrectio atq; euangeliũ Chriſti,quẽadmodũ ab Iſa.præ
dictũ eſt:De Sion exibit lex,&verbũ dñi de Ieruſalẽ. De hac autem datione ac inſtitutione no Ierem.31
uæ legis Ieremias apertiſſime prophetauit:Ecce(inquiens)dies veniunt,dicit dñs,&feriam do
mui

mui Iſrael,& domui Iuda pactũ nouũ,& ſcribam leges meas in corde eorꝫ. ❡Deus manifeſte 3 D.
veniet.] Hic tractat propheta de ſecundo Chri aduentu, q erit in maieſtate & gloria, ſicut pri-
mus erat in humilitate & pœna. Quia eñ primo Chriſt⁹ venit vt iudicaret ac pateret, oportuit
1.Cor. 2 primũ ſuũ aduentũ quodãmodo eſſe occultũ, qm̃ ſi cognouiſſent, nunq̃ dñm gloriæ crucifixiſ-
Matth.26 ſent: qa vero ſecundo Chr̃s venturus eſt vt iudicet mundũ, idcirco ſecũdus eius aduentus erit
omnibus manifeſtus. Propter q̊d Chr̃s Iudæis dixit: Ammodo videbitis filiũ hoĩs ſedentẽ à dex
Lu.17 tris ỽtutis dei, & venientẽ in nubibus cœli cũ poteſtate magna & maieſtate. Et: Sicut fulgur co
ruſcans de cœlo in ea q̃ ſub cœlo ſunt fulget, ita erit aduentus filij hoĩs: [deus nr̃] videlicet Ieſus
Chriſtus q eſt verus deus, æternus, immenſus, & ſupſubſtantialis [& non ſilebit] in ſc̃do aduẽ-
tu ſicut in primo. In ſecũdo eñ aduentu cuncta diſcutiet, ſniãm proferet, & pœnas infliget. Sic
Iohan. 3 aũt in primo aduentu nõ habuit ſe, ſc̃dm ꝙ ipſe in Euang. aſſerit: Non venit filius hoĩs vt iudi-
Iſaiæ.42 cet mundũ, ſed vt ſaluet mundus p ipm̃. Et hoc eſt q̊d ipe per Iſaiã teſtat: Tacui, ſp ſilui, patiens
Amos. 2 fui, ſicut parturiens loquar. Diſſipabo & abſorbebo ſimul. Et p Amos: Ecce ego ſtridebo ſuper
vos, ſicut ſtridet plauſtꝛ onuſtũ fœno. Et peribit fuga à veloce, & fortis nõ ſaluabit aĩam ſuã.
❡Ignis in cõſpectu eius exardeſcet] Sicut mũdus primo p diluuiũ periit, ſic vltimo peribit per 4
ignem cõflagrationis, q terrã & mare exuret, aerẽq; purgabit ac pctõres durante iudicio inflã-
mabit, & eos p lata ſnia ſimul inuoluet, atq; cũ eis in infernũ deſcẽdet, q̃tum ad id qđ caliditatis
fumoſitatiſq; habebit, qđ vero claritatis ac lucis in ipſo extiterit, ad ſupiora aſcendet. Secundũ
Baſil. Baſiliũ tã alte quoq; aſcẽdet ignis cõflagrationis, vt aqua diluuij, ſ. quindecim cubitis ſup oẽs
Gen.7. mõtes, vt credit. De iſto itaq; igne nũc ait: Ignis in cõſpectu eius exardeſcet. Præcedet eñ Chri
ſti deſcenſum & durabit vſq; ad finẽ iudicij [& in circũitu eius] ſ. Chri iudicis erit [tempeſtas va E
lida] i. ſtrepitus ingens, gemitus vehemens, vlulatus atq; ploratus. Videntes eñ impij iudicem
Oſee.10 venientem ac diſcutientem, turbabunt timore horribili, dicentes: Montes operite nos & colles
Apoca. 6 cadite ſup nos. Et: Abſcondite nos à facie ſedentis ſup thronum, & ab ira agni. De huius diei tẽ
Iohelis.2. peſtate horrẽda apud Iohelẽ ſcriptũ eſt: Conturbentur oẽs habitatores terræ, quia veniet dies
dñi, dies tenebrarꝫ & caliginis. Similis ei non fuit à principio, & poſt eũ non erit. Ante faciẽ eius
ignis vorans, & poſt eũ exurens flamma, oẽs vultus redigentur in ollã, à facie eius contremuit
terra, moti ſunt cœli, ſol & luna obtenebrati ſunt, & ſtellæ retraxerunt ſplendorem ſuum.
❡Aduocabit cœlũ deſurſum] hoc eſt, Chr̃s ad iudiciũ veniens, cõuocabit & ſecũ adducet 5
oẽs cœleſtis patriæ ciues, ſ. angelos ſanctos oẽſq; beatos, q etiam viſibil'r tunc oĩbus appare-
Zach.14. bunt ſc̃dm Grego. Vñ in Zacha. legitur: Veniet dñs deus meus, oẽſq; ſancti eius cũ eo, & erit in
die illa nõ erit lux, ſed frigus & gelu. i. tẽpeſtas (vt dictũ eſt) valida. Nam & Chr̃s in nocte ven
Iſaiæ.3 turus eſt. Hinc p Iſa. dr̃: Dñs ad iudiciũ veniet cũ ſenibus populi ſui & principibus eius. Vnde &
Iudæ.2 Iudas ait: Prophetauit aũt de his ſeptimus ab Adã, Enoch, dicẽs: Ecce veniet dñs in ſanctis mil
libus ſuis facere iudiciũ, & arguere oẽs impios de oĩbus operibus impietatis eorꝫ, & de omnibus
duris quæ locuti ſunt contra dñm [& terram]. i. Chriſtus ad iudicium vocabit habitatores ter
ræ, vicz oẽs hoĩes eos potiſſimũ, q per ignem cõflagrationis cõſumpti erant, & oẽs quorꝫ corpa
Iohan. 5 ſuſcitabit. Propter qđ in Euang. teſtatus eſt. Veniet hora, in q̃ oẽs q in monumentis ſunt, audi-
ent vocẽ eius: [diſcernere populum ſuũ] hoc eſt, Chr̃s ideo cœlum & terrã aduocabit, quatenus
ipẽ eis pñtibus populũ ſuũ diſcernat. i. electos à reprobis diuidat, & agnos ab hœdis loco ac p̃- F
Matth.25 mio ſeparet, cõgregans triticũ in horreũ ſuũ, paleas vero cõburens igne inextinguibili. Vñ dñs
Iohel.3. ait: Congregabo oẽs gentes, & deducã eas in vallẽ Ioſaphat, & diſceptabo ibi cum eis, quia ibi
ſedebo vt iudicem oẽs gentes in circũitu. Sed qa adductio iſta fiet miniſterio angelorꝫ (ipſi eñ
cineres corporꝫ reſuſcitandorꝫ colligent, reſuſcitatoſq; ad iudiciũ deferent) idcirco conſequen
ter ad angelos dr̃: ❡Congregate illi] i. Chriſto iudici [ſanctos eius] q ei in hac vita ſancte 6
ſeruierunt, q̃tenus mercedẽ dignã ac plenã recipiant, ſuoq; capiti in æternum adhæreant. Vñ
Matth.13 Chriſtus de ſeipo profeſſus eſt: Mittet filius hoĩs angelos ſuos & colligent de regno eius omnia
ſcãdala, & eos q faciunt iniqtatem, & mittent eos in caminũ ignis. Et iterꝫ: In cõſummatiõe ſe
Ibidem culi exibũt angeli & ſeparabũt malos de medio iuſtorꝫ. Itaq;: Congregate illi ſc̃tõs eius [q ordi
nant teſtamentũ eius ſup ſacrificia]. i. q in militanti eccleſia diſponũt, quemadmodũ exequẽ-
da ſint mãdata diuinæ legis circa oblatiões & ſacrificia. Quãuis eñ Chr̃us pceperit ſibi offerri
ſacrificia aliqua tã in nouo q̃ in veteri teſtamento, non tamen determinauit omnem modũ ac
ritum, quibus hoc fieri debeat, ſed hoc ordinationi ſanctorꝫ, quos ſpũ ſancto implere decreuit
reliquit, ſicut circa miſſæ officiũ multa à ſanctis ſunt patribus ordinata. ❡Et annuntiabunt 7
cœli iuſtitiã eius]. i. angeli ſancti, hoĩeſq; perfecti q in die iudicij cum Chriſto iudicabunt tanq̃
aſſeſſores ipſius approbabunt atq; laudabunt ſniãm iudicis & remunerationẽ quam vnicuiq;
faciet, & hoc agent [quoniã deus iudex eſt] hoc eſt, quoniam ſcient ꝙ ille qui iudicat, nec falli,

A nec fallere pt nec ꝑſonas accipere,nec aliqd diſſimulare,cũ ipſe ſit deus in quem error & iniuſti
tia cadere neqũt. Si vero iudex iſte eſſet pura creatura, nõ videretur adeo tutũ approbare iu
diciũ eius,qm̃ creatura errare poteſt ac falli. Vel ſic: Et annuntiabunt cœli,hoc eſt,apoſtoli ac
alij ꝓdicatores ſancti cœleſtẽ vitã in terra ducentes,iuſtitiã eius.i. ꝑcepta atq; conſilia Chriſti ꝑ
vniuerſum orbem terraꝝ. Ad vtrãq; aũt expõnem referri põt,q̃d in Apoca.ſcti dixiſſe prophe Apoca.15
tice deſcribunt: Magna & mirabilia ſunt opa tua dñe deus: iuſtæ & veræ ſunt viæ tuæ rex ſan
ctoꝝ. Quis nõ timebit te,& magnificabit nomen tuũ? Et iteꝝ: Etiam dñe deus omp̃s iuſta ac Apoca.19
vera iudicia tua. Deinde agitur de inſtitutione euãgelicæ legis,a:tq; ſaluator,q in vnitate perſo
næ eſt deus ac hõ. ¶[Audi populе meus].i. aure cordis & corꝑis auſcultate o Iudæi,q eratis Deut.7
8 ppl̃s dei peculiaris,quẽadmodũ Moſes ſcribit: Te elegit dñs deus tuus,vt ſis ei ppl̃us peculiaris
de cũctis populis q ſunt ſuꝑ terrã [& loqr] doctrinam ꝑfectã [Iſrael & teſtificabor tibi] ppl̃m Gen.32.
ſuũ iam repetit vocãs eũ Iſrael,q̃a de ſemine Iacob quẽ angelus Iſrael appellauit,nati ſunt. Sæ Exodi.4
pe nãq; noĩe Iſrael deſignat totus pop. Iudæoꝝ,ſcd̃m qd̃ ad Pharaonẽ dñs dicit: Filius meus pri
mogenit' Iſrael, dixi tibi: Dimitte filiũ meũ vt ſacrificet mihi. Moralit̃ q̃q; ꝑ Iſrael intelligitur
etiã militãs eccleſia,ſeu qlibet hõ deũ contẽplãs. Ait ergo Chr̃s,Iſrael & teſtificabor tibi.i. o filij
Iſrael ad q̃s ſpecialr̃ miſſus ſum,audite & teſtificabor.i. verbis, virtutibus atq; miraculis affir
mabo q̃d ſeqt̃ [deus deus tuus ego ſum.] Chr̃s eñi in ꝓpria ꝑſona ꝓdicauit Iudæis,ſeq; deũ eſſe
ſæpe aſſeruit. Vñ ſcriptũ eſt: Quærebãt Iudæi eũ interficere,q̃a nõ ſolũ ſoluebat ſabbatũ,ſed pa Ioha.5.8.
trẽ ſuũ dicebat deũ,æq̃lem ſe deo faciens. Cũq; dixiſſent ei Iudæi: Tu q̃s es? Rñdit: Principiũ q Iohan.10
B & loqr vobis. Et hoc idẽ Chr̃s miraculis cõfirmauit. Propter qd̃ ip̃e ait: Si nõ facio opa dei,no
9 lite credere mihi: ſi aũt facio,& ſi mihi non creditis,opibus credite. ¶[Non in ſacrificijs tuis ar
guã te].i. propter omiſſionẽ ſacrificioꝝ legaliũ non reꝑhendã te tp̃e nouæ legis & gr̃æ, q̃a tũc
ceſſant [holocauſta aũt tua in cõſpectu meo ſunt ſp̃] Negatio q̃ in pricipio v̱ſus ponitur,hic re
petenda eſt ſicut in verſu ꝓcedentis pſalmi,vbi dictũ eſt: Non dabit deo placationẽ ſuã,& p̃tiũ
redẽptionis aĩæ ſuæ.i. nec p̃tium redemptionis ſuæ. Eſt igitur ſenſus,ſicut in ſacrificijs omiſſis
nõ arguã te,ſic holocauſta tua legalia mihi amplius accepta nõ ſunt. Q̃uo aũt differant ſacrifici
um & holocauſtũ, & de mõ ac tp̃e ceſſationis eoꝝ,dictum eſt ſatis prolixe in expõne pſalmi.39
cuius exordiũ eſt. Expectans expectaui dñm. ¶[Non accipiã] tp̃e nouæ legis [de domo tua
vitulos,neq; de gregibus tuis hircos] vt offerantur eo modo, ſicut in veteri teſtamento offere
10 bant,q̃uis alio mõ offerri poſſint miniſtris eccleſiæ ſeu pauperibus propter deũ ad ſuſtentaculũ
vitæ. ¶[Qm̃ meæ ſunt oẽs feræ ſyluaꝝ].i. aĩalia ſylueſtria [iumenta in montibus & boues]
.i. anĩalia domeſtica. Oĩa nanq; creaui ¶[Cognoui oĩa volatilia cœli] aerei, idcirco neceſſe nõ
11 eſt,vt in templo meo conſpectui reꝓ̃ſentetur [& pulchritudo agri mecum eſt].i. oĩs fœcũditas
atq; ornatus terræ mihi innoteſcit, & in mea poteſtate conſiſtit. Vnde nec ſacrificijs,quæ de Gen.1.
12 fructibus terræ fiebant,indigeo. ¶[Si eſuriero,nõ dicam tibi] nõ ꝙ deus in ſua natura vn
13 q̃ eſuriat,ſed ſenſus eſt,ſi ſic mecũ diſpoſitũ eſſet,ꝙ cibo aut potu egerẽ,non neceſſe haberẽ hoc
tibi inſinuare,aut à te aliqd poſtulare: [meus eſt eñi orbis terræ,& plenitudo eius] ſicut ſuꝑius
dictũ eſt: Dñi eſt terra & plenitudo eius. Ex his aũt confundit error, dicentiũ deũ hæc inferiora
C vel non creaſſe vel nõ cognoſcere particulariter & diſtincte,nec prouidentiã eoꝝ habere. Pſalm.23
¶[Nunqd manducabo] ego æternus & incõmutabilis deus [carnes tauroꝝ] q offeruntur [aut
14 ſanguinẽ hircoꝝ] immolatoꝝ [potabo] ego incorporeus deus in meip̃o omnino perfectus ac
plenus? non vtiq;. Cũ ergo ſit ita o eccleſia catholica ¶[Immola deo] patri,totiq; trinitati [ſa
15 crificiũ laudis].i. ſacr̃m corꝑis & ſanguinis Chr̃i, quod eſt ſacrificiũ ꝑ ſe intentũ, acceptum, ac
vltimũ in q̃ bñficia dei recoluntur,nr̃a pc̃tã purgantur,& deus ſumme honoratur [& redde al
tiſſimo vota tua].i. ꝓmiſſiones tuas,q̃s vel in baptiſmo,vel in ſuſceptione ordinis,vel alibi pro
miſiſti,adimple,q̃a (vt ait ſcriptura) diſplicet deo infidelis & ſtulta ꝓmiſſio. Ideoq; Ionas: Quæ Eccls.5.
cũq; (inqt) voui,reddã dño pro ſalute. Deniq; locus iſte,qm̃ iuxta literalem intelligentiã planus Ionæ.2
eſt. Moralr̃ exponi pt ad informationẽ cuiuſlibet nr̃m,vt ſit ſenſus: Audi populus meus q à me
Ieſu Chriſto appellatus es Chr̃ianus, pro cuius redemptione meip̃m occidi permiſi, & loquar
tibi per inſpirationẽ internã,ꝑ prædicatores eccleſiæ,ꝑ ſtudiũ ſacræ ſcripturæ: Iſrael,cuius con Philip.3
uerſatio eſt in cœlis,& reuelata facie gloriã dñi cõtemplaris,& teſtificabor tibi,ꝙ deus deus tu 2.Cor.3
us ego ſum,q te ab æterno elegi,teq; ad fidem vocaui,ac tuæ ſaluti inceſſanter prouideo. Non
in ſacrificijs tuis arguã te.i. ſacrificia tua interiora & exteriora mihi ſunt placita ꝑ ſe accepta nõ
figuratiua. Holocauſta aũt tua.i. oblatiões tuæ,q̃ igne diuini amoris totalit̃ inflammãtur, vt
abnegatio propriæ volũtatis,patiẽtia in aduerſis, interior mortificatio ſp̃us, & baiulatio cru
cis quotidiana,orõ feruida,atq; ſilia in conſpectu meo ſunt ſp̃.i. mihi indeſinenter placent,nec
obliuioni tradentur,ſed æterna beatitudine ꝓmiabũtur. Vñ & beatiſſ. Cornelio Cẽturioni an Actuu.10.
gelus

gelus dixit: Orõnes tuæ & eleemoſynæ tuæ aſcenderunt in memoriã in conſpectu dei. Et Iohã D
Apoc. 8 nes ait: Aſcendit fumus incenſoꝝ de orõnibus ſctõꝝ de manu angeli corã deo. Non accipiã de
domo tua. i. de corde tuo qđ eſt domus cogitationũ tuaꝝ, vitulos. i. inſolẽtes motus, ſeu inobe-
diẽtes atq; inſtabiles affectiões & cõcupiſcentias, q̃ inſtar vituloꝝ petulantes & inquietæ exi-
Amos. 6 ſtunt. Hinc eñi alio loco ſcriptũ eſt: Væ q dormitis in lectis eburneis, & laſciuitis in ſtratis vr̃is.
Miche. 2 Et: Væ q cogitatis inutile, & opamini malũ in cubilibus vr̃is: neq; de gregibus tuis hircos. i. de
nũero opationum tuaꝝ nõ recipiam, nec gratã habebo vilẽ illã ſimulationẽ ſeu hypocriſim, q̃
Iob. 36. ad modũ hirci foris ſeueritatẽ ſeu duritiã quandã ꝑtendit, ſed intus vanitati ſuccũbit. Propter
q̃d ſcriptũ eſt: Simulatores & callidi ꝓuocant irã dei. Qm̃ meæ ſunt oẽs feræ ſyluaꝝ. i. oẽs aniæ
mundanã atq; carnalẽ molliciẽ fugiẽtes, & duros pniæ labores viril̃r ſuſtinentes, iumẽta. i. qui
iugũ diuini p̃cepti ſup ſe portant, in mõtibus. i. in pfectione virtutũ: & boues. i. p̃dicatores, alio
rumq; cordiũ ſpũales cultores. Cognoui, ꝑ approbationẽ & ſpũalem inhabitationẽ, oĩa volati
Iſaiæ. 40 lia cœli. i. eos q terrena ſpernendo cœleſtibus vacant, q aſſumunt pẽnas cõtemplationis vt aq-
læ, volant vt angeli, & pulchritudo agri. i. perfectio cordis ſeu exterioris conuerſationis, exẽpla
ris honeſtas, aut probitas vitæ vulgariũ, q ſunt agri p̃latoꝝ eccleſiæ, mecũ eſt. i. per diſſimilitu-
dinem culpæ nõ diſtat à me, ſed cõplacet mihi. Si eſuriero, nõ dicam tibi. Eſuries & deſiderium
ſi proprie accipiant deo nequaq̃ conueniunt, qa defectum abſentiãq; alicuius boni includunt.
Dr̃ tñ deus eſurire nr̃am iuſtitiam, & deſiderare nr̃am ſalutẽ ac perfectionẽ, qm̃ in quantũ in ſe
Ezech. 18 eſt, paratiſſimus eſt vnicuiq; grãm impartiri, nec vult mortẽ pctõris, neq; lætatur in pditiõe vi-
Pſal. 44 uentiũ. Vnde ſup⁹ dictũ eſt: Et cõcupiſcet rex decorẽ tuũ. Et in Deut. ſic legit: Dixit dñs ad Mo E
Deute. 5. ſen: Quis det talẽ eos, ſ. filios Iſrael habere mẽtem, vt timeant me, & cuſtodiant vniuerſa man-
data mea, vt bene ſit eis in æternũ? Erit ergo ſenſus: Si eſuriero. i. ſi deſiderauero ſpũalem pfe-
ctũ ac perfectionẽ creaturaꝝ meaꝝ intellectualiũ, non dicã tibi. i. non indigebo à te poſtulare
auxiliũ, q̃ deſideriũ meum ad effectũ pducam: meus eſt eñi orbis terræ. i. quia tota eccleſia por-
bem diffuſa in mea ptãte conſiſtit & plenitudo eius. i. vniuerſa pfectio grãæ & virtutũ cunctoꝝ
fidelium mea eſt, quia à me datur, conſeruatur & conſummatur: & ita in me, per me, & ex me,
potens ſum perficere & ſaluare quemcunq; voluero, neque indigeo hoc alteri indicare. Et ſi-
cut pctã hoim mihi non nocent, ſic eoꝝ ſaluatio mihi non prodeſt, propterea rõne indigentiæ
meæ nullius ſalutẽ deſidero, & ſi electoꝝ ſalutẽ eſuriero, hoc tibi referare non egeo. Hoc eſt qđ
Iob. 35. teſtatur ſermo diuinus. Si peccaueris, quid deo nocebis? Porro ſi iuſte egeris, quid donabis ei?
Homini q ſimilis eſt tui nocebit impietas tua, & filiũ hois adiuuabit iuſtitia tua. Nunqd mãdu
Iſa. 58 cabo carnes tauroꝝ? i. nunqd ego deus qui humiles amo in abſtinentia ſuperboꝝ delectatio-
nẽ, quæ eſt refectio mẽtis, habebo? Nequaq̃. Talibus eñi per Iſaiã dico: Ecce in die ieiunij veſtri
inuenitur volũtas vr̃a: aut ſanguinẽ hircoꝝ potabo? i. nunquid in apparenti mortificatiõe hy
Mat. 6. pocritaꝝ cõplacentiã poſſidebo? Non vtiq;, qa in euãgelio dixi: Cum ieiunatis, nolite fieri ſi-
cut hypocritæ triſtes. Tu aũt cũ ieiunas vnge caput tuũ, & faciẽ tuã laua, ne videaris hominibus
ieiunãs. Immola deo ſacrificiũ laudis. i. grãrũactionẽ in aduerſis & proſperis omneq; bonũ ei
Pſal. 33 aſcribas, ita vt impleas q̃d ſupra inductũ eſt, ſ. Bñdicã dñm in omi tpe, ſp laus eius in ore meo:
Eccle. 39 Et redde altiſſimo vota tua. i. deſideria tua corã deo effunde, eũq; dũtaxat in omi anguſtia dep- F
care, quẽadmodũ de viro ſapiente ac iuſto in Eccl̃iaſtico hr̃: Cor ſuũ tradet ad vigilandũ dilu-
culo ad dñm q fecit illũ, & in cõſpectu altiſſimi depcabit. ¶ [Peccatori aũt] in pctis pſeueranti
nec voluntatẽ peccandi ꝑ puiam relinquẽti [dixit deus] dei filius incarnatus ꝑ ſeipſum & ſuos
prophetas [q̃re tu enarras iuſtitias meas?]. i. q̃uo prædicare audes verbum dei, aliosq; docere
q̃d tuipſe nõ facis? [& aſſumis teſtamẽtũ meũ ꝑ os tuũ?]. i. legẽ dei ſanctã & immaculatã pferre
Iſaiæ, 29 p̃ſumis ꝑ os tuũ pollutũ? Hoc eñi Chriſtus ꝑ Iſaiã dixit: Appropinquat populus iſte ore ſuo, &
labijs ſuis glorificat me, cor aũt eius longe eſt à me, inuanũ colunt me. Hanc ipſam q̃q; ſcriptu-
Matth. 15 rã allegat Chriſtus verus deus, phariſæos increpans, & dicens: Bñ prophetauit de vobis Iſaias:
Eccleſi. 15 Populus hic labijs me honorat &c. Vñ in Eccl. dñ: Non eſt ſpecioſa laus in ore pctõris. Quid er
go agẽdũ eſt pctõri ad celebrãdum ſeu p̃dicãdũ obligato? Si facit q̃d ſibi incũbit, peccat, & ſi nõ
facit, peccat, qm̃ debitũ negligit, ſicq; videt̃ eſſe pplexus. Et rñdẽdũ, ꝙ nemo pplexus eſt, ſic eñi
impoſſibile eſſet pctm̃ vitare. Sacerdos ergo & p̃dicator indignus pplexus non eſt, qm̃ pœnite
re poteſt, & mutato propoſito ſine pctõ officiũ diuinũ exequi. Melius tñ facit vt cõiter, q̃diu in
pctõ manet, non exequendo, quia exequendo mortalit̃ peccat. Alia tñ diuina, vicz horas cano
nicas, melius eſt perſoluere, quã omittere à quocũq; peccatore ad horas obligato. Nã non per-
ſoluendo, mortaliter peccat, tanquã contra præceptũ eccleſiæ agens, non autẽ mortaliter pec-
cat, ſi eas extra gratiã exiſtens pſoluat, quia non eſt ſpeciale p̃ceptũ de pſolutione horaꝝ in ſta-
tu ſalutis ſeu gratiæ, ſicut eſt ſpeciale p̃ceptũ de celebratione & adminiſtratione ſacramentoꝝ
Chriſti

A Chriſti ac verbi diuini in ſtatu ſalutis,ita vt quotieſcunq; ſacerdos aliquod ſacr͞m Chriſti indi
17 gne diſpenſat,mortal͞r peccat. ¶[Tu vero] o pctōr [odiſti diſciplinā].i.inſtructionē & corre
ptionē ac debitā pœnā pro tuis exceſſibus, ſicq; de nūero eoꝝ es,de qbus ſcriptū eſt: Odio ha= Amos.5.
buerunt corripientē.Quo cōtra Salomon monet:Diſciplinā dñi fili mi ne abijcias, & ne defici
as cum ab eo corriperis.Qui iteꝝ ait:Aegeſtas & ignominia ei q deſerit diſciplinā:q aūt acqe= Proue.3 Prou.13
ſcit arguenti,glorificabitur.Et alibi:Qui abijcit diſciplinā,deſpicit aīam ſuā,qui aūt acquieſcit Proue.15
increpationibus,poſſeſſor eſt cordis.Idē aūt periculū eſt deſpicere diſciplinā p̄lati & dei, q͞m p̄=
lati ſunt dei vicarij.Propt̄ q̄d de talibus ait ſaluator:Qui vos audit,me audit:& q vos ſpernit Lu.10
me ſpernit.Et magnus ille p̄latus S. Moſes dixit ad filios Iſrael. Non contra nos eſt murmur Nume.16
veſtꝝ,ſed contra dñm.Si ergo ſaluari optamus, diſciplinam dei ac ſuperioꝝ noſtroꝝ amem⁹,
quia ſcriptū eſt:Viro q corripientem dura ceruice cōtemnit,repentinus ſupueniet interitus[&
proieciſti ſermones meos retrorſum].i.p̄ceptis meis non paruiſti,ſed tuā voluntatē voluntati Proue.29
18 meæ p̄poſuiſti. ¶[Si videbas furem,currebas cū eo] ſimul furando vel furanti fauēdo aut co=
operando [& cū adulteris portiōem tuā ponebas] faciens te conſociū atq; participem vitioꝝ
eius.Eſt aūt quoddā ſpūale furtū,quo hō honorē & gloriā ſoli deo debitam ſibi vſurpat, & tali
19 furto ſe maculat,qui ſupbo cōicat,iuxta illud:Qui cōicauerit ſuperbo,induetur ſupbia. ¶[Os Eccle.13
tuū abūdauit malitia].i.verbis illicitis[& lingua tua cōcinnabat dolos].i.verba fraudulēta cō
20 poſuit ad alios defraudādos.Quod patet ex eo,Nā. ¶[Sedēs]in cathedra peſtilentiæ[aduer
B ſus fratrē].i.proximū[tuū loquebaris]ſermones fallaces,pūgitiuos,detractorios & rācoroſos
[& aduerſus filiū matris tuę]puta eccleſię ſeu matris carnalis[pōebas ſcādalū]p̄bēdo ei occaſio
nē ruinæ,ſeu offendiculū verbo vel facto inordinato,qđ eſt cōtra admonitionē Ap̄li,vbi ait. Rom.14
Nō ergo amplius inuicē iudicemus:ſed hoc iudicate magis, ne ponatis offendiculū fratri vel ſcā
dalū.Noli illū perdere,pro quo Chr̄s mortuus eſt.Saluator q̄q;:Væ(inq̄t)homini illi,p quē ſcā Math.18
dalū venit. Eſt nihilominus ſcādalū q̄ddā phariſæoꝝ, quod venit ex malitia & cæcitate ſcan=
dalizati, nō ex defectu ſcādalizātis,& tale nō eſt ſp vitādū.Nā,vt Euangeliſta teſtaſ,cū diſcipu Math.15
li Chr̄o dixiſſent,Scis q phariſæi audito hoc verbo,ſcandalizati ſunt:Ipſe r̄ndit:Sinite illos,cę
ci ſunt duces cæcoꝝ.Scandalū autē puſilloꝝ vitandū eſt,imo interdū quædā non mala vel eti
am bona non iuſſa omittenda ſunt,differenda,aut abſcondenda, ne ſcandalizenſ puſilli,ſicut
dicit Apoſtolus:Si eſca ſcandalizat fratrē meū,nō manducabo carnes in æternū.Qui aūt ſcan
dalizatur,puſillus eſt,pfecti eñ non ſcandalizanſ ſecundū Hieronymū,nec ſcandalizāt ſecun
dū Thomā.Vehementer ergo ſtudendū eſt nobis,vt ſimus adinuicē exemplares [hęc] mala[fe 1.Cor. 8
21 ciſti] o pctōr [& tacui] Chriſtus eñ frequenter diu expectat,nec ſtatim ſe vindicat. ¶[Exiſti
maſti inique,q͞ ero tui ſimilis].i.an propter meā longanimē expectationem arbitraris q͞ pctā
tua diſſimulabo aut eis fauebo,nec tibi pœnas iuſtas infligam, quēadmodū iuſtis gl͞am tribuā
[arguam te] vel ante mortē vel in morte,& maxime in die gñalis iudicij[& ſtatuam contra fa
ciē tuam].i.pctā tua tibi manifeſte obijciam,& de om̄ibus opibus tuis rationē reqram,tam in
22 hora mortis,q̄ in die nouiſſ. ¶[Intelligite hæc].i.intime ea penſate [qui obliuiſcimini deum]
C non curantes eius præcepta, nec penſantes eius horrenda iudicia, nec attendentes eius glorio
ſa promiſſa [ne qñ rapiat].i.ne deus aliquo tp̄e vos imparatos ab hac vita abſtrahat,& ſuo tri
bunali p̄ſentari præcipiat[& non ſit q eripiat]vos de iuſto eius iudicio, qa in mortali pctō mo
23 rientē nemo redimere p̄t,,niſi ex ſpeciali gr̄a reducaſ ad priſtinū ſtatū. ¶[Sacrificiū laudis]de q̄
iam dictū eſt,Immola deo ſacrificiū laudis[honorificabit me]qa per ſe acceptū eſt[& illic iter]
.i,in tali ſacrificio.ſ.in laude deuota deo reuerenter oblata eſt via [quo oſtendā illi] tale ſacrifi
cium immolanti[ſalutare dei]i.Chriſtū humani generis ſaluatorem.Nā per ſacrificiū laudis
ad Chriſti viſionē in præſenti per fidē, & in futuro per ſpeciē peruenitur, imo laudatio dei eſt
eſt optima via beatitudinē acquirendi,ſecundū quod dñs alio loco aſſerit. Quicunq; glorifica
uerit me,glorificabo eū.Ecce q̄ admiranda eſt virtus huius pſal. q̄ fructuoſa eſt eius ſciētia. Et 1 Reg. 2
quis laudē eius exprimere q̄at,in q̄ benignitas primi aduentus dñi ſaluatoris tā pulchre deſcri=
biſ,eo quod deus deoꝝ per ſeipſum locutus ſit mundo,vniuerſos ad ſuā fidē inuitans? In quo
inſuper terror futuri iudicij ſeu ſecundi aduentus eiuſdē tā terribiliſ explicaſ,multaq; alia p̄cla
riſſime dicātanſ?Conemur ergo humilitatē,paup̄tatē, ac pietatē primi aduētus Chr̄i ita ſecta
ri,vt ſcd̄o eius aduētu maieſtatē & gloriā, atq; iuſtitiam eius ſine formidine mereamur cōſpice
re. Proponamus oculo mentis nr̄æ, & in corde nr̄o fortiter depingamus qualitatē futuri iudi=
cij,quam horrēdū erit videre elementa ardentia,acies angeloꝝ,facies dæmonū,mōſtroſiſſima
corpa reproboꝝ, ſciſſa alta cœloꝝ,terrā hiantē, iudicē iraſcētē, & expectare ineuitabilē æternę
dānationis ſentētiā,videreq; ante ſe parata ſempiterna ſupplicia.Si iſta atq; ſimilia mō ſolicite
cōſideramus,tūc p̄culdubio in die tanti horroris ſecuri gaudēteſq; ſtabimus.

¶COMMENTARIVS IN PSAL. L. D

¶Expoſitio tituli.

Declarandi iam pſalmi iſte eſt titulus: Pſalmus Dauid, cum venit ad eum Nathan ꝓpheta
2.Reg. 11 quando intrauit ad Bethſabee. Hic autẽ titulus planus eſt ſcientibus hiſtoriã ſecũdi libri
Regũ, in quo narratur, quẽadmodũ Dauid cũ vxore Vriæ adulteriũ ſecit, & poſtea. ſ. poſt mor-
tẽ Vriæ, qñ Dauid duxit eam in coniugẽ, tunc Nathã venit ad Dauid, & eũ de tãto piaculo ar-
guit. aduertensq; Dauid crimen cõmiſſum, vehemẽtiſſime doluit, atq; ex cordiali pœnitentia
hunc pſalmũ conſcripſit, in quo in perſona propria, ſeu cuiuslibet intime pœnitẽtis, affectuo-
ſiſſime loquitur, humilime orat, ardẽtiſſima verba effundit. Tãta em̃ eſt virtus & dignitas pſal.
iſtius, vt ab eius præconio lingua deficiat. Ait ergo.

¶Expoſitio pſalmi.

Miſerere mei deus ſecundum magnam miſericordiam tuam] O verbum ſalubre, o cõ- x.
ſiliũ vnicum, o ſingulare refugium. Cum ignoret peccator quid agere, quid incipere,
quo ſe vertere debeat, hoc vnicum ei manet ſolatium, tutũ refugium, prudẽtiſſimũq;
conſilium, vt dicat: Miſerere mei deus, ſecundum magnam miſericordiã tuã. Cum
propriorũ ſcelerũ mole opprimitur, cũ ingratitudinis ſuæ exceſſu terretur, dũ pctõꝝ ſuorũ mul-
titudine ac magnitudine contabeſcit, hoc ſolum reſtat, vt dicat: Miſerere mei deus ſecundũ ma
2.Para.20 gnam miſericordiam tuã. Ideo em̃ ſcriptum eſt: Cum ignoremus qd agere debeamus, hoc ſo-
lum habemus reſidui, vt oculos noſtros dirigamus ad te. Deniq; duo ꝑcipue pẽſanda ſunt pœ-
nitenti, imo cuilibet viatori oranti, videlicet propria miſeria & diuina mia, quatenus ex conſi- E
deratione ſuæ miſeriæ ad orationẽ feſtinet, ſeipſum humiliet & accuſet. Ex cõſideratione autẽ
miſericordiæ dei reſpiret, ſpem veniæ ſumat, deũq; cũ inceſſabili fiducia inuocet. Si em̃ pctõr
vitiorũ ſuorũ enormitatẽ ꝑpendens, diuinam iuſtitiam ſolummodo penſet, deſperare poterit
Gene.4 potiꝰ q̃ orare, quemadmodũ accidit Cain, q dixit: Maior eſt iniquitas mea, q̃ vt veniã merear.
Matth. 27 Ac Iudæ proditori, qui cum dixiſſet: Peccaui, tradens ſanguinem innocentẽ, abiẽs, laqueo ſe ſu
Actu. 1. ſpendit & crepuit medius. Nihilominus cõſiderare debet peccator diuinam iuſtitiam, vt ſciat
ſe puniendum, ac timeat diuinam potentiam, vt ſciat ſe nõ poſſe euadere aut reſiſtere, atq; di-
uinam ſapiam vt ſciat ſe non poſſe latere. Sed qm̃ horum conſideratio aliud nihil incutit reæ
conſcientiæ niſi horrorem ac mœrorem, reſtat vt ad ſolam dei miſericordiam ſe conuertat,
Iob.9. & ex eius contemplatione conſolationem fiduciamq; concipiat. Vnde beatus Iob conſiderãs
omnipotentiam, ſapientiam atque iuſtitiam iudicis ſui, ad ſolam miſericordiã ſe transferens,
ait: Non iuſtificabitur homo compoſitus deo: & ſi voluerit cum eo contendere, non poterit rñ-
dere vnum pro mille. Etiam ſi habuero quippiam iuſtum, non rñdebo ei, ſed vt meum iudicẽ
deꝑcabor. Et ſi iuſtificare me voluero, os meum condemnabit me, etiam ſi ſimplex fuero, hoc
ipſum ignorabit anima mea. Peccator itaq; in conſpectu ſummi iudicis omnia inſpicientis, ſe
ipſum conſtituens, & pctõꝝ ſuorũ enormitatem exhorrens, ꝑpendens quoq; ſe diuinæ iuſtitiæ
Roma.9 rigorem tolerare non poſſe, nec diuinæ ſapiæ oculũ aliquid poſſe latere, neq; diuinæ potentiæ
Pſal.142 ſe poſſe reſiſtere, ad ſolam miſericordiſſimi creatoris pietatem confugiens, dicat: Miſerere mei F
Pſal.78 deus. i. qm̃ ego miſer, tuq; miſericors, ideo miſerere mei, cõpatiendo nõ indignando: ignoſcen
do non vlciſcendo: ſuccurrendo, non relinquendo. Noli in me oñdere virtutem tuæ iuſtitiæ,
ne ſim vas contumeliæ ſeu iræ in interitum, ſed abyſſum tuæ clementiæ, vt ſim vas miæ in ſa-
lutem. Non intres in iudicium cum ſeruo tuo, neq; ſecundum peccata mea reſtituas mihi, ſed
qm̃ ego multũ miſer ſum (peccata enim miſeꝝ faciunt peccatorem) & tu multum miſericors,
ideo: Miſerere mei deus ſecundum magnam miſericordiam tuam, quæ cum ſit immenſa, oẽm
miſeriam meam in infinitum excedit. Sicut igitur magnitudo maris guttam aquę quaſi nihil
Apoc.15 abſorbet, ſic miæ tuę immenſitas, o dñe, oẽm miſeriam meam conſumat & æternaliter deleat.

¶Et ſcd̃m multitudinem miſerationũ tuaꝝ, dele iniqtatem meam] Deus naturaliter miſe-
ricors eſt, & proprium eſt ſibi miſereri ac parcere. Propter quod ſcriptum eſt, qa ſolus pius eſt.
Miſeratio autem dei actiue ſignificata, eſt ipſa mia dei, ſecundum ꝙ actualiter miſeretur. Et q̃
uis mia dei & miſeratio eius in ipõ deo ſit vna ac ſimplex, dicuntur tamen miæ dei multę & mi
ſerationes eius q̃plurimæ, propter diuerſitatem ſeu multitudinem ſuorũ effectuum. Miſeratio
vero dei paſſiue accepta, eſt miæ ſuæ effectus. Eſt igitur ſenſus, Secundum multitudinem miſe
rationum tuaꝝ, id eſt, ſecundum ꝙ tu multis modis variiſq; auxiiis miſereri potes, ſecũdum
hoc dele iniquitatem meam, qm̃ infinitis modis, & indeficientibus auxiiis ſuccurrere vales: &
hanc ꝑcor multitudinem miſerationum tuaꝝ oſtende in me. Vel ſic: Secundum multitudinẽ
miſerationum tuaꝝ. i. ſcd̃m ꝙ prioribus ſanctis & peccatoribus conuerſis multiplr miſertus
es, ſecundum hoc poſtulo vt mihi miam multiformem impendas, & iniqtatem omiſſionis &

com-

A commiſſionis ab anima mea deleas:non oro o dñe vt ſecundum multitudinem meritoꝝ meo
rum mecum agas,ſed ſecundum multitudinem miſerationũ tuaꝝ iniqtatem meam amoueas.
Et hoc eſt q̃d Dan. poſtulat:Per temetipſm inclina deus meus aurẽ tuã. Neqꝫ eñi in iuſtificatiõi Daniel.9
bus noſtris ꝓſternimus ꝓces añ faciẽ tuã,ſed in miſeratiõibus tuis multis. Exaudi dñe, placare
dñe,ne moreris. Porro nunq̃ mortale pctm̃ delet,niſi gr̃a infundat. Per hoc ergo ꝙ orat iniqtá
tẽ ſuã deleri,implicite poſtulat grãm ſibi infundi. ¶ [Amplius laua me ab iniqtate mea].i. ꝑ in
3 fuſionẽ gr̃æ tuæ purga aiam meã à macula q̃ peccãdo incurrit,& ꝓſta mihi cõpunctionẽ inter
nã ac fontẽ lachrymaꝝ,qbus ab immũdicijs vitioꝝ lauer,vt à Iere. ꝓcipit mihi: Laua à malitia Ieremiæ 4
cor tuũ[& à pctõ meo mũda me]dimittẽdo pœnã & culpã, ornãdoqꝫ mentẽ claritate grãꝝ,&
virtutũ. Pctã nanqꝫ aiam meã deturpant ac maculant,atqꝫ diabolo ſimilẽ faciunt & ſanctę tri
nitati deformẽ,oẽqꝫ bonũ gr̃æ tuæ ab ea impediũt,ſicut Iere. ꝓph. ait: Pctã,vr̃a ꝓhibuerũt bonũ Ieremiæ.5
à vob. Et Iſa. Iniqtates vr̃æ diuiſerũt inter deũ vr̃m & vos. Et pctã vr̃a abſcõderũt faciẽ eius à vob Iſaiæ.59.
Vñ in li. Iob legit:Nũqd grãde ẽ vt cõſolet te de⁹? Sed verba tua praua hoc ꝓhibẽt. Qm̃ ergo o Iob.15.
dñe (Iſa. teſte) hic eſt ois fructus, vt auferat pctm̃,oro, laua me ab iniqtate mea,q̃tenus impleat Iſaia.27.
in me,q̃d ſcriptũ eſt de te:Nõ immittet dñs vltra furorẽ ſuũ,qm̃ volẽs miam ẽ,reuertet & miſe Michæ.7
rebitur noſtri:Deponet oẽs iniqtates nr̃as,& ꝓijciet in ꝓfundũ maris oia pctã nr̃a. Imple quoqꝫ
in me,q̃d q̃rentibus te ꝑ Iſa. ꝓmiſiſti:Si fuerint pctã vr̃a vt coccinũ,q̃ſi nix dealbabũt,& ſi fue Iſaiæ.1
4 rint rubra quaſi vermiculus,velut lana alba erũt. Ideo aũt peto à pctõ mũdari. ¶ [Qm̃ iniqtatẽ
meã ego cognoſco]Nõ illã abſcõdo,nec meipſm excuſo,nec dæmoni, nec alteri illã imputo,ſed
B pctm̃ meũ cõfiteor. Qm̃ ergo initiũ bonoꝝ ẽ cõfeſſio malorũ ſeu recognitio pctõꝝ,ignoſce mi
hi & ſpũalẽ vitã in me ordire ac renoua. Tu ergo ſi miam cõſeq cupis,pctm̃ tuũ agnoſce,nec in
oculo fratris tui feſtucã inſpicias,ſed trabẽ q̃ in oculo tuo eſt aſpice, dicqꝫ q̃d ſcriptũ ẽ:Peccaui, Matt.7
& vere deliq,& vt erã dignus,nõ recepi. Hinc apd̃ Iere. dñs ait excuſanti ſeipſm:Ego iudicio cõ Iob.33.
tendã tecũ,eo q̃d dixeris:Nõ peccaui. Si aũt vis ſcire qd ſit vere iniqtatẽ ꝓpriã recognoſcere,au Ieremiæ.2
di Manaſſen orantẽ,& dicentẽ:Peccaui dñe peccaui,& iniqtatẽ meã agnoſco. Peto rogãs te,ne 2.Para.36
ſimul ꝑdas me cũ iniqtatibus meis[& pctm̃ meũ cõtra me ẽ ſꝑ].i. ſꝑ diſplicet mihi & deteſtor
illud. Alia lr̃a habet,corã me eſt ſꝑ,& redit in idẽ. Nã ſenſus ẽ,ſꝑ obijcio illud cõſideratiõi meæ
5 & inſpicio illud,quatenus ipſm deplangã. ¶ [Tibi ſoli peccaui]qa oẽ pctm̃ eſt cõtra legẽ tuã aliq̃
mõ,nec pctm̃ in ꝓximũ vel ſeipſum habet rationẽ pcti,niſi inq̃tũ originaľr cõtrariat aut diſſo
nat ordini tuæ ſapiæ atqꝫ iuſtitiæ,qm̃ tu es menſura,cauſa,& fons vniuerſæ ſctitatis,[& malũ
corã te feci].i. te pñte & oia inſpiciente,nõ ſum veritus facere malũ, & in hoc aggrauat iniqtas
mea,qm̃ tuã pñtiã tã paꝝ curaui[vt iuſtificeris in ſermõibus tuis & vincas cũ iudicaris.]Scd̃m
expoſitores cõmuniter ſubītelligit aliqd hoc loco,vꝫ remitte mihi ſeu miſerere mihi,vt ſit ſen
ſus:Tibi ſoli peccaui & malũ corã te feci,& peto vt mihi remittas ac miſeraris,vt iuſtificeris.i.
iuſtus ac verax inueniaris in ſermõibus tuis quibus ꝑ os ſctõꝝ ꝓphetaꝝ pœnitẽtibus veniã ꝓ
miſiſti,ſicut eſt illud:Sanabo cõtritiones eoꝝ, diligã eos ſpontanee, qa auerſus eſt furor meus Oſe.14.
ab eis:& vincas.i. in iuſtitia cæteros excedas ac ſupes,cũ iudicaris.i. dũ alijs iudiciũ tuũ innote
C ſcit,ac per hoc iudicant te bñ & recte feciſſe,ſicqꝫ iudiciũ tuũ iuſtificãt. Sed meli⁹ arbitror vt ni
hil ſubintelligatur,imo ſi bene pẽſemus nihil ſubintelligendũ videbitur,debemus eñi ſeq expo
ſitionẽ apľi. Apľs vero introducit atqꝫ aliegat ad Rom. hæc verba hoc mõ. Eſt aũt deus verax, Roman.3
ois aũt hõ mendax,ſicut ſcriptum eſt:Vt iuſtificeris in ſermonibus tuis, & vincas cũ iudicaris
Patet ergo q̃ ſcd̃m intentionẽ apľi S. Dauid ad hũc ſenſum ꝓdicta ỽba induxit,q̃d deus ex no
ſtra iniqtate iuſtificatur,& vincit cũ iudicatur,& hoc ex ſequentibus verbis apoſtoli clarius li
quet,ſubdit eñi:Si aũt iniqtas nr̃a iuſtitiã dei cõmendat,qd dicemus? Sciendũ tñ q̃d deũ ex nr̃o
pctõ iuſtificari,& glorificari,& vincere cũ iudicatur,intelligi põt dupľr. Primo cauſaliter,& di
recte,& ita veꝝ nõ eſt,queadmodũ probat apľs:Scd̃o occaſionaliter & indirecte ſeu conſecuti
ue,& ita veꝝ eſt,ſicut inducit apoſt. & iſte eſt ſenſus literalior,q̃uis prima expoſitio ſtare poſſit Ezech.33.
Eſt itaqꝫ ſenſus: Tibi ſoli peccaui & malũ corã te feci,vt ex hoc occaſionaliter & cõſecutiue,iu Pſal.115
ſtificeris in ſermonibus tuis,qbus dixiſti ꝑ ꝓphetas nullũ hominẽ eſſe ſine pctõ,ſed oẽm homi
nẽ eſſe mendacẽ verbo aut opere,ſeu aliq̃ vitio,qa vt in lib. Iob ſcriptũ eſt:Nẽo mundus à ſor Iob.15.
de. Vel in ſermõibus tuis,qbus pctõrẽ dãnas & punis,iuſtũ ỽo ſaluas atqꝫ glorificas. Malũ nãſ
qꝫ meũ à te bñ ordinatũ.i. iuſte punitũ,ſeu pie indultũ, cedit ad gloriã tuã,queadmodũ in En
chiridio Augu. fatet. imo in oibus reꝑbis relucet,& cõmẽdat iuſtitia tua atqꝫ potẽtia. Deniqꝫ vt
pleni⁹ loq̃r verba ꝓdicta q̃druplicit̃ expõi pñt. Iã eñi duob⁹ modis expoſita ſunt. Tertio aũt ex
ponũt. Tibi ſoli peccaui & malũ corã te feci,vt iuſtificeris in ſermõibus tuis.i. q̃tenus cõſecuti
ue ſeu cõcomitãt iuſtus appeas in verbis,qbus ꝓmiſiſti te incarnandũ ex ſemine meo. Dũ eñi
ego tã dire peccaui,& tu nihilominus imples q̃d ꝓmiſiſti,patet q̃d nõ ꝑꝑ merita mea,ſed ꝓpter

tuã iuſtitiã q̃ ꝓmiſſa adimples,hũanã naturã ex ſtirpe mea aſſumas, & vicas alios In æqtate,cũ D
iudicaris à populo non te debere promiſſa implete propter enormitatem peccatoꝵ meorum
Quarto exponitur ſic: Tibi ſoli peccaui,& malum corã te feci,vt iuſtificeris.i.quatenus tu ſol⁹
verus comproberis in ſermonibus tuis:& vincas cũ iudicaris,ſic vel ſic debuiſſe feciſſe, vel cũ à
Matth. 27 Pilato,atq; Iudæis iudicatis ad mortẽ,q ſine dolo & culpa exiſtis,& pp mea delicta oĩa pateris
Iſai.53. ſicq; p modũ ſeqlæ ex meo pctõ iuſtificaris.Deĩn ꝓph. fragilitatẽ ac pronitatẽ mortalis natu-
ræ ad culpã cõmẽorat,q̃tenus p hoc deũ ad pietatẽ ac veniã ꝓuocet & inclinet,ſcd̃m q̃d Noe in
Gene.8 Geñ.ipſe deus ſpopõdit:Neq̃q̃(inq̃ẽs)vltra maledicã terrę pp hoies:ſenſus eñ & cogiratio cor
dis hũani ꝓni ſunt ad malũ ab adoleſcẽtia ſua.Ait ergo D.Dauid. ❡[Ecce eñ in iniqtatibus cõ
ceptus ſum]tãq̃ dicat:Bñ miſereri te decet mihi fragili pctõri,qa ecce in vitijs cõcept⁹ ſum[&in 6
pctis cõcepit me mř mea]qm̃ ergo fomes pcti mihi innatus ẽ,miꝝ non eſt q̃d in pctm̃ plapſus
ſum.Sed quõ põt hõ in iniqtabus cõcipi,cũ ſubiectum pcti & virtutis nõ ſit niſi in aĩa ſeu intel
lectuali eſſentia q̃ corpori hũano non ſtatim in conceptiõe infundit? Iterum q̃ritur,quõ in ini-
qtatibus concipiatur, cũ non cõcipiatur niſi in originali peccato,quod non eſt niſi vnum pec
catum,ſicut originalis iuſtitia non erat niſi vna virtus? Et reſpondendũ quod originale pctm̃
cum ſemine transfunditur,non eſt tñ in ſemine vt in ſubiecto,ſed vt in radice:& ergo aĩa mox
cum ſemini ſic infecto infunditur,maculatur & originali peccato coingnatur, cuius exemplũ
eſt de ſeminẽ leproſi.Leproſus eñ non niſi leproſum generat,&lepra cum ſemine transfundit
non eſt tñ in ſemine,vt in ſubiecto,ſed quaſi in radice:aĩa vero infuſa,ſtatim proles contrahit
leprã ex ſeminis infectione.Ad ſcd̃m dicendũ,q̃d originale pctm̃ formaliter vnũ eſt,vtpote ca E
rentia originalis iuſtitiæ debitę ineſſe: materialiter vero eſt multa pp quatuor aĩæ vulnera ex
originali peccato ſecuta,q̃ ſunt,ignorantia,malitia,infirmitas & cõcupiſcentia,ſicut ſuperius
dictum eſt.Tertio q̃ri põt,quõ parentes originale pctm̃ transfundant,cũ tamen in baptiſmo
dimiſſum ſit pctm̃ originale merito paſſionis dominicę.Et rñdendũ,q̃d licet dimiſſum ſit,q̃tũ
ad reatũ pœnæ ſeu maculã,non tñ fomes ſeu inclinatio oĩo extinguitur,q̃uis debilitetur.Sed
tunc fortius inueſtigat,quõ pctm̃ iſtud transfundi in oĩbus poſſit, cum tñ ipſe concubitus ma-
ritalis oĩ poſſit pctõ carere,io & virtuoſus ac meritorius eſſe,inq̃tũ eſt actus iuſtitiæ,q ab aplõ 7
1.Cor.7. præcipitur dicente:Vxori vir debitũ reddat & vxor viro, maliũ aũt pctm̃ ſeu pctõ inſeparabili
ter annexum præcipitur.Item inquantũ eſt actus religionis. Tertio inquãtũ eſt actus ſacramẽ
ti.Et rñdendũ q̃d parentes pctm̃ originale non transfundũt ſcd̃m q̃d particulares & proximę
cauſæ generationis exiſtunt,vel qa in ipſo concubitu ſp ſeu ineuitabiliter peccent,ſed inq̃tũ ex
corrupta radice prodierunt,per hoc qppe ꝓles originale pctm̃ incurrit, vnde ad originalẽ iuſti
tiã aliquo mõ tenetur,non aũt ad eã tenetur,inquantũ à primis parentibus naſcitur, ſed ſcd̃m
q̃d à primis parentibus ꝓpagat,tã ſcd̃m rõnẽ ſeminalẽ,quã ſecundũ corruptã ſubſtantiã.❡[Ec 8
ce eñ veritatẽ dilexiſti]q.d.qa tu veritatẽ diligis,ego ꝓpriã culpã ſine excuſatiõe cõfiteor,&qa
Iohan.8. ago quod complacet tibi,decet te mihi ꝓpitiũ fieri.Vñ ait ſaluator:Cognoſcetis veritatẽ & ve-
ritas liberabit vos.De⁹ aũt veritatem potiſſimũ diligit:nam ſimilitudo eſt cauſa amoris.Qm̃
ergo deus naturaliter verus eſt & eſſentialiteer veritas increata,conſtat,quod veritatem natu
raliter diligit[incerta].i.futura contingentia, de quibus proprie eſt prophetia & quæ ꝓuidere F
Iſaiæ.41 deo ꝓprium eſt.Iuxta illud Iſa.Quæ ventura ſunt,annũciate nobis,& ſciemus qa dij eſtis vos
[& occulta ſapiẽtiæ tuæ]hoc ẽ,ꝓfunda & alta myſteria de diuinitate,ac ſumma trinitate,Chri
ſtiq; incarnatione,paſſione,reſurrectione,& aſcenſione[manifeſtaſti mihi]p illuminationem
ſpũs ſancti clarius,purius & copioſius q̃ cæteris vatibus,qa nõ p ſymbolicam illuſtrationẽ ſeu
p ſenſibiles formas,ſed p anagogicã irradiatiõem.i. p intelligibilem atq; internã illũinationẽ
ſine ſenſibilium repſentatione formaꝝ,accepi à ſpiritu ſancto quęcunq; in hoc libro cõſcripſi.
❡[Aſpges me dñe hyſſopo]In Le.legitur,quẽadmodũ dñs iuſſerit mũdatũ à lepra aſpgi hyſſo- 9
Leui.14. po,vt mũdaretur,dũ ergo ait:Aſpges me hyſſopo, deſignat ſe ſpiritualem incurriſſe leprã,à q
petit purgari hyſſopi aſpſione.i.humilis pœnitentiæ contritiõe. Hyſſopus nanq; eſt herba bre
uis loco ſaxoſo radicitus hærens,pulmoniſq; inflationem repellens ac ſanans, idcirco p eã pœ-
1.Cor. 10 nitentia deſignatur,q in Chrõ(q petra vocat)fundatur,cordiſq; ſupbiam ſanat & hoiem in ꝓ
prijs oculis puum & modicũ efficit[& mundabor]à macula interiori[lauabis me]lotione ſpũ
ali p gratiæ infuſionẽ[& ſup niuem dealbabor].i.ampliori ſpiritualis mũditiæ ornatu atq; cã
dore ſplendebo quã ſit niuis albedo.Spiritualis enim puritas, corporalem puritatem oĩo exce
dit.Et hoc eſt q̃d p Ezec.dñs ait:Effundã ſup vos aquam mundam, & mundabimini ab oĩ-
Ezech.36 bus inquinamentis veſtris.De hac aſperſione,mundatione,ac lotiõe ſaluator etiam ait:Tu au
Matth.6 tem cum ieiunas,vnge caput tuum,& faciem tuã laua, ne videaris ab hoibus ieiunãs.Et alibi
Apoca.3 Collyrio(inquit)inunge oculos tuos vt videas. Vel ſic:Aſperges me hyſſopo .i. fide & fructu

ſeu me-

ſeu merito ſanguinis Chriſti,cuius vtiq; fide ac fideli aſperſiõe ſaluati ſunt oẽs veteres ſcti,&
A mundabor,qa per meritum ſanguinis Chriſti ab oi culpa purgamur,lauabis me in ſonte ba-
ptiſmatis qd ad catecuminos pſertim refertur,& ſuper niuem dealbabor, qm in baptiſmo vni
uerſa pctã donantur,iuxta illud:Saluos nos fecit baptiſma,non carnis depoſitio ſordiũ,ſed cõ 1.Pet 3
9 ſciæ bonę interrogatio in deũ. ¶[Auditui meo]exteriori & interiori[dabis gaudiũ]de indulgẽ
tia pctõꝝ:[& lætitiã]de reſtitutiõe gratiaꝝ. Ad literam deus dedit ſancto Dauid hoc gaudium
hancq; lætitiã,dũ ei per Nathan pphetã,atq; per inſpirationẽ internã veniã repromiſit gratiã 2.Reg.12.
q; rependit. Nos quoq; gaudium & lætitiam à deo recipimus,dũ nos per ſacram ſcripturã con
ſolatur,dicendo illud:Si impius egerit pœnitentiam oim iniquitatũ eius non recordabor am Ezech.18.
plius. Et iterum:Reuertimini & viuite,quia nolo mortem peccatoris,ſed vt conuertatur & vi
uat. Nec his diſſonat quod Saluator affirmat:Non eſt(inquiens) voluntas ante patrem veſtrũ Math.18.
vt pereat vnus ex puſillis iſtis. Propter quod alibi habetur:Deus mortem nõ fecit, nec delecta Sapient.1.
tur in perditione viuorum. Deniq; magnam nobis ingerit lætitiã,dũ ſe tã paratũ, imo paratiſ
ſimum offert ad gratiam inſundendam,ſecũdum quod ipſe proteſtatur:Ois qui petit accipit, Luc.11.
& qui quęrit inuenit,& pulſanti aperietur. Et itẽ:Pr vr cœleſtis dabit ſpiritum bonum peten Marci.11.
tibus ſe. Per inſtinctum quoq; occultum ſpiritus ſancti dat nobis gaudium & lętitiã,qa(vt ait Roman.8
apoſtolus)ipſe ſpiritus reddit teſtimonium ſpũi noſtro qd filij dei ſumus. Et itẽ:Dedit nobis 2.Corin.5
pignus ſpiritus[& exultabunt oſſa humiliata]Nomine partis deſignatum eſt totum,vt ſit ſen
ſus:De infuſione gaudij & lætitiæ exultabo ego peccator & pœnitens,qui vſq; ad oſſium hu-
B miliationem,ſeu corporis inclinationem,genuflectionem ſeu proſtratiõem humiliaui meipſm
Vel,exultabunt oſſa humiliata.i.interior lætitia ex ſua plenitudine in corpus redũdabit,& oſſa
corporis certis indicijs interiorẽ iucunditatem oſtendent. Sicut eñ ſpiritus triſtis exiccat oſſa: P.ouer.17.
ſic ſpũs hilaris impinguat atq; lætificat oſſa. Vel,exultabunt,hoc eſt,hilariter & fortiter agent,
oſſa humiliata.i.virtutes aiæ q ante pœnitentiam oppſſæ, ſopitæ ocioſæq; erant:ſed poſt pœ-
nitentiam hilariter & feruenter operari cœperunt,qm vbi abũdauit iniqtas,abũdat & gratia Roman.5
10 ¶[Auerte]o dñe[faciem tuã].i.conſiderationẽ tuam[à peccatis meis]& obliuiſcere ea.i.p mo-
dum obliuiſcentis te habe in non vlciſcendo & ignoſcendo. Et hoc vtiq; deus pijſſimus libẽter
faciet,ſi tuipſe peccata tua aſpicias,põderes,defleas,corrigas,atq; deuites:alioqn faciet tibi qd
de perſeuerantibus in peccato p Amos prophetam attlurauit dñs ſi oblitus fuero vſq; ad finẽ Amos.8.
omnia opera eorum. Vnde negligenti & propria mala non deploranti,ait apoſtolus:An diui Roman.2
tias bonitatis dei & patientiæ,& longanimitatis contemnis?Ignoras,qm patientia dei ad pœ
nitentiam te adducit?Secundum duritiam autem tuam & impœnitens cor tuũ theſaurizas ti
bi iram in die iræ,& reuelationis iuſti iudicij dei. Itaq; o domine, Auerte faciẽ tuam, hoc eſt,iu
ſtitiæ tuæ animaduerſionem,à peccatis meis,vt nec gratiam in pñti,nec gloriam in futuro mi
hi propter eorum demerita abſtrahas[& omnes iniquitates meas dele,]dimittẽdo pœnam &
11 culpam,recipiendoq; me ad amicitiam tuã,ac ſi nunq̃ peccaſſem. ¶[Cor mundum crea in me
deus]Hoc eſt eſſe ſpirituale & meritorium age & inchoa in me per gratię creationem. Beati eñ Math.5
mundo corde,qm ipſi deum videbunt. Cordis eñ munditia oim exercitiorum noſtrorum fi-
C nis vltimus eſſe debet,ſecundum quod Salo,admonet:Oi cuſtodia cuſtodi cor tuum. Et ſi ve- Prouer.4.
ram cordis puritatẽ adipiſci deſideras,hunc verſum mẽte & ore ſic iteres,tractes,cogites,ores,
& depromas quõ naribus tuis anhelitum attrahis. Magna nãq; eſt & ineffabilis virtus verſus
huius atq; ſequentiũ[ſpm rectum innoua].i.ſpm ſanctũ de nouo inſunde [in viſcerib. meis]
.i.in intimis animæ meæ dando gratiam,ſapiam,charitatem,cæteraſq; virtutes,ac dona ſpũs
12 ſancti. ¶[Ne proijcias me]propter peccata mea[à facie tua].i.à pietatis tuæ aſpectu & conſer-
uatione[& ſpiritum ſanctum tuum].i.inhabitationem gratioſam & piam pſentiam ſpũs ſcti
13 [ne auferas à me]ſed in bono conſerua me. ¶[Redde mihi lætitiam ſalutaris tui] hoc eſt,contẽ
plationem iucundam de Chriſto,in quo oim ſalus conſiſtit. Hãc eñ videtur Dauid per culpã
ad tempus perdidiſſe,& ſpiritum propheticum amiſiſſe. Vnde nec proprij peccati enormitatẽ
aduertit. Nos quoq; eam peccando amittimus,qm in maliuolam animam non introibit ſapiã Sapient.1.
Idcirco pro eius reſtitutione augmento & conſeruatione indeſinenter orare debemus [& ſpũ
principali].i.ſpiritu ſancto[confirma me] ſtabiliendo cor meum in gratia eius,qa vt ait apo
ſtolus:Optimum eſt gratia ſtabiliri cor. Nemo enim coronatur,niſi legitime certet,nec ſalua- Heb.13
bitur,niſi qui vſq; in finem perſeuerauerit,quod nulli poſſibile eſt,niſi quem deus ſpũ ſctõ con 2.Timo.2
firmat. Ecce in verſibus iſtis beatiſſ. Dauid ſupergorioſiſſimæ Trinitatis fidem atq; myſteriũ Math.24.
euidenter demonſtrat. Nam nomine dei deſignat patrem. Nomine ſpiritus recti,pricipalis &
ſancti,exprimit ſpiritum ſanctum. Nomie autem ſalutaris,explicat filium,de quo Petrus ait: Actuum.4
Non eſt in alio aliquo ſalus. Similiter Iſaias propheta trinitatem diuinarum perſonarum cla- Iſaiæ.48.

T 2 re fatetur:

re fatetur,dum per eum dominus ait:Ego primus & ego nouiſſimus.& poſt pauca iſte prim⁹ D
& nouiſſimus,ſubdit:Et nunc dominus miſit me,& ſpiritus eius,ibi per primum & nouiſſimũ
Apocal 1. intelligitur Chriſtus,qui in Apocal.ait: Ego ſum Alpha & o,principiũ & finis.Et rurſus:Ego
Eodem ſum primus & nouiſſimus & viuus,& fui mortuus,& ecce ſum viuens in ſecula ſeculorum,&
habeo claues mortis & inferni.Dum ergo Chriſtus ſe miſſum à domino,& ſpiritu ei⁹ teſtatur:
Trinitatis myſterium clariſſime demonſtratur.❡[Docebo iniquos vias tuas]hoc eſt,gratiam 14
mihi à te conceſſam alijs communicabo,eoſq; ad pœnitentiam ſalutarem inducere meo exem
plo ſtudebo,atq; præcepta diuina obſeruare eos,exhortabor.Hoc ad ſanctum Dauid tanq̃ ad
populi principem ptinebat,imo ad quoſlibet aliquo modo pertinere videtur,ſecundum illud:
1.Pet 4 Vnuſquiſq; ſicut accepit gratiam in alterutrum illam adminiſtra ntes,ſicut boni diſpẽſatores
Gala.6 multiformis gratiæ dei.Peopt quod Paulus ait:Fratres,& ſi homo præoccupatus fuerit in ali-
quo delicto,vos q ſpirituales eſtis huiuſmodi inſtruite in ſpiritu lenitatis,conſiderans teipſum
ne & tu tenteris.Vnde Dion.dicit,quod omnium diuinarum perfectionũ altiſſima eſt,dei coo
peratorem exiſtere in reductione animarum ad primum principium[& impij ad te conuertẽ
Iacobi 5 tur]ex mea doctrina,quod valde meritorium eſt,quemadmodum ſcriptum eſt:Qui conuerti
fecerit peccatorem ab errore viæ ſuæ,ſaluabit animam eius à morte & operit multitudinẽ pec
Dan.12 catorum. Et Daniel dicit:Qui docti fuerint,fulgebunt quaſi ſplendor firmamẽti,& qui ad iu-
ſtitiam erudiunt plurimos,quaſi ſtellæ in perpetuas æternitates,Sed quis dignus eſt,ita illumi
nari diuinitus,vt ſit ipſe ad aliorum informationem idoneus?Reſpondeat nobis illuſtriſſimus
Iſaiæ 28. Iſaias qui ait:Quem docebit dominus ſcientiam,& quem intelligere faciet auditum?Ablacta- E
Hebr.5. tos à lacte,auulſos ab vbere.i.eos qui carnales delitias atq; ſenſuales voluptates deuitãt & ſo-
2.Cori.10 lidum cibum capere poſſunt,qui in carne viuentes,non ſecundum carnem ambulant,nec mũ
di vanitates admittunt. Hinc enim videmus multos ad alios inſtruẽdos multum paratos,ſed
parum aut nihil proficiunt,quoniam non ex ſpiritu ſancto,ſed proprio ſenſu loquuntur, hñt
Roman.2 q; verba frigida,arida,non acuta,penetratiua & calida,quibus ſingulis ait apoſtolus:Cõfidis
te magiſtrum infantium,doctorem paruulorum?qui ergo alium doces,teipſum non doces?q
gloriaris in lege,p p̃uaricationem legis deum inhonoras?❡[Libera me de ſanguinibus]hoc ẽ, 15
peccatis p̃teritis,p̃ſentibus,& futuris[deus]omnium [deus ſalutis meæ]in cuius poteſtate ſa-
lus mea conſiſtit,à quo tota perfectio mea procedit,& omne bonum animæ meæ depẽdet [&
exultabit].i.cum exultatione cantabit,& dicet[lingua mea iuſtitiam tuam]i.iuſta iudicia tua
quibus obſtinatos condemnas,pœnitentibus miſereris,orantes exaudis,toto corde conuerſis
abundantiam gratiæ tribuis,& peccatorem propria peccata confitentem iuſtificas. ❡[Domi- 16
ne labia mea aperies] hoc eſt,ex interiori deuotione & gratia facies labia mea in actum bonæ
locutionis prorumpere,ſic quod ex monitione ſpiritus ſancti ad loquendum procedam,non
Iohann.7. quaſi ex meipſo inductus.Qui enim à ſeipſo loquitur,gloriam propriam quærit[& os meum
annunciabit laudem tuã]quia tunc vere dignus ero laudator,ſi labia mea à te aperiant, quem
Pſal. 80. admodum alibi dicis:Aperi os tuum,& ego implebo illud. Deinde Dauid cauſam allegat,cur
decuit deum ſibi ignoſcere. ❡[Quoniam ſi voluiſſes ſacrificium]legale[dediſſem vtiq;]tale ſa- 17 F
crificium,pro ſatisfactione mei exceſſus,ſed[holocauſtis]legalibus & figuratiuis[non delecta
beris.]Sacrificia enim veteris legis , nec continebant gratiam , neque per ſe accepta erant, ſed
ex deuotione offerentis dũtaxat.Idcirco per ea nullus deum placare potuit,niſi qui ante oblati
Geneſ.4 onem,vel ſaltem i ea gratiam habuit.Vnde ait ſcriptura Geneſeos:Reſpexit dominus ad Abel
& ad munera eius.Primo enim reſpexit ad offerentem,deinde ad hoſtiam. Indiguit itaq; Da-
uid ante ſacrificiorum oblationem vel in ea gratiam adipiſci . Quilibet quoq; fidelis de ſeipſo
hæc verba dicere poteſt,quia ſi deo placeret etiam in nouo teſtamẽto ſacrificia legalia perma-
nerent,& pro ſatisfactione à Chriſtianis immolarentur.❡[Sacrificium deo ſpiritus contribu- 18
latus].i.anima pro peccatis gemẽs ac triſtis eſt ſacrificium deo acceptum,quia ſeipſum deo of-
fert propriam voluntatem ei ſubijciens ad agenda & patienda quæ ſunt deo placita. Vnde Ec
Eccle.35 cleſiaſticus inducit:Salutare ſacrificium eſt,attendere mandatis,& diſcedere ab omni iniquita
Baru.2. te.Et Baruch:Anima triſtis ſuper magnitudine mali,quæ incedit curua & infirma,& oculi de
ficientes,& anima eſuriens dat gloriam & iuſtitiam tibi domino [cor contritum & humiliatũ
Iſaiæ 66. deus non deſpicies]ſicut per Iſaiam teſtatus es.Ad quem reſpiciam,niſi ad pauperculum & cõ
Iob.22. tritum ſpiritu,& trementem ſermones meos?Et Iob ait:Qui humiliatus fuerit,erit in gloria &
Eccl.35 ſaluabitur innocens.Et Eccleſiaſticus:Oratio humiliantis ſe cœlos penetrabit.❡[Benigne fac 19
domine in bona voluntate tua Sion,& ædificentur muri Ieruſalem.]Verſus iſte cum ſequenti
primo exponendus eſt literaliter,& eſt ſenſus:O domine,in tua bona voluntate qua promiſi-
3.Reg.7. ſti mihi,quod filius meus Salo. ędificaret tibi templũ, fac benigne Sion,hoc eſt,pie adimple in

monte

A monte Sion quod promiſiſti,vt.ſ.in eo ædificetur templum nomini tuo, & ædificentur muri
Ieruſalem.i.parietes templi vel muri ciuitatis,quos Dauid vidit in ſpiritu ſępius deſtruendos.
¶[Tunc]hoc eſt,templo ædificato[acceptabis ſacrificium iuſtitiæ]quod tibi iuſte offertur[ob
20 lationes]quæ non totaliter incendebantur[& holocauſta] quæ omnino comburebantur[tūc
imponent]miniſtri templi[ſuper altare tuum]in templo[vitulos]quia ſecundum legem vitu
lus erat animal aptum ad offerendum. Moraliter vero ſic exponuntur: Benigne fac domine in
bona voluntate tua , qua hominibus ſemper gratiam repromittis,dūmodo conuertantur ad
te:Sion,hoc eſt,eccleſiæ militanti te per fidem ſpeculanti,conſeruando eam in fide & grā Chri
ſti,& ædificētur muri Ieruſalem.i.prælati eccleſiæ,qui ſunt aliorum defenſores ac muri ſeu fir
mamentum. Hi ergo ſpiritualiter ædificentur,hoc eſt,in profectu virtutū & gratia confirmen
tur,quemadmodum dicit Apoſtolus:Quæ ædificationis ſunt in inuicē cuſtodiamus. Et:Vnuſ Roma. 14
quiſq; proximo ſuo placeat in bonum,ad ædificationem. Vel ædificentur muri Ieruſalē.i.duo Roma. 15
populi Iudæi & Græci in vnam eccleſiæ fidem concurrant, & vnus in Chriſto populus fiant,
ſicut apoſtolus dicit:Non eſt diſtinctio Iudæi & Græci. Tunc acceptabis in Eccleſia Catholica Roman.8
ſacrificium iuſtitiæ,hoc eſt,ſacrificium laudis & Euchariſtiæ,oblatiōes orationum & eleemo-
ſynarum,exteriorumq; rerum,& holocauſta.i.propriarum voluntatum meram atq; ſponta
neam abnegationem,eorum videlicet,qui ſe totos diuino cultui offerunt, cuncta contemnūt,
nec aliquid ſibi proprium retinent:tunc imponent ſuper altare tuum,quod eſt hūanitas Chri
ſti,per quam omnia noſtra officia fiunt accepta, vitulos.i.ſeipſos ſequendo veſtigia eius,& eius
B exemplo,ſeipſos quotidie mortificantes, ſicut teſtatur apoſtolus:In omī fiducia magnificabi- Phil.1
tur Chriſtus in corpore meo,ſiue per vitam,ſiue per mortem. Mihi enim viuere Chriſtus ē,&
mori lucrum. Vel imponent ſuper altare tuum vitulos,hoc eſt,in fide eccleſiæ offerent tibi lau-
des diuinas,ſicut apud Oſee ſcriptum eſt:Reddemus vitulos labiorum noſtrorum. Porro ana Oſee.14.
gogice exponuntur hæc ſic:Benigne fac domine in bona voluntate tua Sion.i.triumphāti Ec-
cleſiæ te per ſpeciem contemplāti,& ędificentur muri Ieruſalem,hoc eſt,ruina angelorū malo-
rum reparetur per ſaluationem hominum electorum. Tunc,quando videlicet venerit quod p 1.Cor. 13
fectum eſt,maxime poſt diem generalis iudicij,quando omnino reædificati erunt muri cœle- Amos.9.
ſtis Ieruſalem,quæ eſt mater noſtra,de qua nobis quotidie glorioſa dicuntur,vtinam & digne Galat.4
deſiderentur:tūc,inquam,o domine,acceptabis ſacrificium iuſtitiæ.i. laudes perpetuas,puriſ Pſalm.86.
ſimas,atq; perfectas oblationes,quibus omnes beati in patria ſe totos offerunt tibi,ſtantes ſp
inauertibiliter conuerſi & fixi in te,& holocauſta.i.actus charitatis perfectos. Sancti enim in
patria pręceptum de amando deum perfecte adimplent,q̄d in via fieri nequit:& hi actus cha-
ritatis holocauſta dicuntur,quia per eos intellectuales creaturę in diuinum amorem totaliter
reſoluuntur. Tunc imponent ſuper altare tuum.i.in cœlo empyreo,vitulos labiorum, ſicut ex
poſitum eſt:vel vitulos,hoc eſt,ſeipſos,quoniam igne diuini amoris incenduntur, liquefiūt,&
in deum penitus transformantur. Ecce excellentiſſimum pſalmum audiuimus,qui non ſolum
verborum ſuorum ſenſu nos inſtruit ſed etiam autoris ſui exemplo nos plurimū erudit. Quis
C enim de ſeipſo præſumere poteſt,cum videat autorem pſalmi huius ſanctum Dauid poſt tan-
tam diuinorum adeptionem chariſmatum,tam grauiter cecidiſſe, non ſolum in adulteriū,ſed
& in homicidiū? Qui cum in iuuenili ætate tam perfectus & humilis extitiſſet , vt nec inimicū 1.Reg.24.
ſuum letalem lædere vellet,aut lædi permitteret,ſed bonum pro malo reddēs,eum à morte eri- 1.Reg.26.
peret,qui totis viribus ſe interficere laborabat,qui leonem & vrſum deuicit,qui gygantem de- 1.Reg.17.
iecit,qui tantas tamq; ſacratiſſimas reuelationes ſuſcepit, iam ſenectute poſitus in tam imma-
nia ſe peccata proſtrauit. Deniq; quis deſperare poſſit,dum audit,virum adulterum,& homici
dam ad tantam perfectionem reductum? Studeamus ergo chariſſimi, cum ſancto Dauid ve-
raciter pœnitere,atq; in omnibus non ſimulatam humilitatem amplecti,quia (vt ait Leo pa-
pa)tota Chriſtianæ ſapientiæ diſciplina non in abundantia verbi,non in aſtutia diſputādi,ne
q; in appetitu laudis & gloriæ,ſed in vera & volūtaria humilitate conſiſtit:quam dn̄s Ieſus ab
vtero matris vſq; ad ſupplicium crucis pro omī fortitudine,& elegit,& docuit. Et iterum:To
ta(inquit)victoria ſaluatoris quæ & diabolum ſuperauit & mundum, hūilitate eſt concepta,
humilitate confecta. Vnde Chriſtus teſtatur: Niſi conuerſi fueritis,& efficiamini ſicut paruuli Matth. 18
non intrabitis in regnum cœlorum. Quicunq; ergo humiliauerit ſe ſicut paruulus iſte, hic ma-
ior eſt in regno cœlorum. Ad q̄d nos poſt huius incolatum exilij ſtatim perducat creator omī
potens trinus & ſimplex,qui eſt ſuper omnia deus ſublimis & benedictus.

A M E N.

Finis Commentariorum D.Dionyſij Carth.in primam quinquagenam Pſalterij.

D·DIONYSII CARTHVSIANI IN SECVNDAM QVINQVAGENAM PSALTERII DAuid regia Iſrael. D

PROOEMIVM.

Actu.13. 1.Reg.10. ESTIMONIVM perhibēs deus Dauid,dixit:Inueni Dauid filium Ieſſe virum ſecundum cor meum,qui faciet omnea voluntates meas.O quanta perfectio, quamq; ſublime prçconium attributa ſunt ſancto viro prophetarum eximio,In ỹbis inductis. Quid enim tam altū,ſicut diuinæ menti eſſe vnanimem, diuino cordi ſeu voluntati eſſe cōcordem? Porro quorum vna affectio corq; conſorme,horum ſumma eſt amicitia:& quorum ſumma eſt amicitia,horum maxima eſt communio,intima vnio familiaritaſq; præcipua. Amicis nanq; ſunt cuncta communia:& quanto quis amplius diligit, tanto bona ſua quæ habet,ei copioſius impertit,ſi eget,aut expedit. Propterea ſicut beatiſſimus Dauid diuinæ voluntati conformior fuit,ſic deo amabilior extitit, & ideo ſecreta ſua ei plenius atq; lucidius reuelauit,ea præſertim,quæ ad Chriſtum & ſponſam eius, Eccleſiam,pertinent. Propter quod humiliter gloriatur, & veraciter confitetur:Incerta (inquiens) & occulta ſapientiæ tuæ manifeſtaſti mihi. Vnde & liber pſalmorum ſententioſior creditur,& Chriſti myſteriis plenior,quàm cæteri prophetarum libri.Cū ergo in ſuperiori libro expoſita ſit(prout dominus dedit)prima quinquagena Pſalterij, inchoanda iam eſt ſecunda quinquagena eiuſdem, & ſicut illic profeſſus ſum hanc eſſe intentionem meā in elucidatione libri Pſalmorum,vt tam ſtili quā ſententiæ difficultatem deuitem,ipſoſq; Pſalmos quadrifariam(dum materia patitur,& expedire videtur)explanem,ſic nunc quoq; profiteor, & omnino in promptu ſcire oportet,quæ ſit diſtinctio inter ſenſum ſcripturæ, literalem, allegoricum, tropologicum,& anagogicum,quod quia in ſuperiori libro poſitum eſt,iam reiterandum non arbitror. Ego vero totis præcordijs inuoco ſpiritum ſanctum, quatenus me in elucidatione diuinæ ſcripturæ dignetur dirigere. Et vt hoc plenius fiat, ꝓcor bonitatem ipſius,vt tali ac tanta gr͞a impleat animam meam,qua tam amoroſe deo coniungar,vt ab ipſo in oībus inſtrui merear. Vere enim deus ſanctus & bn̄dictus, electos ſuos amicos ſingulariter & mirabiliter illuſtrare cōſueuit & erudire. Propter quod ſcriptum eſt: Non faciet dominus verbum,niſi reuelauerit ſecretum ſuum ad ſeruos ſuos prophetas. Et Chriſtus diſcipulis ait:Iam non dicam vos ſeruos, ſed amicos meos,quia omnia quæcunq; audiui à patre meo,nota feci vobis.

(Margin: 3 Reg 7. — Pſalm.50. — E — Lucæ.1 — Amos.3. — Iohan.15.)

COMMENTARIVS IN PSALMVM LI.

¶Expoſitio Tituli.

PSalmus iam declarādus,hoc titulo prænotatur: In finem Intellectus Dauid cū venit Doeg Idumæus & annunciauit Saul &dixit ei:Venit Dauid in domum Abimelech.Iuxta intellectum literalem,ſenſus tituli huius clarus eſt ex hiſtoria libri Regum.Legitur enim ibidē,quemadmodum Saul dolens de euaſione Dauid dixit ad ſeruos ſuos:Audite me filij Iemini,quia non eſt in vobis qui doleat vicem meam & annunciet mihi de Dauid filio Iſai. Reſpondens autem Doeg Idumæus,qui erat primus inter ſeruos Saul & potētiſſimus paſtorum eius:Vidi(inquit)filium Iſai in Nobe apud Achimelech ſacerdotem,qui cibaria & gladium Goliath dedit ei, ob hanc cauſam præcepit Saul occidi ipſum Achimelech (ſeu Abimelech, qui vtrumque dicitur) & omnem domum patris eius, cuius facinoris Doeg executor fuit, ſicut ibidem legitur. Conuerſus Doeg, irruit in ſacerdotes, & trucidauit in illa die. 85. viros veſtitos Ephoth lineo. Nobe quoq; ciuitatem ſacerdotum percuſſit in ore gladij, tam homines quam iumenta.Abiathar vero filius Achimelech euaſit,& venit ad Dauid,eique retulit cuncta q̄ facta ſunt De hoc igitur edidit Dauid hunc pſalmum, qui ad literam exponi poteſt de ipſa re geſta,quāuis fructuoſius conuenientiuſq; exponatur de re ſignificata,ſeu figurata.Dum enim pſalmi de Chriſto vel eccleſia literaliter intelligunt,literalis ſenſus dulcis & plenus eſt, & diligenter ſcrutandus. Dum vero de Dauid,ſeu ſimili aliquo intelliguntur,literalis ſenſus parum deuotionis atq; dulcedinis confert.Vnde deuoti parum afficiuntur in expoſitione huiuſmodi.Ideo de tali expoſitione pauca dicam.Secundum hanc itaq; expoſitionem ſenſus tituli eſt: Intellectus Dauid.i.in pſalmo iſto ponitur eruditio ſancti Dauid dirigens nos in finē.i.in veram felicitatem & Chriſtum,ad quam perueniemus,ſi eruditioni huius pſalmi paruerimus. Intellectus(inq̄) à Dauid conſcriptus,cum venit.i. poſtquam venit Doeg Idumæus,cætera enim iam patuerūt. Increpatorie ergo alloquens Dauid ipſum Doeg,ait.

(Margin: 1.Reg 22. — F — 1.Reg.21. — 1.Reg.22.)

Quid

¶Expoſitio pſalmi literalis.

A
QVID Gloriaris in malitia?] hoc eſt,quo fructu & vtilitate lætaris de opere malo, &
1 perpetratione peccati,quo me virum innocentem & Abimelech ſacerdotem prodi- 1.Reg. 22
diſti,eumq; cum ſuis conſanguineis occidiſti? Gloriabatur enim Doeg de his,quia
per hæc maximam ſibi amicitiam acquiſiuit regis iniqui. Sed hæc gloriatio mala,
animæq; nociua fuit,ideo Dauid Doeg redarguit:Quid(inquiēs)gloriaris in malitia, quod ti
2 bi non expedit?[qui potens es in iniquitate]id eſt,qui potens fuiſti ad occidendum viros inno
xios,& poteſtate tibi collata abuſus es,opprimendo te meliores? ¶Tota die]id eſt, inceſſan-
ter[iniuſtitiam cogitauit lingua tua.]hoc eſt,opus iniuſtum,dolos, atq; inſidias contra me,&
meos amicos concepit lingua cordis tui,videlicet intellectus,quo interiora verba ſeu cogitatio
nes formantur.Vel,lingua oris cogitauit,id eſt, ex interiori cogitatione dixit.Doeg enim aſſi- 1.Reg. 22.
due inſidiabatur ſancto Dauid & ſuis conſocijs. Vnde Dauid ad Abiathar: Sciebam in die il-
la,quod cum ibi eſſet Doeg Idumeus,procul dubio annunciaret Sauli.[ſicut nouacula acuta fe
ciſti dolum.] Nouacula acuta cum pilos tollere habeat,aliquando dire & ſubito vulnerat:ſic
detractores & impij cum regem & dominū ſuum bene & recte informare deberēt, falſa ei vel
nō reuelanda annunciāt, alijs detrahunt,damna infligunt,& mortem procurāt, & hoc modo
3 Doeg dolum quæſiuit in Dauid & Achimelech,atq; in cæteros.quos primo diffamauit, dein-
de occidit. ¶Dixiſti]o Doeg[malitiam].i.opus crudele[ſuper benignitatem].i.magis q̄ opus
miſericordiæ,quoniam ſacerdotes crudeliter trucidaſti,neq; innocentibus es miſertus. [iniq-
B tatem magis q̄ loqui æquitatem]id eſt,magis amaſti loqui verba iniqua,doloſa & inuidioſa,q̄
vera ac iuſta. Doeg enim vt Sauli amplius complaceret,multa crimina Dauid impoſuit, & ꝙ
dixit Achimelech conſuluiſſe dominum pro Dauid,aliqui dicunt fuiſſe falſum,& à Doeg confi
ctum,ſicut moris eſt detractatoribus,dum aliquid verum annunciant,falſa miſcere. Non eī 1.Reg. 21.
4 in textu libri Regum habetur,ꝙ Achimelech conſuluerit dn̄m pro Dauid, ſed ꝙ panes & gla-
dium dederit ei. ¶Dilexiſti oīa verba præcipitationis.] hoc eſt,ſermones ad præcipitandū &
occidendū ordinatos,tam proprij oris q̄ dn̄i tui Saulis,quē libenṫ audiſti loqui dura aduerſum
me,o[lingua doloſa].i.o tu Doeg,q linguā doloſam habebas.Solet nāq; noīe partis totū ſigni
5 ficari,præſertim dum qs maxime vacat actui partis alicuius,quemadmodum ait Apoſt.Cre- Tit. 1
tenſes ventres pigues. ¶Propterea]o Doeg[deus]iuſtus iudex[deſtruet te in finē]omne ſpi
rituale & meritoriū eſſe tibi auferendo, ſeu nō præſtando,teq; æternaliter condemnando,niſi
pœnitētiā egeris[euellet te,& emigrabit te de tabernaculo tuo].i.te ab hoſtibus tuis occidi per
mittet,ſicut & factū eſt.In monte eī Gelboe cū Saule occiſus es ,q: a ſcd̄m Hebrẹos ipſe tūc erat 1.Para. 10
armiger Saul,q cum vidiſſet Saul irruiſſe in gladiū ſuum,irruit etiā ipſe in gladiū propriū : tūc 1 Reg 31.
ergo euulſus eſt Doeg de tabernaculo ſuo.i.aīa eius à corpore ſeparata fuit,& domū ſuā nō ma
gis inhabitauit,ſed alijs eam reliqt.[& radicē tuā de terra viuentiū].i.ſemen ſeu filiū tuū euel-
let dn̄s de terra Iudææ.Nam & filium eius Dauid occidit, vt dicūt Hebræi,q ei nunciauit dicēs 2.Reg. 1.
Saul & filios eius cecidiſſe in prælio,adijciens ſe irruiſſe in Saul,filius Doeg fuiſſe putaṫ. Cū eī
C dixiſſet ei Dauid: Vn̄ es tu?Reſpondit:Filius hoīs aduenæ Amalechites ego ſum,tuncq; occidit
6 eum Dauid,eo ꝙ dixiſſet ſe miſiſſe manum ſuam in Chr̄m dn̄i. Ecce ex iſto apparet, ꝙ Dauid
in ſpū prẹcognouit deiectionē & pœnam Doeg. ¶Videbūt iuſti]hoc eſt,diligenṫ cōſiderabūt Prou. 19
iuſtam dei vltionē in Doeg[& timebūt] diuinum iudiciū ne ipſis ſili mō contingat. Peſtilente
eī flagellato ſapiens ſapientor erit.[& ſup eū ridebunt].i.de iuſta pœna Doeg gaudebunt cō
7 formando ſe diuinæ iuſtitiæ[& dicēt:Ecce hō q non poſuit deum adiutorē ſuum].i.qualiter ac 1.Reg. 31.
cidit ei q non eſt in deo confiſus. ¶Sed ſperauit in multitudine diuitiaꝝ ſuaꝝ] Doeg eī ditiſ-
ſimus fuit,qm̄ potentiſſimus paſtoꝝ Saul erat,haſq; diuitias adulādo & iuſtitiā puertendo col
legit,atq; in ipſis potius q̄ in deo ſperauit.[& p̄ualuit in vanitate ſua.]Doeg nāq; ad tps cōtra
8 iuſtum Dauid & alios bonos confortatus eſt,& in vanitate ſua.i.ſupbia & vanis diuitijs floru
it,viguit.aliosq; oppreſſit. ¶Ego aūt]Dauid[ſicut oliua fructifera] exiſtens[in domo dei].i.
in ſynagoga ſeu populo Iudæoꝝ,q̄s verbis atq; exemplis inſtruxi,& in bonis opibus fœcunda
ui,ſicq; ad inſtar oliuæ fructificaui in populo,cuius dux fui, multos conuertendo ad deū,con-
uerſos q̄q; & bonos prouocando ad meliora. [ſperaui in mīa dei in æternum].i.toto tpe vitæ
meæ[& in ſeculum ſeculi].i.ſine fine,nō ꝙ in futura vita.ſ.in patria manet ſpes,ſed ſperaui in
9 quit in mīa dei in æternū , & in ſeculum ſeculi.i.ad hoc ſeu propter hunc finē, vt ęterna nō tpa
lia bona ab ipſo adipiſcar,& æternalr̄ felix efficiar. ¶Confitebor tibi]hoc eſt, ad gloriam tuā
tua bona,& mea mala confeſſione laudis & pœnitentiæ enarrabo [in ſeculum.] id eſt, diu &
indeſinenter.[qa feciſti] mihi tantā pietatē & grām[& expectabo nomē tuū].i.patiēter pręſto
labor aduentū tuū,reſurrectionē futuram,& gloriā beatoꝝ. nec in aduerſis relinquam te : ſed

q̄cq̄d

quicqd mihi acciderit ſpem habebo immobilē in te, ſeu in noīe tuo [qm̄ bonū in cōſpectu ſanctoꝝ tuoꝝ]i. qa nomē tuū dulce,& bonū eſt iudicio electoꝝ,& in conſideratione & experiētia D
Pſalm.30. deuotoꝝ,q guſtauerīt q̄ magna ſit multitudo dulcedinis tuæ dn̄e: iccirco & optime ſentiunt de
Threno.3 te,quemadmodū Ieremias teſtatur:Bonus eſt dn̄s ſperantibus in ſe aīæ quærenti illum.

¶ Expoſitio allegorica eiuſdem pſalmi,vt; de Chriſto.

ALlegoricus deniq; ſenſus ſacræ ſcripturę eſt,dum ea quæ de veteribus ſanctis legunt,de Chr̄o intelliguntur.Oīa em̄ in figuris contingebant illis. Scd̄m hunc itaq; intellectum p
1.Cor.10. Pſal.44. Dauid,q interpretat̄ manu fortis ſeu deſiderabilis aſpectu,intelligitur Chr̄s,virtus dei,qui eſt ſpecioſus forma præ filijs hoīm. Per Doeg vero q interpretatur motus,intelligitur Iudas proditor,auaritia inflammatus ad Chr̄m vendendum.Per Saul vero qui interpretatur appetitio, ſeu mors,intelligitur princeps ſacerdotū,ſeu populus Iudæoꝝ Chriſti ſanguinem ſitiens. Eſt igitur ſenſus:In finem intellectus Dauid.i. intellectus huius pſalmi in deum nos dirigens con-
Iohan.12. uenit Chr̄o per Dauid figurato. Cum venit Doeg Idumæus.i.Iudas traditor auarus atq; terrenus.Idumæus nanq; interpretat̄ terrenus,& annunciauit Saul.i. principi ſacerdotum ac eius conſilio, & dixit ei: Venit Dauid.i.Chriſtus,in domum Abimelech.i.in ſocietatem diſcipulorum ſuoꝝ. Abimelech ſiqdem interpretatur regnum pr̄is mei,p q̄d deſignatur eccleſia, in qua deus per gr̄am regnat.Hæc vero annunciatio Iudę fuit feria quarta,dum Chr̄m vendidit dicēs Iudæis eum veniſſe in Bathaniam cum diſcipulis ſuis in domum Marthæ. Et item feria quin-
Matth.26 Mar.14. ta,qn̄ poſt buccellam exiuit continuo, dicens Iudęis Ieſum veniſſe cū diſcipulis ſuis in cœnaculum,in q̄ cœnam nouiſſimam celebrauit,& eſſe exituꝝ in locum in quē Ieſus frequenter egredi E
Iohan.13. Iohan.18. conſueuit. Vn̄ ſcriptum eſt:Sciebat aūt & Iudas locū,qa frequenter Ieſus ibi conuenit.Diligenter nāq; indicauit Iudas Iudæis locū in quem Chr̄s adueuit,& inter q̄s fuit,qm̄ ſicut ſcriptū eſt:
Luc.22 Quærebat oportunitatem vt traderet eum ſine turba. Propheta igitur in perſona Chriſti,ſeu ipſe Chriſtus Iudam proditorem redarguens ait:Quid gloriaris in malitia?.i.in venditione & proditione ſanguinis innocentis magiſtri ac dn̄i tui,q tibi tot bona contulit, tantaq; dilectionis ſigna oſidit,q potens es in iniqtate.i. q tardus & impotens fuiſti ad bn̄ operandum , velox aūt & cautus ad vendēdū atq; prodendū?Tota die,præcipue feria 4. & 5.an̄ paraſceuen, in-
Mat.26 iuſtitiam.i.iniuſtam venditionem & fallacē proditionem cogitauit lingua tua,qn̄ cū Iudæis tractabas qūo me traderes eis. ſicut nouacula acuta feciſti dolum,qa in facie me laudaſti,& oc-
Mat.26 culte detraxiſti.Maxime aūt dolum fecit Iudas ſicut acuta nouacula , qn̄ ancedebat cohortē &
Mar.14 miniſtros Iudæoꝝ dicens eiſdem:Quēcunq; oſculatus fuero,ipſe eſt,tenete eū, & ducite caute.
Ioh.12.13 Ideo nāq; Chriſtus ei dixit:Iuda,oſculo filium hoīs tradis? Dilexiſti o Iuda malitiā ſup benignitatem,quia fur eras , & loculos habens, ea quæ mittebantur furabaris,& ita benignitatem, id eſt,miæ opera omiſiſti,quia egenis danda tibi cupide reſeruaſti , iniqtatem magis q̄ loqui ęquitatem.i.magis voluiſti cū Iudæis tractare de iniuſta Chr̄i venditione & morte q̄ magiſtrū tuū quem innocentem cognoueras,excuſare.Dilexiſti oīa ṽba præcipitationis.i.ſermones princi-
Mat.26 Ioh.30. pum ſacerdotum de Chr̄i præcipitatione,oppreſſione,& occiſione loquentiū, o lingua doloſa quæ magiſtro tuo doloſe dixiſti:Aue Rabbi . Propterea deus deſtruet te in finem.quia æter-
Mat.27 Actuu.1. naliter diſperibis atq; damnaberis.Reuelabūt em̄ cœli iniqtatē Iudę, & terra aduerſus eū conſurget.Euellet te & emigrabit te de tabernaculo tuo. Hoc in Iuda impletū eſt dum abiens laq̄o F ſe ſuſpendit,& crepuit medius,& diffuſa ſunt oīa viſcera eius. Tunc em̄ deus euulſit aīam eius à corpore,ipſumq; Iudā ſeparauit à tabernaculo ſuo.i.à domo Chr̄i ſeu apoſtoloꝝ collegio, au-
Iohan.6. ferendo ſibi gr̄am in p̄nti,& gloriā in futuro . Vn̄ & Chr̄s an̄ paſſionem ap̄lis dixit:Nonne ego vos duodecim elegi,& vnus ex vobis diabolus eſt.Hoc aūt(ſicut Euangeliſta ſubiungit)de Iuda aſſeruit,& radicē tuam de terra viuentiū.i.deus in tantū deſtruet atq; euellet te o Iuda de terra viuentium.i.de eccleſia electoꝝ & regione viuoꝝ,vt reparari non poſſis,neq; ad vitā reſurgere.Per radicē ergo intelligit potentiam reparandi gr̄am,ſeu reſurgendi ad vitam . Videbūt
Mat.27 Act.1 iuſti.i.ſcti ap̄li aliq; fideles ſuſpenſionē & damnationē p̄ditoris nequiſſimi.Propter q̄d in Act. Lucas ait:Notū factū eſt ṽbū hoc.ſ.ſuſpēſio Iudæ oīb⁹ habitātibus Ier̄lm , ita vt ager ille appellaretur Acheldemach.i.ager ſanguinis,ecce hō q non poſuit deum adiutorē ſuū.i.q in Chriſto magiſtro ac dn̄o ſuo non fundauit nec ſtabiliuit ſeipſum, ſed ſperauit in multitudine diuitiaꝝ ſuaꝝ.i.ſpem ſuā in rebus terrenis locauit,quas furando, & Chr̄m vendendo collegit, & præualuit in vanitate ſua.i.contra Chr̄m roborauit cor ſuū, & in cupiditate vaniſſima ita permiſſus eſt præualere contra Chr̄m,ꝙ vendidit & tradidit eum:nō ꝙ ſimplr̄ aliqs cōtra Chr̄m pręualuit.Ipſe tn̄ oblatus eſt qa voluit:ſed p̄ualuiſſe dicūt iniqui cōtra eū,qa p̄miſſi ſunt eū occide-
Iſaiæ 53. Pſalm.37. re.Vn̄ ſuperius Chr̄s dixit:Inimici aūt mei viuunt,& confirmati ſunt ſuper me. Et Pilato dicē-
Iohan.19. ti:Neſcis quia poteſtatem habeo crucifigendi te?Chriſtus reſpondit:Non haberes poteſtatem aduerſum

A aduerſum me vllam, niſi tibi datũ eſſet deſuper. Deniq; ſicut pſalmus iſte hucuſq; de Iuda ex-
poſitus eſt, ſic poſſet de populo Iudæoꝝ contra Chriſtũ furientium expianari. Hic nãq; popu-
lus gloriabatur in malitia, irridendo, blaſphemando, pſequendo, occidendoq; dñm ſaluatorẽ.
Tota q́q; die, præſertim in die paraſceues, iniuſtitiã. i. falſas accuſatiões & mortis ſuiam cõtra Lucæ. 23.
Chrm cogitauit lingua ipſius clamans ad pſidem: Hunc inuenimus ſubuertentẽ gentẽ nſam. Iohan. 19.
Et: Tolle, tolle, crucifige eum: ſed & ſicut nouacula acuta fecit dolum, mittendo diſcipulos pha
riſæoꝝ cũ Herodianis vt caperent Ieſum in ſermone. Dilexit etiã oĩa ṽba præcipitationis, cla- Matth. 22
mando ad iudicem: Si hunc dimittis, non es amicus Cæſaris. Et: Sanguis eius ſup nos & ſup fi Iohan. 19
lios nſos, qbus verbis ſeipſos & poſteros ſuos vehementius pcipitauerũt q̃ Chrm. Peruenit eñ Mat. 27
vt ait Apoſt. ſuper eos ira dei vſq; in finẽ. Propter q̃d ſubdit: Propterea, ſ. propter iniqtatẽ in 1. Theſ. 2
Chrm commiſſam, deus deſtruet te in finem. i. vſq; in finem mundi relinquet te, quemadmo-
dum p Danielem prædictũ eſt. Finis eius. ſ. populi iudæoꝝ vaſtitas, & vſq; in finem pſeuerabit
deſolatio. Et Amos: Dom⁹ Iſrael cecidit, nõ adjciet vt reſurgat, euellet te & emigrabit te de ta Dan 9.
bernaculo tuo. i. de terra promiſſionis ejciet te, ſicut p Titum & veſpaſianũ impletum cogno- Amos. 5.
ſcimus. Iuxta illud Daniel. Ciuitatem & ſanctuarium diſſipabit populus cum duce venturo, & Dan. 9
radicẽ tuam de terra viuentium, i. vim generatiuam auferet tibi in terra pſm tuoꝝ, qa poſt eie
ctionem prædictam non generauerunt, nec multiplicati ſunt in propria terra vt añ, nec eã re-
parare potuerũt vt añ. Vel radicẽ tuam de terra viuentiũ, hoc eſt, à regno cœloꝝ omnino era-
dicabit te, ſicut & Chrs in euang. ait: Filij regni ejcientur in tenebras exteriores. Videbũt iuſti. i. Matth 8
B ex Iudæis ad Chrm conuerſi pdictã infideliũ pœnam, & timebunt dñm Ieſum Chrm iudicẽ. tã
diſtrictum, & ſup eum ſc; populum infidelem ridebunt, applaudendo diuinæ iuſtitiæ, & dicẽt:
Ecce homo q non poſuit deum adiutorẽ ſuũ. i. vide iſrael ſecundũ carnem, q ignorans dei iuſti
tiam, & ſuã volens ſtatuere, iuſtitiæ dei non fuit ſubiectus, nec grãe Chri eſt innixus, ſed in lege Roma. 10
totam ſpem poſuit. Ideo additur: Sed ſperauit in multitudine diuitiaꝝ ſuaꝝ, hoc eſt, de ppria Lucæ. 16
meritis gloriatus eſt, & de lege ac gñe ſupbiuit, nec ad gratiam dei & fidem Chriſti humilis ac
cedere voluit. Vel, ſperauit in multitudine diuitiaꝝ ſuaꝝ corporaliũ, qa Iudæi auariſſimi erant.
Nam Chriſto contra auaritiam diſputante dixerunt: Dæmoniũ habet, inſanit. Quid eum au- Iohan. 10.
ditis? & præualuit in vanitate ſua. i. in ſuperbia cordis ſui ad tps præualuit contra primitiuã ec
cleſiam Chriſti, quã populus Iudæoꝝ frequenter pſequebatur, ſicut in Act. apoſtoloꝝ narrat. Act. 4
Ego aũt ſicut oliua fructifera in domo dei, hoc Chriſto maxime competit, q ſecundũ Apoſto. Act. 8
multos filios adduxit in gloriam. Ipſe nãq; fructũ copioſiſſimũ attulit deo, qa per paſſionis ſuę Heb. 2.
meritum oẽs electos redemit, & non eſt in alio aliquo ſalus. Vnde de fœcũditate Chriſti apud Act. 4
Iſaiam ſcriptum eſt: Hæc dicit dñs formans me ex vtero ſeruum ſibi, vt reducã Iacob ad eũ, & Iſaiæ. 49.
glorificatus ſum in oculis dñi. Et dixit: Parum eſt vt ſis mihi ad ſuſcitandas tribus Iacob. De-
di te in lucem gentiũ, vt ſis ſalus mea vſq; ad extremũ terræ. Et hoc eſt q̃d Daniel dicit: Omnes Dan. 7
populi, tribus, & linguæ ſeruient ei. Chrs itaq; ſicut oliua fructifera fuit in domo dei, q̃ domus Heb. 3.
ſumus nos ſecundum Apoſtolum: Quia per ipſum reconciliati ſumus deo. Vnde ad Phi Philip. 2.
lippenſes dicit Apoſtolus: Deus inſtaurauit oĩa in Chriſto, ſiue quæ in cœlo ſunt, ſiue q̃ in ter-
C ra: ſperaui in miſericordia dei in ęternũ, & in ſeculum ſeculi. Chrs ſcdm q homo & aliquo mõ
viator, perfectiſſime ſemper ſperauit in dño, non per ſpem, quæ eſt virtus theologica, qa illã nõ
habuit, ſicut nec fidem, quemadmodum infra plenius elucebit, ſed per fiduciam quandam ſeu
expectationem ex charitate & gratia procedentem. Confitebor tibi dñe. i. laudabo te in ſecu- Luc 10
lum, quia feciſti iuſtam diſcretionem inter bonos & impios. Hinc nempe ſcriptum eſt: Exulta-
uit Ieſus ſpiritu ſancto & ait: Confiteor tibi pater dñe cœli & terræ, quia abſcondiſti hæc à ſa-
pientibus & prudentibus, & reuelaſti ea paruulis: & expectabo nomen tuum, quoniam bonũ.
Sicut ſpes eſt expectatio, ſic idem ſunt ſperare & expectare, conuenitq; vtrũq; Chriſto eodem Rom. 1
mõ, ſcilicet vt viatori. Sperauit enim & expectauit à deo reſuſcitari à morte, & glorificari in Act 13.
corpore, atq; ſuper oẽs cœlos aſcendere. Quæ autem iam omiſſa ſunt in præcedẽte expoſitiõe 1. Petri. 1.
ſatis elucidata videntur Ephe. 4.

¶ Expoſitio eiuſdem pſalmi tropologica ſeu moralis.

MOraliter inſuper per Dauid intelligit vnuſquiſq; fidelis. Per Doeg vero qlibet inuidus & terrenus. Per Saul vero iniqua poteſtas ſeu regnum reproborum. Per Abimelech vero eccleſia dei. Igitur iuxta moralem intelligentiam iſte eſt tituli ſenſus: In finẽ intellectus Dauid. i. doctrina pſalmi præſentis, in finem, hoc eſt, in conſiderationem finalis retributionis & iuſtæ remunerationis nos dirigens, cõpetit Dauid, id eſt, fideli, cum venit Doeg ad Saul. i. aliqs terrenus & obtrectator ad principem malum ſeu quempiam peſtiferum & potentem bonos 1. Reg. 22.
tyrannice opprimentem, & annunciauit ei. Venit Dauid in domum Abimech, id eſt, fidelis

quiſq;

A eſſe cum nihil ſit,&de bonis operibus glorians in ſe,quaſi nō acceperit aliunde.Non ergo in p 1.Cor.4
pria iuſtitia cōfidamus,nec in incerto diuitiaꝝ ſperemus vt dicere valeamus cum ſancto Iob:
Si iuſtificare me voluero,os meum condemnabit me.Etiam ſi ſimplex fuero,hocipſum igno= Iob 9
rabit aïa mea. Et rurſum ait:Si putaui aurum robur meum,& obryzo dixi,fiducia mea. Si læ Iob.31
tatus ſum ſuper diuitijs meis multis.Hinc eñi Apoſtolus dicit: Diuitibus huius ſeculi præcipe 1.Timo.6
nō ſublime ſapere,nec ſperare in incerto diuitiaꝝ,ſed in deo viuo.Et alibi:Nemo(inqt)glorie
tur in hoïbus.ſ. in ſeipſo,ſed q gloriatur,in dño glorietur.Omnem quippe vanam gloriam de 2.Cor.10.
proprijs meritis excludit prorſus à nobis ꝗdChriſtus ait:Cum feceritis oïa quæ præcepta ſunt Luc. 17
vobis, dicite , ſerui inutiles ſumus , quod debuimus facere fecimus:& præualuit in vanita=
te ſua.i.in tēporali proſperitate ad tempus floruit,& in deſiderijs proprijs ambulauit , aliosq;
oppreſſit.Ego aūt ſicut oliua fructifera in domo dei . Hoc cuilibet homini competit,qui opera
bona producit,alios vero & moribus inſtruit,atq; in vitam æternam fructificat , qualem fuiſ=
ſe Leui patriarcham Malachias teſtatur dicens:Pactum meū fuit cum Leui,& à facie nominis Malach.2
mei pauebat,in pace & æquitate ambulauit mecum,& multos auertit ab iniquitate.Iſtud aūt
ad prælatos & alioꝝ rectores maxime pertinet,de quoꝝ manu deus ſanguinem pereuntium Ezech. 3
requiret:ſperaui in miſericordia dei in æternum,& in ſeculum ſeculi.Scio eñi qa non ſum ſuffi
ciens cogitare aliquid ex me,quaſi ex me,ſed ſufficientia mea ex deo eſt. Cætera ex præhabitis 2.Cor. 3
lucent. Ecce pſalmum breuē & doctrinalem audiuimus,in quo inter bonos & malos pulchre
diſtinguitur,iudiciumq; diuinum euidenter commemoratur.Studeamus ergo ab opibus tene
B brarum diffugere,& oliuæ fructiferæ comparari,omneq; ïps fructuoſe expendendo,& nemi=
nem ſcandalizando,ne ſimus alijs lapis offenſionis & petra ſcandali : ſed ſic luceat vita noſtra Matth.5
proximis noſtris.vt ædificentur ex nobis.

❡COMMENTARIVS IN PSAL. LII.

❡Expoſitio Tituli.

EST aūt titulus pſalmi iam explanandi:In finē pro Amalech intellectus Dauid.De titulo
iſto plura dici poſſent,qa diuerſi de ipſo diuerſimode ſentiunt.Sed breuiter tranſiēs dico,
ſicut & Hugo affirmat,ꝙ pſalmus iſte ꝗuis videatur conſcriptus occaſione Amalechitaꝝ, qui
vxores Dauid atq; viroꝝ ſuoꝝ rapuerunt cum pueris & iumentis, ſuccenſa ciuitate Siceleg, 1.Reg.30
quā Achis rex Geth dedit Dauid fugienti Saulem,quēadmodū 1. Regū ſcribit:nō tñ agit pſal= 2.Reg.25.
mus iſte de ipſa hiſtoria,ſed de re ſignificata per Amalech,qui interpretatur dolens ſiue partu
riens,& deſignat corpus Chriſti myſticū,puta eccleſiam pro pc̄tis gementē,& filios ſpiritualit̄
ꝑ verbū prædicationis parturientem.quēadmodum ait Apoſt.Filioli mei ꝗs iteꝝ parturio do Gal 4.
nec formetur Chriſtus in vobis.Et alibi:Per euāgeliū ego vos genui.In hoc aūt pſalmo incre= 1 Co.1.4
pantur hoïes contra eccleſiam inſurgentes,& eſt tituli ſenſus:Intellectus Dauid.i.pſalmus iſte
in ꝗ ponitur eruditio Dauid,in finē,hoc eſt in Chriſtū nos dirigens, eſt conſcriptus pro Ama=
lech.i.pro ſignificato per ipſum,vt pro eccleſia, cuius aduerſarij hic increpantur . Prætera
pſalmus iſte in verbis & ſenſu multū conformis eſt pſalmo 13. qm̄ tñ in titulo differt,qa illius
C pſalmi titulus eſt:Pſalmus Dauid, credendū eſt ꝙ etiam intentione ſenſuq; differat ſaltem in Pſal. 13.
parte.Ait ergo ſanctus Propheta.

❡Expoſitio pſalmi literalis.

1 Dixit inſipiens in corde ſuo].i.diuinoꝝ notitia carens apud ſe cogitauit[non eſt de
us.]Quod dupliciter accipi poteſt.Primo,ꝙ aliqs propter nimiam mentis cæci=
tatem putet deū non eſſe, ſicut qdam philoſophi negabant prima principia,cū tñ
nec deum nō eſſe,nec prima principia eſſe falſa ab aliquo intelligi poſſit, cū vtrū=
que ſit ꝑ ſe notum ſecundum opinionem ꝓbabilem.Secundo ſic accipi poteſt: Di
xit inſipiens in corde ſuo,non eſt deus.i. omnis inſipienter agens,& criminaliter viuens ita ſe
habuit, ac ſi putaret deum non eſſe , imo quem verbo confitetur,opere negat , ſicut de qbuſdā
ait Apoſtolus:Dicunt ſe noſſe deum,factis aūt negant. Vnde & in 1. Iohannis habetur:Qui ſe Titum. 1
dicit noſſe deum,& mandata eius non cuſtodit,mendax eſt. Quod de notitia formata intelli= 1 Iohan.2
gendum eſt.Notitiam eñi informem de deo reprobi habent,ſicut de eis ait Apoſtolus:Cum co Roman 1
gnouiſſent deum,non ſicut deum glorificauerunt . Hoc ſecundo modo multi dicunt in corde
ſuo:Non eſt deus,omnes videlicet qui iudicium dei non timent, ſic enim agunt ac ſi deum pu
tarent non eſſe iuſtum. Sed primo modo pauci dicunt deum non eſſe , quia Auguſtino
atteſtante,ſicut magna perfectio paucorum eſt,ſic magna quoq; inſania paucorum eſt. Deiñ
2 de inſipientibus loquitur Propheta pluraliter dicens : ❡Corrupti ſunt & abominabiles facti
ſunt in iniquitatibus]Integritas mentis eſt conuerſio eius ad deum . Corruptio vero ipſius
eſt auerſio à deo,& ad caduca conuerſio. Propter quod de quibuſdam à ſummo vno auerſis,
atq; ad

A plus deo q̃ hominibus. Et reſpondendum, ꝙ de hominibus loqui poſſumus dupliciter. Prime
ſecundum id, ꝙ ſunt ſine charitate, fide, & gratia, & ſic velle hominibus placere pctm̃ eſt, n
me q̃ ad naturã corruptã, ſeu ratione cõcupiſcentijs conſentientẽ, & ita de hoïbus loqͥ Apoſt he
Cum ſit inter vos zelus & contentio, nonne carnales eſtis & ſecundum hoiem ambulatis? Et 1.Cor.3.
rurſus: Cum alius dicit, ego quidem ſum Pauli, ego aũt Apollo, nonne hoïes eſtis? Hoc eñ mõ 1.Cor.3.
loquendo de homine, ſemper inclinat ad errores & vitia opinionesq; varias. Propter q̃d dicit
iterũ Apoſt. Obſecro vos fratres, vt idipſum dicatis omnes, & non ſint in vobis ſchiſmata. Sitis 1.Cor. 1
aũt perfecti in eodem ſenſu. Secundo autem loqui poſſumus de hoïbus, ſecundum ꝙ ratio in-
formata eſt lege & gratia dei, ſicq; laudabile eſt placere hominibus in deo & propter deum. Vñ
admonet Apoſt. Vnuſquiſq; veſtrum proximo ſuo placeat in bonum ad ædificationem. Sic Roma.15
quoq; venerari atq; timere hoïes maxime præſidentes debemus, eo ꝙ Chriſtus dicat: Qui vos Lucæ.10
audit me audit, & q vos ſpernit, me ſpernit. [confuſi ſunt] qui hoïbus inordinate placere concu
piſcunt. [quoniam deus ſpreuit eos,] propter eoꝝ pctã, quemadmodum ꝑ Oſee teſtatur: Exo- Oſee.9.
ſos habui eos propter malitiam adinuentionum ipſoꝝ. Maxime aũt confundentur in die ex-
8 tremi iudicij, qñ in æternũ peribũt. ¶ [Quis dabit ex Sion]. i. qs de numero electoꝝ deũ ſpũali
ter ſpeculantium tribuet [ſalutare Iſrael?]. i. ſalutem ſeu liberationem eccleſiæ militanti? Ne-
mo vtiq; niſi Chriſtus, qui in quantum homo, ſatiſfecit pro nobis, & fratrẽ ac ſocium hoïm ꝑ
incarnationem ſe fecit, ſicq; ad numeꝝ electoꝝ pertinere cognoſcitur. Vel ſic: Quis dabit ex
Sion. i. quis ex ciuitate cœleſti atq; triumphante eccleſia dabit ſalutare Iſrael. i. populo fideli?
B Nemo plane, niſi ipſemet deus ſublimis & benedictus, qui ꝑ Oſee ait: Ego dñs deus tuus, & ſal Oſee.13.
uator non eſt præter me. De q̃ Iſaias dicit: Hæc dicit dñs redemptor tuus: Ego deus tuus docẽs Iſaiæ.48.
te vtilia, gubernans te in via qua ambulas [cũ conuerterit deus captiuitatem plebis ſuæ] hoc ẽ
dum Chriſtus per paſſionẽ ſuã electos redemerit de poteſtate diaboli vinculiſq; pcti. [exulta-
bit Iacob]. i. tunc populi vitia ſupplantantes, & fidem ac opa ſancti Iacob ſequentes, ſpũaliter
exultauerũt de tantis beneficijs Chriſti, ſicut in Actibus apoſt. frequẽter impletũ narratur [& Act.2
lætabitur Iſrael]. i. tunc viri contemplatiui hoïesq; perfecti, vel vere Iſraelitæ lætati ſunt, non Act.4
ſolum q peregrinabantur in mundo, ſed etiam q detinebant in purgatorio & in limbo. Vel ſic:
cum conuerterit deus captiuitatẽ plebis ſuæ. i. dũ militantem eccleſiam de corruptione atq; mi
ſerijs huius vitæ redemerit, & ad triumphantis eccleſię ſocietatem tranſtulerit, q̃d in die nouiſ-
ſimo fiet: tunc exultabit Iacob, & lętabit Iſrael gaudio interiori & exteriori conſummato atq;
perpetuo, iuxta illud propheticũ: Qui redempti fuerint à dño reuertentur, & venient in Sion, Iſaiæ.35.
laudantes, & lætitia ſempiterna ſuper capita eoꝝ, & fugiet dolor & gemitus.

¶ Explanatio allegorica eiuſdẽ pſalmi per relationem ad Chrm̃.

EX declaratione deniq; pſalmi 13. facillime patet, qũo pſalmus iſte applicari poſſit ad Chri
ſtum. Breuiter ergo tangendo, ſicut per filios Chore ſcdm̃ præhabita intelliguntur imita
tores & filij Ieſu Chriſti crucifixi, eo ꝙ Chore interpretetur Caluaria, q̃d eſt nomen loci, in q̃
cruci appenſus eſt mundi ſaluator: ſic per Amelech, q interpretatur dolens ſiue parturiens, in-
C telligi poteſt Chriſtus, de quo ſcriptum eſt: Vere languores noſtros ipſe tulit, & propter nos do Iſaiæ.53
lens factus eſt. Et iterum: Ipſe autem vulneratus eſt propter iniquitates noſtras, attritus eſt ꝓ
pter ſcelera noſtra. Sic ergo ſenſus tituli erit: In finem pro Amelech intellectus Dauid. i. intelle
ctus pſalmi præſentis in finẽ vitæ æternæ nos dirigẽtis, à Dauid conſcriptus eſt pro Amelech,
hoc eſt, pro ſignificato interpretationis huius nominis Amelech, puta pro Chriſto. Ait itaq;
¶ Dixit inſipiens. i. populus Iudæoꝝ Chriſtũ dei ſapientiam incarnatam, ac inter ſe conuer-
ſantem irridens, ſpernens ac perſequens in corde: non eſt deus. i. iſte Ieſus Nazarenus ſimilis
nobis paſſibilis, non eſt deus, nec dei vnigenitus, ſed ſeductor atq; blaſphemus. Vnde Chriſtus
oſtendit cæcitatem & inſipientiam Iudæoꝝ in ipſum credere contemnentiũ: In parabolis (in- Matth. 13
quit) loquor eis, quia videntes non vident, & audientes non audiunt neq; intelligunt, vt imple-
atur in eis prophetia Iſaiæ dicentis: Auditu audietis, & non intelligetis, & videntes videbitis, Iſaiæ. 6
& non perſpicietis. Incraſſatum eſt enim cor populi huius, quæ verba quantum ad ſenſum, in
libro viſionum Iſaiæ habentur. Inſuper cum dixiſſent phariſæi ad Ieſum: Magiſter, volumus
à te ſignum videre, increpat eos ꝙ tempus ſui aduentus non aduerterunt ex prophetaꝝ ſcri- Mat.12 Iſaiæ.6.
pturis, præſertim ex vaticinio Danielis, qui in libro viſionum ſuaꝝ tempus aduentus paſſio- Mat.16
niſq; Chriſti euidentiſſime declarauit dum ait: Poſt hebdomadas ſexaginta duas occidet Chri Dan.9
ſtus, & loquit de hebdomadibus annorũ, nõ dieꝝ, ita ꝙ vna hebdomada continet ſeptẽ annos
Sic igitur Chrs phariſæis reſpondit: Faciẽ cœli iudicare noſtis. Nam facto veſpere dicitis: Sere-
num erit, rubicundũ eſt eñ cœlum, ſigna aũt tempoꝝ non poteſtis. Deinde Propheta hũc po- Mat.16
pulum inſipientẽ pluraliter exprimit, dicens: Corrupti ſunt. i. ab omni gratia deſtituti, & etiã à

Romanis corporaliter interfecti &abominabiles facti ſunt.i.deo atq; hoībus odibiles,ſicut de
1.Theſ.2 ...nit Apoſt.Deo non placent,& oībus hoībus aduerſant, & hoc in iniqtatibus ſuis,i.propter D
...ata qbus Chrm perſecuti ſunt,eumq; corā Pilato negauerunt,& occiderūt,ſicut de eis apd
Ierem. ...ieremiā Chriſtus teſtat:Facta eſt mihi hæreditas mea quaſi leo in ſylua.Dedit contra me vocē
Ieremiæ 5 ſuam,ideo odiui eam. Et rurſus de incredulis Iudæis Ieremias pdixit:Negauerunt dñm & di-
Oſee.7. xerunt:non eſt ipſe. Vñ in Oſee Chrs aptiſſime ait:Receſſerūt à me,& ego erudiui eos,& robo-
raui brachia eorꝫ,& in me cogitauerūt malitiam. Reuerſi ſunt,vt eſſent abſq; iugo,& ego re-
demi eos,& ipſi locuti ſunt contra me mendacia:non eſt q faciat bonū meritoriū ex illis inſipi
Iohan. 8. entibus & peruerſis Iudæis.Propter quod Chriſtus in euang.ait ad eos: In pctō veſtro morie
mini.Et iterū:Vos ex patre diabolo eſtis. Rurſumq;: Quō poteſtis bona loqui,cum ſitis mali?
Deus de cœlo,hoc eſt,verbum dei,veritas, atq; ſapientia patris de humanitate aſſumpta , in q̄
tanq̄ in cœlo puriſſimo habitauit,proſpexit ſuper filios hoim.i.ſpecialiter ſup Iudæos , primo
Matth. 15 prædicans eis regnum cœleſte,ſicut & Chriſtus in euang.fatetur:Non ſum miſſus niſi ad oues
quę perierunt domus Iſrael,vt videat ſi eſt intelligēs aut reqrens deū patrē,& filium eius vnicū
Ieſum Chriſtum.Ideo eñi Chrs venit in mundū,vt deum reqrentes ſaluaret , & approbando
cognoſceret. Oēs prædicti increduli declinauerunt à Chri doctrina & fide catholica,ſicut de
Ieremiæ.2 eis dñs p Ieremiam ait: Verterunt ad me dorſum & nō faciē. Nonne ſcient oēs q operātur iniq-
tatem,hoc eſt nonne prædicti infideles Iudæi tandem cognoſcēt me eſſe verū Meſſiam? quaſi
dicat:Imo cognoſcent,qa in die iudicij videbunt me in quem transfixerunt, quemadmodū p
Zach.2 Zachariam dictum eſt.Et in Apoc.ait Iohannes: Ecce venit cum nubibus, & videbit eum oīs E
Apoc.1 oculus,& qui eum pupugerunt: qui deuorant plebem meam,hoc eſt q oppreſſerunt,tribulaue
runt, & partim interfecerunt,partimq; de ſuis finibus eiecerunt primitiuam eccleſiam in Ieru-
Act.8 ſalem primo collectam,quēadmodū in Act. Lucas inducit:Facta eſt inqt in die illa,qñ vel Ste
phanū occiderūt,perſecutio magna in eccleſia quæ erat in Ieruſalē , & diſperſi ſunt oēs præter
apoſtolos. Deum non inuocauerunt iſti increduli,qa nec eum veraciter agnouerūt,ſicut Chrs
Iohan.8. ait ad eos : Neq; me ſcitis,neq; patrem meum,& ſi deū labijs conclamabant,cor tñ eorꝫ longe
erat ab eo,& ideo non inuocauerunt illum,illic trepidauerunt timore vbi nō fuit timor. Time
Iohan.11. bant eñi aduentum Romanorꝫ,niſi Chriſtū occiderent,ſicut dicebant: Ne forte veniant Roma
ni,& tollant locum nrm & gentem:ſicq; magis formidabant hoies & tpalia damna,q̄ deum &
ſpiritualia detrimenta.Qm deus diſſipauit oſſa eorꝫ qui hoībus placent.i.prædictorꝫ infideliū
Iudæorꝫ,vel q Romanis diſplicere timentes,vel principibus ſacerdotum placere optātes,mor-
tem Chriſti procurauerunt,horꝫ oſſa Chriſtus diſſipauit,& diſſipabit ſcdm ſenſum in pcedent
Iohan.5. ti expoſitione inductū.Nam Chrs ait ad eos:Quō poteſtis vos credere q gloriam ab inuicē ac-
cipitis, & gloriam quæ à ſolo deo eſt non quæritis? Confuſi ſunt tpe Titi & Veſpaſiani,& quo-
tidie à fidelibus confunduntur, tandēq; à Chro æternaliter confundent.qñ implebit q̄d Chrs eis
Mat.26 prædixit: A modo videbitis filium hoīs ſedentē à dextris virtutis dei, & venientem in nubibus
cœli.Sic ergo confuſi ſunt,qm deus ſpreuit eos,propterea informari,cōuertiq; nequeunt , ſed
Eccls.7 incorrigibiles ſunt,vt verificetur in eis q̄d Salomon aſſerit:Conſidera opa dei , ꝙ nemo poſſit
corrigere quem ille deſpexerit. Cętera ex præcedenti expoſitione clara ſunt. Eccce q̄ multa ſa- F
lubria documenta ex pſalmo pñti elici valent,vel ne deum quem ore confitemur, factis nege
mus, deumq; oīa conſiderantem cogitemus, veneremur,& diligamus,futurꝫ iudiciū formide-
mus.impiorꝫ tormenta vereamur,& ſuper oīa verſum illum diligētiſſime recolamus , q̄ dictū
eſt.Qm deus diſſipauit oſſa eorꝫ qui hoībus placent,quatenus ſoli deo placere quæramus , eiq;
ſoli diſplicere vitemus,ne ſimus de numero eorꝫ,de qbus ſcriptum eſt: Dilexerunt gloriam ho
Iohan. 12. minum magis,q̄ gloriam dei.

COMMENTARIVS IN PSAL. LIII.

¶Expoſitio Tituli.

ARdens amator ſatiari non valet audiendo, loquēdo,& cogitando de eo quem diligit,ic-
circo deuoti Chriſticolæ,qui omnia arbitrantur cum Apoſtolo,vt ſtercora, propter emi
Philip.3. nentem ſcientiam Chriſti, atq; vt Chriſtum lucrifaciant, in expoſitione illa præcipue epulan-
tur,qua dicta prophetarum & legis ac pſalmi de Chriſto elucidantur. Ipſe enim eſt finis legis,
& omnium ſalus: & ſicut Iudæorum quoq; magiſtri fatentur , omnes prophetæ non ſunt lo-
cuti,niſi ſuper dies Meſſiæ. Vnde ſecundum Auguſtinum libri prophetarum, niſi in eis Chri-
ſtus intelligatur.aqua ſunt,& ſine ſapore ac fructu.Si vero in eis Chrs intelligatur , vinū ſunt
& reficiunt atq; inebriant. Deniq; licet tituli pſalmorum frequenter ex hiſtoria quæ contigit
Dauid,videantur accepti,ex hoc non ſequitur, ꝙ pſalmi tales de Dauid ſint exponendi ad lite
ram,quanquam interdum litera ad hoc valeat applicari.Per huiuſmodi etenim titulos datur
intelligi,qd

A Intelligi, quid fuit occaſio ſancto Dauid pſalmos ſic intitulatos ſcribẽdi. Sed qm̃ Dauid prophe
tico ſpũ plenus fuit, & Chri myſteria excellẽter agnouit, ſeq; Chri figurã gerere ſciuit, imo qm̃
totũ ſtatũ veteris teſtamẽti cognouit eſſe figurã ſtatus noui teſtamẽti ſeu legis Chri & grãe, ſci- 1.Cor.10.
ens pculdubio q̃d oĩa in figura cõtingebãt eis, alioqn quõ pphetarum fuiſſet eximius? Propterea
certiſſime credendum eſt, q̃ S. Dauid oculum cordis ſui ſemper ad Chriſtum & ſtatum eccle-
ſiæ, ſecundũ illuminationem ſibi à ſpiritu ſancto factam, conuertit: & quanq̃ in pſalmis de ſe-
ipſo aliquid recitare videretur, principalis tamen ſua intentio erat de Chriſto & eius myſterijs
atq; eccleſia loqui. Iuxta quod ipſemet innuit: Dixit (inquiens) Dauid filius Iſai, dixit vir cui 2.Reg. 23
conſtitutum eſt de Chriſto dei Iacob: Spũs dñi locutus eſt per me. Inſuper ſi Dauid in pſalmis
tam ſæpe de ſeipſo, & non potius de Chriſto & eccleſia loqueret, vt aliqui ſomniant, q hunc li-
brum pſalmorum nimis ſuperficialiter exponunt, pro magna parte exponẽtes ipſos pſalmos ad
literam de Dauid, tunc pſalmi tales non pertinerẽt ad dicta prophetica, ſed ad ſermones hiſto
ricos. Videretur enĩ Dauid non de futuro vaticinari, ſed de præterito hiſtoriam texere, ſicq; ſa-
tis parum prophetaret Dauid de Chriſto. Imo ſi ſubtiliter conſideretur, inueniretur Iſaias mul
to copioſius deſcribere myſteria Chriſti & eccleſiæ q̃ Dauid propheta, quod tñ nemo concedit.
Amplius gratia prophetalis ſpectat ad gratias gratis datas. Nam bonis & malis cõmunis eſt.
Gratiæ aũt gratis datæ ordinantur ad aliorum vtilitatem, iuxta illud Apoſt. Vnicuiq; datur ma 1.Cor.12.
nifeſtatio ſpũs ad vtilitatem. Itaq; ſpũs ſanctus, q Dauid tantam prophetalis notitiæ gratiam
cõtulit, ad hoc eam ipſi donauit, vt tota eccleſia informationem de Chriſto hauriret. Hæc pro-
B pterea dico, vt ſciatur q̃ inepta ſint eorum commenta, q in dictis prophetarum & pſalmis adeo ſup-
ficiales ac lſales exiſtunt, & vt ſemper conemur, quantũ fieri poteſt, ipſos pſalmos de Chr̃o &
corpore eius myſtico, q̃d eſt eccleſia, explanare. Quãuis itaq; ex tenore tituli huiꝰ pſalmi videa
tur pſalmus de Dauid intelligendus, nõ tñ agit pſalmus de hiſtoria tituli, ſed de myſtico ſigni-
ficato per illud q̃d contigit. Nihilominus pſalmus iſte exponi poſſet de Dauid, ſicut & de vno-
quoq; fideli moraliter intelligi poteſt, quæ expoſitio in ſequenti explanatione elucebit. Nunc
vero de Chriſto exponendus eſt pſalmus qui talem titulum habet: In finem in carminibus in
tellectus Dauid, cum veniſſent Ziphæi, & nunciaſſent Saul: Nonne Dauid abſconditus eſt
apud nos? Titulus iſte ex hiſtoria 1. libr. Regum acceptus eſt. Legitur enĩ ibidem quemadmo 1.Reg.23. & 26
dum Dauid cũ ſuis à facie Saul fugiens, apud Ziphæos ſe abſcondit. Ziphæi vero q̃uis eſſent de
tribu Iuda ſicut & Dauid, tñ regi ſuo placere volentes, pdiderunt ipſum Dauid. Dicunt enĩ Zi
phæi à Ziph, viculo ad ſortem tribus Iudæ pertinente. Audiens aũt Dauid ſe proditũ à Ziphæ-
is pſalmum hunc edidit, liberari deſiderans à tanto periculo. Ziphæi q interpretantur floren-
tes, deſignant Iudæos temporali proſperitate gaudentes. Dauid aũt ſignificat Chr̃m, Saul Pila
tum. Zephæi ergo .i. Iudæi nunciauerunt Saul .i. Pilato: Nonne Dauid abſconditus eſt apud
nos? .i. nõne Ieſum inuenimus populum ſeducentẽ, & eum iam apud nos tenemus ligatũ? Eſt Lucæ,23
itaq; tituli ſenſus: Intellectus Dauid .i. ſenſus huius pſalmi Chr̃o conueniens, & in æternã vitam
nos dirigens, in carminibus .i. ita q̃ ſemper dño grãs referamus tam in aduerſis q̃ proſperis. In
C tellectus inquam cõſcriptus & habitus pro eo, cũ veniſſent Ziphæi .i. Iudæi increduli, & nunci-
aſſent Saul .i. Pilato: Nonne Dauid abſconditus eſt apud nos: hoc eſt, nonne Ieſum hunc cepi-
mus, & ligatum tibi adducimus? Propheta ergo in Chriſti perſona loquens, ſeu Chriſtus ſe-
cundum q̃ homo, & aliquo modo viator, & paſſioni iam proximus, ait ad deum patrem ſeu
totam ſupergloriosiſſimam Trinitatem.

¶ Expoſitio pſalmi literalis.

DEus in nomine tuo ſaluum me fac] .i. in teipſo omnium ſummo ac vero ſaluatore &
1 ad gloriam nois tui à morte reſuſcita me, & in ipſa paſſione conſerua atq; conforta
me contra naturalem horrorem, ſeu timorem mortis inſtantis. Vñ & in Luca habe
tur: Apparuit illi angelus de cœlo confortans eũ. [& in virtute tua iudica me] .i. ſe- Lucæ.22
cundum iuſtitiam tuam reſtitue mihi filio tuo dilecto ſeparando & liberando me à generatio
ne hac peſſima mihi non credente, meq; atrociter perſequente. Hoc enim Chriſtus ſe deſideraſ-
2 ſe inſinuat, dum ait: O Generatio incredula, q̃diu apud vos ero, q̃ diu patiar vos? ¶ [Deus exau Mat.17
di orationem meam.] qua oro pro corpore meo myſtico, ſcilicet pro eccleſia electorum, vt fru Mar.9.
ctum paſſionis meæ participent. Hoc namq; orauit Chriſtus: Non pro mundo rogo, ſed pro Iohan.17.
eis quos dediſti mihi. Et iterum: Pater ſancte ſerua eos in nomine tuo q̃s dediſti mihi, vt ſint Ibidem
vnum, ſicut & nos. [auribus percipe verba oris mei.] Aures dei ſunt ſapientia, qua cuncta co-
gnoſcit, & miſericordia qua orantibus ſubuenit. Itaq; domine pater auribus percipe verba
oris mei, qua pro meipſo, videlicet pro corporis mei glorificatione aſcenſioneque deprecor.
Clarifica me tu pater apud temetipſum claritate quam habui prius quàm mundus fieret. Et Iohan.17.

Ierem 15. ubi Chriſtus precatur: Tu ſcis dñe, recordare mei, & viſita me, & tuere me ab his qui pſequū-
tur me. ¶[Quoniam alieni inſurrexerunt aduerſum me] hoc eſt infideles Iudæi alieni à me nō D
carnis propagine, ſed vitæ imitatione: non natura, ſed gratiæ creatia, perſecuti ſunt me, put 3
Iohan. 18. Iohannes ait: Cohors ergo & tribunus & miniſtri Iudæoꝝ acceſſerunt, & iniecerunt manus in
Ieſum: iccirco per alienos intelligi poſſunt Gentiles, q procurantibus Iudæis Chrm interfecerūt.
[& fortes quæſierunt animam meam.] hoc eſt, principes ſacerdotum quæſierunt animā meā,
Sapien. 2 hoc eſt corporalem vitam meam extinguere, ſicut ſapiens qdam ex perſona eorū aſſerit: Mor-
te turpiſſima condemnemus eum. [& non propoſuerunt deum ante conſpectum ſuum] hoc ē,
Iohan. 11. deum non timuerunt committentes tantum pctm̄, ſed hoīes, qa dixerunt: Ne forte veniāt Ro-
Iohan. 19. mani & tollant locum noſtrum & gentem. Nam & Pilatus cum ei dixiſſent Iudæi: Si hunc di-
mittis, non es amicus Cæſaris, ſtatim adiudicauit fieri petitiones eorum. Conſequenter oſten-
dit Chrs ſe exauditum illosq; nihil proficere. ¶[Ecce enī deus adiuuat me] quia diuinitas Chri- 4
ſti in oībus cooperabatur humanitati aſſumptæ, eamq; in omnibus confortauit atq; protexit
Ierem. 10. iuxta illud Ieremiæ: Dñs mecum eſt quaſi bellator fortis: iccirco qui me perſequuntur, cadent
Iohan. 8. & infirmi erunt. Et Saluator ait: Non ſum ſolus, ſed ego, & qui miſit me pater. [& dominus]
id eſt, deus trinitas [ſuſceptor eſt animæ meæ]. i. exauditor orationum ipſius. Vel dominus ſu-
ſceptor eſt animæ meæ. i. verbum ſeu filius dei verus de⁹ ad ſuam diuinā perſonalitatē animā
meam aſſumpſit, nec eam in triduo mortis reliquit. Quamuis enī tempore mortis & ſepulturę
Chriſti ſeparata fuerit anima eius à corpore, vtrunq; tamen verbo manſit vnitū. Et hoc eſt qđ
apud Iſaiam prophetam deus ait de Chriſto homine: Ecce ſeruus meus, ſuſcipiam eum, elect⁹ E
Iſaiæ. 42. meus, complacuit ſibi in illo anima mea. ¶[Auerte mala inimicis meis] hoc eſt, mala & pœnas 5
mihi à Iudæis paratas retorque in caput eoꝝ, & libera me, ita vt laqueus quem mihi paraue-
Eccls. 10 runt eos concludat, prout in Eccleſiaſte ſcriptum eſt. Qui fodit foueam incidet in eam, & qui
diſſipat ſpem, mordebit eum coluber. Et rurſus Salomon: In inſidijs ſuis capientur iniqui. Vni-
uſcuiusq; enim malum in proprium redundat authorem, & prius nocet pctm̄ agenti q̄ patien-
ti. Iſtud quoq; in Iudæis impletum eſt, quoniam ipſi diſpoſuerunt Chriſtū occidere, & nomen
eius omnino extinguere: ſed oppoſitum contigit, quoniam Chriſtus à morte eſt ſuſcitatus, ipſi
vero in vltionem ſanguinis Chriſti occiſi ſunt atq; diſperſi, & ideo ſubdit: [in veritate tua.] .i.
ſicut p prophetas dixiſti. [diſperde eos]. i. varijs plagis perde eos, ſcilicet gladio, fame, & peſte,
quemadmodum tempore Titi factum conſtat. Vel in veritate. i. in tua iuſtitia diſperde eos, id
eſt, de terra promiſſionis eos expelle, per totumq; mundum diffunde & diuide, ſicut ab Oſee
Oſee. 9. prædictum eſt: Abijciet dominus deus meus, qa non audierunt vocem eius. & erunt vagi in na-
Oſee. 7. tionibus. Hanc quoq; propheriam in Iudæis eſſe impletam oſtenditur per Oſee: Circumdede-
runt (inquit) eos adinuentiones ipſorum. Aduertendum autem ꝙ Chriſtus hæc orat vel con-
formando ſe diuinæ iuſtitiæ, vel prænunciando quod erat futurum, vel inſinuando ꝙ illi me-
ruerint, non autem abſolute imprecatur mala aduerſarijs ſuis, præſertim cum ipſe nobis præ-
Mat. 15 ceperit: Diligite inimicos veſtros, & orate pro perſequentibus & calumniantibus vobis. ¶[Vo-
luntarie ſacrificabo tibi] id eſt, ſponte atq; ardentiſſima charitate dei & proximi offeram me- 6 F
ipſum in ara crucis tibi deo omnipotenti pro mundi ſalute, quemadmodum de me ait Iſai-
Iſaiæ. 54. as: Oblatus eſt quia voluit, & ipſe peccata multoꝝ tulit. Vnde in euangel. dicit Saluator: Ego
Iohan. 10. ſum paſtor bonus, & animam meam pono pro ouibus meis. Et rurſus: Nemo tollit animam
Galat. 2 meam à me, ſed ego ponam. Propter quod Apoſtolus dicit: In fide viuo filij dei, qui dilexit me
& tradidit ſemetipſum pro me. Sic ergo C H R I S T V S ſacrificauit, hoc eſt, in ſacri-
ficium ſalutiferum dedit ſeipſum ex feruentiſſima charitate, tam dei quàm proximi, ſcilicet vt
dei honorem recuperaret, hominumq; ſalutem perficeret, quemadmodum teſtatur Apoſto-
Heb. 9 lus: Sanguis Chriſti qui per ſpiritum ſanctum ſemetipſum obtulit immaculatum deo, emun-
dabit conſcientiam noſtram ab operibus mortuis ad ſeruiendum deo viuenti. [& confitebor
nomini tuo domine] confeſſione laudis [quoniam bonum eſt] quia naturaliter atq; quomo-
dolibet bonum eſt, & bonitas pura, perfecta, atq; infinita. Propter quod ſcriptum eſt: Nemo
Matth. 19 bonus niſi ſolus deus, ideoq; tu domine deus propter teipſum laudandus es, & omni laude ſu-
Mar. 10 pdigniſſimus. Confeſſus eſt autē Chriſtus confeſſione laudis deo patri in omni vita ſua, & in
Lu. 16 Pſalm. 30 paſſione dum dixit: Pater in manus tuas commendo ſpiritum meum. Atq; poſt mortē dū ait:
Lu. 23 Aſcendo ad pr̄em meum. Hinc nāq; ait: Ego glorifico pr̄em meū. Et: Ego non quæro gloriam
Mar. 16. meam. En Ego quæ placita ſunt deo facio ſemper. Ideo quoq; o dñe confitebor nomini tuo.
Lu. 24 Joh. 8 ¶[Qm̄ ex oī tribulatione eripuiſti me] in die reſurrectionis, qñ ad impaſſibilem vitam reſuſci- 7
Roman. 6 taſti me, ſicut Apoſt. aſſerit: Chriſtus reſurgens ex mortuis iam non moritur. Duæ ergo ſunt
cauſæ laudandi deum. Prima eſt bonitas eius, propter quam dixit: Cōfitebor nomini tuo, qm̄
bonū

bonum. Secunda eſt exhibitio beneficioꝝ ipſius, propter quam ait: Qm̃ ex omni tribulatione
A eripuiſti me. Magis autem ac dignius magisq́ meritorium laudare, honorare, diligere deum
propter propriam bonitatem q̃ ob beneficia ſua, qa procedit ex charitate purius perfectiusq́
diuina. Sed Chriſti veſtigia imitantes laudare debemus atq́ amare dñm deum noſtrum pro-
pter cauſam vtranq́. Hoc em̃ perfectiſſimum eſt. Porro quod dictum eſt: Qm̃ ex oĩ tribulatio
ne eripuiſti me, referri poteſt ad id quod ait: Qm̃ bonum eſt, ſed tunc coniunctio hæc, qm̃, non
denotat cauſam, ſed ſignũ. Non em̃ ideo deus bonus eſt, qm̃ eripit nos, ſed ideo eripit nos, qm̃
bonus eſt, ſicq́ ereptio qua eripit nos eſt ſignum bonitatis diuinæ, non cauſa, vel ſi dicaſ cauſa,
non eſt cauſa ſimpliciter & à priori, ſed quo ad nos & à poſteriori, qa per hoc innoteſcit nobis
bonitas dei, ꝙ tam miſericordiſſime eripuit nos [& ſuper inimicos meos] me perſequentes [de
ſpexit oculus meus], i. eos non timui, nec eoꝝ falſam felicitatem atq́ malitiam pro aliquo re-
putaui, ſed in oĩbus conſtans atq́ victorioſus permanſi. Quamuis namq́ Chriſtus paſſione in
ſtante timorem ſponte admiſit, inordinatum tñ pauorem non habuit, ſed poteſtatiue aſſum- Iohan. 12
ptum timorem depoſuit, ſuisq́ hoſtibus intrepidus obuiam iuit. Vñ ſuperius de viro iuſto pę Pſalm. 14
habitum eſt: Ad nihilum deductus eſt in conſpectu eius malignus. Et per Iſaiam Chrs ait: Iu- Iſaiæ. 50.
xta eſt qui iuſtificat me, qs contradicet mihi? Stemus ſimul. Quis eſt aduerſarius meus? Acce
dat ad me. Ecce dñs deus auxiliator meus, & ideo non ſum confuſus. Ad hunc quoq́ magna-
nimem deſpectum iniquorum, in quantum huiuſmodi, Chriſtus paſſione inſtante hortabaſ
diſcipulos: Non turbetur cor veſtrum, neq́ formidet. Vere enim peccatores, in quantum pec Iohan. 14.
B catores, pro nihilo reputandi ſunt, & condolendum eſt eis, ſicut & Iacobus in ſua Canonica Iacobi. 5.
ait, loquẽs de eis, dicẽsq́: Agite nunc diuites, plorate vlulãtes in miſerijs, quæ aduenĩet vobis.

¶ Explanatio eiuſdem pſalmi moralis ſimul & literalis.

MOraliter aũt per Ziphæos, q ſicut oſtenſum eſt, interp̃tantur florentes, intelliguntur ſe
culi amatores, tp̃aliter floridi, inter q̃s abſconditur Dauid. i. inter quos nunc cõuerſanſ i. Reg. 23.
& latẽt fideles tp̃alia contẽnentes, atq́ à mundanis hoĩbus pſecutionẽ perpeſſi. Per Saul q̃q́ in
telliguntur peſtiferi principes & mali prælati, apud quos ſeculares & impij iuſtos accuſant, p-
dunt, ac lacerant. Quilibet ergo fidelis perſecutiones variasq́ tentationes expertus ac patiens,
ſeq́ perpendens naturali virtute non poſſe reſiſtere, ferre, ſeu præualere, ſed ope diuinæ clemẽ
tiæ indigere, totis medullis ad deum confugiat, clamans & dicens: Deus in nomine tuo increa
to, ſeu in teipſo, non in aliqua pura creatura, ſaluum me fac, culpam delendo & gratiam infun
dendo: ſaluum me fac ab omnibus malis præteritis, præſentibus & futuris, ſaluũ me fac à ma-
lo pœnæ, à malo culpæ, & à malo naturæ: ſaluũ me fac ab oĩbus hoſtibꝰ viſibilibus & inuiſibili
bus, à tentationibus cunctis atq́ vniuerſis periculis. Itaq́ domine ſaluum me fac in præſeni p̃
fidem & gratiam & inceſſantem profectum, in futuro aũt per beatificam tuę bonitatis fruitio
nem. Et hoc fac in nomine tuo, ita ꝙ tu ſis meæ ſaluationis cauſa efficiens atq́ finalis. Nec em̃ Act. 4
eſt aliud nomen datum hominibus, in quo oporteat nos ſaluos fieri, niſi nomen tuũ ſicut prin Iſaiæ. 45.
ceps apoſtoloꝝ teſtatur, & ſicut tu ipſe p̃ Iſaiam locutus es: Deus iuſtus & ſaluans non eſt p̃ter Oſee. 13.
me. Et non dubito dñe deus quin precem meam exaudies, dummodo perſeuerãter orauerim; Iob. 13.
C quoniam verũ eſſe credo quod ſcriptum eſt: Omnis qui inuocauerit nomen domini ſaluus Iohelis. 2
erit. Et in virtute tua omnipotenti, cui nihil difficile eſt, iudica me. Cum dicat Apoſtolus: Act. 4
Horrendum eſt incidere in manus dei viuentis, præſertim cum neſciat homo an amore ſit di- Ierem. 32.
gnus an odio, inferiusq́ dicatur: Non intres in iudicium cum ſeruo tuo domine, ad quod perti 1. Reg. 14.
net quod ſanctus Iob ait de deo: Nolo multa formidine contendat mecum. Cum inquam ſit Heb. 10
ita, nonne præſumptuoſum & periculoſum apparet, vt audeat quis dicere deo: & in virtute Eccle. 9
tua iudica me? Sed aduertendum ꝙ duplex ponitur iudicium dei, vicz diſcretionis quod agi- Pſal. 142
tur in vita p̃ñti, quo boni à malis, & electi à reprobis ſecernuntur ac diuiduntur gratia, voto, Iob. 23.
& merito, non loco & præmio. De iſto iudicio ait ſaluator: Nunc iudicium eſt mundi. Quãuis Iohan. 12.
em̃ hoc iudicium à principio mundi inceperit, tamen in aduentu & prædicatione Chriſti atq́
apoſtolorum maxime inchoauit, qa ex tunc gratia dei copioſius effuſa eſt, & fideles ac boni ab
infidelibus & p̃uerſis abundantius euidentiusq́ diſcreti ſunt. Iſtud ergo iudiciũ optare debe-
mus, videlicet vt deus in hoc mundo ſeparet nos à grege malorum, & inter electos nos reputet Iob. 14.
Vnde de iſto iudicio ad beatũ Iob dictum eſt: Nunquid qui non amat iudicium ſanari poteſt?
Porro aliud eſt dei iudiciũ diſtrictæ diſcuſſiõis & iuſtę remunerationis, q̃d vtiq́ oẽs timere de
bemꝰ & exorare ne ad illud nõ parati trahamur, aut in eo ſcd̃m nr̃as malitias, negligentias &
imp̃fectiões iudicemur, ſed potius in hac vita miam cõſequamur, ſatiſfactioniſq́ gr̃am fortia- Iob 9
mur. Vñ ob huius iudicij horrendũ rigorẽ, ait beatus Iob: Etiã ſi habuero quippiã iuſtũ nõ rñde
bo ei, ſed vt meũ iudicẽ dep̃cabor. Et alibi: Si iuſtus fuero, nõ leuabo caput. Hæc aũt memoriter

ſunt tenenda, qa in ſequentibus frequenter occurrũt. Itaq; dñe in virtute tua iudica me, diſcer D
Mat. 22 nens & ſeparans me à grege malo, de q̃ in euang. dicis: Multi ſunt vocati, & in puſillo grege me
Lucæ, 12 ſtatuens, de q̃ ibi ſubdis: pauci vero electi. De q̃ & ais: Nolite timere puſillus grex, quia compla
cuit patri dare vobis regnum. Deus exaudi orationem meam, iam fuſam, auribus percipe
verba oris mei .i. per exauditionem benignam oſtẽde te precem meam aduertere. Moris eſt ſa
cræ ſcripturæ in his maxime, quę ad affectum ꝑtinent eandẽ ſententiam ſub alijs ỹbis vbertim
repetere, ad inſinuandum magnũ deſiderii cordis, & ad facilius prouocandam miſericordiã
creatoris, atq; vt ipſe appetitus in ſeipſo accendatur & inardeſcat. Quo eñi verba frequentius
proferuntur, eo deſiderium ſæpius iteratur, cor amplius inflammatur, ipſeq; habitus charita
tis vehementius conſortat. Qm̃ alieni à charitate fraterna, à dei timore atq; iuſtitia inſurrexe
runt aduerſum me, reſiſtendo, detrahendo, aut ſimili modo contrariando mihi & ſpũali meo
2. Tim. 3. profectui, meq; tentando, lædendo, aut moleſtando. Oẽs eñi q volunt pie viuere in Chriſto, ꝑ
ſecutionem patienſ. & fortes hoſtes inuiſibiles ſiue viſibiles .ſ. dæmones & principes ſeculares
quæſierunt aĩam meam à deo auertere, in culpam allicere, ſpũaliterq; occidere, priuando eam
charitate & grã, q̃ eſt animæ vita. Vel q̃ſierunt aĩam meã .i. vitã meam corporalem affligere, ſi
ue extinguere. Iſtud ad lrãm Dauid dicere potuit de Ziphæis & Saule eiuſq; fautoribus, & nõ
propoſuerunt deum añ conſpectũ ſuum, conſiderando q̃ inique agerent, q̃ grauiter deũ offen
Iacobi. 5. derent, & quantã pœnam in futuro ſibi acqrerent, ſicut de talibus ſcriptum eſt: Theſaurizaſtis
vobis iram in nouiſſimis diebus. Deum añ oculos cordis ſui non proponit, q diuinã prouiden
tiam vel non credit, vel non attendit, q iudicium dei nõ timet, qui nec terrore pœnarum, neq; E
amore præmioꝝ à pctõ retrahiſ, ſed ſine timore legem altiſſimi præuaricatur, & ſine reuerẽtia
Eccli 8 añ conſpectum æterni iudicis cuncta cernentis conuerſaſ. De hoĩe tali ſcriptum eſt: Anguſtia
Iob. 16. vallabit impium, ſicut regem q paratur ad prælĩũ. Tetendit eñi cõtra deum manũ ſuam, & ere
cto collo cucurrit aduerſus eum. Quamuis añt tot aduerſa obſideãt iuſtũ, non tñ deſperat, qm̃
inſuperabilem adiutorẽ habet, ideo ſubditur: Ecce eñi deus adiuuat me, confortando me per
Hebr 13. grãm, & cuſtodiendo ꝑ angelicã protectionem. Vnde Apoſt. loquens de deo: Ipſe (inquit) dixit
Pſal. 117. Non te deſeram nec dimittam, ita vt confidenter dicamus: Dñs adiutor meus, non timebo
1. Cor. 10. qd faciat mihi homo. Et alibi: Ipſe faciet cum tentatione prouentum, vt poſſitis ſuſtinere, ide
Roman 8 circo non debemus inordinate timere. Nam ſi deus pro nobis, quis contra nos? Ecce q̃ plenum
fiducia & amore eſt hoc verbum: Deus adiuuat me. Simus igiſ grati & obedientes tanto adiu
Col. 3 tori, ne eius ſubuentione per ingratitudinẽ reddamur indigni. Propterea eñi Samuel dicit: Præ
Eſaiæ 11.
1. Re. 7. 12 parate corda veſtra dño & ſeruite illi ſoli, & liberabit vos de manu inimicoꝝ. Et alibi: Nolite
(inquit) recedere à tergo dñi, ſed ſeruite ei in toto corde veſtro, & nolite declinare poſt vana q̃
non proderunt vobis qa vana ſunt, & dñs ſuſceptor eſt animæ meæ, miſericorditer eam bra
Heb. 11 chijs pietatis amplectens, cito indulgẽs, pie conſeruãs, & de omnibus ad ſalutem neceſſarijs ꝓ
uidens. Auerte mala inimicis meis, hoc eſt, nocumẽta mihi ab eis parata auſer à me, & in ipſos
Roma. 12 ea retorque. Videtur hoc eſſe contrarium documento Apoſtoli dicentis: Vince in bono malũ.
1. Petri. 3. Et iterum: Nulli malum pro malo reddentes. Sed ex dictis patet ſolutio. Non eñi vir iuſtus hęc F
Roma. 12
Prouer. 5 ait, abſolute malum aliquod aduerſarijs imprecando, ſed ſe diuinæ iuſtitiæ conformando, &
quid impij mereantur prodendo. Impius nanq; meretur, vt malum quod alteri parat, in ipſm
redundet ſibiq; noceat, quemadmodum Salomon faſſus eſt: Iniquitates ſuæ capient impium,
& funibus peccatoꝝ ſuoꝝ conſtringetur. Iuxta hunc ſenſum ſcriptum eſt in Geneſi: Qui effu
Gene. 9 derit ſanguinem humanum, effundetur ſanguis illius. Quàm multi ſanguinem effuderunt, quoꝝ
Exodi. 2.
Deuter 24 ſanguis effuſus non eſt, ſicut nec Moſi iſta dicentis, qui occidit Aegyptiũ, & in pace qeuit. Quid
ergo eſt: Qui effuderit ſanguinem humanũ, effundetur ſanguis illius? niſi ꝙ malitia homici
dij prius occidit ipſum ſpũaliter q̃ alium corporaliter. Similem quoq; intelligentiam habet, q̃d
Mat. 26 ait Saluator: Omnis qui acceperit gladiũ, gladio peribit. In veritate tua diſperde illos .i. in tua
iuſtitia, & iuſto iudicio ac promiſſione fideli deijce aduerſarios meos pugnando pro me. Deij
ce inquam eos, impediendo eorum malitiam à prauo effectu, ne mihi præualeant. Non autem
deſidero vt damnẽtur, ſed in pręſenti ſeculo corrigantur. Inuiſibiles autem hoſtes omnino op
primi cupio, ſicut promittit Apoſtolus: Deus autem pacis conteret Satanã ſub pedibus veſtris
Voluntarie .i. ſponte, & propter teipſum duntaxat atq; ad gloriam nominis tui, & non intuit
tu alicuius commodi temporalis, ſacrificabo tibi ſacrificium laudis, hoſtiã virtuoſæ conuerſa
tionis ſacramentũ altaris, imo meipſum & totũ q̃d ſum, poſſum, & ago, qa hæc tibi debeo, ſicut
à te ea ſortitus ſum. Quẽadmodũ eñi totũ meũ eſſe, poſſe, & agere, à te mihi collata ſunt, ſic ea
in tuũ honorẽ & cultum expendere teneor, atq; me totum diuino mancipare obſeqo obligor.
Quatenus tota mea ſubſtantia, potẽtia, & vita, te creatorem ſctm̃, & bñdictũ venereſ atq; lo
quantur.

A quantur. De his ſacrificijs ſeu hoſtijs ait etiã diuinus Apl'us: Per Chr̃m offeramus hoſtiã laudis Heb. 13
deo ſp. Et de ſacrificio ſanctæ conuerſationis ſubiungit: Bñficẽtiæ & communiõis nolite obli Eodem
uiſci. Talibus enim hoſtijs placatur deus. De quo etiam ſacrificio in Eccl. habetur: Salutare ſa Eccl. 35
crificium ẽ attẽdere mandatis, & diſcedere ab omni iniquitate. De ſacrificio aũt quo homo of
fert ſeipſum ſupius dixit pſalmugraphus: Sacrificium deo ſpiritus contribulatus. De ſacrificio Pſalm. 50
demum altaris in Euang. ait dñs: Hoc facite in meã commemorationẽ. Apud Malac. dr̃: In oĩ Matth. 26. Malach. 1
loco ſacrificatur & offertur nomini meo oblatio munda, & confitebor noĩ tuo domine, mea
mala & tua bona, me accuſando, teq; laudando, me ſpernendo, & te exaltando. Qm̃ ex oĩ tri
bulatione, à qua hucuſq; liberatus ſum, tu eripuiſti me, in te, à futuris quoq; tribulationibus iã
eripuiſti me in ſpe. Non enim propria virtute præualui, ſed oĩs victoria mea à te eſt, ideo, & ſu
per inimicos meos deſpexit oculus me', propter fiduciam magnam, quam in te habeo fixam,
& qm̃ toties expertus ſum gratiam tuam. Hinc ergo iniquos paruipẽdo, & te ſolum formido,
quemadmodum 1. libr. Macha. præcipitur: A verbis peccatoris ne timueritis, quia gloria eius 1. Mach. 2.
ſtercus & vermis. Hodie extollitur, & cras non inuenitur. Ecce pſalmus hic breuis quàm in
gentem ſanctæ deuotionis ignem includit. Diſcamus ergo ex eo ardentes deo offerre preces,
in omni perſecutione & tentatione ad ipſum confidenter recurrere, eumq; amoroſe affari, de
ipſo affectuoſe ac fiducialiter loqui, ei quoq; nosipſos promptiſſime ſacrificare, in oĩbus gra
tias agere, deum laudare, & eius beneficia grata mente recolere.

COMMENTARIVS IN PSALMVM LIIII.

B ¶ Expoſitio Tituli.

EAdem ni fallor ratione qua ſupra probatum eſt pſalmum quadrageſimum (ſcilicet: Bea
tus qui intelligit) ad literam exponendum eſſe de Chriſto, nunc quoq; oſtendi poteſt hũc Pſalm. 40.
pſalmum ad literam de Chriſto debere exponi. Ibi enim probatum eſt pſalmum illũ loqui de
Chriſto, quia ſaluator allegat ſcripturam illius pſalmi prædictam de ſe, vt impleatur (inquiens)
ſcriptura: Qui manducat meum panem leuabit calcaneum ſuum contra me. Hoc nanq; pſal Iohan. 13.
mo quadrageſimo dicitur his verbis. Etenim homo pacis meæ in quo ſperaui, q edebat panes
meos, magnificauit ſuper me ſupplantatiõem. Cum ergo hoc quod ſaluator de ſe prædictum
allegat, quantum ad ſenſum habeatur in iſto pſalmo, ſicut in illo. Videt̃ hic pſalmus exponen
dus de Chriſto, ſicut & ille, præſertim cum nec in illo pſalmo habeantur verba Chriſti, niſi q̃tũ
ad ſenſum, & ſi diligenter penſemus, inuenimus ſenſum verbo℞ Chriſti in hoc Pſalmo diffu
ſius traditum, q̃ in pſalmo. 40. Sic enim inferius dr̃: Qm̃ ſi inimicus meus maledixiſſet mihi, ſu
ſtinuiſſem vtiq;. &c. Tu vero homo vnanimis dux meus & not' meus, q ſimul mecum dulces
capiebas cibos, &c. Deniq; S. Gregorius aperte teſtatur, quod Chriſtus hæc verba de Iuda ꝓdi
tore inducit. Hieron. quoq; & Caſſiodorus pſalmũ iſtum de Chriſto exponunt. Non tñ negã
dum eſt quin moraliter exponi poſſit de Dauid, ſicut de quolibet iuſto aduerſitatibus exercita
to atq; eccleſia, ſecundum quem modum in ſequenti expoſitione exponetur. Nam hanc expo
ſitionem Augu. & Hugo amplius proſequuntur, propterea vito expoſitiones ſteriles eorum, q
C pſalmũ hunc & conformes ad literam de Dauid exponunt. Chriſtus poſt reſurrectionẽ appa Luc. 24
rens diſcipulis neceſſe eſt (inqt) impleri oĩa quæ ſcripta ſunt in lege Moſi & ꝓphetis & pſalmis
de me. Poſtquam Chriſtus commemorauit legem Moſi & prophetas, quid neceſſe fuit de pſal
mis ſpecialem facere mentionem, quaſi autor pſalmorum ad numerum prophetarum non ptĩ
neret, niſi quia in pſalmis ſpecialiter. i. plenius, euidentiuſq; prophetatur de Chriſto q̃ in cæte
ris prophetarum ſcripturis? Idcirco quantum fieri poteſt ſemꝑ curandũ eſt, vt pſalmi de Chri
ſto intelligantur. Titulus autem pſalmi præſentis eſt iſte: In finem in carminibus intellectus
Dauid. Per Dauid ſancti prophetæ Chriſtum frequenter intelligunt. Vnde apud Iere. ſcriptũ
eſt: Non dominabuntur Iacob amplius alieni, ſed ſeruient domino deo ſuo & Dauid regi ſuo,
quem ſuſcitabo eis. i. Chriſto, vt oẽs exponunt. Eſt itaq; tituli ſenſus: Intellectus Dauid. i. ſen
ſus pſalmi iſtius conuenit Chriſto. Intellectus inquam dirigens nos in finem, hoc eſt, in deum
ſeu vitam æternam, in carminibus, ita vt deo ſemper in aduerſis & proſperis gratiæ referant,
ſicut & Chriſtus egit ac docuit. Igitur dominus noſter Ieſus Chriſtus qui, vt ait Lucas, erat ꝑ Lucæ. 6
noctans in oratione dei, ſecundum quod homo paſſibilis & viator ante paſſionem ſic ait.

¶ Expoſitio pſalmi literalis.

1 EXaudi deus] pater ſeu trinitas vnus deus [orationem meam] qua oro pro accidenta
li præmio conuerſationis, humiliationis, paſſioniſq; meæ. Chriſtus enim ſua humili
tate & morte ſibiipſi promeruit præmium accidentale non eſſentiale, vicȝ iudiciariã
poteſtatem, feſtinatam reſurrectionem, corporis glorificationem, & aſcenſionẽ. Pro
pter q̃d ipſemet de ſeipõ, & deo patre loquens, ſic ait: Poteſtatem dedit ei & iudicium
facere,

Iohan.5. facere, quia filius hominis eſt. Et apoſtolus: Humiliauit ſemetipſum factus obediẽs vſq; ad mor D
Philip.2. Iſaiæ.53. tem, propter quod & deus exaltauit illum. Hoc quoq; in Iſaia de Chr̃o prædictum eſt. Pro eo
quod laborauit anima eius videbit & ſaturabitur, non vtiq; gaudio præmij eſſentialis, qa hoc
Chriſtus non meruit, ſed accidentalis q̃d Chr̃s partim habet, ſaltem extẽſiue vel quantum ad
manifeſtationem ex ſaluatione electoꝝ. Vnde & regnum militantis eccleſiæ, ſeu multiplicatio
Iſaiæ 53. fidelium Chr̃o pro pręmio apud Iſaiam promittitur. Si poſuerit aiam ſuam pro peccato vide
Eodem bit ſemen longæuum & voluntas dñi in manu eius dirigetur. Et itẽ; dñs de Chr̃o dicit. In ſci
entia ſua iuſtificabit ipſe ſeruus meus multos & iniquitates eoꝝ ipſe portabit, ideo diſpertiam
ei plurimos & fortium diuidet ſpolia. i. multos ad eius fidem conuertã, & dæmonũ ſpolis, hoc
eſt, animas quæ factę ſunt dæmonũ prędæ per peccatum originale vel actuale, eripiet non oim
Oſe.13. ſed electorum, quemadmodum per Oſee ait: Ero mors tua o mors, morſus tu⁹ ero inferne [&
ne deſpexeris deprecationẽ meam] quam feci pro his, pro quibus incarnatus & paſſus ſum. Vñ
Luc.22 Chriſtus dixit ad Petrum in perſona eccleſiæ: Ego pro te rogaui, vt non deficiat fides tua [in
tende mihi]. i. reſpiciendo adimple precem, qua pro meipſius liberatione à morte, ſeu reſuſci
Ioh.12. tatione ꝓcatus ſum dicens: Pater ſaluifica me ex hac hora [& exaudi me] orantem pro nomi
nis tui honorifica clarificatione, videlicet, vt ab oibus agnoſcaris ac venereris. Hoc enim ora
Ibidem Ioh.17. uit Chriſtus. Pater, inquens, clarifica nomen tuũ. ❡[Contriſtatus ſum in exercitatiõe mea] hoc 2
eſt, in prædicando atq; miracula faciẽdo, dolui de cæcitate & ingratitudine Iudæorum, quem
Marc.3 admodum ſcriptum eſt: Contriſtatus eſt Ieſus ſuper cæcitate cordis eorum. Hæc autẽ triſtitia
inordinata non fuit, ſed ex vera charitate manauit, q̃m malis atq; peruerſis condoluit. Propte E
Prou.12 rea quoq; Salomon aſſerit. Non contriſtabit iuſtum quicqd ei acciderit. Itemq; quod de Chr̃o
Iſaiæ.42. prædictum eſt: Non erit triſtis neq; turbulentus, intelligendũ eſt de ſeculari, & inordinata tri
2 Cor. 7. ſtitia q̃(teſte apoſtolo) mortem operatur, & de qua in Eccl'o legitur: Triſtitiam lõge expelle à
Eccl.30 Marc.14 te, multos enim occidit triſtitia, & non eſt vtilitas in ea. Paſſione quoq; inſtãte, cœpit Ieſus pa
Matth.26. uere & tædere, ac dicere: Triſtis eſt aĩa mea vſque ad mortem, [& conturbatus ſum à voce ini
Matth.12. mici]. i. propter detractiones & accuſationes, ac falſas interpretatiões populi Iudæorum, opa
mea atq; doctrinã blaſphemantiũ, contemnentium, & Beelzebub aſcribentiũ [turbatus ſum]
non inordinata turbatione, ſed ad rationabilem iram, timorem ſeu triſtitiam aut ſimilẽ vehe
Marc.3 mentẽ affectionẽ libere motus ſum, quemadmodũ apud Mar. dr̃: Circumſpiciens eos Ieſus cũ
Iohan.12. ira, dixit: Hypocritæ, &c. Alibi q̃q;: Nũc aĩa mea turbata eſt: & in ipſa cœna turbatus eſt Ieſus,
ſicut Euang. teſtatur: Cũ hæc (inquiens) dixiſſet Ieſus, turbatus eſt ſpiritu, & proteſtatus eſt, &
dixit: Vnus veſtrum me tradet: conturbatus ſum etiam [& à tribulatione peccatoris]. i. ex cõſi
Iohan.13. deratione amariſſimæ paſſionis mihi inſtantis, quemadmodũ legitur: Factus Ieſus in agonia,
Lucæ.22 prolixius orabat, & factus ẽ ſudor eius, ſicut guttæ ſanguinis decurrẽtis in terram. Et ad Heb.
Marc.14 de Chriſto ait Apoſtolus: Cum clamore valido, & lachrymis oratiõem obtulit. Deniq; in ipſa
Hebr.5. paſſione conturbatus eſt Ieſus ſcd̃m modũ prædictũ à tribulatione peccatoris. i. à pſequutione
ppl'i ipſm conſpuentis, flagellantis, transfigentis, & occidentis. ❡[Q̃m declinauerunt in me ini 3
quitates] hoc eſt, Iudæi multa mihi ſcelera impoſuerunt, quemadmodũ ab Euang. dictum eſt:
Lucæ.23 Cœperunt aũt illum accuſare, dicentes: Hunc inuenimus ſubuertẽtem gentẽ noſtram, & pro F
Matth.27 hibentem tributa dari Cæſari, Et itẽ;: Stabant, inquit, principes ſacerdotũ conſtãter accuſan
Marc.15 tes eum. Sed et ante paſſionẽ frequenter calumniabantur eum Iudæi. Propter q̃d ſcriptum eſt:
Ioh.8. Ioh.10 Dicebant, q̃m in furorem verſus eſt. Et rurſus: Dæmonium habet, & inſanit. Quid eum audi
Pſalm.20. tis? Vnde ſuperius de Chriſto dixit Pſalmiſta: Q̃m declinauerunt in te mala, cogitauerunt cõ
Oſee.7. ſilia, quæ non potuerũt ſtabilire. Et apud Oſe. Chr̃s ait: Vaſtabuntur quia ꝓuaricati ſunt in me,
& ego redemi eos, & loquuti ſunt contra me mendacia [& in ira moleſti erant mihi] hoc eſt, p
uerſi, increduliq; Iudæi ex ira, quam conceperunt aduerſum me, perſequuti ſunt me, quoꝝ p
ſequutio mihi erat moleſta, non quia aduerſa, & dura, inuitus impatiẽterq; pertulerim, ſed qa
eorum cæcitati condolui. ❡[Cor meum conturbatum eſt in me] ex magna affectione, nõ ex ali 4
Pſalm.21. qua deordinatione, ſicut expoſitum eſt, vnde ſuperius dictum eſt: Factum eſt cor meum tanq̃
cera liqueſcens [& formido mortis cecidit ſuper me]. i. naturalis timor de morte inſtante fuit
Matth.27. in me, ꝓſertim q̃ñ ter patrẽ oraui, vt ſi fieri poſſet, trãſferret à me calicẽ paſſionis. ❡[Timor] aię
Marc.14 ſeu interioris appetitus [& tremor] corporis ex interiori timore cauſatus [venerunt ſuper me] 5
Luc.22. non ſine ꝓdeliberatione, ſed ex pręuia ratione. Paſſiones namq; appetitus ſenſitiui, In Chriſto
rationem non præuenerunt, ſed ſponte aſſumebantur à Chriſto, atq; ad rationis imperiũ ceſ
ſauerunt. Huiuſmodi autem timor & tremor irruerunt præſertim in Chriſtum, quando ex in
Luc.22 æſtimabili mentis anguſtia factus eſt ſudor eius ſicut guttæ ſanguinis decurrentis in terrã [&
contexeſt me tñbræ]. i. magnæ & pœnaliſſimæ aduerſitates me penitus operuerũt, quoniam
corpore

corpore & anima plenus ſui doloribus,quia in oĩbus mẽbris corporis & animæ viribus patie
A bar. Vel ſic,contexerunt me tñbræ.i.pctõres pctis obtenebrati irruerunt vndiq; in me.De pec
catoribus nanq; conuerſis ait apoſt.Fuiſtis aliqñ tñbræ,nunc aũt lux in dño. Propter q̃d ante Ephe.4 Pſalm.21.
6 de Chriſto inductum eſt:Qm̃ circũdederunt me canes multi.❡[Et dixi]mentaliter cogitãdo,
vel ore loquendo[quis dabit mihi pennas ſicut columbæ.]Chriſtus pennas contemplationis
&charitatis ab exordio incarnationis inceſſabiliter habuit.Quas ergo pennas ſe deſiderare in
ſinuat,niſi vel pennas reſurrectionis & aſcenſionis quibus de tumulo volet ad inferos de in
ferno ad credentes in mundo atq; ad cœlos:& ad patris dexteram requieſcat?Vel,pennas,ſu
gæ à Iudæis,donec impleretur paſſionis ſuæ tps præordinatum à deo,ſecundũ q̃d Ioh. Euang. Iohan.11.
fatet,dicendo:Ieſus ergo iam non palã ambulabat, ſed in deſertis locis morabat cũ diſcipulis
ſuis iuxta ciuitatem,q̃ dr̃ Effrem.Ad hæc igit̃ loca Chriſtus penna fugæ volauit.i.velocit̃ tran
ſiit,qa tranſiens per medium illorum ibat,cũ eũ lapidare tentarent,& pcipitare, quemadmo Luc.8 Ioh.8.10
dũ ſcriptũ eſt.i.Inuiſibiliter manus Iudæoꝝ elapſus eſt.In his quoq; locis Chr̃s à Iudæorum tu
7 multu & perſequutionibus requieuit.Ideo ſubdit.❡[Ecce elongaui]me,à Iudæis me perſequẽ
tibus[fugiens]ad loca deſerti[& manſi]cum diſcipulis meis[in ſolitudine]ſeu deſerto.Præte
rea anteq̃ Chriſtus prædicare incepit,ductus eſt à ſpũ vtiq; ſancto in deſertũ,eratq; cũ beſtijs, Matth.4. Marc.1
8 & angeli miniſtrabant ei.❡[Expectabã eum q ſaluum me fecit].i.ego Chriſtus ordinationem
dei patris præſtolabar,vt illa compleretur in me,quatenus tempore ab eo pordinato me ma Iohan.18.
nifeſtarem atq; occiderer.Non enim fugi ne morerer,q ad hoc veni, vt mundũ moriendo re
B dimerem,ſed ne ante pfixum tps occumberem,pp quod Euang.Ioh.ſæpius dicit:Nemo miſit Iohan.7.8
in eum manum,quia nondũ venit hora eius.Sic itaq; expectabam eũ qui ſaluũ me fecit,[à pu
ſillanimitate ſpiritus].i.ab exceſſiuo timore mortis & mundi[& tempeſtate].i.ab impetuoſo
animi motu & turbulentia mentis.Hoc Chriſtus affirmat,nõ quod vnq̃ fuerit in eo puſillani
mitas ſpiritus & tempeſtas,cum vtrũq; ſit vitioſum,ſed quia anima eius diuĩa virtute pſerua
ta fuit à motibus illis.Deinde Chriſtus orat pro deiectione aduerſariorum ſuorum,ſecundum
9 ſenſum in præcedentium pſalmorum expoſitione clare inductum,& ait.❡[Præcipita dñe]pr̃,
[& diuide linguas eoꝝ].i.confunde,falſifica,condẽna,& deſtrue verba Iudæorum mihi detra
hentium,& de modo capiendi & occidendi me conſilia vana habentiũ,hoꝝ linguas.i.ſermo
nes præcipita,deijce,& ab effectu optato ne differas impedire,non vt nõ occidãt me,ſed vt nõ
detinear in morte,neq; ab hoim cognitiõe abſcondar,ſed reſuſcita me,& nomẽ meũ clarifica,
eos vero in æternũ præcipita,& i ꝑñl vita diſpge,ita vt ipſi ſibi imprecati ſunt:Veniat ſanguis Ioh.16.17 Matth.27
meus ſuper eos filioſq; eorum.Hæc oĩa iã in Iudæis impleta videmus.Intendebãt nanq; Iudæi
ſic Chriſtũ occidere,vt neq; reſurgeret,neq; de cætero in hoim memoria remaneret,quẽadmo Pſalm.82
dũ apud Iere.dicũt:Eradamus eũ de terra viuentiũ,& nomẽ eius nõ memoret̃ vltra.Sed hui⁹ Ierem.11.
oppoſitũ accidit,qm̃ Chr̃s p mortẽ oĩm ode clarificari,honorificariq; meruit,iuxta illud apl̃i: Hebræ.2
Videmus Ieſum pp paſſionẽ mortis gloria & honore coronatũ, vt gr̃a dei pro oĩbus guſtaret
mortẽ.Et hæc ideo oro[qm̃]ego Chr̃s,q cuncta cognoſco & q ſciui quid eſſet in hoie[vidi ini Ierem.18.
C quitatẽ].i.propoſitum interficiendi me[& contradictionẽ] aduerſus me & meã doctrinã,[in
ciuitate].i.in populo in Ieroſolyma cõmorante.Vel contradictionẽ eoꝝ inter ſe mutuo,qa nõ
nulli reſiſtebant volentibus me occidere. Vnde Nicodemus dicit aduerſus Iudæos incredulos Iohan.7.
Nunquid lex noſtra iudicat aliquẽ,niſi audierit ab ipſo prius & cognouerit quid faciat?Et rur
ſus ſcriptum eſt:Multi ex principibus crediderunt in Ieſum,videlicet ante paſſionem.❡[Die ac Ioh.11.
10 nocte]id eſt,indeſinenter[circumdabit eam ſuper muros eius iniquitas]i.in principalibus po
puli Iudæorum,qui eſſe debuerant firmamentum,& murus aliorum, confirmando eos in bo
no,fuit magna & ſumma malitia, quoniam principes ſacerdotum alios inſtigauerũt ad Chri Ioh.7
ſti occiſionem. Vel,circumdabit eam ſuper muros eius iniquitas,quia ad literam cuſtodes mu
rorum Ieruſalem quaſi in canticum verterunt Ieſum Chriſtum aſſidue eum deridẽdo,ſicut In
ferius clarius dicitur:Aduerſum me loquebantur,qui ſedebant in porta,& in me pſallebant q Pſalm.68.
bibebant vinum[& labor in medio eius & iniuſtitia].i.pœnalis malitia & iniuſtitia fuit quaſi
in toto populo ciuitatis Ieruſalem.Peccatum enĩ labor vocatur,qm̃(Auguſtino teſte)aĩa in
ordinatus ſibiipſi eſt pœna.Veram enĩ quietẽ & pacẽ excludit,& remorſum conſciæ habet ad
iunctũ.Magnus labor & iniuſtitia maxima erat in medio ciuitatis ſeu populi huius,quãdo re
ſpondens vniuerſus populus,dixit ad præſidẽ:Sanguis eius ſuper nos, & ſuper filios noſtros. Matth.27
11 ❡[Et non defecit de plateis eius]id eſt,de habitatoribus platearum Ieruſalem[vſura & dolus] Matth.21. Marc.11
Iudæi enim auari atq; doloſi fuerunt, propter quod Chriſtus de templo vendentes & emẽtes Luc.19.
eiecit.Et apud Miche.legitur:Vir fratrem ſuum venatur ad mortẽ. Et alibi:A minore vſq; ad Iohã 2. Mich.7
maiorem omnes auaritiæ ſtudent. Conſequenter Chriſt⁹ peccatum traditoris ſui exaggerat. Ieremiæ.6

❡Quoniam

¶[Qm̃ ſi inimicus meus].i.q nunq̃ ante amicus meus fuiſſet,vel cui ego aliqd mali feciſſem,vel 12
Matth. 27 cui tot ſigna dilectiõis nõ oñdiſſem[maledixiſſet mihi]vendēdo atq; pdendo me hoſtib' meis D
Actuum.1 [ſuſtinuiſſem vtiq;].i.tolerabilius eeputaſſem,&minus corde afflictus fuiſſem,neq; tã dire vin
dicaſſem,ſicut vlt' ſum pc̃m̃ Iudæ,quē iuſto iudicio deſperare,& ſeipſm laq̃o necare pmiſi,q̃d
eeat vindicta grauiſſima in præſenti,quàm ſeqtur pœna duriſſima in futuro.Tanto equidem
grauius pc̃m̃ de' vlciſcif,q̃to peccantē in grauioea pc̃tã cadere patitur. ¶[Et ſi is q odeeat me] 13
.i.q ſe inimicũ meũ fuiſſe palam dixiſſet & oñdiſſet[ſup me magna locutus fuiſſet] i.veeba ſup
plantatiõis& conculcationis contra me aduerſarijs meis dixiſſet [abſcõdiſſem me forſitan ab
eo,].i.tam familiaeis vel præſens ſibi non extitiſſem,vt extiti Iudæ,à quo etiam non abſcondi
Ioh.8 12 me,ſicut interdum à Iudęis mihi aperte inſidiantibus me abſcondi.Non tñ putandũ eſt quod
Chriſtus finaliter ſe aliquo modo occultaſſet,qm̃ mortem euadere noluit. ¶[Tu vero]o Iuda, 14
[hõ vnanimis]mihi,q̃tũ ad apparētiã & verboꝝ pfeſſionē,& etiã forte ſcd'm veritatē q̃tũ ad tē
Matth.10. pus[dux meus].i.quē ego cũ alijs aplĩs cõſtitui ducē ppl̃i mei,mittēs te añ paſſionē cũ illis pdi
care regnũ dei,& ſanare infirmos[& notus meus]tanq̃ cohabitans familiariſq; mihi. ¶[Qui ſi 15
mul mecũ dulces capiebas cibos]eo tpe quo peocurator meus fuiſti,comedens panē in menſa
Iohan. 13 mecũ,q charitatiue ac dulciter tecũ veſcebar.Prȩſertim aũt in cœna nouiſſima accepit Iudas à
Chriſto & cũ Chriſto dulces cibos.i.corpus eius & ſanguinē[in domo dei].i. in ſynagogis Iu
Ibidem dæorum,& tēplo Ieſ'm ſeu congeegatione fideliũ diſcipuloꝝ meoꝝ [ambulauimus].i.conner
ſati ſumus[cũ conſenſu]eo etẽm modo ambulauerunt Chr̃s, & Iudas cũ cõſenſu,q̃ vnanimes
erant.Patet aũt ex his,illas perſequutiones atq; iniueias eſſe moleſtiores,q̃ à propinqs & ami E
cis ſeu familiaribus inſeeuntur,pcipue qñ de eoꝝ dilectione p̃ſumimus & aliud nihil,niſi bonũ
apud eos meruimus,propter quod paſſio Chr̃i amarioe fuit,qa à diſcipulo vēdebatur,& à po
Miche.26 pulo electo ac peculiari occidebatur, & ideo p Mich.ait.Popule meus quid feci tibi,aut qd mo
Iſaiæ 5. leſt' fui tibi?Et alibi:Quid vltra debui facere vineæ meæ,& nõ feci?¶[Veniat mors ſup illos,]q
diſcipulum meũ ſic corruperunt,vel ei paees extiterunt.Hoc Chr̃s ait,non deſiderando ſed pnũ 16
ciando,niſi intelligatur hoc deſiderare zelo iuſtitiæ ſecundũ ordinē diuinæ æquitatis,non aũt
inordinato appetitu vidictæ.Veniat,inquã,mors aĩæ & corporis ſuper illos,vic; vt gratia dei
peluentur,& ab aduerſaeijs trucidentue,quēadmodũ ab exercitu Romanoꝝ Iudæi occiſi ſunt
[& deſcendāt in infernũ viuentes] in die iudicij cũ corpore & aĩa æternalit condēnandi.Hoc
enim promeruerunt. ¶[Qm̃ nequitiæ].i.multæ & peruerſæ malitiæ[in habitaculis eoꝝ].i. in 17
Dan.4. cordibus ipſorum,in quibus homines cogitando morantur.Vel,in habitaculis eoꝝ.i. in habi
tatoribus tabernaculoeum[in medio eorum]ita q̃d omnes cõmuniter nequiter agunt. ¶[Ego 18
autem]Chriſtus filius dei[ad deum clamaui]ſicut in Pſal.huius exoedio patuit[& dñs]i.deus
pater ſeu trinitas ſancta[ſaluauit me]de morte ad immortalem vitam eeſuſcitãs me, iuxta il
Hebræo.5 lud Apoſtoli de Chriſto:Qui in diebus carnis ſuæ,preces ſupplicationeſq; fundēs ad eum,qui
poſſit illum à morte ſaluum facere,exauditus eſt pro ſua reuerentia. ¶[Veſpere].ſ.in nocte cœ 19
næ[& mane].i.in die paraſceues[& meridie]pendens in cruce[narrabo]mente[& annuncia
bo]ore.i,veritatē dixi,ſalutarē ſapientiam docui,cauſam meã,ac precem dño obtuli, pro cru
Ioh.13.14 Pſalm.30. cifixoribus exoeaui, & animã meã patri cõmendaui . Chr̃s enim in veſpe cœnæ pulcherrimũ F
ſermonem fecit diſcipulis ſuis,& mane ſequenti ſe Chr̃m eſſe confeſſus eſt,atq; in cruce pēdēs
Luc.23 alta voce clamauit:Pater in manus tuas cõmēdo ſpiritum meum [& exaudiet vocem meam]
Iohan.12. Chr̃s eñ in oĩ orõne,quã ex deliberata ratiõe effudit,auditus ē, quēadmodũ Martha aie ad eũ
Scio qa q̃cũq; popoſceris à deo,dabit tibi deus. ¶[Redimet in pace].i.eedimendo conſtituet in 20
ꝑa ac ſtabili pace[aĩam meã] i.meipſm,ſeu vitã meã,trãsferēdo me de vita mortali ad impaſſi
bilē vitã,redimet itaq; aĩam meã[ab his q appropinquant mihi,].i.à Iudæis & alijs q acceſſerēt
ad me,vt me cõphenderēt,ligarēt,atq; occideeēt[qm̃ inter multos eeãt mecũ].i.Ideo me exau
diuit deus,qm̃ iſti Iudæi ita accedentes ad me,ſæpe interfueeunt p̃dicatiõibus meis inter pluri
mos alios in me credentes,& ita excuſationē non habent.Propter quod ait ſaluator:Ego ſp do
Ioh.18. Marc.6 cui in tēplo,& ſynagogis vbi oẽs Iudæi cõueniunt.Et iteꝝ:Si non veniſſem & locutus eis fuiſ
Ioh.15. ſem,pc̃m̃ nõ haberēt,nũc aũt excuſationē nõ hñt. ¶[Exaudiet deus]p̃cem meã[& hũiliabit il 21
los]ſupbos in pñti & in futuro.Nũc aũt hũiliati ſunt Iudæi, qa priuati ſunt oĩ gl'ia legis pñnę re
gno,loco,ſacerdote,& pricipe, & in futuro q̃q; cũ cæteris ſupbis in ima inferni hũiliati labent,
Dan.7 [qui eſt ante ſecula].i.deus æternus añ oĩa ſecula in ſe ſubſiſtēs. ¶[Nõ eñ eſt illis cõmutatio,] 22
Ierem 5. de malo & infidelitate ad pœnitentiã & fidē Chr̃ianã,quēadmodũ in Iere.legit:Induerauerũt fa
Iſaiæ 48. cies ſuas ſup petrã,& noluerunt reuerti.Et ad Iudæos dñs p Iſa.ait:Scio qa durus es tu,& ner
uus ferreus ceruix tua,& frons tua ænea[& non timuerunt deum]cuius filium occiderũt[ex
tendit manum ſuam in retribuendo]id eſt,deus virtutem ſuæ potentiæ præparauit,vt illis iu
ſtam

23 ſtam mercedem retribuat. ¶[Contaminauerũt teſtamentũ eius].i. ꝑdicti Iudæi legem dei nõ
A ſeruauerunt,ſed polluerunt inique contra eam agentes,eamq; inhonorãtes,atq; carnaliter in
telligentes[diuiſi ſunt]per totum mundũ[ab ira vultus eius].i.à iuſta vindicta diuĩæ iuſtitiæ
Nam propter ſua peccata deus eos à ꝓpria terra eiecit,per orbẽ diſꝑſit à charitate & fide Chri,
electorumq; numero ſeparauit[& appropinquauit cor illius].i.volũtas diuina ſeu pietas dei,
reprobatis Iudæis ad gentiles conuerſa eſt,ſicut dñs ad Iudæos per prophetam ait:Non ẽ mi- Mala.1
hi voluntas in vobis,qa magnum nomen meum in gentibus.Et apl's ait:Cæcitas ex par Roma 11
te contigit in Iſrael,donec plenitudo gentium intraret. Et itẽ:Illorum delictum ſalus ẽ mun- Eodem
di.i.occaſio ſaluationis gentilium,qm̃ Iudæis non credentibus iuſta facta eſt ad gentes tranſ-
migratio. ¶[Molliti ſunt ſermones eius ſuper oleũ].i.doctrina & ꝑdicatio Chriſti oleo ſuauio
24 res fuerunt & ſunt,qm̃ regnum cœlorum & viam pœnitẽtiæ prædicauit. Vñ ſuperius de Chri Marc.1
ſto præhabitum eſt:Diffuſa eſt gratia in labijs tuis. Et Lucas ait:Mirabantur omnes in verbis Lucæ.4.8. Pſalm.44.
gratiæ quæ procedebãt de ore eius[& ipſi ſunt iacula].i. infideles Iudæi tanq̃ ſagittæ repugna Lucæ 4
uerunt doctrinæ atq; operibus Chri,pungentes eũ verbis blaſphemis,& clauis tandem confo Matth.27.
dientes. Sed tu o Chriſtiane illis ſic pereuntibus. ¶[Iacta ſuper dñm curam tuam]i.inordĩatas
25 atq; ſuperfluas ſolicitudines fuge,& in domino vigilans eſto,ordinatam curam habendo, vt3 Iohan.19.
vt ſolicitus ac timoratus exiſtas,quõ deo complaceas, de temporalibus vero noli vel ante tpa
vel nimis anxie ſolicitari,ſed ſecundum quod ad ſpiritualem profectũ neceſſaria ſunt ſiue vti-
lia. Sic ergo cõmitte te deo,ſed non ſic,vt negligas facere quod in te eſt, fac autẽ quod tibi poſ-
B ſibile eſt,& ſcito quod tua prouidentia tibi non ſufficit,idcirco confide in dño,& curam tuã in
ipſo diſpone ac ordina,quia ſuperius dictum eſt:Dñs ſolicitus eſt mei,ipſi quoq; de omnibus cu Pſalm.39.
ra eſt,quemadmodũ Sap.dicit:Et ipſe te enutriet.i.de neceſſarijs tibi prouidebit,ſicut Chriſt⁹
ſpopondit:Quærite primum regnum dei,& hæc oia adijcientur vobis. Et itẽ:Nolite,inquit, Sapien.12
ſoliciti eſſe in craſtinum,ſcit enim pater veſter cœleſtis,quod his oĩbus indigetis. Hinc ait:Om 1.Pet.5 Matt.6
nem ſolicitudinẽ veſtram proijcientes in eum,qm̃ ipſi cura eſt vobis [non dabit inæternũ flu- Lucæ.12
ctuationem iuſto]Hoc dupliciter intelligi poteſt. Prĩo ſic: Deus nunq̃ ꝑmittet fluctuare iuſtũ 1.Petr.4.
.i.à ſe recedere,ſeu eſſe inſtabilem,quia ꝑ gratiã fixus manet in deo,in oĩ tẽtatiõe atq; euẽtu,ſi-
cut inferius de viro iuſto inducit:Paratũ cor eius ſperare in dño, cõfirmatũ ẽ cor eius,nõ com Pſal.111
mouebit. Vñ dñs ꝑ Iere. ait:Si abſtuleris offendicula tua à facie mea,non cõmoueberis. Pctã eq Ierem.4.
dr̃ faciũt hoĩem fluctuãtẽ atq; inſtabilẽ,iuxta illd: Pctm̃ peccauit Irl'm,ꝓpterea inſtabilis facta Thren.1
eſt. Et alibi:Tenebit iuſtus viã ſuã,& mũdis manibus addet fortitudinẽ. Et itẽ ait ſcriptura: Iob.17.
Iuſtus in ſapia ꝑmanet vt ſol,ſtultus aũt mutat̃ vt luna. Nõ tñ intelligenda ſunt hæc,q̃ſi iuſtus Eccle.27
peccare nõ poſſet,ſed qd iuſto cõueniat,ſcd'm q̃d iuſtus eſt,locus iſte declarat. Scd'o intelligitur
ſic:Nõ dabit inæternũ fluctuationẽ iuſto.i.q̃uis ad tps ſinat eũ deus tẽtari, tribulari,& anxia
ri,veniet tamen tempus,quo in bono firmabitur,atq; ab omni inſtabilitate & inquietudie eri-
26 pietur. ¶[Tu vero deus]omnium iuſtus iudex[deduces eos].i.Iudæos Chriſto rebelles[in pu- Pſalm.7.
teum interitus].i.in lacũ inferni,vel in obſtinationem & profundiſſimam cæcitatem ei deduci
permittes propter eorum malitiã,ſicut de eis ſcriptum eſt: Computreſcere faciam ſuperbiam Ierem.13.
C ꝓpl'i huius peſſimi,q nolũt audire verba mea. ¶[Viri ſanguinũ].i.pctõres [& doloſi non dimi-
27 diabunt dies ſuos].i.tã diu nõ viuent vt æſtimant,& ſæpe medietatem tpis q̃d ſibi reſtare arbi
trant,non attingũt,qa ſtatim dũ cõpleta fuerit eoꝝ iniqtas,à dño auferuntur,ſcd'm q̃d de diui-
te ſibi logã vitã pollicente,ait ſaluator:Stulte hac nocte aiam tuã repetũt à te. Propter q̃d ait & Luc.12
alia ſcriptura:Viri iniq ante tps ſuum ſublati ſunt. Vel ſic:Viri,ꝑdicti non dimidiabunt dies ſu Iob.15.
os,vt3 vt ſicut ꝑteritum vitæ ſuæ tps conſumpſerunt in voluptate ac vitijs,ſic tps reſiduũ ex-
pendant in pœnitentia atq; virtutibus,ſed dato tempore abutuntur,perſeuerando in culpa,ſi
cut de quolibet tali in libro beati Iob dicitur: Deus dedit illi locum pœnitentię & ille abutitur Iob.24.
eo in ſuperbiam. Hi enim aſſimilantur diabolo,quia diabolicum eſt perſeuerare in malo. Vn-
de de talibus per Iere.dominus conqueritur. Quare auerſus eſt populus iſte auerſione conten Ierem.8.
tioſa?[ego autem ſperabo in te dñe]Chr's vt homo,& aliquo modo viator,videlicet inquan-
tum paſſibilis,ſperauit in deo,expectando ab eo bona, q̃ nõdum habuit,ſed adipiſci orauit vt
corporis glorificationem,aſcenſiõem,&c. Ecce iam liquet quàm vere & proprie pſalmus iſte
exponatur de Chriſto. Cum ergo Euangeliſta.itemq; apoſtolica autoritate compellamur,q̃ſ-
dã pſalmos ad literam de Chr'o exponere,in qbus tñ quædã habentur,q̃ Chr'o ſcd'm ſe nullate-
nus cõpetunt,vt ſunt pſal.39.& 40.ſ.Expectans expectaui dñm,in quo inter cætera dr̃: Com
prehenderunt me iniquitates meæ,& non potui vt viderem. Et:Beatus qui intelligit,in q̃ legi-
tur:Sana animam meam,quia peccaui tibi:q̃to magis pſalmus iſte,atq; cõſimiles,in qbus nil
ponitur,quod Chriſto ſecundum ſe non conueniat,erit ad literam intelligendus de Chriſto?

¶Expla

¶Explanatio eiuſdē Pſal.tropologica ſiue moralis, de eccleſia ſeu vnoquoq; fideli. D

CONſtat aūt ꝑ Dauid deſignari eccleſiā,ſeu quēlibet vere fidelē,& ita ſenſus tituli erit:In fi
nē in carminibus intellectus Dauid.i. intellect⁹ huius pſalmi,in finē,hoc ē, in Chrm̄ nos
dirigens,conuenit Dauid.i.eccleſiæ ſeu credenti multipliciter tribulato,in carminibus.i.in ad
uerſis gratias referenti ac læto,ait ergo: ¶Exaudi deus oratiōem meam , idem ſenſus ſub alijs
verbis hic quater repetitur,quatenus ipſe orantis affectus in ſeipſo ferueſcat, totieſq; accenda
tur,quoties ſenſus ipſe repetitur. Itaq;:Exaudi deus orationem meam,propter tuā bonitatē,
& ne deſpexeris deprecationem meā,propter meam imperfectionem ac fragilitatem, intende
mihi,oculo paternæ pietatis reſpiciendo in me,& exaudi me,orantem pro vitiorum omnium
ꝗ maloꝝ ablatione,& virtutū ac ꝓmiorum adeptione. Contriſtatus ſum in exercitatiōe mea
Duplicem eſſe exercitationē,vic; interiorem & ſpiritualem,exteriorem ꝗq; & corporalem do
1.Timo.4. cet apſs:Exerce teipſum ad pietatē.Nam corporalis exercitatio ad modicū vtilis eſt,pietas aūt
ad omnia vtilis eſt.In vtraq; aūt exercitatione,boni triſtantur, nō de ipſa exercitatione,ſed ꝓ
pter imperfectiones adiunctas,& culpas commiſſas,& quia in hac valle lachrymarum exulā
2.Corin.5 do peregrinantur à domino:aſpiciētes ipm̄ mundum vitijs,erroribuſq; repletum , ſicq; ex pia
compaſſione errantium contriſtantur,maxime tamen propter dei iniuriam,& offenſam,tan
2.Corin.7 quā dei zelum habentes.Hæc eſt bona triſtitia,quę(ſecundum apoſtolum) operatur ſalutem.
Eccls 7 De qua Salomon proteſtatur:Cor ſapientum vbi triſtitia,& cor ſtultorum vbi lętitia.Et iteꝝ:
Eodem Melius eſt ire ad domū luctus,ꝗ̄ ad domum conuiuij.Iam enī eſt tempus lugendi & flendi,quē
Ioel.2 admodum dn̄s apud Ioelē admonet,dicens:Cōuertimini ad me in toto corde veſtro in fletu& E
planctu. Nec enim poſtea gloriabuntur cum Chro,qui iam eligunt iucundari cum mundo,&
conturbatus ſum à voce inimici.i.ab iniurijs verborum,& à tribulatione pctōris.i.ab iniurijs
verbeꝝ ſeu damnoꝝ. Duplex aūt eſt conturbatio.ſ. bona,de qua in ꝓcedenti expoſitiōe dictū
eſt,& mala,qua aliqs plus debito iraſcit,timet,triſtatur, aut ſimili modo inordinate afficit,ita
quod actus rationis impeditur.Conturbari itaq; bona conturbatione à voce inimici,& à con
turbatione peccatoris,eſt perfectoꝝ,q aduerſa æq̄nimiter ferunt,ſed conturbantur.i.male agē
tibus vehementer compatiuntur,aut ſimili mō rationabiliter afficiūtur,qualis erat Apl's q ait:
2.Cor.11. Quis infirmatur,& ego non infirmor?Et Iob q dicit:Anꝗ̄ comedā,ſuſpiro, & quaſi inundātis
Iob.3 aq̄,ſic rugitus meus.Conturbari vero ſecundo modo imperfectoꝝ eſt,qui oia nondū tranq̄lle
Iacob.1 ſufferre,atq; in aduerſis lætari didicerūt,quos Iacobus in ſua Cano.inſtruens:Omne(inquit)
Matth.5. gaudiū exiſtimate fratres mei cū in tentationes varias incideritis . Vnde & Chřs ait:Beati eſtis
cum maledixerint vobis homines,& perſecuti vos fuerint, & dixerint om̄e malum aduerſum
vos mentientes,gaudete & exultate,quoniam merces veſtra copioſa eſt in cœlis. Non ergo ꝓ
pter aduerſa,iniuriaſq; turbemur,nec propter verba dura ac peſſima nob̄ illata triſtemur,niſi
peccantibus condolendo.Deniq; merito conturbatum me dico:Qm̄ declinauerunt in me ini
quitates.i.peccata mihi iniuſte impoſuerunt maligni, propter quod perfecti turbantur turba
tione virtuoſa,vt dictum eſt,gloriantes in hoc ꝗd Chro aliqualiter conformant, q à Iudæis fal
ſiſſime criminabatur,im.perfecti vero interdū turbātur ex hoc turbatione iræ & impatiæ,& in F
ira(non per zelū,ſed per vitiū)ꝗ̄ conceperunt aduerſus me , moleſti erant mihi,verbis,ſignis,
ſeu factis.i.vindicando ſe de me,grauabant me,quod ego moleſte ſuſtinui,non tam ꝓpter me
am iniuriā,quā propter illorum ruinā ac damnationem.Hoc modo Paulus moleſte tulit ma
Actu.22. la ſibi illata,qa inſtar indulgentiſſimi patris,qui ꝗto à filio frenetico plura verbera patit,tanto
inſano magis cōpatitur,ſic ꝗto hoies impij Paulū durius flagellabāt,tanto ipſe eoꝝ errori am
plius condolebat,Cor meū cōturbatū eſt in me.i. appetitus meus interior ſenſitiuus,ſeu intel
lectiuus vehementer ſeu exceſſiue motus eſt aliqua paſſione ſeu affectione, ex qua ipm̄ ꝗq; cor
corporale turbatur.i.innaturaliter agitatur,qm̄ paſſiones fiunt cū corporali tranſmutatione
& formido mortis cecidit ſuper me.i.tam grauiter ſum afflictus,vt mori verebar. Vl',formido
mortis.i.horror peccati,quod eſt mors aiæ,cecidit ſuper me,quia vic; ex perturbatiōe mihi in
flicta timui impatientiæ,iræ,rancoris,aut ſimilis vitij motum,& culpam mortalē incidere vel
tentationibus dæmonū,mundi & carnis,formidabā ſuccumbere,quod eſt ſpūaliter mori atq;
Iob.4 deficere,iuxta illud:Venit ſuper te plaga,& defeciſti,tetigit te & conturbatus es. Timor aiæ,&
tremor,exterior, venerunt ſuper me,propter mala & tormenta ſeu pericula mihi imminentia
& futura. Timor enim eſt de malo futuro,ſicut dolor de malo ꝓſenti. Et omino expediens ē,vt
talis timor & tremor in nobis ſint,propter mille pericula nobis inſtantia, & propter futuꝝ iu
Iob.12. dicium,inferiq; tormenta,quia in medio laqueoꝝ verſamur,& contra inuiſibiles ac nequiſſi
mos hoſtes luctamur:& contexerunt me tenebræ, hoc eſt, aduerſitates & pœnæ ſeu vitia cir
cumdederunt & operuerunt me totum,ita quod malis multis repleta eſt anima mea,quemad
modum

A modū ait Apoſt. Foris pugnæ,& intus timores. Per varias eñ tribulationes oportet nos intra 2.Cor.7
re in regnū cœlo℞. Propter quod ſanctus Iob ait: Expectabā bona,& venerūt mihi mala. Præ Actu.14
ſtolabar lucē,& eruperūt tenebræ,. Et dixi intra me: Quis dabit mihi pennas,ſicut colūbæ? i. q̄ Iob.30
libenter haberē pennas virtutū,videlicet verā & colūbinā ſimplicitatē,& innocentiā,quatenus
mala ꝓdicta euadere,& immaculatā vitam ducere valeam int̄ iniq̄s & volabo penna contem
plationis,ſpeculando cœleſtia, ꝓp quo℞ amorē terrena deſpicio, aduerſaq; libenter ſuſtineo,
& requieſcā,in deo per fidē & charitatē & pacē internā à terrenaℽ re℞ tumultu,& inquietudi
ne paſſionū ac ſollicitudine tēporaliū re℞,ſicut ſuperius dictū eſt: in pace in idipſum dormiā et Pſalm.4.
requieſcā. Ecce elongaui,meipſum affectu,ſeu loco,vita & voto à peccatoribus,& inquietis ho
minibus,fugiens,pericula mundi,ne cū peruerſis peruertar, & māſi in ſolitudine. i. ſoli deo va
care tentaui. Vel etiam in loco deſerto morā feci,vt deo liberius adhærerē atq; in eo ſuauius re Pſal.17
pauſarē. Maxime eñ cōfert ſolitarius locus ad vitā quietā & ſpeculatiuā. Propter q̄d per Oſee
dñs ait animæ ſibi deuotæ: Ecce ego iactabo eā, & ducā eā in ſolitudinē, & loquar ad cor eius. Oſee.2
Et Ieremias: Quis dabit mihi in ſolitudine diuerſoriū viato℞,& derelinquā populū meū? Vn Ierem.9.
de & Chriſtus apoſtolis dixit,ſicut Marcus teſtatur: Venite ſeorſum in deſertū locū,& requieſ Marc.6
cite puſillū. Expectabā eū. i. longanimit' ſuſtinui,& in ipſo ſperaui,q ſaluū me fecit, ꝑ gratiā ſuā
à puſillanimitate ſpiritus,& tēpeſtate aduerſitatū & periculo℞, quas habui vel habuiſſem, niſi
gratia dei me cōſeruaſſet. Nō debemus eſſe puſillanimes nec præſumptuoſi,ſed magnanimes,
humiles,fortes,ſemper confidendo in dño,dicentes cū Apoſt. Omnia poſſum in eo, qui me cō
B fortat. Conſeq̄nter orat eccleſia ſeu fidelis pro extirpatione hæretico℞,ſchiſmatico℞,tyranno
rū,& perſecuto℞,ac hoſtiū boni cōis,hominūq; iuſto℞. Præcipita dñe. i. deijce,& diuide. i. abin
uicē ſepara,ne ſibi in malo conſentiant,linguas eo℞. i. ſermones & ſtudia prædicto℞ eccleſiā ꝑ
turbantiū,ſeu detracto℞ & innocentes opprimentiū. Non orat eccleſia vt penitus pereant,ſed
vt in præſenti corrigantur,& à malo cohibeantur, vel tēporalit' affligant,ſeu etiā occidant,ſi ec
cleſia alit' pacē adipiſci nō p̄t,vel cōſeruari bonū cōe,q̄m vidi iniq̄tatē & contradictionē. i. puer
ſitatē,ꝑfidiā,ſchiſma,& fidei impugnationē,in ciuitate. i. in militante eccleſia,in qua ſꝑ mali cū
bonis miſcentur. Oportet eñ hæreſes eſſe,& neceſſe eſt vt veniant ſcandala. Die ac nocte. i. ſꝑ 1.Cor.11
vſq; ad finē mundi,circundabit eam,puta eccleſiam,ſuꝑ muros eius. i. in p̄latis,paſtoribus,at Ma c.18
q; principibus eius,iniq̄tas. Nam ſuperiores aliq̄ in populo Chriano inferiores inficiūt, oppri Lucæ.17
mūt,ſcandalizant, aut ſimili mō ꝑuertūt,ſicut Dan. ait. Iniq̄tas egreſſa eſt de Babylone à ſenio Dan.13
rib.q videbant regere populū. Sic ꝓh dolor mō eſt. Nā q eſſe deberēt alio℞ defenſores,muri ſeu
firmamētū, facti ſunt aīa℞ corruptores atq; maceriæ direptores, quēadmodū ꝑ Oſee dñs ait:
Attēdite ſacerdotes, q̄m laq̄us facti eſtis ſpeculationi,& ſicut rete expāſum ſuꝑ montē,& labor Oſe.5
in medio eius & iniuſtitia. i. in medio eccleſiæ inueniunt,labor,ſeu violētia,oppſſio,ordinatio
culpa pœnalis,& laborioſa iniq̄tas. Multi eñ ſunt vocati,& pauci electi. Propterea in medio mat.20.22
populi Chriani abundāt hæc mala,ſcd̄m q̄d ꝑ Oſee ſcriptū eſt: Maledictū & homicidiū,& fur Oſee.4.
tū & adulteriū,& mēdaciū inundauerūt,& ſanguis ſanguinē tetigit. Et nō defecit de plateis ei⁹
C i. de particularibus eccleſijs,ſeu ſacerdotibus,q eſſent alijs iter ad deū, vſura & dolus. Nā & hæc
mala in eccleſia℞ rectoribus ac ſubditis reperiunt,q̄m oēs (vt ait Iere.) auaritiæ ſtudēt,& oēs q̄ Ierem.6
ſua ſunt q̄runt,nō q̄ Ieſu Chri,ſecundū Apoſt. Conſeq̄nter oñdit eccleſia ſeu fidelis,q̄ intolera Phil,2.
biles ſint ꝑſequutiones q̄ inferunt ab his q ſe dicūt amicos eſſe,& nō ſunt. Q̄m ſi inimicus meus
aptus & euidēs,maledixiſſet mihi,obloq̄ndo,inſultando,cōminādo,aut impcādo,ſuſtinuiſſem
vtiq;,leuius atq; libētius,qa ſic nil ra℞ aut inopinatū mihi cōtigiſſet. Et ſi is q oderat me,nō ſo
lū clam,ſed etiā palā,ſuꝑ me. i. cōtra me,magna loquutus fuiſſet. i. verba animoſa & dura, ab
ſcondiſſem me forſitā ab eo,ſecundū q̄d Chrs interdū ſuos diſcipulos facere docuit,dicēs: Cū ꝑ Matth.10
ſequuti vos fuerint de vna ciuitate,fugite in aliā. Hoc eñ aliq̄n agendū eſt,nō ſꝑ, qa ſi periclita
retur fides ſeu bonū cōe, aut ſubditi ſalus,fugiēdū nō eſſet ab eo q nō fugiēdo ſuccurrere poſſet
Tu vero hō vnanimis,cōfitēdo Chriſtū ore,ſicut & ego,dux meus. i. q alio℞ rector fuiſti, & ab Timm.8
eccleſia cōſtitutus eras dux fratrū tuo℞ in via dei , vel me interdū in diuino obſeqo ædificaſti,
p̄ceſſiſti,& ꝑduxiſti: & notus meus, habēdo eandē fidē cū me ſeu corporaliter agnitus, q mecū
dulces capiebas cibos audiendo p̄dicationem,ac ſumendo ſacra eccleſiæ,anteq̄ ſic apoſtatares
à fide ad hæreſim,ab vnitate ad ſchiſma,à dilectione ad perſecutionē,& à vita laudabili ad mo
res ꝑuerſos,in domo dei ambulauimus cū cōſenſu. i. in eccleſia Chri cōuerſati ſumus concordi
ter q̄ñ adhuc ſtabas in fide & gr̄a dei. De talibus nanq; ait Iohan. In nobis erāt,ſed nō erant ex 1.Iohan.2
nobis. Nā ſi fuiſſent ex nobis,ꝑmāſiſſent vtiq; nobiſcū. Veniat mors ſuꝑ illos. i. digni ſunt mor
te ſp̄uali,vt3 vt in p̄ſenti careant vita gr̄æ,atq; in futuro vita gloriæ. Nō eñ optando,ſed præ
nuntiando hoc dr̄,vel ſe diuinę iuſtitiæ cōformādo, Iuxta quē ſenſum ait Christus ſeu q̄libet iu

 ſtus per

Ierem. 18 ſtus ꝑ Iere. Tu dñe ſcis omne cõſiliũ eoꝝ aduerſum me. Ne ꝓpitieris iniqtati eoꝝ, & pctm̃ eoꝝ D
Nume. 16 nõ deleat:& deſcẽdãt in infernũ viuẽtes, cũ corpe & aĩa in die extremi iudicij, cuius deſcẽſus fi
gura extitit deglutitio Dathã & Abirõ & Chore, q̃s terra viuos abſorbuit. Qm̃ neqtiæ in habi
Luce. 18 taculis eoꝝ, in ꝓcedẽti explanatiõe ſenſus patet. Ego aũt ad deũ clamaui, qa opzet ſine itermiſ
Luce. 11 ſiõe orare, & in oĩ neceſſitate atqꝫ piculo ad deũ cũ oĩ affectu cõfugere: & dñs ſaluauit me, non
Matth. 7 em̃ dereliqt ſperãtes in ſe, ſed oĩs q petit, accipit:& q q̃rit, inuenit. Propť q̃d dñs ad Iere. ait: Eru
Ierem. 39. ens liberabo te, & erit tibi aĩa tua in ſalutẽ, qa in me habuiſti fiduciã. Veſpe & mane & meridie
.i. tota die ex his horis cõſtante. Vel, veſpe. i. in ſtatu incipiẽtiũ, & mane. i. in ſtatu ꝓficientiũ, &
meridie. i. in ſtatu ꝑfectoꝝ. Vel, veſpe & mane & meridie. i. ĩ fine, principio & medio vitæ meæ,
narrabo, q̃ ad meipſum, & annũtiabo alijs documẽta legis diuinæ, & opa ſaluatoris, ac alia q̃
Ephe. 5. qꝫ ſalubria, ſicut docet Apoſt. Implemini (inquiens) ſpũ ſctõ loq̃ntes vobiſmetipſis in pſalmis,
& hymnis, & canticis ſpiritualibus, cantantes & pſallẽtes in cordibus vřis dño: grãs agẽtes pro
oĩbus ſemp:& exaudiet, ipſe dñs vocẽ meã, q̃ ipſum laudo & inuoco. Redimet in pace aĩam me
am ab his qui appropinquãt mihi, vt noceant eripiẽdo me de eoꝝ inſidijs, paceq̃ ꝓſtãdo interi
oribus meis. Hoc eſt verbũ amoroſæ fiduciꝫ, qm̃ inter multos, vocatos, nõ electos, erant mecũ,
loco, nõ mente: corporaliť, nõ ſpũaliť: fide, non moribus. Perſequutores em̃ eccleſiæ & iuſtoꝝ
inť vocatos (q multi ſunt) copꝫ aſſunt electis, ſed vita & moribus diſtant ab eis. Exaudiet deus,
ꝓces meas, & hũiliabit illos, eo mõ q̃ hũilibunť in futuro q ſe exaltãt ĩ ſeculo iſto. Nõ em̃ eſt illis
Titum. 3 cõmutatio, qm̃ cõuerti diſpiciunt. Vnde Apoſt. ait: Hæreticũ hoĩem poſt vnã & ſecundã corre
Iſai. 28 ptionẽ deuita, ſciẽs qa auerſus eſt q hmõi eſt. De talibus q̃qꝫ Iſa. ait: Dixiſtis, Percuſſimus fœdus E
cũ motte, & cũ inferno fecimus pactũ. Cõtaminauerũt teſtamẽtũ eius. i. legẽ Chriſti tranſgreſ
Titum. 1 ſi ſunt, & dicũt ſe noſſe deũ, ſed factis negant, diuiſi ſunt, à ſocietate electoꝝ & ſeparati à chari
tate & gřa dei, ab ira vultus eius. i. iuſto dei iudicio, & appropinquauit cor illius. i. deus q̃tũ in
ſe eſt ſp paratus fuit & eſt miſereri, ſubuenire, & parcere. Molliti ſunt ſermones eius. ſ. dei, ſup
oleũ, qm̃ charitatẽ & pietatẽ ſuã nobis in ſacra ſcriptura vbertim cõmendat, quod vtiqꝫ oĩ mel
Pſal. 118 le & oleo dulcius eſt. Propť quod iſra habet: Quã dulcia faucib. meis eloqa tua ſup mel ori meo.
Pſalm. 18 De qbus elogis ſupius quoqꝫ ꝓdictũ eſt: Deſiderabilia ſup auꝝ & lapidẽ ꝓtioſum multũ, & dul
Ierem. 23. ciora ſup mel & fauũ. Quod Iere. expertus, ait: Factus ſum q̃ſi vir ebrius & q̃ſi hõ madidus vino
à facie dñi & à facie verboꝝ ſanctoꝝ eius. Quid em̃ tã mollitũ ac dulce, ſicut quod ait Paulus
Ephe. 2 apoſtolus, Propť nimiã charitatẽ ſuã, q̃ dilexit nos deus př, filiũ ſuũ miſit in ſimilitudinẽ carnis
Iohan. 3. pcti? Et Iohan. Sic (inqt) deus dilexit mundũ, vt filiũ ſuũ vnigenitũ daret. Et iteꝝ: Videte q̃lem
1. Ioha. 3 charitatẽ dedit nobis deus př, vt filij di e noiemur, & ſimus: Deniqꝫ dulce eſt nimis quod ꝑ Salo
Proue. 8 monẽ æterna ſapĩa, deus altiſſimus, proteſtat: Delitiæ meæ eſſe cũ filijs hoim, & ipſi, vicz hære
2. Tim. 2 tici & hoſtes eccleſiæ ac ꝑſecutores iuſtoꝝ, ſunt iacula, qa veritatẽ ſcripturæ verbis aut factis i
pugnant, & ſimplices lædere ſtudent. Ideo em̃ dicit Apoſt. Sermo eoꝝ vt cancer ſerpit. De qbꝰ
Iob. 24. apud Iob cõmemorat: Ipſi fuerũt rebelles lumini. Neſcierũt vias dei, & deus inultũ abire nõ pa
tiť. Cætera ſatis expoſita ſunt. Ecce ex pſalmo iſto didicimus q̃ta Chřs ſuſtinuit, & q̃ta optet
nos eius exẽplo ꝑferre, cũ nõ ſit ſeruus maior dño ſuo. Studeamus igiť in ſc̃lo iſto oĩa dura & aſ F
Iohan. 13. pera ꝑ Chři amore gaudenť portare, pẽſantes illud Apoſt. Fidelis ſermo, qa ſi cõmortui ſumꝰ,
2. Timo. 2 & conuiuemus: ſi ſuſtinemus, & conregnabimus.

COMMENTARIVS IN PSALMVM LV,

¶ Expoſitio Tituli.

HAbet aũt Pſalmus iã declarãdus hũc titulũ: In finẽ in carminibus ꝑ populo q lõge factus
eſt à ſanctis in tituli inſcriptiõe ipſi Dauid cũ tenerẽt eũ Allophyli in Geth. Hũc pſalmũ q
dã ad literã exponũt de Dauid. Cõiť aũt exponitur de ipſa Eccleſia ſeu quolibet fideli multipli
ciť tribulato. Sed qm̃ Chřs oim ꝓphetaꝝ opus eſt, debemus q̃tũ fieri poteſt pſalmos oẽſqꝫ ſcri
pturas ꝓpheticas de Chřo exponere: qa de eo loq dulcius eſt, fructuoſius magiſqꝫ inſtructiuũ.
Sic igitur exponẽdo hunc Pſalmũ, ſenſus tituli eſt. Ipſi Dauid. i. Pſalmus iſte Chriſto ꝑ Dauid
ſignificato cõueniẽs, & in finẽ vltimũ, q eſt vita æterna nos dirigens in carminibus, ita vt deo
in oĩbus gřaꝝ actio referatur, ſcriptus & æditus eſt ꝑ populo. i. de populo vel contra populũ, q
longe factus, non loco & ſpacio, ſed carẽdo fide & gratia à ſanctis. i. Chřifidelibus, in tituli iſcri
Iohan. 19. ptiõe quẽ poſuit Pilatus ſup caput Chriſti crucifixi. i. cõtra Iudæos q titulũ iſtũ negauerũt, dicẽ
tes Pilato: Noli ſcribere rex Iudæoꝝ, ſed qa ipſe dixit: Rex ſum Iudæoꝝ, cũ tenerent eũ. ſ. Chřꝫ
Matth. 27 Allophyli. i. Gentiles miniſtri Pilati quoꝝ quatuor Chriſtũ patibulo appenderunt in Geth. i.
1. Reg. 21 in preſſura paſſionis ſeu crucis. Per Allophylos quoqꝫ intelligi poſſunt ipſi Iudæi, quia quemad
Matth. 27 modũ Allophyli ſeu Palæſtini aut Philiſtæi cõpræhenderunt Dauid in Geth. Perducentes eũ
ad Achis regẽ ſuũ vt occideretur, ita Iudæi cõprehenderunt Ieſum, & vinctũ tradiderunt Pon
tio

A tio Pilato, vt interficeret eũ, hocq; fecerunt in Geth, quod interprætatur preſſura.i.in Ieruſalẽ, Matth. 21
cui in Euangelio ait ſaluator: Ieruſalẽ Ieruſalẽ quæ occidis prophetas. Et denuo: Non capit pe- Lu. 13
rire Prophetã extra Ieruſalẽ. Chriſtus igitur paſſioni iã appropinquans ſecundũ quod homo
paſſibilis ait ad deum patrem.

¶Expoſitio pſalmi literalis.

2 Miſerere mei deus]liberando me non à miſerijs culpæ ſed pœnæ.i. de morte & paſſibi
li ſtatu transfer me p reſurrectionẽ beatã, ad imortalẽ vitã, ac impaſſibilẽ ſtatũ. Ideo
autẽ oro vt mihi ſis miſericors[qm̃ cõculcauit me hõ].i. Iudas pditor, de q̃ ſuplus di-
ctũ eſt: Hõ pacis meæ in q̃ ſperaui, magnificauit ſup me ſupplantationẽ. Hic(inquã) Pſal. 40
conculcauit me verbis malignis, & ad conculcandũ me vendidit ac pdidit[tota die] vicz feria Matth. 26
q̃rta qua vendidit me ſeu quinta q̃ tradidit me ipſa nocte[impugnans]me occulte.ſ. detrahen
do, aliosq; ad me impugnandũ, inducendo[tribulauit me]qa vt in pcedentis pſalmi elucidatio
ne innotuit, tanto fuit pſecutio Iudæ Chriſto pœnalior q̃to Iudas Chriſto familiarior extitit. Pſalm. 54
Cũ enim Chriſtus iuſtiſſimus fuerit, tanto peccatũ Iudæ ac Iudæorũ amplius ſibi diſplicuit q̃to
illi iniuſtius contra eũ fecerunt: & iſta diſplicentia ſctã ac iuſta tribulatio Chr̃i vocaſ. Creden-
dũ eſt q̃q; q Chr̃s tanq̃ pijſſimus Iudæ frequter cõdoluit potiſſimũ paſſiõe inſtãte. Vel ſic, cõcul Alia expõ
cauit me hõ.i. hoĩm multitudo, vicz Iudæi atq; miniſtri Pilati. Sæpe em̃ ĩ ſacra ſcriptura poniſ
ſingulare p pl̃i, quẽadmodũ dixit Iudas Simeõi fr̃i ſuo: Veni mecũ ĩ ſortẽ meã. Vbi p Iudã & Si Iud. 1
meonẽ intelligunſ tribus ſeu ppl̃i ex Iuda & Simeone pgeniti. Et in Exo. dñs ait ad Pharaonẽ: Ex. 8. 9. 10
B Dimitte filiũ meũ vt ſacrificet mihi in deſerto. Vbi p filiũ intelligunſ filij Iſrael. Hi ergo cõcul
cauerũt filiũ dei p nihilo eũ reputãtes, opprimẽtes, & forte etiã corpalibus pedibus eũdẽ ſuppe
ditãtes: pſertim in nocte q̃ viri q tenebãt eũ, illudebãt ei cędẽtes, cõſpuẽtesq; eũ. Irreuerẽdiſſime Lucæ. 22
nãq; eũ tractabãt, eiuſq; pœnis ſe ſatiabãt tota die paraſceues impugnãs v̾bis atq; verberibus
2 tribulauit me vſq; ad mortẽ hõ pdictus.i. hoies impij de qb⁹ apti⁹ ſubdit. ¶[Cõculcauerũt me]
ſcdm modũ iã dictũ [inimici mei] q̃ poſuerũt aduerſum me mala p bonis & odiũ p dilectione Pſal. 108
mea[tota die]pſata, vel tota die,.i. toto tpe q̃ pdicãdo & miracula ppetrãdo int̃ eos cõuerſabar
A principio em̃ q̃ Chr̃s pdicare exorſus ẽ, aduerſabanſ ei Iudæi, ſicut ex euãgelica liq̃t hiſtoria: Mat. 9. 12
[qm̃ multi bellantes aduerſum me.].ſ. pricipes ſacerdotũ cũ ſuis fautoribus, ſed ego p patiẽtiã Marc. 3
vici eos. Propt̃ q̃d ſupius de me legit: Dñs fortis & potẽs, dñs potẽs in plio. Hic q̃; Chr̃s apud Ie Luc. 7. 13. Ioha. 8. 10
3 rem. Audiui, inq̃t, cõtumelias multorũ & terrorẽ in circũitu pſeq̃ntiũ. ¶[Ab altitudĩe diei time Pſalm. 23 Ierem. 20
bo]Dũ aliqs magna tormẽta certa die paſſur⁹ ẽ, dr̃ timere illũ diẽ & q̃to in aliq̃ hora diei durio
ra ſe pnoſcit paſſurũ, tãto horã illã amplius formidare aſſeriſ. Paſſio aũt Chr̃i ab hora noctis q̃
capiebaſ ĩcipiẽs, & vſq; ad horã nonã pdurãs, cõtinuo augebaſ & creuit. Idcirco eo mõ q̃ Chr̃s
paſſionẽ ſibi inſtãtẽ naturali affectu abhorruit, etiã diẽ paſſiõis ſuæ timebat, & tanto amplius q̃
dies ille magis aſcendit verſus meridiẽ, qm̃ grauiora ſibi inſtabant ſupplicia ſecundũ diei aſcẽ- Pſalm. 21
ſum, propterea maxime timuit altitudinẽ diei, in qua præ inæſtimabili pœna clamauit: Deus Matth. 27
meus, deus meus vt qd dereliq̃ſti me? Vñ & ſudor eius factus eſt, ſicut guttæ ſanguinis decurrẽ Lucæ. 22.
tis in terrã. Sed timor iſte fuit in Chr̃o, tpe trinæ orationis anteq̃ capereſ[ego vero in te]deo pa
C tre meo[ſperabo]cõfidẽs me conſeruãdũ, & reſuſcitandũ, ac glorificandũ à te. ¶[In deo lauda
4 bo ſermones meos]hoc eſt quod Chr̃s in euangelio teſtaſ: Mea doctrina nõ eſt mea ſed eius q Iohan. 7.
miſit me. Et iterũ: Qui à ſeipſo loq̃ſ, gloriã ppriã q̃rit: q aũt q̃rit gloriã dei, hic verax eſt [in deo Ibidem
ſperaui]ideo[non timebo]inordinato pauore[qd faciat mihi hõ]hoc eſt, Iudæus aut qlibet ali
us. Quãuis em̃ Chr̃s ad horã timebat paſſione inſtante, tñ ſicut hunc timorẽ ex deliberatiõe rõ- Iohan. 18
nis aſſumpſit, ſic eũ imperio eiuſdẽ ceſſare fecit. Vnde & intrepidus hoſtibus obuiabit, & dixit,
5 Quẽ quæritis? ¶[Tota die] paſſionis meæ vel totis diebus pdicatiõis meæ [verba mea execra-
bantur].i. à Iudæis contẽnebantur, & male interptabantur. Dixerũt em̃ vt legitur apud Mat. Matth. 26
Blaſphemauit, & reus eſt mortis. Atq; apud Iohan. Non eſt hic hõ à deo q ſabbatũ non cuſto- Iohan. 9.
dit. Hoc eſt, quod p Amos de Iudæis induciſ. Odio habuerũt corripientẽ & loquentẽ pfecte ab Amos. 5
ominati ſunt. Ideo nanq; & Chr̃s dicit: Me odit mundus, qa teſtimoniũ perhibeo de illo qm̃ o- Iohan. 7.
pera eius mala ſunt[aduerſum me oẽs cogitationes eorũ in malũ] vicz vt me falſe accuſent at
6 q; iniuſte occidant. ¶[Inhabitabunt]hoc eſt, inhabitauerunt infideles Iudęi mecũ & cũ diſcipu
lis meis in ſynagoga.ſeu domo dñi quantũ ad fidẽ, qa dicebant ſe deũ colere & Chriſtũ regem
expectare, ſicq; p fidẽ informẽ cũ credentibus in deũ habitauerũt in ſynagoga[& abſcondent]
.i. occulte mihi inſidiati ſunt, tentantes me verbis doloſis[ipſi calcaneũ meũ obſeruabũt].i. o-
pera mea explorabant, quatenus occaſionẽ contra me reperirent. Propter quod ſcriptum eſt Marc. 3
7 Obſeruabant Iudæi ſi ſabbatis curaret vt accuſarent eũ. ¶[Sicut ſuſtinuerunt animã meã pro
nihilo]Hoc eſt, ſicut me vilipendebant, & vitã meã expectabant, quatenus eã pro nihilo.i. ac ſi

nihil nulliuſq; reputationis exiſteret,ꝑderent,non arbitrantes eſſe pctm̄ occidere me [ſaluos
facies illos?]quaſi dicat:non: Ac ſi dicat. Quã veracit̃ bene fecerunt me taliter pſequentes tã ve D
re eos ſaluabis. Ideo addit[in ira populos confringes] hoc eſt,p vindictã diuinæ iuſtitiæ incre-
dulos meq; perſequentes Iudæos impœnitentes totaliter deſtrues quantum ad eſſe gratiæ,&
gloriæ,nõ dando eis aliqd meritoriũ eſſe,& etiã in hac vita eos cõminuendo,diſpergẽdo,ac hu
Oſe.9 miliando. Hinc em̃ de eis apud Oſee dñ: Radix eoꝝ exiccata eſt: fructũ nequaq̃ facient. Et p Iſa.
Iſaiæ.63. Chriſtus de eis locutus eſt:Calcaui eos in furore meo,&conculcaui eos in ira mea. ¶[Deus vitã 8
meã annuntiaui tibi],hoc eſt,ad honorẽ &gloriã noĩs tui profeſſus ſum alns cõuerſatiõis meæ
Iohan. 14 ſanctitatẽ,& oĩa quæ feci corã te feci,& tibi aſcripſi. Hoc mõ Chriſtus vitã ſuã deo prĩ annunti
Iohan.8. Lucæ.4 auit,dũ aſſeruit. Diligo patrẽ,& ſicut mandatũ dedit mihi pr̃,ſic facio. Et alibi: Ego quæ placi-
Iſaiæ.61 ta ſunt patri meo facio ſp. Et in Luca quoq; allegans impletũ in ſe,quod ꝓdictũ fuit per Iſaiã:
Spũs (ait) dñi ſuper me eo quod vnxerit me, ad annuntiandũ manſuetis miſit me,vt mederer
contritos corde[poſuiſti lachrymas meas in cõſpectu tuo]hoc eſt,acceptas eas habuiſti, idq; p
Heb.5 quo lachrymas fudi,impleſti. Vnde ait Apoſt. Cũ clamore valido & lachrymis ꝓces fundẽs ex
Iohan.11. auditus eſt pro ſua reuerentia. In reſuſcitatione inſup Lazari lachrymatus eſt Ieſus, & ait:Grati
as ago tibi pr̃,qm̃ audiſti me. ¶[Sicut & in promiſſione tua]hoc eſt,ſicut per prophetas dixiſti: 9
Hoc em̃ prædictũ eſt, quod lachrymas meas ac preces acceptas haberes,dicente te de me p bea
Iſai.42 tũ Iſaiã Prophetã:Ecce ſeruus meus ſuſcipiã eũ,electus meus,cõplacuit ſibi in illo aĩa mea[tũc]
.i.cũ me exaudieris ſuſcitando me à mortuis[cõuertẽtur inimici mei] puta Iudæi [retrorſum]
Ierem. 2 recedẽdo à te&nõ credẽdo in me,ſicut apud Ierem. Prophetã de eis teſtatus es. Verterũt ad me E
Dan.9 Iohan.19 dorſum & nõ faciẽ. De quibus alibi legitur:Poſt hebdomades ſexaginta duas occidetur Chrs
&non erit eius populus qui eũ negaturus eſt.i. Iudæi q dixerũt: Non habemus regem niſi Cæ
ſarẽ. ¶[In quacunq; die inuocauero te]orando pro meipſo aut corpore myſtico[ecce cognoui] 10
per experientiã,ſeu experimentalẽ exauditionẽ[qm̃ deus meus es]ſpecialiſſimo mõ vbiq; &ſp
regens atq; exaudiens me. ¶[In deo laudabo verbũ,in dño laudabo ſermonẽ] Vnũ exponit ali 11
ud.i.qcqd dico aũt ꝓdico ad deũ finaliter referã,eiuſq; illuminationi aſcribã,nec propriã glori
Iohan.5. Ibidem am quærã. Propterea Chriſtus dixit:Claritatẽ ab hominibus non accipio. Et alias:Ego nõ q̃
ro gloriã meã[in deo ſperaui,non timebo qd faciat mihi hõ]mihi iniuſte repugnans. ¶[In me 12
ſunt deus vota tua].i.in corde meo ſunt ſancta deſideria mihi à te infuſa, per quæ tuũ honorẽ
hominũq; ſalutẽ deſidero[q̃ reddã laudatiões tibi].i.q̃ pfferã tibi tanq̃ ſacrificiũ laudis ac lau-
dandi materiã. Per ſancta em̃ deſideria deus laudatur & honorat̃. ¶[Qm̃ eripuiſti animã meã 13
de morte]in die reſurrectionis vniendo eã corpori à quo p mortẽ exiuit ſeparata[& pedes me
os de lapſu].i.oẽs operationes meas gratia præueniẽte præſeruaſti à ruina peccati,ita vt nunq̃
cecidi,ſed tibi placentia inceſſabilit̃ egi. Et hoc ideo tu feciſti , ego q̃q; idcirco hæc ad gloriã tuã
ꝯfiteor[vt placeã corã deo in lumine viuentiũ].i. vt tibi cõplaceã & in te & nõ in me cõplacen
tiã habeã. Placeã(inquã) corã te in lumine viuẽtiũ.i. in ſplẽdidiſſima pr̃ia beatoꝝ vbi corã deo
Hebr.9 aſſiſto interpellans p mundo,quẽadmodũ ad Hebræos inducit Apoſt. Non in manu facta ſctã
Ieſus introiit,ſed in ipm̃ cœlũ vt appareat nũc vultui dei pro nobis. Chrs igitur ſibi ĩ ſe nõ pla- F
cuit,ſed in deo.i.in ſeipſo ſcdm̃,ꝙ deus fuit,vel in deo pr̃e ac ſctã trinitate. Et q̃uo ergo nos mi
ſeri tã vaniſſimi atq; ſtultiſſimi vnq̃ efficimur,vt placeamus nobiſmetipſis,alios contẽnẽdo at
Roma.15 q; in nobis gloriãdo? Aduertamus admonitionẽ S. Pauli. Debemus(inqt) nos firmiores imbe
cillitates infirmoꝝ ſuſtinere,& non nobis placere. Etenĩ Chriſtus non ſibi placuit.

¶Elucidatio tropologica ſiue moralis eiuſdem Pſalmi.

TRopologice deniq; exponendo hunc Pſalmũ præinductus titulus ſic intelligendus eſt. In
fine.i. Pſalmus iſte in Chrm̃ nos dirigens ſcriptus pro populo q lõge fact⁹ eſt à ſanctis .i.
q vita & moribus diſcordat ab electis,in tituli inſcriptiõe,qa titulũ crucifixi,vicz:hic eſt rex Iu
Iohan.19. dæoꝝ,quẽ ſancti fide & ope venerãtur:ipſi vel vita reproba vel mente incredula negant. Pſal-
mus(inquã)ipſi Dauid.i.conueniens Eccleſiæ,ſeu fideli p Dauid figurato,cũ tenerent eũ Allo-
1.Reg.21. phyli in Geth.i.cũ vndiq; vallarent alienigenæ à charitate & fide formata ipſam Eccleſiam ſeu
quẽlibet Chrĩanũ tribulationibus,tentationibus atq; pſſuris. Eccleſia ergo q̃ mõ aduerſitatib.
uelut in torculari cõprimitur,qlibetq; fidelis pſecutionibus multis circũdatus,clamet ad deũ.
Actuu. 10 Iohan.5. ¶Miſerere mei deus.i. tu creator,gubernator,ſaluator,iudexq; meus,q naturaliter pius es, &
totus miſericors,mihi miſero condole nõ pœnalẽ affectũ habendo,ſed clementer atq; celeriter
ſuccurrendo:vehement̃ nanq; indigeo,qm̃ cõculcauit me hõ,detractor,læſor, animaꝝ corru-
ptor,charitatis pſecutor,innocentiæ aduerſator,pede elationis contumelioſe me opprimẽs,de
Pſalm. 35 q̃ pede ſupius dictũ eſt: Nõ veniat mihi ſpes ſupbię. Cõculcauerũt me inimici mei,domeſtici &
extranei viſibiles &inuiſibiles,occulti & manifeſti,tota die,naturali.i.tp̃e diurno atq; nocturno
tentando,

A tentādo, aſpernādo, aut ſimili mō aduerſando: qm̄ multi ſunt bellātes aduerſum me, q me à te
conanť auertere, & ad vitia inclinare. Pugnāt em̄ cōtra nos mūdus. i. hoïes ſeculares, vt puerta
mur cū puerſis: caro. i. paſſiões ſeu motus ſenſualitatis, quatenus hoïem à medio rectę rōnis ab
ducāt: & dæmones de qbus ait Apoſt. Nō eſt nobis colluctatio aduerſus carnē & ſanguinē, ſed Ephe. 6
aduerſus principatus & ptātes, cōtra ſpūalia neqtiæ in cœleſtibus. Quod intelligēdū nō eſt, q̄ſi
non ſit nobis aliq̄ colluctatio contra carnē & ſanguinē, cū dicat Apoſt. Si ſcd̄m carnē vixeritis Roma 8
moriemini. Et rurſus: Quicūq; ſunt Chri, carnē ſuā crucifixerūt cū vitiis, & concupiſcentiis: ſed
hoc ideo dictū eſt, qa nō eſt nobis colluctatio cōtra carnē & ſanguinē tm̄ aut principaliť. Ab al Gala. 5 Ibidem
titudine diei timebo, i. ab aſcēſu ſeu pceſſu tpis mihi cōceſſi formidabo pp pericula mihi inſtan
tia. Quo em̄ diutius viuo, eo frequētius pecco, pſertim cū iuſtus ſepties cadat in die, idcirco tps Prou. 24
futurū timeo, qa dies mali ſunt, eo q ſæpius peccet hō in eis. Vel ſic: Ab altitudine diei cuius Ephe. 5
libet artificialis q̄ victurus ſum timebo, qm̄ plures peccādi occaſiões occurrūt in die q̄ in nocte,
pſertim die in altū aſcendēte. De mane em̄ eſt hō ad deuotionē habilior, ſed circa meridiē obui
ant corpis grauiſſimæ neceſſitudines, qa cibo potuq; egemus. qbus acceptis, eſt hō ad deuotio
nē ineptior. Propterea hāc horā timent deuoti, vicz, ne grauentur corda eorū crapula, aut ebieta Lucæ. 21
te ideoq; accedunt ad menſam velut ad carcerē, ego vero in te ſperabo. i. q̄uis tot malis circūda
tus ſim, nō tn̄ deſpero, ſed in te inceſſanter cōfido q nō ſuccūbā aut vincar: ſed in noïe tuo pua
leā veriſſime ſcriptū ſciens: Maior eſt q in nobis eſt q̄ q in mundo. Et dicēte beatiſſimo Eliſæo 1. Iohan. 4
Noli timere, plures em̄ nobiſcū ſunt, q̄ cū illis. Cū illis nanq; eſt brachiū carneū, nobiſcū autem 4 Reg. 6. Oſe. 12
B eſt dn̄s deus nr̄. Vnde & p Oſee dr̄: Miam & iudiciū cuſtodi & ſpera in deo tuo ſp. In deo lauda Colo. 2.
bo ſermones meos, ad eius honorē eos ordinādo, nec in vana philoſophia, ſterili eloq̄ntia, ſer
mone rhetorico, verbo præſumptuoſo, malo, & garrulo, gloriabor: ſed in verbo cōfeſſionis, o
rationis, diuinæq; laudis, lætabor, in deo ſperaui non timebo, de cætero timore deficiente & in
ordinato qd faciat mihi caro. i. hō carnalis. Non em̄ timebo eos q corpus occidunt, qnimo tri Matth. 10
bulationē tanq̄ donū dei recipiā, amplexabor, & hilariter feram, recolens illud Apo. Vobis da
tū eſt p Chro nō ſolū vt credatis in eū, verū etiā vt patiamini pro illo. Tota die verba mea exe Philip. 1.
crabantur. Hoc eſt, quod ait Apoſt. Maledicimur & benedicimus. Propter quod etiā Chrs ait 1. Co. 4
diſcipulis ſuis: Si me pſecuti ſunt, & vos perſequentur. Contēnunt em̄ atq; vituperant impii v Iohan. 15
ba iuſtorū, & ſicut Iob dicit, Deridetť iuſti ſimplicitas: aduerſum me oēs cogitationes eorū, videli Iob. 12.
cet, hæreticorū, ſchiſmaticorū, & puerſorū ſunt, in malū, vt mihi contrarientur, ac noceant mala
q; pœnæ & culpæ infligant. Inhabitabunt mecū in Eccleſia militanti, in qua boni & mali miſ
centur, vel in terra ac ſeculo iſto prædicti aduerſarii mei, & abſcondent, hoc eſt, fraudulenť &
clam nocere nitentur. De talibus ſiquidem Chriſtus præmonuit. Attendite à falſis prophetis, Matth. 7 Mich. 7
qui veniunt ad vos in veſtimentis ouiū, intrinſecus autē ſunt lupi rapaces. Et iterū: Inimici ho
minis domeſtici eius: ipſi calcaneū meū obſeruabunt, hoc eſt, opa mea explorabunt, nō vt imi
tentur, ſed vt criminentur, quēadmodū ad Galatas ait Apoſt. Subintroducti falſi fratres, q in Gala. 2
troierūt explorare libertatē nr̄am q̄ habemus in Chriſto Ieſu. Vn̄ ſuperius quoq; pręhabitū eſt. Pſalm. 36
C Obſeruabit peccator iuſtū, & ſtridebit ſuper eū dentibus ſuis. Sicut ſuſtinuerunt, impii, animā
meā pro nihilo, eā ſpernendo, ſcandalizando, aut perſequendo, ſaluos facies illos? hoc eſt, non
ſaluabis eos, propter peccata cōmiſſa in me, imo niſi pœnitētiam egerint æternaliter eos dam Lucæ. 13
nabis, ſicut merentur. Aliqui autē exponunt iſtud in bono, vt ſit ſenſus. Sicut ſuſtinuerunt ani
mā meā, ad perdēdū eā, pro nihilo, hoc eſt, gratis, & ſine eorū merito ſaluos facies eos: in ira po Alia expō
pulos confringes, vlciſcēdo eorū malitiā, eoſq; dānando. Vel in ira, tuæ paternæ diſciplinæ, po
pulos, peccatores, confringes, deprimendo eorū ſuperbiā, & vitia extirpando quēadmodū i Iſa. Iſai 2
legit: Incuruabitur ſublimitas hominū, & humiliabitur altitudo virorū. Deus vitā meā annun
ciaui tibi, ſeu tuo vicario. ſ. ſacerdoti humiliter confitēdo mea pctā, & tibi attribuēdo opera bo
na: Scriptū eſt em̄: Omnis q male agit, odit lucē, & non venit ad lucē, vt non arguantur opera Iohan. 3.
eius: qui autē facit veritatē, venit ad lucē, & manifeſtentur opera eius, quia in deo ſunt facta.
Ideo quoq; ſuperius dictū eſt: Reuela dn̄o viā tuā: poſuiſti lachrymas meas, quas pro peccatorū Pſalm. 36
indulgentia, ſeu gloriæ dilatione, aut ſimili pia cauſa effudi, in conſpectu tuo, habendo eas ac
ceptas, atq; pro eis mihi reſeruans præmiū in futuro. Hinc dn̄s ad Ezechiā: Audiui, inquit, orō
nē tuā, vidi lachrymā tuā. Et Ierem. orat: Ne auertas aurē tuā à ſingultu meo. Sicut & in promiſ 4 Reg. 20 Thren. 3
ſione tua: Promiſit em̄ deus ſe exauditurū ſuſpiria, deſideria, orōnes, & lachrymas, ſuorū, fideli
um, tūc cōuertenť inimici mei retrorſum, hoc eſt, cū me ſuppplicantē audieris, inimici mei viſi
biles inuiſibileſq; deficient. Vn̄ & beatus Iacob. Reſiſtite, ait, diabolo, & fugiet à vobis. In q̄cū Iacob. 4.
q; die inuocauero te, inuocatione interna, affectuoſa, & ſtabili, ecce cognoui, per receptionē pie
tatis tuæ, & gratiæ, ſeu effectū precis deuotæ, qm̄ deus meus es, hoc eſt, q ſpecialiter ſis de' me

Iohan. 16 us prouidens mihi & diligens me. Hinc enim Chrs affirmat. Amen dico vobis, ſi qd petieritis pa D
trē in noīe meo, dabit vobis. Petite & accipietis, vt gaudiū veſtrū ſit plenū. In me ſunt deus vo
ta tua. i. promiſſiones ſeu affectus qbus obligaui me tibi ſeruituꝝ, & qbus te honorare deſide
ro. Hæc autem vota ſunt tua, hoc eſt, tibi placētia, & mea, quoniam mihi à te ſunt collata, quæ
reddam laudationes tibi, ea implendo ſicque per vitam bonā te collaudando. Dum enim pro
miſſa implemus, pioſq; affectus ad effectum perducimus, deū laudamus, & ſacrificiū iuſtitiæ
immolamus. Qm̄ eripuiſti animā meā de morte, æterna & infernali ſanguinē tuū ꝑ me fundē
do, de morte quoq; peccati mortalis, indulgentiā conferēdo, & viuificaſti animā meā, charitas
tē & grām influendo, & pedes meos. i. affectus meos & opera eripuiſti à lapſu, hoc eſt, à ruina
Oſe. 11 pc̄ti dirigendo cor meū ac opa ſcdm tenorē legis diuinæ, quēadmodū de populo tuo ꝑ ꝓphetā
teſtaris: Ego q̄ſi nutricius Ephraim portaui eos in brachijs meis. Hæc aūt ideo mihi feciſti, vt
Pſalm. 35 placeā corā deo, qn̄ ad Chriſti tribunal ꝑductus fuero, ſaluusq; fiā in lumine viuentiū. i. in regi
one viuoꝝ, & in lumine gloriæ illud diuinitus participando: de quo lumine ſuperius dictū eſt.
In lumine tuo videbimus lumen. Et beatus Iob ſcribit. Nunqd eſt numerus militū dei? Et ſup
quē non ſplendet lumen ipſius? Ecce Pſalmū vere effectuoſum audiuimus, in quo primo Chri
atq; iuſtoꝝ tribulationes cōmemorant, deinde mens in deo ꝑ ſpē confortat, beneficia dei ad
memoriā reducunt. Impleamus igit pſalmi præſentis doctrinā in omni tribulatione ad deum
ſuppliciter confugiendo, ſpē verā in ipſo excitando, corq; magnanime & impertetritū aſſumē
do, vitā noſtrā dn̄o annuntiando, ſermones noſtros ad ipſius glorā ordinando, vota promiſſi
onū ac deſiderioꝝ ei reddendo, eiusq; beneficia intime recolendo, quatenus ei ſoli in futuro, & E
non alicui in hoc mundo placere optemus.

COMMENTARIVS IN PSAL. LVI.

¶ Expoſitio Tituli.

1. Reg. 22. TItulus Pſalmi iſtius. In finē ne diſperdas Dauid in tituli inſcriptiōe, cū fugeret à facie Saul
1. Reg. 24 in ſpeluncā. 1. lib. Regū legit ſanct⁹ Dauid à facie Saul bis in ſpelūcā fugiſſe, Primo in ſpe
luncā Odollā. Secundo in ſpelūcā in quā deſcendit etiā Saul vt vētrē purgaret, in qua abſcidit
Dauid ſummitatē chlamydis Saul, prohibuitq; Abiſai ne Saulē occideret. Ab hac aūt fugā inti
tulat hic Pſalmus q licet exponi poſſet de Dauid, ſicut in ſequenti expoſitione de q̄libet iuſto ex
ponet, conuenientius tñ de Chr̄o ꝑ Dauid ſignificato exponit, præſertim cū Dauid nō legat ti
tulū erexiſſe. Eſt itaq; ſenſus tituli huius. In finē. i. pſalmus iſte in Chriſtū nos erigens, ne diſpe
das Dauid, id eſt, ne Chriſtū neces verbo aut facto regē ac dominū omniū ſicut ſignificabatur
in tituli inſcriptione qua ſcripſit Pilatus de Chriſto. Hic eſt rex Iudæoꝝ, cū fugeret Dauid a fa
Iohan. 19. cie Saul, hoc eſt, cum Chriſtus à Iudæorum cognitione receſſit, illiſq; ſe abſcondit, in ſpelunca,
hoc eſt, in carne ſua mortali, in qua eius diuinitas latuit, incredulisq; ſe Iudæis abſcondit. Chri
ſtus itaq; paſſioni iam proximus ex parte hominis aſſumpti adhuc mortalis, & mortem natu
raliter abhorrentis orat ad patrem.

¶ Expoſitio pſalmi literalis.

MIſerere mei de⁹] ab hoc paſſibili ſtatu ad imortalē ſtatū me trāſferēdo [miſerere mei]. 1 F
orantis pro corpore meo myſtico, vt fructū paſſionis meæ conſquatur [qm̄ in te cō
fidit aīa mea]. i. in tua bonitate ego ſpero ſecundū q̄d hō paſſibilis & viator aliq̄ mō, 2
non vt deus & cōpræhenſor. ¶ Et in vmbra alarū tuarū] hoc eſt, in defenſione ac
ope miæ atq; potentiæ tuæ [ſperabo donec tranſeat iniquitas] i. donec finē accipiat malitia Iu
dæoꝝ aduerſum me. ſ. quā diu in hac vita viuo mortalis. Chrs enim ſp à deo protectus eſt, nec 3
aliquid ei nocere valebant Iudæi donec ipſemet voluit. ¶ Clamabo] i. paſſione inſtante, mē
te & ore orans clamaui [ad deū altiſſimū] ſicut fatetur Apoſtolus: Cū clamore valido & lachry
Heb. 5 mis Chriſtus preces fudit ad deū [deū qui benefecit mihi]. i. multa mihi beneficia contulit, pie
Iohan. 3. exaudiuit, omniq; virtute & dono ac gratia ſpiritus ſancti repleuit, quantū capere potuit natu
ra creata à principio creationis & conceptionis meæ humanitatis. Non enim ad menſurā dat 4
Lucæ. 22 deus ſpiritū homini Chriſto. ¶ Miſit de cœlo & liberauit me] Hoc eſt, Deus pater deſup ad
iutoriū mihi īpendit, & angelū confortantē me miſit, & de manibus Iudæoꝝ in die reſurrecti
onis me penitus eripuit [dedit in opprobriū conculcātes me]. i. perſecutores crucifixoresq; me
Iere 12 os confudit, confuſione dignos oſtendit, contēptibiles fecit in ꝓſenti, & in futuro priuans eos
Dan. 9 propria terra omniq; gratia, ſicut de eis apud Ieremiā prædictū eſt: Induc ſuper eos diē afflictio
nis, & duplici contritione contere eos domine deus noſter. Et apud Danielē: Ciuitatē & ſan
ctuariū. i. habitatores Ieruſalē qui Chriſtū occiderunt, & tēplū diſſipabit populus cum duce vē 5
turo. i. exercitus Romanoꝝ cum Tito. ¶ Miſit deus miſericordiā ſuam & veritatē ſuā] hoc
eſt, effectū ſuæ miſericordiæ atq; iuſtitiæ effudit ſuper me, quia in omni opere dei cōmiſcentur
miſericor

A mia & iuſtitia. Miſit ſuā deus miam ſuam, dum aiam Chri tam gratioſe in omi bndictione ꝑ
uenit:& veritatem qñ eam ſicut ꝑ Prophetas ꝑdixit, inſeꝑabiliter corpi reuniuit. Ideo ſubdit[& Pſalm. 10
eripuit aiam meam] in die reſurrectionis [de medio catulorꝫ leonū].i. de multitudine ſupborꝫ
atqꝫ ferociū Iudæorꝫ ad immortalē ſtatū me ſuſcitās[dormiui] in morte & monumēto [cōtur
6 batus] conculcatus,ſ. opꝑſſus, occiſus. ¶[Filij hoim] non filij dei, vicz ꝑdicti aduerſarij mei,
[dentes eorꝫ arma & ſagittæ].i. ſimiles ſunt armis, itemqꝫ ſagittis, qa quemadmodū aliqs per
arma impugnat & ꝑ ſagittā lædit, ſic Iudæi verbis q ore & dentibus formant, me impugnabāt
ac lædi ꝑcurabant, Pilato dicētes: Si non eſſet hic malefactor nō tibi eū tradidiſſemus [& lin Iohan. 18.
gua eorꝫ gladius acutus] qa clamabant. Tolle tolle, crucifige eū. Propterea ſcripū eſt: Sagitta Iohan. 19
vulnerans lingua eorꝫ. Deinde Propheta Chrm ſic conculcatū & paſſum cōſpiciens, eius reſur Ierem. 9
7 rectionē, aſcenſionē, & glorificationē deſiderans. ¶[Exaltare] inqt [ſup cœlos deus].i. tu Chri
ſte verus deus ſup oēs cœlos aſcende, ſicut ait Apoſt. Qui deſcēdit, ipe eſt q aſcendit ſup oēs cœ Ephe. 4
los [& in omi terra gloria tua] hoc eſt, ꝑ totū mundū ꝑdicetur excellentia tua, manifeſtetur po
tentia tua, & notitia tua hoibus reuelet, ſcdm quod apud Iſa. legit: In doctrinis glorificate dnm
in Inſulis maris: A finibus terræ audiuimus laudes gloriā iuſti. Vnde poſt reſurrectionē Chrs Iſaiæ. 24
8 ait diſc. Eritis mihi teſtes in omi Iudæa & Samaria, & vſqꝫ ad vltimū terræ. ¶[Laqueū] mortis Actuu. 1
.i. inſidias occidendi [parauerunt] Iudæi [pedibus meis].i. mihiipſi [& incuruauerūt].i. humi
liauerunt & pſecuti ſunt [aiam meā] calūniando, ac detrahendo verbis, opibus atqꝫ miraculis Matth. 12
meis, dicentes: Seducit turbas. Et: Hō vorax. Et: In Beelzebub eiicit dæmones. Vel, incuruaue Matth. 12
B runt aiam meā.i. à via iuſtitiæ & ab ipa veritate eā conabant deflectere adulando, dicen. Mgr Lu. 11
9 ſcimus qa verax es. ¶[Foderūt añ faciē meā foueā].i. mortis deuorationē ſeu crucis paſſioēm Iohan. 7. Matth. 12
mihi apte ꝑparauerunt [& inciderunt in eam] qa me interficiendo meruerunt à Romanis oc Mar. 12.
cidi, æternaliterqꝫ dānari. Qui em alteri nocere diſponit, primo ſeipm interimit, iuxta illud:
10 Propter malitiam tuā circūdatus es laqueis & cōturbat te formido ſubita. ¶[Paratū cor meū Iob. 22.
deus paratū cor meū] ad agendū & ſuſtinendū quæcunqꝫ tibi placita ſunt, & humanæ redem
ptiōi neceſſaria. Et hoc eſt qd Chrs ait ad prem: Veruntn nō ſicut ego volo, ſed ſicut tu. Et itēꝫ Matth. 20
Calicē quē dedit mihi pr, nō bibam illū? Deſcendi em (inqt) de cœlo nō vt faciam volūtatē me Mar. 14
am, ſed voluntatē eius q miſit me: [cantabo & pſalmū dicam] hoc eſt, verbo & opere laudabo Iohan. 6.
11 & gratias referam. Pſalmus em bonam opationem deſignat. ¶[Exurge gloria mea,] hoc eſt,
dignitas grǣ, oiſqꝫ excellentia meæ humanitati collata appare, & homibus manifeſtare ꝑ præ
dicatioēm Aploꝫ atqꝫ credentiū, quatenus ſciant gloriam mihi diuinitus datam, ſic quoqꝫ [ex
urge pſalteriū].i. doctrina mea Euangelica, qua dei inſignia docui, quę doctrina ad inſtar pſal
terij ſuauiter ſonat [& cithara].i. doctrina mea moralis & vita exemplaris ac paſſio mortis,
vcz vt doctrina mea, & vita ac paſſio ad hoim agnitionem exurgant, eaſqꝫ credendo aſſeqꝫ ſtu
deant. Hinc em apud Iſa. ꝑphetā Chrs ait: Mittam ex eis q ſaluati fuerint ad gentes, & annūcia
bunt gloriā meā gentibus [exurgā] de clauſo ſepulchro [diluculo].i. valde mane. Iuxta illud: Iſai. 66
Surgens Ieſus mane prima ſabbati. ¶[Confitebor tibi] cōfeſſione laudis [in populis dñe,] ſ.
12 in Iudæis qbus ꝑ meipm ꝑdicaui, teqꝫ laudaui & honoraui [& pſalmum].i. laudē bonæ opera Mar. 16.
C tioni coniunctā [dicā tibi].i. ad nois tui honorē [in gētibus] ad fidē conuerſis. Chriſtus em in
mundo conuerſans etiam qbuſdam gentibus prædicaſſe oñditur ex Euangelica relatiōe, ſicut
dum ibat per Tyꝛ & Sydonem: qdam qqꝫ Gentiles veniebant inter Iudæos ad eius ꝑdicatio Matth. 15
nē ſcdm qd in euange. Iohā. apli ſcribit, q qdam gentiliū q ſimul aſcenderant in Ieruſalē dixe Iohan. 12
runt ad Philippū: Dñe, volumus Ieſum videre. Verꝫ qm Chriſtus raro & parꝫ gentilibus ꝑdica
uit, & qd modicū eſt ꝑ nihilo reputat ſcdm philoſophū, ideirco iſtis nō obuiat quod Chrs aſſe
ruit. Nō ſum miſſus niſi ad oues q perierūt domus Iſrael. Iō qd Chrs nunc dicit, pſalmū dicam Matth. 15
tibi in gētibus, magis ꝑ diſcipulos q per ſeipm effecit. Illis em qbus añ paſſionē dixit: In viā gen
tiū ne abieritis, Poſt reſurrectionē locutus eſt: Prædicate euangeliū omi creaturæ. Et itēꝫ: Eun Matth. 10
tes docete oēs gētes. Ideo ſūt o dñe confitebor tibi. ¶[Qm magnificata eſt vſqꝫ ad cœlos mia Marc. 16
13 tua] hoc eſt, qa miæ tuę effectus magnus factus eſt ptingēdo à terra vſqꝫ ad ciues cœleſtes, qm Matth. 28
per grām tuam hoies pctōres cōuertunt atqꝫ ad angelorꝫ conſortiū ꝑducuntur. In futura ſiqui
dem reſurrectiōe, nec nubent, neqꝫ nubentur, ſed erūt tanq angeli dei [& vſqꝫ ad nubes veritas
tua].i. veritatis & ſapiæ tuæ illuminatio magna facta eſt ptingēs vſqꝫ ad ſctōs Apoſt. diuiniqꝫ Matth. 22
verbi ꝑdicatores atqꝫ doctores, q noīe nubiū intelligūtur, qa à ſole iuſtitiæ & fonte ſapiæ dño Luc. 20
Ieſu Chriſto prius ac plenius illuſtrati ſunt q ceteri hoies in terra morantes, quēadmodum nu
bes aeris prius recipiunt radios ſolis quam terra. Dicunt quoqꝫ apoſt. & doctores nubes: qa de
eis velut de nubibus deus tonat mādatis, fulgurat ſignis, & pluit ſalutaribus documētis. De his
nanqꝫ ſcriptū eſt: Qui ſunt iſti q vt nubes volāt? Et rurſus: Aſſumēt pēnas vt aqlæ, currēt & nō Iſa. 60
laborabunt Iſa. 40

laborabunt,volabunt,& non deficient. ¶[Exaltare ſup cœlos deus]Verſus iſte q iam videtur D
ſatis elucidatus repetitur,propter ſniæ ſuæ dignitatem, & quia Chriſti exaltatio omnium præ
cedentium actionum & paſſionum eius finis cenſetur.

¶Explanatio tropologica ſeu moralis eiuſdem Pſalmi.

DEniq; iuxta tropologicũ ſenſum p Dauid fugientẽ à Saul in ſpeluncã,intelligitur quilibet
1.Reg 24. Chriſtianus à tentante ac pſequente mundo ſeu dæmone fugiens ad Chriſtum,atque in
eius vulneribus ſe abſcondens,in qbus eſt omni fideli ſummum tutiſſimũq; refugium,iuxta il
Iſai.2 lud:Ingredere in petrã,abſcondere in foſſa humo,i.accede ad Chriſtum & in corpe eius propt
Iſaiæ.26 te vulnerato teipſm abſcõde. Vñ p Iſaiã iterũ dñs ait: Vade popule meus intra cubicula tua,clau
de oſtia tua ſup te abſcondere modicũ ad momentũ, donec pertranſeat indignatio mea.i.tps
perſecutionis pñtis. Eccleſia ergo ſeu qlibet Chriſtianus q per multas tribulationes tendit ad
patriã illudq; ſancti Iob penſat.Ecce nõ eſt auxiliũ mihi in me,diuinã Inuocet opem,& dicat:
Iob.6. ¶Miſerere mei,pctõris viliſſimi deus pijſſime veniã cõferendo,miſerere mei,grãm infundẽdo
Apoca.3 q ſum miſer & miſerabilis,pauper,cæcus,& nudus, putans me aliquid eſſe cũ nihil ſim,qui ad
Gala.6 illoꝝ ptineo numeꝝ,de qbus ſcriptum eſt: Exacerbaſtis eũ q fecit vos deũ æternũ:qm̃ in te cõ
Baruch.4. fidit anĩa mea,qa tu ſolus potes facere mundũ de immundo,meq; ſaluare. Scio em̃ veracit̃ ſcri
Iob.14. Ierem.17 ptũ:Maledictus q cõfidit in hoĩe,& ponit carnẽ brachiũ ſuũ,& à dño recedit cor eius. Nam de
Iſaiæ.19. his q in rebus creatis & bonis caducis ſpem ſuã conſtituunt,apud Iſaiã ſcriptũ eſt: Confidunt
Amos 6 in nihili,& loquuntur vanitates. Et Amos ppheta ait: Væ qui lætamini in nihili,q dicitis:Nun
quid non in fortitudine noſtra aſſumpſimus nobis cornua?oĩa em̃ creata p compatione ad de E
um immẽſum,ſunt velut nihilũ & inane ſcd̃m qd̃ p Iſa.dictũ eſt de deo ſublimi & bñdicto: Ex
Iſaiæ.40 tendit velut nihilũ cœlos. Ecce q̃ fructuoſus dulcis & ſalutaris eſt iſte verſiculus,quãq; inceſſan
ter eſt nobis mẽte & ore reuoluendus. Dicamusq; eũ cũ plena & amoroſa fiducia, qm̃ q̃tũ adi
piſci cõfidimus, tm̃ vtiq; recipiemus & exaudiemur,orantes: Fiat mĩa tua dñe ſup nos,quẽad
Pſal.32 modũ ſperauimus in te. Et in vmbra alaꝝ tuaꝝ,hoc eſt,in protectione tua, ſperabo donec trã
ſeat iniquitas.i.quãdiu in hac vita,in q̃ ſine pctõ non viuit̃,pſertim cum iuſtus ſepties cadat in
Pſalm.24 die,pmanſero. Cũ em̃ in medio laqueoꝝ poſiti ſimus, nunquã ſecuri eẽ debemus nec deſpera
re,ſed ſub diuinæ pietatis alis indeſinent̃ nosipſos ſtatuere atq; in dño deo,ſicut in pr̃e indulgen
tiſſimo & affectuoſiſſ. ſp ſperare. Clamabo,nõ tã alta voce,q̃ ingẽti affectu,ad deũ altiſſimũ,die
& nocte eius grãm inuocando,deũ q bñfecit mihi,multa bñficia cõferẽdo vicz dona naturę,&
munera grãe:& qa hucuſq; bñfecit mihi,cõfido q̧ de cætero q̃q; bñfaciat mihi. Deinde bñficia
eius plenius enarrant̃. Nam,Miſit,deus pr̃,de cœlo, vnigenitũ filiũ ſuũ,& liberauit me,pr̃ p fi
Iſa.16 liũ,ſeu filius p paſſionẽ & ſanguinẽ ſuum de originali pctõ & morte æterna. Hoc eſt q̃d Iſa.pca
Iſa.45. bat:Emitte agnũ dñe dñatorẽ terræ,de petra deſerti ad montẽ filiæ Siõ. Et rurſus: Rorate cœli
deſup,& nubes pluant iuſtũ,aperiat̃ terra,& germinet ſaluatorẽ. Quæ oĩa impleta eſſe oſten
1.Iohan.4 dit ſacratiſſimus Euang. Ioha. In hoc(inquiẽs)apparuit charitas dei in nobis, qm̃ filiũ ſuũ vni
1.Petr.1. genitũ miſit deus in mundũ,vt viuamus p eũ. Propter q̃d & Petrus ſcribit: Non corruptibilib9
auro vel argẽto redẽpti eſtis de vana veſtra conuerſatione,ſed pcioſo ſanguine agni immacu F
Exodi.33. lati Chriſti:dedit in opprobiũ conculcantes me,hoc eſt,filius dei mundi ſaluator pro me deie
Marc.3 cit,& expugnauit aduerſarios meos,vtpote mũdũ atq; diabolũ. Ipſe em̃ ſicut in euangelio ſcri
ptũ eſt:Fortẽ armatũ.i.dæmonẽ ligauit & vaſa eius .i. pctõres de manu eius diripuit. Propter
Iohan.12. quod paſſione inſtante Chriſtus dixit: Nunc princeps huius mundi eijcietur foras.i.de menti
Iohan.16 bus hoĩm expelletur. Quod aũt Chr̃s vicerit mundũ,conſtat ex eo q̃d ipſe ait diſcip. In mundo
pſſuram habebitis,ſed cõfidite ego vici mundũ. Chr̃s nanq; ſua cõuerſatione ac paſſiõe grãm
nobis promeruit formamq; mõſtrauit vincendi oĩa delectabilia & terribilia mundi,ita q̧ nec
Iſa.30 proſpera ſeculi nos delectent nec aduerſa deterreant,ſed Chriſti in oĩbus imitantes veſtigia
gradiamur regia via,de qua ſcriptũ eſt: Hæc via,ambulate in ea,& neq; ad dexteram neq; ad
ſiniſtram. Miſit deus mĩam ſuam & veritatẽ ſuam,hoc eſt,filiũ ſuũ,q dicitur mĩa dei,quãtũ ad
gentiles,qbus ſola mĩa datus eſt,& veritas,quantum ad Iudæos,qbus ex promiſſione eſt datus
ſicq; ratio quædam iuſtitiæ conſideratur in hoc q̧ ad Iudæos deſcendit. Vel ſic: Miſit deus mi
ſericordiam ſuam,i. grãm copioſam infudit hoĩbus, maxime tpe euangelicæ legis & veritatẽ
ſuam.i.ſicut in veteri lege pdixit,ita p Chriſtũ impleuit,ſecundũ quod ſcriptum eſt: Lex p Mo
Iohan.1. ſen data eſt,gratia & veritas p Ieſum Chr̃m facta eſt. & eripuit deus pr̃ per filium ſuũ dilectũ,
aĩam meam de medio catuloꝝ leonũ.i.de exercitu dæmonũ,de quoꝝ vnoquoq; Petrus diſſe
1.Pet.5 ruit: Aduerſarius veſter diabolus tanq̃ leo rugiens circuit,quærens quẽ deuoret. Dum enim
à pctĩs eripimur,de medio dæmonũ liberamur, cum idem ſit,eſſe ſeruum peccati & dæmonis.
Chriſtus autem ab omni nos labe peccati redemit,iuxta illud: Dominus poſuit in eo iniqtatẽ
Iſai.53 oim

A omniũ noſtrum dormiui conturbatus.i.anteq̃ grãm Chriſti recepi,peccatis ſubiacui,iteriuſq;
inordinatus ſui,q̃d ad mortis pertinet ſomniũ.Propter q̃d taliter dormiẽti, vicz in vitijs pma-
nenti clamat Apoſt. Surgeq dormia,& exurge à mortuis,& illuminabit te Chriſtus. Huius au Ephe. 5
tẽ verſiculi ſenſum Chriſtus apud Oſee pulchre inducit,dicendo: De manu mortis liberabo e- Oſee.13
os,de morte redimã eos. Filij hominũ,eccleſiã perſequentiũ,iuſtis detrahentiũ, ſeu ſalſe docẽti
um,dentes eoꝝ.i.maligni ſermones,ſunt arma, quibus electos impugnant, & ſagittæ quibus
eoꝝ ſamã denigrant,& animas lædere cupiunt,& lingua eoꝝ.i.peruerſa doctrina,gladius acu
tus,vſq; ad interiora pertingens,animã à deo ſeparans,eãq; ſpũaliter occidẽs. Nã teſte Apoſt.
Sermo talis vt cancer ſerpit. Exaltare ſup cœlos deus.i.ab omnibus cœleſtibus ciuibus exalte- 2.Timo.2
ris ac honoreris,Quod dicit eccleſia,non orando, ſed diuinæ beatitudini congratulando, ſuũ
affectũ beatis conformando,& in omni terra gloria tua.Gloria proprie dr̃ clara cũ laude noti
tia.Orat ergo vir iuſtus vt deus ab vniuerſis in terra clare per fidẽ agnoſcat,atq; per charitatẽ
laudet,quod tempore Chriſti p̃cipue adimpletũ videtur,prout apud Iſaiã legit: Repleta eſt ter- Iſa.11
ra ſcientia dñi. Laqueũ parauerunt pedibus meis,hoc eſt quod Chr̃s diſcipulis & in eoꝝ pſona
toti eccleſiæ ait:Si me perſequuti ſunt,& vos pſequentur,quia nõ eſt ſeruus maior dño ſuo.In- Ioha.15.
uiſibiles etiã hoſtes. Laqueũ.i. deceptiones parant pedibus noſtris.i. operibus & deſiderijs no
ſtris. Vadit enĩ diabolus & aſſumit ſeptẽ ſpũs nequiores ſe,q ſi intromittantur,habitant in cor Lu.11
de humano:& incuruauerunt,à via iuſtitiæ,animã meã. Vel,ſaltẽ conati ſunt eam incuruare à
recto dei itinere. Vel,incuruauerũt.i.tribulauerunt,ſicut teſtatur Apl̃s:Deijcimur,ſed non pe 2.Cor.4
B rimus. Foderunt añ faciẽ meã foueã.i,aperte inſidiati ſunt mihi,& cõtumelijs atq; iniurijs affe-
cerunt me,& inciderunt in eam.i. ſeipſos in foueã culpæ,morteq; animæ p̃cipitauerunt. Oĩa Roma.8
enĩ,etiam dura & mala cooperantur electis in bonũ,ſed iniqui eos perſequẽtes ſibimetipſis no
cent & damnationẽ lacus infernalis acquirunt. Paratũ cor meũ deus,paratũ cor meũ. Hoc eſt,
quod quotidie in orõne dñica dicimus. Fiat voluntas tua ſicut in cœlo & in terra. Vñ ait apoſt. Mat.6.
Non ex triſtitia aut neceſſitate. Hilarẽ enĩ datorẽ diligit deus. Hanc ſanctã cordis parationẽ fa- 2.Cor.9.
cit propriæ volũtatis abnegatio,obedientia vera & charitas feruida. Studeamus ergo chariſſi-
mi cor paratũ habere ad vniuerſa agenda ac patiẽda q̃ deo ſunt placita, nec aliquid nobis con
tingens moleſte feramus, ſed diuinæ voluntati nos pure & integre offeramus, cõmendemus,
& relinquamus, nec poſſumus deũ amplius venerari q̃ ita, imo quo iſtud perfectius agimus,
eo magis meremur deo chariores atq; in omni virtute perfectiores efficimur. Implemus enim
quod Apl̃s ad Rom. tradidit: Probetis q̃ ſit voluntas dei bona, bñplacens & perfecta. Exurge Roma.12
gloria mea.i.aĩa mea imagine trinitatis inſignita: exurge inquã à lecto, à peccato,à torpore,
& omni ignauia,& age quod admonet Ieremias: Conſurge,lauda in nocte, in principio vigi- Thren.2
liaꝝ,& effunde ſicut aquam cor tuũ ante conſpectũ dñi dei tui. Iſaias quoq;: Excutere, inquit, Iſa.52.
de puluere,conſurge,ſede Ieruſalem.i.anima ſancta. Primo enĩ oportet vt aĩa ab inferioribus
& terrenis ſe rebus excutiat,deinde ad cœleſtia ac ſumma conſurgat, ſicq; in quiete cõtempla-
tionis reſideat. Vel: Exurge gloria mea.i.oĩs gloriatio mea in deũ aſcende, vt in meipſo nõ glo
rier,ſed acqeſcam Apl̃o admonenti. Qui gloriat̃,in dño glorietur. Vnde & apud prophetam Iſa. 1.Cor.1 2.Cor.10
legimus. Addent mites in dño lætitiam,& pauperes hoĩes in ſancto Iſrael exultabunt. Vel: Ex Iſaiæ.29
C urge gloria mea.i.gratia mihi collata,oĩaq; habitualis pfectio mihi diuinitus in baptiſmo infu-
ſa,ſeu poſtmodũ data in actũ p̃cede & efficaciter operare,quẽadmodũ iubet Apoſt. Noli neg- 1.Tim.4
ligere grãm quæ data eſt tibi:exurge pſalterium.i.laus pſalmodiæ excitetur in me,& cithara.i.
operatio coram deo ſuauis atq; ſonora,vt eſt exercitatio pietatis ad oĩa vtilis, exurgam ab imp- Ibidem
fectione ad vitam perfectiorẽ,diluculo.i. cum ſplendor gratiæ tuæ o dñe radiauerit in me. Et
ad lr̃am conſurgendũ eſt diluculo ad laudandũ altiſſ. iuxta illud: Iuſtus cor ſuũ tradet ad vigi-
landũ diluculo ad dñm. Et illud: Anima mea deſiderauit te in nocte, ſed & ſpũ meo in præcor Eccle. 39 Iſai.26
dijs meis,de mane vigilabo ad te. Confitebor tibi in populis dñe.i.in medio fratrum ac proxi-
moꝝ atq; fidelium te laudabo,ſicut ait Apoſt. Vnanimes vno ore honorificetis deum:& pſal
mũ dicam tibi in gentibus, laudẽ tuam eis narrando, & de eaꝝ cõuerſione tibi regratiando, Roma.15
ipſas quoq; ad tua p̃conia incitando. Cætera ex p̃cedenti patent expoſitione. Ecce pſalmũ ve-
re ſuauẽ nobilẽ,& ignitũ audiuimus, cuius virtutẽ guſtat ardẽs amator,ac purus laudator. Cõ
formemus igit̃ vitam noſtram ſenſui huius pſalmi,vt vere nobis in eo cõſcripta cõueniant,nec
vnq̃ ab aliis diuinæ defenſionis aĩa noſtra recedat,dicens deo cũ ſancto Iob: Pone me iuxta te Iob.17
& cuius vis manus pugnet contra me.

COMMENTARIVS IN PSALMVM LVII.

¶Expoſitio Tituli.

EST denique titulus pſalmi huius. In finẽ ne diſperdas Dauid in tituli inſcriptione. Oĩa tituli
huius

huius verba in titulo pſalmi pcedentis cõtinentur, taliterq; vt ibi expoſita ſunt, intelliguntur. D
Chriſtus ergo Iudæos incredulos increpans, ait:

❡Expoſitio pſalmi iuxta ſenſum literalem.

SI vere vtiq; iuſtitiã loquimini] .i. ſi veraciter legẽ atq; prophetas legitis, intelligi 1
Mat. 23 Matth. 22 tis & laudatis, & ſi (vt dicitis) Chriſtum veraciter expectatis, & deſideratis, ſi quo-
q; ex aio me Rabbi nominatis, & viã dei in veritate docere aſſeritis, tũc [recte iudi
cate]. i. ex lege & pphetis, me eſſe regẽ Meſſiã, aduertite, atq; diſcernite o vos Iudæi
q eſtis ſecundũ carnis originẽ, non aũt ſecundũ dei imitationẽ [filij hoĩm]. i. rõna-
Iohan. 7. biliter in hoc mundo conuerſatoꝝ. ſ. prophetaꝝ ac patriarchaꝝ. Ad rectũ vero iudiciũ hortat
Chrs Iudæos in euangelio dicens. Nolite ſecũdũ faciem iudicare, ſed iuſtũ iudiciũ iudicate. Sed
vos o Iudæi erronee iudicatis, cuius ratio ſubdit. ❡[Etenĩ in corde iniqtates opamini in terra] 2
Marc. 2 .i. dolos & mala contra me cogitatis, meq; pſeq & occidere pponitis. Vñ apud Marc. ſcriptũ ẽ:
Matth. 23 Iohan. 8 Cognito Ieſus ſpiritu ſuo, ꝙ iſta cogitarent apud ſe, dixit: Quid cogitatis iſta in cordibus vr̃is?
Et rurſus ait ad eos: Intus pleni eſtis hypocriſi & iniqtate. Et alibi: Nunc autẽ q̃ritis me occide-
re hoiẽm, q veritatẽ loquor vobis [iniuſtitias]. i. opa mala [manus vr̃æ cõcinnant.] cõgregant
& accumulant, qa q̃d corde cõcepiſtis, ad effectũ pducitis, me pſequendo, obſeruando, deriden
do, & occidendo. ❡[Alienati ſunt peccatores à vulua]. i. pdicti Iudæi ab ipſo natiuitatis exor- 3
dio à deo auerſi ſunt, non ꝙ ſtatim nati peccauerunt, ſed qa peccare puiſi ſunt, & ad mortẽ pſci
Malach. 1 ti, & prius odio habiti, q̃ nati, eo mõ q̃ Malachias dicit: Eſau odio habui. Secundũ hunc ſenſum
erraverunt ab vtero, qa pſciti erant à deo, Chr̃m ſummã veritatẽ negaturi. Propterea Chrs ad E
Iohan. 8. eos locutus eſt: Vos ex patre diabolo eſtis, & deſideria eius vultis pficere, & ideo nõ auditis, qa
Ierem. 5 ex deo non eſtis [locuti ſunt falſa] qa me mendacit accuſauerunt, ſicut de eis à Iere. ſcribit: Ne-
Oſe. 7 gauerunt dñm, & dixerunt, Nõ eſt ipſe. Et alibi: Ego, inqt, redemi eos: & ipſi locuti ſunt contra
Iſaiæ. 1 me mendacia. Vñ de eis iteꝝ ſcriptũ eſt: Dereliq̃runt dñm, blaſphemauerunt ſanctũ Iſrael, ab-
alienati ſunt retrorſum. ❡[Furor illis ſcd̃m ſimilitudinẽ ſerpẽtis] Sicut ei ſerpẽs iratus venenũ 4
effundit & necat, ſic Iudæi cõtra Chr̃m furentes inuidiæ ſuæ venenũ euomebant, pcurantes cõ
tra eũ ſniam mortis eũq; crucifigentes. De hoc Iudæoꝝ furore contra Chr̃m patriarcha Iacob
Gene. 49 pdixiſſe videt dũ ait: Maledictus furor eoꝝ, qa ptinax & indignatio, qa dura: q̃d licet ad lrãm
cõtra Leui & Simeõ dictũ putetur, de ſacerdotibus tñ & phariſæis ex illoꝝ ſtirpe pgenitis ve-
re accipitur [ſicut aſpidis ſurdæ & obturãtis aures ſuas]. i. talis fuit Iudæoꝝ malitia cõtra Chri
ſtũ, q̃lis ẽ ſerpẽtis neqtia circa incantatorẽ. Queadmodũ eñ aſpis vnã autẽ obſtruit cauda, aliã
terra, ne vocẽ incantantis pcipiat, ſic Iudæi aures ſuas clauſerũt vnã p auaritiã, alteram p inui-
Iohan. 10. diam, ne Chriſti & eius diſcipuloꝝ pdicationẽ audirẽt. Propter q̃d ſcriptũ eſt: Dicebant ex Iu-
Lucæ. 16 dæis de Ieſu: Dæmoniũ habet & inſanit. Quid eũ auditis? Et alibi: Audiebant hæc phariſæi &
ſcribæ q erant auari & deridebant eũ. ❡[Quæ] aſpis, cui videlicet aſſimilantur Iudæi [nõ exau 5
Matth. 3 diet vocẽ incantantiũ, & venefici incantantis ſapient] ſcd̃m ſuæ artis principia, nõ eñ de cauer
na ſua egredit. Hinc ergo Iudæi viperæ cõformant. Vñ Iohan. Baptiſta ait ad eos: Progenies vi
Matth. 23 peraꝝ, qs oſtendit vobis fugere à vẽtura ira? Deniq; ipſe Chriſtus, Genimina, inquit, viperaꝝ,
q̃mo fugietis à iudicio gehẽnæ? ❡[Deus conteret dentes eoꝝ in ore ipſoꝝ] hoc eſt, malignitatem
verboꝝ quæ cõtra Chriſtũ dixerunt, retorquebit in eos, & proprio ſermone mortẽ ſibi acqrẽt, 6 F
Matth. 27 queadmodũ factũ eſt, q̃n dixerũt: Sanguis eius ſup nos & ſup filios noſtros. Extunc nanq; ve-
1. Theſ. 2 nit ſuper eos ira dei vſq; in finem, ſecundũ Apoſt. [molas leonũ confringet dñs]. i. minas, ver-
ba & verbera ferociũ Iudæoꝝ Chriſto illata, dñs cito ceſſare fecit, Chriſtũ ad immortalẽ vitam
Lucæ. 18 reſuſcitans. Propter quod Chriſtus in cœna dixit: Etenim q̃ ſunt de me, finem habent. ❡[Ad 7
nihilum deuenient tanq̃ aqua decurrens] Iudæi eñ increduli per Titũ & Veſpaſianum deſtru-
cti fuerunt, ipſi quoq; ſpũaliter ad nihilũ deuenerunt, q̃m oẽm gratiam & eſſe gratificum peni
tus amiſerunt [intendit arcũ ſuum donec infirmentur]. i. deus pparauit arma exercitus Roma
Lucæ. 19. noꝝ contra Iudæos, donec omĩno debilitarentur, quemadmodum Chriſtus eis pdixit: Veniẽt
dies in te, & circundabunt te inimici tui vndiq;, & coanguſtabunt te, & ad terram proſternẽt
te. ❡[Sicut cera quæ fluit, auferẽtur] Iudæi eñ de terra ſua ſubito & improuiſe ſublati ſunt. 8
Auferentur quoq; in die iudicij à regione viuoꝝ, nuncq; auferuntur quotidie à grege fidelium
atq; conſortio electoꝝ [ſupercecidit ignis, & non viderunt ſolem.] Solet in ſcriptura p ignem
quælibet magna tribulatio deſignari. Eſt igitur ſenſus ſuper infideles Iudæos venit & irruit
tribulatio maxima à Romanis, propter peccatum in Chriſtum commiſſum, nec tamen ex hoc
perpendebant ſe talia pati propter Chriſti occiſionem, nec agnouerunt per pœnas ſolem iuſti
Iſa. 9. tiæ, Chriſtum, ſed in tenebris infidelitatis manſerunt & indurati ſunt, ſecundum quod Iſaias
Amos. 4 teſtatur: Populus non eſt reuerſus ad percutientẽ ſe, & dñm non exq̃ſierũt. Et p Amos dñs ait:

Per-

9 A Percuſſi vos,& nec ſic eſtis reuerſi ad me. ¶[Priuſq̄] o increduli Iudæi [intelligerent ſpinæ ve
ſtræ].i. pœnæ vobis inflictæ,& conſciarum veſtrarum remorſus [ramnum].i. dæmonem vos
ad mala incitantem,ſeu dæmonū ſuggeſtiones & vitia,ꝑꝑ quæ iſta patiebamini[ſicut viuētes
ſic in ira abſorbet eos].i.quēadmodū viuentes iniqui,qui ſe diu victuros arbitrantur, ſed ſubi
to moriuntur, & ſicut iratus repente abſorbet eum cui iraſcitur, ſic deus abſorbet, abſorpſit,
& abſorbebit vos.Iā enim oſtēſum eſt,quā multipliciter perierunt,& quō ad nihilū redacti di
cuntur. Vnde de finali hac Iudæoꝝ deiectione dn̄s per Amos prophetā dicit: Venit finis ſup Amos.8.
populū meū Iſrael non adijciam vltra vt pertranſeā eos. Conuenienter aūt per ramnū intelli
gūtur,diabolus,concupiſcentia ſeu peccatū.Ramnus nāq; eſt herba in principio mollis, cū aūt
creuerit & matura facta fuerit, duriſſime pungit, qm̄ acutiſſimos aculeos tunc acquirit,ita dia
boli,cōcupiſcentiæ, atq; peccata in principio delectabilia offerunt,& tanq̄ mollis herba dulcia
10. ingerunt,ſed conſentientē ad amariſſimas pœnas perducunt. ¶[Lętabitur iuſtus cū viderit vi Sapi.1
dictā]non vtiq; zelo vindictæ,ſed iuſtitiæ amore.Quēadmodū em̄,ſicut ſcriptū eſt,Deus mor
tē non fecit,in quantū eſt mors,nec directe eā intendit, nec lętatur in perditione ſeu pœna vi
uoꝝ,in quantū eſt quoddā malū,ſed in quantū eſt iuſtitię effectus.Iuxta illud propheticū.Heu Iſa.1
conſolabor ſup hoſtibus meis,& vindicabor de inimicis meis,ait dn̄s.Et alibi: Cōplebo furo Ezech.4
rē meū,& requieſcere faciā indignationē meā,& conſolabor.Simili mō hō iuſtus lætatur,dum
videt vindictā iniuriæ non ſibi,ſed deo illatæ, in quantū vindicta eſt quoddā bonū diuinæ iu
ſtitiæ,non in quantū eſt proximoꝝ perditio. Quāuis autē iuſtus de vindicta maloꝝ lætetur
B in hoc mundo, in quantū vindicta huiuſmodi eſt pro vtilitate eccleſiæ, vel ampliori pereuntiū
cōmodo:tn̄ in die iudicij magis lętabitur de vltione diuina atq; in patria in æternū,qm̄ tūc per
fecte conformabitur, & inſeparabiliter vnietur æqtati diuinæ,placebitq; ei pleniſſime qcquid
cōcordat diuinæ iuſtitiæ.Hic em̄ in lib.Iob legi: Videbunt iuſti,& lætabunt,& innocēs ſubſan Iob.22
nabit iniq̄s.Et alio in loco: Animæ interfectoꝝ clamabant voce magna: Vſq; quo dn̄e ſanctus Apoca.6
& verus,non vindicas ſanguinē noſtꝝ de his qui habitant in terra? Porro ob hoc nō debemus
abſolute impioꝝ vindictā appetere,niſi forte vt in pn̄ti ſeculo corrigantur, ne in futuro dānen
tur,aut vt mitius crucient,quēadmodū de q̄dā pctōre ſcribit Apoſt. Tradidi hm̄ōi Satanæ in in 1.Cor.5
teritū carnis,vicz vt ab eccleſia excōmunicetur,vt ſpūs ſaluus fiat in die dn̄i.In primitiua ei ec
cleſia excōmunicati ſenſibilit torq̄bātur,aut etiā occidebantur à dæmōe,ꝑꝑ fidei confirmatio
nē[manus ſuas lauabit].i.iuſtus operatiōes ſuas purgabit[in ſanguine pctōris].i.ex cōſidera
tione miſeriæ atq; pœnaꝝ peccatori inflictaꝝ. Ex hac em̄ cōſideratione propriā imperfectio
nē deplangit,timoratus & cautior redditur. Nā felix quē aliena dāna faciūt peritū. Propterea
Salomon aſſerit. Peſtilente flagellato ſtultus.i.pctōr,ſapientior erit. Hinc quoq; de diabolo ad Proue.19
beatū Iob dn̄s: Cū ſublatus fuerit timebunt angeli,& territi purgabuntur. ¶[Et dicit hō]ſapiens Iob.41.
11 in corde ſuo[ſi vtiq; eſt fructus iuſto],i.ſi bene agēti reſtat merces à deo[vtiq; eſt deus iudicās]
iudicio dānationis,& reprobationis[eos]videlicet pctōres[in terra].i.in corpore, quia proijci
et corpus eoꝝ,& animā in gehennā. Vel in terra,quia in valle Ioſaphat oēs dn̄iudicabūtur. Vel,
C in terra,in qua mō morantur,qm̄ impioꝝ dānatio iā inchoatur,& in futuro cōpletur.Nūc em̄
priuantur lumine gratiæ,& in futuro lumine glorię. Specialiter vero applicari hæc poſſunt ad
Chriſtū,vt ſit ſenſus: Lætabitur iuſtus.i.populus Chrianus,cū viderit vindictā Iudæoꝝ Chri
ſtū negantiū:manus ſuas lauabit in ſanguine pctōris, quia ex conſideratione reprobatiōis Iu
dæoꝝ perfectius Chriſto adhæret populus in Chriſtū efficaciter credens. Et dicet hō,ſi vtiq; ē
fructus iuſto,ad Chriſtū conuerſo,tunc ſequitur,ꝙ,vtiq; eſt deus iudicans eos, puta Iudæos in Ierem.8
credulos,in terra,promiſſionis,in qua iudicauit eos,& reprobauit tradens eos in manus aduer
ſarioꝝ ſuoꝝ. Vnde dn̄s plebi huic: Ego,inqt,iudicio cōtendā tecū,eo quod dixeris. Non pecca Iere.10
ui.Et rurſus: Iuxta deſideriū meū corripiā eos,Poſtremo quod dictū eſt de homine iuſto, ma
nus ſuas lauabit in ſanguine peccatoris,aliter poteſt intelligi,ita vt conueniat beatis in patria,
eritq; ſenſus,manus ſuas.i.actiones ſuæ beatiſſ. vitę lauabit,non ab immunditia culpæ,ſed aq̄
conſolationis & irrigatione lætitiæ,in ſanguine peccatoris. Beati enim ex contēplatione pœ
næ reproboꝝ multipliciter gaudent. Primo, qm̄ dei iniuria vindicatur. Secundo, qm̄ ordo iu
ſtitiæ obſeruatur. Tertio,quia ſapiētia dei in toto vniuerſo nil inordinatū relinquit. Quarto,
eo quod ipſi tanta pericula euaſerunt.

¶Declaratio Tropologica eiuſdem pſalmi,in perſona eccleſiæ ad quos
libet peccatores impœnitentes.

1 SAncta ergo eccleſia egre ferēs regnū ſpōſi ſui diminui,ꝑ hoc q̄d impij vel verbis, vel factis
negant Chriſtū ſuū ſaluatorē ac iudicē ad perſeuerantes in malo,ſic ait: Si vere vtiq; iuſti
tiā loquimini,i.ſi vita veſtra ſermonibus veſtris concordat,& Chriſtū,quem labijs confitemi

ni ve

ni vere mundi ſaluatorē arbitramini,& ſi Chriſti doctrinā verā eſſe putatis,vt dicitis,tunc re D
cte iudicate,o filij hoim.i.inter ſummū atq; diuinū ac incōmutabile bonū,& inter bona crea-
ta,caduca,& inferiora bñ diſcernite, auertēdo corda vr̃a à vanis atq; illicitis rebus: & ad ſum-
mū bonū vos totalit̃ & inauertibilit̃ cōuertēdo,illud amādo,in ipſo ſperādo,ſpq; finalē intētio
Matth.7 nē ad eius dilectionē,honorē,& gloriā referēdo. Eſt aūt q̃ddam iudiciū q̃d nobis Chrūs phibu
it:Nolite iudicare,& nō iudicabimini.ſ.ne alienū iudicemus,pſertim in dubijs rebus,& q̃ in bo
nū accipi poſſunt. Nūc vero iubemur recte iudicare noſipſos,& nobis cōmiſſos, ac opa maniſe
ſta,& maxime,vt inter bonū increatū, & bona creata veraciter diſcernamus: quod fit p dona
ſpiritus ſancti,vic; per dona ſcientiæ atq; conſilij. Prẹterea ad recte & digne iudicandū multa
exiguntur. Primo,vt ipſe plātus ſeu iudex iuſte viuat. Nā ſecundū philoſophū:Iudex eſſe debet
Iſa.56 velut q̃dā viuens lex & animata iuſtitia,æquitatiſq; regula,quatenus nunq̃ à via æquitatis fle-
ctatur. Secundo,vt ordinem iuris obſeruet,& ſecundū ſtatuta iuris procedat. Vñ de ignoranti
Exodi.24 bus,viamq; iuris deſerentibus,dñs ait:Ipſi paſtores ignorauerūt intelligentiā. Vnuſq̃ſq; in viā
ſuam declinauit. Tertio ne cedat multitudini aut clamori multoꝝ,iuxta illud:Ne ſeq̃ris turbā
Iob.29 ad faciendū malū nec in iudicio plurimoꝝ acqeſces ſententiæ,vt à vero deuies. Quarto,vt cau
Actuu.10 Deut 1 ſam bñ reqrat atq; diſcutiat.iuxta illud Iob:Cauſam q̃ ignorabā,diligētiſſime iueſtigabā. Qui
Eccle.7 to,vt nō ſit pſonaꝝ acceptor,ſicut in Deut.dñs p Moſen ait:Ita paruū audietis,vt magnū: pau
perē audietis,vt diuitē. Sexto ne pp timorē à recto recedat iudicio. Propt̃ q̃d in Eccle. dicitur:
Exod.23. Noli q̃rere fieri iudex,niſi valeas virtute erūpere iniqtates,ne forte extimeſcas faciē potētis. Se E
ptimo. Ne plus debito cōpatiatur,ſecundū q̃d ſcriptū eſt: Pauperis nō miſereberis in iudicio.
Octauo,vt auaritiā oderit,& dona contēnat,quia ſubuertunt verba iuſtoꝝ. Nono,ne aliquas
preces in præiudiciū alterius ptis recipiat. Decimo aūt, & maxime opus eſt,vt amorē priuatū
& odiū penitus derelinquat. Amor eñ & odium peruertunt omne iudiciū. Vnde ſecundū phi-
loſophū,hō non eſt bonus iudex ſuipſius,quia nimis amat ſeipſum,nec hoſtis ſui, q̃m odit eū,
ſed vos o filij hominū,non humane,ſed irrationaliter conuerſantes, non recte iudicatis, cuius
ratio eſt. Etenī in corde iniquitates operamini in terra.i.in propoſito & cordis veſtri affectu,in
1.Pet.3 utilia & nociua atq; prohibita cogitatis, & operari intenditis. Corde eñ malū concipere cum
Matth.5 conſenſu,apud deum pro opere reputatur. Operamini autē hęc mala,in terra,corporis veſtri,
Mich.2 quia ſecundum carnem ambulatis,& concupiſcentias eius perficere deſideratis,& ſicut milites
poſſident terrā corporis ſui,ſic vos à terra corporis veſtri poſſidemini. Vnde de vobis ſcriptum
Eccle.3. Iſaiæ.5 eſt:Vę qui cogitatis inutile & operamini malū in cubilibus veſtris:iniuſtitias manus veſtræ cō
cinnāt,quemadmodum in Eccleſiaſtico dr̃:Peccator adijciet ad peccandū. Nam,vt ait etiā Iſa
ias propheta, Trahitis iniquitatem velut longam reſtem. Cum enim deberet peccator,quoti-
Roman.2 die commiſſa mala deflere,non ſolum non deflet,ſed iniquitatem velut faſciculum colligit. Id-
circo Apoſtolus ad Rom.terribiliter loquitur homini tali:An diuitias bonitatis dei & patien-
tiæ & longanimitatis contemnis? Ignoras quoniam benignitas dei ad pœnitentiam te addu
cit? Secundum duritiam autem tuam,& impœnitens cor tuum theſaurizas tibi iram in die irę
iuſti iudicij dei. Quicunq; igitur corde malis conſentiunt,aut illicita operantur,non vere, ſed F
Amos.6 Iſai.5 falſe & nequiter iudicant,qa & ſi ore vera pronuntiant,tamen operibus contradicunt. Nā &
ſecundum philoſophum,nullus eſt prudens,niſi virtuoſus,iudicare autem eſt actus prudētiæ.
Propterea de peccatoribus ſcriptum eſt:Vę qui conuertiſtis in amaritudinem iudiciū,& fructū
iuſtitię in abſynthium. Quod planius dr̃,& quaſi exponitur alibi,dicēte ſancto propheta Iſaia
Væ q dicitis malū bonū,& bonū malū,ponentes tenebras lucē,& lucē tenebras,ponentes ama
rum dulce,& dulce amarum. Alienati ſunt peccatores à vulua. Senſus huius verſiculi ex præce
Iohan.21. denti expoſitione innoteſcit:Penſandum tamen, quod ſæpe ſermo ipſe ſine præiudicio verita
tis videtur modū excedere,q̃m ipſe qui loquitur nouit quouſq; credatur. Fit autē hoc quatenus
aliquid ſerioſius ac euidentius inſinuetur,& hoc mō in euāgelio legitur: Multa alia fecit Ieſus,
quæ ſi ſcribantur,nec ipſum arbitror mundū capere poſſe eos qui ſcribendi ſunt libros. Sic q-
q; nunc dr̃. Alienati ſunt peccatores à vulua:errauerunt ab vtero. Nō q ante vſum ratiōis pec
Eccle.8 cauerint, & ab exordio natiuitatis indeſinenter errauerint,ſed iſta dicuntur ad deſignandū q̃
pſeueranter & pertinaciter multi pctōres deū offendant. De quibus Salomon dicit:Abſq; vllo
timore filij hominū perpetrant mala. Per modū quoq; oppoſitū iuſti dicunt ad deū conuerſi à
Iob.31. vulua,& in virtute eſſe ab vtero,vel pp electionem diuinam,vel bonam inclinationem ad vir
tutes,vel pp fortem ac ſtabilē adhæſionem,qua deo cohærent,& ita ſanctus Iob ait:Ab infan-
tia mecum creuit miſeratio,& de vtero matris meæ egreſſa eſt mecum. Furor illis ſecundū ſimi
litudinē ſerpentis. Quemadmodū enim ſerpens homini inimicat̃, eūq; veneno inficit & occi-
dit,ſic hoīes peſtilentes ac impij proximos ſuos verbis furioſis veneno iræ inflāmant,malis ex-
emplis

A emplis inficiũt,& vel adulando,vel comminando,vel alio mõ ſeducẽdo occidunt.Propter q̃d
Moſes:Recedite,inquit,à tabernaculis hoĩm impiorum,& nolite tangere quæ ad eos pertinent, Nume.16.
ne inuoluamini in pc̃tis eorum:ſicut aſpidis ſurdæ & obturãtis aures ſuas. Oĩs q verbũ dei cõ
temnit,& pium informatorem aut increpatorẽ repellit,aſſimilatur aſpidi aures obturanti.De
talibus ait ſaluator:Sermo meus nõ capit in vobis. Nõ ergo claudamus aures nr̃as verbo ſalu Ioh.8
tis,increpationibus vitæ,ac ſalutari doctrinæ.Bti eñ q audiũt verbũ dei & cuſtodiunt illd̃.Sci Luc.11.
mus quoq; qm̃ qui ex deo eſt,verbũ dei audit.De peccatore autem verbum dei negligente,ſcri Iohan.8.
ptum eſt.Omnis qui facit peccatum,ex diabolo eſt,& nõ cognouit deum. Iſtud ergo eſt ſignũ 1.Iohan.3
prædeſtinatiõis & gratiæ,affectuoſe & libenter audire verbum dei.Propter quod de reprobis
alio loco ſcriptum eſt:Ipſi de mundo ſunt,& de mundo loquũtur,& mundus eos audit. Vnde 1.Iohan 4
Ioh.Bapt.teſtat:Qui de terra eſt de terra loquitur.Deus conteret dentes eorum in ore ipſorum.i. Iohan.3.
ſuperbos,impioſq; ſermones malorum damnabit, ab effectu impediet & retundet,quemadmo
dum ſuperbiſſimo regi Aſſyriorum prædixit:Cũ fureres aduerſum me, ſuperbia tua aſcendit in Iſaiæ.37.
aures meas. Ponã ergo circulũ in naribus tuis,& frenum in maxillis tuis. Ad nihilũ deuenient
tanq̃ aqua decurrens.Pc̃tm̃ nihil eſt,& qui peccat,inceſſabiliter perit,& à deo pro nihilo repu
tatur,ac ſpernitur,quia ab omni eſſe diuino gratioſo & meritorio euacuat. Propter q̃d in lib. Sapien.5
Sap.reprobi dicunt:Nos nati continuo deſiuimus eſſe,& virtutis qdem nullũ ſignũ valuimus
oñdere. In malignitate aũt noſtra conſumpti ſumus. Quẽadmodũ igitur aqua decurrẽs mox
defluit,nec apparet,ſic peccatores quotidie defluunt,& in hora mortis damnantur,atq; in ex
B tremo iudicio cũ aĩa & corpore peuntes,ab omni beato eſſe annihilabunt:intendit arcum ſuũ
donec infirment,hoc eſt,comminationes & pœnas deus iniquis pſuit,donec à fortitudine pec
cãdi deficiãt,æternaſq; inferni miſerias incidãt.Vñ dñs pũaricatoribus horribil'r p pph.cõmi
natur & dicit:Ecce ego ſtridebo ſup vos ſicut ſtridet plauſtrum onuſtum fœno,& peribit fuga Amos.2.
à veloce,& fortis non ſaluabit aĩam ſuam.Sicut cera quæ fluit auferentur.Hoc inferius euiden
tius ita inducit:Sicut fluit cerã à facie ignis,ſic peãt peccatores à facie dei.Quemadmodũ enim Pſalm.67.
calor ignis ceram reſoluit & deſtruit,ſic ira diuinæ iuſtitiæ peccatores à p̃ſenti vita tollit, atq;
à futura vita beata repellit,ſicq; vtrobiq; auferuntur,& ſpũaliter corrumpunt. Propterea dñs
ait apud Oſe.Occurrã eis q̃ſi vrſa raptis catulis,& dirũpã interiora eorum, & cõſumã eos vt leo. Oſe.13.
Nã & pc̃tõres peccãdo merent abbreuiationẽ vitę p̃ntis,quẽadmodũ diuiti auaro dñs ait:Stul Luc.12
te,hac nocte aĩam tuã repetunt à te.Et Salo.Non ſit(inquit) bonum impio,nec prolongentur Eccls.8
dies eius,ſed quaſi vmbra tranſeãt qui non timent faciem domini,ſupercecidit ignis,& non vi
derunt ſolem.i.ignis infernalis cadet ſuper iniquos,& dtum non videbunt,quia nec ſapientia Eccls.9
nec ſcientia,nec opus nec ratio erunt apud inferos.Vel.ſupercecidit ignis,i.calor libidinis,paſ
ſionumq; feruor,vt ſunt,inflammatio iræ,æſtus auaritiæ,flamma inuidiæ ceciderunt ſup pec
catores,qui facta carnis modo non mortificant,nec ſenſualitatem rationi ſubijciunt,& nõ vi
derunt ſolem.i.Chrm̃ ſolem iuſtitiæ,veritatis,& ſapiæ,non conſiderauerũt,nec ei⁹ p̃ceptis ob
temperauerunt,qm̃ ignis paſſionũ iſtarum rationẽ obtenebrat,charitatem extinguit & gratiã fugat.
C Ideo ſero fatentur:Errauimus à via veritatis,& iuſtitiæ lumen non luxit nobis,& ſol intelligẽ Sapient.5.
tiæ non eſt ortus nobis. Vel ſupcecidit ignis.i.tribulatio irruit ſup malignos in ſeculo iſto.Pec
catori enim dedit deus afflictionem & curam ſupfluam:& non viderũt ſolẽ.i.non pœnituerũt Eccls.2
neq; ad deum conuerſi ſunt,ſed impatientes effecti ſunt,& obſtinati,quemadmodũ in Apoc. Apoc.16
legitur:Blaſphemauerunt deum cœli præ doloribus & vulneribus ſuis,& non egerunt pœni
tentiam ex operibus ſuis,vt darent gloriam deo,Priuſq̃ intelligerent ſpinæ veſtræ ramnum.i.
anteq̃ vermis conſcientiæ veſtræ,& punitiones inordinationis internæ penſarent enormitatẽ
peccati,ac grauitatem tormenti vobis in inferno parati,ſicut viuentes,ſicut in ira abſorbet eos Math. 26
.i.deus vos ſubito tollet,opprimet,& damnabit,ſicut tolluntur à ſeculo iſto viuentes,q diu vi
uere æſtimant,ſed improuiſe decedunt.Quamuis enim iniuſti remorſum conſcientiæ habeãt
interioriſq; inordinationis punctiones perſentiant,qm̃ animus inordinatus ſibijpſi eſt pœna
Nolunt tñ ex hoc vitæ ſuæ prauitatẽ aduertere,neq; futura tormẽta proſpicere, ideo deus eos
imparatos inueniens,ſubito abſorbet eos,& damnat,ſicut iã patuit.Hic autem verſiculus in p̃
cedenti expoſitione plenius elucidatus eſt.Cætera q̃q; iam omiſſa illic plene expoſita ſunt. Oĩ
no ergo curemus iuſte iudicare,recte diſcernere,& vitã ac mores iuſto iudicio ſubiugare,con
formare,atq; ſcd̃m diuię legis tenorẽ dirigere,agnoſcentes certiſſime,qm̃ erit merces opi nr̃o; 2.Para.15
nec impij iuſtas pœnas euadẽt.Vñ Salo.cõteſtat:Pc̃tõr ex eo q̃d centies facit malum,& per pa Eccls.8
tientiam ſuſtentatur, ego cognoui quod erit bonum timentibus deum, q quærũt faciem eius.

COMMENTARIVS IN PSAL. LVIII.

Expoſitio tituli.

 Aſſignatur

1.Reg 18. ASſignatur pterea pſalmo iã explanãdo hic titulus: In finẽ ne corrũpas Dauid in tituli in D
ſcriptione, qñ miſit Saul & cuſtodiuit domũ eius, vt interficeret eũ. 1.lib.Reg.legitur, q̃d
Dauid corã Saul pſallente, niſus eſt ipſe Saul pcutere lãcea ſctm̃ Dauid, q fugit ad domũ ſuam.
Saul vero ſatellites ſuos miſit, ſaciẽs nocte illa cuſtodiri domũ Dauid, q̃tenus mane facto, Da
uid cõprehenderetur, & occideretur, ſed Micol filia Saul annũciauit hoc viro ſuo, eũq; in ſpor
1.Reg.19 ta depoſuit, & ita Dauid euaſit. Huius igit ſaluationis occaſione edidit Dauid hũc pſalmũ, quẽ
multi ad literã exponũt de Dauid, applicãdo literã pñtis pſal. ad pdictã hiſtoriã. Quod quam
uis aliquo modo fieri poſſit, tamẽ vt in proceſſu patebit, multa in hoc pſal. hñt, q̃ de Dauid val
de improprie exponuntur. Conuenientius ergo & verius exponit de ſignificato p rẽ geſtã q̃ de
ipſa re. Dauid eñ figura ẽ Chri, domus q̃q; Dauid ſignificat Chri ſepulchrũ. Saul autem regnũ
Iudæorũ. Eſt igitur tituli ſenſus: In finẽ. i. iſte pſalmus in Chrm̃ non aerigẽs, agit, vel ſcriptus eſt,
ne diſpdas Dauid. i. ne Chri honorẽ aut regnũ, q̃d eſt eccleſia, diminuas, in tituli inſcriptiõe, ver
Math. 27 bis vel actibus malis, negando Chrm̃ eſſe verũ ſaluatorẽ, qñ miſit Saul. i. regnũ Iudæorũ, & cu
ſtodiuit domũ eius, q a Iudæi miſert milites Chri ſepulchrũ cuſtodientes, ſignantes lapidẽ cũ cu
Ierem. 11. ſtodibus, vt interficerent eũ. i. Iudæi igitur cuſtodiri fecerunt Chri ſepulchrũ, quatenus nomen
Pſalm. 40. atq; memoriam eius delerent, quẽadmodum apud Iere. ex eorũ pſona inducitur: Eradamus eũ
de terra viuẽtiũ, & nomen eius nõ memoret vltra. Vñ ſupius q̃q; Chrs dixit: Inimici mei dixe
runt mala mihi, quando morietur & peribit nomẽ eius? Itaq; Chriſtus adhuc paſſibilis, & paſ
ſioni iam proximus, ad immortalem vitam reſuſcitari deſiderans, deprecatur.

¶ Expoſitio pſalmi iuxta ſenſum literalem, E

Iohan. 9. ERipe me de inimicis meis] mihi inuidentibus, detrahẽtibus, & mala parantibus, puta 2
Iudæis, de qbus in Euang. dñi. Iã eñ conſpirauerant Iudæi, vt ſi qs confiteretur eum eẽ
Iohan. 18. Chrm̃, extra ſynagogam fieret, [& ab inſurgentibus in me,], i. à cohorte & tribuno
ac miniſtris Iudæorũ, q acceſſerunt & iniecerunt manus in Ieſum, & cõprehenderunt
& ligauerunt eum [libera me] p celerem reſurrectionem, ne in morte vltra triduũ de 3
Luc. 22 tinear. ¶ Eripe me de operantibus iniquitatẽ] i. à Iudæis q tota nocte me affligebant, vt in Lu
ca habetur: Viri qui tenebant illum, illudebant ei, cædentes eum, & velauerunt eũ, & pcuſſerũt
faciem eius, & expuerunt in eum [& de viris ſanguinum ſalua me]. i. ab his q in die paraſceues
Math. 27. vel lingua, vel manu perſecuti ſunt me vſq; ad ſanguinis effuſiõem & mortem, corpus meum
lacerando flagellis, caput perforando ſpinis, manus ac pedes confodiẽdo grauibus clauis. Ab
Iohan. 17. his Chrs eripi & ſaluari pcatur, non vt hæc non patiatur, ſed vt ſtatim à morte ſuſcitet, in mũ
Iohan. 12. do clarificetur, & corpore glorificetur. Quãobrem ait ad patrem: Pater venit hora, clarifica fi
liũ tuũ. Alibi q̃q;: Pat, inqt, ſaluifica me ex hac hora. Merito aũt o pater æt̃ne hæc oro. ¶ Quia 3
ecce ceperunt,] pdicti Iudæi, pſidesq; miniſtri [aiam meã]. i. vitã meã corpalẽ, vt eã extinguant.
Iohann. 1. Vel aĩam meã. i. meipm̃, vt me interficiant. Sæpe eñ p ptẽ in ſcripturis totum ſignatur, vt ibi:
Verbum caro ſctm̃ eſt. Ecce iſtud ad literã nõ cõuenit pprie ipſi Dauid. Nunq̃ eñ à Saul & eius
fautoribus captus fuit, nec capi præualuit [irruerunt in me] Chrm̃ filium tuum, ſctm̃ & innocẽ
tẽ [fortes] in malo, vic3, principes ſacerdotum, Pilatus condẽnans, & Herodes deridens. ¶ Ne 4
q; iniqtas mea] cõtra deum [neq; pctm̃ meum] contra pximum [dñe] deus. i. nulla mea culpa me F
Pſalm. 68. rui iſta pati, ſed q̃ nõ rapui exoluebã, & p pctõ totius mundi hæc ptuli, vt ſcriptum ẽ: Aiã3 meã
Iohan. 10. pono p ouibus meis. Vñ Iſa. ait: Dñs poſuit in eo iniqtatẽ oĩm noſtrũ [ſine iniqtate cucurri] per
Iſaiæ. 53. viam mandatorum tuorum & ſeculi huius campum, ſicut ſuperius dictũ eſt: Exultauit vt gy
Pſalm. 18 gas ad currendam viam mandatorum tuorum. Vnde Chriſtus teſtatur: Sicut mandatum de
Iohan 14. dit mihi pater, ſic facio [& direxi] totam conuerſationem meam humanam in hoc mundo ſe
cundum voluntatem diuinam nec vnq̃ in aliquo aberraui. Iſtud quoq; ſatis improprie conue
nit Dauid, q̃uia eñ à Saule occidi non meruit, non tñ penitus ſine iniquitate cucurrit & direxit
1 Iohan. 1 Si enim dixerimus, quia peccatũ non habemus nos ipſos ſeducimus. Et nemo mundus à ſorde
Iob. 15. nec infans, cuius eſt vita vnius diei. Propter quod Salo. aſſerit: Non eſt homo ſuper terram qui
Eccls. 7 faciat bonum & nõ peccet. Nec videtur quod Dauid in tm̃ ſeipſum iuſtificare præſumpſerit añ 5
deum. ¶ Exurge in occurſum meum] hoc eſt, tu dñe pater mihi ad locum Caluariæ exeunti, &
proprijs humeris crucẽ baiulanti, occurre. i. p modum exurgentis & occurrentis te habe, meæ
humanitati in oĩbus aſſiſtendo cooperando, & ſuccurrendo. Tota eñ efficacia meriti humani
tatis Chri, erat ex virtute diuina. Aiæ q̃q; meæ de corpore emigranti, & limbũ intranti, & vna
Luc. 23 cum corpe cœlos aſcendenti, occurrere, eam in oĩbus deducendo & amplectendo. Hoc enim
Chriſtus orauit dicendo: Pater in manus tuas cõmendo ſpiritum meum, [& vide] oculo pieta
tis atq; iuſtitiæ, quanta pro tuo honore ac mundi redẽptione ſuſtineo: hocq; videndo, da mihi
pmium accidentale, detentis in limbo pmium eſſentiale, & totum mundum ad tectã fidem cõ
uerte

A uerte[& tu dñe] vniuerſorum[deus virtutũ,]cœleſtiũ.ſ. angelorum[deus Iſrael].i.ſpũaliũ hoĩm te
p fidẽ contemplantiũ,q ad literã ſpecialiter eras deus ſancti Iacob,q dictus eſt Iſrael, & ppl'i Iu Geneſi.32
6 dæorum,q ſæpe in ſcriptura Iſrael nominatur.¶[Intẽde ad viſitandas oẽs gentes]Viſitatio dei
in ſacra ſcriptura interdũ in bono accipitur.ſ.p miſeratiõe & ſubuẽtiõe diuia, queadmodũ in
Luca habet:Per viſcera miæ dei nři,in qbus viſitauit nos.Interdũ autem accipit in malo,vic3, Lucæ.1
p vltiõe diuia,ſcd'm q̃d p Sopho.dñs ait:Viſitabo ſup oẽm q arrogãter ingredit.Sic q̃q3 accipit Sophon.1
apud Iſa.vbi legit de dæmõibus & dãnatis. Cõgregabunt cõgregatione vnius faſcis in lacũ,& Iſaiæ.24.
claudẽtur in carcere,& poſt dies multos viſitabũtur.Origenes aũt putauit viſitationẽ hoc loco
ſumi in bono:ppterea dixit oẽs dãnatus tandẽ ſaluandos.Scd'm duplicẽ igit hãc viſitationẽ ex
poni põt dupl'r locus iſte.Prio ſic:Intẽde(o dñe)ad viſitandas oẽs gẽtes.i.pctõres gentil'ter cõ
uerſantes,iuſto tuo iudicio viſita,ſubtrahẽdo eis grãm in pñti,& gloriã in futuro,atq3 vtrobi
q3 debitas eis pœnas infligẽdo.Iõ ſeqt[nõ miſerearis oĩbus q opant in iqtatẽ] q̃d dr magis pnũ
ciando q̃ impcando,niſi intelligat de pſeuerãtibus in pctõ,ppriũq3 affectũ conſormando diui
næ iuſtitiæ.Nec tñ ſic intelligi debet,quaſi deus nullo mõ miſereat dãnatis:qa in pñti citra con
dignũ relinquũtur,eo q̃d angeli eorum à multis malis ipſos auertant. In futuro q̃q3 citra condi
gnũ puniũtur.Sed deus dr eis non miſereri,qa nõ ſaluat eos final'r, & qm̃ magis ac euidentius
relucet in eis diuina iuſtitia q̃ mĩa,& ſic Iaco.ait:Iudiciũ ſine mĩa fiet ei q non ſecerit miam. Se Iacob.2
cundo exponitur ſic:Intende ad viſitandas oẽs gẽtes,ita vt eas p grãm tuã illũines,ad fidẽ con
uertas,ſup ſemitas iuſtitiæ ducas.q̃tenus oẽs bñdicantur in Chriſto ſcd'm q̃d Abrahę in Gen. Geneſi.23
B ſæpe promittitur:In ſemine tuo bñdicentur oẽs gentes,non miſerearis oĩbus q operantur iniq
tatẽ.i.in pñti vita eis nõ parcas,ſed argue & caſtiga,nuncq3 vlciſcere ne poſtmodũ grauius vl
7 ciſcaris.¶[Conuertentur ad veſperã]Iſtud q̃q3 dupl'r explanatur:Primo,de gentilibus. Con
uertentur ad veſperam,hoc eſt,gentiles ad Chrm̃ conuertentur in ſexta ætate ac vltima ſcd'm
q̃d Ioh.in ſua Can.ait:Nouiſſima hora eſt. Et Paulus:Nos ſumus in quos fines ſeculorum deue 1.Iohan.2
nerunt[& famẽ patiẽtur vt canes].i.iuſtitiã eſurient ac ſitient,deiq3 verbũ auide audiẽt, ſicut 1.Cor.10.
in Act.apl'orum de Theſſ.Lucas cõmemorat:Hi ſunt q cũ oĩ auiditate receperunt verbũ dei,quo Actu.17.
tidie ſcrutantes ſcripturas,ſi hæc ita ſe haberent[& circumibũt ciuitatẽ]i.militantem eccleſiã;
quatenus à prædicatoribus audiãt verbũ ſalutis q̃d optant.De hac gentiũ conuerſiõe & ſame
Amos inqt:Ecce dies veniũt,dicit dñs,& mittã famẽ ſup terrã:nõ famẽ panis,neq3 ſitim aq̃,ſ3 Amos.8.
audiẽdi verbũ dei:& cõmouebunt à mari vſq3 ad mare.i.circũibũt eccleſiã q̃ p orbẽ terrarum lõ
ge ac late extẽdit.¶[Ecce loq̃ntur in ore ſuo]hoc eſt,gẽtes ad fidẽ cõuerſæ nõ ſolũ corde,ſed eti
8 am ore Chriſti mirabilia dicent,laudes diuinas cantabunt,deũq3 verbo & ope audacter & pu
blice confitebuntur,ſicut ait apl's:Corde credit ad iuſtitiã,ore aũt confeſſio fit ad ſalutẽ[& gla Roma.10
dius in labijs eorum].i.pdicatio Euang. erit in ore ipſorum.Hęc em̃ pdicatio gladius dr,iuxta illud
Apl'i:Et gladiũ ſpũs q̃d eſt verbũ dei.Et in Iſa.Chr's de deo pre loquẽs:Poſuit(inqt) os meum Ephe.6
quaſi gladiũ acutũ.Prædicatores enim verba inſtar enſis acuta loquuntur mundũ terribiliter Iſaiæ.49.
Increpandũ[qm̃ qs audiuit?].i.qm̃ pauci ſunt q fide & moribus Euang.Chři obediunt. Mul Matth.20
ti em̃ ſunt vocati,pauci vero electi.Vñ Iſa.dicit:Dñe qs credidit auditui nřo?¶[Et tu dñe]iuſte, Iſaiæ.53.
9
C iudex,deus oĩpotens,ſanctus & verax[deridebis eos].i.vocatos & multos Chři Euang.verbo
aut opere contradicentes[ad nihilum deduces oẽs gentes,].i. gentiliter conuerſantes oĩ ſpũa
li & meritorio eſſe eas priuando finaliterq3 dãnando atq3 p nihilo reputando.Scdo exponitur
de Iudæis hoc modo. Cõuertentur ad veſperã.i.in fine mũdi, & termino huius vltimæ ætatis
conuertentur ad Chrm̃,queadmodũ in Oſee legitur pphetatũ:Dies multos ſedebunt filij Iſra Oſee.3.
1 el ſine rege & principe,& ſine ſacrificio,altari & ſine Ephoth,& ſine Teraphim:& poſt hæc con
uertẽtur & q̃rent dñm deũ ſuũ & Dauid regẽ ſuũ.i.Meſſiã vt oẽs exponũt,& pauebũt ad dñm,
& ad bonũ eius in nouiſſimo dierum.Tũc qppe implebitur q̃d in Eze.pdictũ eſt:Saluabo gre Ezech.34.
gẽ meũ ait dñs:& ſeruus meus Dauid.i.Chr's princeps eorum. Vñ ait & apl's:Cũ plenitudo gẽtiũ Roma.11
intrauerit,oĩs Iſrael ſaluus fiet.Nec diſſonat q̃d Chr's in Euang.ptestatur:Elias cũ venerit,re Matth.17.
ſtituet omnia.Et rurſus:Fiet vnus paſtor & vnũ ouile.Ad pdicationẽ nanq3 Eliæ conuertẽtur Iohan.10.
Iudæi,ſcd'm q̃d p Mala.dñs ait Iudęis:Ecce ego mittã vobis Eliã Theſbyten anteq̃ veniat dies Malach.4
dñi magnus & horribilis,& famẽ patientur vt canes,qm̃ tunc Iudæi auidiſſime audient verbũ
dei,& circũibunt ciuitatẽ.i.eccleſiã Chři ex gentibus congregatã,q̃ mõ contẽnunt,tũc reueren
tur atq3 fideliter viſitabũt,q̃tenus informationẽ Euang.legis acqrant.Ecce loquent in ore ſuo
Verſus iſte ita conueniet Iudæis,tũc cõuertendis,ſicut iã declaratus eſt conuenire gẽtibus ad fi
dem cõuerſis,põt tñ exponi de Iudæis,q Chrm̃ pñtẽ ſpreuert & occiderũt. Vt ſit ſenſus:Ecce Iu
dæi tpe Chři loq̃ntur in ore ſuo detractiones & crimina atq3 blaſphemias cõtra Chrm̃,& gla
dius.i.ſermo perſecutionis & mortis ſententiã deprecans in labijs eorum,dixert em̃ corã Pilato: Joh.19.

Nos legem habemus & ſecundum legem debet mori, qa filium dei ſe fecit: quoniam quis au- D
dinit: hoc eſt, Iudæi inter ſe tractabant ſe velle iſta ſcelera Chriſto obijcere, atque has pœnas ei
inferre, qa putabant conſilium ſuum Chrm̃ latere, nec aliquẽ alium ipſoꝝ malignitatẽ aduer-
Matth. 26 tere. Volebant em̃ eum ſine præſentia turbæ occidere. Dicebant em̃: Non in die feſto, ne forte
tumultus fieret in populo, & tu dñe deridebis eos, dando eos in manus Romanorum, & in ho-
ra mortis ipſoꝝ irriſiſti eos. In finali quoq; iudicio ipſos irridebis, oñdendo eos erraſſe, & irri-
Pſalm. 2. ſione dignos exiſtere, ſicut ſuperius dictũ eſt: Qui habitat in cœlis irridebit eos. In lib. Pro. q̃q;
Prouer. 1. legitur: Ego in interitu veſtro ridebo, & ſubſannabo, cũ vobis quod timebatis euenerit. ¶ For- 10
titudinem meam ad te cuſtodiam] Hæc ſunt verba Chriſti ad patrẽ qbus concordat quod ipſe
Iohan. 5. in Euan. teſtatur: Non poteſt filius à ſe quicq̃ facere, niſi quod viderit patrem facientẽ. Et iterũ:
Non poſſum ego à meipſo facere quicq̃. Eſt igitur ſenſus: Totam meam virtutem, perfectionẽ
atq; potentiam ad te, hoc eſt, ad tuum honorem, & laudem o pater cuſtodiam .i. obſeruabo &
ordinabo, ne aliquo modo aberrem aliquid mihi aſcribendo, cum totũ à te receperim. Nõ ſo-
lum autem refert Chriſtus ad patrem totam ſuam virtutẽ creatam fortitudinẽq; humanã, ſed
Ioh. 10. etiam diuinam & increatam, profitendo ſe illam q̃q; recepiſſe à patre. Propter q̃d dicit: Pr̃ q̃d
dedit mihi, maius oĩbus eſt .i. diuĩa eſſentia quã à patre accepi, per hoc em̃ probat ſe eſſe verũ de-
Eodem um. Nam ſubdit: Ego & pater vnũ ſumus. Increatam aũt ſuam virtutẽ retulit Chr̃s ad prẽm,
tanquã ad originem nõ ſicut ad finẽ. Vel ſic: Fortitudinem meã, qua aduerſarios meos poſſem
ſubito varijsq; tormentis deſtruere, deijcere atq; occidere, ad te cuſtodiã, hoc eſt, ſcd̃m volũta-
tem tuam o deus pr̃ reſtringam & differam, nec ſtatim vlciſcar meipſum, ſed ipſ pniĉ ipſis con- E
Matth. 26. cedã. Hinc em̃ ait Petro: An putas, qa non poſſum rogare patrẽ, & exhibebit mihi modo plus
q̃ duodecim legiones angelorũ? Nam & cum ſolo verbo, paſſione inſtante, hoſtes ſuos proſtra-
Iohan. 18. uiſſet, dicendo: Ego ſum, fortitudinem ſuam compeſcuit, eoſq; ſurgere fecit [qa deus ſuſceptor
meus] .i. verbum dei humanitatem meam ad ſuam perſonalitatẽ aſſumpſit. Deus quoq; trini-
tas ſuſceptor eſt Chriſti hoĩs, qm̃ omnes eius preces exandiuit, reſurgentẽ, & aſcendentẽ acce-
Iſaiæ, 45. pit, atq; ad dexterã ſuam collocauit. vnde deus pater de Chriſto per Iſa. ait: Ecce ſeruus meꝰ ſu-
ſcipiam eũ [deus meus mĩa eius ꝓueniet me.] Nullã vnquam creaturam, imo nec oẽs ſimul de-
us tam gratioſe miſericorditerq; ꝓuenit vt Chrm̃ hoĩem. Sola em̃ benignitate & gr̃a dei aſſum-
pta eſt Chriſti humana natura à verbo. Non enim præceſſerãt merita, ſed in eodem inſtanti ẽ
creata & deo vnita. ¶ [Deus oñdit mihi ſuper inimicos meos] hoc eſt, mihi homini reuelauit de 11
ipſis Iudæis, quod ſequitur [ne occidas eos] .i. noli, o Chriſte, fili dilecte crucifixores tuos, eoꝝ
Lucæ. 23 q; poſteros penitus eradicare de terra, ſed ora pro eis in bono, dicẽdo: Pr̃ ignoſce illis. Nec om-
nes interficiantur, ſed quidã eorum remaneant in memoriã ac teſtimoniũ euangelicæ verita-
tis, ideo ſubiungit [neqñ obliuiſcantur ppl̃i mei] .i. ne aliqñ Chriſtiani me et legẽ meã tradant
obliuioni non credendo q̃d fuerint aliqñ Iudæi, qui tm̃ ſcelus perpetrare prçſumpſerint, ſed vi-
dendo Iudæos inter ſe commorari inceſſabiliter ſint memores mei, elicientes etiã fidei ſuæ ar-
gumentũ ex repulſa diſperſione ac derelictione Iudæorum. Ecce ex his trahitur ratio cur Iudęi
non ſint occidẽdi, niſi ſpeciali pc̃tõ meruerint. Deinde Chriſtus ait ad patrem. ¶ [Diſpge illos]
Oſee. 9. per totum mundum, vt ſint vagi in nationibus, ſicut p Oſee ꝓdictum eſt [in virtute tua] oipo- 12
tẽte, per quam tibi oĩa facilia ſunt, per q̃ etiam contuliſti Romanis potẽtiam diſpergendi Iudæ- F
os [& depone eos] à proſperitate & gloria tpali, à regno, à ſacerdotio, oĩq; honore legis pr̃næ [p-
tector meus] .i. meæ hũanitatis dñe pr̃, depone (inquã) non ignoſcendo, ſed ab effectu impediẽ-
do. ¶ [Delictum oris eoꝝ] hoc eſt [ſermonẽ labioꝝ ipſoꝝ] q̃ dixerũt coram Pilato: Si non eſſet
Iohan. 18. hic malefactor nõ tibi tradidiſſemus eum. Et alibi: Dñe recordati ſumus, quia ſeductor ille di- 13
Matth. 27. xit adhuc viuens, poſt tres dies reſurgã [& comprehendãtur in ſuperbia ſua] .i. in pc̃tõ ſuo mo-
Ioha. 8. riantur, ſcd̃m quod Chriſtus dixit Iudæis: In pc̃to veſtro moriemini: q̃d Chriſtus dicit potius ꝓ-
nunciando quã imprecando. Vel comprehendantur .i. obſideantur, concludantur, & capiãtur
in ciuitate Ieruſalem ab exercitu Romanoꝝ, ſicut & Chr̃s prædixit. Vel comprehendantur in
Lucæ. 19 ſuperbia ſua .i. cõfundantur à Chriſti apoſtolis, verbis atq; miraculis Chriſti reſurrectionem
docentibus, demonſtrantibus, ac palã probantibus. ¶ [Et de execratione] .i. abominatiõe, qua
Matth. 11. Chrõ detraxerunt, eumq; ſpreuerunt, dicentes: Hõ vorax, amicus publicanoꝝ [& mendacio] 14
Matth. 27. quod contra Chrm̃ locuti ſunt, dicendo: Seducit turbam: & q̃d diſcipuli furati eſſent eũ de mo-
numento [annũciabuntur] .i. redarguentur, à iudice chriſto [in conſumatione] .i. in fine mũdi
Matth. 11. iudicioq; finali. De qua conſumatione Chr̃s in Euan. dicit: Sic erit in conſumatiõe ſeculi. Tũc
Apocal. 1. enim videbunt in quẽ pupugerunt. Vñ clarius ſubdit [in ira conſumationis] .i. in diuina vltiõe
Matth. 25. & increpatione q̃ erit in die iudicij redarguent à chriſto, qa tunc dicet eis: Ite maledicti in ignẽ
Iſaiæ. 10 æternũ [& non erunt] in numero electoꝝ neq; in gloria, iuxta illud: Tollatur impius ne videat
gloriam

15 A gloriam dei. Tunc eñ in æternũ ꝑibunt. ¶[Et ſcient]in die nouiſſimo ꝑ experiẽtiam pœnæ,&
per corporalẽ chriſti intuitum[qꝛ deus].i.chrs[dñabit Iacob].i.vero Iſraele,vicȝ ꝑ ſo Iudæo-
rũ in Ieſum chrm̃ credẽti[& finiũ terræ]i.oim gentiũ in ipm credentiũ. Hoꝝ eñ poſt finale iu
diciũ dñabitur chrs deus in triũphãti eccleſia,ſicut & nũc dñat vniuerſoꝝ fideliũ in eccleſia mi
litanti. ¶[Conuertent ad veſperã]Iſte verſus iã ſemel expoſitus eſt,quẽ mõ reſumit ꝓph. ad cõ
16 ſolandũ ſeipm ſup interitu ppli ſui. Conſolans ergo ſeipm,inſinuat,ꝙd reliqꝛ ſaluæ fient,quẽ
admodũ Iſa. & Paul. teſtant:Si fuerit(inquit)ſemen filioꝝ Iſrael,ſicut arena maris,reliqꝛ ſal- Roma. 9
uabunt. ¶[Ipſi diſpergentur ad manducandũ].i. Iudæi in fine ſeculi cõuertẽdi circũquaqꝫ ibũt Iſaiæ. 10
17 ad hoẽs virtuoſos,vt panẽ vitæ & intellectus acqrant, cognoſcendo & obſeruãdo chri doctri-
nam:ſicqꝫ obedientiæ cibũ manducẽt. de q̃ aſſerit chrs:Meus cibus eſt vt faciã voluntatẽ patris Iohan. 4.
mei[ſi vero nõ fuerint ſaturati]pane prædicto,i.iuſtitia q̃ maxĩe deſiderabunt,tũc [& murmu
rabũt]nõ cõtra deũ ſed contra ſeipſos redarguentes ſe,ꝙd iã ſero cõuerſi ſunt, nec iuxta deſide
riũ ſuũ ꝑficere ꝑñt. Vel,diſꝑgent ad manducandũ corpus & ſanguinẽ chriſti:q̃ vtiqꝫ tũc deuo-
tiſſime ſumẽt,ſicut pleniſſime credent,imo deuotiſſime ſacramentũ altaris percipient,ſicut pri
mitiua eccleſia q̃(vt Luc. affirmat)ꝑſeuerauit in cõmunione fractionis panis:ſi vero nõ fuerint Actu. 2.
ſaturati,gratia ſacramentali,vicȝ effectibus huius ſupdigniſſimi ſacramenti,& murmurabũt,
18 ſcd̃m intellectũ inductũ. ¶[Ego aũt(o deus)cantabo fortitudinẽ tuã] hoc ẽ,laudabo corã diſci-
pulis meis tuam potentiam q̃ me reſuſcitaſti à mortuis[& exultabo].i, exultanter gaudioſeqꝫ
proferam & annũciabo[mane]pria ſabbati,qñ Mariæ Magdæ. apparui[miam tuam]hoc eſt, Marc. 16
B gratiã qua me tam celeriter reſuſcitaſti,& q̃ detentis in limbo vniuerſoqꝫ mũdo ꝑ me dare di-
gnatus es. Chrs eñ poſt reſurrectionẽ dei potentiã prædicauit,qñ(vt Luc. cõmemorat) ꝑ q̃dra
ginta dies apparens diſc. loqbatur eis de regno: Non eſt,inquiens,vrm̃ noſſe tꝑa vel momẽta,q̃ Actuum. 1
pr̃ poſuit in ſua poteſtate. Exultauit q̃qꝫ mane.i.tꝑe euangelicæ legis & grãe miam dei,qñ diſci
pulis dixit:Quicunqꝫ crediderit & baptizatus fuerit,ſaluus erit. Atqꝫ iterꝫ:Accipite ſpm̃ ſcm̃ q̃ Mar. 16
19 rꝫ remiſeritis pctã,remittũtur eis. ¶[Quia factus es]o deus pr̃[ſuſceptor meus] ſcd̃m ſenſum iã Iohan. 20
dictũ[& refugiũ meũ in die tribulationis meæ] hoc eſt,toto tꝑe conuerſationis meæ in mũdo,
q̃ tribulatiõibus plena fuit. Nã & paſſione inſtante chrs ad patrẽ cõfugit orans, & dicẽs:Mi pr̃, Lucæ. 22
ſi vis,transfer calicẽ iſtũ à me. Moriens q̃qꝫ clamauit:Pr̃, in manus tuas cõmendo ſpm̃ meũ. Et Pſalm. 30
iſtd̃ cõueniebat chrõ inq̃tũ erat paſſibil' & aliq̃ mõ viator. ¶[Adiutor meus tibi pſallã]De⁹ chri Lucæ. 23
20 hoĩs adiutor fuit in oĩb⁹. Iuxta illd̃ Iſa. ꝓph. Dñs deus auxiliator meus,iõ nõ ſum cõfuſus. Et in Iſaiæ. 50.
euãg. dixit:Pr̃ i me manẽs,ipe facit opa. Huic adiutori chrs ꝑ ſeipm,& fideles pſallit vb & opib. Iohan. 14
ipm laudãdo[qꝛ de⁹ ſuſceptor meus es,deus meus mia mea]chrs vt hõ vocat deũ miam ſuã,nõ
qꝛ pœnã aut culpã ꝓpriã ſibi indulſit,ſed qꝛ tã gratioſiſſime ipm in oĩ bñdictiõe dulcedinis ꝓue Pſalm. 20
nit et adipleuit ac ꝑ hoc ab oĩ pctõ ꝓſeruauit. Incõparabili eñ grã aiam eius ipleuit faciẽs eã di-
uinæ eſſentiæ contemplatricẽ ꝑ ſpeciẽ excellentiſſimo modo à primo ſuæ creationis exordio.

¶Expoſitio tropologica ſiue moralis eiuſdem pſalmi

C MOraliter inſuper conuenit Pſalmus iſte eccleſiæ Chriſti tribulatæ,& vnicuiqꝫ Chriſtia
no afflicto. Fidel' ergo tẽtatiõibus,varijſqꝫ aduerſis circũdatus totis medullis ꝓclamet
ad deũ. Eripe me de inimicis meis deus meus.i. ab inuidẽtibus atqꝫ occulte & induſtrioſe mihi
nocere ſtudẽtibus,erue me. Hoc aũt ad inuiſibiles hoſtes maxĩe pertinet. Vnde vehemẽter ege-
mus adiutorio dei.i.diſcretione ſpirituum, ſeu illuminatione ſpiritus ſancti ad cognoſcẽdum
inſidias dæmonis,quatenus cum apoſtolo dicere valeamus: Non ignoramus cogitationes ei⁹ 2.Cor. 2.
& ab inſurgẽtibus in me,i.à manifeſtis inuaſoribus ac perſecutoribus libera me, ne aĩam meã
ad impatientiam aut alia vitia pertrahant,ne dãna aut vulnera amplius inferant,q̃ animæ ex-
pedit. Hic enim apoſtol⁹ diſcipulos deprecatur:Rogate vt liberemur à malis & importunis ho 2.Theſ. 3
minibus. Eripe me de operantibus iniquitatem,i. ab omni male viuenti quamuis non ſit æmu
lus meus:imo à familiaribus,propinquis,vicinis,& fratribus,malam vitam ducentibus,maxi
me erui indigemus,ne cum peruerſis puertamur,ne ipſis in malo conſentiamus,ne propinqui Pſalm. 17.
tas naturæ,loci & conuictus,fiat occaſio imitationis peruerſæ:& de viris ſanguinum,qui affe
ctu & opere proximos ſuos occidunt in carne aut corde. Qui eñ aliũ ad mortale peccatũ in-
ducit,ſpiritualiter eum occidit. Omnis quoqꝫ qui fratrem ſuum odit. homicida eſt. Ab his dñe 1.Iohan. 3
ſalua me,ne ſim ſimilis eis. Deniqꝫ primus verſus hoc modo conueniẽter exponitur: Eripe me
de inimicis meis deus meus.i,à malis habitibus ſeu conſuetudinibus vitioſis intus latentibus,
& quodammodo quieſcentibus,redime me per gratiam talia funditus ex corde meo eradican
do,oppoſitoſqꝫ virtutum habitus inſerendo:& ab inſurgentibus in me,hoc eſt, actualibus vi-
tijs à paſſionibus impetuoſis,à motibus inordinatis,libera me,quatenus per gratiam tuam hu
iuſmodi ſtatim abijciam,vincam, atqꝫ de die in diem minus ac rarius ſentiã, Quia ecce,o dñe,

prædicti aduerſarij,ceperunt animã meam .i. vinculis peccatorum eam vinxerunt in peccati D
conſenſum eam trahendo. Vel,ceperunt .i. obſederunt,inuaſerũt,& capere tentauerunt aiam
Iohan.13. meam,inſidiantes ſaluti mentis aut corpis ſoſpitati. Vndiq; nanq; aia nr̃a hoſtibus circũuallas
tur.i.impugnatiõibus mũdi,carnis,& dæmonis:irruerunt in me fortes,aduerſarij.ſ. dæmões,
mũdi potentes,aut vitia in me radicata,vel ad q̃ ex natura procliuus ſum. Hi quotidie irruunt
in nos,conantes ſubuertere aias noſtras. Idcirco inceſſanter clamandũ eſt nobis ad dñm. Ne
q; iniquitas mea,neq; pctm̃ meũ dñe,hoc eſt,nulla culpa merui pati iſta flagella. Hoc proh dolor
Matt.5. pauciſſimis conuenit,illis vi;,q pſecutionẽ patiũtur pp iuſtitiã,q dicere poſſunt cũ S. Iob: Hæc
Iob.16. paſſus ſum ſine iniqtate manus meæ,cũ mũdas haberẽ ad deũ pces,hi.ſ. qbus p bonis mala red
1.Cor.4. duntur,q cum aplo dicere q̃ũt: Maledicimur & bñdicimus. Talis quoq; fuit beatiſſ. Dauid edi
1.Reg.24. tor Pſalmi pſentis,qui cũ multa bona feciſſet Sauli,grauiſſimã pſecutionẽ patiebat ab eo, ſine
1.Reg.26. iniqtate cucurri & direxi. Hoc nulli pter Chrm̃ eiusq; glorioſam genitricẽ abſolute conuenire
videt,niſi talr̃ exponatur,ſine iniqtate.i. ſine pctõ mortali, cucurri viã huius exilij vel manda
to;,& direxi opa mea,cogitatiões,ac verba ſcdm diuinæ legis pcepta. Vel,ſine iniqtate cucur
1.Corin.4 ri.i.in pctis nõ pſeueraui & de venialibus q̃tidie ſatisfeci. Sic em̃ apls ait: Nihil mihi cõſci9 ſum.
Iob 27. Et Iob: Neq; rephendit me cor meũ in omni vita mea, vi; ,q̃ ad pctã mortalia:ſine venialibus
nanq; non fuit. Solent aũt interdũ hoẽs ſancti ppriam pſectionẽ ſine oi ſupbia enarrare,& cõ
fiteri pp rationabiles cauſas,ſ.ad honorẽ dei,ad pximi ædificationẽ,aut vt ſibi faciãt ſupplicã
Iſaiæ.38 di fiduciã,vel ſpũs puſillanimitatẽ expellant. Vñ piiſſim9 regũ Ezechias p magna cauſa oratu
4.Reg.20. rus ſic ait: Meměto dñe quõ ambulauerim corã te in veritate & corde pfecto,& q̃d bonũ eſt in E
2.Para.32
Ierem.15. oculis tuis feci. Iere.q̃q; de ſeipſo ad nr̃am informationẽ ait: Nõ ſedi in cõſilio ludentiũ,& diem
hois non cõcupiui. Exurge in occurſum meũ .i. in oi euẽtu,cauſa,ope,atq; negotio,mihi o dñe
appxima præſensq; eſto,oñde te mihi,& ſuſcipe me. Occurre ergo non locũ mutando,cũ tu ſis
incircũſcriptibilis atq; immobilis,ſed opẽ et grãm impendẽdo,qa tu ſol9 ſeruare me potes. Oc
curſus aũt dei qñq; in malo accipitur.ſ.p reſiſtentia & vltione q̃ deus pctõris voluntatẽ ab ope
Oſee.13. impedit,punit,ac damnat,ſcdm q̃d dñs de pctõribus pteſtat: Occurrã eis q̃ſi vrſa raptis catul.
Gen.24. Interdũ vero in bono accipit,ſicut iã dictũ ẽ. Sicq; puer Abrahæ: Dñe,inqt,obſecro,occurre ho
die mihi,& fac miam. Nos igitur conſiderantes, qa adiutorio dei indeſinenter in oi negotio in
digemus,ſp dicamus: Exurge in occurſum meũ dñe. Sed vt huius pcis ſortiamur effectum,aga
Amos.4. mus q̃d Amos ſcribit: Præparare in occurſum dei tui.i.fac q̃d in te eſt,& para teipm,vt dignus
Ierem.30. efficiaris obuiatiõe diuia. Hinc etiã p Ier. dñs ait: Quis eſt iſte q applicet cor tuũ, vt appropinquet
mihi? & vide.i. o dñe clementer conſidera q̃ta mihi inſtent diſcrimina,q̃tũ indigeo gratia tua,
q̃ affectuoſe & confidenter te inuoco. Conuertentur ad veſpam:hoc dicere põt mr̃ eccleſia de
his q nec in adoleſcentia,neq; in iuuentute obedire volunt exhortatiõibus ſctis. De talibus nã
q; deſperandũ non eſt,q fortaſſis in tertia vigilia ſeu vndecima hora conuertentur,& famẽ,iu
ſtitiæ,patientur vt canes,tã cupide proficiendo vt mane conuerſos præcedant,fiantq; nouiſſi
Matt.20 mi primi,& primi nouiſſimi. Fortitudinem meam ad te cuſtodiam.i.totam poteſtatem,virtu
tem,& gratiam meam tibi attribuam,dicendo cũ ſancto Iob: Ecce nõ eſt auxilium mihi in me F
Iob.6. Et cũ aplo: Gratia dei ſum id quod ſum. Cõfiteborq; veru eſſe q̃d tu dñe p pph. ſcm̃ dicis: Per
1.Cor.15. ditio tua Iſrael ex te,in me tm̃modo auxiliũ tuũ. Si ergo fortitudinem tibi diuinit9 pſtitã optas
Oſe.13 ſeruare,non perdere,omne quod es,potes,& agis,deo aſcribe,dicq; illũ: Dñe fortitudo mea,&
Ierem.16. refugium meum,& robur meum:qa deus ſuſceptor meus. Deus dei filius ſuſceptor eſt noſtræ
naturæ in incarnationione,& deus trinitas ſuſceptor nro; deſiderio; in oratiõe, noſtræ pœ
nitentiæ in iuſtificatiõe,noſtri obſequij in ſua pietate, noſtræ animæ in glorificatione noſtri
q; corporis in reſuſcitatiõe:imo benignisſimus dñs deus noſter inceſſanter paratus eſt nos in
brachijs ſuæ paternæ dilectionis recipere,confouere,ptegere,atq; ſaluare,ſicut p q̃ndam pph.
aiæ peccatrici dicit: Tu fornicata es cũ amatoribus multis:tñ reuertere ad me, & non auertam
Ierem.3. faciem meam. Et itẽ;: Noluiſti erubeſcere,ergo ſaltem àmõ voca me,pr̃ meus es tu. Et p Ezec.
Eodem dr̃: Quacũq; hora pctõr ingemuerit,oim iniqtatũ eius nõ recordabor amplius: deus meus mia
Ezech 18.
Pſalm.9. eius pueniet me. Hoc eſt verbũ bonæ fiduciæ,eſtq; implicite feruens oratio. Hoc em̃ dicit fide
lis,non pſumendo,ſed ſperando,ac deſiderando. Deſideriũ em̃ paupe; exaudiuit dñs,etiã añq̃
in formalem aut vocalem oratiõem erũpat. Niſi aũt mia dei nos præueniret, ſalui fieri nõ poſ
ſemus,qm̃ gratiã primã nullus de condigno meret:oportet ergo vt gratia dei nos pueniat,con
ſeruet,perducat,perficiat. Ideo enim Chriſtus: Sine me (inquit) nihil poteſtis facere. Deus oſten
Iohan.15. dit mihi ſup inimicos meos ne occidas eos. Hoc dicit Eccleſia ſicut & Chriſtus de Iudæis inter
Chriſtianos morantibus,quos non occidit pp rationem in præcedenti explanatione expoſitã
Poteſt quoque intelligi de omnibus hoſtibus,vt ſit ſenſus: Deus oſtendit mihi ſuper inimicos
meos

A meos,hoc eſt,Chriſtus præcepit mihi de aduerſarijs meis,ne occidas eos,nequando obliuiſcãt populi mei.i.ne proximi ſcandalizent in vr̃a vindicta,imitentq; opa vr̃a,& obliuiſcant mea pͤcepta qbus præcepi:Diligite inimicos veſtros,bñfacite his q oderunt vos.Et:Orate pro pſequẽtibus & calumniantibus vobis. Hoc ergo agens eccleſia orat: Diſperge illos in virtute tua,hoc eſt,à malitia ſepara eos,q ſolus potes facere mundũ de immundo,&depone eos à malo propoſito,depone qq̃.i.indulge & dele delictum oris eoꝝ,vz ſermonem illicitum labiorum ipſoꝝ quo vel in te, vel in proximum peccauerunt,& comprehendantur in ſuperbia ſua.i.p flagella tuæ paternæ correctionis coartet acreſtringatur eoꝝ ſupbia, quatenus humiliati per pœnas ceſſent à vita ſuperba.Et de execratione,qua iuſtos abominati ſunt,& viã dei ſpreuerũt,& mẽdatio annunciabunt.i. accuſabuntur & rearguentur à prædicatoribus Chriſti in ſeculo iſto quotidie,q̃rum officium eſt errantes inſtruere,pctõres arguere,nulliusq; pctã palpare,annunciabuntur aũt in conſummatione .i.in doctrina eos pficiente,vel ad hoc vt conſummentur in bono,in ira conſummationis.i.in increpatione charitatiua ad conſummationẽ virtuoſam tẽdente. Ex charitate em̃ pcedit ira per zelum,qua pdicatores & iuſti impios arguũt & caſtigãt, quemadmodũ Apl̃s ait:Dure increpa illos,& non erunt.i.pctõres poſt annunciationẽ & conſummationem prædictã, non erũt tales quales añ fuerunt:relinquent em̃ ſeipſos, & viuẽt iam non ipſi,ſed Chr̃s in eis. Vñ Salomon admonet:Verte impios & non erunt.Et ſcient p experiẽtiam miæ dei ſibi exhibitæ,qa deus dñabitur Iacob.i.ſupplantatoribus vitioꝝ,vz iuſtis,& finium terræ.i.etiam vitioſis,dummodo velint ad ipſum conuerti . Sic em̃ regnabit in eis p fidẽ

B & gr̃am,faciens eos ſibi famulos efficaces.Ego aũt o deus cãtabo fortitudinẽ tuam.i. laudabo potentiam tuã circa me,qua me de ore diaboli eruiſti,ex impio iuſtificaſti,ad vitã laudabilem perduxiſti.Laudabo qq; oĩpotentiam tuã, quam parcẽdo maxime & miſerando manifeſtas, qua cœlum & terram creaſti,conſeruas,gubernas,p quã facis magna & inſcrutabilia & mirabilia abſq; numero,& exultabo.i.hilarit̃ pnũciabo mane.i.cito & in principio,ſcz añq̃ in alijs occuper,ſcd̃m q̃d à Matthæo ſcriptũ eſt:Primũ q̃rite regnũ dei. Vel mane.i.gr̃a tua veniẽte ,ac radiante in me,miam tuã.i.teipſum miſericordẽ ac miæ tuæ effectum, confitendo bñficia tua mihi clement̃ collata,quẽadmodũ Raphael angelus iubet:Bñdicite deũ cœli & corã oĩbus viuentibus cõfitemini ei,qa fecit vobiſcũ miam ſuã. Quia factus es fine tui mutatione ſuſceptor meus,cõuertendo cor meũ ad te.Fit em̃ deus ſuſceptor nr̃ alterãdo cor nr̃m p gr̃am ſuã,nõ mutando ſeipm̃,& refugiũ meũ in die tribulatiõis meæ,qa dediſti mihi gr̃am hanc,p quã in oĩ neceſſitate ad tuam pietatẽ cõfugio. Adiutor meus tibi pſallam.i.laude operoſa.ſ.vita & voce te laudabo,qa deus ſuſceptor meus es,propterea te ſatis laudare non valeo, deus meus mia mea. Cur nõ potius miſerator meus,niſi ꝙ tanta tamq; ineſtimabilis,ineffabilis ac infinita eſt mia dei ſup nos,vt aptius dicat̃ in abſtracto nr̃a mia,q̃ in cõcreto miſerator nr̃ ? Sic em̃ dicere ſolemus de eo quẽ ardẽter amamus:Tu es amor meus.Itaq; tu dñe deus meus, mia mea:diffiniãt ſeu deſcribant te alij ſicut volunt,ego cõuenientius te deſcribere neq̃o,q̃ deus meus , mia mea. Dicat Ariſtoteles:Deus eſt actus purus,dicat Plato: Deus eſt p ſe bonũ,dicat Auicẽna: Deus ẽ

C bonitas pura,ego in æternũ dicturus ſum:deus meus,mia mea. Tua em̃ bonitate creatus ſum tua incarnatione deificatus,tua cõuerſatione ſanctificatus,tua paſſione redẽptus, tua aſcẽſiõe glorificatus. Præterea q̃ties in pſalmo iſto tam indyto iam dictũ eſt:deus meus & ſuſceptor meus,& nõne deus oĩm cœleſtiũ,terreſtriũ & infernoꝝ deus exiſtit ? Cur ergo deꝰ meꝰ? Nõ eſt hoc oĩm dicere deus meus. Deus em̃ à cauſalitate & pꝛuidentia nomẽ accepit.Nos qq; illud deũ vniuſcuiuſq; vocamus,q̃d ſumme ab eo amatur & colit̃. Ideo em̃ guloſoꝝ deus vẽter eſt,auarorum aurum.Ille igitur vere ac proprie dicere põt deus meus , q ipſum ſingularit̃ colit & feruide diligit,de q̃ etiam deus ſpecialem pꝛuidentiam habet,ipſum præſeruando à malis, & promouendo in bonis. Hinc em̃ magnus ille atq; diuinus Areopagita Dionyſius abſolute dicere non præſumpſit:deus meus,ſed ita in libris ſuis ſcripſit:deus,& ſi fas eſt dicere,meus. Totum igitur affectũ nr̃m congregemus & ſtabiliamus in deo,nil prorſus amãtes in creaturis , niſi in ipſo,& propter ipſum.Ipſum vero finaliter,pure & propter ſe diligamus,qa in ipſo eſt omniũ bonoꝝ,pulchroꝝ ac deſiderabilium plenitudo ſimpliciter infinita.

Mat 5. Iob.14. Tit.1. 2.Cor.5. Prouer.12. Iob.9. Matt 6. Tobiæ 12. Ariſtotel. Plato. Auicenna. Philip.3.

COMMENTARIVS IN PSALMVM LIX

¶Expoſitio Tituli.

HVius pſalmi titulus eſt:In finẽ,p his q cõmutabunt̃ in tituli inſcriptione Dauid in doctrina,cũ ſuccendit Meſopotamiã Syriæ,& Syriã Sobal , & conuertit Ioab & pcuſſit Edom in valle Salinaꝝ duodecim milia. Iuxta intellectũ lr̃alem ſenſus tituli huiꝰ depẽdet ex hiſtorijs libroꝝ Reg.& Paralipomenon.Ad lr̃am em̃ fecit deus hũc pſalmũ de ſtatu & regno Iſrael,eius miſerias deplangendo,eiusq; reparationẽ depcando. Legitur em̃ 2. Regum libro quẽadmodũ Hanun

2.Reg.10. 1.Paral.18.

2.Reg 10. Naum filius Nathas regis Amonitarum contumeliam intulit ſeruis Dauid, q̄ ſacto timẽs ipſum D
Dauid, conduxit ſibi in adiutoriū q̄ſdam de Meſopotamia, & quoſdam de Syria ac alijs locis
q oẽs victi ſunt à populo Dauid. Eſt igit ſenſus tituli: Pſalmus iſte in finẽ. ſ. Chr̃m nos dirigẽs,
q eſt finis totius diuinæ ſcripturæ, ſcriptus eſt ad lr̃am pro his q commutabunt in tituli inſcri-
ptione Dauid. i. p populo Iſrael, q tenuit Dauid p rege ſuo à deo electo, ſicut & titulus dicit, qa
2 Reg̃. 5. deus p Samuelem prædixit Dauid debere eſſe & noiari regem Iſrael, Pſalmus, dico ſcriptus ea
2. Reg̃. 8. occaſione, cum Dauid deſcendit Meſopotamiam Syriæ & Syriam Sobal, ſicut hiſtoriæ prædi-
ctæ plenius pandunt, & conuertit Ioab. i. aciem direxit, & percuſſit Edom. i. Idumæos in valle
Salinarum. Loquens igitur Dauid in perſona regni Iſrael, ait:

¶ Expoſitio pſalmi literalis.

DEus repuliſti nos.] à tua defenſione [& deſtruxiſti nos,] permittendo hoſtes ingredi 1
terminos noſtros, & ciuitates noſtras vaſtare, hoĩesq; occidere. [iratus es] aduerſus
nos propter peccata noſtra. Regnum em̃ Iſrael tp̃e Iudicum multiplicit̃ affligebat̃.
1. Reg. 13 Vnde 1. lib. Reg. dr̃, q̃ faber ferrareus non erat in terra Iſrael. Cauerant nanq; Phili-
ſtæi ne facerent Hebræi lanceam aut gladium vt pugnare non poſſent. [& miſertus es nobis.]
non penitus conterendo nos, neq; nos affligendo tam vehementer, ſicut meruimus. ¶ [Com- 2
mouiſti terram] hoc eſt, inhabitantes in terra noſtra permittendo nos impugnari, & eradicari
à terra. Expulerunt enim Philiſtæi Hebræos, & habitabant in ciuitatibus ipſorum. [& contur-
baſti eam]. i. terrore aduerſariorum turbari eos permiſiſti. [ſana contritiones eius]. i. ruinas ei⁹
& afflictiones recupera [quia commota eſt]. i. propter prædictas miſerias noſtras moueat̃ pie- E
tas tua ad miſerendum ſuccurrendumq; nobis. ¶ [Oſtendiſti populo tuo dura.]. i. diuerſa fla- 3
gella ſuper nos induxiſti [potaſti nos vino compunctionis]. i. compunctione ſeu mœrore, &
mentis dolore nos impleſti, ſicut homo vino potatur, & potu impletur, quemadmodum apud
Ierem. 23. Ieremiam legimus: Ecce ego cibabo eos abſynthio, & potabo impios felle, dicit dñs. ¶ [Dediſti 4
metuentibus te ſignificationem,]. i. intellectū [vt fugiãt à facie arcus]. i. à comminatione diui-
ni iudicij. Per caſtigatiões em̃ p̃ſtes illuminat deus corda humana, vt timeãt futura ſupplicia.
Ierem. 31. Propter quod apud Ieremiã habetur: Caſtigaſti me, & eruditus ſum. Hoc autẽ facis o domine 5
(ſec. 13.) ¶ [Vt liberẽt dilecti tui] vz filij Iſrael quos dilexiſti, iuxta illud: Puer Iſrael, & dilexi eum. Et il-
Ierem. 31. lud: In charitate perpetua dilexi te, ideo attraxi te miſerans. [ſaluum fac,] me orantem, & eos
pro quibus exoro [dextera tua]. i. per dexteram tuã. ſ. per piam tuã aſſiſtentiã, fauorabilẽ præ-
ſentiam, & gratioſam clementiam [& exaudi me] iſta precantẽ. ¶ [Deus locutus eſt in ſcõ ſuo] 6
1 Reg. 17 hoc eſt, per ſanctum ſuum Prophetã, ſcz Samuelẽ ſeu Nathan, q̄rum vtriq; reuelauit proſperi
2. Reg. 12. tatem regno Iſrael affuturam tp̃e Dauid. Locutus eſt vero deus quod ſequitur: [lætabor]. i. q̃
ego Dauid in ipſo lætarer ſicut in deo ſalutis meæ [& partibor Sychimam,]. i. ſpolia terræ Sy-
chem diuidam ſeruis & adiutoribus meis, eamq; reſtituam habitatoribus ſuis, quæ opera per
Dauid completa ſunt [& conuallem tabernaculorum] hoc eſt locũ iuxta Iordanẽ ſitum, quem Ia-
Gen. 33. cob appellauit Soccoth. i. tabernacula, qa de Meſopotamia rediens, & Eſau fratrem ſuum de-
clinans, fixit in eo tentoria. Hanc ergo conuallem metibor. i. filijs Iſrael diuidam ſcd̃m debi-
tam vniuſcuiuſq; menſuram, expulſis de ea Philiſtæis, q eam iniuſte ad tp̃s poſſederant. Hæc
q̄q; acturus ſum adiutorio populi mei, eorum præcipue, q bellicoſiores & fortiores fuerunt, de qui- F
Iudi. 10. bus ſubiungitur: ¶ [Meus eſt Galaad] hoc eſt, populus h̃ñs terram Galaad in poſſeſſionẽ trans 7
Iud. 11. Iordanem, q erant noiati in robore, propter Iair & Iephthe. [& meus eſt Manaſſes]. i. populus
Iud. 6. 7. ex tribu Manaſſe progenitus, qui erat famoſus propter Gedeonem de hac ſtirpe exortum,
[& Ephraim]. i. populus ex tribu Ephraim natus eſt [fortitudo capitis mei]. i. p̃tãs regni mei,
vel fortitudo principalis quodãmõ & capitanea. Habitabat em̃ hic pp̃ls in vna extremitatũ re-
Ioſue. 16 gni Iſrael verſus Aquilonem, ſicut & populus Iudæ in alia extremitate verſus Auſtrũ. ¶ [Iuda 8
Gene. 49 rex meus] quia ex tribu Iuda reges ſunt orti, eratq; populus Iudæ defenſor & cuſtos regni Iſra-
el. [Moab]. i. terra & populus Moabitarum, eſt [olla ſpei meæ] hoc eſt, per adiutorium ſpero il-
lam adipiſci & poſſidere, eaq; vti tam libere, ſicut homo paterfamilias vtitur olla in ſuæ dom⁹
Gen. 25. obſequio. ¶ [In Idumæam] hoc eſt, in terra Edom, in qua Eſau habitauit [extendam calceamẽ- 9
tum meum]. i. pedibus calceatis ibo per illã, faciens eam mihi tributariam. [mihi alienigenæ]
. ſ. Philiſtæi & alij in circuitu habitantes [ſubditi ſunt] ad obediendũ & tributa ſoluendũ. Por-
2. Reg 8. ro vt Dauid oñdat ſe iſta non præſumere proprijs viribus, ſed diuina virtute adiungit. ¶ [Quis 10
deducet me in ciuitatem munitam] muris ac portis [qs deducet me vſq; in Idumæam,] vt eam
mihi ſubijciam? & reſpondet: ¶ [Nonne tu deus qui repuliſti nos?] quãdoq;, ſed modo ira tua
in miam verſa eſt [& nõ egredieris deus in virtutib⁹ nr̃is?] interrogatio eſt, ac ſi dicat: Imo egre-
dieris in virtutibus noſtris, i. in exercitu noſtro eriſq; dux belli & auxiliator, quemadmodũ
de noſtro

A de noſtro exercitu ſcriptũ eſt: Dñs deus eius cũ eo eſt,& clãgor victoriæ regis in illo eſt. Et ali= Nume.23.
bi legit: In exercitu nr̃o deus dux eſt. Vel, non egredieris, aũ nos in virtutibus noſtris, ſed tuis, 2.Para.13
12 qm̃ ꝓpria poteſtate nos ꝓteges. ¶[Da nobis] o dñe [auxiliũ de tribulatione.] .i. q̃ à pſecutione
eripiamur [& vana ſalus hois] Nam maledictus q confidit in hoie,& ponit carnem brachium Ierem.17.
13 ſuũ. ¶[in deo faciemus virtutẽ] .i. diuina virtute ꝓualebimus,& opa virtuoſa agemus. [& ipſe
ad nihilum deducet tribulantes nos.] Deus em̃ tpe Dauid contriuit aduerſarios Iſrael.

¶Elucidatio pſalmi eiuſdem tropologica ſeu moralis.

IVxta myſticum vero ſenſum exponenda ſunt noĩa tituli ſcd̃m vim interpretationis, quã habent, vt ſit ſe ſus: In finẽ .i. pſalmus iſte in Chr̃m nos ducens, ſcriptus eſt pro his q commutabuntur .i. à veteri vita ad Chriſtiformẽ conuerſationẽ conuerteni, in tituli inſcriptione cõſitentes ṽbo & ope Chriſtũ eſſe regem Iudæorũ, quemadmodũ titulus aſſerit: cõmutabunt autẽ Dauid .i. ipſi Chr̃o, vt viuãt nõ ſibi, ſed dño ſaluatori, cũ ſuccendit Meſopotamiã Syriæ .i. dum 2.Cor.5.
Chr̃s ſua humilitate & ſanctitate inflammauit igne diuini amoris mundũ ſua reputatiõe ſublimem. Meſopotamia em̃ alta vocatio interꝓtatur,& Syriã Sobal .i. ſublimitatẽ vanæ vetuſtatis. Sobal nãq; vetuſtas exponit,& cõuertit Ioab .i. Chr̃s conuertit populũ Iudæorũ & ꝑcuſſit Edom in valle Salinarũ .i. mundũ terrenũ, & vitiis ſanguinolentũ, ꝑcuſſit ſctõ timore, ipſum conuertẽdo ad fidem. Percuſſit ꝗ̃ 12. milia .i. oẽs Gentes à q̃tuor finibus mũdi. Numerus nãq; duodenarius eſt numerus pfectionis, q̃ totalitas deſignat. Ait ergo ecclia: Deus repuliſti nos, ꝑ
B mittendo nos vaſtari ab hoſtibus fidei, vel non exaudiendo preces nr̃as. Quãuis aũt ad tps de
us plebẽ ſuam videat repellere, non tñ finalit eam relinqt. Propter q̃d dicit Apl's: Nunqd rep= Roma.11
pulit deus plebẽ ſuam? Abſit. Inferius q̃q; habet: Quia non reppulit dñs plebẽ ſuam,& deſtruxi Pſal.93.
ſti nos, corporalr̃ ꝑmittendo nos ab iniuſtis occidi, q̃d in pſona martyrũ dicere põt eccleſia. Vl'
ſpũalit indurãdo corda nr̃a, ſeu grã3 abſtrahẽdo ꝓpter pctã noſtra. Sine charitate em̃ & gratia
exiſtentes deſtruimur,& nihil ſumus, iuxta illud Apoſt. Si diſtribuero in cibos pauperũ oẽs fa=
cultates meas,& ſi tradidero corpus meũ ita vt ardeã, charitatem aũt non habeam, nihil ſum. 1.Cor.13.
Charitas em̃ eſt aĩę vita, iratus es famulis atq; fidelibus tuis, eo mõ q̃ pater filio peccanti iraſcitur, quẽ flagellat ne amplius peccet: ſic tu afflixiſti nos in pñti variis pœnis in corpore & in aĩa intus & foris,& miſertus es nobis, qa per temporales has caſtigatiões pctã noſtra dimiſiſti, gratiam infudiſti, noſq; de cætero cautiores feciſti. Commouiſti terram .i. eccleſiam militantẽ in terra ꝯſtantem, q̃ multiplicit impugnari ꝑmittis, multiſq; inquietudinibus agitari, ita vt pene nunq̃ in eodem ſtatu ꝑmaneat: & conturbaſti eam, propter magnitudinem pſequutionũ ſibi Iob.14.
inſtantiũ. Oſtendiſti populo tuo dura, ita ꝙ per experientiã didicit qd ſit pſecutio,& ex his q̃ paſſus eſt compaſſionẽ. Oẽs em̃ q volũt pie viuere in Chr̃o perſecutionẽ patiẽtur. Et per multas 2.Timo.3
tribulationes oportet nos intrare in regnũ cœlorũ. Hinc ad Ieremiã dñs ait: Caſtigo te in iudi= Actuũ.14.
cio, ne tibi videaris innoxius. Et in Apoca. Ego q̃s amo, arguo & caſtigo. Dediſti metuentibus Ierem.30.
te ſignificationẽ .i. per tpalia mala eis inflicta ſignificaſti eis vt fugiant à facie arcus .i. à ꝑpetuis Apocal.3.
pœnis diuinæ vltionis, ve3 vt gaudenter & æquanimiter perferant cuncta pñtis vitæ aduerſa,
C q̃tenus æterna mereant euadere tormenta. Vñ hanc ſignificationem intelligens Ieremias pro=
pheta, in hac vita corripi cupit, dum ait: Corripe me dñe, veruntñ in iudicio & non in furore Ierem.10.
tuo, ne forte ad nihilum redigas me. Propter dura ergo q̃ nobis deus oñdit nõ murmuremus,
ſed agamus q̃d ſctũs dei propheta Micheas ait: Iram dñi portabo, qa peccaui ei. Vt liberent di= Mich.7
lecti tui, ve3 re & noĩe Chr̃iani, de qbus dicit Saluator: Ipſe pater amat vos. Et in 1. ſua Cano. Iohan.16.
ait Iohan. Chariſſimi diligamus deum, qm̃ ipſe prior dilexit nos: ſaluum me fac dextera tua .i. 1.Iohan.4
in dextera tua, ita vt in dextera tua in cœlo reſideam, .i. in bonis tuis potioribus atq; cœleſtibus
prout Chriſtus promiſit: Qui vicerit dabo ei mecum ſedere in throno meo, ſicut & ego vici, & Apo.3
ſedi cum patre meo in throno eius. Deus locutus eſt in ſancto ſuo .i. pater locutus eſt nobis in
filio, q eſt ſanctus ſanctorum. Porro quæ ſequunt poſſunt eſſe verba dei patris, vel Chriſti, ſeu Heb.1
eccleſiæ. Pater igit ait: Lætabor in vobis o electi cum beneſecero vobis, quẽadmodũ ſpopon= Ierem.32
dit: Dabo inquiens eis cor vnum,& lætabor ſuper eis cum beneſecero eis,& partibor Sychimã,
id eſt, Gentiles diuidam, quoſdam conuertẽdo,& quoſdam deſerendo. Non em̃ eſt oim fides.
Per Sychimã nanq;, in q̃ morabant pagani, deſignant Gentiles,& conuallem tabernaculorũ .i.
ppl'm Iudæorũ metibor, q̃ſdam aſſumendo,& q̃ſdã relinq̃ndo. Hæc aũt conueniunt Chr̃o, ſicut
& deo pr̃i. Vñ in cœna dixit: Non de oĩbꝰ vobis dico. Ego ſcio q̃s elegerim. Apl's q̃q; ad Rom. Iohan.13.
Vide (inqt) bonitatẽ & ſeueritatem dei. In eos quidẽ qui ceciderunt ſeueritatem, in te aũt boni Roma.11
tatem, ſi tñ ꝑmanſeris in bonitate. Meus eſt Galaad .i. congregatio martyrum, qui ſanguinis
effuſione Chriſto & fidei teſtimoniũ præbuerunt. Galaad nanq; interpretat aceruus teſtimo=
nii, per quod martyres deſignant. Nam martyr Græce, Latine teſtis vocatur,& meus eſt Ma=
naſſes

Philip. 3 naſſes.i.populus priora obliuiſcēs,& in anteriora extēdens ſeipſm, pertinet ad numerū electoꝝ D
meoꝝ.Manaſſes quippe interpretatur obliuio. Debemus aūt tpalium,ſenſibilium & inferiorū
2.Cor.3. obliuiſci,atq; æternoꝝ ac diuinoꝝ iugiter recordari,q̄tenus ſicut ait Apl's: Reuelata facie glo
riam dñi ſpeculemur. Et Ephraim.i.populus in bonis opibus copioſus ac fertilis ,eſt fortitudo
capitis mei.i. ſtabilimentum Chři,cuius ego caput ſum.& q eſt caput eccleſiæ. Populus aūt prę
dictus dr̃ ſtabilimentū Chři,qa p eum Chriſtus conſeruat & ſtabilit alios in fide & gr̃a. Pater
q̄q; appellat Chr̃m caput ſuum, qa ipſe pr̃ conſtituit Chr̃m in caput oīm electoꝝ.Ephraim āt
fertilitas ſeu creſcēs interpretat̃. Iuda.i. populus confeſſoꝝ,q vita atq; doctrina dño confitent̃
& laudē eius & p̄dicationē ſalubrē annūciant alijs,tāq̄ ſcribę docti in regno cœloꝝ, Rex meus,
hoc eſt, populus iſte eſt rector eccleſiæ,qa per eum inferiores guberno,quēadmodū p Prophe
Ieremiæ 3 tam teſtatus ſum: Dabo vobis paſtores ſcd̄m cor meum,& paſcēt vos ſciētia & doctrina: Mo
Ruth.4 ab olla ſpei meæ. Videt̃ hoc ſic poſſe intelligi,nam Ruth de cuius ſemine ortus eſt Dauid, & in
ſuper Chr̃s, Moabites erat,& ita Moab.i. Chr̃s ortus ex Ruth Moabitide dr̃ olla ſpei dei patris
qa in ipſo tanq̄ in olla ſeu vaſe dedit nobis deus pater plenitudinē ſpei adipiſcendi bona diui
Roma 8 na,ſcd̄m q̄d ait Apoſt.Proprio filio non pepercit,ſed p oībus nobis tradidit illum. Q̄uo etiam
Iohan.1. non oīa nobis cum illo donauit? Dedit em̄ oībus in Chriſto credentibus poteſtatem & ſpem
Iohan.16. filios dei fieri.Nec videatur ineptum ꝙ per Moab Chr̃s ſignetur. Moab em̄ interpretat̃ ex pr̃e,
quod Chriſtus ſignari pōt,q de ſeipſo ait: Exiui à pr̃e. Vel ſi iſtud non placet, exponat̃ hoc mō.
Ruth.4 Moab.i. Ruth Moabites,olla ſpei meæ,qs in vtero ſuo velut in vaſe portauit Obeth auum Da
uid,de q̄ natus eſt Chriſtus,q eſt ſpes patris , qa pr̃ dedit eū nobis, vt ſit ſpes nr̃a atq; ſaluator. E
Luc.1 Hæc aūt poſſunt eſſe ỽba eccleſiæ, vt ſit ſenſus: Deus locutus eſt in ſancto, vel ꝙ ego eccleſia lę
tabor in dño ſalutari meo,& partibor Sychimā,& conuallem tabernaculoꝝ metibor. Primitiſ
ua em̄ eccleſia,puta apoſtoli Chriſti & eoꝝ diſcipuli , quoſdam conuerterunt ad fidem,tam ex
Gentibus q̄ ex Iudæis,& quoſdam in ſua perfidia reliq̄runt. Populi q̄q; deſignati per Galaad,
Manaſſen,Ephraim & Iudam,ſunt eccleſiæ,tanq̄ membra eius ac filij. Deinde Chr̃s ait: In Idu
mæam.i. in terram ipſam Gētilium extendam calceamētum meum,hoc eſt,naturam meā hu
manam,quæ erat quaſi calceamētum diuinitatis. Dum em̄ Chriſtus prædicari fecit euangeliū
per totum orbē. extēdit calceamentum ſuum in Idumæam,qa incarnationē ſuam ac humani
tatem manifeſtauit hoīb9,ſibiq; ſubiecit credētes in ſe,propter q̄d ſubdit: mihi alienigenę.i.na
tiones gentilium ſubditi ſunt per fidem & obedientiam,ſicut ſuperius de eis inductum eſt. Po
Pſal. 17. pulus quem non cognoui ſeruiuit mihi,in auditu auris obediuit mihi. Hinc nanq; de Chriſto
Nume. 24 Balaam prophetauit : Orietur ſtella ex Iacob,& exurget hō de Iſrael,& erit Idumæa poſſeſſio
eius. Alia lr̃a habet: Et erit oīs terra poſſeſſio eius. Sed qm̄ Chriſtus vt hō iſta non fecit,ſed diui
na virtute,ideo ſubditur: Quis deducet me in ciuitatē munitam? Per hanc intelligi poteſt vrbs
Roma,quæ tunc erat caput & dña mundi. De qua Iſaias prædixit: Ciuitatem ſublimē humilia
Iſaiæ.26. Actuū. 19. bit. In hanc vrbē deus pater induxit Chr̃m per prædicationē Petri & Pauli, q̄d ſine diuina vir
tute fieri nullatenus poterat,propter q̄d Chr̃s reſpondet: Nonne tu deus q repuliſti nos?.i.cor
pus meum myſticū,propter cuius perſecutionē dixi Paulo: Quid me perſequeris? Vel,repuliſti F
Act.9 Mat.27 nos.i.corpus meum & aīam multis doloribus affici permiſiſti. Vñ clamaui in cruce: Deus me
us vt qd dereliquiſti me? Et non egredieris deus in virtutibus.i. prędicta nō facies naturali po
teſtate corporis mei vel animæ,ſed poteſtate diuina. Dicitur em̄ deus egredi non loco ſed opa
tione,vel qa procedit ad actum. Deniq; iſta conuenire pñt eccleſię,qm̄ ipſa extēdit calceamen
tum ſuum in Idumæā,diſſeminando ỽbum dei p totum mundū. Alienigenæ quoq; ei ſubiecti
ſunt,qa prælatis eccleſiæ parent Gentiles conuerſi. Da nobis auxilium de tribulatione,p quod
liberemur ab oī periculo,pſecutione,& tentatiōe. In deo faciemus virtutē: Non em̄ ſumus ſuf
1.Cor.3. ficientes cogitare aliqd à nobis,quaſi ex nobis , ſed ſufficientia nr̃a ex deo eſt : & ipſe ad nihilū
deducet tribulantes nos,qa niſi pœniteant æternaliter damnabuntur. Sæpe etiā in pñti ſeculo
diuina potentia conterunt̃,quēadmodū cernimus ſctm̄ de crudeliſſimis illis tyrannis ſanctoꝝ
martyꝝ pſecutoribus,q dudū ad nihilū ſunt redacti,& ipſa eccleſia Chři in pace qeſcit. Propt
Mich. 5 q̄d ei alibi promittit: Exaltabit̃ manus tua ſuper hoſtes tuos, & oēs inimici tui interibūt.

COMMENTARIVS IN PSAL. LX.

¶ Expoſitio Tituli.

PRęſcribit̃ inſuper pñti pſalmo hic titulus: In finē,in hymnis pſalmus Dauid,i. pſalmus iſte
à Dauid cōſcriptus,& Chřo p Dauid ſignificato cōueniēs,dirigit nos in finē.i.in deū,in hy
mnis,q̄tenus deū laudibus veneremur,hymnūq; & gr̃as deo referamus p vniuerſis beneficijs
Chřo hoī,& p eū toti gñi hūano collatis. Chr̃s igit̃ in ſummæ deitatis laudē prumpēs ppter bñ
ficia ſuæ hūanitati cōceſſa ab orōne ordit̃,& ait.

¶ Expoſitio pſalmi literalis.

Exaudi

1 EXaudi deus]pater ſeu trinitas ſancta[deptecationem meã] qua pro meipſo, videlicet cor
A poris mei reſuſcitatione & glorificatione oro,dicendo:Pater ſaluifica me ex hac hora.[in Iohan.12.
ſende orationi meæ]qua oro pro myſtico corpore meo, videlicet pro ſalute eccleſiæ, dicendo: Iohan.17.
Pater ſanctifica eos in veritate.Sermo tuus veritas eſt . Pater ſancte ſerua eos in nomine tuo.
2 ¶A finibus terræ ad te clamaui.]Fines terræ non ſolum dicuntur partes eius extremę,ſed etiã
pars eius ſuperior atq; inferior.Superficies nanq; corporis dici poteſt finis ipſius.Eſt itaq; ſen
ſus:A finibus.i.à ſuperioribus partibus, ſeu ſuperficie terræ Iſrael, in qua inter homines con-
uerſatus ſum,ad te deum patrem meum clamaui,alto affectu te deprecando atq; dicendo: Mi Mat.26.
pater ſi fieri poteſt,transfer à me calicem iſtum. [dum anxiaretur cor meum]id eſt, paſſione
inſtante, dum appetitus meus naturalis & ſenſitiuus mortem naturaliter abhorrebat,quan- Marc.14
do incepi contriſtari & pauere,factusq; in agonia,prolixius te orabam,& factus eſt ſudor me- Lucæ.22
us ſicut guttæ ſanguinis.[in petra exaltaſti me].i.in teipſo ſicut in ſummo ac fortiſſimo firma
mento, vel in gratia tua ſeu virtute ac dono fortitudinis, per quam mortis pericula audacter
aggreſſus,ac paſſus ſum,ſublimaſti me ab omni inordinato pauore & animi deiectione. Vel,
exaltaſti me,clarificando nomen meum per totum mundum,& dando mihi nomen quod eſt Philip.2.
ſuper omne nomen, vt in nomine meo omne genu flectatur,& omnis lingua confiteatur,q
dominus Ieſus in gloria eſt dei patris. De hac enim Chriſti exaltatione dominus apud Iſaiam Iſaiæ 52.
ait:Ecce intelliget ſeruus meus,& exaltabitur & eleuabitur,& ſublimis erit valde. Super ipſum
3 continebunt reges os ſuum. ¶Deduxiſti me,quia factus es ſpes mea.] Deus enim Chriſti hu-
B manitatem in cunctis operibus ſuis direxit, & Chriſtum hominem per viam pręſentis ſeculi ſi Mat.2.
ne omni ruina & labe deduxit. Deduxit eum adhuc infantem in Aegyptũ,& inde eum reduxit
ſicut per Oſee conteſtatur: Ex Aegypto vocaui filiũ meum. Deduxit eum in crucẽ,quia pro oĩ Oſee.11.
bus nobis tradidit illum. Deduxit quoq; eum in limbum inferni, & de hoc mundo ad altitudi Roma.8.
nem cœli,& hoc fecit deus,quia fuit ſpes Chriſti .i. quoniam Chriſtus ſperauit à deo hoc bo-
num orando impetrare. Deus aũt erat ſpes Chriſti,in quantum erat mortalis & nondum cor-
pore glorificatus.[turris fortitudinis à facie inimici]hoc eſt,ſicut turris fortis protegit exiſten
tes in ſe ab hoſtium iaculis: ſic tu deus in omnibus protexiſti me in tuo adiutorio confidentẽ,
4 atq; in te immobiliter habitantẽ. ¶Inhabitabo in tabernaculo tuo in ſecula]hoc eſt in eccleſia
militanti, ſecundũ quod in euangelio ſcriptum eſt : Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus, Mat.28
vſq; ad conſummationem ſeculi. Vel in tabernaculo tuo.i. in cordibus electoꝶ per fidẽ & gra
tiam commorabor. Electi enim ſunt tabernaculũ dei,ſicut de eis ait Apoſtolus: Vos eſtis tem- 2.Cor 6.
plum dei viui ſicut dicit dñs.Quoniam inhabitabo in illis,& inambulabo, & ero illoꝶ deus. Leui.26.
Vel,inhabitabo in tabernaculo tuo in ſecula .i. in triumphanti eccleſia & cœlo empyreo æter-
naliter commanebo,quemadmodum teſtatur Apoſtolus:Non in manufacta ſancta Ieſus in- Hebræ.9.
troijt,ſed in ipſum cœlum.[protegar in velamento alarum tuarum]id eſt,ſub defenſione tuæ
pietatis atq; potentiæ ero ſecurus.Hoc eſt quod apud Iſaiã Chriſtus dicit:Protexit me in vm- Iſaiæ.49.
5 bra manus ſuæ. ¶Qm̃ tu deus meus]q es ſingulariſſimo modo deus meus,tanq̃ ſumme & vni
C ce diligens me,ſumme q̃q; dilectus à me.[exaudiſti orationem meam]quemadmodum faſſus
ſum:Gratias ago tibi pater qm̃ audiſti me.Ego aũt ſciebam qm̃ ſemper me audis. [dediſti hæ Iohan. 11.
reditatem timentibus nomen tuũ] .i. merito incarnationis meæ ac paſſionis præſtitiſti timen
tibus te timore filiali & caſto,vt ſint filij tui adoptiui. Si aũt filij,ergo & hæredes. Hæredes qui- Roma.8
dem dei,cohæredes aũt Chri. Hæc aũt hæreditas eſt participatio gratiæ & glorię Chri,ſeu vitã
æterna,quã nobis iam dedit pater in ſpe,daturus eſt eam poſtmodũ in re. Nunc q̃q; dat eam in
choatiue p infuſionem conſolationis internæ, conuerſationis diuinæ,& gratiæ quotidianæ.
Gratia em̃ dei vita æterna,ſecundum Apoſt. Ait etiam Saluator:Qui verbum meum audit & Rom.6
credit ei q miſit me,habet vitã æternam. In futuro dat aũt deus hanc hæreditatem conſumma Iohan.5.
6 tiue,qñ videbimus eum per ſpeciem & ſicuti eſt,cognoſcẽtes ſicut & cogniti ſumus. ¶Dies ſu- 1.Cor.13. 1.Iohan.3
per dies regis adijcies]hoc eſt,dies beatæ immortalitatis & ſecuræ ęternitatis,addes o deus pa
ter, ſuper dies temporales mortalis conuerſationis mei filij tui , q ſum rex Meſſias,de q̃ in Za-
charia legitur:Iubila filia Ieruſalem,ecce rex tuus veniet tibi iuſtus & ſaluator. Et Iſaias ait:Do Zach.9
minus iudex noſter,dominus legiſer noſter,dominus rex noſter, ipſe veniet,& ſaluabit nos. Iſaiæ.33
Hos dies æternos adiecit deus ſuper dies Chriſti temporales,dum eum ad impaſſibilem vitam
reſuſcitauit. Ideo ſubditur:[annos eius vſq; in diem generationis & generationis]hoc eſt,di
es æternitatis prædictos adijcies diebus temporalibus Chriſti,tanquam annos eius durantes
vſq; in diem generationis & generationis,id eſt, vſq; in diem æternitatis omnem generationẽ
includentis & excedentis. Dies ergo quos deus adiecit Chriſti diebus,ſunt dies æternitatis,qui
dici poſſunt plures dies & anni, non quod ſucceſſione temporali diſcurrant ac defluant, ſed
quoniam

Iſaiæ 66. quoniam omne tps comprehendunt & ambiunt. Vnde de eis ab Iſaia dictum eſt: erit menſis D
ex menſe & ſabbatum ex ſabbato. Veruntamen dies iſti magis proprie appellantur vnus dies
q̃ multi dies, non enim interrumpuntur nocte. Propriiſſime vero vocantur non dies, ſed æuũ,
ſeu participata æternitas, & quoniam hi dies æternitatis adiecti ſunt Chriſto, ideo ipſe ❡[Per=
manet in æternum in conſpectu dei.] in cœlo, in quo ſedet ad dexteram patris interpellans & 7
Hebræ. 9. apparens nunc vultui dei pro nobis ſecundum Apoſtolum, [miſericordiam & veritatem eius]
id eſt, gratiam atq; iuſtitiam Chriſti [quis requiret?] in vita præſenti, implorando gratiã remiſ=
ſionis, & obſeruando Chriſti mandata, eius imitando veſtigia, quaſi dicat: Pauci ſunt qui eas
Mat. 20. & 22. ex corde requirunt. Pauci enim electi, & oẽs quæ ſua ſunt quærunt. Vel, miſericordiam & ve=
Philip. 2. ritatem eius quis requiret, in vita futura? Quaſi dicat: Nullus. Miſericordia eñ miſeris neceſſa=
ria eſt. Veritas aũt concernit adimpletionem promiſſi. In patria vero nemo eſt miſer, & diuina
promiſſa in eis impleta ſunt, qm̃ gaudium ſempiternum adepti, amplius pro ſeipſis non ro=
gant, ſaltem pro præmio eſſentiali. Iccirco Saluator loquens apoſtolis: Vos, inquit, nunc qdem
triſtitiam habetis. Iterum autem videbo vos, & gaudebit cor veſtrum, & gaudium veſtrũ ne=
Iohan. 16. mo tollet à vobis, & in illa die non rogabitis quicq̃. ❡[Sic]. i. quoniã ita eſt, ego Chriſtus [pſal= 8
mum dicam nomini tuo.] . i. tibi deo patri per meipſum & meos miniſtros in cœlo & in terra
[in ſeculum ſeculi] te ſine fine laudando [vt reddam vota mea]. i. vt offeram tibi preces meas,
ac deſideria pro militanti eccleſia, pro qua apud te, ſecundum quod homo interpello, [de die
Roman. 8. in diem]. i. indeſinenter vſq; ad ſeculi finem. Chriſtus eñ pro nobis repræſentat patri latus ac
vulnera, & ipſe eſt angelus perferens noſtra ſacrificia in ſublime altare dei, faciens ea deo acce= 9
pta. Vnde Iohannes: Aduocatum, ait, habemus apud patrem Ieſum Chriſtum iuſtum, & ipſe
1. Iohan. 2. eſt propitiatio pro peccatis noſtris. E

❡Enarratio tropologica ſiue moralis eiuſdem pſalmi.

NON eſt negandum quin pſalmus iſte ad literam exponi poſſit de Dauid, ſed quoniã ex=
poſitio talis parum deuotionis atq; dulcedinis continet, parumq; ab expoſitione tropolo=
gica differt, ideo ea relicta, tropologicum proſequor ſenſum, quõ pſalmus iſte conuenit vnicui=
que Chriſtiano, ſiue eccleſiæ deum oranti, & ei gratias referenti, dicendo: Exaudi deus oratio=
nem meam, impendendo mihi gratioſe & cito precis meæ effectum, qua oro indulgentiam &
gratiam in præſenti, intende deprecationi meæ, qua deprecor cõſequi gloriam in futuro. i. cõ=
ſidera quanto affectu, quanta fiducia, & quali intẽtione ac fine te inuoco. A finibus terræ. i. à
cunctis partibus atq; climatibus mundi, ad te clamaui in precibus ad te fuſis, vel gratiarũ actio=
ne ac laude quam tibi obtuli in aduerſis dum anxiaretur cor meum. i. ſolicitaretur & affligere=
tur timore periculorũ ſibi imminentium, mœrore quoq; propter quotidianos defectus & ne=
gligentias ſuas, vel quia ſecundum quod deſiderat, non proficit, nec te quantum cupit hono=
rat. Vel, dum anxiaretur tentationibus dæmonum, & perſecutionibus hominum, ac motibus
paſſionum: in petra exaltaſti me. i. in Chriſto ſublimaſti me de imperfectione naturæ ad celſi=
tudinem gratiæ, & de inferioribus ac terrenis ad cœleſtia atq; diuina. Quilibet quoq; noſtrũ
dicere poteſt à finibus terræ. i. à ſuperficie qua terra in qua habito finitur, in altitudine ad te cla= F
maui, ſecundum ſeorſum prædictum. Vel à finibus terræ. i. à terminis corporis mei, in quo ve=
lut in terra habitat anima mea, imo ab omnibus membris & ſenſibus meis ad te clamaui, eo
Pſalm. 34. modo quo dictum eſt ſupra: Omnia oſſa mea dicent, dñe qs ſimilis tibi? Aſſueſcat ergo anima
Ionæ. 2. nr̃a in oĩ anguſtia cum omni fiducia ad deum clamare, quemadmodum Ionas propheta ſe fe=
ciſſe affirmat, dicendo: Clamaui ad dñm de tribulatione mea & exaudiuit me. Cum anguſtia=
retur in me ſpũs meus dñi recordatus ſum. Deduxiſti me in pñti exilio per viam mandatorum
tuorum, oſtendendo mihi in lumine gratiæ tuæ viam rectam, in qua ambulem. Nam ſine gra=
Pſal. 142. tia tua cæcus ſum mente, & ambulo vias non bonas, vitioſas ac lubricas, in quibus grauiter ca=
do, & inceſſabiliter pecco, niſi tu animam meam deducas de via ad patriam, de labore ad præ=
Iſaiæ 48. mium, de creaturis ad creatorem. Hinc eñ apud Iſaiam dicis: Ego dominus deus gubernans
Sapien. 10. te in via in qua ambulas. Et alibi ſcriptum eſt: Iuſtum deduxit dñs per vias rectas, & oſtendit
Tobiæ 5. illi regnum dei. Et Tobias ait: Dominus ſit in itinere veſtro, & angelus eius comitetur vobiſcũ.
Deduxiſti autem me dñe, quia factus es ſpes mea, hoc eſt tu es bonum illud, in quo finaliter ſpe=
ro, & quod finaliter adipiſci deſidero, atq; per cuius auxilium teipſum adipiſci confido. Fit ve=
ro deus ſpes noſtra, quoniam facit nos in ipſo ſperare. Factus quoq; es mihi turris fortitudinis
hoc eſt, robuſta protectio atq; ſublimis defenſor à facie inimici, quicunq; ſit ille, hoc eſt, ab oĩ
Prouer. 18. incurſu hoſtili, quemadmodum apud Salomonem legitur: Turris fortiſſima nomen domini,
Abacuc. 3. ad ipſum currit iuſtus & exaltabitur. Et apud prophetam Abacuc: Deus dñs fortitudo mea, &
ponet pedes meos quaſi ceruorum. Quid eum deiicere, quid ei nocere poterit, q in hac ſumma
atq;

A atq; inexpugnabili turre inhabitat: Vnde beatus Iob ait: Quis mihi tribuat, vt cognoſcam de- Iob.23.
um,& veniam vſq; ad ſolium eius? Nam de habitãtibus in hac turre fortitudinis.i.diuino au-
xilio innitentibus ſcriptum eſt: Deus dextera ſua teget eos, & brachio ſuo defendet eos. Inhabi Sapient.5.
tabo in tabernaculo tuo, hoc eſt, ego eccleſia militans ad conſortium triumphantis eccleſiæ p
tingere ſpero,& fiducialiter dico, quia in ea & in cœlo empyreo poſt huius vitę incolatum mo
rabor in ſecula.i. ſine fine, quemadmodum Chriſtus fidelibus repromiſit dicens: Vado parare
vobis locum,& iterum veniam,& aſſumã vos ad meipſum. Vel, ego Chriſtifidelis inhabitabo Iohan 14.
in tabernaculo tuo, hoc eſt, in vnitate eccleſiæ, in indiuidua charitate, ſancta obedientia, & fi-
de catholica, protegat ab omni periculo animæ, in velamento alarum tuarum, in ſubſidio mi-
ſericordiæ atq; potentiæ tuę. Quoniam tu deus meus, in quo ſolo confido, quem ſolum deſide
ro, in quo totam ſalutem meam conſtituo, exaudiſti orationem meam, vt ſpero, tu eñ dixiſti:
Quodcũq; petieritis patrẽ in noie meo, dabit vobis. Dies ſup dies regis adijcies .i. dies æternæ Iohan. 14.
beatitudinis addes poſt hanc vitam dieb⁹ huius breuis vitæ. Diebus dico regis.i. dñatoris atq;
victoris mundi, carnis ac dæmonis, q dñatur aĩo ſuo, & vincit ſeipſum. Vnde dicit Apoſtol. Id
q̃d in præſenti eſt momentaneum & leue tribulationis noſtræ, æternum gloriæ pondus ope-
ratur in nobis. Propter quod inferius dr: Longitudine dieꝝ replebo eum. Permanet in ęternũ 2.Cor.4. Pſalm.90.
in conſpectu dei.i. eccleſia vſq; in finem ſeculi in fide perſiſtet, quemadmodum dñs Petro in p-
ſona eccleſiæ: Ego (inquit) rogaui pro te, vt non deficiat fides tua. Et iſta vita decurſa perueni- Luc.22
et ad regis ſui glorioſum aſpectum, quemadmodũ in Iſaia ſcriptum eſt: Regem in decore ſuo Iſaia.33.
B videbunt oculi eius. Deniq; homo iuſtus permanet in æternum in conſpectu dei, dicens ſemp
cum ſancto Elia: Viuit dominus, in cuius conſpectu ſto hodie. Et cum ſancto Iob: Iuſtificatio- 3.Reg.17.
nem quam cœpi tenere non deſeram. Nemo enim mittens manum ſuam ad aratrum & reſpi Iob.27.
ciens retro, aptus eſt regno dei, ſed qui perſeuerauerit vſq; in finem hic ſaluus erit. Sic pſalmũ Luce.9 mat.10.24
dicam nomini tuo in ſeculum ſeculi, hoc eſt, vita & verbis inceſſanter te laudabo, ſicut ab Eccle
ſiaſtico dicitur: Confitebor tibi domine rex,& collaudabo te deum ſaluatorem meum. Et Eccle.51
rurſus: Laudabit vſq; ad mortem aĩa mea dñm, vt reddã vota mea de die.i. quatenus promiſ- Ibidem
ſiones tibi factas in receptione baptiſmi, ſacri ordinis, aut religionis quotidie impleam. Vel, vt
reddam vota mea, hoc eſt, deſideria mea purificem, tibiq; ea ſemper exhibeam, ſicut ſuperius Pſalm.37.
dictum eſt: Dñe añ te omne deſiderium meum. Ecce pſalmũ breuem, pulchrum, delectabilem
ac ſententioſum audiuimus, q tam Chro q̃ eius fidelibus optime conuenit, in q̃ à deuota ora-
tione incipitur, poſt quam ſalubris doctrina inducitur, deinde diuina bñficia feruide recolun-
tur, poſtremo per verba bonæ fiduciæ pium propoſitũ inflammat. Cõformemus ergo affectũ
noſtrum pſalmi huius ſententijs, eiuſq; beneficia affectuoſiſſime recolamus, & conemur imple
re q̃d dicimus: Sic pſalmum dicam nomini tuo in ſeculum ſeculi. Hoc eſt eñ diuiniſſimũ, ſalu-
berrimum atq; dulciſſimum vitæ præſentis exercitium, deo pſallere, eumq; laudare, magni
ficare, & toto affectu extollere, prout etiam in Eccleſiaſtico ſcriptum eſt: Benedicentes dñm, ex
altate illum quantum poteſtis: maior eſt enim omni laude. Eccle.43

C

COMMENTARIVS IN PSAL. LXI.

¶ Expoſitio Tituli.

HVic præterea pſalmo titulus iſte præmittitur: In finem pro Idithun pſalmus Dauid.i. pſal
mus iſte à Dauid conſcriptus, & in finem q Chrs eſt nos dirigens, habitus eſt p Idithun,
id eſt, pro hoie oĩa terrena tranſſilienſe ac paruipendente, & ſola cœleſtia finaliter cupiẽ-
te. Põt q̃q; titulus ita exponi, q Dauid fecit hunc pſalmũ pro Idithun, hoc eſt, vt ſpecialiter can 1.Paral.9.
taret à cantatoribus ſeu Leuitis conſtitutis ſub Idithun, q erat vnus de principalibus templi cã
tatoribus. Homo ergo ad diuina ſe erigens, atq; innumerabiles mundi errores, vanitates ac p-
uaricationes conſiderans, dicat.

¶ Expoſitio pſalmi.

2 NOnne deo ſubiecta erit anima mea? ei fideliter adhærendo, & eius præceptis in oĩ
bus obtemperando: vtiq;. Ac ſi dicat: Subijciantur alij concupiſcentijs carnis, alij
mundi principibus, alij dæmonũ ſuggeſtionibus varijſq; peccatis, ego & aĩa mea
domino obediemus. Nemo enim poteſt duobus dominis deſeruire contraria ap Matth. 6
probantibus. Quoniam ergo non poſſumus deo & ſeculo obedire, potius eligo deo parere q̃ Lucæ 6
mundo. Vnde de inobediente apud Ieremiam ſcriptum eſt: Confregiſti iugum meum, rupiſti Ierem.2.
vincula mea & dixiſti: Non ſeruiam, dicit dñs. Quo contra Chriſtus præcipit nobis: Tollite iu
gum meum ſuper vos. Subiecta igitur erit aĩa mea dño. Nam Salomon ait: Mens iuſti meditã Mat.11 Prou.15.
bitur obedientiam. Ratio quoq; ſubiectionis ſubiungitur [ab ipſo eñ ſalutare meũ].i. tota mea
ſalus atq; felicitas à deo procedit, dependet, & profectũ ſortitur. Propter quod per Oſee dñs ait

A dño glorietur. Et Abacuc: Ego aũt in dño gaudebo, & exultabo in deo Ieſu meo. [deus auxilij 2.Cor.11.
meí].i.ab eo dependet ac deriuatur auxilium meum, ſicut per Oſee ait: Perditio tua ex te, in me Abacuc.3.
tantũmodo auxilium tuum. [& ſpes mea in deo eſt] qa diuinæ pietati innititur, deumq; p im- Oſee.13. Pſalm.18
mediato obiecto & cauſa ſortitur, cum ſit virtus theologica & infuſa. Ecce ꝗ̃ præclarus & ſplẽ
didus ſuauiſſimusq; verſiculus omni menti deuotæ ſuper mel & fauum dulcis & ſaporoſus.
8 ¶[Sperate in eo omnis congregatio populi].i.tota eccleſia [effundite coram illo corda veſtra]
.i.orationes veſtras & deſideria, neceſſitates, anxietates, pericula & pc̃tã, & quicquid veſtris in
mentibus reſidet coram deo exponite, in lucem producite, ei oſtendite, corã ipſo diſcutite, ſicut
Ieremias hortatur: Effunde ſicut aquam cor tuum ante conſpectum domini dei tui. Vnde Thren.2
in 1.lib. Regum ſancta Anna teſtatur: Effudi aĩam meam coram dño. [deus adiutor noſter in 1.Regũ.1.
æternum].i.ꝗ̃ diu fuerimus, qm̃ in via conſeruat & iuuat per gratiam, in patria quoq; p glori-
9 am, quæ includit confirmationem in bono. ¶[Veruntamen vani filij hoĩm] loquendo de filijs
hoĩm, eo mõ quo de eis loquitur Moſes, dicẽdo: Videntes filij dei filias hoĩm. eoꝝ vcȝ qui ſine Gen.6.
charitate & gratia viuunt, talium ergo hoĩm filij vani ſunt, qm̃ opera ſua & vitam præſentem
ad debitum finem, vcȝ vitam æternam non referunt, ſed in rebus creatis ſibi finem conſtituũt
adhærentes creaturis magis ꝗ̃ creatori [mendaces filij hominum in ſtateris] qa iniuſta ponde
ra hñt, vel mendaciter iudicãt, præferentes mala ac falſa bonis & veris. Quocirca dñs per Mo
ſen ait: Nolite facere iniquum aliquid in iudicio, in regula, in põdere, & in menſura. iuſtus mo Leuit.19
dius æquusq; ſextarius. [vt decipiant ipſi dr vanitate in idipſum.] hoc eſt, ſe inuicem fallant in
B rebus vanis, temporalibus & caducis. Huius proinde oppoſitum conſulens ſanctus Propheta
10 ¶[Nolite] inquit [ſperare in iniqtate] ſicut de impijs ſcriptum eſt: Confidunt in nihilum. Pc̃m̃ Iſaiæ 59.
em̃ nihil eſt, ergo nolite in pc̃õ confidere, quaſi per iniuſtitiam atq; malitiam poſſitis ſaluari
aut proſperari. [& rapinas nolite concupiſcere.] .i. nec manu, nec affectu auferatis alicui ſua,
neq; raptoribus communicetis, quia non ſolum morte digni ſunt q faciunt, ſed etiam q cõſen-
tiunt. [diuitiæ] exteriores [ſi affluant] copioſe [nolite cor apponere].i. voluntatem veſtrã noli
te inordinate affigere, nolite inordinate amare, retinere, augere. Nolite in eis ſuperflue occupa
ri, vcȝ vt cum labore acqrantur, cum timore poſſideantur, cum dolore perdantur. Non ergo
culpantur diuitiæ, ſed inordinatus affectus. Cuſtodiendæ em̃ & amandæ ſeu colligendę ſunt
diuitiæ, ſecundum quod ad ſpiritualia bona ſunt neceſſariæ, quatenus habentes victum & ve-
ſtitum contentemur & quieſcamus, atq; de eo quod ſupereſt eleemoſynam faciamus. Veruntã 1.Timo.6.
men difficile ſatis eſt circa affluentes diuitias cor non apponere, ſecundum ꝙd Chriſtus in euã Lucæ 18 Matth.19
gelio aſſerit: Quàm difficile q diuitias habent intrabunt in regnum cœlorum. Nihilominus ſi- Iob.36.
cut deus potentes non abijcit, cum ipſe ſit potens, niſi abutantur potentia: ſic ipſe diuites non
repellit cum ipſe ſit diues, niſi diuitiarum abuſi fuerint copia. Sanctus Iob diuitijs ſuis cor non Iob.31.
appoſuit, q ait: Si lætatus ſum ſuper diuitijs meis multis. Et alibi cunctis amiſſis: Dominus de- Iob 1
dit (inqt) dominus abſtulit. ſicut domino placuit ita factum eſt: ſit nomen dñi benedictum. Pſal.112
11 ¶[Semel].i. ſine retractatione, vtpote immobiliter, firmiter atq; certiſſime [locutus eſt deus] p
C ſeipſum iam incarnatum, & per prophetas ac apoſtolos: [duo hæc audiui] in illa locutione oc-
culta & interna, ſcȝ in illuminatione ſupernaturali facta per ſpiritum ſanctum. Quæ aũt ſint
duo hæc ſubdit: [quia poteſtas dei eſt].i. iuſta potentia ad puniendum iniquos [& tibi dñe mi
ſericordia] ad coronandum bonos vltra condignum, & hoc ſic eſſe conſtat ex eo [qa tu reddes
vnicuiq; iuxta opera ſua] tanꝗ̃ iuſtiſſimus iudex, de quo in li. Iob legit: Abſit à deo impietas, & Iob.34.
ab omnipotente iniquitas. Opus em̃ hoĩs reddet ei, & iuxta vias ſingulorum reſtituet eis. Vide
tur autem hic poteſtas pro iuſtitia accipi, qa ad exercendum iuſtitiam præcipue eſt neceſſaria
poteſtas. Vnde de deo alibi ſcriptũ eſt: Virtus tua iuſtitiæ initium eſt. Attribuuntur itaq; hæc Sapi 1
duo deo potiſſimum, qm̃ oĩa quæ de deo affirmat diuina ſcriptura, pręſertim per comparatio
nem ad creaturas, ad iſta duo reducuntur, propter ꝙd alĩ dictum eſt: Vniuerſæ viæ dñi mia &
veritas. Porro vt tactum eſt hoc quod dr̃: Semel locutus eſt deus, nõ eſt referendum ad nume- Pſalm.24.
rum, cum multifarie multisq; modis locutus ſit nobis, ſed ad firmitatem. Iuxta quem ſenſum Heb.1
in lib. beati Iob dr̃: Semel loquitur deus, & ſecundo idipſum non repetit. Aduertendum quoq; Iob.33.
ꝙ pſalmus iſte conuenientiſſime exponi poſſit de Chriſto, qm̃ aĩa eius ſemper perfectiſſime ſu
it deo ſubiecta, ſicut ipſe teſtat: Sicut mandatum dedit mihi pater, ſic facio. Et alibi: Quæ placi- Iohan.14.
ta ſunt ei facio ſemper. Tota etiã ſalus aĩæ Chri creata fuit à deo, eratq; deus ſalutaris.i. btificã- Iohan.8.
tor aĩæ Chriſti, propter ꝙd apud Iohan. dr̃: Non poteſt homo accipere quicꝗ̃, niſi ei datũ fuerit Iohan.3.
de ſuper. Quod aũt adijcitur: non mouebor amplius, ſic de Chriſto exponendũ eſt. Poſt reſur
rectionem nõ patiar magis, ſed immobilis à vita.i. impaſſibilis ero. Quouſq; o Iudęi increduli
irruitis in hoĩem, ſcȝ in me filiũ hoĩs quem volebatis occidere? Vnde ait Iudæis: Vos ex patre

Iohan.8. diabolo eſtis,& deſideria patris veſtri voltis perficere. Et itez dicit ad eos: Quid me quęritis in
Iohan.7. terficere? Interficitis vniuerſi vos.i.aīas vr̄as non credendo in me. Hoc ad literam Chriſtus di D
Iohan.8. xit Iudæis: In peccato vr̄o moriemini. Veruntamen precium meum cogitauerūt repellere, hoc
Ierem.11. eſt, ſanguinem meum voluerunt infructuoſum efficere. Volebant eñ nomen atq; memoriā
Chriſti delere, oēsq; hoīes ab eius fide auertere, ac per hoc ſanguinis ſui effuſionem ſine fructu
ſtatuere, cucurri in ſiti.i.vitam in hoc mundo tranſegi in magno deſiderio humanæ ſalutis.
Lucæ.22 Propter quod in cœna dixit: Deſiderio deſideraui hoc paſcha manducare vobiſcum anteq̄ pa
Iohan 19. tiar. Et pendens in cruce: Sitio inquit, ore ſuo benedicebant mihi Iudæi dicentes: Magiſter ſci
Mat.22 mus quia verax es, & viam dei in veritate doces, & corde ſuo maledicebant. Talia enim dice
bant, vt occaſionem mortis ex verbis meis elicerent. Deniq; deus dicitur Chriſti ſaluator.i.à
morte reſuſcitator ac glorificator, non à peccato redemptor. Quomodo autem cætera Chriſto
conueniant ex præcedentibus innoteſcit. Ecce quàm ineffabilis & admiranda eſt pulchritudo
atq; ſententia huius pſalmi, in quo ignea verba diuini amoris piam mentem totaliter inflam
mantia tam copioſe includuntur, totiesq; repetuntur, in quo obedientia commendatur, mo
raliſſima ac ſaluberrima documenta proponuntur, impij increpantur, & in ipſo fine deus pul
cherrime collaudatur. Sit ergo anima noſtra deo ſemper ſubiecta tamque reuerenter ac pure
intenta, vt amoroſa verba pſalmi præſentis ardenter & ſaporoſe pronuntiet, cor ſuum corā
Threno.2 deo confidenter effundat, nec exterioribus rebus cor apponat, ſed in deū ſe penitus erigat, ſim
plificet, figat.

COMMENTARIVS IN PSALMVM LXII E

¶Expoſitio Tituli.

TItulus pſalmi eſt: Pſalmus Dauid cū eſſet in deſerto Idumææ.i.pſalmus iſte cōuenit eccle
ſiæ ſeu fideli p Dauid ſignificato, cū eſſet ipſa eccleſia in deſerto Idumææ.i.in p̄ſti exilio &
valle hac lachrymarū vitijs atq; ęrūnis repleta, à bonis vero deſerta ſeu derelicta. Eccleſia ergo
ſeu qlibet iuſtus p̄ſtis ſeculi afflictiones expertus, diuinãq; conſolationem efflagitans, dicat:

¶Expoſitio pſalmi literalis.

DEus deus meus].i.tu creator omnipotens, q es omnium deus ratione creationis, & 1
gubernationis. Specialiter vero deus meus propter ſpecialem prouidentiam tuā cir
ca me, qua me à malis protegis, in bonis promoues, atq; ad vltimum finem recte p
ducis. Itemq; propter ſingularem dilectionem & venerationem, qua te ſolum ſum
me amo & colo [ad te de luce vigilo] .i.ſtatim cum ſplendor gratiæ tuæ infulſerit aīæ meæ cō
ſurgo, ad te cordiali affectu mentem erigendo, ad te contemplandū, diligendum, adorandum,
colendum ac promerendum. Ad literam quoq; de luce.i.ſummo mane euigilare & ſurgere de
bemus ad dei cultum ac laudem, quatenus ſobrio ſpiritu deum laudantes ac inuocantes: ſic in
teriores oculi illuſtrentur lumine gratiæ, ſicut oculi exteriores perfunduntur ſolis ſplendore.
Iſaiæ.26. Propterea Iſaias ait: De mane vigilabo ad te. ¶[Sitiuit in te anima mea] hoc eſt q̄d dixit ſupius
Pſalm. 41 Sitiuit aīa mea ad deū fortem viuū. Sitis etenim aīæ eſt ingens deſiderium boni nondū adepti 2
Eſt igit ſenſus: Aīa mea.i.appetitus meus intellectualis, puta volūtas, ſitiuit in te.i.intellectuali F
ac magno deſiderio concupiuit te adipiſci, conſolationē tuam acqrere, à p̄ſtibus malis ſaluari,
Tob.3 atq; ad te vniuerſæ beatitudinis fontem pduci, ſicut Tobias ait: Dn̄e ſecundum voluntatē tuā
Iſaiæ.26. fac mecum, & præcipe in pace recipi ſpm̄ meum. Et Iſaias: Nomen, inqt, tuū & memoriale tuū
in deſiderio aīæ meæ. Anima mea deſiderauit te in nocte, ſed & ſpū meo in præcordijs meis.
Philipp.1. Hac ſiti ardebat mens Apoſt. dicentis: Deſiderium habeo diſſolui, & eſſe cum Chriſto. [q̄ mul
tipliciter tibi caro mea].i.q̄ multis ſuſpirijs varijsq; affectibus ſitiuit tibi, i.ad gloriam tuam ca
ro mea.i.appetitus inferior ſenſitiuus. Inſinuat iſte verſiculus carnē multiplicius affici ad deū
q̄ aīam, quod ſane intelligendū eſt. Siue eñ caro ſumatur pro corpore ſolo, ſiue pro appetitu
ſenſitiuo nō cōueniet ei ſitire in deū directe, pprie, & immediate: qm̄ nãq; deus immaterialis &
ſimplex eſt, ſolo immateriali appetitu ad ipſum pertingitur, ſicut & ſolo intellectuali oculo cō
templatur. Carni autem ſecundum ſe deſiderium non conuenit, ſed in quantum aīa informat
ipſumq; deſiderium potius conuenit toti compoſito, & aīæ quàm carni. Quod ergo nunc dr
caro ſitire in deum, dupliciť intelligi poteſt. Primo, qm̄ ipſa eſt aīæ occaſio ſitiendi in deū. Cor
pus quippe quod corrumpitur aggrauat animam, multasq; neceſſitudines, ſolicitudines, affli
Sapi 9 ctiones ac miſerias incidit aīa ex vnione ad corpus. Nā deprimit terrena inhabitatio ſenſum
multa cogitantem. Hinc ergo dicitur caro multipliciter deum ſitire, etiam multiplicius q̄ aīa,
qm̄ anima plures cauſas & incitamenta ſitiendi deū ſortiť ex corpore q̄ ex ſeipſa. Tot enim ha
bet cauſas deum concupiſcendi, quot ſe experitur impedimentis ab eo elongari ac retrahi.
Roman.7 Ideo ad Romanos exclamat Apoſtolus: Infelix ego homo, quis me liberabit à corpore mortis
huius?

A huius? Simili ſenſu dicitur caro concupiſcere aduerſus animam,non ꝙ caro ſecundum ſe con Gal. 5
cupiſcat,ſed q̃a eſt aīæ occaſio concupiſcendi aduerſus ſeipſam.Anima em̄ ſecundum appetitū
ſenſitiuum concupiſcit contra ſeipſam , quantū ad appetitum intellectualem. Scd̃o intelligit
ſic,ꝙ caro.i. appetitus ſenſitiuus ſitit in deū,non directe & immediate , quaſi deus ſit deſiderij
ſui obiectum:ſed q̃m ea quę deſiderat,ſecundū deū deſiderat,ſc; ſcd̃m rationis imperiū ac dire
ctiones virtutū moralium,ſititq; multiplicius deū q̃ appetitus ſuperior,q̃m plures pœnas,cul-
pas,atq; miſerias habet hō ex parte appetit⁹ ſenſitiui q̃ intellectiui,præſertim cū paſſiones aīæ
3 quæ nobis ſunt origo peccādi,in appetitu ſenſitiua ſundētur. ¶In terra deſerta & inuia & inaq-
ſa].i.in corpore iſto corruptibili,ab originali iuſtitia derelicto,ad errores procliui,& ſecūdū ſe Iohan 6.
omni gr̃a deſtituto.Caro em̄ non prodeſt q̄cq̃.Et Apoſt. Scio(inquit)quia non habitat in me Roman. 7
.i.in carne mea bonum.In hac igitur terra, velut in carcere habitans ego[ſic in ſancto apparui Threno. 3
tibi].i. in ſancto affectu,deſiderioq; cœleſti rep̄ſentaui meipſum tuo cōſpectui, effundēdo cor
meum coram te,atq; perpendens me ſemper à te inſpici.Itaq; non obſtante corporis mole ad
cœleſtia aſpiremus,& mūdo corde noſipſos deo exhibere conemur, quatenus illud beati Apo 2.Cor. 10
ſtoli vere dicamus:In carne ambulātes, non ſecundū carnem militamus.Vel ſic:In terra deſer- Mat. 7
ta & inuia & inaquoſa.i. in hoc ſeculo nequam,quod eſt virtutibus deſtitutū,& lata via ducēs
ad mortem,inaquoſum q̃q;.i.infructuoſum & aridū.De hac terra Chriſtus in euang.dicit:Cū
immundus ſpūs exierit ab hoīe,ambulat per loca arida & inaquoſa,ſic in ſancto apparui tibi, Lucæ. 11
q̃a in mundo iſto non ſeculariter vixi,nec pctōrum veſtigia ſum ſectatus, ſed tibi in ſanctitate
B & iuſtitia miniſtraui,& hoc[vt viderem]in patria clare per ſpeciem[virtutem tuam]hoc eſt oī
potentiam tuam,qua oīa in cœlo & in terra diſponis, oēsq; beatos potentiſſime in bono cō
firmas [& gloriam tuā].i.beatitudinem tuam,quatenus intrem in gaudium dn̄i mei,& omnē Lu. 19
excellentiam eius in cœlo conſpiciam. Vel ſic,vt viderem o pater æterne virtutem tuam & glo
riam tuam.i.Chriſtū filium tuum,q̃ eſt virtus & ſapientia pr̄is ſecundum Apoſto. Si em̄ teſte 1.Cor. 1
ſcriptura,filius ſapiens eſt gloria patris,quanto magis Chriſtus dei vnigenitus,q̃ eſt ipſa æter
na,immenſa,& increata ſapiētia patris,dici poteſt gloria eius? Vtroq; itaq; mō p̄ virtutē & glo
riam dei intelligitur ipſemet deus ſublimis & glorioſus.Nam propter dei viſionem p̄ ſpeciem,
tanq̃ ob præmium vltimatū,finale,& conſummatum,oīa quæ agimus operari debemus. Pro
pter quod ait Saluator:Hæc eſt vita æterna, vt cognoſcant te ſolum verū deū,& quē miſiſti Ie Iohan 17.
4 ſum Chriſtum.Et Moſes ait ad dn̄m:Oſtēde mihi gloriam tuam.Hæc aūt ideo oro ¶Q̃m meli Exodi. 33
or eſt mīa tua].i.gratiæ tuæ præſentia ſeu pia conuerſatio,quo hoīem in eſſe ſpirituali & gra-
tioſo conſeruas[ſuper vitas].i.ſuper omne gn̄s ac modum vitæ naturalis. Præſtātiora quippe
ſunt munera gratiæ donis naturæ ,meliusq; exiſtit,nec eſſe,nec viuere vita naturali pctīs ob-
noxia,q̃ ſine charitate & gratia eſſe.quemadmodum veritas de Iuda proteſtatur: Bonū ei eſſet
ſi natus non fuiſſet homo ille.Non ergo optemus viuere, niſi vt bene viuamus , magisq; opte-
mus omnino non eſſe,q̃ miſerationibus dei carere.[labia mea laudabu-t te.] propter bn̄ficia
5 mihi ac cæteris à te clementer impenſa. ¶Sic benedicam te in vita mea]hoc eſt,toto tp̄e,q̃ ſub
C ſiſto & in vita permaneo te bn̄dicam.i. bona de te dicā bonitatē tuam glorificando,ſup̄exaltā-
do,& ei gratias referendo,ſicut ſuperius dictum eſt : Benedicam dominum in omni tempore.
Et alius dicit:Omni tempore benedic deo,& pete ab eo vt vias tuas dirigat. Vel,benedicam te Pſal. 32 Tobiæ. 4
in vita mea,id eſt,taliter viuam, ꝙ conuerſatio mea erit quædam nominis tui benedictio, q̃a
ad nominis tui honorem,laudem,& gloriam,totam vitam meam ordinabo.Etem̄ nō minus
bn̄dicitur deus iuſta vita,q̃ voce ſonora[& in noīe tuo].i.in te atq; ad tuū honorē[leuabo ma
nus meas]corporales ad cœlum,vt ſic ſpūs promptius ferat ad creatorem. Ceremoniæ nanq;
corporales diſponunt non modicū ad deuotionē internā. Vel leuabo manus meas.i.deſideria
mea ac opera erigā,atq; firmabo in te,ſicut in vltimo fine,ſicut admonet Ieremias : Leuemus
corda nr̄a cum manibus ad dn̄m in cœlos.Vnde Apoſt.Volo inquit viros orare in omni loco Threno. 3
6 leuantes puras manus ſine ira & diſceptatione. ¶ Sicut adipe & pinguedine]repletur, impin 1.Timo. 2
guatur , & alitur caro , ſic [repleatur anima mea] conſolatione interna, charitate ardenti.&
gratia ſpūaliter incraſſante,ſcd̃m quod ait ap̄ls: Aemulamini chariſmata meliora[&]tūc [la- 1.Cor. 12.
bijs exultationis laudabit os meū].i.exultantibus labijs te os meū laudabit,ita ꝙ in laude tua
gaudebo,atq; ex interiori lætitia ad te laudandū mouebor & ſigna mentalis iucunditatis foris
oſtendā.Amanti nanq; delectabile eſt occupari in laude dilecti,& q̃to in gr̄a dei altius creſci-
7 mus,tanto iucūdius eū laudamus,eſtq; ſignū magni amoris in dei laudibus exultare.¶Si]hoc
eſt,q̃a[memor fui tui]meditādo,orādo,plangēdo [ſuper ſtratū meum].i.in lecto meo tempo-
re noctis[in matutinis meditabor in te].i. in hora atq; officio matutinali te contemplabor,&
quæ tibi ſunt placita,cogitabo.Hoc enim conſequens eſt,vt qui in lecto ſuo dei non obliuiſcit,

extra lectum tempore diuini obſequij eius reminiſcaſ ,& omnino debemus eſſe memores dei D
in ſtrato noſtro, ſic collocantes nos in lecto q̃ſi in tumulo. Vel ſic: Si memor fui tui ſuper ſtratũ
meũ.i.in quiete ac proſperitate in matutinis.i.gr̃æ tuæ radio mihi illucente, meditabor in te, re
1.Cor.15. colendo bonitatem tuam atq; beneficia infinita[quia fuiſti adiutor meus] naturæ meæ infir-
mitatem confortando per gratiam tuam, nã gr̃a tua ſum id q̃d ſum. ❡[Et in velamento alarũ 8
tuarũ exultabo].i.non in proprijs viribus ero ſecurus, nec in meipſo lætabor, ſed ſub defenſio-
ne tuæ potentiæ ac m̃iæ lætus quieſcam, & quiete ac tute gaudebo. Nam vt ſcriptum eſt: Deo
Iob 34. concedente pacem qs eſt q cõdemnet? Hinc enĩ ſponſa ait: Sub vmbra illius quem deſiderabã
Cant. 2 ſedi, & fructus eius dulcis gutturi meo. [adhæſit] o dñe[aĩa mea poſt te] hoc eſt per charitatem
tibi inhæſit, ad te peruenire conatur in anteriora extendens ſeipſam, Chriſtiq; veſtigia ſequẽs
Cant. 1 & clamans cum ſponſa: Trahe me poſt te, curremus in odorem vnguẽtorum tuorũ. In hac ad-
Ierem. 17. hæſione pax noſtra & ſalus tota conſiſtit. Propter quod Ieremias ait ad dñm: Ego nõ ſum tur-
batus te paſtorem ſequens. Hanc quoq; adhæſiorem facit ac roborat ardens dilectio creato-
ris[me] pœnitentem, orantem, confitentẽ, teq; laudantem[ſuſcepit] & exaudiuit[dextera tua]
id eſt, fauor gratiæ tuæ, ſeu pia tua præſentia, quæ me pie præuenit, clementer conſeruat, & ad
conſummationem benigne perducit. ❡[Ipſi vero inuanum quæſierunt aĩam meam].i.qm̃ dex 9
tera dei me ſuſcepit ac ſuſtinet, propterea hoſtes mei viſibiles & inuiſibiles fruſtra conati ſunt
vitam meã ſpiritualem extinguere, aĩam meam ſeducere, aut alio modo nocere, [introibunt]
propter pctã ſua[in inferiora terræ].i.in lacum inferni, de q̃ alibi ſcriptũ eſt: Veruntamẽ in in- E
Iſaie. 14. fernum detraheris, in profundum laci. [tradentur in manus gladij, partes vulpium erũt].i.ho-
minum fraudulentorũ & diabolorũ fallacium participes erunt in pœnis. ❡[Rex vero].i.ſeipm̃ 10
rationaliter regens, & ad regale Chriſti ſacerdotium pertinens[lætabiſ in deo] in q̃ ſolo eſt ve
ra ac pura lętitia. Propter q̃d in lib. Iob legiſ: Si cõuerſus fueris, tunc ſup oĩpotente delitijs afflu
Iob. 22. es, & eleuabis ad eũ faciẽ tuam. Hanc aũt in deo lætitiã habere non poteſt hypocrita & doloſus
Iob. 27. quemadmodum Iob ait: Nunqd deus audiet vocem hypocritæ, aut poterit in omnipotẽte de-
lectari? [laudabunſ oẽs].i.à deo & ſanctis oĩbus approbabunſ[q iurant in eo] cum debitis cir
cũſtantijs operis virtuoſi. Iurare nanq; ſi debite modificeſ ordinateq; fiat, eſt actus virtutis, ſcʒ
Deut. 10. latriæ. Scriptum eſt enĩ: Reddes dño iuſiurandum tuum. Et rurſus: Per nomen illius iurabis.
Deut. 6. Quod vero ait Saluator: Ego vero dico vobis non iurare omnino, non eſt dictum prohibitiue
Matth. 5 ſimpliciter, ſed vt ſine neceſſitate non aſſueſcamus iurare. Vel laudabunſ omnes q iurãt in eo,
Iacobi. 5. id eſt, qui fortiter bonum proponũt ſeu ſpondent, illudq; fideliter proſequunſ ac implent. [qa
obſtructum eſt os loquentium iniqua] Iam enĩ obſtructum eſt per prohibitionem diuinam, in
die q̃q; iudicij obſtrueſ per condemnationem æternam, Nihilominus reprobi mala loquenſ
in æternum, nam & in inferno deum iugiter blaſphemabunt, eo ꝙ tantam potentiam habeat
qua eos ſic cruciat, eiſq; præualeat.

❡ Declaratio allegorica eiuſdem pſalmi de Chriſto.

QVod autem beatus Dauid à facie Saul fugiens in deſerto moratus eſt, hoc pręfigurauit
1.Reg. 23. quod euangeliſta Iohannes de Chriſto commemorat: Conſpirauerunt(inquit) Iudæi, F
Iohan. 11. vt eum occiderent. Ieſus ergo iam non in palam ambulabat, ſed erat in deſertis locis cum diſci
pulis ſuis iuxta ciuitatem, quæ dicitur Effrem. Chriſtus igitur vt homo in hoc degens exilio,
ait ad deum patrem ſeu totam beatiſſimam Trinitatem, vnum, verum, ac ſummum deum.
Deus deus meus, qui es ſpecialiſſimo modo deus meus ſecundum quod homo ſum, quia ſum-
me honoratus atq; dilectus à me, ad te de luce vigilo.i.per claritatem lucis diuinæ animę meæ
infuſæ tibi ſemper intendo. Erat enĩ in anima Chriſti à ſuę creationis principio non ſolum lux
gratiæ, ſed etiam excellẽtiſſimum lumen gloriæ, per quod inceſſabiliter vigilauit ad deum, eũ
amando ac intuendo. Non enim ſomnus, cibus, potus, prędicatio, aut alia quælibet occupatio
animam Chriſti ab actuali dei contemplatione vnq̃ impediuit, ſed ipſe ſine interuallo iugiter
deo intendit. Sitiuit in te anima mea, quantum ad id quod erat viatrix atq; paſſibilis. Aĩa nãq;
Chri q̃tum ad vires ſuperiores ad deũ relatas ſemper erat in beatifica dei fruitione, nec ſic pro
prie ſitiuit in deum, cũ ſitis ſit deſiderium boni abſentis, ſed amabat & amplectebatur ipſum
deum: q̃tum vero ad vires inferiores erat aĩa Chriſti viatrix & paſſibilis, ſicq; ſitiuit in deũ, de-
ſiderando præmiũ accidentale, & liberationem ab omni paſſibilitate. Vñ & ipſe diſcipulis di-
xit: Si diligeretis me, gauderetis vtiq;, quia vado ad patrem: q̃ multipliciter tibi caro mea. Cor-
pus etenĩ Chriſti multo pluribus paſſionibus ſubiacebat q̃ anima, quia mortale fuit, non glori
ficatum, idcirco multipliciter ſitiuit in deum, deſiderando reſuſcitationem, aſcenſionẽ & glo-
rificationem, pro quibus etiam frequenter orauit dicendo: Pater ſaluifica me ex hac hora, &:
Iohan. 12. Ibidem Pater clarifica filium tuum. Nonne vtiq; anima corpuſq; Chriſti ſitiuit in deum, dum dixit:

O ge-

A O generatio incredula, q̃ diu apud vos ero, q̃ diu vos patiar. Et alibi: Deus meus, vt quid dere- Mar. 9.
liquiſti me? Quomodo autem corpori competit ſitire in deum, dictum eſt in præcedenti expo Matth. 27.
ſitione. In terra deſerta & inuia & inaq̃ſa, hoc eſt, in mundo iſto vitioſo, errabundo, & infœcũ
do, ſic, in ſancto deſiderio, apparui tibi. Nam Chriſtus inter homines viuens vitia hominum
ignorauit, ſed diuino aſpectui ſemper ſeipſum rp̃ſentauit in ſancto deſiderio, quo dei pr̃is ho
norem & mundi ſalutem ardentiſſime concupiuit: vt viderẽ virtutẽ tuã.i. quatenus experimẽ
taliter intuerer potentiam tuam, qua per me paſſionemq́ meam, principem huius mundi ſu
perare & mortem deſtruere decreuiſti. Nam Chriſtus diuina virtute diabolum vicit, & mun- Apoca 20
dum redemit: & gloriam tuam, hoc eſt, vt viderem excellentiam gratiæ in præſenti, & gloriæ Galat 3
in futuro, quã merito meæ paſſiõis dare diſpoſuiſti electis. Hãc gloriã dei in electis Chr̃s maxi
me deſiderauit, qm̃ pp̃ eam mori dignatus eſt. Vel ſic, vt viderẽ, non ſolũ ſpirituali ac interiori
ſed etiã oculo corporali corpis glorificati, virtutẽ tuã & gloriam tuã, poſt aſcẽſionẽ in cœlo in
telligendo p̃ virtutẽ, & gloriã effectus diuinæ potentiæ, in q̃bus virtus & gloria dei relucet. In
talium em̃ viſione corporali, p̃miũ accidentale partim conſiſtit. Vnde poſt diem iudicij corpo
ra cœleſtia & elementa ſplendidiora erunt q̃ mũdo, vt in eorum corporali viſione beati delecten
tur, diuinamq́ in eis virtutẽ & gloriam admirentur. Sæpe equidem in diuinis ſcripturis p̃ vir
tutem & gloriam dei intelliguntur effectus diuinæ poteſtatis, ſicut Chriſtus ait ad Martham:
Si credideris, videbis gloriam dei, hoc eſt, glorioſum miraculum reſuſcitatiõis fratris tui. Et in Iohan 11.
libro Paralipomenon: O Iuda & Ieruſalem, nolite timere: cras videbitis maieſtatem dei in vo 2. Para. 20
B bis, hoc eſt, opus magnæ poteſtatis dei cernetis. Quoniam melior eſt, o deus pater, miſericor-
dia tua.i. gratia, qua me præueniſti, impleſti & perfeciſti, ſuper vitas.i. ſuper omnem vitã na-
turæ, gratiæ & gloriæ oĩm electorum. Maior em̃ dignior ac melior fuit gratia Chrõ collata gra-
tijs oĩm intellectualiũ creaturarũ, q̃a nõ ad mẽſuram dedit deus ſpiritum Chr̃o homini: labia Iohann. 3.
mea laudabunt te, interioribus labijs, hoc eſt, intellectu, memoria & affectu aĩa Chriſti inde-
ſinẽter ſine omni interruptiõe deum laudauit, ſicut beati in patria. Corporalibus quoq́ labijs
eũ laudauit, loco & tp̃e opportunis. Vñ: Confiteor, inquit, tibi pater.i. laudo te. Sic benedicam Luc. 10
te in vita mea. Chriſtus vtroq́ verbo & opere deo p̃fectiſſime benedixit. Propter quod teſtatur: Iohann. 8.
Ego honorifico patrem meum, & non q̃ro gloriam meam: & in noĩe tuo.i. in tua virtute, vel
ad noĩs tui honorem, leuabo manus meas.i. oĩa deſideria mea ac opera ad te deum altiſſimum
dirigam, & ad cœleſtem beatitudinem alijs per me promerendam ordinabo. Vel, leuabo ma-
nus meas, corporales ad te in oratione, q̃ ſudi paſſione inſtante, atq́ in cruce dũ obtuli meipſm
tibi hoſtiam beneplacentem. Sicut adipe & pinguedine repleatur anima mea, gaudio præmij Philip. 2.
accidentalis, præſertim de ſaluatione electorum. Chr̃s aũt pro augmento charitatis gratiæ habi
tualis ſeu præmij eſſentialis non orauit, quia in talibus anima eius à principio perfectiſſima fu
it, nec in talibus proficere potuit, & labijs exultationis laudabit os meum.i. hilari ore & corde
iucundo gratias tibi agam pro omni beneficio per me electis collato, tuamq́, o deus, bonita-
tem, exultãter laudabo. Si memor fui tui ſuper ſtratum meum.i. q̃a in cruce in qua infirmatus
C & mortuus ſum, memor fui tui, o pater dicendo, o pr̃, Vt quid dereliquiſti me? Et: Pater igno- Matth. 27.
ſce illis, &: Pater in manus tuas cõmendo ſpm̃ meum: in matutinis, hoc eſt, tpẽ reſurrectio Luc. 23
nis, meditabor in te. Tunc enim Chriſtus ſine omni triſtitia bonitatem & beneficia patris, p- Pſalm. 30.
priamque paſſionem recoluit, dicens diſcipulis: Nonne hæc oportuit pati Chriſtum? quia fui Luc. 23
ſti adiutor meus, cooperando mihi in redemptione generis humani, atq́ à morte reſuſcitans Luc. 24
me. Et in velamento alarum tuarum exultabo, hoc eſt, de tua protectiõe ſemp̃ lætabor. Hinc em̃
Chr̃s dixit Iudæis: Pater non reliquit me ſolum: adhæſit aĩa mea poſt te, quia toto corde, tota Iohann. 8.
fortitudine, totaq́ mente te ſemp̃ dilexit, & præceptum charitatis perfecte in hac vita imple-
uit, quod nulli viatori extat poſſibile: me ſuſcepit dextera tua, in aſcenſione quando me collo Marci. 16
caſti ad dexteram tuam ĩ cœlis. Vel, me ſuſcepit dextera tua.i. naturã meã humanã aſſumpſit
verbum ac filius tuus. Quemadmodũ em̃ ſpũs ſanctus vocatur digitus dei, quoniam deũ atq́
occulta per illuminationem demonſtrat & edocet, ſic filius appellatur brachiũ, & dextera pa-
tris, quoniam ipſe eſt virtus dei & verbo virtutis ſuæ omnia portat ſecũdum Apl̃m. Ipſi vero Heb. 1.
puta Iudæi increduli, in vanũ, hoc eſt, contra aĩarum ſuarum ſalutẽ, quæſierunt animam meam, cor
poralem, vt eam extinguerent: introibunt, propter peccata in me commiſſa, in inferiora terræ,
hoc eſt, in profundum inferni, tradẽtur in manus gladij, hoc eſt, in poteſtatem gladij Romano
rum.ſ. Titi ac Veſpaſiani, q eos igne & gladio peremerunt partes vulpium erunt, hoc eſt, por-
tio atq́ poſſeſſio dæmonum ſumme fallacium, q̃a non credẽdo in Chrm̃ facti ſunt filij dæmo
num, atq́ ad eorum portionem pertinentes. Propter q̃d Chriſtus ait ad eos: Vos ex patre dia Iohann 8.
bolo eſtis. Ad lr̃am quoq́ Iudæi facti ſunt partes vulpium, dum eorum cadauera inſepulta tradi
ta ſunt

Apocal.19 ta ſunt vulpibus ſeris & auibus deuoranda. Rex vero.ſ. Chrs,de quo in Apoc.legit:Vocabitur D
nomen eius verbũ dei,& habet in veſtimẽto & in fœmore ſuo ſcriptũ rex regũ dñs & dñantiũ
Pſal.20 hic rex lætabiſ,indeſinẽter,in deo,ſicut de eo ſupius dictũ eſt:Dñe in virtutẽ tua lætabiſ rex,&
ſup ſalutare tuũ exultabit vehementer,laudabũtur oẽs qui iurãt in eo ſecũdum ſenſum in p
2.Para. 15 cedenti expoſitiõe poſitum,ſecũdum quem modum iurauerũt,de quibus 2.lib. Paral.dr: In oĩ
corde ſuo iurauerũt domino,& in tota volũtate ſua qſierũt eum & inuenerũt, quis obſtructũ
eſt os loquẽtium iniqua. Iam vtiq obſtructum eſt os Iudæorum dñm Ieſum blaſphemãtium
Iohan. 11. & interficiẽtium. Dixerunt enim:Ne forte veniant Romani & tollant locum noſtrum & gen-
Iob.5. tem. Volebant quoq nomẽ atq memoriam Ieſu protſus delere,& ecce deus cõphendit aſtu
tos in aſtutia eorum,qm oppoſitũ contigit. Nam & ipſi locum ſuum ſeu terram natalem & po
pulum perdidert. Nomẽq dñi ſaluatoris poſt paſſionem multo latius clarificatũ eſt q añ. Ecce
q dulciſſimus atq affectuoſiſſimus Pſalm⁹ cuius virtutẽ ac ſuauitatẽ mẽs ſapit deuota & amo-
2.Timo 4. roſa. Studeamus igiſ ſp mẽtaliter vigilare ad dñm,ſicut ad Tim.ait apls:Tu vero vigila,in oĩ-
Matth. 26 bus labora,ſobrius eſto. Et Chrs ad diſcipulos:Vigilate(inqt)& orate,ne intretis in tẽtatiõem
2.Cor.10. Sitiat aĩa nra ad deũ,& in carne viuẽtes nõ carnalr cõuerſemur,ſed dño deo nro in ſctõ deſide-
rio appareamus,ſummeq ſolliciti ſimus,imo vt ſp ſtemus in gra dei,potiusq optemus nõ eſſe
quàm ſine oĩu dei miſericordia ſine charitate & gra eſſe. Deum in omni tempore,loco & vita
laudemus & puras ad eum manus leuemus,atq in diuĩo amore ſemper proficere ſatagamus.

COMMENTARIVS IN PSAL. LXIII.

❡ Expoſitio tituli. E

DEniq titulus Pſalmi præſentis eſt:In finem Pſalmus Dauid.i. Pſalmus iſte in vltimum
finem nos dirigens conuenit Chriſto per Dauid præfigurato. Chriſtus igitur vt homo
viator paſſibilis paſſioni iam proximus ait ad deum patrem.

❡ Expoſitio pſalmi literalis.

EXaudi deus orationẽ meam cũ deprecor] vel pro meipſo,ſicut dũ dixit:Pater ſi fieri po 2
Mat.26 teſt,auſer à me calicem iſtũ. Veruntñ non mea voluntas fiat. Et itet:Pr clarifica me
claritate quã habui anteq mũdus eſſet. Vel,pro corpore meo myſtico,ſicut dum dixit
Iohan.17. Ego pro te rogaui Petre,vt nõ deficiat fides tua. Et itet:Pr ſancte,ſerua eos in noĩe
Luc.22 tuo,quos dediſti mihi[à timore inimici eripe aĩam meam.]Chriſtus qui pro mundo
Iohan.17. mori aduenit,atque in bono confirmatus fuit,non orauit abſolute, vt nõ occideretur,aut ne
inordinate formidando in vitium laberetur. Quid ergo orauit dicendo,à timore inimici eri-
pe animam meam,niſi vt naturalis timor mortis ab eo recederet? Vel,vt ad impaſſibilem vi-
tam ſuſcitaretur,in qua nullus eum terrere poſſet aut perſequi? Tunc enim ab oĩ timore ad-
uerſariorum ereptus eſt,quando ad immortalem ſtatum ſurrexit. ❡[Protexiſti me à conuẽtu
Matth.22. malignantium].i.à fallaci conſilio Iudæorum,qui me frequenter tentabant,quatenus me ca 3
perent in ſermone & accuſarent. Ab hoc conuentu Deus Chriſtum protexit,quia pee ſapien-
tiam animæ ſuæ infuſam fecit eum ireprehenſibiliter reſpondere, ita vt ipſi eius aduerſarij di-
Iohan 7. cerent:Nunquam ſic loquutus eſt homo,ſicut hic loquitur. Protexiſti me etiam o domine pa F
Luce 4 ter[à multitudine operantium iniquitatem]hoc eſt,à Iudæis volentibus me à ſupercilio mõ-
Iohan 10. tis præcipitare,atq in porticu Salomonis lapidare. Tunc enim diuina virtute euaſi, quia inui
Iohann 8 ſibilis eis effectus ſum. Vnde Iohannes dicit:Ieſus autem abſcondit ſe. Et iterum: Quærebant
Iohan.10. eum Iudæi apprehendere,& exiuit de manibus eorum. Potuit nãq Chriſtus ſeipſum dum vel
let inuiſibilem alijs reddere. ❡[Quia exacuerunt,] infideles Iudæi[vt gladium linguas ſuas]
Matth.27. verba mortiſera dicendo aduerſus me,ſcilicet:Tolle tolle crucifige eum[intenderunt arcũ rem 5
amaram].i.dolos atq inſidias mihi præparauerunt,dicentes:Non in die feſto,ne forte tumul
Matth.26. tus fieret in populo. Et item a diſcipulo ſuo vẽdatur & tradatur,a pręſide condemnetur,ab e-
Eodem militibus occidatur. Nos totum faciamus,& nihil feciſſe videamur. Hæc autem fecerunt[vt ſa
gittent in occultis immaculatum]hoc eſt,vt Chriſtum agnum ſine macula lędant ac perimãt
in occulto.i.alijs ignorantibus eorum verſutiam atq latenter. Sic enim volebant principes ſa
cerdotum cum ſuis fautoribus Chriſtum occidere, vt nec Pilatus, nec alij ſcirent eorum falſas
adinuentiones contra Chriſtum,& vt ipſe quoq Chriſtus improuiſe caperetur ab eis,quia pu
tabant eum neſcire eorum conſilia. ❡[Subito ſagittabunt eum].i. Chriſtum repente occident. 4
Matth.27. Non enim tenebant eum diu in vinculis,ſed captum mox tradiderũt Pilato,& die eodem cru
Sapient.2 cifixerunt[& non timebunt]deum in tanto piaculo. Nam excęcauit & obſtinauit eos malitia
eorum,propterea ſequitur[firmauerunt ſibi ſermonem nequam].i.pertinaciter quęſierunt a
Luc.23. pręſide,vt Ieſum occiderent. Vnde Lucas dicit: At illi inſtabant vocibus magnis vt crucifige-
retur,& inualeſcebant voces eorum. Quanta enim fecit Pilatus,vt eum erueret,ſed illi firma-
uerunt

A uerunt ſibi ſermonem neq̃, dicentes: Si hunc dimittis, non es amicus Cæſaris. Quo audito Pi- Ioh. 19.
latus timēs hominem magis quàm deum ſedit pro tribunali, & ſanctum ſanctoꝝ dānauit ad
mortem. ¶[Narrauerunt].i. inter ſe tractauerunt [vt abſconderēt laq̃os].i. quatenus cauſas ac
5 inſidias mortis Chriſto occulte pararent. Ideo nanq; mane in die paraſceues, duxerūt eum in
conſilium ſuum dicentes: Si tu es Chriſtus, dic nobis, vt reſponſione ſua audita accuſarēt eum Luc. 22.
coram Pilato. Quemadmodum & fecerunt dicendo: Nos legem habemus & ſecundum legem Ioh 19.
debet mori, quia filium dei ſe fecit [dixerunt,] inter ſe [quis videbit eos?] id eſt, quis cognoſcet
noſtra fraudulenta machinamēta contra hūc Ieſum? Non eñ putabant ſuā malitiā ita oībus
manifeſtandam, vt factū eſt. Nam vt in Act. apl'oꝝ legitur: Volebāt ſe excuſare de morte Chri Actuum 4
ſti, dicentes apl'is: Ecce repleſtis Ieruſalē doctrina veſtra, & vultis ſuper nos inducere ſanguinē
6 hoīs huius. ¶[Scrutati ſunt iniquitates].i. cum magna deliberatione atq; induſtria excogita-
uerunt modū & vias, quibus Chrm̄ occiderent, quemadmodū apud Ioh. dr̄: Collegerunt pōti- Iohan. 11.
fices & phariſæi conſiliū, & dicebant: Quid facimus q̄a hic homo multa ſigna facit. Et Matth. Matth. 26
Conſiliū (inq̄t) fecerunt, vt Ieſum dolo tenerent & occiderent [defecerunt] hoc eſt, optato effe-
ctu fruſtrati ſunt [ſcrutantes ſcrutinia].i. Iudæi inueſtigantes conſilia quomodo Chrm̄ extin-
guerent. Ideo nanq; eum interfecerunt, ne venientibus Romanis, gentem & locum amitterēt,
volebantq; Ieſum non ſolum occidere, ſed turpiſſima morte damnare, q̄tenus nomen atq; me Sapient. 2
moria eius oīno perirent, quemadmodū apud Iere. legitur: Eradamus eū de terra viuentiū, & Ierem. 11
nomen eius non memoretur vltra, & ecce oppoſitū cōtigit. Nā & ipſi occiſi ſunt, à Romanis ex
B pulſi, & oī gloria legis paternæ priuati. Chriſtus vero ex ipſa ſua paſſione fructificauit, q̄a totius
mundi conuerſionē ad fidē promeruit. Propter quod ipſe dicit: Niſi granū frumēti cadēs in ter Iohan. 12.
ram mortuū fuerit, ipſum ſolum manet: ſi aūt mortuū fuerit, multum fructū affert. Seipſum e-
quidē grano comparauit, qm̄ ipſe erat granū malitia Iudæoꝝ mortificandū, conuerſioneq; gē
7 tium multiplicandū. ¶[Accedet hō & cor altū].i. hō Chr̄s mediante corde ſuo alto ſeu ſapien-
tiſſimo ad paſſionem ſponte ꝓceder, ſicut ſuperius dixit: Holocauſtū, & ꝓ peccato non poſtula Pſalm. 39.
ſti, tūc dixit: Ecce venio. Et teſte Ioh. ait: Nemo tollit aīam meā à me, ſed ego pono eā. Oblatus Iohan. 10.
eſt enim q̄a voluit. Per hoc aūt q̄d dr̄: Accedet hō & cor altum idē ſignificatur, iuxta quē mo- Iſaie. 53.
dū alibi ſcriptum eſt: Ego aūt & aīa mea in deo lætabimur, non quod hō & aīa ſint diuerſi læ- Tob. 13
tantes, ſed qm̄ anima eſt quaſi ꝓxima cauſa lætitiæ, q̄a per eā homo lætaſ, ſicut ꝑ eā viuit & ra-
tiocinatur. Simili modo hī dr̄: Accedet homo & cor altum. Nā cor.i. intellect⁹ eſt hoī cauſa ac-
cedendi ad ea q̄ deo ſunt placita, qm̄ intellectus dirigit actus humanos. Aliȷ̄ habēt ſic: Accedet
homo ad cor altū.i. Chriſtus ꝑ conſiderationē accedet ad intuendū profundū ac myſticū dei
conſiliū, penſando vicȝ quō à ſumma trinitate decretum erat, vt ipſe ſua paſſione mundū ſal-
uaret. Ad hoc eñ cor Chriſtus acceſſit, dū deprecans dixit: Verūtn̄ non mea volūtas fiat, ſed Matth. 26.
tua. Et iterū: Quia ſic ſcriptum eſt, & ſic oportet fieri: [& exaltabitur deus].i. Chriſtus, q̄ in paſ Luc. 24.
ſione homo acceſſit, in reſurrectione agnoſcetur eſſe deus. Deus enim exaltatus eſt, non quod
diuinitas perfectior aut ſublimior fiat, ſed qm̄ in mentibus creatis ſublimatur, dum quē igno-
C rabant, aut non timebant, agnoſcere, adorare, & colere inchoant. Sicq; in reſurrectione exal-
tatus eſt dominus Ieſus, quemadmodū inducit apoſtolus: Videmus Ieſum ꝓp paſſionē mortis Hebr. 2
gloria & honore coronatum. Vel ſic, exaltabitur deus, hoc eſt, deus trinitas per Chriſti acceſ-
ſum ad cor altum ab ipſo Chriſto glorificabitur, atque per totum mundum clarificabitur, &
in honore habebitur. Ideo nanq; Chriſtus incarnatus & paſſus eſt, quatenus deus à toto mun
do agnoſceretur & honoraretur. Propter quod apud Iohannem ſcriptum eſt: Pater iuſte, mū Iohan. 17.
dus te non cognouit: ego autem te cognoui & notum feci eis nomen tuum. Et in prima ſua 1. Iohan 5
Canonica Iohannes apertius loquens: Scimus, inquit, quoniam filius dei venit, & dedit nobis
8 ſenſum vt cognoſcamus deum verum. ¶[Sagittæ paruulorum factæ ſunt plagæ eorum] Iſtud
multipliciter intelligi poteſt. Primo ſic: Sagittæ paruulorum.i. inſidiæ & perſecutiones Iudæo
rum Chr̄o illatæ, factæ ſunt plagæ eorum, quia per eas meruerunt à Romanis occidi, æterna-
literq; damnari: ſimo & ſeipſos ſpiritaliter occiderunt. Dicuntur aūt Iudæi paruuli, non ꝓpter
humilitatem, ſed propter inuidiam, quæ omnem inuidum facit paruulum, iuxta illud: Virū ſtul Iob. 5
tum interficit iracundia, & paruulum occidit inuidia. Inuidus eñ eo ipſo quo alteri inuidet di-
minutum & bono alterius ſe indigentem oſtēdit, quoniam inuidia eſt triſtitia de bono alteri-
us, ſecundū quod æſtimatur propriæ excellētiæ diminutiuū, vt ait Philoſophus. [& infirmatæ
ſunt contra eos linguæ eorum].i. ſermones, accuſationes. atq; conſilia Iudæorum intento effe-
ctu priuati ſunt ſicut iam patuit: & hoc contra eos.i. in malum eoꝝ, quoniā malum q̄d Chriſto
parauerāt, ipſimet inciderunt, & ſermo ille quem dixerant: Sanguis eius ſuper nos, & ſuper fili- Matth. 27.
os noſtros, fecit eos morti obnoxios. Secundo ſic: Sagittę paruulorum.i. prædicationes & ver
ba hu-

ba humiliũ Chriſti apl'orũ,factæ ſunt plagæ eorum.ſ.Iudæorũ. Nam ꝑ prædicationẽ apl'orũ cla D
rificatus eſt Chr̃s,& Iudæi confuſi ſunt,victi & exterminati & infirmatæ ſunt contra eos,vcꝫ
Chriſti apoſtolos,alioſq; credentes,linguæ eorũ,vtpote Iudæorũ.Non em̃ reſiſtere poterãt v́bo
Actuum 4 atq; miracul' diſcipulorũ dñi ſaluatoris.Vñ ſcriptũ ẽ:Videntes principes ſacerdotũ Petri & Ioh.
Actuum 6 conſtantiam,comperto q̃d homines ſine literis eſſent & idiotæ,mirabant̃.Et rurſus:Nõ pote-
rant reſiſtere ſapiẽtiæ & ſpiritui qui loquebatur per Stephanũ.Tertio ſic,Sagittæ paruulorũ fa
ctæ ſunt plagæ eorum.i.plagæ quas Iudæi Chriſto intulerunt,ſimiles erãt ſagittis puerorũ,q̃m
ſicut puerorũ ſagittæ inanes ſunt,nec nocent,& ſi aliqualiter lædant,vulnus inflictũ cito ſana
tur:ſic plagæ à Iudæis Chriſto illatæ,vanæ fuerunt,nec eum in morte detinere poterant,qu po
tius Chriſtus tertia die ab omni læſione ſanus & immortalis ſurrexit,& infirmatæ ſunt contra
eos linguæ eorum.i.Iudæi proprias aſſertiones ꝓbare non poterant,neq; defendere,quẽadmo
Matth.27. dum legitur,cum cuſtodes ſepulchri dixiſſent quæ viderant.ſ.terræmotum & angelum deſcẽ-
dentem,principes Iudæorum dederunt eis copioſam pecuniam,quatenus dicerent,diſcipulos
Ieſu eum fuiſſe furatos,ipſis dormientibus.Hoc aũt fictitium facile improbatur.Si em̃ cuſtodes
dormierant,ſcire non poterant,à q̃bus,vel quõ Chriſti corpus eſſet ſublatum,ſed nec apparen
Matth.26. tiam habet,quod diſcipuli,q oẽs à magiſtro adhuc viuo aufugerant,inter armatos milites iam
defunctum requirerent.Deniq; impoſſibile quaſi eſt,q̃d adeo fortiter dormiuiſſent,vt in reuo
Matth.16. lutione lapidis à monumento excitati non extitiſſent,erat nanq; lapis magnus valde,& diligẽ
ter ſignatus,fortiterq; impreſſus:ꝓp quod ſine ingenti ſtrepitu ab hoĩe auferri nõ potuit.❡[Cõ 9
turbati ſunt].i.compuncti,& ad pœnitentiam moti[omnes qui videbant eos].i.qui cognoue E
Matth.27. runt Iudæos in Chriſti occiſione tam dire peccaſſe,ſanguinem innocentem fundendo.Hic em̃
Luc.23. de Centurione in Euang.dr̃:Quia videns quod ſic expiraſſet Ieſus,timuit valde,& glorifica-
uit deum,& dixit:Vere filius dei erat iſte.Et Luc.ait:Omnis turba eorum,qui aderant & vide
bant quæ fiebant,percutientes pectora ſua,reuertebantur.Poſt reſurrectionem quoq;,prædi
Actuum.2 Actuum.4 cante Petro,compuncti ſunt corde,& conuerſa ſunt ad Chriſtum octo milia Iudæorum.Tũc
Ioh.12. enim impletum eſt,quod Chriſtus ante paſſiõem prædixit:Cum exaltaueritis filium hominis
tunc cognoſcetis quia ego ſum.[& timuit omnis homo]nõ ſimpliciter omnis homo,ſed vt ſit
diſtributio pro generibus ſingulorum,quia de omni genere hominum quidam ad Chriſtum
conuerſi ſunt,& deum timuerunt.❡[Annunciauerunt opera dei].i.ꝓdicti iam Chriſtiani effe- 10
cti laudauerunt,& alijs nunciauerunt opera atq; miracula Chriſti ꝑſertim apoſtoli,de quibus
iſtud ſpecialiter dicitur,de quibus & ſubiungitur[& facta eius].ſ.Chriſti[intellexerunt]ꝑ illu
minationem ſpũs ſancti,ꝑcipue poſt diem Pentecoſtes,q̃n Chriſtus impleuit quod eis repmiſ
Luc.24. ſit:Ego(ingens)mittam ꝓmiſſum patris mei in vos.Et iterũ:Cum venerit ille ſpiritus veritatis
Ioh.16. docebit vos omnem veritatem.❡[Lætabitur iuſtus]gratia Chriſti iuſtificatus & ſanguie eius
Philipp.4. redemptus[in dño]non in rebus illicitis & caducis,vt ait apoſtolus:Gaudete in dño ſp,iterũ di 11
co gaudete[& ſperabit in eo].i.in mĩa dei,nõ in ſua iuſtitia ſperans ꝑ meritum Chriſti ad bea-
tam immortalitatem perduci[& laudabuntur]à Chriſto iudice[omnes recti corde]qui deo in
Luc.1. Matt.25. ſanctitate & iuſtitia ſeruierunt.Illis enim Chriſtus dicturus eſt:Venite benedicti pr̃is mei,&c. F

❡Explanatio tropologica ſiue moralis eiuſdem pſalmi.

QVemadmodũ tertium Pſalmũ pœnitentialem q̃dam doctores catholici,inter quos eſt
Caſſiodorus,exponũt ad lr̃am de S.Iob,ſic Pſalmum ꝓſentem q̃dam ad lr̃am exponũt
Pſalm.30. de Daniele,imitantes(vt dicunt)in hoc antiquos Hebræorum doctores.Veruntñ ſicut Pſalm⁹
ille tertius pœnitentialis conuenientius explanatur de quolibet vere pœnitente,ſic Pſalmus ꝓ
ſens congruentius elucidatur de quocunq; iuſto in afflictionibus poſito,ꝓcipue in ꝑſona mar
tyrum.quorũ quilibet dicere poteſt:Exaudi deus orationem meam cum deprecor.i.de cordia-
li affectu te precor.Tranſlatio Romana habet,cum tribulor.In tribulationibus nanq; potiſſi-
mum exaudiri & conſeruari indigemus.Qui aũt ſic deum deprecatur,vtiq; exaudietur quem
Deuter. 4. admodum Moſes ait:Cum quæſieris dñm deum tuum,inuenies eum:ſi tñ toto corde q̃ſieris
eum,& tota tribulatione animæ tuæ,à timore inimici eripe animam meam,non vt nõ tenter
Act.14. à dæmone,nec in mundo ꝑſequutionem ſuſtineam,cum ꝑ multas tribulationes oportet nos
intrare in regnũ cœlorũ:ſed vt non formidẽ inordinato pauore inimicos aĩæ meæ:magis v́o
Luc.12 adimpleam quod tu dñe Ieſu iubes:Ne terreamini ab his q corpus occidunt.Et:In mũdo preſ
Ioh.16. ſurã habebitis:ſed cõfidite,ego vici mundũ.Hinc apud Iſa.legit̃:Nolite timere oꝓbriũ hoĩm
Iſaiæ.51. & blaſphemias eorum.Protexiſti me à conuẽtu malignãtiũ,ita quod eorum iniquũ conſilium
mihi non nocuit,neq; eorum malignitati cor meum conſenſit.Hoc modo deus martyres ſan-
ctos protexit,qui coram tyrannis inſuperabiliter perſtiterunt,atq; ab omni fraude eorum ere
Pſalm.17. pti ſunt.Protexiſti me quoq; à multitudine operantium iniquitatem,ne cum peruerſis peruer
terer,

teret, aut eorũ multitudine territus ſuperaret. Iſtud etiam quilibet dicere poteſt, qui dæmonũ
A tentationibus viriliter reſtitit, & deo protegente, eorum laqueos victor euaſit, præcipue autē
clauſtrales qui mundum & omnia quæ in mundo ſunt, ꝑ Chriſtum reliquerunt, & in cœno-
bijs deo efficaciter militant, hunc verſum dicere habent, deo gratias referendo. Vere enim ꝓte
xit eos deus à conuentu malignantiũ. i. à turbis propinquorum & amicorum carnaliter viuen
tium, & clauſtralem conuerſationem diſſuadentium. Sunt & protecti à multitudine operanti-
um iniquitatem, hoc eſt, à mundanis hominibus, de quibus in prima ſua Can. ait Ioh. Quicqd 1. Iohan. 2
eſt in mundo concupiſcentia carnis eſt, & concupiſcentia oculorum, & ſuperbia vitæ. Sũt aũt
protecti ab his, non quod penitus ſint ſecuri, ſed quia iam vnum pedem habēt in paradiſo, qa
de eis ait ſaluator: Qui reliquerit patrem aut matrem, &c. centuplum accipiet, & vitam ęternã Mat. 19
habebit. Quia exacuerunt tyranni & perſequutores iuſtorum, detractores deo odibiles, vt gla
dium linguas ſuas, præparantes os ſuum ad proferendum verba acuta, pungitiua, inuidioſa, Roman. 1
accuſatoria, atq; letalia: intenderunt arcum rem amaram. i. fraudulentas inſidias excogitaue-
runt, vt ſagittent in occultis immaculatum. i. quatenus virum innocentem in lege dñi ambu-
lantem, occulte affligant, lædant, diffament aut perimant. Subito ſagittabunt eum. i. nocumē-
tum ei improuiſe inducent. Vnde Chriſtus ait diſcipulis: Si me perſequuti ſunt & vos perſeqn Iohan. 15.
tur, quia non eſt ſeruus maior dño ſuo: & non timebunt deum, quia nonnunq̃ ſic excæcantur Iohan. 13.
inuidia atq; malitia, vt nec peccare ſe putent, vt dñs proteſtatur: Venit hora, vt oĩs qui interfi- Iohan. 16.
cit vos arbitretur obſequium ſe præſtare deo: firmauerunt ſibi ſermonem nequam, nolētes re
B mittere minas, nec ad pietatem ac veritatē reduci, ſed & animo conceperunt ad effectum ꝓdu
cere ſatagunt. Narrauerunt vt abſconderent laqueos. i. tam hoĩes mali, q̃ dęmones inter ſe tra
ctauerunt quomodo bonis hominibus vias perditionis expandant, & in foueam pcti, mortis
aut damni alicuius eos præcipitent, inceſſabiliter enim moliuntur inſidias contra deuotos, di-
xerunt inter ſe: Quis videbit eos? ſ. laqueos noſtros? Frequenter namq; ſtudent occulte nocere
maxime dęmones, qui ſub ſpecie boni mala ꝓponũt, atq; (vt dicit apl's) in angelos lucis ſe trãſ 2. Cor. 11.
formant. Scrutati ſunt iniquitates. i. modos nocendi diligenter indagati ſunt, ſicut apud Mic. Mich. 7
ſcriptum eſt: Vir fratrem ſuum venatur ad mortem: defecerunt ſcrutãtes ſcrutinia, quia iuſtos
à fide & veritate auertere non potuerunt, quemadmodum Chriſtus in Euangelio iuſtis pro- Luc. 21
mittit: Ego dabo vobis os & ſapientiam, cui non poterunt contradicere & reſiſtere omẽs ad-
uerſarij veſtri. Deniq; nonne tyranni qui nomen Chriſtianorum prorſus extirpare conaban
tur, penitus defecerũt? Nam quo horribiliora tormenta martyribus intulerunt, eo deus glori
oſus & fortis ſctõs ſuos excellentius mirificauit: ſicq; fides catholica inter tormenta multo am Pſal. 14
plius creuit, quàm modo tempore pacis, in quo vtiq; omnipotens virtus Chriſti & fidei veri-
tas lucidiſſime comprobantur, dum tam experimentaliter oſtenditur operata diuinitas. Acce
det homo fidelis contemplatiuus, ad cor altum. i. ad conſiderationes profundas, ſpeculãdo mi
rabilia de lege dei, quomodo quæ ſtulta ſunt mundi elegit deus, vt confundat ſapientes, & in- Pſal. 118
firma mundi elegit deus, vt confundat fortia. Quomodo etiam deus in hoc mundo reprobos 1. Corin. 1
proſperari, electos autem multipliciter affligi permittat, & qualiter per incarnatiõem ac mor-
C tem vnigeniti filij ſui mundũ liberare decreuit. In hoc vero hoĩs acceſſu ad cor altũ & exaltabi
tur deus, quia ex horũ contemplatione diuinã ſapiam admiramur, diuinã iuſtitiã formidamus
maieſtatēq; diuinã venerari optamus. Vñ ait ſermo diuinus: Ideo timebunt eũ viri, & non au Iob. 37.
debunt contēplari omnes q ſibi videntur ſapientes. Et rurſum: Ecce deus excelſus in fortitudi Iob. 36.
ne ſua, & nullus ei ſimilis in legiſlatoribus. Sagittæ paruulorũ factæ ſunt plagæ eorũ. Sicut in ꝓ
cedenti expoſitione verſus iſte triplicitur expoſitus eſt, reſpectu Chriſti & Iudæorũ, ſic nunc ex
poni poteſt per comparationem ad tyrannos & martyres ſanctos, ſeu iuſtos afflictos. Nam &
ipſi tyranni ac perſequutores iuſtorum ſagittis & plagis, quas inferũt virtuoſis hominibus, ſe-
metipſos damnant, ſpũaliterq; occidunt. Sagittæ quoq; paruulorũ. i. ꝓdicatio, & reſpõſa iuſto
rum ac martyrũ factæ ſunt plagæ impiorũ, qa fidelibus mundũ impleuerunt, idololatriam de
ſtruendo, & perſecutoribus ꝓualendo. Ipſi quoq; ꝑſequutores ſæpius vehementiſſime crucia-
bantur ꝑ reſponſa martyrum Chri, ſicut in legendis ſcti Vincentij, Agathæ, aliorũq; legitur.
Conturbati ſunt, ad pœnitentiã, omnes q videbant eos. i. qui conſiderauerunt prædictorũ im
piorũ ruinã ac damnationem æternã, & timuit, ex pœna eorũ, oĩs homo, rationabiliter viuens
ne ſibi ſimile accidat, ſi deũ offenderit. Cætera patent ex ꝓcedenti expoſitione. Ecce q̃ myſteria
lis & pulcher eſt pſalmus pręſens, in quo Chriſti myſteria continētur. Oĩno igit laboremus ſe Ephe. 4
q caput nſm, deſiderãtes cõmunicare paſſiõibus eius, & in præſenti ſeculo vilipendi, neſciri, va
rijſq; tribulationibus emundari, q̃tenus vita hac fallaci ac labili conſumata, ſtatim mereamur
à domino Chriſto amplexari & coronari, à q̃ tanto ſublimius erigemur, quanto nunc ob eius
amorem

Luc.10 amorem noſipſos amplius abnegamus,humiliusque deprimimus,propter quod ait ſaluator: D
Quod hominibus altum eſt,abominatio eſt apud deum.

COMMENTARIVS IN PSAL. LXIIII

❡Expoſitio tituli.

HAbet interea Pſalmus iam exponendus hunc titulum:In finem pſalmus Dauid,canticũ
Ieremiæ & Aggæi,de verbo peregrinationis cum inciperẽt proficiſci. Pſalmum præſen
2 Para.10 tem Dauid conſcripſit de reditu Iudæorum à captiuitate Babylonis & reædificationẽ templi.
Ierem.50 Vnde ſecundum ſenſum literalem titulus planus eſt. Sic enim intelligi debet: Pſalmus iſte ſan
cti Dauid in finem.i.in Chriſtum nos dirigens,eſt canticum.i. exultatio ſeu gratiarum actio,
Ieremiæ & Aggæi prophetarum:canticum inquam,loquens de verbo peregrinationis,ſeu po
pulo tranſmigrationis,vt alij habent,cum inciperent proficiſci,de Babylone ad Iudæam. Tra
ctat enim hic pſalmus de peregrinatione & tranſmigratione ac reductione Iudæorum,& dici
tur canticum Ieremiæ ſeu Ezechielis & Aggæi,non quod ipſi Pſalmum hunc ſecerint, ſed quõ
Ierem.44. eis appropriatur, ob hoc quod Ieremias atq; Ezechiel reditum Iudæorum à Babylonia prędi
Ezech.41. xerunt. Aggæus vero reuerſis prophetauit de templi reædificatione,ſicut & Zacharias,propt
Aggæi.2. Zach.9 quod(vt videtur)poſſet in titulo poni canticum Zachariæ tam bene vt Aggæi aut Ieremiæ,ꝓ
ſertim cum omnia iſta,videlicet canticum Ieremiæ,&c. vſq; ad finem ſint quædam additiões
expoſitorum,non eñ in Hebræo habentur,nec in tranſlatione Hieronymi,iuxta Hebræũ. Lo
quens igitur Dauid in perſona populi à prædicta captiuitate cum ingenti lætitia redeũtis,ait.

❡Expoſitio pſalmi iuxta ſenſum literalem. E

TE decet hymnus].i.laus diuina cum cantico,o[deus in Siõ].i.in loco quo templum 1
2.Paral.6. à Babylonijs diſſipatum fuerat ſitum, quia hunc locum deus elegit ad ſuum cultum
2.Reg.6 quemadmodum in libro Paral.oſtenditur[& tibi reddetur votum].i.promiſſio per
ſoluetur,vel deſideria ſancta offerentur[in Ieruſalem] quia in ea erat templum con
ſtruendum,in quo offerebantur quæ per votum domino debebantur. ❡[Exaudi orationẽ me 2
am]quam pro ciuitatis ac templi reparatione effundo[ad te omnis caro veniet].i.de omni na
tione aliqui venient templo reſtaurato,quatenus te in eo adorent,nam & multi gentilium ad
Actuum.7 ipſum conuenerant,vt in Actis legitur de eunucho reginæ Candacis. Et in libro Machabęorũ
2.Mach.5 habetur,quod templum illud toto orbe famoſiſſimum erat,ita vt Seleuchus rex Aſiæ maxias
ad ipſum immolationes tranſmitteret. ❡[Verba iniquorum præualuerunt ſuper nos,].i.dicta 3
& facta babyloniorum oppreſſerunt nos propter ſcelera noſtra[& impietatibus noſtris tu pro
pitiaberis]eas dimittendo,quemadmodum per Ieremiam dixiſti,quod ſeptuaginta annis ex
Ierem.25 pletis,reduceres nos,templumq; & ciuitatem Ieruſalem reædificares. ❡[Beatus]eſt iam in ſpe, 4
[quem elegiſti & aſſumpſiſti]vt eum ad terram Iudææ reducas,& in ea tibi ſeruire,habitareq;
Baruch.4. facias. Propterea Baruch ait:Filij patienter ſuſtinete iram quæ ſuperueniet vobis,qui enim in
duxit vobis mala,ipſe rurſus adducet vobis ſempiternam iucunditatem cum veſtra ſalute[in
habitabit in atrijs tuis].i.in locis ac domibus circa templũ ſituatis, in q̃bus ſacrificia,oratiões,
lectiõeſq; legis fiebant. ❡[Replebimur in bonis domus tuæ]nam tẽporalium ſpiritualiũq; bono 5 F
rum ſufficientiam contulit deus reuerſis à Babylone, miniſtri quoq; templi ex oblatis in tẽplo
copioſe ſuſtentabantur[ſanctum eſt templum tuum]materiale.i.ad ſanctum tuum obſequiũ
deputatum[mirabile in æquitate] quia in eo ſacerdotes cauſas dubias atq; difficiles iudicabãt
Deute.17. prout dominus Moſi iuſſit. Vel,ſanctum eſt templum tuum.i.cõgregatio populi tui quam re
ducis ad terram tuam,eſt ſancta & mirabilis in æquitate,quia in ea fuerant ſanctiſſimi atq; iu 6
ſtiſſimi viri,vtpote Eſdras,Neemias,& alij multi. ❡[Exaudi nos deus ſalutaris noſter]vt tem
plum iſtud ſecundum,præferatur in gloria templo primo à Salomone conſtructo,ſicut Agge
Aggæi.2. us promittit:Magna,inquit,erit gloria domus huius nouiſſimæ magis q̃ primę[ſpes omnium
finium terræ].i.ſpes omnium hominum in toto orbe morantium, [& in mari longe]non enim
ponenda eſt ſpes,niſi in deo,& qui alibi eam ponit,errat. ❡[Præparans montes in virtute tua,] 7
tanquam dicat,tu domine deus exaudire non potes,& bona Iſraeli promiſſa facile adimplere
qui es tantæ poteſtatis,vt ſis pręparans .i.fundans,ſuſtentans,& pro tua voluntate diſponens
montes terræ,quorum nonnulli mirabiliter alti ſunt,& hoc agis in virtute tua propria,nõ ali
Sapien.12 Pſal.103 unde adepta:ſubeſt enim tibi,cũ volueris,poſſe. Vnde inferius dicitur:Aſcendunt mõtes,& de
ſcendunt campi in locum quem fundaſti eis,[accinctus potentia,]hoc de deo metaphorice di
citur. Deus nanq; eſt ipſa ſua potentia,ſuntq; in deo omnino idem eſſe,poſſe,& agere. Dicitur
ergo deus accinctus potentia,id eſt, poteſtate & omnipotentia vndiq; adornatus atque indu
tus,quoniam ſicut homo armis accingitur vt ad præliandum ſit fortis, & ad exercitium expe
ditus:ſic deus ſeipſo ſeu propria & conſubſtantiali ſibi potentia ad præualendum omni aduer

ſæ pote

A ſæ poteſtati eſt fortis,& ad operandum quicquid ſibi placuerit,promptus & expeditus [q con
turbas ꝓfundū maris]cōmouendo in eo varias tēpeſtates[ſonū fluctuū eius]i.inundationē ac
ſtrepitū gurgitū pelagi tu auges & mitigas ſupra naturā, ſecundū propriæ volūtatis imperiū.
Propter quod infra habetur. Tu dn̄aris poteſtati maris,motum aūt fluctuū eius tu mitigas. Et Pſalm. 88
alio in loco:Dn̄s miſit ventū magnū in mare,& facta eſt tāpeſtas magna in mari. Vnde de dn̄o
Ieſu ait euangeliſta:Surgens cōminatus eſt vento,& dixit mari: Tace & obmuteſce,& facta eſt
8 tranquilitas magna. ¶ Turbabuntur gentes, & timebunt qui habitant terminos à ſignis Mar.4
tuis] hoc eſt omnes in toto orbe manētes admirabuntur,& pauebunt ꝑpter mirabilia quæ fa
cis in mari & terra,ſicut frequenter factū eſt in terræmotibus,tēpeſtatibus,alijſq; prodigijs[ex
itus matutini & veſperi delectabis].i.immolatiões ſacrificij, quod offertur mane & eius quod
veſpere immolatur. facies tibi acceptas,tuiſq; fidelibus delectabiles. Propter q̄d in Eſdra ſcri 1.Eſdr.3
ptū eſt,ꝙ tēplo reædificato,obtulerunt in eo holocauſtū dn̄o mane & veſpere. Conſequenter
beatus Dauid prophetat de vbertate terræ poſt reditū à ꝓdicta captiuitate, de qua etiā vberta Ierem.31.
te Ieremias atq; Ezechiel clare prophetāt. Ait eīm de futuro per modū præteriti, propt̄ prophe Ezech.38.
9 tiæ certitudinē inconcuſſam. ¶ Viſitaſti terrā]Iudææ dando ei vberes fructus [& inebriaſti
eā].i.pluuijs opportunis eā copioſe irrigaſti,quēadmodū Iſaias inducit: Deſcendit imber,& in Iſa. 55.
ebriat terrā,& infundit eā[multiplicaſti locupletare eā].i.plurib. modis terrā ditaſti, qm̄ ex fer
tilitate terræ naſcentiū, q̄ ſunt naturales diuitiæ,acquirunt & augmentantur diuitiæ artificia
10 les. ¶[Flumen dei repletū eſt aquis].i.Iordanis aquis abundauit. Dr̄ autē Iordanis flumē dei
B propter mirabilia quæ deus in eo peregit,areſaciens alueū eius,& aquas eius ſuperiores in alti
tudinē turris aſcendere,permanereq; faciens,donec filij Iſrael ptrāſiſſent,quēadmodū in Exo Exod. 14.
do & libro Ioſue legitur[paraſti cibū illoꝝ].i.eſcā Iudæis reuertentibus præparaſti,terrā fœcū Ioſue.3
dando[qm̄ ita eſt præparatio eius].i.quia repletio Iordanis facit ad terræ fœcundationē,& ci
11 bi præparationē. ¶[Riuos eius inebria]i.riuos Iordanis fac copioſum fructū producere[mul
tiplica genimina eius]hoc eſt expoſitio verbi præcedentis. Multiplicatio nanq; geniminū ſeu
fructuū terræ,eſt inebriatio riuoꝝ. Vel,riuos eius inebria.i.abundanter auge ac imple[in ſtilli
cidijs eius lætabitur germinās].i.in guttis aquaꝝ Iordanis à cœlo ſtillantibus, terra lætabit.i.
12 habitatores ſuos faciet gloriari. Vel,lætabitur,metaphorice,ſicut pratū ridere aſſerimus. ¶[Be Exod 16
nedices coronæ].i.circūuolutioni ſeu circulo[anni benignitatis tuæ].i.tp̄i miæ tuæ,dando ea
quæ ad fructuū productionē exiguntur. Dr̄ enim deus benedicere tp̄i, qn̄ his q̄ in tp̄e fiunt aut
ſunt benedicit.i.gratiā ſeu bonitatē aliquā eis impendit[& cāpi tui].i.cāpi culti Iudææ [reple
13 buntur vbertate]fructuū diuerſoꝝ. ¶[Pingueſcent ſpecioſa deſerti].i.pinguia paſcua profe
rent ad animalia nutrienda[& exultatione colles accingentur]hoc eſt, fructu ſeu germine ho
14 mines lætificante,vndiq; implebuntur. ¶[Induti ſunt]lana copioſa[arietes ouiū]ſicq; non
erit indigentia veſtimentoꝝ[& valles abundabunt frumento]quia valles terræ illius aptæ di Ioha.12.
cuntur,vt in eis grana bona ſerantur[clamabunt etenim,hymnū dicent]Dicuntur autē inani
mata,ſicut terræ naſcētia,atq; ſimilia,deo benedicere & clamare materialiter,qm̄ ſunt materia
& occaſio,vnde homines ad laudē diuinā prouocentur,ſuaq; pulchritudine,fœcunditate,& diſ
C poſitione inducunt nos,ſi bene conſideremus,ad clamandū,benedicendūq; dn̄m. Propter q̄d Eccle. 39.
in Eccleſiaſtico legitur:Quā deſiderabilia ſunt opera dei. Et quis ſatiabitur, videns gloriā ei⁹? Eccl. 42.
Hinc nēpe apud Danielē omnes creaturæ,etiā inanimatæ,inuitantur ad benedicēdū creatorē. Dan.3

¶Enarratio Tropologica ſiue moralis eiuſdem pſalmi.

PОrro moraliter titulus præinductus ita exponitur:In finē pſalmus Dauid, hoc eſt,pſalm⁹
iſte tendens in Chriſtū,conuenit Dauid.i.eccleſiæ militanti iā peregrinanti,& ad patriam
ſuſpiranti,cuilibet quoq; fideli,de Babylone.i. de confuſione vitioꝝ ad terrā Iudææ & Sion.i.
ad confeſſionē,laudē ac ſpeculationē diuinā redeunti. Et pſalmus iſte eſt cāticū Ieremiæ & Eze
chielis de populo tranſmigrationis.i.agit de re ſignificata per tranſmigrationē ac reditū Iudæ
oꝝ à Babylone , videlicet de reditu noſtro à captiuitate vitioꝝ atq; diaboli ad pacē eccleſiæ &
libertatē filioꝝ dei. Qui eīm vitijs ſeruit,à dæmone captus eſt,ſicut ait Apoſtolus,de peccatori
bus loquens:Reſipiſcant à diaboli laqueis,à quo captiui detinentur,ad ipſius voluntatē. Et eu 2.Timo.2
angelica ait ſcriptura:Omnis qui facit peccatū,ſeruus eſt peccati. Reuertendū ergo eſt nobis à Iohan.8.
confuſione ad ordinationē,à culpa ad gratiā, à regno diaboli ad regnū Chriſti. Sicq; redeun
tes,cū præcordiali hilaritate dicamus. ¶ Te decet hymnus deus in Sion.i.in ſancta ac mili
tanti eccleſia,in qua inceſſabiliter deū laudare ac honorare debemus,implentes quod ait Apo.
Regi ſeculoꝝ immortali,inuiſibili,ſoli deo honor & gloria. Sion nanq; ſpeculatio dr̄. per quā 1.Tim.1
eccleſia deſignatur, quæ Chriſtū iā fideliter contēplatur:& tibi reddetur votū.i.tibi pfecte ſol
uetur promiſſio, in Ieruſalē,illa quæ ſurſum eſt, quæ eſt mater noſtra atq; triumphās eccleſia.

Dñ enim in ſacro baptiſmate per votũ fidelitatis diabolo & omnibus eius operibus abrenun D
Hebr. 9 tiamus, corpuſq; noſtrũ ac animã deo offerimus, eius nos cultui totaliter dedicãtes, tenemur
ſic vitã noſtrã dirigere, vt omnis noſtra cogitatio, loquutio, & operatio deo ſp̃ intẽdat, deũ lo-
quatur ac veneretur, in quo conſiſtit perfecta adimpletio pręcepti de charitate. Iſtud autẽ in p̃
ſenti perfecte implere nõ poſſumus, ſed in patria perfecte implebitur, tunc enim corpus animã
1. Tim. 2 non retardabit. Exaudi orationẽ meam, o dñe, vt te in hoc ſeculo ac militanti eccleſia, tam pul
chria atq; deuotis hymnis collaudẽ, quatenus quod nũc perfecte ſoluere nequeo, in ſuperna illa
Mat. 25. Ieruſalẽ ſine fine feliciter reddã: ad te omnis caro veniet. i. omnis hõ, pręſertim in finali iudicio
qñ congregabuntur ante filiũ hominis omnes gẽtes. Ponitur itaq; hic pars pro toto, videlicet
Gene. 46 caro pro toto cõpoſito, ſicut in Geneſi & Exodo dr̃ Iacob deſcendiſſe in Aegyptũ in animabus
Exod. 1. ſeptuaginta. Sed nonne ſic accipiendo carnẽ, equus & mulus caro ſunt? Nonne veraciter ſcri-
Iſai. 31 ptũ eſt: Aegyptus hõ & non deus, & equi eoq; caro & non ſpiritus? Nunquid ergo & irratiõa-
bilia animantia ad Chriſtũ in die iudicij venient? Et reſpondendũ, quod ponit hic genus p̃ ſpe
cie. ſ. carnẽ pro carne humana. Vel ſicut nomen prophetæ antonomatice cõuenit Dauidi ſic ca
ro per ſe poſita pro carne humana, quæ nobiliſſima eſt, ſumitur. Verba iniquoꝝ præualuerũt
2. Reg. 1 ſuper nos. Interdũ in ſacra ſcriptura verbũ pro facto accipitur, prout dixit Dauid: Quod eſt v̾-
Zacha. 8. bũ quod factũ eſt? Et Zacharias propheta: Hæc ſunt (inquit) verba q̃ facietis. Eſt igitur ſenſus.
Verba iniquoꝝ, hoc eſt, perſequutiones peccatoꝝ, tentationeſq; dęmonũ prænaluerunt ſuper
nos. i. à via iuſtitiæ abduxerunt nos, & in magnã nos miſeriã deiecerunt. Vel, verba iniquoꝝ. i.
Gen. 3. ſuggeſtio dæmonis protoplaſtos noſtros parentes tentantis. Perſuaſio quoq; Euæ, quæ vi- E
ſũ infecit, & excuſatio Adæ, peccatũ ſuũ in fœminã retorquentis, præualuerũt ſuper nos, qm̃
Eccl. 40. de paradiſo nos expulerunt, eſtq; graue iugũ inductũ ſuper omnes filios Adæ & originalis iu
Ephe. 2 ſtitia nobis ablata eſt, & naſcimur filij iræ. i. in originali peccato: & impietatibus noſtris tu p̃-
pitiaberis. i. peccata actualia quæ ex originali peccato incurrimus, tu pie dimittes pœnitenti-
Iſaiæ. 30 bus nobis, dando nobis pœnitẽdi tempus ac locũ, quẽadmodũ Iſaias dicit: Propterea expectat
Pſalm. 50 dñs, vt miſereatur veſtri. Vel, impietatibus noſtris, de quibus ſuperius dictũ eſt: Ecce enĩ in ini-
quitatibus cõceptus ſum, tu vnigenite dei propitiaberis miſerendo, ſuccurrendo, & ſatisfacien
Iſa. 43. do pro nobis, quod noſipſi facere nõ poteramus. Hinc per Iſa. dñs ait: Seruire me feciſti in pec
catis tuis, præbuiſti mihi laborẽ in iniquitatibus tuis. Beatus quẽ elegiſti & aſſumpſiſti. Proprie
accipiendo electionẽ, omnis electus aſſumitur: ſic enim ſoli prædeſtinati dicuntur electi, qñq;
tñ electio cõiter ſumitur pro vocatione alicuius ad gratiã, ſiue perducatur ad gloriã, ſiue nõ, &
ita non omnis electus aſſumitur, ſicut de Iuda proditore ait ſaluator: Nonne ego vos duodeci
Iohan. 6. elegi, & vnus ex vobis diabolus eſt? Ait itaq;: Beatus, eſt, quẽ elegiſti, ab æterno, & aſſumpſiſti,
Baruch. 4. in tẽpore, dando ei gratiã in præſenti, & gloriã in futuro. Vnde & Baruc dicit: Beati ſumus nos
quia quę deo ſunt placita, manifeſta ſunt nobis: habitabit in atrijs tuis, hoc eſt, nunc moratur
in militanti eccleſia per totũ mundũ diffuſa, & poſtea habitabit in eccleſia triumphanti. Dicit
autẽ eccleſia militans ac triũphans pluraliter atria, propter ampliſſimã capacitatẽ, omniũq; bo
noꝝ plenitudinẽ, iuxta illud: O Iſrael quã magna eſt domus dei & ingens locus poſſeſſionis e- F
Baruc. 3 ius. Magnus & non habens finẽ, excelſus, & immenſus. Vel eccleſia triũphans dicitur atria pro
pter manſiones diuerſas, quẽadmodũ Chriſtus teſtatur: In domo patris mei manſiones multę
Iohã. 14. ſunt. Replebimur in bonis domus tuę, ſanctũ eſt tẽplũ tuũ, mirabile in ęquitate. Verſus iſte pri
mo intelligi poteſt de eccleſia militante, vt ſit ſenſus: Replebimur in bonis domus tuæ. i. in diui
tijs eccleſiæ, quæ ſunt ſacramenta, virtutes, & gratię multiformes, in quibus iã deuoti quotidie
adimplentur & impinguantur, in tantũ, vt ſuperius dictũ ſit. Nihil deeſt timẽtibus eũ. Et Chri
Pſal. 33 Mar. 11. ſtus: Omnia (inquit) quæcunq; orantes petitis, credite quia accipietis, & venient vobis: ſanctũ
eſt tẽplũ tuũ. i. nomini tuo conſecratũ. Vel, ſanctũ eſt tẽplũ tuũ. i. homines ſancti ſunt, in quoꝝ
Ephe. 3 cordibus tu per fidẽ & gratiã habitas. Tẽplũ enim dei ſanctũ eſt, quod eſtis vos, ait Apoſtolus,
mirabile in æquitate. Magna nanq; & admiranda eſt ſanctitas, æquitaſq; ſanctoꝝ in hac vi-
2. Cor. 6 ta, qui in carne & ſeculo non carnaliter aut ſeculariter viuunt, ſed ſpiritualiter atq; diuine ſe-
cundũ perfectiſſimã Chriſti doctrinã, quę in omni æquitate valde mirabilis eſt, ſuoſq; ſectato
res admirabiles efficit. Secundo exponitur verſus iſte de triũphanti eccleſia. Replebimur in bo
nis domus tuæ. i. in beatitudinibus patriæ. In eſſentiali enim beatitudine, quæ eſt viſio dei, oẽs
beati replentur, qm̃ deũ tã clare vident, ſicut deſiderant. In accidentalibus quoq; præmijs ma-
xime replebuntur poſt diẽ iudicij, dũ animæ ſanctæ corporibus glorioſis reunitæ, non ſolũ in
Iſaiæ. 64. intellectualibus viribus ſed in ſenſitiuis quoq; potentijs felicitabunt. Vnde Iſaias dicit: Ocu9
1. Cor. 2 non vidit deus abſq; te, q̃ pręparaſti expectantibus te. Quod Apoſtolus clarius introducit, dicẽ
do: Oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcenderunt, quæ præparauit deus
diligentib9

A diligentibus ſe. De quibus & ſupra inductū eſt: Adimplebis me lætitia cū vultu tuo. Et: Satia- Pſal. 15
bor cū apparuerit gloria tua: ſanctū eſt tēplū tuū. i. triūphans eccleſia. Nihil enim imperfectio- Pſal. 16
nis aut maculæ eſſe valet in patria, vbi omnes beati fonti puritatis immediate coniuncti ſunt:
mirabile in æquitate. Quamuis enī omnes noſtræ iuſtitiæ in via ſint velut pannus menſtrua-
tæ, iuſtitia tñ beatorū in patria, pfecta mirabiliſq; cōſiſtit, qm̄ qcqd à deo recep erunt, ei pleniſſi- Iſa. 64
me offerunt & inceſſabiliter atq; totaliter ſtant deo intenti, in ipſum cōuerſi, demerſi, abſorpti.
Exaudi nos deus ſalutaris noſter. i. ſaluator nr̄, ſine cuius auxilio nihil valemus, tu qui es, ſpes
. i. cauſa & obiectū ſpei, omniū finiū terræ, & in mari longe. i. vniuerſorū fideliū in toto mun-
do & inſulis maris manentiū, quia in te ſolo conſiſtit omniū vera ſalus, qui per propheta dn̄i
loqnutus es: Conuertimini ad me, & ſalui eritis oēs fines terræ. Præparans montes. i. angelos Iſai. 18
ſanctos, de quibus infra habetur: Leuaui oculos meos ad montes. Et iterū: Montes in circuitu Iſa 45
eius: in virtute tua, quia propria poteſtate eos diſponis ad agenda cuncta tibi placentia, ad gu- Pſal. 120
bernandū eccleſiā, ad refrenandū diabolos, ad cuſtodiendū, promouendūq; homines. Vel, Præ- Pſal. 124
parans mōtes in virtute tua. i. tua omnipotentia perficiens ſanctos apoſtolos, cæteroſq; oēs vi-
ta & doctrina ſublimes, ita vt alios inſtruant, regant, & ad te omniū rerū vltimū finē perducāt
accinctus potentia. Hoc in præcedenti expoſitione de deo ſatis videt expoſitū, ſed de Chriſto i-
carnato ſpecialiter explanatur, tanquā dicat: Tu Chriſte quāuis hūana & naturali virtute hæc
fecere nequeas, tñ cū ſis accinctus potentia. i. diuina poteſtate armatus, accinctus, & ad operan-
dū idoneus, iſta potes. Propter quod veriſſime dicis: Quæcunq; facit pater, hæc & filius ſimilit Iohan. 5
B facit: qui conturbas, hoc eſt, timore concutis, ad pœnitentiāq; conuertis, profundū maris. i. ſe-
culū nequā ſeu corda vitioſa in peccatorū amaritudine merſa. Conturbas autē & ſonū fluctu-
um eius, hoc eſt, contradictiones ſuperbas ac imperioſas ſeculariū principū, quorū nonnulli
ſalubriter ſunt turbati. i. ad pœnitentiā moti. Turbabuntur gentes & timebunt, q habitant ter-
minos à ſignis tuis. Hoc tempore Apoſt. præſertim impletū eſt, qn̄ propter excellentiſſima eo-
rū miracula homines in toto mundo morantes pro magna parte ad Chriſtū conuerſi ſunt, ex
conſideratione vitiorū ſuorū ſeipſos turbantes, & pœnas inferni timētes: exitus matutini & veſ-
peri delectabis. i. conuerſionē ſeu pœnitentiā tam eorū q in iuuentute, à vitiis exeunt, atq; ad de-
um confugiunt, quā eorū qui in ſenectute conuertuntur, acceptā habebis & delectabilē facies
angelis ſanctis. Nā quacunq; hora peccator conuertitur omniū iniquitatū eius mox obliuiſce- Ezech. 18
ris. Gaudiū quoq; eſt angelis dei ſuper vno peccatore pœnitentiā agente. Hoc eſt quod Chrūs Luca. 15
in Euangelio loquitur: Si in ſecunda vigilia venerit dn̄s, & ſi in tertia venerit, & ita inuenerit, & Luca. 12.
ſeruos ſuos vigilantes, beati ſunt ſerui illi. Vel, exitus matutini. i. conuerſiones eorū qui tempore
proſperitatis, quæ mane ac lumini cōparatur, veniunt ad te, & veſperi. i. cōuerſiones eorū qui
tēpore aduerſitatis pergunt ad te, delectabis, ſiue tēpore abundantiæ & proſperitatis, ſiue tēpo-
re inopiæ & aduerſitatis, quis conuertatur ad dn̄m, ab eo miſericorditer recipietur, quēadmo-
dū Chriſtus fatetur: Eū q venit ad me, non eiiciā foras. Viſitaſti terrā, viſitatione benigna. i. ha- Iohan. 6
bitantes in terra, vicz, homines, deſtinando apoſt. per totū mundū dicens eis: Euntes in mun-
C dū vniuerſum prædicate Euangeliū omni creaturæ, & inebriaſti eā. i. conuerſos ad fidē ſpūali- Matth. 16
bus donis exuberanter impleſti diuino amore, à ſeipſis alienaſti, & ſobria ſpūs ebrietate pota-
ſti. Propter quod ait Apoſt. Gratias ago deo meo ſp pro vobis in gratia dei quæ data eſt vobis
in Chriſto Ieſu, quia in oībus diuites facti eſtis in illo: multiplicaſti locupletare eā. i. multiplicit 1. Cor. 1.
eā ditaſti chariſmatibus ſpūalibus ac diuinis. Alii enī datur, vt ait Apoſt. ſermo ſapīæ, alii ſer-
mo ſciē, alii gr̄a ſanitatū, alii operatio vtutū, &c. Et iterū: Vnuſquiſq; ppriū donū habet à deo. Vel 1. Cor. 12 1. Cor. 7
ſic: Viſitaſti terrā. i. primitiuā eccleſiā mittēdo ei in die Pētecoſtes oim linguarū notitiā, ita vt Iu-
dæi increduli dicerēt, qa muſto pleni ſunt iſti: multiplicaſti locupletare eā, qa per gratiā illis col- Act. 2.
latā alios quoq; locupletaſti. Vñ dn̄s, Noli (inquit) timere ſerue meus Iacob: Effundā ſpm̄ meū Iſaiæ. 43
ſuper ſemen tuū, & benedictionē meā ſuper ſtirpē tuā. Et apud Iohelē legimus: Effundā de ſpū Iohel. 2.
meo ſup omnē carnē, & prophetabunt filii veſtri & filiæ veſtræ. Hinc nēpe tps Euangelicæ le-
gis tps gratiæ appellatur. Flumē dei repletū eſt aquis. i. fons baptiſmatis impletus ē donis ſpūs
ſancti, abluendo & ſanctificando in ipſo renatos. Vel dicitur fons iſte aquis repletus, quia in Ie-
ruſalē primo cœpit operari, & iā in vniuerſo mundo multiplicatur, operatur, & conſecratur. Iohel. 3
De hoc fonte ſeu flumine alio loco ſcriptū eſt: Fons de domo dn̄i egredietur, & irrigabit torren- Zacha 13
tē ſpinarū. i. corda pctōrū lauabit ſicut in Zacharia aptius cōmēorat: In die illa erit fons patens
domui Dauid & habitantibus Ieruſalē in ablutionē peccatoris & menſtruatæ: paraſti cibū il-
lorū. i. ſpūalē eſcā fideliū pparaſti, vicz ſacramētū corpis & ſanguinis Chriſti, de q dictū eſt ſu- Pſalm. 22
pra. Paraſti in cōſpectu meo menſam aduerſus eos q tribulāt me: qm̄ ita eſt pparatio eius. i. qa

Exod. 16. hæc eſca non dat, niſi in fonte baptiſmatis denuo natis, cuius figura fuit q̧ pplſ Hebræ. nō pue D
nit ad māna niſi poſtq̄ ꝑtrāſijt mare rubrū. Quēadmodū em̄ mare rubrū erat typus baptiſmi,
1. Cor. 10 ſic māna erat figura Euchariſtiæ. Propt̄ q̄d ait Apo. Oēs in Moſe baptiſati ſunt in nube, & in ma
ri, & oēs eandē eſcā ſpiritalē manducauerūt. Illi baptizati ſunt figuralit̄, nos baptizamur vera
cit̄. Illi q̧q; māducauerūt eandē eſcā ſpiritalit̄ ſeu ſignificatiue, ſicq; eūdē potū ſpiritalē biberūt
nos māducamus ac bibimus eandē eſcā, eūdēq; potū eēntialit̄. ſ. corpus & ſanguinē ſaluatoris.
Riuos eius inebria. i. particulares baptiſmos ex baptiſmo primitiuæ Eccleſiæ deriuatos, ſicut ri
ui ꝑpagantur ex fonte, hos riuos inebria, ita vt vndiq; multiplicent, & ſacramētalibus gratijs
impleātur multiplica genimina. i. fructus eius, q̄tenus plurimi renaſcant̄ ꝑ baptiſmū in Chr̄o,
ſicq; Eccleſia impleat fidelibus, i ſtillicidijs eius. i. in guttis baptiſmi ſuꝑ capita baptizatoꝝ ca
dentibus dū baptizant̄, lætabitur germinans. i. ſctā mr̄ Eccleſia nouos in Chr̄o filios adipiſcēs
ac procreans. Benedices. i. grāꝝ munera tribues, coronæ. i. populo ad te vndiq; cōfugienti per
Pſal. 5 modū coronæ ſeu circuli ſicut ſupius dictū eſt. Synagoga populoꝝ circundabit te. Infra quoq;
Pſalm. 88 de deo inducit: Magnus & terribilis ſuꝑ oēs qui in circuitu eius ſunt. Bn̄dices ergo coronæ an
ni benignitatis tuæ. i. tēpori miæ ſeu gratiæ tuę. Ac ſi dicat: Bn̄dices populo Chriſtiano tēpore
Euangelicæ legis. Annus nanq; benignitatis diuinæ, à primo Chriſti aduentu incepit & vſq;
ad finē ſeculi durat, & hoc tp̄e deus populo ſuo copioſi᷒ bn̄dicit, q̄ tp̄e legis naturalis ac ſcriptę,
ꝓpterea appellat̄ tēpus grāæ & annus benignitatis diuinæ: & cāpi tui. i. corda fideliū q̄ tu colis
impinguas fœcundas ſemine verbi, replebunt̄ vbertate, diuinoꝝ chariſmatū, opationū ſctāꝝ
ſpūaliūq; ꝑfectuū. Pingueſcēt ſpecioſa deſerti. i. aiæ pctōꝝ à grā derelictæ, & tn̄ naturali ſum E
mæ Trinitatis imagine inſignitæ atq; decorę, in ſpūalibus bonis abūdabūt ꝑ cōuerſionē ad fi
Luc. 19 dē atq; obediētiā Chri. Vn̄ & ipſe ait: Venit filius hoīs q̄rere & saluū facere, q̄d ꝑierat. Et ſicut di
Roma. 5 cit Apoſt. Vbi abundauit pctm̄, abundat & gratia. Siquidem cui plus donatur, plus diligit, & ex
Lucæ. 7. ultatione colles accingentur. Quēadmodū nomine montiū intelliguntur apoſtoli, ſic nomi
ne colliū, qui montibus ſunt minores, intelliguntur viri perfecti, Apoſtolicā vitā ſectantes, &
maxime martyres qui non ſolū vitā, ſed etiā paſſionē ac mortē apoſtoloꝝ ſecuti ſunt, tales igi
tur colles accingentur exultatione, hoc eſt, gaudio ſpiritali, recipiendo in hac vita conſolatio
nē internā, in futuro autē beatitudinē conſummatā. Induti ſunt arietes ouiū, hoc eſt, duces oui
um Chriſti, vlc; prælati, paſtores, atq; doctores induti ſunt fortitudine ſpiritus ſancti ſapiā &
iuſtitia, quatenus alios fortiter paſcant, corripiant, inſtruāt, & confirment. Taliter induuntur
veri & digni ꝑlati Eccleſiæ q̄tenus alios vita, doctrina & oī perfectiōe ꝑcedāt. De arietib. ſic in
dutis apud Ierem. ait dn̄s: Dabo vobis paſtores iuxta cor meū, & paſcent vos ſcientia & doctri
Ierem. 3 na: & valles. i. ſubiecti & inferiores, abundabunt frumento. i. ſemine verbi q̄d à ſuis ſuperiorib.
audient, diligent̄ implebūt, vt fructibus vitæ æternæ ditentur: clamabūt, affectuoſe orādo ac dei
Iſaiæ. 65 bn̄ficia cōfitendo, etenim hymnū dicēt dn̄o regratiantes ꝑ vniuerſis bn̄ficijs ſuis eiuſq; bonitatē
indeſinēt̄ laudātes, quēadmodū dn̄s ꝑ Iſa. ait: Ecce ſerui mei laudabūt ꝑ exultatiōe cordis. ¶ Ec
ce pſalmū mirabili venuſtate ſplēdentē trāſcurri, in q̄ deus bn̄dictus & ſctūs pulchre laudat̄ af
fectuoſæ ꝑces cōprehēdunt̄ diuina bn̄ficia cōmemorant̄. Conemur ergo totis virib. tā immacula F
tā ac ſctām ducere vitā vt deū eū oī affectu laudemus, in eius ꝑconio delectemur, ipſm cordialit̄
inuocemus, bn̄ficioꝝq; eius nunq̄ immemores efficiamur, ſed talit̄ ei in pn̄ti hymnos cātemus vt
hinc emigrantes in cœleſti Ieruſalē cōtinuo collaudemus.

COMMENTARIVS IN PSAL. LXV.

¶ Expoſitio Tituli.

PSalmi ꝑſentis titulus talis eſt: In finē canticū Pſalmus reſurrectionis. Hoc eſt, Pſalmus iſte
de ſpūali fideliū reſurrectione pertractans, & in finē, qui eſt vita æterna, nos dirigens, eſt
canticū. i. exultatio magna de reſurrectione prædicta. Loquens ergo Propheta in perſona Ec
cleſiæ cuiuſlibetque fidelis ait

¶ Expoſitio Pſalmi.

IVbilate deo omnis terra.] Iubilus gaudium eſt, quod propter exuberantiam ſuam non po G
teſt totaliter reprimi, neque totaliter explicari: magis autem iubilatur mente quam voce.
Ait itaque: Iubilate, hoc eſt, ineffabiliter exultate, deo, id eſt, in deo, & ad gloriam dei ex contē
platione bonitatis diuinæ & ex conſideratione beneficiorum ac promiſſorum ipſius, & hoc fa
Iſa. 54 ciat, omnis terra, hoc eſt, totus mundus ſeu incolæ eius, non ſolum Iudæa, ſed vniuerſa gentili
tas ad fidem conuerſa, ſpemque futuræ reſurrectionis per Chriſtum adepta, cui dicit etiam Iſa
ias: Lauda ſterilis quæ non paris, decanta laudem, & hinni quæ non perturiebas: quod ad ple
bem Gentilium olim ſterilem, nunc vero in Chriſto fœcundam dictum eſſe, docet Apoſtolus
[pſalmum dicite nomini eius.] Pſalmus bonam operationem ſignificat. Quid ergo eſt deo
pſalle

A pſallere,niſi voce &opere ipſum laudare? Qui enim deum verbis magnificat, & operibus in‑
honorat,ſibimetipſi contradicit,imo quoniam opera præponderant verbis, magis affirmat
deum inhonorabilem eſſe qua honorãdum[date gloriam laudi eius]id eſt,clarificate laudem
diuinam verbis ac ſactis docendo ſeu oſtendendo quã excellenter laudandus ſit deus. Gloria
quippe dr̃ clara cũ laude notitia. Dũ ergo quis docet, ꝗ magnifica atq; incõparabilia laus deo
2 debetur,tunc dat gloriã laudi eius.i.laudẽ dei glorificat. ¶[Dicite deo]confitendo magnifi‑
centiã eius,maieſtatẽq; eius laudando[Quã terribilia ſunt opera tua dñe]Terribilia nãq; ſunt
opera diuinæ iuſtitiæ quæ à principio mundi ſecit,videlicet condẽnando totũ genus humanũ Roma.5
propter primoꝝ parentũ peccatũ,perdendo mundũ diluuio,ſubmergendo Aegyptios in ma‑ Gen.7.
ri rubro,& alia quæ ſacra ſcriptura cõmemorat. Maxime tñ metuẽda ſunt opera dei circa ini Exodi.14
quos quos æternaliter dãnat. Vnde ſcriptũ eſt:Horribilia dñs ſuper impios. Et alibi: Vnus eſt Soph.2 Eccle.1
altiſſimus creator omniũ,om̃ipotens,rex potens & metuendus nimis [in multitudine virtutis
tuæ,mentientur tibi inimici tui]hoc eſt,propter multa mirabilia atq; miracula tua nõ conuer‑
tentur ad te potentiã tuã humiliter venerando, nã & ſi verbis opera tua ſatentur tñ operibus Titum.1
negant.Hoc mõ mentiti ſunt Chriſto Iudæi qui miracula eius aſcripſerunt diabolo dicentes. Matth.12
In Beelzebub principe dæmonioꝝ ejicit dæmonia. Et:Non eſt hic hõ à deo. Et:A Nazaret nõ Iohan.7.
ſurgit propheta. Sic quoq; deo mentiti ſunt Ananias & vxor ipſius dicente Petro ad Ananiã: Ibidem Actuu.5
3 Non es mentitus hominibus,ſed deo. ¶[Omnis terra adoret te] hoc eſt cultũ latriæ tibi ſoli
exhibeant omnes homines in terra morantes falſos deos ſpernendo,teq; in omnibus,& ſuper
B omnia venerando. Adoratio enim proprie ſumpta eſt cultus latriæ, & ſoli deo debetur,tam‑
quã omniũ creatori omnipotẽti,altiſſimo principi,deo vero,viuo trino ac ſimplici. Vnde deus
ſublimis apud Iſaiã teſtatur:Ego dñs:hoc eſt nomẽ meũ. Gloriã meã alteri non dabo,& laudẽ Iſaiæ.42
meã ſculptilibus. In hoc quoq; quod ait Propheta,Omnis terra adoret te deus,prophetauit im‑
plicite totũ mundũ ad vnius dei ſummi cultũ fuiſſe conuertendũ, atq; ab omnibus adorandũ
eſſe,ſicut p Chriſti apoſt.ſactũ eſt. Propter quod in Iſaia habetur. Redẽptor tuus ſanctus Iſra‑ Iſaiæ.54.
el deus omnis terræ vocabitur. Et apud Zach. In die illa erit dñs rex ſup omnẽ terrã[& pſallat Zacha.14
tibi] mẽtaliter te laudando,ſicut ait Apoſt. Pſallentes in cordibus veſtris deo ſp[pſalmũ dicat Ephe.5 Colo.3.
nomini tuo]ore ſeu vocibus te laudando,ſicut ait Apoſt. Loquẽtes vobiſmetipſis in hymnis,
4 & pſalmis,& canticis ſpiritualibus. ¶[Venite]ad audiendũ verbũ dei,venite ad Eccleſiã,ve‑
nite non tã corporis greſſu ꝗ fidei paſſu,contẽplationis profectu, interioriq; reditu [& videte]
per contẽplationẽ internã,per fidei lumen,per ſpiritus ſancti irradiationẽ[opera dei]qui ẽ[ter
ribilis in conſilijs ſuper filios hominũ] Hæc opera in quibus deus tã metuendus oſtendit maxi
me ſunt effectus prædeſtinationis ac reprobationis diuinæ,quibus nonnulli per miam ſunt e‑
lecti,cæteri vero iuſtitia exigente præſciti. Porro ꝗ terribilis ſit deus in conſilijs ſuper filios ho
minũ aduertere poſſumus,ſi diuinæ ſcripturæ teſtimonia diligenter penſemus. Ecce dñs apud
Ezech.ait:Reuertimini & viuite,qa nolo mortẽ peccatoris,ſed vt conuertatur & viuat. Cui cõ Ezech.18
cordat quod dicit Apoſt. Deus vult omnes homines ſaluos fieri,& ad cognitionẽ veritatis ve‑ 1.Tim.2 Act.16.
C nire. Et nihilominus in Act. Apoſt. legit. Vetati ſunt aũt Paulus & ſui à ſpũ ſancto loqui verbũ
dei in Aſia,& nõ permiſit eos ſpũs Ieſu. Quõ ergo vult deus omnes conuerti,qñ ipſemet prohi
bet prædicatores ab inſtructione quorundã? Sed forte quis dicet iſtud non eſſe multũ mirabi‑
le,neq; deũ oñdi terribilẽ in conſilijs ſuper filios hominũ ex iſto facto aſſerat q; ſpm̃ ſanctũ pro
pterea prohibuiſſe Paulũ ab informatione Aſianoꝝ,qa præuidit eos non credituros, & ita ad
miam pertinet,ꝙ verbũ dei eis prædicatũ non fuit. Vel forte,qm̃ digni non erant prædicatio‑
nẽ diuini verbi audire. Sed nonne alijs multis prædicatũ eſt Euangeliũ Chriſti à ſanctis Apo.
q illud non receperunt atq; omnino indigni fuerunt? Deniq; fortius mouet quod ad Ezechie‑ Ezech.3
lem dñs ait:Fili hominis vade ad domũ Iſrael. Non eñ ad populũ pfundi ſermõis & ignotę lin
guæ tu mitteris,& ſi ad illos mittereris, ipſi audirent te: Domus autẽ Iſrael nolunt audire te,qa
nolunt audire me. Ecce non miſit ſanctum Prophetã ad eos quos nouerat audituros,ſi eis miſ
ſus fuiſſet Propheta,& miſit eũ ad eos quos nouerat nõ audituros. Nonne terribile eſt hoc cõ
ſiliũ iuſti dei? Terribile quoq; eſt illud conſiliũ dei,quod Paulus ad Roma. de Iacob & Eſau lo‑ Roma.9
quens cõmemorat: Cũ nondũ nati fuiſſent,aut aliqd egiſſent boni aut mali, vt ſecundũ electi
onẽ propoſitũ dei maneret,non ex operibus,ſed ex vocante dictũ eſt,quia maior ſeruiet mino
ri,ſicut ſcriptũ eſt:Qm̃ Iacob dilexi,Eſau aũt odio habui. Alia multa ſunt in diuinis ſcripturis Mala.1
in quibus deus terribilis eſſe demonſtratur in conſilijs ſuis ſuper filios hominũ,quæ inueſtiga
tione non indigent,ſed pia ac ſobria fide. Propter quod Salomõ proteſtat. Sicut qui mel come Prou.25
dit multũ,non eſt ei bonũ,ſic qui perſcrutator eſt maieſtatis opprimetur à gloria. Veruntamẽ

aduertendum quod conſiliū proprie ſumptū non cōpetit deo. Conſiliū nãq; proprie dicit. inq D
ſitio de faciendis,& ita dubitationē præſupponit. Propterea Damaſcenus, Cōſiliū(inqt)eſt ig-
norantis naturæ. Dū ergo cōſiliū deo aſſcribitur, ſumitur ipſum conſiliū pro eo quod pfectio-
nis in ipſo eſt, omni ſua imperfectione ſecluſa. ¶[Qui conuertit mare in aridã] Hoc deus ad
Exod. 14. Ioſue. 3 literã fecit in mari rubro atq; Iordane. Spūaliter vero per mare intelliguntur pctōres in fluctī
bus vitioꝝ ſubmerſi, hos deus conuertit in aridã, dū fluctuatiōe animi vitioſa p gratiã dei ex-
tincta incipiunt igne amoris ſiccari, iuſtitiãq; ſitire[in flumine].i.in mundo q mari magno &
flumini cōparat. Vel, in flumine pñtis mortalitatis. Vel, in flumine tentationū & aduerſitatū,
[ptranſibūt]hoīes boni[pede] ſancti deſiderij ſuſpirando ad patriã, & ob æternæ vitæ amorē
Heb. 12 oia proſpera mūdi ſpernentes, oia q̃q; eius aduerſa fortit tolerantes, quēadmodū monet Apo.
Deponentes om̄e pōdus, & circūſtans nos pctm̄ per patiētiã curramus ppoſitū certamē aſpici
entes in authorē fidei & conſummatorē Ieſum[ibi lætabimur in ipſo].i.in pdicta tranſitiōe de
via ad patriã, de mundo ad cœlū, de fluctibus vitioꝝ ad qetis ſecuritatiſq; portū gaudebimus
ſpūali lætitia, ſicut in omni actu virtuoſo gaudendū eſt in eo, de quo ſubiungitur. ¶[Qui dñat] 6
in cœlo & terra oībuſq; abyſſis[in virtute ſua]ſibi conſubſtantiali, coæterna ac propria, nō a-
Dani. 4 liena aut aliunde adepta[in æternū]ſine fine, ſicut de deo conſcriptū eſt: Iuxta voluntatē ſuã fa
cit tã in virtutibus cœli, quã in habitatoribus terræ. & non eſt qui reſiſtat manui eius, Ptãs ei⁹,
ptãs ſempiterna, & regnū ei⁹ in gñatiōe & gñationē[oculi eius ſup gētes reſpiciūt]i. itellectus
Ierem. 23. diuin⁹ oia opa hoim intuet ac pēſat, vt ſingulis q̃d merent, reſtituat. Vñ ipſe dñs dicit: Si occul-
tabitur vir in abſcōditis, & ego nō videbo eū? Et alibi. Dñe deus cuius oculi apti ſunt ſup oēs fi E
lios Adã vt reddas vnicuiq; ſcd̄m vias ſuas[q exaſperant].i. deū ad iracūdiã puocãt ex priſcia
Nume. 15 & elatiōe peccãdo[nō exaltētur in ſemetipſis].i. In interiorib. ſuis nihil pficiãt, ſed om̄i grã de-
Num 15 Ezech. 2 3. 12 ſtituantur atq; diſpereant, ſicut ait ſcriptura: Anima quæ per ſuperbiã aliquid cōmiſerit, qm̄
aduerſus dñm rebellis fuit, peribit de populo ſuo. Hæc autē Propheta non imprecando, ſed p-
nunciando aut diuinæ ſe iuſtitiæ conformando locutus eſt, & quoniã vt per Ezechielē dñs fre-
quentiſſime aſſerit, Domus Iſrael exaſperans fuit, idcirco exaltati non ſunt, ſed propter iniqui-
tatē ſuã in Chriſtū cōmiſſam humiliati ſunt, oppreſſi, deiecti. ¶[Benedicite gentes deum no 7
ſtrū]ipſum laudando[& auditã facite vocē laudis eius]corã alijs ipſum glorificando & vniuer
ſos, quantū poteſtis, ad eius laudē alliciendo. ¶[Qui poſuit animã meã ad vitã]ſpūalē à mor 8
Ephe. 2 te peccati eã eripiens, & dono grǣ eã viuificans, ſicut ait Apoſt. Deus qui diues eſt in mia, pro-
pter nimiam charitatē ſuã, q̃ dilexit nos cū eſſemus mortui peccatis, conuiuificauit nos i Chri-
ſto: cuius gratia eſtis ſaluati[non dedit in cōmotionē pedes meos]. i. deſideria mea & opa nō
permiſit eſſe inſtabilia, vaga, & lubrica, ſed confirmauit ac fixit cor meū in ſe, ita vt nec propt
tentationes diaboli nec propter blãdimenta aduerſitateſve ſeculi, potui ab eius amore atq; ob
Roma. 8 ſequio ſeparari, imo perſeuerantiã contulit mihi. Hoc modo ſtabiliti erant pedes Apoſt. dicen
tis: Certus ſum quia neq; mors, neq; vita, neq; angeli, neq; principatus, neq; creatura alia po-
terit nos ſeparare à charitate Dei. ¶[Quoniã probaſti nos deus]Per aduerſa & proſpera, per 9 F
teipſum quoq; effectiue, & per aduerſarios noſtræ ſalutis permiſſiue. Probat equidē deus ho-
mines, quatenus innoteſcat, non ipſi deo, ſed alijs an veraciter timeant deū non recedendo ab
eius præceptis propter ea quæ retrahere ſolent à bono: & hoc facit deus interdum effectiue per
ſe vel per ſuos pios miniſtros, non ſtatim preces orantiū exaudiendo, gratiã ſuſpendendo, pe
Deut 8 nuriã ſeu aliquã infirmitatē infligendo. Propter quod Moſes, Recordaberis(inqt)cuncti itine
ris per quod adduxit te dñs deus tuus, vt affligeret te, atq; tentaret, & nota fierent quæ verſa-
bantur in corde tuo, vtrū cuſtodires mandata legis an non. Interdū autē probat nos deus per-
Sapie. 3. miſſiue, per tentationes dæmonū perſecutioneſq; hominū. Iuxta illud: Tanquam auꝝ in for-
nace probauit eos dñs[igne nos examinaſti].i. acuta tribulatione nos diſcuſſiſti, ſi fidelit eſſe-
mus tibi adhærentes, [ſicut examinatur argentū].i. quēadmodū per ignē inquiritur, an aliqd
Iob. 23. ſit veꝝ argentū. Hinc in libro Iob dr: Deus ſcit viam meam, & probauit me quaſi auꝝ quod p
ignē tranſit. ¶[Induxiſti nos in laqueū] Quidam eſt aliqueus deceptionis & culpæ, alius ve-
ro eſt laqueus probationis & pœnæ. In primū laqueū introducit nos deus permiſſiue, dū nos
ſuo iuſto iudicio tentari, ſeparari, ac falli permittit. In laqueū vero ſcd̄m ſæpe inducit nos effe-
ctiue, q̃nq; vero permiſſiue duntaxat[poſuiſti tribulationes in dorſo noſtro.] Per dorſum in-
telligitur totus hō qui frequenter anima & corpore tribulat, Quēadmodū eñi ſup dorſum cor-
poris onera ponuntur, & deferuntur, ſic ſuper totū hominē variæ tribulatiōes cadūt ac pferunt
[impoſuiſti hoīes ſup capita nrã]i. ſup noſipſos & ſup ppriam noſtram libertatē ac rōnē ita vt
nec propriū ſenſum, nec propriam voluntatē ſequi pſumimus. Hoc deus aliqñ efficienter agit,
ſicut dum bonos præſidere facit. Interdum vero permiſſiue, ſicut dū impij præferuntur. Vn-
de

A de apud Iob habetur: Regnare facit deus hoiem hypocritã propter pctã populi. Et dñs dicit per Iob.34
Iſaiã: Dabo pueros principes eoꝝ, & effœminati dñabuntur eoꝝ. Dum ergo indigni & impij p̃ Iſaiæ.4
ſunt, patienter ferre debemus, à quoꝝ dominio liberari nequimus cogitãtes ſic accidiſſe, pꝑter
noſtra demerita, nec debemus pſãti reſiſtere, quantũcunq; apta & magna ſit præſidentis iniq
tas, dummodo ea præcipiat, in quibus ei ſubijcimur, vtpote quæ diuino honori, & noſtræ ſalu
11 ti non opponuntur. ❡Tranſiuimus p ignẽ & aquã] hoc eſt, p contrarias pœnas ſuſtinẽdo af
flictiones oppoſitas, vt ſunt abũdans aeris ſeu corpis calor, & intempata frigiditas. Vel, p ignẽ
& aquã, tanq̃ per duo extrema intelligenda ſunt oĩa gña tribulationũ intermedia, qbus electi Iob.5
in hoc mũdo purgant, quẽadmodũ ſcriptũ eſt: Beatus hõ q corripit à dño [& eduxiſti nos in re 1.Cor.11
frigeriũ] Non eñi pmittit nos deus tentari ſupra id q̊d poſſumus, nec ſolet tribulatio eſſe conti Iob.5.
nua, ſed deus viciſſim conſolatur & releuat ſuos fideles, quemadmodũ ſcriptũ eſt: Increpatio Tobiæ.3
nẽ dñi ne reprobes, qm̃ ipſe vulnerat & medet, pcutit, & manus eius ſanabũt. Et alibi: Pro cer
to habet oĩs q colit te dñe, q ſi in tribulatione fuerit, liberabitur, q poſt tempeſtatẽ tranqilum
facis, & poſt fletum exultationẽ infundis. Deniq; ſi in hac vita refrigeriũ non p̃ſtatur, in futuro
12 vtiq; tãto copioſius dabitur, q̃to iam magis negat. ❡Introibo in domũ tuã] Hoc ẽ, ad animã
meã q̃ eſt domus & templum ſui creatoris, dũmodo iuſte viuat, examinando, dijudicando, &
exercitando meipm̃, quẽadmodũ ſcriptũ eſt: Redite p̃uaricatores ad cor. Et alibi: Conſidera te Iſai.46
ipm̃. Vel, Introibo in domũ tuã, puta militantẽ eccleſiã fide & ope in Eccleſiaſtica vnitate mo Gala.6
rando. Vel, Introibo, vt confido poſt hanc vitam, in domũ tuam. i. in regnũ cœloꝝ ſeu Eccleſi
B am triũphantẽ, ſicut tu dñe Ieſu dixiſti: Pater quos dediſti mihi volo vt vbi ego ſum, & illi ſint
mecũ. In quamlibet harũ domoꝝ introibo [in holocauſtis]. i. in feruida oblatiõe meipſius, me Iohan.17
cotum tuæ voluntati offerendo & exponendo, nec aliquid mihi proprium retinẽdo. Holocau
ſtum nanq; dicebat ſacrificium diuinæ maieſtati oblatum, quod ad eius honorem totalr̃ cõbu
rebatur in ſignũ, q hõ debet ſeipſum omino relinquere, atq; diuino honori ſe penitus mãcipa
re cũ ardẽti amore. Dũ ergo hoc mõ nos deo impẽdimus, domũ eius ingredimur, deo vnimur,
& in ipſo manemus [reddam tibi vota mea,] hoc eſt, promiſſa mea perſoluam quæ vel in ba
ptiſmo vel in ordinis ſeu religionis ſuſceptione promiſi ſcd̃m quod Salomon iubet: Si qd vo
uiſti dño, ne moreris reddere. Diſplicet eñi ei ſtulta & infidelis promiſſio. Vel, reddam tibi vo Ecde.5.
ta mea. i. tibi ſoli offeram oĩa deſideria mea, nil deſiderando extra te, præter te, contra te, ſed to Pſalm.38
tum affectum colligendo in te, ſicut ſuperius dictum eſt: Domine ante te omne deſideriũ meũ,
quæ promiſſa ſeu deſideria [diſtinxerunt] hoc eſt, diſtincte & ordinate pronuntiauerunt [la
13 bia mea] Si eñi illicitum aliqd eẽt promiſſum non eſſet ſoluendum. ❡Et locutum eſt os me
um] verba promiſſionis & orõnis [in tribulatione mea.] Hoĩes eñi in tribulatiõe cõſtituti orõ
nes atq; promiſſiones facere ſolent vt liberent. Quid aũt promiſerit, ſubiungit. ❡Holocau
14 ſta medullata] hoc eſt, bona ac pinguia, ſ. meipm̃ igne amoris inflammatũ & corpe ac anima
tuæ voluntati paratũ [offeram tibi] o dñe deus [cum incenſo arietũ]. i. cum orõne ducum gre
gis dñici, videlicet p̃latoꝝ Eccleſiæ, quatenus per interceſſionem eoꝝ fiat accepta oblatio mea.
[offerã tibi boues]. i. doctores ac prædicatores verbi dei [cum hircis]. i. pctõribus pœnitẽtibus
vt oẽs iſti orent pro me. Recte autẽ p holocauſta medullata accipitur proprij corporis & aiæ
C amoroſa oblatio, qa medulla q̃ eſt oſſis pinguedo, deſignat cordis deuotionẽ atq; amorẽ. Arie
tes vero dicunt p̃lati, qm̃ ſicut aries ductor eſt ouiũ, ſic ipſi aĩoꝝ ductores ſunt. Boues quoq;
(teſte Apoſtolo) prædicatores figurant, eo q corda audientiũ vomere prædicationis ſcindãt, 1.Cor.9
& ſemine verbi fœcundent. Hircus etiam q eſt animal vile ac fœtidum peccatores ſignificat.
15 ❡Venite] mentis affectu, & ſi opus eſt etiã corpis greſſu, & in domo diſciplinæ congregate vos Eccl.51.
[audite] auribus carnis & cordis [& narrabo] vobis o [oẽs q̃ timetis deũ] timore caſto & fi
liali. Talibus nanq; narranda ſunt occulta ac ſpecialia dona creatoris nõ impœnitẽtibus & p Math.7
uerſis. Iuxta illud ſaluatoris: Nolite ſanctũ dare canibus, neq; margaritas veſtras ponatis ante
porcos. Quid aũt narrare velit, adiungit [quanta fecit animæ meæ]. i. q̃ multa beneficia pie &
dulciſſ contulit mihi præſeruando à malis, conſeruando in bonis. Debet aũt quilibet diligen
ter penſare ſpecialia beneficia dei ſibi exhibita, quatenus deo gratus exiſtat. Eluceſcit quoq; ex
his q interdum ſpecialia beneficia dei ſint alijs enarranda ad gloriam dei & ædificationẽ audi
torum, ſicut in euangelio Chr̃s ait cuidam: Vade & narra quanta tibi fecit deus. Hæc aũt enar Luce.8
ratio maxime licita eſt præiatis, & eis q inanis gloriæ tentationẽ vicerunt, cæteris non videtur Math.8
multum ſecura, niſi ædificatio proximi id requirat. Propter quod Chriſtus in euangelio cuidã Luc.5
16 ait: Vide nemini dixeris. Et Iſa. Secretũ, inquit, meũ mihi, ſecretũ meũ mihi. ❡Ad ipſum ore Iſa.24.
meo clamaui] Deum laudando & inuocando [& exultaui ſub lingua mea] hoc eſt delectatio
nem quandam in conſcia ſenſi ex ipſa laude & inuocatione altiſſimi. Hæc aũt delectatio men
tis

tis q̃ſiq; tã magna eſt,vt redundet in corpus,ſaciatq; delectationẽ,ſeu exultationẽ in ore. ❡[Ini 17
quitatẽ ſi aſpexi in corde meo]per approbationẽ ſeu cõſenſum peccati[nõ exaudiet dñs.]Qui D
eñi ſibi de peccato mortali conſcius eſt in peccandi ꝓpoſito manẽs nõ exaudit,quẽadmodũ ſcri
Iob.8. ptum eſt:Deus non proijciet ſimplicem nec porriget manũ malignis. Et in Euangelio legitur:
Iohan.9. Scimus q̃m pctõres deus non audit. ❡[Propterea].i. quia mihi de pctõ mortali conſcius nõ 18
ſum[exaudiuit deus &]pro.i.[intendit voci depcationis meæ.] Hoc eſt,quod in lib. Iob ſcribi
Iob.8. tur:Si omnipotentem fueris depcatus,ſi mundus & rectus inceſſeris,ſtatim euigilabit ad te.Et
Iohan.9 alibi:Si qs cultor eſt dei & voluntatem eius facit,hunc exaudit. Oranti aũt & in peccandi ꝓpo
Ierem.30. ſito pſeuerãti dñs per Ieremiam ait:Quid clamas ad me?inſanabilis eſt dolor tuus. Oportet er-
go vt vitam ſtudeamus pcibus conformare, proponentes ſp ex toto corde emendationem in
oĩbus. Poſtremo,ſanctus grãs refert deo de beneficijs tantis. ❡[Benedictus deus] hoc eſt,bñe-
dictus ſit & laudetur ſeu benedicat ab oĩbus [qui non amouit orõnem meam & miam ſuam
à me] ſed eam pie accepit miſericorditerq; impleuit. Ecce in Pſalmo iſto præclaro accenditur
animus noſter in laude diuina, renouatur in eo diuinorũ bñficiorũ memoria, informatur in
eo intellectus noſter quanta oporteat pati electos in vita præſenti. Roboratur quoq; in eo bo-
num propoſitũ bene agendi. Cum omni ergo hilaritate,feruore,cõpunctiõe,& puritate decan-
temus hunc pſalmũ in laude diuina intime gloriantes deumq; ſublimem ab omnibus benedi-
ci ac honorari optantes,eius beneficia affectuoſe reminiſcentes, ob eius amorem vniuerſa con-
traria libentiſſime tolerantes,& ſibi in omnibus finaliter regratiantes.

❡COMMENTARIVS IN PSAL. LXVI. E

❡Expoſitio Tituli.

HVius inſuper Pſalmi iſte eſt titulus. In finẽ in hymnis pſalmus cantici Dauid,hoc eſt pſal
mus iſte in finem ſeu Chrm̃ nos dirigens eſt Pſalmus cãtici.i.ſpũalis iucunditatis,& cõ-
uenit Dauid.i.fideli, in hymnis.i.in laudibus deo exhibẽdis. Pſalmus iſte ad literã eſt inuocatio
& gratiarũ actio pro Chriſti incarnatione olim futura,iamq; præterita. Ait ergo.

Expoſitio pſalmi literalis.

DEus miſereatur noſtri] culpam noſtram delendo & omne impedimentum à Chri- 1
ſti aduentu impediẽs remouẽdo[& bñdicat nobis] hoc eſt,munera grẽ nobis impẽ
dat,eadẽq; in nobis copioſe mltiplicet. Bñdicit aũt creator rõnali creaturæ,eã p grãz
ſctificando. Creatura q̃q; bñdicit creatori eũ laudando & oẽ bonũ ipſi attribuẽdo[il
Pſalm.30 luminet vultũ ſuum ſup nos].i.itellectũ ſuũ ſaciat radiari ſup nos,ſicut ſuperius dictũ eſt. Illu-
ſtra faciem tuam ſuper ſeruum ſuum. Illuminat igitur deus vultũ ſuum ſuper nos,dum per ſa
pientiam nobis ab ipſo infuſam facit nos cõtemplatores intellectus diuini, dumq; pcibus no-
ſtris & actibus pie arridet [& miſereatur noſtri] præſeruãdo nos à malis futuris,ne efficiamur 2
aduentu eius indigni gratiam priſtinam amittendo. ❡[Vt cognoſcamus]o deus pater [in ter
ra] hoc eſt,in pñti exilio [viam tuam] ambulando in præceptis legis diuinæ. Vel,viam.i.Chri
Iohan.14. ſtum,qui de ſeipſo ait:Ego ſum via,veritas, & vita [in omnibus gentibus ſalutare tuum] hoc
eſt,ad hoc peto miſereri, vt cognoſcamus oẽs gentes conuerti ad Chriſtum q eſt ſalutare tuũ, F
Lucæ.2 de quo Simeon ait: Quia viderunt oculi mei ſalutare tuũ. Orat ergo fidelis in iſto verſu pro il
luminatione ſpiritus ſancti,ne erret in via vitæ præſentis,ſed operando cognoſcat, & cogno-
Matth.7 ſcendo ambulet in via domini,de qua Saluator in Euangelio dicit:Quàm anguſta eſt via quæ
Tob.4 ducit ad vitam & pauci inueniunt eam. Vnde apud Tobiam habetur: Pete à deo vt viam tuã
dirigat. In hoc quoq; quod ait,in omnibus gentibus ſalutare tuum, orat Chriſtũ ab omnibus
gentibus agnoſci & honorari. Conſequenter pro beneficio incarnationis Chriſti, conuerſio- 1
niſq; mundi gratias agit. ❡[Confiteantur tibi populi deus] confeſſione laudis tuæ & ꝓpriæ 3
culpæ te glorificando,& ſeipſos accuſando [confiteantur tibi populi omnes] beneficia tua re
Iſai.63 colendo ac prædicando,tibiq; gratias infinitas referendo pro Chriſti incarnatione & ſua con
uerſione,quẽadmodum ab Iſaia ſcriptũ eſt: Miſerationum dñi recordabor, laudem dñi ſuper
oĩbus quæ reddidit nobis,& quæ largitus eſt nobis ſecundum indulgentiam ſuã. ❡[Lætentur] 4
interiori lætitia [& exultent] forinſecus ſigna internæ iucunditatis oſtendendo [gentes] ad fi
dem Chriſti vocatæ [q̃m iudicas populos in æquitate.] Nunc enim quotidie iudicat deus po-
Iohan.12 pulos in æquitate iudicio diſcretionis,de quo ait Saluator: Nunc iudicium eſt mundi. Nã ſine
pſonarũ acceptione dat deus fidem & gratiam cunctis ſe diſponẽtibus,& quod in ſe eſt facien-
Matth.25 tibus cæteros derelinquẽs,& ita nũc ſeparat electos à reprobis voto & merito. In morte aũt cu
iuſlibet atq; in fine ſeculi erit iudiciũ remunerationis quo ſeparabuntur boni à malis loco & ꝓ
Heb.10 mio. Sed q̃m teſte Apoſt. Horrendũ eſt incidere in manus dei viuentis, mirũ apparet,cur horte-
tur Propheta gentes lætari, & non potius formidare, q̃m deus iudicat populos in æquitate
niſi

A niſi φ illas gentes alioqtur, de qbus prædixit: Confiteantur tibi populi deus. Qui enĩ deũ nunc
laudane ſeq; accuſant & corrigunt, futurũ iudicium ſecuri expectant, & de eius aduentu gaude
re merito poſſunt, qm̃ tunc beatã immortalitatẽ beatitudinemq; completam recipient. Propt
quod Chriſtus diſcipulos exhortatur. His aũt fieri incipiẽtibus, leuate capita veſtra, hoc eſt, ex Lucæ.21
hilarate corda, qm̃ appropinquat redemptio veſtra. Ideo quoq; gentes ꝑſertim lætentur, quia
[& gentes in terra dirigis] p grãm tuam atq; angelicam opem, dirigẽdo eas in viã ſalutis æter
næ. Hac nanq; directione maxime indigemus, iuxta illud Ieremiæ: Scio dñe, qa nõ eſt hoĩs via Iere 10
eius, nec viri eſt, vt ambulet & dirigat greſſus ſuos. ¶ Confiteantur tibi populi deus, cõfitean
tur tibi populi oẽs] reſumitur verſus iſte ꝑpter ſniæ ſuæ iucundã & fructuoſam dulcedinẽ [ter
ra dedit fructum ſuũ] hoc eſt, virgo Maria peperit Chr̃m. De qua terra ſcriptũ eſt: Aperiat ter Iſa.48
ra & germinet ſaluatorẽ. De fructu etiã huius terræ apud Iſa. inducitur: In die illa erit germen Iſai.4
dñi in magnificentia & gloria & fructus terræ ſublimis. Moraliter vero terra dat fructum dũ
ſancta Eccleſia filios ſuos ſpũaliter inſtruit, ꝑficit, & cõſeruat, & dum corpus nr̃m ſobrie viuit
profectibus animæ in cunctis deſeruiens. ¶ Benedicat nos deus deus noſter, bñdicat nos de
us.] Quãuis oratio iſta ad totam ſupbeatiſſimam Trinitatẽ, ſingulasq; diuinas ꝑſonas dirigi
poſſit, tñ ad inſinuandũ ꝑſonalem diſtinctionẽ in deo hoc mõ exponi põt. Benedicat nos de⁹
pater per filiũ ſuũ, quemadmodũ ait Apoſt. Benedixit nos omni benedictione in cœleſtibus in Ephe.1
Chriſto Ieſu. Benedicat etiã nos deus noſter, hoc eſt, filius dei incarnatus q ſpecialr̃ dicitur de
us noſter iuxta illud: Hoc eſt nomen quod vocabunt eum dñs iuſtus noſter. Et illud: Vocabit Ierem. 23 Iſai.7
B nomen eius Emmanuel, quod interꝑtatur nobiſcum deus, benedicat nos deus. i. ſpũs ſanctus, Matth. 1
[& metuãt eum] ſ. deum vnum in eſſentia, & trinũ in ꝑſonis [omnes fines terræ]. i. omnes ho
mines in toto orbe morantes. Hi metuant deũ timore ſancto ac filiali. Scd̃m doctores catholi
cos in eo qd̃ ter nomiatur hic deus, & poſt ſingulariṫ repetiṫ eum, innuitur Trinitas in ꝑſonis,
& vnitas in natura, quẽadmodũ de Seraphim p Iſaiã dr̃: Clamabãt alter ad alterũ. Sanctus, ſan Iſa.6
ctus, ſanctus dñs deus exercituũ. Et dñs per Zachariam dixit ad Satan: Increpet dñs in te Sa Zach.3
tan, & increpet dñs in te. Iudæi tñ affirmant, quod in talibus locis ſcripturæ ter dṙ deus propter
maiorẽ expreſſionẽ, ſecundũ quod apud Ierem. habetur: Terra, terra, terra, audi verbũ dñi. Ec Ierem. 22
ce pſalmus breuis & omni feruore ac deuotione pleniſſimus. Conformemus ergo cordis no
ſtri affectũ ſacratiſſimis verbis pſalmi præſentis, totisq; medullis diuinam in omnibus miam
imploremus, quatenus vitijs pulſis, benedictionibus Chriſti ditemur, diuiniq; vultus illuſtra
tione erudiamur. Deinde pro omni bono cõmuni & generali vniuerſorũ ſalute cordialiſſime
deũ deprecemur, quatenus omnes dño confiteantur, & eũ honorent. In huiuſcemodi etenim
præce diuinæ mentis amori, vtcunq; aſſimilamur, ſequentes patrẽ noſtrũ cœleſtẽ, qui omnes
homines vult ſaluos fieri, & ſolẽ ſuũ facit ſuper bonos impiosq; oriri. Vnde ait diuinus Apoſto 1.Timo.2
lus: Obſecro primũ omniũ fieri obſecratiões pro omnibus hominibus, vt quietam & tranquil Matth.5 1.Timo.2
lam vitam agamus in omni pietate.

COMMENTARIVS IN PSAL. LXVII.

¶ Expoſitio tituli.

C DEclarãdi nũc pſalmi titulus eſt. In finẽ pſalmus cantici Dauid. i. pſalmus iſte in Chr̃; nos
erigẽs eſt, cãtici. i. ſpũalis exultatiõis, qa de nr̃æ reparatiõis myſterijs copioſe & clare ꝑtra
ctat, & cõuenit Dauid ꝑphetæ, tanq̃ authori, ſignificato aũt p Dauid, vicz Chr̃o, cõpetit ſicut
ſubiecto. Præſens etenĩ pſalmus iſte ad literã loquiṫ de Chr̃o & eius myſterijs, qa Apoſt. plenus
ſpũ ſctõ, introducit huius pſalmi ſcripturã de miſſiõe ſpũs ſcti: Vnicuiq; (inquiẽs) noſtrũ data ẽ Ephe.4
gr̃a ſecundũ menſurã donatiõis Chriſti pp̃ qd̃ dicit: Aſcẽdens in altũ captiuã duxit captiuita
tẽ, dedit bona hoĩbus. Et ſubiungit: Quod aũt aſcẽdit qd eſt, niſi qa deſcendit primũ in inferio
res partes terræ? Ecce p hanc ſcripturã Chriſti aſcẽſionẽ probat Apoſt. Probatio aũt nõ valet,
niſi ex ſenſu literali, vt Auguſt. teſtatur. Ait ergo.

¶ Expoſitio pſalmi.

1 EXurgat deus]. i. Chriſtus q eſt verus deus à morte reſurgat [& diſſipentur inimici
eius]. i. Iudæi qui eum occiderunt, vaſtentur, diſpergantur & occidantur. Hoc enĩ cõ
tigit eis à Tito atq; Romanis in vltionem ſanguinis Chriſti, quemadmodum apud
Danielem prædictum eſt: Ciuitatẽ & ſanctuariũ diſſipabit populus cum duce ventu Dan.9
ro [& fugiant qui oderunt eum à facie eius]. i. infideles Iudæi. de quibus Chriſtus in
euangelio ait: Nunc aũt & viderunt & oderunt me, et patrem meum gratis. Hi fugiant à facie Iohan. 15
eius, hoc eſt, ab aſpectu ſeu animaduerſiõe vindictæ, quam Chriſtus in eos exercuit per Roma
nos: de q̃ vindicta Chriſtus apud Iſa. ait: Dies vltionis in corde meo annus retributionis meæ Iſa.63
venit. Nam ante obſidionem Iudææ à Romanis, oẽs Iudæi confugerant in Ieruſalem propter
timorem

timorē illoꝝ. ¶ [Sicut deficit fumus, deficiant] Sicut eñ deficit fumus lignis ſubtractis, ita ꝓ D
dicti Iudæi defecerunt victualibus iā conſumptis cōpulſiq; ſunt ſe hoſtibus tradere. Paulatim
quoq; defecerunt ab illo tēpore vſq; in pñſens, nō ſolū nūero & merito, ſed poteſtate, regno, ſacer-
dotio, & oī honore legis paternæ [ſicut fluit cera à facie] .i. ab aſpectu & influentia [ignis, ſic
pereant peccatores] .i. Chriſticidæ ꝓdicti [à facie dei] .i. ab aſpectu & inflictione vltionis diui-
næ, non vt eoꝝ eſſentia corrūpatur, ſed vt omnis gratia eis ſubtrahatur, & in pñſenti vita mul-
tipliciter opprimant, atq; in ſeculo futuro æternaliter crucientur. Deniq; locus iſte de inuiſibi-
libus Chri hoſtibus intelligi pt, vt ſit ſenſus. Exurgat deus (vt dictū eſt) & diſſipentur inimici e-
Matth. 12 ius .i. poteſtas & malignitas dæmonū, quibus hoibus nocuerūt, debilitentur. Chriſtus nāq; for-
tē armatū ligauit, & merito ſuæ paſſionis dæmonū poteſtatē maxime minorauit: & fugiant q
oderūt eū .i. dæmones à cordibus peccatoꝝ atq; corporibus obſeſſoꝝ eijciantur, à facie eius .i.
Iohan. 12 virtute pñſentiæ Chri, q operatur vbiq;. Vnde Chrs paſſione inſtante, dixit: Nunc princeps hui⁹
Mar. 16. mundi eijcietur foras. Poſt reſurrectionē quoq; ait Apoſt. Signa eos qui crediderint hæc ſequē
tur. In nomine meo dæmonia eijcient. Sicut deficit fumus, deficiant .i. cultus dæmonū ſeu ido-
lolatria per Chriſti miniſtros euacuetur, & ipſi diaboli à Chriſti apoſtolis & eoꝝ ſucceſſorib⁹
Iſai. 2 penitus ſuperentur, ſolusq; Chriſtus à ſeculo ſicut deus colatur. Vnde ꝑ Iſaiā dr: Eleuabit dñs
Lu. 10 ſolus in die illa, & idola penitus conterentur. Hinc etiā ait ſaluator: Ecce dedi vobis poteſtatem
calcandi ſuper omnē virtutē inimici, & nihil vobis nocebit: ſicut fluit cera à facie ignis, ſic pere-
ant peccatores .i. diaboli, in malo obſtinati à facie dei, quia in fine mundi in infernum retrudē
Mar. 3. tur. Ad literā quoq; iſtud impletū fuit in Ieſu Chro adhuc in mundo conuerſante, ſecundū qd E
Mar. 5 in euangelio legit: Quotquot habebant plagas & ſpūs immūdi cū Ieſum videbant, procidebāt
Lucæ. 4 ei, dicentes: Tu es filius dei. Et iterū: Quid nobis, inquiunt, & tibi Ieſu fili dei ſummi? Veniſti an
te tps diſperdere nos? Poteſt etiā locus iſte magis cōiter explanari, & de deo ſecundū diuinā ope-
Pſalm. 43 rationē intelligi hoc mō. Exurgat deus, non motu aut loco, ſed operatiōe, quatenus bonis ſub-
ueniat, impijsq; reſiſtat, & ita per modū exurgentis ſe habeat, ſicut ſuperius dictū eſt: Exurge
Apoca. 6 dñe adiuua nos: & diſſipentur inimici eius, qui nolunt conuerti, videlicet hæretici, ſchiſmatici
Iſa. 2 pagani, Iudæi, & indurati, & fugiant qui oderunt eum à facie eius .i. taliter flagellentur à deo,
vt ſe abſcondere cupiant, nec tñ poſſint, qm̄ deus vbiq; eſt. Vnde ait ſanctus Iohan. Reges terræ
principes, tribuni, diuites, & fortes, abſconderunt ſe in ſpeluncis & petris montiū, dicentes mō-
Pſalm. 36 tibus & petris, Cadite ſuper nos, & abſcondite nos à facie ſedentis ſuper thronū, & ab ira agni
Sicut deficit fumus deficiant, ne opus malū queant implere & ſanctis nocere. Impij nanq; in-
Iſa. 5. deſinenter deficiunt, qm̄ tanq̄ fœnū velociter areſcent, ſicut fluit cera à facie ignis, &c. Hoc eſt
quod apud Iſaiā ſcriptū eſt: Sicut deuorat ſtipulā lingua ignis, ſic radix impioꝝ quaſi fauilla e-
rit, & germen eoꝝ vt puluis aſcendet. Hæc autē orat eccleſia, quilibetq; fidelis, non zelo vindi-
ctæ, ſed amore iuſtitiæ conformans ſe æquitati diuinæ. Vel orat, vt in præſenti ſeculo caſtigen-
tur, ne æternaliter condēnentur. Poſſent autē iſta, diſſipatio, fuga, defectio, ac diſperitio pecca-
toꝝ accipi in bono, videlicet vt oremus in eis diſſipari, fugari, deficere, atq; perire, non naturā
aut gratiā, ſed malitiā. Vnuſquiſq; vero tentatus verſus iſtos dicere poteſt pro diſſipatione, ex- F
pulſione atq; victoria dæmonū, ſcilicet vt deus ad auxiliū ſuū exurgat, ſicq; virtute gratiæ dei
dæmones tentatores diſſipentur, fugiant, deficiant, pereant. ¶ [Et iuſti epulentur & exultēt
Act. 2. in conſpectu dei, & delectentur in lætitia] Hoc ad literā accipi poteſt de ſanctis apoſtolis ac pri-
Actuu. 4 mitiua eccleſia in Ieruſalē primo collecta, de quibus ſcribitur in Actis apoſt. Erant perſeueran-
tes in doctrina & cōmunicatione fractionis panis. Et iterū: Omnes qui credebant, erant pariter,
Eccle. 15. & erant illis omnia cōmunia: & ſumebāt cibū cū exultatione & ſimplicitate cordis. Generalit
vero exponi poteſt hoc mō. Et iuſti epulentur, nunc per fidē contēplatione diuina, reficiantur
Lucæ. 22 que pane vitæ & intellectus, & aqua ſapientiæ ſalutaris .i. charitate & gratia ac donis ſpiritus
ſancti, præcipue autē ſacramento corporis & ſanguinis Chri. In futuro quoq; epulentur cū an-
Can. 5 gelis, manducantes panē in regno dei, id eſt, ipſa ſuperbeatiſſima deitate, quæ eſt omnium be-
Luc. 12 atoꝝ refectio beatifice perfruentes. De hac eñ epulatione ſpirituali ait Salomon in Can. Co-
medite amici & bibite, & inebriamini chariſſimi. Et filius dei ait ad ſuos: Ego diſpono vobis
regnū, vt edatis & bibatis ſuper menſam meā in regno: & exultent in conſpectu dei .i. iuſti gau-
debunt corā deo, ſicut Apoſtolus dicit: Qui gloriatur, in dño glorietur. In præſenti enim vita
corā deo, ſeu in conſpectu diuino exultare eſt de his & in his lætari, quæ deo ſunt placita, atque
2. Cor. 10 ſeipſum coram deo ſtatuere, & in ſerenitate ſanctæ conſcientiæ de actibus virtuoſis, ac diuino
Ierem. 9 honore gaudere. In patria enim ſancti exultant in conſpectu dei, id eſt, de ipſa viſione diuinæ
1 Iohan. 3 eſſentiæ, quoniam vident eum ſicuti eſt. Propter quod dictum eſt ſupra: Adimplebis me lætitia
Pſalm. 15 cum vultu tuo: & delectentur in lætitia, quā deus præſtitit eis. Vnde de Chriſtianis primitiuæ
eccleſiæ

eccleſiæ ſcriptũ eſt: Gauiſi ſunt ſup conſolatiõe. Intellectuales nanq̃ potentiæ, ſ. ratio & volun- Actuu. 15
A tas reflectunt ſup propriũ actũ, & ita mens ipſa delectari põt de ſua lætitia. ¶ [Cantate deo]
4 corde ac vocibus eũ laudando [pſalmũ] .i. verba ac laudẽ pſalmo℞ [dicite nomini eius] qa in
pſalmis deus pulcherrime collaudatur. Vel, pſalmũ. i. bonam opationem dicite nomĩ eius, nõ
ſolũ verbis, ſed etiã actibus eũ ꝑdicando, prout Chriſtus hortatus eſt: Videant (inquiens) bona Matth. 5
facta veſtra, & glorificent patrem vr̃m qui in cœlis eſt. Non em̃ obliuioni tradendũ eſt, ꝙ liber
iſte idcirco Pſalterium nuncupatur, qm̃ Dauid in inſtrumẽto q̃d pſalteriũ dicitur, pſalmos de-
cantare ſolebat, ore canens & manibus ludens, ſicut nunc agit eccleſia in organis. Pſalmus ve-
ro proprie dicebatur ipſe ſonus ſeu modulatio inſtrumenti q̃d pſalteriũ dictũ eſt ideoq̃ canti
ca huius libri, pſalmi vocantur, qa cũ tali modulamine canebantur. Hinc ergo ꝑ pſalteriũ intel
ligi põt opatio bona ad laudẽ dei exhibita, vel ipſa laus deo impenſa [iter facite ei q aſcendit ſu
ꝑ occaſum], i. viam Chriſto parate, qua veniat habitaturus in cordibus veſtris, qa delitiæ eius
ſunt eſſe cum filijs hoĩm. Quid vtiq̃ eſt deo iter facere, niſi ſeipm̃ pro poſſe ad gr̃am dei diſpo- Proue. 8
nere, obicem remouere, ꝓpoſitũ peccandi abijciendo, de ꝑteritis malis dolẽdo, atq̃ ad obedien- Lucæ. 3
dum diuinis ꝓceptis ſe extendendo? Hinc em̃ Iohan. bap. ait allegans verba Iſaiæ: Parate, inq̃- Iſai. 9
ens, viam dñi, rectas facite in ſolitudine ſemitas dei noſtri. Itaq̃ iter deo parare aliud nihil eſt,
niſi quod iubet Amos ꝓpheta: Præparare in occurſum dei tui Iſrael. Iter igitur facite ei, q aſcen Amos. 9
dit ſup occaſum, hoc eſt, Chriſto, qui oẽm mortalitatem, paſſibilitatem, ac defectibilitatem in
B reſurrectiõe tranſcendit, qm̃, teſte Apoſtolo, Chriſtus reſurgens ex mortuis, iam nõ moritur. Roma. 6
Veruntamen diligenter aduertere congruit, ꝙ loco eius q̃d hic dicitur, ſuper occaſum, Hebrai-
ca veritas habet Arobet, quod ſecundũ Hebreos eſt nomen propriũ vnius de ſeptem cœlis, &
ergo ſecundũ eos iſta eſt vera lr̃a, iter facite ei qui aſcendit in cœlũ quod ꝓprie cõpetit Chriſto
qui in cœlum empyreum glorioſe aſcendit, quod ſine additamento antonomatice cœlũ voca-
tur. Ad idem quoq̃ reduci poteſt, quod dr̃ ſuꝑ occaſum. Iudæi em̃ verſus occidẽtem adorabãt, Deut. 3
quatenus à gentilibus diſtinguerentur, q oẽs verſus orientem orabant ad reuerentiam ſolis, &
ita per hoc quod Chriſtus aſſeritur aſcẽdiſſe ſuꝑ occaſum, datur intelligi, ꝙ aſcẽdit ſuꝑ locum
adorationis hũanæ ad locũ habitationis angelicæ, ſ. in cœlũ empyreum [dñs nomen illi] ꝑ hoc
propheta demonſtrat Chriſtũ eſſe ve℞ deũ, qm̃ dñs eſt nomen proprium deo, iuxta illud: Ego Iſaiæ 42
dñs, hoc eſt nomẽ meũ. Et illud: Qui vocat aquas & effundit eas ſuꝑ faciem terræ, dominus no Amos. 5.
men illi. Quamuis em̃ hoc nomẽ dñs conueniat alijs ſecundũ participationẽ, & imperfecte, tñ Heſter. 13
deo eſt propriũ rõne propriæ naturæ, & ſecundũ plenitudinem vniuerſalem, qm̃ in ditione e-
ius cuncta ſunt poſita. Vnde in Iſaia ait: Ego dñs, & nõ eſt alius. Chriſto quoq̃ ſecundũ huma Iſa. 45
nam naturã cõuenit eſſe oĩm dñatorem ac dñm, ſecundũ ꝙ ipſe ait: Pater diligit filium, & oĩa
dedit in manu eius. Et alibi: Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo & in terra: ſed hoc dominiũ Iohan. 3. Matth. 28
cõpetit ſibi vt homo eſt, non per naturam ſed per gr̃am. ¶ [Exultate in conſpectu eius] hoc eſt
5 quod ſupius dixit: Iuſti epulentur & exultent in conſpectu dei [turbabuntur à faciẽ eius patris
orphano℞ & iudicis vidua℞] .i. Infideles Iudæi & oẽs peruerſi turbabuntur ab aſpectu ſeu vi-
C tione Chriſti, qui eſt pater orphano℞ & iudex vidua℞. Iudæi em̃ turbabantur, qñ à Romanis
vaſtabãtur. In extremo quoq̃ iudicio oẽs maligni turbandi ſunt, ſicut in lib. Sapiæ ſcriptũ eſt:
Videntes turbabuntur timore horribili gementes præ anguſtia ſpũs. ¶ [Deus in loco ſancto Sapie. 5
ſuo.] Locus ſanctus in quo deus eſſe & habitare cenſetur eſt anima pura, quemadmodũ alibi
6 ſcriptũ eſt: Anima iuſti ſedes eſt ſapiæ, vel cœlũ empyreũ, in quo diuinitas eminentius opatur, Sapien. 7
clariusq̃ refulget. Propter q̃d apud Iſa. dicitur: Cœlum mihi ſedes eſt. Vel ipſa eccleſia militãs Iſa. 66
ac triumphans, qua℞ vtraq̃ appellatur templũ, domus & locus dei. Vnde & alibi: Dñs in tem- Pſalm. 10
plo ſancto ſuo. Et rurſus dñs proteſtatur: Vbi ſunt duo vel tres cõgregati in noĩe meo, ibi ſum Matth. 18
in medio eo℞ [deusq inhabitare facit vnius moris in domo.] Per hanc domũ intelligi põt ec-
cleſia militans, & q̃libet cõgregatio deuots, vel ipſum habitaculum deuoto℞. Deus nanq̃ per
fidem, charitatẽ, & gratiã efficit ſeruos ſuos vnius volũtatis, eiuſdẽq̃ ritus & cõſuetudinis. Vñ Act. 4
in Actis Apoſt. legit de primitiua eccleſia: Multitudinis credẽtiũ erat cor vnũ & aĩa vna. Propt 1. Cor. 1
quod ait Apoſt. Obſecro vos fratres per nomẽ dñi noſtri Ieſu Chr̃i, vt idipſum dicatis oẽs, & nõ
ſint in vobis ſchiſmata. Multum ergo vitãdum eſt vitium ſingularitatis, præſertim in clauſtra
libus, quibus vna præfixa eſt regula. Veruntñ quoniã (teſte Apoſtolo) vnuſquiſq̃ in ſuo ſenſu
abundat, non poteſt eſſe perfecta conformitas mo℞ in omnibus in vita præſenti, ſicut nec per- Roma. 14
fecta charitas aut gratia, ſed quanto charitas & gratia fuerint ampliores, tanto laudabiliũ mo
rum maior erit conformitas, ideo quod ait, qui inhabitare facit vnius moris in domo, præci-
pue ve℞ eſt de ciuibus triũphantis eccleſiæ, quia in eis ſumma concordia eſt, plena conformi-
tas, gratia conſummata, charitasq̃ perfecta. ¶ [Qui. ſ. Chriſtus [educit vinctos] id eſt, patres
& iuſtos

& iuſtos omnes antiqui tempis in limbo olim detentos [in fortitudine] propria ac diuina. D
Zach. 9. Chriſtus eñ ſtatim poſt reſurrectionẽ de limbo patrũ eduxit ſanctos in eo captiuos, vt Zacha
rias ad Chriſtum loquens, ait: Tu quoq; in ſanguine teſtamenti tui emiſiſti vinctos tuos de la
cu in quo non eſt aqua. Sed quia de iſta eductione infra clarius ſcribitur, ideo verba ꝓdicta con
uenientius aliter exponuntur, hoc mõ. Qui educit vinctos. i. peccatores, vinculis vitiorũ irreti
tos, & dæmonũ iugo ſubiectos, in fortitudine ſua omnipotenti atq; diuina. Nam pctã relaxare,
grãm impartiri, & impiũ iuſtificare deo eſt propriũ, eſtq; maius & fortius opus impiũ iuſtifica
Auguſt. re quàm cœlum & terram creare ſecundum Aug. Hos vinctos Chriſtus educit de morte ad vi
tam, de culpa ad gratiam, de ſtatu damnationis ad ſalutem [ſimiliter eos qui exaſperãt] .i. illos
quoq; deus educit iuxta modũ expoſitum qui non ſolum peccant, ſed etiam fidem impugnãt,
Actuu. 9. deo rebelles ſunt & eum exaſperãt: qualis erat Saulus quem alloquutus eſt Chriſtus: Saule (in
quiens) quid me perſequeris? [qui habitant in ſepulchris] Exaſperatores eñ diuinæ maieſtatis
habitant in ſepulchris. i. in peſſima conſuetudine, in profundiſſimo miſeriæ lacu, ſub graui ſar
Prouer. 18 cina habitus vitioſi, quibus conuenit illud Prouerb. Impius cum in profundũ venerit pctõrũ,
contemnit. In talium ergo eductione ſeu conuerſione maior reſulget diuina potentia, q̃ in iu
ſtificatione pctõris non indurati, nec in vitijs habituati. Quidam vero ſatis conueniẽter diſtin
guunt hoc quod dicitur, ſimiliter eos q exaſperant ab eo, quod ſubditur qui habitant in ſepul
chris, ita vt non ſolum deus educit habituatos in vitijs, ſed etiam in mortali pctõ defunctos, re
ſuſcitans illos ad vitam naturalem ac meritoriam, vt patet de iuuene quem ſuſcitauit Iohãnes
Euangeliſta, de mortuo quoq; q ſeipm ſuſpendit, quem ſuſcitauit beatus Martinus, & in hoc E
maxime declaratur omnipotentia creatoris. Conſequenter ponit propheta exemplũ, vel poti
us argumentum ab exemplo acceptum. ¶ [Deus cum egredereris in cõſpectu populi tui] edu
cendo filios Iſrael ex Aegypto [cum pertranſires in deſerto] perducendo eos ad montẽ Sinai.
Exod. 13 Dicitur aũt deus egredi & ptranſire, non locum mutando cum ipſe incircũſcriptibilis incõmu
tabiliſq; conſiſtat, ſed quia in die oſtendebat populo ſuo viam p columnam nubis, & in nocte
p columnam ignis. Secundo, rõne protectionis & prouidentiæ qua miſericorditer eos defen
Ibidem dit & gratioſe prouidit. Hinc eñ Moſes ait ad dñm: Si non tuipſe ꝓcedes nos, ne educas nos
de loco iſto. Tertio dicitur deus tunc egreſſus & pertranſiſſe in conſpectu populi ſui, qm̃ nunti
us eius, videlicet angelus ex perſona dei apparens & loquens eos præceſſit, ſecundum ꝙ Moſi
Exodi. 23 dixit dñs: Ecce ego mitto angelum meum, qui præcedet te & cuſtodiat in via, & introducat ad
locum quem paraui. ¶ [Terra mota eſt] tunc eñ mons Sinai videbatur moueri ac tremere.
Vel, terra mota eſt. i. habitantes in terra, homineſq; terreni commoti ſunt, vt in Exodo legitis
Exodi. 13 Tunc conturbati ſunt principes Edom, robuſtos Moab obtinuit tremor: [etenĩ cœli diſtilla
uerunt à facie dei Sinai, à facie dei Iſrael] .i. cœli aerei tunc pluuiam emiſerunt à præſentia dei
apparentis per creaturam ſubiectam in monte Sinai, & à pſentia dei Iſrael. i. populi ex Iacob p
geniti. Tunc nanq; nubes denſiſſima operuit montem Sinai, & ex nube illa pluuia emanabat,
& Manna de cœlo p modum ſtillicidiorũ deſcendit. Deniq; iſta myſtice exponi poſſunt, hoc
modo. Deus, dei vnigenite cum egredereris de ſecretiſſimo ſinu dei patris, apparendo in mun
do per carnem aſſumptam: egrediens in conſpectu populi tui, ſ. aplõrum ac aliorum credenti F
um inter quos conuerſari dignatus es cum pertranſires in deſerto. i. in mundo vitijs pleno, &
bonis derelicto. Vel, in deſerto mittẽdo apoſtolos ad gentilitatem olim deſertam ac ſterilem:
terra mota eſt. i. homines terreni & pctõres ad fidem, pœnitentiamq; conuerſi ſunt: etenĩ cœ
Exod. 20. li. i. ſancti apoſtoli diſtillauerunt aquam ſapientiæ ſalutaris, & pluuiam gratiæ cœleſtis, à facie
1. Cor. 3 dei Sinai. i. à gratioſa pñtia dei qui legem dedit in monte Sinai. Hoc mõ apoſtoli ꝓdicatoreſq;
ſancti irrigauerunt ad fidem conuerſos. Propter quod Apoſt. loquitur: Ego plantaui, Apollo
rigauit. Ex primo autem & literali ſenſu horũ duorũ verſuum propheta concludit, dicendo.

¶ [Pluuiam voluntariam ſegregabis deus hæreditati tuæ] quaſi dicat: Si tu tãtam gratiam
Exod. 16. contuliſti Iſraelitis in deſerto & monte Sinai, dando eis legem & manna per deſcenſum angeli
in montem Sinai, tunc vtiq; multo amplius gratiam magnam dabis populo tuo per aſcenſio
nem tuã in cœlũ. Ait ergo: Pluuiam voluntariã. i. rorẽ gratiæ tuæ, fluenta doctrinæ, irrigatio
neſq; varias ſpũſſ. gratis ac ſponte infuſas, ſegregabis. i. ſeorſum ac ſpecialiter dabis hæredita
ti tuæ. i. populo Chriſtiano electo, quem proprio ſanguine liberaſti. Hoc Chriſtus in die Pente
2. Cor. 3. coſtes & interim ſæpe fecit [& infirmata eſt]. i. eccleſia quæ eſt hæreditas tua, ex ſeipſa ſibi ſuffi
ciens non fuit, nec per naturam ſaluari aut aliquid promereri valebat. Non eñ ſumus ſuffici
entes cogitare aliquid ex nobis, quaſi ex nobis, ſed ſufficientia noſtra ex deo eſt, ideo ſubdit [tu
vero perfeciſti eam] conferendo ei per gratiam quod non habuit per naturam. Hinc namque
Lucæ. 24. Chriſtus poſt reſurrectionem dixit diſcipulis: Sedete in ciuitate quoadusq; induamini virtutẽ

ex

A te ex alto. Ad literã quoq; eccleſia dei ſæpe infirmata eſt, refrigeſcente charitate multorũ, & ꝓ
pter varias perſequutiones tyrannorũ. Deus vero perficit eam, gratiam renouando, & aduer‑
ſarios auferendo. ¶ [Animalis tua]. i. populi Chriſtiani, q ſunt oues tuæ, [habitabunt in ea]. i.
31 in eccleſia per fidem & obedientiã manendo in eccleſiaſtica vnitate [paraſti in dulcedine tua]
.i. dulci bonitate ac pia clemẽtia tua [pauperi deus]. i. populo Chriſtiano pauperi ſpũ, q in pri
mitiua eccleſia pauper erat atq; abiectus. Huic populo paraſti temporalia bona ad ſufficientiã
iuxta illud: Primũ quærite regnum dei, & hęc oia adijcientur vobis. Paraſti etiam ei cibum ac Matt. 6
potum ſuper digniſſimum corpus tuum ac ſanguinẽ ſub ſacramentalibus formis contentũ, ſed
& gratiam, conſolationẽ internam, oimq; diuinorum chariſmatũ abundãtiam nobis paraſti
32 quibus promiſiſti: Quodcunq; petieritis (inqens) patrẽ in nomine meo, hoc faciã. ¶ [Dominus Iohã. 14.
dabit verbũ] i. ſermonem promptum atq; prudentiam [euangelizãtibus virtute multa]. i. ſan
ctis apoſtolis & eorum ſequacibus, qui potenter prædicauerunt, confirmando doctrinam mi
raculis atq; effuſione proprij ſanguinis. Illis enim in Euangelio Chriſtus ait: Ego dabo vobis Luc. 21.
33 os & ſapientiam, cui non poterunt reſiſtere & contradicere oẽs aduerſarij veſtri. ¶ [Rex vir‑
tutum dilecti dilecti] Verſus iſte intricatus eſt atq; obſcurus. Interdum vero vna tranſlatio ali
am exponit, & ita vtile fuit plures fieri tranſlationes. Tranſlatio autem Hieronymi iuxta He‑
bræum ſic habet: Reges exercituum fœderabũtur. Nam per apoſtolorum doctrinam, in Chri
ſti amore, fide & cultu vnanimes facti ſunt multi reges, principes, nobiles & potentes. Sic er‑
go nunc dr: Rex virtutum. i. reges fortes accipiendo ſingulare pro plurali, vt in Exod. dominꝰ Exod. 9.
B ait ad Pharaonem: Adhuc retines filium meum? i. filios Iſrael? Sic ergo, reges fortes, ſupplen‑
dum eſt, facti ſunt dilecti. i. amici dilecti. i. Ieſu Chriſti, de quo ait pater: Hic eſt filius meus di‑ Lucæ. 3
lectus. Vel ſic, Rex virtutum. i. deus pater, qui eſt rex angelorum, qui dicunt virtutes cœleſtes,
& ſunt dilecti. i. ipſius Chriſti, qui eſt filius dei chariſſimus. Omnes enim angeli ſancti ſunt ipſi
us Chriſti, ſicut ſerui ſunt dñorum ſuorũ. Vnde Chriſtus in euangelio de ſeipſo aſſerit: Mittet fi Matth. 24
lius hominis angelos ſuos. Repetitur autem dilecti, & ſequitur, [& ſpeciei domus diuidere ſpo‑
lia]. i. Chriſtus qui eſt dei patris dilectus, eſt etiam dilectus in quantum homo & electus, diui‑
dere ſpolia. i. ſecundum diuerſos gradus ac ſtatus diſtinguere homines quos ipſe de ore inimi‑
ci redemit, atq; de morte eripuit, dando eis diuerſa munera gratiarum, quemadmodum apl's
atteſtatur: Quoſdam, inquiens, poſuit in eccleſia, primo apoſtolos, deinde prophetas, tertio do i. Cor. 12.
ctores: & hoc fit ſpeciei domus. i. ad ornamentum eccleſię. Talis enim diſtinctio eccleſiaſticarũ
perſonarum, cedit in ornamentum eccleſiæ. Deinceps alloquitur ſanctus Dauid fideles, dicen
do. ¶ [Si dormiatis inter medios cleros,]. i. ſi tranquilla conſcientia quieſcatis inter duas hære‑
34 ditates, ſeu inter duo genera bonorum diuinitus conceſſorum. i. inter bona tpalia vitæ pręſen
tis, & inter bona ſpiritualia vitæ futuræ, ſic tranſeundo per bona tpalia, vt non amittatis æter
na, tunc [pennæ colũbæ]. i. virtutes ac operationes eccleſiæ, fiunt & ſunt [deargentatæ]. i. purę
& immaculatæ, qñ temporalia non appetũtur inordinate, ſed ſolum prout neceſſaria ſiue vti
lia ſunt ad adipiſcenda bona cœleſtia [& poſteriora]. i. extrema opera [dorſi eius]. i. ſcapularũ
C columbæ ſeu eccleſiæ ſuper ſe portantis iugum domini, [in pallore auri]. i. terminabuntur in
feruore charitatis perfectæ, q̃ deſignatur per aurum. Charitas enim non excidit, ſed q̃ nunc im i. Cor. 13.
perfecta eſt, in patria fit perfecta, dummodo quieſcamus inter medios cleros (vt dictũ eſt) qm̃
qui ꝑſeuerauerit vſq; in finẽ, hic ſaluus erit. Per cleros itaq; intelliguntur hæreditates, qm̃ cle‑ Matth. 10
ros græce, latine dr ſors. Sortes sũt ex diuina promiſſione, partes hæreditatis vocantur. Eccle‑
ſia quoq; appellatur columba, propter innocentiam atq; mundiciam vitæ. Aurum vero cha‑
35 ritatem ſignificat, iuxta illud: Suadeo tibi emere aurũ ignitum probatum. ¶ [Dum diſcernit cœ Apocal. 3
leſtis reges ſuper eam]. i. dum Chriſtus, qui ſingulariter vocatur cœleſtis, quippe de quo ſcri‑
ptũ eſt: Qui de cœlo venit, ſuper oẽs eſt, Dum ergo iſte rex cœleſtis diſcernit. i. diſcrete ac ſapiẽ Iohan. 3.
ter diſponit, reges ſuper eam. i. rectores, vid3 apl'os & eorum imitatores ſup eccleſiam, deſtinã‑
do eos per totum mundum ad docendum oẽs gentes [niue dealbabunt in Selmon]. i. ſuper ni Matth. 28.
uem purificabuntur fideles in vmbra gratię dei. Selmon eñi vno modo eſt proprium nomen
cuiuſdam montis, alio modo eſt nomen commune, obſcuritatem ſignificans, ſicq; accipit mõ,
& poteſt deſignare gratiam viæ, quæ obſcura eſt per comparationem ad gratiam patriæ. Vel
poteſt ita intelligi, niue dealbabũtur, gentes, q̃ ante conuerſionem ad fidem ſeu gratiã erãt in
obſcuritate ac tñbris. Et qm̃ fideles talr mundabuntur, idcirco [mons dei]. i. eccleſia militans,
de q̃ in Iſa. dr: Erit ꝑparatus mõs domus dñi in vertice montiũ. Dr eñi eccleſia mõs ꝑp altitudi Iſaiæ. 2.
nẽ grãe dei, ſublimitatẽq; vitę fideliũ cœleſtis cõtẽplantiũ. Hic itaq; mõs dei, eſt [mõs pinguis]
36 .i. ſpũalibus bonis abundãs, ex infuſiõe donorũ ſpũs ſcti. Eſt q̃q; hic. ¶ [Mõs coagulatus]. i. per
modum caſei ex diuerſis perſonis compactus, vid3, ex ſimplicibus, pauperibus, & abiectis col‑

lectus[mons pinguis]qm̃ multas elegantes perſonas intra ſe habet, ſicut ſunt viri orthodoxi D
Gene.6 .i. glorioſe fideles,alios verbo atq; exemplo ſpiritualiter impinguantes. Cum ergo ſit vna ec-
cleſia,extra quam nullus ſaluatur,ſicut nec extra arcam Noe aliquis ſaluabatur, [vt qd ſuſpi-
camini mõtes coagulatos?].i.cur æſtimatis eſſe ſeparatas eccleſias ſeu loca ſalutis extra catho
licam apoſtolicamq; eccleſiam?quæ eſt. ¶[Mons,in quo beneplacitum eſt deo habitare in eo] 17
Prouer.8. Hic em̃ mons eſt congregatio electorum,de quibus increata ſapia in Pro,ait: Delitiæ meæ,eẽ
Apocal.21 cum filĳs hoim̃. Et in Apoc, Ecce tabernaculum dei cum hoibus,&habitabit cum eis[etem̃ do
minus habitabit in finem]nõ ad horam,ſeu modicum temporis, ſed vſq; in finem ſeculi,imo
in ſempiternum habitabit cum eccleſia electorum,habitando in eis per fidem & gratiam,quẽ
Math.28 admodum Chtiſtus promiſit: Ecce,inquiens,ego vobiſcum ſum oĩbus diebus vſq; ad conſũ-
matiõem ſeculi. ¶[Currus dei decem millibus multiplex] Verſus iſte primo de angelis ſctĩs ex 18
ponitur.Inuitat enim propheta angelos ad exhibendũ Chriſto aſcendenti conſortium,qm̃ ad
Proue.11. magnificentiã regis pertinet comitantiũ multitudo,iuxta illud: In multitudine populi,digni-
tas regis. In paucitate vero plebis ignominia principis. Præmittit aũt propheta ad ſuum ꝓpo-
ſitum quoddã exemplum de multitudine angelorum aſſiſtentium in datione legis Moſaicæ,
Deute.33. ſecundum quod in Deut. ſcribit: Dñs de Sina venit,& de Seir ortus eſt nobis. Apparuit de mõ
te Pharan & cum eo ſanctoꝝ millia,haud dubium quin angeloꝝ ſanctoꝝ. Ait ergo: Currus
dei,i.numerus angeloꝝ deũ in ſe recipientiũ,deſerentiũ,atq; ad humanas mẽtes dei notitiam
circumducentiũ,decem millibus multiplex.i.decem milia angelorum intra ſe comprehendit,
non quod hic exprimat certus numerus angeloꝝ ſanctoꝝ, ſed ponitur finitũ pro infinito,ſeu E
determinatum pro indeterminato. Nam per millenarium,q eſt numerus ꝑfectionis,decies re
petitum,inſinuatur inæſtimabilis multitudo angeloꝝ ſanctoꝝ. Quemadmodũ em̃ Dion.do-
cet: Multitudo angeloꝝ ſanctorũ omnem materialem atq; ſenſibilem multitudinem incõpa-
Dani.7 rabil'r excedit. Et iuxta hunc ſenſum apud Dan. ſcriptũ eſt: Millia millium miniſtrabãt ei[mil
lia lætantiũ]i.multitudo angeloꝝ in deo gaudentiũ,indeterminata millia continet,put Dan.
Eodem ſubdit: Decies millies cẽtena millia aſſiſtebãt ei[dñs in eis].i.aſſociatus fuit ipſis[in Sinai in ſan
Hebræ.12 cto].i.in monte Sinai,q eſt mons ſanctus& locus ſacratus. Angelus nanq; q Moſi loquebatur
habebat deũ ſibi aſſiſtentem,omneſq; angeli datiõi legis aſſiſtentes,deũ ſibi ꝑſidentẽ habebãt,
Deute.33. ſicut Moſes ait: Oẽs ſancti in manu eius ſunt. Ex his infert propheta,q̊d maior debuit eſſe mul
Marci.15 Luc.24. titudo angeloꝝ aſſociantium ſe Chriſto aſcendenti,ſubiungẽs. ¶[Aſcendiſti]o Chriſte[in al-
tum].i. in cœlũ empyreũ[cepiſti captiuitatẽ].i.in limbo detẽtos & captos, atq; in purgatorio 19
ſufficienter mundatos eripuiſti anteq̃ aſcẽdebas,eoſq; tecũ ducebas [accepiſti dona in hoib⁹]
.i.tu Chrẽ, prout homo es,accepiſti à deo pr̃e ſeu tota ſupſeliciſſima trinitate, dona ſeu gratias
Iohan.1. conferendas hoibus: Hæc dona aĩa Chriſti accepit à primo ſuæ creationis inſtanti,qa Chrs ſp
plenus fuit gratia & veritate,& de plenitudine eius oẽs accepimus. Erat em̃ in Chrõ nõ ſolum
gratia perſonalis vnionis,grã q̃q; beatæ fruitionis,ſed etiã grã capitis,p q̃ ipſe oĩbus ſuis mem
Math.28 bris,ſeu toti eccleſię influere poteſt,& oẽs ditare,quẽadmodũ poſt reſurrectionẽ dixit: Data
eſt mihi oĩs ptãs in cœlo & in terra,non quod tũc primo ſibi ꝑſtita fuit iſta ptãs,ſed quia extũc F
cœpit innoteſcere oĩa eſſe Chriſto ſubiecta. Sic nunc ait propheta de Chriſto: Aſcẽdiſti in al
tum,accepiſti dona in hominibus,non quod in aſcenſione primo accepit chariſmata gratiarũ
hominibus diſtribuenda,ſed quia extunc euidentiſſime cœpit patere, Chriſtũ omni beatitudi
ne,ac plenitudine ſpiritus ſancti eſſe impletum. Vnde in ſignum perfectę glorificationis Chri
Actuum.2 ſti,datus eſt ſpiritus ſanctus poſt aſcenſiõem in ſigno viſibili. Propter quod apud Iohannem
Iohan.7. ſcriptum eſt: Nondum erat ſpiritus datus,qa Ieſus nondum erat glorificatus. ¶[Etem̃ non cre 20
dentes inhabitare dñm deum].i.tu Chriſte accepiſti hoc donũ,vic; nõ credẽtes.i. infideles in-
habitare dñm. Chriſto enim merito ſuæ paſſionis eſt datũ,vt per eum infideles conuerterẽtur
ad fidem: ſicq; in illis habitaret deus,in qb⁹ añ inhabitabat diabolus. Porro apl's ſcripturã iſtã
Epheſio.4 allegans,ſenſum magis q̃ verba inducit. Ait em̃: Propter quod dicit: Aſcendẽs in altũ,captiuã
duxit captiuitatẽ,dedit dona hoibus. Solent nanq; Chrs & Euangeliſtæ atq; apl'i in allegatiõe
ſcripturaꝝ veteris Teſt. magis ſententiã q̃ verba commemorare. Nec miꝝ,qm̃ mentem ꝓphe
taꝝ clariſſime cognouerunt,& eam magis q̃ verba attenderunt. Conſtat ergo ex prænductis
Pſalm 67. Iſaiæ.66. q̊d hoc loco noĩe currus ſeu curruũ,intelliguntur deiferi angeli,q &ſedes dei dicuntur,& ita ac
cipiuntur currus,vbi dñs ait ad ſynagogam ſeu viros Iſraelitas: Mittã ex eis q ſaluati fuerint,in
Aphricam & Lydiam,& Italiam,& Græciam:& adducent omnes fratres veſtros in equis & q̃
drigis,in lecticis & mulis. Hæc nanq; vehicula ſpiritualiter exponenda ſunt,quia intelligũtur
per ea ſanctorum angelorum miniſteria,quibus cooperabantur apoſtolis in Iudæoꝝ ac gen-
tium conuerſione. Secũdo autem exponitur quod dictum eſt: Currus dei decem millibus mul
tiplex

tiplex,de ſanctis hoïbus. Superius nanq; dixit:Mõs in quo bñplacitum eſt deo habitare in eo,
A & hunc montem nominat currum,quia fideles deum intra ſe portant,ſicut ait apl'ſ:Glorifica 1.Corin.6
te & portate deum ĩ corpore veſtro. Vel ideo,quoniam deus eos dirigit,ſicut auriga dirigit cur
rum. Vnde Eliſæus vocat Eliam currum Iſrael & aurigam eius. Nam ſicut paſtor gregem 4.Reg.2.
ſuum portat ac dirigit,ſic Elias filios Iſrael portauit atque direxit. Simili quoque modo rex
Iſrael Eliſæo morituro dixit:Pater mi,currus Iſrael & auriga eius.Itaq; currus dei.i.populus fi 4.Reg.13.
delis,decem millibus multiplex.i.ex innumerabilibus populis,linguis ac tribubus conſtans&
congregatus.Nam ex omni genere hominum collecta eſt Chriſti eccleſia.Maxime vero p cur Pſalm 18.
rum dei intelliguntur apoſtoli & ſucceſſores eoꝶ,qui nomen ſaluatoris per totum mũdum ve
hebant,ſicut de Paulo ait ſaluator:Vas electionis eſt mihi iſte,vt portet nomen meum coram Actuum.9
regibus,& gẽtibus & filijs Iſrael, & hic currus ẽ decem millibus multiplex,hoc eſt,per innume
rabilia credentium millia multiplicatus. Dr̃ enim aliquis multiplicari per multiplicationẽ eo-
rum quos vel ſpiritualiter vel carnaliter generat.Vnde dominus ait ad Iacob:Augebo & mul Gen.46
tiplicabo te,millia lætantium,hoc eſt,multa & innumerabilia ſunt millia fidelium hominum
qui in præſenti ſeculo gloriantur in dño ex contemplatione bonitatis beneficiorumq; eius,ex
ſpe quoq; futurorum bonorum,& de omni ſpirituali profectu proximorum: dominus in eis.
Nam per charitatem & gratiam demoratur in ipſis,& hoc in Sinai.i.In mandato ſeu obſerua
tione mandati in Sinai præſtiti. Sinai enim interpretatur mandatum,in ſancto,quia manda- Roman.7
tum ſanctum eſt. Vel,in ſancto,qm̃ ſanctitas eſt ratio,propter quam deus in nobis manet. In
B illis enim deus eſt,manet,& habitat qui ſuis mandatis obediunt,prout aſſerit Chriſtus: Si qs Iohan.14.
diligit me,ſermonem meum ſeruabit,& pater meus diliget eum:& ad eum veniemus,& man-
ſionem apud eum faciemus.Aſcendiſti,domine Ieſu in altum,quemadmodum de te in Actis Actuum.1
dicitur:Videntibus illis eleuatus eſt,& nubes ſuſcepit eum ab oculis eorum. Et alio in loco:E- Luc.24
leuatis manibus,benedixit eis,& ferebatur in cœlum:cepiſti captiuitatem,hoc eſt,totum mun
dum quãtum in te eſt,eruiſti de manu diaboli,qui eum propter reatum peccati tenebat capti
uum,ſed à te eiectus eſt foras,qui ais:Ego ſi exaltatus fuero à terra,omnia traham ad meipm̃. Iohan.12.
21 ¶[Benedictus dñs die quotidie]Hic ait propheta de profectu eccleſię,tanquam dicat,laudatus
ſit deus,& glorificetur ab omnibus de die in diem,propter prædicta beneficia nobis collata,&
item propter beneficia conferenda.Nam[proſperum iter faciet nobis]i.beatam atq; ſecuram
viam veniendi ad vitam æternam nobis oſtendet,illũinando corda noſtra,& dirigendo opa
noſtra in vltimum finem,quemadmodum ipſe ait:Faciam vt in præceptis meis ambuletis,& Ezech.36.
iudicia mea cuſtodiatis & operemini.Non enim poteſt homo rectam viam incedere ſine gra
tia duce.Propter quod Salomõ ait:Cor hominis diſponit viam ſuam, ſed dei eſt dirigere greſ Proue.16
ſus eius.Vnde apoſtolus etiam deprecatur:Ipſe deus dirigat corda veſtra,& intelligentias ve- 1.Theſ.5
ſtras,vt integer ſpiritus veſter ſeruetur in aduentu domini noſtri Ieſu Chriſti. Itaq; proſperũ Philip.4.
iter faciet nobis[deus ſalutarium noſtroꝶ].i.autor & finis ſaluationum ſeu beatitudinum no
ſtrarum. Octo ſunt enim beatitudines,quas enumerat Chriſtus apud Mat. totq; nobis ſalua- Matt.5.
tiones largitur,à quantis peccatis atq; periculis nos ſaluare dignatur:&omnis noſtra ſalus ab
22 ipſo dependet,ideo ſequitur. ¶[Deus noſter].ſ. Chriſtus Ieſus,ſeu trinitas ſancta,eſt[deus ſal-
C uos faciendi].i.ſaluandi,ideo nanq; in Euangelio loquitur:Non venit filius hominis vt iudi- Lucæ.9
cet mundum,ſed vt ſaluetur mundus per ipſum:& deo proprium eſt ſaluare,iuxta illud:Ego Oſe.13
dominus,& ſaluator non eſt præter me. Dicitur etiam,deus noſter,deus ſaluos faciendi,quo-
niam omnes homines vult ſaluari & ad veritatis notitiam peruenire,quemadmodum etiam 1.Timo.2.
in libro Tobiæ dicitur:Non delectaris in perditionibus noſtris. Et in Euan. ſaluator:Non eſt Tob 3
voluntas ante patrem,vt pereat vnus ex puſillis iſtis[& domini domini exitus mortis] Bis po Matth.18
nitur domini,propter expreſſionem maiorem,& eſt ſenſus:Exitus mortis,hoc eſt,egreſſus de
morte,videlicet liberatio à morte peccati atq; gehennæ,eſt dñi ſicut autoris,iuſtificatoris &re
demptoris,quoniam ipſe ſolus peccata dimittit,& pœnas ęternas relaxat,gratiamq; infundit Mar.2.
Vel per hoc quod ait:& dñi dñi exitus mortis,dubitationem quandam abſoluit. Poſſet nanq;
quis dicere:Si deus eſt deus ſaluandi,cur igitur morimur?Ad quod reſpondet hoc mirum non
eſſe,quia & ipſius domini.ſ.Ieſu Chriſti eſt exitus mortis,qm̃ ipſe per mortem hunc mundum
exiuit,& amariſſimam mortem ſuſtinuit.Dr̃ ergo deus deus ſaluos faciendi,qa à morte culpæ
ſeu animę eripit,atq; à mortalitate corporis in die nouiſſimo liberabit,qñ mortale hoc induet
immortalitatem.Propterea per Oſee:De manu,inquit,mortis liberabo eos, de morte redimã 1 Cor 15.
23 eos.¶[Veruntñ deus confringet capita inimicorum ſuoꝶ.]Sequendo pro viribus ſenſum lite- Oſee.13
ralem,quæ ſequuntur,ſic exponenda ſunt. Veruntamen.i.quãuis deus ſit deus ſaluandi,quantũ
in ſe eſt,non tñ ſaluat omnes propter eorum malitiam,ſed confringet capita .i. principales &

capitaneos,inimicoꝝ ſuorum,vic3 principes ſacerdotum,hos deus confregit,omne ſpiritua- D
le eſſe ab eis tollendo,eoſq; excæcando,& in æternum damnando[verticem capilli perambu-
lãtium in delictis ſuis],i.deus confringet & deſtruet per exercitum Romanorum ciuitatem Ie
Matth. 21 ruſalem,quæ erat vrbs perambulantium in delictis ſuis.i.habitatio Iudæoꝝ,q Chriſtum & p
phetas atq; apoſtolos occiderunt,perſecuti ſunt,ſicut ad eos Stephanus dixit:Quem propheta-
Actuum. 7 rum non ſunt perſecuti patres vri?Dr autem Irlm vertex capilli.i. vertex capilloſus, qm propt
turres ac muros eã cingẽtes inexpugnabilia videbatur,ſicut & vertex capilloſus robuſtus eſt:
Luc. 21 nihilominus fuit ſubuerſa,quemadmodum prædixerat Chriſtus: Quia ad terram proſternẽt
te,& non relinquent in te lapidem ſuper lapidem. ¶[Dixit dñs,ex Baſan cõuertam] Baſan ter 24
ra erat vicina Iudææ ex vno latere:mare aũt mediterraneum ex alio latere Iudææ vicinum eſt
Veſpaſianus vero & Titus,ab Imperatore contra Iudæam (cuius metropolis erat Ieruſalem)
miſſi,ex vtroq; loco,ſeu latere contraxerunt exercitum ad deuaſtandum Iudæã. Eſt igitur ſen
ſus:Dixit dñs,qm ex diuina ordinatione fiebat deuaſtatio Irlm in vltionem ſanguinis Chriſti
ex Baſan.i.ex illo loco conuertam exercitum verſus Iudæam[conuertam in profundũ maris]
hoc eſt,exercitum Romanorum dirigam ad mare,vt inde ſibi auxilium capiant,ſicq; combia
ti in vnum,Iudæam ſuppeditent. ¶[Vt intingatur pes tuus]o habitator Ieruſalẽ ſeu pugnator 25
Romane[in ſanguine]occiſorum,q tot milia occidebantur,quod in ſanguine defluente pote
rant ambulantium intingi pedes[lingua canum tuoꝝ]etiam intingi valebat,[ex inimicis ab
ipſo].i.ab ipſo ſanguine ex inimicis Chriſti occiſis manante, ita vt canes ſanguinẽ bibere poſ
Ioſe. lib 7. bel. Iuda. cap 17. ſent ad ſacietatem. Nempe vt Ioſe. ſcribit in lib. de Iud. bello,à principio obſidiõis vſq; ad finẽ E
interfecti fuerunt decies centum milia. Deinde ponit pph. cauſam tantę deiectionis. ¶[Viderũt 26
ingreſſus tuos deus]hoc eſt,Iudæi increduli & peruerſi,viderunt opera tua, conuerſationẽ tuã
atq; miracula dñe Ieſu Chriſte,teq; prædicantem audierũt,ſed conuerti & credere contempſe
Iohan. 15. runt. Idcirco vaſtari & opprimi meruerunt,& hoc eſt quod in euang. affirmat:Si nõ veniſſem,
Eodem & locutus eis fuiſſem,peccatum non haberent:nunc aũt excuſationem nõ habent. Et rurſus:Si
opera non feciſſem in eis,q nemo alius fecit,pctm non haberent,nunc aũt viderunt & oderũt,&
me & patrem meum gratis,viderunt ergo,[ingreſſus dei mei regis mei,] .i. Chriſti vnigeniti
dei patris,qui eſt deus meus & rex meus. Ecce in hoc verſu apertiſſime declarat incarnatio dei
& vera diuinitas Chriſti. ¶[Præuenerunt principes coniũcti pſallẽtibus]hoc eſt,principales in
ter Chriſtianos,vic3 ſancti apli,aut ſucceſſores eorum,coniuncti mente & corpe aliis Chriſtia 27
nis pſallentibus ſeu deũ laudantibus,[in medio iuuẽcularum tympaniſtriaꝝ].i. virginũ deuo
taꝝ. A principio nanq; eccleſiæ erant virgines aliq̃ deo ſacratę, q̃ dicuntur tympaniſtriæ,non
quod vtebantur materialibus tympanis,ſed qm cum apoſtolis inſiſtebant laudibus creatoris.
Sic itaq; principes coniuncti pſallentibus in medio virginum,pueneunt & euaſerunt prædi-
ctã obſidionẽ Irlm. Nam vt in Eccl. hiſtoria ſcribitur,ex admonitione angeli exierunt Ieruſa-
lem & Iudæam,ingredientes regnum Agrippæ,quod erat conſœderatum Romanis. ¶[In Ec
cleſiis,hoc eſt,congregationibus veſtris o Chriſti fideles[benedicite deo]eum laudando[dño 28
de fontibus Iſrael,] .i. ipſi dño veſtro benedicite,de apoſtolis.i.pp gratioſum illud beneficium
quod dedit apoſtolis,atq; per eos vobis. Illuminatio nanq; & gratia eis collata:ſalus eſt mũdi F
Appellantur autẽ apoſtoli fontes Iſrael, quia ex eis ſuſcepit eccleſia riuos doctrinæ,originem
Matt. 5. q; virtutis ac gratię & ſicut Chriſtus eis dixit:Vos eſtis lux mundi, ſic dici poſſunt fontes eccle
ſiæ. ¶[Ibi].ſ.in eccleſia[Beniamin adoleſcentulus].i.Paulus,de tribu Beniamin natus vt ipſe-
Roman. 11 met ad Rom. ſatetur,q iuuenis ad Chriſtum conuerſus eſt.ſ. ſtatim poſt Stephani occiſionem 29
Vel dr adoleſcentulus,qm vltimo reſpectu alioꝝ apoſtolorum venit ad fidem[in mẽtis exceſ-
Actuum 9 ſu]Nam erat in Damaſco tribus diebus ac noctibus,nec manducans , nec bibẽs vtpote raptus
2. Cor. 12. vſq; ad tertium cœlum in quo audiuit arcana verba,vnde ab omni exercitio ſenſuum exterio
rum fuit abſtractus pręſertim cum in raptu illo credatur vidiſſe diuinam eſſentiam. ¶[Princi
pes Iuda].i.qdam apoſtolorum ex tribu Iuda orti[duces eorum].i. duces ac principes extiteſt 30
hominum ad Chriſti fidem conuerſorum. ſicut enim Chriſtus ſecundum humanitatem de tri-
Luca. 1 bu Iuda fuit,ſic Ioh. & Iacob9 maior,itẽq; Iacob9 minor Simõ & Iudas filii ſororũ virginis glo
rioſæ de tribu Iuda nati creduntur,& iſti tanquam apoſtoli duces fuerunt Chriſtianorũ[prin
cipes Zabulon,& principes Neptalim]hoc eſt, nonnulli ex tribu Zabulon Neptalimq; exorti
Ioſue. 19 duces fuerunt populi Chriſtiani. Quemadmodũ nanq; habetur in libro Ioſue,tribus Zabulõ
& Neptalim ſortes ſuas pro magna parte acceperunt in Galilæa , ex qua multi apoſtolorũ di-
ſcipulorumq; Chriſti fuerunt,propter quod Galilæi vocati ſunt,ſicut angelus ad eos ait: Viri
Actuum. 1 Galilæi qd admiramini?Deinde pph. in perſona primitiuæ eccleſiæ loquens precatur. ¶[Mã- 31
da deus virtuti tuæ]hoc eſt,poteſtati angelicæ pcipe,vt nos protegat atq; promoueat. Nõ rm
humana

humana virtute reſiſtere Iudæis aut præualere valemus. Hāc orationē deus exaudiſſe ꝓbat ex
A multis locis Act. apl'oꝝ: Angelus enim Petrum de carcere liberauit, Et de pricipibus ſacerdo- Actu.12.
tum ſcriptū eſt: Poſuerunt apoſtolos in cuſtodia publica. Angelus autem dñi per noctem ape Actuum.5
riens carcerem, eduxit eos [confirma hoc deus quod operatus es in nobis] hoc eſt, doctrinam
apoſtolicam confirma miraculis, & corda credentium ſpiritu ſancto corrobora, eccleſiāq; au
geri ac perfici præſta, vt perficiatur opus fidei, quod operatus es in nobis. i. per nos. ¶ A tēplo
32 tuo in Ieruſalem] Quia in tēplo illo apl'i publice prędicauerunt Chr'm reſurrexiſſe. Vel, à tēplo
tuo in Ieruſalem. i. à congregatione fidelium, q primo in Ieruſalem ſunt collecti, & eſt ſenſus:
Confirma opus fidei quod inchoaſti à templo prædicto, quatenus fides quæ ibi incepit, ꝑ vni
uerſum mundū diſcurrat. Hinc em̄ primitiua eccleſia: Dñe (inqt) reſpice i minas eoꝝ, videlicet, Actuum.4
Iudæoꝝ, & da ſeruis tuis cum oi fiducia loqui verbum tuū. Et cū oraſſent, motus eſt locus in q̄
erant: & repleti ſunt oēs ſpū ſancto, & loq̄bantur verbum dei cū magna fiducia [tibi offerēt re
ges munera] Multi reges ad fidem conuerſi non ſolum ſeipſos Chr'o obtulerunt, ſed & mune
ra copioſa dederunt, ad ſuſtentationē indigentiū & ædificationē Eccleſiaꝝ. Inſup orat ꝓphe. ꝓ
deiectione aduerſarioꝝ eccleſiæ. ¶ [Increpa] dñe deijce & caſtiga [feras arūdinis] hoc eſt, crude Epheſio.4
33 les tyrannos atq; hæreticos, q omni vitio & vento doctrinæ circumferuntur, tanq̄ arundo vē- Matth.11
to agitata, qui feræ propter crudelitatem vocantur, tanq̄ dilaniatores animaꝝ propriaꝝ & ali
orum. Hæ aūt feræ præſertim fuerunt Imp. Romani, vicȝ Nero, Domitianus, Diocletianus, De
cius, pluresq; alij, qui fidem Chriſti penitus eradicare conati ſunt [congregatio taurorum,]. i. Pſalm.32.
multitudo ſeu grex principum ſuperborum, & indumitorum hæreticoꝝ deum nequaq̄ timē-
B tiū, demoratur, & eſt [in vaccis populorum]. i. inter homies laſciuos, ac leues. Nam qualis prin Eccle.10
ceps, tales & miniſtri eius, & qualis magiſter, tales diſcipuli. Vel, in vaccis populorum, hoc eſt,
inter homines ineruditos ac ſimplices, quos nituntur ſubuertere. Ideo ſequitur [vt excludant] à
fide & regno Chriſti [eos q probati ſunt argentu]. i. diuino eloquio eruditi, credendo & obedi-
endo ſermonibus Chriſti. Noīe nanq; argēti deſignatur ſermo diuinus, ſicut ſupius dictū eſt: Pſalm.11.
Eloquia dñi eloq̄a caſta, argentū igne examinatū. ¶ [Diſſipa gentes q̄ bella volunt] hoc ē, prędi
34 ctos tyrannos & hæreſiarchas, & oēs bonuꝝ perſecutores, qui eccleſiæ dei lites & inq̄etudines
concitant, deſtrue, impediendo eoꝝ affectū ab ope malo & paci eccleſię prouidendo. Hoc nūc
impletum conſpicimus, qm̄ tyrannus & hæreſiarchas ſopitos videmus [veniēt legati ex Aegy-
pto] Ad lr'am, multi ægyptioꝝ cōuerſi ad Chr'i apl'os acceſſerūt in Ir'm, & in Romā, q̄ten9 ple-
nius inſtruerētur ab eis, ſicut Dion. ſcribit: Quidā vero exponūt iſtud de Philōe, à q̄ liber ſapię
editus eſt, q cū ſocijs ſuis ab Alexandria ægypti miſſus eſt Romā ad Claudiū Imp. & ibi cum
btō Petro locutus eſt, & ei familiaris effectus. Vñ Alexandriā rediēs, eccleſiā Mar. Euang. diſci
puli ſcti Petri, magnifice honorauit, atq; de eius ꝓconijs libꝝ conſcripſit, q̄ oia in libro de viris
illuſtribus S. Hieron. plenius enarrauit [Aethiopis ꝓueniet manus eius] puta ægypti [deo]. i. ad
gloriā dei. Nā prius ad fidē cōuerſa ē Aethiopia q̄ Aegyptus, qm̄ Euāg. Mat. filiū regis Aethio
pię defunctū ſuſcitauit, q̄ ſacto, regē cū filio et filia magnaq; populi pte cōuertit & baptizauit,
ipſamq; Aethiopiā eccleſiis adimpleuit. Deinceps hortatur propheta totum mūdū ad Chriſti
C aſcendentis ꝓconiū. ¶ [Regna terræ] hoc eſt, ppl'i oim regnoꝝ [cantate deo]. i. Chr'ō q ē vniuer-
35 ſorū creator, & uſq; deus ac vita ęterna [pſallite dño] Chr'ō oim gubernatori ac principi. ¶ [Pſal
36 lite deo q aſcēdit]. 40. die poſt reſurrectionē [ſuper cœlū cœli] i. ſup ſummū cœlū cuiuſcūq; cœ Actuum.1
li contentiuū. Chr's nanq; aſcendit vſq; ad extremitatē cœli empyrei [ad orientē]. i. vſq; ad de-
xterā pr'is q eſt ſupſplendidiſſimus oriēs oimq; luminū orientale atq; fonta le principiū. Vel ad
37 orientē. i. ab oriēte, vicȝ à mōte Oliueti, q eſt in oriētali parte iuxta Ir'm. ¶ [Ecce dabit voci ſuæ
vocē virtutis] hoc eſt, Chr's ſermones ſuos, q̄bus ſe aſcenſurum prædixit, ad effectū potent' per
ducet: ſicut enim ꝑ prophetas, & per ſeipſum prædixit, ita effecit. Dat em̄ voci ſuę vocē virtutis
qui verba ſua opere complet, idcirco o oēs fideles [date gloriam deo]. ſ. Chr'o aſcendenti, [ſup
Iſrael]. i. ꝑꝑ bñficia apoſt. alijſq; fidelibus ꝓſtita, q erant veri Iſraelitę. Gloria aūt eſt clara cum Iohan.1.
laude notitia: ꝓpterea deo gloriā dare eſt nomē ipſius alijs notificare cū ꝓfeſſiōe laudis diuinæ
ſicut cū aliqs bonitatē dei aut beneficia eius ꝓdicat & extollit [magnificētia eius & virtus eius
in nubibus]. i. magna operatio Chriſti atq; potentia eius apparuerunt in nube, in qua aſcēdit
coram diſcipulis, ſicut in Act. dr': Videntibus illis eleuatus eſt, & nubes ſuſcepit eum ab oculis Actuum.1
eoꝝ. Interdū nanq; ſcriptura ponit plurale pro ſingulari & econuerſo, & ita nunc ponit nubi-
bus ꝑ nube. Et forte nō ſolū erat nubes vna, ſed ſicut venturus eſt in nubibus ita receſſit in nu-
bib9, ꝓſertim cū in Act. dicat. Quēadmodū vidiſtis eū aſcēdentē in cœlū, ſic veniet. Per nubes Eodem
q̄q; intelligi pñt angeli ſcti, q Chr'o aſcendēti miniſteriū ꝓbuerūt, in q̄bus magnificētia & virtus
Chr'i relucebāt, put magnificētia & ptās regis relucet in dignitate & excellentia miniſtrorum,

 & quia

Actuum. 1 & qa duo angeli aſtiterunt apl'is, eiſq; magnificentiã & virtutẽ Chri annunciauerunt, dicẽdo:
Hic Ieſus q aſſumptus eſt à vobis ſic veniet. Vñ Diony. 15. cap. de hierarchia cœleſti dicit, q̃d in D
diuinis ſcripturis p nubes freq̃nter intelligantur angeli ſancti. Deniq; p nubes accipi pñt apl'i,
Iſaiæ. 60 de qbus ſcriptũ eſt: Qui ſunt iſti q vt nubes volant? In his etẽm nubibus refulgebãt magnificẽ-
Luc. 21 tia Chriſti atq; potẽtia, qñ poſt aſcenſionẽ dedit eis os & ſapiam, cui non poterãt reſiſtere oẽs
Act. 2. inimici eoꝝ, pſertim dũ miſit eis in igneis liguis ſpm̃ ſctm̃. Propẽ q̃d ſeq̃tur. ❡ Mirabilis deus
in ſctis ſuis] qm̃ mirabiliter magnificauit & exaltauit, apl'os & cæteros primitiuæ Eccleſiæ fili 38
os, maxime illos centũ viginti, q in die Pẽtecoſtes ſimul recepeñt ſpm̃ ſctm̃. In his itaq; mirabi-
lis fuit, quando in tantum confortauit corda eoꝝ, vt qui in paſſione inſtante oẽs fugerunt, ſpũ
Mar. 14. ſancto recepto eũ publice pdicauerunt, eratq; ſupermirabile in principe apoſtoloꝝ, vt q ante
Matth. 26 paſſionẽ pp vocẽ ancillæ Chr̃m negauit, poſt ſpũs ſancti aduentũ toti multitudini Iudæoꝝ in
Actuum 3 trepide diceret: Deus pr̃m nr̃oꝝ glorificauit filiũ ſuũ Ieſum, quẽ vos qdem tradidiſtis, & nega-
Iohan. 19 ſtis añ faciẽ Pilati, & petiſtis viꝝ homicidã donari vobis, ſanctũ vero & iuſtũ negaſtis, & auto
rem vitæ interfeciſtis, ſed hæc eſt mutatio dexteræ excelſi. Ideo ſubdit [deus Iſrael ipſe dabit
Pſalm. 76 virtutẽ & fortitudinẽ plebi ſuæ] vic;, primitiuæ eccleſiæ. Dedit nanq; eis virtutẽ conſtanter lo
quẽdi, miracula faciendi, & irrephenſibilr conuerſandi. Fortitudinẽ q̃q; cuncta aduerſa non ſo
Actuum. 5 lum æquanimiter, ſed etiã exultanter ſuſtinendi, quemadmodũ in Act. ſcriptũ eſt: Ibãt apoſto
li gaudentes à cõſpectu cõcilij, qm̃ digni habiti ſunt p noie Ieſu contumeliã pati. Propẽ tanto-
rum gratiã beneficioꝝ Chriſti fidelibus conceſſoꝝ, ſit in æternũ, [bñdictus deus] cui pro donis
ſuis nihil dignũ rependere poſſumus, qm̃ bonoꝝ noſtroꝝ nõ eget: pcipue cũ oia noſtra bona E
Pſalm. 15 ei⁹ ſint dona, queãdmodũ Dauid deuotiſſime ait: Tua dñe ſunt oia, & q̃ de manu tua accepim⁹
1. Para. 29 dedimus tibi. Sed hoc nobis incumbit, vt ſoli deo honorẽ & gloriam impendamus, eũ digniſſi
Ibidem me venerando oñeq; bonũ ipſi attribuendo, ſicut & S. Dauid fecit, dicendo: Nũc ergo deus no
ſter confitemur tibi & laudamus nomen tuũ inclytum. Tua eſt dñe magnificentia, & poteſtas
& gloria atq; victoria, tibi laus, tuæ diuitiæ, tu dñaris oim. Porro q̃ dicta ſunt ab illo loco. Ve-
runtñ deus confringet capita inimicoꝝ ſuoꝝ, ſpiritualius atq; cõmunius intelligi poſſunt hoc
modo. Veruntamen. i. q̃uis deus, ſit deus ſaluos faciendi, nihilominus ipſe conquaſſabit ac de-
ſtruet capita inimicoꝝ ſuoꝝ, à parte totũ ſignificat, quemadmodũ Philiſtæi dixerunt regi ſuo
1. Reg. 29. de Dauid: Quomodo melius poterit placare dñm ſuum, niſi in capitibus noſtris? Eſt itaq; ſen-
ſus, deus, vel in pſenti, vel ſaltem in futuro, inimicos ſuos confringet, vlciſcẽdo pctã eoꝝ, eoſq;
nunc occidendo, aut poſtmodum condemnando. Vel ſic, Deus confringet capita inimicorum
Iſaiæ. 2. ſuorum, id eſt, ſuperbiã eorum humiliabit, deprimet & damnabit, iuxta illud Iſaiæ: Dies domi
ni ſuper omnem ſuperbum & excelſum, & ſuper omnem arrogantem & humiliabitur. Et per
Sophon. 1 alium prophetam: Viſitabo ſuper omnem qui arroganter ingreditur. Confringet etiam deus
verticem capilli, id eſt, excellentiam cogitationis perambulantium in delictis ſuis. i. perſeueran
Mich. 2 tium in peccatis. Vnde alibi ſcriptum eſt: Væ qui cogitatis inutile. Et Iſaias ait: Incuruabitur
Iſaiæ. 2. ſublimitas hominum, & humiliabitur altitudo virorum. Sic ergo non ſolum ſuperbiam acti-
Eccl. 24 onum, ſed etiam extollentiam cogitationum deus confringet, quemadmodum ſapientia: Om F
nium, inquit, excellentium & ſublimium colla virtute ppria calcaui. Hinc & alia ſcriptura ait:
Iob. 15. Quid te eleuat cor tuum, & quaſi magna cogitans attonitos habes oculos? Quid tumet contra
deũ ſpiritus tuus? Nomine autem capilli cogitatio deſignatur, quoniam ſicut capillus ex capi-
te naſcitur, & ei adhæret, ſic cogitatio procedit ex corde, & adhæret eidem. Dixit dñs, hoc eſt, in
Amos. 3. tra ſe immobiliter decreuit atq; per ſeruos ſuos locutus eſt: Non em̃ faciet dñs verbum, niſi re
uelauerit ſecretum ſuum ad ſeruos ſuos prophetas, ex baſan, hoc eſt, immundicia vitæ & cõfu
ſione peccati, conuertam peccatores, quatenus q ante turpiter & inordinate vixerunt, implere
incipiant illud apoſtoli: Omnia añt decenter, & ſecundum ordinem fiant in vobis. Baſan em̃
Roma. 15 turpitudo ſeu confuſio interpretatur: conuertam in profundum maris, hoc eſt, gratiam cõuer
ſionis mittam in hoc ſeculum nequam in corda obſtinata, in gentilitatem olim fluctibus vitio
1. Pet. 1 rum ſubmerſam. Propter quod Petrus ait: Redempti eſtis de vana veſtra conuerſatione pre-
Actu. 17. cioſo ſanguine agni immaculati. Et Paulus apertius loquens: Tpa (ait) prioris ignorantiæ de-
ſpiciens deus, nunc annunciat hoĩbus vt omnes vbiq; pœnitentiam agant. Vñ & ipſe ſaluator
Lucæ. 9 de ſeipſo fatetur: Non venit filius hominis vt iudicet mundum, ſed vt ſaluet mundus per ipſm̃
vt intingatur pes tuus in ſanguine, hoc eſt. ad hoc deus cõuertet te o homo, vt deſideriũ tuum
ſeu actio tua effectum & fructũ ſanguinis Chriſti conſequatur, ita vt merito paſſionis Chr̃i ſal
Ephesio. 2 ueris, vnitus, imo intinctus ſanguine Chriſti per fidẽ & charitatem. Vnde ait Apl'us: Vos q era-
tis lõge, facti eſtis prope in ſanguine Chr̃i: lingua canum tuorum ex inimicis ab ipſo. i. lingua
prædicatorum tuorum, formata & ſumpta eſt ex infidelibus atq; gentilibus ad fidem cõuerſis
& hoc

A & hoc ſactum eſt ab ipſo oim ſaluatore Ieſu Chriſto, cuiua pietate & gratia ex inimicis fiunt
amici. Nulti ſiqdem gentilium olim Chr̄o contrarij, fide recepta ſacti ſunt prędicatores fortiſ-
ſimi, vt ſacratiſſimus Dionyſius, Clemēs papa, diuinua Ignatius, magnus ille Polycarpus. Ta-
les aūt dicuntur fuiſſe inimici ſcd̄m præſentem maliriam, ſeu proprioꝝ meritoꝝ exigentiā, ſe-
cundum vero prædeſtinationem æternam ſemper fuerunt amici, qa de talibua loqtur Chriſt⁹: iohan 15.
Maiorem charitatē nemo habet, vt aīam ſuam ponat qs p amicis ſuis. Et Apoſt. dicit. Cum ad Roman. 5
huc inimici eſſemua, recōciliati ſumua deo p mortem filij ſui. Erant igit amici & inimici ſcd̄
diuerſoa reſpectua. Viderunt ingreſſus tuos deus, hoc eſt fidelea per fidem conſideraueruīt con
uerſationem tuā dn̄e Chriſte, ſuntq; ſecuti veſtigia tua ſanguinem effundendo, vel ſeipſoa q̄ti-
die mortificando, abnegando, & crucem ſuam poſt te baiulando. Viderunt etiam oculo con- Lu. 1
templationis puriſſimę ingreſſus tuos. i. incarnationem qua mundum intraſti, aſcenſionē qua Mat. vlti.
cœlum introiſti, apparitiones quoq; qbua poſt reſurrectionem apoſtolis apparēdo ingreſſus Act. 1
es conclaue hoſtija clauſis, atq; deſcenſum ad inferos. Præuenerunt, hoc eſt, in omni ope bono Iohan. 20.
alios præceſſerunt principea. i. prælati eccleſiæ coniuncti pſallentibus, hoc eſt ouibus ſibi com-
miſſis deum laudātibus in medio iuuenculaꝝ tympaniſtriaꝝ. i. aīaꝝ deuotaꝝ, de qbus in Can Can. 6
ticis dicitur: Adoleſcentulaꝝ non eſt numerus. Dicuntur nanq; aīę Chriſto per fidē & charita
tem deſponſatæ iuuenculæ, propter ſpiritualem iuuentutem interioria reformationia & gr̄æ,
B de qua ait Apl's: Licet is q foris eſt noſter hō corrumpat, t̄n is q intus eſt renouat de die in diē. 2. Cor. 4.
Dicunt q̄q; tympaniſtriæ, q̄m per labores pœnitentiæ & mortificationē carnia ppriæ, dulcit i
auribua dei ſonant, eumq; gratiſſime laudant, quēadmodū ipſe cuilibet animę tali dicit: Sonet Can. 2
vox tua in auribua meis. Vox eñi tua dulcis. Itaq; præuenerīt principes coniuncti pſallētib⁹, &
hoc eſt quod omni prælato ait Apoſt. Eſto exemplū fidelium in verbo, in cōuerſatione, in cha 1. Timo. 4
ritate. In eccleſijs. i. in congregationibus catholicoꝝ viroꝝ, non in conuenticulis hæreticoꝝ,
ſchiſmaticoꝝ aut malignoꝝ, à qbus omnino fugiendum eſt, bn̄dicite deo dn̄o de fontib⁹ Iſrael
hoc eſt propter fontes Iſrael, vtpote propter gratiam doctoribus atq; paſtoribus eccleſiaꝝ col
latam, qs deus impleuit donis ſpūs ſancti, ſapientia, intellectu, conſilio, fortitudine, ſcia, pietate
timore, ita vt ex eis quaſi ex fontibus inferiores ſortiant ac hauriāt fluenta doctrinæ, exempla
virtutum gratiamq; diuinā. Ibi. i. in vnitate eccleſiæ Beniamin adoleſcētulus, hoc eſt filius dex
teræ, ſ. filius dei adoptiuua in gr̄a dei inceſſanter proficiens, cui deus eſt dexter. i. fauens & pius
in eo per gratiam habitans. De tali etenim Beniamin in Deutero. ſcriptum eſt: Amantiſſimus Deut. 33.
dn̄i habitabit confidenter, in eo quaſi in thalamo tota die commorabit, & inter humeros illis
requieſcet. Talis eſt oīs q gratiæ dei totus innititur, cuius aīa beneplacita eſt deo, cui cōuenit
q̄d dn̄a p Aggeū ait: Aſſumā te ſerue meus, & ponam te quaſi ſignaculum, qa te elegi. Principes Aggei. 2
Iuda duces eoꝝ, principes Zabulon, principea Neptalim. Iuda interpretatur confeſſio, Zabu-
lon autem habitaculum fortitudinis, Neptalim vero dilatatio mea. Eſt igitur ſenſus: Princi-
C pes Chriſtianę confeſſionis ſunt ducea eorum, videlicet Chriſtianorum. Hi eñi principea ſunt
prælati eccleſiæ, & maxime martyres ſancti, qui primo & eminentiua nomen Chriſti coram
hominibus ſunt confeſſi. Iccirco aliorum conſtituti ſunt duces, incumbitq; nobis eorum imita
ri exempla, ſed & principes Zabulon, hoc eſt principes ſpiritualis fortitudinis, qui in virtutib⁹
ſtabiliti ſunt, & inauertibiliter deo adhærent, & principes Neptalim. i. dilatationis, quoꝝ cor-
da per charitatem dilatātur ad deum & proximum, deum brachijs dilectionis recipiendo, am
plectendo, ac reſeruando, proximis quoq; per charitatem in omnibus ſuccurrendo. Hi tales
ſunt ducea ouium Chriſti. Vere enim digni ſunt præeſſe qui iſtis ornantur virtutibus. Confeſ-
ſio pertinet ad fidem, fortitudo ad ſpem, dilatatio ad charitatem. Manda deus virtuti tuæ, con
firma hoc deus quod operatus ea in nobis. Hæc eſt oratio optima quam eccleſia omniſq; fide
lis deo offerre poteſt & debet, deprecando vt deua virtutem angelicam ad ſuam cuſtodiā mit-
tat, quemadmodum Tobiaa dixit: Bene ambuletis, & ſit dominus in itinere veſtro, & angelus Tob. 5
eius comitetur vobiſcum. Orare quoq; debemus, vt deus bonum, quod ipſe in nobis gratio
ſe incepit, pie corroboret, & ad finem ſecurum cum iugi profectu perducat. Ideo enim
Paulua: Optimum (inquit) eſt gratia ſtabiliri cor. A templo tuo in Ieruſalem. Deus enim Heb. 13.
in cœleſti Ieruſalem ſeu triumphanti eccleſia habitana, operatur in nobia quicquid boni agi-
mus & habemus. Iuxta illud: Omnia opera noſtra operatus es in nobis. Et Apoſtolus: Deua Iſaiæ 26.
eſt qui operatur in nobis & velle & perficere, pro bona voluntate, & hæc operatur deua in no- Phil. 2
bis, à templo cœleſtia Ieruſalem, quoniam inde nobis tranſmittit angelos ſanctos, mu-
nera gratiarum ſecum portantes, noſque ad ſuperna erigentes: tibi offerent regea. i. omnea
Chriſtiani, qui ſunt genus regium & ſacerdotale, qui dn̄antur animo proprio & rationis impe
rium fortiter proſequuntur munera. i. ſacras hoſtias, preces deuotaa, eleemoſynas largas ſpon

taneumq;

tanenmq; obſequium,imo ſeipſos. Increpa feras arundinis. Hunc verſum cum parte verſus D
ſequentis dicere quilibet poteſt ſecundum explanationem inductã, orando pro conſeruatiõe
eccleſiæ,& repreſſione aduerſariorꝫ ipſius. Regna terræ cantate deo. Vnuſqſq; noſtrum zelo
diuini honoris accenſus,omnes fideles ad dei præconium quantum valet inducere,& incẽde-
re debet,recolendo ardenter beneficia eius & ſi ſolus eſt, poteſt iſta in perſona eccleſiæ dicere,
omnes alloquendo fideles,reſpicietq; deus bonitatem ſui affectus, nec illum infructuoſum re-
linquet. Ecce dabit voci ſuæ vocem virtutis. Iſtud intelligi poteſt de voce illa qua oẽs euigilatu
1.Theſ.4 ri ſumus in die nouiſſimo,de qua ait Apl's: Ipſe dñs in iuſſu,& in voce archangeli,& in tuba dei
deſcendet de cœlo: huic voci dabit vocem virtutis,dũ p eam oẽs mortuos ſuſcitabit, quemad-
1.Cor.15. modum Paulus teſtat: Canet tuba & mortui reſurgent incorrupti, date gloriã deo ſup Iſrael,
id ẽ,nomen dñi glorificate ꝑpter oĩa bona veris Iſraelitis, vcꝫ re & noĩe Chrĩanis exhibita vel
ꝓmiſſa, magnificentia eius,i. Chrĩ,& virtus eius in nubibus cœli materialibus apparebit in die
Mat.24 nouiſſimo,qñ (vt ipſe ꝓdixit) videbunt filiũ hoĩs venientẽ in nubib9 cœli cũ poteſtate magna,
Gen.6. & maieſtate. Mirabilis deus in ſctĩs ſuis. In ſctĩs eñ añ legem mirabilis fuit, ſicut in Noe, quẽ in
Gen.5 arca ſaluauit, & in Enoch quẽ tranſtulit, in Abrahã qꝫq; & Loth ac alĳs multis. Mirabilis etiã
Gen.19 fuit in populo ſuo quẽ de Aegypto eduxit, cui in monte Synai terribiliter ſublimiterq; appa-
Exodi.12 ruit. In Ioſue qꝫq;, ad cuius imperiũ ſol & luna ſteterunt in cœlo immobiles ſpacio vnius diei.
Exo 19
Ioſue. 10. Sic in Elia, Elizeo & alĳs multis tpe legis mirabilis fuit. Maxime aũt mirabilis fuit in ſctĩs tpe
4.Regum
2.2.13. grãe,& nũc vſq; incõprehenſibilit opatur & commorat in Chriſtianis, ꝓſertim in ſacro altaris,
Eccle.48
Iohan.6 multa etiam ſigna p ſuos electos hucuſq; operari dignat, ſinguliq; deuotorꝫ ſcire pñt q̃ mira E
biliter deus operet in ipſis q̃tidie preces eorꝫ exaudiendo, corda conſolando, à tentationib9 libe
rando, ſpũalem profectũ præſtando, ignẽq; diuini amoris in ipſorꝫ præcordĳs frequent incẽ-
dendo, augẽdo, ac ꝑficiendo. Ideo eñ ſubiungit Deus Iſrael.i. hoĩs deũ oculo contẽplatiuo vi-
dentis, dabit virtutẽ & fortitudinẽ plebi ſuæ, dando ei p grãm q̃d nec habet, nec videt p naturã.
Cætera ſatis expoſita ſunt. Ecce pſalmum glorioſum, mirabilem, & vere myſterĳs plenũ audi-
uimus, in q̃ Chriſti reſurrectio, incredulorꝫ delectio, eccleſiæ inſtitutio, promotio, ſpũs ſancti
miſſio, Chrĩ qꝫq; aſcenſio deſcribunt. Conemur igit adimplere q̃d pſalmus iſte toties exhortat,
vcꝫ deo cantare, pſallere, eius præconia enarrare, ſuo aduentui in cordibus nr̃is iter parare, q̃-
tenus ipſe per grãm maneat ſemper in nobis, noſq; p dilectionem maneamus in eo, quẽadmo
1 Iohan.4 dum ſcriptũ eſt: Deus charitas eſt, & q manet in charitate, in deo manet, & deus in eo.

COMMENTARIVS IN PSALMVM LXVIII

¶Expoſitio Tituli.

TItulus pſalmi nunc declarandi eſt: In finem pro his qui commutabunt ipſi Dauid.i.pſal-
mus iſte in vltimum finem, qui Chriſtus eſt, nos dirigens, ſcriptus eſt pro his, qui cõmu-
1.Cor.15. tabuntur.i.q in Chriſto reformantur, q ſicut portauerunt imaginẽ primi hoĩs terreni & pecca
toris: ſic portare incipiunt imaginẽ ſecundi hoĩs immaculati atq; cœleſtis. Conuenit quoq; hic
pſalmus ipſi Dauid prophetæ, ſicut authori, ſignificato añ per Dauid, vtpote Chriſto, cõuenit
ſicut ſubiecto. Non eñ dubitare ꝑmittimur, quin pſalmus iſte ad lr̃am ſit intelligẽdus de Chr̃o F
quod ex ſcriptura canonica noui teſtamenti multipliciter demonſtratur. Apoſtolorꝫ eñ glo-
rioſiſſimus princeps ſcripturam pſalmi iſtius dicit oportere impleri in Iuda, q tradidit Chr̃m,
Act.1 propter pctm̃ in Chr̃m commiſſum. Sic eñ allegat: Fiat commoratio eius deſerta, & non ſit q
habitet in eã. Vnde q̃d inferius pluralit dr̃: Fiat habitatio eorꝫ deſerta, & in tabernaculis ipſorũ
non ſit qui inhabitet, Ipſe applicat ad Iudam, ſingulariter ſcripturam iſtam allegans. Denique
Roma.11 etiam Paulus apoſt. introducit q̃d infra habetur: Fiat menſa eorꝫ coram ipſis in laqueum, cum
verſu ſequenti, dictũ atq; impletum in Iudæis q Chriſtum interfecerunt, propter ſcelus in ipſm
patratum. In eadem quoq; epiſtola dicit in perſona Chriſti prædictum. q̃d inferius dicit: Op-
Roma.15 probria opprobrantium tibi ceciderunt ſuper me. Simili mõ q̃d in pſalmo iſto habetur: Zelus
domus tuæ comedit me, Iohan. Euang. aſſerit de Chriſto prædictum, & in eo complẽtũ, recitãs
Iohan.2. q̃uo Chriſtus flagello de funiculis facto eiecit de templo ementes & vendentes. Inſuper quod
in pſalmo hoc dicitur: Multiplicati ſunt ſuper capillos capitis mei qui oderũt me gratis, Chri-
Iohan.15. ſtus affirmat de ſe prænunciatum: Vt impleatur, inquiens, ſermo qui in lege eorũ ſcriptus eſt:
Quia odio habuerunt me gratis. Hoc tñ ſuperius manifeſte etiam dicitur hoc modo: Non ſup
Pſalm 14. gaudeant mihi qui aduerſantur mihi inique, qui oderunt me gratis. Propterea ſicut ex iſto te-
ſtimonio dñi Saluatoris oſtenditur iſte pſalmus ad literam de ipſo conſcriptus, ſic & ille, ſicut
& illic plenius dixi. Chriſtus itaq; paſſioni propinquans vel in ea conſiſtens, orans ait ad pauẽ
ſtm ſanctam Trinitatem, vnum ſimpliciſſimum deum.

¶Expoſitio pſalmi literalis.

Saluum

A SAluum me fac deus]non à malo culpæ,qa peccare nõ potui,ſed à malo pœnę, vcȝ
1 à doloribus corporis & animæ mihi inflictis aut infligendis,de qbus ſubiungitur
[quoniam intrauerunt aquæ]hoc eſt,tribulationes & pœnæ[vſqȝ ad aĩam meã.]
.i. vſqȝ ad extinctionem vitæ meæ corporeæ , ſcȝ vſqȝ ad ſeparationem carnis &
animæ. Interdum in ſacra ſcriptura per aquam intelligitur cõſolatio. Iuxta illud: Emiſiſti vin Zach 9.
ctos tuos de lacu,in quo non erat aqua. Interdum vero per aquam intelligitur grauis perſecu- Iob.22.
tio,iuxta illud in libro Iob: Putabas te tenebras nõ viſurum,& impetu aquarum inundantiũ
non oppreſſum iri. Vnde Iſaias apertius dicit: Adducet dominus ſuper populum iſtum aquas Iſaiæ.8.
2 fortes & multas,regem Aſſyriorũ,& ita iam per aquas deſignatæ ſunt perſecutiones. ¶[Infixus
ſum in limo profundi]Hoc quidam dicunt Chriſto competere ratione ſuæ ſepulturæ, qa tunc
ſub terra recluſus eſt,quemadmodum ipſe in euang. prædixit: Sicut fuit Ionas in ventre ceti Mat.12
tribus diebus & tribus noctibus,ita erit filius hoĩs in corde terræ. Videtur tamen quod iſtud
conueniat Chriſto etiam ratione ſuæ incarnationis,per quam deſcendit in mundũ, q dici põt
limus profundi,vel propter elementum terræ limoſum, vel propter vitioſitatem & limoſitatẽ
vitæ carnalis hoĩm in mundo viuentium. In hoc limo Chriſtus defixus eſt,qm̃ teſte Apoſt. de Ephe 4.
ſcendit in inferiores partes terræ,atqȝ in medio nationis prauæ & peruerſæ multo demoratus
eſt ipſe.[Et non eſt ſubſtantia] .i. in corpore meo non fuit ſtabilis vniformiſqȝ ſtatus vitę natu
ralis. De Chr̃o nanqȝ ſecundum ꝙ erat aliquo mõ viator atqȝ paſſibilis, verũ eſt dicere q̊d apũ
beatũ Iob ſcriptum eſt: Homo natus de muliere,breui viuens tpe,replet multis miſerijs,& nũq̃ Iob.14.
B in eodem ſtatu permanet. Vel,non eſt ſubſtantia .i. ſubſiſtentia ſeu naturalis ſubſiſtendi ptãſi
corpore crucifixo,exhauſto,mortuo,& ſepulto. Vel,non eſt ſubſtãtia.i. naturales diuitiæ mihi
defuerant. Chr̃s em̃ non habuit vbi caput ſuum reclinaret,& nudus cruci appẽſus eſt,habuitqȝ Lucæ. 9
pro cibo potuqȝ acetum & fel. Ecce qd rex gloriæ,cuius ſunt cœlum & terra,& oĩs ornat⁹ eorũ Mat. 27.
ꝓ nobis pati dignatus eſt. Nempe cum diues eſſet,propter nos egenus & ſine ſubſtantia factus 2.Cor 8.
3 eſt,vt eius inopia diuites efficeremur. ¶[Veni]de ſummo cœlo & ſinu prĩs ꝑ aſſumptionem hu
manæ naturæ[in altitudinem maris] .i. in ꝓfunditatẽ ꝑſecutionis & pœnæ ac mortis[& tem-
peſtas demerſit me]i. magnitudo pœnarũ mihi in crucis patibulo inflictarũ occidit me,ſicut in
Thren. ſcribit: Inundauerunt aquæ ſuꝑ caput meum,dixi: Perij. Solet aũt per altitudinẽ ꝓfun- Threno.3
4 ditas deſignari,iuxta illud: Puteus altus eſt. ¶[Laboraui clamans]Chr̃s em̃ non ſine labore ꝑ- Iohan. 4.
dicando diſcurrebat. Vnde ſcriptum eſt: Ieſus fatigatus ex itinere. Clamauit q̊qȝ, Iudæos incre Iohann.4.
pando,populum inſtruendo,euangelicam legem docendo. Maxime tamen in pſſione labo-
rauit,quando & baiulans ſibi crucẽ exiuit,atqȝ in cruce clamauit: Pater ignoſce illis. Et cõſum Iohan. 19. Lucæ.23
matum eſt. Et: In manus tuas commendo ſpm̃ meum. Hinc em̃ de Chr̃o apud Iſaiam ſcriptũ Iohan.19.
eſt: Pro eo ꝙ laborauit aĩa eius,videbit & ſaturabit:[raucæ factæ ſunt fauces meæ]Ad literam Iſaiæ.53.
raucæ factæ erant fauces Chr̃i. Raucedo nãqȝ cauſat ex deſiccatione humorũ in faucibus & ar-
terijs,qm̃ ergo Chr̃s in paſſione ſanguinẽ copioſe effudit,ꝓut dictum eſt ſupra: Sicut aqua effu Pſalm.21
ſus ſum,ideo rauca erat vox eius. Metaphorice aũt dicuntur fauces fieri raucę,dum ſermo pro
latus audienti non proficit,ſed ſine fructu conſiſtit,ſicqȝ fauces Chriſt raucæ erant,q̃tum ad in Iohan.8.
C credulos & peruerſos,qbus ipſe in euang. ait: Sermo meus non capit in vobis. [defecerunt ocu
li mei dum ſpero in deum meũ.]Videtur hoc repugnare ei q̊d Chriſtus ſuperius ait: In dño ſpe Pſalm.21
rans non infirmabor. Eſt igitur ſenſus. Oculi mei interiores, vcȝ contemplatio & mẽtalis oĩo,
qbus in cruce pendens deum indeſinenter aſpexi,viſi ſunt deficere.i. fruſtrari,& ſuo effectu ſeu
diuina ſubuentione priuari,dũ deus pater reliqt me in manibus impiorũ,propter q̊d ipſi dixe
runt: Confidit in deo,liberet eum nunc ſi vult. Et iterũ: Si rex Iſrael eſt. Vel, Si hic eſt Chriſtus Matth. 27
dei electus,deſcendat nunc de cruce. Et Iſaias: Nos putauimus eũ quaſi leproſum & percuſſum Mar.15
à deo & humiliatum. Solet em̃ Chiſtus de ſe aliquid affirmare, iuxta quod in opinione aliorũ Lu.23 Iſaiæ.53
fuit. Vñ apud Ieremiam: Ego inqt quaſi agnus innocens q portat ad victimam,& non cogno- Ierem. 11
ui,qa ſuper me cogitauerunt conſilia,&c. Iudæi nanqȝ putabant Chriſtum neſcire ipſorũ con-
ſilia contra ſe. Vel ſic,defecerunt oculi mei dum ſpero in deum meum,id eſt,quando in cruce
pendens certiſſime confidebã me tertia die reſuſcitandũ,tunc oculi mei corporales defecerũt,qa
5 obtenebrati ſunt atqȝ euerſi. ¶[Multiplicati ſunt ſuper capillos capitis mei q oderunt me gra-
tis]per hoc Chriſtus inſinuat multitudinẽ aduerſariorũ ſuorũ Iudæorũ, q eũ gratis.i. ſine rõna-
bili cauſa oderũt, & forte ad lr̃am numerus odientiũ & ꝑſequẽtiũ Chr̃m, exceſſit numerũ criniũ
capitis ſui. Multa em̃ milia fuiſſe vident in pplo illo de q̊ Euangeliſta teſtat: Rñdens vniuerſus
6 ppl's dixit: Sãguis ei⁹ ſuꝑ nos,& ſuꝑ filios nr̃os. ¶[Cõfortati ſunt q ꝑſecuti ſũt me inimici mei in Matth. 27 Lu.23
iuſte]Oẽs em̃ cõfœderati ſunt in malo,& inualeſcebãt voces eorũ aduerſum me,nõ ꝓpter ratio
nem,ſed ꝓpter multitudinẽ. Principes ſacerdotũ præbuerũt auxilium phariſæis, q primo cõtra
Chriſtum

A natis. Erat enim Chriſtus extraneus Iudæis in ipſum non credentib⁹, quia longe erat à corde
eorum, q̃uis inter eos corporaliter ambulabat. Erat quoq; extraneus fratribus ſuis apoſtolis,
qui omnes relicto eo fugerunt. Vnde ſanctus Iob in perſona aut certe figura Chriſti ait: Fra- Iob 9.
tres mei elongauerunt à me, & noti mei quaſi alieni receſſerunt à me[& peregrinus factus ſum
filijs matris meæ] hoc eſt, Iudæis filijs Saræ vel ſynagogę. Quemadmodum peregrinus ſeu ho
ſpes non diu ſuſtinetur, ſed de domo expellitur, ita Iudęi Chriſtum velut vilem abiecerunt, at-
que ſpreuerunt, illud apud Iohannem dicentes: Nos ſcimus quoniam Moſi loquutus eſt de Iohan. 9
us, hunc autem neſcimus vnde ſit. Idem quoq; Euangeliſta teſtatur: Iam conſpirauerant Iu- Ibidem
dæi, vt ſi quis confiteretur eum Chriſtum, extra ſynagogam fieret. Hoc modo Chriſtum fuiſſe
ventueum, & in mundo victurum, Ieremias cum admiratione prædixit: Quare quaſi colonus
venturus es in terra, & quaſi viator declinans ad manendum? Cur autem Chriſtus tanta pa. Ierem. 14.
12 ti dignatus ſit, pandit ſubdendo: ❡[Quoniam zelus domus tuæ comedit me.] hoc eſt, ardens
dilectio ædificationis, informationis & conuerſionis eccleſiæ, ſeu fidelium aut electorum, p
quorum ſalute ſum incarnatus, me totum accendit, abſorbuit, & conſumpſit. Peopter ſalutem
enim eccleſiæ Chriſtus prædicauit, Iudæos increpauit, miracula fecit. Hunc quoq; zelum palã
oſtendit, quando eiecit de templo eme- tes & vendentes dicens: Nolite facere domum patris Mat. 21
mei domum negotiationis. Hic etiam zelus Chriſtum comedit. i. in morte conſumpſit, quoni- Iohan. 2.
am propter charitatem ſuam ad nos, tradidit ſemetipſum pro nobis in mortem, ſicut Paulus Gal. 2
fatetur: In fide (inquiens) viuo filij dei, qui dilexit me. & tradidit ſemetipſum pro me. Et rurſus Heb. 3
Chriſtus tanq̃ filius fidelis erat in domo ſua, quæ domus ſumus nos. Voluit enim Chriſtus cõ
B ſtruere templum deo patri, eccleſiamq; perfectam ex viuis lapidibus, prout de ipſo apud Za-
chariam fuit prædictum: Ecce vir oriens nomen eius, & ædificabit templum domino, & ipſe Zach. 6
portabit gloriam, & ſedebit & dominabitur in ſolio. Hoc templum Chriſtus conſtruere cœpit
docendo & redarguendo errantes, quemadmodum de ipſo clare prænunciatum eſt. Cum enĩ
de Chriſti aduentu dixiſſet Malachias propheta: Statim veniet ad templum ſuum domi-
nator quem vos quæritis, de ipſius doctrina mox addidit: Ipſe enim quaſi ignis conflans, & ſe Malach. 3.
debit conflans & emundans quaſi argentum, & purgabit filios Leui. Denique hoc templum
Chriſtus promiſit ſe ædificaturum in ſuo aduentu per Amos prophetam: In die illo ſuſcitabo Amos. 9.
(inquiens) tabernaculum Dauid quod cecidit, & reædificabo aperturas eius, quod Iacobus in Act. 15
Actibus apoſtolorum allegat de Chriſto prædictum. [& opprobria] Iudæorum. [exprobran-
tium tibi] o pater æterne, me vnigenitum tuum negando, & opera mea miraculoſa atq; diui-
na dæmonibus aſcribendo. [ceciderunt ſuper me] hoc eſt, in mea humanitate paſſibili habue
runt effectum. Nam verba atq; iniuriæ impiorum tibi illata, diuinitati nocere non poterãt,
ſed meam humanitatem lædere & occidere valuerunt. Vel, ceciderunt ſuper me, hoc eſt, mihi
quoque inferebantur. Quicquid enim vni diuinæ perſonæ irrogatur iniuriæ, irrogatur &
alij. Propter quod aſſerit Chriſtus: Qui non honorificat filium, non honorificat patrem q mi- Iohan. 5.
ſit illum. Exprobrabant autem Iudæi deo patri, imo toti Trinitati, præcipue tamen ſpiritui
ſancto, dum Chriſti miracula totius Trinitatis poteſtate patrata, attribuebant Beelzebub.
C Vnde cum dixiſſent ſcribæ: Beelzebub habet, volens Chriſtus oſtendere eos ſpiritui ſancto in Mar. 3
tuliſſe blaſphemiam: Qui blaſphemauerit, ait, in ſpiritum ſanctum, non habet remiſſionem in
æternum, ſed reus erit æterni delicti, & cur hoc dixerit de Iudæis manifeſte Euãgeliſta ſubiun
gens: Quoniam dicebant ſpiritum immundum habet. ❡[Et operui in ieiunio animam meã]
13 Operatio virtuoſa animæ veſtimentũ vocatur, iuxta illud: Exultabit anima mea in deo meo, Iſaiæ. 61
quia induit me veſtimento ſalutis, & indumento iuſtitiæ circundedit me. Chriſtus autem ieiu Mat. 4.
nauit quadraginta diebus & totidem noctibus, & ita ieiunio, quod eſt actus temperantiæ, ope
ruit. i. ſpũaliť veſtiuit animã ſuam, [& factum eſt in opprobriũ mihi.] i. in occaſionem tenta-
tionis à dæmone, q ex hoc motus eſt ad tentandum me, in tm̃ vt idololatriæ ſpeciem mihi prò
poneret dicens: Hæc omnia tibi dabo ſi ꝓcidens adoraueris me. Vel ſic, operui in ieiunio aĩam
meam, hoc eſt pallio compaſſionis atq; triſtitię indutus ſum propter infidelitatem malitiamq;
peruerſorum. Hinc nanq; in Marco dicitur: Contriſtatus eſt Ieſus ſuper cæcitate cordis eorũ. Mar. 3.
Sicut enim Chriſti refectio eſt noſtræ mentis ad deum conuerſio, ſecundum quod ipſe prote- Apo. 3
ſtatur: Si quis aperuerit mihi, cœnabo cum illo: ſic eius ieiuniũ eſt nr̃i cordis à deo auerſio. [Et
factus eſt in opprobriũ mihi] hoc eſt labor & ſtudiũ q̃ pro hoĩm conuerſiõe ſudaui, cucurri, &
laboraui, fuit Iudæis occaſio detractionis, irriſionis & accuſationis aduerſum me. Dicebant
enim: Hunc inuenimus ſubuertentem gentem noſtram. ❡[Et poſui veſtimentum me- Luc. 23
um cilitium.] hoc eſt, non mollibus, ſed duris veſtibus vſus ſum. Quoniam enim Chriſtus
Iohannem

Iohannem Baptiſtam de veſtimentorum aſperitate collaudat, veſtiumq; mollitiem reprobat,ap D
paret ꝙ ipſe veſtibus aſperis vtebatur. Cœpit equidem facere & docere,& hoc liquet,qa tuni-
ca eius inconſutilis fuit deſuper contexta per totum, quemadmodum veſtes ciliciuq; fieri ſolēt.
Vel poſui veſtimentum meum cilitium,hoc eſt,carnem mortalem indutus ſum ,& ea dininita
tem meam velaui.De qua carne atq; cilitio ſuperius dixit Conſcidiſti ſaccum meum,& circū-
dediſti me lætitia.[& factus ſum illis in parabolam]hoc eſt, in ſimilitudinem improperij &in
Mar.3 deriſum , quemadmodum in euangelio ſcribitur: Audiebant hæc phariſæi , & deridebant eū,
& dicebant,quoniam in furorem verſus eſt. ¶[Aduerſum me loquebantur qui ſedebāt in por- 15
ta].i.ſacerdotes iuxta portam templi ſedentes & populum inſtruentes,vel iudices in portis ci-
Deut.16. uitatis ad iudicandum reſidentes,quemadmodum iuſſum erat per Moſen : Iudices conſtitues
in omnibus portis tuis. Iſti contra Chriſtum loquebant,auertentes plebem ab eo, in tantū, vt
tandem peterent ſibi virum homicidam donari,& Ieſum occidi. [& in me]hoc eſt,de me & cō
tra me[pſallebant]hoc eſt,irridendo cantabant [qui bibebant vinum].i.Iudæi guloſi. Canti-
lenas enim irriſorias compoſuerunt & cecinerunt de domino ſaluatore,ſicut eſt illud: Homo
Mat.11 Ierem.20. vorax,potator vini,amicus publicanorum. Vnde per Ieremiam dicit: Factus eſt mihi ſermo dñi
Oſee.7. in opprobrium & in deriſum tota die. Et in Oſee Chriſtus: Ego(inquit)redemi eos,& ipſi locu
ti ſunt contra me mendacia. ¶[Ego vero orationem meam ad te domine]deus pater direxi & 16
fudi, orādo pro perſequutoribus meis,quemadmodum per prophetam ad te locutus ſum: Re-
Ierem.18. cordare ꝙ ſteterim in conſpectu tuo, vt loquerer pro eis bona,& auerterem indignationē tuā
Lucæ.23 ab eis. Et in euangelio dixit: Pater ignoſce illis quia neſciunt quid faciunt. [tempus beneplaci- E
ti deus].i.exaudire me debes o deus pater,qm̄ tempus meum quo fui in mundo,eſt tempus re
2.Cor.6. conciliationis & gratiæ,de quo ait Apoſt. Ecce nunc tempus acceptabile,ecce nunc dies ſalutis
¶[In multitudine miſericordiæ tuæ] .i. ſecundum & propter magnam miſericordiam tuam. 17
[exaudi me in veritate ſalutis tuę]quam peto à te,videlicet vt veram beatitudinem ſeu ſalutē,
quæ à te ſolo præſtatur, dones mihi atq; eccleſiæ,pro cuius ſaluatione cuncta ſuſtineo. Salus
autem ſeu beatitudo eſt duplex,ſc; eſſentialis,quæ eſt fruitio dei, & accidentalis . quæ in bonis
creatis conſiſtit.Primam beatitudinem anima Chriſti à principio habuit,nec eam ſibi nunc pe
tit,ſed eam petit eccleſiæ peregrinanti ac militanti.Secundam vero beatitudinem, quæ eſt prę
mium accidentale,Chriſtus poſtulat ſibi nunc & in verſibus qui ſequuntur. Hinc enim Chri-
ſtus pro eccleſiæ ſalute orās,poſtulat ei prēmium eſſentiale à patre dicendo: Pater quos dediſti
Iohan 17. mihi,volo vt vbi ego ſum,& illi ſint mecum,vt videant claritatem meam quam dediſti mihi.
Hæc autem viſio eſt tota merces. ¶[Eripe me de luto vt non infigar.] Lutum & limus idem 18
ſunt.Cum ergo Chriſtus ſuperius dixit: Infixus ſum in limo profundi,quomodo nūc orat eri-
pi vt non infigatur? Dicendum ergo ꝙ Chriſtus ad tempus erat infixus in limo ſecūdum ſen
ſum inductū , nunc vero orat educi ſeu eripi,ne diu aut ſemper maneat luto infixus. Eſt itaq;
ſenſus.Eripe me deus pater de luto,hoc eſt, de mundo iſto terreno,de malignorum conſortio, ſe-
pulturæq; loco. vt nō infigar.i.ne diutius q̄ à te ordinatum eſt, in hoc luto permaneā. Deſide-
rauit etenim Chriſtus de hoc mundo redire ad patrem,& de conuentu malignorum ad ſocietatē
Iohan.14. conſcendere angelorum . Vnde diſcipulis ait: Si diligeretis me,gauderetis vtiq;, quia vado
Mar.9. ad patrem. Et: O generatio incredula,q̄diu apud vos ero?[libera me ab his qui oderunt me,] F
hoc eſt,à Iudæis,ſuſcitando me ad impaſſibilem ſtatum[& de profundis aquarum]hoc eſt à ve
hementia perſecutionum. ¶[Non me demergat tempeſtas aquæ].i.impetus mortis mihi illatę 19
de qua ſuperius dixi: Tempeſtas demerſit me, non me demergat penitus , ſc; vt non pmaneā
mortuus vſq; ad diem vniuerſalis reſurrectionis,ſed à voragine mortis tertia die eripiar[neq;
abſorbeat me profundum].i.fouea monumenti,vc; ne corpus meum in ſepulchro permanēs
corrumpatur,ſed ab hoc profundo exalta me per reſurrectionem acceleratam. [neq; vrgeat
ſuper me puteus os ſuum].i.limbus ſanctorum patrum in quem deſcendi,non diu me teneat,
nec os,hoc eſt aditum ſuum ſuper animam meam obturet ſeu claudat,ſed quemadmodū cor-
pus peto educi à concluſione ſepulchri:ſic animam meam peto eripi à limbo inferni,ſicut ſupe-
rius dictum eſt: Quoniam non derelinques animam meam in inferno. ¶[Exaudi me domine] 20
pater in orationibus iam præmiſſis[quoniam benigna eſt miſericordia tua]i.ideo me exaudi
quia dulcis eſt miſericordia tua,ſicq; propter eam exaudi me. Quamuis em̄ Chriſtus iuſto dei
iudicio exaudiri meruit merito conuerſationis ſuæ ſanctiſſimę , orat tamen exaudiri propter
miſericordiam bonitatis diuinæ. Primo vt nobis præſtet exemplum , quo ſemper innitamur
miſericordiæ dei,non proprijs meritis. Secundo quoniam miſericordia dei,ſicut iuſtitiam aię
Chriſti creatam in infinitum excedit:ſic incomparabiliter maior eſt ratio exaudiendi propter
diuinam miſericordiam,q̄ propter quamcunq; iuſtitiā creatam. [ſecundum multitudinem mi
ſerationū

A ſerationum tuarum,reſpice in me.], oculo dilectionis paternæ,& ſubueni mihi ſicut precatus
ſum. Miſeratio dicitur actus miæ,mia autem dei in ſe vna eſt ac ſimplex. Dicuntur tamẽ mul-
tæ miæ,propter diuerſos effectus miæ dei, vel potius,propter plenitudinem bonitatis diuinæ,
qua deus nouit varijs modis,Imo infinitis ſuccurrere ſuis. Si autem miſeratio dei dicatur ipſe
actus dei miſerentis,in ipſo conſiſtens,ſic eodem modo miſeratio dei eſt vna & plures,ſicut de
mia dictum eſt . Si vero dicatur miſeratio dei effectus miæ eius, ſic miſerationes dei ſunt re-
21 aliter multæ. ¶ Et ne auertas faciem tuam]hoc eſt,pium & gratioſum tuum reſpectũ[à pue
ro tuo].i.à me vnigenito tuo[qm̃ tribulor]vſq; ad mortem in die paraſceues,Idcirco [velocit
22 exaudi me]non differendo vltra triduum corporis mei glorificationem. ¶ Intende animæ
meæ]preces eius ac vota exaudiens[& libera eam]ab interioribus pœnis,quas habuit tempo-
re paſſionis,à timore atq; triſtitia[propter Inimicos meos]Iudæos[eripe me]ab omni morta-
litatis,paſſibilitatisq; ſtatu,vt odium & prauitas eorum aduerſus me,ſit tibi occaſio ſuccurren
di filio tuo dilecto. Vel propter inimicos meos .i. propter ſalutẽ eorum eripe me de ſepulchro,
ne in infidelitate ſua perſiſtant, ſed audita prædicatione euangelij conuertantur ad me,ſicut Iohan.12.
eis teſtatus ſum:Cũ exaltaueritis filium hominis,tunc cognoſcetis quia ego ſum. Quod in A- Actuu.3
ctibus apoſtolorum impletum oſtenditur, vbi octo milia Iudæorum conuerſa leguntur,mul- Act.4. Actuu.6.
23 ta quoq; turba ſacerdotum conuerſa aſſeritur. ¶ Tu]dñe pater [ſcis improperium meum]
hoc eſt,iniuriam verborum mihi dictoꝝ[& confuſionem meam]hoc eſt, contemptum & vili-
B penſionem aduerſarioꝝ meoꝝ,me pro nihilo æſtimantium[&reuerentiam meam]Non ſumi
tur hic reuerentia pro veneratone,ſed pro verecundia ſeu ignominia. Verecundia autem pro
prie ſumpta,eſt timor dehoneſtatiõis,ſeu pauor de re turpi,ad vitandum difficili. Sic vero eam
ſumendo nõ hubuit locũ in Chriſto. Sciuit enim nil inhoneſtum à ſe fieri poſſe,nec aliquo mo
do erubuit propter iniurias ſibi illatas,ſed per patientiam in aduerſis gaudebat. Quõ ergo fue
runt in eo reuerentia,hoc eſt,verecundia atq; confuſio niſi ꝙ illa,quæ alijs ſolent eſſe cauſa cõ
fuſionis & verecundiæ,abundanter in ipſo fuerunt,cum ipſe ſit tanquam latro captus,conſpu
24 tus,nudatus,& inter iniquos ſuſpenſus? ¶ In conſpectu tuo]hoc eſt, tibi cogniti[ſunt omẽs
qui tribulant me]videlicet ſacerdotes,ſcribæ.phariſæi,ac cæteri & tuæ poteſtati ſubiecti ſunt,
poteſq; me de eorum manu eripere & eos opprimere [improperium expectauit cor meum &
miſeriam]Quanto tempus paſſionis amplius appropinquauit, tanto Chriſtus de viciniori ex
pectauit iniuriã verboꝝ,&irrogationem pœnaꝝ. Vnde paſſionem ſuam apoſtolis ſæpe prædi Matth,23
xit,& paſſione iam proxima,propter expectationem pœnaꝝ imminentium,in tantum expa-
25 uit,quod factus eſt ſudor eius,ſicut guttæ ſanguinis decurrentis in terram. ¶ Et ſuſtinui]hoc
eſt,expectaui & conſideraui[qui ſimul contriſtaretur]compatiendo doloribus meis[& nõ fu-
it]qui condoleret,Suſtinui quoq;[& qui conſolaretur]me triſtẽ[& non Inueni]Hoc Chriſtus Luc.23
aſſerit,non ꝗd ſibi nemo cõdoluit aut conſolationẽ ſibi impendere concupiuit,Præſertim cum Iohan. 16
ſcriptum ſit. Sequebatur illum multa turba populi,&mulieꝝ,quæ plangebant,& lamẽtaban
tur eum,Et apoſtolis dixit paſſione inſtante,Et nunc quidem triſtitiam habetis. Iteꝝ autẽ vide
C bo vos,& gaudebit cor veſtrũ, ſed quia pauci contriſtabantur reſpectu alioꝝ: & quod modi- Iſa.63
cum eſt pro nihilo reputatur,idcirco aſſerit non fuiſſe qui conſolaretur. Et ſimili modo per ali Ioha.18.
26 um prophetam ait: Circũſpexi,& non erat auxiliator. Ad minus eñ Petrus adiuuit,qui Mal- Mat.27.
cho aurem abſcidit. ¶ Et dederunt in eſcam meam fel,& in ſiti mea potauerunt me aceto] Mar.15. Iohan. 19
Non leguntur Iudæi Chriſto crucifixo fel ſeorſum dediſſe,ſed acetũ ſelle mixtũ. Dicit eñ Mat.
Euang. Dederunt ei vinũ bibere cũ ſelle mixtũ. Et Marcus .Dabant ei bibere vinũ myrrhatũ.
Iohannes autem. Vas poſitum erat aceto plenũ. Quoniam ergo in eo quod Chriſto offerebãt.
nil erat ſolidum commeſtioni ve aptum niſi fel,ideo ait,dederunt in eſcam meam fel. Chriſtus
quoq; in cruce corporaliter ſitiebat,dicentiq;,Sitio, acetũ porrigebant: quod & accepit, ſecun- Ibidem Matth.27
dum Iohan. Marcus tñ dicit quod non accepit, ſed non eſt diſcordia, paꝝ enim quaſi guſtãdo Mar.15.
accepit,ſtatimq; potare ceſſauit:propter quod ſcriptũ eſt. Cũ guſtaſſet noluit bibere. Denique Ibidem Mar.15.
quod Matt. affirmat vinũ illud fuiſſe fellitũ,& Marcus myrrhatũ, facile concordatur, quia vel
27 cõmixtum erat myrrhæ ac felli,vel quia Marcus dicit illud myrrhatum,pp qualitatem,ſcilicet
amaritudinem potus,non pp ſubſtantiam myrrhæ. ¶ Fiat menſa eoꝝ coram ipſis in laqueũ]
hoc eſt,cibus iſte & potus,quem mihi ex inuidia porrigebant,ſit eis cauſa captiuationis,ſiatq;
eis laqueus animæ & corporis, Iudæi enim propter hanc Chriſti felleam potationem merue-
runt in obſidione à Romanis illata,inæſtimabili fame ac ſiti torqueri,& tandem captiuari. Dã
do etiam Chriſto hunc potum illaqueata & capta eſt anima eoꝝ vinculo peccatoꝝ, & laqueo Prouer.5
vitioꝝ,ſecundum quod in Prouerbijs ſcriptum eſt. Iniquitates ſuæ capient impiũ, & funibus
peccatorum ſuorum conſtringetur,fiat etiã eis[& in retributiones]damnationis æternæ & in

c ferno

ſernalium tormentorum[&in ſcandalum]hoc eſt in confuſionem. Maxima enim confuſio Iu
dæorum eſt quod Meſſiam ſibi in lege promiſſum occiderunt. Vel,in ſcandalum,hoc eſt,in oc D
caſionem amplioris ruinæ, quia per hanc menſam meruerunt de peccato in peccatũ incidere.
Vel ſic,Fiat menſa eorũ,hoc eſt,ſcriptura legis &prophetarũ in qua refectio animæ continetur
corã ipſis in laqueũ, ita vt à Chriſtianis cõuincantur Chriſtũ occid.ſſe ex proprijs libris,&in re
tributionem.i.in grauiorẽ dãnationẽ.Quanto enim ſe ſapientiores putabant & quãto plura de
Chriſto legerant,tanto grauius peccauerunt,quod præſ:niẽ non agnouerunt ſed negauerunt
Iohan. 9 & crucifixerunt.Hinc enim Chriſtus in euangelio ait ad eos: Si cæci eſſetis,non haberetis pec
catũ:nunc autẽ quia dicitis,quia videmus,peccatũ veſtrũ manet:& in ſcandalũ. Nã ſacra ſcri
ptura veteris teſtamenti eſt eis occaſio quotidiani erroris , qm̃ enim in Chriſtũ credere nolunt
illã extorte & falſe exponunt,& per falſam expoſitionẽ perfidiã ſuã confirmant. Ad literã quo
que menſa Iudæorũ facta eſt eis in laqueũ. Nã ante obſidionẽ à Tito, conuenerunt omnes in Ie
ruſalẽ ad celebrãdũ paſchale conuiuiũ,quod extra Ieruſalẽ celebrari non licuit,& antequã e
grederentur,à Romanis obſeſſi ſunt,puniti,atq; confuſi.Hæc autẽ atq; ſequentia non optãdo,
ſed prænuntiando dicuntur. Non enim dicuntur per modũ orationis,vt fiant, ſed per modũ
Ierem 18. prophetiæ,qm̃ fient,quẽadmodũ Ieremias etiã prophetauit. Tu domine ſcis omne conſiliũ eo
rũ aduerſum me,ne propitieris iniquitati eorũ & peccatũ eorũ non deleatur. ❡Obſcurẽtur 28
oculi eorũ ne videant]hoc eſt,corda Iudæorũ,propter peccatũ in Chriſtũ cõmiſſum,lumine ve
ritatis priuentur & omnino cæca reddantur. Excæcationẽ Iudæorũ in primo aduentu Chriſti
ſancti Prophetæ copioſiſſime prædixerant,&maxime ſacratiſſimus Iſaias,cuius teſtimonia in E
Iſai.42 epiſt. ad Rom. Apoſtolus abũdanter inducit.Nẽpe ſic ait:Quis cæcus,niſi ſeruus dñi?Et quis cę
Iohan 12. cus niſi ad quem nuncios meos miſi?Et alibi.Excæcatũ eſt cor populi huius,& auribus grauis
Iſaiæ.65 ter audierunt. Et iterũ dñs ait per Iſaiã de populo Iudæorũ. Tota die expandi manus meas ad
populũ incredulum[& dorſum eorum ſemper incurua]Eſt quoddam dorſum mentis,in quo
deuoti portant iugum dñi,ſeu diuina præcepta,hoc dorſum eſt ipſa voluntas, in qua virtus &
vitiũ primo atq; pręcipue inueniuntur. Eſt igitur ſenſus. Dorſum eorum,hoc eſt, voluntatem
affectum,ſeu appetitum Iudæorum ſemper incurua, hoc eſt,ad terrena & vana conuerte, ad
falſa deflecte,ad obliquitatem culpę acclina. Hoc vidimus in Iudæis impletum,cum ſint auari
à ſummo bono auerſi,ſuisq; erroribus indeſinenter intenti. Nam & in aduentu Meſſiæ,quem
putant venturum,expectant temporale regnum adipiſci,& vniuerſis hoſtibus ſuis dominari.
Exod 4.7 Dicitur autem deus dorſum eorum incuruare,non effectiue, ſed permiſſiue, quemadmodum
Exod 10. dicitur Pharaonem indurasse. ❡Effũde ſuper eos iram tuam]hoc eſt vltionem tuæ iuſtitiæ, 29
11.14 tradendo nos in manus Romanorum[& furor iræ tuæ]hoc eſt grauiſſima tua vindicta [com
prehendat eos]videlicet vt vſq; in finem mundi in ſua cæcitate permaneant, & vagi in natiõi
bus ſint,Chriſtumq; inceſſanter blaſphement,& multis opprimantur ærumnis. Niſi enim fu
ror iræ dei eos comprehendiſſet, mirum videretur , quomodo tam grauiſſime excæcari vale
Iſa.63 rent quod captiuitatem ſuam non aduerterẽt. Vnde in Iſaia ait Chriſtus,Calcaui eos in furo
Iere.12 re meo,& conculcaui eos in ira mea.& in Ieremia. Facta eſt mihi hæreditas mea,videlicet do
Oſee.9. mus ſeu populus Iſrael,quaſi leo in ſylua. Dedit contra me vocem ſuam,ideo odiui eam. Quod E
Sopho.3 alius apertius dicit. Exoſos habui eos propter malitiam adinuentionum ipſorum,non addam
vt diligam eos. Et Sophonias apertiſſime proteſtatur: Effundam ſuper eos indignationẽ me
am,&omnem iram furoris mei. ❡Fiat habitatio eorum deſerta,&in tabernaculis eorũ non 30
ſit qui inhabitet]Romani enim ciuitatem Ieruſalem & templum ac reliquas vrbes Iudææ peni
Luc.19 tus deſtruxerunt,ſicut &Chriſtus prædixit. Non relinquent in te lapidem ſuper lapidem,eo q
non cognouerris tempus viſitationis tuæ. Et Ieremias. Reliqui domum meam, dimiſi hæredi
Ierem.12 tatem meã. Hinc & Oſee propheta dixit. Abijciet eos dominus deus meus,quia non audierũt
Oſe.9 vocem eius,& erunt vagi in nationibus. Deinceps ponitur cauſa tantæ deiectionis Iudæorũ.
❡Quoniam quem tu percuſſi perſecuti ſunt]hoc eſt, Ieſum Chriſtum quem tu percuti permiſi
ſti,vſque ad mortem tribulauerunt. Dicitur enim deus CHRISTVM percuſſiſſe,quemad 31
Iere.53 modum Iſaias prædixit. Propter ſcelus populi mei percuſſi eum. Petrus quoque inquit Ie
Actuu.2. ſum definito conſilio & præſcientia dei traditum,viri Iſraelitæ interemiſtis. Sic enim deus di
Iohan.3. lexit mundum, vt filium ſuum vnigenitum daret. [& ſuper dolorem vulnerum meorum
addiderunt.], Iudæi enim ſupra iniuriam verberum intulerunt CHRISTO iniuriam
verborum,irridendo,blaſphemandoque eum. Sed & vltra dolorem CHRISTO inflictum in
proprio corpore, addiderunt iniuriam infligere corpori ſuo myſtico, ſcilicet primitiuæ eccle
ſiæ,quam grauiter moleſtabant,ſicut in Actibus apoſtolorum oſtenditur. ❡Ap 32
pone.],o domine, non effectiue,ſed permiſſiue, [iniquitatem ſuper iniquitatem ipſorum.],
pec

A permittendo eos cadere de culpa in culpam. Cũ enim homo ſine gratia dei nil boni agere poſ
ſit, dum deus hominem exigentibus vitijs ſuis gratia ſpoliat, de peccato in peccatũ continuo Abacuc, 2
cadit [& non intrent in iuſtitiã tuã] Introitus ſeu oſtium iuſtitiæ, eſt fides. Iuſtus nanq; ex fide
viuit. Quid ergo eſt, non intrent in iuſtitiam tuam, niſi fide Chriſti priuentur, & mandatis ei⁹
33 non pareant, ſed in ſuis peruerſitatibus perſeuerent? ¶[Deleãtur de libro viuentiũ] Liber
viuentium, ſeu liber vitæ eſt prædeſtinatio electorum in mente diuina, quia quemadmodum
fixum & firmum eſt, quod in libro fuerit ſcriptum, ſic quod in ſapientia mentis diuinæ decre-
tum eſt, ſtabile manet, & variari non poteſt. Quomodo igitur aliquis de libro viuentium valet
deleri, præſertim cum nemo ſcriptus ſit in hoc libro, niſi electus? Liber eñ vitæ eſt notitia dei,
qua prædeſtinauit electos. Et reſpondendum, quod dupliciter dicitur aliquis in libro viuentiũ
ſcriptus. Primo ſecundum veritatem: & taliter ſcriptus deleri non poteſt. Vnde Chriſtus in li- Matth. 24
b:o vitæ, ſcriptos perire non poſſe inſinuans, ait: Surgent pſeudoprophetæ, & pſeudo Chriſti,
& dabunt ſigna magna & prodigia, ita vt in errorem ducantur, ſi fieri poteſt, etiam electi. Se-
cundo dicitur aliquis ſcriptus in libro viuentium, ſecundum ſuam ſpem vanam, & opiniõem
fallacem, hoc modo erãt ſcripti Iudæi qui ſe præelectos à deo opinantes, cęteros contempſerũt,
& Chriſtum occiderunt. Et ſimili modo Chriſtus in euangelio appellat eos filios regni, nõ q; Matth 8
vere erant filij regni. Filius nanq; manet in domo in æternum. Sed filij regni erant ſecundum Iohan. 8 Ibidem
ſuam ſuperbiſſimam opinionem, dicẽtes ad ſaluatorem, Vnum habemus patrem deum. Quo-
rum errorem Chriſtus declarans. Vos (inquit) ex parte diabolo eſtis. Sic autem de libro vitæ Ibidem
B deleri, aliud nõẽ, niſi in eo nõ ſcribi nec in diuinæ pietatis memoria contineri. Idcirco q̃ſi expo-
nẽs quod dixit, Deleantur de libro viuentiũ, ſubdit [& cum iuſtis non ſcribantur] nõ quod ali-
quis de nouo poſſit libro vitæ inſcribi, ſed dicitur deus illud in libro vitæ ſcribere, quod finali-
ter approbat. Qm̃ ergo reprobi nil deo acceptum aut meritorium operantur, ſecundum quod
34 tales ſunt, dicuntur in libro vitæ non ſcribi. Inſuper Chriſtus ait: ¶[Ego ſum pauper] Paupe-
rem nanq; matrem elegit, in paupertate vixit, in paſſione pauperrimus eſt effectus, quia nud⁹ Matt. 8.
in cruce ſuſpenſus. Propter quod dixit. Volucres cœli nidos habent, & vulpes foueas. Filius au-
tem hominis non habet, vbi caput ſuum reclinet [& dolens] Chriſtus multos in hac vita dolo-
res ſuſtinuit, maxime tamen in paſſione doloroſiſſimus extitit, qñ a planta pedis vſq; ad ver-
ticem capitis non remanſit in eo ſanitas [ſalus tua deus ſuſcepit me] hoc eſt, beatitudo tua per- Iſai. 1
fecta in reſurrectione glorificauit me, quantum ad corpus, & ita, ſalus tua, deus pater ſuſcepit
35 me, hoc eſt, ego ſalutem tuam videlicet, præmium accidentale, in reſurrectione ſuſcepi. ¶[Lau-
dabo nomen dei cum cantico] hoc eſt, cum ſpirituali lætitia, & hilaritate interna, atque vocali
melodia ſi opus eſt [& magnificabo eum in laude] hoc eſt, per laudem quam ei cantabo, dicam
& offeram, confitebor & manifeſtabo, quod deus ſit dñs magnus atq; laudabilis valde. Quem- Pſal. 144
admodum enim in oratione dñica dicimus, Sanctificetur nom tuum, non quod aliquid ſan- Matth, 6
ctitatis deo ex nobis accreſcat, ſed quia per noſtræ ſeruitutis puritatem probatur & declaratur
36 eſſe ſanctus, ſimili modo magnificamus eum. ¶[Et placebit deo] ſalus & magnificatio iſta,
C [ſuper vitulum nouellum] hoc eſt, anniculum [cornua producẽtem] pro munimine capitis [&
vngulas] pro pedum defenſione. Sacrificium nanq; laudis & euangelicę laudationis, acceptabi-
lius deo eſt, quam ſacrificia illa legalia q̃ ſecundum Apoſtolum, nec auferre poterant peccata, Heb. 10
37 nec accedentem facere perfectum. ¶[Videant] omnia nunc prædicta [pauperes] hoc eſt, hu-
miles ſpiritu, fideliter contemplando [& lætentur] in dño de beneficijs eius [quærite deum] fa-
ciendo quod in vobis eſt, & fide ac opere in eum tendite [& viuet anima veſtra] hoc eſt, gratiã
cõſequetur, quæ eſt vita animæ ſicut anima eſt corporis vita. Hoc eſt quod Iſaias propheta Iſa. 55
dicit, Quærite dñm dum inueniri poteſt, inuocate eum dum prope eſt. Et in Euangelio Chrũs Lucæ. 11
38 Omnis qui quærit inuenit, & pulſanti aperietur. ¶[Qm̃ exaudiuit pauperes] ſpiritu [dñs] q; Matth. 5
de talibus dicit. Beati pauperes ſpiritu. Et Iſaias: Dñs ſublimis in ſancto habitans, vt viuificet Iſa. 57.
ſpiritum humilium & cor contritorum [& vinctos ſuos] hoc eſt, peccatores electos, qui ad tem-
pus errãt, ſed in finem errare non poſſunt [nõ deſpexit] qm̃ pœnitẽtes libenter ac miſericordit̃
recipit, quemadmodum per Ieremiam loquitur. Reuertere ad me, & non auertam faciem meã, Ierem. 3
Vel, vinctos ſuos, hoc eſt, eos qui ſeipſos diuina lege conſtringunt. & mandatis diuinis quaſi vĩ-
culis quibuſdam ab omni via mala coercent. Vel, vinctos ſuos, hoc eſt ſanctos in limbo detẽ-
tos, deus pater ſeu Chriſtus nõ deſpexit, quia pater per filium eos redemit. Vnde apud Iſaiam Iſaiæ. 49.
deus ait ad Chriſtum. Dedi te in fœdus populi, vt poſſideres terram, & diceres his q vincti ſunt
39 Exite, & his qui in tenebris, reuelamini. ¶[Laudent illum cœli & terra] hoc eſt, angeli ac ho-
mines, ſicut Moſes. Audite (inquit) cœli, quæ loquor, audiat terra verba oris mei [mare & om-
nia reptilia in eis] laudent deum materialiter, præbendo hominibus occaſionem laudandi cre-

atorem in creaturis relucentem,ſicut refulget natura atque perfectio cauſæ in ſuo effectu. D
❡[Quoniam deus ſaluam faciet Sion]hoc eſt,militantem eccleſiam,dando hominibus grati 40
am[&ædificabuntur ciuitates Iudæ].i.perticulares eccleſiæ Chriſto confitentes.Iuda enim in
terpretatur confeſſio. Vel,ciuitates Iudæ,hoc eſt,corda confitentium,quæ ædificantur per fidē
Roma. 14 & charitatē,ac opera virtuoſa,prout ait Apoſtolus: Quæ ædificationis ſunt,in inuicem cuſto
diamus. ❡[Et inhabitabunt ibi]hoc eſt,fideles in eccleſia commorabuntur, obediendo eius 41
præceptis[& hæreditate acquirent eam]quoniam vſq; ad finem mundi durabit fides catholi
ca,per quam fideles in eccleſia habitare dicuntur. ❡[Et ſemen ſeruorum eius]hoc eſt,ſpiritu 42
ales filij apoſtolorum,videlicet omnes credentes[poſſidebit eam] hoc eſt, eccleſiam hæredita
rio iure[& qui diligunt nomen eius]hoc eſt,ipſum deum[habitabunt in ea]Dilectio enim præ
cipua cauſa eſt,ob quam in eccleſia atq; in Chriſto manere cenſemur. Videtur etiam poſſe ex
Heb. 12 poni de triumphanti eccleſia,quam vocat Apoſtolus Sion: Acceſſiſtis(inquiens)ad Sion mon
tem & ciuitatem dei viuentis,Ieruſalem cœleſtem.Eritq; ſenſus. Quoniam deus ſaluam faciet
Sion,præcipue in die iudicij,quādo ſalutem corporum dabit electis, configurando corpus hu
Philip. 3 militatis noſtræ corpori claritatis ſuæ,& ædificabuntur ciuitates Iudæ, hoc eſt,ordines ange
lorum reparabuntur,& ruina cœleſtis Ieruſalem reformabitur per homines illuc aſcendentes:
ſic ciuitates Iudæ , hoc eſt,manſiones cœleſtes,ex viuis lapidibus ædificabuntur. Et inhabita
Matth. 25 bunt ibi,hoc eſt,in eccleſia triumphante electi,& hæreditate acquirent eam,dum Chriſtus di
cet ad eos. Venite benedicti patris mei,percipite regnum, vobis paratum ab origine mūdi. Et
ſemen ſeruorum eius,hoc eſt,imitatores ſanctorum,poſſidebit eam .i. terram viuentium ſine E
fine:& qui diligunt nomen eius,habitabunt in ea. Charitas enim nunq̄ excidit,ſed ciues cœle
1.Cor. 13 ſtis Ieruſalem efficit. Veruntamen,ſicut,quod dictum eſt. Fiat habitatio eorum deſerta,&c. lite
raliter explanatum eſt de vrbe Ieruſalem & ciuitatibus reliquis tribus Iudæ, ſic nunc introdu
cta videntur ad literam poſſe exponi de ciuitatibus materialibus Iudæ , vt ſit ſenſus: ædifica
buntur ciuitates Iudæ. Ieruſalem nanque,& aliæ vrbes à Romanis deſtructæ, poſtmodum e
rant reædificatæ,multoque tempore habitabant in eis veri Iſraelitæ,& ſpirituales Iudæi,vide
licet CHRISTIANI, donec exigentibus culpis ſuis,hæreditatem ſuam perdiderunt,& à Sar
racenis deiecti ſunt.

❡Expoſitio tropologica ſiue moralis eiuſdem pſalmi.

1.Iohan. 2 QVoniam ſicut ait diſcipulus quem diligebat Ieſus. Qui ſe dicit in Chriſto manere,debet
Ioha. 13. ſicut ille ambulauit,& ipſe ambulare(Non enim eſt ſeruus maior dn̄o ſuo)Idcirco mi
2.Timo. 3 rum non eſt,quod pſalmi illi qui ad literam de Chriſti humilitate & paſſione loquuntur,mora
liter de corpore eius myſtico exponuntur,præſertim cum dicat apoſtolus: Omnes qui volunt
pie viuere in Chriſto,perſecutionem patientur. Hinc ergo pſalmus iſte,qui de Chriſti paſſione
ad literam expoſitus eſt,moraliter elucidatur de corpore eius myſtico,quod eſt eccleſia. Eccle
ſia igitur,ſeu fidelis quicunq;, in medio laqueorum ſe videns,& vndiq; tribulari ſe pēſans,nec
proprijs viribus ſe poſſe præualere expertus,proclamet ad dn̄m. Saluum me fac deus,ab omni
vulnere mentis,& ſi vtile mihi eſt etiā ab omni infirmitate corporis,qm̄ intrauerunt aquæ,tē
tationum diaboli,perſecutionum mundi,& impugnationum appetitus ſenſitiui,vſq; ad ani F
mam meam,hoc eſt, profunde & fortiter mihi impreſſæ ſunt, nec poſſum de facili reijcere eas,
qm̄ intrauerunt aquę vſq; ad animā meā.i. vſq; ad delectationem ſeu conſenſum mentis. Hoc
vnuſquiſq; tentatus atq; afflictus totis clamet præcordijs, dum ſe grauiter impugnari experi
tur. Infixus ſum in limo profundi.i.in voluptate carnali,in ſeculo iſto vitioſo atq; fallaci,ita vt
vitijs ſum ſubiectus,in turpibus rebus delectatus,mundo iſti per inordinatum affectum inten
tus,& non eſt,mihi,ſubſtantia.i. virtus euadendi,reſiſtendi,ac præualendi. Vel, non eſt ſubſtā
tia,hoc eſt,ſubſiſtentia ſtabilis,qm̄ vanitati ſubiectus ſum,corde vagus, & fragilis mente. Ve
ni in altitudinē maris,hoc eſt,in aduerſitates ingentes,tribulationesq; maximas, & tempeſtas
demerſit me,hoc eſt,fortitudo ac impetus aduerſitatum huiuſmodi deiecit,lęſit, occidit, vel ad
2.Cor. 2.7 peccatum me induxit,ſicut ait Apoſtolus. Nullam requiem habuit ſpiritus noſter. Et rurſus.
2.Cor. 2 Supra modum grauati ſumus,ita vt tæderet nos viuere. Dum primi noſtri parentes nondum
peccaſſent in paradiſo,velut in portu erant tranquillo:perpetrato autem peccato ipſi,& om̄is
eorum poſteritas in altitudinem maris,hoc eſt, in profundum huius mundi proiecti ſunt,in q̄
toties nos demergit tempeſtas,quoties aduerſitati cedimus per impatientiam ſeu puſillanimi
tatē ,& quoties tentatiōi conſentimus,aut moleſtia aliqua frangimur. Tempeſtas hæc exterio
rum perſecutionum demerſit martyres ſanctos in mortem corporalem: Apoſtatantes vero à
fide demerſit in mortem animæ ſpiritalem. Vel ſic. Veni in altitudinem maris, hoc eſt, ad gra
dum

dum pꝛ̨lationis in mundo iſto,&tempeſtas demerſit me.i.ſtrepitus negotiorum ſecularium'
A ſolicitudo temporaliũ rerum,occupatio exteriorum cauſarum,mentis quietem,lumen deuoti
onis, ac cordis cuſtodiam extinxit, aut minorauit in me. Denique ſi velimus iſta omnino ad
literam exponere,ſic etiam quibuſdam Chriſti membris conuenient, videlicet ſanctis marty-
ribus i aquaa proiectis, quorum non nulli diuina virtute educti ſunt. Aliqui vero ſubmerſi ſed o-
mniũ aia eſt ſaluata. In his autem aquæ materiales ac elementares intrauerunt per os vſq; ad
aiam.i.vſq; ad interiora,vel vſq; ad extinctionẽ corporeæ vitæ. Hi quoq; infixi ſunt in limo pro Iere.3 7
fun di.i.in terra lutoſa,in ſundo aquarum,vel in carceribus aquoſis atq; limoſis. Vt erant Ierem. 3.Reg 22.
Michæas,& alij multi. Vnde Ieremias de ſeipſo ſcribit,quod deſcendit in lutum carceris,vſq; Ierem. 38.
ad renes: Venerunt etiã quidã iuſtorum in altitudinem maris, ſicut de multis beatiſſimis mar
tyribus ſcribitur,qui de naui,ripa,aut rupe,ligatis ad eorũ corpora ſaxis in mare iactati ſunt.
Horum autem vnus extitit Ionas propheta,qui in pelago miſſus,& à cete abſorptus,ita de vẽ- Ionas.2.
tre piſcis orauit. Proiecisti me domine in profundum,in cor maris,&flumen circumdedit me,
omnes gurgites tui ſuper me tranſierunt:circumdederunt me aquæ vſq; ad animam, abyſſus
vallauit me,pelagus operuit caput meum. Laboraui clamans,raucæ factæ ſunt ſauces meæ.
Laborat eccleſia deflendo ſua peccata, pœnitentiamq; agendo,atq; pro aliorum conuerſione
diſcurrendo,docendo,increpando,alliciendo: clamatq; ad dñm pro indulgẽtia vitiorum,pro
infuſione gratiarum,pro illuminatione errantium,& emendatione prauorum. Raucæ fiunt vo-
ces ipſius,dum alijs pdicãdo nil pficit,vel dũ difficulter ac tarde exaudit à deo,vel etiã ex nimio
B dolore inflicto,aut labore aſſumpto,humore viribusq; exhauſtis. Hic enim ſanctus Iob ait ad
dñm: Clamo ad te & non exaudis me,ſto,& non reſpicis me:mutatus es mihi in crudelem, & Iob.30
in duritia manus tuę aduerſaria mihi. Et iterum. Sagittæ domini in me ſunt, quorum indigna Iob.6
tio ebibit ſpiritum meum,& terrores domini militant contra me,defecerunt oculi mei dũ ſpe-
ro in deum meum. Hoc ſæpius contingit infirmis eccleſiæ membris, qui propter duritiam ac
vehementiam tentationum & tribulationum,dum non exaudiuntur pro voto à deo,infirmã
tur & nutant in ſpe,& puſillanimes fiunt. Non enim conuenit eis illud beati Iob. Etiam ſi occi Iob.13.
derit me deus,in ipſo ſperabo. Vel,defecerunt oculi mei corporales,plãgendo, aut penitus pe-
reundo,dum ſpero in deum meum, quia in ipſo ſperando inceſſanter affligor,aut propter iu-
ſtitiam ſeu fidem catholicam morior. Vnde de Dauid eiusq; socijs ſcriptum eſt. Eleuauerunt 1 Reg. 30
vocem ſuam & fleuerũt, donec deficerent in ipſis lachrymæ. Vel, defecerunt oculi mei,interio
ris intellectus,dum ſpero in deum meum,quoniam non tam fiducialiter,amoroſe,& immobi
liter in deo confido ſicut deceret. Multiplicati ſunt ſuper capillos capitis mei, qui oderunt me
gratis. Multi & innumerales ſunt hoſtes eccleſiæ atque ſanctorum, videlicet omnes infideles,
hæretici,ſchiſmatici,falſi fratres,detractores,ambitioſi,ac inuidi. Hi omnes gratis, & ſine ra
tionabili cauſa,perſequuntur eccleſiam. Habemus quoque inuiſibiles inimicos multos & for-
tes:de quibus dicit Apoſtolus. Non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem & ſanguinẽ,ſed con Ephe.6
tra principatus,& poteſtates,contra ſpiritualia nequitiæ in cœleſtibus. Habemus etiam hoſtes
domeſticos multos ac periculoſos,qui ſunt propriæ paſſiones ac vitia. De his aduerſarijs dice-
C re pt eccleſia & quilibet iuſtus. Conſortati ſunt qui perſecuti ſunt me Inimici mei iniuſte, quæ
non rapui tunc exoluebam,hoc eſt, pœnas quas non merui paſſus ſum. Hoc ſanctis martyri-
bus maxime competit,qui pro deo, pro fide,pro iuſtia occubuerunt. Vnde & Iob hæc ait:Paſ- Iob.16
ſus ſum abſq; iniquitate manus meæ, cum mundas haberem ad deum preces. Deus enim fre-
quenter permittit tribulari electos ſine eorum demerito,quatenus glorioſius coronentur.
Nunquam tamen infert alicui damnum in bonis ſpiritualibus gratiæ gratum facientis, ſine
propria hominis culpa. Deinde eccleſia in perſona infirmorum ſuorum loquẽs membrorum,
ſeu quilibet pœnitens propriam inſipientiam atque peccata humiliter confitetur,dicendo,De
us tu ſcis inſipientiam meam. Inſipiẽs eſt enim omnis qui peccat, quia in maliuolam animam
non introibit ſapientia. Et quid tam ſtultum atque veſanum,quam non obedire præceptis, Sapi.1
nec acqeſcere cõſilijs & exhortationib. æternæ ſapiæ? Inſipientia magna eſt,carnis vitijs deſer
uire,animæ ſalutem negligere,in ſtatu tali viuere,in quo non audet quis mori. Porro delicta Amos.4.
noſtra,deo ſunt cognita,ſicut ipſe alibi teſtatur. Cognoui multa ſcelera veſtra,& fortiora pec-
cata veſtra. Hæc propriæ inſipientiæ atque iniquitatis confeſſio, veræ ſapientiæ infuſionem,
& gratiæ iuſtificationem meretur. De eo nanque qui ſeipſum æſtimat ſapientem in Iſaia ſcri- Iſaiæ.47.
ptum eſt. Sapientia tua & ſcientia tua decepit te. Et denuo: Væ qui ſapientes eſtis in oculis ve- Iſa.5
ſtris,& coram vobiſmetipſis prudentes. Propterea hortatur Apoſtolus. Nolite eſſe prudentes Roma.12
apud voſmetipſos. Confiteamur igitur ſemper cum omni humilitate inſipientiam noſtram,
quia veraciter inſipientes ſumus,quemadmodum ſcriptum eſt: Stultus factus eſt omnis homo Iere.10

 à ſcis

à ſcientia ſua. Non erubeſcant in me, qui expectãt te domine. Dum eccleſia, ſeu quilibet iuſtus, D
iniurias patitur, tentatur, aut ſimili modo affligitur, niſi tunc deus ei ſubueniat, erubeſcere po-
terunt alij deum expectantes, hoc eſt, in ipſo ſperantes, quorum iſta ſpes eſt, quod ſicut affir-
mat diuina ſcriptura deus eccleſiam ſuam non dereliquit, nec iuſtos finaliter opprimi ſinit, ſed
Deut. 32. agit q̃d ait ſcriptura. Mihi vindictam, & ego retribuam. Et. Non vidi iuſtum derelictum. Et.
Roma. 12 Pſal. 36 non permittit vos tentari ſupra id, quod poteſtis. Quid eſt ergo. Non erubeſcant in me, qui ex-
1. Cori. 10 pectant te domine, niſi in omni neceſſitate atq; anguſtia mihi ſuccure, ab omni perſecutiõe &
tentatiõe me eripe, omneſq; preces meas exaudi, ſicut in ſacra ſcriptura te facturum promittis,
quatenus alij in te ſperantes, corroborentur in ſpe, videntes miſericordiam tuam mihi impen
ſam? Et ad eundem ſenſum pertinet verſus ſequens. In his enim quæ ad affectum reſpiciunt, ſo
let ſcriptura frequenter eundem ſenſum ſub alijs verbis repetere. Ait enim. Non confundãtur
ſuper me, hoc eſt, propter derelictionem meam & oppreſſionem, qui quærunt te deus Iſrael, q
vtique confunderentur & ſcandalizarentur, niſi viderent mihi opem & gratiam donari à te.
Mala. 3 Dicerent enim. Vanus eſt qui ſeruit domino. Et quod emolumentum quia cuſtodiuimus præ
cepta eius? Quoniam propter te ſuſtinui opprobrium, hoc eſt, propter iuſtitiam, propter fi-
dem, propter nominis tui amorem atq; honorem paſſus ſum contumeliam, non propter me-
am offenſam aut culpam. Hæc eſt vera ſuſtinentia, patiẽtiaque beata, quemadmodum ait ſal-
Matth. 5 uator. Beati qui perſequutionem patiuntur propter iuſtitiam, quoniam ipſorum eſt regnum
cœlorum. Et iterum. Beati eritis cum maledixerint vobis homines, & perſecuti vos fuerint, &
Ibidem dixerint omne malum aduerſum vos mentientes, propter me. Quidam tamen opprobrium E
ſuſtinẽt, non propter deum atque iuſtitiam, ſed propter ſeipſos ſeu propriam culpam. Et qui-
dem hoc ęquanimiter ferre, tanquam pœnam pro culpa inflictam, bonum meritoriumq; con
ſiſtit, ſed multo minus virtuoſum eſt hoc, quam ſi propter deum ſuſtineatur. Propter quod
1. Pet. 2 princeps apoſtolorum dicit. Hæc eſt gratia, ſi propter conſcientiam dei ſuſtinet quis triſtitias,
patiens iniuſte. Quæ eſt enim gratia, ſi peccantes & colaphizati ſuffertis? Si autem benefacien
tes ſuſtinetis, hæc eſt gratia apud deum. Aliqui vero verba ſaluatoris iam præinducta, quibus
Matth. 5 ait, Beati qui perſecutionem, & cæte. inconuenienter allegant, dum enim pro ſuis corriguntur
exceſſibus, excuſant ſeipſos, ſeque grauari arbitrantes, conſolantur ſeipſos & dicunt: Beati
qui perſecutionem patiuntur, propter iuſtitiam. Si igitur pœnas atque iniurias propter deum
nobis illatas, patienter ferre nequimus, hoc valde intolerabile eſt, quod diſciplinas, increpatio
nes, & pœnas, propter noſtros exceſſus irrogatas, pati contemnimus, ſicut de quibuſdam in
Iere. 5 Ieremia legitur. Rennuerunt accipere diſciplinam. Et alibi. Odio habuerunt corripientem, o-
Amos. 5 peruit confuſio faciem meam, hoc eſt, vehementer & ex omni parte confuſus ſum propter te,
non quod homo virtuoſus erubeſcat, ſeu confundatur propter iniurias ſibi inflictas, imo in ta
libus gaudet, quemadmodum CHRISTVS hortatur. Gaudete in illa hora & exultate, ecce e-
Luc. 19 nim merces veſtra multa eſt in cœlo: ſed quia hoc ſuſtinet, de quo alij erubeſcere ſolent, videli
cet exprobrationem, contemptum, abiectionem, & ſimiles pœnas. Imbecilliores tamen in tali
Gala. 6 bus animo confunduntur, & vultu erubeſcunt. Sed talibus elaborandum eſt, vt diſcant Chri-
ſti veſtigia cum gaudio imitari, dicentes cum Apoſtolo: Ego ſtigmata domini Ieſu in corpore F
meo porto. Extraneus factus ſum fratribus meis, hoc eſt, quaſi alium eiecerunt, ſpreuerunt &
reputauerunt me propinqui, cognati, amici familiareſq; mei: & hoc idem ſub alijs verbis reſu
mitur, & peregrinus filijs matris meæ, hoc eſt, velut hoſpes, qui vna nocte recipitur, & alio die
Lucæ. 21 emittitur, factus ſum proximis meis, qui ſunt filij matris meæ, quæ eſt eccleſia vel Eua, aut ma
Matth. 10 ter mea immediata. Hinc enim in euangelio dominus ait diſcipulis. Trademini à fratribus &
propinquis & amicis. Et iterum. Odio eritis omnibus hominibus, propter nomen meum. Reli
gioſus etiam & deuotus, qui Chriſtum ſequendo reliquit patrem, matrem, ſororem, fratrem,
ſiue vxorẽ, verſum hunc dicere poteſt. Cur vero iſta perpeſſus ſit ſubdit. Quoniam zelus do-
mus tuæ comedit me, hoc eſt, magna affectio boni ſtatus eccleſiæ ac diuini honoris, boni com-
munis ac fraternæ ſalutis, ſpiritualiter meipſum abſorbuit, & in charitatis viſcera transforma
uit. Zelus namque eſt effectus ex intenſo amore procedens, per quem vtique zelum, nititur ho
mo repellere à ſe ea, quę conſecutionem boni optati impediunt. Et ſicut amor eſt duplex, nimi-
rum concupiſcentiæ, quo amat quis aliquid propter propriam vtilitatem aut delectationem,
Pſalm. 36 quemadmodum homo amat agrum, veſtem, pecuniam: & amor amicitiæ, quo diligit homo
1. Cor. 3. bonum dilecti, & ipſum dilectum, vt in ſeipſo perfectus exiſtat: ſic zelus eſt duplex, puta car-
nalis & inordinatus, de quo dictum eſt ſupra. Neque zelaueris facientes iniquitatem. Et Apo-
ſtolus: Cum ſit inter vos zelus & contentio, nonne carnales eſtis? Alius eſt zelus diuinus & cha-
ritatiuus, quando videlicet nititur homo ex dilectione excludere, quæ contrariantur diuino
bono

honori, aut bono ſcatris dilecti. De hoc zelo ait Elias: Zelo zelatus ſum pro domino exer 3.Reg. 19
A cituum. De eo quoq; nunc dicitur: Quoniam zelus domus tuæ comedit me. Etenim bono ze
lo comeditur, qui quælibet praua, quæ videt, corrigere cupit: ſi autem non poteſt, tolerat & ge-
mit. Talem zelum multi deuoti in clauſtris habent, qui ordinis rigorem ſtricte obſeruari de-
ſiderant. Et de iſto zelo Gregorius loquitur. Acceptiſſimum ſacrificium eſt zelus animarum,
& opprobria exprobrantium tibi ceciderunt ſuper me. Quemadmodum lapis contra turrim
piectus, quem frangere nequit, reſilit, & vitrum ex oppoſito ſitũ, ſuper quod cadit, frangit, ſic
blaſphemiæ & maledicta, deo & Chriſto eius illata, ipſis non nocent, ſed ſeruis dei ſunt occaſio
mortis aut læſionis, dum ſe falſitati opponunt, & mori malunt, quàm talia diſſimulare aut to-
lerare. Opprobria autem ſeruis dei illata, dici poſſunt opprobria dei & deo inflicta, quemad-
modũ p Zachariam dominus ait: Qui tetigerit vos, tanget pupillam oculi mei. Et in euange Zacha 2.
lio. Qui vos audit, me audit: & quis vos ſpernit, me ſpernit. Et operui in ieiunio aĩam meam, Luc.10
corporaliter abſtinendo ad implorandum miſericordiam creatoris, prout ipſe alibi admo- Iohe.2.
net. Conuertimini ad me in toto corde veſtro, in ieiunio, & fletu: & factum eſt in opprobri-
um mihi. Peruerſi enim opera bona ſanctorum ſiniſtre interpretantur, eisque detrahunt, &
communiter boni ſunt opprobrium malorum, quoniam prauitatem eorum corripiunt, & ob Iob.12
id oblocutionem, irriſionemque ſuſtinent, ſicut Iob ait: Deridetur iuſti ſimplicitas. Vnde do- Ezech. 12
minus ait ad Ezechielem. Portentũ te dedi domui Iſrael. Dic. Ego portentum veſtrum. Sunt
etenim nonnulli peruerſi, qui bona aliorum, quæ imitari, vel nolunt, vel nequeunt, irrident at
B que vituperant. Et poſui veſtimentum meum cilitium. Hoc facere ſolet eccleſia, præſertim dũ
inſtant magna pericula, ſicut etiam in veteri teſtamento ſæpius factum ſcriptura commemo
rat: & factus ſum illis in parabolam. Quanto enim boni ſe magis humiliant, tanto maligni ã- 1.Cor.4
plius contra eos inſaniunt. Propter quod dicit Apoſtolus. Blaſphemamur & obſecramus, tan
quam purgamenta huius mundi facti ſumus, omnium peripſema vſque adhuc. Aduerſum me
loquebantur, qui ſedebant in porta, hoc eſt, qui in apertis & publicis locis ſedebant, obloquu-
ti ſunt mihi, & in me pſallebant, cum irriſione, qui bibebant vinum, guloſi & ebrioſi, de quib. Iſaiæ.5.
apud Iſaiam habetur. Væ qui conſurgitis mane ad ebrietatem ſectandam, & potandum vſq;
ad veſperum. Tales enim contemnunt atque derident iuſtos & ſobrios, qui eorum vitia argu Iohel.1
unt & condẽnant, dicentes illud Iohelis. Expergiſcimini ebrij & flete, & vlulate omnes qui bi
bitis vinum in dulcedine. Ego vero orationẽ meam ad te domine, fudi, orãdo p meipſo ac ho- Matt.5.
ſtibus meis, prout tu domine iuſſiſti. Diligite inimicos veſtros, & orate pro perſequentibus &
calumniantibus vos. Et decet te domine exaudire, quoniam tempus, talis orationis, eſt tem-
pus beneplaciti, hoc eſt, tempus tibi acceptum, o deus, quia in eo fit quod tibi maxime placet. Luc.6
Orantibus enim pro aduerſarijs ſuis, Chriſtus in euangelio promittit dicens: Eritis filij altiſſi
mi, ideo eorum oratio eſt accepta, & tempus eius beneplacitum eſt. In multitudine miſericor-
diæ tuæ. i. propter multam tuam clementiam, exaudi me in veritate ſalutis tuæ, dando mihi
veram ſalutem mẽtis & corporis, quam peto à te. Eripe me, per gratiam tuam, de luto, de quo
ſuperius dixi. Infixus ſum in limo profundi, videlicet de vita carnali, & ſeculo iſto vitioſo atq;
C tenaci, vt non infigar, hoc eſt, ne luto huic omnino immergar, libera me ab his, qui oderũt me,
ſcilicet ab inuiſibilibus & viſibilibus inimicis, & de profundis aquarum, hoc eſt, de magnitudi- Thren.3
ne tribulationum, de quibus in Threnis ſcriptum eſt. Inundauerunt aquæ ſuper caput meum.
Nõ me demergat, finaliter, nec me demerſum teneat, tẽpeſtas aquæ, hoc eſt, impetus tentatiõis
ſtrepitus vitiorum, vel ſolicitudo rei ſecularis ac temporalis, neque abſorbeat, hoc eſt, animam
meam non perdat, profundum, hoc eſt, deſperatio, obſtinatio, ſeu peſſima conſuetudo. De quo Proue. 18
profundo Salomon ait: Impius cum in profundum venerit peccatorum, contemnit. Ab hoc p Ierem. 13.
fundo videntur abſorpti, de quibus per Ieremiam dicitur. Si mutare poteſt Aethiops pellem Ierem.5.
ſuã, & pardus varietates ſuas, & vos poteritis benefacere cum didiceritis malum. Et: Indurauerunt
runt facies ſuas ſupra petram, noluerunt reuerti: neq; vrgeat ſuper me puteus os ſuum. Puteus
eſt quoddam profundum, & modo idem deſignant, ſed dicitur profundum, ſeu puteus, os ſu-
um vrgere ſeu claudere ſuper peccatorem, dum ipſe peccator obſtinationi & prauæ conſue
tudini, ſuperaddit finalem impœnitentiam, ita vt confiteri contemnit, & in ſua auerſione de- Iſai.48
cedit, ſicut de eo Iſaias dixit. Scio (inquit) quia durus es tu, & neruus ferreus ceruix tua, & Ierem.3
frons tua ænea. IEREMIAS quoque. Frons mulieris meretricis facta eſt tibi, noluiſti erubeſ-
cere. Qui autem peccata ſua humiliter confitetur, huius putei clauſuram egreditur, iuxta illud Proue. 28
Qui abſcondit ſcelera ſua, non dirigetur, qui autem confeſſus fuerit & reliquerit ea miſeri- Iob.13.
cordiam conſequetur. Vnde & ſanctus Iob aſſerit. Vias meas in conſpectu dei arguam,
& ipſe erit ſaluator meus. Exaudi me domine, non propter virtutis meæ iuſtitiam, ſed, quoniam
benigna

benigna eſt miſericordia tua. Vere enim ineffabiliter pius es totaliterq; benignus, ad cuius mi D
Iohel. 2 ſericordiam peccatores tam dulciter inuitantur. Conuertimini ad dominum deum veſtrum,
quia benignus & miſericors eſt, patiens & multæ miſericordiæ, & præſtabilis ſuper malitias
ſecundum multitudinem miſerationum tuarum reſpice in me, oculo tuæ pietatis immenſæ.
Et ne auertas faciem tuam, hoc eſt, intellectus tui piam memoriam, ſingularem prouidẽtiam,
benigniſſimam approbationem à puero tuo, hoc eſt, à me famulo tuo, ne obliuioni tradar à te,
Matth. 25 & inter eos inueniar quibus dicturus eſt: Neſcio vos. Solet autem ſcriptura nomine pueri, ſer-
3. Reg. 16 Actuu. 4. uum ſignificare, quemadmodum de Elia dicitur: Reliquit ibi puerum ſuum. Interdum quoq;
per puerum intelligitur filius, ſicut de Chriſto in Actis ſcribitur: Conuenerunt aduerſus ſan
ctum puerum tuum Ieſum: & ita nunc accipi poteſt pro filio dei adoptiuo, ſicq; blande ac dul
citer ſonat quod dicitur: Et ne auertas faciem tuam à puero tuo. Nec eſt omnium hoc dicere,
Iſai. 8 ſed eorum qui deo familiares eſſe meruerũt, de quibus per Iſaiam Chriſtus teſtatur. Ecce ego
& pueri mei quos dedit mihi dominus in ſignum, quoniam tribulor velociter exaudi me, con
Iob. 7 tinuis quippe tribulatiõibus laborant electi, quia militia eſt vita hominis ſuper terram. Inten
de animæ meæ per ſingularem cuſtodiam, prouidendo ei de omnibus neceſſarijs ad æternam
ſalutem, & libera eam à malo culpæ & pœnæ propter inimicos meos, hoc eſt, occaſione inimi
corum meorum, eripe me ab omni periculo. Malitia nanq; aduerſantium electis, eſt occaſio
q deus eis ſuccurrit. propter quod tempore tribulationis, deus maxime pronus eſt ad exaudi-
endum & ſuccurrendum, ſi tamen oratio tribulati ex vera charitate procedat, non ex ſeruili ti
more. Tu ſcis improperium meum & confuſionem meam, & reuerentiam meam. Quicquid E
enim aduerſitatis aut pœnæ homini accidat, deus cognoſcit. Et iſtud cum verſu ſequẽti, dicit
Thren. 1 homo ad prouocandum miſericordiam dei, qui afflictis ſubuenire conſueuit. Vnde Ieremias:
Vide, inquit, domine quoniam tribulor. In cõſpectu tuo ſunt omnes qui tribulant me, nec ali-
quid poſſunt in me niſi permittantur à te, improperiũ expectauit cor meum & miſeriam. Hoc
iuſto in tribulationibus conſtituto atq; eccleſiæ, ſæpiſſime conuenit, qui iniuriam verborum
atque factorum ſibi imminere cognoſcunt ab impijs. Præcipue vero competit hoc, & ſequen-
tia ſanctis martyribus, qui, dum eſſent clauſi in carcere, agnoſcebant ſe die ſequenti verbis &
ictibus grauiter moleſtandos. Et ſuſtinui qui ſimul contriſtaretur & non fuit, & cæter. Com-
Luc. 6 paſſio & conſolatio afflicto exhibitæ ex charitate procedunt. Quoniam ergo Chriſtus in euã-
gelio ait electis: Odio eritis omnibus hominibus propter me, ideo accidit q electi interdũ nul-
lum reperiunt compatientem aut cõſolatorem, imo frequenter à proximis & fratribus ſuis de-
ſpiciuntur. Et dederunt in eſcam meam fel, & c. Hoc ad literam quibuſdam martyribus factũ
eſt. Spiritualiter vero dat alij fel pro cibo & acetum pro potu, qui malo exemplo alium inficit,
Deut. 29 atq; ad amaritudinem & indignationem animum eius perducit. Ideo nanq; Moſes ait: Nõ ſit
Abacuc. 2 inter vos radix germinans fel & amaritudinem. Et Abacuc propheta: Væ qui potum dat ami-
co ſuo, mittẽs fel ſuum. Fiat menſa eorum coram ipſis in laqueum, hoc eſt, malum quod mihi
parauerunt, irruat ſuper eos, & iniquitate propria conſtringantur ac puniantur, quemadmo-
Prouer. 11 dum in Prouerbijs ſcribitur. In impietate ſua corruet impius, & inſidijs ſuis capientur iniqui. F
Vniuſcuiuſq; enim malum in proprium redũdat authorem, & iniuriato nulla nocebit aduer-
ſitas perſequentis, ſi nulla in ipſo dominetur iniquitas propriæ mentis. Obſcurentur oculi eo-
rum ne videant, quanta eis æternæ mortis tormenta parata ſint, & quantam felicitatem amit
Pſalm. 10 tant. Effunde ſuper eos iram tuam, derelinquendo eos in ſuo errore, ſicut inferius de reprobis
Iob. 21. dicis: Dimiſi eos ſecundum deſideria cordis eorum. De quibus & Iob ait. Non eſt virga
dei ſuper eos: ducunt in bonis dies ſuos, & in puncto ad infernum deſcendunt: & furor iræ tuæ
Naum. 1 comprehendat eos, damnando eos finaliter, irreparabiliter & æternaliter, quemadmodum a-
libi legitur: Vlciſcens dominus, & habens furorem, vlciſcens in hoſtes ſuos. Fiat habitatio
eorum deſerta. Ciuitates & domus infidelium ſæpe à fidelibus deſtructæ, poſſeſſæ & inhabita
tę leguntur, & tunc tabernacula infidelium proprio inhabitante carebant. Spiritualiter au-
tem habitatio impiorum fit deſerta, dum corpora eorum ab animabus ante tempus ſeparan-
tur, ita vt propter ſua peccata occiduntur, aut celerius moriuntur. Vel dum animæ eorum,
Ezech. 23 quæ eſſe deberent ſedes ſapientiæ, reclinatorium dei, & domus CHRISTI à gra-
Oſe. 9 tia relinquuntur, nec à deo per fidem formatam inhabitantur, ſicut per Ezechielem dominus
ait de peccatrice. Receſſit anima mea ab ea. Et de impijs OSEE. Væ eis, cum receſſero ab
eis. Quoniam quem tu percuſſiſti, permiſſiue, perſecuti ſunt, malitioſe, atrociter, & mala
intentione. Permittit enim deus electos ab impijs tribulari, quatenus expurgentur. Im-
pij vero non ideo tribulant eos, vt purgentur, ſed inuidioſe eos affligunt. Idcirco quem-
admodum pater virga corrigit filium, quo correcto, proijcit virgam in ignem: ſic deus per

reprobos

A reprobos corrigit electos, quibus emendatis atq; ſaluatis, proijcit reprobos in ignem æternũ:
& ſuper dolorem vulnerum meorum addiderunt, mihi dolorem verborum malorum, irriſio-
nes, maledictiones, blaſphemias. Deleantur de libro viuentium, hoc eſt, à conſortio beatorũ,
ad quorum numerum ſe pertinere exiſtimant etiam infideles & peſſimi, quamuis ignorẽt, in
quo vera beatitudo conſiſtat. Ego ſum pauper, præſertim in bonis gratiæ, in donis ſpiritus
ſancti, in ſpiritualibus atq; internis diuitijs, & conuenit mihi, quod in Apocalypſi habetur: Tu Apoc. 3
es miſer & miſerabilis, pauper, cæcus, & nudus, ſum quoq; & dolẽs, propter peccata commiſſa,
& mundi errores ac tuas iniurias, idcirco, ſalus tua deus ſuſcepit me, hoc eſt, gratia tua ſaluifica
mihi infuſa eſt, & tuipſe, qui es vera ſalus omnium electorum me miſericorditer ſuſcepiſti, pro
pterea gratias referam deo, & laudabo nomen dei cum cantico, pſalmodiæ, diuinorum hym-
norum, deuotionisq; feruidæ, quia non clamor, ſed amor inſonat auribus omnipotentis. Cæ-
tera patent ex præcedenti expoſitione. Ecce pſalmum præclarum & ſanctum audiuimus, de
Chriſti paſſione, Iudæorum excæcatione, & ædificatione eccleſiæ, diffuſe ac lucide pertractan-
tem. Diſcamus igitur exemplo Chriſti, in omni perſecutione eſſe patientes, in omni tentatiõe
conſtantes, in omni aduerſitate robuſti. Cõtinentur quoq; in pſalmo præſenti deuotiſſimę &
ardentiſſimæ orationes, mirabili dulcedine redũdantes. Quid enim tam amoroſum atq; ſua-
ue, ſicut tres verſus illi. Exaudi me domine, quoniam benigna eſt miſericordia tua, &c. Cũ mul
ta itaq; mentis cuſtodia, munditia & feruore ingenti, canamus ſemp̃ hunc pſalmum.

COMMENTARIVS IN PSAL. LXIX.

B

¶ Expoſitio tituli.

HAbet autem hic Pſalmus titulũ iſtum. In finem pſalmus Dauid, in rememoratiõe ꝙ ſal-
uum fecit eum dñs: hoc eſt, Pſalmus iſte à Dauid cõſcriptus, & in finem, qui Chriſtus eſt
nos dirigens. Pſalmus, inquam, ſancti Dauid, hic in perſona hominis iuſti loquentis, in reme-
moratione. i. de memoria, ꝙ ſaluũ fecit eum dñs. Et ita Dauid fecit hunc pſalmum ad recolen
dũ bñficia ſibi diuinitus pſtita. Nicolaus de Lyra dicit hunc pſalmũ in Hebræo taliter intitula-
tũ: Ad victoriam Dauid, ad recordandũ. In tranſlatione quoq; Hieronymi iuxta Hebræũ ſic.
Victori Dauid ad recordandũ. Quod aũt adiungit, ꝙ ſaluum fecit eum dñs, aſſerit ab aliq̃ ex-
poſitore adiunctũ: propterea ait hic eſſe prophetiã de futuro, ita vt p̃uidit in ſpũ ſancto, princi-
piũ huius Pſalmi eſſe recordandũ in omni canonicaꝝ horaꝝ initio. Vel iuxta initiũ, ſicut iam
fit in eccleſia. Loquens ergo propheta in pſona viri iuſti, tribulati, atq; tentati, ait:

¶ Expoſitio pſalmi.

DEus in adiutorium meum intende]. i. ad hoc reſpice in me, vt adiutorium mihi im-
2 pendas. Intende in adiutorium meum, non in derelictionem, excæcationem, dãna- Ierem. 29.
tionemq; meam. Cogita ſuper me cogitationes pacis, non afflictionis, quẽadmodũ Mich. 2
de quibuſdam dicit. Ecce ego cogito ſuper familiam iſtam malum, vnde non auſe-
retis colla veſtra. Sed quia o domine indefinenter tua ope indigeo, tua conſeruatione ſubſiſto,
idcirco [domine ad adiuuandum me feſtina.] Tu enim dixiſti. Sine me nihil poteſtis facere. Iohan. 15.
Et per Paulum: Non ſumus ſufficientes cogitare aliquid ex nobis quaſi ex nobis, ſed ſufficien- 2. Cor. 3
tia noſtra ex deo eſt. ¶ [Confundantur & reuereantur, qui quærunt animam meam] Ver
C ſus iſte, cum duobus ſequentibus, exponi poteſt dupliciter in bono & in malo. Primo igitur
exponendi ſunt verſus iſti in bono, eritq; ſenſus. Confundantur de ſuis peccatis, & ex confuſi
one pœniteant & reuereantur, hoc eſt, deum honorent, deumq; iudicem expaueſcant, qui quę
runt animam meam, id eſt, hoſtes mei, qui quęrunt vitam meam corporalem lędere ſiue extin
guere, aut ſpiritum meum inficere atq; ſubuertere. Eſt autem duplex confuſio, quemadmodũ
ait ſcriptura: Eſt confuſio adducens peccatum, & eſt confuſio adducens gratiam & gloriam. Eccle. 4.
Confuſio adducens peccatum, eſt verecundari de bono. Vnde ſcriptum eſt: Non confundaris Ibidem
confiteri peccata tua. Confuſio autem adducens gratiam in præſenti, gloriamq; in futuro, eſt Roma. 6
verecundari de malo culpæ, ſicut de quibuſdam ait Apoſtolus: Quem fructum habuiſtis tunc
in illis, in quibus nunc erubeſcitis? ¶ [Auertantur retrorſum] hoc eſt, à malo opere ceſſent, à p
poſito prauo deſiſtant, neq; in malo procedant & creſcant [& erubeſcant] ꝙ tam inhoneſte
ac vitioſe egerunt aut agere optauerunt [qui volunt mihi mala] pœnæ vel culpæ, quod ad in
2 uidiam pertinet, & ita vir iuſtus pro aduerſarijs ſuis intime deprecatur. ¶ [Auertantur ſta
tim] à ſuo errore [erubeſcentes] de propria iniquitate, quoniam periculoſum eſt eis perſeue
rare in culpa [qui dicunt mihi: Euge euge] gaudendo de mea miſeria. vel de mea proſperitate
ſe gaudere dicentes, non vere ſed adulatorie aut irriſorie. Habet autem homo duplices hoſtes,
inuiſibiles atque viſibiles. Si ergo de inuiſibilibus hoſtibus nunc loquamur, tũc iſta nullo mo
do ex

do exponenda erunt in bono, pſertim cũ hoſtes huiuſmodi ſint incorrigibiles & obſtinati. Se- D
cundo exponuntur in malo, hoc modo. Confundantur iniqui, cõfuſione reprobationis diuinę
Ozee 11 ac damnationis æternæ, & reuereant. i. verecundentur in cõſpectu iuſti iudicij dei, de peccatis
Eccle. 23. propriæ voluntatis, quemadmodum in Oſee ſcribitur: Confundetur Iſrael in voluntate ſua.
Solet em̃ interdum reuereri, accipi p verecũdari, ſicut & irreuerens dicitur inuerecũdus, iuxta
illud: Animæ irreuerenti ne tradas me, qui q̃runt animam meam ſeducere, vel vitã meã deſtru-
Ierem. 2 Ierem. 8 ere. Auertantur retrorſum. i. à ſummo bono auertantur, & caducis ac vanis rebus inhæreant,
ſicut de eis dñs p Ieremiam ait: Verterunt ad me dorſum, & nõ faciem. Et alibi: Auerſus eſt po-
pulus iſte auerſione contentioſa: & erubeſcant, erubeſcentia damnationis non cõfeſſionis, q vo-
Deut 7 lunt mihi mala, ſiue ſuam voluntatẽ pducant ad actum, ſiue nõ. Auertantur ſtatim erubeſcen-
tes. i. protinus gratia tua priuent & nomen tuum cõfiteri, ſuaq; vitia propalare, erubeſcãt. Vñ
Moſes loqtur: Dñs deus tuus, ipſe eſt deus fortis & fidelis, reddens odientibus ſe ſtatim, ita vt di-
ſperdat eos, & vltra non differat, protinus eis reſtituens quod merẽtur. In pñti etem̃ ſeculo ſta-
tim ſubtrahit eis grãm atq; protectiõem, pmittens eos cadere de malo in malum, quod eſt ma-
xima vltio. [Exultent] hoc eſt, ſigna lætitiæ foris oſtendant, & ex interiori hilaritate q̃ſi ex- 5
tra ſe ſaltent [& lætentur] interiori gaudio [in te] non in vanitatibus mundi [omnes q quæ-
runt te] fide & opere, aut faciendo quod in ſe eſt, vt gratiam tuam, contemplationem ac dile-
ctionem bonitatis tuæ acquirant, conſeruent, poſſideant [& dicant, ſemper magnificetur dñs]
hoc eſt, ab omnibus honoretur ac benedicatur, magnuſq; eſſe cognoſcatur [qui diligunt ſalu- E
tare tuum]. i. ſalutem gratiæ in præſenti, & beatitudinem gloriæ in futuro. Vel ſalutare tuum
Chriſtum omnium ſaluatorem. [Ego vero egenus & pauper ſum.] Egeni ſumus, propter 6
imperfectionem naturalem animę noſtræ ac virium eius. Anima enim rationalis eſt infima in
ordine intellectualium ſubſtantiarum, & intellectus poſſibilis in principio ſui, eſt tanquam tabu-
Iſaiæ 64 la omni carens pictura. Voluntas quoq; naturaliter ad malum procliuis eſt, & memoria labi-
lis. Pauperes vero ſumus propter gratiæ imperfectionem. Nam omnes noſtrę iuſtitiæ ſunt, ve-
Matth. 6 3. Reg. 18. lut pannus menſtruatæ: & hoc ipſum quod boni in nobis eſt, aliũde recepimus, nec aliquid ex
proprijs viribus prævalemus. Propter quod quotidie mendicamus panem à patre cœleſti, di-
cẽtes: Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie. Et ipſe Dauid alio loco: Ego, inquit, ſum
vir pauper & tenuis. Cum ergo ſim adeo egenus & pauper, o [deus adiuua me] per gratiæ in-
fuſionem, per Chriſti paſſionem, per angeli ſancti cuſtodiam, per interceſſionem ſanctorum, per
conſilium atq; auxilium proximorum & prælatorum meorum [Adiutor meus] in faciendo 7
bono [& liberator meus] in declinando à malo [es tu] & alius nullus, niſi in tua virtute hoc fa-
ciat [deus meus] quem ſingulariter amo & colo [ne tardaueris] preces has adimplere. De-
niq; pſalmus iſte de Chriſto exponi poteſt. Nam ipſe vt homo frequenter petiuit adiutorium
dei, vt à morte ſuſcitaretur, in corpore glorificaretur, & per totum orbem clarificaretur. Sed
expoſitio iſta ex ſæpe inductis atq; dicendis clariſſime patet. Nam & pſalmus iſte pro magna
parte in pſalmo ſequenti continetur, totus vero continetur in pſalmo. xxxix. cuius exordium
eſt. Expectans expectaui dñm, ab illo loco quo dicitur: Complaceat tibi dñe vt eruas me. Siue F
aũt de Chrõ, ſiue de eius membris exponatur hoc quod dr: Confundantur & reuereantur, &c.
cum duobus ſequentibus verſibus, q̃ñ in malo exponitur, tripl'r intelligi põt. Primo, p modũ
prænuntiationis, non imprecationis, ad deſignandum quid impijs ſit futurum niſi pœniteant.
Secundo, p modum declarationis oſtendentis quid mereantur maligni. Tertio p modũ ora-
tionis, qua ſe hõ conformat diuinæ iuſtitiæ, cupiens impios iuſtas luere pœnas, vel in præſenti
ne æternaliter pereant, vel in futuro, niſi iam conuertant & deo miniſtrent. Si aũt intelligãtur
hi verſus de inuiſibilibus hoſtibus, tunc ſimpl'r & abſolute accipiuntur in malo. Magna pro-
inde & admiranda eſt virtus primi verſus pſalmi pſentis, propter q̃d merito mater eccleſia à
ſpũ ſancto inſtructa, inſtituit in ſingularum horarum principio, vel circa principiũ dici hunc v̾ſum
quatenus diuinæ ſubuentionis clypeo pmuniti, vniuerſas euadamus inimici inſidias, q vtiq;
tunc nobis fortius inſidiatur nequiuſq; obſiſtit, dum diuina inchoare curamus. Laudem præ-
terea huius verſiculi, illuſtriſſ. pater noſter Caſſianus libro primo collationum, pulchre proſeq-
tur, deſcribens ea quæ ex ore Sancti Anachoretæ abbatis Iſaac didicit. Ad perpetuã (inqt) dei
memoriã poſſidendã, hic verſus inſeparabiliter proponendus eſt menti: recipit em̃ oẽs affectus
q inſerri poſſunt humanæ naturę, & ad oẽm ſtatũ atq; vniuerſos incurſus proprie & cõuenien-
ter aptat. Habet ſiquidẽ aduerſus diſcrimina inuocationẽ dei, habet humilitatẽ piæ cõfeſſionis
habet ſolicitudinis, ppetuiq; timoris vigilantiã, habet conſiderationẽ fragilitatis ſuæ, exauditi-
onis confidentiam ſemp præſentis, aſtãtiſq; pſidij. Qui em̃ iugiter ſuũ inuocat ptectorem, cer-
tus eſt eum ſp eſſe pñtem. Habet amoris & charitatis ardorem, habet inſidiarum contemplationẽ
inimico

A inimicorumq; formidinem, quibus perſpiciens ſe die noctuq; vallatum, confitet ſe non poſſe ſine ſui defenſoris auxilio liberari. Hic verſiculus oĩbus infeſtatione dæmonum laborantibus inexpugnabilis murus eſt, & impenetrabilis lorica ac munitiſſimus clypeus. Hic verſus in accidia & anxietate animi collocatos ſeu triſtitia, vel cogitationibus quibuſcunq; depreſſos, ſalutis remedia deſperare non patitur, oſ̃dens illum quem inuocant inſpicere iugiter nr̃a certamina, nec eum ſuis deeſſe ſupplicibus. Admonet nos verſus iſte in proſperis ſucceſſibus, ſpiritalibusq; profectibus non extolli, ſed ſicut in duris ac triſtibus, ita in lætis ac proſperis nos ſemper diuio indigere auxilio, quatenus ab illis eruamur, & in iſtis ſtabiliter immoremur. Porro quocunq; pctõ pulſemur, quacunq; paſſione tentemur, quacunq; aduerſitate, euagatione, ariditate, tædioq; moleſtemur, ſemp nobis clamandũ eſt: Deus in adiutorium meũ intende, &c. Huius ergo verſiculi meditatio, in tuo pectore indiſrupta voluat. Hunc in omni ope, miniſterio, atq; itinere decantare non deſinas. Hunc dormiens & reficiens, & in vltimis naturæ neceſſitatibus meditare. Hæc eñ meditatio, non ſolum ab omni dæmonũ incurſione te illæſum cuſtodiet, ſed à cunctis quoque vitijs terrenæ te contagionis expurgans, ad illas inuiſibiles ac cœleſtes theorias perducet, atque ad illum ineffabilem ac perpaucis expertum, prouehet orationis ardorem. Hunc verſiculum meditando obdormi, donec inceſſabili eius exercitatione formatus, etiam per ſoporem eũ decantare cõſueſcas. Hic tibi expergefacto primus occurrat, vniuerſas quoq; cogitationes inanes anticipet, teq; omni tempe proſequatur.

¶COMMENTARIVS IN PSAL. LXX.

B

¶Expoſitio Tituli.

PRæſentis pſalmi titulus eſt. Pſalmus Dauid filiorũ Ionadab & primorũ captiuorũ. Ieremias narrat, quõ Ionadab filijs ſuis præcepit, non bibere vinum, neq; in domibus reſidere, ſed in tabernaculis habitare, cui filij fideliter obedierunt, propter q̃d dñs improperat filijs Iſrael, q verba Ionadab præualuerunt verbis ſuis, quibus filij Iſrael obedire neglexerũt. Pſalmus vero iã declarandus nõ agit de iſta hiſtoria, ſed de re ſignificata p eam, videlicet de his, q diuinæ voluntati ſponte obediunt, qui fuerunt primi captiui, hoc eſt, anteq̃ ad deum cõuerſi ſunt, ſubditi erant ſeruituti peccati, & iugo diaboli, quemadmodum ait Apoſt. Nos aliquando conuerſati ſumus in deſiderijs carnis noſtræ, & eramus natura filij iræ ſicut & cęteri. Quamdiu enim portamus imaginem præuaricationis Adæ, captiui ducimur in legem peccati, dum vero imaginem Chriſti portare incipimus, imitando veſtigia eius, liberamur à miſera captiuitate culpæ atq; diaboli, efficimurq; filij gratiæ, & in dño liberi. Hinc enim dicit Apoſt. Primus homo de terra, terrenus: ſecundus homo de cœlo, cœleſtis. Qualis terrenus, tales & terreni: & qualis cœleſtis, tales & cœleſtes. Igitur ſicut portauimus imaginem terreni, portemus & imaginem cœleſtis. Senſus itaq; tituli eſt, Pſalmus iſte, qui eſt Dauid prophetæ, ſicut authoris, editus eſt ad inſtructionem filiorum Ionadab, hoc eſt, filiorum obedientiæ, ſponte ſeruientium deo, primorum captiuorum. i. filiorum qui erant captiui, ſecundum modum iam dictum, antequam domino obedirent, cui ſeruire, eſt vere regnare. Loquens ergo propheta in perſona hominis vehementer afflicti, & in domino pure ac integre confidentis, ſibiq; nil boni aut perfectionis attribuentis, ait.

Ierem. 35. — Ephe. 2 — Roma. 5 — 1. Cor. 15

C

¶Expoſitio pſalmi iuxta ſenſum literalem.

1 IN te domine ſperaui]. i. in tua pietate immenſa, in tua bonitate puriſſima, in merito paſſionis tuæ, o Chriſte, non in proprijs meritis, vel in incerto diuitiarũ, aut in aliquo bono creato caduco & vano confiſus ſum, idcirco oro vt [non confundar in æternum]. i. ne æternaliter peream, nec in die iudicij, verbum illud æternæ confuſionis, cum reprobis audiam: Ite maledicti in ignem æternum. Quamuis ergo o domine in præſenti vita à malignis confundor, deſpicior, tribulor, non confundar in æternum, nec ſpei meę priuer effectu, ſed fructum eius adeptus ſaluificer, quemadmodum teſtatus es ſperanti in te p Ieremiam: Eruens liberabo te, & erit tibi anima tua in ſalutem, quia in me habuiſti fiduciam [in iuſtitia tua libera me.] Iuſtitia dei duplex eſt, ſcilicet increata, quæ eſt ipſemet deus. [In hac iuſtitia liberat deus viros iuſtos atq; perfectos, qui merito ſuæ conuerſionis virtuoſæ, ſaluari merentur à domino. Alia vero eſt iuſtitia dei creata, quæ dici poteſt omnis gratia, virtus, & perfectio nobis à deo conceſſa. Omnis enim noſtra iuſtitia, eſt dei, ſicut datoris, conſeruatoris, ac præmiatoris. Specialiter tamen iſta iuſtitia dici poteſt pœnitentia ſeu forũ pœnitẽtiale, in quo de peccato iuſtitia agitur, dum ipſm corrigitur atq; punitur. In hac ergo iuſtitia pœnitentiali, qua homo de propria culpa dolet, ſeque ad deum conuertit, petit liberari peccator & pœnitens, qui nondum virtutibus plenus eſt, nec bonis operibus meritiſq; abundans. Ait ergo: in iuſtitia tua. i. ſicut exigit tua diuina iuſtitia,

Matth. 25 — Ierem. 39

libera me à malo culpæ,& in ſeculo iſto erue me à malo pœnæ, & in ſeculo venturo. Hoc enim C
diuina iuſtitia tua exigit, vt ſperantem in te, pœnitentemq́ liberes. Vel, in tua iuſtitia, mihi à te
inſuſa ac data, videlicet merito actuum virtuoſorum, quos virtute gratiæ tuæ feci, libera me. Li
beratio em̄ actui virtutis correſpondet. Nec iſta petitio repugnat ei quod dictũ eſt: In te domi
ne ſperaui, Spes em̄ principaliter innititur deo, ſecundario aũt innititur proprio merito, q̄d ho
mo agnoſcit ſibi à deo conceſſum, quia & noſtra merita ſunt dei dona. ¶ Inclina ad me aurẽ 2
tuam] hoc eſt, miſericordiam tuam applica mihi [& ſalua me] nunc per gratiam, p opera vir
tuoſa, per inchoationem felicitatis futuræ, videlicet per contemplationem deiformem & cõſo
lationem internam, in futuro vero me ſalua per gloriã. ¶ Eſto mihi in deũ protectorem, & in 3
locũ munitũ] hoc eſt, tu qui es oĩm deus & conſeruator, ſic ſis mihi deus vt me protegas & cõ
ſerues, ſicut in loco munito cuſtoditur homo à iaculis atq́ inſidijs inimici, quatenus ſicut q of
fendit & iram iudicis metuit, ad locum refugij properat & in eo tutatur, ſic mihi peccatori ſit ſp
recurſus ad tuam clementiam, ſecuritaſq́ in ea [vt ſaluum me facias] quod ideo deprecor te.
¶ Quoniam firmamentum meum] .i. cauſa totius firmitatis ſtabilitatiſq́ meæ [& refugium 4
meum] hoc eſt, terminus fugæ meæ, ſpes mea, & ſummum bonum meum, in quo ſolo ſalutem
conſtituo [es tu] domine. ¶ Deus meus eripe me de manu peccatoris] .i. de poteſtate diabo 5
li, ne eius impugnationi ſuccumbam. De quo in euangelio ſcriptum eſt: Homicida erat ab ini
Iohan. 8. tio, & in veritate non ſtetit. Et alibi: Diabolus ab initio peccat, eripe quoq́ me [& de manu cõ
1. Ioha. 3. tra legem agentis] hoc eſt, cuiuſlibet hoĩs impij iuſtos perſequentis, ne ab homine tali inficiar,
& ſeducar [& iniq̃] qui fraternæ charitatis iura diſſoluens, me perſequitur ſine cauſa, maxime ta
men o domine, eripe me de manu peccatoris, hoc eſt, à meipſo peccatore, ſecundũ quod impi E
us ſum, & de manu meipſius contra legem agentis conuertendo me ad te, ne talis ſim qualis
Prou. 12 fui, ſed eſſe deſiſtam iniuſtus, quemadmodũ ſcriptum eſt: Verte impios, & non erunt. ¶ Q̃m 6
tu es patientia mea domine], id eſt, cauſa, finis, & præmium patientiæ meæ. Vnde & ſanctus
Iob. 17 Iob ait: Vbi eſt præſtolatio mea & patientia mea? Tu es dñe deus meus [domine ſpes mea à iu
uentute mea] vel corporali, q̃m multi à iuuentute iugum domini ſuper ſe portant, & in deo cõ
fidunt, illi vicz qui in prima vigilia conuertuntur. Propter quod Ieremias teſtatur: Bonum eſt
Thren. 3 Eccle. 51 viro, cum portauerit iugum dñi ab adoleſcentia ſua. Et alius: Laudabo nomen tuum dñe aſſi
due, & confitebor tibi cum adhuc iunior ſum, anteq̃ oberrem. Vel, à iuuentute mea ſpũali, hoc
eſt, ab illo tempe quo cœpi renouari ſpũ mentis meæ, expoliando me veterem hominem cum
Colo. 3 actibus ſuis, & induendo nouum qui renouatur in agnitionem dei ſecundũ Apoſt. Ab hac iu
uentute eſt deus ſpes hominis, quia ſic renouari & taliter cõuerſari nemo poteſt, niſi in dño ſpe
rans. ¶ In te confirmatus ſum ex vtero] hoc eſt, tua virtute ſum conſeruatus in eſſe natura 7
li in vtero matris meæ carnalis, vſq́ ad egreſſum ex vtero, & deinceps. Niſi em̄ deus conſerua
ret infantẽ in vtero, eſſe & permanere non poſſet, ſicut nec aliquid ſine manutenentia dei ſubſi
ſtere valet, & niſi infantem in vtero à cunctis præſeruaret periculis, frequenter, facileq́ moreré
tur in ventre. Propterea dicit S. Thomas & alij multi, quod infanti adhuc in vtero exiſtẽti, de
putatur angelus bonus q eum cuſtodiat [de ventre matris meæ tu es protector meus] hoc eſt,
ab ortu natiuitatis meæ vſq́ in præſens, tu protexiſti me per teipſũ, & angelum tuum ſanctũ. F
Quamuis em̄ iuſto iudicio ſuo, permittat deus aliquem aliquãdo cadere, quemlibet tamen ele
ctum in tantum defendit, quod non permittit eum in peccato mortali decedere, vel à diabolo
finaliter abſorberi, imo in quolibet reprobo hoc agit miſericordia creatoris, q̃ per angelicam
cuſtodiam à multis malis retrahitur, atq́ ad aliqua bona inſtigatur. Spiritualiter vero, ita ex
ponendus eſt verſus iſte, In te confirmatus ſum, hoc eſt, in fide & gratia tua cœpi ſtabiliri ex
vtero .i. ex catechiſmo, vbi in Chriſtiana doctrina inſtructus ſum de ventre matris meæ, hoc
eſt, de ventre eccleſię, vtpote ex ſacro baptiſmate, in quo ſpũaliter regeneratus ſum ex aqua &
Iohan. 3. ſpũ ſancto. In baptiſmo em̄ infunditur nobis gratia, fides, ſpes, charitas: tu es protector meus,
me conſeruando in donis gratiæ, gratum facientis, in baptiſmo collatis. ¶ In te cantatio mea 8
ſemper]. i. laus mea vocalis, exultatio cordis, & regratiatio aĩæ meæ, circa tua beneficia verſa
tur, & de tua bonitate concipitur, ita quod inceſſabiliter te laudare deſidero, in omni loco, cau
ſa, ac tempore. Et ſi hominem laudo, vel aliquid creatum, hoc ago ad gloriã tuam, tibi omnia
bona aſcribens, & ad tuũ honorẽ omnia referens, nec aliquem laudo in malo, ſicut ſuperius di
Pſal. 9 ctum eſt. Quoniam laudatur peccator in deſiderijs animæ ſuæ, ſed ſi quẽ laudo, propter virtu
tes, & gratiæ dona hoc facio, Hoc modo Paulus ſuos frequẽter laudauit diſcipulos [tanquam
prodigium factus ſum multis] hoc eſt, velut portentum à multis ſum reputatus, irriſus ac ſpre
tus, quoniam vita mea, vitæ illorum diſſimilis inuenitur, temporalia enim, carnalia, & dele
ctabilia, quæ ipſi magnipendunt, laudant, acquirunt & diligũt, ego velut ſtercora arbitror, vt

Chris

A Chriſto pura ac libera mente adhæream, cœleſtia, inuiſibilia & æterna, terrenis, viſibilibus &
tranſitorijs præfero: patrem, matrem, fratres, ſorores, vxorem, propinquos, agros, & cætera
vniuerſa pro Chriſti amore relinquo, ideo vitam meam putãt inſaniam. Vnde & ait diuinus
Apoſt. Spectaculum facti ſumus mundo, & angelis, & hoĩbus. Ad Philippenſes quoq;: Exiſtimo 1.Cor 4. Phil. 3
inquit omnia detrimentum eſſe propter eminentem ſcientiã dñi noſtri Ieſu Chriſti. Hinc etiã
per S. Ezechiel, ait ad populum ſuum: Ezechiel erit portentum veſtrum. [& tu adiutor fortis] Ezech 24.
id eſt, tu dñe fortiter mihi aſtitiſti, magnamq; gratiam ac fortitudinem donaſti, ita q; propter
improborũ irriſiones & perſecutiones non receſſi à te, nec ab opere bono ceſſaui, ſicut heu pluri
mi facere ſolent, qui dum ſe ab alijs aſpernari, moleſtari & vituperari conſpiciunt, viam perfe
ctionis arreptam relinquunt. Quo contra exhortatur nos diuinus Apoſtolus: Per patientiam Heb 12
curramus ad propoſitum nobis certamen, aſpicientes in authorem fidei Ieſum, qui propoſito
ſibi gaudio ſuſtinuit crucem confuſione contempta. Recogitate eum, qui talem ſuſtinuit à pec
catoribus aduerſus ſemetipſum contradictionem, vt non fatigemini animis veſtris. Et rurſus:
Exeamus igitur ad eum extra caſtra improperium eius portantes. Deinde vir iuſtus cupiẽs de Heb. 13
9 tantis beneficijs gratus domino inueniri, precatur. ¶[Repleatur os meum laude] hoc eſt, tu do
mine mentem accende, illumina, quatenus tuam bonitatem & beneficia contemplando, os di
uina laude repleatur. Ex abundantia enim cordis os loquitur, & niſi tu mentem diuino calore Mat. 12
ſuccenderis, cito fatigabitur in tua laude os corporis mei & ſpũs meus, idcirco ſuperius dictũ
eſt: Sicut adipe & pinguedine repleatur anima mea, ſc; diuino amore, & labijs exultatiõis lau Pſalm. 62
B dabit os meum. Vnde nunc plenius ſubdit, cur petat os ſuum laude impleri: [vt cantem gloriã
tuam.] hoc eſt, quatenus prædicem famam tuam glorioſam, tuamq; excellentiam cantando
annunciem [tota die magnitudinem tuam] hoc eſt, ſemper quantum huic vitę poſſibile eſt, ma
ieſtatem ac dignitatem tuam decantem. Hoc nempe eſt diuiniſſimum ac illuſtriſſimum præ
ſentis vitæ exercitium in diuinis laudibus iugiter delectari, hilariter occupari, affectuoſiſſime
immorari cum beatiſſimo Iſaia propheta dicendo: Domine deus meus tu es, exaltabo te, & cõ
fitebor nomini tuo. Et iterũ: Nomen tuum & memoriale tuum in deſiderio animæ. Hęc eſt ve Iſaiæ. 25. Iſaiæ. 26.
re angelica cœliformisq; vita, diuinæ glorificationis meritoria, ſicut & ipſe dñs affirmat: Qui
cunq; glorificauerit me, glorificabo eum. ¶[Ne proijcias me in tempore ſenectutis] Quemad 1.Regũ. 2.
10 modum duplex aſſignata eſt nũc iuuentus, ſpiritualis & corporalis, ſic duplex ſenectus eſt. Vna
corporis, dum calor deficit, & corporea virtus occumbere incipit. Alia vero eſt ſenectus aĩæ,
dum ſpiritualis calor amoris frigeſcit, nec anima per gratiaꝝ incremẽta renouatur, ſed in ne
gligentia ſua & vitijs inueteratur, vel tædio perſecutionũ grauatur, aut minus actiua in bonis
efficitur. Et de vtraq; ſenectute intelligi poſſunt hæc verba. Ne proijcias me in tempore ſene
ctutis, hoc eſt, ne gratiam tuam auferas mihi, dum corporaliter ſeneſco, aut mente deficio, ſed
tunc tanto benignius mihi ſubuenias, quanto me amplius indigere agnoſcis, & ideo, quaſi ex
ponendo quod dictum eſt, addit: [cum deficiet virtus mea] corporalis aut ſpiritualis, q̊d ma
xime fieri ſolet & poteſt in agone & tempore magnæ infirmitatis [ne derelinquas me] In hoc
verſu ſanctus Thomas ſingularem præcipuamq; deuotionem habere ſolet, & in dulces lachry
C mas ac vberem fletum amoroſe reſolui. Verſus eñ hic mirabiliter affectuoſus eſt, efficax, & ſa
11 lubris. Merito aũt o dñe peto iſta à te. ¶[Quia dixerunt inimici mei mihi] quicquid excogitare
potuerunt ad fallendum & opprimendum me. Dæmones enim honores proponunt, mundus
diuitias, caro delitias. [& qui cuſtodiebant] hoc eſt obſeruabant [animam meam] ad decipien
dum [conſilium fecerunt in vnum]. i. pari propoſito & fine eodem facti vnanimes ad perpetrã
12 dum illicita. ¶[Dicentes, deus dereliquit eum.] Quoniam enim factus ſum illis prodigium, pu
tant vitam meam dño non placere, præſertim cum videant ſe in hoc ſeculo proſperari ac præ
ualere, me vero varijs calamitatibus fatigari atq; deficere. Hoc namq; opinantur maligni dũ
iuſtos cernunt affligi, ſe aũt lętari ac dominari. Vnde Abacuc: Quia, inquit, impius pręualet ad Abacuc. 1.
uerſus iuſtum, propterea egreditur iudicium peruerſum, & quia me putant à deo derelictũ, ar
bitrantur ſe obſequium præſtare deo me perſequendo, & cohortando ſe dicunt: [perſequimi
ni & comprehendite eum] hoc eſt facite ei quod vultis [quia non eſt qui eripiat eum] de mani
bus veſtris, ipſe namq; humanum auxilium ſpreuit, & in deo confiſus eſt. Non aduertunt iſti
inſenſati & reprobi, quoniam ſicut aurum in fornace, ſic deus probat electos, & quia per mul
tas tribulationes oportet nos ingredi gloriam dei, quemadmodum ad ſanctum Iob inducitur:
Qui humiliatus fuerit, erit in gloria, & ſaluabitur innocens. ¶[Deus ne elongeris à me] auxiliũ Iob. 22.
differendo, gratiam ſubtrahendo, aut eam minorari ſinẽdo, ſed o [deus meus] in quo ſumme
& plene confido [in auxilium meum reſpice] tanto gratioſius ſuccurrẽdo, quanto illi malitio
ſius me ſubuertere nituntur, quemadmodum ſcriptum eſt: Bonus dominus & confortans in Naum. 1.

die tribulationis,& ſciens ſperantes in ſe. ¶[Confundantur]de ſuis ſceleribus[& deficiant]ab 4
executione operis mali[detrahentes animæ meæ]bonam eius famam denigrare optantes, q̃d D
eſt mortale peccatum,quoniam bona ſama multum precioſa atq; amabilis eſt, & melior cun-
Eccls.7. ctis diuitijs, quemadmodum Salomon profitetur:Melius eſt nomen bonum q̃ vnguenta pre-
Eccle.41 cioſa.Et Ieſus quidam:Curam habe de bono nomine,hoc enim magis ꝓderit tibi,q̃ mille the-
ſauri.Propterea detractio eſt magis peccatum q̃ furtum.[operiantur confuſione]prædicta[&
pudore]qui in confeſſione peccati maxime cooperatur ad culpæ remiſſionem, etiam quantũ
ad pœnam[qui quærunt mala mihi]inferre,meq; ad peccandum inducere aut ſimili modo in
Ezech.36. iuſte affligere.De hac bona confuſione apud Ezech.ſcriptum eſt:Confundimini & erubeſcite
ſuper vijs veſtris ait dominus.Veruntamen quomodo iſta confuſio,pudor, & defectio multi
Pſalm.69. pliciter accipi queant,in pręcedentis pſalmi explanatione inductum eſt.¶[Ego aũt ſemper ſpe 5
rabo].i. quantumcunq; illi me perſequantur verbis & factis,occulte & publice, ego nihilomi-
nus inceſſanter in te confidere volo,ſicut beatus Iob de ſe fatetur:Etiam ſi occiderit me,in ipo
Iob.13. Prou.3. ſperabo.Et Salomon:Habe fiduciã in dño ex tuto corde tuo.Et:Expecta dñm & liberabit te.
Prou.20. [& adijciam ſuper omnem laudem tuam].i.omnẽ laudem qua te venerari potero,vel ab alijs
es laudatus,confitebor eſſe minorem tua dignitate,& in infinitum deficere à pręconio,quo tu
dignus es propter tuę bonitatis plenitudinem prorſus immenſam:iccirco quantum mihi poſ-
ſibile fuerit ſemper conabor te nouis hymnis laudare,perfectiori laude extollere, & nunquam
à tua laude ceſſare. ¶[Os meum annunciabit.]apud ſe te laudando,teque coram alijs præ- 6
dicando,[iuſtitiam tuam.] qua vnicuique reddis quod meretur,& ſine perſonarum acceptio- E
ne omnia operaris.Te ergo o domine iuſtificabo,tua iudicia opprobabo,me vero accuſabo &
condemnabo.Poteſt quoq; per iuſtitiam dei ſacra ſcriptura intelligi, in qua diuinæ iuſtitiæ ꝓ-
Prou.8. cepta atq; conſilia continentur.Vnde Sapientia ait:Iuſti ſunt omnes ſermones mei,& non eſt
in illis peruerſum quid neq; prauum,& ita dei iuſtitiam annunciare,eſt ſacram ſcripturam do
cere, prædicare,aut legere.Annunciabit quoq; os meum[tota die ſalutare tuum]hoc eſt,inde
ſinenter competentibus horis diei,narrabo atq; laudabo dominum Chriſtum omnium ſalua-
torem.Vel ſalutare tuum.i.ſalutem & ſaluationem quam nobis miſericorditer impendiſti per
Chriſtum, atq; in cœlis paraſti.¶[Quoniam non cognoui literaturam]Iſtud varijs modis ex- 7
poni poteſt.Primo ſic:non cognoui literaturam.i. non approbaui inanem philoſophiam,&
2.Cor.10. oẽm ſcientiam extollentem ſe aduerſum ſcientiam dei:non φ philoſophia ſit per ſe odibilis aut
vitanda:ſed qa non debemus in ea quieſcere & inaniter gloriari aut inflari,ſed ad diuinam do
ctrinam ipſam ordinare. Vel non cognoui literaturam. I.nihil me ſcire arbitratus ſum quan
do in conſpectu dei meipſum conſtitui,& ad eius ſapientiam infinitam me comparaui. Vel,
non cognoui literaturam , id eſt, aliquam ſcientiam per humanam exercitationem, infor-
mationem & ſtudium . Hoc non competit omnibus, ſed Petro & Iohanni,de quibus legi-
Act.4 1.Reg.16. tur φ erant homines ſine literis & idiotæ.Dicitur etiam conuenire ſancto Dauid,qui tempo-
& 17 re ſuæ iuuentutis oues pauiſſe legitur,non ſcholas frequentaſſe,vt aliqui dicunt:ſed non vide-
tur certum,quia & pſalmos metro conſcripſit.Quoniam ergo his modis vel aliquo hoꝝ,nõ co
gnoui literaturam[introibo]per contemplationem ſupernaturalem[in potentias dñi].i.in ꝑ- F
fectiones ſeu veritates diuinas, eaſq; cognoſcam & alios inſtruam.Perfectio dei & virtus eius
eſt vna ac ſimplex,vtpote ſua eſſentia,ſed dicuntur plures potentiæ,perfectiões,virtutesq; dei,
q̃m deus in ipſo ſuo ſimpliciſſimo eſſe oĩm reꝝ perfectiones eminentiſſime comprehendit. Ad
haꝝ diuinaꝝ perfectionum,quæ ſunt ſapientia,iuſtitia,miſericordia contemplationem ingre
ditur,q in proprio ſenſu non confidit,neq; naturali rationi innititur,ſed diuinitus illuſtrat. Vñ
Mat.11 & Chriſtus ait in euang.Confiteor tibi pater,qa abſcondiſti hæc à ſapientibus & prudentibꝰ
& reuelaſti ea paruulis.Quid eſt à ſapientibus & prudentibus,niſi à literatis? Et nonne Paulus
literatus erat qui legem ad pedes Gamalielis didicerat?Quid ergo eſt,abſcondiſti hęc à ſapiẽti
bus,prudentibus,& literatis,niſi ab his, qui in ſua ſapiẽtia & literatura inaniter gloriãtur,ſeq;
Mat.18 1.Cor.3. ſapientes & literatos arbitrantur? Tales propter ſuam ſupbiam diuinæ illuminationis capa-
ces nõ ſunt,nec fiũt,niſi conuertantur & efficiantur vt paruuli.ideo nõq; ait ſapiẽtiſſimus Pau
lus:Si quis videtur inter vos ſapiens eſſe,ſtultus fiat vt ſit ſapiẽs.Vel ſic,introibo in potẽtias do
mini.i.fortes dei illuminationes & potentes ac magnas gratias eius recipiam, tanq̃ nihil de ꝓ-
prio ſperans ingenio,ſed deo me humiliter applicando,ſicq; contemplabor & ſciam q̃ potẽs &
glorioſus ſit deus meus,& tunc o domine[memorabor iuſtitiæ tuæ ſolius]hoc eſt tuam dunta-
xat iuſtitiam commemorabo,nihil de mea iuſtitia allegabo,omne bonum,virtutem,& gratiã
tibi aſcribam,omne malum, omnem defectum & culpam mihi attribuam,dicamq; cum Apo
ſtolo:Gratia dei ſum id quod ſum.Et denuo:Qui ſe putat aliquid eſſe cum nihil ſit,ipſe ſe ſedu
cit

A cit. Et iterū:Ignorantes(inqt)dei iuſtitiam,& ſuam volentes ſtatuere,iuſtitiæ dei non ſunt ſub Gala.1
iecti.Et quaſi quis diceret,ſi o ſerue dei literaturā non noſti, quō tam decora documenta atq; Roma.8
18 ſublimes ſententias noſti atq; conſcribis?Reſpondet ad dominum loquens t ¶[Deus docuiſti
me]per inſpirationem ſpūs ſancti & illuminationem ſupernaturalem [à iuuentute mea.] vel
corporali,vel ſpirituali,de quibus modo ſatis prædictum videtur [& vſq; nunc]conſeruando
augendo,ſeu perficiendo gratiam tuam in me[pronūciabo mirabilia tua]quæ facis in cœlo &
in terra in operibus naturę ac myſterijs gratiæ,maxime tñ incarnationem,paſſionem, & mor
19 tem tuam o Chriſte pronunciabo. ¶[Et vſq; in ſenectam]ſpūalem[& ſenium]corporale,de q
20 bus diſtinctio aſſignta eſt, pronunciabo mirabilia tua[deus ne derelinquas me. ¶[Donec an
nunciem brachium tuum].i.maieſtatis tuæ potentiam. Vel brachium tuum.i. vnigenitū filiū
tuum,qui eſt fortitudo & virtus tua,de quo Iſaias dixit:Parauit dñs brachium ſuum in oculis
oim gentium. Sicut & ſpūs ſanctus vocatur digitus dei ratione ſui effectus,qm̄ cuncta demon Iſaiæ 25. Lucæ.11
ſtrat,ſic filius appellatur brachium dei,qui omnia portat & ſuſtentat verbo virtutis ſuæ , an Heb.1
nunciem itaq; dñe brachium tuum[gñationi oī quæ ventura eſt]vſq; ad finem mundi. Hoc
author pſalmi pñtis excellenter perfecit. Per librū eñ pſalmorū quem edidit & nobis reliqt,an
nunciat iſta indefinenter toti mundo,& qlibet noſtrum hoc agit,dū quantum ſibi poſſibile eſt
nomen dei glorificat,& eius honorem augere conatur,atq; poſt ſuam mortem diuinæ legis te
ſtimonia differit,verbo,fama & vita verum eſſe conteſtans q̄d fides affirmat catholica.Annū
21 ciem quoq; o dñe ¶[Potentiam tuam]quæ vere immenſa eſt,per quam omnia creaſti,conſer
B uas & regis[& iuſtitiam tuā deus]qua vnicuiq; quod meret rependis:potētiam inquam & iu
ſtitiam tuam annūciem,nō ſecūdum φ in ſe eſt,qm̄ ſic omnino incognita eſt, ſed ꝑ compara
tionem ad ſuos ſublimes effectus, vt [vſq; in altiſſima quæ feciſti magnalia.] Quæ autē ſunt
iſta magnalia altiſſima à deo producta. niſi angelicorū diſtinctio ordinum , creatio viſibiliū &
inuiſibilium,beatificatio electorū,gubernatio mundi,iuſtificatio impij,redemptiōis humanæ
myſteria & reliqua dei prodigia,ſigna atq; miracula? In his effectibus relucet creatoris iuſti
tia & admiranda potentia.Cum ergo tanta ſint tua magnalia,o[deus qs ſimilis tibi?]quaſi di
cat:nullus. Similitudo autē eſt duplex , imitatiua ſeu imperfecta,& naturalis ſeu perfecta. Se
cundū primā ſimilitudinem creatura ſimilis eſt creatori,præcipue hō, q ad dei imaginem & ſi
militudinem factus eſt:ſed q̄tum ad ſimilitudinem ſcdam nil creatū ſimile eſt creatori. Vñ p Iſai
am pphetā dr:Cui ſimilem feciſtis deum, atq; quam imaginē ponetis ei? Et Iob:Ecce excelſus Iſaiæ.40 Iob.36.
22 deus in fortitudine ſua,& nullus ei ſimilis in legiſlatoribus. ¶[Quantas]o deus[oñdiſti mihi]
per experientiam[tribulationes]mundi,carnis,ac dæmonum[multas]numero[& malas]ma
litia pœnæ acerbas ac duras,aut certe iniuſta ſeu mala intentione aliorū illatas[& conuerſus]
.i.placatus & mei miſertus[viuificaſti me]vita gratiæ,auferendo à me flagella iracundiæ tuę,
[& de abyſſis terræ].i.de ſubmerſione peccati.& fluctibus ſeculi[iterū].i.frequenter[reduxiſti
23 me]ad ſtatum ſalutis & gratiæ. ¶[Multiplicaſti magnificentiam tuā]i.magnam tuā potentiā
multipliciter oſtendiſti in me,flagellando me varijs modis[& conuerſus]ab ira tuæ vindictæ
ad manſuetudinem tuæ dilectionis paternæ abſq; tua mutatione[conſolatus es me]infuſione
C interioris lætitiæ,contemplatione felicitatis futuræ,ſeu ꝓmiorū cōſideratione & allocutione ſa
cræ ſcripturæ, in qua dr : Qm̄ nō ſunt condignæ paſſiones huius temporis ad futurā gloriā,q̄
reuelabitur in nobis.Et:Si compatimur,& conregnabimus.Huius aūt conſolationis meæ in Roman.8 Ibidem
24 dicium eſt:¶[Nam & ego confitebor tibi]cōfeſſione laudis[in vaſis pſalmi,].i.in pſalmis quæ
ſunt vaſa laudis diuinæ in ipſis contentæ. Vel in vaſis pſalmi.i. in viris deuotis,in quorum cor
dibus velut in vaſis cōtinetur laus tua. Vel,in vaſis pſalmi.i.in pſalterio, quod dr vas pſalmo
rum[veritatem tuam deus].i. ad gloriam tuam confitebor ſeu laudabo veritatem tuam in di
uinis ſcripturis traditam. Vel,veritatem tuam increatam,quæ eſt omnis veritatis fontana ori
go.[pſallam tibi in cythara] ſpūali.ſ.in carnis mortificatione per cytharam ſignificata, o dñe
25 qui es[ſanctus Iſrael].i.ſanctificator populi te fideliter cōtemplantis.¶[Exultabūt labia mea] Iudith.16.
exteriora.i.ſigna lætitiæ manifeſtabūt[cum cantauero tibi]qm̄ vultu hilaris ero,ſecūdm faci
em ſctōrum cum te ore laudauero. Vel,exultabūt.i. exuberāter gaudebūt labia mea interiora,
intellectus & voluntas,qbus interiora verba & vota formātur cum cantauero tibi .i. ad ſuum
honorem [& anima mea quam redemiſti]per gratiam tuam à culpa , atq; per ſanguinis tui
26 precium à gehenna,exultabit tibi cantando. ¶[Sed & lingua mea]interior ſcz intellectus[to
ta die].i.horis aptis ac debitis[meditabitur iuſtitiam tuam,] reuoluēdo intra ſe legem tuā iu
ſtiſſimam. Vel lingua mea corporea meditabitur.i. ex interiori cogitatione loquetur iuſtitiā
tuam. [cum cōfuſi].i.repulſi,victi [& reueriti].i. perterriti[fuerint qui quærūt mala mihi.] .i.
dæmones mihi nocere optantes,vel homines mali,de quorum confuſione atq; repulſa gaudēt

boni tranquillam vitam amantes. Sed quia in hac vita non poſſumus plene erui, totaliter iugi D
terq; ab eoꝝ impugnatione eſſe ſecuri, iccirco verſus iſte anagogice exponi poteſt de ſtatu fu-
turo in patria. Tunc eñ lingua noſtra interior & forte etiam exterior tota die æternitatis. i. cō
tinue & indefeſſe meditabitur iuſtitiam dei per contemplationē clariſſimā, cum confuſi & re-
ueriti fuerint, &c. qa in die iudicij irreparabilr confundent oēs iniqoi, iuxta illud Iſaiæ: Præci-
pitabit dñs mortē in ſempiternū, & opprobriū populi ſui auferet. Vñ & viro electo ait dñs: Ne
Iſaiæ. 25. Iſaiæ. 41. timeas qa ego tecū ſum. Ecce confundent oēs qui pugnant contra te.

¶ Enarratio allegorica eiuſdem pſalmi de Chriſto.

QVoniam pſalmus iſte glorioſus atq; decorus in principio ſui, verbis & ſenſu conformis
eſt pſalmo 30. q ſic incipit ſicut iſte: in proceſſu aūt ſimilis eſt in aliquib⁹ pſalmo 21. cui⁹
exordium eſt: Deus deus meus reſpice in me, q̃rum vterq; ad literam de Chriſto exponitur. Ic-
circo ſtudendū eſt, vt & pñs pſalmus exponatur quantum fieri pōt de dño ſaluatore. Chriſtus
ergo ſecundum ꝙ homo paſſibilis, & aliquo mō viator extiterat, ad paſſionē propinqoās, ora-
uit ad p̃rem dicendo: In te dñe pater ſperaui. i. omne bonum q̃d deſideraui teq; rogaui, à te adi
piſci confiſus ſum, non per ſpem, qoæ eſt virtus theologica, ſed per quandā fiduciam. Spes eñ
qoæ eſt virtus theologica, eſt expectatio futuræ beatitudinis. Cum igitur aïa Chriſti à ſuę crea
tionis principio beata fuerit, deum videndo per ſpeciem, conſtat ꝙ ſpem talem non habuit, ni
hilominus habuit quandam præſtolationē ſiue fidociā, de q̃ in Prouer. ſcribitur: Gemma gra
Pro. 17 tiſſima expectatio præſtolantis. Sperauit nāq; aïa Chriſti à deo gloriā corporis, & alia quædā
ad præmium accidentale ſpectantia. Qm̃ ergo in te dñe ſperaui, non confundar in ęternum. i. E
Mat. 26 q̃uis ad tps à Iudæis deſpicior & illudor, ab Herode q̃q; & Pilato atq; eoꝝ militibus, non tamē
Iohan. 18. duret diu iſta cōfuſio, ſed tertia die honorer à te per reſurrectionē beatam in iuſtitia tua. i. ſcd̃m
iuſtitiam tuā, & ſecundum exigentiam eius libera me à gñatione hac infideli ac peſſima, de q̃
Mar. 9 locutus ſum: Quàmdio apud vos ero, q̃ dio patiar vos? & eripe me ab omni corporis mortali-
tate ac paſſibilitate. Inclina ad me filium tuum vnicum & dilectum, aurem tuam, quod oro, nō
qoaſi incertus ꝙ ſic facies, ſed qa per orationem decreuiſti dare quod opto, vt ego oſtendā me
à te habere omne bonum q̃d habeo, alijſq; formam orādi exhibeam, & ſalua me ab omni ma
lo pœnæ, dando etiam præmium accidentale, vc3 corporis glorificationem & aſcenſionem.
Eſto mihi in deum protectorem, ne añ tps à te præordinatū à Iudæis compræhendar, occidar,
aut lædar, qui me præcipitare lapidareq; conati ſunt, ſed non potuerunt, qm̃ nondū venit ho-
ra mea. Eſto etiam mihi & in locum munitom, vt in te quaſi in loco confugij ſecorus ab omni
inuaſione quieſcam, vt ſaluum me facias, animam corpori reuniēdo. Quoniam firmamentū
meom. i. confirmator meæ humanitatis, & cauſa vniuerſæ fortitudinis eius, & refugiū meum
. i. adiutor meus in q̃tum homo ſum, ad quem in omni neceſſitate confugio. Hinc enim ait Sal
Iohan. 5. uator de ſemetipſo: Non poſſum ego à meipſo facere qoicq̃. Et iter: Pater in me manēs ipſe fa
Iohan. 14. cit opera. Iſaias quoq;: Ecce dominus deus, auxiliator meus. Et Ieremias: Dñs mecum eſt quaſi
Iſaiæ. 50 bellator fortis, iccirco qui me perſequuntur cadēt. Deus meus, qui es ſpecialiſſimo modo deus
Ierem. 20 meus, eripe me de manu peccatoris. i. de poteſtate Iodæ proditoris, cuius iniquitatem cœli re- F
uelabunt, & terra aduerſus eum conſurget, & de manu contra legem agentis & iniqui. i. popu
li Iudæorum, de quo dixi: Nonne Moſes dedit vobis legem, & nemo ex vobis facit legem? Et
Iohan. 7 rurſus: Quare vos trāſgredimini mandata dei propter traditionem veſtram? Quoniam tu es
Matth. 15 patientia mea dñe. Omnis eñ perfectio animæ Chriſti, à deo infuſa collataq; fuit. Chriſtus q̃-
Pſalm. 86. que omnia propter dei honorem ſuſtinuit, ſicut ſoperius dixit: Quoniam propter te ſuſtinui
opprobrium, ſicq; deus erat cauſa efficiens & finalis patientiæ Chriſti: domine ſpes mea à iuuē
tute mea. Nam Chriſtos per prædictam fiduciam ſemper certiſſime & immobiliter ſperauit in
deo. Propter quod dixit: Ego aotem ſciebam, quoniam ſemper me audis. In te confirmatus
Iohan 11 ſum ex vtero, hoc eſt, in ipſo matris meæ virgineo vtero, per gratiam conſummatam. i. ꝑ bea-
tificam fruitionem fixus & roboratus ſum in te, ita vt à te nunq̃ poſſim auerti. Non enim ſo-
lum erat anima Chriſti in vtero virginis ſanctificata per gratiam, ſed & immobilis facta ꝑ glo
riam, de ventre matris meę tu es protector meus. i. ab inſtanti natiuitatis meæ vſq; ad mortē
protexiſti me ab omni ruina peccati, à tentatione diaboli, & à pœnis, qoas Iudæi ante tempus
inferre volebant. Quoniam eñ Chriſtus confirmatus erat in bono in virginis vtero, poſt na-
tiuitatem peccare nullatenus potuit. Hinc de ſeipſo per Iſaiam prædixit: Quis eſt aduerſarius
Iſa. 50 meus? Accedat ad me. Quis contradicit mihi? Stemus ſimul. Ecce quanta ſecuritas propter
protectionem diuinam, propter quod nullo modo opinandum eſt, ꝙ Chriſtus expauit, quan
Lucæ. 4 do ducebant eum ad ſoperciliom mōtis, qoatenus pręcipitarent eum. In te cantatio mea ſem-
per. i. te o deus pater ſemper laudaui, nominis tui honorem, non propriā gloriā, ſemꝑ quæſiui

ſicut

A ſicut teſtatus ſum blaſphemis Iudæis: Ego non quæro gloriam meam, ſed honorifico patrem Iohan. 8.
meum, & vos inhonoraſt is me, tanq̃ prodigiũ factus ſum multis, puta Iudæis, de qbus ſcriptũ
eſt: Dicebant multi ex Iudæis: Dæmoniũ habet & inſanit, qd eũ auditis? Et cum filiam archiſy Iohan. 10.
nagogi ſuſcitaturus dixiſſet: Puella nõ eſt mortua, ſed dormit, deridebãt eũ. Vñ de Chr̃o apud Lu. 8
Iſaiã prædictũ eſt: Inglorius erit inter viros aſpectus eius, & tu adiutor fortis, qm̃ in oĩ aduerſi Iſa. 52.
tate feciſti me conſtantem atq; immobilem. Repleatur os meum laude. Chriſtus in gratia ha-
bituali nunq̃ profecit, nec in ea proficere exorauit. Vnde quemadmodum ſancti in patria deũ
non rogant pro gratia beneſaciendi: ſic nec Chriſtus exorauit, vt ex gratiæ interioris in cremẽ-
to ad dei laudem prorumperet. Ideoq; q̃d ait: Repleatur & cætera, potius congratulando q̃ ſic
eſt, q̃ orando vt ſic ſit, intelligendum videt. Vel orat vt corpus ſuum in morte ab aĩa ſeparatũ,
denuo vniatur eidem, & ita os ſuum corporale in triduo mortis clauſum per reſurrectionẽ ape-
riatur, laudibusq; diuinis impleatur, vt cantem inq̃t gloriam tuam. Chriſtus em̃ ore interiori
iugiter decantauit gloriam ſummæ Trinitatis, laudando eam in ſeculũ ſeculi multo ſublimi⁹,
q̃ aliquis beatoꝝ in patria, ſcd̃m q̃d comprehenſor fuit, & tota die, hoc eſt inceſſanter, & in die
æternitatis participatæ, quæ fuit menſura operationum ſuaꝝ interioꝝ conuenientium ſibi vt
cõprehenſori cantauit interiori melodia magnitudinem dei, illã clariſſime cognoſcendo, atq;
digniſſime extollendo. Deniq; etiam añ paſſionem & poſt reſurrectionẽ cantauit ore corpora-
li gloriam dei, ſ. euangelicæ legis doctrinam, in qua deus pulchre laudat, & tota die, hoc eſt, ſꝑ
congruis horis cantauit ſeu prædicauit magnitudinem dei p ſeipſum ac ſuos miniſtros. Ne pn̈
B cias me in tp̃e ſenectutis. Dicere aliquis poſſet Chriſtum oraſſe hunc v̾ſum non pro ſeipſo, ſed
pro corpore ſuo myſtico, eo modo q̃ iam impaſſibilis factus dixit ad Paulum: Quid me pſeque Act. 9
ris? præſertim cum nec corporalis ſenectus nec ſpiritualis in Chriſto fuiſſe noſcant: nam iuue-
nis occiſus eſt, & in interioribus ſemper æqualiter recens virenſq; extitit, propter q̃d viridi li- Lu. 23
gno comparauit ſeipſum. Veruntamen dicere poſſumus, q̃ hoc loco p tp̃s ſenectutis, intelligat
tp̃s dñicæ paſſionis, in qua corporalia natura Chriſti inſtar hoĩm antiquoꝝ, à ſuo virore atque
vigore occubuit, eritq; ſenſus exponendo hunc verſum de Chriſto: Ne proĳcias me in tp̃e ſe-
nectutis. i. tp̃e paſſionis non ſubtrahas mihi tuæ paternæ pietatis pñtiam, derelinquendo cor-
pus in tumulo, aut aĩam in limbo. Non em̃ orauit Chriſtus ne proĳceretur à deo, gratiã amit
tendo aut gloriam, qm̃ ſe confirmatum cognouit in bono: cum deficiet virtus mea corporalis
in cruce, quando expiraui, inclinato capite tradens ſpm̃, ne derelinquas me, ſed audi q̃d dico:
Pater, in manus tuas commendo ſpm̃ meũ. Merito q̃q; precor iſta o pater. Quia dixerũt inimi Lu. 23
ci mei Iudæi mihi, quidq̃d mali excogitare valebant, vt eſt illud: Nunqd interficiet ſemetipm̃? Iohan. 8.
Et alibi: Homo vorax, potator vini. Hic blaſphemat, multaq; talia, & qui cuſtodiebant aĩam Mat. 11 Mar. 2
meam. i. Iudæi, q obſeruabant vitam meam vt eam arguerent, quẽadmodũ in euange. ſcriptũ
eſt: Obſeruabant ſi ſabbatis curaret Ieſus, vt accuſarent eum: conſiliũ fecerunt in vnũ. i. ad in- Mar. 3
uicem & pari malitia, iuxta illud: Conſilium fecerunt vt Ieſum dolo tenerent & occiderent, di- Mat. 26
centes: Deus dereliq̃t eum. Iudæi nanq; putabant deũ receſſiſſe à Ieſu tanq̃ à pctõre. Vñ dicebãt
C Nos ſcimus, q̃a hic hõ peccator eſt. Et iteꝝ: Non eſt hic hõ à deo q ſabbatũ non cuſtodit, pſequi Iohan. 9
mini & comprehendite eũ, hoc eſt q̃d à Iohã. dr̃: Miſerunt Iudæi miniſtros vt cõprehenderent Iohan. 7.
Ieſum. Et in nocte cœnæ dixerunt hæc verba ſuis miniſtris principes ſacerdotũ, q eos miſerũt
cum Iuda vt caperent eum. Propter q̃d apud Ieremiã dr̃: Audiui contumelias multoꝝ, & ter- Ierem. 20.
rorem in circuitu, perſequimini & perſequamur eum, q̃a non eſt qui eripiat. i. nullus eſt qui Ie-
ſum de veſtris manibus eruat, eo q̃ deus reliquerit eum. Hinc enim dicunt aduerſarĳ Chriſti:
Contumelĳs & tormento interrogemus eum, & probemus quæ ventura ſunt illi. Ea propter Sapien. 2.
Iſaias: Nos (inq̃t) putauimus eũ q̃ſi leproſum & pcuſſum à deo & humiliatum. Deus pr̃ ne elon Iſaiæ 53.
geris à me, differendo reſurrectionem meã vltra triduũ, deus meus in auxiliũ meũ reſpice, tua
diuina virtute cooperando meæ humanitati in redemptione gñis humani, atq; de manib⁹ Iu-
dæorum me eruẽdo p reſuſcitationẽ ad impaſſibilem ſtatũ. Hoc eſt q̃d Chr̃a añ paſſionẽ oraſſe
apud Iohan. deſcribit: Nũc aĩa mea turbata eſt. Et qd dicã? Pater ſaluifica me ex hac hora. Cõ- Iohan. 12.
fundant & deficiant detrahentes aĩæ meæ. Multipliciter confuſi ſunt & defecerunt Iudæi dñm
ſaluatorem perſequentes & occidentes. Nonne confundebant dum Chriſto in cruce penden-
te ſol obſcuratus eſt, terra commota, velumq; templi ſciſſum? dũ etiam in die reſurrectionis mi
lites eis narrabant quæ circa Chr̃i ſepulchrũ contigerũt, & q̃uo reſurrexiſſet? dũ inſup ab apo-
ſtoloꝝ principe beatiſſimo Petro audierunt: Ieſum Nazarenũ viꝝ approbatum à deo, in vob Act. 2
virtutib⁹ & prodigĳs & ſignis quæ fecit deus per illũ in medio vr̃i interemiſtis? dũ q̃q; p manus
apl̃oꝝ ſigna magna fiebant in Ierl̃m, & multa milia conuertebant ad Chr̃m? Maxime aũt cõ- Ibidem
fuſi ſunt & penitus defecerunt in obſidione Titi ac Romanorum: operiant confuſione & pu- Act. 4

dore.i. vndiq; confundantur & erubeſcant,intus q̃ad ſeipſos,& foris q̃tum ad alios,q quærũt D
Ierem.17. mala mihi.i. Iudæi,q mihi mala culpæ imponunt,& mala pœnæ infligunt. Vnde apud Iere-
miam Chriſtus ait: Confundanſ qui me perſequuntur,& non confundar ego, paueant illi &
non paueam ego,& duplici contritione contere eos,vc; in præſenti & in futuro. Hæc autem à
Chriſto dicuntur potius prænunciando q̃ imprecãdo. Quo tñ iſta multipliciter poſſent expo-
ni,ſc; per modũ orõnis in bono,ex præhabitis innoteſcit. Ego aũt ſemper ſperabo. Nam qcqd
Iudæi Chriſto dixerunt ſiue fecerunt,ipſe in deo manſit immobilit̃ ſperans, certitudinaliterq;
ab eo expectans reſuſcitari,corpore glorificari,& ſuper alta cœlorũ eleuari: & adijciã ſup oẽm
laudem tuam,hoc eſt,oĩ laudi qua in lege atq; prophetis laudaris,addam euangelicæ legis præ
conium & noui teſtamenti ſcripturam, in q̃ multo ſublimius continentur laudes diuinæ,q̃ in
veteris legis doctrina. Os meum annunciabit iuſtitiã tuam. Quandiu Chrs p̃dicauit in mũdo,
annunciauit iuſtitiam dei,docendo q; deus ſit iuſtus,nec pctm̃ relinquat inultũ,increpãdo etiã
Iohan 8. pctõres,& recta præcepta ſaluberrimaq; conſilia ꝓponendo. Propter q̃d ipſemet ait:Ego ſum
Ibidem
Iohel.2 lux mũdi. Et:Sicut docuit me pater,loquor. Vñ de ipſo apud Iohelẽ habet:Exultate in dño deo
Oſee 10. vrõ,q̃a dedit vobis doctorem iuſtitiæ. Et p Oſee dr̃:Tps requirendi dñm,cum venerit q docebit
vos iuſtitiam. Annunciabit q̃q; os meum o deus pr̃ tota die,hoc eſt q̃diu in mundo ſum, ſalu-
tare tuũ.i.ſalutẽ quã mundo impendis per me. Merito aũt tps q̃ Chrs in mundo vixit, dies vo
Iohan 8. catur,qm̃ ſol iuſtitiæ hoĩbus luxit atq; apparuit,ſcd̃m q̃d ipſe teſtat:Quãdiu in mundo ſum,lux E
Iohan.6. ſum mundi,& tota hac die annunciauit Chriſtus ꝟbo vl̃ ope ſalutare dei.i.ſeipm̃ ſeu ſaluatio-
Iohan.3 nem q̃ ipſe mundũ ſaluauit,& ideo ait in euang. Me oportet operari opa eius q miſit me donec
Iohan 14. dies eſt. Hoc mõ annunciauit Chriſtus ſalutare dei dicẽs:Qui credit in filium dei,habet vitam
æternam:q aũt incredulus eſt filio,ira dei manet ſuper illum. Et: Ego ſum via, veritas,& vita.
Mar.16 Nemo venit ad p̃rem,niſi p me. Et in alio loco:Qui crediderit & baptizatus fuerit,ſaluus erit.
Qm̃ non cognoui lr̃aturam.i.ſcientiam p exercitationẽ & ſtudiũ ſeu informationẽ humanam
Iohan.7. iuxta illud:Mirabantur Iudæi dicentes:Quõ hic lr̃as ſcit cum non didicerit? Qm̃ ergo non co
gnoui literaturã p ſtudium,ſed p illuminationem diuinam,iccirco introibo p contemplationẽ
pfectam ſeu viſionẽ fruitiuam atq; beatam in potentias dñi,cognoſcendo pfectiones & virtu-
tes diuinæ naturæ, & magna opa eius. Anima em̃ Chriſti à ſuæ creationis exordio vidit p ſpe-
ciem diuinam eſſentiam,& pfectiones eius potentes,non niſi p illuminationem ſupnaturalem
dñe memorabor iuſtitiæ tuæ ſolius,hoc eſt nihil boni mihi ex me aſcribam, ſecundũ q̃d homo
ſum,ſed omnem conuerſationis meæ iuſtitiam tibi attribuã,& alios ſic facere edocebo. Hoc
Iohann 8. eſt quod aſſerit Chriſtus:Si ego glorifico meipſum,gloria mea nihil eſt. Et:Claritatem ab hoĩ
Iohan.5.
Lu.17 bus non accipio. Et:Cum feceritis omnia quæ præcepta ſunt vobis,dicite:ſerui inutiles ſumus,
quod debuimus facere fecimus. Deus docuiſti me à iuuentute mea & vſq; nunc. Deus Trini-
tas docuit animam Chriſti à primo inſtanti quo eam creauit,dando ei multiplicem ſapientiã,
vtpote ſapientiam beatificæ viſionis,qua cognouit deum per ſpeciem increatam, ſicut & ſan- F
cti in patria. Sapientiam quoq; infuſam ſeu inditam,qua omnia nouit in proprijs naturis p
ſpecies innatas ſeu concreatas,ſicut & oẽs angeli ante lapſum,& confirmationem nouerunt.
Vide San. Habuit etiam Chriſtus(ſecundum quoſdam)ſcientiam acquiſitam ſeu experimentalẽ, de qua
Tho. 3. p. ait Apoſtolus:Didicit ex his quæ paſſus eſt obedientiam,& ſumitur ibi diſcere pro experiri,qm̃
q.9.ar.4.
Hebr.5. Chriſtus ab alijs nihil didicit,ſed per propriam adinuentionem, ſecundum ponentes ſcientiã
Lu.2. acquiſitam in Chriſto. Vnde de hac ſapientia intelligi poteſt quod legitur in euangelio:Ieſus
proficiebat ſcientia & ætate. Sed quoniam Chriſtus à principio perfecte inſtructus fuit, quo-
modo nunc ait: Deus docuiſti me à iuuentute mea & vſq; nunc,ac ſi ſecundum ſucceſſum tem
poris addita ſibi fuiſſet ſcientia? Et reſpondendum, q; deus dicitur ſanctos in patria,& animã
Chriſti ſemper docere, in quantum ſapientiam ipſis infuſam inceſſanter in eis conſeruat,pro-
nunciabo mirabilia tua. Chriſtus occultiſſima,ſupernaturaliſſima,penituſq; incomprehenſi-
bilia docuit,ſicut q; deus eſt vnus ac trinus,q; ipſe in vnitate pſonæ ſit deus & homo,q; beati-
tudo noſtra in diuinæ eſſentiæ viſione cõſiſtit, q; ipſemet ſit reſuſcitaturus & iudicaturus mor
tuos vniuerſos,& alia multa,ſicq; mirabilia dei p ſeipm̃ & diſcipulos pronunciauit. Et vſq; in
ſenectam & ſeniũ,hoc eſt, vſq; ad tempus paſſionis meæ pnũciabo mirabilia. Vñ in nocte paſ-
Mat.26 ſionis dixit Iudæis: Amodo videbitis filium hominis ſedentem à dextris virtutis dei,& ve-
Iohan.18. nientem in nubibus cœli. Coram Pilato quoq; in die paſſionis teſtatus eſt:Rex ſum ego. Ego
in hoc natus ſum,& ad hoc veni in mundum,vt teſtimonium perhibeam veritati. Vel, vſque
in ſenectam & ſenium,hoc eſt,vſq; ad vltimam mundi ætatem, & finem ſeculi pronunciabo
per meos miniſtros mirabilia tua. Nam vſque ad terminum mundi cantabunt Chriſtiani à
Chriſto inſtructi mirabilia dei in nouo ac veteri teſtamento ſcripta: deus pater, ne derelin

quas

A quas me, in monumento aut limbo. Donec annunciem brachium tuum. i. potentiam tuã gñationi omni quę ventura eſt, hoc eſt, vniuerſis hominibus vſq; in finem ſeculi naſcituris. Hoc in Chriſto videmus impletum, qm̃ poſt reſurrectionẽ inſtruxit ſuos diſcipulos, aperiens illis ſenſum vt intelligerent ſcripturas & tãdem quinquageſimo die miſit eis ſpm̃ ſanctum, qui eos in omni lingua atq; ſapientia erudiuit. Per hoc vero quod Chriſtus illis diuinam potẽtiam reuelauit, etiam omnem generationem venturam edocuit, quia per apoſtolorum doctrinam, fidẽ catholicam promulgauit mundumq; conuertit. Vnde & Chriſtus in Euang. ait: Quod vni dico omnibus dico. Potẽtiam tuam, & iuſtitiam tuam deus, vſq; in altiſſima, quæ feciſti magnalia. In Chriſti incarnatione, paſſione, & aſcenſione potẽtia atq; iuſtitia dei excellentiſſime ſplẽdent. Quod enim deus & homo in vnam conuenerunt perſonam, infinitam eſſe oſtendit poteſtatem diuinam. Similiter quod Chriſtus de virgine natus eſt, tantaq; miracula feciſſe credendus eſt. Iuſtitia vero dei relucet in hoc, quod ꝓprio filio non pepercit, ſed pro mũdi pctĩs tradidit illũ, ne culpa remaneret inulta. Hanc aũt dei potentiam & iuſtitiã, Chriſtus annũciauit verbis & factis, proteſtando ſe eſſe patri ęqualem, primũ principium verumq; deũ, & nihilominus hominem verũ, patre minorem, atq; paſſibilem. Sed & iuſtitiã patris Chriſtus profeſſus eſt, dũ ait: Pater iuſte mundus te non cognouit: ego aũt te cognoui. Sic ergo Chriſtus pronunciauit potentiam & iuſtitiam dei, vſq; in altiſſima q̃ fecit magnalia, hoc eſt, per comparationẽ ad hũanæ redemptionis myſteria, q̃ ſunt altiſſima atq; magnalia, ſuper omnia naturalia opera creatoris. Chriſtus nanq; ſuam incarnationem, paſſionem, reſurrectionẽ, aſcenſionem, & ſpũs ſcti
Luc. 24 Actuum. 1 Mar. 13. Roman. 8 Iohan. 8. Iohan. 10. Iohan. 17.

B miſſionem, ante paſſionem vbertim ꝑdixit: Quantas oñdiſti mihi tribulationes multas & malas, hoc eſt, perſecutiones, & varias pœnas mihi infligi permiſiſti, quemadmodũ Iſaias ꝑdixit: Dñs voluit eum conterere in infirmitate, & dñs poſuit in eo iniquitates omnium nrm̃. Et Petrus: Deus (inquit) qui prænunciauit per os omnium prophetarum, pati Chriſtum ſuum, impleuit ſic. Vnde ꝑ Iere. Tu dñe oſtendiſti mihi, & cognoui, tu oſtendiſti mihi ſtudia eorũ, & conuerſus. i. mundo per meam paſſionem placatus, viuificaſti me, reſuſcitãdo me tertia die à mortuis, & de abyſſis terræ, hoc eſt, de ſepulcro & inferno, iterum reduxiſti me, in die reſurrectiõis. Multiplicaſti magnificentiam tuam, glorioſe atq; potenter me reſuſcitando. Nam angelus domini deſcendit, & accedens reuoluit lapidem, & terra mox motã eſt, cuſtodes quoq; perterriti, & quaſi exanimes facti ſunt, ſed & duo angeli ſederũt iuxta ſepulchrũ, vnus ad caput & alter ad pedes: & conuerſus ab ira qua hominibus iraſcebaris, conſolatus es me, liberãdo me ab omni dolore atq; triſtitia quos habui tempore paſſionis, & corpus meum glorificando, nouaq; gaudia, ad accidentale præmium pertinentia mihi poſt reſurrectionem præſtando. Nam & ego, vnigenitus tuus, confitebor tibi. i. laudabo te, in vaſis Pſalmi. i. in deuotis hominib. laudẽ tuam cordialiter continentibus, confitebor veritatem tuam deus, te per ipſos laudando, & eos ad tua pręconia inflammando, quemadmodum per Iſaiam prophetam locutus ſum: Laudate cœli & exultet terra, iubilate montes laudem, quia conſolatus eſt dñs populum ſuum, & pauperum ſuoꝝ miſerebitur, pſallã tibi in cythara, hoc eſt, in carne mea ꝓpter te crucifixa & mortua o dñe, qui es, & cuius nomen eſt, ſanctus Iſrael, ſecundũ quod alibi ſcriptum eſt: Redẽptor noſter dñs exercituum, ſanctus Iſrael nomen eius: Exultabũt labia mea cũ cantauero tibi. Tãto ampliori hilaritate & exultatione ſemper gauiſa ſunt, & in æternum gaudebunt labia Chriſti, interiora & exteriora, in laude diuina, quanto ipſe præ aliĩs deum ardentius dilexit, clariusq; cognouit. Vñ legitur in euang. Exultauit Ieſus ſpiritu ſancto, & ait: Confitebor tibi pater, & anima mea in tua laude exultabit, quam redemiſti, ab omni paſſibilitate & loco inferiori, itẽ: qñ à culpa, non illa quam habuit, qm̃ oĩ penitus culpa carebat, ſed illa quam potuiſſet habere, niſi ꝑuenta fuiſſet affluentia gratiæ tuæ, & hypoſtatica vnione cum verbo. Sed & lingua mea interior atq; exterior, tota die, æternitatis in patria, meditabitur iuſtitiam tuã, illam laudando ac ꝓferendo ad gloriam tuã, cũ confuſi & reueriti fuerint, confuſione perfecta atq; conſumata, tanq̃ æternaliter condemnati, q quærunt mala mihi, ſecundũ ſenſum inductum. Ecce Pſalmꝰ præclarꝰ ac luciformis cœleſtis harmoniæ dulcedine plenus, verba ignea ſanctæ dilectiõis cõplectens, affectuoſiſſimas preces includens, deũ pulcherrime laudans, omnemq; puſillanimitatem ꝓpulſans: pſalmus vtiq; mirabiliter cõſolatorius attento lectori, q etiam de dño ſaluatore tã congruenter exponit. Quidã vero exponunt eũ ad lrãm de Dauid, q̃ explanationẽ ꝓꝑ prolixitatẽ, & qm̃ parꝝ deuotionis adducit, omitto. Cũ ingenti igitur alacritate & oĩ mẽtis feruore atq; cuſtodia Pſalmũ tam fulgidũ decantare conemur, ꝓſertim cũ oim viſibiliũ inuiſibiliũq; aduerſariorũ perſecutiones & tentamenta, ꝓſentis Pſalmi deĳciant, vincant ac ꝓſternãt virtute.
Iſaiæ 53 Actu. 3 Ierem. 11. Luc. 24 Matth. 28. Iſaiæ 49. Iſaiæ. 47. Luc. 10

C

COMMENTARIVS IN PSAL. LXXI.

¶ Expoſitio Tituli

Titulus

A eos: videlicet, qui dñm Ieſum non receperunt. Reſpondit eis Ieſus: Neſcitis cuius ſpiritus eſtis.
Filius enim hominis non venit animas perdere, ſed ſaluare. Hinc quoq; fœminam in adulte- Iohan 8.
rio dephenſam noluit condẽnare. Quod aũt chriſtus tam iuſte ac iudicialiter iudicaturus erat
populum ſuum Iſaias manifeſtat, dicendo: Non ſecundum viſionem oculorũ iudicabit, neq; ſe Iſaiæ.11.
cundum auditum aurium arguet: ſed iudicabit in iuſtitia pauperes, & arguet in æquitate p mã
3 ſuetis terræ. ❡[Suſcipiant montes] hoc eſt, ſublimes & apoſtolici viri ac magni prælati eccleſię
[pacem populo]. i. gratiam veræ internæq; pacis ad ſalutem informationẽq; populi, ita vt ipſi
apoſtoli & ſucceſſores ipſorum, à deo acq̃rant tam ſibi q̃ gregi eius commiſſo, ſtabilem pacis q
etem. Hoc autem in apoſtolis impletum eſt, dum à dño Ieſu audierunt. Pacem relinquo vobis, Iohan. 14
pacem meam do vobis. Et: In q̃cunq; domũ intraueritis, primum dicite: Pax huic domui. Su- Luc.10
ſcipiant q̃q; [& colles iuſtitiam]. i. Inferiores recipiant gratiam obediendi diuinis præceptis, à
ſuperioribus aſſignatis. De horum montium colliumq; fœcunditate apud Ioelẽ ſcriptũ eſt: In Iohel.3
die illa ſtillabunt montes dulcedinem, & colles fluent lac & mel, &c. Deinde propheta oſtẽdit
4 fuiſſe implẽdum, quod ipſe fieri exorabat. ❡[Iudicabit paupes populi, & ſaluos faciet filios pau
perum] In pñti enim iudicat pauperes ſuos iudicio diſcretionis, vt dictum eſt: In die aũt nouiſ
ſimo iudicabit eos, iudicio beatæ remunerationis, quemadmodum ipſe in Apocalypſi aſſerit:
Ecce venio cito, & merces mea mecum eſt, dare vnicuiq; ſecũdum opera ſua [& humiliabit ca Apoc.22.
lumniatorem] hoc eſt, Chriſtus confundet, damnabit, ac deſtruet omnem perſecutorem iuſto
rum, omnem tyrannum, & tentatorem eccleſiæ, diabolum, & antichriſtũ, iuxta illud in Iſaia: Iſaiæ.11
B Percutiet terram virga oris ſui, & ſpiritu labiorum ſuorum interficiet impium. ſ. antichriſtum Iſaiæ.25.
de quo apud eundem habetur: Triturabitur Moab ſub eo. De quo etiam ait apl's: Reuelabitur 2. Theſ.2
ille iniquus, quem dñs Ieſus interficiet ſpiritu oris ſui. Multos vero calumniatores atq; tyran-
nos: etiam in hac vita, Chriſtus humiliauit priuando eos vita aut regno, oĩes autem in die iu
dicij finaliter humiliabit, quia tunc oĩs qui ſe nũc exaltat humiliabitur, non humiliatiõe virtu Luc.14
5 oſa, ſed deiectione damnoſa. ❡[Et pmanebit cum ſole & ante lunã, in generatione & generati-
onem] Sicut per lunam intelligi poteſt eccleſia, ita per ſolem pater æternus q eſt lumen ſonta-
le cuncta illuſtrans: & de vtroq; ſole & luna hic verſus exponitur. Chriſtus eñi permanet cum
ſole intellectuali. ſ. deo patre, qm̃ coæternus eſt ei, cũ hoc ſole pmanet à parte ante, ſecundũ di-
uinam naturã, tanquã ſplendor gloriæ, & candor lucis æternæ. Permanet quoq; Chr̃s à parte
poſt, ſecundum ſuam humanã ac diuinã naturã cũ ſole materiali, qm̃ ſicut ſol incorruptibil' eſt
ita & Chr̃s incorruptibilr̃ perſeuerat, & ante lunã vtrãq;, puta eccleſiam & lunã vnã planetarũ
permanet Chriſtus à parte ante, ſecundũ ſuã diuinã naturã, quẽadmodũ in Eccl'o ipſa Sapia te
ſtatur: Ego ex ore altiſſimi pdiui, primogenita ante omnem creaturam. Et in Prou. Dñs poſſe Eccle.24 Prouer.8.
dit me initio viarum ſuarũ, antequã quicquã faceret à principio. Quando pparabat cœlos ade
rã: & erã cum eo cuncta cõponens. Ecce hic manifeſte declaratur diuinitas Chriſti & eius æter
nitas. Propter q̃d dicit etiã apl's: Ieſus Chr̃s heri & hodie, ipſe & in ſecula. ❡[Deſcẽdet ſicut plu- Hebr.13.
6 uia in vellus] Libro Iudicũ narrat, quẽadmodũ ad inſtantiã Gedeõis cõplutũ ſeu rore madefa Iudicum.6
C ctũ eſt vellus, terra ſicca manente, & poſtea madefacta eſt circũquaq; terra, vellere nõ adaq̃to.
Eſt igit' ſenſus: Chr̃s rex nr̃ deſcẽdit in vterũ virginis, ſicut deſcẽdit pluuia in vellus Gedeonis.
Quẽadmodũ eñi pluuia in vellus illud deſcendit, ita vt p vellus nõ diſtillauit, nec aliq̃d diuiſio
nis aut corruptiõis velleri intulit, ſic verbũ dei de ſinu pr̃is in virginẽ veniẽs, eã ĩ nullo læſit, aut
violauit: qm̃ nõ de viro cõcepit, ſed ſpũ ſcto õbũbrante eſt imp̃gnata, ſupnaturalr̃ q̃q; forma- Lucæ 1
tũ eſt corpus Chr̃i in virginis aluo. Iuxta illũd Zac. Ecce ego celabo ſculpturã eius, ait dñs. i. cor Zach.3.
pus eius formabo [& ſicut ſtillicidia ſtillantia ſup terrã] Quẽadmodũ guttæ leniter atq; ſuaui-
ter cadũt de cœlo in terrã, & eã refrigerant & fœcũdant, ſic Chr̃s p ſuã incarnationẽ, dulciter &
ſine ſtrepitu deſcendit in mr̃em virginẽ, & p eã in mundũ. Nã primus eius aduentus in hũilita
te, paupertate ac manſuetudine fuit, ſcd'm q̃d Zac. pdixit: Exulta ſatis filia Siõ, ecce rex tuus veni Zach.9
et tibi iuſtus & ſaluator, ipſe paup. Et in Euang. ipſemet faſſus ẽ: Filius hoĩs nõ habet vbi caput Lucæ.9
7 ſuũ reclinet. ❡[Oriet' in diebus eius]. i. in p̃io chr̃i aduẽtu [iuſtitia]. i. pfectio vitæ, ſeu fides ca-
tholica. Tps eñi chriſti, eſt tps gr̃ę, ppterea hoĩes chr̃i veſtigia imitãtes, pfectius ſanctiuſq; vixe
rũt quã Iudæi tpe legis. Et ideo Chr̃s in Euang. ait: Niſi abũdauerit iuſtitia vr̃a plus quã ſcriba Matt.5
rũ & phariſæorũ, nõ intrabitis in regnũ cœlorũ. Et ad Ioh. bapt. Sic, inq̃t, decet nos implere om Matt.3.
nem iuſtitiã. In tm̃ eñi abundauit gr̃a atq; iuſtitia tpe chriſti, plus quã añ, vt ſcriptũ ſit apd Ioh. Ioh.7
Nondũ erat ſpũs datus, q̃a Ieſus nondũ erat glorificatus, nõ q̃d ante nequaquã fuerat dat', ſed
quia tam exuberanter datus non erat, [& abundãtia pacis] hoc eſt, quod ſuperius dictum eſt:
Venite & videte opera domini quæ poſuit prodigia ſuper terram, auferens bella vſq; ad fines Pſalm.45.
terræ. Et Iſa. ait: Non leuabit gens contra gentem gladium, nec exercebuntur vltra ad plium. Iſa.2

Et ita

Et ita iſta abundantia pacis tempore Chriſti orta, intelligeretur de pace temporali, quę fuit in D
Lucæ. 1 toto mundo ſub Cæſare Auguſto, ſub quo natus eſt Chriſtus, ita quod ad vnius viri imperiū
deſcriberetur vniuerſus orbis. Sed quia hæc pax non durauit, donec auſeratur luna, idcirco ſe
cundum hanc expoſitionem, hoc quod dr̄ [donec auſeratur luna] referendū eſt ad iuſtitię Chri
anæ durationē, q̄ vſq; in finē mundi durabit: non aūt ad durationem pacis p̄dictæ. Conueni-
entius tñ apparet, vt hæc abundantia pacis intelligatur de magnitudine pacis internæ, in trā-
Coloſ. 3. quillitate conſciæ collocata, de qua apl's loqtur: Pax Chriſti exultet ſp̄ in cordibus vr̄is. Quam
Zach. 9 Zach. p̄phetauit, Chrm̄ ſuis fidelibus eſſe daturum. Loq̄t (inquens) pacem gentibus. Hanc etem̄
Lucæ. 2 pacem annunciauerunt angeli, in Chriſti natiuitate, dicentes: Gloria in excelſis deo, & in terra
Phili. 4. pax hoībus bonæ voluntatis. Hæc pax in bonis abundat hoībus, ſicut orat Apl's: Pax Chriſti,
Iſaiæ. 9. q̄ exuperat omnem ſenſum, cuſtodiat corda veſtra, & intelligētias veſtras. Et ob eius copiam,
vocatus eſt chriſtus princeps pacis. Hæc itaq; abundantia pacis, permanet in electis, donec au
feratur luna, hoc eſt, nunq̄ ceſſabit, ſicut nec luna. Vel donec auferatur luna. i. quouſq; Eccleſia
militans, transferatur ad ſocietatē triumphantis eccleſiæ, oī corruptiōe & mortalitate abiecta.
Non q; tunc ceſſabit, ſed qa tunc perficietur, ſicut & luna ſemiplena p̄ficitur, & ita, donec non
Matt. 2 denotat terminū pacis, ſed continuationē ipſius, quēadmodū de Ioſeph & Maria ait Mat. Nō
cognouit eā, donec peperit filium ſuū primogenitum. ¶ [Et dn̄abitur] Chr̄s, [à mari,] orientali 8
Pſalm. 18 [vſq; ad mare] occidentale, qa in oēm terram exiuit ſonus Aploꝝ, & conuerſi ſunt in oībus
finibus mundi qdam ad chrm̄ [& à flumine] paradiſi terreſtris ſeu Iordanis. Vel à flumine q̄cū
q;, puta à cunctis fluminibus, accipiendo ſingulare pro plurali [vſq; ad terminos orbis terraꝝ] E
Zach. 9. Vñ & in Zac. ſcriptum eſt: Poteſtas eius à mari vſq; ad mare, & à flūine vſq; ad fines terræ. Et
hæc de Chriſto dicuntur: Primo, qm̄ omnia etiam inanimata & irratiōalia, ſubiecta ſunt ei p̄ſ
Matth. 28. ut ipſe in Euan. dicit: Data eſt mihi oīa poteſtas in cœlo & in terra. Secundo, qm̄ oīs hō in omī
mundo exiſtens, velit nolit Chriſti ſubiectus eſt p̄tāti, ſecundū quod ipſe ait loquens de ſeipſo
Iohan. 17 ad patrem: Dediſti ei poteſtatem omnis carnis. Tertio, qm̄ in oī parte terræ habitabilis, aliqui
Iſaiæ 49 Chriſto per fidem & opera, obedierunt propter quod deus pater ait ad Chrm̄ apud Iſa. Dedi
Actuum. 1 te in lucē gētiū, vt ſis ſalus mea vſq; ad extremū terræ. Et hoc eſt q̄d ait ſaluator apl'is: Eritis mi
hi teſtes in oī Iudæa, & Samaria, & vſq; ad vltimū terræ. ¶ [Corā illo p̄cidēt Aethiopes,] Hi em̄ 9
Matt. 2. p Euang. Mat. conuerſi, Chriſtum hūiliter adorauerunt. Pñt autem per Aethiopes accipi gen-
tiles, q ante conuerſionem ſuā ad chrm̄, erant vitioꝝ caligine denigrati, ſicut Aethiopes nigra-
pelle teguntur [& inimici eius] Chriſto increduli [terrā lingent] hoc eſt, rebus terrenis adhære
Ierem. 17. bunt, & eas præ amore ſibi intime applicabunt. Vnde Iere. Recedentes (inqt) à te, in terra ſcri-
bētur. Vel ſic, inimici eius. i. qui Chriſto aliqñ repugnabant poſt conuerſionē, terrā lingēt, hoc
eſt, eam ex deuotione ad Chrm̄, oſculabuntur, proſternendo ſe vſq; ad terram, propter reuerē
tiam Chriſti. ¶ [Reges Tharſis & inſulæ munera offerent, reges Arabum & Saba dona addu- 10
Matt. 2 cent] Hoc ad literā non ſolum impletū eſt in tribus Magis, Chr̄o in die Epiphaniæ, auꝝ, thus,
& myrrham offerentibus, ſed & in alijs multis regibus atq; principibus harꝝ terraꝝ, q̄ multo
tp̄e fuerunt ſub fide catholica, & chr̄o, ſeu eccleſiæ diuerſa munera obtulerūt, vic; ſpiritales cor F
poraleſq; hoſtias. ¶ [Et adorabunt eū omnes gentes, oēs gentes ſeruient ei] Vtraq; diſtributio- 11
num iſtarum ſumenda eſt pro generibus ſinguloꝝ, non p ſingulis generꝝ. Nam & de oī gñe re
gum ac gentium, aliq chrm̄ adorauerunt, & ipſi miniſtrauerunt, iuxta vaticiniū Dan. dicētis:
Daniel. 7 Oēs ppl'i tribus & linguæ ſeruient ei. Et Mic. Stabit & paſcet in fortitudine dñi, & conuertētur
Mich. 5 qa nūc magnificabitur in medio vniuerſæ terræ. Conſeq̄nter inducitur cauſa vniuerſalis do
minij Chriſti. ¶ [Quia liberabit pauperem à potente] Sed qualem pauperem? Subdit [& paupe 12
rem cui non erat adiutor] Alius, niſi ipſe deus, talis pauper eſt omnis hūilis, q proprijs viribus
nequaq̄ innititur, ſed toto affectu in deo confidit: huiuſmodi aūt pauperem deus multipliciter
liberat à potente, hoc eſt, à dæmone, quē chr̄s in Euan. fortē armatū appellat, & de q̄ apud Iob
Luc. 11 ſcriptū eſt: Nō eſt p̄tās ſup terrā, q̄ ei cōparetur, q factus eſt vt nullū timeat. Vel à potente. i. hoīe q̄
Iob. 41. cūq; ſupbo, & forti p naturalē fortitudinē, aut ſecularē potentiā alijs p̄ualēte. Prio liberat chr̄s
pauperes ab his potentibus, dando eis patiam in aduerſis, cōſtantiāq; in bonis, ſic q̄d illoꝝ ma
lignitas ipſis non nocet, imo cooperatur eis in bonū. Secundo, qm̄ facit eos tentatiōes viriliter
ſuperare, & tanto inſtantius ſtudere virtutibus, quanto amplius impugnant. Tertio, qm̄ æter
Ierem. 20. naliter eos ſaluabit, illis in æternū dānatis. Hinc em̄ apud Iere. dr̄: Cantate dño, laudate dominū
Iſaiæ. 41. qa liberauit aīam pauperis de manu maloꝝ. Et p Iſa. dñs ait: Ego dñs exaudiā egenū & paupe
rem, non derelinquā eos. ¶ [Parcet pauperi & inopi] peccata dimittendo, pœnam relaxando, 13
Mala. 3 & gratiam tribuendo. Vnde per Malachiam ait: Parcam timentibus me, dicit dñs, ſicut parcit
vir filio ſuo ſeruienti ſibi, [& animas pauperum ſaluas faciet,] modo per gratiam, & in futuro

per

A per gloriam.Propter quod ait apl's:Altiſſima pauptas eorum, abũdauit in diuitias ſimplicita- 2.Corin.8
tis eoꝝ. ¶[Ex vſuris & iniquitate redimet animas eorum] Chriſtus nanq; p ſuos miniſtros at
34 q; vicarios.ſ.per ſummũ pontificem,alioſq; prælatos ac principes, damnat & ꝓhibet vſuras,
ſub æternæ damnationis piculo.Eſt aũt alia quoq; vſura,ex qua ſuos eripit Chrs,vic; obliga
tio ad pœnam inferni,quæ ſequitur ꝑpetrationem peccati.Peccatum nanq; eſt quaſi pecunia
dæmonis,& pro eo exigit ipſe à nobis pœnas ꝑpetuas,quas non ſuſcepimus,ſed ſoluimus ꝑ
iniquitatem,quam à diabolica ſuggeſtione contraximus.Ab hac vſura & omni iniquitate,re
demit Chriſtus pauperes ſuos,ſemel precio ſanguinis ſui,quotidie quoq; ab his redimit eos,ꝑ
infuſionem gratiæ ſpiritalis,quæ eſt effectus meriti dominicæ paſſionis[& honorabile nomẽ
eorum coram illo].i.nomen pauperum dei,quo Chriſtiani vocantur,coram deo dignũ eſt ve
neratione ac laude.Hoc quippe eſt nomen,de quo Iſaias Iudæos redarguẽs ait: Interficiet vos Iſaiæ 65
dominus deus,& ſeruos ſuos vocabit nomine alio,in quo qui benedictus eſt ſuper terram, be
nedicatur in deo, Amen. Hoc nomẽ (ſicut in Actibus apoſtolorum Lucas commemorat)pri- Actu.11
35 mo impoſitũ eſt diſcipulis Chriſti in Antiochia. ¶[Et viuet].i.Chriſtus morte deuicta,immor
talis reſurget,& æternaliter viuet[& dabitur ei de auro Arabiæ] Multi enim principum Chri
ſtianorum tale aurum(quod optimum eſt)Chriſto & eius miniſtris obtulerunt ad ſuſtentati
onem pauperum,conſtructionem eccleſiarum,& in alios pios vſus. Myſtice vero,per aurũ ſi-
gnatur ſapientia,per Arabiam vero gentilitas,& ita datur Chriſto de auro Arabiæ,dum ſapi
entes huius ſeculi,& in naturali philoſophia doctiſſimi,ad fidem eccleſiæ ſunt conuerſi,vt patet
B de diuo Dion.Augu.& alijs multis.Datur etiam Chriſto de auro Arabiæ,dum ſibijpſi hõ non
innititur,ſed omnem naturalem ſcientiam fidei ſubijcit,ſicut creatura ſubdenda eſt creatori
[& adorabũt de ipſo ſp].i.fideles deũ adorabũt de Chr̃o.i.ex contemplatione bonitatis,bene-
ficiorumq; eius.Propter beneficia nãq; per Chriſtum nobis collata, deum ſemper adorare &
venerari debemus[tota die].i.qualibet parte diei conuenienti ac debita[benedicent ei].i.Chri
36 ſtum regem laudabunt. ¶[Erit]rex Chriſtus[firmamẽtum in terra,]Id eſt,cauſa totius firmi-
tatis ac ſtabilitatis hominum in terra manentium[in ſummis montium].i.profundiſſima do
ctrina prophetarum, cõfirmando,& illuminando ſuos electos in ſapientia ſcripturarum,illas
verificans in ſemetipſo,ſicut in Euangelio Iohannis habetur: Veritas per Ieſum Chriſtum fa- Iohan.1.
cta eſt. Vnde & ipſe poſt reſurrectionem dixit diſcipulis:Oportet impleri oĩa,quæ ſcripta ſunt Luc.24
in lege, & prophetis,& pſalmis de me[ſuperextolletur ſuper Libanum fructus eius].i.effectus
paſſionis Chriſti,videlicet gratia dei,ſeu ipſi electi,qui ſunt ſanguine Chriſti redempti, eleua-
buntur ſuper omnem dignitatem atque cãdorem huius ſeculi. Libanus enim cãdidatio inter-
pretatur,& in eo arbores altæ,ſcilicet cedri,naſcuntur,per quæ altitudo & flos præſentis ſecu-
li figuratur.Veruntamen quidam diuerſarum tranſlationum inſpectores ſoliciti,verſum hũc
ſublimius,fructuoſiuſq; exponunt. Nam loco eius quod hic dicitur:Erit firmamentum, & cęt.
In hebræo habetur:Erit abundantia frumenti.In tranſlatione vero Hieronymi:Erit memora
bile triticum.In tranſlatione quoq; Chaldaica,apud Hebræos autentica. Erit placenta tritici,
C ſicq; videtur noſtra tranſlatio vitio ſcriptorum corrupta,habendo pro frumento, firmamen-
tum,& ita exponendus eſt locus iſte,de ſacramento Euchariſtię,in quo Chriſtus,ſub ſpecie pa
nis triticei,veraciter continetur. Ait ergo S.Dauid de Chriſto loqñs:Erit abundantia frumen
ti,ſeu memoriale triticum,aut placẽta tritici,qm̃ rex Meſſias Chriſtus dñs,ſub forma panis tri
ticei,in modum placentæ congeſti,continetur,atq; in eccleſiis reſeruatur,& ipſe Chriſtus eſt ta
le frumentum,in ſummis montium.i.In capitibus ſacerdotum, hoſtiam altaris in ſublime tol
lentium.Dicuntur autem ſacerdotes montes, propter eminentiam ordinis ſapientiæ & pote-
ſtatis,ſuperextolletur ſuper Libanum fructus eius,quia per fructum huius ſacramenti,homi-
nes eriguntur & perducuntur ad cœli palatium,& eccleſiæ triumphantis conſortium[& flore
bunt]fideles[de ciuitate].i.de eccleſia[ſicut fœnum terræ]Quemadmodum enim fœnum tpe
ſuo ſublimiter creſcit,& pulchre vireſcit,ſic Chriſtiani poſt ſacram communionem de eccleſia
egredientes,ſpiritualiter florent in gratia,& alte creſcunt in vita perfecta,dum fuerint hui⁹ ſa
cramenti effectum ſortiti.ꝓut Chrs teſtat:Qui manducat meã carnem,& bibit meũ ſanguinẽ Iohan.6.
in me manet,& ego in illo. Et denuo:Si qs manducauerit ex hoc pane,viuet in æternũ. Propt Ibidem
37 tanta ergo beneficia Chri. ¶[Sit nomen eius benedictum in ſecula] i.ꝑ omes generationes lau
detur & clarificetur[ante ſolem permanet nomen eius]Nam Chriſtus ab æterno fuit & oẽm
creaturã æterna generatiõe ꝓceſſit, ſicut de eo ſcriptũ eſt:Egreſſus eius ab initio,à diebus æter Mich.5
38 nitatis. ¶[Et bñdicentur in ipſo omnes tribus terræ]ex hoc conſtat qd vera ſit expoſitio Pauli
Apoſtoli,q illud quod ad Abrahã loquutus eſt deus:In te(inquens)bñdicentur oẽs cognationes Gene.12
terræ,exponit de Chriſto,ad Galatas,ſic enim allegat Apoſtolus:In ſemine tuo.i. in Chr̃o(vt Galat.3.
ipſe

ipſe interpretatur)benedicentur omnes gentes. Et hoc eſt quod iam ait Pſalmiſta: Et benedi D
centur in ipſo omnes tribus terræ,quia non ſolum duodecim tribus Iſrael,ſed & omnes mun
di progenies benedicuntur in Chriſto,quia per illum ſaluantur & gratiam dei nũc,poſtq; glo
riam beatorũ adipiſcuntur,merito incarnationis,conuerſationiſq; Chriſti. Propt quod ait Pe
Actu. 10 trus,loquens de Chriſto: Huic teſtimonium perhibent omnes prophetæ,remiſſionem accipe
re pctõrum per nomen eius,omnes qui credunt in illum [omnes gentes magnificabant eum]
laude & opere. Et eſt in verſu iſto diſtributio pro generibus ſingulorum,quia ex omni genere
tribuum ac familiarum quidam,imo & multi crediderunt in Chriſtum,quemadmodum præ
Zachar. 2. dixit Zacharias: Lauda & lætare filia Sion,quia ecce ego venio & habitabo in medio tui,& ap
plicabuntur gentes multæ ad dñm in die illo. ¶ [Benedictus dominus deus Iſrael]tanta benefi 19
cia præſtans hominibus,[qui facit mirabilia ſolus,]ppria autoritate ac poteſtate. Quãuis enĩ
Iohan. 14. p ſanctos deus mirabilia operetur,ſecundum quod in euangelio ipſe ait: Qui credit in me,opa
quæ ego facio,& ipſe faciet,hoc tamen ſancti non faciunt,niſi virtute diuina,& ita deus eſt au
tor principalis. Sunt autem quædam mirabilia,quæ etiam fieri poſſunt p dæmones & impios:
ſed mirabilia quæ totum ordinem,curſum,& legem naturæ creatæ tranſcendũt, à ſolo deo ef
Ioſue 10 ficiuntur,ſicut eſt ſtatio ſolis,reſuſcitatio mortuorum,reuelatio ſecretorum cordis. ¶ [Et bene 20
dictum nomen maieſtatis eius in æternum].i.nomen magnæ poteſtatis dei,quo ipſe omnipo
tens appellatur,ab omnibus ſemper laudetur & glorificet[& replebitur maieſtate eius omnia
terra].i.cognitione maieſtatis diuinæ omnis homo implebitur,ſicut ab Iſaia prædictum ẽt: Re
Iſaiæ. 11. pleta eſt terra ſcientia domini,& hoc factum eſt in toto mundo p ſanctos apoſtolos. Vel,maie E
ſtate eius.i.magnificentia operum diuinorum ſeu glorioſis ẽffectibus creatoris,replebit mun
Actuum. 2 dus,quemadmodum factum eſt in die Pentecoſtes,& poſtmodum quando effudit deus de ſpũ
Iohel. 2 ſuo ſuper omnem carnem,quia tunc ſpiritus domini repleuit orbem terrarum,cœperuntq; in
Sap. 1. Actuum 2 vniuerſo mundo fieri magna miracula in nomine Chriſti. Poſtremo deſiderans propheta cũ
ingenti affectu,p̃dicta vaticinia verificari in actu,adiungit[fiat fiat]Ecce pſalmum vere p oĩa
cœleſti pulchritudine cãdidatum audiuimus,in quo Chriſti duplex natura & vna pſona clariſ
ſime cõmendatur,regnum eius vniuerſale deſcribitur,eccleſiæ inſtitutio declaratur,deo gratię
exhibentur. Et patet ex his,q̃ multa in hoc Pſal. dicunt, q̃ de Salomone nullatenus verificãtur.

COMMENTARIVS IN PSAL. LXXII

¶ Expoſitio Tituli

PSalmi autem præſentis titulus eſt: Defecerunt laudes ſeu hymni Dauid filij Ieſſe Pſalmus
Aſaph.i.poſtquam impleta fuerunt,quæ in p̃cedenti Pſalmo dicebantur futura, videlicet
Chriſto incarnato,defecerunt laudes ſeu hymni Dauid filij Ieſſe.i.populi Iudæorum,ſignifica
ti p Dauid. Solebant enim deum laudare pp beneficia tpalium & exteriorum bonorum,ſed
Chriſto nato,defecerunt hæ laudes,qm̃ pdiderunt locum & gentem. Prędictas igitur laudes ſe
quitur Pſalmus p̃ſens,in quo oſtenditur rectitudo puidentiæ dei omnia diſponentis, cuius ta
men contrarium nonnullis impfectis videtur,dum malos nunc florere ac pſpari, bonos vero
tribulari & opprimi cernunt. Dicitur quoq; hic Pſalmus eſſe ipſius Aſaph,tanquam autoris ſe F
cundum Hieronymum,ſecundum Auguſtinum ſicut cantoris,ita quod Dauid fecit hunc Pſal
1. Para. 16 mum decantandum p Aſaph,qui erat vnus de principalibus templi cantoribus tempe Dauid
Primo autem pponit ppheta Dauid principale ppoſitum ſeu concluſionem intentam,deinde
arguit ad ptem vtranq;. Dicit ergo.

¶ Expoſitio Pſalmi.

QVàm bonus Iſrael deus].i.multum bonus eſt deus populi Chriſtiani, diuia fideliter 1
contemplantis[his qui recto ſunt corde].i.iuſtis,nil mali machinãtibus, ſed diuinæ
legi ſe ſemp conformantibus. Omnibus autem bonus eſt deus,in quantum cuncta
conſeruat in eſſe,& ſingulis puidet: ſed iuſtis de⁹ eſt valde bonus.i.pius,dulcis,libera
lis. Bonum enim vocatur,quod eſt ſui diffuſiuum. Deus vero,quantum in ſe eſt,omnibus pmp
ptus eſt,ſuam bonitatem communicare,& aliud nihil impedit nos à pceptione diuinorũ dono
Ierem. 5. rum,niſi negligentiæ noſtræ atq; peccata,quemadmodum Ieremias teſtatur: Peccata vero p
hibuerunt bonum à vobis. Quoniam ergo recti corde hoc impedimentũ abijciunt,digni ſunt
accipere dona diuina,idcirco bonitatem diuinam, quam alij informiter ac ſimpliciter ſciunt,
ipſi expimentaliter norunt ac dulciter guſtant,propterea deus eſt eis valde bonus,iuxta illud:
Threno. 3 Bonus eſt dominus ſperantibus in eum,animæ quærenti illum. Deinde pph.incipit ad oppoſi
tam partem arguere,loquẽſq; in pſona infirmorum,ait. ¶ [Mei autem pene moti ſunt pedes] 2
.i.affectus mei quaſi incuruati ſunt,& à diuinæ legis obſeruatiõe pene auerſi. Vel,pedes mei.i,
intellectus atq; voluntas, quia per has vires tendimus in deum, contemplando & diligendo,

[pene

A [pene effuſi ſunt greſſus mei].i.opera mea q̃ſi euacuata ſunt,& mercede priuata,pp inconſtan
tiã meã. ❡[Quia zelaui].i.inuidia & irrationaliter motus ſum[ſup iniquos]inuidendo tpa
3 li proſperitati eoꝝ[pacẽ]falſam,carnalẽ & tranſitoriã[peccatoꝝ videns]quã æquanimiter fer
re non potui pp imperfectionẽ meã.Non enim debet hõ ita moueri qa ſuperius dictũ eſt:Noli Pſal.36
æmulari in malignantibus,neq; zelaueris facientes iniquitatẽ. Si aũt quis doleat de proſperis
impiorũ ſucceſſibus,in quantũ eorũ ſaluti repugnant,hoc ex dilectione procedit, neq; ad zelũ
inuidiæ pertinet. Aeſtimare vero non debemus quod impij veram habeant pacem, cum pax
ſit tranquillitas bonæ ordinationis,qua carent maligni, qa in eis ſenſualitas ꝓualet rationi,&
caro dñatur ſpũi.Vñ ſcriptũ eſt:Non eſt pax impijs,dicit dñs.Sæpenumero deniq; ſancti pro Iſa.57
phetæ,hanc q̃ſtionẽ & rationẽ infirmoꝝ inducunt,cur.ſ.boni in hoc ſeculo affliguntur,&im
pij proſperant.Hinc Ierem.ait:Iuſtus quidẽ tu es dñe,ſi diſputẽ tecũ,verũtñ iuſta loquar ad te. Ierem. 12
Quare via impioꝝ proſperat,& bene eſt oĩbus q præuaricant in te?Et Abacuc:Quare nõ reſpi Abacu.1
cis contẽptores,& taces conculcante impio iuſtiorẽ ſe? Mundi ſunt oculi tui, ne videas malũ. Iob.21.
Quare non reſpicis ſup iniq; agentes?Iob quoq;:Nunquid cõtra hoĩem diſputatio mea eſt,vt
merito non debeã contriſtari?Quare ergo impij viuunt,ſubleuati ſunt,confortatiq; diuitijs,&
non eſt virga dei ſuper eos?Hæc autẽ malignoꝝ proſperitas,viro perfecto & iuſto vacillationẽ Hebr 12
aut anxietatẽ nõ facit,nõ enĩ ignorat ꝙ deus flagellat oẽ filiũ quẽ recipit. Et ꝙ ſicut auꝝ in for Sapien.3
nace,probat electos,& ꝙ per multas tribulationes oportet nos intrare regnũ cœloꝝ.Cur aũt Actuu.14.
4 videatur pax eſſe peccatoribus,ſubdit. ❡[Quia non eſt reſpectus morti eoꝝ] .i.qm̃ ipſi non
B aſpiciunt neq; conſiderant mortẽ ſibi inſtantẽ,ideo ſic viuunt ſecuri,quaſi non eſſent moritu
ri [& firmamentũ in plaga eoꝝ], reſumenda eſt negatio in principio verſus poſita, vt ſit ſen
ſus,non eſt firmamentũ.i.aliqua virtus ſeu ſtabilis pœnitentiæ fortitudo,in plaga eoꝝ.i.viti
oſa ac miſerabili vita ipſoꝝ.Peccatũ enĩ eſt aĩæ plaga,& ipſi in vitijs perſeuerãt,ſicut de eis ait
ſanctus Iob:Dixerunt deo,recede à nobis,ſcientiã viaꝝ tuaꝝ nolumus. Iſaias q̃q;:Dicunt vidẽ Iob.21.
tibus,nolite videre:& aſpiciẽtibus,nolite aſpicere nobis ea q̃ recta ſunt. Loquimini nobis pla Iſai.30.
centia,videte nobis errores. Vel ſic,Quia nõ eſt reſpectus morti eoꝝ.i.ideo in vitijs pacẽ habẽt
qm̃ deus non reſpicit eos oculo ſuæ clementiæ,prout apud Iſaiã ipſe ait de peccatore:Abſcon Iſaiæ.57.
di faciẽ meã,& abijt vagus in via cordis ſui,& ita nõ ꝓſpicit deus morti eoꝝ æternę,quia nõ im
pedit eã,idcirco eſt & firmamentũ.i. perſeuerantia fortis & obſtinatio dura in plaga eoꝝ inte
riori.i.in culpa,quia non pœnitent. Vel ſic,& magis ad literam:Quia non eſt reſpectus morti Eccles. 7.
eoꝝ.i.non videntur cito mori,ſed interdũ viuunt diutius q̃ iuſti, quẽadmodũ ſcriptũ eſt: Iuſt*
perit in iuſtitia ſua,& impius multo viuit tẽpore in malitia ſua. Hoc tñ contingit ad dãnationẽ
ipſoꝝ grauiorẽ, interdũ autẽ merentur per aliqua opera bona extra charitatẽ facta , tẽporalis
vitæ prolongationẽ,& firmamentũ in plaga eoꝝ.i.ſi mali aliq̃ plagã incurrant,cito curantur,
5 & non diu in ea perdurant,propter multa ſuffragia,& humana ſolatia eis parata,quibus ſæpe
iuſti egent,& carent. ❡[In labore hoim].i.viroꝝ ſanctoꝝ & virtuoſoꝝ[non ſunt,& cũ hoi
bus]vere rationabiliter conuerſantibus[non flagellabuntur]flagello filioꝝ,ad emendationẽ
in vita ꝓſenti,ſed flagello reproboꝝ,& ad perditionẽ in lacu inferni. Non autẽ ſunt hæc intelli Saple.5
C genda,quaſi peccatores non laborent in hac vita,præſertim cũ ipſi alibi dicant: Laſſati ſumus Eccls. 2.
in via iniquitatis & perditionis,& ambulauimus vias difficiles. Eccleſiaſtes quoq; ait:Bono ho
mini dedit deus ſapientiã & ſcientiã,peccatori autẽ afflictionẽ & curã ſuperfluã. Eſt igitur du
plex labor,labor pœnitentialis,& labor iniquæ operationis. Quẽadmodũ namq; virtus ex ſua
natura delectabilis eſt,ſic vitiũ ex ſua natura amaꝝ eſt, triſte, laborioſum, atq; pœnale: ſæpe
tñ contrariũ accidit quantũ ad nos,propter noſtræ naturæ corruptionẽ. In ſancto ergo & pœ
nitentiali labore peccatores non ſunt,quia nec ſacris vigilijs,nec precibus puris,nec debitis diſ
ciplinis,ſaluberrimisq; ieiunijs vacant,ſed in vanitate & peruerſitate tempus ſuũ expendunt,
& perdunt. Quãuis autẽ vita eoꝝ ſecũdũ veritatẽ,multo laborioſior ſit atq; pœnalior conuer
ſatione bonoꝝ,qm̃ tñ vita peruerſa eis amplius placet, idcirco ſine labore ſe viuere arbitrant,
& vitã iuſtoꝝ,laborioſam putant,eãq; abhorrent & aſpernantur. Iuſti autẽ veꝝ habent iudici
um,& per experientiã didicerunt, q̃ dulce ſit deo ſeruire, q̃ra ſit delectatio ſerenæ conſcientiæ, Math.11
quã vehemens ſit lætitia aĩæ puræ,quã vere ſuaue ſit iugũ Chriſti,& leue onus ipſius. Secundũ
6 Bernardũ,verſiculus iſte nullis tã proprie cõpetit,quã clericis noſtri tẽporis. Quoniã itaq; ſic ꝓ
ſperantur & otiantur maligni. ❡[Ideo tenuit eos ſupbia]i.vinculo elationis conſtricti ſunt, Iohan.8.
& in captiuitatẽ ac ſeruitutẽ ſuperbiæ ducti,imo ſerui ſupbiæ facti,iuxta illud:Omnis qui facit
pctm̃,ſeruus eſt pcti[opti ſunt iniquitate & ĩpietate ſua]i.quẽadmodũ viri pfecti dicuntur op
7 ti atq; veſtiti iuſtitia,ſic iſti vndiq; operiuntur malitia,facientes iniquitatẽ in proximũ , & im
pietatẽ in deũ. ❡[Prodijt quaſi ex adipe iniquitas eoꝝ].i.ex abundantia atq; pinguedine, ſeu

Prou. 30. copia tēporaliū re℞ iniquitas eo℞ cauſatur, qm̄ tēporaliū copia re℞, omnis tranſgreſſionis eſt D
fomētū, ideo orat vir iuſtus: Tantū victui meo tribue neceſſaria [tranſierūt in affectū cordis]
Gala. 5. id eſt, concupiſcentijs carnis illicitisq; deſiderijs conſenſerunt. Quocontra de iuſtis ait Apoſto
lus: Qui autē ſunt Chriſti, carnē ſuā crucifixerunt cū vitijs & cōcupiſcentijs. Ad qđ monemur
1. Pet. 2 à Principe apoſtolo℞, dicente: Obſecro vos tanq̄ aduenas & peregrinos, abſtinere à carnalib⁹
deſiderijs, quæ militant aduerſus animā. ¶[Cogitauerunt] cū conſenſu mentali [& locuti ſunt] 8
ore corporali [nequitiā]. i. fraudulenta & crudelia verba contra virtuoſos viros, quos q̄runt
Iſai. 31. opprimere, quod in tyrannis, beato℞ marty℞ homicidis, maxime patet. Vnde in Iſaia legitur:
Iſai. 3 Fraudulenti vaſa peſſima ſunt: ipſe enim cogitationes concinnabit ad perdendos mites [iniq
tatē]. i. verba iniqua [in excelſo]. i. in ſublimi, audacter, alte, & publice, [locuti ſunt] ſicut alibi
ſcriptū eſt: Peccatū ſuū quaſi Sodoma prædicauerunt, & non abſconderunt. ¶[Poſuerunt 9
in cœlū os ſuū]. i. erecto collo, & tumida mente, contra deū loquuti ſunt verba blaſphemiæ, p
Iob. 15. ut in libro Iob ſcribitur: Cucurrit impius aduerſus deū erecto collo, & pingui ceruice armatus
Exod. 5 2. Para. 32 eſt. Vnde & Pharao dixit: Neſcio dn̄m. Et Sennacherib. Non te decipiat deus tuus, quia nō po
terit liberare te. Nero q̄q;, Domitianus, Diocletianus, & alij plures, maximas cōtra Chr̄m dixe
rūt blaſphemias [& lingua eo℞ tranſiuit in terra]. i. ſermo eo℞ rebus terrenis inhęſit, vel in opus
proceſſit, atq; humanæ fragilitatis menſurā exceſſit. Deinde dn̄s ait de populo p̄electo. ¶[Ideo 10
conuertetur populus meus hic]. i. qm̄ tanta iniquitas atq; dānatio concomitantur temporalē
proſperitatem impio℞, idcirco populus ſaluandus conuertetur ad me, hic, i. in hac cōſideratio
ne præſenti, quia perpendet quā periculoſa ſit mundana proſperitas, & carnalis voluptas, & E
ita eas abhorrebit & fugiet, nec amplius ſuper iniquos zelabit, ſed condolebit, atq; ad ſpiritua
lem ac arduam conuerſationē ſe dabit [& dies pleni] fructibus pœnitentiæ, & bonis operibus
[inuenientur] à deo iudice [in eis] ad deum conuerſis. Plenitudinē em̄ (vt ait Ambroſius) vita 11
ſancto℞ habet, inanes autē ſunt dies malo℞. ¶[Et dixerunt] prædicti infirmi anteq̄ perfecte
eſſent ad deū conuerſi [quō ſcit deus] iſta inferiora, ſi iſta permittit, videlicet vt impij proſperē
tur [& ſi eſt ſcientia in excelſo?]. i. ſi eſt prouidentia in deo ſublimi, imo videtur quod non, qa
Iob. 22. ſi eſſet, daret deus malis aduerſa & pœnas, ſicut merentur, iuſtis autē proſperitatē & gaudiū.
Hoc eſt quod ſcribitur apud beatū Iob: An cogitas q̄ deus excelſior cœlo ſit, nec noſtra conſi
Sapien. 15 derat, & circa cardines cœli perambulat? Vnde de negātibus diuinā prouidentiā alio loco ſcri
ptū eſt: Aeſtimauerunt luſum eſſe vitā noſtram, & conuerſationem vitę ad lucra compoſitā, &
oportere vndecunq; acquirere. Cur autē infirmi hæc dicant, ſubiungitur. ¶[Ecce ipſi] ſunt [pec
catores, &] nihilominus ſunt [abundantes in ſeculo, obtinuerunt diuitias] hæreditaria poſſeſſi 12
one. ¶[Et dixi] dū adhuc inexercitatos habui ſenſus [ergo]. i. cū ita ſit, ego [ſine cauſa]. i. ſi
ne fructu & rōne [iuſtificaui cor meū] oī cuſtodia cuſtodiendo cor meū à cogitatiōib⁹ malis, & 13
Prouer. 4. ſine cauſa [laui inter innocentes manus meas]. i. opera mea impolluta ſeruaui. ¶[Et fui] ſi
ne cauſa [flagellatus tota die]. i. aſſidue in vigilijs, ieiunijs, diſciplinis, fletu, & precibus, exterio 14
ribus quoq; laboribus propt̄ deū aſſumptis, vel ad ſpiritualē profectū relatis [& caſtigatio mea
in matutinis]. i. correctio qua meipſum correxi, & exercitatio ſancta, ſummo mane arrepta, q̄
caſtigaui corpus & ſpiritū meū, vel à te caſtigatus ſum, fuit inanis. Cōſeq̄nter arguit ad oppo
ſitū. ¶[Si dicebā] corde [narrabo ſic]. i. cogitaui ita ſentire atq; aſſerere de prouidentia tua, &
felicitate malo℞ [ecce nationē filio℞ tuo℞ reprobaui]. i. tunc generationē & ſocietatē electo℞ 15
Mala. 3 redarguo, quia vita eo℞ mercede caret, ſicut de quibuſdā per Malachiā cōqueritur dn̄s: Inualu
erunt ſup me verba veſtra, dicit dn̄s. Et dixiſtis: Vanus eſt qui ſeruit dn̄o. Aut qđ emolumētū,
qa cuſtodiuimus p̄cepta eius, & qa ambulauimus triſtes corā dn̄o? ¶[Exiſtimabā vt cogno 16
ſcerē]. i. putaui me poſſe rationē huius ſcrutari & inuenire, cū impij p̄ſperantur, & ſancti multi
pliciter affliguntur [hoc labor ē ante me]. i. hanc cauſam cognoſcere, laborioſum eſt mihi.
¶[Donec intrē in ſanctuariū dei]. i. donec deus mihi reuelet incerta & occulta ſapientiæ ſuę in 17
Pſal. 50 ſecretum ſuæ cognitonis me intromittens: & ſacrā ſcripturā q̄ etiā ſanctuariū dei vocat, mihi
aperiat. Per ſacrā nanq; ſcripturā deus nobis loquitur & reſpondet, ſicut in ſanctuario taber
Exod. 28. naculi diuina dabant reſpōſa [& intelligā in nouiſſimis eo℞]. i. cōſiderē, qđ finaliter inſtet peccato
ſis, qđ pœnæ & dānatiōis eis immineat, q̄ cito morituri ſunt, q̄ diſtricte iudicādi, q̄ irreparabili
ter cōdēnādi. Aduertā etiā qđ beatitudinis reſtet electis & iuſtis, q̄ ſecure diſcedēt, q̄ clementer
à iudice recipient, quā glorioſe coronabunt, dū iſta aduerto, tūc vtiq; ex proſperitate prauo℞
non moueor, neq; bono℞ me turbat aduerſitas, qm̄ ſcio q̄ deus electos hic purgat, q̄tenus citi
Apoc. 3 us, copioſiuſq; glorificentur in cœlis, ſicut & ipſe in Apoc. teſtatur: Ego q̄s amo, arguo & caſtigo.
Ho℞ q̄q; nouiſſimo℞ p̄meditatio ſedula, p̄ſeruat hominē ab omni ruina, iuxta illud: In oībus
Eccle. 7. operibus tuis memorare nouiſſima tua, & in æternū non peccabis, ſed qm̄ reprobi iſta nō pē
ſant,

ſant,prout de eis in Deut.aſſerit:Gẽs abſq; cõſilio eſt & ſine prudẽtis,vtinã ſaperẽt & intellige
A rent,ac nouiſſima prouiderent. Deinde ponunt tormenta prauorum. ¶[Veruntñ]o deus[pro Deut.32.
18 pter dolos]quos impij fecerunt in pximos,[poſuiſti eis.].i.impijs finẽ vitæ breuiorẽ,quã alias
habuiſſent.Sæpe enĩ hoĩes propter pctã ſua,tẽpeſtiue moriuntur, qñ vicz impletæ ſunt iniqui
tates eorum.Vñ de peccatore apud Iob ſcriptũ eſt:Antequã impleantur dies eius,peribit.Et item ſan Iob.15.
ctus Iob:Viri(inquit)iniqui ante tẽpus ſuũ ſublati ſunt,[deiecisti eos dũ alleuarẽtur].i.dũ ad
huc florerẽt & ſuperbirent,humiliaſti inq̃s,eos occidendo ſiue dãnando. Hinc Abdias diſſerit Abdiæ.1
19 Superbia cordis tui extulit te,Sed ſi exaltatus fueris vt aquila,& ſi inter ſidera poſueris nidum
tuum,inde detraham te,dicit dñs. ¶[Quõ facti ſunt in deſolationẽ] perdẽdo tẽporalia bona
corporis ſanitatẽ aut mortẽ incurrẽdo,in q̃ nullus eos valuit adiuuare[ſubito defecerunt] ſicut Iob.20
dicitur apud Iob:Laus impiorum breuis eſt,& gaudiũ hypocritæ inſtar puncti[perierũt] æternaliter Iob.21.
20 cõdẽnati[pp iniqtatẽ ſuã]ſicut ſcriptura alia teſtatur:Ducũt in bonis dies ſuos,& in pũcto ad in
ferna deſcẽdũt. ¶[Velut ſomniũ ſurgentiũ]i.queadmodũ ſomniũ euigilantiũ ſtatim euaneſ
cit,& fallax fuiſſe cognoſcitur,ſic o dñe [ad nihilũ rediges].i.cõdẽnabis ac deſtrues [imaginẽ i
pſorum].i.omnẽ apparentẽ felicitatẽ & gloriã reproborum[in ciuitate tua]cœleſti,tollendo eos ab Sapie.5
ea,ne videant beatitudinẽ tuã. Hinc enĩ dicturi ſunt impij in die reprobationis ſuæ . Quid no
bis profuit ſuperbia,aut quid diuitiarum iactantia cõtulit nobis? Tranſierũt oĩa illa tanquã vm Sapien.5
bra,& tanquã nũtius pcurrens. Et item ſcriptũ eſt:Spes impij,tãquã lanugo,& tanquã ſpuma Iob.20.
B gracilis,& tãquã memoria hoſpitis vnius diei ptereũtis. Ideo in lib. Iob ſcriptũ eſt : Si aſcẽderit
21 vſq; ad cœlũ ſupbia eius,& caput eius nubes tetigerit,q̃ſi ſterquiliniũ in fine pdet:velut ſomniũ
auolãs nõ inuenietur,tranſiet q̃ſi viſio nocturna. Hæc ſũt dico. ¶[Quia inflãmatũ eſt cor meũ] Ierem 20.
zelo iuſtitiæ,& igne ſpũs ſancti,contigitq; mihi q̃d à Iere. olim dictũ eſt:Factus eſt ſermo dñi i
corde meo q̃ſi ignis exæſtuãs[& renes mei]i.motus ſeu affect' ſenſitiui appetitus[cõmutati ſunt]
.i.rõnis imperio ſubditi ſunt,q dudũ ſcdm impetũ cõcupiſcẽtiæ mouebantur,q̃d nõ fit ſine mag
na grã dei[& ego ad nihilũ redactus ſum].i.quantũ ad ſpũale eẽ nihil factus ſum,antequã con Gala. 6
uerſi fuerãt renes mei,qñ pctis ſubiacui & cõcupiſcẽtijs deſeruiui [& neſciui] me ſic annihilatũ
pp excæcationẽ pcti,nã putaui me aliqd eẽ,cũ nihil eſſem. Vel,ego ad nihilũ redactus ſum,pro 1.Cor.8
pria reputatione,& neſciui,i.nõ ſapientẽ,ſed ignorantẽ me reputaui, eo q dicat Apoſt. Qui ſe Roma.12
22 putat aliqd ſcire,nõdũ ſcit quõ oporteat eũ ſcire. Et item:Nolite prudẽtes eſſe apud voſmetip
ſos. ¶[Vt iumentũ factus ſum apud te].i.cõparatione tuę ſapiæ,potius videor eſſe irrationa
le animal quã rõnalis creatura. Vel ſic,Vt iumentũ factus ſum apud te.i.tuo iugo dorſum meũ
ſuppoſui,tuiſq; pceptis tã prõpte obediui,vt iumentũ dño ſuo obedit,onera eius portando[&
23 ego ſp tecũ]Qui enĩ ſeipſum corã deo humiliat,eiq; paret,indeſinenter manet in eo p gratiam.
¶[Tenuiſti manũ dexterã meã]i.p gratiã me conſolidaſti & ſuſtentaſti,queadmodũ ſuſtentatur
culus dextera ab amico tenetur[& in voluntate tua].i.in obſeruatione pceptorum tuorum, vel ſecũ
dũ tuæ voluntatis beneplacitũ[deduxiſti me] in via pegrinationis atq; exilij huius , ducendo
me p rectã viã ad felicitatẽ æternã[& cũ gloria].i.glorioſe atq; potenter[ſuſcepiſti me.]vniẽdo
C me tibi per charitatẽ,quẽ ex ore diaboli,& morte peccati rapuiſti. Vel,cũ gloria.i.cœleſti beati
24 tudine,ſuſcepiſti me.i. ſuſcipies transferendo me de via ad patriã, & de corpore mortis huius 1.Cori.15
ad incorruptibilẽ ſtatũ,pſertim in die iudicij,qñ mortale hoc induet imortalitatem. ¶[Quid
enĩ mihi eſt in cœlo,& à te qd volui ſup terrã].i.nihil requiro à te niſi teipſum,nec in aliq̃ creatu
ra cœleſti ſiue terreſtri ſpẽ meã conſtituo, aũt felicitatẽ repono, ſed tu mihi obiectũ & cauſa es Phili.3
fidei,ſpei,charitatis,& felicitatis. Oĩa arbitror vt ſtercora,vt Chriſtũ lucrifaciã. Inſufficiens &
anguſta eſt mihi omnis creatura,te creatorẽ ſup omnia diligẽti,nec ſaciare pt affectũ meũ bo
nũ finitũ,ſed tu deus æterne, q es bonitas infinita,& veritas incircũſcripta,ſolus quietare,im
25 plere,& beatificare potes intellectũ meũ atq; affectũ. ¶[Defecit caro mea] . i.appetitus infe 1.Cor.2
rior[& cor meũ].i.appetitus ſuperior in contemplatione ac dilectione ſummi boni, & beati Iſai.64
tudinis mihi à deo meo paratæ,qm̃ oculus non vidit,nec auris audiuit,nec in cor hoĩs aſcende
runt,quæ præparauit deus diligentibus ſe[deus cordis mei].i.amor aĩæ meæ,ſummũ bonum
ipſius,& deus totius beatitudinis ſuæ. Quod enĩ quis maxime colit ac diligit, hoc eſt deus ipſi
us[& pars mea deus in æternũ].i.deus eſt illud bonũ,q̃d ego ex oĩbus bonis elegi,præ vniuer
ſis rebus dilexi,cui ſemper adhærere intendo,qm̃ ipſe ſolus ſufficit mihi, quia in ipſo omnium
bonorum,pulchrorum,ac deſiderabiliũ plenitudinẽ inuenio. Vnde & Iſaias hoc bono contẽtus,ait: Iſa.26
26 Nomen tuũ,& memoriale tuũ in deſiderio aĩæ. Aĩa mea deſiderauit te. Et alia ſcriptura:Qui
diligunt te dñe,ſicut ſol in ortu ſuo ſplendet,ita rutilent. ¶[Quia ecce qui elongãt ſe] p pctã Iudic.5
mortale[à te]omniũ ſaluatore[peribunt]qm̃ ibunt in ignẽ æternũ[pdidiſti oẽs qui fornicantur Matth.25
ab a te].i.in præſenti perdis,eis gratiã ſubtrahendo,& in futuro perdes,à gloria repellendo,oẽs

qui adulterinis & peſſimis cogitationibus à te recedunt, & rebus caducis inhærent. Eſt enim quę D
dã fornicatio ſpũalis, qua aĩa ſummæ trinitatis imagine inſignita, quæ eſſe deberet ſui creato-
ris filia, Chriſtiq́ʒ ſponſa, deo ſuo infidelis efficiṫ, & creaturis potius q̃ creatori innititur, dele-
Ezech. 5 ctatur, & fruiṫ, ſic fornicantes à deo conteruntur, ſicut ſcriptũ eſt: Contriui cor eoꝝ fornicãs & re-
Oſee. 9. cedens à me, dicit dñs. Et iterũ: Noli lętari Iſrael, qa fornicatus es à deo tuo. ❡ Mihi aũt adhæ
rere deo] ꝑ charitatẽ & humilẽ ſeruitutẽ [bonũ eſt] imo optimũ, ſalubertimũ, atq́ʒ digniſſimũ.
Sũma nanq́ʒ nobilitas mentis creatæ, eſt conuerſio eius ad deũ [ponere in dño deo ſpẽ meam]
Cant. bonũ eſt mihi. Hinc etenĩ ſponſa ait: Ego dilecto meo, & ad me conuerſio eius. Et Chrs In eu-
Luc. 10 angelo: Vnũ (inquit) eſt neceſſariũ. ❡ [Vt annunciẽ] alijs, vel per me decantẽ ad glorã nomis
tui [oẽs ꝑdicationes tuas] in ſacra ſcriptura contentas, vel mihi diuinitus inſpiratas, [in portis
filiæ Sion] .i. in eccleſiis militantibus, quæ ſunt filiæ Sion .i. cœleſtis Ieruſalẽ, quę eſt mr̃ noſtra
multæ aotẽ ſunt particulares eccleſiæ .i. congregationes fideliũ. Porro ſcdm venerandũ Hugo-
nẽ, ſeptẽ ſunt gña ꝑdicãdoꝝ, q̃ deſignanṫ hoc verſu: Sacra, fides, virtus, vitiũ, laus, ꝓmia, pœnę.
Prædicanda ſunt enĩ ſacra .i. ſeptẽ ſacramenta eccleſiæ: fides .i. duodecim articuli fidei: virtus
.i. virtutes theologicæ, morales & intellectuales q̃tenus acquirantur: vitiũ .i. peccata mortalia
vt vitentur: laus .i. ꝓconia, exempla & vita Chriſti atq́ʒ ſanctoꝝ: ꝓmia q̃q́ʒ electoꝝ, & pœnæ rep
boꝝ. Ecce cõpletus ẽ pſalmus, omi laude digniſſimus, q deuotaꝝ eſt mentũ maxime conſolati
uus, in cuius exordio ponitur verbũ omni dulcedine plenũ, in cuius proceſſu pulchre conciona
tur ꝓpheta & tãdẽ concludit, q̃ vana ac fallax ſit impioꝝ proſperitas, quã cõtẽnẽda ſit diuitiaꝝ
ſuꝑfluitas. Nã (vt ait Hieron.) continuus ṫpaliũ reꝝ ſucceſſus, certũ indiciũ eſt reprobationis ę- E
ternæ. Et hæc grauiſſima ira dei, cũ ꝑmittit hoĩem tẽporaliṫ proſꝑari, nec eũ caſtigat ſed in ſuis
Pſal. 80 adinuentionibus, voluntatibusq́ʒ relinq̃t. Oſtendit inſuꝑ pſalmus iſte, quã certã & iuſtã ꝓuidẽ
tiã habeat deꝰ actuũ hũanoꝝ. Copioſe etiã manifeſtat, q̃lis ſit vita hoĩs electi ac iuſti, vicʒ vt cor
ſuũ iuſtificet, manus ſuas inṫ innocẽtes lauet, tota die flagelletur, atq́ʒ in matutinis caſtigeṫ, cor
habeat diuino amore ſuccenſum, carnẽ mortificatã, & in proprijs oculis nihil exiſtat, inſipien-
tiã ſuã dño humilime confiteaṫ, eiusq́ʒ impio inſtar pij iumenti, in oĩbus ſubijciaṫ. Deinde bñfi
cia gratiæ dei cõmemoranṫ, & totus ſpũalis ꝑfectus deo aſcribiṫ. Poſtremo aĩa deũ affectuoſiſ
ſime ac deuotiſſime affaṫ, affirmans ſe extra deũ nihil appetere, deũ finaliṫ deſiderare, in eiꝰ dile
ctiõe, & cõtẽplatiõe ꝑrſus deficere, vel qa nõ valet eũ tã clare cognoſcere, tãq́ʒ ardenṫ diligere,
ſicut ipſe cognoſcibilis, amabilisq́ʒ cõſiſtit. Vel, qa ex feruidæ dilectiõis exceſſu, cõtẽplationisq́ʒ
raptu infirmata ſit corpore, & corde alienata à ſemetipſa. Vltimate etiã eligit oĩbus derelictis
deo totaliṫ adhærere, atq́ʒ in eo pure cõfidere, & hoc nõ ob ꝓpriũ ꝓmiũ cũ reflexiõe ad ſe, ſed vt
oẽs laudationes dei pronunciet. Cũ multa igitur attentione penſemus & decantemus pſalmũ
Luc. 10 ꝑſentẽ, quatenus omnis mundana proſperitas nobis vileſcat, & illud vnũ q̃d ſolũ eſt neceſſari
um, ſumme cõplaceat, ametur, atq́ʒ delectet.

COMMENTARIVS IN PSAL. LXXIIII.

❡ Expoſitio tituli.

EXplanandi iã pſalmi titulus eſt. Intellectus Aſaph. Aſaph interpretatur congregatio, quæ F
in veteri lege dicebatur ſynagoga, nũc vero vocatur eccleſia. Scdm Hieron. pſalmus iſte
ab Aſaph cõpoſitus eſt, ſicut & alij pſalmi ab Aſaph intitulati. Auguſt. vero aliter ſentit, & er-
go ſecundũ Auguſtinũ, ſenſus tituli eſt. Intellectus Aſaph .i. in pſalmo hoc agitur, q̃d ſynagoga
ſeu eccleſia intelligit .ſ. q̃ figurę iã tráſierũt, atq́ʒ per Chriſtũ impletæ ſunt & q̃ à Chriſto expe
ctare & quærere debemus, non tẽporalia, ſed æterna. Porro ſecundũ doctores catholicos, pſal
mus iſte ad literã loquitur de captiuitate & deſtructione iudæoꝝ, ꝑ Titũ & eius exercitũ facta
Propheta ergo, vt dei miam citius prouocet, cauſam huius deſtructionis regni & populi Heb.
ꝑ modũ admirationis & condolentis inquirit, dicendo

❡ Expoſitio pſalmi iuxta ſenſum literalem.

VT quid deus repuliſti] terrã & populũ tuũ, à teipſo & tua protectione tradendo eos
in manus aduerſarioꝝ [in finẽ?] .i. totaliter & vſq́ʒ ad finẽ mundi. Quidã vero expo
nunt hunc pſalmũ ad literã, de captiuitate Babylonica, ſed illa non durauit in finẽ,
Ierem. 4. imo deus frequenter per Ieremiã dixit, ſe non dare eos in conſummationẽ, ſed velle
reducere eos ad terrã ſuã poſt ſeptuaginta annos. Non igitur de illa captiuitate, magis aũt de
Dani. 9 ea, in qua iã ſunt, loquitur pſalmus hic, q̃m ipſa durat vſq́ʒ in finẽ, quẽadmodũ apud Danielẽ
Amos. 8 habetur: Vſq́ʒ in finem perſeuerabit deſolatio. Et alibi: Venit finis ſuper populum meum Iſra-
el, non adijciam vltra vt pertranſeam eũ. Veruntamen quæſtio oritur, quomodo prophęta Iu
dæos illos incredulos & peruerſos, appellet in ſequentibus oues paſcuæ domini, & congrega-
tionem dei? Et reſpondendum, quod eo modo dicuntur oues & congregatio dei, quo
Chriſtus

A Chriſtus in euangelio nũcupat eos filios regni, vtpote, qm̃ ex ſemine ſctõꝝ patriarchaꝝ ac ꝓ Matt. 8
phetaꝝ orti fuerunt, ſpecialiterq; à deo vocati, qa & Chr̃s in euangelio, Nõ ſum (inqt) miſſus, ni
ſi ad oues, q̃ pierũt, domus Iſrael. Vel dicunt oues paſcuæ dei, qm̃ terrã ꝓmiſſionis, lacte & mel Matth. 15
le manantẽ, præſtitit eis, pauitq; patres eoꝝ pane cœleſti annis quadraginta in eremo. Siue au
tẽ exponat hic pſalmus de captiuitate facta per Romanos, ſiue ꝑ Babylonios, conſtat ꝙ Iudæi Exod. 3. Exod. 16.
pro tunc peſſimi erant, tpe eñ captiuitatis Babylonicæ deos alienos adorauerunt, tpe vero ca
ptiuitatis à Tito inductæ, Chriſtũ occiderunt, & ob eius occiſionẽ vaſtati ſunt, q̃d & prophetã Ierem. 50.
iſtũ non latuit, q̃uis per modũ Interrogantis exorſus ſit, orat tñ pro liberatiõne Iudæorum à ca
ptiuitate p̃ſenti, illa potius qua ſpiritualiť capti ſunt à dæmone, & vinculis infidelitatis, obſti
nationisq; irretiti, quã illa q̃ à terra ſua expulſi ſunt. Agnouit nanq; ſanctus ꝓpheta, tandẽ fo
re Iudæos ad Chr̃m cõuertendos. Varijs eñ tpibus qdã ex eis conuerſi ſunt, ſed gñaliť nõ con
uertent, niſi in fine ſeculi. Cũ etem̃ plenitudo gentiũ intrauerit, tũc oĩs Iſrael ſaluus erit ſecũdũ Roma. 11
Apoſt. De hac q̃q; vaſtatione Iudæoꝝ à Romanis, pulchre & clare prophetauit Balaã: Venient, Num. 24.
Inqt, in trieribus de Italia, ſuꝑabũt Aſſyrios, vaſtabũtq; Hebræ. [iratus eſt furor tuus ſuꝑ oues
paſcuæ tuæ]. i. filios Iſrael, qa ꝑuenit in eos ira dei, ſcd᷑ Apo. Et qm̃ tã dire atq; finaliť derelicti Ephe. 2
ſunt, intus & foris, priuati omni gr̃a dei, & propria terra, idcirco dr̃ in eos furor dei iratus. Aſ
cribit autẽ diuina ſcriptura deo furorẽ & irã, ſecundũ q̃d alio loco ſcriptũ habet: Vlciſcens dñs Naum. 1
& hñs furorẽ, non ꝙ in deo ſit aliqua paſſio aut immutatio recẽs ſeu inqetudo, ſed ꝑp ſimilitu
dinẽ operis, qa ꝑ modũ irati & furẽtis ſe habet, dũ pctã noſtra vlciſcitur per pœnas horribiles.
B Quod autẽ deo non cõpetant vere & proprie paſſiones huiuſmodi, ipſe apud Iere. teſtat: Nun Ierem. 7
2 quid ad iracundiã me prouocant, dicit dñs? Nonne ſemetipſos In confuſione vultus ſui? ¶ [Me
mor eſto dñe] miam ipẽdẽdo, nõ aliqd cognoſcendo de nouo [cõgregatiõis tuæ]. i. ſynagogę [q̃
poſſediſti] tanq̃ populũ peculiarẽ & electũ [ab initio] quo p̃res eoꝝ allocutus es, Abrahã, Iſaac,
& Iacob, promittens eis ꝙ ſemen eoꝝ eſſet populus tuus, prout Moſes ait: Patribus tuis con Deut. 10
glutinatus eſt dñs, & elegit eos, amauitq; ſemen eoꝝ poſt eos. Orat ergo Propheta pro illumi
natione Iudæoꝝ, cõmemorat quoq; induſtrioſe priſtina bñficia dei, quatenus deus reconcilie
tur facilius. Nã ad magnanimũ ꝑtinet citius Indulgere amico ſe offendenti, ꝑp familiaritatem
antiquã, amicitiãq; priorẽ. Subdit ergo: ¶ [Redemiſti virgã hæreditatis tuæ] hoc eſt, virgam
3 tuã hæreditariã, vtpote Iſraeliticã plebẽ, quæ dr̃ virga, qa ꝑ eã correxiſti pctõres in terra Cha
naan habitantes, & qa ad ſimilitudinẽ virgæ, recta fuit ꝑ iuſtitiã legis, atq; ad ſuperiora erecta
per fidẽ & contẽplationẽ futuroꝝ bonoꝝ. Interdũ equidẽ ſacra ſcriptura, per virgã deſignat
ſingularẽ ꝑſonã, ſecundũ quod de incõparabili atq; Chriſtifera virgine Maria apud Iſaiã ſcri
ptũ eſt: Egredietur virga de radice Ieſſe. Nunc vero ꝑ virgã, ſignificata eſt cõgregatio populi. Iſai. 11
Hanc deus redemit de terra Aegypti & Babylonis, alijſq; multis p̃ſſuris, vt patet in libro Iudi Iudicũ. 3
cũ, Machabæoꝝ Heſter, & Iudith. Quid autẽ ſit virga hæc, ſubdit [mons Sion] i. ſynagoga, vt ſu 7. 2 2. 23.
matur locus ꝑ locato, qa in monte Sion conſtructũ erat tẽplũ, in hoc monte habitauit deus ꝑ 2. Mac 6. 9
gr̃am ſpecialẽ, oñdens in tẽplo mirabilia ſua, & in populo illo familiariť habitãs ſicut ꝑ Moſen Heſter. 8. 9 Iud. 13. 15
ait: Ego ſum dñs q habito in medio filioꝝ Iſrael. Et: Dñs deus tuus ambulat in medio caſtroꝝ. Exod. 29. Deut 23
C Poſſumus q̃q; dicere, ꝙ deus dei vnigenitus Chr̃s hõ, habitauit. i. frequenter & ſatis diu aliqñ Mala. 3
fuit in tẽplo ſeu monte iſto, quẽadmodũ à Malachia prædictũ eſt: Statim veniet ad tẽplũ ſuum
4 dñator, quẽ vos q̃ritis, & angelus teſtamenti, quẽ vos vultis. ¶ [Leua manus tuas in ſuꝑbias
eoꝝ in finẽ] Hoc cõiter ſancti doctores in bono accipiunt, vt ſit orõ ꝓphetæ ꝓ emendatiõe Gẽ
tiliũ, Iudæos hoc mõ vaſtantiũ, eritq; ſenſus: Extende potentiã tuã in ſuꝑbias eoꝝ, vicz Roma
noꝝ, extinguendo in eis culpã non gratiã, & ita deſtrue eos, in finẽ. i. ſalubriť, q̃tenus ꝑ tuã cor
rectionẽ vitã mereant æternam. Literæ tñ potius cõuenire videt, vt intelligatur in malo, & ſit
orõ ꝑ deſtructiõe Romani Imperij, quantũ ad extinctionẽ Gentiliũ imperatoꝝ & populi infi
delis, nõ aũt inquantũ Chr̃o ſubiecti fuerũt, & ita cõpletũ eſt tpe Cõſtantini, nam extũc regna
re cœpit in pplo Chr̃iano [q̃na malignatus eſt]. i. q̃ multa opa mala fecit [inimicus]. i. quilibet
aduerſarius, ſeu Titus cũ ſuis militibus [in ſctõ]. i. mõte Siõ & in ciuitate ſctã Ierl̃m, q̃ oĩa à Ro
manis vaſtata ſunt, Et dr̃ Titus & eius exercitus malignus ſeu malignatus, qm̃ idololatriæ ſer
5 uiebãt, vel qm̃ Ieruſalẽ & tẽplũ iniuſta intẽtiõe deſtruxerũt, nõ in vltiõem ſanguĩs Chr̃i, ſed de
ſiderio dñandi. ¶ [Et gloriati ſunt] in malo & vitijs [q oderũt te]. ſ. p̃dicti idololatræ [in me
dio ſolennitatis tuæ]. i. in medio templi q̃d ĩgreſſi, deiecerũt cũ riſu & exultatiõe. Vel in medio ſo
6 lennitatis tuæ. i. i medio feſtiuitatis paſchalis. Nã cũ Iudæi in Ierl̃m cõfluxiſſent ad celebrandũ
feſtiuitatem paſchalem, à Romanoꝝ exercitu, & Tito ac Veſpaſiano obſeſſi ſunt. ¶ [Poſuerũt
ipſi Romani [ſigna ſua] i. ꝓpria ſigna ſiue vexilla qbus vtebant in p̃lijs, vtpote aquilas & draco
nes [ſigna]. i. pro certo indicio victoriæ, expandentes ſua vexilla ſuꝑ turres & muros Ierl̃m ꝑ

ſigno triũphi[& nõ nognouerũt]verũ deũ neq; iuſtitiã eius,qm̃ nõ pẽſabant Iudæos hæc pati p̄ D
pter pctm̃ in filiũ dei cõmiſſũ,ſed ꝓpria ptãte ſe ꝑualere opinabantur. Poſuerũt ãt ſigna ſua[ſi- 7
cut in exitu]belli fieri ſolet[ſup ſummũ].i.ſuper altiora loca,vt ꝓcul apparerẽt. ¶[Quaſi i ſyl-
ua lignoꝝ].i.ſicut in ſyluis ligna ꝑſcinduntur,ſic ipſi[ſecurib.exciderũt]&cõfregerũt [ianuas
ei⁹].ſ.tẽpli &ciuitatis Ieruſalẽ[inidipſum]i.pari ſtudio atq; vnanimi volũtate[i ſecuri &aſcia] 8
.i.per talia inſtrumẽta carpentatoria[deiecerũt eã].i.ciuitatẽ & domũ dei in ea fundatã. ¶[In
cenderũt igni ſanctuariũ tuũ].i.tẽplũ tibi dicatũ in terra Iudææ;q̃d em̃ alit̃ non cõminuerunt,
Dan.9. flãma vorauit. Vñ Daniel iducit:Ciuitatẽ & ſanctuaꝝ diſſipabit populus cũ duce venturo,&fi
nis eius vaſtitas[polluerunt tabernaculũ nominis tui]qa Romani ꝑdictũ tẽplũ ingreſſi ſunt cũ
Deut.23 equis & fœminis,q̃d in lege ꝓhibitũ fuit,imo ꝓhibuit lex gentiles, & incircũciſos ingredi tem- 9
plũ. ¶[Dixerunt in corde ſuo,cognatio eoꝝ ſimul].i.ipſi exiſtentes gñatio praua,cogitaue-
rũt q̃d ſeqtur[qeſcere faciamus oẽs dies feſtos dei à terra].i.oẽm cultũ dei,quẽ iſti colũt,impedi
amus,hoies occidẽdo &tẽplũ deſtruendo. Hoc dicebãt Romani directe vel æqualent̃. Si em̃ nõ
dixerũt hoc manifeſte, tñ interꝑtatiue ſeu ęqualent̃ ita locuti ſunt:nã ad deſtructionẽ ciuitatis
ac tẽpli,deſtructionẽq; ppl̃i,cõcomitabat̃ ceſſatio dieꝝ feſtoꝝ &ergo vnũ intentẽdo,aliud q̃q;
Exod 32. ſaltẽ indirecte intenderũt. Conſeq̃nter ponit̃ vox Iudæoꝝ in ꝑdicta afflictione poſitoꝝ,q ge-
Ex 14. 16 mebũde ac queruloſe dixerũt. ¶[Signa noſtra nõ vidimus] Tanq̃ dicerent:vbi ſunt iã mira- 10
Ioſ.23. 15 bilia illa,quæ deus fecit cũ pr̃ibus nr̃is,qñ de terra Aegypti eos eduxit, p̄ mare rubrũ atq; deſer
tũ deduxit,& in terrã ꝓmiſſionis induxit:multotieſq; eos redemit de poteſtate vaſtantiũ? Hoc
etiã mõ ſanctus Gedeon dixiſſe ſcribit̃. Nẽpe cũ ei dixiſſet angelus,dñs tecũ viroꝝ fortiſſime. E
Iudic. 5. Dixit Gedeon:Obſecro dñe,ſi dñs nobiſcũ eſt,cur apꝑheuderunt nos hæc mala? Vbi ſunt mi-
rabilia eius,quæ narrauerunt patres noſtri[iã non eſt propheta]q nos conſoletur,&pro nobis
dñm depcetur,noſq; erudiat,quid facere debeamus. Nã poſtquã Iudæi Chriſtũ occiderũt,&e-
ius diſcipulos eiecerunt,nullũ habuere Prophetã,ex quo conſtat,q̃ Pſalmus iſte non loquit̃ de
Ezech.1.3 captiuitate Babylonica:Tunc em̃ Iudæi habuerunt veros ac ſanctos prophetas,qa eodẽ tẽpo-
Iere.1.38 re prophetauit Ezechiel in Babylone,& Ieremias in Iudæa,ſcdm Hierony. dixitq; vterq; eoꝝ
Iudæis,qd agere expediret,&de liberatione eos conſolabantur,queadmodũ certũ eſt intuẽti li
bros prophetaꝝ iſtoꝝ[& nos non cognoſcet amplius]Iudęi ſpe obſidionis à Tito maxias fece
rũt ꝑces,ieiunia,&hoſtias,q̃tenus liberarent̃ diuinitus:cũ aũt nullũ experirent̃ dei auxiliu,ſeq;
iã capiẽdos cõſpicerẽt,q̃ſi deſperãtes locuti ſunt,nos nõ cognoſcet amplius .i. deus de nobis iã
nõ amplius curat,nec opa nr̃a acceptat,nec nos p̄ approbationẽ cognoſcit. Conſequẽter pro-
pheta dilationẽ diuinę ſubuentionis grauiter ferens,deũq; ad mĩam ꝓuocare deſiderans,lamẽ
tabilit̃ ait. ¶[Vſqueq̃ deus improperabit inimicus?] hoc eſt, q̃diu nobis inſultabit plebs iſta 11
Italiæ,&ſucceſſores eoꝝ,gloriãtes de terræ nr̃æ deſtructiõe, de nr̃a expulſione &oppreſſione?
[irritat aduerſarius nomẽ tuũ in finẽ].i.q̃diu gẽs infidelis te irritabit,nomẽ tuũ blaſphemans,
& maieſtatẽ tuã deſpiciens?In hoc orat Propheta imperiũ Romanoꝝ à Gentilibus tolli,& ve-
roꝝ Iſraelitaꝝ.i.Chr̃ianoꝝ dñio ſubiugari. Quidã exponũt hãc vltimã partẽ huius verſiculi,vt
in eo reddat̃ cã q̃ſtionis,q̃ in pr̃ima parte pñtis verſiculi ponit̃. Interrogãdo em̃ dixit:Vſq;q̃ de- F
us improperabit inimicus?& rñdens rõnẽ aſſignat,dicendo:irritat aduerſarius &c.tanq̃ dicat
ideo tã diu improperat iimicus ur̃ nobis,qa irritat aduerſarius.i.ppl̃us Iudæoꝝ Chriſto aduer
ſans,diſcredens,& obſtinatus,offendit & blaſphemat nomen tuũ o Chr̃e verax deus,in finẽ.i.
ſine ceſſatione,& vſq; in finẽ mũdi,ideo nõ liberabunt̃ à Chr̃o, vt verificetur q̃d ſcriptũ eſt. Nõ 12
Dani.9 erit eius ppl̃us q eũ negaturus eſt. ¶[Vt qd auertis manũ tuã?] hoc eſt,cur ſubtrahis à nobis
pñtis tuę adiutoriũ,derelinq̃ndo ppl̃m Iudæoꝝ in captiuitate hac duplici,q̃ & ꝓpria terra pri
uati ſunt,& à dæmone ligati tenẽtur ad ipſius volũtatẽ? Cur etiã deus auertis[& dexterã tuã]
.i.piã ac proſpeꝝ tuæ aſſiſtẽtiæ ꝓſpectũ,cõſeruationẽ,atq; fauorẽ [de medio ſinu tuo in finẽ?]
Loqtur ſanctus ꝓpheta de deo more humano,qa dũ hõ non ſubuenit indigẽti,dr̃ manũ ſuã in
ſinu reponere,dũ vero auxiliatur,manũ extrahere dr̃. Qm̃ ergo ꝓpheta intuebatur,deũ Iudęos
tã finalit̃ derelinq̃re,q̃rit cur in finem.i.in æternũ.ſ.vſq; in terminũ ſeculi,manũ ſuã ab eoꝝ re
trahat ope. ¶[Deus aũt rex nr̃ añ ſecula]hoc eſt,deus verus,vnus,æternus,añ oia ſecula æter 13
nalit̃ manens[opatus eſt ſalutem in medio terræ]qa in terra Iudææ cõſtituit cõſeruauit & ſal
uauit pr̃es nr̃os. ¶[Tu cõfirmaſti in virtute tua mare] Ad literã,deus cõfirmauit mare Ocea 14
2.Para.36 nũ in loco ſuo,ne erumpat,&terrã opiat,ſicut ait Manaſſes rex Iuda:Dñe deus ſignaſti mare v̄-
bo ꝑcepti tui,q cõcluſiſti abyſſum & ſignaſti terribili & laudabili noĩ tuo,q̃d omnes pauent.
Cõfirmauit quoq; dñs mare ſupnaturali firmitate qñ eduxit Iſraelem p̄ fundum arentem ma
Exod.14 ris rubri,erantq; Hebræis aq̃ ex vtraq; parte p̄ muro[cõtribulaſti capita draconum in aquis]

Allegat

Allegat atq; cõmemorat hic propheta, quædã diuina miracula antiquitus ſacta, quatenus ma-
A niſeſtet, φ deus nunc quoq; redimere poſſit filios Iſrael de captiuitate pñti, auſcrẽdo velamen 2.Cor 3
de corde eoꝝ, & eos ad Chrianæ veritatẽ fidei cõuertendo: ad quod oñdendũ cõtribulaſti (in-Ezech. 29
quit) capita draconũ in aquis. Per dracones intelligit tyrãnicos principes, ꝑ aquas aũt tribula-
tiones ſeu pœnas. Vñ dñs ait ad Pharaonẽ: Et tu Pharao draco magne, q cubas in medio flu-
minũ tuoꝝ. Eſt igitur ſenſus: Tu dñe cõtribulaſti, lædendo aut occidendo, capita draconũ, hoc Ioſu. 10
eſt, capitales dracones ſeu principes & tyrannos, in aquis tribulationũ, ſubitanea atq; horren Iudic. 11
da morte, ſeu pœna eos plectendo, vt patet de Og & Seon regibus Amorræoꝝ, & alijs multis Exod. 14.
in libris Ioſue & Iudicũ. Vel, in aquis materialibus, eos ſubmergendo, vt factũ eſt Pharaoni &
25 eius principibus. ❡[Tu cõfregiſti capita draconis] hoc eſt, ptãtem & ſuggeſtionẽ principis dæ-
moniꝝ alioꝝq; immundoꝝ ſpirituũ, dãdo pñibus nñis virtutẽ vincendi tentatiões ipoꝝ: &
Ita ſaluaſti eos de viſibiliũ inuiſibiliũq; hoſtiũ ptãte & pſecutione [dediſti eũ] .i. draconem ſeu
dæmonẽ [eſcã pplis Aethiopũ] .i. gẽtibus ad fidẽ cõuerſis, q añ cõuerſionẽ nigredine vitioꝝ erãt Pſal. 50
deformes, poſtmodũ vero ꝑ fidẽ & grãm ſup niuẽ dealbati ſunt. Dr̃ aũt dæmon dari in eſcã fi-
delibus. Primo, qm̃ corpus ſuũ ſibi auſertur & minorat. Corpus nanq; diaboli eſt cõgregatio
pctõꝝ ac perfidoꝝ, q̃ tanto amplius minorat, quanto plures ad fidem & gratiam perducũtur.
Secundo, qm̃ ipe diabolus ab hominibus iuſtis quaſi deuoratur, conſumitur, & manducat, dũ
ab eis virtute ſaluatoris vincit & calcat. Vñ & Moſes ad populũ Iſraeliticũ ait: Deuorabis oẽs Deut. 7
26 gẽtes .i. vinces & cõteres. ❡[Tu dirupiſti ſontes & torrẽtes] educendo de ſilice, à Moſe bis per-
B cuſſa, tam copioſa aquaꝝ fluenta, vt populus biberet & iumenta. Et inde inferius dr̃: Qui con- Num. 20.
uertit petrã in ſtagna aquaꝝ, & rupẽ in fontes aquaꝝ [tu ſiccaſti fluuios Ethan] .i. flumen Ior- Pſal. 113
danis, deducẽdo filios Iſrael ꝑ arentẽ alueũ eius, ſcd̃m q̃d in lib. Ioſue dr̃: Ingreſſis filijs Iſrael, ſte- Ioſue. 3
terunt aquæ deſcendẽtes in vno loco, & ad inſtar mõtis intumeſcẽtes apparebant procul, &c.
Nominat aũt ꝓpheta Iordanẽ pluraliter flumina, qm̃ aquæ eius in duas ꝑtes diuiſæ ſunt, ſicq;
ſacta ſunt duo flumĩa deſiccata. Propter q̃d à Ioſue dr̃: Aquæ inferiores in mare ſolitudinis de- Ibidem
ſcenderũt, quſq; omnino deficerent. Vel, ponit plurale ꝑ ſingulari, ſicut ſrequẽter ſacit ſcriptura.
Nã & filij Iſrael dixerũt: Iſti ſunt dij tui Iſrael, q eduxerunt te de terra Aegypti, & tñ nõ erat niſi Exod. 32.
vitulus vnus cõflatilis. Conſeqnt̃ oñdit Propheta om̃ipotentiã dei ꝑ opa creationis, quatenus
27 conſtet q̃ potens ſit eruere filios Iſrael de captiuitate pñti. ❡[Tuus eſt dies & tua eſt nox.] Oĩa
eñ tpa deus inſtituit, diſtinguit, regit, diſpenſat, & cũcta ei obediunt. Vñ & Chr̃s volens oñde- Matth. 12
re ſe nõ eſſe ſub lege, ſed oĩm reꝝ creatorẽ, deũ, ac dñm, ait: Dñs eſt filius homĩs, etiam ſabbati.
Nullus vero eſt dñs tpm, niſi deus ad cuius nutũ tpa currunt. Sicut eñ (ſcd̃m ſacratiſſimũ Dio-
nyſiũ in epl'a ad Polycarpũ) ſoli creatori obediunt motus cœleſtes, φ nullus alius eos valeat im
mutare, ita de tpe ſentire par eſt [tu fabricatus es aurorã atq; meridiẽ. Cum eñ deus creauerit
ſolẽ, ſeqtur, φ ipe ſit fabricator auroræ, qm̃ quod eſt cauſa cauſæ eſt cauſa cauſati, & prima cau-
ſa plus influit in effectũ q̃ aliq̃ cauſa ſecũda, ſcd̃m philoſophos. Per creationẽ aũt ſolis, intelligẽ-
da eſt creatio oĩm cœleſtiũ corpoꝝ à deo productoꝝ. De q̃ per Iſa. dictũ eſt: Qui extendit velut Iſai. 40.
C nihilũ cœlos, & expandit illos ſicut tabernaculũ ad inhabitandũ: & oĩa aſtra cœli cum ſole, diui- Iob. 9.
no nutui parent in om̃ibus: Iuxta illud in libro Iob: Præcipit ſoli & non oritur, & ſtellas claudit
quaſi ſub ſignaculo. ❡[Tu feciſti oẽs terminos terræ] ſcd̃m q̃d in Iſaia ſcribit: Deus ſempiter-
28 nus dñs, q creauit terminos terræ. Vnde & ad btm̃ Iob ait creator om̃ipotens & ſublimis. Vbi Iſaiæ. 40
eras qñ ponebã fundamenta terræ? indica mihi ſi habes intelligentiã. Quis poſuit menſuras e- Iob. 38.
ius, aut qs tetendit ſup eam lineã, aut ſup quo baſes eius ſolidatæ ſunt? [æſtatẽ & ver] .i. tẽpus
æſtiuale atq; vernale [tu plaſmaſti] tẽpus eñ cum ſit cauſatũ à motu primi mobilis, à deo plaſ-
matũ eſt, ſicut & primũ mobile. Quatuor nanq; ponunt coæquæua .i. ſimul creata, vicz ange-
29 lus, cœlũ, tẽpus, materia. ❡[Memor eſto huius] o dñe: huius (inquã) q̃d ſeqtur [inimicus impro-
perauit dño] .i. aduerſarius tuus Titus idololatra, de q̃ dictũ eſt ſupra: Quanta malignatus eſt
eſt inimicus in ſancto. Hic inimicus improperauit dño, putans ſe virtute deoꝝ ſuoꝝ ꝑualuiſſe
nec deũ Iſrael populũ Iudæoꝝ potuiſſe defendere: hoc forſitan cogitauit, vel dixit [& populus
inſipiens] .i. exercitus Romanoꝝ, veri dei notitia carens, & idola colens [incitauit nomen tuũ]
.i. te offendit in obſidione & deſtructione Ieruſalem, qa non recta intentione fecerunt hoc, ſed
erant virga furoris dñi, ſicut Aſſyrij & Babylonij, quoꝝ oĩm cor erat, non ad corrigẽdum, ſed
cõterendũ: quẽadmodũ per Iſaiã dñs ait de rege Aſſyrioꝝ: Væ Aſſur, virga furoris mei, & bacu-
lus ipe eſt. Ipe aũt nõ ſic arbitrabitur. ❡[Ne tradas beſtijs] hoc eſt, dæmonibus, tyrannis, cru- Iſaiæ. 10
30 delibus ue hominibus [animã cõfitentẽ tibi] .i. hoiem ſua pctã & tua ꝑconia recolentem. Ponit
eñ ꝑtem, ſ. aiam ꝓ toto hoie [& aias paupeꝝ tuoꝝ] .i. abiectoꝝ & egenoꝝ [ne obliuiſcaris in
finem] deſerendo eos in opportunitate & tribulatione, ac ſi non pertinerẽt ad te. Orat ergo ad

literam

Exodi. 20 lr͞am propheta ꝑ liberatiõe populi Iſrael, vt eruatur à morte pc̄ti & captiuitate diaboli. ¶[Re D
ſpice in teſtamentũ tuũ] .i. legẽ à te datã & teſtimonia eius aduerte, qa in ea ꝓmittis ignoſcere
paupibus tuis, & vt magis exaudire digneris, attende malignitatẽ inimicoꝝ tuoꝝ [qa repleti
ſunt, q obſcurati ſunt terræ domibus iniqtatũ].i. ꝑdicti Italici, in malis ſuæ infidelitatis interiꝰ
Luc. 16 obtenebrati, ditati ſunt & repleti t͛ræ domibus iniqtatũ. i. diuitijs terrenis atq; iniuſtis, de qbus
ait Saluator: Facite vobis amicos de mãmona iniqtatis. ¶[Ne auertat] à gr͞a tuæ miæ [humilis 22
Baruch 2. factus cõfuſus]. i. ppl͞s Iudæoꝝ ꝑ captiuitatẽ pn̄tem multũ humiliatus [paup & inopa] ſpũ[lau
dabunt nomẽ tuũ] cũ magno feruore & exultatione ingẽti, queadmodũ Baruch dicit: Nõ mor
tui in inferno dabũt honorẽ dño, ſed aĩa q̃ triſtis eſt ſup magnitudie mali & incedit curua &
infirma, dat gloriã & iuſtitiã tibi dño. ¶[Exurge deus] nõ locũ mutãdo, ſed fortiter ſuccurren 23
do [iudica cãm tuã] quã habes contra aduerſarios tuos, & ei q iuſtã habet cãm, ꝑſta victoriam
[memor eſto improperioꝝ tuoꝝ]. i. famulis tuis inflictoꝝ vel blaſphemiaꝝ nõis tui [eoꝝ] in
quã, improperioꝝ [q̃ ab inſipiente ſunt tota die] q̃m ppl͞s Romanus inſipiẽs multa dixit cõtra
deũ in obſidiõe ꝑdicta, hoꝝ improperioꝝ orat ꝓpheta deũ reminiſci, q̃tenus ponat Iudæis hãc
pœnã tp̃alis deiectiõis & oppſſionis ꝑ pc̄tõ eoꝝ, & cõuertat & non arguat eos ſcd̄m rigorẽ iu
ſtitiæ ſuç, ſubtrahẽdo eis gr̃am in pn̄ti & gloriã in futuro, ꝓpter q̃d ſubdit: ¶[Ne obliuiſcaris vo 24
ces inimicoꝝ tuoꝝ]. i. v͛ba iniq̃ eoꝝ recordare, qtũs hac occaſiõe parcas pp͞lo Iſrael ſic afflicto
[ſupbia eoꝝ q te oderũt aſcẽdit ſp̄] primo, q̃m pc̄tis pc̄tã adijciũt, iuxta illud: Pc̄tõr adijciet ad
Eccle. 3. peccandũ. Et in Apoc. Qui in ſordibus eſt, ſordeſcat adhuc, & q iuſtꝰ eſt, iuſtificet adhuc. Sc̄do,
Apoc 22. Iſai. 37. q̃m elatio ſupboꝝ tẽdit ad alta, Propt͛ q̃d Iſa. dicit: Cũ fureres aduerſum me, ſuperbia tua aſcẽ E
dit in aures meas, dicit dñs. ¶Expõ tropologica ſiue moralis eiuſdẽ Pſalmi.

SEcundũ intelligentiam aũt moralẽ loquitur Propheta in pſalmo pn̄ti in perſona eccleſiæ,
ſeu cuiuſlibet hoĩs fraterna charitate ardẽtis atq; ꝓ reformatiõe populi Chriſtiani orãtis.
Eccleſia ergo ſeu hõ virtutis perſecutionẽ, lapſum & deiectionẽ Chriſtianoꝝ cũ magna cõpaſ
ſione proſpiciẽs dñm affectuoſiſſime alloquatur, deprecetur, & dicat: Vt qd deus, trinitas, deus
glorioſe, bñdicte & felix, vt qd. i. qua vtilitate & cã repuliſti populũ Chriſtianũ, exponendo eũ
tantis miſerijs, tãtis impugnationibus hæreticoꝝ ſchiſmaticoꝝ & infideliũ, imo & falſoꝝ fr̃um
q fide ſunt Chriſtiani, ſed opere diabolici, & hoc in finẽ. i. tã perſeueranter? Præcipue ãt dicere
poſſumus hæc propter amiſſionẽ ſepulchri Chr̃i & terræ ſanctæ ac vrbis Ieruſalẽ, iratus eſt fu
ror tuus ſuper oues paſcuæ tuæ. i. grandẽ vltionẽ exerces contra populũ tuũ Chriſtianũ, quem
ita ſinis opprimi, tentari, affligi & fatigari incurſu viſibiliũ inuiſibiliumq; inimicoꝝ, ita vt t͛ras
Chr̃ianoꝝ iã poſſident infideles, corda vero ſeu aĩas plurimoꝝ pc̄tã & dæmones. Deniq; indu
ſtrioſum pulchꝝ & efficax genus orõnis eſt, in ip̃a p̃ce ea includere, ex qbus rõnabile & quodã
mõ debitũ eſt, eũ q oratur mitigari & exaudire. Oĩno aũt decens videt, vt dñs pp͞lo ſibi pecu
liari & multis bñficijs à ſe honorato facilit͛ reconciliet, idcirco eccleſia ſeu hõ fidelis ꝓ alijs dep̄
cans Chr̃ianis, aſſerit Chriſtianos eſſe oues paſcuæ dei, q̃d eſt verbũ amoroſum, fiduciale, fami
Exod. 16. liare atq; dulciſſimum, & cõuenit hoc Chr̃ianis multo perfectius quàm Iudæis. Illi enim paſti
Iohan. 6 ſunt manna, nos autem corpore & ſanguine Chriſti figuratis per manna quotidie paſcimur, F
Zach. 9 multiformi gratia tanti ſacramenti reficimur, Chriſto incorporamur, & niſi in nobis defectus
ſit, ſpiritualit͛ impinguamur, ditamur, ꝑficimur. Corpus eñ Chriſti eſt vere frumentum ele
ctoꝝ, & ſanguis eius eſt vere vinũ germinans virgines. i. aĩas caſtas Chriſtiq; ſpõſas. De q̃ fru
mẽto & vino in Zach. ſcriptũ ẽ: Quid bonũ dñi, aut qd pulchꝝ eius niſi frumentũ electoꝝ, &
vinũ germinãs virgies? Memor eſto o rex Chriſte mũdi Saluator cõgregationis tuæ. i. vl͞is Ec
cleſiæ, eã vbiq; terraꝝ repando, protegẽdo, augẽdo atq; ſaluando, quã poſſediſti ꝑ gr̃am baptiſ
Pſalm. 2 Actuu. 13. malẽ, & beatiſſimã paſſionẽ hæreditario iure ſicut ſupius pẽ ait ad te: Poſtula à me, & dabo tibi
2. Timo, 2 gẽtes hæreditatẽ tuã. Hanc aũt congregationẽ poſſediſti ab initio primitiuæ Eccleſiæ, qa extũc
crediderũt, q̃: q̃t ꝑordinati erant ad vitã æternam. Et vt ait apoſt. Firmũ fundamentũ dei ſtat,
Ephe. 1 hñs ſignaculũ hoc. Cognouit dña q ſunt eius. Vel dicit deus poſſediſſe Eccleſiam ab initio. i. ab
2. Timo 1. æterno ſcd̄m rõnem ꝑdeſtinationis diuinæ, ſcd̄m quã ab æterno eam dilexit. Chriſtus q̃q; eam
hoc modo ab æterno poſſedit, in q̃tũ deus (ſcd̄m Apl̃m) nos in Chriſto ab æterno elegit & gra
tificauit, vniuerſaq; gr̃æ dona in ip̃o nobis dare decreuit, imo & dedit ſcd̄m Apoſt. Deus (inqt)
vocauit nos vocatione ſua ſancta, non ſcd̄m opa nr̃a, ſed ſecundũ ꝓpoſitũ ſuũ & gr̃am q̃ data
1. Pet. 2 eſt nobis in Chriſto Ieſu añ tp̃a ſecularia, manifeſtata eſt aũt nũc. Verũtñ datio illa añ tp̃a ſecu
laria ſecundũ ꝑdeſtinationẽ diuinã, nõ ſecundũ actualẽ infuſionẽ ſumenda eſt. Redemiſti v͛gã
hæreditatis tuæ. i. populũ Chr̃ianũ ad diuina erectũ q eſt genus regiũ & ſacerdotale, de ſp̃ũali
Apoc. 1 Aegypto. i. de conuerſatione mundana, vitioſa ac tenebroſa, de multis erroribus, cũctis pc̄tis,
inferniq; pœnis, & hoc pretioſiſſimo pretio, vtpote ſanguie proprio. Vnde in Apoc. ſcriptũ eſt:
Dilexit

A Dilexit nos & lauit nos à pctis nſis in ſanguis ſuo, & fecit nos regnū & ſacerdotes deo & patri
ſuo. Et Petrus in ſua Canonica: Non corruptibilibus auro vel argēto redēpti eſtis de vana vſa 1.Pet.1
cōuerſatione, ſed ꝑtioſo ſanguine agni immaculati. Propť q̄d ipſemet Chřs proteſtat: Ego ſum Iohan.10
paſtor bonus, & agnoſco oues meas, & aīam meā pono ꝑ ouibus meis. Hęc aūt cōgregatio tua
eſt, mons Syon, i. eccleſia militans, deū fideliter ſpeculans in quo mōte habitaſti corꝑaliter, viſi Baruch.3
biliterq̄ in eo, qñ in terris viſus es, & inter diſcipulos cōuerſatus. Propter q̄d dicit Apoſt. Chri Hebr.4
ſtus tanq̄ filius in domo ſua, q̄ domus ſumus nos. Nunc quoq̄ & vſq̄ in finem mundi habitat
Chřs in nobis, ſicut ipſe ait: Ego vobiſcū ſum cunctis diebus. Et rurſus: Vbi fuerint duo vel tres Mat.28
cōgregati in noie meo, ibi in medio eoꝝ ſum. Syon aūt ſpeculatio interꝑtatur: idcirco ꝑ eā ec Matth.18
cleſia deſignať, in cuius ꝑſona ait Apoſt. Nos reuelata facie gloriā dñi ſpeculantes. Leua manus 2.Cor.3
tuas in ſuꝑbias eoꝝ in finē. Eccleſia dei non eſt erudita à magiſtro ſuo Chriſto reddere malū ꝑ
malo, ſed vincere in bonū malū, orando ꝑ æmulis, ideo verſus iſte in bono exponendus eſt, vt Matth.5 Roma.12
ſit ſenſus: Leua manus tuas. i. potentiā tuā extēde in ſuꝑbias eoꝝ, ſ. inimicoꝝ eccleſiæ, ꝑſequen
tiū iuſtos deſtruēdo in eis, nō naturā ſed culpā, vel in pñti eos pñaliter ac miſericorditer caſti
gando ne æternaliter pereant, ſicut Apľs tradidit illū Corinthiū ſatanæ in interitū carnis, q̄tūs 1.Cor.5
ſpūs ſaluus fieret in die dñi. Illa vero traditio aliud nihil erat niſi excōicatio, quā in primitiua
Eccleſia cōcomitari ſolebat ad fidei confirmationē ſenſibile ſignum, vicz, corꝑalis vexatio ex
cōicati à dæmone, ad quā ſeq ſæpe ſolebat mors corꝑis: ſed nunc fide firmata, neceſſariū nō eſt
tale ſenſibile ſignū. Et ꝙ iſta ſit expō apta, liquet ex eo q̄d ſubdit: in finem, hoc eſt, in vitā æter
B nam ac verā ſalutē ordina correctionē tuā qua ſuꝑbos flagellas: quanta malignatus eſt inimi
cus in ſancto. i. q̄ magna mala fecit per ſuos ſucceſſores Mahometus in terra ſancta, quæ ei9 po
pulo iam eſt ſubiecta, quēadmodum Chriſtus in Euangelio ꝑnuntiauit: Ieruſalem calcabitur
à gentibus, donec impleanť tpa nationū. Vel, quanta malignatus eſt inimicus, hoc eſt, quilibet Luc.21
hæreſiarcha, tyrannus aut ꝑuerſus in ſctō populo tuo, eū decipiendo, affligendo, aut occidēdo,
ſicut de Arrianis maxime patet, qui innumerabiles Chriſtianos iugulauerunt, & imperatores
Arriana ꝑfidia intoxicati, innumeros incarcerauerūt epōs, prout in Chronicis legit: Et gloriai Proue.2
ti ſunt, cum maleſecerunt & in rebus peſſimis q oderunt te. ſ. prędicti maligni, & hoc, in medio
ſolennitatis tuæ, quam ipſi frequenter violauerunt. Sæpe eñi ꝑuerſi in ſacratioribus, ſolennio
ribusq̄ diebus deteriora opa faciunt, ſcđm quod dæmones corda eoꝝ poſſidētes, inſpirāt. Po
ſuerūt ſigna ſua ſigna. Arriani hæretici, circūferre ſolebant ſua vexilla ad deriſionē catholicoꝝ
& multi tyranni Eccleſiam deuaſtantes, vbertim erexerunt in ſignum victoriæ cōtra Chriſtia
nos ſua vexilla. Porro q̄d in tribus ſeq̄ntibus verſibus dř, tam ſæpe ad lřam factū eſt Eccleſiæ
Chři ſcđm ſenſum in ꝑcedenti expōne introductū, vt nō ſit neceſſe ſpecialia cōmemorare exem
pla, ꝑſertim cū nřis q̄q̄ tpibus talia (prohdolor) abūdantiſſime facta ſint eccleſiiſ, in regno Bo
hemiæ & terris ei vicinis, à deteſtandis ac nephādis regni illius hæreticis, q̄ꝝ (exigētibus culpis
nřis atq̄ diuino ꝑmittēte iudicio) rabies multū nimis ac diu deſęuit, ſed iam de grā dei nō parꝝ
repſſa eſt, gladioq̄ extincta. Sed cū Chriſtifideles tot afficerent flagellis, ꝑſecutionibus, fame, ſi
C ti, ac mortibus, q̄d dicerent niſi q̄d ſubditur: Signa nřa non vidimus: i. tam admirabiles diuinę
virtutis protectiones experti nō ſumus nec experimur, quales interdū viderunt atq̄ expti ſunt
patres noſtri Chriſtianiſſimi, q cū pauci eſſent maximas infideliū multitudines deiecerūt, auxi
lio eis deſuꝑ condonato. Vt patet de Theodoſio religioſiſſ. Carolo magno, Godefrido de Bo
nonia multiſq̄ alijs. Sed & ipſi apľi & ſucceſſores eoꝝ ſæpe angelica ope de carceribus, vincu
lis, & omni moleſtia incredu loꝝ erepti noſcuntur: nūc aūt nil tale nobis apparet, propterea ſola
patientia nobis neceſſaria eſt cū fide certiſſima, dicendūq̄ eſt nobis illud Machabæoꝝ: Parati
ſumus magis mori, q̄ dei leges ꝑuaricari. Nec ideo frangi debem9, q̄a in pñti occidi ꝑmittimur, 2.Mach.7
ſcientes veꝝ eſſe q̄d in eodē loco ſubiungiť. Rex mundi deus defunctos nos pro ſuis legibus, in
æternæ vitæ reſurrectione ſuſcitabit. Vñ & alibi ſcriptū eſt: Si coram hominibus tormenta paſſi
ſunt, ſpes illoꝝ immortalitate plena eſt. Et rurſus: In paucis vexati, in multis bñ diſponentur. Sapien.3. Ibidem
In paucis (inquit) vexati, cur non potius in multis, ꝑſertim cum (teſte Apľo) ꝑ multas tribulatio
nes oporteat nos ingredi regnū dei, niſi q̄d ait idem Apľs: Nō ſunt cōdignæ paſſiones huius tpis Actu.14. Roma.8
ad futurā gloriā, q̄ reuelabit in nobis: Iam non eſt propheta. Merito deplangit Eccleſia lapſum
ſuū, ꝙ nūc refriguit charitas plurimoꝝ, nec modo inueniant in Chřianis grǽ ſpūš, quas Pau Matth.24
lus enumerans: Alij (inquit) datur ſermo ſapiæ, alij ſermo ſciæ, alij opatio virtutum, alij diſcre 1.Cori.12
tio ſpirituū, alij prophetia, &c. tam copioſe quemadmodū olim, ꝑcipue tñ in primitiua eccleſia
in qua multi fuere prophetæ, & interim nō pauci fulſerunt gratia prophetali, ſicut Antonius,
Hilarion, Iohānes heremita, Benedictus, & alij multi. Nunc vero heu nimis infirmatur Eccle
ſia, & iam nō eſt propheta, & ſic dicere poſſunt in afflictionibus conſtituti, & nos nō cognoſcet
amplius, deus noſter approbando opa nrā. Q̄d dicitur nō aſſerendo, ſed dolentis animi gemi

tum exprimendo, vel quia ſic eſſe videt. Deinde vir iuſtus ſeu ipſa eccleſia improbitate hoſtiũ fa
10 rigata, ait ad dñm: Vſquequo deus improperabit vel inſultabit tibi, aut ſeruis tuis inimicus hæ D
Luc. 10 reſiarcha, paganus, Iudæus aut tyrannus? Qui em̃ ſeruis dei improperat, deo improperat. Pro:
pter q̃d ait Saluator: Qui vos audit me audit, & qui vos ſpernit me ſpernit: & vſquequo dñe de
us, irritat aduerſarius nomen tuum in finem, teipm̃ inhonorando, & tua mandata ſpernẽdo,
tuosq́ miniſtros pſequendo? Deus aũt rex noſter añ ſecula. i. Chr̃s ante oĩa tpa æternaliter ge
Phili. 2. nitus à patre, operatus eſt ſalutẽ in medio terræ, videlicet in Iudęa, & in monte Syon, recõcilians
nos deo p paſſionẽ ſuã & ſanguinẽ. Humiliauit (em̃ vt ait Apoſt.) ſemetipſum ſactus obediẽs
5 vſq ad mortẽ, mortẽ aũt crucis. De hac Chr̃i ſaluatiõe ait pater æternus, de Chr̃o loq̃ns apud
Zacha. 3. Zach. Ecce adducã ſeruũ meũ orientẽ, & auferam iniqtatem terræ illius, in die vna, vcz in die
Iohan. 1 Paraſceues, tunc em̃ Chriſtus agnus dei tulit pctã mundi, ſicut & ipſe dixit: Venit filius hominis
Luc. 19 quærere & ſaluum facere q̃d perierat. Tu, dñe Chriſte, confirmaſti in virtute tua. i. per diuinã
3 tuã potentiã. Vel, in virtute tua, hoc eſt, in interiori perfectione ac fide catholica, mare. i. Genti-
les, q nomine maris ſignant, primo, propter amaritudinem vitioꝝ gentilitatis: ſecũdo, qa ad-
inſtar aquaꝝ inquietæ erant, atq de pctõ in pctm̃ fluxibiles: tertio, propter multitudinem. Vñ
Apoca. 17 & alio loco ſcriptum eſt: Aquæ multæ, populi multi ſunt. Hoc mare, Chriſtus in fide adeo cõfir
Iſaiæ 55. mauit, vt pro Chriſtianæ fidei veritate, mori optarent. Propterea p Iſaiam ait dñs, loquens de
Ibidem Chriſto: Ecce teſtem populis dedi eũ, ducẽ ac præceptorẽ Gentibus. Et Iſaias loquens ad dñm:
Ecce (ait) gentem quã neſciebas, vocabis, & Gentes quæ non cognouerũt te, ad te currẽt. Hinc
Actuu. 10. quoq in Actis apoſt. ſcriptũ eſt: q ſpũſſ. cecidit ſup Corneliũ, & eos q erant cum illo: loq̃bantur
turq linguis. Quo viſo, obſtupuerunt q erant ex circũciſione, dicentes: Ergo & in natiões gr̃a E
dei diffuſa eſt? contribulaſti dñe Ieſu, capita draconũ in aquis. i. ſpũs malignos & eoꝝ ſupbias
8 cõtriuiſti, ſupaſti & extinxiſti in fonte baptiſmi, quia in illo efficiuntur homines de filijs iræ fi-
lij gratiæ, de filijs pditionis & dæmonis filij ſalutis & creatoris, qm̃ in hac aqua cũcta peccata
Zach. 13 donant, ſicut de ea in Zacharia ſcriptũ eſt: In die illa erit ſons patens domui Dauid in ablutio-
6 nẽ pctõris. Quẽadmodũ aũt p Dauid intelligit Chr̃s, ita p domũ Dauid deſignat eccleſia Chri-
ſti, q̃ nunc purgatur in aquis baptiſmi. Tu cõfregiſti capita draconis. Hoc in pcedenti expõne
de principis dæmonũ deiectione expoſitũ eſt, cui concordat q̃d in Apoc. cõmemorat. Factũ eſt
pliũ in cœlo, Michael & angeli eius pliabant cũ dracone, & draco pliabat & angeli eius, & nõ p
Apoc. 12 ualuerũt, nec inuẽtus eſt locus eoꝝ amplius in cœlo. Põt q̃q exponi de Antichr̃o, hoc mõ: Tu,
Chr̃e, cõfregiſti. i. cõfringes, ponẽdo pteritũ p futuro, ſcd̃m morẽ pphericæ denũciatiõis, pp cer
titudinẽ pphetiæ, cõfriges (inq̃) capita. i. pricipales autores, ſeu dñatiões atq potẽtias, dracõis
Apoc. 13 . i. Antichr̃i de q̃ i Apoc. ſcriptũ ẽ: Vidi de mari aſcẽdẽtẽ beſtiã hñtẽ capita ſeptẽ, & cornua decẽ.
Hũc draconẽ & oẽm eius apparatũ, Chr̃s cõfriget & cõdẽnabit. Tu dirupiſti fontes & torrẽtes
. i. ſacrã ſcripturã, in q̃ cõtinent fontes ſapiæ, atq torrentes ſciæ, apuiſti, & eius myſteria reuela
Ioha. 20. ſti p infuſionẽ ſpũs ſc̃ti. Vel, p fontes & torrẽtes itelligi pñt Apoſt. q ſunt ſummi doctores Eccl̃ię
& alij inferiores pdicatores, quoꝝ deus corda dirupit dũ ex eis fluẽta ſanctæ pdicationis toti
mundi propinauit: tu ſiccaſti fluuios Ethan. Ethan nomẽ hebraicũ eſt q̃d interpᵹtat robuſtus.
Per fluuios vero hoc loco intelligunt doctrinæ, q̃ de corde vnius fluunt in mentẽ alterius. Eſt F
igit ſenſus: Tu, Chr̃e ſaluator mundi deſiccaſti, areſeciſti & inutiles oñdiſti doctrinas ſupboꝝ,
in ſua ſapia gl̃iantiũ, ſeq robuſtos opinantiũ. ſ. documẽta ianis philoſophiæ, varioſq errores
1 Cor. 1 idololatriæ ac diabolicæ doctrinæ. Propterea Apoſt. loquit: Nõne ſtultã fecit deus ſapiam hu-
Ibidem ius mũdi? Et iterũ: Quę ſtulta ſunt mũdi elegit deus, vt cõfundat ſapiẽtes. Tuus ẽ dies. i. ſpũales
viri à ſole iuſtitię & fonte ſapię illuminati, & tua ẽ nox. i. pp̃lus carnalit vivẽs. Oĩa em̃ gr̃a hoĩs
ſunt dei, iure creationis & vl̃is dominij: tu fabricatus es aurorã & ſolẽ. i. virginẽ glorioſam, &
Chr̃m hoiem virginis filiũ, dando vtriq qcq̃d habẽt in donis naturæ & gratiæ. Maria qppe
Cant. aurora vocat, qm̃ ſicut aurora diẽ pcedit, ſic ipſa Chr̃m. Vnde de ea in Canticis legit: Quę ẽ iſta
velut aurora cõſurgens? Chriſtus q̃q etiã vt homo ſol dr̃, qm̃ ſicut ſtellæ omnes à ſole lumẽ re
cipere æſtimant: ſic oẽs ſancti à Chr̃o lumẽ fidei, gr̃æ & ſapiæ ſortiuntur. Nã de plenitudie eius
Iohan. 1. oẽs accepim⁹. Tu feciſti. i. ſpũalr reformaſti & regñaſti oẽs terminos terræ. i. oẽs electos in fini
bus mundi morantes, æſtatẽ & ver. i. remunerationẽ ſeu præmiũ ac meritũ tu plaſmaſti. In ve
re em̃ arbores flores, in æſtate aũt fructus producũt, & ita p æſtatẽ accipitur pmium, p ver me-
Iſai. 26 ritum. Deus ãt cauſat in nob nõ ſolũ pmium, ſed etiã meritũ, iuxta illud Iſaiæ: Dñe dabis pacẽ
nobis, oĩa em̃ opa nr̃a operatus es in nob. Per æſtatẽ q̃q intelligi pñt feruidi amatores diuinita-
tis. Per ver aũt nouelli & incipiẽtes in dei obſeq̃o. Memor eſto huius cõgregationis eccleſiaſti-
cæ, de qua dictũ eſt: Inimicus improperauit dño. i. hæretici & peruerſi vituperauerunt doctri-
Prouer. 9 nam Chriſti atq eccleſiæ dicentes: Aquæ furtiuæ dulciores ſunt, & panis abſconditus ſuauior
& populus

A & populus inſipiens.i.deũ verũ ignorans,vel factis eũ ſe ignorare oſ̃dens,incitauit nomen tuũ
re ad iracundiã prouocauit. Idcirco peribit,ſicut de eo inducitur. Populus nõ intelligens vapu
labit. Ne tradas,aut tradi permittas beſtijs.i.dæmonibus vel ſæuis hominibus aĩam confiten Oſe 4
tem tibi,ſua pctã & tua pconia.Cætera patent ex elucidatione phabita. ¶ Ecce pſalmũ ſen
tentioſum & affectuoſum audiuimus,in q̃ priſtina diuinæ familiaritatis bñficia recolunt, ma
lignitas perſecutorũ Eccleſiæ enarrat, tribulationes iuſtorũ ſcribunt,p aduerſariorũ correctiõe
oratur,diuina potẽtia ex ſuis effectibus demonſtrat. Quemadmodũ igitur cõdecens eſt deuo
tione congrua pñtem Pſalmũ canamus, & informemur ex eo in omni aduerſitate ad dñũ affe
ctuoſe conuerti,confidenter pcari,beneficia patribus noſtris exhibita cõmemorare:quatenus
conſequamur ſimilia,atq; ab omni liberemur inſtabilitate atq; anguſtia.

COMMENTARIVS IN PSAL. LXXI.

¶ Expoſitio tituli.

DEniq; titulus Pſalmi pñtis eſt:In finem ne corrũpas Pſalmus cantici Aſaph. Quidã expo
nunt hunc Pſalmũ ad lr̃am de populo Iudæorũ, redeunte à captiuitate Babylonis, vt ſit
grãrũ actio populi inde liberati,& in Iudæam reuerſi,ſicq; ſenſus tituli eſt iſte. Pſalmus cantici
eſt ipſius Aſaph ne corrumpas.i.ne diſpdas o dñe populum Iſrael, ſicut feciſti in captiuitate Ba
byloniæ. Videtur aũt mihi expõ iſta parum deuotionis includere, modicumq; dulcedinis cõti
nere,breuiter tamen tangi poteſt hoc modo.

¶ Expoſitio pſalmi iuxta ſenſum literalem.

B COnfitebimur tibi deus,] nos de captiuitate reuerſi ex licentia Darij regis Medorũ,
& Cyri regis Perſarũ, q̃ iuſte caſtigaſti nos, quia peccauimus, confitebimur tibi,q̃
miſericorditer reduxiſti nos,imo & iuſte,quoniam promiſiſti per Ieremiam, q̃ poſt
LXX.annos eripiendi eſſemus de captiuitate.[& inuocabimus nomen tuum],p gra Ierem.
2 tia vitandi peccata,ne denuo incidamus ſimilia mala. ¶[Narrabimus mirabilia tua] quę in Dan. 3. 6.
Babylone vidimus aut cognouimus,quomodo, ſcz eripuiſti tres pueros de camino ardenti,& Daniel. 13
Danielem de lacu leonum,& Suſannam de manibus iudicum impiorũ, quæ omnia in Daniele
leguntur. Deinde propheta mutans perſonam,ait in perſona dei [cum accepero tempus, ego
iuſtitias iudicabo] hoc eſt,tempore à me præordinato atq; diſpoſito, iudicabo iuſtitias electo
3 rum,liberando eos de manibus iniuſtorũ,prout eorũ iuſtitiæ exigunt & merentur. ¶[Lique
facta eſt terra].i.Iudæa à Chaldæis incẽſa ẽ & combuſta [& omnes qui habitant in ea].i. qui
morabantur in terra hac,timore Chaldæorũ diſſoluti ſunt corde [ego] deus[confirmaui colu
mnas eius] .i. principes populi huius ſtabiliui in bono,& in fortitudine animi inconcuſſa, vi
delicet Zorobabel Ieſum filium Ioſedec ſacerdotem magnum,Zachariam, Aggæum , Eſdrã,
4 Nehemiam. ¶[Dixi].i.ego deus,non verbis,ſed opere intimaui [iniquis] .i. ſuperbis Baby 1. Eſd. 3. 8 Agg. 1. 2
lonijs [nolitẽ inique agere].i.nolite amplius regna & populum alienum opprimere,ſicut huc
uſq; feciſtis:dixi,[& delinquentibus].i.prædictis iniquis [nolite exaltare cornu] .i.nolite diu
5 tius regnare ſeu regiam poteſtatem exercere. ¶[Nolite extollere in altum cornu veſtrum]
impando omnibus regnis & monarchiam tenẽdo [nolite loqui aduerſus deum iniquitatem]
C blaſphemando deum Iſrael & ſubſannando populum eius,quemadmodum diu feciſtis . Hæc
omnia dixit deus Chaldæis,non verbo ſed opere, quoniam abſtulit eis poteſtatem proſeq̃ndi Dan. 5.
opa mala, transferendo regnum eorũ ad Medos ac Perſas, vt in Daniele habetur , & ab Iſaia Iſa. 13
& Ieremia euidentiſſime pronuntiatũ conſpicitur. Cur autem deus hæc dixerit eis, ſubdit pro Iere. 5. 51
6 pheta ¶[Quia neq; ab oriente, neq; ab occidente,neq; à deſertis montibus] .i. qa ex nulla p
te aut latere mundi,poteritis o Babylonij iudicium diuinum effugere, & hoc ideo [qm̃ deus]
7 vbiq; exiſtens,omnia cernens,atq; omnipotens [iudex eſt. ¶[Hunc humiliat & hunc exal
tat] .i.vnũ deprimit & aliũ eleuat ſecundũ q̃ ſibi placet & homines pmerent [qa calix in ma
nu dñi].i. pœna ſeu vltio eſt in poteſtate dei:calix,inquam [vini meri plenus mixto] .i. pœna
quã deus effundere põt in impios,eſt multũ acerba & pungitiua,quemadmodũ mixtũ ex vino
mero. ¶[Et inclinauit ex hoc in hoc].i.deus pœnam ſuæ vindictę effudit de vno pplo in aliũ
8 puniẽdo peruerſos ſucceſſiue,ſcd̃m ordinem ſuæ iuſtiſſimæ ſapiæ [veruntamẽ fex eius nõ eſt exi
nanita].i.fundus ſeu amaritudo calicis huius non eſt euacuatua,qm̃ diuina ptãs non deſinit in
vlciſcendo.Oia aũt hæc & q̃ reſtant in Pſalmo iſto,in ſeq̃nti expõne latius exponentur.

¶ Explanatio Tropologica ſiue moralis eiuſdem Pſalmi.

DEniq; iuxta tropologicum ſenſum pdictus titulus ita exponitur. Pſal.cantici.i. ſpũalis
iucunditatis,quoniam agit de remuneratione iuſtorum,eſt Aſaph.i. conuenit deſigna
tis p Aſaph,videlicet congregationi fidelium ſeu eccleſiæ: Aſaph enim congregatio interptã
tur,Pſalmus(inquam)conſcriptus , ne tu fidelis corrumpas teipſum per ſupbiam & ſpem tuã,

quæ eſt in finem.i.tendens in Chriſtum,ſeu vitã æternã euacuans. Specialiter ſũt hic pſalmus D
ſupbiã deteſtatur,humilitatẽ cõmendat,iuſtũ dei iudiciũ recolit,& oim iuſtam remunerationẽ
declarat. Loquens ergo propheta author pſalmi pñtis,ſiue ille fuerit Dauid ſiue Aſaph, in pſo
na eccleſiæ ait: ¶Confitebimur tibi deus,confitebimur. Repetitio verbi, ſignũ eſt firmi pro
poſiti ardentiſq; deſiderij. Vel q primo dicit,confitebimur,referri põt ad confeſſionem lau
dis diuinæ,de qua ait ſaluator: Confiteor tibi pater, & iſta confeſſio manet in patria ſicut inſe
Matth. 11 Pſal. 95 rius dr̃. Confeſſio & pulchritudo in conſpectu eius. Quod vero ſecundo repetit,confitebimur,
Iacob. 5. referri poteſt ad confeſſionem propriæ culpæ. De qua Iacobus dicit: Confitemini alterutrum
pctã veſtra,& orate pro inuicem vt ſaluemini. Itaq; Confitebimur tibi deus.i.te laudabimus
tuam bonitatẽ æternam,immenſam ac puram, ore & opere glorificando, tua bñficia ſumma
Iaco. 1. ac liberaliſſima,ſ.dona naturæ & gr̃æ recolendo,& tibi attribuendo. Hoc mõ confitetur deo,q
cum beato Iacobo proteſtatur: Omne datum optimũ, & oĩe donũ perfectum deſurſum eſt
1. Cor. 4 1. Cor. 14 deſcendens à patre luminum. Hoc eñi ad cõmemorationem beneficiorum dei certum eſt pertine
Iaco. 1. re,ſicut & illud quod Paulus inducit: Quid habes quod non accepiſti? Et item: Sufficientia nr̃a
ex deo eſt. Quod vero Iacobus ſubdit: Apud quem non eſt tranſmutatio,nec viciſſitudinis ob
umbratio,ptinet ad recommendationem diuinæ naturæ ſeu bonitatis ſecundũ ſe. Aut eñi lau
damus deum propter ſeipſum ac propriam bonitatem, aut propter beneficia ſua,& ad hos du
os modos confitendi dño confeſſione laudis, reducuntur & ſpectant quęcunq; in ſacra ſcriptu
ra ad laudem dei dicunt: & inuocabimus nomen tuum.i. teipm ex interno affectu,ex totis p̃
cordijs intimiſq; medullis pcabimur,quatenus tibi grati inueniamur, in bono conſeruemur, E
proficiamus & conſummemur. Laudabimus ergo te propter beneficia iam adepta,& inuoca
bimus te propter beneficia adipiſcenda,ſeu propter promiſſa obtinenda. Narrabimus mira
bilia tua,in veteri ac nouo teſtamento conſcripta, laudãdo te deum opificem in tuis effectibus
ſupnaturalibus. Præſertim autem narrare debemus, vel ſoli coram deo, vel etiam ſi rõ exigit
proximis mirabilia dei,q̃ circa vnumquemq; nr̃m opari dignatus eſt, pctã nr̃a miſericorditer
indulgendo,gr̃am conuerſionis pſtando, & animas nr̃as olim peccatrices iuſtificando, qd eſt
a. Pet. 2 magnũ mirabile dei,qm̃(Auguſtino teſte)maius eſt impium iuſtificare,q̃ cœlũ & terrã creare.
Vnde in Can. Pet. legit: Virtutes eius annuntietis, qui de tenebris vos vocauit in admirabile
lumen ſuum. Maxime vero narrare,inceſſabiliterq; commemorare debemus mirabilia dñi no
ſtri Ieſu Chriſti,q̃ ipſe pro noſtra ſalute aſſumpſit,fecit,ac pertulit,vtpote myſteria redemptio
nis humanæ,incarnationẽ,cõuerſationem,vitã,doctrinã,ſigna, paſſionẽ,reſurrectionẽ,aſcen
Eccle. 42. ſionemq; Chriſti. Hinc eñi ſcriptũ eſt: Nonne dñs fecit ſanctos enarrare oia mirabilia ſua,quæ
confirmauit dñs oĩpotens ſtabilia in gloria ſua? Deinde vox Chriſti inducitur: cum accepero
tempus ego iuſtitias iudicabo,i.dũ tẽpus ad iudicandũ dei ſapientia inſtitutũ atq; pfixum,ad
uenerit,ego iudicabo iuſtitias. Quod dupl'r explanat. Primo ſic,iuſtitias.i. opa quæ vident ho
minibus iuſta ego diſcutiam an ſint veraciter iuſta & recta intentione peracta,nam tam diſtri
1. Pet. 4 cte deus opa iuſtorum diſcutiet,vt Petrus in ſua canonica dicat: Si iuſtus vix ſaluabitur, impius
& pctõr vbi apparebunt? Secundo ſic,iuſtitias iudicabo.i.iuſtas ſententias proferam, electos
iudicando iudicio approbationis,& reprobos iudicio cõdemnationis. Propter quod Salomõ F
Prou. 24. loquitur: Qui inſpector eſt cordis,ipſe intelligit,& ſeruatorem animæ tuę nihil fallet,reddetq; ho
2. Cor. 5 mini iuxta opa ſua. Oportet aũt(ſecundũ Apl'm) nos oẽs manifeſtari ante tribunal Chriſti, &
vnumquẽq; nr̃m Chriſtus iudicabit ſigillatim in hora ppriæ mortis, vniuerſaliter vero de oĩ
Luc. 19 bus iudicabit in die nouiſſimo. In primo quoq; ſuo aduentu accepit Chriſtus tps iudicandi paſ
ſiue & miſerendi,iuxta illud: Venit filius hominis quærere & ſaluum facere quod perierat. In
Apoc. 22 Dani. 7 ſecundo aũt ſuo aduentu accipiet tempus iudicandi actiue & vindicandi, quemadmodum in
Apocalypſi teſtatur: Ecce venio cito,& merces mea mecũ eſt,dare vnicuiq; iuxta opera ſua. Et
Daniel: Iudicium ſedit,& libri aperti ſunt,& ecce in nubibus cœli quaſi filius hominis veniebat.
Sed quam terribile erit illud iudicium, pandit propheta,ſubdendo. Liquefacta eſt terra,& o
mnes qui habitant in ea. Nam ante finale iudicium terra & aer igne conflagrationis accenden
tur ac purgabunt,homineſq; tunc viuentes,timore inſtar plumbi liqueſcent & diſſoluentur, p
Luc. 21 ut ſaluator ait: Erunt ſigna in ſole & luna,& in terra pſſura gentium, areſcentibus hoĩbus præ
timore & expectatione,q̃ ſuperuenient vniuerſo orbi. De hac terræ liquefactione futura in die
iudicij, de qua nunc loquitur propheta per modum pteriti ſecundum conſuetudinem prophe
2. Pet. 3 tiæ,ait beatiſſ. Petrus: Adueniet dies dñi tanq̃ fur,in quo cœli ſupple aerei magno impetu tran
ſient,elementa vero calore ſoluentur,terra aũt,& in qua ipſa ſunt opa,exurentur. Iſaias quoq;
Iſai. 13 Ecce(inquit)dies dñi veniet crudelis & indignationis plenus,ad ponendam terram in ſolitudi
nem,& cõterendum peccatores de ea,ego,dñs,confirmaui columnas eius.i.iuſtos & viros pfe
ctos

A ctos,qui erunt circa finē mundi tempore antichriſti, confirmabo & conſeruabo in grã, ne in Dan.11
tantis ꝑſequutionibus atq; terroribus deficiendo frangant & cadant. Erit eñ tunc tribulatio
magna,qualis non fuit à principio mūdi.Et niſi breuiati fuiſſent dies illi, non fieret ſalua om- Mat.24
nis caro,ſed propter electos breuiabuntur.Poſſunt quoq; nomine columnarum intelligi ſan-
cti apoſtoli quos Chriſtus poſt reſurrectionem confirmauit in fide,dicuntur vero viri ꝑfecti,
ſapientes,& ſancti columnæ mundi atq; eccleſię,quia per ꝓces,doctrinas & exempla,eorū alij
ſuſtentantur.Dixi ego Chrs ꝑ meipſum,ꝑ prophetas,ꝑ apoſtolos,alioſq; electos, iniquis,noli
te inique agere. Vnde in euang.ſcriptum eſt:Pœnitentiam agite, appropinquabit eñ regnū cœ- Matt.3.
lorum.Et Iſa.Lauamini,mundi eſtote,auferte malū cogitationum veſtrarum ab oculis meis, Iſa.1
diſcite bene agere,q̄rite iudicium,ſubuenite oppreſſo.Dixi & delinquētibus.i. legem diuinam
præuaricantibus,nolite exaltare cornu.i.nolite voſipſos iactare, nolite ꝑ ſuperbiam intume-
ſcere,& deo repugnare.Hinc quippe ſcriptum eſt:Iurauit dñs in anima ſua, deteſtor ego ſup- Amos 6.
biam.Et ad ſuperbos ibidem ait: Væ qui dicitis,nunq̄d non in fortitudine noſtra aſſumpſim⁹ Eodem
nobis cornua?Nolite extollere in altum cornu veſtrum.i.aīm veſtrum magnificum nolite vl-
tra menſuram erigere,ſed facite quod docet princeps apoſtolorum:Humiliamini ſub potenti 1.Pet.5
manu dei,vt vos exaltet in tempore viſitationis.Et quod in Eccl.ſcriptum eſt:Quanto maior Eccle.3
es,humilia te in omnibus,& inuenies gratiam coram deo & hoībus. In altum extulerunt cor-
nu ſuum,q̄bus Moſes dicit:Multum erigimin filij Leui.Et Mic.Hæc dicit dñs: Ecce ego cogi- Nume.16.
to ſuper familiam iſtam malum,& non ambulabitis ſuperbi,q̃m tempus peſſimum eſt,nolite Mich.2
B loqui aduerſus deum iniquitatem,laudando,amando, & operando q̄d ille vituperat,odit & ꝓ
hibet.Nolite peccata veſtra palliare,excuſare,defendere.Nolite contra p̄latos veſtros murmu
rare,aut veſtra peccata in creatorem retorquere,dicendo vos propter conſtellationem,diſpo-
ſitionem fatalem ſeu naturalem non poſſe peccata effugere.Quia neque ab oriente,neq; ab oc-
cidente,neq; à deſertis montibus poteritis euadere aut latere,q̃m deus iudex eſt,q de ſeipō ap̄d
Iere.aſſerit:Ego ſum teſtis & iudex,Et alibi per eūdē ꝓph.fatetur:Si occultabitur vir in abſcō- Ierem.29.
ditis ſuis,& ego non videbo eū,dicit dñs. Vnde & ꝑ Malach.deus loquutus eſt: Accedā ad vos Ierem 23.
in iudicio,& ero teſtis velox maleficis.Hunc ſuperbum deus humiliat,& hūc.i.humilem,exal- Mala.3
tat,ſicut in Euang.ait:Omnis qui ſe humiliat,exaltabitur:& qui ſe exaltat,humiliabitur.Præ- Luc.14
terea in præſenti deus quoſdam temporaliter exaltat,promouendo eos ad ſtatum ſublimem,
& quoſdam humiliat,priuando eos priſtino ſtatu,poteſtate,ſeu regno,vt patet de Babylonijs Iſaia.13.
quos deiecit per Medos ac Perſas,& de Medis ac Perſis,quos deiecit ꝑ Græcos,& de Græcis q̄s Dan.5.
deiecit ꝑ Romanos,& hoc agit deus omnipotens omnium moderator regnorum,ſecundū or-
dinem ſuæ iuſtitiæ.Propter quod apud Danielem ſcriptum eſt:Sit nomen domini benedictū Dan.2.
quoniam ipſe mutat tempora & ætates,transfert regna atq; conſtituit.Et 1.Reg.Arcus fortiū 1.Regū.2.
ſuperat⁹ eſt, & infirmi accincti ſunt robore.Dñs pauperem facit & ditat,humiliat & ſubleuat
Suſcitat de puluere egenum,vt ſedeat cum principibus,&c.Et Eccleſiaſticus:Sedes ducum ſu- Eccl.10
perborum deſtruxit dominus,& ſedere fecit mites pro eis.Quod expertus Nabuc.ait:Iuxta volū Dan.4.
C tatem ſuam facit,tam in virtutibus cœli q̄ in habitatoribus terræ:& non eſt qui reſiſtat vultui
eius,quia calix in manu domini. Per calicem ſcriptura ſignificat paſſionem ſeu pœnam,ſecū-
dum quod Chriſtus ait ad patrem:Trāsfer calicem iſtum à me.Et ad filios Zebedei: Calicem Luc.22
meum bibetis.Calix ergo in manu domini,eſt pœna in diuina poteſtate conſiſtens, qua deus Matth.20
poteſt reddere iniuſtis tormenta.Eſt autem hic calix plenus mixto vini meri.i. repletus varie-
tate diuerſarum pœnarum,ſicut ſuperius dictum eſt:Pluit ſuper peccatores laqueos, ignis,ſul Pſalm.10
phur,& ſpiritus procellarum pars calicis eorum. Per vinum merum intelligit amarum ſapo-
rem,ſeu guſtum auſterum,quem ſentiunt peccatores ex inflictione vltionis diuinę.Alij ita ex
ponūt.Calix,hoc ē,mēſura retributiōis,eſt in manu dñi iudicis mūdi,calix,inq̄,vini meri.i.pu
ri vini,ꝑ q̄d ſignat̄ retributio electoꝝ i p̄ria,in q̄bus nihil inuenit̄ triſtitiæ. Et calix iſte eſt plen⁹
mixto.i.cōmixtiōe triſtitiæ & cōſolatiōis,q̄tū ad viatores,in q̄bus cū cōſolatiōe interna diuini-
tus inſpirata,miſcetur tribulatio carnis ſeu alia q̄libet pœna. In electis enim nūc miſcētur vir
ga & baculus dei,hoc eſt,correctio pœnalis,& ſuſtentatio conſolatiua. Vel dicitur,calix iſte ple
nus mixto.i.temperamento miſericordiæ atq; iuſtitiæ,quæ in omni opere dei contemperan-
tur,iuxta illud: Vniuerſæ viæ domini miſericordia & veritas. Et inclinauit ex hoc in hoc.i.ipſe Pſalm.24
dominus omnium,iuſtus iudex calicem ſuum effudit de vno populo in alium,flagellādo pau-
latim vnum per alium,ſicut flagellauit Hebræos per Chaldæos,& Chaldæos per Medos,Me-
dos quoq; per Græcos,& Græcos atq; Aſſyrios ꝑ Italicos. Vel inclinauit ex hoc in hoc.i.de⁹ ex
calice ſeu menſura conſolationis,effudit in calicem afflictionis & econuerſo, per hoc quod in
viatoribus miſcet conſolationem tentationi ſeu afflictioni & viceuerſa. Veruntamen fex eius

non eſt exinanita.i.inferior potus calicis domini.ſ.pœna ſine conſolatione non defecit quoni D
am pœna inferni,quæ omni caret ſolatio & nomine fecis exprimitur, nunquam finit, bibent
de hac fece,omnes peccatores terræ,qui modo non pœnitent, quia æternaliter damnabuntur
Iob.21. Vnde alio loco ſcriptum eſt:Malus de furore omnipotentis bibet.Iſta fex calicis domini eſt fel
Ierem. 23. atq; abſinthium,de quibus dominus apud Ieremiã proteſtatur: Ecce ego cibabo eos abſinthio
& cibabo eos felle.Deinde eccleſia,ſeu quilibet iuſtus, de ſua illuminatione & correctione do-
mino gratias agere cupiens,ait:Ego autem annunciabo,beneficia dei & laudes eius, in ſeculũ
.i.perſeueranter,quamdiu ſum,cantabo,cum mentali lætitia,deo Iacob,hoc eſt,cuiuſlibet ho-
minis vitia ſupplantantis. Eorum enim qui vitia ſupplantare non ceſſant,deus proprie deus
vocatur.Iacob autem interpretatur ſupplantator.Sequitur autem vox Chriſti. Et omnia cor
nua peccatorum confringam,hoc eſt,omnes dignitates & exaltationes ſuperborum & impio
Iſaiæ.13. rum deiiciam,maxime in die nouiſſimo,iuxta quod in Iſaia ſcriptum eſt:Viſitabo ſuper orbis
Oſee.4. mala,& requieſcere faciam ſuperbiam infidelium.Et apud Oſee:Gloriam eorum in ignomi-
niam commutabo:& exaltabuntur cornua,hoc eſt, virtutes & alta fiducia contemplatioq; ſu
blimis iuſti,quoniam quicquid perfectionis iam inuenitur in homine iuſto, hoc poſt mortẽ in
patria vehementer perficitur,atque æterno honore præmiatur,& in die iudicij iuſti anima &
corpore,ſuper omnem cœlorum mobilium altitudinem locabuntur.Agamus ergo quod in pͤ
ſenti Pſalmo cantamus,dei laudibus inſiſtendo,noſtra vitia recolendo, atq; præ omnibus &
in omnibus omnem ſuperbiam abhorrendo, veramq; humilitatem inceſſabili ſtudio, ample-
Iaco 4. ctendo quoniam deus ſuperbis reſiſtit,humilibus autem dat gratiam. Ipſe quoq; ſummus & E
Matth. 11 vnicus noſter magiſter:Diſcite(inquit)à me,quia mitis ſum & humilis corde.Odibilis enim(te
Eccl. 10 ſte ſcriptura)coram deo & hominibus eſt ſuperbia.Propter quod bonus pater filium inſtruẽs
ait:Superbiam nunquam in tuo animo,aut in verbo tuo dominari permittas.In ipſa enim ini
Tobiæ.4 tium ſumpſit omnis perditio.Et in libro beati Iob dicitur: Vir vanus in ſuperbiam erigitur,&
Iob.11. tanquam pullum agri ſe liberum natum putat. Porro ipſemet Chriſtus humilitatem nos vlti
mo docuit verbo & opere,in cœna nouiſſima diſcipulorum pedes lauando,eiſq; dicendo:Qui
Iohan. 13. maior eſt in vobis,fiat ſicut minor,& qui præceſſor ſicut miniſtrator.

COMMENTARIVS IN PSAL. LXXV

¶Expoſitio Tituli

PRæterea titulus Pſalmi præſentis eſt: In finem in carminibus Pſalmus Aſaph canticum
ad Aſſyrios. Pſalmus nunc declarandus,ſecundum doctores Hebræos atq; catholicos,ſed
literam loquitur de admiranda victoria populi Iudæorum tempore Ezechiæ,quam deus con
tulit eis de Aſſyrijs,quando percuſſit angelus domini in caſtris Aſſyriorum centum octoginta
4.Reg. 19. 2.Para.32 quinq; milia hominum,quo viſo fugit Sennacherib. Hanc ergo liberationem prænoſcens in
Iſaiæ.37. ſpiritu autor Pſalmi præſentis,fecit hunc Pſalmum,cuius titulus ita exponitur:Pſalmus præ-
ſens in finem.i.in Chriſtum nos dirigẽs in laudibus,quoniam continet laudem dei,quam de-
cantando in deum dirigimur, eſt ipſius Aſaph vel ſicut autoris ſecundum quoſdam , vel ſicut
cantoris.Vel Aſaph.i.ſynagogæ tanquam pro eius ædificatiõe conſcriptus,& eſt canticum.i. F
ſpiritualem exultationem includens,ſcriptum ad Aſſyrios conterendos.i. de Aſſyriorum deie
ctione pertractãs.Ait ergo.

¶Expoſitio Pſalmi literalis

NOtus in Iudæa]id eſt,in terra & populo Iudæorum[deus]Alijs nanq; nationibus
ad idololatriã declinantibus,permanſit in populo Iudæorũ cultus vnius veri ſum-
miq; dei[in Iſrael magnum nomen eius]Per Iſrael eoſdem deſignat,quos per Iudę
am,quia Iudæi filij erant Iacob,q dictus eſt Iſrael.Vel per Iſrael ſpecialiter exprimit
Gen.32 Iſaiæ.18. decem tribus,quę tempore Ezechiæ nondum tranſlatæ erant, & quamuis illæ pro maiori par
te ad idololatriam eſſent conuerſæ,adorantes vitulos aureos quos fecit Ieroboem. Multi tamẽ
manſerunt in populo illo deum verum colentes, quorum vnus erat Tobias, vt patet in libro
3.Reg 12. Tobiæ.1 Tobiæ. Vnde ſcriptum eſt:Dixit dominus ad Eliam:Derelinquam mihi in Iſrael ſeptem mi-
3.Reg.19. lia virorum, quorum genua non ſunt curuata ante Baal. Sic ergo in Iudæa,hoc eſt , in popu-
lo tribus Iudæ & Beniamin,inter quos etiam morabantur Leuitæ,quoniam Ieroboam fecit ſi
3.Reg.12. bi ſacerdotes de extremis populorum.Et item, in Iſrael,id eſt, in populo decem tribuum, cre-
dente & deum colente,magnum fuit nomen eius.ſ.dei, quoniam magnitudinem dei nouerſit,
& deus eis oſtendit potentiam ſuam & magnificentiam,tam mirabiliter occidendo Aſſyrios.
Dicitur enim nomen alicuius magnum illic,vbi magna eius virtus oſtenditur,& ipſe clare co-
gnoſcitur. Et horum veritas liquet ex eo quod Moſes ait populo iſti:Te elegit dominus deus,
vt ſis

A vt ſis ei populus peculiaris de cunctis populis qui ſunt ſuper terram. Et rurſus: Ecce oſtendit Deut.7.
nobis dominus deus noſter maieſtatem & magnitudinem ſuam. ¶ Et ſactus eſt in pace locus Deut.5.
2 eius,] hoc ẽ, terra Iudææ, quæ impugnabatur à rege Aſſyriorum, pacem adepta eſt, occiſo regis
exercitu [& habitatio eius] ſcilicet dei, ſacta eſt [in Sion] hoc eſt, in templo, in monte Sion con-
ſtructo. Reddita nanq; pace, rex pijſſimus Ezechias cum ſacerdotibus & populo, deuotiſſime 4.Reg.20.
deo gratias retulit atq; ſeruiuit in templo, & ſic deus per gratiam magnam habitauit in tẽplo
ſuo, ſecundum quod Abacuc ait: Dominus in templo ſancto ſuo. ¶ [Ibi] videlicet, in terra Iu- Abac.2
3 dææ dominus [confregit potentias arcuum, ſcutum, & gladium]. i. omnia bellica inſtrumen-
ta Aſſyriorum [& bellum] hoc eſt, bellatores regis Sennacherib. Vel bellum. i. prælium eius diſ
ſipauit. Confregit autem deus hęc bellica iſtrumenta, impediendo ea ab actu per interſectionẽ
bellatorum, vel ipſi Iudæi confregerunt hæc arma pro magna parte, ſicut & cætera ſpolia. ¶ Il
4 luminans tu mirabiliter] hoc eſt, lucem miſerationum tuarum, mirabili pietate nobis emittẽs
atq; infundens [à montibus æternis]. i. ab angelis ſanctis, qui dicuntur montes æterni, quoni
am ſublimes ſunt & immortales. Ab his deus Iudæos mirabiliter illuſtrauit, quoniam per pre
ces atq; miniſteria angelorum iudæos cuſtodientium, deus conceſſit iſtam victoriam. Quam- 4.Reg 19.
uis etenim ſcriptum ſit: Egreſſus angelus percuſſit in caſtris Aſſyriorum, &cæ. Credendum eſt Iſaiæ.37.
tamen, quod angeli ſinguli ſingulos iudæos ſigillatim cuſtodientes, orabant deum pro illo tri
umpho [turbati ſunt omnes inſipientes corde]. i. miniſtri peruerſi perfidi regis, videlicet Aſſy
rij idola honorantes, corde perterriti ſunt, & corpore interſecti per gladium angeli. Vel, om̃es
B inſipientes corde turbati dicuntur, quoniam gentes in circuitu Iudææ morantes audita deiec
ctione Sennacherib obſtupuerunt de tam admirabili plaga. Vnde etiam longo poſt tempore Iſaiæ.37.
dum Nabuchodonoſor obſideret Ieruſalem, non putabant gentes vicinæ Iudæę, quod Nabu
chodonoſor præualeret, propter memoriam deiectionis Sennacherib. Propter quod Ieremi- Thre 4.
as ait in Threnis: Non crediderũt reges terræ, quod ingrederetur hoſtis per portas Ieruſalem.
Dicitur quoq; illuminatio iſta mirabiliter ſacta, quoniam corpora Aſſyriorum ſuerunt reda-
5 cta in cineres. ¶ [Dormierunt] Aſſyrij diuina virtute occiſi [ſomnum ſuum] i. ſomnum mortis
à quo nemo ſuſcitat, niſi deus [& nihil inuenerunt omnes viri diuitiarum in manibus ſuis]. i.
prædicti Aſſyrij qui diuites erant propter ſpolia, quæ in multis terris à ſe vaſtatis collegerant,
cum eſſent occiſi, nullum habuerũt ſubſidium, aut profectum ex ſuis diuitijs, ſed opera eorũ ſe-
quebantur eos, non autem diuitiæ, ſicut ſuperius de diuite dictum eſt: Quoniam cum interie- Apoc. 14 Pſalm 48.
6 rit non ſumet omnia, neque deſcendet cum eo gloria eius. ¶ [Ab increpatiõe tua]. i. à diſtricta
tua vltione, o [deus Iacob] patriarchę, qui dicis: Ego ſum deus Abraham, deus Iſaac, & deus Ia Exod.3.
cob. Hoc nomen mihi eſt in æternum, & hoc memoriale meum in generationem & generatio-
nem [dormitauerunt] dormitione mortis, de qua in libro Iob ſcriptũ eſt: Diues cum dormierit Iob.27.
nihil ſecum auferet. Et Chriſtus: Lazarus amicus noſter dormit [qui aſcenderũt equos]. i. mi Iohan.11.
niſtri & milites regis Aſſyriorum. ¶ [Tu terribilis es] propter vindictam tuæ iuſtitiæ, & im-
7 perſcrutabilem profunditatem iudiciorum tuorũ. Propter quod Sanctus Iob ait: Semper qua Iob.31.
ſi tumentes ſuper me fluctus, timui deum [& quis reſiſtet tibi?] quaſi diceret: nullus, quemad-
C modũ etiã apd Iere. inducit: Quis ſimilis mei, & qs ſuſtinebit me, dicit dñs? Et qs eſt iſte paſtor, Ierem.49.
q reſiſtat vultui meo? [ex tũc]. i. ex tpe q̃ occidiſti Aſſyrios [ira tua]. i. vltio tuæ iuſtitiæ euiden-
ter innotuit. ¶ [De cœlo auditũ feciſti iudiciũ]. i. iuſtã vltionẽ, q̃ exercuiſti in oẽm exercitũ Aſſy
8 riorũ, audiri feciſti in terris de cœlo. i. virtute cœleſti, q̃ hãc vltionẽ feciſti. Sicut em̃ hęc vltio de
cœlo ſacta eſt miniſterio angeli, ſic dicitur facta, audita de cœlo, quoniam virtus cœleſtis, quæ
fuit cauſa exiſtentiæ huius vltionis, extitit etiam cauſa promulgationis ipſius. Vel ſic, De cœlo
auditum feciſti iudicium. i. audiri feciſti ab hominibus iudicium cœleſte, ſic quoq; quod dici-
tur, de cœlo iudicium, tantum eſt dicere ac ſi dicatur, iudicium cœleſte. Hoc autem cœleſte iudi
cium fuit, quod dominus de rege atq; exercitu Aſſyriorum peregit, occidendo tantam caterũ
Vel ſic: De cœlo auditum feciſti iudicium. i. cœlitus reuelaſti iudicium iſtud. Reuelauit enim de
us Iſaiæ, quæ futura erant regi huic & populo eius, imo Iſaias frequenter, in libro viſionum Iſaiæ.36
ſuarum vaticinatur. Iſaias quoq; idipſum Ezechiæ prædixit [terra tremuit]. i. populus Iudæo 4.Reg.18.
rum propter aduentum Aſſyriorum vehementer expauit. Vel dicitur, terra tremuiſſe, propter
multitudinem exercitus Aſſyriorum, quemadmodum primo Machabæorum habetur: Com 1.Mach.9
mota eſt terra à voce exercituum [& quieuit]. i. populus terræ Iudææ à ſuo pauore ceſſauit, oc
9 ciſis Aſſyrijs. ¶ [Cum exurgeret in iudicium deus]. i. in actum iudicandi procederet, committẽ
do angelo ſuo, vt prædictum populum trucidaret, [vt ſaluos faceret omnes manſuetos terræ]
id eſt, quatenus Ezechiam regem mitem & ſanctum cum populo ſuo, de manu Aſſyriorũ erue
ret. ¶ [Quoniam cogitatio hominis]. i. cor & meditatio cordis regis Ezechiæ & cuiuſlibet ſerui

ſpſius,cum in virtutibus ſequentis,[confitebitur tibi,] confeſſione laudis, gratias tibi agendo D
de liberatione tam gratioſa[& reliquiæ cogitationis].i.memoriæ huius facti,naſcentes in ipſo
Ezechia ac populo ſuo,poſteriſq; eorum,ex prima cogitatiõe ſeu agnitione facti iſtius [diem
feſtum agent tibi] .i.occaſio erunt vt ſolẽniter recolatur liberatio talis à populo Ezechiæ,imo
& ab alijs qui norunt tam mirabile opus,quia nos omnes hoc miraculum audiẽtes, diem quo
dammodo feſtum agimus,contemplando,& admirando deum in opere tam præclaro. Deinde
de propheta alloquitur populum Iudæorum ab Aſſyrijs liberatum, quatenus deo ſint grati,ait
q; ¶[Vouete]pro gratiarum actione vota ſpontanea[& reddite]id eſt,vota perſoluite[domi 11
no deo veſtro,omnes qui in circuitu eius affertis munera].i.qui ex omni terra circa Ieruſalem
& in gyro ipſius ac templi,in quo deus eſſe & habitare aſſeritur,conuenitis, vt domino hoſtias
immoletis:domino(inquam)¶[Terribili &]pro.i.[ei qui aufert ſpiritum principum]occiden 12
do magnos ſicut & paruos [terribili apud reges terræ,]qui audientes deiectionem Sennache
rib,deum Iſrael formidabant. Vnde & Nabuchodonoſor ait:Nunc igitur laudo,magnifico,&
Dan.4 glorifico regem cœli,quoniam omnia opera eius ſunt vera. Et Darius:Paueant(inquit) habi
Dan.14 tantes in vniuerſa terra deum Danielis,quia ipſe eſt liberator & ſaluator,faciens ſigna,& mi
rabilia in cœlo & in terra.

¶Expoſitio Tropologica ſiue moralis eiuſdem Pſalmi.

IVxta intellectum autem moralem exponendus eſt Pſalmus hic de ſtatu eccleſiæ Chriſtianæ
videlicet de quolibet homine,populo,ſeu communitate Chriſtifideli,à multis periculis libe
rata atq; ex hoc deum magnifice collaudante, & alios ad ſanctam deuotionem ac gratitudi E
nem inuitante,eritq; ſenſus tituli ſuperius poſiti talis:Pſalmus Aſaph, id eſt, congregationi fi
delium,ſignificatæ per Aſaph,conueniens,atq; in finem(qui Chriſtus eſt)tendens ac dirigens
in laudibus,ita vt ipſa eccleſia ex promptitudine voluntaria,& impetu ſanctæ dilectionis,deo
2 Corin.9 laudes concinat, & non ex triſtitia ſeu neceſſitate, quoniam hilarem datorem diligit deus,eſt
q; pſalmus iſte,canticum,id eſt,laus ſpiritualis iucũditatis,ad Aſſyrios,id eſt, ad dirigẽtes eos,
videlicet qui cor ſuum ad dominum dirigunt. Aſſyrij namq; dirigentes interpretantur. Ait ita
q;:Notus in Iudæa deus. Hoc modo ad literam accipi nequit pro tempore iſto, quia & terra Iu
dææ iam à Sarracænis(prohdolor)inhabitatur, & populus Iudæorum deum verum ignorat,
Iohann.8 quemadmodum Iudęis loquutus eſt Chriſtus:Neque me ſcitis,neque patrem meum. Et alibi:
Eodem Eſt pater meus,quem vos dicitis,quia deus noſter eſt,& non cognouiſtis eum. Quę eſt ergo Iu
dęa,in qua modo veraciter notus eſt deus,niſi Chriſtiana eccleſia in deum corde credens,cum
q; ore confitens atq; operibus bonis honorans? De hac quippe Iudæa, ait beatiſſimus euange
1 Johan.5 liſta Iohannes:Scimus,quoniam filius dei venit & dedit nobis ſenſum,vt cognoſcamus deum
Iohan.17. verum. Vnde Chriſtus teſtatus eſt:Pater iuſte mundus te non cognouit,ego autem te cogno
ui & notum feci eis.ſ.quod dediſti mihi,nomen tuum. Iudæa enim interpretatur confeſſio. Ec
cleſia autem domino veriſſime confitetur,quoniam ipſa ſola de deo veraciter ſentit per catho
licæ fidei veritatem,agnoſcens deum vnum ac trinum,dei vnigenitum incarnatum , noſtram
beatitudinem in dei viſione eſſe repoſitam:in Iſrael.i.in homine ſeu populo,deum per fidẽ ſyn F
ceram contemplante,magnum nomen eius.i.magnificum reputatur & glorioſum,& incom
Malach.1 parabile eſſe cognoſcitur nomen dei ſeu ipſemet deus,qui de ſeipſo alio loco ait: Rex magnus
ego ſum,& magnum nomen meum in gẽtibus. Et factus eſt in pace locus eius.i. per pacem di
ſponitur,aptatur,& dignificatur rationalis creatura,vt in ea habitet deus,qui de ſeipſo per Iſa
Iſaiæ 66 iam locutus eſt:Super quem requieſcet ſpiritus meus,niſi ſuper quietum & humilem? Quietus
autem pacificus eſt,quoniam pax eſt quies mentis. Eſt enim pax tranquillitas bene ordinati
cordis,dum.ſ.caro ſeruit ac paret ſpiritui,ſenſualitas rationi,& ratio deo,ita vt ſemper inferius
ſuo ſuperiori prompte obedit. In anima hanc pacem ſortita deus libẽter moratur,de quo Pau
2.Corin.7 lus ait:In pace vocauit nos deus. Et iterum:Non eſt(inquit)diſſentionis deus,ſed pacis. Hæc ſi
1.Cor.14. quidem pax facit hominem filium dei,iuxta illud:Beati pacifici,quoniam filij dei vocabuntur.
Matt.5 In homine ergo pacifico,tanquã in filio dilecto,habitat deus,idcirco omni Chriſtiano, & ma
xime religioſis & ſolitarijs,ſumme ſtudendum eſt,vt veram atq; internam pacem ſtabiliter &
Hebræ.12 immobiliter,quantum fieri poteſt,poſſideant. Propter quod monet apoſtolus: Pacem ſequimi
ni cum omnibus,& ſanctimoniam,ſine qua nemo videbit deum, contemplantes ne qua radix
Gala 6. amaritudinis ſurſum germinans impediat. Et alibi:Si fieri poteſt quod in vobis eſt,cum om
nibus hominibus pacem habete. In pace enim ſplendide requieſcit omnis anima ſancta,in prę
ſenti degens exilio,ſecundum quod dominus apud Iſaiam aſſerit:Sedebit populus meus in pul
Iſaiæ.32. chritudine pacis. Deniq; quantum appetenda ſit omni Chriſtiano hæc pax,cõſtat ex eo,quod
Luc.10 Chriſtus ante paſſionem diſcipulos mittens, præcepit eis vt pacem ante omnia hominibus im
precarentur

A precarentur: In quamcunque, in quiens, domum intraue- itis, primum dicite: Pax huic domui. Poſt reſurrectionem quoq; apparens diſcipulis, pacem primitus annunciauit, dicẽdo: Pax vobis. Luc. 24 Sed & omnes apoſtoli qui ſcripſerunt epiſtolas, nonne in ſalutationibus ſuis pacem ſingulariter, eis quibus ſcribunt, deſiderant, dicentes: Gratia vobis & pax, aut ſimile aliquid? Omnẽ ergo perturbationem, diſcordiamq; vitemus, quatenus deum pacis intra nos commanentem habere poſſimus, & habitatio eius, ſcilicet dei eſt, in Sion, id eſt, in Eccleſia Chriſtiana, ſeu quolibet homine deum fideliter ſpeculante. His enim ait ſaluator in Euangelio: Ego vobiſcum Matth. 28 ſum cunctis diebus. Et: Ad eum veniemus ego & pater, & manſionem apud eum faciemus. Iohan. 14. Sion nanque ſpeculatio interpretatur, & certum eſt omnem ſpeculatiuam animam inhabitari ſanctam atq; altiſſimã Trinitatẽ. Ibi, hoc eſt, in hoc homine virtuoſo atque eccleſia, deus per gratiam ſuam, confregit, deſtruxit, & extirpauit potentias arcuum, id eſt, vires ſallacium ſuggeſtionum diaboli, atque occultas inſidias doli humani, ſcutum, id eſt, excuſationem propriæ culpæ, qua ſe contra corripientem defendit peccator, gladium, id eſt, manifeſtam reſiſtentiam qua homo deo repugnat, veritatem impugnat, ſuperiori ſuo reſiſtit, & bellum, hoc eſt, inobedientiam ſeu rebellionem, qua contra ſpiritum caro concupiſcit atq; luctatur. Omnia mala hęc Galat. 5 deus per gratiam ſuæ pietatis expellit ab homine, quoniam ei proprium eſt peccata auferre & impium iuſtificare, ſicut Iob ait: Quis poteſt facere mundum de immundo, nonne tu qui ſolus es? Poteſt quoq; per arcum intelligi delectatio ſubita, quæ ad ſimilitudinem arcus improuiſe Iob. 14. ferit, ac repente occidit. Per ſcutum autem peruerſa voluntas, qua ſe armat iniuſtus ad vitia.

B Per gladium vero operatio vitioſa, qua ſe homo actualiter perimit. Per bellum quoq; conſuetudo peccandi, qua contra legem diuinam peccator inceſſabiliter pugnat. De his enim, qui his vitijs obnoxij alibi ſcriptum eſt: Væ eis, quoniam contra deum eſt manus eorum. Illuminans Mich. 2 tu, deus mirabiliter, hoc eſt, ſupernaturaliter, à montibus æternis, hoc eſt, ab angelicis ſpiritib' ſeu per angelos ſanctos eccleſiam militantem. Quemadmodum enim glorioſiſſimus Theologorum princeps Dionyſius docet, Hierarchiam Eccleſiaſticam, ſeu militantem Eccleſiam, deus gubernat per Hierarchiam angelicam, quia & ſingulis hominibus aſſunt, proſunt, & præſunt angeli ſinguli. Regna quoque archangelos habent præſidentes, & ipſa vniuerſalis Eccleſia Michaelem, paradiſi præpoſitum creditur habere rectorem, quemadmodum olim ſynagoga, cuius Michael princeps fuiſſe refertur. Per hos montes, diuinitus coploſiſſime illuſtra Dan. 10 tos, illuminat deus corda humana, mittens nobis per eos gratiam ſui auxilii, directionemque mentis in omnibus. Vnde ſecundum Dionyſium, multi gentilium per illuminationem angelicam ad fidem conuerſi ſunt, atq; ad vnius dei cultum, etiam ante legem ſcriptam. Alij autem exponunt hunc locum de Apoſtolis, per quorum prædicationem deus mundum mirabiliter illuſtrauit, conuertendo eum ad fidem per multa miracula, dicunturque ſancti Apoſtoli montes propter excellentiam gratiæ, eminentiam vitæ, & altitudinem ſapientiæ. Vocantur quoq; montes æterni, quoniam ſunt cum Chriſto æternaliter regnaturi. Turbati ſunt omnes inſipientes corde, hoc eſt, vniuerſi qui vel angelicæ inſpirationi, vel Apoſtolicæ prædicationi nõ cõ-

C ſenſerunt, mentis deordinationem, inquietudinem, & veræ pacis carentiam, tumultum vitiorum, & ſtrepitum paſſionum inciderunt. Propterea dormierũt ſomnum ſuum, hoc eſt, ſomnum peccati, de quo clamat Apoſtolus: Surge qui dormis. Et rurſus: Tempus eſt, nos iam de Ephe. 5 ſomno ſurgere. Roma. 13 Hunc ſomnum dormire, eſt in rebus carnalibus, tranſitorijs, caducis, & vanis delectari, quieſcere, aut finaliter perdurare. Vel ſic: Dormierunt ſomnum ſuum, hoc eſt, miſerabilem mortem guſtauerunt, moriendo in vitijs. Siue autem exponatur de ſomno peccati, ſiue de ſomno mortis, conuenienter adiectum eſt, ſuũ, ita vt inſipiẽtes dormiſſe ſomnum ſuum narrantur. Eſt enim & duplex ſomnus iuſtorũ, videlicet ſomnus ſanctæ contemplationis, ſeu internæ quietis ac interioris virtutis in domino, de quo dictum eſt ſupra: In pace in idipſum Pſalm. 4. dormiam. Et in Geneſi: Immiſit dominus ſoporem in Adam. Gene. 2 Eſt quoq; & ſomnus beatæ mortis, qui appellatur natale ſanctorum, de quo in Actis dictum eſt: Cum hæc dixiſſet Stephanus Actuum. 7 obdormiuit in domino. & nihil inuenerunt omnes viri diuitiarum, hoc eſt, auari, in manibus ſuis. i. in operibus ſuis: quia in hora mortis ſuæ, itemq; in die iudicij, ab om̃i opere bono ac meritorio inueniuntur inanes & vacui, nec tunc pſunt eis diuitiæ, delitiæ, & bona huius momentaneæ vitæ. Propter quod dicunt: Quid nobis profuit ſuperbia, aut quid diuitiarum iactantia Sapient. 5. contulit nobis? Tranſierunt omnia illa tanquam vmbra. Et rurſus ſcriptum eſt: Diues cũ dormierit, nihil ſecum auferet. Iob. 27. Apprehendet eum quaſi aqua inopia. Vnde & alibi habetur: Agite Iacob. 5. nunc diuites, plorate, vlulantes in miſerijs quæ aduenient vobis. Diuitiæ vr̃æ putrefactæ ſunt & veſtimenta veſtra à tineis comeſta ſunt. Aurum & argentum veſtrum eruginauit, & erugo eorũ in teſtimoniũ vobis erit, & manducabit carnes veſtras ſicut ignis. Ab increpatione tua. i.

de ipſa tua caſtigatione ſeu diſciplina,& de tua exhortatione,comminatione,correptione,& p D
dicatione,o deus Iacob dormitauerunt,hoc eſt,non ſunt emendati, nec ad virtutes euigilaue-
runt,ſed in peccato obdormierunt,qui aſcenderunt equos:hoc eſt,qui temporales honores,di
gnitates,prælationes,& pompas dilexerunt.Increpat enim deus nunc peccatores per flagella,
& exhortationes ſacræ ſcripturæ,ſed quidam inde obdurantur vnde merito corrigerentur,ſi-
Aggei.2. cut de talibus per Amos dominus ait: Percuſſi vos vento vrente & aurugine & grandine,&
non fuit ex vobis qui reuerteretur ad me,dicit dominus.Vel,qui aſcenderunt equos,id eſt, qui
in fortitudine equi confiſi ſunt magis,quàm in auxilio dei. Propter quod talibus dicitur in
Iſaiæ.30 Iſaia:Dixiſtis,ad equos fugiemus,ideo fugietis. Et ſuper veloces aſcendemus, ideò veloces erũt
Oſee.14. qui perſequentur vos. Et nobis per Oſee conſulitur:Cõuertimini ad dominum,& dicite ei:
Super equos non aſcendemus:non quod beſtiam(quæ equus nuncupatur)aſcendere culpa ſit
ſed vel in equo confidere,vel in altum elationis ſeipſum erigere,& contra deum ceruicem pro
Eccl.16 tendere nephas eſt. Tu terribilis es,quemadmodum in Eccleſiaſtico inducitur.Ecce cœlum
& cœli cœlorum,abyſſus & vniuerſa terra,& omnia quæ in eis ſunt,in conſpectu dei commo
nebuntur,& cum conſpexerit ea deus,tremore concutientur. Et in omnibus his inſenſatum
Iob.25. eſt cor hominis,deum non formidantis. Iob quoque:Poteſtas & terror apud ipſum ſunt,qui
facit concordiam in ſublimibus ſuis,& quis reſiſtet tibi? nullus vtique,quoniam tuipſe apud
Iſaiæ 46 Iſaiam locutus es: Conſilium meum ſtabit,& omnis voluntas mea fiet. Et ſcriptura alia te-
Iob.9 ſtatur:Deus cuius iræ reſiſtere nemo poteſt,ſub quo curuantur qui portant orbem. Propre-
Iob.23. rea beatiſſimus Iob ait: Deus ſolus eſt,& cogitationem eius nemo auertere poteſt,idcirco à E
facie eius turbatus ſum,& conſiderans eum,timore ſolicitor. Maxime autem in futuro iudi
Hebræ.10. cio deus apparebit terribilis,in tantum vt dicat Apoſtolus: Horrendum eſt incidere in manus
dei viuentis: ex tunc,hoc eſt,ex tempore quo per gratiæ tuæ iuſtam ſubtractionem,tur-
bati ſunt omnes inſipientes corde,& dormierunt ſomnum ſuum,& cæter. ira tua,hoc eſt,vl-
tio tua cœpit apparere. Grauiſſima namque ira dei in hac vita,eſt peccatorem relinquere in
ſuo errore,& ita dum impius in vitijs perſeuerat,ira dei in eo apparet.Hinc enim conſcriptum
eſt:Etenim multo tempore non ſinere peccatoribus ex ſententia agere,ſed ſtatim vltiones ad
2.Mach.6 hibere,magni beneficij eſt indicium. Vel extunc,hoc eſt,ex tempore nouiſſimi diei,in æter-
num apparebit ira tua perfecta in damnatis,quia ipſi ſunt vaſa iræ,ſecundum Apoſtolum:
Roman.9 de cœlo auditum feciſti iudicium,hoc eſt,de ore Chriſti & Apoſtolorum ſanctorum ac alio-
rum prædicatorum fidelium,qui omnes cœli dicuntur,propter vitam ſuam angelicam,&
conuerſationem cœleſtem,audiri feciſti,o deus Trinitas,iudicium,diſcretionis,quo ſeparas in
præſenti electos à reprobis,vita & moribus. Chriſtus enim atq; diſcipuli eius prædicauerunt
ac docuerunt,quomodo deus quoſdam ab æterno prædeſtinaſſet,& aliquos odiſſet,& nunc
quotidie inter illos diſcerneret,hos miſericorditer aſpiciendo,illos autem iuſte ſpernendo.
Hoc vero iudicium tempore Chriſti in exordio Euangelicæ prædicationis,cœpit præcipue in
noteſcere,quoniam tunc maxime apparere cœpit,qui eſſent electi,& qui præſciti. Propter
Iohan.12. quod dixit ſaluator:Nunc iudicium eſt mundi. Et hoc quare,ſubiungit:Nunc princeps huius F
mundi eijcietur foras,videlicet ex cordibus electorum,vt pateat qui ad deum pertineant. Vel,
de cœlo.i.per illuminationem cœleſtem,ſeu ſpiritus ſancti inſpirationem,auditum feciſti iudi
cium,quod in fine mundi futurum eſt,quoniam ipſi apoſtoli & ſucceſſores ipſorum ac præceſ
ſores ſancti prophetæ,concorditer docuerunt & hominibus nunciauerunt iſtud finale iudici-
um.Vel,de cœlo auditum feciſti iudicium,hoc eſt,audire facies,qñ ipſe dominus in iuſſu,& vo
1.Theſſ.4. ce archangeli.& in tuba dei deſcendet de cœlo,& tuba canet,dicens:Surgite mortui,venite ad
1.Cor.15. iudicium.Sed & quando ipſe Chriſtus ſententiam proferet,dicens:Ite maledicti in ignem ęter
Matth.25 num,& venite benedicti patris mei.Deus trinitas auditum faciet iudiciũ,quod ipſe intra ſe de
vniuerſis concepit,cuius iudicij executor vel prolator eſt Chriſtus vt homo,terra tremuit & qe
uit cũ exurgeret in iudicium deus.Hoc diuerſimode accipi poteſt. In aduentu enim Chriſti ad
iudicium,omnes homines in terra exiſtentes,terrebũtur,ſed boni ab hoc terrore cito quieſcẽt,
quoniam deus iudicabit pro eis.Impij q̃q; quieſcẽt à priſtinis vitijs,qm̃ amplius deliciari non
Iſaiæ.1 poterunt.De hac eñ qete apud Iſaiam prædictum eſt:Quieſcite agere peruerſe. Vel ipm̃ elemẽ
tum terræ tunc tremet,hoc eſt,ad ſimilitudinem trementis ſe habebit,propter ignẽ conflagra
tionis & impetum fluctuum maris,& quieſcet ab hac agitatione,quoniam facto iudicio tem-
pus,& motus cœli ceſſabunt,& terra ſplendebit vt aurum. Sic ergo terra tremuit & quieuit
hoc eſt,cõtremiſcet atq; quieſcet. Cum exurgeret in iudicium deus.i.dum Chriſtus ad iudican
Iſaiæ.3 dum veniet cum omnibus incolis cœli,iuxta illud Iſa.Dominus ad iudicium veniet,cum ſeni
oribus populi ſui & principibus:vt ſaluos faceret.i.quatenus ab oi corruptione,mortalitate,
& mole-

A & moleſtia,ſaluet omnes manſuetos terrę.i.homines mites,qui iram refrenant.Poteſt quoq;
exponi de Chriſto reſurgente.Nam vt dicit Matthæus:Chriſto reſurgente terręmotus factus Mat. 28
eſt magnus,Angelus enĩ dñi deſcendit,&c.Ab hoc autem motu terra quieuit cum exurgeret
deus dei filius,ſc; Chriſtus,à morte in iudicium.i. vt ſuo tempore iudicet mundum, qui eſt iu-
dicatus à mundo,& vt iudicaret Iudæos.Quoniam cogitatio hominis confitebitur tibi.i.pri-
ma occupatio ſeu principalis exercitatio cordis hoīs virtuoſi,laudabit te & accuſabit ſe,ſicque
implebit illud euangelij:Primum quærite regnum dei,& reliquiæ cogitationis.i.cæteræ medi- Mat. 6
tationes ex hac prima occupatione naſcentes,diem feſtum agent tibi.i.mentem implebũt bo-
nis conſiderationibus,quibus intenta tibi ſolenniter vacabit & inhærebit,tempusq; feſtiue &
fructuoſe expendet.Dum nanq; homo deo primo confitetur ſua beneficia,& mox memor effi-
citur peccatorũ ſuorũ, tunc anima eius impletur ſplendoribus gratiæ,perpenditq; homo quã-
tam beatitudinem peccando amiſit,quantam miſeriam incidit,pœnamq; promeruit,q̃ viliter
tempus expendit, q̃ graue peccatum ſit ingratitudo,q̃ clemens eſt deus qui ſibi tam diu peper-
cit,& gratiam conuerſionis modo largitus eſt,multaq; alia conſiderat anima ſic conuerſa.Vo-
uete.i.conſulo vobis vt voueatis,vel in ſuſceptione ſacri ordinis,vel in ingreſſu religionis,vel
aliud aliquid ad dei honorem agendo vel dando,& reddite.i.iubeo vt reddatis dño deo vr̃o.
Vouere enim conſilium eſt,quia ad ſupererogationem pertinet:ſoluere autem vota,pręceptũ,
quemadmodũ Moſes aſſerit:Quod ſemel egreſſum eſt de labijs tuis obſeruabis,& facies ſicut Deut 23.
promiſiſti domino deo tuo:imo & cito reddendum eſt,ſecundum q̃ in Eccleſiaſt.habetur:Si Eccle. 5
B quid vouiſti domino,ne moreris reddere.Diſplicet enĩ ei ſtulta & infidelis ꝑmiſſio. Ideo Tho-
mas affirmat,q̃ votum plus obligat q̃ iuramentum.Denique multo perfectius eſt & magis meri-
torium,bonum ex voto facere, q̃ ſine voto,ſicut & maius eſt dare arborem cum fructu, q̃ fru-
ctum tantum.Voluntas nanq; eſt veluti arbor,vnde fructus boni & mali,hoc eſt opera virtuo-
ſa ac vitioſa naſcuntur.Qui ergo promittit voluntatem,ipſam deo offert & obligat,oſtenditur
quoq; homo talis magis prõptus & ardens ad dei obſequium,q̃ non promittens:ſed & ipſum
votum ſeu promiſſio,cum ſit actus virtutis,quæ latria dicitur,magnum recipit pręmium,ſicq;
ex voto operans dupliciter ꝓmeretur, videlicet ratione voti,& item ratione operis boni . Sunt
autem quædam vota cunctis communia,ſine quibus nemo poteſt ſaluari,ſicut in fonte bapti-
ſmi promittimus credere,& operibus ſatanæ renunciare,& iſta cadunt ſub præcepto ſicut ba-
ptiſmus.Alia vero ſunt ſpecialia vota, quemadmodum votum caſtitatis,paupertatis,& cætera
& iſta ante promiſſionem ſunt in conſilio,vota autem emiſſa ſunt ſub præcepto. Sic ergo vo-
uete & reddite domino deo veſtro o omnes fideles qui in circuitu eius affertis munera,hoc eſt,
qui ex omni parte ad deum cõfluitis,atq; per modum coronæ ad deum acceditis, qui vtiq; eſt
in medio veſtrum , non tamen ſic ſunt omnes homines in circumitu dei,quaſi deum intra ſe Mat. 18
claudant ac terminent, quoniam ipſe immenſus eſt. Cætera patent ex præcedenti explanatio-
ne. Ecce pſalmum iucundum, amœnum, & dei laudibus plenum audiuimus,quem decet nos
cum interna dulcedine,cordiali lætitia, & intellectu intẽto proferre,quatenus nosipſi & vnuſ-
quiſq; noſtrum eſſe queat Iudæa, domino fide & opera confitendo,Iſrael gloriam eius reuela-
C ta facie ſpeculando, & ita corde pacifico & ſyncero, præparemus domino habitationem in 2.Cor. 3
nobis .

COMMENTARIVS IN PSAL. LXXVI.

¶Expoſitio Tituli

DEclarandus nunc pſalmus hoc titulo pręſignatur: In finem pro Idithun pſalmus Aſaph,
Idithun interpretatur tranſiliens,Aſaph autem congregatio. Eſt igitur ſenſus.Pſalmus
Aſaph,id eſt,tractatus iſte congregationi fidelium,puta eccleſiæ competens,atq; in finem,qui
Chriſtus eſt & vita æterna nos dirigens , ſcriptus ac editus eſt pro Idithun , id eſt, pro viro
perfecto,vniuerſa caduca,omnia vana,cuncta tranſitoria,creata atque finita tranſiliente,par-
uipendente,& contemnente,& ſola diuina,æterna,cœleſtia,vel potius ipſum ſuperſimplicem
deum ſumme & vnice concupiſcente. Vere equidem,quemadmodum beatiſſimus AVGV- Auguſtini.
STINVS fatetur, ſentire,guſtare, ſeu intellectualiter ſapere nequit huius pſalmi virtutem
ac ſenſum,niſi qui hoc modo inuenitur tranſiliens,qui omnia cum Apoſtolo arbitratur vt ſter-
cora, vt CHRISTVM lucrifaciat. Loquens ergo Propheta in perſona viri iuſti Philip. 3
ſiue eccleſiæ , ait.

¶Expoſitio Pſalmi.

VOce mea ad dñm clamaui].i. voce cordi meo conſentiente, voce attenta & propria 1
non aliena ad dñm clamaui,non tam alio ſono q̃ magno affectu, niſi q forte ex de D
ſiderio feruenti prorumpit homo in clamorem vocalem. Clamaui ergo ardent orā
do, non quaſi deus longe diſtaret à me,aut ſuſcitandus eſſet meo clamore, cum ipſe
vbiq; exiſtat,& omnia diſtincte agnoſcat,ſed clamaui,quatenus deus conſpiciens me facere
quod in me eſt, & ſtudij ac deſiderij mei impetum cernens,ſtatim mihi attendat,quemadmo
Iob 8 dum ſcriptum eſt:Si omnipotentem fueris deprecatus, & mundus ac rectus inceſſeris, ſtatim
euigilabit ad te, voce mea interiori ſeu exteriori ad deum clamaui, ipſum ſolummodo inuocā
do,in eum ſperando,& non aliud ab ipſo niſi ipſum petēdo, & ea quibus indigeo ad hoc q ad
eum ptingam,nec inaniter feci hoc[quia & intendit mihi]deus,conſiderando clementer precē
meam, & eam exaudiendo.Oſtendit ergo in me verum eſſe quod ait ſcriptura: Quis inuoca
Eccle. 3 uit deum & deſpexit illum? Atq; in euangelio:Omnia quæcuq; petitis,credite quia accipietis,
Mar. 11 & venient vobis.Porro in hoc verſu & in ſequentibus pfitetur vir iuſtus fructum ſuæ oratio
nis & ſtudium ſuæ deuotionis,quatenus nobis exauditionis fiduciam præſtet,noſq; ad ſanctę
conuerſationis & intimæ exercitationis exercitia incitet & inflammet. ¶ In die tribulationis 2
meæ]hoc eſt tempore aduerſitatis,pſecutionis ſeu tentationis [deum] in adiutorem & ſalua
torem[exquiſiui].i.eximio modo diligentiq; ſtudio expetiui[manibus meis]corporalibus ad
Thren. 3 cœlos expanſis, quemadmodum ait Ieremias in Threnis:Leuemus corda noſtra cum mani
bus in cœlum. Vel,manibus meis.i.operibus bonis quæ vim ſortiuntur orationis,quia non
ceſſat orare, qui non ceſſat bene agere.[nocte]hoc eſt tpe nocturno quod ad orandum conue E
nientiſſimum eſt,propter ceſſationem exteriorum ſtrepituum, atq; vacationem ſenſuum ex
Iſaiæ. 26 teriorum. Propter quod Iſaias: Anima mea(inquit)deſiderauit te in nocte.Et Ieremias:Cō
Thren. 2 ſurge,lauda in nocte,in principio vigiliarum. Vel nocte,i.in vita præſenti, quæ per compara
tionem ad diem ęternitatis vitamq; futuram nox potius appellatur q̃ dies. Sic vero oraui[con
tra eum] hoc ē,dirigēdo oculos meos ad locum mihi ex aduerſo ſeu in oppoſito ſitum,in q̃ ha
bitat deus,vz ad cœlum empyreum quod eſt contra me,quia eſt ſurſum,& ego deorſum. Vel
contra eum,hoc eſt coram eo,conſtituendo meipm in pręſentia dei,eumq; velut præſentē pre
3.Reg.17. cando,ſecundum quod ait Elias: Viuit dñs in cuius conſpectu ſto hodie. Nam loco eius qđ hic
dicitur:contra eum,alia tranſlatio habet,coram eo.[& non ſum deceptus]hoc eſt,frudatus nō
ſum ſpei meę effectu,ſed verum eſſe expertus ſum quod in euangelio ſcriptum eſt: Omnis q pe
Mat. 7 tit accipit,& qui quærit inuenit,& pulſanti aperietur.Sacra ſcriptura neminem fallit,ſed poſſi
Lu. 11 bilius eſt cœlum & terram tranſire,q̃ vnum apicem de lege perire,vt ait Saluator.Qm̃ ergo di
uina ſcriptura frequenter promittit deum adeſſe omnibus inuocantibus eum, palam omni
no eſt nullum inuocantium deum decipi poſſe,ſi tamen oret ſicut orandum eſt. Quomodo
Lu. 12 em̃ orandum ſit Chriſtus oſtendit: Oportet(inquiens)ſemper orare & non deficere. Et iſtud
Iacobi. 1 certiſſime credere atq; ſperare debemus,& ex tam certa atq; fideli fiducia deū rogare, ſicq; ne
quaq̃ fallemur: quāto em̃ fiducialius exoramus,tanto libentius liberaliusq; exaudit nos.Cōſe
quenter inducit ſaluberrimum documentum & inſtitutionem pfectam,qua homo diuina ex F
auditione,conſolatione,& ppetua inhabitatione dignus efficitur. ¶ Renuit cōſolari aīa mea] 4
.i.in præſenti ſeculo erumnoſo,afflictiōibus pleno,in q̃ ego multipliciter tribulor,tpalia amit
tendo, corporaliter infirmando,tentationes varias incidendo,pro peccatis meis ac alienis plo
Philip. 3 rando,& maxime qm̃ minus q̃ cupio in ſpiritualibus bonis proficio,ſæpius cado,gratię mino
rationem ſuſtineo, internæ conſolationis atq; feruoris ſuſpenſionem incurro,menteq; durus
ac ſterilis fio:ſed in tantis miſerijs nolo conſolationem vilem recipere, contemno in tempora
libus exultare,ſperno humana ſolatia,inania verba,geſta ſcurrilia,atq; ob dei mei ſuper om̃ia
prædilecti amorem omnem adulterinam lætitiam reſpuo,confidens & pręſtolans eum reuer
ſurum ad me, & animam meam eius amore afflictam & languidam clementiſſime conſolatu
rum.Iſtud autem eſt ſignum perfecti atq; ſynceri amoris omnem conſolationem dilecto con
trariam aſpernari, eiuſq; reditum longanimiter præſtolari.Vñ dilectæ amatrici dr̃ p Oſee:Di
es multos expectabis me,& non fornicaberis,& non eris viro. Apud eundē Oſee q̄q; dñs ait:
Oſee 3. Populus meus pendebit ad reditum meum. Qui talis eſt poteſt dicere illud Eccleſiaſtes: Riſum
Oſee 11 reputaui errorem, & gaudio dixi:Quid fruſtra deciperis? Ideoq; Salomon iterum profitetur:
Eccls. 2. Melius eſt ire ad domum luctus,q̃ ad domum conuiuij. In illa enim finis cunctorum admo
Eccls. 7 netur hominum,& viuens cogitat quid futurum ſit. Porro conſolationem habentibus in diui
tijs,delitijs,honoribus,domibus,familijs, atq; ſimilibus mundi huius ſtultijs ait Chriſtus:
Væ vobis diuitibus, qui habetis conſolationem veſtram, Hæc autem ad religioſos & ſo
litarios

A litarios tanto amplius pertinet, quanto ipſi ad eminentiorem diuinitatis dilectionem tenen
tur. Ipſorum enim eſt in ſolo domino delectari. [memor fui dei] bonitatem ipſius contemplan-
do, beneficia eius recolendo, promiſſa ipſius expectando. [& delectatus ſum] intellectuali de-
lectatione ex huiuſmodi ſpeculatione [& exercitatus ſum] hoc eſt, occupaui meipſum in laudi 1. Cor. 13
bus atq; operibus dei, quoniam charitas otioſa non eſt [& defecit ſpiritus meus] vel quoniam
deum digne laudare, ſufficienter cognoſcere, plene amare, efficaciter honorare non valuit. Vel
quoniam ex magna atq; extatica eleuatione ſeu raptu in deum, à ſemetipſo alienatus eſt, hoc
eſt, ab exteriorum ſenſuum operatione abſtractus, & in deum omnino abſorptus, ſicut ſępius
4 contingit deuotiſſimis pueris domini ſaluatoris, quibus deus oſtēdit diuitias gloriæ ſuæ. ¶ [An
ticipauerunt vigilias oculi mei]. i. ante lucem ſurrexi, ſeu tempus quo alij ſurgunt, præueni, quā- Eccleſi. 39
tenus deum orarem, laudarem, & contemplarer, quemadmodum in ſcriptura habetur: Iuſtus
cor ſuum tradet ad vigilandum diluculo ad dñm. Hoc in amoroſis famulis Chriſti efficit æſtu
ans amor, q ſeparationis impatiens eſt, ſemperq; ad vnionē & amplexū dilecti ſuſpirat. Igno-
rat ſiquidē tarda molimina bñdicti creatoris dilectio feruida, qa de ea veracit̄ ſcriptū eſt: Aquæ Can. 8.
multæ non poterūt extinguere charitatē. Lampades eius lāpades ignis atq; flāmarum. [turbat⁹
ſum] ex cōſideratione pctōrum meorum, qb⁹ intus cōmaculor, & laqorū ſeu periculorum qbus foris
circūdor [& nō ſum locutus]. i. præ nimia cōfuſiōe os meū ad dñm aperire auſus non fui, ſecūn-
dū quod in primo libr. Eſdræ habet: Deus meus confundor & erubeſco leuare faciem meam 1. Eſdræ 9
B ad te, quoniam iniquitates noſtræ multiplicatę ſunt ſuper caput noſtrum, & delicta noſtra cre
uerunt vſq; ad cœlum. Similiter tres pueri loquebantur in camino. Et nunc nō poſſumus ape Dan. 3
rire os, confuſio & opprobrium facti ſumus. Veruntamen non debet homo in tali formidine
diu perſiſtere, ne deſperet. Talia enim dicuntur ad inſinuandum grauitatem noſtrorum faci-
norum. Vel, non ſum locutus, excuſando meipſum, aut alijs mea ſcelera imponēdo, aut huma-
nam refocillationem quærendo. Vel, non ſum locutus, alijs conſiderationum meatum ſecreta
5 pandendo, ſed feci quod ab alio dictum eſt: Secretum meum mihi, ſecretum meū mihi. ¶ [Co- Iſaiæ 24.
gitaui dies antiquos]. i. hiſtorias veteres & opera dei ab exordio mundi, curſumq; ſeculi vſq;
ad tempus iam inſtans recolui, iuxta quod Eccleſiaſticus dicit: Sapientiam omnium antiquorum
exquiret ſapiens, & in prophetis vacabit, ſed quia inueni omnia quæ ſub ſole geruntur vanita Eccle. 39
ti ſubiecta, iccirco [& annos æternos in mente habui] hoc eſt, ſtatum ſeculi futuri & diem quo
viuunt electi cum deo, reprobiq; in inferno, corde reuolui quatenus ex conſideratione æterna Roman. 8
rum lætitiarum in patria, ꝑpetuorumq; tormētorum in gehenna, contemnerē vniuerſa quæ
modo delectant, patienterq; ferrem quæcunq; temporaliter grauāt. O q̄ ſalubris eſt cogitatio
talis. Si enim æternorum horum annorum longitudinem ꝑpendamus, momentaneam arbi-
tramur vitam præſentem quantūcunq; ꝓtractam, ſicq; in eius contemptū atq; in futuræ vitæ
amorem accendimur: imo ſi quis à protoplaſti parentis tempore vſq; in præſens vixiſſet, non-
ne omne tempus præteritum velut momentum videbitur, præſertim ſi ad futuræ vitæ æter-
nos annos comparetur? Cordialiter ergo & præcordialiſſime penitus conſideremus præſen-
tis vitæ breuitatem, gaudiorum mundi fallaciam, huiusq; ſtatus infinita pericula. Habeamus
inſuper in mente æternos annos qui reſtant, contemplando ſolatia electorum, atq; ſupplicia
C reproborum, hisq; penſatis eligamus quod nobis amplius expedire cenſemus, vel nunc gau-
dere cum ſeculo, & poſtmodum æternaliter cruciari cum reprobis in inferno: vel nunc ſecta-
ri veſtigia Chriſti, & paulo poſt poſſidere gaudia cœli. Hinc quippe ſapientiſſimus Salomon
loquitur: Si multis annis vixerit homo, & in his omnibus lætatus fuerit, meminiſſe debet tene Eccle. 11
6 broſi temporis & dierum multorum, qui cum venerint vanitatis arguentur præterita. ¶ [Et
meditatus ſum nocte cum corde meo] i. intellectu meo nō vana & friuola atq; illicita cogitaui
ſed in lege domini verſatus ſum, diſcutiendo & intuendo qualiter æternos annos miſerorum
poſſem euadere, annosq; æternos beōrum in patria adipiſci [& exercitabar] i. mentalr̄ ac ſerio
ſe occupabar in his [& ſcopebā ſpm̄ meū]. i. aīam meā diſcuſſi, cōſcientiā examinaui, & quicquid
dignū erat remorſu eieci, mundaui ac vitare decreui. Sed quoniā deus nō ſp exaudit hoiem tā cito Prou. 1.
vt cupit, ſed viciſſim ſatis diu eū affligi ꝑmittit, ꝓpterea ſubdit vox iuſtorum, q in tali dilatione ꝓ- Mich. 3
pter pœnarum ac ꝑſecutionū grauitatē ex humana fragilitate conqruntur, & dicunt: ¶ [Nunqd in
7 æternū ꝓijciet deus] preces meas, ipſas nō exaudiendo, nec me ad grām deſideratā ꝑducēdo?
Hic enī eſt modus loquēdi afflictorum, qbus duratio modica videt longa, longa vero ęterna. Vn̄
beat⁹ Iob ait: Clamo ad te & nō exaudis me, ſto & nō reſpicis me [aut nō apponet vt cōplaciti Iob. 30
or ſit adhuc?] hoc eſt, nūqd deus ſp æque crudelis & durus erit, nec poterit aliq̄ mō placari? Hęc
aūt nō affirmādo, ſed negando dicunt ſicut ſequentia: imo deus non ſolum dignat placari, ſed
etiā occaſionē qrit, q̄ mitiget propter ineffabiliſſimā ſuā clementiā. Propter q̄d ipſe apd̄ Ezech.
teſtat

A eſt,quo dicitur omnem viam diſciplinæ adinueniſſe,præſertim cum ipſe euidenter teſtatus ſit:
Pater diligit filium,& oīa demonſtrat ei quę ipſe facit. Et alibi:A meipſo non loquor,ſed ſicut Iohan.5.
docuit me pater. Non eñ iſta dicuntur de Chriſto duntaxat propter naturam aſſumptam,cū
& de ſpū ſancto Chriſtus dicat:Non loquet à ſemetipſo,ſed quæcunq; audiet loquetur? Et re- Iohan.16.
ſpondendum,ꝙ filius dei dr̄ omnem viam diſciplinæ inueniſſe,qm̄ non accepit ab aliquo ſub-
ſtantialiter à ſe condiſtincto:imo ipſe & pater ſunt vna ſapientia, vnumq; oīs ſapientiæ crea
13 tæ principium.qa de filio ſcriptum eſt:Fons ſapientię verbum dei in excelſis. ¶[Deus in ſancto Eccle. 1
via tua]hoc eſt in Chriſto ſancto ſanctoꝝ eſt via colendi te,qm̄ ipſe eſt oīs virtutis ac perfectio
nis magiſter,exemplar & cauſa,& q ſequitur eum non ambulat in tenebris,ſed ingrediet per Iohan.8.
fidem & contemplationem,& egredietur per operationem. Ipſe quoq; eſt via,veritas & vita. Iohan.10. Iohan.14.
Vel ſic,Deus in ſancto,hoc eſt in omni corde puro eſt via tua.i.obſeruatio mandatoꝝ tuorum.
Vel,in ſancto via tua.i.via tua, ſc; lex diuina in vera ſanctitate conſiſtit. quemadmodum Da
niel commemorat:Benedictus es domine quia iuſtus es in omnibus,& viæ tuæ rectæ,& oīa Dan.3
iudicia tua vera. [quis deus magnus]in omni nobilitate,ſapientia, pulchritudine, maieſtate,
beatitudine,ſanctitate,dulcedine[ſicut deus noſter]qui eſt trinus in perſonis & in eſſentia ſim
plex? Nullus vtiq;,quoniam deus ſublimis & benedictus omnia alia incomparabiliter ſeu in-
finite excedit. Propter quod ait Iſaias propheta: Cui ſimilem fecitis deum, aut quam imaginē Iſaiæ.40.
ponetis ei?[tu es deus qui facis]propria poteſtate[mirabilia].i.ſupernaturalia opera, de quo
in libro Iob dicitur:Qui facit magna & inſcrutabilia & mirabilia abſq; numero. ¶[Notam fe- Iob 5
14 B ciſti in populis virtutem tuam]hoc eſt in Pharaone & in populo eius demonſtraſti potentiam Exod.9
tuam,imo in populo vniuerſæ terræ notam feciſti virtutem tuam , ad quos fama deiectionis
Aegyptioꝝ peruenit. Vnde deus ait ad Pharaonem:Idcirco poſui te,vt oſtenderem in te for-
titudinem meam,& narretur nomen meum in omni terra. Hinc nempe & Ietro cognatus Mo
ſi,Aegyptioꝝ deiectione audita dixit:Nunc cognoui quoniā magnus dñs ſuper omnes deos. Exo.18
[redemiſti in brachio tuo]hoc eſt in fortitudine tua de manu & terra Aegyptioꝝ eduxiſti [po
pulum tuum filios Iacob & Ioſeph].i.tam eos qui nati ſunt ex his,qui ſimul cū Iacob in Aegy-
ptum à terra Chanaan deſcenderunt,ꝗ̄ eos qui nati ſunt ex his ꝗ̄s genuit Ioſeph in terra Aegy Gen.47 Gen.41
15 pti,videlicet ex Ephraim & Manaſſe. ¶[Viderunt te aquæ deus] hoc eſt,ita tibi obediuit ma- Exo.14
re rubrum in ſua diuiſione & conſolidatione,ac ſi fuiſſet intellectualis naturæ , & tuum impe-
rium cognouiſſet. Omnia enim ad nutum diuino parent imperio per obedientialem poten-
tiam omni naturæ creatæ ingenitam. Repetitur autem iſta ſententia ad confirmationem:[vi
derunt te aquæ]maris rubri[& timuerunt].i.per modum timentis ſe habuerunt,fugiendo ver-
ſus ripas atq; in modum muri illic ſiſtendo[& turbatæ ſunt abyſſi].i.ambæ partes maris ru-
bri,eo ꝙ contra vel potius ſupra naturam ſteterunt ex lateribus,neq; fluebant in locum infe-
riorem donec tranſiſſent filij Iſrael,ſicut habetur in Exodo: Filij Iſrael ambulauerunt per me-
16 dium ſicci maris,& aquæ eis erant quaſi pro muro à dextris & à ſiniſtris ¶[Multitudo ſonitus
aquarum]hoc eſt magnus ſonus ſeu ſtrepitus erat in aquis maris rubri,qm̄ cum ingenti frago Exo.14
re ac impetu reuertebantur aquę maris rubri ad locum priorem,& ſup Aegyptios,ferebantq;
C Aegyptij in profundum[vocem dederunt nubes]hoc eſt ex columna ignis ac nubis deus fecit Exod.9
17 procedere fulgura atq; tonitrua cōtra Aegyptios. ¶[Etenim ſagittæ tuæ tranſeunt]hoc eſt, Exo.18
pœnæ tuæ in Aegyptios proceſſerunt,quorum ſubuertiſti currus & equites[vox tonitrui tui]
id eſt,ſonus tonitruorum illorum fuit[in rotā].i.ad ſimilitudinem rotę ſe habuit:quoniā ſicut
rotarum ſimul currentiū ſtrepitus magnus eſt, ita erat vox tonitruorum tuorum ex nube prę
18 dicta egredientium. ¶[Illuxerunt coruſcationes tuæ orbi terræ].i.fulgura tua in terra Aegy-
pti fulgere feciſti,quemadmodum ſcriptū eſt: Dñs dedit tonitrua & grandinem ac diſcurren- Exod.9
tia fulgura ſuper terram. Vel,Illuxerunt coruſcationes tuæ orbi terræ .i. coruſcationes illæ in
Aegypto factæ ad oīm hoīm peruenerunt notitiam.[commota eſt & contremuit terra] hoc ē
Aegyptij ex tantis prodigijs moti ſunt,quidam ad admirationem,quidam ad obſtinationē,q
dam vero ad vnius dei fidem & cultum,ſicut vulgus illud promiſcuum innumerabile,quod ſi
mul aſcendit cum filijs Iſrael ex Aegypto,vt dicitur in Exodo: Contremuit quoq; terra,hoc Exo.14
eſt Aegyptij ex illis miraculis territi ſunt. Vel,tota terra.i.hoīes vniuerſi ad quorū deuenit no-
titiam opus mirabile dei in Aegypto:cōmoti ſunt & contremuerunt,ſcd̄m modū iam dictum
¶[In mari via tua]quia in mari rubro viam paraſti populo tuo [& ſemitæ tuæ.] .i. itinera per
19 quæ deduxiſti filios Iſrael,erant [in aquis multis].i.in medio aquarum maris rubri , vel inter
partes huius maris, qm̄ aquæ ex vtraq; parte ſtabant ſolidatæ.[& veſtigia tua non cognoſcē Exo.14
tur].i. nulla apparuerunt indicia pedū ſeu greſſuum populi tui cum pertranſiſſent , ſtatim eñ
mare ad propriū redijt locū,& intra ſeipſum fuit cōcluſum. Et ſimili ſenſu in lib. Sapientiæ dr̄

Tranſierūt

COMMENTARIVS IN PSALMVM LXXVII

A

¶Expoſitio Tituli.

LOngus hic pſalmus hoc breui eſt titulo inſcriptus: Intellectus Aſaph.i. In pſalmo præſen
ti datur intelligi quomodo accipienda ſint ea, quæ deus in veteri teſtamento populo ſuo
dixit & fecit. Omnia enim in figura contingebant illis, & ſcripta ſunt ad noſtram doctrinam. 1.Cor. 10
Dum nãq; titulus pſalmi ait: Intellectus Aſaph, admonemur iſta non ſimpliciter ſeu ſolum hi-
ſtorialiter ſumere, ſed myſtice elucidare, præſertim cum in ſequenti ſecundo verſu dicat: Ape-
riam in parabolis os meum. Parabolica aũt eloquia nõ ſupficialiter, ſed diligenter ſcrutanda
ſunt. Porro euangeliſta Matth. primũ iſtius pſalmi ỳſum allegat de Chriſto prædictum: Hæc Mat.13
oĩa (inqens) facta ſunt, vt impleret illud quod ſcriptũ eſt: Aperiã in parabolis os meũ, eructabo
abſcondita à conſtitutione mundi, qd in hoc pſalmo alijs verbis ita exprimit: Loquar propoſi
tiones ab initio. Hinc infert S. Hieronymus ꝙ euangeliſta Matthę. hoc intellexerit ex perſona
Chriſti. Duos igitur primos pſalmi huius verſiculos, q̃ p modum præfationis ſeu ꝓlogi pręmit
tuntur ſequentibus, dicit Propheta, author pſalmi præſentis, ſiue ille ſit Dauid, ſiue Aſaph in ꝑ
ſona Chriſti. Veruntamen quæ ſequuntur ad lr̃am dicta videntur de populo veteris teſtamen
ti, vꝫ de mirabilibus dei circa populum illum, olim ſibi peculiarem, de ingratitudine quoq; po Deut.v.
puli huius & digna caſtigatione ipſius, atq; de electione Dauid, poſteriſq; ſuis ad regnum: quę 1.Reg.16.
oĩa ſpũaliter exponi pñt de populo Chriſtiano, ſicut aliqualiter tãgam in ſubditis. Volens ergo
B Propheta populum cui loqtur, docilem, beneuolum, attentũ efficere, ſic orſus eſt loqnens, vt di
xi, non in ſua, ſed in Chriſti pſona, q etiam p os oĩm ꝓphetarꝫ locutus eſt. Lu.1

¶Enarratio pſalmi iuxta ſenſum literalẽ.

1 ATtendite popule deus] electus à me ad fidem cultumq; diuinum [legem meam.] .i. Exo.34
legem decẽ præceptorꝫ moraliũ, quæ in veteri teſtamento ac nouo eadem ſunt, quę
primo Moſi in monte Sinai diuinitus data noſcunt, atq; à Chr̃o in euãg. approbant
[inclinate aurem vr̃am] tam corporis q̃ cordis [in verba oris mei] .i. in verba ſacræ
2 ſcripturæ ac prædicationis diuinæ, ea reuerenter auſcultando fideliterq; obſeruando. ¶[Ape-
riam in parabolis os meum] Hoc de Chriſto ad literam verꝫ eſt, propter qd in euang. dr̃: Sine Mat.13
parabolis non loquebat ad turbas. Et ipſe ait diſcipulis: Vobis datum eſt ſcire myſteriũ regni Mar.4
dei, illis vero q foris ſunt oĩa in parabolis fiunt. Dicuntur aũt parabolæ quædam rerum ſimi-
litudines, quæ comparant rebus de qbus tractatur, dum qd de vno aſſeritur, de alio intelligi da
tur [loquar propoſitiones ab initio] Sicut iam patuit, Matthęus ita allegat: Eructabo abſcon Mat.13
dita à conſtitutione mundi. Communiter aũt dicunt expoſitores, ꝙ ab initio in noſtra trãſla-
tione poſitum, non ſit referendum ad mundi exordium, ſed ad initium eductionis Iſraelitarũ
ex Aegypto. Veruntamen qm̃ Euangeliſta ſpũ ſancto repletus allegat à conſtitutione mundi,
dicendum videtur, ꝙ in hoc pſalmo ſaltem implicite & in gñali commemorant mirabilia dei,
ab initio mundi pacta, qa in eo quod ſequitur: Quanta audiuimus & cognouimus ea, & patres
noſtri narrauerunt nobis, non ſolum oportet accipere opa dei à tpe Moſi facta, atq; à patribꝰ
ſibi contemporaneis, ſeu poſterioribus ipſo poſteris relata, ſed inſup intelligere poſſumus ma
C gnalia dei à conſtitutione mundi facta, ſicut erat diluuium, ſubmerſio Pentapolis. ſ. Sodomæ, Gen 10
Gomorræ, Adamæ, Seboim, & Segor atq; ſimilia, quæ Abraham, Melchiſedec, Loth & alij ve Gen.12 &
teres patriarchæ narrauerũt poſteris ſuis & etiã filijs Iſral mediate. Talia vero abſcõdita Chr̃s 14. Gen.18
in euang. enarrauit, put ſtudioſis lectoribus conſtat. Facit nanq; mentionem de Noe, atq; dilu
uio, de ſubmerſione quoq; Sodomæ, & de primæua quoq; matrimonij inſtitutione. Quidam Mat.24
vero quod nunc dicitur: Aperiam in parabolis os meum. i. dicta & facta veteris teſtamenti, q̃ Luc.17
ſunt figuræ eorꝫ quę ſunt in nouo teſtamento, narrabo, loquar propoſitiones. i. orationes ſeu Mat.10
quæſtiones diſputatorias, quæ Græce dicuntur problemata, Hebraice aũt ænigmata. Propo-
ſitiones inquam loquentes de rebus, quę contigerunt ab initio liberationis Iſrael de Aegypto.
3 Deinde author pſalmi in ſua ac populi Iſraelitici loquens pſona ſubiungit: ¶[Quanta] mirabi
lia opa & magnifica bñficia dei [audiuimus, & cognouimus ea]. i. aure cordis intelligendo per
cepimus [& patres nr̃i] ſ. Moſes, Ioſue, & ſimiles ſancti pr̃es [narrauerunt nobis] mediate atq;
4 per libros quos ediderunt, & nobis reliquerunt. ¶[Non ſunt occultata] illa opera dei facta in
Aegypto, in mari rubro, in deſerto, in terraq; Chanaan [à filijs eorum,] .i. ab eis qui patrum
ſuorum fidem & opera ſunt ſecuti, non obliti beneficiorum dei altiſſimi. Non aũt innotuerũt
omnibus filijs eorum, quoniam in libro Iudicum ſcriptum eſt: Surrexerunt interea alij qui nõ Iudicum 2
cognouerunt dominum, & opera eius quæ fecit cum Iſrael, tales enim fuerunt ſolum filij ſe-
cundum carnem, non ſecũdum fidei imitationem. Non ſunt ergo occultata à filijs eorum [in
generatione altera]. i. à filijs qui fuerunt in generatione ſuccedente, quia ad poſteros peruenit

Exod. 7. 8 rerum geſtarum memoria. Quid aũt patres narrauerunt filijs ſubditur: ¶ [Narrantes laudes 5
9. 10. 11. domini]. i. laudabilia opera eius, & verba diuinæ laudis contentiua. [& virtutes eius]. i. poten D
tias dei, qui Aegyptum decem principalibus plagis percuſſit [& mirabilia eius quæ fecit] mare
Exod. 14 rubrum diuidendo, & Aegyptios ſubmergendo. ¶ [Et ſuſcitauit teſtimoniũ in Iacob]. i. teſta 6
mẽtum quoddam contulit populo Iudæorum ex Iacob natorũ. [& legem poſuit in Iſrael.] qm̃
Iohan. 1. legem dedit per Moſen, & legem hanc ſcripſit in tabulis lapideis, quatenus ſeruaretur, & eſſet
Exo. 34 poſteris in teſtimonium diuinæ locutionis, & legiſlationis cœleſtis, peruerſis quoq; eſſet in te
Deut. 31. ſtimonium damnationis, ſicut in Deuterono. Moſes ſæpe teſtatur. Nam ob hanc cauſam præ
cepit dominus ſcribi Deuteronomium legis, tabulasq; teſtamẽti ſeruari in tabernaculo. Idem
ſunt ergo teſtimonium & lex, quemadmodum idem ſunt Iacob & Iſrael, ſed ratione differũt.
Lex quippe vocatur quoniam iubet, coercet, & religat. Iubet inquam quid agendum, quid cu
tandum, coercet à malo per prohibitiones ac pœnas, religat animam ſub deo per obſeruatio
nem legalem. Teſtimonium vero vocatur, quoniam probat & cõuincit. ¶ [Quanta]. i. q̃ mul 7
ta & magna facta & verba [mandauit patribus noſtris] ex Aegypto eductis [nota facere ea fi
lijs ſuis] narrando aut ſcribendo quæ fieri conſpexerunt [vt cognoſcat generatio altera]. i. q̃li
bet generatio illis ſuccedens. ¶ [Filij qui naſcentur] ex vtero [& exurgent] ad perfectionem æta 8
tis, quantitatis & rationis, [& narrabunt filijs ſuis.] Hoc in populo Iudæorum ſæpe imple
tum eſt. Ideo aũt narrabunt filijs ſuis, quatenus doceant eos in deo confidere, ideo ſequitur ¶ [Vt 9
ponant] filij iſti [in deo ſpem ſuam] non in proprijs viribus aut aliqua creatura. [& non obli E
uiſcantur operum dei] quæ fecit, ſaluando patres eorum atq; incredulos occidendo [& manda
Exo. 14 ta eius exquirant]. i. exquiſite ac diligenter ſcire deſiderent, quatenus impleant ea. ¶ [Ne fiant 10
Exo. 20 ſicut patres eorum] ex Aegypto deducti, qui erant [generatio praua]. i. inobediens [& exaſpe
rans]. i. diuinam iuſtitiam ad vindictam inflammãs. Vnde Moſes generationi iſti locutus eſt:
Deut. 31. Ego ſcio contentionem tuam & ceruicem tuam duriſſimam. Adhuc viuente me & ingredi
Exo. 32 ente vobiſcum, ſemper contentioſe egiſtis contra dominum. Pro maiori enim parte mali fue
runt, propter q̃d in deſerto proſtrati ſunt. ¶ [Generatio quę nõ direxit cor ſuum]. i. quæ domi 11
num deum non quæſiuit corde perfecto & vero atq; ſyncero. Propterea Moſes ait ad eos: Vos
Deut. 29 vidiſtis vniuerſa magnalia quæ coram vobis fecit dñs, & non dedit vobis dominus cor intelli
gens vſq; in præſentem diem. [& non eſt creditus cum deo ſpiritus eius,]. i. ſpiritus ſeu anima
populi huius non eſt deo per fidem coniũctus, quoniam diuinis promiſſionibus nõ crediderũt.
Vnde alia trãſlatio clarior eſt, dicens: Et non credidit deo ſpiritus eius, & iſtud referendum nõ
eſt ad omnes, ſed ad peruerſos qui erant in populo iſto Iſraelitico, ſecundum regulam in prin
cipio expoſitionis huius libri inductam, qua dicitur quod ſacra ſcriptura interdum loquitur cõ
mixtim de corpore domini permixto ex bonis & malis, vbi conſiderandum eſt quid ad quos
referri oporteat. Interdum nanq; tota congregatio laudatur propter aliquos bonos in ea con
tentos. Viciſſim quoq; tota vituperatur propter quoſdam malos in ea concluſos, ſicut nũc agi
tur. ¶ [Filij Ephrem] id eſt, aliqui nati ex progenie Ephraim, filij Ioſeph [intendentes & mit 12
tentes arcum.] id eſt, arcum protendentes, & ex arcu emittentes ſagittas [conuerſi ſunt in die F
Gen. 41 belli]. i. terga verterunt atq; fugerunt, in die quando contra præceptum Moſi aſcenderunt in
Num. 14 montẽ ad præliandũ cõtra Amalechitas & Amorræos, vt ſcribitur in lib. Nume. A principio
nanq; filij Ephraim præſumptuoſi fuerũt & ambitioſi, qm̃ pater eorũ, ſcilicet Ioſeph dñs erat fratrũ
Gen. 40 ſuorũ, & qm̃ Iacob prætulit Ephraim ſecundo natum primogenito Ioſeph, q erat Manaſſes, &
Leu. 31 quia Ioſue miniſter Moſi & electus ex multis Ephrateus extiterat. Vnde eorũ elatio ſæpe pate
ſcit in libro Iudicum, ideoq; Propheta in pſalmo iſto ſingulariter inuehitur cõtra filios Ephraim,
oſtendens eos non fuiſſe electos ad regiam dignitatem ſeu tribũ Iuda. ¶ [Non cuſtodierunt te 13
ſtamentum dei] quia tranſgreſſi ſunt iuſſionem dei p Moſen, eundo ad prælium, ſicut nunc di
ctum eſt. [& in lege eius noluerunt ambulare,]. i. diuina præcepta contempſerunt implere.
¶ [Et obliti ſunt benefactorũ eius,]. i. filij Iſrael communiter, & non ſolum filij Ephraim, ſeu 14
Ephrem, quod idem eſt, beneficijs dei ingrati fuerunt, vel penitus non recolendo, vel gratias
non agendo, nec benefactorem ipſum amando, nec venerando, ſic quoq; obliti ſunt [& mira
bilium eius quæ oſtendit eis] in terra Aegypti dicentes adinuicem: Conſtituamus nobis du
Num. 14. cem, & reuertamur in Aegyptum. ¶ [Coram patribus eorum fecit mirabilia in terra Aegypti] 15
Exod. 7. 8. vt patet in Exodo, & hoc maxime fecit deus [in campo Thaneos]. i. in planicie ciuitatis illius.
9. 10. 11 Thanis enĩ fuit ciuitas regalis, in q̃ rex cũ ſuis cõſiliarijs habitare ſolebat. Propter q̃d apd̃ Iſaiã
ſcriptũ eſt: Stulti principes Thaneos, ſapientes conſiliarij Pharaonis dederũt conſiliũ inſipiẽs.
Iſaiæ 14 Qm̃ ergo rex & conſules ſui, q erant principales cauſę totius peccati & afflictionis Aegypti, in
hac vrbe regia demorati ſolebant, ideo veriſimile eſt, q ciuitas iſta grauius flagellabatur q̃ reli

quæ

16 quæ. Hincq̃ iã dicitur deus ſpecialiter feciſſe mirabilia in loco,ſeu campo vrbis iſtius.¶ Inter- Exo.14
A rupit mare]rubrum diuidens illud[& pduxit eos]ſicco pede p alueũ eius[& ſtatuit aquas]ma-
ris rubri ſic diuiſas[quaſi in vtre].i.ita firmauit eas in loco ſuo ne fluerent, ac ſi fuiſſent in vas
17 ſe collectæ. ¶ Et deduxit eos]ſcʒ filios Iſrael ex Aegypto & per mare rubrum atq̃ deſertũ.[in
nube diei] .i.columna nubis apparentis in die[& tota nocte].i.in omnibus noctibus qbus am
bulabant[in illuminatione ignis].i.in columna ignis viam oſtendent'is in tñbris noctis.Quẽ-
admodum eñ de die ambulabant ſub nube,eos ab ardore ſolis protegente, ita de nocte ſeque
bantur ductum ignis,nec vnq̃ defecit columna nubis aut ignis , donec ingreſſi eſſent terram p-
miſſionis,nec proficiſcebantur diebus aut noctibus,niſi columna nubis aut ignis prius locum
mutaret,recedendo à tabernaculo,quæ oĩa in Exodo & Num. frequenter à Moſe deſcribunt. Nume. 10 & 12.
18 ¶ Interrupit petram in eremo.]Bis legitur deus omnipotens eduxiſſe aquã de petra filijs Iſra- Exo.16
el:ſel'vcʒ de petra Oreb,de qua eductione loquitur iſte verſiculus,quæ in Exodo plenius inue
nitur deſcripta. Secundo,quando Moſes pcuſſit bis ſilicem,& egreſſæ ſunt aquæ largiſſimę,ita Num. 20
vt populus biberet & iumenta,de qua eductione in lib. Num.habetur,fueruntq̃ eductiões iſtę
diuerſæ,qm̃ prima erat ante dationem legis. Secunda poſt eam. Ait ergo:Interrupit petram in
eremo.i.ita fecit quandam concauitatem ſeu diuiſionem in ea ac ſi rupta fuiſſet, & de petra ſic
rupta aquas eduxit.[& adaquauit eos].i.aqua eos potauit[velut in abyſſo multa].i.tam abũ
danter ac ſi fuiſſent iuxta pelagus magnum,de quo ad libitum aqua hauritur. Cum eñ fuerint
ſexcenta milia virorum in exercitu Hebræorum, præter mulieres & pueros , eos vcʒ qui non-
B dum viginti annos attigerant,& item præter vulgus promiſcuum Aegyptiacum innumerabi
19 le,conſtat'q̃ maxima copia aquæ fluxit de petra vnde vniuerſi biberent. ¶ Et eduxit aquam
de petra]dum Moſes pcuſſit bis petram ſeu ſilicem, ſicut iam dictum eſt. [& eduxit] ex petra
hac[tanq̃ flumina aquas].i.aquas copioſe fluentes inſtar fluuioꝝ. ¶ Et appoſuerũt adhuc pec
20 care ei].i.tantis bñficijs creatoris ingrati fuerunt,reddiderũtq̃ malum pro bono,& prioribꝰ
ſuis ſceleribus adiecerunt nouà peccata,qa & ipſa ingratitudo magnum eſt pc̃m.[in iram ex
citauerunt excelſum].i.ad ſimilitudinem iræ, ſeu ad effectum iracundiæ,vtpote ad iuſtam vl-
tionem atq̃ magnaꝝ inflictionem pœnaꝝ,prouocauerunt deum ſublimẽ ſuis peccatis,&hoc
21 [in inaquoſo].i.in deſerto,in q̃ eſt naturaliter aquæ penuria. ¶ Et tentauerunt deum in cordi
bus ſuis]i.ex propoſito præmeditationeq̃ cordis experiri volebant puidentiam dei,an ſcʒ de
us haberet curam eorum,prouidendo eis de neceſſarijs ad viuendum:Ideo ſequitur: [vt pete-
rent eſcas animabus ſuis].i. alimentum pro ſuſtentatione vitæ . Bis autem eſcas hoc modo pe-
tiiſſe leguntur, ſemel ante legiſlationem,quando dixerunt ad Moſen : Cur induxiſti nos in de- Exo.16
ſertum iſtud, vt occideres omnem multitudinem fame? & tunc dñs cœpit pluere manna. Secũ
do petebant carnes ſibi præſtari dicentes: Anima noſtra arida eſt,nihil vident oculi noſtri ni-
ſi man,quemadmodum in lib. Num. ſcriptũ eſt. ¶ Et male]vcʒ infidelit' & puerſe [locuti ſunt
de deo dixerunt] q̃d ſubditur:[nunquid deus poterit parare menſam in deſerto?]i. refectionẽ
pinguem & delitioſam? Hoc non aſſertiue,ſed dubitatiue dixerunt,arguebant tñ q̃ deus hoc
22 poſſet. ¶ Qm̃ pcuſſit petram & fluxerunt aquæ] ex ea[& torrentes inundauerunt],i. aquæ co
C pioſe inde egreſſæ ſunt,ſicut nunc patuit. Cum ergo ſit ita. ¶ Nũquid & panem poterit dare?]
Per panem (ſecudum quoſdam) non intelligitur hic manna,qm̃ deus contulit deus hũc panẽ
ante eductionem aquæ prædictam: ſed per panem intelligitur hic qlibet cibus delicatus ab eis
deſideratus. Solet quippe ſcriptura noĩe panis quemcunq̃ cibum ſignificare , ſicut & nomine
aquæ quemlibet potum. Vnde 1.li. Reg. de Saul habetur,q̃ tota die non comedit panẽ,nec bi- 4.Reg.6.
bit aquam.i. nihil guſtauit. Et legit' Eliſeus dixiſſe regi Iſrael , vt apponeret exercitui regis Sy-
riæ,quem Eliſeus miraculoſe adduxit,panẽ & aquam. Et ſequitur illic: Appoſita eſt eis magna
præparatio ciboꝝ: ſic ergo & nũc per panem intelligi dicunt cibum delitioſum, & ideo additi
[aut parare menſam populo ſuo?] vbi p menſam intelligi volunt refectionẽ delicatam,præſer-
tim qm̃ in Hebræo & in tranſlatione Hieronymi iuxta Hebræum habetur : aut parare carnẽ
populo ſuo. Hæc vero(vt tactum eſt)non affirmando,ſed dubitando dixerunt . Dixerunt eñ
vt Moſes ſcribit:Eſt ne deus in nobis an non? Deniq̃ de hac infideliſſima tentatione eoꝝ in li.
Num. ſcribitur: Flagrabant deſiderio carnium,& dicebant: Quis dabit nobis ad veſcendũ car Exo.17 Num.11.
nes? In mentẽ nobis veniunt cucumeres & pepones,porri & allia,quę comedebamus in Aegy
pto. ¶ Ideo].i. ex quo iſta ex infidelitate dixerunt,nõ habẽtes pro certo ,q̃ deus poſſet implere
23 q̃d deſiderabãt.[audiuit dñs] petitionẽ ipſoꝝ,nõ qa ipſi hoc meruerũt, ſed vt ipſe ſuam oĩpotẽ
tiam declararet.[& diſtulit] i.nõ ſtatim vltus eſt pc̃m eoꝝ,ſed diſtulit debitam pœnã vt poſt
modum tempore conueniẽti eam infligeret,& primo oſtenderet ſuam poteſtatem. [& ignis]
i. vehemẽs furor ſeu grãdis vindicta[accẽſus eſt in Iacob].i.iuſte inflictus eſt poſteritati Iacob

vcȝ filiȷ̃s Iſrael, quod cõſequenter clarius dr̃ [& ira] dei. i. vltio diuinæ iuſtitiæ [aſcẽdit in Iſrael] D
id eſt, in populum Iſraeliticũ de ſemine Iacob, q̃ dictus eſt Iſrael, genitum. Hoc mõ communiter
Num. 11 verſus iſte explanatur. Sed qm̃ in lib. Num. euidenter habetur: Ortum eſt murmur populi q̃ſi
dolentium ꝓ labore, quod cum audiſſet dñs iratus eſt, & accenſus in eos ignis dñi, deuorauit
extremam partem caſtrorum, quod certum eſt dici de igne materiali. Ideo poteſt hic verſus de
illo igne exponi, nec obſtat ꝙ illius ignis accenſio hanc tentationẽ præceſſit, qm̃ in diuina ſcri-
ptura geſta non ſemper narrantur eo ordine q̃ contigerunt, ſed quædam ꝑ anticipationẽ, quę-
dam ꝑ recapitulationem, quædam per ſupplementum dicuntur, quod maxime fit in libris me-
trice ſcriptis, qualia eſt liber pſalmoꝝ. Ideo aũt deus eos ita puniuit. ¶ [Quia non crediderũt in 26
deo] q̃ eis promiſit ꝙ induceret eos in terrã Chanaan. Dixerunt nanq; vt in lib. Num. habe-
Nume. 16 tur: Vtinam pereamus, & non inducat nos dñs in terram hanc, ne cadamus gladio & nos &
filiȷ̃ noſtri & vxores. Vnde & dñs ad Moſen dixit: Vſquequo multitudo hæc peſſima nõ credet
Num. 14. mihi? [nec ſperauerunt in ſalutari eius]. i. ſalubri auxilio dei, quod deus eis promiſit ꝑ Moſen,
Ibidem dicens: Deus pugnabit pro vobis. ¶ [Et mandauit nubibus deſuper]. i. ex diuino imperio fctũ 27
eſt vt ex aere, in quo nubes gignuntur, manna deſcenderet. Dicitur enim deus irrationabilib⁹
1. Reg. 7. & inanimatis præcipere, quando ex diuinæ virtutis nutu aliquid patiuntur & agunt. Propter
quod dñs ait Eliæ: Præcepi coruis vt paſcant te. [& ianuas cœli aperuit]. i. vias fecit in cœlo ae-
Exo. 16 reo per quas manna deſcendit. ¶ [Et pluit illis manna ad manducandum & panem cœli]. i. in 28
cœlo aereo miniſterio angeloꝝ formatũ. [dedit eis] ad veſcendũ. Propterea ſubditur. ¶ [Panẽ E
angeloꝝ] miniſterio angelico ꝓductum ac deſcendentem, non ꝙ angeli ſancti eo veſcunt, qm̃ 29
Tob. 12 non vtuntur cibo corporeo, ſicut habetur in lib. Tobiæ. [manducauit homo] quilibet in exerci-
tu Hebręoꝝ. [cibaria miſit eis in abundantia]. i. vſq; ad ſatietatem. Ex iſto ſequi videtur, ꝙ id
quod dictum eſt ſupra: Nunquid & panem poterit dare? intelligi poterit de manna, quia tunc
dicitur deus ꝑtitionem eorum audiuiſſe, & manna ſeu panem cœleſtem eis dediſſe. De hoc pa-
Exo. 16 ne ſeu manna quod ſimul deſcendit cum rore in lib. Exodi ſic dicitur: Mane ros iacuit per cir-
cuitũ caſtroꝝ, & apparuit in ſolitudine minutum, & quaſi pilo tuſum in ſimilitudinem prui-
næ ſuper terram, & appellauerũt filiȷ̃ Iſrael illud Manhu. i. quid eſt hoc? q̃d erat quaſi ſemen co-
riandri album, guſtusq; eius quaſi ſimilæ cum melle. Propterea quoq; alio loco ſcriptum eſt:
Sapien. 16. Angelorum eſca nutriuiſti populum tuum, & panem de cœlo præſtitiſti eis, omne delectamẽ-
tum in ſe habentẽ, & omnis ſaporis ſuauitatem, deſeruiens enim vniuſcuiuſq; voluntati ad q̃d
quiſq; volebat, conuertebatur. ¶ [Tranſtulit auſtrum de cœlo]. i. deus ceſſare fecit in aere ven- 30
tum auſtralem ſeu meridionalem [& induxit in virtute ſua Aphricum]. i. in potentia ſua flare
fecit ventum occidentalem, lateralem verſus meridiem. Flat eñ hic vẽtus inter meridiẽ & oc-
cidentem. Ideo vero induxit hunc ventum ab Aphrica flantem, quatenus multitudinẽ cotur-
nicum ab alia parte exiſtentem ſuo impetu vltra mare afferret ad locum filiorum Iſrael, iuxta
Num. 11 illud lib. Num. Ventus aũt egrediens à domino arreptas trans mare coturnices dimiſit in ca-
ſtra. Idcirco ſubiungitur: ¶ [Et pluit ſuper eos ſicut puluerem carnes] nõ mortuas ſed viuas, de 31
quibus ſubiȷ̃citur: [& ſicut harenã maris volatilia pennata] erant nanq; coturnices aues circa F
terram volantes, duobus cubitis in altitudinẽ ſup terram. Hæc aũt animalia deus pluit. i. ꝑ mo-
Ibidem dum pluuiæ miſit de aere tam copioſe quaſi arenam maris, ſcd̃m q̃d à Moſe dr̃: Ventus detu-
lit coturnices in caſtra itinere q̃tum vno die cõfici põt ex oĩ parte caſtroꝝ ꝑ circũitũ. ¶ [Et ceci- 32
derunt] animalia hæc [in medio caſtroꝝ eoꝝ]. i. intra vel prope caſtra ſeu tentoria filioꝝ Iſra-
el, ſcȝ [circa tabernacula] ſeu papiliones [eoꝝ] ita ꝙ ſine labore capi poterant. Vnde dicitur in
Numeris: Surgens populus toto die illo & nocte, ac die ſequenti, congregauit coturnicum mul-
titudinem, & ſiccauerũt eas per gyrum caſtrorum. ¶ [Et manducauerunt] filiȷ̃ Iſrael carnes has 33
[& ſaturati ſunt nimis] vſq; ad collum & nauſeam [& deſiderium eorum attulit eis] id eſt rem
ab eis deſideratam contulit ipſis. [non ſunt fraudati à deſiderio ſuo] id eſt adeptione rei deſide-
ratæ non ſunt priuati, quoniam carnium copiam ſunt adepti, quæ omnia in lib. Numerorum
Num. 11 clarius inducuntur, hoc modo: Dixit dominus ad Moſen: Populo dices, cras comedetis carnes
& comedetis non vno die, neque duobus vel quinque, ſed vſq; ad menſem dierum, donec exe-
at per nares veſtras, & vertatur in nauſeam. ¶ [Adhuc eſcæ eorum,] ſcilicet carnes iſtæ, 34
[erant in ore ipſorum, & ira dei.] ſcilicet vltio ſequens, [aſcendit ſuper eos.] Nam. ¶ [Et oc- 35
cidit pingues eorum] id eſt, in diuitiȷ̃s abundantes, ſuperbos, carnales, [& electos Iſrael impedi-
uit.] Hoc dupliciter accipi poteſt. Primo ſic: electos Iſrael, id eſt, bonos & iuſtos Iudæos,
impediuit, ita quod ſua exhortatione aut prece nihil proficere poterant reprobis illis, qm̃ exigẽ-
tibus vitiȷ̃s reproborum, electi pro eis exauditi non ſunt. Secundo ſic, electos Iſrael. i. elegantes
ꝑſonas populi huius, ab ingreſſu terræ ꝓmiſſionis impediuit. Et hoc eſt quod in Nume. dr̃: Ad-
huc

A huc carnes erant in dentibus eoꝝ,nec defecerat huiuſcemodi cibus,& ecce furor dñi cõcitatus
in populum,percuſſit eũ plaga magna nimis, vocatusq; eſt locus ille, Sepulchra concupiſcen=
36 tiæ,ibi eñi ſepelierunt populum q deſiderauerat carnes. ¶[In omnibus his] iam prædictis non
emendati,ſed in ſuis peruerſitatibus perdurantes[peccauerunt adhuc]vt ꝫ poſt reditum explora
torum,volentes tunc in Aegyptum reuerti.[& non crediderunt in mirabilibus eius].i.ex con Exod.6.7.
ſideratione primoꝝ mirabilium quæ deus fecit coram eis in Aegypto,in mari rubro,in deſer= & 8.
to,nolebant credere ꝙ deus poſſet eos in terram Chanaan ſaluos inducere, propter fortitudi=
nem populi,ciuitatum,atq; muroꝝ terræ illius:imo volebant Caleph & Ioſue lapidare,eo ꝙ di
37 xerant deum facile poſſe verbum ſuum implere,& Chananæos deijcere. ¶ Et defecerunt in va
nitate dies eoꝝ].i.propter pctã ſua inanes erant dies ipſoꝝ[& anni eorum cum feſtinatione]
defecerunt.i.cito conſumpti ſunt,occiſi atq; pſtrati in eremo,quoniam omnes qui tunc nume=
rati erant & murmurauerunt,intra quadraginta annos defuncti ſunt in ipſo deſerto,nec ingre
di poterant terram promiſſam,multi quoq; eorum ſubita morte occiſi ſunt per ſerpent.s igni
3 8 tos,& in contradictione Chore & propter pctm̃ Phogor. ¶[Cum occideret eos quærebãt eũ,&
reuerebantur]Non ꝙ eidem numero occidebantur & reuertebantur, ſed ſecundum regulam
in principio poſitam,loquitur hic ſcriptura de diuerſis ad eundem populum ptinentibus,qua
ſi de eiſdem ſuppoſitis.Itaq; cum deus quoſdam præuaricatores occideret,aliqui territi ſunt ne
ſimilia experirentur tormenta,iccirco quærebant eum.i.miſericordiam dei,p indulgentia in=
B uocabant, & reuertebantur ad deum p pœnitentiam.[& diluculo].i. celeriter ex magno pœ=
narum timore [veniebant ad eum] non greſſibus pedum ſpacioq; locorum,ſed mentis immu
39 tatione & pœnitentia cordis. ¶[Et rememorati ſunt] ex conſideratione priorum mirabilium Exod.12
dei,& occiſione eorum qui ita non recoluerunt[qa deus eſt adiutor eorum]in omnibus bonis Exod.17.
ſicut fuit adiutor eorum in Aegypto & contra Amalech[& deus excelſus redemptor eoꝝ eſt]
eruens eos à cunctis periculis ſicut eruit eos de manu Pharaonis & eius exercitu. Veruntamen
quoniam iſta reuerſio non erat ex charitate diuina,ſed ex timore ſeruili,quo pœna timetᷣ, per Iſaiæ.28
cuius imminentiam ſeu experientiam penſat homo veritatem,iuxta illud: Tantummodo ſo
40 la vexatio dabit intellectũ auditui,propterea modo ſubiungitur. ¶[Et dilexerũt eũ in ore ſuo]
.i.verbis precatorijs ſimulabant ſe deum amare[& lingua ſua mentiti ſunt ei].i. verba eorum
41 falſa fuerunt,neq; ex corde ſyncero prolata ſunt. ¶[Cor autem eorum non erat rectum cũ eo]
.i.deo non placuit,quoniam iuſtum & verum non fuit,[nec fideles habiti ſunt in teſtamento
42 eius].i.fideliter non egerunt in lege diuina eius cuſtodiendo præcepta. ¶[ipſe autem]deus[eſt
miſericors & propitius fiet pctis eorum]poſteritatem eoꝝ non penitus auferendo, & ipſos ci=
tra condignũ puniendo[& non diſperdet eos].i.non penitus diſperſit eos, ſed quoſdã ad tem=
43 pus in vita ſeruauit,& eis poſteritatẽ conceſſit. ¶[Et abundauit vt auerteret iram ſuam],i.co=
pioſe paratus fuit vindictam interdum inceptam dimittere,populo parcere,& Moſi preces at
que ſacrificia Aaron pro pctis acceptare. [& non accendit omnem iram ſuam].i.tantum non
34 flagellauit eos vt meruerunt. ¶[Et recordatus eſt] .i.p modum recordãtis ſe habuit,miſericor=
C diter ignoſcendo[quia caro ſunt,ſpiritus vadens & non rediens]. Ponit hic partem pro toto,
appellando hominem carnem,deinde ſpiritum euntem & nõ redeuntem. Eſt itaq; ſenſus:Re= Num. 21
cordatus eſt quia caro ſunt.i.deus benigne attendit ꝙ corporales & fragiles erant ac procliues
in malum: recordatus eſt quoq; quia ſpũs ſunt vadens & nõ redẽs.i. ꝙ animæ hominũ ſunt
multum defectuoſæ,tanq̃ euntes de vna diſpoſitione in aliam,vagæ,inſtabiles,& tandem va=
dunt de corpore iſto mortali ad regionem ignotam,nec redeunt naturali virtute ad priſtinũ
ſtatum.Ex hac autem recordatione inducitur deus ad indulgendum nobis facile. Vnde & ipſe
met alibi teſtatᷣ: Neq̃q̃ vltra maledicam terræ propter homines. Senſus eñi & cogitatio cordis Gen.8
humani proni ſunt in malum ab adoleſcẽtia ſua. Propter quod Eſdras ait ad dominũ:Quid
eſt genus corruptibile vt ita amariceris de illo?Conſequenter oſtendit deus enormitatem pctĩ
45 populi huius,propter multitudinem & recidiuum tranſgreſſionis ipſorum. ¶[Quoties exacer=
bauerunt eum in deſerto, in iram concitauerunt eum in inaquoſo?]quaſi dicat multoties. Vñ
dominus ad Moſen ait: Tentauerunt me iam p decẽ vices. Quomodo aũt dulciſſimus atque Num.14
46 incommutabilis deus exacerbari & ad iracundiam concitari dicatur,ſæpe expoſitum eſt. ¶[Et
conuerſi ſunt]ad ſeipſos vt facerent propriam voluntatẽ à deo auerſi[& tẽtauerunt deum.]ſi=
cut nunc ſæpius dictũ eſt[& ſctm̃ Iſrael].i.deũ oĩm veroꝝ Iſraelitaꝝ ſcti ficatorẽ [exacerbaue=
runt]ita ꝙ propter eoꝝ pctã factus eſt eis auſterus,amarus,& durus ratione effectus ſeu vltio
nis,q in ſeipſo naturalr̃,æternalr̃ & inuariabilitᷣ benignus,ſuauis & mitis eſt. ¶[Non ſunt re=
37 cordati]iſti ingrati[manus eius];i.poteſtatis & operationis diuinę oſtẽſæ eis[die qua redemit
38 eos de manu tribulãtis]i.de impio & oppreſſiõe regis Aegypti ¶[Sicut]i.quẽadmodũ ſeu qualitᷣ

Exod.3 deus[poſuit in Aegypto ſigna ſua].i.decem plagas,ſecũdum q̃d in Exodo ait:Percutiã Aegy D
ptum in omnibus mirabilibus meis[& prodigia ſua in campo Thaneos]q̃d qualiter intelligi
debeat paulo añ ſatis p̃lixe monſtratum eſt.Deinde in ſpeciali tractat de iſtis ꝓdigijs ¶[Et con 49
uertit in ſanguinem flumina eoꝝ]ſ.Aegyptioꝝ[& imbres].i.ciſternas ſeu aquas ex imbre ſca
Exo.7 turientes[ne biberent.] Quemadmodũ in Exodo dicitur:Prima plaga Aegyti fuit,q̃ exten
dente Moſe virgam ſup fluuios Aegypti,verſæ ſunt omnes aquæ Aegypti in ſanguinem,ſode
Exo.8 runtq; Aegyptij circũquaq;,& inuenerunt ſanguinem ꝑ aqua, nec poterant bibere aquas flu
minis propter alienationem ſaporis.¶[Miſit]deus[in eos]puta Aegyptios[cynomiam].i.muſ 50
ſcam caninã,ſeu omne genus muſcaꝝ,q̃a cynomia dicitur à cenos,quod eſt cõmune,& muſca
[& comedit eos].i.muſca iſta punxit momorditq; eos[& ranam,& diſꝑdidit eos.]Ponuntur
autem in verſiculo iſto ſingularia ꝑ pluralibus,q̃a ꝑ cynomiam & ranam,intelligenda eſt mul
Exod.8 titudo muſcaꝝ & ranaꝝ.Miſſio quoq; muſcaꝝ erat quarta plaga Aegypti,vt dñs ait ad Pha
raonem:Immittam in te & in ſeruos tuos & in populum tuũ & in domus tuas omne gñs mu
ſcarum. Et ſequitur alibi:Venit muſca grauiſſima.i.multitudo muſcaꝝ in domũ Pharaonis
& in omnem terram eius,corruptaq; eſt terra ab huiuſmodi muſcis. Miſſio aũt ranaꝝ erat ſe
Ibidem cunda plaga Aegypti,de qua in Exodo ſcribitur:Dixit dñs ad Pharaonem:Ecce ego ꝑcutiam
omnes terminos tuos ranis,& ebulliet fluuius ranas quæ ingredient domum tuam & cubicu
lum lectuli tui,& ſup ſtratum tuum,& in domos ſeruoꝝ tuoꝝ,& in populum tuũ,& in furnos
tuos & in reliquias ciboꝝ tuoꝝ.¶[Et dedit erugini].i.vẽto vrenti ſegetes corrumpenti,vel eru 51
gini.i.auræ noxiæ,ſiue rubigini[fructus eorum]i.blada terræ ad deſtruendũ.Hęc plaga nõ eſt E
ſcripta in Exodo,ſicut nec plaga pruinæ,de qua loq̃tur finis verſus ſequẽtis,quia in Exodo nõ
recitantur niſi plagæ principales & notabiles [& labores eoꝝ] hoc eſt fructus Aegyptioꝝ,per
eorũ laborem ꝑductos,dedit deus [locuſtæ].i.multitudini locuſtarũ ad deuorandũ. Hæc fuit
Exod.10. plaga Aegypti octaua,de q̃ in Exo.ſcriptũ eſt:Hæc dicit dñs ad pharaonẽ:Ecce ego inducã lo
cuſtam in fines tuos,quæ operiet ſupficiem terræ,ne quicq̃ eius appareat,& venerũt locuſtæ in
numerabiles,omnia deuorantes,quæ non erant conſumpta à grandine. ¶[Et occidit in gran
Exod.9 dine].i.ꝑ caſum maximæ grãdinis[vineas eorũ]Hęc erat ſeptima plaga Aegypti,de qua à Mo 52
ſe dr̃,q̃ maxima grando cecidit in terra Aegypti,& homines & iumenta ſuper quę cecidit grã
do moriebantur,cunctam quoq; herbam agri percuſſit,& omne lignum regionis confregit[&
muros eorum]deus deſtruxit[in pruina].i.in frigore congelante atq; nocturno,vel in humo
Exod.9 re moris nociuo.¶[Et tradidit grandini iumenta eorũ] quia omnia bruta in agris reperta grã
do occidit,dedit[& poſſeſſionem eorum]ſc; Aegyptiorũ[igni]ad cõſumendũ,q̃a vt dr̃ i Exo. 53
Exod.7 Grando & ignis mixta pariter ferebantur.¶[Miſit in eos iram indignationis ſuæ.]hoc eſt,vin 54
dictam ſuæ vlciſcentis iuſtitiæ,ſc;[indignationem,] .i.effectum ſui contemptus, quo opera
eorum indigne ferebat.[& iram].i.ęquitatis ſuæ vltionem[& tribulationem]multiplicem hic
non expreſſam[immiſſiones]quoq;[ꝑ angelos malos].i.peſſimas cogitationes, indurationẽ,
& obſtinationem ꝑmiſit deus immitti cordibus Aegyptiorum ꝑ ſuggeſtionem cooperationẽ
que dæmonum.Mala pœnæ ſunt à deo effectiue,ſed mala culpę non niſi ꝑmiſſiue,quia de ma F
lo pœnæ apud Amos prophetam dicitur:Si erit malum in ciuitate quod dñs non fecit. ¶[Viã 55
Amos.3. fecit ſemitæ iræ ſuæ]hoc eſt plagas ſuæ iracundiæ miſit verſus Aegyptios, non verſus Hebræ
os,ſicq; angelum vaſtatorẽ fecit declinare à terra Rameſſes,in qua morabant Iudæi.Vnde dñs
Exod.8 ait ad Pharaonẽ:Ponam diuiſionem inter populum meum & populum tuũ [non pepercit à
morte aĩarum eorum].i.deus ſiue mĩa occidit Aegyptios magnos & paruos.[& iumenta eoꝝ
in morte concluſit].i.occidit.Hæc vero fuit quinta plaga Aegypti,de qua dixit dñs ad Pharao
Exod.9 nem:Ecce manus mea erit ſuper agros tuos,ſup equos & aſinos & camelos, boues & oues,pe
ſtis valde grauis,mortuaq; ſunt oĩa animantia Aegyptioꝝ,vc; in agro propter peſtilentiam.
¶[Et percuſſit omne primogenitum]tam hoĩm q̃ iumentoꝝ[in terra Aegypti]& hęc erat deci 56
ma plaga Aegypti,vt dicitur in Exodo.Percuſſit etiam deus[primitias omnis laboris eorum]
id eſt,primitiua atq; potiſſima fructuũ terræ Aegypti,puta frumenta & cætera. [in tabernacu
Gen.10 lis Cham].i.in locis Aegyptioꝝ,q̃ nati erant de ſemine Cham filij Noe.Meſrai quippe,vt dici
tur in Geneſi,erat filius Cham,& ab hoc Meſrai Aegyptus nomen ſortita eſt.q̃a in ea dñabat
& ideo vbi noſtra tranſlatio habet Aegyptus,in veteri teſtamento dicitur Meſraim.Deiñ poſt
Exod.12 deſcriptionẽ plagaꝝ Aegypti,recitat liberatio Hebræorũ. ¶[Et abſtulit ſicut oues populum
ſuum]hoc eſt,quemadmodum bonus paſtor eruit oues ſuas de inuaſione luporũ: ſic deus de 57
Aegyptijs reprobis & malignis abſtulit filios Iſrael [& perduxit eos tanq̃ gregem in deſerto,]
quia prouidit eis de bono paſtore ac duce,ſcilicet Moſe,& de cibo ac potu.¶[Et deduxit eos in
Exod.3 ſpe.] promittendo quod induceret eos in terram lacte & melle manantem: [& non ti 58
muerunt

A mi erunt]ad tempus,quia ſecuti ſunt Moſen per medium maris rubri[& inimicos eorũ operu Exod.14
le mare]vc3,Pharaonẽ & omnẽ eius exercitũ. ¶[Et induxit eos in montẽ ſanctificationis ſuę] Nume.33.
59 hoc eſt, In Ieruſalem & montem Sion,in quo poſtmodũ cõſtructũ eſt templũ,Huc induxit,nõ
eoſdem,q ex Aegypto egreſſi fuerant & numerati,p̃ter Caleph & Ioſue, ſed filios illorũ ſecũdũ 3.Reg.6.
quod dñs dixit:Omnes q murmuraſtis contra me non intrabitis terram ſuper quã leuaui ma- Nume.14
num meam,vt darem eam vobis,p̃ter Caleph filium Iephõe,& Ioſue filium Nun. Duxit ergo
eos in montem ſanctificationis ſuæ[montẽ quem adquiſiuit dextera eius].i.quem deus,cuius
ſunt omnia,de manu indignorum propria poteſtate eripuit,& ſuo populo dedit. Propter q̃d
60 additur. ¶[Et eiecit à facie eorũ gentes]hoc eſt,à conſpectu Iſraelitarũ expulit gentes,in terra p
miſſionis habitantes eas occidendo,effugando,aut ſubijciendo populo ſuo,vt patet de Gabao Ioſue.9
nitis & cæteris Chananæis,q ſub tributo manebant inter filios Iſrael,ſicut in lib.Ioſue comme Ioſ.13.14.
moratur[& ſorte diuiſit eis terram in funiculo diſtributiõis] per manũ Eleazari ſacerdotis & Ioſ.15.16.
Ioſue ac principũ tribuum Iſrael,q ad imperiũ dñi diuiſerunt nouem tribubus, & dimidiæ tri-
bui Manaſſe,terram Chanaan,dantes pluribus maiorem,paucioribuſq; minorẽ.De qua diui-
ſione plene tractatur in libro Ioſue. Tribus nanq; Ruben & Gad,media quoq; tribus Manaſſes Nume.32.
ante hanc diuiſionem receperãt poſſeſſionem trans Iordanẽ. Tribus vero Leui non habuit poſ Ioſue.13
61 ſeſſionem,niſi ad habitandũ,& ad pecora nutriendai ſed deus Iſrael fuit eorũ hęreditas. ¶[Et ha
bitare fecit in tabernaculis eorũ].i.in ciuitatibus & villulis Chananæorũ[tribus Iſrael]Conſe-
62 quenter narrantur peccata filiorũ Iſrael,commiſſa in terra promiſſionis. ¶[Et tentauerũt deum]
B fidelem & verũ,de eius virtute dubitãtes,[& exacerbauerunt deũ excelſum] ſcd̃m ſenſum p̃ex
planatum[& teſtimonia eius non cuſtodierunt]Duæ ſunt partes legis diuinæ,vic3 teſtimonia
& præcepta,teſtimonia pertinent ad credenda p̃cepta ad operanda aut omittenda. Qm̃ ergo
deum tentauerunt ex infidelitate,conſtat quod eius teſtimonia.i.aſſertiões ſacræ ſcripturæ di-
63 uinitus inſpiratæ,non cuſtodierunt firmiter,Inuiolabiliter credendo. ¶[Et auerterunt ſe]à deo
& eius imperio[& non ſeruauerunt pactũ]quod cũ deo inierunt,dicẽtes,vt legit in Exo. Oĩa Exod.24.
q̃cunq; locutus eſt dñs,faciemus,& erimus obediẽtes[ſicut patres eorũ]murmuratores deo re- Exod.32
belles,& vituli adoratores[cõuerſi ſunt in arcum prauum].i. ſimiles facti ſunt arcui malo,qm̃
ſicut ex arcu prauo iaciuntur ſagittæ non vulnerantes,ita ex ore ipſorũ verba mortifera pceſſe
runt. Et iterũ Qm̃ ſicut arcus prauus extenſus cito laxatur atq; remittitur,ſic ipſi faciliter à bo-
64 no propoſito & cultu diuino auerſi ſunt,& ad iniquitatem laxati. ¶[In iram concitauerunt eũ
in collibus ſuis]Sacrificando in excelſis,quod erat illicitum. Veruntñ aduertendũ quod qñ ar
ca dñi non habuit certam ac ſtabilem manſionẽ,videlicet, antequã poſita erat in Silo,& poſt Ioſue.18
deſtructionem Silo vſq; ad conſtructionem templi Salomonis, licuit Iudæis offerre oblatiões
ſacrificiaque votiua,alibi q̃ vbi fuerat arca:dum vero erat in Silo & templo Salomonis, iſtud 3.Reg.4.
non licuit. Qm̃ ergo Hebræi terram promiſſionis ingreſſi, immolabãt deo in locis excelſis ſeu
collibus,etiam tunc quãdo arca erat in Silo Salomoniſq; templo,idcirco nunc dicitur:In iram
concitauerunt eum in collibus ſuis. Penſandum tñ quod ex diſpenſatione diuina, licuit prædi
ctis temporibus alibi immolare,q̃ in loco arcæ,quemadmodũ 3.Reg.lib.legitur,Elias obtuliſ 3.Reg.18.
C ſe ſacrificiũ in monte Carmeli. Ex his innoteſcit quõ ſaluatur quod dr̃ Salomõ obtuliſſe ſacri- 3.Reg.3.
ficium in excelſo Gabaon,ſed & Samuel in excelſo legitur immolaſſe,cum tamen in libro Re- 1.Reg.7.
gum frequenter imputetur populo in pctm̃ quod obtulit in excelſis,[& in ſculptilibus ſuis].i.
Idola adorando[ad æmulationẽ].i.indignationẽ[eum prouocauerũt. ¶[Audiuit deus]hoc ẽ,
65 mente cognouit iſta eorũ pctã[& ſpreuit]tam eos q̃ culpas eorũ,qm̃ ſicut Sapiẽs qdã ait:Odio Sapien.14
ſunt deo impius & impietas eius. Hinc quoq; corrigi non valebant. Iuxta illud ſapiẽtiſſimi Sa-
lomonis:Conſidera opera dei,quod nemo poſſit corrigere quem ille deſpexerit[& ad nihilum Eccle.7
redegit valde Iſrael.]Spũaliter nanq; ad nihil eos redegit,qm̃ omẽ eẽ charitatis & gr̃æ eis ſubtra
xit,corpal'r q̃q; eos ad nihilũ redigebat,tradendo iniquos poteſtati inimicorũ ſuorũ. vt patet in Iudic.6
lib. Reg.& Iudicũ. ¶[Et repulit tabernaculũ Silo,]hoc eſt,domũ in qua erat arca,deſtrui, arcã- 1.Reg.4.
66 q; captiuari pmiſit. Repulit ergo tabernaculũ Silo, vel potius habitatores tabernaculi hui⁹,qa 2.Mach.5
non pp locũ gentẽ,ſed pp gentẽ locũ dñs elegit. Simil'r non pp̃ter locũ gentẽ, ſed pp̃ter gentem
locũ dñs repulit[tabernaculũ]inq̃[in quo habitauit in hominibus].i.Inter homines. Deus enĩ
in cordibus hoim bonorũ per gratiam habitat & quãdiu in ipſis hominibus demorat, in taber 1.Iohan.1
naculis quoq; eorum & maxime in conſecratis habitare cenſetur. Propter quod ait ſcriptura:
Ecce tabernaculũ dei cum hominibus,& habitabit cum eis. Et Moſes dicit:Dñs deus ambulat Apoca.21
in medio caſtrorũ. Et ipẽ dñs per Moſen:Ego,inquit,ſum qui habito in medio filiorum Iſrael, Deuter.23
67 ¶[Et tradidit]dñs[in captiuitatem]Philiſtæis,qui alias dicti ſunt Palæſtini atq; Allophili [vir Ezech.16.
tutem eorũ].i.potentiam filiorum Iſrael, per quam intelligi poteſt robur exercitus eorum,ſeu
ſortes

fortes ipſorum vel ipſa arca, cuius præſentia & virtute prævalere in prælijs conſueuerũt [& pul D
1.Reg.4. chritudinem eorum]. i. pulchras perſonas, ſeu arcam quæ extitit decor & gloria eorum [in ma
nus inimici]. ſ. populi Philiſtinorum. ❡[Et concluſit in gladio populum ſuum,] hoc eſt, per ar 68
ma & bella Philiſtinorum, occidi permiſit filios Iſrael [& hæreditatem ſuam ſpreuit]. i. popu
lum iſtum, quem ſibi elegit & coluit, non protexit. Veruntamẽ reprobi illi non dicuntur popu
lus atq; hæreditas dei, niſi ſecundum vocationem & nomen, non ſecundum prædeſtinationẽ
Math. 8. æternam, quemadmodum & ſaluator in euangelio de Iudæis locutus eſt: Filij autem regni eij
ciẽtur in tenebras exteriores. ❡[Iuuenes eorum]. ſ. Iudæorum [comedit] hoc eſt, deuorauit & in 69
terfecit [ignis]. i. magna impugnatio & vehemens furor Philiſtinorum [& virgines eorum nõ
ſunt lamentatæ] quoniam vnuſquiſq; pro ſuipſius euaſione tam ſolicitus erat, quod aliorum
deplorationi vacare non potuit. ❡[Sacerdotes eorum] videlicet filij Eli, Ophni & Phinehes [in 70
gladio] Philiſtinorum [ceciderunt] & mortui ſunt [& viduę eorum non plorabantur] propter
1.Reg.4. cauſam de virginibus aſſignatã. Nam & vxor Phinehes audito rumore de morte viri ſui, mox
incuruauit ſe, & in ipſo partu defuncta eſt, nec potuit pp perturbationẽ defleri. Deĩn ponitur re
conciliatio dei circa populum ſuum atq; indignatio eius contra eorum aduerſarios. ❡[Et exci 71
tatus eſt, tanquam dormiens dominus, tanquam potens crapulatus à vino] Quemadmodum
homo dormiens & vino inebriatus, propria fortitudine non vtitur, nec pro ſuis præliatur, ex
citatus autem à ſomno ad ſobrietatem reuerſus, virtutem ſuam oſtendit, & fortiter pugnat, ho
ſteſq; proſternit, ſic deus omnipotẽs quam diu populo ſuo iraſcebatur, nec eum tuebatur, erat
quaſi dormiens & crapulatus ſeu inebriatus à vino, quaſi non attendens afflictionem populi E
1.Reg.7. 1.Reg.31. 2.Reg.5.8 1.Reg.5. ſui, & captiuitatem arcæ teſtamẽti. Cum vero Philiſtæos hos cœpit per Samuelem, Saul ac Da
uid deijcere, occidere, & vaſtare, videbatur q̃ſi à ſomno ſuſcitari, atq; ab ebrietate ad vſum rati
onis reuerti. ❡[Et percuſſit inimicos ſuos] Philiſtæos [in poſteriora] hoc eſt, in ſecretioribus na 72
tium partium, vbi mures arodebant prominentes extales eorum, & computruerunt [opprobri
um ſempiternum dedit illis] quia in pręſenti vita nulla obliuione delebitur memoria tantæ cõ
fuſiõis ipſorum, in inferno quoq; ſine fine culpa eorum torquebitur. Deinde manifeſtatur, q̃d
1.Reg.4. ſola tribus Iuda erat ad regiam dignitatem electa. ❡[Et repulit] deus [tabernaculum] hoc eſt, 73
familiam [Ioſeph] Vel tabernaculum Ioſeph. i. locum & vrbem Sylo, quę dicitur tabernaculum
Ioſeph, quoniam erat in ſorte Ephraim filij Ioſeph, erat q; in Sylo poſita arca in tabernaculo Io
ſue Ephratei, quę primo Regum plenius recitantur [& tribum Ephraim non elegit] ad regnan
3.Reg.11. 2.Para.10 dum. Nam quamuis deus contulit Ieroboam filio Nabath de tribu Ephraim decẽ tribus Iſra
el, non tamen electus erat ad perſeuerãdum in regno per ſuam poſteritatem ſicut nec Saul de
1.Reg.9. Gene.17 Gen.41 progenie Beniamin, ſed vterq; aſſumptus fuit ad tempus. Deniq; ad declarandum quod trib9
Iuda fuit ad regnum electa, merito excludit tribum Ioſeph, hoc eſt, Ephraim & Manaſſen. De
inde ſpecialiter tribum Ephraim, Primo quoniam Ioſeph ſanctior erat fratribus ſuis, eum in
iuſte vendentibus. Secundo, quia ſublimior eis, vtpote dominator Aegypti. Tertio, q̃a primo
genita ei data fuerunt. Iuxta illud: Ruben fuit primogenitus Iſrael, ſed cum violaſſet thorũ pr̃is
1.Parat.5. Gen.49 ſui, data ſunt primogenita filijs Ioſeph: & hoc à Iacob patriarcha, ſicq; progenies Ioſeph vide
batur ad regnandum propinquior: maxime autem tribus Ephraim, quoniam ſicut in Geneſi F
dicitur: Iacob præpoſuit Ephraim ipſi Manaſſe. ❡[Sed elegit tribum Iuda,] ad ſceptrum & re 74
gnum. Vnde & Iacob pręd ixit: Non auferetur ſceptrum de Iuda, & dux de fœmoribus eius, do
nec veniat qui mittendus eſt [montem Sion quem dilexit]. i. montem ſic dictum deus elegit vt
2.Reg.6. 3.Reg.6. eſſet in eo habitatio ſua, quoniam Dauid ædificauit in eo altare, & poſtea Salomon templum.
❡[Et ædificauit ſicut vnicornium ſanctificium ſuum] hoc eſt, deus ædificari fecit templum ſu 75
um ſanctum in mõte hoc, ſicut vnicornium: quod dupliciter accipi poteſt. Primo ſic: ſicut vni
cornium. i. Iudæorum, qui vnicornes per ſimilitudinem appellãtur, quoniam ſicut animal q̃d
vnicornis vocatur, vnum dũtaxat cornu habet in fronte: ſic ipſi vnius dei cultum & fidem ha
bebant: ædificauit ergo ſanctificium ſuum ſicut vnicornium. i. ſicut decuit ædificari templum
Iudæorum, vnum verum deum colentium. Secundo ſic, ſicut vnicornium. i. ſicut cõſtenitur ha
bitaculum aĩalium, quæ vnicornes ſeu rhinocerõtes dicuntur, qm̃ ſicut hoc anĩal prohibet oĩa
cætera bruta ab ingreſſu tabernaculi ſui, ſic deus prohibuit alienigenas ab introitu templi. Hic
Nume.23. quoq; Balaham comparat deum rhinoceronti, dicẽdo: Deus eduxit Iſraelem de Aegypto, cu
ius fortitudo ſimilis eſt rhinocerõtis [in terra quam fundauit in ſecula]. i. deus ædificari fecit tẽ
1.Reg.16. plum ſuum in terra promiſſionis, quam ad cultum ſuum conſecrauit perpetuo, quantum erat
in ſe. ❡[Et elegit Dauid ſeruum ſuum] ad ſtabile regnum [& ſuſtulit eum de gregibus ouium] i.
ab gregibus patris ſui quas pauit, eum reduxit [de poſt fœtãtes,]. i. poſt oues fœtas ſeu prolem 76
habentes, accepit eum ad gloriam regni. ❡[Paſcere Iacob ſeruum ſuum, & Iſrael hæreditatem 77
ſuam]

ſuam].i. quatenus bene & digne regeret in ſpiritualibus ac temporalibus populum Hebræo Gen. 32
A tum, ex Iacob, qui etiam dictus eſt Iſrael, natum. ❡[Et pauit eos] Dauid hoc modo, [in inno
78 centia cordis ſui].i. puri ac ſimplici intentione[& in intellectibus manuum ſuarum] hoc ē, in pru
dentia operationum ſuarum[deduxit eos]ad debitum finem, veramq; pacem.

❡Expoſitio eiuſdem myſtica.

QVemadmodum Dauid figura extitit Chriſti, ſic ſynagoga erat figura eccleſię, & regnū
ac populus Dauid, typus fuit regni Chriſti, et populi Chriſtiani. Exponendo ergo hunc
Pſalmum de Chriſto & populo Chriſtiano, ipſe ſaluator & dominus noſter Ieſus Chriſtus, pri
mo excitat nos ad diligentiſſimam aduertentiam dicendorū, & ait: Attendite toto ſtudio men
tis, popule meus.i. plebs Chriſtiana, meo ſanguine liberata, atq; à me Chriſto Chriſtiana vo Actu. 11.
cata, legem meam euangelicam, inclinate aurem veſtram in verba oris mei.i. reuerenter ſuſci
pite, humiliterq; implete doctrinam noui teſtamēti, quod proprio ore edocui. Aperiam in pa
rabolis os meum, &c. Quomodo hoc de Chriſto exponendū ſit, in præcedenti elucidatione pa
tuit. Sequitur vox eccleſiæ: Quanta audiuimus mirabilia Chriſti, quæ ipſe in mundo egit, & q̄
de eo dicta ac ſcripta ſunt, atq; in nomine eius à ſuis diſcipulis facta creduntur, & cognouim⁹
ea per fidem certiſſimam. Et qm̄ fides eſt ex auditu ſecundū apl'm, ideo ſubditur, & patres nr̄i, Roma 10
euangeliſtæ atq; apoſtoli, narrauerunt nobis, quia per totum mundum opera Chriſti prædi Matth. 24.
cauerunt, & ea ad memoriā ſempiternam nr̄amq; informationem, in ſcriptis reliquerunt. Nō Marc. 16 Iohan. 8.
ſunt occultata à filijs eorum ſpiritualibus.ſ. bonis Chriſtianis, qui qm̄ ex deo ſunt verba dei aui
B de audiunt, in generatione altera.i. in populo Chriſtiano, priorum Chriſti fidelium veſtigia imi
tante. Narrantes patres noſtri prædicti, laudes dn̄i.i. pconia Chriſti conteſtando, q̄d ipſe ſit vni
genitus filius dei patris, æterno pr̄i conſubſtantialis, coæternus, & coæq̄lis, p mundi ſalute vera Actu. 10.
citer incarnatus & paſſus, omniumq; iudex conſtitutus, & virtutes eius.i. diuinitatis ſuæ oipo
tentiam, & ſuæ humanitatis poteſtatem, cui data eſt omnis poteſtas in cœlo & in terra. Vl', vir Matth. 28
tutes eius.i. conuerſationis ſuæ perfectiſſimam ſanctitatem, vic; eius charitatem, manſuetudi
nem, humilitatē, patientiā, & mirabilia eius q̄ fecit, tres mortuos ſuſcitando, cæcū natū illūinā Matth. 10
do, cordium ſecreta propalando: non tn̄ omnia mirabilia Chriſti narrauerunt, ſicut ſcriptū eſt Lucæ. 7 Iohan. 11.
Multa alia fecit Ieſus, q̄ ſi ſcribātur p ſingula, nec ipſum(inqt) mundū arbitror poſſe capere eos Iohan. 9.
q ſcribendi ſunt libros. Et ſuſcitauit Chriſtus teſtimonium.i. nouū teſtamentū, & ea q̄ creden Ioh. 21.
da ſunt, in Iacob.i. in pp'lo Chriſti fideli contra vitia colluctāte, & eadē ſupplantante, & legem
vitæ & gratiæ, poſuit in Iſrael.i. in eccleſia ſancta catholica, deum ſpūaliter contēplante. Quan
ta mandauit pr̄ibus noſtris nota facere ea filijs ſuis.i. valde multa pcepit Chr̄s ſuis apl'is, alijſq;
nonnullis diſcipulis, quatenus manifeſtarēt ea his, q̄s ipſi in Chr̄o ſpūaliter gignerēt, ſicut Apl's
ait ad Gala. Filij mei quos iterum parturio, donec formetur Chriſtus in vobis, vt cognoſcat gene Gala. 4.
ratio.i. omnes poſteri. Filij qui naſcentur.i. ſpiritualiter regenerabuntur ex aqua & ſpū ſancto Ioh. 3
& exurgent, à ſomno peccati ad vigilantiam cuſtodiæ cordis, & à terrenis ad amorem cœleſti
um, & narrabunt filijs ſuis, veraciter Chriſtianis, vt ſciant & impleant diuina pcepta. Ad hāc
annunciationem hortatur nos S. Apl's: Implemini(inquiens) ſpiritu ſancto, loquētes vobiſmet Ephe. 5
C ipſis in pſalmis, & in hymnis, & canticis ſpiritualibus. Et rurſus: Patres(ait) nolite ad iracun Ephe. 6
diam puocare filios veſtros, ſed educate illos in diſciplina & correptione domini. Vt ponant
in deo ſpem ſuam.i. p meritum Chriſti ſaluari confidant, ne(quod abſit) ignorantes dei iuſti Roma. 10
tiā, & ſuā quærentes ſtatuere, iuſtitiæ dei non ſint ſubiecti, & non obliuiſcantur operum Dei, ſed
opera Chr̄i inceſſabiliter recolant qm̄ oīs eius actio, noſtra eſt inſtructio. Vnde monet apl's: Re Hebræ. 12
cogitate eum, qui talem aduerſus ſemetipſum à peccatoribus ſuſtinuit contradictionem. Et
Petrus: Chriſtus paſſus eſt pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt ſequamini veſtigia eius. 1. Pet. 2
Qui enim opera Chriſti cordialiter meminit, totius perfectionis documenta inuenit, nec faci
liter cadere valet, aut perire: & mandata eius exquirant, hoc eſt, quod Chriſtus Apoſtolis di
xit: Euntes docete omnes gentes, docentes eos ſeruare quæcunq; mandaui vobis. Sine obſer Matth. 28
uatione enim mandatorum, nemo poteſt ſaluari. Propter quod ait Iohannes: Qui ſe dicit noſ 1. Iohan. 2
ſe deum, & mandata eius non cuſtodit, mendax eſt. Ne fiant ſicut patres eorum, carnales. Filij
Ephrem, hoc eſt, mali & reprobi Chriſtiani, qui multi ſunt, & electis ad exercitium apponun
tur. Ephraim enim fructificatio interp̄tatur, intendentes & mittentes arcū oris ſui, hoc eſt, pul
chra loquentes, & plurima promittentes, ſed turpiter operantes, & promiſſa non adimplentes Matth. 13
conuerſi ſunt, ad ſeipſos & vitia ſua, in die belli.i. tempore aduerſitatis eis à mundo, carne, dæ
monibusve inflictæ. Nam ſicut ait ſaluator: Hi radicem non habent, quia ad tempus credūt & Luc. 8
tempore tentationis recedunt. Contigit quippe eis illud veri Prouerbij, quod Petrus comme 2. Pet. 2
morat.ſ. Canis reuerſus ad vomitum, & ſus lota in volutabro luti. Propter quod Chriſtus ite Lucæ. 6
rum

Titum.1 rum loquitur: Quid dicitis mihi dñe dñe, & non facitis quæ dico? Non cuſtodierunt teſtamen D
tũ dei, dicentes ſe noſſe deũ, & factis negantes: & in lege eius, Euangelica, noluerunt ambulare
& ita peccabant ex certa malitia, atq; ex ꝓpoſito non ex infirmitate, aut ex ignorantia quod ğ
2.Pet.2 damnabile ſit, Petrus docet: Melius erat illis non cognoſcere viam iuſtitiæ, quàm poſt agnitio
nem reuerti retrorſum. Seruus nãq; ſciens voluntatẽ domini ſui, & non faciẽs, vapulabit mul
Luc.12 tis. Et obliti ſunt benefactorum eius, hoc eſt, mali Chriſtiani obliuioni dederunt bñficia Chri
Baru.3. Iohan.10. qui pro eis incarnatus eſt, conuerſatus in mundo, ſuſpẽſus in ligno, qui in tantum eos dilexit,
Iohan.13. quod animam ſuam poſuit pro eis, & corpus ſuum ac ſanguinem in ſaluberrimum reliqt via
Matth.26. ticum, ſuæq; paſſionis amariſſimæ, ac dilectionis eximię memoriale perpetuum. Hoc modo
obliuiſcitur beneficia Chriſti, quicunq; eum non diligit, q mundi vanitatibus vacat, q carnis
ſuæ concupiſcentiis ſeruit. Qui autem Chriſto compatitur, qui eius paſſionibus, propriam cru
cem baiulando, quotidie aſſimilatur, & in labore pœnitentiæ quotidie mortificatur, hic vere
memor eſt beneficiorum domini ſui. Nõ enim ad veram ac gratam memoriam, ſufficit nuda
& ſuperficialis reminiſcẽtia, ſed neceſſaria eſt affectuoſa quædam recordatio, & operis exhibi
tio. Obliti quoq; ſunt, & mirabilium eius .ſ. Chriſti, quæ oſtendit eis per ꝑdicationem ſamulo
rum ſuoꝝ, & inſtructionem ſacræ ſcripturæ, vel inſpirationem & illuminatiõem ſpiritus ſan
Actu.10. cti. Mirabilia Chri fuerunt, q̊d pertranſiuit bñfaciens, ſanans oẽm languorẽ, & oẽm infirmita
tem in populo, ſcd'm q̊d Euangeliſtæ teſtantur: Oẽſq; oppreſſos à diabolo, vt aſtruit Petrus, q̊s
autem ſanauit in corpe, iuſtificauit in aĩa. Hoꝝ mirabiliũ obliuiſcit, q hoc exẽplo ad Chrm̃ mi
ſericordiſſimũ, prudentiſſimũ, ac potentiſſimũ medicum non feſtinat, q aĩæ ſuæ vulnera ei nõ E
detegit, q fontem oĩs ſalutis & gr̃æ, pro oleo pietatis & riuulis gratiarum non deprecatur, ꝑſer
Matth.11 tim cum ipſe proclamet: Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati eſtis, & ego reficiã vos.
Ioh.6 Et alibi: Eum qui venit ad me, non eijciam foras. Coram patribus eorum, hoc eſt, in cõſpectu
Apoſtolorum & diſcipulorum ſuorum, qui patres ſunt omnium Chriſtianorũ, fecit Chriſtus
mirabilia in terra ægypti. i. in mundo iſto. Aegyptus enim interpretatur caligo ſeu tribulatio
1.Iohan.5 ſicq; per eam accipitur ſeculũ iſtud neq̃, & mundus q totus in maligno poſitus eſt, in quo electi
multipliciter tribulantur, in cãpo Thaneos, hoc eſt, in planicie humilis mandati, qa & Chriſtꝰ
Ioh.14. ait: Sicut mandatum dedit mihi pr̃, ſic facio. Non em̃ per iactantiam aliquid fecit, quemadmo
Iohan.5. dum ipſemet rurſus dicit: Claritatẽ ab hoĩbus non accipio. Chr̃s etiam nobis præceptũ hũili
Matth.11 tatis ꝓpoſuit, dicens: Diſcite à me qa mitis ſum & hũilis corde. Quia etem̃ Thanis hũile manda
tum interꝑtatur, recte p campũ Thaneos humilis mandati planicies deſignantur, debemus q̊
q; præcipue humilitatem à Chriſto diſcere & ſectari. Interrupit mare & perduxit eos. Per ma
re (vt ſæpius dictum eſt) intelligi poteſt gentilitas vitiorũ amaritudine qualificata. Vnde con
Ephe.4 uerſis gentilibus Paulus clamat: Omnis amaritudo, ira, & indignatio, & clamor tollatur à vo
Thre.2. bis. Poteſt quoq; per mare deſignari tribulatiõum multitudo, ſicut in Threnis ait Iere. Magna
eſt velut mare contritio tua. Vtroq; autem modo interrupit Chr̃s mare, & ꝑduxit patres nſos
ſanctos apl̃os & eorum imitatores: nã per mediũ mare gentilitatis ipſos ꝑduxit cõuertẽdo pa
ganos ad fidem, gentilitatẽq; rupit, deſtruendo ritũ gentiliũ, cõterẽdo etiã pclã, & idola paga F
norum. Perduxit inſuper eos p varias tribulationes, & de oĩbus illis eripuit eos quemadmodũ
2.Cor.1. Paulus teſtatur: Benedictus Deus, qui conſolatur nos in omni tribulatione noſtra: & ſtatuit a
quas quaſi in vtre, quia gentiles ad fidem conuerſos in diuino timore ſtabiliuit, & à fluxu libi
dinis ſub iugo diuinorum præceptorum compeſcuit, tribulatiões fecit ceſſare, & quaſi in vtre
quieſcere. Et deduxit eos, vicȝ omnes Chriſtifideles, qui voluerunt pie viuere in Chr̃o, & idcir
2.Timo.3 cò perſecutionem perpeſſi ſunt, in nube diei, hoc eſt, in refrigerio conſolatiõis diuinæ, & ſub ro
re ac ſtillicidijs gr̃æ ſuæ, & tota nocte, hoc eſt, in omni aduerſitate & impugnatione, in illumina
Iohan.19. tione ignis, id eſt, in ſplẽdore ſapientiæ ſpiritus ſancti, & in radio interioris illuminatiõis Chri,
qui afflictis maxime prope eſt. Interrupit deus pater. i. perforari & rumpi permiſit petram, hoc
eſt, Chriſtum, ſeu latus ipſius, in eremo, huius mundi, ſeu in cruce omni humano ſolatio de
Matth.27 ſtituta. Vnde Chriſtus clamauit: Deus meus, vt quid dereliquiſti me? In huius petræ vulneri
bus, tuti efficimur ab omni inuaſione hoſtili, imo & ab iracũdia dei. Propterea apud Iſaiam di
Iſaie.2 cit ſcriptura: Ingredere in petram, abſcondere in foſſa humo, à facie timoris domini: & adaq̃
uit eos velut in abyſſo multa. i. deus merito ſanguinis Chriſti Chriſtianos abundãter potauit
Iohan.7. aqua gratiæ ſalutaris, & donis ſpiritus ſancti, & ideo Chriſtus ait: Si quis ſitit, veniat ad me &
bibat. Qui credit in me, flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. Et eduxit aquam de petra,
Iohan.19. quia de latere Ieſu lancea perforato, exiuit ſanguis & aqua, & deduxit tanquam flumina aquas
hoc eſt, deus Trinitas de Chriſto capite noſtro, deduxit in membra ipſius, id eſt, in nos copio
Iohan.1. ſa munera gratiarum, quia vt Iohannes ait, de plenitudine eius accepimus omnes, gratiam pro
gratia.

gratia. Apoſtolus quoq; ad Titum: Secundum ſuam (inquit) miſericordiam ſaluos nos fecit, p Titum 3
A lauacrum regenerationis & renouationis ſpiritus ſancti, quem effudit in nos abunde p Ieſum
Chriſtum. De hac aqua dominus ait per Ezechielem: Effundam ſuper vos aquam mundam, Ezech. 39
& mundabimini ab omnibus inquinamentis veſtris. Et appoſuerũt adhuc peccare ei. Sic (ph
dolor) multi Chriſtiani poſt gratiam baptiſmi & cætera beneficia Chriſti, pro gratiarum acti
one multiplicant offenſiones: in iram excitauerunt excelſum, hoc eſt, Chriſti dei vitutem, in in
aquoſo. i. In corde ſuo arenti & infructuoſo, omni aqua gratiæ cœleſtis priuato. Et tentauerũt
deum in cordibus ſuis, vt peterent eſcas animabus ſuis. Hoc exceſſiue ſolicitos reſpicit, qui pro
miſſionibus Chriſti increduli ſunt, quibus ipſe ait: Primum quærite regnum dei, & hæc omnia Matt 6
adijcientur vobis. Rurſuſq;: Nolite ſoliciti eſſe, dicentes: quid manducabimus? Scit enim pater Eodem
veſter, quia his omnibus indigetis, nimis ſolicitantur pro temporalibus congregãdis, non ac
quieſcentes Paulo, qui ait: Habentes alimenta & quibus tegamur, his contenti ſimus. Qui etiã 1 Timo. 6
auaritiam nominat idolorum ſeruitutem. Ideo audiuit dominus Ieſus, iſta peccata Chriſtiano Coloſ. 3
rum, & diſtulit, non ſtatim vindicando ſe, ſed longanimiter expectãdo, quemadmodum in Ec
cleſiaſtico ſcribitur: Altiſſimus patiens eſt redditor. Et Petrus: Patientes (inquit) agit dominus Eccle. 5
propter nos, nolens aliquem perire, ſed omnes ad pœnitentiam reuerti. Maxime autem appa 2. Pet 3
ret patientia dei tempore nouæ legis. Nam ſicut philoſophis innotuit dei maieſtas: Iudæis au
tem iuſtitia, ſic Chriſtianis innoteſcit miſericordia creatoris. Propter quod Apoſtolus aſſerit:
Apparuit benignitas & humanitas ſaluatoris noſtri dñi & ignis iræ Chriſti. i. ſ. vltio eius, accen Titum. 3
B ſus eſt in Iacob, hoc eſt, in Eccleſia Chriſtiana, quia non redeuntes nec pœnitentes Chrs tanto
horribilius punit, quanto diutius eos expectauit: & ira dei aſcendit in iſrael, qa eccleſia Chri
propter ſua peccata varijs modis ſæpe oppreſſa eſt. Nunc quoq; opprimitur à Sarracænis, hære
ticis, & tyrannis, quemadmodũ olim ſynagoga à Chananæis, Philiſtæis, Amonitis, & Moabi
tis. Quia non crediderunt in deo, hoc eſt, in deum, eius præceptis obtemperando, nec ſperauerũt
in ſalutari eius. i. in Chro, ſed potius in vanitatibus ſuis, aut pp̃rijs meritis ſeu viribus ſunt con
ſiſi. Et mandauit nubibus deſuper. Per nubes intelligi poſſunt angeli ſancti, ſecundũ Dion. Itẽ
q; apli, de quibus Iſaias interrogat: Qui ſunt iſti, q vt nubes volant? Qm̃ ergo miniſterio archã Iſaiæ 60
geli Gabrielis, nunciata eſt virgini glorioſæ incarnatio Chri, miniſterio quoq; angeli, nũciata Luc. 1
eſt paſtoribus natiuitas Chri iam facta, miniſterio quoq; angelorum pphetæ illuminati ſunt, Luc. 2
ad vaticinandũ de Chriſti tunc futura incarnatione, idcirco nunc dr̃ deus mandaſſe nubibus
cœli deſuper. i. angelis ſanctis, vc3 vt exhiberent obſequium circa Chri deſcenſum in mundũ.
Porro apli p̃dicauerũ p mundũ, incarnationẽ Chriſti impletã, mandauitq; aplis, vt circa Chri
ſti clarificationem in cordibus hoim, famulatũ impenderent. Iuxta illud Petri: Præcepit nobis Act. 10.
teſtificari, quia ipſe eſt qui conſtitutus eſt iudex viuorum ac mortuoꝝ. Vtriſq; ergo nubibus de
us mandauit, & ianuas cœli. i. ora apoſtolorum aperuit ad prædicandum Chriſti Euangeli
um. Nam & Chriſtus eis prædixit: Ego dabo vobis os & ſapientiam. Vel ianuas cœli empyrei Luc. 21
aperuit quantum ad hoc, quod ex eo ad nos angelos miſit. Et ita pluit illis manna ad mandu
candum. i. per hunc modũ miſit Chrm in mundũ, & annunciauit eũ gentibus, vt in eum crede
C rent, eiuſq; corpus in ſacramento comederent. Vñ Iſa. habet: Rorate cœli deſup, & nubes pluãt Iſaiæ. 45
iuſtum. Chriſtus enim eſt verum manna, cuius figura erat manna illud patribus datum: & pa
nem cœli dedit eis. i. corpus Chriſti contulit Chriſtianis in ſalutiferꝝ animæ cibum, ſecundum
quod Chriſtus fatetur: Nõ Moſes dedit vobis panem, ſed pater meus dat vobis panem verum Exod. 16.
Et iterꝝ: Ego ſum panis viuus, qui de cœlo deſcendi. Panem angelorum, hoc eſt, Chriſtum ſub Iohann. 6
formis ſacramenti altaris, manducauit homo, quilibet Chriſtianus electus ſacramẽtaliter, vel Eodem
ſpiritualiter ſeu modo vtroq;. Chriſtus nanq; qui eſt omnium beatorum refectio in cœlis, ipſe
quoq; eſt cibus noſter in terris, prout ipſe teſtatur: Qui mãducat me, & ipſe viuet propter me:
eſtq; neceſſarium omni credenti, hunc panem aliquo prędictorum modorum comedere, ſicut Iohann. 6
ipſe affirmat: Niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, nõ habe
bitis vitam in vobis: cibaria miſit, deus pater eis. ſ. Chriſtianis, in abundantia, qm̃ oẽs Chriſtia Iohan. 6.
ni, q volunt hoc pane cœleſti refici poſſunt, nec tñ eũ conſumere aut comminuere queũt. Tran
ſtulit auſtrum de cœlo, hoc eſt, prædicatores angelicæ conuerſationis, flatu verbi diuini corda
audientium perflantes, miſit per mundum, & induxit deus trinitas, in virtute ſua, diuina & p
pria, Aphricum. i. prædicatores decliuiora dogmata prædicantes. Auſter enim eſt ventus me
ridionalis. Aphricus autem eſt ventus occidentalis, & lateralis verſus meridiem: Ideo p auſtꝝ
deſignantur ſublimiora prædicantes, quemadmodũ ait apl's: Sapientiam loquimur inter per 1 Corin 2
fectos. Per Aphricum vero humiliora prædicãtes, in quoꝝ perſona idem ait: Non iudicaui me Eodem
aliquid ſcire inter vos, niſi Ieſum Chriſtum, & hunc crucifixum. Et pluit ſup eos, hoc eſt, ſuper
omnes

omnes ad Catholicã fidem cõuerſos,ſicut puluerem.i.copioſiſſime nimis,carnes.i. corp⁹ Chri- D
ſti,quod licet ſit vnum & idem in omnibus hoſtijs cõſecratis, tamẽ propter multitudinem ma-
teriarum ſeu panum,qui cõuertuntur in ipſum,dictum eſt carnes. Vel propter partes ſuas. Vñ
Pſal.118 Pſalmiſta ait:Cõfige timore tuo carnes meas. Quod enim corpus Chriſti ſit caro,& cibus q̃ re
Iohann.6 ficiuntur fideles,ipſe de ſe oſtendit dicens:Caro mea vere eſt cibus,& ſanguis meus vere eſt po-
tus. Pluit etiam deus ſuper Chriſtianos,& ſicut arenam maris,hoc eſt,in innumerabili multi-
tudine,volatilia pennata.i. homines contemplatiuos,dei amicos,de quibus infra habetur:Di-
Pſal.138 numerabo eos,& ſuper harenam multiplicabuntur. Hos deus pluit ſuper eccleſiam ſuam,qua-
tenus populum Chriſti irrigarent & fœcundarent pluuia verbi cœleſtis, eſſent & aliorum pa-
ſtores. Poſſunt quoq; per volatilia pennata intelligi angeli ſancti, quoniã deus ſingulis Chri-
Hebr.1 ſtianis, mittit ſingulos angelos ad cuſtodiam atq; ſubſidium:imo ſecundum Apoſtolum om-
nes ſunt adminiſtratorij ſpiritus,in miniſterium miſſi propter eos,qui hæreditatem capiũt ſa-
lutis. Hos autem miſit deus,multo copioſius atq; frequentius tempore legis Chriſti quàm Mo-
ſi. Et ceciderunt,hoc eſt,deſcenderunt paſtores prædicti & angeli ſancti,in medio caſtrorũ eo-
rum.i. eccleſiarum fidelium,circa tabernacula eorum,hoc eſt,circa ciuitates, villas,imo & cir-
ca corpora Chriſtianorum. Angeli nanq; cuſtodiunt corpora hominum, à multis læſionibus
atq; periculis. Vnde in Actibus apoſtolorum, angelus dei primo eduxit omẽs apoſtolos de er-
Act.12. gaſtulo carceris,deinde Petrum eripuit. Deinde legitur & in Euangelio Chriſtus miſiſſe diſci-
Luc.10 pulos ſuos,binos & binos in omnem ciuitatem & locum,quo erat ipſe venturus. Et manduca-
Luc.22 uerunt,electi Chriſtiani corpus domini ſui,ſicut ipſe præcepit: Hoc (inquiens) facite in meam E
commemorationẽm,& ſaturati ſunt nimis,hoc eſt,intus copioſe repleti ſunt gratia ſpirit⁹ ſan-
cti,& ſpiritualiter impinguati, ſecundum quod Chriſtus locutus eſt: Qui manducat meã car-
Iohann.6 nem,& bibit meum ſanguinem,in me manet,& ego in eo. Et iterum:Qui manducat hunc pa-
Eodem nem,viuet in æternum,& deſiderium eorum attulit eis,exaudiendo preces eorum. Adhuc eſcę
eorum erant in ore ipſorum,non electorum,ſed indigne manducantium,& ira dei aſcendit ſu-
Iohan.13. per eos.quoniam ſatanas eos ingreditur,ſicut & Iudam proditorem,quia de eis ait apoſtolus:
1.Cor.11. Quicunq; mãducauerit panem hunc,vel biberit calicem domini indigne, reus erit corporis &
ſanguinis domini. Et occidit,deus pingues eorum,hoc eſt,carnaliter Chriſtum ſumentes,ſpi-
Eodem ritualiter interfecit,ſubtrahendo eis charitatem & gratiam. Nam vt ait Apoſtolus:Qui man-
ducat & bibit indigne,iudicium ſibi manducat & bibit, non dijudicans corpus domini.i. non
ſentiens de illo ſpiritualiter,nec ſumens illud reuerẽter atq; fideliter,ſed ſicut alios cibos:& ele-
ctos Iſrael.i. qui videbantur eſſe magni in eccleſia,impediuit,ab introitu regni cœleſtis. Propt̃
peccatum indignæ communionis. Electi enim non ſemper in ſacra ſcriptura dicuntur præde-
Iohan.6. ſtinati ad vitam æternam,quoniam Chriſtus in Euangelio apoſtolis ait:Nonne ego vos duo-
1.Reg.9. decim elegi,& vnus ex vobis diabolus eſt? Et alibi habetur:Erat Saul vir electus, quem tamen
multi ſanctorum dicunt damnatum. In omnibus his peccauerunt adhuc:hoc eſt,non obſtan-
tibus tantis beneficijs Chriſti,ingrati Chriſtiani Chriſtum offenderunt. Et defecerunt in va-
nitate dies eorum,hoc eſt,ſine fructu & merito defluxerunt,& anni eorum cum feſtinatiõe,qa F
Iob.15. ſicut in libro Iob habetur:Impius antequam impleantur dies eius peribit. Et iterum de pecca-
Sapient.5. toribus ſcriptura teſtatur:Quoniam ante tempus ſuum ſublati ſunt. Vnde ipſi fatentur:Nos
nati continuo deſiuimus eſſe,& in malignitate noſtra conſumpti ſumus. Cum occideret eos,q̃-
rebant eum. Nam multi peruerſi,qui tempore ſecuritatis conuerti contemnunt,dum ſimiles ſi-
bi male perire conſpiciunt ſibiq; eadem flagella imminere perpendunt,conuertũtur ad domi-
num. Tuncq; reminiſci incipiunt,quod deus auditor eſt eorum. Veruntamen quoniam pœni-
tentia iſta potius procedere ſolet ex humano timore quàm diuino amore,idcirco de ipſis mox
Matt.7 additur:Et dilexerunt eum in ore ſuo,dicentes:Domine,domine,& lingua ſua mentiti ſunt ei,
quia ex eius reuerentia non receſſerunt à malo. Ipſe autem Chriſtus,eſt miſericors,ex proprie-
tate naturali,& propitius fiet peccatis eorum,dummodo vere conuertantur,& digne pœnite-
ant,& non diſperdet eos,ab electorum conſortio,nec denegabit eis gratiam in præſenti, nec
Luc.15 gloriam in futuro,quoniam ipſe ait:Gaudium eſt angelis dei ſuper vno peccatore,pœniteņti-
Matt.9 am agente. Et alibi:Non veni vocare iuſtos,ſed peccatores. Et abũdauit Chriſtus in ſeipſo di-
uitijs miſericordiæ ſuæ,vt auerteret iram ſuam,ab eccleſia ſua clementiſſime indulgendo. Nã
Roman.5 cum adhuc inimici eſſemus,ipſe pro nobis mortuus eſt,& quantum in ſe eſt nullum perire per-
mittit:& non accendit,contra nos,omnem iram ſuam.i. iuſtitiæ ſuę rigorem,ſed effudit ſuper
nos copioſe miſericordiam ſuam. Sed quanta eſt ingratitudo chriſtianorum quorundã: nam
quoties.i. quàm ſæpe,quaſi dicat,multoties valde,exacerbauerũt eum, ſcilicet ſaluatorem tam
miſericordiſſimum,dulciſſimum, atq; mitiſſimum,in deſerto .i, in mundo iſto à bonis relicto

malia

A malis impleto, areſcenti, & infructuoſo, & q̃ties, in irã cõcitauerunt eum in inaquoſo, videlicet
in animo ſuo indurato & ſicco, tanquam aquis gratiæ deſtituto. Et conuerſi ſunt, poſt baptiſ-
mũ & pœnitentiã, ad priſtinam conuerſatonẽ mundanã, & tentauerunt deũ, quærentes expe-
riri potentiã, prouidentiam, aut ſcientiam eius, tanq̃ ambigui an deus omnia poſſit, cunctorũ
prouidentiã habeat, & an vniuerſa cognoſcat. Non ſunt recordati, chriſtiani ingrati, manus
eius. i. piç ſubuentionis Ieſu Chriſti, qua eis ſubuenit, die qua redemit eos de manu tribulãtis, 1.Pet.3
hoc eſt, de ptãte diaboli, de ſeruitute peccati, & morte æterna. Hoc autẽ Chrs fecit in die para-
ſceues, qñ ipſe iuſtus pro nobis iniuſtis paſſus eſt, vt nos offerret deo, mortificatos qdẽ carne,
viuificatos aũt ſpiritu, queadmodũ ſcriptũ eſt. Sicut poſuit in Aegypto. i. in mundo iſto vitijs Matt.27
inuoluto, ſigna ſua, qm̃ eo in cruce pendente obſcuratus eſt ſol, tẽpore oppoſitionis p ſuppoſi-
tionẽ lunæ ſub ſole, q̃d mirabiliſſimũ fuit, ſicut in epiſtola ad Polycapũ magnus Dion. pulchre Mat.27.
proſequitur, ſed & terra tunc mota eſt, & multi defuncti ſurrexerunt, non in die paſſionis ſed
reſurrectionis. Et conuertit in ſanguinem flumina eorũ, decẽ plagæ quæ Aegyptijs corporalit̃
contigerũt, peruerſis fidelibus ſpiritualiter accidũt. Conuertunt em̃ flumina eorũ in ſanguinẽ,
dũ ſapientia eorũ carnalis efficitur, & ſpiritualia, ab eis carnaliter ſentiuntur, qm̃, ſicut ait Apo. 1.Cor.2
animalis hõ non percipit ea, quæ ſunt ſpiritus dei. Miſit, & quotidie mittit Chriſtus non effe-
ctiue ſed permiſſiue, in eos. i. in ingratos chriſtianos, cynomiã, hoc eſt, mores caninos videlicet
rabiem iræ, furorem impatientiæ, irreuerentiã circa parentes atq; prælatos, & comedit eos iſta
tortuoſitas, mox ſpiritualiter eos annihilat, & ranã. i. icuſtodiã linguæ, & impudentiſſimã gar-
B rulãq; loquacitatẽ, & diſperdidit eos, hoc eſt, diuerſimode perdidit animas eorũ loq̃citatis pec- Proue.29 Iaco.3.
catũ. Vnde Salomon dicit. Vidiſti hoiem velocẽ ad loquendũ, ſtultitia magis ſperanda eſt q̃ il-
lius correctio. Et Iacob. Vniuerſitas iniqtatis lingua conſtituitur, Propter quod in Eccleſi. etiã Eccle.20 Iacob.1
ſcriptũ eſt. Qui multis vtitur verbis, lędit animã ſuã. Sit igitur omnis hõ velox ad audiendũ, tar-
dus aũt ad loquẽdũ, & tardus ad irã. Et dedit erugini fructus eorũ. Per ruginẽ, quæ eſt ventus
ſeu aura occulte nocens, & fructus inficiens, deſignatur latens arrogantia cordis, per quã oim Iaco.4.
operũ bonorũ fructus diſſipatur, qm̃ ſola ſuperbia deſtruit omnia, ſi comitetur. Nec mirũ, qm̃ de- 1.Pet.5
us ſupbis reſiſtit, & certũ qm̃ non ſit tutũ aũt facile cõtra deũ pugnare, & labores eorũ locuſtę. i.
opera laborioſa & bona prius facta ab ingratis & recidiuantibus, deus permittit euacuari à p̃-
mio per vitiũ detractionis, quia ingrati deo hoc vitiũ detractionis incidere ſolent, quod valde Eccls.10
abominabile eſt. Iuxta illud Eccleſiaſtes. Si mordeat ſerpens in ſilentio, nihil eo minus habet q
occulte detrahit. Et occidit in grandine. i. in iniquitate alios violẽter opprimente, ſicut & pote-
ſtas tyrannica, vineas, hoc eſt, animas, eorũ, quia dũ deo ingrati & arrogantes alios opprimũt
& contriſtant, ſemetipſos intus occidunt & proprio gladio ſpiritualiter ruunt, & moros eo-
rũ. i. opera eorũ priora, igne amoris ſuccenſa, occidit. i. occidi permiſit deus, in pruina, hoc eſt, i
nocturno frigore mentis, vtpote in rancore & odio, quod eſt frigus & congelatio ſpiritus, ſicut
dilectio eſt ignis & liquefactio eius: Qui em̃ poſt charitatẽ receptã, ad interiorẽ frigiditatẽ odij
ducit priorũ operũ in charitate factorũ p̃mio iuſte priuat, & varijs vitijs implicat. Propt̃ quod ait Matth.24
C ſaluator. Abundabit iniquitas, & refrigeſcet charitas multorũ. Hoc frigore tacto ait Iohannes,
vel potius per Iohannẽ Chriſtus. Habeo aduerſum te, quod charitatẽ tuã primã reliquiſti. Me- Apoc.2
mor eſto itaq; vnde excideris, & age pœnitentiam. Et tradidit grandini, hoc eſt, prædictæ ini-
quitati, iumenta eorũ. i. ſenſitiuas eorũ potentias, tam cognitiuas quã apetitiuas, videlicet ſen-
ſus exteriores & interiores, appetitũ quoq; concupiſcibilẽ & iraſcibilẽ. Dũ enim peccator deo
ingratus, toto ſtudio quærit quomodo alios opprimat, lædat, aut eis præualeat, tunc prædictę
potentiæ grandini dãtur, qm̃ per operationes earum quærit & ſatagit, quomodo peruerſum
ſuum propoſitum exequatur, & poſſeſſionem eorum, hoc eſt, ſtatum & perfectiones, ſeu interi-
ores diuitias mentis hominum horum, dat deus, igni. i. auaritiæ æſtui, qa dum à ſpiritualium
amore bonorum labuntur, ad terrenarũ atq; inanium rerum deſideria conuertuntur: ſicq; aua-
ritiæ ignis in eis deuaſtat & deſtruit, quicquid perfectionis ante inhæſerat. Vnde & Paulus ad 1.Timo.6
Timotheum ſcribit. Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem & laqueum diaboli. Et Eccle.10
Eccleſiaſticus. Nihil eſt iniquius quam amare pecuniam. Hic enim (puta auarus) animam ſuã
venalem habet. Viam fecit, deus, ſemitæ iræ ſuæ. i. effuſioni ſuæ vindictæ. Dum enim peccatorẽ
in ſuo errore relinquit viam facit ſemitę iræ ſuæ, quia non tollit impedimentum incurrẽdi pœ-
nam diuinæ iuſtitiæ, hoc facit deus in vaſis iræ, quæ ad contumeliam facta ſunt, puta in repro-
bis, quos deus in ſuis adinuentionibus iuſte reliquit, quia in eis ſuæ iuſtitiæ diſtrictionem oſtẽ- Roma.9
dere cogitauit, ſicut in electis miæ ſuæ diuitias. De qua re plenius docet Apoſtolus: non peper-
cit à morte animarum eorum, quoniam charitatem, quæ eſt vita animæ, deus protinus ſubtra-
hit cunctis hominibus, qui mortaliter peccant, & iumenta eorum. i. carnales eorum affectus &

Roma.8 opera carnis,deus in morte concluſit.i.æterna morte damnauit,qm̃, teſte Apoſtolo,qui talia
Ibidem agunt,regnum dei non conſequentur. Et iterum:Si ſecundum carnem,inquit,vixeritis,morie- D
mini. Et percuſſit omne primogenitum in terra Aegypti.i.in omnibus cordibus in tenebris
huius mundi manentibus,deus occidit fidem formatam,in quantum formatam,licet in eis fi-
des informis perſeueret. Fides nanq̃ formata eſt in nobis, primogenitum .i. primum dei do-
Abac.2 num,& omnium operum meritoriorum principium.Iuxta illud Abacuc:Ecce qui incredulus
Iſai.22 eſt,non erit anima eius recta in ſemetipſa.Iuſtus autem meus ex fide viuit. Et Iſaias:Qui incre
dulus eſt,infideliter agit:primitias omnis laboris eorum,id eſt,interiores ſanctæ charitatis fer
uores,ex quibus omnis labor deo placens,meritoriusq̃ procedit,deus occidit, ſecundum mo-
dum prædictum,in ingratis &ad vitia priſtina remeantibus,in tabernaculis Chã,id eſt,homi
Iere.4 num mundanorum , ſeu dæmonum,qui ſapientes ſunt vt faciant mala,ſed benefacere neſcie-
Luc.16 runt.Cham enim callidus interpretatur, Et Chriſto teſtante,Filij huius ſeculi,prudentiores in
generatione ſua ſunt filijs lucis. Et abſtulit .Chriſtus,ſicut oues populum ſuum,id eſt , electos
de poteſtate diaboli,de cõuerſatiõe ſeculari,de ſocietate reproborum,quemadmodum,per O-
Oſee.13. ſee ait: De manu mortis liberabo eos,de morte redimam eos. Et alibi electis loquutus eſt : De
Iohan.15. mundo non eſtis,ſed ego elegi vos de mundo. Hoc agit ſaluator, quotieſcunq̃ homini gratiã
conuerſionis infundit:&perduxit eos tanquam gregem in deſerto,id eſt,in præſenti exilio,paſ
Iohan.10 cendo eos gratijs atq̃ virtutibus. Propter quod de ſe ait:Ego ſum paſtor bonus , & cognoſco
oues meas,&cognoſcunt me meæ, &ego vitam ęternam do eis. Paſcit quoque eas cibo digniſ
ſimo,ſcilicet pretioſiſſimo corporis ſui & ſanguinis ſacramẽto. Et deduxit eos in ſpe, felicitatis E
futuræ,& non timuerunt,inordinato timore,damna temporalia aut diaboli tentamenta,quo
Iohan.16 niam audierunt quod ſaluator ait ad eos:In mundo preſſuram habebitis:ſed confidite,ego vi
Iohan.14. ci mundum. Et alibi:Non turbetur cor veſtrum neq̃ formidet. Et:Nolite timere eos qui cor-
Mat.10. pus occidũt:& inimicos eorum,hoc eſt,perſequutores iuſtorum,operuit mare.i.iniquitas pro-
pria ſeu damnatio infernalis,vel tumultus occupationum vitæ ſecularis. Et induxit eos in mõ
tem ſanctificationis ſuæ,id eſt,in obedientiam ſanctæ matris eccleſiæ,quæ eſt regnum Chriſti
Coloſ.1. in ea per fidem regnantis. Idcirco dicit Apoſtolus:Gratias agimus deo & patri,qui nos trans-
tulit in regnum filij dilectionis ſuæ,montem quem acquiſiuit dextera eius,ſcilicet Chriſti, p
1.Pet.1 nobis in cruce expanſa atq̃ trãſfixa. Chriſtus nanque emit eccleſiam non corruptibilib. auro
& argento,ſed ſanguine ſuo pretioſo,iuxta illud Apoſtoli:Chriſtus ſemel oblatus eſt,ad mul-
Hebr 9
Actuu.20. torum exhaurienda peccata . In Actibus quoque Paulus apertius loquens,& paſtores exhor-
tans,Attendite,inquit,vobis & vniuerſo gregi, in quo vos poſuit ſpiritus ſanctus epiſcopos,
regere eccleſiam dei,quam acquiſiuit ſanguine ſuo. Et eiecit à facie eorum gentes. Hoc in Chri
ſtianis ad literam conſtat impletum,quoniam in vniuerſo mundo,vbi olim habitabant gen-
tiles,poſtmodum habitauerunt Chriſtiani,nuncq̃ morantur,quod vtique factum eſt virtute
diuina per multa miracula,quibus eradicata eſt idololatria , & publicata fides catholica: &
ſorte diuiſit eis terrã in funiculo diſtributionis. Per ſortem,Dionyſius interdũ intelligi vult q̃n
dam ſplendorem,ſeu ordinationem ſpiritus ſancti. Quoniam ergo apoſtoli ſecundum ſpiri-
tus ſancti inſtinctum,mundum ſibi partiti ſunt,abeuntes ſinguli in ſortem ſeu partem ſibi de F
putatam,ſicut Iohãnes in Aſiam,Petrus in Italiam,Andreas in Achaiam,Thomas in Indiam
2.Cor.10 & cæter. ideo dicitur deus diuiſiſſe eis terram in funiculis diſtributionis. Vnde & Paulus fate-
tur:Nos non in infinitũ gloriamur,ſed ſecundum menſuram, qua menſus eſt nobis deus, mẽ
ſuram pertingendi ad vos. Et habitare fecit,deus,in tabernaculis eorum,hoc eſt,in locis,terris,
& vrbibus paganorum, tribus Iſrael, id eſt, populum Chriſtianum , qui ſunt patriacharum,
non carne,ſed ſpiritu. Iterum redit propheta ad deſcribendum peccata Chriſtianorum malo-
rum,qui patrum ſuorum non ſunt imitati veſtigia,ſed ſolo nomine & fide informi Chriſtia-
ni exiſtunt , de quibus nunc ſubditur . Et tentauerunt & exacerbauerunt deum excelſum,
ſecundum modum nunc ſæpe expoſitum . In iram concitauerunt eum in collibus ſuis , hoc
eſt, in tumore ſuperbiæ ſuæ, transferentes honorem dei, cui ſoli debetur omnis honor & glo-
Iohan.5. ria , ad ſemetipſos, quærentes præeſſe, dominari ac honorari. Talibus equidem à C H R I-
S T O dicitur : Quomodo poteſtis vos credere, qui gloriam ab inuicem accipitis , & glori-
am quæ à ſolo deo eſt , non quæritis ? & in ſculptilibus ſuis , hoc eſt , in idolis ſeu phantaſma-
tibus imaginationum ſuarum ,& in vanis memoriæ ſuæ ſimulachris, ad æmulationem , hoc
eſt,ad indignationem, eum prouocauerunt,cogitantes peruerſa,& vilium rerum recordatio
nibus inhærentes , atque per hoc diuinorum obliuiſcentes , & deum iudicem offendentes, qui
Mich.2
Iſa.1 per Micheam ait:Væ qui cogitatis inutile. Similiter per Iſaiam : Auferte malum cogitationũ
Zach.7 veſtrarũ ab oculis meis. De talibus nanq̃ dicit Zacharias:Poſuerunt cor ſuũ vt adamantẽ,ne
audirẽt

audirent legẽ. Audiuit deus, hoc eſt, omnia iſta populi peccata cognouit, quẽadmodũ Amos te
A ſtatur: Cognoui multa ſcelera veſtra, & ſpreuit, operantes & opera, ſicut inferius dr: Spreuiſti Amos.5.
omnes diſcedentes à iuſtitijs tuis, & ad nihilũ redegit valde Iſrael, hoc eſt plebẽ fideliũ, ſpolians Pſal.118
do eos omni virtute & gratia ſpiritus ſancti, propter peccata commiſſa. Et reppulit tabernacu
lũ Silo, per quod intelligi poteſt eccleſia, quã deus frequenter vaſtari permiſit à tyrannis, & im-
pijs, eo quod legem Chriſti reliquerit. Poteſt etiam per hoc accipi corpus noſtrum, in quo de9
habitare cenſetur, ſicut ait apoſtolus. Glorificate & portate deum in corpore veſtro. Et rurſus. 1.Cor.6.
Neſcitis, quia corpora veſtra tẽplũ ſunt ſpiritus ſancti? Hoc tabernaculum deus repellit, dum Ibidem
animam deſerit, ab ea offenſus propter vitam carnalem. Vnde dominus olim loquutus eſt.
Non permanebit ſpiritus meus in homine in æternum, quia caro eſt. Et tradidit in captiuita- Gen.6
tem virtutem eorum, hoc eſt, à tentatore permiſit eos ſuperari, & perfectionem eorum extin-
gui. Superbi enim in ſeipſis confidentes, & ingrati deo bona ſua non aſcribentes, diuina prote-
ctione indigni ſunt, ideoq; à dæmonibus ſuperantur: & pulchritudinem eorum in manus ini-
mici, hoc eſt, ſplendorem gratiæ interiora ornantis, permiſit obtenebrari & tolli à ſuggeſtione
& impugnatione carnis, mundi, aut dæmonia in hominibus ſibi ingratis. Nam de ingrato ait
ſaluator in Euangelio. Ei autem qui non habet, & quod videtur habere auferetur ab eo. Sic er-
go captiui ſunt, ſecundum quod Petrus proteſtatur. Iniqui ſerui ſunt corruptionis. A quo enĩ Matth. 25
quis ſuperatus eſt huius & ſeruus eſt. Et concluſit in gladio, in fidelium populum ſuum Chriſti 2.Pet.2
anum, quem Sarraceni in terra ſancta ſæpe occiderunt & expulerunt. Poteſt quoq; nomine
B gladij intelligi impugnatio tentatoris, ſeu peruerſitas animæ ſeipſam necantis, imo & totum
hominem ſpiritualiter occidentis gladio conſenſus illiciti: & hæreditatem ſuam ſpreuit, hoc ẽ,
plebem chriſtianam, quæ merito foret hæreditas dei, tanquã eius ſanguine empta ab infideli-
bus non protexit, nec à culpa retraxit. Iuuenes eorum comedit ignis, concupiſcentiæ carnalis,
ſicut Oſee ait: Spiritus fornicationis decepit eos, & virgines eorum, vanæ & fatuæ, non ſunt la
mentatæ, quia non eſt qui earum vanitatem deploret ex compaſſione charitatis fraternæ, ſed Oſee.4.
laudantur peccatrices in vanitatibus animæ ſuæ. Sacerdotes eorum in gladio ceciderunt. Gla Pſalm.9.
dius ſpiritualis, ſecundum Apoſtolum, eſt verbum dei. Eſt igitur ſenſus. Sacerdotes, chriſtiano Ephe 6
rum, proprij oris prædicatione occiſi ſunt intus. Dum enim docent quę ipſi non implent, mor
taliter peccant, & ita ſeipſos damnant, ſpiritualiterq; occidunt. Vnde Apoſtolus ait. In quo ali
um iudicas, teipſum condemnas: Eadem enim facis: Et beato Iob dicitur. Os tuum condemna Roma.2
bit te & non ego, & labia tua reſpondebunt tibi: & viduæ eorum non plorabantur, ſicut ait A- Iob. 15.
poſtolus. Vidua quæ in delitijs viuit, viuens mortua eſt. Viduæ ergo nõ plorabantur, dum ea 1.Timo,5
rum carnales delitiæ non deflentur pio compaſſionis affectu. Et percuſſit inimicos ſuos in po-
ſteriora, hoc eſt, extrema atq; finali pœna eos damnauit. Quemadmodum dominus per Iere-
miam ait quibuſdam. Dabo vos in opprobrium ſempiternum, & ignominiam æternam, quę Iere.23.
nunquam obliuione delebitur, idcirco nũc additur opprobrium ſempiternum dedit illis, pro-
ijciẽdo eos in lacũ carceris gehennalis. Propter quod in Ieremia ſcriptum eſt. Dabo eos in vex
C ationem, & maledictionem, & ſtuporem, & in ſibilum, & in opprobrium, eo quod non audie- Iere.24
rint verba mea. Conſequenter agit propheta de populo, ad regnum Chriſti veraciter pertinẽ-
te. Et repulit, deus, tabernaculum, hoc eſt, poſteritatem, domum, familiã, Ioſeph, hoc eſt, populi
Iudæorum in lege ſibi finem & ſufficientiam conſtituentis, qui ſe putat ſine gratia Chriſti per
legem poſſe ſaluari. Merito quoq; per Ioſeph populus Iudæorum ſignatur, Primo, quoniam
Ioſeph cęteris patriarchis fratribus ſuis ſanctitate atq; imperio eminebat. Secundo, quoniam
Ioſeph interpretatur, additamentum, & ita per eum deſignantur Iudæi, quibus temporalium
bonorum promittebantur augmenta: & tribum Ephraim non elegit. Ephraim interpretatur
frugifer ſeu fructificatio, p quem ſignificatur idem populus q per Ioſeph, inquantum terrenis
fructibus inhiabat. Sed elegit tribum Iuda, hoc eſt, populum chriſtianum domino confitentẽ
deuote, & pure propter bona cœleſtia ac diuina, montem Sion, hoc eſt, militantem eccleſiam,
quem dilexit, iuxta illud Apoſtoli. Chriſtus dilexit Eccleſiam, & tradidit ſemetipſum pro ea, Ephe. 5
vt illam ſanctificaret. Et ædificauit ſicut vnicornium, hoc eſt, ſicut ædificari decuit domum
Chriſtifidelium, vnum verum deum colentium, ſanctificium ſuum, hoc eſt, eccleſiam militan
tem ſeu populum chriſtianum, quem ędificauit faciendo ſibi in cordibus noſtris habitaculum
aptum, per fidem & gratiam ſpiritus ſancti. De hac quippe ædificatione ait Chriſtus per A-
mos. Suſcitabo tabernaculum Dauid quod cecidit, & reædificabo aperturas eius. Hoc ſanctifi Amos.9.
cium deus ædificauit, in terra quam fundauit in ſecula, hoc eſt, in vniuerſo modo, ſicut apud
Malachiam teſtatur. Ab ortu ſolis vſq; ad occaſum magnum eſt nomen meum in gentibus Mala.1
& in omni loco offertur mihi oblatio munda, videlicet ſacramentum altaris. Et hæc terra eſt

Eccle.1 fundata in ſecula, quoniam ſicut Eccleſiaſtes ait, Terra in æternum ſtat. Et elegit, deus trinitas D
Iſai 42. Dauid ſeruum ſuum, hoc eſt, Chriſtum hominem, qui ſecundum quod homo eſt, ſeruus dei at
Matth.12 que electus eſt. Quemadmodum in Iſaia dominus ait: Ecce ſeruus meus, ſuſcipiam illum, ele-
ctus meus complacuit ſibi in illo anima mea. Quod Euangeliſta Matthæus de Chriſto dictum
allegat. Chriſtum ergo deus elegit, vt ſit caput & princeps vniuerſalis eccleſiæ, dux, paſtor, iu-
Ezech.34. dex, & dñs omnium electorum. Propter quod dñs ait: Saluabo gregem meum, & ſuſcitabo ſu
per eum paſtorem vnum qui paſcat eum Dauid ſeruum meum. i. Chriſtus, vt omnes exponſit
& ſuſtulit eum, ſcilicet Chriſtum deus trinitas, de gregibus ouium. i. præ omnibus electis exal
Can.5 tauit, glorificauitq; eum, quemadmodum ſponſa decantat: Dilectus meus candidus & rubicũ
dus, electus ex millibus: de poſt fœtantes accepit eum, hoc eſt, poſtquam oues ſuas in hoc mun
do ſpiritualiter fœcundauit, redemit, & confirmauit, recepit eum pater in cœlos ad dexteram
Iohan. 17 ſuam. Propter quod Chriſtus ait ad patrem: Opus conſummaui, quod dediſti mihi vt faciam: nũc
autem ad te venio. Vel, de poſt fœtantes accepit eum, quia Chriſtus primo miſſus eſt ad oues per
Matt.15 ditas domus Iſrael, quibus reparatis, quo ad electos, miſit diſcipulos ſuos per totum mundum
Iohan. 10 ad oues ex gentibus congregandas, ſicut ipſe ait: Alias oues habeo, quæ non ſunt ex hoc ouili,
& illas oportet me adducere. Accepit autem deus Chriſtum. Paſcere. i. vt paſceret, Iacob ſer-
uum ſuum. i. populum Chriſtianum vitia conculcantem, & Iſrael hæreditatem ſuam. i. eũdem
populum ſpiritualia contemplantem, & ad vitam æternam electam. Et pauit eos, Chriſtus in
mundo corporaliter viuens, ſcientia & doctrina, & hoc, in innocentia cordis ſui, quoniam ipſe iniq-
Iſaiæ.53 tatem nõ fecit, nec inuentus eſt dolus in ore eius, ſicut in Iſaia legitur, & in intellectibus manuũ E
ſuarum deduxit eos. Ipſe nempe eſt virtus & ſapientia patris, qui de ſeipſo diſcipulis dixit: Vos
Iohan. 13 vocatis me magiſter & dñe, & bene dicitis. Sum etenim. Et iterum: Nolite (ait) vocari Rabbi.
Matth. 23 Vnus eſt enim magiſter veſter, Chriſtus. Omnes autem vos fratres eſtis. Chriſtus ergo deduxit
oues ſuas in intellectibus manuum ſuarum. i. in doctrina & ſanctitate, quoniam cœpit facere & do-
Actu.1. cere. Paſcit autem, deducitq; Chriſtus oues ſuas per ſeipſum, per vicarios ſuos eccleſiarum præ
1.Cor.3. latos, & prædicatores, per angelos ſanctos. ipſe enim ſolus gratiam influit, angeli vero nos ad
eam diſponunt, noſq; illuminant, quod etiam homines facere poſſunt, quemadmodum Pau-
lus ad Corinthios loquitur: Ego plantaui, Apollo rigauit, deus autem incrementum dedit.
Ecce pſalmũ prolixum audiuimus in ſuperficie planum, in interioribus ſuis myſterijs plenum;
quem expedit prompte intelligere, quoniam compendioſe includit, quæ in diuerſis libris Moſi diſpẽ
dioſe tractantur. Cæterum, nunc omiſſa, præcedenti expoſitione vel plene omnia pateſcunt,
vel de facili intelligi queunt.

COMMENTARIVS IN PSAL. LXXVIII.

¶ Expoſitio tituli.

SEnſus tituli pſalmi iam declarandi, videlicet pſalmus Aſaph, ex præcedentibus clarus eſt. Aduertẽdũ vero, quod ter leguntur Iudæi repulſi, loquendo de repulſione eorum grauiori & magis famoſa, quarum prima facta eſt per Chaldæos, ſecunda per Antiochum regem, tertia per Romanos. Quod autem hic pſalmus ſcriptus non ſit de repulſione eorum per Romanos. F
inducta, Auguſtinus in expoſitione pſalmi huius ſatis oſtendit. Illis nanq; non conuenit, quod in ſecundo verſu pſalmi iſtius habetur, Videlicet, Poſuerũt morticina ſeruorum tuorum eſcas volatilibus cœli, carnes ſanctorum tuorum beſtijs terræ. Erant enim Iudæi à Romanis occiſi, infideles, obſtinati, ac reprobi. Caſſiodorus ergo & Hugo exponunt hunc pſalmum de oppreſ ſione Iudæorum ab Antiocho introducta, ſed iſtud Nicolao de Lyra non placet, propter id quod in fine primi verſus huius pſalmi habetur. Poſuerunt Ieruſalem in pomorum cuſtodiam, loco cuius habet Hebraica veritas. Poſuerunt Ieruſalem in aceruum. Tranſlatio quoq; Hierony. Poſuerunt Ieruſalem in aceruis lapidum, per quod deſignari videtur deſtructio ciuitatis & tẽ pli, quæ ab Antiocho facta non inuenitur, ſed polluit templum, ſtatuendo in eo idolum abomi
1.Macha. nandum. Veruntamen iſta obiectio facilime ſoluitur. Nam ciuitas & templum deſtructa di-
cuntur. vel propter occiſionem populi & ſacerdotum, vel propter deſtructionem quarundam partium ciuitatis Ieruſalem, quæ tempore Antiochi maxime impugnata eſt partimq; deſtru- cta, vt patet in libris Machabæorum. Vbertim enim in diuinis ſcripturis per habitatores intel liguntur habitacula, & per partem totum exprimitur. Non ergo oportet hunc pſalmum ad li- teram duntaxat intelligi de Iudæorum deiectione, & templi ac ciuitatis deſtructione factis tẽ pore Chaldæorum. Mihi quoq; videtur, quod de vtraq; eorum deuaſtatione apte ac literali- ter poſſit intelligi, quoniam ad vtramq; litera facile applicatur, & ſicut vnam, ſic & aliam credere poſ ſumus, ſancto prophetæ diuinitus fuiſſe reuelatam, ac per hoc de vtraq; ſimul prophetat. Nã qua ratione dicitur vaticinatus in pſalmo præſenti de vna dici poteſt prophetaſſe de alia. Ait ergo

A ergo propheta in perſona congregationis fidelium.

¶ Expoſitio pſalmi iuxta ſenſum literalem.

DEus venerunt gentes] videlicet Babylonij, & Autiochus cum ſuis [in hæreditatem 1.Mach.1
2 tuam].i.in Iudæam,quæ erat terra diuino cultui prælecta, & filijs Iſrael à deo ſpe
cialiter atq; hereditarie condonata. Vel in hæreditatem tuam.i.in populum Iudæo
rum. Vnde per Iſaiam dñs ait:Benedictus populus meus Aegypti,&opus manuum Iſa.19
mearum Aſſyrius:hæreditas autem mea Iſrael[polluerũt templum ſanctum tuum]Nã Chal
dæi polluerunt &deſtruxerunt templum à Salomone conſtructum. Antiochus vero cum ſuis 4.Reg.25
polluit templum,à Zorobabel & populo à captiuitate Babylonica redeunte ædificatum.Dicũ 1.Mach.1
tur autem hi templum polluiſſe,quia fecerunt in eo quæ erant per legem prohibita, ponendo Thren.1.
in eo idola,vel gentes introducendo in ipſum.Vnde Ieremias,Vidit,inquit,gentes ingreſſas in 1.Mach.1
ſanctuarium tuum,de quibus præceperas,ne ingrederentur in eccleſiam. De hac pollutione Ibidem
templi.1.libro Mach.ſcriptum,eſt:Accepit Antiochus altare aureum &omnia vaſa eius,&con
minuit omnia.Rurſusq;:Aedificauit Autiochus rex abominandum idolum deſolationis,ſup
altare dei.Nempe(vt alibi dicitur)poſuit in templo ſtatuam Iouis[poſuerũt Ieruſalem]id eſt,
domos eius ac templum[in pomorum cuſtodiam]hoc eſt,tam vilem eam reputauerunt, ſicut
reputatur domuncula,in qua cuſtodiuntur poma.Vel in pomorum cuſtodiam, quia ſicut cu
ſtodia pomorum.i.domus in qua poma ſeruantur, relinquitur atque deſtruitur, pomis ſubla Ibidem
tis,ſic iſti ciuitatem Ieruſalem deſtruxerunt,& eam à proprijs incolis relinqui fecerunt.Propt
quod in.1.libro,Machabeorum legitur:Miſit rex principem tributorum,&accepit ſpolia ciui Ibidem
tatis, & ſuccendit eam igni. & deſtruxit domus eius, & muros eius in circuitu,ex quo conſtat
B obiectionem Nicolai prætactam nullam eſſe. Et iterum ait ſcriptura,loco præallegato: Fuge Iſa.1
2 runt habitatores Ieruſalem propter eos,& facta habitatio exterorum. Vnde & Iſaias, Relinque
tur(inquit)filia Sion velut vmbraculum in vinea,& ſicut tugurium in cucumerario. ¶[Po
ſuerunt morticina ſeruorum tuorum]hoc eſt,corpora Iudęorum occiſa[eſcas volatilibus cœ
li,carnes ſanctorum tuorũ],id eſt,cadauera meliorum ac perfectiorũ famulorum tuorum dede
runt in eſcam beſtijs terræ:non enim ſepelierunt ea, ſed proiecerunt ea ad deuorandum auib Ierem.7
cœli,& beſtijs terræ. Propter quod Ieremias ait de valle filiæ Ennon,Non vocabitur amplius 1.Mach.1
3 vallis filię Ennon,ſed vallis occiſionis. ¶[Effunderunt ſanguinem eorum tanquam aquam
in circuitu Ieruſalem,& non erat qui ſepeliret] Propter quod libro primo Machabæorum ha
betur:Effunderunt ſanguinẽ innocentem per circuitum ſanctificationis, & non erat qui ſepe
liret occiſos,præ multitudine corporum occiſorum. Nam ſicut alio in loco habetur, Erant in 1.Mach.5
4 toto triduo,octogita milia occiſi ab Antiocho. ¶[Facti ſumus opprobrium vicinis noſtris]
quod conſequenter clarius dicitur[ſubſannatio & illuſio his,qui in circuitu noſtro ſunt]Genti
les enim in circuitu Iudææ morantes,videlicet Ammonitæ,Moabitæ,Idumæi,Philiſtæi,&c.
communiter gloriari ſolebant, quando filijs Iſrael aliquid aduerſitatis euenit, tunc deridebãt Nehem.4.
eos & ſannabant. Et ideo Nehemias inducit:Audi deus noſter,quia facti ſumus deſpectui. In 1.Mach.1
lib.quoq; Machabæorum legitur: Sanctificatio Ieruſalem, ſcilicet templum, deſolata eſt ſicut
C ſolitudo:dies feſti eius conuerſi ſunt in luctum , ſabbata eius in opprobrium,honores eius in
5 nihilum. Secundum gloriam eius,multiplicata eſt ignominia eius. Deinde ſequitur vox popu
li ita afflicti,lamentabiliter & quærulose ad dominum proclamantis. ¶[Vſquequo domi
ne iraſceris in finem?]id eſt.quamdiu vindicabis peccata noſtra, tamq; prolixe nos vaſtari pe
mittet?quaſi dicant,noli tam diu populo tuo iraſci[accendetur velut ignis zelus tuus] i.quam
6 diu indignatio tua tam vehementer vlciſcetur ſe de nobis,tradendo nos in poteſtatem tã cru
delium hominum? ¶[Effunde iram tuam in gentes,quæ te non nouerũt],id eſt,vindictam
quam in nobis exerces,aufer clementer à nobis cultoribus tuis,te per fidem ſcientibus, eamq;
exerce in prædictis hominibus idololatris te ignorantibus[& in regna]Chaldæorum, & eorũ
quibus imperabat Antiochus[quæ nomen tuum non inuocauerunt]ſed deos vanos, quos co
luerunt. ¶[Quia comederunt Iacob]id eſt,populum ex Iacob patriarcha,puero tuo dilecto,
natum,conſumpſerunt in ore gladij,aut alia morte,quemadmodum à manducante cibus cõ Ierem.50.
ſumitur. Vnde Ieremias propheta ait: Primus Aſſur comedit eum, iſte nouiſſimus Nabucho
donoſor exoſſauit eum[& locum eius deſolauerunt]quoniam vrbes Iudææ deſtruxerunt, vel 1.Mach.2
populum eius effugauerunt,ſecundum quod primo libro Machabæorum ſcriptum eſt. Excla Eccle.3.
mauit Matthathias vocem magna,dicens:Omnis qui zelum habet legis,exeat poſt me. Et fu
git ipſe & filij eius in montes,& reliquerunt quæcunque habebant in ciuitate. Oratur autem
hoc loco pro punitione aduerſariorum,non ex odio , ſed zelo iuſtitiæ vel ex charitate,quate
nus in præſenti corrigantur atque à malis prohibeantur,ne quotidie addant peccata peccatis

 &

& poſtmodum grauius condemnentur. ¶ Ne memineris iniquitatum noſtrarum antiqua 8 D
rum]quas noſipſi & patres noſtri multo tempore perpetrauimus. Dicitur autem deus iniqui-
tatum noſtrarum reminiſci,dum eas in nobis vlciſcitur,dum vero indulget,obliuiſci aſſeritur
cum tamen eius cognitio æternaliter inuariabilis perſeueret[cito anticipent nos miſericordię
tuæ]hoc eſt,effectus tuæ pietatis æternæ præueniant nos,ne incidamus iudicium tuum, & ne
iuſtitiæ tuæ effectus præoccupent nos,faciendo nobis ſicut meruimus. Hoc autem oramus,
[quia pauperes facti ſumus nimis.]quoniam templo, & poſſeſſionibus ac vrbibus ſpoliati ſu-
mus. In ſpiritualibus quoque inopes ſumus exigentibus vitijs noſtris. Gratiam enim & ſpiritu
Prou. 14. alium bonorum copiam,peccando perdidimus. Peccatum enim ſpiritualis paupertatis atque
Eccls. 8. miſeriæ cauſa eſt,iuxta illud Salomonis: Miſeros facit populos peccatum. Eccleſiaſtes quoque
Apoc 3. 1. Mach. 2 Qui in vno peccauerit,multa bona perdet. Propterea propriam mentis inopiam ignoranti,
ſpiritualiterque excæcato,propter carentiam gratiæ in Apocalypſi dicitur. Dicis quia diues
ſum,& neſcis,quia tu es miſer & miſerabilis,& pauper, & cæcus & nudus. Ob hanc nimiam
paupertatem,dixit Mathathias. Sancta noſtra,& pulchritudo noſtra, & claritas noſtra, deſo-
lata eſt. O quanta eſt virtus verſiculi huius,atq; duorum verſiculorum ſequentium. Vere enim
omnem humanum ſenſum virtus eorum tranſcendit,& deficit lingua ab elocutione laudis eo-
Matt. 6 rum,ſed & quam bonum eſt propriam paupertatem agnoſcere,ſicque indeſinenter in oratio-
ne dominica proclamare: Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie. Admiranda eſt vir-
tus orationis verſuum horum, & omnino ſaluberrimum eſt mentali affectu, cum attentione E
ingenti,cum præcordiali ſapore hos ſacros verſus depromere,quoniam poſſibilius foret cœlũ 9
Iohan. 15 & terram perire,quàm talem orationem inefficacem exiſtere. ¶ Adiuua nos deus ſalutaris
2. Cor. 3 noſter]hoc eſt,ſaluator noſter & cauſa noſtræ ſalutis. Tu enĩ dixiſti. Sine me nihil poteſtis face-
re. Nec ſumus ſufficientes aliquid cogitare ex nobis, ſed vniuerſa ſufficientia noſtra ex te eſt.
Itaque adiuua nos,conſortando naturam noſtram per gratiam,dando in aduerſis patiẽtiam,
in tentatione victoriam,in perſequutione ereptionem. Mittendo quoque ad noſtrum ſubſidi-
um ciues cœleſtes angelos ſanctos,& per preces ac merita omnium tibi placentium,tribue no-
bis quod noſtra nõ meretur oratio,nec propria obtinet vita [& propter gloriam nominis tui
domine libera nos]hoc eſt,idcirco & ad hunc finem eripe nos à tribulationibus cunctis,omni-
busque peccatis atque periculis, quatenus miſericordia tua glorificetur in nobis ab omnibus,
Prouer. 16. tuq; miſericors pdiceris,& ob hoc à cunctis lauderis & honoreris. Hæc eſt ordinatiſſima depre-
catio. Quàmuis enim propriam liberationem & beatitudinem debeamus à deo depoſcere, ta-
men hanc ipſam noſtram redemptionem debemus ad dei honorem referre, deumque preca-
ri, vt propter ſeipſum & nominis ſui honorem nos audiat. Nam de ipſo Salomon dicit. Vniuer-
1. Reg. 2. ſa propter ſeipſum operatus eſt dominus. Sic orando deum honoramus, ideoque ab eo exau-
diri & honorari meremur,quemadmodum ipſe teſtatur. Quicunque glorificauerit me glorifi-
Iſa. 43. cabo eum. Deus enim glorioſus & ſanctus,ad ſuipſius laudem & gloriam omnes electos crea-
uit,ſecundum quod ipſe alibi aſſerit. Omnem qui inuocat nomen meum,in gloriam meam
creaui eum. Semper igitur toto affectu, & intentione ſyncera,ordinemus ad dei honorem & F
gloriam, quicquid pro nobiſipſis vel alijs poſtulamus, nec vnquam reflectamur ad noſipſos
per priuatum amorem,neque glorìemur in nobis per ſtultiſſimam vanitatem. ¶ Et propiti- 10
Ezech. 36 us eſto peccatis noſtris]pœnam relaxando,& culpam penitus indulgendo, [propter nomen
tuum]id eſt,propter teipſum & propriam bonitatem,quoniam tu dixiſti: Non propter vos e-
go faciam,notum ſit vobis,ſed propter nomen ſanctum meum. Et hoc facio domine deus[ne
forte dicant in gentibus.]id eſt,inter gentiles & inſipientes,[vbi eſt deus eorum?],hoc eſt,iam
Iſaiæ 48 apparet quod deus eorum ipſos ſaluare non poteſt, aut eorum cultum contemnit. Ne ergo ti-
bi domine tanta irrogetur iniuria,audi nos, ſicut per Iſaiam dixiſti. Propter me ego faciam, 11
vt non blaſphemer. ¶ Et innoteſcat in nationibus]id eſt,in prædictis gentilibus[coram o-
culis noſtris]id eſt,tam manifeſte vt nobis pateſcat [vltio ſanguinis ſeruorum tuorum,qui ef-
fuſus eſt.]hoc eſt, effuſionem ſanguinis innocentis populi noſtri vindica, in paganis præfatis.
2. Mach. 1 Orat propheta in perſona populi Iudæorum,pro vltione homicidiorum in Ieruſalem & in Iu-
dæa factorum. Vnde ſecundo libro Machabæorum orat hic populus. Affligе opprimentes nos
Deut. 32 & contumeliam facientes in ſuperbia. Quod etiam Moſes prædixit deum eſſe facturũ. Sangui- 12
nem(inquiens)ſanctorum ſuorum vlciſcetur,& vindictam retribuet in hoſtes eorum. ¶ Intro-
eat in conſpectu tuo gemitus compeditorũ]i. captiuorum tuorum ſuſpiria pie exaudi,& eos de
captiuitatibus eripe. Multos enim Iudæorum captiuauerant ſerui Antiochi atq; Chaldæi. 13
¶ Secundũ magnitudinẽ brachij tui]hoc ẽ,ſecundũ magnam tuam potentiam [poſſide filios
mortificatorum].i,nos,quorũ patres à gentilibus iſtis occiſi ſunt,ita vt protegas atq; cõſerues

14 A nos, ſicut cuſtoditur poſſeſſio propria ab hærede. ¶ [Et redde vicinis noſtris] de quibus ſupe
rius dictum eſt: Facti ſumus opprobrium vicinis noſtris [ſeptuplum]. i. perfectam vindictam.
Septenario enĩ deſignatur perfectio [in ſinum eorũ] hoc eſt, tam euidẽter, vt tam infallibiliter
pœna cadat ſuper eos, & recipiatur ab eis ne euadãt, quam infallibiliter recipit homo quod in
gremium eius proijcitur. Hoc enim non reſilit [improperium ipſorum] .i. pœnam pro impro
15 perio [quod exprobrauerunt tibi domine] dicendo de nobis. Vbi eſt deus eorum? ¶ Nos Pſal.113
autem populus tuus] peculiaris [& oues paſcuæ tuæ] de quibus alibi dixiſti: Ego ipſe paſcam Ezech.14.
oues meas. Saluabo gregem meũ. In montibus Iſrael paſcam eas [confitebimur tibi in ſecu
16 lum]. i. diu & perſeueranter laudabimus te, gratias tibi canendo pro noſtra liberatione. ¶ [In
generationem & generationem annuntiabimus laudem tuam] hoc eſt, in generatione noſtra
quoadusq; viuimus, laudabimus te per noſipſos. In generatiõibus autem futuris, laudabimus
te per filios ſeu fidei noſtræ imitatores, quibus relinquimus materiam te laudandi, dum bene
ficia tua nobis exhibita eis inſinuamus verbo aut ſcripto.

¶ Explanatio tropologica eiuſdem pſalmi.

ECcleſia inſuper Chriſti & quilibet chriſtianus, merito poteſt & debet hunc pſalmũ canta
te lamentabili voce, propter amiſſionem terræ ſanctæ, præſertim, qm̃ ipſa ſacra vrbs Ieru
ſalem, in qua Chriſti ſepulchrum eſt, cum ipſo venerandiſſimo & ſanctiſſimo Chriſti ſepul
chro in manus Sarracænorum eſt data, atq; ab eis diu poſſeſſa, & ad hoc applicari poteſt hic
pſalmus hoc modo: Deus, dei vnigenite Ieſu Chriſte, qui es verus deus & vita æterna, venerũt
B gentes, videlicet Sarracæni ſeu Pagani, legẽ Machometi ſequentes, in hæreditatem tuã, hoc ẽ,
in ciuitatem Ieruſalem, ab imperatore Elio reædificatam, vel in populum huius ciuitatis Chri
ſtifidelem, qui eſt hæreditas tua, polluerunt templum ſanctum tuum. i. eccleſiam, in qua ſepul
chrum tuum continetur, qm̃ templum illud irreuerenter tractant, nec Chriſti cultum in eo fie
ri ſinunt: poſuerunt Ieruſalem in pomorum cuſtodiam occidentes in ea aut expellentes de ea
omnem chriſtianum. Et de Chriſtianorũ in ea atq; in terra ſancta multorũ occiſorũ cadaueri
bus, loquitur verſus ſequens Poſuerunt morticina, &c. ſecundũ ſenſum in præcedenti elucida
tione introductũ. Effuderunt ſanguinẽ eorũ, ſcilicet Chriſtianorũ Sarracæni, tanquã aquã. i.
valde abundanter, in circuitu Ieruſalem, & in ciuitatibus per gyrũ eius iacentibus. Hoc, proh do
lor, factũ eſt nimis frequenter, quẽadmodũ chronicę teſtantur. Facti ſumus opprobriũ vicinis
noſtris. Om̃es enĩ terræ circa terrã ſanctã ſituatæ & legi Machometi ſubiectæ, vicz Philiſtijm,
Amonitæ, Moabitæ, &c. contẽnunt nos & nobis illudunt, quod terra ſancta & Chriſti ſepul
chrum, eorũ poteſtati ſubduntur. Effunde irã tuã in gentes, vicz in Sarracænos, quæ te nõ no
uerunt, p fidẽ & cultũ, ſed immundiſſimi hominis ritui ſeruiunt & legẽ vaniſſimã ſeruant, & in
regna Sarracænorũ, quæ nomen tuum non inuocauerunt, quia nec ſperauerunt in te, ſed in oĩ
anguſtia Machomet inuocant. Orat ergo hoc loco eccleſia pro recuperatione terræ ſanctę &
expulſione gentilium inde. Quia comederunt Iacob. i. populum chriſtianum, fidem & ſimplici
tatem Iacob patriachæ ſectantem, & locum eius. i. vrbes terrę ſanctæ & ciuitatem Ieruſalem, de
C ſolauerunt. i. incolas chriſtianos inde eiecerunt, & paganis hominibus loca ſancta imple
runt. Sed qm̃ tantã miſeriam chriſtiani meruerunt, propter peſſimam ſuã vitã, maxime in ter
ra ſancta, quæ cum adhuc à Chriſtianis i pace habitaretur, chriſtiani in ipſa ſceleratiſſime vixe
runt. Propterea orat modo eccleſia pro indulgentia peccatorũ tantorũ & antiquorũ, quatenus
remiſſione percepta, terrenã Ieruſalẽ readipiſcatur, & ad cœleſtẽ Ieruſalẽ perducatur. Denique
omnia hæc, generalius poſſunt exponi hoc mõ. Deus venerunt gentes. i. infideles ſeu infideliť
cõuerſantes, in hæreditatem tuam. i. in populum tuum electum & Chriſtifidelem, quemadmo
dum lupi oues impugnare ſolent & diſſipare. Talibus enim electis ait Chriſtus. Ecce ego mitto Luc.10
vos, ſicut agnos inter lupos. Et, In mundo preſſuram habebitis: polluerũt templum ſanctum Iohan.16
tuum, quia eccleſiam multipliciter deſtruxerunt, dehoneſtauerunt, & opera nepharia commi
ſerunt in ea, non ſolum pagani ſed etiam hæretici, maxime Arriani, poſuerunt Ieruſalem. i. mi
litantem eccleſiam, in qua eſt viſio pacis, & locus internæ quietis, in pomorum cuſtodiam, ex
pellendo de ea miniſtros altaris ipſamq; comminuentes. Sequens autem verſiculus de corpo
ribus plurimorum martyrum ad literam conuenienter exponitur, imo interdum in tantum
dæſeuijt rabies perſecutorum, vt corpora martyrũ ſepulta effoderent, comburerent, diſſiparẽt
vel auibus cœli ac beſtijs terræ ad deuorandum proijcerent. Effuderunt, tyranni atque eorum
ſatellites, ſanguinem eorum, videlicet martyrum, tanquam aquam in circuitu Ieruſalem. i. per
omnem gyrum eccleſiæ, vtpote per totum mundum, vbi Chriſtiana viguit fides. Eccleſia nãq;
per vniuerſum orbem diffunditur, & ſæpe imperatores Romani ordinauerunt & pceperũt,
vt omnes chriſtiani trucidarentur vbicunq; inuenirent, quatenus nomen & memoria Chriſti

omnino

A neam domini intelligenda eſt Chriſtianorum eccleſia, quoniam extra eccleſiam Chriſti nemo Iohan. 15.
poteſt ſaluari, quemadmodum ait ſaluator: Si quis in me non manſerit, mittetur foras & are-
ſcet. Sancti igitur veteris teſtamenti, Chriſti incarnationem vehementiſſime deſiderantes, de-
um orabant vt vineam ſuam, quam ſæpe per angelos ſanctos & homines virtuoſos viſitaue-
rat, per ſeipſum viſitare dignaretur apparendo in carne. Hoc nempe deſiderare audebant, quo Iſai 52
niam deus eis hoc promiſit, quemadmodum apud Iſaiam teſtatur: Propter hoc ſciet populus
meus nomen meum in die illa, quia egoipſe qui loquebar ecce aſſum. Vnde & iterum beatiſſi- Iſaiæ 33
mus Iſaias prophetauit. Dominus iudex noſter, dominus legiſer noſter, dominus rex noſter,
ipſe veniet & ſaluabit nos. Per Zachariam quoque ait: Lauda & lætare filia Sion, quia ecce ego Zach. 2
venio & habitabo in medio tui. Itaque duo primi verſus ad eccleſiam dei pertinent, quæ erat
tempore legis ſcriptæ, qui tamen allegorice exponuntur de eccleſia dei, quæ eſt tempore gra-
tiæ. Ait ergo.

¶Expoſitio Pſalmi.

QVI regis Iſrael] hoc eſt, tu deus qui gubernaſti Iacob patriarcham, & populum na- Gene. 17
tum ex eo [intende] hoc eſt, preces meas, & populi tui vota, miſericorditer intuere,
[qui deducis velut ouem Ioſeph] hoc eſt, qui Ioſeph in innocentia & ſimplicitate ſua
cuſtodiſti, velut ouem electam ad tuum ouile ptinentem. Vel, velut ouem. i. ſicut pa
ſtor ouem ſuam ducit, cuſtodit & alit. Vel ſic: qui deducis Ioſeph, hoc eſt, populum Iſrael deſig-
natum per Ioſeph, quoniam ipſe erat excellentior fratribus ſuis, eosque tempore famis ſaluauit.
B Hunc populum deus deduxit per deſertum, præcedens eum per columnam nubis in die, & per Exod 13.
columnam ignis in nocte, potius autem per angelum ſanctum, qui columnam nubis & ignis
mouebat. Vnde dominus ait ad Moſen: Ecce ego mitto angelum meum qui præcedat te, & cu Exod. 23.
ſtodiat in via, & introducat ad locum quem paraui. In ſcripturis enim per Iacob & Iſrael intel-
ligere poſſumus, vel perſonam illam filium Iſaac, qui dictus eſt Iacob & Iſrael. Similiter quoque Ge. 25. 32
per Ioſeph interdum accipimus filium Iacob, qui Ioſeph vocatus eſt. Aliquando autem popu- Gen. 30.
lum ex ſemine Ioſeph ortum. Quandoque vero totum populum Iſraeliticum. ¶Qui ſedes ſu
per Cherubim]. i. qui omnem altitudinem creatæ ſcientię ſuperexcedis, & in angelicis illis ſpi
ritibus, Cherubim nuncupatis, reſides, eos excellenter illuminando [manifeſtare]. i. euidenter
teipſum nobis oſtende, deſcendendo ad nos & nobis viſibiliter apparendo, manifeſtare (in-
quam) [coram Ephraim, Beniamin, & Manaſſe] hoc eſt, coram omni populo fideli, per has tri-
bus ſignificato. Per Ephraim nanque qui interpretatur fructificatio, intelligũtur hi qui dignos Marc. 1.
pœnitentiæ fructus & opera ſancta producunt. Per Beniamin quoque qui filius dextræ dicitur,
intelligendi ſunt illi, qui deo per operationem iuſtitiæ fortiter feliciterque cohærent. Per Ma
naſſen vero qui obliuio dicitur, deſignantur qui propter diuinorum amorem, terrenorum at-
que carnalium omnium obliuiſcuntur. Qui autem huiuſmodi ſunt, digni & apti ſunt, vt deus
eis appareat. Tales vero vtique extiterunt patres antiqui, qui Chriſti aduentum tam inhianter
optabant. Sciebant enim quia beati oculi qui viderent. Et de eis Chriſtus dixit diſcipulis ſuis.
C Multi reges & prophetæ voluerunt videre quæ vos videtis, & audire quæ vos auditis. Mo- Mat. 14.
raliter, per Iſrael deſignatur eccleſia, deum per fidem conſpiciens quam deus nunc ſpecialiter
regit, dirigendo eam ad vitam æternam, quemadmodum olim ſpecialiter rexit ſynagogam,
tanquam populum peculiarem. Per Ioſeph quoque qui interpretatur augmentum, intelligũtur
fideles ex gentilitate ad Chriſtum conuerſi, & primitiuæ eccleſiæ ex Iudæis collectæ adaucti,
quia hi duo populi in Chriſto lapide angulari vniuntur, ſicut duo parietes, cõſtituuntque vnam
eccleſiam. Hunc autem populum deus deducit in huius mundi exilio per viam mandatorum
ſuorum, illuminans eum per euangelicam apoſtolicamque doctrinam, per inſpirationem oc-
cultam, per aliorum informationem. Vnde apud Iſaiam habetur. Hæc dicit dominus re-
demptor tuus. Ego deus tuus, docens te vtilia, gubernans te in via qua ambulas. Sed quia Iſa. 48.
non ſufficit ardentiſſimo amatori ſemel aut bis diuinam inuocaſſe præſentiam, ideo rurſus pe
tit quod ante petiuit, ſcilicet Chriſti aduentum, dicendo. ¶[Excita] tu domine deus
vnigenite dei [potentiam tuam] quæ quaſi obdormiſſe videtur dum electos tuos non liberas,
præſertim dum ſanctos patres in limbo inferni dereliquiſti, & vniuerſum pene mundum per
idololatriam aliosque diuerſos errores permiſiſti ſeduci, atque diabolicæ dominationi miſe-
rabiliter ſubiugari. Excita ergo, id eſt, exerce, in actum extende, declara potentiam tuam,
qua potes fortem armatum, id eſt, diabolum ligare, & vaſa eius diripere, id eſt, peccatores ſal- Matt. 12 Marc. 10
uares [& veni] non per legatum, ſed in propria perſona per carnem aſſumptam [vt ſaluos fa Luc. 11
cias nos] à reatu originalis peccati, imo ab omni peccato mortali & veniali, & à poteſtate dia
boli. Ob hæc enim Chriſtus aduenit, quemadmodum Iohannes dicit: In hoc apparuit filius 1 Iohan. 3

dei,

dei,vt diſſoluat opera diaboli. Poteſt etiã quilibet noſtrũ pro ſeipſo quotidie iſta orare, videli- D
Iohan. 14 cet vt dñs per gratiæ infuſionẽ ſeu ſpiritualẽ aduentũ ad ipſum deſcendat, ſicut ſaluator de ſei
pſo & deo patre loquens:Ad eũ(inquit)veniemus,& manſionẽ apud eũ faciemus. ❡[Deus 4
conuerte nos]hoc eſt,corda noſtra tuo aduentui præpara,à rebus caducis & vanis auerte,tibi
incommutabili bono fac inhærere[& oſtende faciem tuam]hoc eſt,teipſum nobis manifeſta,
apparendo in forma viſibili. Vel,oſtende faciem tuam,hoc eſt,placatus reſpice nos,& ne nobis
1.Cor. 13 tuis famulis indigneris. Vel, oſtende faciem tuam, poſt hanc vitam, quatenus videamus te in
patria facie ad faciem,hoc eſt,ſicuti es,atq; per ſpeciem,quemadmodum in prima ſua canoni-
1.Ioha.3 ca ait Iohannes:Nunc filij dei ſumus,& nõdum apparuit quid erimus. Scimus, quoniam cum
apparuerit ſimiles ei erimus,q3 videbimus eum ſicuti eſt. Itaq;, oſtẽde nobis ſtatim poſt egreſ
Mat.18. Exod.33. ſum à corpore,faciem tuam,hoc eſt,eſſentiam tuam, vt ſimus ſicut angeli dei,de quibus ſcriptũ
eſt. Angeli in cœlis ſemper vident faciem patris. Huius faciei oſtenſionem concupiuit Moſes di
cens:Si inueni gratiam in conſpectu tuo,oſtẽde mihi faciem tuam. Si autem ſic feceris dñe,[&
ſalui erimus]in præſenti vita à culpa,&in futuro à pœna:erimus quoq; ſalui,hoc eſt,beati,nũc
in ſpe & inchoatiue,poſt vero in re & completiue. ❡[Domine deus virtutum]hoc eſt,dator 5
& conſeruator omnium poteſtatum,ſine quo nil valet omnis natura creata. Vel, deus virtutũ
Luc. 21 hoc eſt,angelorum ſanctorum,qui omnes dici ſolent virtutes, de quibus & Chriſtus teſtatur.
Virtutes cœlorum mouebuntur[quouſq; iraſceris ſuper orationem ſerui tui?]hoc eſt,quã diu
precem famuli tui repelles exaudireq; differes?Et quouſq;. ❡[Cibabis nos pane lachryma 6
rum]hoc eſt,doloribus & ærumnis nos implebis aut impleri permittes, ſicut impletur quis ci- E
bo?Et quam diu[potum dabis nobis in lachrymis] i.potu lachrymarum nos implebis,ſicut de
pane prætactum eſt [In menſura]iuſtitiæ tuæ.i.tam vehementer ſicut meruimus.ſ.ſecundum
exigentiam culparũ noſtrarum non relaxando tormentum,quemadmodum teſtatus es. Quã
Apoc. 18 tum glorificauit ſe & in delitijs fuit,tantum date illi tormentum & luctum. Vel, in menſura.i.
1.Cor. 10 ſecundum noſtram poſſibilitatem, videlicet quantum ferre nos poſſe cognoſcis. Non enim p-
mittis non tentari ſupra id q̃d poſſumus ferre, ſed facis cũ tentatione prouentũ. Eſt autẽ quidã
panis & potus lachrymarum valde deſiderabilis & ſalubris, ſicut ſunt lachrymæ prodeuntes
ex pœnitẽtia pro pctis,ex charitate diuina,pro deſiderio regni cœleſtis,ex dilectione proximi,
ex cõpaſſiõe infirmitatis ipſius,& hic cibus veraciter animã reficit ipſius,indulgẽtiã obtinet,gra
tiã q; acqrit. ❡[Poſuiſti nos in cõtradictionẽ vicinis nřis]hoc ẽ tãtũ opprobriũ atq; miſeriã nos 7
venire & cadere pmiſiſti,q̃ hoſtes nři nobis loco ppinq audent cõtradicũt nobis[& Inimici nři
Nehem.4. ſubſannauerũt nos]q̃ſi inanit deũ coleremus. Hoc mõ ſynagoga reprobabat & ſubſannabat à
Babylonijs tempore tranſmigrationis,& poſt reditum ad terram Iudeæ à Samaritanis,ſecun
dum quod in libro Eſdræ frequẽter habetur. Factum eſt(inquit)cum audiſſet Sannaballath
Ibidem quod ædificaremus murũ,iratus eſt valde & ſubſannauit Iudæos. Sed & Tobias proximus eius
dixit,ædificent. Si aſcẽderit vulpes,tranſiliet murum eorum. Primitiua quoq; eccleſia Chriſti,
Actu.8. multiplicem contradictionem ſuſtinuit. Primo à Iudæis,vt patet in actibus Apoſtolorum ,de
inde per totum mundum à paganis, vt ſcribitur in legendis ſanctorum. Pro huius cõtradicti
Ierem. 14 onis & ſubſannationis amotione orat,Ierem. Ne nos des in opprobrium propter nomen tu- F
um, neque facias nobis contumeliam. Veruntamen Paulus hanc contradictionem & ſubſan-
Actuu.17. nationem non timuit,cui Athenienſes philoſophi dixerunt. Quid vult ſeminiuerbius hic di-
cere?nouorum dæmoniorum videtur annuntiator eſſe. Nihilominus propter duas cauſas po-
teſt homo perfectus deum orare, pro ablatione ſubſannationis & contradictionis huiuſmo-
di. Primo propter periculum infirmorum,ne in aduerſis frangantur. Secundo propter chari-
tatem aduerſariorum, quorum errori condolere debemus ex vera charitate ne pereant: & ita
poſſumus deſiderare vt ceſſent nos perſequi,ne deum offendant, & damnationem incurrant.

❡[Deus virtutum conuerte nos.] Non enim ſine gratia tua præuenienti conuerti vale- 8
Thren.5 Ier.31 mus,quemadmodum à Ieremia dicitur. Conuerte nos domine ad te,& conuertemur. Vnde &
iterum flagitat Ieremias. Conuerte me domine,& conuertar. Poſtquam enim conuertiſti
me,egi pœnitentiam[& oſtende faciem tuam]nunc per fidem & gratiam,in futuro quoq; per
ſpeciem & gloriam[& ſalui erimus]ex quo clariſſime conſtat,quod ſalus ſeu beatitudo noſtra,
Iohan. 17 in oſtenſione ſeu viſione diuini vultus conſiſtit,videlicet in actu intellectus. Vnde ſaluator ait:
Iohan. 14 Hæc eſt vita æterna,vt cognoſcant te verum deum. Denique Chriſtus promittit faciei ſuæ o-
ſtenſionem pro præmio,dicens: Qui diligit me, diligetur à patre meo, & ego diligam eum, &
manifeſtabo ei meipſum. Propter quod Auguſtinus,Viſio(inqt)eſt tota merces. Non ergo(vt
aliqui putant)beatitudo in actu voluntatis eſſentialiter ſita eſt. ❡[Vineam de Aegy 9
pto tranſtuliſti] hoc eſt, ſynagogam ſeu populum Iudæorum de terra Aegyptiorum eduxiſti,
atq;

A tq; per modum agricolæ ram in alia terra tranſplantaſti, videlicet in terra promiſſionis. Dici
tur autem ſynagoga vinea, quoniam deus diligenter eam excoluit, purgauit, fœcundauit, & in
cellam ſuam vinariam introduxit, vt habetur in Canticis: Propter quod apud Iſaiam aſſerit Can.1
Vinea domini exercituum domus Iſrael eſt, & vir Iuda germen delectabile eius [eiecisti gẽtes]
10 Chananæorum de terra promiſſionis [& plantaſti eam] hoc eſt, populum Iudæorum in terra hac Iſaie.5 Ioſue.1
firmiter collocaſti, & ſine vllo pauore habitare feciſti. ¶ Dux itineris fuiſti in cõſpectu eius]
hoc eſt, populum Hebræorum in via duxiſti de Aegypto vſq; in terram eis promiſſam, præce Exod.13
dendo eos p angelum ſanctum, & columnam ignis ac nubis, quemadmodum pauloante ple-
nius dictum eſt [& plantaſti radices eius] hoc eſt, genitores ſeu patres, duces ac principales po
puli huius fortiter roboraſti in anima, ſtabiliterq; locaſti in terra prædicta [& impleuit terrã]
hoc eſt, populus iſte multiplicatus eſt longe ac late, & per totam terram promiſſionis diffuſus.
Quanta enim fuerat multitudo populi huius tempore Dauid, ſcriptum eſt, primo Paralipome-
non: Dedit Ioab numerum populi Dauid, & inuentus eſt omnis Iſrael mille milia, & centũ mi 1.Para.21
lia virorum. De Iuda autem trecenta ſeptuaginta milia, nam Leui & Beniamin non numera-
uit, eo quod inuitus exequeretur imperium regis. Ecce quomodo populus iſte terram imple-
uit. Nam quando poſt egreſſionem de terra Aegypti primo à Moſe numerabantur, erant cir- Num.1
11 ca ſexcenta milia tantum, & tempore Dauid erant fortaſſe in triplo plures. ¶ Operuit mon
tes vmbra eius] hoc eſt, vinea iſta tam alte excreuit, quod vmbra eius montes operuit, q̃a tam
ſublimes perſonæ ex populo iſto nati fuerunt, videlicet reges, prophetæ, Nazarei, ſacerdotes &
B iudices, quorum vmbra, hoc eſt, gratia in hac vita conceſſa, quæ gratia vmbra eſt reſpectu gra
tiæ quæ habetur in patria, operuit .i. vehementer tranſcendit atq; exceſſit montes, hoc eſt, ſubli
mes perſonas aliarum nationum & omnium gentium. Vnde Moſes: Non eſt (inquit) alia na- Deut.4
tio tam grandis, quæ habeat deos appropinquantes ſibi, ſicut adeſt dominus noſter cũctis ob
ſecrationibus noſtris. Et denuo: Quæ eſt alia gens ſic inclyta, vt habeat cæremonias iuſtaq; iu Ibidem
dicia, & vniuerſam legem ſicut populus Iſrael? Per vmbrã quoq; intelligi poſſunt cærimoniæ
veteris legis, quæ erant obſcuræ figuræ non euidentes ſimilitudines futurorum bonorum, iu-
xta illud Apoſtoli: Vmbram habens lex futurorum bonorum, non ipſam imaginem rerum. Hebr.10
Quemadmodum enim Dionyſius docet, ſtatus Chriſtianæ religionis, medio modo ſe habet Diony.
inter ſtatum veteris teſtamenti & ſtatum beatorum in patria, ideo quæ in nouo teſtamento
geruntur ſunt euidentes ſimilitudines futurorum cœleſtiumq; bonorum, hoc eſt, ſtatus patriç
& eorum quæ illic geruntur: ſed quæ in veteri teſtamento fiebant, erant remotæ atq; obſcuræ
figuræ futurorum bonorum. Eſt igitur ſenſus. Operuit montes vmbra eius, hoc eſt, lex cæri-
monialium præceptorum atq; figurç veteris teſtamenti operuit noſtro intellectui .i. obſcuros
& ad intelligendum difficiles reddidit montes, hoc eſt, prophetas, qui propter gratiæ excellen-
tiam montes dicuntur. Obſcure enim & quaſi in vmbra loquuntur [& arbuſta eius cedros
dei.] Arbuſta ſunt quæ iuxta arborem naſci ſolent, per quæ hoc loco intelliguntur augmenta
ſeu excrementa vineæ, videlicet poſteri patriarcharum patrumque filij, quorum adoptionis
gratiæ atq; imperij dignitas tanta fuit, vt cedros dei, hoc eſt, excellentes valde perſonas excel-
lant. Ex patriarchis enim & populo ex Aegypto tranſlato, orti ſunt ſanctiſſimi & maximi re-
C ges, prophetæ, ſacerdotes, & alij multi altiſſimæ gratiæ homines. Qui autem vineam iſtam o-
mnino ad literam vellet exponere, hunc quoque verſiculum poſſet corporaliter explanare.
Operuit montes vmbra eius, hoc eſt, ædificia, turres, domus & muri populi Iudæorum tam al
te erant constructa, quod propter eorum ſublimitatem montes terræ Iſrael, quæ montoſa eſt,
radijs ſolis priuabantur, ſicque vmbrã patiebantur. Prope IERVSALEM in gyro montes
fuerunt, quos certum eſt ſole oriente vmbram ſuſtinuiſſe ad tempus, ex vno latere vrbis, pro-
pter altitudinem ædificiorum ipſius. Vnde de Ioſaphat dicitur, quod ædificauit in Ieruſa- 2.Para.17
lem domos in modum turrium altas: & arbuſta eius, hoc eſt, tuguria iuxta ædificia ſita, vel ar
borum excrementa operuerunt propter ſuam altitudinem cedros dei, hoc eſt, cedros ter-
ræ promiſſionis, quæ dicuntur cedri dei, quia fuerunt cedri terræ diuinitus prælectæ. De-
12 ſcripta altitudine vineæ huius, deſcribitur latitudo ipſius dum ſubditur. ¶ Ex-
tendit palmites ſuos vſque ad mare.], id eſt, vinea ſeu populus IVDAEORVM filios genuit,
quorum habitatio protenſa eſt vſque ad mare mediterraneum extendit, [& propagines.].
hoc eſt generationes ſuas, [vſque ad flumen.] magnum Eufraten, & ita poſſederunt filij Iſra-
el omnẽ terram ſibi promiſſam, multiplicatique ſunt in ea à termino vno vſque ad terminum Ioſ.13.14. Ioſ.15.16
alium

alium. Cum ergo o domine tanta bona præſtiteris olim vineæ huic. ❡[Vt quid] poſtmodũ 13
Ioſ. 17. 18. [deſtruxiſti] hoc eſt, abſtuliſti [maceriam eius] hoc eſt, ſepem, parietem, ſeu protectionem, ſub D
trahendo ei tuũ auxiliũ angelicamq; defenſionem, quibus deſtituta in idololatriam, & alia mul
ta facinora lapſa eſt, promeruitq; quod ſequr [& vindemiant] hoc eſt, vaſtant, conculcant &
deſtruunt [eam omnes qui prætergrediuntur viam]. i. omnes nationes gentilium, in circũitu
eius & procul manentes? Porro hoc modo deſtructurum ſe eſſe maceriam vineæ huius per Iſa
Iſa. 5 iam dominus prædixit: Oſtendam (inquiens) vobis quid faciam vineæ meæ. Auferam ſepem
Ierem. 12. eius, & erit in conculcationem. Quod & factum oſtendit apud Ieremiam: Paſtores multi de
1 Mach. 2 moliti ſunt vineam meam. Vnde & in primo libro Machabæorũ inducitur. Quæ gens nõ hęre
ditauit regnum eius, & non obtinuit ſpolia eius? ❡[Exterminauit eam aper de ſylua, & ſingu 14
laris ferus depaſtus eſt eam.] Quidam Caſſiodorũ imitãtes per aprum intelligũt Veſpaſianũ,
per ſingularem vero ferum filium eius Titum, ſed non videtur. Nam populus Iudæorum
tempore deuaſtationis ſuæ ſibi à Veſpaſiano & Tito inductæ, nullomodo erat vinea dñi, quia
nec deus coluit eam per grãm, nec ipſa coluit deum per fidem, ſed erat populus ille pro tunc ſi
cut & nunc omnino infidelis & ceptobus, habuitq; veritatẽ in eis quod ait Iohannes in Apoca
Apoc. 23 lypſi. Dicunt ſe Iudæos eſſe & non ſunt, ſed ſunt ſynagoga ſatanæ. Aptius ergo per aprum &
ſingularem ferum accipimus eundem tyrannum, ſiue ille dicatur fuiſſe Nabuchodonoſor, ſiue
Antiochus. Horum nanq; vterq; exterminauit. i. extra proprios terminos poſuit populũ iſtũ
2. Mach. 5 ædificia eius deſtruendo & habitatores transferendo ſeu effugando, ſicut de Iuda Machabæo,
& fratribus eius legitur, quod inter feras in deſertis locis morabantur: & hic ſingularis ferus de E
paſtus eſt vineã iſtam, populum hunc terribiliter trucidando. Iudæi aũt in ſua perfidia indura
ti, per aprum ſingularemq; ferum intelligunt Titum ſeu Veſpaſianum. Hæc vero quæ de ſy
nagoga ſub nomine vineæ dicta ſunt, de eccleſia Chriſti myſtice accipi poſſunt hoc modo. Vi
neam, hoc eſt, militantem eccleſiam ſeu populum Chriſtianum de Aegypto. i. de ſeculo iſto te
Gala. 1 nebroſo, tranſtuliſti, in regnum Chriſti, vt eſſent Chriſtiani tui hæredes & Chriſti cohæredes.
Propter quod ait Apoſt. Deus eripuit nos de pſenti ſeculo nequam, & tranſtulit nos in regnũ
filij dilectionis ſuæ: eieciſti gentes, hoc eſt, gentiles commutaſti in melius, cõuertendo eos ad fi
dem, & conuerti nolentes feciſti deficere & plantaſti eam. i. populum Chriſtianum habitare fe
ciſti in locis & terris, in qbus gentiles olim morati ſunt. Vel, plantaſti eam in Chriſto per fidẽ
& charitatẽ. Dux itineris fuiſti in conſpectu eius, quia apoſtolos per totum mundum duxiſti,
& omnes electos per gratiam ad teipſum omnium rerum vltimum finem perducis, quemad
Iohan. 14 modum proteſtaris. Ego ſum via, veritas, & vita. Nemo venit ad patrem, niſi per me. Et iterũ
Ibidem Non relinquam vos orphanos, vado & venio ad vos: & plantaſti radices eius. i. primos eccle
ſiæ principes aliorum vtiq; ſpũales genitores, videlicet Apoſtolos & eorum præcipue ſectato
res, vt erant Dionyſius, Polycarpus, Ignatius in Chriſto inconcuſſe corroboraſti, ita vt poſſent
Ioha. 15. ipſi alios in Chriſto fundare, ſicut fundatur palmes vitę. Nam & Chriſtus ait: Ego ſum vitis ve
Iſa. 27 ra, vos palmites, & impleuit terram, quia eccleſia per vniuerſum orbem diffuſa eſt. Vnde ſcri
ptum eſt in Iſaia. Florebit & germinabit Iſrael, & iplebunt faciẽ orbis ſemine. Quod exponi nõ F
poteſt de carnali generatione & multiplicatione Iudæorum, ſed de ſpirituali generatione apo
ſtolorum ex populo Iſrael prodeuntium & multiplicatione fidelium, qui ſunt ſemen apoſto
rum. Operuit montes vmbra eius, id eſt, electio Chriſtianorum omnem altitudinem
gratiæ alijs datæ exceſſit. Nam & apoſtoli ſecure præferuntur prophetis, & eccleſia ſynagogæ:
& arbuſta eius cedros dei, qm̃ gratia maior effuſa eſt in cõmunem populum Chriſtianũ, q̃ olĩ
in hoĩes dei ſublimes. Extendit, eccleſia, palmites ſuos. i. filios ſuos, vſq; ad mare, occidentale
à mari orientali, quemadmodum de Chriſto alibi habetur. Poteſtas eius à mari vſq; ad mare
Zach. 9 & vſq; ad flumen. i. fontem baptiſmi extendit, propagines ſuas, qm̃ quotquot gignit eccleſia,
omnes intingit baptiſmatis aqua, ſicut ſaluator pręcepit apoſtolis. Docete omnes gentes bapti
zantes eas in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti. Propter quod Petrus propagini quã in
Math. 28 exordio ſuæ prędicationis in Chriſto produxit, dixiſſe ſcribitur: Baptizet vnuſquiſq; veſtrũ in
nomine Chriſti, in remiſſionem peccatorum. Vt quid deſtruxiſti maceriam eius? hoc eſt, cur p
Actuu. 5. miſiſti eccleſiam ita deficere, tuo auxilio ei ſubtracto? & vindemiant eam. i. ſpiritualibus bonis
eam ſpoliant omnes qui prætergrediuntur viam, hoc eſt, qui mandatorum tuorum ſemitas
tranſgrediuntur, videlicet dæmones, hominesq; peruerſi. Exterminauit eam aper de ſylua. i.
Machomet Sarracenorum legiſlator, cuius populus eccleſiam Ieroſolymorum ſubuertit, & ſin
gularis ferus depaſtus eſt eam. Per hunc ſingularem ferum intelligi poteſt, ipſe Machomet, ſeu
quilibet crudelis tyrannus, aut hæreſiarcha. ❡[Deus virtutum conuertere]. i. teipſum ad nos 15
clementer conuerte, quẽadmodum alibi teſtatus es. Conuertimini ad me, & conuertar ad vos

[reſpice

A [reſpice de cœlo]oculo pietatis tuæ immenſæ[& vide]indigentiam noſtram[& viſita]in pro-
pria perſona[vineam iſtam].i.eccleſiam tuam, viſita quoq; corda humana quotidie per gra-
26 tiæ inſuſionem,& ſpiritualium bonorum augmẽtum. ¶[Et perfice eam].ſ. eccleſiam,dando ei
ſpiritualem profectum & euangelica conſilia,quibus perficiuntur præcepta[quam plantauit]
in fide & indiuidua charitate[dextera tua].i.miſericordia tua,ſeu potẽtia tua benigna.Chrs
enim ſtabiliuit eccleſiam ſuam in terra,ſpecialiter autem vide[& ſuper filium]hoc eſt Chriſtũ Matth.8
qui ſeipſum in Euange.ſæpe appellat hominis filiũ,in cuius figura Ezechiel tam frequẽter di- Marc.9
ctus eſt filius hominis[quem]Chriſtum[confirmaſti tibi]hoc eſt,inſeparabiliter tuæ diuinita- Luc.9
ti coniunxiſti,tam ſecundum vnionem perſonalem,quã ſecundum vnionem fruitiuam: & ita
Chriſtus homo peccare non potuit,nec aliquo modo ſeparari à deo. Nam & in triduo mortis
corpus eius & anima verbo manſerunt vnita. Vel, ſuper filium tuum dilectum dominum Ie-
ſum,quem confirmaſti tibi.i.quem firmiter teſtatus es eſſe filium tuum,confirmando eum ti-
bi in conſpectu hominum,dicendo ad eum tam in baptiſmo q̃ in monte ſancto: Hic eſt filius Mat.3.17.
27 meus chariſſimus,in quo mihi complacuit.Si autem ſic feceris. ¶[incenſa igni].i.pctã ex igne Marc.1
concupiſcentiæ ſeu flamma inordinati amoris commiſſa[& ſuffoſſa].i.peccata ex timore ma- Luc.3.9.
lo,deprimente & humiliante prouenientia[ab increpatione vultus tui peribunt].i.in peccato-
re pœnitente ceſſabunt per increpationem tui reſpectus,dum hominem paternaliter increpas
corrigẽdoq; reſpicis,illuminas,& cõuertis. In his vero qui in vitijs perſeuerãt,peribũt iſta pec
cata.i.æternaliter damnabuntur ab increpatiõe vultus tui.i.à rigore tuæ diuinæ iuſtitiæ, quã-
B do peccatoribus dices:Ite maledicti in ignem æternũ.Sciendũ vero,quod ſicut oïa opera meri- Matth.25
toria veniunt ex bono amore,aut bono timore,ſic oïa opera mala naſcũtur,aut ex malo amo
re,aut malo timore. Timor autem ad amorem ſicut ad cauſam atq; radicẽ reducitur. Non eñi
timemus,niſi cuius oppoſitum amamus,idcirco oïa opera bona originaliter ex amore diuino
procedunt.Nam ſine charitate nihil eſt meritorium, oïa quoq; mala ex inordinato amore na-
28 ſcunt. ¶[Fiat manus tua].i.diuinitatis tuæ potentia o deus pr̃[ſuper virum dexteræ tuæ].i. ſu
per Chrm̃ hominem,ita quod tua diuinitas,eius humanitati in oïbus cooperetur,& per eã no-
ſtram ſalutem finaliter operetur,ſecundum quod ipſe Chriſtus ait:Pr̃ in me manens ipſe facit Iohan.14.
opera[& ſuper filium hominis].i.Chriſtum filium deiferæ virginis[quem confirmaſti tibi]ſe
cundum modum expoſitum,ſecunda pars exponit priorem. Dr̃ autẽ Chriſtus vir dexteræ dei
Primo,qm̃ fauor,amor,gratia,& mia,& felix dei præſentia in oïbus, plene eius humanitatem
ꝑuenit,impleuit,& beatificauit,prout ſcriptum eſt : Vidimus gloriam eius,gloriam quaſi vni- Ioh.1
geniti à patre,plenũ gratiæ & veritatis.Secundo,quoniam ſecundum diuinitatem æqualis eſt
patri,quæ æqualitas nomie dextræ deſignatur. Tertio,qm̃ ſedet ad dexteram dei patris. Iuxta
illud:Dñs Ieſus aſſumptus eſt in cœlum,& ſedet à dextris dei. ¶[Et non diſcedimus à te].i.non Mar.16
29 ceſſamus clamare ad te,& inuocare præſentiam Chriſti:idcirco fiducialiter dico,quia[viuifica
bis nos] vita gratia in præſenti,& vita gloriæ in futuro,per meritum incarnationis & paſſiõis
dñi ſaluatoris. Tu enim per Iſaiam tuum dixiſti : Ego dñs,ſuper quo non confundentur om̃es Iſaiæ.49.
C qui expectant eum[& nomen tuum inuocabimus] donec æternam beatitudinem impetrem?
Nõ ergo diſcedamus à deo,ſi differat exaudire,dicamus cum Iob:Etiam ſi occiderit me,in ipo Iob.13.
ſperabo. ¶[Dñe deus virtutũ conuerte nos,&c.]Ecce iam trina vice verſum hũc repetit,qm̃ in
30 ſummæ trinitatis viſione noſtra ſalus conſiſtit.Et item ad deſignandum affectus ſui feruorem
huiuſq; verſiculi vtilitatem,dulcedinem,& virtutem. Eſt enim hic verſus admirabili poteſtate
refertus,quia in eo petitur,quod ad noſtram ſaluationem requiritur,etiam eo ordine,quo petẽ
dum eſt.Primo enim à deo conuertimur,quia ab eo eſt omnis boni principium. Deinde diui-
nitus illuſtramur,& ita deinceps ſalui efficimur.Explicari non poteſt quãta ſit virtus, dignitas
atq; ſententia huius verſus.In eo nanq; quod dr̃:Dñe deus virtutum,tangitur diuiã maieſtas,
quæ eſt oïm poteſtatum fontana origo, excitaturq; anima noſtra ad reuerentialem tanti dña
toris timorem,de quo à Ieremia ſcriptum eſt:Magnus es tu & magnum nomen tuum in forti Iere.10.
tudine.Quis non timebit te,o rex gentium?In eo quoq; quod additur,conuerte nos,ꝑfitemur
totam noſtram perfectionem & ſalutem à deo penitus dependere inchoatiue,proſequutiue,&
completiue,in tantum,vt ipſa primordialis noſtra conuerſio ſit dei largitio,quod Salomõ in-
nuens,ſic orat:Sit dominus deus noſter nobiſcum,& inclinet corda noſtra poſt ſe, vt ambule- 3.Reg.8
mus in omnibus vijs eius.Quod autem proſequutio ſeu continuatio boni,ſit donum altiſſimi
Dauid alio loco profeſſus eſt,dicens:Domine deus cuſtodi in æternum hanc voluntatem cordis, 1.Para.29
& ſemper in veneratione tui mens iſta permaneat.In eo autem quod ſequitur[oſtende faciem
tuam]accenditur,& certe merito incomparabili flamma amoris æſtuare debet in nobis diuiã
dilectio.Quid enim tam bonum,quid tam amabile,dulce,pulchrum,ſalubrẽ,iucundum,& no

bile,ſicut videre faciem dei?O facies pulchra,o pulchritudo immenſa,o felicitas infinita. Pro- D
mittitur nobis aſpectus faciei creatoris noſtri:ſed quia eam videre dignus habebitur,niſi cuius
Matth.5 anima fuerit ab omni immundicia depurata?Propterea:Beati mundo corde,quoniam ipſi de
um videbunt.Ecce ſi deum diligimus,affectuoſe dicamus, oſtende faciem tuam,& tanto affe-
ctuoſius quanto frequentius. Non enim decet nos ex frequenti iteratione & longa conſuetu-
dine,in bono tepeſcere,priſtinam ſolicitudinem perdere,aut remiſſius agere. Qui enim opus
dei non negligenter,ſed reuerenter exoluit,quotidie in gratia creſcit, ſicq; de die in diem diui-
num obſequium perfectius ſoluit.Indeſinenter igitur dominum deprecemur,vt faciem ſuam
nobis oſtendat,nunc quidem per fidem illuminatam,& gratiæ claritatem, contemplationem
q; quotidie ſynceriorem,in futuro autem per ſpeciem & gloriæ lumen. Tanto demum faciem
dei clarius iucundiuſq; conſpiciemus in præſenti exilio,futuroq; ſeculo,quanto nunc affectuo-
ſius exoramus hunc verſum,qui veraciter inæſtimabili dulcedine ſuperexuberat. Sed & totus
hic Pſalmus præclarus eſt nimis, & liquet in eo quã vehementiſſimo deſiderio veteres ſancti,
Chriſti aduentum optabãt,& turpe eſt nobis,ſi eius incarnationẽ iam factam,minori dilectio
nis feruore amplectimur,quàm illi futuri deſiderabant.

COMMENTARIVS IN PSAL. LXXX.

¶Expoſitio Tituli

EST autem Pſalmi iam perſcrutandi titulus iſte:In finem pro torcularibus quinta ſabbati
Pſalmus ipſi Aſaph. Titulus hic magis ptinere videtur ad myſticã, quàm ad literalẽ Pſal- E
mi præſentis explanationem,præſertim cum multa habeantur verba in eo,quæ nec in hebræo
ponuntur,nec in titulo Hieron.iuxta Hebræum.Idcirco in ſequenti explanatione, in qua Pſal
mus iſte ſpiritualiter exponetur,præinductus quoq; titulus correſpondẽter explanabitur. Por
ro Hieronymus in tranſlatione ſua iuxta Hebræum talem titulum ponit. Victori in torculari
bus Aſaph. Pro cuius intellectu habendo,penſandum, quod Pſalmus iſte ſpecialiter erat decã
tandus in feſto tubarum,quod fuit primo die Septembris, circa quod tempus ſolent eſſe com-
pletæ vindemiæ in terra promiſſionis,quoniam calida eſt, idcirco tunc fiebant libamina ſacri
ficiorum in templo:& ergo hic Pſamus titulum ſortitur à torcularibus, vnde vina exprimun-
tur,quia in eo redditur deo gratiarum actio pro fructibus anni collectis. Ait ergo.

¶Enarratio Pſalmi iuxta ſenſum literalem.

EXultate deo adiutori noſtro].i. ad gloriam & honorem ac laudẽ dei,nos in omni bo 2
no adiuuantis per gratiam ſuam,tam cordialiter ac vehementer gaudete in eo,vt ex
abundantia interioris lætitiæ,foris erumpãt ſigna gaudij interioris.Dicitur enim ex
ultatio quaſi extra ſe ſaltatio,puta dum ex plenitudine gloriæ interioris,extra mani-
feſtantur eius indicia[iubilate deo Iacob].i.ineffabilit intus gaudete,& foris affectuo
ſiſſima laude deo cantate.Eſt enim iubilus gaudium animi,quod p̃ vehementi exceſſu,nec in-
tegre valet explicari,nec in toto taceri.Dr aũt deus vniuerſoꝝ,ſpecialiter deus Iacob,pp excel-
lentiſſimã gratiam ſibi collatam. Vñ de deo ait ſcriptura:Dedit viã diſciplinæ Iacob puero ſuo.
Baruch.3. ¶Sumite pſalmũ]vt eum deo deuote canteris [& date tympanũ]hoc eſt,non tm̃ voce,ſed etiã 3
muſico inſtrumento deũ laudate,& ſimul cum ſonu tympani pſalmos vocibus decãtetis. Sole F
bant enim Hebræi in inſtrumentis muſicalibus pſalmos cantare, ſicut nunc in organis cãtat
eccleſia. Sic quoq; date[pſalteriũ iucundum cũ cithara]laudando deũ in talibus inſtrumentis,
1.Para.13 ſecundum q̃d Dauid inſtituit. ¶Buccinate in neomenia].i.in die nouilunij[tuba]ad buccinã 3
Nume.10. dum formata,q̃m Moſes iuſſit fieri tubã ad hoc. Iudæi aũt in oĩbus nouilunijs egerant feſtũ in
3.Eſdræ.5 memoriam gubernationis diuinæ. In nouilunio vero ſeptimi menſis cõmuniter occurrebat fe
ſtum tubaꝝ,apud hebræos valde ſolẽne in memoriã redemptionis Iſaac ab immolatione,put
Leuitic.23 in Leuit.legitur. Idcirco nũc ſubdit[in inſigni die ſolẽnitatis vſæ].i. in ſolẽni feſto tubaꝝ.Cur
autem hæc agere debeant,pandit. ¶Quia præceptum in Iſrael eſt,]q̃m dominus iuſſit ſic fieri 4
Nume 10 in populo Iſraelitico,ſicut habetur in libro Num. [& iudicium deo Iacob].i.iſtud mandatum
eſt à deo Iacob,qui hoc iuſtum eſſe dictauit. Vel ſic,iudicium deo Iacob.i. iudicium damnatio-
nis erit Iacob.i. populo ex Iacob nato à deo omnium iuſto iudice, ſi populus iſte omiſerit iſtud
præceptum implere. ¶Teſtimonium in Ioſeph poſuit illud].i. deus iſtud præceptum cum at-
teſtatiõe proprij teſtimonij propoſuit Ioſeph.i. populo Iudæorum per Ioſeph deſignato, pro- 5
pter hoc quod Iacob primogenita contulit ei, & ipſe alijs fratribus ſuis ſanctior atque ſublimi
1.Paral.5. or fuit, [cum exiret,] Ioſeph, id eſt, populus Iudæorum, [de terra Aegypti,] per manum
Exod.12 Moſi,[linguam quam non nouerat audiuit,] id eſt,legem diuinam à deo per Moſen ſumpſit,
quam ante neſciuit. Vel hoc ideo dicitur, quoniam populus Iudæorum cum acceſſiſſet ad
montem

montem Sinai,audiuit deum, vel potius angelum dei ſibi loquentem de medio ignis, propter
A quod territi dixerunt ad Moſen:Non loquatur nobis deus,ne forte moriamur:ſed loquere tu Exod. 20.
nobis.Propter quod Moſes:Ecce,inquit, oſtendit nobis dominus deus noſter maieſtatem ſu- Deuter.5
am,& probauimus hodie,quod loquente deo cum homine vixerit homo, vocem eius audiui-
mus de medio ignis. Vel quod dicit,linguam quam non nouerat audiuit,forſitan ideo dicit,quo-
niam filij Iſrael in Aegypto nati & educati,cum veniſſent ad terras Amorræorum,Madianita-
rum,Moabitarum,Idumæorum,&c.linguas ignotas audierant. ¶Diuertit ab oneribus dor-
6 ſum eius]hoc eſt,deus populum Iudæorum eripuit,à deportatione onerum, quæ portabãt in
terra Aegypti ex imperio Pharaonis conſtruentes ei ciuitates tabernaculorũ,vt patet in Exo- Exod.1
do[manus eius in cophino ſeruierunt] Nam filij Iſrael in ſportis collegerunt & detulerunt la-
teres,ſeu alia quæq; neceſſaria ad ſtructuram. Deinde mutat propheta perſonam, loquiturq;
in perſona dei,ſubdens. ¶In tribulatione inuocaſti me]id eſt, o popule Iudæorum dum in Ae-
7 gypto affligebaris à præpoſitis operum atq; Aegyptijs,vitam veſtram ad amaritudinem per- Exod 2
ducentibus,clamaſti ad me pro liberatiõe[& liberaui te]in manu forti & maximis ſignis.Hic
enim dominus ait ad Moſen:Clamor filiorum Iſrael venit ad me,deſcẽdiq; vt liberem eos[ex Exod.3.
audiui te in abſcondito tempeſtatis].i.in afflictione cordis tui occulta,quando gemebũde ſu-
ſpirabas ad me, non audens manifeſte me inuocare aut conqueri propter Aegyptiorum for-
midinem[probaui te apud aquam contradictionis,] hoc eſt,ibi oſtendi tuam ingratitudinem
& peruerſitatem. Vnde in libro Num.legitur:Hæc eſt aqua contradictiõis,vbi iurgati ſunt fi- Nume.20.
B lij Iſrael contra dominum.Poteſt quoq; iſtud ſpecialiter ad Moſen Aaronque referri, qui cir-
ca hunc locum deum per incredulitatem offenderunt, propter quod terram promiſſionis in-
trare prohibiti ſunt,dicente ad eos domino:Quia non credidiſtis mihi vt ſanctificaretis me co- Nume.20.
8 ram filijs Iſrael,non introducetis hos populos in terram quam dabo eis. ¶Audi populus
meus,]peculiaris verba legis meæ,auribus cordis & corporis. [& conteſtabor te,] hoc eſt, te-
ſtis ero verborum meorum,operumque tuorum. Iuxta illud:Ego ſum iudex & teſtis,ait domi- Ierem.29.
nus[Iſrael]id eſt,plebs Iſraelitica[ſi audieris me]hoc eſt,ſi præcepta legis meæ impleueris[non
erit in te deus recens]quem colas,quia nil temporale aut creatum pro deo recipies,[neq; ado- Exod 20
9 rabis deum alienum]ſed me ſolum verum,æternumq; deum ¶Ego enim ſum dominus deus
tuus,qui eduxi te de terra Aegypti,] & adhuc plura beneficia dare paratus ſum. Nã,[dilata os
tuum].i.deſiderium tuum aperi ad recipiendum,& os corporale ad petendum[& implebo il-
lud,]gratia mea,dando tibi quod poſtulas. Conſequenter oſtenditur populi ingratitudo.
10 ¶Et non audiuit populus meus] aure cordis,[vocem meam,] id eſt,verba præceptorum me-
orum,[& Iſrael non intendit mihi]id eſt,non aduertit neque curauit me. Sed mirum appa-
ret,quod deus populum rebellem & inobedientem appellat populum ſuum, præſertim cum
de tali populo per Oſee prophetam dicat:Non populus meus vos, & ego non deus veſter. Et Oſee.1.
reſpondendum,ſicut nunc ſæpius dictum eſt,quod populus Iudæorum(etiam reprobus) dici-
tur populus dei,in quantum à deo præ cæteris gentibus vocati erant, & multis beneficijs eius
honorificati.Ideo nanq; dominus apud Ieremiam ait:Sicut adhæret lumbare ad lumbos viri, Ierem.13.
C ſic agglutinaui mihi domum Iſrael,vt eſſet mihi in populum,& in nomen,& in laudem, & glo-
riam,& non audierunt. Sic quoq; dicuntur dilecti à deo,ſecundum quod dominus apud eun-
dem ait:Quid eſt,quod dilectus meus in domo mea fecit ſcelera multa?Non quod vere atque Ierem. 11.
finaliter dilecti erant à deo,de quo dictum eſt ſupra:Odiſti omnes qui operantur iniquitatem Pſalm.5.
ſed quantum ad beneficia eis à deo exhibita in præſenti,dicuntur dilecti. Huius autem ingrati-
tudinis grauiſſima pœna mox ſubditur. ¶Et dimiſi eos ſecũdum deſideria cordis eorum]hoc
11 eſt,gratiam meam eis ſubtraxi,qua ſubtracta non præſeruantur à culpa, ſed concupiſcentias
ſuas ſequuntur,& proprias cogitationes & inclinationes ſectantur,propt' quod additur[ibũt
in adinuentionibus ſuis]hoc eſt,in erroribus ſuis,& vitijs à ſe excogitatis viuẽt & perdurabũt. Leuit.26
¶Si populus meus audiſſet me]id eſt,legem meam[Iſrael ſi in vijs meis]id eſt,in obſeruantijs
12 mandatorum meorum[ambulaſſet. ¶Pro nihilo.]id eſt,tanquam nihil,ſeu gratis[ſoſitan].i.
13 certitudinaliter,dummodo ipſi in vijs meis perſeueraſſent[inimicos] eorum humiliaſſem,]id
eſt,ſeptem gentes terræ promiſſionis,& cæteros gentiles eorum hoſtes deieciſſem,atq; poteſta-
ti eorum ſubiugaſſem,ſicut per Moſen ſæpe promiſi[& ſuper tribulantes eos]id eſt,ſuper per-
ſequutores eorum[miſiſſem manum meam]id eſt,poteſtatem meam,& vltiõem iuſtitiæ meæ
extendiſſem. ¶Inimici domini].i.Iudæi ingrati,de quibus Moſes loquitur: Audite rebelles & Nume. 20
14 increduli[mentiti ſunt ei]id eſt,ad iniuriam eius.qui non impleuerunt quod ſpoponderunt,di-
centes:Omnia quæ loquutus eſt dominus,faciemus.Nam paulo poſt vitulum aureum adora- Exo.24
uerunt[& erit tempus eorum in ſecula]id eſt,damnatio & pœna eorum in æternum durabit,

i s quoniam

Exo 12 quoniam in inferno ſine fine cruciabuntur. Vnde dominus dixit ad Moſen: Ego in die vltio- D
nis viſitabo hoc peccatum eorum. ¶[Et cibauit eos]hoc eſt, non obſtante prædicta ingratitu-
Exod. 16. dine Iudæorum, deus cibauit illos[ex adipe frumenti]ſcilicet pane cœleſti ſeu manna, q̃d adeo 15
dulce fuit ac ſi de ſimila & adipe factum fuiſſet. Vel ſic: Cibauit eos ex adipe frumẽti, quoniam
Ioſue.5. poſtquam ingreſſi ſunt terram promiſſionis tritico abundantem, aluit eos pane, de ſimila tri-
tici facto[& de petra melle ſaturauit eos].i. melle emanante de petra. Nam terra promiſſionis
dicitur lacte & melle manare. Apes namq; in rupibus terræ promiſſionis mellificant, & ita de
locis petroſis mel ſatis copioſe colligitur.

¶Explanatio tropologica ſiue moralis eiuſdem Pſalmi.

SPiritualem deniq; intellectum ſequendo, titulus Pſalmi huius, in principio præcedẽtis ex-
poſitionis poſitus, ita exponitur: Pſalmus iſte in finem, qui Chriſtus eſt nos dirigens, pro-
ponitur & cantatur, ipſi Aſaph, id eſt, congregationi fidelium per Aſaph deſignatæ: & agit hic
Pſalmus pro torcularibus, id eſt, de tribulationibus ſeu eccleſiis preſſura tribulationum afflic-
tis, quibus mali ſeparantur à bonis, quæ ſeparatio deſignata eſt, quinta ſabbati, id eſt, quinta
die hebdomadæ, in qua ex aquis producti ſunt piſces, aueſq;. Remanſeruntque piſces in aqua,
& aues conſcenderunt in aera. Per quod præfiguratum eſt, quod in eccleſia Chriſti contingit.
Omnes enim Chriſtiani in fonte baptiſmatis ſpiritualiter producuntur & regenerantur, ſed q-
dam eorum manent in terra tranſitorijs inhærendo, cæteri volant in altum, amando cœleſtia.
Itaque o vniuerſi filij Eccleſiaſticæ congregationis. ¶Exultate deo adiutori noſtro, videlicet,
ſummæ Trinitati, ſimplici deo, iubilate deo Iacob, id eſt, ſupplantantium vitia. Per Iacob n an- E
q; qui interpretatur ſupplantator, conculcatores vitiorum intelligantur. Verſiculus iſte ſpiri-
tuali hilaritate redundat. Eſt enim exhortatio iucundiſſima, admonitio ſaluberrima, doctrina
prorſus angelica. Quid enim tã cœliforme, angelicum, deiforme, ac ſplendidũ, ſicut in deo exul-
tare & domino iubilare, congaudendo infinitæ perfectioni creatoris, infinitæ beatitudini diui-
nitatis, infinitæ iucunditati ſupergloriosiſſimæ trinitatis? Hoc nempe eſt præclariſſimum exer-
citium ſummæ virtutis, videlicet charitatis diuinæ, quo eſſe non poteſt ſublimius in ſeculo iſto.
Quanto enim dignitati & gloriæ domini dei noſtri cordialius congratulamur, tanto eum ar-
dentius diligere comprobamur, quo autem deum calidiori mente amamus, eo deiformiores
ac nobiliores conſiſtimus, quoniam ſumma nobilitas mentis creatæ eſt amor diuinus.i. actua-
lis dilectio ſuperbenedictę diuinitatis. Sumite Pſalmum, hoc eſt, bonam operationem à gratia
Philip.2. dei accipite, quam operationem non niſi à deo habere poteſtis, quoniam (ſicut ait Apoſtolus)
ipſe eſt qui operatur in nobis & velle & perficere pro bona voluntate, id eſt, ex ſua volũtate be-
Iſaiæ.26. nigna, ad quem Iſaias loquẽs: Domine (inquit) dabis pacem nobis: omnia enim opera noſtra
Iohan.15. operatus es in nobis. Vnde & Chriſtus ait diſcipulis: Sicut palmes à ſemetipſo non poteſt fer-
re fructum, niſi manſerit in vite, ſic nec vos niſi in me manſeritis: & date tympanum.i. dulcem
reddite ſonum, dei auribus beneplacentem, qui vtiq; non eſt proprie ſonus ſenſibilis atq; ex-
terior, ſed intellectualis videlicet mortificatio carnis, & caſtitas ſancta, quæ etiam eſt odor bo-
nus. Quemadmodum namq; tympanum, id eſt, corium in ligno expãſum, non niſi percuſſum F
dulciter ſonat, ſic caro caſtigationibus pœnitentialium flagellorum laſſata & attenuata domi-
no placet, & ſua operatio coram altiſſimo ſonat. Sumite quoq; pſalterium iucundum cum ci-
thara. Pſalterium quod à ſuperioribus ſonat, & decem cordas habet, deſignat decalogum le-
gis diuinitus datum. Cithara vero habens ſex cordas, & ab inferioribus ſonans, ſignificat ſex
opera miſericordiæ. Eſt igitur ſenſus: Sumite pſalterium iucundum cum cithara, id eſt, diuinę
legis præcepta implete, vacãdo cœleſtibus, ſed cum cithara, quatenus ſimul exerceatis opa mi-
ſericordiæ, quoniam non debetis ſic eſſe intenti cœleſtibus, vt negligatis ſuccurrere proximo-
rum neceſſitatibus. Buccinate, o Chriſtifideles, hoc eſt, audacter & amoroſe ſonate dei præco-
nia, veſtra peccata & proximorum documenta, ita vt deũ laudetis, voſipſos vituperetis, & pro-
ximos inſtruatis, in neomenia, id eſt, in exordio illuminationis veſtræ à ſole iuſtitiæ, ſcilicet, in
Iohan.14. inſigni die ſolennitatis veſtræ interioris, quãdo videlicet ſpiritus ſanctus venit ad vos, & man-
ſionem ſibi facit in vobis, tunc enim gratiam vobis conceſſam, alijs libenter debetis communi-
care. Sic autem buccinate tuba, hoc eſt, verbo dei. Quia præceptum in Iſrael eſt, id eſt, Eccleſiæ
Chriſtianorum deum per fidem ſpeculãti, diuinitus iuſſum eſt taliter facere. Chriſtus enim in
Matth.25. Euang. damnat ſeruum, q talentum ſibi conceſſum abſcondit. Et Paulus vult vt ſinguli, non q̃
1.Cor.10. noſtra ſunt quæramus, ſed q̃ aliorum. Propter quod in Eccl. ſcriptum eſt: Sapia abſcondita, &
Eccl.41 theſaurus inuiſus, quæ vtilitas in vtriſq;? Denique excellentiſſimus apoſtolici ordinis princeps
1.Pet.4. euidentius atq; præclarius loquens: Vnuſquiſque (inquit) ſicut accepit gratiam in alterutrum
illam adminiſtrantes, ſicut boni diſpenſatores multiformis gratię dei. Teſtimonium in Ioſeph
poſuit

A poſuit illud,hoc eſt,in populo ex gentilitate ad Chriſtum conuerſo,& eccleſiæ addito. Ioſeph
enim interpretatur augmentum,ſicq; per eum ſignantur ex gẽtibus Chriſto per fidem adau-
cti,& his deus teſtatus eſt præceptum prædictum,vt patet ex autoritatibus allegatis,cum exi-
ret de terra Aegypti.i. cum gentiles in Chriſtum credentes, egrederentur de priſtinis ſuis ob-
ſcuritatibus,vitijs & ignorantijs,linguam quam non nouerat audiuit.i. tunc audire cœperũt
Euangelicam prædicationem,apoſtoſtolicamq; doctrinam ante ipſis prorſus ignotam. Pro-
pter quod Athenienſes ad Paulum dixerunt:Volumus ſcire quæ eſt hæc noua,quæ à te dicitur Actu.17.
doctrina.Noua enim quędam inſers auribus noſtris. Tunc quoq; cũ ſic de Aegypto exiret hic
populus,deus,diuertit ab oneribus dorſum eius.i.à pondere vitiorum,à ſeruitute peccati,à iu-
go mundi,carnis,atq; diaboli.Talibus enim clamat Chriſtus: Venite ad me oẽs qui labora- Matth.11
tis & onerati eſtis,& ego reficiam vos:manus eius,hoc eſt, operatiões populi huius antequam
conuerteretur ad deum,in cophino.i. in vaſis immundiciarum ac ſordium vitiorum,ſeruierũt
legi peccati,imo peccato ac dæmoni.Dum enim peccator vitijs immoratur, manus operatio-
num ſuarum tenet in vaſe peccati.i.in actione inordinata,ſeu voluntate peruerſa.in qbus cul
pa fundatur.Deinde Chriſtus ait eccleſiæ,cuilibetq; deuoto.In tribulatione.i. perſequutione,
tentatione,ſeu alia quacunque moleſtia,,inuocaſti me,quod eſt tutiſſimum, ſaluberrimumq;
remedium,idcirco quandocunque affligimur,ſiue à dæmone,ſiue à malis hominibus,ſiue à p-
prijs paſſionibus,deum inuocare debemus cum omni fiducia atq; conſtantia,& ita efficiemur
ſecuri,nam exaudiemur,ſicut ſubiungitur:& liberaui te , exaudiui te in abſcõdito tempeſtatis,
B tempore diabolicæ ſuggeſtionis ſeu intimæ afflictionis , quando ad alium nullum confugere
poteras.Deniq; hoc debet eſſe ſumma & vnica conſolatio omni afflicto, quod certiſſimum eſt
deum maxime adeſſe afflictis,quoniam promptus eſt ſuccurrere eis , ſicut ſuperius dictum eſt:
Iuxta eſt dominus his qui tribulato ſunt corde.Inferius quoq; ipſe teſtatur: Cũ ipſo ſum in tri- Pſalm.33.
bulatione.Propterea viri perfecti in tribulationibus gaudent,& in eis libenter exiſtunt propt Pſalm.90.
præſentiam dei,ſed pro patientia & fortitudine animi dominum deprecãtur:probaui te apud
aquam contradictionis,id eſt,apud quamcunq; aduerſitatem & reſiſtentiam, qua tibi in bo-
no reſiſtitur ab hoſtibus tuæ ſalutis,videlicet mundo,carne,& diabolo.Aduerſitas enim & re
ſiſtentia quam ſuſtinet homo in via dei , ab his qui moliuntur eum à bono opere auertere,de-
clarant an homo vere,fideliterq; deo adhæreat . Vnde Moſes ait:Adduxit te dominus vt affli- Deut.8.
geret atq; tentaret,& notũ fieret vtrum cuſtodires mandata illius,an non. Et iſta eſt ratio cur
deus permittit famulos ſuos talia impedimenta pati, videlicet vt probentur & innoteſcat vtrũ
ſyncere quærant,iuſtitiam,ſicq; gratiam ampliorem acquirant , & alijs in exemplum propo-
nãtur . Propter quod ſcriptum eſt: Tanquam aurum in fornace probauit electos dominus,& Sapient.3.
quaſi holocauſti hoſtiam accepit eos . Audi populus meꝰ,qui à me Chriſtianus vocaris,qui eti-
am Iſrael diceris, id eſt , deum per fidem conſpiciens,tu ergo,ſi audieris me , implendo pcepta
mea , ita vt deum tota anima ,toto corde,& tota fortitudine diligas,non erit in te deus recens Deut.6.
hoc eſt,me non derelinques,& nec alijs magis quàm mihi adhærebis.Non ſeruies creaturę po Roman.1
C tius quã creatori,non magis amabis ventris ingluuiem,carnis luxuriam ,mundi honorẽ,tem-
poralia bona,ſiue pecuniam,quàm me ſummum atq; incommutabile bonum . Qui enim ca-
ſtitatem relinquit & voluptati deſeruit,recentem ſuſcipit deum,quoniam luxurioſi deus ẽ ſua
dilecta,guloſi deus eſt venter,auari pecunia.Quod enim qs amplius cogitat,amat,& colit,hoc Philip.3.
deus ipſius eſſe conuincitur.Ego enim,vnigenitus dei propter te incarnatus,ſum dominus de
us tuus,qui eduxi te de terra Aegypti,hoc eſt,de hoc ſeculo nequam,videlicet de caligine culpę Gala.1.
& tenebris ignorantiæ,per mortis meæ meritũ et ſanguinis precium,per gratiam baptiſmalẽ
per virtutum infuſionem,& ſpiritus ſancti multiplicem illuſtrationem:dilata os tuum, & im-
plebo illud.i.ad gratiam te diſpone,& eam recipies,miſericordiam meam implora, & faciam
tecum miſericordiam,inuita me ad cordis tui hoſpitium,& ingrediar illud: Ego enim ſto ad Apocal.3.
oſtium & pulſo,ora pro illuminatione interna,& dabo tibi ſapientiæ claritatem,quemadmo
dum ſpondet Apoſtolus meus,dicens:Si quis indiget ſapiẽtia,poſtulet à deo & dabitur ei. Po- Iaco.1.
ſtulet autem in fide nihil hæſitans.Ad minus enim recipiet illam,quæ eſt donum ſpiritus ſan-
cti,quam habet omnis qui gratiam gratum faciẽtem ſortitus eſt. Itaq;,dilata os tuum,hoc eſt, Iſaiæ.11.
aperi cor tuum,obicemq; depone & implebo illud,quia non eſt abbreuiata manus mea,vt ſal Iſaiæ 59.
uare non valeat.Et non audiuit populus meus,qui ſolo nomine Chriſtianus eſt,ſeu per fidem
& non per charitatem,qui ſe dicit noſſe deum,& factis negat,vocem meam .i. præcepta & ex- Titum.1
hortationem ſacræ ſcripturæ. Sic enim reprobi dicuntur ppľs Chriſti,quomodo ipſe in Euan-
gelio ait cuidam:Amice,quomodo huc intraſti non habens veſtem nuptialem?Et ſicut de ali- Matth 22.
quibus dicitur:In propria venit,& ſui eum non receperunt. Idcirco:Et dimiſi eos ſecundum de Iohan.1.

ſideria cordia eorum. Hæceſt maxima vltio dei,dum hominẽ exigentibua ſuis peccatis ſibiipſi D
relinquit.Hoc enim tam malum eſt,quàm bonum eſt à domino conſeruari in præſenti vita,ſi
liſliter corrigi,à vitijs cohiberi. Vnde certiſſimum ſignum diuinæ reprobatiõis atq; futuræ dã
nationis eſt,nunc in omnibus proſperari ad libitum,à deo relinqui iuxta proprium deſideriũ,
Apocal.3. nec flagellari cum filijs adoptionis. Ideo nanq; dominus ait:Ego quos amo, arguo & caſtigo.
Hebræ.12 Apoſtolus quoq; ad Hebręos:Quis filius quem non corripit pater?Quod ſi extra diſciplinam
eſtis,cuius participes facti ſunt omnes,ergo adulteri &non filij eſtis. Et hoc quoq; Salomõ mo
Prouer.3. net:Diſciplinam domini fili mi ne abijcias,& ne deficias,cum ab eo corriperis.Quem enim di
Ibidem ligit dominus,corripit,& quaſi pater in filio complacet ſibi. Si ergo beati eſſe optamus,in præ
ſenti vita pro noſtris exceſſibus caſtigari deſideremus, penſantes prudẽtiſſima mente illud in
Iob.5. libro beati Iob:Beatus homo qui corripitur à domino. Increpationem ergo domini ne repro
Tob.12 bes,qa ipſe vulnerat & medetur. Hinc inſuper angelus dixit Tobiæ:Quia acceptus eras domi
no,neceſſe fuit vt tentatio probaret te. Vnde ex perſona omnium electorum teſtatur alia ſcri
2.Mach.6 ptura:Non ſicut in alijs nationibus dominus patiẽter expectat,vt eas,cum iudicij dies aduene
rit,in pleuitudie peccatorum puniat,ita & in nobis ſtatuit, vt peccatis noſtris in finem deuolu
tis,ita demum in nos vindicet,propter quod nunquam miſericordiam ſuam à nobis amouet,
corripiens vero in aduerſis,populum ſuum non derelinquit. His autem verbis pręmittit quod
Ibidem ſæpius allegatum recordor. Etenim multo tempore non ſinere peccatoribus ex ſententia age
re,ſed ſtatim vltiones adhibere,magni beneficij eſt indiciũ. Si populus meus audiſſet, &c. Pro
nihilo forſitan inimicos eorum viſibiles & inuiſibiles,humiliaſſem, quoniam ego ſuperbos hu E
milio,& ego dæmones ſuperbientes vehemẽter humilio,dum eos à ſeruis meis humilibus,vin
Roma.16 ci,fugariq; facio. Ideo nanq; dicit Apoſtolus: Deus pacis conteret ſatanam ſub pedibus veſtris
velociter:& ſuper tribulantes eos miſiſſem manũ meam,electos protegendo & illos opprimẽ
do,ſaltem poſt terminũ vitæ præſentis. Inimici domini.i.mali Chriſtiani, de quibus Chriſtus
Luc.19 ait in Euang. Inimicos meos,qui noluerunt me ſuper ſe regnare, adducite huc & occidite corã
me,mentiti ſunt ei.i. promiſſionem illam fregerunt,quam in fonte baptiſmatis fecerunt,pro
mittentes ſe abrenunciaturos Satanæ & eius operibus. Omnes quoq; q poſt confeſſiõem, pœ
nitentiam & ſacram communionem ad priſtis vitia reuertuntur,nec ſtudent coram deo am
Mich.6 bulare ſolicite,inimici ſunt Chri,mentiunturq; ei:& erit tempus damnationis eorum i ſecula,
.i.in æternum, quoniam ibunt in ignem æternum. Non eſt tamen hoc ita ſumendũ,quaſi poſt
diem extremi iudicij tempus erit. Nam primi mobilis motu ceſſante,ceſſabit &tempus,iuxta il
Apoc.10 lus in Apocalypſi:Angelus leuauit manum ſuam ad cœlum, & iurauit per viuentem in ſecula
ſeculorum,quia tempus vltra non erit. Et cibauit Chriſtus illos, ſcilicet Chriſtianos, ex adipe
frumenti.i.ſacramento corporis ſui ſub forma panis triticei,& de petra melle,id eſt,melle quo
deſignatur dulcis effectus ſacramenti corporis Chriſti, videlicet conſolatio ſpiritualis, infuſio
gratiæ ſacramentalis,impinguatio mentis,hoc melle fluente de petra,id eſt,Chriſto,ſeu meri
to paſſionis& ſanguinis eius. Nam per meritum Chriſti datur nobis quicquid gratiæ par
ticipamus:ſaturauit eos,ſaturitate interiori,dando eis deſiderium cordis ſui. Ecce Pſalmum F
ſpirituali doctrina repletum, & diuina beneficia recolentem, hominum ingratitudinem, dei
quoq; vindictam breuiter commemorantem, audiuimus. Elaboremus itaque omnia hæc ad
noſtram informationem trahere,deo exultare & iubilare, diuinorum beneficiorum remini
ſci,ſacramenti Chriſti gratiam adipiſci ſumme ac diligentiſſime præcauentes, ne tam ineſti
mabilibus beneficijs Chriſti inueniamur ingrati. Quæ autem nunc omiſſa ſunt,in præceden
ti expoſitione patent.

COMMENTARIVS IN PSALMVM LXXXI.

¶Expoſitio Tituli.

BReuis hic Pſalmus, breui & facili titulo prænotatur, dum dicitur: Pſalmus Aſaph. Dici
tur enim Pſalmus Aſaph, vel quia ab eo compoſitus eſt, vel quoniam congregationi per
Aſaph deſignatæ præponitur. Ad literam quoq; dicitur Pſalmus iſte eſſe conſcriptus contra
iudices iniuſtos,eorum peruerſitatem redarguens,diuinamq; iuſtitiam contra eorum iniuſti
tiam poſtulans. Ait ergo.

¶Enarratio Pſalmi.

DEus ſtetit in ſynagoga deorum] Deus incorporeus & immẽſus,in quo nullus eſt 1
ſitus aut locus ſecundũ naturam diuinitatis,dicitur in ſynagoga deorum.i.in cõ
gregatiõibus iudicum ſtetiſſe & ſtare, qm̃ ipſe vbiq; eſt,& omnium verba ac ope
ra intuetur,pẽſat, & iudicat,maxime tñ & diſtinctiſſime iudicum corda,verba &
Exod.22 facta conſiderat. Dicuntur autem iudices dij, iuxta illud in Exodo:Ad deos viris
uſque

A vſq; cauſa pueniet.i.ad iudices. Vnde & iterũ Moſes:Dijs(inqt)non detrahes[in medio aũt].i.
deus in medio vniuerſorũ exiſtens. Vel in medio.i.ſecundũ æqualitatem iuſtitiæ[deos].i.iudi
ces[dijudicat]hoc eſt impios iudices reprobat,& bonos à malis diſcernit. Vnde in libro Sapi Sapien. 6
entiæ ſcriptum eſt:Audite reges, & diſcite iudices finium terræ,quoniam data eſt vobis à deo
poteſtas,qui interrogabit opera veſtra,cogitationes veſtras ſcrutabitur, qm̃ cũ eſſetis miniſtri
regni illius, non recte iudicaſtis,neq; cuſtodiſtis legem iuſtitiæ. Horrende & cito apparebit,q̃
2 niam iudicium duriſſimum in his qui præſunt,fiet. ❡[Vſquequo]o iudices impij. [iudicatis.]
iudicio approbatiõis[iniquitatẽ]illam excuſando,laudãdo,aut occultando.[& facies peccato
rum ſumitis?].i.perſonas malorum acceptatis,iuſtificando cauſam eorum amore propinqui
tatis aut munerũ,vel timore poteſtatis ipſorũ:hoc valde iniquum eſt, & contra documentum
glorioſi regis Ioſaphat,cuius verba omnium iudicum pleniſſime inſtructiua ſunt. Scriptũ eſt
enim de eo:Præcepit Ioſaphat iudicibus:Videte quid faciatis. Non em̃ hoĩm iudicium exerce 2.Para.19
tis,ſed domini,& quodcunq; iudicaueritis in vos redundabit. Sit timor domini vobiſcum,& Ibidem
3 cum diligentia cuncta facite. Deinde Propheta admonet iudices ad emendationem. ❡[Iudica
te].i.iuſtum iudicium facite[egeno & pupillo]qui ſeipſos defendere nequeunt contra potentes
& diuites.[humilem & pauperem]ſpiritu non auarum aut impium[iuſtificate]id eſt, iuſtum
4 eſſe dictate, ſicut veraciter eſt. ❡[Eripite pauperem]de violenta impetitione potentis [& ege
B num de manu]id eſt,iniuſta poteſtate[peccatoris]liberate. Talis iudex erat beatus Iob,qui de
ſeipſo teſtatur:Cum ſederem quaſi rex circumſtante exercitu,eram tamen mœrentium cõſo Iob.29.
lator. Oculus fui cæco,& pes claudo. Pater eram pauperum, & cauſam quam ignorabam dili
gentiſſime inueſtigabam. Et hoc eſt quod dominus admonet apud Iſaiam:Quærite iudiciũ,
ſubuenite oppreſſo,iudicate pupillo,defendite viduam. Conſequenter inducitur cauſa erro Eſa 1
5 ris & iniuſtitiæ iudicum iniuſtorum. ❡[Neſcierunt] regulas iuris[neque intellexerunt]ſubti
liter intentionẽ legiſlatoris ſeu legum,ſed ſicut ſonant,ſic eas intelligunt[in tenebris]cordis &
operum,id eſt,in cogitationibus rudibus atq; iniuſtis operibus [ambulant, mouebuntur] id
eſt,Chriſtum iudicem formidabunt,ſaltem in die iudicij[omnia fundamenta terræ].i.omnes
principes terreni, qui aliorum fundamenta atq; columnæ eſſe deberent. Vel, mouebuntur Lucæ.21
omnia fundamenta terræ,hoc eſt.elementum terræ mouebitur,quoniam vt dicit Sapiens:De Sapie.5
us armabit creaturam ad vltionem inimicorum, & pugnabit cum illo orbis terrarum contra
inſenſatos. Quamuis o iudices mali,tam indigni ſitis propter veſtram abuſionem atq; mali
6 tiam,tamen ❡[Ego dixi,dij eſtis.]Quia per Moſen vocaui vos deos,propter poteſtatem deſu Exo.22
per vobis datam,& quia ad vos ſermo dei dirigitur. Hæc verba Chriſtus allegat,loquens Iu
dæis:In lege(inquit)veſtra ſcriptum eſt:Ego dixi,dij eſtis,quod quare dicatur ſubiungit: Illos Iohan.10.
dixit deos, ad quos ſermo dei factus eſt. Dicuntur autem iudices dij non per naturam, ſed per
diuinæ proprietatis participationem, videlicet quoniam alijs prouidere & præeſſe debent,
quod deo proprie competit [& filij excelſi omnes.] Hoc dupliciter accipi poteſt, ſecundum
quod excelſi accipi poteſt ſingulariter & pluraliter. Si enim ſingulariter accipiatur,ſenſus eſt
C Vos iudices eſtis filij excelſi,ſcilicet dei ſublimis,quia ad eius imaginem conditi eſtis. Si vero ſu Gen.1
matur pluraliter,ſenſus eſt:Vos iudices eſtis filij excelſi.i. ſublimes, quoniam cæteris filijs ho
7 minum præſidetis ac imperatis. ❡[Vos aũt ſicut homines] cæteri [moriemini]in aĩa dum pec
caueritis,atq; in corpore dum hora à deo pręfixa aduenerit,nec poterit vos à morte eripere ve
ſtra poteſtas.[& ſicut vnus de principibus,].i. angelis apoſtaticis & ſuperbis[cadetis]nunc in
foueam culpæ,& poſtmodum in lacũ mortis æternæ,niſi modo vixeritis iuſte. Et quoniam vl Apoca.19.
tio iſta à nullo infligi poteſt niſi à deo,qui ſolus eſt dominus dominorum,& princeps ac iudex Heb. 11
regum ac iudicum terræ,ideo quatenus nullum malum maneat impunitum,Aſaph implorat
8 diuinum iudicium. ❡[Surge deus,]hoc eſt,ad actum iuſtitiæ tuæ procede ſine motu ac muta Act. 10.
tione.[iudica terram].i.omnes habitantes in terra,ſeu homines vniuerſos per Ieſum Chriſtũ
quem conſtituiſti iudicem vniuerſorum.[quoniam tu hæreditabis in omnibus gentibus]hoc
eſt,oẽs gentes tanq̃ hæreditatẽ quandam tibi ſubijcies,præſertim in die iudicij,qa ex tunc erũt
electi perfecte immobiliterq; ſubiecti ordini tuę miſericordiæ, reprobi vero ordini tuę iuſtitię,
qm̃ culpa tunc erit p pœnã ad quandã iuſtã ordinationẽ redacta. Auguſtinus aũt & eum ſequẽ
tes exponũt hunc pſalmum de Chriſto & ſacerdotibus ac ſcribis Iudæorũ, vt ſit ſenſus: Deus.i.
Chr̃s dei filius homo factus,de quo ait Iohannes:Hic eſt verus deus & vita æterna, ſtetit corpora 1.Iohan. 5
libus pedibus ſuis in ſynagoga deorũ,qa frequenter in ſynagogis ac templo Iudæorũ p̃dicauit,at
que miracula fecit,quẽadmodũ dixit ad Annam:Ego ſp docui in ſynagoga & in templo,quo Iohan.18.
oẽs Iudæi conueniunt. Et cũ factus eſſet annorũ duodecim,inuẽtus in tẽplo à mr̃e dixit: Neſcie Lu.2
batis qa in his quæ pr̃is mei ſunt oportet me eſſe?. Quod etiam à Malachia prophetatũ eſt ita:
Statim

Statim veniet ad templum ſuum dominator quem quæritis, & angelus teſtamenti quem vos D
vultis. Dicuntur autē ſacerdotes dij ꝑpter rationē prædictā, quia erant principes & iudices po-
puli. In medio aūt ſynagogæ Chrs deus & hō, deos. i. ſacerdotes & primos Iudęoꝝ diiudicat. i.
Mat. 21 redarguit, reprobat, & condemnat. Sæpe enī (vt euangeliſtæ teſtāt) Chrs in tēplo ſacerdotes
Malach. 3 increpauit. Propter qđ Malachias de Chro loquēs Ipſe (inquit) quaſi ignis cōflans, & purgabit fi-
lios Leui, & colabit eos quaſi aurū. Inſuper Propheta ſacerdotes magiſtratusq́ templi redarguēs
ait: Vſquequo iudicatis iniquitatē. i. quā diu iudicando approbabitis ꝟba & dicta eoꝝ, qui dño ſalua-
Lucæ. 23 tori obloquunt, dicentes eum eſſe ſeductorē, & facies pctōꝝ ſumitis. i. falſos teſtes laudatis, &
Lucæ. 9 acceptatis qui falſum teſtimonium contra Chriſtū locuti ſunt? Iudicate egeno & pupillo. i. Chro
qui erat egenus, quō non habuit vbi caput reclinaret, & pupillus, quō ſicut in cœlis habuit patrem
ſine matre, ita in terris mrēm ſine patre, humilem & pauperē. i. Chrm qui ait: Diſcite à me quia mi-
Mat. 11 tis ſum & humilis corde, iuſtificate. i. iuſtū eſſe aſſerite, & nolite contra eū blaſphemias dicere.
Eripite pauperem Chriſtū de morte, & non Barabbā homicidā atq́ latronē, cuius contrariū
o principes ſacerdotū feciſtis, ꝑſuadentes populo vt peterent Barabbā, Ieſum vero ꝑderent, &
egenū Chrm de manu pctōris. ſ. Iudæ proditoris, Pilati vel Caiphæ liberate. Neſcierūt hi prin-
Sapien. 2 cipes Iudæoꝝ Ieſum eſſe Chriſtum, quō excęcauit eos malitia eoꝝ. Et ſi cognouiſſent, nunq̄ do-
1 Cor. 2 minum gloriæ crucifixiſſent. Vñ Petrus loquens Iudæis: Fratres, ait, ſcio quia per ignorantiam
Act. 3 peccaſtis, ſicut & principes veſtri, neq́ intellexerunt doctrinam ipſius eſſe à deo, ſed dixerunt:
Lu. 23 Hunc inuenimus ſubuertentem gentem noſtram. Miracula quoq́ ipſius principi dęmonū aſcri-
Mat. 12 pſerunt: in tenebris ꝑfidię ambulant, propterea mouebunt oīa fundamenta terrę. i. terra Iudęo- E
rum tam horribiliter vaſtabit, deſtruetur &, comburentur ciuitates ipſius, habitatoresq́ occi-
dentur, ꝙ præ nimia ꝑturbatione videbitur ipſa terra moueri & interius concuti, quæ omnia
à Romanis facta ſunt loco & genti Iudæoꝝ, in vltionem ſanguinis Chriſti, quēadmodū Chrs
Lu. 19 prædixit: Ego dixi dij eſtis, hoc de Iudæoꝝ principibus dicitur, propter rationē de alijs iudici-
bus aſſignatam. Surge deus. i. tu vnigenite dei, qui in morte occubuiſti, & in ſepulchro dormiſti
ſurge tertia die à mortuis, iudica terram. i. iuſto iudicio damna hos terrenos atq́ carnales Iudę-
os, quemadmodum alibi ꝑteſtaris: Calcaui eos in furore meo, & conculcaui eos in ira mea. Di-
Iſa 63 es enī vltionis in corde meo, annus retributionis meæ venit: quō tu hæreditabis in oībus Gen-
tibus. i. populo Iudæoꝝ excæcato & derelicto, tu per prædicationem apłoꝝ totū mundū hęre-
ditarie poſſidebis regnando per fidem & gratiam in cordibus omniū gentiū ad fidē catholicā
Dan. 7. conuerſaꝝ, quemadmodū de te ait ſcriptura: Oēs populi, tribus, & linguæ ſeruient ei. Hūc ver-
ſum allegat Auguſtinus cōtra hæreticos, præcipue contra Donatiſtas, probans ex eo ꝙ Chrs
ex morte reſurgens, non ſolum in vno angulo terræ ſeu modico populo, vt erat pars Donati,
ſed in toto mundo, in cunctisq́ Gentibus ꝑ fidem regnaret. Adducitq́ Auguſti. ad hoc verba
Act. 1. Chriſti, quę poſt reſurrectionē dixit apłis: Eritis (inquens) mihi teſtes in Ieruſalem, & in oī Iudęa
& Samaria, & vſq́ ad vltimū terræ. Ex quo ſequi videt, ꝙ pſalmus iſte ſcđm Auguſti. ad lrām de
Chro paſſo & reſurgente, atq́ principib9 ſacerdotū loquat, maxime quō, ſcđm Auguſti. argu-
mentum ꝑ ſcripturas ꝑ fide non valet, niſi ex ſenſu literali. ¶ Poſtremo exhortandi eſſent ex
pſalmo ꝑſiti paſtores ouium Chri & iudices populi Chriſtiani, vt in oī iudicio circūſpecti, cau- F
ti, & iuſti cōſiſtant, penſantes ſe iudicem habere in cœlis, qui vſque ad nouiſſimum quadrantē
Mat. 5. exiget rationē ab eis de oībus, quæ circa ſubditos cōmiſerunt aut omiſerunt.

COMMENTARIVS IN PSALMVM LXXXII.

¶ Expoſitio Tituli.

DEnique pſalmi iam pertractandi titulus iſte eſt: Canticū pſalm9 Aſaph, hoc eſt, Canticum
præſens eſt pſalmus Aſaph, vel quia ab eo eſt editus, vel quia congregationi fideliū ꝑ Aſaph,
qui interpretatur congregatio, deſignatæ proponit. Præſens enī pſalmus ad literam ſcriptus
eſt de diuerſis hoſtibus populi Iudæoꝝ, & orat Propheta pro iuſta deiectione & pœna aduer-
ſariorum populi ſui, aitq́.

¶ Expoſitio pſalmi literalis.

DEus] æterne atq́ omnipotens, deus Iſrael, deus patrum noſtrorum [quis ſimilis erit 1
tibi,] ſimilitudine vniuoca, eſſentiali & perfecta? nullus vtiq́ quoniam tu ſolus cun-
Iſ aiæ. 40. cta in infinitum excedis, & tui cōparatione eſt totus mundus quaſi puluis exiguus.
1. Mach. 2 De te enī veraciter ſcriptū eſt: Dñe deus, creator oīm, terribilis & fortis, iuſtus & mi-
ſericors, qui ſolus es rex bonus, ſolus præſtās, ſolus iuſtus, omnipotens & æternus. In libro Iob
Iob. 37. quoq́: Digne eū inuenire non poſſumus. Magnus fortitudine, & iudicio, & iuſtitia, & enarrari
nō poteſt, ideo timebunt eum viri, & non audebunt contemplari, qui ſibi videntur eſſe ſapien-
tes. Eſt tamen quædam ſimilitudo imitatiua, imperfecta, atque gratuita, & ſecundum
hanc

A hanc ſimilis eſt creatura creatori,ſicut & omnis effectus aſſimilatur ſuę cauſæ. Vnde & dñs:Fa
ciamus (inquit) hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram. Ad hanc quoq; deiformẽ Gen.1
ſimilitudinem inuitamur in nouo ac veteri teſtamento. Dominus nanq; ait:Sancti eſtote,quo Leu.19.20
niam ego ſanctus ſum. Et Saluator:Perfecti eſtote , ſicut & pater veſter cœleſtis perfectus eſt. Matt.5
Quoniam ergo non eſt tibi ſimilis [ne taceas.] hoc eſt,noli diſſimulare iniurias tibi ac populo
tuo illatas,ſed vindica eas.[neq; compeſcaris deus]hoc eſt,ne videaris compeſci ſuſtinẽdo bla
2 ſphemias perfidorum,ſed omnipotentiam tuam vlciſcendo declara. ¶[Quoniam ecce inimici
tui] vc; aduerſarij noſtri pagani[ſonauerunt]hoc eſt,irrationabiliter contra te locuti ſunt , &
tubis in prælio cecinerunt,atq; cum fremitu ſuper nos famulos tuos irruerunt.[& qui oderũt
te]ſc; inimici prædicti[extulerunt caput]hoc eſt,ceruicem contra te erexerunt præſumptuo
3 ſe cogitando,ſuperbe loquendo,contumaciterq; agendo. ¶[Super populum tuum]puta Iudę
os[malignauerunt]hoc eſt,fecerunt malum[conſilium,] tractantes populum tuum omnino
extinguere[& cogitauerunt aduerſus ſanctos tuos]prophetas & Nazaræos ac reliquos religio
4 ſos. ¶[Dixerunt:venite & diſperdamus]hoc eſt,diuerſimode pdamus[eos de gente,].i.de alijs
populis,occidendo eos,ne amplius inter populos demorentur. Nec ſolum voluerũt vitam po
puli tui extinguere,verumetiam eius memoriam tollere,ideo additur:[& non memoretur no
men Iſrael vltra] .i.tam funditus deſtruamus ciuitates & templum ac populum Hebræorum
5 vt nemo de cætero recordetur eorum,neq; reliquiæ aliquæ eorum permaneant. ¶[Quoniam
B cogitauerunt vnanimiter].i.pari conſenſu in malo[ſimul aduerſum te teſtamentum] .i.forte
pactum,& male propoſitum [diſpoſuerunt tabernacula Idumæorum].i.habitatores Idumæę
vc; nati ex ſemine Eſau,qui alio nomine dictus eſt Edom, à quo Idumæi nomen ſortiti ſunt. Gen.25
[& Iſmahelitæ]hoc eſt,populi nati de Iſmahele filio Abrahæ,fratre Iſaac. Quemadmodũ enĩ Gen.16
Eſau perſequebatur Iacob,volens eum occidere,ſicut habetur in Geneſi,& Iſmal Iſaac,vt dicit Gen.27
Apoſt. ad Gal. ſic Idumæi perſequebantur Iudæos de Iacob deſcendentes,ſimiliter Iſmahelię. Gala 4.
Propter quod ait Abdias propheta: Propter Iniquitatem in fratrem tuum Iacob operiet te cõ Abdiæ.1
fuſio,& peribis in æternum. In die quando capiebant alieni exercitum eius,tu quoq; eras qua
6 ſi vnus ex eis.¶[Moab].i.Moabitæ nati de Moab filio Loth[& Agareni]hoc eſt filij Abrahæ
ex Agar ancilla Saræ,quæ Agar alio nomine appellatur Cethura , vt aliqui dicunt, quæ legit Gen.22
peperiſſe multos filios Abrahæ poſt mortem Saræ coniugis ſuæ, ſicut in Geneſi patet[Iebbal] Gen.16
ſic dictus[& Amon].i.Amonitæ filij Amon,filij Loth[& Amalec].i.Amelecitæ de Amelec na
ti, qui Amelec primo impugnauit filios Iſrael,quando egrediebantur Aegyptum,& in deſer
to meabant,vt dicitur in Exodo,vbi ſic legitur:Cum eleuaret Moſes manus vincebat Iſrael:ſi Exod.17
aũt paululum remiſiſſet,vincebat Amelec.[alienigenæ].i.Philiſtæi,nam in Hebræo habetur
Philiſtæi qui erant Iudæis valde moleſti[cum habitantibus Tyrum].i.cum Tyrijs. Quamuis
etiam Tyrij confœderati eſſent Hebræis tempore Iram regis ſui,qui habuit fœdus cum Dauid
7 & Salomone,vt legitur 2.& 3.Regum,poſtea tamen ruptum eſt fœdus pacis eorum. ¶[Etenĩ 2.Reg.5.
Aſſur venit cum illis].i. Aſſyrij[facti ſunt in adiutoriũ filijs Loth]hoc eſt,Moabitis & Ammo 3.Regũ.5.
C nitis,ex quo videtur ꝙ filij Loth fuerunt principales aduerſarij Iſraelitarum in prælio,de quo
8 agitur hic. ¶[Fac illis]o deus Iſrael[ſicut Madian & Siſaræ,ſicut Iabbin in torrente Ciſon]Quo
niam liber iſte metrice ſcriptus eſt,contingit ſæpe in eo variari ordinem rerum geſtarũ in nar
ratione,ſicut & nunc. Nam in libro Iudicũ legitur, Iabbin rex Chanaan oppreſſiſſe filios Iſra Iudi.4
el,habuitq; principem militiæ Syſaram. Porro in eodem libro leguntur filij Iſrael dati in ma Iud.5
nus Madianitaꝝ. Orat ergo Propheta vt deus deijciat prædictos inimicos populi ſui q erant
tempore regum Iuda & Iſrael vel poſtea,ſicut debellauit Madianitas & Syſaram. Madianitas Iud.7.
nanq; miraculoſe debellauit per Gedeonem & trecẽtos viros eius. Similiter exercitum Iabbin
regis Chanaan expugnauit per manũ Barac. Et Iahel vxor Aber Cinei clauum infixit in tem
pus Siſarę,eumq; occidit, ſicut Iabbin in torrente Ciſon. Nam iuxta torrentem Ciſon percuſ Iud.4
ſus eſt populus Iabbin à filijs Iſrael. Vnde Delbora propheteſ dixit ad Barac: Vade & educ ex
ercitum in montem Thabor,ego aũt adducã ad te in loco torrentis Ciſon Syſaram & omnem
multitudinem eius. In hoc ꝗq; torrente quidam ſubmerſi leguntur,iuxta illud: Torrens Ciſon Iudic.5
9 traxit cadauera eorũ. ¶[Diſperierunt in Endor]qa prope locum ſic dictũ occiſi ſunt [facti ſunt
vt ſtercus terræ]quia inſepulti manſerunt,& pro nihilo reputabant ¶[Pone principes eorũ.]
ſc; Idumæoꝝ,Iſmahelitaꝝ,Moabitarum,Agarenoꝝ,&c. de quibus dictum eſt paulo ante[ſi
cut Oreb & Zeb].i.eos occide,quemadmodũ occidiſti Oreb & Zeb.[& Zebæe & Salmana.] Iudic.7
principes Madianitarum,ꝗs occidiſti per Gedeonẽ & adiutores ipſius. Oreb enĩ & Zeb Ephra
tæi decollauerunt. Zebæe aũt & Salmana ipſemet Gedeon interfecit,vt ſcribitur in libro Iudi Iudic.8
11 cum. ¶[Deus meus pone illos vt rotam.] id eſt, fac illos inſtabiles , currentes , & non perfi
cientes

cientes,quemadmodum rota mouetur motu circulari,in q̃ non eſt finem certum accipere[&] D
pone eos[,ſicut ſtipulam añ faciem venti] q̃tenus ſicut ſtipula à vento mouetur & cadit, ſic ipſi
tua virtute ſuccumbant.❡[Sicut ignis q comburit ſyluam,]igne ſuccenſam,ſeu ligna ſyluæ in 12
ignem piecta [& ſicut flamma comburens montes,].i.loca montana quæ ig . e ſuccenduntcũ
habitaculis ſuis. ❡[Ita pſequeris illos]prænominatos,vc3 Moab,Agarenos,Iebal & Amon[in 13
tempeſtate tua] i.in ira furoris tui,hoc eſt,in diſtrictã vltione iuſtitiæ tuæ.Hoc totũ impletum
4.Reg. 19. eſt.Nam ſicut ignis cõſumit ligna ſyluar,ſic deus frequenter conſumpſit hoſtes populi ſui Iſra
el,vt patet in occiſione exercitus regis Aſſyriorum ac alijs multis [& in ira tua turbabis eos] ver
tendo eos in fugam,aut terrendo,occidendo ve eos.Poteſt quoq; hæc pœna ſicut & ſequens re
ferri ad damnationem inferni,& ad pœnam futuri iudicij. ❡[Imple facies eorum ignominia,]ita 14
vt manifeſte deijciantur,oibusq; innoteſcat q victi ſunt,[& quærent nomen tuũ dñe,]qdam
eñ Gentilium videntes populum Iudæorum tam mirabilit' pualere, & ſe tam inopinate diuina
virtute ſuccumbere,ad deũ Iſrael cõuertebant. ❡[Erubeſcant & conturbent in ſeculum ſeculi] 15
Sapien.5. in die finalis iudicij,ſicut de impijs ſapiens qdam dicit:Turbabunt timore horribili. Et in lib.
Iudi.5 Iudicũ:Sic pereant inimici tui dñe,& confundant & pereant.Sępe eundem ſenſum reſumit ad
deſignandũ zelum iuſtitiæ,qua aduerſus malignos mouet.Non eñ ex impatientia aut ranco
re,ſed ex zelo iuſtitiæ & p dei honore iſta precatur.❡[Et cognoſcant]per experientiam ſuę da 16
mnationis in futuro,ſeu experientiam pœnæ in ſeculo iſto[quia nomen tibi dñs].i.q tu vere
Eſter.13. & digne dñs apellaris,tanq̃ vniuerſorum princeps,prouiſor, & iudex, cuius in ditione cuncta E
Iſaiæ.42. ſunt poſita,qui ſingulis tribuis quod merentur,qui per Iſaiam teſtatus eſt:Ego dñs, hoc eſt no
men meum.Gloriam meam alteri non dabo.Cognoſcãt quoq; [quoniam tu ſolus altiſſimus
in omni terra].i.q non ſolum Iudæa in tua poteſtate conſiſtit,ſed q omnia regna terræ & dñ
Iſaiæ.37 eorum tuo imperio ſunt ſubiecta,ſicut & Ezechias rex ait:Deus Iſrael, tu es deus ſolus omniũ
regnorum terræ.

Expoſitio eiuſdem pſalmi tropologica ſiue moralis.

MOralem aũt intelligentiam pſequendo, longe ſubtilior ac fructuoſior eſt pſalmi pñtis
expoſitio:ſic eñ materia pſalmi huius eſt ſecundus Chriſti aduentus, & pſecutio dura
ac grauis fidelium à puerſis. Triplex aũt fuit eccleſiæ pſecutio.Prima erat in gladio tyrannorum.
Secunda in verbis hæreticorum. Tertia in malis operibus fratrum fallacium.Quarta reſtat quę
ex oibus iſtis conſtabit,vc3 perſecutio Antichriſti,qui poteſtate armorum, verbis diſputatio
num,opibus ſimulat atq; virtutũ,fideles pſequetur,occidet & plurimos fallet. Quatenus igitur
tps illud grauiſſimę pſecutionis abbreuietur,orat nunc Aſaph pro ſecundo Chri aduentu, ſeu
2.Theſ.2 acceleratione finalis iudicij,qñ ſecundũ Apoſt.dñs Ieſus ſpũ oris ſui occidet,& illuſtratione ad
Iſaiæ.11. uentus ſui damnabit ſeu deſtruet Antichriſtum, de q̃ & Iſaias:Spiritu(inquit)labiorum ſuorũ in
terficiet impium. Admirans itaq; Aſaph virtutem & gloriam, qbus Chriſtus in iudicio appa
rebit,ita ordit:Deus qs ſimilis erit tibi?.i. o vnice fili patris æterni dñe Chriſte vniuerſorum iudex
qs ſimilis tibi in ſapientia diſcernendi inter bonum & malum?nullus vtiq;, iuxta illud in Iob:
Iob.36. Ecce deus magnus vincens ſcientiam noſtram. Quis ſimilis tibi in æquitate cunctis reddendi F
2.Para.19 q̃d pmerent?nullus vtiq;,qa de te ſcriptũ eſt:Non eſt apud dñm deum nrm iniqtas,nec pſona
rum acceptio,nec acceptio munerum. Quis ſimilis tibi in poteſtate exequẽdi ſniam iuſti iudicij?
Dan.7. nullus vtiq;,qa de te ait ſermo diuinus:Ptãs eius ptãs æterna quæ nõ auferet, & regnũ eius q̃d
non corrũpetur.Cũ ergo o Chre ſis talia tantusq; iudex,ne taceas iam regnans in cœlo,aut in
Iohan 8. ſcdo tuo aduentu iudicioq; futuro, quemadmodũ in primo tuo aduentu à iudicio racuiſti,di
Iohan.3. cens:Ego non iudico quenq̃.Et iterum:Non miſit deus filium ſuum vt iudicet mundũ, ſed vt ſal
Iob.34. uetur mundus p ipm:neq; compeſcaris deus.i. ne retraharis ab vltione iuſtiſſima, ſed verum eſſe
oñde q̃d de te pfitetur diuina ſcriptura:Abſit à deo impietas,& ab oipotente iniqtas. Opus eñ
hoïs reddet ei,& iuxta vias ſingulorum reſtituet eis. Qñ ecce inimici tui, vc3 mali Chriſtiani,hęre
tici,Iudæi,pagani,ſonuerũt.i.irrarioñabilr vocea iniqs protulerũt,vba vana, vacua & puerſa effũ
do,& ideo nõ ait,locuti ſunt,ſed ſonuerũt.qñ non more hoim rationabiliter ſunt locuti, ſed
more ferarum irrõnabilẽ ſtrepitũ effuderũt murmurando,contradicendoq; tibi, q̃d tpe Antichri
maxie fieturus:nãq; Antichriſtiani in liberã vocẽ prorũpent,ſed irrationabilẽ prorſus,vt ſo
nitus magis vocẽ q̃ ſermo:& q oderũt te.i.q malitiam diligũt,& vitia amant,extulerunt caput,
ſicut ſupbi caput ſuũ erigere ſolent. Vel,extulerũt caput.i.propriã rationẽ,confidentes in ſuo in
Roman.1 genio,atq; ſeipſos ſapiẽtes eſſe putantes. Vel extulerũt caput.i. Antichriſtũ exaltauerũt, credẽ
tes eũ eſſe filium dei,& dñm Ieſum blaſphemantes,iccirco non ait,ca pita, ſed caput,qñ oẽs in
vnũ filiũ pditionis.ſ. Antichriſtũ conſentient. S.Auguſtinus affirmat, q nullius pene conſcia
põt deũ odiſſe,ſed qa freqñter ait ſcriptura q pctõres deũ odio habeant, debemus abſolute cõ
cedere

cedere ꝙ impij deum habeant odio. Quemadmodũ eñ diuinis præceptis obtemperantes deũ Pſalm 37
A amare dicunt, ſic deo rebelles eũ vtiq; odio hñt. Nonne deũ odiuit, de cuius ore ſemel audiui, cũ
eum ad meliora hortarer, atq; diuinæ maieſtatis beatitudinẽ commendarẽ: Mallem (inqt) de
um non eſſe, q̃ me vr̃am vitam, vcʒ Carthuſienſis ordinis conuerſationem debere ſubire: Quõ
ergo verũ eſt q̃d aſſerit Auguſtinus? Et reſpondendũ ſicut & S. Thomas reſpondet, ꝙ aliqs dici
tur deum odiſſe dupliciter. Primo ſcd̃m ſeipſum, ſecundo ratione ſui effectus. Primo mõ pene
nullus deum odit, cum ipſe ſit pura infinitaq; bonitas. ſed ſcd̃o mõ multi deum odiunt, vcʒ p
pter pœnas q̃s pro peccatis infligit, vel qs eoꝝ voluntati placentia prohibet, diſplicẽtia iubet.
Super populum tuum, hoc eſt, contra Chriſtianos, malignauerũt conſiliũ tyranni & fratres falſi,
q̃tenus eos vel blandimentis alliciant, vel pœnis & minis deterreant, aut aliquo mõ à deo auer
tant, lædant, aut occidant: & cogitauerunt aduerſus ſanctos tuos, qa non ſolum mediocres fa
mulos tuos, ſed & viros pfectos ſubuertere quærunt, imitantes in hoc caput ſuum diabolum,
de q̃ dñs ait ad S. Iob: Abſorbebit fluuiũ, & non mirabitur, & habet fiduciam ꝙ influat Iorda Iob.40.
nis in os eius. Vbi p fluuiũ deſignatur aïæ ſeculares, vagę atq; inſtabiles, quas abſorbet diabo
lus, nec iñ miratur. i. hoc pro magno non reputat. Per Iordanẽ vero intelligunt aïæ religioſę ac
ſanctæ, quas confidit dæmon ſe poſſe decipere, ideo membra eius, vcʒ reprobi non ſolũ com
munem populum Chriſtianũ, ſed ſanctos fallere ſtudent. Dixerunt iſti aduerſarij tui o dñe, ve
nite & diſpdamus eos, ſcʒ Chriſtianos de gente. i. oẽs interficiamus, ne qsq̃ eoꝝ de cętero inter
B gentes commoret, & nomen Iſrael. i. militantis eccleſiæ non memoret vltra. Multi nãq; tyran
ni conati ſunt cultũ & fidem atq; memoriam populi Chriſtiani prorſus auferre. Simul aduer
ſum te teſtamentũ diſpoſuerunt tabernacula Idumæoꝝ & Iſmaelitæ, Moab & Agareni, Iebal
& Amon, &c. Quemadmodũ populi iſti aduerſati ſunt ſynagogæ Iudæoꝝ: ſic deſignati p eos
aduerſantur eccleſiæ Chr̃ianoꝝ. Qui aũt intelligantur p populos iſtos penſare debemus ex in Gen.25
terpretationibus noïm hoꝝ, ſicut in Geneſi legit, dum natus eſſet Eſau, apparuit totus in modũ
pellis hiſpidus atq; ſanguineus. Propterea vocatum eſt nomen eius Edom. Idumæi ergo ab
Edom nomen ſortiti, interpretãtur ſanguinei ſeu terreni. p q̃s deſignantur auari, terrenarum
reꝝ amatores inordinati. Iſmaelitæ interpretantur inobedientes, p q̃s hoc loco ſignant q pro
priam voluntatẽ ſequunt, nõ deo ſed ſibimetipſis obtemperantes, p q̃s ſignificant guloſi, q nõ Roma.16
Chriſto, ſed ſuo ventri deſeruiunt. Moab interpretat ex pr̃e, per quẽ deſignantur pueri ſi ex deo
ſcd̃m naturam exorti, ſed propter malitiã ex patre diabolo nati, quibus Chr̃s ait: Vos ex patre Iohan.8.
diabolo eſtis, per quẽ exprimũtur luxurioſi, qm̃ filia maior ipſius Loth genuit Moab ex patre Gen.19
proprio. Agareni interpretantur alieni ſeu aduenæ, p q̃s figurantur falſi fratres, q ſolo noïe in
ter electos computantur, ſicut Iohan. aſſerit: In nobis erant, ſed non erant ex nobis. Nam ſi fu 1.Iohan.2
iſſent ex nobis, permanſiſſent vtiq; nobiſcum. Iebal interpretatur vallis vana, ſicq; per eum ex
plicantur fallaciter humiles atq; hypocritæ, de qbus in lib. Iob habetur: Simulatores & callidi Iob.36.
prouocãt iram dei. Et in Eccleſiaſtico: Eſt q nequiter ſe humiliat, interiora aũt eius plena ſunt Eccle.19
dolo. Talibus ait Saluator: Vos eſtis qui iuſtificatis vos coram hoïbus, deus aũt nouit corda ve Lucæ.16
C ſtra, quia quod hoïbus altum eſt, abominatio eſt añ deum. Per Amon, q interpretat populus
turbidus, deſignati ſunt iracundi, qm̃ ira rationem perturbat, & hominẽ ſtulto aſſimilat. Pro
pter quod Eccleſiaſtes ait: Ne ſis velox ad iraſcendum, quia ira in ſinu ſtulti requieſcit. Et in li. Eccleſ.7.
Iob: Virum ſtultum interficit iracũdia. Per Amalech quẽ genuit Eliphat primogenitus Eſau, Iob 5
& interpretatur populus lingens, ſignificantur adulatores fallaciter blandiẽtes, quo vitio ſe ca Gen.36
ruiſſe oſtendit Apoſtolus dicens: Neq; aliquando fuimus in ſermone adulationis. Alienigenæ 1.Theſ.2
hoc eſt Philiſtæi, qui interpretantur cadentes potione, per quos deſignantur vitijs atq; luxu
ria ebrij, cum habitantib⁹ Tyrum. i. cum inuidis. Tyrus eñ interpretatur anguſtia. Inuidi sũt
in ſeipſis torquent, quaſi loco anguſto concluſi: hi vtiq; omnes populo prælecto ad vitam re
pugnant. Etenim Aſſur venit cum illis. Per Aſſur, q interpretatur deprimens ſeu elatus, ſigni
ficatur diabolus, q in profundum peccando prolapſus eſt, & in mentis tumorem erectus, q etiã
pater eſt ſuper oẽs filios ſupbiæ, ſicut in lib. Iob ſcriptũ eſt: Facti ſunt in adiutorium filijs Loth Iob.40.
hoc eſt, declinantibus. Loth nãq; interpretatur declinans, quo ſignantur apoſtatę angeli, qui
cum principe ſuo Lucifero declinauerunt à deo. Dæmonum vero adiutores ſunt hoïes impij
iam prædicti, quemadmodũ iuſti adiutores ſeu cooperatores ſunt dei. Deinde orat eccleſia p
deiectione & iuſta punitione iſtoꝝ, potius futura tormenta prædicendo, q̃ mala imprecando.
Vel conformando ſe diuinæ iuſtitiæ, vel orando vt in præſenti caſtigent, ne æterno aliter conda
mnentur, aut diutina viuendo grauius præuaricẽtur, & ne bonum commune atq; eccleſiã diu
tius perſequi permittantur. Fac illis ſicut Madian & Siſaræ, & cætera. Madian qui erat filius Gen.25
Abrahæ ex Cethura, interpretat relinquens iudicium, q̃ figurantur qui ſeipſos nõ iudicãt, neq;
dei iu

dei futurum iudiciũ metuunt,propter ꝗd ſaluari non poterant,ſecundũ quod in libro Iob qui D
Iob.14 dam dicit:Nunqd qui non amat iudicium ſanari poteſt?Per Siſaram,qui interpretatur exclu=
ſio gaudij,illi ſignantur,q propter mundi & carnis ſuæ delitias, æternæ beatitudinis gaudia à
Lu.6 ſeipſis excludunt,ſicut de talibus ait dñs Ieſus: Væ vobis q nunc ridetis,quia lugebitis & flebi=
Eccls.7. tis. Salomon quoq;:Cor ſapientum vbi triſtitia,& cor ſtultoꝝ vbi lætitia. Et tamen quædam
Philip.4 ſpiritualis lætitia non abijcienda,de qua dicit Apoſt.Gaudete in domino ſemper. Per Iabbin
Iſaiæ.5. qui interpretatur ſapiens,intelliguntur carnaliter ſapientes,qbus ab Iſaia dicitur: Væ qui ſapi
entes eſtis in cordibus veſtris. Per Ciſon,quod interpretatur duritia, intelligũtur obſtinati in
malo,ſeu induratio cordis. Orat ergo eccleſia vt perſecutoribus ſuis fiat ſicut peccatorib⁹ nũc
prædictis ſæpius factum eſt:præcipue tamen iſta petuntur contra exercitum Antichriſti. Po=
ne principes eorum,ſcilicet perſecutoꝝ eccleſiæ,ſicut Oreb & Zeb & Zebæe,&c. Per oreb,qui
Zach.11 interpretatur ſiccitas,deſignantur aridi à gratia dei,de qua ariditate ſcriptum eſt: O paſtor &
idolum derelinquens gregem, brachium eius ariditate ſiccabitur.i.operatio eius gratia dei pri
uabitur. Per Zeb qui interpretatur lupus,ſignificantur rapaces. Per Zebæe,qui interpretatur
victima lupi,figurantur qui peccando facti ſunt præda diaboli. Per Salmana, qui interpretat̃
vmbra commotionis,ſeu in prauitate perfectus, ſignãtur inſtabiles,ſeu cum diabolo vnũ cor=
pus effecti,qui ſimul cum illo proijciendi ſunt in caminum ignis æterni. Omnes principes eo=
rum.i.capitaneos peccatoꝝ iam prænominatorum,iuſtos vaſtantium,qui principes dixerũt:
Hæreditate poſſideamus ſanctuarium dei.i.terram, poſſeſſiones,eccleſias Chriſtianorum,vel
potius ipſos Chriſtianos,ſubijciendo eos noſtro imperio,legi & cultui. Populus nanq; fidelis E
1.Cor.6. ſanctuarium dei vocatur,iuxta illud Apoſt. Templum dei ſanctum eſt quod eſtis vos. Cætera
exponenda ſunt ſicut in præcedenti expoſitione. ¶Pſalmus iſte contra iniquos ſatis ter=
ribiliter inuehit, & ꝗ inæſtimabili confuſione ac pœna in futuro iudicio ſint plectendi, q mo=
do non conuertuntur,in ipſo oſtenditur. Quod vero hic dr̃:Imple facies eorum ignominia, ac
cipi poteſt de tarda & infructuoſa pœnitentia reproborum,non ex amore iuſtitiæ,ſed timore
pœnarum de peccato dolentium,de quorum pœnitentia in libro Sapien.ſcriptum eſt: Dicẽtes
Sapien.5. intra ſe pœnitentiam agentes, & præ anguſtia ſpũs gementes. Et ſeqtur: Talia dixerunt in in=
ferno. Deniq; verſus iſte:Imple facies eorum ignominia,accipi poteſt in bono,eritq; ſenſus,da
dñe vt in præſenti refutentur & contemnantur ac vituperentur,ſecundum ꝙ peccatores ſunt,
quatenus ex ipſa ſua ignominia ceſſent peccare. Quemadmodum enĩ ꝑ adulationem & laudẽ
falſiſſimam roboratur peccator in culpa,ita ꝑ ignominiam ſibi illatam à malo retrahitur, dũ
ſe ab oĩbus argui contuetur,& ita ſalubriter quærent nomen tuum dñe, ꝑ pœnitentiam ſaluta
cem & veram compunctionem. Pertinere quippe videtur hoc ad eos,de qbus in euangel.ſcri=
Lucæ 14 ptum eſt:Compelle intrare.

COMMENTARIVS IN PSALMVM LXXXIII.

¶Expoſitio Tituli.

DEclarandi nunc pſalmi titulus eſt: In finem ꝓ torcularib⁹ filijs Chore pſalmus.i.pſalmus
iſte in finem.i.In Chriſtum,q eſt beatitudo noſtra ac vita æterna,nos dirigens conuenit
filijs Chore.i.imitatoribus Ieſu Chriſti crucifixi,ſcriptus ꝓ torcularibus.i. tribulationib⁹ atq; F
preſſuris eccleſiaꝝ,ſeu ipſis eccleſijs multipliciter tribulatis,agens & tractans. Chore enĩ inter=
Iohan.19 pretatur caluaria. Caluaria autem eſt locus in quo crucifixus eſt dñs. Pſalmus iſte ad literam
de inæſtimabili deſiderio feruentium viatorum ad patriã ſuſpirantiũ, atq; de incõprehenſibili
beatitudine comprehenſorum ſcriptus videtur. Ait ergo.

¶Expoſitio pſalmi.

QVàm dilecta tabernacula tua] hoc eſt, vehementer dilecta, multum amanda,& incõ
parabiliter deſiderabilia ſunt habitacula curiæ cœleſtis, loca & manſiones beatorũ
in patria. De qbus tabernaculis etiam ait Saluator:Facite vobis amicos de mammo
Luc.16 na iniquitatis, vt recipiant vos in ęterna tabernacula. Et rurſus:In domo patris mei
manſiones multæ ſunt,non ꝙ in cœlo empyreo,quod eſt locus,domus, & patria beatoꝝ ſint
habitacula parietibus ſeu interſtitijs opacis diuiſa,ſed pluralr̃ dr̃ tabernacula & manſiones,ad
deſignandũ varios gradus pręmioꝝ in patria. Quẽadmodũ enĩ alia eſt claritas ſolis,alia clari
1.Cor.15 tas lunæ,alia claritas ſtellaꝝ,ſic diuerſa eſt ꝗtitas gloriæ beatoꝝ, ſcd̃m exigentiã meritorum
eoꝝ. Beatitudo tñ ſeu vita æterna quam habent,vna eſt ex parte obiecti, quæ deſignatur per
Mat.20 denarium,quem ſinguli operarij receperunt,ſicut in euangelio veritas docet. Itaq; multum di
lecta cordi deuoto ſunt tabernacula tua cœleſtia,o [dñe virtutum].i.angelorum ſanctoꝝ ſeu
oĩm poteſtatum cœleſtium,terreſtrium & infernoꝝ. Quemadmodum enĩ omnes angelici ſpi
Dionyſius ritus angeli appellantur,ita & virtutes dicuntur ſecundũ principem theologorũ, propter effi=
caciam

A ſciā ꝗ hñt in exequendo oēm opationē deiſormen eis à deo ꝑfixā. Hæc ſupna tabernacula ꝗ-
tũ ad locũ corporeũ ſunt vnũ tabernaculũ.ſ.cœlũ empyreũ, de quo ait Apoſt. Scimus qm̃ ſi ter 2.Cori.5
reſtris domus nr̃a huius habitationis diſſoluatur, ꝙ ædificationē habemus ex deo, domũ non
manufactā æternā in cœlis. Et ad Heb. Non in manufacta ſctā Ieſus introijt exēplaria verorũ, Hebr.9
ſed in ipſum cœlũ. Hoꝝ ſupermundanoꝝ tabernaculoꝝ figuræ erant tentoria filioꝝ Iſrael, de
quibus ait Balaã Propheta verus, ſed hõ iniquus. Quàm pulchra tabernacula tua Iacob, tento Num.24.
ria tua Iſrael, vt valles nemoroſæ, vt horti iuxta fluuios irrigui, vt tabernacula quæ fixit deus. Can.1
Hæc tabernacula, ſibi ꝑcabatur oſtendi aïa Chriſti amore ſuccenſa, eiuſꝗ ſpõſa dicẽs in Cant.
Indica mihi quẽ diligit anima mea, vbi paſcas, vbi cubas in meridie. Veruntñ miꝝ videtur cur
Propheta non potius cõmendat amabilitatē regis, & habitatoris tabernaculoꝝ iſtoꝝ quã ipſa
tabernacula, præſertim cũ non ꝑp tabernacula hęc amandus ſit rex cœleſtis, ſed propter regis
decorē amanda ſint tabernacula eius? Et reſpondendum, quod ideo tabernacula cõmendant
vt cognoſcamus, ꝗ ſit patria noſtra, in qua mentis noſtræ affectũ atꝗ intuitũ ſp erigere ac ſtas
bilire debemus. Noïe ꝗꝙ tabernaculoꝝ inſinuat decor, gl'a, & amabilitas regis ac creatoris ip-
ſoꝝ. Deniꝗ tã dilecta ac diligenda ſunt tabernacula iſta, ꝗtum ſunt bona, iucunda, beata. Quã
autē iucunda, itēꝗ beata conſiſtant, inferius tangit [cõcupiſcit & deficit anima mea] De dupli
ci cõcupiſcentia loquitur ſacra ſcriptura, quaꝝ vna eſt ſctā & nobilis, alia fœda ac vilis. Cõcu- Sapien.6.
piſcentia ſctā & clara itellectualis vocatur, de qua in lib. Sap. dr̃ Cõcupiſcẽtia ſapię deducit ad Eccl.1.
regnũ ꝑpetuũ. Et Eccleſiaſticus: Auris, inqt, bona cũ omĩ cõcupiſcẽtia audiet ſapiam. De cõcu- Eccl.8
B piſcẽtia vero immunda & vili, quę ſenſualis dicta eſt, ſcribit apud eũdē. Poſt cõcupiſcẽtias tuas
nõ eas & à voluptate tua auertere. Nũc autē de intellectuali cõcupiſcẽtia, quæ eſt deſideriũ volũ
tatis, ſermo inducit. Itaꝗ cõcupiſcit.i. vehement deſiderat aïa mea cũ creatore ſuo eſſe ꝑoptãs
& tendẽs [in atria dñi]. i. in tabernacula iã ꝑdicta, quæ appellant tabernacula propter inhabi
tationē, & atria ꝑpter capacitatis ſuæ latitudinē. Nec ſolũ concupiſcit, ſed inſup deficit, quod
duplicit accipi poteſt. Prio ſic, deficit.i. tm̃ deſiderare atria iſta nõ valet, ꝗtũ deſiderabilia ſunt,
qa nec intellectus viatoꝝ digne aut ſatis cognuſcere, neꝗ affectus coꝝdigne aut ſatis appetere 1.Cor.2.
poteſt gaudia beatoꝝ, iuxta illud Apoſt. Oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis Isai.64.
aſcenderũt, ꝗ ꝑparauit deus diligentibus ſe. Et quaſi ab eo interrogaremus, vnde hoc noſti, reſ-
pondens, Nobis (inquit) reuelauit deus per ſpm̃ ſuũ. Secundo exponitur ſic, deficit anima mea in
atria dñi.i. ex vehementi affectu in alienationē ſeu extaſim cecidit, qm̃ ex vehemētiſſima occu
patiõe intellectualiũ potentiaꝝ in deo, corporalis natura mirabilit immutat, naturalis harmo
nia conſtringitur, corpus obrigeſcit & obſtupeſcit, ſicꝗ ſenſitiuæ potentiæ à ſuis operationib.
ſuſpenduntur, & hõ à ſeipſo alienari atꝗ deficere ꝑhibetur ¶ [Cor meũ]. i. appetitus intelle-
ctualis [& caro mea]. i. appetitus ſenſitiuus. Vel, cor meũ. i. aïa, & caro mea. ſ. corpus [exultaue
runt in deũ viuũ]. i. cũ exultatione tenderunt in deũ omnia vitæ principiũ, & in ipſo & de ipſo
lætati ſunt, ita ꝙ deus ē obiectũ, cauſa, & terminꝰ lætitiæ meæ. Sed nõ vniformit cõuenit exulta
tio iſta appetitui intellectiuo ſeu volũtati, appetitui ꝗꝙ ſenſitiuo & carni. In volũtate nanꝗ
C eſt ſecundũ eſſentiã, in appetitu ſenſitiuo ſecundũ redũdantiã, in carne vero ſecundum aliqua
ſigna interioris lætitiæ, ſicut eſt ſerenitas vultus, riſus, & refloritio ꝗdē ætatis; qa vt ſcriptum ē: Prove.17
Animus gaudens ętatē floridã facit, ſpiritus triſtis exiccat oſſa. Appetitus autem ſuperior, qui
eſt voluntas, appetitum ſenſitiuum mouet & ſecum trahit, quemadmodum ſphęra ſuperior in
feriorē: propterea magnæ affectiones voluntatis in appetitũ ſenſitiuũ redundant, itaꝙ ipſe par
ticipat naturã affectiõis, ꝗ in voluntate cõſiſtit. ¶ [Etenim paſſer inuenit ſibi domũ, & turtur
nidũ ſibi vbi ponat pullos ſuos] Verſiculus iſte diuerſimode exponit. Hiero. enim ad literã ita
exponit, quod propheta quodammodo probat arguens à maiori, quod vtiꝗ rationalis creatu
ra habeat locũ beatũ, in quē deueniens quietet ac requieſcat, qm̃ paſſerq eſt irrationale animal
poſt volatũ & laſſitudinē inuenit locũ quo quieſcat. Turtur ꝗꝙ nidũ habet in quo pullos ꝑpri Matth.6
os collocet, ergo & hõ locũ ſortit, vbi opa ſua reponat, ſicut & Chr̃s hortat: Theſaurizate vo- Psal.101
bis theſauros in cœlo. Secundo exponitur ſic, Etenĩ paſſer. i. hõ pœnitens, deꝗ inferius dr̃, Factꝰ Iohan.6
ſum ſicut paſſer ſolitarius in tecto, inuenit ſibi domum. i. locũ mãe in eccleſia Chriſti, ꝗ eũ q ve
nit ad ſe, non eijcit foras & turtur. i. hõ perfectus cœleſtia ſpeculans, inuenit nidũ ſibi. i. manſio
nem. hauddubium quin in cœlo, vbi ponat. i. finaliter ſtatuat, pullos ſuos. i. opa ſua, nõ quærẽs
mercedē in terra ab hoïe, ſed in cœlo à deo. Dr̃ aũt homo pœnitens paſſer, primo qm̃ ante con
uerſionē ad ſimilitudinē paſſeris mobilis erat, vagus, libidinoſus, & petulãs. Secundo qm̃ poſt
conuerſionē ad ſimilitudinem paſſeris in alto ædificat, turrim virtutũ cõſtruere cupiẽs, & opa
ſua ab inſidijs dæmonũ in Chriſto abſcondẽs. Vir ꝗꝙ ꝑfectus turtur ideo dr̃, qm̃ deſiderio cœ 1.Cor.10
leſtiũ gemit, in petra ꝗ Chr̃s ē nidificat, ꝑ cãtu. i. ꝑ gaudijs mũdi, gemitũ. i. terrenarum reꝝ ha-

bet cōtēptū. Tertio ſic, Etenī paſſer.i.rō q̄ inſtar paſſeris ſublimiter volat penna cōtēplatio- D
nis atq; virtutis, inuenit ſibi domū nūc in militante eccleſia, habitādo in ea per fidē ac dilectio
nem, & poſtea in eccleſia triūphanti, habitādo in ea ꝑ ſpeciē, fruitionēq; beatā: & turtur.i. caro
mortificata, ſpiritui prompte obediēs, in operibus pœnitentiæ gemēs, nidū ſibi vbi ponat pullos
ſuos, qm̄ opera ſua ponit in loco ſecuro, videlicet nō in ore hominū, ſed in cōſcientiæ puritate.
¶[Altaria tua dn̄e virtutū, rex meus & deus meus.] Verſus iſte vno mō exponitur ita, vt ad 4
ꝓcedētē verſum pertineat, & declaret q̄ domus, & qs nidus, quē paſſer & turtur ſibi inueniunt
vtpote, Altaria tua.i.manſiones cœleſtes, de qbus in principio pſalmi huius iā dictū eſt, q̄ idcir
co appellantur altaria, qa in eis inceſſabiliter ſacrificia laudū dn̄o offerūtur, imo & noſtra obſe
qa, oblationes, & vota ibi ab angelis ſanctis deo repræſentant & immolant. Hæc ergo altaria
tua dn̄e ſunt domus & nidus viatoꝝ, ad cœlos tendentiū o dn̄e virtutū, q licet ſis oīm deus &
rex, qm̄ cuncta creaſti & regis: ſpecialiť tn̄ es rex meus, qm̄ ſpecialiť prouides mihi, ꝓſeruando
me à multis periculis & peccatis, gratiāq; recte tēdendi ad patriam vitæ æternæ præſtando: et es
etiā ſpecialiť deus meus, qa non tantū in naturale eſſe me ꝑduxiſti ſed in eſſe ſupernaturali, diui
no atq; gratifico me ꝑ gratiā reformaſti, & ego te ꝓ oībus rebus ſingulariť amo & colo. Nō eſt
hoc oīm dicere, ſed ꝑfectoꝝ dūtaxat, vel etiā feruenť efficaciterq; proficientiū, qui deum quoti
Can.3 diē feruidoꝝ deſiderioꝝ brachijs cōplectunť, dicētes: Tenui illū, nec dimittā. Et: Mihi adhęrere
Pſalm.72. deo bonum eſt. Secundo exponitur verſus iſte ꝑ ſe, aliqd tn̄ ſubintelligendo, vt ſit ſenſus, Alta-
ria tua dn̄e virtutum, ſunt illa, in qbus humanus quietať affectus, videlicet tabernacula illa ſu-
perna q̄ dicta ſunt nidus, propter ſecuritatē, altaria vero propter oblationem ꝑfectā, ꝓſertim E
cum in eis etiam Chriſtus interpellet ꝓ nobis. ¶[Beati q habitāt in domo tua dn̄e] i. in regno 5
Roma.8 cœloꝝ, in patria electoꝝ, in palatio angeloꝝ, in cœlo empyreo, in domo nō manufacta æter-
Hebr.9 na, in triūphāti eccleſia [in ſcl'a ſcl'oꝝ].i. ſine fine [laudabūt te] prout in Apoca. habetur: Requi
Apoc.4 em nō habebāt die ac nocte, dicētia: Sanctus, ſctūs, ſctūs, dn̄s deus oꝑs. Et alibi: Qui redēpti fue
Iſai.6
Iſai.e.51 rint venięt in Sion laudantes, & lætitia ſempiterna ſuꝑ capita eoꝝ, gaudiū & lætitiā obtinebūt
& fugiet dolor & gemitus. Tanta eſt equidē beatitudo habitantiū in domo iſta cœleſti, vt oēm
defectū, omnē miſeriam, omnē diſplicentiā, oēm inſecuritatē ac terminationē excludit, omnē
vero ſufficiētiam, omnem cōplacētiā cōprehēdat. Quicqd enī appetiť, ꝓſto eſt, quicquid reſpui
Luc.14 tur lōge eſt. Merito igitur in euang. ſcriptū eſt: Beatus q mādůcat panē in regno cœlorum. Et
1.Pet.1 Petrus: In Ieſum nō vidētes creditis, vidētes autē exultabitis lætitia inenarrabili & glorificata.
In hoc itaq; beatitudinis regno, ſumma & vnica occupatio noſtra, totū exercitiū noſtrum, iu-
cūdiſſimūq; noſtrū negotiū erit deū laudare, ſuꝑfeliciſſimā trinitatem glorificare, deo ſublimi
Iſa.51 & bn̄dicto inceſſabile Alleluia cantare prout in Iſa. ſcriptū eſt: Gaudiū & lætitia inueniet i ea,
gratiaꝝ actio & vox laudis. Sed quis ad hanc laudē perennē, manſionēq; cœleſtem ꝑduci me
2.Cor.10 rebitur, niſi q nūc dn̄m laudat, nūc in eis præcōnijs gaudet, nūc in eius veneratione lætatur, qui
in carne viuens non carnaliter conuerſatur, ſed in præſenti ſeculo angelicam ac cœleſtem con
Apoc.14 uerſationem orditur ac imitatur, implere ſtudens, quod ſcriptum eſt, Timete dominum, & da
te illi honorem, & adorate eum, qui fecit cœlum & terram, mare & fontes aquaꝝ? Inſuper ma-
nifeſtat propheta, quod nō humana & naturali virtute, ſed ope gratię dei, homo perueniat ad F
domum cœleſtem. ¶[Beatus vir, cuius auxilium abs te], i. felix homo nūc in ſpe, & tandem 6
in re, cui tu dn̄e modo auxilium gratiæ tuæ impendis, vt operetur, & adipiſcať per gratiā, quæ
eſt ſupernaturale donū, omnē naturalē dignitatem & facultatē excedēs, q̄d nec agere neq; acq
rere ſufficit, per naturā, in quo error Pelagianorum confunditur, aſſerētiū hoīem ſine gr̄a ſpeci
Ephe.2 ali & ſupernaturali poſſe mereri atq; ſaluari. Propterea enī ait Apoſt. Deus viuificauit nos in
Roma.3 Chriſto, cuius gratia eſtis ſaluati. Et rurſum: Gratia (inqt) ſaluati eſtis per fidem, & non ex ope-
Oſee.13. ribus. Dei enim donum eſt, ne quis glorietur. Dn̄s quoq; per Oſe. dicit: Perditio tua Iſrael ex te
Roma.8 in me tantummō auxiliū tuū. Igitur, beatus vir cuius eſt auxiliū abs te, quia ſi deus pro nobis
quis contra nos? [aſcenſiones].i. ſpiritualiū profectuū gradus, virtuoſoꝝ proceſſuū incremen-
ta [in corde ſuo diſpoſuit] proponēs fortiter proficere, & gratiæ dei per liberi vſum arbitrij co
operari [in valle lachrymaꝝ] i. in præſentis peregrinationis exilio, in quo peccata ſemper plan
genda ſunt [in loco quem poſuit].i. quem hō ſibipſi vallē lachrymarum effecit, qm̄ peccando
Gen.3. paradiſo expulſus eſt, & in hanc vallem proiectus. Vel, in loco quem deus poſuit homini pro
valle lachrymarum, quatenus in eo vitia ſua deploret, ad patriāq; plorās aſpiret. Vnde domi-
Ibidem nus Adæ: Maledicta (inquit) terra in opere tuo. In ſudore vultus tui veſceris pane tuo. Verun-
tamen de hac valle lachrymaꝝ faciunt ſibi nōnulli domū lætitiæ, vtentes hoc mūdo vt patria,
Iaco.4. nō vt via, vt paradiſo nō quaſi exilio. Talibus clamat ſcriptura: Quicunq; voluerit amicus hu
ius mundi fieri, inimicus dei conſtituetur. Nos vero vtamur hoc mundo tanq̄ peregrinatione,

3 via

A via,exillo,lachrymarũq; valle,&carcere,&aſcenſiones ſpiritualiũ profectuũ intra nos diſpona
mus, conſumationẽ vero & executiõem à dño expectemus,ſecũdum quod à Salomone ſcribi
7 tur:Cor hois diſponit viam ſuam,ſed dei eſt dirigere greſſus eius.Ideo ſubditur. ⸿[Etenim Proue.16.
benedictiõem.].i.cœleſtis gratiæ infuſiõem ac diuinorũ donorum multiplicatiõem[dabit.]in
hac via electis ſuis [legiſlator].i.Chriſtus vtriuſq; teſtamẽti collator,qui per Iſaiam admõet: Iſa.10.
Attẽdite ad me populus meus,quia lex à me exiet,& iudicium meum in lucem populorum re
quieſcet[ibũt]fideles[de vᵗute in virtutẽ].i.de bono in melius,donec ad optimũ pducãt,ibũt de
vnius virtutis actu in opus virtutis alterius,nũc orãdo nũc alijs ſuccurrẽdo,nũc ppria mala de
flẽdo,& ita poſt hãc peregrinatiõem ab eis clare[videbit deus deorum] i.ſummus et verus de
us omnium, participatiue dictorum deorũ creator & dñs[in Sion]illa cœleſti, de qua Apoſt. Hebræ.12
loquitur:Acceſſiſtis ad montem Sion & ciuitatem dei viuentis Ieruſalem cœleſtem,& multo
rum milium angelorum frequentiam. Hic deus à ſanctis in patria cernitur,quemadmodum I
Apoca.oſtenditur:Videbunt faciem eius,& nomen eius in frontibus eorum. Ecce q̃ta & quã Apoc 22.
iucunda eſt merces ſpiritualis aſcenſionis,in vera humilitate fundamentum habentis,cui viſio
dei promittitur.Propter quod dicit à q̃dam ſapiẽte.Bonorum laborũ glorioſus eſt fructus,vide Sap.3
licet dei clara cognitio,de qua ait eadem ſcriptura:Noſſe te dñe,conſummata iuſtitia eſt,& ſci Sap.15
re virtutem tuam,radix eſt immortalitatis.Vt ergo hõ hoc dei auxilium conſequi mereat, de
8 uote nunc poſtulat. ⸿[Dñe deus virtutũ exaudi orationem meã]dando quod peto [aurib⁹
B percipe].i.per miam &ſapientiam tuam demonſtra,te p̃cem meam acceptaſſe[deus Iacob]pa
9 triarchæ &populi vitia ſupplantantis per Iacob ſignati. ⸿[Protector noſter]In aduerſis[aſ
pice deus]preces,vota,&opera mea[&reſpice in faciem Chriſti tui]dñi ſaluatoris,quem habe
mus aduocatum apud te,&eſt propitiatio pro peccatis noſtris,ſecundum Iohannem,qui ſecũ 1 Iohan.2
dum Paulum,aſcendit in cœlum,vt appareat nunc vultui tuo pro nobis.In hunc reſpice,&per Hebr.9
omnem ſanctitatem, dignitatem,ac meritum omnium quæ ipſe pro noſtra ſalute aſſumpſit
fecit,ac pertulit,tribue nobis quod noſtra opera non merentur,&quicquid in nomine eius pre
camur,quatenus verificetur, quod Chriſtus tuus ait:Amen dico vobis ſi quid petieritis patrẽ Iohan. 16
in nomine meo,dabit vobis.Gratiam hanc perueniendi ad gloriã tuã,o domine ideo peto.
10 ⸿[Quia melior eſt dies vna in atrijs tuis].i.in prædictis tabernaculis tuis tã dilectis, manſioni
busq; cœleſtibus,[ſuper milia].i.vltra quãcunq; multitudinem dierũ vitæ præſentis.Nulla eſt
eñ cõparatio gaudiorũ ſeu diuitiarũ regni cœleſtis,ad bona vitæ pñtis,nobiliusq; exiſteret deũ
vna die p ſpeciẽ cõtẽplari:q̃ multis milibus dierũ eũ p fidẽ conſpicere.Dicit autẽ melior eſt dies
vna &c.nõ q̄ı cœlo ſint plꝛes dies,qa in cœlo dies nocte nõ rũpit,nec viciſſitudinẽ tp̃ꝫ patit,ſed
q̃m illa vna dies ſanctorũ in patria,q̃ eſt participata æternitas,appellatq; æuũ,multos dies cõ
tinet & includit.Coniunctio q̃q; cauſalis in principio verſus iſtius poſita, & ad ſequentẽ ver
11 ſum poteſt referri. ⸿[Elegi abiectus eſſe in domo dei mei].i.malui deſpectus videri,humilia
ri,ſubeſſe,obedire,contemni,& caſtigari in eccleſia Chriſti ſeu qualibet congregatione fideli
[magis quam habitare in tabernaculis peccatorum] .i.quam honorati in mundo,ſublimari
C in ſeculo,præeſſe,dominari,hominibus impijs commiſceri conformari aut complacere. Per Num. 16.
humilitatem nanq; & non aliter,ad altitudinem peruenitur.Hinc Moſes recedite(inquit)à ta
bernaculis impiorum hominum,& nolite tangere quæ ad eos pertinẽt,ne inuoluamini in pec
12 catis eorum. ⸿[Quia miam & veritatẽ].i.iuſtitiam[diligit deus]In ſeipſo,& item in nobis,
quia per eas deo placemus,quemadmodum Michæas commemorat:Indicabo tibi hõ quid ſit Mich.6
bonum,aut quid dñs requirat à te,vtiq; facere iudicium,& diligere miam.Nam & ſuperius di
ctum eſt.Vniuerſæ viæ dñi mia & veritas,quæ etiam in omni opere deo conueniunt.Et Salo Pſal.24
mon docet:Mia & veritas non te deſerant,& inuenies gratiam coram deo & hominibus[gra Proue.3
13 tiam]in præſenti[& gloriam.]in futuro[dabit dñs.]ab eo enim deſcendit omne bonum opti
mum,&omne donum perfectum. ⸿[Non priuabit bonis]prędictis,videlicet auxilio gratię, Iaco.1.
benedictione cœleſti,& præmio gloriæ[eos qui ambulant in innocentia]cordis.i.qui iuſte vi
uunt,nulli nocendo & diuinis mandatis obediendo,de quibus aſſerit Salomon:Qui iuſti ſunt Prouer.3.
habitabunt in terra,& ſimplices permanebunt in ea. Vnde & ad ſanctum Iob quidam dicit: Iob.22
Recordare obſecro,quis vnquã innocens perijt?quin potius vidi iniquos deo flante periſſe.Et
alibi:Saluabitur innocens:ſaluabitur aũt mũditia manuũ ſuarũ:[dñe virtutũ,beatus hõ q ſpe
rat in te]per ſpẽ formatã,prout Iſaias fatetur:Deus iudicij dñs,beati oẽs qui expectant eũ. Vn Iſaiæ.30.
de alio loco ſcriptũ eſt:Reſpicite filij nationes hominũ &ſcitote qa nullus ſperauit in dño,&cõ Eccl.2.
fuſus eſt.O quã glorioſum,amoroſum,&ſanctũ pſalmũ audiuimus,q̃ etiã religioſos & clauſtra
les p̃cipue,cõſolatur,q domino malunt in cœnobio,ſpreto ſeculo in humili, abiectaq; vita ſer
uire, q̃ in mũdo deliciari atq; florere. Amemus igit & incõparabili dilectione præamemus di

lecta tabernacula dñi virtutũ, omnia tranſitoria tranſcendendo, & velut ſtercora reputando, D
Hebr.13 Concupiſcat, & concupiſcendo deficiat aïa noſtra in atria dei, ſcientes et profitentes qm̃ nõ ha
bemus hic manentẽ ciuitatẽ, ſed futurã inquirimus, tanq̃ aduenæ et perigrini. Exultemus inſu
per intus et foris in dño, eius dignitatẽ, bonitatẽ, et beatitudinẽ cõtẽplando, eius bñficia recolẽ
do, eius promiſſa præſtolando, eum in oĩbus amando, eum in ſingulis venerando, intendẽdo,
& exquirẽdo. Conemur q̃q; inceſſanter proficere, de actu vnius virtutis in operationem alte
rius trãſmeare, atq; in iſtis diuinis operibus perſeuerare, quoadusq; deum deorum In Siõ per
ſpeciem cõtemplari ſinamur.

COMMENTARIVS IN PSAL. LXXXIIII.

¶ Expoſitio tituli.

HAbet p̃terea pſalmus nũc declarãdus hũc titulũ. In finẽ filiis Chore pſalmus. i. pſalmus
p̃ſens in finẽ, qui Chriſtus eſt, nos dirigẽs cãtatur, & cõuenit filiis Chore, atq; imitatori
bus Chriſti crucifixi, cuius tota cõuerſatio erat velut q̃dã cõtinua paſſio. Pſalmus iſte ad literã
ſcriptus eſt de primo Chriſti aduentu ſeu incarnatiõe, variiſq; beneficiis humano gñi p Chri
paſſionẽ collatis. ſicut ſæpe iã prǽhabitũ eſt, Pſalmi iſti, in quoꝝ titulis ponuntur filii Chore, ſe
cundũ Hierony. & Hebræ. à filiis Chore ſeu vno eoꝝ cõſcripti ſunt. Secũdũ Auguſt. vero oẽs
pſalmi à Dauid editi aſſerũtur, & filii Chore ſpiritualiẽ exponuntur, ſic, quod per eos intelligã
tur filii dñi Ieſu pro nobis crucifixi, qm̃ Chore interprætatur Caluaria, vbi Chriſtus crucifix9
Mar.5. eſt. Hebræi vero (quos imitatur Hieron.) aſſerunt, q dũ Chore incepit Moſi eſſe rebellis quẽad
modũ Dathan & Abyrõ, & Hon de tribu Rubẽ, tũc filii Chore conſenſerant patri ſuo, ſed poſt E
modũ pœnitebant, Cũ vero Moſes iuſſerat vt oẽs recederent a tabernaculis Chore, & Dathan
Num.16 & Abyron ne ſimul cũ illis perirent, filii Chore non receſſerant, ſed cum patre ſuo ĩ tentorio p
manſerunt, quatenus eum a ſua rebellione auerterent. Veꝝ dũ ille flecti cõtẽpſit, dirupta ẽ ter
ra ſub pedib9 eius, & ip̃e cũ tabernaculo ſuo à terra abſorpt9 ẽ, deſcẽditq; in infernum humo op
tus. Et factũ eſt grande miraculũ, vt eo pereunte, filii eius nõ perirẽt, mãſerãt nãq; in aere ſuſ
penſi, q̃uſq; recluſa ẽ terra, q̃ oĩa in lib. Num. Moſes aſtruit. Quibus geſtis & cõſideratis, filii
Core totis p̃cordiis ad deũ conuerſi ſunt, pp q̃d ſpm̃ prophetiæ recipere meruerunt, plurimoſ
q; pſalmos fecerũt. Et dicit Hiero. oẽ pſalteriũ ſagaci mẽte pluſtrãs, nihil triſte in pſalmis filio
rũ Chore inuenio: ſp enim in pſalmis eoꝝ læta ſunt oĩa & iucũda ac amoroſa ſecularib9 q; cõ
tẽptis, cœleſtia & æterna deſiderãt. Ait itaq; ſctũs ꝓpheta.

¶ Enarratio pſalmi.

1
BEnedixiſti dñe] pater ſeu deus trinitas per Chriſti incarnationẽ [terrã tuã] i. omniũ
electoꝝ eccleſiam, dando ḡis ſalutẽ & gratiam per Chriſti aduentum. Quod enim
facit incarnatio & paſſio Chriſti iam facta, hoc fecit antiquis temporibus fienda at
q; futura, in omnibus Chriſto tunc futuro per fidem formatam. i. charitati coniun
ctam vnitis. Vnde Iohannes in Apoc. affirmat, agnum qui Chriſtus eſt, ab origine mundi occi
Apoc.5 ſum, Benedictio autẽ dei vocatur collatio munerum diuinoꝝ [auertiſti captiuitatem] i. oblige
tionem ad pœnam dãni propter originale peccatũ, & ſpiritualem captiuitatem, qua à dæmõi F
bus captus tenetur hõ, pp iugum iniquitatis & ſeruitutem culpę ac dæmonis. Sic igitur auerti
ſti captiuitatem [Iacob]. i. populi fidelis vitia ſupplantantis ex Iacob corporaliter vel ſpiritua
Matth.12 liter nati, eripiendo eum à ſeruitute peccati, & captiuitate diaboli. Chriſtus enim fortem arma
tum alligauit, & principem huius mundi foras proiecit. De huius captiuitatis auerſione per
Chriſtum iam facta, Zacharias lætabundus cecinit. Iurauit ad Abrahã p̃rem noſtꝝ, daturũ ſe
Luc.1 nobis. Vt ſine timore de manu inimicorum noſtrorum liberati, ſeruiamus illi. Ieremias quoq;
Ierem.23. de futura hac liberatione dicit: In diebus illis ſaluabitur Iuda, & Irael habitabit confidenter. Et
dominus apud Iſaiam ait ad Chriſtum: Dedi te in fœdus populi, in lucem gẽtium, vt educeres
Iſa.42 de concluſione vinctũ, de domo carceris ſedentes in tenebris. Merito autem per Iacob ſeu po
pulum Iudæorum, intelliguntur ad literam vniuerſi fideles, quoniam eo tempore quo ſcriptus
eſt pſalmus præſens, totus pene mundus ad idololatriam declinauit, præter filios Iacob, ſicq;
per Iacob omnes deſignantur qui fidem eius ſequuntur. ¶ Remiſiſti] o deus trinitas [iniq 2
tatẽ plebis tuæ] fidelis & electæ, per Chriſti aduentũ ac paſſionẽ, qui nõ ſolũ originale peccatũ
deleuit, ſed etiam actualia vitia abſtulit, ſatisfaciendo pro totius mundi delictis quemadmodũ
Iohan.1 ſcriptũ eſt: Ecce agnus dei, ecce qui tollit peccata mundi. Et Apoſtolus: Deus erat in Chr̃o mũ
2.Cor.5 dum reconcilians ſibi. Iſaias quoq;: Dominus poſuit in eo iniquitates omniũ noſtrum. Sed ſi
Iſaiæ.53. virtus ſeu meritum incarnationis, conuerſationis, paſſioniſque Chriſti nobis proficere debet,
oportet vt applicetur nobis: applicat aũt nobis per fidem & charitatẽ, & ſacramenta eccleſię.
Actuu.13. Propter quod Paulus teſtat: In hoc omnis qui credit, iuſtificatur, [operuiſti omnia peccata eo
rum]

A rum]per Chriſti mortem ac obedientiã,qui quantũ in ſe eſt,ita omnia peccata moriendo dele
uit,ac ſi nunquã fuiſſent.Idcirco tu deus de Chřo ꝑ prophetã tuũ teſtatus es: Ecce ego adducã
ſeruũ meũ orientẽ,& auſeram iniquitatẽ terræ illius in vna die,hoc eſt,in die paſſionis ipſius. Zach.3
¶[Mitigaſti omnem iram tuam]vindictam tuæ iuſtitiæ in effectũ miæ conuertiſti,non vlciſ
cendo amplius originale peccatũ,qm̃ propť illud nullus à beatifica viſione differtur poſt Chři
paſſionẽ,dũmodo aliũde defectum non habeat,ſ.quia meritũ Chriſti ſibi applicatũ non eſt[a
uertiſti]teipſum[ab ira indignationis tuæ],i.à magna vltione tuæ iuſtitiæ,qm̃ vſq; ad Chriſti
aduentũ, dimiſiſti gentes varijs erroribus ſalli multipliciterq; dãnari, ſed Chriſto adueniente Actuu.17.
cœpit gentilitas illuminari.Propter quod Paulus: Tẽpora(inqt)prioris ignorantiæ deſpiciẽs
deus, nunc annuntiauit hoĩbus vt oẽs vbiq; pœnitentiã agant.Et Iſaias ait:Nos omnes quaſi Iſa.53
oues errauimus,vnuſquiſq; in viam ſuam declinauit.Sed dño ſaluatore iam nato,populus qui Iſai.9
ſedebat in tenebris, vidit lucẽ magnã, cœperuntq; homines proprias vias deſerere & Chriſti
itinera ambulare,quemadmodum Iohannes edocuit:Qui ſe dicit in Chriſto manere,debet ſi 1.Ioha.2
cut ille ambulauit,&ipſe ambulare.Hæc autẽ mitigatio etiã ad Iudæos extenditur imo et vſq;
ad patres in limbo: nã & ipſis per Chriſtũ indultus eſt originalis peccati reatus, propter quẽ
retardabant à gloria.Vnde per Oſe.dñs ait:Sanabo contritiones eorum,diligã eos ſpontanee Oſee.14.
quia auerſus eſt furor meus ab eis.Quod Michæas quoq; introducit, dicendo: Non immittet Mich.8
dominus vltra furorem ſuũ,quia volens miam eſt.Reuertetur &miſerebitur noſtri. Deponet
4 iniquitates noſtras,& proijciet in profundum maris omnia peccata noſtra. ¶[Conuerte nos
B deus ſalutaris noſter]conuerſione ſtabili &perfecta,ita vt toto corde,tota aĩa,tota virtute tibi
adhęreamus per contemplationem ſynceram, dilectionem feruentem, deuotum & humilem
cultum[& auerte iram tuam à nobis]per temetipſum deſcendendo ad nos,& ſatisfaciẽdo pro
nobis.Sed quia ſuperius dixit,Mitigaſti omnem irã tuã,quid neceſſe eſt nũc orare,vt irã ſuam
à nobis auertat?Et reſpondendum,quod deus quantũ in ſe eſt,omnino placatus eſt nobis per
Chriſtum,ſed ſi nos Chriſto ingrati efficimur,grauius quã ante iraſcitur nobis deus.Oramus
itaq; vt irã ſuã auertat.Primo,ne dimittat nos cadere.Secundo, q̃tenus ſi ceciderimus,ipſe pri
5 nus miſereatur atq; ſubueniat. ¶[Nunqd in æternũ iraſceris nobis]ſubtrahendo opem & gra
tiam tuã,propter noſtra demerita[aut extẽdes irã tuã].i.cõtinuabis tuã vindictã[à generatiõe
in generationem],i.à qualibet generatione præcedenti in q̃libet generationem ſequentem ſi
ne fine:non vtiq;,qm̃ tibi propriũ eſt miſereri &parcere,q ꝑ Ierem.locutus est:Ego ſcio cogita Ierem.29
tiones,quas cogito ſuper vos, cogitatiões pacis,& nõ afflictionis,vt dem nobis finẽ & patien
6 tiam. ¶[Deus tu conuerſus]ad nos ꝑ tuã incarnationẽ & corporalẽ præſentiam [viuificabis
nos]vita gratiæ in præſenti,& vita gloriæ in futuro.Vnde Chriſtus ait:Ego veni vt vitam ha Iohan.10
beant,& abundantius habeant.Iohan.quoq;:Gratia & veritas,per Ieſum Chriſtum facta eſt. Iohan.1
Et Chriſtus iterum:Ego(inquit)ſum reſurrectio &vita,qui credit in me,non morietur in æter Iohan.11.
num.Viuificauit autem nos Chriſtus,qm̃ à morte peccati &nece inferni nos eruit,atq; ſalutari
ſua doctrina & gratia corda noſtra impleuit. Et ideo in Oſee ſcriptũ eſt: Tempus requirendi Oſee.10.
C dñm,cũ venerit qui docebit nos iuſtitiã.Rurſuſq;:De manu mortis liberabo eos,de morte redi Oſee.13.
mam eos[& plebs tua]Chriſtiana electa & ſancta[lætabitur]non in rebus carnalibus,vanis
illicitis,ſed[in te]tuæ bonitati,perfectioni,& beatitudini congratulãdo atq; de tuis beneficijs
ac promiſſis cordialiter exultãdo.Ad hanc ſanctam in deo lætitiam admonemur à Iohele: Ex Iohel.2
ultate in domino deo veſtro,quia dedit vobis doctorem iuſtitiæ.Iſaias quoq; in perſona popu Iſa.25.
li Chriſtiani pulcherrime ait:Ecce deus noſter iſte.Expectauimus eum,& ſaluabit nos.Iſte do
minus,ſuſtinuimus eum,exultabimus & lætabimur in ſalutari eius.Hinc etiam Abacuc ait:
7 Ego autẽ in domino gaudebo,&exultabo in deo Ieſu meo. ¶[Oſtende nobis domine miam Abacu.3
tuam].i. Chriſtum filium tuum miæ fontẽ, per quem tu noſtri ſumme miſertus es, manifeſta
oculis noſtris, quatenus eum oculis mẽtis & corporis videamus in terra conuerſari,ſicut ꝑ Ba
ruch dictum fuit.Poſt hæc ſuper terram viſus eſt,& cum hominibus cõuerſatus eſt. Orat ergo Baruch.3
propheta,vt Chriſtus viſibiliter in mundo appareat,aſſumendo naturam humanã, quod mõ
impletum eſt prout Iohannes in ſua canonica pandit:Quod fuit ab initio,quod audiuimus,q̃d 1 Iohan.1
vidimus oculis noſtris,&manus noſtræ contrectauerunt de verbo vitæ.Alibi q̃q;:Verbũ caro Iohan.1
factum eſt,& habitauit in nobis.Et vidimus gloriam eius,gloriã quaſi vnigeniti à patre[& ſa
lutare tuum].i.Chriſtũ ſaluatorẽ,per quẽ tu ſaluas nos[da nobis]gratis ex tua charitate,&bo
nitate,non ex noſtra iuſtitia , mittẽdo eum ad nos ꝑ natiuitatẽ ex virgine , quẽadmodũ ꝑ Iſa. Iſaiæ.9.
pręedictum eſt:Puer natus eſt nobis,& filius datus eſt nobis.Et Iohan. Sic deus dilexit mundũ Iohan.3
vt filium ſuũ vnigenitũ daret.Nos q̃q; quotidie verſum iſtũ congruenť orare debemus ad hũc
ſenſum.Oſtende nobis dñe miam tuam.i.effectum pietatis tuæ euidenter & copioſe oſtende

in nobis, & ſalutare tuū.i.ſaluationem ſalutarem da nobis,vel etiam Chriſtum,dando eū no- D
Sap.9 bis quotidie in ſacramento altaris,& p ſpiritualē aduentū eius in nobis, ſicut de ipſo ſub noīe 8
ſapientiæ ſcriptū eſt. Da mihi dñe ſediū tuarū aſſiſtricē ſapientiā. ¶ Audiā]auribus mētis cum
ingenti aduertētia[quid loquat in me dñs deus]p inſpirationē internā,ſeu illuſtrationē ange-
licā & occultā .Et merito audiam[quoniam loquet pacē in plebē ſuā] .i.mihi p allocutionē in-
ternam inſpirabit ea,quę ſpectant ad pacē plebis ſuæ,qa dū mihi inſpirat de Chriſti aduentu,
paſſione & morte,ea in me loquitur,p quæ totus mundus verā,cœleſtemq; pacē ſortitur.Pro-
Luc.2 pter quod Chriſto nato,angelus dixit paſtoribus:Annuntio vobis gaudiū magnū,qa natus ē
vobis hodie ſaluator.Quo iſta loquente,ſubito facta eſt multitudo cœleſtis exercitus laudan-
tiū deū & dicentiū,Gloria in altiſſimis deo,& in terra pax hoībus bonę voluntatis. ¶ Et ſu- 9
per ſanctos ſuos,& in eos qui cōuertunt ad cor]qm̄ iſta loquutio pacis non ſolū pertingit ac p
tinet ad plebē cōem,ſed etiā ad pfectos,& gētiles ac peccatores,qui de idololatria,quæ ſumma
eſt ſtultitia & irrationabiliſſimus error, vel de ſenſualitate atq; pverſo iudicio redeunt ad cor
.i.ad vſum rōnis obediēdo legi diuīæ,rōniq; rectæ.Docemur hoc loco diligenter aduertere,
Abac.2 quid in nobis dñs deus noſter loqtur qtenus eius inſpirationi acqeſcamus.Ideo nanq; Abacuc
inquit:ſup cuſtodiā meā ſtabo & cōtēplabor vt videā quid dcatur mihi.Sed ad hoc ſatis neceſſe
eſt ſcire,qs ſit inſtinctus diuinus,qs angelicus,qs naturalis,qd diabolicus. Veruntñ quicqd mē
ti noſtræ ſecundū deū & legē Chriſti occurrit,deo ſine periculo aſcribere poſſumus,illudq; im-
Sapien.7 plere ſeu conſeruare debemus.De ipſa em̄ increata ſapiētia ait ſcriptura:Oībus mobilibus mo
bilior eſt ſapiētia.Attingit autē vbiq; propter ſuā munditiā.Et cum ſit vna,oīa poteſt,& in E
1.Iohā.2 animas ſanctas ſe transfert,prophetas & amicos dei cōſtituit.Ideo & Iohannes:Vnctio(inqt) e-
2.Timo.2 ius docet vos de oībus,nec diſſonat qd Paulus teſtat:Dabit tibi dñs de oībus intellectum.
¶ Veruntñ prope timentes eū ſalutare ipſius].i. Chriſtus q eſt ſalutare dei patris, adeſt timen 10
tibus deū timore initiali ſeu filiali.Nā qui deū timet,declinat à malo, & ita Chriſt' demorat in
Pſal.33 corde ipſorū p gratiā. Vnde ſupius dictū eſt:Timete dñm oēs ſancti eius, qm̄ nihil deeſt timēti-
Ecc.2. bus eū.Eccleſiaſticus qoq;:Qui timēt dñm pparabunt corda ſua,& in cōſpectu illius ſanctifica-
bunt animas ſuas[vt inhabitet gloria].i.Chriſtus rex gloriæ,q eſt imago dei inuiſibilis,ſplen-
Prouc.19. dor gloriæ,& figura ſubſtantiæ eius,imo & gloria patris,prout ſcriptum eſt:Gloria patris fili
us ſapiens. Vel glīa,i.Chriſtus,q eſt honor & glīa noſtra[in terra noſtra]i.in Iudæa,in q Chrs
Zach.2 int hoīes corpalit vixit & habitauit,vt Zach.teſtat:Lauda & lætare filia Siō,qa ecce ego venio
Ierem. 14 & habitabo in medio tui.Et Iere.Expectatio Iſrael ſaluator, qſi colonus vēturus es in terra,
& qſi viator declinās ad manēdū. ¶ Mia & veritas].i.pietas & iuſtitia dei [obuiauerūt ſibi] 11
.i.conuenerunt,apparuerunt,& ſibijnuicē ſine diſcordia occurrerunt in Chriſto. Miſericordia
em̄ dei in Chri icarnatiōe apparuit,qm̄ ex ineffabili mia dei factū eſt,vt vnigenit' filius carnē
aſſumeret.Iuſtitia qq; i ea relucet,qm̄ deus i Chri incarnatiōe impleuit,qd p pphetas prædixit
ac repromiſit[iuſtitia & pax oſculatæ ſunt] .i.iuſta ſatiſfactio,qua Chrs p nobis p viā iuſtitiæ
ſatiſfecit,ſuſtinēdo pœnā p culpa noſtra,& cōfœderatio gñis hūani cū deo hāc ſatiſfactionē cō
1.Cor. 1 comitās, amotoſe in Chriſto vnitæ ſunt.Chriſtus nāq;(ſcdm Apoſt.)factus ē nobis à deo iuſti F
Ephe.2 tia & redēptio.Ipſe qq; eſt pax noſtra,q fecit vtraq; vnū.Propt qd ait apo.In ipſo cōplacuit oēm
Coloſ.1. plenitudinē inhabitare, & p ipm recōciliare omnia,pacificans p ſanguinē crucis eius, ſiue q in
cœlis ſunt,ſiue q in terris.Hæc quoq; iuſtitia & pax oſculantur ſe mutuo in nobis per Chriſtū
redēptis,qm̄ ad iuſtificationē nobis p Chriſtū collatā,ſequit ſtatim in nobis pax qua deo pa-
cificamur. ¶ Veritas].i.Chriſtus dei filius incarnatus,q de ſeipſo loquitur:Ego ſum via,ve
Iohan. 14 ritas & vita[de terra orta ē]i.de vtero virginis glorioſæ carnē aſſumpſit,& naſcendo pceſſit,ſi 12
Iſa.45. cut de hac terra, videlicet ſancta Maria,p Iſaiā affectuoſiſſime dr: Aperiatur terra & germinet
ſaluatorē[& iuſtitia de cœlo pſpexit].i.æquitas dei,ſeu deus iuſtus hunc Chriſti ortū approba
uit,gratūq; habuit,atq; per eū genus humanū redemit.Moraliter vero veritas de terra oritur
dū cor peccatoris rebus terrenis inuolutū,proprias culpas integre cōfitetur,dūq; deus oīps pec
1.Iohan.1 catorem confitentem ſtatim iuſtificat, iuſtitia de cœlo mox proſpicit. Vnde Iohannes ait: Si
confiteamur peccata noſtra,fideles & iuſtus eſt vt remittat nobis peccata, & emundet nos ab
oīni iniqtate.Conuenienter aūt virgo mr̄ deſignatur per terrā.Nā vt deuotiſſimus ait Bernar-
dus:Quēadmodū cāpus ſeu terra ſine omni humano floret amminiculo,nō ſeminatus ab aliq,
non defoſſus ſarculo:ſic virginis venter floruit,ſic inuiolata,caſta,integra Mariæ viſcera æter
ni viroris florē ptulerūt,cuius pulchritudo & gloria nunq marceſcit. Sed ne alicui īpoſſibile vi
deat q virgo generet Chrm,oſtendit modū generationis iſtius, vicz q nō ſit hūana virtute,
ſed poteſtate diuina. ¶ Etenī dñs].ſ.trinitas deus,cuius opa ſunt īdiuiſa[dabit benegnitatē]i. 13
grē miſericordiſſimā affluētiā, dādo p ſpm̄ ſcm̄ vgini pelectę fœcūditatē ſupernaturalē,& ple
nitudinem

A nitudinẽ grãæ,prout Gabriel declarauit,dũ virgini huic locutus eſt:Aue (inquiens)gr̃a plena, Luc. 1
dñs tecũ [& terra nr̃a].i. virgo Maria nr̃a ſaluatrix mr̃ & aduocata [dabit fructũ ſuũ] Chr̃m Ibidem
gignendo,ſicut de ip̃a ſupius dictũ eſt:Terra dedit fructũ ſuũ.De quo fructu ait ad eã S. Eliſa-
beth:Bñdictus fructus ventris tui.Spũalr̃ dñs dabit benignitatẽ,dũ corda nr̃a ĩplet p gr̃am,no
ſtraſq; p̃ces exaudit,pctõrem gratis iuſtificat,impiũ p̃uenit,iuſtũ cõſeruat,proficienteq; perfi-
cit. Et terra nr̃a dat fructũ ſuũ,dum corpus nr̃m obedit ſpũi,& in pijs exercitijs occupat, qñ im Roma.12
14 plemus illud Apl̃i:Obſecro vos vt exhibeatis corpa vr̃a hoſtiã viuentẽ,ſanctã,deo placentẽ. Actuu.1.
¶Iuſtitia añ eum ambulabit].i.iuſta doctrina & cõuerſatio ſctã,Chr̃m in oĩbus anteibit,Ita Eccle.37
q̃ de corde ac ore ipſius nihil niſi iuſtũ & ſanctũ pcedet.Cœpit eñ Ieſus facere & docere,haud
dubiũ qn iuſta & vera. Vñ Eccl̃iaſticus ait:Añ oĩa opa verbũ verax p̃cedat te, & añ oẽm actũ
verbũ ſtabile[& ponet in via greſſus ſuos].i.ip̃e Chriſtus ope adimplebit q̃d docebit.In via eñ
greſſus ſuos doctor pouit,dũ doctriuã,q̃ eſt via ad vitã æternã,quã alijs pponit ip̃e bñ opando
veram eſſe oñdit. Alij ita exponunt.Iuſtitia.i. Iohãnes Bap.ante eũ ambulabit,qm̃ Chriſti p̃cur
ſor extiterat,& ponet in via greſſus ſuos,qa impleuit q̃d docuit. Sed q̃ Iohan.Bap. appellet iu-
ſtitia,non inuenio in ſcriptura canonica,q̃d tñ de Chriſto repio ſcriptum in Iſaia , vbi de Chr̃o Iſaiæ.56
ait pater æternus:Prope eſt ſalus mea vt veniat,& iuſtitia mea vt reueler. Moraliter. Iuſtitia
añ eum ambulabit.i.iuſtitia homis in confeſſione & pñam culpæ cõſiſtens,aduentũ Chriſti ad
aĩam homis talis p̃cedet. Prima nanq; iuſtitia hoĩs eſt de malo pœnitere , & hæc p̃currit & p̃-
parat viã aduentui Chriſti in aĩam:& tunc chriſtus ponet in via ſic ſibi parata greſſus ſuos,dã
B do homi gr̃am chriſtiformiter cõuerſandi.Sed qm̃ tota nr̃a iuſtitia originaliter dei donũ ẽ, nec
poſſet eſſe in hoĩe vera iuſtitia,ſ.meritoria & infuſa,niſi deo eũ p̃ueniente,fidem,gr̃amq; p̃ſtan
do,idcirco nõ videtur proprie dictũ q̃ iuſtitia hominis p̃cedit chriſti ſpũalem aduentũ , imo p
eius aduentũ pctõr iuſtificatur. Aptior ergo apparet expõ prima. Poſtremo quis intellectu a
cõcipere,q̃ lingua exprimere poſſit dignitatẽ ac laudẽ pſalmi p̃ntis,in quo primo dei bñficia de-
uotiſſime recolunt,deinde orõ efficaciſſima introducitur,ſ.Conuerte nos deus ſalutaris nr̃! Et
merito verſus iſte contra noctia inſidias,dæmonũ tenebras,& hoĩs infinitas indigentias de ſe-
ro añ completoriũ dicitur,qtũs diurno iam lumine recedente , mens ip̃a ad deũ conuerſa, luce
gr̃æ pfundatur atq; ab oĩbus ſenſibilibus rebus abſtracta,intelligibili,incõmutabili,ſummo
q; bono firmiter immergatur. Et ne tanta nobis gr̃a denegetur propter nr̃a delicta,cõuenien-
tiſſime ſupadditur:& auerte iram tuã à nobis. Hunc itaq; verſum,p̃ſertim in cõpletorio cũ ve-
hementi affectu & cordis ſynceritate dicamus . In verſibus quoq; ſeq̃ntibus ſpes conſequendi
miam inflammat,oĩsq; puſillanimitas ac diffidentia penitus eradicantur. Sed & verſiculus ille
Oſtende nobis dñe miam tuã, nõne ſententioſa dulcedine ac dulci ſuia oẽm carnaliũ rex ſua-
uitatẽ excedit? Præterea,tres primos verſiculos huius pſalmi qdam ad lrãm exponunt de terra
Iudææ,& populo Iudæorx à captiuitate Babylonica redeunte. Veruntñ melius arbitror,vt to-
tus pſal.de chriſto exponatur, & ſpũali liberatione eccleſiæ ſcd̃m ſenſum inductũ, qtũs totus
ſenſus ſit ſibi cõnexus & cõſonus. Verſiculũ inſup illũ:Mia & veritas obuiauerunt ſibi, S.Ber-
C nardus pfundiſſime atq; pulcherrime in quodam ſermone pertractat,in quo ſic eum exponit,
q̃ circa myſteriũ redemptionis humanæ videbantur quodammodo ſibijnuicẽ cõtradicere,mi
ſericordia dei & veritas,qm̃ mia exigebat miſerx liberari,veritas aũt dictabat reũ dãnari. Sed
in hac obuiatione iuſtitia & pax oſculatæ ſunt,qa miſer redemptus eſt, & culpa eius impunita
non fuit. Hanc vero expõnem,qm̃ ſatis cõis & prolixa eſt,derelinquo .

¶COMMENTARIVS IN PSAL. LXXXV.

¶Expoſitio Tituli.

TItulus pſalmi eſt:Oratio Dauid.i.chriſti ſcd̃m Hieronymũ,in cuius ſ.chriſti pſona Dauid hic loqtur. Scd̃m alios Pſalmus iſte partim cõuenit chriſto,& ptim membris ip̃ius. Scd̃m quoſdam vero ad lrãm de Dauid exponitur. Chriſtus itaq; ſcd̃m q̃ homo,& paſſioni iam pxi mus ait ad deum patrem,ſeu totam ſuperbeatiſſimam Trinitatem.

¶Expoſitio Pſalmi literalis.

INclina domine aurem tuam] Hoc eſt, pietatem tuam paternam extende ad me [& exaudi me] dando quod poſtulo. Loquitur hic propheta de deo,quaſi de hoĩe,q dum oratur pri mo aurem ſuã inclinat ad dep̃cantem,deinde eum exaudit[qm̃ inops & pauper ſum ego]Chri ſtus inops.i.ſine ope alterius erat,p̃ſertim in paſſione ſcd̃m q̃d per Iſaiam conteſtatur:Circuu-
ſpexi & non erat auxiliator. Erat etiam pauper,ſicut de eo ait Apoſtolus: Cum diues eſſet,pro Iſaiæ.63
pter nos pauper factus eſt. ¶Cuſtodi animam meam] Hoc eſt , vitam meam corpora- 2.Cor.8
lem conſerua, ne a Iudæis, Herode, aut aliunde occidar ante tempus paſſioni præordinatum. Hoc CHRISTVS petere potuit, quando quærebant eum IVDAEI præcipi

tare

tare & lapidare. Non autẽ orabat Chr̃s cuſtodiri à ruina pc̃ti, qm̃ cõpræhenſor erat, & confir- D
matus in bono[qm̃ ſanctus ſum] Hic Chriſtus meritũ ſuũ allegat cur dignus ſit exaudiri, qm̃
(inqt) ſanctus ſum. Chtiſtus tm̃, vt deus, eſſentialit̃ ſanctus eſt, & ſanctitas infinita, inq̃tũ ve-
Dan.9. ro eſt hõ oim creaturarũ ſanctitatẽ ſolus excedit, propter q̃d ſc̃tũs ſc̃tõrũ vocaẽ à Daniele dicit̃ te
Lucæ.4 Vngaẽ ſanctus ſanctorũ. Vñ & inimicus eius diabolus cõpulſus eſt dicere. Scio te qa ſis ſc̃tũs
Iſai.42 Iſai.49. dei[ſaluũ ſac ſeruũ tuũ] i. me Chriſtũ, q ꝑpter hoies redimẽdos formã ſerui accepi. De q̃ tu ꝑ p-
phetã dicis: Ecce ſeruus meus, ſuſcipiã eũ. Et ipſe apud eũdẽ ꝑpphetã ad te ait: Hæc dicit dñs, for-
mãs me ex vtero ſeruũ ſibi, vt reducã Iacob ad eũ. Itaq; ſaluũ ſac ſeruũ tuũ, o[deus meus.] q es
oim deus generalit̃, ſed me⁹ deus, ſumme & ſpecialit̃, ſicut quẽ incompabilit̃ colo & diligo, & à
q̃ incõparabilit̃ electus atq; dilectus ſum[ſperãtẽ in te]. i. in tua virtute & bonitate. Chr̃s nãq;,
q̃uis ſpẽ (quæ eſt theologica virtus) nõ habuit, nihilominus inq̃tũ hõ paſſibilis ſperauit in deo
ꝑ q̃dã fiducialẽ cõfidẽtiã, q̃ expectauit ab eo adipiſci oĩe bonũ q̃d cõcupiuit. Petit aũt Chr̃s ſal-
uari à deo nõ vtiq; à pc̃tõ, à morte ꝑpetua, qm̃ pc̃tm̃ nõ habuit, ſ; à paſſibilitate corpis, à rabie
Iudæorũ, à corporis morte ꝑ reſurrectionẽ beatã, ſicut ſupius de eo inductũ eſt: Salua me ex ore
Pſal.21 leonis &c. Vñ & ipſe in euãg. ait: Pr̃ ſaluifica me ex hac hora. ❡[Miſerere mei dñe] pr̃, liberãdo 3
Ioh.12. me à p̃ſentis vitæ pœnis atq; miſerijs[qm̃ ad te clamaui] corde ardenti ſeu voce ſublimi [tota
die]hoc eſt, cũctis diebus qbus vixi in mũdo. Chr̃us nãq; etiã vt hõ ſp in actu diuinæ cõtẽplati
onis dilectioniſq; ſuit, & ita indeſinẽter oranit, cũ orõ(ſc̃dm Damaſcenũ) ſit aſcẽſus mẽtis in de
um, nec ceſſat orare q nõ ceſſat laudabilit̃ agere. Orauit ergo ſaluator iugit̃, & p̃ſertim ꝑ hũana
ſalute[lætifica aĩam ſerui tui] lætitia accidẽtalis p̃mij. Anima nãq; Chr̃i inceſſabilit̃ erat i gau- E
dio beatificę fruitiõis, ſed aĩam ſuam quæ triſtis erat in paſſiõe ita vt diceret: Triſtis eſt aĩa mea
Matt.26 vſq; ad mortẽ, petit lætificari in reſurrectiõe de corporis ſui glorificatione, patrũ in limbo exi-
Rom.4.6 ſtentiũ eductiõe, oim electorũ ſalute ſeu iuſtificatiõe. Mortuus ẽ eñ propter delicta noſtra, &
reſurrexit propter iuſtificationẽ noſtrã ſc̃dm Apoſtolum [qm̃ ad te dñe animã meam leuaui,]
contemplando ſeu intente orando. ❡[Qm̃ tu domine] deus pater ſeu Trinitas benedicta es 4
[ſuauis & mitis] Deus vero, proprie & naturalit̃, imo ſupereſſentialit̃ incircumſcriptibiliterq;
ſuauis eſt, & ipſa diuina eſſentia eſt dulcedo ſontana, viua, ſimplex, & infinita, oẽm ſenſum ex-
uperãs q̃ntũ ad ſuã plenitudinẽ oĩni mẽti creatæ ignota, & inexpta, à qua fluit oĩs ſuauitas, oĩs
cõſonantia, oĩs fragrãtia. Mititas vero ſeu mãſuetudo deo nõ cõpetit ꝑprie, ſicut nec cæterę vir-
tutes morales circa paſſionũ moderationẽ verſantes: ſed ſicut deo aſcribit̃ ira, nõ ꝑpter verita-
tẽ affectus, ſed propter ſimilitudinem effectus: ſic mititas q̃ proprie appellatur virtus moralis,
paſſionem iræ refrenans, deo aſcribitur tranſſumptiue, vicz quia iuſtam vindictam relaxat.
Itaq; deus ſuauis eſt iuſtis ip̃m pure & amoroſe contemplantibus, in quorum affectu diuinæ
dulcedinis deguſtatio, oẽm mundanæ delectationis ſallaciam ſacit odibilem. Mitis quoq; eſt
deus pc̃tõribus ad ip̃m toto corde redeuntibus, qm̃ talibus per modum hominis manſueti cito
Iere.3 oẽm vltionem indulget, quemadmodũ ꝑ Ieremiam ait: Reuertere ad me, & non auertam ſaciẽ
meã [& multæ miæ oĩbus inuocantibus te] hoc eſt, multum miſericors es, multiplicemq; pie-
Eccle.2 tatis tuæ effectũ impendis cunctis te intime dep̃cantibus, ſicut in Ecc̃laſtico hr̃: Pius & miſeri
Ibidem cors eſt deus & remittit in tpe tribulationis pc̃tã, & ꝑtector eſt oĩbus exqrentibus ſe in verita-
te. Itemq;: Quis inuocauit illum & deſpexit eum? ❡[Auribus ꝑcipe dñe orõnem meã] Supius 5 F
dixit ſingulariter: Inclina dñe aurem tuam, & ibi ꝑ aurem intellecta eſt mĩa creatoris, nunc ve-
ro pluralit̃ auribus percipe. Quid ergo modo ꝑ aures dei, niſi mĩa & ſcĩa eius intelligendũ vide
Iſaiæ.37 tur? Per mĩam ſiqdem deus exaudit, per ſcĩam vero oĩa audit. Interdũ aũt ꝑ aures dei non deſi
gnantur mĩa & ſcĩa, ſed ſcĩa & iuſtitia, ſicut dũ apud Iſa. ait: Supbia tua aſcendit in aures meas,
vicz vt eam iuſte vlciſcar. His igit̃ auribus ꝑcipe dñe orõnem meam, vt eam tibimetipſi tenaci
ter imprimas, non obliuiſcendo ipſius, hoc eſt, non tardando eius effectũ ſeu exauditionẽ, ideo
ſubditur [& intende voci dep̃cationis meæ] .i. orõnem meam vocalem diligẽter ac pie aduer- 6
Matt.26 Lucæ.23 te. ❡[In die tribulationis meæ]. i. tpe p̃ſecutionis & paſſionis [clamaui ad te] dicendo: Pater, ſi
Pſalm.30 fieri põt, tranſeat à me calix iſte. Et: Pater, ignoſce illis. Et: In manus tuas cõmendo ſpm̃ meũ.
Iohan.11. Fiducialiter aũt & ſecure te dep̃catus ſum [qa exaudiſti me] ſemper in oĩbus, & ego ip̃e dixi:
Pater, gratias ago tibi, qm̃ audiſti me. Ego aũt ſciebam, qm̃ ſp me audis. ❡[Non eſt ſilis tui in 7
dijs dñe] qm̃ oẽs deos, q vel mendaciter dij appellantur & veraciter dæmones ſunt, vel grãm
diuinitatis excellenter ꝑticipant, ꝑ quã efficiuntur diuinæ conſortes naturæ & dij dicunt̃ ꝑ ꝑti-
Exod.15. cipationẽ, tu ſumme veraxq; deus in infinitũ excellis, ſicut & Moſes loqtur: Quis ſilis tui in for
Sopho.2 tibus dñe, qs ſilis tui? magnificus in ſanctitate terribilis atq; laudabilis, & faciens mirabilia. So
phonias quoq; ꝑteſtat̃: Horribilis dñs, & attenuabit oẽs deos terræ [& non eſt ſc̃dm opa tua,]
hoc eſt, nõ inuenit̃ q tibi ſilia poſſit efficere. Multa nanq; ſunt opa tibi propria, q̃ nulli creatu-
ræ cõ-

A ræ cõueniunt, ſicut creatio, iuſtificatio, felicitatio, cordiũ perſcrutatio, futuroꝝ pure contingen
8 tiũ certa ꝑnotio, tranſſubſtantiatio, miraculoꝝ opatio. De talibus opibus Chriſtus ꝑcipue ait Iohan. 5
in euangelio: Pater meus vſq; modo opatur, & ego operor. ¶[Oẽs gẽtes quaſcũq; feciſti, ve
nient & adorabunt coram te dñe] Hæc eſt ꝓphetia de gentiũ illuminatione & vocatione ad fi Gen. 22
dẽ reſtq; diſtributio iſta intelligenda, ſicut & illa quã dictũ eſt Abrahæ: In ſemine tuo bñdicent
oẽs familiæ terræ. Et quã ait virgo Chriſtifera: Beatam me dicent oẽs generationes. Non enim Lu. 1.
eſt in iſtis diſtributio pro ſingulis generũ, ſed pro generibus ſinguloꝝ. Eſt igit ſenſus. Oẽs gen
tes quaſcunq; feciſti, hoc eſt, qdam de oĩ genere hoĩm à te creatoꝝ, venient ad fidẽ, & adora
bunt coram te dñe, qui omnia cernis. Adorabunt aũt te deum in ſpũ & veritate ſicut apud So
phoniã ꝑdixiſti: Quia tunc reddam populis labiũ electũ, vt inuocent oẽs nomen dñi, & ſeruiãt
ei humero vno. Et alibi: Ecce leuo ad gentes manũ meam, & exaltabo ad populos ſignũ meũ. Sopho. 3.
Quæ oĩa apud Danielem clare tangunt his verbis. Oẽs populi, tribus, & linguæ ſeruient ei [& Iſaiæ. 49
glorificabunt nomẽ tuum]. i. te glorioſum eſſe verbis pronuntiabũt & ope demonſtrabunt, ſi Dani. 7
cut apud Iſaiam pulchre inducit. In doctrinis glorificate dñm. A finibus terræ audiuimus lau
9 des, gloriam iuſti, ſ. Chriſti. ¶[Quoniam magnus es tu] iuxta illud: Adonai dñe magnus es Iſai. 24
tu, & præclarus in virtute. Deniq; tam magnus es, vt magnitudinis tuæ nullus ſit finis [& faci Iudith. 16.
ens mirabilia] in cœlo & in terra [tu es deus ſolus] q per Moſen locutus es. Videte q ego ſum Pſal. 144
ſolus, & non ſit alius deus præter me. Et p Iſaiã: Ego ſum dominus faciens omnia, extendens Deut. 32.
cœlos ſolus ſtabiliẽs terram, & nullus mecum. Sumit aũt deus in his locis abſolute & pro deo Iſaiæ. 44
B Trinitate. Vnde Apo. ait: Vnus deus, vna fides, vnũ baptiſma. Et itẽ: Et ſi ſint q dicant dij &
10 dñi, nobis tñ vnus deus eſt, ex quo oĩa, & vnus dñs p quem oĩa. ¶[Deduc me dñe in via tua] Ephe. 4 Gal. 3
Secundũ expoſitores, Chrs hunc verſum dicit, non pro ſeipſo, ſed pro corpe ſuo myſtico, ſcdm
quem modũ ait apud Zachariã: Qui tetigerit vos, tanget pupillam ocli mei. Et in Actis Chrs:
Saule, Saule, quid me perſequeris? Poteſt tñ hic verſus de Chriſto expoĩ hoc modo: Deduc me Zacha 2 Actu. 9.
dñe in via tua: via dei fuit qua aĩa Chri in limbum patrũ deſcendit, atq; poſt reſurrectiõem
in cœlos conſcendit, & in hac via petijt Chrs à deo deduci, ſicut & ſancti in patria orant in cor
pore glorificari. Oẽ etenĩ bonũ futuꝝ nondũ adeptũ quod licite deſiderat, licẽter orat ſcdm
Auguſtinũ [& ingrediar] in regnum cœloꝝ vſq; ad dexteram tuã [in veritate tua]. i. quemad
modũ p ſanctos prophetas veraciter promiſiſti. Scriptum eſt enĩ: Aſpiciebam in viſiõe noctis, Dan. 7.
& ecce in nubibus cœli quaſi filius homis veniebat, & vſq; ad antiquum dieꝝ .i. deũ æternũ p
uenit, & in cõſpectu eius obtulerunt eũ, & dedit ei ptãtem & honorem & regnũ [lętet cor meũ
vt timeat nomen tuũ] timore filiali ac caſto. Hoc Chrs dicit non orando, vt ſic ſit, ſed cordialr
exultando, q ſic eſt, ſicut & ſancti in patria dicunt illud in Apoc. Gaudeamus & exultemus & Apoc 19
demus gloriã deo. Timuit aũt Chriſtus vt hõ deũ timore caſto, illo ꝑcipue, q eſt vnũ ſeptẽ dono
11 rum ſpũſſ. ſcdm q ſcriptũ eſt: Replebit eũ ſpũs timoris dñi. ¶[Confitebor tibi dñe deus me'] Iſa. 11
.i. laudabo te [in toto corde meo]. i. integro nõ diuiſo, nec vago affectu & itellectu. Hoc Chro
ꝑfectiſſime cõpetit, qm̃ indeſinenter tota aĩa, tota virtute, tota mẽte ferebat in deũ, ſicut & ſcti
C in patria, nec erat cor ſuũ per euagationẽ aut inordinatũ amorẽ diuiſum. Hoc mõ confeſſus eſt
Chrs deo, ex toto corde ipm laudando, put de ipo in euangelio ſcriptũ eſt: Exultauit Ieſus in Luc. 10
ſpũ ſctõ, & dixit: Confiteor tibi pr̃ dñe cœli & terræ, q abſcõdiſti hæc à ſapientibus & prudẽti
bus, & reuelaſti ea paruulis. Et alibi chrs pr̃i confitet cõfeſſione laudis, dum eũ iuſtũ & ſctm̃ ap Ioh. 17
pellat, eiq; ait: Sermo tuus veritas eſt [& glorificabo nomẽ tuũ in æternũ] verbis & factis, per
meipm & meos miniſtros, q per meã doctrinã & grãm ad te glorificandũ inducunt. Vñ ait ſal Ioh. 8
12 uator: Ego non quæro gloriã meã, ſed honorifico patrẽ meũ. ¶[Quia mia tua magna eſt ſup
me] hoc eſt, ſup naturã meã humanã quã aſſumpſi. Mia dei ſup illum eſſe aſſerit, q miam conſe
qtur. Multiplex aũt eſt miæ dei effectus, & ſcdm hoc diuerſimode dr̃, mia dei eſſe ſuper homies
magna. Vnus nãq; effectus miæ dei eſt pctã dimittere. Alius grãm cõuerſionis infundere, ſicq; 2. Para. 30
mia dei magna eſt ſup pctõres pœnitẽtes & cõuerſos. Propter qd in fine 2. Paralip. & in fine li
bri Eſdræ, ait ſcriptura: Tu deus propter nos miſeros miſericors appellaris. Alter effectus miæ Eſdræ. 10
dei eſt, hominẽ p grãm ꝑuenire atq; in innocentia ſine pctõ cuſtodire: & ita mia dei magna &
incompabilit magna in Chriſto eſt, qm̃ ſola grã natura eius humana eſt dei v̾bo vnita, à prin
cipio ſuæ creationis btã fruitione dotata, confirmata in bono & ꝑſeruata ab oĩ malo, & ideo Pſalm. 20. Ioh. 1
añ de eo dictũ eſt deo patri: Præueniſti eũ in bñdictionibus dulcedis. Et in Euang. Nõ ad mẽſu
rã dat deus ſpũſ. homini Chro [& eruiſti] in die reſurrectiõis [aĩam meã ex inferno inferiori] Gen. 37. Iob. 17.
hoc ẽ, ex limbo inferni infra terrã exiſtenti, de q limbo Iacob in Geñ. Deſcendam (inqt) lugens
ad filiũ meũ in infernũ. Iob etiã: In profundiſſimũ inferni deſcendent omnia mea, putaſne ibi
erit reges mihi? Ex hoc inferno eruit deus aĩam Chri tertia die, ſcdm q Chrs ſuperius dixit:

Dñe

Pſal.29. Dñe eduxiſti ab inferno aiam meã. Et: Qm̃ nõ derelinques aiam meã in inferno. ¶[Deus] Tri D
Pſalm.21. nitas [iniqui] Iudæi [inſurrexerunt ſup me]. i. contra me [& ſynagoga potẽtium]. i. principes
ſacerdotũ, ſcribæ, phariſæi, magiſtratuſq; templi [q̃ſierunt aiam meã] .i. vitã meã ad occiden
Mar.14. Sapien.2. dũ, ſcd̃m q͂ in euangelio dr̃: Quærebãt ſummi ſacerdotes, q̃uo Ieſum tenerent & occiderẽt. Et
Sapiens qdã: Dixerũt ipſi apud ſe cogitãtes nõ recte: Opprimam⁹ virũ iuſtũ, qm̃ cõtrarius ẽ opi
Dani.13 bus nr̃is, & gloriaſ ſe deũ patrẽ hr̃e, & filiũ dei ſe nominat [& non pposuerunt deũ in cõſpectu
ſuo]. i. diuinũ iudiciũ nõ expauerunt in tãto ſacinore, prout de qbuſdã alio loco dictũ eſt: Euer
Eccle.5 terunt ſenſum ſuũ ne recordarent iudicioꝝ iuſtoꝝ. ¶[Et tu dñe deus miſerator] in ope [& mi 14
ſericors] in natura [patiens] longanimiter expectando, iuxta illud: Altiſſimus eſt patiẽs red-
ditor. Non th̃ conuenit patientia pprie ſumpta deo, ſicut de mititaſe oſtenſum eſt, qm̃ patien-
tia pprie eſt virtus moralis, paſſionem triſtitiæ reprimens. Dr̃ ergo deus patiens propter ſimili
tudinem opis, qm̃, ſ. pc̃tõrem longanimiter ſuſtolaſ ad veniam [& multæ miſericordiæ] ſicut
expoſitũ eſt [& verax] in verbis factis atq; promiſſis. ¶[Reſpice in me] oculo pietatis paternæ 15
[& miſerere mei] ſcd̃m ſenſum iam explanatum [da imperiũ tuũ puero tuo] .i. regnum mili-
tantis Eccleſiæ iudiciariamq; poteſtatẽ da mihi Chriſto filio tuo dilecto, queadmodũ alibi pdi
1.Reg.2 Heb.2 ctum eſt: Dñs dabit imperiũ regi ſuo, & ſublimabit cornu Chriſti ſui. Sed qm̃ ois creatura ſub-
iecta eſt Chr̃o, à ſuæ cõceptionis maternæ exordio, qd nunc orat vt ſibi detur imperium, niſi vt
deus pr̃ manifeſtet hoĩbus hoc imperiũ Chriſto eſſe collatũ? Hoc em̃ Chr̃s apd̃ Iohã. depcatur,
dicendo: Pr̃ clarifica filiũ tuũ, vt filius tuus clarificet te [& ſaluũ ſac] à morte p reſurrectionẽ [fi
Iohan.17 liũ ancillæ tuæ]. i. me Chr̃m natũ Mariæ, q̃ ait: Ecce ancilla dñi. ¶[Fac mecũ] o dñe deus pr̃ [ſi E
Luc.1 gnum in bonũ]. i. ſignũ reſurrectionis oñde in me ad clarificationẽ nois mei p mundũ [vt vi-
Matt.28 deant q oderũt me]. i. Iudæi ſeu cuſtodes ſepulchri, q angelo viſo territi ceciderunt, & facti ſunt
velut mortui. Videant (inquã) p certa argumenta atq; miracula me reſurrexiſſe [& confundan
tur] de ſuis pc̃tis nunc per pniam, vel poſtmodũ p condemnationẽ. Quidam etem̃ Iudæoꝝ p
hæc ſigna & argumenta Ieſum eſſe verũ Chr̃m p fidẽ viderũt poſt reſurrectionẽ, q añ clamaue
Iohan.19. runt. Tolle tolle, crucifige eum. De ipſis nanq; Chr̃s loq̃batur: Cum exaltaueritis (ingens) filiũ
Iohan.12 hominis, tunc cognoſcetis q̃a ego ſum. Hoc ſignũ quod Chr̃s hic petit, eſt ſignũ Ionę prophetę,
Matth.12 quemadmodũ in Euangelio dicit de Iudæis dñs Ieſus: Generatio adultera & peruerſa ſignum
q̃rit, & ſignũ non dabit ei niſi ſignũ Ionæ prophetæ, qui tertio die exiuit de piſcis ventre. Nõ er-
Ionæ.2 Matth.27 go datum eſt Iudæis ſignũ deſcẽſionis de cruce quod petebant, dicentes: Si rex Iſrael eſt. Et: Si
Marc.15 hic eſt Chriſtus dei electus, deſcendat nunc de cruce & credimus ei, ſed ſignũ reſurrectionis de
Sopho.3. monumento, de quo Sophonias loqtur: Expecta me in die reſurrectionis meæ in futurũ. De q̃
Oſee.6 Actu.3. etiã ait alibi ſermo diuinus: Viuificabit nos poſt duos dies, in die tertia ſuſcitabit nos. Poteſt q̃-
q; per hoc ſignum intelligi opatio miraculoꝝ, per quod S. apoſtoli in Ieruſalem primitus pro-
bauerunt Chriſtum reſuſcitatum. Vnde Petrus claudo nato ſanato, dixit Iudæis: Deus patrũ
noſtroꝝ glorificauit filiũ ſuũ Ieſum. Itaq; fac mecũ ſignũ in bonũ vt videant, &c. [qm̃ tu dñe
adiuuiſti me] cooperando mihi in omnibus [& conſolatus es me] in reſurrectione, liberando
me ab omni pœna & paſſibilitate. F

¶Explanatio tropologica ſiue moralis eiuſdẽ Pſalmi de quolibet vere fideli.

PORRO cum Pſalmus iſte magna excellentia polleat (continet nanq; ardentiſſimas pces vi-
ri deuoti, pulcherrimas laudes dei, beneficiorumq; diuinoꝝ gratam memoriã) ideo plani
us pertractandus eſt, hortando magis q̃ exponendo, difficultatem em̃ non habet in ſenſu, & ſi
aliqua in eo difficultas conſiſtat, ex præcedenti expõne eluceſcit. In primis ergo penſandũ, q͂ li
Luc.18 Eccle.7. cet hõ dñm orans, miſericordiæ eius debeat pcipue inniti, dicendo cũ publicano: Deus ppitius
Iob.9 eſto mihi pc̃tõri. Nam & alibi ſcriptũ eſt: Nõ te iuſtifices corã deo. Vñ & S. Iob aſſerit: Si iuſtifi
care me voluero, os meũ cõdemnabit me. Nihilominus pt hõ interdũ in orõne aliq̃ opa ſua bo
na cõmemorare, nõ ea ſibiipſi cõtumaciter, ſed deo humilr̃ attribuẽdo, q̃tẽs maiorẽ exauditio-
nis fiduciã inde cõcipiat. Sic em̃ Ezechias orans, locutus eſt: Obſecro dñe, memẽto q̃uo ambu-
4.Reg.20. 2.Para.32 lauerim corã te in veritate & corde pfecto. Iudith quoq;: Dñe deus cœli & terræ, intuerẽ ſupbiã
Iſa.38. eoꝝ, & reſpice ad noſtrã humilitatẽ, & faciẽ ſanctoꝝ tuoꝝ attende. Sed & ſctã ac venerabilis
Iudith.6 Heſter.14. Eſter deũ ita precatur. Dñe mi rex adiuua me ſolitariã, cuius præter te nullus alius auxiliator
eſt. Tu ſcis q͂ abominer ſignũ ſupbiæ & gloriæ meæ, q̃d eſt ſuper caput meum, quaſi pannum
mẽſtruatæ, & non portem illud in diebus ſilentij mei, & q͂ nunq̃ lætata ſit ancilla tua ex q̃ traſ
lata ſum huc. O quàm vere ſublimis perfectio. Ecce ex humili ſtatu facta erat Imperatrix, & cõ
Heſter.1 iunx potentiſſimi illius regis Aſſueri, qui regnauit ſup centum vigintiſeptẽ prouincias, & cum
eſſet in tanta maieſtate, honore, & gloria, nunquã maculauit animã eius ambitio, nunq̃ inanis

eſt læ-

A eſt lætata, nūq̃ regis incircumciſi adamauit cubile. Quid ad hæc nos barbati dicemus? Simili
itaq; modo in Pſalmo p̄ſti homo deuotus multas cauſas allegat, cur deceat ſe exaudiri à Deo,
quarũ quædã ſumunt ex parte ſui, quædam vero ex parte dei. Earũ aũt q̃ ſumunt ex parte ſui q̃
dam ꝑtinent ad ſuæ impfectionis confeſſionem, quædã vero ad ſuã pfectionẽ. Primo igit alle
gat cauſas ex ꝑte ſui, quarũ prima eſt propria indigẽtia & pauptas, de q̃ mõ fatetur: Inclina dñe
aurem tuam & exaudi me, qm̃ Inops & pauper ſum ego: Tanq̃ dicat: tu deus q diues es in miſe Ephe. 2
ricordia, cuius manus non eſt abbreuiata, in cuius manu ſunt oĩa, in quo ſunt infinitæ diuitię, Iſai. 10.
exaudi me egenum & pauperem. Decet em̃ liberalem & diuitem dñm, pauperem famulũ exau Pſalm. 94
dire, ſicut ipſe apud pphetam teſtatus est: Ego dñs exaudiam egenum & pauperem, non dere Iſai. 41
linquam eos. Dicit aũt, Inclina dñe aurem tuã, nõ ꝙ in incircumſcripto ac ſimplici deo ſint au
res corporeæ aut inclinatio motus localis, ſed ſcd̃m ſenſum præhabitũ. Secunda rõ exauditiõis
ex parte hominis eſt bonitas vitæ, & iſtam allegat ſubiungens: Cuſtodi aĩam meã, ab om̃i ten
tationis & aduerſitatis periculo, qm̃ ſanctus ſum, hoc eſt, mundus & innocens. Sanctitas em̃
(ſcd̃m Dionyſium) eſt mũditia ab om̃i impuritate ſeiuncta. Sed qs viator audeat hoc dicere, cũ
aſſerat Salomon: Quis pt dicere, mundũ eſt cor meũ, purus ſum à pctõ? Iob quoq;: Etiã (inquit)
ſi ſimplex fuero, hoc ipm ignorabit anima mea. Et S. Iohannes proteſtatur: Si dixerimus, quia Proue. 20
pcm̃ non habemus, nosipſos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt. Videtq; prorſus periculo Iob. 9.
ſum homini dicere coram deo, ſanctus ſum, in cuius conſpectu cœli mundi non ſunt, pſertim 1. Ioha. 1.
cum oẽs noſtræ iuſtitiæ ſint tanq̃ pannus menſtruatæ ſcd̃m Iſaiam. Et teſte ſcriptura: Neſcit Iob. 15.
Iſaiæ 64

B homo an ſit dignus amore vel odio. Huculq; argumentatus ſum, ꝙ non ſit tutum dicere corã Eccle. 9
deo: Cuſtodi aiam meam, qm̃ ſanctus ſum. Nunc ex ſcriptura argumentandũ eſt ad ꝑtem op
poſitam, qtũs tãdem rõnabile mediũ inueniamus & ſolutionẽ condignã. Ecce ſcriptura teſtan
te in confeſſione oĩa lauãtur, in baptiſmo quoq; oĩa vitia dimittunt. Adultus ergo baptizatus,
ſecure atq; veriſſime dicit: ſanctus ſum: Imo niſi hoc putet, grẽ baptiſmatis derogat & Chrĩa
nus non eſt. Similr̃ in profeſſione vitæ monaſticæ, & paſſione martyrij p Chro, oĩa indulgẽtur
pctã ſanctificaturq; hõ. Et q ex contritione & bono propoſito cõfitetur, fiducialiter credere pt
ſe eſſe ab omni pctõ mortali immunem. Denlq; Paulus apoſt. ſeipm & coapľos ſuos non ſolũ
ſctõs, ſed & ſanctiſſimos & prophetis ſublimiores eſſe demonſtrat, dicẽdo: Nosipſi q primitias
ſpũs accepimus. Quid em̃ eſt dicere, primitias ſpũs accepimus, niſi primas ſeu ſummas gratias Rom. 8.
ſpũſſ. adepti ſumus? Ieremias etiam in principio libri viſionum ſuarũ fatetur ſe ſanctificatũ in
vtero. Et rñdendum, ꝙ de eadem re diuerſa pferuntur iudicia ſecundũ cõſiderationes diuer
ſas, quemadmodũ Chriſtus ait: Neq; me ſcitis, neq; patrẽ meũ. Et tamẽ alibi dicit eiſdẽ. Et me Ier. 1.
ſcitis, & vñ ſim ſcitis. Silr̃ Iob, q ſicut nunc allegatũ eſt, dicit: Etiã ſi ſimplex fuero, hoc ipm igno Iohan. 8
rabit aĩa mea. Idem ipſe loqtur: Donec deficiam, non recedã ab innocentia mea. Iuſtificationẽ Iob. 9
meã quã cœpi tenere, nõ deſeram. In qbus vtiq; verbis teſtat ſeipm innocentẽ eſſe, iuſtũ, cõſtan Iob. 27
tẽ & pſeuerantẽ. Sed parũ eſt hoc, addit enim: Neq; rephendit me cor meũ in om̃i vita mea. Hoc
Paulus dicere nõ potuit, q licet veraciter dixerat: Nihil mihi conſcius ſum, quantum ad hoc ꝙ 1. Cori. 4
de præteritis doluit, & à futuris abſtinere peccatis propoſuit, rephendit tñ eum cor ſuũ in mul
C tis, ppter quod dixit: Non ſum dignus vocari Apľus, qa pſecutus ſum Eccleſiam dei. Et rurſus:
Venit Ieſus pctõres ſaluos facere, quorũ primus ego ſum. Non tñ pfero ſctm̃ Iob Paulo, Imo ſe 1. Cor. 15.
cure præfero Paulum illi. Dicendũ ergo ꝙ nemo dicere pt ſe ſctm̃ eſſe ſimplr̃ & abſolute, vicz 1. Tim. 1
quaſi nullo pctõ obnoxius ſit, qm̃ vt alibi ſcriptũ ẽ: Nemo mũdus à ſorde, nec Infans cuius eſt
vnius diei vita ſup terrã: ad minus em̃ originali pctõ fuit obnoxius. Põt tñ hõ ad punctũ om̃i Iob. 15.
pctõ carere, q̃tum ad maculã culpæ & pœnæ reatũ, vt patet de euolantibus, q ſine dilatione re
gnũ ingrediunt cœleſte, ſed nõ pt hõ diu in hac vita ſine venialibus viuere, qm̃ In Prouer. ſcri
ptũ eſt: Iuſtus ſepties in die cadit. Et Iob dicit: Quid eſt hõ vt immaculatus ſit, & iuſtus appare Proue. 24
at natus de muliere. Dr̃ aũt viator ſanctus, ſcd̃m exigẽtiã & poſſibilitatẽ vitæ pñtis, qm̃ de mor Iob. 15
talibus ſolicite abſtinet, venialia deflet, in grã dei & ſctõ eius amore q̃tidie creſcere ſtudet, ſicq;
ſeipm ſctm̃ ſine periculo pfitetur, qui integro pposito deſeruire dño nititur, pponens inceſſant
pficere, quotidiana mala deplangere, atq; in his ſeipm quotidie pro poſſe exercens. Dicere er
go: Cuſtodi aĩam meã qm̃ ſanctus ſum, non eſt ſermo elati, neq; præſumptio homis vani, ſed
vox dño nõ ingrati, q ſanctitatẽ ſuã non ſuo labori aut viribus, ſed grẽ & miæ ſaluatoris cor
dialiter tribuit. Quod aũt Salomon ait: Neſcit hõ an ſit dignus amore an odio, nõ ideo dictum
videt, quaſi nullus ex ſpeciali grẽ dono hoc ſciat, imo multi ex reuelatione diuina cognouerũt Eccle. 9
ſe eſſe pdeſtinatos: multi q̃q; ſciunt ſe eẽ in grã, in quorũ pſona dicit Apoſt. Ipſe ſpũs reddit teſti Rom. 8.
moniũ ſpũi nro ꝙ filij dei ſumus. Et denuo: Nos nõ ſpm̃ huius mundi accepimus, ſed ſpm̃ qui 1. Cor. 2
ex deo eſt, vt ſciamus q̃ à deo donata ſunt nobis. Verũ eſt tñ ꝙ hõ certitudinaliter ſcire nõ valet

an ſit

an ſit gratia gratũ faciente,ſine ſpeciali Inſtinctu ſpũſſ. ſeu reuelatione diuina,idcirco ſecundũ D
Eccls.9 cõem legem loquendo,neſcit hõ an ſit dignus amore,an odio. Ex his(vt reor) multa diuinę ſcri
pturæ eloquia,quæ prima fronte diſſonare videntur,concordari faciliter pñt. Quod aũt nõ di
cat ſe hõ pius ſcd̃m ex elatione, hinc conſtat,ꝙ in præcedenti verſu ſe inopem pauperemq; vo
cauit,& nunc ſe confidere dicit,non in ſeipſo ſeu meritis proprijs,ſed ſubiungit:ſaluum fac ſer
uum tuum deus meus ſperantē in te. Tertiam cauſam quam allegat pro ſua exauditione eſt,p
1.Theſ. 5. ſeuerantia in orando:Oportet nanq; inſtanter orare,iuxta illud Apoſt. Sine intermiſſiõe ora
te. Ideo ſubditur:Miſerere mei dñe,culpas delendo,pœnas laxando,gratias multiplicãdo,qm̃
ad te clamaui tota die, naturali qui tempus nocturnũ includit .i. ſingulis horis diei ad orandũ
deputatis aut debitis:lætifica aĩam ſerui tui .i. animæ meæ infunde conſolationē internam de
remiſſione pcõrũ,de infuſione diuinorũ chariſmatũ,de cõtemplatione & ſpe futurorũ bonorũ,
2.Cor.9 lætifica animã ſerui tui,vt tibi læto corde deſeruiam,qm̃ hilarem datorem tu diligis. Oẽm in
ordinatum mœrorem expelle à me,fac me om̃i profectui proximorũ congaudere,de omni bono
euentu lætari,qm̃ ad te dñe aĩam meam leuaui,p fidem,ſpem,& charitatē te ſummũ bonum
contemplando,expectando,ac diligendo,teq; deuote inuocando. In die tribulationis meæ,dũ
vel à carnis concupiſcentijs ſtimulor,aut à paſſionibus animæ pulſor, vel à dæmonibus tēror,
aut à mundo affligor,aut corpe infirmor:clamaui ad te, pro ſuccurſu & aſſiſtentia grãæ tuæ pi
Pſal.49 iſſimæ,ſicut tuipſe alibi admones:Inuoca me in die tribulationis,eruam te & glorificabis me.
Et rurſus:Salus populi ego ſum,de quacunq; tribulatione clamauerint ad me,exaudiam eos.
Ideo aũt inuocaui te,qm̃ exaudiſti me.i.qm̃ expertus ſum prius me exauditum eſſe à te,iõ nunc E
fiduciam habui te inuocandi,teq; inuocaui. Deduc me dñe per gr̃am tuam angelicamq; cuſto
diam,in via tua. i.in lege diuina per quam itur ad te, quatenus illam ſine offenſione cuſtodiã,
digne & ſancte ambulando in tua pñtia:& ingrediar in veritate tua.i.in hac vita degam,& ad
futuram vitã deambulem in veritate tuæ doctrinæ,illi credendo & obediendo:in veritate tuæ
iuſtitiæ illam ſequendo,vt impleat in me o dñe Chriſte,quod tu pro electis oraſti:Pater,ſancti
Iohan. 17 fica eos in veritate. Nec in illorũ ſocietate inueniar, de qbus apud Ieremiam dr̃:Vere mendaciũ
Iere.16 poſſederunt,vanitatem quæ eis non profuit:lætetur cor meum,vt timeat nomē tuum,hoc eſt,
cum interiori delectatione te timeat,ſancto & caſto timore q ex amore procedit. Cum enim ti
mere deũ ſit actus virtuoſus delectabiliter fieri debet,qm̃ ſignum virtutis eſt delectatio opatio
Deut.28 ni annexa. Porro q̃ neceſſarius ad ſalutem ſit timor dñi , Moſes oſtendit populo Iſraelitico,lo
quens:Niſi timueris nomen dñi glorioſum atq; terribile,augebit plagas tuas: & ſicut añ læta
batur ſup vos benefaciens vobis,ſic nunc lętabitur,vos diſperdens atq; ſubuertens. Dñs quoq;
Mala. 1. per Malachiam ait:Filius honorat patrem ſuum,& ſeruus timet dñm ſuum. Si ergo pater ego
ſum,vbi eſt honor meus? Et ſi dñs ego ſum, vbi eſt timor meus ? Perfecti igitur timeant deũ ti
more filiali,ne ab ipſo ſeparētur aut eum offendant. De hoc nempe timore ait ſcriptura: Ecce
Iob.28. timor dñi,ipã eſt ſapientia. Hic em̃ timor vere iucundus eſt,ſicut in Eccleſiaſtico ſcriptum eſt:
Eccle.25. Nihil dulcius q̃ timere deũ. Impfecti vero timeant deum,vel potius nomen dñi quo iudex voca
Iſaie.30 tur,timore partim ſeruili & partim filiali,q̃a de hoc metuendo nomine dñi ſcriptum eſt: Ecce
nomen dñi venit de longinquo ardens furor eius & grauis ad portandum. Cõfitebor tibi dñe F
deus meus in toto corde meo, confeſſione tuæ laudis & meæ iniquitatis , confitebor ad gloriã
tuam mea pctã & tua præconia. Ex intimis ergo præcordijs,& corde ad deum pure conuerſo
confiteamur dño ſuam bonitatem & beneficia, noſtramq; prauitatem & ingratitudines pluri
mas:& glorificabo nomen tuum in æternum,hoc eſt, tuam felicitatem & gloriam verbis fate
bor,& ope proteſtabor iam per fidē inchoando,& demũ in cœlo p ſpeciē ſine ceſſatione cõplen
do. Sanctificatur,magnificatur,& glorificatur creatura à creatore, & econuerſo , ſed diſſimilr
valde. Deus nanq; mentem creatam ſanctificat gr̃am infundendo eamq; magnificat ſpũalem
profectum præſtando,glorificat vero beatitudinem largiendo. Mens aũt creata deum ſanctifi
cat,magnificat,glorificatq;,nõ aliquid ei præſtando,ſed eius ſanctitatem,dignitatem & gloriã
verbis & factis teſtando,quod fit dum ei in ſanctitate & iuſtitia ſeruit, eiusq; laudes iugiter re
Luc.1 ſonat. In hac glorificatione qua deum glorificamus conſiſtit noſtra felicitas,quemadmodũ ait
1.Reg.2 altiſſ. Quicunq; glorificauerit me,glorificabo eum. Et rurſus:Ego diligētes me diligo. Propte
Prouc.8 rea aũt hæc faciam. Quia mia tua magna eſt ſup me.i.quoniam multiplicem pietatis tuæ effe
ctum mihi largitus es,mittendo filium tuum pro me , eius paſſione me eruendo per patiētiam
tuam me longanimiter expectando,ita ꝙ & eruiſti animã meam ex inferno inferiori,hoc eſt,
de pctis mortalibus,quorũ demerito puenitur ad inferiorem infernũ, in quo reprobi demorã
tur in æternum damnati. Quadruplex aũt ponitur infernus,vicz locus purgatorij. Vñ in miſ
ſis pro defunctis cantatur:Libera animas fidelium de pœnis inferni. Secundus infernus eſt,lo

cus

cus infantum non baptizatorum. Tertius aũt limbus patrum, ad quẽ infernũ Chriſtus deſcẽ
A dit. Quartus eſt locus reproboꝝ ſine fine pereuntium. Credit̃ quoq; infernus eſſe ſub terra, ſicut
& purgatorium limbusq; patrũ. Infernus vero reproboꝝ in infimo loco eſt, in q̃ ſepultus eſt di
ues, de q̃ Chriſtus in euang. loq̃tur. Deus iniqui. i. ſpũs maligni inſurrexerunt ſuper me, aĩam Lu. 16
tentando, & ſynagoga potentium. i. congregatio tyrannoꝝ hoĩmq; maloꝝ, quæ ſierunt alam
meam malo exemplo ſubuertere, à tuo itinere elongare, ſuis puerſitatibus conſormare. Reſpi-
ce in me, vulnera aĩæ meæ pie ſanando, & miſerere mei, miſerias meas tollendo. Da imperium
tuum. i. præceptum tuũ da mihi puero tuo implere & cuſtodire, quemadmodũ in euãg. dictũ
eſt: Si vis ingredi ad vitam, ſerua mandata, & ſaluum me fac filium ancillæ tuæ, puta eccleſiæ, Mat. 19
ſeu fœminæ Chriſtianæ. Ecce q̃ dulcis, amoroſus atq; blandiſonus verſus. Fac mecum ſignũ
in bonũ. i. talem effectum operare in me, p quem innoteſcat me eſſe dilectũ ac pdeſtinatũ à te,
liberando vel me ab omni incurſu hoſtili, & gratiam infundendo, p quam ea agam, quę ſunt
ſigna prędeſtinationis. Quæ ſunt, verbum dei libenter audire, vitia abhorrere in q̃tum ſunt vi
tia, bonũ habere ppoſitum ad ſemper bene viuendum, vt dæmones hoĩesq; puerſi videant ſi-
gnum hoc, qui oderunt me, odio iniquo ac peſſimo, inuidentes non ſolum temporali meę pro
ſperitati, ſed aĩæ quoq; ſaluti, & confundantur, aſpicientes ſe non poſſe obtinere de me quod
cupiunt: imo oppoſitum ſui deſiderij in me conſpicientes, qm̃ tu dñe adiuuiſti me, ne illoꝝ ten
B tationi & pſecutioni ſuccumberem, & conſolatus es me in omni tribulatione atq; anguſtia, ita
vt illud Iacobi adimplerem: Omne gaudium exiſtimate fratres, cum in tentationes varias in- Iacobi. 1
cideritis. Illud quoq; Saluatoris: Gaudete & exultate in illa hora, quando videlicet exprobra- Mat. 5
mini & multa aduerſa patimini, qm̃ merces veſtra copioſa eſt in cœlo. Vnde Apo. Gloriamur Roman. 8
(inquit) in ſpe gloriæ filioꝝ dei. Non ſolum autem, ſed & gloriamur in tribulationibus, ſcien
tes, qm̃ tribulatio patientiam operatur. Hoc mõ conſolatus fuit deus Apl'm, qui teſtatur: Sicut
abundant paſſiones Chriſti in nobis, ita per Chriſtum abundat conſolatio noſtra. Ineffabilia 2. Cor. 1.
plane eſt virtus huius verſiculi, ſed & totus hic pſalmus diuina dulcedine, ſancto fauore, ſpiri-
tuali iucunditate & admiranda deuotiõe redundat, quem cõdecet nos cum mentali ſapore, cũ
magna lætitia, cũ attentione præcipua decantare.

COMMENTARIVS IN PSAL. LXXXVI.

¶ Expoſitio Tituli

PSALmi iam pertractandi, qui paruus eſt quantitate & magnus virtute, breuis verbo, ſed
magna ſententia, iſte eſt titulus: Filijs Chore pſalmus cantici, hoc eſt, pſalmus iſte ſpiritua
lem lætitiam continens, cantatur & ſcriptus eſt filijs Chore, id eſt, fidelibus imitatoribus Chri
ſti. His enim in hoc pſalmo deſcribitur atq; laudatur ciuitas dei, id eſt, eccleſia ſecũdum dupli
cem eius ſtatum. Primo nanq; agit de ea ſecundum ſtatum ſuæ militiæ in præſenti, & inde
in titulo dicitur pſalmus, per quem operatio deſignatur, quia operari cõuenit eccleſiæ in ſtatu
militiæ. Secundo, ſcilicet in vltimo verſu loquitur de eccleſia ſecundum ſtatum ſui triumphi,
ſeu in quantũ eſt cũ deo regnãs in cœlo. Iccirco in titulo additur, cantici, p q̃d ſpiritualis ſigni-
C ficatur iucunditas, quæ maxime conuenit ſanctis in patria. Ait ergo.

¶ Expoſitio pſalmi.

1 FVNDAmenta eius] Non exprimit cuius eius, & quare hoc facit, puto ꝙ ob eandem
cauſam, ob quam Maria Magdalene dixit ei, quem hortulanum credebat: Domine
ſi tu ſuſtuliſti eum, dicito mihi, & cætera. O vehementem nempe amorem, nullius Iohan. 20
mentem credidit ab eius notitia vacuam, cuius feruidus amor mentem ſuam omni-
no impleuit, occupauit, poſſedit. Sic nunc Propheta propter ardentiſſimam cordis ſui dile-
ctionem, quam ad eccleſiam habuit, nomen eius non explicat, & tamen de ea ſe loqui ex ver-
bis ſequentibus innoteſcit. Relatio igitur fit ad id quod corde prædixit. Itaq; dicit: Fundamen
ta eius, id eſt eccleſiæ collecta ſunt & ſtabilita [in montibus ſanctis.] id eſt, in Chriſto monte
montium & eius apoſtolis. Hi nanque eccleſiam, id eſt, Chriſtifideles in fide & gratia fundaue
runt. Quamuis enim vnum ſit principale ac ſummum lumen, fundamentum & mons ſanctæ
eccleſiæ, ſunt tamen alia quædam ſecundaria & minus principalia lumina, fundamẽta & mõ-
tes eccleſiæ: & iſti ſunt ſancti apoſtoli, quibus Chriſtus in euang. ait: Vos eſtis lux mundi. De q̃ Matt. 5
bus in Apocal. habetur: Murus ciuitatis hñs fundamenta duodecim, & in eis duodecim noĩa Apo. 21
apoſtoloꝝ. Põt etiam q̃uis minus ſubtiliter iſtud exponi de montibus terræ, in q̃bus Chriſtus
euangelicã legem prædicauit, confirmauit & docuit, vt ſit ſenſus: Fundamẽta eius. i. fundamẽ-
talia documenta eccleſiæ initiata ac data ſunt, & ipſi quoq; apoſtoli inſtructi ſunt in montibꝰ
ſanctis. i. in monte Sion, in q̃ ſitũ erat templum, in q̃ ſæpe prædicauit. & cœnaculũ, in q̃ ſacrũ Mat. 5
altaris inſtituit & ſpm̃ ſctm̃ miſit, & in mõte quẽ legitur aſcendiſſe, in q̃ octo beatitudines do-

Mat.17 cuit, & euangelicæ legis doctrinam promulgauit, atq; in monte Thabor, in quo coram Petro D
Iohanne & Iacobo transfiguratus eſt, & fidem futuræ reſurrectionis tali experimento proba-
uit. [diligit dña portas Sion]. i. acceptat & approbat ſacramenta, virtutes, & exorciſmum, ca-
techiſmum atq; baptiſmum eccleſiæ [ſuper oia tabernacula Iacob,]. i. magis q̃ cultũ veteris te-
Num 7 ſtamenti, q in diuerſis tabernaculis exhibebatur, vt ʒ in tabernaculo Moſi ſecundo, in taberna
2.Regũ.6. culo facto à Dauid tertio, in templo Salomonis quarto, in templo Zorobabel. Hoc eſt q̃d ait
3.Regil.8. 1.Eſdræ.6 Apo. Nihil ad pfectum adduxit lex, introductio vero melioris ſpei per quam approximamus
Hebr.7. ad deum. Per hoc aũt q̃ præfert portas Sion. i. cultum & ſacramenta, & ea p quæ Chriſtiani re
gnum ingrediuntur cœleſte, obſeruantijs veteris legis, præfert etiam populum Chriſtianum
ſeu ipſam eccleſiam populo Hebræorum ac ſynagogæ. Synagoga equidem erat figura eccleſiæ,
& cultus ſynagogæ typus extitit cultus eccleſiæ, ſecundũ Dionyſium. Figuratum vero præfer-
Malach.1 tur figuris, idcirco ad ſynagogam dña p Malach. ait: Non eſt mihi voluntas in vobis, & munus
non ſuſcipiam de manu veſtra. Ecce in his verbis ſynagogam & eius ſacrificia reprobat, eccle
ſiam vero & eius ſacrificiũ approbans addit: Ab ortu ſolis magnũ eſt nomen meum in Genti
bus, & in omni loco ſacrificatur & offertur nomini meo oblatio munda. Moraliter per Sion
intelliguntur ſpeculatores cœleſtium. Per Iacob aũt ſupplantatores vitiorum. Plus ergo diligit
dña portas Sion. i. virtutes & opera bona hominum contemplatiuorum, q̃ tabernacula Iacob
. i. habitatores terræ p Iacob ſignatos, q licet in gratia dei exiſtãt, nõdũ tamẽ vitia funditus eie-
cerunt, ſed indigent quotidie contra motus illicitos dimicare. Quamuis iſti magis laborant q̃ E
ſpeculatiui viri pfecti, minus tamen merentur de præmio eſſentiali q̃ illi, quoniam actus eorũ
non prodeunt ex tam ſyncera, pfecta ac feruida dilectione, vt actus illorum, nec tam prompte
tranquille ac delectabiliter operantur vt illi. Quanto autẽ qs opus dei promptius, quietius, de
lectabiliusq; exeqtur, tanto abſolute loquẽdo amplius pmeret. Deinceps laudat eccleſiã pp̃ter
excellẽtiã ſuæ famę. ¶ [Glorioſa dicta ſunt de te] in veteri teſtamẽto, magis aũt in nouo [ciuitas 2
dei]. i. o eccleſia Chriſti. Multa nanq; præclara loquebantur olim prophetæ de eccleſia noui
teſtamenti, quæ tamen in Canticis canticorum copioſius cõmendatur. De eccleſia eteñ ex Gen-
Iſaiæ.54 tibus congregata, in Chriſto fundata ſcriptum eſt: Lauda ſterilis quæ non paris, decanta lau-
dem & hinni, quæ non pariebas, qa multi filij deſertæ magis q̃ eius quæ habuit virum. De qua
Iſaiæ.60 item Iſaias: Gens & regnum q̃d non ſeruierit tibi, peribit. Rurſusq; ad deũ: Ecce (inqt) gentem
Iſaiæ.55 Oſee.1. quam neſciebas, vocabis. De hac etiam Chriſti eccleſia in Oſee dictum eſt: Erit in loco vbi dici
Amos 9. tur eis: Non populus meus vos, dicetur eis, filij dei viuentis. Et Amos: In die illo ſuſcitabo ta-
Act.15 bernaculum Dauid q̃d cecidit, vt requirant cęteri hoim dñm. Quod Iacobus expouit de vocatio
Mich.5 ne Gentium ad fidem catholicam. Et alibi laudaſ eccleſia Chriſti hoc modo: Exaltabitur ma-
nus tua ſuper hoſtes tuos, & omnes inimici tui peribunt. In ſcriptura autem nouæ legis multo
Apo.21 ſplendidius laudatur eccleſia. Vnde in Apocal. habetur: Veni oſtendam tibi nouam nuptam,
ſponſam agni. Et: Vidi Ieruſalem deſcendẽtem de cœlo, tanq̃ ſponſam ornatam viro ſuo. Ap-
pellatur vero eccleſia ciuitas, quaſi ciuium vnitas, qa in ea colliguntur omnes nationes ſeu tri-
bus terræ per fidem & charitatem, vt ſint vnus populus Chriſti, in quo ſecundum Apoſtolum F
Roma.10 non eſt diſtinctio Iudæi & Græci. Et de hac vnione fidelium apud Iohan. ſcriptum eſt: Chri-
Iohan.11 ſtus moriturus erat non ſolum pro Gente, ſed vt filios dei q erant diſperſi congregaret in vnũ.
Iohan.17 Vnde Chriſtus orat: Pater ſancte ſerua eos in noīe tuo quos dediſti mihi, vt ſint vnum ſicut &
1.Cor.1. nos. Paulus quoq;: Obſecro (inquit) vos fratres per nomen domini noſtri Ieſu Chriſti, vt id-
ipſum dicatis omnes, & non ſint in vobis ſchiſmata. Conſequenter declaratur cõuerſio Gen-
tium ad Chriſti obſequium, qui ait: ¶ [Memor ero Raab & Babylonis ſcientium me.] Raab 3
hoc loco non eſt proprium nomen mulieris illius, ex qua Salomon genuit Boos, quę legitur re
Ioſue.2 cepiſſe & abſcondiſſe nuncios Ioſue, ſed ſecundum Hieronymum, Raab eſt hic nomen appella
tiuum, deſignans ſuperbiam ſeu ſuperbam, p quod deſignantur pagani idololatriæ dediti, deo
per elationem multum rebelles. Babylon vero interpretatur confuſio, & ita per Babylonem in
telliguntur peruerſi vitijs deordinati. Eſt itaq; ſenſus: Memor ero, miſericordiã impendendo
Raab & Babylonis. i. Gentilium ſuperborum, & in peccatorum confuſione exiſtentium, ſcien-
tium me per fidem, poſtq̃ eorum recordatus ſum. Horum memor fuit deus, mittendo ad eorum
conuerſionem ſanctos apoſtolos, per quorum prædicationem corda eorum edocuit, humilia-
uit & ordinauit, quemadmodum ſcriptum eſt: Ecce ego mittam piſcatores multos dicit domi
nus, & piſcabuntur eos. Ad literam quoq; memor fuit dominus Babylonis, quoniam per præ
dicationem Simonis & Iudæ, magnam partem terræ illius conuertit ad fidem. ¶ [Ecce alieni- 4
Ierem.16. genæ] hoc eſt olim à fide extranei. In tranſlatione Hieronymi iuxta Hebræum habetur: Ecce
Paleſtina. i. Philiſtæi [& Tyrus]. i. populus vitijs anguſtiatus, priuatus latitudine charitatis. Ty
rus

A rus nanque interpretatur anguſtia. [& populus Aethiopum] .i. pagani vitijs denigrati [hi fue-
runt illic.] .i. in ciuitate Chriſti, quæ eſt eccleſia: huiuſmodi enim peccatores facti ſunt eccleſiæ
filij. Ad literam etiam Paleſtina, Tyrus & Aethiopia ad Chriſtum erant conuerſæ, viguitque ve
hementer fides orthodoxa in populis illis, & ita per homines Gentiles circa Iudæam habitantes
5 deſignantur alij infideles, qui in toto mundo ad eccleſiæ vnitatem peruenerunt. ¶ [Nunquid
Sion dicet homo? & homo natus eſt in ea, & ipſe fundauit eam altiſſimus.] Verſus iſte multi-
pliciter exponitur. Sion nanque hoc loco eſt datiui caſus, quia in tranſlatione Hieronymi iuxta
Hebræum ita habetur: Ad Sion dicetur, ſicque hęc dictio nunquid, non ſumitur negatiue, ſed af-
firmatiue, vt ſit ſenſus: Nunquid? quaſi dicat, Imo ipſi Sion .i. eccleſiæ per Sion ſignificatæ, di-
cet homo quæ in hoc pſalmo de Chriſto atque eccleſia conſcribuntur. Poſſumus autem per ho-
minē accipere Chriſti pręcurſorem, de quo in euangelio ſcriptum eſt: Fuit homo miſſus à deo. Iohan.1.
Hic enim primo euangelizauit Sion, de quo in Iſaia dicitur: Super montem excelſum aſcende Iſa.40.
tu qui euangelizas Sion. Quid aūt hic dixerit ſubditū: & homo natus eſt in ea .i. Chriſtus deus
& homo genitus eſt in populo Sion, quoniam natus eſt ex virgine glorioſa, quę eſt digniſſimū
membrum in ipſa eccleſia. Vnde ad Hebræos ait Apoſt. Quia pueri communicauerunt carni
& ſanguini, & ipſe Chriſtus cōmunicauit eiſdem, & ipſe altiſſimus .i. Chriſtus ex virgine natus Heb.2
ſcd̄m humanitatem, altiſſimus vero & æternus ſcd̄m diuinitatem fundauit eam .i. virginē ma
trem in omni gratia ſtabiliuit, in tantū quod nunquam à vero fundamento peccando prolapſa eſt. Vel
fundauit eam .i. eccleſiam, quā à principio in fide & gratia ædificauit, conteſtante deo ſignis Ibidem
B & portentis, & virtutibus, & varijs ſpiritus ſancti diſtributionibus. Propter quod de Chri-
ſto loquens Zacharias: Ipſe (inquit) ædificabit templū domino. In hoc itaque verſu euidēter oſten Zach.6
ditur in Chriſto duplex natura, & vna perſona. Dum em̄ dicitur: homo natus eſt in ea, declara
tur in Chriſto natura humana, temporalis, cręata. Dum vero idem homo demonſtratur pro-
nomine ipſe, patet identitas in perſona. Poſtremo cum ſubditur: fundauit eam altiſſimus, ma-
nifeſtatur diuinitas Chriſti dupliciter. Primo, cum ait fundauit. Nullus em̄ eccleſiam origina-
liter fundauit, nec aliquis propriam matrem fecit, niſi deus. Secundo, dum ait altiſſimus. Nemo
em̄ altiſſimus, niſi verus vnusque deus, de quo dictum eſt ſupra: Tu ſolus altiſſimus in omni ter- Pſalm.82.
ra. Et alia ſcriptura ait: Vnus eſt altiſſimus creator omnium, omnipotens rex, & metuēdus ni Eccle.1
mis. Secundo exponitur ſic: Nunquid Sion .i. eccleſia, dicet homo .i. Chriſtus, quaſi dicat: imo.
Nam Chriſtus frequenter dixit Iudæis atque diſcipulis primum aduentum ſuum fuiſſe impletū.
Tertio ſic: Nunquid Sion .i. virgo Maria de Sion ſeu populo Iudæorum exorta. Vel, Sion .i. eccle-
ſia dicet corde & ore, homo, ſubaudi purus eſt, quaſi dicat, nō, quia nec virgo Chriſtifera, neque
eccleſia dixit ſeu credidit Chriſtum eſſe hominem purum, ſed deum & hominem, & huic ſenſui
conſonat litera, qua Chryſoſtomus vtitur, qui ita hunc verſum allegat: Mater Sion dicet ho-
mo. Quarto exponitur ſic: Nunquid Sion dicet homo? i. nunquid aliquis purus homo huma-
na ſapientia & virtute perſuadebit, ſeu ſuggeret eccleſiæ ea, quæ de Chriſto tenenda ſunt, ſcilicet
quod & homo natus eſt in ea, & ipſe fundauit eam altiſſimus? quaſi dicat, non, quia per humanam
rationem hoc perſuaderi nequiuit, quod Chriſtus eſſet homo natus, & deus altiſſimus. Vnde
C dicit Apoſt. Prædicatio mea non fuit in perſuaſibilibus humanæ ſapientiæ verbis, ſed in ſapiē 1.Cor.2.
tia ſpūs & virtutis. Fides quippe catholica diuinæ authoritati innititur, eſtque deo comproban
te confirmata, iuxta illud: Illi aūt profecti prædicauerunt vbique, dn̄o cooperāte, & ſermonem Mar.16.
confirmante, ſequentibus ſignis. Sed quare de Chriſto nunc dictum eſt, homo natus eſt in ea,
& non potius, homo conceptus eſt in ea, niſi ad inſinuandū quod Chriſtus ab exordio ſuæ conce
ptionis in virgine, erat homo cunctis virtutibus ſcientijsque perfectus? & hoc eſt nouū illud, de
quo ſcriptum eſt: Nouum creabit dn̄s ſuper terram, mulier circundabit virum. Propterea ange Ierem.31.
lus dixit ad Ioſeph: Quod natum eſt in ea, de ſpiritu ſancto eſt. Conſequenter de Chriſtianæ Mat.1
6 fidei, myſteriorumque Chriſti euangelizatione ac publicatione ſubiungitur: ¶ [Dn̄s] Chriſtus, ſeu
trinitas deus [narrauit] in toto mundo [in ſcripturis populorum] .i. in ſcriptura canonica noui te
ſtamenti, videlicet in euangelijs, epiſtolis, & Actibus apoſt. Et quoniam iſtæ ſcripturæ ab apo
ſtolis atque euangeliſtis Chriſtianorum principibus ſcriptæ ſunt, ideo ſubditur: [& principum
horum qui fuerunt in ea.] De eis nanque pręditum eſt: Conſtitues eos principes ſuper omnem Pſalm.44.
terram. Et: Principes populorum congregati ſunt cum deo Abraham .i. cum Chriſto omniū Pſalm.46.
7 vero deo. Deinde deſcribit eccleſiam ſecundum ſtatum quo nominatur triumphans. ¶ [Sicut
lætantium omnium habitatio in te] .i. habitatio tua o ciuitas dei ſuperna Ieruſalem, eſt ſicut lę
tantium omnium .i. talis, qualis eſt habitatio eorum, qui omnes lætantur, quod proprie eccle-
ſiæ militanti non competit, in qua omnes qui volunt pie viuere in Chriſto, perſecutionem pa-
tientur, Cui etiam in euangelio dicitur: Beati qui lugent. Et: Mundus gaudebit, vos autem cō-

Philip. 2. triſtabimini. Et alibi: Cum metu & timore ac tremore veſtram ſalutem operamini. Sed veriſ- D
ſime competit iſtud eccleſiæ triumphanti, cuius tota occupatio eſt iucundiſſima, inceſſabiliſq;
Apo. 7 dei laudatio, de qua in Apocal. ſcribit: Abſterget deus omnẽ lachrymã ab oculis eorũ, & mors
vltra non erit, neq; luctus, ſed nec vllus dolor. Itaq; hæc dictio, ſicut, hoc loco non ſimilitudinẽ
ſed veritatem deſignat. Ecce in pſalmo hoc compẽdioſo præclare laudatur eccleſia, Chriſti cõ-
tinentur myſteria, cœleſtis patriæ commendatur lætitia, quẽ decet nos eo deuotius affectuoſi-
usque cantare, quo in eo vocatio Gentium clarius prænunctatur, & quõ ſatis intricatus eſt,
decet vt eius intellectum ſtudeamus luculenter cognoſcere, & lympide intueri, quia nec aliter
poterit cum deuotione perfecta proferri.

COMMENTARIVS IN PSAL. LXXXVII

¶ Expoſitio tituli.

TItulus pſalmi nunc explanandi talis eſt: Canticum pſalmus filijs Chore in finem pro Me-
lech, ad reſpondendum intellectus Eman Iſraelitæ. i. tractatus præſens qui dicitur canti-
cum, quoniam agit de his, per quæ ad ſpiritualem lætitiam peruenitur, vtz de Chriſti paſſione,
quæ eſt porta ad gloriam, qui tractatus appellatur etiam pſalmus, quoniam monet ad bene
operandum, ſcz ad imitationem dominicæ paſſionis, & dirigit nos pſalmus iſte in finem, qui
Gal. 5 Chriſtus eſt. Proponitur quoq; filijs Chore. i. ſectatoribus crucifixi, qui carnem ſuam crucifi-
gunt cum vitijs & concupiſcentijs. Et ſcriptus eſt pſalmus iſte pro Melech. i. pro populo fideli
per modum coronæ, ſeu chori ad Chriſtum concurrenti ad reſpondendum. i. vt ei tanq̃ præcẽ- E
tori reſpondeãt, imitando veſtigia eius: quatenus exiſtendo ſocij tribulationum, ſocij fiant &
2. Cor. 1. conſolationis. Et hic pſalmus eſt intellectus Eman Iſraelitæ, hoc eſt, in eo deſcribitur, quid fra-
ter & conſors Chriſti intelligere debet, vtpote terrenas delectationes eſſe ſpernendas, & p dei
amore dura & aſpera, ſponte & æquanimiter eſſe toleranda. Melech interpretaſ chorus. Eman
vero frater fidelis. Ergo concorditer & ex omni latere Chriſtum imitando ſunt Melech, vnuſ-
quiſq; quoq; eorum Chriſto ſe conformando eſt Eman. i. frater Chriſti, qui ait in euangelio:
Iohan. 20. Vade & dic fratribus meis. Eſt etiam Iſraelita. i. domini ſpeculator. Secundum Hugonem pſal-
mi in quorum titulis ponitur, pſalmus, agunt de operatione: in quorum autem titulis ponitur
canticum, agũt de ſpũali lætitia: ſed in qbus vtrunq; coniungiſ, de operatione & lætitia agunt.
Denique ſcdm Hierony. Eman Iſraelita, vel vt alij dicunt, Ieſraelita extitit author pſalmi præ-
ſentis, ſicut & cæterorum in quorum titulo ponitur. Loquens ergo Propheta in perſona Chri-
ſti, in paſſione exiſtentis, ait.

¶ Expoſitio pſalmi literalis.

DOmine deus ſalutis meæ.] Deus trinitas ſeu deus pater, eſt deus ſalutis Chriſti, 1
loquendo de ſalute Chriſti creata, quam anima eius habuit à principio ſuæ crea-
tionis, deum p er ſpeciem intuendo. Huius nanq; ſalutis pater ſeu trinitas dicitur
deus, tanq̃ dator, conſeruator & obiectum ipſius. Erat autem in Chriſto etiam ſa-
lus increata, æterna & infinita, quæ eſt ipſa diuina eſſencia. Et q̃uis Chriſtus ver- F
bum dei hanc à patre ſuſcepit ſicut diuinam eſſentiam, non tamen pater dicitur deus huius ſa-
lutis Chriſti, quoniam in nomine dei deſignatur excellentia ſuper id cuius eſt deus. Pater autẽ
non eſt excellentior filio, quantum ad increatam eius ſalutem [in die clamaui & nocte]. i. in p-
ſperis & aduerſis, atq; aſſidue exoraui [coram te] hoc ẽ corde nõ vago & à te diſtracto: ſed corã
te cõſtituto, attẽto & deuoto. Vel in die paſſiõis ſeu die paraſceues & nocte prꝗcedẽte clamaui
Lu. 23 magno affectu te inuocando, dicens: Pater ignoſce illis. Et: Si poſſibile eſt, tranſeat à me calix
Mat. 26 iſte. Clamore vocali & exteriori Chriſtus vt homo non orauit deum nocte ac die, ita q nunq̃
ceſſauit q̃ diu in mũdo moratus eſt, ſed credẽdũ eſt q ab interiori clamore nunq̃ ceſſauit, imo
quẽadmodum ardentiſſime humani generis ſalutẽ optauit: ſic indeſinẽter ac affectuoſiſſime p
ea mentaliter deum deprecabatur. Quid vero orando dixerit ſubditur: ¶ Intret in conſpectu 2
tuo] hoc eſt tibi accepta ſit [oratio mea, inclina aurem tuam ad precem meam] eam implẽdo, &
hoc igitur oro. ¶ Quia repleta eſt malis anima mea.] Triplex eſt malum, videlicet malum na- 3
turæ, ſicut naturalis defectus, malum pœnæ & malum culpæ. Malum autem naturæ in Chri-
ſto nõ fuit, quia ſecũdum Damaſcenum, detrahibiles defectus nõ aſſumpſit. Malum q̃q; culpæ
longe erat à Chriſto oim ſanctificatore, ſed malis pœnæ ſeu pœnis plena erat aia eius & caro,
Mat. 26 puta vulneribus, timore, dolore, triſtitia. Propter quod dixit: Triſtis eſt anima mea vſq; ad
Mat. 27 mortem. Et: Deus meus, deus meus, vt quid dereliquiſti me? Vnde in Iſaia ſcriptum eſt: Vidim⁹
Pſalm. 21. Iſa. 53. eum deſpectum & nouiſſimum virorũ, virum dolorum, & ſcientem infirmitatem. Vel dicitur
Ibidem anima Chriſti in malis repleta. i. pctis, nõ proprijs, ſed eorũ pro quibus paſſus eſt Chriſtus, eo

modo

A modo q̄ per Iſaiam dr̄: Dñs poſuit in eo iniquitatem omnium noſtrum. Iuxta quem modum
Apoſt. loquitur: Chriſtus factus eſt pro nobis maledictū, vt nos de maledicto legis liberaret. Gala. 3
Scriptum eſt enim: Maledictus oīa q̄ pendet in ligno. [& vita mea in inferno.]. i. morti per quā Deu. 27
ad infernū tranſitur, & quæ inferno aſſimilatur. [appropinquauit] quia morti expoſita eſt.
4 ¶[Aeſtimatus ſum] à peruerſis Iudæis & infidelibus vniuerſis [cū deſcentibus in lacum]. i. talis
quales ſunt, q̄ propter ſua peccata ad infernum deſcendunt, & ſepulturæ traduntur. Quoniam
enim videbant Chriſtum ſimiliter alijs mori, putabant eum cū alijs ſimilem cauſam mortis
habere, ac per hoc corpus eius in ſepulchro debere reſolui, aīam q̄ꝙ ipſius in inferno teneri, id-
circo apud Iſaiam dictum eſt: Nos putauimus eum quaſi leproſum, & à deo pcuſſum & humi- Iſaiæ. 53
liatum. Et hoc eſt q̄d impij dicunt de Chriſto: Tormentis interrogemus eum, & pbemus quæ Sapien. 2
ventura ſunt illi, & ſciemus reuerentiam eius. Si rn̄ vere filius dei eſt, liberabit eum de manib⁹
aduerſarioꝝ. i. non ſinet eum occidi. [factus ſum ſicut homo ſine adiutorio.]. i. illis factus ſum
ſimilis q̄bus nullus ſuccurrit, quos deus non protegit, nec adiuuat homo. Talibus Chriſtus fa- Lu. 22
ctus eſt ſimilis: Primo ſecundum exteriorem apparētiā, q̄m deus pmiſit eum ab impijs crucia- Mat. 20
ri, ac ſi ad ipſum non ptinuiſſet. Propter quod Chriſtus dixit Iudæis: Hæc eſt hora veſtra & po-
teſtas tenebraꝝ. Tunc nempe filius hoīs (ſicut ipſe prædixit) traditus eſt in manus peccatorū,
fecerūtq̄ in eum quæcunq̄ voluerunt. Secundo, factus dicitur Chriſtus ſicut hō ſine adiutorio,
ſecundum Iudæoꝝ reputationem, qui putabant deum non eſſe auxiliatorem ipſius, dicentes: Mat. 27
Si rex Iſrael eſt, deſcendat nunc de cruce, & credimus ei. Confidit in deo, liberet eum nunc ſi
B vult. Et iterū: Alios ſaluos fecit, ſeipſum non poteſt ſaluum facere. Tertio, propter ſolitæ conſo-
latiōis ſubtractionem, qua inferior pars animę Chriſti impleri, vel aliquid participare ſolebat
à plenitudine beatitudinis ſuperioris partis animæ ſuæ, & ideo ait: Eloi, eloi, lama ſabathani. Mar. 15
Secundum veritatem, tamen abſolute loquendo, nunq̄ erat Chriſtus homo ſine adiutorio dei,
ſicut per Iſaiam teſtatur: Dominus deus auxiliator meus, ideo non ſum confuſus. Per Ieremiā Iſaiæ. 50
quoq̄: Dominus mecum eſt tanq̄ bellator fortis. Itaq̄ factus ſum ſicut homo ſine adiutorio, Ierem. 20.
ego Chriſtus, qui ſolus ſum [inter mortuos liber.] hoc eſt, inter mortales culpa carens, & libera-
tore non indigens, qui neceſſitatem moriendi non habui, neq̄ in morte detineri præualui: ſed
de clauſtris gehēnæ ac foſſa ſepulturæ propria poteſtate egreſſus ſum. Merito dicitur Chriſtus Iohan. 18
inter mortuos, morte peccati ſeu morte naturali liber, qui de ſeipſo loqr̄: Venit ad me prin- Iohan. 14
ceps mundi huius, & in me non habet quicq̄. De cęteris vero apoſtolus aſſerit: Omnes peccaue- Roma. 3
runt, & egent gloria dei. Rurſusq̄: Concluſit deus omnia ſub peccato, vt omnium miſereret. Gala. 3
5 Reputatus inſuper à Iudæis ſum ſic perijſſe. ¶[Sicut vulnerati dormiētes in ſepulchris.]. i. ex
vulnerum inflictione occiſi, ſomno mortis in tumulis quieſcentes [quorum nō es memor am-
plius.] qui in peccatis mortalibus obierunt, & ideo ſempiternæ obliuioni traduntur, q̄tum ad
perceptionem miſericordiæ dei, ideo additur: [& ipſi de manu tua repulſi ſunt] hoc eſt, tua p-
tectione atq̄ ſalute omnino priuati ſunt. Talibus ſceleratis putabāt Iudęi Chr̄m conſimilē. Vn̄
Pilatum affati ſunt: Domine recordati ſumus, quia ſeductor ille dixit adhuc viuens. Iam ergo Mat. 27
6 opinabantur eum cum fallacibus condemnatum. ¶[Poſuerunt me in lacu inferiori] id eſt, cū
C his deputauerunt me, qui ad infima ac pœnaliſſima loca inferni proijciuntur. Quemadmodū
enim maxima ſcelera Chriſto adhuc viuenti aſcripſerunt, dicendo: Blaſphemauit: ſic maxima Mat. 26
tormenta mortuo ineſſe arbitrabantur. [in tenebroſis & in vmbra mortis] Infernus enī locus
tenebroſus eſt & vmbra mortis, iuxta illud: Dimitte me anteq̄ vadam ad terram tenebroſam,
& opertam mortis caligine. Terram miſeriæ & tenebrarum, vbi vmbra mortis & nullus ordo Iob. 10.
7 & ſempiternus horror inhabitat. ¶[Super me confirmatus eſt furor tuus,] hoc eſt, rigorem iu-
ſtitiæ tuæ, quem demonſtraſſes in cunctis hominibus, niſi ego pro eis ſatisfeciſſem, demonſtra-
ſti in me, non parcendo proprio filio tuo, ſed morte amariſſima atq̄ turpiſſima me occidi per-
mittendo: imo pro vniuerſis hominibus me tradendo. quemadmodum per Iſaiam proteſtat⁹
es: Propter ſcelus populi mei percuſſi eum. [& omnes fructus tuos]. i. omnia genera tormento- Iſaiæ. 53
rum [induxiſti] id eſt, induci permiſiſti [ſuper me.] Paſſio enim Chriſti generaliſſima fuit, q̄a
omnes cruciatus generis humani pertulit quantum ad genus. In omnibus enim viribus ani-
mæ & membris corporis paſſus eſt, ſc3 captus, vinctus, colaphizatus, conſputus, contriſtatus,
ab omnibus derelictus, contemptus, deriſus, & ſic omnia genera pœnarum, quæ infligi debue-
rant generi humano pro peccatis, deus pater Chriſto induxit quodammodo. Vnde in Iſaia di-
citur: Diſciplina pacis noſtræ ſuper eū, cuius liuore ſanati ſumus. ¶[Longe feciſti notos meos Iſaiæ. 53.
8 à me]. i. diſcipulos meos à me fugere permiſiſti timore Iudæorum. quemadmodū apud Matthę- Mat. 26
um legitur: Tunc diſcipuli omnes relicto eo fugerunt. Vel notos meos. i. eos qui me nouerant

& opera mea atq; doctrinam approbauerant, quando prædicabam atq; miracula coram eis D
faciebam, de quibus in euangelio ſcriptum eſt: Omnis plebs vt vidit, dedit gloriã deo, hos tem
Lu.18 pore paſſionis meæ permiſiſti auerti à me. Multi eñ Iudæorum qui ſæpe Chriſtum & eius opa
laudauerunt, à principibus ſacerdotum ſeducti, in die paraſceues Chriſtum occidi petierũt, de
Mat.27 quibus dicitur apud Mat. Reſpondens vniuerſus populus dixit: Sanguis eius ſuper nos, & ſup
filios noſtros. De quibus ſubiungitur: [poſuerunt me abominationem ſibi.] .i. me contempſe-
Pſalm.21. runt & tanq̃ vilem æſtimauerunt, ſicut ſuperius dictum eſt: Omnes videntes me, deriſerũt me
Luc.23. Vnde in Luca ſcriptum eſt: Deridebant eum principes dicentes: Alios ſaluos fecit, ſeipſum ſal
uum faciat ſi hic eſt Chriſtus dei electus. ❡[Traditus ſum & non egrediebar] Chriſtus à deo pa 9
tre traditus legitur, iuxta illud Apoſto. Proprio filio ſuo non pepercit, ſed pro omnibus nobis
Roma.8 tradidit illum. Chriſtus quoq; ſeipſum tradidit in mortem, ſicut per Iſaiam dictum eſt: Tradi-
Iſaiæ.53 Iohan. 10 dit in mortem animam ſuam. Propter quod in euang. dixit: Nemo tollit animam meã à me,
ſed ego pono eam. Traditus quoq; eſt Chriſtus à Iuda proditore: & non egredebiar à volũtate
paterna, ſed patri vſq; ad mortem obediens fui, dicendo: Fiat voluntas tua. Vel, nõ egrediebar
Luc. 22 Iohan. 18 fugiendo Iudæos, ſed eis impauide obuiaui ac dixi: Quem quæritis? Vel, non egrediebar .i. pro-
pter paſſionis meæ horrorem, & crucis abiectionem, foris nõ cognoſcebar qualis interius fui,
qm̃ ſub carnis fragilitate abſcondebatur diuinitas. Propter q̃d ab Iſaia ſcribitur: Quaſi abſcõ-
Iſaiæ.53 ditus vultus eius, vnde nec reputauimus eum. [oculi mei] corporales [languerunt præ inopia]
ſanitatis. Nam ex velatione & pcuſſionibus Iudæorum, ex abundantia etiam lachrymarũ, & E
maxime ex interiori triſtitia aiæ Chriſti, oculi eius exteriores infirmabantur, qm̃ dolor inte-
rior ſolet præcipue in oculis apparere. Vel, oculi mei .i. oculi corporis mei myſtici, puta apoſto-
li, qui inter cæteros cœleſti viſione & luce præfulgent, languerunt præ inopia fidei atq; conſtã
Mat.26 Zach. 13 tiæ, nam & princeps eoꝝ me cum iuramento negauit. De eis etenim dictum eſt: Percutiam pa
ſtorem, & diſpergentur oues gregis. ❡[Clamaui ad te dñe] ſicut in huius pſalmi exordio patu- 10
it [tota die]. i. cunctis diebus vitæ meæ [expandi ad te manus meas]. i. ad te direxi, & ad tui no
minis honorem ordinaui opera mea, vbiq; & ſemper te honorando. Vel, tota die, hoc eſt, pro
Iſaiæ.63 magna parte diei paraſceues, expandi ad te manus meas corporales in cruce, quatenus omnes
electos tibi colligerem atq; amplecterer. Deinde Chriſtus argumentando oſtendit ꝙ ex deco
re diuinæ iuſtitiæ decuit ſe exaudiri pro ſeipſo & corpore ſuo myſtico, quatenus ipſe ſuſcitaret
in corpore, & fideles p gratiam ſuſcitarentur in anima. Decet nanq; vt deus hanc admirabilẽ
gratiam aliquibus tribuat, ſed non tribuit eam defunctis, ergo ſibi ipſi .ſ. Chriſto & viuis dãda
eſt. Ait ergo: ❡[Nunquid mortuis] corpore & anima [facies mirabilia] reſuſcitando eos ad pri- 11
ſtinam vitam & gratiæ ſtatum? quaſi dicat, non, iuxta illud beati Iob: Homo cum dormierit
Iob.14. Iob.16. non reſurget. Et denuo: Semitam per quam non reuertar ambulo. Quamuis enim quidam
defuncti, etiam impij, ſint ex ſpeciali gratia reſuſcitati: tamen de lege communi mortuus non
reſurgit. [aut medici ſuſcitabunt] mortuos [& confitebuntur tibi.] mortui ſuſcitati ab eis, tua
præconia & ſua peccata? non vtiq;, quoniam hoc naturalem artem & poteſtatem tranſcendit F
❡[Nunquid narrabit aliquis in ſepulchro miſericordiam tuam?] quaſi dicat non, quia in mo- 12
numento non iacet niſi corpus exanime. Et nunquid narrabit aliquis [& veritatem tuam in p
ditione] damnationis æternæ? nequaq̃, quoniam in inferno veritas tua nõ enarrat, iuxta illud
Eccle. 9 Nec ſapientia nec ſcientia erunt apud inferos. ❡[Nunquid cognoſcentur in tenebris?] hoc eſt 13
in his qui fide & lumine gratiæ carent [mirabilia tua?] non vtiq;. Et nunquid cognoſcetur [iu-
ſtitia tua in terra obliuionis] .i. in his qui obſtinantur in malo, quorum pietas tua non recor-
datur, miſericordiam impendendo? quaſi dicat nullatenus, ſcd'm q̃d apud alium Prophetã ha
Baruch.2. betur. Nõ mortui qui ſunt in inferno, quoꝝ ſpiritus acceptus eſt à viſceribus eorum, dabũt ho
norem tibi dño. Hi ergo excluſi ſunt à gratia dei, quatenus cæteri oſtendantur exaudiendi. Au
guſtinus & alij literam iſtam exponunt alio modo. Qm̃ eñ opa & merita Chriſti non omnibꝰ
ſed ſolis prædeſtinatis ad veram ſalutem proficiunt, ideo dr: Nunquid mortuis intus in anima
morte peccati, facies mirabilia, ad vtilitatem ipſoꝝ? quaſi dicat non, qm̃ tales indurati in culpa
ex aſpectu mirabilium dei non mouentur ad emendationẽ. Nã ipſis p Ierem. dr: Si mutare po
teſt Aethiops pellem ſuam, & pardus varietates ſuas, & vos poteritis benefacere cum didiceri
Ierem.13. tis malum: aut medici, ſpirituales .i. prædicatores verbi dei, q aiaꝝ languoribus medentur, ſu-
ſcitabunt mortuos iam præfatos, & confitebuntur tibi? non vtiq;, qm̃ niſi deus intus operet
per grãm, fruſtra laborat prædicator p linguam. Nunqd narrabit aliquis in ſepulchro malæ
conſuetudinis ſeu corpore vitioſo, q̃d eſt animæ in peccato iam mortuæ monumentum, miſe
ricordiã tuam, laudando beneficia pietatis diuinæ, & reparationẽ naturæ humanæ, & verita-
tem tuã

A tem tuam in ꝑditione.i. in vita deſperata ac ꝑdita: non quia non eſt ſpecioſa laus in ore pecca Eccl.15
toris. ¶[Et ego ad te dñe clamaui]Hæc atq; ſequentia exponũt doctores de corpe Chri myſti
14 co quod eſt eccleſia,ſed enitendum videtur,vt totus Pſalmus de domino ſaluatore elucidetur.
Chrs igitur ait:Ego ad te dñe pſ clamaui,quemadmodum ad Hebræos inducit Apl's Chrs cũ Hebr.5.
clamore valido & lachrymis preces offerens[& mane]hoc eſt,cito & in ſplẽdore grãe tuæ,[oro
mea ꝑueniet te].i.oronem meam ad te dirigam anteq̃ alia agam.Vel,ꝑueniet te.i.vltiõem tuæ
iuſtitiæ atq; horrẽdum tuum iudicium,ita quod in ea orone te mitigabo,ne genus humanum
15 penitus perdas ac damnes. ¶[Vt quid dñe repellis orationem meam?]Hoc de chro ſumendum Hebræ.10
eſt,quemadmodum illud quod dixit ſuperius: Deus meus clamabo per diem & non exaudies. Pſalm.21
Dr enim oratio chriſti non exaudita ſeu repulſa,non illa quæ ex deliberata eius ratione ac rati
onali volũtate proceſſit,de illa quippe ait:Pater ego ſciebam qm̃ ſp me audis,ſed illa quam ſe
cundum naturalem affectũ ſeu ſenſitiuum appetitum effudit dicẽdo:Pater ſi fieri poteſt,trã Iohan.11.
ſeat à me calix iſte[auertis faciem tuam à me].i.cur o pater conſolationis tuæ pręſentiam & ſo Matth.26
litæ pietatis aſpectum ſubtrahis naturæ meæ paſſibili in cruce vexatæ,ita vt clamare compul
ſus ſim:Deus deus meus reſpice in me,quare me dereliquiſti? Nunquam tamen facies dei, quæ Pſalm.21
eſt ipſemet deus benedictus in cuius viſione beatitudo conſiſtit,ab anima Chriſti auerſa erat,
16 ſed indeſinenter eam aſpexit viſione beata etiam tempore paſſionis. ¶[Pauper ſum ego]& to
tius paupertatis exemplar,qui non habui vbi caput reclinarem,& de eleemoſynis vixi deuora Lucæ.9
tum fœminarũ[& in laboribus à iuuentute mea] Chriſtus nãq; nec intus nec foris extitit otio Lucæ.8
B ſus,ſed orando,ieiunando,Ioſeph & Mariæ ſeruiendo,deinde prædicando,diſcurrendo,eſuri Lucæ.2
endo,ſitiendo,patiendo,ac moriendo laborauit. Propter quod apud Iſaiam proteſtatur: Ser Iſaiæ.43.
uire me feciſti in peccatis tuis præbuiſti mihi laborem in iniquitatibus tuis. Vnde ab eodẽ pro
pheta ſcriptum eſt:Pro eo quod laborauit anima eius,videbit & ſaturabitur. Et alibi:Ieſus fa Iſaiæ.53.
tigatus ex itinere[exaltatus aũt humiliatus ſum]Nam ſicut Euan. affirmat,cum voluiſſent Iu Iohan.4.
dæi chriſtum regem facere,fugit & declinauit à turba. Cum etiam laudaretur à populo concla Iohan.6.
mante:Omnia bene fecit,& ſurdos fecit audire,& mutos loqui. Itemq;:Nunquam ſic apparuit Marc.7
in Iſrael,nihil ſibiipſi attribuit,ſed totum ad patris retulit gloriam. Dum quoq; exaltatus fuiſ Matt.9.
ſet à Iudæis in die Palmarum,clamantibus:Oſanna filio Dauid,Benedictus qui venit in nomi Luc.19
ne domini, paulopoſt ab eiſdem humiliatus fuit,dicentibus: Tolle crucifige eum[& conturba Luc.23
tus]non inordinata paſſione,ſed vehementi affectu impletus,mortem naturaliter metuendo,
ſeu peccatoribus condolendo. Vnde in Euan. legitur:Ieſus infremuit ſpiritu,& turbauit ſeipm Iohan.11.
17 ¶[In me tranſierunt iræ tuæ]hoc eſt, vindictæ tuæ iuſtitiæ mihi inflictæ ſunt pro peccatis homi
num,quæ ſuper me cepi,& pro quibus debitas pœnas exolui, ſicut alibi ſcriptum eſt: Spiritus Threno.4
oris noſtri Chriſtus dominus,captꝰ eſt in peccatis noſtris[& terrores tui]hoc eſt,terribiles pœ
næ quas me pati voluiſti[conturbauerunt me]i.vehementer animam meam affecerunt,ita vt
dicerem:Nunc anima mea turbata eſt. Propter quod apud Marcum ſcribitur: Cœpit Ieſus pa Ioh.12.
uere & tædere. ¶[Circumdederunt me,]iræ & pœnæ prædictæ,ſeu perſecutores Iudæi[ſicut Marc.14
18 aqua]hoc eſt,abundanter & copioſe[tota die]paraſceues[circumdederunt me ſimul]in tantũ
C vt à planta pedis vſq; ad verticem capitis non eſſet in me ſanitas. Vnde in figura Chriſti ſan Iſa.1
ctus Iob ait:Collegit furorem ſuum in me,& comminãs mihi infremuit ſpiritu. Conſcidit me Iob 16.
vulnere ſuper vulnus,irruit in me quaſi gygas. ¶[Elõgaſti à me inimicum & proximum].i.di
19 ſcipulos meos,qui erant mei amici & proximi,à me diſcedere permiſiſti,[& notos meos] elon
gaſti, [à miſeria,] mea,ita quod mihi non compatiebantur,eo modo quo dictum eſt ſupra.
Et ſuſtinui qui ſimul contriſtaretur,& non fuit:quod non de diſcipulis,ſed de ingratis Iudæis Pſalm.68.
dominus ait. De quibus alibi loquitur: Receſſerunt à me, & ego erudiui eos, & in me cogita Oſee.7.
uerunt malitiam. Tranſlatio Hieronymi ſic habet,& notos meos abſtuliſti,ita videlicet quod
mihi non poſſunt auxilium ferre, quemadmodum ſcriptum eſt: Circumſpexi & non erat au Iſaiæ.63.
xiliator. Iob quoque: Noti mei, quaſi alieni receſſerunt à me. Et hoc eſt quod Chriſtus di Iob.19.
xit diſcipulis: Venit hora & iam venit, vt diſpergamini vnuſquiſque in propria, & me ſolum Iohan.16.
relinquatis.

¶Declaratio Pſalmi eiuſdem tropologica ſiue moralis.

CVm dicat Apoſtolus, ſemper mortificationem Ieſu in corpore noſtro circumferentes vt 1.Corin.4
& vita Ieſu manifeſtetur in carne noſtra mortali,debemus caput noſtrũ in paſſionibus e
ius ſectari,quatenus conglorificemur eidem. Vnde dicit Apoſtolus: Fidelis ſermo. Si commor 2.Timo.2.
tui ſumus & conuiuemus. Si ſuſtinemus,& conregnabimus. Hinc igitur mirum non eſt,ſi Pſal
mi qui de chri paſſione ad literã loquuntur,de mẽbris ipſius ſpũaliter explanent. Eccleſia ergo
ſeu quilibet chrianus tribulationes expertus,varijſq; aduerſitatibus & tentatiõibus circũuallatus,
proclamet

proclamet hunc Pſalmum,dicẽdo:Domine omnium gubernator,deus ſalutis meæ.i.fons ori- D
go,& cauſa totius beatitudinis meæ,à quo tota ſalus mea dependet, ſine cuius mia incſſab li
pereo,grauiter pecco,inæternum condemnor,deus ſalutis meæ,in via per fidem & grãm.De-
usquoq; ſalutis meæ,in patria per ſpeciem & gloriæ lumen:in die clamaui & nocte.i.certis &
1.Theſſ.5. congruis horis diei ac noctis,coram te,oia conſpicit nte.Oportet enim ſine intermiſſione ora-
re.Quia repleta eſt malis pœnæ & culpæ aia mea, videlicet multis afflictionibus,varijs vitijs,
Eccle.2 paſſionibuſq; diuerſis,q̃ ſunt vulnera animæ.Vñ in Eccſe habetur:Cuncti dies hois doloribus
& ærumnis pleni ſunt,nec per noctem mente requeſcit.Hoc de malis pœnalibus.De malis vero
Iaco.3 culpæ alibi ſcriptum eſt:In multis offendimus oẽs:& vita mea inferno appropinquauit. Aia nã
q; peccando tẽdit ad inferos,& quoties peccat,toties inferno propinquior fit.Pctm̃ vero mor-
tale eſt porta inferni,veniale autem peccatum eſt quoddam p̃ambulum & diſpoſitio quædam
ad pctm̃ mortale,& pœnam gehennæ.Qui aũt mortaliter peccat,ſtatim meretur damnari,q̃-
2.Pet.4. uis deus miſericorditer præſtoletur,ſicut Petrus dicit:Patient̃ agit dñs propter vos,nolens ali
quos perire,ſed omnes ad pniam reuerti. Aeſtimatus ſum cum deſcendentibus in lacum. Hoc
oibus ſanctis martyribus conuenit,quos tyranni & infideles tanq̃ ſacrilegos occiderunt,in tm̃
Iohan.16. vt arbitrarentur obſequium ſe præſtare deo illos occidẽdo. Iuſti quoq; qui in iuſtitia moriũn-
tur & à peruerſis iniuſti reputantur,æſtimantur cum deſcendentibus in lacum:factus ſum ſi-
Luc.21 cut homo ſine adiutorio. Hoc conuenit his quibus in Euang.ait ſaluator:Odio eritis oibus ho
minibus propter me:inter mortuos liber.Solus populus chriſtianus inter cæteros homines ve
raciter liber eſt.Nam Chriſti ſeruitus ſumma libertas eſt.reliqui vero vniuerſi,ſerui ſunt iniq- E
Roman.8 tatis ac dæmonis.Vnde ait apoſtolus:Non accepiſtis ſpm̃ ſeruitutis iterum in timore, ſed acce
piſtis ſpm̃ adoptionis filiorum in quo clamamus:Abba pater. Et ad Gala.Non ſumus filij an
Gala.4 cillæ,ſed liberæ,qua libertate Chrs nos liberauit.Sic ergo ab infidelibus & ſeruis pcti,q ſpiritu
aliter mortui ſunt,reputatur populus Chriſtianus,ſeu quicũq; fidelis ac iuſtus. Reputatur eti
am,ſicut vulnerati dormientes in ſepulchris,&c.Super me cõfirmatus eſt furor tuus.i.rigoro-
ſus effectus iuſtitiæ tuæ.Nam quid intelligendum ſit per furorem dei,ſubiũgitur:Et omes flu-
ctus tuos.i.omnia genera tribulationum ſiue pœnarũ,quæ pro peccatis infliguntur, induxiſti
ſuper me.Hoc eccleſiæ Chri atq; fidelibus conuenit,qm̃ deus in hac vita iuſtos multipliciter &
Sapient.3. diſtricte caſtigat,quemadmodum in lib. Sap.ſcriptum eſt: Tanq̃ aurũ in fornace probauit ele
Iudit.8. ctos dñs, & quaſi holocauſti hoſtiam accepit eos. Et Iudith:Omnes(inqt)qui placuerũt deo, p
Iohan.16. multas tribulationes tranſierunt fideles.Et Chriſtus diſcipulis ait:In mundo p̃ſſuram habebi
tis,ſed confidite ego vici mundum.Hæc autem deus facit electis vt venialia eorum expurgen-
tur,& ipſi ad gratiam ampliorem in p̃ſenti diſponantur, alijs quoq; in exemplum proponant
& in futuro gloriam ampliorem conſequantur. Hunc furorem ſuper ſe confirmatum expert⁹
Iob.19. erat Iob,qui dixit:Iratus eſt cõtra me furor eius,& ſic me habuit quaſi hoſtem ſuũ.Ieremias eti-
Iere.15. am qui profitetur:A facie manus tuæ ſolus ſedebam,qm̃ comminatione repleſti me. Longos
feciſti notos meos à me,poſuerunt me abominationem ſibi.Hoc eſt quod Chriſtus in Euang.
Luc.21 ſuis electis locutus eſt:Trademini à parentibus,& fratribus,& amicis,& propinquis. Denique F
Matth.10 Chriſtus venit ſeparare patrem à filijs,fratrem à ſororibus,conſulendo nobis vt relinquamus
omnes propinquos,vxorem,atq; diuitias. Sæpe etiam contigit vt noti à chriſtianis auſugerẽt
eoſq; abominarentur propter vehementiſſimas perſecutiones,aduerſitates,& pœnas ſibi illa-
Iob.19. tas,ſicut & S.Iob ſibi accidiſſe fatetur:Traditus ſum vel dæmoni ad tentandum,vel tyrãno ad
occidendum,vel homini prauo ad perſequendum,& non egrediebar.i.has pœnas non fugi,ſʒ
Matt.5. omnia æquanimiter paſſus ſum,ſciẽs quoniam copioſa eſt merces mea in cœlo:oculi mei,cor-
porales,languerunt præ inopia naturalis virtutis, eo quod interior dolor in oculis corpis ma
Iob 16. gis redundet. Vnde à beato Iob dicitur:Facies mea intumuit à fletu, & oculi mei caligauerunt.
Vel oculi mei interiores & intellectuales , languerunt præ inopia diuinæ illuminationis , &
præ abundantia propriæ cæcitatis. Tota die,hoc eſt,horis competentibus totius diei,expan-
di manus meas ad te,domine.i.deſideria mea,ſeu opera aut man⁹ corporeas,ſicut ſcribitur in
Threno.3 Threnis:Leuemus corda noſtra cum manibus ad dominum in cœlis. Et Apl's ait:Volo viros
1.Timo.2. orare in omni loco, leuãtes puras manus ſine ira & diſceptatione.Plurimum equidem cõfert
ad excitandum mentis feruorem ac deuotionem internam manus corporis in altum erigere,
quatenus ſpiritus dirigatur ad proprium creatorem,in cœleſtibus demorantem.Nunqd mor
tuis facies mirabilia?&c. Hunc verſum cum duobus ſequentibus dicere poteſt eccleſia,ſeu quiſ-
cunq; fidelis ad oſtendendum quàm rationabile ſit exaudiri à domino,ſicut in præcedenti ex-
poſitione à Chriſto inducti ſunt,ſenſus enim eſt idem. Et mane,hoc eſt,in principio infuſionis
gratiæ tuæ,vel mane,hoc eſt,in principio lucis ſolaris,oratio mea, tibi porrigẽda,præueniet te
hoc eſt,

A hoc eſt,tibi offeretur antequam alia operer.Iuxta illud:Quærite primum regnum dei,& iuſti-
tiam eius.Vel,præueniet te,hoc eſt,tuum iudicium,ita vt quod nunc quando eſt tempus acce- Matt.6
ptabile & dies ſalutis,conabor te mitigare & tibi placere.Vt qd domine repellis orationem me 2.Corin.6
am,non ſtatim eam exaudiendo ſeu diutius differendo? Videtur nanq; deuoto,quod oratio
ſua repellitur dum pro ſuo voto nõ exauditur.Propter quod Iob dixit:Ecce clamabo vim pa- Iob.19.
tiens,& nemo exaudiet,vociferabor,& non eſt qui iudicet.Et Abacuc:Vſquequo domine cla- Abac.1
mabo,& non exaudies? Interdum quoq; oratio omnino repellitur,quia non in nomine Ieſu
fit,ſcilicet cum id non poſtulatur,quod expedit ad ſalutem. Nam & Paulus ter deprecatus eſt 2.Cor.12.
dominum,& exauditus non fuit.Quandoque etiam oratio in nomine Ieſu oblata,ad tempus
repellitur ſeu differtur,quatenus deuotius continuetur,& res optata ardentius appetatur, ſic-
que copioſius obtineatur.Certiſſime tamen tenere debemus,quod oratio in nomine Ieſu for-
mata ſi continuetur,& pro ipſo orante fiat,ſemper acceptatur,auertis faciem tuam à me,grati-
am ſuſpendendo,meq; tribulationibus exponendo,nec ſtatim conſolando. Iſta auerſio nõ eſt
auerſio ſimpliciter dicta,ſed ſimilis eſt auerſioni qua mater à paruulo filio ſuo faciẽ ſuã abſcon
dit,tanquam offenſa eſſet,quatenus filius eam cum lachrymis repetat, affectioſiusq; aſpiciat.
Pauper ſum ego,vel rebus ſeculi, vel merito & gratia, vel affectu, omnia terrena arbitrando
vt ſtercora,& in laboribus à iuuentute mea .i. à principio quo cœperunt eſſe electi in mundo.
Multi nanq; ſunt labores ſanctorum,videlicet exercitia pœnitentiæ,vigiliæ,abſtinentiæ,ora- Philip.3.
tiones,opera exteriora,afflictiones & pœnæ.Propter quod in libro Iob ait quidam:Homo na- Iob.5.
B ſcitur ad laborem,& auis ad volatum.Ideoq; de reprobis dictum eſt ſupra: In labore hoĩm nõ Pſalm.72.
ſunt,& cum hoĩbus non flagellabuntur.Et ſcd'm Apl'm,nullus coronatur niſi qui legitime cer- 2.Timo.2
tauerit,quod ſine magno labore fieri nequit:exultatus autem humiliatus ſum.Nam dum bo-
ni laudantur & ſublimantur ab alijs,in proprijs cordibus coram deo humiliantur quia non ſi
bi ſed dño oĩa bona attribuunt,& hoc eſt ſignũ boni, virtuoſiq; viri. Propter quod Salomon
ait:Quomodo probatur in conflatorio argentum,& in fornace aurũ,ſic probat homo ore lau- Proue.27.
dantis.Vel exaltatus per proſpera,humiliatus ſum protinus per aduerſa, quia non pmanet ho
mo diu in eodem ſtatu,ſed nunc proſpera,nunc aduerſa ei contingunt,idcirco in Eccleſiaſtico
ſcribitur:In die bonorum ne immemor ſis malorum , & in die malorum ne immemor ſis bo- Eccl.11
norum.Vel exaltatus ſuperbe & inobedienter viuendo,humiliatus ſum, veraciter confitendo
& conturbatus propter enormitatem peccatorum meorum,ſeu aſperitatem pœnarum & per
ſecutionũ.In me tranſierunt iræ tuæ.i.effectus tuæ iuſtitiæ ſeu cogitationes pœnoſæ mihi infli
ctæ ſunt,ſicut in libro Iob habetur:Sagittę domini in me ſunt,quarum indignatio ebibit ſpm̃ Iob.6.
meum,& terrores domini militant contra me:ideo ſubditur,& terrores tui conturbauerũt me
.i.formidines de effectibus tuæ iuſtitiæ,ſcilicet de futuro iudicio,de pœnis inferni, de expulſio-
ne à gloria,conceptæ,ſolicitum me fecerunt,pœnitẽtem & anxium.Iuxta illud:A facie dei tur- Iob.23.
batus ſum,& conſiderans eum,timore ſolicitor.Circundederunt me afflictiones prædictæ,ſi- Iob.7.
cut aqua tota die,imo toto tempore vitæ meę,quia militia eſt vita hominis ſuper terram.Et ſe
C cundum Aug.perſeuerandum eſt vſq; in finem,quia tentatio perſeuerat vſq; in finem,circũ-
dederunt me ſimul.Multoties nanq; electi ſimul & ſemel à mundo, carne, atq; diabolo impe-
tuntur ac ſatigantur.Cætera ex dictis in pcedenti expoſitione eluceſcũt. Ecce pſalmum myſte
rialem,doctrinalem & vere deuotum audiuimus , in quo decet nos Chriſti paſſionem intente
recolere,eiq; intime condolere,& eius veſtigia digne ſectari,quatenus illud beati apoſtoli dice
re ſinguli valeamus.De cætero nemo mihi moleſtus ſit.Ego enim ſtigmata dñi Ieſu in corpo-
re meo porto.Illud quoq; ſponſæ:Faſciculus myrrhæ dilectus meus mihi,inter vbera mea cõ Gala.6
morabitur. Et hanc arbitremur ſummam eſſe noſtram felicitatem diſpoſitiue,& in præſenti Cant.1
perfectionem & gratiam,chriſti paſſionibus conformari,eius obiectiones imitari, eiuſq; chari
tati vtcũq; aſſimilari.Propterea enim hortatur apl's:Eſtote imitatores dei ſicut filij chariſſimi,
& ambulate in dilectione ſicut & Chriſtus dilexit nos.Et altiſſimus ille apoſtolici ordinis Ver- Eph.5.
tex:Communicantes(inquit)Chriſti paſſionibus gaudete,vt & in reuelatione gloriæ eius gau- 1.Pet.4
deatis.Rurſuſq;:Si exprobramini(inquit)in nomine chriſti,beati eritis. Quid enim glorioſius Ibidem
chriſtiano,quàm eſſe conſimilem chriſto?

COMMENTARIVS IN PSALMVM LXXXVIII.

¶Expoſitio Tituli.

DEclarandi nunc Pſalmi titulus eſt:Intellectus Etham Iſraelitæ.i.in Pſalmo præſenti con
tinetur,quid homo robuſtus per gratiam,deumque contemplans per fidem,de Chriſto
intelligere debet. Etham nanque interpretatur robuſtus. Secundum omnes autem expoſito-
res,pſalmus hic tractat de ſtabilitate perpetuitateq; regni Dauid, quæ in nullo cõpleta eſt,niſi
in Chriſto.

in Chriſto. Propterea pſalmus iſte ad literam de Chriſto pertractat: & quoniam ſtabilitio iſta D
per gratiam dei efficitur, ideo ſanctus propheta à fonte omnium gratiarum, videlicet à diuina
miſericordia orſus eſt.

¶ Expoſitio Pſalmi.

Miſericordias (inquiens) domini in æternum cantabo] Dulciſſimum plane exordium, 2
& omni mundana, carnali & vana voluptate vehementer ſuauius. Non ait: Miſericor
diam domini, ſed miſericordias, quoniam ſecundum multitudinem miſeriarum no
ſtrarum, multiplicatæ ſunt ſup nos miſericordiæ domini. Miſericordia autem dei in
terdum vocatur ipſa pietas diuinæ naturæ, quæ naturaliter clemēs eſt; & iſta miſericordia nō
eſt niſi vna ſicut diuina eſſentia: quandoq; vero miſericordia dei nominatur effectus pietatis di
Tob 12 uinæ, ſicut Raphael ait: Benedicite deum cœli, quia fecit vobiſcum miſericordiā ſuam. Et vtro
q; modo accipi poteſt hoc loco miſericordia domini: ſed ſi primo modo accipiatur, tūc vna ac
ſimplex miſericordia dei pluraliter explicatur, propter multiplices ſuos effectus. Deus enim
mille modis nouit ſuis miſericorditer auxiliari. Eritque ſenſus: Miſericordias domini, id
eſt, ipſum deum naturaliter miſericordem, ſeu pietatem diuinam multipliciter miſerentem, in
æternum cantabo, hoc eſt, indefinenter laudabo, nūc inchoatiue & in futuro completiue. Quē
1.Cor.13. admodum nanque ſecundum Apoſtolum: Charitas nunquam excidit, quia nunc incipit & in
futuro perficitur: ſic actus charitatis, qui ſunt deum diligere, contemplari, admirari, laudare,
ipſo frui, in ipſo lętari, nunquam deficiunt, ſed in præſenti habent exordium & in patria com
Luc.10 plementum. Propter quod de Maria Magdalena, his occupata, dixit ſaluator: Maria optimā E
partem elegit, quæ non auferetur ab ea. Si vero miſericordiæ domini iam dicantur effectus
ſeu opera miſericordiſſimi creatoris, ſenſus erit: Miſericordias domini, hoc eſt, dona gratiæ
ſeu beneficia dei, & multiplicem ſuæ bonitatis effectum, tam mihi quam toti generi humano
Iſaie 63. impēſum, in æternum cantabo, quemadmodum in Iſaia dicitur: Miſerationum domini recor
dabor laudem domini ſuper omnibus quæ reddidit nobis, & quę largitus eſt nobis ſecundum
indulgentiam ſuam. Recolat hic vnuſquiſq; vt valet miſericordias domini, i. beneficia eius ge
neralia & ſpecialia. Generalia quippe beneficia dei ſunt creatio, recreatio, iuſtificatio, & glori
ficatio. Specialia vero beneficia dei ſunt, quæ vnicuiq; ſingulariter data ſunt. Sed vtraq; vere
omnem rationem, linguam, numerumq; tranſcendunt. Quis enim omnia beneficia Chriſti
Baruch 3. concipiat, eloquatur, aut numeret? Propter nos factus eſt homo, conuerſatus in mundo, ſuſpē
ſus in ligno. Nobis dedit ſeipſum in ſacramento, promiſit pro pręmio, in cordibus noſtris vult
habitare, delitiari, quieſcere. ¶ In generationem & generationem, annunciabo veritatē tuam
in ore meo] Propheta autor Pſalmi præſentis, ſicut prædixit, effecit. Prædixit nanq; ſe annun 2
ciaturum dei veritatem à generatione in generationem, i. à qualibet generatione in quamlibet
generationem, ſuccedentem, quoniam Pſalmus eius vſq; in finem mūdi cantabitur. Solet aūt
ſcriptura per generationem & generationem, deſignare perpetuam durationem, quemadmo
Luce 1 dum ait Maria. Et miſericordia eius à progenie in progenies. Cum ergo nos breui viuamus
tempore, & paulopoſt moriamur, ſcrutandum eſt quomodo quilibet noſtrum in perſona pro F
pria hæc dicere queat. Certum eſt enim quia in perſona eccleſiæ dici à quolibet poſſint. Et rñdē
dum quod quilibet noſtrum hæc dicere poteſt, ſecundum duplicem ſenſum. Primo, nam q bñ
& exemplariter oꝑatur, imitatores ſuæ bonæ cōuerſationis relinquit, & ita ꝑ ſuos ſequaces ve
ritatem diuinam inceſſanter annunciat. Secundo exponitur ſic: A ḡnatione, viæ ſeu viatoꝝ, in
generationem ſanctoꝝ in pŕia, annunciabo veritatē tuā, ita ꝙd in ḡnatiōe ſanctoꝝ viatoꝝ hāc
annunciationē incipiā. In ḡnatione vero beatoꝝ cōꝑhenſoꝝ eam continuabo atq; perficiā.
Per veritatē autē dei hoc loco accipi poteſt iuſtitia eius, ꝙ ideo annūciatur ab eo qui miam dñi
cātat, quia in omni opere dei miſericordia & iuſtitia commiſcentur. Poteſt ꝗq; per veritatē in
telligi promiſſionum diuinaꝝ impletio, ꝙ deus hoibus per Chrm̄ largitus eſt, ꝗd ſe per illū ꝑſti
Iohan. 1 tuꝝ ſpopōdit, Sicq; accipitur quū dr̄ apud Ioh. Gr̄a & veritas per Ieſum Chrm̄ facta eſt. Sic er
go propheta in hoc verſu mutans perſonā, ait ad dñm: In ḡnationem & ḡnatiōem annūciabo
veritatem tuam in ore meo, reuoluēdo ſtabiliter in ore meo verba diuina, & non ſolum tran
ſitorie atq; celeriter ea proferendo ex ore. Propterea aūt veritatem tuam annunciabo. ¶ Quo 3
niam dixiſti] id eſt, intra te decreuiſti, & multipharie multiſque modis locutus es per angelos,
Hebr.1. per prophetas, per filium tuum incarnatum, atque Apoſtolos, iſtud, ſcilicet, [in æternum mi
ſericordia ædificabitur in cœlis] id eſt, per effectum miſericordiæ, ruinæ cœlorum reparabun
tur, & muri cœleſtis Ieruſalem ex viuis lapidibus conſtruentur, dum per Chriſti incarnationē
Pſalm.35. ac paſſionem homines ad ſedes apoſtatarum angelorum transferūtur. Vnde ſuperius dictum
Pſalm 56. eſt: Dñe in cœlo miſericordia tua, Et: Magnificata eſt vſq; ad cœlos miſericordia tua. Vel ſic:
Quoniam

A Quoniam dixiſti, per teipſum & ſanctos prophetas, Inæternum mia ædificabitur in cœlis.i.
in apoſtolis ſeu per apoſtolos,qa per eos ſabricata eſt eccleſia catholica, operante per eos miſe
ricordia tua.Dr̃ nanq; miſericordia dei inæternum ædificari,dum eius effectus æternaliter pſ
ſeuerat. Eccleſia vero per miſericordiam dei conſtructa,vſq; in finem ſeculi permanebit [præ
parabitur veritas tua i eis].i.impletio promiſſioũm tuarum & prophetarum per apoſtolos di
ſponetur,vt per eos ad homines vniuerſos perueniat, quatenus per gratiam ill' primo conceſ
ſam cæteri conuertantur,quemadmodum ab Eccl'o dictũ eſt:Vt propherę tui fideles inuenian Eccle.36
tur. Vel ſic,ꝑparabitur veritas tua in eis.i.in cœleſtibus ciuibus ſeu angelis ſctis,qm̃ ipſi primit'
de diuinis myſterÿs illuſtrantur,& ita per eos veritas diuinę illuminationis ad homies ſanctos
deducitur. Eccleſiaſtica nanq; hierarchia,à hierarchia angelica purgatur,illuminatur & perfi
4 citur.Dixiſti quoq; o domine. ⸿[Diſpoſui teſtamentum electis meis] .i. vetus teſtamẽtum,ſeu
legem Moſaicam dedi filÿs Iſrael. Quoniam enim lex diſponebat ad Chriſtum,iuxta illud A
poſtoli:Lex pędagogus noſter fuit in Chriſto,idcirco data nõ eſt,niſi populo illi ex quo Chri Gala.3
ſtus incarnari elegit, videlicet filÿs Iſrael[iuraui Dauid]filio Ieſſe[ſeruo meo,vſq; Inæternum
præparabo ſemen tuum].i.propagatio filiorum tuorum vſq; ad Chriſtum,ex eis naſciturum
ptinget,& in ipſo Chr̃o perpetuabitur. Hoc in exordio Euãg. beati Mat. verũ eſſe probat, vbi Matt.1.
genealogia Dauid vſq; ad Chriſtum deducitur. ⸿[Et ædificabo in generationem & generati
5. onem].i.per omnem progeniem firmabo & conſeruabo[ſedem tuam].i. regiam poteſtatem
Primo libro Paralipomenon,& alibi deus promiſit regi Dauid,quod nõ deficeret vir de ſemie
B eius ſedens in throno ipſius,ita dũtaxat ſi cuſtodirent filÿ eius pręcepta diuina: ſed quia freq̃n 1.Para.17
ter illa tranſgreſſi ſunt,ad idololatriã declinantes,propterea tempore Zedechiæ regnum Da
uid interruptionem ſuſtinuit,quemadmodum quarto Regum deſcribitur. Quamuis tñ ſedes 4.Reg.17. 4.Reg.25.
ſeu regnum Dauid ad tempus ceſſauerit,nihilominus i Chriſto reparatum eſt, firmatũ ac ꝑpe
tuatum,prout Archang. ait ad virginẽ. Ecce concipies & paries filium, & filius altiſſimi voca Lucæ.1
bitur,& dabit illi dñs deus ſedem Dauid patris eius,& regnabit in domo Iacob inæternũ, & re
gni eius non erit finis. Quod etiam in Iſa. clariſſime ſcriptum eſt. Super ſolium Dauid & ſuper
regnum eius ſedebit,vt confirmet illud in iudicio & iuſtitia,amodo & vſque in ſempiternum. Iſaie.9.
Ecce quanta concordia Euangelicæ narrationis cum ſermone prophetico. Vel ſic,& magis ſe
cundum doctores catholicos. Diſpoſui,hoc eſt,ordinate dedi atq; propoſui teſtamẽtum nouũ,
.i.euangelicam legem,vbi æterna hæreditas eſt promiſſa,quod etiã teſtãmentũ in morte Chr̃i
confirmatum eſt,electis meis.i.re & noie Chriſtianis,de qbus ait apoſtolus:Firmũ ſundamen
tum dei ſtat,habens ſignaculum hoc:Cognouit dominus qui ſunt eius. Petrus quoq;:Vos aũt 2.Timo.2. 1 Pet.2.
genus electum,regale ſacerdotium,gens ſancta. De hoc teſtamento & diſpoſitione ipſius Pau
lus teſtatur:Noui teſtamenti mediator eſt Ieſus vt morte intercedente,in redemptionem earũ Hebr.9.
præuaricationum,quę erant ſub priori teſtamento,repromiſſionem accipiant qui vocati ſunt
æternæ hæreditatis:iuraui.i.certitudialiter, firmiterq; promiſi Dauid ſeruo meo,hoc eſt,Chri
ſto,qui vt homo minor eſt me & ſeruus me',vſq; inæternum.i. vſq; in finem ſeculi,imo vſq;
C in vitam æternam,præparabo ſemen tuum,hoc eſt,per fidem & gratiam formabo & diſponã
chriſtianos & fideles,de quo ſemine apud Iſaiam dictum eſt:Si poſuerit,ſcilicet Chr̃s,animam Iſaiæ.53.
ſuam pro peccato,videbit ſemen longęuum. Frequenter in diuinis ſcripturis per Dauid intelli
gitur Chriſtus. Vnde dominus per Ieremiam ait:Non dominabũtur Iacob amplius alieni,ſed Iere.30
ſeruient domino deo ſuo & Dauid regi ſuo,quem ſuſcitabo eis.i. Meſſiæ, vt omnes exponunt.
Non enim ſuſcitauit nec ſuſcitabit deus defunctum illum Dauid filium Iſai,ad regnandum in
hoc mundo. Hinc quoq; in Oſee ſcriptum eſt:Poſt hæc reuertentur filÿ Iſrael,& quærẽt domi Oſee.3.
num deum ſuum,& Dauid regem ſuum. Sed vbi iurauit deus Chriſto,quod inęternum ꝑpara
ret ſemen ipſius? Ecce ad Abraham dicitur:Per meipſum iuraui,dicit dominus,quia non pep Gen.22
ciſti filio tuo vnigenito propter me,benedicam te: & In ſemine tuo benedicentur omnes gẽtes
terræ. Quid autem per ſemen hoc intelligere debeamus,apoſtolus exponit ad Galatas dicens: Gala.3
Non dicit in ſeminibus quaſi In multis,ſed quaſi in vno,& ſemine tuo quod eſt Chriſtus. Da Dani.7.
niel etiam dicit:Omnes populi,tribus & linguæ ſeruient ei. Et ædificabo,hoc eſt,ſtabiliã in ge
neratione & generationẽ.i.inæternũ[ſedem tuã]hoc eſt,iudiciariã tuã poteſtatem, & regiã di
gnitatẽ. Vnde in Dan. ſcribit:Dedit ei poteſtatẽ & honorẽ & regnũ. Qual' vero ſit iſta poteſtas Eodem
& regnũ,ſubiungit:Poteſtas eius poteſtas æterna q̃ non auferetur,& regnũ quod non corrũpe
tur. Vel,ędificabo per charitatem & dona ſancti ſpiritus,ſedem tuã,hoc eſt,corda fidelium ſiue
eccleſiam In quibus tu Chriſte per gratiam habitas. Anima equidem iuſti ſedes eſt ſapiẽtiæ,& Sapient.7.
in eccleſia reſidet Chriſtus,quemadmodum ſcriptum eſt:Ipſe ſedebit & dominabitur in ſolio Zach.6.
ſuo. Vel ædificabo ſedem tuam,nõ manufactam, ſed thronum cœleſtem,vt ſedeas in cœlo ad
dexteram

Apocal. 3. dexteram meam in ſede,de qua tu Chriſte loquut⁹ eſt:Ego vici,& ſedi cum patre meo in thro- D
no eius. ¶Cõfitebuntur cœli mirabilia tua domine,etenim veritatem tuam in eccleſia ſancto 6
rum]Quamuis hæc de angelis ſanctis & cunctis cœli ciuibus exponi poſſint, qui vtiq; confitē
tur indeſinenter,confeſſione inceſſabilis laudis mirabilia opera dei,& veritatem ipſius in eccle
Apoca.15. ſia triumphanti ſanctorum ſeu beatorum in patria,ſicut de talibus in Apoc.dicitur:Magna &
mirabilia ſunt opera tua domine deus omnipotens,iuſtæ & veræ ſunt viæ tuæ rex ſanctorum
imo ſecundum diuinum & magnum Dionyſium angeli ſuperiores illuſtrant & docēt angelos
inferiores de quibuſdam mirabilibus dei effectibus & veritatibus diuinorum effectuum. Deni
q; cœli iſti confitentur etiam mirabilia dei & veritatem ipſius,in eccleſia militãti,ſanctorũ via
torum,quorum mētes illuminant de admirandis dei operibus & ſacris ſcripturis. Propter q̃d
Matt. 1. apud Mat. angelus ſcribitur docuiſſe Ioſeph de mirabili conceptione Chriſti. Et in Actis legi-
Actuum. 5 tur,angelus apoſtolos eduxiſſe de carcere,eiſq; dixiſſe:Ite & ſtantes loquimini in templo plebi
omnia verba hæc. Nihilominus per cœlos hoc loco conuenientius intelliguntur ſancti apoſto
li,alijq; apoſtolici viri,angelicam atq; cœleſtem conuerſationem in terra habentes, eritq; ſen-
ſus:Confitebuntur.i.ſecure proteſtabuntur,docebunt & prædicabunt atq; laudabunt cœli.i.
apoſtoli atq; eis conſimiles,mirabilia tua domine.i.miracula tua o Chriſte,& omnia q̃ de tuis
myſterijs ſunt conſcripta:etenim.i.etiam confitebuntur & prædicabunt,veritatem tuam.i.iu
ſtitiam atq; euangelicam legem,omni veritate pleniſſimam,in eccleſia ſanctorum.i.in congre
Actuum.4 gationibus fidelium electorum. Iſtud in Actibus apoſtolorum clare docetur impletum,vbi in
ter cætera ſcriptum eſt: Videntes principes ſacerdotum Petri & Iohannis conſtantiam mira- E
Actuum. 5 bantur,quorum conſtantia patuit quando dicebant:Obedire oportet deo magis quàm homi
nibus. Non enim poſſumus,quæ audiuimus & vidimus nõ loqui. Nõne mirabilia dei & Chri-
Actuum. 2 ſti eius hoc modo confeſſi ſunt ſancti apoſtoli,dum Petrus voce omniũ dixit Iudæis:Ieſum Na
zarenum virum approbatũ in vobis à deo,virtutibus & prodigijs & ſignis,interemiſtis?Ideo
autem iſta egerunt apoſtoli. ¶[Quoniam quis]tanquam dicat,nullus[in nubibus].i. in ſubli- 7
mibus creaturis,quales ſunt apoſtoli & prophetæ[æquabitur domino]deo trino,vni, & bene
Actu. 10. dicto,ſeu filio dei Ieſu Chriſto,de quo Petrus ait:Hic eſt omnium dominus. Quamuis eñ cre-
atura poſſit deo aſſimilari,non tamē valet ei æquari,ſed in infinitum diſtat ab eo. Propter q̃d
Iſaiæ 40. apud Iſaiam dicitur:Cui adæquaſtis me dicit ſanctus? Dicuntur vero prophetæ & apoſtoli nu
Iſaiæ 60. bes,ſicut de apoſtolis ait Iſaias:Qui ſunt iſti,qui vt nubes volant? Primo,quoniam ſicut nubes
primo illuſtrantur à ſole,deinde terram illuminant,ſic prophetæ atq; apoſtoli prius,copioſiuſ
q; à ſole iuſtitiæ Chriſto domino ſunt edocti,deinde homines illuſtrauerunt. Vnde dicit eis ſal
Matt. 5 uator:Vos eſtis lux mundi. Secundo, quoniam ſicut nubes terram pluendo irrigant & fœcun
dant,ſic apoſtoli & prophetæ corda hominum pluuia ſalutaris doctrinæ,& verbo gratiæ per-
fuderunt,impleuerunt,& à damnabili ariditate & ſterilitate liberauerunt, ideo dictum eſt eis:
Eodem Vos eſtis ſal terræ. Tertio,propter altitudinem contemplationis,eleuatiõem deſideriorum,ſu-
blimitatemq; vitæ. Poſſunt quoq; per nubes(ſecundũ Dionyſium cap. 15. cœleſtis hierarchiæ)
intelligi angeli ſancti,de quibus ſubiungitur[ſimilis erit domino in filijs dei,]tanquam dicat,
Hebr. 1. neq; in angelis inuenitur aliquis deo æqualis. Omnes eñ(ſecundum apoſtolum)ſunt admini F
ſtratorij ſpiritus. Conuenienter vero per filios dei accipiuntur iam angeli, quia de eis domin⁹
Iob. 38. apud Iob ſciſcitatur:Vbi eras cum me laudarent aſtra matutina,& iubilarent omnes filij dei?
Iob. 1. De quibus etiam in lib. Iob narratur:Quadam die cum veniſſent filij dei & aſſiſterent corã do
mino,affuit inter eos & Satan. ¶[Deus qui glorificatur]hoc eſt,glorioſus eſſe aſſeritur,honora 8
tur,& exaltatur[in conſilio ſanctorum].i.in diligenti perſcrutatione oĩm electorũ,in cœlo & ter
ra verſantium,quorum vnum,parq; conſilium eſt,vt deum præ cunctis glorificent corde, ore
ac opere[magnus]imo immenſus,atq; in omni nobilitate ſimpliciter, interminabiliterq; per-
fectus[& terribilis ſuper omnes qui in circuitu eius ſunt]hoc eſt,venerandus ſeu metuendus p̃
cunctis beatis & ſanctis ei aſſiſtentibus,& ad eum ex omni parte accedentibus. Dicuntur autē
electi eſſe in circuitu dei,non quod eum intra ſe claudant ac finiant, cum ipſe illocalis, incircũ-
ſcriptibiliſq; conſiſtat,ſed quoniam ſic ad eum vndiq; confluunt,ei deſeruiunt & aſſiſtũt, ac ſi
intra ſe ſeu in medio ſui eum includerent. Vel quoniam ipſe deus glorioſus & ſanctus om̃ia pe
netrat,cunctiſq; intimus eſt,& magis vicinus,quàm aliquid ſibimetipſi, ſeu ipſa eſſentialia rei
principia toti principiato,propterea dicuntur eſſe in circuitu eius. Verius tamē ipſe eſt in circui
Pſal. 124 tu eorum ſicut inferius dicitur:Dominus in circuitu populi ſui. Vnde in Actibus Paulus teſta-
Actu. 17 tur:Non longe eſt ab vnoquoq; noſtrum. In ipſo enim viuimus,mouemur,& ſumus,ſicut &
quidam poetarum veſtrorum dixerunt,ſecũdum Thomam Aratus poeta hoc dixit. ¶[Domi- 9
ne deus virtutum quis ſimilis tui?] Nullus vtiq;,loquendo de ſimilitudie naturali,& perfecta.

Finiti

Finiti eñi & infiniti nulla extat proportio, quoniam quotieſcunq; finitum finito addatur, nū-
A quam exinde infinitum efficitur. Ideoq; ad inſinuandam infinitam dei excellentiam ſuper oīa
ſcriptum eſt apud Iſaiam: Quis menſus eſt pugillo aquas, & cœlos palma ponderauit? Quis ap- Iſa. 40
pendit tribus digitis molem terræ, & librauit in ponpere montes, & colles in ſtatera? Vnde alio Sap. 11
in loco dictum eſt: Tanquam momentum ſtateræ ſic ante te eſt orbis terræ, & tanquam gutta
roris antelucani, quæ deſcendit in terram [potens es domine] per eſſentiam, quoniam idem ē
tibi eſſe & poſſe, & ſicut tuum eſſe eſt infinitum, ſic tua potentia eſt immenſa, cui omnia extant
facilia, prout ait ſcriptura: Subeſt tibi cū volueris, poſſe. Differt autem potentia dei ab aliorū Sap. 12
potentia. Primo quoniam deus ex ſeipſo ſeu propria potentia potens eſt, ſicut de eo ſuperius Pſalm. 65.
dictum eſt: Qui dominatur in virtute ſua in æternum. Secundo, quoniam deus vniuerſaliter Sap. 11
potens eſt, iuxta illud: Misereris omnium, quoniam omnia potes. Tertio, quia potētia dei eſt Iſa. 59
penitus infinita, nec poſſunt tanta tamve ſublimia à deo produci, quin poſſint in infinitū plu- Num. 11
ra atq; maiora ab eo creari ſeu effici, iuxta illud: Nunquid manus domini inualida eſt? Et ali-
bi: Deus ſempiternus dñs, non deficiet. Potens vero eſſe deus deſignatur dum dr̄ in libro Iob: Iob. 36
Deus potētes non abijcit, cum ipſe ſit potens [& veritas tua] diuina & increata, reſultat, ſplen-
det, atq; apparet [in circuitu tuo], i. in omnibus creaturis ſeu tibi aſſiſtentibus, in quoꝝ tu me-
dio es. Quemadmodum enim diuina potentia in rerum creatione relucet, ſic ſapientia ſeu ve-
ritas dei in earum ordinibus lucet. Propter quod ſcriptum eſt: A magnitudine ſpeciei creatu- Sap. 13
ræ, poterit creator cognoſcibiliter videri. Et iterū: Gloria dei, plenum eſt opus eius. Vel, veritas Eccle. 42
B tua, i. vera illuminatio tua, ſacra doctrina & ſapientialis ordinatio eſt in circuitu tuo, i. in corde
ſeu intellectu eorum, de quibus iam dictum eſt: Magnus & terribilis ſuper omnes qui in circui-
tu eius ſunt. Noſtra quippe veritas, & ſcientia à rebus cauſantur, ſed veritas & ſcientia dei cau-
ſa eſt rerum, & vt ab vno vultu diuerſæ reſultant imagines in pluribus ſpeculis, ita quidē ab
vna ac ſumma veritate, multæ cauſantur veritates in rebus creatis. Propterea de hac veritate
ſeu ſapientia creata in Eccleſiaſtico habetur: Deus creauit illā in ſpiritu ſancto, & effudit illam Eccle. 1
30 ſuper omnia opera ſua & ſuper omnem carnem, & præbet eam diligentibus ſe. ¶ [Tu domi-
naris poteſtati maris], i. ipſum mare & omnis naturalis curſus, ordo & virtus ipſius tibi ſub-
iecta ſunt. Hoc patuit in diuiſione maris rubri. Vnde de Chriſto vero & altiſſimo deo ſcriptū Exod. 14.
eſt. Ventus & mare obediunt ei. Iob quoq; ait: In fortitudine illius repente maria congregata Mat. 8
ſunt. Per obedientialem nanq; potentiam omnibus concreatam, vniuerſa creatori ſuo obedi- Iob. 26.
unt [motum autem fluctuum eius tu mitigas.] hoc eſt impetuoſos fluctus abyſſi quieſcere fa-
cis, ſedas, atq; confringis, quemadmodum ad ſanctum Iob teſtatus es. Circundedi mare ter- Iob. 38
minis meis, & dixi, Hucuſq; venies & non procedes amplius, & hic confringes tumētes fluctus
tuos. Hinc quoq; de Chriſto à Marco inducitur. Comminatus eſt vento & dixit mari: Tace & Marc. 4
obmuteſce, & facta eſt tranquillitas magna. Moraliter exponitur ſic. Tu dominaris poteſtati
maris, i. potētibus ſeculi & principi huius mundi, videlicet tyrannis & dæmonibus ne quantū
velint in tuos deſæuiant, ideo ſequitur motum aut fluctum eius, i. impetus tentationum diabo-
li, perſecutionumq; mundi, tu mitigas, quia ſecundum Apoſtolum non permittis nos tentari
ſuper id quod poſſumus, ſed facis cū tentatione prouentū. Vnde Petrus ait: Nouit dñs pios de 1. Cor. 10.
tribulatiōe eripere. Nōne motū fluctuū hoꝝ mitigat deus, de quo aſſerit Paulus, Benedictus de- 1. Pet. 2
C us, q consolatur nos in omni tribulatione noſtra? ¶ [Tu humiliaſti ſicut vulneratū ſuperbū] 2. Cor. 1.
31 , i. quēcunq; elatū, & præcipue primū illū apoſtatā angelū, qui eſt pater ſuper oēs filios ſupbiæ
deiecisti & oppreſſiſti, ſicut deijcitur vulneratus quemadmodū ſcriptum eſt. Deus ſuperbis re- Iſaiæ. 14
ſiſtit. Et rurſus. Qui ſe exaltat, humiliabitur. Ideo ait ſaluator. Videbā ſatanam ſicut fulgur de Iaco. 4.
cœlo cadentē. De cuius humiliatione ſeu caſu & alibi ſcriptū eſt. Quō cecidiſti de cœlo Lucifer Lu. 14.
qui mane oriebaris? Vnde & alibi habetur. Prudētia dei percuſſit ſuperbū [in brachio virtutis Luc. 10
tuæ] hoc eſt, in excelſa & propria tua poteſtate [diſperſiſti inimicos tuos] dęmones, hominesq; Iſai. 14
iniuſtos. Hos nanq; deus diſpergit ab vanitate quæ ipſe eſt, & ita conuertuntur ad multa ca- Iob. 26
duca & vana, amittentes iā eſſe gratiæ, & in futuro eſſe gloriæ, Idcirco in libro Iob aſſerit. Vidi Iob. 4
impios dño flante periſſe. ¶ [Tui ſunt cœli & tua eſt terra], i. oīa ſuperiora & inferiora [or-
32 bē terræ & plenitudinē eius] hoc eſt, vniuerſa in eo cōtenta [tu fundaſti], i. ſtabiliter collocaſti,
Iuxta illud. Dñs ſapiētia fundauit terrā, ſtabiliuit cœlos prudentia [aquilonem], i. partem ter- Prouer. 3.
ræ aquilonarem auſtro appoſitā, ſeu ventum Aqlo dictū [& mare] magnū oceanū terrā cingē-
tem [tu creaſti.] Vnde in libro Iob ſcriptū eſt. Qui extendit Aquilonem ſuper vacuum. Et in Iob. 26
Apocaly. Timete dñm & date illi claritatem, & adorate eum qui fecit cœlum et terram, mare Apoc. 14
& fontes aquaꝝ. Propter quod ſanctus Iob ait: Quis ignorat, ꝙ manus dñi fecit hæc omnia? Iob. 12
Vel, Tui ſunt cœli, i. angelicæ mētes, ſeu ſancti pdicatores cœliformiter conuerſantes, & tua

eſt terra,hoc eſt,homines terreni quantũ ad id quod ſunt. Sunt enĩ tui per naturã,non aũt per
gratiã, orbẽ terræ.i.vniuerſalẽ eccleſiã p totũ mundũ diffuſam,& plenitudinẽ eius,hoc eſt,ſpi- D
rituales eius diuitias, ſcilicet munera grãæ, ſacramenta, virtutes,& cætera ſpiritualia bona tu
fundaſti,qm̃ ſine te conſeruari non poſſunt,ſicut nec haberi valent niſi à te. Aquilonẽ.i.diabo
Iſa.14 lũ Aquiloni.i. peccatoribus propter charitatis carentiã frigidis dominantẽ, qui dixit. Sedebo
in monte teſtamenti,in lateribus Aquilonis,& mare.i.homines adinſtar maris inſtabiles,im-
petuoſos,amaros,tu creaſti dando eis eſſe naturæ & naturales proprietates,perfectiones,ac vi
res,non tñ in malitia conditi ſunt. [Thabor & Hermon in nomine tuo exultabũt]i.hi duo 13
montes erant fidelibus occaſio atq; materia exultandi in deo,propter beneficia dei in eis oſten
ſa.Thabor enĩ eſt mons in terra ſancta,in quo denũtiata fuit victoria Barac de Syſara & eius
Iudic.4 Ioſue.3. exercitu. Hermon vero eſt mons prope Iordanẽ,quẽ tranſierunt Hebræi arido pede,ſicq; mõ
tes hi propter miraculoſa opera dei in eis oſtenſa,præbuerunt Iudæis occaſionẽ lætandi in deo.
Et maxime præbent chriſtianis materiã exultandi,quia in monte Thabor transfiguratus eſt
Marc.9 2.Pet.1 Matth.17 Chriſtus,quẽ montẽ Petrus ſanctũ appellat. Hanc(inquiens)vocẽ audiuimus,cũ eſſemus fecũ
in monte ſancto.In Iordane vero,iuxta quẽ Hermon mons ſitus eſt,baptizatus eſt Ieſus. Spi-
ritualiter vero per Thabor,quod interpretatur lumen veniens,deſignantur Iudæi,quibus pri
mo data eſt lex & gratia dei infuſa. Per Hermon autẽ,quod interpretatur anathema, ſignificã
tur gentiles qui tẽpore ſuæ perfidiæ erant anathema deo & quaſi anathematizati ab eo,proptẽ
idololatriæ crimen. Eſt itaq; ſenſus. Thabor & Hermon.i.Iudæi & Gentiles ad vitam electi,
non in ſe aut proprijs viribus,ſed in nomine tuo exultabunt, [tuũ brachium].i.tua fortitudo E
Gen.18. eſt[cum potentia]ita vt nihil ſit ei difficile. [Firmetur manus tua]hoc eſt,virtus tua præua 14
leat hoſtibus veritatis,eos deijciendo[& exaltetur dextera tua]Aduertendũ quod manus dei,
Iob.5 Hebræ.10 Iob.13 Prou.3. quæ eſt virtus eius operatiua,interdum accipitur in bono,ſicut cũ in libro Iob dr̃: Manus eius
ſanabunt.Interdũ vero in malo, vt cũ ait Apoſtolus: Horrendũ eſt incidere in manus dei viuẽ
tis. Et Iob: Manũ tuã longe fac à me. Dũ itaq; manus dei in bono accipitur,tunc dextera eius re
ſpicit bona æterna, Siniſtra vero tẽporalia bona,ſecundũ quod in Prouerbijs legitur. Longi-
tudo dierũ in dextera eius,& in ſiniſtra eius diuitiæ & gloria. Dũ vero manus dei in malo acci-
Pſal.20 pitur,ſ.prout concernit malũ pœnæ,tunc per ſiniſtrã dei intelligenda eſt minor punitio,p dex
xterã vero quæ durius percutit punitio maior. Vnde ſuperius dictũ eſt. Inueniatur manus tua
omnibus inimicis tuis,dextera tua inueniat omnes qui te oderunt. Similiter,modo cũ dr̃: Fir-
metur manus tua, per manũ accipitur virtus dei leuius puniens, per dexterã vero eadẽ virtus
grauius puniens,quam petit exaltari,per depreſſionẽ & deiectionẽ omnimodã hoſtiũ peſſimo
rum. Poſſet tamen hic verſus exponi in bono,hoc modo. Firmetur manus tua.i. virtus tua fir
miter auxilietur famulis tuis, eosq; præualere hoſtibus faciat,& exaltet dextera tua.i.benigni
tas tua ſublimet,liberalit̃ cõmunicando dona grãæ & virtutũ [iuſtitia & iudiciũ præparatio ſe
dis tuæ]hoc eſt,per iuſtitiam atq; iudicium tuipſe paratus ac dignus es iudicare,& ſedes tua.i.
iudiciaria tua poteſtas per iuſtitiam, atque iudicium paratur,aptatur, & idonea redditur ad
iudicandum. Per iuſtitiam nanq; vnicuiq; quod ſuum eſt tribuentem,& iudicium quod eſt a-
ctus iuſtitiæ,ſit iudex dignus ad iudicandum. Vel ſic,iuſtitia & iudicium præparatio ſedis tuæ F
.i.per iuſtam conuerſationem,& rectum iudicium ſubijſſius,ſit quilibet dignus vt in eo qua-
Iohan.14 ſi in throno ac thalamo dominus ſedeat,demoretur,& conquieſcat. Ideo nanq; homini tali ait
ſaluator: Ad eum veniemus,& manſionẽ apud eum faciemus. [Miſericordia]per quam cul- 15
pam deles & gratiam influis[& veritas]qua ſicut promiſiſti agis. In omni enim opere tuo mi-
ſericordia,veritasq; cõcurrunt[præcedent faciem tuam].i.ſpiritualem tuam præſentiam,qua
2.Cor.3 quotidie tuis electis per contemplationem appares,ſecundum illud Apoſtoli: Nos autem reue
lata facie gloriam domini ſpeculantes. Non enim adeſt alicui deus per contemplationem ſyn
ceram,niſi primo per miſericordiam ſuã peccata dimittat,grãmq; concedat,& tunc ſicut pro-
miſit,ſeipſum per fidem formatam oſtendit. Vel,Miſericordia & veritas iſtæ præcedent faciẽ
tuam.i.aduentum tuum ſeu repræſentationem vultus tui,qua apparebis in finali iudicio. Tũc
quippe erit tempus iuſtitiæ & iudicij,interim vero eſt tempus miſericordiæ & veritatis [beat9
populus]nunc in ſpe [qui ſcit]per guſtum ſeu experientiam [iubilationem]id eſt,ineffabilem
mentis exhilarationem in deo. Iubilatio nempe ſeu iubilus,eſt quædam exceſſiua atq; inſolita
mentis in deo iucunditas,adeo æſtuans & erumpens ac vehemens,vt nec plene poſſit exprimi
neq; totaliter occultari. Hæc iubilatio ex contemplatione cauſatur, & interdum procedit ex
contemplatione diuinæ bonitatis in ſe,cuius beatitudini congaudemus. Interdum vero ex
contemplatione beneficiorum diuinorum. Et vere modo beatus in ſpe, qui in horum con
ſideratione tam vehementer lætatur. Eſt nanque talis lætitia, certum, dulce, ac ingens
præambu-

A præambulum felicitatis futuræ. Sic iubilans deo ſeipſum non capit præ gaudio, ſtillant per oſ
culos lachrymæ dulces, miraturq; animus, ꝙ deus tantam gratiam ſibi præſtare dignatur.
26 ¶[Domine in lumine vultus tui] naturali & ſupernaturali, [ambulabunt.] de bono in melius,
de virtute in virtutem, de via in patriam, de conſideratione ad opera bona fideles. Eſt enim in Pſalm. 83
nobis naturale lumen, ab intellectu ſeu vultu diuino animæ noſtræ impreſſum, quo inter bo
num & malū verū ac falſum diſcernit, de quo dictū eſt ſupra: Signatum eſt ſuper nos lumē vul Pſal.4
tus tui dñe. In iſto ambulamus, dū rationis iudiciū ſequimur. Sed quoniā homo ad ſupernatu
ralē beatitudinē ordinatur, quæ eſt viſio dei per ſpeciē, ideo naturale lumen ad meritoriā vitā
nō ſufficit, ſed indiget homo lumine ſupernaturali, ſcilicet fide & donis ſpiritus ſancti, & ita e
lecti ambulant in lumine naturali, informato ac confortato lumine ſupernaturali, omnia ope
ra ſua ordinando ad dei honorē ac vitā æternā. Vnde ſaluator: Ambulate dū lucē habetis, vt Joh.12.
non tenebræ vos cōprehendant. Non in hoc lumine, ſed in ſenſualitatis errore, & ignorantia
vitiorū ambulāt peccatores, de quorū via ſcriptū eſt: Via impiorū erit quaſi lubricū, in tenebris Iere.23
impellentur & corruent [& in nomine tuo]. i. in teipſo [exultabunt tota die] qua in corde eorū,
lux gratiæ, diē ſpiritualē producit. Vel, tota die. i. aſſidue, put pſenti vitæ poſſibile eſt [& in virtu
te tua] i. per adiutoriū gratiæ tuæ, non in naturali & propria poteſtate [exaltabūtur] mundū,
27 carnem dæmonemq; vincendo, & ad regna cœleſtia pertingendo. ¶[Quoniā gloria virtutis
eorum]. i. obiectum, cauſa & terminus gloriationis, qua de ſua perfectione ac bonis operibus
gloriantur [tu es] qm̄ non in ſe, ſed in te gaudent, omnia tibi aſcribendo, ſicut dicit Apoſt. Qui 1.Cor.1. Iſa.28
B gloriatur, in dño glorietur. Propter q̄d Iſaias aſſerit: Erit dñs exercituū corona gloriæ, & ſertū
exultationis reſiduo populi ſui [& in beneplacito tuo]. i. pia voluntate tua ſeu per effectum vo 1.Pet.2
luntatis tuæ, qua tibi in nobis complacuit. ſ. per gratiam tuam [exaltabitur cornu noſtrum]
. i. fortitudo & dignitas noſtra, qua dicimur genus electum, regale ſacerdotium, gēs ſancta, qa
28 p gratiam tuam fortitudo noſtra perſeuerat, proficit, & coronatur, cuius rō eſt. ¶[Quia dñi eſt
aſſumptio noſtra]. i. à deo miſericorditer aſſumpti ſumus, qui nos in ſuam protectionem, gra
tiamq; ſuſcepit, ne ab hoſtibus deuoremur [&] pro. i. iſta aſſumptio eſt [ſancti Iſrael regis nri.]
. i. dei ſicut authoris, q eſt ſanctus ſanctorū & ſanctificator Iſraelis & rex noſter. Vel, dñi. i. filij
dei eſt aſſumptio noſtra, quoniā ipſe in ſua incarnatione ſanctiſſima noſtram naturam aſſum
29 pſit. ¶[Tunc locutus es in viſione ſanctis tuis, &c.] Hāc partem pſalmi huius, vſq; ibi: Tu ve
ro repuliſti & deſpexiſti, quidam ad literam exponunt de Dauid, quidam vero de Chriſto, v
tramq; autem tangenda eſt, ſed prima curſorie pertranſeunda, qm̄ minus fructuoſa, ſecundæ ve
ro diligentius immorandum. Deniq; in natalitijs confeſſorum, pontificum, cantat eccleſia ali
quos verſus huius pſalmi ſequentes. Alloquens ergo propheta dñm, ait: Tūc. i. dū iſta mihi di
uinitus ſunt oſtenſa & inſpirata, loquutus es, loquutione interiori, ſcilicet in viſione propheta 1.Reg.2.
li, ſanctis tuis, prophetis de vnctione Dauid, ſucceſſione & proceſſu regni ipſius Dauid. Iſti ſan 2.Reg.12. 1.Reg.17.
cti fuerunt, Samuel, Nathan, & Gad [& dixiſti] per eos [poſui adiutorium] meum [in potente]
. i. Dauid manuforti, qui (ſicut legitur) adhuc adoleſcens exiſtens, leonem & vrſum occi
C dit, & ſic Dauid mediante adiutorio meo, regnum & populum ſuum defendit [& exaltaui ele 1.Reg.17. 1.Para.28
ctū] videlicet Dauid [de plebe mea] i. præ cæteris elegi eū ad regnū, quod etiā Dauid. 2. Reg. &
20 primo Paral. proteſtatur. ¶[Inueni Dauid ſeruū meum] i. conſideraui ꝙ Dauid eſt ſeruus me
us fidelis & verus, idcirco [oleo ſancto meo vnxi eū] in regem per Samuelem. Ter quippe vn 1.Reg.16. Ibidem
ctus eſt Dauid. Primo in domo patris à Samuele, quādo puer erat, & oues patris ſui paſcebat. 2.Reg.2.
Secundo, poſt mortem Saulis in Hebron, ſuper ſolam tribum Iuda. Tertio, ſuper totum regnū 2.Reg.5.
21 Iſrael. ¶[Manus enim mea]. i. poteſtas mea [auxiliabitur ei] contra aduerſa [& brachiū me
22 um]. i. fortitudo mea [confortabit eum] in regno & proſperis. ¶[Nihil proficiet inimicus] ī 2.Reg.11.
uiſibilis. ſ. dæmon in eo finaliter. Nā quamuis eū aliquoties ad magnā ruinam induxit, nō tñ Roma.8
finaliter eū decipere potuit, ſed oīa etiā mala cooperata ſunt in bonū, quia poſt culpā cautior, 2.Reg.15.
humiliorq; ſurrexit. Vel, Nihil proficiet inimicus, viſibilis. ſ. Saul [in eo] quia non potuit eum 1.Reg.22. 2.R.15.16
occidere [& filius iniquitatis non apponet nocere ei]. i. Achitophel, Doeg, Abſolon, Siba filius
Bocri, ſeu alius quiuis iniuſtus aduerſarius Dauid, non iterabit frequenter perſequutionē ſuam
in Dauid, qm̄ redimam eum, & inimicos eos ceſſare faciam à perſequutione ipſius, eos occiden 2.Reg.18.
do, ſicut occiſus eſt Abſolon & Siba. Vel ad pœnitentiā eos conuertēdo, ſicut pœnituit Semæi. 1.Reg.20 2.Reg.19.
23 ¶[Et concidam à facie ipſius]. i. à conſpectu eius ſcindam deſtruam & repellam [inimicos e 2.Reg.1.6
ius] Philiſtæos, Amalechitas, Amonitas [& odientes eum in fugam conuertam] Hoc ſecundo
24 Reg. frequenter accidiſſe narratur. ¶[Et veritas mea] qua promiſſa adimpleo [& miſericor
dia] qua pctā dimitto [cum ipſo & in nomine meo] i. In mea virtute [exaltabitur cornu]. i. re
25 gia dignitas [eius. ¶[Et ponā in mari manū eius]. i. fortitudinem eius. Dauid enim ſibi ſub

 iecit Pale

iecit Paleſtinos,quoꝝ terra ſita eſt ſuper mare mediterraneum[& in fluminibus dexterã eius] D
2.Reg.8. .i,magnam poteſtatẽ ipſius ponã in Syria in medio fluminũ ſituata, propter q̃d dicta eſt Me-
ſopotamia Syriæ,à meſo,q̃d eſt medium,& potamos fluuius, quia in medio fluminũ hinc in-
de currentiũ iacet. Secundo autẽ Reg.legitur, DauidSyriam debellaſſe eratque Syria ſeruiens 26
ei ſub tributo. ¶Ipſe inuocabit me,pater meus es tu,deus meus & ſuſceptor ſalutis meæ]Sę-
pe in hoc libro vocat Dauid in ſua oratione dñm vniuerſoꝝ deũ ſuũ,& ſuſceptorẽ ſuæ ſalutis.
Nec mirũ ſi deũ in ſua pſce patrẽ vocauit propheta tã ſanctus,cũ etiã pſumptuoſus ille Elihu dixe- 27
Iob.34 rit deo:Pater mi,ne deſinas ab homine iniquitatis. ¶Et ego primogenitũ ponam illũ].i.cæ-
2.Reg.5. teris honorabiliorem & excellentiorem,ſicut primogenitus honorabilior eſſe ſolet, [excelſum
3.Reg.11. præ regibus terræ]ſuæ.ſ.terræ Iudææ, quia non extitit ſimilis ei in illa omnibus conſideratis,
quamuis Salomon quantum ad aliquid eum exceſſerit. Vel,præ regibus terræ,regno ſuo vici-
næ quam ſibi ſubiecit. ¶In æternum ſeruabo illi miam meam]quia finaliter derelictus nõ 28
eſt,quamuis ad tempus permiſſus ſit incidere mala culpæ &pœnæ[& teſtamentum meum].i.
promiſſio quam ipſi feci de ſucceſſione regum[fideli ipſi]i. fideliter in ipſo implebitur. Ideo ad-
ditur. ¶Et ponam in ſeculum ſeculi ſemen eius].i. filios eius non permittam deficere,ſed vſ- 29
q; ad Chriſtum generatio eius deducetur,atq; in ipſo perpetuabitur [& thronum eius.]i.ſcep-
4.Reg 16. trum ſeu regiam poteſtatem ipſius ponam & continuabo[ſicut]continuantur[dies cœli].i.di-
4.Reg.21 es à motu ſolis cauſati, quia in Chriſto regnum Dauid perpetuatur. Porro ne quis putet hæc
4.Reg.24 promiſſa fruſtranda propter peccata poſteritatis Dauid,propterea de pia correctione filiorum E
Dauid,dñs ſubdit. ¶Si autem dereliquerint filij eius]videlicet reges ab eo nati[legem meã] 30
ſicut & multi eorum lecerũt ,videlicet Roboam,Achaz,Amon,Sedechias[& in iudicijs meis]
2.Para.24 .i.in præceptis quæ ego iuſta & obſeruanda iudico[non ambulauerint . ¶Si iuſtitias me- 31
2.Para 26 as].i.iuſtas leges & ceremonias à me traditas,[prophanauerint.].i.tranſgreſſi fuerint,& quaſi
4.Reg 16. pollutas duxerint[& mandata mea non cuſtodierint. ¶Viſitabo in virga[paternę correcti- 32
onis[iniquitates eorum]eos temporaliter caſtigãdo,ſi pœnitere voluerint,vt patet in Manaſ-
ſe&Ozia[&in verberibus]æternę damnationis viſitabo[peccata eorum]ſi pœnitere neglexe-
rint,vt patet in Achaz. ¶Miam autem meam]i.effectũ pietatis meæ,vicz perpetuationẽ re- 33
gni[non diſpergam ab eo]quia prædicti reges,quamuis iniqui,habuerunt ſucceſſores regnan-
tes vſque ad Sedechiam,&extunc fuerunt filij Dauid vſq; ad Chriſtum[neque nocebo in veri-
tate me]Ecce iuramentũ dei.i.tã veraciter non inferã perpetuũ nocumentũ ipſi Dauid, q̃ vera-
citer verus ſum. ¶Neq; pphanabo teſtamentũ meũ].i. pmiſſum meũ non violabo[& quæ 34
Gen 22. pcedũt de labijs meis].i. verba oris mei[nõ faciã irrita].i. ſine effectu. ¶Semel iuraui in ſctõ 35
Gen.28. meo].i.meipſo eſſentialiter ſctõ,& ſancto ſanctoꝝ,put alibi iuraſſe me dico:Per memetipſum
(inquiens)iuraui [ſi] pro non [Dauid mentiar] implebo nanq; quæ dixi. Nam [ſemen eius in
æternum manebit] quia in Chriſto filio Dauid perpetuatur. ¶ Et thronus eius ſicut ſol in 36
conſpectu meo,& ſicut luna pfecta in æternũ] .i. ſicut ſol & luna nunquã deficiunt in natura,
ſic nec thronus Dauid deficiet , quoniam Chriſtus filius eius regnat in eccleſia militanti per fi-
dem vſq; in finem ſeculi:in eccleſia vero triumphanti , regnat per gloriam ſine fine [&] huius
Hebr.29 rei eſt [teſtis fidelis in cœlo] ſ.deus benedictus & ſanctus,qui horum eſt cauſa ac teſtis, qui ait
Iere.33 p Ieremiam:Ego ſum iudex & teſtis.Deus nanq; iſta alibi loquutus eſt,dicẽs:Si irritũ fieri po- F
Ibidem teſt pactum meum cum die,& pactum meum cum nocte, vt nõ ſit dies & nox in tempore ſuo,
& pactum meum irritum eſſe poterit cum Dauid ſeruo meo, vt nõ ſit ex eo filius qui regnet in
throno eius:Rurſusq;:Si leges cœlo & terræ non poſui, equidem & ſemen ſerui mei Dauid,p-
-2.25. ijciam,vt non aſſumam ex eo principes. Veruntamẽ quoniam regnum Dauid longam & ma-
gnam interruptionem ſuſtinuit,videlicet à tempore Sedechiæ vſq; ad Chriſtum,vel circiter,iõ
de hac deiectione regni Dauid,& de mora ſeu dilatione aduentus Chriſti,in quo recuperandũ
& perpetuandum fuerat regnũ Dauid,propheta conqueritur. ¶Tu vero repuliſti]Dauid à 37
regno [& deſpexiſti] eum.i.poſteritatem ipſius: quod maxime factum eſt tempore captiuita-
tis Babylonicæ , quia extunc nullus ex Iudæis regnauit vſq; ad Iohannem Hircanũ [diſtuliſti 38
Chriſtum tuũ].i.diu moratus es mittere regẽ meſſiam in mũdum. ¶ Auertiſti teſtamẽtum
ſerui tui].i.promiſſiõem factam regi Dauid iterrupiſti propter peccata filiorum ſuorum[pro-
2.Reg.7 phanaſti i terra ſanctuarium eius].i.templum eius i Ieruſalem,cuius impẽſas atq; materiã Da-
4.Reg.17 uid parauit,permiſiſti à Chaldæis prophanari,& per eos. ¶Deſtruxiſti]permiſiſtiue [oẽs ſe- 39
pes eius].i.munimẽta ſeu muros Ieruſalem,aliarumq; vrbium Iuda[poſuiſti firmamẽtũ eius
formidinem].i.fortiores viros,& vrbes regni Dauid in tantum vaſtari ac deſtrui permiſiſti,
vt omnes hoc videntes exhorreſcerent,& ipſi filij Dauid ac populi regni eius metuerent.

Hoc

A Hoc & Iere. ſæpe prædixit ſututų tpe captiuitatis Babylonicę,dicēte deo per ipſum:Ponā vos Ierem. 15 17,25.51
40 in maledictionē & ſibilū,& ſtuporē omnibus regnis terræ. ¶ Diripuerunt eū omnes tranſe⸗
untes viam].i.Samaritani & reliqui per Iudæā euntes,& populum Iudæorum occidentes,[fa⸗
ctus eſt opprobriū vicinis ſuis] videlicet Idumæis,Amonitis,Moabitis,Philiſtæis, qui omnes
41 populum Iudæorum irriſerunt,& de eius calamitate lætati ſunt. ¶ Exaltaſti dexteram de⸗
primentium eū].i.manum hoſtium ſuorum præualere permiſiſti aduerſus eum [lætificaſti.]
42 permiſiſti[omnes inimicos eius]prænominatos. ¶ Auertiſti adiutorium gladij eius].i.ar⸗
ma bellica ei non profuerunt,& viri bellatores ab eo receſſerunt. Vnde ſcriptum eſt,quod viri 4.Reg.25.
bellatores à Sedechia fugerunt[& nō es auxiliatus ei in bello]quo impugnauit eum Nabucho Iere.52
43 donoſor cum ſuo exercitu. ¶ Deſtruxiſti eum].ſ.populum & regem Iudæorum[ab emun⸗
datione].i.à purificationibus tēpli,quas non habuerunt templo deſtructo,& ipſis in Babylonē
tranſlatis[& ſedem eius].i.regiam maieſtatem[in terra colliſiſti].i.ad nihilum deduxiſti,ſicut
44 colliditur vas fictile. ¶ Minoraſti dies tpis eius].i.populū Iudæorũ pro magna parte in ſua
iuuentute permiſiſti,& omnium pene mors accelerata fuit per gladium,famem,aut peſtem,iu
xta vaticinia Ieremiæ[perfudiſti eum confuſione].i.contemptu & irriſione eum repleſti. Qui Ierem.12.
dam ea q̃ de oppreſſione & deiectione regni & populi Iudæorũ ſub appellatiōe Dauid inducta
ſunt,atq̧ expoſita de captiuitate & perſequutione illis à Chaldæis illata,exponunt de vaſtati⸗
one & deiectione Iudæorum,per Romanos inflicta. Et quamuis litera ad hoc facilime poſſit
applicari,conuenientior tñ videtur expoſitio prærinducta,qm̃ in exordio deſcriptiōis huius va
B ſtationis,propheta conqueritur de mora ſeu dilatione aduentus Chriſti,dicendo,Tu,vero re⸗
puliſti & deſtruxiſti,diſtuliſti Chriſtum tuum, idcirco proſecutio huius querelæ accipienda
apparet de afflictone regni Iudæorum,præcedente Chriſti aduentum. Conſequenter orat p⸗
45 pheta pro reparatione regni Dauid. ¶ Vſquequo dñe auertis]populum tuum à te,& miam tu⸗
am ab eis[in finem].i.tam diu,videlicet ſeptuaginta annis? Nunq̃ enim tam diu repulſi erant
Iudei a deo,& ab hoſtibus ſuis oppreſſi à tempore quo egreſſi erant Aegyptum,ſicut in capti⸗
uitate Babylonica,excepta hac finali repulſione eorum, de qua dñs per Amos prophetam ait: Amos.2.
Super tribus ſceleribus Iſrael,& ſuper quatuor,non conuertam eos,[exardeſcet ſicut ignis ira
tua].i.vſquequo vltio tuæ iuſtitiæ ita deſęuit in nos,penitus nos conſumendo,ſicut conſumit
ſtipulam ignis? Deinde loquens in perſona totius populi,& quandam perſuaſionem allegans
46 ad prouocandum miam dei,ſubiungit. ¶ Memorare quæ mea ſubſtantia].i.conſidera quā
fragilis,labilis,& imperfecta ſit natura humana:propter quod in Eſdra ſcriptum eſt: Quid ē Eſdræ.10
genus corruptibile,vt ita amariceris de eo? In Geneſi quoq;:Senſus & cogitatio hominis pro⸗ Gen.8
na ſunt in malum,ab adoleſcētia ſua,propterea minoratur & magis propitiabile eſt peccatum
hominis. Et merito dñe recordare debes huius [nunquid enim vane conſtituiſti omnes filios
hominum]non vtiq;. Vanum eſt nanq; & inaniter conſtitutum,quod ad nullum finem debi⸗
tum ordinatur. Deus aũt cū ſit ſumme bonus,potens,ac ſapiēs,vniuerſa propter aliquem finē
molitus eſt. Vnde ſecundum philoſophum,deus & natura nil agunt fruſtra. Et ſcriptura ait:
Tu dominator dñe cum tranquillitate iudicas,& cum magna reuerentia diſponis nos. Et ite⸗ Sap.12
C rum: Cum ſis iuſtus,omnia iuſte diſponis. Deus enim omnia regit,prout in libro Iob ſcriptū Ibidem Iob.34
eſt: Quem conſtituit alium ſuper terram,aut quem poſuit ſuper orbem,quē fabricatus eſt? Vñ
denuo ſanctus Iob: Vniuerſorũ(inquit)finem ipſe conſiderat,& oīa quæ ſub cœlo ſunt,reſpicit Iob.28
Propter q̃d alibi dr: Oīa in menſura & numero,& pondere cōſtituiſti. Qm̃ itaq; dñe nō vane, Sap.11
ſed pp certū finē,vicz ſupernaturalē & ſempiternā beatitudinē,hoīem conſtituiſti,quē finē hō
ſine gratia & magna mia tua nequit ſortiri,idcirco decet te miſereri,meque precantē benigne
audire,qm̃ aliter ſaluari ſeu finē hunc adipiſci nequimus. Veruntñ qui hunc finē non cōſequū
tur,ſed æternaliter condēnantur,vane conſtituti non ſunt, qm̃ deus voluntate antecedente,
vult omnes homines ſaluari,ſecundū Damaſcenū. Propter quod ait ſaluator: Non eſt volun⸗ 1.Timo.2 Mat.18
tas ante patrem,vt pereat vnus ex puſillis iſtis. Et Apoſtolus dicit: Deus omnes homines vult 1.Timo.2
ſaluari,& ad agnitionem veritatis venire. Ideoq; Ezechiel dicit: Reuertimini viuite dicit dñs Ezech.18
quia nolo mortem peccatoris,ſed vt conuertatur & viuat. Impij ergo ad vitam æternam, ſeu
vltimū finē qui deus eſt,creati ſunt,quod etiam Salomon profitetur: Vniuerſa(inquiens) pro⸗ Prouer.16
pter ſeipſum operatus eſt dñs. Quamuis autē iniuſti hoc fine priuentur, non tamē inaniter cō
diti ſunt,quia eorum damnatio auget gloriam electorum,cōmendat diuinam iuſtitiam,& ce
dit ad gloriam dei. Vnde Apoſtolus dicit: In magna domo non ſolum ſunt vaſa argentea & 2.Timo.2
aurea,ſed & lignea & fictilia. Fragilitas autem noſtræ ſubſtantiæ declaratur dum ſubditur.
¶ Quis eſt homo qui viuet,& non videbit mortem?]tanquam dicat,nullus eſt homo in mū
47 do iſto cōuerſans,qui nō moriatur. Oēs enī moriūtur,tam naturali neceſſitate cōditiōis,quā

merito originalis culpæ. præter Chriſtum,ſecundum doctores qui mortuua eſt ſpontanea vo D
lnutate. Chriſtus enim homo non ſolum potuit non mori propter vnionem cum verbo,ſed e-
tiam propter beatitudinem animæ ſuæ , quæ tanta erat quod redundantia eius tam copioſa
fuiſſet in corpus Chriſti & vires inſeriores, niſi diuina diſpenſatione fuiſſet ſuſpenſa, quod
Chriſti corpus fuiſſet impaſſibile,& Chriſtus homo totaliter immortalis, ſecundum Auguſti-
num in epiſtola ad Dioſcorum. Et quis homo viuens [eruet animam ſuam de manu inferi.] .i.
de damnatione inferni naturali virtute,& ſine adiutorio Chriſti: quaſi dicat,nullus ꝑter Chri
ſtum. Primo,quoniam ante eius aduentum omnes quantumcunque ſancti,ad inferos deſcende
Oſee.13. runt , ad quos tandem Chriſtus ſponte deſcendit vt eos erueret, ſicut per Oſee ait: De manu
mortis liberabo eos,de morte redimam eos. Ero mors tua o mors. Secundo, quoniam nullus
adultus vitare poteſt peccatum mortale ſine gratia dei,præſertim cum ſine fide & gratia neſci
at ad quem finem opera ſua dirigere debeat. Cum ergo ſit ita, orat propheta pro gratia dei &
Chriſti aduentu. ¶ [Vbi ſunt miæ tuæ antiquæ] o [dñe]. i. effectus pietatis tuæ à principio 48
mundi electis impenſi atque promiſſi,illi præcipue quibus promiſiſti te Chriſtum eſſe miſſurũ:
tanquam dicat. Tu qui ex antiquo miam tuam oſtendiſti,nunc eam declara [ſicut iuraſti Da-
uid in virtute tua] i. in teipſo,qui es ſumma atque incommutabilis veritas,qui promiſiſti Dauid
quod de ſemine eius Chriſtus naſciturus eſſet. ¶ [Memor eſto dñe opprobrij ſeruorum tuo- 49
rum]. i. perpende quantas aduerſitates populus tuus perpeſſus eſt ab hoſtibus ſuis,à quibus in
diget liberari per Chriſtum, opprobrij inquam [quod continui in ſinu meo] i. in medio cordis
mei æquanimiter paſſus ſum,& opprobrij [multarum gentium]. i. à diuerſis nationibus popu E
lo tuo inflicti, Loquitur autem propheta ĩ perſona populi tribulati. Tale quoque opprobrium
Thren.5 orat Ieremias auferri fidelibus: Ne nos,inquit,des in opprobrium propter nomen tuum,neque
facias nobis contumeliam. ¶ [Quod] opprobrium [exprobrauerunt]. i. exprobrando intu- 50
lerunt populo tuo [inimici tui],peruerſi & infideles [quod exprobrauerunt, commutationem
Chriſti tui]. i. quod exprobrando fidelibus tuis obiecerunt, commutationem Chriſti tui. i. no
uam doctrinam, conuerſationem mirabilem,& paſſionem ignominioſam ipſius. Iudæi enim
Mat.7. peruerſi primitiuæ eccleſiæ impoſuerunt quod Chriſtus doctrinam prophetis contrariam do-
Actu.6. cuiſſet, atque cum publicanis & peccatoribus manducaſſet. Vnde dixerunt de Stephano : Nos
audiuimus eum dicentem,quia Ieſus Nazarenus deſtruet locum hunc,& immutabit traditio
nes quas tradidit nobis Moſes. Pagani vero chriſtianis oppoſuerunt, quod in hominem cre-
derent crucifixum, inter latrones ſuſpenſum. In tranſlatione Hieronymi ſic habetur. Quod
exprobrauerunt veſtigia Chriſti tui. Principes namque Iudæorum cum ſuis fautoribus dicta,&
opera Chriſti vituperauerunt,& propter imitationẽ veſtigiorum Chriſti, eccleſiam primiti-
uam afflixerunt,quã poſtea tyranni,& falſi fratres,atque hæretici grauiter perſequebantur.
Sed quoniam Chriſtus hanc commutationem pro nobis accepit, & deus gratiam patientiæ
nobis largitus eſt,ideo. ¶ [Benedictus dñs in æternũ]. i. ab omnibus ſine fine laudetur,& bñ
dictus eſſe ſciatur ac honoretur [fiat fiat]. i. ita agatur, ita agatur. Quod iteratur ad inſinuan- 51
dũ ardentis deſiderij zelũ, & prouocandũ aliorum affectũ,

¶ Explanatio eorundẽ verborum de Chriſto & mẽbris eius. F

Tunc loquutus es in viſione ſanctis tuis. Tunc (inquit) quando iam prædicta mihi cœlitus
reuelaſti , locutus es in viſione ſanctis tuis prophetis,quibus ſecreta tua, velut familiarib.
Amos.3. & amicis reuelare conſueuiſti, quemadmodum Amos dicit: Non faciet dominus verbum, niſi
Dan.10. reuelauerit ſecretum ſuum,ad ſeruos ſuos prophetas. His loquutus es in viſione, non ſolum
Iob.33. imaginaria,ſed etiam intellectuali,quia intelligentia eſt opus in viſione: Interdum quidem in
ſomno, iuxta illud: Per ſomnum in viſione nocturna aperit deus aures virorum. Interdum au
Dan.10. tem in vigilia, vt patet de Daniele. Et ita ſunt oſtenſa Moſi diuina myſteria,cum quo loqueba
Exod.33. tur dominus,id eſt, angelus domini,facie ad faciem,ſicut loqui ſolet homo ad amicum ſuum:
& dixiſti,in cordibus prophetarum per inſpirationem internam: quæ tamen loquutio fit mi-
Zach.2 niſterio angelorum,ſecundum quod Zacharias de ſeipſo proteſtatur: Ecce angelus qui loque-
batur in me,egrediebatur,& alius angelus egrediebatur in occurſum eius,& dixit ad eum. Cur
re & loquere ad puerum iſtum: Vel, dixiſti manifeſte ad aliquos peros ſanctorum,qui à ſeculo ſunt
Luce.1 prophetarũ tuorũ: Poſui adiutoriũ meum. ſ. humani generis redemptionem, in potẽte,id eſt,
1.Cor.1. in Chriſto,qui eſt virtus & ſapientia patris qui (ſecundum Apoſtolum) portat omnia verbo
Hebræ.1 virtutis ſuæ,purgationem peccatorum faciens,& exaltaui electum,id eſt, Chriſtum,qui ſecun-
dum naturam aſſumptam appellatur electus & prælectus,ſicut de eo in Canticis ſponſa fate
Can.5 tur: Dilectus meus candidus & rubicundus,electus ex millibus. Vnde ſecundum Apoſtolum,
Roma.1 Prædeſtinatus eſt filius dei in virtute,ſecundum ſpiritum ſanctificationis,de plebe mea,id eſt,

expo

A ex populo Iudæorum, ex quibus Chriſtus. Vel, de plebe mea, qa præ vniuerſis hominibus ex-
altatus eſt Chriſtus. Inueni Dauid. i. Chriſtũ manuforte & aſpectu deſiderabilẽ, ſeruũ meũ, qa
vt hõ minor eſt deo & ſeruus ipſius, ſicut de eo dñs p Iſaiã ait: Ecce ſeruus meus, ſuſcipiã eũ. Deni- Iſa. 42
q; apud Ezechielẽ Chriſtus & Dauid & ſeruus dei vocatur: Saluabo gregẽ meũ ait dñs, & ſuſci- Ezech. 34
tabo ſup eũ paſtorẽ vnũ, q paſcat eũ. Dauid ſeruũ meũ: oleo ſctõ meo. i. vnctiõe ſpũs ſcti, pleni-
tudine gratiarũ, & omnibus donis ſpũs ſancti, vnxi eũ, ſicut ſuperius phabitũ eſt. Vnxit te deus
deus tuus oleo exultatiõis. Proptee qd alio loco aſſerit Chrs: Spiritus domini ſup me, eo q vnxe- Pſalm. 44
rit me. Et Euãgeliſta: Nõ ad menſurã, inqt, dat deus ſpm̃. ſ. Chriſto homini. Tota nanq; capaci- Iſaiæ. 61
tas naturæ creatæ in Chriſto, impleta eſt gratia dei. Manus em̃ mea. i. diuinitas mea ei vnita, Iohan. 3
auxiliabitur ei, in omnibus. Humanitas em̃ Chriſti erat inſtrumentũ animatũ, coniunctũ, &
propriũ diuinæ virtutis ſibi vnitæ & opantis per eam, ſecundũ Damaſcenũ, ſicut & corpus no-
ſtrum eſt animæ noſtræ inſtrumentum coniunctũ, animatũ, ac pprium. Vnde Chriſtus apd
Iſaiam ait: Dñs deus auxiliator meus. Et in euangelio: Non poſſum ego à meipſo facere quicq̃. Iſaiæ. 50
& brachium meũ confirmabit eum. Quemadmodũ digitus dei eſt ſpũs ſanctus, qa p eũ oẽm Iohan. 5
veritatẽ nobis oſtendit, iuxta illud: Cum venerit ille ſpũs veritatis, docebit vos oẽm veritatẽ, Ioh. 16.
ſic brachium dei eſt vnigenitus filius eius, quia p eum omnia operatur. De quo brachio in Iſa-
ia ſcriptum eſt: Parauit dominus brachium ſanctum ſuũ in oculis oĩm gentium. Et alio in lo- Iſaiæ. 52
co. Fecit potentiam in brachio ſuo. Eſt igitur ſenſus, brachium meũ. i. verbum ſeu filius meus, Luc. 1
confirmabit eum, ſ. Chriſtum, ſecundũ qd homo eſt, aſſumendo eius humanitatem ad ſuppoſiti-
B us pſonalem vnionem, & confirmando eam in bono per beatificam fruitionem, cooperando-
q; ei per grãm ſingularem. Nihil proficiet inimicus in eo, puta diabolus, qa tẽtator victus atq;
confuſus receſſit à Chriſto, dicente ad illũ: Vade retro Satana: & filius iniquitatis. i. Iudas, quẽ Math. 4
Chriſtus in euangelio diabolum & filium perditionis appellat. Vel, filius iniqtatis. i. plebs He- Ioh. 17. 8.
bræorũ, quibus Chriſtus ait: Vos ex patre diabolo eſtis, non apponet nocere ei. i. nõ iterabit no-
cumentum ſuum in Chriſto. Quamuis em̃ ante reſurrectionem eum occiderãt, poſtmodũ ta- Math. 28
men nõ appoſuerũt ei nocere per effectũ, qa nec corpus eius tenere poterãt in ſepulchro nec re- Roma. 6
ſurgentis gloriã impedire. Nẽpe & Chrs reſurgens ex mortuis, iã nõ morit. Vel, non apponet
nocere ei in aĩa, qm̃ ſpũale nocumẽtũ Chr̃o nõ itulerũt, & hoc ipm nocumẽtũ qd corpoei eius
inflixerunt, ceſſit ad gloriã Chriſti, totiusq; ſeculi. Vñ per Iſaiã loqnitur: Quis eſt aduerſarius
meus? Accedat ad me. Quis contradicet mihi? Stemus ſimul. Ecce omnes quaſi veſtimentum Iſa. 50.
conterentur. Et conſcidam à facie ipſius inimicos eius, puta Iudæos, qui propter chriſti occiſio-
nem ab exercitu Romanorum trucidati ſunt, venundati, atque per mundum diſperſi, quem-
admodum ſcriptum eſt: Abijciet eos dominus deus meus, quia non audierunt vocem eius, & Oſee. 9
erunt vagi in nationibus: & odientes eum in fugam conuertam: quia & prædicti Iudæi fuge-
runt à facie Romanorum in Ieruſalem, ſed non effugerunt. Dæmones quoque frequenter à
chriſto & eius miniſtris fugerunt, & tandem in die iudicij omnes aduerſarij ſaluatoris fugere
deſiderabunt, ſecundum illud: Reges terræ, principes, & tribuni, diuites, & fortes abſconde- Apoc. 6
runt ſe in ſpeluncis & petris montium, dicentes montibus & petris: Cadite ſuper nos, & ab-
C ſcondite nos à facie ſedentis ſuper thronum. Et veritas mea & miſericordia mea cum ipſo. Iohan. 1
Chriſtus enim veritate plenus fuit, ſicut ſcriptum eſt: Vidimus gloriam eius, gloriam qua-
ſi vnigeniti à patre, plenum gratiæ & veritatis. Erat etiam veritas dei cum CHRISTO,
quoniam omnia quæ de chriſto per prophetas prædixit, in ipſo impleuit. Et de chriſto filij Math. 22
falſitatis veraciter loquebantur: Magiſter ſcimus quia verax es, & viam dei in veritate doces
& non eſt tibi cura de aliquo. Eſt quoq; veritas dei cũ Chriſto, ſicut cũ omniũ iuſto & infallibi-
li iudice. Sed & mĩa dei erat cum Chriſto, qm̃ per ſolam mĩam dei natura eius humana à ver-
bo dei aſſumpta eſt, & ab omni culpa præſeruata, omniumq; diuinorũ chariſmatum gratia ad-
impleta, & mĩam ſibi impenſam, Chriſtus paratus eſt nobis cõicare: & in nomine meo exalta- Dan. 7.
bitur cornu eius. i. regia dignitas, ita vt omnes tribus, linguæ ac populi ei miniſtrent. Vnde de Iſa. 52.
Chr̃o pr̃ ſeu trinitas p Iſaiã ait: Ecce intelliget ſeruus meus, & exaltabit & eleuabit, & ſublimis
erit valde. Et ponã in mari manũ eius. i. in terris & populis circa mare morantibus dominabi-
tur Chrs. Hoc modo videmus impletũ in Cypro, Portugallia, & alijs regnis: & in fluminibus
dexteram eius. i. fortitudinem Chriſti ponã in inſulis, ita q populi habitãtes in inſulis Chriſto
obedient. Vñ apud Iſaiã dñs ait: Mittã ex eis qui ſaluati fuerint, ad gentes in mare, in Aphricã, Iſa. 66. 42
& Lydiam. Alibi quoq; habetur: Ponet domino gloriam, & laudem eius in inſulis nunciabũt.
Ipſe inuocabit me, pater meus es tu, deus meus & ſuſceptor ſalutis meæ. Nam Chriſtus dixit: Luc. 23
Pater ignoſce illis. Et: Pater in manus tuas commendo ſpiritum meum. Ecce quoties inuoca- Pſalm. 30
uit Chriſtus deum, nominans eum patrem? Vocauit eum etiam deum ſuum, dicendo: Deus

meus

A nouũ ptinent teſtamentũ:ſicq̃ cõgruentet intitulaẽ à Moſe,q erat veteris teſtamenti legiſlator
& noui teſtamenti ppheta. Autor itaq̃ pſalmi pñtis, qcunq̃ ſit ille, rogaturus deũ p beneficijs
acqrendis,primo gratias agit de beneficijs iam conceſſis, qm̃ ad imperranda dona futura opti
mus modus eſt,gratũ exiſtere de donis pteritis ſeu receptis. Habẽti enĩ,i.grato,dabiẽ,ei aũt qui Mat. 25
nõ habet.i.in grato,& q̃d videẽ habere auferẽ ab eo. Itaq̃ ait.

¶Expoſitio pſalmi.

1 DOmine refugium factus es nobis]hoc eſt,per beneficia tua nobis collata, dediſti no
bis fidutiam plena fide confugiendi ad te,in omni neceſſitate & caſu. Ab initio enĩ
feciſti cœlum,& omnia ſidera,ſolem ac lunam in miniſterium cunctis gentibus. De
inde feciſti hominem ad imaginem & ſimilitudinem tuam,feciſtiq̃ eum dñari piſci
bus maris,& beſtijs terræ: Habuiſtique ab exordio ſpecialem prouidentiam generis humani, Deu. 4. Gen. 1
in tantum vt dicat Apoſtolus: Nunquid cura eſt deo de bobus? Propter hæc atq̃ ſimilia, refu 1. Cor. 9.
gium factus es nobis [à gñatiõe in gñatione].i. indefinenter per omniũ generationũ ſucceſſio
nem. Veruntamen modo o domine multo amplius refugium factus es nobis, per beneficium
tuæ benedictiſſimæ incarnationis,per meritum tuæ ſanctiſſimę conuerſationis,& effuſionem
tui pretioſiſſimi ſanguinis,per miſſionem ſpiritus ſancti, per ſacram entum corporis & ſangui Mat. 11
nis tui,idcirco tu dicis: Venite ad me omnes,qui laboratis & onerati eſtis, & ego reficiam vos. Apoc 22
Et iterum: Qui ſitit, veniat & accipiat aquam vitæ gratis. Dr̃ autem deus factus refugium no
ſtrum,non per aliquam mutationem ſeu nouitatem ipſius, ſed per nouam conuerſionem no
B ſtræ mentis ad ipſum,ſicut columna fixa ſtans, ſit mihi dextera & ſiniſtra ſine ſui mutatiõe ſe
2 cundum quod ego me diuerſimode ad eam habeo. ¶Priuſquam montes fierent & forma
retur terra & orbis]hoc eſt,totus mundus.ſ. ante omnem creaturam ſeu totum vniuerſum [à
ſeculo & in ſeculum].i. æternaliter[tu es deus[non quod ante mundi creationem fuerint ſecu
lũ & ſeculũ,ſed quia tunc erãt ipſa æternitas,omniũ ſeculoꝝ duratioẽ immobiliter continẽs.
Poſſunt aũt per montes intelligi angeli dei, vel partes terrę ſublimes. Ante oĩa iſta eſt deus,qa
creator eoꝝ:creator aũt creaturã pręcedit natura,dignitate ac tpe. Vnde per Iſaiã ait:Ego ſum Iſa. 44
dñs faciens oĩa,extẽdens cœlos ſolus,ſtabiliẽs terrã,& nullus mecũ. Conueniẽter quoq̃ dicit,tu
es deus,& non eras, qa in deo ſp eſt ſtabile atq̃ inuariabile eſſe,in q̃ nec pteritũ eſt neq̃ futuꝝ,
ſed æterna pñia,ac pſens ac pura æternitas,q̃ eſt interminabilis vitę tota ſimul pfecta poſſeſſio.
3 Et hoc mõ loq̃ndi vtitur Chrs: Anteq̃(inquiens)Abrahã fieret ego ſum. ¶Ne auertas homi Iohan. 8
nẽ]hoc eſt ne auerti permittas hoĩem à te ipo ſummo bono & à bonis ſpiritualibus atq̃ virtuti
bus[in humilitatẽ]i. in vilitatẽ,ita vt conuertaẽ ad bona tpalia,& caduca,& concupiſcẽtias car
nis. Hoc age,qa [& dixiſti,conuertimini filij hoĩm] .i. p angelos & hoĩes ſanctos exhortatus es
hoĩes ad pœnitentiã. Ds ergo implere quod mones. Idcirco aũt hortatus es hoĩem ad cõuerſio
4 nẽ ſalubrẽ. ¶Qm̃ mille anni ante oculos tuos]hoc eſt,qa quælibet duratio tẽporalis,ſeu lon
gitudo vitæ humanæ,q̃tũcunq̃ ſit longa,reputatur à te,& breuis eſt corã te,ſeu cõparatiõe tuę
æternitatis[tanq̃ dies heſterna q̃ pterijt].i. nullius momẽti eſt, & velut nihil exiſtit,quia finiti
ad infinitũ non inuenitur proportio. Quẽadmodũ itaq̃(ſcd̃m Iſaiã) omnes gentes quaſi non Iſai. 40
C ſint ſic ſunt corã eo , & q̃ſi nihil & inane reputatæ ſunt ei, Propter q̃d dictũ eſt ſupra. Et ſubſtã Pſalm. 38
tia mea tanquã nihilũ ante te,ſic omnis duratio vitæ præſentis, ſic eſt tanquã nihil ſit cõpara
tione durationis vitæ futuræ, ſeu felicitatis æternæ . Propterea admonet deus vt deſpiciamus
præſentia,tranſitoria & terrena inquirentes bona futura,æterna, atq̃ cœleſtia. Propter quod Hebre. 13
ait Apoſtolus: Non habemus hic manentem ciuitatẽ,& futuram inquirimus. Et iteꝝ: Feſtine Hebr. 4.
mus ingredi in illam requiẽ. Hinc quoq̃ Salomõ loquiẽ: Si multis annis vixerit hõ & in his oĩ Eccle. 11.
bus lætus fuerit,meminiſſe debet tenebroſi tpis,& dieꝝ multoꝝ,qui cũ venerit vanitatis arguẽ 2. Pet. 3
tur præterita. Huic autẽ verſiculo conſonat quod in Canonica beati Petri ſcriptũ eſt: Vnus di
es apud deũ tanq̃ mille anni & mille anni ſicut vnus dies. ¶Et cuſtodia in nocte]Iſtud ſen
5 ſum verſus præcedentis concernit, vt ſit ſenſus, mille anni ante oculos tuos ſunt tanq̃ dies he
ſterna quæ prætetijt,& cuſtodia in nocte.i. tanq̃ cuſtodia noctis quæ eſt breuior die,qm̃ conti
net tres horas,ac ſi dicat,nõ ſolũ duratio vitæ humanæ cõparaẽ diei pteritæ, q̃ vigintiquatuor
horas habet,ſed etiã cuſtodię noctis cõtinenti tres horas. Et conuenienẽ adiungit ſimilitudinẽ
de cuſtodia noctis cõtinẽte tres horas, qm̃ tãtũ diſtat ac deficit duratio vitæ hoĩ; poſt diluuiũ à
duratiõe vitę eoꝝ qui ante diluuiũ erãt,quãtum integra dies cuſtodiã noctis excedit,idcirco de
berẽt homines nũc præcipue hanc vitã paruipẽdere,& futuram inquirere. Sumitur vero iã cu
ſtodia pro vigilia,qm̃ nox i quatuor vigilias diuidiẽ,quibus antiquitus fiebãt excubiæ p cuſto
dia exercitus,à militibus ſibijnuicem ſuccedentibus, per quatuor vices, ſecundum quatuor vi
gilias noctis. Aptiſſime inſup comparat vitã humanã cuſtodię noctis in qua oĩa ſub obſcuri

tatẽ

tate ac trepidatiõe gerũtur,qm̃ tota vita noſtra in ignorãtia eſt,& periculoſiſſima nimis[quæ D
pro nihilo habentur,eorũ anni erunt].i.anni ſeu tpa vitæ homin ũ,erunt de numero horũ quæ
Iaco 4. pro nihilo cõputantur,pp nimiã breuitatẽ vitæ ipſorũ. Propter q̃d Iacobus ait: Quæ em̃ eſt vita
veſtra? Vapor eſt ad modicũ parens, & deinceps exterminabitur. Et iſtud conſequenter oſtẽ-
dit clarius ¶[Mane ſicut herba tranſeat]hoc eſt, prima ætas ſeu pueritia hoĩs tã cito percur- 6
rat,mutetur,& defluat,ſicut herba quæ celeriter decidit[mane]prædictũ[floreat]quia in prin
cipio ſui temporis eſt hõ quaſi in flore,& ſimilis fœno virenti[& tranſeat]non diu in eodẽ ſta-
Iob.14 tu manendo,quẽadmodũ Iob dicit: Hõ quaſi flos egredit & conteritur, & fugit velut vmbra,
& nunq̃ in eodẽ ſtatu permanet,[veſpere.].i.ſenectus ſeu vltima hoĩs ætas[decidat]à priſtina
fortitudine[induret]i.ſiccetur propter conſumptionẽ humidi radicalis[& areſcat]propter de
fectũ naturalis caloris non valentis reparare deperditũ. Vnde ſenes naturaliter ſunt ſicci ac fri
gidi. Cur autẽ iſta nobis contingant,ſubiungitur. ¶[Quia defecimus]à primordiali inſtitu- 7
Gen.7 tione conditionis humanæ,& ſolita duratione ætatis paternæ ſeu patrũ noſtrorũ, qui præceſ-
ſerunt diluuium,& diu vixerunt,vſq; circa nõgentos annos,ſicut in Geneſi legitur[in ira tua]
hoc eſt,in vitione tua ſeu propter vindictã tuæ iuſtitiæ:nã propter originale peccatũ venimus
in hunc ſtatũ mortalitatis & vallẽ lachrymarũ, qui alias nati eſſemus in originali iuſtitia collo
cati in paradiſo terreſtri,fuiſſemusq; ĩmortales per obedientiã facti. Vel ira iſta intelligi poteſt
diluuiũ,quod deus mũdo impiorũ induxit, atq; extunc minorati & abbreuiati nimis ſunt dies
Gen.6 noſtri,&debilitata humana compelexio. Propter q̃d dñs ait: Non permanebit ſpiritus meus in
hoĩe in æternũ,quia caro eſt: eruntq; dies vitæ illius centũ viginta annorũ[&in furore tuo]hoc E
eſt,in multiplici pœna,quẽ nobis propter originale peccatũ,& per diluuiũ induxiſti[turbati ſu
mus].i.vehementer afflicti,inſtabiles facti,formidoloſi atq; miſerijs pleni. In magna nanque
mẽtis tranquillitate creati eramus,qm̃ per originalẽ iuſtitiã ſubiecta erat in hoĩe caro ſpiritui,
ſenſualitas rationi, & ratio deo: ſed hoĩe præuaricante, inflictæ ſunt nobis pœnæ diuerſæ gra
uesq;,quia in carne ſecutæ ſunt infirmitates, paſſibilitates,& mors. In ſenſualitate autẽ timor
dolor,triſtitia. In mente vero ignorantia,inſtabilitas,& difficultas ad bene agendũ,venitq; ſu
Gen.3 per nos,quod dictũ eſt protoplaſto nr̃o parenti. Maledicta terra in opere tuo,In ſudore vultus
tui veſceris pane tuo,donec reuertaris in terrã,quia puluis es,&in puluerẽ reuerteris. ¶[Po- 8
ſuiſti iniquitates noſtras in conſpectu tuo]hoc eſt,eas non indulſiſti,ſed conſideraſti,quaten⁹
Amos.5. iuſtã pœnã pro eis infligeres,quẽadmodũ p Amos dixiſti: Cognoui ſcelera veſtra. Et alibi: Ad
Oſee.7 inuentiones eorũ,corã facie mea factæ ſunt. Poſuiſti &[ſeculũ noſtrũ]i.opera temporis noſtri
quo viuimus[in illuminatione vultus tui]i.in lucida inſpectiõe intellectus tui, q̃tenus vnicui
Ierem.32. q; tribuas quod meretur,ſecundũ illud Ieremiæ: Fortiſſime,cuius oculi aperti ſuper omnes [illegible]
Eccle.23 os Adã,vt reddas vnicuiq; ſecundũ vias ſuas. Eccle. Oculi,inquit,domini multo plus lucidio-
res ſuper ſolẽ,circũſpicientes omnes vias hominum. ¶[Qm̃ omnes dies noſtri] hoc eſt,dura 9
Iob.9 tio ſeu operatio vitæ noſtræ[defecerũt].i.abbreuiati ſunt,velociterq; conſumpti. Iob em̃ dicit:
1.Para.29 Dies mei velociores fuerunt curſore,tranſierunt quaſi naues poma portantes. Et ſcriptũ eſt:
Dies noſtri quaſi vmbra ſuper terrã,& nulla eſt mora[& in ira tua defecimus]ſicut iã dictũ eſt
Pſalm.38 atq; expoſitũ. ¶[Anni noſtri ſicut aranea meditabuntur]Huic ſimile eſt quod dictũ eſt ante. 10
Et tabeſcere feciſti ſicut araneã animã eius. Eſt itaq; ſenſus: Anni noſtri.i.tempora vitæ noſtræ F
vel noſipſi in hoc tẽpore breui viuentes,meditabũtur, ſicut aranea.i. ſimiles eſſe iudicabuntur
araneæ, qm̃ ſicut aranea ſemetipſam euiſcerat & fatigat tela formando, quatenus muſcas ca-
piat,cito tñ opus eius deſtruitur,modico,ſcilicet vento flante,&labor eius caſſatur, ipſaq; perit:
ſic hoĩes multipliciter occupant tpalia congregando,honorẽ,&gloriã ſeculi huius q̃rendo,& a-
lios opprimẽdo,& tñ ipſi celerit moriunt,labores eorũ inutiles efficiunt, imo inceſſabilit tẽdũt
Iob.13 ad caſum,quemadmodũ S. Iob aſſerit: Quaſi putredo cõſumendus ſum,& quaſi veſtimẽtum
2.Reg.14 q̃d comeditur à tinea. Vñ & alibi dr: Oẽs morimur & quaſi aquæ dilabimur in terrã,q̃ nõ reuer
tent[dies annorũ noſtrorũ] ſcd̃m cõem curſum ſunt [in ipſis]hoĩbus[ſeptuaginta anni] q̃bus
hõ viuere pt in fortitudine cõpetenti. ¶[Si aũt in potentatibus] hoc eſt, fortibus & bñ cõple 11
xionatis hominibus inueniant [octoginta anni,& amplius eorũ].i.tempus vlterioris ætatis erit
[labor & dolor] qm̃ ſenex plenus eſt querelis,& ipſa ſenectus eſt velut labor continuus. Iſtud
de cõi curſu & lege intelligendũ eſt. Nam & multi añ ſeptuaginta annos,ærumnoſam ac langui
dam ſenectutẽ incurrũt. Aliqui vero poſt octoginta annos ſatis robuſte atq; hilariter viuũt.
Sanctus Thomas allegat hos duos verſiculos,ad oſtendendũ,q vita hominũ añ diluuiũ tã plixa
fuit,potius ex diuina v̾tute, ſeu miraculoſe q̃ ex cauſa naturali,adduciteq; ad hoc illud,quod de
2.Reg 19. Bercellai ſcriptũ eſt: Erat autẽ Bercellai Galaadites ſenex valde,i.octogenarius. Et confirma-
3.Reg 1. tur idem per hoc quod de Dauid inducitur: Rex Dauid ſenuerat, habebatq; ætatis plurimos,
annos

A annos,& tñ Dauid ſeptuagenarius obijt. Aſſerit quoq; Thomas,Dauid hos verſus tẽpore ſuo
ſcripſiſſe,& ita ſcd̃m Thomã Dauid eſt author Pſalmi præſentis:ex quo ſequi videtur,ꝙ Tho
mas ſenſerit oẽs Pſalmos à Dauid conſcriptos. Hanc autẽ vitæ abbreuiationẽ & tẽporalẽ pœ
12 nã nobis induxiſti. ¶[Qm̃ superuenit manſuetudo]hoc eſt, quia iudicio tuo clementiã ad
didiſti, per quam rigorem tuæ iuſtitiæ temperaſti. Meruerunt nanq; homines penitus deſtrui
ac damnari ſed pro totali deſtructione inducta eſt decurtatio vitæ,pro damnatione vero per
13 petua,temporalis afflictio[&corripiemur]per has tuas caſtigationes manſuete inflictas,cauẽ
do de cætero à peccatis ne grauiora patiamur flagella. ¶[Quis nouit]ſine tua ſpeciali illuſtra
tione[poteſtatem iræ tuæ].i.virtutẽ iuſtitiæ tuæ,& vltionum tuaꝝ rigorẽ[&] quis nouit [præ
timore tuo]hoc eſt,præ metuendo tuo iudicio, ſeu præ timore proprij cordis de tua maieſtate
concepto [iram tuam dinumerare].i.omnes pœnas pctõribus à tua iuſtitia ꝑparatas, menſu Rom. 11.
rare aut explicare?quaſi dicat,nemo. Incomꝑhẽſibilia nanq; ſunt opa diuinæ iuſtitiæ, quibus
in pctõribus opatur. Quorundam em̃ pœna nunc incipit & in futuro continuatᷓ. Alioꝝ nunc
inchoatᷓ,& in futuro ſeculo definit. Alioꝝ pœna modo differtur, qtũs in æternũ continuetur.
Quis aũt iſta diſcernere valet,& cur ſingula ſingulis accidant conſiderare,niſi quem deus ſupꝑ
naturaliter,mirabiliterq; docuerit?Eluceſcit ex his,quia ſancti homines nõnunq̃ præ nimio ti
more maieſtatis diuinæ,deficiunt à contemplatione diuinæ iuſtitiæ. Nam & timor vehemens
actum rationis locutionemq; impedit. Propter quod in libro Iob habetᷓ:Pauor eius nõ me ter Iob. 9
reat,neq; enim poſſum metuens reſpondere. Veruntamen moderata afflictio timoris ſiue tri
B ſtitiæ,confert interdum ad veritatis notitiam adipiſcendam, inquantum diſſolutionem & ex Iſaiæ. 26
ceſſiuam libertatem & hilaritatem excludit. Vnde Iſaias inducit: Domine in anguſtia requiſie
runt te,in tribulatione murmuris doctrina tua eis. Inſuper pro illuminatione diuina orat,di
14 cendo: ¶[Dexteram tuam] hoc eſt,potestatem diuinam & eius correctionem terribilẽ [ſic
notam fac] nobis iam per fidei contemplationẽ ſynceram à ſpiritu ſancto infuſam , quatenus Apoc. 15
eam veneremur,& eius iram ſeu pœnam formidemus,dicentes ex animo illud: Iuſtæ & veræ Proue. 8
ſunt viæ tuæ rex ſanctoꝝ. Quis non timebit te,& magnificabit nomen tuum. Fac quoq; nos Pſalm. 93.
homines [& eruditos corde in ſapientia] legis diuinæ,qm̃ oĩs ſapientia à dño deo eſt. Et beat⁹
15 homo quem tu erudieris dñe. ¶[Conuertere dñe] ſine tui mutatione,conuertendo me ad
te & clementer reſpiciendo in me [vſquequo].i.non ceſſando ab hac conuerſione,donec ad vl
timum finem pertingam. Vel,aliquantulum vt alia tranſlatio habet.i. modicum,qm̃ quãtum
cunq; parum de gratia tua ꝓſtiteris mihi,ego illud pro magno habebo. Vel,aliquantulũ.i.tribu
lationes meas mitiga atq; diminue nõ penitus tolle,qm̃ tribulatio neceſſaria eſt electis [& de
ꝑcabilis eſto ſup ſeruos tuos] non differendo nec indignando ꝓpter toꝝ pctã, ſed cito ac dul
citer ſuccurrendo ſcd̃m miam tuã. Verſiculus iſte efficaciſſimã, affectuoſiſſimã, ac deuotiſſimã
cõtinet ꝑcem,quẽ tanto ardentius, q̃to frequentius dicere corde attento & affectu vim ꝟboꝝ
16 guſtante,debemus. ¶[Repleti ſumus mane].i. cito [mia tua] qa quã cito corde ſyncero te in
uocamus plus q̃ meremur,recipimus. Vel,mane.i. in ſpũali aurora ſeu ſpũalis diei principio,qñ
vtz ſol iuſtitiæ Chrs dñs lucẽ grẽ imprimit mentibus nrĩs. Vel,mane.i.hora reſurrectiõis dñi
cæ,& hora miſſionis ſpũſſ. qa & Chrs mane ſurrexit.& ſpũſſ. in die Pentecoſtes mane ſup diſci
C pulos viſibilr venit,tũcq; repleti ſumus mia dei,qm̃ Chrs (ſcd̃m Aplm)reſurrexit ꝓpter iuſtifi Mat 28
cationẽ nrãm,& illa paracleti miſſio erat totius mundi illuſtratio [& exultauimus] .i.ſigna læ Roma. 4
titiæ foris oñdimus [& delectati ſumus] interius. Vel,exultauimus,ſcd̃m intellectualẽ appeti
tum & delectati ſumus ſcd̃m appetitũ ſenſitiuũ ꝑ redundantiã intellectualis exultatiõis in ipm
ſicut ſupius dictũ eſt:Cor meũ & caro mea exultauerunt in deũ viuũ.i. appetitus ſupior atq; Pſalm. 83
inferior [in om̃ibus diebus nrĩs].i.certis horis oim dieꝝ quibus in grã viximus,eo mõ quo ait Phil. 4.
Aplˢ:Sp gaudete. Et:In om̃ibus grãs agite. Et:Cantate,& pſallite dño in cordibus vrĩs ſemp. 1. Theſſ. 5.
Homines nãq; virtuoſi nõ ſolũ gaudẽt in proſperis,ſed etiam in aduerſis, quemadmodũ Chrs Colo. 3
hortatᷓ:Gaudete in illa hora & exultate. ¶[Lætati ſumus pro diebus qbus nos humiliaſti] .i.
17 humiliari,tentari,& opprimi pmiſiſti,ſ.pro [annis qbus vidimus].i.experti ſumus [mala]pœ Matth. 5
næ. Magna quippe eſt rõ exultandi in deo ſuſtinuiſſe patienter aduerſa & aſpera, qm̃ hoc eſt
ſignũ prædeſtinationis æternę,eo ꝙ ſcriptura dicat:Beatus vir q ſuffert tentationẽ. Et:Btũs hõ Iaco. 1.
q corripitᷓ à dño. Et:Bti q ꝑſecutionẽ patiuntur ꝓpter iuſtitiam. Et:Ego quos amo,arguo & ca Iob 5.
ſtigo. Quidam hos verſus exponunt de eccleſia triũphanti, exponendo ꝑteritũ pro futuro, & Mat. 5
ꝑ mane intelligentes horã reſurrectionis futuræ, nec dubiũ eſt, quin hoc mõ verſiculi iſti pleni Apoc. 3
us cõpetũt btis in patria,q̃ electis in via. In btis nanq; eſt mia cõſummata inceſſabiliſq; lætitia
18 atq; iucũda ꝑteritaꝝ tribulationũ memoria. ¶[Reſpice] oculo pietatis paternæ [in ſeruos tuos Iſaiæ. 3
& in opa tua] hoc eſt,in ſeruos tuos,q ſunt opa manuũ tuaꝝ. Vel,in opa tua.i.opationes tuas

per

Iſai 36 per grām facis in eis,quemadmodū in Iſa. habet: Omnia opa nr̄a opatus es in nobis. Apl's ꝗ̄ꝗt D
Phil.2. Deus(inquit)eſt,qui opatur in vobis,& velle & pficere pro bona voluntate. Hæc opa ſunt tua
& noſtra. Tua ſunt,quaà te principaliter procedentia,& noſtra,quia per nos facta. Reſpice,con
ſeruando pficiendoq; ea in vitā æternā [& dirige] gr̄a duce in vitam æternā [filios eorū] vide
licet ſeruorū tuorū. Vt aūt hoc fiat,oro vt. ¶ [Et ſit ſplendor dn̄i dei nr̄i ſup nos] Hoc eſt gratia 19
Eccl.36. tua ſemper cordibus noſtris effulgeat,ſicut Eccleſiaſticus dicit: Miſerere noſtri deus oīm, & re
ſpice nos,& oſtēde nobis lucē miſerationum tuarū [& opa manuum noſtrarū]. i. opationes no
ſtras interiores & exteriores, quæ à viribus opatiuis cauſant, quæ nomine manuū deſignant,
[dirige ſuper nos]. i. in finem ſupnaturalem, in vitam æternam ad tuiipſius honorem & glori
am,quatenus non hominibus ſed tibi in oīnibus complacere optemus, & præmiū ſupercœle
ſte pro noſtro labore adipiſci curemus & intēdamus [& opus manuum noſtrarū dirige] poſt
quam pluraliter ſupplicauit opa ſua dirigi,quid neceſſe iam eſt ſingulariter exorare,vt opus di
rigatur,niſi ꝙ actum charitatis præſertim & ſumme dirigi cupit,qm̄ actu charitatis manente
cæterarū virtutum pmanent opa,actu aūt charitatis ceſſāte, oīa opa meritoria ceſſant, qm̄
ſine actu charitatis nullius actus virtutis meret vitam æternā? Ecce inclytum Pſalmū audiui
mus cuius primus verſiculus eſt verſus magnæ fiduciæ atq; charitatis præcipue. Debem⁹ nan
q; ad dn̄m deum noſtrum omni fiducia ac dilectione confugere, ſicut ad patrem & ſaluatorē.
Vnde ſaluator ait: Si vos cum ſitis mali noſtis bona data dare filiis veſtris,quanto magis pater
Luc.11 veſter cœleſtis dabit ſpm̄ bonū petentibus ſe? Studeamus ergo ex documentis Pſalmi pn̄tis,vi
tæ noſtræ breuitatem penſare, æternæ felicitatis indeficientes dies appetere, ab omni ſeculari E
amore atq; carnali affectu,vana ſolicitudine, & inquieta perturbatione corda noſtra purgare,
quatenus ſplendoris gratiæ dei ſemper capaciores reddamur, moxq; finito huius exilii incola
tu ad lumen gloriæ intromittamur.

COMMENTARIVS IN PSALMVM XC.

¶ Expoſitio Tituli.

A Scribit pſalmo iſt pertractando hic titulus: Laus cantici ipſi Dauid. i. in Pſalmo hoc con
tinetur laus ſpūalis iucunditatis conueniens ipſi Dauid, & cuilibet fideli p Dauid ſigni
ficato. Agit eñ hic Pſalmus de tentationibus variis gn̄is humani, quarū victor in hoc pſalmo
laudat & de æterna iucunditate p promiſſionē dei certus efficitur. Refert aūt Nicolaus de Lyra
Pſal.100 ꝙ Pſalmus iſte cū pſalmis ſeq̄ntibus vſq; ad pſalmū centeſimū,q incipit: Miſericordiā & iudi
cium &c. in Hebræo titulo caret,& ꝙ titulus iſte ab aliquo expoſitore ſcd̄m ppriam volunta
tem appoſitus ſit. Aſſerit quoq; ꝙ Pſalmus iſte cū ſeq̄ntibus vſq; ad pſalmum centeſimum, à
Moſe factus ſit ſcd̄m Hebræos Hæc aūt doctoribus catholicis diſſonant. Credendū eſt namq;
titulos pſalmorū ab aliquo ſctō ex diuina inſpiratione formatos,ſed & ſcti doctores pene oēs,
allegando verba horū pſalmorū,frequēter S. Dauid cōmemorant tanq̄ autorem eorū. Ait ergo.

¶ Expoſitio Pſalmi.

Q Vi habitat in adiutorio altiſſimi.] Hoc eſt,hō mentē ſuam in deo ſtabiliens,inniten
do auxilio gr̄æ eius,quemadmodū Iſaias dicit: Qui ambulat in tenebris,& non eſt
Iſaie.50 lumen ei? Speret in nomie dn̄i,& innitat ſup deum ſuū. Et Salomon: Habe fiduciā F
Prou.3. in dn̄o ex toto corde tuo,& ne innitaris prudentiæ tuæ. Hic talis [in protectiōe dei
cœli cōmorabitur]. i. à deo ſtabiliter protegetur. Sicut eñ in adiutorio dei habitat ſperans ab
eo adiuuari,ſic in protectione dei cœli cōmorabitur effectum ſpei adipiſcendo,qm̄ deus prote
Eccl.2. ctor eſt oīm ſperantiū in ſe. Iuxta illud: Reſpicite filii nationum & ſcitote,quia nullus ſperauit
in dn̄o & confuſus eſt. Ad hoc itaq; ꝙ mereamur à deo cœlorū defendi,non ſufficit tranſitorie
ſeu inſtabiliter eius ſubuentioni inniti,ſed debemus in adiutorio altiſſimi habitare, hoc eſt, fi
Iohan.15 xo animo permanere,pēſantes nos eius ope inceſſabiliter indigere,quemadmodū ait filius dei:
1.Cor.15. Sine me nihil poteſtis facere. Nequaq̄ eñ permittimur in nobiſmetipſis ſeu ppriis meritis viri
2.Cor.3 buſq; confidere,ſi verè eſſe fatemur,q̄d ait diuinus Apoſt. Gr̄a dei ſum id q̄d ſum. Et rurſus: Nō
Iohan.15. ſumus ſufficientes cogitare aliqd ex nobis tanq̄ ex nobis,ſed ſufficientia noſtra ex deo eſt. Idcir
co Chriſtus: Qui manet(inquit)in me & ego in eo,hic fert fructum multū. Sciendū vero eſt,ꝙ
qdam ſunt hoies in deo nō ſperantes. Alii ſunt de deo deſperantes. Alii aūt ſunt in deo fruſtra
ſperantes. Qui eñ cōfidunt in vanitatibus ſuis,in ppriis viribus,meritis ſeu diuitiis,nō in deo
ſed in ſeipſis ſperant. Qui aūt ſine operibus in deo ſperat,inaniter ſperat. Habitemus igit ſem
per quantūcunq; pfecerimus in adiutorio altiſſimi,oēm pfectum & perfectionē nr̄am ſuæ mi
Iſa.26 ſericordiſſimæ bonitati,deuotione pleniſſima aſcribentes,atq; cū Iſaia dicētes: A facie tua dn̄e
Ibidem cōcepimus,& q̄ſi parturiuimus & peperim⁹ ſpm̄. Et iterū: Tm̄ in te recordemur nois tui. Ad hoc
Oſee.13 nanq; inducit nos deus apertiſſime p Oſee dicens: Perditio tua Iſrael ex te,in me tm̄modo au
xilium

x·lium tuum. ¶[Dicet domino]homo taliter in adiutorio dei habitans,[ſuſceptor meus es tu]
A id eſt,orationum mearum pius adiutor,meæ infirmitatis clemens curator, mei pœnitentis at
q; ad te redeuntis clementiſſimis brachijs miſericordiæ amplexator [& refugium meum]quo
niam ad te in omni periculo,neceſſitate,&indigentia ſecure confugio ſicut ad patrem ac ſalua
torem[deus meus]omnium quidem generaliter deus es,tanquam omnium conditor & proui
ſor,ſed ſpecialiter deus meus:primo ex parte tui propter ſpecialem pietatem &gratiam,quam
mihi impendiſti:ſecundo ex parte mei propter ſpecialem dilectionem & cultum,quibus tibi ad
hæreo teq; honoro,& ſumme ac vnice colo[ſperabo in eum]non in homine puro,q̃niam ma
ledictus vir qui confidit in homine,nec in aliqua pura creatura,ſed in te ſperans per opẽ & gra Ierem.17.
tiam tuam omne malum euadere,om̃e bonum acquirere.Scriptum eſt nanq;:Benedictus vir
qui cõfidit in domino,& erit dominus fiducia eius.Sperabo autem in eum. ¶[Quoniam ipſe] Eodem
3 per gratiam[liberabit me de laqueo]hoc eſt,à deceptione atq; peſtifera infectione[venantiũ]
.i.iniquorum ad peccata quibus anima captiuatur ac moritur,inducentium. Venatores nan
q; hic appellantur,qui currunt & ſatagunt fallere animas,eaſq; à deo auertere,ac per hoc priua
re gratia in præſenti,& gloria in futuro. Hi vero venatores,non ſolum ſunt dęmones,ſed eo
rum quoq; imitatores homi[n]es reprobi,de quibus ſcriptum eſt:Inuidia diaboli, mors introiuit Sapien.2
in orbem terrarum.Imitantur autem illum qui ſunt ex parte illius.Vnde alibi legitur:Vir fra
trem ſuum venatur ad mortem.Laqueus vero nunc dicitur id,quo anima dæmonum ſeruitu Mich.7
ti ſubijcitur,ab hoſtibus ſuæ ſalutis capitur,vinculiſq; æternę mortis ligatur.Hoc autem nihil
B aliud eſt,niſi mortale peccatum.Propter quod apoſtolus laqueum iſtum interdum ſingulariť
exprimit,nominans eum auaritiam:Qui,inquit, volunt diuites fieri,incidunt in tentationem 1.Timo.6.
& laqueum diaboli.Interdum vero exprimit eum pluraliter, intelligendo quęcunq; pctã mor
talia nomine laqueorum,ſicut cum ait:Det illis deus pœnitentiam,vt reſipiſcãt à laqueis dia 2.Timo.2.
boli,à quo captiui tenentur ad ipſius voluntatem. Vnde de his laqueis, quibus anima miſera
biliter irretitur & ſpiritualiter moritur in euangelio aſſeritur:Aerumnæ ſeculi,& deceptio di Marc.4
uitiarum,& circa reliqua concupiſcentiæ introeuntes in cor,ſuffocant verbum & ſine fructu ef
ficitur.Quid ergo eſt:Ipſe liberabit me de laqueo venãtium, niſi ipſe per miſericordiam ſuam
eripiet me,atq; ſaluabit ab inſidijs hoſtium viſibilium & inuiſibilium. Iuxta illud:Erit om̃ipo Iob.22.
tens contra hoſtes tuos?Liberabit inſuper me[& à verbo aſpero,].i.ab omni ſermone nociuo
contra me dicto,ita vt non ſiam impatiens,dum alij me irrident,calumniantur,vitupant.De Iob.12.
ridetur enim iuſti ſimplicitas,& vitam iuſtorum peruerſi ſermonibus impijs lacerant.In his(ſ;
gratia dei iuuante)non conturbamur imo lætamur,penſantes quod ait ſaluator: Beati eritis, Matt.5.
cum maledixerint vobis homines & perſecuti vos fuerint,& dixerint omne malum aduerſum
vos mentientes propter me.Gloriari nanq; debemus,dum inſurgit in nos imprudentium cõ
tumelioſa loquacitas, quoniam conformamur aliqualiter domino noſtro Ieſu Chriſto, q̃ ait:
Opprobria exprobrantium tibi,ceciderunt ſuper me. Et:Omnes videntes me,deriſerunt me. Pſalm.68.
Cui frequenter dixerunt Iudæi:Dæmonium habet & inſanit,homo vorax,amicus peccatorũ Pſalm.21 Iohan.10.
& in principe dæmoniorum dæmonia eijcit.Vel,à verbo aſpero.i.à ſententia iudicis,qui dicet Mat.11
C in die iudicij impijs verbum illud aſperrimum:Ite maledicti in ignem æternum. ¶[Scapulis Matth.25
4 ſuis obumbrabit tibi]Per ſcapulas dei,intelligit poteſtatem diuinam electos protegẽtem. Eſt
igitur ſenſus:Scapulis ſuis.i.poteſtate ſua benigna, obumbrabit tibi .i. ab æſtu tentationis &
igne perſecutionis refrigerabit,alleuiabitq; te,ſicut infra dicitur:Obumbraſti ſuper caput me Pſal.139
um in die belli.Vnde Apoſtolus dicit:Sicut abundant paſſiões Chriſti in nobis.ita per Chriſtũ 2.Corin.1
abundat conſolatio noſtra[& ſub pennis eius]i.ſub alis ipſius, videlicet ſub extenſione miſeri
5 cordiæ atq; potẽtiæ dei[ſperabis]quod per miſericordiam atq; potentiã dei ſaluaberis. ¶[Scu
to]ſpirituali in anima[circundabit].i.vndiq; muniet[te veritas eius].i.ſacrę ſcripturæ cogni
tio,ſeu illuſtratio ſpiritus ſancti.Vnde ait ſaluator:Si mãſeritis in ſermone meo,veritas libera Iohan.8.
bit vos.Et Apoſtolus:Omnis (inquit) ſcriptura diuinitus inſpirata vtilis eſt ad docendum,ad 2.Timo.3
corripiendum,vt perfectus ſit homo ad omne opus bonum.Quemadmodum enim ſcuto ma
teriali defenditur corpus à læſionibus hoſtis,ſic per conſiderationem ſacræ ſcripturæ,& cõme
morationem diuinæ doctrinæ, protegitur anima ab impugnationibus tentatoris, reijcitq; à
ſuo conſenſu,quicquid diuinæ legi conſpicit diſſonare.Propterea Sapiẽs quidam dicit:Sermo Sap.16.
tuus domine,eos qui in te credunt,conſeruat.Qui enim in omne q̃d agit vel deſerit,ſacræ ſcri
pturæ teſtimonium adhibet,inexpugnabili ſcuto innititur,nec poteſt errare [non timebis à ti
more nocturno].i.non formidabis incurrere noctis timorem,neq; pauebis ab his q̃ ſolent no
cturnis t[em]pibus timorẽ incutere.Multi em̃ imbecilles & modicæ ſpei timent,die adhuc durante
q̃d in nocte perterrebunt.Et q̃dam paululũ aio fortiores hoc nõ timẽt,tñ in ipſa nocte de facili p
n terrentur,

terrentur,ex aliquo ſtrepitu ſeu imaginatione aut ſomnio. Hic timor magnę imperfectionis in D
dicium eſt,liberatq; ab eo veritas ſacræ ſcripturæ,ſeu illuminationis ſupnæ,q̄ ait:Ne paueas
Proue.18. repentino terrore. Vnde Salo. dicit:Fugit impius nemine perſequente.Iuſtus autem quaſi leo
confidens,abſq; terrore erit.Deniq; contra hunc ſtultum timorem,quo timemus de nocte pp
abſentiam hominum,ſeu propter ſomniorum aut ſantaſiarum occurſum,quaſi deus & ſancti
angeli non eſſent nobiſcum de nocte ſicut in die,aut quaſi dæmon aliquid poſſet in nos niſi p
miſſus à deo,ſcriptum eſt em̄:Qui timet deum nihil trepidabit.Et iterū:Quaſi qui apprehēdit
vmbram & perſequitur ventum,ſecundum hoc viſio ſomniorum.Qui iſta verba æternæ veri
tatis perpēdit,hoc carebit nocturno timore,quemadmodū ſapia profitetur:Qui me audierit,
abſq; terrore quieſcet.Quod ſi imaginationes rerum timorem incutientium oriūtur in nobis
vt cōmemoratiōes iō defunctoꝝ,&c.multū pdeſt ſtatim in corde deſcribere imaginē Chři in
cruce pendentis,& ea q̄ ipſe pro nobis pperſſus eſt. Non timebis etiā. ¶[A ſagitta volante in die] 6
hoc eſt,ab aſpa aduerſitate q̄ maniſeſte infertur,ſicut eſt contūelia,depdatio & q̄cunq; maniſe
ſta afflictio,imo aduerſitas talis tanq̄ donum dei recipitur,& iucunde ſuffertur, iuxta illd̄ apl̄i
Philip.1. Vobis datum eſt à Chřo nō ſolū vt credatis in eū,verumetiā vt patiamini p eo.Et ad Heb.Ra
pinā(inqt)bonoꝝ veſtroꝝ cū gaudio ſuſcepiſtis. Nec timebis[a negotio].i.dæmonio[peram
bulante in tenebris].i.q nocturnis tpibus pmittitur inqetare hoīes,neq; formidabis[ab incur
ſu & dæmonio meridiano].i.dæmone q in die pmittitur deſęuire.A quatuor ergo tentationi
bus liberatur.q in adiutorio altiſſimi habitat.ſ.à timore nocturno,à ſagitta volāte in die,à ne
gotio perambulante in tenebris,& ab incurſu & dæmonio meridiano,& ita nullā tentationē E
q̄tumcunq; grauē ſeu vndiq; illatam,veretur,dicens cū Apl̄o: Om̄ia poſſum in eo q me cōfor
tat.Et illud Iere. Dñe fortitudo mea,& refugiū meū,& robur meū in die tribulationis meę. Vñ
ſuperius dictū eſt:Dñs illūinatio mea,& ſalus mea,quē timebo?&c. Propter quod Petrus pro
1.Pet.3. teſtatur:Quis eſt q vobis noceat,ſi boni æmulatores fueritis?Nēpe ſi deus pro nobis qs contra
nos?Igitur nec dæmonē pambulantē in tenebris,nec dęmonium meridianū timebis. ¶[Cadēt 7
à latere tuo]ſiniſtro[mille]ex dæmonibus[& decē milia]dæmonioꝝ cadent à dextris tuis,qa
quicunq; ſeu quotcunq; ad te tentandū acceſſerint, diuina virtute ſuperabuntur ac fugient,
quemadmodum dicit apl̄s:Deus pacis conteret ſatanā ſub pedibus veſtris velociter. Ideo Eli
ſæus locutus eſt. Nolite timere:plures em̄ nobiſcū ſunt q̄ cū illis. Per latus aūt ſiniſtꝝ à q̄ mille
cadere phibentur,intelligendus eſt ſtatus aīæ in aduerſis. Per dexterā vero,ſtatus eius in pſpe
ris. Dicit ergo q̄d mille caſuri ſint à latere tuo ſiniſtro,qm̄ nulla aduerſitas te deijciet,ſi in adiu
torio altiſſimi habites,imo quantūcunq; fuerit ſpūs tuus afflictus,nec murmurabit, nec à deo
recedet,neq; puſillanimitate victus,tentatori ſuccūbet. Cadent q̄q; decem milia à dextris tuis
qm̄ nulla proſperitas te extollet,& quantūcunq; proſpere ſuccedat,nunq̄ in teipſo gaudebis,
nec aliqd boni tibi aſcribes,nec tentatori blandienti cōſenties. Sed cur à ſiniſtro latere aſſerit
mille caſuros,atq; à dextris decē milia?Prio ſciendū q̄d hic ponitur nūerus determinatus p nu
Dan.7. mero indeterminato,quēadmodū Dan. inqt:Milia miliū miniſtrabant ei,& decies millies cē
tena milia aſſiſtebant ei. Et in Apoc. Erat numerus angeloꝝ milia miliū,dicentiū:Dignus eſt
agnus q occiſus eſt accipere virtutē. Eſt igit ſenſus, q̄d à lateribus tuis cadet multitudo dæmo F
nioꝝ,quantūcunq; fuerit nūeroſa ſeu multa. Nā vt in ſcriptura habet,non eſt dño difficile ſal
uare in multis vel in paucis, ſuntq; plures ac fortiores pro nobis,vid; angeli ſancti,quā cōtra
nos angeli mali. Veruntñ dicuntur plures caſuri à dextris quā à ſiniſtris, qm̄ plures hoīes ſedu
cuntur per blandimenta atq; illecebras proſperitatis,quā per moleſtias aduerſitatis. Delecta
tionem nanq; oēs naturalr̄ vehementerq; appetunt[ad te aūt nō appropinquabit]tētatio dęmo
nū per conſenſum,ſeu multitudo dæmonū à te victa per opem gratiæ dei. Dæmones nanq; vi
cti ceſſant à tentatione & fugiunt,quemadmodū ſcriptū eſt:Reſiſtite diabolo,& fugiet à vobis
Et aſſerunt aliqui,q̄d dæmon ſemel victus ab aliquo,nunquā redeat ad tentandū eundē. Alij
dicunt,q̄d nunquā redeat ad tētandū eundē de illo peccato,q̄ ſemel ab eo extitit victus. Sed p
babilius reor,q̄d & ſancto Thomæ amplius placet, vid; q̄d quāuis dæmones victi ad tps rece
dant & à tentatiōe deſiſtant,redeunt tñ viciſſim ad tentandū eundē de q̄cunq; pctō, & ad huiꝰ
Luce.4 confirmationē allegat Thomas q̄d de Chřo apd̄ Luc. ſcriptū eſt:Conſumata omni tentatiōe,
diabolus receſſit ab eo vſq; ad tps. ¶[Veruntñ oculis tuis]interioribus[cōſiderabis]hāc victo 8
riam tuam tibi diuinitus præſtitam,ne deo ingratus exiſtas,& ad hāc cōſiderationem requiri
tur ſpiritus ſancti infuſio,iuxta illud apoſtoli:Nos non ſpiritum huius mundi accepimus, ſed
ſpm̄ qui ex deo eſt,vt ſciamus q̄ à deo donata ſunt nobis[& retributiōem peccatoꝝ videbis,]
.i.iuſtā pœnā repboꝝ penſabis & cernes,nunc quidem per fidei ſpeculationem,recolendo di
ſtrictionem futuri iudicij,pœnaſq; inferni:in ſeculo aūt futuro ac finali iudicio eā videbis per
certiſſimam

9 certiſſimam manifeſtatiõẽm:& vt eam euadere queas,dices deo. ¶[Quoniam tu es domie ſpes
A mea].i.obiectum,cauſa,& terminus ſpei meę. Vel,ſpes mea.i.bonum à me principaliter,finali
terq; ſperatum,quia nõ aliud bonum deſidero,nec aliud præmium quęro,nec alium finem ex
pecto niſi teipſum[altiſſimum poſuiſti refugium tuum,].i. in teipſo collocaſti terminũ noſtri
refugij.ſ. vt non quieſcamus nec ſtemus citra ſeu infra te,ſed mentem erigamus in tuæ bonita
tis contemplationem,ſicq; ad tuipſius ineffabilem & ſuperaltiſſimam confugiamus clementi
am. ¶[Non accedet ad te malum].i.peccator non admittetur ad ſocietatem & gloriam tuã.Vl'
10 malum.i. peccatum non accedet ad te per approbationem,quia non complacet tibi,ſicut præ
dictum eſt:Quoniam non deus volens iniquitatem tu es[& flagellum nõ appropinquabit ta Pſalm.5.
bernaculo tuo].i.triumphanti eccleſiæ,ſeu cœlo empyreo,quia in patria nulla inuenitur triſti
tia,afflictio aut miſeria,ſed gaudium & lætitia,gratiarum actio & vox laudis. Vel ſic homo iu
ſtus dicet:Quoniam tu es dñe ſpes mea, & ſi hoc deo veraciter dixeris o homo quicunq; es il Iſaiæ 51.
le,tunc vtiq; altiſſimum poſuiſti refugium tuum.i.in chriſto vniuerſorum conditore,nõ in re
bus creatis & vilibus,ſtatuiſti tibi locum refugij. Idcirco,non accedet ad te malum pœnæ vel
culpæ in ſeculo illo,vbi ſpei tuæ mercedem recipies,& flagellum nõ appropinquabit taberna
culo tuo.i.corpori tuo quod in futura reſurrectione reſumes,quoniam corpus impaſſibile, cla
rum,agile,atq; ſubtile habebis.Oportet namq;(ſecũdum apoſtolum)mortale hoc induere im 1.Cor.15.
mortalitatem. Vnde apud Iſaiam dñs ait:Erit ſecuritas vſq; in ſempiternum,& ſedebit popu Iſaiæ.32.
lus meus in pulchritudine pacis,& in tabernaculis fiduciæ,& reqe opulenta. Vel,Non accedet
B ad te malum,culpæ mortalis in præſenti per conſenſum,qm̃ ſperantem in ſe dñs à ruina p̃ſer
uat,ſecundum quod in Petri Can.habetur:Satagite vt per bona opera certam faciatis electio 2.Pet.1
nem veſtram.Sic enim facientes non peccabitis aliquando:& flagellum non appropinquabit
tabernaculo tuo.hoc eſt,corpori tuo in detrimentum & nocumentum ipſius.imo tale flagellũ
potius reputandum eſt dulce ac proſperum purgamentum, & maximum meritum q̃ durum
tormentum aut aliquod nocumentum,quia vt ait apoſtolus. Non ſunt condignæ paſſiões hu Roman.8
ius temporis ad futuram gloriam,quæ reuelabitur in nobis.Et iterum ait:Id quod in præſen 2.Corin.4
ti eſt momentaneum & leue tribulationis noſtræ,ſupra modum in ſublimitate æternum glo
11 riæ pondus operatur in nobis. ¶[Quoniam angelis ſuis mandauit de te,vt cuſtodiant te in oĩ
bus vijs tuis]Omnes namq;(ſecundum apoſtolum)ſunt adminiſtratorij ſpiritus,in miniſteriũ Hebr.1.
miſſi propter eos qui hæreditatem capiunt ſalutis.Quod enim angeli deputantur ad cuſtodiã
hominum,Chriſtus apud Matth.inſinuat:Angeli,inquit, eorum in cœlis ſemper vident faciẽ
patris mei. Vbi Hiero.dicit:Magna eſt dignitas animarum,vt vnaquęq; à natiuitatis exordio Mat.18
habeat angelum ſanctum,ad ſui cuſtodiam deputatum. Sed cum ſingulis hominibus ſinguli
præſint angeli,cur non ait,angelo ſuo mandauit de te,vel angelis ſuis mandauit de vobis. Et
reſpondendum,quod quamuis quilibet homo inquãtum eſt ſingularis perſona ſpecialem ha
beat angelum,tamen ſicut vnum eundemq; hominem plures tentant diaboli,ſic eidem homi
ni adeſſe atq; ſuccurrere poſſunt angeli plures. Cuſtodiunt autem nos angeli.quantũ in ipſis
eſt,in omnibus vijs,hoc eſt,operibus noſtris In bonis enim actibus nos cuſtodiũt ne ceſſemus
C à bono,ſed ſemper perſeueremus in finem.In malis quoq; actibus nos cuſtodiunt,ne ſtatim à
dæmone rapiamur,& ne in vitijs perſiſtamus.Cuſtodiunt etiam nos à tentatiõibus dæmonũ
ne quantum deſiderant nos moleſtent,& à multis periculis mentis & corporis. Vnde ſecundũ
Thomam Infantes in vtero matrum ſuarum angelum ſpecialem pro cuſtodia ſortiũtur, quia
Infanti in vtero accidere poſſunt aliqua nocumenta. ¶[In manibus ſuis]hoc eſt in ſua poteſta
12 te & ſapientia[portabunt].i.dirigent[te]de via huius exilij ad patriam electorum. Adiuuant
enim ſua virtute noſtram infirmitatem,& ſua ſapientia tenebras cordis noſtri illuſtrant ſicq;
gradiuntur nobiſcum portantes nos ſecum,cooperãdo nobis in omni bono opere.Portabũt
igitur te[ne forte offendàs ad lapidem pedem tuum].i.ne aliquid tibi in via obſiſtat, ſed pede
inoffenſo,& calle ſecuro tendas ad p̃riam. Vl',ne offendas ad lapidem pedem tuum.i. ne Chr̃m
qui eſt lapis angularis,peccãdo offendas. Vel,ne offendas ad lapidem,hoc eſt,ad culpam mor Iſa.18.
talem ab ingreſſu patriæ prohibẽtem,quemadmodum lapis obſtruit viam prohiberq; ingreſ Actuum.4
ſum,pedem tuum.i.affectũ tuum,ſeu operis tui greſſum,ſeruiendo ac inhærendo creaturæ po 1.Pet.2
tius quam creatori.Hos duos verſiculos propoſuit Chriſto diabolus, quaſi de Chriſto p̃dictos
ſed cum ipſe ſit mendax,& cum mendaciũ loquitur ex proprio loquitur,ideo mendaciter alle
gauit.Non enim de Chriſtu dicta ſunt iſta(ſecundum Hieron.)ſed de membris eius,quoniam Ioh.8.
chriſtus angelorum cuſtodia nullatenus eguit, quippe qui errare non potuit miniſtrauerũt ſ Math.4.
13 ei angeli,non propter neceſſitatem,ſed propter reuerentiam atq; decentiam. ¶[Super aſpidem
& baſiliſcum ambulabis,& conculcabis leonem & draconem.] Huic ſimile eſt q̃d Chr̃s ait di

ſcipulis:Ecce dedi vobis poteſtatem calcandi ſuper ſerpentes & ſcorpiones,& ſuper omnē vir
sutem inimici,& nihil vobis nocebit.Quæ licet ad literam accipi poſſint de irrationalibus, ve- D
nenoſiſq; brutis,quæ multi ſanctorum,præſertim in noua lege ſine læſione calcauerunt,ſic vt
Mar.16 eorum venena ſine nocumento biberunt,iuxta illud Chriſti apd̄ Marcum:Si mortiferum qd
biberint,nō eos nocebit.Quod etiam partim contigit filijs Iſrael ex Aegypto gradientibus,p
eremum vaſtam atq; horribilem & venenoſis animalibus plenam,q̄ nocumentom non intu
lerunt filijs Iſrael,quemadmodum Moſes ſcripſit:Dominus ductor tuus fuit in ſolitudine ma
gua & terribili,in q̄ erat ſerpens flatu adutens,& ſcorpio,ac dypſas.Conuenientius tñ per aia
lia iſta accipimus dæmones,horum aialium proprietatem habentes,vel eundem dæmonē di
uerſis his proprietatibus vel potius malitijs informatum,ſeu ipſa vitia taliter nocentia,quali-
ter nocent animalia iſta.Dæmon itaq; dr̄ aſpis,inquantum cordi virus inuidiæ ingerit,& oc-
cultę tentationis veneno animam inficit & occidit:ſicq; per aſpidem intelligi poteſt inuidia,
quæ ſuo veneno charitatem dei & proximi,omniumq; virtutū virorem intoxicat, & penitus
Iohan.3. demolitur,ac deſtruit,qm̄ ſicut ait Ioh.Qui non diligit,manet in morte.Et iterū:Qui odit fra
trem ſuum homicida eſt.Dæmon quoq; dicitur baſiliſcus,dum ſola fraudulenta ſuggeſtione
animam tentat atq; interficit,proponēdo ei mala ſub ſpecie boni , vtpote in angelum lucis ſe
2.Cor.11. transfigurans,ſecundum Apoſtolum.Baſiliſcus nanq; ſolo viſu interficit,non quoſlibet,ſed
eos(vt fertur)à quibus ipſe primitus nō videtur. Nam ſi homo illum prius conſpiciat, nō ſibi
nocet oculus venenoſiſſimi baſiliſci,imo(vt legitur)ſi quis ſpeculum baſiliſco obiiciat,reper-
cutitur venenum,rediens ad eum vnde manauit,& propriom interimit effuſorem,ſ.ipm̄ baſi E
liſcū.Sic plane iſte diabolus,qui per baſiliſcum ſignificatur,& in angelum lucis trāsformatur
non videntem interimit,ſi vero aſpiciat homo primum dæmonem iſtum,eius verſutiam per
pendendo,non læditur,ſed redit malignitas dæmonis in caput ipſius:ſicq; per baſiliſcum va-
na gloria deſignatur,quæ incautos & mentaliter cæcos proſternit, videnti vero & ſpirituali-
ter illuſtrato nocere non valet. Dr̄ etiam dæmon leo, dum contumaciter, violenter, ac impe-
tuoſe hominem maxime innocentem,perſequitur.Propter quod princeps apoſtolorum ad-
1 Pet.5. monet:Sobrij eſtote & vigilate,quia aduerſarius veſter diabolus tanquam leo rugiēs circuit,
quærens quem deuoret,cui reſiſtite fortes in fide.Vnde per leonem ſignificatur ferocia animi
ſeu omne peccatum ad violentiam pertinens . Dicitur autem diabolus draco,cum per ſuarū
peſtiferarum immiſſionem abundantiam,hominem prorſus abſorbet, ſicut de eo ſcriptū eſt:
Iob.40. Abſorbebit fluuiū,& non mirabitur.Itaq; per draconem obſtinatio deſignatur.Poſſunt quo
q; per bruta iſta intelligi homines impij.propter ſimilitudinem imitationis in malo. Nam p-
uerſis incredulisq; Iudæis ait Ioh.Bap. Progenies viperarū,qs oſtēdit vobis fugere à futura ira?
Pharaoni quoq; per Ezec.dicitur:Audi Pharao draco magne. Si ergo in deo plena mente cō
fidis,ſuper omnes has aſpides & baſiliſcos ambulabis,omneſq; iſtos leones & dracones calca-
bis,qm̄ in omni tentatione,perſequutione,& vitiorum impulſo,à peccato immunis exiſtes,iu
Roman.8 xta illud apoſtoli:In oībus his ſuperamus propter eum qui dilexit nos. Deinde ſequitur be-
nigniſſima conſolatio promittētis ſperanti in ſe multiplicem gratiam in præſenti, plenamq;
in futuro beatitudinem.¶[Quoniā in me ſperauit]non ſpe caſſa & vacua,ſed operoſa atq; for F
mata,agens quod ſibi poſſibile fuit,nec tñ viribus ſuis aliquid tribuens,nec propriæ perfectio 14
ni confidens,ſed in me principaliter ſperans[liberabo eum] iam à vitijs & in futura reſurre-
ctione ab omni pœnalitate ac impfectione mentis & corporis, quando reformabo corpus hu
militatis ſuæ,configuratum corpori claritatis meæ[protegam eū]in oī periculo [qm̄ cogno-
uit nomen meum].i. qm̄ ſciuit & fide ac opere recognouit me eſſe miſericordem in ignoſcen-
do,fidelem adiuuando,veracem in promittendo.Eſt autem quædam cognitio dei,quæ voca
tur informis.i.ſine decore & ornamento,qm̄ non eſt charitati & bonæ conuerſationi coniun
cta,de qua cognitione dicit apoſtolus:Confitentur ſe noſſe deum,factis autem negant.Et ad
Roman.1 Rom.Cum cognouiſſent deum,non ſicut deum glorificauerunt,aut gratias egerunt.Alia ap-
1.Iohan.2 pellatur cognitio dei formata.i.dilectiōi vnita,de q̄ alio loco ſcriptū eſt:Qui dicit ſe noſſe deū,
& mandata eius non ſeruat,mendax eſt. Nunc igitur loquitur,propheta de cognitiōe dei for
mata,q̄ vtiq; diuinā ꝓtectionē meretur,cū ſit acceptabilior deo q̄ holocauſtomata,quēadmo
dō dn̄s p Oſee pph. ait:Sciam dei volo plus,q̄ holocauſta. Ecce q̄ magnū bonū eſt cognitio dei
Nempe tam magnum eſt,vt ipſa dicatur finis aduētus Chr̄i & vita æterna.Scriptū eſt enim:Sci
mus qm̄ filius dei venit,& dedit nobis ſenſum vt cognoſcamus deum verū.Et iterum:Hęc eſt
vita æterna,vt cognoſcant te deum verū. ¶[Clamauit ad me]feruenter orando,[& exaudiam 15
eum]dando q̄d rationabiliter atq; ſtabiliter poſtulat[cū ipſo ſum in tribulatione]ſicut ſupius
dictū eſt:Iuxta eſt dn̄s his q tribulato ſunt corde.Non ergo formidemus, nec dedignemur tri-
bulationes

A bulatiões iugiter ſuſtinere,ſi cupimus deum nobis inceſſanter adeſſe[eripiam eum]ab aduer-
ſis[& glorificabo]hoc eſt,glorioſum & beatum efficiam[eum]in patria,dicẽdo ad eum:Euge Mat.25
ſerue bone,quia ſupra pauca fuiſti fidelis,ſupra multa te conſtituam:Intra in gaudium domi Luc.19
36 ni tui. ¶ Longitudine dierum]hoc eſt,interminabili duratione vitæ beatæ ſeu æuo,q̃d eſt ęter
nitas participata,quæ eſt menſura actionis qua beati in patria beatifice perfruuntur,in q̃ frui
tione nulla eſt interruptio,viciſſitudo,aut permutatio[replebo eum] dando ei æternaliter me
cum manere,ſicut deſiderat appetitus eius,quatenus nec velit,nec poſſit, nec timeat ſeparari à
me[& oſtendam illi]clare per ſpeciem[ſalutare meum]i.filium meum dilectum,omnium ſal
uatorem,verbum æternum,in quo beati in patria omnia vident, qui cum me patre ſuo & ſpi
ritu ſancto,eſt vnum idemq́ obiectum & cauſa beatitudinis omnium electorum.In hac diui-
nitatis Chriſti oſtenſione ſeu viſione tota noſtra felicitas,ſumma iucunditas,præmiumq́ eſ-
ſentiale conſiſtit. Vnde & Chriſtus in hac oſtenſione ſui,felicitatem noſtram conſiſtere innuit
dicens:Qui diligit me,diligetur à patre meo,& ego diligam eum, & manifeſtabo ei meipſum. Iohan.14.
Ecce Pſalmum ſententioſum,moralem,doctrinalem,& conſolatiuum audiuimus, in quo do
cemur quã ſalutare ſit in deo confidere,quid ſic confidẽs debeat domino dicere, quid ab eo ex
pectare,quantis tentationibus plena ſit vita iſta,quam multiplex adiutorium angelorum ſan
ctorum nobis deus contra eas donauerit, quã beatos effectus conſequãtur,ſpem fixam in do-
mino habentes. Merito etiam Pſalmum iſtum in completorio dicimus cõtra inſidias noctis,
tentationesq́ multiplices dæmonis. Tunc enim præcipue diuina protectione & gratia atq́ an
B gelica indigemus cuſtodia:t debetq́ quilibet noſtrum ſpeciali veneratione honorare angelum
ſuum,præſertim eum inuocando de mane,quatenus tota die nos protegat ac dirigat, & de ſe-
ro,vt per totam noctem cor noſtrum ac corpus cuſtodiat,ſomnia dura repellat,mentem illu-
ſtret,reſurgentes pie præueniat,indeſinenterq́ nobis aſſiſtat. Et vt promiſſiões diuinas in fi-
ne huius Pſalmi deſcriptas mereamur ſortiri,ſatagamus hunc pſalmum in Completorio de-
uotiſſima mente cãtare,Quod ſi egerimus,guſtabimus ſæpe interiori palato,virtutem ac dul-
cedinem Pſalmi præſentis,qui vere mirabili ſuauitate exundat.

COMMENTARIVS IN PSAL. XCI.

¶ Expoſitio tituli.

HAbet Pſalmus iam exponendus hunc titulũ: Pſalmus cãtici in die ſabbati,hoc eſt,Pſal-
mus ſpiritualis lætitiæ decantandus in die ſabbati,hoc eſt,in ſabbato mẽtis, videlicet in
tranquillitate conſcientiæ,quatenus ad ſabbatum æternitatis mereamur perduci. Ad literam
Pſalmus iſte ſpecialiter conueniebat ſabbato,& cantabat à Iudæis in eo, qm̃ agit de opere cre
ationis,ad quam commemorãdam iuſſit dominus diem ſabbati celebrari, atq́ in eo ab omni Exodi.31.
actu ſeruili ceſſare,eo quod deus die ſeptima ſeu ſabbato,requieuit ab om̃i opere quod patra- Gen.2.
rat. Voluit namq́ deus inducere homines ad cognitionem ſuæ æternitatis,& ad cognoſcendũ
omnia alia eſſe creata. Ad hoc autem(ſecundum rabbi Moſen)euidentiſſima atq́ facilima via
fuit celebratio ſabbati,in quo recolitur mundus de nouo incepiſſe, ſeu ex tempore eſſe produ-
C ctus,ex quo clariſſime conſtat creatorem mundi eſſe æternum. Ait ergo ſanctus propheta.

¶ Expoſitio Pſalmi.

2 BOnum eſt confiteri domino]Sicut vbertim prædictum eſt, duplex eſt confeſſio,ſcili
cet confeſſio laudis diuinæ,de qua ait ſaluator:Confiteor tibi pater domine cœli & Luc.10
terræ. Et cõfeſſio noſtræ culpæ,de qua alibi ſcriptũ eſt:Cõfitemini alterutrũ pctã ve Iacob.5.
ſtra. Vtraq́ autem confeſſio bona eſt & ſalubris,ſed prima multo melior, nobilior,
atq́ diuinior,cum ſit actus angelicus. Sed quoniam non eſt ſpecioſa laus in ore peccatoris,p Eccl.15
pterea peccatori confeſſio culpæ in primis magis neceſſaria eſt ac ſalubris, quatenus vitijs per
confeſſionem iſtam deletis,dignus reddatur domino confiteri ſeu deum laudare. Nunc vero
de cõfeſſione laudis loquitur Pſalmus. Bonum eſt etiam[& pſallere]hoc eſt,publice & in ſubli
mi pſalmos ac laudes diuinas cãtare[nomini tuo]hoc eſt,ad honorem nominis tui o deus[al-
tiſſime]Vnde Tobiæ angelus Raphael ait:Benedicite deum cœli , & coram omnibus viuenti- Tobiæ.12
bus confitemini illi,quia fecit vobiſcum miſericordiam ſuam. Idcirco nunc ſubditur. ¶ Ad an
3 nunciandum mane].i.in principio diei,de quo Iſaias:De mane(inquit)vigilabo ad te. Vel ma Iſaiæ.26.
ne.i.in ſpirituali aurora,quando videlicet infuſiõem ſupernæ claritatis corde ſentimus,ex im-
mutatione ac nouitate ſanctæ deuotiõis. Vel mane.i.tempe proſperitatis,ac iucunditatis[mi-
ſericordiam tuam].i.gratioſa beneficia tuæ pijſſimæ bonitatis , ſeu benignitatem tibi conna-
turalem,eam laudando ac prædicando. In quolibet mane iam dicto annunciare debemus
miſericordiam dei,omnia bona noſtra diuinæ bonitati deuotiſſime aſcribendo: & bonum ac
optimũ eſt à diuina laude diem incipere,quatenus totum diem in dei præconio expendamus,

Pſalm.70. quemadmodum dictum eſt ſupra: Repleatur os meum laude, vt cantem gloriam tuam, tota D
die magnitudinem tuam. Ad annunciandum quoq; [& veritatem tuam]. i. ſacram ſcripturã
Chriſti doctrinam, ſeu diuinam iuſtitiam [per noctem] i. certis horis nocturni temporis, ſicut
Threno 3. Ieremias hortatur: Conſurge lauda in nocte, in principio vigiliarum. Vel per noctem. i. tempo
re aduerſitatis, quatenus in noſtra caſtigatione tuam laudemus iuſtitiam, noſtram fateamur
Tobiæ. 11 malitiam, ob quam flagellari meruimus, dicentes illud Tobiæ: Benedico te domine, quoniam
Iob. 33. tu caſtigaſti me. Illud quoque Iob: Peccaui & vere deliqui, & vt dignus eram non recepi.
Vel per noctem mentis ſpiritualem, quando videlicet ſpiritualis conſolatio tollitur, gratia
dei ſuſpenditur, & anima propriam infirmitatem experitur: tũc enim diuinam iuſtitiam lau-
dare debemus & non fieri puſillanimes, neq; adulterinas conſolationes deſiderare, ſed affectu
oſe orare pro reditu priſtinæ gratiæ, patienterque ſufferre dilecti abſentiam vel potius abſcon
ſionem. Veraciter nanq; pręſens eſt, non tamen ſentitur eius præſentia, dicentes cum Iſaia:
Iſaiæ. 26. Anima mea deſiderauit te in nocte, cordialiterque penſantes, quod apud eundem prophetam
Iſaiæ. 54. dominus aſſerit: Ad punctum in modico dereliqui te, & in miſerationibus magnis congrega-
bo te. In momento indignationis meæ abſcondi parumper faciem meam à te, & in miſeri-
cordia ſempiterna miſertus ſum tui. Et quia hebræi cum muſicis inſtrumẽtis deum laudare ſo
lebant, ſicut eccleſia iam agit, organis vtens, ideo additur. ¶ In decacordo Pſalterio, cum can- 3
tico in cithara.] Qualiter vero pſalterium decacordum, id eſt, decem cordarum & cithara ſpi
ritualiter exponantur, dictum eſt ſupra in elucidatione pſalmi 80. cuius exordium eſt: Exul-
Pſalm. 80. tate deo adiutori noſtro. Breuiter nanq; tangendo, in decacordo pſalterio deum collaudat, q E
decem præcepta obſeruat. Laudat quoq; in cithara qui opera miſericordiæ non omittit. Tali
Cant. 2 ter conuerſantis vita & laus, dulcẽ efficit melodiã in auribus dei, ita vt dicat illũ: Sonet vox tua
in auribus meis. Vox enim tua dulcis. Ideo autem bonum eſt mihi pſallere nomi tuo o deus
altiſſime. ¶ [Quia delectaſti me domine,] ſpirituali, interna ac pura delectatione, [in factura 4
tua] hoc eſt, in conſideratione ac vſu creaturarum tuarum [& in operibus manuum tuarum]
.i. omnipotentiæ tuæ, videlicet in ordine vniuerſi, in ſpeciebus rerum, in pulchritudine mũdi,
in operibus creationis, recreatiõis, & glorificatiõis, in contemplatione viſibilium ac inuiſibiliũ
Eccl. 42 rerũ, [exultabo] Vnde ſcriptum eſt: Quàm deſiderabilia ſunt omnia opera eius. Et quis ſatiabi
tur videns gloriam eius? In creaturis autem dei, dupliciter delectari quis poteſt. Primo in ipſis
creaturis ſecundum ſe. Secundo, referendo omnem perfectionem earum ad creatorem, ita q̃d
in ſapientia atq; potentia dei potius quàm in rebus creatis homo lętatur: & iſta delectatio ſan
cta eſt, prima quoq; mala non eſt ſecundum ſe, niſi quis finaliter inſiſtat in ea, vel immodera
te in ipſa occupetur, diffundatur, aut reſoluatur. Quoniam autem deum in hac vita in ſeipſo,
ſeu per ſpeciem cernere non valemus, cõpellimur ex rebus creatis ad eius cognitionem aſſurge
Prouer. 16. re. Nam ſicut in Prouerbijs ſcribitur: Omnia propter ſeipſum operatus eſt dominus, quaten⁹
ſcilicet diuinæ naturæ perfectiones in entibus relucerent, ſicut perfectio cauſæ ſplendet in ſuo
effectu. Inquantum igitur ordo ſpecierum vniuerſi eſt velut ſcala pertingendi ad creatoris no
titiam, delectari & exultare debemus in operibus dei. Ex conſideratione inſuper rerum, vicz F
ex rapidiſſimo ac ſuperuelociſſimo motu cœlorum ac ſyderum, ſol' ac planetarum, ex magni-
tudine cœleſtium orbium, ex ordie, puritate, ac miniſterio angelorum, docemur q̃ ſublimis ſit
deus, q̃ reuerenter ſit ei miniſtrandum, q̃ prompte obediẽdum. Sed & in infimis rebus, puta in
ape, formica, lepuſculo, atq; ſimilibus innoteſcit ineffabilis ſapientia dei. Ois quoq; pulchritu-
do, ornatus, dulcedo, bonitas, harmonia, atq; amabilitas creaturarũ, ad omipotentis creatoris
deſiderium & amorem nos prouocant. Vnde ad hanc contemplatiõem ac delectationẽ ab Iſa.
inuitamur: Leuate, inqt, in excelſum oculos veſtros, & videte quis creauit hæc. Exultare etiam
Iſaiæ. 40. debet homo in operibus dei, quoniam oia facta ſunt propter nos, & ad ſuſtentandam indigẽti
am noſtram condidit deus omnipotens piſces maris, volucres cœli, beſtias terræ, ligna pomi-
fera, herbas diuerſas. ¶ [Quàm magnificata ſunt opera tua dñe]. i. valde magnifice, ſapienter, 5
potenter, & inſcrutabiliter ſunt inſtituta, diſtincta, atque ornata. Decuit nanque (quemad-
modum Plato affirmat) à ſapientiſſimo, ſpecioſiſſimo optimoque opifice opus pulcherrimum,
præclariſſimum, excellentiſſimumque produci, qualis eſt machina mundi, qui incomparas
bili pulchritudine conſtat. Maiora autem & incomprehenſibiliora ſunt opera recreatio-
nis & glorificationis, quàm creationis. Vnde quæ vnigenitus filius dei pro noſtra ſalute aſ-
ſumpſit, fecit ac pertulit, omnem magnificentiam, inueſtigationem, ſermonem tranſcendunt
Propter quod in Apocalypſi dicitur: Magna & mirabilia ſunt opera tua domine deus omni-
Apoca. 15. potens. Et in Eccleſiaſte: Cunctæ res difficiles, non poteſt eas homo explicare ſermone. Sapiẽs
Eccle. 1 quoq; alius: Difficile inuenimus quæ in terra ſunt, & quę in proſpectu ſunt, inuenimus cum la
Sapien. 9 bore,

bore. Quæ autem in cœlo ſunt, quis inueſtigabit? Deniq; ſi ſubtilius contemplari deſidera-
A mus, q̃ magnificata ſunt opera creatoris, profunde penſemus quid dominus dicat ad ſanctũ
Iob: Vbi (inquit) eras quando ponebam fundamenta terræ? Indica mihi ſi habes intelligentiã Iob. 38.
Quis poſuit menſuras eius, aut quis tetendit ſuper eam lineam? Super quo baſes eius ſolidatæ
ſunt? Quis concluſit hoſtijs mare, quãdo erumpebat quaſi de vulua procedens, cum ponerem
nubem veſtimentum eius, & caligine illud quaſi pannis infantiæ obuoluerem? Circundedi il-
lud terminis, & poſui vectes & oſtia & dixit Hucuſq; venies & non procedes amplius, & hic
confringes tumentes fluctus tuos. Nunquid coniungere valebis micantes ſtellas pleiades, aut
gyrum arcturi poteris diſſipare? Nunquid noſti ordinem cœli, aut pones rationem eius in ter-
ra? Quis poſuit in viſceribus hominis ſapientiam, aut quis dedit gallo intelligentiã? Quis enar- Iob. 26.
rabit cœlorum rationem, & concentum cœli dormire quis faciet? Sed vere quicquid de operi-
bus ſupergloriosiſſimi creatoris intelligere aut profari valemus, pene nullius momenti eſt ad
id, quod in re ipſa eſt. Propter quod iterum in Iob habetur: Ecce hæc ex parte dicta ſunt viarũ
eius, & cum vix paruam ſtillam ſermonum eius audierimus, quis poterit tonitruum magnitu-
dinis eius intueri? Propter quod etiam Plato teſtatur, ꝙ ea quæ ſcimus, minima & prope nul-
la ſunt reſpectu eorum quæ ignoramus Ariſtoteles quoq; diſſeruit: Quia ſicut ſe habet oculus
veſpertilionis ad ſolis fulgorem, ita ſe habet Intellectus humanus ad cognitionem manifeſtiſ- Pſal. 103.
ſimorum naturæ, hoc eſt, ad notitiam ſubſtantiarum ſeparatarum. Itaq; ſi opera dei tam ma-
gna & incomprehenſibilia ſunt, q̃ incomprehenſibilis eſt creator eorum. Ipſe enim in infini-
B tum cuncta in omni nobilitate tranſcendit. Ideo ſubditur [nimis profundæ factæ ſunt cogita
tiones tuæ] hoc eſt, conſilium, ratio & ordinatio ſapiẽtiæ tuæ, qua omnia certo fine feciſti atq;
in numero, menſura, ac pondere conſtituiſti, valde & penitus imperſcrutabilis ineffabiliſq; cõ- Sapi. 11
ſiſtit. Certiſſime enim cognoſcimus nihil ſine legitima ratione à te fieri aut permitti. Verun-
tamen rationem operum tuorum in ſpeciali aſſignare omnino impoſſibile profitemur. Quis
enĩ excogitet, cur in primordiali rerum Inſtitutione ſeu creatione, quando merita nulla præ-
ceſſerant, ampliorem perfectionem dederis vni q̃ alteri? Quis nouit cur mundum ab æterno
non feceris, vel cur eum creaueris in illo inſtanti quo factus eſt, & non prius neq; poſterius?
Quis inſuper capere poterit, cur potius vnum angelum, vnumq; hominẽ ab æterno ad vitam
æternam elegeris q̃ alium? Cum ergo omnia hæc tam incomprehenſibilia ſint, liquet ꝙ cogi-
tatiões tuæ, hoc eſt ſapientialis tua diſpoſitio vniuerſoꝝ finem, rationem, ac ordinem penſans
ſit nimis profunda, idcirco ſcrutator maieſtatis opprimetur à gloria. Et veraciter ſcriptum eſt:
Senſum tuum dñe quis ſciet, niſi tu dederis ſapientiam, & miſeris ſpũm tuum de cœlis. Iſaias Prou 25. Sap. 9
quoq; Profunditatem cogitationum diuinæ mentis declarat ex eo, ꝙ nullus prior deo formã
agendi oſtendit, ſed ipſe ex propriæ ſapientiæ ſuperſplendidiſſimo atq; certiſſimo fonte cũcta Iſaiæ. 40
molitus eſt. Ait enĩ: Quis adiuuit ſpm̃ domini, aut quis conſiliarius eius fuit, & oſtendit illi? Cũ
quo inijt cõſilium, & inſtruxit eum, & docuit eum ſemitam iuſtitiæ, & erudiuit eum ſcientia &
viam prudentiæ oſtendit illi? Huic aũt prophetali eloquio conſonat apoſtolicus ſermo: O alti-
tudo diuitiarum ſapientiæ & ſciẽtiæ dei, &c. Dicuntur aut cogitationes dei pluralr̃, non ꝙ Roma. 11
C in deo ſint diſtinctæ ac multæ cogitatiões, cum cogitatio dei ſit eius eſſentia, intellectus & ſapi
entia: ſed ſicut dicuntur in deo plures atque diſtinctæ ideæ, per relationem ad creata in deo
idealiter exiſtentia, ſic dicuntur in deo plures cogitationes ſecundum diuerſitatem operationũ
6 quæ cognoſcuntur à deo. ¶ [Vir inſipiens] hoc eſt, illa ſapientia carens quę in maliuolam animã
non intrat, quæ eſt donum ſpiritus ſancti, per quam vtique ſapientiam iudicat homo recte de Sap. i.
deo, non per informem notitiam, ſed per cognitionem formatam & ſapidam. [non cogno-
ſcet.] quomõ ex creaturis honorandus atque amandus ſit deus creator, de quo ſcriptum eſt:
Fecit deus opera ſua vt timeatur. Propter quod de philoſophis huius mundi dicit Apoſto-
lus: Euanuerunt in cogitationibus ſuis, & obſcuratum eſt inſipiens cor eorum [& ſtultus] hoc
eſt, qui vel vera ſcientia diuinæ legis priuatus eſt, vel ea que nouit eſſe agenda, non operatur,
[non intelliget hæc] dicta atq; dicẽda, per intelligentiam ſalutarem ac operoſam. Propter q̃d
dñs apud Ieremiã ait: Audi popule ſtulte q nõ habes cor. Me non timebitis, q poſui arenã ter-
minum mari? Et Apl̃s dicit: Animalis homo non percipit ea quæ ſunt ſpiritus dei. Stultitia enĩ Ierem. 5. 1. Cor. 2.
eſt illi, & non poteſt intelligere, ſcilicet myſteria dei, pręmia bonorum, & pœnas malorum. De
quorum damnatione ſubiungitur. ¶ [Cũ exorti fuerint peccatores ſicut fœnũ] .i. quando ini-
7 qui cœperint conſurgere, proſperari, atq; florere ſicut fœnum quod hodie floret & eſt, cras ve-
ro in clibanum mittitur, eſſeq; deſinit, quoniam ſicut nunc ſuperius dictum eſt, impiorum
proſpe-

proſperitas momentanea eſt,ſtatimq́ marceſcit eorum floritio,quemadmodũ viror fœni mox
Iſaiæ. 40 decidit. Vñ in Iſaia legitur:Omnia caro fœnum,& oĩa gloria eius quaſi flos agri. Et denuo:Ve D
re fœnum eſt populus,exiccatum eſt fœnũ, & cecidit flos.[& apparuerint]aliquid eſſe,ſeu mo
dico tẽpore præualere & gloriari [omnes qui operantur iniquitatem] quos deus permittit ad
horam in ſuis deſiderijs ambulare, quatenus æternaliter iuſta pœna plectantur, quemadmo
dum ſequitur: ¶[Vt intereant].i.ſpiritualiter moriantur & condemnẽtur[in ſeculum ſeculi.]
Prou. 16. .i.ſine fine,tanq̃ ſeparati à fonte omnis vitæ ac gloriæ. Vnde Salomõ ait:Impium operatus eſt a
Iob. 21. dominus ad diem malum. De quo die impijq́ damnatione in lib. Iob ſcriptum eſt:In diem p
ditionis ſeruat malus,& ad diem furoris ducetur,& de furore omnipotentis bibet. [tu autem
altiſſimus in æternum domine]quia omnes in omnipotẽtia,in ſapientia, in æquitate,in boni
tate & felicitate incomparabiliter ſuperas. Quod patet ex eo. ¶[Quoniam ecce inimici tui].i.
tibi rebelles,ingrati ac reprobi[dñe,quoniam ecce inimici tui peribunt]gratiam in præſenti p
dendo,gloriamq́ regni cœleſtis poſtmodum amittendo,atq́ ęternę mortis incendio in infer
no ferendo. Quàm horribile nimis eſt eſſe inimicum dei,imo horribile eſt hoc ipſum audire,id
circo repetit vt amplius expaueſcas. [& diſpergent].i. à grege electorum repellent in die iudi
cij[omnes qui operãtur]ſine ceſſatione & pœnitentia[iniquitatem] tunc enim dicetur ad eos:
Mat. 25 Ite maledicti in ignem æternum. Propterea ait ſcriptura:Ruinæ impiorum erunt,& diſpergã
Sopho. 1 Ibidem eos à facie terræ,dicit dominus. Itemq́:Diſperdam eos qui auertuntur de poſt tergum domini
dicit dominus,& qui dominum non exquiſierũt,nec inueſtigauerunt eum. Deinde ab hac da E
mnatione diſtinguuntur electi,de quorum tribulatione & gloria ſubditur: ¶[Et exaltabitur 10
ſicut vnicornis cornu meum.].i.imperium rationis meæ ſenſualitati ac animo dominãtis ſub
limabitur per confirmationẽ gratię dei,ſicut vnicornis cornu ſublimatur,quia hoc animal for
tiſſimum eſt,vnoq́ cornu ab aliorum inuaſiõe ſe protegit:ſic cornu meum.i.fortitudo ſiue do
miniũ rationis meæ roborabitur contra paſſionum,tentationum perſecutionumq́ vniuerſos
Gal. 5. incurſus. In die autem iudicij cornu hoc animæ in tantum exaltabitur in electis,vt caro nunq̃
Sapien. 9 concupiſcat aduerſus ſpiritum,neq́ aliquid actum rationis impediat,quinimo corpus corrupti
bile nũc aggrauãs animam,tunc erit ſpiritale,immortale,animam ornans atq́ exhilarans[&
Pſalm. 70 ſenectus mea] .i. ætas mea vltima erit[in miſericordia vberi]quia cum deficiet virtus mea nõ
2. Cor. 4. derelinques me. Et licet is qui foris eſt noſter homo corrumpatur,tamẽ is qui intus eſt renoua
tur de die in diem in gratia dei ſecundum Apoſtolum. Iſta ſunt verba bonæ ſpei, nõ præſum
ptionis iniquæ,quoniam ex charitate ardenti & fiducia magna mẽtis in deo,iſta dicũtur ab ec
cleſia ſeu quolibet iuſto. ¶[Et deſpexit oculus meus]intellectualis[inimicos meos]dęmones ho 11
minesq́ peruerſos,quoniam propter ſpem quam habeo in dño deo meo, non timeo ſuperari
Pſal. 117 ab eis,ſicut inferius dicitur:Dñs mihi adiutor,nõ timebo quid faciat mihi homo. Et rurſus ſcri
1. Petri. 3 ptum eſt: Timorem eorum ne timueritis,nec cõturbemini. Inimici noſtri viſibiles, ſcilicet ho
mines mali,in quantum ſunt homines gratiæ, gloriæq́ capaces,amãdi ſunt,iuxta illud:Diligi
Mat. 5. te inimicos veſtros. In quantum vero ſunt impij,& veritatis aduerſarij,deſpiciẽdi ſunt,odiẽdi,
Pſalm. 14. & vilipendẽdi. Vnde ſuperius de viro iuſto præhabitum eſt:Ad nihilum deductus eſt in cõſpe
ctu eius malignus. [& inſurgentibus in me]iniuſte videlicet [malignãtibus audiet auris mea.] E
.i.cum quadam deriſione,& ſine pauore audiam minas eorum. Vel,inſurgentibus in me ma
lignãtibus.i.ad cõfuſionem eorũ audiet auris mea ſentẽtiã iudicis iuſti, q eos damnabit neq́
ſaluabit. ¶[Iuſtus].i.diuina mandata obſeruans[vt palma]quæ eſt arbor fructiſera[florebit] 12
flore charitatis,virore virtutum ac bonis operibus. Non enim florebit vt fœnum quod ſta
tim ſiccatur & diſcoloratur, ſed vt palma quæ diu vireſcit atq́ fructificat. [ſicut cedrus Li
bani multiplicabitur]procreatione ſpũalium filiorum & numero meritorum. Quemadmo
dum nãq́ cedrus creſcẽs in monte Libano,eſt arbor decora,imputribilis,præ cæteris arbori
bus in ſublime excreſcens: ſic iuſtus per gratiam ſplendet, per iuſtitiam intus nõ veteraſcit,&
proficiẽdo de bono in melius ſuper alios volat,neq́ qeſcit donec ad thronum gloriæ perduca 13
tur. ¶[Plantati].i.fideles per fidem & obedientiã radicati[in domo dñi] .i.in eccleſia Chri,[in
atrijs domus dei noſtri] .i.in proprijs cordibus,quæ ſunt atria manſionis diuinæ, quẽadmo
Ephe. 3 dum ait Apoſt. Chrm p fidem habitare in cordibus noſtris. [florebunt]pficiẽdo in gratia dei,
Col. 1 implentes illud Apoſt. Exhibete vos ſctõs & immaculatos & irreprehẽſibiles coram deo. Et
Ephe. 4 alibi:Renouamini ſpũ mẽtis veſtræ. Porro huic concordat comparationi q̃d dñs p Oſee pphe
Oſee. 14. tam dicit:Ero quaſi ros,& Iſrael germinabit quaſi lilium. Erũpet radix eius vt Libani,ibũt ra
mi eius,& erit quaſi oliua gloria eius,& odor eius vt Libani. Simile q̃q́ eſt in Eccleſi. Obaudi
Eccle. 39 te me diuini fructus,& quaſi roſa plãtata ſuper riuos aquaꝶ fructificate, florete flores q̃ſi liliũ,
& da

14 & date odorem,& frondete in gratiam. ¶[Adhuc multiplicabuntur,]. i. iugiter perſeuerabunt
A in bono, & cumulabuntur multiplici dono ſpiritus ſancti ac merito[in ſenecta vberi]hoc eſt,
in ſenectute fœcunda,matura ac graui bonis operibus plena, de qua ſcribitur in lib. Sapientiæ
Senectus venerabilis eſt,non diuturna,neq; annorum numero computata,ętas ſenectutis, vi- Sapien 4
ta immaculata.[& bene patientes erunt].i.hilariter atq; feliciter patientur infuſionem illuſtra
tionis diuinæ. Vnde ſecundum Philoſophum,beneficiatus dicitur bene paſſus. Hæc nanq; eſt
15 paſſio perfectiua,non deſtructiua[vt annuncient]laudem dei quæ ſequitur. ¶[Quoniam re-
ctus]hoc eſt, iuſtus[dominus deus noſter,& non eſt iniquitas in eo] quemadmodũ & alibi di 2.Para.19 Iob.34.
ctum eſt:Non eſt apud dominum noſtrum iniquitas,nec acceptio perſonarum aut munerũ.
Et in libro Iob:Abſit à deo impietas,&ab omnipotente iniquitas. Opus enim hominis reddet
ei,& iuxta vias ſingulorum reſtituet eis. Deus etenim ſublimis & benedictus eſt omnis ſancti-
tatis, veritatis & æquitatis cauſa fontanea,iudex non errans,conſeruator immobilis. Propter
quod à ſapiente quodam dicitur eſt Veritas tua iuſtitiæ initium eſt. Ecce pſalmum cœleſti me- Sapien. 2.
lodia ſonorum atq; admiranda dulcedine plenum audiuimus,in quo dei laudatio commẽda-
tur,creatoris beneficia recoluntur,deus in ſuis effectibus glorificatur,inter electos reproboſq;
diſcernitur, deus poſtremo benedicitur. Si ergo dominum deum noſtrum diligimus,ſi eius be
neficijs grati exiſtimus, ſi eum in ſuis operibus contemplari enitimur, ſi impiorum tormenta
euadere,electorumq; præmia adipiſci conamur,ſtudeamus hunc pſalmum corde iucundo, de
uoto,cuſtodito , ac timorato depromere.

B

COMMENTARIVS IN PSALMVM XCII.

¶Expoſitio Tituli.

ASſignatur aũt pſalmo præſenti hic titulus: Laus cantici ipſi Dauid in die ante ſabbatum
quando fundata eſt terra. Dicit vero quidam hunc titulum non haberi in Hebręo,ſed ab
aliquo expoſitore appoſitum ſecundum ſuam voluntatem & imaginationẽ, & idem dicit fre-
quenter in alijs pſalmis. Sed dato q; ab aliquo expoſitore additus eſſet,non tamen bene ſonat
q; ille titulum iſtum appoſuit ſecundum ſuam voluntatem ſeu imaginationem, imo firmiter
eſt credendum titulos pſalmorum ſecundum ſpiritus ſancti inſpirationem formatos eſſe,atq;
pſalmis appoſitos:quoniam omnes ſancti catholiciq; doctores communiter approbant & ex-
ponunt hos titulos. Eſt igitur ſenſus tituli hujus,pſalmus pręſens eſt laus cantici conuenientis
ac decantandi ipſi Dauid.i. Chriſto,de quo pſalmus iſte ad literam ſcriptus eſt. Laus inquam
Chriſto decantanda in die ante ſabbatum.i.propter ea quæ fecit ac paſſus eſt ſexta feria,puta Mat. 27
in die paraſceues,quãdo fundata eſt terra.i.formata eccleſia per ſanguinem de eius latere ema
nantem. Secundum omnes expoſitores catholicos pſalmus iſte ad literam tractat de Chriſto
& regno ipſius. Deſcribit nanq; inchoationem,impugnationẽ & confirmationem regni Chri
ſti,quod eſt eccleſia. Vnde de inchoatione regni huius ita orditur.

¶Expoſitio Pſalmi.

1 DOminus]ſcilicet Chriſtus,de quo Petrus ait:Hic eſt oĩm dñs,& qui de ſeipſo aſſerit Act. 10.
C in euangelio:Vos vocatis me magiſter & domine,&bene dicitis,ſum etenim[regna Iohan. 13.
uit,]per fidem in corde credentium, ſeu in eccleſia militanti . Chriſtus nanque vt
deus à principio mundi in cordibus electorum regnauit, ſubijciendo eos per gratiã
voluntati diuinæ per humilem ſeruitutem, vt homo autem habuit poteſtatem regnandi in to
to mundo à ſuæ conceptionis principio. In eodem nanq; inſtanti quo vnita eſt eius humani-
tas verbo,data eſt ei virtus atq; dominium ſuper omnem creaturam . Propter quod añ paſ- Iohan. 3.
ſionem Chriſtus aſſeruit:Pater diligit filium,& omnia dedit in manu eius. Dum vero cœpit Mat. 4
prædicare, miracula facere diſcipuloſq; colligere, tũc cœpit regnare in domo Iacob , & ſedere Iſaiæ. 9
ſuper ſolium Dauid. Poſt paſſionem autem miſſo ſpiritu ſancto,& apoſtolis puplice prædicã- Act. 2. 3 Act. 4. 6
tibus ac multa milia cõuertentibus regnauit Chrs aperte & late,donec p vniuerſum mundũ dif
fuſa eſt fides eccleſiaq; conſtructa,& ipſe Chriſtus ab omni gente,tribu & lingua cognitus eſt
ac honoratus. Tũcq; impletum eſt illud Iſaiæ :Redemptor tuus ſanctus Iſrael, deus omnis ter Iſaiæ. 54
ræ vocabitur,[decorem indutus eſt,indutus eſt dñs fortitudinẽ] Cur nõ potius dicit dñs Chrs
vnigenitus dei tã ſpecioſus & potẽs vt pr̃,indutus deformitatẽ infirmitatẽ ſeu fragilitatẽ, qa aſ
ſumpſit carnem mortalem,naturam creatam,formam ſeruilem,quę reſpectu diuinitatis Chri
ſti non ſunt decor & fortitudo,ſed deformitas atq; infirmitas? Sed ad hoc duplex reſponſio
eſt. Prima quod Chriſtus deus humanam naturam aſſumendo,dicitur indutus decorẽ & forti
tudinem,quoniam licet eius humanitas ſecundum ſe cõſiderata,& diuinitati comparata, poſ-
ſit dici deformis ac fragilis,tñ in quantũ eſt diuinæ naturæ perſonali vnione cõiuncta , eiuſq;
inſtrumentum effecta, vere appellatur decor ac fortitudo:ſic enim plena fuit à ſuæ creationis
initio

initio plenitudine omnium gratiarum, beatifica fruitione diuinitatis omnibusq; donis ſpiri-
tus ſancti. Sic quoq; per eam ſunt facta miracula, debellatæ poteſtates aereæ, reparatũ genus D
humanum. Secunda reſponſio eſt, ꝙ Chriſtus dicitur indutus decorem non in incarnatione,
Iohan. 1. quando verbum caro factum eſt, nec in paſſione, quãdo non fuit in eo ſpecies neq; decor, ſed
Iſa. 53. erat quaſi leproſus & à deo percuſſus: ſed in reſurrectione, quoniam tũc reſumpſit corpus ſuũ,
non tale quale antea fuit, ſed glorioſum, ſplendidum, agile, ſubtile, immortale, icciro tunc in-
dutus eſt fortitudinem, hoc eſt corpus impaſſibile. Vel, indutus eſt fortitudinem, quoniam tũc
Mat. 28 cœpit poteſtatem ſuam oſtendere, dicendo illud: Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo & in
terra, quam tamen (vt dixi) ante paſſionem habebat, quoniam paſſione inſtante dixit, de ſeipſo
Iohan. 17. loquens ad patrem: Dediſti ei poteſtatem omnis carnis, vt omne quod dediſti ei det eis vitam
æternam, quod etiam factis oſtendit, quando ſolo verbo hoſtes ſuos proſtrauit. Cum nanq;
Iohan. 18. dixiſſet Iudæis: Ego ſum, abierunt retrorſum, & ceciderunt in terram. Tunc etiam eduxit ſan-
ctos de limbo inferni, miſitq; apoſtolis ſpiritum ſanctum. Iſtud itaq; diuinitatis Chriſti indu
mentum decorum ac forte, eſt natura humana. De quo indumento apud Iſaiam ſcriptum eſt:
Iſaiæ. 63 Quare ergo rubrum eſt indumentum tuum? [& præcinxit ſe] Chriſtus, hoc eſt, ad redimendũ
Matt. 26 genus humanum, debellandumq; dæmonum turbas parauit ſe, dicens ad patrem: Si non po-
Philip. 2. teſt hic calix tranſire niſi bibam illum, fiat voluntas tua. Factus eſt enim obediens vſ ad mor-
Pſal. 18 tem ſecundum Apoſtolum. Et exultauit vt gigas ad currendam viam, quod ſanctus Ambro-
ſius in hymno elegãt & ſupra humanũ intellectũ expreſſit dicẽdo: Procedens de thalamo ſuo E
pudoris aula regia, geminæ gigas ſubſtantię, alacris vt currat viam. Vnde ſuperius de Chriſto
Pſalm. 44. inductum eſt: Accingere gladio tuo ſuper fœmur tuum potentiſſime. ¶ Etenim firmauit orbẽ a
Gen. 1 terræ qui non commouebitur] Quamuis hoc accipi poſſet de creatione ac firma locatione ter-
Iſa. 44. ræ in medio mundi, quam Chriſtus deus condidit & firmauit, iuxta illud: Ego ſum dñs faciẽs
omnia, extendens cœlos, ſtabiliens terram, quæ etiam terra non commouetur, quo ad ſe totã,
Eccls. 1 cum ſit centrum mundi immobile. Propter quod ait ſcriptura: Generatio præterit, & gñatio
aduenit, terra vero in æternum ſtat. Conuenientius tamen exponitur iſte verſiculus de confir-
matione eccleſiæ, eritq; ſenſus: Etenim dñs Chriſtus firmauit per adiutorium ſeu gratiam ſpi
ritus ſancti orbem terræ. hoc eſt, militantẽ eccleſiam per quatuor partes terræ diffuſam. Chri-
ſtus eccleſiam ſuam primitiuam præcipue confirmauit in die pentecoſtes, mittens ei paracle-
Luc. 21 tum. Tunc enim impleuit quod ante paſſionem promiſit: Ego dabo vobis os & ſapientiã, cui
non poterunt reſiſtere & contradicere omnes aduerſarij veſtri. Alibi quoq; dixit ad Petrum:
Mat. 16 Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo eccleſiam meam, & portæ inferi nõ præualebũt
1. Tim. 3. aduerſus eam. In tantum nanq; confirmauit Chriſtus eccleſiam, vt dicat Apoſt. Eccleſia dei vi
Act. 9 ui eſt columna & firmamentum veritatis. Vnde in Act. apoſtolorum Lucas teſtatur: Eccleſia
per totam Iudæam & Samariam habebat pacem, & ædificabatur ambulans in timore domi-
ni, & conſolatione ſpiritus ſancti replebatur, icciro nunc ſubditur: qui non commouebitur.
Eccleſia nanq; vſq; in finem mundi ſtabilis permanebit in fide ſeruituteq; Chriſti, quia regna
Lu. 1 bit in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis, iuxta teſtimonium Gabrielis. ¶ Pa- F
Apo. 3 rata ſedes tua] o Chriſte, hoc eſt, thronus quo ſedes ad dexteram patris, de quo dicis: Ego vici, 3
& ſedi cum patre meo in throno eius [ex tunc] hoc eſt] principio mundi. Si enim omnibus ſan
ctis hominibus paratum eſt regnum cœlorum ab origine mundi, iuxta illud: Venite benedicti
Mat. 25 patris mei, percipite regnum vobis paratum à conſtitutione mundi, quãto magis ſedes tua cœ
leſtis tibi parata eſt ab exordio ſeculi? Vel, Parata eſt ſedes tua, hoc eſt cœlum empyreũ, quod
Iſaiæ. 66 eſt ſedes tua, iuxta illud: Cœlum mihi ſedes eſt, terra autem ſcabellum pedum meorum: qđ etiã
Apoc. 3 dicitur thronus tuus & omnium electorum, de quo conteſtaris: Qui vicerit dabo ei ſedere me-
cum in throno meo, hoc eſt in cœlo empyreo, in quo omnes beati feliciter reſident. Vel, Para-
ta eſt ſedes tua. i. eccleſia, ſeu anima iuſti, quæ eſt ſedes ſapientiæ, ex tunc, hoc eſt, à tempore præ
dicto quo ea firmaſti per gratiam ſpiritus ſancti. Ex tunc enim parata eſt ad tuam inhabita
Luc. 21 tionem, obedientiam atq; aduentum, adimpiens quod ei dixiſti: Vigilate itaq; omni tempore
orantes vt digni habeamini ſtare ante filium hominis. [à ſeculo]. i. ab æterno [tu es] inuariabili
Heb. 13. ter ſecundum quod deus. Vnde dicit Apoſt. Ieſus Chriſtus heri & hodie, ipſe & in ſecula. Et cõ-
grue ait, à ſeculo tu es, & non fuiſti, quĩ Chriſtus vt deus incommutabiliter per modum æter-
nę præſentiæ eſt, in qua non eſt prius aut poſterius. Propter quod apud Iohannem ait: Ante-
Iohan. 8. quàm Abraham fieret, ego ſum. Eſſe quippe deo veriſſime, pleniſſime, atq; proprijſſe conuenit
quoniam in eo eſt infinita plenitudo, immenſa nobilitas, incircumſcripta perfectio, ſimplici-
tasq; perfecta eſſendi. Omnis autem creatura per comparationem ad eſſe diuinum, eſt potius
Exod. 3 nihil ſeu non eſſe, q̃ aliquid. Propterea dñs ait ad Moſen: Ego ſum qui ſum. Hæc dices filijs
Iſrael

A Iſraeli: Qui eſt miſit me ad vos. Hinc quoqꝫ ſeptimo de trinitate Hilarius aſſerit: Eſſe non eſt ac Exodi. 3
4 cidens deo, ſed ſubſiſtens veritas, manens cauſa & naturalis proprietas. ❡[Eleuauerunt flumi
5 na dñe, eleuauerunt flumina vocem ſuam.] ❡[Eleuauerunt flumina fluctus ſuos.] Per flumi-
na quæ eleuauerunt vocem ſuam, quidam intelligunt primos ac principales Chriſtianæ fidei
prædicatores, qui flumina appellantur, quoniam aquam ſapientiæ ſalutaris cordibus hoim Eccle. 15
infuderunt, & hi tanq̃ fideles eleuauerunt vocem ſuam, rationabiliter loquendo & fidem Chri
publice prædicando. Per flumina vero quæ eleuauerunt fluctus ſuos intelligunt perſecutores
eccleſiæ, ſcilicet principes ſacerdotum, imperatores Romanos, cæteroſqꝫ tyrannos Chriſtianã
doctrinã reprobantes & extirpare conantes. Hi nãqꝫ ſicut peruerſi ac reprobi eleuauerũt nõ vocẽ
rationalem, ſed fluctus ſuos. i. graues comminationes, verba blaſphemiæ, impetus paſſionũ, perſecu
tioneſqꝫ duras contra eccleſiam Chriſti & flumina dei. Quidam vero vtraqꝫ flumina cum ſuis
eleuationibus exponunt de aduerſarijs Chriſti & perſecutoribus ſacroſanctæ eccleſiæ: flumi-
na autem, hoc eſt tyranni eleuauerunt fluctus ſuos [à vocibus aquarum multarum]. i. per ſer-
mones ſeu verba multorum populorum, qui edicta tyrannorum perduxerunt ad ẽctum. Erãt
namqꝫ miniſtri & executores ſententiæ, quam cõtra eccleſiam dictitabant tyrãni. ❡[Mirabiles
6 elationes maris,] hoc mirabiliter magnæ & atroces erant perſecutiones ſeculi huius ſeu homi-
num impiorum aduerſus Chriſti Eccleſiam. Sed & [mirabilis in altis dñs]. i. Chriſtus qui mar
tyres ſanctos confortauit, eccleſiamqꝫ protexit, mirabilis apparebat, & ſuam omnipotentiam
B oſtendebat tempore perſecutionum eccleſiæ, in altis, hoc eſt in magnis miraculis, in ſublimib⁹
ſignis, in prodigijs inauditis, quæ fecit deus per ſuos fideles, in tantum vt inter crudeliſſimas
perſecutiones eccleſia non ſolum non timeret neqꝫ deficeret, ſed mirabiliter dilataretur, auge-
retur, confortaretur, & cum ingenti alacritate vniuerſa tormenta perferret, donec tandem ty-
ranni deficerent, ipſumqꝫ Romanum imperium fidei Chriſti collum ſuum ſubijceret. Propte-
7 rea ❡[Teſtimonia tua] o Chriſte. i. quæcunqꝫ ſacra ſcriptura teſtatur de te, videlicet vaticinia
prophetarum, verba euangeliſtarum, articuli fidei [credibilia facta ſunt nimis,] propter mira
cula quibus fidem confirmaſti. Duæ ſunt partes legis diuinæ, vtpote teſtimonia & præcepta.
Teſtimonia pertinent ad credẽda, præcepta ad operanda. Duo quoqꝫ ſunt modi probandi ve-
ritatem, videlicet naturalis rationis argumentatio, & diuinorum miraculorum operatio. Te-
ſtimonia autem fidei Chriſtianę per naturalem rationem probari non valent, quoniam fides Heb. 11
eſt ſubſtantia rerum ſperandarum, argumentum non apparentium, ſecundum Apoſtolũ: Pro
bantur autem per diuina miracula. i. per opera talia, quæ fieri nequeunt niſi à deo duntaxat, ſi
cut eſt mortuorũ reſurrectio, immutatio motus ſolis & lunæ, quæ fiebat Chriſto in cruce pen- Luce. 23
dente, quantum ad lunam & ſupernaturalem ſolis eclipſim, futurorũ pure contingentium cer
ta prænuntiatio, ſecretorum cordis reuelatio, quę in nomine Chriſti, & à Chriſto copioſiſſime
facta ſunt in lege & plebe Chriſtiana. Ex qbus certiſſime liquet fidem eccleſiæ eſſe veram atqꝫ
diuinam, vel quod ſolo auditu horribile eſt, deum eſſe falſitatis confirmatorem, hominũqꝫ de-
ceptorem. Idcirco Iohannes ait: Qui non credit (inquit) in filium dei, mendacem facit deum, 1. Iohan. 5
quoniam non credit in teſtimonium quod teſtificatus eſt deus de filio ſuo. Et iterum: Ibidem
Spiritus teſtificatur, quoniam CHRISTVS eſt veritas. Hinc etiam Chriſtus ait:
Opera quæ dedit mihi pater quæ facio, teſtimonium perhibẽt de me. Et iterum loquens Iudæ- Iohan. 5.
is: Si nõ facio (inquit) opera patris mei, noli te credere mihi. Si autem facio, & ſi mihi non credi Iohan. 10
tis, operibus credite. Ineffabiliter quoqꝫ roboratur fides noſtra per hoc, ꝙ non ſolum Chriſtus
ſed & miniſtri eius prædicta ſigna fecerunt, ſicut & Chriſtus ante paſſionem promiſit:
Qui credit in me, opera quę ego facio & ipſe faciet, & maiora horum faciet, quia ego ad patrem Iohan. 14
vado. Nos inſuper euidentiſſime ſcimus quales ſint illi, per quos Chriſtus miracula facit, quo-
niam homines ſunt in omni virtute perfecti, qui ſuſpectus priuatum amorem penitus expule-
runt, atqꝫ in dei amore prorſus abſorpti ſunt, fide immobiles, ſpe longanimes, humillimi, mitiſ
ſimi, innocẽtiſſimi, in diuino obſequio maxime timorati, feruentes, continui. Ecce his bene pen
ſatis, fiunt nobis teſtimonia fidei credibilia valde, inconcuſſe credentib⁹, quoniam poſſibilius
eſſet cœlum & terram perire, q̃ vnum apicem de lege Chriſtiana falſificari. Propter quod mo- Luc. 16
net Apoſtolus: Abundantius oportet nos obſeruare ea quæ audiuimus. Quomodo enim effu- Heb. 2
giemus, ſi tantã neglexerimus ſalutẽ, quæ in nos cõfirmata eſt, cõteſtante deo ſignis & portẽtis
& virtutib⁹ & ſpũs ſcti diſtributionibus? [domũ tuã] hoc ẽ, eccleſiã ſeu populũ Chriſtianũ, iuxta
illud Apoſt. Scias quõ oportet te conuerſari in domo dei, q̃ eſt eccleſia [decet ſctitudo]. i. ſctã cõ 1. Timo. 3
uerſatio & cordis munditia [domine in longitudinem dierũ] hoc ẽ, pſeueranter q̃ diu ſubſiſtit,
vt ſeruiat tibi in ſanctitate & iuſtitia omnibus diebus ſuis, quẽadmodũ Petrus ait: Scdm eũ q Luc. 1.
vocauit vos, ſctm̃, & ipſi ſancti in oĩ cõuerſatione ſitis. Ecce pſalmum breuẽ verbo, ſed ſenſu 1. Petri. 1
vberrimũ

vberrimum, veritate cõſpicuum, myſterijs plenum, præconio dei dulciſſimũ, venuſtiſſimũq; D
audiuimus, in quo anima ſancta dulce, fiduciale ac amoroſum habet cum deo colloquium.
Non ergo ſine deuotione præcipua cantetur hic pſalmus à nobis: & vt ſic eum mereamur can-
2.Cor.7. tare, purgemus nos ab omni Inquinamento carnis ac ſpiritus, quatenus corpus noſtrum tem-
2 Cor.6. Sapien.7. plum ſpiritus ſancti, & anima noſtra ſedes ſit æternæ ſapientiæ, ſcilicet Chriſti, ſicq; ſanctitu-
Deut.8. do ornet animam noſtram & carnem ſpiritui obedientem, vt impleatur in nobis quod Moſes
Mat.5 docet: Perfectus & abſq; macula eris cum dño deo tuo. Vnde & Chriſtus ait: Eſtote & vos per-
fecti, ſicut & pater veſter cœleſtis perfectus eſt. Omnino em̃ condecens eſt, vt domus ſuo habi-
tatori conformetur & proportionetur. Si ergo eſſe optamus domus Chriſti, neceſſe eſt vt eius
conuerſationem ſequamur, eiusq; ſanctitati aſſimilemur..

COMMENTARIVS IN PSAL. XCIII

❡ Expoſitio tituli.

ASSIgnatur pſalmo præſenti hic titulus: Pſalmus Dauid quarta ſabbati. i. pſalmus iſte, q
eſt Dauid prophetæ ſicut authoris, agit de his quæ ſignantur per opus quartæ diei ſab-
Gen.1 bati ſeu ſeptimanæ. Quemadmodum enim ſcriptum eſt in Geneſi: Quarta die ſacta ſunt ſyde-
ra cœli, & duo luminaria magna, videlicet ſol & luna, quæ ſecundum diuinum præceptum ve-
Eccle.43 lociſſime currunt, creatori ſuo promptiſſime ſeruiunt, ſicut de ſole ſcriptum eſt: Magnus domi-
nus qui fecit illum, & in ſermonibus eius feſtinauit iter. Per ſydera vero & luminaria cœli,
Philip.2 deſignantur electi ac iuſti, quibus ait Apoſtolus: Omnia facite ſine murmuratione, vt ſitis irre-
prehenſibiles in medio nationis prauæ & peruerſæ, inter quos lucetis ſicut luminaria in mun- E
do. De horum patientia, obedientia ac zelo iuſtitiæ agit hic pſalmus, in primis oſtendens erro-
rem ac iuſtam damnationem eorum, qui diuinam prouidentiam negant, aitq;.

❡ Expoſitio pſalmi literalis.

DEVS vltionum]. i. iuſtarum punitionum [dominus] quoniam ex propria pote- 1
ſtate ac æquitate vlciſcitur de iniquis, quando, vbi, quomodo, & quantum vult.
Non eſt autem qui poſſit eum in hoc impedire ſiue arguere, ideo additur: [deus
vltionum libere egit]. i. ſecundum quod ei placet. Non enim ſuperioris alicuius
legi ſubijcitur, ſed eius voluntas eſt cauſa omnis legis creatæ. Vnde ait Apoſtol.
Ephe.2 Omnia operatur ſecundum conſilium voluntatis ſuæ. Et rurſus: Cuius vult miſeretur, & quẽ
Roma.9 vult indurat. Nec diſſonat quod ipſe per Moſen ait: Miſerebor cui voluero. & clemens ero in
Exod 33 quem mihi placuerit. De iuſta vero repentina ac libera vltione dei, in Deuteronomio ſcriptũ
Deut.7. eſt: Dominus deus fortis eſt, reddens odientibus ſe ſtatim, ita vt diſperdat eos, & vltra non diſ-
Naum 1 ferat, protinus eis reſtituens quod merentur: Et Naum propheta ait: Deus æmulator & vlciſcẽs
dominus, vlciſcens dñs & habens furorem, vlciſcens ipſe in hoſtes ſuos. Deinde Propheta cõ-
formans ſuum affectum diuinæ iuſtitiæ orat. ❡[Exaltare]. i. iuſtitiã tuam declara, atq; te ſum-
mum eſſe iudicẽ vniuerſorum oſtende [qui iudicas terram]. i. habitantes in terra, [redde retri- 2
butionem] hoc eſt, iuſtam pœnam [ſuperbis] tibi rebellibus, puniẽdo eos nunc temporalibus pœ-
nis, ne æternaliter pereant. Debemus enim pro omnibus orare in bonum, nec alicuius æternã
Lucæ.6 damnationem appetere, cum iubeamur inimicos diligere, & de nullo deſperare. Veruntamen F
conditionaliter poſſumus exorare pro impiorum damnatione ꝑpetua, ſc; ſi cõuerti deſpiciſſit,
Roman 2 & obſtinati ꝑmaneant, & tunc expedit eis vt cito moriantur & pereant, ne diu viuẽdo theſauri-
Amos.1. zent ſibi iram in die iuſti iudicij dei. De talibus enim apud Amos prophetam dicitur: Neſcierũt
facere rectum thezaurizãtes impietatẽ. ❡[Vſqueq̃]. i. q̃ diu [pctõres domine] iuſte iudex [vſq; 3
Proue.2. quo peccatores gloriabuntur] non vera ſed falſa ac peſſima gloriatione, vc; cum malefecerint
Iaco.1. exultantes in rebus peſſimis: de quibus Iacobus: Nunc (ait) exultatis in ſuperbijs veſtris. Om̃is
exultatio talis maligna eſt. Et vſquequo domine ❡[Effabuntur & loquentur]. i. corde & ore 4
dicẽt [iniquitatẽ,]. i. ỽba iniqua [loquẽtur] inquam talia [oẽs qui operãtur iniuſtitiam]. i. opa
diuinis præceptis contraria. ❡[Populum tuum domine] tibi obedientẽ, electum & pium, [hu-
miliauerunt] hoc ẽ. contẽpſerunt ac oppreſſerunt [& hereditatẽ tuam] vc; populum iam prędi-
ctum, quẽ tu hęreditarie poſſides, ipſum colẽdo, fœcundando, conſeruando, donec eum in vitã
æternam promoueas. [vexauerunt] nam ❡[Viduam] ſolatio viri ſui priuatam [& aduenam] 5
ſc; peregrinum, compatriotarum auxilio deſtitutum, [interfecerunt, & pupillos occiderunt.]
Iſti ſunt ſpecialiter populus atq; hæreditas dei, & deus ſpecialiter vindicat eorum iniurias, iux-
ta illud: Deus magnus, fortis atq; terribilis facit iudicium pupillo & viduæ, amatq; peregrinũ.
Deu.10 Eccle.3 Sed quia veraciter ſcriptum eſt: Peccator adijciet ad peccandum. iccirco iſtis malignis nõ ſuffi-
cit peccare hoc modo in proximum, ſed inſuper peccant in deũ, & ſicut Iudas apoſtolus in ſua
Canonica dicit: Eum q emit eos dominũ negant, dominationem contemnunt, maieſtatem
blaſphe

7 blaſphemant,vnde ſubiungitur. ❡[Et dixerũt:non videbit dñs]nos[nec intelliget deus Iacob]
A patriarchæ ſeu populi ex eo nati opera noſtra,quaſi dicant: Deus non habet particularem co-
gnitionem de indiuiduis ſpeciei humanæ,nec diſtincte intelligit actus humanos,& per conſe-
quens non eſt timendum diuinum iudicium,nec retributio in alio ſeculo expectanda. Hic eſt
peſſimus error negantium prouidẽtiam dei, ex quorum perſona dicitur in libro Iob: An cogi- Iob.22.
tas ꝙ deus circa cardines cœli perambulat,nec noſtra conſiderat? De quibus etiam dñs ait per Malach.3
Malachiam prophetam:Inualuerunt ſuper me verba veſtra, & dixiſtis: Vanus eſt qui ſeruit Ierem.23.
domino. Et quod emolumentũ,quia cuſtodiuimus præcepta eius? Contra hos arguit domi-
nus per Ieremiam dicens: Si occultabitur vir in abſconditis,& ego non videbo eum? Nunquid
non cœlum & terram ego impleo dicit dominus? Nunc vero plenius argumentatur contra eos
8 Propheta ❡[Intelligite]quæ ſequuntur o[inſipientes in populo & ſtulti]hoc eſt,vera fide atq;
notitia diuinorum priuati[aliquando ſapite]hoc eſt,cum intellectuali ſapore intendite iſtud.
9 ❡[Qui plantauit aurem,non audiet?]hoc eſt,deus qui dedit hominibus ſenſum auditus, & ex
fonte propriæ ſapientiæ inſtituit modum, viam ac ordinem,quo alij audiunt, præuidens ſc;
quid ad audiendum exigatur,& neceſſaria ad audiendum donans,non audiet ipſe? hoc eſt,an
ipſe intellectualiter non cognoſcet quod tu ſenſibiliter audis? quaſi dicat,imo: niſi enĩ ipſe oĩa
præcognouiſſet,ſc; naturam verborum atq; ſonorum,cætera quoq; prædicta nõ potuiſſet or
ganum auditus plantaſſe. Et ſimili modo de oculo arguit[aut q finxit oculum]corporalem &
interiorem[non conſiderat?]quaſi dicat, vtiq;. Nam quicquid perfectionis reperitur in creatu
B ris,excellentius perfectiusq; in creatore conſiſtit. ❡[Qui corripit gentes]hoc eſt,qui pctõres in
10 hac vita flagellat pro culpis, vt patet in Pharaone & in populo eius quos ſubmerſit, & Chana Exod. 14
næis,quos per filios Iſrael interfecit. Vel,qui corripit gentes, hoc eſt pctã earum redarguit per Iudic. 1
prophetas & alios ſanctos. [nõ arguet] etiam vos? quaſi dicat,imo vos arguet atq; damnabit,
ſicut per Ieremiam frequenter teſtatur: Nunquid ſuper his non viſitabo, & in gente huiuſce- Ierem.5.
modi non vlciſcetur anima mea?[qui docet hominem ſcientiam]dando ei legem ſcriptam &
eu angelicam. Nonne & ipſe ſcientiam prouidentiamq; habebit vitæ humanæ. Qui vellet hęc
ſubtiliter conſiderare ac proſequi,poſſet ex eis inſolubiles rationes elicere,ad oſtendendum pro
11 uidentiam dei,atq; diſtinctam cognitionem intellectus diuini de omnibꝰ rebus creatis. ❡[Dñs
ſcit cogitationes hominum.] oĩa enim aperta ſunt oculis eius & nuda. [quoniam vanæ ſunt]
hoc eſt,hoc ſcit de eis ꝙ inanea ac ſatuæ ſunt. Hoc autem probat dominus in Apocalypſi,incre Hebr.4
pando mulierem nephariam Iezabel,minando ei pœnam duriſſimam, vnde concludit: Et ſci
ent omnes eccleſiæ quia ego ſum ſcrutans corda & renes,& dabo vnicuiq; ſecũdum opera ſua.
Hunc verſum allegat Apoſt. hoc modo: Dominus ſcit cogitationes prudentium, quoniam va
12 næ ſunt. ❡[Beatus homo quem tu erudieris domine]per inſpirationem internam, per illumi- 1.Cor. 3.
nationem occultam,ſpecialem atq; continuam. [& de lege tua]data per Moſen atq; per Chri-
ſtum[docueris eum]dando ei gratiam ſane ac lucide intelligendi,obſeruãdiq; eam. Propterea
ad Coloſſenſes orat Apoſt. Poſtulamus vt impleamini agnitione voluntatis dei in omni ſapi- Col. 1
entia & intellectu ſpirituali, vt ambuletis digne deo,per omnia creſcentes in ſcientia dei. Et ad
Ephe. Pater gloriæ det vobis ſpiritum ſapientiæ, vt ſciatis quæ ſit ſpes vocationis veſtræ. Vñ Ephe. 1
ait ſermo diuinus: Populus non intelligens vapulabit. Sed quia ſecundum ſcripturam, in mali Oſee.4.
uolam animam nõ introibit ſapientia, nec habitabit in corpore ſubdito pctĩs: idcirco qui hanc Sapien.1
beatitudinem diuinæ eruditionis cõſequi cupit,remoueat obicem, hoc eſt, peccata abhorreat,
pœniteat,confiteatur,ſe corrigat,tuncq; pro gratia diuinæ illuſtrationis exoret, & experietur
verum eſſe quod ſcriptum eſt: Si quis indiget ſapientia,poſtulet à deo,& dabitur ei. Itaq; domi Iacobi.1.
13 ne beatus quem ita docueris,ad hoc ſc;. ❡[Vt mitiges ei]tempus huius exilij[à diebus malis]in
quibus maligni & impij gloriantur & florent. Ipſe vero tribulatur & plangit,hoc eſt, vt pie ac
dulciter ſecum agas,quatenus tribulationes quæ ſibi contingunt æquanimiter patiat, neq; de
impioꝝ proſperitate triſtetur,arbitrando eam aliquid eſſe aut appetibilem fore. Mitiges(inq̃)
ei tam diu[donec ſodeatur peccatori fouea.]monumenti & lacus inferni ei præſtetur.i. donec
14 peccator moriatur,corpusq; eius in ſepulchro,anima vero in inferno locetur: quo facto ipſm à
te eruditum tandem perduces ad gloriam. Hæc autẽ beneficia dabit deus petẽtibus ſe. ❡[Quia
nõ repellet dominus plebem ſuam]fidelem.i. preces eius nõ ſpernit, deſideria eius adimplet,
obſequiumq; acceptat. [& hæreditatem ſuam].i.gregem electorum[nõ derelinquet] finaliter
Propter quod ait Apoſt. Non repulit dñs plebem ſuam,quam præſciuit. Et Saluator: Nolitẽ Rom 11
timere puſillus grex, quia complacuit patri dare vobis regnum. Non itaq; derelinquet eam. Lucæ.12
15 ❡[Quoadusq; iuſtitia] eius [conuertatur].i.procedat[in iudicium.] .i. in actum ſeu executio-

nē iuſtitiæ,dādo bonis & malis congrua præmia,q̄d erit in die iudicij.Interim ergo deus ſuos D
cuſtodit p̄ grām,ne decipiantur,&penitus opprimāẜ ab Impijs:poſt iudiciū vero eos cuſtodiet
p̄ gloriam, vt nihil mali patiāẜ à malis[& qui iuxta illam?]i.qui homines nunc diuinæ iuſtitiæ
acquieſcunt,& in futuro iudicio ei concorditer adhærebunt?Reſpondet[omnes qui recto ſunt
corde].i.omnes iuſti.Horum nāq; intentio,affectio & conuerſatio diuinæ iuſtitiæ placet, ad-
hæret,& æternaliter coniungetur. Nam cum ſimilitudo ſit cauſa amoris ac vnionis,deus in-
Num.16 ſtus iuſtos ſibi coniungit eosq; diligit. Vnde Moſes ait:Notum faciet dñs qui ad ſe pertineant,
3.Reg.19. & ſanctos applicabit ſibi, & quos elegerit appropinquabunt ei. Deinde Propheta in perſona
hominis iuſti loquens,accenſus amore dei ac proximi, zelo zelatur pro domino exercituum,
atq; pro conſeruatione ſeruorum dei in bono,& ait: ¶[Quis conſurget mihi].i.ad ſalutē meā 16
aduerſus malignantes?].i.qs me iuuabit vt malignis reſiſtam, eorumq; impia geſta impediā,
ne eorū malo exemplo aliquis inficiaẜ, & deo à multis irreuerētia irrogeẜ?[aut quis ſtabit me-
cum].i.quis mihi conſtanter aſſiſtet[aduerſus operantes iniquitatem?]ne ipſi quod moliūtur
exequi valeant, ſed iuſta pœna plectanẜ.Hoc ſancto zelo inflammatum erat cor Moſi,qui di-
Exodi. 32 xit cum feciſſent filij Iſrael vitulum aureum atq; conflatilem:Si quis eſt domini, iungaẜ mihi,
& ponat vir gladium ſuper fœmur ſuum, & occidat vnuſquiſq; fratrem & amicum & proxi-
mum ſuum.¶ Niſi quia dñs adiuuit me].i.ſi dñs non adiuuiſſet me aduerſus malignos[paulo 17
minus].i.pene[in inferno habitaſſet anima mea].i.eorum malis conſilijs impijsq; exemplis ſe
ductus fuiſſem,mortaliterq; peccaſſem,&ita habitaſſet aīa mea in inferno poſt terminum E
vitæ præſentis, & etiam in hac vita habitaſſet in inferno,faciendo opera ,quibus ad infernum
venitur:quemadmodum viatores ſancti dicunẜ habitare & conuerſationem habere in cœlo,
quoniam faciūt opera,qbus ad regnum cœleſte pertingiẜ. Vel,in inferno.i.in pctō mortali,q̄d
eſt cauſa perueniēdi ad pœnas inferni, imo veraciter dicere poteſt oīs qui mortaliter deum of-
fendit, & tamē nondum in infernum proiectus eſt: Niſi quia dñs adiuuit me.i.niſi pietas dei
miſericorditer mecum egiſſet, totaliter habitaſſet per damnationem æternam in inferno ani-
ma mea.Dum eñ hō mortaliter peccat, meretur oībus beneficijs gratiæ dei priuari, & pœnā
æternam incidere:vn̄ q̄ pœna inferni ſibi differẜ,miſericordiæ dei aſſcribere neceſſe eſt.Ideoq;
Thren. 3 à Ieremia dr:Miſericordiæ dñi,quia nō ſumus conſumpti.Qm̄ vero ad humilem propriæ infir
mitatis cōfeſſionem,ſequitur pia ſubuentio dei,ſubiūgitur: ¶[Si dicebam]mente coram te ſeu
corde in humili cōfeſſione[motus eſt] à rectitudine vitæ,& obſeruatione legis diuinæ[pes me 18
us].i.affectus cordis mei ſeu greſſus cōuerſationis meæ,[miſericordia tua dñe adiuuabit me.]
.i.tūc miſericordia tua ſtatim mihi ſubuenit,indulgentiam præſtitit,gratiamq; infudit. Vnde
Iob.13. Iob:Vias(inquit)meas in cōſpectu eius arguam,& ipſe erit ſaluator meus. Hoc aūt cōſequēter
clarius manifeſtatur. ¶[Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo].i.ſecundū
quod multipliciter afflictus ſum corde pro iuſtis cauſis, ſcilicet pro peccatis proprijs aut alie- 19
nis,pro dilatione felicitatis æternæ,pro iniuria maieſtatis diuinæ[cōſolationes tuæ lætificaue-
runt aīam meam].i.multiformiter conſolatus es me conſolatione ſpirituali,occulta,angelica. F
2.Cor 1. Hoc eſt q̄d dicit Apoſt. Sicut abundāt paſſiones Chriſti in nobis,Ita per Chriſtum abundat cō
Ibidem ſolatio noſtra.Et denuo:Benedictus deus q cōſolatur nos in omni tribulatiōe noſtra.Hinc ali-
Tob. 3. bi quoq; ſcriptum eſt:Poſt tempeſtatē domine tranquillum facis,& poſt fletum exultationem
infundis.Omnis nempe qui pro cauſa honeſta affligitur, dummodo afflictionem ſuam æqua-
nimiter toleret,omnemq; carnalem ac vilem delectationē deſpiciat, promereẜ cōſolari à dño
tanto exuberantius,quanto abundantius dolet.Si igitur ad diuinarum cōſolationum,quæ ve-
rę dulciſſimęq; cōſiſtunt,guſtum pertingere nitimur,multarum tribulationum afflictionē per
peti non dedignemur,ſed gratulemur,qm̄ ſi ſocij fuerimus paſſionis,erimus & ſocij conſolatio
nis,ſecundum Apoſt.¶[Nunquid adhæret tibi ſedes inqitatis].i.aīa iniuſta, quæ eſt ſedes pec- 20
2.Cor.1. cati,ſicut anima iuſta eſt ſedes ſapientiæ & virtutis?i.nūquid pctōr tecū erit, aut tibi placebit,
Sapien.7 [qui fingis laborem in præcepto].i.qui facis quandam difficultatem eſſe in obſeruatione præ-
ceptorum tuorū?Non eñ ſine labore implemus diuina mandata.Nam ſecundum Philoſophū
Pſalm.16. Ars & virtus ſunt circa difficilia . Propter q̄d dictum eſt ſupra:Propter verba labiorum tuorū
ego cuſtodiui vias duras.Itaq; dicit:Nunqd adhæret tibi?&c.quaſi dicat,nō,qm̄ ſicut alibi ha-
betur:Deus fidelis & abſq; vlla iniquitate,iuſtus & rectus,iccirco iniuſti nequaq̄ ei adhærent,
Deut 32. præſertim cum Salomon dicat:Longe eſt dñs à peccatoribus . Peccata enim diuidūt inter deū
Prou. 15 & nos,ſicut Iſaias aſſerit. Vel q fingis laborē in p̄cepto.i.qui formas, facis & plaſmas de ipſo la
Iſaiæ.59 bore atq; dolore præceptū, qm̄ præcipis nos in hac vita laborare atq; dolere,dicēdo:Beati qui
Mat.11 lugent.Et iterū:Regnū cœlorū vim patiẜ,& violenti rapiūt illud. Propter quod Paulus: Labo-
2.Timo.2 ra (inquit)ſicut bonus miles Chriſti. Et Iacobus:Riſus veſter cōuertatur in luctum, & gaudiū
Iaco.4. in mœrorē

A in mœrorem. Poteſt quoq; hic verſus ad hominem dirigi, & de peccatore exponi, eritq; ſen
ſus: Nunqd o homo adhæret tibi ſedes iniqtatis, id eſt, nunqd inſeparabiliter adhæret tibi iniq Pſal. 1.
tas, ſeu habituatio in pctõ, quæ eſt cathredra peſtilentiæ, qui fingis laborem in præcepto. i. qui
mendaciter dicis te non poſſe dei mandata implere? quaſi dicat, non. Poteſt enim ſe homo cor
rigere q̃ diu in via eſt. Iſtud dicitur contra eos, qui cum admouentur ceſſare à peccato, & viam
pœnitentiæ introire, reſpondent: Non poſſum conſuetudinem meam relinquere, nec mundũ
deſerere, nec concupiſcentiss refrenare. Itemq;, non poſſum ieiunare, multum orare, diu vigi
lare, in ſolitudine eſſe. Horum damnatio iuſta eſt, quoniam mentiuntur, & deum indiſcretũ aſ
firmant, quaſi deus aliquid impoſſibile iuſſerit, fatentur quoq; ſuum affectum diuinæ volunta
21 ti omnino eſſe contrarium. ❡[Captabunt]. i. frequenter violentiam faciẽt [in animam iuſti]
quatenus falſis perſuaſionibus, peruerſis operibus, minis aut blandimentis eam à virtutib' ſe
parent, grauent, ac perimant. Vnde talibus dñs ait: Mœrere feciſtis cor iuſti mendaciter, quem Ezech. 13.
ego non contriſtaui, & confortaſtis manus impij. Et vir iuſtus ait Iniquis: Vſquequo affligitis Iob. 19.
animam meam, & atteritis me ſermonibus? En decies confunditis me, & non erubeſcitis op
primentes me. [& ſanguinem innocentem]. i. hominem iuſtum ac ſimplicem [condemnabũt]
vitam eius reprobando, ſeu ipſum morte dignũ aſſerendo. Ideoq; ſcriptum eſt: Interfecerunt
22 animas quæ nõ moriuntur, & viuificabant animas quæ nõ viuunt. ❡[Et factus eſt mihi domi Ezech. 13
nus in refugium] qm̃ dedit mihi charitatem & ſpem, quibus ad ipſum fiducialiter in omni ne
B ceſſitate confugio. [& deus meus] factus eſt mihi, [in adiutorium ſpei meæ]. i. deus ad effectũ
perducet ſpem meam, cooperando mihi per gratiam ſuam, ita vt non fruſtrer ſpe mea, ſed oĩa Philip. 4
23 poſſim in eo q me confortat. ❡[Et reddet illis] ſc; impijs [iniqtatem ipſorum] i. iuſta tormẽta,
quæ eorum peccata merẽtur, prout apud Iohelẽ aſſerit: Cito velociter reddam viciſſitudinem Iohel. 3
ſuper caput veſtrum. [& in malitia eoꝶ] hoc eſt propter malam vitam eorum [diſperdet]. i. di
uerſimode perdet [eos] prout ſinguli diuerſimode promerentur: dabit enĩ vnicuiq; tantum de
pœna, quantum gloriatur in culpa, iuxta illud Iohan. in Apocal. Quantum glorificauit ſe, & Apoc. 18
in delitijs fuit, tantum date illi tormẽtum & luctum. [diſperdet illos dñs deus noſter] Chriſt'
oĩm iudex in die iudicij dicet ad eos: Ite maledicti in ignem æternum. Diſcamus ex pſalmo præ Mat. 25
ſenti diuinã vltionẽ metuere, oĩaq; pctã cordialiter abhorrere, ne dũ pſalmum hunc dicimus
os noſtrũ condemnet nos. Nam ſicut in Eccleſiaſtico legitur: Dum maledicit impius diabolũ, Eccle. 21
maledicit ipſe animam ſuam: ſic dum peccator vitia execratur, ſemetipſum condẽnat. Propter
quod dicit Apoſt. In quo alium iudicas, teipſum condemnas. Taliter ergo Chriſto iudi . mi Roman. 2
niſtremus, taliterq; diuinæ voluntati ipſius noſtrum conformemus affectum, vt mente ſyn
cera atq; ſecura contra peruerſos cum ipſo loquamur, eiuſq; prouidentiam ac rigoroſum iudi
cium indeſinenter penſemus, dicentes cum ſancto Iob: Nonne deus conſiderat vias meas, & Iob. 31.
omnes greſſus meos dinumerat? Itemq;: Verebar oĩa opera mea, ſciẽs q nõ parceres delinquẽ Iob 9
ti. Poſtremo, quia in pſalmis iam explanatis ſepe fit mẽtio de ſabbato, ſciendũ q triplex eſt ſab
batum, vz; ſabbatum temporis, quod eſt dies hebdomadæ, ſeu ipſa hebdomada. Secundũ, eſt
C ſabbatum mentis, id eſt, quies conſcientiæ immaculatæ. Tertium vero eſt ſabbatum æternita
tis, de quo agitur in pſalmo præſenti.

COMMENTARIVS IN PSALMVM XCIIII

❡Expoſitio Tituli.

HVius præterea pſalmi titulus eſt: Laus cantici ipſi Dauid. i. pſalmus præſens, qui eſt laus
ſpiritualis exultationis, de contemplatione diuinitatis concepta, cantatur ipſi Dauid. i.
Chriſto. Dum nanq; in titulis dicitur ipſi Dauid, per Dauid intelligitur Chriſtus cõmu
niter. Agit nanq; hic pſalmus de tempore gratiæ, quo per Chriſti myſteria ad requiem ſempi
ternam deducimur. Loquitur itaque pſalmus iſte de Chriſto & eius aduentu, atq; introitu
cœleſtis quietis ſeu regni cœloꝶ. Nam Paulus apoſt. ad Hebræos pſalmum iſtum allegat ab il Hebr. 3. 4
lo verſu: Hodie ſi vocem eius audieritis, vſq; ad finem, tanq̃ loquentem de Chriſto, & ingreſſu
regni cœleſtis nobis per Chriſtum patefacto, vbi etiam aſſerit pſalmum iſtum à Dauid com
poſitum, inter cætera ſic dicens: Propter quod determinat alium diem in Dauid, dicendo: Ho
die ſi vocem eius audieritis, &c. Ex quo abſolute concluditur omni Chriſtiano, quod dictum
Hebræorum dicentium, vndecim pſalmos iſtos, ſcilicet: Domine refugium factus es nobis, & Pſalm 94. Pſal. 100.
eos qui ſequuntur vſq; ad pſalmum qui incipit: Miſericordiam & iudicium cantabo tibi dñe,
inter quos hic pſalmus continetur, editos à Moſe, falſum ſit. Et quidam qui Hebræos ſequens,
affirmat hos pſalmos à Moſe factos, iſto excepto, fundamento ruinoſo innititur. Deniq; vbicũ
que in ſcriptura canonica noui teſtamenti allegantur verba pſalmorum, vel nullus author, vl

Dauid exprimitur. Vnde probabile valde eſt omnes pſalmos à Dauid conſcriptos. Nec va- D
let ſi quis dicere velit, ideo interdum non exprimi Dauid, quia non omnes pſalmos compo-
ſuit, quoniam etiam in illorum allegatione pſalmorum, quos omnes concorditer dicunt à Da
uid factos, non ſemper exprimitur ipſe Dauid in ſcriptura noui teſtamenti, quemadmodum
ſubtiliter conſideranti pateſcit. Inuitans itaque ſanctus Propheta nos omnes ad præcordia-
le præconium ſummæ Trinitatis, vnius veri ac ſimplicis dei ſeu Chriſti, qui in vnitate perſonę
eſt deus & homo, ait:

¶ Expoſitio pſalmi.

[V]Enite] mentis affectu, & ſi opus eſt etiam corporis greſſu, quatenus mente & corpo- 1
re adunati agamus quæ ſequuntur. Venite qui diſtatis à deo per reprobam vitam:
Venite inquam, id eſt, ad ea quæ ſequuntur vos præparate per humilem confeſſio-
nem & ſatisfactionem iniquitatum veſtrarum. Venite o omnes deuoti ac religioſi,
id eſt, à diuerſis ac multis rebus, quæ non ſunt neceſſariæ, mentes veſtras abſtrahite, & ad illud
Luc. 10 vnum, quod ſolum neceſſarium eſt, accedite. Venite per fidei contemplationem, per ſpei cer-
tiſſimam præſtolationem, per charitatis feruorem. Venite per puritatem mentalem, per laudē
vocalem, per conuerſationem laudabilem. Venite cognoſcendo, diligendo & operando [exul-
temus domino] id eſt, tam vehementer intus in domino gaudeamus, atque ad gloriam eius iu-
cundemur, vt interioris lætitiæ ſigna foris appareant. Exultemus ergo domino, id eſt, de eius
Abacuc 3 bonitate immenſa & beneficijs gloriemur, quemadmodum Abacuc dicit: Ego autem in do-
mino gaudebo, & exultabo in deo Ieſu meo. [iubilemus deo ſalutari noſtro]. i. in Chriſto no- E
ſtro ſaluatore, ſeu deo trino ſaluatore ac ſalutari noſtro. i. ſalutis noſtræ obiecto & cauſa, tam
exuberanter lætemur in anima, vt gaudium illud præ ſuo exceſſu nec penitus poſſit reſtringi
ſeu occultari, nec integre explicari. Exultatio nanque eſt exhilaratio mentis, foris oſtenſa per ſen
ſibilia ſigna, quoniam exultare eſt extra ſe ſaltare. Iubilatio autem eſt tam copioſa mentis in
deo iucunditas, vt nec penitus contineri, nec plene valeat exprimi. ¶ [Præoccupemus faciem
eius] id eſt, aſpectum dei noſtri, ſeu eius præſentiam præueniamus: ita quod ipſum in primis 2
Mat. 6. quæramus, quemadmodum ſcriptum eſt: Primum quærite regnum dei, & iuſtitiam eius. Præ
occupemus inquam [in confeſſione] iucunda ſuæ bonitatis, in confeſſione quoque doloroſa no
ſtræ prauitatis. Vel, Præoccupemus faciem eius. i. futurum eius aduentum, quo in iudicio præ
ſens videbitur, præueniamus in confeſſione peccatorum noſtrorum, ſtudentes mitigare eius
furorem, ipſumque placatum habere in die iudicij, quia tunc hilariter eum ſunt viſuri, qui mo-
do quotidie ſatagunt ei reconciliari. Vel, Præoccupemus faciem eius. i. omnia diuinæ venera-
tionis impedimenta in primis à corde noſtro proijciamus, & anteq̄ aliquam cogitationem ex
traneam, aut phantaſma inane admittamus, præueniamus, contemplemur, ac honoremus dei
præſentiam. [& in pſalmis] id eſt, canticis ſpiritualibus, carminibus quoque deuotis [iubilemus
ei.] ipſum ore laudando, quemadmodum docet Apoſtolus: Implemini ſpiritu ſancto, can-
Ephe. 5 tantes & pſallentes in cordibus veſtris domino ſemper. Hunc pſalmum in principio matu-
tinarum proferimus, quatenus cor noſtrum ex verbis igneis pſalmi præſentis diuini amoris
calore flammeſcat, diuinumque obſequium hilariter, prompte ac feruide inchoet, non pigra, va F
ga, frigida, indeuotaque mente. Sed & cum ſoli ſumus dicere poſſumus: Venite exultemus do-
mino, & cætera, id eſt, o omnes vires animæ meæ, tota ſubſtantia mea, o omnia quę intra me
ſunt, & præſertim o ratio, volūtas, atque memoria venite, ita quod ratio diuina conſideret, vo-
luntas eadem appetat, memoria autem ſtabiliatur in illis: exultemus concorditer domino, ſi-
cut iam dictum eſt. Conſequenter aſſignantur variæ cauſæ, cur iſta agere debeamus. ¶ [Quo- 3
niam deus] trinitas, ſeu Chriſtus deus incarnatus, eſt [magnus dominus] quoniam in ditione
eius vniuerſa ſunt poſita, & non eſt qui poſſit eius voluntati reſiſtere, vt ſcriptum eſt in libro
Eſter. 13 Eſter. Ipſe quoque eſt [& rex magnus] imo immenſus atque oīpotens [ſuper oēs deos] q per grām
facti ſunt diuinę naturæ conſortes, vel ſuper omnes ſanctos in cœlo terraque viuentes. Omnes
enim hi dij ſunt creaturæ ſummi dei, ab eius excellētia infinite deficientes, & ſolus deus eſt vni
uerſalis dominus ac generalis rex: creaturæ vero ſortiuntur ab eo aliquod particulare domi-
nium, ſpecialeque regnum, & comparantur ad deum ſicut miniſtri ad dominum, inſtrumēta ad
principalem agentem, cauſæ ſecundæ ad cauſam primam ac independentem. Vnde Apo-
Roma. 13 ſtolus: Nō eſt poteſtas niſi à deo, & qui poteſtati reſiſtit, dei ordinationi reſiſtit: miniſter enim
dei eſt, ſcilicet princeps terrenus. Hinc etiam Ietro cognatus Moſi, auditis mirabilibus dei, di-
Exod. 18. xit: Nunc cognoui quoniā magnus dn̄s ſuper omnes deos. [quoniā non repellit dominus plebē
ſuam] Hoc ad Iudæos referri poteſt, quos deus non totaliter deſtruit, quia reliquiæ per electio-
nem ſaluæ factæ ſunt, ſecundum Apoſtolum, & in fine ſeculi cōuertentur ad Chriſtū, propter
quod

A quod de eis dicit Apoſt. Nunquid repulit dominus plebem ſuam? Abſit. Melius tamen expo- Roma. 11
nitur de populo Chriſtiano, Chriſti ſacratiſſimo ſanguine liberato, quem Chriſtus non repel Iohan. 6
lit ſicut teſtatur: Eum qui venit ad me non ejiciam foras. Hæc verba in præcedenti pſalmo di- Pſalm. 93
cta atq; expoſita ſunt, nec pertinent ad pſalmum hunc, quis in quotidiano officio annectant.
4 Deus itaq; eſt rex magnus, &c. ¶ Quia in manu eius ſunt omnes fines terræ]. i. in ſua poteſtate
conſiſtunt omnia climata mundi, & habitatores eorum, videlicet omnes gentes. Omnia enim crea-
uit, conſeruat, deſtruere poteſt, & de gentibus quas vult miſericorditer ſaluat, & quas vult iuſtè
relinquit ac damnat. [& altitudines montium]. i. virtutes, perfectiones, & gratiæ angelorum
ſanctorum, hominumq; bo[n]orum ſeu prædicatorum [ipſius ſunt]. i. Chriſti, quoniā omnia bona
5 ab ipſo originaliter fluunt. Vnde Apoſtolus: Gratia (inquit) dei ſum id quod ſum. ¶ Quoniā 1.Cor.15
ipſius eſt mare] oceanus terram circundans, ex quo cętera maria deriuantur [& ipſe fecit illud]
ſicut & cætera elementa. Propter quod Ionas loquitur: Deum cœli ego timeo, qui creauit ma- Ionæ.1.
re & aridam. [& ſiccam]. i. terram ex ſua natura ſiccam & frigidam [fundauerunt manus ei⁹]
.i. omnipotens virtus dei ſeu ſapientia atq; potentia eius, iuxta illud: Dn̄s ſapiētia fundauit ter- Prou. 3
ram. Iccirco [venite] ſecundū modos prætactos [adoremus] adoratione latriæ ſoli deo exhibē-
da [& procidamus]. i. humiliter proſternamur [& ploremus] prę nimio deſiderio exiſtendi cū
deo, & propter noſtra & aliorum peccata [ante dominū qui fecit nos] conſtituēdo noſipſos in
eius pręſentia per contemplationem fidelem, dicētes cum Elia: Viuit dn̄s, in cuius cōſpectu aſ- 3.Reg.17.
B ſiſtimus, nullam ſiniſtram intentionē habentes, ſed dei in omnibus quærentes honorem, atq;
illud Apoſtoli adimplentes: Vnanimes vno ore honorificetis deū & patrem. [q[uia] ipſe eſt deus Rom. 15.
6 noſter] qui creauit nos, noſq; gubernat, paſcit, conſeruat ac perficit. Ideo ſubditur: ¶ Et nos]
ſumus [populus paſcuæ eius]. i. paſcuis eius nutrimur mente & corpore, ſc; cibo ac potu cor-
porali, ſacramento altaris, & gratia deuotionis, quæ eſt optima alimonia mentis, q[uonia]m optimū
eſt gratia ſtabiliri cor, ſecundū Apoſtolum. Sumus quoq; [& oues manus eius]. i. oues poteſta- Heb.13
7 tis diuinæ, ſeu in poteſtate dei conſtitutæ, quoniam in manu eius eſt tota ſalus noſtra. ¶ Ho-
die ſi vocem eius audieritis] Secundū expoſitionem certiſſimam ſancti Apoſtoli, iſta dicuntur
ſpecialiter ad Iudæos, q[ui] erant tempore euangelicæ prædicationis, quos hortatur Propheta, vt
tempore gratię euangelicam legem recipiant, ne ſint rebelles filio dei, quemadmodum patres
eorum rebelles fuerunt deo patri. Ait ergo: Hodie id eſt, tempore gratiæ. quod dicitur dies
vt Zacharias ait: In die illa applicabuntur gentes multæ ad dominum. Et Iſaias: In die illa Zach.2
erit germen domini in magnificentia & gloria: ſi vocem eius. i. prædicationem Chriſti vel di- Iſaiæ.4
ſcipulorum ipſius audieritis o Iudæi [nolite obdurare corda veſtra]. i. nolite eſſe increduli & p[er]
8 uerſi. ¶ Sicut in irritatione] illa contigit [ſecundum diem tentationis in deſerto]. i. in die, qua
ex incredulitate experiri volebant potentiam meā, & veritatem verborum meorum ¶ Vbi ten-
9 tauerunt me patres veſtri] in deſerto, dicentes: Eſt ne deus in nobis an non? Hic loquitur Pro- Exodi. 17
pheta in perſona dei [probauerunt] per experientiam quid agere poſſem [& viderunt] oculis Exo.7.8.9
proprijs [opera mea] mirabilia in Aegypto, in mari rubro atq; deſerto. Sumitur aūt hoc loco 10.
ſi, pro quia, vt ſit ſenſus, ſi vocem eius audieritis. i. quia eam audietis, ſecundū quem etiam mo- Exod.14
dum loquitur Chriſtus Iudæis de Antichriſto: Ego veni in nomine patris mei, & non accepi- 16.
C ſtis me: ſi alius venerit in nomine ſuo, illum accipietis. Hortatur ergo nos ſpiritus ſanctus, ne Iohan. 5
obduremus corda noſtra, repellendo à nobis euangelica documenta, dum vocem ſeu doctri-
nam Saluatoris audimus, ſicut populus ille Hebræorum cor ſuum obdurauit, deum irritās .i. ad
iuſtam vltionē inducēs. Quilibet etiam noſtrum verba hæc ad interiora ſua dicere poteſt hoc
modo: Hodie, ſc; in die præſenti, ſi vocē eius audieritis, o intellectus, memoria, atq; voluntas
animæ meæ, nolite obdurare corda veſtra. i. propoſita veſtra, ſed auſcultate diligenter, tenete
memoriter, adimplete viriliter quæcunq; vobis dicuntur. ¶ Quadraginta annis offenſus fui
10 generationi illi] .i. populo Iudæorum me tentanti iraſcebar, eum iuſte caſtigans toto tempo-
re, quo ipſum per deſertū deduxi, quia (ſicut in Deuteronomio legitur) ſemper contentioſè
egit contra me. Alia litera habet: Proximus fui generationi huic, quoniam deus non reliquit Deut 31.
eos in toto itinere indeſinenter pluit illis manna, præceſſitq; in die per columnam nubis, in no-
cte autem p[er] columnam ignis. Propter quod Moſes: Non eſt (inquit) alia natio tam grādis, quę
habet deos appropinquantes ſibi, ſicut adeſt dominus deus noſter cunctis obſecrationibus no- Deu.4
ſtris. [& dixi ſemper] per angelum ad Moſen, per Moſen quoque ad populum, eum reprehen-
dendo: [hi] mihi ingrati, & murmuratores increduli [errant corde.] falſitati credendo, & illici-
11 ta appetendo. ¶ Et iſti non cognouerunt vias meas.] id eſt, mandata mea non agnouerunt,
per approbationem mentis, & obedientiam voluntatis: cognouerunt tamen ea per cognitio-

Deut. 29. nem infotmem, quoniam Moſes legem omnibus manifeſte propoſuit. Vel, non cognouerunt D
vias meas.i. opera mea miraculoſa ſpiritaliter nō intellexerunt, nec ex eis conſideraueſt, quę
merito conſideraſſent. Hinc nanq; Moſes ait ad eos: Vos vidiſtis vniuerſa magnalia, quæ co-
ram vobis dominus fecit, & non dedit vobis dñs cor intelligens vſq; in pręſentem. Tales quoq;
que fuerunt filij eorum, ſc; Iudæi, qui erant tempore Chriſti & apoſtolorum. Propter quod
Mat. 23 Chriſtus ait ad ipſos: Cæci duces cæcorum, implete menſuram patrum veſtrorum. Et alibi:
Murmuratores filij murmuratorum. [quibus iuraui].i. firmiter dixi per Moſen: [ſi intrabūt
in requiem meam].i. non ingredientur terram promiſſionis, in qua quietam habitationem eis
Num. 14 dediſſem, niſi inobedientes fuiſſent ſicut ſcriptum eſt: Omnes qui murmuraſtis contra me, nō
intrabitis terram, ſuper quam leuaui manum meam, vt darem eam vobis. Hic ſumitur ſi, pro
Amos. 3. non, ſecundum quem modum accipitur, cum per Amos dicitur: Si erit malum in ciuitate, q̄d
dñs non fecit. Deniq; quoniam terra promiſſionis erat figura regni cœleſtis ſeu patriæ, & quies
ea illius figura fuit quietis beatorum in cœlis. Iccirco intendit Dauid per verba hæc admone-
re fideles, & maxime populum Hebræorum, ne propter rebellionem ad Chriſtum, impedian-
tur ab introitu patriæ, quæ eſt terra viuentium, in qua eſt quies perfecta omnium beatorum.
Heb. 3 Propter quod monet Apoſtolus: Videte, fratres, ne forte ſit in aliquo veſtrum cor malum di-
ſcedendi à deo viuo & vero: ſed adhortamini voſmetipſos per ſingulos dies, vt non obdure-
Hebræ. 4. quis ex vobis fallacia peccati. Et alibi: Feſtinemus ingredi in illam requiem. Ecce pſalmū omī
iucunditate plenū audiuimus. Pſalmum vtiq; igne ſpiritus ſancti animam piam totaliter in E
flammantem, quem decet nos pręcipue cum omni attentione atq; feruore cantare, audire ſeu
legere in exordio matutinalis officij, quatenus opus dei ardenter inchoantes, totum diem ſalu
briter expēdamus. Agamus igitur ad quod in pſalmo præſenti inuitamur, & dum ad matutī
nale officium ſurgimus, ſtrenue inchoemus, omnes cogitationes inanes & phantaſmata inutī
lia procul à corde pellamus, cum ſolo deo cor noſtrum ſolicite occupemus, dicentes ad interio
ra noſtra, vel ad alios ſi aſſint: Venite exultemus domino, & cętera: & omnes hos nobiliſſimos
actus, ad quos pſalmus iſte nos excitat, mente collecta ac amoroſa exequamur. Hi etenī actus
ſunt, domino exultare, iubilare, faciem eius in confeſſione prę occupare, coram eo adorare, pro
cidere, atque adorare.

COMMENTARIVS IN PSALMVM XCV.

¶ Expoſitio Tituli.

PSalmi nunc declarandi titulus eſt: Pſalmus Dauid quādo domus ædificabatur poſt capti
uitatē. Titulus iſte ſpiritualiter exponendus eſt, quoniā pſalmus præſens nullatenus loq-
tur de ædificatione templi in Ieruſalem poſt reditum à captiuitate Babylonica, ſed de re ſigni
ficata per illius ædificationem templi. Sicut enim per captiuitatem, qua à Chaldæis capti erāt
Iudæi, figurata eſt captiuitas generis humani, quod per incredulitatem & impiam vitam capti
uatum à dæmonibus fuit: ſic per ædificationem templi in Ieruſalem poſt captiuitatem dictam
1. Petri. 2. ſignificata eſt conſtructio eccleſiæ, quæ eſt domus dei, non ex inſenſibilibus ſaxis conſtructa, F
ſed viuis lapidibus, ſc; Chriſti fidelibus congregata, atq; à Chriſto fabricata, & in ipſo funda-
Ephe. 2 ta. Propter quod dicit Apoſtolus: In Chriſto omnis ædificatio conſtructa, creſcit in templū
ſanctum in domino, in quo & vos coædificamini in habitaculū dei in ſpiritu ſancto. Loquit̄
ergo pſalmus iſte ad literam de Chriſto & duplici eius aduentu, de conſtructione quoque &
immolatione eccleſiæ. Eſt igitur ſenſus tituli: Pſalmus Dauid, id eſt, pſalmus iſte eſt Dauid
prophetæ ſicut authoris, conſcriptus pro tempore illo, quando ædificabatur domus, id eſt quā
do eccleſia Chriſti cœpit ædificari per prædicationem ipſius & apoſtolorum ſuorum, poſt ca-
ptiuitatem, id eſt, poſt liberationem generis humani, quę facta eſt per incarnationem & paſſio
Gal. 3 nem filij dei, qui genus humanum redemit de poteſtate diaboli & ſeruitute peccati, quemad-
Iohan. 12 modum aſſerit: Nunc princeps huius mundi eijcietur foras, & ego ſi exaltatus fuero à terra, oīa
Iohan. 3 traham ad meipſum. Vnde Iohannes: In hoc (inquit) apparuit filius dei, vt diſſoluat opera
diaboli. Ad Chriſti itaq; ſeu ſummæ Trinitatis præconium nos inuitans ſanctus Propheta,
ita exorſus eſt.

¶ Expoſitio Pſalmi.

CAntate domino canticū nouū].i. noui teſtamenti ſcripturam, euangelicā legē & ma G
xime hymnū ex conſilijs Chriſti compoſitū, cuius conſilia quędā ante eius aduentū
erant ignota: ſed nouus magiſter, doctor cœleſtis, & fons ſapientiæ CHRISTVS
dñs nouā doctrinam nouūq; canticū ſecum aduexit, & mundo propoſuit. Nouum
Luc. 10 Mat. 19 canticum eſt: Porro vnū eſt neceſſarium. Et: Si vis perfectus eſſe, vade & vende oīa quę habes
&

& da pauperibus. Itemq́ꝫ: Niſi abundauerit iuſtitia veſtra plus q̃ ſcribarum & phariſæoꝝ, nõ Matth.5
A intrabitis in regnum cœlorum. Et patrem nolite vocare ſuper terram, vnus ẽ enĩ pr̃ veſter in Matth.23.
cœlo. Et hoc modo noui teſtamenti ſcriptura, nouis eſt cãticis plena, q̃ debemus chr̃o ac ſum-
mæ trinitati cantare, per mentis deuotionem, per oris laudationem, ſeu diuinorum verborũ
reuerentialem prolationem, atq; per operis executionem, ſeu obedientiam ſanctam. Peccato
ri enim dixit deus: Quare tu enarras iuſtitias meas, & aſſumis teſtamẽtum meum per os tuũ? Pſalm.49.
Et chr̃s in euang. Quid dicitis mihi dñe dñe, & non facitis q̃ dico? Nõ ergo ſufficit cantatio oris Lucæ.6
niſi concordet exhibitio honeſtæ conuerſatiõis. Nec ſufficit honeſtas exterior, niſi affuerit col-
lectio atq; ſynceritas mentis interior, ꝓut dominus per Iſaiam ait de ppl̃o ſibi nõ cõplacente:
Appinquat ppl̃s iſte ore ſuo, & labijs ſuis glorificat me, cor autem eius lõge eſt à me [canta- Iſai.29.
te dño omnis terra]. i. incolæ terræ, q in hoc mundo peregrinos vos eſſe cognoſcitis, & ad futu
ri ſeculi patriam feſtinatis, dicentes dño canticum illud dulce ac nouum, q̃d vobis ꝓcinit apl̃s:
Propter nimiam charitatem ſuã qua dilexit nos deus pater, filiũ ſuũ vnigenitum miſit in mũ Ephe.2.
2 dum. ¶[Cantate dño & bñdicite noĩ eius]. i. ipm̃ laudate, beneficia eius recolite, dicẽtes cum Iu
bilo: Videte qualem charitatem dedit nobis de⁹ pr̃, vt filij dei nominemur & ſimus. Dr̃ autem 1.Iohan.3
canticum nouum, non ſolum propter temporis nouitatem, ſed etiam ꝓpter recẽtem animi de
uotionem, & ita debemus ex feruenti noſtri ſaluatoris amore, ſemper noua cantica ſecundum
ꝓprij cordis illuminatiõem reperire, quomodo ſeculi amatores noua carmina confingunt &
canunt de eo, ſeu ea quam carnaliter amant [annunciate de die in diem]. i. quotidie, [ſalutare
B eius]. i. chriſtum indeſinenter exprimite, collaudate, ac prædicate, per quem, & in quo deus pa
ter nos ſaluat. De quo ſalutari loquitur Iacob patriarcha: Salutare tuum expectabo domine. Gen.49
3 ¶[Annunciate] o prædicatores, & cæteri zelum diuini honoris atq; fraternæ ſalutis habentes
[inter gentes] cõuertendas ad fidem, vt credant, ſeu conuerſas, vt diligant chriſtum ac laudẽt,
[gloriam eius]. i. glorioſa omnia quæ de eo conſcripta ſunt, quomodo ab exordio ſuæ incar-
nationis vſq; ad aſcenſionem angeli ſancti ſibi miniſtrauerunt, & omnis creatura ſibi obediẽs Matth.4.
fuit, quod tertia die à morte ſurrexit, quadrageſimo die aſcendit. 50. autem paracletum miſit. Mat h.28 Act.1.2
4 ¶[Qm̃ magnus dñs & laudabilis nimis] imo tm̃ laudabil' q̃tum bonus. Cũ ergo ſit bonitas ei⁹
immẽſa, ipſe quoq; in infinitum laudabilis eſt, nec valet ab aliqua creatura plene laudari. Pro
pter quod in lib. Iudith dr̃: Adonai dñe magnus es tu & ꝓclarus i virtute. In lib. Iob q̃q; Digne Iudith.16.
eum inuenire non poſſumus, & enarrari non poteſt [terribilis eſt ſuper omnes deos]. i. plus q̃ Iob.37
omnes dij. Vel ſuper omnes deos, qm̃ omnes deos terribiliter condemnabit, & cruciabit. In p̃-
cedenti enim pſalmo dij vocati ſunt, q gratiam diuinæ perfectionis excellenter participant, ſi-
cut ad Moſen dñs ait: Ecce conſtitui te deũ Pharaonis, & Aaron erit propheta tuus. Nunc ꝟo Exod.7
dij vocantur, q à paganis mendaciter dij putantur, inaniterq; colũtur. Dr̃ autem deus terribil'
ꝑ omnibus creaturis ac dijs, propter duas cauſas. Primo, qm̃ à nullo eſt tam malum ſeparari, ſi
cut à deo. Secundo, qm̃ nullus tam dira tormenta infligit, vt deus. Vnde ſcriptum eſt: Deus cu Iob.9
ius iræ nemo reſiſtere poteſt, ſub quo curuantur, qui portant orbem. De his falſis dijs ſublun-
5 gitur. ¶[Quoniam omnes dij gentium]. i. infidelium, ſunt [dæmonia] Occurrit mihi hic dubi
C tatio quædam, quam non vidi ab alijs tactam, vnde nec eam libenter tango, ne forte eam in-
ſufficienter diſſoluam. Ecce multi gentilium coluerũt homines quoſdam pro dijs, videlicet Sa
turnum, Iouem, Mercurium, Herculem, Priapum, &cæ. Alij coluerunt ſolem, lunam, ac ſydera
cœli, alij, ignem, alij aquam, alij beſtias terræ, ſicut ad Romanos Apoſtolus innuit: Quomodo Roman.1
ergo omnes dij gentium dæmonia? Poſſem de hominibus impijs, qui tanq̃ dij colebantur, r̃n-
dere, quod appellantur dæmonia ꝑꝑ imitationẽ diabolicæ prauitatis, quemadmodũ hoĩes aliq
qui angeli nuncupantur propter participationem angelicæ dignitatis, prout Iohan. paſtores
ſeu epiſcopos ſeptem eccleſiarum in Aſia angelos nomiat, & alibi ſacerdos dicitur angelus dñi Apoc.1.3.
exercituum. De alijs videtur poſſe dici, quod licet nullo modo ſint dæmones, quoniam tamen Mala.2
cultores ipſorum eo ipſo quo ea colunt, dæmonibus ſeruiunt, idcirco omnes dij gentiũ dæmõ
nia aſſeruntur. Nam & Apl̃s ad Cor. dicit: Quæ immolant gentes, dæmonibus immolant [do 1.Cor.10.
minus autem cœlos fecit]. i. omnes orbes cœleſtes, angelos ſanctos, homieſq; in terra cœliſor
miter conuerſantes creauit, diſtinxit, ornauit. In principio enim creauit deus cœlum & terrã. Gene.1
Et rurſus ſcriptũ eſt: Tu forſitan cum eo fabricatus es cœlos, qui ſolidiſſimi quaſi ære fuſi ſunt Iob.37.
6 ¶[Confeſſio & pulchritudo in cõſpectu eius, ſanctimonia & magnificentia in ſanctificatione
eius.] Verſus iſte decorus eſt valde, ſi lucide intelligatur. Dicitur autẽ eſſe ſeu fieri in conſpectu
dei, ſeu coram deo, non quia fit & ipſo præſente, ſed quoniam approbatur ab eo, & com-
placeat ei, ſicut in libro Ruth dicitur: Ieſſe genuit Dauid, qui ambulauit coram domino. Et Ruth.4
dominus ait ad Abraham: Ambula coram me. Et quaſi quæreres, quid eſt ambulare o do- Gen.17
mine

Iob. 13 mine corã te:ſubdit,& eſto perfectus. Et iuxta hunc ſenſum ſcriptũ eſt in lib. Iob: Nõ veniet in D
cõſpectu dei oĩs hypocrita. Porro confeſſio eſt duplex, ſcilicet confeſſio laudis diuinæ atq; con‑
feſſio ꝓpriȩ culpȩ. Pulchritudo etiã quædã interior eſt, quædã exterior. Sed ſi ꝓpter exteriorem
2.Reg 14. pulchritudinẽ placeret quis deo, pulcherrimus Abſolon tñ ei nõ diſplicuiſſet, neq; delirus illi
Martinus tñ ei complacuiſſet. Non ergo corporis, ſed mentis pulchritudiem appetamus. Cer
tum eſt autem, quod confeſſio culpæ locũ non habet in patria, in via autem vtraq; confeſſio re
peritur, ſed confeſſio laudis diuinæ in via valde eſt imperfecta. Primo itaq; intendamus quo‑
modo præſens verſiculus exponi debeat de deo in triumphanti eccleſia: ſic em̃ ei pleniſſime cõ
petit hoc modo. Confeſſio. i. diuina laudatio, & pulchritudo. i. decor interior, ſeu ſplendor pu‑
ritatis internæ, eſt in conſpectu eius. i. coram deo in patria, ita quod ſancti in patria deo inceſ
Pſalm. 83. ſabiliter offerunt confeſſionem ſeu laudem ſuæ infinitæ bonitatis, ſicut ſuperius dictũ eſt: Bea
ti qui habitant in domo tua domine, in ſecula ſeculorum laudabunt te. Hæc aũt confeſſio ma‑
xime complacet deo, quia in ſuis miniſtris ipſum in patria ita laudãtibus eſt pulchritudo inte
rior. i. ſanctitas pura, munditia impermixta, & gratia conſumata. Nil enim imperfectiõis cul
pabilis reperitur in patria. Propterea confeſſio beatorum, quorum tanta eſt pulchritudo, præ
Iſai. 64 cipue grata eſt deo. Noſtra aũt confeſſio multum eſt imperfecta, qm̃ omnes oẽæ iuſtitiæ ſunt
tanq̃ pannus menſtruatæ. Pulchritudo quoq; noſtra interior multis deformitatibus, ſaltẽ ve
Prouer. 24 nialium peccatorum, miſcetur & violatur, præſertim cum iuſtus ſepties in die cadat. Itaq; in
conſpectu dei in patria ſunt, confeſſio inceſſabilis laudis, qua iugiter à beatis trinitas ſuperbe‑
nedicta laudatur, & pulchritudo mundiſſimæ ſanctitatis, qm̃ nihil impuritatis aut culpæ eſſe E
Apoca. 21. poteſt in miniſtris, deum hoc modo laudantibus. Propter quod ſcriptum eſt: Non intrabit in
illam. ſ. patriam peccatorum, aliquid coinquinatũ. Dr̃ etiã iſta confeſſio & pulchritudo in con
ſpectu dei, qm̃ complacet ei ſanctimonia & magnificentia in ſanctificatiõe eius. i. in cultu, lau
de, ſeu veneratione, qua deus in patria à beatis ſanctificatur, & ſanctimonia. i. ſanctitas. ſ. oĩs
impuritatis excluſio, & magnificentia. i. magna excellentia, ſeu magna efficientia & honor ſu‑
blimis. Hoc autem diuinæ ſanctificationi præcipue competit. Dr̃ nanq; nunc ſanctificatio dei
cultus, quo deus à beatis ſanctus eſſe perhibetur, & tanq̃ ſanctus laudatur ac honoratur. In hac
vero ſanctificatione eſt ſanctitas ſeu ſanctimonia, quia quo deus amplius atq; perfectius à ſu‑
is miniſtris ſanctificatur, eo ſanctificatio illa eſt verior, purior & ab omni errore immunior, qa
Eccl. 43 dei laudatio exceſſum non habet, ſed quo maior, eo eſt ſanctior. Vnde in Eccl'o dr̃: Glorificate
dñm q̃tũcunq; poteritis, ſupualebit adhuc, maior eſt em̃ oĩ laude. Hoc aũt creaturis non cõpe
tit: poſſent nanq; in tñ ſanctificari à nobis. i. tã ſanctæ ac magnæ putari, tamq; magnifice ho
norari, quod in ſanctificatiõe hmõi nõ eſſet ſanctimonia, ſed idololatria, nõ ſanctitas, ſed falſi‑
tas, non verus honor, ſed peſſimus error, ſicut ſi alicui puræ creaturȩ cultus latriæ impendatur
ſeu infinita perfectio aſcribatur. Hinc patet quõ in ſanctificatione dei ſit magnificẽtia. Eſt em̃
in ea ſumma excellentia, quoniam deus ſuper oĩa in infinitum extollitur, omniumq; creator,
ſaluator, atq; immenſæ maieſtatis dominus appellatur. Eſt quoq; in ea magna quædam effi‑
cientia, qm̃ nullus effectus ſeu actus hominis dignior eſt, q̃ deum ſanctificare, propter quod in F
ſanctificatione hac eſt honor ſublimis, vic; adoratio ſeu latriæ cultus ſoli deo exhibẽdus. Præ
terea verſus iſte conuenit deo etiam in militãti eccleſia, quamuis minus perfecte ac proprie. In
militanti ergo eccleſia eſt confeſſio propriæ culpæ ac laudis diuinæ, in conſpectu dei, qm̃ talis
confeſſio deo à fidelibus reuerẽter offertur, q ſeipſos accuſant & deum collaudãt, atq; à deo mi
ſericorditẽ acceptatur. Per hanc vero confeſſionẽ venitur ad interiorem pulchritudinem men‑
tis, qm̃ in confeſſione omnia lauantur, ſecundum ſcripturas. Student quoq; fideles deo in pul‑
chritudine mentis aſſiſtere. i. in ſanctitate, & cordis puritate adhærere, intendere, atq; ſeruire,
vt ſit pulchritudo eorum corã deo. i. placens & grata corã eo, penſantes verbũ ſui ſaluatoris, di
Matth. 5 centis: Beati mundo corde, qm̃ ipſi deum videbunt. In ſanctificatione quoq; qua deũ per obe‑
Matth. 6. dientiam diuinoꝝ præceptoꝝ ſanctificant, ſicut quotidie orantꝭ Sanctificetur nomen tuum,
eſt ſanctimonia ſeu ſanctitas ſecundũ modũ & poſſibilitatem vitæ præſentis, vic; pura ac pia
intentio, deuotaq; laus ac prõpta ſubiectio & ita inuenitur in ea quȩdã magnificentia q̃ deum
Dani. 3 præ oĩbus mente, ore ac opere ſupexaltant, dicentes illud Dan. Bñdictus es dñe deus patꝝ nro
rum, & laudabilis, & ſuperexaltatus in ſecula. Et bñdictum nomen gloriæ tuæ ſctm̃, & ſuplau‑
dabile, & ſuperexaltatum in oĩbus ſeculis. ¶ [Afferte] i. exhibete [dño] ſaluatori, o [patriæ gen 7.
tium] i. o homines in patrijs gentiũ habitantes, q fidem Chri recepiſtis. Vel, o homines, afferte
dño patriæ gentiũ. i. Chriſto q eſt deus oĩm regionum, patriaꝝ, ac nationũ [afferte] inq̃ [dño]
. i. impendite deo ſoli [gloriam & honorem] quemadmodũ in Ap'lo habetur: Regi ſeculoꝝ, im
1. Timo. 1 mortali, inuiſibili, ſoli deo honor & glĩa. Gloria eſt clara cum laude notitia, ſcd̃m Ambroſium
Quid

A Quid eſt ergo deo afferre gloriam, niſi nomen eius coram alijs clarificare, ſeu alios ad claram
ac laudi coniunctam notitiam dei introducere, quatenus deum vere agnoſcant, & digne col-
laudent? Honor autem eſt exhibitio reuerētiæ in ſignum virtutis. Quid eſt ergo deo afferre hó
norem, niſi deo humiliter obedire, omne bonum ei aſcribere, & ad eius venerationem omnia
ordinare? [afferte domino] non ſolū exteriora dona, ſed [gloriam nomini eius,] dicentes: Nō Pſal.113
nobis domine non nobis, ſed nomini tuo da gloriam. In exordio Pſalmi huius ter dicebatur
cantate. Nunc vero ter dicitur afferte, quatenus vtrobiqꝫ ſanctæ trinitatis myſterium deſigne
tur, tanquam diceret: Cantate patri, cantate filio, cantate ſpiritui ſancto. Et item: Afferte patri
8 afferte filio, afferte ſpiritui ſancto gloriam & honorē. ❡[Tollite hoſtias,] hoc eſt, ferte vobiſcū
dona ac ſacrificia domino immolanda, videlicet ſpiritum contribulatum, qm̄ ſacrificium deo Pſalm.50.
ſpiritus contribulatus, animum ad obedientiam dei paratum, qm̄ ſalutare ſacrificium eſt attē
dere mandatis, vt dicit Eccleſiaſticus: Preces quoqꝫ deuotas quæ penetrant cœlos, ſeu alia quę Eccl 35
libet munera dño offerenda [& introite] mente deuota, & corpe rationi ſubiecto [in atria ei⁹]
.i. in Eccleſiam dei, ſeu loca ſacrata, diuino cultui deputata, & maxime in corda propria, redeū
ntes ad interiora veſtra, quatenus deum intra vos honoretis, contemplādo, amando, & om
ni cuſtodia vitia deuitando. Templum enim dei ſanctum eſt, quod eſtis vos, [adorate dñm in 1.Corin.3
atrio ſancto eius]. i. in templo ſuo materiali, quod eſt domus orationis, magis autē in templo Iſai.56.
eius immateriali, quod eſt mens ipſa ſeu ſpiritus, vbi per gratiam habitat deus, vbi & adorare
eum oportet, quemadmodum ait ſaluator: Spiritus eſt deus, & eos qui adorant, in ſpū & veri Iohann.4.
B tate oportet adorare. Et alibi: Tu autem cum oraueris, intra in cubiculum, & clauſo oſtio, ora Matt.6
9 patrem tuum in abſcondito. ſ. corde collecto, fixo, nō vago. ❡[Commoueatur à facie eius vni-
uerſa terra] hoc eſt, vniuerſi incolæ terræ ex conſideratione præſentiæ maieſtatiſqꝫ chriſti, mo
tu caſti timoris, & admirationis ac obedientiæ conuertātur ab iniqtate ad deum [dicite] o ſan-
cti apoſtoli & ſucceſſores ac imitatores eoꝝ [in gentibus] ad quaꝝ conuerſiōem ſeu informa-
tionem miſſi eſtis [qa dñs (Chrs) regnauit] In toto vniuerſo, præſertim tñ in cordibus ſuoꝝ fi-
delium per charitatem & fidem. Chriſtus vt deus ab initio mūdi regnauit, ſed vt homo cœpit
regnare, præcipue (.i. poteſtatem ſuam exercere atqꝫ oſtendere) poſt reſurrectionem, & ſpiri-
tus ſancti miſſionem, quia per mortem vicit eum, q mortis habebat imperium, hoc eſt, diabo-
lum ſcd̄m apl'm. Vnde poſt reſurrectionem ſpoliauit infernum, mundumqꝫ cōuertit ad ſuum Hebr.2.
obſequium, & quia hæc facta ſunt merito paſſionis Chriſti, iuxta illud apl'i: Factus eſt obedi- Phil.2.
ens vſqꝫ ad mortem, propter quod & deus exaltauit illum, ideo additur, à ligno, hoc eſt, à cru-
cis patibulo, in q̄ mundū redemit, ſecundū quod apl's dicit: Chrs nos redemit de maledicto, fa- Gala.3.
ctus pro nobis maledictum, quia ſcriptum eſt: Maledictus oīs q pendet in ligno. Veruntñ iſtd
quod dicitur: à ligno, non eſt de textu, nec in hebræo habetur, ſed ab aliquo tranſlatore æſtia
tur appoſitum. Ex his eluceſcit Pſalmum præſentem factū à Dauid, ſicut in hymno eccleſię ca
nitur: Impleta ſunt quæ cecinit Dauid fidelis carmine, dicens, in natiōibus regnauit à ligno de
us. Et qui aliter dicunt, non videntur ſatis conſonare eccleſię, generaliter atqꝫ ſolenniter hunc
10 hymnum canēti. ❡[Etenim (Chriſtus) correxit orbem terræ] Hoc eſt, homines vniuerſos, ſeu
C vniuerſalem eccleſiam, toto orbe terrarum diffuſam à vitijs, & idololatria conuertit, per incre
pationem & prædicationem ſeruorum ſuorum. Vnde ſcriptum habetur: Eleuabitur dominus Iſaia.2.
ſolus in die illa, & idola penitus conterentur. Et Zacharias: In die illa dicit dominus, diſpdam Zac.13
nomina idolorum de terra. Hinc quoque de Chriſto dicitur: Percutiet terram virga oris ſui: Iſaia.11.
Correxit itaque orbem terræ [qui non commouebitur] à fidei veritate in toto, quia eccleſia vſ
que ad finem ſeculi ſtabilietur in fide, quantum ad aliquos, quantumcunque tribulationibus
concutiatur [iudicabit populos in æquitate.] Chriſtus in primo ſuo aduentu iudicauit popu-
los in æquitate, loquendo de iudicio diſcretiōis, quemadmodum ipſemet ait: Nunc iudicium Ioh.12.
eſt mundi. Et alibi: In iudicium (inquit) ego veni in hunc mundum, vt qui non vident, videāt: Iohan.9.
& qui vident, cæci fiant. Per hoc ergo Chriſtus iudicauit populos in æquitate iudicio diſcreti-
onis, quod aliquos pie vocauit ad fidem & gratiam, cæteros iuſte deſeruit, quæ diſcretio omni
no iuſta eſt, quamuis ſit nobis incomprehenſibilis & ignota. Non autem iudicauit chriſtus po
pulos in primo ſuo aduentu iudicio remunerationis. Propter quod ait: Non miſit deus filium Iohann.3
ſuum vt iudicet mundū, ſed iſtud iudicium chrs acturus eſt in die nouiſſimo. Deiñ inuitantur
creaturæ ad gaudiū ſpiritale ex conſideratione primi aduentus chri, qui fuit & eſt mundo ma
gna ratio exultandi, quemadmodū angelus dixit paſtoribus: Annuncio vobis gaudium ma-
11 gnum quod erit oī populo, qa natus eſt vobis ſaluator. Ait igit. ❡[Lętentur cœli] hoc eſt, ciues Lucæ.2
cœloꝝ, ſeu angeli ſcti, nam chro nato facta eſt cū angelo multitudo cœleſtis exercitus, laudan
tium deū. Incarnatio eądem chri erat angelis materia gaudij, qa per eam reparatur eoꝝ ruina

[& exult

[& exultet terra]hoc eſt,genus humanum in terra exilium ducẽs[commoueatur] ad pœnitẽ- D
tiam & gratiarum actionem[mare]hoc eſt,gentilitas vitijs turbulẽta amara & falſa[& plenitu-
do eius].i.viſcera eius interiora,vic3 ratio & voluntas & cæteræ animæ vires[gaudebunt cã-
pi].i.homines bonis operibus floridi,gratiaq; fœcundi in Chriſti primo aduẽtu, & poſtea ſpi
ritualiter exultabunt[& omnia q̄ in eis ſunt].i.interiora eorum in dño lætabuntur. ¶[Tunc ex-
ultabunt omnia ligna ſyluarum]hoc eſt,populi nationũ ad fidem conuerſi[à facie domini].i.ex
conſideratione præſentię Chriſti[quia venit]in mundum per incarnationem. Vnde in Actis
Actuũ 11. apoſtolorum dr: Audientes autem gentes,gauiſæ ſunt,& glorificauerunt verbum dei. His duo-
Iſaiæ.49. bus verſiculis conſonat quod in Iſaia legitur: Laudate cœli & exultet terra,iubilate mõtes lau
dem,quia conſolatus eſt dñs populum ſuum. Et q̄a non ſolũ gaudendũ eſt de primo atq; oc-
culto Chri aduentu,q̄ venit iudicari,ſed etiam de ſecundo eius aduentu q̄ venturus eſt iudica-
Luc.21 re,ſcdm quod ipſe ait:His autem fieri incipientibus,leuate capita veſtra.i. exhilarate corda(ſe
cundum Greg.)quia appropiquat redemptio veſtra. Ideo ſubditur [q̃m venit iudicare terrã]
.i.q̃m Chrs venturus eſt iudicare viuos & mortuos iudicio remunerationis. Ponit eñ pteritũ
pro futuro more prophetali,propter certitudiem prophetiæ. Per hoc ergo quod bis ait,venit,
innuitur duplex Chriſti aduentus,quorum primus fuit in humilitate & occultus. Secũdus erit in
Marci.13. maieſtate ac manifeſtus,quemadmodum ſcriptum eſt in Euang. Tunc videbunt filium hoīs
venientem in nubibus cœli,cum poteſtate magna & maieſtate. ¶[Iudicabit] iu die extremi iu
dicij[orbem terræ]hoc eſt,homines[in æquitate]dando ſingulis quod promeruerũt[& popu
los in veritate ſũa].i.ſic eos iudicabit ſicut in ſanctis ſcripturis prædixit. Hoc eſt quod de Chro E
Iſai.11. apud Iſaiam ſcriptum eſt:Non ſecundum viſionem oculorum iudicabit, ſed iudicabit in iuſtitia
Iob.35. pauperes,& arguet in æquitate pro manſuetis terræ. In lib. q̄q; Iob q̄dam ait: Omnipotẽs cau
ſas ſingulorum intuebitur. Ecce pſalmum cœleſti pulchritudine adornatum audiuimus, in q̄
gentilium pronunciatur conuerſio,diuina maieſtas ſonoro commẽdatur oraculo, ad laudem
& oblationem fideles inuitantur,duplex Chriſti aduentus innuitur, atq; diuini iudicij æqui-
tas collaudatur. Quoniam ergo pſalmus præſens chriſti laudibus atq; myſterijs plenus eſt,de
bemus,eum cum ſingulari deuotiõe cantare,noſtramq; conuerſatiõem metu futuri iudicij ta
liter cuſtodire,vt idonei laudatores domini ſaluatoris inueniamur.

COMMENTARIVS IN PSALMVM XCVI

¶ Expoſitio Tituli.

PRæterea titulus Pſalmi nunc pertractandi talis eſt:Pſalmus ipſi Dauid,q̃ terra eius reſti-
tuta eſt ei,hoc eſt,Pſalmus pſens competit chro manuforti,deſiderabiliq; aſpectu, agẽs de
eo quod accidit,q̃ terra eius.i.genus humanum ſeu eccleſia electorum q̄ per pctm̃ primi parẽtis
amiſit,reſtituta eſt ei pcio ſanguinis ſui. Loquitur nanq; hic pſalmus ad literam de Chriſto,&
ſecundo eius aduentu atq; iudiciaria poteſtate ipſius,quam Chriſtus homo ſua paſſione pme
ruit. Eodem enim tempore reſtituta eſt Chriſto terra ſua iam dicta, & iudiciaria poteſtas col-
lata,vic3 ſtatim in egreſſione aīæ ſuæ à corpore. Tunc eñ pleniſſime ſatisfecit pro gñe hũano
Pſal. 2. & tunc dedit ei pr̃ gentes hæreditatem ſuam,ſicut ſuperius dixit:Poſtula à me, & dabo tibi gẽ F
tes hæreditatem tuam,q̄uis(vt ſæpius patuit) chriſto homini ab exordio conceptionis in vir-
Matth. 28 gine, data ſit oñis poteſtas in cœlo & in terra. Quod autem hic Pſalmus de chriſto loquatur,
hinc conſtat quod Paulus ad Hebr. inducit ſcripturam huius Pſalmi de chriſto prænũciatam
Hebr.1. dicendo:Et cum introducit primogenitum ſuum in orbem terræ,dicit: Et adorent eum oñes
angeli eius. Hoc quippe inferius ita exprimitur: Adorate eum omnes angeli eius. Ait ergo.

¶ Expoſitio Pſalmi.

DOminus]ſcilicet Chriſtus habens in veſtimento & in fœmore ſuo ſcriptum:Rex re-
Apoca.19. gum & dominus dominantium[regnauit]in militanti eccleſia, ſeu cordibus electo
rum,ſicut de eo Abdias dixit propheta:Et erit domino regnum. De quo in Apocaly
Abd.1. Apoca 19. pſi ſancti hilariter cantant: Regnauit dominus deus noſter omnipotens, gaudea-
mus & exultemus,& dẽmus gloriam ei,[exultet terra,]hoc eſt, habitatores terræ Chriſto do-
mino ſuo regnanti congratulentur,& de eius regno in ſeipſis pie lætemur[lætentur] hoc mo
do in domino[inſulæ multæ]ad fidem conuerſę,ſicut eſt Anglia,Hybernia,Cyprus,Sicilia,de
Iſaiæ.42. quibus apud Iſa.prædictum eſt: Ponent domino gloriam,& laudem eius in inſulis nunciabũt
Iſaiæ.24. Dicuntur enim inſulæ terræ ſupra mare ſitæ. Vnde in Iſaia habetur:Glorificate dñm in inſu-
lis maris. ¶[Nubes & caligo in circuitu eius]hoc eſt,in die iudicij erũt, & apparebũt in circuitu
chriſti iudicis nubes materiales,quia veniet in nube. Chriſtus nanq; aſcendit in nube. Iuxta il
Luc.21 lud:Nubes ſuſcepit eum ab oculis eorum. Venturus eſt ergo in nube,quoniam ſicut illic ange-
Actuum.1 Matth.28. li ſancti teſtati ſunt ſanctis apoſtolis: Sic veniet quemadmodum vidiſtis eum euntem in cœ-
lum,

lum[& caligo]i.obſcuritas aeris,quoniam dies domini tanq̃ fur in nocte ita veniet:Et medis 2.Pet.3.
A nocte clamor factus eſt,ecce ſponſus venit,quemadmodum ipſemet ſponſus ac iudex teſtatur. Matth.25.
Creditur enim Chriſtus tpe noctis ad iudicandum venturus.Sed quæſtio eſt,quō tunc erit ca-
ligo,præſertim cum totus mundus ſtabit in igne conflagrationis,qui vtiq;(vt apparet)aerem
illuſtrabit.Poſſit fortaſſis reſponderi ad hoc,quod ignis ille fumoſus erit,nec tñbras omnio ex
pellet ſicut nec ignis inferni.Sed qa de neceſſitate concedere cogimur,q̃d ipſe iudex.ſ.Chrs ab
vniuerſis hoībus etiam corporalibus oculis conſpicietur,ſicut & Iob ait:In nouiſſimo die ſur- Iob.19.
recturus ſum,& in carne mea videbo deū ſaluatorem meum,imo (ſcđm Greg.)oēs angeli tūc
corpalibus ocl'is videbunt,q̃tomagis homines?Idcirco nō arbitror,q̃d in die iudicij erit caligo
in circuitu iudicis,ita q̃d aer oīno tñbroſus erit,ſed propter ignis illius fumoſitatem poterit ali
quid tñbroſitatis remanere in aere.Poteſt quoq; per caligioem accipi tempeſtas illa horribilis
2 q̃ erit in die iudicij,de qua dictum eſt ſupra.Et in circuitu eius tempeſtas valida. Vnde & Na- Pſalm.49.
um:Dñs in tempeſtate,& turbine viæ eius.¶[Ignis]conflagrationis qui elementa exuret,atq; Naum.1
3 purgabit,& tam alte aſcendet,vt aqua diluuij[ante ipſum præcedet]hoc eſt,ſcđm Chriſti aduē
tum præueniet,quia quemadmodum mūdus primo perijt aquis diluuij,ſic vltimo periet igni
bus conflagrationis,qui omnes viuentes in mundo occidet[& inflammabit in circuitu inimi- Gen.7.
cos eius].ſ.reprobos,qm̄ durante hora iudicij, ignis conflagrationis in quo vniuerſi tunc ſta-
bunt,incendet malignos,electos vero non tanget,nec cōtriſtabit,nec aliquid moleſtiæ inferet
cuius figura præceſſit in tribus pueris,quos rex Babylonis miſit in fornacem ignis, quos nō te
B tigit ignis,ſed Chaldæos combuſſit,vt dicit Daniel.¶[Illuxerunt fulgura eius orbi terræ]hoc ē, Dan.3.
4 magnæ atq; terribiles coruſcationes circa iudicij horam apparebunt, de quibus homines ter-
rebuntur,ſicut Lucas dicit:Areſcentibus hominibus p̄ timore & expectatione,quæ ſuperueni Luc.21.
ent vniuerſo orbi,idcirco ſubiungitur[vidit & commota eſt terra]hoc eſt, habitantes in terra
hæc fulgura cernent,& ad magnum timorem mouendi ſunt.Propter quod alibi ſcriptum eſt:
Conturbentur omnes habitatores terræ,qm̄ venit dies domini,dies tñbrarū & caliginis.Simi Iohel.2
lis ei non fuit à principio,& poſt eum non erit. Añ faciem eius ignis vorās,& poſt eum vorax
5 flamma.A facie eius contremuit terra.¶[Mōtes ſicut cera fluxerūt à facie dñi]qa in die iudicij
ſeu mox eo peracto,complanabitur terra, ſed & ante iudicium erunt terræmotus magni p̄ lo- Mat.24
ca.Melius tñ per montes hoc loco,accipiuntur ſuperbi,non in montem domini,ſed in montē
ſuperbiæ aſcendentes,ſequentes eum qui dixit:Sedebo in monte teſtamenti, & aſcendam ſup Iſaiæ.14.
altitudinem nubium.Iſti in die iudicij,ſicut cera fluent,hoc eſt,corde diſſoluētur atq; pauebūt
[à facie domini]i.à conſpectu iudicis,nec ipſi ſolum,ſed à facie domini,hoc eſt, à iudicis metu
enda præſentia,fluet hoc modo[omnis terra].i.omnis homo terrenus atq; peccator.Ideo nan
que ab alio prædictum eſt: Montes commoti ſunt ab eo,& colles deſolati ſunt,& contremu-
it terra à facie eius,orbis & omnes habitantes in eo.Et alibi:Ecce turbo dominicæ indignatio Naum.1
nis egredietur,& tempeſtas erumpens,ſuper caput impiorum veniet.¶[Annunciauerunt cœ Ierem.23.
6 li iuſtitiam eius]hoc eſt,per ſigna in cœlo apparentia, manifeſtabitur iuſta vltio Chriſti in im-
pios.Erunt eñ ſingna in ſole & luna & ſtellis.Vnde ait ſaluator: Statim poſt tribulationē die Luc.21
C rum illorū ſol obſcurabitur,& luna nō dabit ſplendorē ſuū.Per hæc aūt patebit,q̃ta ſit Chri iu Mat.24
ſtitia vlciſcens peccata[& viderunt oēs ppl'i gloriā eius].i.oēs tunc in mundo exiſtentes,cōſpi
cient magnalia iſta operū diuinorū. Melius aūt exponitur iſte verſiculus de ſanctis apl'is,qa ne
crederet iudiciū illud ſine p̄admonitione & cōminatione futurū adiecit:Annunciauerūt cœli.i.
apl'i,iuſtitiā eius,qa in vniuerſo mundo p̄dicauerūt Chr̄m eſſe oīm iuſtiſſimū iudicē,q ſine pſo-
narū acceptiōe irrep̄henſibil'r iudicabit[& viderūt] hoc eſt,p̄ fidē cognouerunt,[omnes populi] Matth.25.
ad Chriſtum conuerſi ex annunciatione horum cœlorum[gloriam eius].i. maieſtatem & ex-
cellentiam Chriſti,quæ in Euangelio copioſe deſcribitur.Vnde & p̄ Iſaiā dñs dicit:Mittā ex eis
q ſaluati fuerint,ad inſulas longe,& annunciabunt gloriā meā gentibus.Cū ergo tanta ſit glo Iſai.66
ria Chri.¶[Confundantur]vel modo ad pœnitentiam ſalutarē,vel ſi mō non pœnitent, æter
7 naliter erubeſcant[omnes qui adorant ſculptilia,& qui gloriantur in ſimulachris ſuis]ſeu ido Roman.1
lis,qui ſeruiunt creaturę potius q̃ creatori.Nā q̃ graue ſit hoc pctm̄ declarat Sap.Initiū(inq̄t) Sap.14
fornicationis à deo,eſt exquiſitio idolorum.Infandorum enim idolorū cultura, oīs mali cauſa
eſt initiū & finis.¶[Adorate eū].ſ.Chriſtum,ſeu deū trinū ac ſimplicē[oēs angeli eius.] De his
8 enim angelis dominus loquitur Iob:Vbi eras cum me laudarent aſtra matutina,& iubilarent Iob.38
omnes filij dei?[audiuit & læta ta eſt Sion].i.eccleſia militans,q̃ dicitur Sion.i. ſpeculatrix bo-
norū cœleſtiū,audiuit auribus mentis,& corporis annunciationem,ſeu prædicationem apl'o-
rum,vel doctrinā eorū,de duplici Chriſti aduentu ac iuſto iudicio, & inde læta ta eſt ſp̄iali læti
tia,tanquam ſeipſam conformans,fauens,atq; conſentiens voluntati ſaluatoris ac iudicis ſui.

¶[Et exi

¶[Et exultauerunt filiæ Iudæ]hoc eſt,animæ deo veraciter cõfitentes. Iuda enim interpre- 9 D
Gen.29 tatur confeſſio. Vnde cum Lia vxor Iacob patriarchæ, peperiſſet Iudam filium ſuum,dixit:
Modo confitebor domino. Et ob hoc vocauit eum Iudam. Hæ itaque filiæ exultauerunt,
[propter iudicia tua domine]i.ex conſideratione iuſtorum iudiciorum tuorum,quibus nil in-
ordinatum relinquis,nulli iniuriam facis,nullius violẽtiam inultam dimittis, ſed eos q in hoc
Matt.5. ſeculo contemnuntur,opprimuntur,pro nihilo reputantur,& propter iuſtitiam patiuntur,in
æternum exaltas:eos vero qui modo florent,proſperantur,ac delitiantur,ſine fine condẽnas.
¶[Quoniã tu dominus] es[altiſſimus ſuper omnem terram]Omnia nanq; creaſti, & cũcta in 10
infinitum excellis,oĩmq; oĩpotens iudex es,idcirco,[nimis]hoc eſt,incomparabiliter, incomp̃
henſibiliter,& ſine menſura[exaltatus es ſuper omnes deos]de quibus iam dictum eſt:nam &
Dan.3. illorum creator ac iudex conſiſtis. Propter quod de te teſtatur ſcriptura:Benedictus es domie
in templo ſancto gloriæ tuæ,& ſuperlaudabilis & ſuperexaltatus in oĩbus ſeculis. ¶[Qui di- 11
ligitis dominum odite malum]culpæ,hoc eſt,peccatum oĩe abhorrete,non quia pœnam me-
retur,ſed quia peccatum eſt diſplicens deo.Qui enim diligit dominum,debet habere affectum
diuinæ voluntati conformem,ideoq; quemadmodum deus odit peccatum, inquãtum pecca-
tum,ſic diligens deum,debet odiſſe peccatum,in quantum peccatum,ſeu diuinæ voluntati cõ
trarium. Sic autem odio habere peccatum,eſt euidens ſignum dilectionis & gratiæ dei in hoĩe
imo hoc modo ſocietatem,ac familiaritatem cum deo ſortimur. Vnde Iohannes:Societas (in-
1.Iohan.1 quit)noſtra ſit cum patre,& filio eius Ieſu Chriſto. Ruſuſq;:Deus lux eſt, & tenebræ in eo nõ
Ibidem ſunt vllæ. Si dixerimus quoniam ſocietatẽ habemus cum illo,& in tenebris ambulamus,men- E
timur[cuſtodit dominus animas ſanctorum ſuorum]in pręſenti vita per gratiam,angelicam-
q; cuſtodiam,in futuro autem iudicio,eas cuſtodiet ab omni damnatione atq; pĩculo [de ma-
nu peccatoris]hoc eſt,poteſtate omnium iniquorum[liberauit eos]ſcilicet ſanctos ſuos.Nunc
enim liberat eos à tentationibus & perſecutionibus, ne eis noceant,dando patientiam in ad-
uerſis,vel ereptionem totalem ab eis,in die quoq; iudicij perfecte redimet eos. Hinc enim ſcri-
ptum eſt:Omnis qui natus eſt ex deo,non peccat,quoniã ſemen dei manet in eo,& malignus
1.Iohan.3 non tangit eum. ¶[Lux]hoc eſt,ſplendor gratiæ dei,ſeu Chriſtus ſol iuſtitiæ [orta eſt iuſto]q 11
deo ex charitate obedit:quod nemo facere poteſt,niſi in quo orta eſt lux gratiæ Chriſti q pro-
Iohan.15. teſtatur:Sine me nihil poteſtis facere[& rectis corde].i.iuſtis omnibus orta eſt[lætitia] .i.co-
pioſa ratio atq; materia ſpiritualium gaudiorum,ex incarnatione & cæteris beneficijs & pro
miſſionibus Chriſti. Propterea. ¶[Lætamini]o[iuſti in domino]ſummo creatore,pijſſimo re- 12
demptore,ac liberaliſſimo benefactore veſtro[& confitemini]confeſſiõe laudis[memoriæ ſan
ctificationis eius]hoc eſt,recordationi diuinæ mentis ſeu menti diuinæ,quæ clementer memo
rata eſt veſtri,videlicet,ſanctificando vos gratis per dona ſancti ſpiritus,propter quod grati-
as agere inceſſanter debetis,nec obliuiſci eius,qui veſtri oblitus non eſt. Admonemur ex Pſal
mo præſenti futuri iudicij horrorem diſtrictionemq; penſare,cogitando cordetenus quã hor-
Hebr.10. rendũ tunc erit incidere in manus dei viuentis,deũ iudicẽ furioſum cõſpicere, totũ mundum
incenſum videre,vniuerſorum angelorum agmina videre armata,ad aſſiſtendum Chriſto iu
dici contra iniquos:coram cœlo & terra de oĩbus cogitationibus, verbis & actibus rationẽ ex- F
oluere,coram vniuerſis hominibus,angelis,dæmonibuſq; confundi,ac reprobari,audire ver-
Matth.25. bum illud aſperrimum,& omni tormento pœnalius:Ite maledicti in ignem æternũ:expecta-
re incertam ſeu etiam certam ſententiam iudicis,intueriq; ſub ſe hians chaos carceris inferna-
lis,& tandem ab electorum conſortio ſeparari,atq; æternæ damnationis ſententiam adipiſci
in profunda inferni incidere,inextinguibilibus flammis ſine ſpe vnquam euadendi exuri. De
Sophon.1 hac etẽm die conuenienter accipitur,quod alibi ſcriptum eſt:Dies iræ dies illa,dies tribulatio-
nis & anguſtiæ,dies calamitatis & miſeriæ,dies tenebrarum & caliginis,dies tubæ & clango-
Iſaiæ.13. ris. Et iterum:Ecce dies domini veniet crudelis, & indignationis plenus, ad conterendos pec-
catores de terra,qm̃ ſtellæ cœli & ſplendor earum non expandent lumen ſuum. Obſcuratus
2.Pet.3. eſt ſol in ortu ſuo,& luna non ſplendebit. Vñ altiſſ. ille archiapl's:Adueniet(inqt)dies dñi tanq̃
fur,in q̃ cœli magno impetu tranſiẽt,elementa vero calore ſoluentur:terra aũt & q̃ in ip̃a ſunt
opera exurentur. Idcirco dum Chriſtus multa horrenda dixiſſet, tandem ſermonem cõcludẽs
Luc.21. ita hortatus eſt nos:Vigilate omni tp̃e,orantes,vt digni habeamini ſtare ante filium hominis.

COMMENTARIVS IN PSALMVM XCVII.

¶Expoſitio Tituli.

TItulus Pſalmi præſentis eſt:Pſalmus Dauid. Pſalmus iſte ad literam competit Chriſto,qa de ipſo ac duplici eius aduentu conſcriptus eſt: ſpecialiter tñ & euidenter loquitur de primo Chriſti aduentu ſeu incarnatione,& ait.

¶Expo-

A

¶Expoſitio Pſalmi.

1 CAntate domino]Chriſto[canticum nouum.]videlicet Euangelicæ legis præconia,
ſicut paulo ante plenius exponebatur in pſalmo nonageſimoquinto,qui cum iſto i
verbis atq; ſcientia pro magna parte in idem concurrit. Ideo autem cantate domino
canticum nouum[quia mirabilia fecit]imo ſuperincōpręhenſibilia fecit,aſſumendo
humanam naturam in voitate ſuppoſitali,progrediendo de clauſo virgineæ matris vtero,re
ſurgeodo & de clauſo monumento egrediendo, in cœlos aſcendēdo,ſpiritū ſanctū mittendo.
Quaota autem mirabilia Chriſtus in ſua prædicatione ac paſſione molitus ſit,euangelia pan
dūt vehementiſſime tñ mirabile extitit,q deus pater propriū filiū ſuū miſit in mundū q̄tenus Gala.4
2 per eius paſſionem ac mortem ſaluaretur genus humanum. ¶Saluauit ſibi dextera eius, &
brachiū ſanctum eius.]hoc eſt,dextera Chriſti & brachium eius, videlicet magna virtus Chri
ſti , & fortitudo ſua excelſa, ſaluauit.i.de morte æterna genus hūanū redemit ſibi.i.ad nomi
nis ſui honorem. Chriſtus oāq; propria poteſtate hominem liberauit. Vñ per Iſaiam ait:Salua Iſaiæ.63
uit mihi brachium meum. Alij ita exponūt:Dextera eius & brachiū ſctm̄ eius .i. Chriſtus q eſt
virtus ſeu dextera dei. Iuxta illud Apoſtoli:Prædicamus Chriſtū dei virtutem & dei ſapiamq 1.Cor.1.
etiā dr̄ brachiū patris,q p eū oīa fecit. Sicq; per brachiū intelligit Chr̄s,de q̄ apud Iſaiā legitur: Iſa.53
Brachiū dñi cui reuelatū eſt?ſaluauit genus humanū, ſibi.i.deo pr̄i ſeu ad gloriā eius. Hęc enim
ſaluatio fuit opus quod pater dedit filio vt faceret de quo Chriſtus in cruce ſuſpēſus, dixit:Cō
ſummatum eſt. Et ante paſſionem: Pater,ego te clarificaui ſuper terram,opus cōſummaui q̄d Iohā.19. Iohan.17
B dediſti mihi vt faciam. Deinde propheta de futuro loquens per modum præteriti quod tñ iam
3 completum conſpicimus,ſubdit. ¶Notum fecit dñs].ſ.deus pr̄[ſalutare ſuū]hoc eſt, Chr̄m
filium ſuum mundi ſaluatorem. Primo in Iudæa,quia per miracula quæ Chr̄s in nomine pr̄is
operabat̄,pr̄ declarauit Ieſum Nazarenū eſſe filiū ſuū,ac regē Meſſiam:propter quod Chriſtus Iohan.8
ait:Opera quæ dedit mihi pr̄,teſtimoniū perhibent de me. Notificauit quoq; pr̄ filiū ſuū paſto Lucæ.2
ribus p angelū,Zachariæ atq; Elizabet p ſpm̄ ſctm̄:Annæ & Simeoni ſimilit̄. Inſup Chr̄o ba Luc.1
ptizato,& poſtea transfigurato,pr̄ de cœlo intonuit:Hic eſt(inquiens)filius meus dilectus. Lucæ.2 Mat.3.17.
Secuodo notificauit ſalutare ſuum Gentibus. Vnde ſubiungitur [in conſpectu gentium reuela
uit]per p̄dicationē apoſtoloꝝ[iuſtitiam ſuam].i.Chriſtum eſſentialit̄ iuſtū atq; iuſtitiā, q ap
pellatur iuſtitia dei,quia pr̄ per eū mundū redemit,non per potentiam tm̄,ſed per modū ac viā
iuſtitiæ. Vel iuſtitiā ſuā.i.Euangelicæ legis præcepta atq; cōſilia,in quib. continetur plenitudo
iuſtitiæ. Huius pulchri dulciſq; verſiculi ſenſum ac verba,illuſtriſſimus Iſaias freqnenter in li Iſaiæ.40
bro viſionū ſuaꝝ deprompſit. Ait enī:Reuelabitur gloria dñi,& videbit oīs caro ſalutare dei Iſaiæ.52
noſtri. Et:Parauit dñs brachiū ſuū in oculis omniū Gentiū. Et:Videbūt omnes fines terræ ſa Iſa.46
lutare dei noſtri. Et:Prope feci iuſtitiam meam,nō elongabitur, & ſalus mea non morabitur.
4 ¶Recordatus eſt]Deus pater[miæ ſuæ] qua clementer promiſit ſe miſſuꝝ filiū ſuū in mū
dū[&veritatis ſuæ] qua veraciter adimpleuit promiſſum,mittendo Chriſtū. Dicitur autē deus
recordatus miæ ſuæ &veritatis ſuæ,impendendo nobis effectum ſuę miæ ac veritatis:&qa ſpe
cialiter promiſit patriarchis & prophetis filiijſq; eoꝝ de Chriſti aduentu , idcirco nunc dicitur
C recordatus miæ ſuæ &veritatis ſuæ[domui Iſrael].i.populo Iudæoꝝ,vicz ad ſalutē ipſoꝝ. Vñ
& Chriſtus in Euang. Non ſum(inqt)miſſus,niſi ad oues quæ perierunt domus Iſrael. Et ỷgo Matth.15
Chriſtifera:Suſcepit Iſrael pueꝝ ſuū,recordatus miæ ſuæ. Sicut locutus eſt ad patres nr̄os & c. Luc.1
5 ¶Viderunt omnes termini terræ ſalutare dei nr̄i]hoc eſt,omnes fines mundi, ſeu hoīes vni
uerſi,vt diſtributio ſit pro generibus ſinguloꝝ,per fidē cognouerūt ſalutare dei nr̄i.ſ.Chriſtū. Lu.2.
Ideo enī Simeon iuſtus ait:Viderūt oculi mei ſalutare tuū. Quod paraſti ante faciem omniū Marc.16
populoꝝ. Et Chriſtus dixit Apoſt. Euntes in mundū vniuerſum,prædicate Euangeliū oī cre
aturæ. Propt̄ tm̄ aūt beneficiū,inuitātur hoīes vniuerſi ad gratiaꝝ actionē[Iubilate]hoc eſt,
cū exceſſiuo atq; inenarrabili gaudio mentis,laudē dicite dño Chr̄o ſeu[deo] trino[oīa terra.]
6 .i.oēs habitantes in terra[cantate]voce laudādo[& exultate]corde gaudēdo[& pſallite]bñ vi
uēdo. ¶[Pſallite]hoc eſt,pſalmos deuote p̄ferte[dño]& hoc[in cithara &voce pſalmi,in tubis
ductilib.] Ad literam, Hebræi vtebantur his muſicis inſtrumentis in laudibus dei, pſallendo
ore &organis iſtis. Spiritualiter aūt per citharam intelliguntur miſericordiæ opera, ſeu mor
tificatio carnis,ſicut frequenter oſtenſum eſt. Per tubas ductiles,quæ tundendo formantur,de
ſignantur tribulationes & aduerſitates vitæ præſentis, quibus electi tunduntur vt ſint lapides
apti in ædificium regni cœleſtis . Per tubam coream,id eſt,de corio factam quod carnem te
git & eminet,ſignificatur contemplatio diuinoꝝ per quā temporalia tranſcenduntur. Eſt ita
que ſenſus:Pſallite domino in cithara.i.cum carnis mortificatione & operibus miſericordiæ
ne vita carnalis atque crudelis pſalmodiam veſtrā faciat inacceptā,in cithara(inquam)&voce

pſalmi,q̄tenus vita voci cõcordet. Pſallite q̄q; dño in tubis ductilibus.i.in aduerſis & tribulatí D
Iaco.1. onibus, atq; tẽtationibus veſtris gratias agite Chřo, quẽadmodũ Iacobus mõet: Om̃e gaudiũ
exiſtimate frẽs, cũ in diuerſas tentatiões incideritis. Pſallite etiã dño[&]in[voce tubæ corneæ]
.i.in laude vocali, ex diuinorũ cõtẽplatione procedente. ¶[Iubilate in cõſpectu regis dñi]hoc eſt 7
corã Chřo oĩ rege ac dño, iubilãdo ei corde collecto atq; in eius p̄ſentia cõſtituto[moueaṫ ma
re].i.ſeculũ iſtud[& plenitudo eius].i.habitãtes in eo, ad fidẽ & reuerẽtiã ſaluatoris. Quod cla
rius exponẽdo ſubiũgit[orbis terrarũ, & q habitãt in eo]vel per mare & plenitudinẽ eius, intel
liguṫ negotiãtes in mari, & habitãtes circa ipm̃. ¶[Flumina]hoc eſt, fideles, aq̃s baptiſmatis 8
regenerati, & riuis grãæ pleni[plaudent manu ſimul].i.deũ concorditer cũ exultatione cordis,
ac bonis opibus collaudabunt[mõtes]hoc eſt, cõtemplatiui, & in omni virtute ſublimes[exul
tabunt à conſpectu dñi].i.ex conſideratione aduentus atq; p̄ſentiæ Chřiq̃d de vtroq; eius ad
uẽtu & cõſpectu intelligi p̄t. Vterq; em̃ iuſtis iucũdus ẽ [qm̃ venit iudicare terrã]in primo ſuo
aduẽtu iudicio diſcretiõis, increpando vitia ipſorũ, in ſcdo aũt aduentu veniet iudicare mũdũ
iudicio retributiõis finalis, ſicut ſubiungit. ¶[Iudicabit orbẽ terrarũ in iuſtitia.] & q̃d ſit hoc 9
exponit adiungens[&]pro.i[populos in æq̃tate]Oẽs em̃ nos oportet ſtare ante tribunal Chři
2.Cor.5. vt recipiat vnuſquiſq; prout geſſit ſecundũ Apoſt. Eſt autẽ iudiciũ diſcuſſionis ſeu retributiõis
duplex, videlicet particulare, quo animæ ſingulorũ iudicantur, mox dũ à corpore exeũt, & vni
uerſale q̃d erit in fine mũdi, & de vtroq; accipi poteſt, q̃d ſcriptũ eſt: Patiẽtes eſtote vſq; ad ad
Iacob.5. uentũ dñi, & cõfirmate corda veſtra, qm̃ aduẽtus dñi appropinq̃bit. Ecce iudex ante ianuã aſ
Pſalm.95 ſiſtit. De iſta materia cito pertranſeo, qm̃ in expoſitione duorũ pſalmorũ p̄cedentiũ multa de ea E
Pſalm.96 cõmemorata recordor. Deniq; decet nos pſalmũ iſtũ dulcifluũ ac amœnũ, tanto affectuoſius
deuotiusq; cãtare, atq; in eius decãtatiõe tãto iucũdius dño iubilare, q̃to in eo de Chriſto, & eius
primo aduentu cæteriſq; myſterijs, & gẽtiũ vocatiõe ad fidẽ & gratiã ſaluatoris euidẽtius agi
tur, atq; ad dei p̄conia p̄ſoluenda frequẽtius inuitamur. Nil em̃ chriſtiano dulcius ſapere debet
q̃ ſermo diuinus in q̃ de Chriſti incarnatione ac mundi redẽptione tractaṫ, idcirco pſalmi inde
loq̃ntes, deuotiſſime ſunt cantandi.

¶COMMENTARIVS IN PSAL. XCVIII.

¶Expoſitio Tituli.

PORro titulus pſalmi nũc exponẽdi, in verbis ac ſenſu idẽ eſt cũ titulo Pſalmi immediate p̄
habiti. Loquiṫ em̃ hic Pſalmus ad lřam de Chřo, & regia magnificẽtia atq; multiplici lau
de ipſius. Et q eũ ad lřam exponũt de Dauid & regno eius, nõ ſolũ ſanctis catholiciſq; doctori
bus ſup̄ficialiores ſunt, ſed etiã q̃buſdã Hebræorũ doctoribus, q ipſum ad literã exponũt de re
ge Meſſia. De eo igitur loquens Dauid Propheta, ait.

¶Expoſitio Pſalmi.

Matth.20 DOminus]Chriſtus, qui primo ſuo aduentu non venit miniſtrari, ſed miniſtrare [re 1
gnauit]in Eccleſia militanti, poſt reſurrectionẽ, & aſcenſionẽ, & vſq; in finem mun
di regnabit in ea[iraſcantur populi] .i.infideles quantũcunq; irati, indignati, relu
ctatiq; fuerint regno Chři, illud impedire nõ poterũt. Vel, iraſcantur.i.iraſcenṫ, quia
peruerſi conati ſunt regnũ Chři deſtruere, eiuſq; famã & gloriã extirpare. Propter quod Pau
1.Cor.16 lus: Oſtium(inquit)mihi apertũ eſt, & aduerſarij multi. Vel, iraſcanṫ.i.ira ſalubri contra vitia
ſua inſurgant ac vindicent[qui ſedet ſuper Cherubim].i. Chriſtus qui vt deus omnem pleni
Iob.37. tudinem createæ ſcientiæ ſuperexcedit. De quo in lib. Iob dr̃: Non audebunt eum contẽplari oẽs
qui ſibi videntur ſapientes. Qui etiam vt homo eleuatus eſt ſuper omnes ordines angelorũ re
gnauit[moueaṫ terra]i.populus vniuerſæ ťræ conuertatur motu ſeruitutis ac fidei ad dñm ſal
uatorẽ. Vel, moueatur ad impatientiam quantumcunq; voluerit inuidẽdo gloriæ Chriſti ſed
nihil proficiet. Hoc autem non optando ſeu imprecando ſed inſinuando inſuperabilem pote
ſtatem Chriſti aſſeritur. Vel, moueatur.i.mouebitur ad reſiſtẽdu m Chriſto. Quod nõ optãdo
ſed prænuntiando intelligi debet. Vñ dicit Apoſtolus: Quemadmodũ Iamnes & Mambres re
2.Timo.3 ſtiterunt Moſi, ita & hi reſiſtunt veritati ſed vltra nõ proficiẽt. Inſipiẽtia em̃ illorũ oĩbus mani
Luc.1 feſta erit. ¶[Dñs]Chriſtus eſt[in Sion]hoc eſt, in eccleſia ipſum fideliter cõtẽplante [mag 2
nus]quẽadmodum Gabriel virgini matri p̄dixit: Hic erit magnus, & filius altiſſimi vocabitur
Titum.2 Eſt autẽ Chriſtus magnus duplici magnitudine. Nã vt deus eſt magnus magnitudine infinita
& increata, q̄ eſt tribus p̄ſonis vna & indiuiſa, idẽq; q̃d ipſa diuina eſſentia. Vnde dicit Apoſto
lus: Sobrie, iuſte, & pie viuamus in hoc ſeculo, expectantes beatam ſpem, & aduentum gloriæ
Lucæ.2 magni dei. Eſt itemq; Chriſtus magnus magnitudine creata atq; finita, non corporali, ſed ſpi
rituali.i.in omni gratia, ſapientia ac virtute perfectus, iuxta illud: Puer Ieſus creſcebat, plenus
ſapientia, & gratia dei erat in eo. Hac magnitudine magnus erat à principio conceptionis ſuæ
in vir

in virgine,&ob eam dictus eſt vir adhuc exiſtens in vtero matris ſecundũ ꝙ de ipſo apud Iere.
A conſcriptũ eſt. Nouũ creauit dñs ſuper terram,mulier circundabit virum[&]dñs iſte eſt,[ex- Ierem.31.
celſus]loco ac dignitate [ſuper omnes populos]Sedet enim ad dexteram patris,& vt deus oĩa Marc.16
in infinitũ excedit in oĩni dignitate & perfectiõe:ſed vt homo perfectior eſt in omni gratia, ꝗ
omnes electi ſimul in cœlo & terra. Propter quod Iſaias inquit: Ecce gentes quaſi ſtilla ſitulæ, Iſaie.40
3 & quaſi momentum ſtateræ reputatæ ſunt. ¶[Confiteantur]o Chriſte,homines vniuerſi.
[nomini tuo magno]de quo dicit Apoſtolus:Dedit illi .ſ. Chriſto,pater nomen quod eſt ſup Philip.2
omne nomen:huic omnes confiteantur,.i.tibi ipſi, duplici confeſſione videlicet te laudando &
ſe accuſando[qm̃ terribile & ſanctum eſt.]Eſt enim terribile,qm̃ omnia diſtrictiſſime iudicas,
& ſanctum,qm̃ purũ ac bonum,omniſq; puritatis fontale principium[& honor regis]i.regia
dignitas Chriſti[iudicium].i.actum iuſtitiæ[diligit]Præcepit nanq; Chriſtus,rex noſter,i ve
teri ac nouo teſtamento,iudicium fieri,ordinans prælatos ac principes in militanti eccleſia,ꝗ-
rum eſt inferioribus iudicium facere. Vult ꝗq; vt ipſi prælati ac iudices propria facta diſcutiant
diſcernant ac iudicent, imo à quolibet noſtrũ requirit vt per rationẽ iudicet ſemetipſum, vitia p- 1.Cor.11.
pria condẽnando,vleiſcendo,ac relinquendo. Propter quod dicit Apoſtolus:Si noſ ipſos diiu-
dicaremus,non vtiq; iudicaremur. Et alibi habetur:Quærite iudicium,ſubuenite oppreſſo. Iſai. 1 Iſaie.19
4 ¶[Tu]Chriſte legiſer noſter[paraſti directiones].i.mandata vitæ nobis oſtendiſti,per quę
dirigitur homo in vltimum finem,ſeu vitam æternam[iudicium].i.diſcretionem inter bonũ
ac malum,verum ac falſum[& iuſtitiam]i.iuſtitiæ executionem ſeu boni operationem ac ma
B li euitationem[in Iacob] patriarcha & populo Iudæorum ſeu populo chriſtiano, quorum eſt Iſaie.26
5 vitia ſuppiãtare[tu feciſti]per gratiã,dando eis virtutem recte iudicandi ac iuſte agendi. Oĩa Phil.4.
enim opera noſtra operatus es in nobis,ſecundum Iſa. & deus eſt qui operatur in nobis & vel
le & perficere,ſecundum apoſtolum. Idcirco de tantis beneficiis o fideles. ¶[Exaltate]i.ſub
limiter colite,excellentiſſime honorate.& laude præclara vniuerſis præferte[dñm deũ noſtrũ] Dan.4.
qui ſolus eſt verus deus, dicentes illud Daniel. Oculos meos ad cœlum leuo, & altiſſimo be-
nedico,& viuentem in ſempiternum glorifico,& regem cœli laudo atq; magnifico[& adoras
te ſcabellum pedum eius].i.humanam naturam Chriſti,in qua diuinitas verbi ſtetit quaſi ſu-
pra ſcabellum. Hæc humanitas inquantum eſt vnita deo in vnitate perſonæ,adoratur adora-
tione latriæ, non per ſe,neq; ſeorſum,ſed dum Chriſtus deus & homo adoratur , adoraſ & eiꝰ
hũanitas. Pẽſandũ vero circa pſentẽ materiã,ꝗ multis facit difficultatẽ,dubitationẽq; anxiã,ꝙ
ſecundũ beatũ Thomã in tertia parte,queſt. 24.duo cõſiderari poſſunt in eo ꝗ honoraſ,videli-
cet ipſum totũ ſubſiſtens,& ea ꝗ in ipſo ſunt. Honor aũt nõ impendiſ proprie & per ſe, niſi to
ti ſubſiſtenti. Si eñ pars alicuius honoreſ,videlicet manus aut pes,hoc non eſt pp ſe,ſed inquã
tũ eſt aliquid totius:ſicq; totũ honoratur in parte. Cauſa aũt honoris eſt excellentia honorati,
qm̃ honor eſt exhibitio reuerentiæ , alteri impenſa in ſignũ ſeu teſtimoniũ perfectionis ſiue ꝟ
tutis. Dũ ergo in vno ſuppoſito ſunt plures excellentiæ.ſ.pſiatio,ſapia,ſanctitatas vitę,erũt plu
res atq; diſtinctæ honorationes vnius,ſecundũ ordinem ad cauſas honorationis,ſecundum ꝙ
cauſæ plures ſunt & diſtinctæ: ſed ex parte pſonæ quæ honoratur,erit honoratio vna. Deniq;
C adoratio in ſacra ſcriptura non ſp accipitur prout eſt actus latriæ.ſ. pro cultu ſoli vero deo im
pendendo,ſed viciſſim ſumitur pro quacunq; excellenti veneratiõe alterius. Vnde ſcriptũ eſt: 3.Reg.2.
Surrexit rex Salomon in occurſum matris ſuæ ,adorauitq; eã. Et eodẽ libro legitur, Bethſabee 3.Reg.1
capite inclinato Dauid regẽ adoraſſe. Similiť in libro Ioſue ſcriptum eſt, quẽadmodũ Ioſue an Ioſu.5.
gelũ adorauit. Cũ igitur quæritur,an vna atq; eadẽ adoratione ſit adorãda humanitas ac diui
nitas Chři,Dicendũ ꝙ imo ſcd̃m cõparationẽ ſeu ordinem ad totũ ſubſiſtens,qm̃ vna eſt ado-
ratio qua totus Chřs adoratur propter vnitatẽ perſonę,ſed dici poſſunt plures adoratiões,ſu
mendo adorationẽ cõiter ſecundũ diuerſas cauſas honorationis,ppť quas Chřs adoratur. Nã
propter ſapiam increatã, adoratur adoratiõe latriæ proprie ſumpta,propter ſapientiã vero &
ſanctitatẽ & gratiã ſuã creatã, adoratur adoratione cõmuniter ſumpta,ꝗ dř adoratio duliæ,
vel potius hyperduliæ .i.excellẽti honoratione duliæ. Sicut eñ latria eſt virtus, quæ deo cultũ,
ceremoniamq; impẽdit,ſic dulia dř virtus, ꝗ creaturis excellentibus debitũ affert honorẽ. Cũ
inſup ꝗritur an adoratio latrię ſit impẽdẽda hũanitati Chři,rñdendũ ſicut nunc tactũ ẽ,ꝙ ado
ratio pprie nõ cõpetit niſi toti ſubſiſtenti ſeu ſuppoſito , idcirco hũanitas Chři nõ dř pprie aut
directe adoranda ſeorſum vel per ſe,ſed tamen eo modo quo poteſt adorari. Dicẽdum ꝙ ado
ratio humanitatis Chriſti dupľr intelligi poteſt. Primo, vt adoratio eius intelligatur eſſe il-
lius cuius eſt ipſa,ſcilicet verbi,& ita debetur humanitati Chriſti adoratio latriæ:ſic nanq; ad-
orare Chriſti humanitatem,aliud non eſt,niſi adorare verbum incarnatum,quemadmodum
adorare purpuram regis,eſt adorare regem purpuratum. Secundo, intelligi poteſt adoratio

p 2 huma

humanitatis Chriſti,ita vt ſit eius ſecundum ſe, ſcilicet vt impēdatur ei ratione ſui,ſeu propter D
plenitudinem gratiæ ſuæ: ſicq; non debetur neque impenditur ei adoratio iatriæ, ſed venera-
tio duliæ. Chriſtus itaq; duplici honoratione adoratur,vtpote adoratione latriæ,propter na-
turam diuinam & increatam,& adoratione duliæ propter naturam humanam. Loquendo er
go de adoratione proprie dicta,nulli debetur proprie & per ſe,niſi increato ſuppoſito. Vnde
Damaſcenus tertio libro dicit: Adoratur autem caro Chriſti in verbo dei incarnato,non pro
pter ſeipſam,ſed propter vnitum,ſecundum hypoſtaſim, verbum. Cuius ſimile ponit de pur-
pura regis,quæ honore ſoli regi debito honoratur,non ſecundum vel propter ſe,ſed prout eſt
indumentum regis , & ſicut rex purpuratus regio veneratur honore , rex quidem proprie &
per ſe,purpura vero,prout eſt aliquid regi coniunctum,ſic verbum incarnatum adoratur ado
ratione latriæ propter ſe proprie & directe, caro vero ſeu humanitas eius,prout eſt aliquid ſi-
bi vnitum. ¶[Moſes & Aaron in ſacerdotibus eius] .i. de numero ſacerdotum dei fuerunt 6
Num. 8. in veteri teſtamento. Aaron nanq; pontifex erat & ſummus ſacerdos,preces & hoſtias popu-
Hebræ. 5 li dño offerens. Moſes vero conſecrando ſeu ordinando Aaron in pontificem,& filios eius in
Leuit. 8 Leuit. 9 ſacerdotes, prout in Leuitico legitur , functus eſt officio ſacerdotis[& Samuel inter eos,qui in
uocant nomen eius].i.de numero fuit eorum,qui deum intime orauerunt in veteri teſtamen-
1.Reg. 12. to.Nam & pro aduerſarijs ſuis precatus eſt,dicens: Abſit à me hoc peccatum in domino, quo
minus ceſſem orare pro vobis. ¶[Inuocabant dominum]Moſes & Aarō & Samuel pro po 7
Exod. 32. Num. 33 puli ignorantia[& ipſe]dominus[exaudiebat eos.]quod patet de Moſe & Aarō in libro Exo-
1.Reg. 12 di & Numer. ac alibi, De Samuele etiam ſcriptum eſt hoc primo Regum[in columna nubis].i. E
in nube per modum columnæ apparente[loquebatur ad eos]dominus,non in ꝓpria perſona,
Exod. 23. ſed per angelum miniſtrantem. De quo dominus Moſi dixit: Ecce ego mitto angelum meum
qui ꝓcedat te. Quod aūt loquutus ſit hoc mō dñs Moſi & Aaron in colūna nubis, legit̃ in Exo.
Exod. 33. ſed de Samuele non legitur hoc in ſcriptura canonica manifeſte,niſi in pſalmo pſenti,propt̃
quod certū eſt ſic eſſe. Veruntñ. 1. Reg. manifeſte deſcribitur, qualiter dñs orante Samuele de-
1.Reg 12. dit voces & pluuias,quæ ſine nube non erant,& forte tūc dñs loq̃batur Samueli in colūna nu-
Math. 3 bis,q̃uis alij loquutionē illā nō audierūt,ſicut nec cæteri audierunt(vt aliqui aſſerunt)vocē pr̃is
dicentis de Chr̃o: Hic eſt filius meus dilectus,,q̄ tñ audiuit Iohan. Bap. Chr̃o baptizato atq; o- 8
Luc. 3 rante,vt dicit Lucas. ¶[Dñe deus nr̃]trinitas adoranda & ſuperbñdicta[tu exaudiebas eos]
Exod. 32. Num. 12 in iuſtis eoꝝ petitionibus[deus tu propitius fuiſti eis].i. pie ipſis indulſiſti tam propria q̄ alio
tū peccata,q̄d maxime patet in Aarō, qui grauiter nimis peccauit in formatione vituli aurei
& murmuratione contra Moſen[& vlciſcens].i.paterne in præſenti vita caſtigans[in oēs ad-
inuentiones eoꝝ].i.in oīa peccata ipſoꝝ,q̄ non proceſſerunt ex inſpiratione diuina,ſed ex ad-
inuentione humana. Hæc nanq; eoꝝ peccata deus in hoc mundo clementer ac tēporalit̃ vltus
Num. 20 eſt,ne in futuro ſeculo grauius punirentur. Vnde pp incredulitatē,qua ad aquas contradictio
nis Moſes & Aaron deo increduli erant prohibiti ſunt ingredi terrā promiſſionis. Conſtat er-
go quod dñs nonnunquam permittat ſanctos ſuos ex humana infirmitate cadere, tuncq; cle-
menter adhibet temporalis pœnæ remediū,quatenus tā ex propria culpa quā ex diuina vindi F
cta ſuā fragilitatē aduertant,& humiliores,cautioreſq; reſurgāt. Quē vero deus odit, huius ad
inuentiones nō vlciſcit̃ cōplete vel ſemper in ſeculo iſto,ſed futuro interdū tñ vlciſcitur eas in
præſenti,per inchoationē,vt patet in reprobis,quoꝝ pœna nunc incipit,& in inferno ſine fine 9
perdurat. ¶[Exaltate]cū reuerentia mentis,cū præconio oris,cū obſequio operis [dñm deū
noſtꝝ]Chriſtum dei filiū,qui eſt verus deus, ac vita æterna[& adorate eum in monte ſancto
eius].i.in eccleſia militanti,in Chriſto monte ſummo fundata: & non ſolū in monte Siō, qui
Iohan. 4. erat in Ieruſalē,aut in monte ſito iuxta Sichar,de quibus ait ſaluator mulieri Samaritanæ: Cre
de mihi,quia veniet hora,qñ neq; in monte hoc,neq; in Ieruſalē adorabitis patrē[qm̃ ſanctus
dñs deus noſter]Ipſe enim eſt ſubſtantialiter ſanctus & ſanctitas,pura,ſeparata,& infinita. Ipſe
quoq; eſt prima origo,menſura,& cauſa oīs ſanctitatis,virtutis atq; munditiæ. Propter quod
pr̃ nr̃ cœleſtis volens nos eſſe ſibi cōſimiles,quatenus vere ac digne eius adoptiui filij nominemur,
Leuit. 21 Ioſue 24 ait: Nolite cōtaminare aīas veſtras. Sancti eſtote,qm̃ ego ſanctus ſum. Maculatos aūt,immun
dos,ſeu vitioſos abominat̃,odit,& dānat,quēadmodum Ioſue dicit: Deus ſanctus & fortis æ-
mulator eſt,nec ignoſcet ſceleribus veſtris. Sed & Chriſtus deū patrē ſanctū appellat, ſuoſque
Iohan. 17 fideles ab eo ſanctificari precatur dicens in euangelio. Pater ſancte ſanctifica eos in veritate.
Luc. 1 Agamus ergo propter quod Chriſtus venit ad nos, Iurauit nanque datuꝝ ſe nobis, vt ſeruia-
mus illi in ſanctitate & iuſtitia omnibus diebus noſtris. Ecce pſalmū præſentem laudibus dei
ſuauē,beneficia Chriſti recolentē,noſq; ad dei venerationē repetitis viribus exhortantē,decet
nos non ſine iucunditate interna,deuotioneq; præcipua decantare,& deum non ſolum verbis
ſed

A ſed humili quoq; ac diligenti obſequio exaltare.

¶COMMENTARIVS IN PSAL. XCIX.

¶Expoſitio Tituli.

PSalmi nunc declarandi titulus eſt. Pſalmus in confeſſione.i. pſalmus iſte ait de confeſſiõe diuinæ laudationis, de confeſſione quoq; propriæ accuſationis, principaliter tñ tractat de confeſſione laudis diuinæ, qa intendit nos inflãmare atq; inducere ad laudandum, regratiandũ, ac benedicendũ deo creatori noſtro. Dicit ergo.

¶Expoſitio Pſalmi literalis.

1 IVbilate dño].i. tã exuberanter, ineffabiliterque gaudete ac hymnũ dicite deo vt ſanctæ de
uotionis lætitia contineri, compeſciq; nequeat, quin foras per ſenſibilia ſigna erumpat, nec
tñ integre exprimi poſſit, ſic iubilate dño[omnis terra].i. o vniuerſi incolæ terræ. Tam copio
ſe decet nos dño iubilare, qm̃ ſicut eius maieſtas noſtrã paruitatem infinite excedit, ſic noſtra
iucunditas de deo concepta propriam infirmitatem & elocutionem tranſcendere debet. Debe
mus autem dño iubilare, primo & ſumme propter propriam bonitatem ac beatitudinem ei⁹,
cui decet nos ineffabiliter congaudere, ſi tamen diligimus eum, ſicut & Chriſtus ait apoſtolis: Iohan. 14
Si diligeretis me, gauderetis vtiq;, quia ad patrem vado.i. meæ exaltationi ac glorificationi cõ
gratulareminí. Secundo, propter multiplicia beneficia dei nobis exhibita .ſ. propter dona na
turæ ac munera gratiæ. Dedit enim nobis eſſe, viuere, ſentire, intelligere, corpus & animam, vi
res ac membra, multiformia quoq; dona gratiæ, atq; miſæ ſuæ immenſæ. Tertio, propter ma
B xima bona nobis promiſſa, in cœleſtibuſq; parata. Hinc ergo o homines cuncti[ſeruite dño in
lætitia] i. prompte atq; hilariter, non tamen diſſolute aut irreuerenter, ſed in lætitia timori cõ Pſalm. 2
iuncta, ſicut ſuperius dictũ eſt. Seruite dño in timore, & exultate ei cum tremore. Quid autem
eſt dño in lætitia deſeruire, niſi diuinis præceptis ex vera & feruida charitate parere? Nulla quip
pe forma tam facile, prompte & delectabiliter operatur vt charitas. Habetq; charitas feruida
in omni ſua operatione annexã cordialẽ lætitiã. Non eñ gaudet ſuper iniquitate, cõgaudet aũt
veritati, ſecundũ Apoſtolũ: Debemus itaq; domino in lætitia miniſtrare, quia non cõplacet ei 1.Cor.13.
famulatus coactus. Propter quod dicit Apoſtolus: Non dedit nobis deus ſpiritũ timoris, ſed 2.Timo.1.
ſobrietatis ac dilectionis & virtutis. Ad Coloſſ. quoq;: Quodcunq; (inquit) facitis, ex anio ope Colo.3
ramini. Quanto autem deo ex promptiori ac hilariori affectu ſeruimus, tanto pleniorem ab
eodem mercedem ſortiemur, videlicet ampliorem gratiam in præſenti, gloriãque maiorem ĩ
2 cœlo. ¶[introite]in templum domini[in conſpectu eius]quia ſupra templum domini aper
ti ſunt oculi miſericordiæ eius, quemadmodum Salomon orauit: Audi domine hymnum & o 3.Reg.8.
rationem ſerui tui, vt ſint oculi tui aperti ſup domũ iſtam die ac nocte. Quamuis autem hoc Iſaiæ.56
de templo materiali accipi poſſit, quod eſt domus orationis, in quam aſpicit deus, in q̃ etiã do
mo homines aſpiciuntur à deo.i. per approbationem cognoſcuntur ab eo & miſericorditer at
tenduntur: aptius tamen accipitur de tẽplo immateriali, quod eſt anima rationalis, quæ eſt cu
biculum, thalamus, thronus, ſedes, domus ac templum ſui creatoris ac ſaluatoris. Debemus er Iſa. 46
C go introire in animam noſtram.i. redire ad cor, & conſiderare diuina, atq; diſcutere noſtra in
teriora in conſpectu eius.i. coram deo, cogitando præſentiam dei, & coram eo ſtatuendo noſi
pſos, dicentes: Teſtis eſt deus, qui præſens aſpicit. Sic autem introite[in exultatione], id eſt, in
troeundo confiteamini deo, eius præconia & veſtra facinora, quatenus in contemplatione
3 diuinæ bonitatis lætemini, in conſideratione autem veſtræ prauitatis triſtemini, vt contriſtã Gen.18
do conſolari mereamini conſolatione æterna. ¶[Scitote]non ſolum per fidem, ſed etiam per
naturalem rationem & guſtum ſeu experientiam[quoniam]id eſt, quod[dominus]vniuerſo
rum[ipſe eſt deus]creator, gubernatorq; veſter [ipſe fecit nos] per creationem, refecit etiã nos
per ſuam incarnationem ac gratiæ infuſionem. Quod autem deus creando omnia fecit, omnia
proteſtantur & clamant, ordo rerum oſtẽdit, ratio dictat, ſcriptura affirmat, philoſophi cogno
uerunt, theologi prædicant. Videmus nanq; ordinem decentiſſimum eſſe in ſpeciebus vniuer
ſi, quoniam vna natura eſt poſterior, compoſitior, vilior, ac dependentior alia. Oportet ergo
venire ad vnam naturam ſimpliciter primam, maxime ſimplicem, ſumme digniſſimam, pen
tusq; independentẽ, ſeu nullius egentem, & iſta eſt deus. Primũ atq; digniſſimũ in omni gene
re rerũ, eſt cauſa poſteriorũ in genere ſuo, quẽadmodũ primũ calidum eſt cauſa caloris in alijs,
& primũ lucidũ, ſcilicet ſol, eſt cauſa claritatis in alijs omnibus. Deus ergo, qui eſt primũ ens,
ſumme perfectũ, ſimplex ac independens, eſt cauſa omnis entitatis, veritatis ac perfectionis in
cæteris omnibus. Quod etiã Ariſtoteles ſecundo priæ philoſophiæ demonſtrat. propter quod
alibi dicit: Ab hoc ente, omnibus cõmunicatũ eſt eſſe & viuere, his quidẽ clarius, his autẽ obſcuri
us. Quẽadmodũ itaque omne quod habemus & ſumus, à deo recepimus, ait noſipſos & omnia in

teriora,exterioraque noſtra deo offeree, & i dei laudem ac ſeruitutem expendere obligamur.
Ideo ſubditur. ¶[Populus eius & oues paſcuæ eius]id eſt,o vniuerſi fideles quos poſſidet de D
us per fidem & gratiam qui eſtis oues paſcuæ eius,id eſt,qui ſacramentis eius reficimini,& mē 4
te & corpore donis dei ſuſtentamini atq; alimini[introite]non tam corporis greſſu quam mē
tis peofectu[portas eius]id eſt,virtutes ſeu operavirtuoſa, quibus ad regnum cœleſte pertingi
tur[in confeſſione]peccatorum veſtrorum.Oportet enim confeſſionem propriç culpæ præce
dere cætera opera virtuoſa. Per confeſſionem nanque culpa deletue,gratia datur,&homo ido
Iſaiæ.1 neus laudator,efficitur. Vnde de non confitentibus dominus perIſaiam ait:Cum extenderitis
manus veſtras,auertam oculos meos.Manus enim veſtræ ſanguine plenæ ſunt. Introite quo
que[atria eius] id eſt,latitudinem charitatis,implentes illud beatiſſimi principis apoſtolorum
1.Pet.4 Ante omīa mutuam in vobiſmetipſis charitatem cōtinuam habētes,quoniam charitas ope
Ephe 5 rit multitudinem peccatorum. Vñ & Paulus,Ambulate(inquit)in dilectione,ſicut & Chriſtus
Roma.13 dilexit nos.Nā plenitudo legis eſt dilectio,& qui diligit proximum,legem impleuit. Vel,introi
te atria eius,id eſt,pee contemplationem & ſpem intrate amplitudinem cœleſtis palatij,&ocu
Phil.3. lis fidei circumſpicite plateas regni cœlorum, ac ordines beatorum, habentes conuerſatiōem
in cœlo.Denique poteſt hic verſus intelligi de materialibus portis, atrijsque eccleſiæ ex lapidi
bus fabricatæ, ita quod admonemur viſitare ac ingredi eccleſiam dei,vbi diuina aguntur,miſ
ſæ celebeantur,prædicatio verbi cœleſtis auditur[in hymnis]id eſt,ſpiritualibus laudibus [cō
Apoc.19 fitemini illi]id eſt deum laudate,ſicut in Apocalypſi admonetur: Laudem dicite deo omnes 5
ſerui eius,& qui timetis eum puſilli & magni. ¶[Ludate nomen eius]mente deuota E
collecta,& amoroſa[quoniam ſuauis eſt dominus]Eſt enim deus benedictus & ſanctus,eſſen
tialiter dulcis,& eius infinita eſſentia aliud nihil eſt,niſi dulcedo prorſus immenſa,à cuius odo
ee,ſuauitate,ac amœnitate in infinitum occumbit omnis dulcedo creata. Hanc tamen dulcedi
nem dei aliqualiter guſtare meretur, qui in continuis laudibus eius diligenter perſiſtit, dicens
Pſalm. 33 ac implens quod dictum eſt ſupra:benedicam dominum in omni tempore,ſemper laus eius ī
Eccl.51. ore meo,Et Eccleſiaſticus,Confitebor(inquit)tibi domine rex,& collaudabo te deum ſaluato
rem meum. Laudabo nomen tuum aſſidue,[in æternum miſericordia eius.] Miſericordia e
nim dei eſt ipſemet deus miſericors,&ita ęterna eſt ſicut & deus. Vel,in æternum miſericordia
eius, id eſt, effectus pietatis diuinæ æternaliter permanebit in electis, qui ſunt vaſa miſericor
Rom.9 diæ[& vſque in generationem & generationem] id eſt,per omnes generationes & ſine fine p
Luc.21 manet[veritas eius]id eſt,veritas ſacræ ſcripturæ,quemadmodum Chriſtus teſtatur,Cœlum
Iſa.9 & teera tranſibunt,verba autem mea non tranſibunt.Propter quod etiam in Iſaia habetur:
Verbum dei noſtri ſtabit in æternum. Vel veritas dei, intelligi poteſt ipſemet deus verax, ſeu
veea impletio promiſſionum ipſius quæ nunquam ceſſabit, quoniam ibunt reprobi in ignem
Matth.25 æternum,electi vero in vitam æternam.Ecce pſalmum dulcifluum,angelica iucunditate reple
tum,dei præconijs redolentem audiuimus:quem debemus in perſona eccleſiæ cum ingenti at
tentione proferre,eiusq; exhortationibus efficaciter obedire dño iubilando,ei hilariter ſeruiē
do,eiusq; peæſentiam iugiter cogitando,ipſumque eſſe deū noſtrum fide ac opere profitendo
nec vnquam ab eius præconio ſegniter diſcedendo. Quod facere nullo modo poterimus, nis F
ſi quotidie grauia vitia integerrimo corde abhorreamus, venialia quoq; diligenter pro poſſe
vitemus,corrigamus,ac deploremus,confitendo frequenter & emendando feruenter,penſan
Proue.28 tes illud Salomonis.Qui abſcondit ſcelera ſua,non dirigetur:qui autem confeſſus fuerit & re
liquerit ea,miſericordiam conſequetue.Hæc requiruntur ad actus ad quos inuitamur in pſal
mo præſenti, quoniam actus iſti omnino deiformes ſunt,cœleſtes atque angelici,ſaluberrimi
& incomparabilis meriti.

¶COMMENTARIVS IN PSAL. C.

¶Expoſitio Tituli.

TItultus pſalmi nouiſſimi huius quinquagenæ ſecūdæ talis eſt. Pſalmus Dauid. Eſt enī hic
pſalmus Dauid pphetæ tanꝗ authoris , ſed Chriſto cantatur tanquā largitori omniū pſe
ctionū, virtutū,ſeu gratiarū,de quibus tractat hic pſalmus.Cōuenit vero cuilibet homini vir
tuoſo,cuius vita alijs in exemplū proponi poteſt. Fatetur enī in hoc pſalmo vir perfectus ſuas
vietutes,non præſumptuoſe aut ad gloriam propriam,ſed ad dei honorem & proximorū ædi
Iob.27 ficationem,quēadmodū Iob. Tobias,Ieeemias, & alij multi ſanctorū diligenter deſcribunt bo
To. 12.13 na peopria,quod etiam Paulus in ſuis epiſtolis ſæpius ait,in tantū vt dicat aliquoties: Factus
Ier 15.18
2.Cor. 12 ſum inſipiens,vos me coegiſtis.i.charitas qua veſtrā ſalutem deſidero,cōpulit me laudare me
ipſum,quod inſipientiæ ſimile eſt & diuinæ ſcripturæ videtur cōtrariū,quoniam Salomon di
cit:Laudet te alienus,&non os tuum:extraneus,& nō labia tua. Sed hoc iā dictum eſt,ne quis
leudet

A laudet ſeipſum ſine ratione legitima, aut ex gloria vana. Non autem prohibemur per hoc ad gloriam creatoris, ædificationemq; auditoris, & maxime ſubditorum, proprias enarrare vir‑ Matth.5
tutes, ꝑcipue q̄m Chriſtus in euangelio: Sic luceat (inquit) lux veſtra coram hominibus, vt vi‑ 1.Pet.2
deant bona facta veſtra, & glorificent patrem veſtrum qui in cœlis eſt. Vnde & Petrus ait: Cō‑
uerſationem veſtram inter gentes habentes bonam, vt in eo q̄d detrectant de vobis tanquam 1.Timo.4
de malefactoribus, ex bonis opibus vos conſiderātes, glorificent deū in die viſitationis. Et Pau‑
lus dilecto diſcipulo ait: Profectus tuus manifeſtus ſit omnibus. Loquens ergo Dauid in perſo‑
na eccleſiæ, ſeu cuiuſlibet viri perfecti, ſic orſus eſt.

¶Expoſitio Pſalmi

1 Miſericordiam & iudicium cantabo tibi dñe]. i. pietatem & æquitatem tibi o deus cum laude iucunda aſcribam, non ſolum laudabo te tanquam miſericordem miſericor‑ Iob.24
diter indulgētem, miſerationesq; maximas peccatoribus facientem, ſed etiam tanq̄ Proue.19
iuſtum, iuſta iudicia diligentem ac facientem, terribiliter vlciſcentem, & nil mali im‑
punitum, imo nil penitus indiſcuſſum, iniudicatum, impręmiatumq; derelinquentem. Nunc Pſal.24
enim frequenter prædictum eſt, quō vniuerſæ viæ domini ſunt miſericordia & veritas, intelli‑
gendo per veritatem iuſtitiā ſeu iudicium. Cantamus autem dño iudicium multiplex, videli‑
cet particulare, quod ſingulis dum moriuntur facit ſeorſum, & vniuerſale, quod in fine mundi
facturus eſt. Cantamus eius iudicium diſcretionis, quod agit in nobis quotidie, electos à repro‑ Mat.13.
bis in vita hac diuidens, gratia, voto, & merito. Iudicium quoq; retributionis finalis, quod erit
B in fine ſeculi, quando ſeparabuntur boni à malis loco & præmio. Vel ſic: Miſericordiam, in p‑
ſperis, & iudicium, in aduerſis, cantabo tibi. i. ad laudem tuam o dñe, ita ꝙ quicquid boni ſeu
conſolationis tuæ mihi acciderit, & quicquid meriti in me fuerit, totum tibi attribuam, & tuæ
miſericordiſſimæ bonitati aſcribam. Porro quicquid aduerſitatis, imperfectionis aut culpæ cō‑ Dan.3
tigerit, hoc meis peccatis & tuo iuſto iudicio deputabo, cantans tibi illud Danielis: Iuſtus es do‑
mine in omnibus quæ feciſti nobis, & vniuerſa opera tua vera, & omnia quæ feciſti nobis in
vero iudicio feciſti, quia peccauimus tibi, & mandatis tuis nō obediuimus. Sicut ergo deus ſin‑ Zach.7
gulariter præcipit nobis miſericordiam, quantum ad proximos, & iudicium quātum ad noſ‑ Mich.6
ipſos, ſecundum illud Zachariæ: Iudicium verum iudicate, & miſericordiam & miſerationes
facite, vnuſquiſq; cum fratre ſuo. Et Michæas: Indicabo tibi o homo quid ſit bonum, aut quid
dñs requirat à te, vtiq; facere iudicium & diligere miam, ſic deus in omni opere ſuo miam, iu‑
diciumq; commiſcet, propter q̄d hæc duo ſibi ſpecialiter decantantur, ne vel iudiciū dei nos de‑ Philip.2
ſperare cōpellat, vel mia intimoratos efficiat. Sed vtrunq; hoꝝ penſando timēdo ſperem⁹, & ti‑
mēdo timeamus atq; ſoliciti ambulemus cum deo noſtro, cū metu & timore ac tremore noſtrā 1Cor.14.
operātes ſalutem, iuxta admonitionem diuini apoſtoli. ¶[Pſallam] ſpūalia cantica proferēdo, Pſalm.46
[& intelligam]. i. intus legam, ſeu intente aduertam, quæ pſallo, ne ſim vagus & mente inanis
ſed impleam illud Apoſtoli: Pſallam ſpū, pſallam & mente. Vnde ſupra dictum eſt: Pſallite ſa‑
pienter. Sic autem pſallam & intelligam [in via immaculata]. i. cum intentione ſyncera, in de‑
ſiderio puro, in obſeruatione legis diuinæ, quatenus vita voci concordet. Hæ nanq; ſunt viæ
C immaculatæ, quibus ad deum anima tendit. De quibus legitur in Prouerb. Viæ eius viæ pul‑ Proue.3
chræ, & omnes ſemitæ eius pacificæ. In via vero ſancti deſiderij, quo ſitiuit anima mea ad te,
dixi, tuam præſentiam vehementer optando [quando venies ad me?] id eſt, vtinam cito ve‑
nias, quotidie quidem per gratiæ accumulatiōem, & in breui tollendo me de iſto exilio ad pa‑ Philip.1.
triam. Cupio enim diſſolui & eſſe tecum, quia hoc multo melius.

Conſequenter ꝓſequitur in ſpeciali, qualiter in via immaculata pſallebat, dicendo.

¶[Perambulabam]. i. in hac valle lachrymaꝝ cōuerſabar [in innocentia cordis mei] ita ꝙ nō Tob.4.
feci alteri, quod mihi nollem fieri, ſed in ſimplicitate ac puritate conſcientiæ vixi, quemadmo‑ 2.Cor.7
dum ait Apoſtolus: Neminem læſimus, neminem corrupimus, neq; aliquādo in ſermone adu‑
lationis fuimus [in medio domus meę]. i. in medio eccleſiæ ſeu fratrū meoꝝ, nullum malo ex‑
emplo intoxicando. ¶[Non proponebam ante oculos meos] corporales ſeu interiores [rē Iob.31
iniuſtā]. i. quicq̄ illicitum vt appeterem, ſicut in Iob habetur: Pepigi fœdus cum oculis meis, Ezech.20
ne cogitarem q̄dem de virgine. Vnde iteꝝ ſcriptum eſt: Vnuſquiſq; offenſiones oculoꝝ ſuoꝝ Eccle.31.
abijciat, dicit dominus. Maxime eñ nocet oculus incuſtoditus, ſicut in Eccleſiaſtico dicit: Ocu‑
lo quid nequius creatum eſt? Semp ergo oculum cordis ac corporis refrenemus, ſi corde puro 2.Reg.11
dño complacere optamus. Si hoc modo Dauid oculos ſuos cuſtodiſſet, in adulterium, homici‑
diūq; lapſus nō fuiſſet [facientes præuaricationes]. i. diuina mandata tranſgredientes [odiui] Luc.6
inquantū hmōi ſunt, dilexi tñ eos ſecūdum ꝙ hoies ſunt, & gratiæ atque ſalutis capaces, quia
eoꝝ cōuerſionē deſidero, q̄m pro inimicis & impijs orare ꝑcipior: & in hoc oſtendit ſe diuinæ

volun

Sap. 14 voluntati conformē,q̄m(ſicut Sapiens dicit)odio ſunt deo,impius & impietas eius. Et de impi D
Ierem. 15. is apud Ieremiā dn̄s ait: Non eſt aīa mea ad ppl'm iſtū. ¶[Nō adhæſit mihi cor prauū].i.affe 5
ctio cordis mali mihi nō placuit. Multum quippe pœnales ſunt homini iuſto,affectus & actus
2. Pet. 2 hoīs praui,quemadmodū Petrus teſtatur de Loth: Aſpectu & auditu iuſtus erat habitans int
eos,qui de die in diem aīam iuſtam iniquis opibus cruciabant. Veruntamen in tali euentu ſeu
caſu ſeruanda eſt patientia,& immoderata ac impetuoſa diſplicentia remouenda, atq; pia cō
Gal. 6 paſſio impendenda,prout docet Apoſtolus: Fratres, & ſi præoccupatus fuerit homo in aliquo
Ibidem delicto,vos qui ſpirituales eſtis,inſtruite huiuſmodi in ſpiritu lenitatis. Et rurſus: Alt (inquit)
alterius onera portate [declinantem à me malignum].i.igne vitiorum accenſum, à mea recta
voluntate auerſum, & mihi in vita diſſimilem [non cognoſcebam] per approbationem,q̄m 6
mihi non placuerunt opera eius,& in hoc deo ſeipſum conformat, qui impijs dicet in die iudi
Luc. 13 Matth. 25 cij: Neſcio vos. De quibus etiam alibi ait: Non eſt mihi voluntas in vobis. ¶[Detrahentem
Malach. 1 ſecreto proximo ſuo] eius famam denigrando coram me ſeu me ſciente [hunc perſequebar]
affligendo,increpando,ſeu fugiendo. Eſt enim detractionis vitium graue nimis,& grauius fut
Eccls. 10 to,quod tamen ex ſuo genere eſt mortale. Vnde ſcriptum eſt: Si mordeat ſerpens in occulto,ni
hil eo minus habet qui occulte detrahit. Detractorem igitur perſequi debet verus diligenſque
prælatus,& quilibet noſtrum eum arguere debet,ſi eſt ſpes de emendatione ipſius,ſi vero cor
rectionem verborum non recipit,debet ei oſtendere vultum triſtem,vel omnino faciem ab eo
Eccls. 7 auertere,ſeu aliquid boni proponere,quatenus ſic erubeſcat & emendetur. Hinc em̄ Salomon
Eccl. 28. dicit: Per triſtitiam vultus,corrigitur animus delinquentis. Et alibi habetur: Sepi aures tuas E
ſpinis,& noli audire linguam nequam. Hic itaq; perſequutor detractoris bonus ac pius eſt non
1 Iohan. 4 crudelis: & quicunq; cupit vere proficere,debet in primis vitium detractionis penitus abhorre
re & funditus extirpare,nec omni ſpiritui credere, ſeu de facili aſſenſum præbere omni narra
tioni aliorum,præcipue imperfectorū. Maxime nanq; animam inquietat,mentiſq; ſtabilitatē
ac grauitatem tollit ac impedit,quam cito omnia credere, obloquentiumq; ſermonibus leuit
adhærere cœperit. Hinc etenim frequentes diſcordiæ & iniuſta odia generantur, ita vt inter
dum de amiciſſimis fiant inimici,dum vnanimes quidem,ſed nimium credulas animas,mali
loqua lingua diſiungit. Magna vero quies eſt animæ,& ingens grauitas morum, non temere
neque facile de aliquo quicquam ſiniſtrum velle recipere aut audire. Et iſta valde penſanda
ſunt innocentibus atque ſimplicibus, quia facilius totum credunt, putantes alios tales,quales
ſunt ipſi. Propter quod Salomon: Innocens(inquit)credit omni verbo. ¶[Superbo oculo 7
Proue. 14 & inſatiabili corde].i.auaro qui non impletur pecunia [cum hoc non edebam] cum interiori
conſenſu. Et ad literam,ſi fieri poteſt ſine diſpendio,vitandi ſunt in menſa ſuperbi atque aua
Eccl. 9. 2. Theſ. 3. ri,iuxta illud: Viri iuſti ſint tibi conuiuæ. Et apoſtolus dicit: Si quis non obedierit verbo, p epi
1. Cor. 5 ſtolam hunc notate,& ne commiſceamini cum illo vt confundatur. Alibi quoq;: Cum huiuſ
modi,inquit,nec cibum ſumere, propter correctionem tamen & informationem ſeu aliam ra
tionabilem cauſam,poſſumus cum talibus manducare, præſertim cum Chriſtus cum publica 8
nis & peccatoribus comediſſe legatur,quatenus eos conuerteret. ¶[Oculi mei] interiores & F
Luc. 7 etiam exteriores [ad fideles terræ].i. ad homines deo fideliter ſeruientes [vt ſedeant mecum]
in conſilijs,menſis atq; iudicijs, quia ad tales affectuoſe reſpicio, eiſq; communicare deſidero
[ambulans in via immaculata].i.ſine labe peccati conuerſans,& deo in puritate cordis deſer
uiens [hic mihi miniſtrabat] Tales nanque eſſe decet miniſtros prælatorum ac principum,p̄
cipue autem decet religioſos habere deuotos ſeruos, non ſeculares, leues, vanos, in veſtitu cu 9
rioſos,& opere inconſtantes. ¶[Non habitabit in medio domus meæ qui facit ſuperbiā,]
Pſalm. 17 .i.ſuperbis non cohabitabo,ne cum peruerſo peruertar,& ſi corpore ei cohabito,mente tamen
Eccle. 11. longe diſtabo ab eo,quoniam ſcriptum eſt: Qui tetigerit picem,inquinabitur ab ea, & q com
Proue. 8 municauerit ſuperbo,induet ſuperbiam. Vnde Sapientia aſſerit: Arrogantiam & ſuperbiam,
& viam prauam,& os bilingue deteſtor [qui loquitur iniqua, non direxit in conſpectu oculo
rum meorū] hoc eſt,meo iudicio non fecit bene,nec ambulauit ad deum directe, imo reprobo
cum. ¶[In matutino].i. tam cito vt commode inſteq; potui [interficiebam] gladio materia 10
li vel ſpūali [omnes peccatores terræ] hoc eſt,omnes grauiter crimino ſos, cauſas morte dig
nas habentes [vt diſperderem de ciuitate dn̄i].i.de eccleſia ſeu congregatione iuſtorū [omnes
opantes iniquitatem] tam grauem vt dictum eſt. Debent nāq; principes ſeculares gladio ma
teriali,prælati autem gladio ſpirituali, iniquos occidere ſeu intus mortuos declarare,vt mun
24. q. 1. An dent eccleſiam à cōmixtione prauorū,ſecundum Decreta. Vel in matutino, hoc eſt,in exordio
duimus. tentationis interficiebam.i.cadere atque deficere feci per orationem deuotam & adiutorium
grāæ Chriſti,omnes peccatores terræ,hoc eſt,diabolos me tentantes, & terrenas concupiſcen
tias

A tlas mihi ſuggerentes, vt diſperderem de ciuitate dñi.i. de conſenſu animæ meæ, quæ eſt ciui-
tas dei, omnes opantes iniquitatem, hoc eſt, omnia diabolica tentamēta, me ad opera mala in
ducere quærentia. Quõ autem hic Pſalmus Chriſto conueniat, certum ac facile eſt. Ipſe enĩ vt
pfectiſſimus cantauit deo patri, ac toti Trinitati miam & iudicium, qa in toto euangelio docet
deum pium eē ac iuſtũ. Pſallebat quoq; & intelligebat in via immaculata, hoc eſt, in tota ſua
cõuerſatione ſanctiſſima, qñ venies ad me: hoc eſt, qñ o deus pater veniam ad te: optabat nan-
q; redire ad patrem, quemadmodum teſtatur: O generatio mala, quamdiu apud vos ero? Nõ
adhæſit etiam Chriſto cor prauum, vt patet de Iuda proditore. Cætera omnia plana ſunt. Por Marc.9 Iohan.13
ro ſecundum doctores, tres ſunt ſtatus Chriſtianæ religionis. Primus eſt Incipientium, quorũ
eſt in luctu & actibus pniæ occupari, & huic appropriatur prima quinquagena pſalterij, quæ
terminatur in pſalmo pœnitentiali, videlicet: Miſerere mei deus. Secundus eſt ſtatus proficien Pſal.50
tium q in ſpũ ambulant, quorum eſt in actu iuſtitiæ exerceri, eundo de virtute in virtutem, &
huic appropriatur hæc ſecunda quinquagena, quæ terminatur in pſalmo præſenti, de rigore Pſalm.83
iuſtitiæ pertractante. Tertius vero eſt ſtatus perfectorũ à vita actiua ad cõtemplatiuam aſcen- Pſal.100.
dentium, quorum eſt laudibus dei iugiter inhærere, & huic appropriatur tertia quinquagena,
quæ terminatur in laude diuina. Docetur deniq; vnuſquiſq; ſuperior ex pſalmo præſenti, vt Pſal.150
habeat ſe deuote ad deum, iuſte ad proximũ, immaculate ac ſancte ad ſeipſum, imo ſingulis no-
bis conandũ eſt, vt taliter conuerſemur in hoc mundo fallaci ac fragili corpore, quod vita no-
ſtra alijs exemplaris reddatur, atq; in propria perſona verba Pſalmi huius à nobis cantentur,
B ad gloriam ſaluatoris, qui eſt ſuper omnia deus ſublimis & benedictus, Amen.

D. DIONYSII CARTHVSIANI IN TERTIAM PSALTERII QVINQVAGENAM PRAEFATIO.

DEdit Dauid confeſſionem ſancto & excelſo, & de omni corde ſuo lau-
dauit deum, & dilexit dominum qui fecit illum. In verbis inductis cõ-
mendatur glorioſus propheta & rex ſanctus Dauid de tribus. Videli- Eccl.47.
cet de confeſſione propriæ culpæ, quam ſancto excelſoq; deo humilit
eſt confeſſus. Tibi (inquiens) ſoli peccaui, & malum coram te feci. Se- Pſalm.50.
cundo, de intima confeſſione laudis diuinæ. Quia de omni corde ſuo
.i. toto & integro corde, cum omni alacritate ac promptitudine dñm
laudauit. Sicut inferius ait: Cantabo domino in vita mea, pſallã deo
meo quã diu ſum. Tertio, de ſancta dilectiõe proprij creatoris. In iſtis Pſal.103.
conſiſtit vniuerſa ſpiritualis vitæ perfectio. Cum enĩ nõ ſit ſpecioſa laus in ore peccatoris: pri- Eccl.15.
us confiteri oportet propria mala, quoniam omnia in confeſſione lauantur. Vnde Ioſue: Fili
mi da gloriam deo & confitere quid feceris. Mente autem per cõfeſſionem purgata, factus eſt
homo dignus atq; idoneus dominum laudare, quia confeſſio propriæ culpæ diſponit & aptum Ioſu.7.
reddit hominem ad confeſſionem laudis diuinæ, in qua inflammatur mens pura diuini amo-
C ris ardore, intantum vt dicere poſſit illud Ieremiæ: Factus eſt ſermo domini in corde meo, q̃ſi Ierem.20.
ignis exæſtuans, clauſusq; in oſſibus meis. Et defeci, ferre non ſuſtinens. Denique ſicut cõfeſſio
culpæ eſt actus humanus, quia non competit niſi homini, ſic dominum laudare eſt actus ange
licus, quoniam eis à principio ſuæ creationis inerat, inceſſabiliter ineſt, & iugiter inerit. Deum
autem diligere eſt actus omnino diuinus. Nam deo æternaliter, perfecte, infiniteq; conuenit.
Confitendo itaq; noſtra peccata, ducimus vitam laudabilem & humanam. Quemadmodum
enim humanum eſt ex infirmitate peccare, ſic humanum per confeſſionem reſurgere. Deum
autem laudando ducimus vitam angelicam & cœleſtem, ſed deum amando deificamur, & dei
formem vitam ſortimur. Ad cuius adeptionem omnia noſtra exercitia ordinare debemus.
Præcipue vero confert ad eam acquirendam, laus perennis ſeu pſalmodia continua. Iuxta il- Iſaia.58
lud Iſaiæ: Implebit dominus ſplendoribus animam tuam, ſi glorificaueris eum. Quoniam
igitur domino ſaluatore auxiliante, vtcunque expoſitæ iam ſunt duæ Quinquagenæ libri
Pſalmorum, incumbit nunc aggredi tertiam, ſecundum modum & formam in exordio expli
catos. Videlicet ſimpliciter procedendo ſine ſtili ornatu & ſenſuum profunditate, atque ipſos
Pſalmos dum fieri poteſt & expedire videtur, quadriformiter explanando, hoc eſt, literaliter,
allegorice, tropologice, & anagogice, quantum ille dignare dignabitur, de quo ſcriptum habe
tur: Omnis ſapientia à domino deo eſt, & cum illo fuit ſemper, & eſt ante æuum. Eccle.1
Cuius miſericordiſſimam illuſtrationem affectuoſiſſime inuoco, per dilectionem, preces, ac
merita

merita aduocatæ ſaluatricis & dominæ noſtræ virginis ſanctæ dulcis Mariæ,

COMMENTARIVS IN PSALMVM CI. D

¶ Expoſitio Tituli.

PSalmi nunc declarandi titulus eſt: Oratio pauperis, cum anxiaretur, & in conſpectu domini effuderit precem ſuam, hoc eſt, Pſalmus præſens eſt oratio hominis pœnitentis, cum anxiatur timore futuri iudicij ac ſuppliciorum inferni ex recordatione peccatorum ſuorum, & in cõſpectu domini effuderit precem ſuam, quatenus miſericordiam conſequatur, videlicet à præſentibus tribulationibus releuamen, peccatorum indulgentiam, innocentiæ reſtitutionẽ & gloriam in futuro. Loquens igitur ſanctus Propheta in perſona hominis propriam infirmitatem iniquitatem atque miſeriam recognoſcentis, ac ſpiritualem inopiam deplorantis, ait:

¶ Expoſitio Pſalmi.

Domine] Deus omnipotens, ſimplex, ac trinus totaliter ac naturaliter 1
que miſericors [exaudi.] hoc eſt, cognoſcendo adimple [orationem
meam] quia petitionem decentium petij à te [& clamor meus] men-
talis, videlicet ardens affectio, deſideriumque cœleſte: ſeu clamor voca
lis, qui eſt magni ac ſancti deſiderij nuntius [ad te veniat] hoc eſt, ti-
bi acceptus ſit, tibi complaceat & attendatur, ac impleatur à te, quem
Iaco. 5. admodum de quibuſdam ait ſcriptura: Clamor eorum in aures do-
Exod. 3. mini ſabaoth, introiuit. Et tu ipſe dicis: Clamor filiorum Iſrael venit E
ad me. Venit autem clamor noſter ad dominum, nõ loco, ſed accepta 2
tione. ¶ Non auertas faciem tuam] hoc eſt, pietatis tuæ reſpectum [à me] vili ac paupere pec-
catore, ſed pœnitente. Loquitur autem Propheta de deo modo humano, quaſi in deo eſſent au
ris & facies, conuerſio ac auerſio nouæ ſiue recentes, ſecundum nouitatem meritorum ac de-
meritorum noſtrorum: ſed omnia hęc in deo ſpiritualiter, immutabiliterque conſiſtunt. Facies
enim dei eſt diuini intellectus reſpectus. Auris dei eſt miſericordia eius ſubueniens. Auerſio
dei eſt deteſtatio mali. Conuerſio autem approbatio boni [In quacunque die tribulor,] id eſt,
corde affligor propter peccata commiſſa, vel tentamenta ſeu aſpera mundi ac dæmonum [in-
clina ad me aurem tuam] hoc eſt, miſericordiam tuam applica mihi, pietatis tuæ effectum de-
clarando in me. i. conſolando animam triſtem, roborando corpus infirmum, mitigando ſeu
auferendo tribulationes, quas patior, prout expedire noueris animæ meæ. ¶ In quacunque 3
die] imo quacunque hora aut momento diei ſeu noctis [inuocauero te] ex intimo mentis affe-
ctu, tuam bonitatem precando [velociter] ſine mora, ſicut indigeo [exaudi me,] oſtendendo
mihi lucem atque præſentiam miſerationum tuarum, quemadmodum dicit ſcriptura homini
Eſaie. 58 iuſto: Inuocabis, & dñs exaudiet, clamabis, & dicet: Ecce aſſum. Ecce quàm ſæpe repetit ſen-
ſum eundem ſub alijs verbis. Eſt enĩ conſuetudo ſcripturæ (præſertim in his quæ pertinent ad
affectum) frequenter eandem ſententiã alio ſermone reſumere. Quod valde ſalubre eſt. Quo-
ties namque verba affectuoſa reiterantur, toties interna affectio renouatur, augetur, perficitur.
1. Theſ. 5. Quoniam vna bona affectio, ad aliam ſimilem præparat mentem. Et in repetitione affectus F
accenditur appetitus, ſicque oratio exaudibilior redditur, quia tãto amplius grata eſt deo, quan
to ex calidiore manat affectu. Propter quod expedit eidem ſancto deſiderio immorari in pre-
ce, ipſum multoties reuoluendo, nec pigre aut frigide ab ipſo ceſſando. Omnino enim cauere
debemus, ne ab oratione ſegniter deſiſtamus, ſed feruenter inchoandum ac cõſummandum eſt
omne opus diuinum, præcipue laudatio dei atque oratio. Demum ad exauditionem orõnis tria
requiruntur ſecundum Auguſtinum: Primo vt ſalubria petãtur. Hoc enim eſt petere in no-
Iohan. 15 mine Ieſu ſeu ſaluatoris, ea rogare quæ ſpectant ad veram ſalutem. Propter quod Paulus ex-
Cor. 12 auditus non eſt, petens ſibi auferri ſtimulum carnis. Stimulus etenim ille ei tãquam viro exer-
citato ac ſtrennuo militi cooperabatur ad bonum, quoniam erat occaſio meriti amplioris.
Lu. 18. Secundo, vt perſeueranter oremus, quemadmodum ait ſaluator: Oportet ſemper orare, & nõ
Ephe. 6 deficere. Et Apoſtolus: Orate omni tempore in ſpiritu, vigilãtes in omni inſtantia & obſecra-
tione. Tertio, vt pro nobiſipſis precemur. Non enim ſemper exaudimur pro alijs propter
incapacitatem eorum. Et ſicut beatus Thomas teſtatur, ad hoc vt homo exaudiatur pro alio,
neceſſaria quodammodo eſt quædam plenitudo & exuberantia bonitatis, gratię, virtutis, ſeu
meriti in orante, quatenus ſcilicet de plenitudine eius accipiat alter. Non tamen ob id ceſſare
Iaco. 5. debemus nos imperfecti ab auxilio mutuæ orationis cum ſcriptum ſit: Orate pro inuicem, vt
ſaluemini. Sed qui pro alio orationem aſſumit, talem ſe coram deo recte viuendo exhibeat, vt
pro alio recipi fiat idoneus. Merito autem o domine iſta precatus ſum. ¶ Quia 4
defecerunt] hoc eſt, velociter defluxerunt [ſicut fumus dies mei] id eſt, tempora quibus vi-
xi, Quẽ

A xi,quemadmodum enim fumus aſcendit, aſcendendoq; deficit:ſic dies noſtri creſcendo aſcen
dunt,& aſcendendo fini propinquant. Vnde in Iob habetur: Dies mei velociores fuerunt curſ
ſore:tranſierunt quaſi naues poma portantes. Et Iacobus ait: Quæ enim eſt vita veſtra? Va Iob.9 Iaco.4.
por eſt ad modicum parens: Deinceps exterminabitur. Vel: Defecerunt ſicut fumus dies mei,
hoc eſt,ſine fructu & bonis opibus ſunt conſumpti:& quicquid vanitatis,voluptatis,& impie
tatis in eis feci ac habui,cito pertranſiit,iuxta illud:Quid nobis profuit ſuperbia,aut quid diui Sapien.5.
tiarum iactantia contulit nobis? Tranſierunt omnia illa tanquam vmbra, & quaſi nuntius Rom.6
præcurrens. Hinc quoq; Apoſtolus peccatoribus conuerſis dicit:Quem fructum habuiſtis tũc Ierem.17.
in quibus nunc erubeſcitis? Nam finis illorum mors eſt. Veræ enim inanes & vacui ſunt dies
prauorum. Plenitudinem vero ſortiuntur dies iuſtorum,ſecũdum Ambroſium [& oſſa mea
ſicut cremium aruerunt.] Cremium appellatur caro cremata ſeu frixa quæ remanet pingue
dine per ignem extracta. Cremium nanque à cremando nomen accepit. Quemadmodum ita
q; caro talis per ignem areſcit induratur & tabeſcit,ſic oſſa corporis per abſtinentiam areſiũt,
& per timorem dei ſiccantur ſecundum illud: Spiritus triſtis exiccat oſſa. Oſſa quoq; animæ, Proue.17.
hoc eſt,virtutes ac vires ipſius tanquam cremium in frixorio torrefactum areſcunt, dum per
negligentiam gratia deuotionis ſubtrahitur,& cibus interior (ſcilicet obedientia ſancta) relin
quitur. De hoc etenim cibo dicit chriſtus: Meus cibus eſt vt faciam voluntatem patris mei. In
terdum vero oſſa iſta areſcunt igne tentationis ac tribulatiõis, præſertim in his in quibus vir Iohan.4
tus non perficitur in infirmitate,qualis non erat Apoſtolus. Vtroq; autem modo intelligi põt 1.Cor.10
B hæc verba de pœnitente. Nam ante conuerſionem ſuam oſſa animę infeliciter aruerunt, nulla
ſpirituali pinguedine exiſtente in eis. Poſt conuerſionem autem & arreptam pœnitentiã oſſa
corporis in quibuſdam ſalubriter areſiunt,quibus omnis carnalis voluptas, omnis tempora
lis iucunditas,omnis etiam alimonia corporis in faſtidio ſunt propter intenſam mentis occu
5 pationem in deo. ¶[Percuſſus ſum] virga tentationis ac tribulationis [vt fœnum] quo
niam ſicut fœnum falce abſcinditur: ſic ego per tentationem aut aduerſitatem à gratia excidi
ſicut de nonnullis ait Apoſtolus:Propter incredulitatem exciſi ſunt [& aruit cor meum] à ſpi Rom.11
tuali gratiarum fomento [quia oblitus ſum] ex mea ignauia [comedere panem meum] mihi
à deo ſemper paratum,dummodo eum inſtanter requiram,dicendo: Panem noſtrum quoti Math.6
dianum da nobis hodie. Iſte panis eſt impletio præceptorum dei, ſicut chriſtus dicit: Meus ci Luc.11
bus eſt vt perficiam opera dei:ſeu ſtudium ſacræ ſcripturæ & meditatio diuinorum,de quibus Iohan.4
ſcriptum eſt:Cibabit illum pane vitæ & intellectus, & aqua ſapientiæ ſalutaris potabit illum. Eccl.15.
Vel ſacramentum corporis chriſti, in quo eſt omnium cœleſtium delitiarum plenitudo & vi
ta animæ ſempiterna. Quemadmodum veritas ait:Qui manducat hunc panem viuet in æter
num. Qui hos panes ſpiritualiter edere negligit,corde areſcit,& eſt pauper, cæcus,nudus, mi Iohan.6.
6 ſer & miſerabilis. ¶[A voce gemitus mei] Hoc eſt,præ nimio gemitu & dolore cordis mei, Apoc.3
quem voce oris expreſſi [adhæſit os meum carni meæ] .i. tantum attenuatus ſum corpore, vt
oſſa mea pelli adhærerent,quẽadmodum Iob dicit:Pelli meæ conſumptis carnibus adhæſit os Iob.19
C meum. Dolor nanq; interior de peccatis conceptus ſi magnus ſit & continuus, carnem vehe
menter conſumit. Sumitur itaq; hoc loco caro pro pelle. ¶[Similis factus ſum pellicano ſo
7 litudinis] hoc eſt,ſicut pellicanus eſt auis ſolitaria,ſolitudinem diligens, & naturali quadã ma
cie confecta,ſic ego vt peccata mea liberius poſſem deflere, homines fugi, in ſolitudine manſi, Pſal.54
atq; humanum ſolatium euitaui,prout ſuperius dictum eſt: Ecce elongaui fugiens,& manſi in
ſolitudine. Per pellicanum aũt deſignatur primum genus pœnitentium, ſ. ordo eremitarũ, q
in eremo carnem ſuam caſtigant,ac macerant,& ſua ac aliorum peccata deplangunt. Ad hoc
nanq; agendum locus ſolitarius eſt aptiſſimus. Vnde cum Ieremias dixiſſet: Quis dabit capiti Iere.9
meo aquam,& oculis meis fontem lachrymarum, & plorabo die ac nocte, interfectos populi
mei? inſinuans ſe hoc facere non poſſe in populo tam bene ſolitudinem cupit,dicendo: Quis
dabit mihi in ſolitudine diuerſorium viatorum,& derelinquam populum meum? [factus ſum
ſicut nycticorax in domicilio] hoc eſt,quemadmodum noctua ſeu coruus nocturnus in parie
te domicilij habitans,cæteris auibus odibilis & abominabilis eſt, nec in die apparet,ſed nocti
bus cibum quærit, ſic ego nocturno tempore cæteris quieſcentibus cibum animæ quæro ope
ribus bonis & luctibus pœnitentiæ inſiſtendo. In die autem dum alij foras vagantur, & occu
pantur,ego domi reſideo,nec me dignum arbitror inter homines apparere,propter abomina
bilem vitam quam duxi. Per nycticoracem ergo ſignificatur ſecundum genus pœnitentium,
eorum videlicet qui humanos aſpectus declinant, & domi cum magna contritione ac humili
tate animi ſedent. ¶[Vigilaui] ſicut dicit apoſtolus: Orationi inſtate vigi
lantes in ea in gratiarum actione. Vigilaui, hoc eſt, à peccato ſurrexi, iuxta illud Apoſtoli: Coloſ.4.
Tempus

Roma.13 Tempus eſt iam nos à ſomno ſurgere. Et alibi: Surge qui dormis, & exurge à mortuis. Vigila-
Ephe.5 ui ſanctis operibus inhærendo: ſecundum quod monet Apoſtol. Vigilate, ſtate in fide, viriliter D
1.Cor.16 agite, confortamini, & omnia veſtra in charitate fiant. Et Chriſtus apud Matthæum: Vigilate
& orate vt non intretis in tentationem. Sic vigilantibus & non dormientibus prouenit regnũ
Matth.26 cœloꝝ. Quapropter Salomon dicit: Noli diligere ſomnum, ne te egeſtas opprimat. Vel: Vigi-
Prouer.20 laui, tempe noctis, & illis horis quibus licite dormire poteram, quatenus tempus inutiliter per-
ditum recuperarem, laudibus creatoris vacando, & corpus ſacris vigiliis affligẽdo. Et iſta eſt
magna gratia, dum deus dat ſeruo ſuo deuoto & ſtudioſo modico contentum reddi ſomno,
Prouer.6. cum ſomnus ſit morti ſimilis & operatori multum odibilis. Vnde in Prouer. Salomon ſciſcita-
tur: Vſquequo piger dormies? quando conſurges de ſomno tuo? Verũtamen ſicut in abſtinen-
tia, ſic in vigilia diſcretionem ſeruare oportet, & proprias vires diligenter metiri, ne efficiatur
Ierem.48. homo ſacrilegii reus, incurratq; maledictionem, de qua inquit Ieremias: Quia plus fecit quàm
potuit, idcirco periit [& factus ſum ſicut paſſer ſolitarius in tecto] hoc eſt, quemadmodũ paſ-
ſer in alto ac tuto nidificat, ne vel ipſa capiatur, aut pulli eius vorentur: ſic ego ne à diaboli la-
queis irretirer, aut operum bonoꝝ fructibus ſpoliarer ad nidum gremiumq; Eccleſiæ ſeu loca
monaſterii fugi, vt à conuentu malignantium ſeparatus, illic conſeruer atq; ſaluificer. Eccleſia
Gen.19. nanq; ſignatur per montem, de quo angeli dixerũt ad Loth: Noli reſpicere poſt tergũ, nec ſtes
in omni circa regione, ſed in monte ſaluum te fac. Clauſtrum vero ſignatur per ciuitatem, de
qua Loth angelo ait: Quæſo dñe mi eſt ciuitas hic iuxta ad quam poſſum fugere parua, & ſal-
Ibidem uabor in ea. Per paſſerem deſignatur tertium pœnitẽtium genus, puta eoꝝ qui clauſtra ingre- E
diuntur. Deinde pœnitens tribulationes ſuas commemorat, quatenus deum ad miſerationẽ
inclinet. ¶ [Tota die] hoc eſt, quotidie atq; aſſidue [exprobrabãt mihi inimici mei] .i. ama- 9
Iob.12 tores huius mũdi quos ego nõ odio, ſed ipſi me oderunt, & mihi inſultant, ſicut ſcriptũ eſt: Deri-
3.Iohan.1 detur iuſti ſimplicitas, & S. Iohãnes in ſua Canonica de quodam ſuperbo teſtatur: Verbis ma-
lignis garriens in nos [& qui laudabant me] in aperto, vel dum eorum conuerſationi prauæ
fauebam [aduerſum me iurabant] hoc eſt, nunc poſtquam eorum vitam abhorreo, atq; pœni-
teo firmiter ſtatuerunt me perſequi verbis aut factis. ¶ [Quia cinerem tanq̃ panem mandu- 10
cabam] hoc eſt, ideo iſta fecerunt, quoniam ego concupiſcentias ventris contempſi, & cibo vi-
li, duro, ac modico vſus ſum [& poculum meũ cum fletu miſcebam] .i. potum corporis cum la-
chrymis ſumpſi. Vel: poculum animæ, ſ. iucunditatem temporalem cum fletu miſcebam, hoc
eſt, bonæ triſtitiæ miſcui, ne inaniter gloriando reſoluerer. Spũaliter cinerem ſicut panẽ man-
ducat, qui reliquias cogitationum ſuaꝝ diligẽter examinat, ac peccata minuta quotidie deflet,
Iob.14 dicens deo cum ſancto Iob: Signaſti quaſi in ſacculo peccata mea, & tu quidem greſſus meos di-
numeraſti. Hæc autem feci o domine. ¶ [A facie iræ indignationis tuæ] hoc eſt, ex conſidera- 11
tione diſtricti iudicii tui, & præ timore iuſtarum pœnarum, quas impiis præparaſti: Hoc timo-
Iob.23 re, hacq; conſideratione, impleta erat anima beatiſſimi Iob, qui ait: Deus ſolus eſt, & cogitatio-
nem eius nemo auertere poteſt: idcirco à facie eius turbatus ſum, & cõſiderans eum timore ſol-
licitor [quia eleuans] .i. gratia tua adornans, & ſummæ Trinitatis imagine me conſignans, ac
omnibus ſenſibilibus rebus me præferens [alliſiſti me] hoc eſt, cadere me pmiſiſti, & multis mi- F
Prou.28. ſeriis ſubiacere. Sic deus allidit nos, ne vnquam iactemus noſipſos, aut de propriis viribus præ-
1.Cor.10 ſumamus, ſed dum ſtamus, timeamus de caſu, dum cadimus, reſurgere affectemus. Ideo nanq;
Gal.6 Apoſto. admonet: Qui ſtat, videat ne cadat. Et iterum: Conſiderans teipſum, ne & tu tenteris, &
Eccle.11 apud Eccleſiaſticũ ſcriptũ eſt: In die bonorum ne immemor ſis maloꝝ, & in die maloꝝ ne im-
memor ſis bonorũ. ¶ [Dies mei ſicut vmbra] hoc eſt, velociſſime [declinauerunt] quẽadmodum 12
1.Para.29 in primo libro Paralipomenon habetur: Dies noſtri quaſi vmbra ſuper terrã, & nulla eſt mo-
Iob.7 ra. Iob quoque ait: Dies mei velocius tranſierunt, quã à texente tela ſucciditur, [& ego ſicut fœ-
Mat.6 nũ] quod hodie eſt, atque vireſcit, & cras in clibanũ mittitur & areſcit [arui] mente & corpore:
Luc.12 mente ex defectu gratiæ dei, corpore ꝓpter afflictiones multiplices. Vnde apud Iſaiã legitur:
Iſai.40 Vere fœnũ eſt populus. Et rurſus: Omnis caro fœnũ, & omnis gloria eius quaſi flos fœni. Con-
Ibidem ſequenter ponitur efficacia dei ad liberandũ. ¶ [Tu autẽ domine in æternũ permanes,] hoc 13
Mala.3 eſt, æternaliter, inuariabiliterq; ſubſiſtis, quẽadmodũ in Malachia aſſeris: Ego dominus & nõ
mutor [& memoriale tuũ] id eſt, præcipuũ opus quod in creatura feciſti, per quod conſeruatur
in nobis memoria nominis tui, permanet [in generationẽ & generationẽ] hoc eſt, præ magni-
tudine ſua non permittit nos ſui, vel tui obliuiſci. Hoc autẽ memoriale dei eſt miſeratio eius, q̃
Iſaie.26 ab exordio mũdi hoĩbus cõtulit. Vñ apud Iſaiã inducitur: Nomẽ tuũ & memoriale tuũ domine,
in deſiderio animæ. Nunq̃ enĩ obliuiſci debemus beneficioꝝ dei. ¶ [Tu] domine, [exurgens] 14
Hoc eſt, potenter nobis ſuccurrens, & per modum exurgentis te habens, potentia tua recenter
vtendo

A vtendo[miſereberis Sion].i.eccleſiæ militanti,te fideliter cõtemplanti[quia venit tempus mi
ſerendi eius]hoc eſt,tempus ſalutis & gratiæ,de quo ait Apl'ſ: Ecce nunc tempus acceptabile, 2.Corin 6
ecce nunc dies ſalutis.Hoc tempus incepit præcipue ab incarnatione chriſti, [quia venit tem-
pus].i.aduentus chriſti in mundum,de quo tempore dicit idem apoſtolus: Vbi venit plenitu- Gala.4.
do temporis,miſit deus filium ſuum.Et vere miſereberis Sion. ¶[Quoniam placuerunt ſer-
15 uis tuis]hoc eſt,angelis tibi ſemper miniſtrantibus[lapides eius]id eſt, Eccleſiaſticæ perſonæ
ex quibus tanquam ex viuis lapidibus conſtruitur ſancta Eccleſia. Vnde in Apocalypſi,ange- Apoca. 19.
lus ait Iohanni:Conſeruus tuus ſum & fratrum tuorum . Gaudium quoque eſt angelis dei Luc.15.
ſuper vno peccatore pœnitentiam agente[& terræ eius miſerebuntur].i.angeli pie ſuccurrẽt
Eccleſiæ,per orbem terrarum diffuſæ. Omnes enim ſunt adminiſtratorij ſpiritus, preces ho- Hebr.1.
16 minum domino offerentes,& eius gratias reportantes. ¶[Et timebunt gentes] ab idololatria
ad fidem veram conuerſæ[nomen tuum domine]hoc eſt,teipſum. Hoc in Chriſtianis ex gen
tili populo natis,impletum videmus. Quod etiam in Malachia prædictum eſt:Rex magnus Mala.1
ego ſum dicit dominus,& nomen meum horribile in gentibus[& omnes reges terræ]id eſt,a-
liqui de omni genere regum,vt ſit diſtributio pro generibus ſingulorum, non pro ſingulis ge-
nerum,timebunt,[gloriam tuam,] o chriſte,id eſt,maieſtatem tuam,q̃ per fidem cognoſcent.
De omni nanq; genere regum,ſunt quidam ad chriſtum conuerſi,eumque cum tremore ado
rauerunt,quemadmodum Iſaias prædixit:Reges videbunt(inquit)& conſurgent principes & Iſai.49.
B adorabunt propter dominum deum tuum.Idemque rurſus de chriſto aſſerit:Super eum con Iſaiæ.52.
17 tinebunt reges os ſuum.¶[Quia ædificabit dominus]chriſtus[Sion]hoc eſt,eccleſiam ſanctã,
[& videbitur]ipſa eccleſia[in gloria ſua]id eſt,in magna excellentia, quoniam Chriſtus con-
firmauit eam aduerſus omnes reprobos & peruerſos. Magnis quoque ac varijs gratijs eam
decorauit:Alij dans ſermonem ſapientiæ, alij ſermonem ſcientiæ,alij gratiam ſanitatum,alij 1.Cor.12.
operationem virtutum . Poneńſque quoſdam quidem apoſtolos , quoſdam autem euangeli-
ſtas,quoſdam vero doctores,ſicut plenius pandit apoſtolus. Vel:videbitur,dominus Chriſtus
in gloria ſua à filijs eccleſiæ ipſum per fidem ſpeculantibus,ſicut teſtatur apoſtolus: Nos autẽ 2.Cor.3.
reuelata facie gloriam domini ſpeculantes. Et Iſaias:Regem in decore ſuo videbunt oculi eius Iſaiæ.33.
In die autem iudicij,atque in patria,tam Chriſtus quàm eccleſia electorum , multo clarius vi-
debuntur in gloria ſua,quãdo implebitur illud Apocalypſeos:Ecce venit cum nubibus,& vi- Apoc.1
debit eum omnis oculus,& qui eum pupugerunt. Hanc autem eccleſiam Chriſtus per ſeipſum
ædificare cœpit,prædicans mundo,congregánſq; diſcipulos . Deinde per apoſtolos , alioſque
apoſtolicos homines,ædificauit eam per totum orbẽ,prout Zacharias prædixit:Ecce vir ori- Zach.6
ens nomen eius,id eſt,chriſtus,& ædificabit templum domino. ¶[Reſpexit]dominus[in ora-
18 tionem humilium]orantium pro Chriſti aduentu,& ædificatione eccleſiæ[& non ſpreuit pre
cem eorum]ſed clementer eam impleuit. Exaudiuit enim prophetas,& alios ſanctos iſta oran
tes. Quotidie etiam dominus oculo pietatis,in orationem humilium reſpicit, ſicut per Iſaiam
proteſtatur: Ad quem reſpiciam, niſi ad pauperculum & contritum ſpiritu,& trementem ſer Iſa.66
mones meos? ¶[Scribantur hæc]quæ dicuntur de deo,ac beneficijs ei9[in generatione altera]
19 ,i.à poſteris vſque ad finem ſeculi,ne vnquam obliuioni tradantur [& populus qui creabitur]
C hoc eſt,plebs Chriſtiana ex aqua & ſpiritu ſancto renata[laudabit dominum]de vniuerſis be
neficijs ſuis. ¶[Quia proſpexit]dominus[de excelſo ſancto ſuo]hoc eſt,de ſancto ac ſublimi
20 habitaculo ſuo,clementer genus humanum attendit[dominus de cœlo in terram aſpexit]ocu
lo pietatis. Sicut enim deus vbiq; exiſtens,& omnia vndique cernens, dicitur ſpecialiter habi-
tare & eſſe in cœlo , quoniam ibi euidentius operatur,clariuſque videtur,ſic ſpecialiter dicitur
de cœlo aſpicere,non quod inter ipſum & ea quæ reſpicit,ſit diſtantia aliqua, cum ipſe omnia
penetret,impleat,circumcludat. Reſpexit ergo de cœlo. ¶[Vt audiret gemitus compeditorum]
21 hoc eſt,vt gementibus vinculis vitiorum ligatis ſuccurreret, ignoſcendo eorum ſceleribus,ſi-
cut in libro Iudicum inducitur:Flectebatur dominus miſericordia , & audiuit afflictorum ge- Iudic.2.
mitus:& liberauit eos de cæde vaſtantium[vt ſolueret]id eſt,à peccatis abſolueret[filios inter
emptorum]id eſt,homines de parentibus peccatoribus natos(peccatum enim mors animæ ẽ]
omnes autem in primo parente cecidimus. Eramus quoq; natura filij iræ , ſicque parentes no Ephe.2.
ſtri interempti,ſeu ſpiritualiter interfecti erãt fraude diaboli. Ideo autem audiuit & ſoluit eos.
22 ¶[Vt annunciẽt in Siõ]hoc eſt,in eccleſia[nomen domini]Chriſtum libere prædicando & fi-
dem catholicam ore ac opere confitendo[& laudem eius]annuncient[in Ieruſalem].i. in ipſa
eccleſia quæ dicitur Sion propter ſpeculationem, & Ieruſalem propter internæ pacis quietem
Sion quippe interpretatur ſpeculatio,Ieruſalem vero viſio pacis. Pax autem interna maxime
fuit & eſt in populo Chriſtiano, De quo angeli cecinerunt. In terra pax hominibus bonæ vo-
q luntatis.

luntatis.Hæc autem annunciatio fit. ¶ In conueniendo populos in vnum & reges,]hoc eſt,p 23 D
hoc quod populi vulgares,& etiã reges ac principes,in vnitate fidei congregantur,atq; in chri
ſto vnum corpus myſticum pec charitatem efficiſtur[vt ſeruiant domino] in vnitate eccleſiæ
Ob hanc enim ſpiritualem electorum congregationem,chriſtus mori dignatus eſt,iuxta illđ
Ieſus moriturus erat, vt filios dei qui diſperſi erant,congregaret in vnum.¶ Reſpondit]popu
Iohan.11. lus fidelis[ei]ſcilicet domino ſuo[in via virtutis ſuæ]per operationem virtuoſam.Quandoq; 24
enim reſpondemus alicui verbo,quandoq; opere.Populus autem fidelis Chriſto reſpõdet be
ne viuendo,gratias referendo,& eius imperio obtemperando.De tali nanq; reſponſo ait ſan
Iob.14. ctus Iob domino:Vocabis me & ego reſpondebo tibi . Vocat enim nos deus per inſpirationẽ
internam ad vitam meliorem:& tunc reſpondemus,cum obedimus.Dum vero negligimus,ſi
Gen 30 lemus:ſed dum contemnimus,contradicimus.De tali nanq; reſponſo ait Iacob:Cras reſpon
debit mihi iuſtitia mea.Et vt populus iſte deo perfecte rñderet,orauit[paucitatẽ dierũ meorũ
nuntia mihi]hoc eſt,da mihi ſapienter attendere breuitatem vitæ præſentis,quatenus gaudia
temporalia vilipendam,atq; ad ſemper manſuram beatitudinem properem. ¶ Ne reuoces
me in dimidio dierum meorum]hoc eſt,ne me tunc de hac vita egredi iubeas,dum me in dimi 25
dio vitæ meæ eſſe opinor,confidẽs me diu victurum,ne imparatus decedam:& ne in illo tem
pore moriar,dum vitia magis regnant in me,quod eſſe ſolet in dimidio vitæ [in generationẽ
& generationem anni tui]hoc eſt,duratio ſeu æternitas tua per omnem generationem exten
ditur,nec vnquam finitur.Aeternitatem nempe creationis annos appellat,quoniam omnem E
longitudinem temporum ſeu annorum immutabiliter comprehendit. ¶[Initio,]temporis & 26
ſimul cum tempore[tu domine terram]hoc eſt,elementum infimum[fundaſti].i. firmiter in
medio vniuerſi,tanq̃ centrum mundi locaſti[& opera manuum tuarum].i.creaturæ poteſta
tis tuæ[ſunt cœli]vniuerſi,quemadmodum in Gen.habetur:In principio creauit deus cœlum
Gene.1 & terram.Et in Iob:Quis ignorat quod manus domini hæc omnia fecit? Vnde per Iſa.domi
Iob.12. nus ait:Ego ſum dñs faciens oĩa,extendens cœlos ſolus,ſtabiliens terrã & nullus mecũ.Sed vi
Iſaiæ.44. detur iſtis contrariũ quod in Eccl'o habetur:Primo omniũ creata eſt ſapientia, Et reſponden
Eccle.1 dum,quod ſapiẽtia ſuper omnia opera dei effuſa , ſeu natura angelica dicitur primo omnium
creata,non tempore ſed dignitate. ¶[Ipſi peribunt]Nec cœlum,nec terra peribit ſubſtantialr̃, 27
ſed peribunt in fine mundi quantũ ad eſſe formæ accidentalis,quoniã aliũ ſtatũ habebũt poſt
iudiciũ q̃ modo. Cœlum autem aereum peribit hoc modo per ignem conflagrationis, qui ae
rem emundabit.Cœli vero ſupra ſphæram ignis exiſtentes peribunt per ceſſationem cœleſti
um motuũ.Dũ enĩ generatio & corruptio in inferioribus finiunt,deſinent motus cœlorũ.Oĩa
aũt generabilia & corruptibilia & inferiora,ordinantur ad hominẽ ſicut ad finẽ,idcirco nũe
ro electorũ cõpleto,caſſabit generatio hominũ, & per conſequens generatio & corruptio cæte
Apoc 10 corũ.Et ita motus & tps ceſſabunt in cœlis mobilibus.Quapꝑter in Apoc. ſcriptũ eſt:Angel⁹
leuauit manũ ad cœlũ & iurauit per viuentẽ in ſecula ſeculorũ,quia tps vltra nõ erit. Deniq; q̃
cunq; ex ſua natura habent aliquẽ ordinẽ ad ſp exiſtendũ,ſubſtantialiter manebũt poſt diẽ iu
diciĳ,cætera corrũpentur.Propterea hoĩes permanebunt, q̃uis licet ſecundũ corpus corruptibi
les ſint,ſecundũ animã tñ incorruptibiles ſunt.Elementa quoq; manebunt:nã licet ſecundũ par F
tẽ corruptibilia ſint,tñ ſecundũ ſe tota corrũpi non poſſunt.Cœli vero ſecũdum ſe totos incor
ruptibiles ſunt,ideo non peribunt,niſi ſecundum modum eſſendi,ſicut nunc dictum eſt,& ita
intelligenda ſunt,quæ in ſcripturis ſanctis affirmant cœlos corrumpendos, vt eſt illud: Cœli
Iſai.34. ſicut libri complicabuntur,&quod apud Lucam dominus ait:Cœlum & terra tranſibunt.Et
Luc.21. illud Petri:Cœli qui nunc ſunt & terra igni ſeruati ſunt in diem iudicĳ. Petrus tamen de cœ
2.Pet.3. lis aereis loquitur. Item illud Apocalypſeos:Vidi cœlum nouum & terram nouam. Primũ
Apoca.21. enim cœlum & prima terra abĳt, & mare iam non eſt. Hic autem deſtruitur opinio philoſo
phorum,qui mundum & generationem atque corruptionem, motus quoq; cœleſtes ac tem
pus ab æterno fuiſſe,& ſine fine manſura ponebant[tu autem,]o domine inuariabiliter,[per
manes]quoniam tuum eſſe à nullo dependet,ideo vere æternum eſt,totum ſimul & ſemper æ
que perfectum,in quo nulla viciſſitudo concipi poteſt[& omnes]cœli[ſicut veſtimentum ve
teraſcent]à ſtatu volubili quem iam ſortiuntur. ¶[Et ſicut opertorium] quod ſecundũ tempo 28
ris exigentiam induitur & exuitur ſiue deponitur[mutabis eos]à ſtatu præſenti[& mutabun
Iſaiæ.30. tur]in melius,quia lux ſolis erit ſeptempliciter,& lux lunæ ſicut lux ſolis,vt dicit Iſaias. Orbes
quoq; cœleſtes clariori lumine veſtientur,quamuis ſcriptura quantitatem huius immutatio
nis non determinet[tu autem idem ipſe es] quia nec ſubſtantialiter nec accidentaliter variaris
ſed æternaliter in optimo ſimpliciterq; perfecto ſtatu ſubſiſtis[& anni tui non deficiẽt].i.æter
nitas tua finiri non poterit . ¶[Filĳ ſeruorum tuorum].i.poſteri apoſtolorũ,q ſunt ſpirituales 29
filĳ

filij ac imitatores ipſorum, iuxta illud Apoſtoli: Filioli quos iterum parturio, donec formetur Gala.4
A Chriſtus in vobis[habitabunt]nunc in eccleſia militanti per fidem & gratiam, vſque ad ſecu
li conſumationem. Poſtmodum vero in eccleſia triumphanti per gloriam, vſque in ſempiter-
num[& ſemen eorum]id eſt, bona & fructuoſa conuerſatio ipſorum[in ſeculum]hoc eſt, inde
ſinenter[dirigetur]ab ipſis per gratiam tuam, vſque in vltimum finem ſeu vitã æternam. Vel
dirigetur, à te donec perducantur ad patriam. Ecce audiuimus vocem veraciter pœnitẽtis, for
mamq́ perfectæ pœnitentiæ. Diſcamus ergo ex Pſalmo præſenti, quid ad vere pœnitentem
pertineat. Studeamus quoq́ ea digne implere. Primi etenim verſus pſalmi iſtius declarant, q̃
ardenter & ſerioſe clamare oporteat pœnitentem ad deum. Deinde docemur noſtræ pau-
pertatis ac defectuoſitatis calamitatem atq́ miſeriam, coram domino lugubriter recitare. De
inceps inſtruimur quid nos pœnitendo oporteat vel expediat agere, vtpote tam cordialiter. p
funde ac doloroſe ingemiſcere, vt oſſa cuti ex maceratione carnis adhęreant. Debemus etiam
aſſimilari pellicano loca ſolitaria ingrediendo, in quibus libere noſipſos in pœnitentiæ luctu
mactemus. Debemus & cibo vili contenti eſſe, potumq́ planctui commiſcere atq́ iram iudi-
cis noſtri inceſſabiliter formidare. Poſtremo docet nos Pſalmus hic glorioſus, recitatiõi ac de
plorationi noſtræ paupertatis, paruitatis ac culpæ miſcere diuina præconia, creatoris noſtri
maieſtatem laudando, beatitudinem admirando, bonitatem amando, miſericordiam ac bene
uolentiam imitando, vt ſimus filij patris noſtri qui in cœlis eſt, quoniam ipſe benignus & bo- Lucæ.6
nus eſt ſuper gratos & ingratos, bonos ac malos ſolem ſuum faciens oriri, pluuiamq́ deſcẽde- Matth.5
B re ſuper omnes.

¶Explanatio eiuſdem Pſalmi allegorica de Chriſto

QVamuis autem aliquibus viſum ſit hunc Pſalmum non poſſe conuenienter exponi de
Chriſto præſertim cum ſit vnus pœnitentialium pſalmorum, peccatori conueniens,
(chriſto autem nec pœnitentia competit nec culpa) nihilominus de chriſto multum conueniẽ
ter exponitur. Primo, quia Apoſtolus ad Hebręos inducit verba pſalmi huius ab illo loco: Ini Hebr.1.
tio tu domine terram fundaſti, vſq́ ibi, Et anni tui non deficiẽt, de chriſto prædicta, ꝓbat pſal
mum apte chriſto competere, & ſi nihil ſecerit pœnitentia dignum, probans ex eis filium eſſe
patri æqualem in potentia & duratione. Probatio autem ſecundum Auguſtinum non valet
niſi ex ſenſu literali. Pſalmus igitur iſte ad literã tractat de domino ſaluatore. Secũdo, quia Ec
cleſia in officio miſſæ feria quarta ante cœnam aſſumpſit tractum de principio huius Pſalmi.
Vnde relinquitur quod Pſalmus iſte exponi poſſit de chriſto in paſſione cõſtituto. Totum em̃
officium illius diei, imo totius hebdomadæ ante Paſcha, eſt de paſſione dominica. Tertio quia
ſecundum Auguſtinum non eſt incõueniens etiam eandem ſcripturam multiplicem ſenſum
habere ad literam, ita quod ſenſus literalis eiuſdem ſcripturæ multiplex eſſe poſſit. Quamuis
igitur quædam in hoc Pſalmo contenta, proprie exponantur, de pœnitente, non tamen incõ-
ueniens eſt ipſa de chriſto intelligi ſecundum alium intellectum. Elucidando itaq́ Pſalmum
iſtũ de chriſto. præhabitus titulus ita exponitur. Oratio pauperis, hoc eſt, Pſalmus pñs cõpetit
C chriſto propter nos pauperi, qui non habuit vbi caput reclinaret, de quo in Zacharia habetur Matth.8 Zach.9.
Ecce rex tuus venit tibi, ipſe pauper & aſcendens ſuper aſinum: cum anxius fuerit. i. dum ipſe
chriſtus paſſione iam imminente expauit atq́ triſtatus eſt, iuxta illud Marci: Cœpit Ieſus pa- Mar.14
uere & tædere, & coram domino deo patre effudit precem ſuam, dicendo: Pater ſi fieri poteſt, Luc.22
tranſeat à me calix iſte. Chriſtus ergo vt homo paſſibilis paſſioni iam proximus ait ad deũ pa-
trem ſeu totam ſuperbeatiſſimam trinitatem, vnum verum ſimpliciſſimum deum. ¶Domine
exaudi orationem meam, qua oro pro corporis mei glorificatione ac celeri reſurrectione. Vn-
de ipſe in euangelio ait: Pater ſaluifica me ex hac hora, & clamor meus, quo oro pro corpore Iohan.12.
meo myſtico, quod eſt eccleſia, ad te veniat, vt facias quod peto apud Iohannem: Pater ſancte Ioh.17.
ſerua eos in nomine tuo, quos dediſti mihi, vt ſint vnum ſicut & nos. Nõ auertas faciem tuam
à me. i. non habeas te circa me pro alijs exorantem per modũ indignantis, ita vt precem meã
pro alijs fuſam, repellas propter aliorum indignitatem, ſed propter me illis ignoſce. Chriſtus
qui erat à principio ſuæ maternæ conceptionis comprehenſor perfectus, & in bono immobi-
liter confirmatus, non orauit, ne pater faciem ſuam. i. ſuam cognitiõem beatificam, ſeu piam
præſentiam ab ipſo auerteret(hoc enim ſciuit nunquã fieri poſſe) ſed orauit, ne pater propter
facinora hominum, exauditionem ſuam auerteret à prece chriſti pro peccatoribus fuſam, in q̃-
cunq́ die tribulor. i. à Iudæis perſequutionem ſuſtineo, inclina ad me aurem tuã, vt mihi aſſi-
ſtas, & paſſionem quam tolero pro ſatiſfactione vitiorum mundi ſuſcipias. Hoc chriſtus exo-
rauit: Pater pro his rogo quos dediſti mihi de mundo, quia tui ſunt. Quia defecerunt ſicut fu- Ibidem
mus dies mei. i. velociter defluxerunt dies, quibus in mundo conuerſatus ſum. Nam Chriſtus

ſenuit ſeu antiquior fiebat.i. ad ſenium tendebat ſicut & cæteri, dieſq; eius in continuo fluxu D
erant,quemadmodum tempus. Indetrahibiles quippe defectus aſſumpſit ſecundũ Damaſce.
Hebr. 2. Propter quod ad Hebr.apoſtolus dicit:Debuit per omnia fratribus aſſimilari:& oſſa mea cor-
Pſalm. 21. poralia,ſicut cremium.i.caro cremata aruerunt in paſſione,ſicut ſuperius dictum eſt: Aruit tã
quam teſta virtus mea. Nam in die Paraſceues propter extractionem largiſſimam ſanguinis
Chriſti,& carnis ſuæ extenuationem,deſiccationem,& indurationem,oſſa ſacratiſſimi corpo
ris ſui aruerunt,inſtar carnis in frixorio vſq; ad pinguedinis eductionem combuſtæ. Propter
Iſai. 53. quod de Chriſto ab Iſaia prædictum eſt: Vidimus eum,& nõ erat aſpectus, & nos putauimus
eum quaſi lepro ſum,& à deo percuſſum. Vnde nunc ſubditur: Percuſſus ſum vt fœnum,id eſt
quemadmodum fœnum dum adhuc floret falce à terra abſcinditur, ſic ego in iuuentute mea
gladio paſſionis à ſocietate viuentium ablatus ſum & occiſus, quemadmodum in Ieremia im
Ierem. 11. pij aiunt: Eradamus eum de terra viuentium. In libro quoq; Sap. Morte turpiſſima condem-
Sapient. 2. nemus eum:& aruit cor meum corporale,à ſuo naturali humore, propter totius corporis ve-
hementiſſimã vulnerationẽ,& ſanguinis emanationẽ. Non autem aruit cor .i. mẽs Chriſti ab
humore ſeu plenitudine gratiæ dei:quia oblitus ſum comedere panẽ meũ. Hoc videtur Chro
non poſſe cõpetere,& tamen veriſſime cõpetit ei. Panis eñ animæ,eſt conſolatio eius. In paſſi
one vero Chriſti appetitus ſenſitiuus,atq; inferior portio animæ eius, priuata eſt ſolita redun
dantia conſolationis diuinæ in ipſam,in tantũ vt exclamaret: Deus meus deus meus, vt quid
Matth. 27 dereliquiſti me? Et ita oblitus eſt Chriſtus .i. per effectum recordatus nõ eſt comedere panem
conſolationis,quantũ ad inferiores animæ ſuæ potentias. Obliuio autem non ſemper ignaui E
Pſalm. 44. am ſeu negligentiam ſignat,quia ſuperius dictum eſt: Obliuiſcere populum tuũ. Et in Gen. Io
Gen. 41 ſeph fatetur: Obliuiſci me fecit dñs omnium laborũ meo℞,& domus patris mei. Vnde inter-
dum dicitur homo obliuiſci,quia non operatur,& ita ſe habet tanq̃ neſciret, & ita accipit nũc
Quoniam itaq; chriſtus inferioribus viribus animæ ſuæ, ac corporali naturæ redundantiam
beatitudinis animæ in ſua ſuperiori parte exiſtentis,ſeu conſolationem ſubtraxit, idcirco pa-
ti moriq; potuit:alias nec pati nec mori potuiſſet. Quia ſecundũ Aug. in epiſtola ad Dioſco℞
tanta extitit beatitudo animæ chriſti,q̃d ſi ipſa redundaſſet in corpus ipſius,ab oĩ paſſibilitate
fuiſſet immune,multo vtiq; magis q̃ erunt corpora electorum poſt diem iudicij. Sed diſpenſa
tiue ſuſpendebatur redundantia illa,præcipue hora paſſionis. Idcirco tunc percuſſus eſt Chri
ſtus vt fœnum,& aruit cor eius. A voce gemitus mei.i. ex magna & gemituoſa cordis mei cõ-
paſſione atq; dolore,quibus peccatoribus compatiebar,& de propria læſione dolebam:adhæſit
os meum carni meæ.i.cuti, quia ex illis pœnis macerata atq; exhauſta eſt caro mea tẽpore paſ
ſionis,ſicq; oſſa cuti hærebant,intantum vt dinumerari valuerint. Iuxta quod dictum eſt: Di-
Pſalm. 21. ſperſa ſunt omnia oſſa mea:& ſimilis factus ſum pellicano ſolitudinis,quia ad loca deſerta p-
greſſus ſum,deuitans Iudæorum tumultum,quemadmodum apud Ioh. dicitur: Ieſus iam nõ
Iohan. 11. Matth. 4 in palam ambulabat,ſed abijt in regiõem iuxta deſertum. Ductus eſt quoq; à ſpiritu in deſer-
tum,vt tentaretur à diabolo,illicq; quadraginta diebus ac noctibus ieiunauit,nõ pro ſuo,ſed
pro noſtro exceſſu. Porro ſecundũ Auguſtinum chriſtus comparatur pellicano,qm̃ auis hæc F
proprio roſtro pullos ſuos fertur occidere,triduoq; lugere, & tandem ſanguinem ſuum ſuper
pullos roſtro effundere. Vnde illi reuiuiſcunt. Sic chriſtus occidit in nobis vitia noſtra, & ſan-
guine proprio viuificat nos denuo:factus ſum ſicut nycticorax in domicilio,quoniam tempo
re noctis in oratiõe & bonis actibus vigilaui,dũ alij ſomno vacabant. Hinc in Luca habetur:
Lucæ. 6 Erat Ieſus pernoctans in oratione dei. Dr̃ etiã chriſtus ſimilis nycticoraci, quoniã ſicut auis il-
la cæteris eſt odibilis,ſic chriſtus ab omnibus erat deſpectus,prout ſuperius dixit: Ego autem
Iſaiæ. 53. ſum vermis & non homo,opprobriũ hominũ. Propter quod Iſaias de ipſo dicit: Inglorius erit
inter viros aſpectus eius. Vigilaui ſemper in opere bono. Non enim ſomnus corporis impedi-
uit in chriſto operationem interiorem,atq; vigiliam mentis:& factus ſum ſicut paſſer ſolitari
Lucæ. 6 us in tecto.quoniam homines dereliqui,& montem ad orandum aſcendi,iuxta illud: Exijt Ie-
ſus in montem orare. Tota die paſſionis meæ & multis diebus prædicationis meæ , exprobra-
bant mihi inimici mei Iudæi,dicentes illud Mat. In Beelzebub principe dæmoniorũ eijcit dæ-
Matth. 12. Iohan. 10. monia. Et item illud Iohan. Dæmonium habet & inſanit. Quid eum auditis? Et qui laudabant
Matth. 14 me,quando eis prædicaui & coram ipſis miracula feci, eoſque de quinque panibus ſaturaui,
Lucæ. 7 Matt. 9 dicentes: Quia propheta magnus ſurrexit in nobis, & quia nunq̃ apparuit ſic in Iſrael: aduer-
ſum me iurabant.i.in mortem meam vnanimiter coniurabant in die Paraſceues proclaman
Ioh. 19. tes: Tolle,tolle,crucifige eum. Et: Sanguis eius ſuper nos,& ſuper filios noſtros. Vel,qui lau-
Mat. 27 dabant me,ab extra fallaciter,ſcilicet phariſæi & ſcribæ dicentes: Magiſter ſcimus,quia verax
Matth. 22 es,& viam dei in veritate doces,& non eſt tibi cura de aliquo:aduerſum me iurabant,occulte
propo

A proponentes firmiſſime me occidere. Vnde ait ſcriptura: Sagitta vulnerans lingua eorum. In Ierem.9.
ore ſuo pacem cum amico loquitur, & occulte ponit ei inſidias. Quia cinerem tãquam panem
manducabam. Hoc chriſto ſecundum duplicem conuenit ſenſum. Quia enim cœpit facere & Actuum.1
docere, conſtat quod ſicut parcitatem vilitatemq; cibi ac potus edocuit, ſic eam impleuit, & ita
cinere .i. non delicato ſeu exquiſito, ſed ſimplici cibo vſus eſt: & poculum meum corporalem,
cum fletu oculorum ſeu cordis miſcebam. Quando enim Chriſtus cum publicanis & peccato-
ribus comedebat, dubium non eſt, quin eis toto corde condoluit: & in reſuſcitatione Lazari, Iohan.11.
infremuit ſpiritu, & lachrymatus eſt. Spiritualiter vero per cinerem deſignatur magna humi-
liatio ſiue afflictio, & ita Chriſtus cinerem tanquam panem manducauit. i. in afflictione deriſi
one & humiliatione ſui, epulabatur mente in aduerſis lætando, quemadmodum docuit: Exul Matt.5.
tate (inquiens) in illa hora, quoniam merces veſtra copioſa in cœlo. Seipſum nanque ſponte
atq; hilariter paſſioni expoſuit, ſicut ait: Corpus meum dedi percutientibus, & genas meas vel Iſaiæ.50.
lentibus: & poculum meum .i. hilaritatem quam habui de electorum ſalute, cum fletu miſce-
bam, hoc eſt, cum triſtitia quam de reproborum damnatione habebam. Specialiter autem ex-
poni poteſt hic verſus de ſellea cibatione, ac acetoſa potatione chriſti in cruce. Hęc vero feci a Ioh.19.
pertulià facie iræ indignationis tuæ, hoc eſt, propter iram tuam mitigandam ſeu pœnam tol-
lendam, qua iraſcebaris generi humano propter originale aliaque peccata quæ ſuper me poſu
iſti, & pro quibus tibi ſatisfacere volui, prout Iſaias dicit: Dominus poſuit in eo iniquitatẽ om Iſai.53.
nium noſtrum, & vt in Apoc. de chriſto habetur: Veſtitus erat veſte aſperſa ſanguine, & voca Apoc.19.
B batur nomen eius: Verbum dei. Et ipſe calcat torcular vini furoris iræ dei omnipotentis. Hæc Iſaiæ 63.
autem ſuſtinui, quia tu o deus pater eleuans .i. me omni creaturæ præficiẽs, alliſiſti me in mor- Thre.1
tem. i. me occidi & opprimi permiſiſti, quemadmodum apud Iſaiam proteſtaris: Propter ſce- Iſaiæ.53.
lus populi mei percuſſi eum. Dies mei tpales, non dies æternitatis ſicut vmbra cito pertranſiẽs
declinauerunt. i. fini & morti appropinquauerunt, quoniã circa triceſimũ tertium annum fi-
niti ſunt, & ego ſicut fœnũ arui in paſſione, ſicut nũc patuit. Tu, deus pater exurgẽs miſerebe-
ris Sion. i. eccleſiæ, quia tempus miſerendi eius eſt me incarnato, quia venit tempus liberatiõis
me paſſo. Hæc omnia in præcedenti articulo plene expoſita ſunt, nec modo ſpecialem expoſiti
onem recipiunt. Dominus de cœlo in terram aſpexit, vt annuncient fideles in Sion nomẽ do-
mini & laudem eius in Ieruſalem. Hoc ad literam accipi poteſt de primitiua eccleſia, quæ poſt
miſſionem paracleti nomen & gloriam Chriſti conſtantiſſime annunciauit in Sion, id eſt,
in templo ędificato in monte Sion, vt ſcribitur in Actis, & in Ieruſalem, ciuitate ſancta de qua
Chriſtus in Euangelio dixit: Non capit prophetam perire extra Ieruſalẽ. Initio tu domine ter- Actuum.3
ram fundaſti, & cæter, ſicut oſtenſum eſt. Iſtam ſcripturam allegat Apoſtolus de chriſto con- Luc.13. Hebr.1.
ſcriptam. Chriſtus nanq; ſecundum quod deus eſt vniuerſorũ creator, prout ipſemet in Apo-
calypſi teſtatur: Ego ſum Alpha & o, principium & finis. Demum ſicut patris & filij & ſpiritus Apoc.1
ſancti eſt vna eſſentia, ſic eorum eſt vna potentia, vnaq; actio, & tres perſonæ ſunt vnus deus
vnus creator, vnũ principium, vnus prouiſor. Cætera ex præinducta expoſitione clareſcunt.

¶ Expoſitio Pſalmi iſtius iuxta ſenſum literalem

C PRæterea quidam expoſitores catholici affirmant huncpſalmum ad literã ſcriptum de po
pulo Iudæorum grauiter afflicto, vel tempore captiuitatis Babylonicæ. Vel tempore per-
ſequutionis Antiochi, qui grauiter nimis Iudæos oppreſſit, ſicut in libris Mach. narratur. Adij
ciunt tamen expoſitores hi, quod Pſalmus iſte loquitur de populo Iudæorũ pro tempore chri 1.Mac.15. 2.Mac.5.6
ſti, videlicet, quia in perſequutionibus illis maxime deſiderabant chriſti aduentũ, per quẽ ſcie-
bant ſe perfecte liberandos, iuxta illud Iere. In diebus illis ſaluabitur Iuda & Iſrael habitabit cõ Ierem.23.
fidenter. Quemadmodum autem hi exponunt hunc Pſalmum de populo Iudæorum qui fuit
ſic Iudæorum doctores moderni, exponunt Pſalmum iſtum de populo Iudæorum exiſtẽti in
captiuitate præſenti, per Romanos ſibis inflicta, in qua quotidie orant & præſtolantur aduen
tum Meſſiæ, quem ſcimus veniſſe. Verum quia prædicta expoſitio parum deuotiõis importat
non niſi curſorie tangenda videtur. Loquens igitur ſanctus propheta in perſona populi Iu-
dæorum, temporibus Nabuchodonoſor ſeu Antiochi vehemẽter anxiati ac depauperati, ait:
Domine exaudi orationem meam, & patet ſententia trium verſuum horum ex dictis. Deinde
Pſalmus iſte dicit: Quia defecerunt ſicut fumus dies mei. Chaldæi nanq; & ſerui Antiochi Iu-
dæos pro magna parte occiderunt, & oſſa mea ſicut cremium aruerunt, præ fame, timore, ac
multiformi anguſtia. Vel hoc dicitur ex perſona eorum, quos Antiochus fecit in ſartagine tor
reri, cremari, ac frigi, prout in libro Machabæorum legitur: Percuſſus ſum, feruore & igne du- 2.Mach.7.
riſſimæ tribulationis, vt fœnum percutitur ardore ſolis, & aruit cor meum, præ inopia atque
dolore, iuxta quod in Threnis inducitur: Vide domine quoniã tribulor, conturbatus eſt ven- Thren.1.

 ter meus,

Thren 4. ter meus,ſubuerſum eſt cor meum in me. Vnde iterum in Threnis de populo iſto ait Ieremias D
Denigrata eſt ſuper carbones facies eorum,& non ſunt cogniti in plateis:quia oblitus ſum co
medere panem meum,hoc eſt,quia mandata legis non obſeruaui, quæ faciens homo, viuet in
Leu.18 eis,vt Moſes aſſerit. Vel,oblitus ſum comedere panem meum materialē,quoniam tempore per
ſequutionis Antiochi multi Iudæorum fugerunt ſubito ad loca deſerta,vbi panem habere nō
2.Mach.5. poterant,propter quod dicit ſcriptura:Iudas Machabæus ſeceſſit in deſertum locum, ibiq; in
ter feras vitam in montibus cum ſuis egebat,fœni cibo veſcentes. A voce gemitus mei adhæ
ſit os meum carni meæ.i.cuti,quia in Iudæis caro contabuit præ timore,luctu,ac gemitu,ſicq;
cuti oſſa adhęſerant. Similis factus ſum pellicano ſolitudinis,fugiendo ad eremi loca præ pauo
re aduerſariorum,factus ſum ſicut nycticorax in domicilio,quia in die apparere auſus nō fui.
Eodem Abſconderunt ſe nanq; temporibus illis in diuerſis latibulis,ſicut in libris Machabæorum,Ie
1.Reg.18. remiæ,& Regum conſcriptum eſt. Vigilaui etiam noctibus,quia præ ſolicitudine ac timore pe
Ierem.43. riculorum nō valebā quieſcere,& factus ſum ſicut paſſer ſolitarius in tecto.i. à meipſo diuiſus,
atq; hinc inde diſperſus,ſicut fugitiui non vadunt collectim,ſed quilibet prouidet ſibiipſi ſi po
teſt & abſcondit ſe,vbi poſſibile eſt. Tota die.i. aſſidue exprobrabant mihi inimici mei Chaldæi
& alij blaſphemātes deum Iſrael & legē ac populum eius,quemadmodū in Threnis ſcribitur:
Threno.3 Factus ſum in deriſum omni populo,canticum eorum tota die:& qui laudabant me,fraudulē
ter & ſimulatorie,aduerſum me iurabant,proponentes occidere me. Hoc maxime factum eſt
2.Mach.7. Iudæis tempore Machabæorum à Nicanore cæteriſq; miniſtris Antiochi,& regum eum ſequē
tium. Sæpe nanq; loquebantur Iudæis verba pacis ac laudis in dolo. Tranſlatio Hieronymi E
iuxta Hebræum ſic habet:Exultantes mihi,per me iurabant.i.prædicti inimici mei me deridē
tes,atq; de mea calamitate gaudentes,iurabant per me iuramento execrationis,ponendo mi
ſeriam meam pro exemplo ita vt dicerent,niſi egero iſtud ſeu illud, ſic accidat mihi ſicut Iudæ
is. Quia cinerem tanquam panem manducabam,fecerunt enim ſubcinericeos panes, in quibus
mixti fuerunt cineres pani. Tempore vero obſidionis Ieruſalem à Chaldæis,vehementiſſima
fames erat in populo Iudæorum,ita vt in Threnis dicatur: Manus mulierum miſericordium
Threno.4. Eodem coxerunt filios ſuos. Et rurſus:Qui nutriebantur in croceis,amplexati ſunt ſtercora,ſicq; cine
res pro panibus ſumere poterant:& poculum meum cum fletu miſcebam,i. potando ploraui
propter imminentia mala. A facie iræ indignationis tuæ,id eſt,à iuſta tua vltione, quia propter
peccata mea hæc mihi feciſti,quemadmodum apud Ieremiam teſtatus eſt: Dabo vos in vexati
Ierem.29. onem & maledictionem,eo quod non audieritis verba mea:quia eleuans.i. aliquando me ho
norans,dando mihi legem,prophetas,reges, & ſacerdotes, alliſiſti me temporibus perſecutio
1.Mach.1 num iſtarum,prout primo Machabæorum ſcriptum eſt: Facta eſt ira magna valde ſuper po
Eodem pulum Iuda. Et iterum:Secundum gloriam eius ſic & ignominia eius. Deinde ponitur conſo
latio Iudæorum per aduentum Chriſti,qui ſecundum diuinitatem ſuam ęternus eſt. Vnde de
eo nūc dicitur: Tu autem dn̄e in æternū permanes,hoc quoq; Iudæis innotuiſſe videtur,qui lo
Iohan.12. quebantur dn̄o Chriſto: Nos audiuimus ex lege quia Chriſtus manet in æternū. Tu exurgēs,
opem præbendo,ſeu per incarnationem veniendo,miſereberis Sion.i. populo Iudæorum af F
flicto & capto. Vel Sion.i.templo & ciuitati Ieruſalē à Chaldæis impie demolitis, quia tēpus mi
Ierem. 25. ſerendi eius.ſ.templi & ciuitatis vt reædificarentur,conſumatis 70. annis à Iere. prædictis. Vel
2.Mach.8 vt reparentur tempore Machab. poſt dignam caſtigationē populi Iudæorū. Vn̄ in libro Mac.
dicitur: Ira domini in miſericordiam conuerſa eſt. Vel, venit tempus miſerendi eius.i. tempus
Dani.9 tui aduentus in mundum,in Daniele prædeterminatum,impletum eſt, & ita decet te adueni
Iſaiæ.52. re,& populum Sion à ſpirituali captiuitate redimere,ſicut in Iſaia promiſiſti: Propter hoc ſci
et populus meus nomē meū in die ille,quia ego ipſe qui loquebar,ecce aſſum:quia venit tēpus præ
dictum,hoc repetitur ad euidentiam ampliorem. Quoniam placuerunt ſeruis tuis,ſanctis prophetis
lapides eius,ſcilicet Sion,quia optabant ex lapidibus reædificare templum & ciuitatem Ieruſa
lem,& terræ eius miſerebuntur.i. pro liberatione populi & reædificatione ciuitatū Iudæ ora
bunt. Pro hac etenim cauſa multum orauerunt Zacharias,Daniel,Aggæus,& alij ſancti. Po
teſt autem exponi hic verſus de ædificatione eccleſiæ,intelligēdo per lapides,perſonas ſeu mē
bra eccleſiæ. Per ſeruos autem apoſtolos,qui primo poſt Chriſtum,conſtruxerunt eccleſiam,
conuertendo homines ad chriſti obſequium:& terræ eius.i. Iudææ miſerebuntur, quia apoſto
Actu.13. li primo conabantur Iudæos ad Chriſtum conuertere, prout in Actibus Paulus fatetur: Vo
bis oportebat primum loqui verbum dei. Hæc autem expoſitio ſuperius tacta eſt. Reſpondit
ei in via virtutis ſuæ. Hic ſecundum aliquos deſcribit propheta tribulationem eccleſiæ tempo
re Antichriſti futuram,quæ erit duriſſima,ſed non longa. Ait ergo: Reſpondit ei,id eſt,eccleſia
Chriſto tunc reſpondebit,in via virtutis ſuæ, id eſt, in obſeruatione patientiæ quæ tunc ſum

me ne

A me neceſſaria erit, paucitatem dieꝝ meoꝝ.i.breuitatem tribulationis meæ nuncia mihi, qua-
tenus in ſpe propinquæ liberationis reſpirem ac roborer. Niſi enim breuiati eſſent dies illi,nõ
fieret ſalua omnia caro,ſed propter electos breuiabuntur, vt ſcribitur in Matthęo. Ne reuoces Mat.24
me de hac vita.i.ne omnino ſinas extirpari eccleſiam: ne inquam reuocea me in dimedio die-
rum meorum .i. intra primum atq; ſecundũ tuum aduentum,ſed vſq; ad finem mundi cõſer-
ua me, quemadmodum ſpopondiſti dicens:Ecce ego vobiſcum ſum cũctis diebus vſq; ad cõ- Mat.28
ſummationem ſeculi. Quia vero oia in figura contingebant Hebræis ſecundum Apoſtolum, 1.Cor.10.
ꝑpterea ſi iſta expoſitio eſſet literalis,poſſet hic pſalmus tropologice explanari de populo Chri
ſtiano vehementer afflicto,ſicut ſuperius de q̃libet pœnitente expoſitus eſt. Poſtremo ſi quæ
nunc omiſſa ſunt, in primo articulo euidenter patuerunt.

COMMENTARIVS IN PSALMVM CII.

¶Expoſitio Tituli.

ASSignatur aũt pſalmo præſenti hic titulus:Pſalmus ipſi Dauid.i.pſalmus iſte cantandus
eſt Chriſto ꝑ Dauid ſignificato. Agit nanq; hic pſalmus de multiplici beneficio Chriſti,
& hortatur Propheta ſeipſum ad gratiarum actionem condignam. Sicut eñ in præcedenti
pſalmo locutus eſt in perſona pœnitentis,ſuamq; miſeriam gemituoſe & anxie commemorã Pſal.101
tis,ſic modo loqtur in perſona feruidi amatoris atq; gratiſſimi ſeruitoris,& hoc congruo ordi-
ne,qa poſt humilem confeſſionem propriæ imperfectionis,& variam afflictionem contribula
B ti ſpiritus,ſequi ſolet ex infuſione diuina iucunda laudatio diuinæ bonitatis, hilariſq; memo-
ria beneficiorum creatoris. Propter quod in Tobia ſcripum eſt:Poſt tempeſtatem dñe tranqil- Tob.3
lum facis, & poſt fletum exultationem infundis. Ait itaq;.

¶Expoſitio pſalmi.

2 BEnedic anima mea domino]Benedicere alteri,eſt bonum de ipſo aſſerere. Nos aũt
benedicimus deo, & deus benedicit nobis. Sed quia dicere dei eſt cauſa rerum,
iuxta illud:Ipſe dixit & facta ſunt. Noſtrum vero dicere non eſt cauſa rerum. Iccir- Pſal.148
co benedictio dei actiua,eſt cauſa bonitatis noſtræ,& ꝙ benedicti ſumus. Noſtra
autem benedictio non eſt cauſa alicuius bonitatis in deo,nec ob eam eſt deus benedictus. Et
ideo benedictio qua nos deo benedicimus, eſt benedictio confeſſionis ſeu laudis,de qua in Lu
ca ſcriptum eſt:Benedixit Simeon deum. Et Tobias:Omni(inquit)tempore benedic deo. Be- Luc.2
nedictio autem qua deus benedicit nobis,eſt benedictio conſecrationis ſeu actuationis. Secun Tob.4
dum primam benedictionem,minor benedicit maiori,ipſum laudando:quantum vero ad be
nedictionem ſecundam,maior benedicit minori,ipſum ſanctificando ſeu perficiendo, quem-
admodum ad Hebræos dicit Apoſtolus:Sine vlla contradictione quod minus eſt à maiore be
nedicitur. Benedic ergo anima mea domino, id eſt, bona profer de deo,laudem & gratia Heb.7
rum actionem ei in omnibus impendendo,ipſum in omnibus atq; præ omnibus mente, ver-
bo & opere honorando. Et non ſolum anima mea,quantum ad id quod es, benedic deo,[ſed
& omnia quæ intra me ſunt].i.omnes vires,omnes habitus,omnes actus,omnes virtutes,oẽs
C ſcientiæ, omnes cogitationes animæ meæ,benedicite[nomini ſancto eius.]hoc eſt ipſi deo no
men ſanctum habenti. Hæc autem benedicunt deo occaſionaliter ſeu materialiter, quia ſunt
occaſio atq; materia benedicendi deo, dum ſcilicet perpendimus nos omnia iſta à deo habere:
& ita aſcribimus ea deo tanquam primo principio cum laude & gratiarum actione. Vel
benedicunt hæc deo cauſaliter, quia per ea cognoſcimus deum ac beneficia eius. Tunc
anima noſtra & omnia intra eam exiſtentia benedicunt altiſſimo, dum ipſa ſecundum totum
ſuum eſſe,poſſe, & agere deum verbo & vita honorat, quemadmodum in Eccleſiaſtico habe-
tur: Date magnificentiam nomini eius, & confitemini illi in voce labiorum veſtrorum. Eccle.39
3 ¶[Benedic anima mea domino.]Quod tibi iterum dico,quatenus accendaris & penſes q̃ vti
le,ſalubre & iuſtũ ſit benedicere creatori:[& noli obliuiſci] per ignauiam & inaduertentiam;
[omnes retributiones eius].i.dona pietatis diuinæ, quæ tibi frequenter collata ſunt, & ad mi-
nus retributa .i. rurſus tributa ſunt tibi ſemel, quia in primo parente oẽs peccauimus,& mune
ra gratiaꝝ dei perdidimus,ſed miſericordia dei per Chriſtum nobis retribuit quod primus pa
rens abſtulit & amiſit. Propter quod ad Corinthios Apoſtolus ait:Sicut in Adam omnes mo
riuntur,ita & in Chriſto oẽs viuificabũtur. Non ergo obliuiſcamur miſericordiaꝝ dei noſtri; 1.Cori.15
ſed attendamus quoties nobis gratiam ſuam retribuit, quotieſq; corde ingemiſcimus, ſtatim
ignoſcit,gratiamq; refundit,imo legatos ad nos mittit,hortans & per eos deprecans, vt con-
uertamur ad ipſum, quemadmodum profitetur diuinus Apoſtolus:Legatione(inquiens)pro 2.Cor.5
Chriſto fungimur,tanq̃ deo exhortante per nos:Obſecramus pro Chriſto,recõciliamini deo.
Nunq̃ igitur obliuiſcamur viſcerum miſericordiæ Saluatoris,quia Seneca aſſerit:Maxima in-
gratitudo

gratitudo eſt beneficij collati obliuio. Prima vero gratitudo & gratiæ repenſio, tſi beneficiũ D
gſatsnter tecipere, Iſaias oblitus non fuit retributionum dei, qui ait: Miſerationum domini re
Iſaiæ. 63 cordabor, laudem domini ſuper omnibus quæ reddidit nobis, & quæ largitus eſt nobis ſecun
Pſalm. 15. dum indulgentlam ſuam. Vnde Eccleſiaſticus inquit: Memoratus ſum miſericotdiæ tuæ do-
Pſalm. 49. mine, & cooperationis tuæ, quæ à ſeculo ſunt. Porro cum deus bonorum noſtrorum nõ eges
Eccle. 1 at, aliquid tamen à nobis requirat, nil dignius, nihilq́ acceptius ei retribuere poſſumus, q̃ bene
dictionem & laudem. Nam ſacrificium laudis honorificat ipſum. Conſequenter commemo
ranſ quædã beneficia dei, & prius beneficium indulgentiæ. ¶[Quis propitiatur omnibus iniq
tatibus tuis.] Mox enim dum pœnitemus, & confitemur, deus iniquitates omnes nobis dimit 3
tit quantũ ad culpam. Non eñ dimittit vnũ pc̃m̃ mortale, quin aliud ſi aſſit, dimittatur: vnũ
tñ veniale ſine alio quandoq; dimittit. Propitiatus eſt aũt deus piĩſſimus iniqtatibus noſtris
frequenter, ſc; in baptiſmo, in confeſſione, quæ eſt ſecunda poſt naufragium tabula. in ingreſ-
ſu ſeu profeſſione religionis. [qui ſanat omnes infirmitates tuas]. i. interiores languores, qui p
gratiæ infuſionem ſanantur. Vel qui ſanat omnes infirmitates tuas. i. fomitem ſeu pronitatẽ
ad malum, & quatuor principalia vulnera animæ, quæ ſunt, malitia, ignorantia, concupiſcen-
tia, infirmitas. Has deus nunc ſanat inchoatiue, debilitando eas in baptiſmo & quotidiano pſ
fectu, impediendoq; eas per gratiam à conſenſu ac opere malo. In reſurrectione aũt futura ſa-
nabit eas perfecte, quando mortale hoc induet immortalitatem, ſecundũ Apoſtolum. Tunc
nempe CHRISTVS aufert ab electis omnes pœnas pro originali peccato inflictas,
1 Cor. 15. quantum ad reatum & exiſtentiã: nunc vero aufert eas quo ad reatum, non quantum ad ex- E
iſtentiam. Manet eñ in nobis fomes poſt baptiſmũ, ſed nõ imputatur ad culpam, nec p ea pœ
nam damni incurrimus morictes. Cũ aũt Chrs pfecte ſanauerit oẽs infirmitates nr̃as, tũc læti
Ibidem cantabimus illud Apoſt. Vbi eſt mors victoria tua, vbi eſt mors aculeus tuus? ¶[Qui redimit 4
Oſee 13 de interitu vitã tuã] Interdũ redimit deus vitã nr̃am corporalem ac naturalem à morte impro
uiſa & corporali, præſeruando nos à periculis varijs. Vitã quoq; aïæ noſtræ ſpũalem de interi-
tu ſpũali redimit, dum charitatẽ & gratiã ſuam in nobis cõſeruat, à peccatis mortalib⁹ nos præ
ſeruans. Vel, Qui redimit, merito ſuæ pſſionis de interitu. i. morte inferni ſeu dãnatione æter
na vitam tuã. i. vitam gratiæ tibi in præſenti collatam ſeu conferendam, & vitam gloriæ tibi
in futuro paratam. Vel, vitam tuam. i. te viuentem, quemadmodum dicimus: Rogo dilectionẽ
Iohan. 10 tuam. i. te dilectum. De hac aũt redemptione ait Saluator: Ego veni vt vitam habeant, & abun
dantius habeant. Et iterum: Animam meam pono pro ouibus meis: [qui coronat te in miſeri
cordia & miſerationibus] id eſt, qui in ſua miſericordia & per effectus varios ſuæ clementię nũc
coronat te, dando tibi victoriam de mundo, carne ac dæmone, ſicut ait Apoſtolus: Gratias deo
2, Cori. 2 qui ſemper triumphat nos in Chriſto Ieſu domino noſtro. Coronat nos etiam deus in miſeri-
cordia ſua, faciendo animas noſtras filias, ſponſas atq; hæredes regni æterni. Propter qđ Pe-
1 Petri 2 trus ait in prima ſua Canonica: Vos (inquit) genus electum, regale ſacerdotiũ. In futuro quoq;
coronabit nos corona felicitatis perfectæ, quemadmodum Paulus affirmat: De reliquo repo-
2 Timo. 4 ſita eſt mihi corona iuſtitiæ, quam reddet mihi dominus in die illa. ¶[Qui replet in bonis deſi 5
derium tuum]. i. rationabilem tuum affectum ſeu piam orationem ad actum perducit, dando F
Lu. 11 tibi quod cupis & poſtulas. Omnis enim qui petit accipit, vt dictum eſt ſupra: Deſiderium
Pſalmo. 9 pauperum exaudiuit dominus. Et: Nihil deeſt timentibus eum. Nunc itaq; implet deus deſi-
Pſalm. 33. derium noſtrum gratia atq; virtutibus, non ſimpliciter, nec plene, ſed ſecundum modum vitæ
præſentis. In patria vero implebitur ſimpliciter atq; perfecte, iuxta quod dictum eſt: Satia
Pſalm. 16. bor cum apparuerit gloria tua. [renouabitur vt aquilæ iuuentus tua] hoc eſt quemadmodum
aquila inueterata reparat priſtinam iuuentutem, ſic tu o anima mea ad priſtinam atq; deper-
ditam ſpiritualis iuuentutis valitudinem reuerteris, nunc quidem per gratiam, implẽdo illud
Ephe. 4 Apoſtoli: Renouamini ſpiritu mentis veſtræ, & induite nouum hominem, qui ſecundum deũ
creatus eſt, in futuro autem per gloriam, quia in die iudicij veſtieris duplicibus, id eſt, duplici
ſtola immortalitatis, videlicet gloria mentis & corporis, & vltra ſenectus non erit, ſed iuuen-
Apo, 21 tus perpetua, iuxta illud Apocalypſis: Dixit qui ſedebat in throno: Ecce noua facio omnia. Iu-
uentus quoq; corporis in die iudicij renouabitur, quia in ætate virili reſurgent defuncti. De-
mum ſicut refertur, iſta aquilæ eſt natura, q; tempore ſenectutis ſuæ ſuperius labium ſuum p̃
modum vnci in tantum excreſcit, q; nec os aperire, nec cibũ ſumere poteſt. Propter quod tan
dem fame ſenioq; grauata, ex naturali inſtinctu labium collidit ad petram, deponitq; vncatũ,
quo ſumptio cibi impediebat, quo facto reparatur ad valitudinem priſtinam per ſumptionẽ
eſcarum: ſic anima corporis atq; terrenæ inhabitationis mole grauata, & à contemplatione
cœleſtium impedita, nunc quidem quotidie quantum ſibi poſſibile eſt, à carnis cõmunione ſe
abſtra-

abſtrahit,& vitam cœleſtem in terra ducere ſatagit:ſicq; quotidie renouatur interius,ſicut ad
A Corinth. dicit Apoſt. Licet is qui foris eſt noſter homo corrumpatur,tñ is qui intus eſt renoua 2.Cor.4.
tur de die in diem. Gratia enim dei & ſummæ Trinitatis reformatio in nobis,eſt renouatio iu
uentutis animæ noſtræ. Conuerſatio aũt vitioſa ſenectus eſt animæ. Propter quod ſcriptum
eſt:Quid eſt Iſrael ꝙ inueteraſti in terra aliena?coinquinatus es cum mortuis, deputatus es cũ Baruc.3.
deſcendentibus in infernum,& cauſam ſubiũgit:Dereliquiſti fontem ſapientiæ. Nam ſi in via
dei ambulaſſes,habitaſſes vtiq; in pace ſuper terram. Quæ autem hucuſq; inducta ſunt ad lite
ram,exponi poſſent de ſpecialibus beneficijs ſancto Dauid collatiſſimo quilibet noſtrum hos
quinque verſus dicendo, beneficia ſibi ſpecialiter præſtita penſare, & deo cum omni gratia-
rum actione debet aſcribere,ne propter ingratitudinem & obliuionem animæ noſtræ dicat:
6 Eris deſerta,quia oblita es dei ſaluatoris tui, & adiutoris tui non es recordata. ¶[Faciens miſe Iſaiæ.17
ricordias dñs].i. deus miſericorditer agit nobiſcum,& miſericordias.i. pietatis ſuę dona nobis
communicat,& non ſolum facit miſericordias miſericordibus,de quibus ait: Beati miſericor- Mat.5
des,quoniam ipſi miſericordiam conſequentur,ſed etiam impijs & indignis, quos ſæpe gratis
iuſtificat,quos longanimiter pręſtolatur,quibus beneficia naturalium donorum largitur, vi-
delicet lumẽ ſolis,veſtitum & victum,rationem & ſenſum,corporis ſanitatem,ac alia multa.
Proprium namq; eſt deo miſereri. Eſt quoq; dominus faciens[& iudicium].i. iuſtam vltionẽ,
[omnibus iniuriam patientibus] æquanimiter propter iuſtitiam, quemadmodum alibi ait:
Mihi vindictam,& ego retribuam. Vult enĩ deus ſibi reſeruari vindictam , prout in Leuitico Deut.32.
B hortatur:Non quæras vltionem,nec memor eris iniuriæ ciuium tuorum. Deniq; q̃uis aliquis Leuit.19
impatienter ferat iniurias ſibi illatas, deus tamen qui nullum malum inordinatum ſeu impu-
nitum relinquit,vlciſcitur. Præcipue tamen vlciſcitur pro patientibus & manſuetis. Vnde in
7 Prouer. Non dicas,reddam malum pro malo:expecta dominum,& liberabit te. ¶[Notas fe- Prou.20
cit vias ſuas].i.pręcepta moralia,iudicialia,& ceremonialia[Moſi] legiſlatori in monte Sinai,
& notas fecit per Moſen filijs Iſrael [voluntates ſuas.] id eſt, ſigna ſuæ æternæ voluntatis,
videlicet iuſſiones bonorum,prohibitiões malorũ. Idem autem ſignificatur per vias dei, & vo
luntates ipſius. Hæc autem tunc ſpecialiter notificauit illis. Propter q̃d Baruc in perſona popu- Baruc.4.
li Iſraelitici dicit:Beati ſumus nos,quoniam quæ deo placita ſunt,manifeſta ſunt nobis. Mora
liter vero per Moſen intelligitur quilibet ſanctus de aquis concupiſcentiaꝶ ſublatus,cui deus
per ſpiritum ſanctum inſpirat qualiter ſit viuendum, quemadmodum in Iohanne habetur: 1 Iohan.2
Vnctio eius docet vos de omnibus. Per filios vero Iſrael intelligunť omnes fideles,quibus deus
8 præcepta ſua largitus eſt. ¶[Miſerator & miſericors dñs]Secundum Damaſcenum miſericors
dicitur,quaſi cor miſerum hñs,vel q alterius miſerię cõdolet. Deus autẽ impaſſibilis immutabi
liſq; conſiſtens,nõ condolet,neq; compatitur. Non ergo miſericordia competit deo, prout cõ
paſſionem importat:ſed in quantum gratuitam ſubuẽtionem deſignat, ſicq; vocatur deus mi
ſerator actualiť miſerendo. Miſericors aũt propter naturalem proprietatem,qua ad ſuccurrẽ- Eccle.5
dum paratus eſt [longanimis].i. diu expectans cõuerſionẽ maloꝶ. Vñ in Eccle. ſcriptũ eſt:Al- Sapien.11
C tiſſimus eſt patiẽs redditor. Et in lib. Sapien. Miſereris oĩm,qm̃ oĩa potes,& diſſimulas pecca-
ta hoĩm,ppter pœnitentiã[& multũ miſericors] imo abũdantia pietatis ſuæ , & merita ſuppli- Iacobi.2
9 cum excedit,& vota & miſerationes eius ſup oĩa opa eius. Propterea Iacobus aſſerit:Supexal-
tat aũt mĩa iudicium. ¶[Non in ppetuũ iraſceť]exercẽdo vindictam[neq; in æternũ cõminabi
tur]ſe pœnas inflictuꝶ. Non abſolute intelligenda ſunt hæc,ne incidamus eoꝶ inſaniam, qui
pœnas inferni tandem finiendas dixerũt. Sed, nõ in perpetuum iraſceť dñs electis ſuis,neq; in
æternum cõminabitur eis:qa licet ad tps eos flagellat ſeu deſerat,finaliter tñ eis placať,ſecun- Thren.3.
10 dum illud Thren. Non repellet in ſempiternũ dñs,qa & ſi abiecit,miſerebit ſecundum multitu
dinem miſericordiaꝶ ſuaꝶ. ¶[Non ſecundum pctã noſtra fecit nobis.] Primo,qa citra condi-
gnum nos punit. Secundo,qm̃ nullus pctõr qui eſt in mortali,gratiam de condigno meretur. Roman.5
Iccirco ſi gratia ei reſtituitur,nõ ſecundũ peccata ſua fit ſibi. Tertio,qm̃ vbi ſupabundauit de- 2.Tim.1
lictum,ſuperabundat & gr̃a. Ideo ad Timotheum Apoſto. ait: Deus liberauit nos,& vocauit
nos vocatione ſua ſancta,nõ ſecundũ opera nr̃a,ſed ſecundum propoſitum ſuum & gratiam.
11 [neq; ſcd̃m iniqtates nr̃as retribuit nobis] qa frequenter pœnam æternã cõmutat in pœnam
temporalem per gr̃am ſuã. ¶[Quoniã ſcd̃m altitudinem cœli à terra corroborauit miſericor-
diam ſuã ſup timẽtes ſe].i. ſicut cœlum ſup terrã maxime eleuať,ſic mĩa dei eleuata eſt ſupra no
ſtram malitiam,ita ꝙ incõparabiliter aliter fecit cum timẽtibus ſe timore filiali & caſto, q̃ me-
rebantur,iuxta illud Apoſt. Commendat autem charitatem ſuam in nobis deus,qm̃ cũ adhuc Roma.5
inimici eſſemus,Chriſtus pro nobis mortuus eſt. Vel ſic, Qm̃ ſcd̃m altitudinem cœli à terra,
&c.i. quemadmodũ cœlum rationis altitudinis & excellentiæ ſuæ terrã operit,circũit,fœcũdat,
illuminat,

illuminat:ſic deus in circũitu populi ſui exiſtens,eũ in bono conſeruat,intus illuſtrat,fœcundi D
Iohan. 15 tatem opeꝝ bonoꝝ impendit,prout filius dei apud Iohannem proteſtatur:Pater meus agrico
la eſt.❡[Quantũ diſtat]diſtantia quantitatiua atq; locali[ortus].i.pars cœli orientalis[ab oc 12
cidente,] hoc eſt,à parte cœli occidentali,quæ vtiq; tanta eſt, quanta eſt diſtantia inter polum
arcticum & antarcticum,cũ cœlum ſit ſphæricũ. Vel,quantũ diſtat,diſtantia qualitatis ortus,
id eſt,lux ſeu origo diei,ab occidẽte.i.à tenebris,diei q; termino [longe fecit à nobis iniquitates
noſtras]quia ita nobis pœnitentibus eas indulget,ac ſi nunq̃ fuiſſent. Vnde per Ezechielẽ teſ
Ezech. 18. ſtatur:Si impius egerit pœnitentiam,oĩm iniquitatũ eius non recordabor amplius. Et in Mi
Mich. 8 chæa habetur:Deponet iniquitates noſtras,& proijciet in profundũ maris omnia peccata no
ſtra. ❡[Quõ miſeretur pater]carnalis ac indulgentiſſimus[filioꝝ]ſuoꝝ[miſertus eſt dñs timẽ 13
tibus ſe.]quoniã ſicut pater filium diligit,ſiue blãdiatur, ſiue comminetur & verberet,ſic deus
timentibus ſe miſericordiã facit, ſiue eos caſtiget,ſiue conſolationẽ infundat. Et hoc eſt q̃d in
Malach. 3 Malachia ait:Parcam timentibus me,ſicut parcit vir filio ſuo ſeruienti ſibi. Siue ergo aduerſa,
ſiue proſpera accidant nobis,dño gratias referamus,ſcientes quoniam diligentibus atq; timẽ
Roma. 8 tibus deum,oĩa cooperantur in bonum. Cur aũt tam clemens ſit nobis dñs,pandit: [quoniã
ipſe cognouit figmentum noſtrũ] .i.fragilem noſtram ſubſtantiam ad mala procliuem , pro
pter ſomitem ad vitia inclinantem. Hæc aũt fragilitas noſtræ ſubſtantiæ plenius declaratur,
cum ſubditur: ❡[Recordatus eſt].i.pie attendit[q̃m puluis ſumus].i.de limo terræ ,quantum 14
Gene 1 ad corpus formati,atq; in puluerem reſoluẽdi,quemadmodum dicit ſcriptura: Formauit do E
Gene 1 minus deus hominem de limo terrę. Et:Puluis es,& in puluerẽm reuerteris:[homo ſicut fœnũ
Iob 7 dies eius]quia tam cito areſcit & decidit ſicut fœnum,prout S. Iob ait:Dies mei velocius tran
ſierunt , q̃ à texente tela ſucciditur. [tanq̃ flos agri]qui hodie eſt,& cras non reperitur[ſic efflo
rebit].i.à flore atq; vigore primæuæ ætatis deficiet. ❡[Quoniam ſpiritus]hoc eſt,anima[per 15
tranſibit in illo].i.temporalem durationem habebit in homine,qua finita recedit [& non ſub
ſiſtet]homo in hac vita anima eius egreſſa. Hinc enim ſcriptum eſt: Breues dies hominis ſunt,
Iob. 14. numerus menſium eius apud te eſt. Conſtituiſti terminos eius,q præteriri non poterunt, Et in
2. Reg 14. lib. Reg. Omnes morimur,& quaſi aquæ dilabimur in terram,quæ non reuertentur. Hæc aũt
noſtri figmenti fragilitas incitat deum ad miſerendum nobis,quemadmodum in Geneſi teſta
tus eſt:Nequaq̃ vltra maledicam terrę propter homines. Senſus eñ & cogitatio cordis huma
Gene. 8 ni proni in malum ab adoleſcentia ſua [& non cognoſcet]anima poſt ſeparationem [ampli
us locum ſuum].i.corpus quod reliquit,donec rurſus induat illud. Defuncti nanq; non ſciunt
in particulari quid agatur in vita pręſenti,niſi ex ſpeciali reuelatione,vel propter ſpecialem ha
bitudinem ad ea quæ hic aguntur. Sic eñ ſancti in patria in verbo cognoſcũt orationem , qua
inuocantur, atq; obſequium quo honorantur. Tranſlatio Hieronymi talis eſt:Et non cogno
ſcet eum vltra locus eius. Vtrunq; autem veritatem ſortitur,quia ſecundum Auguſtinum in li
bro de cura pro mortuis: Sicut viuentes in mundo ignorant quid agatur in receptaculis mor
tuorum,ſic defuncti neſciunt quid agatur in locis viuentium. Quod intelligendum eſt de lege
Iſaie. 63 communi, & de cognitione determinata ac naturali. Vnde Iſaias ait: Tu domine pater noſter F
& Abraham neſciuit nos. ❡[Miſericordia aũt domini ab æterno & vſq; in ęternum].i.ſine de 16
fectu & termino,& à principio mundi vſq; in finem nunq̃ finiendum,expanſa eſt[ſuper timẽ
tes eum]timore ſancto ac filiali. Nunc enim adeſt eis indeſinenter per gratiam, in futuro q̃q;
per gloriam. Sed cum nec mundus ab æterno fuerit,neq; pctm̃,quomodo miſericordia domi
ni eſt ſuper timentes ſe ab æterno? Et reſpondendum ꝙ dicitur ab æterno ſuper eos fuiſſe , ra
tione prædeſtinationis ſeu præparationis,quemadmodũ in Apocal. de Chro habetur:Agnus
Apo. 13 qui occiſus eſt ab origine mundi. Et ad Timo. Gratia data eſt nobis in Chriſto Ieſu , ante tem
2. Tim. 1 pora ſecularia.i. dari præuiſa eſt.❡[Et iuſtitia illius].i.effectus diuinæ iuſtitiæ,ſcilicet iuſta pro 17
miſſorum impletio,& meritorum præmiatio erit & eſt[in filios filiorũ].i. in omnes filios pri
morum parentum. Quod de filijs iuſtis intelligi debet,de qbus annectit [his q ſeruant] p fidẽ
& obedientiã[teſtamentũ eius].i.legem diuinitus datã.❡[Et memores ſunt mandatoꝝ ipſius] 18
nõ qualitercũq;,ſed[ad faciẽdum ea]Multi eñ ſunt memores mandatoꝝ dñi, nõ vt ea adim
pleant, ſed vt alios doceant q̃d ipſi nõ agunt,quod eſt mortale pctm̃. Vel vt docti appareãt, q̃d
gloria eſt vana. Debemus ergo memores eſſe legis diuinæ & mandatoꝝ altiſſimi,non vt ſcia
mus,ſed vt impleamus. Vnde etiam Ariſtoteles dicit:Quid eſt virtus ſcrutamur, non vt agno
ſcamus,ſed quatenus boni efficiamur. Alias computabimur in phariſæoꝝ atq; ſcribarum col
Mat. 23 legio,de quibus in Matthæo ait Saluator:Omnia quęcunq; dicunt facite,ſecundum opera aũt
illorum nolite facere. Alligãt enim onera grauia ſuper humeros hominum,digito autem ſuo
nolunt ea tangere. ❡[Dominus in cœlo parauit ſedem ſuam]Hoc multipliciter accipi poteſt 19
Primo,

A Primo fic:Dominus deus. Trinitas ſancta in cœlo empyreo parauit ſedem ſuam,i. locum ha-
bitationis ſuę.Nullus enim corporeus locus tam proprie competit deo vt cœlum empyreum.
Propter quod Moſes ait:Habitaculum eius ſurſum,& ſubter brachia ſempiterna. Vel in cœlo Deut. 33.
hoc eſt,in ciuibus regni cœleſtis,&maxime in angelis pertinentibus ad infimum ordinem pri
mæ Hierarchiæ,qui propter inhabitationem diuinam throni.i.ſedes dei vocati ſunt. Vel in cœ
lo,hoc eſt,in quolibet homine cœleſtem conuerſationem in terra habente. In tali nãq; p grãm
demoratur,iuxta illud:In eo quaſi in thalamo tota die requieſcit. Vel,Dñs Chriſtus,homo,de Ibidem
us in cœlo empyreo parauit à principio mundi ſedem ſuam.i. ſtabilem manſionem tam ſibi,q̃
ſuis,quibus ait:Vado parare vobis locum. A principio nanq; mundi parauit hanc ſedem per Iohan. 14
creationem,ſed poſt aſcenſionem ſuam parauit eam ſuis per interpellationem, quia ſecundũ
Apoſt.Ieſus introijt in ipſum cœlum,vt appareat nunc vultui dei pro nobis.[& regnũ ipſius] Hebr.9.
id eſt,regimen,ſeu regia Chriſti poteſtas[omnibus dominabitur] Omnia enim ſubiecta ſunt Hebr.2.
pedibus eius ſecundum Apoſt. Propter quod ſcriptum eſt:Omnes populi,tribus,& linguę ſer Dan. 7.
uient ei.Et in Apocal.Agnus dñs dominorum eſt & rex regum. Deinde inuitantur creaturæ Apo.17
cœleſtes, angelicæ mentes,ſupermundani intellectus, & animi deiformes ad laudem diuinã.
20 ¶[Benedicite domino angeli dei,] .i.nuncij eius [potentes virtute] hoc eſt,poteſtate præcipui,
[facientes verbum illius] .i.commiſſionem ſeu iuſſionem vobis diuinitus factam, implentes,
[ad audiendam vocem ſermonum eius]i. vt homines audiant per veſtram executionem,quid
B deus eis mandat & nunciat. Per angelos nanq; deus nobis reuelat beneplacitum ſuũ. Quàm-
uis autem per angelos accipi poſſint angelici ſpiritus infimi ordinis, quorum eſt minima nun
ciare ſecundum Gregoriũ,nihilominus per angelos intelligere poſſumus,omnes ſpiritus cœ-
leſtes,de quibus ait Apoſt. Omnes ſunt adminiſtratorij ſpiritus. Nam ſecundũ magni Diony Heb. 1
ſij dogma,omnes angelicę mentes,angeli appellantur. Porro potentia angelorum duplex eſt,
ſc; naturalis,& iſta omnẽ corporaliũ rerum poteſtatem vehementer excedit, in tantum,vt de
diabolo ſcriptum ſit:Non eſt ſuper terram poteſtas quæ comparetur ei. Naturalia enim in an- Iob.41.
gelis apoſtatis integra permanſerunt,ſecundum Dionyſium 4.capi.de diuinis nominibus: &
per hanc poteſtatem competit angelis motus cœlorum,ſecundum philoſophos. Alia vero eſt
potentia angelorum ſupernaturalis,quæ maior & altior eſt,per quam angelus vnus percuſſit Exo.12
vna nocte omne primogenitum in terra Aegypti,vt dicitur in Exodo. Et in caſtris Aſſyriorũ Iſaie. 37
centum octogintaquinq; milia,ſicut in Iſaia legitur. Hæc tamen angelus facere potuit natura- 4.Reg 19.
21 li virtute,vt videtur. ¶[Benedicite domino omnes virtutes eius,] Per virtutes accipere poſſu
mus angelos pertinentes ad medium ordinem ſecundæ Hierarchiæ, qui ſpeciali nomine ap-
pellantur virtutes ſecundum Dionyſium. Vel vniuerſas mentes angelicas,quia omnes angeli
ſæpe appellantur virtutes, propter efficaciſſimam excellentiam propriæ poteſtatis. Rabbi Mo
ſes vero per virtutes intelligit naturales vires omnium rerum creatarum. Virtutes inquã[mi-
22 niſtri eius,qui facitis voluntatem eius],i. qui diuinæ volũtatis imperio obeditis. ¶[Bñdicite do
mino oĩs opera eius] .i.creaturæ vniuerſæ[in omni loco dominationis eius].i.in cœlo ac ter-
ra atq; intermedijs locis. Vbiq; eñ dñatur creator. Chriſto quoq; data eſt omnis poteſtas in
C cœlo & in terra,propter quod ſcriptum eſt:Dñe rex omnipotens,in ditione tua cuncta ſunt po Mat.28
ſita,tu dominaris omnium. Irrationales aũt creaturæ bñdicunt & laudant deum materialiter, Eſter. 13
qa contemplantibus præbent materiam benedicendi dño, eo q; in ipſis ſapientia,potentia &
bonitas creatoris reſplendeant. Sed qa nil prodeſt alios exhortari,& proprias exhortationes
omittere,prout ait Saluator:Quid prodeſt homini ſi mundum vniuerſum lucretur,animę ve
ro ſuæ detrimentum patiatur?iccirco reuertitur ad ſeipſum,dicitq;:[bñdic aĩa mea dño]ſecun- Mat.16
dum intellectum expoſitum. Ecce pſalmum omni laude digniſſimum, omni conſolatione ac
ſuauitate pleniſſimum, & nobis peccatoribus ad pœnitentiam ſanctam conuerſis præcipue
frequentandũ,dulcem ac ſaporoſum audiuimus,quem decantando decet nos ex commemora
tione diuinorũ beneficiorũ amore dei noſtri vehemẽter accẽdi,in eius laude cordialiť delectari.
Et vt digni inueniamur laudatores,ſtudeamus Chriſto mundo corde ſeruire. Omnia carna- Luc.10
lia,ſecularia,temporalia ac vana contemnere,& vnum illud,quod ſolum neceſſarium eſt,cor-
de collecto ac ſtabili contemplari,exquirere,amare, ac honorare tanto intentius atq; frequen
tius,quanto plura ab eo bñficia ſumpſimus. Ideo nanq; in Luca aſſerit Chriſtus: Cui multum Lu.12
donatum eſt, multum quæretur ab eo.

COMMENTARIVS IN PSALMVM CIII.

¶Expoſitio Tituli.

BReuis aũt & planus titulus eſt pſalmi præſentis dũ dicitur: Pſalmus Dauid. Loquiť vero
Propheta in pſalmo iſto in pſona hois deum grata mente laudantis.

¶ Expoſitio pſalmi. D

Pſal. 103 BEnedic anima mea dño] q̄d qualiter intelligi impleriq; debeat, in præcedentis pſal- 1
mi expoſitione ad longum tractatum eſt: [dñe deus meus magnificatus es veheme-
ter]. i. ex operibus tuis mirabilibus in nobis valde magnus effectus es, ita vt excellē-
Nume. 15. Malach. 3 tia, magnitudo, ſeu maieſtas tua nobis clare innotuit, ex conſideratione operũ tuo-
rum, q̃uis tu in teipſo omnino immutabilis & ſumme perfectus ſis. ¶ Confeſſionem & deco 2
rem induiſti]. i. laude ſanctorũ & ſpecioſo ſamulatu eorum circundatus es, ſicut homo circun-
datur veſte, quia ex omni parte concurrunt ad te omnes beati. Vel, decorem induiſti. i. ita in te
ipſo pulcherrimo pulcherrimus es, ac ſi pulchritudo eſſet veſtis tua, te vndiq; ornans [amictus
lumine ſicut veſtimento.] hoc eſt, ſic in templo clarus ac fulgidus es, ac ſi lux eſſet tibi veſtimē-
1. Iohan. 1 tum te omnino operiens, ita q̃ nihil tenebroſitatis in te inuenitur, iuxta illud: Deus lux eſt, &
tenebræ non ſunt in eo ullæ. Hæc autem de Chriſto ſpecialiter accipi poſſunt. Indutus eſt eñ
Philipp. 2. confeſſionem, quemadmodũ ad Philippenſes dicit Apoſt. Omnis lingua confiteatur, quia do
minus Ieſus eſt in gloria dei patris. Vbiq; eñ electi Chriſto confitentur. Eſt q̃q; indutus deco-
rem præſertim in reſurrectione, quando in forma glorioſa ſurrexit, cui in paſſione non erat de
cor aut ſpecies. Surrexit etiam in corpore glorificato, cuius claritas ſolis ſplendorem incompa
rabiliter inæſtimabiliterq; tranſcendit. Propterea dicitur: Amictus lumine ſicut veſtimento.
¶ Extendens cœlum] ſtellatum ſeu firmamentum [ſicut pellem] quia per modũ pellis extētæ 3
videtur expanſum, cum ſit ſphæricum terram tegens atq; operiens, & noſtrum hemiſphærium E
Iſaiæ. 40 per modum tentorij circumcludens. Vñ Iſaias dicit: Extendit velut nihilum cœlos, & expādit
illos ſicut tabernaculũ ad inhabitandum: [qui tegis aquis ſuperiora eius,]. i. partes conuexas
Gen. 1 cœli ſtellati. Scriptum eſt eñ in Geneſi: Dixit deus: Fiat firmamentum in medio aquarũ, vt di-
uidat aquas ab aquis. Fecitq; deus firmamentum, & diuiſit aquas quæ erant ſupra firmamen-
tum ab aquis quæ ſunt ſub firmamento. Quidā ergo literam prædictam ſequentes, dicunt ſu-
pra firmamentum eſſe aquas per modum glaciei congelatas, & cœlum tegentes. Alij vero ma
gis philoſophice loquentes, dicunt per aquas has intelligendum eſſe nonam ſphæram, quæ di-
citur cœlum cryſtallinum ſeu aqueum, ſicut cœlum immobile appellatur empyreum, hoc eſt,
igneum: nō quaſi nona ſphęra ſit de natura aquæ, vel cœlum empyreum de natura ignis, ſed
quia cœlum cryſtallinum cum aqua in diaphoneitate conuenit, tamen per modum aquę conge
latæ apparet. Cœlum vero empyreum cum igne in claritate communicat. Huic quoq; q̄d nũc
Dan. 3. ait: qui tegis aquis ſuperiora eius, concordat illud Danielis: Benedicite aquæ omnes quę ſuper
cœlos ſunt dño. Baſilius aũt per cœlum hoc loco, & cœlos de quibus Daniel loquitur, atq; per
Gene. 1 firmamentum, de quo in Geneſeos libro fit ſermo, intelligit cœlum aereum, ſupra quod nubes
feruntur. Et hanc expoſitionem aſſerit Auguſtinus laude digniſſimam. Myſtice per cœlum de
Can. 1 ſignatur eccleſia, quæ in Canticis cant. propter preſſuram & tribulationem dicit: Nigra ſum,
ſed formoſa, ſicut pelles Salomonis, hoc eſt cœlum, quod eſt pellis veri Salomonis, ſc; Chriſti.
Extendit ergo Chriſtus cœlum, hoc eſt eccleſiam, ſicut pellem, dum eam per omnes partes mũ F
di diffundit, & ad diuinorũ ſublimia per contemplationem exaltat. Huius aũt cœli ſuperiora,
hoc eſt apoſtolos atq; prophetas & efficaces imitatores ipſorũ, tegit aquis ſcientiæ ſalutaris &
gratiæ, ſeu dono ſpiritus ſancti, quemadmodum apud Iohannem teſtatur Saluator: Qui cre-
Iohan. 7 dit in me, flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. ¶ Qui ponis nubem aſcenſum tuum]. i. 4
qui efficis vt nubes materialis ſit res tua iuſſione aſcendens. Diuino enim imperio agitur, vt
ex vaporibus nubes generentur ac ſurſum ferantur. Vnde de deo ſcriptum eſt apud Prophetã
Amos. 5. Qui vocat aquas & effundit eas ſuper faciem terræ. Et in Deuteronomio: Magnificentia eius
Deu. 33 diſcurrunt nubes. [qui ambulas ſuper pennas ventorum] hoc eſt, qui in operatione tua proce
dis velocius, q̃ venti diſcurrant. Velocitas quippe venti in motu, ꝑ pennas ſignificatur. Domi-
nus autem in inſtanti agit quodcũq; voluerit, cum ſit virtutis ſimpliciter infinitæ. Idcirco agit
Iob 9 velocius q̃ venti ferantur. In lib. Iob autem 20. cap. dicitur dñs circa cardines cœli ꝑambulare,
Deut. 33. & alibi de eo legitur: Qui graditur ſuꝑ fluctus maris. Et in Deutero. legitur: Aſcenſor cœli au-
xiliator tuus. Nunc vero ſuꝑ pennas ventorum ambulare cenſetur. Sed omnium horũ eſt ſimi
lis ſenſus. Ambulatio enim dei eſt operatio eius, quemadmodum in Exodo Moſes ait ad do-
minum: In quo poterimus ſcire inueniſſe nos gratiam in conſpectu tuo, niſi ambulaueris no-
Exo. 33 biſcum? Dñs autem propter operationem omnipotentiæ ſuæ, quam circa cœlos & mare oſten
dit, ambulare ſuper ea aſſeritur. Ad literam quoq; exponi hæc poſſunt de Chriſto, q̃ poſuit nu
Act. 1 bem aſcenſum ſuum, ambulauitq; ſuꝑ pennas ventorum, quando, vt in Act. habetur, videnti
bus illis eleuatus eſt, & nubes ſuſcepit eum ab oculis eorum. Myſtice aſcendit dominus ſupra
nubem, dũ per gratiã ſuam aſcēdit cor prædicatoris, ſeu nunciatoris verbi dei. Ambulat etiã
ſupra

A ſupra pennas vẽtorum, hoc eſt, operando excedit virtutes & contemplationem animarum ſan-
ctarum. Pennę enim virtutes ſeu contemplationes dicuntur, quibus animæ in cœlum vehunt Iſa. 40.
quemadmodum Iſaias dicit. Qui ſperant in domino aſſument pennas vt aquilæ. Venti vero Iſaias 48
ſunt animæ, prout per Iſaiam dominus proteſtatur: Ego dominus, dans flatum populo qui ẽ
ſuper terrã. Qui facis angelos tuos ſpiritus] hoc eſt, qui hoc operatus es vt angeli ſancti ſint ſpi
rituales non corporales ſubſtantiæ. Vel, facis vt ſpiritus ſeu ſpirituales ſubſtantiæ ſint angeli,
5 hoc eſt nũtij tui. ¶ Qui enim per creationẽ facti ſunt ſpiritus, per iuſſionem & ordinationem
diuinam facti ſunt angeli, hoc eſt nuntij dei. Spiritus enim eſt nomen naturæ, angelus autem
officij [& miniſtros tuos ignem vrentem] hoc eſt ferulentes tibi in cœlo tanto diuinitatis amo-
re inflammas, vt dici poſſint ignis vrens, ſeu flamma ignis. Nam & deus (ſecundum Apoſto- Hebr. 12.
lum) ignis conſumens eſt. Et Daniel ſcriptum reliquit. Antiquus dierum ſedit, thronus eius Dan. 7.
flammæ ignis, rotæ eius ignis accenſus. Quid autem per thronum & rotas dei æterni niſi an-
gelicas deiformes, atque deiferas mentes accipimus? Vel, facis ignem vrentem, id eſt, ſum-
mam Hierarchiam ſeu angelos de ordine Seraphim, qui ſumme & ardentiſſime diuino fla-
grant amore miniſtros tuos, quia per eos illuminant alios. Ipſique mitti dicuntur, dũ miſſi ab
eis veniunt ad nos. Propter quod Iſaias, Volauit (inquit) ad me vnus de Seraphim. Vel dicun- Iſaias 6
tur miniſtri dei ſeu angeli ſancti fieri ignis vrens, quia frequenter in ſpecie ignis apparuerunt. Matth. 28
Vnde Matthæus de angelo dicit. Erat aſpectus eius ſicut fulgur. Et in Exodo ſcribitur appa- Exo. 3
ruiſſe angelus Moſi in rubo ardenti. Elias quoque in curru igneo eſt tranſlatus miniſterio ange- 4. Reg. 2.
B lorũ. In hominibus inſuper facit deus angelos ſuos ſpiritus, dũ per religioſos atque deuotos a-
lijs nuntiat verbũ ſalutis: & miniſtros ſuos ignẽ vrentẽ, quando per exhortationẽ, increpatio-
nẽ ſeu informationẽ prædicatorũ ſeu prælatorũ corda audientiũ igne ſpiritus ſancti ſuccen-
6 dit. ¶ Qui fundaſti] hoc eſt, firmiter collocaſti [terrã ſuper ſtabilitatẽ ſuã]. i. ſup im-
mobilẽ baſim ſuã, videlicet ſupra centrũ ipſius, quoniã omnes partes terræ naturaliter tendũt
ad centrũ, ſecundũ philoſophũ [non inclinabitur in ſeculũ ſeculi] hoc eſt, nunquàm mutabit lo Eccle. 1
cũ quo ad ſe totã, quẽadmodũ Eccleſiaſtes teſtatur. Terra in æternũ ſtat, Vnde & Baruch ait: Baruch. 3
Fundaſti terrã in ſempiterno tempore. Spiritualiter fundauit deus terrã, id eſt, eccleſiã militan-
tẽ ſuper ſtabilitatẽ ſuã, hoc eſt, ſuper Chriſtũ, tanquam ſuper immobile fundamentũ, in quod
omnes tendere atque quieſcere debent. Non inclinabitur, & cætera, id eſt, eccleſia nunquam à
7 fide in toto abibit. ¶ [Abyſſus ſicut veſtimentũ amictus eius] hoc eſt, mare oceanũ,
quod propter immenſurabilem ſuam profunditatẽ vocatur Abyſſus, ex omni parte circun-
dat, cingit & velut amictus infra ſe continet terrã, ſicut veſtimentũ circundat veſtitũ. Quẽad-
modũ enim aer circundat & operit mare, ſic mare terrã, niſi quod vna pars terræ ex diuina diſ
poſitione manet diſcooperta propter animaliũ vitã ſaluandã. [ſuper montes ſtabunt aquæ.],
pluuiales in nubibus collectæ. Nubes enim montibus altiores ſunt, & in nubibus aquæ ſer-
uantur, prout in lib. Iob de deo conſcriptum eſt. Qui ligat aquas in nubibus, vt non erumpãt Iob. 26
pariter deorſum. Vel ſuper montes ſtabunt aquæ, id eſt, cacumina montiũ aſcendent deo iu- Gen. 7
C bente, dum ei placuerit, ſicut in vniuerſali diluuio ſemel factum cognouimus atque in particu
laribus diluuijs ſæpe contingit. Vel, ſuper montes ſtabunt aquæ, quoniam aquæ in medio
Oceani altiores ſunt montibus terræ. Hoc Nicolaus de Lyra refert, hoc loco aſſerere rabbi Sa-
lomonẽ, & dicit eum falſum dicere. Sed vtiq; rabbi Salomon in hoc verum aſſerit, & ideo ratio
ipſius Lyræ non procedit, Dũ ait: Aquæ cũ ſint graues & fluidæ æqualiter tendunt ad centrum
& non ſunt altiores in medio quàm in ripa. Primo deſtruitur hoc, quoniam aqua eſt corpus homo
geniũ. hoc eſt, eiuſdẽ naturæ in ſe & in partibus ſuis. Propterea ſicut quælibet pars aquæ, vide
licet gutta tendit ad rotunditatẽ, vt patet ad ſenſum de guttis: ſic tota aqua quantũ poteſt ad
rotũditatẽ ſeu ſphæricã tẽdit figurã. Deinde terra eſt grauior aqua, non tñ partes terræ æquali-
ter propinquant ad centrum, ſed terra in medio ſui altior extat quàm alibi multo magis aqua.
Inſuper conſtat ad ſenſum ſtantibus iuxta ripã, quod quanto nauis in mari longius abſcedit,
tanto videtur altius ſublimari, & illud omnes magni philoſophi conteſtantur. Spiritualiter
per abyſſum intelligitur inundatio tribulationum. Abyſſus ergo, hoc eſt, tribulatio copioſa eſt
amictus terræ, id eſt, eccleſiæ, quoniã vndique tribulatur eccleſia & circundatur aduerſis velut
amictu, quia per multas tribulationes oportet nos intrare regnũ cœlorum, id quod in actibus
Pauli ſententia docet, Propter quod & Iudith conteſtata eſt. Omnes qui deo placuerunt, per Acts. 14
multas tribulationes tranſierunt fideles: ſed & ſuper montes, hoc eſt, perfectos viros, ſtabunt Iudith 8.
aquæ tribulationũ, quia omnes qui volunt pie viuere in Chriſto, perſequutionẽ patientur. 2. Timo. 3
Stabunt quoque interdũ ſuper hos montes aquę conſolationũ diuinarum, quoniã iuxta Apoſto 2. Cor. 1
lum, ſicut pro Chriſto abundant paſſiones noſtræ, ita per Chriſtum abundat conſolatio no-

Abacu. 3. ſtra. Propter quod alias dicitur de deo: Cum iratus fueris miſericordiæ recordaberis. ❡ Ab 8
increpatiõe tua]i. à te per modum increpãtis iubẽte[fugient]aquæ à mõtibus quos operuerũt D
Vel, à loco aeris, i quo nubes aſi fuerũt[à voce tonitrui tui]i. à præcepto tuo terribili [formida
Iob. 26 bũt]. i. per modum formidãtis ſe habebũt, obediẽdo tuo imperio. Hic eñ Iob iquit: In fortitudi
Eccle. 16 ne illius repẽte maria cõgregata ſunt. Et Ecclaſiaſticus: Abyſſus & terra & omnia quæ in eis
ſunt in cõſpectu dei commouebũtur, & cum cõſpexerit ea deus, tremore cõcutiẽtur. Myſtice au
tem aquæ tribulatiõum deo impios icrepãte ab eccleſia fugiũt, atq; deficiũt, iuxta illud: Deo
Iob. 34 cõcedẽte pacem, quis eſt qui cõdemnet? ❡ Aſcẽdũt mõtes & deſcẽdũt campi in locum quem 9
fundaſti eis]hoc eſt, vna pars terræ mõtuoſa eſt, aliaq; campeſtris, & tam mõtes quàm valles
tãtum aſcẽdũt ſeu deſcẽdũt, quãtum tua ſapiẽtia eis præfixit. Spiritualiter mõtes aſcẽdũt, dum
homies virtuoſi proficiũt: & campi deſcẽdũt, dũ inferiores eorum doctrinæ ſeipſos humiliter 10
ſubdũt: in locum quem fundaſti eis. i. in cõgregatiõem eccleſiæ. ❡ Terminum poſuiſti]aqs
Oceani[quem nõ trãſgrediẽtur]nec effluẽt ripas [neque cõuertẽtur]excẽdo alueum ſuum, [o
Prou. 16 perire terram]animalium habitationi deputatam. Vnde Salomon dicit: Certa lege & gyro val
Iob 26 Iabat abyſſos. Iob quoq; inquit: Terminum circundedit aquis, vſq; dum finiantur lux & tene
Ierem. 5 bræ. Et in hoc relucet magna dei poteſtas, ob quam metuendus eſt nimis. Propter quod ipſe
per Ieremiam locutus eſt. Audi popule ſtulte. Me non timebitis qui poſui arenã terminũ ma
ri, præceptum ſempiternum quod non præteribit? Hoc modo communiter exponitur iſte ver
ſiculus. Sed quia in verſu præcedenti non de aquis ſed de montibus mẽtio facta eſt, videtur de
montibus poſſe exponi, eritq; ſenſus, Terminum poſuiſti montibus in latitudine & cæteris di E
menſionibus, quem non tranſgredientur, vt altius protendantur ſeu latius extendantur, neq;
conuertentur operire terrã. i. cadendo non obruent loca habitationum & homines, niſi te vo
Iob. 9 lente, iubente, aut permittente, ſicut & ſæpius factũ eſt, prout in libro Iob aſſerit, Deus trãſtulit
mõtes, & neſcierunt hi qs ſubuertit. Spiritualiter terminũ ponit deus aquis, tribulationũ, & mõ
2 Cor. 10, tibus elationis dũ nõ ſinit electos tentari ſeu tribulari ſupra id qd poſſunt ferre, ſed facit (ſicut
ait Apoſt.) cũ tentatione prouentũ. Neq; conuertentur, aquæ & mõtes huiuſmodi operire ter
Can. 8 rã. i. corda bonoꝝ opprimere, extinguendo in eis charitatẽ dei ac proximi. Propt qd ait ſcrip
tura. Aquæ multæ nõ poterunt extinguere charitatẽ, nec flumina obruent eã. ❡ Qui emittis 11
fontes in cõuallibus]. i. riuos aquaꝝ ex fontibus in mõtibus ortis manãtes, deſcendere facis ad
loca humilia[inter mediũ montiũ]hoc eſt, inter mõtes[pertranſibunt aquæ]. i. defluẽt, nec il
lic ſtabũt, ſed in locis baſſis quieſcent. Aqua eñ petit locũ deorſum. Spiritualiter emittit deus
de cœlo fontes. i. dona gratiæ in conuallibus. i. in humilibus mẽtibus. Inter mediũ montiũ per
Iaco 4. tranſibũt aq, hoc eſt inter ſupbos gratia nõ manebit. Quẽadmodũ Iacobus inquit: Deus ſuper
Iſa. 40. bis reſiſtit, humilibus autẽ dat gratiã. Et Iſaias, Omnis vallis exaltabitur, & oĩs mõs & collis hu
miliabitur. ❡ Potabunt oẽs beſtiæ agri.] de aquis ex fontibus ad loca baſſa venientibus[ex 12
pectabũt Onagri]. i. aſini feri, ſylueſtres ac naturalit calidi[in ſiti ſua.]potari & refrigerari his
aqs, Alij ita exponũt: Expectabũt Onagri in ſiti ſua. i. pluuiã cœleſtem pſtolabunt. Nõ eñ (vt
aſſerunt hi) Onagri bibũt de aq̃ ex fonte fluẽte. Sed diu expectant pluuiã de cœlo, quatenus in
de bibant. Myſtice de riuis aquarum Chriſti bibunt omnes beſtiæ agri. i. omnes gentiles ad fi F
dẽ conuerſi expectabũt vſq; ad finẽ mũdi, Onagri, hoc eſt, crudeles Iudæi, in ſiti ſua. i. in deſide
rio quo Chriſtũ expectãt venturũ. Nẽpe in ſua ſiti durabũt vſq; ad terminũ ſeculi: tũc eñ cõuer
tent ad Chriſtũ. ❡ Sup ea], ſ. in cacuminibus montiũ, & circa vndas aquaꝝ [volucres cœli] 13
hoc eſt, aues in cœlo aereo volitãtes[habitabũt] quia in talibus locis nidificant [de medio pe
traꝝ]. i. de locis pertroſis, in quibus ſunt auiũ nidi, [dabunt vocẽ] ſuã dominũ pro ſuo modu
lo, collaudantes. Spiritualiter ſuper ea iã pdicta, ſcilicet ſuper montes & aquas, volucres cœli. i.
viri ſancti & cõtẽplatiui, habitabũt, viuẽdo ſecũdũ Chri mãdata, atq; angelicã vitã in terra du
centes. De medio petraꝝ dabunt voces. i. gratiaꝝ actionẽ ac laudẽ tibi offerent de firmiſſimis
locis eccleſiæ. ❡ Rigãs montes de ſupioribus ſuis]. i. tu deus mõtes humidos facis de nubibꝰ 14
pluuioſis q altiores ſunt mõtibus. Vel, de fontibus in ſummitate montiũ ortis, qui decurrendo
loca montis humectant[de fructu opeꝝ tuoꝝ]. i. de terræ naſcentibus[ſaciabit terra]. i. incolæ
terræ. Spiritualit rigat deus montes. i. viros in gr̃a altos de ſupioribus ſuis. i. de cœlo & miniſte
rio angeloꝝ & de fructu opeꝝ dei. i. pdicatione mõtiũ taliũ ſatiabit terra, hoc eſt, eccleſia. Tu q
q; dñe es. ❡ Producẽs fœnũ iumẽtis]ad pabulũ[& herbã]. i. ſpecies varias & medicinales [ſer
uituti hominũ]. i. ad cõmodũ atq; obſequiũ hominũ. Quãuis eñ hæc fiant p cauſas ſecundari
Iudith 9. as, principalit tñ fiunt à cauſa prima deo ſublimi & bñdicto, q nõ tñ hominũ, ſed inſup iumẽ
toꝝ prouidentiã habet, ſicut ex iſto clariſſime innoteſcit. Producis aũt fœnũ iumẽtis ad ſuſten
tationẽ vitæ. ❡ Vt educas panem]id eſt, bladũ, vnde fit panis[de terra[per iumenta arata & 16
culta

A cultæ[& vinum lætificet cor hominis.]Creauit nanq; deus vinum, vt moderate ſumptum ſu⸗
mentem ordinate lætificet. Propter quod in eccleſiaſtico ſcribitur: Vinum in iucunditate crea
tum eſt,non in ebrietate. Eſt autem cum magna ſobrietate potandum,quemadmodum ſcrip⸗ Eccl. 31.
tum eſt:Quam ſufficiens eſt homini erudito vinum exiguū. Si autē immoderate ſumat,intrat
quidē ſuauiter,ſed pungit intus vt coluber. Veruntā quoniā homines in vino difficulter & ra⸗
to moderamen obſeruant,idcirco Eccleſiaſticus monet: In conuiuio vini non arguas proxi⸗ Eccl. 31.
mū. Spiritualiter educit deus panē vitæ & intellectus,de terra.i.de corde humano gratia infor
27 mato,dū facit hominē bonū verbū ſalutis alijs pdicare,& opera ſancta producere. Vinū quoq;
ſpirituale,videlicet conſolatio fortis ſpiritus ſancti lætificat animā. ❡[Vt exhilaret]hō[faciē]
ſuā[in oleo].i.ex condimentis ciboꝝ,non tm̄ ſufficit ei panis ſine cæteris condimentis [& pa⸗
nis]de terra eductus[cor hominis confirmet]alendo naturā corporeā. Spiritualiter exhilarat
facies.i.mens,in oleo.i.in vnctione ſeu gratia ſpūſſ. ſecundū quod in Apocal. legitur: Collyrio Apoc.3.
inunge oculos tuos. Sed & panis ipſe cœleſtis, videlicet Chriſtus,qui de ſeipſo ait: Ego ſum pa Iohan.6.
nis vitæ,ſumme confirmat cor hominis,quia conuertit ſumentē in eū qui ſumitur: qui vtique 1.Cor.1 Iohan.6.
28 eſt virtus & ſapientia patris,ideo dicit:Qui manducat meā carnē & bibit meū ſanguinē, in me
manet,& ego in eo. ❡[Saturabunt ligna cāpi,& cedri Libani quas plantauit]deus principa⸗
liter & hō inſtrumentaliter.i.ex humore terræ plenarie nutrientur. Humor nanq; eſt arboris
alimentum. Nam Chriſtus in Euang. arborem aſſerit aruiſſe,quia non habebat humorem. Luc.8
Demum iuxta philoſophum, radices arborum ſe habent ſicut os in animali:per radices ergo
B alimentum attrahitur[illic]puta in cedris[paſſeres nidificabunt]Inuenitur em̄ quoddam ge⸗
nus paſſerum, quod nidificare ſolet in cedris. Aliud vero paſſerum genus in tectis domorum
nidificat. Myſtice vero ex pane vitæ & vino ac oleo ſpiritaliter intellecto,ſaturabunt in anima
ligna campi.i. membra eccleſiæ,ſeu inferiores,humileſq; perſonæ,& cedri Libani,Id eſt,viri p
fecti,quos deus per gratiā in eccleſia ſua plantauit,illic.ſ.in eccleſia,paſſeres.i. pœnitētes p mo⸗
dū paſſerū in tuto ſe collocantes nidificant.i.ſibi theſauꝝ operū bonoꝝ reponunt. Vnde ſupe⸗
rius à pœnitente dictū eſt:Factus ſum ſicut paſſer ſolitarius in tecto. Illic quoq;, videlicet in ce⸗ Pſal.101
29 dris,eſt. ❡[Herodij domus dux eſt eoꝝ].i.nidus auis,qui appellatur herodius,quę eſt auis ra
pax,dr rapina viuens cæteris auibus maior,quæ etiā aquilā ſuperat atq; manducat:& vocatur
dux paſſeꝝ ſeu auiū,eo modo quo leo nominatur rex animaliū[mōtes excelſi]ſeu alti, ſunt re
fugia[ceruis]qui ad talia loca confugiunt[petra]cauernoſa ſeu ſubterraneus locus eſt refugiū
[erinacijs].i.ericijs. Eſt autē ericius animal paruū atq; ſpinoſum,habitans in cauernis & veſci
tur pomis. Cumq; aduerſum quid ſentit per modū globi ſe contrahit,& intra arma ſua ſe colli
git,in tātū,vt ſi eū tāgere velis,prius videas tuū ſanguinē,q̄ eius corpuſculū. Per ceruos ad mō
tes confugientes,deſignantur homines virtuoſi,& contēplatiui,qui dum tribulantur,ad contē
planda diuina accelerant. Per ericiū vero qui dr, Noli me tangere,ſignificati ſunt pctōres mor
bo animæ languentes, qui dum reprehenduntur, remurmurant, dū aliquid eis negatur, cū in
dignatione deſpiciunt,& vnde emendari debebant,inde deteriorantur. Conſequenter lauda⸗
C tur deus ex ordine tēpoꝝ,ex viciſſitudine lationū cœleſtiū, ex alternatione actuū naturaliū re
20 rū. ❡[Fecit]deus[lunā] quæ eſt infimus planetaꝝ [in tēpora] vt per eius variū motū diſtin⸗
guantur anni lunares & menſes. Vnde ſcriptū eſt:Luna oſtenſio tēporis,& ſignū æui menſis ſe
cundū nomen eius eſt,creſcens mirabiliter in conſummationē. Vas caſtroꝝ in excelſis,in fir⸗ Eccl.43.
mamento cœli reſplendens glorioſe[ſol cognouit occaſum ſuū]i.tā ordinate atq; ſtabiliter fer
tur in occidentē, ac ſi intellectualis eſſet naturæ, quod ſecundū Auguſtinū de eo nec affirmari
debet neq; negari,donec certius cognoſcatur. Myſtice,fecit deus lunā.i.eccleſiā militantem,lu⸗
men ſuū à Chriſto ſole iuſtitiæ participantē,in tēpora,quatenus nunc tēporaliter pugnet, ten⸗
tetur,triumphet,ſicq; æternaliter coronetur & regnet. Sol.i. Chriſtus deus noſter vniuerſa illu Iohan.1
21 ſtrans,cognouit occaſum ſuū,i. paſſionē propriā præcognouit. ❡[Poſuiſti tenebras] in he⸗
miſphærio illo,de quo ſol recedit [& facta eſt nox]ſole abeunte[in ipſa] nocte[pertranſibunt
omnes beſtiæ ſyluæ]pro victu quærendo. Dr autem deus ponere tenebras,non quod tenebræ
ſint aliquid poſitiuū,ſed ſunt priuatio tm̄.ſ.carentia lucis,quēadmodū cæcitas eſt carentia vi⸗
ſus. Dr ergo deus tenebras ponere,quoniā facit lumen recedere,vel ceſſat illud influere. Sic etiā
dicitur aliquos excæcare & obdurare. Spiritualiter poſuit deus permiſſiue tenebras infidelita⸗
tis & culpæ Chriſto occiſo,& facta eſt nox.i. veræ fidei defectus:in ipſa pertranſibunt ad ani⸗
mas miſeras deuorandas, omnes beſtiæ ſyluæ.i. diaboli. Nā vbi fides non adeſt , nil boni eſſe
valet. ❡[Catuli leonū]tēpore noctis egrediuntur de ſuis latibulis [rugientes vt rapiant]prę
22 dā[&]pro id eſt[quærant à deo eſcā ſibi]non quod ipſi deū agnoſcant,ſed quia ex naturali in⸗
ſtinctu diuinitus impreſſo,mouētur, atq; à deo,cuius eſt oim curam habere,aluntur,quemad

Mat.6 modum de volatilibus cœli Chriſtus ait: Pater veſter cœleſtia paſcit ea. Spiritualiter, dum aīæ
noſtræ occumbit ſol lucis æternæ. ſ. Chriſtus, obuiant nobis catuli leonum. i. adhæ ſores atque D
fautores dæmonum, rugientes, vt ſpiritualiter deuorent quempiam. ❡ Ortus eſt ſol, & con 23
gregati ſunt]. i. ſole orto colligunt hæ beſtiæ [& in cubilibus]. i. latibulis ſuis [collocabuntur],
ſtatim enim die ſplendente antra ſua introeunt. ❡[Exibit] in die [hō] qui eſt animal manſue 24
tum & rationale [ad opus ſuum] faciendū infra domū ſeu muros [& ad operationem ſuam] ſo
ris [vſq; ad veſperā] Tunc enim ceſſat vt comedat & quieſcat, atq; pericula noctis deuitet. Hæc
tn̄ ſecundū cōem legē & ſolitū curſum dicuntur & fiūt, quāuis interdū ex ſpeciali cā aliter acci
dat. Spiritualiter, dū oritur nobis ſol intelligentiæ Chriſtus nos adiuuans, congregantur & fu
giunt dæmones. Et ita exit hō à Chro adiutus ad opus ſuū intrinſecū, & ad opationē ſuā extrin
ſecā peragendā & cōtinuandā, vſq; ad veſperā. i. perſeuerāter, quādiu lux gratiæ ſibi refulget vſq;
Apoc.2 ad mortē, aduertēs quod in Apoc. ait ſaluator: Eſto fidelis vſq; ad mortē, & dabo tibi coronā
vitæ. Qm̄ autē ex prædictis apparet ineffabilis ſapientia ſummi regis ac primi opificis, ideo ad 25
mirando ſubiungitur. ❡[Quā magnificata ſunt opa tua dn̄e]. i. valde magnifice facta ſunt.
Apoc.15 Valde potenter, ſapienter & pie creata, ordinata & conſeruata. Propter quod in Apoc. dr̄: Ma
gna & mirabilia ſunt opera tua dn̄e deus oīpotens. Sunt em̄ oino incōprehenſibilia & imperſcru
Eccl.43. tabilia nobis. Iuxta illud Ecclēſi. Multa dicimus & deficimus verbis. Rurſusq;: Multa ſunt ab
Eccl.1 ſcondita maiora his. Pauca em̄ vidimus operū eius. Et rurſus Eccleſiaſtes dicit: Cūctæ res diffi
ciles: nō poteſt eas hō explicare ſermōe. Ecce em̄ in infimis ac minimis rebus relucet ineſtima
bilis ſapia dei, quēadmodū in formica q̄ hyeme accedēte cibum ſibi colligit & exponit. In culi E
Eccl.42. ce q̄q; minutiſſimo, oculos, vniuerſaq; mēbra hn̄te ſicut & nos. Propterea Ecclēſi. inducit: Quā
deſiderabilia ſunt oīa opa eius: & qs ſatiabitur videns gloriā eius [omnia in ſapientia feciſti]. i.
Sap.11 ſecundū dictamē tuæ æternæ mentis, ſecundū ideales rōnes, ſcdm ineffabilē gloriā artis diuiæ.
Oīa nāq; in mēſura & numero & pondere cōſtituiſti, vt ait Sapia [impleta eſt terra poſſeſſione
tua]. i. hominibus & iumentis ac cæteris creaturis, q̄ iure creationis tuæ ſunt quiſq; em̄ hæc vera
conſiſtāt de opere creationis totius vniuerſi, veriora tamen ſunt de opere recreationis generis
humani, ac reparatione ruinæ cœleſtis Ieruſalē. Hæc nanq; p filij dei incarnationē, paſſiōem
reſurrectionē, aſcenſionem & ſpiritusſancti miſſionem magnificentiſſime facta ſunt, fecitq; de
us pater omnia hæc in ſapientia ſua genita. i. p Chriſtū deū & hominē. Impleta q̄q; ē terra. i.
genus humanū ſeu ipſa eccleſia, poſſeſſione dei. i. ſacris Chriſti, donis ſpūſ. viris catholicis, atq;
diuerſis corporalibus ac ſpiritualibus bonis. Conſequenter deniq; ſanctus propheta inducit
rōnē laudis diuinæ ex diſpoſitione atq; decore maris oceani. ❡ Hoc mare] oceanus terrā cir 26
cundās, eſt [magnū] quantitate, qm̄ terrā in mole vehementē nimis excedit [& ſpacioſum mani
bus]. i. latum ad menſurandū [illic]. i. in eo ſunt [reptilia]. i. piſces natando repentes [quorū nō
eſt numerus] nobis cognitus, quamuis non ſit, nec eſſe poſſit in creaturis aliquid ſimplicitē infi
nitū. ❡[Animalia puſilla cum magnis]. i. piſces parui & magni reperiuntur in mari. Spiritu 27
aliter. Hoc mare magnū & ſpacioſum manibus, eſt præſens ſeculū nequā tribulationibus & a
maritudinibus ac vitijs plenū. Illic reptilia, quorū non eſt numerus. i. peccatores innumeri ter F
ræ cordialiter adhærentes vitijs inuoluti, & more pecorū in vanis, ſenſibilibusq; repentes, quo
rū nonnulli ſunt magni in hoc mundo, alij vero parui & miniſtri eorū [illic]. i. in mari [naues p
tranſibunt] cum nautis, diuerſa onera de loco & regno ad locū & regnū ferentes. Spiritualiter
nauis appellatur eccleſia, q̄ filios ſuos defert ad patriam regni cœleſtis. Naues vero ſunt parti
culares eccleſiæ ſeu digni prælati, qui ſibi cōmiſſos portant ad Chriſtū. Hæ naues Chriſto duce
ac nauta, ſecure pertranſeunt fluctuantē hunc mundum, tandēq; perueniunt ad portū ſalutis
æternæ. Deinde ſpecialiter nominat vnū animal magnū in mari exiſtens. ❡[Draco iſte]. i. 28
Gen.1 cetus, qui eſt piſcis maximus, cuius (ſecūdū Pliniū) magnitudo eſt quatuor iugerū terræ. Vnde
Moſes ait: Creauit deus cete grandia [quē formaſti]. i. creaſti, primo per te, & produxiſti exin
de per cauſas ſecundas [ad illudendū ei] i. vt huic draconi illudatur: Et tenetur hæc dictio, vt,
conſecutiue, nō cauſaliter: non em̄ finaliter factus eſt vt ei illudatur imo ad oſtendendū poten
tiā dei, & cōplendū ordinē vniuerſi formatus eſt. Sed iſta illuſio eius formationē conſequit. Nā
quamuis ſit corpore & fortitudine maximus, multipliciter tamen, itēq; facile ei (vt fertur) illu
ditur, ſcilicet per ſymphoniam q̄ audit libenter, & ob hoc ad ripam accedit, per gallinam quoq;
aſſatam, quæ ſibi in pertica ſeu veru oſtenditur, eāq; inſequitur, donec ſibi aquæ deficiant, &
capiatur. Inſuper cum ſit corpore magnus, multo indiget cibo, & piſces plurimos deuorat, pro
pter quod piſces eo viſo ex naturali inſtinctu ad ripas confugiunt, vbi cum cetus inſequendo
peruenit impingit in terram, quoniam propter aquæ paruitatem non valet natare, & ergo à
piſcatoribus occiditur, quia ſe mouere non poteſt, ſicq; ſpe ſua fruſtratus, illuditur. Spiritualitē.
Dra

A Draco iſte eſt angelus apoſtata,ſerpens antiquus,diabolus,& ſatanas,quem Iſaias Luciferum Iſaiæ.14
Ezechiel Cherub,Iob autē Leuiathā nuncupat. Iſte in cœlo per naturā ſactus eſt bonus,ſed ꝓ Ezech.28
pria voluntate ſactus eſt malus & de cœlo prolapſus & conſecutiue ſactus eſt,& in hunc mun Iob.3
dum retruſus,vt illudatur ei,quia à Chriſto,ab angelis ſanctis,à fortibus Chriſti militibus ſci
licet bonis hominibus,ei illuditur. Dum enim Chriſtum deuorare tētauit,victus & captus eſt, Mat.4
pdeditq; quos in inferno tenebat. Sed & regno huius mundi ſpoliatus eſt,cunctis ad Chriſtū Luc.4.
conuerſis. Angeli etiam ſancti dū eū ab intento ſeu cœpto malo phrohibent,homines quoque
dū eius tentationi reſiſtunt,ei illudunt[omnia]animantia & reptilia iam prædicta [à te expe
ctant, vt des illis eſcam in tēpore].i.expectare coguntur cibū à te.qm̄ aliunde non habent niſi
29 à te q omniū bonoꝝ cauſale principiū es. ❡[Dante te illis]quod expectant[colligēt]neceſſa
ria ſibi pro conſeruatione indiuidui & ſpeciei[aperiente te manū tuā.].i.poteſtate tua illis ne
ceſſaria largiente[omnia implebuntur bonitate]i.bono ſibi conueniente. Spiritualiter,Draco
iſte.i.diabolus pręſtolatur ſibi cibū dari à deo.i.animas peccatrices,quas colligit,dño eas dam
30 nante. ❡[Auertente autē te]ab illis[faciē]tuā.i.prouidentiæ tuæ benignā ac largā præſentiā
[turbabuntur].i.inordinationē magnā famis,ſitis,atq; clamoris incurrent[auferes ſpiritū eo
rū].i.animas irrationales ipſoꝝ tolles à vita per alimentoꝝ defectū[& deficient]animalia iſta
à vita naturali[& in puluerē ſuū reuertentur]i.in præiacentē reſoluentur materiā quæ pro ma
iori parte terra cenſetur. Vnūquodq; enim in ea reſoluitur,ex quibus cōponitur. Spiritualiter,
dante dño nobis ſua diuina chariſmata,congregamus ſpiritualia eius dona. Cunq; manū ſuā
B aperuerit nobis, omnia viſcera animaꝝ noſtraꝝ diuinoꝝ participatione bonorum, videlicet
charitate,ſapientia,gratiaq; replentur. Dñs vero faciē ſuā auertit.i.gratiā ſuā diſpenſatiue ſuſpē
dit vel iuſte aufert,turbamur.i.interius deordinamur,anxiamur,triſtamur, ſeu in vitia multa
illabimur,ꝓpriāq; debilitatē expimur. Dū enim aufert ſpiritū noſtrū.i.ſpiritū ſanctū nobis di
uinitus datū,ſubtrahendo nobis conſolationē,ac munera eius, deficimus & in puluerē noſtrū
31 reuertimur.i.rebus terrenis miſerabiliter inhæremus,inuoluimur,implicamur. ❡[Emittes
ſpiritū tuū].i.potentiā tuā exercebis[& creabuntur].i.reformabuntur quæ erant per mortem
deſtructa, quia per potentiā dei, eadē ſpecie reuertuntur. Non autē eadē numero, ſicut opina
bantur Platonici:interdū tñ miraculoſe redeunt eadē numero[& renouabis faciē].i.ſuperfici
em[terræ]producendo in ea noua iumenta,volatilia atq; reptilia. Sumitur autē hoc verbum,
creabuntur,cōiter pro productione ſeu generatione: Non em̄ proprie creantur hæc bruta, cū
formę eoꝝ de potentia materiæ educantur,ſecundū philoſophos atq; theologos. Poſſunt quo
q; hæc explanari de conſummatione ſeculi,& reſurrectione hominū,innouationeq; mundi,vt
ſit ſenſus: Auertente te faciē tuā.i.qñ eā auerteris.ſ.circa tēpus iudicij,turbabuntur, irrationa
lia animalia,auferes,tunc ſpiritū eoꝝ,per ignē conflagrationis vel aũ,& deficient,omnino q̄a
nunquā redibunt ad priſtinum ſtatū, nec ſecundū ſpeciē quidē. Emittes ſpiritū tuū,& creabūn
tur,non vtiq; animalia iſta,ſed homines creabuntur.i.de nouo reſurgēt,& renouabis faciē ter
re.i.terrā in meliorē,dignioremq; qualitatē mutabis. Propter quod ſcriptū eſt: Nouū cœlū & no 2.Pe.3
C uā terrā,& promiſſa ipſius expectamus. Spiritualiter. O dñe,Emittes ſpiritū tuū.i. dona ſpūſ.
nobis,vt ſperamus,infundes,& creabuntur.i.corda mūda in nobis conſurgent, & renouabis
faciē terræ.i.corpus noſtrū faciēdo illud ſpiritui obedire,& honeſte ac ſobrie agere. Patet ex i
ſto q̄d non ſemper in ſacra ſcriptura noīe ſpiritus dei deſignatur ſpiritus ſanctus,qui eſt tertia
in ſuperſancta trinitate perſona, ſed interdū per ſpiritū dei intelligitur eius voluntas,imperiū
ſeu poteſtas. Qm̄ autē oīa pręinducta idcirco cōmemorata ſunt,q̄tenus ex contēplatione opm
diuinoꝝ excitemur ad laudandū,honorandū & diligendū oīm creatorē,ideo iā ꝓpheta in lau
32 dē dei affectuoſe ac pulchre prorūpit. ❡[Sit gloria dñi].i.excellentia fama, honor & laus cre
atoris [in ſeculū].i.ꝑpetuo,ita ꝙ ſp ab oībus ſupexaltetᷣ,laudetᷣ,& honoretᷣ[lætabitᷣ dñs in ope
ribus ſuis]naturalibus & ſupernaturalibus,eo ꝙ oīa ſint optime facta. Non tñ eſt hoc ita in
telligendū,q̄ſi aliud à deo ſit ei cā lætandi aut rō exultādi,ꝓſertim cū lætitia mentis diuinæ ſit æ
terna,incauſata & independens. Sed dr̄ dñs in opibus ſuis lætari,in q̄tū in ꝓpria poteſtate læta
33 tur,ꝑ quā omnia tam glorioſe ꝓduxit,quēadmodū voluit. ❡[Qui reſpicit terram.]oculo ſui
impij[& facit eam tremere]ſicut videmus in terræ motu[q tangit montes]ꝑ fulgura[& fumi
gant].i.fumū emittūt. Ignis em̄ ſulphureus potius fumigat quam accēdat. Vñ Iob dicit: Qui cō Iob 9
mouet terram de loco ſuo,& columnæ eius concutientur. Et Eccl. Montes(inq̄t) ſimul & col Eccl. 16
les & fundamenta terræ,cū ꝓſpexerit illa deus,tremore concutientᷣ. Nec obſtat,q̄d dictū eſt ſu
pra,terram nō inclinari in ſeculū ſeculi. Tremit nanq; & inclinatᷣ q̄ ad aliquam ptē,ſed quantū
ad ſe totam,manet ſp in loco eodē. Similitᷣ em̄ q̄d dictū eſt ſupra: Qui fundaſti terram ſup ſta Iob.26
bilitatē ſuam,nō obuiat q̄d alibi inducitᷣ: Appēdit terram ſup nihili. Dr̄ nanq; appēſa ſup nihili

qa q̃d infra eã eſt non magis eã ſuſtẽtat,q̃ ſi nihil exiſteret. Cauſa vero naturalis cur terra non inclinat,ſed manet in medio vniuerſi immobiliť ſtans,eſt,qa oẽs partes eius naturaliter tẽdũt D
Iob.13 ad centrũ ipſius,ſecundũ philoſophũ.Myſtice,Reſpicit deus oculo pietatis terrã.i.corda hũana & facit eã tremere,ex conſideratione diſtricti iudicij dei atq; pœnaꝝ inferni,prout Iob inquit, Semper q̃ſi tumentes ſuper me fluctus timui deũ,&põdus eius ferre nõ potui. Tãgit etiã mõtes .i.gratioſe illuminat magnos atq; pfectos,& fumigant .i. lachrymæ fluunt deſiderio exiſtẽdi cũ Chriſto. Vel,tangit mõtes.i.ſupbos,& fumigant.i.lachrymas fundũt,p remiſſione pctĩ. Ad literã.Reſpexit deus terrã,in q̃ erat primitiua eccleſia,fecitq; eã tremere motu locali,tetigit mõtes.i.apoſt.alioſq; cũ eis collectos,& fumigauerunt.i.ex plenitudine ſpũſ.ſcũ fumũ verboꝝ ignitoꝝ effuderunt q̃ſi accidit illud in Actis: Cũ oraſſent,motus eſt locus in q̃ erãt, & repleti ſunt
Actu.4. Actu.16. omnes ſpũ ſancto & loqbant verbũ dei cũ fiducia . Similiter recitat in Actis de Paulo & Silea, q̃ cũ vincti,& incarcerati fuiſſent,in ipſa nocte lumen cœleſte refulſit in carcere , & fundamẽta
Pſal.113 Eccl.17. carceris mota ſunt,oſtiaq; ipſius aperta. Paulus vero & Sileas dñm laudabant. ¶Cantabo 34
dño]i. ſacrificiũ laudis offerã deo[in vita mea] quia nõ mortui laudabũt dominũ. Propter q̃d ſcriptũ eſt:A mortuo q̃ſi nihil perit cõfeſſio:cõfiteberis viuens & ſanus[pſallã deo meo]omniũ
Mat.24 quidẽ deo,ſed ſpecialiter,deo meo,Propter ſingularẽ miam eius circa me[q̃diu ſum.].i.indefi-
Mat.10 nenter,quia q perſeuerauerit vſq; in finẽ,ſaluus erit. Non ergo cantabo & pſallã creatori meo ſolũ in vita pſenti,ſed etiã in vita futura. Pſallã eñi ei in vita naturæ,in vita grẽ,in vita glrę,aio
Eccl,39. prompto atq; ardenti,queadmodũ Eccleſiaſticus monet. Et nunc in omni corde & ore collau- E
date & benedicite nomen dñi. ¶Iucundũ ſit ei eloquiũ meũ].i.deo cõplaceat, & ex vera cha- 35
ritate ac ſancta deuotione procedat.Iucundũ eſt deo coꝝ eloquiũ, de quibus per Salomonẽ te-
Prou.8 Pſalm.5 Prou.3 ſtatur:Deliciæ meæ eſſe cũ cũ filijs hominũ. Nõ vtiq; cũ oĩbus filijs hominũ,q̃m viꝝ ſanguinũ & doloſum abominatur dñs,ſed cũ humilibus & ſimplicibus. De quibus in Prouerbijs dñ:Cũ ſimplicibus ſermocinatio eius. Iocũda eſt deo laudatio eius,qui cũ iucunditate ſpirituali cantat & pſallit[ego vero delectabor in dño]ex cõtẽplatione & dilectione bonitatis ac beneficioꝝ ipſius. Hęc eſt delectatio ſancta ac nobilis,quã qui guſtauerit, immundas delectationes facile
Luc.7. vilipendit. ¶Deficiant peccatores à terra.] Verſiculus iſte primo exponi poteſt in malo,vt 36 ſit vox hominis pro deo zelantis atq; diuinæ iuſtitiæ ſe conformantis,vel q̃d futuꝝ ſit pnunciantis,iteritq; ſenſus. Deficiant peccatores obſtinati in vitijs à terra pſenti, ita q; moriant, ne
Iſaiæ.26 noceant iuſtis, & à terra viuentiũ ne felicitentur, queadmodũ ſcriptũ eſt: Tollatur impius,ne
Iudith.7 videat gloriã dei[& iniqui,ita vt non ſint]in vita gratiæ aut gloriæ,ſed ſolũ in vita naturæ & pœnæ. Et hoc mõ ſcriptũ eſt:Sic pereant inimici tui dñe. Et alibi: Non ſit bñ impio, nec pro-
Eccls.8 longent dies eius. Secundo exponitur in bono. Deficiant peccatores à terra,i.à conuerſatiõe & affectione terrena deſiſtant,& iniqui,ita vt non ſint quales fuerunt, nec ſint q̃d erant p cul-
Prou. 11 pã & propriã voluntatẽ, ſed maneant quod erant per eſſentiã & gratiã. Vnde in Prouerbijs dñ:Verte impios,& nõ erunt[bñdic aĩa mea dño]deũ laudando de omnibus magnificentijs ſuis iã enarratis. Ecce pſalmũ ſpirituali lætitia plenũ audiuimus, in quo oſtenditur ſanctũ Dauid non ſolũ fuiſſe magnũ theologũ,ſed etiã excellentẽ quoq; philoſophũ,quoꝝ vtrũq; ſibi ex diuina inſpiratione conceſſum eſt. Debemus ergo hunc pſalmũ cũ omni gratiaꝝ actione & hilaritate mentali dño decantare,commemorando bñficia eius nõ ſegni,torpentiq; corde. Præ- F
cipue vero in principio atq; in fine delectabilis, valdeq; dulcis eſt pſalmus hic nobilis. Et cõmandũ eſt nobis,vt impleamus quæ dicimus in fine pſalmi præſentis:Cantabo domino in vita mea,pſallam deo meo quamdiu ſum. Debet etiam anima noſtra in diuino timore proficere,ex conſideratione poteſtatis diuinæ,quæ reſpicit terram & facit eam tremere. Ideonanq;
Ierem.10. ait ſcriptura: Magnus es tu domine,& magnum nomen tuum in fortitudine,quis non timebit te o rex gentium?

COMMENTARIVS IN PSALMVM. CIIII.

¶Expoſitio Tituli.

HVius pſalmi titulus talis ẽ:Haleluia,q̃d ſignificat,laudate dñm,& ſunt duæ dictiões,q̃m in Hebræo halelu ſignificat laudate,Ia autẽ deũ. Sunt autẽ viginti pſalmi hoc titulo prænotati,quoꝝ iſte eſt primus, nec inuenitur aliquis ſanctoꝝ hoc diuinũ nomẽ ſcripſiſſe ante autorẽ pſalmi præſentis. Eſt autẽ hoc nomen Haleluia ſpirituale,virtuoſum,ac myſticũ, ineffabilẽ beatoꝝ lætitiã deſignans magis quã exprimens. Propter quod nulla lingua mutare pſum pſit hoc nomen. Pſalmus itaq; præſens ita intitulatur,quia ad laudẽ dei inuitat. Recolit nanq; bñficia dei populo Iſraelitico præſtita tẽporibus Abrahæ,Iſac,Iacob,Moſi,& Ioſue. Et nõ eſt difficultas ad intelligendũ ſenſum literalẽ huius pſalmi, multa tamen in eo ſpiritualiter atque ſubtiliter intelligi poſſunt. Ait ergo.

¶Expoſi-

¶Expoſitio Pſalmi iuxta ſenſum literalem.

A C Onfitemini dño] confeſſione laudis.i.deum laudate [& inuocate nomẽ eius].i. ex
1 intimo cordis affectu,& mente collecta eum orate. Et hic eſt ordo pulcherrimus in Eccle.15
homine iuſto.Iuſtus enim (quia in eo ſpecioſa eſt laus creatoris) dum deum vult in-
uocare,debet ipſum primo laudare,& exaudietur. Vnde ſuperius dictum eſt: Lau- Pſalm.17.
dans inuocabo dominum,& ab inimicis meis ſaluus ero.Iniuſtus vero primo oret,vt dignus
fiat deum laudare [annuntiate inter gentes opera eius] hoc eſt,alijs magnalia dei narrate, cõ
ſulendo proximorum ſaluti ſecundum exigentiam charitatis fraternæ. Propter quod in To- Tob.12
2 bia legitur:Coram omnibus viuentibus confitemini ei.¶[Cantate ei]laude vocali[& pſallite
ei]operatione fideli[narrate] coram alijs prædicãdo,cum alijs pſallendo, vel ſeorſum coram
deo[omnia mirabilia eius]quæ ſcripta ſunt:vel,omnia in generali,ſeu quædam ex omnibus
Sic enim omnia valent narrari, iuxta illud Eccl. Nonne dñs enarrare fecit ſanctos ſuos omĩa Eccl.42.
mirabilia ſua? Sic quoq; in Actibus Paulus ait:Non ſubterfugi, quo minus annuntiarem vo- Actu.20
bis omne conſilium dei.Non autem enarrare valemus omnia mirabilia dei in ſpeciali, quem Eccl.18.
admodum in Eccleſiaſtico dr:Quis ſufficiet enarrare opa eius [laudamini in nomine ſancto
eius].i.non in vobis,ſed in dño laudari optate. videlicet,vt bona de quibus laudamini,nõ vo-
bis,ſed dño aſcribantur.Sic etiam viuite,vt mereamini in deo laudari.Quidã vero in ſeipſis lau Iſaie.3
dantur,& fallaciter cõmendantur, atq; interdũ laudibus talibus delectantur, de quibus ſcrip- Eccle.11
tũ eſt:Popule meus qui te beatũ dicũt,ipſi te decipiunt.Nõ ergo delectemur inaniter dũ lauda- Ibidem
B mur,recolentes illud Eccle.In die honoris tui non extollaris. Deniq; licitũ eſt interdum ſeipm
laudare & laudem recipere,propter dei honorẽ augendũ & proximorũ ædificationem. Sic enĩ
ſancti apl'i & prophetæ,virtutes & grãs ſuas copioſe deſcribunt. Hoc aũt pfectis atq; plãtis pci
pue licet,q in hoc diuino inſtinctu reguntur:cæteris vero non expedit,eo q ſcriptum ſit: Non te
iuſtifices añ deum. Sed quæri pt,quõ liceat hoiem in hac vita laudare, cum ab Eccleſiaſtico di- Eccle.7
ctum ſit:Ante mortẽ non laudes hominẽ quenq̃? Et rñdendum,q nullus in ſeipõ laudandus Eccle.11
eſt,ſed ſolum in dño:nec expedit de lege cõmuni quenquam laudare,niſi vt prouocet ad melio
ra,vel ob ſimilem rõnabilem & quaſi neceſſariam cãm: pſertim cũ periculoſum videtur impfe-
ctos laudare,ne extollant. Videmus tñ q̃ vbertim Apl's in ſuis epiſtolis diſcipulos ſuos cõmen-
det.Authoritas aũt libri Eccleſiaſtici non cogit ſimpliciter,quoniam liber iſte non eſt in cano
ne:non aũt cõpellimur abſolute cõſentire niſi libris canonicis, ſicut in epiſtola ad Hieronymũ
aſſerit Auguſtinus:Et iſtud Thomas dicit: Veruntamen non eſt authoritas libri illius paruipen-
3 denda,aut cito neganda. ¶[Lætetur] ſpiritali lætitia de bona atq; ſalubri ſua occupatione,
[cor q̃rentium dñm] fide & ope,quatenus eũ clarius contemplentur,feruentius diligant,perfe
ctiusq; honorent. Omne eqdem opus bonũ lætanter agendum eſt: [q̃rite dñm] modo pdicto Iſaie.55
& cõfirmamini].i.q̃rendo nolite deficere,fatigari,puſillanimes fieri. Quamuis enĩ deũ pfecte
nequeatis attingere,neq; per ſpẽm in hac vita conſpicere,tñ q̃ pſeuerantius q̃ritur,eo copioſi-
us inuenitur,gratia maior infunditur,fides illuminatur,ſpes roboratur,amor ſuccendit. Hinc
enĩ Chr's in Euang.Quærite(inquit)& inuenietis.Omnis enĩ q quærit,inuenit.Et 2.Paral.ait Luc.11 2.Para.15
C ſcriptura:Vos aũt confortamini,& non diſſoluantur manus veſtræ:erit enĩ merces operi vro. Iohe.2.
Quid vero eſt q̃rere deũ & confortari,niſi quod dñs iubet: Conuertimini ad me in toto corde
veſtro? [quærite faciem eius ſemp].i.dei notitiã inceſſanter appetite,ne vobis contingat,quod
apud Iſaiam ait altiſſ.Captiuus ductus eſt populus meus,qa non habuit ſciam:propterea dila- Iſai.5
tauit infernus animã ſuam. Vel,q̃rite faciem eius ſemp.i.in omni ope dei pſentiam finalit adi-
piſci optate,nec ppter aliud pmium iuſte viuatis.Oportet namq;, vt intentio cordis feratur ſp
in vltimum finem,propter quod dicit ſaluator: Si fuerit oculus tuus ſimplex.i.intentio recta, Math.6
totũ corpus tuum lucidum erit. Si autem oculus tuus nequam fuerit, totum corpus tuum tene
broſum erit. ¶[Memento mirabilium eius quæ fecit]cum patriarchis veteris teſtamẽti. Me
mentote(inquam)horum mirabilium,quæ ſunt[prodigia eius.].i.opera mira procul à digito
facta,quia cauſa eorum eſt voluntas diuina nobis incognita,[& iudicia oris eius.],id eſt, effe-
ctus diuinæ iuſtitiæ à deo ad Moſen annũtiati.Iudicia dei dicuntur,vel opera diuinæ iuſtitiæ,
vel diuina præcepta atque cõſilia, quæ deus iudicat eſſe iuſta. Vel cẽſuræ ſeu cõceptiões, quas
mẽs diuina intra ſe de rebus pronũtiat.Horum memẽtote. O[Semẽ Abrahã].i.filij Abrahę
patriarchæ[ſerui eius]quia Abraham ſeruus dei fuit,& vos o[filij Iacob] patriarchæ [electi e- Mala.1.
ius] id eſt,qui fuit electus à deo,quemadmodum dominus ait:Iacob dilexi, Eſau vero odio ha
bui.Hoc quoq; q̃d dicitur,ſerui & electi,referri poteſt ad ſemen & filios,quia & ipſi fuerũt ſerui,
electiq;

Deu.10 electiq; dñi.Propter quod in Deut. Moſes dicit filijs Iſrael: En domini dei tui cœlum eſt & cœ D
li cœlorum, & tamen patribus veſtris conglutinatus eſt & elegit eos, amauitq; ſemen eorum
poſt eos. [Ipſe dominus deus noſter.] Alijs enim nationibus ad idolatriam ſe vertentibus, per-
Baruch. 3 manſit fides & cultus dei in populo Iudæorum. Vnde ſcriptum eſt: Qui fecit ſtellas, hic eſt deus no-
ſter [in vniuerſa terra iudicia eius] .i. effectus diuinæ iuſtitiæ ad omnes habitatores terræ ex-
Ezech.18 tenduntur, ita q omnes iudicantur à deo, recipiendo quod meruerunt, quemadmodum in Ezechie-
le proteſtatur: Vnumquemq; iuxta vias ſuas iudicabo. Vel dicuntur iudicia dei in vniuerſa ter
ra, quia iudicia iſta quæ exercuit circa Pharaonem & Aegyptios atq; Chananæos, per totum
mundum ſunt diuulgata. Propterea nanque dominus ait ad Pharaonem. Idcirco poſui te, vt
Exod 9. oſtenderem in te fortitudinem meam, & narretur nomen meum in omni terra. ¶ Memor 7
fuit] deus [in ſeculum teſtamenti ſui].i. promiſſionis ſeu pacti vel legis & [verbi quod māda-
uit in mille generationes].i. omnes generationes. Iſtud eſt vetus teſtamentum Abrahæ datū,
Gen. 16. & omnibus poſteris eius præceptū. Dicitur autē deus memor fuiſſe huius teſtamenti, quia frequen
ter approbauit, reiterauitq; illud. Primo enim mandauit id Abrahæ, ſicut ſubiungit. ¶ Quod 8
diſpoſuit ad Abraham] & confirmauit hoc filio eius cum iuramento, affirmans ſe impleturum
quod Abrahæ repromiſit, ideo additur [& iuramenti ſui ad Iſaac] facti ſubaudi, memor fuit.

¶ Et ſtatuit illud] teſtamentum ſeu verbū [Iacob] filio Iſaac [in præceptum] præcipiendo 9
Gen.32. vt firmiter crederet illud implendū [& Iſrael].i. Iacob prædicto, q dictus eſt Iſrael, id eſt, videns
Ibidem deum, quia angelum dei vidit: propter quod ait: Vidi dñm facie ad faciem [in teſtamentum
æternum].i. ſemp manſurum quantum ad fructum, ſeu quantum ad pcepta moralia. De hoc te- E
ſtamento ad Abraham diſpoſito, ſcribitur in Geneſi: Benedicam tibi & multiplicabo ſemē tu-
Gen. 22. Gen. 25. um ſicut ſtellas cœli, & benedicentur in ſemine tuo omnes tribus terræ. Et alibi ait ad Abra-
Gen. 26. ham: In Iſaac vocabitur tibi ſemen, promiſit quoq; (ſicut in Geneſi ſcribitur) Iſaac, q terram
Gen. 15. Chanaan daret ſemini ſuo. ¶ Dicens] ipſe dominus Iacob patriarchæ [tibi].i. ſemini tuo,
[dabo terram Chanaan] in qua habitauerunt Chananæi, orti ex Cham filio iuniore Noe [fu
Gen. 28. niculum].i. partem ſeu ſortem [hæreditatis veſtræ] ita q inter cæteras terræ partes iſtam vo 10
bis dabo hæreditarie poſſidendā, tanq̄ vobis proprie deputatā. Hinc enim ait ad Iacob: Ego
ſum dñs deus Abrahā patris tui & deus Iſaac. Terra in qua dormis, tibi dabo & ſemini tuo.

¶ Cum eſſent] prædicti patriarchæ [numero breui] .i. modici numero, quando videlicet 11
Abraham nō habuit niſi Saram vxorem ſuā, & Loth nepotem ſuū, paruamq; familiam. Simi-
liter q̄ſi Iſaac paucos ſecum habebat, quando etiam Iacob nondū aliquem genuit, & quando
omnes filios ſuos generauit, qui in comparatione aliorum modici erant. Vnde ſubiungit [pau-
ciſſimi & incolæ eius].i. cum ipſi inhabitantes terram tanq̄ peregrini & hoſpites, eēnt pauciſſi-
mi reſpectu aliarum nationum. ¶ Et pertranſierunt de gente in gentē, & de regno ad populū al- 12
Gen. 12. terum] Hoc ex libro Geneſeos clarius eluceſcit. Exiuit enim Abraham cū Sara & Loth de Meſopo-
Gen.20 tamia Syriæ, intrans terram Chanaan, prout in Geneſeos libro habetur: Deinde ingreſſus eſt
Ge.28.46 Geraran & Philiſtijm, atq; Aegyptum. Similiter Iſaac aliquas harum terrarum intrauit: Iacob quoq;
primo fugit de regno Chananeorum in Syriam. Poſtea cum omni domo ſua introiuit regnum
Aegypti. ¶ Non reliquit] deus [hominem] aliquem [nocere eis] nocumento læthali: fre- F
Ge 26. 29 quenter tamen moleſtabant Philiſtæi ſeu paſtores Geraræ Iſaac & eius paſtores, obſtruendo 13
Gen.20. puteos eorum. Similiter Laban quandoq; perſequutus eſt Iacob: [& corripuit pro eis reges]
ſcilicet regem Aegypti atque Abimelec, regem Geraræ, quorum vterq; ſibi afferri fecit Saram
coniugem Abrahæ. Propter quod deus concluſit omnem parientem in domo eorum, donec
reddita fuerat Sara viro ſuo. Increpauit autem homines & reges prædictos, dicens per ange
lum ſeu inſpirationem in ſomno. ¶ Nolite tangere] per violentiam [Chriſtos meos,] 14
hoc eſt, prædictos ſanctos à me ſpiritualiter vnctos oleo, & affluentia ſpiritus ſancti. Non e-
Leuit.8 nim dicuntur Chriſti, quaſi corporaliter vncti, quoniam vnctio corporalis & exterior regum
atque pontificum primo ordinata eſt à deo per Moſen [& in prophetis meis nolite maligna
Ge.15.27. ri] id eſt, maligne operari. Hi enim patriarchæ prophetæ fuerunt. Vnde de Abraham ſcri
ptum eſt in Geneſeos libro: Orabit pro te, quia propheta eſt. Iſaac etiam plurima vaticinaba
tur filijs ſuis, Iacob & Eſau, poſteriſq; eorum, vt patet ex Geneſi. Sed & Iacob moriēs, excellen
Gen.49 tiſſimas prophetias cōtexuit, prout in eodem Geneſeos libro deſcribitur. ¶ Et vocauit] de-
us [famem ſup terram] id eſt, præcepit & dixit, vt eſſet fames in terra [& omne firmamētum 15
panis contriuit] .i. omnem panem cor manducantis confirmantem deficere fecit quātum ad
Gen. 41. vulgum. Quamuis aūt illud ſpecialiter referri poſſit ad famem ſeptem annorum factā in Aegy-
pto tempe Pharaonis & in terra Chanaan, quia has duas terras maxime oppſſerat fames, ſicut
in Geneſi legit: Poteſt tamen referri ad famem factam in terra Chanaan tempe Abrahę, ppter
quam

A quã deſcendit in Aegyptũ,vt dicitur in Geneſi.Melius tamẽ refertur ad famem factam in Ae- Gen. 33.
16 gypto & Chanaan,quia ſubiungitur. ❡[Miſit]deus [ante eos] ſcilicet Iacob & filios ſuos [vi
rum] id eſt, Ioſeph virtuoſum viriliter in cunctis agentem. Hunc deus dicitur in Aegyptum Gen. 36.
miſiſſe,quia permiſit eum à fratribus vendi, & in Aegyptum deduci,illucq; venundari. Con-
uertit nanq; malum quod fratres Ioſeph ei inferre intendebant in bonum,tam ipſi Ioſeph, quã
patri ac fratribus eius. Propter quod Ioſeph dixit fratribus ſuis: Pro ſalute veſtra miſit me de-
us ante vos in Aegyptum,vt reſeruemini ſuper terram. Non veſtro conſilio, ſed dei voluntate Gen. 45.
huc adductus ſum [& in ſeruum venundatus eſt Ioſeph] ab Iſmaelitis,putiſer principi mili-
17 tiæ regis Aegypti,vt dr̃ in Gen. ❡[Humiliauerunt in compedibus pedes eius] hoc eſt,Aegy Gen. 39.
ptij ex mandato principis militiæ vinculis ligauerunt,incarcerauerunt'q; Ioſeph,propter que-
relam vxoris principis iam præfati,quæ falſe accuſauit caſtiſſimum Ioſeph,dicens marito ſuo:
Ingreſſus eſt ad me ſeruus Hebræus,quem adduxiſti,vt illuderet mihi. Qui iratus, tradidit Io
ſeph in carcerem,vbi vincti regis cuſtodiebantur [ferrum] id eſt, tribulatio dura [pertranſiit Ibidem
animam eius] id eſt,vehementer afflixit ſpiritum Ioſeph:non tamen impatiens extitit,ſed do-
lor ex compedibus pedum in anima ortus eſt [donec veniret verbum eius,] id eſt, interpreta- Gen. 40.
tio diuinitus inſpirata,qua non ſolum expoſuit ſomnium principis pincernarũ,principiſq; pi- 41. 40.
ſtorum,ſed etiam Pharaonis. Hac etiam interpretatione peracta, cœpit recreari & ſe in breui
liberandum cognoſcere. De hoc vero ait Ioſeph: Nunquid non dei eſt interpretatio?
18 ❡[Eloquiũ dñi inflammauit eum].i. prædicta inſpiratio & interpretatio accendit & docuit Io
B ſeph,ideo [miſit] ſeruos ſuos [rex] Aegypti Pharao [& ſoluit eum].i.ſanctum educi de carce Gen. 41.
re iuſſit,audito à principe pincernarum,quantam induſtriam Ioſeph haberet ſomnia exponẽ-
do [princeps populorum] hoc eſt prędictus rex Aegyptiorũ miſit [& dimiſit eum] de carcere. Ibidem.
Vnde in Geneſi habetur: Protinus ad imperium regis eductum de carcere totonderũt Ioſeph,
19 ac veſte mutata obtulerunt regi. ❡[Conſtituit] rex Aegypti [eum] ſcilicet Ioſeph [dominũ
domus ſuæ] hoc eſt,familiæ & populi ſui [& principem omnis poſſeſſionis ſuæ] .i. totius terræ
Aegypti, omniumq; horreorum ac frumentorũ ſuorum. Vnde ipſe Pharao ait ad Ioſeph: Tu
eris ſuper domum meam,& ad tui oris imperium cunctus populus obediet: vno tantum regi-
ni ſolio te præcedam. Et rurſum: Ego ſum Pharao. Abſq; tuo imperio non mouebit quiſquã
manũ aut pedem in omni terra Aegypti. ❡[Vt erudiret] ipſe Ioſeph [principes eius] videlicet
Pharaonis [ſicut ſemetipſum] hoc eſt,ſua inſtructiõe faceret eos ſibi in ſapiẽtia ſimiles, docẽdo eos
20 non ſolum de rebus corporalib',negotiiſq; humanis,ſed etiam de moribus in agendis. Et ſcdm
Caſſiodorũ Pharao æſtimauit,q̃d Ioſeph docere poſſet Aegyptios artem interp̃tandi occultiſſi- Gen. 40. 41.
ma ſomnia,ſicut & ipſe deo reuelante expoſuit [& ſenes eius prudentiam doceret] inſtruendo
eos in ſciẽtia œconomica,ethica, atq; politica. Oeconomica quippe docet regere domum,ethica
ſemetipſum,politica cõitatem ſeu ciuitatẽ. Credi etiam pie p̃t, q̃d tam ſanctus p̃triarcha, prophe-
ta,& cultor dei docebat nonnullos Aegyptiorum de cultu & fide vnius veri ſummiq; dei.
❡[Et intrauit Iſrael] ſcilicet pr̃ Ioſeph cum filiis ſuis, & filiis filiorũ in animabus ſeptuaginta [in Gen. 46.
21 Aegyptum,& Iacob] qui & Iſrael dictus eſt [accola].i. peregrinus & colonus [fuit] cum ſemine Gen. 32. Gen. 45.
ſuo [in terra Cham] hoc eſt,in Aegypto,quæ fuit terra atq; poſſeſſio filiorũ Cham filii Noe.
Vnde Ioſeph ait fratribus ſuis: Nunciate patri meo vniuerſam gloriam meam, & adducite eũ
C ad me. Et de Iacob ſcriptum eſt: Habitauit Iſrael in Aegypto, in terra Cham, & vixit in ea de- Gen. 47.
cem & ſeptem annis. ❡[Et auxit] Iacob,in terra Aegypti [populum ſuum vehementer]
non q̃d ipſe aliquem in Aegypto generauit:ſed ipſe feciſſe aſſeritur q̃d ei' poſteritas fecit. Et hoc
22 modo dñs ait ad eum: In gentem magnam faciã te in Aegypto. Ego deſcendam tecum illuc,& Gen. 46.
ego inde adducam reuertentẽ:non quod Iacob redierit,quia in Aegypto deceſſit [& firmauit]
Iacob [eum] ſ. populum ex ſe natum [ſuper inimicos eius] .i. ſuper Aegyptios. Sicut enim po- Gen. 49.
pulum ſuum auxit,ſic eum firmauit. Vel ſic: & auxit deus populum ſuum. i. Iſraelitas propter Exod. 1.
quod in Exodo dicitur: Filii Iſrael creuerunt,& quaſi germinantes multiplicati ſunt,ac robora- ibidem
23 ti nimis,impleuerunt terram. Et iterũ: Rex Aegypti ait ad populum ſuum: Ecce populus filio-
rum Iſrael multus & fortior nobis eſt. ❡[Conuertit] Deus non effectiue ſed p̃miſſiue,quõ Exod. 4.
etiã indurauit Pharaonem [cor eorũ].i. Aegyptiorũ de malo in peius [vt odirent populum e- Exo. 1.
ius].i. Iſraeliticam plebem [& dolum facerent in ſeruos eius].i. in populum iſtum qui veri dei
fidem & cultum habebat. Hinc enim in Exodo dicit: Oderunt filios Iſrael Aegyptii, & affligE- Ibidem
bant illudentes eis,atq; ad amaritudinem perducebant vitam illorum operibus luti & lateris.
Rurſuſque: Surrexit rex nouus ſuper Aegyptum qui ignorabat Ioſeph, & ait ad populum ſu-
um: Venite,ſapienter opprimamus populum Iſrael,ne forte multiplicetur. ❡[Miſit]

Exod. 3. deus [Moſen ſeruũ ſuum] ad Pharaonem, vt dimitteret filios Iſrael, prout in Exodo ſcribitur
Miſit & [Aaron] frēm Moſi [quem elegit ipſum.] Elegit enim Aaron fratrem Moſi ad hoc, D
quod adiutor eſſet Moſi in tanto negotio. Miſit aũt deus Moſen de deſerto Sinai, Aaron ve-
Exod. 4. ro exiſtentem in Aegypto fecit occurrere Moſi, ſicq; ambos ſimul miſit ad Pharaonem Moſen
vt faceret ſigna, Aaron vt loqueretur ad regem, quoniam eloquens erat. ¶ [Poſuit] Deus [in- 25
eis] hoc eſt, in Moſe & Aaron [verba ſignorum ſuorum] hoc eſt, minorum mirabilium [& pro-
Exo. 5. 7. digiorum] hoc eſt, maiorum miraculorum [in terra Cham] hoc eſt, in Aegypto: Per hos enim
8. 9. 10. 11. deus prædixit Pharaoni quæ ſigna atq; prodigia die ſequenti eſſent futura, vt ſæpe in Exodo
recitatur. Deinde ponuntur plagæ Aegypti, non omnes, ſed ſeptem vel octo, quæ tamen nõ
ponuntur hic eo ordine quo factæ fuerunt. ¶ [Miſit] deus [tenebras] in terra vbi moraban- 26
Exod. 10. tur Aegyptij [& obſcurauit] hoc eſt, lucem ſolis abſtulit. Hæc fuit nona plaga de qua ſcribitur
in Exodo: Dixit dominus ad Moſen: Extende manum tuam in cœlum, & ſint tenebræ ſuper
terram Aegypti tam denſæ vt palpari queant. Et factæ ſunt tenebræ horribiles tribus diebus:
nemo vidit fratrem ſuum, nec mouit ſe de loco in quo ſtetit. Vbicunque autem habitabant fi-
lij Iſrael lux erat. Hæc autem obſcuratio erat valde mirabilis: erat enim per ſubtractionem
radiorũ ſolis ab vna parte terræ Aegypti, & non ab altera [& non exacerbauit] hoc eſt, amar-
Exo. 9. tos non fecit, ſed dulcorauit Deus [ſermones ſuos] quibus minabatur Aegyptijs. Pharaone
enim pœnitentiam promittente & Moſe exorante plagæ ceſſabant, ſecundum quod in Exo-
do Moſes Pharaoni locutus eſt: Egreſſus de vrbe, extẽdam palmas meas ad dominum, & ceſ-
ſabunt tonitrua, vt ſcias quia domini eſt terra. Vel: Non exacerbauit, hoc eſt, irritos non fecit E
Exod. 7. ſermones ſuos, ſed adimpleuit. Inſuper deus. ¶ [Conuertit aquas eorum] hoc eſt, Aegyptio- 27
rum [in ſanguinem, & occidit piſces eorum] qui erant ac nutriebantur in aquis. Hæc eſt prima
plaga Aegypti, de qua ſcriptum eſt in Exodo: Dixit dominus ad Moſen, dic ad Aaron: Tolle vir-
gam tuam, & extende manum tuam ſuper flumina Aegypti, vt vertantur in ſanguinem. Et e-
leuans virgam percuſſit aquam fluminis coram Pharaone, & piſces mortui ſunt. ¶ Et de- 28
dit terra eorum ranas] hoc eſt, ex terra Aegypti eruperunt ranæ, quæ ingreſſæ ſunt domos vul-
gi ac principum Pharaonis inuentæq; ſunt [in penetrabilibus] i. in locis ſecretis & thalamo [re-
Exod. 8. gum ipſorum] hoc eſt, principum Aegyptiorũ. Hæc eſt ſecunda plaga Aegyptiorum. De q̃ dñs
ait ad Pharaõem: Ebulient ranæ, & ingrediẽtur domum tuam, & cubiculum lecti tui, & ſuper
ſtratum tuũ, & in domos ſeruorum tuorum, & in populum tuum. ¶ [Dixit] deus, hoc eſt, eſ- 29
ſe & fieri iuſſit [&] ex iuſſione diuina [venit cynomia]. i. muſca canina magna atq; grauiſſima
Ibidem .i. multitudo harum muſcarum, cui admixtæ erant aliæ muſcæ graues diuerſi generis. Hæc eſt
quarta plaga Aegypti, de qua dñs ait per Moſen regi Aegypti: Ecce ego mittam in te & in po-
pulum tuum omne genus muſcarum. Et corrupta eſt terra ab huiuſcemodi muſcis. Dixit quo-
q; deus [& venit cyniphes]. i. muſcæ paruæ atrociterq; mordentes. Hæc eſt aũt tertia plaga Ae-
gypti, in qua defecerunt Magi Pharaonis de qua in Exodo habetur: Omnis puluis terræ ver-
ſus eſt in cyniphes. Dixeruntq; malefici ad Pharaonẽ: Digitus dei eſt hoc: Venit autẽ & fuit [in
omnibus finibus eorum]. i. in vniuerſis terminis populiſq; regis Aegypti. ¶ [Poſuit pluui- 30
as eorum grandinem] hoc eſt, pro pluuia fecit deus deſcendere grandinem: poſuit & [ignẽ cõ- F
burentem]. i. fulgura diſcurrentia, & ignem grandini mixtum [in terra ipſorum] &. ¶ [Per- 31
cuſſit] Deus grandine, igne, ac ſulphure [vineas eorum, & ficulneas eorum & contriuit] hoc ẽ,
Exod. 9. conſumpſit atq; deſtruxit [lignum finium eorum] id eſt, ligna terminorum Aegypti. Hæc eſt
ſeptima plaga Aegypti, de qua dr̃ i Exodo: Dñs dedit tonitrua & grãdinẽ, ac diſcurrẽtia fulgu-
ra, & grãdo & ignis mixta pariter ferebãtur. ¶ [Dixit] Deus [& venit] in terram Aegypti [locu- 32
ſta]. i. multitudo locuſtarum [& brucus cuius nõ erat numerus] id eſt, inumerabiles bruci, qui
ſunt animalia breuia breuiterque viuẽtia. ¶ [Et comedit] locuſta & brucus, [omẽ fœnum.], 33
Exod. 10. hoc eſt, oẽm herbam [in terra eorum & comedit oẽm fructum terræ eorum]. i. ſegetes Aegypti-
orum. Hæc eſt octaua plaga Aegypti, ĩ qua à beſtiolis iſtis corroſum eſt, q̃d remãſit igni & grã-
diniq̃; etiam vniuerſam terræ ſuperficiem ſic operuerũt ꝙ nihil eius apparuit: ſicut habetur in
Exo. ¶ [Et pcuſſit omẽ primogenitũ.] tam in hoĩbus q̃ in iumẽtis, [ĩ terra eorũ] percuſſit etiã 34
Exod. 12. [primitias oĩs laboris eorũ] i. primitiua fructuũ elaboratorũ. Hæc eſt decima plaga Aegypti, de
qua in Exodo legitur: Factum eſt ĩ noctis medio, pcuſſit dñs omẽ primogenitũ in terra Aegy-
Exod. 9. pti, à primogenito Pharaõis qui ſedebat ĩ ſolio eius, vſq; ad primogenitum captiuæ. Hic itaq;
omiſſæ ſunt duæ plagæ Aegypti, vicz quĩta & ſexta. Quĩta eñ fuit, ꝙ oĩa animãtia Aegyptio-
rũ mortua ſunt peſte. Sexta, ꝙ facta ſunt vulnera veſicarũ turgẽtiũ ĩ hoĩbus & iumentis. Cõſe-
Exod. 12. quẽter annũmerãtur bona Iudæis collata. ¶ [Et eduxit eos.] Deus de Aegypto [cũ argẽto & 35
auro] quia vt in Exodo ſcriptũ eſt, Dñs iuſſit Iudæis, vt peterẽt ab Aegyptijs vaſa aurea, atq;
argentea

A argentea,veſtemq; plurimã,& ſpoliarent Aegyptũ, q̃d etiã factũ eſt,nec tñ iniuſte q̃a dei ſunt 1.Par.16.
oia,& cui vult,tribuit ea. Aegyptij quoq; ingrati erant,ideo iniuſte poſſederant. Sed & filij Iſra
el remunerati nõ erãt ab Aegyptijs,p labore grauiſſimę ſeruitutis [& nõ erat in tribubus eoꝝ]
ſ.Hebræoꝝ [infirmus.] Oẽs eñ incolumes deo diſponẽte fuerũt,quatenus ſimul egrederẽtur,
36 ¶[Læta eſt Aegyptus in profectiõe eoꝝ] hoc eſt de egreſſione Hebræoꝝ [q̃a incubuit ti
mor eoꝝ ſup eos].i.pauor inuaſit Aegyptios,ne propt̃ retentionẽ Iudæoꝝ oẽs occiderent. Vñ Ibidem
in Exodo Pharao dixit:Surgite & egredimini de populo meo,& abeũtes bñdicite mihi. Vrge
37bantq; Aegyptij ppl'm de terra exire velociter,dicentes:Oẽs moriemur. ¶[Expandit] Deus
[nubẽ in ꝓtectionẽ eoꝝ].i.in refrigeriũ ppl'i ſui cõtra æſtũ diei [& ignem].i. columnam ignis Exo.13.
[vt luceret eis per noctẽ] quemadmodũ ait ſcriptura: Dñs ꝓcedebat eos ad oñdendũ viã p diẽ
in columna nubis,& p noctẽ in columna ignis. Deinde recitantur mirabilia dei facta in deſer
38to. ¶[Petierũt] Hebræi cibũ delicatũ [& venit] vento dñi flante [coturnix].i. multitudo co Num.11
turnicũ:quæ ſunt aues circa terram volantes,ac regiæ. Vnde in Numeris dr̃:Flagrabant deſide
rio carniũ,& dicebãt:Quis dabit nobis ad veſcendũ carnes? Et poſtea ſeq̃tur,q̃ño p gyꝝ caſtro Exod.16.
rum volabant coturnices ſpacio vnius diei [& pane cœli] ſ.manna [ſaturauit eos] quadragin
ta annis vt dr̃ in Exodo. ¶[Dirupit petrã].i.Moſe percutiente cum virga petram, diuino mira
39culo rupta ſeu diuiſa eſt petra [& fluxerunt aquæ]de petra:[abierũt in ſicco flumina] hoc eſt,
in deſerto currebant,ex petra riui aquaꝝ,ita vt biberet populus & iumenta. Porro hęc petræ
diruptio & effluxio aquæ facta eſt bis,primo in petra Oreb,vt in Exdo legitur: Scd̃o in petra Exod 17.
B deſerti Syn,quemadmodũ in Numeris ſcriptũ eſt:Hæc aũt bñficia contulit deus filijs Iſrael,nõ Num.20
ꝓpter eoꝝ virtutes aut merita,cum ſemp rebelles inuenti ſint, ſed propter promiſſionẽ Abra
40hæ factam implendam,& etiam ꝓpter Abrahæ merits. Propter quod dicitur: ¶[Qm̃ memor Gen.15.
fuit] p effectũ [verbi ſancti ſui].i.promiſſionis diuinæ [quod habuit ad Abrahã pueꝝ ſuũ] ꝓ
mittens ei,ꝙ educeret ſemen ſuũ ex Aegypto,daretq; eis terram Chananæoꝝ. Deinceps ſcri
41buntur bona diuinitus data filijs Iſrael ꝑ Ioſue. ¶[Et eduxit dñs populũ ſuũ] poſt mortem Ioſue.3
Moſi p Ioſue,de cãpeſtribus Moab per Iordanem in terram promiſſionis [in exultatione] exte
riori [& electos ſuos] hoc eſt populum iam prædictum diuinitus præelectum [in lætitia]inte
riori,vt patet in libro Ioſue. ¶[Et dedit illis regiones gentium] ſ.terram regis Og. terramque Ioſue.12
regis Seon,& terras in q̃bus habitabant ſeptem gẽtes,videlicet Chananæi,Ethęi,Pherezei,&c
[& labores populoꝝ] iſtoꝝ vcz vrbes,villas,atq; diuitias eoꝝ labore factas,ſeu acq̃ſitas [poſ Ioſue. 13. 14.15. 16.
ſederunt] filij Iſrael,ſicut in pluribus locis libri Ioſue legitur [vt cuſtodiant iuſtificationes ei']
.i.obſeruent diuina ꝓcepta,hoiem iuſtificantia [& legem eius] per Moſen datã [requirant].i.
diligentius diſcant,memoriter teneant,& ſpũaliter intelligere ſtudeant. Veruntñ aduertendũ,
quod poſſeſſio temporaliũ reꝝ non eſt principale, neq; ſufficiens ꝓmium obſeruationis legis
diuinæ ſeu cuſtodiæ mandatoꝝ: ꝓſertim cum obſeruatio legis ſit de genere boni honeſti, poſ
ſeſſio autẽ ſeu remuneratio boni tp̃alis,de genere boni vtilis vel delectabilis. Bonum vero ho
neſtũ oñino excedit in dignitate bonum vtile ac delectabile. Ideo non pręmiatur finaliter per
talia bona,quoniam deus non præmiat citra,ſed vltra condignũ. Beatitudo ergo æterna eſt
C principale plenumq; ꝓmium vitæ virtuoſę:remuneratio vero tp̃alis eſt ꝓmium ſecundariũ,&
minus principale:quæ tñ populo Iſraelitico freq̃nter promiſſa ac ꝓſtita eſt, propter ruditatem
ipſius:quatenus ex ꝑceptione ꝓſentium ſperare inciperet futura & ſpũalia bona. Et hoc modo
multa intelligenda ſũt,q̃ Moſes ſcribit, vt eſt illud Deuteronomij: Dñs eſt vita tua & longitu
do dieꝝ tuoꝝ,vt habites ſup terram quam daturus eſt tibi. Et illud: Honora patrem tuum & Deut.30 Deut.5.
matrem tuam,vt ſis longæuus ſuper terram.

¶Explanatio moralis pſalmi eiuſdem

SEcundum diuinum & magnum Dionyſium inter ſtatum veteris teſtamenti & patriæ me
dius eſt ſtatus euangelicæ legis. Et ſicut ſtatus eccleſiæ militantis eſt figura ſtatus eccleſiæ
triumphantis, ſeu beatoꝝ:ſic ſtatus veteris teſtamenti erat figura teſtamenti noui. Propter 1.Cor.10.
quod ſecundum Apoſt.omnia in figura contingebãt illis. Sicut ergo ad Iſram alloquitur Pro
pheta in Pſalmo iſto ſynagogam:ita ſcd̃m tropologiam ſeu moralitatẽ affat eccleſiam & ait:
Confitemini dño.i.Chr̃m non ſolũ vt hoiem,ſed etiam vt veꝝ deum laudate. Et inuocate no
men eius. Annunciate,o ſancti Apoſtoli & ſucceſſores ipſoꝝ int̃ gentes,hoc eſt, oibus paganis
opa eius,ſ.Chriſti. Vnde in Actibus Paulus:Ecce,inquit,cõuertimur ad gẽtes: ſic eñ præcepit Actuu. 13
nobis dñs. Narrate oia mirabilia eius, videlicet Chriſti,quæ in euangelio ſcripta ſunt,qualiter
ab angelo eſt nũtiatus,à virgine cõceptus & natus,ab angelis miniſtratus,& alia eius magna Luc.1 Mat.4.
lia. De eius annuntiatione Chriſtus p Iſaiam dixit: Mittam ex eis ad Gẽtes longe ad eos q non Iſaie.66
audierũt de me:& annũtiabunt gloriã meam Gẽtibus. Memẽtote o omnes Chriſtifideles mira
bilium

bilium eius quæ fecit, aſſumendo pro vobis naturam humanam, conuerſando in mundo, ani D
Iohan. 15 mam ſuam ponendo pro impijs, lauando pedes diſcipulorũ, inſtituẽdo ſacrũ corporis & ſangui
Mat. 26 nis ſui, longanimiter ſuſtinendo ac ꝑſtolando peccatores, & vos miſericorditer ad pœniam inui
Iohan. 13 tando, gratioſe iuſtificando: recolite quoq; prodigia eius, quomodo ſolo verbo mortuos ſuſci
Luc. 9 tauit, quinq; milia ex quinque panibus & duobus piſcibus pauit, cæcum natum illuminauit,
Iohan. 9 cordiumq; ſecreta inſpexit, mari & vento imperauit, tertia die reſurrexit, oſtijs clauſis ad diſci
Luc. 8 pulos introiuit, cœlos conſcendit, ſpm̃ ſanctum in viſibili ſpecie miſit. Et iudicia oris eius, hoc
Mat. 28 eſt, præceptorum, conſiliorum, documentorum, omniumq; euangelicorũ Chriſti ſermonum
Actuu. 2 memores eſtote. Hæc nanq; recordanda ſunt ſemper, eo quod dicat Saluator: Beati q audiunt
Luc. 11 verbũ dei & cuſtodiunt illud. Vnde & in Deut. inducit: Ne obliuiſcaris verborũ dñi, & ne exci
Deut. 4 dant de corde tuo cunctis diebus. Et in Prouer. Audi fili diſciplinam patris tui, & ne dimittas
Prouer. 1. legem matris tuæ, puta eccleſiæ: ſemẽ ſpũale Abrahã, hoc eſt, filij fidei & obediẽtiæ, qui credẽ
do & obediẽdo ſectamini Abrahã patrẽ cunctorũ credentiũ, q vſq; ad filij immolationẽ paruit
Gen. 22. deo, vt dr̃ in Geneſi: Huius patriarchę filij ſumus, pleniſſime immobiliterq; credendo, atq; nos
Gen. 27. ipſos deo per pœniam & obediam ſacrificando, filij ſpũales Iacob qui contra vitia colluctando
Iohan. 21 eſtis filij Iacob, qui interpretatſ ſupplantator. Ipſe, Chriſtus eſt, dominus deus noſter, cui Tho
mas dixit: Dominus meus, & deus meus. In vniuerſa terra iudicia eius, hoc eſt, per totum mun
Coloſ. 1. dum prædicata, ſcripta, & diuulgata ſunt præcepta, conſilia, atq; iuſtæ cenſuræ domini ſalua
toris, ſecundum quod ait apoſtolus: Nunc prædicatum eſt omni creaturæ quæ ſub cœlo eſt.
Memor fuit, ipſe Chriſtus, in ſeculum. i. in ꝑpetuum teſtamẽti ſui, noui quod in nouiſſima cœ E
na inſtituit, in cuius inſtitutione vetus teſtamentum impleuit & euacuauit. Huius noui teſta
menti memor fuit Chriſtus in ſeculum, quoniam fecit ipſum prædicari, ſicut vſq; in finem ſe
culi permanſurum, & talem prædicationem per certa miracula approbauit, quemadmodum
Marc. 16 ſcriptum eſt: Illi autem profecti prædicauerunt vbiq;, domino cooperante, & ſermonem con
firmante ſequentibus ſignis. Verbi quod mandauit in mille, hoc eſt, in omnes generatiões: po
nitur enim hic numerus determinatus pro indeterminato. Iuſſit autem Chriſtus verbũ euan
gelij omnibus prædicari atq; ab omnibus vſq; in finem mundi impleri, quemadmodũ apud
Matthæum ait apoſtolis: Euntes docete omnes gentes, docentes eos ſeruare oĩa quæ mandaui
Mat. 28. vobis. Propter quod alibi: Quid (inquit) dicitis mihi, dñe, dñe, & non facitis quæ dico? Quod
Luc. 6. diſpoſuit ad Abraham. i. ad ſpũales filios eius, ſicut nunc dictum eſt, & iuramenti ſui, hoc eſt,
firmæ promiſſionis factæ, ad Iſaac. i. ad populum Chriſtianum, non in ſe, ſed in dño gloriantẽ
Philip. 4 q ab Apoſtolo didicerunt ſp̄ gaudere, & in oĩbus tribulationibus cordialiter exultare, lætan
tes de hoc quod Chriſto per paſſionem conformant, & cum electis in hoc ſeculo corrigũtur: ex
qua conſideratione certiſſime ſperant ſe filios eſſe illius, q in Apocalypſi proteſtatur: Ego quos
Apoc. 3 amo, arguo & caſtigo. Iſaac quippe riſus vel gaudium interꝑtatur. Et ſtatuit illud teſtamentũ
Iacob, hoc eſt Chriſtifidelibus vitia conculcantibus, in præceptum fideliter obſeruandum, &
Iſrael, hoc eſt, populo per fidem cœleſtia cõtemplanti in teſtamentũ æternũ: quatenus non ex
pectent aliam legem ſeu aliud teſtamentum futurũ: ſed ſciant ipſum eſſe nouiſſimũ: propter q̃d F
appellatur, & nouum qa poſt legem Moſi datum eſt: & æternum, qm̃ alia lex ei nunq̃ ſuccedet.
Lex enim Antichriſti erit peruerſitas atq; abuſio legis, nec erit à deo, nec diu durabit, nec in to
Deut. 3. to legem Chriſti extinguet, dicẽs Chriſtus populo in ſe credenti: Tibi dabo terram Chanaan,
hoc eſt terrã lacte & melle manantẽ, quæ eſt oĩm terrarũ egregia. Moſe conteſtante, p quam de
Pſalm. 35 ſignatur terra viuentium, patria beatorum. Vbi inebriantur ab vbertate domus dei. Vnde in
Iohanne: Vado (inquit) parare vobis locum, & iterum: Veniam & aſſumam vos ad meipſum,
Iohan. 14 vt vbi ſum ego & vos ſitis. Funiculum hæreditatis veſtræ, hoc eſt, partem cuilibet iuſto traden
dam, ſeu per modum ſortis cuilibet euenientem. Sic enim dat Chriſtus electis terram viuorũ,
quod ſingulis tribuit certam manſionem in ea ſecũdum exigentiam meritorũ ſuorũ. Propter
Ibidem quod ait: In domo patris mei manſiones multæ ſunt. Sicut igitur terra Chanaan, data eſt filijs
Iſrael per partes ſecundum exigentiam ſortium quas miſerunt, ſic regio beatorũ diuiditur ele
ctis per manſiones ſecundum congruentiam meritorũ. Cum eſſent, Chriſtiani in primitiua ec
Ioſu. 19. cleſia, numero breui, ſ. centum viginti, vt patet in Actis: Pauciſſimi & incolæ eius, hoc eſt, cum
Actu. 1. Chriſtiani valde pauci eſſent, incolæ exiſtentes ad literam terræ Chanaan, quia in Ieruſalem
& Iudæa primo incepit eccleſia. Vel, pauciſſimi incolæ eius. i. terræ viuorum ſeu patriæ cœle
ſtis, qa in principio eccleſiæ pauciſſimi erant, imo & nunc (prohdolor) pauci ſunt quibus illud
apl̃i cõpetit. Nr̃a conuerſatio in cœlis eſt. Et ptranſierũt, ipſi beati apl̃i, alijq; diſcipuli, de gẽte in
Phil. 3. gentẽ, & de regno ad populũ alterũ. Hoc ꝑcipue patet de Paulo, q ſicut ipſe teſtatſ, perambulabat
Actu. 18. Macedoniam, Galaciam, Hiſpaniam, Italiam. Sic & Petrus primo prędicauit in Iudęa, deinde
in An-

in Antiochia,poſtremo in Italia.In omnem enim terram exiuit ſonus eoꝝ. Non reliqt Chrs Pſalm.18.
A hominem queñ nocere eis quantum ad interiorem ſalutem,quia licet foras corporaliter affli
gebantur,hoc tamē ad magnū interioris hominis cōferebat profectū,ſicut ad Rom. ait Apo
ſtolus:Scimus quoniam diligentibus deum oīa cooperantur in bonum.Propter quod S.Pau Roman.8
lus perſecutores ſuos non reputauit aduerſarios,ſed promotores,dicendo: Si deus pro nobis,
quis contra nos?Hinc quoq; ſcriptum eſt:Quis eſt qui vobis noceat,ſi boni æmulatores fueri 1.Petri.3
ris? Ad literam etiam Chriſtus multos pueros prohibuit à corporali apoſtoloꝝ ac reliquorū
ſanctoꝝ nocumento,quemadmodū in Acti. apoſtoloꝝ leguntur apoſtoli à carcere per ange
lum liberati.Et corripuit pro eis reges.Multos nanq; reges & principes deus improuiſa atq; Act.12
horribili morte occidit propter pſecutionem in Chriſtianos,pro vt in Actis apoſtolorum de Ibidem
Herode habetur,quem angelus dei percuſſit,& in legendis ſanctorum hoc copioſe narratur.
Corripuit autem eos non ſolum monendo,ſed flagellando:non ſermone, ſed opere dicens.
Nolite tangere violenter Chriſtos meos.i.Chriſtianos in baptiſmate vnctos,q etiam corpora
liter vnguntur in confirmatione & ordinatione:ſpiritualiter vero vngũtur ſpiritu ſancto iux Gala 4.
ta illud Apoſt.ad Galat.Miſit deus ſpiritum filij ſui in corda noſtra clamantem: Abba pater,
Et in pphetis meis.i.In prædicatoribus verbi dei,q de futuro iudicio, de venturo ſeculo beato
rum, de æterna q̃q; damnatione reproboꝝ alijs ſermocinantur,nolite malignari. Taliū nãq; Zach. 2
iniuriam deus diſtricte vlciſcitur,in tantum vt p Zachariam teſtetur:Qui tetigerit vos,tanget Amos. 8.
pupillam oculi mei.Et vocauit deus trinitas famem ſuper terram, de qua fame ſcriptum eſt:
B Ecce dies veniunt dicit dñs,& mittam famem in terra.Non famem panis,neq; ſitim aquæ,ſed
audiendi verbum dei. Hæc fames præceſſit Chriſti aduentum,quoniam tunc multo tempore
non erat propheta,vſq; ad Iohãnem baptiſtam. Iccirco tunc maxima erat penuria ſpiritualis
alimenti, vz prædicationis verbi dei,quam boni ſemper deſiderauerunt. Vnde propter ſuble
uandam hanc famem,miſit deus pater ante eos hanc famem patientes virum,ſcz Chriſtum,q Ierem.31.
à principio ſuæ conceptionis vir fuit, iuxta illud prophetæ Ieremiæ dictum: Mulier circunda
bit virum. Miſit enim pater filium ſuum ad homines,vt eos ſpiritualiter ſatiaret, ſecũdum q̃d Iohan.6.
Chriſtus ait Iudæis:Pater meus dat vobis panem verum.Et denuo:Operamini nõ cibum qui
perit,ſed qui permanet in vitam æternam.Hunc em̃ pater ſignauit.In ſeruū venũdatus eſt Io
ſeph. Amabilis ille ſanctusq; patriarcha Ioſeph, in pſona,opere ac pſecutione figura extitit Gen.37
Chriſti. Nam eius venditio p triginta argenteis facta (vt dr̃ in Geneſi) Chriſti venditionem Mat.26
præfigurauit p totidem argenteis factam, vt legitur apud Matthæum. Similiter tranſlatio Io
ſeph in aliam regionem, Chriſti miſſionē in mundum,& incarceratio Ioſeph Chriſti captiui
tatem ac paſſionem ſignauit.Itaq; in ſeruum.i. in miniſtrum voluntatis impioꝝ venundatus
eſt Ioſeph,hoc eſt Chriſtus,per Ioſeph ſignatus. Vendidit nanq; eum Iudas Iſcarioth Iudęis,vt Luc. 22
facerēt ei oia quæ optarēt,quod & fecerunt,quemadmodum Luca teſtante,Chriſtus eis locu
tus eſt:Hæc eſt hora veſtra & poteſtas tenebraꝝ.i. iam pmittitur vobis dñari in me, & facere
mihi quod vultis. Humiliauerunt Iudæi in compedibus,hoc eſt in vinculis pedes eius,ſcz Chr̄i
.i. ipſum Chriſtum vinculis ligauerunt. Per pedum enim humiliationem,totius corporis liga
C tio deſignatur,& forte in nocte,quando erat in domo pontificis,ligati erant ſanctiſſimi Salua
toris pedes. Miſerunt q̃q; Iudæi catenam in collum Chriſti,dum eum comprehenderunt,quæ
poſtea in Ieruſalem longo tempore oſtendebatur peregrinis cum deuotione ingenti. Ferrum
.i. dolor ſenſibilis, compaſſio magna vehemensq; triſtitia ptranſijt aiam eius,ſcz Chriſti tem Mat.26
pore paſſionis. Propter quod dixit:Triſtis eſt aīa mea vſq; ad mortem. Et:Deus meus vt quid Mar.15
dereliquiſti me? Donec veniret verbum eius,hoc eſt quouſq; impleretur ſermo eius quem dixe Luc. 22 Iohan 19.
rat:Etenim ea quæ ſunt de me finem hñt. Vel, verbum eius quod dixit:Conſummatum eſt. Et Luc 23
Pater in manus tuas commendo ſpiritum meum. Vel,verbum eius.i. donec implerentur oīa,
quæ de Chriſti paſſione prophetata fuerunt. Eloquium dñi inflammauit eum, Quicquid em̃
Chriſtus vt homo dixit,ex diuina inſpiratione proceſſit. Inflammauit aūt eloquium dei Chri
ſtum,quoniam virtuoſiſſima & ignea ỽba prædicando effudit,eloquentiſſimus fuit,& quicqd Mat.7
ſibi futurum erat prædixit. Hinc enim apud Matthæum ſcriptum eſt: Erat Ieſus docens ſicut Iohan.7.
poteſtatē hñs, non ſicut ſcribæ & phariſæi. Et apud Iohannem: Nanq̃ ſic locutus eſt homo, ſi Eſte.13 Actu. 2.
cut hic loquitur. Miſit rex.i.deus ſublimis de quo in libro Eſter dicitur:Domine rex omnipo
tens, & ſoluit eum .i. Chriſtum de morte & monumento ac vinculis paſſibilitatis eduxit,quē
admodum in Act. Petrus teſtatus eſt:Deus ſuſcitauit Ieſum ſolutis doloribꝰ inferni. Princeps
populorum,hoc eſt deus omnium gentium dominus miſit virtutem ſuam exercendo,& dimi
ſit eum .i. Chriſtum de limbo inferni reduxit,iuxta illud Actuū:Neq; derelictus eſt in inferno
neq; caro eius vidit corruptionem. Conſtituit eum dominum domus ſuæ.i.caput eccleſiæ, & Iohan.3.

f diligit

Iohan 3. principem omnis poſſeſſionis ſuæ,hoc eſt totius creaturæ.Ideo Iohannes de Chriſto ait:Pater D
Mat. viii. diligit filiū,&oīa dedit in manu eius.Et apud Mat. Chrs ait:Data eſt mihi oīs poteſtas in cœlo
& in terra.Præfecit aūt deus trinitas Chrm hominē non ſolum militanti,ſed etiam triumphā
Ephe 1. ti eccleſiæ, iuxta illud Apoſt.ad Epheſios:Deus conſtituit eum in cœleſtibus ad dexterā ſuam,
ſupra omnem principatum & poteſtatem & virtutem & dominationem. Huius quoq; figura
eſt,ꝙ Ioſeph conſtitutus eſt dominus vniuerſæ terræ Aegypti,& appellatus eſt Saluator mun
Gen 41 di,vt legitur in Geneſi.Sed his obuiare videtur quod in lib. Iob habetur: Quem conſtituit de-
Iob.39 us alium ſuper terram, aut quem poſuit ſuper orbem quem fabricatus eſt? Videtur ergo ꝙ de-
us Chriſtum non præpoſuit omi creaturæ in principem. Et reſpondendum ꝙ illa authoritas
vult tantum, ꝙ deus non præfecit alium in prouiſorem ac principem vniuerſi,ita ꝙ ipſe defie-
rit eſſe prouiſor princepsq; mundi,& hoc verum eſt.Sic ergo deus prætulit Chriſtum eccleſiæ,
Pſalm.46. vt erudiret principes eius,hoc eſt apoſtolos,de quibus dictum eſt ſupra: Principes populorum
congregati ſunt cum deo Abraham,ſicut ſemetipſum .i. tam fideliter ac ſi eſſent idem cū ipſo.
Vel ſicut ſemetipſum,hoc eſt de rebus diuinis atq; cœleſtibus ꝑ illuſtrationem ſpiritus ſancti,
de quibus ipſe ꝑ ſpiritum ſanctum erat edoctus. Hoc autem Chriſtus eatenus egit, vt diceret:
Iohan.15. Iam non dicam vos ſeruos, ſed amicos meos: quia omnia quæcunq; audiui à patre meo, nota
feci vobis. Et ſenes eius,hoc eſt prædictos principes atq; apoſtolos & imitatores eorum, q oēs
morum grauitate ſenes fuerunt,prudentiam,hoc eſt,notitiam de agendis ſeu moribus doce-
ret. Hoc Chriſtus in euangelio copioſiſſime fecit,in quo moraliſſima documenta,optima con-
ſilia atq; ſaluberrima mandata propoſuit. Et intrauit Iſrael,hoc eſt Chriſtus,deum ſemper ꝑ E
ſpeciem videns in Aegyptum,hoc eſt,in mundum,ꝑ incarnationem,ſicut apud Iohannem aſ-
Iohan.16. ſerit: Exiui à patre,& veni in mundum. Per Aegyptum nanq; mundus ſignatur,prout in Apo
Apo.11 calypſi dicitur: Iacebunt corpora eorum in platea ciuitatis magnæ,quæ ſpiritualiter vocat̄ So
doma & Aegyptus,vbi dominus eorum crucifixus eſt. Et Iacob,hoc eſt Chriſtus omniū vitio
Iſaiæ.13 Iohan.14. rum ſupplantator, qa peccatū non fecit,ſicut de ſeipſo profitetur: Venit ad me princeps huius
mundi,& in me non habet quicq̄: accola,hoc eſt viator & peregrinus fuit in terra Cham,hoc ē
in Aegypto ſeu mundo,ſicut expoſitum eſt. Vnde Ieremias alloquens Chriſtum: Quare inq̄t
Ierem.14. quaſi colonus venturus es in terra,& quaſi viator declinās ad manendum? Et auxit Chriſtus
populum ſuum fidelem vehementer merito & numero,maxime in primitiua eccleſia per præ
dicationem apoſtolorum totum pene mundum conuertendo ad fidem. Propter quod in Act.
Mar.16 Actu. 2. apoſtolorum Lucas affirmat: Dominus augebat quotidie qui ſalui fierent,& firmauit eū,ſc;
populum Chriſtianum ſuper inimicos eius, hoc eſt,mundum,carnem,ac dæmonem. Dedit
Mat.10 enim ipſis virtutem reſiſtendi atq; præualendi tentationibus dæmonis, concupiſcentijs car-
Mar.3. Luc.9 nis,perſecutionibꝰ hominum impiorum,& tandem ſubiecit Romanum imperium fidei Chri
ſtianæ tꝑe Conſtantini. Vñ in Michæa dñi: Exaltabit manus tua ſuper hoſtes tuos,& oēs inimi
Mich. 5 ci tui peribunt. Et alibi: Gens & regnū q̄d non ſeruierit tibi,peribit. Conuertit cor eoꝝ,vt odi-
Iſa. 60. rent populum eius,hoc eſt, Chriſtus iuſto iudicio cōuerti permiſit corda infidelium,& prauo-
rum in odium Chriſtianorum: & dolum facerent in ſeruos eius, videlicet Chriſtianos. Hoc
odium & dolum hunc habuerunt primo Iudæi contra primitiuam eccleſiam,vt patet frequē- F
ter in Actibus apoſtolorum. Deinde imperatores Romani cum ſatellitibus ſuis inuidioſe atq;
Act. 13. 14.& 15. doloſe egerunt contra eccleſiam Chriſti,multa milia martyrum occidendo,poſtremo hæreti-
ci falſiq; fratres hoc faciunt. Miſit Moſen ſeruum ſuum Aaron quem elegit ipſum. Per Moſen
& Aaron ad filios Iſrael miſſos in Aegyptum, deſignantur apoſtoli,in totum orbem deſtina-
ti ad conuertendum populum electoꝝ,poſuit Chriſtus in eis.i. in apoſtolis & eoꝝ ſucceſſo-
ribus verba ſignoꝝ ſuoꝝ & ꝓdigioꝝ,quia ꝑ eos magna miracula fecit in terra Cham .i. in to-
Mat.10 to mundo ꝑ terram Cham ſignificato. Vnde in Mattheo dixit apoſtolis: Infirmos curate,mor
tuos ſuſcitate, leproſos mundate,dæmones eijcite. Miſit tenebras .i. cæcitatem mentis in aīas
reproboꝝ,& obſcurauit ꝑmiſſiue intellectū eoꝝ,& non exacerbauit ſermones ſuos.i. benigne
illuminauit, ad pœnitentiam quoq; recepit credere & obedire volentes,& ita minas ſuas rela-
xauit. Hæc eſt prima plaga hoīm mundanoꝝ,ex qua aliæ ſex naſcūt ſequētes. Cōuertit aquas
eoꝝ in ſanguinem,hoc eſt ſapientiam eoꝝ fieri ꝑmiſit carnalem,animalem ac diabolicam,ita
vt ſimplicitatem fidei mente ſuꝑba contemnerent, ſacramq; ſcripturam ꝑuerſe exponerent,
quod ad hæreticos maxime ꝑtinet. & occidit piſces eorum.i. animas diſcipuloꝝ talium expoſi
torum ac magiſtroꝝ,mori ſeu ſine vera fide & gratia eſſe ꝑmiſit. Diſcipulos enim tanq̄ piſces
quoſdam colligunt ſibi doctores. Et dedit terra eoꝝ.i. corda hoīm mundanoꝝ, ranas.i. garru
2.Timo. 2 lam loquacitatē & ſtrepitū ꝑctōꝝ,ſicut ad Timoth. dicit Apoſt. Sermo eorum vt cancer ſerpit:
in penetralibus regum,hoc eſt in domibus atq; palatijs principum, ipſoꝝ hoīm iam dictoꝝ.

Ipſi

A Ipſi em̃ ſuis adulationibus & fraudulentis ſermonibus ſibi alliciunt principes & potẽtes, atq; cum eis conuerſari laborant. Dixit & venit cynomia & cyniphes. Per has muſcas & beſtias dire pungentes, intelliguntur detractores deo odibiles, & remorſus conſcientiæ peccatricis, ſeu ſtimuli ſynteresis, quæ ſemper inclinatur ad bonum, & remurmurat malo. Quapropter Iſaias ait: Vermis eoꝝ non morietur. Poſuit pluuias eoꝝ grandinem, hoc eſt ꝓ rore ac refrigerio gratiæ dei, dedit deus incredulis graues ſolicitudines, & afflictiones cordis multiplices, iuxta illud in lib. Iob: Anguſtia vallabit impium ſicut regem qui parat ad prælium. Et iteꝝ: Sonitus terroris ſemper in auribus impij: & cum pax ſit, ille ſemper inſidias ſuſpicatur. Poſuit & ignem comburentem in terra ipſorum. i. concupiſcentiam malam in corpore impioꝝ, ſecundũ quod ad Roma. dicit Apoſt. Tradidit illos deus in paſſiones ignominiæ, vt contumelijs afficiant corpora ſua. Dixit, & venit locuſta & brucus, cuius non erat numerus. Per locuſtam & brucũ (quę ſunt beſtiæ paruæ, oẽm herbam & fructũ terrę vorantes) intelliguntur reiteratores vitioꝝ deploratorum, ſeu mentis elatio & gloria vana. Hæc em̃ oẽm mentis virorem & gratiam deſtruũt, & priſtioꝝ conuerſationis fructũ euacuant. Et ꝑcuſſit omne primogenitum in terra Aegypti, id eſt, fidem totius ſpũalis ædificationis principiũ abſtulit deus ab aio ꝑuerſoꝝ, ſicq; percuſſit primitias ois laboris eoꝝ, qm̃ ſine fide nihil acceptũ eſt deo. Nam q incredulus eſt, infideliter agit, vt dr̃ in Iſaia. Scdm Apoſt. q̃q; Omne q̃d nõ eſt ex fide, pc̃m̃ eſt. Et eduxit Chriſtus eos. i. fideles & electos de ſpũali Aegypto, & cõmunione maloꝝ ac tñbris ignorantiæ, cũ argento. i.

Roman. 1 Iſaiæ. 66 Iob. 15. Ibidem Roma. 1 Heb. 11 Iſaiæ. 21 Roma. 14

B cum ſcia reꝝ creataꝝ, & auro. i. ſapia diuinoꝝ. Vel, cum argento, hoc eſt, cũ fide, & auro. i. cũ charitate. De q̃ in Apocal. dr̃: Suadeo tibi emere aurum ignitum, probatum. Vel, cũ argento & auro. i. cũ naturali philoſophia & ſtudio, quæ à philoſophis accommodauerunt, & ſecum tulerunt ad Chr̃m conuerſi. Datum eſt em̃ illis philoſophari propter nos, q̃tenus naturali philoſophia vtamur ad obſequm fidei Chriſtianæ. Et non erat in tribubus eorum. i. in congregatioĩbus Chriſtianoꝝ, infirmus, in aĩa, qa & Paulus ait: Cum infirmor, tunc potens ſum. Nam virtus in infirmitate ꝑficitur. Lętata eſt Aegyptus in profectione eoꝝ, hoc eſt, hoĩes ſeculares, impij, atq; increduli, gauiſi ſunt de ſeparatione Chriſtianoꝝ ab ipſis, qa incubuit. i. cecidit timor eoꝝ, hoc eſt Chr̃ianoꝝ ſup eos. i. infideles. Hoc interdũ ad lr̃am contigit, q Chr̃ſ infideles euidenter ꝑcuſſit propter ꝑſecutiones Chr̃ianis illatas, ſicut Ambroſius refert in legenda S. Agnetis, & tunc infideles optabant Chriſtianos abire à ſe, ne durius affligerent. Expandit Chriſtus nubem. i. gr̃am ſpũs ſancti in protectionẽ eoꝝ, hoc eſt, in defenſionẽ & obumbrationẽ aĩarum contra æſtus tentationũ fidelium & concupiſcentiaꝝ carnalium, & ignem. i. radiũ veritatis & ſapientiã ſalutarem, ſeu charitatis feruorẽ expandit, imo infudit cordi eoꝝ, vt luceret eis per noctem. i. in oĩ aduerſitate atq; periculo ne errarent in via huius exilij, ſed gr̃a duce perducerent ad patriam, ſicut Apl's loquit: Deus cuſtodiat corda vr̃a & intelligentias vr̃as. Vñ & Chriſtus in euãg. Ignem (inqt) veni mittere in terram: & qd volo niſi vt ardeat? Petierunt fideles, & venit deo mittente, coturnix, hoc eſt cogitationũ humilitas. Per coturnicẽ nanq; auem circa terrã

Apoc. 3 2. Cor. 12. Phil. 4. Luc. 12

C volantem, intelligi poteſt cogitatio humilis circa diſcuſſionẽ proprię conſcientiæ occupata, nõ cœleſtia inaniter ſcrutans, nec maieſtatẽ comprehendere quærens. Et e pane cœli. i. ſacro Euchariſtiæ ſaturauit eos Saluator, ſicut apud Matthæũ inducit: Cœnãtibus illis accepit Ieſus panem & bñdixit, deditq; diſcipulis, & ait: Accipite & manducate, hoc eſt corpus meum. Dirupit petram. i. deus pr̃ Chr̃m in paſſione perforari pmiſit lancea militari, & fluxerunt aquæ, exiuit em̃ aqua & ſanguis, vt dicit Iohan. Abierunt merito paſſionis Chriſti in ſicco. i. in ſterili gentilitate ac arido mundo, flumina ſapientiæ & gratiæ multiformis. Hæc enim flumina ſpũs ſanctus infudit credentib' per prædicationem apoſtolorum, de quibus fluminibus ait Chriſtus: Qui credit in me (ſicut dicit ſcriptura) flumina de ventre eius fluẽt aquæ viuę: quod qualiter intelligendum ſit, Euangeliſta ſubiungit: Hoc autem dixit de ſpũ, quem accepturi erant credentes in eum. Denicq; omnia iſta dedit deus populo Chriſtiano. Quoniam memor fuit verbi ſancti ſui, quod habuit ad Abraham puerum ſuum, dicens: In ſemine tuo benedicentur omnes cognationes terræ. Ad hanc autem promiſſionem implendam, oportuit Chriſtum incarnari ac pati, dictaq; dona Chriſtianis largiri. Simili modo dicit Apoſtolus: Dico Chriſtum Ieſum miniſtrum fuiſſe circuncifionis propter promiſſiones patrum. Et eduxit populum ſuũ Chr̃ianũ de gentilitate ad Chriſtianitatẽ, de conuerſatione vitioſa ad vitam angelicam, de via ad patriã in exultatione, & electos ſuos hoc modo eduxit in lætitia. Et dedit illis regiones Gentium, &c. Terræ em̃ & regna, in qbus olim habitabant pagani, poſtmodũ habitauerunt Chr̃iani. Vel, dedit illis regiones Gentium. i. terram viuorum ſeu regnum cœlorum, cuius largitionis typus erat largitio illa regionum ſeculi huius. In pſalmo præſenti monemur beneficia dei recolere, prouidentiam eius circa genus humanum penſare, atq; ex his deum laudare, magnalia eius

Mat. 26 Iohan. 19 Iohan. 7. Roma. 15

4 to noſtri dñe in beneplacito populi tui].i.in infuſione ſeu p infuſionem gratiæ tuæ, per quam
A placet tibi populus tuus,quatenus nos tibi placeamus quemadmodum illi. Omnium quidem
memor eſt deus,cum Amos propheta dicat:Iurauit dñs:Si oblitus fuero vſq; in finem opa eo- Amos 8
rum. Sed orat Propheta vt deus memor ſit noſtri,ſicut memor fuit electoꝝ ſuorum. Vñ etiã
Eſdras deprecatur:Memento mei deus in bonum[viſita nos in ſalutari tuo.].i.in ſalubri atq; Neemiæ.5
benigna ſaluatione,ita vt viſitemur à te p piam præſentiam ad noſtram ſalutem,non p diſtri
ctam ſentẽtiam ad noſtram damnationem, quõ reprobi viſitantur. De qbus in Sophonia à
te dicitur : Viſitabo ſuper viros defixos in fecibus ſuis.Sic eñ & dæmones viſitantur à te,quẽ- Sophon 1
admodum Iſaias affirmat: Viſitabit dñs ſuper Leuiathan ſerpẽtem tortuoſum. Vel,viſita nos Iſaiæ.27
in ſalutari tuo,hoc eſt in Chriſto,mittendo illum ad nos.Ipſe eſt eñ ſapientia tua æterna &in
creata,quæ ad electos quotidie inuiſibiliter mittitur, prout in Sapientiæ libro quidam precat:
Da mihi domine ſedium tuarum aſſiſtricem ſapientiam. Et iterum: Mitte illam de cœlis vt Sapien.9
5 mecum ſit & mecum laboret.Hæc autem o domine tribue mihi. ¶[Ad videndum] .i.vt ſpiri-
tualiter videamus &contemplemur nunc p fidem,&in futuro p ſpeciem[in bonitate electorũ
tuorum].i.bona electis tuis parata,de quibus ait Apoſtolus:Oculus non vidit nec auris audi- 1.Cor.2.
uit,nec in cor hominis aſcenderunt,quæ præparauit deus his qui diligunt illum. Hæc autem Iſaiæ 46.
bona aliud nihil ſunt, niſi ſummum bonum,in quo eſt omnium bonorum &pulchrorum ple
nitudo immẽſa,ſeu ei9 viſio atq; fruitio.Quid ergo orat Propheta,niſi vt deũ videamus, in cu
B ius viſione beatitudo &plena merces,præmiumq; finale conſiſtit. Vel in bonitate electoꝝ tuo
rum.i.in gloria beatorum ſeu in ſupernaturali illuminatione, qua à te illuminantur electi,qm̃
ſine hac illuminatione omnis noſtra viſio atq; cognitio vanæ informesq; ſunt.[ad lętandum
in lætitia gentis tuæ] .i. vt lætemur ſpirituali lætitia,qua in te iucundaẽ plebs tua, nunc in ſpe
futurorum bonorum, in patria vero in adeptione cœleſtium pręmiorum. Vel in lætitia gentis
tuæ.i.vt lætemur cum populo tuo,non cum ſeculo iſto.Et omnia hæc fiant ad nominis tui ho-
norem,vc; [vt lauderis cum hæreditate tua].i.cum eccleſia electorum,ita q ſi electi tui de bo
no laudanẽ,tu de eodem bono tanq̃ principalis cauſa boni lauderis.Vel vt lauderis tu in omni
bus & præ omnibus,qui p gratiam es cum hæreditate tua.i.electis.Vel,vt lauderis cũ hæredi-
tate tua.i.ab electis,q ſunt hæreditas tua tecum exiſtens.¶[Peccauimus cũ patribus noſtris].i.
6 ſicut patres noſtri, vel pariẽ cum eis,non declinando,ſed imitando eoꝝ delicta. Peccauimus
aũt pręcepta moralia trãſgrediẽdo [iniuſte egimus]trãſgrediẽdo pcepta iudicialia[iniqtatẽ fe-
cimus]non ſeruando præcepta ceremonialia.Vel peccauimus contra deum, iniuſte egimus cõ
tra proximum,iniquitatem fecimus contra noſipſos. ¶[Patres noſtri in Aegypto] .i.qui olim
7 in Aegypto fuerunt[non intellexerunt]ſpiritualiter & prudenter[mirabilia tua,quæ per Mo Exod.7.8
ſen in Aegypto,in mari rubro,in deſerto feciſti,quia ex talibus mirabilibus non conſiderauc- Exo.9.10
runt omnipotentiam dei,& q deus qui tanta pro eis fecit in Aegypto,poſtmodum protegeret 14.16
eos,atq; de facili adimpleret quæcunq; eis promiſit. Non intellexerunt quoq; quid mirabilia
illa figurabãt. Propter quod in Deuteronomij volumine habeẽ: Dixit Moſes ad filios Iſrael:
Vos vidiſtis vniuerſa magnalia quæ coram vobis dominus fecit, & non dedit vobis dñs cor Deu.29
C intelligens & oculos videntes vſq; in præſentẽ diem. Vnde & rurſus dñs ait per Moſen: Quo- Nume.14
uſq; multitudo hæc peſſima non credet mihi in omnibus mirabilibus meis? Ecce primum pec-
catum populi huius, ſc; peccatum ignorantiæ. Sequiẽ de ingratitudinis vitio[non fuerunt me-
mores]gratias referendo[multitudinis miſericordiæ tuæ] .i. multæ ac magnæ miſerationis
à te eis impenſæ, qui propter eos tam grauiter afflixiſti Aegyptios decem plagis,à quibus eos Exodi.7.8
8 pijſſime præſeruaſti.¶[Et irritauerunt]deũ & Moſen ſeruum eius[aſcendẽtes] de terra Aegy 9.10
pti[in mari] mari inquã[rubro]qa videntes Pharaonem ipſos inſequẽtem,anteq̃ ingrederen Exo.14
tur alueum maris rubri,diffidentes de poteſtate diuina, dixerunt ad Moſen:Forſitan nõ erant
ſepulchra in Aegypto, ideo tuliſti nos vt moreremur in ſolitudine.Quid hoc facere voluiſti?
Sed nec ipſum mare rubrum,q̃uis diuiſum,ingredi auſi fuerũt(vt alibi legitur)niſi ad monitio-
9 nem Moſi magnam & longam. ¶[Et ſaluauit eos]dominus,quamuis ingratos atq; incredu
los de manu Aegyptiorum,non propter eorum virtutes aut merita,ſed [propter nomen ſuũ]
hoc eſt propter ſeipſum & nominis ſui glorificationem, Vnde in Ezechiele ſcriptum eſt : Non
propter vos ego faciam dicit dominus,notum ſit vobis,ſed propter nomen ſanctum meum. Ezech.36.
[vt notam faceret] cunctis hominibus[potentiam tuam]qua Aegyptios debellauit,& Iſraelẽ
ſaluauit. Ideo in Exodi libro dominus ait: Glorificabor in Pharaone & in omni exercitu ei9, Exo.14
10 ſcientq; Aegyptij,quia ego ſum dominus. ¶[Et increpuit]dominus.i.increpauit, ſeu imperã-
do diuiſit [mare rubrum.] Mutatio enim maris rubri à ſuo naturali ſtatu ac motu,vocatur

 incre-

A in Exodo narratur[& adorauerunt ſculptile] Aliqui dicunt,quod hic ponitur ſculptile p con,
flatili,eo quod vtrumq; ſit nomen idoli.Nam vitulus ille fuſus erat,non ſculptus. Alij dicunt
quod primu fuſus eſt.ſed quia in fuſura non extitit plene formatus,poſtmodũ ſculptus eſt, p-
fectiuſq; formatus.Et ergo interdum vocatur ſculptile,interdũ conflatile. Hũc itaq; vitulum
adorauerunt. Immolantes nanq; ei hoſtias,dixerunt:Iſti ſunt dij tui Iſrael,qui eduxerũt te de
20 terra Aegypti,vt ſcribitur in Exodo.¶[Et mutauerunt gloriam ſuam].i.honorem & cultũ le- Ibidem
gis diuinæ,ſeu deum,in quo ſolo gloriari debebant[in ſimilitudinem vituli comedẽtis fœnũ]
21 quia pro vero deo adorabant imaginem vituli.¶[Obliti ſunt deum qui ſaluauit eos]de Aegy
ptiaca ſeruitute[qui fecit magnalia].i.opera magna[in Aegypto]percutiendo Aegyptios de Exo.7.8.6
cem principalibus plagis[mirabilia]per moſen[in terra Cham].i.in Aegypto,ſic dicta propt Ex.10.11.
cauſam præhabitam[terribilia in mari rubro]ſubmergẽdo regem Aegypti cum populo ſuo.
22 ¶[Et dixit]dominus ad Moſen[vt diſperderet eos]propter eorum ingratitudinem ac idolola Exodi.14.
triam,quemadmodum in lib.Exodi inducitur:Dixit dominus ad Moſen:Cerno quod popu- Exo.32
lus iſte duræ ceruicis ſit.Dimitte me vt iraſcatur furor meus contra eos,& deleam eos. Et hoc
vtiq; dominus feciſſet[ſi non Moſes electus eius ſtetiſſet in confractiõe].i. in plaga populo im
minente,qua erant confringendi[in conſpectu eius].i.coram deo in monte Sinai orans inde
ſinenter pro populo,prout Exodi liber teſtatur.Moſes autem orabat deum ſuum,& ſequitur
Placatuſq; eſt dominus.Demum intãtum ſubiecit ſe medium pro populo,vt ex ineffabili cha-
B ritate diceret domino,Aut dimitte populo hanc noxam,aut ſi nõ facis, dele me de libro quem
23 ſcripſiſti.Stetit itaq; Moſes in confractione.¶[Vt auerteret iram eius].i.vindictam dei à pplo
[ne]deus[diſperderet eos:& pro nihilo habuerunt terram deſiderabilem].i.terram promiſſi
onis lacte & melle manantem vilipenderunt,qñ territi verbis exploratorũ dixerunt,vt in Nu.
24 habetur:Conſtituamus nobis ducem & reuertamur in Aegyptum.¶[Non crediderunt verbo Nume.14.
eius].i.promiſſiõi dei per Moſen q dixit eis,q̃d dñs pugnaret pro eis,& introduceret eos in ter
ram promiſſam,ſed ipſi econtra dixerunt:Vtinam non inducat nos dñs in terrã hanc,ne cada Eodem
mus gladio[& murmurauerunt in tabernaculis ſuis] quemadmodum in Num.legitur:Voci- Eodem
ferans oĩs turba nocte illa fleuit,& murmurati ſunt contra Moſen & Aaron dicentes:Vtinam
mortui eſſemus in Aegypto,& vtinam pereamus[non exaudierunt vocem dñi].i.exhortatio
nibus Moſi,& Calep,ac Ioſue,hortantium eos ad bonum non acquieuerunt, ſed lapidare eos Exo 17
25 volebant.¶[Et eleuauit]dñs[manum ſuam].i.virtutia ſuę vindictam[ſuper eos,vt proſterne
ret eos in deſerto]tunc enim deus abſolute dictauit, quod nullus eorum q murmurauit,ingre
deretur terram promiſſionis, ſed Calep & Ioſue ſoli eam intrarent de multitudine eorum qui
primo numerati fuerunt,prout in lib.Num.dr:Eleuauit etiam dñs manum ſuam ſuper eos p- Nume,14.
pter hoc peccatum,vt proſterneret eos ſtatim omnes ſimul in deſerto, ſcdm q̃d ait ad Moſen
Vſquequo populus iſte detrahet mihi:feriam ergo eos peſtilentia atq; coſumam.Hæc aũt pœ- Ibidem
na per orationem Moſi mitigata eſt,ita quod per partes atq; paulatim mortui ſunt in deſerto
Sic enim precatus eſt Moſes pro eis:Dñe patiens & multæ miæ, auferens iniquitatem & ſcele
ra.Dimitte obſecro pctm̃ populi tui huius,ſecundum magnitudinem miæ tuæ, ſicut propitius Ibidem
C fuiſti egredientibus de Aegypto vſq; ad locum iſtum.Dixitq; dñs:Dimiſi iuxta verbum tuum
26 ¶[Et vt deijceret ſemen]i.filios[eorum in nationibus]faciẽs eos cadere in terris diuerſis[& di
ſpergeret eos in regionibus]Iſtam pœnam dñs minabatur,ſed precibus Moſi omnino ablata
eſt,qm̃ filij proſtratorum in deſerto introducti ſunt in terram Chanaan.¶[Et initiati ſunt Be
27 elphegor].i.cultui idoli ſic vocati applicuerũt ſeipſos.Iſtud fuit circa mortem Moſi,qñ ad ſug- Numé.25.
geſtionem Balaham.Balac rex Moabitarum miſit puellas pulchras ac nobiles iuxta tẽtoria fi-
liorum Iſrael,habẽtes ſecum idola ſua, quatenus facerent filios Iſrael deum ſuum offendere p
idololatriam atq; luxuriam,quia (vt dr) nõ permiſerunt eos ſecũ miſceri,niſi primo adorarẽt
idolum Beelphegor,quod & factum eſt,quemadmodum in libr.Numerorum plenius contine Ibidem
tur,[& comederunt ſacrificia mortuorum,]id eſt,carnes animalium huic idolo immolatas.
28 ¶[Et irritauerunt eum].i.deum offenderunt[in adinuentionibus ſuis].i. in peccatis ſtudio
ſe excogitatis & ex deliberatiõe patratis[&]ob id[multiplicata eſt in eis ruina].i.multa & ma
gna plaga eis inflicta,propter hæc ſcelera. Percuſſa ſunt enim XXIIII. milia hominum. Prin-
29 cipes quoq; iuſſi ſunt ſuſpendi in patibulis.¶[Et ſtetit Phinehes]filius Eleazari,filij Aaron ſa-
cerdotis,mente conſtãti contra idololatras [& placauit dñm,]perfodiẽdo in locis genitalibus
Zãbri ducem tribus Simeõis coeuntẽ cũ Cozbi filia nobiliſſimi principis Madianitæ [& ceſ
ſauit quaſſatio].i.plaga pdictę perſecutionis à populo,pp hoc factum & merito zeli Phinehes
Vnde in Nume.habet. Dixit dñs ad Moſen:Phinehes auertit iram meam à filijs Iſrael.qa zelo
30 meo cõmotus eſt contra eos.¶[Et reputatũ eſt ei]à deo[in iuſtitiam in generatiõem & gñatio-
nem

nem,vſq; in ſempiternū]qm̄ deus approbauit hoc opus ipſius,[& inæternū iuſtus vocabitur ꝑ D
pter hanc cauſam:meruitq; ſacerdotio fungi in ſe,& in poſteris ſuis,ſecundū q̄d dn̄s ait ad Mo
Eodem ſen:Loquere ad eū:Ecce do ei pacem fœderis mei: & erit tam ſibi q̄ ſemini eiꝰ pactum ſacerdo
tij ſempiternū,quia zelatus eſt pro deo ſuo. Cōſequentᷣ deſcribitᷣ iurgatio filiorū Iſrael contra
deum,facta ad aquas contradictionis,proptᷣ penuriam aquæ.¶[Et irritauerunt]eum.ſ.deum 32
Nume.20. [ad aquas contradictionis]impatientᷣ loquendo ſcdm̄ quod ſcriptum eſt:Conuenerūt aduer-
ſus Moſen & Aaron,& verſi in ſeditionem,dixerunt:Vtinam periſſemus intᷣ frēs noſtros corā
dn̄o[& vexatus].i.animo perturbatus atq; laſſatus[eſt Moſes ꝑꝑ eos].i.proptᷣ eorum peruer-
ſitatem[quia exacerbauerunt ſpm̄ eius].ſ.verbis ingratis et peſſimis.¶[Et diſtinxit]Moſes[in 33
labijs ſuis].i.in hac cordis ſui perturbatione,aliū modū loquendi habuit,recitando verba dn̄i
percutiendoq; petram,q̄ an̄ habere ſolebat.Fuit enim incredulus deo,atq; in modo loq̄ndi ma
Eodem niſeſte declarauit cordis ſui hæſitationem.Vt enim in Numer.libr.legitᷣ,cum ſibi ac Aarō fra-
tri ſuo dn̄s dixiſſet:Loquimini ad petram coram eis,& illa dabit aquas. Moſes percutiendo pe-
tram cum virga protulit ſermonē ambiguū:Nū de petra hac poterimus vobis aq̄ eijcere? Pro
ptᷣ quod mox à dn̄o reprehenſus eſt,& tam ipſe q̄ Aaron ab ingreſſu terræ promiſſionis ꝓhibi
tus eſt,dicēte eis dn̄o:Quia non credidiſtis mihi,vt ſanctificaretis me coram filijs Iſrael,nō in-
troducetis hos pl'os ad terrā quā dabo eis.Deinde narrantᷣ pctā filiorꝝ Iſrael cōmiſſa poſt ingreſ
ſum terræ Chanaan[non diſperdiderunt gentes].i.habitatores terræ Chanaan non occiderūt
in toto[quas dixit dn̄s illis].i.quas dn̄s iuſſit occidi,earumq; aras ſubuerti,neq; connubia,ne-
q; familiaritatem cum eis habere.Hoc freq̄ntᷣ ꝑcepit filijs Iſrael,ne ex cohabitatiōe ꝯtraherentᷣ E
ad idololatriā.Sed filij Iſrael ex auaritia ꝑmiſerunt quoſdam de gente hac intᷣ ſe morari,ꝑꝑ tri
butum quod eis ſoluebant.¶[Et cōmixti ſunt]loco,corpe & ope[intᷣ gentes]Chananæorꝝ[& 35
didicerunt opera eorꝝ].i.ritū gentilitatis[& ſeruierunt ſculptilibus eorꝝ].ſ.Balaim & Aſtha-
Iudic.2. roth,vt patet in lib.Iud.[& factum eſt illis]hoc idololatriæ ſcelus[in ſcandalū].i.magnam rui
nam.¶[Et immolauerunt filios ſuos & filias ſuas dæmonijs]q̄ in idolis colebantᷣ.Q̄uo autem 36
eos immolauerint,ſubditᷣ. ¶[Et effuderunt ſanguinem innocentē]vic;[ſanguinē filiorꝝ ſuo- 37
rū & filiarꝝ ſuarꝝ]q ꝑꝑ ætatē infantilē nondū peccauerāt[quas ſacrificauerūt].i.obtulerūt[ſculpti
libus Chanaan].i.ſimulachris Chananæorꝝ.Quamuis alibi in hiſt.Can.non legātur iſta feciſ-
ſe,credendū eſt tn̄ prophetæ hæc recitanti.¶[Et interfecta eſt terra]habitationis eorꝝ.i.habita 38
tores terræ occiſi ſunt[in ſanguinibus]tam crudeliter fuſis ſeu impie factis[& contamīata eſt
in operibus eorum]tam nefandis.Vel,interfecta eſt terra.i.homines iſti terreni effundēdo ſan
guinē innocentē ſpiritualiter occiſi ſunt,qm̄ aīas proprias vita gratiæ ſpoliauerunt,& conta-
minata eſt in operibus eorum,hoc eſt,ipſi in ſuis peccatis polluti ſunt[& fornicati ſunt].i.à deo
per idololatriam receſſerunt[in adinuentionibus ſuis].i.in peccatis ſuis induſtrioſe cōmiſſis.
Merito autem idololatria in ſacra ſcriptura fornicatio appellatur, q̄a ꝑ eam recedit aīa à vero
ſponſo ſuo.ſ.deo cui per fidem & charitatē deſponſatur,& à quo ꝑ gratiam ac dona ſancti ſpi
Oſee.2. ritus fœcundatur,quemadmodū dn̄s ait:Sponſabo te mihi in fide.Qm̄ vero hoc mō fornica-
Oſee.9. ti ſunt filij Iſrael,ideo dr̄ eis:Noli lætari Iſrael & noli exultare,q̄a fornicatus es à deo tuo.¶[Et 39
iratus eſt furore dn̄s].i.vehementer iratus eſt,non per animi commotionem,ſed vindictæ gra F
uitatem[in populum ſuum]nomine,& non re[& abominatus eſt hæreditatem ſuam]hoc eſt
filios Iſrael quos ipſe ſpecialiter inuitauit atq; vocauit,vt eſſent hæreditas eius,ſed non obedi
endo facti ſunt hæreditas dæmonis. ¶[Et tradidit eos in manus gentium,].i.protectionem &
opem diuinam eis ſubtraxit,permittens eos opprimi à Philiſtæis,Syris,ac alijs multis[& dn̄a 40
Iudic.3 ti ſunt eorum qui oderunt eos]Nam ſicut in lib.Iudic.ſcribitur,quibuſdam ſeruierunt decem
& octo annis,aliquibus longius,aliquibus breuius.Ecce quem deus relinquit,à quo deus ſub-
ſidium tollit,inimicorum ſuorum ſeruituti ſubijcitur.Prima quoq; pœna culpę eſt ſubtractio
gratiæ.Secunda vero incurſio dominationis malignæ. ¶[Et tribulauerunt eos inimici eo-
rum,]imponendo eis graues labores,magna tributa,ingentia damna,[& humiliati ſunt]filij 41
Iſrael,id eſt,deiecti oppreſſi & victi.[ſub manibus eorum]id eſt,ſub poteſtate & perſecutione
aduerſariorum ſuorum. Vel, humiliati ſunt coram deo ſub manibus hoſtium, quia ex graui
tate perſecutionum confeſſi ſunt ſua peccata, veniamque petebant, & emendationem ſpon-
debant, [ſæpe liberauit eos,] deus de poteſtate infidelium populorum, vt conſtat ex ſerie li
Iudic.2. bri Iudicum,in quo ſcriptum habetur: Cumque dominus iudices ſuſcitaret, in diebus eorum
flectebatur miſericordia & audiebat afflictorum gemitus, & liberabat eos de cæde vaſtanti-
um.¶[Ipſi autem exacerbauerunt eum,] hoc eſt,poſt liberationem ſuam à deo miſericorditer 42
factam,rurſus reuerſi ſunt ad priſtina mala,& deum offenderunt. Vnde in libro Iudicum dici
Ibidem tur:Cum mortuus eſſet iudex,fecerunt multa maiora q̄ patres eorum, ſequentes deos alienos
non de-

A non deſeruerunt viam duriſſimam,per quam ambulare conſueuerant. Sic autem exacerbaue
runt deum[in conſilio ſuo]quis ex malo eorū conſilio adinuentionibuſq; vaniſſimis orta ſunt
tanta facinora[& humillati ſunt in iniquitatibus ſuis].i.propter peccata ſua ab hoſtibus opp̄ſ
ſi & victi ſunt,& etiam interdum coram deo per pœnitentiam humiles facti. ¶[Et vidit cū tri
41 bularentur].i.deus clementer aſpexit eos,dum taliter affligerentur [& audiuit orationem eo-
rum]qua petebant ab aduerſariorum iugo liberari. ¶[Et memor fuit]per effectum miæ ſuæ,
42 [teſtamenti ſui,] .i. fœderis ſeu promiſſionis, qua prædixit frequenter per Moſen quod libe-
raret eos.q̄cunq; corde integro reuerterentur ad dn̄m deū pr̄m ſuoꝝ. Vnde in Deu.dictū eſt
eis à Moſe:Si ad cardines cœli fueris diſſipatus,inde retrahet te dn̄s deus tuus,& aſſumet ac in Deute.10.
troducet in terrā q̄ poſſederunt patres tui. Et eodē Deut.lib. Cū q̄sieris(inquit) dn̄m deū tuum Deut.4.
inuenies eū,ſi tamen toto corde quæſieris eum,& tota tribulatione aīæ tuæ[& pœnituit eū]
.i.per modū pœnitentis ſe eis exhibuit, q̄a quos in direptionem,captiuitatemq; dedit iteꝝ pie
eripuit[ſecundum multitudinem miæ ſuæ].i.ſcd̄m quod ipſe multum miſericors eſt, & nō p- Deut.9.
pter virtutes eorū.Propter quod rurſus in Deut. Moſes ait:Ne dicas in corde tuo. Propter iu-
43 ſtitiam meam introduxit me dn̄s in terram hanc,cū populus duriſſimæ ceruicis ſis. ¶[Et dedit
eos in miſericordias].i. ſuæ diuinæ pietatis effectus varios eis impendit[in conſpectu omniū
qui ceperant eos]q̄m illis videntibus atq; per experientiam pœnæ, grauiter ſæpe iuentibus li
berauit filios Iſrael de poteſtate eorum. Poſtremo orat propheta pro populi ſui liberatione,ac
adiuuatione,ſeu reductione in terram patrum ſuorum . Et poteſt eſſe oratio eccleſiæ pro con-
44 uerſione & ſpirituali vnione fidelium. ¶[Saluos fac nos dn̄e deus noſter]ab oī periculo mentis
B & corporis & à malis p̄teritis,p̄ſentibus & futuris[& congrega nos de nationibus].i.ab infide
libus ſepara nos atq; recollige,loco vel voto,quatenus ſeparati à generatione peruerſa tibi fi- Psal.17
45 deliter miniſtremus,ne cum peruerſis peruertamur. ¶[Vt confiteamur nomini ſancto tuo]no
ſtra mala & tua bona,nos accuſando,teq; laudando,& ita duplici confeſſiōe te venerando,vi-
delicet confeſſiōe tuæ laudis,& noſtræ iniquitatis[& glorięmur]ſpirituali iucunditate[in lau-
46 de tua]ita q̄d te laudemus delectabiliter atq; feruenter,non pigre aut ſomnolenter . ¶[Benedi
ctus]ſit.i. ab oībus benedicatur,ſpq; laudatus ſit[dn̄s deus Iſrael,à ſeculo & vſq; in ſeculū].i. p̄
omnia ſecula[& dicet omnis populus]in Chr̄m credens,non tm̄ Iudæi[fiat fiat].i.amen amē.
In omni enim orbe terrarum conſentiunt chriſtiani huic laudi diuinæ,dicentes:Fiat fiat. Por
ro multa in hoc Pſalmo contenta,ſpiritualiter intelligi poſſunt,quod eſt:Patres p̄dicti in Ae-
gypto nō intellexerūt mirabilia dei,nec mēores fuerūt multitudinis miæ eius, ſignificat q̄d mul
ti(proh dolor)chriſtianoꝝ in ſeculo iſto non aduertunt miracula Chriſti,nec opera eius ſequun
tur,nec recolunt beneficia eius,nec intelligere ſtudent myſteria ſaluatoris. Eductio quoq; fili
oꝝ Iſrael de Aegypto p̄figurauit conuerſionē gentiū ad Chriſti fidē & cultum. Hæc nanq; cō
uerſio eſt ſpiritualis egreſſio de veteri vita atq; conſortio reproboꝝ,de q̄ ait ap̄ls:Exite de me 2.Corin.6
dio eoꝝ,& immundū ne tetigeritis. Figurauit etiā ingreſſum religioſoꝝ ad clauſtꝝ. Tunc eīm
Aegyptū.i.mundū iſtū p̄ſuat relinquūt,& dæmonū opibus plene renunciant. Demū mare ru
bꝝ ſignauit baptiſmū chr̄i ſanguine conſecratū . Et ſicut eundo p̄ mare rubꝝ ſaluati ſunt filij Exo.14
C Iſrael de ſeruitute Aegypti ac manu Pharaonis,ſic fideles p̄ fontē baptiſmatis liberantur à ſer
uitute peccati ac poteſtate diaboli. Et ſicut in mari rubro mergebantur Aegyptij,ſic in baptiſ
mo.i.non ſuſcipiendo baptiſmū ſpiritualiter pereunt infideles,q̄a baptizari contemnūt. Niſi
eīm quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto,nō pōt videre regnū dei,vt apud Euang. Chr̄s Iohan.3.
teſtatur. Manna q̄q; fuit typus ſacramenti corpis & ſanguinis chr̄i. Et ſicut filij Iſrael poſt trā- Exod. 16.
ſitum maris rubri manducauerūt manna, ſic Chriſtiani poſt regenerationē baptiſmi accipiūt
chr̄i ſacramēta. Hic eīm ait ap̄ls:Nolo vos ignorare fratres,q̄m patres nr̄i oēs ſub nube fuerūt, 1.Cor. 10
& oēs mare tranſierūt,& oēs in Moſe baptizati ſunt in nube & in mari, & oēs eandē eſcā
ſpiritalē manducauerunt,& omnes eundē potū ſpiritalē biberunt. Biberunt aūt de ſpiritali,cō
ſeq̄nte eos petra. Petra aūt erat chr̄s. Hæc aūt in figura facta ſunt nr̄i. Inſuper ex eo q̄d dictū eſt
Aperta eſt terra & deglutiuit Dathan,monemur aduertere q̄ enorme ſit ſeditionis ac rebelliō
nis pc̄tm̄,atq; ambitio dominandi. Expaueſcant igitur ex tam horrenda dei vindicta,qui ſu-
periores ſuos contemnunt,qui remurmurant,q̄ obedire deſpiciunt,q̄ præeſſe deſiderant. Pen-
ſent q̄d Chriſtus dicat prælatis ſuis vicarijs:Qui vos audit,me audit:& q̄ vos ſpernit,me ſper Luce.10
nit. Vn̄ & in Exodo Moſes rebellibus dixit: Non contra nos eſt murmur veſtrum, ſed contra Exo.16
dominum. Et alibi. Quid(inq̄t)eſt Aaron,vt murmuretis contra eū? Attendant etiam ſacer- Nume.16.
dotes carnaliter & indigne viuentes,qualiter flamma combuſſit peccatores, qui ſibi officiū ſa
cerdotale indigne vſurpauerunt. Nempe(vt ait Apoſtolus)quicunq; manducauerit panē vel 1.Cor. 11.
biberit calicem domini indigne,reus erit corporis & ſanguinis chriſti. Idcirco æterno igne cre
mabitur,

..ur, cuius figura extitit flamma illa diuinitus miſſa Charitas conſumens. Et mutauerũt D
...am ſuam in ſimilitudinem vituli comedentis fœnum. His aſſimilantur, qui tota die circa
1.Iohã 5. ...an...taſmata ſua occupantur, non contemplantes cœleſtia, nec meditantes in lege diuina. Vn
de I...ohannes in 1. ſua canonica exhortatur: Filioli cuſtodite vos à ſimulachris. Præterea ex eo
q...od dictum eſt: Et dixit vt diſperderet eos, ſi non Moſes electus eius ſtetiſſet in confractione
i... a conſpectu eius, vt auerteret iram eius. Diſcant aliorum rectores, qui inter deum ac populũ
conſtituti ſunt mediatores, pro grege ſibi commiſſo inſtantiſſime, fideliſſime, ac feruentiſſime
deprecari, nec amaro indiſcretoq; zelo contra delinquentes moueri, ſed cõpati: nec tamen eos
impunitos relinquere, ſed in præſenti eos diſtricte corripiant atq; flagellent, ſi fieri poteſt, & p
deſſe conſpiciunt. Penſent qualiter Moſes dixit: Aut dimitte populo hanc noxam, aut ſi nõ fa
Exo.32. cis, dele me de libro quem ſcripſiſti. Hanc ergo boni paſtores charitatẽ ſequantur, & ſe vita ac
prece mediatores exhibeant inter deum & ſibi commiſſos, ne rei fiant damnationis eorum p
Ezech.22. pendantq; quod in Ezechiele aſſerit dominus: Quæſiui virum, qui interponeret ſepem & ſta
ret oppoſitus contra me pro terra, ne diſſiparem eã, & non inueni: & effudi ſuper eos indigna
Nume.25. tionem meam. Sed & exemplo Phinehes monentur deum amantes zelare pro deo ſuo contra
3.Reg.19. peruerſos, quemadmodum 3. lib. Reg. dicit Elias: Zelo zelatus pro domino exercituum. Om
nino nanq; expediens eſt, delinquentes in hoc ſeculo caſtigari, ne ęternalit perean, vel ne in vi
tijs diutius perſeuerent. Et ſicut ait Chryſoſt. quamuis pium ſit propriam iniuriam tolerare,
Roma.10 impium tamen eſt dei iniuriam diſſimulare. Veruntamen ſicut teſtatur apoſtolus: Aemulatio
nem dei quidam habent, ſed non ſecundum ſcientiam, hi. ſ. qui propria vitia negligunt intueri E
deplangere, corrigere, & vitare. Aliorum vero peccata amare diiudicant, ſine compaſſione cõ
demnant, nec aliorum onera charitatiue ſupportant. Circa factum autem Phinehes ſacerdo
tis hortatur Hieronymus quemlibet Chriſti ſacerdotem aliorum rectorem dicendo. Hoc dili
genter auſculta ſacerdos, cui animæ commendatę ſunt. Euagina gladium verbi dei, interime
2.Timo.4. fornicationem, inſta opportune, importune, argue, increpa, obſecra in oĩ patientia & doctrina
Leuit.10. vt tibi reputetur ad iuſtitiam. Vnde in Leuit. dñs ſacerdotibus ait: Habeatis ſcientiam diſcer
nendi inter ſanctum & prophanum, doceatiſq; filios Iſrael omnia legitima mea. Præterea ex
eo quod dictum eſt, pro nihilo habuerunt terram deſiderabilem, curandum eſt nobis ne Chri
ſti promiſſa paruipendamus, ne terram viuentium, ne regnum cœlorũ, ne beatitudinem ſem
piternam propter huius mundi amorem, temporalem honorem, vilem carnis delectationem
aut momentaneæ vitæ huius complacẽtiam, miſerabiliter, irrecuperabiliterq; perdamus. Sed
Philip.3. cum diuino Apoſtolo illud ad Philippenſes veraciter proferamus: Omnia arbitror vt ſterco
ra vt Chriſtum lucri faciam. Poſtremo ex eo quod dictum eſt: Et vidit cũ tribularentur, & au
diuit orationem eorum, penſemus inæſtimabilia viſcera infinitæ clementiæ pijſſimi dei, atq;
in omni anguſtia ad eum cum plena fiducia recurramus, dicentes: Peccauimus cum patribus
noſtris, iniuſte egimus, iniquitatem fecimus. Et tunc vtiq; pœnitebit eum, ſecundum multitu
Abac.3. dinem miſericordiæ ſuæ: dolebitq; (ſicut ait ſcriptura) ſuper miſerijs noſtris, & propitius erit.
Ex eo autem quod dictum eſt: Et commixti ſunt inter gentes, & didicerũt opera eorum, & ſer F
uierunt ſculptilibus eorum, monemur aduertere quàm periculoſum atq; nociuum ſit famulis
Chriſti, & maxime religioſis ac ſolitarijs cum ſecularibus hominibus conuerſari, mũdi rumo
res inquirere, facta ſeculi recogitare. Hęc nanq; cordis puritatem inficiunt, ſtabilitatem animi
interrumpunt, diuinam charitatem vehementer dirimunt, ſolitudinem in horrorem ac nau
1.Corin.1 ſeam vertunt, ſeculi falſam dilectionẽ gignunt ac nutriunt. Sũme igitur nobis Carthuſienſi
bus vitanda ſunt iſta, ſi digne conuerſari optamus vocatione, q̃ nos ſpiritus ſanctus vocauit.

COMMENTARIVS IN PSAL. CVI.

¶ Expoſitio tituli.

Pſal.105. PSalmi inſuper iam tractandi titulus in verbis ac ſenſu, idem eſt cum titulo Pſalmi præce
dentis. Nam titulus eius eſt: Alleluia, alleluia. Materia autem Pſalmi pręſentis, ſecundum
Auguſtinum, eſt gratiarum actio pro vniuerſali redemptione generis humani, facta per chri
ſtum, quam ſanctus Dauid ſpiritu reuelante cognouit. Alij vero groſſe procedentes affirmãt,
quod Pſalmus iſte ſit gratiarũ actio ſeu inuitatio ad gratiarũ actionẽ aliquorũ Iudęorum à di
uerſis malis liberatorum, & ex omni parte mundi diuinitus ereptorum à locis ſeu periculis in
quibus fuerunt. Sed quoniã prima expoſitio longe conuenientior eſt, ſubtilior, atq; deuotior
& textui conſona, ideo ei prius principaliuſq; immorandum videtur. Alia vero forſitan tan
getur. Inuitans igitur ſanctus propheta homines omnes ad chriſti laudem pro omnibus bene
ficijs eius, ait.

¶ Expoſitio literalis.

Confite

A C Onfitemini domino,quoniam bonus,quoniam in ſeculum miſericordia eius]Ver-
2 ſiculus iſte in expoſitioze pſalmi præcedentis, qui ſic incipit ſicut & iſte ſatis expoſi- Pſal.105
tus eſt.❡[Dicant]ad quod verſus præcedens hortatur.i.dominum laudent[q redem
pti ſunt à domino] i.quos Chriſtus ſua incarnatione ac paſſione redemit.Iuxta illđ
ad Epheſios:Chriſtus dilexit nos,& tradidit ſemetipſum pro nobis,oblationem & hoſtiā deo Ephe.5
in odorem ſuauitatis.De quo in Apoc.ait Ioh.Chriſtus dilexit nos,& lauit nos à peccatis no- Apoc.1
ſtris in ſanguine ſuo[quos redemit de manu inimici]hoc eſt,de poteſtate &captiuitate diabo
li.Propter quod in Euangelio ait:Nunc princeps huius mūdi eijcietur foras. Et apud Oſe.De Iohan.12.
manu mortis liberabo eos,de morte redimam eos. Vnde apud Mat.angel. s dixit de Chriſto: Oſe.13.
Ipſe ſaluum faciet populum ſuum à peccatis eorum[de regionibus].i.omnibus terminis mun Matt.1.
di,ſeu quatuor plagis terræ[congregauit eos,] non motu locali,ſed conuerſiōe ſpirituali, non
in eundem corporeum locum,ſed in vnam fidem,in vnam eccleſiam,in cultum eundem. De
hac namq; ſpirituali congregatione credentium, per apoſtolos atq; eorum cooperatores facta
ſcriptum eſt in Ioh.Ieſus moriturus erat pro gente:& nō ſolum pro gente , ſed vt filios dei qui Iohan.12.
erant diſperſi congregaret in vnum.Et apud pphe.Mittam ex eis qui ſaluati fuerint,& addu- Iſaiæ.66.
cent omnes fratres veſtros ad montem ſanctum meum.i.ad eccleſiam militantem.Cōgrega-
3 uit autem eos non ſolum ab vno latere mundi,ſed.❡[A ſolis ortu & occaſu] i.ab oriente & ab
occidente[ab aquilone & mari]i.à parte aquilonari & auſtrali.Per mare enim auſter exprimi
tur,qm̄ flat verſus oceanum,qui mare vocatur,quia cæteris aquarum congregationibus ma-
B ior eſt.Chriſtus ergo ex omnibus partibus mundi collegit credentes.Propter quod in Marco
apoſtolis dicit:Euntes in mundum vniuerſum,prædicate euangelium omni creaturæ. Hoc q̄ Mar.16
q; in Iſaia de chriſto inducitur: Videbunt gentes iuſtum tuum,& cuncti reges inclytum tuum: Iſaiæ.62.
4 quod impleri non poterat niſi in omnibus regionibus fides chriſti annūciaretur.❡[Errauerit]
credentes antequam conuerterentur ad dominum[in ſolitudine].i.in mūdo iſto à gratia dei
relicto,quod intelligendum eſt de mundo damnationis,& ſocietate angelorum priuato dicen
tium illud:Curauimus Babylonem,& non eſt curata.Derelinquamus eam[in inaquoſo],i.in Ierem.51.
infidelitate ſeu arido corde,non habentes rorem gratiæ ſalutaris,nec pluuiam inſtructiōis cœ
leſtis[viam ciuitatis habitaculi].i.rectum iter perueniendi ad ſupernam Ieruſalem,ad habita-
tionem beatorum,ad patriam electoꝝ[non inuenerunt]poteſtate humana aut lumine natu-
rali.Hæc em̄ via eſt fides catholica,qa ſcdm Apl'm,accedentem ad deum oportet credere.Fidē Heb.11
vero homo ſine ſupernaturali adiutorio adipiſci,ſeu inuenire non potuit.Poteſt ꝗq; per viam
hanc intelligi conuerſatio bona ſeu obſeruatio præceptoꝝ,quæ ſine gratia haberi non poteſt
quemadmodum Iere.hoc clare teſtatur:Scio dñe,qa non eſt in homine via eius,nec viri eſt vt Ierem.10.
dirigat greſſus ſuos.Idcirco ſemper quærenda eſt nobis hæc via à deo , ab angelis ſanctis aiaꝝ
noſtraꝝ cuſtodibus,à doctioribus,melioribus ac ſuperioribus noſtris,ne deuiemus in iſto exi
5 lio.Hinc enim rurſus in Ieremia habet:Interrogate quæ ſit via bona,& ambulate in ea.❡[Eſu Ierem.6.
rientes & ſitientes].i.beatitudinem appetentes,quam omnes naturaliter appetunt. Vel,eſuriē
C tes & ſitientes,iuſtitiam naturalem,quā multi gentilium intm̄ optabant,vt ſe propter eā mor
ti exponerent. Vel,eſurientes & ſitientes felicitatem,in bonis terrenis ſenſilibus & caducis,in q
bus multi ſummum hominis bonum poſuerunt,vt ſcribit Boetius. Vel,eſurientes & ſitientes,
iuſtitiam legis diuinæ, & prædicationem euangelij poſtquam fidem receperunt , [anima eo-
rum in ipſis defecit,]id eſt,appetitum huius famis & ſitis ad effectum perducere non valebant
propria poteſtate,ſed gratia indigebant. Vel,anima eorum in ipſis defecit, quoniam licet ſecū
dum aliquem modum eſuriem ſuam ac ſitim ad actum perduxerunt, acquirendo naturalem
iuſtitiam ſeu temporalium rerum copiam,non tñ ſuffecit hoc eis ad verā ſalutē. Propterea va
6 ni & vacui permanſerunt.❡[Et clamauerunt ad dñm]pro auxilio gratiæ eius[cum tribularē-
tur]id eſt,affligerentur in animo,eo quod optatam perfectionem adipiſci non poſſent,ſed ten
tationibus vincerentur, concupiſcentijs quoq; ſuccumberent, quod eſt ſtudioſis tāta afflictiō
mentis,vt ex eorum perſona dicat apoſtolus ad Romanos: Inuenio alteram legem in mēbris
meis,repugnantē legi mentis meæ,& captiuantē me in lege pcti,q̄ eſt in membris meis. Infelix Roman.7
8 ego homo,quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia dei per dñm noſtrū Ieſum chri-
ſtum.Idcirco nunc additur[& de neceſſitatibus eorum eripuit eos,] hoc eſt,de malis ſeu vitijs
atq; periculis,à quibus propria virtute liberari non poterant,liberati ſunt grā dei, quæ eos il-
luminauit ad fidem,ſine qua nullus adultus vtens ratione,ſine mortali peccato viuere poteſt.
Quia ſecundum apl'm,quicquid non eſt ex fide,peccatum eſt. Tamen nec fidem,nec gratiā ha
bere quis poteſt,niſi à deo. Gentes ergo q̄ diu luce fidei priuabantur , gratiaq; carebant inde- Rom.14
7 ſinenter ſeu nimis frequenter peccabant. ❡[Et deduxit eos in viam rectam]id eſt,per prædica
tionem

tionem apoſtolorum & aliorum doctorum conuertit corda eorum ad fidem catholicam, quę D
Iohan.14. eſt via ad viſionem dei per ſpeciem. Vel, in viam rectam. i. christũ, qui in Euangel. Ioh. ait: Ego
ſum via, veritas, & vita: nemo venit ad patrem niſi per me. Vel, in viam rectam, hoc eſt, bonã
Matth.19. conuerſationem ſeu præceptorum cuſtodiam, ſine qua nemo ſaluatur, iuxta illud Mat. Si vis
ingredi ad vitam, ſerua mandata [vt irent in ciuitatem habitationis]. i. in patriã beatorũ, q̃ de-
bemus quotidie ingredi, contemplatione ac voto, quatenus finita hac vita intremus eam rea-
Hebr.4. liter. Vnde ad Hebr. apoſtolus: Feſtinemus, inquit, ingredi in illam requiem. ¶ [Confiteantur 8
domino miſericordiæ eius] i. beneficia pietatis diuinæ, ſeu effectus miſericordiæ dei hominibus
pſtiti, inducant eos ad confitendum domino confeſſiõe laudis & gratiarum actionis [& mira-
bilia eius filijs hominum,] hoc eſt, hominibus exhibita, ſeu pro hominibus facta prouocẽt eos
ad confitendum domino modo iam dicto. Debemus enim omnia bona deo aſcribere, eumq;
pro cunctis laudare, amare ac venerari. Miſericordiæ dei ſunt, quod nos ad fidem vocauit, lon-
ganimiter expectauit, pie conuertit, gratis iuſtificauit, proficere fecit, in bono conſeruauit. Mi-
Luc.1.2. rabilia eius ſunt, quod propter nos incarnatus eſt, in mundo conuerſatus, pro hominibus paſ-
Baru.3. ſus, quod reſurrexit, aſcendit, ſpiritum ſanctum paracletum miſit, per ſeipſm ſuosq; miniſtros
infinita miracula operari dignatus eſt. ¶ [Quia ſatiauit animã inanem, & animam eſuriẽtem 9
ſatiauit bonis] ſingulare ponit pro plurali. Satiauit enim Chriſtus animas olim idololatrię de-
ditas, ac per hoc ab om̃i gratia vacuas, ſpiritalibus donis, videlicet fide, ſpe, charitate, donis ſpi-
ritus ſancti, gratia multiformi. Sic etiam animas peccatorum, quæ inanes vanæ ac vacuę ſunt
q̃ diu vitijs ſeruiunt, ſatiat Chriſtus dum ad pœnitentiam conuertuntur. Et animam eſurien- E
tem. i. vehementer appetentem deo coniungi, deo placere, iuſte cõuerſari, ſatiauit bonis opta-
Matth.25. tis dando ei quotidianum in ſpũalibus diuitijs incrementum. Habenti enim dabitur & abun-
dabit. Has animas ſeu homines tales ſatiat chriſtus, nunc inchoatiue & ſecundum modum ac
ſtatum vitæ præſentis, non tamen ſatiat eas ſimpliciter, ſed in patria ſatiat eas perfecte, plene
Pſalm.16. ac abſolute, ſicut ſuperius dictum eſt: Satiabor cum apparuerit gloria tua. Hic etiam ſcriptum
Mat.5. eſt in Mat. Beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam, quoniam ipſi ſaturabuntur. Quantum enim
anima eſurit, cupit ſeu vult, tantum recipit à deo, tam de gratia in præſenti quàm de gloria in
futuro, dummodo vere, pure, efficaciter, rationabiliter atq; inſtanter deſideret. Deus nãq; vni-
uerſis infundit ſecundum quod ſe præparant, & capaces exiſtunt. Præparatio autem ſeu capa-
citas iſta in voluntate conſiſtit, quoniam deſiderium aperit voluntatem ad recipiẽdum quod
amat. Idcirco deus ſingulis influit quãtum deſiderant, deſiderio puro, efficaci ac ſtabili. Eſt au-
tem deſiderum purum, quando alieno affectui .ſ. terreno aut carnali amori, non commiſcet,
& efficax dum quicquid valet, pro adoptione boni deſiderati exequitur. Hinc quippe in libro
Iob.14. Iob inducitur: Si direxerit homo ad deum cor ſuum, ſpiritum illius & flatum ad ſe trahet. Et
Ierem.10. apud Ierem. Quis eſt iſte qui applicet cor ſuum, vt appropiquet mihi, ait dominus? Quod au-
Iſaiæ.40. tem animam inanem ac eſurientem deus ſic ſatiet, Iſaias fatetur: Deus ſempiternus dominus
dat laſſo virtutem, & robur his qui non ſunt multiplicat. Secũdum Aurelium Auguſtinum in
pſalmo præſenti tanguntur quatuor tentatiões ſeu quatuor mala, à quibus nos eripit chriſtus. F
Primũ malum ſeu prima tentatio eſt, deuiatio in hoc mundo à deo, ſpiritualiſq; fames & men-
tis inopia: à quibus per chriſtum eripimur, dum in rectam viam perueniendi ad deum deduci-
mur & ſpiritualiter ſatiamur. Secundum malum ſeu ſecunda tentatio eſt, difficultas ſuperan-
di concupiſcentias, propter conſuetudinem malam & impetum paſſionum: ſic laborantes ad-
iuuat Chriſtus. Tertia, eſt tẽtatio tædij, torporis ſeu accidiæ, dum homo ſpiritualem laborem
faſtidit, & opera bona aggredi differt & horret: hunc Chriſtus per gratiam excitat & inflam-
mat. Quarta eſt, difficultas in bene agendo propter varia impedimenta occurrentia, quæ ſunt
velut procellę ac tempeſtates atq; diſcrimina huius maris magni, hoc eſt, mundi iſtius, in quo
famulo chriſti mille impedimenta inquietudineſq; occurrũt, retrahentes à deo. Ab hoc malo
ſaluat nos Chriſtus, mitigando per gratiam difficultates huiuſmodi, conferendo videlicet pa-
cem internam, ſtabilemq; quietem inter omnia turbulenta vitæ præſentis negotia. Hucuſque
ergo egit propheta de liberatiõe à primo malo, ſeu prima tentatione. Nunc agit de ereptione à
malo ſecundo. ¶ [Sedentes in tenebris & vmbra mortis vinctos in mendicitate & ferro] hoc ẽ, 10
hos quos chriſtus ſatiauit ac liberauit qui ſederunt aut ſedẽt in tenebris infidelitatis aut igno-
rãtiæ: & vmbra mortis, hoc eſt, vita maligna, quæ eſt imago mortis æternę: vinctos, iugo pec-
cati ac ſeruitute diaboli: in mendicitate, hoc eſt, in penuria totius ſpiritualis boni: & ferro. i. cõ-
ſuetudine vitioſa, quæ tam fortiter ligat hominem in peccato, quam fortiter ligat catena cor-
Iſaiæ.42. pus in neruo. Quod autem chriſtus hos redimat in Iſaia oſtenditur, vbi deus pater ait ad chri-
ſtum: Ego dominus vocaui te in iuſtitia, & dedi te in fœdus populi, in lucem gentium, vt ape-
rires

A rires oculos cæcorum,& deduceres dē concluſione vinctum,de domo carceris ſedentes in tene
bris. Vnde in euangelio Zacharias clamat ad Chriſtum. Illuminare his, qui in tenebris & in Luc.1
21 vmbra mortis ſedent. Cur autem homines tanta mala incurrerint,ſubditur. ¶[Quia exacer
bauerunt].i. acerba & fugienda æſtimauerunt[eloqa dei]obedire nolentes. Vel,exacerbaue
runt eloquia dei.i.drum per ſcripturas ac prædicationem ſeruorum ſuorum,legemq; natura
lem in cordibus omnium ſcriptam,eis loquentem ad iracundiam prouocauerunt[& conſilii
altiſſimi].i.exhortationem diuinam[irritauerunt].i.irritam fecerunt, atq; ſpreuerunt, idolo
latriam aliaq; peccata nolentes relinquere.prout in Zacharia dñs ait,Noluerunt attendere, & Zach 8
22 auertunt ſcapulas recedentes:cor ſuum poſuerunt vt adamantem ne audirent legem. ¶[Et
humiliatum eſt].i.vile factum,confuſum,dæmoniq; ſubiectum[in laboribus]operum malig
norum[cor eorum]Vnde in libro Sapientiæ dicunt. Laſſati ſumus in via iniquitatis,& ambu Sap.5
lauimus vias difficiles.Peccatori nanq; dedit deus afflictionem & curam ſuperfluuam (vt Ec Eccle.2
cleſiaſtes teſtatur[infirmati ſunt]corde,non poteutes à diaboli laqueis reſipiſcere propria po
teſtate [nec fuit qui adiuuaret]niſi deus,qui per Oſee teſtatur. Ego dñs,ſaluator non eſt præ Oſe.13
23 ter me:propterea. ¶[Et clamauerunt ad dñm cum tribularentur.]quatenus adiutorium eis
rependeret,quod & fecit, quia,[& de neceſſitatibus eorum.].i.prædictis periculis[liberauit e
24 os]ſicut ſubiungitur. ¶[Et eduxit eos de tenebris]infidelitatis & ignorantiæ[& vmbra mor
tis]hoc eſt,priſtina conuerſatione maligna[& vincula eorum]hoc eſt,obligationes vitioꝝ, qui
bus à dæmone capti fuerunt[dirupit]ignoſcendo eorum peccatis,& transferendo eos in re
B nū atq; hæreditatē patris cœleſtis. Hinc enim per Iſaiam Chriſtus ait:Deducam cæcos in viam
quam neſciunt,& in ſemitis quas ignorauerunt ambulare eos faciam. Et prima Petri Canoni Iſaiæ.42
ca habetur. Redempti eſtis de vana veſtra cōuerſatione, prætioſo ſanguine agni immaculati.
Dirumpit autem Chriſtus vincula peccatorum, prout in prima Iohanois epiſtola ſcriptum ē. 1.Pet.1
25 in hoc apparuit filius dei,vt diſſoluat opera diaboli. Propter tanta igitur beneficia. ¶[Con 1 Iohan.3
fiteantur dño miæ eius]& c.ſecundum ſenſum expoſitum. Aduertendum quoq; quod hi duo
verſus. Et clamauerunt ad dñm,cum tribularentur,&c. Et coufiteantur dño miæ eius,quatuor
vicibus repetuntur,ſcd̄m quod q̄tuor tentationes in pſalmo hoc deſcribuntur,à quibus diuini
26 tus liberamur,&pro quarum liberatione dño regratiari tenemur. ¶[Quia contriuit portas
æreas]i.habitus malos,ſeu vitia in anima radicata ex cōſuetudine praua,dñs extirpauit de cor
de credentium [& vectes ferreos]quibus portæ muniri ſolent, hoc eſt propriarum culparum
excuſationes[confregit].i.à fidelibus abſtulit, ita quod non defendunt ſeipſos, ſed culpam ſuā
humiliter recognoſcunt. Per hæc nanque metalla deſignantur peccata duriſſima,à quoꝝ vin
culis anima difficilime ſoluitur. Vnde in vitijs habituato dicitur per Iſaiam. Scio quia durus
es tu,& neruus ferreus ceruix tua & frons tua ænea dicit dñs. Sicut autē portæ vecte claudūtur Iſaia.48
ne qui intus eſt,egrediatur,ſic per excuſationem peccati,anima claudit os ſuum à confeſſiōe ſa
27 lubri, & peccata intus latentia non aperiuntur neq; ſanantur. ¶[Suſcepit eos]ad pœniten
tiam ſalutarem ac priſtinam amicitiam[de via iniquitatis eorum] .i. de via ac vita eorum ini
qua,ſecundum quod per Ieremiam repromittit. Reuertere ad me,& non auertam faciem meā
C [propter iniuſtitias enim ſuas humiliati ſunt].i.propter culpas ſuas puniti ſunt. Vel,propter in Iere.3
iuſtitias ſuas.i.ex conſideratione peccatorum ſuorum,humiliati ſuut coram te, confitentes ſe
omni pœna condignos propter ſuos exceſſus. Deinde deſcribitur tertium malum quod eſt fa
28 ſtidiū boni.¶[Omnē eſcam]ſpiritalem.i.omnem bonam operationem q̄ mentē in vita gratię
conſeruat,alit ac p̄ficit[abominata eſt anima eoꝝ]ex tentatione accidię,ex defectu feruoris in
deo,& torporis ignauia.& appropinquerunt vſq; ad portas mortis].i. pene conſenſerūt huic
faſtidio,ſicq; mortalibus peccatis,quæ ſunt portæ mortis atq; inferni,appropinquauerunt. Si
enim ex tali abominatione opis boni,neglexiſſent mandata dei,peccaſſent mortaliter & ingreſ
29 ſi fuiſſent portas mortaa ſpiritualis, æternalis ac infernalis,ſed diuinitus præſeruati ſunt ne e
aa intrarēt. Nā. ¶[Et clamauerunt ad dñm]pro infuſione ſanctæ deuotiōis[cū tribularent]
30 hoc eſt,cordialiter affligerent ex tali torpore[& de neceſſitatibus eoꝝ].i.prædictis anguſtijs[li
berauit eos]fortitudinē,charitatiſq; feruorē excitādo in ipſis. ¶[Miſit]deus p̄r[verbū ſuū] i.
filiū ſuū vnigenitū, de quo ſcriptū eſt. In principio erat verbū. Hunc miſit per incarnationem Iohan. 1
in mundū,iuxta illud. Verbū caro factū eſt,& habitauit in nobis[& ſanauit eos] à vulneribus Ibidem
animæ[& eripuit eos de interitionibus eoꝝ] .i.à peccatis quibus morit anima, prout in Eze Ezech. 18
chiele aſſerit. Anima q̄ peccauerit, ipſa moriet. Hinc eñi in. 1. Iohan. canon. ſit ſcriptura. P̄r mi 1.Ioh. 4.
ſit filiū ſuū ſaluatorē mundi. Vel,deus miſit verbū ſuū.i.effectū verbi ſui,videlicet gratiā. Vel,
verbū,hoc eſt p̄dicationē verbi cœleſtis,qua aīa infirma ſanat. Quēadmodū in libro Sapien
31 tiæ ſcriptū eſt. Sermo tuus dñe ſanat oia. ¶[Confitēātur dño miſericordiæ eius]ſicut iam di Sapien.16

ctū eſt. ¶ Et ſacrificēt] filij hominū [ſacrificiū laudis] dño qui bonoꝝ noſtroꝝ non eget, ſed 22 D
Pſalm. 25 humili laude & ipſuali ſacrificio delectatur magis, quā oībus holocauſtis veteris legis. Vñ ſupius
Pſalm. 49 dixit: Sacrificiū laudis honorificabit me [& annūtient]. i. alijs prædicent, vel apud ſe recitēt [o-
pera eius]. i. mirabilia Chriſti, bñficia. ſ. & mias eius [in exaltatione] i. cū ſpirituali lætitia ex di-
uina charitate manante. Qui eñ diligit deū in annūtiatione opeꝝ eius cordetenus gloriaſ, ſi-
cut ſuperius dictū eſt: Exultabunt labia mea, cū cantauero tibi. ¶ [Qui deſcendūt mare] hoc 23
Pſalm. 70 hoc eſt, qui ab exercitijs contēplatiuæ vitæ ſe deponunt ad opera vitæ actiuæ, conſulendo ſalu-
ti proximoꝝ, & mare, hoc eſt, mundū intrantes, ſeu homines accedentes [facientes operationē]
hoc eſt, piā exhortationē, diligentē inquiſitionē, iuſtā correctionē [in aquis multis]. i. in popu-
Apoca. 17 lis plurimis. Aquæ enim multæ, populi multi ſunt, ſecundū Iohannē in Apocalypſi. Boni nan-
q; paſtores & alioꝝ cultorea multas adhibent operationes ſubiectis, q̃ten⁹ eos purgent, illumi-
nent atq; perficiant. ¶ [Ipſi] prælati & contēplatiui ſic deſcendentes [viderūt] oculo fidei [o- 24
pera dñi]. i. facta Chriſti in euangelio clare digeſta, ſeu omnia opera creatoris in ſacris ſcriptu-
ris expreſſa [& mirabilia eius] ſpiritualiter viderunt [in profundo.]. i. in alto intellectu per quē
hiſtorialia myſtice intellexerunt. Sicut q̃ connubiū Salomonis cū filia Pharaonis, ſignifica-
uit deſponſationē eccleſiæ ex gentilibus congregatæ cū Chriſto, & venditio Ioſeph, Chri ven-
ditionē. Ionæ quoq; in ventre ceti triduana permanſio Chriſti ſepulturā præfigurauit. Vel, vi-
derunt mirabilia dei in profundo. i. in ſecreto cordis humani, quod dr̃ profundū, quia eſt inſcru-
tabile, iuxta illud in Ierem. Prauū eſt cor hominis, & īſcrutabile: & in hoc profundo vident pa-
ſtores mirabilia dei, qm̃ ad exhortationē eoꝝ corda dura in lachrymas reſoluūtur. Animę ſpiri- E
tualiter mortuæ ad vitam gratiæ ſuſcitātur, peccatores indurati ad pœnitētiam cōuertūtur, in-
cōtinētes, & qui interdū vix modico tempore poterāt cōtinere tota vita ſua cōtinētiam ſeruāt,
ſuperbi humiles fiunt, iracūdi miteſcūt. Hæc ſunt mirabilia dei, quia ſecūdum Auguſtinū, ma-
ior eſt impij iuſtificatio quàm mūdi creatio. Cōſequēter deſcribitur periculū ſeu tētatio tempe-
ſtatis. ¶ [Dixit] deus, cuius dicere eſt facere [& ſtetit]. i. ſtabilis fuit atq; inualuit [ſpiritus pro-
cellæ]. i. perſecutio tyrānica in fideles, ſeu tētatio grauis. Hāc procellam deus dixit. i. permiſit eſ-
ſe ad maius meritum electorum ſuorum [& exaltati] hoc eſt, firmati & aucti [ſunt fluctus eius]
. i. motus perſecutiōum iſtarum, qm̃ dum deus permittit, augentur tribulatiōes iuſtorum, & in-
ualeſcit crudelitas peruerſorum. ¶ [Aſcēdūt vſq; ad cœlos]. i. perſecutores & tētatores erigū-
tur in altū contra deum omnipotentem, crudelitasq; eorum atq; peruerſitas propter magni-
tudinem ſuam penetrat cœlus, qm̃ prouocat deum ad vehemētem vindictam. Vñ ſecūdo Pa-
ralip. filijs Iſrael dr̃: Crudelitas veſtra vſq; ad cœlos peruenit, [& deſcēdūt vſq; ad abyſſos.]. i.
turpiter & carnaliter viuūt, & tandē deficiūt, & in infernū labūtur. Vel, deſcēdūt vſq; ad abyſſos
. i. quātum ſe cōtra deum extollūt, tm̃ humiliātur à deo, ac pereūt. Iuxta illud in libro Iob: Si aſcē-
Iob. 22. derit vſq; ad cœlum ſuperbia eius, & caput eius nubes tetigerit, quaſi ſterquilinium in fine per-
Iſa. 14 detur. Vnde in Iſaia dr̃ ſuperbo, qui ſupra aſtra cœli ſoliū ſuum exaltare molitus eſt: Verūtamē
in infernū detraheris in profundum laci [aīa eoꝝ in malis tabeſcebat.]. i. in proprijs peccatis
contabuit, aruit, & defecit, quemadmodum Ierem. fatetur. Vnuſquiſq; in iniquitatibus ſuis ta- F
beſcet. Et iteꝝ: Omnis qui comederit vuam acerbam, obſtupeſcent dentes eius. Qui enim alij
nocumentum inferre conatur, primo ſeipſum interemit, & vniuſcuiuſq; malitia in ſeipſum re-
dundat. Propter quod in prouerbioꝝ libro Salomon faſſus eſt. Iniquitates ſuæ capient im-
pium, & funibus peccatorum ſuorum conſtringetur. Vel, Aſcendunt vſque ad cœlos. i. fideles
tam dire afflicti orando & contemplando cœlos aſcendunt, vſq; ad Chriſtum, quatenus ex cō-
ſideratione præmiorum cœleſtium facilius omnia patiantur. Nam conſideratio præmij minu-
it vim flagelli. Et deſcendunt vſq; ad abyſſos. i. poſt tātam cōtēplationem ex gratia acquiſitā,
iterum ex humana fragilitate cadunt ad cogitationes carnales, ad phantaſmata inutilia, ad oc-
cupationes indignas. Nam & Paulus poſt raptum paſſus eſt ſtimulum carnis. Hoc autem de-
us permittit, vt homo perpendat quid habeat ex ſeipſo, quid item ex deo. Vel deſcendunt vſq;
ad abyſſos, conſiderando tormenta inferni, ex quorum conſideratione tolerabilia fiunt om̃ia
mundi ſupplicia. Anima eorum, ſic afflictorum, in malis, hoc eſt, in pœnis & culpis, quibus vn-
diq; circundantur homines in hac miſera vita, in qua iuſtus ſepties cadit in die, tabeſcebat. i. tæ-
dio atque triſtitia affecta & languens effecta eſt, ſicut in Threnis ait Ieremias: Propterea
in dolore mœſtum factum eſt cor noſtrum, ideo contenebrati ſunt oculi noſtri.
¶ Turbati ſunt] animo [& moti ſunt] à recto iudicio rationis [ſicut ebrius] ſequendo impetus
paſſionum, atque irrationabiles motus [& omnis ſapientia eorum.] quam tempore tranquil-
litatis videbanſ habere [deuorata eſt] tempore perſecutionis ſeu tentationis, ita quod actus ra-
tionis paſſioni ſuccubuit, & inſipientia eorum ſapientiæ actum impediuit. Multi nanque tem-
pore

A pore pacis,quietis,proſperitatis & iucunditatis, virtuoſi ac ſapiẽtes apparent.Sed dum aduer
ſitas,inquietudo &tribulatio eis ſuperuenit,ſuperantur,ratio cadit,ſenſualitas dominatur,vir
tus ſuccumbit,&vitia præualent.Vnde & Chriſtus de quibuſdam ait in euangelio:Hi radices Lucæ.8
non habent,quia ad tempus credunt,& in tempore tentationis recedunt. Et rurſus alio in lo-
co ait de eo, qui non facit quod ſcit eſſe agendum , ſed ex paſſione aut perſecutione cadit à me- Math,7,
dio rationis:Similis erit viro ſtulto,qui ædificauit domum ſuam ſupra arenam. Venerunt flu
mina,flauerunt venti,& cecidit, fuitq; ruina eius magna. Hæc autem præcipue iam dicuntur
de rectoribus aliorum , qui propter varias cauſas atq; negotia ſubditorumq; imperfectionem
cadere ſolent à fortitudine mentis &recto iudicio rationis,iræ &impatientiæ motum admittẽ
tes. Talibus ergo præſertim,imo omnibus nobis orandum eſt, vt deus cor noſtrum quotidie Pſalm.50
in ipſo confirmet,ne in aduerſis,atq; turbulentijs aliorum frangatur,quia vt ait Apoſtolus ad
Hebræos.Optimum eſt gratia ſtabiliri cor.Inhoneſtum nanq; ac turpe eſt viro erudito,&ma Hebr.13
xime aliorum rectori,in aduerſis deficere. Propter quod in libro Iob dicitur ei, qui videbatur
propter aduerſa turbatus:Vbi eſt timor tuus,fortitudo tua,patientia tua, & perfectio viarum Iob.5
28 tuarum? ¶[Et clamauerunt ad dominũ.] qui vt propheta Naum teſtatur,Increpat mare,&
exiccat illud[cum tribularentur]tantis aduerſis,dicentes cum Petro: Domine ſalua nos, peri- Naum.1 Matth.8.
29 mus,Nec fruſtra:nam[& de neceſſitatibus eorum].i. prædictis periculis[eduxit eos.]Non ſi- 1.Cor.10
nit nos tentari ſupra id quod poſſumus. ¶[Et ſtatuit procellam eius .], hoc eſt,
ſtrepitum perſecutionis,aſperitatem aduerſitatis,& motum tentationis mutauit [in auram.]
B .i.ventum leniter flantem,ita quod aduerſitatem mitigauit, & tranquillitatis ſerenitatem mẽ
ti infudit.Non tamen tentationem penitus abſtulit,quia(vt ait Auguſtinus) perſeuera vſq; in
finem,quoniam tentatio perſeuerat vſq; in finẽ.Sic ergo petamus vnam auferri,vt aliam prę
ſtolemur[& ſiluerunt fluctus eis]hoc eſt,impugnationes tentationum ceſſauerunt ad tempus.
30 ¶[Et lætati ſunt]in dño homines exonerati à iugo tentationũ.Vnde in libro Tobiæ ſcriptũ Tob.3
eſt.Non delectaris dñe in perditionibus noſtris,quia poſt tempeſtatem tranquillũ facis,&poſt
fletum exultationem infundis.Et lætati ſunt,gloriantes in dño de ſua liberatione[qa ſiluerũt]
fluctus perſecutionum iſtarum.Hinc nanq; Tobias ſanatus ait:Benedico te dñe, qm̃ tu caſti- Tob.11
gaſti me,&tu ſanaſti me.Apoſtolus quoq;.Benedictus deus,qui conſolatur nos in omni tribu 2.Cor.1,
latione noſtra[& deduxit eos in portum voluntatis eorum.] hoc eſt,in pacem omnibus mor-
talibus deſideratam , in perfectionem optatam, ad conſcientiæ ſecuritatem, ad tranquillitatẽ
dulciſſimam,& poſt huius vitæ decurſum ad patriam electorum:Qui enim aduerſa fortiter to
lerat, & in triſtibus cauſis CHRISTO fidelis ac ſtabilis permanet, ad hunc portum pacis ac
conſolationis perduci meretur.Propter quod dicit ſaluator diſcipulis. Amen dico vobis,quia Iohan.16
plorabitis& flebitis vos:mundus autẽ gaudebit,ſed triſtitia veſtra vertetur in gaudium. Et 2,Cor.1
Apoſtolus ad Corint.ait:Scitote,qm̃ ſicut ſocij paſſionum eſtis,ſic eritis &conſolationis.Item Ibidem
q;:Sicut abundãt paſſiones Chriſti in nobis:ita per Chriſtum abundat conſolatio noſtra.
¶[Confiteantur dño miæ eius,& c.]eo quod poſt tantam perſecutionem,tãtam pacem lar-
31 gitus ſit. ¶[Et exaltent eum].i.magnifice verbo & opere eum honorent[in eccleſia plebis.]
C ,i.in congregatione fidelium[&in cathedra ſeniorum]hoc eſt,in loco ac ſede ſuperiorum[lau Apoc.19
dent eum]qui ſedent in cathedra tãli.Vult ergo propheta,vt omnes deum vnanimiter laudẽt Roma.16
magni,& parui,ſuperiores& inferiores,quemadmodum in Apo.dicitur. Laudem dicite deo
noſtro omnes ſerui eius,& qui timetis eum puſilli & magni.Et Apoſtolus ad Romanos.Deus
patientiæ &ſolatij det vobis idipſum ſapere in alterutrũ ſecundum Ieſum Chriſtum,vt vnani
32 mes vno ore honorificetis deum. ¶[Poſuit flumina in deſertum].i.deus fluenta gratiæ atq; Iſaiæ,14
doctrinæ in corda gentiliũ deriuauit.Gentilitas nanq; deſertũ vocat,iuxta illud Iſai.Lætabit
deſerta & inuia,& exultabit ſolitudo. Demum dum deus mentem noſtram cœlitus gratia ſua
perfundit,flumina ponit in deſertum[& exitus aquarum].i.ſynagogam Iudæorum quæ alijs
pluuiam prædicationis influere conſueuit poſuit[in ſitim.]qm̃ propter incredulitatem ipſorũ Iohan.9.
priuati ſunt vera ſapientia Chriſti.Et huic ſimile eſt quod Chriſtus teſtatur. In iudicium ego
in hunc mundum veni,vt qui non vident videant,& qui vident cæci fiant.In Chriſti nãq; ad-
uentu cœpit Iudæa excæcari q̃ ante videbat. Gentilitas quoq; illuminari quæ ante caligebat.
Nam quem Iudæi futurum credebant. præſentem non nouerant. Gentiles vero per prædica- Iſaie.52
tionem Chriſti & apoſtolorum radio ſapientiæ illuſtrati ſunt:ideoq; in Iſaia habetur.Quibus
33 non eſt narratũ de eo viderunt,& q non audierunt contẽplati ſunt.Poſuit etiã deus. ¶[Terrã
fructiferam in ſalſuginem] .i. Iudæam ſeu ſynagogam olim doctrina & vita fœcundam fecit
ſiccam & ſterilem,abſtrahendo à populo Iudæorum gratiæ infuſionem, quemadmodum in
Oſee vaticinio inducitur. Radix eorum exiccata eſt, fructum nequaquam facient.Hoc autem

Ibidem feciṫ[à malitia inhabitantium in ea]i.propt̃ peccata populi huius.Secũdum quod rurſus Oſe. B
Iere.12 teſtatur.Abijciet eos dñs deus meus,quia non audierunt vocem eius. Et per Ieremiam dñs ait
Conputreſcere faciam ſuperbiã populi huius peſſimi,qui nolũt audire verba mea, & ambulãt
in prauitate cordis ſui. ¶[Poſuit deſertum]hoc eſt,gentilitatẽ[in ſtagna aquarum.].i.in ſtabi-
lem exuberantiam ſpiritualiũ gratiarum atq; cœleſtium doctrinarum. Nã vbi abundauit iniqtas 35
Roma.5 ſuperabũdauit & gratia[& terrã ſine aqua].i.gentes quondã ſine diuina illuminatiõe &gratia
exiſtẽtes poſuit[in exitus aquarum].i.tã copioſam gratiã eis per prædicatiõem apoſtolorum infun-
Ephe.3 dit,quod etiã ipſi alios docere atq; conuertere potuerunt.Vnde ad Epheſios Apoſtolus,Reue-
latum eſt (inquit) ſanctis apoſtolis & prophetis in ſpiritu,eſſe gentes cohæredes,& concorpo-
rales promiſſionis dei in Chrõ Ieſu. ¶[Et collocauit]deus[illic.]hoc eſt in prædicta affluẽtia 36
gratiæ atq; doctrinæ cœleſtis[eſuriẽtes]iuſtitiam,qui auide receperunt fidẽ catholicã & verbi
Actu.17 cœleſtis prædicationẽ,quẽadmodũ in Actibus apoſtolorum de Theſſalonicẽſibus ſcriptũ eſt,No
biliores ex eis cũ omni auiditate ſuſceperunt verbum dñi,quotidie ſcrutantes ſcripturas[& cõ
ſtituerunt ciuitatem habitationis]i.eccleſiam militantem,quæ eſt ciuitas dei & domus Chriſti 37
ex fidelibus collecta atq; conſtructa. ¶[Et]ipſi apoſtoli ac ſucceſſores & imitatores eorum,
[ſeminauerunt agros]hoc eſt,homines in mundo morantes fœcundauerunt & impleuerũt ỹ
bo dei, mittendo in corda ipſorum euangelium ſaluatoris. Vt enim apud Matthæũ Chriſtus
Matth.13 aſſeruit.Semẽ eſt verbum dei,ager vero ẽ mũdus.Apoſtoli autẽ hoc ſemine mũdũ impleuerũt,
Iſaiæ.27 quemadmodum in Iſaia dictum eſt:Florebit & germinabit Iſrael,& implebit faciem orbis ſe
Matth.21 mine.Huius ſeminis fructum non protulerunt Iudæi,ſed gentes,& ideo Chriſtus apud Matt. E
eis loquutus eſt:Auferetur à vobis regnum dei,& dabitur genti facienti fructus eius[& planta
uerunt vineas].i.eccleſias particulares fundauerunt in Chriſto. Nã Petrus plantauit vineam
Actu.4 Chriſti in Italia,Iohan.in Aſia,Thomas in India.Quod autẽ eccleſia appelletur vinea,conſtat
Act.12. Iſaiæ.5 ex eo qđ in Iſa.habet vaticinio. Vinea dñi exercituũ domus Iſrael eſt[& fecerunt fructum nati
1,Cor,4 uitatis].i.multos genuerunt in Chriſto,quẽadmodũ ait Apoſt. In Chriſto Ieſu per Euangeliũ
ego vos genui. Tot enĩ ſpiritualiter genuerunt,quot ad Chriſtũ conuerterunt. ¶[Et bñd.xit 38
Actuu.13 eis]deus.i.gratiã copioſam contulit eis,prout in Actis apoſtolorum legitur: Diſcipuli replebant
Actuu.2 gaudio & ſpũ ſancto[& multiplicati ſunt nimis]merito & numero.ſecundũ q Lucas in Actis
dicit:Dñs quotidie augebat,qui ſalui fierent[& iumẽta eorum].i.idiotas, & ſimplices iugũ dñi ſu
p ſe humiliter baiulantes[nõ minorauit]nã taliũ plures à deo electi ſunt,quàm nobilium & ſa
pientum.Vnde ad Corint.dicit Apoſtolus:Videte vocationem veſtram fratres,quia non mul
1.Cor.1 ti ſapientes ſecundum carnem,non multi potentes,non multi nobiles ſunt inter vos.Sed quæ
ſtulta & abiecta ſunt mundi,elegit deus,vt confundat ſapientes. ¶Et pauci facti ſunt]fide 39
les in aliquibus locis atq; eccleſijs, per occiſionem eorum à tyrannis ac impijs [& vexati ſunt
à tribulatione malorum]qui pios affligunt,[& dolore]eis inflicto à tyrannis & perfidis.Sæpe
nanq; infideles vrbes & villas, terras atq; eccleſias Chriſtianorum vaſtauerũt,deſtruxerũt,&
fideles occiderunt. ¶[Effuſa eſt contentio ſuper principes].i.maiores perſequentiũ Chri- 40
ſtianos in contentionem verſi ſunt, vel contra ſeinuicem, vel contra veritatem fidei Chriſtia-
næ,vel contra principes Chriſtianos [& errare fecit].i.permiſit[eos]deus[in inuio]i.ĩ infideli F
tate,in qua nulla eſt via perueniendi ad vltimum finem[& non in via].i.in fide vera,quia nec
fidem habuerunt. ¶[Et adiuuit pauperem de inopia].i.populum gentilem ſpiritualibus di- 41
uitijs deſtitutum ſubleuauit de iſta penuria,ditans eum ſpiritualibus bonis[& poſuit]eos,[ſi
cut oues familias].i.ſic eos in domo ſua(quæ eſt eccleſia)collocauit,pauit,& cuſtodiuit,quẽad-
Iohan.10 modũ paſtor oues ſuas cuſtodit,locat,& alit. Vnde apud Iohan. Chriſtus, Alias(inquit)oues
habeo,quæ non ſunt de hoc ouili,& illas oportet me adducere. Vel,adiuuit pauperem .i. humi
lem,de inopia,exaudiendo p̃cem ipſius.Deus enim ſuperbis reſiſtit,humilibus autem dat gra-
Iacob.4 tiam.Porro in tantum adiuuat eum de inopia,vt dicat in Euangelio:Beati paupes ſpiritu,qm̃
Matth.5 ipſorum eſt regnum cœlorum.Quid ergo hoc paupere ditius,cui promiſſa eſt cœleſtis regni poſſeſ-
Tob 4. ſio?Merito igitur ait Tobias: Noli timere fili mi:pauperem quidem vitam gerimus,ſed habe
2.Cor.8. bimus multa bona,ſi timuerimus deum.Et Apoſt.ad Corin.Altiſſima paupertas eorum abũ
dauit in diuitias ſimplicitatis eorum. ¶[Videbunt recti]i. prædictas mias dei iuſti intelligẽt, 42
[& lætabuntur]in deo propter beneficia eius tam copioſa,[& omnis iniquitas] .i.oĩs iniquus
contra veritatem & contra iuſtos impudenter,inſolenterq; garriens.ſ.dæmon,tyrannus, fal-
ſus frater,atq; hæreticus[oppilabit].i.claudet[os ſuum]qm̃ ab ipſa veritate vincetur, & cõfun
Iſaiæ.18 detur,& tandem à Chriſto reprobabit,atq; damnabitur.Propter quod apud Iſaiam dñs ait ſu
perbo.Ponã circulũ in naribus tuis,& frenum in maxillis tuis. Sæpe etiam impij q iuſtis detra
hunt,dũ conuerſationẽ eorum ſctãm cõſpiciũt,ſilent à malo eorumq; interdũ cõmendãt qbus detra
hebant.

A habeant. Hinc eñi Princeps apoſtoloꝝ ait: Hæc eſt voluntas dei vt benefacientes obmuteſcere 1.Pet.2.
faciatis imprudentiũ hominũ ignorantiã. ¶Quis ſapiens & cuſtodiet hæc?].i. qui vere ſapi
ens eſt, iſta memoriæ retinebit, ſpiritualiter ſumet, ſeq̃ inopẽ reputabit[& intelliget mias dñi?]
.i. multiplicẽ gratiã ſibi ac cæteris præſtitã diligenter penſabit, per experientiamq̃ cognoſcet
q̃ pius & clemẽs ſit dñs, pater miaꝝ & deus totius conſolationis. Et huic ſimile eſt quod Oſee 2.Cor.1.
propheta dicit: Quis ſapiens & intelliget iſta, intelliget & faciet hæc? Sed videtur contrarium Oſee.14.
quod in Euangelio veritas aſtruit: Confiteor (inquiens) tibi pater dñe cœli & terræ, quia abs Luc.10
condiſti hæc à ſapientibus & prudentibus. Et reſpondendum quod Chriſtus loquitur ibi de
ſapientibus huius mundi, quorum ſapientiam deus ſtultam facit. Nunc autem fit ſermo de ve 1.Cor.1.
re ſapientibus, à ſpiritu ſancto illuminatis.

¶Expoſitio literalis eiuſdem pſalmi.

QVidã autẽ hunc pſalmũ ad literam exponunt de ſolis Iudæis, corporalibusq̃ periculis à
quibus diuinitus liberati ſunt: & eſt expoſitio iſta ſatis infructuoſa, nec literæ conſonat
in quibuſdã. Ait itaq̃: Confitemini dño, ſicut expoſitũ eſt. Dicant q redẽpti ſunt, à diuerſis peri
culis, à dño, deo Iſrael, quos redemit de manu inimici & tyranni, eos qualitercunq̃ affligentis,
de regionibus, in q̃bus erant diſperſi, congregauit eos, reducendo eos in terrã patꝝ ſuoꝝ, ſicut
per Ezechielẽ dixit: Tollã vos de gentibus, & congregabo vos de nationibus, & inducã vos in Ezech.32
terrã veſtrã. A ſolis ortu & occaſu, ab aquilone & mari, i. à terris Iudææ vicinis ex omni latere
eius, ſecundum quod quædã terræ reſpectu eius ſunt orientales, quædam occidentales, & cæ.
B in quibus quidã Iudæoꝝ fuerunt diſperſi, & à quibus reducti ſunt. Errauerunt in ſolitudine. i.
deſerto, in inaquoſo. i. in loco ſicco, quia in deſertis nullæ aut modicæ aquæ reperiuntur. Viã
ciuitatis habitaculi. i. iter tritum ac certum ad ciuitatem aliquam ducens, in qua ſecure habita
re poſſent, non inuenerunt, quia in locis deſerti non inueniuntur itinera ſtrata: & quia ex tali
deuiatione ſequitur fames ac ſitis, ideo ſubditur. Eſurientes, & ſitientes, panem & potum cor
poreum, anima eorum in ipſis defecit, à naturali vigore. Et clamauerunt ad dominum, pro re
cto meatu. Et deduxit eos in viam rectam, vt irent in ciuitatem habitationis, in qua tute mane
rent. Propterea. Confiteantur domino miæ eius, &c. Quia ſatiauit animam inanem. i. homi
nem, vacuum ventrem habentem, & animam. i. hominem, eſurientem ſatiauit bonis, cibi ac
potus. Deinde ponitur liberatio à captiuitate. Sedentes in tenebris. i. in carceribus tenebroſis,
& vmbra mortis. Nam talia loca ſunt morti ſimilia, propter afflictiones grauiſſimas, vinctos
in mendicitate. i. parco victu, & ferro. i. catenis. Captis enim datur modicus cibus. Hos ergo re
demit, qui ideo capti erant, Quia exacerbauerunt eloquia dei, & cæter. Et eduxit eos de tenebris
.i. prædictis ergaſtulis, & vmbra mortis. i. miſera vita captiuitatis, quæ morti eſt ſimilis, & vin
cula eorum, quibus erant ligati, dirupit. Quia contriuit portas æreas, quibus erant concluſi.
Omnem eſcam, corporalem, abominata eſt anima eorum, ex graui corporis infirmitate, & ap
propinquauerunt vſq̃ ad portas mortis. i. ad agonem, quia ſanari ſe poſſe deſperauerunt. Mi
ſit verbum ſuum. i. dicendo præcepit, & ſanauit eos, & eripuit eos de interitionibus eorum. i.
de languoribus mortem inducentibus. Conſequenter agitur de liberatione à tempeſtatibus at
C q̃ periculis maris, Qui deſcendunt mare in nauibus, ad nauigandum in eo, facientes operatio
nẽ in aquis. i. in mari diuerſos labores exercẽtes. Ipſi viderũt opa dñi, quæ natant in mari. ſ. piſ
ces & alia quædã inſolita, quæ frequenter apparent in mari. Vñ ſubiungitur, & mirabilia eius,
viderũt, in pfundo, maris, videlicet mõſtra, beluasq̃ marinas. Dixit de9 & ſtetit. i. ſurrexit atq̃
inualuit, ſpũs procellæ. i. ventus & motus tempeſtatis, & exaltati ſunt fluctus eius. i. in altum
aſcenderunt & intumuerunt gurgites maris. Aſcendunt vſq̃ ad cœlos. i. mari ſic intumeſcen
te, naues, & nautę in eis exiſtentes, aſcendunt in magnam altitudinem aeris, & deſcendunt vſ
q̃ ad abyſſos. i. in magnam maris profunditatem, ſecundum quod fluctus deſcendunt: anima
eorum. i. nautarũ, in malis pœnæ tabeſcebat, propter pericula imminentia. Turbati ſunt, cor
de, & moti ſunt, corpore, timore, atq̃ tremore, ſicut ebrius, qui ſtare & ratione vti non poteſt
perfecte, & omnis ſapientia eorum deuorata eſt, quia in tantis periculis neſciunt ſibi conſulere
q̃m magnæ paſſiones actum rationis impediunt, eo quod virtutem phantaſticam multum de
ordinent. Et ſtatuit procellã eius. i. deus tẽpeſtatẽ maris conuertit, in auram. i. in ventũ ſuauẽ
& ſtatũ quietũ, & ſiluerunt fluctus eius. i. fluctus maris à ſuo ſtrepitu ceſſauerunt. Et lætati ſunt
nautæ. quia ſiluerunt, hi fluctus, & deduxit eos, deus, in portũ voluntatis eoꝝ. i. in portũ optas
tũ. Poſuit, deus, flumina in deſertũ. i. aquas fluuioꝝ fecit deficere, ita quod t̃ra añ aquis irrigua
ſiccata eſt tanquam deſertũ: & exitus aquaꝝ in ſitim. i. t̃ram aquis fluentẽ fecit ſitibundã & ſte
rilẽ. Terrã fructiferã, poſuit in ſalſuginẽ. i. ſterilẽ fecit, à malitia inhabitãtiũ in ea. i. propt̃ incola
rum eius pctã. Poſuit deſertũ in ſtagna aquarum. i. t̃ram aridam fecit aquoſam, & t̃ram ſine

A tibi].i.laudabo te [in populis] Iudæoꝝ [dñe] pater, quibus pee meipm ꝑdicaui. & inter quos
te ſemp laudaui, ꝑcipue inter diſcipulos meos, q erant Iudæi [& pſallam tibi] p apłos & cæte-
ros meos miniſtros [in nationibus] .i.in gẽtilibus ad fidem per illoꝝ ꝑdicationem conuerſis.
Pſallebat Chriſtus in his gentibus deo, dum miſit apoſt. prædicare Euangelium regni inſ gen
tiles. In euangelio nanq; deus ſumme laudatur. Hinc eñ (referente Iohanne) ait patri vnigeni Iohan. 17
4 tus filius: Ego te clarificaui ſup terram, opus conſummaui q̃d dediſti mihi vt facerem, & notũ
feci hominibus nomen tuũ. Sic aũt laudaui te. ❡[Quia magna ſup cœlos mia tua].i.copioſe
effuſa eſt miſeratio tuæ bonitatis ſup ciues cœleſtes. Et in ipſis refulget pietas tua, qm ſola gr̃a
ſunt ꝓſeruati à malo, & confirmati in bono [& vſq; ad nubes veritas tua].i.Illuminatio euan
gelicæ veritatis ſeu infuſio ſapientiæ ſalutaris ſanctis apoſtolis & prædicatoribus bonis (q cœ
li dicuntur) impreſſa eſt, quemadmodũ in euangelio promiſiſti: Cum venerit (inquiẽs) ille ſpi- Iohan. 16
5 ritus veritatis, docebit vos oẽm veritatem. Deinde propheta Chr̃m alloqtur. ❡[Exaltare ſu
per cœlos deus].i.tu Chriſte verus deus exiſtens, q in paſſione tantum conculcatus & humilia
tus es, aſcende ſup oẽs cœlos, & redi vnde veniſti [& ſup omnem terram gloria tua].i.p totum
mundũ diuulgetur excellentia tua, ꝑdicetur diuinitas tua, & agnoſcatur gloria tua. Quemad-
modũ apud Iſaiam prædictũ eſt: Ecce exaltabitur ſeruus meus & eleuabitur, & ſublimis erit val Iſaiæ. 52
de. Vnde & rurſus Iſaias dicit: Ponent dño gloriam, & laudem eius in inſulis nuntiabũt. Hoc Iſaiæ 42
etiam Chriſtus commiſit implere poſt reſurrectionem dicens apoſtolis. Eritis mihi teſtes in Ie Acto. 1.
ruſalem, & in omni Iudæa & Samaria, & vſq; ad vltimum terræ [vt liberentur] per fidem &
B obſeruantiam legis tuæ [dilecti tui].i.omnes à te ab æterno electi. Ideo eñ Chriſtus miſit apo 2. Tim. 2.
ſtolos prædicare vbiq;, vt ſaluarent electi, iuxta illud apoſtoli: Omnia propter electos.
6 ❡[Saluum] me [fac dextera tua] .i.in dextera tua, ita vt in dextera tua in cœlo reſideam in
bonis tuis potioribus atq; cœleſtibus [& exaudi me] Iſta precantẽ [deus loquutus eſt in ſan-
cto ſuo].i.pater loquutus eſt nobis in filio, qui eſt ſanctus ſanctoꝝ. Quæ aũt ſequuntur, pñt
7 eſſe verba Chriſti, ſeu dei patris, vel totius ſupfeliciſſimæ trinitatis. ❡[Exultabo].i.in electis Pſal. 149
meis lætabor, quia beneplacitum eſt domino in populo ſuo. Et apud Ieremiam teſtatur: Læta Iere. 32.
bor ſup eis cum benefecero eis [& diuidam Sichimam].i.gentilitatem quoſdam gentilium cõ-
uertendo clementer ad fidem, alios iuſte relinquendo. Non eñ omnium eſt fides. Et in Acti- 2. Tim 2
bus apoſtoloꝝ legitur Paulus à ſpũ ſancto prohibitus loqui verbum dei in Aſia [& cõuallem Acto. 16.
tabernaculoꝝ dimetiar].i.populum Iudæoꝝ diſcernam, quoſdam eoꝝ conuertendo, & cæte- Rom. 11.
ros deſerendo. Reliquiæ enim per electionem ſaluæ factæ ſunt, ſecundum Apoſtolum. Et apd̃ Iohan. 13
Iohãnem dixit Chriſtus: Non de omnibus vobis dico: ego ſcio quos elegerim. Per Sichimã aũt
intelliguntur gentiles, quia in terra Sichimorum morabantur pagani, per conuallem vero ta-
bernaculoꝝ deſignantur Iudæi, qm (ſicut in Geneſi legitur) Iacob de Syria rediens, in hoc loco Gen. 33.
fixit tentoria, propter quod vocauit eum Soccoth, id eſt, tabernacula. ❡[Meus eſt Galaad,]
8 id eſt congregatio martyꝝ, qui proprij ſanguinis effuſione teſtimonium ꝑbuerunt fidei Chri
ſtianæ. Galaad nempe interpretatur aceruus teſtimonij [& meus eſt Manaſſes] .i.popul⁹ tem
poralium atq; carnalium obliuiſcens, & diuina contemplans ac cœleſtia appetẽs, ad gregẽ pti
net electoꝝ meoꝝ. Manaſſes nanq; interpretatur obliuio, & Apoſtolus ait: Quæ poſteriora Phil. 3.
C ſunt obliuiſcens, in anteriora extendo meipſum [& Ephraim].i.populus in bonis opibus fer-
tilis eſt [ſuſceptio capitis mei].i.à me ſuſcipitur, quia acceptus eſt mihi. Ephraim enim interp-
tatur fertilitas. ❡[Iuda rex meus].i.populus confeſſoꝝ eſt rector corporis mei myſtici, puta
9 eccleſiæ. Per confeſſores eñ, qui vita & verbo dñm profitentur ac laudant, alij gubernãt. Pro-
pter q̃d dñs per Ieremiam loqtur: Dabo vobis paſtores ſecundum cor meum, & paſcẽt vos ſci- Iere. 3
entia & doctrina. [Moab lebes ſpei meæ.] Moab interpretatur ex patre: per quod intelligunt
electi, de quibus dicit Euangeliſta: Non ex ſanguinibus, neq; ex volũtate carnis, ſed ex deo na- Iohan. 1
ti ſunt. Vnde & Chr̃s: Oĩs (inquit) plantatio quã nõ plantauit pr̃ meus cœleſtis, eradicabit. Hi Matth. 15
ergo ſunt lebes ſeu olla ſpei ipſius Chriſti, qa per eos impletur illud, propter quod ipſe ſanguinẽ Apoc. 5
10 propriũ fudit. Ipſi nãq; ſaluant, & ita p eos Chr̃s reparat gloriã, glorificationẽ patris, p lapſum
primoꝝ parentũ amiſſam. ❡[In Idumæã].i.in terrã gentiliũ [extendam calciamentũ meũ]
.i.naturã meã humanã, q̃ erat velut calciamentũ diuinitatis. Hoc calciamentũ Chriſtus in Idu
mæã extendit, dũ per totũ orbẽ ſeipm ꝑdicari, & ad alioꝝ notitiam ferri fecit, ſicut de Paulo in
Actis ait: Vas electionis eſt mihi iſte, vt portet nomen meũ corã regibus & principibus [mihi Acto. 9
alienigenæ].i.gentiles olim alieni à deo & fide, qui aliqñ non populus [amici facti ſunt] per ꝑ-
dicationem apoſtoloꝝ credendo in me. Propter quod ad Epheſios talibus ſcripſit Apoſtolus:
Iam nõ eſtis hoſpites & aduenæ, ſed eſtis ciues ſanctoꝝ & domeſtici dei. Et rurſus ait: Vos qui Ephe. 2
eratis longe, nunc facti eſtis prope in ſanguine eius. Vnde & Balaam in Numeroꝝ libro ꝑdi- Ibidem.

hominibus,qm̄ tu dixiſti: Qui me confeſſus fuerit coram hominibus,confitebor & ego eū co- Luc.12
A ram pr̄e meo. Et in Matth. Sic luceat lux veſtra coram hominibus, vt videant bona facta vr̄a, Matth.5.
& glorificent pr̄em veſtrum qui in cœlis eſt. Interdū etiam debemus domino confiteri noſtra
pc̄tā in populis,quando videlicet pc̄tā manifeſta ſunt. Quia magna ſuper cœlos.i. ſuper oēs
qui in terra cœleſtem atq; angelicam vitam ducunt,quoꝝ conuerſatio eſt in cœlis. Mitericor- Phil.3
dia tua:Quicquid eñi boni in eis eſt,ex tua ordinatione & bonitate manauit,dependet,& con
ſeruatur. Vel,ſup cœlos.i.beatos in patria,qm̄ ipſi p miam beatitudinem ſuam adepti ſunt. Et
vſq; ad nubes.i.angelos ſanctos,veritas tua.i.illuminatio tua pertingit. Nam ſecundū Diony
ſium.xv.cap. cœleſtis Hierarchię. Per nubes ſacra ſcriptura intelligit angelos,qm̄ ipſi primo &
immediatius,copioſiusq; ſummæ lucis radios ſuſcipiunt,eosq; transfundunt in alios. Exalta-
re ſuper cœlos deus.i.ab om̄ibus ciuibus patriæ cœleſtis,adoreris, magnificeris, atq; lauderis
& ſup oēm terram.i.tota militanti eccleſia augeatur, & ſemp exiſtat,gloria tua.i. clara nomis
tui notitia,laudatio glorioſa, veneratioq; præclara,quatenus omnes conuertantur ad te,& ti-
bi obediant,gloriamq; perſoluant, vt liberentur dilecti tui ab omni periculo. Saluum fac me
dextera tua.i.p benignam tuam ſubuentionem ac gratioſam p̄ſentiam,& exaudi me,iſta pre-
cantem. Deus loquutus eſt,p inſpirationem internā ſeu angelicam reuelatiōem, in ſancto ſuo,
propheta,ſ.me,ſeu alio quocūq;,hoc q̄d ſequit. Exultabo & diuidam Sichimā,&c.cuius expo-
ſitio in p̄cedenti articulo poſita eſt. Deus eñi diuiſit atq; dimenſus eſt Sichimā & cōuallem ta-
bernaculoꝝ p p̄dicationē primitiuæ eccleſiæ,& ita eccleſia aliquo modo diuiſionem hanc fecit
B electoꝝ à reprobis,iuxta ſenſum expoſitum. Similiter ipſa dicere poteſt: Meus eſt Galaad,&
meus eſt Manaſſes,& Ephraim ſuſceptio capitis mei,qm̄ populi ſancti & Chriſtiani p Galaad
& Manaſſen ac Ephraim deſignati,prout in præcedenti articulo dictum eſt,ad vnitatē & my-
ſticum corpus eccleſiæ pertinent,ſ.martyres ſignificati per Galaad, oblitores temporalium re
rum figurati per Manaſſen, operatores idonei p Ephraim denotati. Et de Ephraim ait eccle-
ſia,quod ſit ſuſceptio capitis ſui.i. à Chriſto capite ſuo populus fœcundus in bono ſuſcipitur.
Iuda.i.populus dn̄o confitens verbo ac opere eſt,rex meus.i.rector membrorum eccleſiæ, q̄a
à talibus inferiores regendi ſunt. Moab.i.populus ex patre genitus, ſ. filij ſummi patris,lebes
ſpei meæ,quia in talibus confidit eccleſia ꝙ ſaluabuntur, eo ꝙ ſcriptum ſit in prima canonica
Iohannis:Omnis qui natus eſt ex deo,non peccat,qm̄ ſemen dei manet in eo. Deinde eccleſia
ait:In Idumæam extendam calceamentū meum.i.pedes meos ad gentiles extendam,prędican 1 Iohan.3
do p totū mundū,quemadmodum dicit Apoſt. Ecce conuertimur ad gentes. Mihi alienigenæ Actuu,13.
amici facti ſunt.i.gentiles p charitatē vnū facti ſunt mecū in Chriſto. Oēs nanq; fideles p cha-
ritatem vniunť in deo,q̄a(vt ait Apoſtolus)Chriſtus eſt pax noſtra,qui fecit vtraq; vnū. Vnde Ephe.2
& in Zacharia p̄dictū eſt: Conſiliū pacis erit inter duos illos. In eccleſia eq̄dem Chriſti,duo po Zach 6
puli charitatiue adunati ſunt,vtpote Iudæi & Gentiles. Et ecce q̄ amiciſſimi atq; chariſſimi fa-
cti ſint conuerſi ex gentibus primitiuæ eccleſiæ,q̄ ex Iudæis conſtabat. Paulus eñi Theſſaloni- 1.The.2.
cenſib. ſcribens:Fratres,inq̄t,mei chariſſimi & deſideratiſſimi,gaudiū meū & corona. Et alibi:
C Libentiſſime impendā & ſupimpendar ipſe pro aīabus veſtris. Rurſusq;: Tunc nos viuimus,ſi 2.Cor.12. 1.The.3.
vos ſtatis in dn̄o. Sed q̄a iſta progreſſio & p̄dicatio eccleſiæ p vniuerſum mundum facta eſt,nō
virtute hūana,ſed poteſtate diuina,ideo ſubdit eccleſia in pſona p̄dicatoꝝ ſuoꝝ. Quis deducet
me in ciuitatem munitā? Et patet ſentētia ex p̄dictis:Da nobis auxilium de tribulatione,id eſt
aduerſus oēs perſequutiones & aduerſitates, ne opprimamur à malis, ſed patientiam conſerue
mus, atq; per eam om̄ia duta vincamus. In deo.i.per gratiam dei,faciemus virtutem, reſiſten
do mundo,carni,ac dæmoni,atq; diuina mandata ſeruando. Et ipſe ad nihilum deducet.i.cō
teret ac deficere faciet inimicos noſtros viſibiles & inuiſibiles, ſecundum quod ad Roma. ſcri- Roma.16
tum eſt:Deus conteret Satanam ſub pedibus veſtris velociter. Demum omnia iſta conueniūt
ſancto Dauid,ſicut & cæteris ſanctis,ſecundum ſenſum iam explanatum,vſq; ad id. Deus lo-
quutus eſt in ſancto ſuo. Hæc ergo de Dauid literaliter exponenda ſunt. Ait itaq;: Deus locut⁹
eſt in ſancto ſuo, id eſt, per Samuelem & Nathan prophetam. Dixit & promiſit mihi quod e-
go Dauid exultabo & diuidā.i.cū lætitia metiar Sichimā.i.ſpolia terræ Sichimoꝝ, ſeruis & ad
iutoribus meis mecū contra illā pugnantibus:& conuallem tabernaculorum.i.locum q dr̄ Soc 2.Reg.8
coth iuxta Iordanem,dimetiar.i.filijs Iſrael teſtituam,dando vnicuiq; debitam partem. De
hac nanq; conualle expulit Dauid Philiſtæos,qui eam iniuſte poſſederant. Sed quoniam DA-
VID hæc fecit adiutorio populi ſui, eorum præcipue qui magis bellicoſi ac fortes fuerunt,
Idcirco nominat tribus illas quæ ei adiutorium præbuerunt. Meus eſt Galaad, id eſt,
populus habens terram Galaad in poſſeſſionem trā Iordanem,qui erant nominati in robore
propter Iair & Iephthe de illa terra exortos, & meus eſt Manaſſes, id eſt, populus ex filio Io-

Iudic. 10, 11, 12. ſeph dicto Manaſſes progenitus, qui popul⁹ erat ſamoſus propter Gedeonem ex illa progenie D
Gen. 41. natum. Et Ephraim ſuſceptio capitis mei. i. populus ex Ephraim genitus à me principaliter ac
Iudic. 6 ceptatur, quoniam numeroſus atq; fortiſſim⁹ erat, & Ioſue de hac tribu fuit, prætulitq; Iacob Ephra
Gen. 48. im ipſi Manaſſe. Iuda rex meus, quia de Iuda principes erant. Moab lebes ſpei meæ. i. per adiu-
torium dei confido Moabitas expugnare ac poſſidere, quemadmodum poſſidetur olla à patre
3. Reg. 8 ſamilias. Hoc etiam ſactum eſt, nam Moabitæ ſeruierunt Dauid ſub tributo. In Idumæam. i. in
Gen. 25. terram Edom, in qua moratus eſt Eſau, extendam calceamentum meum. i. illam intrabo, & cal
ceatus per eam meabo, ſubijciens eam imperio meo. Mihi alienigenæ, id eſt, gentes in circumitu
Iudææ manentes, amici facti ſunt, id eſt, confœderati, poſtulantes ſibi pacem dari à me. Quo-
niam vero Dauid cognouit iſta ſe non poſſe implere propria poteſtate, ſed adiutorio dei, ideo
ſubdit: Quis deducet me in ciuitatem munitam? muris ac portis, quis deducet me vſq; in Idu-
mæam vt eam mihi ſubijciam? Nonne tu deus, qui repuliſti nos. i. qui præteritis temporibus per
miſiſti populũ Iſrael grauiter, multipliciterq; affligi? Cætera eluceſcunt ex præinductis. Ecce
pſalmum in exordio ſui ſpũali lætitia plenum, & feruido amatori ſuauem audiuimus. Et omni-
no conandum eſt nobis taliter in diuino amore ſuccreſcere, vt vere dicamus: Paratũ cor meũ
deus, paratũ cor meũ. Decet nanq; rõnalem creaturã creatori ſuo perfecte eſſe ſubiectam, & to-
to deſiderio ad ipſius beneplacitum promptã. Debet quoq; quilibet noſtrum ſeipſum hortari excitare
Hebr. 3 & inflammare ad dei præconia atq; obſequia, dicendo: Exurge pſalterium & cythara. Vnde ad
Hebræos dicit Apoſt. Adhortamini voſmetipſos per ſingulos dies, vt non obduretur quis ex
vobis fallacia peccati. Debemus inſuper omni hora firmum habere propoſitum indeſinenter E
laudandi ac venerandi altiſſimum, dicentes intra nos: Exurgam diluculo, & confitebor tibi in
populis domine. In omnibus vero & ſuper omnia decet, imo oportet nos dei honorẽ intẽdere,
in eius laudibus exultare, eius beatitudini cõgaudere ſcd̃m quod charitas diuina efflagitat. Demũ
vt nos pertineamus ad gregem dominicum ſtudeamus ſpũaliter eſſe Galaad, Manaſſes, Ephra
im, & Iudas. Galaad nanq; efficimur, dum fidem noſtram operibus atteſtamur, in tm̃, vt nullus
dicere poſſit, quin bona ſit fides illa, quæ talem conuerſationem ſuggerit & requirit. Manaſſes aũt
efficimur temporalia obliuiſcendo, cœleſtiumq; bonorum affectuoſe reminiſcendo, quatenus ſicut
2. Cor. 3. hortatur Apoſt. reuelata facie gloriam dñi ſpeculemur, nuncq; quotidie in Chriſtiana ſapia il
Phil. 3. luſtremur, quã in tm̃ concupiuit Apl's, vt ad Philippen. dixerit: Exiſtimo oĩa detrimentum eſſe
1. Timo. 6 propter eminentem ſciam dñi nři Ieſu Chriſti. Et omnino decet vt victũ & quibus tegamur habẽ
tes, temporaliũ ſolicitudinẽ relinquamus, atq; in cœleſtibus bonis totaliter occupemur. Effici-
mur aũt & Ephraim in ſpũalibus operibus fructificando, & opera ſpũs efficaciter exercẽdo. Iudas
aũt efficimur, dño ore ac ope confitendo. Poſtremo commemorandum eſt, quod circa illud:
In deo faciemus virtutem, dicit ſanctiſſ. Hieronymus noſter: Non habemus (inquit) ſpem niſi
in deo tantum. Non dicamus, ſi iſtud aut illud mihi euenerit, vnde habeo viuere? Si ſenuero, ſi
Mat. 6 infirmus factus fuero, vnde viuo? Chriſtum habes & times? Si volatilia paſcit, dubitas quod
poſſit te paſcere? Nos ergo omnem ſolicitudinem proijciamus de cordibus noſtris, & dicamus:
In deo faciemus virtutem, & ipſe erit virtus noſtra, & rector noſter.

COMMENTARIVS IN PSALMVM. C.VIII. F

¶ Expoſitio Tituli.

Eſt aũt pſalmi pñtis titulus iſte: In finem Pſalmus Dauid, hoc eſt, pſalmus iſte in finem qui
Chr's eſt nos erigens, quia de eo cõſcriptus eſt, eſt ipſius Dauid tanq̃ authoris. Qd̃ enim hic pſal
mus de Chriſto ad literam loquitur, apoſtolica authoritate probatur. Nam Petrus, referẽte Luca
in Actis allegat ſcripturã huius Pſalmi loquentem de Iuda proditore, & pœna ſibi inflicta, propter
Actu. 1. peccatum quo tradidit Chrm̃. Sic enim ait in Actis: Exurgens Petrus in medio fratrum dixit: Viri frẽs
oportet impleri ſcripturam, quam prædixit ſpũs ſanctus per os Dauid de Iuda, qui fuit dux eorum qui compre-
Ibidem Pſalm. 68 henderunt Ieſum. Et poſt pauca. Scriptum eſt (inquit) in libro Pſalmorum: Fiat commoratio eo-
rum deſerta & nõ ſit qui habitet in ea. Et epiſcopatum eius accipiat alter. Huius autem autho-
ritatis prima pars habita eſt in Pſalmo. 68. Alia vero pars eius continetur in pſalmo pñti. Pe-
trus autem vtramq; ſcripturam coniungit, quoniam Pſalmus vterq; de Chriſti loquitur paſſione.
Mat. 26 Prima quoq; pars authoritatis iſtius explicat pœnam Iudæorum, qui ad Chriſti emptionẽ & occi-
ſiõem ex inuidia moti ſunt. Secunda vero pars eius exprimit pœnam Iudæ, qui ad chriſti ven
ditionem ex auaritia motus eſt. Et ſicut verba ementium atq; vendentium commixtim nar-
rantur ac deſcribuntur, ita in pſalmo hoc verba Iudæ proditoris ac Iudæorum ementium ſimul
referuntur atq; concurrunt. Chriſtus igitur ſecundum quod aliquo modo viator erat, & paſſibilis
patrem orat, dicendo.

1 A DEus laudem meam ne tacueris] Hoc eſt,eam non cæles,neq; taceri permittas:ſed tu Iohan. 8
2 qui vides me à Iudæis vituperari & occidi, nec propriam gloriam quærere, ſed oīa
ad tuum honorem referre. Fac mihi ſicut facio tibi, ita vt gloriam meam & laudem
atq; iuſtitiam alijs maniſeſtes,eoſq; ad me laudandũ conuertas. Hoc eſt quod Chri
ſtus depcatur: Pater, venit hora, clarifica filium tuum, vt filius tuus clarificet te. Hæc aũt opaſ Ioh.17.
te poſtulo [quia os peccatoris].i. populi ſacerdotalis [& os doloſi] .i. Iudæ proditoris [ſuper
me].i. contra me [apertum eſt] Sacerdotes eñ concitauerunt plebem contra Chr̃m,& multas Marc.15
blaſphemias contra Chr̃m locuti ſunt ipſi cum ſuis fautoribus, dicentes: Inſanit, qd eum audi Ioha.10.8
tis? Et alibi apud eundẽ Euangeliſtam. Nonne benedicimus nos, qa Samaritanus es tu,& dæ
monium habes? Iudas quoq; contra Chr̃m os ſuũ aperuit: Quid (inquiens) vultis mihi dare,& Matth.26
ego eum vobis tradam? Et quod Lucas refert: Quemcunq; oſculatus fuero, ipſe eſt, tenete eum Luc.22
2 & ducite eum caute. ¶ [Locuti ſunt] Iudæi & ſacerdotes [aduerſum me lingua doloſa] pro
ferendo adulatoria, vt me caperent in ſermone. Sic enim apud Matthæum dicunt. Magiſter Matth. 22
ſcimus, quia verax es,& viam dei in veritate doces,& non eſt tibi cura de aliquo [& ſermoni Matth. 14
bus odij circundederunt me] dicentes ad me in die Palmaꝝ: Audis quid iſti dicunt? Et apud a
lium Euangeliſtam. Tu de teipſo teſtimonium phibes, teſtimonium tuũ non eſt veꝝ. Et alibi: Ioha.8.9
Nos ſcimus, qa hic homo pctõr eſt. Vnde p Oſee ait Saluator: Præuaricati ſunt in me,& ego Oſee.7
redemi vos,& ipſi locuti ſunt contra me mendacia. Et in Ieremia: Audiui contumelias multo Iere.20
rum,& terrorem in circumitu, perſequimini & perſequamur eum, [& expugnauerunt].i. vſq;
B ad mortem perſecuti ſunt [me gratis] .i. ſine rõnabili cauſa, propter quod Pilatus Iudæis dice
3 bat: Nullam cauſam inuenio in hoie iſto, ſed neq; Herodes. ¶ [Pro eo, vt me diligerent] hoc Iohan. 18
eſt, pro beneficijs meis à me collatis, propter quæ me tenebantur diligere [detrahebant mihi]
dicentes: Seducit turbas. Et ecce hõ vorax, potator vini, publicanoꝝ & pctõꝝ amicus. Et: Nõ Iohan. 7
eſt hic hõ à deo, q ſabbatũ non cuſtodit [ego aũt orabam] pro conuerſione eoꝝ. Nam in cruce Matth. 11
ſuſpenſus dixit: Pater ignoſce illis. Vnde in Iſaia ſcriptũ eſt: Et p tranſgreſſoribus orauit. Chr̃s Iohan. 9
eñ impleuit q̊d docuit, qm̃ cœpit facere & docere. Docuit aũt pro aduerſarijs eſſe orandum. Luc.23
Orate (inquiens) pro perſequentibus & calũniantibus vobis. Ipſe igitur pro inimicis ſuis obtu Iſa.53.
4 lit p̃cem. ¶ [Et poſuerunt aduerſum me mala p bonis].i. iniurias verboꝝ ac verbeꝝ intule Actu. 7
runt mihi, pro informatione q̃ eis regnum dei annuntiaui,& multa coram eis miracula feci, vt Matth.5
cõuerterent ad fidẽ. Vnde locutus ſum eis: Multa bona oſtendi vobis ex pr̃e meo, propť quod Iohan. 10
hoꝝ me lapidatis? Et p Ieremiã: Nunquid redditur pro bono malũ, quia foderunt foueã anime Iere. 18
meæ [& odium pro dilectione mea] i. pro dilectione mea rependerunt mihi rancorẽ. Quemad
modum in Oſee legit: Ego erudiui eos,& roboraui brachia eoꝝ, & in me cogitauerũt malitiã. Oſee.7.
Hinc quoq; apud Matthæũ Chr̃s ait: Ieruſalem, Ieruſalem, quoties volui cõgregare filios tuos, Mat.23.
5 quemadmodũ gallina cõgregat pullos ſuos ſub alis,& noluiſti. ¶ [Conſtitue ſup eũ].i. popu
lum Iudæoꝝ [pctõrem].i. principem malũ, propter demerita populi huius, quemadmodũ in
C libro Iob habet: Regnare facit hypocritam pᵱter pctã populi. Hoc impletũ eſt, qñ Caiphas, põ Iob. 34
tifex fuit anni illius, q merito appellať pctõr, qm̃ dedit finale conſiliũ de occiſione Chr̃i, dicen
do: Expedit vobis, vt vnus moriať pro populo. Ab illo ergo die cogitauerunt interficere eum,
vt dicit Iohannes. Vel: Conſtitue ſup eum.i. populũ iſtũ,& etiam ſup Iudam proditorem, pctõ Iohan. 11
rem.i. diabolum, cuius voluntati deſeruiant pſeuerantes in malo. Hinc Chr̃s apud Iohannem
aſſeruit: Vos ex pr̃e diabolo eſtis,& deſideria pr̃is veſtri vultis pficere. Merent eñ dæmoni ſub Ibidem
di, q noluot acquieſcere ſaluatori. Vnde de Iuda apud Lucã habeť: Intrauit ſatanas in Iudam, Luc.22
q cognominabatur Iſcarioth [& diabolus ſtet à dextris eius].i. cooperetur & in malo aſſiſtat p
ſuggeſtionẽ occultã, tã populo Iudæoꝝ q̃ pditori. Ex dæmonũ eñ ſuggeſtione concitati ſunt,
pſequi Chr̃m. Hæc dicunť non optando, ſed p̃dicendo,& qd illi mereãtur oñdendo. Ipſi enim
6 meruerunt ſic poſſideri à dæmone. ¶ [Cum iudicatur] ipſe Iudas à Chriſto [exeat condemna
tus.] Hoc fuit impletũ in cœna. Protulit nanq; Chriſtus iudiciũ contra Iudã, dum dixit in cœ
na: Væ homini illi, p quem filius hoïs tradeť: bonum ei eſſet, ſi natus non eſſet hõ ille. Hoc autẽ Matth.26
iudicio prolato, dedit Chr̃s Iudæ buccellã, qua ſumpta, introiuit in eum ſatanas,& exiuit con Iohan.13
tinuo de feliciſſ. illo Chriſti atq; apoſtoloꝝ collegio ad filios tenebraꝝ, & tunc damnatus erat
ſnia Chr̃i. Vel ſic, cum iudicatur, populus Iudæoꝝ ſeu proditor particulari iudicio, tempe mor
tis, vel vniuerſali iudicio in die nouiſſimo, exeat, à conſpectu iudicis, condẽnatus in ignem ęter
num [& oño eius].i. ſermo Iudæ. Oratio eñ dr̃ quaſi oris ratio [fiat in pct̃m].i. imputetur ei in
culpam, ſicut dũ dixit: Aue rabbi. Et: Quemcũq; oſculatus fuero, ipſe eſt. Imo pœnitentia eius Matth.26
verſa eſt ei in deſperatiõis pct̃m. Cum eñ dixiſſet: Peccaui, tradẽs ſanguinem iuſtum, deſpera Matth.27
uit,& laqueo ſe ſuſpendit: quod fuit pct̃m in ſpm̃ ſanctum. Nam ſcd̃m Hieronymum magis
pecca

peccauit deſperando,& ſeipſm occidendo,q̃ Chriſtum tradendo. Vel,oratio.i.petitio deo obla D
ta,fiat in pc̃tm̃.i.deo diſpliceat, & vitioſa exiſtat: Vel,ſaltem occaſio fiat culpæ maioris, eo ꝙ
Matth.6 contra formam à Chriſto præfixam oret. Chr̃s nanq; in ořone quã docuit,dixit: Et dimitte no
bis debita noſtra,ſicut & nos dimittimus. Sic aũt Iudas non fecit,idcirco ſcd̃m Caſſiodoꝝ pec-
cauit,dicendo: Dimitte nobis debita ſicut & nos,&c. quoniam in fraterno fuerat odio.
¶[Fiant dies eius] ſ.Iudæ [pauci.] Nam ſtatim ſeipſm peremit ex deſperatione Chriſto diju- 7
Mat.27. dicato. Nam laqueo ſe ſuſpendit,vt dr̃ apud Matthæũ: Et ſuſpenſus crepuit medius, & diffuſa
Actuu.1. ſunt omnia viſcera eius,vt in libro Actuum inducitur [& epiſcopatum eius].i.apoſtolatũ [ac
cipiat alter] puta Matthias,qui pro eo in Apoſtolum eſt electus,prout in Actibus apl̃oꝝ pleni
Ibidem. us recitatur. Vnde ep̃i dicunť,& ſunt ſucceſſores apoſtoloꝝ. ¶[Fiant filij eius orphani,& vxor 8
eius vidua.] Horum vtrunq; ſimul factũ eſt,eo ſuſpenſo & merito. Nam vt fertur pro filijs &
coniuge ſuſtentandis atq; ditandis furabatur ea quæ Chriſto dabanť,cuius ip̃e procurator fui
Iohan. 12 it. Et huic conſonare videť,q̊d à Iohanne ſcriptum eſt,vbi poſt verba Iudæ quibus dixit: quare
vnguentum hoc non venijt tricentis denarijs,& datum eſt ægenis. Subdit euãgeliſta: Hoc aũt
dicebat,non quia de ægenis ad eum pertinebat: ſed quia fur erat,& loculos habens. Deinde de
ſcribitur pœna populi Iudæorum,qui dici p̃nt filij Iudæ, quoniam malitiam eius imitati ſunt,
de quibus ſubiungitur. ¶[Nutantes] hoc eſt,greſſu titubantes,& certum locum quo ire de- 9
beant ignorantes [transferantur] de propria terra [filij eius].i.Iudæi [& mendicent] tanquã
ab aduerſarijs ſuis ſcilicet Romanis,ſpoliati bonis immobilibus atque mobilibus [ejciantur
de habitationibus ſuis] ad terras alienas. Hæc omnia facta ſunt eis à Tito atq; exercitu Roma E
Oſee.9. norum,quemadmodum per Oſee prophetam Chriſtus prædixit: Exoſos habui eos propť ma
litiam adinuentionum ipſorum. De domo mea ejciam eos, & erunt vagi in nationibus.
¶[Scrutetur fœnerator] hoc eſt,exactor,ſ. Titus [oẽm ſubſtantiã].i.diuitias [eius].i.popu 10
li Iudæoꝝ. Titus nanq; fecit ſubſtantiã Iudæoꝝ diligenter inquiri ac tolli [& diripiant alieni]
.i.Romani miniſtri Titi [labores eius].i.diuitias Iudæoꝝ labore adeptas. ¶[Non ſit illi] po
pulo Iudæoꝝ [adiutor] contra Roman. Nullus em̃ auſus erat eos iuuare,imo vt Ioſephus ſcri- 11
Ioſe. li. 2. belli Iuda cap.16. bit: Agrippa rex q̃uis eſſet Iudæus,adhæſit tñ Romanis [nec ſit qui miſereať pupillis eius].i. fi-
lijs Iudæoꝝ occiſoꝝ. Romani em̃ ſine mĩa eos vel occiderunt,vel vendiderunt, vel grauiter af-
flixerunt. ¶[Fiant nati eius in interitũ] hoc eſt,filij populi huius gladio, fame, & peſtilentia 12
pereant: quod factum fuit in obſidione Ieruſalem à Romanis [in generatione vna deleatur no
men eius].i.populus ille cum filijs ſuis infra tp̃s vnius generationis deficiat. Hoc plane imple-
tum eſt,qa poſt quadraginta circiter annos à Chriſti paſſione deſtructa eſt Ieroſolyma, & po-
pulus eius deletus eſt à principe & exercitu Romanoꝝ, quemadmodũ in Daniele ꝓphetatum
Dan. 9. agnoſcimus: Poſt hebdomadas (inquit) ſexagintaduas occidetur Chriſtus,& non erit eius
populus qui eum negaturus eſt,& ciuitatem & ſanctuarium diſſipabit populus cum duce futu
ro. ¶[In memoriam redeat iniquitas patꝝ eius] hoc eſt,pc̃tm̃ in chriſtum commiſſum à pa-
tribus Iudæoꝝ,qui erant tempe Titi,recolatur [in conſpectu dñi].i. coram deo,ita ꝙ puniať
non ſolum in patribus q chriſtum occiderunt,& tp̃e Titi pro maiori parte defuncti fuerũt,ſed 13
etiã in filijs,patꝝ infidelitatẽ,& culpas ſectantibus,quatenus impleať quod patres hoꝝ filioꝝ
Matth.27 corã Pilato clamabant: Sanguis eius ſup nos,& ſup filios noſtros [& pc̃tm̃ matris eius].i.infi F
delis ſynagogæ [non deleatur] qm̃ ipſa non pœnitet, idcirco in p̃nti vita punitur temporaliť,
Oſee.9 & in inferno æternaliter. Vnde chriſtus de eis ait p Oſee: Non addam vt diligam eos. Sed cum
Ezech.18 in Ezechiele dñs dicat: non erit vobis iſtud in Prouerbium. Patres comederunt vuam acerbã,
Ibidem & dentes filioꝝ obſtupuerunt: Et iteꝝ: Anima quæ peccauerit ipſa morietur, filius nõ portabit
iniqtatem patris,& pater nõ portabit iniqtatem filij: quæri poteſt: Quomõ pc̃tm̃ Iudæoꝝ vin
dicatur in filijs. Et r̃ndendum,ꝙ duplex eſt pœna, videlicet temporalis & æterna. Iteꝝ quædã
eſt pœna inferens damnum in ſp̃ũalibus bonis,alia vero eſt pœna damni corporalis: dum er-
go filij non imitantur pc̃tã parentũ, non puniuntur pro peccato illoꝝ pœna æternali aut ſp̃ũa
le nocumentum inferenti,vicz gratiæ ſubtractionem in præſenti,aut gloriæ in futuro. Dum
vero pc̃tm̃ parentum ſequuntur,puniunť tali quali & illi,& interdum grauiori. Porro dum fi-
lij non imitanť pc̃tã parentũ,puniunť qñq; pro pc̃tõ parentum pœna temporali, & corporale
nocumentũ inferenti,eo ꝙ filius ſit aliquid ſuoꝝ parentum tanq̃ de eoꝝ ſubſtãtia natus. Quẽ-
admodũ pomũ pendens in arbore eſt aliquid arboris. Nec hoc iniuſtum putetur, præſertim
cum ſcd̃m leges humanas vnus hoc modo puniať pro culpa alterius: ſicut pro crimine læſæ ma
Exod.20. Exod.34. leſtatis à p̃ſe commiſſum,filius eius hæreditate priuatur. Et ex hoc innoteſcit quomodo intelli
gendum ſit,q̊d in Exodi libro dñs ait: Ego ſum dñs deus tuus fortis, zelotes, viſitans iniquitas
tem patꝝ in filios,in tertiã & quartã generationem eoꝝ q me oderunt. Quod in eodem libro
Moſes

A Moſes clarius dicit,loquens ad dñm:Dominator domine nullus apud te per ſe innocens eſt,q
reddis iniquitatem prm̄ filijs ac nepotibus in tertiam & quartam progeniem. Vnde & apd Ie Ierem.32.
remiam inducitur:Dñe deus tu reddis iniquitatem patrum in ſinum filiorum poſt eos.¶Fiāt
14 contra dominum ſemper].i.Iudæi omni tempore contra chriſtum regem regum,& dñm dñō
rum ſuperbiant,& infideles permaneant. Hoc videmus impletum,qm̄ pene omnes obſtinati
ſunt.Propter quod proph.teſtatur:Domus Iſrael cecidit,non adijciet vt reſurgat[& diſpereat Amos 5.
de terra]eccleſiæ militantis ac triumphantis[memoria eorum,]ſcilicet,Iudæorum,eo modo quo ſa-
cra ſcriptura multoties perhibet perire memoriam malignorum, vicȝ, quantum ad bonum
& vtilitatem. Sic enim perit impiorum memoria, quia non eſt eorum cōmemoratio reuoluen
da in bonum eorum. Nihilomin' quoſdam fecit famoſos ſingularis ac ſumma eorum malitia
ſicut Iudæos qui chriſtum occiderunt. Iuſtorum autem memoria manet in bono. Vñ in libro
Prou.ſcriptum eſt:Memoria iuſti cum laudibus,& nomen impiorum putreſcet[pro eo quod Prou.10
non eſt recordatus]populus iſte & Iudas[facere miam]cum domino ſaluatore, imo maximā
15 crudelitatem fecerunt in eum,ſecundum quod ſequitur. ¶Et perſecutus eſt hominem inopem
& mendicum]hoc eſt, Chriſtum qui duxit in hoc mūdo vitam pauperrimam, iuxta quod ipſe
met ait apud Mat. Volucres cœli nidos habent,& vulpes foueas:filius autem hominis non ha Matt.8.
bet vbi caput ſuum reclinet. Et ſicut Luc.teſtatur:Quædam religioſæ mulieres miniſtrabant Luc.8
ei de facultatibus ſuis. Vnde Iere.Chriſtum in primo ſuo aduentu in om̄i paupertate ſuiſſe vi-
cturum,ſpiritu ſancto reuelante cognoſcens,miratus eſt valde,alloquēs eum his verbis: Qua Ierem.14.
B re quaſi colonus venturus es in terra,& quaſi viator declinans ad manēdum? Sic quoqȝ deſcri
bit eum Zach. primo ſuiſſe futurum:Exulta(inquiens)filia Sion, quia rex tuus venit tibi iuſt' Zach.9
& ſaluator,ipſe pauper & aſcendens ſuper aſinam. Multum igitur errant Iudæi, qui præſtolā
tur Meſſiam in primo ſuo aduentu in tanta maieſtate venturum,quod totius mundi monar-
chiam obtineat, vniuerſaqȝ regna eis ſubijciat[& compunctum corde mortificare].i.populus
Iudæorum perſequendo conatus eſt occidere Chriſtum mente afflictum ex compaſſione errā Mat.13
tium,& propter ingratitudinem Iudæorum,ad quorum ſalutem ſpecialiter miſſus fuit. Vnde
apud Iohan.dicunt:Nos legem habemus & ſecundum legem debet mori, quia filium dei ſe fe Iohan.19.
cit. ¶Et dilexit]tam Iudas quam populus ſibi conſentiens[maledictionem,] non ſub ratione
16 maledictionis.Nullus enim reſpiciens ad malum operatur ſecūdum Dion.nec malum ſub ra-
tione mali appetitur. Sed dilexit maledictionē.i.cauſam pro qua maledictio eis ſuperinducta
eſt.ſ.culpam.& facto ſuo oſtendit ſe id amare,quod vel maledictio eſt,vel maledictiōis origo,
[& veniet ei]maledictio concupita:nam à Romanis atrociſſime opprimebātur[& noluit]po-
pulus iſte & Iudas[benedictionem]i.fidem, doctrinam,& gratiam chriſti [& elongabitur ab
eo]quia non infundetur cordi eorum. ¶Et induit maledictionem ſicut veſtimentum].i.pec-
17 catum pro quo infligitur maledictio circūdedit populum iſtū ac Iudā,atqȝ operuit eū,ſicut ve-
ſtis circūdat operitqȝ veſtitum. Propterea Oſee:Circūdederunt(inqt) eos adinuentiones ſuæ, Oſee.7.
coram facie mea factæ ſunt[& intrauit ſicut aqua in interiora eius].i. peccatum iſtud p cōſen-
C ſum ingreſſum eſt corda populi huius:vel ipſa maledictio.ſ.dolor inflictus,intrauit ſicut aqua
.i.copioſe atqȝ faciliter in interiora eius,quia non ſolum corpore, ſed etiam mente affligebātur
ab æmulis[& ſicut oleum in oſſibus eius].i.ſicut oleū oſſa corporis reſocillat,lenit,atqȝ delectat
18 ſic: iſti in ſuo peccato gloriati ſunt,& propria malignitate nutriti. ¶Fiat ei ſicut veſtimentum
quo operitur].i.vndiqȝ cadat ſuper eos perſecutio dura,& pctm̄ ipſorum vertatur ipſis in pœnas
grauiſſimas[& ſicut zona qua ſp p̄cingitur].i.maledictione ſua capiatur hic populus, & vſqȝ
19 in finem ſeculi captiuitate ſua ligetur. ¶Hoc opus eorum].i.iſta eſt pœna & maledictio Iudęo
rum[qui detrahunt mihi apud dominum].i.deo ſciente & attendente, quem nil latet[& q lo-
quuntur mala aduerſus animam meam].i. q mala culpæ mihi imponunt,& mala pœnę mihi
inferre depoſcunt,dicentes illud Luc. Hūc inuenimus ſubuertentē gentem noſtram,& prohi- Luc.23
bentē tributa dari Cæſari,& dicentem ſe Chriſtum regem eſſe. Illud quoqȝ quod apud Ioh. cla
20 manti Tolle tolle,crucifige eum. Deinde Chr̄s orat patrē. ¶Et tu dñe dñe fac mecum].i.ds mi Iohan.19.
hi quod poſtulo[propter nomen tuum].i.propter teipſum,& nominis tui honorem:reſuſcitā
do me à mortuis[quia ſuauis eſt mia tua].i.dulciter ſapit electis mia tua,qua tot,tanta ac talia
pro hominum ſalute feciſti. Ecce quā dulcis, decorus, induſtrioſus, ac ſententioſus verſiculus:
in quo nomen dñi iteratur, vt accēdatur affectus, in quo deus rogatur, propter ſeipſum agere
id pro quo oratur, non propter merita alicuius. Et ad hoc adijcitur ratio, quia ſuauis eſt miſe-
21 ricordia eius. Iuſtitia nanqȝ eius terribilis eſt. ¶Libera me] per reſurrectiōem beatam ab om̄i 2.Mach.1
corporis paſſibilitate ac perſecutione[quia egenus].i.opem à te requirens,ſecundum quod ho
mo ſum[& pauper ſum ego]ſicut nunc patuit. Vnde apl's:Scitis (inqt) gratiam domini noſtri 2.Corin.8

Ieſu Chriſti,quia cum diues eſſet,propter oos pauper factus eſt,vt nos inopia illius diuites eſſe D
mus[& cor meum]humanum,non mens diuina[conturbatum eſt intra me].i. vehemẽter af
Mat.26 fectum dolore,timore,triſtitia,ita vt dicerẽt Triſtis eſt aīa mea vſq; ad mortẽ. Hic enim vt eſt
Iohan.12 apud Ioh.dixit:Nunc aīa mea turbata eſt,& qd dicam?Sed q̄ri poteſt,quō turbatio Chr̃o con
Iohan.14. ueniat,cum ipſe apud eundẽ Euang.apl'is dixerit:Nō turbetur cor vrm̃ neq; formidet?Et re
ſpondendũ,q̄d turbatio interdũ importat deordinationem, ſeu immoderatam cordis affecti
onẽ,& ita io chr̃o nō fuit:ſicq; reprobaſ ab eo.Interdũ p̄o deſignat vehemeotẽ animi affectio
nem,ex aliqua p̄cipua conſideratione,aut cauſa:& ita fuit in Chriſto,tñ ſponte aſſumpta ex p̄
Iohan.11. uia ratiõe.Iuxta illud Ioh.Ieſus infremuit ſpũ,& turbauit ſeip̄m. ❡[Sicut vmbra cũ declinat,] 22
ad occaſum ac tenebeas,cito aufertur ac deficit:ita ego[ablatus ſum]de vita corporali & con
Marc.15 ſortio diſcipulorum affixus cruci,moriens q; in ea velociter,prout in Marco ſcriptum eſt: Mi
rabatur Pilatus,ſi iam obijſſet[& excuſſus ſum]de manu & perſecutionibus Iudæorũ,in die re
ſurrectioois meæ . Quia tunc in corpore immortali ſurrexi,atq; ab omni pœnalitate meip̄m
excuſſi[ſicut locuſtæ]quæ euolant oe detineantur ab aliquo.Vel excuſſus ſum fugiendo de lo
Matt.2. co ad locum propter perſecutiones aduerſariorũ meorũ.Nã in inſantia à facie Herodis ingre
Iohan.6. diebar Aegyptum,Iudæorũ quoq; perſecutiõem ſubinde declinaui, ſicut locuſtæ,q̄ de loco ad
Lucæ.4 locum tranſiliunt. ❡[Genua mea infirmata ſunt à ieiunio]Quamuis quidam exiſtiment, hoc 23
ad literam non competere Chriſto,&ideo exponendum eſſe de membris eius hoc mõ.Genua
mea.i.apl'i qui alios ſuſtentare debuerant ſuo exemplo,infirmata ſunt tp̄e paſſionis meæ,à ie
iunio,hoc eſt,ex defectu ſpũalis refectionis.Qm̃ donũ fortitudinis nōdũ p̄fecte guſtauerãt,aut E
Matth.26. receperunt,ſed oẽs(vt Euan.narrat)diſperſi ſunt,atq; fugerunt. Videtur tñ non eſſe abſurdũ
ſi aſſeramus Chriſtum ex ieiunio in genibus proprij corporis infirmatũ,ſeu debilitatum. Ieiu
Matt.4 nauit enim cõtinuo quadraginta diebus & noctibus, & poſtea eſurijt,ex attenuatione corpo
ris.Eſuries aũt fatigationẽ facit in corpore,quę ſentiri de facili ſolet in genibus.Deniq; cur in
Lucæ.4 conuenientius eſt dicere chriſtum ex ieiunio genibus infirmatum,q̄ ex alijs laboribus corpore
Iohan.4. fatigatum.Eſt aũt ex laboribus fatigat',iuxta illud:Ieſus fatigatus ex itinere ſedebat ſup fon
tẽ.Aſſumpſit nanq; indetrahibiles defectus ſcd̃m Damaſ. quales ſunt fames,ſitis,fatigatio,ti
mor & dolor,naturales,atq; cõſimiles[& caro mea immutata eſt]à naturali vigore ad famis
defectum,ſeu maciem q̄dam[propter oleum].i.ex defectu cibi conditi . Vnde tranſlatio Hie
ron.talis eſt:Caro mea macilenta eſt abſq; oleo.Veritas autem hebraica habet ſic: Caro mea
macilenta eſt à pinguedine.i.ex defectu pinguedinis.Chriſtus nanq; in iuuentute habuit cor
pus conuenienter carnoſum & plenum,qm̃ ſanguineæ & optimæ fuerat complexionis, tanq̄
ex puriſſimis ſanguinibus ſanctæ virginis habens corpus ſumptum,atq; à ſpiritu ſancto for
matum,ſed poſtmodum propter diuerſos labores vigiliarũ, ieiuniorũ,viarũ,attenuatũ erat in
tm̃,vt Chriſtus videretur ſenior q̄ erat. Propter quod dixerunt ad eum Iudæi:Quinquaginta
Iohan.8. annos nondũ habes. Licet enim non haberet vltra triginta tres annos,videbatur tñ ſatis plus
habere de ſenio.Hæc dicta ſint non pertinacit' aſſerẽdo,ſed pie opinando. ❡[Et ego factus ſum 24
opprobrium illis]Sæpe enim deriſerunt Chrm̃ Iudæi,præſertim in paſſione,ſecundum quod F
Pſalm.21. dictũ eſt ſupra:Ego autem ſum vermis & nō homo, opprobriũ hominum & abiectio plebis
[viderunt me]pendentem in cruce[& mouerunt capita ſua] congratulantes de mea miſeria,
ſicut ſcriptum eſt:Prætereuntes autem blaſphemabant eum,mouentes capita ſua,& dicẽtes
Matth.27 Vah,qui deſtruis templum dei. ❡[Adiuua me]in paſſione ſecundum quod homo ſum,& hũa 25
nitati meæ aſſiſte,eiq; in omnibus cooperare.Petijt aũt ſe Chr̃s homo iuuari à deo,non quod
timeret ſe poſſe peccare,ſed vt diuina virtute prẹualeret in p̄lio.Propter q̄d ait:Dñs deus auxi
Iſai.50. liator meus.Itẽq;:Dñs mecũ eſt,quaſi bellator fortis,[ſaluũ me fac]à morte ac mortalitate[ſe
Ierem.20. cundum miſericordiam tuam]Cur non ait ſecundum iuſtitiam tuam?Potuit vtiq; vtrunq;
dicere:ſed vt nos ſuo exemplo doceret, nunquam de propria perfectione p̄ſumere,magis aũt
in dei pietate inceſſanter ſperare:ideo dixit:Saluũ me fac ſecundum miam tuam. Et item,qz
in oī opere dei mia commiſcetur.Itemq;:Qm̃ oīs virtus & gratia Chriſti ſola mia dei conceſſa
eſt animæ eius. ❡[Et ſciant]aduerſarij mei per experientiam ſuæ dãnationis.Boni quoq; p an 26
nunciationem euangelicæ veritatis[quia manus tua hæc].i. quod iſta ſaluatio ac reſurrectio
mea,eſt effectus tuæ diuinæ virtutis,quæ ſola poteſt mortuos ſuſcitare[& tu dñe feciſti eam]
,i.prædictum effectum.ſ.reſuſcitationem meã. ❡[Maledicent illi,& tu bñdices]Increduli nan 28
q; Iudæi.Chrm̃ blaſphemarunt ante paſſionem,in paſſione,& poſt paſſionem.Deus aũt bene
dixit Chriſto homini quantum ad præmium accidentale,& quantũ ad myſticum corpus ipſi
us[q inſurgunt in me].i.perſecutores mei[confundantur]vel confuſione tp̄ali erubeſcẽdo de
ſuis ſceleribus,vel confuſiõe æterna,ſentiẽdo tormenta,ſi mõ non pœnitent. Vñ p lere. ait ſal
uatore

A natori: Confundantur q me perſequuntur, & non confundar ego [ſeruus aūt tuus lætabit].i. Ierem. 17.
ego filius tuus q formā ſerui accepi, & vt homo ſeruus tuus ſum, lætabor in te erubeſcentibus Philip. 2.
atq; pereuntibus illis. ¶[Induantur] hoc eſt, vndiq; operiant[q detrahunt mihi pudore] ita φ
28 erubeſcant de ſua detractione, vel ad pœnitentiā ſalutarem, vel per damnatione ęternam[&
operiant ſicut diploide].i. velut duplici veſte[confuſione ſua] ita φ corā deo atq; hominibus
erubeſcant: imo ſic φ nunc eoꝝ confuſio ac pœna incipiāt, & in futuro æternalr durent. Quo
tundam eñ pœna nunc inchoat, in futuroq; ſeculo ſine fine cōtinuat: electoꝝ vero caſtigatio
modo incipit, & poſtea finem ſortit. Hæc aūt in Iudæis manifeſte implētur. Nām à tpe deſtru
ctionis & expulſionis eoꝝ tpe Titi, vſq; in præſentem diem vagi & exules ſunt, & aduerſario
rum ſuoꝝ ditioni ſubduntur, varijſq; pœnis ac confuſionibus afficiuntur: nec tñ emendātur
ex hoc, ſed pœna eoꝝ nunc incipit, & poſtmodū in perpetuū perſeuerat. Propter quod de eis
conſcriptum eſt: Duplici contritione contere eos dñe deus nr. Porro prophetia iſta de confuſi Ierem 17.
one Iudæorum tunc ſumme implebitur, qñ videbunt in quem compunxerunt: puta in die iu Apoc. 1
dicij. Tunc eñ iudicabuntur à Chriſto quem iudicauerunt, & cōſpicient quem occideṙt. ¶[Cō
29 fitebor dño nimis].i. deuotiſſime[in ore meo] ipm laudando de oībus bonis mihi collatis [&
in medio multoꝝ].i. inter fideles ſeu in eccleſia[laudabo eū] de bonitate ipſius & ppria perfe
ctione eius in ſemetipſo. Hoc Chrs poſt reſurrectionē fecit, qñ diſcipulis ſuis apparuit, ſtāſq;
in medio eoꝝ dixit: Pax vobis, ſicut miſit me viuēs pr, & ego mitto vos. Et: Non eſt vrm ſcire Iohan. 21.
tpa vel momēta, q pr poſuit in ſua poteſtate. Sed & per ſeipſum Chrs vt hō in cœlo empyreo Actuum. 1
B inceſſabilr nūc laudat deū, ſeu ſanctā trinitatē, cū inexcogitabili reuerētia cordis. In eccleſia q;
30 q; militanti laudat deū p ſuos miniſtros, qs ad diuinā laudem inducit. ¶[Quia aſtitit à dextris
paupis].i. mihi pauperi in oī tribulatione prnalr affuit, nec vnq me dereliqt, ſicut in Euan. lo Iohan. 8.
cutus ſum: Non reliqt me pr ſolū, qa ego q placita ſunt ei, facio ſp [vt ſaluā faceret à pſequenti
bus aiam meā].i. quatenus meipm, ſeu vitā meā corporalē ſaluaret de manib⁹ Iudæoꝝ & cru
cifixoꝝ meoꝝ reſuſcitando me tertio die à mortuis. In expoſitione Pſal. pñtis, S. Hieron. con
tra Iudæos ſic argumentat. Rñdete mihi o Iudæi: fuiſtis in babylonia, habuiſtis ibi prophetas,
Danielē, Ezechielē. Septuaginta annis fuiſtis in captiuitate illa, & poſtea veniſtis in ppria (cō
puta annos à Chro vſq; Hieron.) Ecce nunc quadringenti anni ſunt, quare non eſt miſſus ad
vos propheta, & quare dereliquit vos dñs? Tunc dereliquiſtis dñm, & idola colebatis & miſe
rebatur veſtri. Nunc cū non colitis idola, quare dereliqt vos dñs? Hucuſq; Hiero. Sed ecce nūc
amplius q mille & quadringenti anni ſunt, ex quo in iſta captiuitate fuerunt. Nec ad eos inue
nitur miſſus propheta, nec aliquod ſignū certū, diuinū ac euidēs eis monſtratū eſt, q ſcire poſ
ſint ſe ptinere ad pplm dei. Imo non obſtante, qd apertiſſime demonſtramus eis ad oculū hāc
eſſe finalē captiuitatē eoꝝ pp pctm eoꝝ in Chrm commiſſum, quēadmodū p Dan. inducitur: Dan. 9.
Non erit eius ppls q eū negaturus eſt, & finis eius vaſtitas, & vſq; in finem perſeuerabit deſo
latio. Et p Oſe. Dies multos ſedebunt filij Iſrael ſine rege, & ſine principe, & ſine ſacrificio & ſi Oſee. 3.
ne altari, & ſine Ephoth, & ſine Teraphim. Et poſt hæc reuertentur filij Iſrael, & qrent dñm de
C um ſuū, & Dauid regē ſuū (.i. Meſſiā vt oēs exponunt) & pauebūt ad dñm, & ad bonū eius in
nouiſſimo dieꝝ. In hoc aūt qd S. Oſe. phibet eos poſtea reuerſuros ad deū, & qſituros Meſſiā
dat palam intelligere, qd illis multis diebus de quibus ipſe loqtur, ſedēt ſine deo & Chriſto. i.
ſine vera fide & digno cultu dei atq; Meſſię. Vel ergo p dies illos multos, de qbus tractat Oſe.
intelligendi ſunt dies huius captiuitatis, vel non. Si ſic conſtat, qd mō ſedeant ſine deo, & chri
ſto, tanq infideles ac reprobi. Si non, tunc reſtat vna alia captiuitas longior iſta, q nec ipſi ex
pectant. Quamuis ergo ſit ita, non tñ volūt informari, credere, aut conuerti: quatenus ſancti
prophetæ, q eoꝝ excæcationē & obſtinationē pdixerunt, in hoc q; inueniantur veraces. Ve Ephe 2.
re eñ puenit ſup eos ira dei vſq; in finē, & verificat in eis qd Salo. dicit: Quē deſpicit deus, hūc Eccl. 7
nullus corrigere pōt. Optime q; nobilis nr Caſſiodorus loqtur: Virgo peperit, Meſſias venit
agnus immolatus occiſus eſt, redemptor ſurrexit à mortuis, mundus audita credit, & adhuc
Iudæus ſimulat ſe neſcire, quod totus mundus agnouit. Præſta dñe obſtinatis conuerſionem,
obſcuris lumen, incredulis fidem, vt pro quibus in cruce oraſti, periclitantibus ſubuenire di Luc. 23
gneris. Nam quibus ſuadere non poſſumus, recte pro illis tibi domine ſupplicamus.

¶Expoſitio Pſalmi eiuſdem moralis, ſeu tropologica.

CVm Chriſtus dicat: Qui vult venire poſt me, abneget ſemetipm, & tollat crucē ſuā quoti Luce. 9
tidie & ſequatur me, mirū non eſt, ſi Pſalmi q ad literam de Chri paſſione loquuntur, de
eius eccleſia ſeu q;cunq; fideli moralr exponant. Eccleſia igit ſeu qlibet homo Chri veſtigia di
gne ſequens, contēnendo laudes hūanas, & ſuſtinendo perſequutiones diuerſas in ppria pſo
na, dño dicere pōt: Deus laudē meā ne tacueris, i. tu pp quē honores & laudes tpales deſpicio,

atq; diuerſa ſuſtineo:me in iudicio approba,lauda, & ſalua,dicendo:Euge ſerue bone & fide D
Matth. 25 lis,intra in gaudium dñi tui.Nec permittas ab alijs laudem meam taceri,quãdo ad ædificatio
Luc.19 nẽ ſit proximi,atq; ad gloriam nõis tui.Quia os peccatoris,& os doloſi ſup me apertum eſt.i.
ỳba ſupba & doloſa aduerſus me dicta ſunt.Locuti ſunt hoĩes praui aduerſum me lingua do
loſa,proponendo mala ſub ſpecie boni,vt quẽ manifeſta malitia fallere neq̃unt,palliata æqui
Iſaiæ.32 tate decipiant,quod valde iniquum eſt,ſecundũ quod p Iſa.inducit:Fraudulenti vaſa.i.verba
peſſima ſunt,ipſe eñ cogitatiões concinnabit ad perdẽdos mites in ſermone mẽdacij.Et Ma
Mala.1. lac.Maledictus,inquit,doloſus.Verũtñ vitiũ iſtud(ꝓh dolor)nimis commune eſt.Propter q̃d
Ierem.19. Iere.ait:Vnuſqſq; ſe à ꝓximo ſuo cuſtodiat,& in omni fratre ſuo non habeat fiduciã,q̃a omis
frater ſupplantans ſupplantabit,& oĩs amicus fraudulenter incedet,& vir fratrẽ ſuum deride
Mich.7 bit.Hinc q̃q; ſcriptum eſt:Vir fratrem ſuum venatur ad mortem.Ab ea q̃ dormit in ſinu tuo,
cuſtodi clauſtra oris tui,quia inimici hoĩs domeſtici eius.Cũ ergo ſit ita,merito dicit ſcriptura:
Eccle.8 Ne omni hoĩ cor tuum reueles,& beatus q̃ inuenit amicũ veꝝ.Et ſermonibus odij circũdede
Eccl.25. runt me,q̃rentes me à ſummo bono auertere:quod eſt odiũ peſſimũ.Sed non eſt nobis timen
Lucæ.6 dum ob hoc,qm̃ chriſtus locutus eſt:Beati eritis,cũ oderint vos hoĩes,& cũ ſepatauerit vos &
exprobrauerint,& eiecerint nomen vr̃m tanq̃ malum pp filium hoĩs.Et expugnauerũt me gra
tis.Hoc maxime chriſti martyribus conuenit,qui pp iuſtitiam occidi digni fuerunt:ſed & om
nis qui pp iuſtitiam patitur atq; opprimit̃ gratis.i.ſine ſuo demerito expugnat̃.Pro eo vt me
diligerent,detrahebant mihi.Hoc conuenit bonis prælatis & fratribus q̃ cõmiſſos ſeu ꝓximos
Prou.9 charitatiue ac iuſte corripiunt,pp quod amari deberent,quemadmodũ ſcriptũ eſt: Argue ſapi E
entem & diliget te.Sed ipſi econtrario ab illis odio habentur,& oblocutiones patiunt̃,put di
Amos.5. cit ſcriptura:Odio habuerũt corripientẽ,& loquentem perfecte abominati ſunt:ego aũt orabã
1.Corin.4 pro ingratis & æmulis.Hoc eſt quod dicit ap̃ls:Maledicimur,& bñdicimus:blaſphemamur&
Roma 12 obſecramus.Vnde & alibi monet:Noli vinci à malo,ſed vince in bono malum.Hoc eſt ſcutum
patiẽ famuloꝝ chriſti,in omni iniuriatione ad orationẽ recurrere.Primo pro ſemetipſo orã
do ne à proprio aĩo ſuperemur,& ad impatientiã moueamur,ſed in omni aduerſitate cõſtãtes
reddamur.Scd̃o aũt orando pro aduerſarijs,vt deus eis ignoſcat,gratiamq; melioris vitæ in
1 Pet.4 fundat.De taliter patientibus Petrus ait:Qui patiunt̃(inq̃t)ſecundũ voluntatẽ dei,fideli crea
Matt.5. tori commendant animas ſuas.Vnde & chr̃s ait:Si eos diligitis,qui vos diligũt tm̃, q̃d ampli
facitis?Nonne & Ethnici.i.gentiles & infideles hoc faciunt?Cõſtitue ſup eum peccatorẽ,& di
abolus ſtet à dextris eius.Cum iudicat̃,exeat condẽnatus,&c. Miꝝ videt̃,quõ nũc tãta imp̃cẽt
aduerſario iuſti ab ipſo iuſto,q̃ imediate p̃dixit ſe oraſſe p ęmulo.Sciendũ ergo, q̃d verba iſta
atq; ſimilia,q̃bus videtur malũ optari inimico,tripliciter intelliguntur.Primo, p modũ ꝓphe
ticæ p̃nunciationis,non per modũ imp̃catiõis alicuius nociui.Scd̃o p modũ demonſtrationis
q̃d impius mereatur.Tertio,per modum zeli,q̃ ſe homo conformat diuinæ iuſtitiæ,imprecãs
Ierem. 18. impijs mala ſcd̃m ordinem æquitatis diuinæ,niſi pœniteant.Et hoc mõ Iere.dicit:Dñe ne ꝓpi
tieris iniq̃tati eoꝝ,& pc̃m̃ eoꝝ non deleatur.Ait ergo eccleſia ſeu fidelis:Cõſtitue ſup eũ.i.ſu
per ꝓp̃m præuaricatorẽ,conſtitues,& conſtitui decet,& oro vt ſtatuas ad laudẽ iuſtitiæ tuæ, F
niſi reſipiſcat,peccatorẽ.i.diabolũ ſeu indignũ p̃latũ,quatenus quales ſerui,tales ſint dñi,& di
abolus ſtet à dextris eius,inducẽdo eũ ad oĩa opa mala.Fiãt dies eius pauci.i.in vita gratiæ nõ
perſiſtat,vel dies ſuæ naturalis vitæ breuientur pp peccata ipſius, quemadmodũ Eccl̃es dicit:
Eccls.8 Non ſit bonũ impio,nec ꝓlongẽtur dies eius.Et epiſcopatũ eius accipiat alter,hoc contra indi
gnos p̃latos inducitur,q̃ vtinam ſuo officio priuarentur.Sicut enim bono p̃lato nihil vtili⁹ ſic
indigno p̃lato nihil nocentius.Fiant filij eius orphani.i.imitatores ꝓp̃i tam maligni priuẽtur
patre cœleſti,ne ſint filij adoptiui patris ęterni,ſed ſerui diaboli,cuius voluntati conſentiunt:
vxor eius.i.eccleſia malignantiũ,cũ qua ipſe ſpiritualr̃ aut corporalit̃ fornicatur,fiat vidua.i.
deſinat eſſe chr̃i ſponſa,eo quod fornicetur cũ amatoribus multis,nec fœcundetur luce & gr̃a
ſpiritus ſancti,ſed in oĩbus bonis ſterilis fiat.Nutantes transferantur filij eius.i.imitatores ple
bis ꝑuerſæ transferantur de regno chriſti ad poteſtatem diaboli, de ſtatu ſalutis ad ſtatũ dãna
tionis,de morte temporali ad perpetuam mortem inferni:& hoc nutantes.i.inſtabiles ſcĩ,va
gi,ac diſſoluti,ſicut ſupra dictũ eſt:Filij alieni inueterati ſunt,& claudicauerũt à ſemitis ſuis.Im
Pſalm.17. pius nanq̃ facit opus inſtabile,ſicut ſcriptum eſt.Et mendicẽt,tanq̃ oĩbus ſpiritualibus bonis
Prou.1 priuati eo modo q̃ fatuæ virgines mendicabant,dicentes ad ſapientes:Date nobis de oleo vr̃o
Matth.25. Eijciantur de habitationibus ſuis.i. de locis eccleſiæ,tanquã indigna & putrida mẽbra ipſius.
De habitationibus ſuis.i.de cœleſtibus manſionibus,eis(ſi bñ vixiſſent)paratis.Scrutetur fœ
nerator.i.exactor.ſ.dæmõ,tẽtator,à q̃ peccator pc̃ã velut pecuniã mutuat,dum eius ſuggeſti
oni & cooperatione concupiſcentijs ſatisfacit.Omnem ſubſtantiã eius.i.omnes interiores di
uitias,

A uitias, impij.ſ. dona naturæ & gratiæ ſibi collata, & ea ſuo dominio ſubdat, auferat, aut infici
at. Et diripiant alieni.i. dæmones de particularibus vitijs tentantes, labores.i. virtutes & meri
ta eius ſpoliando eum donis dei. Quemadmodum enim exactor domum debitoris non potẽ
tis debita reddere pcepta licentia intrat, & bona eius tollit: ſic dæmon cor peccatoris in vitijs
perſiſtentis, deo permittente ingreditur, atq; in eo bonis ſpoliato, dominationẽ ſortitur. Non
ſit illi adiutor. Qui enim adiutorio dei iuſte priuaſ, ab alio nullo valet ſaluari, aut ſalubriſ ad-
iuuari. Nec ſit qui miſereaſ pupillis eius.i. qui praua opera eius ſequuntur, ſed iuſta pœna ple
ctanſ, vel in hoc ſeculo, aut in futuro, prout ſcriptum eſt: Sic pereant inimici tui domine, q aũt Iudic.5
diligunt te, ſicut ſol in ortu ſuo ſplendet, ita rutilent. Fiant nati eius in interitum, ſpiritualem
perdendo vitam aīæ.ſ. charitatem & gratiam. Fiant contra dñm ſp.i. omni tpe deo diſpliceãt
ſicut ſcriptũ eſt: Odio ſunt deo impius & impietas eius. Et diſpereat de terra viuoꝝ ac compꝛe Sapien.14
henſoꝝ.i. de præſenti eccleſia & regione viuoꝝ ſeu patria, memoria eorum, q̃tum ad bonum
ita quod neſciantur à deo per approbationem, pro eo quod non eſt recordatus conuentus eo
rum ſeu ipſi facere miſericordiam cum proximo ſuo. Et perſequutus eſt hominem inopem &
mendicũ, quod eſt peccatum clamitans añ deum, & compunctum corde, ex contritione pecca
ti ſui & alioꝝ conati ſunt mortificare. Merito ergo ppl's tam crudelis æternæ obliuioni tradiſ
nec vllam miam conſequiſ, ſicut Iob ait: Obliuiſcatur eius mia, & dulcedo illius vermis. Vñ & Iob.24.
Chrs: Eadem, inqt, menſura qua menſi fueritis, remetietur vobis. Et alibi legitur: Homo in ho Matt.7 Eccl.28
minem ſibi ſimilem non habet miam, & de peccatis ſuis deprecatur altiſſimum: qs exorabit p
B peccatis illius? Quaſi dicat, hoc pene irremiſſibile eſſe. Et dilexit maledictionẽ, & veniet ei. Ma
ledictiõem diligit, qui opera amat propter q̃ chriſtus in fine dicturus eſt reprobis: Ite maledi- Mat.25
cti in ignem æternum. Maledictionem diligit qui amat quod ſibi non expedit, qui lætaſ cum Prou.2
maleſecerit, & exultat in rebus peſſimis. Maledictionem diligunt, de quibus Iob aſſerit: Dixeſt Iob.21.
deo: Recede à nobis, ſcientiam viarum tuarum nolumus. Et Iſaias: Dicunt videntibus, nolite Iſai.30.
videre, & aſpicientibus, nolite aſpicere nobis ea q̃ recta ſunt. Et noluit ppl's reprobus bñdictio
nem.i. gratiam dei, qm̃ ſpreuit legẽ altiſſimi, & elongabiſ ab eo, quia non dabitur ei. Et induit
maledictionem ſicut veſtimentũ.i. pctõ repletus eſt. Hinc enim ſapia ait: Quia vocaui & rẽnu Prou.1
iſtis, deſpexiſtis omne conſilium meũ, & increpationes meas neglexiſtis, ego quoq; in interitu
veſtro ridebo, & ſubſannabo, cum vobis quod timebatis euenerit: cum irruerit repentina cala
mitas. Fiat ei ſicut veſtimentum quo operitur.i. maledictio.ſ. culpa & debita pœna opiant im
pium, ſicut veſtis operit veſte indutũ. Hoc accidit impœnitenti, quẽadmodũ Iſa. dicit: Veniet Iſaiæ.47.
ſuper te malũ atq; calamitas, & neſcies ortũ eius, & veniet ſuper te miſeria repente. In Iob q̃q; Iob.15.
legitur. Propť malitiam tuam circũdatus es laqueis, & cõturbat te formido ſubita, & ſicut zo
na qua ſp præcingitur.i. maledictione peruerſus ligetur, ne exeat rete diaboli, ſicut ligatur cor
pus cum cingulo. Hoc eſt quod Salo. faſſus eſt. Iniquitates ſuæ capient impium, & funibus pec Prou.5
catorum ſuorum conſtringetur. Deinde eccleſia, ſeu quilibet iuſtus ſubiungit. Hoc opus eorũ,
.i. iſta erit merces illorum, q detrahunt mihi apud dñm. Terribile ergo eſt, detrahere iuſtis. Et
C tu dñe dñe fac mecum miam tuam, pp nomen tuũ.i. propriam tuam bonitatem & gloriã, non
pp iuſtitias meas: Hoc modo deus pp ſeipſum dimittit nobis pctã, & dona grę impartitur. Ait
enim per Iſa. Ego ſum qui deleo iniqtates tuas pp me. Et alibi: Propť me ego faciã, vt non bla- Iſaiæ.43. Iſaiæ.48.
ſphemer. Quia ſuauis ẽ nobis mia tua. Melior eſt eñi mia tua ſuper vitas. Libera me, a b oĩ pe Pſalm.62
riculo, & malo pœnæ & culpæ, quia egenus pp imperfectionem naturæ, & pauper, pp carenti
am gratiæ, ego ſum, & cor meum conturbatũ eſt intra me ex recordatione diuini iudicij, æter
ni tormenti, proprij quoq; peccati, & propter diuerſa pericula, qbus expoſitus ſum, ita vt cum
S. Iob dicere poſſim: Anteq̃ comedã ſuſpiro, & quaſi inundantis aquæ ſic rugitus meus. Sicut Iob.3.
vmbra cum declinat ablatus ſum.i. quemadmodum vmbra ad occaſum progrediens ſtatĩ au-
ſertur; ac deficit, ſic ego repente defeci & cecidi, vel à priſtina gratia, vel à flore iuuentutis, vel à
fortitudine corporis. Et excuſſus ſum, à ſtatu perfectionis, ſtabilitateq; mentis, à contemplati-
one ad phantaſmata inutilia corruendo, ſicut locuſtæ excutiuntur de loco ſuo. Eſt autem quæ
dam ablatio bona, ſicut cum homo auſertur mundo, vt ſeruiat chriſto, auſertur diabolo, vt vi
uat virtutibus. Sic quoq; eſt quædam excuſſio bona, de qua Iſaias: Excutere (inquit) de pulue- Iſaiæ.52
re.i. à terrenis ad cœleſtia per contemplationem & dilectionem aſcende. Genua mea infirma
ta ſunt à ieiunio: hoc ſecũdum ſenſum præhabitum competit his, qui cum apoſtolo dicere poſ
ſunt: Caſtigo corpus meum & in ſeruitutem redigo. Sunt tamen quædam genua cordis, de q 1.Corin.9.
bus in ſua oratione ait Manaſſes: Et nunc flecto genua cordis mei. Sic etiam eſt quoddam ſpi 2.Para.36
rituale ac malum ieiunium, dum à cibo animæ homo ieiunat, ſpirituali, ſcilicet refectione gra
tiæ dei priuatus. Ab hoc ergo ieiunio genua cordis.i. virtutes informantur, quia debilitet & ſi

nr feruore procedunt in actum. Gratia namq; creſcente, omnes virtutes roborantur, & fortius D
atque feruentius operantur: gratia vero decreſcente, infirmantur virtutes. Et caro mea immu
tata eſt. i. hilaris facta & roborata, propter oleum. i. propter conſolationem internã, & ex pmͣ
ptitudine animi omnia libenter agentis ac ſuſtinentis. Debemus enim in ieiunando vitare ex
Matt. 6 teriorem hypocritarum apparentiam, propter quod Chriſtus loquutus eſt: Tu autem cum ie
iunas, vnge caput tuum, & faciem tuã laua, ne videaris hominibus ieiunans. Et ego factus ſum
opprobrium illis. Iuſti enim ab impijs deridentur & contemnuntur. Propter quod dicit ſalua
Ioh. 15. tor: Si me perſecuti ſunt, & vos perſequentur, quia non eſt ſeruus maior domino ſuo. Viderũt
me, & mouerunt capita ſua, inſultãdo, illudẽdoq; mihi, quemadmodum apoſtolus dicit, Tan
1. Corin. 4 Ibidem quam purgamentum huius mũdi facti ſumus omnium peripſema vſq; adhuc. Et iterum: Spe
ctaculum facti ſumus deo & angelis, & hominib⁹, & nos ſtulti propter Chriſtum. Adiuua me
domine deus meus, ne in tantis aduerſitatibus per impatientiam vincar. Adiuua me, vt forti
ter pro tuo amore cuncta ſuſtineam. Saluum me fac, modo per ſpem & gratiæ multiplicatio
nem, in futuro autem per rem & gloriæ infuſionem. Secundum miſericordiam tuam. i. cito &
copioſe, ſicut tu copioſus plenus & velox es in miſericordia. Et ſcient. i. experimentaliter videe
ant hoſtes mei inuiſibiles, atq; viſibiles, quia manus tua hæc. i. quod iſta mea confortatio atq;
ſaluatio ſit effectus ſeu opus tuæ poteſtatis diuinæ: & tu domine feciſti eam. i. hoc quoq; agno
ſcant, quod hæc operatio ſit in me ex tua virtute, ita quod à te ſaluata eſt anima mea. Maledi
cent illi mihi ex ſua malignitate, & tu benedices. i. gratiam magnam mihi præſtabis pro hac in
iuria, quam æquanimiter patior. Quãto enim conſpexerit deus fideles ſuos maiora ſuſtinere op E
Pſalm. 90. probria & flagella, tanto liberalius eis ſuccurrit, ſicut ſupra dixit: Cum ipſo ſum in tribulatio
ne. Qui inſurgunt in me, confundantur. i. de ſua malitia erubeſcant, ſeq; victos inueniant: ſer
2. Cor. 10. uus autem tuus lætabitur in te, prout Apoſtolus monet: Qui gloriatur, in domino glorietur.
Deinde ſequitur vox gratias domino referentis. Confitebor domino benefactori meo nimis,
. i. toto affectu, deuotione pręcipua, & vltra naturalium virium poteſtatem, in ore meo, ipſum
Pſalm. 33. laudando, iuxta illud: Semper laus eius in ore meo. Et in medio multorum. i. inter alios & in
eccleſia laudabo eum, propter bonitatem eius, & beneficia mihi conceſſa. Qui aſtitit à dextris
pauperis. i. mihi pauperi fauorabiliter affuit. Aſtare namq; eſt adiuuantis, vt ſaluam faceret à
perſequentibus. i. malis & importunis hominibus atq; dæmonibus animam meam. præſer
uando eam à læſione peccati, conſeruandoq; eam in ſtatu ſalutis. Ecce Pſalmum myſterialem
audiuimus in quo capitis noſtri diram perſequutionem, & admirandam patientiã intuemur.
Diſcamus ergo Chriſti exemplo pro aduerſarijs & perſequutoribus cordialiter exorare, odiẽ
tibus affectum ſanctæ dilectionis rependere, & Chriſti veſtigia in omnibus imitari.

COMMENTARIVS IN PSALMVM CIX

¶ Expoſitio Tituli.

PSalmi nunc declarandi titulus talis eſt: Pſalmus Dauid. Cõuenit namq; hic Pſalmus Da
uid pphetæ tanq̃ autori, & Chr̃o p Dauid ſignificato tanq̃ materiæ ſeu ſubiecto, qa ad lite
ram loqtur de chr̃o, quemadmodũ ipſemet chr̃s apud Mat. teſtatus eſt. Alloquens eñ phariſęos F
Mat. 22 Quid vobis (inqt) videtur de chr̃o, cuius filius eſt? Quibus reſpondentibus: Dauid, adiecit: Quõ er
go Dauid in ſpũ vocat eũ dñm, dicens: Dixit dñs dño meo, ſede à dextris meis? Ap̃ls q̃q; ex iſta
Hebr. 1. ſcriptura oñdit Chr̃m angelis maiorẽ, & pr̃i æqualẽ: Ad quẽ (inquiens) angelorum dixit aliqñ, ſede
à dextris meis, quouſq; ponam inimicos tuos ſcabellũ pedum tuorum? Loquitur itaq; Pſalmus
iſte de Chriſto ſecundum vtrãq; eius naturam, & de magnificentia eius in aſcenſione, de coæ
ternitate eius, & ſubſtãtiali identitate cum patre, de generali eius dñio, ſacerdotioq; æterno, at
Pſalm. 50. q; finali iudicio. Ait ergo beatiſſimus Dauid, cui incerta & occulta ſapiẽtiæ ſuæ reuelauit deus.

¶ Expoſitio pſalmi iuxta ſenſum literalem.

DIxit dominus domino meo,]. i. deus pater loquutus eſt filio ſuo vnigenito, vero 1
deo ac domino meo, qui eſt dominus meus ſecũdum diuinitatem, & filius meus
ſecundum humanam quam ex ſemine meo ſuſcepit naturam. Dixit autem non
verbo foris ſonanti ac tranſeunti, ſed intellectualiter ei innotuit, imo ab æterno
ita diſpoſuit. Quid autem dixit, ſubiungitur [ſede à dextris meis]. i. tu fili chariſſi
me, qui propter meum honorem, hominumq; ſalutem ſub oĩbus creaturis humiliatus es, fa
Pſalm. 21. ctus opprobrium hominum, in aſcenſione tua ſuper omnes creaturas exaltare, & vſq; ad thro
Hebr. 1. num maieſtatis ac gloriæ meæ conſcẽde, illicq; ad dexterã meam æternaliter reſide, habita, ac
quieſce. ¶ [Donec ponam inimicos tuos]. i. oĩes incredulos & iniquos, præſertim Iudæos [ſca 2
bellum pedum tuorum]. i. ſic tuæ poteſtati ac dominationi ſubiectos ſicut ſubſternitur ſcabel
lum pedibus ſedentis. Hæc ſubiectio iam aliquo modo impleta eſt. Chriſtus enim poſt reſur
rectionem

A reſſionem dixit: Data eſt mihi oĩa poteſtas in cœlo & in terra. Imo añ paſſionem ait de ſe ad pa Mat.28
trem: Dediſti ei poteſtatem oĩs carnis. Deniq̃ q aliq̃ñ Chriſto repugnabant, poſt conuerſionẽ Iohan.17.
ad fidem ei ſubiecti fuerunt. Sed iſta ſubiectio maxime apparebit & plene implebit in die fina
lis iudicij, q̃a tunc Chriſtus oẽs aduerſarios ſuos deijciet & damnabit. Nam & tunc implebitur
q̃d in Iſaia de Chriſto p̃dictum eſt: Ad eum venient, & confundentur oẽs qui repugnant ei. In= Iſaiæ.45.
terim ergo Chriſtus ſedebit ad dexteram patris. Sed nunquid poſtea non ſedebit? Sedebit vti=
que poſtea. In diuina enĩ ſcriptura ſolet hæc diſtinctio, donec, in oratione affirmatiua oĩa tp̃a
ponere & includere, ſicut dum & infra dr̃: Oculi nr̃i ad dñm deũ nr̃m donec miſereaẽ nr̃i. Sicq̃ Pſal.122
tenetur hoc loco, q̃m Chriſtus in æternum ſedebit ad dexteram patris. In oratione vero nega
tiua ſolet oĩa tp̃a abnegare & tollere, ſicut in Math. de Ioſeph & virgine bñdicta aſſerit: Non Math. 1
cognouit eam donec peperit filium ſuum primogenitũ. Et iſtud rationabiliter fit. Cum nanq̃
ſcriptura affirmat aut negat aliq̃d p̃ illo tp̃e, q̃ñ minus ſic eſſe videtur, tunc certum eſt q̃ ipſa ve
lit inſinuare illud alijs tp̃ibus ſic ſe habere, ſicut dum Matthæus affirmat S. Ioſeph non cogno=
uiſſe Mariam donec peperit Chriſtum, certum eſt q̃ poſtmodum eam nõ cognouit. Quõ enĩ
matrẽ filij dei vnigeniti tẽtaret accedere, cui ſe cohabitare ſciuit indignũ? Simili mõ dũ Prophe
ta aſſerit Chriſtum ad dexteram dei ceſſurum, donec ſubijciantur ſibi aduerſarij ſui, certum ẽ
q̃ illis ſubiectis ſedebit. Aduertendum aũt q̃ ſeſſio Chriſti ad dexteram patris, dupliciter in=
telligi põt. Vno modo ſecundum diuinam ipſius naturam, ſicq̃ per dexteram pr̃is deſignatur
B æqualitas eius, vt ſit ſenſus: Sede à dextris meis. i. reſidendo mecum, eſto mihi æqualis. Et hoc
modo dixit pater filio ab æterno, vt ad dexteram ſuam ſederet. Imo generando eum, dixit &
contulit ei hoc ipſum, cum ipſa generatio non ſit niſi verbi prolatio. Dicitur enĩ pater filio ſe=
cundum diuinitatem eius demonſtrare & dicere, q̃m generãdo filium dedit ei diuinam eſſen=
tiam, quæ eſt ipſa ſapientia, quam recipiẽdo dr̃ filius à patre audire atq̃ cognoſcere. Non eſt
ergo in patre dextera corporalis, neq̃ in filio ſecundum q̃ deus eſt ſeſſio ſitualis. Sed ſicut per
dexteram patris deſignaẽ eius æqualitas, ita p̃ ſeſſionẽ filij exprimitur ſumma dominatio eius.
Sedere enĩ conuenit regi ac iudici. Secundo intelligitur Chriſtus ſcd̃m humanam naturã ſede=
re. i. eſſe & p̃manere ad dexterã patris. i. in ſummis ac potioribꝰ bonis ſui genitoris, vel in ſum
mitate cœli empyrei, atq̃ p̃fecta participatione increatæ beatitudinis dei patris. Plus ſiq̃dẽ de
beatitudine dei recepit aĩa Chriſti, q̃ vniuerſi ſimul electi, & hoc mõ dixit pater Chriſto hoĩ: Se
de à dextris meis, ab exordio creationis aĩæ Chriſti, q̃tum ad intellectualem reuelationẽ. Reue=
lauit etenĩ ſibi ſtatim vt condita eſt, q̃ ipſa cum corpore ſuo eleuanda eſſet ſup oẽs cœlos: ſed
q̃tum ad executionem & complementũ dixit pater Chr̃o: Sede à dexteris meis, in aſcenſione.
Tunc enĩ dicẽdo. i. intellectualiẽ cauſaliterq̃ iubẽdo exaltauit Chr̃m, & dedit illi nomen q̃d ẽ Ephe 1.
ſup omne nomen. Et de hac ſeſſione dicit Euangeliſta: Dñs Ieſus poſtq̃ locutus eſt eis, aſſum= Mar.16
ptus eſt in cœlũ, & ſedet à dextris dei. Vñ & ſcriptum eſt: Aſpiciebã in viſione noctis, & ecce in Dan.7
nubibus cœli quaſi filius hoĩs veniebat, & vſq̃ ad antiquum dierũ peruenit, & in conſpectu eiꝰ
obtulerunt eum. Conſequenter Propheta alloquitur Chriſtum. ❡ [Virgam virtutis tuæ,]. i.
C euangelicæ legis doctrinam, qua corriguntur iniuſti, ſeu dominationis ac regiæ tuæ dignitatis
potentiam o Chriſte [emittet dñs] pater ſeu deus trinitas per ſeruos ſuos apoſtolos [ex Sion]
. i. ex hoc loco ſic dicto, in Ieruſalẽ ſito. Sion nanq̃ mons fuit in Ieruſalem, in q̃ conſtructũ erat 3.Reg.8.
templum, itẽq̃ conclaue vel cœnaculum, in quo Chriſtus cœnam nouiſſimã celebrauit, in quo
poſt reſurrectionẽ diſcipulis ſuis apparuit, in q̃ apoſtoli aliq̃ cum eis congregati ſpm̃ ſctm̃ re= Act.1.2
ceperunt. Ex hoc ergo cœnaculo & ex templo in monte Sion poſito, & ex Ieruſalem emiſit deꝰ
p̃ apoſtolos virgam virtutis Chriſti. i. euangelicam legem, & Chriſti magnificẽtiam p̃ totum
mundum. Cum enĩ apoſtoli ſpũm ſctm̃ recepiſſent in die Pentecoſtes, ſtatim oẽs cũ ſuo colle= Act.2
gio, velut examẽ apum de conclaui, in q̃ paulo añ ex timore Iudæorũ clauſi reſidebant, erupeẽt, Act.3
ingreſſiq̃ templũ, Chr̃m prædicare cœperunt. Et exiñ deriuata eſt p̃dicatio eorũ in totũ orbẽ,
ſcd̃m q̃d Chr̃s eis p̃dixit: Eritis mihi teſtes in Ieruſalem & in omni Iudæa & Samaria. & vſque Act.1
ad vltimũ terræ. Quod etiã Iſaias prophetauit dicẽs: De Sion exibit lex, & ṽbum dñi de Ieruſa= Iſaiæ.2.
lem. Ad hanc aũt emiſſionẽ & prædicationẽ ſequuta eſt cõuerſio mundi ad Chr̃m. Ideo ſubdi=
tur [dñare] o Chriſte [in medio inimicorũ tuorũ]. i. in regnis & populis infidelium, q tp̃e infideli=
tatis inimici tui fuerunt, ſed conuerſi ad fidẽ, amici effecti ſunt, & tu dñaris in eis p̃ teipſm̃ ac tu=
os vicarios eccleſiarũ p̃latos. Subijciunẽ etenĩ tibi p̃ fidem atq̃ diuinæ legis cuſtodiã, q̃m q̃ præ=
cepiſti eis obſeruant. De hoc Chr̃i dominio dictũ eſt p̃ Michæam: Et nunc magnificabiẽ in me Mich. 5
dio vniuerſæ terræ. Et item Zacharias: Poteſtas eius à mari vſq̃ ad mare, & à fluminibus vſq̃ Zachar.9.
ad fines terræ. Vnde & in Daniele ſcriptum eſt: Dedit ei antiquus dierum poteſtatem, hono= Dan.7
rem, & regnum, & omnes populi, tribus & linguæ ſeruient ei. Quæ autem ſequuntur, poſſunt
eſſe

eſſe ỽba Prophetæ ad Chr̃m. ❡[Tecũ principiũ].i. cum te o Chriſte eſt pater exiſtens princi- 4
Iohan. 17. pium tuum,de q̃ dicis apud Iohan. Oia mea tua te ſunt. Eſt eñi pater cũ filio,& filius cũ p̃re,qa D
inſeparabiles ſunt pater & filius. Licet nãq; p̃ſonaliter diſtinguant,eſſentialit̃ tñ idẽtificantur.
Iohan. 1. Propter q̃d Iohan. inq̃t:In principio erat ỽbum,& verbũ erat apud deũ. Tecum ergo o fili eſt
principium.i.deus pater[in die virtutis tuę].i.in die æternitatis,q̃ eſt ipſa æternitas,in hoc die
eſt tecũ pater,qa æternaliter tecũ eſt,& tu coæternus es ei,& in hoc nõ eſt prius neq; poſterius.
Mich. 5 Propter quod apud Michæã inducit:Egreſſus eius ab initio à diebus ęternitatis. Et in Prou. Sa
Prou. 8 pientia dei,q̃ eſt Chriſtus dñs p̃feſtatur:Ab æterno ordinata ſum, necdũ erant abyſſi & ego iã
concepta eram,añ colles ego parturiebar. Sic autẽ eſt tecum principiũ in die virtutes tuæ, [in
ſplendoribus ſctõꝝ].i.in ſplendidis cognitionibus btõꝝ in patria,qm̃ eis à principio mũdi in
Matth. 18 noteſcit iſta coexiſtentia & coæternitas tua cũ patre:ſp quippe vident faciẽ patris,ergo & filij,
Iohan. 14 qm̃ filius(vt eſt apud Iohan.)ait:Qui videt me,videt & patrẽ. Dicit aũt æternitas dies virtutis
.i.potentiæ Chr̃i,qa in eo inuariabilit̃ & oĩpotenter ſubſiſtit. Et ipſa æternitas proprie ſumpta
aliud nihil eſt, niſi deus æternus,nec æternitas eſt menſura aut dies diuinę durationis,niſi ſcd̃ȝ
rationẽ. Alij exponũt aliter, vt ſint ỽba p̃ris ad filiũ. Tecũ pricipiũ.i. vna eadẽq; principãdi au
thoritas eſt mihi tecũ, qm̃ ego & tu vnũ ſumus in eſſentia, vnus oĩm conditor, vnusq; vniuer-
Iohan. 8. ſoꝝ creator. Hinc eñi Chriſtus ſe dixit eſſe principiũ reſpondẽs Iudæis:Principiũ q & loq̃r vo-
bis. Iſtud vero ſic eſſe innoteſcit in die virtutis tuæ.i.in claritate patrię,vbi in lumine tuo vidẽt
beati quõ vna ſit authoritas creandi & gubernãdi in me atq; in te in ſplẽdoribus ſctõꝝ.i.i ple E
na illuſtratiõe electoꝝ in patria. Nã tũc ſcti iſta cõſpiciũt,qñ diuino lumine p̃fundũt,ita vt ful
Mat. 13 geãt ſicut ſol in regno p̃ris eoꝝ. Nunc eñi ſcd̃ȝ Ap̃lm videmus p̃ ſpeculũ in ænigmate,qa p̃ fidẽ
1. Cor. 13 ambulamus,nõ p̃ ſpeciẽ. Tunc ỽo cognoſcemus ſicut & cogniti ſumus. Vñ Iohã. in ſua Cano.
1 Iohan. 3 Siẽs inq̃t ei erimus,qa videbimus eũ ſicuti eſt. In hoc igit̃ ỽbo declarant coæternitas atq; ęq̃lis-
tas p̃ris & filij:[ex vtero].i.ex p̃prio corde[añ luciferꝝ].i.añ productionẽ oĩs lucis creatæ,& añ
productionẽ aſtroꝝ, q̃ noĩe luciferi deſignant[genui te]g̃nerationе æterna,intellectuali,pura &
actualiſſima. Filius nãq; ex ſubſtãtia p̃ris natus eſt,ita q̃ immediate p̃cedit à ſubſtantia p̃ris p̃
intellectũ emanatione naturali,ſicut p̃cedit ſplendor à lumine,Ipſa q̃q; g̃natio filij à p̃re aliud
nõ eſt,niſi p̃ceſſus lucis à luce,actus ab actu,& dei à deo. In patre equidẽ idẽ ſunt eſſentia,poten
tia & op̃atio. Et ita pater intelligendo ſeipſum,intra ſe p̃fert verbum ſibi ſimillimũ,in hoc ſo
lo ab eo diſtinctũ,qa p̃cedit ab eo. Et ſicut pater ſeip̃m vno intuitu, & oĩa alia creando & crea-
ta & creabilia plene cognoſcit:ſic æternaliter vna conceptione interna vnicũ verbũ intra ſe g̃
gnit,in quo tota ſua natura atq; p̃fectio omnino pleniſſime continetur ac ſplendet, & in q̃ oĩa
alia cõprehendunt ac lucent. Iccirco hoc verbũ eſt imago patris & oĩs creaturæ exemplar, p̃ce-
ditq; immediate ab intellectu p̃ris ſcd̃m Thomã in diuerſis locis. Chriſtus itaq; ſcd̃m q̃ deus,
ab æterno eſt genitus, ſicut ſi ſol ab æterno fuiſſet, ſplendor ab æterno ab eo manaſſet & ortus
Eccle. 24 fuiſſet. Propter q̃d in Eccleſiaſt. teſtat:Ego ex ore altiſſimi p̃diui,primogenita ante omnem
Sapien. 9 creaturã. Et in Sapiæ lib. ait ſcriptura:Sapia tua dñe nouit op̃a tua, q̃ & affuit tunc cũ orbẽ ter
tarum faceres,& ſciebat qd placitũ eſſet oculis tuis. In his ỽbis euident̃ oſtendit duplex eſſe ſa-
pientia in deo,vcȝ genita & ingenita. Inſup agit Propheta de ſacerdotio Chr̃i. ❡[Iurauit dñs] F
irretractabiliter affirmauit,firmiterq; ſpopondit[& nõ pœnitebit eũ]ita iuraſſe q̃d ſeq̃tur[tu] 5
Chr̃e in q̃tum hõ[es ſacerdos in æternũ ſcd̃m ordinẽ Melchiſedec,]Chriſtus nõ obtulit ſacrifi-
cia legis,q̃ ſacerdotibus filijs Aaron incũbebat offerre, ſed fuit ſacerdos offerendo ſeip̃m deo,
& recõciliãdo mũdũ p̃ri ęterno, p̃ crucẽ diſſoluẽs inimicitias in ſemetipſo ſcd̃m Apo. ad Ephe.
Ephe. 2. qui iteꝝ ait:Chriſtus tradidit ſemetip̃m pro nobis oblationẽ & hoſtiã in odorẽ ſuauitatis. Et
Ephe. 5 ad Hebræos:Chriſtus aſſiſtens pontifex futuroꝝ bonoꝝ, per propriũ ſanguinem introiuit ſe
Heb. 9 mel in ſancta æterna redemptione inuenta. De excellentia aũt ſacerdotij Chriſti dicit Apoſt.
Heb. 7 Talis decebat vt eſſet nobis pontifex, ſanctus,innocẽs,impollutus & excellẽtior cœlis factus.
Zachar. 6. Vñ in Zacharia dñ:Ipſe portabit gloriã,& ſedebit & dñabit,& erit ſacerdos ſuper ſolio ſuo. De
Heb. 7 niq; quõ Chriſtus dicatur ſacerdos in æternum, declarat Apoſt. ad Hebræos,dicens:Chriſtus
eo q̃ maneat in æternũ ſempiternũ habet ſacerdotium. Vnde & ſaluare põt in p̃petuum,acce-
dens per ſemetipſum ad deũ,ſemper viuens ad interpellandũ pro nobis. Sacerdotis quippe of
ficium eſt,inter deũ ac populum mediatorẽ & aduocatũ exiſtere. preces populi deo offerre,de-
um placare,populo bñdicere. Oĩa aũt hęc congruunt Chriſto. Propter q̃d in Canon. Iohan. in
1. Iohan. 2 ducitur:Si qs peccauerit,aduocatũ habemus apud patrẽ,Ieſum Chr̃m iuſtum,& ipſe eſt propi-
tiatio pro peccatis noſtris. Dicit quoq; Chriſtus ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Mel
chiſedec. Primo quoniam ſicut Melchiſedec obtulit deo panem & vinum, vt legitur in Geneſi,
Mat 26 Gene. 14 ſic Chriſtus ſub formis panis & vini corpus ſuum & ſanguinem obtulit ſeu dedit diſcipulis,
conuer-

A conuertendo panẽ in corpus & vinum in ſanguinẽ. Secundo,qm̃ ſicut Melchiſedec ſine patre
& matre ac genealogia fuiſſe aſſeritur,non qa nõ habuit, ſed quia ſcriptura propter myſteriũ
ea ſubticuit:ſic Chriſtus ſine humanæ gñationis naturali ordine natus eſt,& vere fuit ęternus
Hinc nanq; dicit Apoſt. Præcurſor pro nobis introijt Ieſus ſcd̃m ordinẽ Melchiſedec factus ſa
cerdos in ęternum. Et denuo:Melchiſedec rex Salem(q̃d eſt rex pacis)ſine patre,ſine matre aſ- Heb. 6
ſimilatus filio dei. Hæc ergo iurauit deus Chriſto homini. In ipſo eñi momento quo aiam ei⁹ Hebr. 7
creauit,reuelauit ei hoc ipſum [& non pœnitebit eum] Pœnitentia nanq; proprie dicta in deo
locum non habet,prout in li. Reg. ſcriptum eſt. Porro triumphator in Iſrael nõ parcet,& pœni 1. Reg 15.
tudine non flectet,neq; eñi homo eſt vt agat pœnitentiam. Et tñ dñs ait ad Samuelẽ:Pœnitet Iudi. 6
me q̃ conſtituerim Saul regem, ſed hoc dr̃ propter ſimilitudinẽ operis,nõ propter veritatem
6 affectus. Loquit̃ eñi deus frequent̃ in ſcripturis ſanctis more humano. ¶ [Dñs à dexteris tuis]
Hoc dupliciter accipi põt. Primo ſic:Dñs pr̃ ſeu deus trinus,exiſtens à dexteris tuis o Chriſte,ſi
cut de teipſo in præcedenti pſalmo dixiſti: Confitebor dño nimis in ore meo,quia aſtitit à dex
tris pauperis,q̃d illic expoſitum eſt. Supra q̃q;:Prouidebam dñm in conſpectu meo ſemp,qm̃ Pſal. 15
à dexteris eſt mihi ne cõmouear. Vel ſic:dñs Chriſtus,q eſt oim dñs, exiſtens & reſidens à dex-
tris tuis o deus pater,ſicut paulo añ dixiſti:Sede à dextris meis.[confregit in die iræ ſuæ] .i. tpe Act. 10.
ſuæ vindictæ,de q̃ per Iſaiam dicit:Dies vltionis in corde meo [reges] infideles,priuando eos ĩ Iſaiæ 63
hoc mundo vita gratiæ,vel etiam vita corporali,& poſtmodũ æternaliter eos damnando. Po
tiſſimum aũt loqtur nunc de illoꝝ regũ confractione,de qbus ſupra dictũ eſt: Aſtiterũt reges Pſalmo. 2.
B terræ,& principes conuenerũt in vnũ aduerſus dñm & Chr̃m eius. Hi eñi reges(ſumẽdo nomẽ
regis cõmuniter pro præſidente;)vt; Herodes, Pilatus & principes Iudæorum prędicto modo
ex diuina vltione cõfracti ſunt, quæ cõfractio aſcribi põt cuilibet pſonæ in diuinis,qm̃ effect⁹
ſupgloriosiſſimæ Trinitatis ſunt indiuiſi. Vnde p Iſaiam Chriſtus teſtatus eſt: Calcaui eos in Iſaiæ 63.
7 furore meo,& conculcaui eos in ira mea. ¶ [Iudicabit in nationibus implebit ruinas] Duplex
eſt Chriſti aduentus. Primus fuit vt iudicaret,ſcd̃s erit vt iudicet. Propter q̃d ait Apoſt. Chr̃s Heb. 9
ſemel paſſus eſt ad multoꝝ exhaurienda pc̃tã. Secundo aũt ſine pc̃õ apparebit expectantibus
ſe in ſalutẽ. Secundũ hoc duplex eſt iudiciũ,ſ. iudiciũ diſcretionis & iudicium remunerationis.
Primũ iudiciũ fecit Chriſtus in primo ſuo aduentu,& vſq; ad finẽ mundi hoc faciet,quoſdam
vocando ad fidem & gr̃am,quoſdam vero deſerẽdo occulto qdẽ,ſed iuſto iudicio,de q̃ añ paſ-
ſionem dixit:Nunc iudiciũ eſt mundi,nũc princeps huius mundi eijciet̃ foras. Chr̃s ergo in pri Iohan. 12
mo ſuo aduentu,& vſq; in pñs iudicabit ĩ nationib⁹.i. ipſas nationes faciẽdo in gentib⁹ iudiciũ
diſcretionis, quaſdam miſericordit̃ adiuuando,cæteras iuſte derelinquendo. In ſcd̃o aũt aduẽ-
tu iudicabit in nationibus,iuſtas ſaluando,impiasq; damnando,quẽadmodũ apud Iohan. lo-
cutus eſt: Veniet hora,in q̃ oẽs q in monumẽtis ſunt audient vocẽ eius,& pcedent q bona fece- Iohan. 5.
runt in reſurrectionẽ vitæ,q vero mala,in reſurrectionẽ iudicij.i. damnationis. In primo autẽ
aduentu & in iudicio qd̃ nũc agit̃,implet Chr̃s ruinas.i. defectus humanos,gr̃am infundendo
cordib⁹ vacuis,menteſq; inanes ditando ſpũalibus bonis. In futuro vero iudicio de his q ſaluã Luc. 1.
tur implebit ruinas angeloꝝ, reſtaurãdo manſiões cœleſtes angeloꝝ caſu euacuatas [cõquaſ-
C ſabit capita].i. corda hũiliabit[in terra multoꝝ].i. in multis locis & habitaculis hoĩu. In oĩ eñi
terra fideliũ hũiliauit quaſdã ſupbos. In finali aũt iudicio cõquaſſabit,id eſt, æternaliter con-
demnando capita in terra multorum .i. capitaneos in multis terris cum elatione regnantes.
Vñ in Iſaia ſcriptũ eſt:Dñs exercituũ cogitauit hoc, vt detraheret ſupbiã oĩs gl̃iæ,& ad ignomi Iſaiæ. 23
niam deduceret vniuerſos inclytos terræ. Pręterea Chriſto ſcd̃m q̃d deus eſt cõpetit iudiciaria
ptãs authoritatiue,ſed put hõ eſt conuenit ei inſtrumentaliter,& ſic meruit eam p ſuã hũiliatio
nem & paſſionẽ. Propter qd̃ ait loqñs de pr̃e atq; ſeipſo:Dedit ei poteſtatẽ & iudiciũ facere,qa fi Iohan. 5
8 lius hoĩs eſt. Et hoc eſt qd̃ mõ ſubiungitur:¶ [De torrẽte in via bibet] .i. Chriſtus in hoc mũdo
pœnas, tribulationes & mortẽ acerbiſſimã patiet̃ ſicq; de torrente tribulationũ bibet guſtãdo
aduerſa. De huius torrẽtis potatione dixit Iohãni & Iacobo:Poteſtis bibere calicẽ quẽ ego bibi Mat. 20
turus ſum? Qd̃ aũt noĩe torrẽtis tribulationis magnitudo deſignet̃,patet p illud Iſaiæ:Spũs ei⁹
velut torrẽs inũdans ad pdendas gẽtes in nihilũ. [propterea].i. merito huius potationis [exal- Iſaiæ. 30
tabit] Chr̃s[caput] ſuũ.i. glorificabit & eriget ſemetipm̃,reſurgẽdo in corpore glorioſo. & aſcẽ
dendo ad patrẽ,q̃tenus ſedeat ſecũ tanq̃ vniuerſoꝝ iudex ac dñs. Chriſt⁹ eñi vt deus ſuſcitauit,
exaltauit & glorificauit ſeipſum vt hõ eſt. Et ideo apud Iohan. profitet̃:Poteſtatẽ habeo ponẽ- Iohan. 10
di animã meam,& poteſtatẽ habeo iteꝝ ſumendi eam. Et qm̃ opera ſanctæ Trinitatis ſunt in
diuiſa, idcirco exaltatio iſta attribui poteſt vnicuiq; diuinæ pſonę. Chriſtus nanq; apud eundẽ Iohan. 5.
euangeliſtã:Quæcunq;(inqt) facit pater,hæc & ſimiliter filius facit. Et de ſpũ ſc̃tõ dicit Apoſt.
Hæc oia operat̃ vnus atq; idẽ ſpiritus. Opera igitur ſuperbenedictæ Trinitatis ſunt indiuiſa

Porro

Porro in expoſitione huius pſalmi circa illud: Iurauit dñs, dicit Hugo ꝙ deus legitur tribus lo- D
cis iuraſſe, vcȝ Gen. xxij. dicẽs ad Abraham: Per memetipſum iuraui. Item hoc loco. Infra quoq;
in pſalmo 131. vbi ſcriptũ eſt: Iurauit dñs Dauid veritatem. Sed iſtud nõ eſt intelligendũ præci
ſe, qa multo freqntius q̃ ter legitur in ſcriptura canonica deus iuraſſe. In Iſaia nãq; ait p̄r: In me
Iſaiæ. 45 metipſo iuraui, egredietur de ore meo iuſtitiæ verbum. Et in propheta Amos ſcriptum eſt: Iu-
Amos 6 rauit dñs deus in aia ſua: Deteſtor ego ſuperbiam Iacob. Supra quoq; in pſalmo 88. q incipit: Mi-
ſericordias dñi, dñs loquitur: Iuraui Dauid ſeruo meo, vſq; in æternũ præparabo ſemen tuum
Lu. 1 Et apud Lucã ait Zacharias: Iuſiurandũ q̃d iurauit ad Abraham p̄rem nr̃m. Et ad Hebræos
Heb. 6 Apoſt. Deus (inqt) interpoſuit iuſiurandũ. Et alibi quoq; legitur deus iuraſſe. Ecce pſalmus iſte v̄-
bo breuis, q̃ infinitus eſt ſenſu. Oſtẽditur enim in eo duplex Chriſti natura, ſimplexq; ſeu vna
pſona. Deſcribitur in eo Chriſti ad patrem locatio, inimicoꝝ eius deiectio, Chriſtianæ fidei p-
mulgatio, coæternitas quoq; & conſubſtantialitas patris ac filij. Declaraẽ enim ſacerdotiũ Chri-
ſti, & iudicialis eius poteſtas, ac finale iudicium in pſalmo præſenti. Quem decet nos cum mul-
ta reuerentia, cum deuotione præcipua, cum cõtemplatione profunda proferre, propter digni-
tatem, dulcedinem, & altitudinem ſenſuum eius.

❡COMMENTARIVS IN PSAL. CX.

❡Expoſitio Tituli.

Pſal. 116 HVius pſalmi titulus eſt. Halelula, quod ſignificat. Laudate deũ, de cuius p̄conijs perpul-
chre atq; iucunde tractat hic pſalmus, p̄ſertim de admirabiliſſimo ope dei in cõſecratio-
ne corporis & ſanguinis Chriſti. Sicut enĩ pſalmus p̄cedens tractat de ſacerdotio Chr̄i, E
ſic iſte determinat de inſtitutione ſacrificij huius, & efficacia ſacramẽti altaris. Loq̃ns itaque
ſctũs ꝓpheta in ꝓpria atq; eccleſiæ, omniũq; fideliũ perſona, dicit.

❡ Expoſitio pſalmi iuxta ſenſum literalem.

COnfitebor tibi] i. laudabo te [dñe i toto corde meo] i. ex toto intellectu & affectu, mẽ- 1
te collecta, & fixa. Cor hoc loco non pro organo corporis, ſed ꝓ aĩa ponit. Aĩa aũt
immaterialis eſt, nec partes habet. Quõ ergo ꝓhibet ſe dño confiteri toto corde, tanq̃
ſit ei confiteri pro parte cordis? Et reſpondendum ꝙ aĩa non habet partes quanti-
tatiuas, cum ſit incorporalis, nec eſſentiales, cum ſit forma ſimplex, ſed poteſtatiuas. i. vires di-
ſtinctas. Vires autem ſeu partes poteſtatiuæ animæ rationalis, inquantum eſt rationalis, ſunt
tres, in quibus ſummæ Trinitatis imago conſiſtit, in anima, ſcilicet intellectus, memoria & vo-
luntas. Ad intellectum ſpectat cognitio, ad voluntatem dilectio, ad memoriam in vtroq; fir-
ma inhæſio. Toto igitur corde domino confitetur, qui intellectu, voluntate atq; memoria eũ
collaudat, ita quod intellectu aduertit, voluntate diligit, memoria retinet verba diuina, qbus
dño confeſſionẽ laudis ſacrificat. Qui autem deum ore laudat, & mente illicita amat aut cogi-
tat, non toto corde dño confitetur. Vnde in quibuſdam animo vagabundis ac vagis ſcriptum
Oſee 10 eſt: Diuiſum eſt cor eorum, nunc interibunt. Et in Ieremia dñs loquitur: Si reuerteris, couerte-
Ierem. 4. re. i. ſi tu o homo cor tuum ad deum conuertere optas, toto corde ad eũ conuertere, adhærẽdo
Apoc. 3 ei perfecte, eiq; totis viribus miniſtrando, ne ſis tepidus ac diuiſus. Confitebor aũt tibi o dñe,
non inconſulte, indiſcrete, aut vana intentione, ſed [in conſilio Iuſtorum]. i. eo modo q̃ iuſto-
Eccle. 15 rum conſilium eſt te laudare. Iuſtorum nanq; conſilium eſt te laudare corde à vitijs expur- F
gato, cũ non ſit ſpecioſa laus in ore p̄cõris, & propter noĩs tui amorem atq; honorẽ, nõ pro-
pter temporale emolumentum aut laudem humanam [& congregatione] iuſtoꝝ. i. non in cõ-
uenticulis hæreticoꝝ, ſed in eccleſia fideliũ tibi confitebor. Cur aũt dño confiteaẽ ſubiungit:
❡[Magna opa dñi]. i. magnifice facta, ſeu laude admirationeq; digna ſunt, vt patet de creatio- 2
ne cœli & terræ, de gubernatione vniuerſi, de opibus recreationis, glorificationis ac cęteris dei
effectibus. Effectus quippe proportionaẽ & correſpondet ſuæ cauſæ. Cum ergo deus ſubli-
mis & bñdictus ſit infinitæ magnitudinis, ſapientiæ & dignitatis, decuit magna ab eo opa fie-
ri. [exquiſita]. i. exquiſite producta [in oẽs voluntates eius]. i. ſcd̃m omne deſiderium ſeu bene-
placitum creatoris. Singula nanq; produxit tunc, taliter, ideo, vbi, & ſecundum q̃d voluit, pro-
Iſaiæ 46 pter quod per Iſaiam teſtaẽ: Conſilium meũ ſtabit, & oĩa voluntas mea fiet. Et Apoſt. ait: Deus
Ephe. 1. operaẽ oĩa ſecundũ conſiliũ voluntatis ſuæ. Sed cum in deo non ſit niſi vna, æterna, ſimplex in-
uariabiliſq; voluntas, cur nunc pluraliẽ dictum eſt: in oẽs voluntates eius? Et reſpondendũ
ꝙ ſicut in deo dicunẽ plures ideæ ſeu multæ notitiæ per reſpectum ad creaturas, ſic dicunẽ plu-
res voluntates ſecundum rationem noſtram per comparationem ad volita creata, quę multa
ſunt. ❡[Confeſſio]. i. dei laudatio ſeu propriæ culpæ prolatio [& magnificentia]. i. magnifica 3
operatio ad dei honorem exhibita [ſunt opus eius]. i. opa deo placentia, & nobis ab eo conceſſa
Omne enim bonum ab ipſo procedit, & hæc duo opera deo præcipue placẽt, nec nobis inſunt

niſi

A niſi ex gratia dei,ideo deo magis q̃ nobis attribuunt. [& iuſtitia eius manet in ſeculum ſeculi]
Iuſtitia nanq; in deo exiſtẽs,quę eſt ipſemet deus,æterna eſt,ſicut diuina eſſentia,à qua ſola ra-
tione diſtinguitur.Iuſtitia quoq; quæ eſt effectus diuinæ æquitatis in ꝑpetuum perſeuerabit,
4 qm̃ electoꝝ gloria & impioꝝ miſeria nunq̃ ceſſabunt. ¶[Memoriam fecit mirabilium ſuorũ
miſericors & miſerator dñs,&c.] Verſiculus iſte nec melius nec literalius valet exponi q̃ de in-
ſtitutione ac alimonia ſacramenti altaris,vt ſit ſenſus:Dñs Chriſtus q eſt miſericors in natura
& miſerator in actu fecit memoriã.i.memoriale inſtituit mirabiliũ ſuoꝝ.i.incarnationis,dile-
ctionis,conuerſationis ac paſſionis ſuæ.In cœna eñ nouiſſima receſſurus à ſuis corporali præ
ſentia,volens nos iugiter memores eſſe eximiæ ſuæ dilectionis atq; amariſſimæ paſſionis,imo Mar.29
omnium,quæ ꝑ nr̃a ſalute tam dignant̃ aſſumpſit,fecit,ac ꝑtulit,ſacr̃m corporis ac ſanguinis
ſui inſtituit,panẽ conuertens in corpus & vinũ in ſanguinẽ,ſicq; ſub ſpecieb⁹ panis & vini[eſcã
dedit timentibus ſe].i.corpus & ſanguinem dedit apoſtolis,& ꝑ eos ac ſucceſſores eoꝝ dari cõ
miſit vniuerſis fidelib⁹,ꝑpter q̃d dixit:Hoc facite in meã cõmemorationẽ.Vñ Apl's:Quotieſcũ Ibidem
que(inqt)mãducabitis panẽ hũc & calicẽ bibetis,mortẽ dñi annũciabitis donec veniat.De hac 1 Cor.11.
etiam eſca Chriſtus apud Iohan.locutus eſt:Caro mea vere eſt cibus,& ſanguis meus vere eſt Iohan.6.
5 potus.¶[Memor erit]Ipſe Chriſtus[in ſeculum].i.Indeſinenter[teſtamenti ſui].i.huius ſacri
q̃d dr̃ teſtamentũ iuxta illud Apoſt.Hic calix nouum teſtamentũ eſt in meo ſanguine. Huius 1.Cor.11.
teſtamenti ſeu ſacri erit Chriſtus in ꝑpetuum memor,ꝑ hoc ꝙ oĩbus hoc ſacr̃m deuote fideli-
B terq; ſumentibus confert gr̃am in pñi,& vitam æternam in futuro,ſicut promiſit dicens:Qui
manducat meam carnẽ & bibit meũ ſanguinem,in me manet & ego in eo. Rurſusq;:Qui mã- Iohan.6.
ducat hunc panẽ viuet in æternũ. Vel dr̃ Chriſtus ſẽp memor futurus huius teſtamenti,qm̃ facit Ibidem
nos memores eius,cõſeruabitq; fidem huius ſacri in cordib⁹ hoim vſq; ad ſeculi cõſummatio-
nem [virtutẽ opeꝝ ſuoꝝ].i.fructũ & efficaciam huius ſacri,vc3 corporis & ſanguinis ſui,quę
ſunt opa creatoris. Vel virtutem opeꝝ ſuorum.i.potentiã ſacr̃aliũ effectuũ corporis ſui & ſan-
guinis[annunciabit]Chr̃s[populo ſuo].i.diſcipulis ſuis,atq; ꝑ eoꝝ prædicationẽ cunctis fide
libus. Hoꝝ opeꝝ ſuoꝝ virtutẽ Chriſtus diſcipulis annunciauit dicendo:Hic eſt panis, de cœlo Iohan.6
deſcendens,ſi qs manducauerit ex eo,nõ morief in æternũ.Et:Qui manducat me , viuet ꝑpter
me. Poſſunt q̃q; hæc gñalius explanari,eritq; ſenſus:Memoriã fecit mirabiliũ ſuoꝝ,qm̃ ꝑ ſpi
ritum ſctm̃ edocuit ſctõs ꝑphetas atq; apoſt.ad conſcribendũ & annũciandũ mirabilia ſua,q̃
vtriq; in veteri ac nouo teſtamẽto copioſe narrant,& à fidelib⁹ recolunt:eſcã ſpũalẽ dedit timẽti Eccl.18
bus ſe,reficiendo mẽtes eorum pane vitæ & intellectus,& ꝟbo & gr̃a ſpũs ſcti.De eſca q̃q; cor
porali prouidit deus famulis ſuis timoratis,qbus apud Mat. ait:Quærite primo regnũ dei & iu Mat.16
ſtitiam eius,& hæc oia adjcient vobis.Propter q̃d itẽꝝ dicit:Ne ſoliciti ſitis aiæ veſtrę qd mãdu-
cetis,& corpori vr̃o,qd induamini,ſcit eñ pr̃ vr̃ cœleſtis qz his oĩb⁹ indigetis.Memor erit in ſe
culum teſtamenti ſui.i.nouæ atq; euangelicæ legis corroborãdo,conſeruandoq; eã vſq; ad ter Sapien.9
minũ mundi.Memor erit etiã teſtamenti ſui.i.ꝑmiſſionis ſuæ factæ in nouo teſtamẽto,qm̃ eã
implebit dummõ nos agamus q̃d ipſe nobis p̃cepit.Promiſſio noui teſtamenti eſt:Fulgebũt iu Mat.13
ſti ſicut ſol in regno pr̃is eoꝝ.Et:In futuro ſeculo neq; nubẽt neq; nubent,ſed erũt ſicut angeli Mat.22
C dei.Illud q̃q; q̃d Chr̃s clariſſime loqt:Pr̃ q̃s dediſti mihi,volo vt vbi ego ſum & illi ſint mecũ,vt Iohan.17.
videãt claritatẽ meã quã dediſti mihi.Hęc oia implebunt in nobis,ſi impleuerimus illud q̃d ad
Chorin.ait Apl's:Has ꝑmiſſiones habẽtes chariſſimi,mũdemus nos ab oĩ inquinamento car 2.Cor.7.
nis & ſpũs,ꝑficientes ſctificationẽ in timore dei. Virtutẽ opeꝝ ſuoꝝ.i.miraculoꝝ potentiã ſeu
opa ſua virtuoſa ac ſctã annunciabit populo ſuo. Chr̃s eñ ꝑ ſeipſum p̃dicauit opa dei pr̃is,&
ſubinde conuerſationis ſuæ innocentiam ac miraculoꝝ ſuoꝝ excellentiã annũciauit Iudæis,ſi
cut apud Iohan.Quis(inquit)ex vobis arguet me de pc̃tõ?Et:Ego non quæro gloriam meam Iohan.8.
Et alibi:Opera quæ dedit mihi pater teſtimoniũ ꝑhibent de me. Hæc aũt opa.i.vita & ſigna Ibidem.
Chriſti annũciata ſunt nobis per apoſtolos,imo quotidie annunciant̃ nobis in ſcriptura cano Iohan.7
6 nica noui teſtamenti,præſertim in euangelijs.Oia aũt hæc fecit deus fidelibus ſuis. ¶[Vt det il
lis hæreditatem Gentium]hoc eſt,regnum cœlorum & vitã æternã hoibus ab origine mundi
paratã,quemadmodũ apud Mat.dicit ſaluator:Venite bñdicti patris mei,poſſidete paratũ vo Matth.25
bis regnũ à conſtitutione mũdi.Specialr̃ tñ regnũ cœloꝝ appellatur hæreditas gentiũ,qz Iu-
dæis ꝑpter incredulitatẽ iuſte ablatum eſt,& gentibus hũiliter credẽtibus datũ.Propter quod
chr̃s ait:Auferet à vobis regnũ dei,& dabitur genti facięti fructus eius.Et denuo ait:Multi ab Mat.21
oriẽte & occidẽte veniẽt & recumbẽt cum Abraham,& Iſaac,& Iacob in regno dei.Filij aũt re
gni ejciẽtur foras.Merito itaq; regnum cœlorum nuncupatur hæreditas gẽtium quibus ait Mat 8.
Apoſtolus:Eſtis ciues ſanctorum & domeſtici dei.Itemq; ad Romanos:Filij dei ſumus.Si au- Ephe.2.
tem filij & hæredes:hæredes quidem dei,cohæredes autem Chriſti,Si tamen compatimur ei; Roman.8
vt &

vt & glorificemur.[opa manuum eius].i.effectus diuinæ poteſtatis ſunt[veritas & iudicium] D
hoc eſt ſaluatio & damnatio. Veritas eñ vocatur vera impletio promiſſionis diuinæ,factæ de,
hæreditate cœleſti electis donanda, quibus & datur. Hæc impletio eſt eoꝝ ſaluatio, & ipſa eſt
opus Chriſti. Iudicium autem frequenter accipiſ pro reprobatione maloꝝ. Vnde apud Iohan
Iohan.3. nem dicit:Qui credit in filium dei nõ iudicatur, qui autem nõ credit iam iudicatus eſt, hoc eſt,
1.Cor.11. reprobatus. Et Apoſt. Si noſipſos(ait)dijudicaremus,non vtiq; iudicaremur. Hinc q̃q; Chrũ
Iohan.5. apud Iohannem clarius loquens:Qui audit(inquit)ꝟbum meum,& credit ei qui miſit me,ha-
bet vitam æternam,& in iudicium non venit. Iudicium ergo.i.reproboꝝ iuſta damnatio eſt
opus dei. Vel ſic:Veritas & iudicium.i.quęlibet veritas,quodlibetq; iudiciũ eſt opus dei. Eſt eñ
veritas naturæ,veritas vitæ,& veritas orationis. Eſt quoq; iudicium diſcretionis, & iudicium
remumerationis. Et omnia hæc opera ſunt manuum diuinarum. Vel ſic, Opera manuũ eius
veritas & iudicium.i.vera & iuſta ſeu diſcreta. Dum enim aliquid conuenit rei excellenſ,enun
ciatur de eo non ſolum in concreto,ſed etiam in abſtracto, ſicut ait Chriſtus apuſtolis: Vos
Mat.5 eſtis lux mundi. Et Apoſto. Fuiſtis aliquando tenebræ,nunc autem lux in domino.i. fuiſtis ali-
Ephe 5. quando vitijs tenebroſi, nũc autem ꝑ gratiam lucidi. Vnde de homine multum dilecto ac dul
ci dicimus:Iſte eſt amor meus & dulcedo ſeu conſolatio mea. Quoniam ergo omnia opera dei
ſunt valde iuſta, vera atq; diſcreta,iccirco non ſolum vera & iuſta,ſed veritas & iudicium no-
minantur. Poteſt quoq; referri ad ſacramentum altaris,in cuius conſecratione opera dei ſunt
veritas: quia in hoc ſacramento non ſolum figuraliter,ſed vere ac ſubſtantialiter Chriſtus cõ
1.Cor.11. tinetur,& iudicium mortis ſumenti indigne:Qui enim manducat indigne,iudicium ſibi man E
ducat. ❡[Fidelia omnia mandata eius]hoc eſt,diuina præcepta non ſunt fallacia,ſed firma & 7
certa,ita ꝙ obſeruatores eorum fidelem ac veram mercedem recipient, [confirmata in ſe-
culum ſeculi]i.ꝑ diuina miracula & cætera quibus fides innititur,in æternum roborata, ita ꝙ
certum eſt iſta mandata eſſe à deo,& ꝑ conſequens ſancta atq; ſalubria [ſacta].i.nobis iuſſa &
Mat.22 exhibita[in veritate & æquitate]ita ꝙ ipſa ſunt vera & æqua. Vel in veritate.i.in ſapientia &
Mar.12. æquitate.i.iuſtitia præcipientis dei,qui ſecundum ſuam ſapientiam atq; iuſtitiam, ſeu in ſua
ſapientia & iuſtitia nobis iſta mandata fecit & contulit. Vel dicuntur ſacta ſeu data in veri-
tate angelicæ illuſtrationis,& ęquitate angelicæ adminiſtrationis. Præcepta namq; legalia da
ta ſunt Moſi miniſterio angelorum,ſicut Stephanus ait Iudæis: Accepiſtis legem in diſpoſi-
Act.7 tione angelorum. ❡[Redemptionem]hoc eſt,ſalutem & ſaluatorem,vz Chriſtum [miſit] pa-
Iohan.3 ter[populo ſuo].i.electis in hunc mundum Chriſtum tranſmittens. Non enim miſit deus fili 8
um ſuum vt iudicet mundum,ſed vt ſaluetur mundus per ipſum,ſicut apud Iohannem ſcriptũ
Iſaiæ.49 eſt. Vnde in Iſaia pater dicit ad Chriſtum:Dedi te in lucem gẽtium, vt ſis ſalus mea vſq; ad ex
tremum terræ. Vel ipſe Chriſtus miſit.i.per prædicationem apoſtolorum annũciauit redem-
ptionem.i.humani generis ſaluationem ſua paſſione adeptam,populo ſuo.i.vniuerſis fidelib⁹
Mat.28 ſecundum quod in Marco dicit ad eos:Euntes in mundum vniuerſum prędicate euangelium
Mar.16 omni creaturæ [mandauit in æternum teſtamentũ ſuum].i. euãgelicam legem præcepit vſq;
in finem ſeculi cuſtodiri,quod de veteri teſtamento non iuſſit,quoniam illi ſucceſſit nouum te
ſtamentum in illo præfiguratum:nouo autem teſtamento aliud nõ ſuccedet. Propterea vſq; F
ad ſeculi conſummationem iubetur ſeruari,quod tamen de ſacramento altaris pręſertim nũc
dicitur,quoniam hoc vſq; in finem mundi frequentandum eſt. ❡ Sanctum & terribile nomen
eius.]hoc eſt,ipſe deus eſt ſanctus in ſeipſo, quoniam ſubſtantialiter purus atq; perfectus eſt, 9
Deu.10 & terribilis ratione ſui effectus. Omnibus aũt eſt deus terribilis,formidandus timore filiali &
Eccl.1. caſto,ſic enim beati in patria timent deum. Impijs vero terribilis eſt timore ſeruili, quo deus
timetur non ex amore ſecum exiſtendi,ſed ex pauore tormenta ſuſtinendi: [initium ſapientię
timor domini.] Timor enim ſeruilis incipit ad ſapientiam recipiendam animam præparare,
inquantum facit à malo recedere. Timor vero initialis magis propinque diſponit ad ſapiẽtię
infuſionem ſeu potius perfectionem, timor enim initialis ſine charitate & ſapientia haberi
non poteſt. Hoc autem quod dictum eſt:Initium ſapientiæ timor domini,in Eccleſiaſtico &
alibi ſcriptum eſt. Sed videtur huic contrarium quod idem Eccleſiaſticus teſtatur: Plenitudo
Eccl.1. ſapientiæ timere dominum. Et Iob inquit:Ecce timor eſt ipſa ſapientia. Et reſpondendum,ꝙ
Iob.28. iſta intelligenda non ſunt de timore ſeruili,ſed caſto & filiali, quem perfecta charitas non ex-
pellit, ſed exerit & diffundit ſeu cauſat. Hoc enim timore Chriſtus extitit plenus,iuxta illud
14.& 11. Iſaiæ:Replebit eum ſpiritus timoris domini. Veruntamen iſte timor non eſt ſapientia,aut ſapi
entiæ plenitudo eſſentialiter, quia realiter ab ea diſtinguitur, ſed dicitur ſapientia ſecundum
reſplendentiam quandam,quia in hoc quod aliquis timet deum caſto timore, maxime liquet
eum veraciter eſſe ſapientem. Et hoc modo ſapientia de multis virtutibus virtutumq; actibus
prædicatur

A Prædicatur,ſicut cum dicitur:Nolle præeſſe,ſed velle ſubeſſe eſt ſapientia. Homines fugere eſt
10 ſapientia, propter Chriſtum deſpici velle eſt ſapientia. ¶Intellectus bonus omnibus facienti- Act. 5
bus eum.]hoc eſt,cognitio fructuoſa & vtilis eſt his qui agunt quod ſciunt agendum.Nam vt
dicitur ſecunda Petri: Melius erat nō cognoſcere viā iuſtitiæ,q̄ poſt agnitionem retrorſum re 2.Petri. 2
uerti. Et Iacobus affirmat:Scienti bonum & non facienti,peccatum eſt illi. Vnde & Chriſtus Iacobi. 4
in euang.Seruus(inquit)q ſcit voluntatem domini ſui,& non facit,plagis vapulabit multis. Lucæ. 12
Qui ergo putat ſe eruditum, qui ſe illuminatum à deo exultat,& ſe ſapientem confidit,aduer-
tat & impleat quod Iacobus p̄cipit:Quis ſapiens & diſciplinatus inter vos? Oſtendat ex bona Iaco. 3.
conuerſatione op̄ationem ſuam in manſuetudine ſapientiæ. Alioquin audiet à Chriſto illud
Iſaiæ:Sapientia tua & ſcientia tua decepit te. Vel ſic:Intellectus bonus.i. vis intellectiua,habi- Iſaiæ. 47
tus intellectualis & operatio intellectiua ſunt ſana laudeq; digna omnibus facientibus eum,ſ.
timorem,ſeu timentibus deum,qui ſc; viuunt ſecundum quod ſuggerit timor,de quo per Ec-
cleſiaſticū inducitur:Timor dn̄i expellit peccatum. Et alibi:Qui timet deum nihil negligit[lau Eccle. 1 Eccle. 7
datio eius]qui ita intelligit,& intellecta adimplet[manet in ſeculum ſeculi,]quia & ipſe deum
ſine fine laudabit,& à deo æternam laudem p̄ mercede recipiet,atq; cum ſanctis laudabitur,ſi
cut Eccleſiaſticus teſtatur:Collaudabunt multi ſapientiam eius,& vſq; in ſeculum non delebi Eccle. 39
tur. Deniq; pſalmus iſte anagogice exponi poteſt. Nam beatis in patria congruunt quæ in eo
dicuntur. Eccleſia ergo triumphans,ſeu quilibet beatoꝝ dicere poteſt: Confitebor tibi dn̄e in
B toto corde meo. Sancti eñ in patria deum ſine aliqua interruptione iugiter laudant,& hoc to
to corde.i.in omnibus viribus ſuis. Sicut eñ p̄ceptum charitatis pfectiſſime implent deū aman
do toto corde,tota fortitudine & omnibus viribus ſuis,quia totaliter,actualiter & indefinen-
ter feruntur in deum:ſic dn̄o confitentur confeſſione laudis toto corde,quemadmodū p Iſaiā
dn̄s conteſtatur:Ecce ſerui mei laudabunt præ exultatione cordis. In conſilio iuſtoꝝ.i.ſecun- Iſaiæ. 65
dum actum prudentiæ electoꝝ in patria. Sancti nanq; in regno deum collaudant,ſecundum
quod donum cōſilij eis à ſpiritu ſancto influxum ſuggerit & ſuadet:& cōgregatione.i.in vnio
ne beatoꝝ ſeu triumphanti eccleſia. Beati enim deum concorditer atq; generaliter laudant,glo
rificantes nomen eius in idipſum. Magna op̄a domini, ea præſertim quæ facit in cœlo empy- Pſal. 148.
reo circa beatos,q̄s ſua p ſpeciem viſione beatificat,& in quibus mirabiliſſima efficit op̄a, no-
bis prorſus occulta. Confeſſio,qua deum inceſſantiſſime laudant,& magnificentia,qua ei reue
renter obſequuntur ac parent,opus eius.i.ſunt op̄a dei placita deo. Memoriam fecit mirabiliū
ſuoꝝ. Deus facit in cordibus beatorum memoriam mirabilium ſuoꝝ,admittendo eas ad bea
tificam ſuæ eſſentiæ viſionem,in qua ſplendidiſſime contemplantur,quæ, quanta & qualia fe
cerit deus pro eoꝝ ſalute. Eſcam dedit timentibus ſe.i.nobis beatis,qui eum timore caſto time
mus, quantum ad reuerentialem ſubiectionem,nō quantū ad effectionem pœnalem,præſti-
tit ſuæ diuinitatis fruitionem,qua feliciter hilariterq; intus reficimur,ſuſtentamur,atq; perfici
mur. Memor erit in ſeculum teſtamenti ſui.i.promiſſionē ſuam in æternum verificabit, qua 1.Iohan. 3
C nobis promiſit pro præmio ſuꝑſius viſionem,ita q̄ nūq̄ relabemur ad miſerias priſtinas, ſed
cum deo ſine fine manebimus. Virtutem opeꝝ ſuoꝝ annunciabit populo ſuo. Deus nanq; ſan
ctis in patria reuelat ſuos diuinos atq; potentes effectus,& per angelos ſuperiores illuminat in
feriores de operibus talibus. Cætera ex præinductis facillime eluceſcunt. Poſtremo pſal-
mum præſentem laudibus creatoris dulciſſime redolentem, affectum pſallentis mirabili-
ter inflammantem ſpirituali hilaritate perfuſum,quis digne laudare præualeat, In quo homo
fidelis deum tam fiducialiter tamq; affectuoſe alloqui orſus eſt, in quo deus in ſuis effectibus
tam præclare extollitur,diuina Iuſtitia cōmendatur,ſacramenti Euchariſtiæ inſtitutio prophe
tatur, noui teſtamenti perpetuitas annunciatur, vitæ æternæ remuneratio commemoratur,
Chriſti miſſio tangitur, & alia multa perpulcherrima continentur, Si ergo deum vere diligi-
mus,nequaq̄ pſalmū hunc tam myſterialem ac ſententioſum ſine piæ deuotionis feruore cante
mus. Qui enim deum veraciter amat,quanto eum ardentiori affectu cōplectitur,tanto in eius 1.Petri. 1
præconijs atq; obſequijs vehementius delectatur. Quod vt nobis quoq; conueniat, enitamur 2.Timo. 2
ſemper cor purum domino repræſentare, in eius gratia quotidie creſcere, & debita noſtra offi-
cia cum oī diligentia ordinate perſoluere. Tunc nanq; poterimus in ſpiritualibus gratijs abū
dare,ſi conemur opus dei non negligenter,ſed reuerenter exoluere.

¶COMMENTARIVS IN PSAL. CXI

¶Expoſitio Tituli.

HAbet pſalmus iſte p titulo Haleluia. Qd̄ aūt adiungit,reuerſionis Aggęi & Zacharię,nō
habet in Hebræo neq; in tranſlatione Hierony.iuxta Hebræū,nec debet ita intelligi,q̄ſi
hic pſalm.ſit editus ab his p̄phetis,aut eoꝝ t̄pibus, ſed hoc ideo addit,q̄a ſicut Aggęus & Agg. 1. 2 Zachar. 2

Zacharias pphetauerit de ædificatione materialis templi in Ierl'm poſt reditũ à captiuitate Ba D
bylonis, ſic in pſalmo pñti tractat de virtutib' p q̃s fideles ædificãt Chr̃o immateriale templũ
in cordibus ſuis poſt reditum à miſera ſeruitute peccati, ſeu captiuitate diaboli. Specialiter ve-
ro loquitur pſalmus iſte de operibus miſericordiæ, de quibus & Chriſtus ſpecialiter perhibet
ſe factuꝝ iudiciũ in die nouiſſimo. Ait itaq;

¶ Expoſitio pſalmi literalis.

Mat. 25 BEatus vir] hoc eſt, felix homo nunc in ſpe, & poſtmodũ felix erit in re [q timet dñm]
timore caſto & filiali, vel ſaltem initiali. Timor nanq; ſeruilis non eſt meritorius,
qm̃ non procedit ex charitate, ſine qua nihil eſt meritorium vitæ æternæ. Hinc eñ
Eccle. 1 Eccleſiaſt. conteſtatur: Timenti deum bene erit in extremis, & in die defunctionis
Eccls. 12 bñdicetur. Et alibi: Beatus cui datum eſt habere timorẽ dei. Et Eccleſiaſtes ait: Finẽ loquẽdi pa-
riter oẽs audiamus. Deum time, & mandata eius obſerua. Deniq; cum nihil ſeparet nos à deo
niſi pc̃m̃, eo ipſo q̃ timor peccata expellit, ad omne bonũ diſponit, oimq; bonoꝝ quodammõ
cauſa eſt [in mandatis eius volet nimis] i. iſte deum timẽs valde optabit implere diuina mãda-
ta. Timor eñ filialis, qm̃ timet offenſam dilecti & ſeparationem ab eo, maxime ſtudet vitare,
q̃bus dilectus offenditur & auſertur, vc; pc̃tã omiſſionis & cõmiſſionis, & p conſequens nimis
cupit facere quæ placent dilecto, q̃d eſt obedire præceptis aio prompto ac feruido. Nam iſtud
nimis non deſignat vitioſum exceſſum, ſed feruentem affectum. Inſuper timor iſte facit ni-
mis velle in præceptis dei implendis, quia delectat cor, & parit lætitiam, iuxta illud in Eccleſia-
Eccl. 1 ſtico: Timor dñi delectabit cor, & dabit lætitiam & gaudiũ in longitudine dieꝝ. ¶ [Potens in E
terra erit ſemẽ eius] hoc eſt, fructus bonæ cõuerſatiõis hoīs timorati, erit fortis ac ſtabilis in ec-
cleſia tam militanti q̃ triumphanti. Nam fructus iſte æterno præmio fulcief, iuxta illud: Bono-
Sap 3. rum laboꝝ glorioſus eſt fructus [gñatio rectoꝝ]. i. populus iuſtus [bñdicetur] à deo, recipiẽdo
Prou. 10 gr̃am eius, & ab hoībus q eis bona imprecanf. Scriptum eſt eñ: Bñdictio dñi ſuper caput iuſti.
Prou. 2 Et: Qui recti ſunt habitabunt in terra, & ſimplices pmanebunt in ea. ¶ [Glãa]. i. ſpũalis lætitia,
bona fama, vitæ excellentia [& diuitiæ]. i. ſpũalium bonoꝝ affluentia [in domo eius]. i. in cor-
Eccls. 25 de viri deum timentis, ſicut in Eccleſiaſtico legit: Nihil melius q̃ timere dñũ. [& iuſtitia]. i. iuſta
conuerſatio [eius manet in ſeculum ſeculi.] Hõ eñ timoratus pſeuerat vſq; in finẽ, & tũc æter-
Eccl. 31 naliter coronaf. Vñ rurſus in Eccleſiaſtico dr̃: Timẽti deum non occurrẽt mala, ſed deus in tẽ-
tatione illum conſeruabit & liberabit à malis. Salomon q̃q; ait: In timore dñi eſto toto die, &
habebis ſpem in nouiſſimo. ¶ [Exortum eſt in tñbris] hoc eſt, inter pc̃tõres ſeu in hoc ſeculo tñ-
bris ignorantiæ atq; caligine vitioꝝ repleto [lumen] diuinũ, æternũ, & increatum [rectis cor-
de]. i. iuſtis hoībus. Et qd ſit lumen, hoc ſubdit: [miſericors & miſerator & iuſtus.]. i. deus q dẽ
miſericors in natura, miſerator in ope, iuſtus in retributione. Dicitur aũt deus iuſtis oriri p hoc
q lumen gratiæ ab ipſo recipiunt, p q̃d creatorem ſuum contẽplantur & diligunt. Propter q̃d
Malach. 3 p Malachiã ait: Orief vobis timentibus nomen meũ ſol iuſtitiæ. Põt q̃q; hic v̄ſus de Chr̃i ad-
uentu intelligi, vt ſit ſenſus: Exortũ eſt in tñbris lumen, vc; Chriſtus, rectis corde. Nam per in-
carnationem inuiſibile lumen iuſtis viſibiliter apparuit, & ad ſalutẽ eoꝝ ipſis exortũ eſt, put in
Iſaie. 9 Iſaia ait ſcriptura: Populus q ſedebat in tñbris vidit lucem magnam, habitantibus in regione
Iohan. 8. vmbræ mortis lux orta eſt eis. Et apud Iohan. ipſemet Chr̃s: Ego inqt ſum lux mundi, q ſequi- F
tur me, non ambulat in tenebris, ſed habebit lumẽ vitæ. ¶ [iucũdus hõ]. i. ſpũaliter in dño gau-
dens, aliiſq; cauſam lætitiæ p̃bens [q miſeref]. i. opa miæ proximis exhibet. Q̃d non ſolum de
corporalibus eleemoſynis, ſed de ſpũalibus q̃q; opibus pietatis intelligendũ eſt, ſicut ſunt, igno-
rantem inſtruere, peccanti ignoſcere, errantẽ corripere, &c. [& cõmodat]. i. de ſuo aliis mutu-
Prou. 9 at ſine vſura. Vel commodat. i. aliis tpalia donat, q̃tenus à deo æterna recipiat. Vñ in Prou. lib.
dr̃: Fœneraf dño q miſeref pauperis: [diſponit ſermones ſuos]. i. v̄ba ſua profert [in iudicio] di-
Col. 4 ſcretionis, ne loquendo excedat, quemadmodũ ad Coloſſ. monet Apoſt. Sermo veſter ſemper
Eccl. 20 in gratia ſale. i. diſcretione ſit conditus. Nam vt in Eccleſiaſtico ſcriptum eſt: Qui multis vtitur
Pro. 13 v̄bis lædit aiam ſuã. Et alibi: Qui inconſideratus eſt ad loquendũ, ſentiet mala. Ideoq; in Pro-
Pro. 14 uerbiis Salomon loqtur: Qui cuſtodit os ſuum, cuſtodit ab anguſtiis aiam ſuam. Sic aũt diſpo-
nit in iudicio rectæ rationis ſermones ſuos, vt ſciat ſe non poſſe hoc ipſum implere ſine ſingu-
Iaco. 3. lari & magno auxilio gratiæ dei. Nam vt Iacobus teſtaf: Si qs in verbo non offendit, hic pfe-
Pro. 16. ctus eſt vir. Propterea item Salomon dicit: Hoīs eſt animã præparare, & dei eſt gubernare lin-
guam. [q a in æternũ nõ cõmouebif] à ſtatu ſalutis & gratiæ, q a (vt dictũ eſt) iuſtitia eius ma-
Pro. 15. net in ſeculum ſeculi. Vñ in Prou. lib. ſcriptũ eſt: Via iuſtoꝝ abſq; offendiculo. ¶ [In memoria
æterna erit iuſtus] hoc eſt, deus p effectũ pietatis ſuæ & gr̃æ æternalif memor erit ipſius. Nam
ſcriptus eſt in libro vitæ, & deus p approbationẽ eũ cognoſcit, eritq; ſine fine in conſpectu ma-

ieſtatis

A ieſtatis diuinæ in regno felicitatis æternæ [ab auditione mala.]maliris pœnæ nõ culpæ,vc3 à
ỽbo illo aſpimoilte maledictí in ignẽ æternum:[nõ timebit]in die iudicij,q̃uis mõ eam vehe: Mat.25
menter formidet. Erunt em̃ tunc ſecuri q mõ ſunt pauidi,tuncq̧ pauebunt q mõ timorẽ nõ ha
bent. Dies nempe iudicij,iudiciq̧ dura ſnia,ſicut puer ſis ſunt metuendi , ſic electis ſunt rõ ex:
ultandi. Propter q̃d Chr̃s dixit:His aũt fieri incipiẽtibus,leuate capita vr̃a.i.mentes lætificate Luc. 21
7 qa appropinq̃bit redemptio vr̃a.¶ Paratũ cor eius ſperare in dño] qa p ſpem in ſe exiſtentem
q̃ eſt habitus virtuoſus,promptus & facilis eſt, vt actualiter ſperet in deo,nõ in aliq̃ bono crea:
to,caduco,& vano. Vñ in Eccleſiaſtico habet:Qui timẽt dñm præparabunt corda ſua,& in cõ: Eccl.2
ſpectu illius ſctificabunt aĩas ſuas:[confirmatũ eſt cor eius]in deo p grãm, eo mõ q̃ dicit Apl̃s
ad Hebr. Optimum eſt gr̃a ſtabiliri cor. Et in Prouer.ſcriptũ eſt:Iuſtus q̃ſi ſundamẽtũ ęternũ. Heb. 13
[non cõmouebitur]à ſtabilitate iuſtitiæ[donec deſpiciat inimicos ſuos].i.q̃uſq̧ vitã ſeu viam Pro.10.
huius exilij finiat,atq̧ de btitudine ſecurus exiſtat. Cum em̃ iuſtus ad deum puenerit,om̃es
aduerſarios ſuos viſibiles & inuiſibiles p nihilo reputabit,nõ ex ſupbia,ſed ex vera iuſtitia, qa
illoꝝ vitia deſpicit, & eos in q̃tum iniqui ſunt, p nihilo æſtimat,ſicut ſuperius de viro iuſto i:
8 ductum eſt:Ad nihilum deductus eſt in conſpectu eius malignus. ¶[Diſpſit].i.vndiq̧ diffudit Pſalm. 14
&[dedit pauperibus]ſua tpalia bona,ſeu ſpũalia dona ,ſicut in t.ſua Cano. Petrus adhortat:
Vnuſq̧ſq̧ ſicut accepit grãm in alterutrũ illã adminiſtrãtes:[iuſtitia eius manet in ſecl'm ſecli.] 1.Pet.4
hoc iã in pſalmo iſto dictũ atq̧ expoſitũ eſt [cornu eius].i.dignitas ſeu ſublimitas grãe quã ha
B buit in pñti [exaltabit].i.pficiet & conſummabit[in gloria]btõꝝ,qa tũc plenũ p̃mium ſortiet,
9 & lumẽ grẽ p lumẽ glĩæ eriget. Propter q̃d Salomõ dicit:Qui miſeret paupi btũs erit. ¶[Pctõr] Pro.14.
impœnitẽs [videbit] felicitatẽ iuſtoꝝ,quã mõ hñt inchoatiue,& in futuro iudicio habebũt pſe
cte[& iraſcetur]cõtra eos ex impatiẽtia,vel contra ſeipm̃, q̧ tanta tormẽta pmeruit[dentib⁹
ſuis fremet]qa ex interiori furore corpus eius cõcutitur,& motu dentiũ impetũ iræ ſuæ oñdit.
Vel, dentib⁹ ſuis fremet in inferno, vbi erit fletus & ſtridor dentiũ [& tabeſcet]in ſeipſo ex in: Math. 25
uidia[deſideriũ pctõꝝ peribit].i.ſuo affectu ſeu re optata priuabitur. Queadmodũ em̃ iuſti
deſiderãt deo æternaliter frui,& in hac vita ſpũalibus bonis ditari:ſic impij cupiũt rebus tpali
bus & caducis iugiter frui,q̃m eia finaliter inhærẽt. Tale aũt deſideriũ penitus perit poſt mortẽ
qa tũc amplius frui non poſſunt tpalibus rebus,ſed p eaꝝ delectationibus compellunt ſentire
æternã tormenta. Deſideriũ vero iuſtoꝝ poſt hanc vitam impletur. Propter q̃d in Prouer.lib. Prou. 10
ſcriptum eſt: Deſiderium ſuum iuſtis dabitur,quaſi tempeſtas tranſiens non erit impius.

¶Explanatio allegorica eiuſdem pſalmi de Chriſto.

DEniq̧ pſalmus iſte de Chr̃i perſona conuenientiſſime explanatur, eritq̧ ſenſus:Btũs vir
ſc3 Chriſtus,q ab exordio ſuæ cõceptionis in virgine,& btũs erat deũ vidẽdo p ſpeciẽ.&
vir propter oĩm virtutũ ac ſapiæ perfectionẽ. Aĩa em̃ Chr̃i à primo ſuæ creationis inſtanti deũ
p ſpeciẽ vidit,oĩbusq̧ virtutib⁹ impfectionẽ in ſua rõne nõ includẽtibus,atq̧ ſciẽtijs plena fuit
Vñ de eo vt nondũ nato,ſed adhuc infantulo in mr̃no vtero cõſiſtenti,ſcriptũ eſt p Ieremiam:
Nouum creauit dñs ſuper terram, mulier circundedit virum. Hic ergo beatus eſt vir q timet, i Ierem. 31.
q̃iũ hõ dñm timore filiali,illo p̃cipue,q eſt vnũ ſeptẽ donoꝝ ſpũs ſcti,quẽadmodũ p Iſaiam dr̃:
C Replebit eũ ſpũs timoris dñi, in mandatis eius volet nimis. Quanto em̃ Chr̃s præ cæteris vni: Iſaie. 11
uerſis deũ amauit feruentius,tanto in eius mandatis implendis voluit plenius,q̃m ardẽtiſſimo
appetitu optauit in oĩbus deo parere,nec ſolum voluit,ſed etiam volita pleniſſime adimpleuit
qa præcepta moralia & duo charitatis mandata pfecte impleuit, propter q̃d apud Iohan. ait:
Sicut mandatũ dedit mihi pater,ſic facio. Et apud eundẽ:Ego quæ placita ſunt ei facio ſp. Imo Ioh.14.
tam deſiderabile tamq̧ delectabile fuerat Chr̃o hoĩ patris præcepta ſeruare,vt dicat: Meus ci: Iohan.8.
bus eſt,vt faciam voluntatẽ patris mei,q miſit me,vt pficiam opera eius. Potens in terra erit Iohan.4.
ſemen eius. Semen Chr̃i,eſt populus Chr̃ianus, de q̃ apud Iſaiam dr̃:Si poſuerit pro pctõ aĩa j Iſaie 53.
ſuam,videbit ſemen longæuũ. Hoc ſemen potens eſt in terra huius exilij , q̃m ppl's Chr̃ianus
magnus, multus & fortis eſt in ſpũalibus & corporalibus bonis. Potentius tñ eſt ſemen iſtud ĩ
patria btõꝝ, vbi parificatũ eſt angelis dei. Põt q̧ per ſemen Chr̃i intelligi p̃dicatio euãgelicæ
legis,quemadmodũ Chr̃s ait:Semen eſt ỽbum dei. Hoc aũt ſemen Chr̃i potens fuit,qa vt dicit Mat.13
Marcus:Erat docens ſicut poteſtatẽ hñs,nõ ſicut ſcribę. Generatio rectoꝝ.i.cõgregatio Chri: Mar. 2.
ſtianoꝝ,ex aqua & ſpũ ſancto renata,bñdicetur à deo,ſcd̃m q̃d ait Apoſt. Bñdictus deus q bñ: Ephe 1.
dixit nos oĩ bñdictione in cœleſtibus in Chr̃o Ieſu. Et Lucas de Chr̃o dicit:Eleuatis manibus Lu.24
bñdixit eis, & ferebatur in cœlum. Vñ apud Iſaiam dñs proteſtatur:Electi mei non laborabũt Iſaie.65.
fruſtra,qa ſemen benedictoꝝ dñi eſt. Gloria,hoc eſt æterna felicitas,& diuitiæ,hoc eſt,oĩm bo:
norum ſufficientia,in domo eius.i.in regno cœloꝝ,in triumphanti eccleſia,in patria btõꝝ,quę
eſt domus Chr̃i, Præterea in eccleſia militanti ſunt gloria atq̧ diuitiæ,ſecundũ ſenſum in præ

A uini honoris freq̃ter accẽdii, deũ ab oĩbus laudari, bñdici & oĩbus modis honorari deſiderat.
3 ❡[A ſolis ortu vſq; ad occaſum].i.de mane vſq; ad veſperã. Vel à ſolis ortu.i.à terra ac popu-
lo orientali vſq; ad occaſum.i.vſq; ad terram ac populum occidentalem, eſt [laudabile nomen
dñi] qa vbiq; terrarũ apparet, opatur ac inuenit bonitas dei, propter q̃d vbiq; & ſemp laudan- Malach. 1
4 dus eſt, put per Malachiã teſtatur: A ſolis ortu magnũ eſt nomen meũ in gentibus. ❡[Excel- Iſaiæ 40
ſus ſup oẽs gentes dñs].i.cunctis hoĩbus dignior eſt atq; ſublimior, iuxta illud Iſaiæ: Oẽs gen- Iob. 32.
tes q̃ſi non ſint, ſic ſunt corã illo, & q̃ſi nihilum & inane reputatæ ſunt ei. Et in lib. Iob: Non ac- Sapien. 11
cipiam pſonam viri, & deũ hoĩ nõ æq̃bo. Sapiens q̃q; qdam ait: Tanq̃ momentũ ſtateræ, ſic añ
te ẽ orbis terrarũ, & tãq̃ gutta roris añlucani, q̃ deſcendit in terram [& ſup cœlos gloria eius].i.
gaudiũ btõrũ q̃d ipſi à deo p mercede recipiũt, eſt ſup oẽs cœlos volubiles, ſc; in cœlo empyreo
q̃d eſt locus gloriæ dei & electorũ. Vel ſup cœlos.i.ſup oẽs ciues & incolas curiæ cœleſtis eſt glo-
ria eius.i.excellentia dei creatoris, qm̃ angelicis ſpiritibus deus præſtantior eſt, ſcd̃m q̃d in lib. Iob. 2. Iob 4
5 Iob inducit: Columnæ cœli contremiſcũt & pauent ad nutũ ipſius. Et alibi: Ecce q ſeruiunt ei
non ſunt ſtabiles, & in angelis ſuis reperit prauitatem. ❡[Quis ſicut dñs deus noſter] vc; Tri-
nitas bñdicta, q̃ſi dicat, nullus ei ſimilis eſt ſimilitudine æq̃litatis, q̃uis ſimilitudine imitationis Ierem. 50
multi ſint ſimiles ei. Vñ apud Ieremiã habet: Quis ſimilis mei, & qs ſuſtinebit me, ait dñs? [q in Mat. 6 Lu. 1
altis habitat] hoc eſt, in cœlis, de qbus quotidie dicimus: Pater noſter q es in cœlis, vbi p cœlos
intelliguntur ſanctæ contemplatiuæq; mentes, vel cœlum empyreum, quod pluraliter dr̃ cœli
qa hoc nomen cœlum in Hebræo caret numero ſingulari ſcd̃m Chryſoſtomum, in his habitat
B deus incircumſcriptus per gratiam. [& humilia] cor[dis] reſpicit [per approbationem & cõſer- Iaco. 4.
uationem [in cœlo & in terra] imo in omni loco & tempore. Humilibus eñ dat gratiam. Et in Iſaiæ. 66.
Iſaiæ lib. ſecundum aliam tranſlationem teſtatur: Ad quem reſpiciam, niſi ad quietum & hu-
milem, & trementem ſermones meos? Qui ergo à deo reſpici cupit, ſpm̃ ſuum humiliet, ppen-
6 dens illud virginis glorioſæ: Quia reſpexit humilitatem ancillæ ſuæ. Quanto eñ ſeipſum ho-
mo profundius deprimit, tanto à deo altior iudicatur. ❡[Suſcitans] deus p gratiam ſuam [à ter
ra].i.à vita carnali, ab amore rerũ terrenarũ, à cogitatione temporalium rerũ [inopem] hoc eſt,
in ſpiritualibus vacuum & egenum, ditans eum donis diuinis, amore cœleſtium, contempla-
tionibus diuinorum, [& de ſtercore].i.de habitatione huius corruptibilis corporis [eleuãs] ad
7 habitationem regni cœleſtis [pauperẽ,] ſpũ, ſc; humilem, qa qui ſe humiliat exaltabitur, iuxta Lu. 14
illud: Qui humiliatus fuerit erit in gloria. Propter quod ſubdit: ❡[Vt collocet eum] in patria Iob. 22.
[cum principibus].i.cum angelis ſanctis [cum principibus populi ſui] hoc eſt, cum maioribus
electorũ, vc; cum apoſtolis & prophetis. Eccleſia nanq; triumphans vna eſt ex hoĩbus bonis,
& angelis ſanctis vnita. Horũ aũt duorũ ſententia verſuum in cantico Annæ continetur 1. lib. 1.Re.2.
Regum, vbi de deo ſic legitur: Suſcitat de puluere egenum, & de ſtercore eleuat pauperem. Vt
ſedeat cum principibus & ſolium gloriæ teneat. Vel vt collocet eum in die iudicii ad dexteram Mat. 25 Iſaiæ. 3
8 ſuam cum principibus, de qbus ab Iſaia ſcriptum eſt: Dñs ad iudicium veniet cum ſenibus po-
puli ſui & principibus eius. ❡[Qui habitare facit ſterilem].i.congregationem gentilium, olim
oĩ ſpũali fœcunditate carentem [in domo] hoc eſt, in eccleſia militanti p gratiam, & poſtmodũ
C in eccleſia triũphanti p gloriam. Facit (inquam) eam habitare [matrem filiorũ lætantem].i.ta-
liter q̃ habitando eſt mater iucunda ſpũalium filiorũ, q̃s ex aqua & ſpũ ſancto regenerat: ſyna- Gal. 4 Iſa. 54
goga Iudæorum, quæ quondã erat fœcunda ſterili facta. Et ad hunc ſenſum allegat Apoſt. il-
lud Iſaiæ: Lætare ſterilis quæ non paris, erumpe & clama quæ non parturis, qa multi filij deſer-
tæ, hoc eſt gentilitatis, magis q̃ eius quæ habet virũ.i.ſynagogæ, cuius ſponſus & vir fuerat de' Ierem. 12.
ſed eã propter incredulitatẽ ſuã reliqt, quemadmodũ p Ieremiam pteſtatur: Reliqui domum
meam, dimiſi hæreditatẽ meam, facta eſt mihi hæreditas mea quaſi leo in ſylua. Appellat autẽ
Propheta gentilitatem ſeu plebem gentilem ſterilem atq; deſertam, qm̃ diu deſerta erat à deo
ppter idololatriam, ita q̃ nullum fructũ ſpũs ſancti pduxit, nec aliq̃s filios Chr̃o generauit, vñ 1.Reg.2.
1.lib. Reg. Anna pphetice eſt locuta: Sterilis peperit plurimos, & quæ multos habebat filios in-
firmata eſt. Ecce hunc pſalmũ iucundum ac breuẽ decet nos cum ingenti hilaritate cãtare, eo
q̃ totus ad dñi dei creatoriſq; nr̃i laudem pertineat. Et omninò ſatagendũ eſt nobis, vt tales Eccle. 15
pueri.i.tam puri, innocẽtes ac humiles ſimus, vt deum digne laudare, atq; ab eo pie reſpici me-
reamur, qm̃ non eſt ſpecioſa laus in ore hoĩs vitioſi.

❡COMMENTARIVS IN PSAL. CXIII

❡Expoſitio Tituli.

Titulus pſalmi eſt Haleluia. Ad literã eñ laudat deus in pſalmo pñti ex cõſideratiõe mira-
biliũ, quæ fecit circa populum Iudæorũ in Aegypto, in mari rubro atq; deſerto. Ait ergo.

❡Expoſitio pſalmi literalis.

A prçcatis agebantur. Sunt etiam iuſte facta, inquantum deus pcomiſit patriarchis ſanctis, quod Gen. 15
ſemen eorum ex Aegypto educeret, & ſua diuina virtute eos pcotegeret. Dum iſta oramus diui Exod. 3
næ voluntati noſtrum affectum conformamus, quoniam deus per Iſaiam teſtatus eſt: Ego do Exo. 20
minus, hoc eſt nomen meum: gloriam meam alteri non dabo. Et Apoſt. Soli (inqt) deo honor Iſaiæ 42.
& gloria. Qui autem iſta ex corde poſtulant, à deo glorificari merẽtur, qui in lib. Reg. ait: Qui 1. Timo. 1.
cunq; glorificauerit me, glorificabo eum, qui autem contemnunt me, erunt ignobiles. Qm̃ er 1 Reg. 2.
go de opere bono ſoli deo gloria danda eſt & debetur, mirum non eſt, ſi veris & hũilibus famu
lis Chriſti moleſtiſſimum eſt, dum ab hominibus gloriam ſibi attribui cernunt, quia quod dei
eſt vſurpare non audent. Hæc autem age o dñe [neqñ]. i. ne aliquo tempore [dicant gentes] ido
lolatriæ deditæ [vbi eſt deus eorum?] videlicet Hebrçorum, i. nunc apparet quod non ſit verus
& omnipotens deus, qm̃ nomen ſuum non glorificat, demonſtrando ſuam virtutem atq; im
plendo quod ſpopondit. Hanc cauſam exauditionis Moſes ſæpe commemorat, deum ſic allo
quens: Ne (q̃ſo) dicant Aegyptij: Callide eduxit eos, vt interficeret in mõtibus. Ioſue quoq; di Exo 32
xit: Mi domine deus, quid dicam videns Iſraelem hoſtibus ſuis terga vertentem? & quid facies Ioſue. 7
nomini tuo magno? Ob hanc etiam cauſam dominus perhibet ſe exaudire preces noſtras: Pro Iſaiæ. 48
21 pter me (inquiens) ego faciam, vt nõ blaſphemer. ¶ [Deus autem noſter in cœlo] eſt. i. in corde
deuoto, quod eſt immateriale cœlum. Vel, in cœlo empyreo, in quo ſpecialiter eſſe cẽſetur, qm̃
illic excellentius operatur, clariuſq; videtur [omnia quæcunq; voluit fecit] cum ſit omnipotẽs.
B Et ideo in libro Iob legitur: Cogitationem dei nemo auertere poteſt, & anima eius q̃dcũq; vo Iob. 23.
22 luit fecit. ¶ [Simulachra gentium]. i. idola paganorũ ſubſtantialiter aliud non ſunt, niſi [argen
tum & aurum] Quod intelligendum eſt de precioſioribus earum ſimulachris. Habent namq; ſi
mulachra cuprea, ænea, lignea, in quibus materia eſt tota ſubſtãtia, quia ſcd̃m philoſophũ in
artificialibus tota ſubſtantia eſt materia. Hæc autem ſimulachra artificialia ſunt, ſicut ſubiun
gitur [opera manuũ hoĩm] Formata ſunt namq; manu & arte humana. ¶ [Os habent,] nõ verè
23 neq; vniuoce, ſed ſimilitudiarie, eo modo quo homo defunctus dĩ habere pedes ſeu oculos [&
non loquentur] quia non viuunt neq; intelligunt [oculos habent] eo modo quo os [& non vi
debunt] per eos. Et ſimili modo in duobus ſeq̃ntibus verſibus dicuntur habere organa ſine of
ficijs. ſ. aures ſine auditu, nares ſine odoratu, manus ſine palpatiõe, pedes ſine ambulatiõe, gut
tur ſine clamore. Sed videtur contrarium, nam idola gentiũ dant ſuis cultoribus reſpõſa, imò
futura p̃dicunt. Aduertendũ ergo, quod ſicut Valer. max. refert, quidam Romanorũ, & præſer
tim antiqui Romani non colebãt ſimulachra pp ſe tanq̃ eſſent viua aut aĩata, ſed in honorẽ eo
rum quos repſentabant. Alij vero Romani coluerunt ea tanq̃ per ſe honoranda, vic;, vt viua
aĩata & rationalia, quorũ inſania ex errore Hermetis originem ſumpſit. Quemadmodũ enim
octauo de ciuitate dei Aug. deſcribit: Hermes Triſmegiſtus aſſeruit, quod ſicut ſummus deus
eſt factor deorum cœleſtiũ, ſic homo fictor eſt deoꝝ, qui in templis venerantur, & humana p
ximitate contenti ſunt. Statuas enim dixit ſenſu & ſpiritu plenas, futurorum p̃ſcias, de ſomnijs
ac alijs multis prædicentes, hominibus imbecillitatem facientes, eoſq; curãtes, lçtitiam atq; tri
ſtitiam dantes pro meritis. Hæc autem poſitio non ſolum theologicç veritati, ſed etiam natu
C rali rationi diſcordat, ſicut in ſumma contra gentiles S. Thomas pulchre efficaciterq; demon
ſtrat. Contra hunc q̃q; errorem in libro Sap. pleniſſime diſputatur. Vnde etiã Seneca dixit ido Sapien. 13
la nec aĩata eſſe, neq; colẽda, q̃uis ipſe propter aliquos videretur ea colere ſocis. De qua tñ ſimu Iſaiæ. 44.
latione beatus Augu. grauiter arguit Senecã. ¶ [Similes illis fiant q faciunt ea] i. omnes qui ido
24 la formant aut fieri procurant, ſimiles fiant idolis ſuis, quatenus ſicut illi corporaliter cæci, ſur
di, muti, & ſine naturali vita exiſtunt, ſic iſti ſpiritualiter cæci, ſurdi, muti & mortui fiant, carẽ
do vita gratiæ [& oẽs qui confidunt in eis] non in deo vero ſimiles fiant. Hoc autem nõ optã
do, ſed p̃nunciando, & quid illi mereantur oſtendendo aſſeritur, niſi intelligatur de obſtinatis.
¶ [Domus Iſrael]. i. populus fidelis ex Iacob ortus [ſperauit in domino] nõ in ſimulachris. Pro
25 pter quod Balaam dixit: Non eſt idolũ in Iacob, nec ſimulachrum in Iſrael. Domin⁹ deus eius Nume. 23
cum eo eſt, & clangor victoriæ regis in illo eſt. Et hoc eſt quod ſubditur [adiutor eoꝝ & prote
ctor eoꝝ eſt] hoc eſt, deus adiuuit eos in bonis, & protexit in aduerſis. Submerſit em̃ Aegypti
26 os & Chananæos propter eos occidit. ¶ [Domus Aaron]. i. poſteritas eius [ſperauit in dño] vi
delicet ſacerdotes veteris teſtamenti. Et quamuis domus Aaron includatur in domo Iacob, vt
pars in toto, fit tñ de eis mentio ſpecialis, propter ſacerdotij dignitatem [adiutor eorum & pro Exo. 14
27 ctor eorum eſt] & fuit, vt patet in libris legis ac prophetarum. ¶ [Qui timent dñm] timore filia Deut. 1
li, vel ſaltem initiali [ſperauerunt in dño] alias deſperaſſent. Sperauerũt ergo in domino quod Oſee. 13.
daret eis virtutẽ & gr̃am, oĩa mala euadẽdi, cunctaq; bona adipiſcẽdi: nec fruſtra, q̃a [adiutor Mich. 4
eorum & protector eorum eſt.] Vnde ſcriptum eſt: Reſpicite & ſcitote, quia nullus ſperauit in Eccle. 2.
domino

Ibidem domino & cōfuſus eſt. Et ideo illic monet ſcriptura: qui timetis dominum ſperate in illo, & in D
obiectationem vobis veniet miſericordia. ¶ [Dominus memor fuit noſtri] .ſ. populi Iſraelitici
oſtendendo nobis per effectum, quod curam & dilectiōem haberet circa nos [& benedixit no 20
bis] dando nobis abundantiam ſpiritualium, temporaliumq́ bonorum, quam diu in eius cul
tu permanſimus. Quod clarius ſubdit. ¶ [Benedixit domui] .i. familiæ [Iſrael, benedixit domui
Aaron] hoc eſt, ſacerdotibus. ¶ [Benedixit omnibus qui timent dominum] .ſ. [puſillis] .i. paruis 22
& ſubditis [cum maioribus] & prælatis. Non enim eſt perſonarum acceptor deus, ſed in omni 22
Actu. 10. gente qui timet eum, & operatur iuſtitiam acceptus eſt illi, vt dicitur in Actis. ¶ [Adijciat do
minus ſuper vos] bona maiora, quatenus indeficienter proficiatis in ſpiritualibus, quia non p 23
2. Theſ. 1. ficere eſt deficere. Hoc etiam orat pro nobis apoſtolus ad Theſſal. Deus dirigat viam veſtram
1. Theſ. 4. & abundare faciat charitatem veſtram inuicem, & in omnes. Et alibi: Oro vt abundetis ma
gis: [ſuper vos & ſuper filios veſtros] carnales & ſpirituales, dando vobis & eis quotidianum
Pſalm 83. profectum, vt ambuletis de virtute in virtutem. ¶ [Benedicti] eſtis [vos] o patres & filij [domi 24
no] .i. à domino, vel ad honorem & gloriam dei, qui contulit vobis bona exteriora & interio
ra, temporalia & æterna [qui fecit cœlum & terram] cum omnibus intermedijs. Creauit autē
¶ [Cœlum] ſupremum atq; empyreum [cœli domino] .i. ſibi ipſi pro ſuo palatio, vt in eo cum 25
beatis æternaliter demoretur, non quod ipſe loco indigeat, ſed ad gloriam electorum parauit
ſibi hanc domum [terram autem dedit filijs hominum] ad inhabitandum atq; colendum eā,
Ierem. 27. prout vitæ humanæ neceſſarium eſt, ſicut per Ieremiam teſtatur: Ego creaui terram, & dedi eā E
ei qui placuit in oculis meis. ¶ [Non mortui] in peccatis mortalibus [laudabunt te domine] lau 26
datione meritoria, quoniam ſine charitate & gratia nullus meretur bonum diuinū, [neq; om
nes qui deſcendunt in infernum] damnatorum. Tales enim deum blaſphemant. Vnde Eccl's
Eccle. 9. hortatur: Quodcunq; poteſt manus tua, inſtanter operare, quia nec opes, nec ratio, nec ſapien
Baru. 2. tia, nec ſcientia erunt apud Inferos. Baruch quoq; ait: Non mortui qui ſunt in inferno, quorū
ſpiritus aceptus eſt à viſceribus eorum, dabūt honorem tibi domino. ¶ [Sed nos qui viuimus] 27
ſpiritualiter habendo charitatem, quæ eſt animæ vita [benedicimus domino] .i. deum lauda
mus [ex hoc nunc] .i. ex inſtanti iam præſenti [& vſq; in ſeculum] .i. ſine fine. Nūc enim lauda
tio iſta incipitur, & vſq; ad mortem cōtinuatur, atq; cum anima à corpore ſeparatur, & ſimul
in ea manet in regno cœlorum in ſempiternum, ſecūdum quod per Iſaiam dominus ait: Gau
Iſaiæ 65. debitis & exultabitis vſq; in æternum.

¶ Expoſitio Tropologica ſeu moralis eiuſdem Pſalmi.

1. Cor. 10. QVemadmodū ad Corint. dicit ap'ſ: Hæc oīa in figura contingebāt illis: ſcripta ſunt aūt
propter eruditionem noſtram, in quos fines ſeculorum deuenerunt. Debemus ergo p̄
dicta ad noſtram moralem inſtructionem conuertere. Deniq; ſicut ſubinde p̄tactum eſt. p Ae
1. Iohan. 5 gyptum intelligitur hoc præſens ſeculum ſeu mundus, qui (ſc'd'm Ioh. in ſua Can.) totus in ma
Iaco. 4. ligno poſitus eſt. Quapropter Iac. dicit: Quicunq; voluerit amicus huius mūdi fieri, inimicus
dei conſtituetur. Vbi per mundum non ſignificatur machina mundialis, ex elementis & cæte
Gala. 1. ris irrationalibus conſtans, ſed populus mundanus, ſeculariter viuens, de quo ait Ap'ſ: Si ho
Iaco. 4. minibus placerem, chriſti ſeruus non eſſem. Quia vt Iaco. ſcriptū reliquit, Amicitia huius mun F
di, inimica eſt deo. Per Iſrael quoq;, qui interpretatur vir videns deum, intelligitur plebs fideľ,
deum per fidem contemplans. Per Iacob vero, qui dicitur ſupplantator, intelligitur quilibet
contra vitia luctās. Exitus autem filiorū Iſrael de Aegypto, ſignificat exitum Chr'ianorum de
hoc mundo, vel potius de vita mundana ac vitioſa, quoniam mundum egredimur, non motu
& loco, ſed conuerſatione & merito. Ait ergo: In exitu Iſrael .i. populi chriſtiani, de Aegypto,
.i. de conuerſatione ſeculari, domus Iacob .i. eiuſdē populi, de populo barbaro .i. congregatiōe
reproborum: qui barbari appellantur, quia vt ait Augu. Non noſtra lingua eſt, ſed barbara, q̄
deum laudare non nouit. In hoc exitu facta eſt Iudæa .i. plebs confitens deo (Iudæa nanq; con
feſſio interpretatur) ſanctificatio eius .i. res ſeu gens ſanctificata à dn̄o. Dum enim mundū, vitā
mutando egredimur, dei gratia nobis præſtatur, per quam ſanctificamur. Iſrael poteſtas eius
.i. in exitu iſto, qui aliud non eſt, niſi auerſio mentis à rebus illicitis, & conuerſio eius ad deum,
homo ſeu populus contemplatiuus factus eſt ſpeculum poteſtatis diuinæ, quia in eo relucet di
uina poteſtas, q̄ſi in ſpeculo, cum maius ſit peccatorem iuſtificare, q̄ cœlum creare. itaq; Iſrael
factus eſt poteſtas eius .i. potens dei effectus. Vel ſic, facta eſt Iudæa ſanctificatio eius .i. in ipſa
confeſſione qua purgatur, ſanctificatur Iſrael .i. deum cognoſcens, diuina iudicia fide contem
plans, ſeipſum coram deo vbiq; conſtituens atq; examinans, factus eſt poteſtas eius .i. potens
in deo, quia per hæc potens efficitur ad reſiſtendū tentatiōibus vniuerſis. Mare .i. pp'ls ingetus
Iſaiæ 17. turbulentus, vitijſq; amarus, de quo in Iſaia ſcriptum eſt: Impij quaſi mare feruens, quod quie

ſcere

A ſcere non poteſt. Hoc igitur mare vidit prædictum exitum electorum de caligine vitiorum, & fu
git. i. imitari eos non voluit. Fugiunt nanq; & à deo recedunt, qui conuerti deſpiciunt, propter
quod per Iere. dñs: Elongauerunt (inquit) à me, & ambulauerunt poſt vanitatem, & vani facti ſunt Ierem.2.
In Prou. quoq; dr: Relinquunt iter rectum, & ambulãt per vias tenebroſas. Iordanis. i. homo hũi Prou.2
lis ſeipſum diiudicans (Iordanis quippe interpretatur deſcẽſus ſeu riuus iudicij) ſicq; deſignatur
per eum homo ab alto elationis ad profundũ humilitatis deſcendens, atq; ſeipſum diſcutiens
Hic ergo Iordanis vidit ſicut & mare, ſed non fugit, imo conuerſus eſt retrorſum. i. à cœpto iti
nere malo ſe retraxit, à praua cõſuetudine rediit, & ad fontem ſuæ ſalutis, vic; deum reuerſus
eſt. Ecce quõ quidam ex bono opere aliorum deteriores fiunt & fugiunt, alij ædificantur atq;
proficiunt. Ideo nanq; Apl's de ſe & ſibi ſimilibus ait: Chri bonus odor ſumus deo in omni lo 2.Cori.2
co. Aliis quidem odor vitæ ad vitam, aliis vero odor mortis ad mortem. Ex hac aũt conuerſiõe
Iordanis, mõtes. i. ſancti apoſtoli, ſanctitate, ſapia, & miraculorũ opibus eleuati p̃ cæteris, exul
tauerunt in dño, gratias referendo, vt arietes, ducentes ad ouile ouiculas. Ideo nanq; Iohan. in
ſua Can. profitetur: Maiorem horum gratiam nõ habeo, q̃ vt audiam filios meos in veritate am 3.Ioh.1
bulare. Et Paulus ſæpe in ſuis epiſtolis, de conuerſiõne gentiũ ineffabiliter ſe gloriari teſtatur. 2.Cor.12. Gala.1
Et certe ſicut bono p̃lato nihil adeo graue eſt, ſicut peruerſitas & incorrigibilitas ſui gregis, ſic
nihil ei iucundius eſt, q̃ profectus & emẽdatio ſubditorum. Et colles. i. inferiores p̃lati, ſucceſſores
& imitatores aplorum exultauerunt, ob hanc cauſam in dño, nihil ſuis viribus tribuẽtes, vt agni
ouiũ. Quid eſt tibi mare. i. pple ſecularis, quod fugiſti à deo, nolens cõuerti: & tu Iordanis. i. po
B pule humilis, quid eſt tibi, q̃d cõuerſus es retrorſum? ceſſans à malo inchoato: de q̃. ſ. q̃d q̃dã re
cte conuerſi ſunt, vos o montes exultaſtis ſicut arietes? &c. quaſi dicat. Quæ eſt cauſa huius diſ
ſcretionis q̃d vnus corrigit, alius indurat? Et reſpõdet: A facie dñi mota eſt terra. i. ex reſpectu
diuinæ præſentiæ iſta contingunt, quod vnus miſericorditer tangitur à ſpũ ſancto, & emẽdat
alius iuſte deſpicitur, & obſtinatus efficit. Propt quod clamat apl's: O altitudo diuitiarũ ſapiæ Roma.11
& ſciæ dei, q̃ incomp̃henſibilia ſunt iudicia eius. Et iterum: Vide bonitatẽ & ſeueritatem dei. Seue Ibidem
ritatẽ quidẽ in eis q ceciderunt. Bonitatẽ aũt in te, ſi tñ permanſeris in bonitate. Qui conuertit
petram. i. mentes duras, in ſtagna aquarum. i. lachrymas largas, vt defleant ſua & aliorum delicta, q
etiam conuertit & rupẽ. i. cor in malo habituatũ, in fontes aq̃rũ, ita q̃d copioſe defluant lachry
mæ ſanctæ ex eo. Nam ſicut apl's dicit: Vbi abundauit delictum, ſuperabũdat & gratia. Poteſt Roman.5
quoq; exponi de ſaluatore, de quo legit. Petra erat Chrs: ipſe eſt etiam rupis, propter immobi 1.Cor.10.
lem mentis ſuæ in deo conſtantiam. Hanc petram, iſtãq; rupẽ conuertit deus in ſtagna & fon
tes aquarum, q̃n pro omnibus nobis tradidit illũ, ita vt foderentur manus eius, pedes ac latus, Pſalm.21
ex quibus fluxerunt quinq; lympidiſſimi fontes ſanguinis ſacri, qui aqua dr non ſubſtantialr,
ſed propter effectũ, q̃m ſicut aqua abluit corpus, ſic ſanguis Chriſti abluit corda, ſcdm quod in
Apoc. Ioh. dicit: Qui dilexit nos & lauit nos à peccatis noſtris in ſanguine ſuo. De his aũt bene Apoc.1
ficijs tuis, ſeu noſtris profectibus, q ſunt dona tuæ pietatis, non nobis dñe nõ nobis, ſed nomi
ni tuo da gloriam. Super mia tua. i. de gratia nobis pie indulta, & v̾itate tua, qua nos pie infor
C mas, veraciter corrigis, & de lege tua nos doces. Neq̃ dicant gentes, vbi eſt deus eorum? i. nomẽ
tuum in nobis clementer glorifices, noſq; magnifice ſalues ne blaſphemeris ab impijs dicenti
bus te vel nolle, vel non poſſe ſaluare. Simulachra. i. dij & idola gentiũ. i. beſtialiter, criminali
terq; viuentium, ſunt argentũ & aurum, opera manuũ hominum. i. humano artificio ad formã
deducta. Auari enim pecuniam colũt pro deo. Propter quod dicit apoſtolus, quod auaritia eſt Coloſſ.3
idolorum ſeruitus. Vniuſcuiuſq; equidem deus eſt quod amplius cogitat, amat & colit, ſecun
dum Auguſtinum. Et ergo luxurioſi deus atq; ſimulachrum eſt fœmina, guloſi venter. Sed hęc
longe ab eo ſunt, qui cum ſancto Iob dicere poteſt: Si putaui aurum robur meum, & obryzo Iob.31.
dixi fiducia mea. Vnde Apoſtolus prima ad Timotheum ait: Diuitibus huius ſeculi præcipe 1.Timo.6
non ſublime ſapere, nec ſperare in incerto diuitiarum, ſed in deo viuo, qui præſtat omnia nob
abunde. Quidam etiam in phantaſmatibus ſuis, atq; vaniſſimis phantaſijs deo relicto occupã
tur. Homines autem quorum ſunt iſta ſimulachra, dij & opera, Os habent & non loquẽtur ſa
lubria, deum laudando, & propria vitia confitendo: oculos habent apertos ad vana & ſecula
ria, & non videbunt, bona æterna atq; cœleſtia. Aures habẽt, ad inutilia verba intentas, & nõ
audient per obedientiam diuina eloquia: nares habent ad diſcernendum, & non odorabunt,
bonæ vitæ flagrantiam & virtutum dulcedinem. Pedes habent, currentes ad mala, & non am
bulabunt, viam mandatorum dei. Manus habent extentas ad opera vitioſa, & non palpabũt,
hoc eſt, digitis ſuis non tangent, q̃ dicunt, vt bona q̃ docent aut ſciunt exequantur: non clama
bunt in gutture ſuo, perſonando deuote præconia creatoris. Similes illis fiant qui faciunt ea. i.
qui illos ad idola facienda aut veneranda inducunt, illis aſſimilentur in malis culpæ & pœ
næ, quia

næ,quia non ſolum qui faciunt,ſed etiam qui conſentiunt, aut cooperantur facientibus digni D
ſunt morte,ſecundũ Apoſtolum. Ecce qualiter peccatores impij & ingrati,omnibus donis dei
Roman. 1. videlicet membris corporis & viribus animæ abutuntur. Nam quibus vti debuerant in dei ob
Mat. 25 ſequio,vtuntur in operibus tenebrarum,talenta ſibi commiſſa non ſolum abſcondunt,ſed inſ
Roman. 6 que dilapidant. Propter hoc Romanos hortatur Apoſtolus: Sicut exhibuiſtis membra veſtra
ſeruire immundicitiæ, & iniquitati ad iniquitatem: ita nunc exhibete membra veſtra ſeruire
iuſtitiæ in ſanctificationem. Domus Iſrael.i.eccleſia Chriſti,deum per fidem amoroſe cõtem
Hebr. 1. plans,de qua domo dicit apoſtolus ad Hebræos: Chriſtus tãquam filius in domo ſua,quæ do
Ierem. 17. mus ſumus nos,ſperauit in domino,ſciens ſcriptum eſſe: Benedictus vir qui confidit in domi
no. Huic enim domui ait Chriſtus apud Lucam: Nolite timere puſillus grex, quoniã compla
Luc. 12 cuit patri veſtro dare vobis regnum: adiutor eorum & protector eorum eſt. Chriſtus nãq; vt
in Mat. legitur,promittit eccleſiæ: Ego vobiſcum ſum omnibus diebus vſq; ad conſumationẽ
Mat. 28 ſeculi. Domus Aaron,hoc eſt,congregatio fidelium ſacerdotum,de quibus apoſtolus loquitur
1. Timo. 5. Qui bene præſunt presbyteri duplici honore digni ſunt. Quibus apud Iſaiam dicitur: Vos ſa
Iſaiæ. 61. cerdotes domini vocabimini,miniſtri dei noſtri dicetur vobis. Sperauit in domino,quod eius
auxilio ſacerdotaliter viuat,& alijs digne præſit. Quanto enim ad perfectiorem vitam tenen
tur,& grauiori periculo ſubijciuntur,ſi indigne ſe habeant,tanto indigent firmius, pleniuſq;
ſperare in domino. Sed (prohdolor) multi iam ſacerdotes inueniuntur,non in domino confi
dentes,nec ſacerdotaliter conuerſantes,ſed theſaurizantes ſibi argentum & aurum, in quo cõ
Ierem. 21. fidunt homines,Veneremq; colentes,quibus conuenit illud Iere. Sacerdotes non dixerũt: Vbi E
eſt dominus? & tenentes legem neſcierunt me,& paſtores præuaricati ſunt in me. Illud quoq;
Ezech. 22. Ezec. Sacerdotes inter mundum & pollutum non intellexerunt. Impletumq; cernimus quod
Iſaiæ. 24. per prophetas Iſaiam & Oſee prædictum eſt: Erit ſicut populus,ſic ſacerdos. Cętera patent ex
Oſee. 4. præcedenti articulo. Egrediamur itaq; ſpiritualiter ex Aegypto,feſtinando ad patriam,& odi
Iud. apoſt. entes (ſecundum monita Iudæ apoſtoli) eã quæ carnalis eſt maculatam tunicam. Nam vt ſcri
2. Corin. 4 bit Corinthijs Paulus: Quæ ſocietas luci ad tenebras? Quæ autem conuentio Chriſti ad Beli
al? aut quæ pars fideli cum infideli? Deniq; nõ compingamus animas noſtras ſimulachris ſen
ſibilium rerum aut imaginibus tranſitoriorum bonorum, ſed mundo corde & mente theori
cis contemplationibus adornata,domino miniſtrare,placere,& ſemper aſſiſtere enitamur,im
Iudæ. 2. plentes illud Iudæ: Superædificantes voſmetipſos ſanctiſſimæ fidei veſtræ,in ſpũ ſancto oran
tes,voſmetipſos in dilectionẽ dei ſeruate,expectantes miſericordiam domini noſtri Ieſu Chri
ſti in vitam æternam.

COMMENTARIVS IN PSAL. CXIIII.

❡ Expoſitio tituli.

Titulus Pſalmi eſt: Halelula. Loquitur autem propheta in Pſalmo hoc in perſona cuiuſcũ
q; fidelis peregrinantis à domino in hoc ſeculo nequam,quod eſt regio vitiorũ. Talis igi
tur homo gratias agens deo de ſua liberatione,partim iam facta ſeu inchoata,poſtmodum ve
ro complenda,ita exorſus eſt. F

❡ Expoſitio Pſalmi.

Dilexi] ſummũ bonũ,quod ſolũ in ſe & ppł ſe ſumme amandũ eſt. Et non dixit qd di 1
ligeret,ad inſinuandũ quod deus ſolus pp ſe amandus ſit,& alia tñ in eo,[qm̃ exau
diet dñs vocem orationis meæ] hoc eſt,verbũ bonę ſpei. Oĩno em̃ ſperare debemus
q̃d deus pces nr̃as inanes eſſe nõ ſuſtinet,dummõ poſtulemus ſicut petendũ eſt,alias
Iacob. 4 conuenit nobis q̃d Iaco. aſſerit: Petitis & non accipitis,eo q̃d male petatis. Talis aũt petitio nec
vere,nec pprie dici poteſt oratio,qm̃ oratio (ſcd̃m Damaſc.) eſt petitio decentiũ à deo. Hic aũt
dicit ſe diligere deum propter beneficium exauditionis. Nam propter beneficia ſua deus amã
dus eſt,& tanto plus cæteris,quanto plura atq; maiora dona ab eo recepimus. Magis tñ aman
dus eſt deus,propter ſeipſum ac propriam bonitatem,quæ vere pura & infinita eſt. Debemus
autem deum propter vtramq; cauſam ſimul ac ſumme amare: ad quod pertinet quod in can.
1. Ioh. 4 Ioh. ſcriptum eſt: Nos ergo diligamus deum,qm̃ ipſe prior dilexit nos. Quod autem dominus
exauditurus ſit me,hinc confido. ❡ [Quia inclinauit aurem ſuam mihi,].i. miam ſuam obtulit 2
mihi,aſſerens ſe paratũ infirmum ſuccurrere,miſerum exaudire,periclitãtem ſaluare. Propte
rea [& in diebus meis].i. cũctis diebus qbus ſubſiſto,& non ſolũ ad horã,ſeu modico tpe [inuo
Luc. 18 cabo].i. ex intimo cordis affectu deũ orabo,ſecundũ quod apud Luc. Chriſtus teſtatur: Opor
tet ſemper orare,& non deficere. ❡ [Circumdederunt].i. copioſe & vndiq; inuaſerunt [me] in 3
medio laqueorum poſitum,[dolores mortis,].i. pœnæ mortales,vehementes tentationes,in
ordinatæ affectiones,quæ mortem perpetuã animæ ingerunt,niſi pietas dei ſuccurrat [& peri
cula in

cula inferni].i.peccata mortalia, vel ſaltē via facile incidendi ea[inuenerunt me] qñ gratiā p-
A didi,conſentiendo malignis affectibus. Dicūtur aūt peccata mortalia inferni pericula,qa per
ea perit anima inæternum proĳcienda in infernum. Poſſumus ꝗꝗ per dolores mortis accipe
re pœnas ex originali peccato ſequutas,& propter illud nobis inflictas, ſicut ſunt lāguores,&
moriēdi neceſſitas,rebellio ſenſualitatis,& reliqua vulnera animæ. Pericula vero inferni ſunt
oia illa,quæ hominem trahunt ad ſpiritualem interitum.Hos dolores,hęcꝗ pericula,nō igno
rabat beatus Iob,q ait:Sagittæ dñi in me ſunt,quarum indignatio ebibit ſpm̄ meum,& terro Iob 6.
res dñi militant contra me. ¶[Tribulationem]in corpore[& dolorē]in aīa[inueni] per experi
4 entiam earundem,quemadmodū dicit apl's:Foris pugnę,& intus timores,& nullam requiem 2 Corin 7
habuit caro nr̄a.Et:Supra modū grauati ſumus.Ecce quō prælecti dei viuentia flagellis præ- 2.Corin.1
ſentis vitæ purgant,circumcidunt,& poliunt,vt fiant lapides apti,ex quibus ædificent muri Ie
ruſalem.Ideoꝗ in Prou.ſcriptum eſt:Diſciplinam dñi fili mi ne abĳcias,& ne deficias cum ab Prou.3.
illo corriperis. Quem enim diligit dñs,corripit,& quaſi pater in filio complacet ſibi. Hinc ꝗꝗ Tob.12
angelus Raphael dixit Tobiæ:Quia acceptus eras deo,neceſſe fuit vt tentatio probaret te. Nō
ergo frangamur aduerſis,ſed quo pluribus malis vallamur,eo fiducialius,pleniuſꝗ ſperemus
nos ad electorum ac filiorum numerū ptinere. Sed pro gratia inconcuſſæ patię,indeſinent ore
meo,ſicut ſubiungitur[& nomen dñi inuocaui,]vt mecū eſſet per gratiā,meꝗ erueret,ſi vtile
eſſet animæ meæ. Vnde ſcriptū eſt:Clamaui ad dñm de tribulatione mea,& exaudiuit me. Cū Ionæ.2
anguſtiaretur in me ſpūs meus,dñi recordatus ſum. ¶[O dñe libera animam meam]ab omni
5 periculo,qui es[miſericors dñs]quoniam peccatori pœnitenti ſtatim indulges[& iuſtus] quo
B niam nullum malum impunitum relinqs,& me pp peccata mea in hac vita tantis caſtigationi
bus percuſſiſti. Vnde Iob ait:Deus inultū abire non patitur [& deus nr̄ miſeretur,]prout liber Iob.14.
Sap.teſtatur:Miſereris oim̄,qm̄ oia potes,& diſſimulas peccata hoim̄ pp pœnitentiā. Et in Io Sapien.11
hele:Conuertimini ad dñm,qa benignus & miſericors eſt,patiens,& multæ miæ,& pſtabilis ſu Iohelis.2
6 per malitia. ¶[Cuſtodiens paruulos].i.humiles à peccatis gratioſe præſeruans eſt[dñs]Supbis Iacob.4
enim reſiſtit,humilibus autem dat gratiam. Quapropter in Prou.legitur: Sapia protegit gra- Prou.2
dientes ſimpliciter.i.humiliter. Et apud Iſa. Dñs excelſus & ſublimia habitans ęternitatē,& cū Iſaiæ.57.
contrito ac humili ſpū,vt viuificet ſpm̄ humilium & cor contritorum[humiliatus ſum]deſcē-
dens à monte ſuperbiæ,& agens quod Eccl'us conſuluit:Quanto magnus es,humilia te in om̄i Eccle.3
bus[& liberauit me]à malis pœnarum multarum,ac varĳs vitĳs. Propter qd prima Petri mo
net ſermo diuinus. Humiliamini ſub potenti manu dei, vt vos exaltet in tempore viſitationis 1.Pet.5
7 ¶[Conuertere anima mea]à turbulentis cogitationibus, à ſuperuacuis ſolicitudinibus,ab im
petuoſis inordinatiſꝗ motibus paſſionum atꝗ facinorum[in requiem tuam].i.ad pacem in-
ternam,ad contemplationem quietam,ad ſtabilitatem mētalem,ad tuĳpſius vacationem,ad
conſcientię ſecuritatem. Et qm̄ iſta reperiri non valent niſi in deo,idcirco conuertere o anima
mea,à multis in requiem tuam,vicꝫ ad vnum quod ſolum neceſſarium eſt, à creaturis ad crea Luc.10
torem,de quo in Iſa.ſcriptum eſt.Requiem dabit tibi dñs,ſemper,& implebit ſplēdoribus ani Iſaiæ.17.
mam[quia dñs benefecit tibi] i.merito in deum conuerti debes,quieſcendo in eo,ſicut in vltīo
C fine ſummoꝗ bono propter beneficia eius,quibus te à malis eripuit,à periculis pſeruauit,gr̄a
8 ꝗ impleuit. Hæc autem beneficia ſpecificantur,dum ſubditur. ¶[Quia eripuit animam meam
de morte]pc̄ti in qua fuit,de morte quoꝗ inferni,in qua niſi deus miſericorditer pepercisset fu
iſſet[oculos meos à lachrymis].i.à cauſa plangendi, quia enim de peccato eum eripuit,abſtu-
lit ei cauſam lachrymandi. Vel a lachrymis quas pro peccatis effudi,dando mihi conſolationē
internam de ſpe remiſſionis,& ita mitigauit in me dolorē ac fletum. Vel ſic,& vt melius vi-
detur. Eripuit oculos meos à lachrymis,quæ ſolēt venire ex puſillanimitate,ſeu inordinata tri
ſtitia,aut alia ꝗlibet irrationabili cauſa. Has lachrymas expedit nobis auferri,non autē lachry
9 mas ex recordatione peccati, ſeu deſiderio dei ac patriæ emanantes,niſi forte ad tempus,cum
ipſæ ſint maximum donum ſpiritus ſancti. De illarum vero ceſſatione lachrymarū dñs ait per
Iere. Quieſcat vox tua à ploratu,& oculi tui à lachrymis,quia eſt merces operi tuo. De his aūt la Ierem.31.
chrymis dñs ait apud Mat. Beati q lugent,qm̄ ipſi conſolabuntur[pedes meos].i.affectus me- Mat.5.
os,cogitationes & opa eripuit[a lapſu].i.a ruina peccati. Hinc ergo(vt ſpero) ¶[Placebo dño]
9 plene atꝗ perfecte[in regione viuorum].i.in patria beatorum,qui veraciter viuunt,in tantū,
vt noſtra vita illorum vitæ comparata mors ſit potius dicenda,quam vita. In hac vita in qua
iuſtus ſepties cadit in die,in qua omnes noſtræ iuſtitiæ ſunt,quaſi pannus menſtruatæ,deo p- Prouer.24.
fecte placere non poſſumus, quoniam videt in nobis venialia mala, quæ ſibi nullatenus pla- Iſaiæ.64.
cent,& aliqualiter diſplicent. In patria vero perfecte ei placebimus,quoniam nihil impurita-
tis inerit nobis,ſed erimus ei ratione perfectæ mundiciæ ſimiles. Specialiter autem conuenire
poſſunt

poſſunt tres iſti verſiculi viro deuoto in extremis agenti, qui videns mortem ſibi iam eſſe pro
pinquam, alloqui poteſt animam ſuam dicendo: Conuertere ania mea de corpore mortis hu D
ius, de præſentibus iſtis preſſuris, de graui iſto exilio, in requiem tuam .i. in paradiſum cœle
ſtem, in vitam æternam, quia dominus benefecit tibi, in vita iſta per gratiam. Idcirco redi ad
creatorem tuum, per feruentem amorem, vt benefaciat tibi per gloriam. De hac etenim requie
Iſaiæ.32 accipi poteſt quod dominus per Iſaiam teſtatur: Erit (inquiēs) ſecuritas vſq; in ſempiternum,
& ſedebit populus meus in pulchritudine pacis, & in tabernaculis fiduciæ, & in requie opulen
ta. Quia eripuit animam meam de morte, ſicut expoſitum eſt. Vel, ideo iſta dicũtur, quoniam
ſanguine ſuo eripuit Chriſtus animas noſtras à morte æterna, de qua in Apoca. ſcriptum eſt:
Apoc.2 Luc.13 Qui vicerit, non lædet à morte ſecunda. Oculos meos à lachrymis, quas in inferno habuiſſem,
in quo erit fletus & ſtridor q; dētium, niſi chriſtus me liberaſſet. Pedes meos à lapſu, quia in ſe ſta
biliuit vota & opera mea. Ecce pſalmus hic breuis ſententiarum plenitudine decoratur: in q̃
pulchre inſtruimur, quid nobis in aduerſis agendum ſit, vbi intentiōem ac deſideria noſtra fi
gere debeamus, & beneficia dei in ipſo compendioſe recolimus. Merito etiam pſalmus iſte in
defunctorum officio caput eſt, quia in eo multa dicuntur, quæ vel in perſona defunctorum, vel
pro ipſis defunctis dici poſſunt. Defuncti enim (pro quibus oramus) qui ſunt in purgatorio di
ligunt deum, & ſciunt ſe à tormentis liberandos, pro qua tamen liberatione ipſi orare nō poſ
ſunt oratione meritoria, quamuis eam inæſtimabiliter cupiant. Deniq; certi ſunt ſe nũquam
Mich.6 damnandos, de quo (prohdolor) nos certi non ſumus. Propter quod neceſſe eſt nos timora
Phili.2. te atq; ſolicite ambulare cum deo noſtro, illudque apoſtoli adimplere. Cum metu, timore, & E
Iob.31. tremore veſtram ſalutem operamini. Ob hanc etiam cauſam ſanctus Iob dixit: Semper qua
Eccls.9 ſi tumentes ſuper me fluctus timui deum. Nec mirum, cum nemo noſtrum ſciat an amore di
gnus ſit an odio.

COMMENTARIVS IN PSAL. CXV.

¶ Expoſitio tituli.

Pſal.114 HVius quoq; Pſalmi ſicut præcedentium titulus eſt: Heleluia. Et ſicut præcedentem Pſal
mum quidam exponũt ad literam de Dauid, conſtituto in perſequutione Saulis, ita q̃d
in pſalmo illo petit liberari ab illa perſequutione iniuſta, ſic pſalmum præſentem exponũt ad
2.Reg.15. literam de Dauid, conſtituto in perſequutione Abſolonis filij ſui, vt ſit ſenſus primi verſiculi:
2.Reg.16. Credidi, Sibæ dicēti mihi de domino ſuo Mephiboſeth v̄ba mendacia, pp̄ quod locutus ſum,
ad Sibam. Omnia quæ erant domini tui, tua ſunt, ego autem humiliatus .i. contemptus & ex
probratus ſum nimis, quia propter Abſolonem inij fugam. Secundum hanc expoſitionem lo
quitur Dauid hic de ſua credulitate mala, & leui atq; decepta. Nam credidit peſſimo detracto
ri, ſine debita inquiſitione, & de loquutione ſua iniuſta, qua ex falſa credulitate contulit Sibæ
omnia bona pij viri, puta Mephiboſeth. Hæc autem expoſitio non videtur conſonare expoſi
tioni ſeu allegationi Pauli apoſtoli, qui ſancto ſpiritu plenus, & mentem Dauid pleniſſime ſci
Roma.10 ens, allegat hæc verba in epiſtola ad Romanos tāquam dicta de bona credulitate fidei ſanctæ,
Ibidem & ſancta confeſſione veritatis creditæ, de quibus ait: Corde creditur ad iuſtitiam, ore autē cō
feſſio fit ad ſalutem. Sic enim allegat verſum præſentem. Sicut ſcriptum eſt. Credidi propter F
quod loquutus ſum. Et nos credimus, propter quod & loquimur. Vnde certum eſt, quod apo
ſtolus innuit iſtam ſcripturam ad literam loqui de bona credulitate, atq; ſalubri loquutione.
Et ita Dauid nō fecit hunc pſalmũ de ſeipſo ad ſenſum p̄dictũ. Dicendũ itaq; q̃d materia pſal
mi iſtius eſt cōſtantia fidelium, & maxime ſanctorum martyrum in fide, & fidei publica pro
feſſione: in quorum perſona, ait propheta.

¶ Expoſitio Pſalmi literalis.

CRedidi] quæcunq; fides catholica exigit eſſe credenda [propter quod loquutus ſum]
publice confitendo coram infidelibus & tyrannis, ſeu alijs quibuſcunq; ea quæ cre
do. Prius creditur, deinde vera confeſſio ſequitur, quæ ex fide originatur: nec ſufficit
vnum ſine alio in certo caſu. Quod enim ſine fide non ſufficiat loquutio ſeu cōfeſſio
Roman.1 certum eſt, cum iuſtus ex fide viuat. Quod vero neceſſe ſit fidem confiteri coram hominib9, q̃n
do rationabilis cauſa occurrit, videlicet ne alij ſcandalizentur, vel deus blaſphemetur, liquet
Luce.9 ex eo quod Chriſtus ait: Qui me erubuerit & meos ſermōes, hunc filius hominis erubeſcet, cũ
2.Timo.1 venerit in regno ſuo. Et ad Timotheum ait Apoſtolus: Noli erubeſcere teſtimonium dñi no
ſtri Ieſu Chriſti. Hoc martyres ſancti eminentiſſime impleuerunt. Nos quoq; in pace eccleſiæ
credimus, & proximis noſtris credita loquimur & confitemur [ego autem] propter veram fi
dem, & ſanctam confeſſionem [humiliatus] .i. vexatus, cōtemptus, & paſſus [ſum nimis] ab ad
Iohan.16. uerſarijs veritatis. Quemadmodum Chriſtus in Euangelio ait: In mundo preſſurā habebitis.
Et iterũ

A Et iteꝝ:Odio eritis omnibus hoibus propter nomen meũ. Vel,ego humiliatus ſum nimis,hoc Matth. 10
eſt,de vera fide & cõfeſſione,conſtanti nõ ſuperbiui,nec aliqd boni viribus meis aſcripſi,ſed me Luc. 21
2 ipſum corã deo profundiſſime humiliaui,idcirco ab eo merui conſeruari. ¶ Ego dixi in ex-
ceſſu meo].i.in ſublimi conſideratione, ſeu contẽplatione extatica, qua ſpeculatus ſum diſtin-
ctionẽ inter diuinã eſſentiã,atq; humanã naturã[omnis hõ mendax].i.quilibet hõ p cõparatio
nẽ eiꝰ ad deũ,& conſideratus ſcdm ſeipſum eſt mendax,verbo vel opere,vel patientia,vel cõpa
ratione,ita q̃ ſicut deus eſt ens & veritas,ſic hõ eſt nihil & mendax, ſi referatur ad veritatẽ, eſ-
ſentiãq; diuinã. Dicitur ergo omnis homo mendax,non ab habitu falſitatis, ſed quia interdũ
mẽtitus eſt verbo vel actu,loq̃ndo aut operando non recte,non iuſte,nõ vere,& per conſeq̃ns
mendacii & obliq;. Vñ ad Rom. ſcribit Apoſt. Eſt autẽ deus verax,omnis autẽ hõ mendax. Et Roma. 3
apud Ieremiã dr̃ deo. Ad te gentes venient ab extremis terræ,& dicent: Vere mendaciũ poſſede Iere. 16
runt patres noſtri,vanitatẽ quę eis non profuit. Queadmodũ nanq; veꝝ multipliciter dr̃ ita &
mendax. Nã alia eſt veritas vitæ,alia veritas entis,alia veritas propoſitionis. Iterum alia eſt ve
ritas vitæ,alia veritas doctrinæ,alia iuſtitiæ. Similiter aliud eſt mendaciũ vitæ,quod ſimulatio
appellari poſſe videtur, vel iniuſtitia,aliud eſt mendacium entis,ſicut dicimus iſtud eſt falſum
& ſophiſticatũ auꝝ, aliud vero eſt mendaciũ orationis. Et certũ eſt,quod oĩs homo viator ſic
aliquo hoꝝ modoꝝ mendax,cũ non ſit hõ ſuper terrã,qui facit bonũ & non peccet,vt dicit Ec Eccls. 7.
cleſiaſtes:Imo Iacobo teſte,in multis offendimus. Vel dr̃ omnis hõ ſecundũ ſe mendax.i.inſtabi Iacob. 3.
B lis,fragilis,ad peccata procliuus. Cum ergo omnis hõ ex ſe ſit mendax,ego autẽ ex gratia dei
3 verax ſum,ideo. ¶ Quid retribuã dño]hoc eſt, quid dignũ reſtituã ei, & quã ei viciſſitudinẽ
reddã[pro omnibus quæ retribuit mihi].i.pro omnibus donis gratiæ ſuæ,quæ ſæpe contulit,
mihi,quia in primo parente dedit ea mihi & peccaui in illo amiſiq; ea? Rurſus dedit mihi ea in
baptiſmo , ſed iterum peccans, perdidi dona gratiæ dei . Ipſe vero in ſacramento pœnitentiæ
ea mihi retribuit. Quis autem oĩa beneficia dei generalia & ſpecialia,naturalia, atq; gratui-
ta numerare vel exprimere poterit? Omnia condidit propter nos,ad noſtram cuſtodiam de-
putat,atq; trãſmittit angelos ſanctos. Tãdẽ ipſemet venit ad nos,& in terris viſus ẽ , & cũ hoĩ Baruch. 3
bus conuerſatus eſt,corpe ſuo & ſanguine alit nos,nos pp mori dignatus ẽ. Verſiculus iſte cũ in
genti deuotiõe dicendus eſt,quatenus tota mẽte optemus deo eſſe grati,eius beneficia memo-
riter atq; frequenter recolendo,eaq; dño humiliter confitendo,ipſum pro eis feruenter aman-
do. Sed qm̃ deus bonorum noſtroꝝ non eget ſicut primo Paralip. ſcriptura aſſirmat: Tua dñe Pſal. 15.
ſunt omnia,& quæ de manu tua accepimus,dedimus tibi: Idcirco nil dignius ei rependere poſ 1.Par. 29.
ſum,niſi vt ſequar veſtigia eius,& offerã ei meipſm,paſſionẽ ac mortẽ,ſeu alia dura ſuſtinẽdo li
4 benter pro eius amore,ſicut ſubiungitur. ¶ Calicem ſalutaris].i.paſſionem, perſequutionẽ,
ſeu mortẽ ſalutis.i.per quam ad ſalutem pertingitur. Per calicẽ nanq; venitur ad gloriã [acci-
piam]i.æquanimiter feram. Vel calicem ſalutaris.i. vitam pœnitentialem,mei ipſius diſtrictã
caſtigationem,quotidianãq; mortificatiõem,accipiam, baiulando crucem meam quotidie &
Chriſtũ ſectando. Nã vt ait Apo. ad Rom. Si ſpiritu facta carnis mortificauerimus,viuemus Roma. 8
C [& nomen dñi inuocabo]ne in aduerſis deficiã, aut in proprijs meritis ſperare incipiã,aut mi
5 hi aliquid tribuam. ¶ Vota mea].i.deſideria mea[dño reddã] nihil inordinatũ aut deo con
trarium cupiendo,ſed cœleſtia acquirendo,atq; pro eis rogando[corã omni populo eius]fide
li præſente, vt ipſi quoq; deſideria ſua dño reddant,& meo exemplo cœleſtia appetãt. Vel, Vo
ta mea dño reddã.i.promiſſiones meas ad laudẽ dñi adimplebo. Iuxta illud Eccl̃s: Si quid voui Eccls. 5
ſti deo,ne moreris reddere. Diſplicet eñ ei infidelis & ſtulta promiſſio. Et Ionas: Quæcũq; (in- Iona. 2
qt) voui reddã dño pro ſalute. In baptiſmo promiſimus abrenuntiare oĩbus põpis & actibus
ſatanæ, in religionis profeſſione ſpopondimus paupertatẽ, caſtitatẽ & obedientiã. Et vtinã vo
ta iſta dño perſoluamus. Reddã ergo dño vota hæc,non ſolũ in occulto, ſed corã omni popu-
lo,nõ propter inanẽ gloriã,ſed ad dei honorẽ & proximoꝝ ædificationẽ,quatenus illud Mat-
thæi perficiã: Sic luceat lux veſtra corã hominibus, vt videant bona facta veſtra & glorificent Matth. 5.
patrẽ[pretioſa in conſpectu dñi mors ſanctoꝝ eius].i.corã deo digna atq; accepta eſt diſceſſio Iſaia. 57
hominũ perfectoꝝ,qm̃ mors hæc ianua eſt vitæ æternæ. Homines autẽ vbertim paruipendũt
mortẽ,vel occiſionẽ ſanctoꝝ,ſed deus iudicat eã æterno premio munerandã. Hinc nẽpe ab Iſa
ia dr̃. Iuſtus perit,& non eſt qui recogitet in corde ſuo,& viri miæ tolluntur, & non eſt q intel
ligat. Et in libro Sap. Iuſtus ſi morte præoccupatus fuerit,in refrigerio erit. ¶ O dñe] hoc
6 eſt,merito te dñm voco[quia ego ſeruus tuus]tibi obediens in credendo [ego ſeruus tuus]op
ando[& filius ancillæ tuæ].i.natus de matre fideli te colente. Vel filius ancillæ tuæ, hoc eſt,ec-
7 cleſiæ tibi miniſtrantis. ¶ Dirupiſti vincula mea].i.conſuetudines malas & opa vitioſa quę
hoiem ſtringunt,ne ad dei obſequiũ libere vadat. Hæc eñ ligant, captiũq; tenẽt peccatorẽ,ſub

poteſtate diaboli. Hæc vincula rumpit in nobis deus, dũ pctã dimittit, gratiã īfluit, & de ſeruis D
Galat.4. pcti efficit filios adoptionis. Propt̃ q̃d ait Apoſt. Miſit deus ſpm̃ filij ſui in corda nr̃a clamãtẽ,
Abba pr̃. Vel, Dirupiſti vincula mea. i. oĩa impedimẽta, quibus à tua cõtemplatione impedior
.ſ. pœnalitates & obligatiões pœnaꝝ. Hoc deus nõ facit pfecte niſi in morte hominũ pfectorũ
qui euolant, q̃les pſertim ſunt martyres. Alij em̃ quãuis ſint ſancti, & miracula maxima opati,
nõ tñ vadũt ad dñm ſecuri, ſed horreſcit eoꝝ cõſciẽtia ſcd̃m Hieron. quod ſecundũ cõmunẽ le=
gẽ accipi poteſt: aliqui tñ ex ſpeciali grãæ dono certificati fuerunt de ſua ſaluatione, imo & euo=
Ionæ.2 latione, q̃ martyres nõ fuerũt [tibi ſacrificabo hoſtiã laudis] i. pro iſtis bñficijs te laudabo & me
Mich.6 ipſum ſeu alia q̃libet munera tibi cũ laudibus immolabo, quẽ ſdmodũ ſcriptũ eſt, Ego autẽ in
voce laudis immolabo tibi. Et rurſus. Quid digne offerã dño? curuabo genu deo excelſo [& no=
Matth. 21 men dñi inuocabo] pro conſeruatione atq; profectu in omni bono. O q̃ta eſt virtus huius ver B
ſiculi. ¶ Vota mea dño reddã in cõſpectu oĩs populi eius] ſicut nunc dictũ atq; expoſitũ eſt,
[in atrijs domus dñi] hoc eſt, in locis eccleſiæ, q̃ eſt domus orationis [in medio tui Ieruſalẽ]. i. in
medio vniuerſalis eccleſiæ. per totũ mũdũ diffuſæ, ita q̧ pſeuerabo in eccleſiaſtica vnitate, atq;
catholica fide, ſciſſuras hæreticoꝝ deuitans. Interdũ enim per Ieruſalem ſignificatur anima fi=
delis, & eccleſia militans.

¶ Expoſitio eiuſdẽ pſalmi de Chriſto, & quõ à ſacerdote celebraturo dicendus ſit.

OMnia inſuper verba pſalmi iſtius de Chriſto conuenienter ſatis intelligi poſſunt, excep=
to primo verbo quo dr̃. Credidi: Cũ em̃ Chriſtus à principio creationis ſuæ aĩæ fuerit cõ
præhenſor, non conuenit ei fides, quæ eſt theologica virtus, ſed ſicut in ſuperioribus frequẽter E
attributũ eſt Chr̃o ſperare ſeu ſpes, nõ prout ſpes eſt virtus theologica, ſeu in quantũ accipitur
pro quadã præſtolatione boni futuri, ſic Chriſto attribui poteſt actus credendi, ſumẽdo hunc
actũ pro quacunq; cognitione fideli. Sicut em̃ interdũ accipit ſcriptura ſcire pro credere, vt cũ
Iob.19. ſanctus Iob dicit: Scio q̧ redẽptor meus viuit, & in nouiſſimo die de terra ſurrecturus ſim. Fu=
turã nãq; reſurrectionẽ nõ ſciuit niſi p fidẽ. Itaq; e cõtra q̃nq; ſumit ſcriptura credere pro ſcire.
Sicq; cõuenit Chr̃o, de q̃ pſalmus iſte exponi poteſt hoc mõ. Credidi. i. de veritate eoꝝ quæ de=
us mihi (vt hõ ſum) reuelauit, non dubitaui, propter quod loquutus ſum, doctrinã euangelicæ
Iohan. 18 legis, aſſerendo me eſſe Chriſtũ, & veritati teſtimoniũ exhibendo, ſicut in euangelio dixi: Ego
in hoc natus ſum, & ad hoc veni in mundũ, vt teſtimoniũ perhibeã veritati: ego aũt humiliat'
ſum nimis à Iudæis, qui me contẽpſerunt, blaſphemauerũt, & turpiſſima atq; amariſſima mor=
Iſaiæ.53 te occiderunt. Vnde in Iſaia ſcriptũ eſt, Nos putauimus eũ quaſi leproſum, & percuſſum à deo
& humiliatũ. Vel, humiliatus ſum nimis. i. in proprio corde humillimus fui, ſecundũ quod di=
xi apud Mat. Diſcite à me, qui mitis ſum & humilis corde. Et alibi: Ego non quæro gloriã meã.
Mat.11 Iohan. 8 Ego dixi in exceſſu meo .i. in cõtemplatione qua deũ vidi p ſpẽm: omis hõ, præter me, mẽdax
Roma 3 ſicut in præcedenti articulo plenius eſt dictũ. Et q̃a hoc dixi, cognoui quod omnes indigerẽt li=
Mich 7 berari per me, ſicut fatetur Apoſt. Oẽs peccauerunt, & egent gloria dei. Et hoc mõ in Michæa
dr̃. Perijt ſanctus de terra, & rectus in hoĩbus non eſt. Quid retribuã dño, pro omnibus quæ retri=
Iohan.3 buit mihi? i. pro incõparabilibus gratijs mihi conceſſis, q̃a non ad mẽſurã dedit mihi deus ſpm̃ F
& ſine præuijs meritis aſſumpſit meã humanitatẽ ad ſuũ eſſe diuinũ dei verbũ, imo plus dedit
mihi q̃ toti vniuerſo. Sicut Chr̃s deo gratiſſimus fuit, ſic iſta affectuoſiſſime dixit. Et rñdet. Ca=
Iohan. 18 licẽ ſalutaris accipiã. i. paſſionẽ ſaluificã, & mortẽ qua mundus viuificetur, ſuſtinebo, quaten'
Lu.22 dei honorẽ recuperẽ, moriendo pro omnibus vt reducãtur ad deũ. Hoc eſt, quod Chriſtus paſ=
Mat.20 ſione inſtante dixit: Calicẽ quẽ dedit mihi pater, non bibã illũ? Et alibi: Pater ſi non poteſt hic
calix trãſire à me niſi bibã illũ, fiat voluntas tua. Et filijs Zebedei. Poteſtis (inquit) bibere ca=
Lu.6 licẽ quẽ ego bibiturus ſum? & nomen dñi inuocabo. Frequenter Chriſtus patrẽ inuocauit. Vn=
Hebræ.5 de ſcriptũ eſt: Erat Ieſus pernoctans in oratione dei. Paſſione quoq; inſtante orãuit, quẽadmo=
dũ ad Hebræos dicit Apoſt. Ieſus cũ clamore valido & lachrymis preces, ſupplicationesq; fun=
dens ad eum, qui poſſit illum à morte ſaluũ facere, exauditus eſt pro ſua reuerentia. Vota mea
dño reddam. i. deſideria mea deo offerã orando atq; docendo pro eius honore & mũdi ſalute,
Iohann. 8 coram omni populo eius, præſente. Nam apud Iohannem Chriſtus dixit coram diſcipulis at=
Lucæ.23 q; Iudæis. Ego honorifico patrem meum. Et in cruce ſuſpenſus, orauit: Pater ignoſce illis. Pre=
Lucæ.21 Matth. 10 tioſa in conſpectu dñi mors ſanctorum eius. Hoc eſt quod Chriſtus in euangelio ait: Capillus
Iohan. 14 de capite veſtro non peribit. Et rurſus: Nolite timere eos qui corpus occidunt, quaſi dicat. Tã
Ibidem pretioſa erit mors veſtra dño, quam pro nomine eius ſuffertis, vt merito debeatis appetere eã.
Iſa.49 O dñe, quia ego ſeruus tuus, in quantum homo. Vnde dixit: Pater maior me eſt. Et ſicut mãda=
tũ dedit mihi, ſic facio. In Iſaia quoq;. Dñs formãs me ex vtero ſeruũ ſibi. Et ipſe dñs ait de me.
Zach.3 Ecce ego adducã ſeruũ meum orientem: ego ſeruus tuus & filius ancillæ tuæ, videlicet virginis
benedictæ,

A benedictæ,quæ ait:Ecce ancilla dñi. Dirupiſti vincula mea,hoc eſt,paſſibilitatẽ & omnes natu Lucæ.1
rales defectus,quos ſponte aſſumpſi,abſtuliſti à me,reſuſcitans me in corpore glorioſo. Vel,Di
rupiſti vincula mea, hoc eſt,corpus meũ & corporis mẽbra tẽpore paſſionis, rumpi vulnera Iſaiæ.1
ri ac lacerari permiſiſti,ita vt à planta pedis vſq; ad verticẽ capitis non eſſet in eo ſanitas. Tibi
ſacrificabo hoſtiam laudis,hoc eſt,meipſum in cruce offeram ad gloriã tuam, pro redẽptione
humana, quẽadmodũ ad Hebræos ait Apoſt. Chriſtus per ſpiritũ ſanctũ ſemetipſum obtulit Hebræ.10.
immaculatũ deo. Vota mea dño reddã in conſpectu oĩs populi eius,ſicut iã patuit,in atrijs do
mus dñi,in medio tui Ieruſalẽ. Ad literã Chriſtus orauit & prædicauit in tẽplo dei qđ erat in Ie
ruſalem,prout per Malachiã fuit prędictum. Statim veniet ad templum ſuum dñator,quẽ vos Malach.3
quæritis:& angelus teſtamenti,quẽ vos vultis. ¶ Porro cum pſalmus iſte ſit vnus eorũ q̃ à ſa
cerdotibus ante celebrationem dici ſolent,tangendũ eſt breuiter,qualiter ab eis applicãdus ſit
ſenſus pſalmi iſtius ad ſacroſanctũ officiũ miſſæ,ſacramentiq; altaris. Dicat ergo fidelis ac de
uotiſſimus Chrĩ ſacerdos. Credidi.i. firmiſſime tenui & tenebo ac teneo,quod in hoc ſacramẽ
to ſit totus Chriſtus,eo mõ quo ipſe teſtatur,& ipſa eccleſia profitetur. Propť qđ loquutus ſum
confeſſionẽ meã,& ſermonẽ ad populũ, ſeu alia quælibet bona ad hanc fidẽ ſpectantia, meiq;
ꝓparatoria ad tm̃ officium. Ego autẽ hũiliatus ſum nimis.i. oĩno indignum me reputaui ac re
puto ad accedendũ Chrĩ altare,& immolandũ ſacrificiũ tã diuinũ, ad qđ dignus nõ eſſem cõſi
derata dignitate ſacramenti,ſi vniuſ totius mũdi virtutes ac merita poſſiderẽ. Ego dixi in exceſſu
meo.i. in alta conſideratione eorũ q̃ circa hoc ſacramẽtũ pẽſanda ſunt,oĩs hõ mẽdax. i. nullus
B vere dignus eſt ipſum cõſecrare aut ſumere,qm̃ oẽs fragiles ſunt & caduci. Quid retribuã dño
pro oĩbus q̃ retribuit mihi,præſertim ꝑ ſacroſancta cõione corporis & ſanguinis ſui? Calicẽ
ſalutaris.i. calicẽ ſaluatoris,in q̃ ſanguis eius conſecrať & cõtineť,accipiã,manibus meis in alta
ri,& nomen dñi inuocabo,orãdo pro meipſo ac alijs, pro viuis & mortuis, atq; ꝑ oĩbus cauſis
pro q̃bus eccleſia ſtatuit, aut mihi incũbit. Vota mea, hoc eſt deſideria mea dño reddã corã oĩ
populo eius.i. corã vniuerſis aſtãtibus offerẽdo eis pñtibus vota & preces deo. Dirupiſti vincu
la mea,o Chriſte.i. tuo ꝑtioſiſſimo ſanguine abſtuliſti pctã mea,imo quotidie rũpis vincula vi
tiorũ meorũ,ꝑ ſaluberrimã hoſtiã corporis tui & ſanguinis tibi o deus pr̃,ſeu trinitas ſupbñdicta,
ſacrificabo hoſtiã laudis,offerendo ad laudẽ tuã corpus & ſanguinẽ ſaluatoris,per quã oblatio
nẽ,laus,honor,& gloria,tibi impendiť,cætera patent. Ecce pſalmũ vere ineffabili laude dignũ
audiuimus,in cuius principio fidẽ verã,& ſanctã confeſſionẽ hõ deuotus & martyr inuictus ſa
teť. Deinde reſpectu diuinæ veritatis,cæteros omnes arbitratur mendaces. Inſuper ſolicitatur
ne deo inueniatur ingratus, ꝓhibens ſe multa opera bona actuũ ad gloriã creatoris ne ingra
tus exiſtat. Cũ præcipua igiť deuotione decet nos pſalmũ tã dulcẽ,decorũ,& ſententioſum can
tare,quatenus vim eius mereamur guſtare.

¶ COMMENTARIVS IN PSALMVM. CXVI.

¶ Expoſitio Tituli.

Eſt autẽ titulus pſalmi pꝛ̃ſentis Haleluia,qa ꝓpheta in hoc pſalmo oẽs gentes,oẽſq; populos
C .i. hoĩes vniuerſos,Iudæos vicz atq; Gentiles inuitat ad laudẽ dei pro bñficio incarnatiõis
Chriſti,& pro adimpletione eorũ q̃ ꝓphetata erant de Chriſto,gentiũq; conuerſione. Et q̃ iſte
ſit literalis ſenſus pſalmi huius,conſtat ex eo q̃ Apoſt. ad Roma. allegat ſcripturã pſalmi iſti⁹,
tanquã de gentiũ conuerſione ꝑdictã. Dico(inquiens)Ieſum Chriſtũ miniſtrũ fuiſſe circũciſio Roma 15
nis. Gentes autẽ ſuper mĩa honorare deũ,ſicut ſcriptũ eſt:Propterea confitebor tibi in gẽtib⁹. Pſalm. 17
Et iterũ:Laudate oẽs gentes dñm,& magnificate eũ oẽs populi. Chriſtus enim eſt lapis angu Iſaiæ. 28
laris, in quo Gentes & Iudæi coniuncti ſunt,vnã conſtituens ex vtriſq; eccleſiã,in qua non eſt Epheſ. 2
diſtinctio Iudæi & Græci. Nã ſicut ait apo. In Chriſto Ieſu neq; circũciſio eſt aliqd neq; ꝑputiũ Galat. 5
ſed noua creatura,qm̃ vero plures de Gentibus quã de Iudæis ad Chriſtũ conuerſi ſunt, idcir
co propheta hoc ꝓuidens primo inuitat Gentes,dicendo.

¶ Expoſitio pſalmi.

1 Laudate dominum omnes gentes]ad fidem vocatæ, de quibus Chriſtus ait:Oporte Lucæ 24
bat Chriſtum pati,& reſurgere tertia die,& prædicari in nomine eius pœnitentiã in
omnes gentes[laudate eum omnes populi]ex Iudaiſmo conuerſi. Cauſa autem huius
2 inuitationis annectitur. ¶ [Qm̃ confirmata eſt ſuper nos mĩa eius] hoc eſt,effect⁹
pietatis diuinæ,ſeu gratia dei coploſe,& plenius quàm ante,effuſa & roborata eſt ſuper totum
genus humanum videlicet ſuper gentes & populos omnes:quando vtiq; niſi in Chriſti aduẽ
tu? Tunc enim(ſicut Iohannes teſtatur)gratia per Chriſtum facta eſt. Loquebatur ergo pro Iohann. 1
pheta de futuro per modum præteriti,propter certitudinem prophetiæ. De hac confirmatione
miæ dei ſuper nos quæ facta eſt in Chriſti aduentu non ante,dicit Apoſt. Tẽpora prioris igno Actuu. 17.

rantiæ,deſpiciens deus nunc annuntiat hominibus,& omnes vbiq; pœnitentiam agant[& ve D
ritas dñi]hoc eſt,impletio diuinarum promiſſionum,myſteriorumq; Chriſti,[manet in æter-
num]quantum ad fructum ex ea conſequutum,qui eſt liberatio generis humani. De hac veri-
Iohann. 1 tate habetur apud Iohannẽ. Veritas per Chriſtum facta eſt. Ipſe nanq; omnia de ſe prędicta im
Iohan. 19 pleuit. Vnde pendens in cruce dixit:Conſummatum eſt. Vel veritas dñi.i.doctrina & prædica
Lucæ. 21 tio Chriſti atq; euangelicæ legis,manet in æternum,quemadmodum Chriſtus teſtatur. Cœ-
lum & terra tranſibunt,verba autem mea non tranſibunt. Vel veritas dñi,hoc eſt Chriſtus fi
Iohan. 14. lius dei,qui ait:Ego ſum via,veritas & vita,manet in ęternum:quod Iudæi quoq; confeſſi ſunt
Iohan. 12 dicentes ad ſaluatorem. Nos audiuimus ex lege,quia Chriſtus manet in æternum. Pſalmum
hunc verbis permodicum, & ſenſibus plenum ac magnum, ſancti doctores vehementer com-
mendant. Continet enim ſummatim,quod in alijs pſalmis ſparſim tractatur. Deniq; quid deſ-
peratis gentibus iucundius,quid miſeris,cęcis & perditis dulcius dici potuit,quàm quod ſuper
eas cõfirmata eſſet mia dei,atq; ob hoc deum laudarent? Cum quadam igitur flamma ſanctæ
deuotionis pronuntietur à nobis hic pſalmus.

¶COMMENTARIVS IN PSAL. CXVIII.

¶Expoſitio Tituli.

ADſignatur pſalmo huic pro titulo Haleluia. Inuitatur enim populus electorum ad lau-
dem diuinam in hoc pſalmo. Scdm Hiero. pſalmus iſte de Chriſti primo aduentu mani-
feſte conſcriptus eſt,ſicut in proceſſu patebit. Quod enim inferius dr:Lapidem quem reproba
uerunt ædificantes,&c. dixit Chriſtus Iudæis de ſeipſo prædictum. Nũquid(inquiens)legiſtis E
Matth. 21 in ſcripturis,Lapidẽ quem reprobauerunt ædificantes,hic factus eſt in caput anguli:&c. Petrus
quoq; loquens principibus ſacerdotum de Chriſto,probansq; eis Chriſti glorificatiõem ait: Hic
Actuu. 4. Epheſi 2 eſt lapis qui reprobatus eſt à vobis ædificantibus,qui factus eſt in caput anguli:& non eſt in a-
lio aliquo ſalus. Probatio autem non valet niſi ex ſenſu literali,præſertim Iudæis,qui (vt ſert)
non recipiunt niſi ſenſum literalem. Multi ergo dicunt hunc pſalmum ab illo loco:Aperite mi
hi portas iuſtitiæ,vſq; ad finem loqui de Chriſto. Cæteri vero dicunt eum loqui de inultatione
Iudæorum ad laudem dei,propter liberationem Dauid à multis periculis, ita quod Dauid vſ-
q; in illum locum loquitur in propria perſona de ſuis periculis. Hæc autem non videntur con
Act. 2 gruere. Petrus nanq; in Actib. apoſt. allegat illum verſiculum:Dextera dñi exaltauit me,dexte
ra dñi fecit virtutẽ,de exaltatione Chriſti diuinitus facta,& tñ ille verſiculus præcedit verſum,
Aperite mihi portas iuſtitiæ. Totus ergo hic pſalmus,quantum fieri poteſt de Chriſto exponẽ
dus videtur. Loq̃ns ergo ſanctus Dauid in perſona Chriſti ſiue eccleſiæ,ait:

¶Expoſitio pſalmi literalis.

COnfitemini dño]confeſſione laudis.i.deum laudate[qm̃ bonus]hoc eſt, propter ſeiſ- 1
pſum, qm̃ naturalit̃ quolibet incircũſcriptibiliter & ſupereſſentialit̃ bonus eſt in tan
Marc. 10. Lucæ, 18 tum,vt in Marco Chriſtus affirmet. Nemo bonus niſi vnus deus,quod apud Lucam
ita diſſeruit:Nemo bonus,niſi ſolus deus. Et non ſolum debetis dño cõfiteri,qm̃ bo-
nus in ſeipſo,ſed etiam qm̃ bonus per comparationem ad vos,ſicut ſubiungitur:[qm̃ in ſeculũ F
mia eius]hoc eſt,ſemper paratus eſt vobis miſereri,& eius mia æterna eſt,ſicut & ipſe,cum idẽ
ſit ei eſſe,& miſericordem eſſe. Effectus quoq; diuinæ miæ manet in ſeculum,qm̃ indeſinenter
dat gratiam ſaltem aliquibus in præſenti,& in omni opere dei mia admiſcetur, imo miſerati-
Pſal. 144 ones eius ſuper omnia opera eius. Propter quod apud Iacobum ſcriptum eſt, Superexaltat au
Iacob. 2. Ibidem tem mia iudicium. Sed repugnare videtur quod ob eodem dicitur. Iudicium ſine mia ei qui nõ
Iob. 24 fecerit miam. Cui concordat illud in libro Iob. Obliuiſcatur eius mia. Et reſpõdendum quod
in aliquibus operibus dei iuſtitia præponderat,clariuſq; refulget,vt in damnatiõe æterna ma-
lorum. Idcirco dr̃ eis fieri iudiciũ ſine mia,& q̃d mia dei eorum non meminit,non q̃d oĩno nulla mia
eis impendatur,cum citra condignum patiantur,ſed quia miam euidentem non conſequũtur
eo quod æternaliter puniantur. ¶[Dicat nunc.].i. in Chriſti aduentu,præcipue.[Iſrael,qm̃ 2
bonus]eſt deus[qm̃ in ſeculum mia eius.] dat enim gratiam in præſenti,gloriamq; æternam
in futuro. ¶[Dicat nunc domus Aarõ,qm̃ in ſeculũ mia eius]Iſta intelligi poſſunt tam de po- 3
pulo Iſraelitico ex Iacob patriarcha orto,& ſacerdotibus ex ſemine Aaron natis, quã de popu
lo chriſtiano,& ſacerdotibus Chriſti per illos ſignificatis. Populus enim chriſtianus dr̃ Iſrael,
.i. deum fide p dilectionem operãte contemplans. Domus autem ſeu familia Aaron figuralit̃
eſt congregatio ſacerdotũ eccleſię,qui ſunt filij ſacerdotis magni,videlicet Chriſti,qui eſt ſacer
1. Pet. 2. dos & pontifex noſter,quemadmodum Petrus in prima ſua canonica pteſtatur: Eratis aliqñ
ſicut oues errantes,ſed conuerſi eſtis ad paſtorẽ & epiſcopum animarum veſtrarum. ¶[Di- 4
Lucæ. 1 cant nunc qui timent dñm]timore ſancto & filiali[qm̃ in ſeculum mia eius] ſicut etiam ait Vir-

A go beata:Et mia eius à progenie in progenies, timentibus eum. Vnde in Exodo dñs ait: Ego Exodi. 20
ſum dñs deus faciens miam in milia,his qui diligunt me,& cuſtodiunt præcepta mea.Deinde
5 Chriſtus de ſeipſo teſtatur. ¶[De tribulatione inuocaui dñm] hoc eſt, quod nunc ex verbis
Apoſtoli commemoratum eſt,quia Chriſtus paſſione inſtante cum clamore valido,& lachry Hebræ.5 Lucæ.22
mis preces fecit ad deum. Propter quod Lucas dicit,ꝙ factus in agone prolixius orabat[& ex
audiuit me in latitudine]ſuæ dilectionis & pietatis,[dñs.]pater omnipotens.Ideo Apoſtolus Hebræ.5.
addidit,quod exauditus eſt pro ſua reuerentia.Et ipſe ait ad patrem:Gratias ago tibi pať,qm̃ Iohan.11
9 audiſti me:ego autem ſciebam,qm̃ ſemper me audis. ¶[Dñs mihi] ſecundũ quod homo ſum
[adiutor]fuit & eſt,cooperando mihi,& protegendo me ſemper dum eram in via.Queadmo
dum apud Ieremiam ait de me ſermo diuinus.Dñs mecum eſt tanquam bellator fortis. Idcir Iere.20
co[non timebo]timore inordinato[quid faciat mihi homo]peruerſus,quicunq; ſit ille,iuxta
7 quod in Iſaia ſcriptum eſt de me. Quis eſt aduerſarius meus?accedat ad me. ¶[Dñs mihi Iſaiæ.50
adiutor]quemadmodum idem Iſaias ait:Dñs deus auxiliator meus[& ego deſpiciam inimicos Ibidem
meos]me perſequentes, nõ deſpiciendo eorum naturam,ſed malitiam,ita quod eorum mali
gnitatem non formidabo,nec eos aliquid eſſe reputabo,in quantum iniqui ſunt.Præterea qui
libet chriſtianus de ſeipſo hæc dicere poteſt.Debemus enim de tribulatione clamare ad dñm,
ſicut ſuperius dictum eſt.Inuoca me in die tribulationis. Et tunc vtiq; ſi perſeueranter clame Pſal 49.
mus,exaudiet nos deus noſter in latitudine.i.late & copioſe,prout ipſe pius & bonus eſt,& no
ſtra merita exigunt.Quis enim inuocauit eum,& deſpexit eum?Cuilibet quoq; fideli adiutor Eccle.2 2.Cor.3
B eſt dñs,quia non ſumus ſufficientes aliquid cogitare ex nobis,q̃ſi ex nobis, ſed ſufficientia no
ſtra ex deo eſt. ideo non timet veraciter chriſtianus,quid faciat ſibi homo peruerſus,imo in ad
uerſis lætatur,& propter amorem Chriſti,præmiũq; cœleſtis paratus eſt mori.Qm̃ ſcriptũ eſt.
Nolite timere opprobrium hominum, & blaſphemias eorum. Quis tu vt timeas ab homine
mortali,& à filio hominis,qui quaſi fœnum areſcit?Propterea Salomon proteſtatur.Qui timet Iſa.51
hominem,cito corruet,qui autẽ ſperat in dño ſubleuabitur. Dñs mihi adiutor,per gratiam ſu Prouer.29
am in proſperis atq; aduerſis conſeruans me,& ego deſpiciam inimicos meos,viſibiles & inui
ſibiles,confidendo in adiutorio dei,non innitendo viribus meis. Certus ſum enim quod mihi
8 dño adhærenti nocere non poterunt.Ex quo ſequitur,quod. ¶[Bonum].i.melius[eſt confi
dere in dño,quam confidere in homine]Nam benedictus homo,qui confidit in dño,maledi Iere.17
ctus vero qui confidit in homine,& ponit carnem brachium ſuum,& à dño recedit cor eius.
9 ¶[Bonum]i.melius[eſt ſperare in dño]qui ſolus poteſt ſaluare[quam ſperare in principibus]
10 qui neq; ſeipſos nec alios valent ſaluare.Inſuper Chriſtus ait: ¶[Omnes gentes]hoc eſt, alij
qui de omni genere hominũ.ſ.viri & mulieres,ſuperiores & ſubditi, antiqui & iuniores,Iudęi
atq; Gentiles[circũierunt me]tpe paſſionis,conſentientes in mortẽ meã. Nec mirũ ſi propter
hos Chriſtus vniuerſaliter dicat,Oẽs gentes,cũ Lucas ſcripſerit:Erant autẽ in Ieruſalẽ habitã Actuu.2. Matth.27
tes viri religioſi,ex omni natione,quæ ſub cœlo eſt.Et alibi legitur:Exclamãs vniuerſus popu
lus,dixit,Sanguis eius ſuper nos & ſuper filios noſtros.Ecce qualiter omnes gentes circũierũt
Chriſtũ in malo.interdũ quoq; oẽs gentes circũierunt eũ in bono, eo mõ q̃ phariſæi & princi
C pes Iudæoꝝ dixerunt:Videtis quia nihil proficimus?Ecce totus mũdus poſt eũ abijt[& in no Iohan.12
mine dñi.].i.ad gloriã dei factũ ſit iſtud[quia vltus ſum in eos.]ex zelo iuſtitiæ,non ex impati
entia aliqua.Vnde Chriſtus loquitur:Dies vltionis in corde meo. Vltus quippe eſt Chrs in Iu Iſaiæ.63
dæos,excæcãdo cor eoꝝ,auferendo eis gratiã in præſenti,& gloriã in futuro,tradendo etiã eos
in manus Romanoꝝ,atq; in hac captiuitate grauiſſime eos tenẽdo,in qua iã vltra mille & tre
centos annos fuerunt.Hanc vltionẽ fecit Chriſtus vt deus,ſed vt hõ orauit pro ea apud Iere.di
cens:Tu autẽ dñe Sabaoth,q iudicas iuſte,& probas corda & renes,videã vltionẽ tuã ex eis:ti Iere.11
11 bi enĩ reuelaui cauſam meã. ¶[Circũdãtes circũdederunt me].i.cũ magno malignitatis affe
ctu ambierunt me corã Pilato clamantes.Tolle tolle,crucifige eũ[& in nomine dñi qa vlt⁹ ſum Iohan.19
in eos]iſtud in verſu ſequenti repetitur,& eſt ſenſus idẽ.Terq; ponunt hæc verba ad deſignãdũ
12 magnitudinẽ zeli iuſtitiæ,quẽ habuit Chrs,q ſp erat diuinæ iuſtitiæ vnitus,& cõformat⁹? ¶[Cir Apoc.1
cũdederunt me ſicut apes]q̃ pũgũt aculeo,ſic iudæi verbis & ictibus me pũgebãt,dicẽdo cõtra
me verba blaſphemiæ plena.Vñ & ſcriptũ eſt:Videbũt in quẽ cõpũxerũt[& exarſerũt ſicut ig
nis in ſpinis].i.igne furoris & vehemẽtiſſima iracundiæ flãma accẽſi ſunt cõtra me,ſicut in ſpi
13 nis ignis accẽdit.Qua propter ex eoꝝ pſona ſcriptũ eſt:Circũueniamus virũ iuſtũ,qm̃ cõtrari⁹ Sap.2.
eſt opibus nr̃is:grauis eſt nobis etiã ad vidẽdũ. ¶[Impulſus].i.à Iudæis capt⁹,& vſq; ad locũ Matth.27
Caluariæ crucẽ baiulãs ductus[euerſus ſum]à vita corporali[vt caderẽ]i.omino mortuus remane
rẽ,nec amplius memoria eſſet nois mei in terra,prout ſcriptũ eſt,dicunt aduerſarij mei de me:
Eradamus eum de terra viuentium,& nomen eius non memoretur vltra[& dominus ſuſcepit

 me]

me].i.ab iſta ruina ꝑſeruauit me:imo eius oppoſitũ fecit, qm̃ ipſi penitus perierũt,& ego reſuſ D
Iſa.42 citatus ſum,& vbiq; glorificatus. Propter quod ait pr̃ de me:Ecce ſeruus meus,ſuſcipiam eũ.
Luc.4 Poteſt etiã iſtud intelligi de impulſiõe illa Chr̃i,de q̃ in Lu.dr̃:Duxerũt eũ ad ſupciliũ mõtis,vt
ꝑcipitarẽt eũ,ipſe aũt trãſiens,p mediũ illoꝶ ibat. Qm̃ ergo dñs ita ſuſcepit me,ideo. ¶[Forti 14
tudo mea].i.cã totius fortitudis meæ creatæ[& laus mea.].i.quẽ laudo,vicz res laudata à me,
1.Iohan.5 eſt[dñs]pr̃ ſeu deus trinitas. Hic em̃ ait ſaluator:Nõ pt̃ filius à ſe facere quicq̃;Et alibi. Ego nõ
Iohan. 8 q̃ro gloriã meã,ſed honorifico patrẽ meũ[& factus eſt mihi i ſalutẽ].i.in cauſam totius ſalutis
animæ meæ & corporis,qa ab eo eſt glorificatio mea in mẽte & corpore. ¶[Vox exultatiõis] 15
.i.laudatio ſpũalis lætitiæ,[& ſalutis.].i.laudatio beata & ſalutaris,vicz laus iucunda atq; ſalu
bris atq; ex interiori iucũditate ac ſalute pcedẽs,eſt[in tabernaculis iuſtoꝶ]i.in patria btõꝶ,in
Iſaiæ 51 cordibus electoꝶ,in eccleſiis Chr̃ifideliũ,iuxta illud:Gaudiũ & lætitia ĩueniet in ea grãꝶ actio
Pſalm. 83 & vox laudis. Vñ ſupra dictũ ẽ:Bti q habitant i domo tua dñe,i ſcl'a ſclo꞉ꝶ laudabũt te. ¶[Dex 16
tera dñi].i.pis & grõſa aſſiſtẽtia ſeu magna potẽtia pr̃is æterni[fecit virtutẽ]in me,conſeruan
do me tp̃e paſſionis,& faciendo mirabilia q̃ tunc fiebant in ſole & luna,in terra, & tẽplo, cuius
Matth. 27 ſciſſum eſt volũ:ẽ me q̃q; ac alios multos reſuſcitãdo tertia die à mortuis,ſicut habet apud Matt.
Matth. 28 [dextera dñi exaltauit me]in die aſcẽſiõis ſup oẽs cœlos, exaltauit etiã me,clarificãdo me in to
Iohan. 17 to mũdo per doctrinã & ſigna apl'oꝶ, ſicut rogaui paſſiõe inſtãte:Pr̃ venit hora,clarifica filiũ
Iſaiæ.52 tuũ. De hac em̃ exaltatiõe ꝑdixit deus:Ecce intelliget ſeruus meus,& exaltabitur & eleuabit,&
ſublimis erit valde[dextera dñi fecit virtutẽ]in corpore meo myſtico,q̃d eſt eccl'a,mittendo ei
Actuu. 19. in die pẽtecoſtes ſpm̃ ſanctũ,danſq; grãm miraculoꝶ diſcipulis meis. Vñ legitur:Virtutes non E
modicas faciebat deus per manus Pauli. ¶[Nõ moriar] eo mõ ſicut vos o Iudæi putaſtis,q: 17
nec ſpũalit̃ moriar,q̃ſi blaſphemus & impius,neq; imperio corporalis mortis ſubijciar,qnimo
mox ad immortalẽ vitã reſurgã,ſicut in Euãg.ſæpe ꝑdixi,ideo ſeq̃tur [ſed viuã] factus impaſſi
Act.1 bilis[& narrabo opa dñi] Nã ſicut in Actis apl'oꝶ,& in oibus Euangeliſtis narrat, Chr̃us poſt
Matth.28 Marc, 16. paſſionẽ,& reſurrectionẽ diſcipulis ſuis freq̃nt apparuit p dies quadragita,intrãs & exiẽs atq;
Luc.24 mãducãs cũ eis,& diſputãs de regno. Tũc ergo narrauit eis opa dñi.ſ. ſuã reſurrectionẽ, futuꝶ
Ioh.20.21 iudiciũ,& vaticinia pphetaꝶ,multaq; alia q̃ ſcripta nõ ſunt,qa(vt dr̃ in euãg.Ioh.) multa alia
fecit Ieſus,q̃ ſi ſcribant p ſingula,nec ipm̃ arbitror mũdũ cape poſſe eos q ſcribẽdi ſunt libros.
¶[Caſtigãs caſtigauit me dñs] nõ pp̃ pprias culpas,ſed pp̃ delicta eoꝶ,p qbus mori me vo 18
luit,ſicut ſcriptũ eſt:Dñs poſuit in eo iniq̃tatẽ oim̃ nr̃m:ipſe autẽ vulneratus eſt pp̃ iniquitates
Iſa 53 Threno 4 nr̃as,attritus eſt pp̃ ſcelera nr̃a. Et alibi:Spũs oris nr̃i Chr̃s dñs captus eſt in pc̃tis nr̃is[& mor
ti nõ tradidit me] ita q̃ mortis imperio ſubiacerẽ, ſed ſtati ad vitã corporalẽ reduxit me,ſicut
Pſal 15. ſupra dictũ eſt. Qm̃ non derelinques aiam meã in inferno,nec dabis ſanctũ tuũ videre corrupti
onẽ. ¶[Aperite mihi portas iuſtitiæ]Hæc ſunt verba Chr̃i aſcẽdẽtis ad cœlos, imperãtis an 19
gelis ſanctis. Aperite mihi aſcẽdẽti & veniẽtibus mecũ,portas iuſtitiæ.i. aditus regni cœleſtis.
Has portas angeli ſc̃ti apire dicunt pp̃ duplicẽ cauſam. Prima eſt, qm̃ tollunt impedimenta in
grediendi regnũ cœleſte,p hoc q̃d ad eoꝶ officiũ ſpectat,aereas pt̃ates coercere,q̃ ſp nitunt aſcẽ
dentes impedire. Secunda p hoc,q̃ ſeipſas diſponunt ad recipiendũ deuote aſcendentes ad ſo
cietatẽ angelicã. Et ita nũc Chr̃s iubet,vt ſeipſos diſponant ad occurrendũ ſibi reuerenter,& vt E
eũ cũ debita ſeruitute,laude,ac veneratiõe,itroducãt in regnũ ſuũ cœleſte[igreſſus in eas]vicz
portas ac mãſiones regni cœleſtis[confitebor dño]cõfeſſione laudationis pfectæ. Chr̃s ei ſedẽs
ad dexterã pr̃is,inceſſabilit̃ dñm laudat,p ſeipſum in q̃tũ hõ eſt,& alios q̃s ad hoc inducit [hæc
porta dñi,iuſti intrabũt in eã] Ante dixit plr̃ portas,nunc ſingulariter ait,hæc porta. Qm̃ quã
uis tot ſint portæ iuſtitiæ q̃t v̾tutes,nulla tñ portaꝶ introducere pt̃,niſi p charitatẽ,& ideo cha
ritas porta eſt,virtualiter omnes portas cõprehendens,iuſti intrabũt in eã quẽadmodũ monet
Apoſt. Ambulate in dilectione,ſicut & Chriſtus dilexit nos. ¶[Confitebor tibi]i.laudabo te
dñe pr̃[qm̃ exaudiſti me] ſicut nũc dictũ eſt. Preterea iſta iam de Chriſto expoſita,exponi etiã 20
poſſunt de eccleſia ſeu fideli,quoꝶ eſt ſequi veſtigia Chriſti. Omnes gentes circũierũt me.i.aliq̃
qui de omni genere hominũ perſequuti ſunt me,vel blandimentis aut minis me tentauerunt,
& fallere niſi ſunt. Vnde Chriſtus loq̃tur:Si me perſequuti ſunt,& vos perſequentur,quia non
eſt ſeruus maior dño ſuo. Et alibi:Odio eritis omibus hoibus pp̃ me. Et in noie dñi,quia vltus
Mat.10 Deut 32 ſum in eos,ſecundũ ordinẽ iuſtitiæ. Vel,vltus ſum in eos, à dño,qui ait:Mihi vindictã,& ego re
Ibidem tribuã. De quo in Deuter,inducit. Quia ſanguinẽ ſanctoꝶ ſuoꝶ vlciſcetur,& vindictã retribuet
et in hoſtes eoꝶ. Circundantes circundederunt me,quatenus ſuis peccatis animam meam in
ficiant & occidant. Circundederunt me ſicut apes,quæ gerunt mel in ore,aculeum vero in 21
cauda,ſic iſti blandiuntur,vt fallant,quemadmodum ſcriptum eſt. Sagitta vulnerans lingua
eorum, In ore ſuo pacem cum amico ſuo loquitur, & occulte ponit ei inſidias. Et ex
arſes

A arſerunt igne libidinis,flāma rancoris,feruore iræ ſumantis, quatenus me aliquo mō ſubuer-
rant, ſicut exardeſcere ſolet ignis materialis in ſpinis ſiccis,q̄ facillime inflammanſ. impulſus,
tentatione ſeu pſequutione,euerſus ſum à rectitudine pſectionis,vt caderem.i.omino deficerē
pctō mortali cōſentiendo,aut pſeuerando in malo,& dñs ſuſcepit me,in vinis miæ ſuæ,non ſi-
nens me tentari vltra vires,ſed faciens cū tentatione prouentū. Quamuis eñ deus ſanctus &
benedictus, cuius iudicia prorſus inperſcrutabilia ſunt, pmittat interdū electos ſuos grauiter 1.Cor.10
tribulari,dire impelli,venialiter peccare,aut etiam mortaliter,non tñ deſinit eos penitus cade-
re. Vnde dictū eſt ſupra. Cū ceciderit,non collideſ,qa dñs ſupponit manū ſuā. Et apud Michæ Pſalm.36 Mich.7
am:Ne læteris inimica mea ſup me,quia cecidi, conſurgam. Cum ſedero in tenebris, dñs lux
mea eſt. Quod ergo tentationi reſiſtimus, q̄ à pctō reſurgimus, q̄ non penitus diſperimus nō
niſi dño aſcribamus,dicentes corde ſyncero q̄d ſeqtur. Fortitudo mea.i. cauſa & dator totius
firmitatis meæ atq; victoriæ,& laus mea eſt dñs,cui in oñibus grās ago,omneq; bonum aſcri-
bo. Vnde ſcriptū eſt:Dñs ſortitudo mea,& refugiū meū,& robur meū in die tribulationis. Et Iere.16
factus eſt mihi in ſalutem.i.ſaluator effectus eſt mihi,dando mihi conſtantiā in aduerſis, & hu Deut.8
militatē in proſperis. Propter quod Moſes dicit:Ne dicas in corde tuo,fortitudo mea,& robur
manus meæ hæc omnia pſtiterunt mihi. Sed recordare dñi dei tui,q̄ ipſe vires tibi præbuerit.
Quicunq; hoc modo totā ſpem ſuā ponit in deo,eum appellans fortitudinem ſuā, & laudē, illi
fit deus in ſalutē. Dextera dñi.i. Chrs filius dei q dicitur brachiū,dextera,& virtus dei patris,ſi-
cut de eo ſcriptū eſt:Brachiū dñi cui reuelatū eſt? Et rurſum alibi dr̄: Parauit dñs brachium Iſaiæ.53 Iſaiæ.52
B ſuum in oculis omniū gentiū. Cui concordat quod Symeon cecinit:Viderunt oculi mei ſaluta Lucæ.2
re tuū,quod parasti ante faciem oim populorum. Vel,dextera.i.potentia dñi fecit virtutē,faciēdo
de impio iuſtū,quod eſt maius q̄ creatio homīs. Dextera dñi exaltauit me de vita ignobili, vi-
tioſa,carnali ad vitā nobilē,virtuoſam ſpiritualē,ac humilē:dextera dñi fecit virtutē, conſeruā
do me in bono,& pugnando ac expugnando pro me aduerſarios meos. Huic cōſonat quod in
Exodo legitur:Dextera tua dñe magnificata eſt in fortitudine, dextera tua dñe pcuſſit inimicū Exodi.15
& in multitudine gloriæ tuæ depoſuiſti aduerſarios meos. Qm̄ igiſ tanta bona largitus eſt mi-
hi creator,fiducialiter dicere poſſum. Non moriar,morte peccati,& dānationis æternæ ,ſed vi
uā,vita gratiæ in præſenti,vitaq; gloriæ in futuro. Et iuxta hunc ſenſum ait Chriſtus: Si quis Iohann.8
ſermonē meū ſeruauerit, mortē non videbit in æternū. Et narrabo opera dñi.i. beneficia dei
mihi collata,apud me cōmemorabo,& alijs intimabo,ad gloriā largitoris,ſicut & Chriſtus in
Euangelio dixit cuidā:Vade & narra quāta tibi fecit deus. Caſtigans caſtigauit me dñs.i. pro- Lucæ.8
pter peccata mea paternaliter me corripuit atq; afflixit in ſeculo iſto, ne pereā in æternū, ideo
additur. Et morti æternæ non tradidit me. Vnde dicit Apoſtolus:Quis filius quē non corripit Hebræ.12 Prouer.3
pater?quod ſi extra diſciplinā eſtis,ergo adulteri & non filij eſtis. Et Salomon loquitur: Diſci-
plinā dñi fili mi ne abijcias,& nō deficias cū ab eo corriperis. Quē eñ diligit dñs,corripit. Quic
quid igitur aduerſitatis & pœnæ accidit nobis, noſtris aſcribamus demeritis,illudq; patiēter,
imo hilariter toleremus,penſantes illud Iudith:Non vlciſcamur nos pro his quæ patimur, ſed Iudith.8
C reputantes peccatis noſtris hæc ipſa ſupplicia minora eſſe: flagellis dñi quaſi ſerui qui corripi-
mur,ad emendationē & non ad perditionē noſtrā eueniſſe credamus. Hinc nanq; ſcriptū eſt: Baruch.3
Filij patienſ ſuſtinete irā q̄ ſupuenit vobis: q eñ induxit vobis mala,ipſe rurſus adducet vobis
ſempiternā iucūditatē cū vr̄a ſalute. Deinde Dauid in pſona ecclæ ſeu cuiuſcunq; fidelis ait.
Aperite mihi portas iuſtitiæ.i.o vos apoſtoli Chriſti & pdicatores ſancti,p veſtrā doctrinā o-
ſtendite mihi mandata Chriſti,ſacra nouæ legis,euangelica conſilia,operationes virtutū,quæ
oia appellantur portæ iuſtitiæ,quia per eā intraſ ad vitā iuſtā. Ingreſſus in eas confitebor dño.
Qui enim has portas ingreditur, laudabiliter conuerſatur,& ita dignus efficitur deū laudare
pp q̄d non ingredientibus portas has,dñs ait:Quid dicitis mihi dñe dñe,& non facitis q̄ dico? Matt.7
Hæc.i.cōfeſſio iſta eſt porta dñi,qa p eā itur ad deū,iuſti intrabūt in eā.i. cōfeſſionē iſtā laudis
diuinæ aſſument. ¶[Lapidē].i. Chrm̄,de q̄ ſcriptū eſt:Lapis q abſciſus eſt de monte ſine manis Dan.2.
bus:de q̄ Petrus teſtaſ:Ecce ponā in Sion lapidē ſummū angularē,electū,ptioſum in fundamē Iſa.28
to fundatū,& qui crediderit in eū,non cōfundetur. Hic igitur lapis,vicz Chrs[quē reprobaue- 1.Pet.2
runt ædificātes].i. pricipes ſacerdotū,ſcribæ & phariſæi,q̄s erat alios in fide & moribꝰ pdicā
do & bñ viuēdo ædificare [hic factꝰ ē i caput anguli]ita q̄ in ipm̄ cōcurrunt duo populi,ſicut
duo parietes concurrunt in lapidē angularē. Chriſtus enim ex Iudæis atq; Gentilibus conſtitu Iohan.10
it vnā eccleſiā,cuius ipſe eſt caput,influens eis motū virtutū,& vitā gratiæ Propterea Chriſtus
dixit:Alias oues habeo q̄ non ſunt ex hoc ouili,& illas oportet me adducere,& fiet vnū ouile &
vnus paſtor. ¶[A domino factū eſt iſtud].i. non humana aut naturali, ſed diuina ac ſuper-
naturali virtute facta eſt iſta coniunctio lapidis angularis, ſeu Chriſti,& vtriuſque populi in-

ter ſe

ter ſe atq; cũ Chriſto. Tota em̃ eccleſia Chriſto vnitur vt capiti p fidem, charitatẽ , & gratiã, q̃ D
Ephe. 2 ſunt ſupnaturalia dona dei. Vnde ait Apoſt, Deus qui diues eſt in mĩa, propter nimiã charita-
tem ſuã qua dilexit nos, cũ eſſemus mortui pc̃tis, conuiuificauit nos in Chriſto: cuius grã eſtis
ſaluati [& eſt mirabile in oculis noſtris]. i. in cõſideratione fideliũ, multũ miranda eſt iſta con-
Roma. 8 uerſio atq; coniunctio hoim cũ Chriſto. Nullus em̃ ſatis valet mirari tam ineffabilem miam
creatoris, q̃ miſertus eſt mũdo mittens vnigenitũ ſuũ, atq; pro oibus nobis tradẽs illũ, & nos
Ephe. 3 vnũ cum illo efficiens. Vñ rurſus dicit Apoſt. Alijs generationibus non eſt agnitũ filijs hoim,
2. Cor. 9 ſicut nunc reuelatũ eſt ſc̃tis apoſtolis eius & pphetis in ſpũ, eſſe gẽtes cohæredes, & cõcorpora-
les, & cõparticipes pmiſſiõis in Chr̃o Ieſu. Et alibi: Gratias, inq̃t, deo ſup inenarrabili dono eius.
Præcipue aũt mirabilis fuit iſta cõuerſio gentiũ primitiuæ eccleſiæ ex Iudæis collectæ. Iuxta il-
Acto. 10 lud: Obſtupuerunt ex circũciſione fideles, q̃a in nationes ſpũſſ. grã effuſa eſt. Vel ſic: A dño, tri-
no in pſonis, & vno in natura factũ eſt iſtud, vicz q̃ lapis ab ædificantibus reprobatus, factus
eſt in caput anguli, & eſt mirabile in oculis nr̃is mentalibus. Vehementer nanq; mirãdum eſt,
q̃ ille qui tpe paſſionis in tantũ humiliatus fuit, paulo poſt in tantũ glorificaret à deo, vt ex o-
mni genere hoim multi cõuerterentur ad ipm, inter q̃s erant nõnulli, q eius occiſioni conſenſe-
Iohan. 12 runt, & eã procurauerunt, q̃bus dixit ante paſſionẽ: Cum exaltaueritis filiũ hois, tũc cognoſce-
tis, q̃a ego ſum. ¶[Hæc eſt dies] in qua deus hæc fecit, eſt dies [quã fecit dñs]. i. tps Chriſti, tps 23
euangelicæ legis & grẽ, in qua vtiq; conſtituta eſt ex vtroq; populo eccleſia vna in Chriſto, eſt
tps à deo ſpecialiter factũ. Nam licet oim dierũ ac tpm deus ſit factor, illius tñ diei & tpis dr̃ de⁹
ſpecialiter factor, in q̃ ipſe p̃cipua & ſpecialia opa fecit. Qm̃ ergo in Chr̃i aduẽtu, & interim ma- E
iorem benignitatẽ & grãm impendit hoibus q̃ ante, merito tps ſeu dies Chriſti dicitur factus
à deo. Sæpe enim in ſacra ſcriptura temporis noui teſtamenti dies vocatur, quia in eo veritas
in veteri teſtamento figuris occultata, clare reuelata cognoſcitur: & quia in nouo teſtamento
ſplendor grẽ dei clarius, copioſiuſq; refulſit hominibus, q̃ tpe veteris legis [exultemus & læte-
2. Cor. 6 mur in ea]. i. mente & corpe gaudeamus in dño tpe iſto, de beneficijs eius gratias ipſi agendo.
Vnde cum Apoſt. dixiſſet: Ecce nunc tps acceptabile, ecce nunc dies ſalutis, adiecit: Quaſi tri-
Matth. 28 ſtes, ſemp aũt gaudentes. Merito aũt cantatur hic verſus in die paſchæ tam freq̃nter, qm̃ Chr̃s
ſol iuſtitiæ, candor lucis æternæ, lux lucis, & fons luminis, q erat in die paraſceues paſſionis ca-
ligine obſcuratus, atq; in monumẽto lapideo, tanq̃ denſiſſima nube abſconditus, in die paſchę
de ſepulchro glorificatus, candidus, & rubicundus proceſſit illuminans mundũ, noctẽ infideli-
tatis, & tenebras ignorantiæ, de cordibus diſcipulorũ ejciens. Et vt per tpalia feſta, & gaudia
mereamur venire ad p̃mia ſempiterna, orandũ eſt nobis q̃d ſubditur: ¶[O dñe ſaluũ me fac] 24
de pœnis & vitijs vitæ p̃ſentis [o dñe bene proſperare]. i. proſpera nobis dona concede, augen-
Pſalm. 67 Iohan. 10 do eccleſiã numero & merito, pducendoq; nos p grẽ tuæ ducatum ad tuipſius beatificam vi-
ſionẽ, ſicut ſupra dictũ eſt: Proſperũ iter faciet nobis deus ſalutariũ noſtrorũ [bñdictus] eſt [q
Mat. 21 venit in noie dñi]. i. Chr̃s, q ait: Ego veni in nomie p̃ris mei. Secundũ Hierony. canticum iſtud
puerorũ, q̃ Chr̃o in die palmarũ cantabãt, Oſanna filio Dauid, Benedictus q venit in noie dñi,
oſanna in excelſis, ex iſto verſiculo ſumptum eſt. Et ita Dauid prophetauit hoc loco de laude
illa. Deinde in pſona apl̃orũ & ſuccedentiũ eis, vicz paſtorũ & ſacerdotũ eccleſiæ, ſubditur. F
¶[Bñdiximus] nos ep̃i & p̃lati [vobis] o ſubditi [de domo dñi]. i. de eccleſia Chriſti prædican- 25
do vobis verbũ ſalutis, miniſtrando vobis ſacra nouæ legis, orando q̃q; pro vobis, & gratiam
nobis diuinitus datã, vobis, ſicut charitas exigit, cõicando. Bñdictio pprie dicit̃ collatio gratiæ
Pſalm. 2 dei. Grãm aũt non confert niſi deus. Q̃do ergo vnus noſtrũ alteri benedicere, ſeu gratiã cõica-
Matth. 16 re p̃t: niſi inſtrumentalit̃, non principaliter, ideo ſubdit̃ [deus dñs & illuxit nobis]. i. deus q eſt
dñs noſter, ipſe & illuxit nobis, illuminando corda noſtra ſpũ ſancto, & gratiam ſplendidam
Iohan. 1 noſtris mentibus infundendo. Dando q̃ p nobis authoritatẽ ligandi atq; ſoluendi, miniſtran-
di ſacramenta, p̃dicandi euãgelica verba, cõſecrandi & bñdicendi: ex q̃bus idonei ſumus ad bñ- 26
dicendũ vobis. Quapropt̃ Iohan. teſtatur: De plenitudine eius accepimus oẽs. ¶[Conſtitui-
te] o vos antiſtites chriſti [diem ſolennẽ]. i. celebre feſtũ, ſeu dies feſtiuos, in commemorationẽ
incarnationis, reſurrectionis, aſcenſioniſq; chriſti, vcz feſtũ natiuitatis, ſolennitatẽ reſurrectio-
nis, &c. & de hoc agite [in cõdenſis]. i. in populis adunatis ita q̃ Chriſtifideles in magna denſi-
tate & copia ad feſta iſta cõueniant. Alia tranſlatio habet, in cõgregationibus: alia vero, in fre-
quentationibus: ex q̃ claret q̃ iſte ſit ſenſus lr̃alis, q̃d etiam patet ex eo q̃d ſubditur [vſq; ad cor-
nu altaris]. i. tam copioſe ac denſe fideles cõcurrant, q̃ ipſa eccleſia vſq; ad altaris angulũ im-
pleat. Moralit̃ vero ita exponitur. Conſtituite, o vniuerſi fideles, diẽ ſolennẽ. i. ſabbatũ men-
tis, vcz interioris hois trãquillam quietẽ, in cõdenſis. i. in cumulo grãrũ diuinarũ, in abũdantia
ſanctarũ cogitationũ, in denſitate diuinorũ chariſmatũ, ita q̃ deo intra vos exhibeatis ſolenni-
tatem

A tatem decoram ab exterioribus qeſcendo, cœleſtibus inhiando, deniq; ardenter amando. Vſq;
ad cornu altaris.i.pſeueranter, donec ptingatis ad ſublime dei altare in cœlo paratũ, in quo of
ferunt deo oẽs beati hymnũ inceſſabilis laudis. Poſtremo eccleſia ſeu fidelis de pdictis bñficijs Iohan. 20
gr̃as referens, ait: ¶[Deus meus es tu] dñe Chriſte, cui Thomas ait: Dñs meus, & deus meus, 1.Iohā.5.
27 [& confitebor tibi].i. te laudabo [deus meus es tu,] Ieſu filii dei ſummi, prout de te ſcriptũ eſt:
Hic eſt verus deus & vita æterna [& exaltabo te] non q ego te altũ efficiam, ſed qm̃ tuã digni
tatẽ & altitudiõe verbis & actibus profitebor & pdicabo, atq; p hoc te q in teipſo ſemper altus
& magnus es, altũ & magnũ efficiã in corde meo, & proximorum, qbus tua magnalia recitabo.
¶[Coofitebor tibi qm̃ exaudiſti me].i. de mea exauditione gr̃as tibi agam [&] qm̃ [factus
28 es mihi in ſalutẽ] ſicut expoſitũ eſt. ¶[Confitemini dño qm̃ bonus, qm̃ in ſeculũ mia eius.] Ec
29 ce verſiculũ in exordio pſal. phabitũ iam reſumit ad inſinuandũ, q oĩs opatio pfectorum à laude
dei ſit inchoanda, atq; in laudibus termioanda. Quemadmodũ docet diuinus Apl̃s: Siue man 1.Cor.10
ducatis, ſiue bibitis, ſiue aliud aliqd facitis, oĩa in gloriã dei facite. En pſalmũ dulcẽ ac ſpecio
ſum, ſenſu atq; myſterijs plenũ audiuimus. In cuius principio ad dei pconia repetitis vicibus in
uitamur. In quo moraliter edocemur de tribulatiõe ad dñm exclamare, nõ frangi, triſtari, aut
deſperare, ſperantes ſecure q iate exaudiet nos, prout alibi inducitur: Animæquiores eſtote filij, Baruch 4
clamate ad dñm & eripiet vos de manu inimicorum. Docemur inſup in pſal. pñti in ſolo deo cõfi
dere, eiuſq; gr̃æ ſemp inniti. Deſcribunt etiã bñficia dei in pſal. iſto luciſluo, & Chr̃i myſteria re
citant in eo. Cum multa igitur deuotione & iucunditate pcipua, decantemus hunc ſplendidiſſi
B mũ pſalmũ, cuius vtiq; ſuauitatẽ copioſiſſime experiemur, ſi corde iotento & puro eum cante
mus. Non enim mens vaga, intimorata, carnalis, ſiue mundana experiri valet virtutem pſal
morum.

COMMENTARIVS IN PSALMVM CXVIII

¶Expoſitio Tituli.

HAbet pſalmus ounc declarãdus pro titulo: Haleluia, Nec mirum, cum pſalmus iſte plenus
ſit laudibus dei. In q edocemur deũ verbis & boois laudare opibus. Deniq; pſalmus pñs
alphabeticus eſt, tot habeos octonarios qt ſunt literæ in alphabeto Hebræo, vicz viginti duo.
Incipiuntq; octooarij ſecundũ ordinem lr̃arum alphabeti Hebraici, ita q ſioguli verſus eiuſdem
octonarij iochoantur à lr̃a quæ eis pponitur: propter quod ſingulis octonarijs ſioguiæ lr̃æ p
ſcribuntur. Eſt aũt hic pſalmus in ſupficie ſatis planus, ſed bene examioatus, ſenſuum profun
ditate pcipuus eſt. Loqtur vero de ipſa beatitudioe, & ijs p quæ ad beatitudinem peruenitur.
Beatitudo vero duplex eſt, ſ. viæ & patriæ. Nunc aũt de beatitudine viæ fit ſermo, & eſt pſalmus
iſte omni morali doctrioa conſpicuus, pfulgens & ſummus. In quo ſanctus ppheta ex æſtuan
ti & exuberanti cordis ſui amore diuino, deũ familiariter, ſuauiterq; affatur, atq; eandẽ ſniam
frequenter reſumit, ſub alijs tñ verbis, vt tædiũ euitetur. Moris nanq; eſt feruentis & impatien
tis deſiderij, idẽ frequenter repetere, qa cum dilecto loquendo neſcit laſſeſcere. Secundũ eos qq;
q aſſerunt non oẽs pſalmos à Dauid cõpoſitos, ignoratur author pſalmi pñtis, quia in titulo au
C thor nõ explicatur, ſed ſecundũ oẽs pene ſanctos ac magnos doctores catholicos, Dauid edidit
eũ, qui tanq̃ amantiſſ. dñi in deo habitans cõfidenter, p totũ pſalmi huius proceſſum cũ admi
rabili charitatis feruore & ſanctæ exercitatiõis deuotione eloqtur. In q oĩs fidelis pleniſſ. erudi
tur, quid agendũ, quid vitandũ, quid appetendũ. Laudantq; doctores pſalmum pſentem emi
neoter & mirabiliter. A beatitudine igitur, quam omnes naturaliter appetuot, orſus loq pſal
mographus ait: ¶Expoſitio Pſalmi, ALEPH.

BEati] ſunt iã in ſpe, poſtmodũ beatificãdi in re [immaculati].i. ſine labe mortalis pec
cati [in via].i. vita pſenti, q eſt via ad futurã verã, æternãq; vitã [q ambulant io lege
dñi].i. q conuerſant in obſeruatione legis diuinæ, ſeu pceptorum decalogi. Nõ em̃ ſuf
ficit declinare à malo, niſi quod bonũ eſt fiat. Propter quod Chriſtus ait: Oẽm pal Iohan.15.
mitẽ in me non ferentẽ fructũ, tollet eũ. Et alibi dicitur: Oĩs arbor, q oon facit fructũ bonũ, ex Matth.3
cidet, & in ignẽ mittetur. Veruntñ immaculatio noo ſolũ cõcernit peccata cõmiſſionis, ſed eti
am pctm̃ omiſſionis, Frequẽter qq; teſtatur ſcriptura, neminẽ poſſe immaculatũ vocari, iuxta Prou.20.
illud. Quis poteſt dicere, mundũ eſt cor meũ, purus ſum à peccato? Et alibi: Nemo mũdus à ſor Iob.25
de, nec infans cuius eſt vnius diei vita ſup terrã: Penſandũ itaq; q aliquis dr̃ immaculatus va
rijs modis. Primo, qm̃ nunq̃ peccato ſubiacere potuit, nec originali, oec mortali, nec veniali, &
ita Chr̃s hõ immaculatus cenſetur. Secundo, qm̃ nec veniali nec pctõ fuſcatus eſt, & hoc modo
virgo beata immaculata eſt. Quod ei ſoli conuenit, quantũ adultorum ãn annos diſcretionis,
ſeu vſum rõnis, cæteri qq; hoc mõ immaculati ſunt, q tñ maculati & ſorde ioſecti dicunt pp origi
nale, qd hñt aut habuerũt à q virgo btã, p pueniẽtẽ filij ſui gr̃am credit pſeruata. Tertio, qm̃ mor

talí

tali pctō pollutus nun eſt,vel ſi fuit ꝑ pn̄iam extat purgatus,ſicq; de gr̄a dei multi immaculati D
exiſtunt, ꝗuis nullus viator ſine ſpeciali reuelatione certo ſcire q̄at an ſic immaculatus ſit. Po-
Iob. 9 teſt tñ cõiecturaliter & probabiliter ſcire,ideoq; ſcriptū eſt:Etiā ſi ſimplex fuero,hoc ip̄m igno
Coloſ.1 rabit aīa mea.Ad hanc aūt immaculationē hortaī nos ſermo diuinus:Exhibete vos ſanctos,&
immaculatos,& irrep̄henſibiles coram deo. Hæc aūt immaculatio eſt beatitudo viæ, q̄ aliud
Matth.5 nō eſt niſi obſeruatio p̄ceptoꝝ altiſſimi, loq̄ndo de beatitudine vitæ actiuæ, de q̄ loq̄tur Chr̄s
apud Matth.& Dauid in iſto verſiculo. Hæc nanq; beatitudo eſt actus virtutū, q̄ ordinanī ad
opus. Porro alia eſt beatitudo vitæ cōtemplatiuæ q̄ eſt actus ſapiæ,ad quā diſponit beatitudo
p̄dicta cōſiſtens in opatione virtutū moralium. Cum eñ ad contemplationē req̄ratur ordina
tio appetitus ſenſitiui,ſeu refrenatio paſſionū, neceſſe eſt beatitudinē vitæ actiuæ p̄cedere bea-
titudinē vitæ cōtemplatiuæ,eo ꝙ virtutes morales refrenent ac ordinent paſſiones, ne rōnem
in cōſideratione veritatis,aut voluntatē in dilectione bonitatis impediant.De beatitudine ita
ꝗ vitæ cōtemplatiuæ ſubiungitur. ❡[Bti] ſunt iam in ſpe [q ſcrutātur] nō p̄ſumptuoſe aut 2
curioſe,ſed diligenī atq; humilr̄ [teſtimonia eius].i.atteſtationes ſacræ ſcripturæ,ſeu ip̄as di-
uinas ſcripturas,in q̄bus deus nobis teſtaī q̄d credere debeamus. Duæ ſunt p̄tes legis diuinæ,
vcz mandata & teſtimonia. Mādata ꝑtinent ad agenda,teſtimonia ad credēda. Idcirco in ob-
ſeruatione mandatoꝝ ſita eſt beatitudo vitæ actiuæ. In cōtemplatione aūt teſtimonioꝝ btitu
do vitæ cōtemplatiuæ. Quapropter ait ſaluator,loquens ad patrē:Hæc eſt vita æterna,vt cog
Iohan.17 noſcant te ſolum veꝝ deū,& quē miſiſti Ieſum Chr̄m. Et apoſt. Exiſtimo,inq̄t,oīa detrimentū
Philip.3 eſſe ꝑpī eminentē ſciam dn̄i nr̄i Ieſu Chr̄i. Debemus igiī,ſi btitudinē vere optamus,ſcrutari ſa E
cras ſcripturas,in ſtudio diuinoꝝ libroꝝ cōtinuo exerceri,& ſacra eloq̄a tanq̄ ep̄l'as ſp̄ūſ. ad nos
miſſas,cū om̄i reuerentia ſpeculari. Cum eñ ſtudem⁹,ſp̄ūſ. loq̄ī nobis. Et ſicut fateī ſtudioſiſſ.
ille Hierony. Qui diligit ſtudia ſcripturaꝝ,vētris ingluuiē atq; delitias abominaī. Hinc.n. in Ec
Eccle.39 clo dr̄:Sapiam oīm antiq̄ꝝ exq̄ret ſapiens,& in ꝓphetis vacabit. Quę vtiq; occupatio valde de
1.Mac.12 lectabilis eſt & ſalubris,put legit:Nos aūt ſolatio h̄ntes ſc̄tōs libros,qui in manibus nr̄is ſunt.
Sed ōmino cauere opꝫ,ne in tantū occupemus intellectū in cōſideratione veritatis, ꝙ infrigi-
deī aut tepeſcat affectus in dilectiōe ſummæ bonitatis,& igne ſanctæ deuotiōis. Imo freq̄ntius
principalius,et ſi poſſibile eſt,diutius immorari debem⁹ circa exercitationē & inflāmationē af-
fectus,q̄ circa ſtudiū intellectus:cuius(prohdolor)oppoſitū multi agūt, ꝓpter q̄d nunq̄ ad verā
ꝑfectionē ꝑtingunt. Idcirco adijciī [in toto corde exq̄runt eū].i.hanc ſcrutationē teſtimonioꝝ
dei referunt prius ad deū,q̄tꝰ ex cōtemplatione ſyncera in eius amore ꝓficiant, eūq; in oībus
intellectu atq; affectu honorēt. Et in hoc differūt cōtemplatio ſc̄tōꝝ à cōtēplatione vanoꝝ:cō-
tēplatio q̄q; theologoꝝ à contēplatione ph̄ōꝝ, ꝙ ſc̄ti & veri theologi nō ſiſtunt in nuda ſpecu
latione,ſed ad dei actualē,feruidūq; amorē referūt eā. Philoſophi vero & vani fideles in conſi
deratione q̄eſcunt,vel etiā q̄d peius eſt,eam interdū ad vanā gloriā ſeu lucꝝ,tꝑaleq; bonū coor
dināt. Hi ergo immaculati & ſtudioſi beati ſunt,nō vitioſi & pigri,cuiꝰ rō eſt,vel potius ſignū.
❡[Non eñ q opantur iniq̄tatem].i.pc̄tm̄ mortale,q̄d nunq̄ cōmittiī ſine rōnis cōſenſu, [in 3
vijs eius ambulauerūt].i.in diuinis p̄ceptis cōuerſati non ſunt in eo tp̄e q̄ iniq̄tatē fecerūt, imo F
in vijs diaboli ambulant tales,de q̄bus ſcriptū eſt: Laſſati ſumus in via iniq̄tatis & ꝑditiōis,&
Sap.5 ambulauim⁹ vias difficiles:viā aūt dn̄i ignorauimus. Hæc ē via ſpacioſa & lata q̄ ducit ad mor
Matt.7 tē,ꝑ quā ambulāt multi. Hic eñ legit:Rectę ſunt vię dn̄i,& iuſti ambulabūt in eis,p̄uaricatores
Oſee.14. vero corruent in eis. Deniq; viæ q̄s ambulant impij tenebroſæ & turpes atq; obliquæ ſunt.
Non ergo ambulant vias dn̄i,de q̄bus dr̄: Viæ eius vię pulchræ,& oēs ſemitæ eius pacificæ. De
Prou.1.4. pulchritudine aūt vię iuſtoꝝ,q̄ deo in ſanctitate deſeruiūt,ſcriptū eſt:Iuſtoꝝ ſemita q̄ſi lux ſplē
dēs,ꝓcedit & creſcit vſq; ad perfectā diē. ❡[Tu] dn̄e [mādaſti mādata tua cuſtodiri nimis].i. 4
Apoc.3 multū diligēter. Magno ei,ſummo & īfinito dn̄o cū incōparabili reuerētia,amore,atq; timo-
Iere.48 re miniſtrare oportet:Et ideo apud Iere. inducit:Maledictus,q facit opus dei fraudulenī. Et ali
Deut.4 bi:Nūc qa tepidus es, incipiā te euomere de ore meo. Hinc q̄q; Moſes ſcripſit:Cuſtodi temeti-
pſum,& animā tuā ſolicite,& ne obliuiſcaris verboꝝ dn̄i,& ne excidant de corde tuo oībus die
bus vitæ tuæ. Si aūt ſcire volumus quā nimis p̄ceperit Chr̄s impleri mādata ſua, audiamus q̄d
Marc.12. de p̄ceptis charitatis afferat: Diliges dn̄m deū tuū ex toto corde tuo,& ex tota anima tua,& ex
tota mēte tua,& ex tota virtute tua. Ecce tā nimis p̄cepit vt nullus in hac vita implere totaliter
poſſit. Timorate ergo & ſolicite ambulemus corā dn̄o deo nr̄o,pēſantes illud: Tp̄s eſt,vt incipi
Mich.6 at iudiciū,à domo dei. Si aūt primū à nobis,q̄s finis eoꝝ q nō credūt euangelio? Et ſi iuſtus vix
1.Pet.4 ſaluabiī,impiꝰ & pc̄tōr vbi apparebūt? ❡[Vtinā] dn̄e [dirigant]ꝛ à te,& angelo ſc̄tō ꝑ grām tuā
[viæ meæ].i.deſideria verba & opera q̄bus ad patriam tendit hō [ad cuſtodiēdas iuſtificatio
nes tuas].i.taliter tamq; directe,vt tua mandata iuſta & iuſtificātia obſeruenī à me. Hoc o dn̄e
veh-

A vehemẽt cupio à te fieri, qm̃ naturali ptãte id neq̃o adimplere (cũ teſte Apoſt.) nõ ſit volentis Roma. 9
neq; currentis, ſed dei miſerẽtis. Vñ & S. Ieremias ait: Scio dñe, q̃a nõ eſt hoïs via eius, nec viri Iere. 10
vt ambulet & dirigat greſſus ſuos. Et Salomõ: Cor hoïs diſponit viam ſuã, ſed dei eſt dirigere Prou. 16
greſſus eius. Erubeſcat igit inimicus grẽ dei Pelagius, q dixit, hoïem ſine grã poſſe mereri, iuſti
ficari, itẽq; ſaluari, nõ obſtãte q̃d ait Apo. Nõ ſum⁹ ſufficiẽtes aliq̃d cogitare ex nob̃ q̃ſi ex nob̃. 2.Cor. 3.
Et Chrs profitetur: Sicut palmes à ſemetipſo non põt ferre fructũ, niſi mãſerit in vite, ſic nec vos Iohan. 15
niſi in me manſeritis. ¶ Tunc nõ confundar] de negligentia [cũ pſpexero in oĩbus mãda-
tis tuis]. i. cũ oĩa diuina pcepta penetratiue luſtrauero, profunde penſauero, efficaciterq; imple
uero. Quia vt Iacobus in ſua teſtatur canonica: Qui pſpexerit in lege pfectæ libertatis, hic btũs Iaco. 1. 2.
in facto ſuo erit. Et congrue ait in oĩbus mandatis, q̃a q̃cunq; totam legẽ impleuerit, offẽdat
aũt in vno, factus eſt oĩm reus. Ad q̃d ptinere videtur illud Eccle: Qui in vno peccauerit, mul- Eccle. 9
ta bona pdet. Ex quo conſtat, q̃ in vno delinquens, efficitur oĩm reus q̃tum ad pœnã damni.
7 ¶ Confitebor tibi]. i. laudabo te, & accuſabo me, geminam tibi confeſſionẽ, vcz laudis & cul-
pæ offerens [in directione cordis]. i. dũ tu cor meũ ad teipſum direxeris, vel ego illud ad te p
grãm tuã direxero [in eo]. i. p id q̃d [didici] ex reuelatione diuina, informatione humana, con
ſideratione vel ppria [iudicia iuſtitiæ tuæ]. i. iuſtas ſnĩas in ſcripturis contentas, ſcd̃m q̃s iudi-
cas bonos & malos, reddens ſingulis q̃d merentur. Hæc iudicia ſunt: Ite maledicti in ignẽ æter
nũ. Et: Venite bñdicti pr̃is mei. Et: Væ mundo à ſcandalis. Hæc ſũt diſcẽdo, grãs agimus deo p Matth. 25
ſuæ illuminatiõis bñficio. Compũgimur q̃q; & pterremur de nr̃is exceſſibus, ſicq; confitemur Matth. 18
B deo, nõ ſolũ cõfeſſione laudis, ſed etiã cõfeſſione ppriæ iniq̃tatis. Sed q̃a vtraq; confeſſio exigit
8 obediam mandatorũ cœleſtiũ, ideo fixe propono, q̃ ¶ Iuſtificationes tuas]. i. pcepta tua [cu-
ſtodiã] ſicut ſcriptũ eſt: Qui cuſtodit mãdatũ, cuſtodit aiam ſuã. Et vt hoc facere valeã [nõ me Prouer. 19
derelinq̃s vſq;q̃q;]. i. grãm tui ſubſidij nõ auferas mihi in toto, nec diu ſuſpẽdas ſolitã pietatẽ
tuã à me: imo rogare debemus, vt deus nullo vnq̃ momento ſubtrahat nobis habitũ charitatis
& grẽ, q̃a tunc eſſemus in ſtatu dãnationis. Expedit aũt nobis q̃nq;, vt deus relinq̃t nos ad tps
q̃ſi ad aliq̃s grẽ actus, auferẽdo vcz ſeu ſuſpendẽdo conſolationẽ internã, experimentalẽ de-
uotionẽ, q̃tũs virtus pbetur, meritũ p patientiã augeatur, aïa ab oĩ ſupbia pſeruet, & propriã
fragilitatẽ hõ p experientiã diſcat, ſicq; ad deũ recurrat, atq; de cætero cautior fiat. Veruntamẽ
nullo momento poſſumus meritorie opari, aut in bono pſeuerare ſine auxilio dei. BETH.
9 IN quo corrigit adoleſcẽtior viam ſuam]. i. per q̃d hõ iuuenis ad paſſiões procliuus, abſtinet
ab opatione paſſionũ, ad quas naturaliter inclinatur? Præſertim eñ ad iram, & concupiſcen
tiam inclinantur adoleſcẽtes. Et: ſidet [in cuſtodiendo ſermones tuos]. i. in obediendo ſacræ
ſcripturæ q̃ mala prohibet, damnat & punit. Bona vero iubet, laudat atq; remunerat. Vere. n.
à concupiſcentia carnis corrigit adoleſcens, q illud ſaluatoris bñ ppendit: Qui viderit mulierẽ Matth. 5.
ad concupiſcendũ eam, iam mœchatus eſt eam in corde ſuo. Et: Qui nõ odit patrẽ & matrem Luc. 14
& vxorẽ, non põt meus eẽ diſcipulus. Itẽq;: Videte ne grauẽtur corda vr̃a crapula, vel ebrietate. Luc. 21
C Qui etiam audit & ſequitur illud S. Iob: Pepigi fœdus cũ oculis meis, ne cogitarẽ q̃dẽ de v̾gine, à Iob. 31
concupiſcentia emendatur. Similiter ſermo Chriſti ab ira refrenat, dũ ait: Qui iraſcitur fratri Matth. 5
ſuo, reus erit iudicio. Et: Diſcite à me, q̃a mitis ſum. Hinc etiam Petr⁹ in ſua canonica: Obſecro Matth. 11
(inquit) vos tanquam aduenas & peregrinos, abſtinere vos à carnalibus deſiderijs, q̃ militant 1.Pet. 2
aduerſus aiam. Qui aũt iſta non implet, non putet ſe pertinere ad Chr̃m, cũ Paulus dicat: Qui Gala. 5
eñ ſunt Chriſti, carnẽ ſuam crucifixerunt cũ vitijs & concupiſcẽtijs. Et in Eccleſiaſtico ſcriptũ
eſt: Si pſtiteris animæ tuæ concupiſcentias eius, faciẽt te in gaudium inimicis tuis. Cũ ergo ſit Eccle. 18.
10 ita, idcirco vt ego viam meam p tuorũ ſermonũ cuſtodiam, corrigere poſſim. ¶ In toto corde
meo]. i. intellectu & volũtate. Vel: In toto corde meo. i. corde totalit ad te conuerſo, ita q̃ à re-
bus illicitis prorſus auerſum eſt [exq̃ſiui te] tanq̃ ſummũ bonũ, cui finaliter adhærere intẽdo
& cupio. Nõ ergo q̃ramus deũ corde diuiſo aut duplici, q̃a p quanta pte aliud q̃rimus deũ non
q̃rimus. Vñ de q̃buſdam ſcriptũ eſt: Diuiſum ẽ cor eorũ, nũc interibũt. Et: Ne acceſſeris ad deũ Oſee. 10
duplici corde [ne repellas me à mandatis tuis]. i. ne dimittas me à pprijs vitijs & paſſiõibus ſu- Eccle. 1
perari, ac p hoc à tuorũ obſeruatiõe mandatorũ elongari, ſed pcẽ meã admitte, meq; diuĩa iuſſa Sap. 9.
adiplere cõcede. Hoc ẽ, q̃d oramus: Dñe noli me reprobare à pueris tuis. Et: Dñe pr̃ & dñator vi Eccle. 23.
tæ meæ ne derelinq̃s me ĩ cogitatu & cõſilio malorũ. ¶ In corde meo abſcõdi]. i. memorit tenui
[eloq̃a tua, vt non peccẽ tibi]. i. ad iniuriã tuã. Sacra eñ eloq̃a edocent, q̃d agendũ, q̃d omitten
dũ ne dñs offendatur. Et ideo Chrs ait: Beati q audiũt verbũ dei & cuſtodiunt illud. Sed videt Luc. 11
contrariũ q̃d dictũ ẽ ante: Non abſcondi miam tuã, & veritatẽ tuã à concilio multo. Et rñdẽn- Pſal. 39.
dũ, q̃ abſconſio ſacri eloquij duplex eſt. Vna p quam non communicatur proximo fraterna Eccle. 41
inſtructio, & iſta eſt vitioſa. Iuxta illud: Sapiẽtia abſcondita, & theſaurus inuiſus, quæ vtilitas
in vtriſq;

in vtriſq;? Alia ergo ẽ abſconſio q̃ obliuionẽ excludit,& de illa nũc loqtur. ❡[Bñdictus es dñe] 12
in teipſo ꝓpter ſanctitatem tuæ naturæ [doce me iuſtificationẽs tuas].i.mandata diuina,qua- D
tenus ea non ſolum habitualiter,ſed etiam actualiter ſciam & impleam. ❡[in labijs meis pro 13
nuntiaui,] alijs prædicando vel apud me proferendo[omnia iudicia oris tui].i.omnes ſermo-
nes iuſtitiæ tuæ in ſcripturis contentos.Omnia(inquam)in genere aut in ſpecie,cõmemorans
do ſentẽtias tuas,quibus impij condemnantur,& boni ſaluantur.Et quamuis(ſecundum Apo
ſtolum)iudicia dei incomꝑhenſibilia ſint,illa præſertim quibus nonnulli ab æterno electi ſunt
& alij reprobati:poſſunt tamen pronuntiari,ſicut cum illud mirabile dei iudicium proferimus
Rom. 11. Malach. 1 conſcriptum:Iacob dilexi,Eſau autem odio habui. ❡[in via].i.in obſeruatione & contẽpla- 14
tione[teſtimoniorum tuorum].i.ſermonum ſacræ ſcripturæ [delectatus ſum ſicut in omni-
bus diuitijs].i.tam cordialiter & exuberanter,ſicut auari in temporalibus bonis lætantur, ita
quod corde iucundo & amoroſo legi,audiui ſeu protuli verba ſacræ ſcripturæ. Vt ſunt: Beati
Matth. 5 pauperes ſpiritu,Beati miſericordes,Beati mites,Beati qui lugent,&:Qui ſe humiliat exaltabi
Luc. 14 tur. ❡[in mandatis tuis exercebor]frequenter ea recogitando atq; fideliter exequẽdo [& cõ 15
ſiderabo vias tuas].i.opera & exempla eorum qui tibi placuerunt, per quæ venitur ad te. Vel,
vias tuas .i. operationes tuas quas exerces in nobis,quatenus ſicut tu pluis ſuper iuſtos & im-
Matth. 5 pios:ſic aduerſarijs meis beneſacere diſcam. Vel, vias tuas.i.æquitatem atq; clementiam tuam 16
Pſal. 24 de quibus prædictũ eſt:Vniuerſæ viæ dñi mia & veritas. ❡[In iuſtificationibus tuis]hoc eſt,
Pſalm. 1 in præceptis tuis iuſtificantibus obſeruantes[meditabor]prout in exordio libri habetur:In le-
ge dñi voluntas eius,& in lege eius meditabitur die ac nocte[non obliuiſcar ſermones tuos]ſed E
implere conabor illud Moſi:Erunt verba dñi in corde tuo, & narrabis ea filijs tuis,& medita-
Deut. 6. beris ſedens in domo tua & ambulans in itinere,& dormiens atq; conſurgẽs:& ligabis ea qua
ſi ſignum in manu tua,eruntq; & mouebuntur inter oculos tuos,ſcribeſq; ea in volumine,& o-
Nume. 15 ſtijs domus tuæ. Vnde vt inceſſanter recolerent filij Iſrael diuina præcepta,iuſſit eis deus, vt fa
cerent ſibi fimbrias quatuor, per quatuor angulos palliorum, ponentes in eis vittas hyacin
thinas,quas cum viderent,recordarentur omnium mandatorum dei,nec ſequerentur cogita-
tiones,& oculos per res varias fornicantes. ❡GIMEL.

RETribue ſeruo tuo]Videlicet mihi atq; vniuerſo Chriſtianorum conuentui,quod pecca- 17
do amiſi vel per omiſſionem promereri neglexi, videlicet gratiam[viuifica me] ſpiritua
liter vita gratiæ.Nam ſicut anima viuificat carnem,ſic gratia animam[& cuſtodiam ſermões
tuos]i.iuſſa tua implebo,confortatus ope luceq; gratię, quæ ſine hac gratia meritorie nequeo
adimplere. ❡[Reuela oculos meos]haud dubium quin interiores.i.intellectum meum ſpecu 18
latiuum,& practicum,rationem ſuperiorem & inferiorem,doce atq; clarifica per dona ſapien
tiæ,ſcientiæ,intellectus,atq; conſilij. Per illuminationẽ quoq; angelicam & inſtructionem hu
manam[& conſiderabo]illuminatus à te[mirabilia de lege tua] .i.incomprehẽſibilia teſtimo
nia,ſupernaturales articulos fidei:talia quoque in vtroque teſtamento contenta myſteria,quę
ſine illuminatione diuina conſiderari ſyncere non valent, imo multi infelices hæretici præſu-
mentes talia naturali lumine conſiderare ac menſurare, ſectas æternæ perditionis introduxe- F
Ephe. 1 rũt.Hos oculos reuelari optabat Apoſtolus ſuis diſcipulis dum ait:Pater gloriæ det vobis ſpiri-
tum ſapientiæ,in agnitione eius illuminatos oculos cordis veſtri, vt ſciatis quæ ſit ſpes voca-
tionis veſtræ.Indigeo autem o dñe reuelatione prædicta. Nã[incola ego ſum in terra]i.viator
non comprehenſor, ſicut incolæ cœli:ſed peregrinus,& aduena,Idcirco per fidem non per ſpe
2. Cor. 5, 1. Cor. 13 ciem ambulo.Quoniam(teſte Apoſtolo)quamdiu ſumus in corpore peregrinamur à dño. Vi
Sap. 9. demuſq; per ſpeculum in ænigmate,cognoſcentes ex parte. Propterea indeſinenter diuina il
luſtratione indigeo,quia corpus quod corrumpitur,aggrauat animam, & cogitationes mor-
talium ſunt timidæ & incertæ prouidentiæ noſtræ[non abſcondas à me mandata tua]ſed do-
ce me ea, vitiorum caliginem mandatorum agnitionem obtenebrantem auferendo à me, &
gratiæ lumen ita augendo in anima mea, vt nulla occupatio eam impediat à diuinorum
memoria mandatoꝝ. ❡[Concupiuit anima mea deſiderare iuſtificationes tuas] hoc eſt ani
ma mea quæ adhuc imperfecte ac tepide concupiſcit tua mandata,ſeu mandatorum operatio 19
nes,deſiderat ea ardenter atq; perfecte concupiſcere.Sicut enim intellectus,ſic & voluntas ſu-
pra proprium actum reflectitur. Ideo ſicut aia per intellectum intelligit ſe intelligere, actuſq;
ſui imperfectionem cognoſcit,atq; perfectiorem notitiam cupit,ſic anima per voluntatem ſu-
am intellectualem concupiſcentiam cupit,& vult,eiuſq; incomplementum experitur,& deſide
rium magis completum adipiſci molitur, quoniã tam intellectus quam voluntas ex imperfe-
cto ad perfectionem progreditur. Concupiſcit autem anima mea deſiderare iuſtificationes
diuinas.i.opera iuſta,quibus iuſtificetur,non qualitercunq;,ſed[in omni tempore] quatenus
perſeueret

A perſeueret in ſancto affectu. Non quod ſingulis horis valeat actualiter deſiderare huiuſmodi
ſed vt debitis, certis, & congruis horis omnium temporum eas deſideret, iuxta quem modũ di
cit apoſtolus: Sine intermiſſione orate. Debemus tñ indeſinenter hæc bona deſiderare actu vel 1. Theſ. 5.
habitu. ¶ [Increpaſti ſuperbos] In ſacra ſcriptura frequenter reprehendũtur omnes ſuperbi, ſi
21 cut cum in Eccleſiaſtico dicitur: Quid ſuperbit terra & cinis? Et alibi: Omnis qui ſe exaltat hũi Eccl. 10 Luc. 14
liabitur. Et: Deus ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam. Deniq; angelos ſuperbiẽtes Iacob. 4
in cœlo deus increpauit, dum eos e cœlo in aerem caliginoſum deiecit ac inferum. Quẽadmo Iudæ. 1.
dum ſcriptum eſt: Angelos qui non ſeruauerunt ſuum principatum, ſed dereliquerunt ſuũ do
micilium in iudicium magni dei vinculis æternis ſub caligine reſeruauit. Et Petrus ait: Deꝰ an 2. Petr. 2.
gelis peccantibus non pepercit, ſed rudentibus inferni detractos in tartarum tradidit in iudi
cium cruciandos reſeruari. Protoplaſtos quoq; noſtros parentes in paradiſo ſuperbientes de Gene. 3
us increpauit & expulit [maledicti]. i. à deo vituperati, æternaliterq; damnandi ſunt [qui decli
nant] finaliter [à mandatis tuis] ea non obſeruando. Non enim qs poteſt ſaluari aut benedici
niſi cuſtodiendo ꝑcepta dei excelſi. Angeli quoq; ſuperbi æternaliter maledicti ſunt, prout dñs
ait principi eorum: Repleta ſunt interiora tua iniquitate, & eieci te de monte ſancto dei, & per
didi te o Cherub, protegens de medio lapidum ignitorum. Primi quoq; parẽtes temporaliter
maledicti fuerunt, certis pœnis atq; miſerijs in præſenti vita adiudicati: quemadmodũ in Ge.
22 legitur. ¶ [Aufer à me opprobrium & cõtemptum] Hoc tripliciter intelligi poteſt. Primo de op
probrio & contemptu actiuis, vt ſit ſenſus: Da vt ego nulli opprobrium inferam, nec aliquem
B ſpernam, qm̃ magnum malum eſt hoc, & æternæ damnationis meritorium, iuxta illud: Væ q Iſai. 33.
prædaris, nonne & ipſe prædaberis? & qui ſpernis, nonne & ipſe ſperneris? cum fatigatus deſi
eris contemnere, contemneris. Et: Nunquid non pater vnus eſt oĩm noſtrum? nunquid nõ de Mala. 2
us vnus creauit nos? Quare ergo deſpicit vnuſqſq; noſtrum fratrem ſuum violans pactum pa
trum noſtrorum? Secundo exponitur de opprobrio & cõtemptu paſſiuis, q̃ petimus nobis au
ferri: vt non exprobremur & contemnamur ab aliquo: præſertim dum promeremur, aut pro
pter iuſtitiam, cum ſanctus Petrus dicat: Si exprobramini in nomie Chriſti, beati eritis, ſed ne 1. Pet. 4
per impatientiam ſuperemur in talibus. Dum enim patienter ſuſtinemus, auferuntur à nobis
q̃tum ad nocumentum imo tunc multum proficiunt ad coronam. Tertio ſic: Aufer à me opp
brium maledictionis, qua maledicuntur ſuperbi & inobedientes, & conteptum tranſgreſſiõis
ne mihi dicatur quod dictum eſt: Quare contempſiſti verbum dñi? [quia teſtimonia tua]. i. ſa 1. Reg. 15.
cra eloquia à te teſtificata, & multipliciter confirmata [exquiſiui] ad cognoſcendum & operan
dum. Idcirco congruit te exaudire me. ¶ [Etenim ſederunt principes & aduerſum me loq̃ban
23 tur] Contra martyres Chriſti, & alios iuſtos ſæpe ſederunt ac ſedent principes mũdi, homines
impij in cõcilijs atq; iudicijs aduerſus eos loquentes, & de eorũ morte aut perſecutione tractã
tes. Deniq; contra nos oẽs ſedent. i. parati manent principes, hoc eſt, dæmões. De quibus dicit
apoſtolus: Non eſt nobis colluctatio contra carnẽ & ſanguinem, ſed aduerſus principes & po Ephe. 6
teſtates, contra ſpiritualia nequitiæ in cœleſtibus. Et aduerſum me loquebantur. Nam inter ſe
tractant & ſuo modo loquuntur, quo genere tentationis vnumquemq; deijciãt. Singulorum
C nanq; mores & ſtudia curioſe explorant, & ibi quærunt nocumentum inferre, vbi quempiam
viderint ſtudioſius occupari: de his quoq; vitijs vnumquemq; tentare conantur, ad quæ vide
rint eum procliuiorem. Nec mirum ſi contra nos taliter ſedent & machinantur, cum Chriſtus
de vno horum profeſſus ſit: Venit ad me princeps mundi, & in me non habet quicq̃ [ſeruus aũt Iohan 14.
tuus] in tali oppugnatione [exercebatur] hoc eſt, mente & opere occupabatur [in iuſtificationi
bus tuis]. i. in diuinis ꝑceptis. Vna enim occupatio expellit aut minuit aliam, maxime ſi intẽda
tur. Idcirco debemus tanto vehemẽtius in diuinis occupari, meditando, orãdo, pſallẽdo, ſcribẽ
do, aut alia opa bona patrando, quãto videmus nos grauius tentari: ſic enĩ tentatio minus ſen
titur. Otiũ vero maxime roborat aduerſarij ꝑtãtẽ. ¶ [Nã & teſtimonia tua meditatio mea eſt]
24 Non eſſentialiter ſed materialiter, qa teſtĩonia tua continue meditor, aliaq; cogitare deteſtor,
[& conſilium meũ] ſunt [iuſtificationes tuæ]. i. mãdata, ita q̃d totum conſiliũ meũ verſat & or
dinat ad hoc, vt ꝑcepta tua obſeruẽ. Talis erat venerabil' illa Sara, q̃ ait: Nunquã cũ ludentibus Tobiæ. 3
miſcui me, neq; cũ his q in leuitate ambulant participem me præbui. DALETH

25 ADhæſit pauimẽto aĩa mea]. i. corpi graui, terreno & corruptibili cõiuncta eſt aĩa mea tã
quã forma ſubſtantialis atq; intrinſeca: idcirco freq̃nt' à bonis opibus impedit', qm̃ depri Sapien. 9
mit terrena inhabitatio ſenſum multa cogitantẽ. Freq̃nt' q̃q; adhæſit aĩa mea ꝑ conſenſum illi
citũ pauimẽto huic ſeq̃ndo cõcupiſcẽtias eius. Cõtra q̃d in Ecclo dñi: Poſt cõcupiſcẽtias tuas nõ Eccl. 18
eas, & à voluptate tua auertere. Itaq; captiua ducta eſt aĩa mea in legẽ pcti, q̃ regnat in mẽbris
meis. De q̃ dicit aplus: Video aliã legẽ in mẽbris meis, repugnãtẽ legi mẽtis meæ. Vñ cũ ſctõ aplo Roman. 7 Ibidem

Ibidem exclamare compellor: Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hu9? .i. de vitijs, D
defectibus, & concupiſcentijs, ſeu impedimentis huius mortalis corporis. Et rñdit: Gra dei per
dñm nſm Ieſum Chrm. Nunc eni per grám dei minuunt, & alleuiant pdicta mala, q aiæ acci-
dunt ex corpis coniunctiõe. In reſurrectione ꝟo futura penitus auferent, qa tunc corpora erūt
Roman. 8 oino aiabus ſanctis ſubiecta, pportionata, & aſſimilata, ſcdm q̃d ad Rom. inducit: Ipſa creatu
ra liberabit à ſeruitute corruptiõis, in libertatem gloriæ filiorꝫ dei. Idcirco nūc ſubdit [viuifica
me] p gratiç infuſionē, operumq; bonorū promptā ac viuidā executiõem, ne inferioribus iſtis
adhæream, ſed toto affectu cœleſtia quæram & in carne viuens non ſecundum carnem ambu
2. Cor. 10. Phil. 3. lem, quatenus cum aplo valeam profiteri: Noſtra aūt conuerſatio in cœlis eſt. Viuifica autem
me [ſecundum verbum tuum] quo in ſacra ſcriptura promittis te exauditurum precantem, &
ei gratiam omnem quam poſtulat infuſurum, prout ſcriptum eſt: Oia q̃cunq; orantes petitis
Math. 11. Deut. 8. credite, quia accipietis, & euenient vobis. Vel ſcdm verbum tuum, in Deut. conſcriptum eſt, q̃
Matt. 4 dr: Non in ſolo pane viuit homo, ſed in omni verbo quod egreditur de ore dñi. ❡[Vias meas] 26
hoc eſt, operationes meas interiores & exteriores [enunciaui] tibi oia cognoſcēti vel tuo vica
rio ſacerdoti, cõfitẽdo hūilr impfectū meū & culpas, oēq; bonū tibi totalr aſcribēdo [& exau-
Iob 13. Pſalm. 36. diſti me] indulgentiam largiendo, gratiamq; præſtando. Vnde Iob dicit: Vias meas in conſpe-
ctu eius arguam, & ipſe erit ſaluator meus. Superius q̃q; Reuela dño viā tuā & ſpera in eo, &
ipſe faciet [doce me iuſtificationes tuas]. i. mandata, vt ea ſalubriter, non inaniter ſciam, & im
pleam. ❡[Viam]. i. proceſſum & ordinem [iuſtificationū tuarꝫ inſtrue me] vt ſciam q̃ manda- 27
ta ſint prima atq; pcipua, q̃ neceſſe eſt primo principaliterq; impleri. Hæc enim ſunt duo cha- E
ritatis præcepta, in qbus alia virtualiter continentur [& exercebor in mirabilibus tuis] hoc eſt
quod paulo ante induxit: Conſiderabo mirabilia de lege tua. Quid itaq; eſt in mirabilibus dei
exerceri, niſi oculo illuminato cõtemplari, humiliter atq; ſubtiliter incomprehenſibilia teſtio-
nia fidei Chriſtianæ, videlicet qualr deus ſanctus & glorioſus, q̃uis ſit vnus ſummeq; ſimplex
in eſſentia, veriſſime tñ trinus eſt in perſonis? Et q̃d ex ineffabili trinitatis cõſilio incarnat9 eſt
filius dei pp noſtram reparandam ſalutem, quod mr eius virgo permanſit, cætera quoq; chri
Pſalm. 65. myſteria contemplari. Conſiderare etiam, q̃ terribilis ſit deus in conſilijs ſuper filios hoim, q̃n
ta ſuauitas eius circa electos, q̃ta ſeueritas ad reprobos. ❡[Dormitauit aia mea p tædio] Dormi 28
Prou. 19 Prou. 6, re proprie conuenit pigro, iuxta illud: Pigredo immittit ſoporem. Et iterum Salo. ait: Vſqueq̃
piger dormis? Dormitare autem conuenit fatigato ſeu laſſo. Anima vero grauatur atq; laſſat
ſarcina corporis, propter varias neceſſitudines eius. Anima ergo dormitat præ tædio, dū fati-
gata onere corporis ad ſpiritualia minus affectuoſe efficitur, ipſaq; difficultate proficiendi, ſeu
dilatione conſolationis internæ quodammõ frangitur, ideo indiget diuinitus confortari, pro
quo orat ſubdendo [confirma me in verbis tuis]. i. da mihi ex lectione, auditione, vel comme
Roman. 8 moratione ſacræ ſcripturç cordialiter roborari ſicut dū audio, lego aut recolo: Quia non ſunt
1. Cor. 16. condignæ paſſiones huius tpis ad futuram gloriam. Et: Vigilate, ſtate in fide, virilr agite, con
2. Theſſ. 3. fortamini. Nam teſte aplo: Omnis ſcriptura diuinitus inſpirata, vtilis eſt ad docendum, vt p-
Prou. 30 fectus ſit hõ dei ad oē opus bonū. Et ſcriptū eſt: Sermo dei clypeus eſt oibus ſperantibus in ſe.
❡[Viam iniquitatis] hoc eſt, viā iniq̃. Vel viam iniquitatis. i. pambulum, diſpoſitionem, ſeu oc 29
caſionē peccandi [amoue à me] non enim poſſibile eſt vitare pctm, niſi peccandi occaſio vitet: F
q̃ ſi non poſſumus p hūana virtute cauere, pcamur vt deus eā amoueat pueniendo nos gratia
ſua, & præſeruando ab oi ruina [& lege tua]. i. ſcdm decretū miæ tuç, qua propriū tibi eſt miſe
reri & parcere [miſerere mei] dimittendo pctā & dona grãæ multiplicando in me. Vel, lege tua,
. i. in lege diuina nobis ppoſitat miſerere mei, ignoſcendo q̃d contra eam cõmitto ſiue omitto.
❡[Viam veritatis] hoc eſt, fidē catholicā, conuerſationēq; iuſtā [elegi] contēptis errorib9 pctis- 30
Roman. 7 q; priſtinis. Vñ dicit Aplſ: Cõdelector legi dei ſcdm interiorē hoiem [iudicia tua]. i. iuſtas ſen-
tentias atq; vindictas, qbus à principio mundi iniuſtos reprobaſti & afflixiſti: bonos vero ſal-
Gene. 7 Gen 19 Exo. 14 uaſti, vt patet in diluuio, in ſubmerſione Pentapolis, in occiſione Pharaonis ac ppli eius, [non
ſum oblitus] qa eorꝫ memoria ſalutarē mihi timorē incutit, ſpemq; confortat. ❡[Adhæſi teſtio
nijs tuis dñe] fide & ope, faciendo q̃ noui tibi placere: pptera [noli me confundere,] fruſtrãdo 31
me ſpe mea, repellendo pcem meā, aut pmittendo vt cadā, & confuſione dignus efficiar. ❡[Viā]
. i. operationē [mandatorꝫ tuorꝫ cucurri] i. feſtinanter impleui, ardēter executus ſum [cū dilata 32
ſti cor meū] infundendo ei deſideriū feruidū, q̃ cor aperitur ad conſentiendū oibus dilecto pla
centibus. Cor eni charitate ſpiritualiter dilatatur, exhilaratur, & ampliat in deo, & bonis opi-
bus. Amāti aūt nihil difficile eſt. Ideo talis currit magis q̃ vadat aut ambulet in lege diuia. Ex
1. Iohan. 5 Matth. 11 perituq; verꝫ eſſe q̃d ſcriptū eſt: Mandata eius grauia nõ ſunt. Et: Iugū meū ſuaue eſt, & onus
meū leue. Dū ergo ſentimus nos feruentes & alacres in diuinis, nõ gloriemur in nobis inaniter
ſed in

A ſed in deo humiliter, gratias agendo charitati & gratiæ eius,ſimulq; cauti ac ꝓuidi contra glo
riam vanam,aliorum contemptum,futuramq; ruinam. ¶HE.

33 LEgem pone mihi domine viam iuſtificationum tuarum]hoc eſt,legē diuinam omni-
bus generaliter poſitam,quæ eſt via iuſtificationum tuarum,quia per legem iuſtifi-
cationem tuam acquirimus. Hanc legem pone mihi ſingulariter in corde,&añ ocu-
los mentis,quatenus die ac nocte cogitem eam. Hæc aũt poſitio fit per hoc,quod de
us animæ influit lucem gratiæ copioſe,per quam frequenter,faciliter,& perſeueranter medita
tur ea quæ ſcripta ſunt in lege diuina,noua ac veteri,ideo ſubditur[& exquiram]i.exquiſite q̃-
34 ram[eam ſemper]perſeuerando in ea quamdiu ſum. ¶[Da mihi intellectum] hoc eſt,donũ ſpi
ritus ſancti,quod dicitur intellectus. Vel intellectum. i.intelligentiam actualem ex gratia ꝓce Iſaiæ 11.
dentem[& ſcrutabor].i.diligenter conſiderabo & inueſtigabo[legem tuam]pẽſando quid in
ea proponatur credendum, quid ſperandum,quid amandum,quid formidandum,quid agen
dum,quid præcauendum,quid etiam dicat iubendo,quid conſulendo,[& cuſtodiam illam].ſ.
legem diuinam[in toto corde meo]eam videlicet recolendo,contemplando,diligendo,& exe-
35 quendo. ¶[Deduc me]per gratiæ claritatem,angelicamq; directionem[in ſemita,].i.in ꝓceſſu
& executione[mandatorum tuorum,]moralium,ne aberrem. Mandata autem ceremonialia
ceſſarunt[quia ipſam volui].i.quia hanc ſemitam concupiui,& ita feci quod in me eſt,præpa-
rando videlicet me ad gratiam tuæ deductionis. Decet igitur te,vt me exaudias atq; deducas.
36 ¶[Inclina cor meum in teſtimonia tua] hoc eſt,intellectum & voluntatem animæ meæ ꝑ gra
B tiam tuam conuerte ad ſacra eloquia, & inchoa bonũ in me, qm̃ tu es qui operaris in nobis &
velle & perficere,pro bona voluntate. i.ex tua benignitate ſecundum Apoſtolum:Omnia q̃q; Philip. 2.
opera noſtra operatus ea in nobis[& non in auaritiam]q̃a q volũt diuites fieri,incidunt in ten Iſaiæ. 26
tationes & laqueum diaboli. Inclina itaq; cor meum ad bona diuina,intantum, vt ab inordia 1.Timo. 6.
37 to amore terrenaꝝ rerum penitus auertat. ¶[Auerte oculos meos]exteriores & interiores[ne
videant]aut videre deſiderent[vanitatem].i. mundi ſpectaculum,ſpeciem mulieris ornatæ &
cætera,quoꝝ conſideratio nocet. Plurimum enim nocet inconſideratio viſus, & ad magnam
ruinam diſponit. Mors quippe per feneſtram ingreditur,mens ipſa diſtrahitur,concupiſcẽtia
prouocatur,affectioneſq; variæ ac nociuæ inde naſcuntur. Propter quod ſcriptũ eſt:Noli cir- Ierem. 9.
cumſpicere in vicis ciuitatis: auerte faciem tuam à muliere compta , propter ſpeciem mulie- Eccle. 9
ris multi perierunt. Et Ezech. Vnuſquiſq; offenſiones oculoꝝ ſuorum abijciat,ait dñs,[in via Ezec. 20
tua].i.in obſeruatione legis diuiæ[viuifica me]vita grĩæ, & opera mea meritoria ſint vitę glo
riæ.ſ.vitæ æternæ. ¶[Statue ſeruo tuo eloquium tuũ,in timore tuo,].i.fac vt ſeruus tuus ſacrã
38 ſcripturam reuerenter ac timorate recogitet,non ob gloriam vanam,ſed vt ex ea à vitijs retra
hatur,atq; in oĩbus ſecundum diuinum eloquium gubernetur. ¶[Amputa opprobrium meũ
39 quod ſuſpicatus ſum] hoc eſt,aufer à me malum omne quod alijs ex ſuſpitione impoſui,ne ali
quem temerarie iudicem,ne alteri detraham[q̃a iudicia tua iucũda].i.iuſta,vera,& ſancta,&
per conſequens ex ſua natura iucunda ſunt : imo bonis iucunda ſunt iudicia,q̃bus damnãtur
peruerſi. Electis vero iucundum erit iudiciũ,quod de eis dñs faciet:Venite(inquiẽs) benedicti Matth. 25
C patris mei. ¶[Ecce concupiui mandata tua]plus q̃ omnia bona terrena[in æquitate tua].i.in
40 iuſta conuerſatione,quæ dicitur æquitas tua,tanquam à te data & tibi accepta,[viuifica me]
gratiam confortando in anima mea,quatenus ſemper vigil,viuens & agilis ſim in vita decen
ti. Ne mihi dicatur illud Apoc. Nomen habes quod viuas,ſed mortuus es. VAV. Apoc. 3

41 ET veniat ſuper me mĩa tua dñe.] Secundum doctores ſanctos , hic propheta loquitur in
perſona gentilium, vel totius generis humani orans pro Chriſti aduentu, & redemptiõe
facta per eum, vt ſit ſenſus:Et veniat ſuper me per incarnationem mĩa tua dñe. i. filius tuus o
deus pater,per quẽ miſertus es noſtri, & qui es fons oĩs pietatis & gratiæ . Vnde quid ꝑ miam
iſtam intelligendum ſit,planius pandit[ſalutare tuum]hoc eſt,Chrs ſaluator, de q̃ in Iſaia ha
betur:Videbunt omnes fines terræ ſalutare dei nrĩ[ſecundum eloquium tuum].i. Chr̃m mit Iſaiæ 52.
te ad nos,quemadmodũ per prophetas locutus atq; pollicitus es. Poteſt quoq; vnuſquiſq; pro
ſe iſta orare. Et veniat ſuper me mĩa tua dñs. i.effectũ pietatis tuæ mihi infunde,ſalutare tuũ. i.
ſaluatio tua veniat ſuper me,ſecundũ eloquiũ tuũ,quo in ſcripturis gratiam dep̃canti promi-
ſit,dicendo:Pater cœleſtis dabit ſpm̃ bonũ petentibus ſe. ¶[Et]ego ita adiutus gratia tua[rñ- Luc. 11
42 debo]inſpirante ſpiritu ſancto[exprobrantibus].i. exprobrioſe loquentibus[mihi verbũ]bo
num & efficax,ſecundum quod materia exigit. Reſpondebo enim dęmonibus verbum cordis
negando conſenſum,hæreticis verbum ſapientiæ defendendo fidem. Iniuriantibus verbũ pa
tientię,vincendo in bono malum,detractoribus verbum operis,bene viuendo. Sicq; implebo
verbum apl̃i:Sciatis,quomodo oporteat vos vnicuiq; reſpondere. Porro tã efficaciter reſpon Roma. 12
Coloſ. 4.

Z 2 debo

debo[quia ſperaui in ſermonibus tuis]·i.verum eſſe credidi atq; in me impl̃edum ſperaui, q̃d D
in Euangelio dicis:Non vos eſtis qui loquimini,ſed ſpiritus patris veſtri qui loquitur in vobis
Matth.10 Luc.11 Et iterum:Ego dabo vobis os & ſapientiam, cui non poterunt reſiſtere & contradicere om̃es
aduerſarij veſtri. Vel ſic:Et reſpondebo exprobrantibus mihi verbum iſtud q̃d ſequitur:Quia
ſperaui in ſermonibus tuis.i.quicquid illi mihi improperent non curabo nec verbis contendã
ſed dicam eis:Ego ſpero in ſermonibus dei mei,quibus prædixit beatos qui perſecutionem pa
Matt.5. tiuntur propter iuſtitiam. Et:Mihi vindictam, & ego retribuam. Spero ergo,quod dominus
Roma.12 tempore ſuo reſpondebit & iudicabit pro me,prout ſcriptum eſt: Ne dicas,reddam malũ pro
Prouī.20 malo:expecta dominum,& liberabit te. ¶[Et ne auferas de ore meo verbum veritatis vſqueqũ 43
que].i.propter peccata mea noo tollas à me verbum laudis diuinæ , inſtructionis fraternæ,p̃ræ
dicationis catholicæ,reſponſionis condignæ.Sed tu domine ſis mihi motor,doctorq; linguæ,
Eccl 51 ſicut in Eccleſiaſtico dicitur:Dominus dedit mihi linguam mercedem meam. Et per Iſaiã:Dñs
Iſai.50. dedit mihi linguam eruditam, vt ſciam ſuſtentare eum,qui laſſus eſt verbo. Hæc ergo domine
tribue mihi[quia in iudicijs tuis]q̃bus iuſte iudicas,iuſteq; agis,vt abſcondas verbũ huiuſmo
Matth. 11 di à ſapientibus & prudentibus,& reueles ipſum paruulis.In iudicijs quoq; quibus abiecta &
1.Corin.1 infirma mundi eligis,vt fortes & ſapientes confundas[ſuperſperaui].i. vehementer ſperaui.
Ex hac nanq; conſideratione roboratur ſpes mea,hiſq; penſatis deſperare nõ valeo,quamuis
ſim vilis,abiectus,& modicus. ¶[Et cuſtodiam legem tuam ſemper]videlicet[in ſeculum & in 44
ſeculum ſeculi].i.quam diu ſum,eã mente reuoluendo,& opere adimplẽdo. ¶[Et ambulabã] 45
hoc eſt,conuerſatus ſum[in latitudine]charitatis dei & proximi,quæ charitas adeo lata eſt,vt E
ſe vbiq; communicet,nil ſibi proprium ſeruans,ſed vſq; ad æmulos ſe extendens. Quia(vt ait
1.Cor.13. apoſtolus)charitas non æmulatur,non agit perperam,non irritatur,non quærit quę ſua ſunt
Luc.13 [quia mandata tua] quibus præcipis etiam aduerſarios diligi, [exquiſiui,] ſcire & agere. Sed
Matth.7 cum Chriſtus dicat:Contendite intrare per anguſtam portam,& arta eſt via quæ ducit ad vi
tam:quomodo poteſt aliquis iuſtus in latitudine ambulare,præſertim cũ lata ſit via,quæ du
cit ad mortem?Et reſpondendum, quod via domini & porta ducens ad vitam appellatur an
guſta & arta: via vero ſeu porta perditionis ſpacioſa & lata: quoniam ſicut teſtatur princeps
theologorum ſacratiſſimus Dionyſius, & idem ait Ariſtoteles: virtus ſeu bonum eſt ex inte
gra cauſa, videlicet concurrentibus omnibus circumſtantijs ad virtutem requiſitis:peccatum
vero eſt ex ſingulis circumſtantijs omiſſis. Et ergo contingit multis modis peccare, errare,de
ficere . Sed beneſacere non contingit niſi vno modo: Virtus enim conſiſtit in vno medio,pec
catum vero in receſſu à medio: medium autem vno modo atque cum difficultate attingitur.
Multis vero modis & faciliter à medio iſto receditur, idcirco facilius eſt peccare quàm virtuo
ſe àgere. Sicut facilius non eſt tangere ſignum ad quod ſagittantes ſagittant, quàm illud con
tingere. Sed huic anguſtiæ non obuiat latitudo dilectionis,q̃ omnia arta efficit ampla,& vni
uerſa difficilia prope nulla,quoniam nulla forma operatur tam prompte,tãq; iucunde vt cha
ritas. ¶[Et loquebar in teſtimonijs tuis in conſpectu regum,& non confundebar.]Hic verſus 46
Matth.10 præcipue competit ſanctis martyribus,quibus Chriſtus in Euangelio ait: Ante reges & præſi F
des ducemini propter me.Illic ipſi confeſſi ſunt, nomen, fidem, documẽtaq; Chriſti,& nõ ſunt
confuſi.Imo aduerſarios fidei confuderunt, quia non poterant reſiſtere ſapientiæ & ſpiritui q̃
per martyres loquebatur,ſicut de Stephano ſcriptũ eſt:Eratq; ſupmirabile & oĩ pene miracu
Actuum.6 lo mirabilius,q̃d tenerrimæ virgines & adoleſcentulæ illuſtriſſimæ tã conſtanter tãq; inſupe
rabiliter reſponderunt regibus,iudicibus,philoſophis,& tyrannis, vt patet de beatiſſimis Vr
ſula,Barbara,Catharina,Agatha,Agnete,& alijs infinitis. Debemus autem & nos coram oĩ
Tobiæ.2 bus Chr̃m libere cõfiteri,& eius teſtimonia fideliter eloq.qm̃ ipſe ait:Qui me erubuerit,& me
Lucæ 9 os ſermones,hũc filius hõis erubeſcet cũ venerit in regno ſuo. ¶[Et meditabor in mãdatis tuis 47
q̃ dilexi]Quod em̃ ardentius amatur,freq̃ntius cogitatur & ipſa meditatio formata eſt fructus
mãdati. ¶[Et leuaui].i.extendi[manus meas].i.potentias opatiuas,deſideria cordis,& corpo 48
ris mẽbra[ad mandata tua q̃ dilexi]quatenus ea actu implerẽ,qm̃ meditatio ſine ope nõ ſuffi
cit,ſi operandi adſit facultas[& exercebar]ſcd̃m modũ iã dictũ,vic; meditãdo,loq̃ndo,& ope
rando[in iuſtificatiõibus tuis].i.in diuinis mãdatis obedientẽ iuſtificantibus. ¶ZAIN.

MEmor eſto verbi tui ſeruo tuo].i. ad ſalutẽ famuli tui fac ſicut locutus es.ſ.ne pp noſtrã 49
malitiã deſinas facere q̃d aliter faceres. Dixiſti em̃ o dñe:Oĩs q petit,accipit:& q q̃rit in
Matth.7. Iohan.21. Iohan.12. uenit:& pulſanti aperiet. Dixiſti etiã:Beati q nõ viderũt & crediderũt. Et alibi:Vbi ſum ego, illic
& miniſter meus erit. Oĩa verba hæc impleant in me & ſingulis nobis[in q̃]verbo[mihi ſpẽ de
diſti.]Hæc nãq; atq; ſĩlia verba cõferũt ſpẽ indulgẽtiæ,ſpẽ grĩæ,atq; fiduciã glĩæ acq̃rendę. Huic
3.Reg.8. ſimile eſt q̃d Salo.orat: Et nũc dñe deus Iſrael firment verba tua q̃ locutus es Dauid ſeruo tuo
patri

50 patri meo,& fac ſicut locutus es, vt magnificetur nomen tuũ. ¶[Hęc] ſpes concepta ex ṽbo dei
A [me conſolata eſt in hũilitate mea].i. in oĩ oppreſſione & afflictione vitæ pñtis, atq; in hũiliati
one qua me pp peccata mea contẽpſi. Nam ex hac ſpe deſperationẽ excluſi, remiſſioniſq; gra‑
tiam expectaui[qa eloquium tuum] prædictũ conſolatoriũ,[viuificabit me].i. aĩauit & inflã‑
mauit aĩam meam ad bonum. ¶[Superbi iniq̃ agebant vſq; q̃q;] qm̃ deum offendunt cogitan
51 do, loquendo & operando, ſeipſos excuſando, & alios inficiendo. Ideo ſcriptũ eſt: Pctõr adijci
et ad peccandũ. Et Impius cũ in profundũ pctõꝝ venerit, contẽnit. Eccl's quoq;: Peccator cen‑
ties facit malum, & per patientiam ſuſtentatur. Peccatum nempe præſertim mortale, quod p Eccle. 10
pœnitentiam non deletur, ſuo mox pondere trahit ad aliud. Vnde ait apl's: Oĩa munda mun‑ Proue. 18.
dis, coinqnatis autem & infidelibus nihil eſt mundũ: ſed inquinatæ ſunt coꝝ mens & conſciẽ
tia, cũ ſint aboĩati & reprobi[à lege aũt tua non declinaui] vel qa nunq̃ eam tranſgreſſus ſum,
q̃d competit his q non peccauerunt mortaliter, vel qa ad tps & nunc vſq; ſeruaui eam, q̃d pœ
nitentibus conuenit. Loqtur em̃ Dauid in Pſal. hoc in perſona generalis iuſti, idcirco non oĩa
52 ṽba pſalmi huius ſingul' iuſtis conueniunt. ¶[Mẽor ſui iudicioꝝ tuoꝝ] q̃ facta ſunt[à ſeculo]
.i. ab origine mundi, o[dñs] conſiderãdo q̃uo à principio mũdi rebelles, & aĩoſos, reprobaſtis
mites vero obedientes, & hũiles liberaſti, q̃ ad vitã ęternã, q̃uis interdũ permiſiſti eos tempora
liter tribulari, corporaliterq; occidi pp purgationẽ culpaꝝ, & augmentũ meritoꝝ ac præmio
rumq̃uo etiam ſp electi tui in hac vita afflicti ſunt, reprobi vero hic floruerunt[& conſolatus
ſum] ex iſta memoria, ſperans me ad ſortẽ electoꝝ pertinere, eo quod ego tãtis tribulatiõibus
B tentationibuſq; afficiar. ¶[Defectio tenuit me].i. magnus timor inuaſit me[pro peccatoribus
53 derelinquentibus legem tuam]. i. ex conſideratione hoĩm peruerſoꝝ: quia dũ me eis in natura
ſimilẽ video, vehementer formido ne ex hũana fragilitate incidã vitia atq; pericula, quę eos in
cidiſſe conſpicio. Quantũcunq; em̃ ſit hõ pfectus, debet tñ eſſe cautus & metuens, ne illis aſſimi
letur in culpa, qbus cõformat in natura. Ideo nanq; Salo. ait: Btũs hõ q ſp eſt pauidus. Et dicit
apl's: Cõſidera teipm̃, ne & tu tẽteris. Et alibi: Itaq; q ſtat, videat ne cadat. Vel ſic: Defectio, hoc Proue. 28
eſt, ingens compaſſio ſeu mœror deficere faciens, tenuit me pro peccatoribus, &c. in tãtũ eo‑ Gala. 6.
rum errori & cæcitati compaſſus ſum, ſicut ait apoſtolus de ſeipſo: Triſtitia mihi eſt magna &
continuus dolor cordi meo pro fratribus meis Iudæis. Ex hac etiam defectiõe ex vera charita‑
te ortum habente, dixit Mich. Vtinam non eſſem vir ſpiritum habens & mẽdacium potius lo‑
querer. Tãta enim ẽ pietas hominum perfectorum, vt amplius doleant de aliena culpa & miſe
ria, q̃ de propria pœna atq; iniuria, ſicut & indulgentiſſimus pater tanto plus cõdolet filio ſuo
54 phrenetico, q̃to pluribus ab eo ictibus, iniurijſq; pulſatur. ¶[Cantabiles mihi erant] Imo ſem
per cantandæ, & delectabiliter proferendæ ſunt[iuſtificationes tuæ].i. dona diuina quib⁹ iu‑
ſtificamur à te. ſ. laudes diuinæ, mandata, flagella, & cætera qbus ſalubrit' exercemur,[in loco
peregrinationis meę].i. In eccleſia militanti, in via huius exilij, in hoc corpore corruptibili, ſicut
ſcriptum eſt: Lauda filia Sion, iubila Iſrael, exulta in corde tuo filia Ieruſalem. Et apl's: Cantan
55 tes(inqt) & pſallentes in cordibus veſtris domino ſp. ¶[Memor ſui nocte noĩs tui dñe] ſicut in Sophon. 3
Threnis habetur: Conſurge, lauda in nocte, in principio vigiliarum. Vel in nocte, hoc eſt, tem Ephe. 5
C pore aduerſitatis & tentationis[& cuſtodiui legem tuam] Nam memoria, ſcientia, ſeu cõtem‑
platio dei, ſine obſeruantia legis, vana atq; informis eſt, prout Paulus de reprobis fatetur: Cõ‑
56 fitentur ſe noſſe deum, factis autem negant. ¶[Hæc] cuſtodia legis[facta eſt mihi] hoc eſt, gra‑
tia cuſtodiendi legem data eſt mihi[quia iuſtificationes tuas].i. præcepta[exquiſiui] vt ea im‑
plerem. Idcirco dedit mihi creator omnipotens gratiam implendi. Nam ſcriptum eſt: Oĩs qui
petit, accipit: & qui quærit, inuenit.

¶HETH.

PORtio mea dñe, dixi cuſtodire legẽ tuam,] hoc eſt, o dñe, ego dixi. i. apud me ſtatui, q̃d cu‑
57 ſtodirem legem tuam. i. cuſtodia legis diuinę, eſt portio mea, hoc eſt, bonũ, quod ego ex oĩ
bus atq; p̄ oĩbus tpalibus bonis elegi, ita q̃d alijs exteriora & ſenſibilia bona eligentibus, ego p
meliori elegi tibi in omnibus obedire, hoc eſt, legem tuam ſeruare. Lex enim diuina eſſe debet
Chriſtiano locupletatio maxima, ita vt dicere poſſit illud: Præpoſui illam regnis & ſedibus, & Sap. 7.
diuitias nihil eſſe dixi in cõparatione illius. Nec mirũ, quia ſubiungitur: Venerunt mihi omnia
bona ſimul cum illa. Vel ſic: O dñe qui es portio mea. i. vnicum bonum quod p̄ omnibus amo
quod ſolum adipiſci deſidero: dixi. i. fortiter apud me ordinaui, cuſtodire legem tuam ſine cu‑
ius cuſtodia non ſaluatur adultus. ¶[Deprecatus ſum faciem tuam,] hoc eſt, te vbiq; præſentẽ,
58 & omnia conſpectantem, vel pium aſpectum tuum, & aſſiſtentiam gratiæ tuæ: hãc faciem tu‑
am precatus ſum tanquam bonum finale, vt eam aliq̃n per ſpeciem videã, ſicut & Moſes de‑
precabatur: Si inueni gratiam in conſpectu tuo, oſtende mihi faciem tuã, vt ſciam te. In hac nẽ
pe viſione beatitudo mea repoſita eſt. Vel deprecatus ſum faciem tuam, illud quod ſubdit [mi

ſerere mei]veniam gratiamq; præſtando[ſecundum eloquium tuum]quo locutus es.Si impi D
Ezech.18. us egerit pniam,oim iniquitatum eius non recordabor amplius.¶[Cogitaui vias meas]hoc ē, 59
vitam & opera mea diſcuſſi,& de bonis tibi o dñe gratias retuli,de malis vero pœnitui. Sicq;
[& conuerti pedes meos].i.deſideria mea,opera mea,& plātas corporis [in teſtimonia tua].i.
in verba ſacri eloquij,quatenus ſcdm tua præcepta,exempla atq; conſilia guberně in omnibus
Agge.1 memetiþm. Vnde in Agg.habetur:Ponite corda veſtra ſuper vias veſtras.¶[Paratus ſum]ex 60
charitate feruenti,gr̄a habituali,habitibuſq; virtutū[& non ſum turbatus]ex paſſione inordi-
nata[vt cuſtodiam mandata tua] nam habitus virtuoſus efficit hominem ad diuina paratum
Propter quod in Iere.legitur:Ego non ſum turbatus te paſtorem ſequens.Et apl's monet:Qđ
Ierem.17. cunq; facitis,ex aīo facite.Beatus plane q ita paratus eſt,q non turbatur circa plurima ſed vnū
Colo 3 illud q̊d ſolū neceſſariū eſt ſumme & vnice q̄rit,cupit ac diligit. Tal' dicere poteſt.¶[Funea pec- 61
Luc.10 catorum]hoc eſt,impugnationes hoſtium viſibilium & inuiſibiliū[circumplexi ſunt me] q in
medio laqueorum ambulo. Vndiq; enim conantur nos dæmones prauiq; homines à deo auerte-
re,& ſuæ voluntati nos cōformare.Propter quod ſcriptū eſt: Aduerſarius vr̄ diabolus tanquā
1.Petr.5. leo rugiens circuit,q̄rens quem deuoret:cui reſiſtite fortes in fide, ſciētes eandem paſſionē ei q̄
in mundo eſt,veſtræ fraternitati fieri[& legem tuam non ſum oblitus].i. pp tentationē & ad
uerſitatem,nequaquam receſſi à te,nec legem tuam trāſgreſſus ſum.¶[Media nocte ſurgebam 62
ad confitendum tibi]duplici confeſſione,vic; laudis tuæ & propriæ culpæ.Hora enim mediæ
noctis ſicut dormientibus pigris,ſolet eſſe periculoſior,ſic ſurgentibus religioſis eſſe conſuevit
ſalubrior. Tunc nempe,vt ait Ambroſius,feruet carnis illecebra,tunc mens ſomnolēta eſt,tūc E
tentator aſſiſtit,retia iacit quibus turbet mentem improuidā:tunc varias deceptiones pectori
dormientis infundit.Deniq; hora iſta ad deuotionem confert maximam occaſionem,qm̄ tunc
ceſſant ſtrepitus exteriores,neq; obijciūt ſe ſenſibus corporis rerum imagines,ſicut in die.Surge-
bam itaq; media nocte ad confitendum tibi[ſup iudicia iuſtificationis tuæ,].i,de iudicijs tuæ
iuſtitiæ,q̄ circa me exercuiſti,qbus iuſtificaſti me,vic; de omi mīa q̄ mihi dediſti,de caſtigatio-
nibus qbus me afflixiſti,cæteriſq; opibus,ex tuo iudicio circa me factis. ¶[Particeps ego ſum 63
omnium timentium te] timore caſto & filiali,[& cuſtodientium mandata tua.] Oēs enim in
gratia exiſtentes ſunt vnū in chr̄o pp vinculū charitatis,q̄ connectunt, nec q̄ ſua ſunt q̄rūt ſed
1.Cor.10. q̄ aliorū. Idcirco meritū vnius redūdat in aliū,inq̄tum ſe mutuò iuuant & vnū per dilectiōem
exiſtunt. Hinc em̄ indulgētiæ efficaciā ſortiunt,qm̄ pp vnitatē capitis atq; membrorum, vc; chr̄i
& chriſtianorum membrorum.i. fidelium inter ſe communicatur,& cooperatur nobis meri-
tum Chriſti atq; ſanctorum.Ob hanc em̄ participatiōem,cōmunionem,& vnitatem myſticā
electorum in Chriſto apl's admonet:Nemo quod ſuū eſt quærat,ſed quod alterius. Et rurſus:
1.Cor.10. Vnus panis & vnū corpus multi ſumus. Hinc etiam chr̄s orat:Rogo pr̄,vt omnes vnū ſint,ſicut
Ibidem tu pater in me, & ego in te,vt ſint conſumati in vnum. Et item:Pater ſancte,ſerua eos in noie
Iohan. 17. tuo quos dediſti mihi,vt ſint vnū ſicut & nos.¶[Mīa tua dñe].i.effectibus pietatis diuinæ[ple
Ibidem na eſt terra].i.homines viatores. Aut enim miſericorditer conuertuntur,aut longanimiter to- 64
lerantur,aut paternaliter corriguntur,aut citra condignum patiuntur:oēſq; generaliter com
munibus beneficijs dei vtuntur,vic; donis naturæ,& omnibus offert deus gratiam,ſicut apl's F
ait:Legatione pro Chriſto fungimur,tanq̄ deo exhortāte p nos. Obſecramus pro Chriſto,re-
2.Corin.5 conciliamini deo[iuſtificationes tuas].i.mandata vitæ[doce me]quatenus ea clarius ſemp co
gnoſcam,atq; perfectus impleam.

¶THETH.

BOnitatem feciſti cum ſeruo tuo dñe].i. tuam bonitatem mihi cōmunicaſti,dādo mihi pie- 65
tatem & gratiam,dona naturæ & munera gr̄æ[ſcdm verbum tuum].i.ſicut iubes nos fa
cere. Dicis enim & præcipis nobis bonitatem facere alijs prompte ac large,quemadmodū legi
tur:Omni petenti te tribue.Et in Act.apl'orum Paulus: Oportet(inqt)reminiſci verbi domi-
Lucæ.6 ni Ieſu,qui dixit:Beatius eſt magis dare q̄ recipere. Vel ſecundum verbum tuum.i.ſicut loqu-
Actu.20. tus es te bonitatem facturum nobiſcum. Scriptum eſt nanq;:Bonus eſt dñs ſperantibus in ſe,
Thre.3 animæ quærēti illum.¶[Bonitatem].i.pietatē ſeu miſericordiam[& diſciplinam].i.rigorē iu- 66
ſtitiæ[& ſcientiam].i.diſcretionem vtendi bonitate ac diſciplina[doce me,]quatenus meiþm
Roma.12 ſeu mihi commiſſos efficaciter regam,vt ſit rationabile obſequium meum. Hæc tria præcipue
pertinent ad prælatos & principes. Nec ſufficit eis vnum iſtorum ſine alijs,ne ſit pietas laxa,vel
iuſtitia credulis,vel ſcientia ſine ope. Neceſſaria ergo eſt prælato pietas diſciplinaris ſeu iuſta,
& diſciplina benigna:quod eſſe non poteſt,niſi aſſit ſcientialis diſcretio,qua diſcernatur qñ &
quomodo vti oporteat pietate & diſciplina,cōmiſcendo vtraſq; ad inuicē ſcdm verū rationis
iudiciū. Pertinet autem bonitas ad rectorem,iuxta illud:Roboratur clementia thronus regis.
Prou.20 Iuſtitia quoque ſeu diſciplina,iuxta illud:Rex qui iudicat in veritate pauperes, thronus eius in
Prou.29 æternum

A æternum firmabiſ. Maxime ꝗ́q; ſpectat ad eum ſcientia, quatenus inter veꝛ & falſum, bonū
& malum diſcernere queat. Vñ conqritur apud Iſaiã dñs: Ipſi paſtores ignorauerunt intelligen Iſaiæ.56.
tiam. Et p Oſee teſtatꝛ: Quia tu ſcientiã repuliſti, repellam te ego ne ſacerdotio fungaris mihi. Oſee.4.
Nam vt Chrꝰ ꝑ ſeipſum diſſeruit: Cæcus ſi cæco ducatum pręſtet, ambo in foueã cadunt. Hinc Mat.15
etiam Moſes inſinuans q eſſent ad prælationē & regimen alioꝛ digni atq; idonei: Date (inqt) Deut.1
ex vobis viros ſapientes & gnaros, ꝗꝛ conuerſatio ſit ꝓbata in tribubus vrĩs, & ponam eos vo
bis principes. Hæc tribue mihi o dñe [qa mandatis tuis credidi] i. operando conſenſi, credidiq;
eis: non ꝟbo ſolo aut lingua, ſed ope & veritate. Oportet nanq; ſcdm Philoſophũ credere ad= 1.Iohan.3
diſcentem. Nec diſſonat Iſaias q ait: Si non credideritis, non intelligetis. Qui igitur cupit diui= Iſaiæ.7.
67 nitus illuſtrari, firmiſ credat. ¶ Priusꝗ̃ humiliarer] ꝑ flagella, diſfortunia & aduerſa [ego deli=
qui.] Multi eñ tpe proſperitatis multipliciter peccant, q dum à ſtatu ſuæ proſperitatis deijciū
tur atq; diuinitus caſtigantur, retrahuntur à malo, & flagellis edocti cõuertunt ad deum, ideo
ſubditur: [propterea]. i. propter humiliationem iſtam [eloqum tuum cuſtodiui.] obediēdo de
cætero ſermonibꝰ tuis. Ideo p Ieremiam inducit: Caſtigaſti me dñe, & eruditus ſum. Et alibi Iere.31
dñs ait: Ego ſepiam viam tuã ſpinis, & ſepiam eam maceris. Ex correctione ergo diuina expe= Oſee.2. Iſaiæ.28
ritur homo ꝗ̃ bonum ſit dño obedire, ad ꝗ́d ptinet illud: Tantummodo ſola vexatio dabit in=
tellectum auditui. Vel, Prius ꝗ̃ humiliarer. i. anteꝗ̃ humiliarē meiꝑm, cõſiderãdo miſerias meas
innumeras, ego deliqui, qm̃ ſupbia mater eſt ois pcti. Vnde q ſe non humiliat infinita vitia in=
B cidit. Propterea ne ſic delinquã, eloqum tuũ ꝗ́d dicit: Diſcite à me qa mitis ſum & humilis cor= Matth.11
de, cuſtodiui, humiliando meiꝑm. Quia odibilis coram deo & hoĩbus eſt ſupbia. Propter ꝗ́d ĩ Eccle.10 Tob.4
Tobia habetꝛ: Superbiam nunꝗ̃ in tuo ſenſu aut in verbo tuo dñari pmittas. In ipſa eñ initiũ Luc.18
68 ſumpſit ois pditio. ¶ Bonus es tu] naturaliter, quolibet atq; totaliter. Vnde ſcriptura affirmat:
Nemo bonus niſi ſolus deus. [& in bonitate tua]. i. ſcdm ꝙ tu bonus es & clemens es [doce me Pſalm.94.
iuſtificationes tuas]. i. mandata. Btũs eñ quem tu erudieris dñe. Qm̃ ois q audiuit à patre & di Iohan.6
69 dicit, venit ad Chriſtum, vt ipſe ait. ¶ Multiplicata eſt ſup me iniqtas ſuperboꝛ]. i. ſuperbi dia
boli hoĩeſq; eius, ꝗꝛ pater diabolus eſt, multipliciter conati ſunt me ad malum inducere, mi= Sapiẽ.6
nando, blandiendo, pſequendo. [ego aũt in toto corde ſcrutabor mandata tua] vt ſciam qd ti=
bi acceptum ſit, cui tanto ſtudioſius placere adhærereq; volo, ꝗ̃to illi multiplicius me impellũt
ad malum. Hoc nõ conuenit eis q radices non hñt, ſed tpe tentationis labuntur. Ideo Eccl. do= Lu.8
70 cet: Eſto firmus in via dñi, & in veritate ſenſus tui. ¶ Coagulatũ eſt ſicut lac cor eoꝛ]. i. i ma= Eccle.5
litia induratum [ego vero legem tuã meditatus ſum] cuius meditatio clypeus eſt contra oēm
71 malignitatē tentantium. ¶ Bonũ mihi qm̃ humiliaſti me] p flagellum tentamenta, ſeu priuan
do me honore & gloria mundi, ſeu dando aiæ meæ humilitatis virtutē [vt diſcã iuſtificationes
72 tuas] ꝗ́a ſupbus diſcere neqt, qm̃ ſpũs ſctũs abominatſ ſuperbum. ¶ Bonum mihi lex oris tui] i. Eſter.14
lex decē ꝑceptoꝛ moralium, & lex euangelica, quã Chriſtus ꝓprio ore edocuit [ſup milia auri
& argenti]. i. pre oĩbus diuitijs ſeculi. Ponit nanq; determinatum pro indeterminato, qa incõ
parabiliter melior nobis eſt lex diuina, ꝗ̃ quæcunq; tpalia bona, ſcdm illud: Melior eſt acq̃ſitio
eius negotiatione auri & argenti. Propterea obligamur deo maximas reddere grates, ꝙ legē Prou.3
C diuinam nobis largitus eſt: & tanto grauius peccamus legem tranſgrediendo, ꝗ̃to legiſlatori
deo gratiores eſſe tenemur ꝺ legis ſuæ ſanctiſſimæ dono. ¶ I O D.
73 MAnus tuæ fecerunt me & plaſmauerunt me.] Eadem verba ſcripta ſunt in lib. Iob, & Iob.10.
eſt ſenſus: O creator ſublimis & benedicte, incorporalis & incircũſcripte, Manus tuę. i.
potentia & ſapia tua fecerũt me, aiam meam producendo de nihilo, & plaſmauerũt me, formãdo
corpus meũ ex ſemine. Vñ ad Iob dr: Ecce me ſicut & te fecit deus, & de eodē luto formatꝰ ſum Iob.33.
Sicut aũt aĩa rõnalis oĩm formaꝛ huius mundi digniſſima eſt, ſic corpus humanũ præ cunctis
mixtis & elemētis præſtãtius eſt, nobilioremq; figurã ſortiſ, puta erectã ad contēplãda cœleſtis.
Formæ eñ ꝓportionatur materia, ſicut actui potētia. Ideoſicut aia rõnalis cœleſtiũ contēpla
tiua eſt, ſic corpus eius ad cœlum erigitur, ꝗ̃tenus aĩa p ſenſum viſus cœleſtiũ notitiã adipiſcat.
[da mihi intellectũ] i. intellectualē illuminationē [vt diſcã mandata tua] ad intelligendũ ea ſyn
cerius, meditandũ frequētius, exequendũ pfectius. Quia eñ o dñe à te habeo quicqd ſum & ha
beo, ideo teneor tibi meiꝑm, me aũt tibi reddere nequeo, niſi te amando & honorando. Iccir=
co poſtulo intellectum, ꝗ̃ diſcã tua mandata, qm̃ amor tuus exigit tua mãdata impleri, pue aſ=
ſerit: In hoc ſcimus qm̃ cognouimus deũ, ſi mandata eius ſeruamus. Aduertendũ ꝗ́q; ꝙ intelle
ctus interdum ſumitur pro intellectuali ſubſtantia, interdum pro potētia intellectiua, qñq; p
habitu intellectuali naturali, aliqñ p dono intellectus, q eſt habitus intellectualis ſupnaturalis
à ſpũ ſctõ infuſus, aliqñ pro actu intellectiuæ potentiæ, ſeu illuſtratione ipſius, ſicq; accipii mõ.
¶ Qui

¶[Qui timent te]timore amicali & filiali[videbũt te].i.opa mea virtuoſa cõſiderabũt[& lętabuntur]in te,congratulando meo pfectui,& tuæ maieſtatis venerationi. Quemadmodũ eñ p 74 D
Prou. 2 uerſi lętantur & congratulantur de malo,ſic iuſti & timorati ex fraterna charitate de proximorum profectu,quaſi de propria gaudent ſalute,præcipue tñ lætantur de hoc,φ deum honora-
1.Cor.13. ri conſpiciunt. Propter qđ Paulus inquit:Charitas non gaudet ſup iniquitate, congaudet aũt veritati. Videbunt ergo & lætabunť,nec opa mea interpretabunť ſiniſtre [qa in ỽba tua ſuper ſperaui] .i.vltra modũ magnam ſpem habui in ỽbis diuinis, qbus gřam promittis in pñti,&
Iob.13. gloriam in futuro. Vñ & S.Iob ait:Etiam ſi occiderit me,in ipſo ſperabo. Debemus eñ omnino in verba dei ſupſperare,tanq̃ certiſſimi φ cœlum & terra tranſibunt, verba aũt diuinæ legis pſeuerabunt. ¶[Cognoui dñe]ex fide & reuelatione diuina[qa æqtas iudicia tua].i.φ di- 75
uina iudicia,ſ. ſniæ & remunerationes ex diuina iuſtitia pcedentes adeo, iuſta & vera ſunt, vt aptius aſſerantur æqtas q̃ æqua,q̃uis rõnem & modum iuſtitię hoꝶ iuditioꝶ nullus viator cõ
Apocal. 9. prehendere valet. Hinc eñ in Apocal. dř: Etiã dñe deus oipotens iuſta & vera iudicia tua. Et ĩ
Dan.3 Daniele:Oia q̃ feciſti nobis dñe,in vero iudicio feciſti. Et dñs dixit ad Iob:Nunqd irritũ facies
Iob.40. iudicium meũ,& condemnabis me vt tu iuſtificeris?[& in veritate tua].i.in conſideratione diuinæ veritatis[humiliaſti me].i.contuliſti mihi humiliationẽ,q̃ humiliaui meipſum. Conſiderãdo eñ q̃ in ſacra ſcriptura dicunť de maieſtate diuina & vilitate humana,humiliamus noſipſos. Vel,in veritate tua.i.in tua iuſtitia,ſeu iuſto iudicio,humiliaſti me, deponẽdo me à ſtatu
Iob.16. ſublimi,à gloria tpali,à proſperitate fallaci,put S.Iob ait: Ego ille quondã opulentus repente E
contritus ſum. Non ergo in humiliatione hmõi impatiẽtes ſeu murmurantes inueniamur, ſed
Iob. 1 dicamus cum S.Iob:Dñs dedit,dñs abſtulit,ſicut dño placuit ita factum eſt: Sit nomen dñi bñdictum. ¶[Fiat mia tua vt conſoletur me].i.ſic mihi effectum miæ tuæ infundas,φ ex hoc ĩ oi 76
aduerſitate reſpirem de ſpe veniæ beatitudiniſq; futuræ. [ſcđm eloquium tuum ſeruo tuo].i.
Iſaiæ.41. mihi ſamulo tuo impendať mia tua,quẽadmodum pmiſiſti in ſcripturis, te miſertuꝶ oibus inuocantibus te. Nam dicis:Oẽm q inuocat nomen meũ,in gloriam meam creaui eum. Conſola
Naum.1 tionem q̃q; afflictis pmittis dicente Propheta:Bonus dñs,& confortans in die tribulatiõis. Et alibi:Salus populi ego ſum,de quacunq; tribulatione clamauerint ad me exaudiam eos. ¶[Ve 77
niant mihi miſerationes tuæ].i.effectus pietatis diuinæ[& viuam] vita gřæ in pñti,vitaq; gloriæ in futuro[quia lex tua meditatio mea eſt.]materialiter.i.de lege tua meditor,ſicq; miſerationes tuas,ſc; indulgentiam pſeuerantiamq; promereor. ¶[Confundanť ſuperbi].hoies ani- 78
Iſaiæ.14. moſi,confuſione pœnitentiam adducente,verecundantes de ſua malitia. Vel,Confundanť ſuperbi.i.diaboli propter ſuperbiam e cœlo proiecti confuſione perpetua[qa iniuſte].i.mala intentione & ſine meo demerito[iniqtatem fecerunt in me]tentando & perſequendo aiam meã [ego aũt exercebor in mandatis tuis] occupando meipſum in eis mente & opere tanto inſtantius,quanto illi aduerſantur mihi iniuſtius,quatenus exercitatio ſctã atq; intenſa,exercitationem inimicoꝶ iniquam expellat. Vni nanq; operationi aia vehementer intenta, alia paꝝ aut nihil aduertit. ¶[Conuertantur mihi].i.ad me,quatenus auxilium prębent mihi[timẽtes te] 79
2.Cor.2 timore ſancto & caſto,q charitate vrgente miſerentur afflictis,ſicut ſcribit Apoſt. Confirmate in illum charitatem.i.peccatori illi ſuccurrite. ¶[Fiat cor meum].i.aia mea[immaculatũ in 80
iuſtificationibus tuis].i.mandatis,ita vt ea tam perfecte obſeruet, ne tanq̃ pũaricatrix maculis culpæ deformetur. [vt non confundar] à te o iudex metuende,tanq̃ neglector ac trãſgreſſor
2.Mach.4 legis diuinæ. Nam ſicut habetur 2.Machab.4. In leges diuinas agere impie,impune non cedit. Totum hunc pſalmũ in q̃ virtutes iuſtoꝶ tam diligenter enumerantur, cantamus & dicimus non in noſtra,ſed in viri iuſti perſona,quatenus agnoſcamus qd nobis de perfectione iuſtitiæ deſit,illudq; adipiſci nitamur. Veruntamen ſi qs gratia largiente adeo iuſtus eſt,vt verba pſalmi huius ſibi conueniant, poterit oia verba hæc in ppria perſona depromere ad gloriã dei,ędificationemq; proximi,ſicut & Paulus in ſuis epiſt. bona ſua frequenter deſcribit. ¶CAPH.
DEfecit in ſalutare tuum aia mea] Hucuſq; egit Propheta de beatitudine, put in opi- 81
bus vitæ actiuæ conſiſtit,deinceps vſq; ad finem pſalmi agit de ea,put in actibus vitæ contemplatiuæ reponiť,& ait:Defecit in ſalutare tuum.i.in dilectione & contemplatione ſalutaris tui,vc; Chriſti. Vel ſalutaris tui.i.ſalutis æternæ nobis promiſſæ,
Lu.2 vel tuĩ ipſius,q es ſalutare noſtrum altiſſimum,aia mea. Iſte defectus intelligi poteſt dupliciter.
Iſaiæ.64 Primo ſic:Defecit in ſalutare tuum aia mea.i. ſatis & plene amare & contemplari nõ potuit
1.Cor.2 anima mea ſalutare tuum,quia vt ait Apoſtolus: Oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcenderunt,quæ præparauit deus diligentibus ſe. Et hæc bona præparata, ſunt ſalus æterna,& ſalutare nřm. Quid eñ aliud pparauit deus amatoribus ſuis,niſi ſeipſum?

Nemo

Nemo aũt deum ſeu vitam æternã tam clare cognoſcere, tamq; ardenter diligere poteſt, præ
A ſertim in vita pñti, q̃tum ipſe cognoſcibilis amabiliſq; conſiſtit. Ideo deficit aĩa mea in ſalutas
re diuinũ. Scdo exponitur ſic: Defecit in ſalutare tuum aĩa mea .i. præ eleuata contemplatione
ac feruidiſſ. dilectiõe ſalutaris tui, defecit aĩa mea ab operationibus virium ſenſitiuaꝝ, corporali
terq; infirmatus ſum. Quanto enĩ contemplatio purior atq; ſublimior fuerit, & amor diuini
tatis feruentior, tanto amplius deficiunt naturales & ſenſitiuæ potentiæ ab actibus ſuis. Vnde
cum aĩa ad raptum & extaſim venit, quaſi omnino ſuſpendit vita corporalis ac ſenſitiua, nec
viuit homo vt homo. Quidam vero ita exponunt: Defecit in ſalutare tuum aĩa mea .i. præ ni
mia expectatione atq; dilatione ſalutis diuinæ ſeu gloriæ ſempiternæ defecit .i. tædio fracta ẽ,
fatigata, & infirmata aĩa mea. Nam vt Salomon ait: Spes quæ differtur affligit aĩam, lignũ vi Pro. 13
tæ, deſiderium veniẽs. [& in ꝟbum tuum] quo opem & gratiam in præſenti, ſecuritatem vero
82 & gloriam in futuro promittis [ſuperſperaui] .i. vehementer confiſus ſum. ¶ Defecerunt ocu
li mei] interiores [in eloquiũ tuum] .i. ꝟba ſacræ ſcripturæ, vel in promiſſa & teſtimonia atque
mandata diuina. Et iſte defectus tripliciter accipi põt ſicut præcedens. Quia nec plene compre
hendere poſſumus eloquium dei, & interdum ex cõtemplatione huius eloquij deficit aĩa ſancta
ab exterioribus & ſenſibilibus rebus tanq̃ omnino rapta atq; ſuſpenſa ad deũ. Deniq; nimio
deſiderio conſequendi promiſſiones diuini eloquij interdum deficiunt oculi noſtri interni [di
centes] ad dñm [qñ conſolaberis me] dãdo mihi quod præſtolor, ſcz tuiipſius optatam præſen
B tiam atq; beatificam fruitionem? De hoc defectu diuini eloquij ait Ieremias: Factus eſt ſermo Ierem. 20.
dñi in corde meo quaſi ignis æſtuans, & defeci ferre non ſuſtinẽs. Merito autem conſolationẽ
83 iſtam requiro. ¶ [Quia factus ſum ſicut vter in pruina] .i. quemadmodum vas de corio factũ
in pruina relictum, contractum & madefactum ſeu congelatum, ineptum videtur ad omnem
vſum humanum: ſic ego ab hoĩbus ſecularibus circa exteriora verſantibus, reputatus ſum q̃ſi
omnino vilis atq; inutilis in conuerſatione politica & humana. Hoĩes nanq; eminenter ſpecu
latiui efficiuntur quodammodo inſenſibiles circa exteriora, propterea reputantur in agibilib⁹
& exterioribus velut inepti & ſtolidi, imo qñq; reputant ſimpliciter ſtulti à prudentibus huius
ſeculi. Vñ legit ꝙ principes q erãt cum Ieſu filio Nanſi, cum vidiſſent filium prophetaꝝ, quem 4. Re. 9.
miſit Eliſeus, vt vngeret Iehu in regem, dixerunt ad Iehu: Quid venit inſanus iſte ad te? Vel ſic,
Quia factus ſum ſicut vter in pruina .i. ſicut vter impletur liquore pruinæ, ſic ego impletus ſum
deſiderio patriæ, ſeu afflictionibus huius vitæ, ideo cupio conſolari, [iuſtificatiões tuas] .i. mã
data [nõ ſum oblitus] quin potius illud implere curaui: Deum time, & mandata eius obſerua Eccle. 12.
hoc eſt omnis homo. Illud quoq; Apoſt: Serua mandatum ſine macula, irreprehenſibile, vſq; 1. Tim. 6.
84 ad aduẽtum dñi nři Ieſu Chriſti. ¶ [Quod ſunt dies ſerui tui?] vtinam tempus huius exilij, quo
peregrinor à te celeriter finiatur, ne retarder diutius à felicitate cœleſti. Sic Paulus locutus eſt:
Cupio diſſolui & eſſe cum Chriſto. Vnde ſupra dictum eſt: Locutus ſum in lingua mea, notũ Philip. 1.
fac mihi dñe finem meum, & numerum dieꝝ meoꝝ q eſt. [qñ facies de pſequentibus me iudi Pſalm. 38.
cium?] .i. vtinam dies finalis iudicij veniat, quando pſecutores meos diabolos iuſte damna
C bis. Hæc dies à iuſtis & contemplatiuis deſideratur, ſicut ab alijs formidatur. Propter quod ait
85 Saluator: His autem fieri incipientibus, leuate capita veſtra .i. hilariter reſpirate. ¶ [Narrauerũt Luc. 21.
mihi iniqui] .ſ. dæmones prauiq; hoĩes [fabulationes] hoc eſt falſas ſuggeſtiones, documenta
pueria, ſermones inutiles [ſed nõ vt lex tua] .i. iſtæ fabulatiões & vanæ narrationes ſpũalit ſeu
corporaliter factæ, non conſonant legi diuinæ. Vnde ait Aplš: Stultas & ſine diſciplina quæſtio
86 nes deuita, ſciens qa generãt lites. ¶ [Oĩa mandata tua veritas] .i. adeo vera ſunt, vt melius no 2. Tim. 2.
minentur in abſtracto veritas, q̃ vera in concreto. [iniqui] hæretici, ſchiſmatici, falſi fratres, dæ
mones vł infideles [pſecuti ſunt me,] verbis & ictibus [adiuua me,] ne ſuccumbam, qa ſine tuo
auxilio nequeo repugnare. ¶ [Paulominus] .i. quaſi ſeu fere [conſummauerunt] .i. perfecte
87 oppreſſerunt ſeu deiecerunt [me in terra] ſicut Apoſtolus: Supra modum (inquit) grauati ſu 2. Cor. 1.
mus [ego aũt nõ dereliq mandata tua] qbus fortitudinẽ atq; pſeuerantiã pcipis dicẽs: Nolite ti Math. 10.
mere eos q corpus occidũt. Et alibi: Pro iuſtitia agonizare p aĩa tua, & vſq; ad mortẽ certa p iu Eccle. 4
ſtitia. Et: Ecce pcipio tibi, confortare & eſto robuſtus. Noli timere qm̃ tecũ eſt dñs deus tuus. Ioſue. 1
Quantumcunq; ergo hoſtis deſæuiat & tribulatio creſcat, recordari debemus pcepta diuina,
88 neq; laſſari, put monet Apoſt. Non fatigemini aĩs vřis. ¶ [Scdm miam tuã viuifica me] grãm Heb. 12
multiplicando in aĩa mea [& cuſtodiã] fide & ope [teſtimonia oris tui] .i. ſacri eloquij ꝟba præ
ſertim articulos fidei atq; præcepta decalogi.

L A M E D.

89 IN æternũ dñe ꝟbum tuum,] iuſſio tua, illuminatio tua & opus tuum [pmanet in cœlo] .i. I
triumphanti eccleſia, qm̃ oẽs ſcti atq; bti tibi ad nutum obediunt; tuamq; illuminationem
inceſſanter recipiunt. Vñ oramus quotidie vt voluntas tua .i. præceptũ tuum fiat ſicut in cœlo

A oēs q audiunt informentur. In hoc aũt ꝙ aſſerit ſe tota die legem dñi meditari, declarat ſe ardē
tiſſime deum amare, qa intm̃ diligitur inq̃tum honoratur, quemadmodũ alibi habet: Qui ſer-
uat verbum Chriſti, vere in eo charitas dei pſecta eſt. Quod aũt magis amatur, hoc ſæpius co- 1.Ioh.2
gitatur. Qui igitur tota die naturali, qui noctem includit, & 24. horas habet, in lege dñi medita
tur, maxime diligit eam, & per conſequens legiſlatorem, vtiq; deum. Quomodo autem ali-
quis poſſit tota die in lege diuina meditari, frequenter oſtenſum eſt. ¶[Super inimicos meos
prudentem me feciſti,]. i. prudentiorē ſeu ſapientiorem me feciſti inimicis meis, puta Iudæis & 98
infidelibus, imo oībus deo rebellibus, q̃s perfecto odio odi, non inquantum ſunt hoies felicita Pſal.138
tis capaces, ſed inquantum ſunt deo inobedientes, & dæmoni conſentientes [mandato tuo]. i.
p hoc ꝙ illis mandatum tuum non obſeruantibus, dediſti mihi gratiam illud ſeruandi, feciſti
me illis prudentiorem. Nam ſine obſeruatione præcepti, nullus veraciter prudens eſt, & ſum-
ma prudentia eſt deo ſeruire, Vñ ſcriptum eſt: Quis ſapiens & diſciplinatus inter vos? oſtendat Iacob.3.
ex bona conuerſatione operationem ſuam in manſuetudine ſapiæ. Sic aũt prudentē me feciſti
mandato tuo [qa in æternũ mihi eſt]. i. qm̃ pſeueranter ac iugiter ei adhærere intendo. ¶[Sup
oēs docentes me intellexi, qa teſtimonia tua meditatio mea eſt] Non loqtur abſolute de oībus 99
ſuis doctoribus, qm̃ Chriſto teſtãte: Non eſt diſcipulus ſupra magiſtrũ, pręſumptuoſumq; eſ- Iohan.13.
ſet ſe præferre doctoribus. De qbus ergo doctoribus loqtur, niſi de ĩjs q dicunt & non faciunt? Math.23
vel q philoſophicã ſcientiam aut ſecularē prudentiã docent? His deo obediens intelligẽtior eſt,
B qa teſtimonia dei ſunt meditatio eius, qm̃ cogitat ỽba diuina, q̃tenus ſcdm doctrinã pceptaq;
Chriſti, cogitationes, ſermones & actus ſuos gubernet. ¶[Sup ſenes intellexi]. i. ſenib9 doctior
fui [qa mandata tua q̃ſiui] ſcire & adimplere. Ex q̃ conſtat ꝙ non loqtur niſi de ſenibus illis, q 100
nõ quærunt diuina mãdata, quales fuerunt de qbus apud Danielē dñs: Iniqtas egreſſa eſt de Ba-
bylone, à ſeniorib9 q videbant regere populum. ¶[Ab oĩ via mala]. i. pctõ mortali, doctrina pe- Dan.13
ſtifera, & cęteris qbus itur ad mortem æternã [phibui] p imperiũ rõnis [pedes meos]. i. affectus, 101
cogitationes & opa. Vel etiam corporis pedes, vitando loca in qbus puto me debere peccare.
[vt cuſtodiã verba tua] qbus iuſſiſti me vitare itinera mala. ¶[A iudicĳs tuis non declinaui]. i.
ab his quæ bona iudicas & approbas tu nõ receſſi. [qa tu legem poſuiſti mihi]. i. præceptũ con- 102
ſentiendi vero & bono, & reſiſtendi malo ac falſo, quemadmodũ in Eccleſiaſt. ſcribit: Lege vi- Iſaiæ.61.
tæ hæreditauit illos (ſc3 hoies deus) iuſtitiam & iudicia ſua oſtendit eis, & dixit: Attendite ab oĩ Eccle.17.
iniquo. ¶[Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua]. i. valde ſuauia ſunt verba diuina interiori
cordis mei palato, vc3 rõni & voluntati, qbus ſpũalis dulcedo guſtatur, cibus aĩæ maſticat, & 103
cœleſtis lætitia prælibatur. [ſuper mel ori meo]. i. dulciora ſunt interiori ori meo, vtpote mẽti,
qua ỽbum cordis profertur, q̃ ſit mel guſtui meo corporeo. Verbum em̃ dei cibus eſt aĩæ, cuius
refectio dulcior eſt ex ſua natura oĩ cibo corporeo. Quamuis interdum ex parte noſtri contin-
gat oppoſitum, qa vc3 appetitus nr̃ nondũ purgatus eſt à vitĳs & concupiſcentĳs. Hinc em̃ de
ſapĩa ſcriptum eſt: Scio qm̃ mecum cõmunicabit de bonis, & erit allocutio cogitationis & tæ- Sapien.8
dĳ mei, intrans in domum meã congeſcã cum illa. Non em̃ habet amaritudinē conuerſatio il-
lius, nec tædium conuictus eius, ſed lætitiam & gaudium. Et q̃d mirũ ſi ſacra doctrina ſeu diui-
C na & Chriſtiana ſapĩa tam ſuauis eſt hoi cõtemplatiuo, cum Ariſtoteles dicat, ꝙ philoſophia
admirabiles habet delectationes admixtas? Et rurſus, ꝙ vita noſtra quandoq; ad modicũ ta-
lis eſt, qualis eſt vita primi principĳ ſemper? Itemq; ꝙ vir contemplatiuus non quęrit delecta-
tiones externas, qm̃ intra ſe plenus eſt iucundia theorematibus? ¶[A mãdatis tuis intellexi]. i.
ex conſideratione præceptorũ cognoui diſtantiam inter virtutes & vitia. Vel, A mandatis tuis 104
intellexi. i. intelligentiam veram adeptus ſum ſeruando mandata, ſicut ſcriptum eſt: Fili cõcu- Eccle.1
piſcens ſapientiam ſerua mandata, & deus præbebit illam tibi. Ait q̃q; prophetica ſcriptura:
Quem docebit dñs ſapientiã, & quem intelligere faciet auditum? Et reſpondet Propheta: Abla- Iſaiæ.28
ctatos à lacte, auulſos ab vbere. i. eos qui carnis voluptates contemnunt, & ſecũdum diuina p-
cepta ſpũaliter atq; pœnitẽtialiter viuunt. [propterea odiui omnem viam iniqtatis] quã ſi non
odirem, ex certa ſententia, non ex ignorantia peccarem, cõueniretq; mihi illud: Seruus q ſcit
voluntatem dñi ſui, & non facit, plagis vapulabit multis. ¶N V N. Lu.12

LVcerna pedibus meis verbum tuum] hoc eſt ſacra ſcriptura eſt intellectui meo atq; affe-
ctui & cunctis operibus meis lucerna, quia illuminat me ne ambulem in tenebris vitiorũ. 105
[&] ỽbum iſtud eſt [lumen ſemitis meis]. i. directio mea in obſeruationibus conſiliorũ Chri,
quæ dicuntur ſemitæ, quia ſunt ſtrictiores compendioſioresq; viæ perueniendi ad deum, q̃ p-
cepta. Hoc eſt quod Salomon aſſerit: Mandatum lucerna eſt, & lex lux, & via vitæ increpatio Prou.16
diſciplinæ. Et alibi: Apprehende legem, & ambula per viam ad ſplendorem eius. ¶[Iuraui] Baruch.4
hoc eſt, irreuocabiliter affirmaui, [& ſtatui,] id eſt, propoſui [cuſtodire iudicia iuſtitiæ 106
tuæ

tuæ].i.præcepta quæ tua iuſtitia iudicat eſſe recta atq; ſeruanda. Iurare itaq; licet, quando ma D
teria exigit: imo iurare debite circũſtantionatum eſt opus virtutis, quę dicitur latria, ſicq; ſcri
ptura admittit, laudat aut iubet iuramẽtum, iuxta illud: Dñm deũ tuum timebis, & per nomen
Deut. 6 eius iurabis. Et: In omni corde ſuo iurauerunt dño, & in tota voluntate ſua quæſierunt eum &
2.Para. 15 inuenerunt. Quod vero Chriſtus in euang. ait: Ego dico vobis nõ iurare omnino, nõ dicit præ
Mat. 5 ceptiue ſimpliciter, ſed ne ſine neceſſitate iuremus, quatenus occaſionem periurij & vſum iurãſ
107 di vitemus. ¶ [Humiliatus ſum vſquequaq;] .i. multum afflictus, deiectus & ſpretus ſum, vel
meipſum vehementer humiliaui, contemnendo me propter negligentias & infinitos meos de
fectus. Iccirco [dñe viuifica me ſecundum verbum tuum.].i. gratiam præſta mihi, qua viuam
ſecundum verbum doctrinæ tuæ. Vel, viuifica me, per gratiæ infuſionem, ſecundum verbum
tuum. i. ſicut pollicitus es te gratiam donaturum afflictis & humiliatis. Scriptum enim eſt: Qui
Iob. 22. humiliatus fuerit erit in gloria. Et alibi: Miſerãs miſerebitur tui ad vocem clamoris tui, ſtatim
Iſaiæ. 30. vt audierit reſpondebit tibi. ¶ [Voluntaria oris mei].i. preces meas & cũcta q̃ cupio, ſeu volun
108 tarie tibi offero [bñplacita fac dñe].i. da gratiam illa taliter ordinare ſeu exhibere vt tibi com
Roman. 8 placeant. Nam quid oremus ſicut oportet neſcimus, ſed ipſe ſpũs poſtulat p nobis. i. infundit
Philip. 4. nobis qd poſtulandũ ſit. Vnde orat Apoſt. Deus meus impleat omne deſideriũ veſtrum ſecun
dum diuitias ſuas in Chriſto Ieſu. [& iudicia tua]. i. mandata à te approbata [doce me]. Vel iu
dicia tua doce me. i. da mihi gratiam contemplandi diuina iudicia, qbus vnicuiq; datur q̃d me
109 ruit, vt ſciam q̃ horrendũ ſit incidere in manus dei viuentis. ¶ Anima mea in manibus meis
Heb. 10 ſemper].i. in continuo periculo incidendi pctã, & p conſequẽs æternam damnationem exiſto, E
propter inſidias dæmonũ, concupiſcentias carnis, & cætera mundi ac corporis impedimenta,
quibus à deo retrahor, atq; ad vitia trahor. Per hoc enim q̃d dicitur anima eſſe in manibus, de
ſignat ſcriptura aliquod manifeſtum periculum, quemadmodũ Ionathas dixit de Dauid: Ipſe
1.Reg 19. poſuit animam ſuam in manibus ſuis, & occidit Philiſtæum. Et idem dixit Iephthe reuerſus
Iudicũ 12. de bello contra Ammonitas. Idem etiam dixit mulier Pythoniſſa ad Saul: Si ergo eſt anima nr̃a
1.Reg. 28. ſemper in manibus noſtris. i. in tanto periculo, mirum eſt q̃ tam intimorati leues & ſecuri ex
Eccl. 7 iſtimus. Iccirco veraciter ſcriptum eſt: Cor ſapientum vbi triſtitia, & cor ſtultoꝝ vbi lætitia.
110 [& legem tuam non ſum oblitus] ſed p memoriam & obedientiam eam ſeruaui. ¶ [Poſuerunt
pctõres] vc; dæmones iniuſtiq; homines [laqueum] i. occaſionem ruinę ac deceptionis [mihi]
quatenus me aliquo modo à via dei auerterent. Laquei enim iſtoꝝ qbus incautos decipiunt,
ſunt adulatio, laudatio, comminatio, ſeculi vanitates, diuitiæ temporales & cætera in quibus
maculatur affectus. [& de mandatis tuis non erraui] qa illoꝝ tentationibus & ſuggeſtionibus
Prou. 1 non conſenſi, prout Salomon monet: Fili mi ſi te lactauerint pctõres, ne acqueſcas illis. ¶ [Hæ
111 reditate].i. ſtabili poſſeſſione [acquiſiui teſtimonia tua].i. diuina præcepta, & cætera verba di
uino teſtimonio approbata, vtpote omnia ſacræ ſcripturæ eloquia [in æternum] ita q̃ eis ęter
naliter adhærebo. [qa exultatio cordis mei ſunt.].i. de eorum poſſeſſione atq; notitia gaudeo
112 magis, q̃ de omnibus temporalibus bonis. ¶ [Inclinaui cor meum ad faciendas iuſtificationes
Iſaiæ. 45 tuas].i. tua mandata ſeu opera quæq;, propter quæ iuſtificatur homo à te, & hoc [in ęternum] F
.i. iugiter q̃ diu ſum. Nam & aliqua pręcepta implentur in patria magis perfecte q̃ in via, ſicut
præceptum charitatis [propter retributionem] æternam, non temporalem, vc; propter felicita
tem cœleſtem, vt eam obtineam. Sed cum propter mercedem operari ſit opus mercenarij, nõ
filij aut amici, quomodo ait ſe propter retributionem inclinaſſe cor ſuum ad opera bona? Et
reſpondendum, q̃ ſicut timor pure ſeruilis nihil meretur: ſic propter ſolam retributionẽ opari
nihil meretur, quia vtrunq; iſtoꝝ procedit ex priuato amore. Sed quemadmodum timor ini
tialis meritorius eſt, inquãtum aliquid habet de charitate adiunctũ: ſic ppter retributionẽ opa
ri meritorium eſt, quando intentio vltima fertur ad dei honorem ſeu deum, quem neceſſe eſt
principaliter intendi in omni meritorio actu. Poſtremo quemadmodum timor filialis maxi
me complacet deo, ſic tota mente dei honorem intendere, & propter purum dei amorem bona
agere, maxime ſanctum & meritorium eſt, quoniam hoc ex diuino amore cauſatur. Nihilomi
nus homo talis implicite agit propter mercedem, eamq; aliquo modo intendit, nõ ex priuato
amore, ſed ex amore diuino, inquantum videlicet deus vult vt operemur propter præmium fe
licitatis æternæ.

¶ SAMECH.

INiquos odio habui] in quantum iniqui ſunt: ſic enim & deo odibiles ſunt, iuxta illud: Odio
113 ſunt deo impius & impietas eius. Non autem odio eos ſecundum q̃ homines ſunt, cum ſcri
Sapien. 14 ptum ſit: Diligite inimicos veſtros. Amare vero ſecundum philoſophum, eſt alicui bonũ velle.
Matth. 5 Odire vero, eſt velle alteri malum. Iniquis itaq; inquantum ſunt homines, debemus velle ſeu
appetere bona, ſc; gratiam modo, & gloriam poſtmodum: inquantum vero ſunt impij, non
appeti-

A appetimus eis bonum:hoc enim eſſet contra iuſtitiam,Imo appetimus eis malum pœnę in prę
ſenti ſeculo vel futuro niſi pœniteant. Veruntñ circa odiū inimicorum & impiorum errauerūt
& errant Iudæi,arbitrantes ſecundum legem ſimpliciter fore odiendos iniquos ac æmulos, eo
quod Moſes dicat:Diliges amicum tuum,& odio habebis inimicū tuum. Sed hoc penitus fal Leuit.19
ſum eſt,& non ſolum ex ſcriptura canonica veteris teſta. ſed etiam ex geſtis antiquorum ſan
ctoꝝ huius oppoſitū cōprobatur. Cōſtat enī,ꝙ Dauid dilexit Saulē, cui tam frequenter peper 1.Reg.24.
cit,quē tā benigne patrē vocauit,q etiā eū occidit q ſe,licet falſo,aſſeruit occidiſſe Saulē. Simili 2.Reg.1.
ter filiū eius Iſboſeth dilexiſſe oſtēdit. Nā eo occiſo dixit latronibus, q eū interfecerunt:Cū viri 2.Reg.2. 2.Reg.4.
iniqui occiderunt viꝝ iuſtū in domo ſua , nō auferā vos de terra? Et idē conſtat de alijs multis
in veteri teſtamento.Deniq; Moſes ait:Ne oderis fratrē tuū in corde tuo,ſed publice argue eū, Leuit.19
ne habeas ſuper illo peccatū. Et iteꝝ:Non quæras vltionē,nec memor eris iniuriæ ciuiū tuoꝝ. Ibidem
Salomon quoq; loquitur. Ne dicas quomō fecit mihi,ſic & faciam ei. Et iterum: Cū ceciderit Prou.24
inimicus tuus,ne gaudeas,& in ruina illius ne exultet cor tuū. Cui concordat S. Iob dicens: Si Ibidem Iob.31
gauiſus ſum ad ruinā eius q me oderat,& exultaui ꝙ inueniſſet eū malū. Sed alibi habetur: Si Prouē.25
eſurierit inimicus tuus,ciba illū:ſi ſitit,da ei aquā,& dñs reddet tibi. Et hæc verba inducit Apo Rom.12.
ſtol.probans ex eis inimicos eſſe amandos[& legē tuam dilexi]ſicut nunc dictum eſt, ſuper mi
lia auri & argenti. Propter quod ſcriptū eſt:Parati ſumus magis mori ,quā patrias dei leges prę 2.Mac.7
uaricari. Si autē diligo legē tuā,ergo & obſeruatores ipſius, videlicet iuſtos. ¶[Adiutor me 114
us]cooperando mihi per gratiā,ſicut dicit Apoſt. Non autē ego,ſed gratia dei mecū[& ſuſcep
B tor meus].i.precū meaꝝ auditor meiq; ad te confugientis miſericors amplexator, quemadmo
dū teſtatus es. Eum qui venit ad me,non eijciā foras[es tu,& in verbū tuū]quo miam promi Iohann.6
ſiſti[ſuperſperaui] ſciens infallibiliter verum eſſe quod ſpondes. Idcirco vt benignitatem æter
nam prometear. ¶[Declinate à me maligni]quicunq; ſint illi,& o vos cogitationes inanes & 115
malæ, & abite à me, nihilq; mihi propinquet,quo à deo elonger. Dicit autem & optat malig
nos à ſe recedere,non quod tentationes diaboli,perſequutioneſque mundi abſolute abhorre
at, cum ſcriptum ſit, Per multas tribulationes oportet nos ingredi regnum dei,ſed dicit: Actuū.14
Declinate à me maligni, cauſa animandi ſeipſum contra malignos, quatenus conſenſum de
neget eis,eoſq; deteſtetur & vilipendat,in quantum ſibi in via dei reſiſtere moliuntur[& ſcru
tabor mandata dei mei]diligenter atq; humiliter, vt ſciam ea luculenter,impleamque reueren
ter. ¶[Suſcipe me]brachijs pietatis immenſæ[ſecundū eloquiū tuū] quo dixiſti:Conuertimi Zach.1
ni ad me,& conuertar ad vos[& viuā]per gratiā multo felicius,ꝗ viuo per naturā ſeu aīam [& 116
non confundas me]nec confundi permittas[ab expectatione mea]i.à bono expectato à te,ꝗd
eſt gratia in præſenti,atq; æterna beatitudo in cœlo. Expectatio aūt iſta ē idē ꝗd ſpes,qm̄ ſpes
eſt certa expectatio futuræ felicitatis. Orat ergo ne fruſtret ſpe ſua,ſed effectū & fructū ſpei me
reatur ſortiri. Nā & hoc dñs per Iſaiā promiſit:Ego(inquiens) dñs, ſup quo non confundentur Iſaiæ.49
oēs qui expectant eū. Vñ apud eundē dr:Deus iudicij dñs,Beati oēs q expectant eū, Hinc i Eccl. Iſaiæ.30
habet:Nullus ſuperauit in dño,& confuſus eſt. ¶[Adiuua me]per gratiā inceſſantē[& ſaluus Eccle.2 117
C ero]ab omni periculo. Nēpe ſi deus pro nobis,qs cōtra nos? Propterea S. Iob dño ait: Pone me Rom.8
iuxta te,& cuiuſuis manus pugnet contra me. Nemo enī oīpotēti deo reſiſtere valet. Et ideo in Iob.17.
lib. Eſter dr:Si decreueris ſaluare nos,cōtinuo liberabimur [& meditabor in iuſtificationibus Gene.50
tuis].i.mandatis[ſemper].i.omni tempore apto ac debito. Dr̄ enim res ſp fieri, dū nunꝗ omit Eſter.13
titur qn̄ fieri debet. ¶[Spreuiſti]o dñe[oēs diſcedentes à iuſtitijs tuis].i.oēs in malo perſeue 118
rantes,tua mandata non obſeruātes. *Sicut* enī deus hos odit ſic eos cōtēnit. Vñ ſcriptū eſt. Ab
ominatio eſt dño via impij. Rurſuſq; Sapientia ait:Arrogantiā,& viā prauā,& os bilingue dete Prou.15
ſtor[quia iniuſta cogitatio eoꝝ]Nā diuinæ iuſtitiæ contrariaſ iuxta illud Micheæ: Væ qui co Prouē.8
gitatis inutile,qm̄ cōtra deū eſt manus eoꝝ. ¶[Præuaricantes].i.legē altiſſimi tranſgredien Mich.2 119
tes[reputaui oēs peccatores terræ]de quibus ſcriptū eſt:Dñe oēs qui te derelinquunt, cōfundē Iere.17
tur,recedentes à te in terra ſcribentur[ideo dilexi teſtimonia tua]interiori affectu,& exequuti
one fideli,ne ego illis cōpar efficiar. ¶[Cōfige timore tuo carnes meas].i.carnales motus ex
iſtentes in me teſeena atq; mortifica timore futuri iudicij,æternaliūq; pœnaꝝ[à iudicijs enim 120
tuis timui].i.ex cōſideratione particularis iudicij,ꝗ ſtatim dū morior à te iudicabor. Ex cōſide
ratione ꝗq; extremi iudicij,& propter iudicia tua tā facta qbus luxurioſos atq; carnales deſtru Gene.7
xiſti,ſicut in diluuio factū eſt,qn̄ oīs caro corrupit viā ſuā,perterritus ſum ne cōdemner. Vehe
ment qppe metuenda ſunt iſta iudicia. Imo qui ea diligenter perpendit,ſancto timore configi
tur,atq; carnalibus motibus reluctatur ¶AIN.

FEci iudiciū]diligenter diſcutiendo & diiudicando meipſum,diſcernendo bonū a malo,ve
rū a falſo,puꝝ a polluto. Vel,Feci iudiciū,ſubditis,qbus pfectus ſum[& iuſtitiā]dando vni

cuiq; q̄d ſuũ eſt, meipſm iuſte corrigendo, deũ in oībus atq; ꝑ oībus venerãdo ꝓximis q̄q; faciē-
do ſicut mihi fieri cupio. Hæc duo deus ꝑcipue q̄rit à nobis, ꝓut habet apd̄ Mic. Indicabo tibi o D
Mich.6 hō qd ſit bonũ, & qd dñs requirat à te: vtiq; facere iudiciũ & iuſtitiã [non tradas] nec tradi per
mittas [me calũniantibus me]. i. voluntati & poteſtati eoꝝ qui mihi calũniam inferũt q̄rētes
Eccle.23. decipere, inficere, ſubuertere animã meã. Nō ergo o dñe permittas me vinci, aut dæmōib' ſub-
di. Hinc in Eccle. dī: Dñator vitæ meæ, ne derelinquas me in cogitatu & conſilio eoꝝ, & incidã
122 in conſpectu aduerſarioꝝ meoꝝ, & aīæ irreuerenti ne tradas me. ❡ Suſcipe ſeruũ tuũ in
bonũ] benigne ignoſcendo impfectiōib' eius & eius obſequiũ clement acceptando, eiq; grati-
am refundendo, q̄ ſp ꝓficiat [non calũnient me ſupbi.]. i. iuſtã cãm calũniandi me nō inueniãt
123 dæmones, in ſupbia obſtinati, & hoīes eoꝝ veſtigia ſequuti. ❡ Oculi mei defecerũt in ſaluta
re tuũ, & i eloqũ iuſtitę tuę] hoc ē, q̄d paulo añ dictũ ē, ac varijs modis expoſitũ ē. Defecit i ſaluta
re tuũ aīa mea. Defecerunt oculi mei in eloquiũ tuũ. Sicut eñ aīa ſic oculi interiores, de qbus
124 nunc agitur, deficere aſſerunt in ſalutare dei, q̄d q̄liter intelligēdũ ſit, illic q̄rat. ❡ Fac cũ ſeruo
tuo] vic; mecũ & vnoq̄q; fideli [ſecundũ miam tuã] q̄ vere immenſa eſt, & nō ſecundũ malitiã
meã innumerã, ſed pietatia tuę abyſſum declara in me. Et ſicut me cōſpicis indigere, ſic ſubueni
re dignare, quēadmodũ Dan. ſupplicat: Non confundas nos, ſed fac nobiſcũ iuxta mãſuetudi-
Dan.2. nē tuã, & ſecundũ multitudinē miæ tuæ. Neq; eñ in iuſtificationibus nr̄is proſternimus ꝑces
Dan.9. ante faciē tuã, ſed in miſerationibus tuis multis [& iuſtificationes tuas]. i. mãdata tua iuſtificã
125 tia [doce me] & decet te. Nã ❡ Seruus tuus ſum ego] idcirco [da mihi intellectũ] diuinitus il-
126 luminatũ, ſeu intelligentiã purã [vt ſciã teſtimonia tua]. i. credenda & operanda. ❡ Tēpus E
faciendi dñe]. i. hora eſt vt iſta mihi cōcedas ꝑꝑ pericula imminentia. Nã [diſſipauerunt legē tu
am]. i. hæretici, doctores peruerſi, Iudæi, & cæteri reprobi legē euangelicã & diuinã ꝑuerterunt
& q̄tũ in ſe eſt annihilauerunt eam mēdacit exponēdo, impie blaſphemando, cōtumacit tranſ
127 grediendo. ❡ Ideo dilexi mandata tua] i. q̄to legē tuam cōſpicio amplius diſſipari ab illis, tã
to ardētiori zelo inflammor, vt eã recuperē, cōfirmē, obſeruē. Vñ dilexi mandata tua [ſup auꝝ
& topazion]. i. plus q̄ oē auꝝ aut lapidē ꝑtioſiſſimũ noīe topazion. In hac eñ lege diuina cōſi-
ſtit ſapiētia vera, idcirco de amore legis & mandatoꝝ dei veriſſime dici poteſt illud: Pretioſior
Prou.3 eſt cũctis opibus, & oīa q̄ deſiderantur, huic nō valent cōparari. Et alibi: Non dabitur auꝝ ob
Iob.28. ryzũ ꝑ ea, nec cōferet tinctis Indię coloribus, nec lapidi Sardonico ꝑtioſiſſimo, vel ſapphyro,
nō adæq̄bit ei topazion de Aethiopia. Eſt aũt topazion lapis pretioſiſſimus duplicē habēs co-
lorē, vic; auri puriſſimi, & aliũ ætherea claritate ſplēdentē, cuius aſpectus oculis intuentium iu
cũdiſſimus fert. Hic lapis adeo carus eſt, vt reges nil eo locupletius arbitrētur i ſuis theſauris.
128 ❡ Propterea]. ſ. ppt cãm q̄ tua mandata dilexi [ad oīa mãdata tua dirigebar] mēte, ore & o-
pere, qm̄ vnũ obſeruari non pt, ſi aliud negligat [oēm viã iniq̄]. i. oē pc̄m̄ [odio habui] nō ſolũ
ppt pœnã ſeq̄ntē, ſed ppt ipſam deformitatē peccati, & maxime, q: diſplicet creatori ſublimi
Amos.6. & bñdicto. Ecce q̄ ardentiſſimæ ꝑces, q̄ ſaluberrima documēta, q̄ perfectiſſima opera cōtinētur
ac deſcribunt in pſalmo pñti. Qui ergo hæc opera habet, deo gratus exiſtat, & alios inſtruat.
Qui vero non habet, ſtudeat ea hr̄e, ſtudeat documēta iſta implere, ſtudeat ꝑces iſtas tam ar-
dēter ſaluatori offerre, q̄ gratiam ſortiatur tam perfecte viuēdi, vt oīa iſta ſibi cōueniant, & F
1.Cor.15 ea in ꝓpria perſona decantet ad gloriam dei mēte iucũda atq; gratiſſima, dicēs cũ ſc̄ō Apoſt.
Gratia dei ſum id q̄d ſum. Cũ ꝟgine q̄q; beata, incōparabilit excellētiſſima. Quia fecit mihi ma
gna q potens eſt, & ſanctũ nomē eius. ❡ PHE.

129 MIrabilia teſtimonia tua] Sicut prædictũ eſt diuinæ legis duæ ſunt partes, vic; manda
ta q̄ pertinent ad agenda, & teſtimonia q̄ pertinent ad credenda. Quãuis autem mi-
tanda & mirabilia ſint quæ præcipimur agere ſeu mãdata, multo tñ mirabiliora ſunt
Lucæ 6 quæ iubemur credere. Nam præcepta moralia nō excedũt naturalis rōnis dictñ, aliq̄
tñ iubemur agere, quæ naturalem rōnem excedunt, ſecundum quoſdam doctores, ſicut inimi
cum diligere, & aduerſantibus bona impendere. Sicut eñ naturale eſt amantem amare, & bñ-
faciēti bñfacere: ſic naturale videtur odientem odio habere, & mala inferenti mala rependere.
Porro ea q̄ nobis credenda ꝓponunt, oēm ꝓrſus rōnem tranſcendunt, ſicut ſunt trinitas per
ſonaꝝ, incarnatio verbi, integritas mr̄is, exiſtentia Chriſti ſub formis ſacramenti. Cum ergo
tam mirabilia ſint teſtimonia tua o dñe [ideo ſcrutata eſt ea aīa mea] optans ac ſatagens ea vt
cũq; intelligere. Perſcrutatio nanq; ex admiratione procedit. Et ſicut philoſophi ex admirati
one cœperunt philoſophari, quia videntes effectus mirabiles, vt ſunt eclipſis ſolis, terræ mo-
tus & alia, & cauſam ignorantes, mirati ſunt, & cauſam hoꝝ ſcrutari cœperunt: ſic ſancti docto
res inſpicientes ſacram ſcripturam & mirabilia dei teſtimonia in ipſa videntes, mirati ſunt, cœ
peruntq; intellectum eoꝝ ſcrutari, & deo illuſtrante profecerunt, quamuis perfecte ea cōpre-
hendere

A hendere nequierunt. Sed cum Salomon aſſerat. Sicut qui mel comedit multum non eſt ei bo- Prouer.25
num, ſic qui perſcrutator eſt maieſtatis opprimetur à gloria: Et Paulus. Non plus ſapere quàm Rom 12. Roma.12
oportet, ſed ſapere ad ſobrietatem: Et rurſus, Noli, inquit, altum ſapere, ſed time: Et iterum ſcri Eccle.3
ptum eſt. Altiora te ne quæſieris, & fortiora te ne ſcrutatus fueris. Quid eſt quod propheta &
quilibet iuſtus in pſalmo iſto dicit ſe diuina velle ſcrutari dicendo, Conſiderabo mirabilia de
lege tua, & exercebor in mirabilibus tuis: Nunc quoque: Mirabilia teſtimonia tua, ideo ſcruta-
ta eſt ea anima mea? Et reſpondendum. Quod quædam eſt perſcrutatio curioſa & animoſa,
dum homo proprio innitens ingenio, quærit diuina comprehendere ſeu cognoſcere vltra ſuę
capacitatis menſuram. Et iſta culpabilis, atque vitanda eſt. Vnde ab Eccle. dr: In pluribus operi
bus dei ne fueris curioſus. Non eſt enim tibi neceſſarium ea quæ abſcondita ſunt, oculis tuis
videre. Alia vero eſt perſcrutatio pia & humilis, dum hõ diuino innitens ſubſidio, ſtudet di- Ibidem
uina cognoſcere, quatenus in dei amore proficiat, beatorumque contemplationi quantum poſ
ſibile eſt appropinquet. Et hæc bona & ſancta eſt, ad quam hortabatur Chriſtus Iudæos: Scru Iohan.5
tamini (inquiens) ſcripturas, quia illæ ſunt quæ teſtimonium perhibent de me. Et Theſſaloni- Actuu.17
cenſes laudat beatiſſimus Lucas, dicens, quod quotidie perſcrutabantur ſcripturas. ¶ [Decla 130
ratio ſermonum tuorum] hoc eſt, elucidatio ſacræ ſcripturæ à ſpiritu ſancto infuſa, ſiue per ho
mines diuinitus illuſtratos alijs facta [illuminat,] mentem humanam ad recte intelligendum
ac iuſte viuendum. Propter quod dicit Apoſt. Sacras literas noſti, quæ te poſſunt inſtruere [& 2.Timo.3
intellectum]. i. formatam atque ſalubrem notitiam [dat paruulis]. i. humilibus. Propter quod Lu.10
B Chriſtus ait: Confiteor tibi pater dñe cœli & terræ, quia abſcondiſti hæc à ſapientibus, & pru-
dentibus & reuelaſti ea paruulis. Et Sapientia ait: Si quis eſt paruulus, veniat ad me. Superbo Prou.8
rum enim cognitio informis, vana atque damnoſa eſt, cum non ſit charitati, virtuoſæque vitę v-
nita. ¶ [Os meũ] corporale [aperui] orando, pſallendo, quærendo, gemendo [& attraxi ſpm̃] 131 Prou.14
.i. aerem, ſine cuius attractione vox oris formari non poteſt. Vel, Os meum intellectuale, vicz
intellectum quo verbum mentis profertur, aperui. i. ad gratiam dei recipiendam affectuoſe diſ
poſui. Iuxta illud: Os ſuum aperuit ſapientiæ, Et attraxi ſpiritum. i. merito huius ſanctæ affe-
ctionis ſeu apertionis hauſi atque recipi ſpiritum ſapientiæ & intelligentiæ, imo ſpiritũ ſanctũ,
qui in corda deſiderantium ſuum aduentum, deſcendere non abhorret. Hinc nanque in lib. Sa- Sap.7
pientiæ dr. Optaui, & datus eſt mihi ſenſus, inuocaui, & venit in me ſpiritus ſapientiæ. Sic ergo
os aperui, ſpiritumque attraxi [quia mandata tua] o dñe [deſiderabam] affectuoſiſſime, quate-
nus ea clare cognoſcerẽ, ſemperque perfectius obſeruarem. Qm̃ non proficere in via mandato
rum tuorum, eſt deficere. Ex ardenti autem deſiderio cauſatur vtraque iſta apertio, ac bina attra
ctio. Nam vehementer cupiens, frequenter ſuſpirat ac gemit. ¶ [Aſpice in me,] non oculo 132
diſtrictæ vltionis, ſed paternæ pietatis [& miſerere mei] dando mihi gratiam contemplationis
puriſſimæ [ſecundum iudicium diligentium nomen tuum] i. ſicut diligentes te iudicant ſibi ne
ceſſarium aut ſalubre. Vel, ſecundũ iudiciũ diligentium nomen tuum. i. ſecundum iudiciũ tuæ
diſcretionis quod feciſti in tuos dilectores, quos tua ſapiẽtia iudicauit eſſe implendos mĩa tua.
C Vel, ſecundũ iudicium diligentiũ nomen tuũ. i. ſicut decreuiſti facere diligentibus te, quibus tã Iſaie.64
ta ac talia bona dare diſpoſuiſti, quod oculus ea non vidit, nec auris audiuit, ſecundũ Apoſt. 1.Cor.2
¶ [Greſſus meos]. i. affectus, cogitationes, verba & opera [dirige ſecundũ eloquiũ tuũ]. i. ſecun 133
dũ doctrinã ſacrę ſcipturæ, vt mandata obſeruẽ, conſilia quoque adimpleã [& non dñetur mei
omnis iniuſtitia]. i. nulla culpa, aut paſſio rationi meæ præualeat, ne ſim ſeruus peccati & car- Iohan.8
ni ſubiectus, imo omni ſuggeſtioni peruerſæ, & paſſiõi immoderatæ efficacit repugnẽ ac dñer. Roma.6
Hinc enim dñs loquitur. Si male egeris ſtatim peccatũ in foribus aderit, ſed ſub te erit appeti- Gen.4
tus tuus, & tu dñaberis illius. Rõ igitur noſtra iugiter dñet appetitui ſenſitiuo, qui in concupiſci
bilẽ, iraſcibilemque partitur. ¶ [Redime me à calũnijs] i. falſis accuſationibus [hominũ] maligno 134
rũ. Non vt nunquã calũnias patiar, quas Chriſtus totiens paſſus eſt cuius veſtigia ſequi optet 1.Pet.2
ſed ne per impatientiã vincar, ne remurmurẽ, atque in talibus occuper, ſed potius da mihi eas nõ
curare, nec eis immorari [vt cuſtodiã mandata tua] corde quieto ac libero, quæ ab impatienti
bus, litigantibusque nequunt cuſtodiri. ¶ [Faciẽ tuã illumina ſuper ſeruũ tuũ]. i. lumẽ vult9 tui 135
ſignatũ ſup me clarifica, tuique plius notitiã mihi infunde, fac me te mõ contẽplari p fidẽ & grãm Pſalm.4
poſtea quoque per ſpeciẽ. Qm̃ hæc eſt vita æterna, vt cognoſcã te ſolũ verũ deũ. Et vani ſunt omes Iohan.17
hoies qbus nõ ſubeſt ſcia dei [& doce me iuſtificationes tuas]. i. mãdata. Quã vbertim repetit Sapien.13
hoc, ad inſinuandũ cordis ſui ardẽtiſſimũ appetitũ, & obſeruantiæ pceptorũ neceſſitatẽ. Propt
quod ſcriptũ eſt: Quæ pcepit tibi deus illa ſemper cogita, & in ſuperuacuis rebus noli ſcrutari mul Eccle.3
tipl. Neque enim ſufficit illuminatio veritatis, ſine opatione virtutis, qm̃ ex opibus innoteſcit, q̃-
tũ hõ in ſancta ſcriptura pfecerit. ¶ [Exitus aquarum]. i. riuos lachrymarum ſeu lachrymas copio- 136

ſas[deduxerũt oculi mei]exteriores[qa nõ cuſtodierũt legẽ tuã]i.qa p eos nõ cuſtodiui legẽ di- D
ninã,qm̃ vſus ſum eis ad vanitates,nõ ad ſpirituales pfect⁹. Ecce docet nos ſacratiſſimus iſte ỽ
ſiculus,qd agere debeamus,vicz vt vberrime nr̃a deploremus pc̃tã,vehemẽtiſſime doiẽtes,ꝙ
deũ creatorẽ nr̃m naturalit̃ bonũ & ſuppijſſimũ vnq̃ offendimus.Qui aũt ita nõ plãgit,vt ver
Threno.2 ſiculũ iſtũ de ſeipſo canere poſſit,nõ ſe putet efficaciter pœnitẽtẽ.Vt Ierem.hortat̃.Deduc quaſ
ſi torrẽtẽ lachrymas p diẽ & noctẽ,& nõ des requiẽ tibi,neq; taceat pupilla oculi tui.Poſtremo
qs mortaliũ digne aut plene laudare valebit octonariũ iſtũ, cuius q̃tuor verſus efficaciſſimas
& oĩno deuotiſſimas p̃ces includũt.& continent? ❡SADE.

Sapien.12 IVſtus es dñe,& rectũ iudiciũ tuũ]Hoc eſt q̃d dr̃ in lib.Sap.Cũ ſis iuſtus,oĩa iuſte diſpõis.Vir
Iob.34 tus eñ tua iuſtitiæ initiũ eſt.Et alibi:Abſit à deo impietas,& ab oĩpotente iniqtas.Opus eñ
hoĩs reddet ei,& iuxta vias ſingulo℞ reſtituet. ❡Mãdaſti iuſtitiã teſtimonia tua.]hoc eſt,
mãdata impleri.Iuſſit eñ deus vt fideles iuſtã habeãt cõuerſationẽ,quæ conſiſtit in hoc ꝙ diui
na teſtimonia ſeruant[& veritatẽ tuã].i.fidẽ[nimis]cuſtodiri iuſſiſti,qm̃ niſi quiſq; articulos
Iere.48 fidei firmiter,immobiliterq; ſeruauerit,ſaluus eſſe non poterit.Decet nanq; oĩno vt tã magno
legiſlatori ac dño cũ omni reuerentia miniſtret̃,fideliſſime q̃q; credatur.Propterea ſcriptũ eſt:
Maledictus,qui facit opus dei fraudulenter. ❡Tabeſcere].i.ex magna triſtitia deficere &li
q̃fieri[me fecit zelus meus]Zelus animæ meæ ex diuino amore procedens[quia obliti ſunt.]
adimplere &opa biliter credere[verba tua].i.diuina p̃cepta[inimici mei]qui contra p̃cepta o-
4.Reg.19. perantur,& deũ ac iuſtos odio habent. Hic zelus tabefecit Eliã,qui ait:Zelo zelatus ſum pro
dño exercituũ.Denlq; qcũq; deũ feruide diligit,q̃to eũ feruentius amat,tanto de eius inhono- E
ratione magis affligit̃,& ſancto zelo reſoluit̃. ❡Ignitũ eloquiũ tuũ vehementer].i.ſermo di
uinus,ſacra ſcriptura,verbũ Chr̃i multũ ignitũ & igneũ eſt,vt pote igne ſpiritus ſancti repletũ
oẽm mentẽ deuotã inflammans diuino amore,peccata cõburens,frigida corda accendẽs.Dr̃
Luce.12 ergo dei eloquiũ ignitũ.i.affectuoſum.Propter quod Chriſtus.Ignẽ,inqt,veni mittere in terrã
Prou.30. & qd volo niſi vt ardeat?Hic ignis erat ardentiſſima p̃dicatio eius,ſeu gratia ſpiritus ſancti,ſi
Ephe.4 cut & in Prouerbijs dr̃:Oĩs ſermo dei ignitus eſt[& ſeruus tuus dilexit illud]eloquiũ. ❡Ado
2.Cor.4. leſcentulus ſum ego].i.per gratiã nouus ſeu recens,prout Apoſt. monet:Renouamini ſpiritu
Can.1. mentis veſtræ.Et iterũ ait:Interior noſter homo renouat̃ de die in diẽ. De ijs eñ qui hanc ado
leſcentiã habent,ſcriptũ eſt.Adoleſcentulę dilexerunt te.Qui eñ quotidie proficit,quotidie re
Iohan.15 nouatur,adoleſcentiorq; efficitur[& contẽptus]hoc eſt q̃d dixit ſuperius:Factus ſum ſicut vter
Ezech.12 in pruina.Deuotos eñ & mundo ac vitijs mortificatos,odit,cõtẽnit,perſequitur mũdus.Pro
Gala.1 pter quod Chriſtus ait:Si de mundo eſſetis,mundus q̃d ſuũ eſt diligeret.Vnde ad Ezechielem
dñs ait.Portentum te dedi domui Iſrael.Dic:Ego portentũ veſtrũ.Et Apoſt.Si hominibus pla
cerẽ,Chriſti ſeruus non eſſem.Ecce docemur ex iſto verſiculo tanto cordialius exultare,quan-
to amplius aſpernamur[iuſtificationes tuas non ſum oblitus]hoc eſt, propter iſtã afflictionẽ
contẽptus mei,non neglexi implere mandata,nec receſſi ab incœpto ſalutis itinere.Talis e-
Iob.23 rat ſanctiſſimus Iob,q cũ dixiſſet.Probauit me dñs,quaſi auℯ q̃d per ignẽ tranſit,adiecit. A
mandatis labio℞ eius non receſſi,& in ſinu meo abſcondi verba eius. ❡Iuſtitia tua iuſtitia
in æternum.] Nam increata dei iuſtitia eſt æterna. Effectus quoq; diuinæ iuſtitiæ æternaliter F
manet in reprobis.Similiter iuſtitia.i.iuſta lex fidesq; Chriſti nunq̃ deficiet mũdo iſto durãte,
nec ei ſuccedet alia lex,ſicut ſucceſſit iuſtitiæ veteris legis quæ æterna nõ fuit,ſed Chriſto veni-
ente & paſſo ceſſauit[& lex tua veritas]quoniam adeo vera eſt,vt conuenientius veritas no-
minetur quam vera.Nil eñ dubietatis,nil falſitatis ei miſcetur. ❡Tribulatio & anguſtia]
hoc eſt,dolor exterior atq; interior[inuenerunt me].i.perſequutio,languor,tentatio inuene-
runt me in hac miſerabili vita,pœnis & vitijs plena:ſed q̃d eſt remediũ in tanta ærumna,adie-
cit[mandata tua meditatio mea eſt].i.ad hoc ordinatur oĩe exercitium & vniuerſa occupa-
tio aĩæ meæ,ne propter aduerſa aliq̃ mõ recedat à te. Meditatio iſta cõſtantiam cauſat in aĩo.
Prouer.8. ❡Aequitas teſtimonia tua in æternum]hoc eſt,verba ſacræ ſcripturæ propter nimiam ſuã
æquitatem,dicuntur non ſolum æqua,ſed æquitas ſine fine.Vnde Sapientia ait:Iuſti ſunt oẽs
ſermones mei,& non eſt in eis prauum quid,neq; peruerſum[Intellectum]hoc eſt,ſupernatu
ralem & gratioſam illuſtrationem mentis[da mihi & viuam]per grãm,fidem formatã,chari
tatem diuinam,operationemq; iuſtam. ❡CVPH.

CLamaui in toto corde].i.corde oĩno cõuerſo ad te,non vago neq; per amorẽ tẽpo
lium re℞ diuiſo,ſed collecto & fixo in te.Iſte clamor cordis interior,eſt deſiderium
vehemens quo tẽdit ad deũ anima amoroſa.Vel:Clamaui ad te o domine te exoran
do in toto corde,id eſt,ex toto corde,videlicet ex intellectu diligenter ſenſum verbo
rum

A tum pēſante,& voluntate id q̄d poſtulo ardenter concupiente[exaudi me dn̄e]taliter deprecā
tem[iuſtificationes tuas requiram]hoc eſt,quatenus me promptius,pleniusq́ʒ exaudire digne
ris,propono firmiſſime mādata tua reqrere. ❡[Clamaui ad te]dicens [ſaluum me fac] amo 146
uendo à me mala pœnæ & culpæ,atq́ʒ præſtando bona gratiæ & gloriæ[vt cuſtodiam māda
ta tua]hoc eſt,ad hoc libera me à malis perturbationum præſentium,vt tibi ſp obediam corde
quieto ac libero. ❡[Præueni]i.antequam tranſirem ad alia veni ad te[in maturitate]ſenſus 147
mei,ex deliberatione videlicet ordinata,non ex præcipitatione importuna, primo quærendo
regnum dei,& iuſtitiam eius[& clamaui]pſallendo ſiue orando deuote[in verba tua]quibus Matth.6
promittis exauditionem benignam,gratiam piam,& gloriam ſempiternam[ſuperſperaui]
❡[Præuenerunt oculi mei ad te diluculo].i.oculos cordis mei direxi ad te,antēq̄ tēporalia i 148
ſta attenderē,aut in exterioribus occuparer,videlicet diluculo.i.mane incipiente aurora.Quē
admodum Iſaias ait:De mane vigilabo ad te.Et in eccleſiaſtico de viro iuſto īducitur.Cor ſuū Iſaie.26
tradet ad vigilandum diluculo ad dn̄m qui fecit illum,& in conſpectu altiſſimi deprecabitur. Eccle.39
vel diluculo.i.in principio ſpūalis diei.ſ.radiante gratia tua in anima mea, qm̄ ſine eius ſplen
dore,oculi mei ad te præuenire aut dirigi nequeunt.Sic itaq́ʒ præuenerūnt oculi mei ad te,[vt
meditarer eloquia tua]in quibus continentur aliqua ad tuæ maieſtatis contemplationem ſpe
ctantia:aliqua vero ad meæ fragilitatis notitiam,quędam autem ad mandatorum cognitionē
reſpicientia:& omnia iſta diligenter ac iugiter meditanda ſunt. ❡[Vocem meā].i.orationē 149
meam [audi ſecundum miam tuam dn̄e]Ecce qui tantis perfectionibus ſe ornatum diſſeruit,
B poſtulat exaudiri ſcd̄m miam dei,non ſecundū iuſtitiā ſuam,aut propria merita, quatenus ad
uertamus non nobis ſufficere merita noſtra,niſi mia dei ſubueniat,imperfecto nr̄o indulgens
nosq́ʒ clementer ſaluificans[ſecundum iudicium tuum].i.ſicut tu vides atq́ʒ diſcernis te dece
re & me indigere,ſicut tu bonum iudicas,ſicut tua ſapientia dictat[viuifica me]gratia,charita
te & opere conſummato.Nunc enim iudicium ſumitur pro actu exiſtente in eo qui iudicat.Nō
pro reprobatione,remuneratione,aut effectu iuſtitiæ.Sicq́ʒ frequenter leguntur fideles oraſſe, 2.Reg.14.
vt deus ſecundum iudicium ſuum faceret eis. Quemadmodū Ioab ait, Dominus quod bonū 150
eſt in conſpectu ſuo faciat. ❡[Appropinquauerunt perſequentes me iniquitati].i.perſequē
do me iniq́ʒ fecerunt[à lege autē tua longe facti ſunt].i.affectus & opus eoꝝ diuinę legi atq́ʒ iu
ſtitiæ multū contraria extiterūt,eo quod innocentē & iuſtū malitioſe ac impie perſequuti ſunt Oſee.4
Quanto enī qs grauius peccat, tāto à deo ac lege diuina longius diſtat & abit. Propť q̄d apud 151
Oſee habet:Dereliq̄runt dn̄m in non cuſtodiendo. ❡[Prope eſto dn̄e].i.ꝑ gratiā opeq́ʒ perē Apoc.15
nē mihi aſſiſtas[& oēs viæ tuæ veritas].i.vera & iuſta ſunt oia opa tua,verba & iuſſa. Quāuis Pſal.24
enī vniuerſæ viæ dn̄i ſint mia & veritas, nihilominus oēs viæ eius ſunt veritas,& iteꝝ oēs viæ
ſunt mia, ſecundū aliquē modū. Dū enī peccatorē gratis iuſtificat, iuſtū eſt ex parte bonitatis
ſuæ,q̄ tanta eſt, vt iuſtū ſit eā etiā indignis miſereri.Eſt quoq́ʒ iuſtificatio illa miſericors, eo ꝙ 152
deus ſine meritis miſereatur iniquo. ❡[Initio].i.primo omniū, & ab exordio conſiderationis
meæ[cognoui de teſtimonijs tuis].i.verbis ſacræ ſcripturæ[quia in æternū fundaſti ea]hoc ē Luce.21.
C taliter ea confirmaſti & ſtabiliſti, quod nunq̄ falſificabuntur,nec ab aliquo infirmabunt.Hoc Iſa.40
eſt quod Chriſtus ait:Cœlū & terra tranſibunt,verba autē mea non tranſibunt.Et Iſaias teſta
tur:Verbū dei noſtri ſtabit in æternū. ❡RES.

VIde humilitatē meā].i.clementer o dn̄e intuere, q̄tū affligor,cōtemnor,qualiter etiā ego 153
meipſum humilio,vilipendo,& reprobo[& eripe me]ab omni miſeria.Scriptū eſt enī. Lu.14.18
Qui ſe humiliat,exaltabit.Iob quoq́ʒ:Qui humiliatus fuerit,erit in gloria.Vnde & alibi dr̄:Glo Iob.22.
riā ꝓcedet humilitas[quia legē tuā non ſum oblitus]ſed mente & opere eam ſeruaui. ❡[Iudi Prouer.15 154
ca iudiciū meū].i.profer ſententiā pro me,& diſcerne atq́ʒ determina cauſam meā quā habeo
contra iniquos qui me conātur elongare à te.Iudica ergo vt angelus ſanctus me protegat,nec
illi ꝑualeant[& redime me]ab omni malo præterito pręſenti,& futuro[propter eloquium tuū
viuifica me]gratia ſpiritus ſancti.Hoc autem quod ait,propter eloquiū tuū,exponi poteſt tri
pliciter.Primo ſic:Propter eloquiū tuū.i.vt ſermo tuus quo gratiā deprecantibus promiſiſti, ī
pleatur,viuifica me.Secundo ſic.Propter eloquiū tuū.i.ad honorē legis diuinæ, vt promulge
tur & obſeruetur,viuifica me.Tertio ſic.Propter eloquiū tuū.i.propter bonitatē & gratiā tuā 1.Tim.5
qua dignatus eſt loqui nobiſcum,& dare nobis diuinam ſcripturam ac legem, viuifica me,ne Matth.8
ſim in morte peccati. De qua dicit Apoſtolus:Vidua quæ in delitijs viuit, viuens mortua eſt. 155
Et Chriſtus in euangelio: Dimitte mortuos ſepilire mortuos ſuos. ❡[Longe à peccatoribꝰ] Prou.15
impœnitentibus[ſalus]eo quod gratia careant,nec deus cum eis ſit.Iuxta illud:Longe eſt dn̄s Prou.11
ab impijs.Et iterum:Abominabile eſt domino cor prauum.Et alibi:Miſeros facit populos pec Prou.14
catum.Salus autem & felicitas idem ſunt.Sicut ergo vna eſt felicitas viæ conſiſtens diſpoſitiue

in operatione virtutum moralium,eſſentialiter autem in cõtemplatione dei per fidem forma- D
tam:ſic ſalus duplex eſt.Et ab vtraq; tam longe extat peccator,quantum à virtutibus diſtat,
Sopho.3 [quia iuſtificationes tuas non exquiſierunt] i.mandata non quæſierunt diligenter implere.Id
circo eis cõtinget q̃d apud prophetã inducit.Diſpergã eos qui auertuntur de poſt tergũ dñi,&
qui non exquiſierunt dñm,nec inueſtigauerunt eũ. ¶[Miæ tuæ multæ dñe].i.affectus diuinæ
156 pietatis multi & varij ſunt,multipliciterq; miſertus es nobis,imo mille & innumerabilibus mo
Threno.3 dis noſti ſuccurrere miſeris,Sicut ſcriptũ eſt:Miæ dñi,quia non ſumus conſumpti,quia non de
fecerunt miſerationes eius.Vel ipſa vna ac ſimplex mia dei vocata eſt pluraliter miæ, propter
157 multiplicẽ actũ ſuũ. ¶[Multi qui perſequuntur me & tribulant me]vicz dæmon cũ angelis
ſuis,mundus cũ amatoribus ſuis,caro cũ concupiſcentijs ſuis.Veruntamen deſperandũ nobis
non eſt qm̃ Eliſeus hortatus eſt,Noli timere,plures enim nobiſcũ ſunt,q̃ cum illis.Et ſicut Iona
4.Reg.6. thas ait:Non eſt dño difficile ſaluare in multis vel in paucis.Hinc etiam Chriſtus ait electis:In
1.Reg.14. Iohan.16 mundo preſſuram habebitis,ſed confidite,ego vici mundũ.Deniq; iuxta Apoſt.ſicut abundãt
2.Cor.1 Chriſti paſſiones in nobis,ita per Chriſtũ abundat conſolatio noſtra[à teſtimonijs tuis nõ de
clinaui]ſed fide & opere manſi fidelis.Ecce quanta conſtantia. Magnũ enim eſt non deficere
Apoc.2 158 in aduerſis.Vnde dñs loquitur. Eſto fidelis vſq; ad mortẽ & dabo tibi coronã vitæ. ¶[Vidi
præuaricantes,& tabeſcebã, qa eloquia tua non cuſtodierunt]Hoc eſt quod paulo ante dixit,
atq; expoſitum eſt:Tabeſcere me fecit zelus meus,quia obliti ſunt verba tua inimici mei.Illic
159 ergo ſenſum require. ¶[Vide qm̃ mandata tua dilexi]hoc eſt,pietatẽ affectus mei clementer
attende,approba,&accepta.Et ſicut me cernis zelari pro te,ſic mihi repende &dilige,atq; glo E
prou.8 1.Reg.2. rifica me,prout dixiſti:Ego diligentes me diligo.Et iterum:Quicunq; glorificauerit me, glo-
rificabo eum[dñe in mia tua viuifica me]dando mihi inceſſantẽ ac euidentem ſpiritualis vitæ
1.Tim.4 profectum,ita vt impleam illud Apoſtoli:Profectus tuus manifeſtus ſit omnibus.Et:Noli ne-
160 gligere gratiam,quæ data eſt tibi. ¶[Principium verborum tuorum veritas].i. primum q̃d
conuenit ſacro eloquio,eſt veritas.Qm̃ mere veriſſima ſunt omnia verba ſacræ ſcripturæ.
Iohan.17 Propterea Chriſtus patri ſuo ait:Sermo tuus veritas eſt[in æternũ omnia iudicia iuſtitiæ tuæ]
.i.quæcunq; tua iuſtitia approbat,cauſat,& aſſerit,æternaliter iuſta ſunt, ſpq; manebunt. Vel
ſic:Principium.i.origo,ſeu cauſa, verborum tuorum, hoc eſt, ſermonum ſacræ ſcripturæ, eſt
veritas increata,à qua procedit ſacra doctrina, & cui immediate innititur tanquam immobi-
li fundamento:Propter quod tanta eſt certitudo & firmitas euangelicæ legis,imo vniuerſæ ſcri
Gala.1 pturæ canonicæ,vt dicat Apoſt. Licet angelus de cœlo euangelizet vobis præterquam euange
lizauimus vobis,anathema ſit.Imo cũ fides chriana æternæ veritati directe innitat, nil falſius
eſſe poteſt,niſi q̃d fidei benedictæ repugnet. In æternũ omnia iudicia iuſtitiæ tuæ.i.iudicia quæ
facturus es in die nouiſſimo , ſine termino permanebunt, quantũ ad p̃miũ ſingulorũ,quia (vt
Math.25 in euangelio dicitur)ibunt hi in ignẽ æternũ,iuſti aũt in vitã æternã. ¶SIN.

161 PRincipes]huius mundi,vicz dæmones qui peccatoribus principant[perſequuti ſunt]i.tẽ
tauerunt[me gratis].i.ſine meis demeritis.Vel,gratis.i.fruſtra,quia non præualuerunt.
Vel,Principes,hoc eſt,homines impij,cæteris dominantes,perſequuti ſunt me gratis,ſicut ſcri- F
Iaco.5. ptum eſt:Nonne diuites per potentiam opprimũt vos,& blaſphemant bonum nomen, q̃d in-
uocatum eſt ſuper vos?De illis autem inuiſibilibus principibus multum potentibus & aſtutis
Ephe.6 ait Apoſt.Non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem & ſanguinem,ſed aduerſus principes &
poteſtates,contra ſpiritualia nequitiæ in cœleſtibus[& à verbis tuis formidauit cor meum].i.
timui & expaui ne verbis mandatorum tuorum inobediens fierem. Quanto enim pſequutio
maior eſt,tanto fit homo facilius tranſgreſſor legis diuinæ,quia non cadere in aduerſis difficile
eſt.Ideo tempore perſequutionis indiget homo ſpecialiter formidare,ne peccet,& verbũ dei re
Iſaiæ.66 linquat.Imo quilibet noſtrum quantumcunq; perfectus,habet timere à verbis dei,ſi velit ſpi-
ritum ſanctum habere in ſe,cum dñs dicat: Ad quem reſpiciam niſi ad pauperculum & cõtri-
tum ſpiritu,& trementẽ ſermones meos?Vel,à verbis tuis,quibus comminaris tormenta grauiſ
ſima his qui vincuntur,formidauit cor meum,idcirco ne pœnas incidã,manſi fidelis & cõſtãs.
162 ¶[Lætabor ego ſuper eloquia tua].i. de hoc quod diuina ſcriptura mihi & alijs data ac reuela-
Baruch.4. ta eſt,ſicut à ꝓpheta inducit.Beati ſumus nos,qm̃ quæ deo placita ſunt, manifeſta ſunt nobis.
Vel,Lætabor ego ſuper eloquia tua,meditando,contemplando,obſeruandoq; ea [ſicut qui in-
uenit ſpolia multa]qui vtiq; multum gaudet,vnde à Ierem.dr̃. Factũ eſt mihi verbum tuũ in
Iere.15 Iſaiæ.9 gaudiũ , & lætitiã cordis mei.Et Iſa.ait.Lætabunt corã te,ſicut lætantur in meſſe,ſicut exultant
victores quando diuidunt ſpolia.Vtroq; modo lætari debemus ſuper eloquia dei. Maximum
enim beneficium dei eſt,quod ſacro eloquio illuſtrauit eccleſiam.Et qui diligit deum, delecta-
163 ri debet in ſermonibus eius. ¶[Iniquitatem odio habui & abominatus ſum.] Aliqui odiunt
iniquitatẽ

A iniquitatem, non propter ſeipſam,ſed propter pœnam ſeqntem. Et iſti ſunt imperfecti. Ope-
rantur enim boni ex timore ſeruili,q noo eſt meritoria.quis diſponat ad gratiam ſcdm q timor.
Aliq aũt odiũt iniqtatem ppter deformitatẽ & turpitudinẽ eius.Quidã vero ex dei amore odi-
unt eam,vcz qm diſplicet deo,& qa per eam inhonoratur atq; offenditur deus.Et iſtud eſt per-
fectius q̃ ſecundũ,Præſertim cum aliqui gentiles & infideles taorq; perfectionis fuiſſe legantur,
vt pctm propter ſuã deformitatem oderint. Quemadmodũ Seneca ait:Quãuis ſcirem deos mi-
hi ignoſcituros,noo peccarem ppter ipſam vilitatem peccati. Studeamus ergo tertio mõ ioiqui-
tatẽ odio habere,qm hoc eſt amicorũ,filiorũq; dei,& euidens ſignũ gratiæ. Amicorũ qppe eſt pro-
prium,eadẽ velle & nolle. Et honorare deũ ſpectat ad filios adoptiuos,prout aſſerit dñs: Filius
honorat patrẽ ſuũ,& ſeruus timet dñm ſuũ. Si ergo pater ego ſum,vbi eſt honor meus?& ſi dñs Malach. 1
ego ſum,vbi eſt timor meus?[legẽ aũt tuã dilexi] magis q̃ oĩa temporalia, vana atq; caduca.
¶[Septies in die laudẽ dixi tibi].i. ſeptẽ horis ſeu vicibus canonicis quotidie te laudaui [ſup iu-
dicia iuſtitiæ tuæ],i.de opibus,ſermonibus,mandatis, ac cæteris à tua iuſtitia procedentibus, 264
& iudicialiter approbatis.Hunc numerũ ad literam non obſeruabant Iudæi. Qm Nehemias Nehem. 9
ait:Quater in die & quater in nocte cõfitebantur Iudæi,& adorabant dñm deũ. Hæc ergo di-
xit propheta in pſona populi chriani, q omi die naturali deum ſepties laudat & inuocat.
¶[Pax multa].i. interna & copioſa eſt [diligentibus] opere & veritate [legem tuam.] Qui enim
diligit legem dei,in oibus ordinate ſe habet. Pax aũt eſt tranquillitas mentis,ſcdm Auguſtinũ. 265
Tranquillitas vero ordinationẽ conſeqtur.Dilectio ergo legis diuinæ eſt cauſa pacis internæ.
B Et quanto legẽ dei perfectius amamus & obſeruamus, tanto pleniorẽ in nobis pacẽ ſortimur,
q̃ omni chriano maxime appetenda eſt. Nam & Chrs poſt reſurrectionẽ diſcipulos ſuos taliť
ſalutauit.Pax vobis:Ait quoq; Apoſt.Si fieri pt q̃d in vobis eſt,cũ oĩbus hominibus pacẽ ha-
bẽtes.Et iterũ:Pax dñi quæ exuperat oẽm ſenſum, cuſtodiat corda vr̃a & intelligentias vr̃as. Iohan. 20
Et iterũ:Pax Chri exultet ſemper in cordibus veſtris. Rurſusq;: Pacem ſeqmini cum oibus,& Rom. 12
ſanctimoniã:ſine q̃ nemo deũ videbit. Ecce q̃ freqnter nos hortatur nr̃ doctor ad pacis cuſto- Phil. 4, Coloſ. 3
diã [& nõ eſt illis ſcandalũ] qa vt ait Hieronymus,q ſcandalizatur paruulus eſt. Maiores enim Hebr. 12
ſcandala nõ recipiunt. Vñ perfecti q deũ ſeu legẽ eius efficaciter diligunt, nec actiuũ neq; paſſi-
uum ſcandalũ hñt.i.nec ſcandalizant nec ſcandalizant. Et ſi quis ex dictis ſeu factis eorũ ſcan-
dalizetur,hoc erit phariſæorũ,ſcribarũq; ſcandalũ,vel ex infirmitate ſcandalizati. ¶[Expecta-
bam] ſpe certa atq; lõganimi [ſalutare tuum dñe].i.ſalutem à te,ſaluationẽq; ſalubrem,gratiam 266
ſalutarem. Debemus enim in omni aduerſitate expectare ſalubre auxiliũ dei. Vel, expectabam
quãdiu in iſta peregrinatione fui & vixi,ſalutare tuũ dñe,hoc eſt,Chrm mundi ſaluatorẽ, quẽ-
admodũ Iacob ait:Salutare tuũ expectabo dñe. Et Abacuc: Si morã fecerit,expecta eum, quia
veniens veniet [& mãdata tua dilexi] quatenus per eorũ charitatiuam cuſtodiam merear adi- Gen. 49. Abacuc. 2
piſci in patria ſalutare dei,q̃d pſtolor. ¶[Cuſtodiuit aĩa mea] tenaci memoria atq; laudabili 267
vita [teſtimonia tua].i.verba ſacræ ſcripturæ,q̃ tu per multa mirabilia vera eſſe teſtatus es,te-
ſtimoniũ exhibens eis.prout dicit de Apls: Prædicauerunt vbiq; dño cooperante,& ſermonẽ
C confirmante ſequentibus ſignis. Et dicit Apoſt. Abundantius oportet nos obſeruare ea q̃ au- Marc. 16
diuimus,cõteſtante deo ſignis & portentis,& virtutibus,& ſpũs ſ.diſtributionibus. Ecce quam Hebr. 2
inuiolata & incõcuſſa eſt certitudo fidei Chriſtianæ atq; catholicæ [& dilexit ea vehementer]
ſicut decet magnũ bonũ ardenter amari. ¶[Seruaui mandata tua] per obedientiam[& teſti- 268
monia tua] per fidẽ formatã .i. charitati vnitã [qa oẽs viæ meæ in conſpectu tuo] i. vniuerſa
q̃ cogito,cupio,loquor,& ago, videntur & iudicaoť à te. Hinc enim ſanctus Iob ait: Nonne deus Iob. 31.
ſcit viam meam, & cunctos greſſus meos dinumerat?Et iterũ:Signaſti quaſi in ſacculo delicta Iob. 14.
mea. Itẽq;:Obſeruaſti oẽs ſemitas meas,& veſtigia pedum meorũ conſideraſti. O quãta eſt no- Iob. 13
bis cauſa ſolicite ac timorate ambulandi corã deo iudice noſtro. Nã & maximã iniuriã facit iu-
dici,qui eo pſente & prohibente male agit. Sic nos qui ſcimus deũ omnia noſtra opera intueri,
vehementiſſime inhonoramus eũ,quod ſine diligenti cuſtodia cordis corã eo conuerſamur.
Idcirco Boetius optime dixit: Magna eſt vobis indicta neceſſitas probitatis,ſi diſſimulare non
vultis, qm omnia agitis ante oculos iudicis cuncta cernentis. Sp igitur diuinæ maieſtatis pſen-
tiã cogitemus,dicẽtes cũ Elia: Viuit dñs,in cuius conſpectu ſto hodie. Sicq; viuamus tanq̃ mox
iudicandi ab eo. Et vtiq; ſi iſta penſemus, incipiemus deũ vehementer timere in tantum, vt cũ 3.Reg. 17.
beato Iob dicere poterimus: Conſiderans deũ, timore ſolicitor. Et rurſus: Sp quaſi tumentes 3.Reg 18.
ſuper me fluctus timui deum, & pondus eius ferre non potui. Hic autem timor præclarus fa- 4.Reg. 3. Iob. 23.
cit vitare peccata,& obſeruari mandata. Quemadmodum Salomon profitetur: Timor dñi Iob. 31.
fons vitæ,vt declinet à ruina mortis. Prouer. 14

¶THAV.

Appropin-

169 APpropinquet deprecatio mea in conſpectu tuo dñe].i.tibi cõplaceat,non repellatur à te D
Eccle.35 ſed effectũ ſalutarẽ obtineat,prout ſcriptũ eſt: Oratio humiliantis ſe nubes penetrabit,
Matt.7 [iuxta eloquium tuum].i.ſicut dixiſti & promiſiſti in ſacra ſcriptura, te daturum intellectum
orantibus te[da mihi intellectũ].i.illuminationem intellectiuam.Scriptum eñ eſt: Si qs vrm
Iacob.1 indiget ſapientia,poſtulet à deo,& dabitur ei. Et apoſt. Dabit tibi dñs de oĩbus intellectum.
2.Timo.1 Supra quoq; dixiſti:Intellectũ tibi dabo & inſtruam te. Vel,iuxta eloquiũ tuũ .i.ſecundũ cõdi
Pſalm.31 tionẽ & altitudinẽ ſacræ ſcripturæ da mihi intellectũ,eam intelligẽdi veraciter, quatenus ſicut
illa ſupnaturalis atq; altiſſima eſt,ſic conſeras mihi ſublimem mentis eleuationem,ſupnatura
170 lemq; intellectus mei illuſtrationẽ. ¶Intret poſtulatio mea in conſpectu tuo]vt omnino ad
mittatur ac impleatur à te. Moris eſt ſacræ ſcripturæ in his quæ affectũ cõcernũt, eũdẽ ſenſum
ſub alijs verbis frequenter repetere,vt accendat,&reaccẽdat atq; in ſeipſa æſtuãter ferueſcat vo
171 lũtas in diuino amore,& ſancto affectu[ſecundũ eloquiũ tuũ]quo miſericordit̃ pdixiſti,te au
xiliatu; egenis ad te clamãtibus[eripe me]ab omni periculo. ¶ Eructabũt labia mea hym
nũ].i.ex interiori lætitia proferent labia oris mei laudẽ & gratia; actionẽ[cũ docueris me] a
ctualiter [iuſtificationes tuas].i.mandata,vt ea luculent̃ & operatiue cognoſcã. Tunc quoq;.
172 ¶Pronuntiabit lingua mea eloquiũ tuũ]cantando laudes diuinas[qa oĩa mãdata tua æqui
173 tas].i.adeo iuſta & ſctã ſunt,,vt melius nuncupent̃ æquitas q̃ æqua. ¶Fiat manus tua]i.po
teſtas tua o deus oĩpotẽs ita ſe habeat circa me[vt ſaluet me]liberando animã meã à malis cor
roborandoq; eã in bonis[qm̃ mandata tua elegi]iplere magis,quã hoĩbus cõplacere,aut mun
174 do ſeruire. ¶ Concupiui ſalutare tuũ dñe].i.Chriſtũ & eius aduẽtũ ac fruitionẽ optaui.De q̃ E
Agge.2 vtiq; ſalutari ſeu Chriſto ſcriptũ eſt: Veniet deſideratus cũctis gentibus.Vel,concupiui ſaluta
re tuũ.i.ſalutẽ ſeu gratiã ſalutarẽ,vitã æternã,& gloriã conſummatã[& lex tua meditatio mea
175 eſt]obiectaliter,quia de ea eſt,& circa eã indeſinẽter verſat̃ cogitatio mea. ¶ Viuet],vt ſpe
ro in tua bonitate,o dñe[aĩa mea]p gratiã in via,p gloriã q̃q; in patria [& laudabit te]hic in
Pſalm.83 choatiue &imperfecte,illic vero conſummatiue,plene,ac ſempiterne,ſicut pdictũ eſt:Beati qui
habitant in domo tua dñe in ſecula ſeculo; laudabũt te[& iudicia tua].i.conſiderationes iudi
cio; tuo;, & mãdata ac verba diuia,q̃ tu iuſta dicas ſeu flagella qb⁹ in præſenti tuos electos
176 caſtigas[adiuuabunt me]qa eo; auxilio gratiã adipiſcar,p quã ad vitã æternã pducar. ¶[Er
raui ſicut ouis quæ perijt.]Nicolaus de Lyra,& quidam poſt eum opinantur,hoc non eſſe in
telligẽdũ de errore in moribus, vel de errore pcti &ignorantiæ,qa ſubiungitur,mandata tua
non ſum oblitus. Sed de errore quo viri contẽplatiui ad loca ſolitaria confugientes, æſtimant̃
ab hoĩbus mũdanis errare,inſipienterq; agere. Sed qa poſt verba hæc immediate ſubiungit̃ [q̃re
ſeruũ tuũ]ad q̃d refertur q̃d ſubdit̃ [qa mãdata tua non ſum oblitus] idcirco aptius arbitror,
vt intelligatur de errore culpæ & ignorantiæ. In multis eñ(vt Iacobus pteſtatur) offendim⁹
Iaco.3. oẽs. Et ſcdm Apoſt. Cõcluſit deus oĩa ſub pctõ,vt oĩm miſereat̃. Loquens ergo propheta in pſo
Galat.3. na populi fidelis ſeu hoĩs iuſti,q iterdũ à via veritatis receſſit. Erraui(inqt)à te dño deo meo,&
tuis pceptis ,ſequendo malignũ,ſicut ouis quæ perijt,eo quod paſtorẽ reliquit, propter q̃d lupi
Iſaiæ.53 morſibus patuit. Vnde ſcriptũ eſt:Oẽs nos quaſi oues errantes vnuſq́ſq; in viã ſuã declinauit
Idcirco o dñe q̃re ſeruũ tuũ.i.de manibus lupi ſeu dæmonis erue me,p gratiã viſita me,& reduc F
me ad ouile ouium electo;,pro qbus aĩam tuã poſuiſti. Quia mandata tua non ſum oblitus
finalit̃,q̃uis ad tẽpus ea neglexi. Ecce pſalmũ q̃titate verbo; magnũ, ſed ſenſuum excellentia
multo maiorem audiuimus. In q̃ q̃ſi per ſingulos verſus anima fidelis deũ amoroſe, fiducialit̃
q; affat̃,in quo ſaluberrima documẽta refulgẽt velut ſtellæ in firmamẽto, in q̃ affectuoſiſſimæ
pces cõſcriptæ ſunt,in q̃ docemur qd ad vitæ pfectũ ptineat,q̃tenus ſi eas virtutes & opa ſctã q̃
cantamus,in nobis viderimus,deo gratiſſimi ſimus,& tãto hũiliores,q̃to ex donis receptis ob
ligamur deũ amplius amare & honorare. Porro ſi bona iſta nõdũ recepimus, ſed vitijs & imp
Hebræ.6. fectionibus varijs implicamur,gemamus atq; ploremus,&ad perfectionẽ(ſicut Apoſt.mõet)
feramur,nec ſegnes efficiamur.

¶COMMENTARIVS IN PSAL. CXIX.

¶Expoſitio Tituli.

TItulus pſalmi nũc exponendi eſt. Canticũ graduũ. Dicunt̃ autẽ pſalmus iſte & quatuordecim immediate ſequẽtes,pſalmi,ſeu cãtica graduũ,qm̃ à ſacerdotibus atq; Leuitis cãtabãtur in aſcẽſu tẽpli,q erat p qndecim gradus. Per hos aũt corpales aſcẽſus,ſcdm doctores catholicos,deſignant̃ aſcenſus virtutũ in gradibus ſpiritualis ædificij,ſeu profectus. Sicut de virtuo
Pſal.83 ſis pdictum eſt. Ibũt de virtute in virtutẽ. Gradatim eñ & ordinate proficit hõ. Hi ergo ſpirituales gradus virtutũ tãgunt̃ in pſalmis iſtis. Quo; graduũ primus eſt, à vitijs huius ſeculi recedere,& futurum ſeculũ deſiderare. Senſus aũt tituli eſt. Pſalmus iſte eſt cãticũ graduũ, qa in aſcẽ

ſu gra

A ſu graduū templi cantabatur ad ſſam. Spūaliter vero dr̄ canticum graduum.i.exultatio men-
tis de ſpūali proceſſu virtutū. Loquens ergo propheta in pſona homīs ſpūaliter proficere cupi-
entis,ſuūq; profectum à pdicto fundamento ſeu primo gradu iam dicto inchoantis,ait:

¶Expoſitio pſalmi literalis.

1 AD dñm cum tribularer clamaui].i.cum mente aut corpore infirmarer,cum à mūdo
diabolo,& carne tentarer,aut aliquo modo dire affligerer, deū pro adiutore & ſal-
uatore inuocaui,ad eum confugi,ad eum clamaui .i. affectuoſe loquutus ſum, ſicut
& ipſe ſupra conſuluit:Inuoca me in die tribulationis. Vnde & ſcriptum eſt:Domie Pſalm. 49
deus Iſrael,anima in anguſtijs,& ſpūs anxius clamat ad te.Iſtud quippe eſt vnicū,optimumq; Baruch. 3.
in omni tribulatione ſolatium ad deū clamare,iuxta illud:In nobis non eſt tanta fortitudo vt
poſſimus reſiſtere,ſed cum ignoremus qd agere debeamus,hoc ſolum habemus reſidui,vt ocu- 2.Par. 20
los noſtros dirigamus ad te.Vnde venerabilis illa Sara vehementer afflicta,ait: Ad te dñe faci- Tobiæ. 3
em meam conuerto,ad te oculos meos erigo.Et ſanctiſſima illa Eſter ita pcata eſt:Dñe mi rex Eſter. 14
adiuua me ſolitariam,cuius pter te nullus alius auxiliator eſt. Sic ergo tribulatus clamaui ad
dñm,nec fruſtra.Nam [& exaudiuit me,]quemadmodū ſcriptum eſt:Salus populi ego ſum,di-
cit dñs,de quacunq; tribulatione clamauerint ad me,exaudiam eos. Et ſupra dixit: Cum ipſo
ſum in tribulatione,eripiam eum & glorificabo eum . Iſtum verſiculum Ionas propheta talit Pſalm. 90 Ione. 2
cecinit:Clamaui ad dñm de tribulatiōe & exaudiuit me.Maxie eñi adeſt miſericors deus famu-
lis ſuis tpe tribulatiōis , eoſq; indubitanē exaudit tpe congruo,dūmō ipſi pſeuerāter clamaue-
B rint & in noie Ieſu petierit.i.ea rogauerit q̄ ad verā ſalutē pficua ſunt. Vñ Sara illa filia Raguel
ait:Pro certo habetis q colit te dñe,qa vita eius ſi in probatione fuerit,coronabitur,ſi aūt in tri- Tob, 3.
bulatione fuerit,liberabitur,& ſi in correptione fuerit,ad miam peruenire licebit. ¶Dñe li-
2 bera aīam meā à labijs iniquis].i.ab his qui verba euidenter maligna, pungitiua, deriſiua,de- 2.Tim. 3
tractoria contra me proferunt [& à lingua doloſa].i.ab eo qui blandiendo, & mala ſub ſpecie
boni proponendo conatur animam meam à deo auertere,à ſpūali profectu retrahere,aut ali-
quo modo decipere. Ab his petit homo fidelis liberari,vel vt omnino iſta non patiatur,quate-
nus deo liberius atq; quietius vacet. Nam & Apoſt. Orate(inquit) vt liberemur à malis & im- Ibidem
portunis hominibus. Vel ne per iſta turbetur,& in bonis opibus impediatur,impatienſq; red-
datur,ſicut Apoſt. ait:Noli vinci à malo,ſed vince in bono malum. Quæ aūt ſequuntur dupli- Roma. 12
citer exponuntur. Primo,vt ſint verba prophetæ ad iniquum & doloſum. Eritq; ſenſus.
¶Quid detur tibi,aut quid apponatur tibi ad linguam doloſam].i.qd tibi o impie prodeſt,&
3 quis fructus te conſequetur,q verba tam mala atq; fallacia contra famulum dei pronuntias?
Vel ſic:Quid detur tibi,&c.i.quæ,qualis, & quanta tibi pœna infligetur pro peccatis loquutio-
nis tuæ.Et rñdetur. ¶Sagittæ potentis acutæ].i.pœnæ omnipotentis dei,quæ ſunt valde
4 acutæ & afflictiuæ,tibi reddentur pro tuis peccatis[cum carbonibus deſolatorijs].i.cum igne
infernali inextinguibili deſolatorio,in q̄ nulla eſt conſolatio de liberatione futura,ſed deſpera-
tio ſempiterna. Per ſagittas ergo acutas,intelliguntur pœnæ præſentis vitæ quæ impijs infe-
tur,vel pœnæ futuræ,aliæ à pœna ignis tartarei. Per carbones vero deſolatorios, ſignificatur
pœna infernalis incendij,quæ oim pœnarum grauiſſima eſt. Secundo exponuntur,vt ſint ver-
C ba dei ſeu prophetæ ad hoiem virtuoſum. Eritq; ſenſus . O homo fidelis,qd detur tibi auxilij,
aut quid apponatur tibi remedij ad linguā doloſam vincendam? tanq̄ dicat:Quid poterit tibi
conſilij atq; ſubſidij dari,q̄ contra linguam iniquam armeris & ſuperes? Et rñdet:Sagittæ po-
tentis acutæ.i.verba dei oīpotentis ignita & penetratiua,cū carbonibus deſolatorijs.i.cū ex-
emplis eoꝝ q poſt vitam facinoroſam ad conuerſationē religioſam conuerſi ſunt,dabunt tibi
pro armis cōtra linguā doloſam. Scientia eñi ſcripturaꝝ ſeu verba ſpūs ſancti,maxime valent
contra linguam doloſam,ita vt nec ipſi efficiamur in loquendo doloſi, nec à lingua doloſa fal-
lamur,neq; p impatientiā ſuperemur. Oia eñi iſta impiem⁹, ſi ppendamus quantū diuina ſcri- Iſaiæ. 12
ptura reprobat linguā doloſam. Scriptū eſt eñi:Fraudulenti vaſa peſſima ſunt. Et iteꝝ: Male- Malach. 1 Pſalm. 5.
dictus doloſus. Deniq;:Viꝝ ſanguinū & doloſum abominabitur dñs. In Eccl'o q̄q;:Qui ſophi- Eccle. 37.
ſtice loquit,odibilis eſt, in omni re defraudabit:non eſt illi data gr̄a à deo,omni eñi ſapiētia de-
fraudatus eſt. Dicunt autē verba ſacræ ſcripturæ ſagittæ acutæ , qm̄ animā vulnere charitatis
transfigunt,peccata mortificant,interiora aīæ penetrant. Vnde ſcriptū eſt:Poſuit dñs os meū
quaſi gladiū acutū,& poſuit me quaſi ſagittā electā. Et Apoſt. ait:Viuus eſt ſermo dei & efficax Iſa 49
& penetrabilior omni gladio accipiti,& ptingens vſq; ad diuiſionē animę ac ſpiritus. De his Hebræ. 4
Chr̄i ſagittis dictū eſt ante:Sagittæ tuæ acutæ,populi ſub te cadent,&c. Porro exēpla ſctōrum Pſalm. 44
dicunt carbones deſolatorij.i.vaſtatorij,qa ad amorē & imitationē nos inuitāt,& qcqd dęmō
5 in nobis cōſtruxit,vice vitia & pctā deuaſtant,deſtruunt & expellūt. ¶Hei mihi]miſero &
peregrino

peregrino [qa incolatus meus] .i. habitatio mea in pñti exilio [prolongatus eſt] .i. nimis lon- D
ga mihi ad patriam aſpiranti videtur. Hoc conuenit hia, q feſſi de vita pſenti toto deſiderio pa
Phil. 1. Ibidem triam appetunt, q cum Apl'o dicere pñt: Noſtra conuerſatio in cœlis eſt. Et: Cupio diſſolui &
Hebræ. 1 eſſe cum Chriſto. Et: Non habemus hic manentem locum, ſed futurũ inqrimus. Hi talea dicere
Tob. 3. Hebr. 13 poſſunt illud Tobiæ, Nunc dñe ſcdm voluntatem tuam fac mecum, & pcipe in pace recipi ſpm
meum: expedit eñi mori mihi magis, quã viuere. Tales fuerunt antiqui ſancti, de qbus à Paulo
dicitur: Defuncti ſunt omnes iſti, non acceptis repromiſſionibus, ſed à longe eas aſpicientes &
Gen. 25. ſalutantes, & confitẽtes, qa peregrini & hoſpites ſunt ſup terram [habitaui] in iſto exilio [cum
habitãtibus Cedar]. i. cum pctõribus tenebroſis & excæcatis. Cedar eñi interpretatur tenebræ.
Erat q; Cedar filius Iſmaelis [multũ incola]. i. exul & peregrina [fuit aĩa mea] in ſeculo iſto.
Hic eñi degit in regione diſſimilitudinis, in carcere mortis, in graui exilio ad patriã pperans, à
multis in qbus quotidie euagat, ad vnũ illd altiſſimũ, in q ppetue ſtabiliat, gemẽs atq; feſtinãs.

¶Cum ijs q oderant pacem] .i. cũ turbulentis & murmuratoribus, & ſanctæ vnitatis diui-
ſoribus [erã pacificus] nõ litigando, ſed oĩa patient ferendo [cũ loquebar illis] charitatiue, in-
crepatorie, rõnabilr & modeſte [impugnabãt me gratis] .i. ſine cauſa cõdigna, reddẽtes malũ
Amos. 5 p bono, prout apud Amos inducit: Odio habuerunt corripientẽ, & loquentẽ pfecte abomiati

¶Explanatio allegorica eiuſdem Pſalmi de Chriſto. (ſunt.

ALiqui aũt exponunt hunc pſalmũ ad literã de populo Iudæorũ in captiuitate Babylonica
exiſtenti. Et ꝗuis litera ad hoc valeat applicari, parũ tamen deuotionis cõtinet expoſitio
talis. Melius ergo eſt, vt de Chriſto exponatur, in cuius perſona loquens propheta, ait: Ad do- E
Marc. 14. minum. i. ad deum patrem, cum tribularer. i. paſſione inſtãte ſeu pſente, qñ cœpi triſtari & pa
Lucæ. 22. Matth. 26 uere, qñ factus eſt ſudor meus ſicut guttæ ſanguinis decurrentis in terram, clamaui, dicẽdo: Pa
Luc. 22 ter, ſi fieri poteſt, trãſeat à me calix iſte. Imo factus in agonia, prolixius oraui, & exaudiuit me
Matth. 26 pater in eo quod dixi: Veruntamen non mea voluntas fiat, ſed tua. Quod intelligendum eſt de
Hebr. 5 appetitu naturali, quo Chriſtus homo horruit mortem. Hoc eſt, quod dicit Apoſt. Chriſtus in
diebus carnis ſuæ, preces, ſupplicationeſq; ad eum qui poſſit illum saluũ facere à morte, cũ cla-
more valido & lachrymis offerens, exauditus eſt pro ſua reuerentia. Dñe, pater, libera animã
Iohan. 19 Matth. 26 meam. i. meipſum, ſeu vitam meam corpalem, à labijs iniquis, Iudæorũ clamantiũ: Tolle, cru-
Lucæ. 22 cifige eum, & à lingua doloſa, Iudæ proditoris, qui dixit: Quemcunq; oſculatus fuero, ipſe eſt,
tenete eum, & ducite eum caute. Poſtulat aũt Chriſtus liberari ab ijs, non vt non occidat, ſed
ne in morte detineatur. Quod vero ſubiungitur, Quid detur tibi, aut quid apponatur tibi, &c.
poteſt eſſe verbum prophetæ ad aduerſarios Chriſti Iudæos, ſecundum ſenſum in præcedẽti
articulo poſitum. Et rñdetur: Sagittæ potentis acutæ. Vbi p ſagittas potentis acutas intelligun-
tur pœnæ Iudæis inflictæ à potente exercitu Romanorũ, in vltiõem ſanguinis Chriſti. Per car-
bones quoq; deſolatorios intelliguntur combuſtiones, quibus Romani incenderunt & com-
buſſerunt templum & ciuitatem Ieruſalem, & cæteras vrbes Iuda cum magna parte populi.
Iſaiæ. 42 De qua pœna Iudæorũ Iſaias euidenter vaticinans, inter cætera ait: Laqueus iuuenũ omnes,
& in domibus carceris abſconditi, facti ſunt in ruinam, nec eſt qui eruat in direptionẽ, nec eſt F
qui dicat, redde. Quis dedit Iacob in direptionem, & Iſrael vaſtantibus eum, nonne dñs? Ipſe eſt
cui peccauerunt, & noluerunt in vijs eius ambulare, ipſe combuſſit eum in circuitu, & nõ co-
gnouit, & ſuccendit eũ, & non intellexit. Hæc verba beatiſſimi Iſaiæ de nulla alia oppſſione Iu-
dæorũ intelligi poſſunt, niſi de ea quam à Romanis ppeſſi ſunt, in qua nunc vſq; premũtur &
pmanent, nec tñ cognoſcunt ſuum pctm̃, idcirco veniam nullã merent. Deinde Chr̃s vt viator
Marc. 9. aliquo modo exiſtens atq; paſſibilis glorificandus, nondũ glorificatus ait: Hei mihi, qa incola-
tus meus prolongatus eſt. Deſiderauit eñi Chriſtus ab iſto exilio liberari, ad patriãq; reuerti,
propter quod loquutus eſt: O generatio incredula, quãdiu apud vos ero, quãdiu patiar vos? Et
Iohan. 14 iterũ: Si diligeretis me, gauderetis vtiq;, qa vado ad patrem. i. mihi de meo reditu ad patrẽ gra-
tulanti, congratularemini. Habitaui cum habitantibus Cedar. i. cum excæcatis & obtenebra-
Baruch 3. tis Iudæis, inter q̃s multo conuerſatus ſum tpe, prout alibi dr: Poſt hæc in terris viſus eſt: & cũ
hoĩbus cõuerſatus eſt. Multũ incola. i. peregrina in hoc mundo fuit aĩa mea. Incola eñi vocat
Iere. 14 qui alienã terrã immorat vel colit, & à patria ſua longe ſeiunctus eſt. Sic aũt Chriſtus pegrinus
Iohan. 18 & incola erat in vita præſenti, quemadmodũ Ieremias dixit ad eum: Quare quaſi colonus vẽ-
turus es in terra, & quaſi viator declinans ad manẽdum? Vnde & Chriſtus teſtatus eſt: Regnũ
Iohan. 1. meũ nõ eſt de hoc mũdo. Quãuis eñi terra iſta nõ ſit aliena Chriſto conditione, qa creauit eã,
& venit in propria, dr tamen aliena, qm̃ non erat ei pro patria. Cum his q oderunt pacem. i.
cũ Iudæis q fraternæ charitatis concordiã, euangelicæ pdicationis pacẽ, veramq; mẽtis in deo
tranquillitatẽ abiecerũt, aduerſantes mihi & meis diſcipulis, eram pacificus, nihil eis moleſtiæ
inferens,

A inferens,imo bona pro malis reſtituens:cum loquebar illis, redarguendo peſſimã vitã eoꝝ, p̄
dicando eis contemptũ diuitiaꝝ,& regnũ cœloꝝ. dicẽdoq; eis me eſſe Chr̃m in lege ꝑmiſſum, Iohan.4
impugnabant me verbis & ictibus,gratis,dicentes: Tu de teipſo teſtimonium ꝑhibes,teſtimo Iohan.8
nium tuũ non eſt veꝝ. Et nunc tentantes me p̄cipitare,nunc lapidare,tandem vero me crucifi Lu.4
gentes. Ecce in pſalmo hoc breui ac ſentẽtioſo docemur profectum noſtꝝ ſpũalem gradatim Iohan,10
incipere,ꝑ receſſum à priſtinis vitijs,ſicut ſcriptura hortatur: Fili peccaſti,ne adijcias iteꝝ,ſed Math.27
de p̄teritis dep̃care vt tibi dimittantur,& quaſi à facie colubri fuge pc̃tã. Docemur inſup in om̃i Eccle.21
tribulatione ad deũ clamare, eũq; p̄cipue exorare, vt modis p̄dictis liberemur à labijs iniquis,
& lingua doloſa,tam alioꝝ q̃ propria. Corrumpunt em̃ mores bonos colloquia mala,ſcd̃m
Apoſt. Edocet quoq; nos pſalmus iſte,p̃ntem vitam cum omni ſua voluptate & gloria aſpna 1.Cor.15
ri, cæleſtiſq; patriæ felicitatem præcordialiſſimo appetitu deſiderare, & cum turbulentis ho Math.5.
minibus pacifice cõuerſari,qm̃ Chriſto teſtante: Beati pacifici,qm̃ filij dei vocabuntur.

COMMENTARIVS IN PSALMVM C.XX.

❡ Expoſitio Tituli.

TItulus pſalmi eſt. Canticũ graduũ. Cuius intellectus in p̄cedentis pſalmi expõne aptus eſt.
Hic aũt eſt ſecundus pſalmus gradualis, In quo agit de ſecundo gradu ſpũalis profectus,
vicz de imploratione diuini auxilij, q̃d relinquentibus priſtina vitia maxime neceſſarium eſt.
Ait ergo propheta in pſona hoĩs ſpũaliter aſcendentis,& priora peccata derelinquentis.

❡ Expoſitio pſalmi.

1 B LEuaui] contemplando,orando,pſallendo,amando [oculos meos] præſertim intel
lectuales & etiam corporales,quatenus per exterioris viſus eleuationem viſus inte
rior erigatur [in montes].i.ad cœlos,ad angelos ſanctos,ad ciues cœleſtes. Vnde ad
ſanctũ Iob dr̃: Ad aliquem ſanctoꝝ conuertere [vnde].i.de q̃bus montibus [veni
et] vt confido [auxilium mihi] quia per angelos ſanctos mittit nobis creator omnipotẽs gra Iob.5.
tiam cœleſtis auxilij. Omnes nanq; (ſecundũ Apoſt.) ſunt adminiſtratorij ſpũs in miniſteriũ Hebræ.1.
miſſi,propter eos qui hæreditatem capiunt ſalutis. Qm̃ tamen auxilium iſtud eſt ab angelis in
2 ſtrumentaliter,& miniſterialiter,à deo aũt principaliter,ideo ſubditur: ❡ Auxilium meum
à dño,qui fecit cœlum & terram.] Poſſunt quoq; iſta aliter explanari,hoc modo: Leuaui ocu Gene.1
los meos interiores in montes.i.ad altas cõſiderationes,ad contemplationes ſublimes. Iõ q̃ro.
Vnde veniet auxilium mihi? Et ſpũ ſancto inſtructus,reſpondeo. Auxilium meum à dño,qui
ait: Perditio tua ex te,in me tantũmodo auxilium tuum. Et alibi: Non in exercitu nec in robo
re,ſed in ſpũ meo dicit dñs. Itaq; auxilium meum à dño,non particulari,ſed vniuerſali om̃ibus Oſee.13
dominante,qui creauit cœlum & terram,quemadmodum in Geneſi ſcribit: In principio fecit Zach.4
deus cœlum & terram. Per cœlum vero & terrã hoc loco intelligenda ſunt omnia intermedia Gen.1.
atq; vniuerſa in eis contenta. Præſertim aũt ꝑ cœlũ intelligitur cœlum empyreum,q̃d ſecun
dũ Damaſcenũ eſt continentia viſibilium & inuiſibilium. Hac igitur diuini auxilij fultus fidu
cia,vir fidelis ſeipſm affatur,dicendo. ❡ Non det in cõmotionem pedẽ tuum].i.ſpũalem tuũ
profectum,cordis tui affectũ,animæ tuæ ſtabilitatẽ non permittat deus deficere, diſperire [neq;
C dormitet].i.ꝑ modum fatigati, ſeu dormientis ſe non habeat [qui cuſtodit te].i.deus om̃ps q
eſt oĩꝫ electoꝝ p̄cipuꝰ cuſtos. Et ecce vir ſc̃tus ex interiori ſpũs inſtinctu ſe exauditũ aduertẽs,ad
4 iecit. ❡ Ecce non dormitabit] tanq̃ laſſus [neq; dormiet] tanq̃ ab exteriori exercitio ceſſans
[qui cuſtodit] ꝑ grãm & angeloꝝ ſubminiſtrationem [Iſrael] .i. plebem fidelium,ſeu vnum
quemq; fidelem. Qm̃ deus electos ſuos inceſſanter cuſtodit,gubernat & protegit,iuxta illud: Iſaie.48
Ego deus tuus docens te vtilia gubernans te in via q̃ ambulas. Dicitur aũt deus & angeli ſan
cti dormire ſeu dormitare,ſicut dicuntur iraſci & pœnitere, vcz ſcd̃m ſimilitudinem, nõ ſcd̃m
5 veritatem. Dr̃ ergo deus dormire,dum ceſſat gratioſe ſuccurrere. ❡ Dñs cuſtodit te] in bono
cõſeruans,& à malo p̄ſeruans te in via p̃ntis exilij. Vnde à viro ſancto dr̃: Sit dñs in itinere ve Tobiæ.5
ſtro,& angelus eius comitetur vobiſcũ [dñs protectio tua] .i.cauſa ꝓtectionis tuæ ſeu protector Gene.14
tuus [ſup manũ dexteram tuã].i.magis ac fortius quã dextera tua,quę fortius defendere ſolet,
te protegere poſſit. Propter q̃d ait: Ego protector tuus ſum. ❡ Per diem ſol non vret te,neq;
6 luna ꝑ noctem.] Quemadmodũ tp̃s ſcu dies & nox dicunt facere,q̃ in ipſis fiunt, prout in libr.
Macha. hr̃: Videns Ionathas q̃a tp̃s eum iuuat. Sic ſol q̃ p̄eſt diei, eamq; cauſat, & luna p̄ſidens
nocti,aſſerunt ea efficere q̃ in die fiunt aut nocte. Et hoc mõ dixit q̃dam Anachoreta ad aliũt 1.Mac.12
Infra q̃draginta annos nõ vidit me ſol manducantẽ. Cui alter: Nec me (inq̃t) iraſcentẽ. Et i lib. Gen.1.
Iudic. Stellæ manẽtes in curſu & ordie ſuo aduerſum Siſarã dimicauerũt. Eſt itaq; ſenſus. Per Pſal.135.
diẽ ſol nõ vret te.i.in die nõ vreris,nõ deſtrueris,neq; ꝑibis, neq; luna ꝑ noctẽ.i.tp̄e nocturno Iudic.5
nõ vreris ſicut nec in die. Quem em̃ deus cuſtodit & protegit, nunq̃ vrit.i.nunq̃ ſpũalr conſu

mitur

Isa.43 mitut flamma libidinis,igne impietatis,ardore pc̄ti. Sicq; ſcriptū eſt: Cum ambulaueris in ig= D
ne,nō comboreris,& flamma non ardebit in te. Hoc cantat eccleſia de ſanctis qbuſdam marty
ribus,q vtiq; corporal'r combuſti ſunt igne,non aūt ſcd̄m ſenſum p̄dictum. ❡Dn̄s cuſtodit 7
Acto.14 te ab om̄i malo] culpæ mortalis,& etiā à malo pœnæ,nō vt non patiaris,cum p̄ moltas tribu=
lationes oporteat nos ſaluari,ſed ne pœna aniæ tuæ noceat, Imo deo ordināte ineffabiliter p̄=
ficit ei,qa p̄ eam ſeruando patientiā,mereſ vitā æternā. Itaq; dn̄s cuſtodit te o hō electe,ab om̄i
malo,vel ſimpl'r ab om̄i malo,ſi nullū incidis malū. Vel,ab om̄i malo à quo cuſtodiris ſeu p̄ſer=
oaris,vt ſcias donum dei eſſe,ſi aliquod malō euadis [cuſtodiat aoimā tuā dn̄s] ne gr̄am per=
das,ne caro ei præoaleat,ne finaliter pereat. ❡Dn̄s cuſtodiat introitū tuū & exitum tuū ex 8
hoc nunc & vſq; in ſeculū].i.oīa opa tua interiora & exteriora. Vel,introitū tuū.i.inchoationē,
dum opus bonū aggrederis,& exitū tuū.i.opis cōnſommationē,quatenus cuncta opatio tua à
deo ſemp̄ incipiat,& per eom cœpta finiatur. Vel,introitū tuum.i.conuerſationē tuam in hoc
mundo,p̄ quam hunc locū pegrinationis p̄ſītis ingrederis,& exitum tuū quo à corpe ſeparabe=
Iohan.10 ris,mundū exibis. De iſto introitu & exitu ait Saluator: Ego ſum oſtiū:p̄ me ſi quis introierit,
ſaluabitor,& ingredieſ & egredietur,& paſcua inueniet. Ecce pſalmū iucundū & doctrina=
lem audiuimus,in quo nobis diuina prouidētia hilariter cōmendatur. Leoemus igitur oculos
noſtros ad angelos ſanctos,deuotiſſime inuocantes ſinguli eos qbus ſpecialiter ſumus cōmiſ=
ſi,vt nunq̄ deſinant nos propitius intueri,cuſtodire,defendere,totumq; nr̄m auxiliū cōſtitua=
Iob.4. mus in deo,dicentes illud Iob: Ecce non eſt auxiliom mihi in me.

COMMENTARIVS IN PSALMVM CXXI. E

❡Expoſitio Tituli.

PORro titulus pſalmi p̄ſentis eſt in ſenſu & verbis idem cum titulo pſalmi præcedentis,vcz
canticū graduū. Videtur q; ad literam pſalmus iſte loqui de ædificatione templi à Salomo
2.Reg 7. ne cooſtructi;quod Dauid ſciens futurū,ita exorſus eſt.

❡Expoſitio pſalmi literalis.

LAetatus ſum in his quæ dicta ſunt mihi] per reuelationem diuinam,& Nathan pro
2.Reg.6. phetam. Et q̄ ſint hæc,pandit [io domū dn̄i].i.templum à filio meo Salomone ædi= 2
ficandū [ibimus.] Quamuis aūt domū iſtam Dauid ingreſſus non ſit,'qm̄ ante eius
conſtructionem defunctus eſt,connomerat tamen ſe alijs qui introierunt, eo modo
loquendi quo aliqd dr̄ fieri à cōmunitate,'qm̄ fit ab aliqoibus ad cōmunitatem pertinētibus.
2.Reg 7. Legitur aūt qualiter Dauid propoſuit ædificare templum deo Iſrael, q miſit ad eum Nathan
pphetam dicens per eū,q ip̄e non ædificaret ſibi templū,ſed filius eius. ❡ Stantes erant pe= 2
des noſtri].i.noſipſi populus dei,ſeu filij Iſrael,ſtetimus corporaliter [in atrijs tuis o Ieruſalē.]
3.Reg.7. .i.in atrijs templi & ciuitatis. Habuit nāq; templū Salomonis plura atria. Vnū,in qoo ſtabant
& offerebant ſacerdotes. Aliud,in quo ſtabant & exorabant hoīes mondi. Tertiū erat atrium
immundorū. Similiter ciuitatē Ieruſalem clauſit Salomon triplici muro,ſicq; plura atria habu=
it ciuitas de qua ſubdit: ❡Ieruſalem] eſt [quæ ædificatur vt ciuitas].i.à Salomone ædifica= 3
tur. Vel potius in ædificijs melioratur,tam excellenter atq; regaliter,ſicut decet regiam ciuita=
tem,ſeu regni Metropolim ædificari [cuius participatio eius in idip̄m]. i.ciuitas iſta aſſociata F
eſt templo, Nam in Hebræo habetur: Quæ aſſociatur ei ſimul. Vel dr̄ participatio eius in idip̄m
p̄p̄ ciuiū cōmonionem,& pacificam cōuerſationem,vel propter ædificiorū mutuam confortaz
tionem ac decorationem. ❡Illuc eīm].i. ad hanc ciuitatem & templū in ea cooſtructū [aſcē= 4
deroot tribus] videlicet [tribus dn̄i].i.duodecim tribus Iſrael,q̄ dicuntur tribus dn̄i,quia cæte
ris gentibus ad idololatriam deuolutis,ipſi vnū verū deum coloerunt [teſtimonium Iſrael].i.
ſicut Iacob alio nomine Iſrael dictus teſtatus eſt,& ſicut ei deus p̄dixit. Nam de ædificatione tē
Ge.12.13. Gen.28 pli Iacob pphetauit. Quam terribilis(inqoiens)eſt locus iſte. Non eſt hic aliud niſi domus dei.
Aſcenderont itaq; [ad confitendū nomini dn̄i].i.vt deum laudarent.eiuſq; beneficia recogno
Leuit.2 ſcerent in templo diebus ſolennibus,ſicut in lege Moſi continetur. Non eīm poterant offerre ſa
crificiū,niſi in vno loco.i.tēplo ædificato. ❡[Quia illic] videlicet in ciuitate & templo Ieruſa= 5
lem [ſederunt ſedes.] Ponitur continens pro contento,vt ſit ſenſus,ſedes.i.ſedentes in ſedibus
Deut.16 iudicialibus [in iodicio].i.vt iudicarent populū. Ad reges nanq; & ſummos ſacerdotes in Ie=
ruſalē habitantes,pertioebat determinare cauſas dubioſas & magoas emergētes,ſicut in Deu
teron. ſcriptū eſt [ſedes ſuper domū Dauid] .i. ſedentes ſeu p̄ſidentes iſti ſederunt ſuper domū
Dauid,quatenus populū, ſeu familiam Dauid regis iuſte iudicarent. Deinde inuitat propheta
alios ad orandū pro bono ſtatu Ieruſalē. ❡[Rogate] o filij Iſrael deū ea, [quæ ad pacē ſunt 6
Ieruſalē].i.populo habitanti in ea [& abundantia] ſpiritualiū,temporaliū bonorū detur diuini
tus [diligentibus te] o Ieruſalē ciuitas dei ſummi. ❡[Fiat pax in virtute tua].i.in forti tua ſtru 6
ctura,

A ſtura, ne aduerſarius te expugnet[& abundantia] victualiam fiat o Ieruſalem[in turrib⁹ tuis]
8 in qbus cuſtodes ciuitatis vigilare & arma reponere ſolẽt. ¶ [Propter fratres meos].i. Iudęos co
gnatos[& proximos meos].i. cæteros fideles[loquebar pacem de te].i. deum in oratione affa
tus ſum, deprecans eum pro pace tua. Ordioatur eñi locus ſeu ciuitas ad populum, non popu
lus ad ciuitatem. Iccirco orandum eſt pro pace ciuitatis propter populum, non econtra. Maxi
9 me vero orandum eſt pro pace loci, quatenus cultus dei augeatur, ideo additur ¶ [Propter do
mum dñi dei noſtri] propter templum & cultum diuinũ in eo perficiendum [quæſiui] orando
[bona] .i. ſtatum pacificum abundantiamq; bonoꝝ [tibi] o Ieruſalem.

¶ Expoſitio anagogica eiuſdem pſalmi, & quõ allegorice exponi poſſit.

ANagogicum deniq; intellectum ſequendo, loqtur Propheta de cœleſti Ieruſalem, de qua
ait Apoſt. Illa quæ ſurſum eſt Ieruſalem libera eſt, quæ eſt mater noſtra. Congrue aũt põ Gal. 4.
nitur hic tertius pſalmus gradualis poſt duos ſequentes, qm̃ primus gradus aſcenſionis inter
næ eſt exire de malis & vitijs ſeculi. Scd̃s implorare auxilium dei. Tertius confidere de peruẽ
tione ad vltimum finem ſeu vitã æternã: de q̃ vtiq; gradu hic pſalmus ptractat. Loquens ergo
Propheta in pſona hoĩs pñtia cuncta paruipendentis, manſionẽq; cœleſtem p̃cordialiter cupi
entis ait: Lætatus ſum. in dño ſpũali lætitia, in his. i. ex conſideratione hoꝝ, quæ dicta ſunt mi
hi à pphetis atq; apoſtolis ſucceſſoribuſq; ipſoꝝ, vel p reuelationem angelicam, ſeu inſpiratio
B nem internam. Quæ aũt dicta ſint ſubdit: In domum dñi. i. eccleſiam triumphantẽ, patriã bea
torum, in regnũ cœloꝝ ibimus, poſt huius vitæ incolatum, cum ab oi reatu fuerimus expurga
ti. Hoc dicit nobis Apoſt. Scimus qm̃ ſi terreſtris domus nr̃a huius habitationis diſſoluatur, ꝙ 2. Cor. 5.
ædificationem habemus ex deo, domum non manufactam æternam in cœlo. Et iteꝝ: Ingre Heb. 3
diemur in illam requiẽ nos q credidimus. Chr̃s q̃q;: Vado (inqt) parare vobis locum, & iterum Iohan. 14
veniam & aſſumam vos ad meipſum, vt vbi ſum ego & vos ſitis. Et iteꝝ dñs ait: Ecce ego creo Iſaiæ. 65
cœlos nouos & terram nouam, & exultabitis & gaudebitis vſq; in æternũ in his quæ ego creo:
Hoc aũt q̃d dicit: In domum dñi ibimus, eſt ꝟbum bonæ ſpei. Non eñ certitudinaliter ſcimus
hoc, niſi dicantur hæc verba in perſona eccleſiæ. Deniq; q̃ vehementer, ineffabiliter, incompa
rabiliterq; gaudendum eſt nobis de hoc, ꝙ in hanc domum dñi ſumus ituri, in qua deus ſubli 1 Iohan. 3
mis & bñdictus facie ad faciem ſine fine videtur, in qua inuenitur æterna ſecuritas & plena iu Matth. 22.
cunditas, in qua erimus ſicut angeli dei, ſatiabiturq; in bonis deſiderium noſtrum. Huius do
mus ingreſſu dignus non eſt, q in carnalibus iucundatur, q in ſenſibilibus detinetur, q nõ con Lucæ. 1
templatur cœleſtia, q non ſeruit deo in ſanctitate atq; iuſtitia. Quia vt aſſeritur, nõ intrabit in Apo. 18
illam aliquid coinquinatũ. Signum aũt & cauſa ſperandi, ꝙ ibimus in domum dñi, eſt, qa iam
ſtantes erant pedes noſtri. i. deſideria nr̃a & contemplationes noſtræ fixa & ſtabilita fuerunt Philip. 3.
in atrijs tuis Ieruſalem. i. in manſionibus regni cœleſtis, ita ꝙ conuerſatio noſtra fuit in cœlis,
& oĩa opa nr̃a ordinauimus ad vitam æternã, quam ſumme atq; finaliter deſideramus. Hoc
eſt quod ait Apoſt. Acceſſiſtis ad montem Sion, & ciuitatem dei viuentis, & Ieruſalem cœleſtẽ Heb. 12
C & multoꝝ milium angeloꝝ frequentiam, & eccleſiam primitiuoꝝ, q conſcripti ſunt in cœlis.
Alibi q̃q;: Nos (inqt) reuelata facie gloriam dñi ſpeculantes in eandem imaginem transforma
mur, de claritate in claritatem. Ieruſalem, iſta cœleſtis eſt, quæ ædificatur quotidie vſq; ad cõ 2. Cor. 3
ſummationem ſeculi ex viuis lapidibus. i. ſc̃tis animabus ad patriam peruenientibus, vt ciuitas 1. Petri. 2.
ſumma atq; pfecta, vel taliter qualiter decet ædificari ciuitatem regis æterni. Aedificatur eñ
ex precioſis, politis, rationalibus ac ſanctis lapidibus, ſcz angelis atq; hoĩbus, quõ Paulus te
ſtatur: In Chriſto oĩs ædificatio conſtructa creſcit in templum ſc̃tũm in dño, in quo & vos co
ædificamini in habitaculũ dei in ſpiritu ſancto. Ciuitas aũt dicitur quaſi ciuium vnitas. Tanto Ephe. 2
igitur cœleſtis Ieruſalem verius ciuitas appellatur, q̃ aliqua manſio viæ, q̃to cœleſtium ciuium
maior concordia eſt, q̃ aliquoꝝ in via. Cuius participatio eius in idipſum, hoc eſt, oẽs ciues hu
ius ciuitatis idẽ bonũ participant, qm̃ eodẽ ſummo bono omnes fruuntur. Magis tñ & minus, ſe
cundum ꝙ magis ac minus dilexerunt. Deus ergo eſt idipſum eius. i. inuariabile indiuiſumq;
bonum ſupernæ Ieruſalem, cuius participatio, hoc fruitio, beatitudo, deificatio, qua diuinam
bonitatem participat, eſt vniformis & ſempiterna, quemadmodum ſcriptum eſt: Hæc eſt vita Iohan. 17.
æterna, vt cognoſcant te verum deum. Et iterum: Similes ei erimus, quia videbimus eum ſicu 1. Iohan. 3
ti eſt. Vel, cuius participatio eius in idipſum. i. bonum omnium eſt bonum ſinguloꝝ, & econ
uerſo in ciuitate cœleſti. Cum enim amor ſit ſui diffuſiuus & communicatiuus, ſicut in patria
eſt perfectiſſimus mutuus amor omnium beatorum: ſic ibi eſt pleniſſima communio beatitu
dinis ſinguloꝝ. Nã de felicitate vnius alius gaudet ſicut de propria, imo ſinguli ſingulis cõgra
tulantur, & ſuperiores inferioribus tradunt de perfectionibus ſibi diuinitus datis, ſecundũ ma
gnum Dionyſium. Hæc aũt nulli ciuitati terrenæ pprie cõpetunt. Illuc eñi, hoc eſt, ad ſupernã

A In Chriſto Ieſu. Illuc em̃, hoc eſt, ad eccleſiam militantem aſcenderunt tribus tribus dñi. i. fami
liæ atq; progenies electoꝝ ad fidem & gratiam, ſc; Chriſtiani, de quibus in Act. dicitur: Cre
diderunt quotquot præordinati erant ad vitam æternã. Nam & ad eccleſiã materialem Chri Act. 13.
ſtiani corporali motu conueniunt. Ad eccleſiã aũt ſpũalem. i. congregationem fideliũ ſeu eccle
ſiaſticam vnitatẽ conueniunt affectu, fide & opẽ, idem credendo, idem ſperando, idem amãdo
eademq; præcepta ſeruando. Quia illic ſederunt ſedes in iudicio. In eccleſia nãq; conſtituti ſunt
iudices, tam ſpirituales q̃ ſeculares, & iſti ſunt ſedes. i. in ſede ſedentes ſuper domum Dauid. i.
præſidentes populo Chriſti, q̃ ſignificatur per Dauid. Rogate, o ſancti in patria, & o oẽs deuo
ti in via quæ ad pacem ſunt Ieruſalem. i. illa veſtris precibus procurate eccleſiæ, quæ ſunt ꝑ ſpi
rituali pace & ſtatu pacifico eius. Hoc em̃ orauit Apoſt. Obſecro (inquiens) fieri orationes pro 1. Timo. 2
oĩbus hoĩbus, pro regibus, & oĩbus qui in ſublimitate conſtituti ſunt, vt quietam & tranquillã
vitam agamus in omni pietate, & abundantia gratię & virtutum ſit o eccleſia diligentibus te,
id eſt, vniuerſis q zelum pium & amoroſum hñt pro bono ſtatu ac ſpũali profectu totius eccle
ſiæ militantis, qualis extitit Paulus, quẽ ſollicitudo oĩm eccleſiaꝝ afflixit. Propter fratres meos 2. Cor. 11.
& proximos meos, hoc eſt propter ſalutem & informationem fratrũ ac proximoꝝ meoꝝ, loq
bar in oratione mea ad deum bona de te, rogando deum vt bona ſpũalia tibi conferret. Pro
pter domum dñi dei nři, hoc eſt, vt eccleſia Chriſti modo ꝓficeret in gratia, & poſtmodũ eſſet
in gloria, quæſiui bona tibi. i. dona dei tibi acq̃rere laboraui o eccleſia Chriſti nunc militans,
B ac ſi dicat: propter tuam ſalutem, non propter meã commoditatem ſtuduí tibi auxiliari. Ecce
pſalmum ſpirituali hilaritate ꝑfuſum animamq; deuotam ſpũaliter lætificantem audiuimus,
quem decet nos cum ꝯcordiali gaudio decantare, nec primum pſalmi huius verſiculũ ſine cha
ritatis feruore ac ſpiritualis iucunditatis exceſſu depromere. Et q̃a ad hanc cœleſtem Ieruſalẽ
in qua eſt ineffabilis concordia charitasq; pleniſſima nemo ꝑtingit, niſi charitatis & pacis ama
tor & obſeruator, conemur in vera dei ac proximi dilectione viuere atq; ꝓficere, ꝑpendentes
& adimplentes illud beatiſſimi Apoſt. Obſecro vos in domino, vt digne ambuletis deo, voca Ephe. 4
tione qua vocati eſtis, cũ omni humilitate & manſuetudine, cum patientia ſupportantes inui
cem in charitate, ſoliciti ſeruare vnitatem ſpũs in vinculo pacis. Sic itaq; conuerſantes in mili
tanti eccleſia, digni habebuntur ingredi eccleſiam triumphantem cœleſtẽ Ieruſalem, qñ vitã
ciuium eius imitant in terra. Hanc em̃ ciuitatem ſupernam eleganter deſcribens Iſaias, in dei ꝑ
ſona ait: Ponam viſionem tuam pacem, & præpoſitos tuos iuſtitiam, occupabit ſalus muros
tuos. Non erit tibi amplius ſol ad lucẽdum ꝑ diem, nec ſplendor lunę illuminabit te, ſed erit ti Iſaiæ. 60.
bi dñs in lucem ſempiternam, & deus tuus in gloriam tuam, populus aũt tuus oẽs iuſti. Ecce q̃
appetenda decoraq; ciuitas, ad quam duobus pedibus charitatis, vc; dei & proximi itur & ꝑ
uenitur. Spũalium etenim greſſuum pedem mouet dilectio, quæ etiam intrat vbi ſcientia foris
ſtat, ſicut venerabilis Hugo teſtatur.

COMMENTARIVS IN PSAL. CXXII

¶ Expoſitio tituli.

INſuper titulus pſalmi iam declarandi eſt: Canticũ graduum, cuius intellectus liquet ex di
C ctis. In hoc autem quarto pſalmo graduali agitur de quarto gradu ſpiritualis aſcenſionis, q
eſt inter oẽs aduerſitates atq; anguſtias inconcuſſam habere fiduciam de miſeratione diuina,
ſicut Iob ait: Etiam ſi occiderit me in ipſo ſperabo. Loquens ergo Propheta in ꝑſona hoĩs gra Iob. 13.
uiter tribulati, & tñ de dño immobiliter confidentis, ait:

¶ Expoſitio pſalmi.

1 AD te leuaui] credendo, ſperando, amando, contemplando, patienter ferendo, fidelit
operando [oculos meos,] præſertim intellectuales & etiam corporales, quemadmo
dum Ieremias ait: Leuemus corda noſtra cum manibus ad dominum in cœlos [qui
habitas in cœlis] materialibus & immaterialibus. Deus enim æternus & incircum Threno. 3
ſcriptus in nullo ente creato habitat, ita quod includatur aut comprehendatur ſeu limitetur:
In omnibus tamen eſt per eſſentiam, præſentiam atq; potentiam: ibi vero præcipue eſſe & ha
bitare cenſetur, vbi gratioſius & euidentius operatur. Iccirco in angelis ſanctis hominibusq;
deuotis, qui ſunt cœli ſpirituales, ſpecialiter eſſe & habitare aſſeritur. In cœlis quoq;, & pręſer
tim in cœlo empyreo eſt & habitat deus, quoniam ibi videtur ſicuti eſt. Veruntamen quoniã
omnes beati in cœlo materiali habitant, & nunc per hoc quod dicitur: qui habitas in cœlis, in
telligitur deus, videt de immaterialibus cœlis loqui, quia in illis deo habitare eſt proprium.
2 ¶ Ecce ſicut oculi ſeruoꝝ] ſunt [in manibus]. i. poteſtate & voluntate [dñoꝝ ſuoꝝ,] ita ꝙ diri
guntur ad eos poſtulando veniam ſi offenderunt, vel præmium ſi laborauerunt, vel informa
3 tionem ſi ignorent qd agere debeant. ¶ Sicut oculi ancillæ] ſunt [in manibus dñę ſuæ] ſecundũ

A hoſtibus ſuis reſiſtere, niſi angelus ſanctus ſuccurreret, & deus per ſeipſum ſeu per angelũ opẽ
impenderet. Nam de poteſtate diaboli ſcriptum eſt: Non eſt ſuper terram poteſtas q̃ comparet Iob.42.
5 ei. Sunt eñ incomparabiliter aſtutiores, agiliores expertioreſq; nobis, iccirco ❡[Benedictus do
minus] hoc eſt ab oĩbus benedicatur, laudet, & ęternalit̃ benedictus exiſtat. [q non dedit nos]
effectiue vel pmiſſiue [in captionem dentibus]. i. crudelitati ac malignitati [eoꝝ,]. i. inuiſibiliũ
viſibiliumq; inimicoꝝ. i. q non pmiſit nos capi ſeu vinci ab hoſtibus, quantũ ad aĩam, q̃uis cor
6 poraliter ab eis victi, afflicti occiſiue ſumus. ❡[Anima noſtra ſicut paſſer erepta eſt de laquro
venantium.] hoc eſt, quemadmodum paſſer euadit rete ſibi extenſum ne capiatur ſic aĩa nr̃a
per gratiam dei erepta eſt de impugnatione inimicoꝝ ſuæ ſalutis, vꝫ hoĩm impioꝝ ac dęmo
num, qui vocantur venantes, qm̃ aĩam inſequuntur vt canes, quatenus eam occidant ſallant,
vinculo miſeræ ſeruitutis ligent, & poteſtati diaboli ſubdant. Quod eñ non ſolum dæmon,
ſed etiam homo malignus dicat hoc modo venator, liquet ex eo quod ſcriptum eſt: Vir fratrẽ Mich 7
ſuum venatur ad mortem. Et de indignis paſtoribus ab Oſee inducitur. Ad iniquitatem ſuble Oſee 4
uabunt aĩas eoꝝ. Laqueus vero vocatur omne q̃ aĩa ad peccandum inducitur, vel poteſtati dę
monis ſubiecta efficitur. Vñ in Oſee habet: Attendite hoc ſacerdotes, qm̃ laq̃us facti eſtis ſpecu Oſee.5.
lationi, & ſicut rete expanſum ſup montẽ Thabor. Sil̃r laq̃us diaboli ſpẽs meretricis, & de aua
ritia ait Apoſt. Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationẽ & laqueũ diaboli. Porro q̃ oĩa 1.Timo 6
vitia dici poſſint laquei dæmonis, patet p illud Apoſt. Det deus illis pœnitentiã ad cognoſcen 2.Timo. 2
B dum veritatẽ, & reſipiſcant à diaboli laqueis, à q̃ captiui tenent ad ipſius voluntatẽ. Laqueus
7 ergo venantiũ eſt oĩs tentatio, oĩs carnis voluptas, oĩs inordinata lætitia. ❡[Laqueus cõtritus
eſt]. i. dæmon ſuperatus eſt, pctõ conſenſus negatus eſt. aduerſitas nocere non potuit [& nos
liberati ſumus] à laqueis prædictis. Iſtud in hac vita pfecte cantare non poſſumus, qm̃ tẽta
tio durat vſq; ad finẽ, imo interdũ in fine viuę durius inſtat. Quando ergo cantabimus iſtud p
fecte, niſi in vita futura? qñ dicemus mente iucunda illud Apoſt. Vbi eſt mors victoria tua? vbi 1.Cor.15.
eſt mors ſtimulus tuus? Poſſumus tñ iſtud in hac vita aliquo modo cantare, qñ vꝫ tentationi
alicui pualemus, aut q̃cunq; aduerſa deo auxiliante euadimus. Nam & Apo. dicit: Deo gr̃as q Ibidem
dedit nobis victoriã p dñm nr̃m Ieſum Chr̃m. Et de contritione diaboli eiuſq; laquei ait: Dñs Roma.15
conteret ſatanã ſub pedibus vr̃is velociter. ❡[Adiutorium nr̃m] cõſiſtit [in noĩe dñi] hoc eſt, in
poteſtate creatoris, nõ in viribus nr̃is, qm̃ ſcriptum eſt: Dñe oĩa opa noſtra operatus es in no Iſaiæ. 26
bis, & tm̃ in te recordemur noĩs tui. In dño itaq; ſitum eſt adiutorium noſtrum [q fecit cœlũ &
terram.] Docet nos pſalmus p̃ñs oẽm triumphum, profectum & gr̃am deo cum vera humili
tate aſcribere, diuina beneficia deuote recolere, atq; de eis dño gr̃as immolare. Poſtremo ſcd̃m
Hugonem dæmones inuadunt hoĩes p ſuggeſtionem, tangunt p malam cogitationem, mor
C dent per prauã delectationẽ, maſticant per deliberationẽ, tranſglutiunt per conſenſum traĳ
ciunt in ſtomachum per operationem, decoquunt p conſuetudinem, & egerunt in mortẽ p da
mnationem. His aũt gradibꝰ deſcẽdit in infernum.

COMMENTARIVS IN PSALMVM CXXIIII.

❡Expoſitio tituli.

EST autem titulus pſalmi nunc declarandi: Canticum graduum. Eſt eñ hic pſalmus inter
pſalmos graduales ſextus, agitq; de ſexto ſpũalis aſcenſionis gradu, q eſt immobilis quæ
dam in deo fiducia, ex præteritis beneficĳs roborata. Quanto eñ quis frequentius pietatem &
gratiam dei circa ſe experit, tanto eius fiducia in deo certius ſtabilit, & ita ex pceptione pręſen
tium munerum certa fit expectatio futuroꝝ. Ait itaq; ſanctus Propheta:

❡Expoſitio pſalmi.

2 QVI confidunt in dño] non in rebus creatis, caducis & vanitatibus erunt & ſunt [ſicut
mons Sion] ſiue p montem Sion intelligat mons ille terrenus, in q̃ templum Salo 3.Reg.6.7
monis erat cõſtructum, ſiue homo ſpeculatiuus, q alios per gratiam contemplatio
nis tranſcendit. Nam ſicut mons ille terrenus erat immobilis, vel qa nullo modo,
vel quia difficulter mobilis erat, ſic confidentes in dño, aut nullo modo, aut difficulter mouen
tur à rectitudine fidei atq; iuſtitia vitæ. Item ſicut vir contemplatiuus, q eſt mons ſpeculatiõis
in dño ſtabilitur per gratiam: ſic q confidunt in dño, in eo roborant per ſpi certiſſimã longa
nimitatem. Vnde ait ſcriptura: Qui ſperant in dño mutabunt fortitudinem, aſſument pennas Iſaiæ 40
vt aquilæ, ambulabunt & nõ deficient. Et iterum: Turris fortiſſima nomen dñi, ad ipſum cur Prou. 18
rit iuſtus & ſaluabit. [non mouebit in æternum qui habitat in Ieruſalem.] Ieruſalem illa terre
na, quæ erat ciuitas in Iudæa, ſæpe mota atq; deſtructa eſt. Bis eñ totalit̃ eſt deſtructa, vꝫ ſe
mel à rege Babylonis, & ſemel à Tito principe Romanoꝝ. Frequenter quoq; partim deſtructa 4.Reg.25.
eſt, ſed & habitatores ipſius ſæpe vaſtati ſunt. Non ergo de illa Ieruſalem loquit iam Prophe

B actione,de ſpirituali liberatione à vinculis peccatorum & ſeruiture diaboli. Veruntñ ſicut ex li
tera patere poteſt, Pſalmus iſte ad literam ſcriptus eſt de reditu Iudæorum à captiuitate Baby
lonis,in qua ſeptuaginta annis fuerunt,quemadmodũ Ieremias prædixit. Et eſt pſalmus præ Iere.25.
ſens gratiarum actio,& gaudium de liberatione captiuitatis tam longę. Breuiter ergo tangen
da eſt expoſitio literalis. Vnde propheta loqns iu perſona pplí de captiuitate hac redeunna ait

¶ Expoſitio Pſalmi literalis

1 IN conuertendo dominus captiuitatem Sion]hoc eſt,dum dominus conuerterat captiuita
tem populi Iudæorum reducendo eos de Babylone in Iudæam[facti ſumus] nos inde rede
untes[ſicut conſolati]de beneficio liberationis. Sicut hoc loco ſignificat non ſolum ſimilitudi
nem,ſed veritatem,quoniam multum gaudebant quod reuertebãtur ad locũ cultus diuini, vt
patet in libro Eſdræ. Per Sion autem ſignificatur populus Iudęorum,quoniam Sion mons 1.Eſdr.2.
erat in Ieruſalem,in quo ſitum erat templum & regis palatium. ¶Tunc impletum eſt gaudio 2.Reg.5.
2 os noſtrum,& lingua noſtra exultatione,] hoc eſt,laudes diuinas læto ore & animo cantaba
mus,domino gratias referendo. ¶[Tunc dicent inter gentes]hoc eſt,gentiles ſubiecti imperio
3 Cyri,tunc dixerunt,[magnificauit dominus facere cum eis,]id eſt,deus Iſrael magnifice fecit
cum populo ſuo. Quia Cyrus rex Perſarum in vniuerſo ſuo regno publicauit edictum quod 1.Eſd.1
Iudæi libere poſſent reuerti ad terram patrum ſuorum: quo audito gentes miratæ ſunt atque
dixerunt,quod dominus magnificauit facere cum populo ſuo. Præſertim quoniam Cyrus in
ſua epiſtola ita ſcripſit:Omnia regna terræ dedit mihi deus cœli, & ipſe præcepit mihi vt ædi Ibidem
C ficarem ei domum in Ieruſalem, propter quod etiam quidam gentilium conuertebantur ad
Iudaiſmum. Hinc propheta in perſona Iudęorum adiecit. ¶[Magnificauit dominus facere no
4 biſcum]hoc eſt,multum gratioſe,pie, atq; potenter fecit nobiſcum. Vnde Eſdras dicebat:Bene
dictus dominus qui dedit hoc in corde regis[facti ſumus lætantes]in domino de beneficijs tã
tis. Sed quoniã temporibus Eſdræ in principio huius reuerſionis populus modicus erat,& nec
ciuitas nec templum fuerant reparata,idcirco pro conuerſione perfecta captiuitatis prædictæ 1.Eſd.4
orans Propheta adiungit. ¶[Conuerte domine captiuitatem noſtram, ſicut torrẽs in auſtro]
5 conuertitur,hoc ẽ,quemadmodum torrẽs ſiccatus rurſus impletur,flante vento auſtrali,q plu
uiam cauſat,& ita torrentes ſiccatos facit aquoſos,ſic populum tuum numero minoratum,au
6 ge & repara,ciuitateſq; Iudææ,& templum reſtaura. Et decet ſic fieri,qm̃. ¶[Qui ſeminant in
lachrymis,]hoc eſt,qui opera pœnitentiæ faciunt,lachrymaſq; compunctionis ac deuotionis
effundunt pro præteritorum malorum indulgentia,& futurorum bonorum gratia impetran
da[in exultatione metent].i.iucunde impetrabunt quod poſtulant,præmiumq; glorioſum re
recipient,iuxta illud:Beati qui lugent,qm̃ ipſi conſolabuntur:ſic autem Iudæi fecerunt. Nam. Matt.5
¶[Euntes]à Ieruſalem & Iudæa in Babylonem[ibant & flebant]ex compunctione atq; triſti
7 tia,quod locum diuini cultus relinquere, & terram idololatriæ deditam ingredi cogebantur,
[mittentes ſemina ſua].i.opera bona agentes,ex quibus tempore apto fructum conſolationis
8 & gratiæ ſortirentur. ¶[Venientes autem]de Babylone ad Iudæam[venient cum exultatione
C portantes manipulos ſuos]hoc eſt,fructum ſeminis iam prædicti.

¶ Expoſitio Tropologica.

MYſtice inſuper explanatur hic pſalmꝰ de eccleſia,ſeu vnoquoq; fideli,à vitijs ſeu ſpiritu ali Babylone.i.ſcelerum confuſione erepto. Eritq; ſenſus: In conuertendo dominus captiuitatem Sion.i.cum eccleſiam militantem, ſeu quemlibet fidelem conuerteret à vita confuſa,à peccato mortali,à præſenti miſeria,ad vitam ordinatam,ad gratiæ ſtatum,ad gloriæ locũ facti ſumus ſicut conſolati. De hac enim conuerſione vehementiſſime gloriandum eſt oĩ chriſtiano. Propter quod ait apoſtolꝰ: Multa mihi fiducia eſt apud vos, multa mihi gloriatio pro vobis,repletus ſum conſolatione, ſuperabundo gaudio in omni tribulatione noſtra. Præcipue vero gaudendum eſt prælatis,dum eorum ſubditi conuertuntur ad meliora. Exemplo beati Iohannis,qui in ſua Cano. profitetur:Maiorem horum gratiam non habeo, quàm vt audiam filios meos in veritate ambulare. Tunc.i. in cõuerſione huius ſpũalis captiuitatis atq; internæ conſolationis,repletum eſt, gaudio ſpirituali & laude iucunda,os noſtrum,mẽtale,& corporale. Eſt enim os ſpirituale,intellectuale ſiue mentale,quo verbum cordis profertur, quo angeli colloquuntur. De quo Sapientia dicit:Ego ex ore altiſſimi prodiui primogenita ante omnẽ creaturã. Hoc os impletur gaudio ſpiritus ſcti, ex conſideratione gratiæ beneficiorumque dei,& lingua noſtra impleta eſt,exultatione,hoc ẽ,laude vocali & iubilo exuberanti. Ex abundantia enim cordis loquitur lingua, Similiter plenitudo interioris lætitiæ redundat atque apparet in ore, & lingua corporis. Tunc dicent inter gentes, magnificauit dominus facere

2.Corin.7 · 3.Iohan.1 · Eccl.24 · Matth.12 · Lucæ.6

3 poteſtate nequear cuſtodire. Deĩde Pſalmiſta affatur artifices. ¶ Vanum eſt vobis ante lucem]
A diei[ſurgere]ad operandum, quaſi veſtra poteſtate & feſtinatione poſſitis templum perficere.
Idcirco[ſurgite]ad operandum[poſtquam ſederitis].i. nocte & ſomno completis[qui man-
ducatis panem doloris].i. qui veſcimini cibo veſtro labore acquiſito, cui labori miſcetur pœ-
na& ſatigatio corporis. ¶[Cum dederit]dominus[dilectis ſuis].ſ. filijs Iſrael[ſomnum].i.qe-
4 tem beatæ mortis, [ecce hæreditas domini filij,].i. tunc filij ab eis inſtructi ſunt hæreditas dñi
dei, quia populus fidelis appellatur hæreditas dei. Et per Iſa. dominus ait: Hæreditas mea Iſra- Iſaiæ.19
el:& iſta hæreditas ſeu filij boni atq; fideles ſunt[merces fructus ventris] i. p̃mium meriti chr̃i
qui eſt fructus ventris virginei. Chr̃s enim ſua paſſione eos redemit & emit, & pater dedit eos 1.Corin.6
filio ſuo. ¶ Sicut ſagittæ in manu potentis].i. fortis ſagittatoris, exiſtentes ſunt acutæ & para-
5 tæ ad reſiſtendum aduerſarijs[ita filij excuſſorum].i. ſic diſcipuli & imitatores dilectorum do-
mini, videlicet ſanctorum doctorum, antiquorũq; patrum, parati ſunt ad reſiſtendum hoſti-
bus veritatis. Dicuntur autem doctores ſancti & patres antiqui excuſſi, qm̃ de hac vita ablati
& quaſi excuſſi ſunt, vel quia à carnalibus concupiſcentijs, & cæteris impedimentis ſeruiendi,
6 vacandiq; deo erant abſtracti, & ad ſpirituale præmium expediti. ¶ Beatus vir qui imple-
uit deſiderium ſuum ex ipſis] filiis excuſſorum.i. beat⁹ eſt doctor ſeu paſtor qui cupit tales ha-
bere diſcipulos, qui diligenter obſeruent quæ audiunt, & pro veritate efficaciter pugnent. Vel
Beatus vir q̃ impleuit deſiderium ſuum ex ipſis excuſſis.i. qui doctrinam & vitam ſanctorũ pa-
trum atq; doctorũ digne aſſequitur. Hic vir beatus[non cõfundetur]nec reprobabit[cũ loque- Titum.2
B tur inimicis ſuis].i. hoſtibus veritatis[in porta].i. in publico. Nam verus & iuſt⁹ apparebit, tã
in præſenti, quam in futuro iudicio, dum cauſa eius cœperit diſcuti contra aduerſarios ſuos. 1.Cor.11.

¶ Expoſitio moralis eiuſdem Pſalmi.

DEniq; moraliter per Salomonem intelligitur Chriſtus, qui eſt verus pacificus, ędificauit-
q; domum .i. eccleſiam deo patri ex viuis lapidibus. Et de huius domus ædificio veriſſi-
me dicitur: Niſi dominus Ieſus Chriſtus ſeu trinitas deus, ædificauerit, intus per fidem, charita-
tem & gratiam, domum.i. eccleſiam, ſeu quamlibet perſonam eccleſiaſticam, in qua deus p̃ fi-
dem moratur. Quemadmodum ait ſaluator: Ad eum veniemus, & manſionem apud eum fa- Iohan.14.
ciemus: in uanum.i. fruſtra & ſine profectu laborauerunt & laborabunt, qui ædificant.i. ædifi-
care nituntur, eam videlicet prophetæ, apoſtoli & ſucceſſores eorum, qui prædicando, docen-
do, exemplariter conuerſando, miracula faciendo, conati ſunt conuertere homines, informare
fideles, ædificare eccleſiam: ſed niſi deus intus illuminet, inanis eſt prædicatio foris adhibita.
Propter quod Paulus teſtatur: Neq; qui plantat eſt aliquid, neq; qui rigat, ſed qui incrementũ 1.Corin.3
dat deus. Niſi dominus cuſtodierit ciuitatem.i. eccleſiam, quæ dicitur ciuitas propter charitati-
uam vnionem fidelium, fruſtra vigilat omnis doctor, paſtor, prælatus, qui cuſtodit eã. A deo Phili.1.
enim eſt non ſolum inchoatio boni, ſed etiam conſeruatio, protectio atq; perfectio. Et ideo ſi-
cut ſolus deus eccleſiam intus ædificat charitatem, fidem, ſpem, & dona ſpiritus ſancti per cre-
ationem infundendo hominibus, ad quam infuſionem homines ſancti deo ſubſeruientes di-
ſponunt mentes humanas, ſic ſolus deus cuſtodit eccleſiam, ſeu corda fidelium per ſeipſum cõ-
C ſeruando in eſſe dona q̃ creando infudit. Angeli vero & hoies cæteris præſidentes cuſtodiunt Ezech.34
inſtrumentaliter, diſpoſitiue, atque forinſecus, hortando ad bonum, & impedimenta bene vi-
uendi tollendo. Hinc ſcriptum habetur: A facie tua domine concepimus, & quaſi parturimus
& peperimus ſpiritum. Deinde ædificatoribus domus dei, id eſt, prælatis eccleſiæ ait: Vanum Iſaiæ.26.
eſt vobis ante lucem, id eſt, ante gratiæ infuſionem, ante diuini auxilij irradiationem ſeu rece-
ptionem, ſurgere ad inſtruendum ſeu ædificandum eccleſiam, tanquam dicat: Nihil proficiet Iohan.15.
labor veſter, niſi gratia dei affuerit tã vobis quàm auditoribus veſtris. Idcirco, ſurgite ad exe-
quendum officium vobis commiſſum, poſtquam ſederitis.i. gratiam dei humiliter implorare-
ritis, atque ab exterioribus quieſcendo, pauliſper ad pedes crucifixi ſederitis, meditando, con-
templando, orando, quatenus intromittamini in cellam vinariam ſpiritus ſancti, & in the- Luc.10
ſauros ſapientiæ dei, illicq; ſpiritualiter inebriati ardore ſancti amoris & lumine veritatis, ſur-
gatis & procedatis ad alios inſtruendos, eructando & communicando eis de plenitudine ve- Cant.2
ſtra, qui manducatis panem doloris, id eſt, quibus lachrymæ compaſſionis fraternæ panes
ſunt die ac nocte, quoniam ſemper oportet vos condolere ſubditis veſtris, nec ſolum veſtra,
ſed eorum quoque peccata deplangere, prout apoſtolus ait: Quis infirmatur & ego non infir-
mor? quis ſcandalizatur, & ego non vror? Et Iob loquitur: Flebam ſuper eo qui afflictus erat, 2.Cor.11.
& compatiebatur anima mea pauperi. Et Ezec. præcepit dominus, vt portet iniquitatem po- Iob.30
puli Iudæorum. Poteſt etiam verſus iſte exponi ad omnes. Vanum eſt vobis, o vniuerſi viato- Ezec.4.
res, ante lucem ſurgere.i. ante charitatem gratiæ gratificãtis, aliquid velle meritorie agere. Vel
ante

A procurando, beatus es & bene tibi erit, quoniam talis labor multum meritorius eſt. Propter
quod de ſeipſo ait apoſtolus: Laboramus manib⁹ noſtris, & ad ea quæ mihi neceſſaria fuerũt,
miniſtrauerunt manus iſtę. Itemq;: Qui non laborat, non manducet. Et Salo. ait: Qui ſectatur Actu. 20. 2. Theſ. 3
otium ſtultiſſimus eſt. Deinde deſcribitur plenius beatitudo timentis deum. Primo per bona Proue. 12
ſpiritualia vitæ pręſentis, dum ſubditur. ❡ [Vxor tua]. i. ſapientia tibi diuinitus data, erit [ſicut 2. Theſ. 3
3 vitis abundans] hoc eſt, opera ſancta ꝓducet [in lateribus domus tuæ] hoc eſt, in interioribus
viribus animæ tuæ, iuxta quod alibi dicitur: Quæ deſurſum eſt ſapientia, primo quidem pudi Iacob. 3
ca eſt, deinde pacifica, modeſta, ſuaſibilis, bonis conſentiens, plena miſericordia & fructibus
bonis. Sapientia eſt cognitio diuinorum. Qui autem dicit ſe noſſe deum, & mandata eius non 1. Iohan. 2
cuſtodit, mendax eſt. Idcirco vera ſapiã fructuoſa, eſt tanq̃ vitis abundãs, q̃ plurimos generat
botros. Dr̃ autem ſapientia vxor & ſponſa hominis timorati, iuxta illud: Hanc amaui, & exq̃ſi Sapien. 8
ui à iuuentute mea, & q̃ſiui ſponſam eam mihi aſſumere, & amator factus ſum formę illius. Sa
lomon quoq; monet: Dic ſapiẽ, ſoror mea es, & prudẽtiam voca amicã. Vnde per vxorem in Prou. 7
telligi poteſt ſapiã æterna & increata, quæ vtiq; ſpõſa eſt cordis deuoti, & in eo fructificat tanq̃
vitis fructiſera. Hinc nẽpe iſta ſapiã: Ego, inq̃t, q̃ſi terebinthus extẽdi ramos meos, & rami mei Eccl. 24
4 honoris & gratiæ. Rurſuſq;: Ego quaſi vitis fructificaui ſuauitatem odoris. ❡ [Filij tui]. i. actus Ibidem
ex ſapiã orti erunt [ſicut nouellæ oliuarũ]. i. vireſcent & augebunt, ita quod multi & magni de
cori & validi erunt, q̃m indefinenter proficies [in circuitu mẽſæ tuæ]. i. in gyro fidei cordis tui.
Sicut enĩ ſuper menſam cibi ponuntur & ſuſtentant, ſic omnia opera bona ſupra fidem fundã
B tur, firmant & radicant. Fides aũt ſine dono ſapientiæ opera bona non profert, neq; ecõtra. Id Iacob. 2
circo ex fide per ſapiam illuſtrata cauſant, & effluũt opera deo accepta, in circuitu fidei. i. vndi
q; in interioribus animæ. Vel ſic: Vxor tua. i. ſapiã, ſicut vitis abundãs in lateribus domus tuæ
. i. in ſpiritualibus filijs tuis, quia per ſapiam generant filij ſpirituales in Chr̃o, iuxta illud ap̃lĩ
Per euangelium Chriſti ego vos genui. Filij tui ſpũales, à te ſapient̃ inſtructi, ſicut nouellæ oli 1 Corin. 4
7 uarum. i. vncti erũt gratia ſpiritali, & in Chriſto florentes atq; fœcundi, in circũitu menſæ tuę
. i. in gyro ſpiritualis doctrinæ, qua eos pane vitæ & aqua ſapientiæ reficis. ❡ Ecce ſic benedice
5 tur]. i. talia munera gratiæ deſuper ſortietur [homo qui timet dominum] timore caſto & ami
cali. Propter quod in Eccl̃o habetur: Timenti deum bene erit in extremis, & in die defunctiõis Eccle. 1
benedicetur. Cum enim nihil diuidat nos à deo, niſi peccatum, nilq; impediat infuſionem gra
tiæ dei in nos, niſi negligentia noſtra, eo ipſo quo timor negligentiam excutit, à vitijs retrahit
& peccata expellit, diſponit cor noſtrum ad omne bonum, omniſque boni quodammodo
cauſa eſt. Ideo & alibi inducitur: Plenitudo ſapientiæ timere deum. ❡ Benedicat ti Ibidem
6 bi dominus ex Sion] hoc eſt, ex eccleſia militanti, benedicendo tibi per miniſtros & prælatos ec
cleſiæ [& videas bona]. i. bonum ſtatum, continuumq; profectum [Ieruſalem]. i. eccleſiæ pere
grinantis à domino. ſ. militantis, prælianti, laborantis, tñ in pace Chriſti pauſantis [omnibus
diebus vitæ tuæ] Quantũ enim bonũ commune totius eccleſiæ diligis, tm̃ de eius conſeruatio
ne ac profectu exultas. Vnde & vere deuotus frequenter ac feruẽter orare habet pro bono ſta
7 tu eccleſiæ. ❡ [Et videas filios filiorum tuorum]. i. cernas quod illi quos tu ſpiritualit̃ genuiſti,
C alios ſpiritualit̃ generent, quatenus merito & numero augeatur eccleſia, ſicq; conſpicias, [pa
cem] Chriſti, ſeu Chriſtum qui eſt pax noſtra ſecundũ ap̃lm [ſuper Iſrael]. i. ſuper teipſum, & Ephe. 2
alium quemlibet Chriſtianum, deum fideliter contemplantem. Vel ſic: Benedicat tibi. i. dona
cœleſtis gratiæ mittat & conferat tibi dñs deus omnipotens, ex Sion. i. ex triumphante eccle Iſai 64.
ſia, in quo ſancti deum ſicuti eſt ſpeculantur. Sion nanq; ſpeculatio interpretat̃: & videas, poſt 1. Cor. 2.
huius exilij terminum, bona Ieruſalem, cœleſtis q̃ oculus non vidit, nec auris audiuit, nec mẽs
comprehendere ſufficit, omnibus diebus vitæ tuæ, glorioſæ quæ erit æterna. Et videas filios fi
liorum tuorum, quatenus illi tecum in patria gaudeant, qui à filijs tuis ſpiritualibus ſpirituali
ter geniti ſunt. Sed quoniam forſitan non oẽs electi ſpirituales filios habent, & ſi habent forte
quod illi non habẽt, ideirco ſicut per filios intelliguntur opa gratioſa, ſic per filios filiorũ iſto
rum intelligi poſſunt opa glorioſa, ſicut ſunt deo frui, & cætera gaudia ac merita beatorũ quæ
ex pręuijs meritis ſeu bonis operibus quodammodo oriunt: ſic etiam videas pacem cœleſtem Phil. 4.
quæ omnem ſenſum exuperat, ſuper Iſrael. i. quemlibet beatum deum per ſpeciẽ contuentem.

❡ Expoſitio literalis Pſalmi eiuſdem.

PRæterea exponentes Pſalmum iſtũ ad literam de populo Iudæorum, aſſerunt q̃d Pſalmi
ſta inuitat eos ad timorẽ dei p tpalium bonorum promiſſa, quemadmodũ moris eſt in le
ge ac prophetis inuitare eos ad obedientiam dei per temporalium proſperitatum promiſſiões. Iſaie 1.
Vnde dominus ait populo huic: Si volueritis & audieritis me, bona terrę comedetis. Sed aduer
tendum quod ſicut hmõi bona nõ ſunt ſufficiens præmium actus virtuoſi, præſertim dilectio

nis di

A tuum cogitauit hoc, vt detraheret ſuperbiam omnis gloriæ[confundantur] confuſione dãna
tionis æternæ ac reprobationis diuinæ[& conuertantur retrorſum].i.cadant, deficiant, & re-
pellantur à deo[omnes qui oderunt Sion].i. eccleſiam Chriſti in monte, qui Chriſtus eſt, ſitã,
atq; cœleſtia ſpeculantem. ¶[Fiãt ſicut fœnum tectorum, quod priuſquam euellatur, exaruit,]
5 id eſt, quemadmodum fœnum in tectis domorum naſcens celerrime, ſole deſuper decoquen
te, ſiccatur, & cadit, ſic poteſtãs, gloria atq; proſperitas inimicorum eccleſiæ Chriſto vioſcen-
te cito diſpereant, ne & ipſi diu viuendo grauius peccent, & eccleſia ſupra modum grauetur. Sapient. 4
6 ¶[De quo,]fœno in tectis orto,[non implebit manum ſuam qui metet,].i.meſſor tale fœnum
non colliget, eo quod ante tempus diſſipetur, & diſpergatur[&]propter eãdem cauſam de eo
non implebit[ſinum ſuum qui manipulos colliget]alibi q̃ ſupra tectum, videlicet vbi terręna
ſcentia fructuoſe naſcuntur. Et ſicut de illo fœno non implet manum ſuam meſſor humanus,
ſic in die iudicij qñ ſeparabuntur boni à malis, angeli ſancti qui ſunt meſſores dei, colligẽtes tri Matth. 13
ticum.i.electos, & opera bona eorum in horreum cœli, nõ implent manum ſuam de operibus
7 peruerſorum, quia nil boni in eis conſpiciunt, nec deferent eos ad horreum Chriſti. ¶[Et nõ di
xerunt qui præteribant].i.in mundo iſto velut in exilio ambulabant, feſtinantes ad patriam
.ſ.ſancti prophetæ, patriarchæ, apoſtoli[benedictio dñi]ſit[ſuper vos] o inimici eccleſiæ.i.ſan
cti non optauerũt reprobis, inquantum huiuſmodi ſunt, bona gratiæ, quoniam nouerant eos
ad corpus Antichriſti atq; diaboli pertinere. Vnde apoſtolus de talibus ait: Quos tradidi Sata 1. Timo. 1
8 næ, vt diſcant non blaſphemare. Et Salomon loquitur: Non ſit bonum impio, nec prolongen Eccle. 8
B tur dies eius, ſed quaſi vmbra prætereant, qui non timent faciem dei. Secundum Aug. cõſuetu-
do erat Hebræis, vt prætereuntes benedicerent operantibus in agro. Quemadmodũ Booz le- Ruth 2
gitur dixiſſe meſſoribus: Dominus vobiſcum. Qui reſponderunt: Benedicat tibi dñs. Iuſti aũt
comparantur agro fœcundo, impij vero ſterili terræ. Innuit ergo propheta, quod ſicut præte-
reuntes benedicunt agro fœcundo & operarijs eius, non autem ſterili terræ & operantibus eã
ſed potius increpant eos, quoniam ſtulto labore ſeipſos fatigant: ſic ſancti hanc vitam ſpernẽ
tes, & velut locum peregrinationis hunc mundum prętereuntes, impijs non benedixerunt, ſed
bonis, ſicut ſubiungitur[benediximus vobis]o iuſti amatores eccleſiaſticæ vnitatis.i. catholi-
cæ fidei atq; indiuiduæ charitatis, imprecantes vobis bona gratiæ in præſenti, & bona gloriæ
in futuro[in nomine domini] Poſtremo quæ hic dicuntur contra iniquos, dicunt zelo iuſtitiæ
non affectu inuidiæ: magiſq; dicunt pnunciando q̃ impcando, & conditionalr magis q̃ ſimpli
cit.ſ. ſi non pœnitent.

¶Expoſitio allegorica & literalis eiuſdem Pſalmi.

COnuenientiſſime autem exponit Pſal. iſte de Chriſto, qui eſt verus & purus Iſraelita. Erit
q; ſenſus: Sæpe expugnauerunt me, Iudæi, à iuuentute mea, dicat nunc Iſrael.i. Chriſtus,
q erat à principio ſuæ conceptionis in virgine, vir videns deum non per fidem, vt cæteri, neq;
per ſubiectam creaturam, vt Iacob, qui eo quod vidit angelum, dixit: Vidi dñm facie ad faciẽ. Gen. 32
Propt q̃d etiã Iſrael ab angelo dictus eſt, neq; per imaginariam formã, vt Iſa. q dixit: Vidi do- Iſaiæ. 6
minum ſedentem ſuper ſolium excelſum. Et Daniel, qui dixit: Aſpiciebam donec throni poſiti Dan. 7.
C ſunt, & antiquus dierum ſedit. Sed ſicut cõprehẽſores in patria vident, imo incomparabiliter
clarius atq; beatius. Anima etenim Chriſti à principio ſuæ creationis ſemper æque perfecte vi
dit deum: & ipſa ſola clarius vidit deum q̃ omnes ſimul beati. Idcirco Chriſtus veriſſime Iſrael
appellatur. Chřm autem ab infantia perſequuti ſunt Iudęi ſaltem proſelyti, puta Herodes, qui Matt. 2.
erat ad Iudaiſmum conuerſus, & Chřm infantem occidere niſus eſt, cui(ſecundũ Hiero.)mul-
ti ſacerdotũ ac Iudæorũ conſenſert. Sumit aũt hoc loco iuuẽtus cõmuniter prout adoleſcẽtiam
includit. Si vero proprie accipiatur, tunc Chřm perſequuti ſunt Iudæi à iuuentute ſua.i. ab an
2 no triceſimo ſuæ ætatis. Tunc nempe prædicare exorſus eſt, & ſtatim extunc impugnauerũt
eum Iudæi, nunc verbis, nunc actibus, ſicut Euangeliſtę teſtant. Etenim non potuerunt mihi
præualere. Nam cum Chriſtum vellent præcipitare, & poſtmodum lapidare, exiuit de mani-
bus eorum, & tranſiens per medium illorum ibat. Deniq; dum eum capere vellent, & ipſe rñ- Lucæ. 4 Iohan 8.
diſſet: Ego ſum, abierunt retrorſum & ceciderunt in terram: nec aliquid facere poterant Chřo Iohan. 18.
niſi eo volente. Propter quod ait: Nemo tollit animam meam à me, ſed ego pono eam. Et per Iohan. 10.
Iere. ait: Dñs mecum eſt quaſi bellator fortis: idcirco qui me perſequũtur, cadent & infirmi erũt Ierem. 20.
Supra dorſum meum fabricauerunt peccatores. Hoc plane fecerunt ſacrilegi, impijſſimiq; Iu-
dæi & ſerui Pilati dum Chriſtum flagellis lacerauerunt, ad mortem crucem ſibi baiulantẽ du- Ioh. 19.
xerunt, & duro crucis ligno dorſum eius tenerrimum crudeliſſime appenderunt: prolongaue
runt iniquitatem ſuam, quia non ceſſauerunt clamare: Tolle, & crucifige, donec me occiderũt, Matth. 27 Iohan. 19
imo à principio prædicationis meæ mihi inſidiari cœperunt vſq; ad mortem, dicentes: Homo

A miſericors eſt,patiens & multæ miſericordiæ,& præſtabilis ſuper malitia, [& propter legem
tuam]hoc eſt,propter teſtimonia ſacræ ſcripturæ tuam miſericordiam pœnitentibus promit
tentis,ſicut cum dicis:Conuertimini ad me,& conuertar ad vos. Et iterum:Si fuerint peccata Zach.1 Isaiæ.1
veſtra vt coccinum,quaſi nix dealbabuntur[ſuſtinui te dñe].i.tua flagella ęquanimiter pertu
li,tuæ exauditionis dilationem longanimiter & fiducialiter præſtolabar,tuam clementiam ex
pectaui,quemadmodum apud Iſaiam legitur:Ecce deꝰ noſter, expectauimus eum & ſaluabit Iſai.25.
nos,ſuſtinuimus eum & lętabimur in ſalutari eius.[Suſtinuit anima mea in verbo eius].i.ex
5 ſacra ſcriptura recepit anima mea fiduciam ſuſtinendi deum , & in verbo diuinæ promiſſiõis
confiſa eſt.plenißime ſciens,quoniam quod promiſit,potens eſt adimplere,[ſperauit aïa mea Roman.4
in domino]non in meritis proprijs,aut rebus creatis.[A cuſtodia matutina vſq; ad noctẽ]i.
6 de mane vſq; ad veſperam,à principio vſq; ad finem,à iuuentute vſq; ad mortis occaſum[ſpe
ret Iſrael]hoc eſt,homo fidelis ſeu populus chriſtianus deum fide pura contemplans[in domi
no.[Quia apud dominũ miſericordia]hoc eſt,in deo eſt pietas magna,quippe cui proprium
7 eſt miſereri & parcere[& copioſa apud eum redemptio]eſt. Quoniam ipſe valde potẽs & cle
mens eſt ad indulgendum,ſubueniendum,atq; ſaluandum:nec deficit eius virtus in redimen
do. Propter quod Moſes ait:Dominator domine miſericors & clemens,patiens & multæ mi Exo.34
ſericordiæ ac verus,qui cuſtodis miſericordiam in milia,qui aufers iniquitatem & ſcelera atq;
peccata. Et iterum dicit ſcriptura. Ecce non eſt abbreuiata manus domini,vt ſaluare nequeat Iſai.59.
neq; aggrauata eſt auris eiꝰ,vt non exaudiat. Eſt ergo apud dominum,in domino,& à dño cõ
B pioſa redemptio .i. magna virtus ad liberandum,quæ eſt actiua redemptio,cauſans in nobis
8 redemptionem paſſiuam qua liberamur. [Et ipſe redimet Iſrael]in ſe ſperantem,de quo iam
dictum eſt,[ex omnibus iniquitatibus eius,] dimittendo ei vniuerſa peccata per gratiam ſu
am. Vel dicitur apud dominum Chriſtum copioſa redẽptio,hoc eſt,efficacißimum atq; plenis
ſimum meritum redimendi. Nam ſua paſſione meruit copioſam redimendi efficaciam,& ipſe
redemit Iſrael ex omnibus iniquitatibus eius,ſatisfaciendo in cruce pro noſtris peccatis,noſq;
proprio ſanguine redimendo,ſicut in Euangelio loquitur: Animam meam pono pro ouibus Iohan.10.
meis. Et in Iſaia ſcriptum eſt:Vere languores noſtros ipſe tulit, & dolores noſtros ipſe portauit Iſaiæ.53.
Ecce hic Pſalmus qui pœnitentialium pſalmorum ſextus eſt, pia deuotione plenus exiſtens,tã
to attentius,affectuoſiusq; cantandus eſt,quanto nobis miſericordiam dei peculiarius recolit
& commendat,& quanto perſonæ pœnitentium congruẽtius competit. Clamemus de pſun
do noſtræ cæcitatis ad ſublimitatem diuinæ lucis. Inuocet abyſſus noſtræ miſeriæ abyſſum pie Pſalm.41.
tatis diuinæ. Cognoſcamus nos in iudicio cum deo non poſſe contendere, iuxta illud:Non iu Iob.9.
ſtificabitur homo compoſitus deo:& ſi voluerit cum eo contendere,non poterit rñdere vnum
pro mille. Iterum ergo conemur placare deũ creatorem , ſaluatorem ac iudicem noſtrũ,oran Iacob.5
do,meditando,legendo,ſacrificium laudis offerendo,& quod ſuper omnia eſt in diuino atque
fraterno amore pficiendo,quoniam charitas opit multitudinem peccatorum.

COMMENTARIVS IN PSALMVM CXXX.

Expoſitio Tituli.

C PRæſcribitur Pſalmo iam declarando:Canticum graduum ipſi Dauid. Loquitur etiã pſal
mus iſte de duodecimo gradu ſpiritualis aſcenſus, videlicet de humilitate, ſine qua nulla
virtus habetur aut conſeruatur. Nam & pœnitentia ſine ea non prodeſt. Quamuis autem hũi
litas ſit baſis & fundamentum ſpiritualis profectus,tamen humilitas talis ac tanta,qualis & quã
ta in hoc Pſalmo deſcribitur,merito ponitur gradus duodecimus. Loquens ergo pphęta in pſ
ſona hominis virtuoſi,qui ſuam pfectionem non iactanter,ſed ad gloriam dei,ædificationẽq;
Chriſti profitetur, ſecundum quem modum ſancti frequenter ppria bona deſcribunt,vt Pau 1.Cor.15.
lus qui ait:Plus omnibus laboraui. Et Iob q dicit:Neq; reprehendit me cor meum in omni vi Iob.27.
ta mea. Et Ezechias qui loquitur:Memento dñe quomodo ambulauerim coram te corde pfe Iſaiæ.38.
cto. Quod ſancti viri interdum faciunt,quatenus citius exaudiantur,non tñ in ſuis virtutibus
principaliter ſperant,pſertim cum ſciãt ſua merita eſſe dona diuina. In talis itaq; hominis pſo
na loquens pphęta ait.

Expoſitio Pſalmi.

a DOmine]inquit[non eſt exaltatum cor meum]tumore ſuperbiæ,gloriando in ſe,
aut ſibi aſcribendo,quod tibi attribuendum eſt,aut pręferendo ſe alijs. Vnde Da
uid alibi teſtatur:Vilior fiam plus quàm factus ſum,& ero humil' in oculis meis, 2 Reg.6.
[neq; elati ſunt oculi mei].i. interior cordis elatio nõ aſcẽdit neq; appuit in ocul'
corporis,vbi maxime apparere conſueuit. Sic ergo nec intus nec foris,nec vẽ,nec
apparenter ſuperbiuit. Hinc quoq; ſcriptum eſt : Quid te eleuat cor tuum,& quaſi magna co Iob.15.
gitans,

gitans,attonitos habes oculos?Quid tumet contra deum ſpiritus tuus?Contra deum enim tu D
Proue.16. met omnis ſuperbus.Propter quod dicitur in Prouerbijs: Abominatio eſt domino omnis ar
rogans. ¶[Neque ambulaui io magnis]faciendo opera,meam menſuram tranſcendentia, 2
ſeu inter proximos ſuperbe viuendo,aut me ioaniter oſteodendo[neque in mirabilibus ſuper
me]hoc eſt,non quæſiui facere opera rara,miranda,nec ea optaui,per quæ hominibus mirabi
lis apparerem. Sed nec præſumpſi eſſe ſcrutator maieſtatis,aut ſupernaturalia fidei teſtimonia
Eccl.3 meo ingenio menſurare. Quemadmodum io Eccleſiaſtico legitur: Altiora te oe quæſieris,&
Roma.12 ſortiora te ne ſcrutatus fueris,ſed quæ præcepit tibi deus illa cogita ſemper. Et Apoſtolus di-
cit:Non alta ſapientes,ſed humilibus conſentientes. Hæc tameo atq; ſimilia quædam ignaui
& deriſores ſtudioſorum multum peruerſe intelligunt putantes hæc ideo dici,quaſi noo debe
amus myſteria fidei perſcrutari, & conari quaotum poſſibile eſt, intelligere alta de fide,cum
Colo.1 tamen Apoſtolus dicat:Creſcite io ſcientia dei. Et Chriſtus:Scrutamini ait ſcripturas. Deni-
Iohan.7. q; ſanctiſſimi patres noſtri Hieronymus, Auguſtinus, Hilarius, Thomas, nonne difficillima
loca ſcripturæ conati ſuot explanare,ſupernaturalia vtcumq; cognoſcere? ¶[Si non humili 3
ter ſentiebam,] humiliando me intus & foris,& coram deo atq; hominibus,[ſed exaltaui ani-
1.Cor.4. mam meam]reputando me aliquid eſſe cum nihil ſim. ¶[Sicut ablactatus ſupra matrem ſuã 4
ita retributio in animã meam].i. tunc retribuatur & fiat animæ meæ à te,ſicut fit puero abla-
ctato,incumbenti ſupra vbera matris ſuæ,quatenus ſicut puer talis quærit vbera ſugere.& nõ
poteſt,ſed dolet,plãgitque,atq; repellit.Sic ego à te internã conſolationẽ non acquirã,nec vbe-
ra æternæ ſapiæ ſugã,ſed tanq̃ indignus abijciar.Hæc autem dicit potius prænunciando quid E
futurum ſit,ſi intumeſcat,quàm ſibi ipſi mala imprecando. ¶[Speret Iſrael]id eſt,fidelis,[io 5
domino,ex hoc ounc & vſq; in ſeculum]hoc eſt,indeſinenter quam diu in iſto exilio degit.
Non enim in patria ſperat aliquis in deo,quia nec fides,nec ſpes,permanent in beatis. Ecce
dum pſalmum hunc cantamus de ooſtra ſuperbia erubeſcamus,quid humilitatis nobis deceat
penſemus,atque ad veræ humilitatis amorem accendamur, eamque adipiſci fideliter iugiter-
que conemur. Nam & Chriſtus inter beatitudines gradum humilitatis primum locauit di-
Matt.5. cens:Beati pauperes ſpiritu,quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum. Et iterum ait: Diſcite à
Matth. 11 me quia mitis ſum & humilis corde. Et Apoſtolus:Honore,inquit,inuicem præueoientes. Et
Roma.12 Ephe.5 iterum:Subiecti eſtote inuicem in timore dei. Ad Philippẽſes quoq; ſaluberrime exhortatur:
Phili.2. Nihil agite per contentionem,neq; per inanem gloriam,ſed per humilitatem ſuperiores inui-
cem arbitrantes.

COMMENTARIVS IN PSALMVM CXXXI

¶ Expoſitio Tituli.

TItulus Pſalmi præſentis eſt:Caoticum graduum.Loquitur iam Pſalmus iſte de tertiode
cimo gradu ſpiritualis aſcenſionis, videlicet de ſpirituali ædificatione domus ioterioris,
quæ eſt aoima ſancta,quæ dum virtutibus adornatur,domus Chriſti efficitur.Quamuis autẽ
quidam doctores magni atq; catholici videantur prætẽdere quod Pſalmus iſte noo loquatur F
ad literam de rege Dauid filio Ieſſe,ſed Chriſto per Dauid ſignificato. Tamen ex verbis Hiero
nymi eluceſcit,quod pſalmus iſte ad literam loquatur de Dauid. Ait enim in quadam Homi-
lia,quod ad Abrahã & Dauid ſpecialiter facta eſt de Chriſto repromiſſio, ad Dauid:De fructu
ventris tui ponam ſuper ſedẽ tuam:quæ ſunt verba pſalmi præſentis.Alij quoq; doctores ca-
tholici ita exponunt hunc pſalmum,quos verũ dicere reor.Loquitur autem Dauid in Pſalmo
iſto,præcipue de duobus,videlicet de affectu ſeu deuotiooe ſui,ad ædificandum domino tem
plum,& de promiſſione ſibi facta,de ſucceſſione ſuæ poſteritatis,quantum ad regnum.Ait er-
go,orans pro ſemetipſo.

¶ Expoſitio Pſalmi literalis

MEmento domine Dauid,] miſerendo ſibi in omoibus, prout ab Eſdra dicitur: Me- 1
Nehem.5. mento mei deus meus in bonum. Noo quod io deo cadat obliuio, aut recens me-
moria,ſicut vbertim præhabitum eſt[& omnis mãſuetudinis eius] id eſt,mititatem
eius habe acceptam,& propter eam exaudi ſamulum tuum Dauid.Erat nanque Da
1.Reg.24. 2.Reg.16. uid multum manſuetus,quod conſtat ex eo quod aduerſarijs ſuis tam pie pepercit,puta Sauli
& Semei.Pro Abſolone quoque præcepit ne occideretur: quæ patent primo & ſecundo libris
2.Reg.15. Regum. Vnde Dionyſius in epiſtola ad Demophilum monachum,aſſerit Dauid merito ſuæ
manſuetudinis maximam apud deum gratiam inueniſſe. Ad hoc autem memeoto eiꝰ o domi
ne,vt impleat. ¶[Sicut iurauit domino]& ſicut[votum vouit deo Iacob] patriarchæ. Qua- 2
liter

3 licet autem iurauit & vouit, ſubiungitur. ¶[Si introiero in tabernaculum domus meæ].i. non
A ingrediar domum meam, vt in ea repauſem, & à propoſito meo deſiſtam[ſi aſcendero].i. non
aſcendam[in lectum ſtrati mei] vt in eo dormiam quieſcens & ceſſans ab exequutione voti &
iuramenti. Sicut autem tabernaculum domus idem ſunt, ſic lectus ſtrati idẽ ſignificant. Iuxta
quem modum dicit apoſtolus corporis carnis. ¶[Si dedero].i. non dabo[ſomnum oculis meis
4 & palpebris meis dormitationem,] non dabo, quaſi deſinens à propoſito. ¶[Et requiem tem- Roma.13
5 poribus meis]non dabo.i. non quieſcam toto tempore vitæ meæ[donec inueniam locum do
mino]In iſto verſiculo tangitur, quid vouit atq; iurauit, & eſt ſenſus: donec inueniam locum
domino, hoc eſt, ad dei honorem, in quo ſibi templũ ædificem. Ideo additur [tabernaculũ deo
Iacob].i. donec conſtituam templum deo patris noſtri ſancti Iacob: ſicq; illo conſtructo inue-
niam illud ad libitum, ad colendum deum in ipſo. Sed quoniam Dauid ædificare non potuit 1.Para 17
templum, eo quod multum ſanguinẽ fudit, nunquid periurus eſt. Et reſpondendũ quod Da- 1 Cor.8.
uid hæc vouit atq; iurauit, ſuppoſita voluntate diuina. Et ergo bona volũtas ſibi pro opere re
putabatur, Filio autẽ eius cõceſſum eſt implere quod ipſe propoſuit. Vnde dominus ait: Quod 1.Para.17
cogitaſti in corde tuo ædificare domum nomini meo, benefeciſti hoc ipſum mente pertractãs
6 Veruntamen tu non ædificabis mihi domum, ſed filius tuus. ¶ Ecce audiuimus eũ in Ephra-
ta]Secundum quoſdam in hoc loco oſtenditur deuotio Dauid in tranſlatione arcæ, quæ prio 1.Reg 4.
ſtabilem habuit manſiõem in Sylo, vbi Ioſue eam locauit, eratq; ibi donec tempore Eli capta
eſt à Philiſtæis. Extunc autem non habuit fixum locũ donec in templo Salomonis locata eſt.
B Cum enim remiſiſſent eam Philiſtæi in Iudæã, poſita fuit in Cariathiarim, deinde in Maſphat
& poſtea in Gabaa, in domum Aminadab, deinde tranſtulit eam Dauid in domum Obededõ 2 Reg.6.
Ethæi, vt legitur ſecundo libro Regum. Poſtremo poſuit eam Dauid in tabernaculo quod ipſe 2.Reg.6.
ei tetenderat. Sic ergo literam iſtam exponunt. Ecce audiuimus eam, hoc eſt, arcam poſitam fu
iſſe in Ephrata.i. in Sylo quæ dicitur Ephrata, quoniam erat in ſorte Ephraim[inuenim⁹ eam 1.Reg 4.
in campis Syluæ]hoc eſt, in Gabaa, quæ eſt in territorio Cariathiarim, quæ dicitur vrbs ſylua- Ioſue.15
7 rum. ¶[Introibimus]ego Dauid & populus meus, [in tabernaculum eius,].i. in tabernaculum
quod ego tetendi arcæ in ciuitate mea Ieruſalem[adorabim⁹]deum[in loco vbi ſteterũt pedes
eius.] Deus enim dicebatur ſedere ſuper propitiatorium quod erat ſuper arcam tanquã oper-
culum eius, & ita pedes dei dicebãtur ſtare in loco vbi extitit arca. Hæc autẽ expoſitio videtur
extranea. Cum enim nulla mentio facta ſit in pſalmo præſenti vſq; ad hunc verſum de arca
non apparet cur hoc relatiuum eam referat arcam. Itẽ quod per Ephrata intelligatur Sylo, ex- Gen.35
traneum eſſe videtur. Nam in Geneſi habetur: Bethlehem dicta eſt Ephrata. Vnde & Miche- Mich:5
as ait: Et tu Bethlehem Ephrata paruulus es in milibus Iuda. Si dixiſſet propheta: Ecce au-
diuimus eam in Ephraim, vel in Ephrem apparentiam haberet maiorem expoſitio iſta. Deni
que quod per campos ſyluæ intelligatur Gabaa, quæ erat ciuitas populoſa, nõ videtur conue-
niens. Quidam etiam libri qui creduntur correcti non habent. Ecce inuenimus eam, ſed eum.
Aptius ergo puto vt exponatur iſtã de Chriſto atque eccleſia, de quibus Dauid hoc loco pro-
C phetice loquitur, ſicut in ſequenti patebit articulo. Deinde Dauid orat dominum vt dignan-
8 ter deſcendat, & habitet in templo Salomonis. ¶[Surge domine in requiem tuam,]id eſt, in
templum à filio meo Salomone ædificandum, in quo tibi ſtabilem habitationem elegiſti. Sur- 3.Reg.7.
ge inquam [tu,]ingrediendo non motu locali, ſed operatione gratuita, templum hoc, [& arca
ſanctificationis tuæ]hoc eſt, arca Moſi ſanctificata à te, & continens ſancta, duas videlicet ta- Hebr.9.
bulas digito dei ſcriptas, virgamque Aaron quæ fronduerat, & vrnam auream continentem
manna. Hæc arca ſurgat.i. transferatur in requiem tuam, id eſt, in templum Salomonis, Itaq;
orat Dauid vt arca transferretur in templum Salomonis, quod factum eſſe tertio Regum oſtẽ 1.Reg.8.
ditur. ¶[Sacerdotes tui,] videlicet filij Aaron, miniſtri altaris ac templi, [induantur iuſtiti-
9 am]id eſt, taliter adornentur & operiantur iuſta vita atque virtutibus, ſicut corpus veſtimen-
to ornatur ac tegitur. Propter quod Moſes dixit: Sacerdotes qui accedunt ad dominum, ſan- Exo.19
ctificentur ne percutiat eos[& ſancti tui exultent]ſpirituali iucunditate in te. ¶[Propter Da-
10 uid ſeruum tuum]hoc eſt, propter preces & merita eius[non auertas faciem Chriſti tui]id eſt
non differas mittere Chriſtum mundi ſaluatorem, ſed oſtende nobis faciem atq; præſentiam
eius. Nicolaus de Lyra per Chriſtum hoc loco intelligit Salomonem. Et dicit quod ſecundum
Iudæos portæ templi Salomonis clauſerunt ſe contra ſacerdotes atq; leuitas, arcam portãtes,
vt eam transferrent in templum. Cumque dominum pro apertione portarum orarent, Pſal-
mumque præſentem cantarent, ſtatim dum iſtum verſiculum canebant portæ templi aperue
runt ſe: quo facto vniuerſi qui aderant, cognouerũt quod Dauid erat acceptus deo, cuius oppo
ſitũ multi tenebant vſq; ad illud tempus propter occiſionem Vriæ, & adulterium Bethſabeæ, 2.Reg 11.

A In quo ſibi bene complacuit. Tertio mirũ eſt cur oret pro Chriſto, cũ Chriſtus oĩpotens ſit & Mat. 1. 17.
per ſeipſum oĩa poſſit? Et reſpondendũ ad primum iſtorũ, ꝙ Propheta orat ꝑ Chriſto, non tñ
pro ꝓpria Chriſti ꝑſona. Orat enim deũ vt memiõerint Chriſti, non quantũ ad ipſum Chrm̃,
ſed quantũ ad corpus ſuum myſticũ, quod eſt eccleſia, ſcʒ vt ꝑ Chriſtũ & meritũ eius miſereat
oĩbus nobis. Et hoc modo Moſes ſæpe precatus eſt deum, vt recordaretur Abrahæ & Iſaac & Exodi. 32
Iacob, non ꝙ pro ſanctis illis defunctis orauit, ſed hoc deprecabator vt deus meritis eorũ miſe-
reretur filijs Iſrael. Vel dici poteſt ꝙ Propheta orat ꝑ Chriſto, non propter Chriſti indigentiã,
ſed ad oſtendendum cordis ſui affectum quẽ habebat ad Chriſtũ. Sicut enĩ Chriſtus pro ſeipſo Matth. 26
orauit, ſic membra eius pro eo hoc modo poterant exorare, & ex hoc patet reſponſio ad ſecun- Iohan. 17.
dum. Non enim ſic orat Propheta vt deus pater memor ſit Chriſti & manſuetudinis eius, quã
ſi eorũ obliuiſci potuerit, ſed vt recordando Chri & manſuetudinis eius, memor ſit miſereatq;
nrĩ, dando nobis ꝑ ipſum quod ipſi non promeremur. Deniq; licet Chriſtus ſcd̃m quod de-
us, oĩpotens ſit, orat tamen Propheta vt pater ei cooperetur, quoniã Chriſtus vt homo, indefi-
nenter adiuuabatur à patre, & quicquid fuit ac habuit, à patre recepit. Vnde ipſe teſtatur: Non Iohan. 5
poteſt filius à ſe facere quicq̃. Itaq; dñe memẽto Dauid. i. Chriſti, ad hoc vt impleat ſicut Chrs
iurauit dño deo patri, & ſicut votum vouit deo Iacob. Sed vbi in ſcriptura canonica legit Chrs
iuraſſe vouiſſeq; dño? Ad hoc reſponderi poteſt dupliciter. Primo, ꝙ per iuramentũ Chriſti
intelligatur firmum propoſitũ eius. Per votum vero ipſius intelligitur voluntas eius promptiſ-
ſima & firma aſſertio, qua ſe dixit facturũ quod ſequitur. Secundo (vt arbitror) dici poteſt, ꝙ
B Chriſtus homo vere iurauit atq; promiſit deo illud quod ſubditur, q̃uis fortaſſis hoc alibi non
legatur. Cum enim Chriſtus plenus fuerit omni virtute, plenus vtiq; fuit omni actu ac perfe-
ctione virtutum. Cum ergo iuramentum & votum ſint actus religionis ſeu latriæ, quemadmo
dum in Secunda ſecundæ Thomas declarat, probabile eſt quod in Chriſto fuerunt, præſertim
cum opera ex voto præcedentia ſint perfectiora magisq; meritoria q̃ alia. Vnde & virgo bene
dicta virginitatẽ creditur promiſiſſe. Iurauit autẽ & vouit Chriſtus hoc modo: Si introiero. i.
non intrabo in tabernaculum domus meæ, hoc eſt, in coelum, vnde deſcendi, ſi aſcendero. i. nõ
aſcendam in lectum ſtrati mei. i. ad thronũ gloriæ, vt requieſcã ad dexteram dei patris. De quo
throno ſcriptũ eſt: Ego vici, & ſedi cum patre meo in throno eius. Si dedero. i. non dabo requiẽ Apo. 3
id eſt, triduanæ ſepulturæ quietẽ oculis meis corporeis, qui tunc ſine vigilia actionis fuerunt.
Et hoc idem repetit alijs verbis dicendo: & palpebris meis dormitationẽ. Et requiẽ temporib9
meis non dabo, hoc eſt, q̃ diu in mundo iſto conuerſor, non quieſcam, neq; ceſſabo diſcurrere,
prædicare, miracula facere, iniurias ſuſtinere, donec inueniam locum domino. Hic ponitur
quid Chriſtus iurauit & vouit, vt ſit ſenſus: Donec inueniam, hoc eſt, parem ac faciam locũ do
mino in cordibus electorum, conuertendo eos ad fidem & gratiam dei, & donec hoc modo in
ueniam tabernaculum, id eſt, eccleſiam deo Iacob, congregando electos in vnũ, id eſt, in vnam
catholicam fidem atq; indiuiduam charitatẽ, ſicq; exiſtant tabernaculum dei, in quo ipſe per
gratiam habitet, ſicut Apoſtolus ait: Templum dei ſanctum eſt, quod eſtis vos. Et in Apocaly
C pſi inducitur: Ecce tabernaculum dei cũ hominibus, & habitabit cũ eis. In his itaq; verbis pollice- 1. Cor. 3
tur Chriſtus ſe non eſſe reuerſurũ de mundo ad coelum, niſi prius conſtrueret deo patri eccle- Apo. 21
ſiam, prout à Zacharia prædictum eſt: Ipſe ædificabit templum domino. Et Chriſtus alibi te-
ſtatur: In die illo ſuſcitabo tabernaculum Dauid quod cecidit, & reædificabo aperturas eius. Zach. 6 Amos 9
Quod Iacobus allegat impletũ in vocatione Gentiũ ad fidẽ Chriſti. Ecce audiuimus eum, ſcʒ Act. 15
Chriſtũ, in Ephrata, hoc eſt, in Bethlehem Iudæ, in qua ortus eſt Chriſtus, iuxta illud: Et tu Be- Mich. 5
thlehem Ephrata, ex te mihi egredietur qui ſit dominator in Iſrael. Et ibi inuentus eſt à magis Mat. 2
atq; paſtoribus: inuenimus eũ in campis ſyluæ. Ad literam per campos ſyluæ, intelligi poſſunt Luc. 2
loca plana, in quibus Chriſtus frequenter ambulauit & docuit, ibiq; à Iudæis ac Gentibus eum
requirẽtibus ſæpe repertus eſt. Secundũ Hieronymũ per cãpos ſyluæ intelliguntur Gentiles, q tã-
quam inculti atq; indocti campi ſyluæ vocantur, & in illis inuentus eſt Chriſtus, qñ ꝑ prædi-
cationẽ apoſtolorũ fidẽ catholicã receperunt, & Chro connexi ſunt vt capiti. Alij textus hñt eã
& tũc eſt ſenſus: Ecce inuenim9 eã, puta eccleſiã, quã appellauit tabernaculũ in Ephrata, quia ĩ
Bethlehem audita atq; inuenta eſt eccleſia. i. congregatio in Chrm̃ credentiũ, ſcʒ Maria & Io-
ſeph, paſtores & Magi, inuenimus eã. i. eccleſiam in cãpis ſyluæ. i. populis Gentilitatis incultæ. Luc. 2 Mat. 2
Quia Iudæis Chrm̃ negantibus eccleſiãq; ꝑſequentibus, Gentiles conuerſi ſunt, & ex ipſis con
ſtructa eſt Chri eccleſia, ſicut ꝑ Prophetã ait: Inuentus ſum à nõ quærentibus me, palã apparui
his q nõ interrogabãt de me. Ad q̊d etiã ꝑtinet illud Oſee: Erit in loco vbi dr̃ eis: Non populus Iſai. 65 Oſee 1
meus vos, dicet eis: Filij dei viuentis. Introibimus nos in Chriſtũ credentes, in tabernaculũ e9
id eſt, locũ eccleſiæ, adorabimus deũ cultu latriæ, in loco vbi ſteterũt pedes eius. i. in gentilitate
conuerſã

hic habitabo per grãm, qm̃ elegi eam mea bonitate, non eius virtute. Viduã eius, ſc3 eccleſię .i.
A fœminam viri ſolatio deſtitutã, & de cætero propter me continentẽ, nec in delitijs viuentẽ, bñ
dicens benedicam, dando ei neceſſaria vitæ, gratiamq; in pñti, & gloriam in futuro. Vnde de
talibus viduis ſcribens Apoſt. Viduas (inquit) honora, quæ vere viduæ ſunt. Vel, viduã .i. aĩam 1.Timo. 5
fidelem humano ſolatio deſtitutam, & vana gaudia contemnentem, bñdicens benedicã. pauperes eius .i. egenos eccleſiæ, ſc3 pauperes ſpiritu, quorum eſt regnum cœlorũ, ſaturabo panib⁹ Mat.5
vitæ & intellectus, pane ſacramentali, pane lachrymarũ, pane operũ bonorũ. Illuc .i. in eccleſia
producam .i. formabo, conſeruabo & prolongabo cornu Dauid .i. dignitatem atq; potentiam
Chriſti, dando eccleſiæ magnam dignitatem ac poteſtatẽ in nomine Chriſti. Vel, illuc .i. in futuro iudicio atq; in patria producam .i. proferam & oſtendam cornu Dauid .i. regiam ſeu iudiciariam poteſtatem Chriſti, quæ illuc præcipue apparebit, vbi videbitur in maieſtate gloriæ
ſuæ, paraui lucernam .i. claram ac ſempiternam memoriam Chriſto meo, qm̃ nomen Chriſti
vbiq; glorioſum & notum eſt. Vel lucernã .i. vaſa grãæ, ſc3 hoĩes bonos in quibus Chriſtus per
gratiam ſplendet, quemadmodum in lucerna lucet candela. Vel lucernam .i. Iohannem præcurſorem qui parauit viam domino, de quo dicitur: Ille erat lucerna ardens & lucens. Inimicos Iohan.5.
eius .i. aduerſarios Chriſti induam confuſione, præſertim in die iudicij, quando videbunt filiũ
hominis in maieſtate ſua, quando illud Iſaiæ implebitur: Ad eum venient, & confundent oẽs
qui repugnant ei: ſup ipſum aũt .i. ſup Chriſtum efflorebit .i. affluenter ſeu copioſe florebit ſanctificatio mea, quia & eius naturam humanam præ oĩbus ſanctis ſanctificaui, implens eã ſpũ Iſaiæ. 45
B ſancto ſine menſura, & omnes eccleſiæ filios ſanctificabo p eum. Vnde dicit Apoſtolus: Recõciliati ſumus deo p mortem filij eius. Hoc etiã Chriſtus orauit: Pater ſanctifica eos in veritate. Roman.5 Iohan. 17.
Ecce pſalmum glorioſum ac myſterialem audiuimus, in quo Chriſti incarnatio, eccleſiæ
inſtitutio pulchre ſignantur. Tropologice quoq; monet nos pſalmus iſte, vt iuremus & pmittamus non ingreſſuros nos tabernaculum domus noſtræ &c. donec in nobiſipſis inueniamus
locum domino, emundantes cor noſtrum ab occupatione ſupflua, ab inordinato affectu, ab
omni torpore.

COMMENTARIVS IN PSAL. CXXXII.

¶ Expoſitio tituli.

Titulus pſalmi præſentis eſt: Canticum graduum. Agit namq; hic pſalmus de quartodecimo gradu ſpiritualis aſcenſionis, videlicet de charitate, quæ multos connectit, & oĩa communia facit. Ait ergo:

¶ Expoſitio pſalmi.

ECCE quàm bonum] Dum in ſcriptura diuina præmittitur Ecce, inſinuatur aliq̃d
notabile eſſe dicendum: Ecce quàm bonum [& quàm iucundum] .i. penſate q̃ multum bonum ſeu meritorium multumq; delectabile ſit [habitare fratres] ſpirituales
[in vnum.] id eſt, in eadem domo, dummodo idipſum dicant omnes, & non ſint in
eis ſchiſmata. Socialis igitur vita commendatur in iſto verſiculo, quam Salomon q̃
que collaudat: Melius (inquit) eſt duos eſſe ſimul, habent enim emolumentum ſocietatis ſuæ. 1.Cor. 1. Eccle. 4
Si vnus ceciderit, ab altero fulcietur. Væ ſoli, quia quum ceciderit, non habet ſubleuantem. Et
iterum: Frater qui adiuuatur à fratre quaſi ciuitas firma. Si autem quis velit exponere tam ex Prou. 18
C tenſe, vt omnibus in gratia exiſtentibus congruat, ſenſus erit: Ecce quàm bonum, & cætera.
in vnum, id eſt, concorditer habitando in eccleſia Chriſti ſub vna fide, ſpe, & charitate, vt ſint
omnes vnum in Chriſto, quemadmodum Apoſtolus loquitur: Etenim in vno ſpiritu in vnũ
corpus baptizati ſumus, ſiue Iudæi, ſiue Gentiles, ſiue ſerui, ſiue liberi, & omnes vno ſpiritu potati ſumus. 1.Cor. 12 Secundum primã autem expoſitionem conuenit pſalmus iſte præſertim clauſtralibus, quorũ eſſe debet maior concordia quàm aliorũ, ita vt multitudinis fratrum ſit cor vnũ &
anima vna, ſicut dominus alibi ait: Dabo eis cor vnum & animam vnã. Summa nihilominus Act.4 Ierem. 32
eſt Anachoretarũ perfectio, quæ eſt magis diuina q̃ humana. Nam homo ſolus, eſt aut deus,
aut beſtia, non eſſentialiter, ſed participatiue. Deinde ponit exemplum bipartitum ſeu duplex
de iſto. ¶ Sicut vnguentum in capite, quod deſcendit in barbam barbam Aaron] id eſt, ſicut vnguentũ ſeu oleum, quo in veteri teſtamẽto conſecrabatur ſummus ſacerdos, erat valde
pretioſum, dulce, & optime redolens: ſic vehementer virtuoſum, ſuaue, & deo placitum eſt habitare fratres in vnum per charitatem. Charitas enim omnium virtutum altiſſima eſt, & nulla virtus tam dulciter, prompte ac delectabiliter operatur vt ipſa, ſecundum quod in Canticis
ſcribitur: Fortis eſt vt mors dilectio, & aquæ multæ non poterunt extinguere charitatẽ. Ait ergo: Sicut vnguentũ in capite ſummi ſacerdotis legalis, q̃d deſcendit à capite vncto in barbam Can.8

non

3 ſedes ſapientiæ iocreatæ. ¶[In noctibus].i.tempore nocturno,iuxta illud: Conſurge,lauda in Thren.2.
A nocte.Vel,in noctibus.i.tempore aduerſitatis.Vel,in noctibus.i.toto tempore vitæ præſentis
quod innumerabilibus vitiorum tenebris,tribulationumq; preſſuris obtenebratur. Propter
quod in tenebris & vmbra mortis ſedere perhibemur.[extollite manus veſtras]corporales ac Lu.1
ſpirituales,quæ ſunt deſideria ad ſuperna tendentia [in ſancta].i.in cœleſtia,quatenus ea adi-
piſci & ingredi valeatis,de quibus ait Apoſtolus:Chriſtus per proprium ſanguinem introiuit Hebræ.9.
ſemel in ſancta . Debemus autem vtraſq; manus cum feruentiſſimo ſemper affectu extollere,
iuxta illud Apoſtoli:Volo viros orare in omni loco leuantes puras manus.[& benedicite do- 1.Tim.2
4 mino]indeſinėter. Et vt hoc queas perficere,o ſerue atq; eccleſia dei. ¶[Benedicat te dominus]
id eſt,gratiæ dona tibi infundat[ex Sion].i.ex cœleſti Ieruſalem, vbi ipſe ſpecialiter habitat[q
fecit cœlū & terrā]ex nihilo,tanq̄ creator oipotens,cui ſubeſt cum voluerit poſſe,cui nō eſt diffi Sapie.12
cile omne verbum, qui in infinitum plura atq; maiora poteſt efficere, q̄ poſſit mens humana Iere 32
concipere. Sed quid eſt quod in principio pſalmi hortatur nos ſanctus Propheta benedicere
domino,nunc vero precatur vt dominus nos benedicat?Et reſpondendum quod duplex eſt be
nedictio,ſcilicet conſecrationis & laudis.De benedictione conſecrationis dicit Apoſtolus: Si- Hebræ.7
ne vlla contradictione quod minus eſt à maiore benedicitur.Hac ergo benedictione benedicit
nos deus.Benedictione vero laudis minor benedicit maiori,& creatura creatori. Poſtremo
pſalmum iſtum affectuoſum ac dulcem decet nos hora Completorij cum ſpeciali deuotione
B cantare,dirigendo mentē ad creatorem,atq; in eius præconijs diem concludere, obdormien-
do in meditationibus diuinorum.

COMMENTARIVS IN PSALMVM CXXXIIII.

¶Expoſitio tituli.

PRæterea pſalmi præſentis titulus eſt:Haleluia, cui⁹ interpretatio eſt: Laudate dominum.
Merito autē poſt pſalmos graduales ponitur pſalmus,Haleluia pro titulo habens. Quo-
niam gradus ſpiritualis aſcenſionis perambulans,ſicq; ad veram perfectionem pertingens,di
gnus eſt deum laudare. Pſalmus vero iſte hortatur nos ad laudem diuinam propter multipli-
cem rationem, & ait:

¶Expoſitio pſalmi.

1 LAVdate]o vniuerſi fideles[nomen dñi].i.dñm nomine deſignatum,ſeu rem ſignifi
2 catam per nomen [laudate ſerui] iuſtitiæ,non ſerui pctī[dominum. ¶[Qui ſtatis]
fide conſtanti & opere efficaci[in domo domini].i.in eccleſia materiali, quæ eſt do-
mus orationis & laudis. Vel,in domo domini.i.in eccleſia militanti & ſpirituali,ſeu
congregatione fideliū,q oēs ſunt vnū myſticum corpus Chri, recipientes ab eo motum virtu
tum & vitam grē,& q ſtatis[in atrijs domus dei nrī]verſiculus iſte in præcedenti pſalmo expo Pſal.133
ſitus eſt. ¶[Laudate dñm qm̄ bonus dñs]Deus eſt ſcūs & bñdictus eſſentialit̄, incircūſcriptibi
3 liter,& quolibet bonus eſt,& ipſe eſt oīs boni principium,quē oīa naturalit̄ appetunt tanq̄ vl-
timum finem,ſine cuius inceſſabili cōſeruatione nec in momēto ſubſiſtere poſſent, ideo ait Sal
C uator:Quid me dicis bonum?Nemo bonus niſi ſolus deus.[pſallite noī eius qm̄ ſuaue.] Pro- Lu.18
prium nomen dñi creatoris eſt deus,& qd dulcius deo:imo qd vel in minimo comparari pote
rit dulcedini dei? Cuius eſt tāta dulcedo,q̄ta bonitas,q in ſeipſo infinita dulcedine æternaliter
fruitur,omnesq; beatos in patria inexcogitabili ſuauitate pfundit, nos quoq; in hac valle la-
chrymarū ſubinde dulciter viſitat,pie lætificat, exceſſiue exhilarat,ſupernaturaliterq; reficit.
4 Pſallendum eſt etiam dño propter beneficia eius, vcȝ ¶[Quoniam Iacob elegit ſibi dñs Iſrael
in poſſeſſionem ſibi.]Iacob qui interpretatur ſupplantator,alio nomine dictus eſt Iſrael,quod Gene.32
interpretat̄ vir videns deum. Siue aūt per Iacob & Iſrael intelligatur perſona Iacob,ſiue popu-
lus ab eo deſcendens,certum eſt q deus eum elegit,quemadmodum Moſes profitetur populo
huic:Patribus tuis conglutinatus eſt dominus,& elegit eos,amauitq; ſemen eorum poſt eos. Deut.10
Et iterū: Te elegit dñs vt ſis ei populus peculiaris de cunctis populis qui ſunt ſuper terram. Et
ideo dicitur elegiſſe Iſrael in poſſeſſionem.i.in hæreditatem ſeu hæreditarium populum,ſicut p Deuter.7.
Iſaiam loquitur:Hæreditas mea Iſrael. Et Samuel dixit ad Saul:Ecce vnxit te dominus ſuper Iſaiæ.19
hæreditatem ſuam in principem.Spiritualiter vero per Iacob intelligitur quilibet contra vitia 1.Reg.10
luctans.Per Iſrael vero omnis deum fideliter ſpeculans,quod maxime competit veris Chriſtia
nis,ſeu eccleſiæ Chriſti , & hos deus elegit in poſſeſſionem æternam , poſſidens eos in via per
gratiam,in patria autem per gloriam,propter quod dicit Apoſtolus: Deus prædeſtinauit nos Ephe.1
5 in adoptionem filiorum per Ieſum Chriſtum,ſecundum propoſitum voluntatis ſuæ. ¶[Quia
ego cognoui,] per fidem , per rationem naturalem , per experientiam,per diuinæ dulcedinis
guſtum [quod magnus eſt dominus,] non magnitudine molis , ſed dignitatis,imo vere infi-
nitus

nitus eſt dominus, & perfectionis eius nullus eſt terminus.[& deus noſter]videlicet Trinitas D
ſuperbenedicta, quæ eſt deitas ſimplex & adoranda[& præ omnibus dijs.] magnus eſt, qa in
infinitum omnes excedit, ſiue per deos intelligaōt excellentes creaturæ, videlicet angeli ſancti
Exod. 18 & homines ſummi, qui dīj vocentur, ſiue per deos intelligantur dīj ſeu idola Gentium, q men-
Iob. 11. daciter dīj dicunt. Hoc modo Ietro cognatus Moſi nouit magnitudinem domini dicēs: Nunc
cognoui quoniam magnus dñs ſup omnes deos. Hinc etiā ſcriptū eſt: Excelſior cœlo eſt, & qd
facies? profundior inferno, & vnde cognoſces? longior terra menſura eius & latior mari.
Ierem. 32 ¶[Omnia quæcunq; voluit dominus fecit in cœlo & in terra]tam in operibus naturę, q̄ in ope 6
Iſaiæ. 46. ribus gratiæ. Deo enim nihil difficile eſt. Et ipſe teſtatur dicens: Conſilium meum ſtabit, & oīs
voluntas mea fiet. In cœlo nanq; condidit angelos atq; angelicos ordines tot, quando, & quō
voluit. Deniq; quos voluit, præſeruauit à ruina, & quos voluit permiſit peccare. Similiter fecit
in terra in hominibus.[in mari]oceano[& omnibus abyſſis]particularibus. In his enim ma-
gna fecit opera, tam in nauigantibus, quorum quoſdam mirabiliter liberauit, vt Ionam, q̄ in
piſcibus, quorum diuerſa mirandaq; genera inueniūt in abyſſis. ¶[Educens] ipſe dominus 7
motu & calore ſolis, vel ſupernaturaliter[nubes ab extremo terræ] eleuando videlicet vapo-
res ex quibus nubes cauſantur à mari oceano, vnde(vt ſæpius)nubes deſcendunt. Propter qd
Iob 38. ad Iob dñs ait: Cum ponerem nubem veſtimentum eius, ſc3 maris, [fulgura in pluuiā fecit] .i.
terminauit. In nubibus eñ fieri ſolent tonitrua, ex qbus coruſcationes & fulgura prodeūt, ter-
Amos 5 minanturq; fulgura iſta p hoc q nubes reſoluuntur in pluuiā. Vñ alibi dr: Qui vocat aquas & E
effundit eas ſup faciem terræ, in q apparet infinita ſapientia dei. Cur eñ in nubes condenſet
Iob. 25 aquas, oſtenditur apud Iob: Qui ligat aquas in nubibus, vt non erumpant pariter deorſum. Si
Iob. 12. eñ ſimul erumperent, oīa ſubuerterent, ſicut idem fatetur: Si continuerit aquas, oīa ſiccabunt
ſi emiſerit eas, ſubuertent terram. Producit igit nubes, & ordinatiſſime irrigat mundū. ¶[Qui 8
producit ventos de theſauris ſuis.]Theſauri appellantur diuitiæ occultatæ. Per theſauros ergo
intelligunt diuitiæ bonitatis diuinæ.i. omnipotentia dei, qua ſufficit omnia agere prout vult.
Vel cauſæ creatæ, ex quibus virtus diuina ventos producit, ſicut ex theſauro proferūt denarij.
Ait itaq;: Qui producit ventos de theſauris ſuis.i. de plenitudine propriæ voluntatis. Vel, de
theſauris ſuis.i. de cauſis creatis, vc3 de materia copioſa ac diuiti, ad hoc vt ex ea producantur
venti. Alij ſic exponunt: de theſauris ſuis.i. de locis ignotis, ſicut theſauri ponuntur in loco oc-
culto. Sunt ergo theſauri venti, ſunt quoq; theſauri niuis & grandinis. De qbus dñs ait ad Iob:
Iob. 38. Nunquid ingreſſus es theſauros niuis, aut theſauros grandinis aſpexiſti?[qui percuſſit primo-
Exo. 12 genita Aegypti ab homine vſq; ad pecus]incluſiue, quemadmodum ſcriptum eſt: Decima pla
ga terræ Aegypti erat, q deus percuſſit in ea omne primogenitum tam in hominibus q̄ in pe-
coribus. Et iſta percuſſio facta eſt media nocte ab angelo dei. ¶[Emiſit]deus[ſigna & prodi- 9
Exo. 14 gia]ſc3 decem horribiles plagas[in medio tui Aegypte]& non ſolum in terra, ſed & in habita
toribus eius ſicut ſubiungitur:[in Pharaonem]regem Aegypti[& in omnes ſeruos eius]q̄rum
Exo. 17 multos tandē ſubmerſit in mari rubro. ¶[Qui pcuſſit gentes multas,]in cōſpectu filiorū Iſrael, 10
ſc3 Amalechitas & alias multas. Nam cum eleuaret Moſes manus, vincebat Iſraeliſ: antē pau- F
lulum remiſiſſet, vincebat Amelec. [& occidit reges fortes] quia virtute diuina occiderunt eos
Num. 21 filij Iſrael, vc3 ¶[Seon regem Amorræorum, & Og regem Baſan]quorum terram poſſederunt 11
filij Ruben, & Gad, & dimidia tribus Manaſſes.[& omnia regna Chanaan]ſc3 trans Iordanē
Ioſue 14 vbi Ioſue & filij Iſrael deo auxiliante interfecerunt triginta unum reges. ¶[Et dedit terram eo- 12
Ioſue 22 rum hæreditatem]non quibuſcunq;, ſed[hæreditatem Iſrael populo ſuo.]vc3 nouem tribub9
Ioſue, 12 & dimidiæ tribui Manaſſe, quibus Ioſue diuiſit terram per ſortem, prout in diuerſis capitulis li
13. 14. 15 bri Ioſue recitatur. Deniq; iſta quæ ad literā plana ſunt, myſtice intelligi poſſunt hoc mōs: Edu-
16. 18. cens deus nubes ab extremo terrę.i. pdicatores ſanctos à finibus mundi. Nam in omnibus ter
ris Gentilium ad fidem conuerſorū, fecit deus ex Gentilibus aliquos eximios prædicatores, qui
nubes dicuntur, qm̄ pluunt docendo, tonant cōminando, coruſcant miracula pagendo. Ideo
q̄q; nubes dicunt, qm̄ ſupra cæteros penna contemplationis volant, terrena tranſiliunt, lumē
veritatis à fonte ſapientiæ prius copioſiusq; participant. Vnde de talibus ſcriptū eſt: Qui ſunt
Iſaiæ. 60 iſti q vt nubes volant, & quaſi columbæ ad feneſtras ſuas? Fulgura in pluuiā fecit.i. terribiles
cōminationes de futuro iudicio & pœnis inferni in dulces cōſolationes de futura felicitate ſan
ctorum mutauit. Prædicatores etenī terrent cōminando ſupplicia, & refrigerāt pmittēdo gau
dia ſempiterna. Qui pducit ventos.i. inſpirationes ſeu motiones ad bona de theſauris ſuis.i.
de diuitijs ſuæ liberaliſſimæ deitatis, q pcuſſit primogenita Aegypti.i. capitalia vitia hoīm ter-
renorū deſtruxit, cōuertendo eos ad grām, ab hoīe vſq; ad pecus.i. à philoſopho ſeu docto vſq;
ad laicū ſeu indoctū. Emiſit ſigna & pdigia in medio tui Aegypte.i. per vniuerſum mundum.
quē-

A Quemadmodum in euangelio dr: Illi profecti prædicauerunt vbiq; dño cooperante & ſermo Marc. 16.
nem confirmante, ſequentibus ſignis. Et: Miſit Ieſus diſcipulos, dicens: Infirmos curate, mor Matth. 10
tuos ſuſcitate, leproſos mundate, dæmones eijcite: in Pharaonem & in omnes ſeruos eius. i.
principes huius mundi, & eorum ſatellites. Qui percuſſit gentes multas, & occidit reges fortes.
Hoc accipi poteſt in bono atq; in malo. Gētes enim & reges ad æternam vitam præordinatos
percuſſit & occidit deus, non quantum ad eſſe naturæ, ſed quantum ad eſſe culpæ. De qua occi
ſione Chriſtus teſtatur: Qui voluerit animam ſuam ſaluam facere, perdet eam. Sicq; gentes Lucæ 9
& reges deſierunt eſſe eo modo quo in Prouerbijs dicit: Verte impios, & non erunt. Deſierunt Prou. 12
enim eſſe, non quod fuerunt, ſed quales fuerunt. Secundo accipitur in malo, videlicet de gen
tibus & regibus reprobis, quos deus percuſſit & occidit ſpiritualiter deſerendo eos in morte in
fidelitatis & culpæ qualiter etiam dr̄ induraſſe Pharaonem. Seon regem Amorræorum. Seon Exodi 10
interpretatur tentatio oculorum. Vnde ſignificat luxurioſum. Og vero interpretatur congre 11, 14
gans, & deſignat auarum. Talibus autem vitijs implicatos deus occidit ſecundum modum p̄
dictum: & omnia regna Chanaan. i. ſuperborum. Chanaan enim interpretat̃ poſſidens, ſigni
ficatq; ſuperbos, quia ſuperbi alios poſſidere præſidendo & dominando nitunt̃. Et dedit terrā
eorum. i. regnum cœlorum, qui eſt terra viuentium in qua dæmones ſuperbi creati ſunt, & ad
quam poſſidendam vniuerſi homines facti ſunt, ſed multi peccando ſeipſos impediunt. Hanc
autem terram dedit deus in hæreditatem populo ſuo Chriſtiano electo & pauco, cui ait: Noli Lucæ 12.
13 te timere puſillus grex, q̄a complacuit patri veſtro dare vobis regnum. ¶ [Dñe nomē tuum
B in æternum] permanebit. i. æternaliter nominaberis ab adorantibus atq; laudantibus te, præ
ſertim in patria [dñe memoriale tuum]. i. glorioſa & memorabilis operatio tua, videlicet ma
gna miſeratio tua recoletur & perſeuerabit [in generationem & generationem.]. i. per omniū
generationum ſucceſſionem vſq; ad mundi conſummatiōem. Hoc enim memoriale dei in eu
angelio Chriſti conſcriptum eſt, nec tradetur obliuioni quam diu euangelium legitur, & eccle
14 ſia durat. ¶ [Quia iudicabit dñs populum ſuum, & in ſeruis ſuis deprecabitur.] Iſtum verſi
culum quantum ad verba & ſenſum ponit Moſes, niſi quod ibi dr̄ in fine verſiculi, miſerebitur Deut. 32
Itaq; iudicabit dñs populum ſuum, in præſenti vita, iudicio piæ diſcretionis, diſcernendo eos
ab impijs voto, conuerſatione & merito. Vnde de hoc iudicio ait: Nunc iudicium eſt mundi. In
die vero nouiſſimo, vel in hora mortis eorum iudicaturus eſt eos iudicio beatæ remuneratio Pſalm. 48 Iohan. 12.
nis, dando ſententiam iudicialem pro eis, ſicut legitur in Apoc. Exultate cœli & ſancti apoſto
li, & prophetæ, qm̄ iudicauit deus iudicium veſtrum, & in ſeruis ſuis, qui ſibi fide & opere pa Apoc. 18
rent, deprecabitur, exaudiendo preces eorum, iuxta illud: Peccatores deus non audit, ſed ſi quis Iohan. 9
cultor eſt dei, & voluntatem eius facit, hunc exaudit. Et in libro Iob dr̄: Si omnipotentem fue
15 ris deprecatus, ſi mūdus & rectus inceſſeris, ſtatim euigilabit ad te. ¶ [Simulachra gentium] Iob. 8.
quantum ad materiam, imo quo ad totam ſubſtantiam, ſunt [argentum & aurum] ſeu ſimi
le aliquid. Nam quædam ex ære, quædam ex ſtanno conflantur. Tota autem ſubſtantia artifi
16 cialium eſt eorum materia, ſecundum philoſophum. Sunt vero ſimulachra hæc [opera manuū
C hominum] quantum ad formam accidentalem: nam artifices ea formant & faciunt. ¶ [Os
17 habent] non verum, ſed ſimilitudinarium [& non loquentur] quamuis interdum dæmones p̄
ipſa loquantur. Simili modo [oculos habent & non videbunt. ¶ [Aures habent & non audi
ent] cuius ratio eſt [neq; enim eſt ſpiritus]. i. forma vitalis, anima rationalis, aut certe anhelit⁹
18 [in ore ipſorum] idcirco habere non valent opera vitæ, qualia ſunt, loqui, videre, audire, &c.
¶ [Similes illis] ſimulachris [fiant qui faciunt ea] puta artifices [& omnes qui confidūt in eis]
videlicet homines vani, & maxime illi qui faciunt talia fieri, quatenus ſicut ſimulachra illa nō
loquuntur, nec vident, nec audiunt, nec ſpiritum habent, ſic iſti nec vera neque ſalubria profe
19 rant, intelligant, audiant, ſed nec ſpiritum gratię ſortiantur: quod non imprecando, ſed prenū
tiando dici putemus. De horum autem verſuum literali ac myſtica explanatione plenius dictū
eſt in expoſitione pſalmi, cuius exordium eſt. In exitu Iſrael de Aegypto. ¶ [Domus Iſrael be
nedicite domino] Ad literam Dauid hortatur Iudæos ad laudem diuinam, dicendo, Domus, Pſal. 113
id eſt, populus Iſrael, benedicite domino, ipſum laudando: quod referendū eſt ad vndecim
tribus. Nam de Leui fit mentio ſpecialis, dū ſubditur [domus Aaron]. i. ſacerdotes legales, ex
20 Aaron nati, [benedicite domino.] ¶ [Domus Leui]. i. familia, populus, ſeu congregatio Leui
tarum [benedicite domino.] Tamen domus Aaron etiam ex Leui deſcendit. Qm̄ (ſicut ſcri Exo. 6
ptum eſt) Leui genuit, Gerſon, Cahath, & Merari. Cahath vero genuit Amram, de quo nati
ſunt Moſes, Aaron & Maria. Sed nunc accipiunt̃ Leuitæ, prout à ſacerdotibus diſtinguūtur,
vtpote pro inferioribus templi miniſtris. Spūaliter p̄ domū Iſrael, intelligēda eſt eccleſia Chri
ſti, per domum Leui, miniſtri altaris, per domum Aaron, ſacerdotes atq; p̄lati eccleſię militan

A mirabile dupliciter ſcilicet, reſpectiue ſeu quantum ad aliquem, ſicut eclipſis ſolis illi mirabilis
eſt qui cauſam eius ignorat, non eſt tamen abſolute mirabilis. Taliter vero mirabilia aſſerun-
tur, quæcunq; excedunt cognitiõem alicuius, ſeu modũ, virtutẽ, ac ordinẽ cauſalitatis q̃rundã
cauſarum naturalium creatarum. Talia tamen fieri poſſunt arte magica, atque à dæmone: &
maxime fient tempore Antichriſti. Alia vero dicuntur mirabilia ſimpliciter & abſolute, vide-
licet quæ totius creaturæ facultatem, & omnium cauſarum naturalium poteſtatem tranſcen-
dunt, ſicut ſunt ſtatio ſolis, illumininatio cæci nati, reſurrectio mortui, penetratio dimenſio-
num, tranſſubſtantia naturaꝝ. Et de iſtis loquitur Propheta: fiuntq; à deo duntaxat, nam & ſi
homo fidelis talia facere perhibeatur, non facit ea niſi inſtrumentaliter, vel potius diſpoſitiue
ſeu occaſionaliter. ¶[Qui fecit cœlos in intellectu] hoc eſt intellectualiter .ſ. ſecundum ordi-
5 nem ſuæ æternæ ſapientiæ, ſecundum idealem rationem mentis diuinæ, ſecundum dictamen
intellectus & libere non ex neceſſitate naturæ, vt quidam philoſophorum opinati ſunt. Vñ in
Prouerbijs dr̃: Dñs ſapientia fundauit terrã ſtabiliuit cœlos prudentia, qm̃ inæternũ mia eius. Prouer. 3
6 ¶[Qui firmauit] Hoc eſt, firmit̃ collocauit [terram ſuper aquas] maris oceani, ſeu cæterorum
fluuiorum. Non quod terra operiat aquas, vel omnibus partibus earum ſuperior ſit, ſed qm̃ ri
pæ terræ ſupereminent aquis. Vel dr̃ terra firmata ſuper aquas, hoc eſt, iuxta aquas, quemad-
modum dicimus: Colonia ſita eſt ſuper Rhenum. Sicq; (vt ait Caſſiodorus) Ieſus fatigatus ex Iohan. 4
itinere ſedit ſuper puteum. Porro in omnibus verſibus iſtis ſubintelligendum eſt: Confitemi-
B ni dño, vt ſit ſenſus: Qui firmauit terrã ſuper aquas. i. confitemini dño qui firmauit terram ſup
7 aquas. Et ita in alijs, qm̃ in æternum mia eius. ¶[Qui fecit luminaria magna] quemadmodũ
in Geneſi dr̃. Fecit deus duo luminaria magna. Luminare maius vt præeſſet diei. & luminare Gen. 1.
minus vt præeſſet nocti, qm̃ inæternum mia eius] Et hoc eſt, quod modo ſubiungitur. ¶[So
8 lem in poteſtatem diei] hoc eſt, vt ſuo ſplẽdore ac motu diem cauſaret, qm̃ inæternũ mia eius.
9 ¶[Lunam & ſtellas] fecit [in poteſtatem noctis] hoc eſt, vt nocti præeſſent, aerem aliqualiter il
luſtrando, ne ſint omnimodę atq; palpabiles tenebræ tẽpore noctis. Omnia hæc fecit deus ĩ in Exodi. 10
tellectu. Deniq; iuxta intelligentiam ſpiritualem fecit deus cœlos. i. ciues cœleſtes & hoĩes, ſpi- Myſtice.
rituales, conuerſationem in cœlo habentes, in intellectu, dando eis cognitionẽ ſupernaturalẽ
ac myſticam. Qui firmauit terram. i. eccleſiam, ſuper aquas. i. fidem lauachrumq; baptiſmi in
quo peccata donãtur, & virtutũ firmitas baptiſato infunditur. Qui fecit luminaria magna. ſ.
ſolẽ. i. Chriſtũ ſecundũ quod hõ eſt, in poteſtatẽ diei. i. vt homines virtuoſos perfectos, atq; prę
claros illuſtret, ſine aduocato intercedente ac mediante. Propter quod dñs ait: Orietur vobis Malach. 4
timentibus nomen meũ ſol iuſtitiæ. ſ. Chriſtus. Lunã. i. virginẽ glorioſam. ſanctã Mariã, de q̃ Can. 6.
dr̃ in Canticis: Quæ eſt iſta quaſi aurora conſurgens, pulchra vt luna? & ſtellas, hoc eſt, apoſt. Dan. 12.
atq; doctores, de quibus dictũ eſt. Qui multos erudiunt ad iuſtitiã, quaſi ſtellę fulgebunt in per
petuas æternitates, in poteſtatẽ noctis. i. ad intercedẽdũ pro peccatoribus, vt ſint interceſſores
& aduocati miſeroꝝ: quod maxime competit virgini bñdictæ, reginæ, ac matri miæ. Vel ſic:
Qui fecit ſolẽ in poteſtatẽ diei hoc eſt, qui donũ ſapientiæ dedit perfectis. Lunã & ſtellas. i. infe
riora dona ſpiritus ſancti, in poteſtatẽ noctis, hoc eſt, imperfectioribus ea infudit, non quod do
C na ſpiritus ſancti ſint diuerſe, imo qui vnũ ſortitus eſt, omnia ſeptẽ adeptus eſt, Sed quia in vi- Exod. 12.
10 ris perfectis donũ ſapientiæ magis abundat. ¶[Qui percuſſit Aegyptũ] hoc eſt, habitatores
Aegypti [cũ primogenitis eoꝝ] occidendo omne primogenitũ in hominibus atq; pecoribus,
11 qm̃ inæternũ mia eius. ¶[Qui eduxit Iſrael de medio eoꝝ] videlicet Aegyptioꝝ, qm̃ inæter-
12 nũ mia eius. ¶[In manu potenti] hoc eſt, operatione virtuoſa, quantũ ad minora miracula,
quæ Magi quoq; Pharaonis fecerunt [& brachio excelſo] i. operatione ſupernaturali atq; terri Exod. 7. 8
bili, quantũ ad maiora miracula quæ illi facere non valebant qm̃ inæternũ &c. Quæ oĩa in li.
Exodi plenius continent. Spũaliter autẽ educit deus Iſrael. i. electos de medio eoꝝ. i. de hoc mũ
do fallaci & ſocietate ac vita hominũ mundanoꝝ, ſicut ſuperius dictũ eſt: Protexiſti me à con- Pſalm. 63
uentu malignantiũ. Ad quã eductionẽ hortat̃ nos Apoſt. Deponite vos ſecundũ priſtinã cõuer Epheſi. 4
ſationẽ, veterẽ hominẽ, q corrũpitur ſcd̃m deſideria erroris, & renouamini ſpũ mentis veſtræ,
Vñ iteꝝ ait: Exite de medio eoꝝ, & immundũ ne tetigeritis. ſ. p cõſenſum. Sic aũt deus educit 2. Cor. 6.
electos, in manu potenti & brachio excelſo. Nã & q̃ſdã cõpellit intrare, & q̃ſdã cõuertit p mira
cula, q̃ſdã p inſpirationẽ occultã, q̃ſdã p alias ſupnaturales ac admirabiles vias, put multi nr̃m
13 vere expti ſunt. ¶[Qui diuiſit mare rubrũ in diuiſiones]. i. in ptes à ſeinuicẽ diſtãtes atq; par
titas. Sicut in Exo. legit̃. Dixit Dñs ad Moſen: Tolle virgã tuã & extẽde manũ tuã ſup mare & Exod. 14.
diuide illud. Et poſt pauca: Abſtulit deus illud flãte vẽto vehemẽtiſſimo. Quidã aũt eo, q nunc
dictũ ẽ pluralr̃, in diuiſiões, aſſerũt mare rubꝝ fuiſſe diuiſum ĩ duodecim partes ſcd̃ꝫ nũeꝝ tribuũ
Iſrl̃, ita q qlibet trib⁹ iuit p viã ſpecialẽ, ſed hoc alijs nõ videt̃ ppter q̃d dicũt ſic eẽ intelligẽdũ,

¶ Expoſitio pſalmi.

A
1 SVper flumina.]inquit[Babylonis.]hoc eſt,iuxta aquas Caldææ, in qua flumina
multa decurrunt[illic ſedimus] id eſt,habitauimus ſeptuaginta annis, ſicut Iere. Ierem.25.
prædixit. Vnde communiter dicimus:Ille ſedit ibi annos tres,hoc eſt,habitauit.Et Deut.1
iuxta talem modum loquendi ait Moſes, Sediſtis in Cades Barnæ multo tempo
re[& fleuimus]propter noſtram captiuitatem. Magis tamen propter templi de
ſtructionem,ſicut ſubiungitur[dum recordaremur]tui o[Sion].i.templi à Salomone conſtru
2 cti,à Babylonijs vero deſtructi in mõte Sion. ¶[In ſalicibus]hoc eſt,inter arbores infructuo 4.Reg.25.
ſas & aridas[in medio eius].i.quæ fuerunt in medio Babylonis[ſuſpendimus organa noſtra]
.i.ab omni cantico iucunditatis ceſſauimus. Non ſolum propter recordationem Sion, ſed eti
3 am. ¶[Quia illic interrogauerunt nos qui captiuos duxerunt nos verba cantionum] ſcilicet
4 Babylonij,ſeu Caldæi. ¶[Et qui abduxerunt nos]à terra patrum noſtrorum in Babylonem
dicentes[hymnum cantate nobis de canticis Sion.] quæ canere ſolebatis in templo Ieruſalem 2.Para.36
Hoc dixerunt irridendo & noſtro planctu congaudendo, noſtramq; triſtitiam exaggerando
5 Nos autem reſpondimus eis: ¶[Quomodo cantabimus canticum domini]hoc eſt,laudes di
uinas[in terra aliena?]:i.in Caldæa idololatriæ dedita?Hoc nempe non decet, ne videamur
non curantes de noſtra translatione templiq; deſtructione.Idcirco cum iuramento affirmo.
6 ¶[Si oblitus fuero tui Ieruſalem]ego populus inde tranſlatus.i.ſi deſiero tuam deuaſtationem
deflere,vel pro tua reparatione orare[obliuioni detur dextera mea].i.ego ipſe ſeu tota virtus
7 mea obliuiõi tradatur à deo,ita quod pereat. ¶[Adhæreat lingua mea faucibus meis]in tm̃
8 quod loqui non poſſim[ſi non meminero tui]orando vt reædificeris. ¶[Si non propoſuero Ie
B ruſalem in principio lætitiæ meæ]hoc eſt,niſi ipſa Ieruſalem fuerit mihi prima cauſa ſeu prin
cipium quoddam lætitiæ,non in quãtũ deſtructa eſt, ſed prout concipio eam vt reædificãdam
ita quod in ſpe reparationis eius prius lætor quam in alijs inferioribus rebus. Vel ſic:Si non p
poſuero &c.i.ſi eueniente mihi cauſa lætandi,non prius meminero Ieruſalem,dolendo de eꝰ
deſtructione, atq; orando pro ipſius reſtauratione:tunc prædicta mala quæ imprecatus ſum,
9 mihi contingãt. ¶[Memor eſto dñe]ad vlciſcendum[filiorum Edom]hoc eſt, Idumæorum
deſcendentium ab Eſau fatre Iacob:qui Eſau alio nomine dictus eſt Edom [in die Ieruſalẽ].i. Gen.25.
memor eſto o dñe iniquitatis eorum,quam fecerunt in die,hoc eſt,tempore deſtructionis Ieru
10 ſalem,quod fuit tempus vindictę ipſius, ¶[Qui] filij Edom[dicunt]hoc eſt,locuti ſunt Baby
lonijs[Exinanite,exinanite.].i.humiliate atq; deſtruite Ieruſalem,[vſq; ad fundamentum in
ea].i.funditus eam deijcite. Sicut enim Eſau perſecutus eſt Iacob,ſic Idumæi pene ſemper mo Gene.27
leſti fuerunt Iudæis. Vnde Abdias ait ad populum Idumęorum. Propter iniquitatem in fratrẽ Abdiæ.1
tuum Iacob operiet te confuſio, & peribis inæternum: In his ergo verſiculis orauit Propheta
pro iuſta vltione Idumæorum,qui conſilio auxilioque fuerunt Caldæis contra Iudæos. Nunc
11 prophetat de Caldæorum deiectione. ¶[Filia Babylonis miſera.],hoc eſt,o infelix gens Ba
bylonis[beatus]eſt ipſe deus[qui retribuet tibi] per Cyrum regem Medorum, & Darium re
gem Perſarum[retributionem tuam].i.iuſtam vindictam pro tuis ſceleribus[quam].i.cui ſi
milem[retribuiſti nobis]exigentibus noſtris peccatis. Sicut enim Caldæi deſtruxerunt Ieruſa
C lem & populum eius interfecerunt, ſic Perſæ ac Medi euerterunt funditus Babylonem, & ha 4.Reg.25.
12 bitatores eius peremerunt. ¶[Beatus qui tenebit & allidet paruulos ſuos ad petram]hoc eſt
vere felix eſt deus,qui per Medos ac Perſas tenebit per pedes, & allidet.i. confringet, occidet,
& conteret, paruulos ſuos.i.pueros & infantes Babyloniorum: qui dicuntur paruuli dei,quia
ab eo creati,ad petram.i.parietem ſaxeum. Perſæ enim & Medi ex nimia crudelitate tenue
runt & alliſerunt hoc modo paruulos Babylonis,quod dominus apud Iſaiam prædixit. Suſci
tabo ſuper vos Medos,qui argentum non quærant,nec aurum, & lactantibus non miſerebũ Iſaiæ.13.
tur. Ruſuſq;:Infantes eorum allidentur in oculis eorum. Hanc autem vltionem petit Prophe Ibidem
ta zelo iuſtitiæ, conformando cor ſuum æquitati diuinæ: petitq; vt in præſenti puniantur ne
pluribus noceant , grauius peccent,& damnabilius pereant.

¶ Explanatio tropologica eiuſdem pſalmi.

MYſtice vero per Babylonem ſignificatur ſeculum præſens confuſione vitiorum reple
tum. Babylon nanq; interpretatur confuſio. Vnde Petrus in fine primę ſuæ Canonicę 1.Pet,5
Romam nominat Babylonẽ, dicendo:Salutat vos Eccleſia quæ eſt in Babylone collecta. San
cti itaq; qui hoc mundo tanquam exilio quodam vtuntur,non habentes hic manẽtem ciuita
tem,ſed futuram inquirentes,huius miſerrimæ vitæ incolatum deplangunt, & dicunt: Super Hebræ.13.
flumina Babylonis,hoc eſt,iuxta diuitias atq; delitias huius mundi,q̃ tãquam flumina currũt
ac defluunt, illic ſedimus, tanquam exules in humilitate præcipua, & fleuimus,præ deſiderio

lon. Beatus eſt deus iudex q tenebit.i.cõphendet,& allidet paruulos ſuos,hoc eſt,inuidos,ec
A cleſiæ inuidentes & cæteros impios,q ſunt paruuli ſenſibus atq; virtutibus.Sunt etiam paruu-
li,viles,& indigni diuino iudicio,quãuis propria æſtimatione magni exiſtant.Proprie vero in
uidi dicti ſunt paruuli,iuxta illud:Paruulum occidit inuidia. Hi aũt ſunt paruuli dei quantum Iob.5.
ad eſſe naturæ,ſeu ratione creationis. Sunt tamen paruuli dæmonum quantum ad culpam &
operationem.A quo enim quis ſuperatus eſt,huius & ſeruus eſt.Allidet itaq;.i.deſtruet & da- 2.Pet.2
mnabit paruulos iſtos,hoc eſt,vagos fluctuantes,ſpirituali magnitudine carentes, ad petram Iſaie.8
hoc eſt,Chr̃m,qui(teſte ſcriptura)eſt reprobis lapis offenſionis,& petra ſcandali. Vel,ad petrã, 1.Pet.2
.i.ad fundum inferni:quando dicturus eſt eis:Ite maledicti in ignem æternum. Hortatur nos Rom.8. Matth.25
ſpiritus ſanctus in pſalmo præſenti hunc mundum deſpicere, omnem florem ac proſperitatẽ
ipſius,vanitatem,falſiciamq; putare,ſecularem lætitiã,conſolationẽ carnalem,& omnẽ mun-
danum amorem funditus extirpare:ad cœleſtia quoq; cum ardenti affectu ac lachrymis ſuſpi
rate,æterna diuinaq; bona inceſſabiliter contemplari, gaudiorũ cœleſtiũ & inuiſibiliũ pmiſſo
rum nullatenus obliuiſci.Qm̃ deum amare & iſta appetere eſt ad patriam tendere, & tãto am-
plius feſtinamus,tanto celerius ad ſupnam Ieruſalem imus, quãto iſta feruẽtius deſideramus,
quæ vtiq; nequeunt feruide diligi,niſi mundus ſpernatur.Ideo nanq; admonemur.Nolite dili 1 Iohan.2
gere mundum,neq; ea quæ in mundo ſunt. Si quis aũt diligit mundũ, non eſt charitas pãtris
in eo.Ecce quid clarius dici potuit à beato Apoſtolo?

COMMENTARIVS IN PSAL. CXXXVII

B

Expoſitio Tituli.

HAbet autem pſalmus iſte nunc declarãdus hunc titulum. Pſalmus ipſi Dauid.i.pſalmus
iſte à Dauid conſcriptus,conuenit ipſi Dauid,hoc eſt,omni fideli ac deuoto,vel toti eccle
ſiæ:in cuius perſona loquens beatus Propheta, ait:

Expoſitio Pſalmi.

1 COnfitebor tibi dñe] Confeſſione laudis & gratiarum actionis [in toto corde meo] Pſalm.85
.i.cunctis viribus animæ meæ,loquendo de viribus eius ſuperioribus ac diuinis, vi
delicet intellectu & voluntate.i. attente & affectuoſe, fideliter & ardenter te lauda-
bo. Vel:In toto corde meo.i.corde omnino conuerſo ad te,adhærenteq; tibi, ita q̃d
pro nulla parte erit conuerſum ad terrena,vana atq; carnalia:ſed amor tuus illud totalit̃ poſſi
debit,ſicq; affectu puro,ingenti ac integro tibi o domine confitebor, [quoniam audiſti verba
oris mei]hoc eſt,preces meas impleſti.Beati qui taliter domino confitentur,qui in illo ſummo
vno,quod ſolum neceſſarium eſt omne deſiderium cordis ſui ſtabiliunt, q omnem affectiõem Luca.10
circa creata ad dei amorem perordinant,quorum animas nulla turpis affectio maculat.
2 [In conſpectu angelorũ pſallam tibi] hoc eſt,dum pſallo tibi, conſiderabo angelorũ venerã-
dam præſentiam,qua vel tibi aſſiſtunt,vel mihi præſentes ſunt,& ita in eorum conſpectu me-
ipſum conſtituendo pſallam tibi cum reuerentia magna:quippe cui angeli ſancti cum tremo-
re aſſiſtunt [adorabo ad templum ſanctum tuum] .i. te adorando dirigam oculum mentis
meæ ad templum illud altiſſimum,i.cœlum empyreum, ſeu triumphantem eccleſiam, in qua
C per gloriam habitas.De quo templo Moſes ait:Habitaculum eius ſurſum . Sed obuiare videt Deut.33
quod dicit Iohannes:Templum non vidi in ea, videlicet in ciuitate ſuperna Ieruſalem illa cœ- Apoc.21
leſti. Dominus enim deus omnipotens templum illius eſt & agnus.Et reſpondendum quod
in ea non eſt templum,prout templum eſt domus orationis,pro propria ſalute.Non eñ beati
pro ſua ſalute precantur.Vnde Saluator ait:In die illo non rogabitis quicquam in nomĩe meo.
Dicit autem deus & agnus,ſcilicet Chriſtus templum illius, quia triumphans eccleſia habitat
in deo & Chriſto per beatificam fruitionem. Nihilominus cœlum empyreum templum dei di Iohan.16
ci poteſt,quoniam inceſſanter offertur ſibi in eo ſacrificium laudis. Similiter eccleſia trium-
phans,quia in ea habitat deus per gratiam conſummatam [& confitebor nomini tuo] id eſt,
3 tibi. [Super miſericordia tua] hoc eſt, de gratia & beneficijs mihi & alijs à te clemẽter
collatis [& veritate tua] hoc eſt,vera impletione qua nobis miſertus es, ſicut dixiſti ac promi-
ſiſti.Vel,veritate tua,hoc eſt,de tua iuſtitia,qua impios dereliquiſti & condemnaſti.Bonos au Amos.7.
tem coronaſti,& tu feliciter coniunxiſti [quoniam magnificaſti ſuper omne] id eſt, omnibus
rebus maius & excellentius oſtendiſti [nomen ſanctum tuũ] id eſt,teipſum, faciendo mirabi-
lia quæ nulla valeat agere creatura. Vel, magnificaſti,id eſt, exaltaſti ſuper omne nomen cœ
leſtium,terreſtrium,& infernorum,ſanctum tuum,hoc eſt,Chriſtum. De quo dictum eſt an-
te. Non dabis ſanctum tuum videre corruptionem. De quo & alibi habetur: Vngatur ſan Pſalm.15 Dan.9
ctus ſanctorum. De quo ipſe quoque diabolus à veritate conuictus compulſus eſt dicere.Scio Mar.1
quia ſis ſanctus dei. Sicut enim dicit Apoſtolus: Deus exaltauit illum, & dedit ei no- Luce.4 philip.2
men

men quod eſt ſuper omne nomen, vt in nomine Ieſu omne genu flectatur. ¶ In quacunque 4
die] naturali, quæ noctem includit, hoc eſt, quacunq; hora, imo quocunq; momento huius di- D
ei [inuocauero te exaudi me] quod ſi exaudieris me [multiplicabis in anima mea virtutem,]
hoc eſt, ſpiritualem perfectionem. Nam & virtutes connexæ ſunt, & dum deus vnam infundit
omnes largitur. Dum autem exiſtentem in gratia exaudit, virtutem gratiæ quæ habetur, mul-
tiplicat, eam cõfortando atq; augendo. ¶ Confiteant tibi dñe] cõfeſſione duplici, ſ. laudis & 5
culpæ, videlicet te laudando, & ſe accuſando [oẽs reges] .i. principes [terræ] ſeu, oẽs reges, id ẽ,
vniuerſi qui p rationis imperium regunt ſeipſos, ſubijciendo carnẽ ſpiritui, ſenſualitatẽ ratiõi,
rationemq; deo [qa audierunt] ex ore prædicatoꝝ, [oĩa verba oris tui] q̃ in ſacra continẽtur
ſcriptura. Diſtributio aũt hoꝝ noim, oẽs & oĩa, intelligenda eſt hic pro generibus ſingulorum,
nõ p ſingulis generꝝ. Quia nec abſolute oẽs reges ad fidẽ cõuerſi ſunt, nec oẽs cõuerſi oĩa ṽba
dei ſimpliciter audierũt. Sed qdam de omĩ gñe regum cõuerſi ſunt, & oẽs quædam de omni ge
nere verboꝝ dei audierunt. ¶ Et cantent in vijs dñi].i. in obſeruatiõibus præceptoꝝ diui- 6
Iſa 6 noꝝ, cantandoq; dicant [qm̃ magna] imo immenſa eſt [gloria dñi] id eſt, excellentia, beatitu
do, lætitia dei. Plena namq; eſt oĩs terra gloria dei. Vbi per gloriam poſſumus glorioſa opera
Ex. 16. 14 creatoris. Vnde in libris Moſi ſæpius legitur: Apparuit filijs Iſrael gloria dñi, & implebitur oĩs
Iſaiæ. 40
Dan. 3. terra gloria dñi. ¶ Qm̃ excelſus dñs.] Eſt enĩ laudabilis & ſupglorioſus & ſupexaltatus in 7
Eſaiæ. 57 omnibus ſeculis. Et ait ſcriptura: Dñs excelſus & ſublimis, habitans æternitatem, & ſanctum no
men eius. Eſt aũt deus excelſus, non loco, ſed dignitate. Nihilominus ipſe eſt ſup oĩa, nõ elatus,
ſicut eſt infra oĩa non oppꝛeſſus [& humilia] corda [reſpicit] oculo pietatis per approbatiõem. E
Quemadmodũ p Iſaiam dicit: Ad quẽ reſpiciã, niſi ad pauperculũ & contritũ ſpiritu? [& alta]
Pſal. 109. .i. corda ſupba [à longe].i. p reprobationem [cognoſcit.] Non enĩ adeſt eis per gr̃am. Propter
Iſaiæ. 66 quod Salomon, Longe, inquit, eſt dñs à peccatoribus. Cognoſcit itaq; alta, iuxta illud: Cogno
Prouer. 15
Amos. 5 ui multa ſcelera veſtra. Et alibi ſcriptũ eſt: In omni loco oculi dñi contemplant bonos & ma-
los. Sed hoc intereſt, ꝙ humiles reſpicit de prope, ſupbos aũt à longe. ¶ Si ambulauero].i.
Prou. 15. conuerſatus fuero & afflictus [in medio tribulationis] à mundo ſeu dæmone mihi inflictę [vi
uificabis me] per gr̃am, ne ſpũaliter moriar aut ſuccumbam. Hoc eſt verbũ bonæ ſpei ex ma-
gna ad deũ charitate, fiduciaq; procedens [& ſup].i. contra [iram inimicoꝝ meoꝝ,] viſibiliũ
ac inuiſibiliũ [extendiſti] & (vt ſpero) extendes [manũ tuam].i. potentiã tuam diuinam, repri-
mendo eoꝝ malignitatẽ [& saluũ me fecit] à tentationibus atq; periculis [dextera tua] .i. gra
tioſa tua præſentia, ſeu poteſtas diuina, non ſinens me vltra vires tentari, ſed faciens cum ten-
tatione prouentũ, videlicet præſtans requiem pro labore, coronam pro pugna, gratiam p mer-
1. Cor. 10 cede. ¶ [Dñs retribuet pro me] oĩa æquanimiter patiente, dando aduerſarijs debitam pœnã
Deut. 32 damni ac ſenſus, pro pctõ commiſſo in me, ſicut & alibi ait, Apoſtoluſq; allegat: Mihi vindictã
Rom. 12. & ego retribuam. Et ne hoc videatur dictũ ex crudelitate ſeu zelo vindictæ, ſed potius ex pura
intentione, ſubiungit. [Dñe miſericordia tua in ſeculũ] .i. æternaliter permanet, nec deficere
poteſt in miſerendo, iuxta illud: Non eſt abbreuiata manus dñi, vt ſaluare nequeat. Ideo dñe,
Iſai. 59 [opera manuum tuarum] .i. creaturas rationales, à tua ſapientia atq; potentia conditas, [ne
deſpicias] iuſte, ſed ſalua benigne. In hoc igitur verbo etiam pro aduerſarijs deprecat, ne à deo F
ſpernantur. Quoniam quem ille deſpexerit, nullus corrigere poteſt.
Eccle. 7 Ecce pſalmus iſte ſpũali lætitia plenus, laudibus dei redundat, & vt eũ digne atq; deuote
mereamur cantare, conandum ẽſt nobis vt omnes affectiones noſtræ ordinentur ad deũ, ita
ꝙ amor dei totaliter cor noſtꝝ poſſideat, ſicq; domino angeloꝝ reuerenter pſallamus, memo
res ſemper dei ac angelorum præſentiæ.

¶ COMMENTARIVS IN PSAL. CXXXIX.

¶ Expoſitio Tituli.

PRæponitur inſuper pſalmo nunc elucidando titulus talis. In finem pſalmus Dauid.i. pſal-
mus iſte in finem, qui Chriſtus eſt, nos dirigens, conuenis prophetæ Dauid, ſicut & cęteris
iuſtis. Et aſcribitur ei tanquam authori, ſed Chriſto ſignificato per Dauid vere & proprie cõ-
gruit. Sancti enim doctores, Hilarius, Auguſtinus, & viri catholici, Caſſiodorus, Hugo, expo-
nunt hunc pſalmum de Chriſto, partim de ipſo ratione ſuæ perſonæ, partim vero ratione cor
poris ſui myſtici. Laborandum tamen videtur, vt quantum fieri poteſt, totus exponatur de
Chriſto, & totus de membris ipſius. In perſona igitur Chriſti hominis loquens propheta, ita
exorſus eſt.

¶ Expoſitio pſalmi literalis.

Domine]

A DOmine] pater ſeu deus trinitas [probaſti me] .i.probatum, fidelem,& conſtantem
1 me alijs oſtendiſti,per hoc ꝙ permiſiſti me à diabolo tentari,à Iudæis irrideri,tandem Mat.4 Marc 27
ꝙ turpiſſima morte occidi,in quibus oĩbus firmus & ſtabilis permanſi,propter quod
omnibus probatus inuotui. Vnde ait de Chriſto Apoſt. Non habemus pontificem Hebræ.4.
q non poſſit compati infirmitatibus noſtris.tentatum aũt per omnia [& cognouiſti me] per
approbationem,dicendo tpe baptizationis,transfigurationiſq; meæ.Hic eſt filius meus dile Matt.3
ctus,in q̃ mihi cõplacui,ipm audite,ſicut Euangeliſtæ teſtant [tu cognouiſti].i.approbaſti[ſeſ Marc.17.
ſionem meã].i.humiliatiõem meã,qua factus ſum opprobriũ hoim & abiectio plebis , prout Marc.1 Lucæ.3 Pſalm.2
Apoſt. dicit:Chriſtus nos redemit de maledicto,factus pro nobis maledictũ[& reſurrectiõem Gala.3
meã] factam tertio die poſt paſſionem ſeu glorificationem ac exaltationẽ meã. Hoꝝ enĩ vtrun Matth.28
2 ꝙ ſumme complacuit deo. ¶[Intellexiſti cogitationes meas] humanas [de longe].i. de cœ
lo,ſeu ab æterno [ſemitam meã].i.euangelicam p̄dicationem,ſeu conuerſationẽ meã [& funi
culum meũ].i.ptem ſeu ſortẽ hæreditatis meæ,ſeu terminũ opis mei [inueſtigaſti] i.tã diligen
ter ac intime attẽdiſti ſicut ea q̃ inueſtigant.Inueſtigatio aũt proprie ſumpta , prout importat
diſcurſum à noto ad ignotũ,deo non cõpetit. Quod aũt deus taliter inueſtigauit ſemitã & fu
niculũ Chriſti,conſtat ex eo ꝙ tam frequenter ac euidẽter p ſigna & verba cõfirmauit eius do
ctrinam. ¶[Et oẽs vias meas] quas ambulaui, & alios docui, ſ. p̄cepta atq; cõſilia [p̄uidiſti]
3 ab æterno [quia non eſt ſermo in lingua mea] .i. reſpectu tuæ infinitæ ſapiæ & p̄cognitionis
4 æternæ,ſum tanq̃ non valens eã plene exprimere. ¶[Ecce dñe,tu cognouiſti oĩa nouiſſima]
B .i. vniuerſa q̃ mihi in hac vltima mundi ætate acciderunt,videlicet incarnationẽ, p̄dicatiõem,
pſequutionem,paſſionem,ac cætera humanitatis meæ myſteria [& antiqua].i.oĩa quæ à prin
cipio mundi de me dicta,ſcripta,& p̄ſignata ſunt [tu formaſti me] in vtero v̄ginis,quo ad for
mã ſeruilẽ,ſeu corpis formationem , q̃d à ſpũ ſancto ſupnaturalr & inſtantanee organizatum
eſt,& formatũ.Vnde apud Zach. legitur:Ego celabo ſculpturam eius ait dñs [& poſuiſti ſuper Zach.3
me manũ tuã] .i. potentiã tuã,cõfirmãdo me in te,mihiq; in oibus cooperando. Hoꝝ aũt vtrũ
ꝙ iſinuat, vbi Chrs ait:Dñs in vmbra manus ſuæ protexit me,formans me ex vtero ſeruũ ſibi Iſaiæ.49
5 ¶[Mirabilis facta eſt ſcientia tua ex me].i.increata tua ſcientia,in anima mea facta eſt mira
bilis mihi,& per me.i.ex prædicatione mea,& Apoſtolorum meoꝝ mirabilis fcã eſt per mun
dum vniuerſum,ita quod omnes fideles eam mirantur,cum ſit infinita,dicentes illud Apoſto Rom.11
li:O altitudo diuitiaꝝ ſapientiæ & ſcientiæ dei , Maxime vero apparet & facta eſt ſcientia dei
mirabilis ex Chriſto .i.ex ijs quæ de eo ſcribuntur,videlicet ex hoc quod ipſe vnigenitus filius
dei incarnatus,paſſus,& mortuus eſt,quod deus per talem modum genus humanum redime
re voluit,ꝙ Chriſtus tanta pro noſtra ſalute aſſumpſit,fecit,ac pertulit. De hac mirabili ſcien
tia dei apud Iſaiã ſcriptũ eſt : Cũ quo iniuit conſiliũ, & inſtruxit eum, & docuit eũ ſemitã iuſti Iſaiæ.40
tiæ,& erudiuit eũ ſcientia?[confortata eſt].i.capacitatẽ meã tranſcendit[& non potero ad eã]
vt ipſam perfecte comprehẽdã. Quãuis enĩ anima Chriſti deum præ omnibus ſanctis pene &
incõparabiliter clarius videat,tamen in infinitũ diſtat à perfectione intellectus diuini,q ſolus
diuinã ſcientiã plene cognoſcit. Nullus vero intellectus finitus ſeu creatus,infinitã eſſentiã ſeu
C ſciam dei cõprehendere valet cõprehẽſione proprie dicta,qua aliquid cognoſcit,quo ad ſe to
6 tum tam perfecte ſicut ex ſua natura cognoſcibile eſt. ¶[Quo ibo à ſpiritu tuo,& quo à facie
tua fugiam?]Hæc ait Chriſtus,non quod vnquam deum ſeruili timore timuerit,ex quo proce
dit fugiẽdi affectus . Quemadmodum mulier adultera virum ſeruiliter timens cum fornicata
fuerit,& hoc viro conſtiterit, appetit fugere:ſed hoc dicit Chriſtus. primo vt inſtruat nos deũ
ſemper timere, eo quod eius præſentiam nequeamus effugere. Secũdo, vt oſtendat ſe oĩno pa
ratum ad oĩa patris mandata implenda vſq; ad crucis patibulũ,prout ad Philip. habetur:Hu Phil,2.
miliauit ſemetipſum,factus obediens vſq; ad mortem. Tanquam dicat:O deus quo ibo à ſpiri
tu tuo.i.à teipſo qui ſpiritus es?Et quo à facie.i.præſentia ſeu cognitione tua fugiam? quaſi di Iohan.4
cat.Fugere nequeo,& ſi poſſem,tamen non vellem. Ideo dico. Ecce venio vt faciam volunta Pſalm.39
tem tuam deus.Et paſſione inſtante loquutus ſum:Pater fiat voluntas tua.Quod autem fuge
7 re nequeo,patet:Nam. ¶[Si aſcendero in cœlum tu illic es]quoniam illic facie ad faciem vi
deris,& ibi es dñe in templo tuo per reſplendentiam gloriæ tuę[ſi deſcendero ad infernum,ad Matth.16
8 es] non ſolum per eſſentiam,præſentiam,atq; potentiam,ſicut in cæteris,ſed per vltionis effe
ctum ſeu iuſtitiæ executionem. ¶[Si ſumpſero pennas meas] .i. vires diuinæ poteſtatis ad
refugiendum[diluculo]hoc eſt,valde mane in die paſchæ[& habitauero]poſt reſurrectionem
[in extremis maris]id eſt,in paradiſo terreſtri,iuxta finem mundi ſito. Ibi enim Chriſtus per
dies quadraginta cum electis de limbo eductis moratus eſt, ſcilicet,à die paſchæ vſq; ad diem
aſcenſiõis.Interdum vero diſcipulis ſuis apparuit,moxq; ad paradiſum reuerſus eſt.Ideo ſub
ditur,

ditur. ¶[Etem̃ illuc] ſ.ad paradiſum [deducet me] ſcd̃m ꝙ hõ ſum [manus tua].i.virtus di D
uina,ꝑ dotem agilitatis corpi meo;cõceſſam in die reſurrectionis, qa tũc corpus glorificatum
reſumpſi [& tenebit me].i.in bono immobiliter conſeruabit [dextera tua].i.fauorabilis,glo-
rioſa atq; om̃ipotens tua p̃ſentia,ſ.tumetipſe. Vel,tenebit me,inſeparabiliter in vnione perſo-
nali ac naturali,dextera tua.i.vnicum verbum tuũ,ſeu filius tuus exiſtens verus deus. Chriſti
em̃ humanitatem tenuit verbũ ſeu filius dei,vel ipſemet Chriſtus ſecundũ ꝙ deus eſt. Sicut em̃
ſuſcitauit ſemetipſum,ſic tenuit naturam aſſumptam.Porro ante paſſionem tenuit verbũ,hu-
Act.2 manam Chriſti naturam inſeparabiliter quantum ad ſe. Qm̃ nunq̃ ſeparata eſt anima Chri-
ſti aut corpus ipſius à verbo,ex quo primo aſſumpta ſunt. Non aũt q̃tum ad eſſentiales partes
ipſius adinuicem.Nam in triduo mortis anima caroq; Chriſti à ſe erant diſiunctæ.Poſt reſur
rectionem vero tenuit verbũ naturam humanã Chriſti tam inſeparabiliter, ꝙ nec partes eius
à ſeinuicem poterant ſeparari.Propter quod dicit Apoſt.Chriſtus reſurgens ex mortuis, iam
Roma.6 non moritur.Dicitur aũt filius dei,dextera, & brachium dei,iuxta illud Iſaiæ:Parauit dñs bra
Iſa.52 chium ſanctum ſuum,in oculis oim̃ gentium. Ipſe enim eſt virtus dei,& per ip̃m facta ſunt o-
Iohan.1. mnia. ¶[Et dixi] non aſſertiue aut dubitatiue, ſed ironice, ad deriſionem eoꝝ qui me puta- 10
bant detinendum in morte & igne gehennæ,vt ſeductorem vrendũ [forſitan tenebræ] mor-
tis,ſepulturæ,ac inferni [conculcabunt me] hoc aũt continuo remouet,ſubdẽs [& nox] id eſt,
mors corporalis,vel ſepultura,ſeu lymbus patꝝ,eſt [illuminatio mea].i.cauſa & porta glorifi
cationis meæ. Vel,illuminatio mea.i.res illuminata à me [in delitijs meis] ſpũalibus. Chriſtus
em̃ ſua paſſione meruit tertia die reſuſcitari & glorificari, quæ reſuſcitatio ſeu glorificatio apte E
vocatur illuminatio Chriſti. Non interior ſeu mentalis,ſed corp̃alis. Anima em̃ Chriſti ſemp
æque clare deum conſpexit. Corpus vero ipſius illuminatum eſt,animam reſumendo, & dotẽ
claritatis adipiſcendo. Sic igitur nox.i.mors,fuit Chriſto homini cauſa.i.meritum & porta,id
eſt,ingreſſus ad illuminationem p̃dictam:& hoc in delitijs Chriſti,qm̃ iſta illuminatio delitio
ſa fuerat ei,tanquam accidentale p̃mium eius. Lymbus vero inferni,ſeu ſancti in eo contenti,
qui dicti ſunt nox propter carentiam gloriæ, & quia in tenebris erant, facti ſunt illuminatio
Chriſti.i.res illuminata à Chriſto. Statim enim vt anima eius à corpore ſuo receſſit, lymbum
patꝝ ingreſſa eſt,& ſuo aduentu oẽs illic ſpũaliter illuſtrauit, imo Chriſtus tunc eos viſiõe dei
per ſpeciem beatificauit,qm̃ pro originali pctõ pœna fuit ſoluta,& totum iſtud fuit in delitijs
Chriſti,qm̃ de plenitudine ſuaꝝ delitiaꝝ alios lætificauit. Vel,nox iſta fuit illuminatio Chriſti
in delitijs eius.i.recipiendo illuminationem prædictam à Chriſto,poſitæ ſunt in delitijs eius p-
fruendo gaudijs ſaluatoris. Hæc autem omnia vera eſſe,hinc liquet. ¶[Qm̃ tenebræ] de qui 11
bus iam dictum eſt:Forſitan tenebræ conculcabunt me.i.caligo mortis & tenebræ corruptio-
nis [non obſcurabuntur à te].i.lumine tuæ reuiuificationis,& claritate tuæ viſitationis nõ pri
uabuntur,ſed me occiſum reſuſcitabis, & de tenebris ſepulturæ reduces [& nox] de qua dixit
Nox illuminatio mea [ſicut dies illuminabitur].i.mors corporis mei per reſuſcitationẽ ad lu-
men vitæ redibit. Nox etiam ſepulturæ ad diem manifeſtæ apparitionis ducet. Et nox.i.caligo
lymbi,ſicut dies illuminabitur,me ad inferos deſcendente [ſicut tenebræ eius,ita & lumẽ eius]
Hæc ſunt verba prophetæ, quodãmodo rõnem reddentis prædictoꝝ,vt ſit ſenſus. Sicut tene-
bræ eius.i.ſicut mors Chriſti,ita & lumen.i.vita eius,id eſt, vtrumq; æqualiter in diuina pote- F
ſtate conſtitutum eſt. Poteſt etiam accipi de tenebris lymbi & lumie eius,quod à Chriſto re-
cepit. ¶[Quia tu] domine pater [poſſediſti renes meos].i.carnem meam ſeu corporalem na 12
turam,vel interiorem ſenſitiuum appetitũ ab omni macula culpæ præſeruaſti,faciendo conce
ptionem meam ac natiuitatem ab om̃i peccato originali,actualiq; liberam, nec ꝑmittendo vt
vnquam inordinatus aliquis motus in aĩa mea,ſeu renibus eſſet [ſuſcepiſti me de vtero ma-
tris meæ].i.à puncto ſeu hora qua vteꝝ virginis ſum egreſſus,tu indeſinenter conſeruaſti & p̀
texiſti me,prout alibi teſtatus est:Ecce ſeruus meus,ſuſcipiam eum. Vel, ſuſcepiſti me de vtero
Iſaiæ.42 matris meæ.i.miraculoſe eduxiſti me de clauſo vtero matris meæ benedictæ. ¶[Cõfitebor 13
tibi] confeſſione laudis deuotæ [qa terribiliter magnificatus es].i.per horribilia opa tuam ma
gnitudinem demõſtraſti,te magnum eſſe probaſti. In cordibus fidelium magnus & honoran
Gen.7. dus effectus es. Quamuis hæc opa horribilia, quibus deus magnificauit ſeip̃m intelligi poſſint
Exod.14. deſtructio mundi per aquas diluuij,ſubmerſio Pharaonis,deuoratio Dathan & Abyron,ac ſi-
Num.16 milia,tamen hoc loco ſpecialiter deſignantur ea quę circa Chr̃m contigerunt. Terribiliter em̃
Mat.27 magnificatus eſt deus quando in vltionẽ ſanguinis Chriſti Iudæos tam horribilr̃ deuaſtauit,
occidit,& nunc vſq; affligit per Romanos. Deniq; terribilr̃ magnificatus eſt in paſſione Chr̃i,
quando à ſexta hora vſq; ad nonã tenebræ factæ ſunt ſuper vniuerſam terram,& petræ ſciſſæ
ſunt,& terra mota eſt, & monumenta aperta ſunt,multiq; ſanctoꝝ reſurrexerunt à mortuis:

[mira

A mirabi*li*a] ſunt [opera tua] iam prædicta, & cætera quæ feciſti circa me. Vel, quæ ego feci in
nomine tuo, ſicut ſunt incarnatio, reſurrectio de clauſo ſepulchro, ingreſſus ad diſcipulos ianu- Lucæ 1
is clauſis, aſcenſio quoq; ad cœlos, & reliqua in ſacro euangelio copioſe deſcripta [& aĩa mea Marc. 16. Iohan. 20
cognoſcet] opera iſta [nimis] .i. valde eminenter & clare pre omnibus angelis atq; hominibꝰ.
Neq; enim angeli ſancti prædicta dei opera comprehendere valent, pſertim incarnationem.
14 Anima autem Chriſti valde excedit oẽs beatos in cognitiõe iſtoꝝ, imo de iſtis illuminat ſum-
mos ordines ſupnorum ſpirituum, ſecundum Dionyſium. ¶ [Non eſt occultatũ os me
um à te]. i. ori meo non occultaſti, neq; ab intellectu meo abſcondiſti [quod feciſti in occulto]
id eſt, opera quæ in abſcondito perpetraſti, imo occultiſſima quæque, quæ alijs abſcondiſti, mi
hi clariſſime reuelaſti. Omnia enim præterita, præſentia & futura, vniuerſa quoque my-
ſteria gratiæ, anima Chriſti cognouit. Poteſt autem per os intelligi intellectus animæ Chriſti,
quo verbum cordis profertur. Vel, os eius corporale, qñ Chriſtus ore proprio prædicauit oc- pſalm. 68
culta opera dei [& ſubſtantia mea in inferioribus terrę] Hoc eſt quod dixit ſupra, infixus ſum Baruch. 3.
in limo profundi. Eſt igitur ſenſus. Subſtantia mea. i. humana natura à me aſſumpta, in inferi
oribus terræ. i. in mundo iſto apparuit, vixit & fuit. Vel, ſubſtantia mea. i. diuinitas mea, ſeu
ego ipſe, in inferioribus terræ. i. in hoc mundo conuerſatus ſum, & diuinitas mea ad hæc infi- 1. Cor. 12
ma ſe inclinauit per incarnationem. Hinc Apoſt. loquens de Chriſto, ait: Quod autem aſcen- Baruch. 3
dit, quid eſt niſi quia primum deſcendit in inferiores partes terræ? Vnde legitur apud Baruch:
Poſt hæc ſuper terram viſus eſt, & cum hominibus cõuerſatus eſt. Vel ſic, ſubſtantia mea, id eſt
corpus & anima fuerunt in inferioribus terræ. Nam anima fuit in limbo, & corpus in monu-
15 mento. ¶ [Imperfectum meum]. i. naturales defectus quos aſſumpſi [viderunt oculi tui] i. ſa
B pientia tua cognouit cur eos aſſumpſi. Non eñ habuit Chriſtus imperfectum aliquod virtu-
tis aut vitæ, ſed indetrahibiles aſſumpſit defectus ſeu mala pœnæ, vt nos ab eis erueret [& in li
bro tuo omnes ſcribentur]. i. boni ac mali à te cognoſcentur. Per librum nanq; intelligitur dei
cognitio, in qua omnes firmiter continentur, ſicut ſcriptura in libro. Quamuis autem in libro
ſeu notitia prædeſtinationis diuinæ ſoli electi conſcripti ſint, tamen in libro diuinæ cognitio- Iob. 13
nis vniuerſi ſcribuntur, imo & opera ſingulorum. Sicut à beato Iob dr̃: Scribis enim cõtra me Eccle. 23.
amaritudines. Et Eccleſiaſticus: Oculi, ait, domini multo plus lucidiores ſup ſolem, circumſpi
cientes omnes vias hominum [dies]. i. homines ſpũales, præſertim apoſtoli, de quibus præha Pſalm. 18
bitum eſt: Dies diei eructat verbum [formabuntur] per gratiam ſpũſſ. exuẽdo veterem homi- Coloſ. 3
nem cum actibus ſuis, & deſerendo opera tenebrarum, vt ſint filij lucis. Talibus nanq; diebus Ephe. 5
Paulus, Eratis (inquit) aliquando tenebræ, nunc autem lux in dño [& nemo in eis] .i. nullus
homo in iſtis diebus ſiſtere aut confidere debet, ita ꝙ nemo in eis formabitur vt perfectionem 1. Cor. 3
aut nomen ab eis ſortiatur. Hoc eſt, quod dicit Apoſtolus: Ego plantaui, Apollo rigauit, deus
autem incrementum dedit. Neq; ergo qui plantat eſt aliquid, neq; qui rigat, ſed qui incremen- 1. Cor. 1
tum dat, deus. Et item: Cum alius dicit: Ego quidem ſum Pauli, ego autem Apollo, ego vero Acto. 14.
Cæphæ, nonne homines eſtis? Nunquid in nomine Pauli baptizati eſtis? Hinc ꝗq; vt in Actis
legitur: cum quidam voluiſſent ſacrificare Paulo & Barnabæ tanquam dijs, eo ꝙ Paulus à na-
tiuitate claudum ſanaſſet, apoſtoli ſciſſis veſtibus ſuis reſponderunt. Viri quid facitis? & nos Iere. 17
C mortales ſumus ſimiles vobis homines. Nemo ergo formatur in eis. Nam maledictus homo
qui confidit in homine. Deinde Chriſtus ad deum patrem, ſeu totam ſuperbeatiſſimam trini-
16 tatem, vnum verum ſimpliciſſimum deum, ait: ¶ [Mihi autem]. i. ad honorem meum [ni ⁎honorificati.
mis ⁎ honorati ſunt amici tui deus] id eſt, apoſtoli, & apoſtolici viri, qui omnia relinquentes,
mea ſunt aſſequuti veſtigia, propter quod digni facti ſunt amicitia tua. Hos enim deus multi- Matth. 10
pliciter honorauit, dando eis varias gratias ſpiritus ſancti, videlicet ſapientiam, omnium lin- Act. 2
guarum notitiam, gratiam curationum, ſpiritum prophetiæ, ſanctimoniam vitæ [nimis con- pſalm. 44
fortatus eſt principatus eoꝝ.] Nam conſtituti ſunt principes ſuper omnẽ terrã, præualuerunt Roma. 8
q; mundo, carni, ac dæmoni: & adeo confortati ſunt in gratia dei, vt occidi poſſent, flecti non
poſſent, ſicut & Paulus ex eoꝝ perſona teſtatur: Quis nos ſeparabit à charitate Chriſti? tribula Heb. 11
tio, an fames, an anguſtia, an perſequutio, an gladius? Et iteꝝ ait de principatu antiquoꝝ dei
ſanctoꝝ & amicoꝝ. Per fidem vicerunt regna, operati ſunt iuſtitiã, adepti ſunt repromiſſiões.
Obturauerunt ora leonũ, extinxerunt impetũ ignis, &c. ¶ [Dinumerabo eos] Chriſtus eñ Exod. 33.
17 noĩa prædeſtinatoꝝ determinate cognoſcit. Vnde Moſi dñs ait: Teipſum noui ex noĩe [& ſu-
per arenã multiplicabuntur] prædicti amici tui, videlicet viri ſpirituales & ſancti. Vel, qa exce Apoc. 7
dunt numeꝝ arenę maris, vel qa eoꝝ multitudo aptius exprimi nequit, niſi vt dicantur plures
arena maris. Vnde de electis & dei amicis ait Iohannes: Vidi turbã magnã quã nemo dinu-
merare poterat, ex oĩbus tribubus & linguis, & populis, ſtantes ante thronũ dei. Præterea qui

dam

dam exponunt hos duos verſiculos de angelis ſanctis,qui appellantur amici dei, qui vtiq; valꝺ D
Iob, 25. Dan. 7. de honorati ſunt:& nimis confortatus eſt principatus eorum,quia ab eis regitur corporalis cre
atura, atq; eccleſiaſtica hierarchia, qui etiam ſuper arenam multiplicantur, prout de eis apud
Iob inducitur: Nunquid eſt numerus militum eius? Et Daniel ait: Millia millium miniſtrabãt
ei,& decies millies centena millia aſſiſtebant ei. Hæ vero expoſitiones quantum ad numerum
amicorum dei in idem redeunt, dummodo omnes homines prędeſtinanti dicantur amici dei.
Quia ſecundum Gregorium,tot homines ſaluabuntur quod angeli permanſerunt ſtantes[ex
urrexi]ego Chriſtus à mortuis,ſicut prædixi[& adhuc ſum tecum].i.vſq; ad ſecundum meum
1.Timo. 3 aduentum tecum inuiſibiliter ero, quantum ad viatores. Interim enim ſedebo ad dexteram tu
am in cœlo,nec hominibus generaliter,viſibiliterq; apparebo donec adueniat dies iudicij,in q̃
omnibus manifeſtus oſtendar. Vnde dicit Apoſt. Serua mandatũ ſine macula vſq; ad aduen
Math. 25 tum dñi noſtri Ieſu Chriſti,quem ſuis temporibus oſtendet beatus & ſolus potens,rex regum.
¶[Si occideris deus].i.quia æternaliter condemnabis , & nunc ſpiritualiter occides per gratiæ 18
ſubtractionem [peccatores] impœnitentes & reprobos[viri ſanguinum].i.odioſi,carnales,
Marc. 7. & vitioſi[declinate à me]in die iudicij, qñ dicturus ſum vobis:Ite maledicti in ignem æternũ.
Hoc eſt quod Chriſtus ait: Multi dicent mihi in die illo:Dñe dñe:& tunc confitebor illis. Neſ
cio vos vnde ſitis: Diſcedite à me omes operarij iniquitatis. ¶[Quia dicitis]intra vos[in co- 19
gitatione]peruerſa & peſſima[accipiant in vanitate ciuitates ſuas].i.iniuſti in ſua vanitate ac
malignitate præualeant,& ciuitates ſuas.i.bona & loca,ſeu habitacula quæ deſiderant,quãuis
ad iuſtos pertineant,ipſi acquirant. Vel ſic,quia dicitis,o viri ſanguinũ in cogitatiõe contra iu- E
ſtos accipiant iuſti ſeu religioſi,in vanitate.i.fruſtra atq; inuanum,ciuitates ſuas. i. particula-
res eccleſias,congregationes,ſeu clauſtra, ita quod nihil proficiat eoꝶ ſaluti quod ſe à nobis ſe
parant,& elongant. ¶[Nonne qui oderunt te dñe oderam?]quaſi dicat,imo. Oderat enim
Chriſtus hõ inimicos dei,non quantum ad naturam,ſed per reſpectum ad culpã. Amare nan
q;,ſecundum philoſophum,eſt alicui bonum velle:Odire vero eſt alicui malum optare. Quem
admodum autem iuſto debetur gloria,& bono dilectio (obiectum enim appetitus eſt bonũ)
ſic iniuſto debetur miſeria,& odium malo. Peccatorem ergo in quantum peccator eſt,debem⁹
odire.i.pœnam atq; miſeriam eius velle,vt ſ. corrigatur in præſenti, ne pereat in æternũ,ſicut
iuſtitia exigit: inquantũ vero eſt hõ & creatura ſeu cõuerſionis & beatitudĩs capax , amandus
Matt. 5 eſt. Quemadmodum præcepit Chriſtus:diligite inimicos veſtros. Hæc autem agendo confor
mamus nos deo,qui omnia amat quantum ad id quod ſunt,& à creatore receperunt , iuxta il-
Sap. 11 lud:Diligis omnia quæ ſunt,& nihil odiſti eorum quæ feciſti. Veruntamẽ rationales creaturas
Sapien. 14 in vitijs deordinatas à rectitudine obliquatas, à deo auerſas odit deus ſecundum ꝙ tales ſunt,
iuxta illud:Odio ſunt deo impius & impietas eius. Sic autem Chriſtus ꝓcipue oderat impios,
Marc. 11. de quo ſubditur [& ſup inimicos tuos tabeſcebam].i.magno zelo contra eoꝶ prauitatẽ zela-
Marc. 21 tus ſum. Sicut patebat dum ementes & vendentes de templo eieci. Tunc eñ zelus domus dei
Lucæ. 19 comedit me. ¶[Perfecto odio].i.odio virtuoſo & iuſto [oderam illos, inimici facti ſunt mi- 20
Pſalm. 64 hi] propter eoꝶ malitiam. Eſt itaq; quoddã odium malũ vitioſum & imperfectũ, quod ẽ mor- F
tale peccatum,quo natura alterius oditur,vel gratiæ fraternæ inuidetur. Hoc odium chriſto &
membris eius non cõuenit. Odium vero perfectum quo oditur culpa.& author culpæ inquan 21
tum hmõi eſt,de quo loqtur nunc pſalmus. Deinde Chriſtus ait. ¶[Proba me deus].i.ꝑ tor-
menta paſſionis probatum oſtende me,ſicut in principio pſalmi inductum eſt. Domine ꝓba-
ſti me [& ſcito cor meum] ꝑ approbationem. Hoc Chriſtus non dicit orando, qm̃ à principio
ſuæ conceptionis in virgine confirmatum erat cor eius in deo, ſed potius congratulando [in-
terroga me] ꝑ flagella [& cognoſce ſemitas meas].i.opa mea attende. Hoc Chriſtus orat non
pro ſe,ſed pro nobis. Non eñ orauit vt deo placerent opa ſua,qm̃ ſciuit ſe non poſſe peccare.
Roma. 8 Orauit aũt vt deus attenderet opa ſua,indulgendo propter meritum eoꝶ , vniuerſæ eccleſiæ.
Heb. 7 Sic eñ interpellat pro nobis ſecundũ Apoſt. oñdens patri latus & vulnera,ſecundũ Bernardũ. 22
¶[Et vide ſi via iniquitatis in me eſt] .i. falſa doctrina,ſeu ſimile aliquod in me exiſtat. Hoc
chriſtus dicit,non dubitando an aliquid mali in ſe habeat locũ,ſed ex magna ſecuritate, vt oñ-
dat ſe ab omni culpa penitus alienum, nec aduerſarioꝶ ſuoꝶ ſibi multa ſcelera imponentiũ ſe
timere calumniam [& deduc me in via æterna].i.in via ad æternam gloriam ꝑducente,vide-
licet in aſcenſione.ꝑ quã iui ad felicitatem æternam. Orat igit Chriſtus, vt deus in aſcenſione
ipſum perducat ad cœlum. Non eñ humana & pure naturali,ſed diuina virtute aſcendit. Et
ſicut orauit pro gloria reſurrectionis,ſic quoq; orauit pro deductione aſcenſionis. Pro ijs eñ
quæ ad accidentale ꝑmium ꝑtinent,Chriſtus orauit etiam pro ſeipſo. Pro ꝑmio autem eſſen-
tiali precatus non eſt niſi pro nobis.

Expõ

¶Expoſitio eiuſdem pſalmi de membris Chriſti, ſeu quocunq; fideli.

A DEniq; pſalmus iſte exponi poteſt de hoie iuſto, q ait: Dñe probaſti me .i. per proſpera & aduerſa inquiſiſti & examinaſti me qualis eſſem, & cognouiſti me.i.fidelem atq; conſtã tem me inueniſti,& ex tali probatione, eo q nec in proſperis, nec in aduerſis à recta via abie-
rim. Dicitur autem deus probare & tentare, non vt ipſe cognitionem recipiat, ſed vt homo ſe ipſum cognoſcat, & ab alijs cognoſcatur qualis ſit, vel quia per modũ probantis ſe habet. Sic
enim ait ad Abraham quem tentauit: Nunc cognoui q timeas deum, & non peperceris filio Gen.22
tuo vnigenito propter me. Vtrunq; enim cognouit anteq̃ eum tentaret. Sed dicitur tũc cogno-
uiſſe, quia tunc fecit alios illud cognoſcere per tam ſolennem obedientiam Abrahæ. Sic quoq;
dñs loquitur filijs Iſrael, qui vitulum aureum adorauerunt: Iam nunc depone ornatum tuum Exo.32
vt ſciam quid faciam tibi. Nunquid ante non ſciuit quid faceret eis? Dicitur itaq; deus probare Exo.33
& tentare ſicq; cognoſcere homines, quoniam probando facit homines cognoſci, oſtendendo
eos ex probatione fideles aut inconſtantes, quod euidenter patet ex eo quod Moſes ait popu-
lo Iudæorum: Recordaberis cuncti itineris, per quod adduxit te dominus deus tuus, vt afflige- Deu.8
ret te atq; tentaret, & nota fierent quæ verſabantur in corde tuo, vtrũ cuſtodires mandata illi-
us an non. Ita à deo probatus eſt Iob, & probatus inuentus eſt, qui ait: Probauit me dñs quaſi Iob.23.
aurum quod per ignem tranſit. Et legitur apud Sapientem quendam: Tanq̃ aurũ in fornace Sapient.3
probauit electos dñs. Nequaq̃ ergo deficiamus, dum à deo corripimur, dũ per aduerſa proba-
mur, dũ iniurias patimur, ſed nec proſperis extollamur: imo prædicta mala patiẽdo lætemur,
B ſperantes nos pertingere ad numerũ electorũ, de quibus dñs ait: Ducam eos per ignem, & vram Zach.13
eos ſicut vritur argentum, & probabo eos ſicut probatur aurũ, & exaudiam eos, & dicam: Po-
pulus meus tu es, tu cognouiſti ſeſſionem.i.humiliationem, contritionẽ, ſeu deiectionem meã
& reſurrectionem meã, qua à ſomno peccati reſurgo, & iuſtus de iniuſto (deo operante) effici-
or. Vnde Apoſt. clamat: Hora eſt nos iam de ſomno ſurgere. Et iterũ: Surge q dormis, & exur- Roma 13
ge à mortuis. Intellexiſti cogitationes meas de longe.i.in te ipſo ab æterno eas vidiſti, quũ in Ephe.5
diuina eſſentia vniuerſa reſplendent, ſicut in prima cauſa & exemplari principio. Propter qd
dñs in Apocal. teſtatur: Scient omnes eccleſiæ, quia ego ſum ſcrutans renes & corda: ſemitã meã, Apoc.2
id eſt, actionem ſeu conuerſationẽ meam, & funiculum meũ.i.vitæ meæ menſuram, modum, Pſalmo.7.
ſeu limitẽ inueſtigaſti.i.diligẽter penſaſti, conſiderãdo quouſq; peruenero, quidve profecero. Vñ
à B. Iob dr: Obſeruaſti oẽs ſemitas meas, & veſtigia pedum meorũ conſideraſti. Et omẽs vias Iob.13.
meas.i.cogitationes, verba & opera, quæ viæ dicuntur, quia per ea tendo ad vltimũ finem, p-
uidiſti ab æterno anteq̃ ſint, iuxta illud: Dño deo anteq̃ crearentur oĩa ſunt cognita, quia non Eccle.23
eſt ſermo in lingua mea, quo tibi reſpondere ſufficiã, rationẽ reddendo pro ſingulis, quę cõmi-
ſi aut omiſi. Secundũ quod alibi ſcriptũ eſt: Non iuſtificatur homo cõpoſitus deo, & ſi voluerit Iob 9
cũ eo contendere, non poterit reſpondere vnũ pro mille. Hinc rurſus S. Iob ait: Deus cuius irę Ibidem
nemo reſiſtere poteſt, ſub quo curuantur qui portant orbem. Quãtus ergo ego ſum, vt reſpon-
deam ei, & loquar verbis meis cum eo? Ecce dñe tu cognouiſti omnia nouiſſima.i.vltima, & Heb.4
antiqua.i.prima, vel oĩa quæ ſunt, erunt vel fuerunt: tu formaſti me in vtero, corpus organi-
C zando & animam infundendo. Vel, formaſti.i.perfeciſti me, gratiam tribuendo, ſecundũ qd
proteſtaris: Omnem qui inuocat nomen meũ, in gloriam meam formaui eum. Hinc quoq; di- Iſaiæ.43
citur: Pater noſter tu es, nos vero lutum, & fictor noſter tu, & opera manuũ tuarũ oẽs nos, & Iſaiæ.63.
poſuiſti ſup me manum tuã.i.potentiã tuam, conſeruãdo me in eſſe. Vel, poſuiſti ſuper me ma-
num tuam, caſtigando me quando peccaui, quemadmodũ in Apocal. dicis: Ego quos amo, ar- Apo.3
guo & caſtigo. Vel poſuiſti ſuper me manũ tuam, id eſt pie & gratioſe ſuſtentaſti, & confortaſ-
ti me in ſpiritualis cõuerſationis proceſſu. Mirabilis facta eſt omni menti creatæ ſcientia tua,
o deus, ex me.i. ex conſideratione mea. Scientia enĩ creatoris in creaturis relucet, & ex earũ cõ-
ſideratione mirabilis apparet cõſideranti tanto amplius, quanto creaturæ fuerint digniores,
ſeu mirabilius inſtitutæ. Cum igitur homo ſit creatura excellens, & valde mirabiliter inſtituta
ſc; ex corruptibili carne & immortali ſpiritu conſtans, mirabilis facta eſt ſcientia creatoris ex
conſideratione hominis, ita q conſideranti miranda appareat: confortata eſt & nõ potero ad
eam. Hoc eſt qd in lib. Iob dicitur: Ecce deus magnus vincens ſcientiam noſtram. Quo ibo à Iob 36.
ſpiritu tuo? q oĩa perſcrutatur ſecundũ Aplm, de q̃ ſcriptum eſt: Spiritus dñi repleuit orbem ter- 1 Cor.2 Sapien.1
rarum, & q̃ à facie tua fugiam? tanq̃ dicat, tuum conſpectum fugere nequeo. Vnde in lib. Sapi- Sapien.16
entiæ dicitur: Effugere manũ tuam domine impoſſibile eſt. Si aſcendero in cœlum.i. ſi p mẽtis
elationem meipſum erexero, iuſtum putauero, cæteriſq; prætulero, tu illic es, vt ſuperbum hu-
milies, ſicut Abdias propheta teſtatur: Si exaltatus fueris vt aquila, & ſi inter ſydera poſueris Abdiæ.1
nidum tuum, inde te detraham dicit dominus. Vel ſi aſcendero in cœlum per contemplationẽ

& deſiderium bonoꝝ cœleſtium,tu illic es.Qui alibi dicit: Nũquid non cœlum & terram ego D
impleo?ſi deſcendero in infernũ.i.in profundũ vitioꝝ,ita vt vel deſperem,vel diuinam proui‑
dentiam negem,ades tanq̃ inſpector & vltor.Vel,ſi deſcendero in infernum,conſiderãdo ipſi⁹
tormenta,ades.Si ſumpſero pennas meas.i.alas contemplationũ,diluculo.i.in principio diei
ſenſibilis ſeu ſpiritualis,& habitauero in extremis maris.i.in vltimis finibus pelagi,ſeu in quo
cunq; termino mundi.Etenim illuc manus tua deducet me quocunq; tibi placuerit,nec poteſ
ro illic euadere,ſed comprehendar à te ſicut ſubiungitur:& tenebit me dextera tua.i.oĩpotẽs vir‑
tus tua.Et dixi:Forſitan tenebræ conculcabunt me.i.operiẽt atq; abſcondent me ſicut abſcon
ditur quod conculcatur. Hoc dicitur deriſorie ſecundum opinionẽ eoꝝ,qui æſtimant deũ illa
conſpicere,quæ fiunt in die ſeu luce,non aũt quæ fiunt in nocte ſeu tenebris.Contra quos do‑
Ierem.23. minus p Ieremiam loquitur:Putasne deus e vicino ego ſum,&non deus de longe?Si occultabi
tur vir in abſconditis ſuis,& ego nõ videbo eum?Dixi etiam:Forſitan & nox illuminatio mea
.i.tempus nocturnum & tenebroſum erit exultatio mea,quia tunc libere faciam quæ delectãr
tanq̃ à deo videri non potens,in delitijs meis.i.delectationibus vitioꝝ.Sæpe aũt accipitur illu
minatio pro exultatione,Deinde reprobaſ opinio talis.Quia tenebræ non obſcurabuntur à te
.i.opera tenebroſa ſeu tempus nocturnũ te nequaq̃ latebunt, & nox ſicut dies illuminabiſ .i.
tam euidenter à diuina luce videbitur opus noctis, & nox ſicut opus diei,& dies ſicut tenebræ
eius.i.ſicut tenebræ noctis cognoſcũtur à deo,ita & lumen eius.i.ſic lumen diei videtur ab eo.
Heb.4 Omnia nanq; æque clare deo pateſcunt. Quia tu poſſediſti renes meos,id eſt appetitum ſenſi E
tiuũ animæ meæ,per gratiam poſſediſti,extinguendo in me inordinatos concupiſcentię mo‑
tus.In renibus eñ viget luxuria,quos deus dicitur poſſidere, dum eos dignatur per gratiã gu‑
bernare:ſuſcepiſti me de vtero matris meæ.i.ab hora natiuitatis meæ vſq; in præſens cõſer‑
uaſti me,& à diuerſis periculis protexiſti me,& tanq̃ pius pater cuſtodiſti me.Mirabilia opera
tua,& anima mea cognoſcet ea nimis.i.multum pręclare,ſecundum quod eam illuminare di
gnaberis. Non eſt occultatũ os meũ à te quod feciſti in occulto. Hoc ſecundũ expoſitionem in
Pſalm.50. præcedenti articulo poſitam conuenit eis,qui dicere poſſunt deo: Incerta & occulta ſapientiæ
tuæ manifeſtaſti mihi.Quibus deus oſtendit opera ſua occulta tanq̃ filijs & amicis ac familia‑
Iohan.15. ribus ſuis,ſicut Saluator ait diſcipulis ſuis:Iam non dicam vos ſeruos,ſed amicos meos,qa oĩa
Amos.3. q̃cũq; audiui à patre meo nota feci vobis.Et apud Amos legitur: Non faciet dñs verbum, niſi
reuelauerit ſecretum ſuũ ad ſeruos ſuos prophetas. Quidam vero exponunt de oſſe corporis,
quod non eſt occultũ à deo,ſed notum eſt ei,quod dicitur factum in occulto,quia latet ſub car
ne.Alij aũt de oſſe ſpirituali, vз de firmitate ſeu fortitudine aĩæ quæ nota eſt deo,& dicitur fa
cta in occulto,quoniam deus facit eam per creationem in interioribus animæ viribus.Et ſub‑
ſtantia.i.natura mea,quæ ex anima rationali &corpore conſtat,in inferioribus terræ.i.in hoc
inferiori mundo verſatur,terrenis inquietitudinibus occupatur,multiſq; modis diſtrahiſ,vn‑
de tibi confiteri & dicere cogor.Imperfectum meũ.i.nõ ſolum exceſſum vitioꝝ,verꝫ etiã defe‑
ctum operꝫ meoꝝ bonorũ viderunt oculi tui. Mala etenim mea omnino & pure mala ſunt. F
Bona autem quæ facio, non ſunt pure bona,ſed imperfectionibus multis admixta, ſicut apud
Iſaiæ.64 Iſaiam legitur:Vt immundi omnes nos,& quaſi pannus menſtruatæ vniuerſæ iuſtitiæ nſæ.
Semper ergo cum omni humilitate confiteamur dño,& cognoſcamus ex corde imperfectũ no
ſtrum,ſcientes qm̃ quicquid boni in nobis & actibus noſtris inuenitur,diuinitus nobis pręſta
tur,& deo aſcribendum eſt.Quicquid vero mali in nobis & noſtris operibus reperitur, ex no
bis oritur, nobiſq; attribuendum eſt:dies formabuntur.i.dies futuri à te producentur, & ne‑
mo in eis.i.nullus eorum qui nunc eſt,in eis erit,ſed interim morientur qui nũc ſunt.Hoc certi‑
us dici poterat tempore veteris teſtamenti,q̃ modo. Tunc nanq; certum erat mundũ diutiſſi‑
me duraturum,quod modo incertum eſt:imo neſcimus an per tempus naturalis periodi vni‑
us hominis mundus durabit.Exurrexi per gratiam tuam à morte peccati, à cõſuetudine pra‑
ua,à ſomno pigritiæ,& adhuc ſum tecum,per charitatem tibi fideliter adhærendo:hoc eſt ver
bum bonę ſpei. Nõ eñ hoc ſcire poſſumus certitudinaliter,ſed cõiecturaliter,niſi ex ſpeciali in
ſtinctu.Si occideris.i.quia occides occiſiõe æternæ mortis o deus pctõres,iccirco viri ſangui‑
num declinate à me,loco vel opere,ne vobis cõmunicem,& vobiſcum occidar ac peream.Qui
Eccle.13. enim tetigerit picem,inquinabitur ab ea.Apoſt.quoq;:Nolite(inquit)cõmunicare infructuo
Ephe.5 ſis operibus eorum,nam morte digni ſunt nõ ſolum qui faciunt ea, ſed etiam qui cõſentiunt
Roma.1 facientibus .Vitanda eſt ergo impiorum ſocietas,familiaritas,atq; cõmunio:appetenda ve‑
ro familiaritas virtuoſi ac docti,quemadmodum in Eccleſi.inducitur:Cum videris ſenſatum
Eccle.6 euigila ad illum.Et:Cum viro ſancto aſſiduus eſto,& quemcunq; cognoueris obſeruantem ti
Eccle.37 morem dei,cuius anima eſt ſecundum animam tuam.Proba me deus,adhuc ea probatiõe,de
qua

A qua in exordio pſalmi præſentis locutus ſum: Dñe probaſti me. Itaq; proba me ſicut probant
electi, quos corrigis & emendas, nõ vt tu cognoſcas, ſed vt illi ſalubriter ſeipſos noſcant, ne eis Gal.4.
dicatur illud Apoſt. An non cognoſcitis voſipſos, niſi forte reprobi ſitis? & ſcito cor meum co-
gnitione approbationis, de qua dicit Apoſt. Si quis diligit deum, hic cognitus eſt ab eo: inter- 1.Cor.8
roga me. i. per aduerſa inquire, & vide an vere te diligam, an tibi conſtanter fidelis ſim. Sic vel
le à deo probari & interrogari non pertinet ad imperfectos, ſed fortes, qui pro conſuetudine
exercitatos habent ſenſus, qui cum Apoſt. dicere poſſunt illud: Ego didici in quibus ſum ſuffi- Philip.4.
ciens eſſe. Scio humiliari & abundare, vbiq; & in omnibus inſtitutus ſum: & cognoſce, per ac-
ceptationẽ, approbationem, ſeu complacentiam ſemitas meas. i. deſideria, cogitationes, verba
& actus, & vide more pij, diligentis, expertiq; medici, ſi via iniquitatis. i. malum propoſitũ ſeu
latens pctm̃ in me eſt, quatenus ab occultis meis munda me domine, & à vulneribus animæ pſalm. 18
ſalues me, ſicut Ieremias ait: Sana me dñe & ſanabor, ſaluum me fac & ſaluus ero. Deniq; cum Ierem.17.
ignoremus qualiter interiora noſtra cum deo ſe habeant, an pura exiſtant, indigemus ſemper
clamare ad deũ: vide ſi via iniqtatis in me eſt, mihi q̃q; cõcede vt interiora mea diligenter diſcu-
tiam, vere cognoſcam, caute cuſtodiam, & deduc me in viã æterna. i. in fide catholica, in lege di-
uina, in obſeruatione præcepti, quorũ vnumquodq; dicitur via æterna, qa ad vitam pducit ęter-
nam ſeu patriam ſupercœleſtem, nunq̃ electis auferendam. Ecce pſalmũ mirabilem, difficilẽ
& omni laude dignũ, diuinis pręconijs plenũ, ſacris myſterijs altũ audiuimus, in q̃ de Chri my-
ſterija copioſe tractat, ex cuius doctrina admonemur diuinã prouidentiã conſiderare, diuinã
B præſentiam honorare, immenſam creatoris maieſtatem timere. Eſtq; pſalmus iſte cum ingẽ-
ti attentione cantandus, quia pene in ſingulis verſibus dirigitur ſermo ad deum, & vbique eſt
ſenſus ſublimis. Oſtendit em̃ hic pſalmus incomprehenſibilem eſſe dei ſcientiam, infinitã et
exiſtere eſſentiam, metuendam quoq; eſſe ipſius magnificentiam.

COMMENTARIVS IN PSAL. CXXXIX

¶ Expoſitio tituli.

ASSIgnatur inſuper pſalmo nunc declarando titulus talis: In finem pſalmus Dauid, hoc
eſt, pſalmus iſte à ſancto Dauid conſcriptus ac editus, dirigit nos in finem, qui Chriſtus
eſt, qui teſtatur: Ego ſum Alpha & o, principium & finis. De quo etiam dicit Apoſtolus: Fons le- Apo.1
gis eſt Chriſtus omni credenti. Doctores autem catholici exponunt hunc pſalmum de eccleſia Roma 1
in tribulationibus conſtituta, ad deum clamante. Quidam tamen exponunt eum ad literam
de Dauid, quæ expoſitio inſipida eſt: imo cum multi pſalmi exponantur ad literam de Chr̃o,
eo quod in ſcriptura canonica nouæ legis allegentur de Chriſto, qui tamen minus conueniũt
Chriſto, quàm pſalmus iſte, vt patet de pſalmo triceſimonono, qui incipit: Expectans expecta- Pſal.39
ui dominum. Cuius ſcripturam de Chriſto prædictam allegat Apoſtolus, in quo tamen pſal- Heb.10
mo inter cætera dicitur: Comprehenderunt me iniquitates meæ, & non potui vt viderem, q̃d
certum eſt Chriſto non conuenire ratione propriæ perſonæ, aut naturæ ſuæ diuinitati vnitæ.
Idem patet de pſalmo immediate ſequenti, qui incipit: Beatus qui intelligit. Cuius ſcripturã Pſalm.40
C allegat Chriſtus de ſe prædictam, videlicet illum verſiculum: Etenim homo pacis meæ, in quo
ſperaui, qui edebat panes meos. Hoc enim inducit de Iuda proditore vaticinatum, & tamen Iohan.18.
in pſalmo illo inter alia ſcribitur: Sana animam meam quia peccaui tibi, quod Chriſto non
conuenit. Idem etiam patet de illo pſalmo, cuius exordium eſt: Saluum me fac deus, quoniã Pſalm 68.
intrauerunt aquæ vſque ad animam meam. Cuius ſcripturam allegant Iohannes & Paulus Iohan.2.
de Chriſto loquentem, & tamen in pſalmo hoc ſcriptum eſt: Delicta mea à te non ſunt abſcon- Ro. a.11
dita. Quum ergo ſingula verba huius pſalmi proprie congruant Chriſto, ſicut patebit in pro- & 15..
ſequendo, videtur quod de ipſo proprie debeat explanari, quod etiam inde probatur, quia ec-
cleſia in die paraſceues in officio miſſæ canit hunc pſalmum pro Tractu. De Chriſto igitur
paſſo conſcriptus eſt pſalmus præſens. Vnde Chriſtus vt homo paſſibilis, paſſioniq; proximus
ait ad patrem.

¶ Expoſitio pſalmi literalis.

ERipe me domine ab homine malo] Non ita orauit Chriſtus ab iniqs hominibus eri- Marc.8
pi, vt non traderetur in manus eorũ. Imo cum Petrus ei dixiſſet: Non erit hoc tibi. Re-
ſpondit ei: Vade retro me ſatana, non ſapis ea quæ dei ſunt: nec ſic orauit ab eis eripi
ne per eos induceretur ad malum culpæ, quia ſciebat ſe non poſſe peccare: ſed orauit
eripi ne detineretur in morte, & vt tertia die reſurgeret, & glorificaretur in corpore.
Sic igitur ait: Eripe me dñe pater æterne ab homine malo me perſequente, puta Iudæo q̃cũq;
qui me lingua crucifixit, dicendo: Tolle, crucifige eum. [à viro iniquo] me actualiter crucifi- Matth. 27
gente, qui Iudæi clamorẽ ad opus perduxit, vtpote à Gentili quocunq; Pilati miniſtro [eripe me] Marc 15

Luc. 11 ¶[Qui]homo malus & vir iniquus[cogitauerunt iniquitates in corde]proponentes me perſe- 2 D
Iohan. 19. qui atq; occidere. Vnde ab Euangeliſta dicitur: Ab illo die cogitauerunt interficere eum. [tota
Iohan. 12. die] non ſolum in die Paraſceues, ſed multis diebus præcedentibus[conſtituebant prælia].i.in
ter ſe ordinabant qualiter mihi reſiſterent, repugnarent & præualerent, ſecundũ quod apud
Math. 26 Matthæum habetur: Congregati ſunt principes ſacerdotũ & ſeniores, vt Ieſum dolo tenerent
& occiderent. ¶[Acuerunt linguas ſuas ſicut ſerpentes]id eſt, verba acuta, pungitiua, & aſpe- 3
ra contra me protulerunt, conantes mihi nocere ſicut nocent ſerpentes. Acuerunt plane Iudæi
linguas ſuas, quando Pilato tot occaſiones liberandi Ieſum quærenti dixerunt: Si hunc dimis
Iohan. 19. Mat. 27 tis, non es amicus Cæſaris. Et: Sanguis eius ſuper nos & ſuper filios noſtros. [venenũ aſpidũ]
hoc eſt, ſermo letalis, venenoſus inuidioſus & peſtifer [ſub labijs eorum.] id eſt, paratus eſt in
ore ipſorũ, vt illum effundant. Hoc venenum aſpidum effuderunt Iudæi in Chriſtum dicẽtes:
Iohan. 19. Nos legem habemus, & ſecundũ legẽ debet mori, quia filiũ dei ſe fecit. Vnde Chriſtus per Oſee
Oſee. 7. Ierem. 12. ait: Ego redemi eos, & ipſi contra me locuti ſunt mendaciũ. Et apud Ieremiam: Facta eſt mihi
hæreditas mea quaſi leo in ſylua, dedit contra me vocem ſuã, ideo odiui eam. ¶[Cuſtodi me 4
domine de manu peccatoris.]id eſt, de poteſtate principis ſacerdotũ[& ab hominibus iniquis]
id eſt, eius fautoribus[eripe me]ne mihi eueniat quod mihi conati ſunt facere, dicentes illud Ie-
Iere. 11 Mat. 28 remiæ: Eradamus eum de terra viuentiũ, & nomen eius non memoretur vltra. Iccirco nanq;
fecerunt cuſtodiri ſepulchrum, vt corpus Chriſti in eo teneretur, & corrumperetur, ſicq; me-
moria eius oĩno periret, nullo in ipſum credente. Nunc igitur orat Chriſtus hõ cuſtodiri & eri E
pi, ne hoc fiat. ¶[Qui cogitauerunt ſupplantare]hoc eſt, à via iuſtitiæ extrahere[greſſus meos] 5
id eſt, opera mea. Nitebantur enim Iudæi Chriſtum à veritate abducere, nunc terrendo, nunc
Mat. 22 blandiendo. Propter quod dixerunt: Magiſter ſcimus quia verax es, & viam dei in veritate
doces, & non eſt tibi cura de aliquo. Dic ergo nobis: Licet tributum dare Cæſari, an non? Vel,
cogitauerunt ſupplantare, id eſt, reprobare & malos oſtendere greſſus meos, dicentes: Tu de te
Iohan. 8. Iohan. 9. ipſo teſtimonium perhibes, teſtimoniũ tuum non eſt verum. Et iterũ: Non eſt hic homo à deo,
Iohan. 18. qui ſabbatum non cuſtodit. In paſſione quoque coram Pilato: Si non eſſet hic malefactor, non
tibi tradidiſſemus eum. [abſconderunt ſuperbi]hoc eſt, principes Iudæorum & phariſæi de ge
neris nobilitate & falſa iuſtitia præſumentes [laqueum].i. fraudulentas inſidias[mihi]hoc eſt
Luc. 20 Marc. 3 contra me, & ad iniuriam meam. Multipliciter enim ſtuduerunt aliquam occaſionem inueni
Iohan. 8. re, qua Chriſtũ reprehendere & accuſare valerent, ſicut ab Euangeliſta dicitur: Obſeruabant
Ierem. 18. Iudæi ſi ſabbatis curaret, vt accuſarent eum, ideo etiam obtulerunt ei mulierem in adulterio
deprehenſam. Vnde per Ieremiam dicit Saluator: Tu domine ſcis omne conſilium eorum ad-
uerſum me. ¶[Et funes]hoc eſt, multas & longas aſtutias fallendiq; machinas, [extenderũt 6
in laqueum.] id eſt, ad hoc vt me funibus ſuarum inſidiarum capere & reprehendere poſſent.
Longo enim tempore ſequebantur perfidi phariſæi ac ſcribæ dominum ſaluatorem, vt ali-
quid reprehenſionis inuenire poſſent in eius doctrina aut vita. Hinc quippe Chriſtus loqui-
Oſee. 9. tur per Oſee: Exoſos habui eos propter malitiam adinuentionum ipſorum. [iuxta iter]id eſt,
iuxta conuerſationem huius viæ, vel iuxta legem ſeu obſeruationem præceptorum[poſuerunt F
ſcandalum mihi.]id eſt, verba & opera quibus me ſcandalizare quærebant, quamuis non pro
fecerunt. ¶[Dixi domino: Deus meus es tu.] Certum eſt quod Chriſtus frequenter voca- 7
uit deum omnium, deum ſuum. Singulariter etenim erat deus ſuus ſecundũ quod homo, quia
prælectus ab eo, & quia ipſe præcipue deum amauit & coluit, ſicut ipſe teſtatur: Ego quæ pla-
Iohan 8. Iohan. 20. cita ſunt ei, facio ſemper.. Hinc etiam poſt reſurrectionem dicebat: Aſcendo ad deum meum
& deum veſtrum. [exaudi domine vocem deprecationis meæ.] quam nunc coram te fudi.
¶[Domine, domine virtus]hoc eſt, cauſa & conſeruator[ſalutis meæ,]creatæ. Beatitudo enĩ 8
creata animæ Chriſti à deo manauit & dependebat. [obumbraſti ſuper caput meũ.]id eſt, ſu-
per cor meũ, vel ſuper me tuam defenſionẽ, cooperationẽ ſeu opem extendiſti[in die belli] id ẽ
tempore paſſionis, quando dæmones expugnaui & expoliaui. Contulit enim deus Chriſto in
Marc. 1. Pſalm 24. paſſione inconcuſſam conſtantiã, propter quod factus eſt potens in prælio. Vnde per Ieremiã
Iere. 20 prædixit: Dominus mecũ eſt quaſi bellator fortis. Iccirco qui me perſequuntur cadent. ¶[Non 9
tradas me domine à deſiderio meo,]hoc eſt, contra ſeu extra deſiderium meum [peccatori.]
vz populo Iudæorũ. Aliquo enĩ modo deſiderauit Chriſtus eis tradi, vz vt pro mundo more
retur, & aliquo mõ deſiderauit eis nõ tradi, vz ne in morte detineret. Et ideo nũc orat ne ex-
tra tale deſideriũ eis tradat. [cogitauerũt cõtra me] ſicut apđ Ieremiã dr: Super me cogitauerũt
Ierem. 11. conſilia dicentes: Mittamus lignũ in panẽ eius[ne derelinquas me]quantum ad animã in lim-
bo, & q̃tũ ad corpus in tumulo, ſed ſtatim me ſuſcita[ne forte exaltent].i. præualuiſſe videant,
atq; inaniter glorientur. Deinde deſcribitur Iudæorum deiectio. ¶[Caput]hoc eſt, principes 10
ſacerdotũ

A ſacerdotum,qui erat caput ſeu princeps.[circũitus eoꝝ,]id eſt, exercitus Iudæoꝝ me tempore
paſſionis circundantium. Quid autẽ huic capiti & ſubditis ſuis futuꝝ fuerit ſubditur: [labor
labioꝝ ipſorum]hoc eſt, laborioſus & grauis ſermo, quem contra me loquebantur,dicentes: Mat.26
Blaſphemauit. Et: Reus eſt mortis. Et: Non habemus regem niſi Cæſarem. [operiet eos] hoc Mar.14
eſt,faciet eos debita pœna operiri atq; torqueri. Hoc in Iudęis impletum videmus. Voluerũt Iohan.19.
eñ Chriſtum regno & fama omnino priuari,& ecce ipſi priuati ſunt regno & fama honeſta. Mat.28
Chriſto autem data eſt omnis poteſtas in cœlo & in terra. Ipſi quoq; nitebantur conculcare at Iſaiæ.63
que conterere Chriſtum, & Chriſtus eos conculcauit & contriuit,ſicut aſſerit: Calcaui eos in fu
rore meo,& conculcaui eos in ira mea. Itaq; in præſenti vita operuit Iudæos labor labiorum
ipſorum,quando per Titum & exercitum Romanorum tam horribiliter vaſtabantur. Idcirco Oſee.7.
11 ſcriptum eſt: Circundederunt eos adinuentiones ſuæ. ❡[Cadent ſuper eos carbones] hoc eſt,
materia flammæ infernalis[in ignem]gehennæ [deijcies eos.]quãtũ ad animam ſtatim dum
moriuntur,quantum vero ad corpus & animam in die iudicij,quando dicturus eſt: Ite maledi Mat.25
cti in ignem æternũ.[in miſerijs].i.in pœnis inferni[non ſubſiſtent]non quod illic eſſe ceſſabunt,
ſed quia de vno tormento tranſibunt ad aliud,vel quia intolerabiles pœnas tolerare cogent. Mat.27
12 ❡[Vir linguoſus]hoc eſt Iudas proditor[nõ dirigetur in terra]nam abiens laqueo ſe ſuſpendit Act.1
Vel vir linguoſus.i.Iudæus Chriſto detrahẽs,eumq; blaſphemans,& multis vania rationibus
B demonſtrare laborans Ieſum Nazarenum non eſſe Chriſtum in lege promiſſum, non diriget
à deo in terra.i. in vita præſenti,vt ſalubriter viuat,ſed excæcatus manebit,& periet. [virũ in
iuſtum]Chriſto repugnantem[mala]pœnę & culpæ[capient].i.comprehendent[in interitũ]
.i.dum morietur. Tunc eñ opera eius eum ſequent,& de morte tẽporali ibit ad mortẽ æter Apo.14
13 nam. ❡[Cognoui quia faciet dñs]iuſtus iudex,q alias affirmat: Ego ſum iudex & teſtis. [iudi Ierem.29.
cium inopis].i.iuſtum iudicium pro Chriſto paupere contra aduerſarios eius, ipſos iuſte da Lu.9
mnando. Recte quidem nomine inopis Chriſtum deſignat,qui de ſeipſo loquitur: Filius ho Zach.9.
minis non habet vbi caput reclinet. De quo etiam à Zacharia inducitur: Ipſe pauper,&
aſcendens ſuper aſinam.[& vindictam paupeꝝ]hoc eſt,apoſtoloꝝ ac primitiuę eccleſiæ,qbus Act.2.3.4.
Iudæi multas intulerunt iniurias,vt patet in Actibus apoſtoloꝝ. Sed deus fecit vindictam eo 5.7.8.
rum.i. debitam vltionem inflixit Iudæis propter pctã commiſſa in Chriſti diſcipulos,qui val
de pauperes erant,poſtq̃ expoſita erant bona illa quæ vendiderunt primo ad fidem conuerſi. Act.4
Illis nanq; bonis durantibus non erat quiſq̃ egena inter eos,vt ſcribitur in Act. Hoc autem iu
dicium inopis Chriſti, & vindicta paupeꝝ eius erat illa deuaſtatio Iudæoꝝ à Romanis,quan
do diriſſime occiſi ſunt,in vltionem ſanguinis Chriſti & diſcipuloꝝ ipſius, quam Chriſtus prę Lucæ 19
14 dixiſſe cognoſcitur. ❡[Veruntamen iuſti] videlicet in Chriſtum credentes [confitebuntur no
mini tuo] te laudando. Chriſtiani nanq; in Iudæa exiſtentes,inſtante aduentu Romanoꝝ,ad
moniti ſunt ab angelo ſancto egredi Iudæam,& introire regnum Agrippæ,qui erat confœde
ratus Romanis,quod & fecerunt,& illic ſaluati ſunt,propter quod deum laudabant. [& habi
tabunt recti]hoc eſt iuſti Chriſtum ſequẽtes fide & opere,[cum vultu tuo].i.tecum in tua præ
C ſentia,nunc equidem per gratiam,poſtmodum vero per gloriam. Ecce pſalmus iſte q̃ vere &
proprie competit Chriſto,quàm euidenter Iudæoꝝ malitiam exprimit,quàm veraciter eorũ
dem punitionem deſcribit.

❡Expoſitio eiuſdem pſalmi de eccleſia,ſeu quolibet fideli.

ECcleſia itaq; ſeu anima religioſa aduerſitatibus tentationibusq; pulſata,proclamet ad do
minum dicens: Eripe me domine ab homine malo,ne cum peruerſo peruertar, ne vltra q̃ Pſalm.17.
ferre poſſum moleſter,ne per impatientiam vincar. Martyres ſancti hominesq; perfecti,qui i
aduerſis exultant,in tribulationibus gaudent,non ſic petunt ab homine malo eripi,ne perſecu
tioem eius ſuſtineant,ſed ne in aduerſis deficiant,vel ne plus q̃ expedit eorum ſaluti, ſeu bono
communi grauentur. Propter quod dicit Apoſtolus: Orate vt liberemur à malis & importu 2 Theſſa.3
nis hominibus: à viro iniquo eripe me. Quod prædixit,reſumit: vel per hominem malum in
telligit eum,cuius malitia non eſt adeo magna. Per virum vero iniquum eum,qui omnino in
duratus atq; ſubuerſus eſt. Qui autem ſe impatientem & ad mala procliuem cognoſcit, orare
poteſt ne perſecutionem malorum patiatur,ne per impatientiam grauius prolabatur. Ego dũ
verſum hunc dico,per hominem malum & virum iniquum: meipſum intelligo. Neminem eñ
tã ſecure,certe,atq; ſalubriter malũ & iniquũ voco ac iudico,ſicut meipm. Præſertim cũ dicat
Apoſtolus: Quis ſcit quid agatur in homine niſi ſpiritus eius? Peto igitur eripi à meipſo,vt de 1.Cor.2.
ſinam eſſe malus & impius,ſicq; abnegem & relinquam meipſum,non quantum ad id q̃d ſum
per naturam & gratiam,ſed quo ad id quod ſum per propriam voluntatem & culpam. Qui co
gitauerunt iniquitates in corde,qualiter mihi poſſint nocere,& ex cogitationibus talibus tota

die,hoc eſt, indſinenter,& quaſi continue couſtituebant prælia,id eſt,contentiones & rixas,ſeu D
impugnationem à manu. Acuerunt linguam ſuam ſicut ſerpentes, proferēdo verba adulato-
ria & fraudulenta more ſerpentum,qui blandiuntur lingua vt mordeant. Sic iniuſti interdum
amicitiam oſtendunt in verbis,ſed venenum abſcoudunt interius,de quibus apud Ieremiam
Ierem. 9. inducitur: Sagitta vulnerans eſt lingua eorum: In ore pacem cū amico loquitur, & occulte po-
nit ei inſidias. Vel, Acuerunt linguam ſuā ſicut ſerpentes,loquendo verba ſubtilia,acuta,mē-
2 Theſſa. 2 dacia & nociua,ſicut de quibuſdam dicit Apoſtolus: Sermo eorum vt cancer ſerpit, venenum
aſpidū ſub labijs eoꝝ. Hoc & cætera quæ nunc tranſiliuntur, in præcedēti articulo ſatis expoſi-
ta ſunt. Cuſtodi me dñe de manu. i. de poteſtate, peccatoris. i, diaboli, q(ſicut apud Iohā. habet)
Iohan. 8. à principio peccat, ab eius tētationibus me tuere, quoniam naturali virtute nullo modo valeo
ei reſiſtere, cum ſit inuiſibilis hoſtis me incomparabiliter aſtutior, experiētior, agilior, atq; robu-
Iob. 41. ſtior. Non eſt eñ poteſtas ſuper terram quæ comparetur ei. Ideo dñe cuſtodi me p teipſum &
angelum ſanctum meæ cuſtodiæ deputatum. Etenim niſi tu dñe cuſtodieris ciuitatē, hoc ē, ani-
mam virtutū concordia circūuallatam, munitā, & plenam, fruſtra vigilat qui cuſtodit eam, &
Pſal. 126. ab hominibus iniquis, qui ſunt inſtrumentū & corpus atq; miniſtri diaboli, eripe me ne illis cō-
former, & dæmonis ditioni ſubijciar. Qui cogitauerunt ſupplantare, hoc ē, impedire, contere-
re, anihilare greſſus meos]. i. opera bona, qbus ad te proficiſcitur anima mea, abſconderunt ſu-
perbi laqueum mihi. i. dæmones dei ſimilitudinē inordinate appetētes, & homines excæcati, q
Eccle. 37 eoꝝ pompam ſequunt, non ſolum apte, ſed & occulte ac inſidioſe mihi nocere diſpoſuerunt, p
ponendo mala ſub ſpecie boni, loquēdo ſophiſtice, agendo peſtilenter. Et funes, hoc eſt mala E
exempla ſeu vitia quibus anima dire ligatur, ne deū prompte ac libere imitetur, extēderunt. i.
prolongauerunt trahēdo pctā velut longam reſtem, in laqueū, hoc ē, in deceptionē, vc; ad hoc
vt funibꝰ iſtis anima mea capiatur & vitijs ſubſternatur: iuxta iter quo ambulo. i. iuxta viam
dei, ſeu obſeruantiam præceptoꝝ, ſcandalum actiuū. i. occaſionē ruinæ ſeu offendiculum po-
ſuerunt mihi. Maligni equidē ſpiritus iter noſtrū velut qdā latrunculi obſidēt teſte Gregorio.
Pſalm 23. Quoniam ergo viribus meis euadere aut præualere non potui, ad miſericordiam opēq; crea-
toris confugi. Dixi dño: Deus meus es tu, nō alius aliquis, nam tu ſolus potes me liberare atq;
ſaluare. Propterea in te ſolo confido, ad te confidenter recurro. Domine domine virtus ſalutis
meæ, hoc eſt, fons, origo, & conſeruator totius perfectionis, felicitatis & gratiæ meæ, ſine cuius
manutenentia nec ad momentum ſubſiſtere, aut ſaluus exiſtere queo, obumbraſti ſuper caput
meum, id eſt, protexiſti, confortaſti & conſolatus es me in die belli, hoc eſt tempore aduerſita-
ris & tentationis, aliter ſuccubuiſſem. Non tradas me domine à deſiderio meo, id eſt cōtra deſi-
derium meum rationale & ordinatum, quo cupio tibi ſemper ſubeſſe & adhęrere, peccatori, dę-
moni ſeu impio hoī, ne ei aſſimiler cui deſidero diſpar eſſe. Vel ſic, Non tradas me dñe, hoc eſt,
non me tradi permittas à deſiderio meo, id eſt ab hoſte intrinſeco, à concupiſcētia carnis, ab in-
ordinato affectu ſeu fomite peccatori, vc; ne à meipſo ſeducar & vincar & poteſtati dæmonis
ſubdar, quemadmodum de quibuſdam ait Apoſtolus: Tradidit illos deus in deſideria cordis
Rom. 1. eorum, in immunditiam & reprobum ſenſum: cogitauerunt contra me, dæmon & mundus vt F
Pſalm. 12 à tuo me obſequio retrahant, ne derelinquas me vinci ab eis, ne forte exaltētur, hoc eſt, trium-
Eccle. 23. phent & gaudeant. Nempe qui tribulant me exultabunt ſi motus fuero. Deriſores enim pati-
mur, à quibus ad illicita inſtigamur. Vnde in Eccleſiaſtico dicitur: Domine pater & domina-
tor vitæ meæ, ne derelinquas me in cogitatu & conſilio eorum, & incidam in conſpectu aduer-
Iohan. 12 ſariorum meoꝝ, & gaudeat inimicus meus. Caput, vc; dæmon qui eſt princeps huius mundi,
hoc eſt reproboꝝ, circūitus. i. exercitus ſeu turba eoꝝ, vc; iniquoꝝ. Iſtud non regitur, ſed præ-
mittitur propter relationē ſequentē. Huic igitur capiti & circumitui continget quod ſubditur
Labor labioꝝ ipſoꝝ, hoc eſt, ſermo eoꝝ iniquus quo laborauerunt ſubuertere innocētes, ope-
riet eos. i. in eos redundabit, eis nocebit, & tormētis æternis eos inuoluet, quēadmodū in Eccle-
Eccl. 27 ſiaſtico ſcribitur: Faciēti nequiſſimū conſilium ſup ipſum deuoluetur, & nō cognoſcet vnde illi
adueniat illuſio. Vniuſcuiuſq; etem malum in propriū redundat authorē, & qui alteri quærit
nocere, primo propria iniquitate occidit aut lædit ſeipſum, ſecundū q̄d Salomon pſitet: In im-
Prou. 11. pietate ſua corruet impius, & in inſidijs ſuis capiētur iniqui. Vir linguoſus, hoc eſt, ꝟboſus &
garrulus, procax ad fabulandū, nō diriget ad debitū finē à gr̄a dei in terra habitationis vitę prę-
Prou 28. ſentis. Non eñ tendit ad vltimū finē, q eſt deus & vita æterna, ſed inferno quotidie appropin-
Eccls. 20 quat. Vñ in Eccl. habet: Vidiſti aliquē velocē ad loquēdum, ſtultitia magis ſperāda eſt q̄ illiꝰ cor-
rectio. Et: Qui multis vtitur ꝟbis, lædit animam ſuam. Faciamus ergo quod Iacobus conſu-
Iaco. 1. lit: Sit omnis homo velox ad audiēdum, tardus autē ad loquēdum. Alibi eñ ſcripum eſt: Totū
Prou. 29 ſpiritum ſuum profert ſtultus, ſapiēs autem differt in poſterum. Maxime vero oportet nos ſo-
litarios

A litarióa eſſe in verbis cautos & circumſpectos, ſi volumus deo in ſtabili puritate & pace ſerui-
re. Cognoui ex ſacra ſcriptura, ex reuelatione diuina, imo ex ratiõe naturali, quia faciet domi
nus iudicium inopis. Qui vere & ſponte inops ac humilis eſt, huius iudicium dominus faciet,
iuſto iudicio eum ſaluando, eiusq; perſecutores damnando. Ideo additur: & vindictam paupe
rum, ſicut & alibi ait: Mihi vidictam & ego retribuam. Quamuis enim omnium iniuriam dñs Deut. 32
vlciſcatur, atque pro omnibus electis iudicium faciat, maxime tamen vlciſcitur iniuriam pau-
perum ſpiritu, atq; pro inopibus iudicat, Ei enim derelict⁹ eſt pauper. Propter quod p̃ Iſaiam Pſalm. 9.
ait: Egenum, inquit, & pauperem non derelinquam. Veruntamen iuſti confitebuntur, in pſpe Iſaiæ. 12.
ris & aduerſis, nomini tuo, duplici confeſſione, videlicet confeſſione laudis diuinæ, ac ppriæ cul
pæ, Bona enim tibi, mala vero ſibiipſis aſcribent, & quicquid eis acciderit, te in omnibus iuſti-
ficabunt, dicentes: Sicut domino placuit, ita factum eſt: Sit nomen domini benedictum: & ha- Iob. 1.
bitabunt recti cum vultu tuo, hoc eſt, tibi vnientur, teq; fruentur, te facie ad faciẽ in patria con
templabuntur. Porro in iſto exilio iuſti confitentur domino duplici confeſſione, ſed confeſſio
laudis eorum eſt impfecta. In patria vero non niſi confeſſione laudis domino confitentur, ſed
illa confeſſio pfecta eſt atq; ppetua. Nunc etiam habitant cum vultu diuino, conuerſando ſyn
cere coram deo, eumq; fideliter contemplando. Hæc tamen habitatio non eſt fixa & pprie di- Mich. 6
cta. Non enim habemus hic manẽtem ciuitatem, ſed futuram inquirimus. In patria autem ve Hebr. 13.
re, fixe, & pprie habitare dicuntur cum vultu diuino. Ecce Pſalmum feruidis oratiõibus plenũ
& morali inſtructione ornatum audiuimus: quem decet nos ardenti affectu proferre, atq; ex
B eius doctrina diſcere quod inceſſanter ad deum recurrere indigemus, eo quod ipſe ſit virtus no
ſtræ ſalutis. Propterea ſemper ex corde ei dicamus: Salus noſtra in manu tua eſt, reſpiciat nos Gene. 47.
dominus noſter, & læti ſeruiemus regi. Hęc enim fuerunt verba Aegyptiorum ad Ioſeph. Per
Aegyptios autem ſignantur peccatores. Per Ioſeph, Chriſtus.

COMMENTARIUS IN PSALMUM CXL

¶ Expoſitio tituli.

TItulus Pſalmi eſt: Pſalmus Dauid. Ipſe enim beatus Dauid autor eſt Pſalmi pręſentis. Lo
quens in eo in perſona hominis ſtudioſi perfectionem attingere laborantis, quam, q̃a ſi-
ne cuſtodia linguæ adipiſci non valet, precatur ſibi à domino gratiam cõdonari, qua linguam
refrenet ac regat, & ait.

¶ Expoſitio Pſalmi.

1 DOmine clamaui ad te] non tam alta voce q̃ vehementi ac pcordiali affectu. Non enĩ
remiſſe aut pigre inuocãdus eſt deus, ſed animo timorato affectuoſo, atq; peruigili,
imo & inceſſanti. Quemadmodũ in Ecclo inducitur. Non impediaris ſp orare, & an Eccl. 18
te orationem præpara animam tuam, & noli eſſe quaſi homo tentans deum. Idcirco
cum dixiſſet: Domine clamaui ad te. ſ. tempore præterito, profitetur ſe in præſenti clamare, &
in futuro clamaturum eſſe, vt pandat ſe nunq̃ à prece velle ceſſare. Sequitur enĩ [exaudi me] nũc
C in præſenti [intende voci meæ, dum clamauero ad te] hoc eſt, quocunq; tempore futuro te in-
uocauero, oſtende te mihi intendere, ita, vt vocẽ meam. i. orationem meam diligenter conſide-
res, & pie exaudias. ¶ [Dirigatur oratio mea] hoc eſt, aſcẽdat, cœlos penetret, tibi perfecte com-
2 placeat [ſicut incenſum] in lege dirigebatur ad te, & fumando aſcendit, ac tibi pręcæteris ſacri Exo. 30
ficiis placuit: non propter ſeipſum ſed ex deuotione offerentis. Quod autem ſubiungitur, [in
conſpectu tuo] referri poteſt ad vtrumq; horum, videlicet vt oratio dirigatur in conſpectu dei
ſicut incenſum. Vel vt oratio dirigatur ad deum ſicut incenſum dirigebatur in conſpectu diui
no. Dicebatur autem incenſum oblatio quæ tota incendebatur, & comburebatur ad dei hono
rem: per quod deſignatur obſequium perfectorum, qui ſe totos mancipant deo, ſeq; totalr ab-
negant & relinquunt. Petitur ergo vt ſicut incenſum corã deo aſcẽdit, & placuit propter deuo-
tionem feruidã offerentis, ſic oratio nr̃a coram deo aſcẽdat atq; complaceat. Vnde in Ecclo ha Eccl. 35
betur: Oratio humiliantis ſe penetrabit nubes. Et alibi: Orõ iuſti penetrat cœlos [eleuatio ma
nuum mearũ]. i. exaltatio deſideriorum meorũ ad ſuperna, directio operũ meorũ ad diuina, ere
ctio manuum mearũ corporalium ex cordis eleuatione procedens, ſeu ordinata ad illam virtu
aliter ſit coram te domine [ſacrificium veſpertinũ,] quatenus ita placeat tibi ſicut placebat ſa-
crificium veſpertinum ſeu vltimum quolibet die, q̃ñ videlicet offerebatur agnus ad veſperam
cuius immolatio erat figura immolationis agni dei ſ. Chriſti in cruce. Vnde Chriſtus in cruce
3 pendens dicere poterat: Eleuatio manuum mearũ ſacrificium veſpertinum. ¶ [Pone domine cu
ſtodiam ori meo] hoc eſt, da mihi gratiam cuſtodiendi os meum, ne loquar vel taceam inordi
nate: ſed dum tempus eſt loquendi prudenter atq; vtilr loquar. Dũ vero tempus tacendi affue
rit, moderate ac laudabiliter taceam. Pone quoq; [& oſtiũ circumſtantiæ]. i. clauſuram diſcre-
tam,

tam[labijs meis]videlicet vt tunc vbi & taliter labia mea ad loquendum aperiam, & ad tacen D
dum recludam quando,quo loco,& qualiter oportet,aut expedit:vt ſim in vtroq; diſcretus &
Eccl. 22 fructuoſus.Hoc eſt quod ab Eccl'o inducitur:Quis dabit ori meo cuſtodiã & ſuper labia mea ſi
gnaculum certum,vt non cadam ab ipſis,& lingua mea me perdat?¶[Non declines,]hoc eſt, 4
non inclinari ſeu moueri permittas[cor meum in verba malitiæ]vt verba maligna effundat,
vic;[ad excuſandas].i.excuſatorie proferendas[excuſatiões in peccatis]mihi obiectis,& à me
perpetratis.¶[Cum hominibus operantibus iniquitatem]hoc eſt, ſicut agunt homines aſſue 5
ti,ſeu habituati in malo[& non communicabo]per conſenſum ſeu imitationem huiuſcemodi
excuſationes[cum electis].i.pcipuis[eorũ]qui ſe excuſant.Electi eñ eorum ſunt,q in modo &
Iob.34. arte excuſandi propria vitia alijs eminẽt,qualiter ſunt ſimulatores & callidi,q(ſicut aſſeritur)
prouocant iram dei.Hoc eſt,miſerandiſſimũ genus prauorũ,qui ppria delicta excuſant.Hi eñ
obicem ponunt remedio,vulnus ſuum abſcondunt,manus diuini iudicij incidũt, inſanabileſ
q; conſiſtunt. Multipliciter vero excuſat quis ſua peccata,primo dicendo id q̃d malum eſt non
Iſaiæ 5. eſſe malum.Contra quos p Iſa.dr:Væ q dicitis malum bonum,& bonũ malum. Et Amos ait:
Amos.6. Væ qui conuertiſtis in amaritudinem iudiciũ,& fructum iuſtitiæ in abſynthium. Secundo ne
Amos.5. gando ſe peccaſſe cum tñ peccauerit, quod quàm damnabile ſit,dñs alibi manifeſtat dum ait:
Ecce ego iudicio contendam tecum,eo quod dixeris,non peccaui. Tertio alleuiãdo propriam
culpam,dicendo:Non aduerto,non pondero,habeo à natura. Quarto,imputando alteri pro
Pro.29 prium malum,dicendo:Ille me induxit,ille eſt cauſa peccati mei.Hinc eñ in Pro.dr:Qui odit
Pro.15 increpationes inſipiens eſt.Et:Non amat peſtilẽs eum qui ſe corripit. Et Salomon iterũ loqt: E
Ibidem Qui abijcit diſciplinam deſpicit aĩam ſuam,qui aũt acquieſcit increpatiõibus poſſeſſor eſt cor
dis.Propterea q̃tum diſtat cœlum à terra,& ortus ab occidente,tam remote abijciamus ſemp
à nobis tam peſſimum vitium.¶[Corripiet me iuſtus,] qui neminem palpat,nulli blandit;[in 6
mia].i. pie & charitatiue,non crudeliter & inuidioſe[& increpabit me]propter meos exceſſus
ſicut dilectio fraterna expoſtulat[oleum autẽ].i.adulatio,ſimulata dilectio,falſa laudatio[pec
catoris non impinguet caput meum].i.non delectet mentem meã,non me demulceat,non mi
Eccl.11 hi complaceat,nec ad conſenſum illicitum pertrahat. Vnde ſcriptum eſt: Attende tibi à peſtife
ro.¶[Qm̃ adhuc & oratio mea]verſatur[in beneplacitis eorum].i. in his quę peccatorib' iſtis 7
placent,quatenus ipſi à ſuis peccatis deſiſtant,& ne ego ab eis ſeducar.Hoc igitur cõtinuo oro
vt ipſi conuertantur,& ego cuſtodiar[abſorpti ſunt iuncti petræ iudices eorũ].i.principales &
magiſtri iſtorũ iuncti petræ,i.deo ſeu diuinæ iuſtitiæ comparati,abſorpti ſunt.i.oĩno defecert
ita quod nihil veræ iuſtitiæ habent,pſertim cum careant fide per dilectionem operante.Bñ aũ
2.Reg. 22 tem per petram intelligitur Chriſt' iuxta illd:Dñs petra mea & robur meum. Vel,per petra m
1.Cor 1. accipitur Chr̃s qui ſtultam fecit ſapientiam huius mundi,damnabilemq; probauit iuſtitiã cõ
Rom.1 fidentium proprijs viribus & philoſophorum,qui in ſuis cogitationibus euanuerunt.¶[Audi 8
ent].i.audiant peccatores ad ſuam correctionem[verba mea]informatoria atq; ſalubria[qm̃
potuerunt].i.qm̃ verba mea efficacia ſiue potentia ſunt ad inſtruendũ iniquos. Vel,qm̃ potu
erunt,ipſi audire verba mea,cum non ſint incorrigibiles penitus[ſicut craſſitudo terræ]hoc ẽ,
pinguedo latens ſub terra[erupta eſt].i.aſcendit & apparuit[ſuper terram] cum terra vehe F
re ſcinderetur,ſic verba mea potuerũt eos corrigere,tanq̃ dicat:Quemadmodũ craſſitudo ter
ræ egreditur,terramq; fœcundat,ſic verba mea ſpiritualiter fœcũdare poſſunt corda infructu
oſa & mala.Melius tñ videtur vt iſtud referatur ad verſum ſequentem, præſertim qm̃ in He
bræo hic incipit verſus,eritq; ſenſus:Sicut craſſitudo terræ erupta eſt.i.erupit ſup terram ara
tam,ſic.¶[Diſſipata ſunt oſſa noſtra].i.virtutes aĩæ nr̃æ debilitatæ,diſpſæ, ſeu corruptæ ſunt, 9
[ſecus infernum].i.iuxta peccata quæ ſunt portæ inferni: Peccando nanq; virtus animæ diſſi
patur atq; inferno appropiquatur.Mortali eñ peccato corrumpitur,veniali vero debilitatur,
& dum vna amittitur,cæterę quoq; perduntur.Dicũtur aũt oſſa virtutes,qm̃ ſicut oſſa ſunt ro
bur & firmitas corporis,ſic virtutes ſtabilimentum ſunt animæ[qa ad te dñe dñe oculi mei].i.
ex quo o dñe dñe oculi cordis mei diriguntur ad te,idcirco in te ſperaui,qui non deſpicis cõfu
gientes ad tuam clementiam[non auferas animam meam]à conſortio electorum,nec eam au
ferri permittas à te per culpam,ſed qñ fuerit à te auerſa digneris eam conuertere,& tibi inſepa
rabiliter copulare.¶[Cuſtodi me à laqueo].i.deceptione[quẽ ſtatuerunt mihi] dæmon & mũ 10
dus ne incidam illum & capiar[& à ſcandalis operantium iniquitatem].i.à vitijs impiorũ ſcã
dalizantibus puſillos, videlicet ne ex dicto aut facto inordinato alterius ſcãdalizer,ſed in via
dei fortis,ſolidusq; perſiſtam. Nam q ſcandalizatur puſillus eſt. Perfecti vero nec ſcandalizan
tur nec ſcandalizant actiue.¶[Cadent in retiaculo].i.in muſcipula,ſeu deceptione[eius]ſcan 11
dali,vel iniquitatis,ſeu dæmonis[peccatores.]Ipſi enim ruunt ad culpam ex deceptione ſcan
dali,

A dali,ex fraude diaboli,ex attractione peccati[ſingulariter ſum ego] id eſt,ab impijs ſequeſtra
tus ſubſiſto,& ſoli portioni ſeu ſocietati iuſtorum adhæreo [donec tranſeam]de via ad patri
am. Pſalmus iſte deuotiſſimis precibus adornatus nos admonet vigilare circa linguæ cuſtodi
am.Magna nempe perfectio eſt cuſtodia linguæ, imo diuina ſcriptura beatitudinem in ea ali
quo modo cōſtituit.Scriptum eſt enim: Si quis in verbo non offendit, hic perfectus eſt vir. Et Iaco.3.
iterum:Beatus vir qui non eſt lapſus in verbo ex ore ſuo.Ad cuſtodiendam autem linguā.Pri Eccl.14.
mo oportet penſare qualitatem eius cui loquimur, quatenus verba noſtra aptemus capacita
ti & diſpoſitioni eius cui loquimur. Secundo obſeruandum eſt debitum tempus loquendi, vi
delicet vt non loquamur niſi fructus ſperari poſſit ex loquutione profuturus. Tertio, conſide
rare oportet vbi,& inter quos loquendum ſit.Nō enim in eccleſia ſabulari debemus. Et in Ec
cleſiaſtico habetur: Loqui in medio magnatorum non præſumas. Et: Vbi non eſt auditus non Eccl.32. Ibidem
effundas ſermonem.Quarto ſeruanda eſt quantitas in loquendo,ne plura verba proferamus Pro.10
quàm oportet aut expedit.Propter quod à Salomone dr̄: Qui moderatur labia ſua prudētiſſi Ibidem
mus eſt. Et rurſus: In multiloquio non deerit peccatum. Quinto penſandum eſt qualr̄ ſit loquē
dum,videlicet modeſte,māſuete,ſuauiter.Scriptum eſt enim: Verbum dulce multiplicat ami Eccle.6
cos,& mitigat inimicos.Et iterum:Reſponſio mollis frangit iram. Sexto cōſideremus,cur ſeu Pro.15.
propter quem finem loqui intendimus, ſcilicet, ad dei honorem, & propter rationabilem
cauſam.

¶COMMENTARIVS IN PSAL. CXLI

B ¶Expoſitio Tituli.

PRænotatur autem Pſalmus præſens hoc titulo: Intellectus Dauid cum eſſet in ſpelunca o
ratio. Ad literam ſanctus Dauid fugiens regem Saulem, fecit hunc Pſalmum cum lateret 1.Reg.22.
in ſpelunca Odollam,ſuppliciter petens liberari diuinitus à perſequutoribus ſuis. Et eſt ſenſus
tituli talis.Intellectus Dauid,id eſt,Pſalmus iſte eſt eruditio Dauid, qui & ipſe à ſpiritu ſancto
edoctus eſt ad ſcribendum hunc Pſalmum cum eſſet in ſpelunca prædicta abſconditus,qua e
tiam ipſe Dauid nos erudiuit.Suo enim exemplo docet nos clamare feruenter,fiducialiterque
ad dominum.Expoſitio autem literalis Pſalmi præſentis difficultatem non habet. Petit enim
Dauid à Saule eiusq; fautoribus erui,qui ſibi varios laqueos parauerunt.Sed quoniā in princi
pio tituli dicitur:Intellectus Dauid. Videtur ipſe Dauid ſcripſiſſe hunc Pſalmum magis de re ſi
gnificata,quàm de figura ſignificante. Quamuis enim Dauid aliquos Pſalmos ediderit occa
ſione perſequutionis ſuæ quam ſuſtinuit à Saule & Abſolone,ac alijs,tamen cum eſſet prophe
ta de Chriſti myſterijs præ vniuerſis prophetis illuminatus , credendum eſt quod in talibus
pſalmis potius vaticinetur de Chriſto quàm orationem ſiue hiſtoriam texat de ſemetipſo, præ
ſertim cū Dauid non ignorauerit ſe eſſe figurā Chriſti,& in Chriſti figura ſibi contingere mul
ta eorum q̄ ſibi accidiſſe noſcuntur: ſic in præſenti credendum eſt.Dauid enim eſt figura Chri,
Saul vero cum populo ſuo ſibi conſentiente,typus eſt principis ſacerdotum ac Iudæorum per
ſequentium ſaluatorem.Spelūca vero ſignificat præſens ſeculum,ſeu corpus paſſibile. Eſt ita
C q; tituli ſenſus:Pſalmus iſte eſt intellectus Dauid.i. Chriſti per Dauid figurati,quē intellectū
chriſtus habuit,cum eſſet in mundo inferiori,ſeu corpore ſuo mortali, & eſt oratio eius. Chrs
ergo vt homo paſſibilis,in paſſione conſtitutus,ait eccleſiæ ſe clamaſſe ad dominum,vt doceat
eam etiam ſic agere dum tribulatur.

¶Expoſitio Pſalmi iuxta ſenſum literalem.

1 VOce mea ad dominū clamaui]orando pro celeri reſurrectione,pro corporis mei glo
rificatione,pro tranſgreſſorum conuerſione[voce mea dominū deprecatus ſum]Re
petit quod prædixit propter expreſſionem maiorem, & exhortationem efficaciorē.
2 ¶Effundo in conſpectu eius orationem meam]orando eum intente,eiusq; præſen
tiam cogitando ſolicite,[& tribulationem meam.]corporalem ſeu exteriorem,& ſpiritualem
ſeu interiorem,videlicet triſtitiam & timorem: quam tribulationem mihi intulerſit Iudæi,vel
quam ſponte aſſumpſi,& quam ex compaſſione errātium habui[ante ipſum pronuntio],i.co
ram deo patre expoſui.Hæc omnia Chriſtum feciſſe, Euangeliſtæ teſtantur. Quomodo enim Matth.26
paſſione inſtante ter patrem orauit Matthæus refert.Et quomodo tunc factus ſit ſudor eius ſi Luc.22
3 cut guttę ſanguinis,factusq; in agonia prolixi' orauerit,in Luca ſcriptum eſt.¶In deficiendo
ex me ſpiritum meum].i.cum ſpiritus meus creatus, videlicet anima rationalis in me exiſtens
deficeret ex ſe ſeu ſua conditione,non defectu culpæ,ſed pœnæ,quando videlicet cœpi pauere Marc.14.
& tædere,& quando in agonia factus ſum,vel,quando inclinato capite tradidi ſpiritum[& tu Luc.23.
cognouiſti ſemitas meas].i. tunc tu o pater per approbationem nouiſti doctrinam,conuerſa Matth.27
4 tionemq; meam, & omnia quæ pro humana ſalute aſſumpſi,feci,atque perpeſſus ſum. ¶In

via hac

via hac qua ambulabam]id eſt, in ſeculo iſto, in via virtutum quam inceſſi in tota conuerſa- D
tione mea[abſconderunt] Iudæi[laqueum mihi,].i.contra me inſidiantes mihi occulte,loq̄n-
tes adulatorie,varijſq; fraudulentijs q̄rentes nocere. ¶[Conſiderabã ad dexterã].i. ad partem
mihi fauorabilem, videlicet ad notos atq; diſcipulos meos[& videbam]an aliquem mihi con 5
Matth. 26 ſtanter cohærentem inuenirem[& non erat]aliquis vir[qui cognoſceret me] cognitiõe publi
Marc. 14. cæ confeſſionis. Tempore em̃ quo captus eſt Chriſtus diſcipuli omnes relicto eo fugerunt, &
Luc. 22 paulo poſt princeps eorum cœpit anathematizare,deteſtari,& iurare,quia neſcio hoĩem iſtũ.
pſalm. 87. ¶[Perijt fuga à me]quoniam fugere nolui,ſicut ſupra dictum eſt: Traditus ſum & non egredi- 6
ebar. Vel, Perijt fuga à me.i. ita ligatus ſum vinculis,& circumdatus hoſtibus quod hũano mo
do loquendo fugere nequeo,quamuis vellem. Non enim niſi ſupernaturali virtute fugere po-
Matth. 27 tuiſſet dum erat ligatus.hoſtibuſq; vallatus[& non eſt qui requirat animam meam].i. nemo
erat qui conaretur me de manu hoſtium liberare conſtanter. Quamuis enim Pilatus ad tem-
pus ſtuduerit me eripere,tandem tamen dedit ſententiam contra me:qua data,nemo cõtradi-
Iſaiæ. 63. xit. Vnde Chriſtus teſtatur: Circumſpexi,& nõ erat auxiliator. Itemq;: Torcular calcaui ſolus
Ibidem & de gentibus non eſt vir mecum. Supra quoq; prædictum eſt: Et ſuſtinui qui ſimul contriſta
Pſalm. 68. retur,& non fuit. ¶[Clamaui ad te domine]dicendo in cruce, Eli, Eli,i. Deus meus,deus meus: 7
Matth 27 vt quid dereliquiſti me? Et: Pater in manus tuas commendo ſpm̃ meum,[dixi tu es ſpes mea]
Pſalm. 10 .i.in quo ſpero ſecũdũ quod homo ſum,& aliquo modo viator. Sperauit autẽ Chriſtus in deo
Luc. 23 non per ſpem,quæ eſt virtus theologica,quæ in cõphenſoribus locum nõ habet,ſed per quã
dam præſtolationẽ ſiue fiduciam,qua omne bonum quod nondum habuit à deo longanimit᷑ E
expectauit[portio mea,].i.bonũ quod ego requiro,intẽdo,& diligo,ẽ[in terra viuẽtium]i.in
Pſalm. 15. regno cœlorum. Et poteſt nomine portiõis intelligi deus,de quo dictum ẽ ſupra: Dñs pars hæ
reditatis meæ. Vel retributio gloriæ quæ confertur electis. Vel ſic,portio mea.i. eccleſia electo-
rum quæ eſt pars mea,ex multis mihi proueniens electa ac data,in terra viuẽtium.i.mecũ erit
Iohan. 17. in regione paradiſi cœleſtis,ſicut dixit Pater quos dediſti mihi, volo vt vbi ſum ego,& illi ſint
mecum,vt videant claritatẽ quam dediſti mihi. ¶[Intende ad deprecationem meam,quia hũi- 8
liatus].i.contemptus,abiectus,blaſphematus,imo turpiſſima paſſione afflictus [ſum nimis]à
Iſaiæ. 53. Iudæis. Quemadmodum ſcriptum eſt: Nos putauim⁹ eum quaſi leproſum,& à deo percuſſum
& humiliatum. ¶[Libera me]ſuſcitando me tertia die[à perſequentibus me].i. Iudæis,atq; Pi 9
lati miniſtris me crucifigentibus[qui confortati ſunt ſuper me]ſecundum apparentiam, qa ꝑ
miſſi ſunt mihi præualere,q̄tum ad hoc quod me occidere potuerunt. Interdum enim Chriſt⁹
Ierem. 11. aliquid dicit,quia ſic eſſe videbatur,quemadmodũ apud Iere.ait: Ego quaſi agnus manſuetus
qui portatur ad victimam,& non cognoui,quia ſuper me cogitauerunt conſilia. ¶[Educ de cu 10
Zach. 9 ſtodia].i.de clauſura ſeu carcere limbi infernalis, qui alibi vocatur lacus ſine aqua[animã me
am]quæ ibi fuit quouſq; corpori reunita eſt[ad confitẽdum nomini tuo].i. vt te laudet nouo
modo,& coram alijs tam in eccleſia militanti q̃ triumphãti, tibiq; gratias agat de gloria reſur
rectionis,de eductione patrum ex limbo,de omni præmio accidentali ſibi recẽter collato,[me
expectant iuſti]exiſtentes in limbo,[donec retribuas mihi]ꝓmium accidentale,quod patiẽdo
promerui,vic; reſurrectionem beatam. Non em̃ educi potuerunt donec Chriſtus à morte ſur F
rexit. Propterea q̃uis anima Chriſti in lymbum venit ante reſurrectionem,expectabant tñ ad
uentum Chriſti vſq; ad horam reſurrectionis,in qua ſuos inde captiuos eduxit,prout Zac. ad
Ibidem eũ ait: Tu quoq; in ſanguine teſtamenti tui eduxiſti vinctos tuos de lacu, in quo nõ erat aqua.

¶Expoſitio allegorica eiuſdem Pſalmi.

POrro allegorice exponi poteſt hic pſalmus de q̃libet fideli in magnis tribulationibus con-
ſtituto,qui dicere poteſt. Voce mea.i. voce propria,voce interioris hoĩs,non per interme-
diam vocem,ad dñm clamaui,qui ſolus me eripere poteſt atq; ſaluare. Sunt autem nõnulli q
negligunt propria voce clamare ad dñm,ſed alijs dicunt, Ora ꝑ me. Effundo in conſpectu ei⁹,
Threno. 2 .i.eo præſente & attendente,orationem meam,ſicut in Threnis dr̃: Effunde ſicut aquam cor
1. Reg. 1 tuum,ante conſpectum dñi dei tui. Et mater Samuelis: Effudi(inquit)animam meam in con-
ſpectu dñi. Debemus autem effundere cor noſtrum ad ꝓces coram deo cum om̃i fiducia, deuo
tione,ac perſeuerãtia, ſicut coram benigniſſimo patre,pijſſimo ſaluatore, fideliſſimo & oĩpo-
tenti adiutore:ſicq; procul dubio ſuſcipiemur ab eo: & tribulationem meam, quã patior à dæ-
mone,mundo,& carne,ante ipſum ꝓnuntio,vt ipſe me conſoletur & liberet. Dico ergo & con
queror ei quanta ſuſtineo, non vt ipſe ſciat, ſed vt confeſſio miſeriæ meæ eius miſericordiam
Pſalm. 36. prouocet. Vnde ſupra dictum eſt: Reuela domino viam tuam,& ipſe faciet. In deficiẽdo ex me
ſpiritum meum,id eſt,dum anima mea ex ſua fragilitate deficeret, cadendo in vitia vel patien
do aduerſa, nec ſufficienter valendo proſequi quæ requiruntur ad obtinendam ſalutem:dum

A ita deficeret aïa mea, effundo in conſpectu tuo orationem meam, & tribulationem meam ante te pronuntio. Vel refertur ad ſeqnẽtem partem huius verſus, quo dr̃: Et tu cognouiſti ſemitas meas, quicquid ago & patior, quicqd cogito, appeto, loquor, aut facio, iuxta illud: Reſpicit dñs viam hominis & omnes greſſus illius conſiderat. Prouer. 5. In via hac qua ambulabam. i. in conuerſatione qua præcepta dei cuſtodire diſpoſui, abſconderunt hoſtes aïæ meæ laqueum mihi, quærentes me in peccati conſenſum pertrahere. Conſiderabã ad dexteram. i. ad eos à qbus ſperaui me amplius adiuuãdũ, & videbã ſi aliqs mihi ſuccurreret, & non erat q cognoſceret me. i. q ſigna dilectionis mihi oſñderet, ſed velut alieni abieſt à me, ſicut Iob ait: Fr̃es mei elongauerũt à me, & noti mei quaſi alieni receſſerunt à me. Iob. 19. Periſt fuga à me. i. tot laq̃is tot malis atq; pericul' circũdatus atq; repletus ſum, quod ea propria poteſtate euadere nequeo: & non eſt q reqrat aïam meam, vt eam ſaluet, niſi tu deus meus. Non eñ eſt alius q pugnet pro me. Hæc atq; ſimilia dicit afflictus ex vehementi dolore. Vel, qa ſimplr̃ nullus eſt q eum cognoſcat, & vitam eius requirat, vel qm̃ adeo pauci ſunt & impotentes vt pro nihilo reputẽtur, idcirco: Clamaui ad te dñe; q ſolus potes me liberare, clamandoq; d xi, tu es ſpes mea. i. obiectum, cauſa, & finis ſpei meæ in te confido, te expecto, teq; finalr̃ adipiſci ſpero, portio mea. i. hæreditas mea, prẽmium meũ atq; diuitiæ ſint in terra viuẽtium, ſicut tu dñe iubes: Theſaurizate (ingens) vobis theſauros in cœlo. Matth. 6. Intende ad dep̃cationem meã, eã celeriter exaudiendo, qa humiliatus ſum nimis. i. multũ afflictus, tentatus, opp̃ſſus ſum: ſed & ego valde humiliaui meipſum, vt miam inuenirẽ. Vñ in Eccl'o dr̃: Humilia valde ſpm̃ tuum, qa vindicta carnis impij, ignis & vermis. Eccl. 7. Libera me à perſe-
B qntibus me. ſ. inuiſibilibus ac viſibilibus hoſtibus, quia confortati ſunt ſuper me. Non eñ reſiſtere poſſum eorum dolis atq; inſidijs, niſi per gratiæ tuæ ſubſidium. Educ de cuſtodia animã meam. In hebræo habetur: Educ de carcere. Senſus vero permanet idem, qui talis eſt: Educ de cuſtodia. i. de iſto exilio, de corpore mortis huius, de valle hac lachrymarum, animam meam; transferendo eam de via ad patriam, ad confitendum nomini tuo, confeſſione inceſſabilis hymni cum ſanctis in regno cœleſti. Hoc dicere pertinet ad perfectos, qui bona conſcientia cupiunt diſſolui, & eſſe cum Chriſto. Philip. 1. Cæteri vero dicere poſſunt: Educ de cuſtodia animam meam quotidie per vitam ſpiritualem, per contemplatiõem cœleſtium, per deſiderium æternorum vt anima mea carnem tranſcendat, mundum relinquat, in cœlis conuerſationem habere laboret. Sicq; ad illos pertineam, quibus ait apoſtolus: Vos autem in carne non eſtis, ſed in ſpiritu. Philip. 3. Et: Nos reuelata facie gloriam domini ſpeculantes, me expectãt iuſti in patria, quatenus me in ſuam recipiãt domum, ſocietatem & gloriam, donec retribuas mihi, vitam æternam pro mercede obſequij tibi impenſi, videlicet vſq; ad horam mortis meæ, vel vſq; ad horam eductionis de purgatorio, vel vſq; ad diem vniuerſalis iudicij, quo electi anima & corpore præmiabũtur. Roman. 8. 2. Cor. 3. Cum magno deſiderio præſtolantur beati noſtrum aduentum, tanquam vere amantes noſtri propter quod merito feſtinaremus occurrere eis, & eorum iucundiſſimæ ſocietati vniri, ne nobis dicatur illud: Vſquequo marcetis ignauia, & non intratis ad poſſidendam terram quam dominus dedit vobis? Ioſue. 18. Pſalmum iſtum ignitis affectibus redolentem, & feruidis precibus ple-
C num, decet nos corde deuotiſſimo decantare, & quaſi proprij cordis affectu omnia verba eius formare.

¶COMMENTARIVS IN PSAL. CXLII.

¶Expoſitio Tituli.

HAbet hic pſalmus nunc exponendus pro titulo: Pſalmus Dauid quando perſequebatur eum filius ſuus Abſolon. Ad literam enim ædidit Dauid hũc pſalmum dum fugeret à facie Abſolon filij ſui. De qua perſequutione habetur in ſecundo libro Regum. 2. Reg. 15. Et quamuis litera Pſalmi huius poſſit applicari ad hoc (ſicut & breuiter tãgetur) aptius tñ eſt vt exponatur hic Pſalmus in perſona cuiuſlibet pœnitentis. Loquens igitur Dauid in perſona pœnitentis, ait.

¶ Expoſitio Tropologica.

2 DOmine exaudi orationem meam, auribus] tuæ immenſæ pietatis [percipe obſecrationem meam] Aures dei aliud non ſunt, niſi miſericordia & ſapiẽtia eius, ſicut frequenter inductum eſt, Sæpe aũt loquitur ſcriptura de deo more hũano. Dr̃ ergo deus auribus percipere, non q aliquid de nouo cognoſcat: ſed quia gratiam largiẽdo oſtendit ſe ſcire atq; attẽdere preces noſtras. Quamuis autem inter orationem & obſecrationẽ poſſit poni diſtinctio, quoniam obſecratio proprie dicitur, dum aliquid poſtulamus à deo per aliquod ſacrum, ſicut cũ dicimus: Per natiuitatem tuam libera nos domine: vel, propter miſericordiam ſeu bonitatem tuam exaudi me domine, tamẽ hoc loco accipi poſſunt pro eodẽ. Conſuetudo nanq; ſcripturæ eſt, præſertim in his q̃ pertinent ad affectum, idem ſub alijs v̄bis frequẽter repetere, q̃d fit propter rationabiliſſimam ac vtiliſſimam cauſam, vic; vt affectus in ſeipſo;

incaleſcat & recaleſcat, dum proprium deſiderium replicatur & renouatur. Vna quippe bona D
affectio aliam nutrit, imo vna affectio ardens aliam ſibi in ſpecie ſimilem multum inflammat.
Idem adhuc ſubditur [in veritate tua exaudi me]. i. ſicuti promiſiſti quod orantem exaudires,
Deut.4. ita exaudi me. Scriptum eſt enim: Cum quæſieris dominum deum tuũ, inuenies eũ, & iterum:
Iohel 2 Omnis qui inuocauerit nomen domini, ſaluus erit. Et rurſus: Quis inuocauit eum, & deſpexit
Eccl.2 eum? Itaq; exaudi me in veritate tua [in iuſtitia tua]. i. ſicut hoc iuſtum eſt coram te vt facias ſi
cut dixiſti. Vel, in tua iuſtitia. i. merito conuerſationis ſeu operationis meæ iuſtæ, quæ dicitur
tua iuſtitia, quoniam à te mihi collata eſt, propter quod nõ mihi, ſed tibi eam aſcribo. Hoc mo
Iſaiæ 38. do exaudiri in iuſtitia dei orauit Ezechias, dicens: Obſecro domine memento quæſo quomo
4.Reg.20. do ambulauerim coram te in veritate, & in corde perfecto. ¶ Et nõ intres in iudicium cum ſer 2
2.Para.32 uo tuo] Superius ſæpe Pſalmiſta dicit: Iudica me domine, ſeu aliquid ſimile. Nunc vero preca
Pſalm.25. tur vt deus non intret ſecum in iudicium. Illic ergo locutus eſt de iudicio diſcretionis, quo in
Pſalm.43. præſenti vita boni diſcernuntur à malis voto & merito. Sicq; orare debemus, vt deus iudicet
nos. i. à malis diſcernat ac diuidat: nunc vero loquitur de iudicio diſtrictę diſcuſſionis, ſeu iuſtę
vltionis. Eſt igitur ſenſus: non intres in iudicium cum ſeruo tuo. i. noli me ſeruum tuum ſecũ
dum rigorem tuæ iuſtitiæ iudicare, & condemnare. Noli mihi reddere ſecundum exigentiam
iniquitatis meæ, ſed ſecundum miſericordiam tuam indulge mihi, & ſalua me. Ad literam di
xit hoc Dauid pro ſeipſo. Perſecutionem enim filij ſui patiebatur propter adulterium ſuum cũ
2.Reg.11. Bethſabeæ, homicidium Vriæ, ſicut Nathan propheta ſibi prædixit. Secundum rigorem vero
diuinæ iuſtitiæ meruit mortem propter vtrumq;. Lex nanq; tam adulterium quàm homicidi E
Deut.22. um vlciſcitur morte. Idcirco Dauid orauit, ne ſicut iuſtitia exigebat, reciperet. Adducit autẽ &
perſuaſionem ad hoc [quia non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens] hoc eſt, nullꝰ ho
mo viuens in ſeculo iſto, iuſtus eſt coram te perfecta iuſtitia, quaſi nihil habeat de iniuſtitia,
ſeu peccato: ſed omnis homo viator aliquid habet de iniuſtitia, propter quam petere debet, ne
1.Iohan.1 intres ſecum in iudicium. Hinc enim Iohan. Si dixerimus (inquit) quia peccatum nõ habemus,
Roman.3 noſipſos ſeducimus. Paulus quoq;: Omnes peccauerunt, & egẽt gloria. i. glorioſa miſericordia
Proue.24. dei. Deniq; (Salomone teſtante) ſepties in die cadit iuſtus. Et: Quis poteſt dicere mundum eſt
Proue.20. cor meum, purus ſum à peccato? Hinc ab Eccl'o dicitur: Non te iuſtifices ante deum. Sed ſi hęc
Eccle.7 ita ſe habent, quid eſt quod Ezechias, Ieremias, Eſter, Iudith, & alij multi leguntur ſuas coram
Iſaiæ.38. deo iuſtitias atq; perfectiones præcipuas allegaſſe, ſicut nunc ſæpe commemoratum recordor?
Eſter.14 Et reſpondendum, quod non ſimpliciter, ſed humano modo ſe iuſtos dixerunt. Scientes vtiq;
Iudith.9 quod omnes eorum iuſtitiæ eſſent coram deo ſicut pannus menſtruatæ. Vnde quod dictũ eſt:
Iſaiæ.64. Non iuſtificabitur in conſpectu tuo oĩs viuens, non eſt ita intelligendũ quod nullus hõ viuẽs,
coram deo aliquo modo iuſtificabitur, imo in die iudicij non ſolum in cõſpectu dei, ſed etiam
Matth. 25 à deo iuſtificabuntur ſeu iuſti dicentur omnes qui audient: Venite benedicti patris mei. Sic er
go conuenienter accipitur: Non iuſtificabitur in conſpectu tuo, hoc eſt, in comparatione tuæ
Iob.9. iuſtitiæ, omnis viuens. Propter quod ſcriptum eſt: Non iuſtificatur homo compoſitus deo. Et
Iob.15. iterum: Ecce luna non ſplendet, & ſtellæ non ſunt mundæ in conſpectu eius. Quanto magis ho F
Iob.25. mo putredo, & filius hominis vermis? Hinc rurſus apertiſſime ſcriptum eſt: Nũquid homo dei
Hebr.10. comparatione iuſtificabitur? Bene ergo & vere ait ſanctus apl's: Horrẽdum eſt incidere in ma
nus dei viuentis. Alia enim ſunt iudicia dei, & alia iudicia hominum. Indeſinenter igitur cum
omni humilitate dicamus deo: Non intres in iudicium cum ſeruo tuo domine, quis nõ iuſtifi
cabitur in conſpectu tuo oĩs viuens. Idcirco quoq; o domine exaudiri precor & egeo. ¶ [Quia
perſequutus eſt inimicus] videlicet dæmon, caro & mundus [animam meam] ipſam tentãdo, 3
2 Timo.3 affligendo, contriſtando. Omnes enim qui volũt pie viuere in Chriſto, huiuſcemodi perſequu
Gala.5. tiones patientur. Nam & carnalia deſideria militant contra animam. Et caro quæ corrumpi
Sapient. 9 tur, aggrauat animam [humiliauit,]. i. deiecit, & ſuo dominio ſubiugauit [in terra vitam meã]
hoc eſt, conuerſationem meam, pertrahendo eã ad infima atq; illicita. Propter quod facta eſt
vilis, carnalis, & deteſtanda. Dum enim caro dominatur ſpiritui, & dum mundus & dæmon
præualent homini, tunc humiliatur. i. vilis efficitur in terra vita eius. ¶ Collocauit me] inimi 4
cus iam dictus [in obſcuris]. i. in tenebris vitiorum, in caligine tentationum, in aduerſitatibus
tribulationum [ſicut] collocauit [mortuos ſeculi,]. i. homines ſeculares ſpiritaliter mortuos, in
vitijs obſtinatos [& anxiatus eſt ſuper me ſpiritus meus]. i. anima mea in ſeipſa perterrita eſt,
propter tot mala atq; pericula quæ incidit & incidere poteſt, [in me turbatum eſt cor meum].
ex conſideratione & dolore malorum pœnalium & peccatorum, quibus ſubiectus ſum. Ad li
2.Reg.16. teram vero Dauid ait: Perſequutus eſt inimicus. ſ. Abſolon animam meam. i. meipſum, humi
liauit in terra vitam meam, quoniam fecit me fugere, & ſtratum meum fœdauit, meq; grauiſ
ſime

A ſime diffamauit. Collocauit me in obſcuris.i.in locis deſertis,tetris,& cauernoſis,in quibus e- 2.Reg 15.
ius timore me abſcondi donec Cuſi mihi intimauit qd facerem,ſicut mortuos ſeculi,hoc eſt,ſi
cut ponuntur defuncti in monumentis ſub terra.Hęc quoq; conueniunt Chriſto,quem inimi Mat.26
cus,hoc eſt,Iudas proditor,ſeu populus Iudæorũ pſequutus eſt, & vitam eius humiliauit, quia
turpiſſima morte eam extinxit. Collocauit etiam eum in obſcuris ſicut mortuos ſeculi, eo mõ pſalm. 87
quo dixit ſuperius:Poſuerunt me in lacu inferiori,in tenebroſis & in vmbra mortis. Nam & Matt.27
corpus eius in ſepulchro locatum eſt,& anima eius fuit in limbo,& ſecundũ reputationem Iu-
dæorũ fuit blaſphemus & perditus,ſicut & cæteri deſperati. Et anxiatus eſt ſuper eum ſpũs ei⁹,
4 qm̃ dixit. Triſtis eſt anima mea vſq; ad mortẽ.In eo quoq; fuit turbatũ cor eius,ſicut fatebat. Mat 26
Nunc anima mea turbata eſt.non q̃ fuerit aliquo mõ inordinata,ſed vehementer affecta.Prę Iohan. 12
terea loquens propheta in perſona pœnitentis adiecit. ¶[Memor fui dierũ antiquorũ]hoc eſt Gen.3.
5 diu præteritorũ ab initio mũdi,videlicet dierũ Adæ,quẽ pro vno peccato cum oĩ ſua poſteritate Gen.2. Gene.7
paradiſo atq; originali iuſtitia deſtituiſti,dierũq; Noe quibus pp peccata carnis vniuerſum mũ
dum merſiſti,[meditatus ſum in omnibus operibus tuis]ſaltẽ in genere,conſiderando qualit
à principio mundi te circa hoĩes habuiſti,quoſdam ad pñiam miſericorditer aſſumendo,alios
iuſte deſerendo & condemnando.Hiſq; diligenter penſatis vehementer formido ne ego cum
reprobis pereã,quibus peccando ſimilis factus ſum. Vel,meditatus ſum in omnibus operib⁹
tuis,hoc eſt in operibus creationis,recreationis & glorificationis[in factis manuum tuarũ.]ſp-
6 dictis[meditabar] ¶[Expandi manus meas]corporales[ad te].i.ad cœlũ ex interiori & ma
B gno deſiderio conſequendi miam tuam. Vel,Expandi.i.dilataui,manus meas.i.deſideria ſan-
cta & opera bona,ad te.i.ad hoc vt ad te merear peruenire tanq̃ ad fontem beatitudinis meæ,
& vltimũ finem omniũ exercitiorũ meorũ. Vnde Ieremias,Leua inquit ad eum manus tuas & Threno.2
miſerebitur tui.Et Apoſt.Volo viros orare leuantes puras manus[anima mea ſicut terra ſine 1.Timo.2
aqua tibi]i.ſicut terra ſicca imbrem ſeu pluuiã ſitit,ſic aĩa mea tibi inhiat,q̃rens rorẽ gratię,plu
uiam fœcunditatis internæ,aq̃ ſapientiæ.Quemadmodũ eñ terra ſine aqua infœcunda eſt,ſic
ea,& in puluerem decidens,ſic anima mea ſine gratia tua o dñe infructuoſa & arida eſt,atq; in
7 ſpũalẽ diſſipationem annihilationẽq; cadens. ¶[Velociter exaudi me dñe]qm̃ omni momẽ-
to mĩa tua indigeo:cuius ratio ſubditur[defecit ſpũs meus]hoc eſt,anima mea propter aduer
8 ſa infirmata eſt,& nec bona agere,nec mala cauere poteſt ſine ſubſidio gratiæ tuæ. ¶[Non
auertas faciem tuam].i.miæ tuæ aſpectum[à me].i.noli mihi gratioſam tuam præſentiã dene
gare,noli iraſci aut indignari,ne grauius cadam,atq; inſtabilis fiam:q̃d vtiq; mihi continget ſi
auerteris a me faciem tuam,prout alibi proteſtaris:Abſcondi inquiens faciẽ meã,& abijt vag⁹ Iſai.56
in via cordis ſui.Rurſuſq;:Ecce ait tu iratus es,& peccauimus:imo ſi eam à me auerteris[& ſi- Iſaiæ.64.
milis ero deſcendentibus in lacum]gehennæ.In hac ſiquidem vita aſſimilabor eis per culpã,in
9 futuro autem per pœnã. ¶[Audiũ fac mihi mane miam tuam].i.cito fac me experiri pieta-
tis tuæ effectũ,videlicet gratiæ collationem, omniumq; eorũ quæ poſtulo miſericordẽ exaudi
C tionem [quia in te ſperaui]non in rebus creatis & vanis. Verificetur ergo in me quod dictum
eſt ſupra.Sperantem autem in dño mĩa circundabit. Quod tu ipſe alibi affirmas.Eruens libe Pſalm.31
10 rabo te,& erit tibi anima tua in ſalutẽ,quia in me habuiſti fiduciã. ¶[Notã fac mihi]per illu Iere.39
minationem ſpiritus ſancti,per miniſterium angeli,per prædicationẽ eccleſiæ[viam in qua ã-
bulem]hoc eſt,rectum iter perueniendi ad te,ſeu bonam conuerſationem qua tibi complaceã
[quia ad te]tanquam ad creatorem,ſaluatorem,& vltimum finem [leuaui animam meam],
penna contemplationis,volatu feruidæ dilectionis,longanimiter quoq; ſperando,& laudabi
liter conuerſando. ¶[Eripe me de inimicis meis]viſibilibus & inuiſibilibus,ne mihi eorũ im- Roma 8
11 pugnatio,detractio,peruerſitas noceat,ſed omnia cooperentur mihi in bonum[dñe ad te con
fugi]ſicut ad patrem miarum,& deum totius conſolationis,qui ſolus me defendere,conforta- 2.Cor.1
re,ſaluareq; potes[doce me facere voluntatem tuam].i.præceptum tuum,& omne quod com
placet tibi[quia deus meus eſt tu]idcirco me totum tibi debeo,& tibi in omnibus deſeruire,ad
hærere,atq; ſubeſſe obligatus ſum. Non ergo quæramus duntaxat ſcire,ſed inſuper facere vo
luntatem dei.Scienti enim & non facienti,peccatum eſt illi. Sic etiam ſtudeamus deo vniri, & Iaco.4.
inhærere,vt ei digne veraciterq; dicamus:Deus meus es tu. Deus enim omnipotens qui omni Pſalm.30
um deus eſt,illorum ſpecialiter deus eſt,qui ſe totos offerunt deo, & eius obſequio ſe totaliter
mancipant,extra deum nihil deſiderant, & qualiter deum ſemper honorent, indeſinenter ſoli
12 citi ſunt. ¶[Spiritus tuus bonus]videlicet,ſpiritus ſanctus[deducet me in terram rectam].i.
in regionem cœleſtem,in terram viuentium,in qua omnia iuſta & recta ſunt,prout ſcriptum
eſt:Populus tuus omnes iuſti. In hanc terram deducet nos ſpiritus ſanctus per opera bona & Iſaiæ.60
deſideria ſancta[pp nomen tuum].i.pp teipſum,non pp merita mea[dñe viuificabis me]nũc

vita gratiæ,& poſtmodũ vita gloriæ[in æquitate tua].i.ſicut iuſtum ẽ coram te vt illum viui D
ficesꝛqui totam ſpem ſuam ponit in te. Vel,in æquitate tua.i.in iuſtitia mihi à te conceſſa. Nõ
enim à deo viuificatur,niſi qui bona & iuſta operatur. ¶ Educes de tribulatiõe animã me- 13
am]in præſenti vita,tribulatiões eius minuẽdo,&in futuro eas totaliter auferẽdo. Vñ in Cano
2.Pet.2 nica Petri habetur:Nouit dñs pios de tentatione eripere.Et alibi:Præcipitabit dñs mortem in
Iſai.25 ſempiternũ,& auferet lachrymã,& opprobriũ populi ſui[& in mĩa tua].i.miſericordiᵉ q̃tum
ad me[diſperdes].i.diſſipabis ac perdes,[inimicos meos.] In tua iuſtitia,eos iuſte damnando
niſi pœniteant.Vel,in mĩa tua diſpdes inimicos meos citra coodignum eos puniendo,aut cer-
te miſericorditer ipſos conuertendo:deſtruens in eis non naturam,ſed culpã. ¶[Et perdes]i 14
futuro iudicio[omnes qui tribulant animã meã]inuide atq; iniuſte[qm̃ ego ſeruus tuus ſum].
Idcirco decet vt me ſamulum tuum eripias. Ecce pſalmũ virtuoſum & affectuoſum,pœniten
tialiũq; pſalmoꝝ nouiſſimũ clare audiuimus,in q̃ pœnitẽs deum ardẽtiſſime deprecaſ. Et in fi
ne pſalmi ei fiducialiter loquitur,dicendo:Spiritus tuus bonus deducet me &c. vſq; ad finem,
quæ omnia ſunt verba bonæ ſpei ex ſingulari charitate conceptæ. Virtualiter quoq; talia ver-
ba oratio ſunt.Cum præcordiali igitur contritiõe & vera deuotiõe conemur hunc pſalmũ cã-
tare oẽsq; preces in eo contentas deſideranter exprimere.

COMMENTARIVS IN PSALMVM CXLIII.

¶ Expoſitio Tituli.

PRæſentis pſalmi titulus talis eſt:Pſalmus Dauid aduerſus Goliam.Ad literam enim ſecũ
dum Hierony. Dauid fecit hunc pſalmum proceſſurus ad pugnam contra Philiſtæum,ſeu E
1.Reg.17. Goliath Gethæum,quam pugnam iniit Dauid ex reuelatione diuina,ex qua etiam certificatus
fuit de victoria ſecundum Auguſt. Literalis igitur expoſitio pſalmi huius eſt de ipſo Dauid cõ
tra Goliath præliante.Hanc autem expoſitionem breuiter tangam,vbi aliquid obſcuritatis ĩ
cludit. Moraliter vero exponitur de homine virtuoſo contra diabolum atq; peccata pugnante
In talis igitur viri perſona loquens Pſalmiſta,ait.

¶ Expoſitio Pſalmi.

BEnedictus]Exiſtat imo in ſeipſo æternaliter ſanctus,& omni benedictiõe ſeu lau
de dignus eſt[dñs deus meus] qui eſt omnium dñs per gubernationemꝛdeus p crea
tionem,deus meus p ſpecialem cultum,deuotionẽ & grãm[qui docet manus meas]
.i.potentias operatiuas,videlicet intellectũ practicum & voluntatem[ad prælium]
contra occaſiones ſeu cauſas peccandi.Non eñ vitari pt pctm̃,nec ſpiritualis victoria adipiſci,
niſi occaſiones peccati vitentur:qui docet[& digitos meos]hoc eſt, habitus virtuoſos, ſeu diſ-
cretionem[ad bellum]ſpirituale contra aereas poteſtates,& ipſa pctã.Non enim eſt nobis col
Ephe.6 luctatio aduerſus carnẽ & ſanguinẽ,ſed contra principes & poteſtates,contra ſpiritualia neq-
tiæ in cœleſtibꝰ. Præliũ aũt pprie dr̃ quod de lõginq̃ imminet atq; cõmittiſ,ſicut dũ ſagittãdo
bellatur.Idcirco per prælium intelligitur pugna animæ contra occaſiones peccandi. Bellũ ve-
ro vocatur quod fit de propinquo,vt cum pugnatur manu ad manum,ſicq; per bellum,expri
miſ pugna,quę eſt directe contra ipm̃ pctm̃. Tunc inſup docet deus manus nr̃as ad bellũ,dũ cõ
fert nobis diſcretionem ſpirituum,ita vt cum Apoſt.dicere valeamus:Nõ ignoramus cogita- F
2,Cor,2 tiones Satanæ.Qui ſic docentur à deo,agnoſcunt qualiter ſit ſingulis vitiis reſiſtendũ.Quædã
enim peccata aptius ſuperantur per hoc quod cogitationem noſtram ab eis omnino auertimꝰ
vt ſunt gula,luxuria,atq; ſimilia,cuius ratio eſt.Nam quãto cogitatio illis diutius immoratur
tanto affectus magis illicitur,propter delectationem materiæ circa quam verſantur. Vndelic;
qm̃ actus in quibus fundantur talia vitia in ſeipſis delectabiles ſunt. Omnino ergo vitare de-
bemus memoriam,aſpectum,& materiam eorum ex quibus talia oriuntur peccata. Cætera
vero vitia ſuperantur per hoc quod contra ea bellum aſſumiſ, ſcilicet diſcutiendo & conſiderã
do diligenter naturam & qualitatem eoꝝ,vt ſunt ira,impatientia,amaritudo,inuidia,&c. Ta-
lia eñ in ſe amara atq; pœnalia ſunt,ideo quanto diligentius conſideranſ, tãto plus diſplicẽt,
ſicq; facilius extirpanſ.Docet etiã deus habitus virtutũ q̃ in nobis ſunt.qũo vnaquæq; obuiet
vitio ſibi oppoſito.Prudentiã vero docet ad repugnãdũ vitiis vniuerſis. Hæc aũt docet inſun
dendo nobis dona ſpiritus ſancti,quæ virtutes perficiunt,mouẽt atq; expediunt,ſicut virtutes
pficiunt & mouẽt potentias in qbus ſubiectiue conſiſtunt.Per donũ nanq; ſcientiæ aĩa edoceſ
q; ſit cõpendioſior modus proficiendi in om̃i virtute:quod ſciri non põt,niſi ſciaſ modus reſi-
ſtendi impedimentis ſpũalis profectus.Qm̃ vero contra inuiſibiles, expertiſſimos ac ſubtiliſſi
mos hoſtes luctamur, indigemus inceſſabiliter dñm inuocare vt doceat manus nr̃as ad p̃lium
Roma.12 vt occaſiones peccandi abſcindamus,& digitos noſtros ad bellũ,vt ſit rationabile obſequium
Deute.5. noſtrũ,vt neq; ad dexteram,neq; à ſiniſtrã declinemus, vt in oĩbus debitas virtutis circũſtan-
tias

tias obſeruemus. Ad literã vero dixit Dauid hunc verſum, dño gratias referẽdo quod ſibi mo
A dũ pugnandi contra Philiſtęũ oſtendit, ſeu inſpirauit. ¶ Mĩa mea & refugiũ meũ] Ponit ab
2 ſtractum pro concreto, ad deſignandũ ineffabilẽ magnitudinẽ diuinę pietatis circa ſe, ſeu miſe
rationis diuinæ ſibi exhibitæ. Ait ergo: Miſericordia mea. i. deus eſt miſerator meus, mihi a
deo clemẽs, vt melius eum appellem miſericordiã meã, ꝙ miſeratorẽ meũ [ipſe eſt etiã refugiũ
meum]. i. terminus fugæ meæ, videlicet is ad quẽ in oĩ neceſſitate cõfidenter cõfugio, in ꝗ ſolo
tota ſalus mea conſiſtit [ſuſceptor meus]. i. ꝓcum mearũ pius auditor, & animæ meæ miſericor
amplexator q venientẽ ad ſe corde contrito ac hũili nunꝗ repellit nec deſpicit, ſed vlnis clemen
tiæ recipit. Vñ ꝑ Oſee dicit. Ego quaſi nutritius portaui eos in brachijs meis. Et Moſes loquitur Oſee. 11.
Portauit te dñs deus tuus, ſicut portare ſolet hõ paruulũ filiũ ſuũ [& liberator meus] ab hoſti Deute. 1.
bus atq; ꝑiculis. ¶ Protector meus] in aduerſis [& in ipſo ſperaui] tanꝗ in ſummo bono, in ꝗ
3 ſolo finaliter eſt ſperandum [q ſubdit populũ meũ ſub me] Hoc ad literam dixit Dauid de po
pulo quorũ vel erat vel paulo poſt futurus fuit princeps. Poſtꝗ Philiſtæum deiecit, conſtituit eũ 1. Reg. 17.
Saul ſuper viros bellatores: eratq; educẽs & reducẽs Iſrael, atq; in omnibus ſe prudẽter agebat
vt ſcribitur primo & ſecundo Regũ. Prælati quoq; & principes Chriſtianorũ, q populũ ſibi ſub 1. Reg. 18.
iectũ pacifice regunt, iſtud veriſſime dicere poſſunt, imo & debent, quia non ſuæ induſtriæ ſed
gratię dei aſcribere obligantur, quod eorum obiectĩ eis virtuoſe & prompte obediant, qm̃ ſu
periorũ prudens gubernatio, & inferiorũ bona ſubiectio, dona ſunt dei. De quo in libro Iob ha
betur: Poteſtas & terror apud ipſum eſt, qui facit concordia in ſublimibus ſuis. Propter ꝗd ait Iob. 25.
B Apoſt. Deus ſolatij det vobis idipſum ſapere in alterutrum ſecundum Ieſum Chriſtum. Aliq Roma. 15
vero ſubduntur ſuis prælatis etiã in rebus illicitis, ſed iſtam ſubiectionem deus non facit. Poti
us vero fit à timore humano, aut propria cupiditate, aut dæmone, ſeu ſimili malo principio.
Veruntamen ſicut Petrus in ſua canonica docet, Serui ſubditi eſſe debent dñis ſuis, & inferiores 1. Pet. 2
ſuperioribus, non ſolum modeſtis & bonis, ſed etiã diſcolis: non autẽ in omnibus, ſed in licitis
& honeſtis. Spiritualiter quoq; quilibet virtuoſus dicere poteſt: qui ſubdit populũ meũ, hoc ẽ,
cogitationes, affectiones, & actus animæ meę ſub me. i. ſub rationis meæ imperio, ne inordina
ti motus & cogitatus mihi dñentur, ſed per rationem refrenentur & extirpentur. Sicq; ſimilis
reddar fideliſſimo illi Centurioni qui dixit huic vade & iuit, & huic veni & venit, & ſeruo ſuo Math. 8
fac hoc & fecit. Simili mõ ego populo animæ meæ ſic dñer, vt dicam huic cogitationi, affectio
ni ve malæ: Vade. i. recede à me, & vadat, ne diutius me pulſet, & huic cogitationi & affectioni
laudabili, veni, hoc eſt, mane, & eſto in me, & veniat. Et ſeruo meo, hoc eſt, appetitui meo ſenſiti
uo, ſeu corpori, fac hoc, ſcilicet ieiunando, continendo, vigilando, & faciant. Conſequenter pro
pheta admirans inæſtimabilia viſcera miæ dei, circa totum genus humanum, adiungit.
4 ¶ Dñe quid eſt hõ]. i. cuius nobilitatis & perfectionis exiſtit [quia innotuiſti ei] per fidem,
per ſupernaturalem cognitionem, per tuiipſius incarnationẽ, gratiãq; multiplicem [aut] quid
eſt [filius hominis]. i. Adæ ſeu primi parentis [quia reputas eũ]. i. quod dignum ducis tantam
gratiam ei conferre, quod tanta pro eius redemptione feciſti? quaſi dicat: Tantæ dignitatis es
C tu, & tantæ vilitatis eſt homo, quod vehementer mirandum eſt quia ſic ei innotuiſti, & taliter
eum reputaſti. Hinc quoq; ſanctus Iob ait: Quid eſt hõ quia magnificas eum, aut quia ponis Iob. 7.
erga eum cor tuum? ¶ Hõ vanitati ſimilis factus eſt] peccando. Peccatũ eñ eſt nihil & vani
5 tas. Vnde dum peccat hõ, non ſolum vanus ſed etiam vanitas. i. vehementer vanus ac nihil ef
ficitur. Deus autẽ fecit hominẽ ab initio rectũ. Ipſe vero per culpam fecit ſeipſum vanitati con Eccls. 7
ſimilẽ. Itaq; propter multiplicem fragilitatem, inſtabilitatem & culpam, dr̃ hõ vanitati ſimilis Pſalm. 38
factus. Vnde ſupra dictum eſt: Veruntamẽ vniuerſa vanitas, omnis homo viuens [dies eius
ſicut vmbra prætereũt]. i. cito & indeſinenter defluũt atq; deficiunt. Propter quod in primo li
bro Parali. habetur. Pegrini ſumus coram te dñe, dies noſtri quaſi vmbra ſuper terram, & nul 1. Para. 29
la eſt mora. In libro quoq; Iob ait quidam: Heſterni ſumus & ignoramus, qm̃ ſicut vmbra dies Iob. 8.
noſtri ſuper terram: Et ſanctus Iob orat: Parce mihi dñe, nihil enim ſunt dies mei. Deinde pro Iob. 7.
6 pheta de Chriſti veri dei incarnatione vaticinans, ſubdit. ¶ Dñe] fili dei [inclina cœlos tuos]
. i. altitudinem tuam in cœlis habitantem, exinanire ſeu humiliare digneris [& deſcende] non
locum mutando, ſed per incarnationem humanam naturam aſſumendo, inter homines conuer
ſando, teipſum hominibus oſtendendo. Hunc dei deſcenſum concupiuit Iſaias dicens: Vti Iſaiæ. 64
nam diſrumperes cœlos & deſcenderes. Vnde per cœlos intelligi poſſunt cœli materiales, ꝓſer
tim cœlum empyreum, quos dr̃ deus inclinare ſiue diſrumpere, non localiter neq; realiter, ſed
per ſimilitudinẽ ꝗndam. Loquitur enim ſcriptura de deo, mõ humano. Hõ aũt in loco ſublimi
nullam aperturam habente exiſtens non valet deſcendere, niſi locus inclinetur aut diſrumpa
tur. Idcirco rogatur deus cœlos iclinare atq; diſrumpere. Vel ſic. Dñe inclina cœlos tuos. i. an

gelos ſanctos, ciueſq; cœleſtes, depone & mitte ad nos, & deſcēde. i. gratiā & miām infundēdo
veni ad me. Vtroq; mō Chrs deſcendit. Carnē eñ aſſumpſit, & miæ ſuæ effectū nobis impen D
dit[tāge mōtes]hoc eſt, ſuperbos ſeipſos inanit̄ erigentes per vindictam[& fumigabunt]i. diſ
ſoluentur & corrūpentur, quemadmodum cādela dū extincta fuerit, fumigat. Vel, tange mō
tes iſtos per miſericordiſſimā gratiæ infuſionē, & fumigabunt. i. lachrymas pro ſuis exceſſibus
fundent, gement, & ad cœleſtia ſuſpirabunt. ❡[Fulgura coruſcatiōes]. i. terribiles exerce vl 7
tiones[& diſſipabis eos]. i. ſuperbos conſtringes & cōdemnabis. Vel fulgura. i. euidenter emitte
coruſcationes. i. miracula & verba ſanctæ p̄dicationis ignita ac ſplēdida, & diſſipabis eos. i. ſu
perbos à ſua elatione diſperges, conuertes, & immutabis. Faciendo humiles de elatis, paruos de
magnis[emitte ſagittas tuas]. i. cōminationes horribiles, commemorando per ſanctos p̄dica
tores, diſtrictionem futuri iudicij, ac pœnas inferni. Vel ſagittas. i. pœnas caſtigatorias[& con
1.Reg.17. turbabis]hoc eſt, terrebis[eos]ad pœnitētiā ſalutarē. Talia nāq; audiēdo impij cōuertūtur. Ad
literā Dauid orauit vt de⁹ ad ipm deſcēderet, ſibi aſtādo & victoriā p̄ſtādo aduerſus Goliā tāge
Iſaiæ. 5 montes. i. Philiſtæos ſuperbos p̄ vindictā, & fumigabūt. i. deficiēt. Prout de impijs ab Iſaia dr̄
Radix eoꝝ q̄ſi fauilla erit, & germē eoꝝ vt puluis aſcendet. Nā & Philiſtæi occiſo ſuo gigāte,
1.Reg.17. fugerunt. Deinde vir iuſtus diuinū auxiliū poſtulans, ſubdit. ❡[Emitte manū tuā de alto]. i. 8
de cœlo mitte mihi ſubſidiū, tuāq; poteſtatē extēde ſuper me, [eripe & libera me de aquis mul
tis]. i. ab hoibus malis, à tribulationibus varijs, à dæmonū tentamentis. Per aquas eñ interdū
Apoc. 17 populi deſignantur, iuxta illud: Aquæ quas vidiſti, populi ſunt. Interdū vero per aquā tribu
Threno. 3 latio importatur, Sicut cum à Ieremia dr̄: Inundauerunt aquæ ſuper caput meū[& manu filio E
rum]hoc eſt, hominum peruerſoꝝ ac dæmonum, qui per naturam ſunt filij creatoris, tanq̄ ad
eius ſimilitudinem conditi. Per inobedientiā autē ſunt filij iniquitatis: ſuntq; alieni à deo, & ne
ſciunt ab eo. ❡[Quorum os loquutum eſt vanitatem]. i. vana conſilia, verba iniqua[& dex 9
tera]. i. poteſtas[eoꝝ]eſt[dextera iniquitatis]. i. origo & cauſa peccati. Poteſtate enim ſibi di
uinitus præſtita abutuntur, exhibentes vires ſeu membra ſua ſeruire immunditiæ, & iniquita
Roma. 6 ti ad iniquitatem, ſicut Apoſtolus dicit. Qm̄ vero de his malis miſericorditer eripuiſti me dn̄e,
ideo o. ❡[Deus canticum nouum]. i. laudem recentem, ex recenti deuotione prodeuntē[can 10
tabo tibi]gratias referendo [in pſalterio decacordo]. i. decem cordas habenti, videlicet in ſpiri
tuali pſalterio, quod eſt obſeruatio præceptoꝝ decalogi, [pſallam tibi.]. i. laudabo te, non ſo
lum pulchris ſermonibus, ſed etiam ſanctis operibus, ne inter eos computer, de quibus teſta
Iſaiæ 29 tus es. Populus iſte labijs ſuis glorificat me, cor autem eius longe eſt à me. ❡[Qui das ſalutē 11
Matt. 15
Prou. 21 regibus]. i. victoriam principibus. Vn̄ Salomon loquitur. Equus paratur ad prælīū, dn̄s autē
Prou. 8. ſalutem tribuet. Et iterum Sap. proteſtatur: Per me reges regnant & principes imperant. Vel,
Qui das ſalutem. i. veram proſperitatem ſeu felicitatem regibus. i. oīb⁹ ſenſualitati ſuæ ac
proprio animo dn̄antibus, quoꝝ ratio regit oēs vires inferiores, [qui redemiſti Dauid ſeruum
1.Reg.17. tuum]de ore leōis & vrſi, quos occidit[de gladio maligno]. ſ. Goliæ eripe me. ❡[Et erue me 12
de manu filiorum alienorum]. ſ. Philiſtæorum. Iſte eſt ſenſus literalis. Spiritualiter ſic: Qui re
demiſti Dauid. i. fidelem per gratiam, manu fortem, & virtutibus ſpecioſum, ſeruū tuū, de gla F
dio maligno. i. ab omni perſequutiōe iniuſta eripe me. Et erue me de manu filiorum alienoꝝ,
&c. Iſte verſiculus mō expoſitus eſt. Et qm̄ reprobi frequenter in hoc ſeculo proſperantur in p̄
Iere. 10 pria perſona, in prole, in poſſeſſionibus. Iuxta illud: Iuſtus es domine ſi diſputem tecum. Verū
tamen iuſta loquar ad te. Quare via impiorum proſperatur, & bene eſt omnibus qui præuari
cantur? plantaſti eos & proficiunt. Ideo de eis ſubiungitur. ❡[Quorum filij]ſunt[ſicut nouel 13
læ plantationes]. i. fortes, ſani, pulchri atq; iucundi[in iuuentute ſua] ❡[Filiæ eoꝝ compoſi 14
tæ]ſunt, nō moribus virtuoſis, ſed ſecularibus honeſtatibus[circumornatæ]in veſtibus, & cæ
teris ornamentis[vt ſimilitudo templi]. i. tm̄ quod ſimiles ſunt templo vndiq; pornato. Vel, vt
ſimilitudo templi. i. ſicut ornatur imago ſeu ſtatua i templo locata. ❡[Promptuaria eorum
plena]omni genere victualium[eructantia]. i. affluentia[ex hoc in illud]quia plenitudine vni 15
us aliud adimpletur. ❡[Oues eorum fœtoſæ]id eſt, prole ſeu fœtibus plenæ ſunt[abundan
tes]numero fœtuum, puta agnorum[in egreſſib⁹ ſuis]ex ouilibus quod cum magna multitu 16
dine agnorum egrediuntur ad paſcua[boues eorum craſſæ]. Per hæc autem ſignatur alio
rum brutorum affluentia. ❡[Non eſt ruina maceriæ]id eſt, caſus parietis [neque tranſitus] 17
aduerſitatis ſeu inimicorum occurſus[neque clamor]id eſt, planctus ſeu vociferatio doloroſa
[in plateis.], id eſt, in locis ſeu habitationibus[eorum] ſed in omnibus bene eis ſuccedit, & do
Iob. 21. mus eorum firmæ & fortes ſunt. Porro hæc omnia pleniſſime ſcripta ſunt, vbi ſanctus Iob
ait: Nunquid contra hominem diſputatio mea eſt, vt merito non debeam contriſtari? Quare
ergo impij viuunt, ſubleuati ſunt, confortatique diuitijs? Semen eorum permanet coram
eis,

eis propinquoꝝ turba & nepotũ in conſpectu eoꝝ: domus eoꝝ ſecuræ ſunt & pacatæ, & non
A eſt virga dei ſuper eos. Bos eoꝝ concepit & non abortiuit, vacca peperit: egrediũtur q̃ſi greges
paruuli eoꝝ, tenẽt tympanum & cithaeam, & gaudẽt ad ſonitum organi. ❡[Beatũ dixerũt]
hoies excæcati, carnales, ſola temporalia cõſiderãtes [populũ cui hæc ſunt] i. qui p̃dictis terrenis
proſperitatibus florent. Cum eñ nõ niſi bona p̃ſentis vitæ q̃rant, tanto alios magis beatificãt Malach. 3
q̃to viderint eos in talibus amplius abũdare. Vñ dicũt. Ergo nũc beatos dicimus arrogãtes: ſiq̃
dem ædificati ſunt facientes impietatẽ. Veruntñ ſicut nõ omnes infelices & reprobi ſunt, q in
prædictis terrenis bonis abũdant & abundauerũt, (certũ eſt eñ quod Abraham, Iſaac, Iacob,
Gedeon, Dauid & alij ſancti ditiſſimi erant, multoſq; filios habuerunt) ſic non omnes peruer-
ſi & reprobi prædictis bonis abũdant, imo multi eoꝝ mendici, atq; pauperrimi fuerunt & ſunt.
Non ergo vniuerſaliter ſed particulariter intelligenda ſunt præinducta verba prophetæ. Sunt
enim aliqui reprobi, qui non ſolum in futuro, ſed etiam in præſenti miſeri ſunt, tam in ſpiritua
libus q̃ in corporalibus. Deniq; ſicut electis non obeſt temporalium affluentia, eo ꝙ nõ afficiã
tur ad ea inordinato affectu, ſed ſolũ eis vtũtur q̃tũ neceſſe eſt aut vtile ad propriæ vitæ ſuſten
tationẽ, ſeu aliã rationabilẽ cauſam, oĩa ad dei honorẽ finaliter referendo, deũq; ſuper omnia
diligẽdo: Sic reprobis nõ prodeſt temporalium reꝝ carẽtia, qm̃ nõ ſponte, ſed coacte ſeu inuite
talib⁹ carent. Reb⁹ nanq; caducis adhærent finaliter, & bona creata plus amant quàm ſummũ
bonũ, quod eſt bonũ eſſentialiter. Igitur inter bonos & malos hoc inter eſt, quod boni vtuntur
creaturis, mali vero eis fruuntur. Boni eñ vtuntur eis tanq̃ medijs ſeu inſtrumentis peruenien
B di ad deũ. Mali autẽ conſtituũt ſibi finẽ in eis, adhęrentes & inhærentes creaturis magis quàm
creatori. Propter quod in libro ſapientiæ legitur. Creaturę dei factæ ſunt in tentationẽ animę Sapi. 14
hoim, & in muſcipulã pedibus inſipiẽtiũ. Id eñ q̃d amabilitatis, ſuauitatis, delectatiõis & pul-
chritudinis ĩ creaturis ĩuenitur, nõ ordinãt ad creatoris amorẽ atq; honorẽ ſeu cultũ, ſed ſiſtũt
in rebus creatis. Cur ergo propheta hæc dixit de proſperitate maloꝝ, niſi qm̃ iuſto dei iudicio
ſæpe permittuntur in hoc ſeculo p̃ſperari, quatenus eoꝝ dãnatio appareat iuſtior, vel vt bono
rũ quæ forte fecerunt, mercedẽ in hoc mundo recipiant? Et ne homines boni turbent dũ impi-
os proſperari in tranſitorijs intuentur, imo tranſitoria ſpernant quæ vident reprobis dari ad
damnationẽ eoꝝ maiorẽ, ſed neq; mirentur dũ cernũt iuſtos affligi, atq; in omnibus aſpera pa
ti, pẽſantes ꝙ per talia à reatu vitioꝝ purgant, vel p̃mia copioſiora adipiſcũt. Poſtremo q̃ſi in
terrogaremus ſanctũ prophetã, beatiſſimũ Dauid, q̃d ipſe ad opinionẽ hoꝝ reſponderet, q be-
atũ dixerunt populũ cui hæc ſunt? Ipſe oſtendens falſam & friuolã eſſe taliũ opinionẽ, & verã
beatitudinẽ, non niſi in dei fruitione ſeu poſſeſſione cõſiſtere, addit [beatus populus cuius dñs
deus eius] i. ego beatũ eſſe diffinio oẽm hominẽ qui habet dñm vniuerſoꝝ pro deo ſuo ita quod
dñs eſt deus eius, non auꝝ, non venter, non Venus, nec quicquam creatum, caducũ & vanũ.
Deus autem vniuſcuiuſq; id dr̃, quod ab eo magis amatur & colitur. Illoꝝ ergo dñs eſt deus, q
deum præ omnibus diligunt, venerantur ſeu colunt, qui ad deũ oĩa referunt, qui omne bonũ
in eo quærunt atq; inueniunt, quoꝝ tota ſpes deus eſt, & totũ ſpiritũ ſuũ ad eius dilectionẽ cõ-
uertũt. Talis hõ, taliſq; populus eſt beatus, nũc per ſpẽ & gratiã, poſtmodũ vero beatus erit p
C rẽ, ſeu tentiõem & gloriã. Ecce pſalmũ veraciter glorioſum atq; præclaꝝ audiuimus. Pſalmũ
vtiq; laudibus plenum, morali doctrina præfulgidũ, in cuius exordio deũ pro ſuis bñficijs de-
uote laudamus, eumq; nominibus amoroſis exprimimus, appellãtes eum Miam noſtrã & re-
fugium nr̃m, & c. quæ ſunt verba affectuoſiſſima, quæ nullatenus p̃ferre debem⁹ niſi ardẽti af-
fectu. Docet nos etiã pſalmus iſte verã atq; p̃cipuã humilitatẽ, dum hoiem diuia illuminatiõe ĩ
dignũ, vanitatiq; ſimilẽ, & tãquã vmbrã præterire teſtaĩ multaq; alia tãguntur & edocẽtur in
pſalmo hoc ipſo.

COMMENTARIVS IN PSALMVM CXLIIII.

❡ Expoſitio Tituli.

EXplanãdi nũc pſalmi iſte eſt titulus. Laudatio ipſi Dauid. i. pſalmus iſte q dr̃ laudatio, qm̃
totus p̃tinet ad dei p̃conũ cõuenit ſeu attribuiĩ ipſi Dauid prophetæ tãquã authori, Chr̃o
aũe ſignificato p̃ Dauid ſicut obiecto q̃d laudaĩ. Chr̃s nãq; ſeu tota ſupſancta trinitas ĩ pſalmo
p̃ſenti pulcherrime collaudatur. Vnde etiã huic pſalmo pro titulo appropriatur, laudatio dei,
quãuis in alijs multis pſalmis deus laudetur. Eſt autem hic pſalmus mirabiliter delectabilis &
ſuauis, pulcher, ſententioſus. In perſona ergo eccleſiæ ſeu fidelis deum laudantis, loquens pro-
pheta, ita exorſus eſt.

❡ Expoſitio Pſalmi.

EXaltabo te deus meus rex] Cũ deus in ſummo ſit, imo altiſſimus & infinitus exiſtat
q̃õ valet ab homine exaltari? Nunquid creatura aliq̃d poterit conferre aut addere

creatori? Non vtiq;,ſed ita dicimur deum exaltare,quō dicimur eum magnificare glorificare D
& ſanctificare, & vidrlicet qm̄ eius magnitudinem, gloriam,ſanctiratem agnoſcimus, pro fi
temur,prædicamus & veneramur. Itaq; Exultabo.i. ſublimiter laudabo, reuerentialiter colā,
magnifice prædicabo,& cunctis incomparabiliter præferam,te dn̄e deus meus rex,qui es oīm
dn̄s per generalem præſidentiam,deus meus per ſingularem deuotionem, & rex meus per in-
dеfinentem & gratioſiſſimam prouideotiam[& benedicam oomini tuo]hoc eſt,tibi benedicti-
one gratiaꝝ actionis & laudis,non beoedictiooe conſecrationis [in ſeculum & in ſeculum ſe-
culi].i.indeſinenter.ſ.io via atq; iu patria.Quemadmodum enim charitas nunq̄ excidit ſecun
1.Cor. 13 dum Apoſt.ſic benedictio ſeu dei laudatio nunquā ceſſat. Imo iam inchoatur,& in futuro per
ficitur. ¶[Per ſingulos dies].i.quotidie,imo die ac nocte, videlicet per ſingulos dies naturales 2
qui noctē includunt[bn̄dicā tibi]in aduerſis & proſperis,in om̄i euentu, pro bn̄ficijs quæ mi-
hi aut alijs contuliſti,& de om̄i bono q̄d fieri video,aut percipio, tibi bn̄dicturus ſum,à quo oē
bonū procedit[& laudabo nomen tuū in ſeculū & in ſeculū ſeculi] Quēadmodū & alibi ſcri-
Eccle. 13, ptū ē. Laudabit vſq; ad mortē aīa mea dn̄m. Ecce quā ſanctū ac bonū propoſitū. Aſſerit ꝓphe
ta ſe die & nocte iugit perpetue dn̄o bn̄dicturum. Nos ergo agamus q̄d pſallimus,impleamus
q̄d dicimus,ꝓſequamur q̄d ꝓponimus,deū exaltemus,bn̄dicamus,laudem⁹,vbiq; & ſp. Si ſper
nimur,ſi tentamur,ſi reprobamur,& q̄ſq̄d nobis acciderit,nō recedat à corde, non ceſſet ab o-
re diuina laudatio, grãꝝ actio, benedictio non frangatur animi fortitudo,nec deſiſtat men-
tis ad deū erectio,non fatigetur patientia,neq; deficiat tranquillitas interna. Deiode ſubiūgi- 3
tur ratio cur deus taliter benedicendus atq; laudandus ſit. ¶[Magnus dn̄s]non magnitudine E
molis ſed perfectionis. In omni em̄ perfectiōe ſummus cōſiſtit. Propter q̄d alio loco dictū eſt.
Iere. 10 Magnus es tu & magnum nomē tuū in fortitudine. Quis non timebit te o rex gētium[& lau-
dabilis nimis] In tm̄ oamq; laudabilis eſt deus oīpotens, q̄tum bonus exiſtit. Vñ ſicut bonitas
eius oīm creaturaꝝ bonitatē incomparabiliter vincit atq; tranſcendit, ſic incomparabiliter,
laudabilior,maiorìq; laude dignus eſt,q̄ ab aliqua creatura poſſit laudari. Propt q̄d in Eccle.
Eccle. 43 legitur. Magnus dn̄s vehementer. Glorificate eū quantūcūq; poteritis,ſuperualet adhuc. Ma
ior eſt enim omni laude[& magnitudinis eius non eſt finis]Diuina enim eſſentia,diuina,potē
tia,diuina ſapientia,oīſq; perfectio dei vere & abſolute ſeu intenſiue infinita eſt, ita quod totū
vniuerſum eſt velut minutiſſima arena,reſpectu maieſtatis diuinæ. Idcirco cum omni reueren
tia,cum omni diligentia,cum omni affectu miniſtrandum eſt dn̄o tam excelſo. Hinc q̄q; veriſ
ſime dictū eſt quod deus eſt ante oīa non ſolus,poſt oīa nō ꝑuētus,ſupra oīa non elatus,infra
omnia non oppreſſus,intra omnia non incluſus,extra omnia non excluſus. Manens in ſua
ſupereſſentiali ſimplicitate æternaliter, incircumſcriptibiliterque ſubſiſtens,& eius lætitia,e-
ius dulcedo & pax,eiuſq; felicitas om̄ino & om̄imode eſt immēſa. ¶[Generatio & generatio] 4
.i.quælibet fideliū natio ſeu congregatio[laudabit opera tua]videlicet opera naturę,opera gra
tiæ,opera gloriæ. Quis enim nō laudet gubernationē mūdi,motum cœli,viciſſitudinē tempo-
rum,ordinem ſpecierum? Et cætera opera ſapientiſſimi creatoris omni laude digniſſima ſunt,
Proue. 16. ſic tñ vt deus in eis laudetur,lauſq; ad præconiū creatoris referatur. Vniuerſa eq̄dē propter ſe- F
Eccle. 3. ipſum operatus eſt dn̄s, & cūcta fecit deus vt timeatur [& potētiam tuam pronūtiabūt].i.di-
2.Mach.8 uinā poteſtatē prædicabunt,teq; om̄ipotentē eſſe dicēt,cōmemorantes illud Machabæoꝝ. De
us pōt vniuerſum mūdum vno nutu delere. ¶[Magnificētiā]i. magnā efficientiam ſeu magni 5
ficam exiſtentiā[gloriæ].i.glorioſi effectus. Vel gloriæ.i.excellentiæ ſeu claræ notitiæ[ſancti-
Deute.11. tatis tuæ].i.tuīꝑſius q̄ ſanctus ſanctoꝝ es[loquentur]dicētes: Nō eſt deus vt deus rectiſſimus
Iob. 26 magnificētia eius diſcurrūt nubes. Illud Iob quoq;. Cū vix paruā ſtillā ſermonū eius audierim⁹
Ezech. 3 q̄s poterit tonitruū magnitudinis eius intueri? Et itē illud. Benedicta gloria dn̄i de loco ſuo[&
mirabilia tua].i.opa ſupernaturalia ſeu naturalia humanæ ratiōis inueſtigationē excedentia
Eccle. 42 [narrabunt] Sic em̄ euangeliſtæ in euangelijs narrant mirabilia opa Chr̄i. Vñ ab Eccle. indu
citur. Nonne dn̄s fecit ſanctos enarrare omnia mirabilia ſua,q̄ confirmauit oīpotens dn̄s,ſta
bilis in gloria ſua? ¶[Et virtutē].i.potētiam[terribiliū tuoꝝ.]vlcz iuſtoꝝ iudicioꝝ,ac diſtri- 6
ctiſſimaꝝ vltionū[dicent]recolendo futuꝝ iudiciū,inferiq; tormētū[& magnitudinē tuam] i.
magnā tuam perfectionē[narrabūt] vt te collaudēt alioſq; informent. ¶[Memoriā abundan 7
tiæ ſuauitatis tuæ eructabunt.].i.recordationem copioſæ dulcedinis tuæ ex cordis plenitudi-
ne & experientia proferent atq; effundēt. Ructus enim nō niſi de plenitudine fluit. Sancti igit
qui ex ſingulari gratia ſaluatoris introduci merentur in cellam vinariā q̄bus Sap. ait: Come-
Cap.5 Pſalm. 33 dite amici & bibite, & inebriamini chariſſimi, Dū iſti de ſecreto cōtemplationis diuinæ,& cō-
pſalm. 10 ſolatiōis internæ in q̄ guſtauerūt quā ſuauis eſt dn̄s,egrediūtur,memoriā abūdātiæ ſuauitatis
Sapi. 12 dei eructāt,clamātes illud q̄d dictū eſt. Comedite amici & bibite. Et Quā magna multitudo
dulce

A dulcedinis tuæ dñe. Et illud Sap. O q̃ bonus & ſuauis eſt dñe ſpũs tuus nobis in oĩbus. De iſtis
eñ p Iſaiã dñs ait: Ecce ego declinabo in eos vt flumẽ pacis. Hæc autẽ pfectio ſeu eructatio ſecũ
dum Gregoriũ maxime conuenire debet p̃latis, q̃s oportet p̃ cũctis cõtemplatiõe eſſe ſuſpẽſos,
& actione p̃cipuos, q̃tenus gregi ſibi cõmiſſo ſp aliquid ſalubre eructent, eosq; ad diuinæ ſua-
uitatis guſtũ alliciant [& iuſtitia tua exultabunt]. i. in tua æq̃tate diuina ſeu iuſta vindicta, ſpi
ritualit̃ lætabunt. Quẽadmodũ ſupra dictũ eſt: Lætabit̃ iuſtus cũ viderit vindictã. De hoc eñ Pſal. 57 Sap. 12
q̃d deus iuſtus eſt, & omnia iuſte diſponit, ſingulisq; ſine perſonarũ acceptione q̃d merent̃, lar Pſal. 106
gitur, gaudent electi & ſancti, imo mallent ſeipſos non eſſe, ſeu perire quam ita non eſſe, eo q̃
deum plus ament quã ſe. Propterea ſuperius habetur. Videbunt iuſti & lætabuntur, videlicet
8 de ſublatione impiorũ. ¶ [Miſerator] in ope [& miſericors] in natura eſt [dñs patiens] lõganimi
ter expectando. Iuxta illud. Omnipotens eſt patiens redditor [& multum]. i. inæſtimabiliter, Eccl. 5.
[miſericors] imo infinitæ miæ eſt deus, cum ei ſit p̃priũ miſereri & parcere. Abundãtia eñ ple
tatis ſuæ & merita ſupplicũ excedit & vota, ideo Moſes dixit. Dñator dñe miſericors & clemẽs Exod. 13.
9 patiens & multæ miẽ & verax. Apoſt. quoq;: Deus eñ inq̃t diues eſt in mia. ¶ [Suauis dñs vni- Ephe. 6
uerſis] Nunq̃d reprobis in inferno deus ſuauis eſt, qui præ dolore & vulneribus linguas ſuas
manducant, mortẽ deſiderant, deũq; blaſphemant ſicut in Apoc. ait Iohannes? Et r̃ndendũ q̃d Apoc. 9
deus quãtũ in ſe eſt oĩbus eſt ſuauis. Deniq; vniuerſis dr̃ deus eſſe ſuauis quãtum ad naturalẽ
appetitũ eorũ. Sic eñ dat oĩbus eſſe & viuere, cunctisq; prouidet, & neceſſaria tribuit. Quod au Roma 11
tẽ quibuſdã (teſte Apoſt.) ſeuerus eſſe cenſetur, cõtingit ex corruptiõe & vitio appetitus, ſicut &
B ſebricitãti dulcia videntur amara. Vñ ſecundũ philoſophũ oĩm rerũ naturalia deſideria tẽdunt
ad primũ principiũ, q̃tenus ab eo gubernentur & conſeruentur. Hinc etiam ſapiẽtia dr̃ oĩa diſ- Sapie. 8.
ponere ſuauiter. i. ſecundũ naturalẽ inclinationẽ eorũ, niſi obicẽ ponant. Propter culpã nanq;
diſponuntur amaritudinaliter. Iuxta illud. Cor neq̃ã grauabitur doloribus, & cor durũ male Eccl. 3
habebit in nouiſſimo [& miſerationes eius ſuper oĩa opera eius] Cum multi ſint vocati, ſeu re Matt. 20 Mat. 22
probi, pauci vero electi. In reprobis aũt p̃cipue in inferno exiſtentibus, magis apparet iuſtitia
q̃ã mia dei (Nã licet in omni affectu diuino miſceantur mia & iuſtitia, tñ in damnatis iuſtitia Iob. 24.
eminet, maxime cum de impio ab alio dictũ ſit: Obliuiſcat̃ eius mia) quæri põt q̃uo miſeratio-
nes dei ſunt ſuper omnia opera eius? Et reſpondendum quod iſtud dupliciter intelligi poteſt.
Primo ſic: Miſerationes eius. i. diuinæ pietatis effectus, ſuper omnia eius. i. ad oẽm ſe creaturã
extendunt, oĩbus cõmunicantur & inſunt. Hoc aũt ſimpliciter & gñaliter verũ eſt. Nil eñ diui
næ bonitatis participatione expers conſiſtit, ſed effuſio liberalitatis diuinæ ad omnia venit q̃-
tum ad naturalia dona, in damnatis etiam miſeris inuenitur, dum citra cõdignũ torquent̃.
Hinc Chriſtus teſtat̃. Eritis filij altiſſimi, quia ipſe benignus eſt ſuper ingratos & malos. Quis Luce. 6
ſolem ſuũ facit oriri ſuper bonos & malos, & pluit ſuper iuſtos & iniuſtos. Secundo intelligit̃ Matth. 5
ſic: Miſerationes eius ſuper omnia opera eius, hoc eſt, effectus diuinæ miæ, maiores & euiden-
tiores ſunt cæteris dei operibus, vtpote quod plus abundant in creaturis quã effectus diuinæ
iuſtitiæ, Iuxta illud Iacobi. Superexaltat mia iudicium. Si autẽ hoc mõ intelligatur, non videt̃ Iacob. 3
C verũ eſſe, niſi quantũ ad viatores. Si eñ iuſti ſunt, hoc per ſolam gratiam & miam dei habent.
Si vero iniuſti ſunt, p miam tolerantur, & quam diu expectantur à deo, miſeratio dei in eis p̃-
fulget. Inſuper ſanctus propheta ſeu quilibet iuſtus zelo zelans pro dño exercituũ, eiusq; hono 3. Reg. 19.
10 rem vehementer affectans inuitat vniuerſa creata ad laudem dei dicendo. ¶ [Confiteantur].
confeſſione laudis [tibi domine omnia opera tua] id eſt, cuncta creata, viſibilia & inuiſibilia,
ſpiritualia & corporalia, animata & inanimata, rationalia & irrationalia. Rationales aũt ſeu
intellectuales creaturæ confitentur domino creatori directe & cognitiue. Cætera vero nõ niſi
materialiter, ſecundario ſeu indirecte, inquantum occaſionem præbent intellectualibus crea-
turis confitendi dño: relucet quippe in ipſis bonitas, ſapientia, atq; potentia, dei, ſicque ex con
ſideratione eorum inducitur homo ad ſummi opificis laudem. Et hoc modo dicitur deum
laudare, benedicere, timere, & ſimiles actus vitales habere [& ſancti tui]. i. homines virtuoſi &
perfecti, quales fuerunt apoſtoli, & ſucceſſores eorum, [benedicant tibi] te in omnibus tam in
11 teipſo quàm in operibus tuis laudando, ¶ [Gloriam regni tui dicent] id eſt, excellen
tiam & beatitudinem regni cœleſtis prædicabunt. Hoc fecerunt apoſtoli, quibus Chriſtus di- Mat. 10
xit: Euntes prædicate dicentes, quia appropinquauit regnum cœlorum. Hoc fecit Paulus, Nõ Roma 8
ſunt inquiens condignæ paſſiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in 1. Pet. 1
nobis. Vnde & Petrus in ſua canonica loquitur. Videntes IESVM CHRISTVM exultabi
tis lætitia inenarabili & glorificata. Iſtud quoque quotidie faciunt boni prælati & prædica-
tores deuoti [& potentiam tuam loquentur] dicentes: Quia non erit impoſſibile apud de- Luce. 1.
12 um omne verbum. ¶ [Vt notam faciant filijs hominum] ſcilicet fratribus & proximis ſu

is [po

Eſter.13 is [potentiam tuã] cui nullus reſiſtere poteſt, cuius in ditione cuncta ſunt poſita, quæ oĩs ſup= D
Iſaiæ.14 bos & impios congregabit cõgregatione vnius faſcis, & proijciet, humiliabitq; eos vſq; ad la=
cum gehennæ. Humiles vero exaltabit [& gloriam] magnificentiæ [regni tui dicent] .i. mag= 13
nificam gloriam regni cœleſtis, de quo ſubdit. ⁋[Regnũ tuum regnum oĩm ſeculoꝝ] .i. per
omnia ſecula durat. In eccleſia nanq; triumphante ſine fine regnabis. Vel ſic: Regnũ tuum re=
gnum oĩm ſeculoꝝ, hoc eſt, oĩbus regnis q̃ vnq̃ fuerunt, ſunt, vel erunt, excellentius eſt. Hoc
Dan 3. autẽ exponi etiã poſſet de regno Chriſti, q̃ regnat in eccleſia militanti, q̃d iuxta vaticinia Dani.
maius & fortius fuit omnibus regnis alioꝝ regũ & principum [& dñatio tua in omni generati
one & generatione] .i. tuæ dñationi oẽs generationes ſubduntur. Omnibus enim imperas, &
Dan.4 in bonis dñaris in hac vita per gratiã, in beatis vero p gloriam. Hæc aũt etiam apud Danielẽ ha
bentur: Poteſtas eius ptãs ſempiterna, & regnũ eius in g̃ratiõem & g̃rationẽ. Specialiter ve=
Dan. 7. ro de Chriſto apud eundẽ dr̃. Omnes populi, tribus, & linguę ſeruient ei. Poteſtas eius ptãs ęter
na quæ non auferetur, & regnũ eius quod non corrumpetur. Cui concordat illud: Regnabit in
Lucæ. 1. domo Iacob in æternũ & regni eius non erit finis, quod de præſenti regno Chri accipi põt, qm̃
vſq; in finẽ ſeculi eccleſia ſtabit, & Chriſtus in ea regnabit. Cũq; finitum fuerit regnũ hoc, quo
ad ſtatum huius viæ, perficietur, & ſine fine durabit in patria. ⁋[Fidelis dñs in oĩbus verbis 14
Iſaiæ.38 ſuis] qm̃ quicquid dicit aut ſpondet, veꝝ eſt atq; impletur, dummõ abſolute dicat. Quædã nan
q; dicuntur à deo cõminatiue ſeu conditionaliter, quę non ſp implẽtur, ſicut de morte Ezechię
Matth.5 & tamen in talibus verbis deus fidelis eſt, qm̃ eo modo quo ipſe ea dicit, vera ſunt atq; implen
Lucæ.17 tur. Hinc Chriſtus teſtatur. Vnus apex non præteribit de lege, donec omnia fiant. Et iteꝝ di= E
cit. Cœlum & terra tranſibunt, verba autem mea non tranſibunt. Dicitur autem deus fidelis,
Hebr. 10 non à fides, quæ eſt virtus Theologica deo non competens, imo nec Chriſto homini, ſed à
1.Cor. 10 quadã fidelitate qua neminem decipit. Sicq; Apoſtolus nominat eum fidelẽ. Fidelis eſt inqui
Iob.16
Rom.11 ens qui repromiſit. Et alibi: Fidelis deus qui non patietur vos tentari, &c. [& ſanctus in omni=
bus operibus ſuis.] Omnia enim iuſte fecit, nec rep̃hendi poteſt in aliquo, ſicut ait ſcriptura:
Quis ei dicere poteſt operatus es iniqtatem? Et apoſt. dicit: Quæ à deo ſunt, ordinata ſunt.
⁋[Alleuat dñs omnes qui corruunt.] Quàm multi corruũt quos deus non alleuat, vt patet de 15
reprobis q manent in culpa & pœna æterna. Quid ergo eſt quod ait: Alleuat dominus omnes
Iohan. 1 qui corruunt, niſi omnes corruentes in culpam qui alleuantur à domino alleuantur? Solus eñ
Ibidem deus lapſum in peccatum per gratiam alleuat. Simili modo dicitur de Chriſto. Erat lux vera q̃
illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Non quod omnes homines à Chri
ſto illuminentur, cum ſtatim ſequatur: Tenebræ eam nõ comp̃henderunt, & ſui eum non rece
perunt, niſi intelligatur de lumine naturali [& erigit] p gratiam [oẽs eliſos] .i. in malũ p lapſos
Idem eſt hoc cum eo q̃d dixit. Alleuat dñs omnes qui corruunt. Propter q̃d idem eſt modus in
telligendi. ⁋[Oculi oĩm in te ſperant dñe]] Si ſpes proprie accipiatur, tunc iſtud nõ cõuenit 16
niſi homini viatori in deo ſperanti, vt ſit ſenſus. Oculi interiores, oĩm fidelium & bonorum, in
te ſperant domine, oĩe bonum præſtolando à te [& tu das eſcam illoꝝ] ſpiritalem & corpo=
lem, videlicet panem quotidianum, ſacramentalem, pœnitentialem [in tempore opportuno] F
.i. hora conuenienti. Si autem ſumatur ſpes metaphorice atq; communiter pro quacunq; ex=
pectatione, ſeu naturali affectione boni futuri, tunc oculi oĩm animãtium rationalium & irra
1.Pet.5 tiõalium ſperãt in dño .i. bonum ſuæ ſuſtẽtatiõi atq; naturę neceſſarium, expectãt ab eo natura
li motu, quia habere nõ poſſunt eſcam niſi à eo, cui cura eſt de oĩbus. ⁋[Aperis tu manũ 17
tuã] .i. bonitatẽ tuã effundis [& imples omne aĩal bñdictiõe] .i. dono ſibi neceſſario. ſ. cibo. Si
Marc.16 autem per oĩe aĩal intelligatur oĩs hõ, qui etiã noĩatur oĩs creatura. Tũc ſenſus eſt, imples oẽ
Ephe. 1 aĩal .i. oẽm hoĩem, cuius oculi ſperãt in te, bñdictiõe .i. gratiæ tuæ collatiõe, quemadmodum ait
Iſaiæ.35 Apoſtolus cꝫ Benedictus deus qui bñdixit nos oĩ bñdictiõe in cœleſtibus in Chriſto Ieſu. Et
dñs per Iſaiam: Effũdam ĩquit bñdictõem meam ſuper ſtirpem tuam. ⁋ Iuſtus dñs ĩ oĩbus 18
vijs ſuis] .i. in cũctis quæ agit, in oĩ diſpoſitiõe, in oĩ proceſſu, in ſeipſo, atq; in ſuis effectibꝰ
Apoc.15 ſecundum quod ſcriptum eſt. Iuſtæ & veræ ſunt omnes viæ tuæ rex ſanctorum. Et iteꝝ: Non
Hebræ. 16 iniuſtus eſt deus vt obliuiſcatur operis veſtri. Veruntamen ſicut prædictum eſt. Vniuerſæ viæ
Pſalm. 24 domini miſericordia & veritas ſeu æquitas. Cum enim in omni opere dei miſericorda atq;
iuſtitia ĩueniãtur, vtrumq; veriſſime dicitur. ſ. Iuſtus dominus ĩ oĩbus vijs ſuis. Et miſericos dñs
ĩ oĩbus vijs ſuis. Hoc autem ſuperius ſæpe declaratum recordor [& ſanctus ĩ oĩbus operi=
bus ſuis] hoc paulo añ expoſitum eſt. ⁋[Prope eſt dñs] per gratiam [oĩbus ĩuocãtibus] .i. 19
ĩtus ſeu ex ĩtimo affectu vocãtibus eum, qui eius miam pie ĩplorãt. Ideo ſubdit [oĩbus inuocã
Heb. 10 tibus eum in veritate] .i. in vera fide. Accedentem enim ad deum oportet credere quia eſt, &
Iohan. 9 quia inquirentibus ſe remunerator ſit, prout dicitur ad Hebræos. Vel, in veritate .i. in veritate
vitæ, videlicet in conuerſatione diuinæ æquitati placente. Peccatores enim deus non audit.

Sed ſi quis cultor eſt dei,& voluntatem eius facit, hunc exaudit. Cui conſonat illud in lib. Iob: Iob. 8.
A Deus nõ porriget manũ malignis. Ad hoc ergo ꝙ aliquis meritorie oret, aut de condigno ex-
audiatur, oportet vt coram deo in veritate .i. in iuſta conuerſatione ambulet. Ideo ſcriptũ eſt: Luce. 1.
Si mũdus & rectus inceſſeris, ſtatim euigilabit ad te. Vel, in veritate .i. vera & pia intentione, or- Iob. 8.
dinãdo orõnem & bonũ optatũ ad dei honorẽ & ſuꝑpſius verã ſalutem. Secundũ Auguſtinũ: Iohan. 14
19 inuocare deũ in veritate, eſt inuocare patrẽ ꝑ filiũ, qm̃ filius dei eſt veritas patris æterni. ❡[Vo
luntatẽ timentiũ ſe faciet] .i. actũ voluntatis, ſeu deſideriũ timentiũ ſe filiali timore ad effectũ
ꝑducet tempe apto & ſibi placenti [& deꝑcationem eoꝶ exaudiet] dũmodo orent inſtanter, ſa
lubriter, & pro ſeipſis. Pro aliqs em̃ non ſemꝑ exaudiuntur propter obicem quẽ opponunt [&
ſaluos faciet eos] tollendo ab ipſis mala culpæ & pœnæ, tribuendoq; eis in pñti bona gratię, In
patria vero bona gloriæ. Propter qd Salomon monet: In timore dñi eſto tota die, qa ha bebis Proue. 23
20 ſpem in nouiſſimo. ❡[Cuſtodit dñs oẽs diligentes ſe,] ꝓſeruando eos ab vniuerſis periculis
ne finaliter pereant. Scimus em̃ qm̃ diligentibus deũ oĩa cooperantur in bonũ. Et cur hoc, niſi Roma 8
quia æterna ſapientia ꝓteſtatur: Ego diligentes me diligo? Qui aũt aliũ diligit, eum vtiq; ſcd̃m Prouer. 8.
quantitatẽ dilectionis ꝑ poſſe cuſtodit [& oẽs pctõres] in vitijs pſeuerantes [diſpdet] dicendo: Matth. 25
Ite maledicti in ignẽ æternũ. ❡[Laudationẽ dñi loquetur os meũ] nõ verba ſcurrilia, nociua,
21 infructuoſa, & vana. Et qm̃ ego ĩ laude eius deficio, ideo [& bñdicat oĩs caro] .i. oĩs homo [no
mini ſancto eius] .i. ipſi ſancto deo [in ſeculum, & in ſeculum ſeculi] .i. æternaliter, ſ. nũc incho
ando, atq; in patria ſine fine cõtinuando. Magnũ eſt deſiderare vt deus ab oĩbus benedicatur.
B Hoc nanq; procedit ex amore dei & proximi. Ecce glorioſiſſimum atq; dulciſſimũ pſalmum
audiuimus, q vtiq; aliud nihil eſt niſi angelicũ canticũ, cœleſteq; carmen, in quo nil triſte vel
minus deificum continet. Imo totus hic pſalmus de beatis in patria exponi poſſet, eiſq; ſublimi
us conuenit q̃ viatoribus. Quid ergo finaliter nobis incũbit, niſi (vt iuxta apoſtolicam admo- 1. Cor. 7
nitionẽ) mundemus nos ab omni inquinamento carnis & ſpũs? Quatenus corde mũdo & vere
deuoto pſalmum pſentem cum omni alacritate dño decantemus, ſummumq; noſtrum in hac
peregrinatione ſolacium ſit in laudibus dei iugiter occupari.

❡COMMENTARIVS IN PSAL. CXLV.

❡Expoſitio Tituli.

HAbet inſuper pſalmus iam ꝑtractandus pro titulo, Haleluia, cuius interꝓtatio eſt: Lauda
te dñm. Eſt em̃ hic pſalmus laus dei, ꝓcipue admonens in deo eſſe finalit̃ cõfidẽdũ, & ait:

❡Expoſitio pſalmi.

1 LAuda aĩa mea dñm.] Quidã philoſophoꝶ atq; theologoꝶ etiam magni, aſſeruerũ
hominẽ non eſſe niſi animam. Vnde Plato dixit, ꝙ hõ eſt aĩa vtens corpe. Secundũ
hos igitur, dum dr̃: Lauda anima mea dñm, alloqtur anima ſemetipſam. Secũdum
veritatem aũt, homo ex anima & corpore conſtat, tanquam eſſentialibus partibus.
Et qm̃ omnium opationum vitalium, pſertim intellectualium radix, principiumq; eſt anima,
ideo totus homo ſeipm ad laudem dei accendere volens animam ſuam affatur. Hæc tñ allocu
tio conuenit homini ex parte animæ. Sæpe alloqtur homo ſeipm tanquam alium. Interdũ ve
ro loqtur de ſeipſo & anima ſua, tanq̃ eſſent diſtincta. Cum tñ proprie loquendo nec idem ſint
C neq; diſtincta, ſed vnũ eſt aliquid alterius. Vnde in Tobia dr̃: Ego aũt & anima mea in deo læ Tobiæ 14
tabimur. Deuotus itaq; ad dei pconium ſe excitans: Lauda (inquit) anima mea dñm, tãquam
ſummũ bonũ, & oĩs boni fontanũ principiũ. Soli deo da honorẽ & gloriã, qa & ſi aliũ interdũ
laudas ſiue honoras q̃ deũ, hoc tñ non facis niſi propter aliqd diuinũ in illo conſiſtens, nec aliũ 1. Timo. 1
laudas & honoras, niſi propter deum, ad quẽ etiã refers quicquid honoris & laudis alteri exhi-
bes. Propterea alios laudando & honorãdo magis honoras & laudas deũ quã illos. Lauda er-
go aĩa mea dñm creatorẽ, ſaluatorẽ ac iudicẽ tuũ, qm̃ hoc eſt inter oĩa opera tua digniſſimum.
Lauda aũt eũ nõ ſolũ voce oris ſed interioribus verbis cordis, imo mente, ore, & ope eum col-
lauda, ſcd̃m illud Eccl: Et nunc in omni corde & ore collaudate & benedicite nomen domini.
Deinde anima huic admonitioni acquiſcens, reſpondet [laudabo dñm in vita mea] id eſt, tem Eccl. 39.
pore vitæ meæ. Vel, in vita mea .i. bene viuendo, ſicq; laudabo eum in vita gratiæ & gloriæ.
Laudare autem deũ in nuda vita naturæ nõ eſt meritoriũ [pſallam deo meo] .i. ſummo & ve-
ro deo, quẽ ſumme & vnice colo ac diligo [quãdiu fuero] ſ. in præſenti & in futuro. Quã dul-
ce verbũ eſt hoc, pſallã deo meo quãdiu fuero. Deum em̃ vniuerſoꝶ nominat deũ ſuũ, qd vtiq;
nemo in propria pſona veraciter dicit, niſi qui toto corde ad deũ conuerſus eſt, ei totaliter ſta-
biliterq; inhærens. ❡[Nolite confidere in principibus] Aduertendum ꝙ hõ dr̃ in aliquo cõ-
fidere ſeu ſperare dupliciter. ſ. principaliter ſeu directe. Sicq; in deũ dũtaxat ſperandũ eſt, quo-

niam ipſe eſt principalis omnis boni largitor. Secũdo dr̃ homo ſperare in aliquo ſecundario D
& minus principaliter, inquantum videlicet per eius auxilium poteſt iuuari vt adipiſcatur bo-
nũ optatũ, & ita ſperamus in ſanctis qui orant pro nobis, quorũ patrocinio confidimus libera
ri. Sic enĩ virginẽ glorioſam vocamus ſpem noſtram. Præterea agnoſcendũ q̃d primũ & pro-
prium ſpei obiectum eſt deus ſeu beatitudo æterna & increata. Secundarium vero ſpei obie-
ctum eſt, omne id, quo indigemus, & adiuuamur ad ſummi boni adeptionem, vt eſt, gratia,
virtus, ſcientia, remiſſio culpæ. Quantum ergo ad principale ſeu primũ ac propriũ ſpei obiectũ
in ſolo deo ſperamus. Non enĩ adipiſci valemus hoc bonũ infinitũ, niſi virtute diuina immen
ſa, cui ſpes directe innititur. Quantũ vero ad ſecundariũ ſpei obiectũ confidimus in ſanctis an
gelis atq; hominibus, quorum interceſſiõe, virtute ac meritis ea à deo conſequimur, per quæ ad
ipſum pertingere promeremur. Ait ergo: Nolite confidere, id eſt, ſpem ponere, in principibus
.ſ. in regibus, ducibus iudicib⁹, & cæteris int hoies principatũ habẽtibus, ita q̃d finalr̃ in eis ſpe
retis, ſeu eorum poteſtati principaliter innitamini, cum ipſi nil poſſint niſi virtute diuina. Pote
ſtis tamen eorum auxilio inſtrumentaliter, vti, deo ſemper principaliter innitẽdo. Propt̃ q̃d
Oſee. 14 apud Oſee dr̃: Conuertimini ad dñm, & dicite ei: Aſſur nõ ſaluabit nos, ſup equũ nõ aſcende-
Oſee. 13. mus. Non q; ſup equũ aſcẽdere ſit pctm̃, ſed ne in velocitate equi potius q̃ in deo ſperetur. Qui
Iſai. 30 ait: In me tantũmõ auxiliũ tuũ. Vnde ſperãtibus in equis atq; equitibus potius q̃ in deo in Iſa
ia dr̃: Dixiſtis, ad equos fugiemus. Ideo fugietis: & ſup veloces aſcendemus, ideo veloces erũt
1. Mach. 2 q perſequentur vos. Non eſt ergo in principibus confidendũ, quoniã de iniquo principe dicit:
Gloria eius ſtercus & vermis: hodie extollitur, & cras nõ inuenitur. Vnde ſcriptũ eſt: Omnis E
Eccle. 10. potentatus breuis vita, ſic & rex hodie eſt & cras morietur. Etenĩ mane præcedit eũ exercitus,
& veſpere iacet in tumulo. Nolite quoq; confidere [in filijs hoim] .i. in cæteris q principibus
ſunt ſubiecti [in qbus non eſt ſalus] vera & ſpũalis, imo nec ſeipſos poſſunt ſaluare. Et ideo a-
Iere. 3. pud Ieremiã legit: Vere in dño deo noſtro ſalus. De electis quoq; & bonis, atq; fidelibus filijs
Iere 16 ex peruerſis parentibus natis ſcriptum eſt: Ad te dñe gentes venient ab extremis terræ, & dicent.
Vere mendaciũ poſſederunt patres noſtri, vanitatẽ, quæ eis non profuit. Quod aũt in homine
ſalus non conſiſtat, cõſequenter oſtenditur. ¶ [Exibit ſpũs]. i. anima eius, de corpe hora mor 3
Gen. 3. tis [& reuertet] homo q̃tum ad corpus mortale [in terrã ſuã]. i. in præiacentem materiam, de
qua erat formatũ, quẽadmodũ deus prædixit: Puluis es, & in puluerem reuerteris [in illa die]
.i. tempe mortis [peribunt oẽs cogitationes eorũ] .i. effectu & fine intento fruſtrabunt cogita-
1. Mac. 2 tiones hoim impiorũ. Quẽadmodũ alibi inducit: Peccator cõuerſus eſt in terrã ſuam, & cogita
Sapien. 5. tio eius perijt. Vnde ſera pnia ducti teſtantur. Quid nobis profuit ſuperbia, aut quid diuitiarũ
iactantia contulit nobis? Tranſierunt omnia illa tanq̃ vmbra. ¶ [Beatus] eſt iam in ſpe [cu- 4
ius] eſt [deus Iacob] patriarchæ, ſ. deus verus atq; omnipotens [adiutor eius.] Si enĩ deus p eo,
Roma 8 quis contra eum? [ſpes eius]. i. talis hominis quẽ adiuuat deus, eſt [in domino deo ipſius] nõ in
aliquo tranſitorio ente, ſed in ſummo bono, deo altiſſimo [qui fecit] ex nihilo [cœlũ & terram,
Gene. 1 mare] oceanum [& oĩa quæ in eis ſunt.] Oĩa enĩ fecit mediate vel immediate, quemadmodũ
Eſter. 13 in alio loco dicit: Dñe rex omnipotens, tu feciſti cœlum & terram & quicquid cœli ambitu con
tinetur. ¶ [Qui cuſtodit veritatẽ] eam cõſeruando in eſſe. Ipſe namq; eſt cauſa conſeruator, 5 F
& finis omnis veritatis [in ſeculum]. i. perpetue [facit iudicium iniuriam patiẽtibus] vlciſcen
Deut 32. do iniuriã eis illatã, quẽadmodũ ſcriptura ait: Mihi vindictã, & ego retribuam. Et iterũ: Deus
Rom. 12. inultũ abire non patitur [dat eſcam eſurientibus.] De hoc p̃cedenti pſalmo dictũ eſt plenius in
Iob 24
Pſal. 144. expõne illius verſiculi. Oculi oĩm in te ſperant dñe, & tu das eſcam illorũ. Deniq; eſurientes & 6
Matth. 5 ſitientes iuſtitiã, ſaturabuntur ab eo. ¶ [Dñs ſoluit cõpeditos, dñs illuminat cæcos. ¶ Dñs 7
erigit eliſos.] Hæc omnia corpaliter & ſpũaliter ſæpius facta à deo ſunt. Compeditos enĩ vincu
lis corpis ſæpe à carceribus liberauit. Compeditos quoq; vinculis peccatorũ, per grãm miſeri-
corditer ſoluit. Corporales inſuper oculos hominum excæcatorũ ſæpe ad viſum corpalem re-
duxit. Peccatores quoq; tenebris ignorantię, paſſionum caligine, vitiorumq; nebula ſpũaliter
excæcatos, frequenter miſericordiſſime illuſtrauit, dando eis gratiæ lumen, ſapientiæ clarita-
tem, veritatis notitiam. Quorũ vtrũq; in Manaſſe rege Iuda mirabiliter factum deſcribitur in
2. Par. 33. lib. Paralip. Quomodo autem dñs erigat eliſos, in p̃cedenti pſalmo oſtenſum eſt in illo verſicu
pſal 144
Iſaiæ. 41 lo. Alleuat dñs omnes qui corruũt, & erigit omnes eliſos. Maxime vero omnia iſta in Chriſti
aduentu impleta ſunt, quemadmodum beatiſſimus Iſaias prædixit: Ecce deus veſter ipſe ve-
niet & ſaluabit vos. Tunc aperientur oculi cæcorum, & aures ſurdorum patebunt, tunc ſaliet
ſicut ceruus claudus, & aperta erit lingua mutorũ [dominus diligit iuſtos.] Similitudo enim
Sap. 14 eſt cauſa amoris, idcirco iuſtus dominus diligit iuſtos. Et ſicut odio ſunt deo impius, & impie- 8
tas eius, ſic amori ſunt ei iuſtus & iuſtitia eius. Iuſtus autem vocatur, qui diuina præ-
cepta

A cepta obſeruat. Vnde de eo qui præcepta ſe obſeruaſſe veraciter dixit ſcriptum eſt: Ieſus intui-
8 tus eum, dilexit eum. ¶[Dominus cuſtodit aduenas, pupillam & viduam ſuſcipiet.] Pater Marc. 10.
miſericordiarum, & deus totius conſolationis, illorum præcipue deus & dominus, pater & cuſtos ẽ, 2. Cor. 1
qui aliunde non habent ſubſidiũ. Tales vero ſunt peregrini. i. à propria terra elongati. pupilli,
.i. parentibus orbati, & viduæ. Horum ergo deus cuſtos atq; ſuſceptor eſt, propter quod ſcriptũ
eſt: Dñs facit iudicium pupillo & viduę, amatq; peregrinum. Et iterum per Moſen iubet dñs. Per- Deut 10
egrinum & aduenam non contriſtabis. Veruntamen qm̃ multos corporaliter aduenas, pupil- Exod. 22.
los, & viduas conſpicimus relinqui à deo, æternaliterq; perire. Qm̃ (teſte Apoſtolo) vidua quæ 1. Tim. 5
in delitijs viuit, viuens mortua eſt. Ideo melius eſt iſta ſpiritualiter explanari hoc modo. Dñs
cuſtodit, per grãm à ruina peccati & mortis æternæ, aduenas. i. exules à patria cœleſti, qui hoc Heb. 13
mundo velut exilio vtuntur, patriamq; cœleſtem inquirunt, ſcientes ſe hic non habere manen Hebr. 10
tem ciuitatem: pupillum. i. omnem carnalem affectum ſpernentem, qui illud euangelicum im- Matt. 23
plet. Patrem nolite vocare ſuper terram, qui veraciter dicit: Pater noſter qui es in cœlis, & vi- Matth. 6
duam. i. animam omni ſeculari ſolatio deſtitutam, & ſolũ cœleſtis ſponſi amplexibus perfrui
cupientem, ſuſcipiet in ſuam prouidentiam ſingularem ac paternalem, & vias peccatorum diſp-
det. i. peccata eorum damnabit, operationes eorum malas & delectabilea diſſipabit. Iam namq; præ
9 dictum eſt q; in illa die peribunt omnes cogitationes eorum. Et in pſalmo primo habetur: Iter pſalm. 1
impiorum peribit. ¶[Regnabit dñs] in eccleſia militanti ac triumphanti [in ſecula] q eſt,
1 deus tuus [o Sion]. i. o eccleſia ſeu anima ad deũ per fidem aut ſpẽm videns, eſt inquam deus
B tuus [in generationem & gñationem]. i. per omniũ generationũ interualla & tempa. De hoc
in præcedenti pſalmo plurima dicta ſunt, vbi habetur: Regnum tuũ regnũ oĩm ſeculorum, & do Pſal. 144.
minatio tua in omni generatione & generatione. Ecce pſalmum laudibus dei dulciter reſo-
nantem audiuimus, in quo miſericordia creatoris copioſe laudatur, in quo eius om̃ipotentia
veritas, iuſtitia, liberalitas, & beneficentia cõmemorantur. In quo docemur, in deo ſumme, fi
naliterq; confidere. Indefinenter igitur laudet anima noſtra dñm, atq; cum omni fiducia con-
uertatur in ipſum, ei inhæreat, ei confidat in proſperis & aduerſis, imo in omni euentu, loco, Iob. 13
cauſa, & tempore, dicens cum ſancto Iob: Etiam ſi occiderit me, in ipſo ſperabo. Non eñ men- Iſaiæ. 30
titur ſcriptura diuina, quæ ſperanti in deum, beatitudinem repromittit. Sicut eſt illud Iſaiæ:
Deus iudicij dominus. Beati omnes qui expectant eum.

COMMENTARIVS IN PSAL. CXLVI

¶Expoſitio tituli.

PRæponitur autem pſalmo nunc exponẽdo hic titulus, Haleluia, cuius ratio plana eſt, Pſalmus etenim præſens totaliter pertinet ad laudem diuinam, & deſcribuntur in pſalmo hoc multa magnifica opera, atq; pijſſima beneficia creatoris, propter quæ merito ſemper ac inceſſanter laudandus eſt. Ait ergo.

¶Expoſitio pſalmi.

LAudate dñm] corde deuoto ac hilari, voce ſtrenua atq; decenti, opere virtuoſo, ſeu
C vita laudabili [qm̃ bonus eſt pſalmus]. i. bona eſt laudatio dei, ſanctumq; eſt deũ
laudare, imo quid melius eo? Actus namq; ſpecificantur & dignitatem ſortiuntur
à termino ad quem, ſeu ab obiecto. Idcirco actus qui immediate tendunt in deum,
& circa ipſum directe verſantur, optimi atq; digniſſimi ſunt: quales ſunt actus latriæ, ſ. adora-
tio, laudatio, oratio dei, imo laudatio dei orationem in dignitate excellit, cum ſit actus om̃ino
cœleſtis atq; angelicus, q tunc in patria æternaliter permanebit qñ omnis ceſſabit oratio, pro- Iohan. 16
ut ſaluator loquutus eſt: In illo die non rogabitis quicquam in nomĩe meo. De ppetuitate vero
laudationis dictũ eſt ſupra: Beati qui habitant in domo tua dñe, in ſecula ſeculorum laudabũt te:
[deo noſtro ſit iucunda decoraq; laudatio]. i. ex ſpũali lætitia naſcens, & phantaſmatibus ac pſalm. 83
diſtractionibus impmixta. Debet eñ laudatio q̃ deũ laudamus eſſe iucunda, ita q; in laude dei
intime gloriemur, tanq̃ in optimo atq; iuſtiſſimo actu, prout Iſaias profitet: Gaudẽs gaudebo Iſaiæ. 61
in dño, & exultabit aĩa mea in deo meo. Quid eñ tam iuſtũ & delitioſum vt creatorẽ à creatu- Pſalm. 99
ra laudari? Vnde ſupra dictũ eſt: Seruite dño in lætitia. Præterea laudatio dei debet eſſe decora
.i. pura & immaculata, tanq̃ ex fonte ſereno ſeu corde mundo pcedens, q̃d eſſe non valet niſi
vita laudãtis fuerit virtuoſa. Non eñ eſt ſpecioſa laus in ore pctõris. Oportet etiã vt mens vo- Eccle. 15
ci cõcordet, atq; intẽta ſit ſenſui. De ijs eñ q vago & diſſoluto corde dñm laudant, ipſe p Iſaiam
teſtat: Ppl's hic labijs me honorat, cor aũt eorum longe eſt à me. Non eſt ergo laudatio deo exhibi Iſaiæ. 29
ta iucunda & decora, niſi aĩa fuerit ſpũalr læta, ſtabilis, & virtuoſa. ¶[Aedificans Ieruſalem Matt. 15
dñs] Ad literã deus freqnter reſtaurauit ciuitatẽ illam Ieruſalẽ in Iudæa. Spũalit vero eſt dñs Marc. 7
ædificans Ieruſalem. i. eccleſiã militantẽ ex viuis lapidibus, ſ. hominibus fidelibus. Ieruſalẽ vero Nehe. 2

ſupernam atq; cœleſtem deus ædificat ex angelis & ſanctis hominibus vſq; ad diem iudicij. D
Similiter animam fidelem quę tropologice appellatur Ieruſalem.i.deũ pacifice p fidem cõtem
plans,ædificat deus p virtutũ & gratiæ infuſionẽ [diſperſiones Iſraelis].i.filios Iſrael p terram
alienoꝝ diſperſos,congregabit,reducendo eos ad terram patrꝝ ſuoꝝ. Hoc deus corpraliter fe-
1.Eſdræ.2 cit qñ per Zorobabel & Ieſum filium Ioſedec ſacerdotem magnũ. per Eſdram quoq; & Nehe
Deute.12. miam filios Iſrael reduxit à captiuitate Babylonica in Iudæam. Vnde p Moſen dixit: Si reuer-
ſi fueritis ad me,vt cuſtodiatis mãdata mea,etiam ſi abducti fueritis ad extrema cœli,inde cõ-
gregabo vos,& inducam in terram quam dedi patribus veſtris. Cur ergo modo nõ congregat
o Iudæi deus diſperſiones veſtras, à captiuitate iſta longiſſima, in qua nunc p annos mille tre-
centos & quinquaginta vel circiter fuiſtis? Vtiq; niſi auerſi eſſetis ab eo auerſione grauiſſima,
nequaq̃ vos tamdiu relinqueret. Spũaliter etiam Chriſtus per ſeipſm & apoſtolos congregauit
diſperſiones Iſraelis.i.populum Iſraeliticum,per multas terras diſperſum, colligendo eos p fi-
Iohan.11. dem & charitatem in vnum ouile eccleſiæ. Propter quod dicit ab Euangeliſta: Ieſus moriturus
erat pro gente, & non tantum pro gente, ſed vt filios dei q diſperſi erant congregaret in vnũ.
Myſticus vero ſenſus eſt: diſperſiones Iſraelis.i. populum Chriſtianum deum fideliter cõtem-
plantem,p totum orbem diffuſum,congregabit nunc in militanti eccleſia,p fidem & ſpem,ac
indiuiduam charitatem: poſtmodum vero in patria per beatificam viſionem & cohabitatio-
nem æternam,prorſus dulciſſimam. ¶ [Qui ſanat] ſpũalem ſalutem præſtando [cõtritos cor 3
de].i.mente afflictos ac triſtes bona triſtitia,ſ.ex recordatione peccati,ex dilectione patriæ,ex
compaſſione fraterna [& alligat] ſpũalem applicando medicinam [contritiones].i.afflictio E
nes ſeu mala [eoꝝ] dando videlicet conſolationẽ internam, ſacramentoꝝ reparatiuam mede
lam,virtutum integritatem. Sacramenta nanq; ſunt vaſa medicinalia grãm continentia,mor
Gene.32 boſq; animæ potenter ſanantia. ¶ [Qui numerat multitudinem ſtellaꝝ] cum ſit creator ea-
rum,omnia determinate cognoſcens,quæ vtiq; ſtellæ ab hominibus p̃ multitudine nequeũt nu- 4
merari [& oĩbus eis nomina vocat].i.proprias appellatiões tribuit & imponit. Nomen eñ
imponitur à proprietate rei. Sicut igitur omnium ſtellaꝝ v̓tutes ac proprietates diſtinctiſſime
atq; pleniſſime deus cognoſcit,ſic ſingulis aptiſſima nomina tribuit. Spũaliter vero,ſtellę ſunt
Dan.12. Phil,2. homines virtuoſi & docti,q verbo,vita & fama alijs lucent. Qui (ſicut à Daniele dicitur) fulge-
bunt quaſi ſtellæ in perpetuas æternitates. Quibus dicit Apoſtolus: Sitis ſine querela, ſimplii-
ces filij dei, in medio nationis prauæ atq; peruerſæ: inter quos lucetis ſicut luminaria mundi,
Matth.5 verbum vitæ continentes. Talibus Chriſtus ait: Vos eſtis lux mundi. Harum igitur ſtellarum
multitudinẽ numerat deus,qm̃ ſibi ſoli cognitus eſt numerus electorum in ſuperna felicitate io
Iohan 13 candus. Ideo Chriſtus, Ego (inquit) ſcio quos elegerim: & omnibus eis nomina vocat.i.ſingu
Exod.33. los eoꝝ per approbationem diſtinctę cognoſcit, ſicut ad Moſen ait: Teipſum noui ex nomi-
Lucæ.10 ne. Scripta quippe ſunt nomĩa eorum in libro vitæ vitæ. Vnde apoſt. ad Timot. dicit: Firmum
2.Timo.2 fundamẽtum dei ſtat,habens ſignaculum hoc: Cognouit dñs qui ſunt eius. Deniq; Chriſtus tã
Iohan,10. quam paſtor bonus cognoſcit oues ſuas, & proprias oues vocat nominatim. ¶ [Magnus] i- 5
mo immenſus eſt [dñs nr̃] vniuerſoꝝ creator ac princeps [& magna virtus].i.potentia [eius.] F
Ipſe enim eſt ſua virtus. Ideo ſicut ipſe immenſus eſt, ſic virtus eius eſt immenſa. Propter q̃d
non poteſt in tot & tanta, quin poſſit in infinities plura atq; maiora [& ſapientiæ eius non eſt
numerus].i.finis,cũ ſit infinita,ineffabilis,& incomprehenſibilis,ſicut diuina eſſentia,cum qua
ſubſtantialiter idẽ ẽ, nec ſolum ſapientia mentis diuinæ q̃ ſe cognoſcit, immenſa eſt, ſed ſapiẽ 6
eius qua alia noſcit,non eſt numerus. Deus nanq; cognoſcit actualiter infinita. ¶ [Suſcipi
ens].i.pie cuſtodiens, clementer exaudiens,paternaliterq; conſeruans & regens,[manſuetos]
Iudith.9 .i.homines mites qui iram extinguunt [dñs] Tales enim (teſte ſcriptura) multum complacent
Eccle.3. Eccls.7 deo. Propter quod ſcriptum eſt: Fili in manſuetudine opera tua perfice, & ſuper omnem homi
num gloriam diligeris. Sicut autem (teſte Salomone) ira in ſinu ſtulti, ſic manſuetudo in ſinu
ſapientis requieſcit [humilians autem].i.deprimens [peccatores] in vitijs permanentes, [vſq;
ad terram.] .i.vſq; ad ima, puta infernum,qui in medio terræ creditur ſituatus. Cum enim
Iob.24. peccatores contra deum intumeſcant,eiuſq; præcepta implere non curent,iuxta illud, Ipſi fue-
Matth,25 runt rebelles lumini,iuſtum eſt vt vſq; ad infima humilientur à deo,qui dicturus eſt eis: Ite male
dicti in ignem æternum. ¶ [Præcinite dño in confeſſione] duplici.ſ.laudis diuinæ & pro 7
priæ culpæ. Et quia peccator idoneus nõ eſt deum laudare,idcirco p̃cinite.i. primo canite dño
in confeſſione propriæ culpæ,qm̃ in confeſſione hac omnia lauantur, & iuſtus in principio ac
Prou.18 cuſator eſt ſui. Sicq; purgati præcinite dño in confeſſione laudis diuinæ,eum in omnibus p ſa-
cra verba laudando [pſallite deo noſtro].i.deũ laudate [in cithara] ſpũali & figurata,videlicet
in operatione bona atq; morali. Non eñ ſine laude opis ſufficit laus ſermõis. ¶ [Qui operit
cœlum

A cœlum nubibus]q̃tum ad noſtrum aſpectum. Deus eñ eleuat nubes de terra in aerem, ſicque
inter cœlum & noſtrum aſpectum poſitæ nubes operiunt illud nobis, ne ipſum in ſua diapho
neitate ſeu puritate videre poſſimus. Non tñ operiunt totum cœlum, cũ ſint incomparabiliter Gen. 2.
co minores[& parat terræ pluuiam]emittẽdo aquam de nubibus ad terram irrigandã. ¶[Qui
9 producit in montibus fœnum] ad ſuſtentationem iumentorum[& herbam]multiplicem[ſer
uituti hoim].i. ad hoc vt hoim vtilitati deſeruiat. Maximã eñ virtutẽ herbis impreſſit ad ſola-
tium atq; ſubſidium hominum. Vnde in Ecc'o habetur: Altiſſimus de terra creauit medicinã. Eccl. 18
10 ¶[Qui dat iumentis].i. animalibus homini miniſtrantibus in vita humana, ſicut ſunt equi, bo
nes, muli, vaccæ[eſcam ipſorum]prouidet eñ eis de neceſſarijs vitæ, put ſaluator ait: Pater cœ Matth. 6
leſtis paſcit volatilia cœli[& pullis coruorum inuocantibus eum] Non per aliquam cognitio
nem dei, ſed per naturalem appetitum quo appetunt cibum quem non niſi deo concedente p-
cipere valent, pp q̃d in lib. Iob inducit: Quis præparat coruo eſcam, qñ pulli eius clamãt ad de- Iob. 38.
um vagientes, eo quod non habeant cibos? Speciali autem modo prouidet deus pullis coruo-
rum. Nam (vt ait Iſidorus) corui pullos ſuos non alunt, donec plumis nigreſcant: tunc enim
recognoſcunt eos eſſe ſuos. Anteq̃ autẽm nigreſcunt, nutriri dicuntur rore cœleſti, ſeu muſcis
quibuſdam circa eorum ora volantibus, q̃s hiando facile glutiũt. Spiritualiter vero deus ope-
rit cœlum nubibus.i. ſacram ſcripturam verborum ac figurarum obſcuritatibus, vt veritas oc
cultetur indignis. Exercitatis vero ſit occaſio fructoſæ inquiſitionis, & de his nubibus parat ter
ræ.i. eccleſiæ in terra peregrinanti, pluuiam ſpiritualis doctrinæ, per hoc quod corda doctoꝝ il
B luminat ad exponendum ſacram ſcripturã pro informatione eccleſiæ. Qui producit in monti
bus.i. in altis & magnis hominibus, ad Chrm humiliter conuerſis, fœnũ.i. ſpũalis vitę ac docu
menti fructũ, producit in his montibus, & herbam.i. ſpiritualia medicamenta, vic; recta conſi
lia, ſeruituti hoim.i. vt talia charitatiue miniſtrent proximis ſuis indigentibus. Qui dat iumen
tis.i. hominibus adhuc rudibus atq; carnalibus, eſcam ipſorum.i. ſpiritualem doctrinam ſeu
gratiam eis proportionatam, quemadmodũ apl's dicit: Ego, fratres, non potui vobis loqui q̃ſi 1. Cor. 3.
ſpũalibus, ſed quaſi carnalibus, quaſi paruulis in Chriſto lac dedi, non eſcam. Deus eñ vnicui-
q; dat ſcd'm propriam virtutẽ, & pullis coruoꝝ.i. filijs idololatraꝝ, vic; gentibus conuerſis, in Matth. 25
11 uocantibus eum, in fide & charitate pro ſpirituali profectu ſeu alimẽto. ¶[Non in fortitudine
equi voluntatẽ habebit].i. deo placitũ non eſt in robore eq aut equitis, ſicut prædictũ eſt: Fal- Pſalm. 32
lax equus ad ſalutem[nec in tibijs viri bñplacitũ erit ei]non in bona diſpoſitione naturalis for
mationis corporis hũani, non in hoie ad gradiendũ, bellandũq; forti, ſeu curioſe ornato com-
placet deo, quaſi pp iſta victoriam tribuat vel ſalutẽ. Vnde ait: Non glorietur fortis in fortitu-
dine ſua. Et iterum: Peribit fuga à veloce, & fortis non ſaluabit animam ſuam. Non autẽ ſunt Ierem. 9. Amos. 2.
hæc ſic intelligenda quaſi equus aut homo, ſeu alia creatura q̃tum ad ſua naturalia deo diſpli- Pſal. 103
ceat, cũ dictum ſit: Lætabitur dñs in operibus ſuis. Et in li. Sapię: Diligis oia q̃ ſunt, & nihil odi Sapien. 11
ſti eorum quæ feciſti. Sed ideo dr̃ deus non habere beneplacitũ aut voluntatem in iſtis, qa pp ea
12 neminem ſpiritualiter ſaluat, nec q̃tum ad vitam æternam acceptat. Sed hoc modo. ¶[Bñpla-
C citum eſt dño ſuper timentes eũ]filiali & caſto timore[& in eis q ſperant ſuper mia eius]nõ in
proprijs meritis, viribus, diuitijs, aut ſimili aliquo, q cum fecerint omnia q̃ pręcepta ſunt eis, di
cunt: Serui inutiles ſumus, quod debuimus facere fecimus. Pſalmum hunc occulta virtute atq;
ingenti dulcedine plenum, decet nos mente pura & intenta proferre, vt ſit noſtra laudatio iu- Luc. 17
cunda, itemq; decora, & vt à deo iugiter ſuſcipi mereamur, mãſueti eſſe curemus, ſicut & Chrs
nos admonet: Diſcite à me quia mitis ſum & humilis corde. Matth. 11

¶COMMENTARIVS IN PSAL. CXLVII.

¶Expoſitio Tituli.

HAbet Pſalmus nunc declarãdus pro titulo: Haleluia Aggæi & Zachariæ: In aliquibus tñ bibliјs nõ ponitur niſi Haleluia. Quid autem Haleluia ſignificet, ſæpe prædictum eſt. Additur autem Aggæi & Zachariæ, qm̃ pſalmus iſte loquitur de cœleſti Irl'm, cuius figura erat Ieruſalem illa terrena, de cuius reædificatione prophetauerunt Zacharias & Aggæus. Alloquẽs ergo propheta eccleſiam triumphantẽ, q̃ appellatur Ieruſalem propter pleniſſimæ pacis abundantiam, & Sion propter dei clariſſimam ſpeculationem (Ieruſalem enim viſio pacis, Sion vero ſpeculatio interpretatur) ait. Zach. 8. Aggæi 1.

¶Expoſitio Pſalmi

1 LAuda Ieruſalem dominum]quem facie ad faciem feliciſſime cõtemplaris[lauda de 1 Cor. 13.
um tuum]quem perfectiſſime colis, & intime diligis, o[Sion].i. eccleſia triumphãs.
2 ¶[Quoniam conſortauit ſeras portarum tuarum] Portæ & ſeræ cœleſtis Ieruſalem
non ſunt corporaliter intelligẽdæ, ſed admiſſio q̃ aliquis electus admittitur ad con-

ſortium beatorum, ingrediendo regnum cœlorum, accipi poteſt & dici porta cœleſtis Ieruſa- D
lem. Sera vero intelligi poteſt confirmatio beatorum in deo. Itaq; confirmauit ſeras portarũ
euacum .i. confirmationes ciuium tuorũ in ſe fecit immobiles & ſecuras, ita q nulla culpa, nul
la miſeria, nullus aduerſarius pōt irrumpere. Immobilr ergo cōiuncti ſunt deo oēs beati in pa-
tria. Metaphorice itaq; dicunt diuinitus cōfirmatæ ſeræ portarũ cœleſtis Irl̃m, qm̃ ſicut ciuitas
huius mundi, dũ fuerit fortib⁹ ſeris clauſa, ſecura eſt, nec valet hoſtis intrare, nec ciues exire: ſic
cœleſtis Ieruſalē oino ſecuriſſima eſt, q̃ ſicut reprobi nequeunt ingredi, ita beati nec volunt, nec
valent, hanc egredi, benedictionem amittendo [benedixit]. i. oim ſpũalium deliciarũ, cœleſtiũ-
q; bonorũ munera contulit [filijs tuis] .i. vniuerſis beatis habitantibus [in te] Quemadmodũ
autem viatores fideles dicuntur filij eccleſiæ militantis, ſic cōphenſores beati dicũtur filij ec
cleſiæ triumphantis. ¶ [Qui poſuit fines tuos pacem] .i. pacificos, ita quod muros & terminos 3
tuos nullus valet turbare aut circũuallare, ſed poſuit fines tuos pacē in tm̃, vt pax ſit finis tuus
Luc. 1 Veruntñ cũ in Euan. dr̃: Regni eius non erit finis, mirũ videtur quomodo cœleſtis Irl̃m (de qua
Matth. 6 quotidie dicimus: Pater adueniat regnum tuum) finis habere dicatur? Et reſpondendũ quod
regni Chriſti ſeu cœleſtis Irl̃m non eſt finis durationis. Habet tñ ſuæ finem eſſentiæ atq; virtu
tis. Per fines vero hoc loco non oportet corporeos intelligere terminos ciuitatis ſupnæ, ſed in-
terioris, ſpiritualeſq; fines ſingulorum ſanctorũ in patria loquendo de finibus conſumātibus
ſeu perficientibus, non de finibus conſumentibus. Finis ſũt conſumans cuiuſlibet beatorũ eſt
viſio dei p ſpeciē. Hũc vero finē poſuit deus in q̃libet cōphēſore pacē .i. tā ſecurũ & interminabi
lē, vt aptius nuncupet tranqllitas ſeu pax q̃ pacificus & tranqllus. Vel poſuit fines tuos pacem E
ita quod pax eſt finis oim filiorũ tuorũ, qm̃ pacē finaliter appetunt, non quod pax ſit eſſentialit̃
vltimus finis ſanctorũ, ſed proxima q̃dam diſpoſitio ad vltimũ finem. Huic q̃q; Irl̃m dñs p Iſa
Iſaiæ. 60. iā ait: Ponam viſitationem tuam pacem, & ppoſitos tuos iuſtitiam [& adipe frumenti] i. beata
fruitione diuinitatis [ſatiat te] replens in bonis deſiderium tuum. Ipſa nāq; ſupereſſentialis di-
Pſal. 102 uinitas cibus eſt oim beatorũ, cuius viſio ſiue fruitio merito dr̃ adeps frumenti .i. dulcis refectio
panis æterni. Hæc refectio atq; ſocietas eſt eſſentiale pmium beatorũ, quo tam plene ditātur,
vt plus neq̃ant deſiderare. ¶ [Qui emittit eloquium ſuũ terræ] .i. legē diuinā, ſacram ſcripturā, 4
reuelationes cœleſtes annũciat hoibus per angelos ſctōs, q oēs ſunt adminiſtratorij ſpũs in mi
Hebr. 1. niſterium miſſi, ſecundum Apoſtolum, per quos reuelationes diuinæ deferuntur ad nos ſecun
Actu. 7. dum Dionyſium. Vnde Stephanus ait Iudæis: Accepiſtis legem in diſpoſitione angelorum. E-
Act. 10. miſit quoq; deus eloquium ſuum terræ, mittendo filium ſuum in mundum, annũcians pacem
per Ieſum, & per eum euangelicam legem hominibus donans ac prædicans, [velociter currit
ſermo eius] .i. prædicatio verbi cœleſtis, ſeu annunciatio euangelicæ legis, cito atq; celeriter p
mundum diffuſa eſt, & hominibus patefacta per apoſtolos ac apoſtolicos viros: In omnem
Pſalm. 18 enim terram exiuit ſonus eorum. Emiſit plane Chriſtus eloquium ſuum terræ, dicēdo apoſto
Mar. 16. lis: Euntes in mundum vniuerſum, prædicate euangelium omni creaturæ. Velociter vero cu-
Actu. 1. currit ſermo eius, quando apoſtoli exequebantur, & impleuerunt, quod Chriſtus eis prędixit:
Eritis mihi teſtes in Ieruſalem & in omni Iudæa & Samaria, & vſq; ad vltimum terræ. ¶ [Qui 5
dat niuem ſicut lanam, nebulam ſicut cinerem ſpargit.] Impreſſiones eñ meteorologicæ prin- F
cipaliter fiunt à deo, tanquam à prima cauſa, & ſic ipſe dat niuem ſicut lanam, quoniam cadit
per modum paruarum partium lanæ. Nebulam ſicut cinerem ſpargit, videlicet per partes mi-
nutas, & per modum cineris coloratas. ¶ [Mittit cryſtallum ſuam] quæ eſt glacies fortiſſime in
durata [ſicut buccellas] .i. per modum fruſtorum candidi panis, [ante faciem frigoris eius quis 6
ſuſtinebit?] .i. quis ferre poterit præſentiam frigoris à deo cauſati, ſi vellet deus illud intēdere?
quaſi dicat, nemo. Quædam enim loca inhabitabilia ſunt pter frigiditatis exceſſum. ¶ [Emit-
tet] deus [verbum ſuum] .i. præceptum ſeu voluntatis ſuæ effectum, puta calorem ſeu ſimile a- 7
liquid [& liqueſaciet ea] id eſt, cryſtallum, ſeu glaciem mollificabit [flabit ſpiritus eius & fluent
aquæ,] quæ prius ſtabant cōgelatæ. Poteſt autem per ſpiritum intelligi ventus glaciem reſol-
uens, vel ipſa dei voluntas, ſeu ſpiritus ſanctus, quo flante, id eſt, virtutem ſuam exercente, flu-
unt aquæ quæ erant ſolidatæ per frigus. Hæc ad literam plana ſunt. Porro ſpiritualem in-
telligentiam aſſequendo, dat deus niuem ſicut lanam, dum peccatorem vitiorum frigore in-
duratum ad pietatem, pœnitentiamque conuertit, vt ſit mollis & capax gratiæ dei, qui fuerat
durus & frigidus: nebulam, id eſt, vitioſam conſuetudinem, ſeu vitiorum accumulationem, ſi-
cut cinerem ſpargit .i. per gratiam diſſipat, dando compunctiōem & confeſſionem, omnia ma
la expellentem. Mittit ad obedientiam & incorporationem eccleſiæ, cryſtallum ſuam, id eſt,
peccatores quoſdam obſtinatos, quos interdum clementiſſime reſpicit, ſicut buccellas, id eſt, ſic
mittit eos vt incorporentur eccleſiæ per fidem & charitatem, atque vt alios nutriant verbo
doctrinæ

doctrinæ cœleſtis ante faciem frigoris eius quis ſuſtinebit?.i.quis pati valebit vltionem diui-
A næ iuſtitiæ,qua in præſenti & futuro peccata vlciſcitur,non ſolum infligendo pœnam ſenſus
ſed etiam pœnam damni,indurando,videlicet ſeu infrigidãdo corda reproborum ſaltem per
miſſiue per gratiæ ſubtractionem? ¶[Qui annunciat verbum ſuum Iacob]Multa enim futura
reuelauit deus per ſpiritum prophetiæ Iacob patriarchæ,vt patet in Geneſi vbi ait:Congrega Gene. 49.
mini vt annunciem vobis quę ventura ſunt nouiſſimis diebus:t illicq; de Chriſto copioſe & eui
denter prophetat.Annunciat etiam[iuſtitias].i.decem præcepta moralia [& iudicia ſua].i.pꝛę
cepta iudicialia[Iſrael].i.populo Iſraelitico. ¶[Non fecit]deus[taliter]i.tã gratioſe & pie[om-
ni nationi].i.cæteris gentibus[& iudicia ſua].i.veteris legis præcepta[non manifeſtauit eis]ſi Luce. 1
cut populo Iudæorum.Quoniam enim deus incarnari elegit ex ſemine Iacob,idcirco tam ipſi
quam filijs eius,& maxime tribui Iudæ ſpecialem gratiam præſtitit,conuertendo eos ad vnius
veri dei cultum,& Chriſti expectationem. Decuit nanq; populum illum,de quo naſciturus
fuerat Chriſtus,ab alijs populis diuidi,& ſingulari ſanctitate ornari.Propter quod Moſes:Te Deu. 7. 14.
(inquit)elegit dominus,vt ſis ei populus peculiaris de cunctis populis qui ſunt ſuper terram.
Et Apoſtolus:Quid amplius eſt Iudæo?multum per omnem modum. Primo quidem,quoni Roma. 3
am credita ſunt illis eloquia dei. Nunc vero quoniam Chriſtum quem expectant præſentem,
ſpreuerunt,nec in eum hucuſq; credere voluerunt,propterea iſta nunc nõ eis,ſed populo Chri
ſtiano conueniunt,vt ſit ſenſus:Qui annunciat verbum ſuum.i.prædicationem euangelij,ſeu
Chriſtum filium ſuum,Iacob.i.populo Chriſtiano,vitia ſupplantanti,iuſtitias & iudicia ſua,
B .i.præcepta atq; conſilia in noua lege contenta,Iſrael.i.eidem populo cœleſtia contemplanti.
Non fecit taliter omni nationi,videlicet Sarracænis,Tartaris,Iudæis nũc excæcatis,& iudicia
ſua.i.ea quæ ipſe iudicat eſſe iuſta,non manifeſtauit eis,illuminando corda eorum interius,q̃-
uis forte exterius audierunt.Vnde Paulus ait quibuſdam:Tempora prioris ignorantiæ deſpi Act. 17.
ciens deus,nunc annuntiat vt omnes vbiq; pœnitentiam agant.Denique quidam exponunt
hunc pſalmũ de eccleſia militanti,quæ dicitur Ieruſalem & Sion,propter cauſas vbertim præ-
habitas.Hanc ergo in primo verſiculo excitat vt dominum laudet,cuius rationem annectit.
Quoniam confortauit ſeras portarum tuarum. Portæ eccleſiæ ſunt virtutes,præſertim fides,
ſpes,charitas,quibus intratur ad deum.Seræ autem portarum iſtarum dici poſſunt ſacramen
ta ſeu dona ſancti ſpiritus,quę per virtutes muniuntur.Has igitur ſeras confortauit dominus
dando ſacramentis efficaciam ſanctificandi,virtute dominicæ paſſionis vſq; ad finem mun-
di.Poſſumus quoq; per portas eccleſiæ intelligere ſacramenta,per ſeras vero portarum,virtu
tes ſacramentorum,benedixit filijs tuis.i.fidelibus,in te.i.in eccleſiaſtica vnitate perſeueran-
tibus,dando eis munera gratiarũ.Qui poſuit fines tuos pacem.i.particulares eccleſias fecit pa
cificas.Chriſtus enim annunciauit,annunciariq; iuſſit pacem hominibus.Vnde in Mich.habe Mich. 5
tur:Pax erit in terra noſtra cum venerit.Et Chriſto nato angeli cecinerũt:Gloria in altiſſimis Luce. 2
deo,& in terra pax hominibus bonæ voluntatis.Et adipe frumenti.i.corpore Chriſti,quod in
pane de frumento facto conſecratur,ſatiat te,ſpirituali ſacietate.Quemadmodum Chriſtus te
ſtatur:Caro mea vere eſt cibus,qui manducat meam carnem in me manet & ego in eo.Item- Iohan. 6.
C q;:Qui manducat hunc panem viuet in æternum.Cætera exponuntur ſicut nunc patuit.Qui Mat. 26
dam vero exponunt pſalmum iſtum de illa terrena vrbe Ieruſalem & Sion:ſed expoſitio hæc
non videtur fructuoſa neq; conueniens.Propter quod eam non proſequor.Veruntamen ſi in
Hebræo,vel tranſlatione Hieronymi iuxta Hebræum,haberet hic pſalmus titulum illum,quẽ
habet in aliquibus biblijs noſtris,videlicet Halelui a Aggæi & Zachariæ,tunc literaliter pſal-
mus præſens loqueretur illa terrena,de cuius reædificatione vaticinabantur prædicti prophe-
tæ,Sed in Hebræo Pſalmus iſte ſine titulo eſt.Ecce Pſalmum omnino iucundum ac eleuatum
audiuimus,qui mentes noſtras ad cœleſtia dirigit,in quo eccleſia militans ſeu quilibet fidelis
eccleſiam triumphantem ad creatoris ac beatificatoris ſui laudem inuitat,nõ quod illa noſtra
indigeat admonitione,ſed vt nos ei congratularemur,eius beatitudinem cõtemplemur,& adi
piſci conemur.Dum igitur Pſalmi huius primũ verſum proferimus,cor noſtrum ad ſupercœ-
leſtia palatij gaudia erigamus,cœleſtem Ieruſalem oculis fidei circumſpiciamus,ad eius beati-
tudinem ſuſpiremus,ob cuius amorẽ vniuerſa ſenſibilia atq; carnalia aſpernari debemus.Co-
gitemus vt poſſumus quanta ſit beatorum felicitas,quorum ciuitas ita munita eſt,vt nihil ad-
uerſi in eam poſſit incurrere,nullum periculum propinquare,cuius ciues æterna & inceſſanti
benedictione replentur,cuius fines ſunt pax,ita vt inæſtimabili ſecuritate de ſua perpetua
confirmatione lætentur omnes beati qui ſummi boni beatifica fruitione æternaliter ſatian-
tur,æternæ pacis ſuauiſſimo guſtu paſcũtur,atq; in ſui creatoris amplexibus,inuariabiliter re-
quieſcunt.

COMMENTARIVS IN PSALMVM CXLVIII. D

¶Expoſitio tituli.

TItulus demum Pſalmi iam exponendi eſt:Haleluia. In aliquibus tamen biblijs additr Ag
gæi & Zachariæ,propter cauſam in præcedenti articulo introductã. Eſt autem hic pſal
mus cœleſti dulcedine atq; deifica iucunditate repletus,in quo ardentiſſimus dei amator zelo
diuini honoris ſuccenſus,vniuerſa creata ad oĩpotentis exhortatur præconiũ creatoris,& ait.

¶Expoſitio Pſalmi

LAudate dñm de cœlis,laudate eũ in excelſis]Iſte verſiculus dupliciter explanaẽ. Pri 1
mo,vt ſit inuitatio omnium creaturarum ad laudem diuinã,eritq; ſenſus:Laudate
dñm de cœlis,hoc eſt,dñm cœleſtem in cœlis habitantem,o cuncta creata:Laudate
eum in excelſis.i.in altis exiſtentem,in ſublimibus demorantem, vic; in mentibus
contemplatiuis ac puris,in thronis cœleſtibus,ſummiſq; cœlis. Secundo exponitur,vt ſit inui
tatio excellentiũ creaturaꝝ ad laudandum deũ,vt ſit ſenſus: Laudate dñm de cœlis,hoc ẽ,vos
qui eſtis in cœlis,vic; creaturæ ſuperiores atq; cœleſtes,laudate eum in excelſis.i. vos qui eſtis
in magnis dignitatibus,in excelſis ordinibus cõſtituti. Vel:laudate eum in excelſis,hoc eſt,ma
gnis perfectionibus,ſummiſq; laudibus,aſcribendo ei prædicata non parua aut mediocrĩ ma
gna,ſed omnio excelſa. Duplicĩ aũt laudaẽ deꝰ ſublimis & bñdictus ab intellectu creato. Prio
in ſeipſo attribuendo,vic; ei ſublimia attributa eius increatam perfectionem deſignãtia, ſicut
dum dicimus:Deus æternus,immenſus,omnipotens,felix,iuſtus,miſericors. Secundo,comme
Gene.1 merando opera eius,& in illis ipſum opificem collaudando,ſicut dum dicimus: Tu creaſti cœ E
Nehem.9. lum & terram,& omnem ornatum eorum. ¶Laudate eum omñes angeli eius,laudate eum oẽs 2
virtutes eius]Nomen angeloꝝ,& nomen virtutum interdum ponuntur pro ſpecialibus cho
ris ſiue ordinibus ſpiritualium ſubſtantiaꝝ,q̃s Dion. communiter nominat ſupermundanos
animos,deiformes intellectus,cœleſtes eſſentias,quaꝝ ſunt tres hierarchiæ,& ordines nouem.
Sed hoc loco angeli & virtutes non accipiuntur pro ſpecialibus ordinibus,imo vtrumq; ipſo
rum ſignificat oẽs prædictas ſpirituales ſubſtantias. Omnes enim appellatæ ſunt angeli,quo
Hebr.1. niam omnes ſunt aliquo modo adminiſtratorij ſpiritus in miniſterium miſſi ꝑpter electos eo
modo quo Dion. docet. Oẽs quoq; dicuntur virtutes,eo quod ſint fortes & viriles atq; idoneę
ad exequendas omnes operationes diuinas eis diuinitus præſtitas. Hos ergo angelos & vir
tutes,cuſtodes & dominos noſtros alloquimur,inuitantes eos ad dei præconium, nõ quaſi in
digeant,aut torpentes ſeu laſſi fieri queant in laude altiſſimi:ſed quaſi congratulantes eis vt di
ctum eſt plenius in ꝓcedenti articulo. Sic enim loquimur operanti quod nobis placet,Age age
Porro nequaquã debemus iſta ſine attentione diligenti proferre,ſed triumphãtis eccleſiæ ciues
ac regem corde ſereno aſpicere,cogitando q̃ hilariter,indeſinenter,ac ſpecioſe deum collaudẽt
Iſaie.6. omnes ſancti angeli. Quemadmodũ apud Iſa. Inducitur:Clamabat alter ad alterum:Sanctus
ſanctus,ſanctus dñs deus exercituum,plena eſt omñis terra gloria eius. Vnde dñs ait ad ſanctũ
Iob.38. Iob:Vbi eras cũ me laudarent aſtra matutina,& iubilarent omnes filij dei? ¶Laudate eũ ſol &
luna,laudate eum omnes ſtellæ]vic; aſtra fixa & planetæ[& lumen]ſenſibile & inſenſibile,na 3 F
turale & ſupernaturale. Si autem poneremus corpora cœleſtia animata ſicut poſuerũt ſummi
philoſophi.ſ. Ariſtoteles,Plato,Socrates,Auicenna,& ſequaces eoꝝ, q̃s etiã Iudæoꝝ pręcipui
theologi atq; philoſophi.ſ.Rabbi Moſes,& Dauid autor libri de cauſis,multiq; alij ſunt ſecuti
quibus Chriſtianorum quoq; doctorum aliqui conſenſerunt,vic; Origenes,ſicut beatus Tho
mas in prima parte teſtatur. Ipſe quoq; ſanctus,ſublimis & glorioſus. Hieronymus idem ſen
Eccle.1 tire videtur,exponens illud Eccleſiaſtes:Luſtrans vniuerſa in circuitu pergit ſpiritus. Si(in
quam)taliter poneremus,poſſemus corpora cœleſtia,vic; orbes & aſtra, ſolem ac lunam inui
tare ad laudem dei,quemadmodum angelos. Quamuis Auguſtinus ſuper Geneſim & in En
chiridio ſub dubio relinquat,an corpora iſta ſint animata. Nõ autem relinquit ſub dubio, qn
ſi animata eſſent,pertinerent vtiq; ad ſocietatem angelorum. Si vero amplius complacet opi
nio ſancti Baſilij & Damaſceni,dicẽtium,quod corpora cœleſtia ſunt inanimata, quod etiam
cõmunius æſtimatur,tunc inuitanẽ ad laudem dei eo modo quo cætera inanimata & irratio
nalia. Generalis etenĩ modus quo omnis creatura deũ laudat eſt quod eius bonitatem,ſapiam,
atq; potentiam rep̃ſentat,eiuſq; volũtati obedit,agendo & patiendo q̃d ipſe præfixit. Laudãt
igitur ſol & luna,ſtellæ & lumen dñm,qm̃ ſuo decore,dignitate atq; poteſtate inducunt intelle
ctuales creaturas ad laudem ac admiratiõem creatoris. Et item qa à ſuo officio atq; obſequio
non recedunt,ipſorum motus & ſeruitiũ laus dei eſt. ¶Laudate eum cœli cœlorum]hoc ẽ,cœ 4
li maiores & principaliores,vic; cœli qui ſunt ſupra ſeptem cœlos planetarum. Vel,per cœlos
cœloꝝ deſignat cœlum empyreũ:ponitq; plurale ꝑ ſingulari,quia ſecundum Chryſoſtomum
hoc

A hoc nomen cœlum in hebræo caret numero ſingulari. Vnde & alibi ſcriptura ſingulariter ex-
primit cœli cœlorum, iuxta illud Nehemiæ: Tu domine feciſti cœlum cœlorum, & omnem ex Nehem. 9.
ercitum eorum[& aquæ quæ ſuper cœlos ſunt laudent nomẽ domini]Quid per aquas has in-
telligendum ſit, diuerſimode aſſignant doctores. Antiqui enim doctores præter Auguſtinum
dicunt ſupra firmamentum ſeu cœlum ſtellarum eſſe veras aquas, quas Beda aſſerit glaciali ſo
liditate, ſupra firmamentum per modum cryſtalli eſſe ſuſpenſas, & ita eſſent eiuſdem naturæ
cum aqua elementari. Moderni vero doctores, Auguſtinum ſequentes, communiter dicũt, ne
quaquam eſſe aquas veras ſupra cœlos, ſed per aquas has intelligendam eſſe nonam ſphæram
mobilem, quæ dicitur cœlum cryſtallinum ſeu aqueum, nõ quod ſit de natura aquæ, ſed quia
cum aqua conuenit in diſphoneitate, quemadmodum cœlum empyreum dicitur igneum, nõ
quaſi de natura ignis exiſtens, ſed tanquam cum igne in luciditate ſeu claritate conueniẽs. Ve
runtamen, ſecundum Thomam ſuper ſecundum Sententiarum, cœlum empyreum nõ dicitur
ideo lucidum quod ſenſibiles radios fundat, cum non ſit compactum (Talis nanq; luciditatis
cauſa eſt congregatio ſeu compactio partium diſphoni, vt dicunt, Auicenna & Auerruis, pro
pter quod ignis in propria ſphæra non lucet) ſed dicitur lucidum, quoniam naturam lucis ha-
bet in ſe cum ſit maxime formale. Ad nonam ſphæram ſeu cœlum aqueum reducunt aſtrolo-
gi motum cœli ſtellati ab occidente in orientem. Ponũt autem quidam eorum & decimam
ſphæram mobilem, quam dicunt eſſe cauſam diurni motus firmamenti ſeu cœli ſtellati ab ori
5 ente in occidentem. Conſequenter ponitur ratio cur omnia deum teneantur laudare. ¶[Quia Pſalm 32.
B ipſe dixit]. i. intellectualiter intra ſe protulit, practico intellectu vt crearentur[& facta ſunt]ex
nihilo[ipſe mandauit]. i. per voluntatem imperialiter iuſſit[& creata ſunt]Vocat enim ea quæ Roman 4
non ſunt tanquam ſint. Vnde in Gene. habetur: Dixit deus: Fiat lux, fiat firmamentum: & ita Gene. 1
oia dicendo creata ſunt. Deus quippe eſt cauſa rerũ per intellectum, iuxta illud: Omnia in ſa- Pſal. 103
pientia feciſti. Et per voluntatem, quemadmodum dictum eſt: Omnia quæcunq; voluit domi Pſal. 134
nus fecit. ¶[Statuit]. i. firmiter collocauit, [ea]iã prædicta, videlicet angelos, virtutes, ſolem, lu-
6 nam, ſtellas, lumen, cœlos cœlorum, & aquas quæ ſuper cœlos ſunt[in ſeculum ſeculi]. i. perpe
tuo. Dedit enim eis incorruptibile eſſe, quamuis cœli & luminaria quantum ad formam acci-
dentalem mutanda atq; in melius commutanda credantur, [præceptum poſuit]. i. certam le-
gem operandi eis præfixit[& non præteribit]. i. præceptum iſtud non deſinet. Vnde Hieron.
ait: Præceptum poſuit ſoli vt luceret per diem, & ecce per tantos annos nunq̃ ꝑceptũ eius præ-
teriuit. Lunæ præceptũ poſuit, vt per triginta dies creſcat & decreſcat, nunquã curſus eius mu-
tatur. Mari ꝑceptũ poſuit vt littora ſua non egrediat. Venit oceanus tumens fluctibꝰ, & ipſe re
dit & præceptum obſeruat. Grandis hominis honor, & grandis miſeria, ſol tibi currit, & ele-
menta tibi ſeruiunt, & tu ignoras creatorem tuum. Totus mundus deo ſeruit, & præcepti eius
meminit, ſolus homo illud contemnit aut negligit. O infelix hominum genus, deſcendit
ad te deus, quoniam tu ad cœlum non vis aſcendere, non tibi ſufficit, quod ipſum non ſuſcipis
7 ſed crucifigis, blaſphemas, flagellas, nec tamen pœnitentiam agis. ¶[Laudate dominum]vni
uerſorum[de terra]. i. o terrena & inferiora, videlicet[dracones]. i. ſerpentes ſquamoſi & ma
C gni, qui habitant in cauernis ſeu ſpeluncis aquoſis, in temperamentum ſui naturalis caloris, q̃
non repunt in terra, ſed volant in aere, & cætera animantia terræ in quantitate excedunt. Alii
qui per dracones intelligunt cete grandia. Quoniam in Geneſi vbi nos habemus: Creauit de- Gene. 1
us cete grãdia, in Hebræo dicitur, dracones magnos[& omnes abyſſi]i. particularia, profunda
8 q; maris, ſeu profunda loca oceani, in quibus habitant cete. ¶[Ignis]. i. elementum ſupremum
[grando, nix, glacies, ſpiritus procellarum]. i. venti tempeſtuoſi, concitantes procellas in mari
[quæ faciunt verbum eius]. i. diuino præcepto obediunt, idq; operãtur, ad quod diuinitus or-
dinantur. ¶[Montes & omnes colles]. i. magni & parui montes, [ligna fructifera] habentia ſe-
9 mentem generis ſui in ſeipſis[& omnes cedri,]quæ ſunt arbores altę. ¶[Beſtiæ]ſylueſtres atq;
10 indomitæ[& vniuerſa pecora]domeſtica[ſerpentes]. i. animalia repentia[& volucres penna-
tæ]omnia hæc laudent deum, vnumquodq; ſecundum modum ſuum. Sed quid eſt quod inani
mata & irrationalia & bruta alloquimur? Et reſpondendum, quod ea alloquimur, non vt
ipſa intelligant verba noſtra, ſed vt noſipſi ea nominando & conſiderando inducamur ad cre
atoris admirationem ac laudem. Nam ſicut in libro Sapientiæ dicitur: A magnitudine ſpeciei Sap. 13.
creaturæ poterit creator horum cognoſcibiliter videri. Inuiſibilia quoq; dei per ea quæ facta
ſunt cognoſcuntur, teſtãte apoſtolo: Deinceps inuitatur, & excitatur ad laudem dei ipſe homo Roman. 1
propter quem facta ſunt omnia iſta terrena. ¶[Reges terræ]. i. regnorum & inſularum[& om-
11 nes populi]eis ſubiecti[principes]regibus inferiores, [& omnes iudices terræ]. i. habitantes in
12 terra, ſeu hominum in terra manentium. ¶[Iuuenes & virgines, ſenes cũ iunioribus]. i. omnis

 conditio,

conditio,omnis ſexus,ætas,& ſtatus humanæ creaturæ[laudent nomen domini]id eſt,domi- D
num nomine deſignatum[quia exaltatum]id eſt,cunctis prælatum[eſt nomen eius ſolius,]id
eſt,ipſe ſolus vniuerſis ſublimior eſt,imo omnia in infinitum excedit in omni nobilitate & per
Eccl. 13 fectione,propter quod in Eccleſiaſtico inducitur:Vnus eſt altiſſimus creator omnium,omnipo-
Deut. 3 tens rex,& metuendus nimis. Et Moſes ait:Nō eſt alius deus in cœlo vel in terra,qui poſſit fa-
cere opera tua,& comparari fortitudini tuæ. ¶[Confeſſio eius,]id eſt, laus dei eſt[ſuper cœlum 13
Abac. 3 & terram].i.in eccleſia triumphanti ac militanti,in patria atq; in via. Vnde alibi legitur:Ope-
ruit cœlos gloria eius,& laudis eius plena eſt terra[& exaltabit,]in præſenti vita per gratiam,
& in futura per gloriam[cornu populi ſui].i.virtutem & dignitatem fidelium atq; humilium.
Luc. 18 Humiles enim exaltat quotidie,dando eis ſpiritualem profectum. In die autem iudicij colloca
bit eos ad dexteram ſuam,deinde ponet eos cum corpore & anima in regno maieſtatis pater-
Iohan. 17. næ,quatenus vbi ipſe fuerit & illi ſint ſecum. De qua exaltatiune electorum impij mirabuntur
Sap. 5. in die iudicij dicentes:Nos inſenſati vitam illorum putabamus inſaniam , & finem ſine hono-
re,quomodo ergo computati ſunt inter filios dei,& inter ſanctos ſors illorum eſt. ¶[Hymnus] 14
id eſt,laus dei cum cantico eſt atq; debetur[omnibus ſanctis eius,] in cœlo & in terra. Nam &
ipſi laude digni ſunt,& deum inceſſabiliter laudant. Qui autem ſint ſancti eius,exemplificat,
[filijs Iſrael populo appropinquanti ſibi.] Ad literā Pſalmiſta vocauit filios Iſrael ſeu Iacob patri-
archæ ſanctos dei,qm̄ tpe illo pene totus mundus declinauit ad idololatriā p̄ter eos. Vnde Mo
Deut. 7. ſes ſæpe ait ad eos:Ppl's ſctūs es dn̄o deo tuo. Et hi filij Iſrael erant ppl's appropinquãs deo,be
ne viuendo. Sicut enim à deo receditur per peccatum,ſic ei appropinquatur per virtutes. Fides E
nanque oſtendit viam & finem,ſeu terminum. Spes vero incipit tendere. Charitas vero vnit
nos deo,& cæteræ virtutes in quantum per charitatem informantur,deo nos copulant. Spiri-
tualiter vero per filios Iſrael intelliguntur omnes fideles ſeu Chriſtiani deum per fidem con-
templantes:& iſtis eſt hymnus,quemadmodum dicit Apoſtolus:Loquimini vobiſmetipſis in
Colo. 3 pſalmis & hymnis,& canticis ſpiritualibus, cantantes & pſallentes in cordibus veſtris domi-
no. Ecce Pſalmum cœlicæ amœnitatis decore fulcitum,& ſancti amoris zelo refertum,audi-
uimus,in quo deuotiſſimus dei cultor totam vniuerſitatis machinam,paucis creaturis nomia-
tim expreſſis ad ſummæ trinitatis laudem hortatur, quatenus quod ipſe per ſe implere nō va-
let,ab illis impleatur. Dum ergo Pſalmum hunc canimus , mentem noſtram ab omni diſtra-
ctione reuocemus , zelo diuini amoris accendamus: & omni cuſtodia præſeruemus. Con-
templemur inſuper in vniuerſis creaturis , præſertim in cœleſtibus excellentiam creatoris, in
eius contemplatione epulemur , in eius præconio delectemur , eius beatitudini affectuoſiſſi-
me congratulemur. Denique id perſonaliter impleamus ad quod cætera omnia exhortamur,
videlicet deum laudantes & glorificantes,ad cuius laudem & gloriam omnia facta ſunt. Vere
etenim poſſibilius eſſet cœlum & terram annihilari quàm hominem in laudibus dei gloriantē
non ſaluari.

COMMENTARIVS IN PSALMVM CXLIX.

¶Expoſitio tituli.

F
PОrro titulus huic Pſalmo præſcriptus eſt Haleluia. Eſt nanq; hic Pſalmus laus domini ſal
uatoris,atq; totius ſupergloriosiſſimæ trinitatis,præſertim pro beneficio perfectæ victo-
riæ,atq; finalis triumphi,quem per Chriſti virtutem adepturi ſunt fideles,in ſecundo eius ad-
uentu, quando omnes aduerſarij electorum æternaliter damnabuntur, & ipſi electi ab omni
malo pœnæ & culpæ liberabuntur , reſumentes corpora glorificata . Ait ergo ſanctus Pro-
pheta.

¶Expoſitio Pſalmi

CAntate dn̄o canticū nouū]i.recēs carmē,& nouā laudē deo offerte,in q̄ noua eius bn̄ 1
ficia cōtineant. Dr̄ aūt canticū nouū,non pp̄ tp̄is nouitatē,ſed pp̄ materiæ atq; deuo
tionis ſpiritualem innouatiōem. Itaq; monemur deū laudare pro bn̄ficijs eius nobis
in fine ſeculorum per Chriſtum collatis,videlicet de Chriſti incarnatione, prędicati
Phil. 3 one,paſſione,ſpiritus ſancti miſſione, de eius quoq; futuris beneficijs, quibus reformabit cor-
Apoc. 6 pus humilitatis noſtræ configuratum corpori claritatis ſuæ , & vindicabit perfecte iniuriam
ſeruorum ſuorum humilium[laus eius]ſcilicet dei, eſt[in eccleſia ſanctorum]id eſt,in congre-
gationibus deuotorum,in eccleſia militanti ac triumphanti,quemadmodum apud Iſaiam re-
colitur:Gaudium & lætitia inuenietur in ea,gratiarum actio,& vox laudis. ¶[Lætetur Iſra 2
Iſaie. 51. el]hoc eſt,populus fidelis ſeu Chriſtianus, qui per fidem & vitam reputatur in ſemine patriar
Roman. 3 charum,multo amplius quàm filij carnis,prout Apoſtolus memorat: Nō qui in manifeſto iu-
dæus,

A dæus, neq; quæ in manifeſto in carne eſt circũciſio:ſed qui in abſcondito Iudæus eſt,& circũci
ſio cordis in ſpiritu,non litera. Vnde de filijs carnalibus carnaliter circũciſis, ſed Chriſtum ne
gantibus ait Iohan. Dicunt ſe Iudæos eſſe,& non ſunt,ſed mentiuntur. Vnde rurſus Paulus te Apo. 3
ſtatur:Qui ex fide ſunt,hi filij ſunt Abrahæ. Itaq; iſte verus Iſrael lætetur ſpirituali lætitia [in Gal. 3
eo qui fecit eum]hoc eſt,in ſuo creatore ac ſaluatore,in eius contemplatione, dilectione & cul
tu cordialiter gloriando,ſicut Apoſt. monet:Qui gloriatur,in dño glorietur. [& filiæ Sion].i. 1.Cor. 1. 2.Cor. 10
particulares eccleſiæ cœleſtia ſpeculantes,vel animæ deuotæ, quæ ſunt filiæ eccleſiæ per Sion
deſignatæ[exultent in rege ſuo]ſponſo cœleſti,de quo in Canticis canticorum habetur:Egre Can. 3
dimini filiæ Sion,& videte regem Salomonem. Et iterum: Introduxit me rex in cellam vina Cãt. 2.
riam. Iſte rex noſter eſt Chriſtus,de quo ſcriptum eſt: Dominus iudex noſter,dominus legifer Iſaiæ 33
noſter,dñs rex noſter: ipſe veniet & ſaluabit nos. In hoc rege animæ piæ mõ gaudẽt ſpũaliter.
3 ¶[Laudent nomen eius in choro]corporali,vcƷ in ſocietate per charitatem concordi,& item
in choro ſpirituali .i. in concordia morum, in conſonantia operum bonorum,in connexione
virtutum. [in tympano & pſalterio pſallant ei] Vtitur enim interdum eccleſia in laude diuina
his muſicis inſtrumentis. Spiritualiter vero per tympanũ carnis mortificatio ſignificatur, qa
in tympano corium extenditur. Per pſalterium vero,in quo chordæ extenduntur, bona ope
ratio figuratur. Itaq; filiæ Sion in tympano.i.in carnis caſtigatione,in concupiſcentiarum re
frenatione,in propria mortificatione,& pſalterio.i. vita laudabili pſallant.i. laudem annun
B cient ei.i. regi ſuo,domino ſaluatori,quatenus vita & mores conſonent verbis, & talis ſit vita
quæ reddat animam ad laudandum deum idoneam. ¶[Quia beneplacitũ eſt domino] Chřo
4 [in populo ſuo]Chriſtiano æternaliter prælecto,quemadmodum fatetur: Delitiæ meæ eſſe
cum filijs hominum. Et iterum:Sicut dilexit me pater,& ego dilexi vos. [& exaltabit]in die Prou. 8
iudicij [manſuetos.].i. veraciter Chriſtianos,qui didicerunt ab eo illam lectionem quã omni Iohan. 15.
bus nobis proponit:Diſcite(inquiens)à me,quia mitis ſum & humilis corde. Hos ergo man Mat. 11
ſuetos exaltabit[in ſalutem] mentis & corporis,dando eis duplicem ſtolam, beatitudinẽ ple
5 nam, vitam æternam,propterea ſubditur: ¶[Exultabunt ſancti in gloria] beatificæ viſionis
in patria,prout dñs ait:Exultabitis & gaudebitis vſq; in æternum. [lætabuntur in cubilibus Iſaiæ. 65
ſuis].i.in cœleſtibus manſionibus, in quibus dulciter requieſcunt,atq; in deo feliciter ſomno
ſynceriſſimæ contemplationis obdormiunt. De his cubilibus ait Saluator: Vado parare vobis
6 locum. Et rurſus:In domo pfis mei manſiones multæ ſunt. ¶[Exultationes dei] .i. exultatiões Iohan. 14
ſpũales atq; diuinæ,laudes perpetuæ, erunt[in gutture eorum.]Si hoc de gutture corporali in
telligatur,ſequi videtur ꝙ in patria erit laus vocalis,quod ego probabilius reor q̃ aliud. Poteſt
tamen exponi de gutture ſpirituali,de quo ſponſa ait in Canticis: Fructus eius dulcis gutturi Can. 2.
meo. Et Salomon: Veritatem meditabitur guttur meum. Hoc eſt guttur per quod verbũ cor Prou. 8
dis profertur,quo ſpiritualis dulcedo guſtatur. Itaq; exultationes dei.i. diuinæ,& ad deum or
dinatæ erunt in gutture beatorum,itaq; in eorum gutture ſpirituali erunt exultationes ſeu de
lectationes internę & ſpirituales. In gutture autem eoꝝ corporali erunt exultatiões ſeu laudes
C exteriores atq; ſenſibiles. Qualiter vero voces & ſoni laudum vocalium in cœlo empyreo for
mabuntur,difficultatem habet,quæ hoc loco diſcutienda non eſt:[& gladij ancipites in mani
bus eorum.]In Apocalypſi de Chriſto inducitur: De ore eius gladius ex vtraq; parte acutus
exibat. Et palam ꝙ ibi per gladium intelligatur diſtricta ſententia iudicis contra iniuſtos. Si Apo. 1
militer nunc ait ſcriptura de ſanctis cum Chriſto iudicaturis,quibus ipſe loquitur: Cum ſede
rit filius hominis in ſede maieſtatis ſuæ, ſedebitis & vos iudicantes duodecim tribus Iſrael. Mat. 19
Gladij ancipites.i. ſententia iudicis cõtra iniquos in manibus.i. in poteſtate eorum. Simul enĩ
7 cum Chriſto iudicabunt. ¶[Ad faciendam vindictam in nationibus] .i. vt ſimul cum Chriſto 1.Cor. 16
vlciſcantur in nationibus peruerſorum,peccata atq; iniurias deo & ſibi illatas,& ad faciendas
[increpationes].i. iuſtas reprobationes & pœnas[in populis]reprobis. Dicuntur autem ſancti
8 iſta facturi, quoniam Chriſto iſta agenti conſentient & aſtabunt. ¶[Ad alligandos re
ges] iniuſtos[eorum]ſcilicet impiorum[in compedibus,]id eſt, in vinculis æternæ damnatio
nis,à quibus nunquam erui poterunt. [& nobiles eorum]ſuperbos[in manicis]id eſt,ligamini
bus[ferreis.] Per hoc enim quod ſancti impios cum CHRISTO damnabunt, re
ges nobileſque eorum, puta tyrannos iniuſtoſque præſides ligabunt in compedibus & ma
nicis ferreis, ſecundum quod CHRISTVS locutus eſt: Ligatis manibus & pedi Mat. 22
9 bus proijcite eum in tenebras exteriores. ¶[Vt faciant in eis iudicium conſcriptum]. i. vt ſic iu
dicent impios,ſicut in diuina præſcientia ſcriptum,atq; in ſacris ſcripturis digeſtum eſt. Vnde
dñs alio loco iuſtis promittit:Egrediemini & ſalietis quaſi vituli de armento,& calcabitis im
pios in die quo ego facio,dicit dñs: [gloria hæc eſt omnibus ſanctis eius]id eſt,vniuerſis electis Malach. 4

cedet

tedet ad gloriam præinducta vitio beatorum, quemadmodũ ſcriptũ eſt: Lętabitur iuſtus cum vi- D
derit vindictam. Vel, gloria hæc eſt omnibus ſanctis eius. i. omnes electi tunc vindicabunt in
nationibus, ſicut iam patuit. Omnes enim cum Chriſto per approbationem iudicabunt, & for
titer imperterrite & conſtantiſſime contra reprobos ſtabunt, & maxime martyres contra ty-
Sapien. 5 rannos, iuxta illud: Tunc ſtabunt iuſti in magna conſtãtia, aduerſus eos qui ſe anguſtiauerũt,
& qui abſtulerunt labores eorum. Videntes impij turbabuntur timore horribili, gementes prę
anguſtia ſpiritus dicentes: Hi ſunt quos aliquando habuimus in deriſum, & in ſimilitudinem
Sapien. 3 improperij. In li. quoq; Sapien. itẽ legitur: Iudicabunt iuſti nationes, & dominabuntur populis
Hæc ſunt incomprehenſibilia dei iuſti iudicia, vt taliter exaltentur in die iudicij, qui nunc pro
Mat. 5 pter iuſtitiam patiuntur, veraciter humiliantur, & deo humiliter obſequuntur. Sic quoq; tunc
humiliabũtur qui modo iuſtos affligunt, contra iuſtitiam tument, & temporaliter præualent.
Deniq; mouere non debet, q primo dicit ſanctos exultaturos in gloria, & lætaturos in cubili-
bus ſuis, & poſtea ſubdit: Gladij ancipites in manibus eorum. Ad faciendam vindictam in na
tionibus, &c. quod tamen præcedet. Sacra nanq; ſcriptura non ſemper enumerat dona dei eo
ordine quo præſtantur. Sed & Chriſtus talem ordinem ponit in verbis, ſicut nunc pſalmus p̃-
ſens. Ait nanq; diſcipulis: Ego diſpono vobis regnum, vt edatis & bibatis ſuper menſam meã
Luc. 22 in regno, & ſedeatis ſuper thronos iudicãtes duodecim tribus Iſrael. Ecce hic pſalmus ad lau-
dem diuinam & ſpiritualem lætitiam hilariter nos inuitat, beatitudinem electorum iucunde
deſcribit, reproborumq; pœnas ſalubriter pandit, quatenus ad ſanctorum ſocietatem pertin-
gere ſatagamus, impiorumq; opera atq; tormenta abhorrere & fugere laboremus. E

COMMENTARIVS IN PSALMVM CL.

❡ Expoſitio Tituli.

TItulus huius nouiſſimi pſalmi eſt: Haleluia. Præſens enim pſalmus eccleſiam triumphan-
tem inuitat ad laudandum ſuæ fontem beatitudinis, ſuæ ſalutis authorem. Quia enim
Pſal. 149 pſalmus immediate præcedens tranſlationem ſanctorum ad patriam reſerauit, merito nunc
Pſalmiſta hortatur eandem ſanctorum ſocietatem, vt domino deo pro tantis beneficijs lau-
des & gratias referat. Itaq; dicit:

❡ Expoſitio Pſalmi.

LAVdate] o vos ciues cœleſtes [dominum] vr̃æ felicitatis obiectũ & cauſam [in ſan- 1
ctis eius]. i. in vniuerſis comprehenſoribus & beatis, gratias ei agendo pro omnib'
bonis quæ largitus eſt eis, & quicquid felicitatis & gloriæ in ipſis eſt, ei principaliẽ
Pſalm. 67. aſcribendo. Vere enim mirabilis eſt deus in ſanctis illis. [laudate eum in firmamen
to virtutis eius]. i. in ſtabilitate fortitudinis quam dedit beatis, confirmando eos in
bono. Hanc ergo beneficentiam deo aſcribite, atq; pro ea ipſum laudate. Vel: In firmamento
virtutis eius. i. in cœlo empyreo à diuina virtute cauſato. Sicut enim deus in hoc cœlo eſſe cen-
ſetur, ita in eo laudandus perhibetur. De hoc enim firmamento ſcriptum eſt: Reſpice domine
Deu. 26 de ſanctuario tuo, de excelſo cœlorum habitaculo. ❡[Laudate eum in virtutibus eius]. i. in an 2
gelis ſanctis, qui virtutes dicuntur, vt in pręcedentibus dictum eſt. Vel, in virtutibus eius. i. ma
gnis atq; potentibus eius effectibus, ſc3 q tanta pro hoĩbus fecit & paſſus eſt, q ſanctos ſuos tã
mirabiliter exaltauit in iudicio, in patria, in corpore & anima. [laudate eum ſecundum multi- F
tudinem magnitudinis eius.] ſecundum q ipſe deus multipliciter magnus eſt in ſeipſo & ſuis
pſalm 146 operibus. Eſt enim magnus in ſapientia, quia ſapientiæ eius non eſt numerus. Magnus in po-
Luc. 1. tentia, quia nõ ẽ difficile ei omne verbũ. Magnus in miſericordia, magnus in iuſtitia, magnus
Ierem. 32. imo immenſus in omni perfectione. Sed cum deus in infinitum maior & dignior ſit omni lau-
Eccl. 43 de quam ſibi offerre poteſt omnis creatura, quomodo aliquis poteſt deum laudare ſecundum
multitudinem magnitudinis eius? Et reſpondendum, q hoc eſt deum laudare ſecundum mul
titudinem magnitudinis eius, laudare eum totis viribus, & tamen profiteri ſe nihil dignum
agere, neq; ſufficere ad eius præconia perſoluenda, & nihilominus reuerenter atq; humiliter ſa
cere ad gloriam dei quicquid poſſibile fuerit. ❡[Laudate eum in ſono tubæ] per hæc ſeptẽ muſi 3
ca inſtrumenta quæ hic nominantur, deſignatur ineffabilis & multiformis ſeu multiplex bea-
torum iucunditas in dei laudatione conſiſtens, ſuntq; inſtrumenta hæc ſpiritualiter intelligen
da. Itaq; laudate eum in ſono tubæ. i. laude magnifica & ſummo præconio, tanq̃ regem regũ,
& oĩa triumphi datorem. [laudate eum in pſalterio]. i. gratiarum actione, de hoc q præſtitit vo-
bis gratiã cuſtodiendi mandata, quorum obſeruatio p pſalteriũ deſignat, vt dictũ eſt ſæpe [& citha-
ra]. i. in grãrum actione de hoc q contulit vobis carnis mortificationẽ in ſeculo iſto, quæ ſignifi
catur p citharã. ❡[Laudate eum in tympano]. i. pro dono immortalitatis veſtræ carni olim 4
mortali collato. De ſpũali aũt ſignificatiõe tympani dictũ eſt in pſalmo p̃cedẽti. [& choro]. i.
in choro

A in choro ſeu ordine angeloꝝ, cui adunati eſtis, deum laudate qui vos fecit angelis pares. [lau-
date eum in chordis] .i. virtutũ conſonantijs, in longitudine quoq;, latitudine & profunditate
charitatis [& organo] i. in dulci modulamine oĩm ad diuinam laudem ſpectantiũ. Per organa
enim, quorum vſus manet in Chriſti militanti eccleſia, generalitas laudis diuinæ exprimitur.
5 ¶[Laudate eum in cymbalis beneſonantibus,] Cymbala beneſonantia ſunt labia oris & cor-
dis, deum deuote laudantia. In iſtis laudant deum beati. Vñ q̃d de iſtis cymbalis aĩatis loquat̃
Propheta, ſeq̃ntia v̾ba oſtendunt: [laudate eũ in cymbalis iubilationis] .i. in cymbalis talibus
de qbus iubilatio .i. iucundiſſima atq; inenarrabilis quædã dei laudatio orit̃, ſc; in labijs cordis
ſeu oris. Labia vero cordis aliud prorſus nõ ſunt, niſi intellectus, q̃ v̾bum mentale profert, vel
habitus intellectualis & vis intellectiua. Cupit ergo Propheta vt ſcti in patria deum tota men
te collaudent, & oris q̃q; præconijs eũ, vt decet, attollant: q̃d vtiq; inceſſabilit̃ agunt, ſicut apd̃
Iſaiam dñs proteſtatur: Ecce ſerui mei laudabunt præ exultatione cordis. Neq; enim idcirco Iſaiæ 65
inuitant & admonent à nobis ad laudẽ diuinã, q̃ſi nr̃a exhortatione indigeãt, ſed vt nos eis cõ-
gratulemur, & ꝓpria inuitatione accendamur. Deniq; qm̃ nr̃a pfectio ab operatione morali in-
choatur, & in laude diuina finit̃. Idcirco ſicut exordiũ libri pſalmi admonet ad bene agendũ: ſic fi
nis eius hortat̃ ad dei præconiũ, dũ ſubditur: [oĩs ſpũs] intellectualis, bene diſpoſitus, vtpote an
gelus & aĩa rationalis [laudet dñm] oĩpotentẽm, æternũ, immenſum, in ſubſtantia vnũ & ſim-
plicem, in pſonis trinũ, à q̃ tanq̃ à patre luminũ deſcendit omne donũ optimũ & omne datum Iacobi 1
B pfectum. Ecce ad laudẽ, honorẽ & gloriã ſupbenedictæ & ſupeſſentialis & ſupergloriofiſſimæ
trinitatis, vnius ſimpliciſſimæ atq; puriſſimæ deitatis, vtcunq; finita eſt expoſitio libri pſalmo
rum, prout dñs dare dignatus eſt, iuxta formã à principio conceptã, vc; ſimplici planoq; ſtilo,
imo & ſenſu pfacili, ſed tñ frequenter multiplici, vtpote literali, allegorico, tropologico, & ana-
gogico. Saluberrima demum ſcientia eſt intelligere librum pſalmoꝝ, qm̃ (conteſtante magno
itemq; diuino Dionyſio) quicquid in ſacra ſcriptura deſcribitur, continetur & clauditur, hoc
liber pſalmoꝝ per modũ laudis diuinæ complectitur. Inceſſabiliter ergo & infatigabiliter in
pſalmoꝝ cantibus occupemur, iugiter fluant ex corde per ora ſacratiſſima v̾ba pſalmoꝝ. In
hoc exercitio habituetur aĩa nr̃a, donec perfecte habituata ſine labore delectabiliſſime pſallat,
& oẽm occupationem, ſtatũ & curã ab hoc exercitio cœliformi atq; angelico impedientẽ faſti-
diat, viret, & quantũ licet ſeu expedit, deſerat. Hoc eſt in terra angelicã vitã ducere, cõuerſatio- Philip. 3
nem in cœlis habere, ad futuram beatitudinẽ diſponi & appropinquare. Tanto equidẽ deum
in patria iucundius beatiusq; laudabimus, quanto nunc deum deuotius, frequentius, delecta-
biliusq; laudamus, qui eſt ſuper oĩa deus fortis & glorioſus: cui gloria, magnificentia, imperiũ
& poteſtas, qm̃ ipſe eſt vniuerſoꝝ ſuperfelix creator, omnipotens gubernator, miſericordiſſi-
mus q̃q; ſaluator, deus ſublimis & benedictus. Amen.

¶Commentarioꝝ in pſalterium concluſio.

IN OMNI opere Dauid dedit cõfeſſionẽ deo excelſo & ſancto
in verbo gloriæ, & de omni corde ſuo laudauit deum, & dilexit
C dñm qui fecit illum: ſtare fecit cantores circa altare, & in ſono eo
rum dulces fecit modulos. Dedit in celebrationibus decus, & or- Eccle. 47
nauit tp̃s vſq; in conſummationẽ, vt laudent nomen dñi ſanctũ
& amplificẽt dei ſanctitatẽ. In his verbis elect⁹ Dauid, admirabi
le vas miſericordiæ dei, multipliciter atq; magnifice commẽda-
tur. Primo ex deuotiſſimis actibus latriæ, quæ eſt virtus mora-
lis præcipua, ſummo oĩpotentiq; deo cultum ac ceremoniã exhi
bens, quia in omni opere ſuo dedit deo confeſſionem: deo inquã
excelſo, imo altiſſimo & ſuperaltiſſimo, vtpote prorſus infinitæ
& incomparabilis excellentiæ regi, omnium creatori eſſentialiter ſancto, qui ſolus ex ſua natu
ra impeccabilis eſt. Huic dedit Dauid confeſſionem in omni opere ſuo, hoc eſt, in cunctis operi
bus dei ſiue in omnibus creaturis, de quibus tres pueri cecinerunt: Benedicite omnia opa dñi Dan. 3
domino. In omnibus q̃q; operibus ſuis, puta ipſius Dauid, qui q̃cq̃d boni effecit, deo aſcripſit 2. Reg. 12
humiliter, & de omni opere ſuo malo pœnituit vehementer, & ita confeſſus eſt deo confeſſiõe
laudis diuinæ, & confeſſione propriæ culpæ, & hoc in verbo gloriæ .i. in glorioſis verbis pſal-
morum, & item in verbo æterno, de quo fertur in Eccleſiaſtico: Fons ſapientiæ verbum dei in
excelſis, & de omni corde ſuo, id eſt, toto intellectu & affectu: Confitebor (inquiẽs) tibi dñe in Eccl. 1
toto corde meo. Laudauit deum cum omni attentione, reuerentia ex charitate, ſine qua ni- pſal. 9
hil deo acceptum meritoriumve conſiſtit: ſic quippe pſallendum eſt, pſallam ſpiritu, pſallam Pſal. 110. Pſal. 117
& mente. Qualiter autem Dauid rex ordinauit & ſtare fecit cantores in templo circa 1. Cor. 14. 2. Reg. 6.
altare

A aliqua in perſona Chriſti,aliqua in perſona eccleſiæ, aliqua in perſona pſallentis,quędam per
modum hiſtoriæ, quædam in ſpiritu prophetiæ,nonnulla per modum doctrinæ; ſed & aliqua
comminando,auiſando,terrendo,ac alijs modis. Eſtq; perutile ſcire , qualiter in omnibus his
pſallens debeat ſe habere , & ſuos affectus,conceptus , intentiones,conſiderationes repente ac
multiformiter variare: vt ſit vere,ſalubriter,fructuoſeque pſallens , & pſallendo ipſum com-
pungens,exhortans,inſtruens,eleuans,dirigens,terrens , humilians , roborans , lætificans,&
inflammans.

¶Quid ſit compunctio, & de multiplici ſpecie compunctionis in pſalmodiis.

SIcut contritio in ſpũalibus metaphorice dicit à contritione quę in corporalibus inuenitur;
ita cõpunctio. Quemadmodũ sũt in corporalibus res cõteri perhibetur,dum ſic in minu-
tiſſimas frangitur partes, q nihil in eo integrum permanere videtur: ſic contritio in ſpũalibus
quæ pœnitentię pars eſt,appellat,dum peccandi voluntas prorſus abijcitur,defletur, annihila-
tur,&bene agendi,ſatisfaciendi,&perſeuerandi firmum ſuccedit propoſitum: ita compunctio
in exterioribus primo vocata eſt ſtimulatio quædam aut conſtimulatio: ſiquidem pungere,ſti-
mulare exponitur. Hinc ſpiritualiter compunctio nominatur quædam transfixio cordis,quę
primo & maxime fieri videtur per pœnales affectiones,vt ſunt dolor internus, mœror,formi-
do. Vnde compunctio pro contritione frequenter accipitur,iuxta illud in pſalmo: Quę dicitis psalmo 4
in cordibus veſtris.i.de his quæ in mentibus veſtris culpabilr cogitaſtis & ꝓpoſuiſtis,in cubi-
B libus vr̃is compungimini.i.in ſecretis animorum vr̃orum contritionem habete. Cũq; amor ratio-
ne abſentiæ & offenſæ amati triſtitiam pariat & dolorem,in tm̃ vt ſponſa teſtetur: Quis amo- Cãtic.2
re langueo. Hinc & amor gignit compunctionẽ,præſertim cum & amor vſq; ad intima dilecti
ſit penetratiuus.propter q̃d amor fertur intrare vbi notitia remanet foris. Ideo ſpõſus hortatis
Pone me vt ſignaculum ſuper cor tuum,qa fortis eſt vt mors dilectio, dura ſicut infernus ęmu- Can.8
latio . Deniq; iſtæ cõpunctiones interdũ ex inſpiratione ſuperna, interdũ ex admonitione ſra-
terna cauſant in nobis. Vñ orauit Pſalmiſta: Confige timore tuo carnes meas. Scriptũ q̃q; eſt Psal. 118
Verba ſapientum quaſi ſtimuli,& quaſi claui in altum defixi,id eſt,profunde incuſſi. Ex his in Eccl.12
noteſcit intellectus ỽborum S. Gregorij aſſerentis: Quatuor ſunt conſiderationes & modi,qui-
bus aia hoīs boni in compunctiõe vehement afficit. Primus eſt, dum ſuorum reminiſcit vitio-
rum,conſiderans vbi.i. in qbus erroribus,negligentijs,culpis atq; periculis fuit . Secundus eſt,
dum iudicioꝝ dei diſtrictionẽ & retributionem perpendens , metuit & ſcrutatur vbi erit, & in
æternum manebit. Tertius,dum mala & dura vitæ pñtis attendens , ſolerter conſiderat vbi ẽ,
vtpote in præſenti exilio,Quartus,dum ſupernæ patriæ gaudia contemplat , deplorans q ibi
nõ ſit,ſicq; cũ Apl̃o clamat: Infelix ego homo,qs me liberabit de corpore mortis hui⁹? Pręterea Roman.7
ſuper Cantica S. Bernardus: Senſum,inqt,ex integro te recuperaſſe ſcias,ſi cõſcientiã tuã qua-
druplici ſentis cõpunctione morderi,pudore gemino ac gemitu & metu. Pudeat te offendiſſe
pr̃em cœleſtem, erubeſce q ſummũ illum bñfactorẽ tam freq̃nter tamq; enormit inhonora-
ſti,ingratus,& mala reddidiſti ꝑ bonis, imo tot & tanta mala ꝑ innumerabilibus bñficijs eius
C digniſſimis. Conformiter time , eo q tuum offenderis creatorem , & denuo qm̃ deo ac iudici
tuo inobediens toties fuiſti,& ei ac ipſius vicarijs ſuperioribus rebellis.

¶De pſalmis verſibusq; pſalmorum , in quibus affectus diuini amoris
ſpecialiter fragrat ac flagrat.

IN pſalmis non eſt ſemper continuatio eiuſdem materiæ,ſed frequens mutatio ac variatio
numeri & temporis & perſonarum, de vnoquoq; affectu mutatio ad alium repentina. De-
niq; multæ ſunt cauſæ inflammationis diuini amoris in nobis. Prima & maxima,principalis
& effectiua eſt ipſemet dñs deus,qui ſolus infuſor,conſeruator, augmentator & pſector eſt cha-
ritatis,& eam interdum gratioſa pręuentione infundit,interdũ precib⁹ & opibus bonis ex gr̃e
eius cui infundit eam,ſeu precibus & meritis alioꝝ . Vñ angeli ſancti & hoĩes boni frequenter
ſunt cauſæ diſpoſitiuæ, meritoriæ ac inſtrumentales grę ac virtutũ in nobis. inſup cõſideratio
bonitatis, amabilitatis, pulchritudinis, pſectionis,& munificentiæ dei parit & accendit in no-
bis diuinum amorẽ. Et rurſus, qm̃ ipſe prior dilexit nos,& tam gratioſe , amoroſe,largiflue ſe Iohan.4
habuit ad nos. Deinde conſideratio beneficioꝝ & promiſſoꝝ ipſius, ỽba q̃q; ſpiritalit amoro-
ſa,non paꝝ accendũt amorem ſanctũ in amatore ſyncero ac mente deuota. Itaq; pſalmi & ỽ-
ſus in quib⁹ iſta diffuſius continentur ad affectum charitatis deificę ſpecialius ptinent , atq; cũ
qtuantiori feruore ſunt proferẽdi ac decãtandi,quales cõmunius ſunt ỽſus & pſalmi in pſona
Chriſti & ſctõꝝ in patria, aut pſectoꝝ viatoꝝ cõſcripti,ſiue ad lr̃am , ſiue ad myſticũ ſenſum,
vt pſalmus ille: Vſquequo dñe obliuiſceris me in finẽ?i.tã diu? Cuius pſalmi oẽs verſiculi ſunt psalm. 12.
affectuoſiſſima verba amantis, tardationem ſponſi, dilationem gloriæ, mala ſeculi huius,&
imperi-

imperſectionẽ propriæ vitæ, quæ ſine peccato non agitur, deplorantis ſeq; ad libitum exaudi- D
ri non ſentiẽtis. Tali equidẽ amatori etiã breuis mora dilecti, & eius perbreuis abſentia eſt mo-
leſta. Hinc cito & pie conqueritur ſe relictum, non penitus, ſed quantum ad deſideratam præ-
Can. 5 ſentiam concupitamve gratiam. Ideo dicit cum ſponſa illud in Canticis: Quæſiui, & non in-
pſalm. 17 ueni illum: vocaui, & non reſpondit mihi, reuertere dilecte mi. Præterea tales ſunt multi verſi-
culi pſalmi illius: Diligam te dñe fortitudo mea, cuius pſalmi tres primi verſiculi ſunt velut ar-
dentiſſimæ faculæ. Quocirca ſciendum, ꝙ laudatio & inuocatio dei interdum fit per nomina
ſola, quandoq; per ſola verba, aliquando per vtraq;. Cum per ſola fit nomina, q̃uis expreſſa ſi-
gnificatione ſit imperfecta, tamen interiori intelligentia eſt feruẽtiſſima, efficaciſſima, & ad im-
petrandum præſertim idonea, quoniam præcedentis nominis apprehenſio & apprehenſionẽ
ſequens affectio, per ſequẽtis nominis apprehenſionẽ & affectionem fouentur, cõtinuantur, &
ſuccẽduntur, & ita cum dicimus: Diligam te dñe fortitudo mea, dñs firmamentum meum & re-
fugium meum, & liberator meus. Deus meus, adiutor meus, & ſperabo in eum. Protector me-
Ibidem us & cornu ſalutis meæ, & ſuſceptor meus, feruor ſanctæ deuotionis, ſapor internę dulcedinis,
confortatio cordis & dilatatio eius in deo valenter increſcunt & inualeſcunt: imo exiliunt &
erumpunt velut ſi igni oleum infundatur. Porro cum laudatio & inuocatio dei per ſola fit ver-
Dan. 4 ba, eſt etiam fortis & feruida, vt cum in Daniele inducitur: Laudo, magnifico, glorifico regem
Dan. 9 cœli. Et denuo: Exaudi dñe, placare, & fac ne moreris. Dum autẽ oratio & inuocatio fit per no-
mina ſimul & verba, ſenſum habet completiorem, affectum minorem, quoniam mens ad plu-
ra diſpergitur. Hæc ergo & conſimilia nomina & verba & ex vtriſq; complexa cum omni at- E
tentione & ardore pſallamus. Inſuper in his dictionibus ordo penſandus eſt. Cum enim dñs
Pſalm. 17 deus ſit fortitudo noſtra, ipſe quoq; firmamẽtum noſtrum, hoc eſt cauſa totius ſtabilitatis no-
ſtræ, iccirco etiam ad ipſum nos debemus refugere, quod ſi fecerimus, nõ erit hoc nobis infru-
ctuoſum, qm̃ ipſe erit liberator: imo & poſt liberationem rurſus erit adiutor noſter contra ad-
uerſa & tentamenta ſequentia, ſicq; in alijs eſt penſandum. Qui aũt hæc experitur in ſe, dñm
habet laudare, nõ ſeipſum ſtulte extollere, atq; laudando debet eum orare. Hæc quippe effica-
ciſſima eſt oratio, quæ ex laudibus & inuocationibus dei componitur. Icirco ſubiungit: Lau-
Ibidem dans inuocabo dñm, cuius inuocationis fructus & effectus ſubiungitur: & ab inimicis meis ſal-
uus ero. Cumq; ad exaudiendũ inclinetur, ipſe quoq; inuocatur ex hoc ꝙ orans vere fatetur
ſe magnis & varijs periculis, tribulationibus miſerijſq; circundatum, recte in pſalmo iſto ſub-
Ibidem iungitur: Circundederunt me dolores mortis. Præterea ad iſtum dilectionis affectum ſpectãt
& alij plures pſalmi ſaltem pro parte, aut quantum ad aliquos ſuos verſus, vt pſalmus: Quem-
Pſal. 14 admodum deſiderat ceruus ad fontes aquarum. Itemq;: Quàm dilecta tabernacula tua domine
Pſal. 83 virtutum. Et item: Dilexi qm̃ exaudiet dñs. Item: Iudica me dñe quoniã ego in innocentia mea
Pſal. 114
Pſalm. 25 ingreſſus ſum. Vbi ſubſequitur: Vre renes meos & cor meum. Domine dilexi decorẽ domus tuę
& locum habitationis gloriæ tuæ. Pſalmus quoq;: Quàm bonus Iſrael deus. In quibus omni-
pſalmo 72 bus & conſimilibus incaleſcat mens noſtra, vehementique impetu feratur in ſuperdelicio-
ſiſſimum illud obiectum, dulciſſimum atq; ſuperpulcherrimũ deum, qui prorſus incomparabi-
liter eſt amandus. Cuius ſupermundiſſima eſſentia eſt bonitas penitus infinita, amabilitas pu- F
riſſima, dulcedo immenſa: cuius vniuerſæ bonitates, amabilitates dulcedineſq; creatæ, quan-
tumlibet magnæ & intenſæ ſunt veluti quidã permodici riuuli, obſcuri radioli ac tenues vm-
bræ. Ipſum ergo intentiſſime diligamus, & inſtar ebullientium aquarum, quæ pręferuore ſeſe ex-
tra ſe & ſupra iactant, moxq; in ſeipſas reſiliunt, feruor ſanctæ charitatis corda noſtra ſupra
pſalmo 41 ſe moueat, in extaſim vertat, in primum & ſummũ illud amabile incomparabiliter amplecten-
pſalmo 41 dum, ſtrictiſſime retinendum erigat atq; ſtabiliat: & ita ſicut deſiderat ceruus à venantibus fa-
tigatus, veneno accenſus, ſiti areſcens ad fontes aquarum: ſic animæ noſtræ in deſerto ſeculi hu-
ius in corpore iſto mortali, tanq̃ in terra deſerta, inuia & inaquoſa efficiantur, ſitiant & aſpirẽt ad
ſuum ſuperdigniſſimum creatorem, vt ſic vnuſquiſq; etiam in propria perſona ex ſentẽtia di-
pſalmo 41 cat: Sitiuit anima mea ad te deum fontem viuum. O quando veniam & apparebo ante faciẽ
Can. 1 dei, non abijciendus ab illa tanq̃ vas putredinis, velut vas irę, ſed ſine fine manſurus cum ipſa:
Cãtic. 8 Et: Oſculetur me oſculo oris ſui. Apprehendamque illum & deoſculer, & de cætero nec velim,
nec valeam ſeparari à deo ſalutis meæ. Heu me miſerum, vilem, & fœdum, qui hæc ſacra-
tiſſima ac feruentiſſima verba pſalmorum iſtorum toties diſtracto & frigido corde pronuntio. Væ
Iſaiæ. 1 filijs ſceleratis, qui ad carnalia & terrena, ad caduca, vana & impeditiua ſalutis tam prompti &
feruidi ſunt: ad hoc vero ſuperpræſtantiſſimum bonum deſides, gelidi & ignaui, negligentes
Iere. 48. ſomnolenti, pigri & ſine ſapore etiam in diuinis. Sed reſipiſcamus & erubeſcat cor noſtrum, re-
colens ꝙ maledictus ſit qui opus dei perficit negligenter, ac toto conatu clamet ad deum:

Vſquequo

A Vſquequo dn̄e obliuiſceris me in finem? ac cætera verba pſalmi illius. Interim dum in iſto de- pſalm. 12
tinemur exilio, ſint nobis lachrymæ noſtræ panes die ac nocte deplorando præſens exilium, & Pſalm. 41
peccata quæ in ipſo incidimus, & ſuſpirando ad beatiſſimam illam æternalem deitatis præſen
tiam & aſpectum, quæ deſiderantiſſima beatitudo præ cunctis cæteris incomparabiliter eſt o-
ptanda, exquirenda, ac poſtulanda.

¶Proſequutio de ignitis affectibus charitatis prætactorum pſalmorum.

PSalmos prætactos: Quemadmodum deſiderat ceruus, & Quàm dilecta, ac quoſdam pſal.41
conſimiles aliqui fantur ad literã ſcriptos de vehementia deſiderij quorundam deuo Pſam.83
torum Iraelicarum in Babylonica captiuitate, olim ſuſpirantium ad reædificationem
& inſpectionem templi dei, in Ieruſalem, atq; ad cultum dei in illo. Quod ſi deuotiſſi-
mi quidam propheta ac dei cultores, tam ardenter ſuſpirabant ad reparationem & viſionem
templi illius tẽporalis & terreni, in quo non niſi modico tempore poterant permanere, orare,
ſacrificare, ac deum laudare, de qua re etiam tractat Te decet hymnus deus in Sion quod re- pſalm. 64
putabant tam glorioſum ac grande, vt in pſalmo illo ſubdatur. Beatus quem elegiſti & aſſum
pſiſti inhabitabit in atrijs tuis. Replebimur in bonis domus tuæ, ſanctum eſt templum tuum
mirabile in æquitate, quam frequentiſſime ſuſpiraremus, & merito æſtuaremus ad inſtaurati
onem plenam ruinæ cœleſtis Ieruſalem, ad ædificationem triumphantis eccleſiæ, ex nobiſpſis
ac alijs electis fidelibus ad ingreſſum ac manſionem in paradiſo illo cœleſti, in cœlo empyreo
B ad ſocietatem ciuium ſupernorum, & omnium angelicorum ſpirituum, ad permanendum ibi
dem, non ad aliquantulum tempus, ſed vſq; in ſempiternum, ad contemplandum deum deorũ
non per fidem & ſpeculum, & per creaturam ſubiectã, & gratiæ relucentiam perobſcuram, ſed
ad inſpiciẽdum ſuperſpecioſiſſimum omnium creatorem æternaliter, facialiter, cum inæſtima
bili ſuauitate & gaudio, cum contentatione & aſſecuratione immobili. Ad hoc igitur indefeſſe
feruentiſſima affectione acceleremus, gemamus, & lachrymoſe oremus, puritati & omni ſpiri
tuali profectui ſtrenue inſudantes. Etenim beati mundo corde, qm̄ ipſi deum videbunt. Felices
qui taliter concupiſcunt in atria patriæ beatorum, ad thronum gloriæ, ad regionem lucis æter Math.5
næ & increatæ, atq; præ vehementia & ardore tam mundæ ac ſpiritualia concupiſcentiæ defi- pſalm.83.
ciunt. i. corporalibus viribus deſtituuntur, ad raptum, extaſim pertingentes, ſicq; in diuitias glo
riæ per myſticæ theologicæ contemplationem quantum in iſto fieri valet exilio, abſorbentur.
Denicq; tam dulce eſt hoc, vt cor exultet, & præ iucũditate quaſi extra ſe ſaliat in deum viuentẽ.
Fiat quoq; redundantia tanta in partem ſenſitiuam, vt etiam caro in eodem lætetur per parti
cipationem & quandam alacritatem in deitatis obſequio, prout in alio dicitur pſalmo. Et refloPſal.27
ruit caro mea. Et rurſus in alio: Sitiuit in te anima mea, quam multipliciter tibi caro mea. Præte Pſal.62
rea in Num. libro narrat, quẽadmodũ Balaham videns Iſraelẽ in tabernaculis tentorijsq; mo Num.24
rantẽ. Quã pulchra (inqt) tabernacula tua Iacob, tẽtoria tua Iſrael, vt valles nemoroſæ, vt hor-
ti iuxta fluuios irrigui. Qui & cõpunctus. Moriatur (inquit) anima mea morte iuſtorũ, & fiant
C nouiſſima mea horũ ſimilia. Si tã decoræ fuerunt papiliones, manſiones, & caſulæ carnaliũ Iſ-
raelitarũ in ſolitudine collocatæ, tãq; amabiles & dilectæ: quã indicibiliter & incõparabiliter pul
chriora ſunt tabernacula illa ſupercœleſtis ac ſupermundanæ Ieruſalẽ, de quibus in Euange-
lio deprõpſit ſaluator: In domo patris mei manſiones multæ ſunt: Et denuo: Facite vobis ami
cos de mãmona iniquitatis, vt cũ defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula. Has manſi
ones ordinũ angelicorũ, ad quas hoĩes electi ſecundũ differentias meritorũ ſuorũ aſſumũtur & Iohan.14
perducuntur, fideliter contemplemur, feruide diligamus, aſſidue cupiamus, dicentes. Quã dile- Luce.16.
cta tabernacula tua dn̄e virtutũ. i. o tu deus ſabaoth, deus virtutũ cœleſtiũ dn̄ator oĩpotẽs prin Pſal.83
ceps exercituũ ſupernorũ, quã chara, q̃ diligenda, quã vehemẽter dilecta ſunt nobis prætacta ta
bernacula curiæ tuæ cœleſtis ac regni, electis parati ab origine mũdi. Vñ teſtatus eſt ſctũs Apo. Mat.25
Scimus qm̄ ſi terreſtris domus huius noſtræ habitationis diſſoluatur, quod ædificationẽ habe 2.Cor.5
mus à deo domum non manufactam in cœlis. Vbi vt beatus quoq; Thom. apoſt. faſſus eſt, in-
numerabilia, extant palatia, ab initio ſeculi præparata, quæ fidei pretio & eleemoſynis cõpa-
rantur. Ad horũ ingreſſum flãmeſcit, feruet & ſtillat ſpũs & oculus noſter, qui quia ꝑ deſiderio
affligatur, iuxta q̃d ſcriptũ eſt, Spes q̃ differtur affligit animã: Nihilominus ex certa ſpe ac fidei ſpe
culatione ꝑtingẽdi ad beatitudinẽ tantã, cor noſtrũ & caro exultãt in deo viuo. Nẽpe ad primũ Proue.13.
horũ pertinet illud pſalmi. Heu mihi qa incolatus meus prolongatus eſt. Et quod dixit vas ele- Pſalm.83
ctionis. Infelix ego hõ, qs me liberabit de corpore mortis huius? Ad ſecundũ vero illud pſalmi Pſal.119
alterius. Lætatus ſum in his q̃ dicta ſunt mihi, in domũ dn̄i ibimus. Sic & anni qbus Iacob ſer- Roma 7
uiuit pro Rachael pauci & breues ſibi præ amoris magnitudine videbantur. In re namque op pſal.121
Gen.29

tata conſiderari põt amabilitas & pretioſitas eius, ſicq; pro ea magni & diuturni labores æq-
nimiter tollerantur. Propter quod nullus labor durus, nulla paſſio grauis, nullum tempus lon- D
Roma. 8 gũ videri debet, quibus æterna beatitudo meretur & obtinetur. Neq; enim condignæ ſunt paſ-
2. Cor. 4 ſiones temporis huius ad gloriam illam futuram. Ex qua conſideratione deprompſit Apoſto-
Num. 24 pſalm. 83. lus. Id quod in præſenti eſt momentaneum & leue tribulationis noſtræ, ſupra modum in ſub-
Ibidem limitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis. Cũ itaq; tam deſiderabilia & dilecta ſint
dñe tabernacula tua, merito pſallimus & fatemur. Beati qui habitãt in domo tua dñe. Sed qa
ad hoc proprijs viribus pertingere non valemus, imo gratiæ tuæ indigemus auxilio, recte ſub
iungo. Beatus vir cuius eſt auxilium abs te. Et iuxta hunc modum in pſalmis cõiter pulcherri-
ma extat connexio ſenſuum, ſi quis intus perſpiciat ſapientiæ radio perluſtratus.

¶ De alijs multis pſalmis ad iſtum charitatis affectum ſpectantibus.

Pſalmi ſequentes requirantur ex tabula alphabetica AD prætactum charitatis feruorem pertinent pſalmi. Dñs illuminatio mea & ſalus mea.
Ad te dñe clamabo, deus meus ne ſileas à me. Exaltabo te dñe, qm̃ ſuſcepiſti me. In te dñe
ſperaui, non confundar in æternũ, quãtum ad aliquos ſuos verſus. Bñdicam dñm in omni tpe
Dixi, cuſtodiam vias meas, vt non delinquã in lingua mea. Iudica me deus & diſcerne cauſam
meam de gente non ſancta. Deus auribus noſtris audiuimus. Deus noſter refugium & virtus
Deus in nomine tuo ſaluum me fac. Miſerere mei deus, miſerere mei. Nonne deo ſubiecta erit
anima mea? Deus deus meus, ad te de luce vigilo. Te decet hymnus deus in Sion. Iubilate deo
omnis terra, pſalmum dicite nomini eius. Deus in adiutorium meum intẽde. In te dñe ſperaui
non confundar in æternum, in iuſtitia tua libera me, & eripe me. Voce mea ad dominum cla- E
maui, voce mea ad deum, & intendit mihi. Qui regis Iſrael intende. Inclina dñe aurem tuam
& exaudi me, qm̃ inops & pauper ſum ego. Venite exultemus dño. Pſalmi quoq; quorum ex-
ordium eſt. Cantate dño canticum nouum, &c. & pſalmus, Iubilate dño omnis terra. Benedic
anĩa mea dño, & omnia quæ intra me ſunt. Paratum cor meum deus paratum cor meum.
Laudate pueri dñm. Dilexi, qm̃ exaudiet dñs vocem orationis meæ. Credidi propter quod lo-
cutus ſum. Et multi verſiculi pſalmi: Beati immaculati. Lætatus ſum. Dñe probaſti me. Bene-
dictus dñs de. Exaltabo te deus meus rex: ac cæteri pſalmi ſequentes ad dei ſpecialiter præco-
nium pertinentes. Nec ſolum hi pſalmi, ſed & alij multi, non quod ſinguli, ſed quod multi ver-
ſus eorum includant præcipue diuini & igniti amoris affectum, quamuis non omnes includãt
talem affectum immediate & elicitiue, imo quidam pſalmi ac verſus includunt hunc virtuali-
ter & mediate aut concomitanter, vel cauſaliter, ſeu per redundantiam quãdam, quemadmo-
dum pſalmi tractantes de beneficijs dei, quorum conſideratio charitatem accendit, auget, cõ-
ſeruat. Similiter pſalmi & verſus de donis & promiſſionibus futuræ felicitatis conſcripti. At-
tamen gratum eſſe deo de beneficijs ſuis, & ſuper eis ac bonis promiſſis in cœlo, elicitiue & im-
mediate procedit ex virtute morali, quæ dr̃ gratitudo, atq; ex latria. Vtrunq; vero procedit ex
charitate imperaliter & diſpoſitiue. Quanto enim quis plenius diligit deum, tãto libentius re-
miniſcitur beneficiorũ ipſius cũ gratiarum actione, & promiſſa ipſius ſpeculatur cũ aſpiratiõe
affectuoſa. Deniq; idẽ numero actus ex diuerſis virtutibus põt oriri: ſicq; plura genera cõpun- F
ctionũ, & piarũ affectionũ in eodẽ pſalmo ac verſu queunt notari, includi, ardere, ſicut & dare
eleemoſynã procedit ex charitate, ex pietate, ex liberalitate, ex iuſtitia quoq; & obedientia, ſi fi-
at ex p̃miſſiõe & ſupioris cõmiſſiõe, & rurſus ex latria ſi det pro cõſtruẽda eccleſia, vel altari. Et
q̃to actus ex plurib⁹ ac eminẽtiorib⁹ originat̃ ꝟtutib⁹, tãto pl⁹ meritori⁹ & cõplacẽtior deo eſt.

¶ Qualiter primũ pſal. ex diuerſis virtutibus ac varijs conſi-
derationibus poterimus pronuntiare.

Pſal. 1 QVoniã tota hominis vita ad verã eſt beatitudinẽ ordinanda. Poteſt totus hic pſalmus
per modũ doctrinæ exponi ac legi dicendo. Beatus vir qui non abijt in conſilio impio-
rum, tanq̃ dicatur. O homo, beatitudinem naturaliter cupis, & veram felicitatem quã promi-
ſit deus in ſcripturis, ex fide cognoſcis & appetis. Idcirco attende qualiter ad illã queas pertin-
Ibidem gere, idq; in primis aduerte, quod ab illa te nil elonget & impediat niſi peccata tua. Hinc dice-
re habes. Beatus vir qui non abijt. i. à deo non receſſit, in conſilio impiorum, acquieſcendo pra-
uis ſuggeſtionibus dæmonum, hominumq; malorum. Sed in lege domini voluntas eius, id ẽ,
deliberata voluntate adhæſit ac obediuit præceptis legis diuinæ. Quod quàm fructuo-
ſum ſit ſubditur: Et erit tanquam lignum quod plantatum eſt ſecus decurſus aquarum. Cum-
q; oppſita ad inuicem comparata clarius agnoſcantur, apte de iniquis ſubiungitur. Nõ ſic im-
pij non ſic. Deniq; hæc pſallendo, tūpſi applica hanc doctrinam, felices reputa eos qui in inno-
centia permanſerunt, nec aduerſarijs ſuæ conſenſerunt ſalutis, atq; teipſm contemne, deplãge,
caſtiga, eo quod toties ſuggeſtionibus dæmonum, vanitatibus mundi, tentationibus carnis,
repro-

motibus improbæ voluntatis ac vitiorum conſenſiſti:de cætero quoq; ab his cauere & abſti
nere propone ac ſatage,impiorum leuitatem,inſtabilitatem,inquietudinem prorſus deuita.In
ſuper ſapienter penſando,quàm vehementer & ineffabiliter peccata noceant homini, quã ma
xime etiam virtutes expediant ei,quàm viles & miſeri ſint iniqui, potiſſime qui iam æternali
ter ſunt damnati,quàm item laudandi ac digni creatori ſuo fideliter obſequuntur,præſertim
qui æternam iam beatitudinem ſunt adepti,pſalle & dic ex intimo & compunctiſſimo corde:
Beatus vir qui non abijt in cõſilio impiorum,&c. Sicq; reproborum & intimoratorum abhor Pſal.1
re conſortia, & obedientibus deo qui indeſinenter & coram illo ſolicite conuerſantur ſectare
veſtigia,vt moriaris morte iuſtorum,& fiant nouiſſima tua horum ſimilia. Sic legendo & ca Num.24
nendo hunc pſalmum affectum compunctionis,motum contritionis, eleuationem contem
plationes,timorem ſalubrem,zelum iuſtitiæ,emendandi ac proficiendi propoſitum concipies
& habebis:eritq; grandis & multiplex tua deuotio, pſallendo demum ſtudebis, ac teipſum in
primis ſalubriter informabis. Præterea iuxta modum hunc alij multi pſalmi ſunt decantandi
videlicet pſalmus:Domine qs habitabit in tabernaculo tuo? Ad quod ipſemet propheta diui Pſalm.14.
nitus inſpiratus,reſpondit:Qui ingreditur ſine macula,& operatur iuſtitiam,&cæ. Ex quibus
verſiculis diſcimus quid vnicuiq; homini neceſſarium ſit ad ſalutem, ideo ſi ſaluari optamus,
curemus hæc omnia adimplere. Hoc eſt ſine macula ingredi.i. ſine labe culpæ mortalis domũ
dei intrare,interiora noſtra examinare,per viam ſalutis incedere,& operari iuſtitiam,cuſtodi
endo præcepta decalogi,quæ ſunt de actibus iuſtitiæ,ſicq; de cæteris virtutum actibus,qui in
pſalmo iſto tanguntur,vt ſimus ſynceri,veraces,nequaquam doloſi,nec proximis aliquo mo
do nociui. Itaq; dum pſalmum iſtum proferimus,deum cordialiter deprecemur,vt gratioſe tri
buat nobis peragere, ac intime doleamus quod nõ ſolum iſta non ſecimus; verumetiam vitia
his bonis contraria frequenter,enormiterq; patrauimus. Præterea ſicut hic pſalmus tractat de Pſalm.13
actibus virtuoſis neceſſario exequendis,ſic pſalmus ille:Dixit inſipiens in corde ſuo,agit de vi Pſalm.52.
tijs neceſſario euitandis,vt nec cogitatu nec factu negemus deum aut prouidentiam eius,put Iob.15.
ſcriptum eſt de quibuſdam:Andacter prouocant deum. Itemq;:Dicũt ſe noſſe deum,factis au Titum.1 Pſalm.13
tem negant,Contra quorum inſipientiam & inconſiderationem ſubiũgitur:Dominus de cœ
lo proſpexit ſuper filios hominum.&c. quo non obſtante tam intimorate ac impie,tamq; irre
uerenter & viliter plurimi viuunt ac ambulant coram deo,quaſi non ſit omnium iuſtus iudex
Nempe qa nõ cito profertur iudicium, abſq; vllo timore filij hominũ peccãt,prout in pſalmo Eccle.8
iſto deſcribitur. Hinc pſalmum iſtum canamus noſipſos deflendo,quod tales extitimus:proxi
mis quoq; adhuc taliter præuaricantibus condolendo. Sicq; humani generis deploremus pec
cata,& exoremus pro omnibus. Inſuper iuxta affectum hunc dicendus eſt pſalmus ille: Saluũ Pſalm.11 Pſalm.17.
me fac domine,quoniam defecit ſanctus,quoniam diminutæ ſunt veritates à filijs hominum
Etenim quo magis abundat impiorum iniquitas, eo amplius boni clamare debent ad deũ vt
præſeruentur,nec cum peruerſis peruertantur. Ex charitate quoq; & zelo iuſtitię debent opta
re & petere vt dominus diſperdat vniuerſa labia doloſa,& linguas magniloq;s,ita vt in eis ma
la deſtruat culpæ,& nouis linguis loquantur verba gratiæ ac ſalutis,quemadmodum in Pro Prouer.12.
uerbijs legitur:Verte impios & non erunt vt fuerant impij,quod ſi conuerti omnino renuue
rint,conformare nos debemus rectitudini diuinæ iuſtitiæ,cupiendo vt pereant, ac confidẽter
dicere deo: Tu domine ſeruabis nos & cuſtodies nos à generatiõe hac in æternum. Tales quip Pſalm.11.
pe verſiculi ſæpiſſime habentur in pſalmis, qui quamuis non exprimantur per modum opta
tiuum aut deprecatiuum,ſed per verba temporis futuri,virtualiter tamen ſunt oratiões & ver
ba bonę ſpei in deo,vt illud in Pſal. Aſperges me dñe hyſſopo & mũdabor,&c. Vnde & ſenſus Pſalm.50.
eſt: Tu domine ſeruabis nos & cuſtodies nos,hoc eſt,ſperamus quod præſeruabis nos à gene Pſalm.11.
ratione prauorum, & exoramus vt ab ipſis nos præſeruare & cuſtodire digneris, ne illis con
formemur in vitijs. Amplius iuxta modum & ſenſum pſalmi illius:Domine quis habitabit in Pſalm.14.
tabernaculo tuo,cantandum eſt illud in pſalmo:Domini eſt terra & plenitudo eius. Quis aſcẽ Pſalm.24.
det in montem domini?cum tribus verſibus ibi immediate ſequentibus. Quod totum cantan
do penſemus quid nobis ſit neceſſarium ad ſalutem,& quantum à perfectione quæ in illis tan
gitur verſibus, ſimus diſtantes,hoc eſt,ab innocentia manuum atq; mũditia cordis,& à caren
tia vanitatis,omni quoq; doloſo ac illicito iuramento. Eſtq; notandum quod in pſalmo illo
ſubiungitur:Hic accipiet benedictiõem à domino,& miſericordiam à deo ſalutari ſuo. Sic enĩ Ibidem
miſericordia eſt & diuinæ pietatis effectus, quod homo tantæ innocentiæ ac virtuoſitatis ſal
uatur,quis poterit de ſuis virtutibus aut meritis gloriari,extolli,pręſumere,& non potius cum
Apoſtolo recognoſcere ac fateri. Gratia dei ſum id quod ſum?Et rurſus:Qui gloriatur,in do 1 Cor.15.
mino glorietur. Studeamus igitur pertinere ad generationem hanc electorũ, dominum in ve Ierem.9. 1.Cor.10.

 ritate

1 Cor. 6. ritate quærentium,& ad clarum imo deſiderabiliſſimum diuini vultus aſpectum,ad quem ne
Pſalm. 24. mo niſi purgatiſſima mente valet pertingere.

¶ De aliquibus pſalmis moralibus,& optimis documentis plenis,qui mente compuncta, deuota, grata, iucunda, alacriter ſunt cantandi.

ADuerte & recole à quantis periculis & aduerſis, à quantis tentationibus, inſidijs, laqueis, & peccatis te deus eripuit preſeruauit ac liberauit. Sicq; cum omni gratiarum actione &
Pſalm. 33. ſpiritali lætitia, deuotiſſime profert Benedicam dominum in omni tempore, ſemper laus eius
in ore meo. Nec optes teipſum laudari niſi in deo, à quo datum eſt, & conſeruatur quicquid in
Ibidem te eſt aut eſſe poteſt laudabile, & ſic pſallet In domino laudabitur anima mea. Et quia ad laudā
dum altiſſimum tu ſolus non ſufficis, nec ſatis eſt tibi vt tu ſolus ſis deo gratus, acceptus & ſal
Ibidem uus. Hinc & proximos admonet Magnificate dominum mecum, & exaltemus nomen eius in
idipſum. Qualiter autem ad tantam gratiam perueniatur, oſtēdit Pſalmiſta exemplo ſuū Ex
quiſiui, inquiens, dominum: nec fruſtra, quoniam exaudiuit me, idcirco conſulo vobis Accedi
Iohan. 1. te ad eum per mentis conuerſionem, & illuminamini, cum ipſe ſit lumen verum, illūinans om
nem hominem ipſum fideliter inuocantem. Iuxta hunc modum totus hic pſalmus, doctrinis,
admonitionibus, præconijs dei, eſt plenus. Hinc iuxta hortamenta ipſius conemur guſtare, &
Pſalm. 33. per experientiam contemplari, quàm dulcis ſit dominus aſpernando delectamenta carnalia,
& omnem conſolatiunculam vilem, ipſumq; creatorem ſuper omnia ſynceriter contemplan
do, feruenter amando, reuerenter colendo, & omni felicitati, perfectioni, ac gloriæ eius totis p
Pſalm. 36. cordijs congratulando, nec tribulationibus ſuperemur, penſantes hunc verſum: Multæ tribu
lationes iuſtorum, quæ & celeriter finiuntur & æquanimiter tolerate, æterna conſolatione re
munerantur. Præterea ſecundum hos affectus, modos, & ſenſus, decantādus eſt pſalmus: No
li æmulari in malignantibus. In cuius exordio admonemur nō torqueri inuidia de impiorum
proſperitate, quæ breuis & fallax ē, ſed ſperare & delectari in domino, qui in præſenti ſuos ele
ctos aduerſis exercet, purgat & ſaluat. In hoc itaq; pſalmo pulchre diſtinguit propheta inter iu
ſtos & impios, inter electos & reprobos, diuerſitatem meritorum ac præmiorum ipſorum de
ſcribens. Dum ergo hūc pſalmum dicturus es, zelum aſſume iuſtitiæ, atq; diuinæ iuſtitiæ iudi
cio te conforma, mentem tuam in arce ſpeculationis conſtitue, ſicq; alta conſideratiōe perpen
de, q̄ vana, inſtabilis, periculoſa, damnabilis, ſit iniuſtorum proſperitas, qui ſpreto ac derelicto
creatore ac ſaluatore ſuo ſummo, vtiq; infinito & prorſus incomparabili bono excæcatam ac
Colo. 3 miſerā mentē ſuā in his carnalibus & terrenis defigunt, non penſantes illud apl'i Quæ ſurſum
ſunt ſapite, vbi Chriſtus eſt in dextera patris, q̄ ſurſum ſunt quærite, non quæ ſuper terrā. Hoc
ponderantes tanto plus vilipendamus omnem proſperitatem terrenam, homineſq; carnales
temporali proſperitate florentes, ſecundum quod tales, quo certius ſcimus q̄ celerrime defluēt
ac peribunt, q̄ diſtrictum iudicium imminet eis, & q̄ intoleranda damnatio, qui ſibiipſis quoti
die, imo aſſidue grauiſſime nocent, & pœnas accumulant ſempiternas. Contra, ſapientialiter
contemplemur ſtatum & diſpoſitiōem iuſtorum & electorum in ſeculo iſto, in quo per aduer
ſa purgantur, donis gratiæ adimplentur, ac virtuoſe agendo, opulentiſſimum ſibi theſaurum
Matth. 6 colligunt & reponunt in cœlo, Ideo eis conformari conemur, qui tanto ſunt feliciores, quo plu
ra ac acriora pro deo & æquitate æquanimiter patiuntur aduerſa, improborum q; perſequu
tiones, irriſiones, importunitates, cum gaudio perferamus. Etenim Abel eſſe non promeretur,
qui ex Cain malitia ad impatientiam concitatur. Nempe qui talis eſt, non perpendit q̄ fructu
oſum & glorioſum eſt Chriſti atq; ſanctorum patientiam, manſuetudinem, tranquillitatem
ſtrennue imitari, diuinæ q; prouidentiæ diſpoſitionem & cenſurā ſapienter attendere, & nos
ei humiliter ſubdere ac contentari de ea. Amplius ſecundū hunc intellectum & affectum decan
Pſalm. 38. tandus eſt etiam pſalmus ille Dixi cuſtodiam vias meas. In cuius initio ſancti prophetæ exem
plo docemur nos ſpiritualiter armare & pmunire, per taciturnitatem, humilitatē & ſalubrem
compunctiōem, aduerſus prauorū inſultationem, criminationē & inſectationē. Sicq; incaleſce
re deitatis amore, ac dn̄m inuocare, vt oſtēdet nobis vitæ noſtræ breuitatē, ſubſtantiæ noſtræ fra
gilitatem ſalubriter conſiderare, & totam ſpem, expectationem & affectionem noſtram collo
care ac fixam tenere in ipſo. Itaq; pſalmum hunc cū ingenti compūctione, inflammatione, cir
cumſpectione cantemus, memores mortis, fragilitatis, imo & multiplicis præuaricationis ac
negligentiæ noſtræ. Ideoq; veniam & gratiam humilime deprecemur, ſicut in verſibus huius
pſalmi optime continetur. Carnalium quoque & auarorum hominum inſaniam deuitantes,
miſerantes & deplorātes. Inſuper ex zelo iuſtitiæ & pro propria cautela depromere debemus
contra quemcunq; iniquum, imo & ad reprehenſionem propriam, in quantum vitioſi extitimus
Pſalm 51. pſalmum illum: Quid gloriaris in malitia? Pſalmum quoque illum ſequentem: Dixit inſipiens
Pſalm. 52. in corde

in corde ſuo,ſimiliter pſalmum illum:Si vere vtique iuſtitiam loquimini,itēq; pſalmum:Quā Pſalm 52.
bonus Iſrael deus,in quo pſalmo propheta compendioſiſſime diſputat contra negātes, proui Pſalm.52.
dentiam dei,& impiorum vanitatem,diſperitionem,condemnationemq; probat. Deinde in
deo mentem ſuam recolligit & accendit,proteſtans totum bonum ſuum in illo cōſiſtere. Spe
cialiter demum poſſunt hęc legi contra iniquos,qui perſequuti ſunt Chriſtum in carne morta
li,quemadmodum etiam ille pſalmus:Deus vltionū dominus,ſimiliter pſalmus ille: Deus lau Pſalm 93.
dem meam ne tacueris, qui ad literam de Chriſti traditore Iuda cōſcriptus eſt, ſed & pſalmus pſal.108
ille:Eripe me domine ab homine malo. pſal 139

¶De pſalmis in perſona iuſti conſcriptis, qui ex affectu con gratulationis & inuitationis,ac ędificationis gratiarumque actionis ſunt proferendi.

CVm in medio laqueorum & tentationum verſemur,vbi non eſt nobis principalis aut ſo Ephe.6
la colluctatio aduerſus carnem & ſanguinem,ſed præcipua inceſſabilis,imo & periculo
ſiſſima pugna contra inuiſibiles,crudeliſſimos,callidiſſimos,atq; innumerabiles noſtræ ſalutis
hoſtes,aereas poteſtates, aut etiam viſibiles inimicos: poteſt vnuſquiſq; fidelis pia querela, &
admiratione non parua ad dominum exclamare:Domine quid multiplicati ſunt qui tribulāt pſalm.3.
me,imbecillem,& fragilem,quorum vnus me facile poſſet deijcere, qui inter ſe præſumptuoſe
affirmant:Non eſt ſalus ipſi in deo eius. Ad q̄d vir iuſtus in tribulationibus conſtitutus,blāde
loquitur deo:Tu autem domine ſuſceptor meus es,gloria mea,& exaltans caput meum:quæ
ſunt verba bonæ ſpei ad deum,imo & magnæ familiaritatis & charitatis ad ip̄m,ſicut & iſtud
quod ſubditur;Non timebo milia populi circundantis me. Simili ſenſu in perſona deuotæ per
ſonæ poteſt proferri pſalmus:Cum inuocarem exaudiuit me deus iuſtitiæ meę,qui in aduerſis pſalm.4.
dedit mihi patientiam meam,ſicut ſubiungitur:In tribulatione dilataſti mihi,hoc eſt,tu domi
ne in afflictionibus meis largitus es mihi conſolationem,roborationem, illuminationēq; tan
tam vt cor meum ſpecialiter dilatatum ſit ad ſuſcipiendum & patiēdum plura ac grauiora ad
uerſa,& expanſum in te in delitijs charitatis. Quod cum ita ſit,cur o filij hominum graui cor
de ad carnalia & terrena depreſſi,diligitis vanitatem magis quàm ſummam & incommutabi
lem veritatem , & quæritis mendacium, excuſando vos falſe, cum tamen deus altiſſimus tam
pronus ſit exaudire,indulgere,ſuccurrere,bonaq; gratiæ tribuere in pręſenti,& bona gloriæ in
futuro,ſicut & ego in meipſo expertus ſum,& in ſanctis ſuis ſæpiſſime ac copioſiſſime mōſtra
uit,per quod merito conformari debetis in fide,ſtabiliri in ſpe ac diuino accendi amore? Hinc
quemcunq; ſanctorum vobis in exemplar propono,dicēdo:Et ſcitote quoniam dominus ſan
ctum ſuum mirificauit,hoc ē,innumerabiles ſanctos per præclara miracula & innumerabilia
ſigna ſupernaturaliter honorauit,ac honorandos oſtendit, qui teſtes ſunt fidei nr̄æ, ita vt no
ſipſos qui credimus tot non ſimus,quod veritatis teſtes habemus,iuxta illud apoſtoli: Ideo & Hebr.12.
nos tantam habentes nobis impoſitam teſtium nubem, ad quorum imitationem vos hortor
Iraſcimini & nolite peccare.Deniq; eodem ſenſu legēdus eſt pſalmus:Verba mea auribus per pſalm.5.
cipe domine:in quo pręmittitur oratio,& verba boni propoſiti ſubiunguntur. Verbum etiam
bonæ ſpei cum ſubditur:Mane exaudies vocem meam. Deinde dei iuſtitia, ſanctitas, zeluſq;
ęquitatis,& vltio iuſta in impios,in hoc pſalmo tanguntur & commendantur,vt attendamus
qualiter in ſanctitate & iuſtitia oportet nos ei ſeruire cum omni reuerentia ac timore,&c. Iu Lucæ.1
xta hunc modum,cor mundum(cui datur etiam in hac vita,deum videre per ſpeculum in æni 1.Cor.13.
gmate,eſtq; optimus ac certiſſimus ſcripturæ interpres) formare ſibi poteſt varios intellectus
& affectus in omnes pſalmos,imo in omnia quæ videt,audit,legit,aut cantat, adiuuāte domi
no noſtro,qui eſt ſuper omnia deus glorioſus,ſublimis,& benedictus in ſecula,Amen.

COMMENTARIORVM IN PSALTERIVM FINIS.

Chalcographus lectori Salutem.

SErias quidem nobis ad ſingulos Pſalmos oratiões hæ ſub titulo Dionyſij & vetuſtiſſimo in pergameno ſcripto exemplari exhibitę ſunt, quàm vt potuerimus ſingulis pſalmis ordine, vt decebat, ſingulas adijcere orationes. Ne tamen, lector pie, earum fructu te fraudaremus, coaceruatim eas communicamus: vt ſi quandoq; ipſum opus Pſalterij recudendum venerit, ſingulæ ſuo ordine digerantur. Quia reuera doctæ ſunt & pię, paucis verbis ferè potiorem partem ſenſus pſalmorum exprimentes. Bene vale.

¶D. DIONYSII CARTVSIANI IN SINgulos pſalmos ſingulæ precationes, piæ iuxta ac eruditæ.

1. ¶Pſalmus: Beatus vir. 7. verſus continet. Autor omnium bonorum deus, reple nos (quęſumus) gratia tua, vt voluntas noſtra dirigatur ſemper in lege tua: quatenus te inſpirante die ac nocte in ea ſic meditemur, vt fructum æternæ felicitatis percipere mereamur.

2. ¶Quare fremuerunt gentes. 13. Miſerator & pijſſime deus, qui tibi ſamulantes vbiq; tueris & defendis, dona nobis in Chrō filio tuo fideliter viuere, eique iugiter ſeruire in timore & exultare cum tremore: vt apprehenſa iuſtitiæ diſciplina, in ea perſiſtentes beati in perpetuum exiſtamus.

3. ¶Domine quid multiplicati ſunt. 8. Voce noſtra ad te, domine deus noſter, oratione clamantes exaudi nos de monte ſancto tuo, exurge in adiutorium noſtrum, vt tua opitulatione ſalutem & æternam benedictionem conſequamur.

4. ¶Cum inuocarem, exaudiuit. 10. Da, quęſumus omnipotens deus, lætitiam ſpiritus tui in corde noſtro, vt ſacrificantes ſacrificium iuſtitiæ ac iugiter in te ſperantes, inſtante termino vitæ in pace Chriſti dormiamus, & in eius regno perenniter requieſcamus.

5. ¶Verba mea auribus percipe domine. 15. Rex & deus noſter, deduc nos in iuſtitia tua propter inimicos noſtros, & dirige in conſpectu meo viam tuam, vt in nobis ſcuto bonæ voluntatis tuæ coronatis in æternum exultes, & habites.

6. ¶Domine ne in furore. 10. Pijſſimam clementiam tuam, omnipotens deus, ſuppliciter imploramus: vt qui aſſiduis exceſſibus te offendimus, non nos in furore tuo arguas, neq; in ira corripias: ſed conuerte & ab æterna damnatione eripe animas noſtras, & ſaluos nos fac propter miſericordiam tuam.

7. ¶Domine deus meus in te ſperaui. 18. Domine deus noſter in quē ſperamus, libera fideles tuos ex omnibus ſe perſequentibus inimicis, viſibilibus & inuiſibilibus: vt te protectore ſecuritate accepta, ſine timore iugiter pſallamus nomini tuo benedicto.

8. ¶Domine dominus noſter. 9. Per admirabile nomen tuum in vniuerſa terra domine Ieſu Chriſte, per apoſtolos propagatum perfice laudem victoriæ tuæ in nobis, qui ſumus opa digitorū tuorū: vt deſtructo inimico, ppetuo gloriæ & honoris coronemur triūpho.

9. ¶Confitebor tibi domine. 23. Refugium pauperum tuorum deus, qui in neceſſitatibus ſuis te quærentes non derelinquis, ad te nos in tribulatione clamantes non deſpicias: exalta nos de portis mortis, vt hic & in æternum exultemus in laudibus tuis.

10. ¶In domino confido. 8. Qui es deus æternus, eſto nobis propitius in te confidentibus: tribue nos tuo munere paſſeribus eſſe diſſimiles, fac nos tua virtute ſagittas maligni extinguere æquitate, gratiæ tuæ viuere, qua nobis dones tibi in ſempiternum complacere.

11. ¶Saluum me fac domine. 9. Tu domine fidelium cuſtos, conſerua & cuſtodi nos à generatione prauorum in æternum, & coniunge nos generationi iuſtorum eloquia tua caſta cuſtodientium: vt & in dilectione tua ſemper maneamus, & cuę pcoſectionis auxilio perpeti ſalute gaudeamus.

12. ¶Vſquequo domine. 6. Omnipotens ſempiterne deus, illumina oculos cordis noſtri lumine ſpiritus tui, ne vnquam in pœrſis actibus dormitemus: ſed tua gratia opitulante in præceptis eius iugiter vigilemus, vt ad pmium ſupernæ vocationis Chriſto adueniente tranſeamus.

13. ¶Dixit inſipiens in corde ſuo. 11. Perpetuam captiuitatem, deus pater à populo tuo auertet & pacem in illo, qui facit vtraq; vnum, nobis (rogamus) concede: in qua Iacob homo noſter exultet in carne, donec effectus Iſrael mereatur te deum videre.

14. ¶Domine quis habitabit in tabernaculo tuo. 7. Viſita nos, quæ ſumus domine, abs te peregrināt es in corpore, & in tuo ſancto ſeruitio confortare dignare: vt ciuſtitiæ operatione aſſidue intenti, ſine macula inhabitatores æterni mereamur eſſe tabernaculi.

15. ¶Conſerua me domine, quoniam ſperaui in te dixi domino deus meus es tu. 11.

Speran-

¶Speranteain te clementiſſime deus, tua protectione conſerua notas nobia fac viaa vitæ, q̃s te duce vſque finē cōſtanſ incedētes æterna lætitia adimpieri, & vultu tuo delectemur ſaciari.

16. ¶Exaudi domine iuſtitiam meam intende deprecationem meam. 17. ¶Mirifica deus miſericordias tuas, vt ſub vmbra alarum tuarum nos protegas, vt pupillā ocuii cuſtodias quo perfectis greſſibus noſtris in ſemitis tuis in iuſtitia tibi appareamus, & ſatiemur cum apparuerit gloria tua.

17. ¶Diligam te domine fortitudo mea dominus firmamentum meum. 54. Amoue à nobis domine peccatorum noſtrorum obſcura, & ilumina corda noſtra conſubſtantialis verbi tui lucerna, eius nos, q̃ſumus, virtute præcinge, & viam nobis in eo immaculatam oſtende.

18 ¶Cœli enarrant gloriā dei & opera manuum. 16. Domine adiutor noſter & redemptor, iuſtitiæ tuæ recte lætificent corda noſtra, occulra noſtra verbi tui gratia emundasquo nobis à delictis maximis expiatis, placeat in conſpectu tuo meditatio cordis, & eloquia oris nrī.

19. ¶Exaudiar te dominus in die tribulationis, protegat te nomen dei Iacob. 10. Exaudi nos, q̃ſumus dn̄e, in die tribulationis, & protege nos ab omnibus malis: vt ſurgentes & erecti ſtantes proſtratis hoſtibus in te domino deo noſtro ſemper exultemus.

20. ¶Domine in virtute tua lætabitur rex & ſuper ſalutare tuum. 13. Virtutum meritis domine nos exalta, quibus deuote cantemus & pſallamus virtutes tuas: da nobis benedictionem perpetuam conſequi, & gaudio per æuum cum vultu tuo deſiderabili lætificari.

21. ¶Deus deus reſpice in me, quare me dereliquiſti longe à ſalute mea. 34. Deus pater omnipotens qui filium tuum dominum noſtrum Ieſum Chriſtum ad paſſionē in mundum mittere, & homiem ligni vetiti guſtu ſeductum & à paradiſi felicitate eiectum, ad cœleſtia regna reuocare voluiſti: reſpice nos ad te clamantes, libera nos à verbis delictorum, & ſaluos facias in te ſperantes inæternum.

22. ¶Dominus regit me & nihil mihi deerit, in loco paſcuę. 9. Propter nomē tuum domine, deduc nos ſuper ſemitas iuſtitiæ: ſubſequatur nos miſericordia tua, vt in ſempiternum habitemus in domo tua.

23. ¶Domini eſt terra & plenitudo eius. 10. Domine virtutum & rex gloriæ, purifica conſcientiam noſtram, vt innocentes manibus & mundi corde ſemper exiſtētes, benedictionē & miſericordiam æternam à te percipiamus.

24. ¶Ad te domine leuaui animam meam deus meus in te confido. 23. Memento noſtri domine ſecundum miſericordiam & bonitatem tuam, & pedes noſtros de laqueo inimicorum euelle: vt qui aliquando ad mala currendo proni exiſtebant, vias & ſemitas iuſtitiæ tādem te docente apprehendant eaſq; conſtanter & perſeueranter incedere non deſiſtant.

25. ¶Iudica me domine quoniam ego in innocentia mea ingreſſus ſum. 12. Deus innocentiæ author & rectorum mentium ſanctificator, vre renes noſtros & cor noſtrum caſtimoniæ pacem nobis inſerendo: vt nō ſedeamus cum conſilio vanitatis, vt ſtantibus pedibus noſtris in directo digne in eccleſiis nomen tuum benedicamus.

26. ¶Dominus illuminatio mea & ſalus mea quem timebo. 20. Deus omnipotentiæ adiutor & protector vitæ noſtræ, protege nos ab hoſtium inſidiis, & ab omnibus periculis animæ & corporis: vt tuæ pietatis dono placitis tibi operibus perſeueranter inſiſtentes, bona tua in terra viuentium videre digni inueniamur.

27. ¶Ad te domine clamabo deus meus ne ſilia à me, ne quando. 12. Ad templum ſanctum tuum manus cum genubus leuantes inualidas, q̃ſumus domine, ne tradas cū peccatorib. non te agnoſcentib⁹ animas noſtras, non nos deſeras, non nos cum operantibus iniquitatem perdas: ſed nos regendo tecum in cœleſti regno extollas.

28. ¶Afferte domino filij dei, afferte domino filios arietum. 10 A cunctis malis exime nos domine & tribue nobis cor contritum & humiliatum pro peccatis noſtris tibi offerre: vt tua virtute & magnificentia ſedatis ſcandalis, quæ operantur iniquitatem, populo tuo benedicas in pace.

29. ¶Exaltabo te domine quoniam ſuſcepiſti me. 15. Audi domine preces noſtras & miſerere nobis, conuerte planctum noſtrum in gaudium, & circunda nos lætitia ſalutis: vt pro vniuerſis beneficijs tuis tibi cantemus & confiteamur in beata ſede æternitatis.

30. ¶In te domine ſperaui non confundar inæternum in iuſtitia tua libera me. 31. Spes & ſalus fidelium deus, in te ſperantes non confundamur inæternum, lapſia nobis te exorantibus aurem clementiæ inclina propitius, & laxando debita mitis nos iuſtifica, atq; indulta delictorum venia, ſalua nos in effabili miſericordia tua.

31. ¶Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates, & q̃rum tecta ſunt peccata. 14. Domine

Ieſu Chriſte ſapientia dei patris, da nobis intellectum, & inſtrue nos de præceptis tuis, firma ſuper nos oculos tuos in via qua gradimur vt te ductore ad te, qui es via, veritas, & vita ſine errore perueniamus,

32. ¶Exultate iuſti in domino, rectos decet laudatio. 22. Verbum patris æterni Chriſte quo cœli firmati ſunt, munere ſpiritus oris tui nos illuſtra & in opere bono confirma: vt fis de trinitatis & operatione tibi placita iuſti ſimus & cum populo in hæreditatem tibi deputato, i æternum glorificãdi.

33. ¶Benedicam dñm i omni tempore ſp laus eius in ore meo. 22. Propiciator oim de⁹ fac nos declinare à malo & facere bonum: da nobis pacem ſemper iquirere & ſectari, per quã ſuauitatem tuam guſtãtes & vidẽtes præueniẽte clemẽtia tua, beatificemur i te ſperãtes.

34. ¶Iudica dñe nocẽtes me expugna impugnãtes. 32. Deus potẽs & fortis, apphẽde arma & ſcutũ & cõtra nos impugnãtes exurge nobis i adiutoriũ, & ab eorum malignitate fragilitatem noſtram vbiq; defende: vt i te exultãtes & lætãtes te ſemper tuti magnificemus, & tota die pennitatis laude tibi decãtemus.

35. ¶Dixit iniuſtus vt delinquat i ſemetipſo, nõ eſt timor dei. 13. Cõfugiẽtibus ad te dñe, miſericordiam nobis prætẽde, vt ſpiritu humilitatis vncti & ſctificati, pedem ſuperbiæ à nobis remoueamus, & eodem ſpiritu ducti humili pede greſſus noſtros rectos faciamus.

36. ¶Noli emulari in malignãtibus neq; zelaueris faciẽtes iiquitatem. 42. Cõcede, qs miſericors deus, vt i te ſperãtes bonitatẽ iugiter faciamus, i qua cõſummati habitatiõem terræ viuẽtium obtineamus, i qua tua gratia largiẽte æternis diuitiis paſcamur.

37. ¶Domie ne i furore tuo arguas me, neq; in ira tua corripias me. 23. Aurem pietatis tuæ quærẽtes ſupplices deprecamur, ne nos domine deus noſter derelinquas, necà nobis diſcedas: præſta vt quod in natura fragilitatis noſtræ poſſibile nõ habemus, per tuam gratiam nobis ſubminiſtrari ſentiamus.

38. ¶Dixi cuſtodiam vias meas vt nõ delinquam in lingua mea. 18. Expectatio te diligẽtium domie, ab omnibus iniquitatibus nos erue, & cõtinua quiete in te fac exultare: vt tua muniti protectiõe immobiles tibi ſemper valeamus adhærere.

36. ¶Expectãs expectaui dominum & intẽdit mihi. 24. Deus infinitæ miſericordiæ manum tuam porrige lapſis, & educ nos de lacu miſeriæ & de luto fecis: vt per te directis greſſib⁹ noſtris hymnũ tibi laudis & placatiõis inceſſabili voce perſoluamus.

40. ¶Beatus qui intelligit ſuper egenum & pauperem in die mala liberabit eum. 14. Quæſumus deus clemẽtiæ, pater indulgẽtiæ: qui ſolus hominum potẽs es peccata relaxare, noſtri deprecamur miſerere, & animas tibi peccãtium ſanare dignare: reſuſcita nos de tumulis vitiorum, & i die mala libera nos propter nomẽ tuum.

41. ¶Quemadmodum deſiderat ceruus. 16. Appareat in nobis domie virtus tua, ne deſperãdo pro offenſis aĩa noſtra nimia abſorbeatur triſtitia: ſed trãquillitate idulgẽtiæ tuæ pcepta, deſideremus quotidie te deum, ſicut ceruus ad fontes aquaꝝ.

42. ¶Iudica me deus & diſcerne cauſam meã de gẽte nõ ſancta. 6. Fortitudo noſtra deus, emitte lucem & veritatem tuam i cordibus noſtris, quibus cõtemplata dulcedie maieſtatis tuæ ad ifinita viſiõis tuæ gaudia tota mẽtis intẽtiõe feſtinemus peruenire.

43. ¶Deus aurib⁹ noſtris audiuimus patres noſtri annũtiauerũt nobis. 23. Quæſum⁹ oĩpotẽs mia, pp delicta noſtra ne declines ſemitas noſtras de via tua: ſed ſic eas iuſte & pie viuẽdo teneamus, vt à te mãdatas ſalutes Iacob i æternum obtineam⁹.

44. ¶Eructauit cor meũ verbũ bonũ dico ego opera mea regi. 20. Fac nos qſumus deus pr æterne, ſpeciẽ & pulchritudinẽ vnigeniti filij tui diligere, ipſumq; ſpecioſum forma pſ filijs hoiz toto corde deſiderare: & vt vncti oleo ſcti ſpiritus ipſius grã ſp tuis in oculis placeamus.

45. ¶Deus nr refugiũ & virtus adiutor i tribultiõib⁹ q̃ iuenerũt nos. 11. De⁹ Iacob & dñe virtutũ, arcũ nobis aduerſantiũ cõtere, & eoꝝ arma neqſſima cõtra nos cõfringe: vt tua virtute ablatis bellis pennit vacceamus & vadeamus qm̃ tu es deus.

46. ¶Omẽs gẽtes plaudite manibus iubilate deo i voce exultatiõis. 9. Rex omis terræ de⁹ ſedẽs ſup ſedẽ ſctãm tuã elige nos tibi i hæreditatẽ: vt tecũ regnãtes i æterna glã te pſtãte exultem⁹ corã te letitia ienarrabili & glificata q cũ eodẽ deo pře & ſpũ ſctõ viuis & regnas i oia ſcla. Am̃.

49. ¶Magnus dñs & laudabilis nimis in ciuitate dei nři. 33. Qui es magnus dñs & laudabilis nimis in oibus creaturis tuis, ſuſcipe nos ad te reſpirãtes in miſericordia tua: pone corda noſtra in virtute tua, & tu deus deus noſter rege nos in æterna ſecula, qui in trinitate perfecta viuis & regnas deus.

48. ¶Audite hæc omnes gentes, auribus præcipite omnes qui habitatis orbem. 21.

Pie

¶Pie redemptor Chriſte, qui pro ſalute mundi in ligno crucis innocens pependiſti, & morien
do populum ſanctorum ad imperium reuocaſti cœlorum, tuæ quæſumus miſerationis operatio
ne, cum nos acceperis, animas noſtras de manu inferi redime, atque eas partem beatæ reſurre
ctionis fac obtinere. 49. Deus deorum dñs locutus eſt, & vocauit terram. 24. ¶Dirige do
mine ſuper nos oculos miſericordiæ, & in die tribulationis potentiæ tuæ brachio nos erue, vt
& te honorificemus, ac pro noſtra liberatione ſacrificium tibi laudis deuotæ immolemus.
50. Miſerere mei deus, ſecundum magnam miſericordiam tuam. 10. Miſerator deus
faciem tuam à peccatis noſtris auerte, & omnes in conſpectu tuo iniquitates noſtras dele: ia
ua nos ab iniuſtitia noſtra, vt dono gratiæ tuæ emundati, in ſancta ac tibi placita conuerſatio
ne ſemper maneamus. 51. Quid gloriaris in malitia, qui potens es. 9. Defenſor
vitæ & animæ noſtræ domine, prauis conatibus noſtris ſemper obſiſte, & ne ſinas nos in no
ſtra præualere vanitate, vt ſicut oliua fructificantes in domo tua, in æternum expectemus no
men tuum in conſpectu ſanctorum tuorum. 52. Dixit inſipiens in corde ſuo, non eſt
deus. 8. Proprijs vitijs inutiles factos deus de cœlo propitius proſpice ſuper nos, ſuſcita in
nobis gratiam tuam, qua illuſtrati non nobis ipſis, ſed tibi placere ſtudeamus.
53. Deus in nomine tuo ſaluum me fac, & in virtute tua iudica me. 7. Deus in te ſperan
tium ſalus ſumma, in noie tuo nos ſalua, & contra fortes quærentes animas noſtras nos poten
ter adiuua, vt ex omni tribulatione erepti per te cunctos inimicos deſpiciamus ſecuri.
54. Exaudi deus orationem meam, & ne deſpexeris deprecationem meam. 27.
Omnipotentiam tuam ſupplices exoramus, qui es ante ſecula deus, vt orationem noſtram ex
audias, ac deprecationem noſtram ne deſpicias, vt qui te ſaluantem nos expectamus, liberes
nos à puſillanimitate ſpũs, & ab omni vitæ & animæ tempeſtate. 55. Miſerere mei de
us, quoniam conculcauit me homo. 13. Pone domine lachrymas noſtras in cõſpectu tuo,
& erue pedes noſtros à lapſu deſperato, vt caute ambulantes, verbum tibi conſubſtantiale do
minum Chriſtum rite laudemus, & per eum in regione viuentium tibi placeamus.
56. Miſerere mei deus miſerere mei, quoniam in te confidit anima mea. 14. In vmbra
alarum tuarum domine ſperantibus, & ad te deum altiſſimum clamantibus miſerere, de
us miſerere, mitte miſericordiam tuam & veritatem tuam, quæ auferant à nobis opprobriũ
hoſtium conculcare nos volentium, vt erepti de medio eorum gloriam potentiæ tuæ magni
ficemus in perpetuum. 57. Si vere vtique iuſtitiam loquimini, recte iudicate filij hoim.
21. Da nobis quæſumus domine deus vere iuſtitiam tuam ſemper loqui, diligere & ſectari
& qui vile & reprobum efficis precioſum, fac nos iniquitates in terra non operari, vt ope miſe
rationis tuæ iuſtificati, ſaluandis in iudicio iuſtis poſſimus aggregari.
58. Eripe me de inimicis meis deus meus, & ab inſurgentibus in me libera me. 20. Viſita
nos domine gratuito benignitatis munere, & eſto refugium nobis in die tribulationis eripi
ens nos ab inſurgentibus inimicis noſtris, vt ab omnibus ſubducti hoſtium incurſibus, tibi
adiutori modo indefeſſi pſallamus.
59. Deus repuliſti nos, & deſtruxiſti nos, iratus es, & miſertus es nobis. 20. Solatiũ
afflictorum domine, da nobis auxilium in omni tribulatione, & ſana contritiones noſtras, at
que peccata dimitte, vt tribulationibus nos ad nihilũ deductis, in te faciamus virtutes pietatis.
60. Domine deus ſpes noſtra & turris fortitudinis noſtræ, protege nos ſub vmbra alarum
tuarum, vt in timore tuo tibi iugiter ſeruientes, & conformes facti gloriç tuæ, mereamur in ſpi
ritualium obliuione votorum, pſallere nomini tuo in ſecula.
61. Nonne deo ſubiecta erit anima mea, ab ipſo enim ſalutare meum. 11. Deus virtutũ
à quo eſt omnis virtus ſanctorum, deus auxilij & ſpei gloriç noſtræ, corda noſtra effundimus
coram te, eſto adiutor noſter deus in æternum pius, vt te cooperante animas noſtras in patiẽ
tia poſſideamus.
62. Deus deus meus, ad te de luce vigilo. 80. Deus deus noſter, fac nos in oratione de luce
ſpũs tui ad te vigilare, ac in te ſitire, vt tua præſtante gratia adipe & virtutum pinguedine re
pleatur anima noſtra, quo tibi adhærẽtem eam in cœleſtibus ſuſcipiat dextera tua
63. Exaudi deus orationem meam, cum deprecor à timore inimici. 21. Benigna & ſum
ma poteſtas deus, à timore inimicorum eripe animas noſtras, vt qui ſcrutari iniquitates con
tra ſalutem noſtram non ceſſant, tuo inſuperabili abacti brachio deficiant à nobis ſcrutantes
ſcrutinio.
64. Te decet hymnus deus in Sion, & tibi reddet votum. 14. Deus pr̃ indulgẽtiæ, ſpes oĩm

finiũ

finium terræ & in mari longe,impietatibus nr̃is q̃ſumus propitiare:& ne verba iniquoꝝ ſuper
nos inæternum præualeant tua nos inuicta tuitio non derelinquat.
65. ¶ Iubilate deo omnis terra,pſalmum dicite nomini eius. 19. Deus conditor vniuer
ſorum,qui dominaris in virtute tua inæternũ:oculis clementiæ(q̃ſumus)ſuper nos ſemper reſ
picei:pone animam noſtram ad bonæ actionis vitam,& nunquã amoueas à nobis miam tuã.
66. ¶ Deus miſereatur noſtri & benedicat nobis, illuminet vultum ſuum ſuper nos. 6.
Deus miſerator omnium,deus lux lucis,& fons luminis:illumina ſuper nos vultum tuæ miſe
rationis,benedic nos & fac cognoſcere in t̃ra viam tuam:vt hanc inoffenſe ambulantes lætan
tes & exultantes ad manſionem pertingamus æternam:qui in trinitate viuis & regnas deus.
67. ¶ Exurgat deus & diſſipentur inimici eius & fugiant qui oderunt eum. 38. Rex v̾s
tutum domine,compunctionis pluuiam ſalutarem ſegrega nobis hæreditati tuæ:vt quia pec
catis infirmati ſumus receptiã à te rectæ intentiõis viribus,ad vitã tibi placitam proficiamus.
68. ¶ Saluum me fac deus quoniam intrauerunt aquæ vſq; ad aĩam meam, 42. Deus
cui eſt omnis cogitatio manifeſta,& à quo delicta noſtra non ſunt abſcondita, reſpice nos in
multitudine miſericordiæ tuæ:& maculas te offendentes à nobis abſterge,intẽde aniæ noſtrę
& libera eam ab improperio & ab æterna confuſione.
69. ¶ Deus in adiutorium meum intende,dñe ad adiuuandum me feſtina. 7. Deus au
tor ſalutis humanæ contra quærentes animam noſtram in adiutorium noſtrum intende: vt
eoꝝ per te infeſtatiõe à nobis ceſſante te adiutorẽ & protectorẽ noſtꝝ magnificemus ſine fine.
70. ¶ In te domine ſperaui,non confundar inæternũ,in iuſtitia tua libera me. 26. Deus
miſericordiæ ineffabilis, ne elongeris à nobis,reſpice in auxilium noſtrum:& ne nos derelinq̃s
vſq; in ſenectam & ſenium:viuifica nos & pie conſolare,& gloriam magnitudinem tuam fac
nos perpetim digne decantare.
71. ¶ Deus iudicium tuum regi da & iuſtitiã tuam filio regis. 20. Tuæ domine largitas
tis indulgentia ſuſcipiamus pacem & iuſtitiam, quam iugiter te adiutore obtineamus, vt hu
miliatis calumniatoribus noſtris nomen tuum benedictum in ſecula magnificemus.
72. ¶ Quã bonus iſrael deus his qui recto ſunt corde. 28. Deus cordis noſtri,deus pars
noſtra inæternum, te confortante in bonis agendis non deficiat caro & cor noſtrum:ſac nos
tibi ſemper adhærere & in te domino deo ſpem ponere,donec te preuio duce cœleſte ſctũarium
tuum mereamur introire: qui trinꝰ & vnus deus viuis & dominaris in omnia ſecula.
73. ¶ Vt quid deus repuliſti in finem,iratus eſt furor tuus ſuper oues paſcuæ tuæ. 24.
Deus rex noſter ante ſecula Chriſte,qui in fine ſeculi operatus es ſalutem in redemptione eccle
ſiæ tuæ q̃ ab initio tuo poſſediſti ꝑdeſtinatiõe:reſpice in teſtamẽtũ ſanguie tuo cõfirmatũ,faciẽ
do eãdẽ eccleſiã tuã deuotã permanere & in ſecuritate iugi cõſiſtere:qui cũ deo patre & ſpũ ſctõ.
74. ¶ Confitebimur tibi deus confitebimur & inuocabimus nomen tuum. 10. Singu
lare pœnitentium dñe,cõfitemur tibi cõfitemur:peccatis noſtris propitiare,vt percepta indul
gentia dignos nos efficias ſancti tui nominis inuocatione,vt pro ſalute noſtra in ſeculum tibi
deo Iacob cantemus in gaudio & exultatione. 75. ¶ Notus in Iudæa deus in Iſra
el magnum nomen eius. 12. Deus ſcrutator renum & cordium, cui oĩs confiteſtur cogita
tio hoĩm mentium nr̃arum infirma benedictionis tuæ virtute corrobora: vt quæ iuſta & pla
ſunt cogitemus,& vota fidelia recte viuendo,tibi domino deo noſtro reddamus.
76. ¶ Voce mea ad dñm clamaui voce mea ad deum,& intendit mihi. 10. Ineffabilis
pietatis deus miſericors in milibus, non in finem iratus pro peccatis noſtris miam tuã abſcin
das à nobis,nõ obliuiſcaris miſereri nr̃i,ſed tua miſeratiõe iube nos ęt̃næ ſaluatiõi annũerari.
77. ¶ Attẽdite pp̃le meus legẽ meã,inclinate aurẽ v̾ram. 78. Deus q oĩm miſereris & lap
ſos ad te redeũtes pat̃na pietate ſuſcipere nõ deſinis,recordare(q̃s)qa caro ſumꝰ & abũda vt a
uertas irã & nõ accẽdas cõtra nos oẽm irã tuã,ſed mitiga eã & largire nobis indeficiẽtẽ gl̃ã tuã.
78. ¶ Deus venerũt gẽtes in hæreditatẽ tuã polluerũt tẽplũ ſctm̃ tuũ. 16. Preces nr̃as q̃s
dñe,placatus intẽde,ne memineris iniqtatum nr̃aꝝ antiq̃rũ pp nomẽ tuũ laudabile & gl̃oſum,
vt te ꝓſtãte ab oĩbus liberi offenſis iugit̃ opibus inuigilemus æqtatis. 79. ¶ Qui regis Iſ
rael intẽde , q deducis tanq̃ ouẽ Ioſeph. 20. Deus p̃r virtutũ,eſto ꝓpitius dux itineris recti
in cõſpectu pp̃li filij tui ſanguie redẽpti:vt forti à te plãtata radice Chr̃ianæ ꝓfeſſiõis ipleat ter
rã æternę rep̃miſſiõis. 80. ¶ Exultate deo adiutori nr̃o iubilate deo Iacob. 15. Fac dñe
pp̃lm tuũ vocẽ tuã audire,dilata os nr̃m,& ĩple illud laude gr̃æ tuæ vt in tribulatiõe ꝓſentis vi
tæ te inuocãtes nos exaudias,& ab oĩ impetu inimicoꝝ ac tẽpeſtatis æternæ ſubducas.
81 ¶ Deus ſtetit in ſynagoga deoꝝ, in medio autẽ deos diiudicat. 8. Deus à quo oĩs
iuſta operatio procedit & fortis conſiſtit, iuſtifica nos ſpiritu iuſtitiæ, & fortitudinis: vt non
iniquitatẽ

iniquitatē iudicantes, nec facies paratoꝝ ſumentes, iuſta & tibi placita ſp̄ peragere ſtudeamus
82. Deus quia ſimilis erit tibi, ne raceas, neq; compeſcaris deus, &c. 17. ¶Deus ſupernę
maieſtatis, cui non eſt ſimilis, propter multitudinem peccatorum non diſperdas nos de gen-
te electorum ſed clementi bonitate facias nomen noſtrum memorari in Iſrael in ęternum.
83. Quàm dilecta tabernacula tua domine virtutum, concupiſcit & deficit anima mea in
terra domini. 13. ¶Auxiliator deus fortis, aſſit nobis quæſumus virtus tua, hac in valle
plorationis, doce nos aſcenſiones in cordibus noſtris diſponere, vt de virtute in virtutem eun-
tes deum deorum in cœleſti Sion nos te videre concedas lætantes.
84. Benedixiſti domine terram tuam. 14. ¶Supplices domine deus clementiam tuam
exoramus, remitte iniquitatem plebis tuæ, auerte à nobis iram indignationis tuæ, viuifica nos
pia actione potenti dextera tua, vt plebs tua lætetur in te pace præſenti & ſempiterna.
85. Inclina domine aurem tuam, & exaudi me, quoniam inops & pauper ſum ego. 18
¶Famulantes tibi nos domine deduc in via tua, & ingrediamur in veritate tua, vt magna ſu-
per nos ſtillante miſericordia tua, animam noſtram eruas ab inferno inferiori, atq; æternæ
gloriæ facias participari.
86. Fundamentum eius in montibus ſanctis, diligit dominus portas Sion. 7. ¶Viuifi-
ca nos domine ab operibus mortuis, & fundamenta ſynceræ fidei & bonæ operationis in no-
bis conſtrue, quibus fructum virtutum ſuperædificantes animas noſtras ad te proficiſcentes,
glorioſa ciuitas tua ſuſcipiat gratulando.
87. Domine deus ſalutis meæ in die clamaui & nocte coram te. 19. ¶Domine deus ſa-
lutis noſtræ, noſtri pie miſerere, & repletam malis animam noſtram, & inferno peccatis ap-
propinquantem vitam noſtram abundantia tuæ propitiationis reuoca, & ab omni miſeria
nunc & ſemper nos elonga, vt miſericordię tuæ prærogatiua laudum tibi præconia perſolua-
mus in ſecula.
88. Miſericordias domini in æternum cantabo. 51. ¶Deus gloria virtutis ſanctorū
da nobis ſemper in lumine vultus tui ambulare, & in nomine tuo exultare, vt miſericordia tua
faciem noſtram præeunte, perfecto curſu iuſtitiæ ad te valeamus peruenire.
89. Domine refugium tu factus es nobis. 19. ¶Sis domine noſtrum vbiq; refugium;
qui es deus à ſeculo & vſq; in ſeculum: reſpice clementer in nos ſeruos tuos, & ſit ſplendor di-
uinitatis tuæ ſuper nos, vt opera noſtra à te ſemper dirigantur, & cœpta per te finiantur.
90. Qui habitat in adiutorio altiſſimi, in protectione dei cœli commorabitur. 16. De-
us altiſſime, concede nos quæſumus in adiutorio tuo habitare, & in tua commorari protectio-
ne, vt dextera tua auertente non accedat ad nos malum, nec tangat nos peccatoris flagellū:
ſed te mandante ab angelis in omnibus cuſtodiamur vijs noſtris.
91. Bonum eſt confiteri domino, & pſallere nomini tuo altiſſime. 15. ¶Virtutibus
planta nos in domo tua domine, & vt bonum ſemen fac nos in omni ſpecioſa religione fructi-
ficare, in quo vt palma flore iuſtitiæ ſurgentes, in eo per te conſummati, perenniter ante te flore-
mus exultantes.
92. Dominus regnauit decorem indutus eſt, indutus eſt dominus fortitudinem, & pręcinxit
ſe. 7. Domine regnator cœli & terræ, indue nos bonorum operum decore & fortitudine
gratiæ tuæ, ac præcinge caſtimoniæ virtute, daq; his nitidis & nuptialibus veſtibus tibi veni-
enti obuiare, & ornatis lampadibus ad æternitatis nuptias tecum intrare: qui cum deo patrē
viuis & regnas deus per oīa ſecula ſeculorum.
93. ¶Deus vltionum dominus, deus vltionum libere egit. 23. ¶Deus auxilium ſpei
noſtræ, in omni neceſſitate eſto refugium familiæ tuæ, mitiga nobis à diebus malis, & ſemper
lætificent animam noſtram conſolationes tuæ pietatis.
94. ¶Venite iubilemus domino, iubilemus deo ſalutari noſtro, præoccupemus faciem eius
in confeſſione, &c. 12. ¶Tuæ largitatis dono, accepto continuæ pacis bono exultemus &
iubilemus tibi deo ſalutari noſtro: præſta nos cognoſcere viam tuam, quā perambulantes, te
iuuante intremus in requiem tuam.
95. ¶Cantate domino canticum nouum, cantate domino omnis terra. 13. ¶Domine
qui feciſti cœlos, & terribilis es ſuper omnes deos, miſericordia tua præueniente, fac nos con-
feſſionis pulchritudine faciem tuam placare; vt expurgati peccatorum colluuionibus, ſyncerā
mente & voce tibi domino iugiter cantemus.
96. ¶Dominus regnauit, exultet terra, lætentur inſulæ multæ. 13. ¶Super
omnem terram altiſſime domine deus, doce nos te tota deuotione diligere, & malū odire: et cu-
ſtodi in hac vita aīas nr̄as, & hinc migrātes eas de locis perpetuaꝝ pœnaꝝ eripias.

Cantate

97. ¶Cantate domino canticum nouum, quia mirabilia fecit, &c. 9. ¶Omnipotens
æterne deus, qui facis mirabilia ſolus, recordare miſericordiæ tuę, noſq; aberrãtea corrige, atq;
tibi perſeueranter atque fideliter fac adhærere, vt digni efficiamur tibi domino cantica placi-
ta perpetim decantare.
98. ¶Dominus regnauit, iraſcantur populi, qui ſedes ſuper Cherubim 10. ¶Excelſus
ſuper omnes populos deus, famulis tuis eſto propitius, ds nobis quæſumus cuſtodire teſtimo
nia & ſancta quæ dediſti nobis præcepta, vt ea in finem vſq; obſeruantes deuote, mercedem à
te in beata ſortiamur æternitate. 99. ¶Iubilate deo omnis terra, ſeruite domino in læ
titia. 5. ¶AEterna cœli gloria deus, fac nos portas tuas in confeſſione, & atria tua in hy-
mnis introire, vt confitentes maieſtati tuæ coronam vitæ, quam repromiſiſti te diligentibus,
te donante accipiamus. 100. Miſericordiam & iudicium cantabo tibi dñe. 9
¶Miſericordia tua domine interueniente, præſta nobis quæſumus cordi prauo non adhære-
re, ſed fac nos domus tuæ innocenter ſemper pambulare atria, quo tibi placẽtes æternæ glorię
tuæ nos dignos aſſotiare.
101 Domine exaudi orationem meam, & clamor meus ad te veniat. 19. ¶Ad te cla-
mãtes exaudi orationem noſtram domine, & de excelſo ſancto tuo in terram aſpice, & mala
præſentia & futura à nobis propitiatus auerte, vt annunciemus in Sion gloriam tuam, & in
Ieruſalẽ cœleſti laudem tuã. 102. Benedic anima mea domino, & omnia quæ, &c. 22.
¶Deus ſaluator viuentium, qui non vis mortem peccantium, tu pie pater cognoſce figmen-
tum noſtrum, & peccatoribus nobis non iraſcaris in perpetuum, ſed corrobora ſuper nos mi
ſericordiam tuam, & redime de æterno interitu vitam noſtram.
103. Benedic anima mea domino domine deus meus magnificatus es vehementer. 36
¶Deus qui reſpicis terram, & facis eam tremere, timorem tuum ſalutarem cordibus noſtris
immitte, vt relictis malis quibus te grauiter offendimus, per ſpiritum tuũ renouata in nobis fa
cie peccati, ſancta tibi deuotione adhæreamus, & in iucunditate perceptæ ſalutis ſemper tibi
pſallamus. 104. Confitemini domino, & inuocate nomen eius. 43. ¶Deus qui cõ
ſpicis te grauiter offenſum malis noſtris, ad impetrandã miſericordiam tuã corda noſtra quæ
ſumus compunge ad pœnitentiam, vt conceſſa delictoꝝ venia, munda conſcientia tibi confi-
teamur, & nomen tuum inuocemus, ac pro acceptis beneficijs tuis mirabilia tua indefeſſi nar-
remus. 105. Confitemini dño quoniam bonus. 46. ¶Memento noſtri in bene-
placito tuo domine, & doce nos iuſtitiam facere in omni tempore, facq; nos in laude tua ſem
per gloriari, & à ſeculo vſq; in ſeculum deus Iſrael benedicere tibi.
106. Cõfitemini domino quoniam bonus, quoniam in ſeculum miſericordia eius. 43
¶Te domine præcipiente ſileant fluctus tempeſtatum vitæ noſtræ, & ſtatue procellan nr̃am
in auram tranquillitatis & lætitię, vt in portum ſalutis te gubernatore deducti, nos miſericor
diæ tuæ opera confiteamur tibi. 107. Paratum cor meum deus, paratum cor meum,
cantabo & pſallam in gloria mea. 14. ¶Deus qui omne quod ſyncerum & mundum eſt
amas, & caſtas fidelium mentes inhabitas, benignitatis munificentia ab omni nos contagio-
ne expurga, vt & in te ſemꝑ paratũ cor habeamus, & digni in gloria tua tibi cantemus & pſalla
mus. 108. Deus laudem. 30. ¶Tu dñe qui ſuauis es in miſericordia, cor noſtrum
peccatis exigentibus perturbatum intra nos, ſpiritu tuo bono lætifica, adiuua nos miſericordi
ter & ſaluati lætentur in te ſerui tui, & fac nos in perpetuum tibi domino nimis confiteri.
109. Dixit dñs domino meo, ſede à dextris meis. 2. ¶Ieſu ſaluator ſeculoꝝ ſecundum
ordinem Melchiſedec, rex & ſacerdos factus in æternum, ineffabili tua miſeratione à dexteris
tuis in iudicio nos conſtitue, atq; inter benedictos patris tui deputatos regnũ cœleſte fac poſſi
dere, qui cum eodem patre. 110. Confitebor tibi dñe. 10. Miſericors & miſera-
tor domine, qui diu nobis peccantibus ſolita pepercisti bonitate, intellectu tandem bono nos
reple, & initium ſapientiæ timorem tuum mentibus noſtris infunde, atq; deinceps fac nos ſo-
brie & iuſte viuendo tibi placere. 111. Beatus vir qui timet dñm. 9. ¶Operatiõe
tibi placita effice nos dñe potentes in terra, & viuat te præſtante in iuſtitia tua aĩa noſtra, tri-
bue nobis quæſumus, vt in mandatis tuis ſemper cupiamus, cuius gratia totũ quod rogamus
impetremus. 112. Laudate pueri dñm. 12. ¶Deus noſter, qui in altis habitas, &
de ſtercore inopem ſuſcitas, nos humiles tuos in terra clementer reſpice, atq; ad ſublimia virtu
tum attolle, in quibus indies proficientes, in his perſeueremus non deficientes.
113. In exitu Iſrael de Aegypto. 17. ¶Fortiſſime deus creaturaꝝ, qui conuertis petrã
in ſtagna aquaꝝ, à facie tua ad pœnitentiam moueatur corporis noſtri terra, vnde fit nomini
tuo

tuo gloria pro nobis miſericordiſ ſaluandis in beatitudine perpetua. 114. Dilexi qm̃ exau
diuit dñs vocẽ oratiõis meæ. 9. ¶Deus cœli & terræ vocẽ orationis te diligentiũ benignus
admitte, aurẽ elementiæ precibus te inuocantiũ inclina, ab oĩ tribulatione & dolore nos libera
& ab hac tranſeuntibus vita redde nobis bona ſempiterna. 115. Credidi propter quod
locutus ſum. 8. ¶Preces populi in te credentis dñe ſuſcipe, & concede nos ſacrificium lau
dis tibi ſemper offerre: dirumpe peccatorum noſtrorum vincula, vt tibi digna reddamus fidei
Chriſtianæ vota. 116. Laudate dominum omnes gentes. 2. ¶Omnipotens pa
ter domine, condignas maieſtati tuæ laudes fac nos tibi ſemper offerre: confirma ſuper nos
miſericordiam tuam, ne aliqua corruptela criminum inficiat animã noſtram, vt veritas tua ti
bi conſubſtantialis nobiſcum maneat in æternum. 117. Confitemini dño. 29. De
us fortitudo & laus fidelium, ſpes cunctorum in te confidentiũ, da nobis in ſalute tua pietatis
profectum, dextera tua in bonis nos exalta, vt te aperiente portas iuſtitiæ ingreſſi perenniter
cum iuſtis confiteamur tibi. 118. Beati immaculati. 8. ¶In huius domine ſeculi
via fac nos ſanctos & immaculatos ambulare in lege tua, mandata tua nimis cuſtodire, & in
iuſtificationum tuarum cuſtodiam non nos derelinquas vſquequaq.
118. In quo corrigit. 8. ¶In ſeruitio tuo conſtitutos domine, fac nos te toto corde ex
quirere, & in mandatis tuis viriliter exerceri, vt conſideratis vijs tuis, & te docente intellectis,
ſemper ſicut in omnibus diuitijs delectemur in illis.
118. Retribue ſeruo tuo, viuifica me & cuſtodiam ſermones tuos. 8. ¶Bonorum
omnium largitor domine, fac nos deſiderare iuſtificationes tuas in omni tempore, & in eis be
ne operando perſeuerare, aufer à nobis opprobrium inimici & contemptum, & da nos perpe
tim de manu tua accipere decoris & honoris regnum.
118. Adhæſit pauimento anima mea, viuifica me ſecundũ verbum tuum. 8. ¶Iniqui
tatis vias amoue à nobis domine, & tuo gratuito munere viam mandatorum tuorum dilata
to corde da nos percurrere, vt exuti corpore per te ciues conſtituamur cœleſtis patriæ.
118. Legem pone mihi domine viam iuſtificationum tuarum, & exquiram eã ſemper. 8.
¶Expiatos à ſordibus peccatorum deduc nos domine in ſemita mandatorum tuorum, cor
da noſtra ab omni auaritia, & à noxiæ delectationis vanitate oculos cordis noſtri auerte, vt
recte viuendi ſtudium ſemper dirigamus ad te creatorem nr̃m.
118. Et veniat ſuper me miſericordia tua domine, ſalutare tuum ſecundum eloquiũ tuũ. 8.
¶Veniat ſuper nos miſericordia tua domine, & ſpe bona fac nos in te vigere, daq vigilare in
geminæ charitatis latitudine, & vt in cuſtodia legis tuæ deuoti ſimus, ſemper in ea glorioſe vi
uamus. 118. Memor eſto verbi tui, ſeruo tuo, in quo mihi ſpem dediſti. 8. ¶Pro
obtentu cœleſtis patriæ, domine, iuſtificationes tuæ ſint nobis cantabiles in locis peregrinatio
nis noſtræ, quibus ſuauiter modulatis, æternæ miſericordiæ mercedẽ à te percipiamus.
118. Portio mea domine, dixi cuſtodire cuſtodire legem tuã. 8. Fac nos participes dñe
timentiũ te, & da nobis legem tuã in beneplacito cuſtodire, & in neceſſitatibus in toto corde
deprecantes faciẽ tuã miſerere ſecundũ miſericordiã tuã. 118. Bonitatẽ feciſti. 8. De
us qui naturaliter es bonus, in bonitate tua inſtrue nos cœleſti diſciplina & ſcientia, fac nos ac
cepta eloquia tua fideliter cuſtodire, & toto corde legem tuã meditari & adimplere, & in iuſti
ficationibus tuis immaculatũ cor ſemper poſſidere. 118. Manus tuæ fecerunt me. 8.
¶Vitæ dator deus, veniant nobis miſerationes tuæ vt iuſte viuamus: da nobis intellectũ vt
mandata tua diſcamus, vt vigilanter obſeruantes tibi veraciter placeamus. 118. Defe
cit in ſalutare. 8. ¶Tua dñe larga clementia ſanctiſſimi noĩs tui amore corda nr̃a cõfirma,
ne derelinquamus mandata tua: viuificet nos miæ tuæ opus, vt teſtimonia oris tui pficiendo
cuſtodiamus. 118. In æternũ dñe. 8. ¶Deus cui oĩa ſeruiunt creata, da nos ſeruire
tibi fide, ſpe, & charitate perfecta, vt in æternũ iuſtificationes tuas nõ obliuiſcamur, ſed in ipſis
tua propitiatione bonis operibus inſiſtẽdo viuificemur. 118. Qũo dilexi legẽ tuã. 8.
¶Totius boni largitor domine, da nobis legẽ tuã ſanctã diligere, & eius meditationi peruigi
li mente inſeruire: fac nos mãdata tua recte intelligere, atq ab omni via mala te adiuuãte no
ſtræ prauitatis pedes prohibere. 118. Lucerna pedibus meis verbũ tuũ, & lumen, &c. 8.
¶Deus recte viuentium ſemita & ſplendor animarum, verbũ tuum Chriſtus ſit lucerna pedibus
noſtris & lumen ſemitis noſtris, vt eius ductu à mandatis eius recta intelligamus, & oẽm viã
iniquitatis ſemper odio habeamus & declinemus.
118. Iniquos odio habui. 8. Suſcipe nos in gratiam tuã dñe deus, & nõ confundas nos
ab æternæ ſalutis benedictione quã à te expectamus: tribue, qui ſumus, nos in iuſtificationibus
tuis pſeueranter meditari, & te adiuuante cũ integra fide præſenti vita diſſolui.

Fecl

118 ¶Feci iudicium & iuſtitiam. 81. ¶Dona nobis omnipotens pater, mãdata tua ſuper aurum & topazioo diligere, & omoem viam iniquam odio habere & ab ea declioare, vt tua protectione defenſi à calumnia ſuperborum in æternum valeamus liberari.

118. ¶Mirabilia teſtimonia tua domine, ideo ſcrutata eſt ea anima mea. 8 ¶Faciem miſericordiæ tuæ illumina ſuper nos domine, & doce nos iuſtificationum tuarum opera perſagere, vt qui tenebris peccatorum deprimimur, ab his declaratione ſermonum tuorum illuminati exuamur.

118 ¶Iuſtus es domine, & rectum iudicium tuum, mandaſti iuſtitiam. 8. Spiritus tui igne accenſos domine, ignitum eloquium tuum fac nos ſeruos tuos diligere & operibus bonis adimplere, vt eodem ſpiritu tribuente intellectum capiamus, quo in æternum viuamus.

118. ¶Clamaui in toto corde. 8. ¶Propeeſto nobis domine, & appropinquantes & pſequentes noſtra iniquitate à nobis repelle, ad te nos clamantes ſalua, vt per te ſecuri cuſtodiamus maodata tua. 118 Vide. 8 ¶Vide humilitatem plebis tuæ dñe, & ab omoibus malis obſtrepentibus nos redime, viuifica oos pro tua pietate in oi bona actione, vt ſemper cuſtodiamus iudicia iuſtitiæ tuæ. 118. ¶Principes. 8 Diligentibus nobis dñe legem tuã pacem largire perpetuã, diligat aĩa nr̃a teſtimonia tua, vnde nullum ſit nobis ſcandalũ q̃d in te ſperamus, ſed gloria & perpetua ſalus. 118. ¶Appropinquet. 8. Dñe Ieſu Chriſte paſtor bone, qui pro humani generis redemptione ignominiam crucis voluiſti ſuſtinere, nos ſeruos tuos, qui ſicut oues pereũtes errauimus, requirat fiat maous tua vt ſaluet nos, & io gloria regoi redde beatos. 119. ¶Ad dominum. 6. ¶Tribulationũ noſtrarum clamorem exaudi dñe, & da oos in pace tua iugiter exultare, vt contra pacem odiẽtes oos impuguare quærentes fortiter ſtemus, & tuæ poteotiæ auxilio de his triumphemus.

120. ¶Leuaui oculos meos. 8. Cuſtos Iſrael indefeſſus, qui oon dormitas neq; dormis deus, ſis quæſumus domine nobis aſſidua protectio, cuſtodiens nos ab omni malo, fidei noſtræ iotroitum & vitæ exitum vſq; in ſeculum diſponens. 121. ¶Lætatus ſum in his. 9 ¶Omnium exiſtentium opiſex domine, ſtatue pedes noſtros in atrijs tuis, & ædifica Ieruſalem ſupernam in nobis: fiat nobis pax continua in virtute tua, vt & eiuſdem ſemper ciuitatis bona deuoti quæramus, & te præſtante inueniamus. 122. ¶Ad te leuaui oculos meos qui habitas in cœlis. ¶Nos tui ſerui oculos noſtros ad te leuamus, qui habitas in cœleſtibus, domine deus noſtri miſerere, & de opprobrio & æterna ſuperborum eripe deſpectione. 123. ¶Niſi quia dominus erat in nobis, dicat nunc Iſrael, niſi quia dominus. ¶Torrentem vitiorum domine fac animam noſtram pertranſire, vt tua fortitudine laqueo diabolicæ fraudis contrito, tuo in perpetuum liberemur adiutorio.

124. ¶Qui confidunt in domino ſicut mons Sion, non commouebitur in æternum. ¶Mons Chriſte fortitudinis, tuis nos quæſumus vbiq; tuere præſidijs, eſto in circuitu populi tui, & nõ derelinquas virgam peccatorũ dñari ſuper ſortem ſamulantiũ tibi, bene fac nobis, & indulge tempora proſperitatis & pacis. 127. ¶In conuertendo dominus captiuitatem Sion, facti ſumus ſicut cõſolati. ¶Expurga nos domine à peccatis, ædifica tibi in nobis domum manſionis, vt tu in nobis & nos in te manentes cum dederis oobis ſomnum mortis, cum dilectis tuis ſimus hæredes regoi cœleſtis.

126. ¶Niſi dominus ædificauerit domum. 6. ¶Deus ſpiritualium domorum ædificator, vt nos cuſtodias precamur, imple in te deſiderium noſtrum, & electis tuis nos cõiunge pro meritis. 127. ¶Beati omoes qui timent dominũ, qui ambulant in vijs eius. 7 ¶Timentes te beatifica nos domine, & fac in vijs tuis perſeueraoter ambulare: benedic nos benedictione tua ſaocta, vt videamus booa Ieruſalem ſine fine manſura.

128. ¶Sæpe expugnauerunt me à iuuentute mea, dicat nunc Iſrael. 7 ¶Bello & terrore ſpiritalis nequitiæ à iuuentute ſua impugnatam eccleſiam domine fac de inimicis potenter triumphare, vt humiliatis ceruicibus eorum, gaudium & lætitiam per te obtineat, in ſempiternum. 129. De profundis clamaui ad te domine, domine exaudi vocem meã. 8 ¶Deus apud quẽ eſt miſericordia & redẽptio copioſa, redime nos ab iniqtatibus noſtris, & in plenitudine ſanctæ deuotionis fac nos tuis ſemper deſeruire præceptis. 130. ¶Dñe nõ eſt. 5 ¶Virtute ſuiti domine ſanctæ maieſtatis tuæ, non ſit exaltatum cor noſtrum, oculi noſtri nõ elati, nõ in magnis neq; in mirabilib⁹ ſuper nos ambulemus, ſed ſemp̃ humilia ſentiamus, quo perpetim ſeculorum tempore tibi placeamus. 131. Memento domine Dauid, & omnis manſuetudinis eius. 19. ¶Pro tua pietate domine, da nobis quæſumus bonis operationis ſtudijs ſic iugiter inuigilare, quo nos tibi domino locũ inueniamus in corde nr̃o, ſit tua præſentia noſtra vbiq; defenſio, vt nr̃is cõfuſis inimicis tua ſuper nos ſp̃ floreat ſctificatio.

¶Ecce

A 132. ¶Ecce quàm bonum & quàm iucundum habitare. 4. ¶Largire nobis domine
gratiæ tuæ donum, vt in charitate concordes habitemus in vnum: per quod ſuauiter apud te
redolentes, benedictionem tuam & vitam conſequamur in ſeculum.
133. ¶Ecce nunc benedicite dño omnes ſerui dñi. 4. ¶In ſancta deuotione in nocti-
bus huius ſeculi domine, in domo tua & in atrijs tuis ſtantes fac nos tibi ſeruientes, benedice-
re, teq; nobis benedicentibus tu dominus benedicas nos ex Sion propitius.
134. ¶Laudate nomen domini. 21. ¶Nos in Iſrael domine, nos tibi in poſſeſſionem
elige, & poſt luctas hoſtium in pace conſtitue & libere tibi deſeruire concede: & vt hac potiti
libertate nomini tuo (quod ſuaue eſt) læti pſallamus, teq; dñm ſemp bñdicamus & laudemus.
135. ¶Confitemini domino quoniam bonus. 27 Tibi dño dominoꝝ toto mentis affe-
ctu confitentibus ac mirabilia tua decantantibus, hilaritatem tui vultus nobis impartiri dig-
nare, & ab omni plaga Aegyptiorum nos clementer tuere, & miſericordiam tuam nobis in
æternum concede.
136. ¶Super flumina Babylonis illic ſedimus. 12. ¶Te miſerante domine redeuntes de
Babylone, id eſt, de peccatorum confuſione, vt pater benignus nos ſuſcipe, teque inſpirante
exceſſus noſtros fac ad petram Chriſtum confitendo plenius allidere: vt de cœleſti Sion cantis
cis digni tibi cantemus hymnum iubilationis.
137. ¶Confitebor tibi dñe in toto corde meo, qm̃ audiſti verba oris mei. 9. ¶Ambu-
lantes in medio tribulationis nos domine viuificare digneris, ſuſpirãtes ad te & te inuocãtes,
B opera manuum tuaꝝ: ne deſpicias: ſed tua nos miſeratione ſaluos facias.
138. ¶Domine probaſti me & cognouiſti me, tu cog. 23. ¶Via recte ambulantium dñe
Ieſu Chriſte, in via iniquitatis nos à te aberrantes corrige, vt te ductore erroris via derelicta,
deducas nos in via æterna.
139. ¶Eripe me domine ab homine malo. 14. ¶Domine virtus ſalutis noſtræ exaudi
vocem orõnis plebis tuæ, & in miſerijs quibus affligimur, nobis aſſiſte: vt ab omni malo te ꝓ-
tegente erepti, ſecuri ſeruiamus tibi.
140. ¶Domine clamaui ad te, exaudi me. 11. ¶Clamantium ad te domine intende vo-
ci, peccantes nos non in ira ſed in miſericordia increpa, pone cuſtodiam ori noſtro, & non de-
clines cor noſtrum in verba peccati & malitiæ: ſed linguam noſtram fac ſemper exultare in
laude gloriæ tuæ.
141. ¶Voce mea ad dñm clamaui. 10. ¶In via præſentis vitæ, qua ambulamus domĩe,
laqueos hoſtium abſconditos fac nos declinare: vt nos perſequentes non præualeant, ſed ꝓcul
à nobis te iubente recedant.
142. ¶Domine exaudi orationem meam. 14. ¶Spiritu noſtro deficiente velociter exau
di nos domine, conforta nos, & notam fac nobis viam in qua placẽtes tibi ambulemus, vt ſpi-
ritu tuo bono nos deducente, aniam noſtram de om̃i educas tribulatione, ac in tua viuifices
nos æquitate.
143. ¶Benedictus dominus deus meus. 18. ¶Emitte, quæſumus domine, manum tuã
de alto cœlorum, & erue nos de manu viſibilium & inuiſibilium inimicoꝝ, & de omnibus pe
riculis malorum: vt cunctis ſopitis aduerſitatibus, canticum victoriç tibi domino deo exultan
C tes cantemus.
144. ¶Exaltabo te deus meus. 22. ¶Patiens & multæ miſericordiæ deus, nobis pecca
re ceſſantibus ac indulgentiam poſtulantibus eſto propitius: vt correctis actibus noſtris, con-
ferri nobis gratulemur gaudia perpetuitatis.
145. ¶Lauda anima mea dominum. 9. ¶Viam noſtram in peccatis pronam dextera
potentiæ tuæ dñe diſperge, erige nos eliſos, ac malis operibus compeditos ſolue, atq; iuſtos red
ditos dilige, & in dilectione tua in perpetuum fac perſeuerare.
146. ¶Laudate dñm qm̃ bonus. 12. ¶Contritiones populi tui, deus pater omnipotens
ſana, & omnes diſpſiones cordis eius in bonis operibus congrega: vt pro beneficijs in confeſſio-
ne tibi laudis ꝓcamur, & in cithara virtutum tibi deo noſtro pſallamus.
147. ¶Lauda Ieruſalem dominum. 9. ¶Terroribus domine ac bellis ſpiritalis neqtiæ
ſedatis, pone placatus fines noſtros in pace, cõforta ſeras portarum domus tuæ, & benedic no
bis filijs nouæ gratiæ: & non ſinas tenebraꝝ filios aduerſum nos vltra præualere.

Lau-

148. ¶ Laudate dñm de cœlis. 14. ¶ Laudabilis domine & glorioſe fac nos, precamur, cum angelis tuis & omni creatura te digne laudare vt deuotas tibi laudes iugiter proclamantibus cœtibus angelicis in gloria æternitatis nos aſſocies.

149. ¶ Cantate dño canticum nouum. ¶ Qui nos feciſti domine, præſta nobis te diligendo lætari & exultare in te, & beneplacitum tibi ſit in nobis, & exaltes nos in ſalutem æternæ beatitudinis.

150. ¶ Laudate dominum in ſanctis. 5. ¶ Spiritalibus vitijs cunctis à nobis expulſis infunde domine vnctionem ſpiritus ſancti ſenſibus: cuius nobis habitaculum factis, omnis ſpiritus noſter laudet te dominum cœli.

¶ D. Dionyſii Carthuſiani commentariorũ in Pſalterium

FINIS.

A Q Vando ex priſcis patrum inſtitutis, ſancta ac vniuerſalis dei eccleſia, cãtica aliquot ex veteris nouiq; inſtrumẽti libris deſumpta, haud ſecus pro ſynaxi diuina ac pſalmos Dauidis aſſumpſit: placuit & eorundem pij patris Dionyſii Carthuſiani clariſſimam ſimul & deuotiſſimam interpretationem pſalterio ipſi coniungere, quo habeant ſimplicioris literaturę clerici (quorum capacitati ſimplici theologico ſtilo hic pater ſeruire, quàm anxijs moroſiſq; maluit) eorũ omnium quæ loco pſalmorum concinunt aut legunt facilem & perſpicuum interpretem. Vt ſpiritu ſimul (hortatore Paulo) & mente orantes ſint. Habes itaq; hic diuinorũ librorũ ſtudioſe, canticorum veteris teſtamẽti: nempe Confitebor. Ego dixi, Exultauit cor meũ, Cantemus domino, Domine audiui, Audite cœli. Benedicite. Ac noui: Magnificat, Nunc dimittis: Athanaſii: Quicunq; vult ſaluus eſſe: Ambroſii & Auguſtini: Te deum laudamus, lucidam & claram interp̃tationem. Gaude, fruere, gratus eſto & vale.

COMMENTARIVS IN CANTICVM ISAIAE PROPHETAE XII Cap.

¶ Argumentum Dionyſii.

R Euelante ſpiritu ſancto præuidit propheta, q̃ grata eſſe deberet primitiua eccleſia, q̃ ex Iudæis præcipue erat collecta: imo tota eccleſia militans, ſeu quilibet veracit᷑ Chriſtianus, domino ſaluatori pro vniuerſis beneficijs eius. De hac igitur gratiarũ actiõe
B vaticinatur, & ait: [Et dices] tu o eccleſia ſeu quilibet ad Chriſtum conuerſe [in die illa] tempore gratiæ, quando fuerint tibi exhibita atq; impleta beneficia & myſteria Chriſti.

¶ Expoſitio literalis cantici: Confitebor tibi dñe.

C ONFITEBOR tibi domine] Chriſte, ſaluator, Emanuel, gemina confeſſione: videlicet laudis tuæ, & propriæ culpæ. Itaq; Confitebor tibi.i. laudabo te, & accuſabo me [quoniam iratus es mihi] non modo, quia ſubiungitur [conuerſus eſt furor tuus & conſolatus es me] Iratus es ergo mihi.i. ad tempus videbaris mihi iratus propter mea peccata, quando permiſiſti me ſubiacere malis pœnæ & culpæ, videlicet ante primum tuum aduentum ſeu incarnationem. Tunc enim dæmon vehementer præualuit mundo, & populus Iudæorum in magnis ſæpe tribulationibus fuit. Sancti enim viri multum cruciabantur, propter dilationem aduentus Meſſiæ. Conuerſus eſt furor tuus.i. rigor tuæ iuſtitiæ in manſuetudinem verſus eſt, ſine tua mutatione & conſolatus es me, aſſumendo naturam humanam, & veniendo ad me, tuaq; paſſione liberã do me de poteſtate diaboli, de captiuitate peccati, & morte pennl. Hoc eſt quod cecinit Zach.
Benedictus dominus deus Iſrael, quia viſitauit & fecit redemptionem plebis ſuæ. Et Symeon Luce. 1.
iuſtus: Nunc dimittis ſeruum tuum domine ſecundum verbum tuum in pace. Quia Luc. 2.
C viderunt oculi mei ſalutare tuum. De ſanctiſſima quoq; vidua illa Anna ſcriptum eſt: Et hæc Ibidem
ipſa hora ſuperueniens (quando videlicet infantulus Ieſus à virgine matre in templo eſt oblatus) confitebatur domino, & loquebatur de illo omnibus qui expectant redemptionem Ieruſalem. Qualiter autem primitiua eccleſia confitebatur domino, in Actibus apoſtolorum ſcribitur. Inſuper quilibet noſtrum poſt ſuam conuerſionem dicere poteſt hũc verſum in ſua perſona, hoc modo: Confitebor tibi domine, quoniã iratus es mihi .i. iratus fuiſti quãdo peccaui: conuerſus eſt furor tuus.i. iuſtis tormentis me ſubtraxiſti, clementer parcendo, & conſolatus
es me, gratiam refundendo, veniam pollicendo, animam meam ſecretius lætificando. ¶ [Ec Baruth. 3
ce deus ſaluator meus].i. deus creator meus ac iudex, factus eſt frater meus, ſaluator & aduocatus, atq; inter nos viſibiliter conuerſatus: idcirco [fiducialiter agam].i. cum magna fiducia operabor quæ dei ſunt, immobiliter ſperans nihil ad ſalutem neceſſarium mihi ab ipſo negãdũ qui tanta pro mea ſalute aſſumpſit, fecit ac pertulit [& non timebo] inordinato timore: de
quo in Prouerb. habetur: Iuſtus quaſi leo confidens abſq; terrore erit. Non ergo timebo timo Prou, 28
re carnali, mundano, aut pure ſeruili: ſed diuino, caſto, ac filiali, de quo Salomon loquitur: Bea Ibidem
tus homo qui ſemper eſt pauidus. De quo & in Eccleſiaſtico legitur: Si non in timore dñi te Eccl. 27.
nueris te inſtanter, cito ſubuertetur domus tua. Ideo autem fiducialiter agam & non timebo. ¶ Quia fortitudo mea & laus mea dñs].i. ipſe dñs deus oĩpotens me confortat, in ipſo cõfido, ipſum laudo. non meis viribus, ſed eius auxilio ſemper innitor, quemadmodum Ieremias ait: Dñe fortitudo mea, & refugium meum, & robur meum in die tribulationis meæ. Om̃ia

Phil.4 igitur poſſum, in eo qui me confortat, nec aliquem præter eum timebo, ſicut & Dauid fate-
Pſal.26 tur: Dominus illuminatio mea & ſalus mea, quem timebo [& factus eſt mihi in ſalutem].i. ſal D
Matth.1 uationem & gratiam mihi largitus eſt, ſicut de eo angelus prædixit: Ipſe ſaluum faciet populũ
à peccatis eorum. ¶[Haurietis].i. accipietis o Chriſtifideles [aquas] ſapientiæ ſalutaris, & dona 4
ſancti ſpiritus [in gaudio].i. cum interna lætitia [de fontibus ſaluatoris].i. de theſauris ſapiẽ
Iohan.1. tiæ & ſcientiæ in Chrõ abſconditis. De plenitudine enim eius accepimus oẽs, gratiam pro gra
Iohan.4 tia. Vel de fontibus ſaluatoris.i. de Euangelicis Chriſti doctrinis. Vnde ipſe ait: Qui biberit ex
aqua quam ego dabo ei, non ſitiet in æternum. Sed aqua quam ego dabo ei, fiet in eo fons aq̃
ſalientis in vitam æternam. Poſſunt quoq; per fontes ſaluatoris intelligi ſacramenta nouæ le-
gis, quæ gratiam cauſant & continent. Ex eis nanq; tanquam ex fontibus riui ſacramentaliũ
pſalm.67. gratiarũ emanant. Vel, ſancti apoſtoli primi doctores eccleſiæ. De his fontibus noſtri ſaluato-
Apoca.22 ris habetur in Pſalmo: In eccleſijs benedicite deo, dño de fontibus Iſrael. Ad quorũ potatiõem
inuitat nos ſanctus Iohan. Qui ſitit, inquiẽs veniat. Et qui vult, accipiat aquam vitæ gratis [&
dicetis in illa die, confitemini dño].i. eũ laudate, & Chriſto de ſuis beneficijs gratias agite, nec
aliquid vobis, ſed oĩa bona diuinæ pietati aſcribite [& inuocate nomen eius].i. ex intimo cor-
Iohan 4, dis affectu deum orate, vt vos conſeruet, & creſcere faciat in omni bono. Spiritus enim eſt de-
us, & eos qui adorant eum, in ſpiritu & veritate oportet adorare. ¶[Notas facite] o p̃dicatores 5
Chriſti [in populis adinuentiones eius].i. myſteria diuini conſilij, ſeu modos admirabiles qui
bus deus genus humanum liberare dignatus eſt, incarnationem ſcilicet, paſſionem, & c. Chri
Actuu.20. ſti myſteria. Has dei adinuentiones Paulus notas fecit, prout ipſe loquitur: Nihil ſubtraxi vo- E
1.Timo.3 bis vtilium quo minus annuntiarem vobis omne conſilium dei. Vnde & ad Timo. dicit: Mani
feſte magnum eſt pietatis ſacramentum, quod manifeſtatum eſt in carne, iuſtificatum eſt in
ſpiritu, apparuit angelis, prędicatum eſt gentibus, creditum eſt mundo, aſſumptũ eſt in gloria
[memẽtote qm̃ excelſum eſt nomen eius] Nomen Chriſti, quod conuenit ei inq̃tum eſt deus,
vicz nomem tetragrãmaton, omnibus ĩ infinitum præfertur, & ſuperexcelſum cenſet. Nomen
Phil.2 vero Chriſti cõueniẽs ratiõe naturæ aſſumptæ, ita excelſum eſt, vt de ipſo ad Philippẽſes dicat
Apoſt. Dedit illi nomẽ quod eſt ſuper omne nomẽ, vt in noĩe Ieſu oĩne genu flectatur, ſcilicet,
eſſe mediatorem dei & hoĩm. Hoc tamẽ accipi poteſt de noĩe filij increato. ¶[Cantate dño].i. 6
Chriſtũ corde & ore laudate [qm̃ magnifice fecit] maxime perpetrãdo miracula, atq; ſaluber-
Matth.7 rima proponẽdo documẽta. Vñ de Chriſto in Euãgelio legitur: Bñ omnia fecit, ſurdos fecit au-
Iohan.7. dire, & mutos loqui. Itemq;: Nũquam ſic loquutus eſt homo, ſicut hic loquitur. Ipſe etiam de
Iohan.15. ſeipſo teſtatur: Si opera nõ feciſſem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum nõ haberẽt [annũtia-
Marc.16 te hoc] o apoſt. & cæteri Chriſti diſcipuli [in vniuerſa terra].i. cũctis hominibus. Hoc eſt quod
Chriſtus dixit: Eũtes in mũdum vniuerſum prædicate Euãgelium omni creaturæ. ¶[Exulta]. 7
.i. corde tam vehemẽter lætare, vt ſigna lætitiæ foris appareãt [& lauda] deũ, o [habitatio Siõ]
Hebræ.12 .i. eccleſia militans, deum fide cõtẽmpliãs, de qua ait Apoſt. Acceſſiſtis ad mõtem Siõ, & ciuita
pſal.86 tem dei viuẽtis. Atq; Dauid in Pſalmo: Diligit dñs portas Siõ, ſuper oĩa tabernacula Iacob.
Vel per Siõ deſignatur mõs Siõ, vel potius primitiua eccleſia in ipſo collecta, in quo mõte erat
Luc.22. templum in quo Chriſtus ſæpius prædicauit, & cœnaculum illud grãde, in quo cœnam fecit, F
Marc.14. & ſpiritum ſctm̃ diſcipulis miſit [quia magnus in medio tui ſctũs Iſrael].i. Chriſtus ſctificãs Iſ
Matth.28 raelem, qui eſt magnus dñs in medio tui, ſicut apud Mat. proteſtatur: Ecce ego vobiſcum ſum
Mat.18 oĩbus diebus vſq; ad cõſummatiõem ſeculi. Et alibi: Vbi fuerint duo vel tres cõgregati ĩ noĩe
Sopho.3 meo, ibi in medio eorum ſum. Propter quod à Sophonia ſcriptum eſt: Lauda filia Siõ, exulta ĩ
Zach.3 oĩni corde filia Ieruſalẽ. Dñs in medio tui eſt. In Zach. quoq;: Lauda & lætare filia Siõ, quia ec
ce ego venio, & habitabo in medio tui, dicit dñs.

Oratio ex cantico præſcripto. Iſaiæ.

8 ¶Saluator noſter deus, cuius iram peccando nos grauiter irritaſſe cognoſcimus, conuerte furorem tuum, & confitentes tibi nos conſolare, & quæ impie egimus miſeraodo dimitte atq; dignos nos exhibe nomen tuum inuocare, & opus miæ tuæ in nobis annunciare. Per d. n.

COMMENTARIVS IN CANTICVM Ezechiæ regis, Iſaiæ 38 Cap.

¶Argumentum Dionyſij.

OStenditur hic gratitudo Ezech. pijſſimi regis pro bñficijs ſibi impenſis, cũ dr. Scriptura.i. grãrũ actio ſeu canticũ Ezech. regis Iuda, ab ipſo cõſcriptũ ſiue dictatũ ſpũ ſctõ illuſtrãte cũ egrotaſſet & cõualuiſſet de infirmitate ſua. Et ſcdm Hieron. ſcriptura iſta nõ eſt dicẽda oro, ſed grãrũ actio. Quidã tñ noiant eã orõnẽ, cũ in fine ipſius dicat: Dñe ſaluũ me fac: Et aliᷓ Dñe vim patior, rñde p me. Hucuſq; titulus ſeu plogus cantici huiuſcemodi exordiũ eſt.

¶Expoſitio literalis Cantici. Ego dixi.

1 EGO dixi]Ego Ezechias cum grauiter anguſtiarer ac infirmarer,dixi intra me cogi
A tando quod ſubiungitur [in dimidio dierum meorum,] .i.in media parte temporis 4.Reg.20. 2.Para.32.
quo viuere potui circiter conſumpta. Tempore enim huius infirmitatis erat Ezechi 4.Reg.18.
as triginta nouem annorum: In toto enim vixit annis quinquaginta quatuor,qui-
bus ſi quindecim ſubtrahantur quibus poſt hāc infirmitatem vixit, remanent anni
triginta nouem. Sic erat tunc medium temporis,quo homines tunc communiter vixerunt.
Vnde & Dauid qui octoginta annis vixit,cum quadraginta eſſet annorum dixit:Ego ſum de 2.Reg.4.
licatus & vnctus rex,neſciens egreſſum & introitum meum,iuuenem ſe eſſe inſinuans.Spiritu
alis vero & myſticus ſenſus cantici huius infra tangetur[vadam ad portas inferi].i.ad mortis Gen.37.
interitum,& limbum inferni, de quo in Geneſi ait patriarcha Iacob:Deſcēdam ad filium meū
lugens in infernum. Mors autem in veteri teſtamento omnibus erat porta inferni,quia per eā
ibant aliquem de quatuor locis inferni:nūc vero baptizatis & perfectis atq; martyribus,mors
porta eſt vitæ & vitæ æternæ. Ezechias autem dixerat iſta ex deſperatione diutius viuendi:vn
2 de putauit ſe iturum ad mortem corporis,& ad ingreſſum inferni. ¶[Quæſiui reſiduum an-
norum meorum].i.tempore reſtante viuere concupiui. & tēpus vitæ implere optaui:ſed fra-
ctus deſperatione viuendi,præſertim cum ab Iſaia audiſſem,Diſpone domui tuæ,quia morie Iſaiæ.38.
ris tu[dixi]corde ſeu ore[non videbo dn̄m deum in terra viuentium].i.in regione viuorꝫ,ſeu
3 patria beatorꝫ,de qua alibi legit:Credo videre bona dn̄i in terra viuentiū. ¶[Non aſpiciā homi Pſalm.26.
nem vltra,& habitatorē quietis].i.cum hoibus ſanctis, & ſelici quiete perfruentibus non mo-
B rabor.Ita exponit Hiero.quam ſi quis ſequi velit expoſitionem,dicere habet q̄d Ezechias hæc
dicit non aſſerendo, ſed metuēdo,tanquam formidans,ne in infernum deſcendens non mere-
retur deū cōſpicere cū beatis in terra viuentiū.Sed quia Ezechias tam fiducialiť in ſua oratiōe 4.Reg.20.
dixit,ſe ambulaſſe in veritate & corde perfecto coram dn̄o,non videtur q̄d in infirmitate con
ſtitutus,putauerit ſe dānandū,nec em̄ mortē expauit quaſi imparatus ad mortem,ſed deſide-
rio habendi ſucceſſorem per quē de ſuo ſemine Chriſtus naſceretur. Propter quod alij ſic expo
nunt:Dixi nō videbo dn̄m deū in terra viuentium.i.in hac vita inter viuentes nō amplius vi-
debo dn̄m ingrediendo tēplū eius,in quo ipſe habitat per operationē ſpecialē,& videť p fidē &
cōtēplationē ſyncerā in ſuis effectibus. Nō aſpiciā hoiem vltra, & habitatorē qetis.i.in hac vi-
ta nō magis videbo populū regni mei habitātem quiete atq; ſecure Aſſirijs interfectis. Eratq;
hoc Ezechiæ moleſtū,quod bona ſibi ac populo ſuo promiſſa,nō eſſet viſurus:Dixi quoq;.
4 ¶[Generatio mea].i.progenies mea ſeu cognatio[ablata eſt & cōuoluta]i.ſeparata,[eſt à me]
quia in hora mortis conſanguinei adiuuare nō poſſunt morientē,ſed fit triſte diuortiū. Vel ſic
& aptius, Generatio mea.i.poſteritas ablata eſt à me,qm̄ filium ſucceſſorem non habeo. Ma- 4.R.20.21.
naſſes quippe filius Ezechię poſt tres annos à prædicta ſanatiōe Ezechiæ natus eſt. Cū em̄ E- 2.Para.33.
zechias defunctꝰ eſt,Manaſſes duodecim erat annorꝫ. Ezechias vero poſt ſanitatē hāc vixit qn
decim annis. Ablata eſt ergo gn̄atio mea[quaſi tabernaculum paſtorū]portabile,ſicut ſunt ca
5 ſulæ,quod ab vno loco tollitur atq; in alio figitur. ¶[Præciſa eſt velut à texente vita mea].i.
quemadmodum textor telā citiſſime abrumpit & præſcindit,ſic tempus vitæ meæ feſtinātet ac
C repēte cōſumptum eſt. Vn̄ in libro Iob dr̄:Dies mei velocius trāſierūt quam à texēte tela ſuccidi
tur & cōſumpti ſunt abſq; vlla ſpe. Sic igitur Ezechias dixit vitam ab hoīm ſocietate præciſam Iob.7.
ſiue ſubtractā,quia putauit ſe morti ita propinquū,quod per idē erat,ac ſi iam mortuus fuiſſet
Iuxta quē modū & Dauid loquēs ad Ionathā,ait:Vno tm̄mō gradu ego & mors diuidimur[dū 1.Reg.20.
adhuc ordirer]i.in progreſſu vitæ meæ cōſiſterem,vel in exordio vitæ meæ eēm[ſucci dit me]
.i.vita p̄ſenti priuauit me deꝰ:ſtatim em̄ cum viuere inchoamus, vita noſtra incipit deficere &
abrumpi. Ezechias vero æſtimauit ſe iam præciſum à vita,propter infirmitatis magnitudinē
& Iſaiæ prophetiam[de mane vſq; ad veſperam finies me]i.paulatim me deficere facies. Vel
à principio natiuitatis vſq; ad vitæ occaſum finies me inceſſanter eam abbreuiādo,quēadmo
dū in 1.lib.Paral. Dauid teſtatur:Dies noſtri quaſi vmbra ſuper terram,& nulla eſt mora. Vn̄ 1.Para.29.
6 in lib.Sap.pœnitentes dicunt:Nos nati cōtinuo deſiuimus eſſe. ¶[Sperabā]tota nocte lāguoris Sap.5.
mei [vſq; ad mane]ſeq̄ntia diei releuationē & cōſolationē. Afflicti em̄ ſp ſuſpirāt ad aliud tp̄s,
in quo melius eſſe cupiunt,æſtimantes mutatione temporꝫ mutari poſſe ſupplicia[quaſi leo ſic
7 contriuit].i.conſumpſit ſeu exiccauit infirmitas hæc[omnia oſſa mea].i.robur corporis mei,
oſſaq; eius. Maximis enim febribus & putredine vlceris æſtuauit Ezechias. ¶[De mane vſq; ad
veſperam finies me]hoc iam dictum atq; expoſitum eſt[ſicut pullus hirundinis ſic clamabo.],
meam miſeriam deplorādo,dei miam inuocando,& cordis mei anguſtias oſtendendo. Vnde
& Iob:Antequam,inqt,comedam ſuſpiro & quaſi inundantis aquæ ſic rugitus meus[medita- Iob.3.
bor vt columba].i.ea quæ planctum atq; triſtitiam pariunt cogitabo, non quæ vanitatem ri

ſumq; prouocantimo ad inſtar culumbæ fletũ pro cantu habebo. ¶[Attenuati].i.fagati ſunt 8
&defecerũt[oculi mei]interiores &exteriores[ſuſpiciẽtes in excelſum].i.dñm in cœleſtibus ha D
bitantẽ contemplantes, vel ad ſuperiura erecti & dei auxiliũ cupientes, quẽadmodũ ſcriptũ eſt
Pſal. 120 Leuaui oculos meos in mõtes, vñ veniet auxiliũ mihi. Dicunẽ aũt oculi attenuati, qm̃ diu aſpi
ciendo & poſtulando nec tñ deſideratam opẽ adipiſcendo pro libito, defecerunt præ laſſitudi
pſalm. 68. ne ſeu deſpatiõe. Vñ in Pſalmo habetur: Defecerũt oculi mei, dũ ſpero in deũ meũ. Et Iob dicit:
Iob. 16. Facies mea intumuit à fletu, & palpebæ meæ caligauerunt. ¶[Dñe vim patior].i. violentũ lan 9
guorẽ, & plus q̃ exigũt mea pctã. Oia iſta verba Ezechiæ referẽda ſunt ad tp̃s præteritũ in q̃ di
Iſaiæ. 38 xit, In dimidio dierũ meorũ vadã ad portas inferi. Nũc eñ cũ iſta conſcripſit, erat ſanatus[reſpõ
de, p me].i. tu dñe adu‹ɾ›ſario meo hoſti inuiſibili ſatiſſac pro me, dimittẽdo, ſi qd errani, &cau
ſam meam ad te miſericorditer aſſumendo. Rurſuſq; ad ſeipſum reuertẽs ſubiungit[qd dicã?]
.i. qd cauſari aut cõq̃ueri poſſum vel creatori meo obijcere[aut qd rñdebit mihi]creator meus?
Eccl 33. Quaſi dicat, nõ indiget mihi rationẽ exponere cur me ita affligat, qm̃ ſicut lutũ in manu figuli
ſic ego in manu eius[cũ ipſe fecerit]me, per creationẽ, hanc infirmitatẽ mihi inflixerit iuxta ſuã
voluntatẽ, quæ iniuſta eſſe nõ valet: Idcirco ſufferenda ſunt æquanimiter quæcunq; ipſe decre
uerit. Nũqd eñ dicit lutũ figulo aut opus factori: Quid me feciſti ſic? ¶[Recogitabo oẽs annos 10
Iſaiæ. 45 meos].i. tp̃s præteritum q̃ vixi, & opera q̃ in illo commiſi ad memoriã reuocabo[in amaritu
dine aniæ meæ].i. cũ dulore interno deplorãs pctã cõmiſſa, tp̃a minus fructuoſe expẽſa, ipſãq;
humanæ ſubſiſtentiæ fragilitatẽ. ¶[Dñe ſi ſic viuitur]i. talis eſt cõditio vitæ nr̃æ.ſ. breuis, incer 11
Eccl. 40 ta & labilis[& in talibus vita ſpũs mei]i. in hmõdi defectibus verſaẽ vita aniæ meæ, q̃d eſt gra E
Iere. 10 ne iugũ omnibus filijs Adæ cõmune[corripies me].i. paternaliẽ ad correctionẽ, non ac cõſum
ptionẽ flagellabis me: ſicut Ierem. deſiderat dicens: Corripe me dñe, veruntñ in iudicio, & non
in furore tuo, ne forte ad nihilũ redigas me[& viuificabis me] vita gratiæ in præſenti, & vita
gloriæ in futuro, ſeu corporaliter me ſanando[ecce in pace].i. tp̃e pacis quã nobis dediſti ex
4. Reg. 16. pulſo Aſſyrio, facta ẽ in me [amaritudo mea amariſſ.].i. infirmitas iſta grauiſſima q̃ mihi mo
leſta eſt, nõ ſolũ propter eius puncturã, ſed q̃a bñficijs tuis populo tuo cõceſſis, &ſecuritate pro
miſſa, vti non debeo. ¶[Tu autẽ eruiſti animã meã]ab infirmitate mortifera[vt nõ periret]i. ne 12
ſubtraherer à vita p̃ſenti. Vel eruiſti eã à malis culpæ ne dãnarer[proieciſti poſt tergũ tuũ]i. ob
litus es nec aſpexiſti, ſed indulſiſti[omnia pctã mea] Larga eñ pietas dei, veniã nõ dimidiat.
¶[Quia nõ infernus].i. gñatio dãnatorũ[cõfitebiẽ tibi] cõfeſſiõe laudis & gloriæ, quẽadmodũ 13
Pſalm. 6 ſcriptũ eſt: In inferno aũt qs confitebitur tibi[neq; mors].i. in mortali pctõ exiſtens, aut mor
tuus[laudabit te]laude meritoria. Quod etiã canit Pſal. dicẽs: Nõ mortui laudabũt te dñe, nec
Apoca. 19 q; oẽs q descendunt in infernũ: imo ſicut in Apoc. inducitur, ipſi blaſphemãt dñm, nec agũt pœ
Eccle. 9 nitentiã fructuoſam: nec mirũ, q̃a vt Salomõ loquitur, Nec ſapia, nec ſcia, nec opus, nec rõ erũt
Baruch. 2 apud inferos[nõ expectabunt qui deſcendunt in lacum veritatẽ tuã].i. promiſſionẽ tuã veracẽ
qua promiſiſti hoĩbus felicitatẽ æternã. In inferno eñ nulla eſt redemptio. ¶[Viuẽs viuẽs].i. vi 14
tã naturæ & vitã grĩæ habẽs[cõfitebitur tibi]duplici cõfeſſione, vicz te laudando & ſe culpãdo
[ſicut & ego hodie]i. in p̃ſenti tp̃e facio. Vtraq; vita hæc ad ſalubrẽ cõfeſſionẽ requiritur: pp̃ q̃d
Deut. 32 ſcriptũ eſt in Baruch: Non mortui q ſunt in inferno, q̃rũ ſpũs acceptus eſt à viſceribus eorũ, da F
bunt honorem tibi dño. Sed anima quæ triſtis eſt, & incedit curua & eſuriens.i. ſalubriter do
lens, humilis, atq; iuſtitiam ſitiens[pater]bonus, quicunq; ſit ille[filijs ſuis [notã faciet veritas
tem tuam].i. effectum tuæ iuſtitiæ, veritatem ſcripturæ, & te verum eſſe, qui es veritas prima,
exemplaris & increata. Vñ in Deut. inducitur: Interroga patrem tuum & annuntiabit tibi. Ar
Ephe. 6 Matth. 10 .24. poſt. quoq; ad Ephe. patres educate filios veſtros in diſciplina & correptione dñi. ¶[Dñe ſaluũ 15
me fac]mente & corpore, ab omni malo præterito, præſenti & futuro[& pſalmos noſtros]vi
delicet laudes diuinas[cantabimus]tui miniſtri[cunctis diebus].i. certis ac debitis horis ſingu
Eccl. 11. lorum vitæ noſtræ dierum: in bono enim perſeuerandum eſt vſque in finem[in domo domi
ni] id eſt, in templo.

¶Expoſitio moralis cantici. Ego dixi.

CVm dicat ſcriptura: In die bonorum ne immemor ſis malorum, pœnitens q ſpiritualiter
ſanatus eſt, cũ gratiarũ actione p̃terita mala recolere debet, deũ collaudãs pro bñficio con
pſalm. 54 uerſionis aiæ ſuæ. Talis igitur dicat. Ego dixi, i. multitudinẽ & enormitatẽ pctõrũ meorum p̃
pendẽs cogitaui ſeu ore loquutus ſum, in dimidio eorum meorũ.i. anteq̃ ad plenã ætatẽ perue
niam, vadam ad portas inferi.i. à deo occidi atq; dãnari promerui. Pctõr enim nõ eſt dignus
pane quo veſcitur, ſed mortẽ, tartaraq; meretur. Porro viri iuſti cõplent dies ſuos, qm̃ vita eo
rum bonis abũdat operibus. Inanes vero ſunt dies malorum, de quibus ſcriptum eſt: Viri ſan
guinũ & doloſi non dimidiabunt dies ſuos, Qui vero iam ad pœnitentiã cõuerſus vitia deflet,
dies

A dies ſuos implere incipit:ſed conſideratione peccatorum ſuorum perterritus,timet ne à dño re
linquatur,atq; ad portas inferi,progrediatur,vel peccando mortaliter, vel moriendo corpora
liter,ante ſatiſſactionem condignam,vel in infernum cadendo. Peccata autem mortalia quæ
hō timoratus timet incidere,ſunt portæ quibus itur ad inferos: De quibus Chriſtus ait ad Pe
trum: Super hanc petram ædificabo eccleſiam meam,& portæ inferi non præualebunt aduer Mat.16
ſus eam.Quæſiui reſiduum annorum meorum.i.dñm deprecatus ſum,ne ſic tempeſtiue vadā
ad portas inferi,ſed tempus vitæ mihi concedat ad pœnitentiam peragendam: Vel,Quæſiui
reſiduum annorum meorum.i.tempus vitæ mihi adhuc reſtās quæſiui & ſtudui fructuoſe de
ducere.Primo ſenſui conuenit illud Pſalmiſtæ:Ne reuoces me in dimidio dierum meorum:di pſal.101
xi,non ſimpliciter aſſerendo,ſed ſapienter formidando, non videbo dñm deum in terra viuē
tium.Hoc enī promeruiſſe me ſcio, vt ſummæ diuinitatis beatifica fruitione deſtituar. Vnde
& timeo,ne ſecundum peccata mea antiqua ſeu alia in quæ incidere poſſum,mihi,reddat, tol
lat q; impius ego,ne videam gloriam dei.Et ex timore loquutus ſum:Non aſpiciam hominem Iſaiæ.26
vltra,ſcilicet in terra viuentium,& habitatorem quietis.i. electos dei beata requie perfruentes
nō videbo in regno cœloꝝ.Generatio mea.i.operatio bona,vel regeneratio mea in Chriſto in ba
ptiſmate facta,vel ſanctoꝝ cōmunio, ablata eſt à me.quia mortaliter peccando omnia bona
iſta amiſi, & ita ſum canis reuerſus ad vomitū. Præciſa eſt velut à texente vita mea, dū adhuc 2.Petr.2
ordirer ſuccidit me.Hoc ſcdm ſenſum in literali expoſitione poſitū,intelligat de breui durati
one atq; celerrima cōſumptione vitæ naturæ,& vitæ grē,q̄rū ad recidiuantes.Vñ canit Pſal. Pſal.101
B Quia defecerunt ſicut fumus dies mei,quod de tpe naturalis vitæ accipit. Quod vero adiecit:
percuſſus ſum vt fœnum & aruit cor meum,de ſpiritualis vitæ defectu accipiendū cenſet. De
mane vſq; ad veſperam.i.tota die ſeu aſſidue,vel ab ortu vitæ meæ vſq; ad eius occaſum,fini
es me,vitam meam paulatim,imo continuo abbreuiando, vel in diuerſos defectus me cadere
permittendo.Eſt autem & finis perficiens,de quo dñs ait in Apoc.Ego ſum à,& o principium Apoc.22
& finis.Sic enim deus eſt finis noſter,& ita de mane vſq; ad veſperam à deo finiri,eſt in omni
bus actibus ad ipſum conuerti,cunctaq; opera & deſideria in eo terminare,quod eſt vera per
fectio noſtra,quam ſp̄ à dño poſtulare debemus.Sperabam,in nocte aduerſitatis & tpe tentati
onis pietatis tuæ auxilium,vſq; ad mane, ſpiritualis diei videlicet ad gratiæ tuæ infuſionē, nec
ceſſaui ſperando in te.Quaſi leo ſic contriuit omnia oſſa mea.i.dæmon qui cōparatur leōi,vel 1.Petr.5
ipſa perſecutio aduerſitatis,ſiue moleſtia virtutes animæ meæ diſſipauit,debilitauit, ſeu pror
ſus extinxit.Vnde de quibuſdā Chriſtus ait:facta tribulatiōe & perſecutione propter verbum Matt.13
continuo ſcandalizantur:De mane vſq; ad veſperam finies me,vt ſupra:ſicut pullus hirundi
nis ſic clamabo,magno affectu pro peccatorum indulgentia & beatitudine ſempiterna:medi pſalmo 1.
tabor,in lege die ac nocte vt colūba gemendo ex dolore culpę & deſiderio patriæ,vt audire me
rear à ſponſo cœleſti,illud in Canticis:Aperi mihi columba mea.Attenuati ſunt oculi mei ſuſ Can.5.
picientes in excelſo. Quidā ex charitatis feruore orant oculis in cœlum erectis, Chriſtum ſeq̄n
tes,De quo apud Ioh.legitur:Subleuatis Ieſus oculis in cœlum dixit.Pr̄ venit hora,clarifica fi Joban.17
C lium tuum.Quidem vero ex humilitatis vigore orant oculis depreſſis,vel in terram defixis ex
emplo publicani,qui nec oculos ad cœlum tollere auſus erat.Deniq; attenuatio interdū p̄ ſub Luca.18.
tiliatione,interdū vero pro hebetatione accipit.Qui aūt in cordis ſui eleuatione ad deū,ſpiritu
aliter illuſtrat huius interiores oculi ſubtiliant, omnē carnalē vilitatē deſerēdo. Quō aūt oculi
attenuent ſecundo mō in literali dixi expoſitione. Dñe vim.i. impugnationē moleſtā præſerti
à tribus aduerſarijs,mundo,carne,diabolo,patior.Sed quia licet vim vi repellere,vis quam pa
timur repellenda eſt vi,quatenus viriliter reſiſtamus atq; cum forti pugnatore dicamus: Per Pſalm.17
ſequar inimicos meos,& cōprehendā illos,cōfringā illos.Sic enī regnū cœloꝝ vim patitur,& vi Matth.11
olenti rapiunt illud.Reſponde pro me.i.aduerſarijs meis:oppone te pro me, daq; reale reſpō
ſum pro me:quia non eſt volētis neq; currētis,ſed tui o dñe miſericorditer auxiliātis.Quid di Roma.9
cā,in tātis tribulationibus conſtitutus? Quaſi dicat: Nō poſſum aſſerere quod deus permittat
aut faciat iſta iniuſte,aut quid reſpondebit mihi,deus,cū ipſe fecerit? Aliud enī mihi reſponde
re nō indiget,niſi q̄d in Euangelio ſcriptū eſt:An nō licet mihi quod volo facere?Et in Iob:Nū Matt.20
quid condēnabis me vt tu iuſtificeris?Recogitabo omnes annos meos,quos infructuoſe dedu Iob.40.
xi,& bona in eis omiſſa & mala cōmiſſa deplāgā,in amaritudine animæ meæ.i.cū cordiali cō
punctione.Per hanc namq; cōpunctionē & recogitationē tp̄s amiſſum quodammō recupera
tur.Dñe ſic viuit,ſcilicet in cōtinuis afflictiōibus,quia militia eſt vita hominis ſuper terrā. Vñ Iob.7.
in Eccl'e habetur:Cuncti dies hominis doloribus & ærumnis pleni ſunt,nec per noctē mēte q Eccle.2
eſcit,& in talibus vita ſpiritus mei.Nam oēs qui deo placuerūt,per multas tribulationes tran Iudith.8
ſierunt fideles.Corripiens me,per flagella,& viuificabis me,per gratiam:quod vtiq; opto, ga

Iob.5. ſcriptũ eſt:Btũs hõ qui corripit à dño. Et in ſecũdo Mach.lib. Etenĩ multo tpe non ſinere pctõ D
2. Mach.6 ribus ex ſentẽtia agere, ſed ſtatim vltiões adhibere,magni bñficij eſt indiciũ, ecce in pace ama-
ritudo mea amariſſima.i.ſumma cordis mei afflictio in pace eſt,quia p eam tibi pacificor.De-
bet aũt amaritudo pœnitentialis eſſe ordinata,non turbulenta,vt ſit pacifica. Vel dr̃ amaritu
do pœnitentiæ eſſe in pace.i.in conſolatione interna,quę ei pene ſp coniũgitur,iuxta illud: Be
Mat.5 ati qui lugent,qm̃ ipſi cõſolabunt. Tu aũt eruiſti aĩam meã, à periculis multis, à tentationibus
& peccatis,imo per tuã beatiſſimã o Chriſte incarnationẽ ac paſſionẽ redemiſti eã, vt nõ periret,
proiecisti poſt tergũ tuũ oĩa pctã mea,in ſacramento baptiſmatis & confeſſionis, in pfeſſiõeq;
Ezech. 18 ordinis. Et quacunq; hora ingemiſco pro peccatis meis,tu clementer indulges. Dñe ſaluũ me
Iere.17 fac,ſicut & Ierem. precat:Sana me dñe & ſanabor,ſaluũ me ſac & ſaluus ero,qm̃ laus mea tu es:
& pſalmos noſtros cantabimus cunctis diebus vitæ noſtræ in domo dñi. In diebus enĩ tẽpora
litatis qbus in iſto exilio peregrinamur,laudabimus te pſeueranter in domo eccleſiæ militãtis,
2.Cor.6 quæ domus ſumus nos ſicut Apo. ait: Vos eſtis tẽplũ dei viui. Vnde & ſcriptũ eſt: Confitebor ti
pſal.110 bi dñe in toto corde meo, in cõſilio iuſtorum & congregatione. Non ergo in conuenticulis hære
ticorum,non in cõuentibus ſchiſmaticorum,ſed in domo dñi.i.in eccleſiaſtica vnitate laudandus ẽ
deus. Porro in diebus æternitatis qbus in patria viuemus, laudabimus te ſine fine in domo ec-
Pſal.83 cleſiæ triũphantis,quẽadmodũ legit in Pſalmo: Beati q habitant in domo tua dñe,in ſecula ſe-
culorum laudabũt te. ¶ Multa eorum q̃ dicta ſunt in hoc cãtico,facile applicari poſſent defunctis &
in pſona aĩæ in purgatorio exiſtẽtis pnunciari pſertim ab eo loco q̃ dictũ eſt: Gñatio mea abla
ta eſt, vſq; ad id: Tu autem eruiſti animam meam,&c. E

Oratio ex cantico Ezechiæ.

DEclinantes nos dñe vitia miſericorditer corripe & viuifica, proijce poſt tergum tuum oĩa
pctã noſtra,& ne pereat eruatur à te anima noſtra,vt ſp viuens & ſalus maneat in domo
tua æterna. Per. d. n.

COMMENTARIVS IN CANTICVM ANNAE. I.Reg.II. Cap.

¶ Argumentum.

PRoprium eſt ſanctorum,de acceptis bñficijs dei non inaniter erigi,ſed magis humiliari,&
deo piiſſimo ac liberaliſſimo grates referri. Et quędã vtriuſq; ſexus perſonæ ſpeciale atq;
præcipuum quodcunq; beneficium dei ſortitę,ſpeciale etiam ſuper hoc canticum cecinerũt ac
ediderunt,& illud reliquerunt in ſcriptis,vt non ſolum proprijs in perſonis,ſed inſuper corde
& ore poſterorum deũ laudarẽt,atq; ex conſideratione diuinorum effectuũ,ipſum omniũ fontẽ bo
norum deũ excelſum,& omnipotẽtẽ in ſeipſo extollerent,contẽplarentur,& honorarent. Quẽad
Iudith.5 modũ in libro Iudicũ Delbora & hoc loco Anna , In Euangelio quoq; glorioſiſſima virgo dei
1 Reg.2. fera feciſſe leguntur . Itaq; beata hæc Anna ſpiritu pphetiæ illuſtrata,non ſolũ circa ſe facta,&
Lucæ. 1. ſibi iã exhibita intuẽs:ſed & quędã ſibi alijsq; futura proſpiciens,grata & hilari voce prorũpit
in laudẽ dei,quæ laus ſeu gratiarum actio hic vocatur oratio:præſertim qa & gratiarum actio pars ac ſpe
1.Timo.2 cies orationis exiſtit,ſecundũ illud Pauli: Obſecro primo oĩm fieri obſecrationes,oratiões,gra-
tiarum actiones,pro oĩbus hoĩbus. Ait ergo: F

¶ Expoſitio cantici. Exultauit cor meũ in dño iuxta ſenſum literalem. Feria quarta in laudibus

Exultauit cor meum in domino. J.id eſt, tam vehementi iucunditate impletum eſt
pſalm.83. ſpirituali,quod redundauit in partem ſenſitiuam atq; in corpus. Iuxta illud: Cor me-
um & caro mea,exultauerunt in deum viuum. Deniq; omnis delectatio ordinata &
bona,eſt in deo. Delectatio quippe conſiſtit in actu,& ei annectitur,eumq; concomi
tatur & perficit,dummodo actus conueniens ſit & placens,vel ſaltem conueniens re
putetur. Delectatio autem ordinata & bona, non niſi in actu conſiſtit virtutis, cuius actus ad
debitum finem refertur,& congruenter exequitur. Dupliciter itaq; contingit gaudere ſeu de-
lectari,aut exultare in deo. Primo tãquam in proprio & immediato obiecto:ſicq; delectamur
in deo per fidem,ſpem,charitatem,& contemplationem,hoc eſt,in ipſum credendo, in ipſum
Roma.15 ſperando,eum amando & contemplando. Propter quod dixit & Apoſtolus: Deus ſpei vos re-
Roma.12 pleat omni gaudio & pace in credendo. Et rurſus: Spe gaudentes. Sic quoq; lætamur in deo, ip-
ſum orando, laudando,pſallendo. Secundo delectamur in deo tanquam in obiecto mediato,
ſeu tanquam in fine,inquantum operationes virtutum circa obiecta creata verſantium ordi-
namus ad dei honorem, & eas ſecundum deum exequimur. Præterea quamuis gaudium ſeu
delectatio magis ad vires appetitiuas , videlicet ad appetitum ſenſitiuum ac voluntatem perti-
neat,nihilominus experientia docet,quod etiã in aliarum potentiarum actibus delectatio vera exi
ſtat,ſicut in intelligendo, recordando, guſtando, tangendo & aliorum exteriorum interiorum q; ſen
ſuum actione. Delectatio etenim oritur ex vnione potentiæ cognoſcitiuæ aut appetitiuę,cum
obiecto

A obiecto ſibi conueniente, ipſaq; delectatio eſt quaſi quædam quietatio, tranquillatio, ac diffu-
ſio potentiæ in ſuo obiecto ſibi conuenienti. Anna igitur ex contemplatione delectationeque
dei, & ex ſpeculatione beneficioꝝ ac opeꝝ eius toto corde, hoc eſt intellectu ac voluntate exhi
larata, Exultauit (inquit) cor meum in domino, id eſt, intellectus ſeu ratio & voluntas animæ
meæ in deo ſunt gloriatæ. Et gloriatio illa intellectualis, ſolet gaudium appellari: & proprie ex
ultatio quaſi extra ſe ſaltatio nuncupatur, quando ex plenitudine ſua redundat in inferiores a-
nimæ vires, atq; per ſigna relucet in corpore, præſertim in viſu & vultu, imo aliquando reſul-
tat in tantum, ꝙ facit hominem tripudiare, ſaltare ac plaudere. Quemadmodum Dauid ante
arcam viribus totis ſaltauit: Et claudus ex vtero matris, à principe apoſtoloꝝ curatus ambu- 2.Reg. 6 Actuu. 3.
lauit, exiliens ac dominum laudans. Nempe (vt ait Philoſophus) vt ſphæra ſuperior ſuo impe-
tu rapit, & poſt ſe trahit ſphæras inferiores quas quotidie circumuoluit ab Oriẽte in Occiden
tem, illis contrario motu proprio ab Occidente in Orientem tendentibus: ſic ſuperior ps aniæ
præſertim voluntas inferiores vires appetitumq; ſenſitiuum ius in eas redundãtia poſt ſe tra-
hit ac rapit. Quod in ſublimiter contemplantibus clariſſime demonſtratur, quorum corpus &
corporeæ vires ex vehementi occupatione intellectualium virium circa diuina obiecta ſopiun
tur, & à ſuis actibus ſuſpenduntur [& exaltatum eſt cornu meum in deo meo] Cum dicat pſal
miſta: Dixi iniquis: nolite inique agere, & delinquentibus: nolite exaltare cornu: Et Amos: Væ Pſalm. 74 Amos. 6
qui dicitis: Nunqd non in fortitudine noſtra aſſumpſimus nobis cornua? quid eſt ꝙ ſancta hęc
fœmina proteſtatur, exaltatum eſt cornu meum? Sed aduertendum quod cornu in ſcripturis
B multipliciter ſumitur: Vno modo pro regia poteſtate, ſicut in Daniele & in Apocalypſi freqñ-
ter. Vt cum in Daniele legitur: Conſiderabam cornua, & ecce cornu aliud paruulum ortum Dan. 7.
eſt de medio eorum, & tria de cornibus primis euulſa ſunt. Secundo accipitur cornu pro eui Apoc. 5.
denti manifeſtatione, iuxta illud: Erexit cornu ſalutis nobis. Tertio pro fortitudine corpo- Luc. 1
rali ſeu ſpirituali, vt cum in benedictione Ioſeph aſſeritur: Cornua eius, cornua rhinocerotis: in
ipſis ventilabit gentes. Quarto pro inordinata & præſumptuoſa erectione ſuꝑſius, & hoc Deut. 18
vocatur cornu ſuperbiæ, ſicque frequentius in ſcripturis & in communi modo loquendi accipi
tur. Quinto pro forti & virtuoſa tendentia in aliquod magnum, quod vocatur cornu mag-
nanimitatis. Hinc aliqui recte dicunt, ꝙ cornu in ſcripturis ſumitur pro motu ſeu conatu men
tis ſeu extendẽtis in aliquid arduum. Quod ſi fiat ſecundum rationis dictamen & diuinę legis
doctrinam, vocatur cornu virtutis: ſin autem, vocatur cornu elationis. Itaq; Anna ait: Exalta-
tum eſt cornu meum in deo meo. i. motus & actus ſpei meæ, per dei auxilium conſequutus eſt
optatum effectum. Quoniam quod orando obtinere ſperaui, obtinui. Rurſus, exaltatum eſt
cornu meum in deo meo. i. fortitudo mihi gratioſa præualuit. ❡[Dilatatum eſt os meum ſu 1.Reg. 2
per inimicos meos]. i. aduerſarios meos iuſte irriſi, puta Phenẽnam & liberos eius, qui me ode
runt & afflixerunt, quamuis ego diligerem eos. Inuiſibiles quoq; animæ meæ hoſtes q me ad
puſillanimitatem & immoderatam triſtitiam trahere nitebantur, deriſi & vici. Vel dilatatum
eſt os meum .i. late apertum ad laudandum & glorificandum dominum deum, ſuper inimi-
C cos meos. i. de iuſta eorum deiectione, vel ſuper eos, id eſt, plus quã os eorum [quia læta ſum
in ſalutari tuo]. i. in ſalubri tuo auxilio, vel in teipſo omnium ſummo ſalutari: de quo beatiſſi-
ma cecinit virgo: Exultauit ſpiritus meus in deo ſalutari meo: vel, in ſalutari tuo, id eſt, in expe- Luc. 1
ctatione & fide ſaluatoris futuri, ſcilicet regis Meſſiæ, de quo Iacob ait: Salutare tuum expecta
bo domine. Et Symeon iuſtus: Viderũt ait oculi mei ſalutare tuum. Deniq; merito huius fidei Gen. 49.
atq; lætitiæ ſpiritalis præualuit Anna, & ex ipſa lætitia dilatauit modo præfato os ſuum. Ex- Luc. 2
ijs conſolationibus & donis ſibi conceſſis Anna ſe eleuat, ad contemplandum & laudãdum de
um in ſemetipſo. ❡[Non eſt ſanctus vt eſt dominus] quoniam ipſe ſolus eſſentialiter & inde
pendenter ſanctus eſt, & ſanctitas infinita, cuius eſſentia eſt puritas prorſus interminata. De q̃
alibi legitur: Deus lux eſt, & tenebræ non ſunt in eo vllæ. Cæteri ſancti ſunt, ꝑ ꝑticipationem 1.Iohan. 1
& gratiã ac certam menſurã [neq; eñ eſt alius extra te] id eſt, præter te non eſt alius verus de-
us, aut tibi æqualiter ſanctus. Hinc apud Iſaiam dñs conteſtatur: Ante me non eſt formatus de Iſaiæ. 43
us, & poſt me non erit. Et iteꝝ: Nunquid eſt deus abſq; me? [& non eſt fortis ſicut deus noſter] Iſa. 44.
videlicet deus Iſrael, qui ſolus eſt verus atq; omnipotens deus, cuius fortitudo eſt independẽs,
imparticipata, & penitus infinita. Quæ non poteſt in tot & tanta, quin poſſit in infinities plu-
ra atq; maiora. Cui omnia non ſolum ſunt poſſibilia, ſed & faciliatimo facillima & æqueſaci-
lia. Conſequenter inuehitur contra præſumptuoſos & arrogantes. Ad literam quoq; loquitur
contra Pheuennã & ſobolem eius, q̃ contra Annam intumuerunt. ❡[Nolite multiplicare lo- 1.Reg. 2
qui ſublimia] id eſt, verba iactantiæ & præſumptionis [gloriantes] inaniter, non in domino, Pſalm. 22
ſed in vobis quaſi à vobis aliquid habeatis, niſi deficere & peccare. Ideo ait Propheta: Diſ-

pdas

perdat dominna vniuerſa labia doloſa,& linguam magniloquã. ¶ Recedant vetera de ore D
veſtro].i.à verbis iniquis ac ſolitis,pungitiuis,deriſorijs contra me ſæpe prolatis,ceſſate [quia
deus ſcientiarum dominus eſt,] id eſt, ipſe in ſeipſo ſapientiſſimus eſt, & dator ac dominus omnis 5
ſcientiæ. Ideo omnia ei conſtant,& ſuperborum verba vitioſa deteſtatur ac punit [ipſi præparā
tur cogitationes] id eſt,ei oſtenduntur ac innoteſcunt ad iudicandum,quaſi dicat: Non ſolum
verborum,ſed cogitationum quoq; inſpector & iudex eſt dominus. ¶ Arcus fortium ſuperatus 6
eſt] id eſt,armatura & impugnatio præſumentium de proprijs viribus ſuccubuerunt. Sicut &
iacula Phenennæ & prolis eius,amplius mihi inferri non poterunt [& infirmi] id eſt,ꝓpriam
fragilitatem & infirmitatem,ſeu defectuoſitatem humiliter recognoſcentes [accincti ſunt ro
bore] id eſt,gratia ac virtutibus deſuper cōfortati. Iuxta quod alibi ſcriptum eſt: Qui dat laſſo
virtutem,& robur his qui non ſunt multiplicat. ¶ Repleti prius pro panibus ſe locauerunt] 7
Iſa.40 id eſt,qui aliquando erant abundantes ac diuites,ob ſuam ingratitudinem atq; ſuperbiam,ad
tantam ſunt deuoluti inopiam,ꝙ pro neceſſarijs vitæ ſe locauerunt & ſeruierunt, [& famelici
ſaturati ſunt] id eſt,qui pauperes erant ſua humilitate meruerunt ditari , ſufficienterq; refici.
In quibus verbis Anna tangit Phenennam & pueros eius, à ſua præſumptione deiectos,& pri 8
ſtina fœcunditate ac vbertate priuatos. ¶ Donec ſterilis peperit plurimos,] id eſt,ipſa hæc
Anna,quæ diu fuerat infœcunda,procreauit ſobolem copioſam, videlicet tres filios, & filias
duas [& quæ multos habebat filios] puta Phenenna [infirmata eſt] quia naſcentibus filijs fi
1 Reg. 3 liabusve Annæ,filij Phenennæ moriebātur,vt fertur. Circa hoc in Scholaſtica narratur hiſto
pet. Com. ria,quod in Cantico legitur: Donec ſterilis peperit plurimos, & c. Hebræus pro plurimos,ha E
hiſt. lib. 1. bet ſeptem,& pro infirmata eſt,habet ſecta eſt, id eſt,ſeparata. Et tradit ꝙ ſingulis filijs Annę
Reg. ca. 3. naſcentibus,ſinguli Phenennæ filij moriebantur. Et quinq; filijs Annæ, duos filios Samuelis
connumerat,vt ſint ſeptem. Hæc ibi. In quibus verbis per quinq; filios Annæ, intelliguntur tres
filij eius,& filiæ duæ. Ita vt filius notet prolem,non ſexum, vel indifferenter ſeu indiſtincte ſe
xum vtrumq;. Sicut cum dicimus: pater & filius ſunt correlatiua. His addit Lyra: Quidam He
bræi dicunt quod quando Anna peperit puerum vnum, Phenenna ſepeliebat duos de pueris
ſuis. Ideo nato quarto puero Annæ octo filij Phenennæ erant mortui. Ideo Anna ꝓpinquan
te ad partum quintum, timens Phenenna de morte duorum filiorum ſuorum ſuperſtitum hu
militer Annam rogauit,vt oraret pro vita & cōſeruatione filiorum ſuorum ſuperſtitum . Quod
Anna fecit. Ideo duo filij illi Phenennæ de cætero reputati ſunt filij Annæ: quoniam eius pre
cibus ſunt conuerſati in vita. Sicq; dicitur ſeptem peperiſſe . Et iſti Hebræi dicunt Phenēnam
decem filios habuiſſe. His adijcit Lyra: Iſte expoſitiones non habentur de textu, ſed ab Hebræ
is ponuntur,ad verificandū hoc dictū: Peperit ſeptem. Ideo verius videtur dicendū ꝙ tranſla
tio noſtra eſt melior,dicens: peperit plurimos. Nam dictio Hebraica puta Scibeah hic poſita,
æquiuoca eſt ad ſignificandū ſeptem. Quam ſignificationem ſequuntur hic Hebræi moderni.
Et ad deſignandum ſatietatem,& hanc ſignificationem ſequutus eſt noſter tranſlator. Et for
ſitan tunc Hebræi hanc ſequebantur. Secundum hoc ergo Anna peperit ſatietatem,id eſt, ha
buit pueros ad ſufficientiam,quod expreſſit Hieronymus dicendo,plurimos. Et hoc cōuenien
tius fuit dicere,quam ſi dixiſſet ſatietatem vel ſatis. Iuxta quod idem dicit Hieronymus in epi F
ſtola ad Pammachium de optimo genere interpretandi: Quod melior interpretatio non ſem
per transfert verbum ex verbo,ſed interdū ſenſum ex ſenſu. Verum contra hæc ſcribit Rabbi
Paulus,dicendo: ꝙ dictio iſta Scibeah in Hebræo non eſt proprie æquiuoca prout hic ponit.
Solum enim ſignificat ſeptē in propria ſignificatione,licet ſaturitatē deſignet ſecundū etymo
logiam. Sed tranſlatio noſtra quæ dicit plurimos,obtinet veritatem ex alia rōne . Nam in He
bręo ſeptem quandoq; ſignificat plurimos, vt intelligatur numerus determinatus pro indeter
minato,vt in Iſaia: Apꝓhendent ſeptē mulieres virum vnū. Sicq; translator noſter hic tranſtulit,
Iſa 4 nō ſolū ſenſum ex ſenſu,ſed etiā verbū e verbo. Hæc Rabbi Paulus: cuius verba longū eſt diſcu
tere,tamen quod Lyra ait, verius reor: præſertim cum multa ęquiuoca ſint, quāuis proprie nō
ſignificent niſi vnū,hoc dēpto,quod dicit modernos Hebræos hic dicere ſeptē, quaſi antiq; He
bręi ita nō dixerint: quod ſi ñ dicit opinatiue magis quā aſſertiue, Sciendum ergo quod etiā anti
al. multa q Hebręi ita dixerūt ſiq dē.lxx. ſic tranſtulerūt: Sterilis peperit ſeptē,& fœtoſa in filijs infirma
ta eſt. Textus quoq; quo vtitur Origenes ſic continet : Quoadvsq; ſterilis peperit plurimos.
Prætactas aūt Hebræorum narrationes ſeu expoſitiones,Origenes reputat fabulas . Hoc tamen
facit ad innuendū ꝙ verſiculus iſte ad literā exponi non queat de Anna,quæ non peperit ſeptē
ſed quinq;. ¶ Dominus mortificat & viuificat] hoc ad literam videtur Anna dixiſſe. Quia fi
lios Phenennę vidit in ſpiritu occidendos à domino, filijs ſuis in vitam progredientibus: ſicq;
[deducit ad inferos] animas defunctorum,ſumendo infernum ſiue pro loco damnatorum,ſiue pro
limbo

10 limbo pueroꝝ,ſiue pro limbo patrū,ſiue pro purgatorio[& reducit.]mortuos ſuſcitando,vel
A eos qui lætaliter infirmantur,curando,Talea enim erant quaſi in via ad inferos. ¶[Dominus
pauperē facit & ditat]Quoſdam enim iuſto iudicio priuat terrenis diuitijs,quoſdam ſpirituali
bus opibus,quos à virtutum faſtigio ruere ſinit.Alios contrario modo ditat[humiliat]ſuper
bos[& ſubleuat]humiles.Literaliter quoq; inſinuat Phenennā ſobole diuitē, eſſe depaupera
11 tā per filioꝝ interitū,& ſibi oppoſitū cōtigiſſe.¶[Suſcitat de puluere egenū,& de ſtercore eleuat
12 pauperem]¶[Vt ſedeat cū principibus,& ſoliū gloriæ teneat]quia frequenter pauperes atq; i
gnobiles,promouet ad principatum & regimen alioꝝ.Quēadmodū Moſen oues paſcentē,to Exod.3
to Iſraelitico prætulit populo.Hinc ſcriptū eſt.Sedes ducū ſuperboꝝ deſtruxit deus, & ſedere Eccl.10. Dan.4.
fecit mites pro eis.Hæc in ſeipſo Nabuchodonoſor expertus, fatetur, Poſt finē dieꝝ altiſſimo
benedixi,quia poteſtas eius poteſtas ſempiterna,& omnes habitatores terrę apud ipſum in ni
hilū reputantur.Iuxta voluntatē ſuam facit tam in virtutibus cœli quam in habitatoribus ter
ræ,& gradientes in ſuperbia,potens eſt humiliare.Hinc rurſus ſe in ſomno audiſſe fatetur: In Ibidem
ſententia vigilū decretū eſt, & ſermo ſanctoꝝ eſt donec cognoſcant viuentes, qm̄ dn̄atur ex
celſus in regno hominū,& cuicunq; voluerit dabit illud,& humillimū hoīm conſtituet ſup eo.
Deniq; ſic deus Ioſeph e ſqualore ergaſtuli præfecit Aegypto.Et tres pueros ex camino ignis fe Gen.41 Dani.3
cit principes in prouincia Babylonis.Hinc ſubditur: ¶[Dn̄i enim ſunt cardines terræ .]Cardi
13 nes terræ dicuntur eius extremitates quæ ſunt dei,ſicut & totū terræ elemētū, poteſtate & iure
creationis,conſeruationis,ac gubernationis[& poſuit ſuper eos orbē] hoc ait,qm̄ terra eſt q̄ſi
B fundamentū & infimū elementorum,& ſecundum apparentiam videtur cœlum ſeu orbis ſup
extrema terrę locatus, iuxta æſtimationē illoꝝ qui putabant cœlū eſſe velut camerā: & ſemicir
culū iuxta quē modū in lib.Iob legit:Qui expādit cœlos ſicut tabernaculū ad inhabitādū. Vbi Luc 1
lxx. tranſtulerūt velut camerā.Vel ſenſus eſt:Poſuit ſuper eos orbē .i. populū ſecit cardinib⁹
14 terræ eminentiorē.¶[Pedes ſanctoꝝ ſuoꝝ ſeruabit].i.affectus & proceſſus eoꝝ manu tenebit
& diriget,Iuxta illud:Ad dirigendos pedes noſtros in viā pacis[& impij in tenebris cōticeſcēt] Iob.9.
.i.ſuo tempore confuſi ſilebunt,nec euidenti veritati contradicere poterunt,præſertim in die iu
dicij. Sicq; obmuteſcent in tenebris culpæ, ac infernalis miſeriæ, quāuis in inferis eiulabunt
[quia non in fortitudine ſua roborabitur vir.].i. proprijs viribus nemo poterit deo reſiſtere,
15 imo nec boni quid agere,aut virtuoſus cenſeri. ¶[Dominum formidabunt aduerſarij eius]
deus enim omnipotens ad libitum ſuum perterret, deijcit & condemnat omnem impiorum
cateruam,præſumptionem,animoſitatem,audaciam. Et iſtud generaliter potiſſime fiet i die
iudicij.Sicut Iſaias prædixit:Ad eum venient & confundentur omnes qui repugnant ei, [& Iſaie, 45
ſup ipſos in cœlis tonabit] quod & inſtante extremo iudicio fiet ineffabiliter acrius quàm ſup
Aegyptios olim intonuit,quod fiet in cœlo aereo. Tonabit quoq;, ſuper eos ſententiam horri
biliter proferendo.Hinc in libro Iob ſcriptum eſt: Tonabit deus voce magnitudinis ſuæ: poſt Iob.37.
16 eum rugiet ſonitus. Tonabit voce ſua mirabilif,qui facit magna & inſcrutabilia. ¶[Dn̄s iudi
cabit fines terræ].i.omne genus humanū,quod fit particulariter in mortibus ſingulorum, & pſalm.9.
vniuerſaliter fiet in die nouiſſimo,ideo ait propheta:Parauit in iudicio thronū ſuū, & ipſe iu
C dicabit orbem terræ in æquitate,iudicabit populos in iuſtitia [& dabit imperium regi ſuo, &
ſublimabit cornu Chriſti ſui.]Tempore Annæ nondū præfuit aliquis rex Iſrael,Ideo iſtud de Iohan.5
Chriſto veriſſime explanatur,cui pater dedit omne iudiciū.i.iudiciariā poteſtatem, & exequu
tionem particularis ac generalis iudicij,iuxta illud: Dedit ei poteſtatem & iudicium facere,qa Ibidem
filius hominis eſt.Itemq;:Pater omne iudicium dedit filio. Hanc etenim iudicij exequutiōem
Chriſtus ſua humilitate,dijudicatione & paſſione promeruit. Exinaniuit nempe ſeipſum, fa Phil 2
ctus obediens vſq; ad mortem:propter quod & deus exaltauit illum. Porro cornu Chriſti,id
eſt,poteſtatem & magnificentiā Chriſti filij ſui,deus pater multipliciter exaltauit ab exordio
mundi,per myſteria & figuras,atq; oracula ac vaticinia prophetarum ac patriarcharum, per
quos primo in lege naturæ,deinde in lege ſcripta aduentū,excellentiā & efficiētiam regis Meſ
ſiæ prædixit.Deinde inſtante temporis plenitudine,in ipſa ſalutifera & incomprehenſibili ver
bi æterni incarnatione, deus trinitas contulit Chriſto ſecundum naturā aſſumptam authori
tatem,poteſtatem atq; dominiū,non ſolū ſuper totū genus humanū, ſed & ſuper oēm naturā
creatam vniuerſamq; creaturā:Sicq; in ipſa incarnatione exaltauit cornu Chriſti ſui ſecundū
rei veritatē,non tamen ſecundum manifeſtationem & exequutionē. Hinc Chriſtus añ ſuā paſ
ſionē dixit:Pater diligit filiū,& omnia dedit in manu eius. Statim vero in ipſa Chriſti ex virgi Iohan. 3
ne natiuitate cœpit deus pater cornu Chriſti exaltare per manifeſtationem, per mirabilia quę Mat.2
in eius natiuitate ad ipſius declarationem fiebant. Quia tunc ſtella apparuit Magis,angelus Luc.2
quoq; paſtoribus,quibus & Chriſti ortū ac magnificentiā patefecit. Multitudo etiā cœleſtis

exerci

exercitus eadē cecinit hora: Templū æternitatis collapſum eſt, olei fons erupit. Deinde Chrūs D
inter homines conuerſando ac prædicando, per verba atq; miracula ſuam cœpit excellentiam
declarare & exequi: Non tamē plenarie: quia adhuc fuit paſſibilis, & paulopoſt crucifixus. Poſt
reſurrectionem vero & aſcenſionem miſſo deſuper ſpiritu ſancto, exorſus eſt eam ſublimius
exequi, & monſtrare per ſanctos apoſtolos, primitus in Iudæa, deinceps vbiq; terrarū: quod &
interim per diuerſos ſanctos eſt proſequutus. Porro in generali & extremo iudicio omnes ad-
uerſarij Chriſti ſubijcientur pleniſſime eidem. Hæc de literali huius cantici expoſitione ſint di-
cta. Præterea ſicut hic refert Lyra, quidam magnus apud Hebræos videlicet Ioathan filius O-
ziel in tranſlatione ſua Chaldaica, aliter canticum iſtud exponit ad literam. Quam expoſitionem
Lyra ſatis prolixe proſequitur. Sed eam breuius quo potero tangam. itaq; ait Ioathan ille, ꝙ
1.Par. 6. propter mirabilia quæ Anna præuidit in ſpiritu à filio ſuo Samuele fienda, q̄ in. 1. lib. Regum
habentur, dixit: Exultauit cor meum in domino. Et quia præuidit ꝙ Eman cum filijs ſuis natus
ex Samuele, futurus erat cantor in templo, adiecit: Exaltatum eſt cor meum, id eſt, gloria mea
1.Reg. 5 in deo meo. Inſuper quia præuidit Philiſtæos propter arcam dei plangendos & compellēdos
4.Reg 19 ad remittendum hanc, addidit: Dilatatum eſt os meum ſuper inimicos meos. Et quia præuidit
regem Aſſyriorū Sennacherib cum ſuis deijciendum propter blaſphemias ſuas in deum, ait:
Non eſt ſanctus vt eſt dominus, &c. Præuidit quoq; qualiter Chaldæi erant regnum Iuda &
templum vaſtaturi, atq; ob hoc à Perſis atq; Medis vaſtandi, ideo loquuta eſt: Nolite multipli-
care loqui ſublimia, ſcilicet vos Chaldæi, quaſi dicat, quia & vos in breui eſtis perdendi. Præ-
1.Mac.12 cognouit etiam qualiter tempore Antiochi erant Græci Iudæos oppreſſuri, & per Machabæos E
vincendi, propter quod addit: Arcus fortium, puta Græcorum, ſupatus eſt, & infirmi, ſ. Macha-
Eſter.3.5. bæi cum ſuis qui primo fugerunt, accincti ſunt robore. Præuidit item qualiter Iudæi erant ſub
Aſuero rege per Aman affligendi, atq; per Eſter ac Mardocheū eruendi, iccirco appoſuit: Reple-
ti prius, ſcilicet Aman & ſui, primo ditiſſimi, pro panibus ſe locauerūt. Quia per Eſter ſunt pe-
Eſter. 9 nitus ſuppeditati: & famelici ſaturati ſunt, quia tunc filij Iſrael liberati fuerunt, ditati & copio-
ſe refecti. Ad iſtam quoq; expoſitionem ſequentia applicat: de qua expoſitione pertranſeo, quo-
niam falſo innititur fundamento, videlicet Meſſiam nondum veniſſe. Eſt itaq; ſatis incertum
an Anna præcognouerit omnia iſta. Quæ ſi præcognouiſſet, probabile reor, ꝙ de eis clarius
ac latius prophetaſſet.

¶ Explanatio ſpiritalis Cantici huius, Exultauit cor meum in dño.

PEr Annam quæ interpretatur gratia, deſignatur eccleſia, & quæcūq; fidelis perſona.
itaq; Chriſti eccleſia videns omnem plenitudinem gratiæ ſibi à deo collatam, & quic-
quid diuinorū chariſmatū olim fuit in ſynagoga, in ſe præclariſſime eſſe tranſlatum,
cum gratiarū actiōe fatetur: Exultauit cor meum in dño: & quia regia poteſtas ſacer-
dotiūq; regale Iudæis ablata ſunt, & eccleſiæ ſublimiori modo conceſſa, ſubiungit: & exaltatū
eſt cornu meū: videlicet regnū & ſacerdotium, in deo meo. Vnde ſacratiſſ. Princeps apoſtolici
agminis ſcribit fidelibus: Vos genus electū, regale ſacerdotiū, gens ſancta, populus acquiſitio-
1.pet.2 nis. Dilatatum eſt os meū ſuper inimicos meos, id eſt, Iudæos fidei aduerſarios iuſte irrideo, po- F
tenter deuici, ratione, miraculis & allegationibus ſcripturarū veteris teſtamenti, multipliciter con-
futaui. Similiter hæreticos vtriuſq; teſtamenti ſcripturis contriui, tyrannos quoq; & perſequu-
tores diuino auxilio ſuperaui. Et hoc, quia læta ſum, o domine pater æterne, in ſalutari tuo,
id eſt, in fide & gratia Chriſti, per quem tot bona ſum conſequuta, quæ mihi promiſit: Dabo,
Luc.21 inquiens, vobis os & ſapientiā, cui non poterunt reſiſtere & cōtradicere omnes aduerſarij veſt.
Ideo o Iudæi cæteriq; increduli. Nolite multiplicare loqui ſublimia, id eſt verba præſumptuo-
ſa & vana contra eccleſiā, gloriantes inſipienter. Sed: Recedant vetera de ore veſtro. i. priſtinæ
2.Cor 3 infidelitatis verba relinquite, literalem occidentē legis ac prophetarum ſenſum abijcite, doctri-
nam & expoſitionem infideliū magiſtrorū veſtrorū calcate: quia deus ſcientiarū dñs eſt, q per ſpūm
ſanctū ſanctos apoſtolos docuit pleniſſime ac veriſſime intelligentiam legis ac prophetarū. Quē-
admodū ante paſſionē ſuā Chriſtus eis promiſit, dicēdo: Cū venerit ille ſpūs veritatis, docebit
Ioann. 16 vos oēm veritatē. Arcus fortiū ſuperatus eſt. i. omnis armatura ſeu argumentatio Iudæorū & phi-
loſophorū, cæterorūq; perfidorū, qui olim videbantur potentes, & eccleſiā diuerſis modis inua-
Luc.24 ſerunt, ſoluta & victa eſt. Et infirmi accincti ſunt robore. i. apoſtoli & primi diſcipuli Chriſti,
induti ſunt omni virtute ex alto. & per eos gentiles olim omni ſpiritali fortitudine gratiæ de-
ſtituti, effecti ſunt virtuoſi & victorioſi. Quēadmodū Paulus apoſtolus ſcripſit eiſdē: Confor-
Ephe. 6 tamini in dño, & in potentia virtutis eius: accipite armaturā dei. Repleti prius, puta Iudæi, qui
olim multiplici opulentia ſapientiæ ac virtutū, ac ſpiritalibus ferculis abundabant, pro pani-
bus ſe locauerūt, quia priuati ſunt oībus bonis illis: Et qdā ex eis cōuerſi à chrianis doctriam ve-
ræ ſa-

A ræ ſalutis,mendicauerunt. Donec ſterilis peperit plurimos .i. conuerſa gentilitas,olim infœ
cunda,innumerabiles regenerauit ex aqua & ſpiritu ſancto, atq; per euangelicæ legis prædica 1.Cor.4
tionem parturijt,ſicut ait Apoſtolus: In Chriſto Ieſu per Euangelium ego vos genui, & quæ
multos habebat filios,ſcilicet ſynagoga, in qua frequenter fuerunt multi electi, infirmata eſt.
quia iamdudum om̃ino ſuccubuit,& in extremam hanc captiuitatem redacta eſt. Dñs mortis
ficat,qui per Titum & Veſpaſianum corporaliter trucidauit Iudæos incredulos,quos & p in
uiſibiles hoſtes excæcari & indurari iuſte permiſit,& viuificat,per gratiam in p̃ſenti, & per glo
riam in futuro,vaſa miſericordiæ ſuæ electos ex gentibus. Dñs pauperem facit ſynagogam &
ditat eccleſiã,humiliat,Iudæos incredulos, & ſubleuat, Chriſtifideles. Suſcitat de puluere ege
nũ,& de ſtercore eleuat pauperẽ. Vt ſedeat cũ principibus,& ſoliũ gloriæ teneat. Multos enim
gentiles vitijs obtenebratos, & ſordibus carnalitatum inuolutos,ad tantã diuinorũ charifma
tũ exuberantiã erexit atq; prouexit, vt inter apoſtolicos viros digne ſint connumerati,& alio Luc 22
rum prælati effecti,ſeſſuriq; ſunt inter eos,quibus ſaluator ſpopondit: Vos q̃ ſequuti eſtis me,
ſedebitis ſup thronos,iudicãtes duodecĩ trib' Iſrl'. Ad iſtã expõnẽ ſeq̃ntia q̃unt facil'r applicari.

¶ Expõ moralis eiuſdem Cantici. Exultauit cor meum in dño.

PRæterea exponi poteſt hoc cãticũ in perſona cuiuſlibet Chriſtiani deuoti,præſertim reli
gioſi. Vnuſquiſq; ergo fidelis dicere poteſt: Exultauit cor meũ in domino .i. conſiderando
ſeu contemplando infinitam bonitatẽ,omnipotentiã & ſapientiã dei,vniuerſamq; p̃fectionẽ,
excellentiam & beatitudinẽ eius, gauiſus ſum vehementer , & toto corde congratulatus ſum
B tam incircumſcriptibili perfectioni & gloriæ creatoris, præſertim cõtemplando ſuperbeatiſſi
mæ trinitatis patris & filij & ſpiritus ſancti cõmunicationem & emanationẽ adintra. Mutuã
quoq; trium ſupuenerabiliũ perſonarũ contemplationẽ,dilectionẽ complacentiã,fruitionem,
conſiſtentiamq; ſupfeliciſſimam & æternam. Exultauit,demũ,cor meum in dño,intuendo bñ
ficia eius generalia ac ſpecialia,naturalia & ſupernaturalia,corporalia ac ſpiritalia. Pręſertim
quæ quanta & qualia vnigenitus patris æterni pro noſtra ſalute aſſumpſit,fecit ac p̃tulit. Con
ſiderando etiã diuina promiſſa,& qualiter ſuper optimus & ſuppijſſimus,& ſupermunificentiſ
ſimus deus trinitas ſeipſum & ſuipſius claram,immediatã,facialẽ,delicioſiſſimã viſionẽ æter
nam ac beatificã fruitionẽ inæſtimabiliter prorſus dulciſſimam nobis præparauit in præmiũ.
His igitur modis exultemus in dño, imo & in omni actu virtuoſo ad dei honorẽ exhibito glo
riemur: iuxta illud: Seruite dño in lętitia. Et rurſus: Gaudete in dño ſemper. Nec ſolũ in actibus Pſal.2
bonis,ſed itẽ in p̃ſequutionibus,aduerſitatibus,correptionibus & tentationibus,ſicut ait apo phil.4.
ſtolus Iacobus: Omne gaudiũ exiſtimate fratres,cum in tentatiões varias incideritis. Et ſalua Iaco.1.
tor: Gaudete,inquit,in illa hora & exultate: q̃m merces veſtra copioſa eſt in cœlis. Qui aũt læ Luc.6
taſ cũ malefecerit,aut quia laudatur & honoraſ ab alijs, aut q̃m tempaliter p̃ſperatur, aut q̃a Prou.2
videt alios inter ſe diſcordare,contendere aut turbari nõ iam in dño,ſed potius in diabolo glo
riatur,& vanus & excors eſt. Et exaltatũ eſt cornu meũ in deo meo .i. virtus ſeu fortitudo aniæ
meæ in adiutorio altiſſimi,hoſtibus meæ ſalutis reſtitit atq; præualuit ac profecit. Hoc dicat
ad gloriam omnipotentis , qui in quacunq; tentatione cernit ſe triumphaſſe aut profeciſſe in
C bonis vt gratus ſit deo, nequaquam extollens ſeipſum & ſemper ſit cautus & timoratus ne ca
dat. Abſint ſemper à nobis diabolica cornua crudelitatis,animoſitatis,ambitionis. Circa hoc
loquitur Origenes: Sunt cornua quædam iuſtorum, quibus vtuntur bona agendo, aut recte
loquendo,ſicut cum dicunt ad dñm: In te inimicos noſtros ventilabimus cornu. Vnde & alibi Pſal.43
dĩr: Exaltabuntur cornua iuſti. Oportet ergo nos habere cornua iſta, quæ iuſtis de crucis Chri
ſti apicibus conſeruntur, vt in his deſtruamus & ejciamus aduerſarias poteſtates de aĩa nr̃a,
quibus expulſis plantetur in nobis vinea,quæ facta eſt dilecto in cornu in loco vberi. Dilatatũ
eſt os meũ ſuper inimicos meos: hoc dicat ad dei honorẽ, qui recordatione & allegatione ſcri
pturæ aduerſarios veritatis,præſertim inuiſibiles æmulos,ſuperauit, qui hoſtibus boni cõmu
nis efficaciter fuerit reluctatus: quia lætata ſum,o domine ego creatura tua,in ſalutari tuo. De
quo cecinit Iſaias: Viderunt omnes fines terræ ſalutare dei noſtri. In quo qui ſynceriter dele Iſai.52
ctatur, exaudiri ac triumphare meretur,ſicut ait ſcriptura: Qui orat dominum in oblectatiõe, Eccl.35
exaudietur. Et rurſus: Delectare in dño,& dabit tibi petitiones cordis tui. Non eſt ſanctus vt pſalm.36.
eſt dominus, ideo oportet ei in ſanctitate & iuſtitia iugiter deſeruire, maledictuſq; eſt q̃ opus Iere 48
eius efficit negligenter,neq; enim eſt alius extra te. Nam pater in filio, & filius in patre: pater Iohan.14
quoq; ac filius in ſpiritu ſancto,& ſpiritus ſanctus in patre ac filio. Nam ſingulæ perſonæ in
ſingulis vere & imperſcrutabiliter ac circuminceſſibiliter ſunt. Et non eſt fortis ſicut deus no
ſter , qui ſolus poteſt humanæ ac fragili creaturæ tantum conferre gratiæ robur , vt ſpi
ritibus illis callidiſſimis atq; nequiſſimis & concupiſcentijs proprijs ac vitijs vniuerſis præua

leat,

A per ſpei fiduciam & confeſſionem remediantem. Suſcitat de puluere egenum, & de ſtercore eleuat pauperem. Vt ſedeat cum principibus, & ſolium gloriæ teneat. i. in infimis cogitationibus inquinamentisq; carnis detentos paulatim perducit ad vitam ſpiritalem & ſanctam, contemplationisq; apicem, ita vt tales inter viros heroicos reputentur, & digni ſint alijs præſidere. Pedes ſanctoꝝ ſuoꝝ ſeruabit, vt perſeuerent ac progrediantur in via regia, nec deflectãt ad dexteram aut ſiniſtram. Inceſſabiliter equidem indigent conſeruatione diuina, qua ſibi pauliſper ſubtracta, mox corruunt, & impij in tenebris conticeſcent. Obnubilati etenim tenebris ignorantiæ & errorum, paſſionum ac vitioꝝ, tacent & obmuteſcũt à laudibus dei deuotis, ab orationibus feruidis, ab exhortatione idonea, à correptione fraterna, & ab vtilibus verbis, & iuxta Apoſt. à veritate auertunt auditum, atq; ad ſabulas conuertuntur. 2. Timo. 4

¶ Oratio ex cantico Annæ

¶ Deus fortis dñe, da nobis in humilitate ſamulari, & non in ſublimibus gloriari, accinge nos infirmos virtutum robore, & da nobis bonæ intentionis ſtudia exercere, vt his fulti imperio Chriſti æterno valeamus participari. Per dñm.

COMMENTARIVS IN CANT. MOSI. Exodi 15. Cap.

¶ Argumentum Dionyſij.

Conſuetudo fuit ſanctis viris, imo & fœminis virtuoſis ſpiritalia cantica deo offerre, atq; componere pro ſpecialibus beneficijs dei, & de magnificis & ſupernaturalibus eius ope-
B ribus, quod in veteri teſtamẽto potiſſime ſeruabatur, atq; à Moſe initiũ ſumpſiſſe videt. Non enim legitur hoc ſactum ab aliquo ante eum. Hinc loquitur Origenes: Multa legimus cantica Origenes. facta in diuinis ſcripturis, hoꝝ tamen oĩm primum eſt iſtud. Moris quippe ſanctoꝝ eſt, vbi aduerſarius vincitur, hymnũ gratulationis deo offerre. In Scholaſtica quoq; fertur hiſtoria: Moſes quoq; compoſuit canticum dño hexametro carmine, quod quia à cæteris prius legitur ſactum, dicitur canticũ canticorum. Quod intelligendũ eſt propter prærogatiuam antiquitatis. Petrus Com. hiſto. li. Exodi cap. 15. Veruntamen ob myſticoꝝ ſenſuum profunditatem & elegantiam dialogus ille amoris à Salomone compoſitus, Canticoꝝ canticum appellat. [Tunc] vc; Pharaone Aegyptijsq; ſubmerſis [cecinit Moſes & filij Iſrael carmen hoc dño, & dixerunt] Moſes vero ſpiritu ſancto illuminante ac dirigente edidit carmen, deinde docuit hoc filios Iſrael, ſicq; pariter cecinerunt, & ſe inuicem ad regratiandum deo, & ad eius decantanda præconia hortabantur ac inuitabant dicentes.

¶ Expoſitio literalis cantici: Cantemus dño.

1 Cantemus dño]. i. ad eius honorem depromamus laudes ipſius [glorioſe eñ magnificatus eſt]. i. excellentiam, omnipotentiam atq; iuſtitiam ſuam præclare monſtrauit & ſamam magnificam ſibi ſecit per ſigna & mirabilia, quæ contra Aegyptios egit, & nunc præcipue in maris rubri diuiſione, Aegyptioꝝ ſubmerſione, & noſtra eductione ac liberatione. In quibus omnibus ſuam quoq; pietatem, & fideliſſimã veritatẽ declarauit in nobis: [equum & aſcenſorẽ deiecit in mare]. i. equites Pharaonis ſimul cum ipſo eoꝝ re- Feria 5. in laudibus Exod. 14. Ibidem
2 ge & toto eius exercitu ac quadrigis eorum præcipitauit ac merſit in mari rubro. ¶ [Fortitudo
C mea & laus mea dñs]. i. ipſe deus, & author hoꝝ mirabiliũ, eſt cauſa totius fortitudinis meæ in naturalibus atq; fortuitis, cuius auxilio contra Pharaonẽ præualui. Ipſe quoq; eſt laus mea. i. obiectũ atq; materia laudum meaꝝ, quibus eum in ſeipſo & in ſuis opibus laudo, non meipſm. Ex eius quoq; indicijs, ſignis effectibusq; præclaris materiam habeo copioſam laudis diuinæ: imo & ſi in me eſt aliquid laude dignum, huius cauſa eſt ipſe. Vnde circa hæc: Fortitudo mea & laus mea dñs, ait Gloſſa: Quia per ipſum fortis ſum & laudabilis. Itaq; Moſes cum tot & tanta per eũ dñs perpetraſſet, & vir eximius eſſet coram oĩ frequẽtia populi, noluit tñ in ſeipſo laudari, nec voluit commendare ſeipſum, ſed dñm cui aſcribendũ nouerat omne bonũ. Sic & ſacratiſſima virgo Maria, cum mater eſſet altiſſimi ſacta, non ſeipſam, ſed dñm glorificauit, dicẽdo: Lu. 1 Magnificat aĩa mea dñm. Et pſalmiſta: In dño, inquit, laudabitur aĩa mea [& ſactus eſt mihi in Pſal. 33 ſalutem]. i. potenter & gratioſe ſaluauit me de manu Pharaonis alijsq; periculis. Moſi aũt tanquam duci populi inſtabat ſpeciale periculum ex Pharaonis tyrannide, niſi deus eũ eripuiſſet. Idcirco hæc ſingulariter loquitur & decantat, cum tñ fuerint cõmunia beneficia dei ſibi & Hebræis collata. Nam & hoc ad ſeruum deo ſpecialiter gratũ, deuotũ fidelemq; pertinet, vt de generalibus beneficijs creatoris ſpeciales laudes & grates referat dño, quaſi ſint ſibi ſoli condonata ab illo. Itaq; deus in ſeipſo inuariabilis, æternus & non ſactus, dr̃ nobis fieri in ſalutem ſeu refugium ac ſaluator abſq; ſuæ deitatis mutatione, qñ per gratiarum ſuaꝝ chariſmata & effect⁹
3 ſubſidiũ & ſalutem nobis impendit. ¶ [Iſte] q ita pugnauit pro filijs Iſrael, eſt [deus meus] q cũ ſit vniuerſoꝝ deus iure creationis, gubernationis & conſeruationis, ſpecialiter tñ eſt deus eoꝝ

A tuæ depoſuiſti aduerſarios meos] Gloria dei hoc loco vocatur eius maieſtas, quæ q̃uis in ſeipſa
ſit vna ſimplexq́;, tñ propter ſuorũ diuerſitatem effectuum multiplex nuncupatur, quemadmo
dum & miſ dei, ſecundum illud: Miſericordias dñi in æternum cantabo. Et denuo: Reminiſce Pſalm. 88.
re miſeꝛ tuarũ quæ à ſeculo ſunt. Itaq; ait: In multitudine gloriæ tuæ. i. in maieſtate tua mul- Pſalm. 24.
tiplici per effectum, ſeu in multis eius præclaris ac miris effectibus, hoc eſt per diuerſa prodigia
contriuiſti Aegyptios, tam in terra eorum primogenitos eoꝛ occidendo, q̃ in mari rubro tot Exo. 12
7 milia ſubmergendo. ¶[Miſiſti iram tuam quæ deuorauit eos ſicut ſtipulam]. i. iuſtitiæ tuę vin Exo. 14
dictam effudiſti, quæ cõſumpſit Aegyptios, ſicut ignis ſtipulam valde velociter, prout fertur
de alijs in pſalmo: Sicut ignis qui comburit ſyluam, & ſicut flamma comburens montes, ita p pſalm. 82.
ſequeris illos in tempeſtate tua. Et in Iſaia: Sicut deuorat ſtipulam lingua ignis, ſic radix eorũ Iſaiæ. 5
quaſi fauilla erit. [& in ſpiritu furoris tui]. i. in impetuoſo effectu tuę iuſtitiæ [congregatę ſunt
aquæ]. i. partes aquæ diuiſæ ſe recollegerunt ſuper Aegyptios pariter irruendo. Vel, congrega
tæ ſunt. i. partes ſeorſum quaſi conſolidatę. Quod q̃uis fuerit pie factum pro Hebræoꝛ euaſio
8 ne, fuit tñ Aegyptijs ſubmerſionis occaſio. ¶[Stetit vnda fluens]. i. gurges aquæ ex ſua natura
mollis ac fluidus, diuina virtute ſtetit fixus vt tellus, atq; vt loquitur Origenes, ſoliditatem li-
quor recepit, & coactus eſt fluctus in cumulum, & vnda in ſeipſam repreſſa. Nempe ſi (vt in
libro Iob legitur) ſuperficies abyſſi conſtringitur frigore, quanto magis creatore iubente vn- Iob. 38.
dæ eius figuntur? Quemadmodum enĩ in exordio ſeculoꝛ deus præfixit Oceano terminũ ſui
B fluxus, ne terram operiat, ſecundum quod dñs loquens ad Iob teſtat: Quis concluſit oſtijs ma- Ibidem
re, quando erumpebat quaſi de vulua procedens? Circundedi illud terminis meis, & poſui ve-
ctes & oſtia, & dixi: Huc uſq; venies & non procedes amplius, & hic confringes tumentes flu-
ctus tuos. Sic ex dei præcepto diuiſum eſt mare rubrum, & partes diuiſæ ſteterunt in altum fi-
xæ vt muri. [congregatæ ſunt abyſſi]. i. copioſæ & profundæ partes aquaꝛ ſeorſum ſunt ſoli-
datæ & iteꝛ adunatæ ex creatoris imperio [in medio mari]. i. intra ripas maris rubri. Atq; in
tali diuiſione & conſolidatione vndaꝛ fuit magna eleuatio earundem, non tñ egreſſæ ſunt ri
pam. Præterea ſicut ait Saluator: Ex abundantia cordis os loquitur, ideo Moſes ex ſuæ deuo- Mat. 12
tionis feruore & inſoliti miraculi admiratione, diuinoꝛq; opeꝛ nouitate & congratulatione Lucæ. 6.
eandem ſententiam multoties repetit ſub alijs verbis, quemadmodum & Pſalmiſta, dicendo:
Quoniam exaudiuit dñs vocem fletus mei. Exaudiuit dñs deprecationem meam, dñs oratio- pſalmo 6.
9 nem meam ſuſcepit. ¶[Dixit inimicus] vz Pharao ſeu quicunq; de eius exercitu: [perſequar]
Hebræos [& comprehendã] eos [diuidam ſpolia] bona eoꝛ diripiendo [implebitur aĩa mea] i.
10 iuxta deſiderium voluntatis meæ eos tractabo & ſpoliabo. ¶[Euaginabo gladium meum, in
terficiet eos manus mea] ſicut Pharao & eius miniſtri dixiſſe leguntꝛ Quid voluimus facere, vt
dimitteremus Iſrael ne ſeruiret nobis? Circa quod dictum eſt, ꝙ Pharao & Aegyptij intende- Exo. 14
bant filios Iſrael violenter reducere ad ſeruiendum ſibi vt antea in Aegypto. Iccirco non reor
ꝙ nunc voluerint eos omnes occidere, ſed quoſdam, præſertim principaliores & ditiores.
11 ¶[Flauit ſpũs tuus]. i. vẽtus à te productus, & grandis imbriũ fulguꝛq; tempeſtas diffuſa ſunt
C ſuper aquas. Vel, ſpiritus tuus flauit. i. ex tua indignatione motæ ſunt aquæ, ſicut ex flatu pul-
uis mouetur. [& operuit eos mare, ſubmerſi ſunt quaſi plumbum in aquis vehementibus.]
12 ¶[Quis ſimilis tui in fortitudinẽ dñe, quis ſimilis tui?] quaſi dicat, nullus omnino. Quoniã om̃is
poteſtas creata deficit infinite ab increata virtute. Alia tranſlatio habet: Quis ſimilis tui in dijs
dñe? quaſi dicat: In his apparet infirmitas falſitasq; deoꝛ Gentilium, qui ſuos non potuerunt
iuuare cultores. Hinc ſcriptum eſt: Non eſt ſimilis tui domine, magnus es tu, & magnum no- Ierem. 10.
men tuum in fortitudine. Quis non timebit te o rex Gentium? Et rurſus loquitur deus: Quis Ierem. 50.
ſimilis mei, & quis ſuſtinebit me? Et quis eſt iſte paſtor, qui reſiſtat vultui meo? Veruntamen
creaturæ rationales & intellectuales dicuntur deo aſſimilari. Iohannes quoq; Apoſt. in 1. ſua
fatetur Canonica: Sicut ille eſt, & nos ſumus in hoc mundo. Et rurſus: Nondum inquit appa- 1. Iohan 4
ruit quid erimus. Scimus quoniam cum apparuerit, ſimiles ei erimus, quoniam videbimus eũ 1. Iohan. 3
ſicuti eſt. Verum in his verbis: Quis ſimilis tui in fortibus dñe? ſumitur ſimile pro æquali. Nil
aũt deo æquale eſt, imo finiti ad infinitũ nulla eſt comparatio. [magnificus in ſanctitate] i. ma
gna & mira efficiens ſancte, & virtuoſe. Quemadmodum enim deus dicitur magna facere in
ſapientia, ita & in ſanctitate, quoniã ſanctus eſt in oĩbus operibus ſuis. Hercules aũt, Alexãder pſal. 144
magnus, Hector Troiæ, & conſimiles, fecerũt aliqua magna, non in ſanctitate, ſed magis in va
nitate. [terribilis] propter inſcrutabilia tua iudicia, & ob tuæ rigorem iuſtitiæ ac metuendos
effectus, de quo ait Propheta: Venite & videte opera dei, terribilis in conſilijs ſuper filios homi pſalm. 65.
num. Ideo S. Iob ait: Deus cuius irę reſiſtere nemo poteſt, ſub quo curuantur qui portant orbẽ. Iob. 9.
Cogitationem eius nemo auertere poteſt, iccirco à faciẽ eius turbatus ſum, & conſiderans eũ

Kk 2 timore

moreſolicitor. In euangel. quoq; Chriſtus ait: Eum timete qui habet poteſtatem & corpus & D
Matth. 10 animam perdere in gehennam ignis. [atq; laudabilis] quia virtuoſe, ſapienter, & irreprehen-
Iob. 1. ſibiliter omnia agens, & faciens mirabilia, iuxta illud: Qui facit magna & inſcrutabilia, & mira
bilia quorũ non eſt numerus. Nec ſolum in ſupernaturalibus, ſed item in naturalibus, & præ
ſertim in operibus gratiæ & gloriæ deus mirabilia & incomprehenſibilia operat. ¶[Extẽdiſti 13
manum tuam]. i. poteſtatem & æquitatem tuã duxiſti in actũ [& deuorauit eos terra]. i. Aegy
ptij ita in profundo maris obruti erant gurgitibus, quaſi fuiſſent abſorpti à terra. Veruntamẽ
mox fuerunt ad littus proiecti. Dicitur aũt manus dei extendi, qñ pœnam infligit, quia ſcriptu
ra ſatur de deo more humano, condeſcendens noſtræ infirmitatis capacitati, vnde in Iſaia ha
Iſa 1. 9. 14 betur: In omnibus his non eſt auerſus furor dñi, ſed adhuc manus eius extenta. Hinc ſathan di
Iob 2 xit ad dñm de Iob: Extende paululum manũ tuã, & tange carnem eius & oſſa. ¶[Dux fuiſti in 14
mia tua populo quem redemiſti.] Deus eñ non ſolum per gratiæ ſuæ infuſionem, ſed & p an-
gelum ſanctum, & per columnam ignis ac nubis, atq; per Moſen præceſſor & ductor Iſraeliti
Exo. 13 cæ plebis fuit, quam ex Aegypto redemit. Deinde S. Moſes prophetali ſpiritu plenus, de futu-
ris vaticinans, de eiſdem quaſi de præteritis, propter prophetiæ certitudinem, loquens ſubiun
git: ¶[Et portaſti eum]. i. populum iſtũ gratioſe deduces [in fortitudine tua] hoc eſt in oipoten 15
tia tua, cui nihil difficile eſt. Per magna quoq; prodigia, & per protectionem magnificã, q̃ eos
in via defendes [ad habitaculum ſanctum tuum]. i. ad montẽ Sion, ſeu Moria, & ad vrbẽ Ieru
2. Reg. 7. ſalem, vbi elegit deus ſibi templum ædificari, in q̃ habitare dignatus eſt, prout 2. & 3. Regum, E
3. Re. 6. ſecundo quoq; Paralipo. patet. Porro per hoc quod ait: Portaſti eum, inſinuatur ꝙ deus in-
2. para. 7 ſtar pijſſimi patris ac paterni prouiſoris, deduxit ac ſupportauit in multis filios Iſrael in deſer
Deut. 1. to. Ideo Moſes huic populo locutus eſt: Portauit te dominus deus tuus, ſicut portare ſolet ho-
mo paruulum filium ſuum. Veruntamen iſti quibus Moſes dixit hæc circa mare rubrum,
propter eoꝶ peccata non introierunt terram promiſſionis, niſi perpauci ex eis, ſed loco eorum
ingreſſi ſunt poſteri eorundem. ¶[Aſcenderunt populi & irati ſunt,] Amalecitæ & eis adiun- 16
Exo. 17 cti in deſerto, contra hos Hebræos aſcendent ad præliandũ. Timebant eñ ꝙ filij Iſrael eis no-
Num. 20 cerent. Quod etiam exponi poteſt de Seon rege Amorræoꝶ, & Og rege Baſan, qui contra fili-
Num. 21 os Iſrael conſurrexerunt in via. De rege quoq; Edom in lib. Numeroꝶ deſcribitur, ꝙ cum in-
finita multitudine egreſſus eſt contra filios Iſrael. [dolores obtinuerũt habitatores Philiſthijm]
quia percepto qualiter deus plagaſſet Aegyptios, & pugnaſſet pro Iſrael, inuiderunt Hebręis,
Nũ 20 21. & timuerunt propriæ pelli: præſertim cum cognouiſſent qualiter filij Iſrael expugnauerunt
Rabbi Seon & Og ac Madianitas. Circa hæc Rabbi Paulus reprehendit Nicolaum de Lira dicentẽ,
Paulus. ꝙ Amalecitæ irati ſunt propter timorem, ne filij Iſrael inuaderẽt terram eorum, & addit Rab
bi Paulus: Ira enim non conſurgit ex timore, ſed ex alijs paſſionibus, ſcilicet ex triſtitia illa-
ta cum deſiderio, & ſpe vlciſcendi, ſecundum Philoſophum ſecundo Rhetoricæ. Quocirca
dico in primis, quod L I R A non dicit, ſicut recitat Rabbi paulus. Sed iſta ſunt verba eius
in forma: Amalecitæ irati ſunt, timentes ne inuaderent terram eorum. Deinde adijcio, quod
quamuis Lira diceret quod ſibi imponit Rabbi Paulus, reprehendendum nõ eſſet, qm̃ ira non
ſolum ex triſtitia ſed etiam ex timore cauſatur, imo ex deſperatione poteſt oriri. Sunt eñ di-
uerſæ ac variæ cauſæ iræ ſecundum Ariſtotelem, Gregoriũq; Nicenum, ac Damaſcenũ, prout F
Thomas in prima ſecundæ, quæſtione 47. pulchre declarat, inter cætera dicẽs: Motiuũ, ſeu cau
ſa iræ eſt aliquid contra placitum iraſcentis commiſſum ſiue omiſſum. Ideo quicquid vergit ĩ
grauamen alterius, poteſt in eo iram cauſare. Qui aũt eſt alteri cauſa timoris, grauat eum, ſicq;
ille ex tali timore poteſt iram concipere contra grauantem. Nihilominus veꝶ eſt, ꝙ ira magis
directe ac immediatius ex triſtitia, q̃ ex timore naſcatur. Deniq; qui alium ad tantam impel-
lit anguſtiam, vt quaſi deſperet ſe poſſe euadere, frequenter fit illi occaſio, ꝙ acrius cõtra ipſm
ſic anguſtiantem inſurgat per iram, & hoc in bellis accidere ſolet. Propter quod Abner 2. Re-
2. Re. 2 gum ait ad Ioab: Quare non dicis populo vt omittat perſequi fratres ſuos? An ignoras ꝙ pe-
riculoſa ſit deſperatio? ¶[Tunc conturbati ſunt principes Edom] vc; rex & principes Idumęo 17
rum præ admiratione eoꝶ quæ audierunt facta circa Aegyptios, & ſibi tale quid poſſe accide-
re verebantur. [robuſtos Moab obtinuit tremor.] Nam (ſicut in Numeris legitur) Balach rex
Num. 22 Moabitaꝶ conuocatis principibus Moab ac Madian dixit: Ita delebit hic populus omnes ha-
bitantes in terminis noſtris, ſicut bos ſolet carpere herbam vſq; ad ſolum. [obriguerũt omnes
habitatores Chanaan.] id eſt, Chananæi vltra Iordanem morantes, intantum expauerunt ex
aduentu filiorum Iſrael, quod timor cordis cauſauit tremorem in corpore, & membra eorum
obrigeſcere fecit. Hinc in Ioſue libro aſſeritur: Poſtquam audierunt omnes reges Amorræo-
Ioſue. 5 rum, qui habitabant trãs Iordanem, & cuncti reges Chanaan, quod ſiccaſſet dominus fluenta
Iorda-

A Iordanis coram Iſrael, donec tranſirent, diſſolutum eſt cor eorum, & non remanſit in eis ſpũs.
17 Rahab quoq; dixit ad exploratores Iſraelitas: Pertimuimus & elãguit cor noſtrum ad introi- Ioſue.2.6.
18 tum veſtrum. Deinde diuinæ prærordinationi congaudens, ait: ¶ [irruat ſuper eos formido &
pauor.] vt corpore & corde contremiſcant [in magnitudine brachij tui.] .i. ex magnis & mira-
bilibus tuæ poteſtatis operibus, quæ feciſti in Pharaone & Aegyptijs, in regibus Seon, Og ac Exod 14 Num 21
19 Madian, in diuiſione maris rubri, in deſiccatione fundi Iordanis. ¶ [Fiant immobiles] .i. ad re- Exo 14
ſiſtendum penitus impotentes [quaſi lapis, donec pertranſeat populus tuus domine, donec p-
tranſeat populus iſte tuus quem poſſediſti.] .i. quouſq; populus Iſraeliticus iſte tibi peculiaris
& præ cæteris tuo cultui deputatus, perambulet eremum ac Iordanem, veniatq; ad terram ei
promiſſam. Et q ait donec, non eſt ſic intelligẽdum, quaſi poſtea potuerint Iſraelitis reſiſtere,
q̃uis hoc tentauerunt, ſed victi fuerunt, niſi q viri Hai ſemel fugarunt filios Iſrael, & aliquos
proſtrauerunt, vt ſcribitur in libro Ioſue. Verum (vt ait Philoſopus) quod modicum eſt, pro ni- Ioſue.5
20 hilo reputatur inter multa & magna. ¶ [Introduces eos] puta Hebræos in terram promiſſio-
nis. [& plantabis in monte hæreditatis tuę] .i. firmiter eos facies habitare in Ieruſalem & mon-
te Sion, quem elegiſti tibi in hæreditatem populi tui. Vel per montem intelligitur tota terra
Chanaan montoſa. Plantabis etiam eos in [firmiſſimo habitaculo tuo, quod operatus es dñe]
id eſt, fortibus vrbibus, caſtris; & fortalitijs conſtitues eos ad habitandum, quę tua virtute fiēt.
Vel per firmiſſimum habitaculum intelligitur templum & regale palatium, quæ deo auxiliã-
B te per Salomonem facta ſunt in monte Sion & circa, vt patet 3. Regum. Vnde ſubiungitur: 3.Reg.11
21 ¶ [Sanctuarium tuum domine] quaſi dicat, firmiſſimum habitaculum illud dico ſanctuariũ,
id eſt, templum tuum dñe [quod firmauerũt manus tuæ] id eſt ſapientia & omnipotentia tua
induxit, ditauit & illuminauit Salomonem ad conſtruendum hoc templum. Cum enim Da-
uid voluiſſet hoc attentare, dñs dixit per Nathan ad eum: Tu non ædificabis mihi domum, ſed 2.para.28
Salomon filius tuus. [dominus regnabit in æternum & vltra.] In Hebræo habetur in ſeculũ,
id eſt, per omne tempus veteris teſtamenti regnabit, ſpecialiť in populo Hebræorum [& vltra]
quia relicto populo illo ob ſuam perfidiam, regnat deinceps in populo Chriſtiano in via per
fidem vſq; ad mundi finem, deinde in patria per ſpeciem ſine fine in ſempiternum. Aeternũ
autem in ſcripturis quandoq; pro tempore alicuius, vſq; ad vitæ ſuæ finem accipitur, iuxta il-
22 lud: Erit tibi ſeruus in æternum. ¶ Ingreſſus eſt enim eques Pharao cum curribus & equitib⁹ Deut.15.
eius in mare.] id eſt, in fundum maris rubri ſiccatum [& reduxit ſuper eos dominus aquas ma-
ris.] ¶ [Filij autem Iſrael ambulauerunt per ſiccum in medio eius.] Iſtud clarum eſt ex præ-
dictis. Tamen quod ait, enim, non denotat cauſam à priori, quod dominus regnabit in æter-
num & vltra, ſed potius notat ſignum huius rei & cauſam à poſteriori. Denique (ſicut in Schola- Petrus Com hi-
ſtica hiſtoria recitatur) moratus eſt populus Iſrael iuxta littus maris rubri ſeptem diebus, iacẽ- ſto.ſc.Exo
tibus ibi cadaueribus Aegyptiorum, & cum tympanis ac muſicis inſtrumentis veniebant ſin- dic.c.p.31.
gulis diebus ad littus, cantabantq; domino Moſi canticum iam explanatum, viri ſeorſum ac
mulieres ſeorſum. In cuius rei memoriam ſeptem diebus paſchalibus cantando redimus ad
C fontes baptiſmi. Abſtulerũt quoq; arma & cętera, quæ eis placuerunt ab Aegyptijs interfectis
atque eiectis.

¶ Expoſitio allegorica eiuſdem cantici: Cantemus dño.

DE domino noſtro Ieſu Chriſto vnico dei filio, & eius myſterijs canticum iſtud conueni-
enter exponitur. Chriſtiani igitur attendentes ſe virtute & meritis Chriſti à poteſtate
diaboli per Pharaonem deſignati, atq; à iugo vitiorum & ſeruitute peccati viliſſima erutos, in
voce gratiarum actionis & laudis ſeinuicem cohortentur, & ex feruenti deuotione pronunti-
ent: Cantemus domino creatori ac ſaluatori noſtro propter nos incarnato, qui in fœmore &
veſtimento ſuo habet ſcriptum: Rex regum & dominus dominantium, glorioſe enim magni- Apo.19
ficatus eſt, quemadmodum fuit prædictum: Et magnificabit in medio vniuerſæ terræ. Cum Mich 5
enim exinaniuiſſet ſe, formam ſerui accipiens, in ipſa forma ſeruili, hoc eſt humanitate aſſum- philip.2. Lu 2
pta, magnificatus eſt ab angelis, qui in eius natiuitate cecinerũt, & ei in deſerto miniſtrauerũt. Mat.4
Magnificatus quoq; eſt in miraculis tot & tantis, quod videntes dixerunt: Nunq̃ ſic apparuit Mat.9
in Iſrael. Magnificatus eſt item à patre, qui in baptiſmo & transfiguratione dixit ad eum: Tu Mat.3 17. Lu.3
es filius meus dilectus, in te mihi complacuit. Magnificatus eſt etiam à ſpiritu ſancto qui in
ſpecie columbæ deſcendit, & manſit ſuper eum. Cumq; factus fuiſſet patri obediens vſque ad philip.2
mortẽ crucis, exaltauit illũ pr̃, & dedit ei nomen q̃d eſt ſup oẽ nomen, vt in nomine Ieſu omne
genu flectatur, cœleſtium, terreſtrium & infernorum. Deinde per apoſtolorum prædicatio-
nem atq; miracula per omnia mundi regna. Eſtq; copioſe impletum quod à Daniele erat præ-
dictum: Filius hominis, ſcilicet Chriſtus, ad antiquum dierum peruenit, id eſt, ad patrem æter- Dan.7

num,& ipſe dedit ei poteſtatem & honorem & regnum,& omnes populi,tribus, & linguę ſer D
uient ei:Poteſtas eius poteſtas æterna,quæ non auferetur,& regnum eius quod non corrūpet.
Equum & aſcenſorem deiecit in mare.Per equos poſſunt intelligi vniuerſi indomiti,Chriſtia
næ fidei inimici,puta Iudæi increduli,cæteriq́ tyranni,quorum aſcenſores fuerunt diaboli,à qb9
inſtigabantur ad Chriſtianorum pſecutionem ac Chriſti blaſphemiam , quos Chriſtus poſt ſuā
in cœlum aſcenſionem deiecit in mare.i.in profundum damnatiōis tartareæ, quod inſtar ma
ris inquietum,amarum,& ſuppliciorum fluctibus plenum eſt. Veruntamen multos illorum miſericor
diſſime traxit ad fidem,ſalubriterq́ proijcit in mare.i.in fontem baptiſmi, q ſecundū aliā ma
ris proprietatem ſignificatur p mare. Circa hunc locū loquitur Origenes:Sunt equi q̄s aſcen
dit, & circumeūt oēm terram. Sunt aūt & equi q aſcenſorem hn̄t diabolum & angelos eius. Iu
das equus fuit,& q̄diu aſcenſorem habuit deum,de equitatu fuit ſalutis. Etenim Apoſt.miſſus
ægris ſalutem donauit, & ſanitatem languentibus præſtitit. Sed vbi diabolo ſe proſtrauit,
aſcenſor eius factus eſt ſathanas, cuius habenis ductus, cœpit contra dn̄m & ſaluatorem nr̄m
equitare. Omnes ergo qui pſequuntur iuſtos & ſanctos,equi ſunt hinnientes,aſcenſoresq́ hn̄t
angelos malos,iccirco feroces ſunt. Si ergo aliquando videris perſecutorem tuum nimium ſæ
uientem,ſcito quia ab aſcenſore ſuo diabolo perurget. Hæc Origenes. Fortitudo mea & laus
Iohan.15. mea dn̄s. Ipſe etenim in euang. conteſtatur: Sine me nihil poteſtis facere,iccirco ipſum in cun
Iohan.10. ctis laudare debemus:& factus eſt mihi in ſalutem. Ipſe etenim dixit:Animam meā pono pro
Luc.19. Iſaiæ.53 ouibus meis. Et rurſus: Venit filius hominis quærere & ſaluum facere quod perierat. De quo E
Iſa.45 Oſee.13. & in Iſaia legitur:Dn̄s poſuit in eo iniquitatem omnium noſtrum. Qui ſatur apud Oſee:Ego
dn̄s deus tuus,& ſaluator non eſt præter me. De manu mortis liberabo eos , de morte redi
mam eos. Ero mors tua o mors,morſus tuus ero inferne. Veruntamen non credentibus & in
1.Petri.2. gratis,carnalibus & iniquis, ipſe Chriſtus & paſſio eius ſanctiſſima eſt occaſio grauioris dāna
Lu.2 tionis,petraq́ ſcandali & lapis offenſionis,ſecundum quod iuſtus Simeon prophetauit : Poſi
tus eſt hic,inquiens,in ruinam & reſurrectionē multorum in Iſrael. Iſte deus meus. Chriſtus nāq́
1.Iohan.2 eſt verus deus & vita æterna,vt in 1.ſua Cano.fatetur Iohan. euangeliſta,de quo & alibi præ
Iſaiæ.9 dictum eſt: Vocabitur nomen eius admirabilis,cōſiliarius,deus,fortis pater futuri ſeculi,prin
Mich.5 pſalm.17. ceps pacis. Vnde Micheas ait de eo:Egreſſus eius à principio à diebus æternitatis. Atq́ in pſal
mo:Adorabunt eum omnes reges,omnes gentes ſeruient ei:& glorificabo eum.i.eius maieſta
Matth.11 tem corde credam,ore confitebor,& conuerſatione honorare non deſinam. Ipſe eñ dixit:Bea
tus qui non fuerit ſcandalizatus in me. Ideo quanto propter me humilior,contemptibilior,
ac miſerabilior factus eſt,tāto ſublimior,honorabilior & glorioſior eſt in corde meo deus prīs
mei. Omnes eñ patres noſtri viri vere catholici eius deitatem ſunt faſſi. Iccirco hos reputo pa
tres meos, non aūt hæreticos , qui eius deitatem non crediderunt,vt Arrius, Eunomius,Foti
nus,Neſtorius, Ebion,& Cherinthus. Et exaltabo eum ,eius ſublimationem ad dexteram dei
patris recognoſcendo. Dominus quaſi vir pugnator. Chriſtus dn̄s vere vir fuit,de quo Ieremi
as prædixit: Nouum faciet dn̄s ſuper terram,mulier circundabit virum . Fuit equidem vir etiā
materno in vtero virginali, non vtiq́ corporis quantitate,ſed omni diuinorum chariſmatū per F
fectione,omni ſapientia & virtute. Fuit item pugnator,qui ad debellandas aereas poteſtates
Pſalm.18. proceſſit vt gigas. De quo Pſalmiſta prædixit:Dominus fortis & potens,dominus potens in
pſalm.23. prælio. Ipſe quippe fortem armatum,id eſt,diabolum ligauit, & vaſa eius diripuit,quia pecca
Iſaiæ.53 tores ſaluauit,iuxta quod pater prædixit: Diſpertiam ei plurimos , & fortium diuidet ſpolia,
Iſaiæ.9 omnipotens nomē eius. Propterea ſicut iam allegatum eſt,Iſaias inter ſex nomina Chriſti po
Iohan.5. ſuit,fortis. Et ipſemet filius dei ait:Quæcunq́ facit pater,hæc & ſimiliter filius facit. Per quod
euidenter inſinuat ꝙ ſit æqualis,imo & eiuſdem poteſtatis cum patre. Currus Pharaonis & ex
ercitum eius proiecit in mare. Quemadmodum viri ſancti & veri doctores idoneiq́ prælati
ſunt currus populi Chriſtiani & gregis eis commiſſi,quoniam ſua perfectione,pietate,doctri
na paternæ ferunt , ſupportant,dirigunt,ac deducunt proximos ſuos ad patriam beatorum,
propter quod non ſolum currus, ſed & aurigæ vocant , quemadmodum quarto Regum bea
4.Reg.2 4.Reg.13 tiſſimi viri Elias ac Elizeus currus Iſrael & auriga eius dicuntur. Sic hæreſiarchæ,ſeductores,
principes & prælati iniqui, & qui alios trahunt ad vitia,ſunt currus Pharaonis,id eſt,diaboli,
cuius exercitus ſunt collectio vitioſorum,quos omnes proijcit Chriſtus omnium iudex in ma
re tartareum,vbi moratur Leuiathan. Electi principes eius ſubmerſi ſunt in mari rubro,qa
angeli tenebrarum,qui cum Luciſero ceciderunt , & qui in hominibus deteriores , ac per hoc
diabolo placentiores fuerunt , ſimul cum illo iam perierunt aut diſperibunt , præſertim in die
Matth.25 iudicij,cum pariter audient:Ite maledicti in ignem æternum: abyſſi operuerunt eos,id eſt,flu
ctus iniquitatum quibus repleti ſunt,deſcenderunt in profundum quaſi lapis. Nunc eñ deſcen

dunt

dunt in voraginem vitiorum, deinde in infima infernorum. Dextera tua domie magnificata
A eſt in fortitudine. Per dexteram dei intelligitur vnigenitus patris æterni, qui etiam brachiũ pa Iſa.52.53.
tris vocatur, nã pater per filiũ oĩa operatur. Sic & ſpiritus ſanctus dicitur digitus dei, qa per eũ
pater oſtendit nobis oẽm veritatem neceſſariã ad ſalutem. Itaq; o domine pater, dextera tua Lucæ.11
magnificata eſt in fortitudine, id eſt, vnigenitus tuus magnificatus eſt vehementer, tam in for
titudine ſua increata, q̃ in fortitudine ſua creata, ſuæ humilitati collata: nam data eſt ei oĩs po- Matth.28.
teſtas in cœlo & in terra. De hac dextera ait Pſalmiſta: Saluauit ſibi dextera eius, & brachium Pſalm.97.
ſanctum eius. De quo in Iſaia habetur: Parauit dñs brachium ſanctum ſuum in oculis oĩm gẽ- Iſaiæ.52.
tium. Dextera tua domine percuſſit inimicum, quia vicit diabolum, ſicut in libro Iob contine-
tur: Prudentia eius percuſſit ſuperbum, & obſtetricante manu eius eductus eſt coluber tortuo Iob.26.
ſus, & in multitudine gloriæ tuæ depoſuiſti aduerſarios meos, quemadmodum Salomon pro
fitetur: Gloria patris filius ſapiens. Quantomagis Chriſtus qui eſt ipſa ſapientia increata ẽ glo prou.15
ria ſui patris? Itaq; pater in multitudine gloriæ ſuæ .i. per multiplicẽ paſſionem, per virtutes ac
merita filij ſui vniuerſos hoſtes noſtræ ſalutis deiecit, videlicet ſpiritum ſuperbię, ſpiritum for
nicationis, ſpiritum iracũdiæ, ſpiritum cupiditatis. Miſiſti iram tuam quæ deuorauit eos ſicut
ſtipulam .i. iuſto iudicio expuliſti illos à vaſis miſericordiæ tuæ, ſicut & Chr̃s paſſione inſtante
faſſus eſt: Nunc iudicium eſt mundi, nunc princeps huius mundi eijcietur foras. Chriſtus quo- Iohan.12.
q; paſſim depulit dæmones ab obſeſſis. Vnde dixerunt: Ieſu fili dei ſummi veniſti ante tempus Matth.8
torquere nos? Quod & per ſuos copioſiſſime fecit diſcipulos, quibus dixit: Dæmones eijcite, & Marc.5 Matth.10
B in ſpiritu furoris tui congregatæ ſunt aquæ. Per aquas populi deſignant, iuxta illud in Apoc. Luc.10
Aquæ multæ populi multi. Vnde & Eccl'es ſcribit: Mitte panem tuũ ſuper tranſeuntes aquas. Apoc.17 Eccl.11
Congregatæ ſunt itaq; aquæ in ſpiritu furoris dei, quãdo impijſſimi increduliq; Iudæi, q Chri
ſtum & eius diſcipulos grauiſſime fuerunt perſequuti in Ieruſalem, pariter ſunt à Romanis ob
ſeſſi, & miſerabiliſſime cruciati, prout Chr̃s in Euan. prænunciauit: Videns etenim ciuitatẽ fle Luc.19
uit ſuper eam, dicens: Circũdabũt te inimici tui vndiq;, eo quod non cognoueris tempus viſi
tationis tuæ. Hinc propheta prædixit: Effunde ſuper eos iram tuã, & furor iræ tuæ comprehen Pſalm.68.
dat eos. Stetit vnda fluens .i. exercitus Romanorum inſtar vndæ, copioſus atq; diſcurrens tũc
in gyro Ieruſalem fixit gradum, cõgregatę ſunt abyſſi .i. populi Iudæorum, in medio mari, hoc
eſt, in medio Ieruſalem, quæ tunc omni vitiorum inquietudine & infidelitatis amaritudine fu
it repleta: imo vt mare aquis, ita miſerijs plena fuit, iuxta illud: Magna velut mare cõtritio tua. Thren.2
Dixit inimicus, perſequar & comprehendam, diuidam ſpolia, implebitur anima mea. Euagi-
bo gladium meum, interficiet eos manus mea. Hoc tam de viſibilibus quàm de inuiſibilib⁹ fi
dei Chriſtianæ atq; fidelium hoſtibus poteſt exponi. Viſibilis equidem inimicus vtiq; populus
Iudæorum incredulus, deinde Imperatores Romani, principes iudiceſq; terreni ac perfidi cõdi
xerunt ac præſumpſerunt ſe populum Chriſtianum penitus deleturos, & ſpolia eius iuxta p
pria deſideria diuiſuros. Inuiſibiles quoq; hoſtes fidelium animas tẽtare & perſequi, eorumq;
ſpiritales diuitias demoliri conati ſunt: imo & electos quoſq; & ſanctos ſe poſſe vincere p̃ſum
C pſerunt, contra quos ſuos gladios ſpecialiter extraxerũt, ab occultis inſidijs in apertas inſ. ſta-
tiones, & interdũ in corporales flagellatiões ac læſiones crudeliter erumpendo, vt patuit in ſa
cratiſſimo abbate Antonio multiſq; alijs. Flauit ſpiritus tuus & operuit eos mare. Nam aſpi-
rante ſpiritu ſancto, victi ſunt inuiſibiles hoſtes à famulis dei. Effuſa quoq; iuſta dei indignati 1.Theſ.2
one perierunt viſibiles inimici. Nam ſuper Iudæos peruenit ira dei vſq; in finem. Sed & tyran
ni idololatræ defecerunt, & Romanum Imp. fidei Chriſtianæ ſe ſubdidit. Sicq; euidẽter imple
tum eſt quod Chr̃s p Iſaiam p̃dixit: Calcaui eos in furore meo, & cõculcaui eos in ira mea, ſub Iſaiæ.63.
merſi ſunt quaſi plumbum in aquis vehemẽtibus, quia in propriarum iniquitatum profluuijs
in ſuarum fluctibus prauitatum damnati ſunt. Porro iuſti quorum corda per charitatem ſur-
ſum mouentur, & igne ſpiritus ſancti in cœleſtia eleuantur, ſuper has ambulãt aquas. Interdũ
tamen ex fragilitate humana vacillant, quod per Petrum ſignatum eſt, cui ſuper aquas ambu
lanti ac trepidanti, loquutus ẽ Chr̃s: Modice fidei cur dubitaſti? Hinc aſſerit Origenes: Quis ita Matth.14
beatus eſt q ſic tentationum pondus expediat, vt nulla ambiguitas cogitatio menti eius obre-
pat? Vide quid magno illi eccleſiæ fundamento ac ſolidiſſimæ petræ, ſuper q̃ Chr̃s fundauit ec
cleſiam, dicatur à dño: Modicę fidei quare dubitaſti? Hæc Origenes. In qbus verbis antiquus il
le & excellentiſſimi ingenij doctor magnificũ exhibet teſtimoniũ autoritati ac eminentiæ glo
rioſiſſimo archiapoſtolo Petro collatis à Chriſto. Quis ſimilis tui in fortib⁹ dñe, qs ſimilis tui?
Fortes fuerunt ſancti apl'i, de quibus cantatur in Pſal. Dij fortes terrę vehementer eleuati ſunt pſalm.46.
Nullus tamen eorum æqualis eſt Chriſto, imo ab increata eius perfectione deficiunt infinite:
à creata quoque perfectione ineffabiliter valde. Dæmones inſuper naturali fortitudinẽ fortes
ſunt

ſunt & ſubtiles,& qui in idolis habitauerunt,diuina potentia ſe ꝑditos confinxerunt, & tamē D
Chriſti virtute ſunt diſſipati,& idololatria fuit deſtructa longe lateq́ꝫ,quamuis non in toto vbiquetmagnificus in ſanctitate. Chriſtus in ſanctitate magnificus fuit,quia ſanctiſſime vixit,
euangelicam legem omni perfectione ornatam propoſuit,& ſuæ ſanctitatis virtute inoumera
Actu.10. bilia egit miracula,terribilis.Quoniam omnium conſtitutus eſt metuendiſſimus iudex,atque
Iſaiæ.53. laudabilis,quia peccatum non fecit,nec inuentus eſt dolus in ore eius. Et faciens mirabilia:nā
vſq́ꝫ in præſens præclara facit per ſanctos ſuos miracula.Porro in animabus electorum ſuoꝝ
facit aſſidue mirabilia vere ſublimia,ieradiando interius,præcordia inflammando,conſolatio
nes ſupernas iofundendo, voluntatem immutando,vitioſos,caenales,vagos,& vanos ſubito
ac miſericordiſſime conuertendo,& quaſi de extremo in extremum potentiſſime transferēdo,
in tantum:vt tales in adoleſcentiæ flore,in iuuentutis vigore,vniuerſa quæ mundi ſunt deſerant,religionem intrantes.O vere mutatio dexteræ excelſi.Extendiſti manum tuam,& deuo-
Pſalm.76. rauit eos terra.Extendit Chriſtus poteſtatem ſuam in actum,quando(vt dictum eſt) vaſtauit
& diſperſit Iudæos,ita quod in terram abſorpti ſunt,quia proiecti fuerūt in foueas,viliterq́ꝫ ſepulti. In cruce quoq́ꝫ extendit manus ſuas ad populū non credentem, q ob ſuam incredulitatē
Iſaiæ.65. diſperijt.Deniq́ꝫ vniuerſi carnales & cupidi deuorantur à terra:qa terreois & caenalibus rebus
iugiter ſunt intenti,& in illis figūt ſpem ſuam.Ideo ſordibus & cupiditatibus ſuis preſſi,deglu
Iob.10. tiuntur à terra tenebroſa & operta mortis caligine:vbi vmbra mortis, & ſempiternus horror
inhabitant & abundāt.Dux fuiſti in miſericordia tua,populo quem redemiſti.Dn̄s etenim Ie-
Iohan.10. ſus loquutus eſt:Ego ſum paſtor bonus,& cognoſco oues meas.Ipſe eſt rector & dux ppl'i chri E
ſtiani,per inſpirationem diuinam,per directiones angelicas,per prælatos & prædicatores,per
euangelicam legem,per ſctõꝝ exēpla,ſigna ac documenta. Et portaſti eum in fortitudine tua,
ad habitaculū ſanctum tuum.Qui non ſolū ad militantem,ſed itē ad triumphantē eccleſiā,quē
Heb.12 admodum ad Hebr.legitur:Acceſſiſtis ad montē Sion,& ciuitatem dei viuentis,& Ieruſalē cœleſtem,& multorum milium angelorum frequentiam,& eccleſiam primitiuoꝝ,qui conſcripti
ſunt in cœlis.Aſcenderunt populi & irati ſunt.Increduli nanq́ꝫ Iudæi atq́ꝫ pagani multiplicitē
ſe ꝓpoſuerunt euangelicæ legis prædicationi, dolores obtinuerunt habitatores Philiſtijm:per
q̊s deſignantur guloſi,quia Philiſtijm interpretantur potione cadentes. Tunc conturbati ſunt
principes Edom.i.auari & pricipes cupidorum:qm̄ Edom interpretatur terrenus,ſiue ſanguineus.Robuſtos Moab obtinuit tremor,per robuſtos Moab intelliguntur ſuperbi,qui ſpecialiter dicuntur & ſunt filij diaboli.Moab equidem interpretatur ex patre.Et talibus ait ſaluator:
Iohan.8. Vos ex patre diabolo eſtis.Obriguerunt omnes habitatores Chanaan:Chanaā interpretatur
commotio.Per habitatores itaq́ꝫ Chanaan recte accipiuntur luxurioſi,qui ſpecialiter inſtabiles corde ſunt,vani & ſtolidi,paſſionibus varijs agitati,nusq̄ ad deū ſynceriter erecti.Hi om̄es
audientes ꝑdicari euangelicā legē,in q̄ ꝑfata vitia condēnant,& virtutes oppoſitæ.ſ. ſobrietas
liberalitas,paupertas,hūilitas,caſtitas edocent,cōmendant,iubent:irati & conturbati fuerūt.
Cūq́ꝫ vidiſſent legem hanc ꝓualere,& Rom.Imp.ei eſſe ſubiectū, expauerunt & contremuerūt
innūerabiles q̊q́ꝫ eoꝝ conuerſi ſunt,q ſalubriter timuerunt.Irruat ſup eos formido & pauor,in
magnitudine brachij tui.Hoc accipi pōt in bono,vt.ſ. ex conſideratione excellentię Chr̄i fiant F
veraciter timorati.Qď ſi cōuerti noluerint,deſup terreant,ita vt electos & Chriſtifideles,à ſpiritali ꝓfectu ac ſalutis itinere,neq̄ant impedire.Idcirco ſubiungit:Fiant immobiles q̄ſi lapis,q̄uū
ad id q̊d ꝓtactū eſt,& ne cōe impediant bonū,donec ptranſeat ppl's tuus dn̄e,vc; ppl's Chr̄ian⁹
à via atq́ꝫ exilio,ꝑtingendo ad patriā ſupcœleſtem.Introduces eos & plantabis in monte hære
Iſaiæ.2. ditatis tuæ,hic mons eſt eccleſia militans,de qua loquitur Iſa.Erit in nouiſſimis diebus ꝑparatus mons domus dn̄i,in vertice montium.Et Pſalmiſta:Mons dei mons pinguis,mōs coagu-
Pſalm.67. latus,mōs pinguis.Abundant enī in monte hoc opulentiſſima ſacramenta, virtutū chariſma
ta,ſupernaturalia dona,in q̄bus radicant electi:firmiſſimo habitaculo tuo quod operatus es domine.Hic etenim mons eſt ſolidiſſimū habitaculū à Chriſto conſtructū,qui dixit:ſuper hāc pe-
Matth.16. tram(vic; ſuper meipſum)ædificabo eccleſiam meam,& portæ inferi non præualebūt aduerſus eā.Eſt quoq́ꝫ hic mons ſanctuarium tuum dn̄e,quod firmauerūt manus tuæ, cū ſit ſpiritale templū,de q̊ alias ꝑdictū eſt:Ipſe ædificabit templū dn̄o,dn̄s Ieſus Chr̄s regnabit in æternū &
Zach 6
Lucæ.1 vltra,ſicut Gabriel archangelus dixit virgini ꝑelectæ:Regnabit in domo Iacob in æternum,&
Iſaiæ.9. regni eius non erit finis.Et Iſaias:Multiplicabitur eius imperium,& pacis nō erit finis.Ingreſ
ſus eſt enim eques Pharao cum curribus,&c.iſtius verſiculi ſenſus patet ex ꝑinductis. Filij aūt
Iſrael ambulauerunt per ſiccum in medio eius.Filij Iſrael ſunt veri Chriſtifideles,diuina atque
cœleſtia contemplantes:iſti in medio ſeculi huius, quod eſt mare turbulētum ac periculoſum
Iſaiæ.57. de quo loquitur Iſaias:Impij quaſi mare feruens quod quieſcere non poteſt:in medio inquam
huius

huius maris gradiuntur per ſiccum,dum ſeculi vitijs non fœdantur,neq; in aquis concupiſcē-
A tiæ volutantur:ſed in medio nationis prauæ & peruerſæ irreprehenſibiliter conuerſantur,lu- Phili.2.
cendo inter illos tanquam luminaria gratiæ,verbum vitæ in ſe ſtabilitū continentes,ac Chri
ſti veſtigia imitantes,atq; dicentes cum ſponſa in Canticis:Laui pedes meos,quomodo inqui Cant.5
nabo illos?Qui autem Aegyptius eſt,id eſt,carnalis & mente mundanus,& ſequitur Pharao-
nem,conſentiendo tentamentis diaboli,fluctibus mergitur vitiorum.

¶ Tropologica eiuſdem Cantici elucidatio:Cantemus domino.

TRopologicus huius Cantici intellectus,ex præhabitis facile elici poteſt,Ideo non niſi bre-
uiter tangam illum.Itaq; per Moſen,qui per aquam mortem euaſit,tam in ſua infantia Exod 2
quā in ſenio ſuo,intelligi pōt quilibet Chriſtifidelis,qui videns ſe per fontem baptiſmi in chřo Exo 14
renatū,& tam illo ſacramento quā in pnia,ſeu confeſſione ſacramentali de ſpiritali Aegyto &
fluctibus ſeculi huius,de poteſtate diaboli,de iugo & ſeruitute peccati, de ignorantiarum & er
rorum caligine erutum,cum gratiarū actione dño pſallit,aliosq; ad gratias ſecum agendas &
pro ſe inuitat,dicendo:Cantemus dño glorioſe enim magnificatus eſt,animam meam taliter
eruendo,ac donis gratię decorando,ita vt grata ac humili mente dicere queam:Protexiſti me Pſalm.63.
dñe à conuentu malignantium,à multitudine operantium iniquitatē.Et iterū:Qm̄ eripuiſti ani Pſalm.15.
mam meam de morte,& pedes meos de lapſu,vt placeā coram deo in lumine viuentiū. Equū
& aſcenſorem deiecit in mare,i. viſibilē & inuiſibilē meæ ſalutis hoſtē proſtrauit, dando mihi
virtutem reſiſtendi,ac præualendi tentationibus eorundem. Fortitudo & laus mea dñs,cui di
B cere habeo:Qm̄ in te eripiar à tentatione,& in deo meo tranſgrediar murum. Et denuo:Lau- Pſalm.17.
dabo dñm in vita mea pſallam deo meo q̄ diu fuero. Et iterum:Laudabit vſq; ad mortem aīa Pſal.145
mea dñm. Abſit ergo vt propriam quæram laudē, gloriāq; humanā, & factus eſt mihi in ſalu-
tem,qa cum toties recidiuauerim,tāq; enormiter ipm̄ offenderim,non tñ iuſte damnauit me:
ſed pro malis retribuit bona. Et iam per contritionem ſaluauit me à morte peccati,& à via me
rito q; gehennæ,cum tñ multos inæternum damnauerit, qui minus peccauerīt q̄ ego,ita vt illd̄
ſcti regis Eze. dicere valeā:Tu aūt eruiſti animam meam, vt non periret,proieciſti poſt tergū Iſaiæ 38
tuum omnia peccata mea. Iſte deꝰ meus,qui cum ſit omnium deus,tñ tanto ſpecialius eſt deus
meus,q̄to gratioſiꝰ egit mecū,ita vt dicere mihi incumbat:Adiutor meus tibi pſallam,qa deus Pſalm.18.
ſuſceptor meus es,deus meus mia mea:& glorificabo eum, quia quo plus peccaui in eum, & q̄
maiorem mihi miſericordiam gratiāq; exhibuit,eo plus teneor ei eſſe ſubiectus & gratus:deꝰ
patris mei,Chriſtianus ſum enim filius hominis Chriſtiani:& exaltabo eum, ipſum præ om̄i
bus incomparabiliter diligendo,timendo,colendo,quærendo,omniq; creaturæ ipſum totis p̄
ferendo præcordijs. Dñs quaſi vir pugnator omnipotens nomen eius,qui hoſtes aīæ meæ,ac
vitia expugnat in me. Ex me nanq; perditio mea,in ipſo dūtaxat auxilium meum. Nec enim Oſe.13
ſufficiens ſum cogitare aliquid ex me,quaſi ex me. Ab ipſo plane ē omnis tentatiōum victoria 2.Cor.3.
currus Pharaonis & exercitum eius proiecit in mare.i. omnes aduerſarios meæ ſalutis (vt ta-
ctum eſt) In his ergo:Dextera tua dñe magnificata eſt in fortitudie. Miſiſti iram tuam q̄ deuo-
rauit eos ſicut ſtipulam:quia per ſanctū angelū tuū,zelo iuſtitiæ tuæ accenſum, atq; in manu
C ſua gladium flammeū tenentem,repuliſti frequenter inuiſibiles hoſtes meos à me:& in ſpiritu
furoris tui congregatæ ſunt aquæ.i. fluctus tentatiunum & tribulationum,quibus me ſæpius
repleuerunt,in ipſos redacti ſunt,quia ex ipſis non profecerūt finaliter in me,ſed ſibimet cala-
mitatem,triſtitiāq; auxerūt. Stetit vnda fluens .i. gratia dei exuberās quieuit in corde deuoto,
imo & influxū ſuū ab indeuoto retraxit:congregatę ſunt abyſſi in medio mari. Abyſſi iſtę ſunt
exūdationes atq; profluuia inaniū cogitationū & affectionum carnalium,quæ in medio ma-
ri.i.corde ſeculari,amaro,ac turbulento coaceruantur, quouſq; radio illuminationis ſupernæ
& rore gratiæ diſpergantur ac refrenentur. Dixit inimicus,perſeq̄r & cōprehendā. Iſte eſt ſpiri
tus malus,vnicuiq; ad exercitium datus,qui iugiter intra ſe cogitat perſequi & vīcere animam
eius,cui ad exercitiū,& ad probādū eſt deputatꝰ,eiuſq; ſpiritualia bona auſerre molit̄, & bona
eius propoſita,ſalubres conceptiones,amoroſos affectus interficere & auſerre conat̄ ſed ſtan-
te ſpiritu dei ſuccūbit. Aſcēderunt populi & irati ſunt. Iniuſti etenī iuſtos perſequi non deſiſtūt
& multis non ſufficit damnatio propria:imo & alios damnationi ſecum inuoluere nituntur.
Dolores obtinuerunt habitatores Philiſtijm. Tunc conturbati ſunt principes Edom,robuſtos
Moab obtinuit tremor,obriguerūt habitatores Chanaā. Homines quippe vitioſi,guloſi,auari
ſuperbi,libidinoſi,per gentes præfatas ſignati,omni interna tranqllitate priuant̄,& varijs paſ
ſionibus agitantur:nunc inordinate & ſtolide metuentes,nunc inaniter p̄ſumentes,nunc illi-
cite gloriantes,nūc culpabilr̄ contriſtant̄,nunc iniq̄ concupiſcētes,nūc cōcupiſcentiarum ſuaꝝ
incommoda intra ſe ſentientes, qui ſunt tanq̄ puluis ante faciem venti, & in circuitu ambu- Pſalm 1
lant,

Pſalm.11. lant,quos deus ponit vt rotam:quoniam vndiq; euagantur, nec in deo eorum corda figũtur. D
Pſalm.82. Cætera patent,nec Tropologiam exigunt ſpecialem.

¶Oratio ex cantico Moſi.

¶Pedes noſtros domine peccatis debiles ad currẽdam viam tuam pone quaſi pedes ceruo-
rum veloces,vt curſum bonæ vitæ fortiter conſumantes,ſuper excelſa æterna nos deducas vi-
ctores. P. d. n.

COMMENTARIVS IN CANTICVM ABACVC PROPHE-
tæ pro ignorantijs.3.Cap.

¶Argumentum Dionyſij

PRæſenti cantico præmittitur in Hebræo titulus iſte:Oratio Abacuc prophetę pro ignorã-
Abacuc.1. tijs,vel ignorationibus ſecundum Hiero. Eſtq; ſenſus ſecundum eundẽ,quia in principio li-
bri ſui temere dixit propheta:Vſquequo dñe clamabo & non exaudies?Quare non reſpicis ſu-
per iniqua agentes,& taces deuorante impio iuſtiorem ſe?Propterea egreditur peruerſum iu-
dicium.Et quædam ſimilia quæ prima facie non videntur bene ſonare.Nunc agit pœnitentiã
& plangit q̃d temere eſt loquutus,& veniam deprecatur, eo q̃d contra diuina iudicia murmu-
rauit,q̃a ignorans fecit.Sed huic expoſitioni quidã obijciunt,q̃m veriſimile non videtur, q̃d p-
pheta diuinitus illuſtratus,ignorauerit diuina iudicia eſſe iuſta,ſaltem in generali.Quãuis mo-
dum rectitudinis neſcierit in particulari.Itaq; dicunt q̃d ſicut in propria perſona nõ dixit p̃in-
ducta verba contra diuinam iuſtitiam,ſed in perſona infirmorum,ita nũc orat in perſona eo-
rum,vt & murmuratio &õſo in illorũ perſona prolata credatur.Iſtud apparet ſatis probabiliter E
dictum,& verba Hiero.poſſunt ad idem reduci:præſertim cum ipſe S.Hiero.in exordio expoſi-
tionis huius prophetæ teſtetur propheram loqui verba p̃allegata in perſona Iudaicæ plebis,&
poſtea ait:Hæc dicit propheta,non quod ipſe ſic ſentiat,ſed quo impatientiam hũanam in ſua
perſona exprimat,ſicut frequenter ap̃ls Paulus varias in ſe hominũ recipit perſonas,exprimit-
q; ſententias. Vnde q̃d nũc ait Hiero.propheiam temere & ex ignorãtia eſſe loquutum, veniã
precari,accipi poteſt ita,vt ipſa temeritas & ignorantia quæ in verbis prophetæ ſonuerunt,re-
ferantur ad eos,in quorum perſona loquutus eſt. Porro ſi quis dicat , nõ oportere prophetam
à peccatis venialibus excuſari,&ideo licet agnouerat deum eſſe iuſtiſſimum,ac eius iudicia eſſe
iuſta,non dubitauit in generali. Tñ ex interno cordis ſui dolore rationem aliquo modo obfu-
ſcante,& impatientia quadam orta ex populi Iudæorũ grauiſſima op̃ſſione temere ſit loqu-
tus,ſicut & Ionas propheta fugit à facie dñi. Et non obſtante quod dominus dixit:Nũquid be-
Ionæ.1 ne iraſceris tu?Reſpõdit:Bñ iraſcor vſq; ad mortem. Iob etiam p̃fitetur: Inſipienter loquutus
Ionæ.4 ſum,& quæ vltra modũ excederent ſcientiam meam:idcirco ipſe me reprehẽdo,& ago pœni-
Iob.42. tentiam in fauilla & cinere. Si inquam quis dicat temere eſſe ſanctum Abacuc in hac parte lo-
quutũ ex vehementi dolore,rectũ rationis iudiciũ in particularibus aliqualiter impediente, at-
q; ob id veniã poſtulãte,reſponſionis huius vigorẽ,ſtudioſis cõmitto. Ait ergo beatus p̃pheta.

¶Expoſitio literalis cantici:Domine audiui auditionem tuam & timui
Feria ſexta in laudibus.

DOmine audiui]interiori auditu,te intus in aĩa per angelũ loquentem.Quemadmo- F
Zach.1 dum Zach. Angelus,inq̃t,loquebatur in me. Vel certe etiam exteriori auditu per an-
gelum.Certũ eſt nanq; angelum dei viſibiliter apparuiſſe ſenſibiliterq; foras loqu-
tum fuiſſe huic prophetæ,q̃ñ in Babylonem tulit eundẽ.Quemadmodũ Daniel ſcri-
Dan 14 bit. Vnde & ea quæ nunc ſcribit,extrinſecus forte audiuit[auditionem tuã].i. res auditu perce-
ptas,vi3 deiectionem & pœnã regis Babylonis ac populi eius[& timui]te,cõſiderando rigo-
Hebr.10. rẽ tuæ iuſtitiæ,& q̃ horrendũ ſit incidere in manu dei viuentis. Deniq; Iſaias q̃d ſibi cõtigerat,
Iſaiæ.21. cũ Babyloniorũ afflictiões ſibi deus p̃oſtendiſſet,pandit: Propterea repleti ſunt lumbi mei do-
lore.Corrui cũ audirẽ,conturbatus ſum,cũ viderẽ, emarcuit cor meũ.¶Dñe opus tuũ]eſt p̃in-
ducta punitio Chaldęorũ:q̃m tua virtute potius q̃ hũana poteſtate peracta eſt[in medio anno-
rum].i.in virili ætate ipſius Baltaſar regis Babylonis[viuifica illud].i. ad effectum perduc ip̃ſa-
tam Chaldæorũ ſeu Babyloniorũ deiectionẽ.Baltaſar q̃ppe fuit filius filij Nabuchodonoſor re-
Dan.4. gis Babylonis,cuius Baltaſar t̃pe Medi ac Perſę demoliti ſunt Babylonẽ. Et q̃m ætas virilis eſt
Dan.8. medium vitæ humanæ,ipſe Baltaſar q̃ in virili ætate occiſus ẽ iuuenis, in medio annorũ fertur
Iſaiæ38 occiſus,iuxta quem modũ loquitur Ezechias:Ego dixi,in dimidio dierũ meorũ vadam ad por-
tas inferi.i.ad limbum patrũ deſcendam. Auditis enĩ ſermonibus Iſaiæ,putauit ſe in virili æta-
te ac iuuentute mox moriturum. Vel ſic,& fructuoſius:Domine opus tuum,eſt quod ſupra di-
Abac.1 xiſti:Apparebit in finem,& non mentietur,ſi moram fecerit expecta illum,quia veniens ueni-
et,&c. i.incarnatio & miſſio Chriſti in mundũ eſt o deus pater,vel deus trinitas, opus tuũ p̃ci-

puũ,q̃

A pꝛum,in medio annorum.i.in plenitudię temporum,ſeu tempore gratiæ,quod inter annum
iræ & annum gloriæ medium eſt,viuiſica illud,Chriſtum actualiter mittendo in mundũ ad li
berandum genus humanũ.Conſequenter propheta oſtendit ſe certificatũ à deo de adimpleti
one & verificatione eoꝝ quæ iam poſtulauit.❡[In medio annoꝝ] de quibus iam dictũ eſt,[nō
3 tum facies].i.opere demonſtrabis vera eſſe quæ dixi,vicꝫ Chaldæorum punitiōem,ſeu Chriſti
aduentum[cum iratus fueris]generi humano ꝓpter originale peccatum,ianuam gloriæ clau
ſam tenendo & nullum ſanctorum ad regnum cœlorum admittendo[miæ recordaberis]vni
genitum tuum ad hominum redemptionem o pater ꝑſſime deſtinando,ſicut Apoſtolus ait: Gala.4
Cum venit plenitudo temporis,miſit deus filium ſuum in mundũ.Itemq; Iohãnes:In hoc ap 1.Iohan.4
paruit charitas dei,quoniã vnigenitũ filiũ ſuũ miſit in mundũ.Vel ſic:cum iratus fueris,miſeri
cordiæ recordaberis.i.poſtquam Chaldæos iuſte deieceris populũ Iudæorum clemẽter de ca
ptiuitate Babylonica liberabis per Cyꝝ regẽ Perſarum,prout Iſaias prædixit.Et tempore Eſ Iſaiæ 44. 1.Eſdræ.1
dræ impletum deſcribitur.Poteſt quoq; ita exponi:Cum iratus fueris, vel Chaldæis, vel gene
ri humano,miſericordiæ recordaberis,citra condignum puniendo, & iuſtæ vltioni miſericor
dem relaxationem miſcendo,quemadmodum ait Pſalmiſta:Vniuerſæ viæ domini miſericor Pſalm.24.
dia & veritas,ideo idẽ ait Pſalmiſta:Aut obliuiſcetur miſereri deus,aut cõtinebit in ira ſua mi Pſalm.76.
ſericordias ſuas?Abſit autẽ vt hęc intelligantur ita,quaſi tandẽ finienda ſint ſupplicia damna
toꝝ,vt opinati ſunt quidã.Deniq; nec ita intelligẽda ſunt hæc,quaſi in deũ cadat ira, ſiue obli
uio,vel recordatio proprie dicta ſecundum veritatem:ſed per ſimilitudinem quandam, quan
B tum ad operationẽ extrinſecam. Vt iratus dicatur quando ad modũ irati rigoroſe vlciſcitur;
& obliuiſcitur dũ miſereri vel ſuffragari deſiſtit:Recordari quoq; dũ quaſi de nouo quid ope
ratur.Sic equidẽ ait Pſal.Vſquequo dñe obliuiſceris me in finẽ? Et: Exurge,quare obdormis Pſalm.12. pſal.43.
4 dñe?❡[Deus ab auſtro veniet]Hoc ita exponit ſanctus Hieronymus:A meridie à claro lumie,
à filijs lucis veniet deus , ad quem ſponſa in Cantic.ait:Vbi paſcis,vbi cubas in meridie?Deus Cant.1.
etenĩ ſemper in meridie eſt,puta in claritate patriæ,& lũine gloriæ:& inde venire aſſeritur,nõ
ꝙd localiter moueatur,ſed ꝙd agnitio eius inde deſcẽdat ad nos, ſcđm ꝙd ait Pſal. Inclina cœ Pſal.143
los tuos & deſcende[& ſctũs de monte Pharã].i. Chriſtus ſanctus ſanctoꝝ veniet in hunc mũ
dum de ſublimi ſolio patris æterni,Pharã nẽpe interꝑtatur os videntis. Eſt aũt os quoddã in
tellectuale internũ,quo verbũ mentale ꝓfertur,de quo loquitur Iſaias:Os dñi nõ interrogaſtis Iſaiæ.30.
Et rurſus:Egredieť de ore meo iuſtitiæ verbũ.Patet ergo,æternus,eſt mons Pharã.i.altiſſima Iſaiæ.44.
mens oĩa cernẽs,& omnem viſionẽ fontaliter cauſans:de quo filius prodit.Iuxta illud:Ego ex Eccl.24
ore altiſſimi prodiui,primogenita ante oẽm creaturã.Quidã vel literaliꝰ vel groſſius,ita expo
nunt:Deus ab auſtro veniet.i.quemadmodũ deus venit à plaga auſtrali, quando perduxit fili Exo.13
os Iſrael ad terram promiſſionis ab Aegypto,quæ eſt ad auſtrum,ꝗ ad Iudæam,ſic veniet cum
Medis ac Perſis,ad redimendũ eos de captiuitate Babylonica, & ſanctus de monte Pharam.i.
ſicut deduxit filios Iſrael per locũ illũ deſerti,ita reducet eos de Babylone. Sed hac expoſitione Exo.16
gratioſior mihi apparet,quam Hieronymꝰ aſſerit ſe à quodam audiſſe Hebræo,qui dixit quod
C Bethlehem in quo natus eſt Chriſtus deus,ſit ſita ad auſtrum.Ideo in eo quod ait ꝓpheta:deus Lucæ.2
ab auſtro veniet,deſignať ꝙd in Bethlehẽ naſcereť,& inde conſurgeret Chrs, & ſanctus de mõ
te Pharã.i.ſaluator q legẽ dedit in monte Sinai,iuxta quẽ Pharã eſt locus vicinus.Ipſe eſt deus Exo.19
ab auſtro aduenienſ.Huic verſiculo addit Hieronymus aduerbiũ.[Semper] quod (vt ait) etiã
in Hebræo habetur,quo deſignatur ꝙd ſaluator in vniuerſis bñficijs ſuis,ꝑteritis,præſentibus,
& futuris ſit vnus autor,idemq; legiſlator:de quo proteſtatur Apoſtolꝰ:Ieſus Chriſtus heri & Heb.13
hodie,ipſe & in ſecula. Poſtremo iſtum Hebræum de quo expoſitionem hãc ſuſcepit Hierony
mus,puto ad fidem fuiſſe conuerſum. Iudæi nanq; in Iudaiſmo manentes non dicũt Meſſiam
5 futuꝝ verum deum,ſed hominem purum. ❡[Operuit cœlos gloria eius].i.diuina maieſtas (ꝗ
vere immenſa eſt)oẽs orbes cœleſtes,& beatos cœli empyrei ciues,tegit, ambit, circũdat: imo
implet ac penetrat,nec tñ includitur,neq; finitur.Hinc increata ſapientia conteſtatur: Gyrum Eccl.24
cœli circuiui ſola,& profundũ abyſſi penetraui.Vel dr gloria dei.i.clara eius notitia, glorio
ſus effectus,ſeu cognitio excellentiæ eius operire cœlos.i.beatos,& eos quoq; quoꝝ conuerſa Philip.3.
tio eſt in cœlis.Qm lumen gloriæ,ſplendor gratiæ,claritas ſapientiæ,exuberãter ſuper eos de
ſcendit,& ſpiritaliter tegit eos ac implet.Iuxta illud in libro Iob:Nũquid eſt numerus militum Iob.25.
eius,& ſuper quem non ſurgit lumen ipſius?Iuxta hũc ſenſum in libr.Sap.ſcriptũ eſt: Dextera Sapien.5
ſua teget eos [& laudis eius plena eſt terra].i.eccleſia militãs ꝑ orbẽ terræ diffuſa.Quemadmo
dũ cantamus:A ſolis ortu vſq; ad occaſum,laudabile nomẽ dñi.Et itẽ:Dñe dñs noſter,ꝗ admi Pſal.112 Pſalm.8.
rabile eſt nomen tuum in vniuerſa terra.Hinc Iſaias:Repleta,inqt,eſt terra ſcia dñi. Rurſuſq; Iſaiæ.11.
A finibus terræ laudes audiuimus,gloriam iuſti.Deniq; Iſaias:Seraphim,ait,clamãt:Sanctus Iſaiæ.24. Iſaiæ.6.
ſanctus

ſanctus,ſanctus,domine deus exercituum.Plena eſt omnis terra gloria eius. Vnde per Ieremi D
Ierem.8. am dominus loquitur:Omnes cognoſcēt me à minimo eorum vſq; ad maximum, ſcilicet tem
Hebr.1. pore gratiæ.❡[Splendor eius].i.vnigenitus filius patris,qui (teſte Apoſtolo) eſt ſplendor glo
Sap.7. riæ,& figura ſubſtantiæ patris.Eſt enim candor lucis æternæ,& ſpeculum ſine macula dei ma
ieſtatis,& imago bonitatis eius.[vt lux erit,].i.hominibus clare innoteſcet,& patri æqualis eſſe
noſcetur,ita quod erit in mente fidelium,ſicut lux patris,ſeu pater à quo generatur. Quemad
Iohan 1. modum de ipſo ait Iohānes:Erat lux vera,quæ illuminat omnem hominem. Quod maxime
factum conſtat per apoſtolorum prędicationem poſt Chriſti paſſionem.Vnde pro hac ſua cla
Iohan.17. rificatione Chriſtus paſſioni iam proximus,deprecatus eſt dicens:Clarifica me tu pater apud
temetipſum,claritate quam habui antequam mundus fieret[cornua in manibus eius] Secun
Dan 7. dum Hieronymum per cornua intelliguntur regna:ſicut in Daniele decem cornua decem re
1.Reg.2. gna vocantur.Et primo Regum quo dicitur:Exaltabit cornu Chriſti ſui. Per cornu deſigna
Apoca.19 tur regia dignitas Saluatoris.Eſt itaq; ſenſus,quod in poteſtate & manu Chriſti ſint omnia re
Matth.28 gna.Ipſe enim eſt rex regum, & dominus dominantium, cui data eſt omnis poteſtas in cœlo
Dan.7. & in terra.De quo apud Danielem legitur:Aſpiciebam in viſione noctis,& ecce in nubibus cœ
li,quaſi filius hominis veniebat,& vſq; ad antiquum dierum peruenit,& dedit ei poteſtatem,
honorem & regnum:& omnes populi,tribus,& linguæ ſeruient ei. Poſſunt quoq; per cornua
intelligi capita clauorum Chriſti manibus infixorum,vel crucis extrema.Et quamuis manus
Chriſti erant potius in cornibus crucis quàm econuerſo. Nihilominus dicitur hīc cornua in
Iohan.10. manibus eius,ad inſinuandum quod crux fuit in manu ſeu poteſtate Chriſti qui ait:Nemo tol E
Iſaiæ.53. lit animam meam à me,ſed ego pono eam.Oblatus eſt enim,quia voluit:nec dubium quin chri
Matth.27 ſtus rex Iſrael,dei electus poterat de cruce deſcendere quando perditionis filij id pro ſigno quę
rebant.❡[Ibi abſcondita eſt fortitudo eius]quia in paſſione latuit omnipotētia ſaluatoris,quē
Iſaiæ 53. admodum Iſaias prædixit:Vidimus eum & non erat aſpectus,& quaſi abſconditus vultus eius
Iſaiæ.52. & deſpectus.Et item:Inglorius erit inter viros aſpectus eius,propter quod ait Chriſtus in Pſal
Pſalm.21. mo:Ego autem ſum vermis & non homo, opprobrium hominum & abiectio plebis,[ante fa
ciem eius ibit mors].i.à facie Chriſti mors fugiet. Chriſtus enim mortem expulit & occidit, ſi
1.Cor.15. cut ait Apoſtolus:Abſorpta eſt mors in victoria.Et per Oſee ſaluator ait:De morte redimam
Oſee.13. eos.Ero mors tua o mors.Siquidem Chriſtus ſua morte immortalitatem nobis perfectam pro
meruit,quam in reſurrectione futura adipiſcemur,atq; à morte peccati nos liberauit. Hinc in
Iſaiæ.25. Iſaia aſſeritur:Præcipitabit dominus mortem in ſempiternum. Vnde in Euangelio Chriſtus
Iohan 8. loquitur:Qui credit in me,mortem non guſtabit in æternum.❡[Egredietur diabolus ante pe
8 dea eius]Secundum Hieronymum ſenſus eſt quod Chriſto de aquis baptiſmatis exeunti,atq;
deſertum intranti,mox occurrit diabolus tentans eum,prout apud Matthæum recolitur:Du
Matth.4. ctus eſt Ieſus in deſertum,vt tentaretur à diabolo.Hieronymus quoq; affirmat hoc loco:quod
coluber antiquus quadraginta diebus tentauit Ieſum in ſolitudine. Vel ſenſus eſt,quod per chri
ſti aduentum prędicationem & occiſionem victus atq; fugatus eſt ſatanas,vt in Euangelio ait
Ioan.12. ſaluator:Nunc princeps huius mundi eijcietur foras.In hoc quippe apparuit filius dei,vt diſſol F
1.Iohan.3 uat opera diaboli.Deniq; in Euangelijs copioſe narratur quemadmodum ab obſeſſis fugaue
Lucæ.4 rit Chriſtus dæmonia,ita vt eo iam propinquante timore diffugerent,iuxta illud: Exibant dę
Matth 8. monia multa clamantia & dicentia,quia tu es filius dei.Et item:Ieſu fili dei ſummi, quid veni
ſti ante tempus torquere nos?[ſtetit]ipſe dominus.i.in ſolio ſuæ maieſtatis quieuit[& menſus
Iob.38. eſt terram]quemadmodum ad ſanctum Iob teſtatur:Quis poſuit menſuras terræ,aut quis te
Iſaiæ.40. tēdit ſuper eam lineam?Et Iſa.ait:Altitudinem cœli,& latitudinem terræ,& profundum abyſ
Sapien.11 ſi,quis dimenſus eſt?Ipſe equidem in numero,pondere & menſura conſtituit vniuerſa. Vel mē
Zach.1 ſus eſt terram,mittendo angelos per omnem orbem terrarum,ſecundum illud Zachariæ:Iſti
Iob.1. ſunt quos miſit dominus vt perambulent terram.Nam diabolus profitetur ad dominum:Cir
cumiui terram & perambulaui eam. Vel menſus eſt terram,i.habitantes in terra,omnium per
Eccl.23 ſonas,qualitates,geſta & merita conſiderando.Iuxta illud:Oculi domini multo lucidiores ſup
ſolem circumſpicientes omnes vias hominum. Menſus eſt etiam homines, numerum eorum
9 in ſeipſo æternaliter prædeterminando.❡[Aſpexit]oculo æquitatis[& diſſoluit gentes]impi
os atq; incredulos ſubuertendo[& contriti ſunt montes ſeculi]i.maiores,elatioreſq; principes
terræ.Fortioribus nanq; fortior inſtat cruciatus: & potentes potenter tormenta patientur,vt
Sapien.6 dicitur in libro Sapientiæ.Hinc alias ſcriptum eſt:Vbi ſunt principes gentium, qui dominan
Baru.3. tur ſuper beſtias terræ,qui in auibus cœli ludunt?Exterminati ſunt,& ad inferos deſcenderūt.
10 ❡[Incuruati ſunt colles mundi,].i.principes minores humiliati ſunt,[ab itineribus æternitatis
eius].i.ab operibus ſeu proceſſibus diuinæ iuſtitiæ,ſeu dei æterni, ab æterno præuiſis & præor
dinatis

dinatis. Itinera itaq; dei poſſunt intelligi diſpoſitiones rerum fiendarũ in mente diuina, ſecun
A dum illud quod increata ſapientia loquitur: Dominus poſſedit me ab initio viarum ſuarũ an- Proue. 8.
tequam quicq̃ faceret à principio. Vel ipſi proceſſus operum diuinæ ſapientiæ, pietatis vel æqui-
tatis, de quibus Salomon faſſus eſt: Viæ eius viæ pulchræ. De hac montium colliſiq; iuſta depreſ- Proue. 3.
ſiõe ſcriptũ eſt: Dñs deus exercituum cogitauit hoc vt detraheret ſuperbiã oĩs gloriç, & ad igno Iſaiæ. 23.
miniam deduceret vniuerſos inclytos terræ. Et alio loco: Incuruabitur ſublimitas hominum, Iſaiæ. 2.
& humiliabitur altitudo virorum. Poteſt quoq; exponi in bono, vt deus dicatur oculo ſuæ cle
mentiæ gentes aſpexiſſe, & diſſoluiſſe corda eorum ad pœnitentiam. Sicq; contriti ſunt mõtes
non ipſis ſed eorum elatione ac vitijs demolitis, iuxta qđ ſcriptum eſt: Verte impios & non erũt, Prou. 12
& incuruati ſunt colles mundi, ſalubriter ad veram ac humilem priſtinæ animoſitatis depreſ-
ſionem. De huiuſcemodi optima incuruatione ait Baruch: Anima quæ triſtis eſt ſuper ma- Baruc.
gnitudine mali, & incedit curua, dat gloriam tibi domino. Quidam referunt præinducta ſpe-
12 cialiter ad Chaldæos à Perſis & Medis diuina præordinatione ſubuerſos. ❡[Pro iniquitate vi
di tentoria Aethiopiæ]. i. iniquitatum ſuarum demeritis fiũt homines ſpiritaliter denigrati, at
q; dæmonibus aſſimilati: imo & tabernacula dæmonum: ſicut electi ſunt domus & templum 1. Cor. 3.
dei [turbabuntur pelles terræ Madian] 70. tranſtulerunt: Pauebunt tabernacula terræ Madi-
an. Vnde ſecundum Hieronymum eoſdem debemus accipere tabernacula Aethiopum & Ma
dianitarum, qui pro ſuis peccatis turbabuntur timore horribili, cum ſe viderint condẽnandos
Spiritaliter pelles Madian intelliguntur propriæ voluntates, paſſiones animæ & concupiſcen
B tiæ carnis, quibus ſe tegunt, armant, & induunt vitioſi, rebelles & inobediẽtes. Quidam expo- Dani. 5.
nunt iſta ad literam, ita quod pro iniquitate deſtructionis templi Ieruſalem tentoria Aethio-
piæ, & Madian ſint turbata. i. à Perſis & Medis debellata. Quoniam Aethiopes & Madianitæ
fuerunt (vt dicunt) cum rege Babylonis in deſtructiõe templi, & poſtea cum Babylonijs inter-
21 fecti: quod vnde probare poſſit, ignoro. ❡[Nunquid in fluminibus iratus es domine, aut in flu
minibus furor tuus, aut in mari indignatio tua?] quaſi dicat: Tu deus iuſtiſſime, non es inania
tis rebus iratus ſecundum ſe, ſed in illis quædam opera facis, ad liberatiõem tuorum, & deſtru Exo. 14
ctiõem prauorum, ſicut in mari rubro atq; Iordane deſiccatis, populum Iſrael redemiſti, & in Ioſue. 3
23 mari illo Aegyptios ſubmerſiſti. ❡[Qui aſcendis ſuper equos tuos] Iſtud ad literam referri po
teſt ad equitatus Perſarum ac Medorum, qui deo auxiliante Chaldæos vicerſit. Propter quod Exo. 14
dr̃ deus eorum aſcendiſſe equos: q̃m inſpirauit eis vt equos contra Chaldæos aſcenderẽt [& q̃-
drigæ tuæ]. i. Perſarum & Medorum currus ſunt [ſaluatio]. i. per currus & prælia horum libe
rati ſunt filij Iſrael de Babylonica captiuitate per Cyrum regem Perſarum, vt ſcribitur in Eſ- 1. Eſd. 1
24 dra. ❡[Suſcitans ſuſcitabis arcum tuum]. i. Perſis ac Medis dabis virtutem pugnandi ac ſagit
tandi victorioſe contra Chaldæos. Vnde 70. tranſtulerunt: Intendens, extendes arcum tuum,
Quemadmodum ergo in Ezec. gladium Nabuchodonoſor regis appellat dñs gladium ſuum, Ezec. 21.
quia diuinæ iuſtitiæ extitit exequutor: Cum cœperit, inquiens, gladius meus volare: ita nũc q̃-
drigæ & currus Perſarum, & item Medorum, dicũtur quadrigæ, currusq; dei. itaq; ſuſcitabis
arcus iſtorum, vt impleas [iuramẽta tribubus q̃ loquutus es]. i. facies populo tribubus Iudçorum
C quæ eis per Moſen & prophetas promiſiſti, videlicet quod quando in captiuitate implorarẽt
veraciter clementiam tuam, eriperet eos, & ad terram promiſſionis eos reduceres. Hoc autem
per Ieremiam dominus ſpecialiter promiſit Iudæis, quãtum ad reditum à captiuitate in Baby- Iſaiæ. 38. Ierem. 29.
lone. Hinc per Moſen & Nehe. eis loquutus eſt deus: Si reuerſi fueritis ad me in toto corde vr̃o, Deut. 30
etiam ſi abducti fueritis ad extrema cœli, inde congregabo vos & inducam vos in terram quã Nehe. 1
dedi patribus veſtris. In fine verſiculi huius additur [ſemper,] quia à tempore Abrahæ cœpit Gen. 12
iſta promiſſio, & reiterata eſt ſæpe vel ſemper tempore opportuno. Conſequenter ad literam
propheta proſequitur Chaldæorum deiectiõem. ❡[Fluuios ſcindes terræ.] Per flumina & aq̃s
25 frequenter intelliguntur reges, & eorum exercitus, ſicut teſtatur Iſaias: Adducet dominus ſup Iſaiæ. 8
Iudã aquas multas, & fortes, regẽ Aſſyriorũ & om̃em gloriam eius. Eſt igitur ſenſus ſecũdum
Hieronymum: Reges & populum contra Iudæos pugnãtes, diſperges o domine. Vel vt alij aſ-
ſerunt intelligi poteſt de diuiſione Euphratis fluuij quem Perſæ ac Medi in plures lacus parti
ti ſunt. Sicq; per alueum principalem euacuatum ab aquis ingreſſi ſunt Babylonem. Quod qa
deo inſpirante fecerunt, deus feciſſe deſcribitur [viderunt te]. i. omnipotentiam atq; rigorem
diuinç iuſtitiæ per experientiam agnouerunt [& doluerunt montes] puta elati principes Baby
lonis, & cæteri q̃ populum tuum vaſtauerũt, quando à Perſis & Medis occidebantur. Vnde in
libro Iudicum habetur: Sic pereant inimici tui domine. Itemq; in Pſalmo: Confundãtur & pe- Iudic. 5 Pſalm. 82.
reant & cognoſcant, quia nomen tibi dominus [gurges aquarum trãſijt]. i. impetus perſequu
tionis perſequentium populũ tuum (te operante) defecit. Vel ſenſus eſt quod inundatio aqua-

Ll rum

ſic gloriati ſunt populum Iſrael opprimendo,quemadmodum gloriatur crudelis rgenum oc
A culte dilanians & affligens,quoniam ſine timore hoc ſecerunt crudeliter,nec deum omnia in
ſpicientem tanquam iudicem attenderunt. ¶[Viam feciſti in mari equis tuis].i.eqs atq; equiti
23 bus Perſarum ac Medorum dediſti iter per arētem Euphratis alueum,aqua eius hic inde edu 1.Mach.1
cta,Ideo ſubditur[in luto aquarum multarum]Aqua enim educta,terra aluei fuit aliquo mo
do lutoſa. Euphraten autem nominat mare, more loquendo Hebraico,quo quælibet gran
dis aquarum collectio dicitur mare,ſecundum illud: Congregationes aquarum appellauit de Gene 1
us maria. ¶[Audiui]à te domine per ſpiritum prophetiæ comminationes tuas aduerſus Chal
24 dæos[& conturbatus eſt venter meus].i.dolor ſeu timor animæ tantus fuit quod redundauit
in corpus. Vel per ventrem intelligitur mens,quæ eſt vterus ſpiritalis,de quo Salomon ait: Fi Prou.22
li accipe doctrinam,quæ tibi pulchra erit,cum in ventre tuo tenueris eam. De quo pater teſta
tur ad filium: Ex vtero ante luciferum genui te[à voce] i.ab auditu verborum tuorum[contre Pſal.109
muerunt labia mea]Intantum formidaui rigorem tuæ iuſtitiæ. Quamuis autem Abacuc de
Chaldæorum deiectione gauiſus ſit ſecundum vnam conſiderationem,prout fuit occaſio libe
rationis Iudæorum,tamen ſecundum alias conſiderationes expauit ac doluit,& ex amore na
turæ,eorum grauiſſimæ calamitati compaſſus eſt,ſicut ex Iſaia oſtenſum eſt. Nam & Iſaias de Iſaiæ.21.
ſcripta Babylonis deſtructione,inter cætera dicit: Elanguit cor meum,tenebræ ſtupefecerſt me.
25 ¶[Ingrediatur putredo in oſſibus meis,& ſubter me ſcateat].i.tribulatio & infirmitas,quantū
cunq; grauis me apprehendat,dummodo tibi placuerit,& gratiæ tuæ ſubuentione ſuppoſita,
26 qua patientiam largiaris. ¶[Vt requieſcam in die tribulationis].i.tempore deſtructiōis Baby
B loniorum ceſſet captiuitatis meæ preſſura,in ſpe liberationis repauſem, [vt aſcendam ad po
pulum accinctum noſtrum,].i.Babylone deſtructa de licentia Cyri regis Perſarum pergam à 1.Eſd 1
Chaldæa in Iudæam ſimul cum populo Iudæorum in Iudæam reuertente armato, atq; ad pli
um præparato: videlicet cum viris præclaris Eſdra,Nehemia,Zorobabel,& Ieſu filio Ioſedech Nehem.4.
qui propter inſidias hoſtium erant ad pugnandum diſpoſiti,vt patet in Eſdra. Hæc dicit Aba
cuc non in ſua,ſed in Iudæorum perſona. Ipſe enim in captiuitate prædicta non fuit,ſed in Iu
dæa remanſit,vt legitur apud Danielem. Conſequenter propheta cauſam aſſignat, cur in die Dan.14
27 tribulationis Babyloniorum tam vehementer requieſcere & conſolari rogauerit. ¶[Ficus eñ
28 non florebit,& non erit germen in vineis].i.arbores fici & vites ſteriles erunt. ¶[Mentietur
opus oliuæ].i.ſperatus oliuarum fructus præſtolantes decipiet, & per modum mentientis ſe
habebit,non oriendo,vt aliquando prætendebat[& arua non afferrnt cibum,]pro q̃ 70.tran
ſtulerunt: Campi non facient eſcas per quæ omnia inſinuatur ſterilitas territorij Chaldæorū,
cuius campos & arbores Perſæ ac Medi vaſtabant. Et aliqui aſſerunt quod ſterilitas iſta fuit
plaga à deo inflicta ante Perſarum aduētum. Certum eſt autem quod talis ſterilitas expugna
29 tionem vaſtitatemq; terræ ſoleat concomitari. ¶[Abſcindetur de ouili pecus,].i.à ſtabul' Chal
dæorum auferentur iumenta eorum: vel per hoſtes,vel alimentorum penurias. Ideo ſubditur
[& non erit armentum].i.pecorum multitudo[in præſepibus]in quibus cibos accipere ſolēt.
Sicq; Chaldæis adhuc manentibus,vel in terra illorum exiſtentibus,deerit carnium vſus. Po
C ſtremo quoniam ex conſideratione punitionis prauorum,ſolent electi cautiores melioresque
fieri,atq; ad gratiarum actionem & laudem diuinam prouocari,quemadmodum Salo. aſtru
it: Peſtilente flagellato homo ſapiens ſapientior erit. Etenim felix quem faciunt aliena damna Prou.19
peritum. Propheta deum laudans,eiuſq; ęquitati applaudens,ſubiungit. ¶[Ego autem]illis ſic
30 pereuntibus[in domino gaudebo]in contemplatione & dilectione eius,& beneficiorum ac p
miſſorum ipſius: in actibus quoq; virtuoſis ei placentibus,ſicut & virgo Maria: Exultauit(in Luc.1
quit)ſpiritus meus,in deo ſalutari meo. Et Anna primo libro Regum: Exultauit cor meum in 1.Reg.2.
domino[& exultabo].i.ſigna interioris lætitiæ exterius demonſtrabo[in deo ieſu meo].i.ſal
uatore meo. Vnde 70.tranſtulerunt: Gaudebo ſuper deo ſaluatore meo. Poteſt quoq; nomen
Ieſu hoc loco ſumi proprie ac communiter. Intentio nanq; prophetię finalis ac principalis eſt,
loqui vel de ipſo ſaluatore filio dei,& eius quam nobis impendit ſalute,vel de Cyro rege & Iu
dæorum per eum liberatione,inquantum fuerunt figura Chriſti regis,& ſuæ ſaluatiōis. ¶[De
31 us dñs fortitudo mea]non formal',ſed effectiua.i. confortator meus,& totius roboris mei cau
ſa præcipua,cuius virtute liberatus eſt populus Iſrael de Babylone,de quo ait Pſal. Diligam te Pſalm.17.
domine fortitudo mea. Qui & in Euang. teſtatur: Sine me nihil poteſtis facere[& ponet pedes Iohan.15.
meos quaſi ceruorum].i.agilitatem bene agendi mihi præſtabit,& populum Iſrael in terram
Iudææ expedite reducet. Loquitur autem propheta in perſona populi ſui. ¶[Et ſuper excelſa
32 mea].i.ad loca Iudææ ſublimia & montoſa[deducet me victor]deus omnipotens. De quo Ba
laham conteſtatur: Dominus deus Iſrael cū eo eſt,& clangor victoriæ regis in illo eſt. De quo Nume.23

Iudic 11. & loquitur Iephte: Quæ dominus deus noſter victor obtinuit, in noſtram cedent partem. Ipſe D
Rom. 9 eſt rex ille omnipotens, cuius voluntati nedum non prævalere, ſed nec reſiſtere quiſpiã poteſt.
Eſter. 11. Vel ſuper excelſa mea. i. ad virtutum præclariſſima opera, ſiue ad priſtinam dignitatem, hono-
rem & gloriam, puta ad ſacerdotium, ſacrificia, templi reparationem, principatum ac poteſta-
tem, deducet me victor. Hæc enim põſt reditum de Babylone recuperauerunt Iudæi, vt patet
1. Eſd. 6 in Eſdra & libris Machabæorum, ac alijs locis. Vel ad regna cœleſtia, deducet me victor Chri-
1. Mach. 4
2. Mac. 10 ſtus, de quo in Apocalypſi legitur: Vicit leo de tribu Iuda. Sicq; verba iſta accipi poſſunt in per-
Apoca. 5 ſona eorum quos Chriſtus de limbo perduxit ad patriam. Sic ergo deducet me [in pſalmis ca-
Eccl. 51. nentem]. i. ei gratiàs referentem, eumq; laudãtem, ſicut in Eccleſiaſtico ſcribitur: Laudabit vſ-
q; ad mortẽ anima mea dominum, quoniã eruis ſuſtinentes te domine, & liberas eos de omni
anguſtia.

¶ Elucidatio eiuſdem Cantici: Domine audiui. Tropologica
ſeu moralis, & de expoſitione exordij cantici huius ſecundum
tranſlationem 70. interpretum.

QVoniam tractus miſſalis officij in die Paraſceues, ex hoc cantico ſumptus eſt, ſecũdum
tranſlationem Septuaginta, quæ etiam tranſlatio à traſlatiõe Hieronymi in hoc paſſu
ſatis diſtat, congruit principium cantici huius ſecundum illorum tranſlationem pertranſeun-
do exponere. Titulus autem quem Septuaginta cantico huic præmittunt eſt hic. Oratio Aba-
cuc prophetæ cum cantico: quia in iſto cantico agitur de aduentu Chriſti, & ſaluatione, ꝑ quã
deum cum hymnis, pſalmis, & canticis ſpiritalibus, orare debemus. Itaq; Septuaginta tranſtu- E
lerunt: Domine audiui auditum tuum, & timui, quod ſupra ſatis expoſitum eſt. Domine con-
ſideraui opera tua. i. mirabilia tua iudicia, effectus tuæ iuſtitiæ, ordiem creaturarum, guberna-
tionem vniuerſi, miracula quæ à principio mundi feciſti, dona gratiarum, hominum diſpoſi-
tionem, & qualiter genus humanum liberare decreueris, & obſtupui, vel expaui. i. ad mentis
Roma 11 exceſſum perductus ſum, & præ admiratione defeci, clamans cum diuino Apoſtolo: O altitu-
do diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ dei, quàm incomprehenſibilia ſunt iudicia eius, & inueſti-
gabiles viæ eius. Porro ſecundum Hieronymũ quod Septuaginta dixerunt, conſideraui & ob-
ſtupui, in Hebraico non habetur. Verum ſecundum Auguſtinum, qui in libro de Ciuitate dei
in pluribus locis valde commẽdat tranſlationem Septuaginta aſſerens eos prophetali ſpiritu
tranſtuliſſe, & ex diuino inſtinctu addidiſſe quæ addiderunt, tenẽdum eſt quod iſta & reliqua
quæ addiderunt, deo inſpirante loquuti ſunt. In medio duorum animalium cognoſceris, vel in-
noteſces. i. inter duos populos, ex quibus collecta eſt ſancta eccleſia: puta in medio conuerſo-
Zach. 6 rum ex Iudaiſmo & Paganiſmo, de quibus loquitur Zacharias: Conſilium pacis erit inter du-
Ephe. 2 os illos. Et apoſtolus: Ipſe eſt pax noſtra, qui fecit vtraq; vnum. Quemadmodum enim duo pa-
rietes in lapide angulari concurrunt & copulantur, ita in Chriſto ſummo lapide angulari, duo
Zach. 2 populi iſti facti ſunt vnum myſticum corpus, vnumq; templum, de quo dicit Zacha. Ipſe ædi-
ficabit templum domino. Vel duo animalia intelliguntur duo teſtamẽta vere viuifica, gratiæ
vitam ſpirantia. Quidam per duo animalia intelligunt duos latrones, inter quos ſuſpenſus eſt F
Matth. 27 Chriſtus atq; innotuit, Centurione dicente: Vere filius dei erat iſte, quãdo & omnis turba eo-
Luc. 23 rum qui aderant & videbant, quæ tempore paſſionis fiebant, percutientes pectora ſua, reuer-
tebantur. Poſtremo non deſunt qui ꝑ duo animalia intelligunt bouem & aſinum quos Ioſeph
ſecum duxit in Bethlehem, Chriſti natiuitate inſtante, inter quos infantulus Ieſus in ꝑſepio po-
Lucæ. 2 ſitus agnitus fuit à matre & Ioſeph. Vel ab iſtis iumentis ſecũdum ſimilitudinem quidam ad quod
Iſaiæ. 1. referunt illud Iſaiæ: Cognouit bos poſſeſſorem ſuum, & aſinus præſepe dñi ſui. Expoſitio autẽ
eorum qui per duo animalia intelligunt filiũ & ſpm̃ ſanctum, eo quod pater per filium & ſpi-
Iſa. 6 ritum ſanctum agnoſcatur: qui etiam in Iſaia per duo Seraphim filium & ſpm̃ ſanctum accipi-
unt, eſt ſuſpecta nec placet: præſertim cum canticũ iſtud ſpecialiter de perſona filij tractet. Cũ
appropinquauerint anni cognoſceris. i. tpe gratiæ, ſeu euangelicæ legis clarius te agnoſcent fi-
Gala. 4. deles, quia (vt ait apl's) vbi venit plenitudo temporis, miſit deus filiũ ſuum. Et in 1. ſua Can. re-
1. Iohan. 5 fert Ioh. Scimus, quoniam filius dei venit, & dedit nobis ſenſum vt cognoſcamus deum verum. Ante
Pſalm. 75. enim notus erat in Iudæa deus, ſed adueniente tempore gratiæ, ad vnius veri dei cultum atq;
notitiam, totus conuerſus eſt mundus. Cum aduenerit tempus prænordinatum à deo, oſtende-
ris. i. fidelibus innoteſces. Hoc eſt tempus incarnationis & conuerſationis Chriſti in mundo,
Itemq; euangelicę ꝑdicationis, de quo loquitur Paulus: Ecce nunc tps acceptabile, ecce nunc dies
2. Cor. 6. ſalutis. Et Baruch: Poſt hæc in terris viſus eſt, & cum hominibus cõuerſatus eſt. Vnde & Chri-
Baruch. 3.
Iohan. 17. ait ad patrem: Ego te clarificaui ſuper terram, manifeſtaui nomen tuum hominibus quos de-
diſti mihi. Deus à Themã veniet. i. ab Auſtro ſecundũ Hieronymũ: quod iam ſatis expoſitum

geor-

A ✝eor,& ſanctus de monte vmbroſo & condenſo.i.Chriſtus ſanctus ſanctorum in mundũ hũc
venie de paradiſo cœleſti ac ſummo,pleno viuis,vberrimiſq; at boribus,puta angelicis atq; ſu
pernis virtutibus:vel mons iſte vmbroſus eſt deus pater incomprehẽſibilis & perfectus,q ma-
ieſtate ſua omnia tegit & operit,de cuius ſinu filius deſcendit in mundum,non locum trãſmu
tans,ſed naturam humanam aſſumens.Quidam dicunt:Deus à Libano venier, & redit in idẽ
Per Libanum nempe,qui candidatio interpretatur,ſplendidiſſimus ille paradiſus,vel ſuppul-
cherrimus deus pater,ſeu lux diuina inacceſſibilis congrue deſignatur.Quod vero nũc dictum
eſt:Cum aduenerit tempus,oſtenderis ſecundum Hiero.in Hebræo non ponitur, ſed à 70. eſt
additum.Cum ergo ex his pateat in cãtico iſto tam manifeſte tractari , propheratumq; eſſe de
Chriſto ac eius myſterijs,præſertim ſecundum 70.tranſlationem, certum eſt quoſdam in hac
cantici explanatione nimis ſuperficiales & literales conſiſtere,qui oĩa iſta,& pene oĩa q̃ ſequũ-
tur,ad literam reſerunt ad Babyloniæ deſtructionem. ¶Nunc ad moralitatem eundũ eſt. Vn-
de quilibet contemplatiuus fidelis,diuinorum operum conſiderator induſtrius,dicere poteſt:
Dñe audiui,auribus mentis & corporis,auditionem tuam.i.ſacræ ſcripturæ ſermones,& ver-
ba diuinitus reuelata,de quibus loquitur Iſaias:Dñe quis credidit auditui noſtro?& timui,filia Iſaiæ.53.
li & caſto timore,qui eſt fuga mali culpæ ne deus offendatur.Sic timuit Pſal.qui ait:A ỽbis tu pſal.118
is formidauit cor meum.Itaq; cum reuerentia & timore audienda ſunt verba dei.Vnde Ioſiæ
promittitur:Quia timuiſti à facie verborum quæ audiuiſti,& perterritum eſt cor tuum, in pa- 4.Reg 22.
ce colligeris.Et Iere.Factus ſum,inq̃t,velut vir ebrius à facie verborum ſanctorũ dei.Quis enĩ Iere.23.
B non timeat audiens illud:De omni verbo otioſo reddent homines rationem? Et illud:Horren Matth.12
dum eſt incidere in manus dei viuentis.Et:Neſcit homo an ſit dignus amore an odio: ſed om- Hebr.10.
nia in ſuturum reſeruantur incerta. Illud etiam : Ite maledicti in ignem æternum.Ideo S.Iob Eccl.9
profitetur:Conſiderans deum timore ſolicitor. Alibi quoq; dicit ſcriptura: Beatus homo q ſp Matt.25.
eſt pauidus.Domine opus tuum eſt noſtra redemptio,& omne bonum quod agimus. Nõ enĩ Iob.23.
ſumus ſufficientes cogitare aliquid ex nobis,ſed deus eſt qui operatur in nobis velle & perfice Prou.28
re,in medio annorum,videlicet anno gratiæ ac euangelicæ legis,qui inter annum legis Moſai 2.Cor.3.
cæ,annumq; gloriæ medius eſt,viuifica illud,animas noſtras actualiter redimẽdo,noſq; in iu- Phil.2.
uentute noſtra in bonis operibus inflammando, & omne q̃d agimus per charitatem infuſam
ſpiritaliter viuificando.In medio annorum,iam dicto, notum facies noſtræ redemptionis vel
iuſtificationis opus,dando gratiam magnam ac euidentem,ita vt electi tui inter cæteros qua
ſi ſydera verbo & exemplo reſplendeant,cum iratus fueris,tuos electo nunc caſtigando,atq; p
ſuis peccatis multipliciter corripiendo,hoſtibuſq; tradendo,miſericordiæ recordaberis,pecca
ta dimittendo,gratiam refundendo,conſolationem præſtando, citra condignum vlciſcendo, 1.Cor.10.
& cum tribulatione prouentum faciendo. Ideo cantamus in Pſal.Nunquid in æternum iraſce Pſalm.84.
ris nobis?Deus tu conuerſus viuificabis nos,& plebs tua lętabitur in te. Et item:Si iniquitates Pſal.129
obſeruaueris dñe,dñe quis ſuſtinebit?Hinc Ieremias teſtatur:Miæ domini quia non ſumus cõ Thren.3
ſumpti,quia non defecerunt miſerationes eiꝰ.Deniq; ſcriptum eſt:Benedictum eſt nomen tu- Tobiæ.3
C um deus patrum noſtrorum:q̃m cum iratus fueris miam facies,& in tempore tribulatiõis pec-
cata dimittis his qui inuocant te.Et rurſum:Non delectaris domine in perditiõibus noſtris:qa Ibidem
poſt tempeſtatem tranquillum facis,& poſt fletum exultationem infundis. Deus ab auſtro ve
niet,& ſanctus de monte Pharan . Deum ſemper precemur,vt iuxta ſenſum præhabitum ad
nos venire,iugiterq; nobiſcum manere dignetur.Per Auſtrum quoq; intelliguntur homines
lumine gratiæ radioſi,& à deo ſublimiter docti.De illis igiť venit deus ad alios,dum grãm ſibi
conceſſam alijs communicare eoſq; ad deum reducere enituntur. Operuit cœlos.i.contempla Phil.3
tiuos,quorum conuerſatio eſt in cœlis, gloria eius, dicente in eorum perſona Apoſtolo : Nos 2.Cor.3.
autem reuelata facie gloriam domini ſpeculantes,& laudis eius plena eſt terra.i.actiui qui cir
ca terrena verſantur. Terra quoque, id eſt, terreni,carnales & reprobi frequenter in ore pleni
ſunt laudibus dei:ſed mente & opere non ceſſant inhonorare deum atq; offendere, de quibus
dominus proteſtatur:Populus hic labijs me honorat,cor autem eorum longe eſt à me. Splen- Iſaiæ.29.
dor eius,id eſt,fulgor gratiæ dei,vt lux erit,id eſt,clarus ac candidus : ſicut lumen ſolare,cui in
multis aſſimilatur,tenebras mentis fugando,animam fœcundando,torporem acediæ auferen-
do,intima cordis ornando.Inſuper ſplendor gratiæ aſſimilatur lumini gloriæ, cuius eſt incho
atio quædam,cornua in manibus eius.Cornua iſta poſſunt accipi in bono pro eleuatis & ſan-
ctis virtutibus animæ,quæ ſunt in manibus dei,quia in eius poteſtate eſt eas dare & conſeruã
te,auferre & conſumare.Itemq; in malo pro noſtris ſuperbijs, ac cæteris quibus contra deum
& proximum intumeſcimus vitijs,iuxta illud in libro beati Iob: Quid te eleuat cor tuũ,& qua Iob.15.
ſi magna cogitans,attonitos habes oculos?Quid tumet contra deum ſpiritus tuus ? Iſtis com-

Amos.6. minatur ſermo diuinus: Væ qui dicitis, nunquid non in fortitudine noſtra aſſumpſimus nobis D
cornua? Hæc quoq; cornua noſtra ſunt in manib⁹ dei, qui ſuperbos ad nutum deijcere poteſt,
Pſalm.67. quemadmodum ſcriptum eſt: Deus confringet capita inimicorum ſuorum, verticem capilli p
ambulantium in delictis ſuis. Ibi abſcondita eſt fortitudo eius, quia in bonis cornibus electorum
virtus diuina frequenter agit occulte. Sed & ſuperborum deiectionem ſæpe diutius differendo
videtur deus quaſi non attendere, aut non omnipotens eſſe. Ante faciem eius ibit mors, qa cum
deus per gratiæ ſuæ aſpirationem intrauerit mentem, mors fugit peccati, tūc & diabolus egre
Lucæ.11. 1.Cor,3. dietur. Chriſtus enim fortem armatum puta diabolum, alligauit, & vaſa eius quotidie diripit,
faciens eos templum ſpiritus ſancti, qui erant vaſa diaboli. Stetit & menſus eſt terram. Chriſt⁹
in mundo hoc cum diſcipulis viuens, menſus eſt terram, in qua prædicarent apoſtoli, mitten
Marc.16 do eos ad ſolos Iudæos. Porro poſt paſſionem & ſpiritus ſancti miſſionem menſus eſt terram
gentilium, ad diuerſas nationes mittendo apoſtolos. Aſpexit miſericorditer, & contriti ſunt
montes ſeculi ab itineribus æternitatis eius. Quia exemplis & documentis ſaluatoris, quibus
humilitatem præcipue commendauit, humiliati ſunt multi magnatum Chriſtum humiliter
imitati. Nunquid in fluminibus, iratus es domine? aut in fluminibus furor tuus? In ſcripturis
crebro per flumina deſignantur peruerſi ac turbulenti, eorumq; vitia inſtar fluminum redun
Pſal.92 Iere.2. dantia. Sic enim habetur in Pſalmo: Eleuauerunt flumina fluctus ſuos. Et Ieremias regem at
que exercitum Chaldæorum nomine fluuij exprimit. Iſtis fluminibus iraſcitur dominus. In
terdum autem per flumina deſignantur electi & docti, aqua ſapientiæ pleni, & gratia copioſi,
Pſal.67 qui fluenta doctrinæ transfundunt in alios, & riuis ſalutaris ſcientiæ rigant corda eorum. Ta E
les etiam dicuntur fontes in Pſalmo: Iſtis non iraſcitur deus. Flumina quoque vocantur diui
Ioh 7. Pſalm.41. na chariſmata, iuxta illud Euangelicum: Qui credit in me, flumina de ventre eius fluent aquæ
viuæ. Et alibi: Fluminis impetus lætificat ciuitatem dei, aut in mari indignatio tua? i. ſecularis
vitæ hominibus, amaritudīe & fluctibus vitiorum repletis, iuſte indignaris, de quibus legitur:
Iſa.57 Impij quaſi mare feruens, quod quieſcere non poteſt. Qui aſcendes ſuper equos tuos. i. animas
ſanctas ſecundum Hieronymum, vel prędicatores nomen domini vndique circumferentes ac
prædicantes: ſuper quos deus aſcendit per virtutis & gratiæ ſuæ effectum, & quadrigę tuæ ſunt
ſaluatio, id eſt, Euangeliſtæ, vel etiam angeli ſancti, deum in ſe recipientes, portantes, atq; ad
Pſalm.67. Iſaiæ.66 homines deferentes, de quibus cantatur in Pſalmo: Curr⁹ dei decem milibus multiplex milia
lætantium, dominus in eis. De his equis & curribus dominus loquitur apud Iſaiam: Adducent
omnes fratres veſtros in equis & quadrigis, & lecticis, & in carrucis ad montem ſanctum me
um Ieruſalem. Per hos ergo currus operatur dominus aliorum ſalutem, ſicut ait Apoſtol⁹: Dei
cooperatores ſumus. Suſcitās ſuſcitabis arcum tuum. i. verbum tuum, ſeu ſacram ſcripturam,
cuius ignita eloquia te agente audientium penetrant corda & charitatis vulnere ſauciant, ita
vt dicant: Charitate vulneratus ſum. Et: Amore langueo. Vnde & Chriſtus de ſeipſo loqui
Cant.8 Cant.2 Iſaiæ.49. tur: Poſuit me dominus quaſi ſagittam electam. Hunc arcum ſuſcitat deus, dum prædicatori
bus & ſeruis ſuis electis infundit gratiam loquendi alijs fructuoſe ac feruide ſecundum quod
Ephe 6 orat apoſtolus: Vt detur mihi ſermo in apertiōe oris mei. Et in Iſaia legitur: Dominus dedit mi
Iſaiæ.10. hi linguam eruditam, vt ſciam ſuſtētare eum qui laſſus eſt verbo. Hoc autem o domine faciens F
do, ſuſcitabis, iuramenta tribubus quæ loquutus es. i. bona gratiæ quæ gentibus promiſiſti, eo
rū conuerſionē per prophetas pnunciando donabis. Deinde hæreditatē cœleſtē conferes eis vt p
miſiſti. Fluuios ſcindes terræ, id eſt, de ipſa eccleſia quoſdam ſeparabis, & mittes ad aliorum in
formationem per omnes terminos terræ. Sic enī miſit apoſtolos alioſq; diſcipulos, pdicatores,
ctores. Hinc in Actis legitur ſpiritus ſanctus dixiſſe: Segregate mihi Paulum & Barnabam
Actu 13. Iſa.50. Iſaiæ.50 Pſalm.67. in opus ad quod aſſumpſi eos. Et per Iſaiam dominus ait: Ponam in deſerto, id eſt, gentilitate
flumina. Et iterum: Omēs ſitientes, venite ad aquas. Iſti ſunt fluuij boni, de quibus cantamus:
In eccleſiis benedicite deo, domino de fontibus Iſrael. Viderunt te & doluerunt mōtes: hoc du
pliciter accipi poteſt. Primo, de ſuperbis atq; potentibus ſeculi ad fidem conuerſis: quia per fi
dem deum viderunt, atque de ſuis exceſſibus pœnitentiam dignam fecerunt. Secundo de infi
delibus ac tyrannis, qui mirabilia dei videntes doluerunt de promulgatione fidei Chriſtianæ
gurges aquarum tranſiit. i. iſtorum perſequutio contra fideles ceſſauit. Vel ſi eſt, cito finietur:
vic; ſimul cum vita pſenti (quæ breuis eſt) vel ante. Vel ſenſus eſt, quod documentorum riuuli,
ad alios deuenerunt. Dedit abyſſus vocem ſuam. i. corda quorundā inſtar pelagi inſcrutabilia
fide Chriſti recepta deum ſuper eius miſericordia laudauerūt, altitudo manus ſuas leuauit: q
& ſeculares principes ad fidem conuerſi manibus in cœlū eleuatis, deum precati ſunt, ſicut Ie
Thren.3 1.Timo.2 remias hortatur: Leuemus corda noſtra cum manibus in cœlos ad dominū. Itemq; Apl's: Vo
lo, inquit, viros orare in omni loco leuantes puras manus. Porro ſeculares principes perfidi,
manus

A manus ſuas contra eccleſiam extenderunt. Sol.i. Chriſtus ſol ſapientiæ atq; iuſtitiæ, de q̄ impij Sap.5.
aſſerunt: Sol intelligentiæ non eſt ortus nobis, & luna.i. virgo Chriſtifera, vel ipſa eccleſia, ſte
terunt in habitaculo ſuo.i. in eccleſiaſtica vnitate, vel in ipſo omnium rerum vltimo fine, in q̄
oīs ſanctoꝝ requieſcit intentio atq; affectio, quaſi in tabernaculo firmo, ſecundum quod Salo
mon dicit: Turris fortiſſima nomen dñi, ad ipſum currit iuſtus & exaltabitur. Vnde orat vir Prou. 18
ſanctus, Eſto mihi in deum protectorem & in locum munitum. Vel habitaculum iſtud eſt re pſalm. 70
gnum cœlorum, in quo ſtat eccleſia militans per ſpem & cordis amorem. Vbi nanq; theſaurꝰ Mat.6
ibi & cor. Et non minus (vt dicitur) eſt aīa vbi amat, q̄ vbi animat. Vel ſol & luna ſunt religioſi
& ſeculares fideles in eccleſia militante, fide & opere concorditer permanentes. Secundū tran
ſlationem Septuaginta ita habetur: Eleuatus eſt ſol, ſc; Chriſtus in ſua aſcenſione, & luna ſte
tit in ordine ſuo.i. eccleſia, præcipue primitiua, ordinate vixit & ſtabilis fuit ſecundū Chriſti
doctrinā, conſilia, & præcepta, mallens occidi q̄ ab ordine æquitatis recedere: in luce ſagittarū
tuarum.i. in veritate eloqorum diuinoꝝ vel prædicatorum fidelium, de qbus iam dictum eſt:
De quibus dñs apud Iſaiam ait: Mittam ex eis q ſaluati fuerint ad gentes in mare, in Aphricā, Iſaiæ.66.
& Lydiam, tenentes ſagittam in Italiam & Græciam, ad inſulas longe, & annunciabunt glo
riam meam gentibus, ibunt fideles de virtute in virtutem, de bono in melius, de via ad patriā
in ſplendore fulgurantia haſtę tuæ.i. ſpiritalium armoꝝ vel diuinaꝝ comminationum. Vnde Pſalm.83.
Septuaginta tranſtulerunt: In ſplendore coruſcationis armoꝝ tuoꝝ. Propter quod hortatur
Apoſt. Induite armaturam dei, vt poſſitis ſtare aduerſus inſidias diaboli. In fremitu.i. diſtri Ephe. 6
B ctiſſimo tuo iudicio conculcabis terrā, damnando terrenos, præſertim in die nouiſſimo: Egreſ pſalm.27.
ſus es in ſalutem populi tui. Dñs eñi fortitudo plebis ſuæ. Et ipſe dux noſter eſt & propugna 2.Para.13
tor, iuxta illud: In exercitu noſtro deus dux eſt. Et in pſalmo: Deduxiſti me, qa factus es ſpes Pſalm.60
mea in ſalutem cum Chriſto tuo.i. quolibet Chriſtiano electo, ſpiritaliter vncto. Percuſſiſti ca
put.i. principem prauum de domo impij.i. de rege impioꝝ ſubditoꝝ ipſius, priuando eū prin
cipatu, poteſtate ſeu vita, iuxta illud: Sedes ducum ſuperborum deſtruxit deus, & ſedere fecit Eccl.10
mites pro eis. Et illud: Diſperſit ſuperbos mente cordis ſui. Depoſuit potentes de ſede, & exalta Lu.1
uit humiles. Ipſe quippe transfert regna atq; conſtituit, denudaſti fundamētum vſq; ad col
lum.i. funditus deſtrues illos, ſcd̄m q̄d in lib. Sapien. legitur: Diſrumpet inflatos, & eos à funda
mentis ſuis commouebit, & vſq; ad ſupremum deſolabitur. Maledixiſti ſceptris eius.i. regno Sapi.4
& poteſtatibus impioꝝ. Oculi eñi dñi ſuper regnū peccans, vt conterat illud. Quibꝰ p aliū pro Amos.9.
phetam dicit: Ipſi regnauerūt & non ex me. Vel intelligendū eſt de aereis poteſtatibus & inuiſi Oſee.8.
bilibus hoſtibus, q veniūt vt turbo ad diſpergendū nos, ſecūdum q̄d ait Apoſt. Non eſt nobis Ephe.6
colluctatio aduerſus carnem & ſanguinem, ſed aduerſus principes & poteſtates, contra ſpūa
lia nequitiæ in cœleſtibus. Exultatio eorum ſicut eius q deuorat pauperem in abſcondito. In
uiſibiles etenī hoſtes de aiaꝝ noſtraꝝ ruina maxime gaudēt, quemadmodū ſcriptū eſt: Qui tri pſalm.12.
bulant me exultabūt ſi motus fuero, ideo orat vir ſanctus: Neq; irrideant me inimici mei. Scri pſalm.24.
ptum quoq; eſt: Dñe pater ne derelinquas me, & incidam in conſpectu aduerſarioꝝ meorum, Eccl.23
C & gaudeat inimicus meus. Nonne ergo miſerrimi ſunt, ſtulti ac cæci, q dęmonū inſpiratiōi cō
ſentiunt vitijs inhærendo, qui aliud nihil niſi æternam eoꝝ damnationem ac irriſionem exq
runt? Viam feciſti in mari equis tuis.i. electis tuis, de quibus iam dictum eſt: Qui aſcen
des ſuper equos tuos. Iſtis præparat deus viam in hoc ſeculo nequam, dando eis gratiam am
bulandi per arctam viam, quæ ducit ad vitam. Hæc via eſt diuinorum cuſtodia mandatorū,
& eoꝝ quæ iubet eccleſia: in luto aquaꝝ multarum.i. in carnali, mortali, immunda concupi
ſcentiarum piſcina, vel infra ſpurcitias vitiorum, ne in illis ambularent electi. Iuſtum eñi dedu Sap.10
xit dñs per vias rectas. Et Iſa ias: In manu (inquit) forti erudiuit me dominus, ne irem in via po Iſaiæ 8.
puli. Sed (vt legitur) via impiorum erit quaſi lubricum in tenebris: impellentur & corruent in Ierem.23
ea. Ideo gloriaſ S. Dauid in dño, & ait: Eduxit me de lacu miſeriæ & de luto fecis. Audiui & cō pſalm.39.
turbatus eſt venter meus, hoc iam ſupra ſatis expoſitum eſt, etiam in principio huius cantici.
Ingrediatur putredo in oſſibus meis, & ſubter me ſcateat.i. nunc oro à te pro peccatis meis pa
ternaliter caſtigari, & Chriſto pro me paſſo conformari, quemadmodum Ieremias depoſcit: Ierem.10.
Corripe me domine, veruntamen non in furore tuo, vt requieſcam, id eſt, à cunctis miſerijs li
berer in die tribulatiōis.i. in hora mortis atq; iudicij. Vt aſcendam ad populum accinctum no
ſtrum, id eſt de peregrinatione pertingam ad patriam, ad triumphantem eccleſiam, ad milites
illos victorioſiſſimos & beatos. Non enim ſunt cōdignæ paſſiōes huius temporis ad gloriā illā Roman.8
futuram. Hoc precor, quoniam inter homines viuere periculoſum mihi eſt. Ficus enim non
florebit, id eſt eccleſia, quantum ad plurimos, ſine virtutum decore manebit, etiam quidam
qui ex naturali diſpoſitione mites & dulces ſunt, qui bonitatē ſuæ indolis abutentes,
vitijs

vitijs implicantur, vanitatibuſq; falluntur, & non erit germen.i.fructus bonorum operum in
vineis.i. particularibus quibuſdam eccleſijs. Mentietur opus oliuæ.i.operatio eorum qui miſe D
ricordes videntur, non erit vere meritoria, quia non ex charitate, ſed vanitate procedens.
Mat.6 Hoc accidit multis, propter quod ait Saluator: Cum facis eleemoſynam, neſciat ſiniſtra tua qđ
faciat dextera tua, vt ſit eleemoſyna tua in abſcondito. Vel, Mentietur opus oliuæ, quoniã mul
ti volunt alijs miſereri atq; ſuccurrere, & proprijs non miſerent, neq; ſubueniunt aĩabus, quas
quotidie vitijs vulnerare non ceſſant, nec pœnitent, neq; emendant. Ideo in Eccleſiaſtico dici
Eccl.30 tur: Miſerere aĩæ tuæ placens deo. Et Chriſtus: Quid prodeſt homini ſi vniuerſum mundũ lu
Mat.16 cretur, aĩæ vero ſuæ detrimentum patiat? Charitas ergo & pietas à ſeipſis incipiant, & ſic deri
uentur ad alios. Deniq; ſicut in prophetis per ficum, vineam, & oliuam deſignatur multoties
ſynagoga, ita in nouo teſtamento per eadẽ deſignat̃ eccleſia. Vnde & iſta de ſynagoga poſſunt
intelligi, quæ præſertim poſt Chriſti aduentum ceſſauit florere, fructificare, cœpitq; tunc con
Mat.11 tra Chriſtũ mentiri, blaſphemare, & fallere. Nam & per ficum, cui Chriſtus antea maledixit,
ita φ aruit, figurabatur tunc ſynagoga infertilis. Abſcindetur de ouili pecus. Ouile eſt eccleſia,
de qua pecus abſcinditur, quando per negligẽtiam propriam vel paſtoris ſubditus peccat atq;
damnatur. Vnde omni prælato præcipit Salomon in Prouerbijs: Diligenter agnoſce vultum
Prou.27 pecoris tui, tuoſq; greges conſidera: & non erit armentum in præſepibus.i.multitudo creden
tium Chriſti paſcuis non veſcetur, ſpiritalia alimenta & eccleſiæ ſacramenta debite exquiren
do: ſed ſpiritalibus præponet temporalia atq; carnalia, ſicut (proh dolor) iam videmus. His
itaq; ſic pereuntibus, quilibet electus dicere poteſt: Ego autem in dño gaudebo, eius bonitatẽ E
& beneficia contemplando, eumq; in oĩbus diligendo ac venerando: & ponet pedes meos qua
ſi ceruorum, id eſt, expeditos charitatis affectus, ac feruida ſancti amoris deſideria mihi præſta
bit, quibus non ſolum ambulem, ſed inſuper curram viam mandatorum cœleſtium, hoſtibusque
Pſal.118 ſalutis meæ præualeã. Hoc cõuenit cuilibet idoneo pugnatori ac militi Chriſti, q cũ Pſalmiſta
pſalm.17. dicere poteſt deo: Qui perfecit pedes meos tanq̃ ceruorum. Cæterorũ moralitas ſeu myſticus
intellectus, euidens eſt ex præinductis. In ſolo igitur domino ſit amor, fortitudo, ſpes, & gau
dium noſtrum.

¶ Oratio ex cantico Abacuc.

INſinua dñe menti noſtræ maieſtatem verborum tuorum, anticipa nos mĩa tua priuſq̃ zelus iræ deſæuiat, vt mirabilia tua iudicia, effectus tuæ iuſtitiæ, ordinẽ creaturarum, gubernationẽ vniuerſi, miracula quæ à principio mũdi feciſti, dona grãrum, hoĩm diſpoſitionẽ, filij tui dignationẽ incarnationẽ & paſſionẽ conſiderantes atq; amantes, & in deo Ieſu nõ exultantes, propitiationem tuã cum pctõrum venia & ſempiterna gloria conſequamur. Per eundem.

COMMENTARIVS IN CANT. MOSI. Deuteron. 32. Cap.

¶ Argumentum authoris.

EXcellentia, ſententioſitas ac profunditas cantici huius innoteſcũt ex hoc, qđ in lib. Deute
Deut.31 ronomij diſſeruit dñs de cantico iſto dicẽs: Nunc itaq; ſcribite vobis canticũ iſtud, & doce
te illud filios Iſrael, vt memorit̃ teneant, & ore decantent, & ſit mihi canticũ iſtud pro teſtimo F
nio inter filios Iſrael. Cũq; inuenerint eos mala multa, reſpondebit eis canticũ iſtud pro teſti
monio qđ nulla delebit obliuio ex ore ſeminis tui. Itaq; S. Moſes de rebus ſublimibus locutu
rus, atq; ad ſuam doctrinã attentos nos facere volens, ita exorſus eſt.

¶ Expoſitio litalis cantici: Audite cœli quæ loquor.

Deut.32. AVdite cœli quæ loquor, audiat terra verba oris mei.] Simili mõ Iſaias in exordio li
bri ſermonũ ſuorum ac viſionum: Audite (inqt) cœli, & auribus percipe terra, qm̃ dñs
Iſaiæ.1, locutus eſt. Ieremias quoq;: Obſtupeſcite, ait, cœli ſuper hoc. Porro in lib. Deutero.
Ierem.2. Deut.31 Moſes dixit: Inuocabo contra eos cœlum & terram, idcirco φ ait: Audite cœli quæ
loquor, &c. eſt inuocatio cœli & terræ in teſtimoniũ contra iniq̃s, hoc eſt, aſſumptio cœli & ter
ræ in teſtes, ſeu ad teſtificandũ φ vera ſint iſta, & φ Moſes hæc ipſa prænunciauerit populo ſi
bi commiſſo, præauiſando, increpando, admonendo, inſtruendoq; eos: ſicq; ſuũ adimplens of
ficium, φ ſibi imputari non valeat ſubuerſio populi ac ruina. At vero apud Iſaiam & Ierem.
per cœlos qui ibi & hic ad audiendũ, teſtificandum, & obſtupeſcendum inuitantur (ſecũdum
Hieronymum, Haymonem, Bedam & alios) intelligũtur habitatores cœlorum, ciues cœli em
pyrei, & ſpecialiter angeli ſancti, qui in diuino iudicio teſtimonium pro bonis hominibus per
pſalm.49 hibebunt: imo & contra malos, iuxta quod ſcriptum eſt: Aduocabit cœlum deſurſum, & ter
ram diſcernere populum ſuũ. Per terram vero genus humanũ, præſertim electi homines intel
liguntur, qui coram deo ſeinuicem iuuant, & de cognitis ſibi teſtantur, ac in iudicio iudicabũt
cum CHRISTO per aſſeſſoriam dignitatem, & approbationem diuinæ ſententiæ.

Inſup

Inſuper non penitus eadem ex cauſa Moſes & phophetæ in teſtimonium vocant ac ſumunt
A cœlum & terram, id eſt, angelos & homines. Angeli nanq; inuitantur ad hoc, non vt informē
tur, aut quia indigeant hominū verba audire, vel teſtari pro eis: homines vero vt inſtruantur,
& quia neceſſe eſt eis verba prophetarum audire. Poſſunt quoq; per cœlum & terram ſecun
dum Gloſſam hiſtoriamq; Scholaſticam, intelligi cœleſtia corpora & elementa. Gloſſa etē
ait: In principio cantici Moſes maxima elementa in teſtimoniū vocat, vt ſi homines mandata
dei neglexerint, illorū teſtimonio cōuincant & puniant conuicti. Et magiſter in hiſtorijs in pſ Petrus
ſona Moſi loqtur: Quia in teſtimoniū huius rei deeſt mihi proteſtatio hoīm aut inutile eſſet, Com. hi
qa mortales ſunt, immortalia elementa in teſtimoniū inuoco. Circa quæ v̄ba quærit primo, ſto.li. Deu
qualiter corporibus cœleſtibus & elementis competit teſtimonium exhibere. Secūdo quomo ter.cap. 15
do cœlum dicatur elementum. Tertio quomodo cœlum & terra dicant immortalia elemēta.
Ad primum dicendū, φ cœlum & terra dicunt teſtimoniū dare hoībus, ſicut dicuntur deū be
nedicere ac laudare, non formaliter, ſed occaſionaliter ac materialiter. Nam ſicut conſideranti
bus ea, dant occaſionem & materiam laudandi benedicendiq; deū, ſic dant occaſionem teſtifi
candi q̄ inuiolabiliter vera ſint verba creatoris eorum, & q̄ impie agāt qui dei præceptis inobe
dientes exiſtunt. Rurſus p hoc teſtimonium phibent veritati contra iniquos, qa ſunt inſtrumē
ta diuinæ iuſtitiæ ad vlciſcendū pctā illorum. Quod faciendo, oſtendūt quàm vera ſint dei ver
ba, & q̄ iuſta eius mandata, & quàm enormia ſint hominum ſcelera. Hinc ſcriptū eſt in libro
B Sapientiæ: Armabit creaturam ad vltionē inimicorū, & pugnabit pro eo orbis terrarū contra Sapien. 5
inſenſatos. Et rurſus in eodē: Creatura tua tibi factori deſeruiens, excandeſcit in tormentum Sapien. 16
aduerſus iniuſtos, & lenior fit ad bñfaciendum pro his q in te confidunt. Sic dræmū dicitur ob
ſtupeſcere ſuper peruerſitatibus hominum, quoniam cōtemplantibus cœleſtia corpora ac ele Ierem. 2
menta, innoteſcit infinita creatoris maieſtas, ex qua conſideratione mox oritur admiratio ſa
pienti, φ homines audent tanti principis violare præcepta. Hinc ait Hieronymus: Cœlum vi
dens dei præcepta calcari inhorreſcit, & ſtuporē diſſimulare non poteſt. Ad ſecundū dicendū,
φ cœlū dr elementum, nomen elementi improprie & extenſe ſumendo, inquantū eſt ſimplex
corpus & principiū aliorū, cum qbus tñ compoſitionem non intrat. Ad tertium reſpondendū,
φ cœlum & terra dicuntur immortalia elementa, id eſt, incorruptibilia. Cœlum quippe, quā
tum ad ſuam ſubſtantiam, corrumpi non poteſt: terra vero (ſicut & cætera tria elementa) q̄
uis quo ad partes ſuas poſſit corrumpi, qa habet contrarium, non tñ q̄ ad ſe totam, iuxta illud
Eccleſiaſtis: Generatio præterit, & gñatio aduenit, terra vero in æternum ſtat. Verū (vt recitat Eccl. 1.
Auguſtinus) quidam cœlum & terram quaſi animata ad audiendū prouocari putant, ſecun
dum illud in pſalmo: Qui reſpicit terram, & facit eam tremere, cum hoc dei poteſtatis ſit, non Pſal. 103
eorum intelligentiæ. Amplius, quidam pertranſeuntes exponunt ſic: Audite cœli quæ loquor,
&c, ac ſi dicat, ſicut cœlum & terra ſunt ſtabiles res, ſic ſermones mei ſint firmi. Quæ expoſitio
alicuius apparentię eſſet, ſi textus haberet, fiant, vel ſint vt cœlum ſermones mei, & vt terra ver
ba oris mei. Veruntamen expoſitio & cōparatio iſta videt impropria, cū dicat Saluator: Cœ
C lum & terra tranſibunt, v̄ba aūt mea non tranſient. Præterea cantici huius materia eſt excellē
tia & bñficentia dei, exhortatio & increpatio populi, ingratitudo atq; puerſitas eius, & magno
rum introductio myſteriorū. Hinc Lira hic ſcribit: Hoc loco deſcribit exhortatio plebis ad pſe
uerandū in lege & diuinis præceptis. Sed contra hoc loqtur Rabbi Paulus: Canticū iſtud non Rab. Pau.
eſt exhortatoriū, ſe mere propheticū, nec in ipſo ponunt aliqua monitoria v̄ba. Quod nō cen
ſetur rite prolatū, cū exordiū huius cantici ſit exhortatoriū magis q̄ ꝓphetale, cū dr: Audite cœ
li quæ loquor, audiat terra, &c. Et infra: Memento dierū antiquorū. Nec eſt inconueniens eadē
verba eſſe exhortatoria atq; prophetica, vt cum dr apud Iſaiam: Deſcende, ſede in puluere filia Iſaiæ. 47.
Babylon. Et apud Zachariam: Exulta ſatis filia Sion, iubila filia Ieruſalem. Ecce rex tuus ve Zach. 9.
niet tibi iuſtus & ſaluator. Itē Rabbi Paulus ait: Ea quæ hic prędicunt, tpe Iſaiæ ad execu Rab. Pau.
tionem procedere inceperunt. Ad quod dico, φ ſtatim tpe Iudicum cœperunt impleri quæ in
2 iſto cantico prædicuntur de Iudæorum plagatione propter eorum facinora. ¶ [Concreſcat vt
pluuia doctrina mea] id eſt, quemadmodum pluuia augetur & creſcit in terra ex nubium reſo
lutione, ſic mea doctrina in cordibus audientium augmentetur, & inualeſcat ex ſupna infuſio
ne. Vel ſic: Concreſcat vt pluuia doctrina mea, hoc eſt, ſicut pluuia terram fœcundat, ſic mea
doctrina mentes audientium efficiat fructuoſas, quatenus ex ſemine verbi cœleſtis procedāt
in fructus virtutum, iuxta id Iſaiæ: Quomodo deſcendit imber de cœlo, & inebriat terram, & Iſaiæ. 55.
germinare eam facit, ſic erit verbum quod egredietur de ore meo. [fluat vt ros eloquium meū]
3 id eſt, ſermo meus fructoſe ac dulciter recipiatur, ſicut rorem ſuſcipit tellus. ¶ [Quaſi im
ber ſuper herbam, & quaſi ſtillæ ſuper gramina.] id eſt, ſicut imber ſeu humor pluuialis diffun
ditur

ditur ſuper herbas, & facit eas virere ac multiplicari, & ſicut ſtillicidia influunt graminib⁹ de- D
corem & vbertatem: ſic verba mea audientiũ aĩas ornent virtutibus boniſq; actib⁹ faciãt eas
florere. Et ſicut pluuia velociter funditur, & longe ac late ſe ſpargit: ſic prædicatio mea ab au-
dientium cordibus celeriter accipiatur, & de vno emanet in alium, & multis communicetur.
2. Theſ. 3 Vnde & Apoſtolus ait: Sermo dei currat & fructificet ſicut in vobis. Et Pſalmiſta: Velocit cur
Pſal. 143 rit ſermo eius. [quia nomen domini inuocabo]. i. deum exorabo vt dignetur aſſiſtere: ideo cõ-
fidenter opto & hortor verba mea ſic recipi ac taliter fructificare, quia omnipotens deus p gra-
tiam ſuam hoc põt conferre, & vt conferat oro. Conſequenter in laudẽ dei deuote prumpit, &
volens populi peruerſitatem ingratitudinemq; monſtrare, bonitatem, maieſtatem, ac magni-
ficentiam dei prætangit. ¶[Date magnificentiam deo noſtro.] Magnificentia dicitur quaſi 4
magnæ rei ſeu magnorum effectuum efficientia. i. vis effectiua rerum ſublimium. Itaq; date
Sapi. 12 magnificentiam deo noſtro. i. omnipotentiam omniſq; clari effectus efficientiam vero deo
Roman. 4 aſcribite. Subeſt etenim ei cum voluerit poſſe, qui vocat ea quæ non ſunt tanq̃ ſint, & omnia
Pſal. 134 quæcũq; voluit fecit in toto vniuerſo, à quo omne datum optimũ & donũ perfectum eſt. Ideo
Iacobi. 1 omne bonũ & qcqd præclarũ eſt, attribuendum eſt ei. [dei perfecta ſunt opera] Si perfecta ſunt
opera dei, cur & qualiter inuenitur imperfectio tanta in creaturis? Et reſpondendum, q vnũ-
quodq; in ſua ſpecie, & quantum ad ſuum ſubſtantiale perfectum eſt, qa ſpecies reꝝ conſiſtũt
in indiuiſibili, qa ſe hñt vt numeri, in quibus quæcunq; vnitatis additio ſiue ſubtractio variat
ſpeciem. Itaq; vnũquodq; habet q̃d ad ſuã ſpecificã requirit rationẽ, atq; eſſentialem perfectio- E
nem. In accidentalibus aũt oportet pficere. Rurſus dei perfecta ſunt opera, qa & ſi vnũquodq;
ſecundum ſe ſumptũ videat imperfectũ, omnia tñ ſimul accepta ſicut ſunt valde bona, ita &
valde præclara atq; perfecta, qa ſeinuicem iuuant, ornant, pficiunt, ſicut in Geneſi ſcriptũ eſt:
Gene. 1 Vidit deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona. Itemq;: Perfecti ſunt cœli & terra & oĩs
Gen. 2 ornatus eorum. Nam & ipſe pulcherrimus eorum ordo, grandis pfectio rerum eſt, & vniuerſa
venuſtat: quemadmodum in exercitu vnuſquiſq; per ſe quandam habet imbecillitatem forti-
tudinemq; minorem, ſed omnes ſimul ſunt valde fortes, atq; ex mutua condecenti coordina-
tione præcipuum ſortiuntur vigorem & miꝝ decorem. Hinc quoq; ſecundũ Philoſophum to-
tum vniuerſum comparat ad primum principiũ, ſicut exercitus ad regem ſeu principẽ. Et Pla-
to ait, q mundus incomparabili pulchritudine decorat. Et denuo: Optimi (inqt) ac pfecti opi-
ficis erat optima adducere, & opus pfectum producere. [& oẽs viæ eius iudicia.] Viæ dei quan-
doq; vocantur pfectiones & attributa ipſius in ſeipſo, per quas procedit in actum ad cauſandũ
pſalm. 24. In creaturis. Vnde fertur in pſalmo: Vniuerſæ viæ dñi mia & veritas. Et rurſus: Duo hæc audi
pſalm. 61. ui, qa poteſtas dei eſt, & tibi dñe mia. Itemq;: oĩa in ſapientia feciſti. Quod ſi quæratur, cum p-
Pſal. 103 fectio dei ſit ipſemet deus, pure ſimplex, & infinite pfectus, quomodo perfectio dei dicatur via,
cum deus ſit omnium vltimus finis, & via ſit mediũ quoddam ad finem? Reſpondet, q ſcdm
modum & ordinẽ nr̃æ apprehenſionis inter deũ agentẽ & eius effectum, potentia, ſapientia, mĩ-
ſericordia, iuſtitia & voluntas eius accipiuntur quaſi formalia quædam agendi principia, &
ita ſunt quaſi medium inter deum & creaturam. Hinc de eo ait Boethius: F
Boethius Principium, vector, dux, ſemita, terminus idem.
Hæ itaq; increatæ viæ, quæ realiter idem ſunt, ſicut & attributa perfectioneſq; dei, hæ inquã
viæ ſunt iudicia. i. iudiciales ſeu diſcretæ, quia in omnibus prudentiſſime ac ſapientiſſime agũt.
Præterea viæ dei ſunt eius præcepta, conſilia, documenta, quæ oĩa ſunt iudicia cenſura diſcre-
tionis ornata. Iudicium nanq; frequenter pro diſcretione accipitur. Vnde in primo ſuo aduẽ-
Iohan. 12. tu dixit Saluator: Nunc iudiciũ eſt mundi. Iteꝝ viæ dei ſunt operationes ac geſta, leges ac iura
Pſal. 144 ipſius, quæ oĩa iuſta ſunt & diſcreta, iuxta id pſalmi: Iuſtus dñs in oĩbus vijs ſuis. Vnde in Apo-
calypſi dicit: Magna & mirabilia ſunt opera tua dñe deus oĩpotens, iuſtæ & veræ ſunt viæ tuę
Apoc. 17 rex ſanctoꝝ. Et rurſus: Etiam dñe deus oĩpotens, iuſta & vera iudicia. Præterea quæri poteſt
Ibidem quõ omnes viæ dei ſint iuſtæ, & Iuſtus dñs in oĩbus vijs atq; iudicijs ſuis, cũ dictũ ſit: Vniuerſæ
Pſal 144 viæ domini mia & veritas, imo cum ſcriptum ſit in Canonica Iacobi: Superexaltat autem mi-
Iacobi. 2. ſericordia iudicium. Atq; in libro pſalmorũ: Miſerationes eius ſuper omnia opera eius. Dicen-
dum q deus in vita pñti tanq̃ in itinere & exilio ſpecialiter exhibet miſericordiam, in iudicio
vero tam particulari q̃ generali ſpecialiter ſuam monſtrabit iuſtitiam. Cum vero oẽs viæ dei
dicuntur iuſtæ, & iuſtus dñs in cunctis operibus ſuis, iuſtitia ſumit extenſe, pro condecentia
quadam, qua decet deum ſic agere ſicut agit. Nam & ipſe tam bonus, pius, amoroſus ac libera-
lis conſiſtit, vt deceat eum etiam indignis, ingratis ac impijs miſereri, & bona pro malis largi-
ri. ¶[Deus fidelis] quia verax in verbis, & promiſſa integre implens, fons totius fidelitatis &
fidei author, & omnia opera eius in fide. De quo Pſalmiſta: Fidelis dñs in omnibus vijs ſuis [&

abſq;

A abſq; vlla iniquitate]cum ipſe ſit bonitas pura &primum ens,menſura,cauſa,ac regula totius
virtutis,ſanctitatis ac æquitatis. Vnde in lib.Sapien.legitur:Cum ſis iuſtus,oĩa iuſte diſponis. Sapien.12
Virtus eñi tua iuſtitiæ initium eſt.In lib.Iob ꝗqꝫ Abſit à deo impietas,& ab oĩpotente iniqtas. Iob 34.
Ideo in euang.ait:An nõ licet mihi quod volo facere? quaſi dicat vtiq;. Siquidem eo ipſo quo Mat.20
placet deo quid,bonum & iuſtũ eſt. [iuſtus &rectus.] Forte quis inſtet dicens:Si iuſtus eſt de⁹,
cur potius vnũ prædeſtinauit,elegit,vocat & ſaluat ꝙ̃ alium? Cur frequenter deſerit iuſtos,per
mittens eos cadere ac perire,& allicit ſibi iniuſtos? Cur ſæpe conuertit peiores & deſerit melio
res? Cur vnũ ſic præuenit magis ꝙ̃ alium? intantum vt proteſtet: Miſerebor cui voluero,& cle Exo 33
mens ero in quem mihi placuerit.Deniq; iuſtus eſt q vnicuiq; reddit quod ei debetur.Deus ve
ro nulli eſt debitor.Et reſpondendũ ꝙ deo cõpetit nõ cõmutatiua,ſed diſtributiua iuſtitia,qa
vnicuiq; dat ꝗd meret,& vnicuiq; influit gratiæ dona ſcđm quod ſe diſponit.Dat etiã vnicuiq;
ſecundũ propriã virtutẽ,capacitatem ſeu dignitatẽ,nec pſonarum acceptor eſt. Rurſus deus dr̃ Mat.25
iuſtus,qa in oĩbus agit vt eum decet,& prout eius ſapientia dictat.Hinc Anſelmus loqtur deo: Mat.22 Roman.2
Cum punis malos iuſtũ eſt,qa illorum meritis congruit:& dum parcis malis iuſtum eſt,qa boni Gal.2
tatem tuam decet. Quamuis aũt abſolute loquendo ac proprie deus nõ ſit hoĩbus debitor,tñ Ephe.6. Col.3
quodammodo debitor iuſtis eſt,inquantum bñ agentibus remunerationem promiſit,& cum Act.10.
id facere decet,iuxta illud in li.Iob:Opus hoĩs reddet ei,& iuxta vias ſingulorum reſtituet.Hinc Iacob 2 Iob.34
Thomas in 1.parte,q.21.diſſeruit: Opus iuſtitiæ dei ſemper præſupponit opus miæ,& in eo
B fundatur,qm̃ qcqd virtutis aut meriti,qcqd boni aut debiti reperit in creaturis,ex diuina pie
tate originalr̃ datum eſt,cuius dona ſunt merita noſtra[peccauerunt ei]i.ad irreuerentiã dei
mandata eius tranſgrediendo[nõ filij eius in ſordibus].i.praui filij Iſrael,q peccando à deo pa
tre degenerauerunt,& ipſum inhonorando demeruerunt appellari filij eius. Vnde per Mala Malach.1
chiam dñs loqtur:Filius honorat patrem ſuum.Si ergo pater ego ſum,vbi eſt honor meus? Et
quod dictum eſt in ſordibus,poteſt referri ad ỽbum hoc,peccauerunt,qa in immundiitijs,præ
ſertim in idololatrijs ſuis dñm offenderunt.In ſcripturis aũt tam idola,ꝙ̃ cultus eorum ſordes vo
cantur.Poteſt item referri ad id,non filij eius,qm̃ immunditia vitiorum eſt ratio,ob quã nõ ſunt
filij dei,præſertim vero p infidelitatẽ ſeu incredulitatẽ merent hoĩes non eſſe,nec dici filij dei,
cum ad Gal.dicat Apl's:Oẽs vos filij dei eſtis per fidem.Et apud Iohan habet:Quotqt aũt rece Gal 3
perunt eũ,dedit eis poteſtatẽ filios dei fieri.Porro Septuaginta tranſtulerũt,peccauerũt nõ ei filij Iohan.1
vituperabiles.Et hoc verum quantũ ad hoc ꝙ peccãdo nocuerũt ſibiipſis,nõ deo,iuxta ꝗd legitur ĩ
6 lib.Iob:Si peccaueris,qd deo nocebis:& ſi iuſte egeris,qd ei donabis? ¶[Gñatio praua]in effe Iob.35
ctu [atq; puerſa]in affectu.Praua ꝗq; in ſenſualitate,& puerſa in ſuperiori parte aiæ.Praua p
errorẽ ac perfidiam intellectus,puerſa per infectionẽ affectus.[hæccine].i.an hæc? quaſi dicat,
merito iſta non faceres.Hæccine inquam[reddis dño popule ſtulte & inſipiens?].i.tantas iniu
rias & offenſas deo rependis p bñficijs eius,&pro reuerentia quæ ei propter propriam ſuã ma
ieſtatem ac honorabilitatẽ debet,tu Iſraelitica gens ſtulta nõ cognoſcẽdo teipſam,nec bene vtẽ
7 do rebus creatis,atq; inſipiens male ſentiẽdo de creatore? ¶[Nunqd nõ ipſe eſt pater tuus?]Iam
C dictum eſt ꝙ impij nõ ſunt filij dei,ſed magis diaboli,qbus ait Saluator: Vos ex patre diabolo Iohan.8.
eſtis.Quõ ergo nunc dicitur eis:Nunqd non ipſe eſt pater tuus? Et reſpondendũ,ꝙ impij ſunt
filij dei iure creationis,non aũt gr̃a adoptionis,impij vero ad tps,& tñ electi ad vitam gloriæ
ſunt filij dei per prædeſtinationẽ æternã.Itaq; ipſe eſt pater tuus[q poſſedit te]per fidem &gra
tiam ꝙ̃diu ei ſeruiſti. Vel poſſedit te,iure ſui dominij vniuerſalis,qm̃ ipe eſt oim dñs,etiã iniquæ
de iure,& ſi non de facto:imo & de facto,ꝙ̃tũ ad hoc ꝙ ei reſiſtere nequeunt,& ſuam in eis dũ
vult volũtatem exercẽt.Vnde de Oolla & Ooliba per Ezechielem teſtat:Et habui eas.Vel,poſ Ezech.23.
ſedit te,conſeruando te in eſſe ꝙ̃diu ſubſiſtis,ſine cuius manutenentia nec ad momẽtum poſſes
ſubſiſtere.[& fecit & creauit te.]Fecit te,corpus formando:creauit,animam de nihilo producẽ
do.Vel fecit te,p cauſas ſecundas quantum ad corpus.Nam opus naturæ,& quicquid parẽtes
ad procreandum efficiunt,atq; cœleſtia corpora influunt,eſt principaliter opus dei. Quod S.
Iob inſinuans loqtur deo: Manus tuæ fecerunt me & plaſmauerunt me totum in circuitu.Nõ
ne ſicut lac mulſiſti me,& ſicut caſeum me coagulaſti? Et creauit te,qa nõ ſolum cõdidit aĩam, Iob.10.
ſed & in exordio mũdi ipſam materiã.At ỽo in his ỽbis ſcđ3 Gloſſam eſt ordo ꝓpoſterus.Pri
mo eñi deus creauit pducendo vt eſſet,ſcđo fecit formando,tertio poſſedit dominando.Verun
tamen corpus format anteꝙ̃ aĩa creetur. ¶[Memẽto dierum antiquorum].i.ea ꝙ̃ ab exordio mundi
cõtigerũt ad memoriã reuoca,præſertim qualiter ex antiquis.i.diu elapſis diebus deus miſericor
diſſime & gratioſiſſime egit cum ſctis patribus tuis Abrahã,Iſaac & Iacob,ex qbus cognoſcere
poteris quam vere ipſe ſit pater,creator,formator,poſſeſſorq; tuus.Sic & Pſalmogra.ait:Me Pſal 142
mor fui dierum antiquorum,meditatus ſum in omnibus operibus tuis.Et Iſaias ſanctus deo fa Iſaiæ.63.
tetur

retur: Et nunc dñe pater noſter es tu, nos vero lutum: & fictor noſter es tu, & opera manuum B
tuarum omnes nos. [cogita generationes ſingulas] quantum in ſcripturis redactæ ſunt, aut aliūs
Gen. 18 de tibi pateſcunt. Præſertim attende gñationes deſcendentes de Abraham, Iſaac, & Iacob, qua
liter deus elegit ipſum Iſaac & eius poſteritatē, magis q̃ Iſmaelem ac ſemen ipſius. Deinde quas
Gen. 26 liter vnum filiorum Iſaac, ſc; ipſum Iacob elegit, fratre eius relicto, & qualiter vniuerſos filios Ia
cob elegerit, & poſteritates eorum vſq; in præſens præ cęteris gentibus ſibi aſſumpſerit in popu
Deut. 10. lum peculiarem, ſicut in Deuterono. dicitur: Patribus tuis conglutinatus eſt dñs, & elegit eos,
amauitq; ſemen eorum poſt eos. Hæc memoriter reuoluendo, ſcies q̃ gratioſe ac munificēter dos
minus egerit cum patribus tuis tecumq;. ¶ [Interroga patrem tuum] & anteceſſores tuos fide
les, eorum ſcripta & geſta inueſtigando. [& annunciabit tibi] veritatem de his. Pater enim notā
Iſaiæ 38. Iob 12 faciet filijs veritatem, & in antiquis eſt ſapientia. Interroga quoq; [maiores tuos] puta docto
res legis, ſeniores plebis, ſacerdotes atq; prælatos, [& dicent tibi] q̃ pie & liberaliter dominus
egerit cum progenitoribus tuis, & tecum, quod etiam conſtat ex eo quod ſubditur: ¶ [Quando 10
Gen. 11 diuidebat altiſſimus gentes, quando ſeparabat filios Adam] quod poſt diluuium in cōſtructio
ne turris Babylonicæ contigit. Nam vſq; ad tempus illud poſteri Noe erant quaſi plebs vna,
vel non multum ab inuicē diuiſa habitatione atq; dominio. Sed in ipſa turris ædificatione lo
quelæ ſunt multiplicatæ, & qui eiuſdem loquelæ effecti ſunt, ſimul manſerunt, & gens vna fue
runt. Veruntamen ante turris inceptionem, diuiſæ erant poſteritates ac familiæ natæ ex trib9
Gen. 10 filijs Noe, quemadmodum in lib. Geneſeos ſcriptum eſt, quo inter cætera legitur: Hæ familiæ
Noe iuxta populos & nationes ſuas, & ab his diuiſæ ſunt gentes in terra poſt diluuium, imo ſe E
Iſidorus, Petrus Com. hiſto. li. Geneſ. cap. 37 cundum Iſidorum hiſtoriamq; Scholaſticam, ante turris inchoationem, ex tribus filijs Noe fue
runt natæ ſeptuagintaduæ gentes ſiue familiæ, vc; quindecim de Iaphet, triginta de Cham, vi
gintiſeptem de Sem. Attamen Auguſtinus 16. de Ciuitate dei, computat de Cham generatio
nes trigintaunam, & per conſequens in toto generationes ſeptuagintatres. Poſtea vero fatet
q; verius numerarentur ſeptuagintaduæ duntaxat. In ipſa aūt turris fabricatione, deus operā
tibus exiſtentibusq; ibidem, nouas indidit linguas. Quod qualiter factum ſit, difficile eſt intelli
gere ac docere, ſecundū quod 16. de Ciuitate dei aſſerit Auguſtinus: Per linguas diuiſæ ſunt ſi
cut placuit deo, qui hoc modo occultis nobiſq; incōprehēſibilibus fecit. Facta itaq; idiomatū
plurificatione, diuiſit altiſſimus ſeptuagintaduas gentes illas per diuerſa climata orbis, & ſepa
rauit filios Adæ natos per Noe & filios eius abinuicē, loquela, habitatiōe, dominio, quēadmo
Gen. 11 dum in Geneſi legitur: Inde diſperſit eos dñs ſuper faciem cunctarum regionum. ¶ [Conſtituit 18
terminos populorum iuxta numerum filiorum Iſrael.] Hoc in Gloſſa interlineari exponitur ſic: Tot
conſtituit dñs ſingulas gentes, quot erant ſingulæ perſonæ in populo Iſrael, vel quot ingreſſæ
ſunt Aegyptum. i. ſeptuaginta. Vnde & alij dicunt: Termini populorum ſeu populi diſtincti,
ſunt ſecundum ſeptuaginta linguas, iuxta numerum filiorum Iſrael, qui intrauerunt Aegyptū cum
Gen. 46 Iacob, qui erant ſeptuaginta iuxta illud Geneſeos: Omnes animæ domus Iacob, quæ ingreſſæ
ſunt Aegyptum, fuerunt ſeptuaginta. Atq; ſecundum hoc fuerunt ſeptuaginta populi diſtin
cti ſecundum diuerſas linguas. Itaq; conſtituit terminos populorum. i. præfata linguarum confu F
ſione ac multiplicatione diſtinxit Gentes, & eas numerauit, earumq; terminos. i. fines ſeu habita
tiones, aut certam quotam poſuit iuxta numerum filiorum Iſrael, qui cum Iacob introierunt Aegy
ptum. Verum huic expoſitioni aliqua obuiare videntur. Primum, quia (ſecundū Auguſtinū
16. de ciuitate dei) ex tribus filijs Noe, ſeptuagintaduæ gentes ac totidem linguæ per terras eſ
ſe cœperunt. Et addit: Quæ gentes creſcendo etiam inſulas impleuerunt, & auctus eſt nume
rus gentium multo amplius quàm linguarum. Nam & in Aphrica nouimus barbaras mul
tas nationes eſſe in vna lingua. Secundū, quia in Geneſi habetur: Cunctæ animæ quæ ingreſſæ
Gen. 46 ſunt cum Iacob in Aegyptum, & egreſſæ de fœmore eius, fuerunt ſexagintaſex. Tertium, quo
niam ſeptuaginta tranſtulerunt: Omnes animæ domus Iacob fuerunt ſeptuagintaquinque.
Quam tranſlationem reprehendi non poſſe, conſtat ex eo quod legitur in Actis, vbi Lucas euā
Act. 7 geliſta refert ſic verba beati protomartyris Stephani: Mittens Ioſeph, accerſiuit patrem ſuū in
animabus ſeptuagintaquinq;. Ad hæc poſſet quis dicere, q; ſcriptura non ſolet computare aut
exprimere minutias numerorum aut temporum. Porro dum ſeptuaginta animæ, ſeu perſonæ
domus Iacob dicuntur Aegyptum intraſſe, computantur & Ioſeph & filij eius. Nam Ioſeph il
luc intrauit, & duo filij eius ibi naſcendo, ingreſſi ſunt terram illam. Computatio demū Septua
ginta interpretum intelligenda eſt ſecūdum Hieronymū per prolepſim. i. anticipationem, ita
q; numerant etiam quinq; filios filiorum Ioſeph. Pręterea S. Gregorius antiqua vtens tranſla
tione: Statuit inquit numeros gentium iuxta numerum angelorum dei. Vbi ſcriptura videtur ſigni
ficare, miniſteria angelorum ordinata eſſe ſuper ſingulas gentes vel hoies, qbus hoies regant &
defen

defendantur. Superna enim ciuitas dei ex angelis & hominibus conſtat. Ad quam tanti cõſcē
A dunt hominum, quanti illic remanſerunt angelorum. Hæc Gregorius. Alij autem dixerũt q̃d
tot homines ſaluabuntur, quod angeli corruerunt: quod Anſelmus in libro. Cur deus homo,
reprobat ſatis. Homines quippe non ſunt facti ſolum ad reparandum ruinam angelicam: q̃a
etſi angeli non peccaſſent, nihilominus homines facti eſſent, quamuis forſitan non in numero
tanto. Fuerunt quoq; quidam dicentes, quod tot homines ſaluabunt, quod angeli corruerunt,
& vltra hoc, quod angeli ſtantes manſerunt. Vel ſecundum alios, quot angeli erãt in exordio
conditi: ſicq; de iſto non videtur certitudo haberi. Hinc Thomas in prima parte Summæ ſuæ
quæſtio 25. ait: Melius dicitur quod ſoli deo cognitus eſt numerus electorũ in ſuperna felicitate
locandus. Poſtremo ſecundum Magiſtrum in hiſtorijs, Hebræi ſic legunt: Conſtituit dñs ter-
minos populorum: ſed terminos filiorum Iſrael conſtituit iuxta numerum: quaſi dicatur: Iſra
12 elem tanquam charum dñs numerauit: alios tanquam viles, numero non diſtinxit. ¶ [Pars au
tem dñi populus eius]. i. electus & fidelis populus fuit pars dei: quod pro tempore illo accipit
de populo Iudæorum, quem deus ſibi aſſumpſit ac dedicauit, cæteris ad idololatriam corruen
tibus. Ideo ſubditur [Iacob funiculus hæreditatis eius]. i. Iſraelitica plebs orta ex Iacob, fuit hæ
reditaria portio dei, ſeu peculiaris & hæreditarius populus eius quantum ad electos plebis illi
usq; quo erant adoptiui filij dei. ¶ [Inuenit eum in terra deſerta] Deus populum iſtum in ſolitudi
13 ne viſitauit & repperit, non à caſu, ſed ab idololatris Aegyptijs ſegregauit: vt eum in eremo ſi Deut.7 Exod 19
bi arctius ac familiarius applicaret per legis donatiōem, ac alijs modis [in loco horroris & vaſ
B tæ ſolitudinis] Quoniã eremus illa inter Aegyptum & Chanaan ſita fuit ſolo aſpectu terribi-
lis atq; prægrandis: in qua erat dipſas & ſerpens flatu adurens. ¶ [Circunduxit eum]. i. populũ Deut.8.
14 Iſrael deus per varia deſerti loca, hinc inde deduxit [& docuit] populum illum per Moſen & a-
lios adiutores ipſius in regimine populi, & per inſpirationes angelicas, per proſpera quoq; &
aduerſa, & per ſupernaturales effectus [& cuſtodiuit quaſi pupillã oculi ſui]. i. deus Iſraeliticũ
populũ cũ ſpeciali diligẽtia cuſtodiuit, direxit, ꝓtexit. Nã & nubes eis contra ſolis æſtum ob- Exod.13
umbrauit, ducatumq; præbuit. Ab infidelium etiam impugnatione eripuit eos: ſicq; ſicut pu-
pilla oculi præ cæteris membris diligenter protegitur, ſic populum illum præ alijs dñs ſpecia
15 liter gubernauit, & à diuerſis præſeruauit periculis. ¶ [Sicut aquila prouocans ad volandũ pul
los ſuos, & ſuper eos volitans] Quemadmodum in gloſſa habetur, aq̃la videns pullos ſuos plu
meſcere, vertit eos ad ſolis ſplendorem, & eos nutrit quos videt ſolem irreuerberata acie intue
ri. Quos vero conſpicit viſum deflectere, quaſi degeneres deſerit. Cumq; pullos approbatos
plumeſcere viderit, excitat eos ad volandum, alis ſuis eos percutiendo: laſſos vero & deficien-
16 tes, alis ſuſtẽtat. ¶ [Expandit alas ſuas & aſſumpſit eos, atq; portauit in humeris ſuis] Quia dũ
cupit ſuos transferre pullos ad alium locũ, accipit ipſos ſuper humerum ſuum, & ſic defert eoſ-
dem quaſi non metuens à ſuperiori parte periculum, tanquam omnibus auibus altius volãs
ſed à parte inferiori ne iacula emittantur: contra quorum læſionem, exponit ſeipſam pro ſuo-
rum defenſione pullorum. itaq; quam diligenter & amoroſe ſe aquila habet ad ſuos pullos tã
diligenter & amoroſe, imo multo amplius, deus ſe habuit ad filios iſrael, admonens eos ad ſpi
C ritalem profectum, ad contemplationis volatum, & ſuper ipſos nubem ſuam extendens: talis q̃
q; ſuæ pietatis ac poteſtatis, ſuæ prouidentiæ & charitatis ipſos defendens, eos pie ac paterne
portauit, ſicut in libro Deuter. fertur: Portauit te dñs deus tuus, ſicut portare ſolet homo paruu Deut.1.
17 lum filiũ ſuũ. ¶ [Dñs ſolus dux eius fuit]. i. ſolus verus deus per angelũ ſuũ & nubẽ atq; per Mo
ſen & Aarõ, eduxit populũ Iſrael de Aegypto, & ꝑ eremũ duxit [& nõ erat cũ eo deus alienus] Exod.13
. i. ppl's iſte in via ſolitudinis alienos nõ coluit deos: q̃uis quidã ad modicũ tp̃s venerati ſint au Exod.32
reum vitulum. Hinc in libro Num. Balaham dixit: Non eſt idolũ in Iacob, nec augurium in Iſ Num.23
rael. dñs deus eius cũ eo eſt, & clangor victoriæ regis in illo eſt. Dñs deus eduxit eum de Aegy-
pto. Sed his obijci poteſt quod per Amos loquitur deus: Nunquid hoſtiam & ſacrificium obtu Amos.5
liſtis mihi in deſerto quadraginta annis domus Iſrael? Et portaſtis tabernaculum Moloch re-
gi veſtro, & imaginem idolorũ veſtrorum. Vnde & in Actis ſanctiſſimus martyrum primice- Actuu.7.
rius Stephanus ait: Conuertit autem deus & tradidit eos ſeruire militiæ cœli, ſicut ſcriptũ eſt
in libro prophetarum: Nunquid hoſtias aut victimas obtuliſtis mihi in deſerto? &c. Denique
ſanctus Hieronymus ſcribit ſuper prælegatum Amos prophetam: Ex hoc diſcimus loco, o- Amos.5.
mnes hoſtias & ſacrificia quæ in deſerto obtulit Iſrael, non deo obtuliſſe ſed Moloch regi ſuo,
id eſt Lucifero ſeu ſtellę matutinæ. Gloſſa quoq; ibidem ex verbis ſancti ait Hieronymi: Ex q̃ Exod.19
tempore factum eſt caput vituli aurei in deſerto, omnia quæ fecerunt aut obtulerunt filij Iſra
el, non deo ſed idolis feciſſe monſtrantur. Quod ſi leguntur poſtea deo aliqua obtuliſſe, non vo
luntate ſed metu offerebant pœnarum. Dominus autem non tam ea quæ offeruntur, quam of

 ferens

Amos.5. ferentium intuetur ac ſuſcipit voluntatem. Ad iſta ſuper Amos & ſuper Actus apoſtolorum
Actuu.7. reſpondi: ideo breuitati ſtudens, illuc mitto lectorem. ¶ [Conſtituit eum ſuper excelſam terrā] D
id eſt Iſraeliticam plebem deus collocauit in terra promiſſionis, quæ terra eſt pars Syriæ Palæ 18
ſtinæ. Eſt aūt terra illa montoſa altiorq; Aegypto ac circumiacentibus regnis: imo vt tangit
gloſſa, aliqui ferunt ibi eſſe verticem terræ quaſi vmbilicum. Nam & medium terræ ibi eſſe pu
tatur. Cumq; terra ad ſphæricam tendat rotunditatem, vt in tractatu de Sphæra docetur, ap-
paret quod ibi ſit vertex terræ. Veruntamen paradiſus terreſtris altior perhibetur [vt comede
ret fructus agrorum] id eſt, terræ naſcentia telluris illius vberrimæ. ¶ [Vt ſugeret mel de petra 19
oleumq; de ſaxo duriſſimo.] Iſtud ſecundum Gregorium ad literam ſtare non poteſt, quoni-
am populus ille nuſquam legitur mel ſuxiſſe de petra, aut oleum de firma petra vt habet tranſ
latio alia: & verum eſt quod (prout verba ſuperficietenus ſonant) nullum horum ad literam
ſit impletum. Nihilominus poteſt exponi ad literam ita, quod per verba hæc fertilitas ter-
ræ illius ſignificatur, vt ſit ſenſus: vt populus ille ſugeret, in terra promiſſionis mel de petra,
id eſt, de locis ſaxeis & petroſis cauernis acciperet mella & ederet: quia in locis talibus atq; in
1.Reg.14. arboribus inibi ſitis, mellificant apes. Hinc primo Regum libro legitur: Ingreſſus eſt populus
ſaltum, & apparuit fluens mel. Extenditq; Ionathan ſummitatem virgæ & intinxit in fauum
Iudic.14 mellis, & conuertit ad os ſuum. In libro quoq; Iudicum ſcriptum eſt: Examen apum in ore le-
onis erat, & fauus mellis. Oleum que de ſaxo duriſſimo, id eſt, de locis atque arboribus o-
liuarum quæ inter ſaxeas terras ibi naſcuntur. In vaſculis quoq; lapideis mel & oleum ſolent
ſeruari & inde ſumi: ſicq; de petra. i. vaſe lapideo mel ſuxerunt, & oleum de ſaxo duriſſimo. i. E
huiuſcemodi vaſculo ſolidiſſimo. Sumeret quoq;. ¶ [Butyrum de armento]. i. ex fructu & pin- 20
guedine lactis vaccarum pertinentium ad pecorum gregem [& lac de ouibus cum adipe agno
rum & arietum filiorum Baſan] Filij nanq; & habitatores regionis Baſan abundabant peco-
ribus, quia paſcualis extitit regio illa: & interfecto Og rege, filij Iſrael acquiſierunt oues, arie-
Num.13 tes, ac cætera terræ illius iumenta, ſicut ex diuerſis libri Numerorum capitulis innoteſcit. ¶ [Et 21
hircos cum medulla tritici] Nam in terra illa abundabant hœdi & capræ: ac triticum optimum
cuius medullam. i. delicatam purgatiſſimamq; farinam, filij Iſrael acceperunt, [& ſanguinem
vuæ biberent meraciſſimum] i. defecatiſſimum ſeu mūdiſſimum vinum ex botris preſſum, qd
ſanguis vocatur per ſimilitudinem q̄ habet cum ſanguine, præſertim loquēdo de rubeo vino
Vinum quoq; ſanguinem gignit bonum, & inſtar ſanguinis calefacit. ¶ [Incraſſatus eſt dilect9 22
& recalcitrauit] Hic Moſes de futuro per modum præteriti propter prophetiæ certitudinem lo
quens, populi abuſum ingratitudinemq; declarat. Incraſſatus eſt dilectus & recalcitrauit. i. po
pulus Iſrael à deo præ cæteris electus atque dilectus ſaltem quantum ad temporalia bona im-
pletus eſt beneficijs dei & opibus in terra promiſſionis, & inobediens ac rebellis factus eſt deo.
Terrena enim proſperitas, opulentia rerū, voluptas & honor fuit multis occaſio plurium vitio
rum, præſertim ſuperbiæ & inobedientiæ [incraſſatus] fertilitate terræ [impinguatus] ſuperflu
itate alimentorum [dilatatus] poſſeſſionibus ac ſobole. ¶ [Dereliquit deum factorē ſuum] per 23
inobedientiam, præſertim per idololatriam [& receſſit] per mentis auerſionem ac infidelitatē F
Ierem.3 [à deo ſalutari ſuo]. i. in quo ſolo vera eius ſalus conſiſtit, iuxta illud Ieremiæ. Vere in dn̄o deo
noſtro ſalus Iſrael. ¶ [Prouocauerunt eum in dijs alienis, & in abominationibus ad iracundiā 24
concitauerunt] id eſt, in idololatrijs & abominabilibus vitijs deum tam grauiter offenderunt,
quod ipſe inuariabilis deus omnia tranquilliſſime iudicans, ꝑ modum vehementer irati ſe ha-
Iere.4 buit, illos acerrime puniendo, cum ipſe improuocabilis perſeueret, ſicut per Ieremiā fatetur: Nun
1.Cor.10 quid me ad iracundiam prouocant? Nonne ſemetipſos in confuſione vultus ſui? ¶ [Immola- 25
uerunt dæmonijs & non deo] Hoc eſt quod ait Apoſtolus: Quæ immolant gentes dæmonijs
immolant. Nam etſi militiæ cœli, aut hominibus mortuis quos putant conſecratos in deos of
ferant hoſtias, dæmonibus offerunt eas, quibus id maxime placet, & inſtigant ad talia, atq; p
idola dant reſponſa [dijs quos ignorabant] Putant nanq; aliquid numinis ſeu diuinæ perfecti
onis diuino cultu condignum eſſe in dijs ſeu ſpiritibus reſponſa præſtantibus, cum tamen ita
non ſit, ſed eo ipſo quo exigunt ſacrificia ſibi offerri, probantur eſſe prauiſſimi ac diuini hono
ris ſacrilege cupidi, ſicut in lib. de fide & legibus Guilielmus Pariſien. probat diffuſe. ¶ [Noui re 26
centeſq; venerunt]. i. dij nouiter inſtituti. Gentiles enim frequenter deos nouos inſtituerunt
eos videlicet qui magnū atq; inſolitum aliquid perpetrauerūt, aut aliquid reipublicæ vtile rep
Actu.28 pererunt. Vnde vt legitur in Actis, cum Paulus viperam ſuæ manui appendentem excuſſiſſet
in ignē, nec læderetur, barbari dixerunt quod eſſet deus. Secundo quoq; Mach. libro filius An
2.Mac.11 tiochi, Patre (inqt) noſtro int̄ deos tranſlato [quos non coluerunt pr̄es eorum.] Quod intelligi
poteſt tā de bonis quā de malis ac ꝑfidis idololatrantium pr̄ibus Iudæorū. Nam boni patres
eorum

A eoꝝ prophetæ, patriarchæ & iuſti nullū coluerunt alienoꝝ deoꝝ. Mali vero patres coluerunt
aliquos deos: aliqui tamen patrum illorum non coluerunt omnes deos recentes quos eoꝝ po
27 ſteri adorauerunt. ❡[Deum qui te genuit] creando animam ac vim generatiuam dando patri
ac matri vt naſcereris, hūc tu [dereliquiſti, & oblitus es domini creatoris tui] quia opere oſtēdis
idololatriæ quod dereliquiſti deū, nec vis reminiſci eius per pœnitentiam & veram conuerſio
28 nē. ❡[Vidit dñs] qui ait per Amos prophetam: Cognoui ſcelera veſtra. Etenim oculi dñi mul Amos. 5
to lucidiores ſuper ſolem, circumſpicientes omnes vias hominum [& ad iracundiam]. i. diſtri Eccl. 23
ctam vltionem [concitatus eſt]. i. iuſte proceſſit [quia prouocauerunt eum] iuxta ſenſum indu
ctum [filij ſui ac filiæ]. i. impij vtriuſq; ſexus qui ſunt filij dei ac filiæ ratione creationis, nō ra
29 tione adoptionis, vt dictum eſt plenius. ❡[Et ait, abſcōdam faciem meam ab eis]. i. gratioſam
præſentiam, opē, cognitionē meā ſubtrahā eis propter eorum demerita. Vnde & Cain dixit ad
dñm: Eijcis me hodie à facie terræ, & à facie tua abſcondar. Iſaiæ quoq; 59. aſſeritur: Peccata ve Gen. 4
ſtra abſconderunt faciem dei à vobis [& conſiderabo nouiſſima eorum] i. quid finaliter eis eue
niet aſpiciam & alijs indicabo, & quando de carne exierint, eos mox iudicabo: propter quod
in libro Prouerb. teſtatur: Subſannabo cum vobis quod timebatis euenerit. Cum irruerit re
pentina calamitas. Cui Ierem. clamat: Dñe cuius oculi aperti ſunt ſuper omnes vias Adam, vt
30 reddas vnicuiq; ſecundum omnes vias ſuas. ❡[Gnatio enim puerſa eſt]. i. ingrata & improba
31 [& infideles filij] qui patri ſpirituum non obtemperant. ❡[Ipſi me prouocauerunt in eo qui nō
erat deus]. i. in falſorum cultu deorum [& irritauerunt in vanitatibus ſuis]. i. idololatrijs & a Ierem. 23
B lijs actibus vitioſis quæ non ſunt referibiles ad vltimum finem ac veram ſalutem, idcirco ſunt
32 vani & ſtulti ſicut vana eſt medicina, quæ conferre non poteſt ſanitatem. ❡[Et ego prouocabo
eos in eo qui non eſt populus]. i. tam ſuperſtitioſis vilibusq; hominibus eos ſubdam ad ſerui
endum, quod vehementiſſime turbabuntur qui hoies ob ſuam irrationabilitatē indigni erunt
populus nuncupari [& in gente ſtulta] quæ ſcilicet idolorum portenta veneratur [irritabo il
los] quia illorum ſeruituti eos ſubijciam, ſicq; pœna correſpondebit culpæ. Qm̄ ſicut mihi per
idololatriā & alia vitia prætulerunt creaturas viliſſimas, ſic eis præficiam indigniſſimas natio
nes. Circa hæc Rabbi Paulus ait, quod Iudæi maxime receſſerunt à deo in duobus, videlicet i Rab. Pau.
dola venerando & falſa ſuperſtitioſaq; documenta fingendo, per quæ diuina infregerunt præ
cepta, quemadmodū apud Mat. eis dicit ſaluator: Irritum feciſtis mandatū dei propter tradi Mat. 15
tionem veſtram. Et pro his duobus duplicem eis prænunciat dñs pœnam correſpondentem.
Quia pro eo quod deo vero relicto venerati ſunt idola, proteſtatur quod eos relinquet: & gen
tiles qui erant non populus aſſumet ſibi in populum. Pro ſecundo dicit eos irritandos à gēte
ſtulta, videlicet à paganis. Hinc ait & gloſſa: Sicut irritauerūt me multitudinem falſorum deoꝝ
colendo, & me reprobando, ſic irritabo eos multitudinem gentium aſſumendo, & ipſos repro
bando. Hanc ſcripturam allegat Apoſtolus ſecundum aliam tranſlationem ad Romanos di Roma. 10
cens: Primus Moſes dicit: Ego ad æmulationē vos adducā in non gentem, in gentem inſipiē
tem, in iram vos mittam. ❡[Ignis ſuccenſus eſt in furore meo]. i. dictante rigore iuſtitiæ meæ
33 accendetur ignis in eos, quod à Chaldæis aliqualiter eſt impletum. qui templum & vrbem Ie
C ruſalem combuſſerunt. Deinde Romani ſub Tito eadem & maiora ipſis Iudæis intulerūt ſup
plicia [& ardebit vſq; ad inferni nouiſſima]. i. de præſenti ſupplicio pertrahet eos in ſuis impie 4. Reg. 25
tatibus perſeuerantes vſq; ad tartaros. Quorundam etenim pœna nunc incipit, deinde in in
ferno æternaliter durat, quoniam temporali flagello non emēdantur. De quibus apd̄ Iere. ait Iere. 5
ſermo diuin⁹: Indurauerūt facies ſuas ſupra petrā, noluerūt reuerti. Itēq;: Percuſſiſti eos & nō Ibidem
doluerūt, renuerunt accipere diſciplinam. Non tamē iudicat dominus bis in idipſum, quia vt Nahu. 1
ait Gregorius: Vnū ſupplicium eſt, quod temporaliter incipit, & in æternis ſupplicijs conſum
matur. ❡[Deuorabitq; terram cum germine ſuo, & montium fundamenta comburet] Hoc
34 non videtur proprie poſſe intelligi de incendio Chaldæorum aut Romanorum inflicto Iudæ
is quo templa eorum, vrbes & habitacula ſunt incenſa, niſi forte per modum hyperbolicæ lo
cutionis ſumatur. Veruntamen hoſtes ſolent blada & fructus terræ incendere, aut alio mo
do deſtruere, ſicq; fundamēta. i. inferiores partes montium fructiferorum dicuntur comburi
. i. incendio alterari. Hinc in Iohele habetur: Ignis comedit ſpecioſa deſerti, & flamma ſuccen
dit omnia ligna regiōis. Præterea quid exponūt iſtud de igne conflagrationis, qui præcedet Iohel. 1
finale iudicium quo igne aer, aqua & terra purgabūtur, qui ignis, vniuerſa terræ naſcētia prot
ſus cōſumet, & vſq; ad completiōem iudicij perdurabit, ac data ſentētia inuoluet damnatos,
atq; cum ipſis deſcēdet i tartaꝝ. Vñ. lxx. trāſtulerūt: Ignis exarſit ab ira mea, & ardebit vſq; ad
35 iferos, & deorſum: ❡[Cōgregabo ſuper eos mala]. i. copiam tormētorum eis iſfligam. Hic per
Ezechielem dñs proteſtat, quod quatuor iudicia ſua peſſima mittet i eos. i. quatuor genera tor Ezech. 6
Mm · 2 mētoꝝ

litiæ regis Babylonis dixit ad Ieremiam: Dominus deus tuus loquutus eſt malum hoc ſuper lo
A cum iſtum, quia peccaſtis domino. Hinc dicit gloſſa: Inimici noſtri ſunt iudices approbatores
Nam & qui idola colunt vnum deum eſſe intelligunt qui creauit cœlum & terram. Secundo
ſic inimici noſtri ſunt iudices, id eſt, aduerſarij Iudæorum facti ſunt iudices eorum, quia Chal
dæi, Romani & cæteri quibus deus ſubiecit Iudæos iniquos, iudicauerunt eoſdem, & vſq; nūc
iudicāt eos pro libitu ſuo ac puniunt. Deus nanq; exercet ſua iudicia interdum per homines
vitioſos, & fideles peccantes frequenter puniuit per infideles. Poteſt & tertio ſic exponi, q̄ præ
fati aduerſarij Iudæorum per mirabilia opera dei atq; per proprias pœnas, quas tandem iu
ſto iudicio receperunt, à vero deo cognouerunt & faſſi ſunt q̄nta ſit excellentia, ſanctitas, & iu
46 ſtitia dei Iſraelitarum. ¶ [De vinea Sodomorum vinea eorum, & de ſuburbanis Gomorrę]. i.
vinea Iudæorum eſt de numero vineæ Sodomitarum ac Gomorræorum. Per vineam nanq;
intelligitur plebs quæcunq;, præſertim bona & fructuoſa. Vnde de populo Iudæorum fertur psalm. 79
in pſalmo: Vineam de Aegypto tranſtuliſti. Et in Iſaia: Vinea domini exercituum domus Iſra Iſaiæ 5.
el eſt, Et in Oſee: Vitis frondoſa Iſrael. Itaque ſenſus eſt quod populus Iſrael aſſimilatus eſt So Oſee. 10.
domitis & Gomorræis in ſuis ſceleribus. Idcirco Iſaias: Audite (inquit) verbum domini prin Iſaiæ. 1
cipes Sodomorum, auribus percipite legem dei noſtri populus Gomorræ: imo per Ezechielē Ezech. 16
dominus loquutus eſt ſynagogæ: Sodoma dimidiū peccatorum tuorum non peccauit. Chrs
quoq; in euangelio conteſtatus eſt: Terræ Sodomorum remiſſius erit in die iudicij quam tibi. Matth. 10
47 ¶ [Vua eorum vua fellis] Per vuam intelligitur vitioſus Iudæorum affectus ſeu cogitatio pra
ua, quæ fuit in communitate & in particularibus eius perſonis. Vnde ſubiungitur, [& botrus
B amariſſimus] ſeu vt aliqui legunt, & botri amariſſimi. Itaq; interior illorum iniquitas felli com
paratur acerbiſſimoq; abſynthio, quia inuidia, ira, indignatione, impatientia, crudelitate pleni
48 fuerunt. ¶ [Fel draconum vinum eorum, & venenū aſpidum inſanabile] ſicut ex vua exprimit
vinum, ita ex impia cogitatione, & peruerſo affectu exterior prodit iniquitas, quæ nunc nomi
ne vini ſignificatur, quoniam male delectat atq; inebriat operātem: & felli draconum veneno
q; aſpidum aſſimilatur, quia tam eum qui peccat, quàm illos quos ſcandalizat, mortifere inſi
cit, & ad infernalem amaritudinem trahit. In præſenti quoq; grauiſſimis pœnis meretur puni
ri, & conſcientiæ parit remorſum. Hinc p Ierem. dominus ait: Ecce ego cibabo eos abſynthio, Ierem. 23
& potabo eos felle: & merito, quia apud Amos de talibus ſcriptum eſt. Conuertiſtis in amari Amos. 6.
tudinem iudicium, & fructum iuſtitiæ in abſynthium. Iſtud etiam in Iſaia dominus exprimēs. Iſa. 5
Expectaui inqt, vt vinea mea faceret vuas, fecit autem labruſcas. Cui & Ieremias increpatorie Iere. 2
49 dicit: Quomodo conuerſa es in prauum vinea aliena? ¶ [Nonne hæc condita ſunt apud me]. i.
præfata Iudæorum facinora certiſſime comprehenſa ſunt in ſcientia mea, & in ſanctuario ſa
pientiæ meæ contenta, vt in iudicio proferantur & debite puniantur? Vnde & ſanctus Iob lo Iob. 14.
quitur deo: Signaſti quaſi in ſacculo peccata mea [& ſignata in theſauris meis]. i. in opulentia
& plenitudine incomprehenſibiliq; ſecreto iuſtitiæ atq; potentiæ meæ, vt loco & tempore op
portuno à me præfixo pandantur ad vlciſcendū? Quaſi dicat: Quamuis diu differatur vindi
cta, non tamen excidunt à memoria mea. Hinc apud Ieremiam ſcriptum eſt: Aperuit domin9 Ierem. 50
C theſaurum ſuum, protulit vaſa iræ ſuæ. Vnde beatus Iob ait ad dominum: Licet hæc celes in Iob. 10
50 corde tuo, tamen ſcio quod vniuerſorum memineris. ¶ [Mea eſt vltio]. i. ad me tanquā ad pri
mum & ſummum omnium iudicem ptinet nullum peccatum relinquere impunitum, quia aut
p actus pœnitētiæ nunc punitur, aut poſtea ſine fine mulctabitur. Ideo ſcriptum eſt in lib. Iob Iob. 24
Deus inultum abire non patitur. Et Naum ait: Vlciſcens dominus & vlciſcens in hoſtes ſuos. Naum. 1.
De quo ait Pſalmiſta: Parauit in iudicio thronum ſuum, & ipſe iudicabit orbem terræ in æqui Pſal. 9
tate, & populos in iuſtitia, Hoc quippe requirit immenſitas diuinæ pfectionis, & infinita per
fectio diuinæ iuſtitiæ, vt malum culpæ ordinetur per bonum pœnæ, vt qui propriæ volun
tati immoderanter indulſit ſeu acquieuit peccando, in recompenſam iuſtitiæ aliquid volunta
ti propriæ contrarium patiatur [& ego retribuam eis] iuſtam pœnam pro culpa ipſorum, [in
tempore] præſtituto, dum ſcilicet pondus iniquitatis eorum fuerit adimpletum, ita quod plus
ab eis ſufferre noluerim. Hinc in libro Geneſeos ſcriptum eſt: Non dum completæ ſunt iniqui Gen. 15.
tates Amorræorum. Quaſi dicat: Illis completis protinus diſperibunt. Propterea à Ieremia Iu Ierem. 44.
dæis prauiſſimis dicitur: Non poterat vos dominus vltra portare propter malitiam ſtudiorū
51 veſtrorum [vt labatur pes eorum]. i. deſiderium eorum fruſtretur, ſecundum illud: Iter impio psalm. 1
rum peribit. Vel labatur pes eorum. i. ipſi in prælio corruant. ¶ [Iuxta eſt dies perditionis] i. ho
ra iuſtæ damnationis prauorum veniet cito, ideo dicitur à Sophonia: Iuxta eſt dies domini ma Sopho. 1
gnus, iuxta & velox nimis [& adeſſe feſtinant tempora] iuſtæ retributionis, quia indeſinenter Apoca. 22
celerrimeq; propinquāt. Ideo in Apocalypſi iudex teſtatur: Ecce venio cito, & merces mea me

8

A hoc per multas authoritates,inter quas ponit iſtã: non tamen iuxta hanc formam, ſed ſecundũ
Hebraicã veritatẽ,quæ habet: Lętamini gentes cum plebe eius. Eſt itaq; ſenſus:Laudate gẽtes
populũ eius .i. vos gentiles conuerſi ad Chriſtũ:laudate populũ eius,ſcilicet primitiuã eccleſiã
electiſſimam atq; ſanctiſſimam ex Iudaiſmo conuerſam,[quia ſanguinem ſeruorum ſuorum
vlciſcetur] In primitiua enim eccleſia ſerui Chriſti paſſim martyrizabant tam à tyrannis gen-
tilibus q̃ à Iudæis incredulis,quod vlctus eſt dñs. ¶[Et vindictam retribuet in hoſtes eorũ]pec-
cata atq; tyrannidem perſequutorum eccleſiæ,acriter vlciſcendo [& propitiens erit terræ po-
puli ſui.],id eſt,loco & plebi primitiuæ eccleſiæ.quia Iudæos incredulos per Romanos expulit
inde,& tandẽ totam Iudæã promiſſionisq; terrã ſubiecit ac contulit Chriſtianis. Porro Lyra
ſequẽs Rabbi Salomonẽ & alios quoſdam expoſuit ſic:Laudate gentes populum eius.i. vos gẽ
tiles laudate Iſraeliticum populum,qui fuit ſpecialis populus dei:quia ſanguinem ſeruorũ ſuo
rum,videlicet Iudæorum,inter quos fuerunt tunc ſpaliq boni,vlciſcetur in Chaldæos. Et pro
pitius erit terræ populi ſui,quia poſt Babylonicam captiuitatem fuerunt Iudæi ad terram ſuã
reducti. Hanc expoſitionem reprehendit Rabbi Paulus acrius quam oportet,tanquam mani
feſte deuiam à veritate,& inconſonam allegationi Apoſtoli.Nã vt aſſerit Auguſtinus & Tho-
mas allegat,eadem ſcriptura poteſt habere plures ſenſus literales. Deniq; quod ad literam di Exod.12 Iohan.19.
ctum eſt de agno paſchali,os illius non confringetis:ſanctus euangeliſta Ioha. allegat de Chri
ſto:Os,inquiens,non comminuetis ex eo.Hoc etenim ſcriptum eſt de agno paſchali in q̃tum
fuit figura Chriſti.Sic reductio Iudęorum à Babylonica captiuitate,& vltio ſanguinis bonorũ
B in hoſtes eorum Chaldæos:miſeratio quoq; terræ ipſorum fuerunt figurę conuerſionis electo
rum Iudæorum ad Chriſtum, & vltionis Chriſti fidelium Iudæorum in perſequutores ipſorũ
ac miſerationis factæ à deo primitiuæ eccleſiæ.

¶Expoſitio ſpiritalis eiuſdem Cantici. Audire cœli.

GLoſſa proteſtante,ſancti Moſi verba non ſunt ſimpliciter accipienda.Quia ſecundum hi
ſtoriam exprobrat Iſraelitis deo ingratis perfidiam: allegorice autem ſanctam docet ec-
cleſiam,atq; per tropologiam ad morum prouocat honeſtatem.In hiſtoria ergo ſeruanda eſt
veritas:in tropologia,vtilitas diſciplinę:in allegoria myſteriũ,vt ſic ad theoriã prouehamur cœ Deut.31.
leſtem.Notandum quoq; quod dr̃ in Deut. Loquutus eſt Moſes verba carminis &c. quatenus
qui ore deum laudat,opere ac moribus non contradicat,cum non ſit ſpecioſa laus in ore pecca Eccl.15.
toris. Porro Moſes allegorice Chriſtum deſignat: tropologice quemcunq; prȩlatum ſeu prȩdi
catorem. Chriſtus itaq; ſeu eius vicarius ait:Audite cœli q̃ loquor,audiat terra verba oris mei
Per cœlos intelliguntur homines ſpiritales,interni,contemplatiui,puri ac feruidi, quorum cõ Phil.3.
uerſatio eſt in cœlis.In quorum perſona Saluator dixit apoſtolis:Vobis datum eſt noſſe myſte Matt.13
rium regni dei.Per terram vero deſignantur inſipientes,animales & imperfecti. Vtriſq; domi
nus Ieſus proportionata in euangelio propoſuit documenta. Similiter Paulus apoſtolus:Sa- 1.Cor.2.
pientiam, inquiens, loquimur inter perfectos. Et rurſus: Non iudicaui me aliquid ſcire inter Ibidem
vos,niſi Ieſum Chr̃m & hunc crucifixũ: & quaſi paruulis in Chriſto lac dedi non ſolidum cibũ.
C Sic & vnuſquiſq; qui præeſt aut docet & prædicat,iuxta audientium capacitatẽ & indigentiã,
ſuos debet moderari ſermones, & vniuerſos ac ſingulos ſecundum quod capere queunt & in-
digent informare. Concreſcat in pluuiam doctrina mea. Prælatus & prædicator igne charita
tis ſuccenſus & zelo fraternæ ſalutis exæſtuans,non ob propriã commoditatẽ & laudẽ,ſed ad
dei honorẽ audientiũq; profectũ,ſuã cupit doctrinã reuerenter, diligenter & fructuoſe audiri:
ſicq; in auditoribus creſcat in pluuia,id eſt,pluuiæ aſſimiletur. Quoniam ſicut pluuia innume
ras habet guttas,ſiccã & areſactã terrã humectat & floridã facit, duram emollit atq; arabilẽ ef-
ficit,fructũ ex ea producit,fouet,abluit,& vſq; ad maturitatẽ pducit:ſic ſacra ſcriptura multas
in ſe ſententias cõtinet, animã deſolatã & infructuoſam conſolatione ſancta ac virtutũ flori-
tione pfundit,cordis aufert duritiã,& animã reddit docibilem. Parit quoq; in ea meritorios
actus,& nutrit eoſdẽ,lauat à culpa,& ad pfectionẽ deducit. fluat vt ros eloquiũ meũ:q: ſicut
ros à feruore refrigerat & cadit in nocte,ſic verba mea ab æſtu tentationũ & à concupiſcentia
rum calore eruant audientes,atq; in noctibus & aduerſitatibus,ignorantĳs & erroribus præ-
ſtent illuminationẽ & gratiæ vbertatẽ.Quaſi imber ſuper herbã,& quaſi ſtilla ſuper gramina,
id eſt,ſicut herbæ & gramina molles & teneræ ſunt ad pluuię ſuſceptionẽ,nec infructuoſe eam
ſuſcipiunt, ſic audientium corda flexibilia ſint ad bona , & ſine renitentia audiant verba ſctã: Eccl.5
Nec infructuoſe pertranſeant verba dei aures ipſorũ,cum ſcriptum ſit: Auris bona cum omni Iacob.1.
concupiſcentia audiet ſapiam. Iacobus quoque hortatur: Sit omnis homo velox ad audien- Ibidem
dum. Et rurſus: In manſuetudine ſuſcipite inſitum verbum , quia nomen domini inuoca- Iohan.4.
bo, id eſt,ex intimo cordis affectu rogabo: Spiritus enim eſt D E V S , & eos qui
adorant

Luc.18 adorant,in ſpiritu & veritate adorare oportet. Atq; vt ait ſaluator. Oportet ſemper orare & D
non deficere. Date magnificẽtiam deo noſtro.i.totis viribus ipſum honorare,& quicquid ma
gnificum eſt, ei deuota ac grata mente aſcribite, ne quis in ſeipſo ſtulte & inaniter glorieť, dei
perfecta ſunt opera:idcirco & nos conari debemus,vt ea q̃ ad ipſius honorem facimus, perfe-
cte agamus, hoc eſt humiliter & feruenter ſine admixtiõe peccati. Deus fidelis:ideo tutũ eſt ei
ſeruire,eo ꝙ neminem fallat,imo vltra condignũ remuneret,& abſq; vlla iniquitate,iuſtus &
Luc.1 rectus:idcirco debemus ei in ſanctitate & iuſtitia iugiter deſeruire,& omnem vanæ intentio-
nis ac vitij obliquitatem vitare. Generatio praua atq; peruerſa,hæccine reddis domino popu
le ſtulte & inſipiens? Iſtud dicendum & zelo iuſtitiæ improperãdũ eſt omni praue conſortio,
congregationibuſq; iniquis,& vniuerſis Chriſtianis ingratis, qui omni hora peccaro non eru
1.Iohan.4 beſcunt,nunc ſub euangelica lege,quando deus pater vnigenitum filiũ ſuũ miſit in mundum
Roma 8. Actu.2. & pro omnibus nobis tradidit illum, & ipſe vnicus dei filius tot & tanta pro noſtra fecit ac to-
lerauit ſalute,& ſpiritum ſanctum miſit in corda noſtra,ſeipſum quoq; quotidie pręſtat nobis
in ſacramento,& hucuſq; tam clementer & gratioſe egit nobiſcũ,cuius ſpecialia beneficia enu
merare non valemus.Quanto ergo impietas,quanta ingratitudo,quanta improbitas omniũ
hoꝝ eſſe immemorẽ,& pro tot bonis iniurias,tranſgreſſiones,offenſiones rependere? Nonne
tanto enormior eſt ingratitudo & præuaricatio noſtra,quanto maior eſt dei charitas,libera-
Mat.8 litas,pietas circa nos?Nũquid non ipſe eſt pater tuus, cui quotidie dicis, Pater noſter qui es in
cœlis? Cur igitur hoc dicendo non inflammaris eius amore, nec debito eũ veneraris honore,
neq; attendis quanta dignatio dei ſit,ꝙ à te pater vocari dignatur?Memento dieꝝ antiquoꝝ, E
.i.temporis primitiuæ eccleſiæ,quanta tunc fuerit deuotio,charitas,perfectio:imo & perſequu
tio atq; conſtantia & patientia Chriſtianorum,& patrum veſtigia ſequi coneris,& illoꝝ cõpa
ratione te ſumme ac ſemper humilies,cogita generationes ſingulas,puta iuſtoꝝ ac impioꝝ:&
qualiter impij æternaliter perierunt: iuſti vero pro breui labore perpetuã ſint conſequuti bea
tiſſimã requiẽ.Idcirco non afficiaris ad vana ac mala:ſed toto cordis affectu cohęre & īſiſte vir
tutibus.Interroga patrẽ tuũ.i.in oĩni ambiguitate ad ſapiẽtiores & ſuperiores habe recurſum
quære conſiliũ,informationẽ amplectere.Quando diuidebat altiſſimus gentes:tẽpore prædi-
cationis apoſtoloꝝ per totũ orbẽ deus potiſſime gentes diuiſit.i.inter electos & reprobos iudi-
cium diſcretionis exhibuit,electos gratioſe vocando,& reprobos iuſte derelinquendo:tuncq;
Pſal.44 conſtituit terminos populoꝝ iuxta numeꝝ filioꝝ Iſrael.i.ſecundũ numeꝝ apoſtoloꝝ quibus
orbẽ terraꝝ diuiſit ad pręedicandũ,cõſtituitq; eos principes ſuper omnẽ terrã, & vnicuiq; eoꝝ
quã conuertit ac rexit,deputauit eccleſiã.Erant autẽ apoſtoli filij Iſrael.i.Chriſti qui eſt verus
& perfectiſſimus Iſrael.i. vir videns deũ, quoniã ab incarnationis ſuæ exordio vidit deum per
ſpeciẽ.Pars autem dñi populus eius.Iam enim inter vniuerſas mundi nationes,ſoli Chriſtiani
Gal.5 Roma.9 ſunt populus dei:& non niſi pauci eoꝝ,puta ſoli iuſti ſeu prædeſtinati. Iacob ſuniculus hæredi
tatis eius.i. hi qui ſupplantant peccata habentes fidẽ quæ p dilectionem oparatur, vere ſunt pti-
nentes ad deum:de quibus loquitur Paulus:Si autem filij,& hæredes.Hæredes quidem dei,co
hæredes autem Chriſti.Inuenit eum in terra deſerta.i.populum Chriſtianum deus ex gentili-
Sap.14. tate olim relicta ſibi adduxit,in loco horroris & vaſtæ ſolitudinis, quia inter gentiles incredu- F
los fuit idololatriæ turpitudo,horror erroris,& via pditiõis latiſſima.Hic in lib.Sap. de idolo-
latris dr:Oĩa cõmixta ſunt,ſanguis,homicidiũ,furtũ,fictio,corruptio,infidelitas,turbatio,piu
riũ,tumultus,inordinatio mœchiæ & impudicitiæ. Infandoꝝ eñ idoloꝝ cultura,oĩs mali cau
Prou.16 ſa eſt,& initiũ & finis. Circũduxit eũ.i.p vias ſecuriores virtutũ duxit populũ Chrianũ ad eui-
tãdũ diuerticula vitioꝝ, atq; ad fugiẽdũ vias q̃ videnť hoi bonę,cũ tñ nouiſſima eaꝝ ducãt ad
mortẽ.Interdũ q̃q; ea q̃ vere ſunt bona,ſunt vel occultãda ad vitãdũ iactantiã,vel differẽda ad
tps,ad euitandũ ſcandalũ puſilloꝝ:aut qa rõnabilis cauſa reqrit alteri exercitio bono prius in
Matt.13 ſiſtere,& docuit,Euãgelicam legẽ dando. Sicut aquila puocãs ad volandum pullos ſuos. Huic
ſimile eſt q̃d i Euãgelio loquiť dñs:Ieruſalẽ,Ieruſalẽ,q̃ties volui cõgregare filios tuos,queãdmo
dũ gallina cõgregat pullos ſuos ſub alas, & noluiſti. Quod Chriſtus ad eccleſiã q̃q; effať. Quẽ-
admodũ eñ in veteri teſtamẽto diuerſis tporibus diuerſos miſit pphetas ad ſynagogã ad incre
pãdum, exhortandum,inflãmandũ & reformandum eãdem,ſic in nouo etiã teſtamẽto p tẽpo
rum interualla varios viros ſanctiſſimos ad corripiendũ,informandũ,renouandũ eccleſiã mi
Iohan. 13 ſit. Deniq; Chriſtus merito cõparatus eſt aquilæ:qa vt dr: aqla p̃ cęteris auibus ſuos diligit pul
los: & ne à ſerpẽtib. lędanť,ponit in nido ſuo amethyſtum. Sic Chrs vſq; ad finẽ dilexit ſuos,
& ſeipm dedit p eis,quibus & gratiam ſuam diſtribuit, ne à dæmonibus vulnerenť. Dominus
ſolus dux eius fuit. Conuerſa nanq; gentilitas,de cætero reſpuit ducatum deoꝝ. Conſtituit eũ
ſup excelſam terram.i. in militãti eccleſia,vt cõmederet fructus agroꝝ. Agri ſunt particulares
eccleſiæ,

A eccleſiæ, in quibus ſemẽ verbi cœleſtis pijcitur atq; fructificat. Agri q̃q; ſunt eccleſiaſtica ſacra‑
menta, & itẽ libri diuinæ ſcripturæ. Eccleſia vero cõtemplatione, gratia ac virtute ſublimis eſt:
& q collocat in ea, comedit fructus agroꝝ: qm̃ alioꝝ virtutes ac merita ei tanq̃ cõmembro per 1.Cor.10
charitatẽ cõmunicantur, ſacramentis reficitur, doctrinis ſcripturæ nutritur. Vt ſugeret mel de
petra. Secundũ apoſtolũ Chriſtus eſt petra lapiſq; angularis, de quo populus Chriſtianus mel
ſugit. i. ſpiritalem conſolationẽ & charitatis ſuauitatẽ ſortitur, oleũq; de ſaxo duriſſimo. i. vn‑ 2 Reg. 22
ctionẽ ſpũs ſ. de eodem dño ſaluatore. De quo 2. Regũ loqtur Dauid: Dñs petra mea. Et ipſemet Mat. 21
dñs: Super quẽ ceciderit lapis iſte, conteret eũ. Eſt eſdem ſaxum duriſſimũ non ob cordis duriti
am, ſed ob infrangibilem cordis conſtantiã: vnde & Ezechieli dñs dixit: Vt adamantẽ & ſilicẽ Ezech. 3
dedi te. Butyꝝ de armento. Per armentũ intelligitur congregatio quæuis deuota, de qua buty
rum ſugit qui ex conuerſatione illius ad charitatis viſceroſitatẽ accẽditur, & tanq̃ adipe & pin‑ Pſal. 62
guedine, copia supernoꝝ chariſmatũ adimpletur, & lac de ouibus. Oues ſunt boni & ſimplices
innocentes, de quibus lac ſugit qui illoꝝ orationibus, meritis & exemplis ad Chriſtianę ſimpli
citatis infantiã prouocat, & velut paruulus in Chriſto efficit: ita vt nocere ignoret, nec cogitet 1.Petr. 2
malũ. Vnde glorioſiſſimus princeps apoſtoloꝝ hortat: Sicut modo geniti infantes, rationabi‑
les, ſine dolo lac concupiſcite, cum adipe agnoꝝ & arietum filioꝝ Baſan. Agni ſunt ſubditi vir
tuoſi, arietes aũt prelati & duces gregis dñici. Agni q̃q; accipi poſſunt. lxx. Chriſti diſcipuli: ari
etes vero ſancti apoſtoli. Filioꝝ Baſan. i. duces gentiliũ conuerſoꝝ, de qbus adipem ſumit, qui
ex illoꝝ doctrina & conuerſatione, oratione ac merito, ad ſpiritalium incrementoꝝ exuberan

B tiam ſcandit ac peruenit. Et hircos cũ medulla tritici. Per hircos opera pniæ deſignant. Per me
dullam tritici, contemplationis ſuauitas. Hæc ab apoſtolis ſumimus: qm̃ ipſi docuerunt nos
primo peccata noſtra contritione, confeſſione, ſatisfactione delere: ſicq; paulatim ad verã ſa‑
piam cõtemplationiſq; puritatẽ pertingere: vt nutriamur in croceis, & panibus filiorum paſ‑
camur. Præterea medulla tritici, eſt euchariſtiæ ſacramentũ, & ſanguinẽ vuę biberent meraciſ
ſimum. i. ſanguinẽ ſaluatoris & gaudiũ ſpiritale: vigoroſum quoq; guſtũ virtutũ. Nẽpe qd bo‑
nũ dñi & qd pulchꝝ eius, niſi frumentũ electoꝝ, & vinũ germinans virgines? Incraſſatus eſt di Tren. 4
lectus & recalcitrauit. Sicut Iudæis opulentia facta eſt idololatrandi & aliorum occaſio vitioꝝ:
ſic plane contigit populo Chriſtiano, q in primitiua eccleſia q̃diu pauperes erant & in pſequu
tionibus poſiti, ſcti ac deuotiſſimi erant: perſequutione aũt ceſſante, libertatẽ, dñatione, diuiti Zach 2
aſq; ſortiti, & tpalibus incraſſati, ad multiplicia corruerunt pctã, & corruunt vſq; in pſens. Ali
qui q̃q; eccleſiaſticis ſacramentis & donis grę abundanter refecti, cũ ſpũ cœpiſſent, conſumma
ti ſunt carne, & gloriati inaniter corruerunt. Dereliquit deũ factorẽ ſuũ. Quicũq; mortalit pec
cat, deũ relinquit: qm̃ præfert ei bona creata, caduca, ſicq; p mentis auerſionẽ recedit ab eo. Pro‑
uocauerũt eũ in dijs alienis. Hoc agunt guloſi, laſciui, auari, ſupbi: qꝝ dij ſunt venter. veneꝰ, nũ
mus & honor. Nẽpe q̃d quis maxime q̃rit, amat & colit, hoc ſibi eſt deus, & in abominationi‑
bus ad iracũdiã concitauerũt. Hoc præcipue agunt hęretici, qui abominabiles fingunt errores Gala. 3
& abuſiones: ſchiſmatici quoq;, q eccleſiaſticã violãt vnitatẽ & oẽs q pertinaces ſunt in peccatis,
aut ſupioribus ſuis rebelles. Immolauerũt dæmonijs & non deo. Hoc agunt qui opa bona ex

C grãe, intuitu propriæ laudis aut commodi faciunt: & item qui in eccleſia offerũt, q̃ ecclã phibuit Phil. 3.
immolari. Noui recẽteſq; venerũt. Quaſi recentibus dijs miniſtrãt, q inſtar Athenienſiũ ad ali
ud nihil vacãt, niſi aut audire, aut diſcere aliqd noui: quales ſunt aliqui curioſi & garruli. Et e‑
go prouocabo eos, in eo qui non eſt populus. Sicut Iudæos prauiſſimos deus tradidit & ſuble‑
cit idololatris gentibus, ſic frequenter tradidit impios Chriſtianos manibus Saracenorum & Actuu. 17.
conſimilium nationum. Cõgregabo ſuper eos mala. i. in diuerſa vitia eos iuſto iudicio permit
tam corruere, & ſagittas meas complebo in eis. i. acriter eos caſtigabo: & niſi pœnituerint cõ‑
demnabo, ſecũdum illud in Oſee, Iuxta deſiderium meũ corripiam eos. Hinc S. Iob: Sagittę, in
quit domini in me: quaꝝ indignatio ebibit ſpm̃ meum. Conſumentur fame. i. ex ſpiritalis refe‑
ctionis defectu ſpiritaliter morientur, & deuorabũt eos aues morſu amariſſimo. Aues iſtę ſunt Oſee. 10.
dæmones ſupbiæ & ambitionis, de qbus in Euangelio legitur, Volucres cœli comederũt ſemẽ. Iob. 6
Hi etẽm ſupbos & ambitioſos amariſſime deuorant, dũ eos deſiderio aut amore tempalis ho‑
noris, plationis, & propriæ excellentiæ, priuãt omi eſca grę ac virtutũ, atq; ad ſempiťna trahũt Mat. 13.
ſupplicia. Dẽtes beſtiaꝝ. i. ſuggeſtiões crudeliũ dæmonũ, immittã in eos, pmittẽdo q̃d tentatio
nibus ſupentur, cũ furore trahentiũ ſup terrã atq; ſerpentiũ. Per reptilia & ſerpẽtes intelligẽdi
ſunt dæmones auaritiæ & calliditatis, q ad terrenoꝝ amorẽ vitioſum inſtigant, & blãdiunt vt
fallãt, à qbus iniq iuſto dei iudicio ſupplantãt. Foris vaſtabit eos gladius. i. ſi ab eccleſiaſtica vni
tate vel fide aut à myſtico Chriſti corpe p peccatum mortale receſſerint, gladio diabolicæ ten‑
tatio

tationis peribunt. &iorus pauoc.i.etiam ſi per fidẽ in eccleſia mãſeriot, inordinato metu & va- D
rijs paſſioĩbus aiæ affligentur. Et dixi, vbi nã ſunt? Nã ſubito defecerũt, pierunt ppter iniqtatẽ
Pſal. 72 ſuam. Sed ppter irã inimicorũ diſtuli, ſic piane oĩpotẽs deus frequenter pepcit impijs Chriſtia-
nis, nec eos à viſibilibus vel inuiſibilibus hoſtibus vinci permiſit: ſcdm qd ipſi mali Chriſtiãi p
meruerũt, ne hoſtes eorũ ſuperbirẽt dicẽtes: Manus noſtra excelſa &c. Gẽs abſq; cõſilio eſt & ſi-
ne prudẽtia. Hoc de oĩbus q in mortalibus iacẽt pctis dicendũ eſt & cõdolendũ: q dono ſapien-
tiæ carẽt & dono cõſilij ac vera prudẽtia, q ſolis virtuoſis ineſt hoĩbus. Qui vtinã ſaperẽt, ſpiri-
talia & diuina, & intelligerẽt, q piculoſe deiecti ſint, & q inſipienter ſe habeãt, ac nouiſſima puide-
Eccl. 7 rent. De qbus in eccleaſt. legitur: Memorare nouiſſima tua, & in ęternũ non peccabis. Quę ſunt
mors, iudiciũ, pœna inferni, beatitudo cœleſtis. Quõ perſequebatur vnus mille, & duo fugarẽt
decẽ milia. Iſtud de inuiſibilibus & viſibilib' Chrianorũ aduerſarijs accipi põtnã pp Chrianorũ
ſcelera frequenter contingit, quod multi eorum à paucis hoſtibus in exteriori inexteriorique
bello vincantur. Et hoc, quia deus eorum vendidit illos, ſicut expoſitum eſt. Quod & aduerſa-
rijs Chriſtianorum eſt cognitum: ita, quod ipſi ſunt iudices. Sub infidelium quoq; dñio mul-
ti habitãt Chriani. De vinea Sodomorũ vinea eorũ, &c. Hoc de eccleſia malignãtiũ Chrianorũ,
conuenticulis hæreticorũ & ſchiſmaticorũ cõgregationibus ialquorũ, exponendũ eſt proportio-
nabiliter, ſicut ſuperius expoſitum eſt de perfida ſynagoga. Iuxta eſt dies pditionis, de quo dici-
tur in libro Iob. Ad diẽ perditionis ſerual malus: & ad diẽ furoris ducetur. Quod ſi dies genera-
lis iudicij putatur multum diſtare, tamẽ de die particularis iudicij, quod in morte agitur ſingu-
lorũ, ambigi nequit quin prope ſit: præſertim cum dies noſtri ſint quaſi vmbra ſuper terram. E
Ideo ſcriptum eſt: Ecce iudex ante ianuam aſſiſtit. Iudicabit dominus populum ſuum, quoniã
malis Chriſtianis grauiora infliget ſupplicia: atq; vt ſacratiſſimus Petrus teſtatur, tempus eſt
vt incipiat iudicium à domo domini. Videbit quod infirmata ſit manus. i. poteſtatem malorũ
Chriſtianorũ oſtendet deus deficere: qm tanq̃ fœnum velociter areſcent, & clauſi quoq; defece-
runt, proh dolor iam videmus, quod religioſi vtriuſq; ſexus qui in clauſtris demorantur, atq;
ab omni ſeculari tumultu vitijſq; mundanis merito eſſent recluſi ac liberi, pro maxima parte
nunc defecerunt à vita vere regulari, ſpiritali, clauſtrali, reſiduiq; conſumpti ſunt. Horũ eñi exẽ-
plo plurimi ſcãdalizantur ac pereunt. Et dicent, veri religioſi, vbi ſunt dij eorum. i. vanitates,
carnalitates, opes, & cætera q deo ꝓtulerunt? Surgant & opitulentur vobis. Hinc & ipſi dicturi
ſunt: Quid profuit nobis ſuperbia, & diuitiarum iactantia quid contulit nobis? Tranſierũt oĩa
iſta tanquam vmbra. Ego occidam & ego viuere faciam. Bona & ſalutaris occiſio, dum deus
occidit in nobis aciem vitiorum, concupiſcentias carnis, & quicquid contra ſalutem inſurgit,
percutiam, qui quos amo, arguo & caſtigo. Inebriabo ſagittas meas ſanguine. i. reprobos
ſceleratos tam repente & acriter trucidabo, vt inſtrumenta meæ vindictæ videant inebria-
ta. i. abundanter repleta de morte occiſorum, & de captiuitate nudati inimicorum capitis. i. de
ipſis iniuſtis, qui dæmonum vinculis irretiti, & vitiorum iugo ſubiecti, caput mentis, videlicet
intellectum habent à ſapientia ſalutari nudatum, omniq; gratiarum munere deſtitutum. Lau-
date gentes populum eius. Qui enim vere Chriſtiani exiſtunt, à cunctis gentibus laudari ac ho-
norari merent. Religioſi quoq; & clerus ſynceriter ac debite conuerſantes, à ſecularibus ſunt F
laudandi: & quamuis hanc laudem non debeant affectare, tamen ſic viuere obligantur, vt ea
ſint digni, quemadmodum Apoſtolici chori Vertex digniſſimus: Obſecro inquit vos abſtine-
re à carnalibus deſiderijs, conuerſationem veſtram inter gentes habentes bonam: vt in eo qd
detrectant de vobis tanquam de malefactoribus, ex bonis operibus vos conſiderantes, glori-
ficent deum. Cætera huius cantici verba, ex præcedenti ſatis eluceſcunt literali expoſitione.

Oratio ex cantico Moſi præſcripto.

PVrgator ſcelorum pijſſime deus, peccantibus nobis tibi in ſordibus, non abſcõdas faciem
tuam à nobis iratus, occide in nobis vitia animæ male affectę & ab his reſuſcita nos à te p-
cuſſos, & ſana, atq; fac iugiter viuere in tua iuſtitia. Per. d.

COMMENTARIVS IN CANTICVM TRIVM PVERORVM. DANIEL. 3 Cap.

¶ Argumentum Dionyſij.

SEquenti cantico tres viri iſti, Sidrach, Miſach & Abdenago, oĩes creaturas per ordinem
prouocabant & inuitabant ad dei præconium: & ipſum laudabant & glorificabant bene-
dicebantq;, qui corpora eorum ſeruauit illæſa & corda fecit igne amoris flammantia. Quo e-
nim quis in dei amore plus ardet, eo intenſius ipſum ab vniuerſis laudari, amari ac honorari
deſiderat: propterea primo de doctrina Chriſtiana loquitur Auguſtinus: Quanto quis in amo-
re dei feruentior eſt, tantum agit quibus poteſt modis, vt deus à pluribus diligatur. Rurſuſq;,

A quo aliquis deum ſyncerius contemplatur, eo ſeipſum plus paruipendit atq; humiliat: ac per hoc laudem, qua ipſe deum laudat, inſufficientiorem exiſtimat: & ideo eum à cunctis magnifice laudari cupit, & vt valet idipſum procurat.

¶ Expoſitio cantici. Benedicite omnia opa dñi dño. Dñica die in laudibus.

BEnedicite omnia opera domini domino, laudate & ſuperexaltate eum in ſecula.] Circa hoc canticum ait Gloſſa, & ſunt verba Hieronymi: Omnis creatura nõ voce, ſed opere laudat deum: quia ex creaturis creator intelligitur: & in ſingulis operibus atq; effectibus, magnificentia dei monſtratur. Inſuper aduertendum, ꝙ ꝗuis hoc verum ſit de creatura irrationali ſeu nõ intellectuali, intellectuales tamẽ creaturæ, vocibus mentis & oris dominum benedicunt: Nam & angeli, quamuis in propria natura non niſi mentalibus verbis vtantur, in corporibus tamen aſſumptis verba ſenſibiliter proferunt. Dæmones quoq; aliquando (ꝗuis inuite) deum verbis extollunt, quemadmodum in Marco legitur: Spiritus immundi cũ Ieſum videbant, procidebant ei dicentes: Tu es filius dei. Hoc aũt cũctis commune eſt creaturis, ꝙ deũ benedicunt, laudant & ſupexaltant dupliciter: Primo materialiter, qm̃ ſunt materia laudis ſui creatoris inquantũ ſunt bonæ, & diuina in eis relucet perfectio, iuxta illud: Vidit deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona: Et illud Sapientię: A magnitudine ſpeciei creaturæ, poterit creator horum cognoſcibiliter videri. Quibus conſentiens Paulus fatetur: Inuiſibilia dei, per ea quæ facta ſunt conſpiciuntur: ſempiterna quoq; virtus eius & diuinitas. Secundo hoc faciunt per ſuas operationes naturales, in quarũ induſtria ſeu ordinato proceſſu, motu & ordine, diuina ſapientia non mediocriter cõmendatur: ſicut & in naturalibus eorum proprietatibus, viribus, plumis, pilis, coloribus & figuris. Poſtremo ꝙ ait: opera domini dño, dupliciter ſumitur. Primo de effectibus ſeu creaturis dei in natura productis: Sic enĩ oẽs creaturæ, etiam naturæ rerũ dicuntur opa dei, quemadmodum ait ſcriptura: Opera manuum tuarũ ſunt cœli. Et iterũ: Manus domini fecit hæc omnia. Secundo de operibus virtutũ, quæ efficit deus in bonis, iuxta illud Iſaiæ: Omnia opera noſtra operatus es in nobis. In quibus operibus nobis à deo collatis omnipotentia atq; clementia eius oſtenditur. Sic nanq; ait Pſalmiſta: Mirabilis deus in ſanctis ſuis. Et Apoſtolus: Gratias, inquit deo ſuper inenarrabili dono eius. Circa hæc oritur quæſtio: Benedicere enim videtur eſſe maioris, dicente Apoſtolo: Sine vlla cõtradictione quod minus eſt à maiore benedicitur. Quomodo creaturæ benedicere creatorem monentur? Et reſpondendum, ꝙ duplex eſt benedictio: puta conſecrationis aut perfectiuę collationis, de qua veritatẽ habet inſtãtia: Sic enim deus benedicit creaturis. Vnde Gregorius ait: Benedictio dei eſt collatio munerũ eius, & multiplicatio eorundem. Prælati quoq; tanꝗ medij inter deum & ſubditos aut ſubiecta, benedicunt eis hoc modo. Alia eſt bñdictio laudis ſeu gratiarũ actionis, de qua modo eſt mentio: quomõ Simeon iuſtus deum legitur benedixiſſe. Et David teſtatur: Bñdicam dñm in omĩ tpe. Laudate & ſuperexaltate eum in ſecula. Eiſdem modis laudant deum & ſuperexaltant quibus & benedicunt: aſſeritq; Albertus: Laudant quia virtus dei in ipſis monſtratur: ſuperexaltant, quia creator ſupeminere proprietatibus creaturæ monſtratur. Omnibus nempe rite conſiderantibus dant cauſam, præbent materiam, excitãt mentem ad creatoris præconia, atq; ad agnoſcendum ꝙ ipſe ſit vniuerſis ſine menſura ſublimior. Cauſa equidem in ſuo relucet affectu, & creatura eſt quaſi radius quidam ſui creatoris: Nam agens producit ſibi ſimile ſecundum philoſophos. Ideo in omni creato, bonitas, ſapientia & omnipotentia dei apparent. Quamuis autem laudare & benedicere accipi ſoleant pro eodem, qm̃ tamen in cantico iſto diſtincte exprimuntur, poteſt benedictio ad gratiarũ actionẽ referri, laus ad ſimplicẽ cõmẽdationẽ. Vel vnũ iſtorũ ad pręconiũ dei ſine cõparatione eius ad creaturas, aliud ad præconiũ eius per cõparationẽ ad eas: iuxta quẽ modũ laudat eũ ſanctus Dionyſius in libro de diuinis nominibus, vbi de dei tractat nominibus ſecundũ proceſſum influentiæ dei ad creaturas. Generali exhortatione præmiſſa, viri hi ad particularia deſcendunt creata: & quod dixerunt in ſumma, exequũtur per partes à ſuperioribus inchoantes, in quibus maior eſt ſimilitudo primi opificis, iuxta quod Plato fatetur: Fluens à primo bonitas, forma eſt in proximis, imago in diſtantibus, & velut obſcura reflectio in vltimis. Primo ergo inuitãt creaturam angelicam in rerũ ordinibus deo propinquiorem, prout vndecimo confeſſionum loqtur Auguſtinus: Duo feciſti o dñe, vnũ prope te, ſ. angelum: aliud prope nihil, puta materiã. Inuitant aũt angelicos ſpiritus, non ꝙ ipſi noſtra admonitione indigeant, aut à dei benedictiõe, laude & ſuperexaltatione vnꝗ deſiſtant, ſed verba hæc congratulando quia ſic faciunt magis ꝗ exhortando vt ſic faciant, rite ſunt exponenda. Sicut & illud: Laudate eum omnes angeli eius. Et: Benedicite dño angeli eius potentes virtute. Et: Lauda Ieruſalem dñm, ſi de cœleſti Ieruſalem explanetur. ¶ Benedicite angeli domini dño, benedicite cœli domino.] Angelus ſecundum magnum

Marc.1. Gen.1. Sap.13. Roma.1. Pſal.101 Deut.32 Iſa.26 Pſal.67 2.Cor.9 Hebræ.7 Luc.2 Pſalm.33

magnum Dionyſium,q̃doq; eſt nomen cœleſtis ſpiritus de infimo choro,interdum pro omni D
cœleſti ſpiritu ſumitur,ſicut nunc,propter quod ait Albertus: Omnes cœleſtes ſpiritus vocat
angelos,propter hoc quod ad minus per deſcenſum, & influentiam illuminationum mittun-
tur,quæ illuminationes à ſuperioribus ad medios,& à medijs ad inferiores deſcendunt: vnde
Hebræ. 1 dicit Apoſtolus:Nonne omnes adminiſtratorij ſpiritus ſunt? ¶[Benedicite aquę omnes quæ
ſuper cœlos ſunt domino]Hoc loco apertiſſime dicuntur aquę conſiſtere ſuper cœlos,& conſo
Gen. 1 nat illud Geneſis:Dixit quoq; deus:Fiat firmamẽtum in medio aquarum,& diuidat aquas ab
aquis.Et fecit deus firmamentum,diuiſitq; aquas quæ erant ſub firmamento ab his quæ erãt
Pſal. 148 ſuper firmamentum:vocauitq; deus firmamentum cœlum. Itemq; in Pſalmo: Laudate eum
cœli cœlorum,& aquæ quæ ſuper cœlos ſunt,laudent nomen dñi.Quæ licet prima facie videã
tur forſitan naturali rationi,& dictis philoſophorum contraria,tamen(vt ſcribit Auguſtinus
ſuper Geneſim)maior eſt ſcripturæ illius Geneſeos authoritas,quam omnis humani intellect⁹
perſpicacitas ſiue capacitas. Vnde & Thomas in prima parte,quæſtione.68.de iſta loquẽs ma
teria ait:Certiſſime ergo ſciamus eſſe aquas ſuper cœlos:ſed quæ vel quales aquę, non eſt adeo
certum.Origenes enim per aquas has intelligit ſpirituales ſubſtantias:ſed hoc non placet Ba-
ſilio.Sunt ergo ibi corporales aquæ,ſed quales,varie traditur.Si enim dicamus firmamentum
eſſe cœlum ſydereum,tunc illæ aquæ poſſunt dici illius naturæ cuius eſt hoc cœlum.Vnde qui
dicunt cœlum eſſe de natura elementorum,dicere poſſunt aquas illas eſſe elementares:Qui au-
tem aſſerunt cœlum eſſe ſpecialis naturæ,affirmant has aquas non eſſe elementares,ſed naturę
cœleſtis. Et ſic per aquas intelligitur nona ſphæra,quæ eſt ſine ſtellis, & dicitur aliquando ſy- E
dereum propter diaphonietatem,ſicut cœlum beatorum vocatur empyreum.i.igneum,prop-
ter ſplendorem.Qui aũt ponunt aq̃s elemẽtares ſuper cœlum,vt Beda,Caſſiodorus,& alij mul
ti,dicere poſſunt quod non ſint graues,ſed ſubtiles,nec fluidæ,ſed inſtar glaciei firmæ ac durę.
Vnde à quibuſdam cœlum cryſtallinum dicuntur.Et aliqui ponunt ibi aquas ad temperandũ
calorem cœleſtium corporum,quæ dicunt eſſe de natura ignis:& vt ait Auguſtinus,huius ex-
perimentum quidam ſumpſerunt,quod Saturnus eſt maxime frigidus ob vicinitatem ad aq̃s
illas. Deinde Albertus ſcribit hoc loco: Aq̃ iſtę quæ ſuper cœlos ſunt(vt dicit Auguſtinus) mi
nutiſſimis guttis ibi ſuſpenſæ ſunt: & quidam autumant inde rorem deſcendere. Vel forte me
Gen. 1. lius dicitur(ait Albertus)quod aquæ nomen eſt primum materiæ in Geneſi: Spiritus domini
ferebatur ſuper aquas: & ratione perſpicuitatis, ſunt in cœlo cryſtallino, ratione humiditatis
& fluiditatis,in cœlo inferiori,puta aereo. De iſta difficultate tractat Magiſter. 2. Sententiarũ,
& doctores multa ibi conſcribunt, Communius autem tenet quod per aquas has intelligatur
cœlum cryſtallinum,ſeu aqueum:ſcilicet nona ſphæra non propter naturam,ſed ſimilitudinẽ
aquæ in diaphoneitate:Moraliter vero per aquas quæ ſuper cœlos ſunt,quidam intelligũt per
ſpicuas ſeu illuminatas mentes ſanctorum,in quibus velut in ſpeculo reſplendẽt diuina.[bene
dicite omnes virtutes domini domino.]Per virtutes quidam intelligunt hic orbium motores
cœleſtium,qui à philoſophis intelligentiæ,à theologis angeli aſſeruntur:& vt Thomas in Sum
ma contra gentiles opinatur, ſunt de medio ordine mediæ Hierachiæ, puta de choro virtutũ F
Pſal. 148 idcirco nunc virtutes vocant:de quibus fertur in Pſalmo. Laudate eum omnes virtutes eius. Et
Pſal. 102 Benedicite domino omnes virtutes eius,miniſtri eius qui facitis voluntatẽ eius. Deniq; ſecun
dum diuinum Dionyſium: Sicut omnes ſupernæ mentes angeli,ita & virtutes vocantur pro-
pter vigorem,agilitatem,efficaciamq; agendi quicquid eis diuinitus commendatur ſiue præci
pitur.Itaq; locus iſte multipliciter poteſt exponi.Primo de angelicis mentibus, ſicut prætactũ
eſt. Secundo de viribus cauſatiuis cœleſtium corporum:quæ ſunt poteſtates cauſales per crea
tionem inſitæ cœleſtibus cunctis corporibus , per quas agunt & influunt in elementa & mix-
ta prout Ariſto. ait:Hõ generat hominem,& ſol.Sunt enim cœleſtia corpora per virtutes huiuſ
modi inſtrumentaliter cauſæ motuum , & alterationum , generationum & corruptionum in
inferioribus iſtis:vt etiam beatus Dionyſius ait.4.de diuinis nominibus,præſertim de ſole lo-
quens ibidem.Conſonatq; verbo philoſophi aſſerentis,quod acceſſus ſolis in obliquo circulo,
puta zodiaco eſt cauſa generationis & renouationis in inferioribus,ſeu terræ naſcentibus. Re-
ceſſus vero eius in circulo iſto, eſt cauſa corruptionis & areſactiõis illorum,ſicut ad oculum eſt
videre:vnde peripatetici poſuerunt quatuor cauſas vniuerſales,ſummas,primarias, quarum
altiſſima deus eſt.Secũda eſt intelligẽtia. Tertia aĩa nobilis. Cœleſtia etenĩ corpora aĩata dixe
runt,quorũ aĩas nobiles nuncupabant.Quarta eſt naturæ vis,ſeu virtus inſita cœleſtibus cor-
poribus. Hinc ait Albert. In orbibus cœlorũ virtutes ſunt mouentes,& inſtaurantes naturã,ſ.
inferiorũ p indiuiduorũ pcreationẽ,in quorũ ſucceſſione cõtinua ſpecies perpetuat,q̃s hic ad dei
laudẽ inducit. Tertio põt exponi de ṽtutibus imperialibus,quas ponit Damaſcenus, ab eis cœ-
los moueri affirmans.Quarto de omniũ naturaliũ , ſeu creatarũ rerũ ac ſpecierum naturalibus

viribus ſiue potentijs, per quas ad operationes ſibi connaturales ac debitas ſunt idoneæ: nul-
A lum enim naturalium propria caret operatione ſecundum Damaſcenum, alioquin fruſtra eſſet,
cum res non queat ſuum attingere finem, niſi per propriam actionem ſeu motum. Has virtu-
tes putauit Rabbi Moſes in ſcripturis angelos appellari, in quo tamen errauit, putans angeli-
cas mentes ſeu ſeparatas ſubſtantias non eſſe plures quàm ſunt orbes cœleſtes, prout Albertus &
4 Thomas ſuis locis de ipſo enarrant. ¶[Benedicite ſol & luna dño.] Hæc ſunt duo lumina-
ria cœli illuſtrantia terram, de quibus dicitur in Geneſi: Fecit deus duo magna luminaria. In
quorum, præſertim in ſolis diligenti conſideratione, diuina maieſtas mirabiliter conſpicitur
ac relucet. Nempe vt 4. de nominibus diuinis capit. loquitur Dionyſius: Sol iſte viſibilis euidens
eſt imago bonitatis diuinæ, quæ eſt ſol æternus & intellectualis, ſol ſapientiæ atque iuſtitiæ, imo
in magnitudine, velocitate, claritate, cauſalitate, influentia & efficientia ſolis, diuinæ poteſtatis
ac ſapientiæ eminentiam ſatis admirari non poſſumus. Et dicitur ſol quaſi ſolus omnibus lu-
cens, quia non ſolum luna, ſed cætera quoque aſtra ac planetæ, ſecundum plures philoſophos,
lumen ſortiuntur ab eo. Hinc & ſignifer ille ſanctus Franciſcus, conſiderando intuendoque fra-
trem Solem, non mediocriter delectabatur in creatore ſuperaltiſſimo. De hac re in Eccleſiaſti-
co legit: Species cœli in viſione gloriæ, ſol in aſpectu vas admirabile, opus excelſi, radios igne- Eccle. 43
os exufflans. Magnus dominus qui fecit illum, & in ſermonibus eius feſtinauit iter. Luna oſtē-
ſio temporis, & ſignū æui. Menſis ſecundum nomen eſt eius, creſcens mirabiliter in conſumma-
tionem. Vas caſtrorum in excelſis, in firmamento cœli reſplendensglorioſe. Spiritualiter autē
B ſol ſignificat intellectū veri & boni, ac rationis fulgorē ſuper cæteras vires ei ſubiectas, quæ il-
luminantur ab ea, ne ruant errantes in lubrico vitiorum. Luna deſignat inferiorem animæ
portionem, vt ab animæ ſuprema portione, directione virtuoſa perfuſam eique ſubditam. Et
quia electi horum hñt vtrunque, iccirco de eccleſia in Apocalypſi ſcribitur: Mulier amicta ſole, Apo. 12
& luna ſub pedibus eius. [benedicite ſtellæ cœli domino.] Magnificentiam enim ſui creatoris
multipliciter repræſentant ſua pulchritudine, motione, cauſalitate, pluralitate, ſitu, influxu, &
ordine. Paruæ equidem videntur, ſed minima maior aſſeritur tota terra, quoniam remotiſſi-
me diſtant à nobis. Propter quod ſcriptum eſt: Species cœli gloria ſtellarum, mundum illumi- Eccl. 43
nans in excelſis dñs. Stellæ aūt deſignāt virtuoſos, ſapientia præditos, qui verbo, exemplo, fa-
ma, ſeu moribus alijs lucent, qui ſunt velut lucerna lucens & ardens, quemadmodum ſcribit
Apoſt. Omnia facite ſine murmurationibus, vt ſitis ſine querela ſimplices filij dei in medio na- Phil. 2
tionis prauæ atque peruerſæ, inter quos lucetis ſicut luminaria mundi, verbum vitæ continētes.
Hinc apud Danielem ſcribitur: Qui erudiunt multos ad iuſtitiam fulgebunt quaſi ſtellæ in per- Dan. 12
5 petuas æternitates. ¶[Benedicite imber & ros dño] Iſtæ ſunt duæ impreſſiones in aere factæ, p-
utiles ad terræ naſcentium fœcundationem & vitæ humanæ conſeruationem, ex quarum dili-
genti conſideratione oritur nobis grandis materia gratiarum actiōis ac laudis diuinæ. Imber
quippe ſeu pluuia terram irrigat & fœcundat, iuxta illud Iſaiæ: Deſcendit imber de cœlo, & il- Iſaiæ. 55.
luc vltra non reuertitur, ſed inebriat terram & infundit eam, & germinare eam facit, & dat ſe-
C men ſerenti & fructum comedenti. In modo quoque deſcenſus pluuiæ, quo guttatim per cohæ-
rentiam riuuliformem, velut per ſubtiliſſimos aquæductos atque cānalia defluit ac deſcendit,
ſapientiam & bonitatem prouidentiæ dei ſatis mirari nequaquam valemus. Hinc apud Iob ſcri- Iob 12.
ptum eſt: Si continuerit aquas, oīa ſiccabuntur: ſi emiſerit eas, ſubuertent terram, vel ſi ſimul
cum impetu caderent. Ideo rurſus apud eundem habetur: Qui ligat aquas in nubibus, vt non Iob 26.
erumpant pariter deorſum. Et Pſalmiſta decantat: Qui operit cœlum nubibus, & parat terræ Pſal. 146
pluuiam. Inſuper ros, flores & germina dulci nutrit humore. Imber aūt doctrinam & prædica-
tionem, ros ſpiritus ſancti conſolationem & vnctionem deſignat, ſicut dñs per Iſaiam loquitur:
Mandabo nubibus meis vt non pluant ſuper eam Imbrem, & ibi ad literam ſermo eſt de ſyna- Iſaiæ. 5.
goga Iudæorum, ſecundum quod vinea dñi ſabaoth perhibetur [benedicite oēs ſpiritus dei dño] Spi-
ritus hic pro vento accipitur, qui à diuerſis terræ plagis procedit, atque ad terræ naſcētium pullu-
lationem hoīmque cōſolationem ac refrigerationem plurimum cōfert. De quo ſcdm vnā expo-
ſitionē accipitur illud Geneſeos: Spūs dñi ferebatur ſuper aquas, illudque euangelij: Spiritus vbi Gen. 1
vult ſpirat, & neſcis vnde veniat. Vnde ait Pſalmiſta: Qui producit ventos de theſauris ſuis. Iohan. 3 Pſal. 134.
Per ventum vero ſpiritus ſcti aſpiratio ac refrigeratio denotatur. Poſſet quoque per omnem ſpi-
6 ritum dei quælibet ſpiritalis & ſubtilis eſſentia inſinuari. ¶[Bñdicite ignis & æſtus dño] Si ſub-
tilitatem, actiuitatem & magnitudinem ignis elemētaris penſemus, dei excellētiam in eo per-
pendere quimus. Cætera enim terra ambit & cōtinet elementa. Eſtque elemētum magis formale
& actuoſum, imo vt Thomas ait, per ignem proprietates diuinorum conuenientiſſime expri-
muntur. Nam & deus ignis conſumens ab Apoſt. dr. Charitas quoque, imo & ſpūs ſanctus ob va-

Nn rias

rias cauſas ignis vocatur. Similiter à ſublimi Dionyſio, proprietates Seraphim à ſimilitudine D
ignis accipiuntur & deſcribuntur, quemadmodum ſuper angelicam hierarchiã Hugo & Lyco
nienſis exponunt. Quo demum aqua ſubtilior eſt terra & aer aqua, tantum ignis iſte aere eſt
ſubtilior. Vñ in ſua ſphæra nec viſibilis nec lucidus fertur. Aeſtus autem ſeu cauma eſt effectus
ignis, vel ſecundum Albertũ regia aeris proxima igni. Ignis quoq; q apud nos eſt compactus
atq; viſibilis, & æſtus cauſatus in aere prope nos, dant nobis materiã laudandi benedicendiq;
deum. Spiritaliter ignis eſt charitas, æſtus, ardor eſt charitatis. De quo ait Chriſtus: Ignem ve-
Lu 12 ni mittere in terram. Et diſcipuli duo dixerunt: Nonne cor noſtrum ardens erat in nobis de Ie
Lu. 24 ſu, cum loqueretur nobis in via. In Cant. canticorũ q̃q; de charitate habet: Lampades eius lam
Can. 8. pades ignis atq; flammarũ. Hic ignis diuinus ſpiritaliſq; æſtus, ſunt præclariſſima bona & præ
ſtantiſſima dei dona, quæ dum nobis collata ſenſerimus, æſtuantes præcordialiſſimas & item
humillimas deo ſuperpijſſimo grates referre debemus ac laudes. [bñdicite frigus & æſtas dño]
Frigus pro aere, vel ipſa temporis illius aſpera qualitate hic ſumitur. Temporum autem diſtin
ctio, in hyemem & æſtatem, autumnum & ver, annum, diem & noctem à motu cœleſtium, pre
ſertim ipſius ſolis cauſatur, ſecundum quod in Geneſi inducitur: Dixit deus: Fiãt luminaria in
Gene. 1 firmamento cœli, & diuidant diem & noctem, & ſint in ſigna, & tpa, & dies, & annos. Præte-
rea in ordinatiſſima temporũ & qualitatum eorũ diſtinctione ſapientia dei mirabiliter declara
tur, & humanæ vitæ ſapientiſſime prouidet, quemadmodũ in hymnis tangit Ambroſius dicẽs
Aeterne rerũ conditor, noctem diemq; qui regis, & temporũ das tpa vt alleues faſtidiũ. Et alibi
pſal. 103. Veſtiens diem decoro lumine, noctem ſoporis gratia, vñ cum Pſalmiſta dixiſſet: Fecit lunã in E
tempora, ſol cognouit occaſum ſuum, & cætera quæ ſequuntur admirãdo ſubiecit: Quàm ma
gnificata ſunt opa tua dñe, oĩa in ſapientia feciſti. Myſtice frigus eſt extinctio flammæ cõcupi
ſcentiarum ac vitiorũ. Aeſtas calor maturitaſq; virtutum, in quibus electi deum magnifice lau
dant, tam receſſum à malo, q̃ acceſſum ad bonum diuinæ pietati humiliter aſcribentes. ¶ Bñ- 7
dicite rores & pruina dño.] Ros eſt effectus temperati caloris, & frequentius fit in vere. Prui-
na effectus eſt frigoris, & fieri ſolet in autumno iuxta Philoſophum, quorũ primum deſignat pro
ſperitatem, aliud aduerſitatem, in qbus virtuoſi deo æqualiter regratiantur, imo qñq; amplius
in aduerſis, q non proſperis extolluntur, neq; aduerſis deijciuntur, armati armis iuſtitiæ à dex
tris & ſiniſtris. [benedicite gelu & frigus dño.] Gelu cauſatur à frigore, atq; à frigore venti ſeu
Eccl. 43 plagæ ſeptentrionalis fortiſſimũ oritur gelu, iuxta illud Eccleſiaſtici: Frigidus ventus Aquilo
pſal. 147. flauit, & gelauit cryſtallus ab aqua. Et in pſalmo: Ante faciem frigoris eius quis ſuſtinebit? Per
gelu & frigus mẽtis conſtrictio atq; duritia ex diſpenſatoria ſubtractione ſeu ſuſpenſione cõ-
ſolationis ac ſenſibilis deuotionis intelligi poteſt, in q̃ euentu benedicendus eſt deus, & patiẽtia
conſeruanda, orandũq; longanimiter pro refuſione doni ſubtracti, & interim in exterioribus
ac indignis renuat conſolari aĩa nr̃a. ¶ Bñdicite glacies & niues dño] quæ cauſant ex frigore, & 8
qdam per glaciem intelligi grandinẽ volunt. Niues aũt ſunt aquæ, quæ raræ ſeu tenues cõge-
latæ deſcendũt, in qbus ſapientia dei relucet, dicẽte Pſalmiſta: Qui dat niuem ſicut lanam. Et
pſal. 147. item: Ignis, grando, nix, glacies, ſpũs procellarũ, quæ faciũt verbum eius. Per hæc duo deſignãt F
pſal. 148 dei flagella qbus percutimur, in qbus deũ laudare debemus, dicentes ſinguli illud Iob: Peccaui
Iob 33. & vere deliqui, & vt eram dignus non recepi. [bñdicite noctes & dies dño.] Nox ab opacitate
terræ cauſatur, & tribulationem deſignat, dies proſperitatem. Quandoq; aũt nox veteris teſta
menti obſcuritatẽ vel vitiorũ caliginem, dies euangelicæ grãm veritatis vel mentis claritatẽ de
Roma. 13 ſignat, vt cum ait Apoſt. Nox præceſſit, dies aũt appropinquauit. ¶ Bñdicite lux & tenebræ 9
dño.] Secundum albertum, lux ſpargit vigiliam, tenebra refouet & continet ſpũm ne diſſolua
tur. In lucis aũt conſideratione, puritate, amœnitate, ſubitanea diffuſione, multiplici fœcundi-
tate ac vtilitate, ortu atq; occaſu diuina maieſtas ſublimiter innoteſcit, quemadmodũ i Eccle.
Eccl. 11 dñ: Dulce lumen & delectabile oculis videre ſolem. Per lucem etiam ſenſibilem, increata lux dei
multiformiter deſignat. Et myſtice lux eſt illuſtratio mentis, conſolatio & exhilaratio bona.
Tenebra vero defectuoſitas ſeu ignorantia cordis aut obſcuratio eius. Vñ ad innuendũ mira-
biles proprietates iſtorũ dñs ait ad beatũ Iob: Indica mihi ſi noſti i qua via habitat lux & tene-
Iob. 38. brarum qs locus ſit, vt ducas vnũquodq; ad terminos ſuos, & intelligas ſemitas eius. Si autem
obijciatur, cũ tenebra ſit ſola lucis priuatio, quõ ipſa ad bñdicẽdũ dñm inuitat? Et reſpondẽdũ
q opposita iuxta ſe poſita clarius eluceſcũt. Ideo i cæcitate, ſurditate, tenebris cæteriſq; priuati
uis poſitiua eis oppoſita euidentius agunt ad dei pconiũ. Rurſus i diſtĩctione tenebrarũ à luce
bñdicit ſapia dei oĩm ordinatrix. Sed & noĩe tñbrarũ aliqd poſitiuũ inſinuat, ſc; tps illud aut ef
fectus, q tunc magis accidere ſolet, ſeu vtilitas q̃ ex receſſu lucis diurnæ euenit hoi vt ſopore re-
ficiatur & cõqeſcat. Iterũ q̃ri põt quõ hõ ſenſatus ad hæc inanimata dirigat vbũ, aliq̃n ea quę
ſenſu

ſenſu carent, ratione ac vita? Et reſpondendum, ꝙ nõ ideo vt ipſa audiant atq; intelligãt, ſed
A vt ipſe q eã affat, ſeipſum & alios ad dei pconia inflammet, ſic quippe in pſalmis frequentiſſime
agitur [bñdicite fulgura & nubes dño] Fulgura ſunt incenſiones ſeu ignes q̃ micant in nubib⁹,
ſpiritaliterq; ſignificant miraculoꝝ coruſcationẽ vel terribilium cõminationẽ, de qbus dñs ad
Iob loqtur: Nunqd emittes fulgura, & ibunt, & reuertentia dicent tibi, aſſumus? Et in pſalmo: Iob 38
Illuxerunt coruſcationes tuæ orbi terræ, cõmota eſt & cõtremuit terra. Nubes vero ſunt aquę pſalm. 67
vaporabilit̃ eleuatę, q̃ iam condenſari incipiunt, & deſignant gratiaꝝ fluenta ac prędicatores,
imò & angelos, ſecundũ Diony. De nubibus aũt in lib. Iob multa dicunt ad comprobandũ ꝙ
in conſideratione earũ & operationũ, quas hñt pietas & prouidẽtia dei, egregie declarat. Itaq; Iob 37
in li. Iob de deo inducitur: Si voluerit extendere nubes quaſi tentorium ſuum, & fulgurare lu- Iob 36
mine ſuo deſuper. Cardines q̃q; maris operiet, per hæc enĩ iudicat populos, & dat eſcas multis
mortalibus. Et: Frumentũ deſiderat nubes, & nubes ſpargunt lumen ſuum, quæ luſtrant cun- Iob. 37
cta per circuitum, q̃cunq; eas voluntas gubernantis duxerit. Ad omne quod præceperit illis
ſuper faciem orbis terrarũ, ſiue in vna tribu, ſiue in terra ſua, ſiue in q̃cunq; loco miæ ſuæ iuſſe-
rit eas inueniri. Denuo: Nunqd noſti ſemitas nubium magnas & perfectas ſcientias? Prætterea ibidem
ſcire oportet, ꝙ niſi in conſideratione naturalium & meteorologicarum impreſſionũ conſide-
rabilis eſſet perfectio, ꝓuidentia, & maieſtas dei viuentis, nequaq̃ ſcriptura hoc loco & in pſal-
mis ac libris prophetarum tam frequenter horũ faceret mentionem. Itaq; dum præmemora-
B ta & ſubſcripta creata ad dei præconia inuitamus, noſipſos ad eius laudes efficaciter inflãme-
mus, atq; rerum iſtarũ naturas & proprietates, curſum, actũ, ordinemq; pẽſantes ex oĩbus his
ad dei ſupergloriosiſſimi contemplationem, laudẽ, admirationem, & amorẽ feruentẽ iugiter cõ-
ſcendamus. Hinc enĩ ſcriptũ eſt: Dñs deus verus eſt, ipſe deus viuens & rex ſempiternus, ad vo- Ierem. 10. pſal. 134
cem ſuã dat multitudinẽ aquaꝝ in cœlo, & eleuat nebulas ab extremitatibus terræ, fulgura in
pluuiam fecit, & educit ventum de theſauris ſuis, de q̃ ſcriptũ eſt per prophetã Amos: Faciens Amos 5
arcturum & Orionem, conuertens tenebras in mane, & diem nocte mutans, q vocat aquas &
effundit eas ſuper faciẽ terræ, dñs nomen eius. In lib. Iob q̃q;: Subito aer cogetur in nubes, & vẽ- Iob. 37.
tus tranſiiens fugabit eas. Et: Qui aufert ſtillas pluuię, & effundit imbres adinſtar gurgitũ, q de- Iob. 36.
10 nubibus fluunt, quæ protexerunt cuncta deſuper. ¶ [Benedicat terra dñm, laudet & ſupexaltet
eum in ſecula.] Terra eſt infimum minimumq; elementoꝝ, cuius tñ pars maxima operta eſt
aquis, cuius quantitatẽ, diſpoſitionem, fœcunditatem ac cæteras proprietates rite penſantib⁹,
& quõ ipſa eſt velut centrũ vniuerſi, & ſuo loco permanet fixa, immobilis, quis ſit maximę gra-
uitatis, occurrit grandis ratio laudis diuinæ. Iccirco ad inſinuandũ quõ maieſtas ac ſapientia
diuina in elemento terræ poſſit perpendi, ipſe creator oĩpotens ad S. Iob ait: Vbi eras qñ pone- Iob. 38.
bam fundamenta terræ? Indica mihi ſi habes intelligentiam. Quis poſuit menſuras eius? ſi no-
ſti. Vel quis tetendit ſuper eam lineam? ſuper quo baſes illius ſolidatæ ſunt, aut qs dimiſit lapi-
dem angularem eius? Deniq; vt Plato loqtur in Thimęo: Partem terræ voluit deus eſſe aqs di-
ſcoopertam, vt eſſet hoĩbus ac brutis in habitaculum & altricẽ. Terra itaq; fructum ſuum pro-
ducendo, & cætera ad quæ diuinitus condita eſt peragendo, dñm non mediocriter iuxta ſenſus
C præhabitos laudat, quæ ob ſuam ſtabilitatem ac fœcunditatem hoiem virtuoſum ſtabilemq;
deſignat, quem ſpiritus ſanctus cœleſti ſemine, ſc; verbo dei fœcundat. Vnde ait Saluator: Se- Lu 8
men eſt verbum dei, quod aũt in terram bonam cecidit, hi ſunt q in corde bono & optimo au-
dientes verbum retinet, & fructum afferunt in patientia. Hinc ſcdm Gregorium, ager eſt mun-
11 dus. i. habitatores terræ, quibus & Paulus dixit: Dei agricultura eſtis. ¶ [Benedicite montes &
colles dño.] Secundum Albertum, montes & colles vapore ſubterraneo eleuantur, vel ab aqs 1. Cor. 3
nimium congeſta mole cauſantur, & notant maiores ac minores in eccleſia, præſertim præ-
latos, aut in donis gratiæ fulgentes, iuxta illud Ioelis: Stillabunt montes dulcedinem, & oẽs Iohel. 3
colles culti erunt. [benedicite vniuerſa germinantia in terra dño.] Si eorum quæ intra terram
& in ſuperficie eius, atq; ex ea gignũtur, veritatẽ, valorem, pulchritudinem, ſuauitatem, amœ-
nitatem, ac cæteras innumerabiles proprietates ſapienter attendimus, præ admiratione excel-
lentiæ creatoris altiſſimi deficiemus, nec ſapientiam, dulcedinẽ, & decorem eius in his ſatis mi-
rari poterimus. Hæc quippe ſunt metalla, flores, fructus, ſpecies, arbores, gemmę, quoꝝ vires &
proprietates tot & tales ac tantæ ſunt, vt mortalib⁹ plene non innoteſcant, & quicqd ſpecioſi-
tatis, amœnitatis, virtutis & amabilitatis in eis eſt, ſparſim atq; finite hoc in ſuperpræſtãtiſſi-
mo deo eſt indiuiſim ſimpliciſſime, oĩno plecte ac infinite, ex q̃ etiam formatione, renoua-
tione, diſpoſitione, prouidentia creatoris probatur, & à qbuſdã magnis philoſophis eſt penſa-
ta, quemadmodũ decimo de Ciuita. dei Auguſti. oſtendit, dicendo: Plotinus Platonicus de
prouidentia diſputãs eã à ſummo deo, cuius eſt intelligibilis atq; ineffabilis pulchritudo vſq;

ad hæc terrena & ima pertingere, ſloſculoꝝ ac folioꝝ pulchritudine comprobat, quæ oĩa qua- D
ſi abiecta & velociſſime pereuntia, decentiſſimos formaꝝ ſuaꝝ numeros habere non poſſe cõ
firmat, niſi inde formentur vbi forma intelligibilis & incõmutabilia ſimul exemplariter habẽs
Mat. 6 oĩa, pſeuerat. Hoc & Chrs in euang. pandens: Conſiderate inquit lilia agri quõ creſcunt. Dico
aũt vobis ꝙ nec Salomon in oĩ gloria ſua coopertus eſt ſicut vnum ex illis. De hac q̃q; materia
Hugo & Richardus eius diſcipulus pulchre loquunt̃, vno eoꝝ dicente quod & alius in Sentẽtia
ponit: Quid de gemmis & precioſis lapidibus narrem, q̃ꝝ non ſolum efficacia vtilis, ſed aſpe-
ctus quoq; mirabilis? Ecce tellus redimita floribus, q̃ iucundum præbet ſpectaculum. Videm⁹
rubentes roſas, candida lilia, purpureas violas, in quib⁹ non ſolum pulchritudo, ſed origo q̃q;
mirabilia, quõ ſc; dei ſapĩa de terrę puluere ſpecies tales producit. ¶ [Bñdicite fontes dño] Fons 12
à fundendo nomen ſortit̃, q̃a aquaꝝ fundit fluenta, & ſua diffuſione, pſpicuitate, exuberantia,
claritate, euidens quædam imago ſeu repræſentaculum eſt bonitatis diuinæ, ob eius cõmuni
cabilitatem, claritatẽ, munificẽtiã, exuberantiamq; immenſam, propter q̃d deus æternus fre
quenter fons noĩat̃. In origine q̃q; fontiũ, qualit̃ ſc; ex terræ viſceribus prodeũt, & multiplica-
tione ac vtilitate eoꝝ ſapiẽtia dei eximie cõmẽdat̃, q̃ taliter hoĩm neceſſitati pꝛuidit, vtilitati cõ-
ſuluit. De mirabilibus demũ quorundã fontiũ proprietatibus & viribus Auguſtinus & alij, tã
theologi q̃ philoſophi varia cõſcripſerũt, in q̃bus oĩbus diuina claret maieſtas. Fons aũt docto-
res, prædicatores, ac ſacerdotale deſignat officiũ, quoꝝ eſt riuos ſapiæ, aquã ſalutaris ſcientiæ,
charíſmata grẽ, influentiã ſacramentoꝝ alijs cõmunicare, propinare, profundere, de q̃bus in
pſalm. 67. pſalmo habetur: In eccleſiis bñdicite deo dño de fontibus Iſrael. Et in Iſaia: Haurietis aquas in
Iſaiæ. 12. gaudio de fontibus ſaluatoris. [bñdicite maria & flumina dño.] Vnũ eſt mare totale dictum: E
Oceanus, ſc; aquæ elementũ cingens & ambiens terram, q̃d Secundus philoſophus appellauit
cingulum terræ, ſcribens Hadriano Imperatori. Sunt aũt plura particularia maria, velut bra-
chia magni maris, ſed & minora quædam ſunt maria, de qualibus & in euang. legit̃. De q̃bus
potiſſime veꝝ reor q̃d hic ait Albertus: Maria inquiẽs cauſantur à confluxu fluminũ, ſicq; iux
ta proprietatẽ idiomatis Hebræoꝝ, quælibet magna congregatio aquæ vocat̃ mare, ſcd̃m il-
Gen. 1 lud Gene. Congregatiões aquaꝝ appellauit deus maria. Flumina aũt ex fontibus ſcaturire fe-
runtur, q̃uia nonnunq̃ aliunde cauſent̃. Hinc dicit Albertus: Flumina à confluxu fontiũ gñant̃
Gen. 1. Deniq; in Geneſi habet̃ ꝙ fons aſcendebat e terra, irrigans vniuerſam ſuperficiẽ terræ. Et de-
Gen. 2 nuo: Fluuius egrediebat̃ de loco voluptatis ad irrigandũ paradiſum, q̃ iñ diuidit̃ in quatuor ca
pita, ſc; in quatuor principalia flumina ex paradiſo manãtia. Itaq; ex fonte illo paradiſi, fluui-
us paradiſi profluxit, & fluuius ille quadripartit̃. Veruntamen ſecundũ Damaſcenũ, fons præ-
Eccl. 1 fatus ex mari Oceano habet originem, ſicq; verificat̃ illud Eccl. Oĩa flumina intrant in mare,
& mare non redundat. Ad locũ vñ exeunt flumina reuertunt̃ vt iteꝝ fluant. Per mare aũt in-
terdum exprimitur ſeculi huius. i. ſeculariũ hoĩm inq̃etudo, amaritudo, atq; tumultus. Impij
Iſaiæ. 57 enim quaſi mare feruens, quod quieſcere non poteſt, vt dr̃ in Iſaia. Interdũ aũt per mare corda
pœnitentiũ, ſe in amaritudine & fluctibus internæ compunctionis afficientia denotant̃. Flu-
mina vero nunc gratiaꝝ copioſa charíſmata, nũc tribulationũ abundantiã ſignãt. Quantum F
Iohã. 7. ad primũ ait Chriſtus: Qui credit in me, flumina de ventre eius fluent aquę vitæ. Quo ad ſecũ
pſalm. 92. dum ait Pſalmiſta: Eleuauerũt flumina fluctus ſuos à vocibus aquaꝝ multaꝝ. ¶ [Bñdicite cete
& oĩa quæ mouent̃ in aquis dño] Hæc ſunt elementi aquæ præcipua ornamenta. Porro ſi ea q̃
de cete à philoſophis & à theologis ſcripta ſunt attendãt̃, magna valde offert̃ materia laudandi
admirãdi, honorãdiq; deũ. Nẽpe de hoc gñe piſcis ſecundũ vnã expoſitionẽ ſumunt̃ ſaltẽ ꝑ par
Iob. 40. te, q̃ in lib. Iob de Leuiathan ſcripta ſunt. Hinc inter piſces ſpecialiter noĩatur & prænoĩat̃, q̃a
eſt maximus piſcis, inter creaturas dei opus eius nõ paꝝ mirabile. Quẽadmodũ eñ inter hoĩes
magnitudine eminẽt ipſi gigantes, inter volucres griphi, inter beſtias terræ quadrupedes ele-
phãtes, ſic inter piſces ſunt cete, de q̃bus dr̃ in Geneſi: Creauit deus cete grãdia & omnẽ animã
Gen. 1 viuentẽ atq; motabilẽ, quã produxerãt aquæ in ſpecies ſuas. Interim q̃ta ſit varietas, decor, vti
litas, robur, vis atq; proprietas piſciũ maris, q̃s mortaliũ poterit rimare aut explicare? Sed q̃a
Mat. 4 ad Petrũ & Andreã locutus eſt Chriſtus: Faciã vos fieri piſcatores hoĩm, conſtat noĩe piſciũ in
telligi hoĩes, ita ꝙ cete deſignãt maiores atq; potẽtes baptiſmatis vnda renatos. Cætera q̃ mo
uentur in aquis, minores & ſimplices in aqua baptiſmi motũ virtutum vitãq; grẽ ſortiẽtes.
Ezech. 47. De huiuſcemodi aqua & piſcibus apud Ezechielem multa legunt̃, quo inter cætera fert̃: Oĩs
aĩa viuẽs, quæ ſerpit quocũq; venerit torrẽs, viuẽt, & erũt piſces multi ſatis poſtq̃ venerint il-
luc aquæ iſtæ, & ſanabũtur, & viuẽt omnia ad quæ venerit torrẽs, & ſtabunt piſcatores ſuper
illas. [benedicite omnes volucres cœli] ſcilicet aerei [dño.] vbi volucres volant. Et quia in di-
uerſitate, pulchro colore, cãtu ſuaui, multiplici actu, celeri motu, penneo tegumẽto, multiformi

ornatu

A ornatu, cæteriſq; auium proprietatibus,ſuperbenedicti & ſupergloriosiſſimi dei ſapientiam,
perfectionem ac maieſtatē digne miretur. Quamuis aſit per volucres quandoq; ſuperbi in al
tum vanitatis ſe erigentes,qñq; diaboli in aere volitantes ſignentur,vt cum ait Saluator: Vo- Lu. 8
lucres cœli comederunt illa.i.ſemina verbi dei abſtulerunt:nunc tamen per volucres intelligē
di ſunt contemplatiui,pennis orationū,meditationum, virtutū, atq; donoꝝ in ſublimia eleua
ti,qbus competit dicere illud Pſalmiſtæ:Quis dabit mihi pennas ſicut columbæ , & volabo,& pſalm.54
requieſcam? De qbus loquitur Iſaias:Qui ſunt iſti qui vt nubes volant,& quaſi columbę ad fe Iſaie. 60
neſtras ſuas? Et item:Qui ſperant in dño mutabunt fortitudinem, aſſumēt pennas vt aquilæ, Iſaie 40.
24 volabunt & non deficient. [Benedicite omnes beſtiæ & pecora dño] In his quoq; ſummi ar-
tificis excellentia ineffabiliter commendatur. Vnde ad declarandam ſapientiam ſuam in iſtis
ſuis effectibus opifex deus multa ad S. Iob loqtur. Ariſtoteles q̃q; & Albertus magnus in libris Iob. 39.
ſuis de aīalibus mira & pulchra ſcripſerunt. Sed & Auguſtinus in libris de Ciuitate dei aliqua
de his tangit. Quinto eñi de Ciuitate dei teſtatur: Deus nec exigui & contemptibilis animan-
tis viſcera, nec auis pennulam,nec herbæ floſculum,nec arboris folium ſine ſuaꝝ conueniētia
partium,& quadam veluti pace reliq̃t. Et Hugo: In terra inquit commotantur animalia tam
diuerſimode figurata,quoꝝ nonnulla miramur ex corporum magnitudine , quædam ex par-
uitate, quædam ex raritate,quædam ex ſpecioſitate,quædam (vt ſic loquar) ex quadam conue
nienti ineptitudine & delectabili deformitate, quæ vocant ridicula. Inſuper ſecundum Auguſti
nū,animalia quæ minimū hñt quantitatis,plus hñt admirationis. Plus eñi formicularū & api-
B cularum opera ſtupemus q̃ immenſa corpora beluaꝝ. Hugo q̃q; his conſonans ait: Animalia
quæ ob paruitatē miramur tam artificioſe ac ſapienter ſunt inſtituta, vt vix diſcernere valea-
mus qd magis debeamus mirari dentes apri vel tineæ alas,gryphis vel cyniphis,caput equi vł
locuſtæ,crura elephantis vel culicis,aquilam vel formicā,leonē vel pulicem,tigridem vel teſtu-
dinem. His nempe tam exiguis corporibus ſic oīariā lineamenta ſuæ naturæ cōgrua plene di
ſtribuit deus,vt nihil deeſſe videaṫ tam minimis eoꝝ,q̃ natura formauit in magnis. Itaq; qcqd
in creaturis & pulchritudine,proprietate, actibuſq; eoꝝ viſui aut conſiderationi noſtrę occur
rerit,protinus ad ſupadorandi ac ſupdelitioſiſſimi atq; in infinitū ſapientiſſimi creatoris con-
templationem, reuerentiā,laudem & gloriam,amorem & ſuperextollentiam referamus,cun-
cta creata penſantes,vt ſint creatricis ſapię qdam effectus,non vt ſunt res q̃dam in ſuis ſpeciē
bus atq; ordinibus conſiſtentes,ſicut dū ædificia pulchra conſpicimus,ſtatim ex conſideratiōe
eoꝝ artificis collaudam⁹ induſtriā. Hinc etiā naturał philoſophia,ſi qs vtaṫ ea legitime ad diui
noꝝ contemplationē confert nō modice, ad quā & naturaliter ingenioſi,pſertim ad metaphy-
ſicalium ſpeculationē bñ diſpoſiti,vtpote in vi cogitatiua apti ac prompti,cæteris parib⁹ apti
ores cenſentur, q̃uis in aliis defectum naturæ ac naturalis ſcientiæ gr̃a dei facilime queat ſup-
plere,imo & illis ſublimiores efficere. Per beſtias aūt & pecora,hoīs ſenſualitatem ſequētes ſi
gnantur,q ad bñdicendum dñm inuitanṫ,eo ꝙ tam diu eis pepercerit, & adhuc ad emendatio
nem eos præſtolaṫ ac prouocat. Cum vero cōuerſi fuerint,dñm grata mente ſolent laudare di pſal. 93.
C centes: Niſi qa dñs adiuuit me,paulominus habitaſſet in inferno aīa mea. Veꝝ cum beſtię pro
prie appellētur animalia ſylueſtria atq; indomita,pecora aūt bruta domita ſeu domeſtica. Per
beſtias hoīes carnales,crudeles,intractabiles, per pecora hoīes carnales,manſueti,tractabiles,
25 congrue intelligunṫ. [bñdicite filij hoīm dño.] [Bñdicat Iſrael dñm,laudet & ſuperexaltet eū
26 in ſecula.] [Bñdicite ſacerdotes dñi dño] Rationales & intellectuales creaturæ dupliciṫ dñm
benedicunt, vz generaliter ac ſpecialiter. Generaliter dando materiam laudis diuinę conſide
rātibus eas,& exercendo operationes ſibi naturaliter cōuenientes,eo vtiq; modo quo (vt dictū
eſt) cæteræ creaturæ irrationales & inanimatæ dñm benedicere aſſeruntur. Specialiter quoq;
dñm benedicunt intellectiue & dilectiue formaliter atq; vitaliter,corde & ore dei laudibus in
ſiſtendo per ſapientiā & amorē. Primo igitur modo benedicunt deum,ſiue conſiderentur q̃ ad
dona naturæ,ſiue quoad dona gratiæ,ſiue quoad dona gloriæ. Nam & quantum ad naturalia
homo eſt mirabilis creatura dei,ſui imagine decorata,ex ſpiritali ratiōali eſſentia,& carne mor Gen. 1
tali mirabiliter compaginata, membris corporis & viribus aīæ artificioſe dotata. Et breuiter,
ſi hoīem conſideremus quoad corpus & animā,& naturaliter circumſtantia ac cōcernentia eū
inuenimus tanto copioſiorem excellentioremq; materiam benedicendi creatorem,quo cæte
ris creaturis præſatis homo eſt altioris naturæ , eminentioriſq; formaturæ quoad corpus &
animam. Vnde de pulchra huius corporis diſpoſitione loquitur Auguſtinus: In ipſo hominis
corpore quanta dei bonitas, quanta tanti creatoris apparet prudentia? Nonne ita ſunt in eo
loca ſenſuum & cętera membra diſpoſita,ſpecieſq; ipſa ac figura,& ſtatura totius corporis ita
modificata,vt ad miniſterium animæ rationalis ſe indicet factum? Nō enim vt animalia irra-

rationalia prona in terram eſſe videmus, ita & creatus eſt homo, ſed erecta in cœlum corporis D
Col. 3 forma, ammonet eum quæ ſurſum ſunt ſapere atq; aſpicere. Porro mira mobilitas linguæ ac manibus attributa ad loquendũ & ſcribendum, & ad opera artium plurimaꝝ ac officiorũ cõplenda conueniens, nonne ſatis oſtendit quali quamq; pręclaræ animæ tale corpus ad ſeruiendum conſiſtat vnitum? De diſpoſitione quoq; interiorum corporis, ſcilicet perplexitate venaꝝ atq; neruorum, & ſecretis vitalium viſcerum loquitur Auguſtinus ibidem, oſtendens ꝙ ſi taſlium harmonia, conuexio ac diſpoſitio notæ eſſent, ita delectaret pulchritudo rationem in eis vt omni formæ quæ oculis placet ipſius mentis præferretur iudicio. Inſuper quis in inſtitutione ſenſuum, & modo immutationis eorũ à ſuis obiectis, & in mutua ſenſuum ac ſenſibilium proportione ac cohabitudine, in diſpoſitione quoq; ſenſuum interiorum & nobilitate virium animæ ſuperiorum intellectiuarum omnipotentiam ſapientiæ, ac ſapientiam omnipotentiæ dei authoris primi totius creaturę ſatis miref, digne collaudet? Si vero ſupnaturalia dona hoĩbus præſtita intueamur, vz dona gr̃æ gratum facientis, & etiam dona gr̃æ gratis datæ, abũdãtiorem ſublimioremq; materiam bñdicendi dñm inuenimus, & maxime ſi bona gloriæ eis promiſſa & multis iam data penſemus. Poſtremo ꝗ alicui plura & potiora diuinitus collata ſunt beneficia, eo dñm plus bñdicere obligaf, & ampliorẽ prębet materiã bñdicẽdi illũ. Iccirco poſtꝗ in gñali dixerunt bñdicite filij hominum domino, de Iſraelitica plebe ſpecialiter ſubiunxerũt Benedicat Iſrael dñm, ſcz propter ſpecialia, multa & magna beneficia ſibi conceſſa, de qua fertur in pſalmo: Qui annunciat verbum ſuum Iacob, iuſtitias & iudicia ſua Iſrael. Non fecit talit
pſalm. 17 oĩ nationi, & iudicia ſua non manifeſtauit eis. Itemq; Quanta audiuimus, & cognouimus ea, E
pſal 77. & pr̃es nr̃i narrauerunt nobis. In lib. quoq; Numeroꝝ: Quis ſimilis tibi populr, qui ſaluaris in
Num. 24
Baruch 4. dño? Et Baruch ait: Beati ſumus nos, quia quæ deo placita ſunt, manifeſta ſunt nobis. Verum qm̃ plebs illa per ſuam incredulitatem indigna facta eſt nomine Iſraelis, de qua ait Apoſtolus: Videte Iſrael ſecundum carnem, Nunc per Iſrael intelligendus eſt populus fide & opere Chri-
1. Cor. 10. anus, de quo idem Apoſtolus ait: Pax ſuper Iſrael dei. Hic enim populus fide deum proſpiciẽs
Gal. 6 etiam in prophetis frequenter ad literam nominibus Ieruſalem & Sion ac Iſrael deſignatur, præſertim quia primitiua eccleſia ex populo illo fuit. Sed & multo maiora data ſunt beneficia ac munera gratiæ populo Chriſtiano, ꝙ plebi Iudææ, ꝗuis de illa dicat Apoſtolus: Iſraelitę quo-
Rom. 9 rum eſt adoptio filiorum dei, & gloria, & teſtamentum, & legiſlatio & obſequium, & promiſſa quorum patres, ex quibus Chriſtus ſecundum carnem, qui eſt ſuper omnia deus benedictus in ſecula. Expreſſo demum in generali nomine Iſrael, in ſpeciali ſacerdotes nominantur, quibus maiora dona erant conceſſa, & ratione officij ſui ſpecialiter ad ſpiritalia exercitia laudeſq;
Ierem. 31. dei fuerant obligati, de quibus dñs dixit: Inebriabo animas ſacerdotum pinguedine. Quibus
2. Para. 29 ait Ezechias: Filij mei nolite negligere, vos elegit dñs vt ſtetis coram eo, & miniſtretis ei, colantis eum, & cremetis ei incenſum. In lib. quoq; Leuitici dñs ꝑcepit eis dicens: Doceatis filios Iſra-
Leuit. 10. el omnia legitima mea: Et alibi. Sacerdotes ſancti erunt deo ſuo. Si aũt tam ſpiritaliter cõtinẽ-
Exo. 29 ter & ſobrie viuere tenebantur ſacerdotes illi legales: quorum ſacerdotiũ typicum erat, puta F
figura ſacerdotij Chriſti atq; eccleſiæ, quam ſpiritaliter caſte ac temperate viuere obligantur ſacerdotes eccleſiæ: Nonne tanto perfectius quo ſpiritalius atq; diuinius eoꝝ eſt ſacerdotium? & quo præſtantiorem deo hoſtiam offerunt, ac ꝑſtantiora ſacramenta contrectant? Itaq; deo iugiter benedicant, laudibus vacent diuinis, & ſpiritalibus ſe prorſus mancipent actibus, vitia gulæ & luxuriæ primo ac vehemẽtiſſime abhorrentes ac repellentes [benedicite ſerui domini domino] quod vel de miniſtris ſacerdotum in cultu diuino, puta Leuitis, quibus modo in eccleſia ſuccedunt diaconi, vel de quibuſcunq; dei famulis dicitur. Omnes autem fideles ſunt ſerui dei tanꝗ creati ac redẽpti ab ipſo, qbus ſumma ingenuitas & libertas eſt deo ſeruire. Hoc nãq; eſt vitijs & proprio animo dominari, carnem, ac dæmonẽ ſimul cũ hoc ſeculo nequã ſuperare quod excellentiſſimũ victoriæ genus eſt. ¶ [Benedicite ſpiritus & animæ iuſtoꝝ dño] Præterea 17
(ſicut refert Hiero.) quia apud Danielem dictũ eſt: In anima contrita & ſpiritu humilitatis ſuſcipiamur. Et nunc dicitur: Benedicite ſpiritus & animę iuſtorum: quidam dixerunt in homine præter ſpiritũ ſanctũ duo diſtincta eſſe, ſpiritũ & animam, quibus ſecundũ Hieronymum laborandum eſt quomodo abſq; carne & gratia ſpiritus ſancti duæ ſubſtantię & duo interiores homines in vno homine dicantur: hoc quippe ex eorum ſequitur dicto. Itaq; ſpiritus & anima hoc loco eandem animæ rationalis eſſentiam exprimũt, quę anima dicitur inquantũ informat & animat corpus: ſpiritus, ob ſuam ſimplicitatem & inquantum contẽplatur cœleſtia, vt habetur ex libro de Spiritu & anima. Laus autẽ iuſtorũ deo gratiſſima eſſe dinoſcitur, ſicut & laus humilium ac ſanctoꝝ, de quibus mox additur, [benedicite ſancti & humiles corde dño.]

non

A non propriæ poteſtati aut labori ſiue induſtriæ, virtutes & merita veſtra attribuendo, ſed pie
tati & gratiæ ſpũs ſancti qui operatur in vobis velle & perficere. Cor aũt contritum & humili Philip. 2.
atom deus noo ſpernit. Et cum ipſe ſit eſſentialiter pute ioſiniteq; ſanctus, ſaoctitas ſibi maxie Pſal. 50
placet, humilibus quoq; dat gratiam. Itaq; dum cãticum iſtud deuotum ac feruidum pronun
ciamus ex ardenti id agamus affectu, & deũ ab oĩni ſuo effectu honorare cordialiſſime affecte Iacob. 4
mus, & ipſi quoq; eum deuotiſſime benedicamus laudantes eum in ſeipſo & in ſuis operibus.
Iuxta illud Eccleſiaſtici: Bñdicite dñm in operibus ſuis. Et denuo: In oĩni corde & ore nunc col Eccle. 39
laudate & benedicite nomen domini. Omnia etenim deus maieſtatis propter ſeipſum creauit Eccl. 17
vt ſua perfectione in omnibus relucente, ipſe io oĩbus & ex omnibus laudetur ac veneretur. Proue 16.
Iuxta quod ſcriptum eſt: Fecit deus opera ſua vt timeator. Ideo Gloſſa dicit: Cum cernimus ali Eccle. 3
quid pulchrum vel honeſtum, inde deũ laudare, & ei gratias referre debemus. Circa præceden
tem quoq; verſiculum ponit, quod ſpũs eſt quo diſceroimus, & anima qua viuificamur, vt vi
tam & intentionem ad dei præcooia referamus. Poſtremo benedicere & laudare deum excel
ſum angelicus actus eſt & cœleſtis, magiſq; diuinũ ac meritorium opus cæteris paribus q̃ deũ
orare. Ob hoc ait propheta: Cantabo dño in vita mea, pſallam deo meo q̃ diu ſum. Et: Bñdicã Pſal. 103
38 dñm in omni tpe, ſp laus eius in ore meo. Tandem viri iſti ſeipſos ad dei prouocãt laudẽ. ¶ Bñ Pſalm. 33
dicite Anania, Azaria, Miſael dño] Ex præſenti. ſ. liberatiõis beneficio ab igne atq; miraculo,
ſcientes eum omni creaturæ ſupereminere, nec ei ceſſantes de cætero gratias agere. Sequẽtem
verſum eccleſia addidit in laudem ſoperbeatiſſimę trinitatis loco Gloria patri, quod Damaſus
B papa ex ordinatione & perſuaſione beati Hieronymi io fine ſingulorum pſalmorum decãta
39 ri inſtituit, itaq;. ¶ [Benedicamus]. i. corde, ore, corpore deuotionẽ, laudem, honorem, reueren
tiam, atq; dignum latriæ cultum & adorationem in ſpiritu & veritate exhibeam⁹, bene loqua Ioha. 4.
mur, beoe ſeotiamus, omne bonum aſcribamus, ab vniuerſis creaturis laudari & amari opte
mus [patrem] creatorem [& filium] i. redemptorem [cum ſancto ſpiritu] cõſolatore noſtro, qui
filij incarnationem operatus eſt, & ab eodem patre & filio miſſus, & per ſe venit ſuper apoſto
los & eccleſiam ſanctificauit, & de omni bono nobis prouidit. Et quia hæ tres perſonæ ſunt v
nus & indiuiſus, ſuperamabiliſſimus deus [laudemus] eum in his tribus perſonis vnica laude,
[& ſuperexaltemus eum io ſecula] pluraliter loquitur. Verus enim dei amator, & gratus dono
20 rum eius ſuſceptor, non ſolum à ſe ſed ab omnibus appetit deum benedici & laudari. ¶ Bene
dictus es dñe in firmamento cœli] i. in firmamento quod dr̃ cœlum, de quo dr̃ in Gen. Fiat fir Gene. 1
mamentum in medio aquarum. Et item: Vocauit deus firmamentum cœlũ. Quod dr̃ firmamen
tũ, qꝛ firmat oĩa in ſe contenta, quorum eſt locus coĩs. Locus aũt eſt conſeruatiuus locati ſcdm
Philoſophũ, qui etiã dicit quod motus cœli eſt vita q̃dam, virtus & cõſeruatio inferiorum. Vnde
in firmamento eſt deus tanquã priocipalis motor, rector, atq; ioſluxor in inferiora, q licet nõ
ſit proximus motor cœleſtiũ orbiũ in genere cauſæ efficiẽtis, ſeu efficienter mouentis: eſt tñ mo
tor primus & ſummus in genere cauſæ finalis, qm̃ mouet ſicut deſideratum ſeu bonum opta
tum mouet deſideriũ & optantẽ ſcdm meliores philoſophos tam Paripateticos quã Platõicos,
[& laudabilis] ob tuam bonitatem, virtutẽ, & ſanctitatem. Laus enim debetur virtuti ſicut &
C honor. Sed laus cooſiſtit in verbis, hooor in actibus. Eſt nanq; exhibitio reuerentię in ſignum
teſtimoniũq; virtutis. & ſicut virtus & ſanctitas in infinitũ cunctis pemiaet, ſic ipſe ſuperbeatiſ
ſimus deus infinite laudabilior eſt quã eũ aliqua poſſit creatura laudare, iuxta illud: Glorificã Eccl. 43
tes dñm quãtũcunq; poteritis, ſoperualebit adhuc. Benedicentes dñm exaltate illũ quantũ po
teſtis: maior eſt enim oi laude, & qꝛ magoificabit eum ſicuti eſt à principio? Itaq; & ſi inceſſabi
liter laudibus dei intenti fuerimus, etiam mente deuota, non inanił gloriemur oec pſumamus 2. Cor. 10.
quaſi quid magni egerimus, ſed penſantes oẽ noſtrum pconium atq; obſequiũ infinite à digni
tate ac laudabilitate altitudiois dei ooſtri deficere, ipſum humillime deprecemur, vt per pieta
tem ſuam immenſam laudes ooſtras acceptare dignetur potiſſime, quia & quicquid in eis bo
ni eſt, ipſi⁹ eſt donum: quicquid vero defectuoſitatis admixtum, id prorſus eſt noſtrum [& glo
rioſus] prout gloria multis modis accipitur, ſic & deus multipliciter glorioſus aſſeritur. Eſt eñi
glorioſus. i. pleous gloria ſiue per gloriam intelligatur iucunditas ſiue felicitas ſiue excellentia
ſiue maieſtas aut clara cum laude ootitia, aut ſama præioclyta. Et abſolute loquendo, ipſe
ſolus pleous eſt iſtis, plenitudine prorſus infioita. Ioterdum etiam ſumitur gloria dei pro ma
gnifico aliquo eios effectu, vt cum ſcribitur in Ezechiele: Egreſſa eſt gloria domioi à limine Ezech. 10
templi, & ſtetit ſuper Cherubim. Huiuſcemodi qooque effectibus deus effectiue pleous eſt.
Deniq; Moſes deum eſſe glorioſum proteſtans diſſeruit: Niſi timueritis nomen domini glorio
ſum atque terribile, augebit plagas tuas, [& ſuperexaltatus,] quoniam vniuerſis & ſingulis ſi Deu. 28
mul acceptis incomparabiliter & immenſe melior altiorque conſiſtit. Siquidem finiti ad infi
nitum

Pſal.144 nitum nulla eſt comparatio. Ideo cantat Pſal. Magnus dominus & laudabilis nimis, & magni D
tudinis eius nõ eſt finis[in ſecuis]vtiq; vniuerſa.i.omnium ſpacio ſeculorum generationum
ſeu temporum inæternũ & in ſeculum ſeculi.

¶Oratio ex Hymno trium puerorum præſcripto.

ORatio cordis noſtri ſpiritu ſancto tangente, mundis labijs & tota deuotione fac nos domine cum vniuerſitate creaturarum tuarum te benedicere, vt hac ſuauitatis modulatione placatus, perhennitatis donemur benedictione. Per d. n.

CANTICA NOVI TESTAMENTI.

COMMENTARIVS IN GLORIOSISSIMAE VIRginis dei matris Mariæ Canticum: Magnificat anima mea dominum. Lucæ. 1. Cap.

¶Argumentum Dionyſij.

QVibuſdam veteris Teſtamenti ſanctis conceſſum eſt vt perceptis beneficijs dei præ
cipuis, canticum deo componerent & offerrent. Sic quoque nunc ait ſancta Maria: E
Magnificat anima mea dominum. Conſiderãs enim ineffabilia dei beneficia ſuper
ſe, & in ſe, laudes gratiaſque referre non diſtulit. Præſertim quia ex ea incarnari di
1.Reg.2. gnatus fuit vnigenitus dei. Cuius rei typus in Anna præceſſit, quæ ſupernaturali dei munere
Samuelem enixa cecinit carmen hoc gratulabundum: Exultauit cor meum in domino. Quod
in aliquibus cum carmine virginis diuinæ coincidit. Itaq; deuotiſſima atq; gratiſſima mẽte fa
tetur domina mundi, regina cœli, genitrix dei.

¶EXPOSITIO CANTICI MARIAE: MAGNIFICAT ANIma mea dominum.

¶Quotidie ad veſperas.

Luc.1 MAGNIFICAT ANIMA MEA DOMINVM.]
Magnificentia & excellentia cantici huius primo ex parte actri
cis perpenditur, quæ q̃to gratioſior, illuminatior, atq; diuinior
erat, eo preclarius canticum edidit. Secundo, ex ſententiæ vber
tate ac maieſtate. Tertio, ex igne deuotionis in ipſo exuberãtis.
Sic ergo, magnificat, inq̃t, anima mea dñm, tanq̃ dicat: Tu me
o Elizabet laudas, extollis, magnificas: verum ego ſciens quod
à meipſa nil habeo, vniuerſa bona deo aſcribo, ipſum laudo, me F
deprimo. Illum magnifico.i. magnum, ſummum, immenſum
fateor, conteſtor, demonſtro, illum totis viribus magnificenter
honoro, omni zelo venerari deſidero, me paruipẽdo. Dicimur
Iſaie.8. itaq; deum ſanctificare, magnificare, glorificare, dum verbis & actibus eius ſanctitatem, ma
ieſtatem, beatitudinem, proteſtamur, extollimus, demõſtramus. Impij vero dicuntur nomen
dei polluere, paruifacere, inhonorificare: qm̃ quantũ in ipſis eſt verbis & factis oſtendunt, ſeu
Ezech.38. ita ſe habent, q̃ſi deus non eſſet honore & gloria, omniq; reuerentia dignus, ſed paruipẽdẽdus,
Hagg.1 neq; curandus. Alios quoq; ad dei offenſam, irreuerentiam, iniuriamq; inducũt. Hinc per Eze
Malach.1 chielem deus frequenter improperat filijs Iſrael q̀ polluerunt nomen ſanctũ ſuum in gentibus.
Iohel.8 Fecit ergo Maria quod S. pater eius propheta Dauid admonuit: Magnificate dominum mecũ.
Eccle.43 Porro ſecundum Ambroſium magnificamus dominum, ſeu dominus magnificatur, nõ q̀d ei
Ezech.36
Pſalm.33 quicquã accreſcat: ſed quia magnificat in nobis.i. per ſuos in nobis effectus, ſeu actus noſtros
eius auxilio exhibitos, magnus oſtendit. Propterea addit Ambroſius: Imago eñ dei Chriſtus
Sapient.2. eſt. Et ideo ſi qd iuſtum, religioſumq; fecerit aĩa, imaginẽ dei, ad cuius ſimilitudinẽ eſt creata
magnificat. Qd' ſumptum videtur ex verbis Origenis dicentis: Saluator noſter eſt imago dei
Gene.1 inuiſibilis, & aĩa noſtra eſt imago illius imaginis. Cũ ergo illam cognitione, ſermone, & opera
tione magnifico, tunc imago mea in me grãdis efficitur: & ipſe dominus (cuius imago eſt ani
Hebr.1 ma mea) amplius in me magnificat. Præterea aduertendum quod in cantico iſto nomine dei,
& dñi intelligi poteſt abſolute ipſe deus vnus ac trinus, ſeu quælibet diuina perſona. Quamuis

nonnulli

A nonnulli per deum ac dñm ſpecialiter filij perſonam intelligant, aſſerētes quod virgo digniſſi-
ma in cantico iſto filium ſuum commendat. Et non ait magnifico, ſed magnificat aīa mea do-
minum, ad innuendum quod ex ꝓcordiali id agat deuotione: quo arguuntur qui ſine reueren-
tia deum orant & laudant, nec eum ſicut verum deum tota cordis honorant cuſtodia, de qui-
bus per Iſaiam dominus loquitur: Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longe eſt Iſaiæ. 29.
2 à me. ¶[Et exultauit ſpūs meus] ſcilicet anima mea rationalis [in deo ſalutari meo] ex contem- Matth. 15
platione ac dilectione ſui ipſius in ſe, & beneficiorum eius circa me. Exultatio autem ſeu gau- Marc. 7
dium ex contemplatione & charitatis actu ſeu actuali dilectione procedit. Quo igitur in diuio-
rum contemplatione illuminatior, eorundēq; amore feruentior fuit Maria, eo plenius exulta-
uit, non in ſe, ſed in dño, tanq̄ in cauſa, obiecto & fine, ſicut apoſtolus ſcribit: Qui gloriatur, in do- Ierem. 9.
mino glorietur. Porro dñs dicitur ratione gubernationis. Deus ratione cauſalitatis & creatio- 1. Cor. 1.
nis. Salutare vel ſalutaris ratione iuſtificationis, ſeu recreationis, itemq; glorificationis, q ſin- 2. Cor. 10.
gulariter fuit & eſt deus ac dominus, & ſalutare Mariæ propter præcipua bñficia eius ad eam Lucæ. 2
& maximam deuotionem, dilectionem, & cultum illius ad illum. Quamuis autē anima & ſpi- Iob. 19.
ritus hominis realiter idem ſint, tamen ratione ſunt differētes. Nam anima dr quoniam infor- Gen. 49
mat & animat corpus, illudq; bene regendo, deum magnificat. Spiritus vero vocatur ob ſub-
tilitatem naturæ, & quoniam contemplatur cœleſtia, ſicq; competit ſibi exultare, & præ ingē-
ti lætitia quaſi extra ſe ſaltare in deo. Hinc virgo deifera diſtincte loquuta eſt: Magnificat ani-
ma mea dominum. Et exultauit ſpiritus meus in deo. Poſtremo vt totis viribus deum magni-
B ficemus, magnificent eum noſtra memoria, eius beneficia iugiter recolendo, noſtra intelligen-
tia eius veritatem & excellentiam contemplando, noſtra voluntas eius bonitatem amādo ac
appetendo, noſtra interpretatiua ſeu expreſſiua, eum ore laudādo. Et quia pro ſuis beneficijs
gratiarum actio, & vox laudis deo debentur, conſequenter virgo prçclara cantici ſui rationem Iſaiæ, 51
3 ſubiungit. ¶[Quia reſpexit] per approbationem, oculo ſuæ pietatis immenſæ [humilitatem an-
cillæ ſuæ]. i. me humilem eius ancillam, meamq; humilitatem ac paruitatem. Et merito ſpecia-
liter ſuæ meminit humilitatis magis quàm virginitatis, charitatis, aut reliquarum virtutum,
quibus præeminenter fulgebat: quia per humilitatem præcipue meruit taliter exaltari, eratq; Matt. 1
per eam prçſertim diſpoſita ad concipiendum vnigenitum dei ſecundū quod in incarnationis Lucæ. 1
myſterio conſideratur incarnati maieſtas, quæ tanta eſt quod non niſi ab humillima & pene
incomparabiliter humili puella decuit eum incarnari & concipi. Virginitas autem fuit diſpoſi-
tio magis remota: nec ipſa ſine humilitate domino placuiſſet. Veruntamen in incarnationis
myſterio vtriuſq; naturæ immediatam & hypoſtaticam vnionem penſando, virgo ſacra per
charitatem eiuſque ardentiſſimum actum fuit ſumme & immediate diſpoſita ad vnigeniti fi-
lij dei conceptionem. Nam charitas præſtantiſſima ac diuiniſſima, deoque placentiſſima vir-
tus eſt, coniunctionem, transformationem, & inſolubilem colligationem efficiens. Quamuis
itaque tota trinitas ſuperbenedicta Mariæ humilitatem ſuperclementer aſpexit, præcipue ta-
men filius ex ea induendo humanam naturam, faciens ſe eius prolem, atque ſubijciens ei ſei-
C pſum. Sed & deus pater eam aſpexit, intātum vt eundem cum ea habere filium dignaretur. Si-
militer ſpiritus ſanctus illo eam germine adorando fœcundans, à quo ipſe vere æternaliter ꝓ-
cedit. Secūdum Origenem humilitas in ſcripturis vna de virtutibus dicitur quæ à philoſophis
modeſtia nominatur, ſed & nos eam poſſumus appellare quodam circuitu, cū aliquis non eſt
inflatus, ſed ipſe ſe deijcit [ecce enim ex hoc] tempore & ratione tanti beneficij mihi collati.
Ex hac quoque mea humilitate, [beatam me dicent omnes generationes]. i. quidam ex omni-
bus, vt ſit diſtributio pro generibus ſingulorum. Omnes quippe ex Iudæis & Gentilitate con-
uerſi beatam, imo & beatiſſimam profitentur viginem tam incomparandam. Sed & Sarracæ-
ni qui legem Machometi ſuſcipiunt, dicūt eam præ vniuerſis mulieribus omnium ſeculorum
electam, ſicut & Chrm̄ filium eius fatētur ſuo legiſlatore Machumeto maiorem. Sic & Lya de
qua orta eſt virgo Maria, cernens ſe tam fœcundam, hoc inquit pro beatitudine mea. Beatam
4 quippe me dicent mulieres, ſicut in Geneſi legitur. ¶[Quia fecit mihi magna qui potens eſt] i. ꝓ- Gen. 30
clariſſima mihi beneficia eſt largitus in ſanctificatione, in gratiarū augmentatione, in totius ꝑ-
fectionis collatiōe, & nunc potiſſime in incarnatione, in q̄ veri dei vera mater effecta, quodam
modo infinitæ dignitatis prærogatiuam ſum conſequuta ab eo qui potēs, imo omnipotēs eſt, Gen. 17
& adeo potens vt eius reſpectu omnis creatura ſit impotens, nec ſine illius manutenētia ꝑ mo- Tob. 13
mentum ſubſiſtere valens. Illi equidem idem eſt eſſe, & potentem eſſe, cuius eſſentia eſt ſua po-
tentia independēs, illimitata & penitus infinita, cui ſunt omnia æq̄ facilia, qui dñatur in virtu-
te ſua in æternū, à quo oīs poteſtas dicente apl'o: Non eſt poteſtas niſi à deo. Vnde ſcriptum eſt: Pſal. 65
Sapiens corde eſt, & fortis robore, q facit magna & inſcrutabilia, & mirabilia, quorū non eſt nu- Roma. 13
Iob. 9.

merus, qui per me mundū liberare dignatus eſt, & præ omni creatura me honorauit, ita quod D
deum omnium creatorem ac dominum concepi & porto[& ſanctum nomen eius,] nomina-
tum.i. ipſemet nomine nominante deſignatus in ſeipſo eſſentialiter purus, virtuoſus & ſanctiſ-
ſimus ſanctitas prima, fontana, exemplaris, immenſa, in quo quicquid perfectionis, ſanctita-
tis, atq; virtutis eſt, cogitari ve poteſt, cum immenſa plenitudine ſuperſimpliciſſime cōtinetur.
Pſalm. 98. De quo ait Pſalmiſta: Adorate in monte ſancto eius, quoniam ſanctus dominus deus noſter.
Pſal. 98 Et item: Confiteantur nomini tuo magno, quoniam terribile & ſanctum eſt. Vnde ſcriptum
Ioſue. 24 eſt: Deus ſanctus & fortis æmulator eſt, nec ignoſcet ſceleribus veſtris. Et iterum: Abſit à deo
Iob 34. impietas, & ab omnipotente iniquitas. Denique tam ſanctus eſt deus omnipotens, vt eius
Iſaiæ. 64 comparatione omnis ſanctitas & æquitas noſtra ſit quaſi pannus mēſtruatæ. Ecce enim luna
Iob. 25. non ſplendet, & ſtellæ non ſunt mundæ in conſpectu eius, q & in angelis ſuis reperit prauita-
Iob. 4. tem. Siquidem qd eſt ipſa diuina eſſentia, niſi ſapientia ſupereſſentialis, veritas exemplaris, vir-
tus prima, æquitas ſumma, charitas infinita, lux incircumſcripta, puritas impermixta? Nemo
ergo ſe iactet aut aliquid putet, aut alium ſpernat, nec ad publicos tranſgreſſores ſe comparet,
ſed in diuinæ ſanctitatis conſpectu atq; præſentia ſe ſemper conſtituens, quicquid in ſe virtu-
tis eſt aut eſſe poſſe aduerterit, illius intuitu pro nihilo habeat, ſeq; in profundo humilitatis in-
ceſſanter conſeruare conetur. Huc uſq; ſancta Maria recoluit beneficia ſibi ſingulariter data:
nunc generaliter ſibi ac alijs præſtita exprimit. ¶[Et miſericordia eius].i. ſuæ æternæ pietatis ef- 5
fectus & gratia extenditur, & fuit[à progenie] quæ ab initio mundi ante diluuium fuit[in pge-
Iſaiæ. 6. nies] poſteriores. Miſericordia enim domini plena eſt terra. Vel à progenie Iudæorum, in pge- E
Pſalm. 32. nies Gentium. Salus nanq; Gentibus communicata ex Iudæis fluxit & cœpta eſt. Quemadmo-
Iohan. 4. dum Chriſtus teſtatur: Salus ex Iudæis eſt. Nam & Chriſtus ex eis incarnari elegit, & per apo-
Actu. 16. ſtolorum natione Iudæorum doctrinam conuerſus eſt mundus[timentibus eum] timore fili-
ali & caſto. Nam talibus tñ finaliter prodeſt gratia dei, & ipſi duntaxat participes ſunt fruct⁹
ac meriti dominicæ paſſionis, quæ licet ſe ad vniuerſos extendat per ſuam ſufficientiam, non
Pſal. 102 tñ per efficientiam, ſed ad ſolos electos. Hinc ait Pſal. Mia autem dñi ab æterno, & vſq; in æter-
Eccle. 1 num, ſuper timentes eum. In Eccl'o quoq; habetur: Qui ſine timore eſt iuſtificari nō poteſt. Ve-
runtamen nullus tam reprobus eſt, vt diuinæ clementiæ penitus expers cōſiſtat, ſed mia ad ſa-
lutem veram perducens, ſolis timentibus deum filiali & reuerentiali timore, qui eſt fuga ma-
li culpæ, impendit. ¶[Fecit potentiam].i. potenter operatus eſt, & potentes egit effectus[in bra- 6
Exo. 15 chio ſuo].i. in ſua ſublimi virtute, iuxta illud: Eduxit filios Iſrael in brachio excelſo. Vel in bra-
Pſal. 135. chio ſuo.i. per vnigenitum ſuum incarnatum. Et tunc refert ad patrem, de cuius filio loquit Iſa-
Iſaiæ. 53. ias: Brachium domini cui reuelatum eſt? quem apoſtolus nominat dei virtutem. Porro per fi-
1. Cor. 1. lium pater vniuerſa creauit, per ipſum redemit mundū, proſtrauit diabolum, fregit infernum,
Roman. 8 aperuit cœlum, infinita quoq; per ipſum fecit miracula. Vnde & filius proteſtatur: A meipſo fa-
Iohan. 14. cio nihil. Pater vero in me manēs, ipſe facit opera. Nihilominus Chriſtus vt deus propria ope-
rabatur virtute, quę in tribus ſuperſanctis perſonis vna eſt in ſe, indiuiſa quoq; in opere. Deni-
q; magnificentiſſimum opus dei in incarnatione, ſeu verbo incarnato apparuit, dum naturæ F
Lucæ. 1 duæ in infinitum diſtantes in vnam conuenerunt perſonam, dum Chrs de clauſo virginis vte-
Matt. 1 ro pdijt, dū ſacramentū altaris inſtituit. Magnā demū deus poteſtatē exercuit, tā humilē iuuē-
Matth. 26 culam faciendo ſuā matrē, angeloruq; dominam, & oī pura creatura in eſſe creato ſubſiſtēti pſ-
Marc. 14 ſtantiorem: qm̄ vniuerſæ viæ dñi mia & veritas, ſeu æquitas. Cōmendato deinde ratione ſuæ cle-
1. Cor. 11. mentiæ, commendat eum nunc virgo ſapientiſſima ab effectibus ſuæ iuſtitiæ[diſpſit ſupbos]
Pſalm. 24. .i. per varios errores ac vitia diſpergi permiſit, & per diuerſa ſupplicia perdidit, ac damnauit ef-
Iob. 15 fectiue elatos, quorum ſpiritus tumet iniq̄, qui deo ſubijci & parere omittunt nec curāt ſub ei⁹
1. pet. 5 omnipotenti manu ſe hūiliare[mente].i. intentiōe & libito[cordis].i. intellectus[ſui] quo cun-
Eccl. 10 cta diſcernit, iudicat & diſponit. Hinc ſcribitur: Radices gentium ſuperbarū arefecit deus. Qui
Soph. 1 per Soph. minatur: Viſitabo ſuper omnem qui arroganter ingreditur. Et apud Iſaiam: Incur-
Iſaiæ. 2 uabitur ſublimitas hominum, & humiliabit altitudo virorū. Dæmōes quoq; ſupbientes Chrs in
Mar. 7. 8 mundū veniēs diſperſit, vicit & de hoim cordibus expulit. Sed & ſuperbos Iudæos videmus ab
Mar. 1. 11 eo in omnem regionē diſperſos. ¶[Depoſuit potentes de ſede] Non de qbuſcunq; potētibus di- 7
Luc. 4. 11 hoc, cū alibi dicat: Deus potentes non abijcit cū ipſe ſit potens, ſed de potentibus ſua ptāte viti-
Iob. 16. oſe vtentibus, de qbus ſcriptū eſt: Sedes ducū ſuperborū deſtruxit deus, & ſedere fecit mites pro
Eccl. 10 eis. Verum cum huiuſmodi potentes videamus vſq; ad ſenectutem regnare, qūo deus deponit
eos de ſede dignitatis ac pſidentiæ? Et reſpondendū, qd ſaltē in morte, & frequēter pp eorū pec-
cata occiduntur, plagantur, ſeu añ tempus naturalis periodi auferūtur. Omnis enim potentatus
Eodem breuis vita. Sic & rex hodie eſt, & cras morietur. De quibus loquitur Iſaias: Et quidem neq; ſa-
Iſaiæ. 40.

tus neq;

A tus neq; radicatus in terra truncus eorũ, repente flauit in eos, & aruerũt. Hinc ſcriptũ eſt: Vidi
impios dño ſtãte periſſe, Et rurſus: Iniqui añ tps ſuũ ſublati ſunt. Inſuper potentes Iudæorũ ma Eccle.8
giſtros deus de ſede doctrinæ amouit. iudiciariã quoq; poteſtatẽ pauperibus tribuit in die iu-
dicij exercendam: Sedebitis, inquiens, ſuper ſedes duodecim[& exaltauit humiles] nũc per do- Matth.19
na gratiæ gratum facientis, & gratis datæ, quia & tales frequenter ad prælationem erexit. In fu
turo autem per dona gloriæ & ſublimationem vſq; cœlum empyreum. Propter quod ait ſcri
ptura: Deus ſuperbis reſiſtit, humilibus aũt dat gratiam. Et denuo: Beati pauperes ſpũ. ſ. humi Iacob.4
les, qm̃ veſtrum eſt regnum cœlorum, quo nihil eſt altius. Potiſſime autem Chriſtus exaltauit Matt.5
ſuos apoſtolos vere humillimos, quos conſtituit principes ſuper omnem terram. De qbus ite Pſalm.44.
rum ſcriptum eſt: Qm̃ dij fortes terræ vehementer eleuati ſunt. Cæteros quoq; primitiuæ Ec- Pſalm.46
cleſiæ filios ſuos diſcipulos non mediocriter exaltauit, non in futuro duntaxat, ſed & in pſen-
8 ti, dans eis virtutem calcandi ſuper ſerpentes & ſcorpiones, omnemq; inimici virtutem. [Eſu Lucæ.10
rientes]. i. ſpiritualia bona auide cupientes[impleuit bonis]. i. gratiæ donis, internis diuitijs, re
fectionibus mentis. Pauperes quoq; & corporaliter fameſcentes deus alit & implet. Quemad
modum ſcriptum eſt: Oculi omnium in te ſperant dñe, & tu das eſcam illorum in tempore op Pſal.144
portuno. Et item: Omnia à te expectant vt des illis eſcam in tempore. Dante te illis colligent. Pſal.103
De eſurientibus autem primo modo ait ſaluator: Beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam, qm̃ ipſi Matt.5
ſaturabuntur. Et iterum: Ego ſitiẽti dabo de fonte aquæ vitæ gratis[& diuites]. i. diuitiarũ cor Apoca.21
poralium inordinatos amatores terrena cœleſtibus præferentes[dimiſit inanes]. i. à ſpiritalibus
B bonis vacuos, ſuiſq; vanitatibus inhærẽtes. De quibus loquitur Chriſtus: Poſſibilius eſt came Matth.19
lum tranſire per foramen acus, quàm diuitem intrare in regnum cœlorum. Iacobus quoq; in Luc.18 Mar.10.
ſua Canonica: Agite nunc diuites, plorate vlulãtes in miſerijs, quæ aduenient vob. De quib ali Iacob.5
bi habetur: Væ vob diuitibus, qui nunc habetis conſolatiõem veſtram. Diuitiæ enim pene ad Luc.6
omnia vitia præbent fomentum, ad ſuperbiam, gulam, luxuriam, otioſitatem ſcelerum matrẽ
Propter quod ait Apoſtolus: Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem & laqueum di 1.Timo.6
aboli, & deſideria multa inutilia & nociua, quæ mergunt hominem in interitũ & perditionem
Ideo ait ſcriptura: Nihil eſt iniquius q̃ amare pecuniam. Hic enim animam ſuam habet vena- Eccle.10
lem. Veruntamen ſunt aliqui diuites virtuoſi ſua opulentia bene liberaliterq; vtẽtes, miſericor
diter diſtribuentes, non delicate viuentes, nec ad terrena inordinate affecti, ſicut hortatur Pſal-
miſta: Diuitiæ ſi affluant, nolite cor apponere: ſed q̃ pauci ſint tales liquet ex eo quod ſcriptum Pſalm.61
eſt: Beatus diues qui inuentus eſt ſine macula, qui poſt aurum non abijt, nec ſperauit in theſau Eccle.31
ris pecuniæ. Quis eſt hic & laudabimus eum? Fecit enim mirabilia in vita ſua. Nemo ergo ſe cõ
mittat periculo, ſed acquieſcat Apoſtolo: Habentes, inquit, victum, & quibus tegamur, his cõ 1.Timo.6
tenti ſimus. Hinc enim Salomon deprecatur: Mendicitatem & diuitias domine ne dederis mi- Prouer.30
hi: tribue tantum victui meo neceſſaria. Quidam per eſurientes bonis impletos intelligunt gẽ
tiles conuerſos, quibus verbum dei cum magno deſiderio audientibus, maxima gratiarũ cha Actu.17
riſmata contulit deus. Per diuites vero inanes relictos intelligunt magiſtros Iudæorum in ſcri
pturis abundantes, qui in ſua cæcitate dimiſſi ſunt. Conſequenter tangit beata virgo beneficia Gen.48
C Iudæis exhibita. ¶ [Suſcepit] ipſe dñs[Iſrael puerum ſuum]. i. Iſraeliticũ populum ſibi nũc gra-
9 tioſe & pie applicuit & coniũxit, de ipſo naturam aſſumendo humanam. Propter quod totum
populum illum (quantum in ſe fuit) ſaluare propoſuit, propter quod ſcribit Apoſtolus: Nuſ- Hebr.2
quam angelos, ſed ſemen Abrahæ apprehendit[recordatus miſericordiæ ſuæ]. i. memorem ſe
oſtendens pietatis & gratiæ quam populo huic promiſit, quod ſcilicet de eo formam ſerui acci Phili.2
peret. In incõmutabili autem deo nec recordatio, neq; obliuio proprie locum habent: ſed p mo
dum recordantis ſe habet dum miſereri non differt, per modum obliuiſcentis dũ differt. ¶ [Si-
10 cut loquutus eſt ad patres noſtros]. ſ. [Abraham & ſemini eius in ſecula.] Primo enĩ Abrahæ, Gen.12
deinde Iſaac, poſtea ipſi Iacob facta, legit in Gen. diuina illa promiſſio: In ſemine tuo benedicẽ Gen.22 Gen.26
tur omnes gentes. Deinceps dictum eſt Dauid: De fructu ventris tui ponam ſuper ſedem tuam Gen.28
Generaliter quoq; ſancti patriarchæ ac vates de Chriſti aduentu loquuti ſunt, quemadmodũ Pe Pſal.131
trus affirmat: Omnes prophetæ à Samuel & deinceps annunciauerunt dies iſtos. Porro clauſu Actu.3
la illa in ſecula referri poteſt ad verbũ illud, ſuſcepit, item ad recordatus, nec non & ad comple
xũ iſtud ſemini eius. Nam illa gratioſa ſuſceptio electorum, & recordatio dei circa eos, ſemẽq;
Abrahæ in prædeſtinatis manet perpetuo, & nunquam periturum habet effectum.

¶ Expoſitio moralis eiuſdem cantici: Magnificat anima mea dominum.

POStremo quilibet noſtrum canticum hoc in propria poteſt decantare perſona, dicẽdo in
timis ex medullis: Magnificat anima mea dñm. Et exultauit ſpiritus meus in deo, &c. iu-
xta expoſitionem præhabitã. Sic autem deum laudare, eſt actus omnino angelicus & pclarus.

Quid

Eccl.36. Quia reſpexit humilitatem ancillæ ſuæ.i.animæ meæ quæ in oculis ſuis vilis & modica eſt. Vt D
ancillæ ſuæ.i.creaturæ quæ ego ſum. Creaturæ enim creatoris ſui miniſtra eſt. Ecce enim ex
hoc beatam me, craturam, dicent, vt pie confido, omnes generationes electæ. Nil enim (vt ait
Hieronymus) felicius Chriſtiano, cui regna promittuntur cœlorum. In patria quoq; vnuſquiſ-
q; electorum ab alijs beatus dicetur. Sed & Chriſtiani veraciter ſibijnuicem dicere poſſunt
grata & humili mente illud: Beati ſumus nos, quoniã quæ deo placita ſunt, manifeſta ſunt no-
Baruch.3. Pſalm.32. bis. Deniq;: Beata gens cuius eſt dominus deus eius, populus quem elegit in hæreditatem ſibi.
Quia fecit mihi magna. Hoc dicendo cogitet vnuſquiſq; beneficia dei circa ſe, generalia & ſpe-
cialia bona naturæ, dona gratiæ, promiſſaq; gloriæ, quanta pro ſe filius dei fecit, aſſumpſit ac
pertulit, quoties ſibi in peccatis pepercit, quod ad iſtam pœnitentiæ gratiam ſe adduxit. Cæte
ra ſpecialem expoſitionem non exigunt, ſed iuxta interpretationem præſcriptam, à quolibet
queunt proferri. Ecce canticum iſtud dulciſſimum quàm ſententioſum eſt ſub breuitate ver
borum, quod ſapienti ſpiritus ſancti conſilio ſtatuit eccleſia in veſperis decantãdum, vt hora
illa dum aduesperaſcit & inclinata eſt dies, incipiat ſe mens noſtra ab exterioribus ad interio-
ra colligere, ad deum erigere, eius bonitatem beneficiaq; penſare, ei ex toto affectu gratias age
re, ipſum cum iucunditate laudare, atq; pro viribus verbo & opere in omnibus honorare. Ita
q; ad ſummi dei honorem, & tantæ virginis reuerentiam non ſine mentali attentione & actu
ali ſanctæ deuotionis feruore canticum iſtud promamus, imo & tunc recordemur cum quan
ta deuotione & alacritate beatiſſima virgo carmen iſtud cecinerit, & q̃ ineffabilem ei gratiam
præſtiterit deus, ſicq; eidem virgini congratulemur in domino. E

¶Oratio ex cantico Mariæ præſcripto.

Recordare domine miſericordiæ tuæ & nos de via iniquitatis ad te redeuntes ſuſcipe, eſu-
rientesq; te bonis tuis imple, vt bonitate & gratijs tuis in nobis agnitis deuoti te magni
ficemus & in te deo ſalutari noſtro toto ſemper ſpiritu exultemus. P. d. n.

COMMENTARIVS IN CANTICVM SIMEONIS:

Nunc dimittis. Luc. 2. Cap.

¶ Argumentum

POſtquam ſanctus iſte ſenex Simeon affectuoſiſſime, deuotiſſime, reuerendiſſime ac iucun
diſſime accepit chriſtũ Ieſum in vlnas ſuas.i.inter brachia ſua, q̃uis ſe contactu ſancti ſan-
Luc.2 ctorum putaret indignum, ſed vehemens amor rationẽ deuicit, & ad vnionem amplexusq; im
pulit: benedixit, deũ laudauit, grãs egit, & ſeq̃ns canticũ cecinit pro impletiõe diuini ꝓmiſſi, &
cæteris bñficijs dei. Itaq; q̃a iam plꝰ accepit q̃ ſibi fuit ꝓmiſſum. Promiſſum ſiquidem ſibi fuit q̃d
Chrm̃ videret, & iſ non ſolũ vidit, ſed brachijs ſtrinxit, portauit, contrectauit, & puto q; oſcu-
latus ſit infantem dulciſſimum, & ait.

¶Expoſitio cantici Simeonis: Nunc dimittis ſeruum tuum domine.

¶ Quotidie ad Completorium.

NVnc] poſtquam tuum promiſſum impleſti, Chriſtum mihi monſtrando vt promi
ſiſti [dimittis,].i.ſtatim dimittes, vel ſupplico vt dimittas me, [ſeruum tuum,] non F
ſeruitute ſeruilis timoris qui metuit pœnam magis quàm dei offenſam, ſeu cul-
Iohan.8. pam, de quo ait ſaluator: Seruus non manet in domo in æternum, filius autem ma-
Iohan.15. net in domo inæternum. Et alibi: Iam non dicam vos ſeruos, ſed amicos. Sed ſeruum ſeruitute
Mat.25 Luc.19 filialis timoris, cui ſeruo ait Saluator: Euge ſerue bone & fidelis, intra in gaudium domini tui,
[domine] deus pater, ſeu trinitas deus [ſecundum verbum tuum in pace].i.à mundi huius inge
tudine, tribulatione, & vitijs eripi, quieſcere. ſeu mortis ſomno ceſſare: & in limbo patrũ, ſinu-
q; Abrahæ repauſare in dulci ſpe, cum certus ſim cito per Chriſtum inde educi, ad gloriamque
transferri. Sic ergo dimittes me in pace ſecundum verbum tuum.i.ſecundum quod mihi dixi-
Luc.2 ſti, quod mortem non experirer, niſi prius Chriſtum viderem, per quod inſinuaſti quod Chri-
ſto viſo mox obdormirẽ in domino. ¶[Quia viderunt oculi mei] exteriores & interiores [ſalu-
tare tuum].I.Chriſtum ſaluatorem, qui dicitur ſalutare tuum, quia per ipſum decreuiſti mun
Pſalm.97 dum ſaluare, omniumq; ſalutem conſtituiſti in eo, de quo fertur in Pſalmo: Notum fecit domi
Gen.49 nus ſalutare ſuum. Vnde Iacob patriarcha teſtatur: Salutare tuum expectabo domine. Cui ſa-
Iſaiæ.49. lutari loquitur pater: Dedi te in lucem gentium, vt ſis ſalus mea vſq; ad extremum terræ. Hoc
ſalutare Simeon corporaliter ac intellectualiter vidit. Chriſtus nanq; in vna perſona eſt deus
& homo: ideo dum homo videbatur oculo corporali, eodem oculo videbatur & deus: quamuis
1.Iohan.1 uis non ſecundum diuinitatem ipſius, imo (ſecundum Ambroſium) dum caro videtur, vide-
1.Iohan.4 1.Timo.6 tur & verbum. Hinc quod apud Iohannem habetur: Deum nemo vidit vnquam, de deo ſe-
cundum diuinitatis eſſentiam dicitur. Inſuper oculo interiori vidit Simeon ſaluatorem: quia
per

A per fidem cognouit ipſius diuinitatem, eiusquoq; humanitatem intellectualiter conſiderauit
& vt à verbo eſſet aſſumpta penſauit. Hinc de Chriſto ſcriptum eſt: Poſt hæc in terris viſus eſt, Baru. 3.
& cum hominibus conuerſatus eſt. Itemq; Simul laudabunt: quia oculo ad oculum videbunt. Iſaiæ. 52.
¶[Quod paraſti]. i. per incarnationem videri & agnoſci aptum feciſti, ſeu manifeſtare diſpoſu
3 iſti ac decreuiſti [ante faciem omnium populorum]. i. in conſpectu hominum vniuerſorũ, ſeu
clare cunctis hominibus, non ſolum Iudæis, ſed etiam gentilibus, ſic tamen vt ſit diſtributio ac
commoda, ſeu pro generibus ſingulorum, non pro ſingulis generum, iuxta quem modũ apud Dani. 7
Danielem legitur: Omnes populi, tribus, & linguæ ſeruiẽt ei. Deus ergo vnigenitũ ſuum in di
uinitate incomprehenſibilem, atq; inacceſſibilem lucem inhabitãtem per hoc fecit hominibus 1. Timo. 6
manifeſtum, viſibilem & cohabitantem, quod eum humanæ coniunxit naturæ in vnitate per
ſonæ, quod per Iſaiam ita prædictũ eſt: Parauit dominus brachium ſctm̃ ſuum in oculis om̃i Iſaiæ. 52.
um gentium: Brachium enim domini eſt vnicus filius dei patris, per quem pater omnia fecit: ſi
cut & digitus dei eſt ſpiritus ſanctus per quem cuncta reuelat, de quo brachio ait Pſal. Saluauit Pſal. 97
ſibi dextera eius, & brachium ſanctum eius. Pater ergo parauit ſalutare hoc ante faciem om̃iũ
populorum, quibus per apoſtolos prædicatus eſt Chriſtus, iuxta illud Pſalmiſtæ: In omnem Pſalm. 18.
terram exiuit ſonus eorum. Et rurſus: Viderunt omnes termini terrę ſalutare dei noſtri. Propt Pſalm. 97.
quod in Iſaia habetur: Videbunt omnes fines terræ ſalutare dei noſtri. Quamuis ꝑterea Chrs Iſaiæ. 52.
ita paratus ſit ante omnem faciem populorum, aliter tamen quãtum ad Iudæos, & aliter quo
4 ad gentes. Propter quod ſubditur. ¶[Lumen ad reuelationem gentium]. i. ſalutare, ſeu Chrm
B paraſti ſic, vt ſpecialiter ſit lumen gentilium, ſeu ad illuminationem eorum, qui veri dei cogni Iſaiæ 66.
tione & cultu priuati, idola coluerunt ac dæmones: ſed Chriſtus per ſuos diſcipulos reduxit il
los ad veri dei cognitionem, amorem, & cultum, Imo per interiorem ſuam illuminatiõem hoc
potius fecit, ſine qua exterior apoſtolorum prędicatio nihil iuuiſſet, ſed & trinitas deus merito
conuerſationis paſſioniſq; Chriſti tantam dedit gentilibus gratiam. Ideo Chriſtus paratus &
datus eſt lumen ad reuelationem ſeu illuminationem gentilium, qui ſedebant in tenebris perfi
diæ, erroris ac omnium vitiorum. Vnde alias proteſtatur: Ecce teſtem populis dedit eum ducẽ Iſaiæ 55.
ac præceptorem gẽtibus. Inſuper paraſti ſalutare hoc [& gloriam plebis tuæ Iſrael]. i. ad hoc vt
ſit gloria Iſraeliticæ plebis, quę fuit ſpecialiter plebs dei, vt plenius dicetur ſuper illud: Viſitauit Lucæ. 1
& fecit redemptionem plebis ſuæ. Hoc enim eſt plebi illi quantum ad eos qui crediderunt, ex
ea præcipua prętogatiua exultatio, honor & gloria, quod vnigenitus dei ex ea incarnari elegit
ad eam perſonaliter venit, propter eam primo ac ſpecialiter deſcendit, iuxta quod loquitur in
Euangelio: non ſum miſſus niſi ad oues quæ perierunt domus Iſrael. Inſuper fuit in gloriã ple Matth. 15
bis ſuæ Iſrael, quia per ipſum ſancti veteris teſtamenti in limbo detenti, adepti ſunt beatificæ
gloriam viſionis. Deniq; Chriſtus tam Iudæis quàm gentibus fuit lumen & gloria. Om̃es eñ
electi per ipſum ſunt illuſtrati, & cũctis gloria eſt, quod dei filius humanam naturã aſſumpſit.
Nihilominus per appropriatiõem dicitur lumen gentium, & gloria Iudæorum, propter quod
ait: Salus ex Iudæis eſt. Poteſt autem hic quæri, quomodo Simeon templum ingreſſus, cognos Iohan. 4.
C uit puerum Ieſum quem ante non vidit? Ad quod facile reſpondetur, quod eodem ſpiritu reue
lante quo cognouit eſſe venturum, & forte aliquod ſignum ſenſibile fuit ſibi diuinitus pręnun
ciatum, quo cognoſceret puerum, ſicut Iohanni Bapt. deus prædixit: Super quem videris ſpiri
tum deſcendentem & manentem, hic eſt, &c. Forſitan nanq; vidit diuinum quendam ſplendo Iohan. 1.
rem in vultu pueri adorandi, de quo aliquando verum fuit dicere: Hic eſt infans vnius diei, &
deus æternus.

¶Expoſitio moralis eiuſdem cantici: Nunc dimittis.

POſtremo quilibet noſtrum canticum iſtud dicere in propria poteſt perſona, loquendo ad
deum patrem ſeu trinitatem: Nunc. i. in tempore gratiæ huius, dimittis ſeruum tuum dñe
ſecundum verbum tuum in pace. i. in pectoris tranquillitate quam mihi donaſti, me modo,
(vt ſpero & oro) quieſcere gratioſe ꝑmittes, ac facies ne turber aut ruam, ſed in pace in idipſm Pſalm. 4.
dormiam & requieſcam, atq; in omni aduerſitate, tentatione, & inquietudine, mens mea quie
ta & fixa perſiſtat in te, ſecundum verbum tuum. i. prout in te plene ſperantibus promiſiſti, qui
bus tuam defenſionem vbertim in ſcripturis promittis, iuxta illud: Quoniam in me ſperabit li Pſalm. 90.
berabo eum, protegam eum quoniam cognouit nomen meum. Quia viderunt oculi mei, inte
riores per fidem, per ſapientię donum, per ſcripturarum doctrinam, per ſacramentales ſpecies
varioſq; ſupernaturales tuos effectus, ſalutare tuum, quia his modis iam Chriſtum cognoſci
mus. Cætera verba cantici huius aliam interpretationem non flagitant. Conuenientiſſime de
mum ſtatutum eſt canticum iſtud in Completorio dici, quia tunc cum præcipua pace interna
deo vacare, ad ſtratumq; ire ac obdormire, & Chrm̃ in pectore noſtro quaſi ſepelire debemus

omni tentatione,auerſiōe,& culpa prorſus excluſis. Tunc ergo cāticum iſtud compendioſum D
atq; dulciſſimum,deuotiſſime ꝓferamus,& qualiter Simeon beatiſſimus Chriſtum in brachijs
ſtrinxit,ac cætera quæ dicta ſunt contigerunt,intentiſſime recordemur: & quę Simeon corpo
raliter fecit,ſpiritualiter peragamus.

¶Oratio ex cantico Simeonis præſcripto.

CHriſte rex regum & lumen reuelationis gentium,da nobis quæſumus in lumine tuo quę ſunt pia reſpicere,& te præſtante peragere,vt in exitu vitæ noſtræ te veniente & pulſante aperientes tibi nos dimittas in pace, teq; lætantes facias ſemper in decore tuo videre. Per d.

COMMENTARIVS IN CANT. ZACHARIAE:

Benedictus dominus deus Iſrael. Luc. 1. Cap.

¶Argumentum Dionyſij.

IN cantico iſto Zacharias gratias refert deo ſuper varijs beneficijs eius, potiſſime de ƺbi incarnatione ac paſſione,generiſq; humani,maxime Iſraelitici,ſaluatiōe.Quamuis autem in cantico iſto per dominum deum Iſrael intelligi poſſit deus abſolute, ſeu trinitas tota ſuperbñdicta,quælibetq; diuina perſona:appropriatius tamen de filio totum exponitur. Itaq; ait.

¶Expoſitio cantici Zachariæ:Benedictus dominus deus Iſrael.

¶Quotidie ad Laudes.

BEnedictus]eſt,& æternaliter benedictus ſit,atq; ab oībus iugiter benedicatur[dñs]
vniuerſorum,ratione poſſeſſionis,gubernatiōis,ac pręſidentiæ omnium, de q̄ Abra
Pſal.118 Gen.14 Iob.34. ham ait:Leuo manū meam ad dñm deum poſſeſſorem cœli & terrę.De quo etiā ſcri E
ptum eſt:Quem conſtituit alium ſup terram,aut quem poſuit ſup orbem quē ſabri
catus eſt?Præterea nomen & ratio dñi ſoli omnipotenti,deo plene,ſumme,pure,ac ꝓprie com
petit,quippe qui ſolus vniuerſale,primordiale,independens,ac nulli ſubiectū habet dominiū.
Omnium vero ſequentium angelorum hominumq; dominia ſunt particularia,ſecūdaria, in
Iſaiæ.47. digentia ac ſeruituti permixta,qa deo ſuppoſita. Hinc in Iſaia, Ieremia quoq; & Amos ait ſcri
Ierem.32. ptura:Dominus exercituum nomen eius. Et in Pſalmo:Dñs nomen illi. Et iterum per Iſaiam:
Amos.4.9 Ego dominus:hoc eſt nomen meum,gloriam meam alteri non dabo[deus Iſrael]qui oīm de
Pſalm.67. Iſaiæ 42. us generaliter fuit iure creationis. Specialiter autem deus tunc dicebatur Iſrael.i. Iſraelitici po
Pſalm.67. puli de Iacob,qui alio nomine dictus eſt Iſrael nati, qm̄ præcipua ac ſpecialia beneficia popu
Gene.32. Gene.35 lo illi donauit,quemadmodū ſcriptum eſt:Qui annunciat verbum ſuum Iacob,iuſtitias & iu
Pſal.147 dicia ſua Iſrael. Et quia à populo illo ſpecialiter colebatur,cęteris ad idololatriam lapſis. Vnde
Deu.7. 14. Deut.26 Moſes huic populo ait: Te elegit dñs vt ſis ei populus peculiaris de cunctis populis q ſunt ſup
terram,quia dilexit vos dñs[quia viſitauit].i. per incarnationē acceſſit,& ſicut pijſſimus & pe
ritiſſimus medicus operari aggreſſus eſt[& fecit redemptionem plebis ſuæ].i. liberationē Iſra
eliticæ plebis ab inuiſibilibus hoſtibus,à damnatiōe æterna,à reatu originalis peccati , imo ab
omni peccato quantū in ipſo eſt,quemadmodū loqtur:De manu mortis liberabo eos,de mor
Oſe.13 Iere.23 te redimam eos. De quo dictum eſt:Dñs rex noſter ipſe veniet & ſaluabit nos. Qui alibi horta
Iſaiæ.33. Zach, 2 tur:Lauda & lætare filia Sion,quia ecce ego venio & habitabo in medio tui. Chriſti equidem F
Leo papa incarnatio noſtra eſt deificatio,vt aſſerit Leo papa:itaq; eius incarnatio inchoatio fuit nſæ re
demptionis atq; ſalutis, q̄ per Chriſti paſſionem completæ ſunt. Non eñ per ſolā ſuā incarna
tionem nos ſaluare decreuit:ſed ſaluatiōem noſtram per ſuā paſſionē conſumare inſtituit. Vn
de quod Zach. loquutus eſt. Fecit,more prophetico accipi poteſt per modum futuri.i. facturus
eſt,qm̄ ſua paſſione fuit redemptionem iſtā plene facturus,vtpote nſa crimia deleturus,noſq;
Iſaiæ.53. deo reconciliaturus,ſcd̄m illud Iſaiæ:Ipſe autem vulneratus eſt ꝓꝑ iniquitates noſtras,attritus
Iſaiæ,11. eſt propter ſcelera noſtra. Et rurſus:Dñs poſuit in eo iniquitatem oim noſtrum, Etenim Chri
ſtus ſua paſſione ac obedientia pro omnibus ſatisfecit:ſed ſi fructum ſuæ paſſionis conſequi de
bemus,oportet vt meritum eius nobis per ſacramenta ſeu modo alio applicetur & communi
Lucæ.19 cetur. Hinc Chriſtus de ſeipſo teſtatur: Venit filius hominis quærere & ſaluum facere quod pe
rierat. Deniq; per plebem ſuam ſeu populum dei intelligi poteſt non ſolum plebs Iudæoꝝ,ſed
tota gens electorum,q ſunt populus dei per prædeſtinatiōem æternam, & ſpiritaliter Iſrael.i.
deum videns,ſeu fide contemplans,de quo populo dicit apoſtolus:Pax ſuper Iſrael dei. Verum
Gala.6 tamen per plebem ſuam hoc loco literalius intelligitur populus Iudęorum,ad quorum redem
ptionem Chriſtus primo directe ac principaliter venit,ſecundum quod aſſerit:Nō ſum miſſus
Math.15 niſi ad oues quæ perierunt domus Iſrael. Quibus verbum dei ſpernētibus iuſta facta eſt apoſto
loꝝ tranſmigratio ad inſtruendos gentiles,ꝓ quorum ſaluatione Chriſtus quaſi ſecūdario ve
Actu.13. nit. Propter quod Iudæis Paulus Barnabaſq; dixerunt:Vobis oportebat primum loqui verbū
dei:ſed quoniam repuliſtis illud,cōuertimur ad gentes. ¶[Et erexit]id eſt,ſuſcitauit,leuauit,&
declarauit,

A declarauit[cornu ſalutis].i.annunciationem beatitudinis veræ atq; cœleſtis[nobis].i. ad no
ſtram ſaluationẽ,vt ei credendo ſaluemur[in domo Dauit pueri ſui].i.in tribu ſeu familia Da
uid prophetæ,de cuius ſemine ortus eſt Chriſtus,iuxta illud ad Rom. Qui factus eſt ex ſemine Matt.1
Dauid ſecundum carnem. Sed quomodo deus Iſrael.ſ.Chriſtus,erexit hoc cornu ſalutis? Et ſi Roma.1
dendum,quod per hoc quod iam ore angelico reuelauit Zachariæ ſtatim ſe incarnãdum, ven
turum,& ſaluaturum genus humanum,cuius vtiq; Chriſti incarnatiõem nouit Zacharias in
virgine Dauidicæ ſtirpis peractam.Itaq; per cornu publica denunciatio magnæ rei ſignificat,
quia per cornua ſolent magnalia notificari.Et iam nõ ſolum per angelum,ſed & per Mariam Luce.1
deus de hac re prophetauit.Hinc dicit Theophilus:Videbatur deus dormire, peccata multa re
ſpiciens,neq; hæc curans,ſed in nouiſſimis temporibus incarnatus,excitatus eſt,cõtriuitq; dæ
mones nos odientes.Inſuper per cornu poteſtas ſeu altitudo exprimitur, eo quod cornua ſint
in animali partes eminentes ac ſolidę.Eritq; ſenſus,quod deus robur apicemq; ſalutis,hoc eſt
inuiolabilem & cœleſtem felicitatem nobis denunciauit,in domo Dauid.i.in Chriſto de pro
genie Dauid exorto,per quem & in quo beatitudo hæc datur,quia non niſi in Chriſtum credẽ
ti præſtatur.Quemadmodum princeps apoſtolorum diſſeruit:Non eſt aliud nomen ſub cœlo Actu.4.
datum hominibus,in quo oporteat nos ſaluos fieri.Poſtremo per cornu deſignatur rex,regia Dani.7
poteſtas,ſeu regnum,præſertim in Apoc.& Dan.Vnde in Apoc.legitur: Vidi de mari aſcendẽ Apoc.13
tem beſtiam habentem capita ſeptem,& cornua decem. Daniel ait:Beſtia quarta habebat cor
nua decem:& ecce cornu aliud paruulum ortũ eſt de medio eorum, & tria de cornibus primis
B euulſa ſunt à facie eius.Itaq; hic per cornu intelligi poteſt Chriſtus rex regum,ſeu regnum ipſi
us.Hoc enim cornu erexit.i.per incarnationẽ apparere fecit,& declarauit primo in domo Da Luce.1
uid.i.in progenie Dauidica,de qua natus eſt Chriſtus,qui primo in terris viſus & conuerſatus Baru.3
eſt,inter quoſdam de ſua hac genealogia progenitos. Sic ergo erexit deus pater ſeu trinitas,vł
Chriſtus ſecundum quod deus,cornu ſalutis.i.Chriſtum regem noſtrę ſalutis.Erexit inq̃ eum
nobis ſecundum quod homo eſt.Chriſtus nempe ſecundum diuinitatem erexit ſeipſum ſcd̃m
humanitatem. Quidam iſtam erectionem referunt ad Chriſti reſurrectionem vel aſcenſionẽ
quia tunc Chriſtus cornu ſalutis.i.poteſtatem & gloriã beatitudinis erexit, ſeu publice demõ
ſtrauit,reſurgendo ad vitam immortalem,patres quoq; educendo de limbo,& regna aſcendẽ
do cœleſtia.Sicq; Zacharias loquitur de futuro per modum pręteriti(vt moris eſt prophetarũ)
Hoc itaq; deus fideliter egit,non improuiſe,ſed ſicut prædixit vere impleuit.¶[Sicut loqutus
3 eſt per os ſanctorum qui à ſeculo ſunt prophetarum eius].i. ſicut prænunciauit per ſanctos,q
à principio mundi fuerunt,q verbis,ſignis,figuris.ſeu factis de Chriſto loquuti ſunt,eiusq; my
ſteria prædixerunt,quia in nulla mundi ætate defuit prophetia de Chriſto,vt Augu. declarat:
Nam & Adam de Chriſto verbis & rebus loquutus eſt.Similiter cæteri patriarchæ ac vates.
Propter quod Petrus teſtatur:Deus qui pronunciauit per os omnium prophetarum pati chri Actu.3.
ſtum ſuum,impleuit ſic.Et alibi:Huic omnes prophetæ teſtimonium perhibẽt. Tantum quip Actu.10.
pe myſterium decuit diu ante,ac multipliciter ꝑnunciari,vt eius dignitas agnoſcatur, & factũ
credibilius oſtendatur firmiusq; credatur. Vnde in hoc fides noſtra certiſſime cõfirmat,quod
C omnia quæ de Chriſto credimus & tenemus,taliter prophetata probamus. Sed & ipſi hebrę o
rum doctores fatentur quod omnes prophetæ nõ ſunt loquuti,niſi ſup dies Meſſiæ.i.pro tem
pore Chriſti,quia videlicet,quicquid loquuti ſunt,ad Chriſtum finaliter retulerunt, & de ipſo
principaliter ſunt effati.Vnde nunc ſingulariter dr̃ per os ſanctorum,eo quod omnes vno ſpi
ritu concorditer ſint loquuti.¶[Salutem ex inimicis noſtris, & de manu omnium qui oderunt
4 nos]His verbis exponit quid ſit quod dixit:erexit cornu ſalutis nobis,vt ſit ſenſus:erexit,&c.ſi
cut loquutus eſt.i.ſicut ꝑ prophetas promiſit erigere ſeu procurare nobis ſalutem.i.ſaluationẽ
ex inimicis noſtris,præſertim inuiſibilibus.Hoc eſt liberationẽ à dęmonibus,imo etiam à car
ne & mundo,omniq; verę beatitudinis impedimento. Vnde ſcriptum eſt:In hoc apparuit fili 1.Johã.3
us dei,vt diſſoluat opera diaboli.Porro quod ait de manu oĩm qui oderunt nos:quidam expo
nunt de gentilibus,quos Chr̃s conuertit:& ſic inter illos & Iudæos conuerſos pax fuit, inter q̃s
ante inimicitia erat. Poteſt quoq; de cunctis peruerſis hominibus accipi,à qbus liberãtur ele
cti non quod ab illis in vita hac non tribulentur,aut trucidentur: ſed quia per timorẽ inordi a
tum eis non ſubijciunt,nec ad vitia inducunt, & per tpalem q̃ ab illis patiunt pſequutionẽ,ad
gloriã perducuntur æternam,ſicq; æternaliter liberantur ab oi infeſtatione illorũ,quemadmo
dum Aug.plenius declarat ſuper illud Pſal. A timore inimici eripe aĩam meam. Hoc eſt quod Pſalm. 63
apud Mich. promiſſum eſt primitiuæ eccleſię:Exaltabitur manus tua ſuper hoſtes tuos,& oẽs Mich.5
inimici tui interibunt.Et ibidem de Chr̃o prędictũ eſt:Et erit iſte pax cum venerit,& qñ calca Ibidem
5 uerit in domibus noſtris,Sic ergo erexit nobis ſalutem. ¶Ad faciendã miam cum patribus no

Oo a ſtris

ſtris]id eſt,ad hoc vt patriarchis & iuſtis olim defonctis,conſumatam miam,puta plenam feli D
citatem impenderet,educendo eos de limbo,& conſtituendo in cœleſti palatio. Quemadmo-
Zach.9 dum dr Chriſto: Tu quoq; in ſanguine teſtamenti tui emiſiſti vinctos tuos de lacu in quo nō
eſt aqua. Vel ad faciendam miſericordiam cum patribus noſtris.i.ad hoc vt miſericorditer im
pleat quod ipſis ſe præſtiturum prædixit.Ideo quoq; hæc verba dicuntur,quia nō ob noſtram
iuſtitiam,ſed propter ſuam pietatem immēſam Chriſtus hęc nobis largitus eſt,nſamq; aſſnm
Titum.3 pſit naturam,ſicut ſcribit apoſtolus:Apparuit benignitas & hūanitas ſaluatoris noſtri dei,nō
ex operibus iuſtitiæ quæ fecimus nos,ſed ſecundum ſuam miſericordiā ſaluos nos fecit[& me
morari teſtamenti ſui ſancti].i.ad hoc vt per operis exhibitionem oſtendat ſe memorem ſan-
cti teſtamenti,hoc eſt,pacti ſeu fœderis ſui firmiſſimi,quod fecit,& iniit cum patriarchis & va
tibus veteris teſtamenti,quibus promiſit Chriſtus ſe incarnandum,atq; in mundum venturų,
Iſaie.52. ſecundum illud Iſaiæ:Propter hoc ſciet populus meus nomen meum in die illa, quia ego ipſe
qui loquebar ecce adſum.Cuius teſtamenti oſtendit ſe memorem naturam aſſumendo huma
nam ex virgine.Sic ergo memoratus eſt teſtamenti ſui ſancti quod eſt. ¶Iuſiurandum] qa iu- G
ramento firmatum[quod iurauit]iurando per ſeipſum[ad Abraham patrem noſtrum.]Quē
Gen,22 admodum in Gen.habetur:Per meipſum iuraui dicit dñs,quia feciſti hanc rem,& non peper-
ciſti vnigenito tuo propter me,multiplicabo te, & benedicam tibi,& benedicentur in ſemine
Roma.4 tuo omnes gentes. Vbi per ſemen Abrahæ ſecūdum apoſtolum intelligitur Chriſtus,ſicq; ver
bis illis promiſit deus pr̄ vnigenitum ſuum ex ſemine Abrahæ incarnandum,vel ipſemet vni-
cus dei patris filius verbis iſtis promiſit ſē taliter incarnandum.Pater aūt dando nobis filium E
ſuum per incarnationis myſterium, etiam ſeipſum præſtitit nobis per gratiam ampliorē. Hic
1.Iohan.2 ſubditur[daturum ſe nobis]filius quippe dedit ſe nobis,exhibendo ſe fratrem ſaluatorem,ad-
Matth.26 uocatumq; nr̄m,imo & aliis modis communicauit ſe nobis,quia naſcendo & conuerſando in
mundo fecit ſe ſocium hominum,in cœna dedit ſe nobis in cibum,moriendo in p̄cium liber a-
tiuum,in patria demum dat ſeip̄m in obiectale ac beatificum p̄mium,quod S. Thomas in Hy
mno de ſacramento compendioſe tetigit,dicens:Se naſcens dedit ſocium,conueſcens in eduli-
Gen.15 um,ſe moriens in p̄cium,ſe regnans dat in p̄mium. Hinc etiam Abrahæ ait: Ego protector tu
us & merces tua magna nimis. Deniq; illis dicitur deus ſe dare, quibus charitatem & gratiā ſu
am infundit.Illi etenim habent & poſſident deum tanq̄ ſuæ delectationis & occupationis ob-
iectum,in quo plena liberalitas,ſumma dignatio,puriſſimaq; dei ad nos dilectio demonſtrať.
Quoniam dando nobis dona ſua pariter præſtat ſeipſum,videlicet ad habendum,ad poſſidē-
dum,ad intuendum,ad diligendum,ad perfruendum,ad conſeruandum,ad auxiliandum, ad
defendendum,ad commanendum in ſempiternum. Illa namq; eſt liberaliſſima dilectio qua q̄s
Pſalm. 15 alteri præſtat ſeipſum. Ideo ait Pſalmiſta:Dñs pars hæreditatis meæ & calicis mei. In Threnis
Thre.3 quoq; legitur:Pars mea dñs dixit anima mea,propterea expectabo eum. Nunc autem ad lite-
ram ſermo eſt,de datione qua vnigenitus datus eſt nobis,per hoc quod noſtram aſſumpſit na
Iſaie.9 turam,ad peragendam noſtram ſalutē. Vnde Iſaias dicit:Paruulus natus eſt nobis,& filius da
tus eſt nobis. Deinde ratio huius ſubiūgitur. ¶[Vt ſine timore]inordinato,carnali,ſeculari,ſer F
uili[de manu inimicorum noſtrorum]inuiſibilium ſeu viſibilium[liberati]per Chri aduentū
Deut.6. ac paſſionē[ſeruiamus illi].ſ.vero deo ſeruitute latriæ,de q̄ in Deut.habetur:Dñm deum time
bis,& illi ſoli ſeruies. Eſt enim latria virtus deo cultum ceremoniamq; impendēs. ¶[In ſancti- G
tate].i.in puritate mentali,omni terrena & carnali affectione excluſa,puta in pfecta cordis cō
uerſione ad deum,vniuerſis animæ affectibus reformatis,ordinatis,atq; in deum reductis. Sic
nempe ſuperſancto penituſq; immenſæ mundiciæ deo eſt obſequendum,pp quod in Leu.lo-
Exo.22 quitur:Nolite contaminare animas veſtras, ego enī ſum dñs deus veſter,ſancti eſtote qm̄ ego
Leu.11 Matt.4 ſanctus ſum. Dr quoq; in Deute. Perfectus & abſq; macula eris cum dño deo tuo. Deniq; ideo
Deut.18. venit Chriſtus vt per eius paſſionem redempti, ſeruiamus ei ſcd'm euangelicæ legis tenorem.
Matth.5. Hæc autem eſt lex perfectionis,propter quod ait: Eſtote ergo & vos perfecti,ſicut pater veſter
cœleſtis perfectus eſt. Ad quod exigitur, vt homo non ſolum habeat ſe reuerenter & pure ad
dñm,ſed & iuſte ad proximum,dando cuiq; quod ſuum eſt,& proximos ædificando in oībus
Roma.14 iuxta illud aplī:Quæ pacis ſunt ſectemur,& quæ ædificationis ſunt inuicem cuſtodiamus. Et
Ibidem rurſus:Ne ponatis offendiculum fratri,vel ſcandalum. Noli illum perdere pro quo Chrs mor
tuus eſt. ideo ſubditur[& iuſtitia].i.actibus iuſtitiæ tam diſtributiuæ q̄ cōmutatiuæ. Imo p iu-
ſtitiam intelligi poteſt quælibet virtus,prout iuſtitia dr omīs virtus,ſeu virtus communis. Oīs
etenim virtus eſt quædam iuſtitia, quia per eam debitum quoddam exoluitur,ſeu deo (vt iu-
ſtum eſt)miniſtratur,ſicut per charitatem deū diligimus(vt tenemur)per miſericordiam pxi-
mo ſubuenimus(vt obligamur)Deo aūt non ſolū in iuſtitia q̄ eſt virtus ſpecial', ſed in oīni vir-
tute

tute ſeruire debemus,præſertim in fide,ſpe,& charitate quibus directe colitur deus tanq̃ imme
A diatum propriumq́ꝫ obiectum[coram ipſo,]id eſt,recta intentione,& cum attentiõe interna,
vt in dei præſentia nos conſtituamus, eumque vt regem ac iudicem omnia intuentem penſe-
mus:& ita ei ſoli finaliter placere optemus, eius honorem & gloriam in oĩbus exquiramus,ti- Matt.6
morate ac reuerenter cuncta agentes ſimplici corde,non velut hypocritæ coram hoĩbus bona Eccle.1
agendo ob propriam vtilitatem,ſeu laudem,vt illud pſal. veraciter dicere mereamur:Seruaui Pſal.118.
mandata tua & teſtimonia tua,quia oẽs viæ meæ in conſpectu tuo.Et illud Eliæ:Viuit dñs,in 3.Reg.17
cuius conſpectu ſto hodie.Porro ꝙ ait ſine timore,referri poteſt ad illud quod ſeqtur,liberati
& ad verbum ſeruiamus.Primo modo eſt ſenſus,ꝙ ſine noſtro periculo ac tiore Chriſtus nos
liberauit,cum tñ plures de hoſtium manibus non abſq́ꝫ ingẽti ſuo pauore atq́ꝫ periculo eruan
tur.Chriſtus quoq́ꝫ abſq́ꝫ ſuĩpſius inordinato timore nos liberauit.Quamuis eñ paſſione in Matth.26
ſtante naturali timore concuſſus ſit,hoc tñ ſponte & poteſtatiue ſeu ex præuio rationis iudicio Marc.14.
contigit,& eũdem timorem cum voluit,abiecit,atq́ꝫ intrepidus obuiam profectus eſt hoſtibus Lucæ.22
Si autem referatur ad verbum hoc,ſeruiamus,iſte eſt ſenſus: quod Chriſtus ideo promiſit da- Iohan.18.
turum ſe nobis, vt liberati per ipm ab hoſtibus ſeruiamus ei abſq́ꝫ inordinato timore in ſancti
tate,non quod nullos aduerſarios habeamus. Cum omnes qui volunt pie viuere in Chriſto,ꝑ 2.Timo.3
ſequutionem patiantur.Sed q̃d illos inordinate non metuamus,nec peccando ſubdi cogamur
nec dæmonũ manus(vt antea)incidamus,nec inferni ſupplicijs deputemur,imo ab oĩ gloriæ
obſtaculo eruamur,merito dñicæ paſſionis,dummodo noſipſi obicem non ponamus. Hæc eſt
B ſpiritalis ſecuritas internaq́ꝫ pax,& vera libertas militãtis eccleſiæ,quantũ ad eos q fide & ope
re Chriſtiani conſiſtunt,q in primitiua eccleſia maxime abundabant,ſicut in Act. apoſtolorũ Act.2.4.5.
docetur. Vñ dñs ꝑ Iſa. ꝓnunciauit:Sedebit populus meus in pulchritudine pacis,& in taberna- Iſaiæ.32.
culis fiduciæ,& in requie opulẽta.Et in Soph.quoq́ꝫ legitur:Lauda filia Sion,exulta in oĩ cor Sophon.3
de filia Ieruſalem:auertit dñs inimicos tuos,nõ timebis malum vltra. Inſup cũ dñs apud Iere. Ierem.23.
protuliſſet:Suſcitabo Dauid germen iuſtum .i. Chriſtum filium Dauid(vt omnes exponunt)
mox ſubditur:In diebus illis ſaluabitur Iuda,& Iſrael habitabit confidenter, quia videlicet cõ
uerſi ad Chriſtum non timuerunt eos qui corpus occidunt,puta parati mori pro fide & verita Matth.10
te ac deo, eo quod eſſent repleti charitate & gratia Chriſti, per quam optimæ ac inuictiſſimæ
fuerunt fiduciæ.Itaq́ꝫ ſeruiamus ei,non vno die vel raro,aut modico tpe,ſed inceſſanter & pſe
ueranter,vt ſubditur[omnibus diebus noſtris]Qui enim perſeuerauerit vſq́ꝫ in finem,hic ſal- Matth.24
uus erit.Ideo monet apoſtolus:Bonum facientes nõ deficiamus. Tempore enim ſuo metemus Gala.6
non deficientes.Nihil demum tam ſtultum q̃ tempus non ſolum infructuoſe,ſed etiam vitio-
ſe expendere.Iugiter igitur deo altiſſimo obſequamur, ſemperq́ꝫ perfectius ac amoroſius obſe
qui ſtudeamus,penſantes quod ſcriptum eſt:Maledictus qui facit opus dei negligẽter. Poſtre Iere.48
mo inquiritur quomodo per Chrm liberatum ſit genus humanum,cum tam pauci ſaluentur,
pereantq́ꝫ tam multi? Et reſpondendum quod Chriſtus ſua paſſione pro totius mundi ſeu po
puli ſatisfecit peccatis quantũ in ipo eſt,ita quod meritum ſuum tñ fuit quod pro oĩm pecca-
C torum deletione ſufficiens ſit:ſed non ſubuenit niſi his quibus applicatur ſeu cõmunicatur ꝑ fi
dem,charitatem,aut ſacramenta.Sua quoq́ꝫ ſanctiſſima conuerſatione ac paſſiõe meruit oĩni-
bus nobis gratiam copioſam,ſpecialiter tñ pro originali peccato ſatisfeciſſe aſſeritur:qm̃ pro-
pter reatum illius à gloria totum genus differebatur humanum. Conuerſatio demum & paſ-
ſio Chriſti ex tam perfectiſſima charitate ac obedientia orientes tam acceptæ deo patri ſeu ſup
benedictæ trinitati fuerunt,quod pro totius mundi liberatione & iuſtificatione ita fuerũt ido
neæ,meritoriæ,& prædignæ præſertim propter hypoſtaticam ſeu perſonalem vnionem hũa-
nitatis Chriſti cum verbo,ex qua infinitam,quodammodo promerendi ac ſatisfaciendi ido-
neitatem efficaciamq́ꝫ ſortita eſt.¶[Et tu puer propheta altiſſimi vocaberis]ſecundum Orige-
nem,Zacharias plenus ſpũ ſancto duas prophetias generaliter nũciat. Primã de Chriſto,quæ
ſe extendit hucuſq́ꝫ.Alteram de Iohanne,q̃ incipit hic,vbi prædicit quod gratia prophetiæ fue
rit danda Iohanni,ita ꝙ erit atq́ꝫ vocabit̃ propheta Chri,qui ſcd'm Aplm eſt ſuper oĩa deus bñ Roman.9
dictus in ſecula.Veruntñ in Euang. Ioh. legitur iſte Iohannes interrogatus:Propheta es tu?rñ Iohan.1.
diſſe,non ſum.Ad quod dupliciter reſpondetur.Primo ſecundum Gloſſam ibidẽ, quod Iudæi
interrogantes,per prophetam intellexerunt Eliſæum,quod aduertens Iohannes, intentiõi eo
rum rite reſpondit.Secundo quod prophetam.i.prophetam duntaxat eſſe ſe neget, qa & plus
quã ꝑpheta fuit,non ſolum denunciando futura,ſed & Chriſtum demonſtrãs pñtem. Rurſus Matth.11
inquritur,cur Zach. alloquutus ſit infantem octo dierũ,in quo vſus nõ fuit rationis? Ad q̃d rñ-
dit Ambroſius,quod Zacharias agnouit infantem illũ ſupernaturaliter ſua intelligere verba: Lucæ.1
ſicut in vtero ſuæ matris intellexit filij dei incarnatiõem atq́ꝫ pñtiam corporalem. Ait quippe

Ambroſius:Potuit Iohannes vocem patris ſui natus audire,qui Mariæ ſalutationem antequã D
naſceretur audiuit . Sciebat Zacharias alias eſſe aures prophetæ quæ ſpiritu dei non corporis
ætate reſerantur.Habebat iohannes intelligendi ſenſum,qui exultãdi habebat affectum. Alij
ſicut Beda dicunt,quod non propter Iohannis aduertentiam,ſed eorum qui aderant inſtructi
onem iſta prædixit.Nam & inanimata ac bruta alloquimur,ta ad dei præconium inuitando,
non ſolum vt illa intelligant,ſed vt nosipſi ac audientes ad dei laudem ſic prouocentur. Præte
rea multis noĩbus inuenit̃ appellatus Iohannes:Dictus namq; eſt amicus ſponſi, ꝓcurſor Chri
Iohan,3. Mala.3 ſti,Baptiſta,angelus,lucerna ardens & lucens,propheta,& plus quã ꝓpheta,atq; Elias, propt
Iohan.5. varia gratiæ dona ſibi collata[ꝑibis enim ante faciem domĩni].i.ante corporalem ac maniſe
Matth.11 Ibidem ſtam ꝑſentiam Chriſti,qui eſt rex regum & dominus dominantium. Iohannes etenĩ natus eſt
Apoc.19 ante Chrm.Inſuper orſus eſt prædicare & baptizare ante eundem,præceſſit etiam eum in lim
bum:idcirco vocatur præcurſor. Quidam per faciem domini intelligunt Chriſtum filium pa
tris,vt dicatur ſimilitudo & facies patris,qa per eum pater cognoſcitur:per faciem eñ notitia
Iohan.14. deſignatur.Notitia autem in diuinis filio appropriatur,quemadmodum ſapiã & veritas,qa ꝑ
modum intellectualis emanationis procedit à pre[parare vias eius].i.diſponere hoies ad Chri
Iohan.1. fidem,charitatem,ac ſuſceptionem:quod egit Iohannes prædicando,monſtrando,& baptizã
do.Itaq; viæ Chriſti.i.viæ ſeu media per quæ Chriſtus venit ad hominum corda,fuerunt præ
dicatio & baptiſmus iohannis,quæ ipſe parauit.i.ſapienter exhibuit,ſicut quis præparat men
ſam.Vel viæ iſtæ ſunt baptiſmus & ꝑdicatio Chriſti,ad quæ duo Iohannes ſuo documento at
q; baptiſmate homines diſponebat. Rurſus viæ iſtæ ſunt opera virtuoſa,ſeu præceptorum cu E
ſtodiæ,ad quæ homines Iohannes induxit,vitia extirpando, ac virtutes diſpoſitiue ſeu inſtru
Malach.3 mentaliter inducendo.Propter quod loquitur dñs per Mala. de Ioh. Ecce ego mitto angelum
Matth.11. meum,& præparabit viam ante faciam meã.Rurſus viæ iſtæ ſunt mĩa qua deus venit ad nos,
Marc,1 & pœnitentia qua imus ad eum.Ad primam parauit Iohãnes Chriſti gratiam & baptiſmum
inſinuando.Ad ſecundam ad pœnitentiam exhortando,& rigoroſe viuendo. Præterea ſcdm
Chryſoſtomum,quemadmodum reges quoſdam habent qui eminus ſeu longe præcedunt,&
item cõmilitones qui de propinquo ꝓcedunt.Sic Chriſtus habuit ꝓphetas aliquos eũ longe an
te ꝓnunciantes & ꝓcedentes. Iohannem vero eum de ꝓximo ꝓcedentem ac præſentem, deinde
monſtrantem.Deinde ſecundum Theophilum Zacharias exponit quõ Iohannes viam dñi ꝑ
parauit,puta dicendo.¶[Ad dandam ſcientiam ſalutis plebi eius].i.ad exhibendum,ſeu prædi A
Apoca.12 candũ populo iudæorũ notitiam,qua ad veram felicitatem pertingitur,ſeu notitiam Chri q eſt
ſalus noſtra. Hæc eſt ſcia ſalutaris, doctrina moralis,declaratio aduentus,myſteriorũq; Chri,
& ſacramentorum eccleſiæ,Itaq; non ait:Ad dandam ſalutem;ſed ſcientiam ſalutis qa Iohan
Iohan.1. nes ſalutem non dedit ſed prædicauit.Propter quod ſcriptum habetur:Non erat ille lux,ſed vt
teſtimonium perhiberet de lumine, Hanc ſcientiam cœpit Iohannes dare quam Chrs & apo
Philip.3. ſtoli poſtea plenius contulerunt,de qua ait Apls:Exiſtimo omnia detrimentũ eſſe propter emi
nentem ſcientiam dñi noſtri Ieſu Chriſti.Hanc autem ſcientiam dedit,[in remiſſionem pecca
torum eorũ]vic;, plebis ſuæ puta credentium.Hæc aũt ſcientia diſpoſitiue ac incitatiue valuit B
ad diluenda peccata,quia per eam ad pœnitentiam,Chriſtiq; fidem explicitam populus indu
Marc.2 Lucæ.5 cebatur. Solus autem deus dimittit peccata effectiue,ſecũdum illud:Quis poteſt dimittere pec
Apoc.1 ta niſi ſolus deus?Paſſio Chriſti meritorie,iuxta quod in Apoc.habetur:Chriſtus dilexit nos,
& lauit nos à peccatis noſtris in ſanguine ſuo.Fides autem formata hoc agit formaliter, prout
Actu.15. in Actis dr:Fide purificans corda eorum.Opera vero pœniæ faciunt hoc ſatisfactorie. ¶[Per 10
viſcera miſericordiæ].i.intimam,ſecretam,viſceroſam, ſeu amoroſam miſericordiam[dei no
ſtri]vnigeniti.ſ.propter nos incarnati[in quibus]viſceribus miſericordiæ[viſitauit nos].i.per
incarnationem ad nos deſcendit,& noſtram ſibi coniunxit naturam,nosq; ægrotos velut pius
medicus nunc acceſſit.Itaq; viſcera in deo ſpiritaliter & metaphorice appellãtur charitas & mi
Gala.2 ſericordia eius quibus inductus eſt ſuccurrere nobis,ſicut de Chriſto ait apoſtolus:Qui dilexit
Ephe.2 me,& tradidit ſemetipſum pro me.Rurſus quoq; de patre: Propter nimiam,inqt,charitatem
qua dilexit nos pater,filium ſuum miſit.Itaq; nõ propter merita noſtra,ſed ob ſuam pietatem
& charitatem deus hæc beneficia nobis largitus eſt, recte ait:Per viſcera miſericordiæ dei no
1.Iohan 4 ſtri,in quibus viſitauit nos. Vnde alibi legitur:In hoc eſt charitas,nõ quaſi nos dilexerimus de
um:ſed quoniam ipſe prior dilexit nos.Hæc viſcera dei olim qſi latebant,iuxta illud Iſaiæ:Mul
Iſaiæ.63. titudo viſcerum tuorum & miſerationum tuarum ſuper me,continuerunt ſe. Itaque viſitauit
nos[oriens ex alto].i.de ſummo cœlo ad terram deſcendens,de ſinu,imo de corde patris ſui in
1.Timo.6 vterum virginis veniens , ab altitudine ſuæ habitationis qua inacceſſibilem lucem inhabitat,
Pſalm. 18 ad peregrinos & exules ſe inclinans,quemadmodum in Pſalmo ſcriptum eſt:A ſummo cœlo

egreſſio

A egreſſio eius. Chriſtus quoq; Oriens nuncupatur, qui candor eſt lucis æternæ, & ſplen dor pa-
ternæ gloriæ, ex ſuper ſplendidiſſimo dei patris corde æternaliter oriens & emanãs, deinde per
humanitatẽ aſſumptam hominibus innoteſcens & reſplendens, qui teſtatur: Ego in altiſſimis Eccle. 24
habitaui. Et rurſus: Ego feci in cœlis vt oriretur lumen indeficiens. De quo ſecundum ſerui for- Ibidem
mam deus pater ait: Ecce ego adducã ſeruum meum Orientem. De quo denuo ſcriptũ eſt: Ec- Zach. 3.
ce vir, Oriens nomen eius. At vero ſicut à parte cœli orientali, qui oriens dicitur, lux ſolis terri- Zach. 6
genis oritur, ita à Chriſto lux gratiæ nobis profluxit, ſolq; ſapientiæ deus vnus & trinus per
31 eius humanitatẽ nos illuſtrauit. Hinc ſubditur: ¶[Illuminare his]. i. ad illuminandum eos [qui
in tenebris] ignorãtiæ & erroris ſeu infidelitatis [& in vmbra mortis] i. in vita impia, quę vm-
bra mortis vocatur, quia à deo ſeparat mentem, ſicut mors naturalis ſeu corporalis à corpore
ſegregat aĩam, iuxta illud Iſaiæ: Iniquitates veſtrę diuiſerunt inter vos & deũ veſtrum. [ſedẽt] Iſaiæ. 59.
Vel vmbra mortis eſt ſeculum præſens, q̃d cum ſit vallis lachrymarũ peregrinatio & exilium,
vmbra & ſimilitudo mortis reſpectu patriæ nominatur, imo & vita præſens vmbra mortis vo-
catur, dicente Gregorio: Vita temporalis æternæ vitæ comparata, mors eſt potius dicenda q̃
vita. Quidam per vmbram mortis obliuionem intelligunt, qa ſicut mors tollit ab exiſtẽtia in
natura, ſic obliuio ab exiſtentia in memoria. Inſuper aliqui per ſedentes in tenebris, accipiunt
patres in limbo detentos, q fuerant in tenebris, i. carẽtia lucis gloriæ, & loco obſcuro, ad quo-
rum illuminationẽ Chriſtus poſt mortẽ in cruce ſtatim deſcendit, eosq; mox ibi lumine glorię
illuſtrauit, ita q̧ tunc deum per ſpeciem videre cœperunt ſecundum doctores. Tunc nãq; pro
B originalis peccati reatu fuerat ſatisfactum, pretiũq; redemptionis ſolutum, pro quo reatu dun-
taxat ſancti illi differebantur à gloria. Per ſedentes vero in vmbra mortis, intelligũt viatores
& peccatores. Proprie quoq; per ſedentes in tenebris intelliguntur Gentiles idololatræ, ad q̃-
rum illuminationem Chriſtus deſcendit, ſicut loquitur: Alias oues habeo quæ non ſunt ex hoc Iohan. 10.
ouili, & illas oportet me adducere. De hac re multa in Iſaia leguntur, vt eſt illud: Populus qui Iſaiæ. 9.
ambulabat in tenebris vidit lucem magnam. Habitantibus in regione vmbræ mortis lux or- Iſaiæ. 42.
ta eſt eis. Rurſusq; pater loquitur Chriſto: Dedi te in lucem Gentium, vt aperires oculos cęco-
rum, & educeres de concluſione vinctum, de domo carceris ſedentes in tenebris. Sed & Chri-
ſtus de patre teſtatur: Glorificatus ſum in oculis dñi, & dixit: Parum eſt vt ſis mihi ad ſuſcitan- Iſa. 49
das tribus Iacob, & ad feces Iſrael cõuertendas. Dedi te in lucem Gentium, vt ſis ſalus mea vſq;
ad vltimum terræ. Hinc de ipſo in euangelio aſſeritur: Erat lux vera quæ illuminat omnẽ ho- Iohan. 1
minem venientem in hunc mundum. [ad dirigendos pedes noſtros] .i. affectus noſtros, de
quibus cantamus: Statuit ſupra petram pedes meos. Et in Canticis loquitur ſponſa: Laui Pſalm. 39
pedes meos. [in viam pacis] i. ad conuerſationem iuſtam ac virtuoſam, quę eſt iter ad pacem Can. 5
pectoris in præſenti, atq; ad pacem æternitatis in futuro. Ad hanc duplicem pacem præſtan-
dam Chriſtus potiſſime venit & paſſus eſt. Propter quod teſtabat apoſtolis: Pacem relinquo Iohan. 14
vobis, pacem meam do vobis. Hinc de Chriſto loquitur Apoſtolus: Veniens euangelizauit Ephe. 2
pacem his qui longe, & his qui prope, id eſt, Gentibus ac Iudæis, quæ verba ex Iſaia accepta
ſunt. Denique quum pax iſta ſpiritalis ac vera, fructusque ſpiritus (ſecundum Apoſtolum) Iſaie. 56
C ſit quies, tranquillitas, ſeu quietudo mentis in deo, ſeu gaudium imperturbatum in eo, certum Gal. 5
eſt, quod per conuerſationem virtuoſam homo ad pacem pertingat, vitiorum ac paſſionum
tumultus inquietudinesque ſedando & extirpando. Præcipue tamen pax à charitate procedit
quaſi efficienter. Charitas namque vnionem & concordiam parit, quietem quoque & gaudi-
um in amato, dum ei coniungitur. Hinc ait Pſalmiſta: Pax multa diligentibus legem tuã. Pſal. 118
Ex iuſtitia vero procedere dicit, quaſi prohibens à remouente, quia iuſtitia impedimenta pa-
cis auffert & perimit, iuxta illud: Erit opus iuſtitiæ pax. Rurſus pax ponitur effectus prudentię, Iſaie. 32.
tanquam virtutis dirigentis ad pacem per veram diſcretionem, qua quis ordinate ſe habet,
vnde nec perturbatur, ideo ait Apoſtolus: Prudentia ſpiritus vita & pax. Hanc itaque pacem Roma. 8
amemus, exquiramus, & cõſeruemus, quũ dicat Saluator: Beati pacifici, quoniam filij dei vo- Matth. 5
cabuntur. ¶ Poſtremo canticum iſtud ſententioſum ac dulce, deuotiſſime concinamus, gra-
ta & affectuoſa mente, ineffabilia dei beneficia, præſertim verbi æterni incarnationem intime
recolentes, & grates deo innumerabiles, præcordialiſſime referentes: qui eſt ſuper omnia deus
glorioſus, ſublimis, & benedictus in ſecula.

A M E N.

¶ Oratio

¶Oratio ex cantico Zachariæ præſcripto.

Liberatis de manu inimicorum dñe, præſta nobis ſine timore eorū in ſanctitate & in iuſtitia D
omnibus diebus noſtris tibi ſeruire, & per viſcera tuæ pietatis pedes noſtræ offenſionis
dirige in viam pacis & ſalutis æternæ. Per.

¶Pio Lectori S.

POST exhibitos in Cantica vtriuſq; inſtrumenti commentarios, ne vſpiā tibi deeſſemus,
in Athanaſij quoq; ſymbolum, nec non in ſanctorum Ambroſij & Auguſtini Te deum, can
ticum haud minus pietate q̃ vtilitate cōſpicuos, libuit commentarios adijcere, quos vt Diony
ſij forte non eſſe quiſq̃ calumniari poſſit, nosq; temere aſſeuerare non volumus, ita à ſtudioſo
illius lectore, eoq; Carthuſiano conſcriptos, liquido nobis conſtat, id quod haud vanis indicijs
perſuaſum habemus. Tu ergo ſeduio illos reuoluens fruere, ac vale.

¶In Athanaſij ſymbolum commentarius.

Quid ſit ſaluū eſſe atque beatū

QVicunq; vult ſaluus eſſe]. i. ſupereſſentiali felicitate potiri, ſupuoluptuoſiſſimo, ęter 1
no, ſummo, incomparabiliq; bono (in quo vniuerſorum bonorum, oimq; pulchrorū
ac deſiderabilium incircūſcriptibilis plenitudo, & ſupereſſentialis perfectio eſt) frui,
illo impleri, illiq; immobiliter, inauertibiliter, voluptuoſiſſime ac feliciſſime īmergi,
deo vz ſuperpulcherrimo, q eſt pulchritudo ſubſtantialiter pulchra, ſpecioſitas infinita, ad in
tuendum iucundiſſima, ad perfruendum ſuauiſſima, ad poſſidendum delitioſiſſima, quia in eo E
tota potētialitas reducetur ad actum, tota capacitas noſtra ſupernaturaliter implebit, oēq;
deſideriū pficietur, ſic q nil boni optati poterit in æternum abeſſe, nil mali abominati adeſſe.
[añ oia opus eſt vt teneat catholicā] i. vniuerſalē, orthodoxā [fidē] ſine q̃ impoſſibile eſt placere
Heb. 10 deo, illiq; vniri, quippe quę principiū eſt cultus dei, atq; fundamentū eius q̃ ſecundū pietatē eſt
1. Timo. 6 doctrinæ, quam quotidiana docet Chriſtianæ inſtitutionis profeſſio. ¶[Quam niſi quiſq; inte 2
grā inuiolatāq;] recte credēdo, & pure ac religioſe, ſcdm fidē charitate formatā, ſeruiēdo [ſerua
uerit, abſq; dubio] cū hæreticis & ſchiſmaticis tanq̃ oipotentis dei inimicus [in ęternū peribit]
. i. æterna illa priuabit felicitate, atq; in infernalem lacū, in ignē æternū, in tenebroſiſſimū infer
Mat. 25 Luc. 13. ni carcerē, in aia & corpore cū dæmonibus detrudet in perpetuū cruciandus. ¶[Fides autē ca
tholica] ab oibus Chriſticolis amplexanda [hæc eſt] vz [vt vnū deū] q naturalr eſt primū ena 3
æternum, incauſatū, independens, pfectum, infinitū, immateriale, ſimpliciſſimū, & adorandū.
Prima cauſa oim gubernatiua, veritas pura, ſempiterna, vnitas ſimpliciſſima, purus actus oñi
potens virtus, ſanctitas exemplaris, ſapientia æternalis, cauſa & ratio oim idealis, eſſe purum in
ſe ſubſiſtens ac ſeparatum, vniuerſorum principium, prima ois rectitudinis, oisq; iuſtitiæ, verita
Mar. 10. Luc. 18 tis & virtutis regula & menſura. In quo eſt oia nobilitas, ois pulchritudo, omnis felicitas & dul
cedo: quippe qui ſolus naturaliter & eſſentialiter bonus eſt, & immenſa, perfecta puraq; boni
tas, in qua eſt omniū deſiderabilium infinita ac incomprehenſibilis plenitudo, æterna vz ſa
pientia, incircumſcriptibilis maieſtas, omnipotens virtus, inobtenebrabilis ſplendor, inexco
gitabilis pietas, pax ſumma atq; dulciſſima, ardentiſſimus amor, iucundiſſima felicitas, gaudio
Cur in ſimpliciſſ. diuinitate ſit trinitas pſonarum. ſiſſima vita, indeficiensq; imperium [in trinitate] perſonarum. Quia enim deus, vt iam patuit, ve F
re immenſa, pura, ſuperplena, ſuperditiſſimaq; bonitas eſt, neceſſario infinitæ communicabili
tatis eſt, cū omne bonum naturaliter ſit ſuæ bonitatis communicatiuum. Ideoq; ſeipſum intel
ligens & diligens incommutabiliter, qa ſuū intelligere & ſuū diligere eſt ſua natura atq; eſſen
tia, communicat (vt ſecundū nřm loquendi modum loquar) vis intellectiua diuina totū ſuum
eſſe vbo, vt ſcdm Ambroſiū in hymno, ſit in pře totus filius, & totus in verbo pater. Et ab illo
actu intelligēdi, cū ibi cognoſcit tota diuinitatis amabilitas, vtraq; incōmutabilis perſona cō
1. Iohan. 4 municat amori, q ſpūs ſctūs appellat, & p modū voluntatis pcedit, totā diuinitatis naturā. Et
hæc oia naturalr fiunt vnico, æterno, incōmutabili actu, ita q tres illæ pſonæ & ſubſiſtētiæ eſt
incōmutabilis, inſeparabilis trinitas, & vna ſimpliciſſima deitas. Quæ cōicatio excellētiſſime
bona p ſui magnitudine & nobilitate excedit oēz creatā intelligētiā. Bonitas eñ iſti cōicatiōis
habet, q př nō potuit nō gnare filiū, & př & filius nō potueſt nō pducere p modū ſpiratiōis ſpi
ritum ſctm, & hoc facit incōmutabilitas atq; æternitas, & eſt triū pſonarum vna volūtas, &c. &
cōicat ſe bonitas diuina effundēdo bonitatē ſuā ſup vniuerſā creaturā quā creauit vt eēt. qd di
uinæ bonitatis eē poſſet particeps. Atq; p hoc cōmunio ſapiētior fuit, vt ita dicā, rō originalis p
ſonæ vni cōmunio amoris, velut qdā rō pſonæ alteri. Et quia pſonæ pductio pcedat de volū
tate paterna, eſt tñ i hac pductione vel proceſſione rō alia & alia. Nā ſcda, filius, ſ. p gnationē
Perſonarum diſtinctio. à ſola prima, à patre vz tertia p ſpirationē & proceſſionē à prima & ſcda, a pře ſcz & filio. [&
trinitatē] pſonarum. Quid eñ eſt velle habere cōparē in natura & condignū, niſi velle habere quē
intimē

A intime diligat,& coæqualitatis merito digne diligere debeat? Quid vero eſt velle habere cõdi-
lectum,niſi velle habere qui ſecum à ſuo dilectore pariter diligatur,& exhibiti ſibi amoris deli-
tijs ſecum perfruatur. Sed iſtud primum poteſt conſiſtere in ſola perſonarum dualitate,iſtud aũt
poſterius omnino ſubſiſtere non poteſt ſine perſonarum trinitate.[in vnitate]eſſentiæ[venere-
mur].i.colamus, credentes firmiterq; confitentes,trinitatẽ perſonarum non excludere ab eſſen
tia diuina ſummam vnitatem,ſimplicitatem,immenſitatem, æternitatem & incommutabili
tatem,quin potius includere ſummam fœcunditatẽ,charitatẽ,liberalitatẽ, æqualitatem, ger-
manitatem,conformitatẽ & inſeparabilitatem. Quia eñ cuiuis diuinarum perſonarum ineſt ſum-
ma nobilitatis & honoris excellentia(in ſeipſo eñ æternaliter germen ſuæ fœcũditati adæqua-
tum pater producit, ſeq; ac filium diligendo & volendo ſimul cum illo ſpirat ſpiritum ſctũm,
q eſt amor & nexus vtriuſq;)ipſis neceſſario infinitas ineſt,& ęternitas oĩsq; poteſtas,quapro
pter parem ſibi habere non poſſunt,nec æqualem:ideoq; nõ poteſt eſſe niſi vna diuina ſubſtã-
tia,infinita,oĩpotens,& æterna. Et ſicut conueniens eſt vnam ſolam ſubſtantiã in tribus eſſe ꝑ
ſonis, ſic ꝗq; congruum eſt tres diuinas ꝑſonas in vna ſimplici eſſe eſſentia,ꝓpter maximã ꝑſo
3 narum conueniẽtiam propinquitatem,vnitatẽ & ſimplicitatem. ¶[Neq; confundentes perſõ
nas] vt Sabellius,q in ꝑſona ipſm dicit eſſe prẽm,quẽ & filium & ſpũm ſanctũ. Neceſſario enim
tres ſunt perſonæ credendæ propter gñationem & proceſſionem in ſupſanctiſſ. Trinitate ne-
ceſſario intellectã. Dictat nãq; catholica fides altiſſime de deo & pijſſime ſentiendũ eſſe. Non
ſentiret aũt altiſſime, quiſqs non crederet deũ ſe poſſe ſumme cõicare,nec ſentiret pijſſime,qui
B crederet eũ poſſe,ſed nolle. Ideoq; vt altiſſime & pijſſime ſentiamus, credamus deũ ſe ſumme
cõicare,æternaliter habendo dilectũ ſiue condignũ,hoc eſt,filiũ ex ſe natũ,cui ſe plene nõ partici
patiue cõicat,nõ minus diligens ipſm q̃ ſeipſm,& ſimul cũ ipſo filio æternaliter producere & ha
bere condilectum ſibi natoq; ex ſe æque dilectũ:non creatũ nec natũ,ſed ad intra procedentẽ,
inuariabiliterq; ſpiratũ. Non põt aũt ꝑſona gñans eſſe ꝑſona gñata aut ꝓcedẽs, vel econuerſo.
[neq; ſubſtantiã ſeparantes] Hñt eñ iſtę tres ꝑſonæ vnũ & indifferens eſſe ex differẽti ꝓprieta-
te,q̃ eſt gñare, gñari & ꝓcedere. Propriũ eñ eſt ingenito prĩ propria authoritate æternaliter eſſe,
& prẽm eſſe,filiumq; æternaliter gñare,& ſpm̃ ſctm̃ cum filio æternaliter ſpirare,& à nullo eſſe aut
aliqd accipere. Propriũ eſt filio eſſe à ſolo patre,& ab eo qcqd eſt vel habet habere, & cũ patre
ſpũm ſanctũ ſpirare. Propriũ eſt ſpiritui ſctõ à patre ſimul & filio eſſe,& habere qcqd eſt vł ha
bet,& nullum de ſe exiſtentẽ æternaliter habere. Et hæc oĩa ꝑſonæ iſtæ à patre non hñt ex mune
re gratiæ,ſed ex proprietate diuinæ naturæ. Pater eñ ꝑ gñationẽ prębet ſubſtantialiter originẽ
4 filio,& ꝑ ſpirationẽ ſpiritui ſancto. ¶[Alia eſt eñ ꝑſona pr̃is]q̃a ſolus ingenitus,&c. vt iam pa
tuit.[alia filij]q̃a à ſolo patre eſt genitus[alia ſpũs ſancti.]q̃a ab vtroq; à patre ſc; & filio pro-
cedit. Non aũt aliud eſt perſona patris,aliud perſona filij,aliud perſona ſpiritus ſancti,cũ ali-
ud eſſentiam ſignificet communẽ,quæ vna & ſimpliciſſima eſt,diuinarum nanq; perſonarum
conſubſtantialitas maxima,æqua & infinita eſt, alius vero diſtinctionem duntaxat ſuppoſiti
nominat. Cum igitur pater alia perſona ſit,ſeu aliud ſuppoſitum à perſona filij,neceſſario ſe-
C quitur patrem alium eſſe à filio,& ſpiritum ſanctum eſſe alium ab vtroq;,ita vt nulla diſtinctio
5 ſit in eſſentia,ſed in perſonis duntaxat. ¶[Sed patris & filij & ſpiritus ſancti vna eſt diuinitas]
Pater enim cum ſit plenitudo eſſentiæ,vitæ,ſapientiæ,bonitatis,potentiæ, & omnino omnis
deſiderabilis plenitudinis plenitudo,à nullo aliquid accipiens, ſed propria ſola authoritate ſu-
perſubſtantialiter conſiſtens,omnem eandem plenitudinem ſupernaturaliter & ſuperſubſtan
tialiter dat filio ſuo,qui eſt ſplendor paternæ gloriæ & figura ſubſtantiæ eius, ipſm per ſui co-
gnitionem generando,eandemq; cum filio dat ſupernaturaliter ſpiritui ſancto, qui iubar q̃di-
dam eſt à prima ſubſtantia,& ſplendore gloriæ eius procedens,ipſum ſuperſubſtantialiter,eã-
dem quam in ſeipſo habet excellentiæ magnitudinem in filio ſuo deprehendens,ſpirando.
Omnibus ergo tribus perſonis vna eſt diuinitas[æqualis gloria,coæterna maieſtas.] æqualis
claritas,gloria,& poteſtas,vt patet ex dictis. Plenitudo nanq; ſummæ felicitatis requirit pleni
tudinem ſummæ iucunditatis: Plenitudo ſummæ iucunditatis,plenitudinem requirit ſummę
charitatis:plenitudo ſummæ charitatis,exigit plenitudinem ſummæ perfectionis: vbi itaque
oportet omnes eſſe æque perfectos,neceſſe eſt omnes in ſumma æqualitate congruere. Qua-
propter in omnibus æqualis erit ſapientia, æqualis potentia,indifferens gloria,vniformis bo-
nitas, æternaque felicitas: quatenus trium perſonarum diuinarum vna ſit diuinitas, æqualis
gloria,coæterna maieſtas,nullaque altera maior,nulla altera minor,nulla prior, nulla poſte-
rior. Coæternæ ergo ſunt & coæquales, nam ſi coæternæ non eſſent, eo ipſo coæquales eſſe
6 non poſſent. ¶[Qualis pater talis filius,talis ſpiritus ſanctus.] In ſuperlaudabili enim
hac

Perſonarum trinitas ſũmam vnitatem includit.

Ratio prædictorum

Altiſſime & pijſſime de deo eſt credendũ.

Diuerſæ ꝑſonarum proprietates

Non aliud & aliud ꝗ in ſimpliciſſima diuinitate.

Sanctiſſ. diuinitatis cõmunio.

Filius ſplẽdor patris Spũs ſ. iubar, virtuſque.

Declaratio æqualitatis perſonarũ

hac perſonaꝝ diſcretione nullus gradus ſuperior aut inferior eſſe poteſt, ſed vniformiter eis
omnia conueniunt eſſentialia, puta diuinitas, eſſentia, bonitas, potentia, iuſtitia, æternitas, &c. D
Nihil i ea maius ſme ſius aut de terius ſeſt. Nam ſummum illud & & ſumme ſimplex eſſe in ea pienitudine atq; perſectione, qua eſt perſo
næ vnius (vt patuit ſupra) in eadem plenitudine eſt, & cuiuſlibet perſonę alterius cum vna eas
demq; ſubſtantia non magis aliquid vel minus, melius deteriusve ſeipſa eſſe poſſit: non igitur
maius vel melius aliquid, quæuis erit in trinitate perſona, q̃ quælibet alia (cum certiſſime ſin
gulis ſit vna eademq; ſubſtantia,) ſed omniformis & omnifaria incomprehenſibilisq; magni
tudinis æqualitas, in qua vnitas pluralitati non cedit, nec excedit pluralitas vnitatem. ¶ [In
Q̄ꝛo filius patri ſit co æternus, Similitu do de ſole. creatus pater] ſeipſo innaſcibiliter & ab æterno prima in diuinis perſona exiſtens. [increatus 7
filius] patri coæternus, quem æterne eructauit diuinum cor eius, vt eſſet ſecum principium in
principio, apud eum, ab eo ſolo originem ducens æternam. Vt enim radius ſolia de corpo
reo ſole iſto procedit & originem trahit, coæuus ipſi ſoli exiſtens, ex quo enim ſol fuit, de ſe
radium produxit, & ſine radio tempore nullo fuit: ſic dei filius quoq;, qui ſplendor eſt patris &
Diſcretio perſonaꝝ. candor lucis æternæ, tanquam coæuus radius de luce ſpirituali & innaſcibili emanauit, eſtque
ſecunda in diuinis perſona. [increatus ſpiritus ſanctus.] à patre & benedicto verbo eius æter
nam habens perfectionem atq; originem, eſtq; tertia in diuinis perſona. Proinde pater ingeni
Qua pro prietate ſit in diui nis genera tio & pro ceſſio, tus deus ſeipſo eſt verbum eius, deus à patre, ſpiritus ſanctus quoq; deus eſt à patre & verbo
eius ſeu filio: nec tamen verbum ſeu filius à patre eſt ſingulari proprietate, vt deus, ſed vt ver
bum: ſicut nec ſpiritus ſanctus à patre & filio, vt deus, ſed vt ſpiritus ſanctus: imo neq; omnipo
tens pater ſeipſo eſt vt deus, ſed vt pater, vt innaſcibilis: abſolutus eſt enim vt deus ab his pro E
Tres perſo næ ſunt i creatæ. prietatibus. Ex his igitur paucis clare conuincitur, patrem à nullo eſſe, filium à ſolo patre, & ſpi
ritum ſanctum ab vtroq;, tanquã amor patris & filij, & condilectus illis. Quæ quidem tres p
ſonæ quia ab æterno ſunt & coæquales, clarum eſt, q; ſicut increatus eſt pater, ſic increatũ eſſe
filium & ſpiritũ ſanctum: imo ſicut creator pater, ſic & filius & ſpũs ſanctus. Vnde de patre ſcri
Gen. 1 Oẽs tres vnus crea tor ptum eſt: In principio creauit deus cœlum & terram. De filio: Et qui creauit me, habitauit in
tabernaculo meo. De ſpiritu ſancto autem cantat eccleſia: Veni creator ſpũs. De beatiſſima
Gene. 1 vero Trinitate: Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram. ¶ [Immenſus 8
Q̄uo deus ſit infinit⁹ pater] qui eſt omnis principij ſuperprincipale principium, in propria natura immenſurabilis
quia illocalis & incircũſcriptus, vbiq; totus, vbiq; præſens, vbiq; potens, ſimul carens initio &
fine, atq; per hoc infinitus. Verum quia primum principium eſt, quod eſt perfectiſſimum, re
pugnat ei infinitas materialis, & conuenit ei infinitas formalis. Cum enim ſit primum oĩm
principium, & eſſe ſubſiſtens atq; forma non determinata per aliquam materiam, conſtat eũ
ſimpliciter infinitum eſſe & immenſum, non modo per æternitatem, verumetiam per magni
Pſal. 144 tudinem. Credimus nanque ex dictis diuinam ſubſtantiam ſeu eſſentiam eſſe idem cum diui
na potentia, ſapientia, æternitate & magnitudine, vnde æterna eſt & magna. Quapropter ſi
cut infinitus eſt ſecundum æternitatem, quia ſine initio & ſine fine, infinitus quoq; erit ſecun
dum magnitudinem, alioqui manifeſta ratione conuinceremur fateri vnam eandẽq; ſubſtan
tiam & ſeipſa maiorem eſſe, & ſeipſa minorem. Nam ſi æternitas eius eſt infinita, magnitudo F
aũt finita, vna eademq; ſubſtantia ſecundum æternitatem maior erit magnitudine ſua, hoc
eſt ſeipſa (eſt enim deus ſua magnitudo) & erit ſecundum magnitudinem minor æternitate
ſua, hoc eſt ſeipſa, eſt enim deus ſua æternitas, ergo immenſus pater [immenſus filius, immen
ſus ſpiritus ſanctus.] quia immenſitas dei eſt æternitas dei, filius autem patri eſt coæternus, ſi
cut & ſpiritus ſanctus, ergo & immenſus. Sic nanq; in diuinis perſonis omnimoda identitas
In diuinis ſũma iden titas & ſim plicitas eſt eſt & ſumma ſimplicitas, quod quæ plurium & quæ omnium prorſus eadem vnius ſint, & quę
vnius, eadem prorſus & omnium. Nec vna minus aliquid habet q̃ duæ & q̃ tres ſimul: nec tres
ſimul plus aliqd habent quã vna ſola, ſed earum eſt vna diuinitas, æqualis gloria, coæterna
maieſtas, & reliqua eiuſmodi, quæ ſummam aliquam perfectionem dicunt, quæ omnem ſen
ſum comprehenſionemq; nimia ſui præcellentia excedunt. ¶ [Aeternus pater] quia incõmu
Solus deus incõmuta bilis, 1. Timo. 6 tabilis. Aeternitas enĩ ſequitur immutabilitatem, ſolus autem deus eſt omnino immutabilis. 9
Ipſe enim ſolus ſecundum Apoſtolum, habet immortalitatem, id eſt, omnimodã incommuta
bilitatem, ergo & ſolus ſimpliciter æternus, eſſeq; æternum ipſi ſoli eſt propriũ. Quod autem
aliqua dicuntur æterna, vt ignis æternus, vita æterna, ſecundũ hoc dicuntur, q; magis de eius
incõmutabilitate participant, ſemperq; permanent. [æternus filius, æternus ſpiritus ſanctus]
quia in omnibus ſimul ſumma ſimplicitas, ſumma & vera vnitas, & tã ſingulatim q̃ coniun
ctim ſumma & admiranda identitas: ergo quæq; eaꝝ verus deus, cui propriũ eſt eſſe æternũ.
¶ [Et tñ non tres æterni.] Cũ enĩ vnus ſolus deus ſit, & ſumme vnus ac vnice ſummus, q̃a ſum
ma

A ma ſimplicitas,oēs ſimul dioinæ hypoſtaſes,vt tres & duæ,non plus q̃ ſingula quæq; vnus de-
us,ac proinde non tres æterni[ſed vnus æternus,]deus viuus & verus. Nec credere debemus,
dioinitatem in perſonarum̨ trinitate conſiſtentē ex perſonis eſſe coalitam:ipſa enī indiuidua eſt
& ſimpliciſſima,in qua nulla cadere poteſt compoſitio,ſed omnes pfectæ ſunt ac integræ,qbus
11 eadē bonitas eſt,ſapientia,poteſtas,æternitas,incommutabilitas. ¶[Sicut non tres increati]
Vnica enim & eadē prorſus in diuiois pſonis deitas eſt, tota in patre,tota in filio,tota in ſpiri-
tu ſancto:vna in tribus virtus, vna ſapientia,vna æternitas,vna ſubſtantia,quæ cum à ſemet
ipſa ſit & Independens,eſt prorſus immutabilis,ac p hoc increata. Omne enī creatum mutabi
le,quippe quod procedit de non eſſe ad eſſe,quale eſt omne aliud à deo. Solus ergo vnus deus
increatus,ſicut & ſolus ſeipſo,& procul dubio ab æterno.[nec tres Immenſi.]Immenſum dici
mus quod nulla menſura comprehenditur, nec vllæ menſuræ æqualis ſeu comparabilis inue-
nitur: ſi ergo plures dicamus immenſos,erit quilibet eorum̨ cuilibet alteri incomprehēſibilis atq;
incommenſuralis. Nullius itaq; menſura ab altera cuiuſlibet alterius cōprehendetur, & conſe
quenter vnaquæq; menſura quālibet alterā ſupgredietur,erit proinde vnaquæq; quauis altera ma
ior,& quauis altera minor,qd eſt Impoſſibile. Impoſſibile eſt igitur plures eſſe immenſos. Qd ſi
nullus eſt quolibet altero maior, vel q̃libet altero minor, ſicut vnuſquiſq; eorum̨ eſt cōprehenſi-
bilis & commenſuralis ſibi, ſic erit comprehenſibilis & commenſuralis alteri, ſicq; immenſi
non eſſent:non ergo tres immenſi[ſed vnus increatus & vnus immenſus.]Pater tamen origo
B eſt reliquarum̨ pſonarum non originatus,cum ſit ſeipſo,ſed filius originatus eſt,& origo ad ſpi-
ritum ſanctum:ſpiritus aūt ſanctus originatus eſt ad patrē & filium,non origo ad aliam diui
nam pſonam,cum nulla ſit reliqua. Modus ergo exiſtēdi patris, qui à nullo eſt, eſt principali-
or q̃ cæterarum̨ duarum̨,quæ à patre ſumunt originem,principalior item ſubſiſtendi modus filij ē,
& ratione ordinis prior, q̃ ſpūs ſancti ab eo prodeuntis. Hæc tamē perſonalis perfectio & ori-
ginis eminētia nullam arguit in eis differentiam aut diſtantiam, nullamq; vnius perſonæ vl-
tra alias, in his quæ ad naturam attinent,perfectionē. Omnes enī tres non niſi vnicum rerum
12 conditarum̨ principium. ¶[Similiter omnipotēs pater]cui ſubeſt cum voluerit poſſe, omnium
enī obtinet poteſtatē. Si omnium,quid eſt quod non poteſt?hoc non poteſt quod omnipotēti
poſſe non competit:falli non poteſt, quia ſapientia eſt:mori non poteſt , immortalis enī vita
eſt:mentiri non poteſt, quia veritas eſt:finiri non poteſt,quia infinitus & perennis eſt,qui par-
cendo & miſerando omnipotētiam ſuam maxime manifeſtat, pater enī miſericordiarum̨ eſt,&
deus totius cōſolationis ,peccataq; libere dimittēdo ſuam maxime poteſtatē demonſtrat, eius
etenim qui ſuperioris legi aſtringitur,nō eſt libere peccata condonare.[omnipotēs filius]q eſt
ſapiētia patris,In quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ dei reconditi. Plenitudo autē
ſapiētiæ eſſe nō poteſt ſine plenitudine potentiæ, ſicut nec potētiæ plenitudo ſine plenitudine
ſapientiæ. Sapiētiæ autē non haberet plenitudinē,qui quō obtinere poſſet quod ſibi de omni-
potentia deeſt,ignoraret:econuerſo careret abſq; dubio potentiæ plenitudine,qui aliquē ſapiētiæ
defectum poſſet inuitus ſuſtinere. Plenitudo aūt vnius haberi nō poteſt ſine alterius plenitudi
C ne. Quod diximus de ſapiētia,conſequēs eſt & idem de omnipotētia intelligere. Nam oīpotē-
tia ſi deeſſe nō pōt,vbi ſapiæ plenitudo eſt,liquido cōſtat tam potētiæ q̃ ſapiæ plenitudinē poſſe
in ſingularitate pſonæ poſſideri: erit itaq; i oībus æqualis ſapia,Indifferens potētia & gloria,
vniformis bonitas,& felicitas æterna.[oīpotēs ſpūs ſanctus] qa tres pſonæ tam ſingulatim ,q̃
cōiunctim nō ſunt niſi vnus deus,vna diuinitas,vna ſumma natura, in qbus ſubſtātia,oīpotē
tia,bonitas, veritas, vita,æternitas,& id genus oīa,& ſeorſum & ſimul ſumptis coincidūt. In
illa enī ſumma & vſquequaq; pfecta perſonarum̨ diſcretiōe & æqualitate ſummum illud & ſim-
pliciſſimum eſſe oībus commune eſt. In eis igitur tā ſingulatim quàm cōiunctim ſumptis, ſum
ma ē & admirāda idētitas, & vere admirāda Idētitas,eo φ trinitas eſt vnitas. Idē ergo in om̄i
bus & ſingulis pſonis eſt eſſe quod viuere,viuere quod intelligere. Intelligere quod poſſe. Ibi
nō eſt aliud ſapia q̃ potētia,q̃ eſſentia, q̃ magnitudo , q̃ æternitas . Et iuxta hūc modum ſimi-
13 lis eſt i ſimilibus ſentētia. Idem ipſum ergo eſt totum quod eſt in qualibet perſonarum̨. ¶[Et tñ
nō tres omnipotētes,ſed vnus omnipotēs.] Sunt enī propter Infinitam diuinæ eſſentiæ ſimpli
citatem ſumme æquales ac ſumme ſimiles:quælibet earum̨ immēſa,quælibet deus,quælibet om̄i
potēs,ſumme ſapiēs,ſumme bona,& oīquaq; pfecta,ſumme ſufficiēs,Immutabilis, inuariabi-
lis,ſumme vna & ſimpliciſſima, & quæcunq; poſſunt de ſupglorioſiſſimo deo prædicari. Quæ
libet ſumme amās,quælibet ſumme amata:nā quęlibet ſummū bonū,ſumme felix & ſupbeata
quælibet ſumme glorioſa & infinita maieſtate verenda . Quia enī ſumma perfectio eſt In illa
æqualitate,& ſumma æqualitas In illa perfectione,neceſſario ſingulis ſimul & oībus eſt ſumma
plenitudo ſapiæ,ſumma plenitudo potētiæ:& hæc qd eſt niſi oīpotētia? quæ cum inde dicta ſit
φ omnia

Trinitas ex perſonis non eſt coalita.

In diuinis perſonis ſe orſū & cōiunctim vna ſimpliciſſima deitas.

Nō poſſūt dici plures immenſi.

Pater reliquarum̨ pſonarum̨ origo

Modus exiſtendi patris principalior eſt.

Perſonæ perfectio nullā i trinitate facit differētiam.

Pro. 14.

Quid non poſſit deus.

Sap. 8.

Iohan. 14.

2. Cor. 1.

Col. 2

Qd dei filius neceſſario ſit omnipotens.

Oīa q̃ ad naturā & eſſentiam ſpectant, & ſingul & oībus coincidūt pſonis

Mirāda diuinarum̨ pſonarum̨ idētitas.

Summa diuinarum̨ perſonarum̨ æqualitas

Nõ põt eẽ niſi vna oĩ potentia

ꝙ omnia poſſit facillime efficere, poteſt vt quælibet alia potentia nihil poſſit. Manifeſtũ proin D
de eſt omnipotentiam non poſſe eſſe niſi duntaxat vnam, cum ipſa diuina eſſentia prorſus ſim
pliciſſima coincidentem. Sicuti ergo commune eſt ſimul omnibus perſonis habere omnipotẽ
tiam, imo & eſſe oĩpotentes, ibi enim non aliud eſſe eſt q̃ habere, cõmune procul dubio eſt omĩ-
bus vnam eſſe eandẽq; eſſentiam, vnã eandẽq; oĩpotentiam, &c. Itaq; confiteamur & cãtemus
oĩpotens pater, omnipotens filius, omnipotens ſpiritusſanctus, & tñ non tres omnipotentes,

Ephe. 3

ſed vnus omnipotens. ¶[Ita deus pater] à quo omnis paternitas in cœlo & in terra nominat, 14
qui honoratiſſimus, ſuperſapientiſſimus, actualiſſimus & inuariabilis eſt intellectus, ſeipſum
æternaliter, comprehenſiue inuariabiliterq; cognoſcens, ſapientiaq; ſua in eſſe vniuerſa dedu-
cens, expers omnis potẽtialitatis, quippe qui actus puriſſimus eſt, & ens primum, cuius eſt alia
mouere, influere, atq; in eſſe deducere. Actus aũt ſimpliciter potentia prior eſt, cum nihil redu-

Deus non eſt corpus

catur de potentia in actum, niſi ꝑ ens actu. Ex quo patet deum non eſſe corpus, quippe q̃d nõ
mouet non motum: deus aũt, q̃a actus puriſſimus, mouens eſt non motũ. Corpus quoq; cum
continuum ſit, in potẽtia eſt, vt continuum, inquantũ huiuſmodi, diuiſibile eſt in infinitũ: verũ
de hoc ſatis. Quando ſũt in ſcriptura ſacra deo attribuũtur corporalia talia, nõ ſecũdum pro

Q̃o attribuãt deo corporalia lineamenta.

prietatem, ſed ſecũdum metaphoram ſumenda ſunt, eo ꝙ ſpiritualia per ipſa ſenſibilia nobis
innoteſcunt. Per profunditatem igitur dei (vt Diony. 9. cap. De diuinis nominibus teſtatur) in
comprehenſibilitas diuinæ eſſentiæ intelligitur, per longitudinem, proceſſus virtutis eius oĩa

Quid per partes corporales

penetrãtis, per latitudinẽ ſupextẽſio eius ad omnia. Partes quoq; corporales in ipſo per ſimili E
tudinem ponuntur, eaq; quæ ad ſitum pertinent & motum localem, vti brachium quod potẽ
tiam ſignificat, & ſedens dicitur propter immobilitatẽ authoritatemq; ſuam, & ſtãs ſuam pro
pter fortitudinẽ ad debellandũ oẽ q̃d aduerſat. Dicitur q̃q; venire ad nos, & recedere à nobis ꝓ-
pter ſpirituales diuinę volũtatis eius effectus q̃s operat in nobis, & aliquãdo ſubtrahit exigẽtib⁹
demeritis noſtris. [deus filius, deus ſpũs ſanctus,] q̃a in illa ſumma ſuper benedicta Trinitate
propter ſummũ & ſimpliciſſimum eſſe, quod omnibus eſt commune, omnimoda eſt identitas
& ſumma ſimplicitas, ita ꝙ quæ plurium & quæ omnium, prorſus eadem vnius ſint & quæ
vnius, eadem prorſus & omnium, nec vna minus aliquid habeat, q̃ duæ & q̃ tres ſimul, nec tres
ſimul plus aliquid q̃ vna ſola, ſed eſt eis vna diuinitas, æqualis gloria, coæterna maieſtas ¶[Et 15
tamen nõ tres dñi, ſed vnus eſt deus.] ſolus & ſumme vnus ac vnice ſummus, quia ſumma ſim-
plicitas. Nam ſi ex pluribus eſſet cõflatus, naturaliter ꝑfectio diuiſibilis eſſet, & ꝑ conſeq̃ns mu
tabilis, quod repugnat ſimpliciſſimæ ac inuariabili diuinitati: nam vt ſic, quomodo æternus?
quomodo vere felix? q̃uo oĩpotens? Omnes ergo tres diuinæ hypoſtaſes vt tres & duæ, nõ plus

Dei patris liberrima dominãdi poteſtas.
Iſaiæ 47.
Eccl 8

q̃ ſingula quęq; vnus deus, viuus & verus. ¶[Ita dñs pater,] libere oĩm dñans, oĩpotens rector 16
totius vniuerſi, omniſciens, inuariabilis, benigniſſimus, cuius poteſtati nil poteſt reſiſtere, cui⁹
ſcientiam nil poteſt euadere, cuius benignitas omnia ad finem proprium atq; perfectionẽ diri
git, vniuerſaq; propter ſuam inuariabilitatẽ vniformiter indeficienterq; gubernat, iuxta liber
rimam, omnipotentem, ſanctam, & ſuperſapiẽtiſſimam voluntatem ſuam faciens, tam in cœ-

Roman. 9
Iacobi. 1

li virtutibus, q̃ in terræ habitatoribus, cui nullus dicere poteſt: quare ſic facis? ſed libere quibus F
vult miſeretur, & quos vult indurat, à quo eſt omne datum optimum deſcendẽs, omneq; donũ
perfectum. [dñs filius] cui cum patre eſt vna actualiſſima vita, nullæ materiali potentiæ ſubie
cta, ſapientia infinita, omnipotens virtus, voluptuoſiſſima beatitudo, immenſa dulcedo, inter
minata iucunditas, ſupermundiſſima ſanctitas, ſuperopulentiſſima bonitas, & quicq̃d deſide-
rabilitatis, amabilitatis, ſeu amœnitatis excogitari poteſt in ipſo cum infinita plenitudine re-
peritur, ipſeq; met illud eſt attingens à fine vſq; ad finem fortiter & diſponẽs oĩa ſuauiter. [do
minus ſpũs ſanctus] ex patre & filio æternaliter manans, cuius ſupermundiſſima eſſentia, bo-
nitas eſt penitus infinita, amabilitas puriſſima, dulcedo immenſa, cuius diuinum eſſe æternũ

1. Cor. 2.
Apo. 1.
Heb. 4.

eſt ac primum, cauſaliſſimũ, præſtantiſſimum, ſimpliciſſimum, puriſſimum, immenſum, ple-
niſſimum, actualiſſimum, formaliſſimum, illimitatum, ac per cuncta incedens, oĩa ſcrutãs, oĩa
penetrans, etiam arcana dei immutabiliſſimum ac præſentiſſimum. Non enim ipſi accidens
eſt eſſe ſuum, ſed ſubſiſtens veritas manens cauſa & naturalis proprietas cum ſumma ſimpli
citate cum patre & filio, omnem nobilitatem cum immenſa plenitudine comprehendens. Eſt
quippe quoddam fluens & refluens mare, inceſſabiliter in omnes ſuos fluens dilectos, ſecundũ
vniuſcuiuſq; indigentiam ac dignitatem, refluensq;, & in ſe trahens vniuerſos, quos replet &
ditat, & hoc cum omnibus quæ habent & poſſunt. ¶[Et tamen non tres domini] quia omni- 17
bus eſt vna deitas, æqualis gloria, coæterna maieſtas (vt iam ſæpius probatum eſt) & reliqua
quæ ſummam aliquam perfectionem dicunt, omnemq; ſenſum & comprehenſionem nimia
ſui præcellentia excedunt, ideoq; quicquid dictum eſt de vna, dici poteſt & de reliqua, excepta

dunta-

A duntaxat ea proprietate, qua pater principium eſt ſine principio temporis, durationis, ſiue originis, ſed ſeipſo exiſtens idipſum q̄d eſt, & non aliunde, dat reliquis perſonis ſuæ exiſtentiæ & originis cauſam, & qua ſpiritus ſanctus finis infinitus eſt ſine fine, à patre & filio æternam habens profectionem atq; originem: & qua filius medium eſt immediatum ſine vllo medio, à ſolo patre originem ducens, æternùm cum patre dans (vt dictum eſt) ſpiritui ſancto originē: quibus vnica eſt & eadem deitas tota in patre, tota in filio, tota in ſpiritu ſancto, nullam habentes inter ſe differentiam aut diſtantiam: perſonalis enim perfectio & originis eminentia nullam vnius perſonæ vltra alias in his quæ ad naturam attinent, arguit perfectionem, ſed ſunt om̄es tres non niſi vnicum rerum conditarum principium: ſequitur ergo, [ſed vnus eſt dn̄s,] cuius libertas nulla premitur poteſtate, cuius poteſtas vel dn̄ium nulla impoſſibilitate præpeditur.

Quicq̄d p̄fectiōis de vna diuinarum perſonarum dicit̄ hoc aſſeri p̄t & de reliquis.
Iohan. 8.
Apoca. 22
Pſal. 101

¶ [Quia ſicut ſingulatim vnamquāq; perſonam deum ac dn̄m confiteri Chriſtiana veritate cō pellimur] interrogati enim quid pater, quid filius, quid ſpiritus ſanctus, neceſſario de ſingulis, quia deus eſt & dn̄s, fide orthodoxa cōfitemur [Ita tres deos aut dn̄os dicere, catholica religiōe ꝓhibemur] quia in ſingula quaq; perſonarum eſt ſumma ſimplicitas, & in omnibus ſimul ſumma & vera vnitas: atq; tam ſingulatim quā cōiūctim ſumptis ſumma & admirāda identitas: ideoq; tres & duæ non plus q̄ ſingula quęq; vnus deus, vnus dn̄s, vnum om̄ium conditarum rerū principium, vna eſſentia, vna bonitas, vna deitas, vna maieſtas, vna beatitudo, vna æternitas, &c. Quem quidem deum vnum, viuum ac verum, noui & veteris teſtamenti authoritas demonſtrat. Audi Iſrael, inquit Moſes: dn̄s deus tuus, deus vnus eſt. Et: deum tuum adorabis, & illi ſo-

Solus vnus verus deus ac dominus.
Roma. 3
Deut. 6
Mat. 4

B li ſeruies. Diuina enim (vt dictum eſt) requirit ſimplicitas, in deo eandē eſſe eſſentiam & perſonarum eiuſdem eſſentiæ trinitatem: In diuinis namq; hoc nomen (perſona) relationem ſignificat, vt rem in diuina natura ſubſiſtentem: cum igitur in deo plures ſint relationes reales, ſequitur neceſſario plures in diuina natura res eſſe ſubſiſtentes: plures videlicet hypoſtaſes, in eſſentia tamen non diſtinctas, propter incomprehenſibilem diuinæ eſſentiæ ſimplicitatem. ¶ [Pat] vere ſuperbeatiſſimus, ſuperdulciſſimus atq; in infinitū præamabilis, & ſuperdeſiderabilis, ſuperfeliciſſimam & ſuperſuauiſſimam ducens vitam: imo ipſemet vita eſt actualiſſima & ſuperpuriſſima, in qua totius vitæ plenitudo, opulentia & delectatio cum inexcogitabili ac ſupdeliciosiſſima excellentia cōtinetur: quippe qui in Chriſto & per Chriſtum omnium origo eſt, ſolus ſeipſo exiſtens non aliunde quod eſt, ſumens, ſed ex ſe & in ſe bonum eſt infinitum, imo infinita bonitas: quia non ipſe in aliquo, ſed intra eum omnia: omnipotentia ſua regens, poſſidens, implenſq; omnia quæ creauit, non vt contineant ipſum: ſed vt illa potius contineantur ab ipſo. Intra om̄ia eſt non incluſus: oīa continens, vt om̄ium creator eſſe oſtendatur: nihilominus extra oīa non excluſus, incircūſcriptæ magnitudinis, ſua immenſitate oīa concludens: vt om̄ium gubernator eſſe demonſtretur, vbiq; præſens: quippe qui locis non diſtenditur, nec t̄poribus variatur, oī acceſſu carens & receſſu, ſed in ſe quietus manens, vbiq; circūit totū, vbiq; prorſus totus: ita magnus, vt oīa ipſo plena ſint & ſint in ipſo: ſic tn̄ eſt ſine oī ſpatio vt nec mediū nec dimidium, nec vlla pars penitus ſit in ipſo, ſed eſt indiuiſibilis, incorporeus, interminus, & vnū æternum, infinitum: in quo primum & vltimū, ſummum & imum, maximū & minimū coin-

Quid perſona.
Infinita dulcedo & maieſtas dei patris.
Quō deus intra oīa ſit & extra oīa &c.
Eſter. 13
Deus ubiq; p̄ſens.
Iohan. 3.

C cidunt, qui eſt ante oīa duratione oīa antecedens & poſt oīa: duratione oīa ſequens & excedēs oīa præueniēs, oīa ſubſequens excedenſq; in infinitum, oīa etiam æuiterna, inuiſibilis ineffabilis & penitus infinitus, ad quem & eloquendum ſermo ſileat, & inueſtigandum ſenſus hebeteſ & complectendum intelligentia coarctetur. Habet tn̄ naturæ ſuę nomen in patre & pater ſolus eſt [à nullo eſt factus] non enim humano modo aliunde habet quod pater eſt, ſed ingenitus & æternus exiſtens coæternum habet filium, cui ſoli notus eſt: Quia patrem nemo nouit niſi filius & cui voluerit filius reuelare, hoc eſt ſpūſſ. Cæterum quod ſeipſo ſit inuiſibilis incomprehenſibilis & æternus, in his quidem honoris confeſſio eſt, ſed naturæ noſtræ ſermo ſuccūbit: & rem vt eſt, verba non explicant. Perfecta ſcientia eſt deum ſcire: vt licet ſcias non ignorabilem, tn̄ inenarrabilē: credendus eſt, intelligendus eſt, adorandus eſt, atq; in his officiis eloquēdus, [nec creatus] ſic enim creatorem haberet: verum quum non ſit niſi à ſeipſo habere creatorem nō poteſt. Quid dicimus creatum niſi de nihilo factū de nihil autem fieri nō potuit, qui nūquā nihil fuit, quippe qui ſeipſo & ab ęterno eſſe habuit [nec genitus] eſſe ingenitum patri proprium eſt: Nam ſicut in creaturis reperitur principium primum, & principium ſecūdū, ita in diuinis quoq;, in quibus nō eſt prius & poſterius, reperitur principium nō de principio, & principiū de principio. Solus itaq; pater primū omniū pricipiū eſt. Principiū qppe dicimus, oē, à quo aliqd procedit: cum igitur à patre procedat filius & ſpiritus ſanctus, conueniēter ingenitum dr̄ pricipiū: Nō tn̄ filius, ſicut nec ſpiritus ſanctus principatom dr̄, cum hoc quādam ſonet minorationem: perſonę autem diuinæ coæternæ ſunt & ſummę coæquales: licet em̄ patri quędā attribuat au-

Deus ante oīa & poſt omnia.
Luc. 10
Argumentū deuotionis erga deum.
Propriū ē patri eē ingenitū.
Apoca. 22
Filius non dicit̄ principiatū nec ſpiritus ſ.

thoritas principij, ex hoc tñ minoratio nõ attribuẽda eſt filio vel ſpiritui ſctõ, cum principium D
Iohan. 1 in diuinis non importet ordinẽ prioritatis, ſed tm̃ originis, ſunt nãq; (vt dictũ eſt) filius & ſpũs
Pſalm. 44 ſctũs cũ patre vnicũ rerũ cõditarũ principiũ. ¶ [Filius] verbũ patris q̃d æterne cor paternũ eru
ctauit, nõ foris ſonãs nec tranſiens, ſed intus incõmutabiliter manens, eſt emanatio intellect⁹
[à patre ſolo eſt] progenies ingeniti patris: vnus ex vno, verus à vero, viuus à viuo, perfectus à
2. Cor 4 perfecto, virtutis virtus, ſapientiæ ſapientia, gloria gloriæ, imago inuiſibilis dei, forma patris
Colo. 1. ingeniti [non factus nec creatus, ſed genitus] Quam autem progeniem opinabimur vnigeni
Inenarrabilis filii dei generatio & penitus incomprehẽſibilis.. ti ab igenito? Clamat eñ de cœlis ſæpenumero pater: Hic eſt filius meus dilectus, in quo mi
hi bñ complacui. Nõ eſt abſciſio aut diuiſio: impaſſibilis eſt eñ ille qui genuit, & imago inuiſi
bilis dei eſt ille q natus eſt: & teſtatur q̃a pater eſt in me, & ego in patre. Nõ eſt aſſumptio: ve
rus eñ dei filius eſt q clamat: Qui me videt, videt & patrẽ: hñt nãq; vitã in ſe, vt habet i ſe vi
tam ille qui genuit: Sicut eñ pr̃ (inquit) habet vitam in ſemetipſo, ſic dedit & filio vitã habere
Mat. 3. 17 in ſemetipõ. Sed neq; pars patris in filio eſt: teſtatur eñ: Oĩa quæ patris ſunt, mea ſunt. Et rur
Marc. 1
Luc. 3. 9 ſum: Et mea oĩa tua ſunt, & tua mea. Et ſecũdũ Apoſt. in ipõ inhabitat oĩs plenitudo diuinita
Pſalm. 2. tis corporaliter. Quod q̃q; portio eſt nõ oĩa habet eſſe naturę. Perfectus aũt à pfecto eſt: q a quĩ
Col. 1
Iohan. 14 habet oĩa, dedit omnia: neq; exiſtimãdus eſt nõ dediſſe quæ habet, vel nõ habere q̃ dedit, ſim
Omnia q̃ patris ſũt, ſũt & filii plicißimus eñ eſt & indiuiſibilis. Habẽt ergo natiuitatis huius vterq; ſecretũ: cuius ĝñationis
ego neſcio ſacramentũ nec requiro, & cõſolabor me: q͂ũ & archangeli neſciant, angeli nõ au
Matt. 27 dierint, ſecula non teneant, prophetæ non ſenſerint, apoſtoli non interrogauerint, filius ipſe nõ
Iohan. 14. Ioh. 5. 17. ediderit: verũ quia in ſupeminẽtis ac ſuperbeatißimæ trinitatis cõtẽplatiõe vera & ſumma de E
Cor. 2. uotio eſt, ſingulare meritũ, & maximus profectus, aliquid de ignota hac ĝñatiõe iuxta noſtrã
capacitatẽ dicamus. Superius diximus patrẽ honoratiſſimũ, ſuperſapientiſſimũ, actualiſſimũ,
& inuariabilẽ eſſe intellectũ, ſeipm̃ æternaliter, cõprehẽſiue ac inuariabilit̃ cognoſcẽtẽ: Quia
vero in oĩ natura intelligibili, & ſpũali intellectus naturalis naturalit̃ ex neceſſitate operatur,
neceſſario aliquid producit: naturaliter ergo & neceſſario pater omnipotens & æternus ſibi
coæternum producit verbũ: Seipm̃ nanq; plene & æternaliter intuendo atq; intelligẽdo ſui i
pſius conceptũ intra ſe ſuperpuriſſime profert, exprimit & producit, ſicut ſol radium ſuum: q̃
quidem expreſſio ſiue prolatio ad intus immanenter prolata verbum eius eſt quod in princi
pio erat apud eum, filius eius & imago: Quod enim ab aliquo de ſubſtantia eius naturali ope
ratione proxime procedit, proles dicitur: & id à quo prodit, dicitur parens: quæ quidem pro
2. Cor. 4 ductio ſeu generatio neq; deſiit vnquam, nec eſt deſitura in poſterum. Infinite enim atq; ina
ceſſanter eum generat: alioqui ex gignente factus eſſet aut fieret non gignens, admitteretur q;
aliqua circa ſubſtantiam eius mutatio: hoc autem (vt ex prædictis patet) impoſſibile eſt: gig
nit proinde perfectiſſimum aſſidue filium ſibi coęternum, vt ab æterno genuit: neq; ab huiuſ
modi officio gignẽdi eſt diſiturus vnquam: ſummo amore & complacentia totum eſſe ſuum
poſſe & ſapere eidem communicãs. Neque eñ non amare poteſt filium ſibi cõſubſtantialem,
nõ complacere in æterna naturali & viua imagine ſua: Nam cum ſapientiſſimus ſit, non mo
uetur, non operatur ſine ratione: cumq; ſit potentiſſimus, nihil operatur ſine volũtate: imo cũ F
velle eius ſit poſſe & poſſe eius ſit omnipotens poſſe, atque abſoluta neceſſitas, quod æterne
naturaliter vult, non poteſt non æternaliter eſſe æternum: Cum enim æternaliter, inuariabi
Patẽr conſubſtãtialem coæq̃lem & coæternum ſibi generat filium liter, penitus comprehenſiue & perfecte ſeipm̃ concipiat & cognoſcat, & intra ſe proferat: pa
lam eſt verbum eius ipſi conſempiternum eſſe, incommutabile, & æquale. Neque enim ſeipm̃
integre ac perfecte intra ſe protuliſſet, ſi vel maius aut minus aliquid eſſet in verbo eius quàm
in ſeipſo: amore igitur, ratione & voluntate pater ſibi coæternum generat filium: dans ei to
tum eſſe ſuum diuinum. Non tamen dedit ei eſſe à ſeipſo: ſed nec potuit: quia tunc filius à pa
tre non diſtingueretur nec alius eſſet a patre. Dedit tamen ei eſſe quod eſt ſeipſo: nam habet cũ
Iohan. 10 patre ſummum & ſimpliciſſimum eſſe, quod ſeipſo eſt: & ſummum ſapere, ſummum poſſe &
reliqua id genus quæ ſeipſis ſunt. Et hoc eſt quod ait: pater meus (inquiens) quod dedit mihi,
Iohan. 13 maius omnibus eſt: dedit enim ei totum (vt dictum eſt) ſuum eſſe diuinum, nihil penitus reti
nens quin id ei communicauerit. Ideoque inter patrem & filium ſumma coæqualitas eſt, ſum
ma conſubſtantialitas, ſumma coæternitas, poteſtas eadem, eademq; maieſtas. Deniq; quoni
am vnico actu intelligendi pater ſeipſum cæteraq; vniuerſa pleniſſime clariſſimeq; intelligit,
hinc vnico verbo ſeipſum cæteraq; omnia perfectiſſime profert, ita q; tota natura, excellentia
Filius dei exemplar eſt omnis entis creati. ſeu maieſtas atq; perfectio eius in hoc vnico verbo ſuo ſibi coæterno plene omnino continet,
repræſentatur reſplendetq;: quare verbum eius nõ modo perfecta ac naturalis imago eius eſt,
verum etiam exemplar ac ratio omnis entis creati. Quum igitur verbum patris patri æquale
ſit, in quo quicquid patris eſt omnino pleniſſime contineatur ac ſplendeat, conſtat ipſum non
eſſe

A eſſe creaturã, vt Arrius mentitus eſt, ſed totam paternæ diuinitatis naturam in ſe comprehen-
dere, continere & habere. Cumq́ ſuperexaltata patris deitas non ſit plurificabilis, liquet in pa
tre & filio eius vnam numero credendam atq́ confitendam eſſe eſſentiam, veramq́ deitatem
ac impartitam maieſtatem. Quod conſimiliter tenendum eſt atq́ credendum de ſpiritu ſan-
cto, de quo nunc nobis ſermo [Spiritus ſanctus à patre & filio] quem pater & filius inuicem ſe
ſe æternaliter & eque perfecte ac cõprehenſiue contemplantes, eſſentialiq́ amore, qui nec per- Modus ſpi
ſonaliter nec eſſentialiter diſtinguitur in eis, ſe amantes, ex ipſa mutua complacentia quam ad rãdi ſpiritũ ſanctũ.
inuicem habent, amorem quendam producunt ac ſpirant increatum, qui vtriuſq́ dulciſſimus
cõplexus eſt ſempiternus, ac indiſſolubilis nexus, q & ipſe verus, æternus incircũſcriptusq́ de
us eſt: Q̃nquidem amor iſte minor aut certe indignior eſſe nequit, quam ſint cõplacentia mu-
tua patris & filij, ipſorumq́ amabilitas à quibus hic ſpiritus ſanctus tanq̃ ab vno fluit pricipio
haud aliter q̃ ſenſibilis iſte mundus à patre et filio et ſpiritu ſancto ſuperſanctiſſima, ſupbene-
dictiſſima & ſuperexaltata trinitate, ſicut ab vno exordio emanauit. Eo ipſo nanq́ quo pr̃ & e- Pater & filius in productiõe ſpiritusſ nõ diſtiguunt
ius verbum producunt ſpiritum ſanctum, non diſtinguuntur ſed dicuntur vnũ. puta in volũ-
tate: ſunt enim vnum volens, eſtq́ eis vna voluntas, ideoq́ ab vtroq́ tãq̃ ab vno & indiuiduo
ſpiratore idem amor videlicet ſpiritus ſanctus profluit. Iſta ſpiratio ſpiritus ſancti, ſicut & pdi
cta generatio filij, qua pr̃ ſeipſum ac filium ſuum volendo & diligendo, ſimul cũ filio (ſe ac pa-
trem volente & diligente) producit in momento, & nunc æternitatis ſpiritum ſanctũ, intel-
lectualis eſt, inuariabilis, ſctã & immanens: in qua non eſt eſſentiæ aut deitatis diſtinctio ſed
B vnitas atq́ idẽtitas perſonarumq́ trinitas, & inſeparabilis vnio. Quicquid enim eſt patris, ple-
ne atque pfecte relucet, continetur, reſplendet, atque perſeuerat in filio. Sicut enim pater æter-
nus, eſt potẽtię, ſapię ac pulchritudinis penitus infinitę, ita & vnigenitus eius. Idcirco infinitam
in ipſo habet complacentiam, in ipſo interminabiliter gloriatur, tamq́ infinite & ſuperardẽ-
tiſſime diligit eum ſicut ſemetipſum. Conſimiliter ſuperpulcherrimus dei vnigenitus æternũ
patrẽ ſuũ diligit amore intẽſiue immẽſo, eumq́ cõprehẽſiue & ſuperclariſſime intuetur cũ gau
dio penitus infinito. Inſuper quoq́ pr̃ æternus & coæternus filius eius, ſpiritum ſanctũ vtriq́
conſubſtantialẽ, coæternũ & coæqualẽ diligũt cũ cõplacẽtia & delectatione intẽſiue immẽſa.
Sic & adorãdus paracletus ſpiritus ſanctus plenarie cõprehẽdit ac ſuperdulciſſime diligit patrẽ
& filium. O q̃ voluptuoſiſſima, ſuperoptima & ſuperbeatiſſima eſt adorãdæ inuariabilis & ſu
perſanctæ trinitatis vita æterna. Hic ſpiritus ſanctus vnus vbiq́, oẽs patriarchas, prophetas il Lu. 1
luminauit. Iohan. quoq́ Baptiſtã in vtero matris inſpirauit: datus deinde apo. eſt cæteriſq́ cre Actuu. 2. Actu. 2
dentibus, cuius variæ donationũ atq́ miniſteriorũ ſunt diuiſiones. Alij enĩ datur per eũ ſermo 1. Cor. 12.
ſapiẽtiæ, alij ſermo prudentiæ, alij ſcientiæ ſecundũ eundem ſpiritum, alij fides in eodẽ ſpiritu
&c. Hunc niſi per fidem humanus hauſerit animus habebit quidem naturam intelligendi deũ
ſed lumẽ ſciẽtiæ nõ habebit. Munus aũt hoc in tãtũ dat, inq̃tũ qs volet ſumere: in tãtum reſidet
in q̃tũ quis volet promereri: hoc, vſq́ in cõſummatiõem ſeculi nobiſcum, hoc expectatiõis nr̃æ 2 Cor. 5
ſolatium, hoc in donatiõum operatiõibus futuræ ſpei pignus eſt, hoc mẽtium lumẽ & ſplẽdor
C aĩorum. Hic ergo ſpiritus expectãdus eſt, promerẽdus eſt, & deinceps præceptorum fide atq́
obſeruatiõe retinẽdus, qui [nõ] eſt [factus, nec creatus, nec genitus, ſed procedẽs] Quemadmo pulchra ſimilitudo.
dum enĩ intimum mẽtis noſtræ verbum mẽtem nũquam deſerens, ore prolatum vocis propri
etatem accipit quaſi iam diſcretum & in ſe ſubſiſtẽs, ſpiritum oris ſemper hʒ comitẽ & coæuum
halitum ſcilicet illum corporeum, qui inter loquẽdum à nobis emittitur (ſi quis enim ſpiritum
illũ oris nõ emiſerit, nequaq̃ verba depromit) ita & ſuperbñdictũ & ſuperlaudabile dei patris
verbũ ſpiritũ habet ſanctũ cõgeneris ſecum cõſimiliſq́ naturæ, qui ipm manifeſtat, explicat, Iohan. 16.
& interna reuelatiõe alijs inſinuat. Ipſe, inq̃t, me clarificabit &c. Habet autẽ hic ſpiritus ſanctus Spũs ſctũs aliũ habet pdeundi modũ à filio.
aliũ prodeundi modũ à patre q̃ filius. Filius quippe pdit, vt dictum eſt, p modum gñatiõis à pa
tre, quod nullo modo poteſt cõuenire ſpiritui ſancto, nam ſic duo eẽnt in diuinis filij; & æter-
ni qdẽ filij, cõfunderetur q́ ordinatiſſimus ordo ille in diuinis, ſed p modũ pceſſiõis pdit à pa-
tre & filio modo quodã inenarrabili & penitus incõprehẽſibili. Dicamus tamẽ aliqd iuxta ca Roma. 14
pacitatẽ noſtrã. Pat̃ æternus pleniſſime ſeipm cõphẽdẽs, ſeipm cognoſcẽdo, diligẽdo & fruẽ- Hic apertius declaratur, quo a patre & filio ſpirat ſpiritusſ.
do, ſapiẽtia, amore, & gaudio infinitus, ſolus idepẽdẽs, exiſtẽs ſua ipſius æterna eſſẽtia et ſuum eſ
ſe, neceſſario vnicus perpetuus actus eſt ſubſtantialis, in quo neceſſario quoq́ procedit vnicus
perpetuus conſubſtantialis conceptus diuinæ mentis eius, ſeipſam in ſeipſa intelligentis: q qdem
cõceptus verbũ dr̃ dei patris, nihil aliud exiſtẽs, quam deus immẽſę maieſtatis. At quia ſummũ
bonum eſt pater, & omnimoda plenitudo eſſentiæ, beatiſſimæ vitæ, æternæ ſapientiæ, & omni-
no omnis deſiderabilis plenitudinis plenitudo, omnemq́ eandem plenitudinem ſupernatura-
liter & ſuperſubſtantialiter det filio: hanc eandem quam in ſeipſo habet excellentiæ magnitu

dinem,in filio per ſui cognitionem deprehendens, ſeipſm ac filium ſuum volẽdo ac diligendo, B
ſimul cum filio ſuum patrem ac ſe diligente & volente,æterne producit ſpiritum ſanctum. Ex
hac enim mutua dilectione,cognitiõe & volitione(vt ſic loquar)procedit per ſimilitudinem a-
moroſæ inclinationis ſecundum modum voluntatis æternus & increatus amor:& hic eſt ſup
benedictus ſpiritus ſanctus,qui (vt dei filius à patre communicatum habet omne eſſe,omne
poſſe,omne ſapere propriamq; hypoſtaſin) & ipſe ſimiliter à patre communicatum habet o-
mne eſſe,omne poſſe,omne ſapere, propriamq; hypoſtaſin ſiue perſonam:t habetque cum pa-
tre & filio communem ſubſtantiam,eſſentiam & naturam vnam,eandemq; diuinitatem,om-
Roma 8 Gala. 3 Titum 1. 2 Cor. 1. nipotentiam,ſummam ſapientiam,ſummam bonitatem. Et ſicut in filio dei nos miſeri adop-
tamur in filios & hæredes dei & Chriſti cohæredes, & in dei imaginẽ reformamur:ita ĩ ſpiritu
ſancto ſignamur & renouamur in ſpirituali ſignaculo: ſine quibus nulli patet aditus regni coele
ſtis. Spiritus hic ſpiritus ſanctus prę cęteris perſonis dicitur,nam & pater ſanctus eſt,ſanctus ẽ
Quare ſpiritus ſanctus dicatur ſanctus. quoq; & dei filius, quia ſanctitas rebus illis attribuitur quæ in deum ordinantur:cum igitur
ſpiritus ſanctus procedat per modum amoris quo amatur deus,conuenienter ſpiritus ſanctus
eſt appellatus: Tres verſus ſequentes expoſitione magna non indigent,quia ex iam dictis ipſo
rum intelligentia elici poteſt. ¶[Vnus ergo pater]æterne à ſeipſo ortum & originem habens ſo 23
laq; authoritate propria cõſiſtens,& à nullo aliquid accipiens[non tres patres]ſignificat enim
ſuperbeatiſſima trinitas determinatum numerum perſonarum,nec vlli perſonarum cæterarum
hæc proprietas conuenire poteſt:æterne ſcilicet à ſeipſo eſſe & à nullo aliquid accipere[vnus fi-
lius]à ſolo patre æternam ducens originem,& cum patre ſpiritui ſancto originem ſupernatu- E
raliter donans[non tres filij.] quia & hæc proprietas nulli reliquarum conuenit perſonarum,
[vnus ſpiritus ſanctus]à patre & filio æternam habens profectionem atque originem[nõ tres
ſpiritus ſancti]iuxta quamlibet enim eiuſmodi differentiam impoſſibile eſt eſſe plus quàm v-
nam perſonam. Nam à ſola vna perſona non poteſt eſſe niſi tantummodo vna,ſimiliter quę
eſt tantum à gemina non poteſt eſſe niſi vna ſola:nam ſi gemina de vna tantum procederet,
pro certo procedentium neuter alteri immediate adhæreret. Quoniã igitur ab vna ſola perſo-
na non põt eẽ niſi vna tantummodo exiſtentia,nec a gemina niſi vna ſola:t conſtat vtranq; ex
iſtentiam ſiue perſonam eſſe incommunicabilem. Sicut igitur in diuinitate eſſe non poteſt ni-
ſi vna ſola perſona quæ ſit à ſeipſa,id eſt,pater,ſic non poteſt eſſe plus quam vna quę ſit ab vna
tantummodo perſona,id eſt,filius:t nec niſi vna ſola quæ eſſe non habeat niſi à gemina,à patre
ſcilicet & filio,id eſt,ſpiritus ſanctus. ¶[Et in hac trinitate nihil prius aut poſterius.],nec vllus
gradus ſuperior aut inferior,ſed in ea vniformiter conueniunt omnia eſſentialia,vt diuinitas
eſſentia,bonitas,idẽtitas,potẽtia,iuſtitia,ſapiã &c.[nihil maiꝰ aut minus]neq; in ea plus aliqd
neq; minus vna quam alia,neq; cæteræ plus minus ve quam vna, ſed eſt in ea omnimoda idẽ
titas,ſummaq; ſimplicitas:ita quod ea quæ plurium ſunt perſonarum & quæ omnium trium
ſcilicet,prorſus eadem vnius perſonæ ſint:& quæ perſonæ vnius,eadem prorſus ſint & trium:
nec vna minus aliquid habet quam duæ & quam tres ſimul:nec tres ſimul plus aliquid habẽt
quam vna ſola. ¶[Sed totæ tres perſonæ]pater & filius & ſpiritus ſanctus vnã exiſtẽtes in ſub F
ſtãtia & indiuidua vnitate[coæternæ ſibi ſunt,& coæq̃les]ita,vt iam dictum eſt, & quæ omni-
um,eadem vnius ſint:& quæ vnius,eadẽ & omniũ: Quælibet enĩ eſt bonitas pura , perfecta &
immẽſa:quare & vnaquæq; amabilitatis eſt infinitæ. Eſt quoq; ſumma plena & infinita ſimi
litudo adinuicem,in hoc ſolo diſtiĉta,quod vna perſonarum procedat ab alia. Sũt autem eiuſ
dem & paris pulchritudinis ſapiẽtiæ,pietatis,potentiæ,inuariabilitatis,beatitudinis, gloriæ,
maieſtatis & omnifariæ perfectiõis: vnaquæq; aliam ſuperclariſſime intuetur & comprehẽdit.
Eſt quoq; i eis plena communio & ſuperiucũda diffuſio,imo iſiniti boni ſempiterna commu-
nicatio atq; donatio. Adeo enĩ vicinæ ſunt,vt iam ad lõgum patuit, vt vna de alterius ſubſtã-
tia immediate procedat:omneſq; tres eſſentialiter idem ſunt. Quælibet quoq; a qualibet amo-
re penitus infinito ſcit ſe amari:diligit enim tantum,tantumq; cognoſcit vnaquęque perſona
rum quamlibet aliam,quãtum diligibilis cognoſcibiliſque cõſiſtit,& quãtum ſeipſam. Quo
autem maior eſt mutuus amor, eo quoque vnio & fruitio eſt delectabilior. Qui cum immẽſus
ſit, liquet ſuperſanctarum diuinarum perſonarum cõiũctiõem & vniõem delitioſitatis eſſe o-
mnino immẽſæ,ſuperfeliciſſimamq; & ſuperdelitioſiſſimam æternalem iparum vitam eſſe,ſe
ſeq; cum iſinita voluptate ĩuicem ac opulẽtia perfrui:i quibus eſt omnium bonorum pulchro
rum atq; deſiderabilium ſuperdiues & perfecta poſſeſſio. Nam igenitus pater cõſpiciẽs vnige-
nitum filium ſuum iſinitæ pulchritudinis eſſe ac ſapientiæ,in infinitum delectatur in ipſo. Et
cum ipſo conſpiciens ſpiritum ſanctum ab vtroque æternaliter procedentem infinitæ bonita
tis eſſe & pietatis, immenſo vtique gaudio gaudet in ipſo. ¶Ita vt per omnia, ſicut iam ſupra
dictum

A dictum eſt & vnitas in trinitate,& trinitas in vnitate venerāda ſit]nō ergo cogitemus de vera
& ſumma trinitate illa,quaſi ſit ibi aliud &aliud,ſed vnū alteri æquale.Nam(vt ſupra declara
tum eſt)quicquid eſt in vna aliqua perſonarum,idipm totum eſt in qualibet altera:ſummum
enim & ſimplex illud eſſe in ea plenitudine & perfectione qua eſt perſonæ vnius, in ea quoq; p
fectione & plenitudine eſt cuiuſlibet perſonæ alterius. Contempletur nunc quæuis anima de-
uota q̄ ſuperferuentiſſima,ac incomprehenſibiliter & infinite ardentiſſima ſuperuehementiſſi
maq; dilectione pater æternus conſubſtantialem,coæqualem coæternūq; ſibi amet, amplexe
tur & ſtringat vnigenitū filium ſuum quem cōſpicit ſibi omnino conformem,æqualem atque
de paterno corde ſuo progenitum,adeo ipſi propinquum,vt cum eo eiuſdem ſubſtātiæ ſit,cui
ſe totum cōmunicauit,in quem totius ſuæ plenitudinē diuinitatis diffudit:à quo infinito amo
re ſe videt amari.Stat nimirū ad ipm æternaliter inuariabiliterque conuerſus,ſuperæſtuantiſ-
ſimo,ſuperdulciſsimo,prorſuſque intēſiue infinito amore contēplans atque inſpiciēs eum,cū
immenſo ſuperſuauiſsimo gaudio, & complacētia vere quomodolibet ſuperdelectabiliſsima
atque immēſa.Similiter & filius eius ipſi conſempiternus ſtat ad eum conuerſus cū infiniti fer
uoris amore,cū ſuperdelicioſiſsima intuitiōe,cū immēſa lætitia & cōplacētia penitus illimitata
Eodem modo ſtat cū filio pater cōuerſus ad ſpiritū ſanctū:& ſpiritus ſanctus ad patrē & filiū
cū tanto feruore,cum tā claro intuitu,cū tāta cōplacentia atq; lætitia ſicut pater ad filium , &
cū filio ad ipm ſpiritum ſanctum.¶[Qui vult ergo ſaluus eſſe,ita de trinitate ſentiat]& infini-
27 tæ excellentiæ eius immenſæq; eius maieſtati congratuletur:de eius incōprehenſibili beatitu
B dine glorietur,de omni pulchritudine totius incircūſcriptibilis perfectiōis eius, toto corde ipſi
congaudendo,volendo & fauendo iucundetur.Qui eñ in hoc contemplatione non delectat,
nec deo intime congratulatur,q; ſubſtantialiter,imo ſuperſubſtantialiter perfectus ſit,&a pro
priæ perfectionis immenſa plenitudine nunq̄ mutari aut deficere poſſit:non eum diligit,ſed in
gratus eſt,& ignobilis.Hoc nanque amoris propriū eſt,vt amantē de bonis amati tanq̄ de pro
prijs faciat exultare.Sed nec vere diligit,qui pure & religioſe non ſeruit:amicorum enim debet Actuu.4.
eſſe vna voluntas & conſimilis affectio.Si magnis dñis magnifice miniſtrare oporteat & tanto Pſal.47
ſyncerius atq; fidelius quo dñs iuſtior fuerit atq; præſtantior:ſolicite penſemus , cum quanta Pſal.94
ſanctitate & æquitate,diligentia & munditia nos dño deo noſtro,tam ſancto,iuſto,puro ac ſu
perdigniſſimo,& in omni nobili dignitate ſuperſummo, ſuperperfecto & immenſo deſeruire
neceſſe ſit:Similitudo nanq; cauſa vnionis eſt,& dilectionis:diſſimilitudo autem ſeparationis Mich.6
origo eſt atq; rancoris.Si erga tam ſancto dño & iuſtiſſimo, amabiliſſimo atq; ſuperdeſidera-
biliſſimo deo noſtro vniri & placere cupimus,omnino oportet vt ſancti ac iuſti eſſe conemur
deo nos,cui ſeruimus,conformantes.Ah quanta impietas eſt,negligentia & ingratitudo,ſi ea
quæ iam de dei perfectione diximus,memoria tenemus,nec tamen ſancte coram eo conuerſa
ri conamur:ſi deniq; vitijs carnis ſeu ſeculi vanitatibus implicati, cæteriſq; varijs ſeculi pecca-
tis tam ſupergloriofiſſimum deum noſtrum labijs tantum honoremus ac veneremur , corde Leui.11
autem contēnamus,imo pleruq; ſimul corde, ore & opere ipm quē noſcimus altiſſimū tanquā Iſaiæ.29
vilisſimū aſpernamur & deſerimus,propria noſtra nos excæcante cōcupiſcentia atq; malitia. Matt.15
C ¶[Sed neceſſariū eſt ad æternam ſalutem]conſequendam[vt incarnationem quoq; dñi noſtri Matt.7
Ieſu Chriſti]qualiter videlicet præuenerit nos, venerit ad nos,ſubuenerit nobis:venit enim p
pter nos in vterum virginis deus immenſæ maieſtatis:ibiq; homo factus,naturā noſtrā huma Zach 9
nam quæ inobediendo deliquerat(ideoque ipſi inimicam)in ſignū fœderis ſempiterni, abſque
pctō in vnitate perſonæ aſſumpſit,quatenus per eā vniuerſæ mortalitatis culpā aboleret , eſſet
concaptiuus,fieret & redemptor:humanam naturā p diaboli deceptionē miſerabiliter corru
ptam & deſtructam,priſtino honori ſuo iterū reſtituens.Quod nūquā fieri potuiſſet,niſi verbū
caro,deus.homo,factus fuiſſet mediator dei & hominum homo Chriſtus Ieſus. Venit quippe
coæternū dei patris verbum tpis plenitudine,p mandatum patris de ſedibus regalibus occulta Iohan.1.
ta ſeu depoſita diuina maieſtate ſua, in forma ſerui inter nos homines verus homo apparens 1.Timo.2
paſſibilis,palpabilis viſibilis & mortalis,vt aereas poteſtates(quæ dñabantur noſtri) non ma-
ieſtate ſed noſtra imbecillitate & infirmitate,humilitate ſcilicet, patientia, obedientia & ſatiſ- Baruch.3.
factione debellaret vinceretq;,prædamq; earundem deriperet,deuideret ſpolia,atq; captiuorū
animas imperiali dominatione reuocaret ad ſuperos. Quod quia per humanam fecit naturā, Iſai.8.
ipſa iterum reſtaurata eſt,perditumque recuperauit honorem:quippe quæ victa dudum ſuum
[illegible]rſus vicit victorem:quo circa iam nulli niſi ſoli deo ſicut ante lapſum ſubiecta eſt. Si enim p
[illegible]ā aliquam naturam ſub deo diabolus fuiſſet victus & hō redemptus, hō vtique illi ad gra-
[illegible]diuem fuiſſet(vt puta ſuo redemptori)in perpetuum obligatus:ſicque ad priſtinum hono-
re[illegible] non rediſſet quo ſoli deo ſubiectus fuerat.O quàm inæſtimabilis eſt dignatio dei,& peni-

Penitus inexcogitabilis. O vere magna munificẽtia, largitas inaudita, charitas ſuperexcellens D
O q̃ vehemens fuit ille præueniens amor dei ad hominem, vt homo propter homines fieri vel
Phil. 2. let: naturalis filius dei apparere in forma ſerui: deus maieſtatis, propter ſordidos pulueres ver
mis contemptibilis fieri: & ſumma celſitudo in carceris huius horrorem fœtoremq́ mortalita
tis noſtræ deſcendere, naturam noſtram tanq̃ veſtem altiſſimæ diuinitatis aſſumens. Inaudi-
tum quippe omniumq́ nouitatum ſingulare hoc fuit prodigium, vt deus homo fieret, & nr̃is
communicare paſſionibus vellet non neceſſitate vlla compulſus, nec proprio permotus com-
Ibidem modo aut quouis debito obligatus. Talem profecto charitatis exhibitionem huiuſmodiq́ exi
nanitionem maieſtatis ignorauit ſeculum, generationes præteritæ neſcierunt, ſtupet cœlum,
Iacob. 2 ipſa natura miratur, venerantur angeli, adorant iuſti, & dæmones contremiſcunt. Quoniam totum
Hebræ. 1 quod in ea eſt, ſanctum eſt, inſcrutabile atq́ diuinum. Nunquid diuinum nõ eſt, q̃ verbũ dei,
Sap. 7. ſplendor patris, candor lucis æternę (quo nihil purius, nihil clarius, nihil ſpiritualius) caro putri
Heſt 13 da (qua nihil vilius, tenebroſius, impurius, miſerabiliusq́) factum ſitq́ deniq́ fieret per quod
Iohan. 1. facta ſunt omnia habitaretq́ in nobis, qui ex primorum præuaricatione parentũ filij eramus ge
Iere 7
Roma 5 hennæ? Quod enim deus factus ſit homo, æterna ſapiẽtia hũanataq́ carnẽ aſſumpſit, q̃ carnis
Iohan. 1.
1. Timo. 3 noſtræ infirmitates ſubijt, ſacramẽtum profectio magnum eſt, ex ſola charitatis ſuæ (ſecundũ
Hebræ. 11 q̃ in æterno atq́ incõmutabili deificæ trinitatis cõſilio initialiter definitũ fuerat) profluxit di-
uerſitate [fideliter credat] nã ſine fide nõ põt quis ſibi homo incarnationis meritum applicare
neq́ dignationis tãtæ particeps fieri: noſcat igitur ſuſceptæ carnis filij dei hanc fuiſſe cauſam.
Poſtq̃ enim inuidia diaboli parens ille primus ſeductus vaniter cecidit, confeſtim exul, & perdi- E
tus in omni genere ſuo, radicẽ malitiæ & peccati traduxit, creſcebatq́ in malũ vehementius o-
Gen. 3. mne genus humanũ, diffuſis vbiq́ ſceleribus, & quod eſt nequius omnium cultibus idolorum
Volens ergo deus terminare peccatum, conſuluit verbo, lege, prophetis, ſignis, plagis, prodi-
gijs. Sed cũ nec ſic quidẽ errores ſuos admonitus agnoſceret mũdus, propter nimiã charitatem
Epheſ. 2 ſuã qua dilexit & diligit nos deus, miſit ſibi ſuperdilectiſſimũ vnigenitũ filiũ ſuũ, vt putridã &
1. Ioh. 4. mortalẽ carnẽ noſtrã indueret, abſq́ peccato tamen, & hominibus appareret, peccatoresq́ ſa-
Baruch. 3. naret. Qui ideo in hominẽ venit, quia per ſemeipſum ab hoibus cognoſci nõ potuit: vt aũt vi-
1. Timo. 3
Titum 3 deret, verbũ dei caro factũ eſt, aſſumẽdo carnẽ, nõ mutatũ in carnẽ: aſſumpſit enim humanitatẽ,
Iohan. 1. nõ amiſit diuinitatẽ. Ita idẽ deus & idẽ homo natura dei ęqualis patri in natura hominis factus
eſt mortalis in nobis, pro nobis enim de nobis, manens q̃d erat, ſuſcipiens quod non erat appa-
ruit vt liberaret quod fecerat. ¶[Eſt ergo fides recta] perducens ad vitam deoq́ amicitia iun-
gens [vt credamus & confiteamur] corde ore & opere [quia dñs noſter Ieſus Chriſtus dei fili-
us.], cui pr̃ dedit vitam habere in ſeipſo ſicut & ipſe vitam habet i ſemetipſo & iudicium facere
Iohan. 5. quia filius hominis eſt: vt iuſtis præmia, iniuſtis ſupplicia retribuat, vnicuiq́ ſecundum opera
Ierem 25 ſua. Neq́ enim pr̃ iudicat quenquam, ſed omne iudicium dedit filio, vt omes honorificẽt filiũ
ſicut honorificant pr̃em. Ipſe enim ſicut ratione immẽſæ bonitatis ſuæ amabilitatis eſt infinitę
ita vt nullus poterit eum intãtũ diligere q̃ntũ amari dignus eſt, ſed in infinitũ hic deficit: ſic &
rõne immenſæ maieſtatis ſuæ dignitatis & ſanctitatis eſt quomodolibet honorabilitatis infi- F
nitæ, ita vt omnis creatura in infinitum occũbat ab exhibitione (qua dignus eſt quantũ ex par
te eius) reuerẽtiæ. Quod oẽs electi eius penſantes, omnem conuerſationẽ ſuam quantũcunque
perfectã nullius arbitrantur momẽti. Deberemusq́ merito potius ſubire mortẽ, q̃ deliberato
animo vnũ vel minimũ cõmittere veniale peccatũ: præſertim cũ peccatũ, inquantũ diuinæ de
rogat immẽſæ maieſtati, ſit enormitatis q̃dammodo infinitæ, ideoq́ horribiliter in purgato
rio vel in inferno vlciſcendũ, niſi hic lamentis expletur. Verũ viri ſancti non inferni vel purgato
rij pœnam, non vitæ cœleſtis attendunt ſpecialiter præmiũ, ſed illũ duntaxat dulciter contem
Iſa 45 plantur amplexanturq́ amoris exceſſum, quo dñs & redemptor noſter cum eſſet eiuſdem glo
Phil. 2 riæ cũ deo patre, exinaniuit ſemetipſum pro nobis viliſſimis terræ vermiculis, ſordidiſſimisq́
Iſaiæ. 53 pulueribus, formã ſerui & plusq̃ ſerui aſſumens, contumelias & opprobria ſuſcipiens, crucẽq́
Mat. 27. ſubiens omni confuſione contẽpta: vicem amoris ipſi reddere non confundunt, ſed paſſionis
eius ludibrijs incitati feruntur effrenes in amoris abyſſum, in profundũ charitatis, quadã ſan-
cta ſana inſania: parũ ſe amare reputantes ſic à dilecto amati [deus] eſſentialiter bonus, & boni
Pſalm. 15 tas infinita, bonitas ſempiterna, non dependens ab alio, nec indigens aliquo: quia bonitas pri
ma eſt, & increata, à nullo cauſata: propria enim natura eius bonitas pura eſt, incircũſcripta om̃i
formiterq́ perfecta: à cuius excellentia om̃e bonũ creatũ diſtat deficitq́ in infinitũ: cui nil ma
li, nil inuidiæ, nil impuritatis eſt admixtũ, quippe q̃ ſimpliciſſima eſt & ſanctitas plena & infi-
nita. Ipſe enim ſolus ſupernaturaliter, ſuperſubſtantialiter, totus & omnifarie bonus eſt, ſolus ſu
per omnia ſumme & incõparabiliter amabilis, deſiderabilis, copioſiſſime cõmunicãs & diffun
dens

dẽs bonitatẽ ſuã. Nõ tñ naturale eſt ſoli lumẽ diffundere, ſeu fonti riuũ deducere, q̃ naturale eſt
A deo intellectualiter ac libere in creaturis ſecundũ ſuæ propoſitũ volũtatis ſuã bonitatẽ cõmu-
nicare [& homo eſt] quũ eñ vere ſumma, immẽſa, pura, ſuperplena ac ſuperditiſſima bonitas
ſit, & omne bonũ naturaliter ſuæ bonitatis cõmunicatiuũ ſit (vt dictũ eſt) infinitæ neceſſario
cõmunicabilitatis eſt: quo circa cõuenit ipſi, vt ſummo modo creaturæ cõmunicet ſe: quod ma
xime fit naturã creatã ſibi in vnitate perſonæ coniungẽdo, ita vt ex tribus, verbo ſcilicet, aĩa
& carne, vna ſolummodo perſona fiat: vtq́ per ſuæ incarnationis myſterium ſimul bonitatẽ
ſapientiam & potentiam ſuam demonſtret. Bonitatem quidem eo ꝙ nõ deſpexit proprij plaſ
matis infirmitatẽ: ſapientiam, quia inuenit difficillimæ quæſtionis q̃ decẽtiſſimã ſolutionẽ. Sa
ne res admodũ dubia & difficilis fuit, quiſnã eſſet redempturus humanum genus. Nõ enim id
præſtare potuit nudus homo, & qui ſolã haberet humanã naturã, tametſi deberet: q̃a erat pec
cato obnoxius, & debitor deo pro ſuo peculiari & proprio peccato: quare minime idone⁹ ha-
bitus eſt ad ſatiſfaciendũ deo pro aliorũ peccatis, cum & ipſe in ſe haberet quod diuinę maieſta
ti diſpliceret: neq́ minus indigeret reconciliari quam cæteri: Omnes eñ peccauerunt (vt beat⁹ Roma.3
ait Paulus) & egent gloria dei. Neq́ id redẽptionis humanæ munus debuit præſtare deus, & ſi
poſſet: nam is non offenderat. Conſentaneum autem eſt æquitati, eum qui offenderit ſatiſface
re offenſo: & eundem emendare qui iniuriam intulit: non quidem ſecũdum indiuiduum & ſin
gulare ſuppoſitum, ſed naturæ communionẽ & affinitatem. Huiuſce autem dubiæ rei inuenta
eſt quã decentiſſima ſolutio, ꝙ ſecundũ diuinæ ſapiẽtiæ ordinationem redempturus humanũ
B genus eſſet deus & homo, peccati prorſus immunis. Quia enim deus ſatiſfacere potuit, vt qui
ſit omnipotens & immenſus: & quatenus homo, ſatiſfacere debuit, non quidem debito obli- Iob.34.
gationis neceſſariæ aut aſtrictionis (non enim ex operibus iuſtitiæ quæ fecimus nos, ſed ſecun
dum magnam miſericordiam ſuam ſaluos nos fecit. Et deus qui diues eſt in miſericordia, pro- Titum.3
pter nimiam charitatem ſuam qua dilexit nos, cum eſſemus mortui peccatis, cõuiuificauit nos Ephe.2
Chriſto, cuius gratia ſumus ſaluati) ſed debito congruitatis & decentiæ: quia decentiſſimũ erat
perditum hominem reparari, per hominẽ ſimilẽ ei à quo fuerat inducta ipſius ruina & lapſus.
Chriſtus autem, vt dictum eſt, naturæ noſtræ communionem ſuſcepit ex corrupta vitiataq́
Adæ maſſa, ſine tamen corruptiõe & vitio carnem ſumpſit: huius affinitatis ratione congruũ Mich.7
fuit, vt quia caro & frater noſter eſt, etiam redemptionem noſtram operaretur, fieretq́ nobis 1.Cor.1.
iuſtitia, ſanctificatio, & redemptio. Iuſtitiam, quia, vt præſcribit, rurſum vicit victorem, nõ ma
ieſtate, ſed humilitate & infirmitate: Potentiã vero ſuam demõſtrauit infinitam, quia nihil eſt
maius quã deũ fieri hominem. Vnde cum malum pœnæ propter dei gloriam a dei iuſtitia ſit ĩ
troductum, malũ autem prouenit ex receſſu ab ordine boni, hinc eſt ꝙ noſtram aſſumpſit na-
turam paſſibilem, quo ad pœnam tamen à culpa immunem. ¶ [Deus eſt ex ſubſtantia patris
ante ſecula genitus] hoc ſuperius iuxta capacitatem noſtram ſufficienter expreſſum exiſtimo:
diximus nanq́ naturalem eſſe dei filiũ, deo patri per omnia conſubſtantialẽ, coæqualẽ & coæ
ternũ: eſt eñ deus de deo, lumẽ de lumine, deus verus de deo vero, æterne genitus: per quẽ fa- Iohan.1.
ctã ſunt oĩa, & ſine quo factũ eſt nihil: indicibilis, immobilis, immortalis, &c. [& homo eſt] ꝓ
C pter nos noſtrãq́ ſalutẽ vſq́ ad formã ſerui exinanitus: homo viſq́ viſibilis, paſſibilis atq́ mor Philip.2
talis: nõ amittens q̊d erat, fact⁹ eſt q̊d nõ erat, vt q̊d perierat inueniret, ſanaret ſeminecẽ, illumi
naret ſecum, diſcordẽq́ conditoris ſui reuocaret ad pacẽ: quocirca in eius ortu exultãtes ange
li decantauere, dicẽtes: Gloria in altiſſimis deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Ve Luc.2
nit igit̃ in carne, peregrinaturus in ſeculo, vt reſtauraret collapſa, illuminaret opaca, reuocaret Trum.1
deuia, & redimeret perdita. Quia eñ per ſuperbiã à deo homines receſſimus, filius dei per miſe
ricordiam & humilitatem factus eſt homo, vt idẽ ipſe & per diuinitatem patri, & per humanita
tem cõgrueret nobis: vt ꝑ humanitatem ſimilem nobis pro nobis poſſet cum hoſte cõfligere: per
diuinitatem patri conſubſtãtialem ad imaginem nos dei & ſimilitudinem quam peccãdo ami Gen.1.
ſimus, poſſet digne recreare: per mortem noſtræ fragilitatis deſtrueret eum, qui mortis habe- Roma.8 Hebr.2
bat imperium: & per impaſſibilem ſuæ diuinitatis potentiam nos reconciliaret deo patri: vtq́ Roma.5
ſuæ exinanitiõis, incarnationis humilitatiſque exemplo contra omnium vulnera peccatorum
veræ humilitatis medicamentum curemus exercere, pio ſemper animo recolentes, quantum
nos pro diuino amore, quantum pro noſtra ſalute oporteat humiliari, qui terra ſumus & ci- Gene.3
nis: ſi tantum ſumma illa ꝑtãs pro nobis humiliari nõ reſpuit, vt ad ſuſcipiẽda noſtræ fragili-
tatis infirma deſcẽderet. Nam humilius q̊ ſe deponeret nõ habuit, quam quod ſuſcepta homi
nis forma cum infirmitate carnis obediuit deo pr̃i pro nobis vſq́ ad mortem crucis, nõ modo Genes8. Phili.2
verbo & lingua docẽs, ſed opere & veritate. Diſcite à me q̃a mitis ſum & humilis corde. Quid
enim tam pium affectibus fidelium, tam medicinale moribus, quid ſic interficit peccato, cru- Matt.11
cifi

Luc. 2 ciſigit vitia, virtutes enutrit ac roborat, ſicut incarnati & crucifixi filij dei memoria? Hoc ergo D
Matt. 2 opus perficiendum ſuſcepit, dum carnem induit, dũ virginalis thalami ſecreta compleuit, hinc
Lu. 2 contemptibilis ortus, præſepis reclinatio, ſtabuli diuerſorium, Aegypti fuga, parentum ſubie-
Matt. 4 ctio, ieiunij prolixitas, tentationum perpeſſio, peregrinationis decurſus, ſedula prędicatio, do-
Marc. 5. natio ſanitatum, miraculorum oſtenſio, proditionis contemptus, Irriſionum tolerantia, cru-
Mat. 10 cis ignominia, & mortis acerbitas in eo habuerunt principium. Quamobrem nihil eorũ quæ
Mat. 26 in ſacro continentur eloquio, ſic humanum valet excitare affectum, mentem erigere, tempera-
Matth. 27 re laborem, peregrinationis tædium auferre, & æternę felicitatis ſpem immittere, quemadmo-
dum redemptionis humanæ ſacroſanctum myſterium. In illo equidem diuinæ miſerationis
reſeratur abyſſus, cœlorum aperitur ianua, charitatis latitudo oſtenditur, & quantus ſit homo
1. Pet. 1 apertiſſime manifeſtatur. Vile non poteſt eſſe, quod viui filij dei ſanguine comparatur. Rede-
2. Timo. 3 mit plane nos de ſeruitute diaboli, non corruptibilibus auro vel argento, ſed pretioſo ſangui-
ne ſuo, quem abunde pro peccatis noſtris effudit in ligno. Sic quippe dilexit nos, vt tanti nos
emeret, atq; de alienis amicos faceret, & de auerſis filios. Habes ergo in illo o homo vnde gau-
deas, habes vnde triſteris. Triſtari profecto debes, cum te paſſiõis eius reum intelligis. Nequa-
quam dei & hominum mediator, æternitatis oſtenſor, immortalis vitę largitor, fideliũ cuſtos
prædeſtinatarũ ouium reparator, reſtaurator cœlorum primogenituſque mortuorum homo
Apoca. 1 Chriſtus Ieſus paſſionis aut mortis crucis ſubijſſet iniuriam, ſi non peccator homo dei incurriſ-
ſet offenſam. Talium proinde rememoratio quia propter nos facta ſunt, cõpaſſionis atq; tri-
ſtitiæ debent nos mucrone transfigere. Pro tuis itaq; facinoribus o homo triſtare in Chriſto, E
atq; de ipſius tibi collatis beneficijs, præſertim quod hoc pacto ex mãcipio diaboli, ex filio gehen-
næ in dei filium adoptatus ſis, lætare in illo: te agnoſce in illo, tua in eius afflictione metire deli-
Iſa. 53 cta: debita tua in Chriſti vulneratis lege mẽbris. Vulneratus eſt propt̃ delicta noſtra, attritus
eſt propter ſcelera noſtra. Ipſius liuor, paſſio atq; interitus noſtræ ſunt calamitatis indices, &
adeptæ pacis ſpirituales teſtes. Sed ecce de myſterio incarnationis ſubito deuoluti ſumus ad ſa-
Baruch. 3. cramentum paſſionis: redeamus ergo vnde digreſſi ſumus [ex ſubſtantia matris] quando enĩ
placuit ſupernæ gratiæ dño, ſcilicet Ieſu Chriſto deo noſtro vt habitaret in nobis, à quibus diu
elongatus fuerat, deſcendit à regali ſolio ſublimis gloriæ ſuæ (non locũ mutando, ſed præſen-
tiam ſuã p carnem nobis exhibendo) in humilẽ & abiectã in oculis ſuis virginem, primo virgi-
Luc. 1 nem, primo virginalis cõtinentiæ voto ſigillatã: In cuius ſacratiſſimo vtero ſola ſancti ſpiritus
virtus inenarrabilis, & ipſm cõcipi & naſci, in vera humanitatis natura fecit, ita vt nec maieſta-
tẽ diuinitatis in ipſo, nec virginitatis integritatẽ in matre, violaret ſuæ natiuitatis occaſio. O ve-
Gen. 30. re in mulieribus benedicta, & nõ ſibi ſoli ſed & nobis ſuper omnes exaltata: atquãtũ debemus il-
Luce. 1 li, per quã totius mundi meruimus accipere ſaluatorem? Quis illi digne iura gratiarũ ac laudũ
præconia valeat rependere, quæ ſola ſuo ſingulari aſſenſu meruit perdito mundo ſuccurrere?
quas illi laudes humani generis fragilitas perſoluet, quæ ſola ſuo cõmercio recuperandi aditũ
inuenit? Ipſa eſt illa benedicta inuentrix gratiæ, genitrix vitæ, mater ſalutis altrix reparationis
carnis noſtræ, lactatrix ſaluatoris totius ſubſtãtiæ noſtræ: Ipſa oſtẽdit mũdo dñm ſuum & de- F
um ſuum, quem neſciebat: ipſa viſibilem exhibuit mũdo creatorem ſuum, quem prius nõ vide-
bat: ipſa genuit mũdo reſtauratorem, quo perditus indigebat: ipſa peperit mũdo reconciliato-
rem, quem reus non habebat: idem virgo deum & hominem genuit, & poſt partum virgo inui-
olata permanſit. Sola enim digna inuẽta eſt, vt in ſua virginali aula rex regum & dominus
1. Timo. 6 dominantium à regalibus ſedibus veniens, primam ſibi manſionem int̃ filios hominum eli-
Apoca. 19 geret. Vere beneplacitum erat deo habitare in ea, quando ex ipſa illibatæ carnis eius ſubſtãtia,
Pſalm. 67 quaſi de lignis Libani ineffabili architectura domum ſibi ædificauit dei patris ſapiẽtia. Ipſa eſt v-
nica illa, in qua ſola homo Chriſtus Ieſus quæſitam in omnibus requiem inuenit. Trãſierãt enĩ
Prou. 9 multa ſecula, in quibus damnatiõis immanitas in filijs hominum ſemper in deterius eſt robo-
Eccl. 24 rata, nec in maſſa vniuerſæ carnis viam ſapiẽtia ſumma inuenit, qua tam luctuoſę perditiõi (vt
ſtatuerat) ſubueniret, donec ad hanc virginem ventum eſt quæ mox vt in mundum per hu-
manæ generationis lineam venit, tanta omnis boni copia, tanta virtutum varietate, tanta cõ-
ſtantia reſplenduit, vt per eam ſumma & æterna ſapiẽtia non ſolum primorum parentum pctã
delere, verumetiam noſtra propitiari, inimicum ſui operis diabolum elidere, cœleſtis patriæ
damna redintegrare, hominem e paradiſo terreſtri eiectum in cœleſtem reducere diſponeret.
Ipſa enim adhuc int̃ pctõres degẽs, mũdum hũc immũdum & lubricum, impolluto calle trãſi-
uit: atq; tanta añ deũ ſanctitate claruit, vt ſola æterni regis ſolio approximare meruerit. Cui
benedicto oĩum gẽtium in vnico filio ſuo repromiſſa eſt atq; in conſortem cœleſtis & vniuer-
ſalis imperij cum deo patre, cui & comparentalis facta eſt, eſt electa, ipſiq; promiſſa, quod fili-
us ſu-

A ns ſuus abſq; fine æternaliter eſſet regnaturus, ipſaq; propter filium ſupra omnes mulieres eſſet benedicenda: in cuius etiam ſinum omnes thezauros ſuos ſpiritus ſanctus infudit: Cui bene complacitum fuit in ea, cum ad tam diuina myſteria vterum eius conſecrare dignatus: cum ſci-licet inæſtimabile illud opus miſericordiæ quod prædeſtinauit deus ante ſecula in redemptio nem noſtram, primum in ea fabricauit ſanctiſſimam animam eius, in ſeipſo inflammans, ac ſplendore diuinæ maieſtatis adimplens, vterumq; eius ineffabili modo impregnans: faciensq; vt deum & homiem clauſa conciperet, clauſa pareret, & poſt partum virgo permaneret: ſicq; gratia ſpiritus ſancti cooperante, filius dei à deo patre æterno genitus hæreditandus in omnibus gentibus diuinæ maieſtatis potentiam ſimilitudine carnis peccati cooperuit, atq; alti conſilij prouidentia ineſcatus eſt hamus, qui ad extrahendum ſerpentem antiquum ex hoc mari magno, de cœlo eſt traiectus [in ſeculo natus] dei nanque filius ſecundum plenitudinem temporis, quam diuini conſilij inſcrutabilis altitudo diſpoſuit, reconciliandam authori ſuo humani generis aſſumpſit naturam, vt inuētor mortis diabolus per ipſam quam vicerat vinceretur: In quo cōflictu pro nobis inito; magno & mirabili æquitatis iure certatum eſt: dum omnipotēs dn̄s cum ſęuiſſimo hoſte, non in ſua maieſtate, ſed in noſtra humilitate cōgreditur, obijciēs ei eādem formam eandemq; naturam, mortalitatis quidem noſtræ participem, ſed peccati totius expertem. Hæc renouādis mortalibus diuinæ pietatis reparata remedia, omnipotens deus & clemens, cuius natura bonitas, cuius voluntas potentia, cuius opus miſericordia eſt, ſtatim vt nos diabolica malignitas veneno ſuæ mortificauerat inuidiæ, inter mūdi primordia deſignauit, denūciās ſerpēti futurū ſemē mulieris, quod noxij capitis elationē ſua virtute cōtereret. Chriſtū ſcilicet in carne deum hominēq; ſignificans: qui natus eſt ex virgine, vt violatorē humanæ propaginis incorrupta natiuitate dāmnaret. Ingreſſus eſt ergo hæc mūdi infima filius dei, de cœleſti ſede deſcēdēs, & à paterna gloria nō recedēs, nouo ordine noua natiuitate generatus: Nouo ordine, quia inuiſibilis in ſuis, viſibilis factus eſt in noſtris: incōprehēſibilis, voluit comprehēdi: ante tempora manēs, eſſe cœpit ex tempore: vniuerſitatis dn̄s, ſeruilem formā obumbrata maieſtatis ſuæ dignitate ſuſcepit: impaſſibilis deus nō dedignatus eſt homo eſſe paſſibilis, & immortalis mortis legibus ſubiacere. Noua aūt natiuitate generatus, quia inuiolata virginitas cōcupiſcētiam neſciuit, ſubſtantiā miniſtrauit. Naſcitur caro de carne, non tamē generata per carnem: & ſecreto quodam icomprehēſoq; cōceptu procedit de mortali fœmina diuina progenies. Nec mirum ſane ſi exiſtat diuina natiuitas, vbi nō erat humana cōceptio: aut ſi matrē illam nō violauit partus, quam coitus nō fœdauit. Aſſumpta eſt de matre dn̄i natura, nō culpa: creata eſt forma ſerui, ſine cōditiōe ſeruili: & nouus homo ſic cōtemperatus eſt veteri vt & veritatem ſuſciperet generis, vitium excluderet vetuſtatis. Verax nāque mia dei, cum ad reparādum genus humanum ieffabiliter ei multa ſuppeterēt, hāc potiſſimum cōſulēdi elegit viam, qua ad deſtruēdum opus diaboli nō virtute vteretur potētiæ, ſed ratiōe iuſtitiæ. Nam ſuperbia hoſtis antiqui nō immerito ſibi in oēs homies ius tyrānicum vēdicabat: nec idebito dominatu premebat, quos à mādatu dei ſpōtaneos i obſequium ſuæ volūtatis illexerat. Nō itaque iuſte amitteret originalem humani generis ſeruitutem, niſi de eo quod ſubiecerat vinceretur. Cū igitur miſericors om̄ipotēsq; ſaluator ita ſuſceptiōis humanæ moderetur exordia, vt virtutē inſeparabilis deitatis à ſuo homine per velamē noſtræ ifirmitatis abſcōderet, illuſa eſt ſecuri hoſtis aſtutia: qui natiuitatem pueri i ſalutem humani generis procreati non aliter ſibi, quam omnium naſcētium putauit obnoxiam: vidit igitur vagiētem, vidit lachrymātem, vidit pānis inuolutum, circūciſiōi ſubditum, & legalis ſacrificij oblatiōe perfunctum. Agnouit deinceps ſolita incremēta pueritiæ, & vſque ad viriles annos de naturalibus nō dubitauit augmētis: inter hæc intulit cōtumelias, multiplicauit iiurias, adhibuit maledicta, opprobria, blaſphemias, cōuitias om̄em poſtremo i ipſm vim furoris effudit om̄iaque tormētorum genera percurrit: & ſciēs quo humanam naturam ifeciſſet veneno, nequaquam credidit trāſgreſſiōis exortem, quē tot documētis didicit mortalem. Perſiſtit ergo improbus prædo & auarus exactor in eū (qui nihil habebat ipſius) inſurgere: & dum vitiatæ virginis precium generale perſeqtur, chirographum quo nitebatur excedit ab illo, iniqtatis exigēs pœnam, i quo nullam reperit culpam. Soluitur itaq; maleſuada letiferæ pactiōis cōſcriptio: fortis ille nectit vinculis ſuis: & ligato mundi pricipe captiuitatis vaſa rapiūtur. Redit in honorem ſuum ab antiquis contagijs purgata natura, mors morte deſtruitur, natiuitas natiuitate reparatur: quoniam ſimul & redemptio aufert ſeruitutem, & generatio mutat originem & fides iuſtificat peccatorem. ⸿Perfectus deus, perfectus homo.] verbum enim dei, deo patri coæternum, conſubſtātiale & coæquale, deus filius dei, qui in principio erat apud deum, per quem omnia facta ſunt, & ſine quo factum eſt nihil, propter liberandum hominem ab æterna morte factus eſt homo, ita ſe ad ſuſceptio-

Luc. 1. Pſalm. 67. Rom. 1. Ephe. 2. Pſal. 109. Gen. 3. Cur Chriſti incarnatio ſit abſcondita diabolo. Gen. 1. Luce 2. Luc. 11. Iohan. 1. Heb. 13.

B (margin letter at "gnauit, denūciās ſerpēti..."); C (margin letter at "ſte amitteret originalem...")

Phil. 2 nē humilitatis noſtræ inclinans, ſine diminutione maieſtatis ſuæ, vt manēs qđ erat aſſumēſq; D
quod non erat, verā ſerui formā ei formæ in qua deo patri eſt æqualis, vniret, & tanto fœdere
naturā vtranq; conſereret, vt nec inferiorē conſumeret glorificatio, nec ſupiorem minueret aſ
ſumptio. Salua igitur proprietate vtriuſq; ſubſtantiæ & in vnā coeuntem perſonam ſuſcipiſ
à maieſtate humilitas, à virtute infirmitas, ab æternitate mortalitas, & ad dependendū condi-
tionis noſtrę debitū natura inuiolabilis, naturæ eſt vnita paſſibili: deuſque verus, homo verus
in vnitate temperatur, vt quod noſtris remedijs congruebat, vnus atque idē dei hominumque
1. Timo. 2 mediator & mori poſſet ex vno, & reſurgere poſſet ex altero. Niſi eñ eſſet deus verus, non affer
ret remediū: niſi eſſet homo verus, non pberet exemplū [ex anima rationali & humana carne
ſubſiſtens] neceſſarium nanque erat totum aſſumere, q totū hominē venerat ſaluare, habens
Col. 2 in ſe omnes ſapientiæ & ſcientiæ dei theſauros totamque diuinitatis plenitudinem corporali-
Eccl. 24. ter inhabitantem, tanquam verus deus æternaliter à patre genitus, quatenus mediante doctri
na eius cœleſti, miraculis innumeris, ſacris moribus, ſpirituali diſciplina, ac inſtitutione nouæ
legis, inſuetæque conuerſationis perfectione, mortalium illuminaret corda: agnoſcerētque in
lumine fidei & experientia teſte, ſuæ peregrinationis ærumnas, infirmitatem propriā, animæ
vulnera, dirā exactoris diaboli tyrannidem, & onus grauiſſimum damnabilium delictorum.
Intelligerent præterea vbi iacerent, quid paterentur, quo tenderēt, quid amiſerint, quid dilige-
re quidue quærere deberent: Et tanquam peritiſſimus languentium animaę medicus, confe-
cit ſpiritualia medicamenta, quatenus fideliter ac digne illis vtentibus ex gehennæ atque iræ
Roma. 8. filijs dei filios efficeret, ſibique perpetuos cohęredes. Languidi quippe eramus omnes, & incu E
rabili morbo laborantes, atque ad occaſum mortis æternæ ſine ceſſatione vergentes: tametſi
Ephes. 2 exterius nobiſipſis & incolumes eē, & ſpiritualiter viuere arbitraremur: quocirca propter nimi
am & gratuitam erga nos charitatem ſuam pro noſtrorum medela facinorum pprio ſangui-
ne ſuo pretioſo antidotum ſecit, quo noſtris vulneribus appoſito, ſanaremur.

¶ [Aequalis patri ſecundum diuinitatem,] hoc exiſtimo ſufficienter ſupius expreſſum [mi-
nor patre ſecūdum humanitatem] quia ex matre initium ſumpſit ſicut legimus apud Iſaiam:
Iſaiæ. 7 Matth. 1. Ecce virgo concipiet in vtero & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emmanuel, quod eſt
interpretatum nobiſcum deus: id eſt, latens in humana fragilitate maieſtas: verbum enim ca-
Iohan. 1. ro factū eſt, & habitauit in nobis, id eſt, in fragilitate corporis noſtri, nequaq̄ in deterius diuini
tate mutata. Neque enim, ait Euangeliſta, caro verbum facta eſt, ſed ait, verbum caro factum
Quid ſit verbū carnē factū eſt, verbum autem deus, quia deus erat verbū. Et quid caro niſi homo? Si ergo verbū deus, &
homo caro, quid eſt aliud verbum caro factum eſt, niſi qui deus erat, factus eſt homo? qui quia
comphēditur, flagellatur, crucifigitur, moritur, ſepelitur, minor patre dicitur, imo & matre mi-
Mat. 26. 27. 28. nor inuenitur. Conſtat ergo duos eē, hominem & deum in carne vna. Secundum hoīem dicit:
Filius hominis non habet vbi caput ſuū reclinet. Sed pauper hic filius hominis diuitias ſuas in
gloria diuinitatis oſtendit: Omnia, inquit, quæ pater habet, mea ſunt. Dum dicit omnia, nihil
Mat. 8. Iohan. 17 hic reliquit, quod minus haberet à patre: omnia, id eſt, vnius deitatis potentiā, ſubſtātiam, maie
ſtatem. ¶ [Qui licet deus ſit & homo] id eſt, duæ ſubſtantiæ in Chrō (vt iam dictū eſt) deitas
& humanitas. Supra cōmemorauimus vtrāque naturā diuinam, ſ. & humanam in ſatisfactio F
ne præuaricationis noſtræ debuiſſe ſimul concurrere: Satisfactio eñ non eſt niſi ab eo qui de-
bet & poteſt: at non debuit niſi homo: nec potuit, niſi deus. Verū quia impoſsibile eſt naturā di
uinā concurrere cū alia, ſicut pars ad cōſtitutionē tertij, vel ipſam trāſire in aliā naturā, ſeu aliā
naturā (propter ſimplicitatē immutabilitatēque ipſius pfectiſſimam) trāſire in ipſam: ideirco di-
uinitas & humanitas non vniuntur in vnitatem naturæ ſeu accidentis, ſed in vnitatem perſo
næ & hypoſtaſis: quia vero diuina natura in nullo poteſt ſubſiſtere ſuppoſito, niſi in propria
hypoſtaſi, ideo vnio illa eſſe nō poteſt in hypoſtaſi ſeu perſona homis, ſed dei: cōuenienter pro-
inde ſequitur [non duo tamen, ſed vnus eſt Chriſtus.] tanta enim hæc vtriuſque naturæ vnio
eſt, vt totus dicatur deus, totus homo, & viciſsim deus homo & homo deus. Quæ quidem ver-
bi hominiſque aſſumpti vnio adeo ineffabilis eſt & incomprehenſibilis, tantæq; perfectionis,
Baruch. 3. vt veriſſime dicatur deus ab hominibus viſus, cum hominibus conuerſatus, pro hominibus il
Mat. 27. lusus, flagellatus, crucifixus & mortuus. E contrario, vt homo cœlū feciſſe & terrā, angelos con
Heſt. 13 Gene. 1 didiſſe, vniuerſum mundū gubernare, in ſede maieſtatis reſidere, in throno trinitatis, ad dexte
1. Tim. 2 rā dei, ad æqualitatē patris: Nam deus & homo in ipſo vna perſona eſt: vnus quippe eſt Chrs,
vnus mediator dei & hominum, & ſi quid melius dici poteſt. Diuinæ igitur maieſtati eius, cor-
porea natura nihil abſtulit, nihil contulit: quoniam incommutabilis ſubſtantia nec augeri pōt
Luc. 1 nec minui. ¶ [Vnus autem non conuerſione diuinitatis] quæ incommutabilis eſt & in-
conuertibilis [in carnem,] natus nanq; humani generis cauſa ex virgine dei filius, cooperan-
te in hac operatione ſpiritu ſancto, & ſua, dei ſcilicet, obumbrante virtute, corporis ſibi initia

A conſeuit,& exordia carnis inſtituit,vt homo factus ex virgine naturam carnis in ſe accipere,p
quam huius admixtionis ſocietatem ſanctificatũm in eo vniuerſi generis humani corpus exi- Chriſtus noſtræ naturæ conſortiũ iniuit vt nos ſuę diuinitatis faceret eſſe participes
ſteret:vt quemadmodum omnes in ſe per id quod corporeum ſe eſſe voluit, conderentur: ita
rurſum in omnes ipſe per id quod eius eſt inuiſibile,referretur[ſed aſſumptione humanitatis
in deum]Quid ergo à nobis dignum tãtæ dignationis affectui rependetur: Inenarrabilis à deo
originis, vnus vnigenitus deus, in corpuſculi humani formam ſanctæ virginis vtero inſertus
accreſcit,qui omnia continet, & intra quem & per quem cuncta ſunt humani partus lege pro
fertur:& ad cuius vocem archangeli atq; angeli tremunt,cœlum & terra & omnia huius mũdi Naum. 1. Iacob. 2.
reſoluuntur elementa,vagitus infantiæ auditur.Qui inuiſibilis eſt & incomprehenſibilis, nõ
viſu,ſenſu tactuq; moderandus,cunis eſt obuolutus.Hæc ſi quis indigna deo recolet,tanto ſe 2.Cor.4.
maioris beneficij obnoxium confitebitur,quanto minus hæc dei conuenerint maieſtati. Non
ille eguit homo effici,per quẽ homo factus eſt:ſed nos eguimus,vt deus caro fieret & habitaret Iohan. 1.
in nobis.i.aſſumptione carnis vnius interna vniuerſæ carnis incoleret. Eius humilitas noſtra
nobilitas eſt:contumelia eius honor noſter eſt.Quod ille deus in carne cõſiſtens,hoc nos viciſ-
ſim in deum ex carne renouati. ❡[Vnus omnino non confuſione ſubſtantię]nam perfectus de
us,perfectus homo,ex anima rationali & humana carne(vt patuit)ſubſiſtens.Sicut enim i dei Roma. 9
tate vna eſt eſſentia & tres perſonæ, ita & in Chr̃o econuerſo vna tantum perſona eſt , & tres
eſſentiæ,deitas ſcilicet,anima & caro[ſed vnitate perſonæ]vnio enim deitatis ad humanã na-
turam nõ eſt in vnitate naturæ,ſed perſonæ:nõ humanæ,ſed diuinæ:hoc eſt,nõ aſſumptæ ſed
B aſſumẽtis,nec perſonæ cuiuſlibet,ſed ſolius verbi ne miſſus ab alio pater videatur:& ne(ſi ſpirit9 Cur miſſus ſit filius nõ pat aut ſpiritus.
ſanctus mitteretur)duæ eſſẽt in ſanctiſsima & ſuperbenedicta trinitate filij. Superius aũt dixi
mus, impoſsibile eſſe diuinam naturam cũ alia poſſe cõcurrere ſicut pars ad conſtitutionẽ ter
tij:vel ipſam tranſire in aliam,ſeu aliam in ipſam,propter ſimplicitatem vnitatemq; eius perfe
ctiſsimam:ideoq; impoſsibile fuit deitatem & humanitatem vniri in vanitate naturæ:ſed fie-
ri oportuit vnionẽ diuinitatis & humanitatis inenarrabili cõiunctiõe in vnitate pſonæ:vt nõ
alter deus alter hõ eſſet,ſed vnus Chriſtus:vnus vtez deus & hõ,hõ & deus,neutra ex duabus
naturis in aliam mutata ſubſtantiam,nec q̃rta ſuperbenedictę trinitatis myſterio addita per-
ſona:qui eodem inſtanti & tempore,quo clauſus manebat in vtero matris,non deſiit intimus
eſſe deo patri ſpiq; illi intime immanere:nec tunc deſtitit in omnibus eſſe, & in cœlo ſurſum,
& in terra deorſum,in mari & in omnibus abyſsis,&c. ❡[Nam ſicut anima rationalis & caro
vnus eſt homo,ita deus & homo vnus eſt Chriſtus]quę quidem ſimilitudo vera eſt quantum
ad vnitatem perſonæ, non naturæ: caro enim & anima in homine differunt quantum ad eſ-
ſentiam,conſtituunt tamen vnam perſonam:deus autem ſic vnitus eſt ſuo corpori,vt nullam
patiatur fieri inter deum & hominem humana opinione diſtantiam,ne forte, quod abſit, ali-
us filius dei,alius filius hominis credatur . Sacra nanque ſcriptura ſic connectit & cõcorporat
deum & hominẽ,vt nec in tempore ad modicum quis à deo,nec in paſsione quidem poſsit ab
homine deum diſcernere. Proinde cum verbum caro factum eſt,non verbum in carnem pere Iohan. 1.
C undo ceſſit,ſed caro verbo,ne ipſa periret,acceſſit:vt quemadmodum homo eſt anima & ca-
ro,ſic eſſet Chriſtus deus & homo:idem deus qui homo,& qui deus idem homo, nõ cõfuſio-
ne naturæ,ſed vnitate perſonæ.Denique filius dei generanti coæternus ſemper, ex patre,idem
filius hominis eſſe cœpit ex virgine,ac ſic & filij diuinitati eſt addita humanitas, et tamẽ non
eſt pſonarum facta quaternitas,ſed pmanet trinitas.[In hoc autem diuinæ humanæque vnio
nis ſacramento nec verbo detrahendum eſt aliquid dignitatis , nec aſſumpto homini ſenſus
paſsibilitatis:quippe cum in ea natura qua deus erat,nullam ſuſtinuerit pœnam,opprobrium
nullũ:in ea vero qua homo erat,flagellatus ſit & conſputus,crucifixus & mortuus , nõ tamen
ſine deo:vñ ſicut anima rationalis & caro vnus eſt homo , ita deus & homo vnus eſt Chriſtus.
❡[Qui paſſus eſt pro ſalute noſtra]det nobis omnipotens deus myſterium hoc digne exprime Oportuit Chriſtum pati, & ſic intrare i gloriam ſuã.
re . Omnis offenſa tanti æſtimanda eſt,quanta ipſa perſona eſt quæ offenditur. Cum igitur
ſupgloriosiſsimus deus infinitæ ſit maieſtatis,ſapiẽtiæ,bonitatis,iuſtitię,&c. iniuria in eũ com
miſſa peuitus nimirũ infinita eſt:quippe quæ lædit ac deſtruit,quantum ex ſe eſt,honorem &
gloriã dei infinitũ:ideoque talis in hũc cõtemptus ſit infinitus,ad infinitã obligans amaritudi Pctõm ad infinitã obligat amaritudinem.
nem ſupplicĩũque ſempiternũ,niſi expietur. Verũ quia infinitus eſt,infinito indiget expiatore.
Vt eñ ſui creatoris amicitiã recuperet,neceſſe eſt vt pro obligatiõe infinita,infinitã reddat ſa-
tiſfactionẽ,& hoc cũ tãta faciat humilitate,q̃tum antea ſuperbiuit. Opꝫt igitur talẽ ſatisfactio
nẽ eẽ voluntariã,liberã,amoroſam,de intimis cordis medullis erumpentẽ,dulcẽ,iucundã, ſalu-
tiferã. Hanc quis poterit operari? Nunqd hõ captiuus,dei aduerſarius,dęmonũ amicus? Nũqd
finitus angelus tollere poterit malitiã infinitã? Nunqd deus id facere volet ab hominibus tur-
piter inhonoratus & deſpectus? Et tamẽ quod homo ſoluere tenetur creatori, malus eſt qcqd

citra deum eſt,& hoc non eſt niſi deus:nullus ergo poteſt ſatiſfacere pro peccato,niſi deus: & B
nullus tenetur,niſi homo:debuerunt ergo in vnam conuenire perſonam deus & homo,vt deus ſua bonitate hominis miſeriam expiare velit,& homo poſſit. Miſit ergo propter nimiam
Epheſi 2 1.Iohan.4 erga nos charitatem ſuam deus pater incarnari vnigenitum ſuum: qui cum infinitus ſit, ratione deitatis ſuæ vnitæ humanitati, habuit in ſe aliquid quo circa deum nihil maius eſt, quod ſua magnitudine & dignitate deleuit omne debitum,omnemq; compleuit ſatisfactionem.
Ierem. 11 Hic verus eſt innocens ille agnus,qui abſtulit peccata mundi:qui mortem noſtram moriendo deſtruxit,& vitam reſurgẽdo reparauit. Cum enim eſſet innocentiſſimus, non potuit iuſte ab illo deus mortis exigere pœnam:ſponte igitur & ex puriſſimo amore mortem deo offerẽs pleniſſimam pro mortibus peccatorum fecit ſatisfactionem:pœna enim infinita, iuſtiſſime merita,morte pretioſiſſima & innocentiſſima eſt damnata. Paſſus eſt itaq; contra vniuerſalem infectionem paſſione generaliſſima:contra libidinem , paſſione acerbiſſima:contra præſumptionem,paſſione ignominioſiſſima:contra debitam & inuitam mortem, voluntaria. O quis hanc tantam dignationem,miſerationem,benignitatem, & charitatem ſatis poterit admirari aut dignis prole qui gratiarum actionibus? plane ſputa,claui,lancea,irriſiones & verbera quæ perpeſſus eſt clamant,vt toto corde totiſq; viſceribus diligatur,qui pro dilectione,tanta ac talia perferre dignatus eſt [deſcendit ad inferos] (quantum ad animam) id eſt,ad limbum (vbi patres antiqui in tenebris & in vmbra mortis ſedebant, aduentum eius expectantes) ad liberationẽ
Lu.1 non omnium , ſed eorum duntaxat qui intra Chriſti membra per fidẽ viuam ſeu fidei ſacramẽ
tum diſceſſerant,magnum ſuæ charitatis affectum erga eos oſtendens, ſuæq; claritatis refulgẽ E
tia eos illuſtrans,& pietatis ſuæ beneuolentia ipſorum afflictionem conſolans, atq; libertatis ſuæ indulgentia incarceratos liberans,hoſtibus vniuerſis ſuæ deitatis potentia exinanitionis
Mat.28 q; & mortis ſuæ humilitate deuictis & religatis[tertia die reſurrexit à mortuis]reſumendo cor
Marc.16 Lu.24 pus quod prius viuificauerat,ſed non tale quale fuerat: fuerat enim prius paſſibile & mortale,
Iohan.22. vt in illo & per illud poſſet pro nobis ſatis facere:reſurgendo autem impaſſibile illud reſumpſit
Roma 4. 2.Cor 5 & immortale:Chriſtus,inquit Apoſtolus,reſurgens ex mortuis,iam non moritur,mors illi vl
2.Timo.2 1.Cor 15. tra non dominabitur. Quod autem mortuus eſt peccato, mortuus eſt ſemel: quod autem vi
Pſal.118 uit,viuit deo,& nos omnes in illo:in illo enim noſtra portio,noſtra conditio:& mortem pertulit,& reuixit,& nos in ipſo ſurreximus. Et licet in nobis adhuc reſolutio corpuſculi maneat,cœpimus tamen in Chriſto æterna vita iam viuere: ante enim futurus homo reſurrexit in Chriſto,quam vitam ſortiretur in ſeculo. Nam non tantum illi dominus generationi, reſurrectio-
1.Theſ.4 nis præſtitit gratiam,in cuius generationis tempore reſurrexit,ſed etiã ſecuturis poſtea populis hoc prouidit,vt prius eſſemus de reſurrectione ſecuri,quam de morte ſoliciti,& ante cũ deo viueremus in cœlis quam cum hominibus conuerſaremur in terris. In ſaluatore enim omnes reſurreximus.omnes reuiximus,omnes ad cœleſtia tranſmigrauimus:propterea enim. ¶[Aſcendit ad cœlos.] Sicut dominus volens nos ædificare ad fidem , qua eum verum credimus hominem & verum deum:qua deniq; credimus eum voluiſſe nos redimere per amariſſimam mortem,atq; ad vitam nos poſſe reducere per reſurrectionem: ad vitam voluit reſurgere im- F
mortalem,interiecto tamen ſpatio triginta ſex horarum,in quo oſtenderetur ipſum vere mortuum fuiſſe(nam ſi citius reſurrexiſſet,ipſum non vere mortuum fuiſſe,ſed mortuum ſe finxiſſe creditum fuiſſet:& amplius ſi diſtuliſſet permanens in morte,ſuę hoc aſcriptũ fuiſſet impotẽ
Pſalm,67 tiæ,& quod nullum ad vitam poſſet reuocare,creditum)Ita ſimiliter volens nos omnes ad ſpẽ
Iohan 14. erigere,ad cœleſtem aſcendit gloriam,vt nobis pararet locum,latiſſimarumq; manſionum in
Gratiola ti pienciſ ſima. domo patris ſui participes nos faceret. Et enim in illo Chriſti homine vniuſcuiuſq; noſtrum caro,ſanguis & portio: Vbi ergo portio mea regnat,regnare me credo:vbi dominatur ſanguis meus,me ſentio dominari:vbi glorificatur caro mea,me glorioſum eſſe cognoſco. Et quamuis peccator quiuis ſit , de hac tamen communione gratiæ non diffidat : quia etſi peccata nos prohibent,ſubſtantia nos requirit:etſi delicta propria nos excludunt,naturæ communio non repellit. Nam propter bonitatem diuinitatis peculiarem nobis ſaluator debet affectum: quia
Bonũ habemus dominum Hebræ. 11 ſcilicet ſicut deus noſter in ipſo eſt.ita & ſanguis noſter in illo eſt. Miſericordiam ergo mihi præſtare debet diuinitas,neceſſitudinem exhibere debet affinitas. Neque enim tam immitis eſt dominus,vt obliuiſcatur hominis,& non meminerit illius quem geſtat ipſe: vt quem cauſa mei ſuſceperit,non eius cauſa quem ſuſceperit me requirat. Non , inquam , tam immitis eſt dominus, vt non diligat carnem ſuam,membra ſua, viſcera ſua. Sed quia ſpes non oritur niſi ex fide immortalitatis futuræ , ideo non ſtatim aſcendit , ſed ſpacio quadraginta die-
Luc 24 Actuu.1. rum interiecto , in quo per multa ſigna & argumenta veram affirmaret reſurrectionem , per
quam

A quam animus in fide ſolidaretur, atq; ad ſperandam gloriam cœleſtem ſubleuaretur. Aſcen-
dit itaq; viam nobis præoſtendens, iterq; ante nos pandens[ſedet ad dexteram dei pr̃is oipo-
tentis.] .i. in æternæ beatitudinis inperturbabili pace, & in propriæ diuinitatis pacatiſſimo ſo- Sedere ad
lio. Sedere enim ad dexteram patris nihil aliud eſt, q̃ ſimul habere cum patre gloriam diuini- dexteram
tatis, & beatitudinem iudicialemq; poteſtatem, & hoc incommutabiliter & regaliter. O gran- patris qd
de cunctis gaudium, q; partus noſtræ virginis poſt ſputa, flagra, poſt crucem, paternę ſedi iun
gitur. Agamus ergo gratias noſtræ ſalutis iudici, noſtrum q; corpus vexerit ſublimem ad cœ
li regiam. Nam in ipſo ſolo noſtra eſt nobilitata natura, atq; ſupra angelicam euecta eſt ad di-
gnitatem. Nunq̃ profecto ad thronum veniſſent dignitatis, niſi Chriſtus martyrium pro no-
bis amariſſimũ ſubijſſet paſſionis, per ſe nequaquam reſtaurata fuiſſet, nec ad cœli perueniſſet
gloriam, niſi vnigenitus dei in humilitate ſua à nobis aſſumpta, immaniſſimi exactoris iugum
à nobis excuſſiſſet, noſtra miſericorditer perferens, vt ſua munifice largiretur. Pertulit enim hu
miliationem magnam inhumiliabilis deus vt tribueret nobis ſublimitatem ſuam, noſtras ſu
ſtinuit calamitates & miſerias, vt daret nobis largas diuitias ſuas, ignominiam magnam per-
peſſus eſt & contumeliam liuidoſq; opprobria, vt inenarrabilem illam, quam oculus non vi- Iſaiæ. 64.
dit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit, nobis daret gloriã ſuam, dira deniq; ſubijt 1. Cor. 2.
vincula vt perfectam tribueret libertatem, mortemq; tandem ſuſtinuit ignominioſiſſimam,
vt vitam ſuam nobis communicaret ſempiternamq; beatitudinem. [inde venturus iudicare
viuos & mortuos.] Oportet ergo nos omnes præſentari ante tribunal Chriſti, vt recipiat quiſq; Roma. 14
B q̃d in corpore geſſit, ſiue bonũ ſiue malum. Ille enim qui quondam in aſſumpto homine iudicã 2. Cor. 5.
dus veniens non clamauit, neq; vocẽ eius quiſquam in plateis audiuit, quia ita humilis venit, Pſalm. 49.
vt à nemine cognoſceretur, tunc deus manifeſte veniet deus noſter & non ſilebit, ſtipatus mi- Dan. 7
niſterio angelorum qui cum eo ad iudicium venient, vt in eorum præſentia iudicentur, q ſub Mar. 13
40 eorum cuſtodia male vixerunt. ¶ [Ad cuius aduentũ omnes homines reſurgere habent cũ cor- Lu. 21
poribus ſuis.] aduocabit enĩ cœlum deſurſum & terram diſcernere populum ſuum. [& reddi- Pſalm. 49
turi ſunt de factis proprijs rationem.] Neceſſe eſt ergo, vt in commune nos omnes, qui futuri 2. Cor. 5.
examinis reſurrectioniſq; promiſſæ ſalutarem ſuſcepimus fidem, habeamus metum quidem
de iudice, de redemptore lætitiam. Omnis nanq; fidelis anima timore corrigitur, correctione
lætatur. Et in hoc chariſſimi, quanta erga humanum genus omnipotentis patris diſpenſatio
eſt quantave benignitas penſemus, vt quem iudicem præparabat incredulis, hunc credituris
præmitteret redemptorem: quatenus præcurrens miſericordia ſæueritatem aduenientis iudi-
cia præueniret. Timeamus ergo actus noſtros. Ecce coram tot milibus angelorum nudabunt
omnes iniquitates noſtræ, tot agminibus angelorum patebunt vniuerſa peccata noſtra, nõ ſo
lum actuum, ſed etiam cogitationum ſimulq; locutionum. Tot iudicibus inopes aſtabimus;
quot nos in bono opere præcedentes habuerimus: tot arguẽtibus confundemur, quot bene vi
uendi exempla prębuerint nobis: tot conuincemur teſtibus, quot nos monuerint proficuis ſer
41 monibus, ſeſeq; imitandos iuſtis dederint actionibus. ¶ [Et qui bona egerunt ibunt in vitam
C æternam.] quæ conſiſtit in clara, immediata ac iucundiſſima viſione diuinæ eſſentiæ. atq; in
pleniſſima ac ſuauiſſima fruitione æternæ ac infinitæ bonitatis diuinæ. O q̃ incomparabiliter
putatis chariſſimi eſſe iucundum, ſummi & adorandi dei vultum ſuperpulcherrimum in ſeipſo
clariſſime intueri, in quo relucet examplar omnis pulchritudinis, omnis bonitatis, omnis ſuaui
tatis, quem videndo omnia ſcienda ſciemus, & quicquid voluerimus in eo habebimus. In eius
enĩ viſione beatificabimur, quia infinita dulcedine diuina ad libitum fruemur: non enim no-
bis prępárauit creaturam aliquam ſeu bonum finitum, ſed ſemetipſum bonum infinitum, vt
eum diligamus, videamus, atq; poſſideamus in æternum, de quo alias. [qui vero mala in ignẽ
æternum.] O ſi profunde conſideremus q̃ miſerabile, triſte atq; horribile erit cum corpore &
anima in infernalem lacum deſcendere, in ignem æternum corruere, in tenebroſiſſimo inferi
carcere in æternum ac deſperabiliter clauſum manere, dæmonum doloroſiſſima ſocietate po-
tiri, & vltra q̃ dici poſſit indeſinenter torqueri, peccata procul dubio vitabimus, commiſſa de-
plangemus, atq; cor noſtrum timorate cuſtodiemus. O vtinam hæc ſaperent nobis, q̃ prom- Iohan. 14.
ptiſſime mundum hunc miſerum & fallacem deſpiceremus. Quis quęſo pro vniuerſo mundo 1. Iohan. 4
vellet nunc vel per vnius horę ſpacium in ardenti fornace iacere? Ah cur non vitamus peccata
quotidiana etiam venialiſſima, quibus tanta in purgatorio infligenda eſt pœna, nimirũ gra-
42 uior omni ſupplicio quod in præſenti vita poterit infligi. ¶ [Hæc eſt fides catholica, quam niſi
quiſq; fideliter firmiterq; crediderit,] in Chriſto fide formata credendo, credens ſperando, ſpe
rans amando, illiq; finaliter adhærendo, [ſaluus eſſe] .i. diuinæ pacis dulcedinem deguſtare,
ſuiq; creatoris amore prorſus abſorberi [non poterit] ſed in carcerem infernalem in medio for

nacis ardentis, in lacum miſerabilem ſine ſpe liberationis æternaliter claudi; ineffa-
biliter cruciari, innumerabilibuſque pœnis affligi eum oportebit. Inſpiciamus igitur D
chariſſimi oculis fidei ſemper carcerem illum tenebroſum, & opertum mortis caligine,
in quo denſiſſimæ & palpabiles ſunt tenebræ, in quo vmbra mortis & nullus ordo, ſed ſempi-
Iob. 10 ternus horror, perennis deſperatio, atq; amariſſima oīs boni deſolatio habitat. Certa eſt ibi
æterna damnatio, & qcquid deſiderabile iucundūq; exiſtit, longiſſime & perpetuo abeſt: & qcq
quid eſt odibile atq; pœnoſum ineuitabiliter adeſt. Nam in infeliciſſimis, reprobis & damna
tis oīa ſe habebunt oppoſito modo gaudijs beatoꝝ, in qbus erit grauiſſimum & pœnaliſſimū
odium dei, & deteſtatio omnis boni, honeſti, mutuus quoq; importabilis rancor, inconuerſibi-
lis à ſummo bono auerſio, ſupermœſtiſſima mēs, deſolatiſſimus animus, ꝑpetua & intolerabi
li deſperatione pleniſſimus, ſulphureum, inextinguibile afflictiſſimumq; incendium, ſed & in-
tenſiſſimum frigus, infeliciſſimum inuidioſiſſimumq; conſortium, maledictio atq; blaſphemia
ſuperſanctiſſimi creatoris, pœna ſenſus & pœna damni. Vt ergo tantas reproboꝝ euadamus
miſerias, indicibilemq; electoꝝ beatitudinem conſequamur, & in æternum ſalui eſſe poſſimus
hic nunc deū bene inſtructi, robuſti, & longanimes in fide laudare, ſpū & mente pſallere inci-
1.Cor. 14. piamus, vt facie ad faciē ſuppulcherrimū deum intuentes, illuc cum oībus dei electis ꝑpetuo ꝑ
1.Timo. 1 ficiamus ad laudem & gloriam omnipotentis, q eſt ſuper omnia deus ſublimis & benedictus
1.Petri 4 in ſecula. Amen.

¶ Oratio ex ſymbolo Athanaſij præſcripto.

AVthor nominis Chriſtiani Chriſte, preces populi tui quæſumus admitte, vt vniuerſis hę E
reticæ prauitatis erroribus depulſis, te cum patre & ſpū ſancto vnū deum in trinitate, &
trinitatem in vnitate veneremur, & incarnationem tuam per Mariam credamus & confitea-
mur, vt in hac catholicæ fidei profeſſione fortiter perſiſtentes, regni perpetuæ vitæ efficiamur
hæredes, qui cū deo patre & ſpū ſancto viuis, &c.

COMMENTARIVS IN CANTICVM SANCTOTVM
Ambroſij & Auguſtini.

TE DEVM] patrem ingenitum, te filium vnigenitum, te ſpiritum ſanctum para-
cletum, ſanctam & indiuiduam Trinitatem, vnumq; ſimpliciſſimum & incommu
tabilem deum, viuum & verum, ſuperbenedictum, ſublimem naturaliter & quomo
Diui ꝓpri- dolibet ſuperoptimum, dulciſſimum, clementiſſimum, cauſaliſſimum, præſtantiſſi-
etates ad amorē mum, puriſſimum, pleniſſimum, actualiſſimum, & ſui maxime diffuſiuum & communicatiuū,
& deuotio- omnium ſeculoꝝ fontale principium, cuiuſlibet entis, & particularis eſſe ſubſtitutorem, totiſ-
nem excitā- q; liberalitatis ac munificentiæ infinitū fontem, in teipſo omnem eſſendi plenitudinem præ-
tes. accipientem, omnemq; nobilitatē in teipſo comprehēdentem, & hoc cum immenſa plenitudi
ne ſummaq; ſimplicitate imo quia ſimpliciſſimus es, quicquid eſt in te, non eſt niſi ipſum me-
diuinū eſſe tuum, nihil habens de non eſſe, de potētialitate, de minoratione ſeu eſſendi termina
tione admixtum, quum ſolus ipſe eſſentialiter bonus ſis, & bonitas prorſus infinita, ſempiter
na, independens, prima, increata, & à nullo penitus cauſata: ſed naturaliter, ſubſtantialiter, to- F
tus ac omnifarie bonitas pura es, incircumſcripta, ſimpliciſſimaq;, ſanctitas plena ac infinita
omniformiterq; perfecta, ſolus ſuper omnia ſumme & incomparabiliter deſiderabilis & ama
bilis, comparatione cuius creatura omnis eſt quaſi non ens, quia tibi ſoli competit plene ac in-
finite omnis eſſendi nobilitas. Nam is ſolus es, à quo cunctis deriuatum eſt eſſe ac viuere, his q
Eſaie. 40 dem clarius, his autem obſcurius. Es etenim primum viuens ac vita æterna, inuariabiliter ac
infinite delitioſa immobilis in teipſo permanens, omnia ad finem ſuum proprium mouens.
Te omnia appetunt, ſine quo nec ad momentum quidem ſubſiſtere queunt, à te cuncta bona
emanant, tuamq; bonitatem vniuerſa aliquo modo communicant. Copioſiſſime enim (præ
nimia ſui fœcunditate & plenitudine) communicas & diffundis eam, in teipſo ſemper ſuperple-
nus ꝑmanens, quippe q ob propriā incommutabilitatē nullum augmentū ſeu diminutionem
vllā admittere potes. Te igitur æternum deum, nō particulariter, ſed vniuerſaliter & abſolute
bonum, imo ſuperoptimū, ſuperfeliciſſimū & ſuperꝑfectum, nullius prorſus egentem, q ob pro
Pſalm. 15. priæ bonitatis tuæ plenitudinē, ob propriæ dilectionis exuberantiā, ob ꝓprię ꝑfectiōis liberali
tatē cuncta condidiſti, vniuerſa cōſeruas, ſingulaq; ꝓuides [laudamus] .i. totis viribus aſſidue
& feruenter, cū humili tñ totius inſufficientiæ noſtræ recognitione cernui te veneramur, inſuf-
ficientiſſimos nos ad te digne laudandum reputantes, recognoſcentesq; (cum te toto poſſe no
ſtro laudauerimus) nihil cōdignū laudibus tuis nos egiſſe imo adhuc in infinitū ab excellētia

A ac plenitudine laudis tuæ (qua in teipſo digniſſimus es) uos diſtares quippe qui in oĩ perfectio-
oe penitus ea infinitus, & infinite in omni excellentia, nobilitate, virtute ac felicitate ſuperfe-
ctiſſimus. Quicquid eñ perfectiooĩs, nobilitatis & decoris, quicquid bonitatis, deſiderabilitatis
ac valoris, quicquid deniq; dulcedinis, poteſtatis & opuleotiæ, quicquid etiam virtutis, ſanctiſ-
tatis & excellentiæ in totius vniuerſi entibus inuenitur, hoc totum in te cum infinita emineo-
tia firmiſſime credimus cootineri. Proinde mi ſuperglorioſiſſime deus meus, ſi vnumquodq;
taotò laudabilius eſt, quãto eſt virtuoſius atq; perfectius, te quis digne poterit laudare? Plane
ſicut oĩs creatus intellectus infinite deficit à plena tui cõprehenſione, cõprehenſiuaq; cognitiõe
ita nimirũ occumbit à plena laude tua tuiq; honoratiõe. Diuina etenĩ natura tua limitẽ neſcit,
diuinum eſſe tuũ circũſcriptiooem ignorat, diuina potentia tua coartari nequit, diuinæ ſapiẽ-
tiæ tuæ oon eſt oumerus, diuinæ magnitudinis tuæ non eſt finis, diuina quoq; felicitas tua, iu- Pſal.146
cunditas, iuſtitia, pietas, ſimilesq; proprietates diuinæ mẽtis noſtræ, imo omnis creati ingenij Pſal.144
perſpicacitatem naturalemq; virtutẽ in infinitum excedunt, reuerberant, lateut. Hæc cũ dele-
ctatione cordialiq; feruore, ſuperglorioſiſſimo deo ſuo congratulando, contemplari, eſt deũ p-
fecte pro viribus laudare, ad quod Propheta admonet dicens: Laudate eum ſecũdum multitu-
dioem magnitudinis eius, quod oõ voce ſed amore, ſed deſiderio, ſed affectu & congratulatiõe Pſal.110
perficitur, ita vt toti in ipſo iucũdemur, ipſiq; intimo & ſummo gaudio & feruore afficiamur,
ſuperineffabili, incomprehenſibiliq; gloria & maieſtate ſua toti ardeamus charitate eius, toti li-
queſiamus ſuauitate & dulcedine eius, fluamus toti pietate eius, q (vt iam patuit) ſubſtantialr
B imo ſuperſubſtantialiṫ perfectus eſt, oec à propriæ perfectionis immẽſa plenitudine vnq̃ mu-
tari aut deficere poteſt. [te dñm] ſuperoĩpotentem, maieſtate infinitum, propria oon aliunde
ſortita poteſtate, omnium ſupglorioſiſſime ad libitũ dñantem, vniuerſamq; quam condidiſti
creaturam in laudẽ & gloriam tuã conſeruantẽ, ſine errore quoq; & labore in maxima multi-
tudioe, magnitudioe ac varietate moderantem, ita vt oihil ſe ſubtrahat regimioi tuo. [coofite-
mur] ſapiæ vc; tuæ immenſitatẽ, bñuolentiam & poteſtatẽ tuã, quæ ſola vera eſt, ſola hono-
randa, metuenda, & in te ſolo conſiſteos: non (vt priocipum mundi huius poteſtas) à populis,
ſed à te ſolo procedens ab æterno, quapropter potentiſſima eſt, potens oĩa in oĩbusq; pfectiſſi-
matq; quidem vna ſola ſimpliciſſima, oĩpotentiſſima & immutabilis eſſentia ea, in qua nulla
eſt contrarietas, ſed neq; vlla adeſſe poteſt. Poteſtas tua dominiũq; tuũ infinitũ eſt, nec in aliq̃ Dan.5
minui poteſt, quippe q̃d ab æterno fuit eritq; in æteroum & vltra. Non poteſt alterari nec per
mutari, q̃a nun eſt æternitas alia præter tuam, nec alia oiſi in te ſolo infinitas, neq; alia deitas
vlla, q̃circa ſtatus tuæ poteſtatis dominijq; tui alterationẽ pmutationẽq; nullã recipit in ſe, eſt
eñ eſſentialiṫ ſubſtãtialiterq; in te, quapropṫ vbicũq; eſt eſſentia tua, ibi eſt & poteſtas tua do-
a miniumq; tuũ. ¶ [Te æternũ pr̃em] Patrem miaꝝ & deum totius conſolationis, q vniuerſitas- 2.Cor.1.
tem mundi ex nihilo creaſti, atq; in quas voluiſti formas atq; menſuras terrenã cœleſtemque Gene.1
ſubſtantiam oĩpotenti ratione, ſcd̃m vnã ſimplicẽ cauſam produxiſti. Magna profecto & mi-
rabilia ſunt oĩpotens & ſublimia deus opera tua, quæ cũ ſis ens per eſſentiã, ens primum, æter- Pſal.110
num & independens, ſola booitate propria & poteſtate (bonoꝝ eñ nuſtroꝝ non indigẽs, nec Pſalm.15.
C commodũ aliq̃d ex creaturis captas) produxiſti, in reꝝ vniuerſitatis creatione oĩpotentiã tuã
nobis demonſtrans, ſapientiſſime ordinans, vt inuiſibilia tua à creatura mundi, p quæ facta Roman.1
ſunt intellecta, cõſpicereotur, ſempiterna q̃q; virtus & diuinitas tua. Quocirca vt in entibus Inuiſibilia
commuoicatã booitatẽ tuã videremus, cũcta creaſti viſibilia, oĩa vc; corpora cœleſtia, elemẽ- dei p ea q̃
ta, primaq; reꝝ indiuidua. Tuo q̃q; ex ſtatuto & imperio, ex ſimilib⁹ ſimilia nũc vſq; ſunt pro- facta ſunt
creata. In multiplici q̃q; ac celerrimo cœleſtiũ orbiũ, aſtroꝝ, & planetaꝝ motu, influxu ac cau- conſpiciũ-
ſalitate, oĩpotentiã & ſapientiã tuã magnifice manifeſtas. Denĩq; in elemẽtoꝝ collatione, coor- tur. Sap.1
dioatione mutuaq; alteratione ſapiẽtiæ ac virtutis tuæ oſtẽdis excellẽtiam, quippe q inter ele- Eccl.1a
menta magis cõtraria elemẽtum cũ vtroq; cõueniens ſituaſti, infinitaq; ſapiẽtia tua vniuerſa-
rum ſpecies, naturas, differẽtias, proprietates, vires ac ordines originaliṫ inſtituiſti atq; produ-
xiſti, & vt oĩa atq; ſingula vno complectar ỽbo, qcq̃d entitatis, bonitatis, veritatis vnitatisq;
cõſiſtit i vniuerſo, ex te fontaliter profluxit. In totius ergo mũdi pulcherrimo ſtabiliq; regimi-
ne, atque i reꝝ à te cõditarum tam diuerſaꝝ mira connexione cõſeruatione omniumque diſpo-
ſitione ac prouiſiõe. [oĩs terra venerat.] cum iotima gratiaꝝ actiõe recognoſcẽs, omne datũ
optimum, & omẽ donum perfectum, & qcq̃d eſt, habet aut poteſt, à te patre luminum deſcẽde-
re. Proinde qcq̃d ſumus, poſſumus aut habemus, corpus & aĩam, vires & membra, ſenſus intel-
lectum, rationem, memoriam, volun tatem, eſſe quoque, viuere, ſentire, vegetari, mouere,
ratiocinari, & quicq̃d ſciẽtiæ & virtutis in nobis eſt, à te datum eſſe, & dari recognoſcimus &
lætamur. Bona denique fortunæ, neceſſaria vitæ, imo ſuperneceſſaria, ſanitatem & robur, ſup-

naturalia gratiæ ac virtutum dono, gratias gratis datas, & eccleſiæ ſacramenta à te ſortiri ſu- D
mus, atq; in vita hac multipliciter huc uſq; tibi peccantes miſericordiſſime tolerati & conſer-
uati, paratiſſimus ſemper poſt tot tantosq; exceſſus gratiarum tuarum chariſmata nobis (mō abs
te petierimus) elargiri, imo frequenter nos miſericorditer præuenis & præuenisti, angelos tu-
pſalm. 67 Heb. 1 os ſanctos ad cuſtodiendum nos deputaſti, diuinis inſtinctibus tuis ſæpiſſime nos admones &
admonuiſti. Cœlos quoq; & luminaria, ſolem, lunam, aſtra, planetas, elementa, & mixta in mi-
niſterium noſtrū creaſti, atq; ad tuipſius beatificam viſionem delicioſiſſimamq; fruitionem
nos condidiſti. Pro temporali, modico & breui, quod tibi nunc exhibemus, obſequio, nō crea
turam aliquam aut bonum finitū, ſed te infinitum, ſuperuoluptuoſiſſimū, æternum, ſummū,
ſuperexaltatū, & incomparabile bonū (in quo vniuerſorum bonorum omniumq; pulchrorum ac deſi-
derabilium incircūſcriptibilis plenitudo, incomprehēſibilisq; & ſupereſſentialis perfectio eſt)
præparaſti, donaq; gloriæ tuæ, dotes animæ & corporis, glorificationem vtriuſq; pleniſſimā,
& oīm beatorum ſocietatem iucundiſſimam pro præmio nobis promiſiſti. O quanta eſt chari
Quãta erga nos diuina benignitas. tas hæc, quãta pietas, quã immenſa eſt iſta liberalitas. O immenſa prorſus & vere pura ac liberaliſſi
ma bonitas creatoris noſtri. O infinita, indeficientiſſima & ſupereffluentiſſima benignitas, quã
munificentiſſimus eſt erga nos amor tuus, vt nequaquã ſatis tibi foret rebus creatis naturales pro-
prietates, ſpecificas perfectiones, diuerſaq; bona naturalem capacitatem tranſcendentia, gra-
tis ex mira bonitate tua communicaſſe & influxiſſe, teq; æternæ eas & adorandæ bonitati in
talibus aſſimilaſſe, verum ad tuæ bonitatis maiorem ſuperōpulentiſſimæq; perfectionis declara-
tionem, ad tuæ dilectionis pleniorem oſtenſionem, ad creaturarum exuberantiorem eminentiā E
& decorem, donis inſuper naturæ, munera gratiæ bonaq; gloriæ, plura etiam ſupernaturalia
data & ornamenta adiecisti, atq; per hoc rerum capacitates ſuperimpleuiſti, ipſumq; entiū ordi-
nem, eorumq; naturas, proprietates & vires ineffabiliter decoraſti ſublimaſtiq;. Quod in intellectualis
bus electis creaturis tuis potiſſime locū habet, quas tibi per hæc ſupernaturaliter cōformaſti,
mētes præcipue creatas in quibus ſapia, potētia atq; clemētia tua excellētiſſime repſentant & ſplēdēt
ideoq; [Tibi omnes angeli] quos in mundi exordio ſecundū choros, hierarchias ſiue ordines
condidiſti intellectuales ſubſtantias ſemper mobiles, arbitrio liberos, incorporeos, tibi iugiter
miniſtrantes, ſecundū gratiam non naturam immortales, quibus infinitæ gloriæ tuæ arcana
nuda feciſti & aperta, deſiderabilesq; maieſtatis tuæ theſauros in eorum proſpectu poſuiſti,
amans eos tanquã filios tibi ſimillimos, propoſitumq; vnigeniti filij tui, quod decreuit ab æterno pro
factura per te creanda, ne ipſa ex infirmitate atq; abuſu propriæ voluntatis diaboliq; fallacia pe
riret, ad tuā laudē, gloriā & honorē incarnari, pati, & in cruce mori, eis à ſuæ creationis initio
manifeſtaſti, vt eos qui ſe conuerterent ad te (humanitati & merito paſſionis filij tui ſe ſubmittē
do) æterna felicitate munerares cōfirmaresq;. Adeo enim decretū hoc filij tui nunquã mutatū nec
impeditum placuit tibi, vt ab æterno prædeſtinares diſcerneresq;, nullā prorſus intellectualē
creaturam, angelicā ſeu humanā ſaluare, niſi per meritum Chriſti, beato Paulo idipſum teſtifi
Ephe. 1 cante: Benedictus inquit deus & pater dñi noſtri Ieſu Chriſti, qui elegit nos in ipſo ante mundi cōſti
tutionem, vt notum faceret nobis ſacramentum voluntatis ſuæ, quod propoſuit in eo diſpen-
ſatione plenitudinis temporum, inſtaurare omnia in Chriſto, quæ in cœlis & quæ in terris ſunt, F
Roman. 3 in ipſo, &c. Et iterum: Iuſtitia dei manifeſtata eſt per fidem Ieſu Chriſti in oēs & ſuper oēs qui cre-
dunt in eum, non eſt enim diſtinctio: Oēs enim peccauerunt, & egent gloria dei, iuſtificati gratis per
gratiam ipſius, per redemptionē quæ eſt in Chriſto Ieſu, quē propoſuit deus propitiatorem per fidem
in ſanguine ipſius ad oſtenſionē iuſtitiæ ſuæ propter remiſſionem præcedentium delictorum.
Et huic quidem diuinæ voluntati tuæ angeli boni mox conſenſerunt, ideoq; in ſupereſſentiali fe-
licitate diuinæ, ſcilicet & increatæ veritatis tuæ fruitiua viſione hoc in diuinæ bonitatis tuæ ſum-
Esaie. 14 mæ ac infinitæ dulcedinis delitioſiſſima, exuberantiſſima atq; totaliter contentiua in ſuo fon-
te ſeu in ſeipſa guſtatione confirmati ſunt. Verum Lucifer angelus ſupremus cū excellentiſſimā
claritatem, ſubtilitatē, angelicæq; naturæ ſuæ perpenderet nobilitatē, & ex aduerſo naturæ hu-
manæ ruditatē ac vilitatē, ſe ex tūc meliorē reputauit quã tali ſe ſubmittere, cogitauitq; ſi aliqua
creatura foret tam exaltanda, vt reliquæ vniuerſæ ei ſubijcerent creaturæ, hoc ipſi potius quã alicui
alteri cōpeteret, ſicq; dignitatē filij dei vſurpare ſibi præſumpſit, angelosq; multos ſibi cōſentien
tes habuit. Factum eſt tunc prælium in cœlo, Michael & angeli eius præliabant cū dracone, Luciſe-
Apo. 12 ro ſcilicet, & draco pugnabat & angeli eius, & nō præualuerunt, neq; locus inuentus eſt eorum ampli-
us in cœlo, ſed ſecundū Rabanū, virtute crucis & paſſionis Chriſti ex cœlo detruſi, & in diabo-
los verſi, perpetuo igni propter contemptū paſſionis Chriſti deputati ſunt. Idcirco autem irremiſſibi
liter peccauerunt, quia tāto robuſtius ſtare poterant, quanto eos carnis admixtio nō tenebat. O felix
ſocietas ſupernorum ciuium, o quã cantica, quã organa, quã cātilenæ, quã melodiæ ibi ſine fine cantant? Sonant

ibi

A ibi ſemper melliflua hymnoꝝ organa, ſuauiſſima angeloꝝ melodia, cantica cãticoꝝ mira, q̃ Dan.7
ad laudẽ & gloriã tuã digniſſime deus meus à ſupnis ciuibus decãtãt. O q̃uo milia miliũ mini
ſtrant tibi fonti æterno, vniuerſoꝝ principi, deciesq̃ milies centena milia aſſiſtũt tibi in oĩ reue
rentia aĩoꝝ & cultus interni. O q̃ prompte obediunt, q̃ diligẽter inuiolabiliterq̃ legem ſibiã
te ſemel præfixã cuſtodiũt, ineffabili pfectione, ſupnaturali decore, venuſtiſſima claritate, ſplẽ
didiſſima ſapientia, mira potentia, eximia ſublimitate, exuberantiſſima voluptate dotati à te,
tuiq̃ exemplo in qbus ſunt ſublimiores, oĩ ſunt humilitate, pietate, charitateq̃ pleniores, atq̃
de exuberantia opulentiæ ſuæ inferioribus largiflue diſtribuentes, horum militũ tuoꝝ dñe nõ Iob.10.
eſt numerus. [tibi] etiam [cœli]. i. beatoꝝ habitaculum domus decoris tui, locus habitationis Pſal.25
gloriæ tuæ, paradiſus cœleſtis, ſuper ætherea aula, ſupermundanũ palatium deificæ volupta-
tis tuæ, locus æternaliũ deliciaꝝ tuaꝝ, tabernaculum vbi te regem regum in decore tuo vide-
bũt oculi noſtri oẽsq̃ domeſticos tuos innumerabiles in bono immobilitatos, diuina luce tua
adimpletos, impaſſibiles, immortales, tibi ſummo deo inauertibiliter æternaliterq̃ intentos.
quos decuit altiſſimus ille locus ſpecioſiſſimus, inalterabilis, vniformis, latiſſimus atq̃ digniſſi
mus. Ipſe eſt primum cœlum, ſummum atq̃ immobile, quantitate pmaximum, viſibilium &
inuiſibilium creaturaꝝ contentiuum, claritate præexcellenti conſpicuum, totum vniforme, Iohan.14.
inalterabile, inter corporalia ſubtilioris naturæ, in quo qa mãſiones multæ ſunt, numero plu-
rali deſignatur. [& vniuerſæ poteſtates.] mediæ hierarchiæ nouiſſimi ſpũs, quæ vnã æqualẽq̃
cum altiſſimis dominationibus & virtutibus accepere ſortẽ, ad diuinasq̃ ſuſceptiones ſine vl-
B la confuſione ſeu perturbatione pcipiendas, pulcherrimũ ordinẽ, inſuperabili cõſtantia tendẽ
tes ad diuina, inferioresq̃ choros ad pleniorẽ dei cognitionẽ, amorẽ & imitationẽ promouen
tes, ſummæ poteſtatis illius (ex qua vt potentes ſint acceperunt) nitentes in ſe ſimilitudinẽ ex-
primere, ita vt ipſoꝝ miniſterio deus inferioribus angelis reſplendeat, q̃ etiam potẽtius in ſuo
ordine perceperunt, vt eoꝝ ditioni virtutes aduerſæ ſubiectæ ſint, quoꝝ poteſtate frenant ne cor
4 da hoim tẽtare tm̃ præualeant q̃tum volunt. ¶ [Tibi] ſupgloriosiſſime dñe deus meus [Cheru
bim] q̃ per à te ſibi indultam ſcientiæ plenitudinẽ tuiq̃ ſpeculationem ac ſummę & exuberan-
tis lucis capacitatem, poſt beata Seraphim in te feruidius ardent, teq̃ vicinius contẽplant pro
pter claram tui viſionem, plenãq̃ diuini luminis tui ſuſceptionem. Tanto eñ pfectiori ſcien-
tia plena ſunt, q̃to claritatem tuã vicinius contemplant, vt ſecundũ creaturæ modum eo pleni
us oĩa ſciant, q̃ viſione conditoris ſui p meritũ dignitatis appropinquant. [& Seraphim] quę re
bus tuis diuinis ſempiterno motu & nunq̃ laſſeſcente ſtudio inſeruiũt, ardoreq̃ ac mirabili ce-
leritate atque feruore illius perpetui, & nunq̃ inclinantis æterni motus te ſuper oĩa amatũ quæ
runt intrare, ſeſeq̃ magis ac magis inflãmare, & tibi vniri, q̃tũq̃ poſſibile eſt vnum effici tecũ
per æſtuantiſſimum amorem laborant. Dicunt aũt ardentes ſeu incendentes, qa deo adeo con
iuncti ſunt, vt inter hos & deũ nulli alij ſpũs medij interſint, & tanto magis ardent, q̃to hunc vi
cinius vidẽt. Interiora q̃q̃ agmina ad ſui ſimilitudinẽ potẽtiſſime ſubuehẽtes, illa q̃ſi incendũt
ad conſimilemque feruoris grãm exuſcitant, ſublimiusque in diuinam ſimilitudinẽ reducũt,
C eaq̃ ſumma vi inflammantis incendij ſui expurgant, incõprehenſibiliq̃ copia luminis ſui ne-
queuntis velari, copiaque inextinguibilis feruoris ſui vniformiter ſe ſemper habentis illumi-
nant. O q̃ glorioſum eſt dñe rex cœleſtis Ieruſalem regnũ tuũ, regnum plane oim ſeculoꝝ, in q̃ Pſal.144
glorioſi ac iucundiſſimi ciues tui æterna atque tutiſſima felicitate omnium bonoꝝ poſſeſſione
ſecuri ſunt, in q̃ te laudãt angeli & archangeli, adorant dñationes, tremunt poteſtates, cœli cœ
lorumque virtutes ac beata Seraphim ſocia exultatione concelebrant, intra quoꝝ iucundiſſi-
mum conſortium & nos ſecundum gratiæ & meritorum exigentiam admittere dignatus es,
per Chriſtum dominum noſtrum. O quanta eſt multitudo eorum & magnitudo, q̃ pulcherri-
ma eoꝝ diſtinctio, q̃ ordinata eorum officia, q̃ delectabiles eorum chori, & ordines ex angeli-
cis ſpiritibus electiſque hominibus conſtantes, ex qbus vna eſt triumphans eccleſia in oĩ ſan-
ctitate & æqtate perfecta, in nulla poteſt eſſe culpa, nullus error aut inuidia. Quemadmodum
eñ te deum ſuũ ſuper ſe concordit̃ ac æſtuantiſſime diligunt, ita ſeinuicem in te inauertibilit̃,
per ardẽter ac intime amant. Ideoque ex intuitu mutuo cordialiſſime gaudent, atque de gloria
eis cõceſſa ſibijnuicẽ ineffabiliter indeſinenterque congaudẽt. Superiores quoque plus diligũt
inferiores q̃ vice verſa, & quicqd alicui præordinaſti, & contuliſti, hoc omnes eidem fauent cor
dialiſſime & ſinguli. Summa ibi humilitas, ſumma tranquillitas, ſumma iucunditas, vbi te re- Apo.19
gem regum, deum deorum, creatorẽ vniuerſoꝝ, trinum & vnum omnibus præſidentem, dul- Pſalm.49
ciſſime dominantem, teipſum nude à facie ad faciem oſtendentem, in omnium cordibus in-
ceſſabile, ſuauiſſimum & familiare colloquium habentem, tui fruitiõis dulcedine vniuerſorũ
affectus ſumme ac ſuperplene adimplentem atq̃ lętificantem, immenſas diuitias tuas ſingulis

A uinæ ſanctitatis nullus eſt finis, ſed eſt ſuperincomprehenſibilis, ſupſplendidiſſima, infinitaq;
ſanctitas, cum diuina eſſentia ſit lux immenſa, puriſſima, intellectualis, & oīs creatæ munditię
fontana origo. Adeo nanq; ſanctus eſt dn̄s deus noſter, vt omnes creatæ iuſtitiæ comparatio Iſaiæ. 64
ne ſanctitatis diuinæ appareant quaſi pannus menſtruatæ. Merito proinde angeli humilian-
8 tes ſe diuinæ maieſtati, voce proclamant inceſſabili dicentes: Sanctus, ſanctus, ſanctus. ¶ [Dn̄s Iſaiæ. 6. pſalm 47
deus ſabaoth]. i. deus virtutum cœleſtium, dominator oīpotens, princeps exercituum ſuper- Dan. 3
norum, magnus & laudabilis nimis, imo ſuplaudabilis, ſupglorioſus, ſuperexaltatus in ſecula,
qui ſolus abſolute perfectus es, quem nullus poteſt comprehendere intellectus, nullus affectus
ſatis diligere ſeu optare, nulla creatura condigne ſufficit honorare, quippe q ſubſtantialiter in-
circumſcriptibiliterq; pulcher es, ſuperpulcherrimus. & ad intuēdū incomparabiliter delecta-
bilis & amœnus. Quicquid eīm abſolute loquēdo dignius eſt & melius ineſſe ꝙ deeſſe, idipſum Quā pul-
ineſt & competit tibi; imo tu ipſe cum infinita prorſus pfectione hoc ipſum es, ideoq; in teipſo cher ſit de
ſupfelix & ſuperdelitioſus es, immēſaq; iucūditate ſuperplenus. A pulchritudine tua deficit in us, in quē
immenſum oīs pulchritudo creata, tuaq; pulchritudo immenſa, eſt tua incircumſcripta eſſen- deſiderāt
tia, oīm bonoꝝ poſſeſſionē in æternū ſimpliciſſime poſſidens, ſine cuius oīpotenti virtute bene angeli pro
ficaq; manutenentia, nihil eſſe vel bene eſſe poteſt. Imo cum veritas prima ſis & ſapientia in- ſpicere
creata, à qua oīs veritas & illuminatio eſt atq; cognitio, conſtat te omni interiori viſui, cui qd Iohan. 1.
pulchrū eſt placet, intellectualiū creaturaꝝ bene diſpoſitaꝝ, vti angeloꝝ & beatoꝝ, ſumme,
optime incomparabiliterq; placere, tanꝗ ſumme ei conuenientiſſimo cū bonitas tua nulli crea-
B tæ menti intrī placeat, ſeu vt digna eſt placere poſſit, neq; tam certe perfecteq; innoteſcat ſicut
cognoſcibilis eſt, ſed ſolo diuino intellectui tuo perfecte pleneq; cōplaceat & innoteſcat, palam
eſt diuinam eſſentiam tuā per comparationē ad diuinū intellectum tuū, eſſe infinitæ pulchritu
dinis immenſiq; decoris. Angeli proinde contemplantes deū vt bonū ſuperpulcherrimū, ſicut-
que pulchritudinē ſupereſſentialem ac vere prorſuſq; immenſam, ſemetipſum comprehendē-
tem, & ex hoc infinita complacentia ſibiipſi complacentē, in ſemetipſoq; beatitudinē ſempiter
nam, independentem, pfectam & propriam poſſidentē, talemq; eum apprehēdentes: Sanctus, Iſaiæ. 6
9 ſanctus, ſctūs dn̄s deus ſabaoth clamare nō ceſſant. ¶ Pleni ſunt cœli & terra maieſtatis glorię
tuæ.] Lux nāq; es dn̄e deus meus incircumſcripta, quæ illuminat oculos angeloꝝ, & lumen ſu 1. Iohan. 1
perſplendidiſſimū, ſuperpfectiſſimumq;, quod illuminat omnem hominem venientem in hūc Iohan. 1
mundū. Diuinū eſſe tuū ſubſtantialiť lumen eſt immēſum, actus puriſſimus ſimpliciſſimuſq;
vnitas ſimpliciſſima, & puritas oīmode impmixta, lumen eſſentialiter puꝝ, & pure immēſum
ſeu potius lux immenſæ puritatis, & puritas lucis interminæ, pulchritudo ſubſtantialiter pul-
chra & ſpecioſitas infinita, ad intuendū iucūdiſſima, ad pfruendum ſuauiſſima, delitioſiſſima
ad poſſidendum. Quicquid excellentiæ reperitur in creaturis, tibi oīm creatori cum incompa-
rabili eminētia immenſaq; exaltatione cōuenit, q etiā (vt inuiſibilia tua p ea quæ facta ſunt cō- Roman. 1
ſpicerentur) infinitā pulchritudinē tuā in mundo hoc perituro cōtentiſq; in eo aliquo modo
declaraſti. O ſi ſingula bona ſunt, pulchra & delectabilia quæ creaſti, ꝗ pulcher eſſe potes & ſu Gen. 1
C perpulcherrimus, ſuperdelitioſiſſimus, ſuperdelectabiliſſimus oīm creator, oīm bonoꝝ iucun-
ditatem in te cōtinens, nō qualem in rebus creatis experti ſumus, ſed tanto differentē, quanto
creator differs à creatura. Habent etenī & hæc infima delectationes ſuas, ſuoſq; amores. Verū-
tamen nō tali modo delectāt, ſicut tu amabiliſſime Ieſu deus noſter, q merito præ oībus tanto
deſiderari, diligi & laudari debes, quāto oībus melior es, præſtantior, ditior atq; perfectior.
Cum eīm bonitas ſis ſupereſſentialis, puriſſima atq; immenſa, incōparabiliter plane ſuper oīa
appetendus es, ardētiſſimo affectu concupiſcēdus, ardore feruētiſſimo amplexandus, amore af
fectuoſiſſimo conſtringēdus, diligētiſſimo cultu tenendus & venerādus. Quicqd eīm ſparſim,
diminute, & finito modo in creaturis amabile inuenimus, hoc in te deo noſtro ſuperperfectiſ
ſimo collectim, ſuperperfecte, & cum infinita plenitudine ſcimus cōtineri, quippe qui es increa Apo. 1.
ta ſapientia, æterna & pfecta, in qua oīa idealiter reſplendent, inuariabiliterq; manent. Tua Apo. 22. Iohan. 1.
etenī maieſtas nec incipit nec deſinit in ſeculum, oīm principium es & finis, qa per te oīa facta Eſter. 13
ſunt, & ſine te factum eſt nihil, an̄ primordia ſeculi anteq; oēs ſeculoꝝ origenta exiſtēs. Apud
te oīm ſtabilium ſtant cauſæ, oīmq; mutabilium immutabiles apud te manēt origenes, ratio-
nabilium quoq; & irrationabiliū, ſed & temporaliū oīm in te ſempiternæ viuunt rationes, ex
ſplendidiſſimo quoq; fonte ſapiētiæ tuæ oīs creata ſapientia, ſcientia & notitia originem ſum
pſit. Si diuitias quærimus, oīm bonoꝝ ſuperperfecta es poſſeſſio, omniū pulchroꝝ & deſidera
bilium incōprehenſibilis plenitudo, q ſe vilipendētes honoras, ſe humiliātes exaltas, obediētes
principes facis reges & ſacerdotes, neſciri amātes famoſos cōſtituis, lugētes ipſe lætificas & cō-
ſolaris, &c. Sed qs cōprehendet qūo oīa iſta in ſimpliciſſimo diuino eſſe tuo comprehendantur

 niſi

niſi q̄ hoc te præſtante vtcūq; mereretur experiri: experietur autē q̄ ad hoc peruenerit, vt de nulla
creatura ſuā cōſolationem quærat, diuinæ voluntati tuæ per oīa, oī ſemota exceptione, ſubijci D
Pſal. 49 Pſal. 33 ens ſe, omnemq; cogitatū & ſollicitudinē ſuā fiducialiter in te iactās: tūc nimirū incipies ei p̄ſe
Matth. 19 Pſal. 144 ſte ſapera, guſtabitq; q̄ ſuauis ſis in te dñe. ¶ Te glorioſus apl'orū chorus] q̄ relictis oībus te ſe 10
cuti ſunt, ideoq; guſtantes dulcedinē tuā, magnalia opa tua potentiāq; tuam libera vocē p̄nun
tiauerunt, magnificentiā gloriæ ſanctitatis tuæ locuti ſunt, mirabiliaq; tua poſteris narraue
runt, virtutē terribilium tuorū dixerūt, magnitudinēq; tuā non ſubticuerunt, memoriam abun
Pſal. 102 dantiæ ſuauitatis tuæ dulcis eructauerunt teſtificātes nobis, q̄a miſerator & miſericors dñs es
Pſal. 144 patiens & multum miſericors, ſuauis vniuerſis, & miſerationes tuæ ſup oīa opa tua. Nūc vero
tibi deo æterno fonti felicitatis & gloriæ ſuperditiſſimo, inauertibiliter, auidiſſime, ardētiſſime
delitioſiſſimeq; infixi, intēti & immerſi, clara irreuerberataque facie, incircūſcriptibili luci tuæ
vacantes & inhærentes, voluptuoſiſſime, libentiſſime infatigabiliterque ſontalē pulchritudi
nem tuā inſpicientes, diuinæque bonitatis tuæ dulcedinē delicioſiſſimā, exuberantiſſimā, ſum
mam & infinitā deguſtantes, laudare nō ceſſant bonitatis tuæ exuberantiā, dilectionē, clemē
tiam, poteſtatē, ſapientiā tuā, recognoſcentes ſe gratia prædeſtinationis tuæ cooperatores p̄
uidentiæque tuæ executores effectos, gratias tibi iugiter agētes, q̄ p eos totū mundū ad te cō
uertiſti, totque hoīes ad tui amorē & cognitionē reduxiſti & ſaluaſti. O q̄ amœniſſime in ſup
Pſalmo. 8 beatiſſimæ Trinitatis tuæ viſione, fruitione & amplexu mōlætant. O q̄ ſingulariter tuam dili
Hebr. 2. gunt aſſumptam humanitatē, quā in medio ſui eſurientē, ſitientē, fatigatā, ſimiliaq; carnis in
firma tolerantē viderant, eandē nūc cōtemplantes gloria & honore coronatā, oīaque ſub pedi E
bus habere ſubiecta, ſupergloriosiſſimeq; nunc fulgere in ſuo diuino lumine, cuius & ipſi mō
gr̄a eius & merito participes ſunt effecti. ¶ Te prophetarū laudabilis numerus.] ſapientiā, potē 11
tiam, bonitatem, liberalitatē, dilectionem atq; clementiā tuā in ſeipſis exaltātes propter multi
formes gr̄as ipſis præſtitas, oīa vel ſanctæ eccleſiæ ſacramenta eis manifeſtando. O q̄tum gau
dent in te contēplantes vniuerſa tam glorioſe mirificeq; impleta, & quotidie adhuc impleri,
ſeſeq; fideles in cunctis ſermonibus ſuis inueniri, q̄s p ſpm̄ ſctm̄ tuū habiti ſunt digni p̄cogno
ſcere & nobis p̄nunciare. ¶ Te martyrū candidatus laudat exercitus] quibus (cū hoīes eſſent 12
fragiles ex ſe, & in nihil potentes, luteā vaſa portantes) tantam ſupernaturaliter dediſti virtu
tem, vt ea quæ totum ordinem, rerum curſum & legem tranſcendūt, diuina virtute tua ac po
teſtate efficerent, mortuos ſuſcitando, à natiuitate cæcos illuminando, claudos curando, ſuper
aquarum vndas meādo, ſimiliaq; multa, vt ſanctorum geſta teſtificantur, eis feciſti poſſibilia.
In atrociſſimis præterea pœnis inuictiſſimam præſtitiſti eis conſtantiam, vt ob amorem tui
hominum minas, cōtemptus, ludibria, riſus, verbera, carceres, pectines, ad teneriora membra
accenſas faculas, decerpentes vngulas, flagra, ferreas (quibus ſuper ardentes prunas verſaban
tur aſſati) crates, frixorias ſartagines, aſperas pice & plumbo accenſas fornaces, ſcorpionum ſa
gittas, rotas, nouaculas, eculeos, contemptibiles cruces, leonum truculentiſſima ora, omniaq;
tormentorum genera contemnerent & ſuſtinerent, in ſuiſq; pœnis gratias tibi referre ſatage
rent, in tormentis ſuis gaudentes, tyrannisq; inſultantes, & ad alia inferenda tormenta inuitā
tes, verba & lætitiæ geſtus prætendebant, torti ſtabant torquentibus fortiores, laniantesq; vn
gulas ipſorum laniata vincebant membra. Pro quibus quidem & ſimilibus beneficijs te lau
dare modo non ceſſant, ineffabili nunc gaudio in te ſui certaminis præmio gloriātes, teq; ſum F
mum & infinitum bonum plene & perpetuo poſſidentes. ¶ Te per orbem terrarum ſancta
confitetur eccleſia.] quam ſecreta diſpenſatione conſilij (primam pietatis tuæ diſpoſitionem 13
ſacramento occultiori complens) glorificare atq; exaltare diſpoſuiſti ab æterno in vnigenito
filio tuo, ipſumq; in illa, quippe qui eam ſecundum plenitudinem temporis (quam diuini con
ſilij tui inſcrutabilis altitudo diſpoſuerat) tibi authori ſuo reconciliandam in vnitate perſonæ
Iohan. 1. aſſumeret, verbum permanens apud te & in te, ita vt homo ille naſciturus ſuo tempore de pu
riſſima virgine verus deus & dei filius honoraretur exaltareturq; in tantum, vt non modo na
turam humanam ſibiipſi perſonaliter, verum etiam totam Chriſtianam eccleſiam tanq̄ capiti
glorioſiſſime vniret, velutiq; ſpecioſiſſimā ſponſam ſibi copularet. Nullum maius donū præ
ſtare deus poſſet homini, q̄ vt verbum ſuum p q̄d condidit oīa, faceret illis caput, & illos ei tanq̄
membra coaptaret, vt eſſet filius dei, & filius hominis, & vnus deus cum patre vnus homo cū
hominibus. Hic ergo ab hora conceptionis ſuæ ſecundum animam in verbo deificatā, diuinis
abſq; interuallo inhærens amplexibus exultabat vehementer, q̄ dei & hominum fieret media
1. Timo. 2 Col. 1 tor, caput electorum, ſponſus eccleſiæ, mortuorum primogenitus, princeps pacis, pater futuri
Apoc. 1 Iſaiæ. 9. ſeculi, rex regum, dñs dominantium, hominū redemptor, reparator angelorum, atq; deus &
Apo. 19 homo, verus Emanuel, vnus Chriſtus, quem deſponſanda eccleſia perpetuo amaret, in quo
iam

A iam deſponſata cum hũili gratiarũ actione vt in ſuo factore exultaret, ad cuius imaginē tã pul Iſaie.1
chra effecta eſt in eo, vt in ſuo benignisſimo prē gauderet, ex cuius ſpũ & ſanguine nata eſt, ex Lucæ.1
ultaret in eo, vt in ſui amantiſsimo redēptore, q eam de perpetuis tormentis, & de rugiētib cru Gene.5
delisſimi tortoris poteſtate ſuo precioſisſimo ſanguine eripuiſset & ſaluaſset, lætaret deniq; in Eccl.17
eo vt in nobilisſimo, glorioſisſimo ac fidelisſimo ſpōſo & amatore ſuo, q in eius ſalutē tã dura Sapien.a
ſuſtinuit, tã magnifica pegit, tam ignominioſam mortē ſubiuit: hō factus eſt ex ipſa, ab ipſa, p Colo.1
ipſa & pp ipſam. Et breuiter (vt maiorē honoris, amoris, ſalutis, ppetuiq; gaudij in ipſo, & p ipſum
haberet cauſam) q eſset ei oïa in oïbus: in q̃ ſolo oēs cauſas amoris, laudis, grãꝝ actionis q̃reret
& inueniret, tanq̃ in eo p quē ab oï malo liberata, oïq; bono eēt ditata. Nã ex q̃ vnigenit⁹ tuus
humanã aſsumpſit naturã, & ea diuinæ q̃ naturæ tuæ ppria ſunt, hominibus copioſiſſime cō
municaſti, dando ſacerdotibus poteſtatem remittendi peccata, conſecrandi corpus & ſangui Matth.16
nē eiuſdē vnigeniti tui, agnoſcendi arcana cordiũ alioꝝ, puidendi ac pnunciandi futura mere
contingētia. Sup aereas quoq; poteſtates maximã fidelibus tuis adiurandi, eijciendi, cōpeſcen
di ſuperandiq; eos tribuiſti virtutē, non immerito pinde ſupermagnalia, ſupnaturalia atq; di
uina hæc bñficia (vt. ſ. homo hoï pctã dimittat, vt corp⁹ & ſanguinē ſaluatoris ſui dei ac dñi ſui
cōſecret, & ex hoc oïm laboꝝ & meritoꝝ Chri pticeps fiat, ac ſi in pſona propria operatus ſeu 1.Cor.5.
paſſus ea fuiſſet, deniq; veꝝ vere pñtē habeat, ante cuius tribunal ipſe mox veniet, imo ad cuius
iudicium vniuerſi in die extremi iudicij venturi ſunt, quem oïs cœloꝝ militia cum ingenti re
24 uerentia laudat, colit & adorat attonita) te per orbē terraꝝ ſancta confitetur eccleſia. ¶ [Patrē
B immenſæ maieſtatis] congratulando immenſæ maieſtati tuæ, & gloriando de tua incomphē
ſibili beatitudine, à quo omnis eſſentia, omne eſſe, & quicquid in rebus inuenitur entitatis pro
ceſsit, nec aliud eſt niſi quædam participatio diuinæ bonitatis tuæ, ab eaq; dependet & conſer
uatur, pleniſſimam ſuperditiſſimamq; vitam poſſidens in teipſo. Tu quippe primũ viuens es,
oïsq; vitę principiũ, qa purus actus, ſimpliciſſima vnitas & maxime ſimplex, ita (q̃d etiã alias dē
ctum eſt) vt omē q̃d in te eſt, ſis ipſe deus eſſentialiter totusq; viuus, ſubſtantialiter ipſa vita tua
exiſtens, ita q̃d nihil eſt in te, quod non ſit oïmode viuēs, & integra infinita ac ſimpliciſſima vi
ta, immenſæq; vitę totalitas. Qui quia immutabilis es & penitus ſimplex, à naturali dignitate
ppriaq; perfectione nuſq̃ degenerans, tibi ſoli vera & infinita competit nobilitas. Cūq; ſis ipſa
tua immenſa perfectio, vita tua, immenſæ omniformiterq; perfectæ nobilitatis eſt, imo infini
ta & q̃ñolibet perfecta nobilitas. Et cũ puriſſime ſimplex ſis & ſimpliciſſime purus, liquet vitã
tuam tibi ſumme conuenientem eſſe. Cūq; ſis tuaipſius eſſentia, & teipſo & ſubſtãtialiter qcqd
es, conſtat omne quod in te eſt, tibi eſſe cōnaturale. Sed & pp̃ter pleniſſimã diuinæ naturæ tuæ
perfectionem, quicquid in te eſt, cũ infinita plenitudine tibi ineſt: quo circa vita tua nō ſolum
delectabilis eſt, ſed vere delectabiliſſima, imo delectatio intenſiue & penitus infinita. Quapp̃
te ſolum vere credimus ęternum, ſimpliciterq; perfectum, ſupereſſentialē æternitatē ſuperſub Iacob.1.
ſtantialēq; perfectionē, in q̃ nulla eſt tranſmutatio, nec vlla viciſſitudinis obumbratio. Qui ex
gratuita & infinita bonitate tua nobis nō modo inferiora oïa, volucres cœli, piſces maris, be Gene.1
C ſtias terræ, elemēta & mixta in vſum nr̄m creaſti, nobisq; ſubdidiſti, verumetiã orbes cœleſtes
ſigna cœli, ſolē, lunam ac ſydera in miniſteriũ cunctis gentibus condidiſti. Sed parua ſunt hęc
nam & angelis tuis mandaſti de nobis, vt cuſtodiant nos in omnibus vijs noſtris. Et vnicuiq; Pſalm.90.
hoïm propriũ delegaſti angelũ, eccleſiaſticã p angelicã gubernas hierarchiã, infimos q̃ñq; ordi
nes angelicos pp nos ad exteriora mittens obſequia: per quoſdam eorum dæmones (ne q̃tũ vo
lunt ac valent nobis noceant) coercendo, per quoſdã miracula faciendo, per quoſdã bonũ cō
mune procurando, per quoſdam vero maiora denunciando. O æterne deus, pr̄ immenſæ ma
ieſtatis, q̃ magna ſunt hęc ſup nos bñficia tua: q̃ta eſt dilectio tua erga nos tãtillos vermiculos?
quanta eſt circa nos dignatio tua, quod mentes illas ſupernas, intellectus deiformes, virtutes
cœleſtes, animos ſupermundanos, empyrei cœli ſacratiſſimos ciues immortales ſimpliceſq;
eſſentias ad nos puſillos atq; pauperrimos ita tranſmittis. O quantum nos honoraſti, quan
25 tum te diligere, venerari, laudare, q̃ ineffabiliter tibi gratias referre tenemur. ¶ [Venerandum]
quoq; ſancta confitetur eccleſia [tuum verum & vnicum filium] qui eſt æterna ſapientia tua
inacceſſibilis ſapientiæ altitudo, abyſſalis profunditas, incomprehenſibilis latitudo æternaq;
longitudo, quoniamquidem ſapientiæ eius nec numerus, nec vllus eſt finis. Infinita eſt o vni Pſal.146
genite dei ſcientiæ tuæ multitudo quam nullus penetrat intellectus, à qua oïm fluxit ordo reꝝ
oïm ſpecierum coordinatio, totiuſq; mundi ſpecioſa & ordinata diſpoſitio. Gyꝝ cœli circuis, Eccl.24.
ludis in orbe terraꝝ: attingens à fine vſq; ad finem fortiter, & diſponens omnia ſuauiter. Qui Sapien.8
quamuis in mentibus beatorum tanquam in thronis pulcherrimis commoreris, tñ eſſe cum fi Prouer.8
lijs hominũ tuas delitias eſſe proteſtaris. Tu lux vere immenſa, puritas incontaminabilis, nulli
permixta

Iohan. 1 permixta, ſanctitas in ſe ſubſiſtens, inuariabiliter ſeparata. Te mentē illuminante ſerenat, ſplē D
1. Iohan. 1 det & contēplatur: tua illūinatione ſubtracta obtenebratur peccat & labitur. In mundi guberna
tione, ordinatione tāq; diuerſorum entiū connexione glorioſe reſplendes. In vniformi cœlorū
motu vniuerſorūque gubernatu inclyte repſentaris, ſole, imo vniuerſis ſingulisq; creatis ſimul
acceptis, in infinitū ſpecioſior, incomparabilr delectabilior, pulchrior atq; ſplēdidior eſse co
gnoſceris. Nā te ſol & luna vniuerſaq; mirantur aſtra. i. mirari nos faciunt, qa te opificē ſuum
multo ſe pulchriorē demonſtrant. O ſi delectabile eſt contemplari ſyderū ordinē, ſtellarū clari
tatē, planetarū decorē, ſolis ſplendorē, lunæ candorē, cœlorū ornatū, colligantiā elementorū, ſpe
cies rerū, ſingulorū harmoniā, corporū formationē, formarū perfectionē, q̃ tunc delectabile eſt
tuā conſiderare pulchritudinē & maieſtatē horū oīm cauſam. ¶ Sanctū quoq; confitetur para 16
cletum ſpūm] ſummā bonitatē, immēſam pietatē, mellifluū amorē, oīs boni largiſsimū fontē iu
giter manantē, ſeptēplicis grē ſpecioſum lumen, oīm etiā pfundiſsimorū dei ſcrutatorē, mellifluū
cœleſtis paradiſi riuulū, patris & filij infinitæ dulcedinis ſpiraculū, ſuaueq; charitatis vinculū,
Iohan. 3. q̃ vbi vult ſpirat: nec tñ vnde veniat cognoſcit, aut quo vadat: q̃ deniq; ſingulis put vult diui
1. Cor. 12. dens, oīa in oībus operatur. Ipſe ſup Chrm baptizatū in columbina ſpecie apparuit, & apl̃os in
Matt. 3 die pentecoſtes oīm linguarū eloquio peritos reddidit, oēmq; veritatem docuit: eoſdēq; pri⁹ q̃
Actu. 2. dem literarū inexpertos & ineruditos, repentino afflatu ſuo totius mundi doctores effecit, tu
Iohan. 16. baſq; altiſonas, legē euangelicam per totū mundum perſonantes. Deniq; clariſſimū iubar eſt
à te deo patre, increato lumine & ſplendore gratiæ tuæ, à filio vico tuo procedens: vtriq; cōſub
ſtantialis, coæq̃liā & coæternus amor & nexus vtriuſq;, qppe qui cum vtroq; & in vtroq; ado E
ratur & cōglorificatur: ab vtroq; totā & vniuerſum perfectam abſolutamq; deitatem, bonita
tem, ſapiam, æternitatē cæteraq; eſſentia cōmunicans. ¶ Tu rex gloriæ Chrē] ſplendor, patris 17
Sap. 7. candor lucis æternæ: lumen de lūine, lumen verū, lumen ſanctū, lumen delectabile, lumē admi
Hebr. 1 rabile & ſupmirabile, quod illūinat oculos angelorū: quod non niſi à purgatiſſimis videri cor
Eccle. 11 dibus poteſt. Beati mundo corde, qm̄ ipſi illud videbunt. O lux q̃ non vidit alia lux: lumen q̃d
Mat. 5. non vidit aliud lumen: lux q̃ obtenebras lucē, cuius cōparatione oē lumen tñbræ ſunt, cui oēs
tñbræ lumen: cui (pp diuinæ eſſentiæ tuę claritatē) oīs obſcuritas lux eſt: ipſa qppe diuina eſſen
tia tua ſubſtantialiter lux eſt infinita. & claritas ſupplenissima. O lux beatiſſima, obſcura viſi
bilia faciens, tñbroſa illuſtrans, & opaca clarificans. O lux ſumma & plena, lux ęterna atq; im
menſa, lux ſupſplendidiſſima & ſuppulcherrima, lux q̃ in teipſa infinita claritate reſplēdes: lux
pura, in q̃ nullæ ſunt tenebræ, nulli defectus nullusq; terminus lucis: lux ſupdelectabiliſſima, ſu
1. Iohan. 1 pergaudioſiſſima & ſupbeata, q̃ omnem lucē creatā, ſenſibilē ac intelligibilē incomparabili pu
ritate tranſcendis, infinita claritate excedis, & ſupereſſentiali ac ſuperignoto ſplendore exupe
ras. O lux amabiliſsima, deſiderabiliſſima & delitioſiſsima, q̃ia ſynceritate in teipſa refulges, q̃
ta claritate oīa æternaliter inuariabiliterq; conſpicis, q̃ vere & intenſiue infinita delectatione
pfrueris, q̃ iucūdiſsimā vitā ducis, q̃ ſtabili ſecuritate libertate ac nobilitate ornaris, q̃ conſuma
ta pfectiōe o rex gloriæ Chrē ſubſiſtis. A te, in te & p te oīa ſunt, oīa ſubſiſtunt virtute tua (oīa
enī per te facta ſunt, & ſine te factū eſt nihil) Cœlū imples & terrā maieſtate gloriæ tuæ: nec tñ F
Iohan. 1. ſentiri potes aut videri: toia ipſe ſentiens, videns & ſciens: qppe qui per eſſentiā, præſentiā potē
Eſaiæ. 6. tiamq; tuā, ſp & vbiq; ades. Nihil eorū quæ facta ſunt, fiunt, aut fieri poſſunt ignorans: omnia
Iob. 42. enī ex te ſunt, in te viuunt & eſſe habent: ideoq; & ipſe habes in te oē eſſe: quod in te eſt omni
no incommutabile, nec præteritum recipiens nec futurum, ſed præſens ſolum: quo fit vt diui
nus intellectus tuus non diſcurrat ab vno in aliud, ſed oīa ab æterno tibi præſentia ſunt, nec
cadere poteſt in te vlla obliuio. Et quia eſſe tuum penitus eſt infinitum, ipſumq; cōtinue intel
ligis, ideo ſemper infinitum intelligis: cumq; in tuo eſſe ſit totus mundus & quicquid adhuc eſ
ſe poteſt, ideo ipſum intelligens ſimul totum intelligis mundum, & quicquid in eo eſt ſeu eſſe
poteſt, infinitosq; exiſtentiæ gradus: omnes ſpecies, naturas omnes, omnia indiuidua, & quic
quid eſt, fuit, vel futurum eſt. Vno igitur intelligentiæ obtutu terribilis diuinæ maieſtatis tuæ
Pſal. 146 oculus videt, numeratq; totam arenam maris, pluuiarum guttas, omnes terrę partes, cœli ſtel
las, virtutes & curſus eorum: omnes dies ſeculi, horas & dierum momenta: omnes denique ho
minum, angelorum & dæmonum cogitatus, intentiones occultiſſimas, ſingulorum opera, ver
ba & minima quæque deſideria. O quanta nobis eſt indicta probitatis neceſſitas (ſi diſsimula
Hebr. 4. re noluerimus) cum cuncta agamus ſub oculis tuis cuncta contemplantibus: Omnia enim nu
Iohan. 1 da & aperta ſunt oculis tuis, & quicquid abditiſsimum eſt, clariſsime comprehendis. ¶ Tu pa 18
Eſaiæ. 18 tris ſempiternus es filius] id eſt, verbum dei patris deo patri coæqualis, conſubſtantialis & co
Eſaiæ. 7 æternus, & ipſe puer paruulus ex ſemine Iſrael vnus Emmanuel, nobiſcum deus. O quæ eſt il
Mira contemplatio la noſtri generatio ſaluatoris, qua gignenti patri coæternus eſt, quia in principio erat verbum
Iohan. 1. & veri

A & verbum erat apud deũ,& deus erat verbum. O quod eſt hoc verbũ quod dicturus antea nõ
ſilebat:quo dicto,non ſiluit qui dicebat:quod eſt verbũ ſine tempore,per quod facta ſunt tem-
pora verbũ quod labia nullius aperuit cœptũ,clauſit vel finitum, verbum quod initium non
habet ex ore loquentium,& aperuit ora mutorũ: verbum quod linguis gentiũ diſertis non ſit,
& linguas infantium diſertas facit. Quænã eſt illa generatio,cui pater moriendo non cedit,quã
non eum viuẽdo pcedit? Leuemus chariſsimi ad eum quantum ipſo iuuante poſſumus,ani- Pſalm.25.
mam noſtram,ſi quo modo capere valeamus & natum non pueniẽtem q gignit, & gignen-
tem non ſubſequẽtem qui gignitur patrem & filium:nec pariter patres,nec pariter filios & pa
riter æternos:non vtrunq; generantem nec vtrunq; naſcentem, ſed alterũ ſine altero non vi-
uentem:& patrẽ ſempiternum genuiſſe,& filium ſempiternũ natũ eſſe cogitemus ſi valemus: Eſaiæ.53.
ſi non valemus,credamus. Cuius ergo mentis acies illũ nondum capit fulgorem. Generationẽ Iohan.1.
eius quis enarrabit? Sed & verbum caro factum eſt,& habitauit in nobis,ſequitur. ❡ Tu ad li
19 berandũ ſuſcepturus hominẽ,non horruiſti virginis vterum] Parum reputãs ad opus noſtræ
redemptionis conſumandũ Cherubim aut Seraphim mittere, ſeu vnũ ex angelis tuis deſtina-
re:ſed ipſe ad nos p mandatũ patris venire dignatus es,non deſpiciens in hoc mortalitatis no
ſtræ ergaſtulum,tuam inclinare altitudinem vbi noſtram guſtares,& abſorberes miſeriã,nos
q; reparares ad gloriam. Quocirca & vltra omnium infirmitatũ ſeu iniuriarũ moleſtias,quas
diuina dignatione pertuliſti,& hanc ſimiliter ſicut tempore primã, ſic etiam hũilitate maximã
voluiſti perferre:quod vicꝫ in vtero concipi virgineo,atq; decem menſiũ tempore in eo tu ma
B ieſtas incircumſcripta paſſa es te contineri. Vbi enim ſic te exinaniuiſti,aut qñ ita penitus à te-
ipſo defeciſſe viſus fuiſti? Tãto tempore nihil,tu æterna patris ſapientia(per quã condita ſunt Iohan.1. Eſter.13
vniuerſa & diſpoſita)loqueris:nihil virtus diuina manifeſtum operàris,nullo ſigno viſibili di
uina maieſtas tua(quæ clauſa latet)proditur? Non ſic dulciſſime Ieſu nõ ſic in cruce viſus es in
firmus,vbi quod infirmum tuum fuit,ſtatim fortius omnibus hominibus apparuit:qñ & mo-
riens glorificas latronẽ,& expirans inſpiras centurionem:qñ horarius dolor paſſionis tuæ nõ Matth.27
ſolum compati facit elementa creaturarũ, ſed etiam contrarias fortitudines ſubigit æternorũ
paſſioni dolorum. In vtero autem ſic es quaſi non ſis:ſic oĩpotens virtus vacas,quaſi nihil poſ
ſis,& verbum ſempiternum ſub ſilentio te premis. Porro intuentibus nobis amantiſſime Ieſu
vnde venias,apparuit ineſtimabil' dignatio tua,& penitus inexcogitabilis,quod in carceris hu
ius horrorẽ,tanta celſitudo deſcendere dignatá es. Magnum profecto aliquid in cauſa fuit, vt
maieſtas tanta de tam longinquo,de ſinu videlicet dei patris, & de æternis regalibus ſedibus
in locum tam indignum deſcendere dignareris. Plane magnum aliquid,quia miſericordia
magna,quia miſeratio multa,quia charitas copioſa. Ad quærendam quippe ouem centeſimã Luce.15
properaſti,non locum mutando (qui in mundo eras, & mundus per te factus eſt) ſed præſen Iohan.1.
tiam tuam per carnem nobis exhibendo. Et quaſi parum eſſet te patrem noſtrum eſſe, etiam Baru.3.
frater eſſe dignatus es, vt & nos(per perditæ originalis iuſtitiæ à te factam reſtitutionem)eſſe-
mus filij dei & hæredes cohæredesque tui. O beata fiducia,o tutum refugium,iudex noſter fa- Roman.8
ctus frater noſter:mundi ſaluator,factus eſt frater noſter:& mater dei;mater eſt noſtra:mater
C eius in quo ſolo ſperamus,quem ſolum timemus,mater eſt noſtra:mater inquam eius qui ſo-
lus ſaluat,ſolus damnat,mater eſt noſtra. O qua certitudine debemus ſperare:qua conſolatiõ
ne poſſumus timere,cum noſtra ſiue ſalus ſiue damnatio de tã boni fratris,deq; tam piæ ma-
tris pendeat arbitrio. Vnde hoc nobis,qua iuſtitia,quo merito,vt deus maieſtatis p viliſſimis
cineribus fieres vermis contemptibilis? Nõ aliter profecto quàm gratis:quia tuæ bonitati in
finitę immenſæq; charitati ad nos ſic placuit,feciſti:vt vel inde te diligeremus,quia prior nos Pſalm.21.
pueniens dilexiſti. Nihil enim boni ante feceramus,vnde talia dona mereremur. Magis quia 1.Iohan.4
non gratis inferretur nobis ſupplicium,ideo gratia præſtitum eſt beneficium. Nihil præceſſe Titum.3
rat in meritis noſtris,niſi vnde damnari debueramus. Tu autem domine non propter iuſtiti
am noſtram,ſed propter infinitam miſericordiam,per lauacrum regeneratiõis ſaluos nos fe-
ciſti. Nam. ❡ Tu deuicto mortis aculeo] paſſus pro nobis paſſione generaliſſima:quia in omĩ 1.Petr.2.
20 bus membris corporis,& animæ viribus etiam ſupremis quo ad animam, quæ vſq; ad mor- Mat.26.
tem fuit contriſtata:paſſione etiam ignominioſiſſima,nam crucis patibulo fuiſti affixus,inter Marci.14.
latrones nudus ſuſpenſus,in loco deniq; inhoneſtiſſimo,&c. Paſſione acerbiſſima quoq; pro
pter complexionis tuæ teneritudinem,pœnarum protractionem contumeliarumq; exagge- Iſa.53
rationem. Quia etenim voluiſti paſſiõe & morte tua genus humanum reconciliare deo patri Ephe.5.
tuamq; nimiam erga nos charitatem oſtendere,atq; in omnibus nos ædificare, ſanare & ad
iuuare,decuit te talem ſubire paſſionem,quæ patris eſſet maxime honoratiua, tuæ charitatis
pcipuæq; perfectionis oſtenſiua,hominibusque ædificatiua & auxiliatiua. Hoc autem genere
paſsionis

paſſionis & mortis excellentiſſime deum patrem à nobis exhonoratum iterum honoraſti: & tanto plane excellentius, quanto pro iniuria ei in peccato illata copioſius ſatisfeciſti. Offenſus D
nanq; tanto plus honoratur, quãto offenſa plenius caſtigatur. Vt ergo deum patrem ſumme
venerareris (pro hominum ſatisfaciẽdo peccatis) amariſſimam voluiſti ſubire paſſionem: cõ
mendareturq; eminẽtius eximia illa, quam deo patri exhibuiſti, obediẽtia, factus eidem obe
diens vſq; tam horribile genus mortis: plenitudinem quoq; erga nos infinitæ charitatis tuæ
hoc ipſo demonſtraſti, efficaciſſime nos ædificaſti, iuuiſti atq; ſanaſti, ſummæ obedientiæ, in
cõcuſſæ conſtãtiæ, inuictę fortitudinis exẽpla exhibuiſti: & [apuiſti credẽtibus regna cœlorũ]
quo enim plura & grauiora paſſus es, eo plus meruiſti ac deo patri (tuum nobis meritum cõ
municans) exuberantiſſimam miſerendi noſtrorum pauperrimorum occaſionem præbuiſti.
Potuiſses vtiq; omnipotens deus multo minori labore & dolore nos redemiſse (puta vnica
ſanguinis guttula ſeu gemitu vno) ſi diuina vti poteſtate voluiſses: verum vt ſciremus quan
tum deliqueramus, quantum à te diligebamur, quantiq; nos æſtimares, tale genus mortis ele 1
giſti (vile profecto eſse non poteſt quod filij dei ſanguine comparatur) ſciremus quoq; qd tu
bi deberemus, qui pro peccatoribus, pro perditis, pro ingratis tantis te dignatus es exponere
paſsionibus, tam diræ morti te tradere: q̃tenus ab æternis nos cruciatibus liberares, & ad tui
immediatam fruitionem, beatificam viſionem, ſuperdeſiderabilemq; illam tui perfectam per
petuamq; poſseſsionem, perduceres. O quid in oſtenſionem nimiæ charitatis tuę erga nos fa
cere debueras & nõ feciſti? Tu ſingularis & infinita maieſtas mori voluiſti, vt viueremus: ſer
uire, vt regnaremus: exulare, vt amiſsam patriam, cœleſtem ſcilicet habitationem recuperare E
mus: & vſq; ad ſeruiliſsima quæq; inclinari, vt nos ſuper omnia opera tua cõſtitueremur. At
Erectio ſpei. tendamus chariſsimi ad iudicium dilectionis dei, pmiſsionis tales arras accepimus. Vnicus p
Roman. 5 quibus mortuus eſt? vtinam pro bonis, vtinam pro iuſtis. Sed quid? Etẽim Chriſtus, ait apo
ſtolus, pro impijs mortuus eſt. Qui donauit impijs mortem ſuam, qd ſeruat iuſtis niſi vitam
ſuam? nõ putemus ergo deum pro minimo habere hominem, propter quem mori voluit vni
cum ſuum. Quapropter ſe erigat humana fragilitas, non deſperet, non ſe collidat, non
ſe auertat, non dicat, ſaluus non ero. Qui promiſit, deus eſt, & venit vt promitteret.
Apparuit hominibus, venit ſuſcipere mortem noſtram, promittere vitam ſuam. Quid tibi p
1. Timo. 3 miſit deus o homo mortalis? quia victurus es inæternum: nõ credis? crede, plus eſt iam quod
Titum. 2 fecit, quàm quod promiſit. Quid fecit? mortuꝰ eſt pro te. Quid promiſit? vt viuas cum illo. In
credibilius eſt quod mortuus eſt æternus, quàm vt inæternum viuat mortalis: iã quod incre
dibilius eſt tenemus: ſi propter hominem mortuus eſt deus, nõne victurus eſt homo cũ deo?
Non eſt mortalis victurus inæternum, propter quem mortuus eſt qui viuit inæternũ? ¶ [Tu
ad dexteram dei ſedes] excelſior omnibus angelis factus, qui adeo pro nobis te humiliaſti hic 2 1
in terris, quatenus reuocares ad te ipſam naturam noſtram quam indueras vbi p nobis mo
rereris, vt nos iterum inducerea vbi tecum viuamus: induiſti te morte in virginitate matris, vt
nos vita indueres in æqualitate patris. Lętamini in domino chariſſimi, quiddam noſtrum iã
Pſalm. 31 1. Petr. 2 ſurſum eſt: quod hic accepit Chriſtus vbi crucifixus eſt, vbi mortuus eſt pro nobis. Iam quæ
dã primitiæ noſtræ præceſſerunt, non dubitemus q̃n ſecuturi ſimus, viſuri claritatem illã q̃ ha F
buit apd̃ patrẽ añq̃ mũdus fieret. Figamus igit ibi deſideriũ nr̃m, q̃ adhuc neqmus inferre con
Iohan. 17. ſpectũ: vbi. ſ. natura nr̃æ hũilitatis vltra cũctaꝝ altitudinẽ ptãtũ ad dei pr̃is ẽ puecta cõſeſſum
[in gloria pr̃is] vbi ſupbeatiſsime, ſupuoluptuoſiſsime teipm̃ intuẽdo, cõſpicis te oĩbus inter
minabiliter peminere, oĩa incõparabilr̃ tranſcẽdere, à nullo penitus dependere, nulliuſque in
Pſalm. 15. digere. Cætera vo cũcta ſic egere tui, vt abſque tua cõſeruatiõe atque impio nec ad momentũ
poſsint durare. O q̃tũ gaudes in teipſo ſupglorioſiſsime Ieſu, cõſiderãs te in oĩ nobilitate, cũ in
finita plenitudine pfectiſsimũ, & ſuperpfectiſsimũ eẽ, bonitatẽ immẽſam, oĩpotentẽ virtutẽ, ſu
pſanctiſsimã mentẽ, cũ deo pr̃e & ſpũ ſctõ vniuerſoꝝ fontale principiũ pulchritudinis immẽ
ſæ ſuauitatis & gloriæ illimitatæ. Cõſiderãs denique q̃d tuæ dignitatis, autoritatis, clemẽtię, li
bertatis, opulẽtiæ, ſecuritatis, æternitatis, iuſtitiæ, pexcellẽtiæque tuæ nullus ſit finis, nulla mẽ
ſura, nullũ obſtaculũ, in teipſo nimiꝝ voluptuoſiſſimo, & (vt ſic loq̃r) tẽpeſtuoſiſſimo ac impe
tuoſiſſimo gaudio prſus exuberas atque lætitia mẽtis intẽſiue & vere imẽſa redũdas. Propriã
pterea bonitatẽ (cũ ſit immẽſa) infinita delectatiõe amas: q̃ q̃to pfectius frueris pleniuſque eã
poſsides, tãto copioſius incũdaris. Ineffabilis itaq; inexcogitabilis incõphẽſibiliſq; eſt digniſsi
me Ieſu beatitudo tua, oẽm ſenſum ineſtimabilr̃ ſupans, oẽmq; mẽtis creatæ capacitatẽ infini
te trãſcẽdẽs, oĩ creato intellectui inexpta, ſoliq; diuio intellectui tuo nota: cõparatiõe cuiꝰ crea
ta oĩs felicitas velut triſtitia & defectus reputat. Quocirca cõſtat te ſolũ ſubſtãtialr̃ eẽ felicẽ ac p
inde ſcdm̃ te totũ eẽ beatũ, nec eſſe aliqd in te, q̃d nõ ſit interminabilis, incircũſcriptibilis & in
compre-

A conphēſibilis btitudo: ſed qcqd in te eſt, id oīmō eſſe infinitā hilaritatē, illimitatā iucunditatē,
ſempiternā voluptatē, æternalr plenā, viciſſitudinē nō admittentē, menſurā modū ac terminū
neſcientē. O q̄tū & q̄ vehementer in hoꝝ contēplatione nobis gloriandū eſt, tanto vtiq̄ vehe
mētius, q̄to te diligere p̄ oībus ardētius affectuoſiuſq̄ debemus. Qui inde. ¶ Iudex crederis] in
22 nubibus cœli [eſſe vēturus] vt ſicut vltra oēm ſpē, vltra oēm exiſtimationē benignitas tua ap-
paruit, Ita ſimilē iudicij tui expectemus diſtrictionē, attendentes ex magnitudine indulgentiæ Tit. 2 & 3.
magnitudinē vltiōis tuæ: benignitatē atn̄ tuā ꝑerogaſti, vt per eā recōciliati, ſeueritatē tuā vi-
deamus ſecuri. Veniſti nāq̄ in primo aduētu (cū inter hoīes hō viſibilis apparuiſti) in hūilitate
ꝓpterea iudiciū tuū ſublatū eſt: veniens aūt in ſcdo, ſed in virtute: veniēs (inq̄) cū angelis & ar- Baru. 3.
chāgelꝭ, cū ptātibus & ꝟtutibꝰ & cū oī cœloꝝ militia, ſedebiſq̄ ſup ſoliū excelſum & eleuatū, a- 1. Theſ. 4
deo vt ab vniuerſis valeas intueri: iudicabis plane orbē terrę in ęqtate, & pplos in veritate tua Iſaiæ. 6.
Appēdes ſinguloꝝ merita ſingulis propria reddens, nullū relinq̄ns malū impunitū, nec bonū
vllū irremuneratū. O q̄ta tūr pctōꝝ cōfuſio erit, aduertendū nr̄ eſſet, cū ad iudicāis imperiū Pſalm. 95.
aperient libri conſcientiaꝝ, fientq̄ nota oībus delicta ſinguloꝝ. Oēs, inq̄t apls, ſtabimus ante Pſalm. 19
tribunal Chri, & tūc recipiet vnuſqſq̄ ꝓpria q̄ geſſit in corpore, ſiue bonū ſiue malū. O q̄ta tūc Roma. 14
erit gloria iuſtis, q̄ ineffabilis exultatio, qn̄ ipſe dn̄s virtutū, dn̄s ſabaoth, rex gloriæ deſcēdet ad Pſalm. 23.
reformāda corpa nr̄a & cōfigurāda corpi claritatis ſuæ: qn̄, inq̄, creator vniuerſitatis, q ꝓ aīabꝰ Iſaiæ. 6.
iuſtificādis hūilis ah̄ venerat & occultus, ꝓ miſera carne glorificanda ſublimis veniet & mani- Philip. 3.
feſtus, non iā (vt dixi) in infirmitate ſed in gloria & maieſtate ſua. Quouſq̄ igitur caro miſera
B tranſitorias & caducas q̄ris conſolationes (imo deſolatiōes) ſi forte cōtingat repelli & indignā
iudicari hac gloria: magis aūt nihilominus ineffabili inæternum excruciari pœna? Proin̄ cha-
riſſimi cōſideremus cū tremore mō qd erit de nobis in die nouiſſimo, qn̄ cōtra nos de cogitati-
onibus loq̄tur conſcia, qn̄ de cūctis actiōibus nr̄is malis accuſabūt elemēta, qn̄ contra nos crux
Chri portabit in teſtimoniū: qn̄ verbera ipſius cōtra nos clamabūt, vulnera eius allegabūt, cla-
ui loquentur, cicatrices conq̄rent: tūc vndiq̄ erūt anguſtiæ. Hinc pctā accuſantia, inde terrēs
iuſtitia: intus vrēs conſcia, foris mundus ardēs: intus iuſtitia iudicātis terrens. Et ſi iuſtus vix
ſaluabit, impius & pctōr vbi apparebunt? in q̄ partē ſe p̄ment? latere erit impoſſibile, apparere
intolerabile. Eia ſeparemus nos mō à mundo, vt tūr poſſimus manere cū Chro: fugiamus mō 1. Petr. 4
à mūdo, vt ſequamur deū: declinemus mō prauoꝝ ſocietatē & conſortia, vt tūc ſeq̄ valeamus
btōꝝ agmina. Am̄. Quæ mō ſequuntur, orōnes ſunt, vt laudantes dn̄m ipm̄ inuocemus in ad-
iutorium, ſicut ſcriptū eſt: Laudans inuocabo dominum, &c. idcirco paucioribus abſoluenda. Pſalm. 17
¶ Te ergo quæſumus ſamulis tuis] à te ex nihilo creatis, ac proinde ſemper ex natura propria
23 ad nihilum tendentibus, atq̄ in quolibet inſtanti (niſi omnipotenti manu tua ſuſtēteni) ſicut
ex nihilo prodierunt, iterum ad nihilum decaſuris: & quicq̄ cogitare velle, aut ꝑficere à ſeipſis
tanquam ex ſeipſis omnino inſufficientibus [ſubueni] Nam ſolus omnium operationum, co-
gitationum, volitionumq̄ principium & motor es, principaliter operando, ſpecialr inſpirādo
efficaciter adiuuando, imperialiter aſtringendo, exemplariterq̄ excitando. Omnia enim opa Iſaiæ. 26
C noſtra iuxta prophetæ teſtimonium operaris in nobis, concurrente tn̄ proprij arbitrij nr̄i con-
ſenſu. Per noſmetipſos vero nihil poſſumꝰ, niſi peccare, mori, operaq̄ tua deſtruere, ſeu nimia
indeuotione ea permiſcere, vt oēs iuſtitiæ noſtræ ſint tanquam pannus menſtruatæ coram te
Eia ergo benigniſſime Ieſu ſubueni ſamulis tuis licet indignis, alium tn̄ dn̄m p̄ter te non agno-
ſcentibus [quos precioſo ſanguine redemiſti] applicando nobis tuæ paſſionis merita, delendo Iſaiæ. 64.
& lauando culpas noſtras in ſanguine tuo, qui eſt ſatisfactio pro peccatis, meritum noſtrum &
pro omnibus bn̄ficijs tuis collatis & conferendum copioſiſſima retributio. Quod enim geſſiſti
in carne paſſibili, nihil tibi profuit ad ſatisfactionis meritum, nihil ad beatitudinis cumulū m-
litauit: Non enim quod deberes habuiſti, neq̄ ſupra id quod eras, aſcendere potuiſti. Proinde
liuores & dolores tui noſtra ſunt merita (nam vulneratus eſt propter iniq̄tates noſtras, attri- Iſaiæ. 53
24 tus propter ſcelera noſtra, & liuore tuo ſanati ſumus) profectus tuus noſtri eſt cauſa. ¶ Aeter-
na fac cum ſanctis tuis gloria mūerari] fac nos de pelago ad littus, de exilio ad patriam, de car-
cere ad palatium peruenire: optata iam requie perfruentes, vt videamus te deum noſtrum, qui
nos ad te feciſti, qui ſaluaſti & glorificaſti nos. Tu es hæreditas noſtra, poſſeſſio felicitatis no- Deute 18.
ſtræ, qui promiſiſti nobis à labore requiem, à ſeruitute libertatem, à timore ſecuritatem, à mœ-
rore conſolationem, à morte reſurrectionem, & in reſurrectione plenum & indeficiens gaudi-
um: cuius curſus eſt ſine termino, viſus ſine faſtidio, & ſub antiquis perpetuiſq̄ gaudijs ſp nou-
na iucūditas, & ſine amittendi timore cōtinua felicitas. O gaudiū ſup gaudiū gaudiū vincens
omne gaudiū, videre tot ſanctos innūeros, ſingulos ſup ſolis fulgorē lucentes: videre te deum
nr̄m, te habere inæternum & vltra in p̄mium, immortalitate veſtiri, & de te pane viuo ęternali-
ter ſatu-

A tis huius liberando vt confiteamur nomini ſancto tuo,& per ſimilitudinem gloriæ tuæ nos ti Pſal.105
bi aſſimilando,quatenus te fruentes,te videntes,te poſſidêtes,& ſicuti à te cogniti ſumus te vi 1.Cor.13.
ciſſim cognoſcentes,te perfecte,atq; puriſſime diligamus,te amplius non offendamus,te fruē Pſalm.4.
do in te ſolo requieſcamus,perpetuoq; cum omnibus ſanctis te ſynceriſsime laudemus & glo
rificemus in æternum[quemadmodum ſperauimus in te]vt in vero capite noſtro,qui pro ſal
uandis membris incarnari,naſci,paupertate & labore affici,perſequi,conturbari etiā & oppro Ephe.5 Pſalm.30.
bria pati,flagellari,coronari,crucifigi, mortemque tandem ignominioſiſsimam ſubire digna
tus es quatenus perfectæ dilectionis ſublimitas ſulgeret in te:vt in eo qui ſolus perfectæ ami
citiæ ac inuiolabilis charitatis iura ſeruaſset , quæ amantium cordis penetralia replerent.
Cum enim dilexiſses tuos qui erant in mundo , in finem dilexiſti eos:excellentiorem quippe Iohan.13.
in fine vitæ tuæ dilectionem erga nos exhibuiſti,quàm in primordio egeris,vt in cordibus no
ſtris arctius infixa maneret. Quod enim ex corporali actiōe deerat,ex immenſitate operis in
fine tuo ſuppleuiſti. Talia quippe tunc geſſiſti, quæ mortalium omnium ſibi valeant vendicā
re affectum. Tunc enim amore noſtri deriſus,conſputus,colaphis & alapis cæſus es:vulnera Iſaiæ.53.
tus propter iniquitates noſtras,attritus propter ſcelera noſtra(ſoluens quę ipſe non rapueras) Pſalm.68
liuore & dolore tuo nos ſanaſti , & precioſo ſanguine tuo ex infinita charitate pro nobis effu Iſaiæ.53.
ſo,nos ab æterno interitu redemiſti , cœleſtisq; regni participes hæredes dei patris & cohære
32 des tuos feciſti,ergo. ¶ In te domine ſperaui]nō in meritis proprijs, ſed in profundis vulneri Roman.8 Pſalm.30.
bus tuis,in quibus mihi eſt tuta & firma requies,ſecutus illic habito:patent enim mihi per ea
B miſericordiæ tuæ viſcera,in quibus viſitaſti nos oriens ex alto. Vulnera nanq; tua plena ſunt Luc.1
miſericordia,plena pietate plena omni dulcedine. Foderunt manus tuas domine & pedes tu Pſalm.21.
os,& latus tuum lancea perforauerunt. Per has rimas licet mihi guſtare quàm ſuauis ſis domi Matth.27
ne deus meus:quoniam plane ſuauis es & mitis,multæq; miſericordiæ, omnibus te inuocan Pſalm.33. Pſalm.85
tibus in veritate:omnibus inquirentibus & maxime te diligentibus. Copioſiſſima mihi data
eſt redemptio in ſanguinolentis vulneribus tuis,magna multitudo dulcedinis.plenitudo gra
tiæ,perfectio virtutum:& ideo[non confundar in æternum]Scio enim cui credidi,quia in cha 2.Timo.1
ritate nimia adoptatus ſum à te in filium,qui verax es in promiſſis, & in exhibitione omnipo Pſalm.85.
tens:licetq; tibi facere quod vis. Terreri peccatorum meoꝝ multitudine non poſſum, ſi mors
tua amariſſima amore mei perpeſſa venerit in mētem:peccata ſiquidem mea vincere illam nō
poſſunt. Claui & lancea clamant mihi quod vere reconciliatus ſum tibi:modo te redamauero
Extendiſti brachia tua in cruce,manus tuas expandiſti:paratus in amplexus peccatorum,quo Matth.27
rum primus ego ſum:nec tamen deſpero,ſed inter brachia tua viuere volo, & mori cupio. ibi 1.Timo.1
ſecurus decātabo:Exaltabo te domine,quoniam ſuſcepiſti me,nec delectaſti amicos meos ſu Pſalm.29
per me. Qm̄ ſiquidē ſicuti bonitas tua (de qua ſuperius multa ſunt dicta)infinita eſt & ſuperple
niſſima,ita dulcedo,liberalitas atq; clementia tua prorſus eſt illimitata,ineffabilis,inexcogita
bilis:omnem malitiam noſtram indigentiam miſeriamq; in infinitum & incōparabiliter vi
que amplius quàm vniuerſa pelagi aqua minimam guttam,aut moles cœleſtis orbis minimū
C granum excedens ac ſuperans. Quemadmodum enim natura tua eſt bonitas,ſic ꝓprietas tua
eſt pietas. Tibi nanq; proprium miſereri ac parcere,largiri,ſubuenire, gratiam & ſalutem con
ferre:tam infinita nanq; & incomꝓhenſibilis eſt miſericordia tua,quod omni peccatori quan Ezech.18.
tumcunq; iniquo omnia ſua dimittis peccata,mox vt ingemuerit ex vera pœnitentia,faciens Roman.5
abundare gratiam,vbi abundauerat delictum. Nō ergo vitiorum meorum enormitate deſpe
rabo, per hoc enim diuinæ miſericordiæ tuæ maximam irrogarem iniuriam, teq; increatam
veritatem vehementiſsime inhonorarem,quaſi minor eſset bonitas atq; clemētia tua(quæ oī
bus quantumcunq; iniquis veraciter tamen pœnitentibus veniam ſpopōdit & gratiam)q̄ ini
quitas mea:ſed in abyſsum diuinæ miſericordiæ reſpirabo:donec fluminis impetus lætificet Pſalm.45.
me,inebrierq; ab vbertate bonorum gloriæ tuæ, & pleniſsime indeficienterq; potet torrente Pſalm.35.
deificæ voluptatis tuæ:æternam illam fontanam,& primā ſummæ diuinitatis tuæ veritatem
indefeſse delectabiliſsimeq; intuendo in æternum:quando ſcilicet,iuxta promiſsum tuum,ero Iohan.17.
idipſum per gratiam tuam,quod ipſe es per naturam:vt ſicuti ipſe beatus es, teipſum per pro
priam eſsentiam tanquam per intelligibilem ſpeciem contemplando atq; teipſo in teipſo im
mediate fruendo,& à tua ſuperpleniſsima perfectione nullatenus deficiendo:ita & ego beatus
ſim te per tuam eſsentiam mihi loco intelligibilis formæ vnitam cernendo , tuaq; bonitate in
ſeipſa ſuauiſsime perfruēdo,ab amplexu tui nuſquam in ſempiternum ceſsando. Hoc mihi be
nigniſsime ieſu pro tua pietate digneris præſtare , qui cum patre & ſpiritu ſancto viuis & re
gnas deus glorioſus,ſublimis & benedictus in ſecula, Amen.

¶ D. Dion. Carthuſiani commentariorum in Cantica aliquot ex ve
teris nouiq; inſtrumenti libris deſumpta. Finis.

BIBLIOTECA NAZ.

Digitized by Google